
V
B J
C
394172 III
Mag. St. Dr.

RERUM GERMANICARUM SCRIPTORES

aliquot insignes,

Qui gesta sub Regibus & Imperatoribus Teutonicis, jam inde à CAROLO M. usque ad FRIDERICUM III. Imp. perpetua ferè serie, suis quique seculis, litteris mandata posteritati reliquerunt.

TOMUS PRIMUS.

EX BIBLIOTHECA

MARQUARDI FREHERI,

Consiliarii Palatini,

Olim Editus,

NUNC DENUO RECOGNITUS,

additis

SCRIPTORIBUS ALIIS ANTEA INEDITIS.

Cum Glossario, Locis aliorum Auctorum parallelis, Notis ac Indice rerum & verborum copiosissimo.

EDITIO TERTIA,

Reliquis locupletior & emendatior.

Curante

BURCARDO GOTTHELFFIO STRUVIO,

CONSILIARIO ET HISTORICO SAXONICO.

ARGENTORATI,

Sumptibus JOHANNIS REINHOLDI DULSSECKERI,

ANNO MDCCXVII.

EMINENTISSIMO

AC

SERENISSIMO PRINCIPI,

ARMANDO GASTONI
CARDINALI DE ROHAN,

PRINCIPI ET EPISCOPO
ARGENTINENSI,

ALSATIÆ LANDGRAVIO,

S. R. I. PRINCIPI,

MAGNO FRANCIAE ELEEMOSYNARIO.

EMINENTISSIME
AC
SERENISSIME PRINCEPS.

Vbitarem fortaſſis in maximo clientum Tuorum numero jam comparere, nomineque Tuo Freherianum hoc opus inſcribere, ſi è longinquo mihi petendae eſſent ſuſcepti hujus conſilii rationes. Cui quidem excuſando ſufficeret allegaſſe ſingularis Tuae gratiæ magnitudinem, qua neminem rejicis, qui cultus & obſequii ſignificatione probari Tibi cupit, & humillimos quosque ad propiorem nominis Tui venerationem admittis. Eſt tamen hic de quo praeſertim gloriari mihi gratularique liceat. Ea enim ab aliquo jam tempore peculiaris Tuae in me totamque familiam gratiae teſtimonia mihi relinquere voluiſti, EMINENTISSIME AC SERENISSIME PRINCEPS, ut ad hoc profecto, quicquid eſt propoſiti, exequendum factus ſim audacior. Sed commemoranda inprimis

hic

hic ſunt illuſtria Tua & excelſa in literatorum Rempublicam merita; quibus famam Tuam coelo adſcriptam aeternitati conſecrare & ad omnium temporum memoriam transire voluiſti. Jam pridem Sereniſſimae ROHANEAE Genti prae aliis hanc debere gratiam eruditus orbis aſſuevit. Praefulget ea inter Illuſtriſſimas Galliae familias, & tum antiquitate ſua, tum ortu caeterisque maximis ornamentis ſplendorem ſuum late diffudit per orbem. Gloriatur illa propiori cum ſummis populorum Principibus ſplendidiſſimisque Europae gentibus conjunctione; gloriatur de illuſtri cum pervetuſta Navarræorum Regum familia ſanguinis propinquitate: ampliſſimis denique per florentiſſimum Galliae regnum acceptis dignitatibus, maximisque rebus per orbem terrarum praeclare geſtis jam pridem alias domos longe poſt ſe reliquit. Sed praeter haec illud praecipue Gens illuſtriſſima ſibi gloriae vindicat, quod inſigni in literas fauore & patrocinio, ſingularique earum ſtudio magnum in literato quoque orbe nomen ſibi acquiſivit, & aeterna hujus rei monumenta, ſumma cum omnium admiratione, erexit. Sed has Tu quidem Majorum Tuorum virtutes magna cum gloria Tua & ſeculi hujus felicitate non tam aemularis, quam vincis; & accepta ab illis glorioſe geſtorum decora conſervas atque ita auges, ut quicquid magnarum rerum, quicquid virtutis excelſae ab ipſis patratum, id omne ambitu ſuo excellentiſſima quadam ratione vita Tua complectatur. Itaque Tuo patrocinio literae inſignem ubique ſplendorem & in Gallia praeſertim obtinuerunt. Parnaſſum aliquem refert palatium Tuum; ad quod undique Eruditorum agmina & Literatorum principes certatim confluunt: qui tanto Patrono glorioſi, admirandam Tuam ubique gratiam, notam omnibus humanitatem & clementiam, ſummis laudibus, cum maxima caeterarum virtutum Tuarum celebratione, extollunt. Hac tam illuſtri rerum Tuarum fama jam pridem factum eſt, ut omnium oculos in Te converteres;

omnium ſtudia & voluntates ſingulari quodam ardore & veneratione in Te raperentur; & in Te ornando celebrandoque Roma, Gallia ac univerſus orbis eruditus, ſumma cum laude Tua, inter ſe certarent. Et Gallia praeſertim in Te extollendo gaviſa, ſuum de illuſtriſſimis meritis Tuis judicium jam ſatis & Tibi & toti orbi approbavit: cujus AVGVSTISSIMVS MONARCHA Te, ſingulare regni ſui decus, inter praecipua ſeculi hujus ornamenta reputat. Quos quidem honorum cumulos non magis ſanguini Tuo, quam propriis virtutibus deberi omnes agnoſcunt & miro inter ſe conſenſu fatentur. Quid ſupereſt, quam ut diu pergas, EMINENTISSIME AC SERENISSIME PRINCEPS, Tuae gloriae noſtroque emolumento vivere, famamque Tuam inter ſidera fulgentem ad ſeram transmittere poſteritatem. Ita fiet, ut porro de glorioſis pro Regno Regiaque domo ſuſceptis laboribus Tuis Gallia; univerſa vero Literatorum Respublica, tantis Tibi beneficiis obſtricta & in contemplatione meritorum Tuorum defixa, de illuſtri Tuo patrocinio; ac tandem de clementiſſima Tua protectione in poſterum quoque gratulari ſibi poſſit.

EMINENTISSIMI AC SERENISSIMI NOMINIS TVI

Devotiſſimus Cliens

JOHANNES REINHOLDVS DVLSSECKERVS.

BENE-

BENEVOLO LECTORI

S. D.

BVRCARD GOTTHELF STRUVE.

Iſtimus in praeſenti Rerum Germanicarum Scriptores aliquot inſignes, à Marquardo Frehero primum euulgatos. Hic enim, prout in Germaniae noſtrae Antiquitatibus inueſtigandis plurimum erat ſollicitus, atque monumenta antiqua ſollers excuteret, inſigne attulit, Germanicae potiſſimum Hiſtoriæ, adiumentum, vt haec ipſa multum ipſi deberet. Hic praeter alia quam plura, exeunte Seculo decimo ſexto, inter primos fuit, qui Germanicarum Rerum Scriptores antea fere incognitos Vno Tomo in lucem produceret. Depromſerat iſtos, potiorem partem ineditos adhuc, ex Archiuo tum Palatino, tum aliis, qui, quod Scriptores iſti ad illuſtrandam Hiſtoriam plurimum conducerent, magno ſtatim adplauſu fuit receptus. Mouit hoc Freherum, vt anno ſecundo poſt milleſimum ſexcenteſimum, alterum Tomum euulgaret, recentiores Germanicae Hiſtoriae Scriptores complexum, cui Anno undecimo eiusdem ſeculi Tertium ſubiecit. Aſt, dum edendo hoſce Scriptores, nec ſibi nec

aliis adhuc plane satisfaceret, Quartum etiam in animo habebat, in Elencho Scriptorum secundo tertioque Tomo praefixo, subinde adlegans istos Scriptores, quos eidem destinauerat.

Dum autem isti Scriptores rariores fierent, à Waechelianis haeredibus noua Editio Tomi primi anno vigesimo quarto superioris seculi fuit adornata, quam anno trigesimo septimo secundus etiam Tomus fuit insecutus. Licet iterata haec Editio cum priori plane conueniat. Tertium Tomum iterato fuisse editum equidem non noui. Primus iste Scriptores continet ab aetate Carolingica, ad tempora Friderici III. vsque qui praecipuam sane partem facit, cum in eodem Scriptores reperiantur antea parum cogniti, è quibus ad Historiam Imperatorum Carolingicorum, Saxonicorum, & potissimum Francicorum atque Sueuicorum, partim etiam primorum Austriacorum multum sumamus argumenti. Alter Tomus Scriptores ad Historiam Friderici III. Imp. & Maximiliani I. facientes complectitur. Quem continuat quasi Tomus Tertius, tales, aliosque qui Caroli V. historiam illustrant, comprehendens. Selectiores plerumque sunt scriptores nisi quod Orationes quasdam intermiscuisset Freherus, quae parum conducunt. Cum igitur altera etiam Collectionis Freherianae Editio inter reliquas fere esset rarissima, publico conuenire ratus, hanc adornaui Editionem. Illud autem in primis mihi curae fuit, vt singulorum Scriptorum quantum equidem fieri posset, textum partim ex MSCtis, partim Editionibus collatis, quotquot haberi poterant anterioribus, emendatiorem euulgarem accuratioremque. Hinc etiam alios Scriptores, coaeuos maxime,

atque

atque ex recentioribus illos, qui ſingulas Hiſtorias plenius examinarunt, in auxilium vocaui, additis in margine locis parallelis. Vbi loca occurrerent obſcuriora ea ſubiectis notis ex reliquis Scriptoribus illuſtraui, hos etiam ſibi inuicem ſubinde contrarios conciliavi. Singulis ſcriptis praemiſi Praefationem, Hiſtoriam in eadem atque ſtatum cuiuslibet & quid in eodem fuerit pertractatum exponens, Scriptores etiam recenſendo, qui ad eiusdem illuſtrationem fuerunt perutiles. Inſerui ſcripta quaedam, quae ob materiam connexam Freherianis conuenire videbantur, atque inter haec aliquot à Frehero Quarto Tomo deſtinata. Primo equidem Tomo ex Rerum Francicarum Scriptoribus inſerta eſt Formula Foederis inter Ludouicum Germaniae & Carolum Galliae Regem, quae ad Annales Fuldenſes illuſtrandos facit. Ex Tolnero atque Helwichio plura Diplomata Laurishamenſis Monaſterii Hiſtoriam illuſtrantia fuerunt adiecta. Ex MSCto vero acceſſit Georgii Vogelii Relatio de Fundatione & fatis Monaſterii Laurishamenſis. Ea quoque ſcripta, quae Freherus in Appendicem reiecerat, ſuis locis fuere illata. Alteri Tomo ex MSCto primum acceſſit Nicolai Lanckmanni de Falckenſtein Hiſtoria Deſponſationis inter Fridericum III. Imp. & Eleonoram Luſitanicam, latino ſermone quo conſcripta, nunquam antea edita, quam ipſe Freherus olim deſiderauerat. Inde Hiſtoriam & Acta Appellationis Sigismundi Auſtriae Ducis à Papa ad Concilium, ex Goldaſti Monarchia S. R. Imperii plurimum adauxi. Sic & Joannis Trithemii Hiſtoria Belli Bauarici ex Annalibus Hirſaugienſibus cum Notis ſeparatim olim edita, fuit adiecta. Tertio

vero Tomo nihil fuit additum, cum ad Caroli Quinti historiam facientes Scriptores reliquos Schardianis Tomis videamus insertos. Primo potissimum Tomo accessit Vocum obscuriorum Glossarium cum earundem explicatione, collatis quoque aliorum locis. In fine Operis accessit Index Rerum uniuersalis. Nec laudes debitae denegandae sunt iis, qui in hoc Opere nobis manus praebuerunt obstetricantes. Inter hos primo loco nominandus erit illustris Leibnitius ὁ πάνυ qui Chronicon Australe Antiquum & Chronicon Augustense ex Codice Neostadtiensi descriptum, nobiscum beneuole communicauit. Annales Nazarianos ex Bibliotheca Guelferbytana descriptos debemus clarissimo Eccardo, Historico Brunsuicensi. In Chronico Laurishamensi locupletius euulgando auxilio nobis fuerunt Celeberrimus nostrae aetatis Historicus, Joannes Petrus Ludouicus, & Vir maxime reuerendus Joannes Philippus Storrius. Sacrorum apud Heilbrunnenses Inspector. Ad Brunonis Historiam Belli Saxonici emendandam plurimum nobis profuit Codex chartaceus quem ex Bibliotheca Lipsiensium Paulina nobiscum beneuole communicauit, Vir Summe Reuerendus Christianus Fridericus Boernerus, Theologus Lipsiensis. Fruere hisce Lector Beneuole & si cura haec mea Tibi non fuerit ingrata, studia mea atque industriam magis hoc ipso promovebis.

MAR-

MARQVARDI FREHERI DEDICATIO.

ILLVSTRIBVS, GENEROSIS, NOBILIBVS, SPECTABILIBVS

OCTAVIANO SECVNDO FVGGERO, QVIRINO RECHLINGERO,

DVVMVIRIS PRÆF. SEPTEMVIRVMQVE COLLEGIO, ET AMPLISS. DECVRIONVM ORDINI AVG. VIND.

IAm dudum illa animum meum cura coquit, Viri antiquitate nobiles, nobilitate illustres, posteaquam summo Cæsari, magnis Principibus, illustribus patronis, optimo parenti, meritissimis amicis, velut per suos officii gradus, litteraria quædam deuotionis, obseruantiæ, amoris pignora dedi: quo tandem in venerabile Patriæ nomen pietatem monumento probarem. Patriæ autem, non Ithacæ alicuius: sed quæ & sub veteri Imperio splendidissima cultæ prouinciæ Colonia, & sub isto vrbium ocellus dici citra inuidiam meruerit. Cuius quidem splendore vt dignum quidquam nec promittere vnquam habui, nec habere spero: ita pietatis naturali debito defuncturum aliquatenus putaui, si quod saltem haberem in omni peculio carissimum, etsi non in solo meo natum, modo bona fide possessum, animo lubenti depromerem. Quid illud ergo? Historiæ Annaliumque scriptores literarum genus ad posteritatem conseruari vnum omnium maximè dignum. Historiæ autem patriæ: non magnæ tantum matris Germaniæ, cuius quidem quales quales reliquias omnes studiosè conquirere, repertas Reipublicæ communicare, boni ciuis fuerit: sed in ea etiam nominatim Vrbis vestræ. Quæ cum in omni Romana historia passim impressa decoris sui signa cernit, tum heic etiam Annalium

lium vernaculorum partem (quanta quidem ad nos peruenit) non illibenter recognoſcet. Et hos veteres, id eſt, ſuo quoſque æuo annexos. Quod ego quidem ad Hiſtoriæ fidem, lucem, auctoritatem plurimùm facere iudico. Quomodo enim illa Teſtis Temporum fidem melius faciet, quàm ſi de proprio ſenſu (vt in foro loquuntur) cauſam ſcientiæ reddat? Addo denique quod huicce præ ſuperioribus aliorum collectionibus aliquid lenocinari poſſe amicis videtur, hactenus incognitos. Fato ſuo, non merito, ſiquidem luce publica non indignos intelligentes, & in his clariſſimum non Reipublicæ modò veſtræ, ſed Germaniæ vniuerſæ decus, Marcus ille Velſerus, æſtimauerint. Ego quidem bona fortuna inuentos, fide optima repræſentare operæ præcium non dubitaui: quoſdam adeò manu mea ex odioſis membranis deſcribere, omnes cum cura recenſere, & (quantum quidem in illa exemplarium ſingularium raritate licuit) reſtituere non pigratus: vt è tenebris inſontes erepti, non tantum ſquallore illuuieque deterſa, ſed honeſtiore etiam habitu in publicum prodeuntes, mutatum multimodis ſæculum aſpicere & mirari diſcerent. Hos igitur inſperatos velutique ab Orco reduces hoſpites ad vos primò omnium, Ampliſſ. Patres, adduco. Quos vt comiter exceptos, benigneque habitos, aliquo Bibliothecæ publicæ nido dignemini, ipſorum nomine pluribus rogarem; ſi non inſignem illam & Genio loci propriam, velutique cum cœli clementia regioniſque amœnitate congenitam humanitatem veſtram, exteris ipſis paſſim compertam & dilaudatam, eo facto quaſi eleuare videri vererer. Permittetis tamen, vt Freherum veterem municipem

(*ſi quid id eſt, vſque à proavis vetus ordinis heres*)

licet huic prouinciæ Principum beneficio inſertum, dulciſſimæ nihilominus Patriæ vſque memorem, veſtrique nominis & honoris ſtudioſiſſimum cultorem, & ad omne obſequii genus paratiſſimum profitear. Valete bono publico, & fauete. E Plinianis, Kal. Septemb. Anno Chriſti M D C.

AVCTO-

AVCTORES HISTORIARVM, QVI HOC TOMO PRIMO CONTINENTVR.

I.

ANNALES FRANCORVM, rerum ſub Pipino, Carolo M. ejuſque poſteris vſque ad exceſſum Arnulphi Imp. geſtarum, ab anno DCCXIV. vſque ad annum DCCCC. *Horum partem prius P. Pithæus V. C. ediderat, ad annum vſque* 883. *quam nos iam multis modis auctiorem & correctiorem, cum reliquorum annorum acceſſione, beneficio N. V. Marci Velſeri damus: & FVLDENSES indigitamus, quod rerum Fuldenſium & Moguntinarum præ aliis diligens annotatio, in eo cænobio ſcriptos & pertextos arguat.* fol. 1. Acceſſit nouiter Supplementum anni DCCCCI, atque ex Andreæ du Chesne Scriptoribus Rerum Francicarum *Formula Fœderis inter Ludouicum Germaniæ, & Carolum, Galliæ Regem.* fol. 71.

II.

ANNALES NAZARIANI ab A. DCCXL ad A. DCCCXXVI *ex Codice Bibliothecæ Guelferbytanæ.* nunc accedunt. fol. 77.

III.

CHRONICVM LAVRISHAMENSE, à prima vetuſtiſſimi eius cœnobii fundatione per Cancorem Comitem Rhenenſem ſub Pipino rege, vſque ad annum MCLXXIX. ſub Friderico Imp. deductum. fol. 83.

Ex manuſcripto membranaceo & pervetuſto Codice ipſius monaſterii, quo etiam donationum & priuilegiorum eius farrago immenſa continetur (vnde LIBER TRADITIONVM *monaſterii Lorſs vulgo vocatur) nunc in Archiuis Palatinis aſſeruatus.*

Accedit pro continuatione, *De Laurishamenſis cœnobii in alium ſtatum conuerſione*, inſignis locus ex Iohan. Trithemii Abbatis Chronico Spanheimenſi. Nouiter GEORGII VOGELII *Brevis & compendioſa Relatio de fundatione, conſecratione, incremento & decremento Cœnobii Lauriſſenſis.* fol. 163.

IV.

BRVNO *de bello Saxonico*, ad Werinherum Epiſcopum Merſeburgenſem: in quo deſcribitur vita HEINRICI IV. Imp. eiuſque præcipue bellum cum Saxonibus rebellibus, ab anno circiter MLXXIII. vſque ad annum MLXXXII. fol. 171.

Cum hoc cupidus rerum cognoſcendarum lector iungere poterit Lambertum Schaffnaburgenſem, qui non alibi magis quam in iſto Henrico IV. ſe diffundit, nec non vitam Henrici huius & Epiſtolas: præſertim vero bellum eius contra Saxones carmine ab Anonymo deſcriptum. Nos quia Brunonem hunc ſuæ patriæ & parti nimis addictum, optimo Principi ad calumniam vſque iniquum deprehendimus, antidoti loco adiecimus Apologiam, nimirum DE VNITATE *Eccleſiæ conſeruanda, & ſchiſmate inter Henricum IV. Imp. & Gregorium VII. Papam, cuiuſdam eius temporis Theologi (ſiue Venerico Vercellenſi, ſiue Waltramo Naumburgenſi, ſiue denique Conrado Traiectenſi Epiſcopo tribuamus) librum Apologeticum, olim ab Vlr. Hutteno in Fuldenſi bibliotheca inuentum.*

V.

WALTRAMI *de Unitate Eccleſiæ conſervanda, liber.* fol. 233.

VI.

BVRCHARDI notarii Imperatorii ad Nicolaum Abbatem Sigebergenſem de victoria & triumpho Friderici Imp. Barbaroſſæ & clade Mediolanenſium, epiſtola. *Ex ms. primum edita, qua Friſingenſis & Guntherus non modicum illuſtrantur.* fol. 327.

VII.

GODEFRIDI monachi ad S. Pantaleonem intra muros Coloniæ Agrippinæ, annales diligentiſſimi ab ano Domini MCLXII. vſque ad annum MCCXXXVII. ſub Friderico, Henrico, Philippo, Ottone, Friderico II. Impp. *Hunc cum ſuperiori epi-*

stola, mea manu descripsi ex ms. membranaceo V. C. *Stephani Broelmani* I. C. *Agrippinensis. Qui codex nomen quidem Godefridi non præferebat: sed talem cum inter alios, quibus vsus sit, nominet Trithemius in præfatione Chronici sui Hirsaugiensis, idemque ex hoc ipso plurima verbotenus desumpserit (vt vel illa sub anno* 1162. & 1164. *cum seqq. se offerunt) & vero hic scriptor inter res Principum & Episcoporum, signanter Abbatum S. Pantaleonis gesta annotauerit, & monasterii sui sæpe meminerit (vt sub annis* 1196. 1208. 1220. 1225.*) coniectura de auctore horum annalium iam non difficilis esse potest.* fol. 333.

VIII.

TAGENONIS *descriptio expeditionis Asiaticæ Friderici I.* fol. 405.

IX.

FRIDERICI I. Imp. Epistolæ quædam, tempore schismatis inter Papas Victorem Paschalemque & Rolandum scriptæ; quæ alibi (quod sciamus) editæ non sunt. *Has ex collectione varii generis Epistolarum, codice ms.* V. C. *Pauli Petauii in Parisiensi parlamento Consiliarii, excerptas nobis communicauit* V. N. *Iacobus Bongarsius, Consiliarius & legatus Regius.* fol. 417.

X.

CHRONICÆ AVSTRALIS antiquæ excerptum, per D. Matthæum Mareschalcum de Bappenheim, I. V. D. & Canonicum Augustensem, ab anno Domini DCCCLII. vsque ad annum MCCCXXVII. Cui accedit eiusdem Australis historiæ pars plenior de Rudolpho Imp. & sequentibus ab anno MCCLXXVI. usque ad annum MCCCII. Accessit nouiter ex Chronico Neostadiensi Continuatio vsque ad A. MCCCXLIV. fol. 429.

XI.

CHRONICÆ AVGVSTENSIS antiquæ excerptum, per eundem D. Matthæum Mareschalcum, Ecclesiæ Cathedralis ibidem Canonicum ab anno Domini DCCCLXXIII. vsque ad annum MCIV.

Cui accedit pars Chronicæ monasterii SS. Vdalrici & Afræ apud Augustam Vindel. ab anno Domini MCLII. vsque ad annum MCCLXV. *A quo anno sequentia historiam continuant. Insertæ autem huic Chronicæ alicubi apparent res Bauaricæ, & inter alia cœnobii Altahæ inferioris, manu (vt verisimile mihi est) Henrici Steronis, sequentium compilatoris: quæ etiam cum hisce Augustensibus iunctim in eodem Codice inuenta, iunctim repræsentamus.* Accesserunt nouiter obseruationes & variantes lectiones in dictum Chronicon. fol. 491.

XII.

HAINRICI STERONIS Monachi in Altaich inferiore, ibique sub Hermanno Abbate Capellani transcripta & excerpta ex Chronica cœnobii sui, rerum sub Imperatoribus Rudolpho, Adolpho, Alberto, Henrico VII. ab anno MCCLXVI. vsque ad annum MCCC. gestarum. fol. 551.

Cui Appendicem addiderunt VLRICVS & CONRADVS WELLINGI fratres, Monachi S. Vdalrici apud Augustam, vsque ad annum MCCCXXV. Accessit nouiter Continuatio ex Eberhardi Annalibus. fol. 581.

XIII.

HAINRICI Monachi in Rebdorff Annales rerum ab anno MCCXCV. sub Adolpho, Alberto, Heinrico, Friderico, Ludouico Bauaro, (in quo potissimum se diffundit) Carolo IV. Impp. vsque ad annum MCCCLXIII. gestarum. fol. 597.

XIV.

HISTORIA MORTIS HENRICI VII. IMP. fol. 645.

XV.

LVDOVICI BAVARI IMP. *Scripta Publica.* fol. 651.

XVI.

CHRONICON ELWANGENSIS Monasterii, excerptum per prædictum D. Matthæum Mareschalcum ab anno Domini MXCV. vsque ad annum MCCCCLXXVII. sub imperio Friderici III. Austriaci Imp. *A quo sequens Tomus (iuuante Domino) incipiet.* fol. 673.

Si quis vero scire desiderat, qui & quantus vir Matthæus ille Mareschalcus fuerit consulat Wolffg. Lazii historiæ Cæsareæ librum VIII. *de migrat. Gent. fol.* 574. *edit. Basil.*

PAVLI

PAVLI MELISSI FRANCI, COMITIS PAL. ET EQ. AUR. CIVIS ROMANI.

CARMEN ALCAICVM.

AD NOB. ET CL. VIRVM

MARQVARDVM FREHERVM,

Consiliarium Palatinum.

ANTIQVA *tignorum & veteres domos,*
Rimæ ruinam sicubi præcipem
Minentur, instaurare docti
Cura sagax amat architecti,
Hac parte & illâ parietibus probè
Statuminandis fulcra trabalia
Rite oggerentis, nec periclum
Non capiti graue submouentis.
Resarciendis fragminibus librûm,
FREHERE, *vester non aliter labos*
Desudat, integrare sollers,
Si qua lacuna dehiscat intus,
Opemve quærat historiis recens
Textura priscis, gloria Cæsarum
Regumque Francorum, perinde vt
Saxoniæ quoque Sueuiæque.
Ducum potentum. Colligis vndique
Scrutator vrgens, Vindelici ratâ
Adiute VELSERI *Minervâ*
Naufragii tabulas relictas
Æuo priori, pluribus & retro
Abhinc peractis ordine sæculis,
Easque adunatim coassas.
Quo studio, generose, quantum
Inis disertorum à grege gratiam!
Quantum fauorem concilias tuis
Vindex dolabris asciisque!
Præmia quanta faber mereris
Argutus ille, & præ reliquis catus!
Heroicorum non modo Manium.
Manûs inaurari FREHERO
Cuncta manus cupit & peroptat,
Sed Teutonorum & dædala Principum
Corona, viuos quos sua patria
Adhuc adorat, suspicitque
Præcipuè, diadema dignum
Fronte eruditâ destinat, incliti
Pignus laboris. Nos tibi nobiles
Per hasce Musas, perque Phœbum,
Nobile calcar & incitamen
Ad clariorum post operum addimus
Inventa vulganda, inuidiam citra
Momique fastum, Zoilive
Liuida puncta, Canisve tætrum
Latratum hiantis. Perge age pergere
Calle irremisso gnavus & impiger,
Vt plura committas apertæ
Ingenii monumenta luci,
Seu Marte fusim condita proprio,
Seu pigriori puluere vel situ
Neglecta, & abs te diligenter
Eruta, peniculoque tersa;
PITHOEUS *alter ceu solitus, mihi*
Conuictor olim ad Socraticas dapes.
Et contubernalis quietus
Allobrogum vrbe in amœniori.
Nunc te minor, non inferior dehinc
Laus consequetur; quanquam hodie tuum
Fama antè chartis parta nomen
Præpete vexit in astra pennâ.

Anno M. DC. Mense Augusto,
Myrtilleti.

IN SCRIPTORES HISTORIÆ GERMANICÆ VETERES, EDITOS A MARQVARDO FREHERO

viro nobiliss. & clariss.

QVos tineæ blattæque diu rosere nocentes,
Quos situs immundo puluere pressit iners,
Quos niger æternis liuor damnauerat umbris,
Historiæ auctores Teutona terra tuæ;
Illos dat luci patriæ Lux magna FREHERVS,
Non passus genti hoc lumen abesse suæ.
Quem potius laudem? an qui primus scripsit, an illum
Per quem quæ fuerant pœnè sepulta, patent?
Magnus vterque labor! sua laus & gloria vtrisque
Dum studia & pietas salva manebit, erit.
Viue diu, vt viuant per te, quos viuere fas est,
Communis patriæ nate FREHERE *bono.*

HENR. MEIBOMIUS, in Iulia Academia
Professor Poet. & historicus.

MARQVARDI FREHERI
DIRECTORIVM
IN OMNES FERE, QVOS SVPERSTITES HABEMVS, CHRONOLOGOS, ANNALIVM SCRIPTORES, ET HISTORICOS POTISSIMVM ROMANI GERMANICIQVE IMPERII.

VIVS hic vſus eſt, vt cui quidem animus fert, eos ſcriptores vno tractu & tenore euoluere, atque etiam inter ſe conferre & coniungere, ordine eo inſiſtat & procedat, qui ſiniſtro latere exhibetur, vbi INCIPIT *ſcriptum. Cui vero circa vnum vel alterum annum aliquo inquiſito opus eſt, ideoque ſcire deſiderat, quis ſcriptor illum habeat, quique ibidem concurrant: is dextrum laterculum teneat: in quo* DESINIT. *Annoque reperto (quandoquidem qui eum præcedunt, iam expirauerunt) norit in ſequenti adeoque omnibus ſequentibus, donec & ipſi nos deſtituent, ſe quod indagat inuenturum.*

INCIPIT, *ab Orbe condito.*

Euſebii Chronologia: *cum ſuis continuatoribus.*
Pauli Oroſii hiſtoriarum libri.
Iohannes Zonaras.
Georgius Cedrenus.
Georgius Monachus, & Anaſtaſius Bibliothecarius.
Glycas, & Manaſſes.
Gregorius Turonenſis Epiſcopus.
Ado Viennenſis Epiſcopus.
Freculphus Lexouienſis Epiſcopus: quem tamen integrum non habemus.
Hermannus Contractus Comes Veringenſis.
Lambertus de Schaffenburg, Monachus Hirsfeldenſis.
Marianus Scotus Monachus Fuldenſis.
Chronicon *Suarzachenſe, m. ſ. apud nos.*
Florentius Wigornienſis monachus.
Matheus Weſtmonaſterienſis, Florilegus vulgo dictus.
Godefridus Viterbienſis.
Otto Friſingenſis Epiſcopus.
Richardus Pictauienſis, Cluniacenſis Monachus. *m. ſ.*
Conradus de Liechtenaw, Abbas Vrſpergenſis.
Vincentii Beluacenſis Speculum hiſtoriale.
Albertus Abbas Stadenſis.
D. Gobelini Perſonæ Coſmodromium.
Antoninus Archiepiſcopus Florentinus.
Compilatio Chronologica ex diuerſis, *editione* Wecheliana fol. 705.
Wernerus Rolwinclk Carthuſianus.
Henricus Mutius hiſtoriographus Germaniæ.
Iohannes Nauclerus Præpoſitus Tubingenſis.
Iacobus Philippus Bergomenſis Auguſtinianus.
M. Antonius Coccius Sabellicus.
Bibliotheque Hiſtoriale de Nic. Vignier Barrois.

Ab Italia & vrbe condita.

Paulus Diaconus, *cum continuatore ſuo.*
Caſſiodori Chronicon.
Martinus Polonus, Archiepiſcopus Conſentinus.
Cuſpiniani Conſules.
Ioh. Auentini annales Boiorum.
Antiquités Gauloiſes de Claude Fauchet.

A Christo Seruatore nato.

INCIPIT.		DESINIT.
	100	
	200	
	300	
D. Hieronymi Chronologia.	329	Eusebii Chronologia : *quam continuat Hieronymus.*
Marcellini Comitis V. C. Chronicon.	380	
Sigeberti Gemblacensis Annales.	381	
	382	Hieronymi Chronologia : *quam excipit Prosper & Marcellinus Comes.*
	400	
Burgundicarum rerum Chronicon, Nicolai Vignierii.	408	
	420	Pauli Orosii historiæ.
Francorum Chronica, ex Hunibaldo epitomata per Trithemium.	431	
Victoris Episcopi Tunnunensis Chronicon.	448	Prosperi Chronologia : *quam continuat Victor Episcopus Tunnunensis.*
Siffridus presbyter Misnensis.	465	
	500	
	519	Aurelii Cassiodori Chronicon.
	565	Marcellini Comitis Chronicon.
Iohannis Episcopi Gerundensis Chronicon.	566	Victoris Tunnunensis chronicon : *quem continuat Iohannes Biclarensis episcopus Gerundensis.*
	591	Iohannis Biclaren. episcopi Gerundensis Chronicon.
Saracenicum Chronicon per Wolffgang. Drechslerum.	596	
	600	Gregorii Turonensis Episcopi historia Francorum : *quem continuat Scholasticus quidam.*
	608	Freulphi Lexoviensis Episcopi Chronicorum Tomus II. *Reliqua desiderantur.*
Incerti scriptoris fragmentum historicum Alberto Argentinensi præfixum.	631	
	666	Chronica Gothorum, Vandalorum, Sueuorum. *per P. Pith.*
Annales Francorum Fuldenses : *in hocce Tomo.*	714	
	735	Scholasticus continuator Gregorii Turonensis. *edidit Flaccius.*
Adelmi Benedictini annales Carolorum : *hactenus sine nomine editi, post Eginhartum.*	741	
	751	Antiquités Gauloises de Claude Fauchet.
M. Adami Bremensis historia Ecclesiastica.	755	
Chronicon Laurishamense.	764	
Annales Caroli M. à poeta incerto scripti. *edidit Reineccius.*	771	
Thegani Chorepiscopi Treueren. opus de vita Ludouici Pii Imp.	778	
Alberti Crantzii Metropolis, de Ecclesiis sub Carolo M. instauratis.	788	
	800	
	806	Pauli Diaconi, eiusque continuatoris Ludolphi Sagacis historia miscella. Item Anastasii Bibliothecarii historia Ecclesiastica.
	814	Poeta vetus de Carolo M.
	828	Adelmi annales Francorum : *post Einhardum editi à Hermanno Com. Neuenario.*
Hirsaugiense Chronicon Iohannis Trithemii Abbatis Spanheim.	830	
	842	Adelmi annalium plenior editio Wecheliana, *inter Einhardum & Turpinum.* fol. 66.

Incipit.		Desinit.
	843	Nithardi chronicorũ libri III. *per P. Pithæum.*
Auſtralis chronicæ antiquæ excerptum per M. Mareſchalcum, *in Tomo noſtro.*	852	
	883	Annales Francorum incerti, *per P. Pithæum.*
	900	Annales Francorum Fuldenſes, *Tomo noſtro.*
Chronicon Frodoardi presbyteri Remenſis. *per P. Pithæum.*	919	
	967	Reginonis Abbatis Prumienſis Annales locupletiſſimi.
Pauli Langii Cygnei monachi Bozauienſis chronicon Citizenſe.	968	
Auguſtenſis Chronica, excerpta per D. Matthæum Mareſchalcum. *Tomo noſtro.*	973	
	970	Frodoardi Remenſis chronicon.
	988	Adonis Viennenſis chronicon.
Glabri Rodulphi Cluniacenſis monachi Francorum hiſtoria. *per P. Pithæum.*	1000	
Chronicon Montis-Sereni, cœnobii in diœceſi Magdeburg. m. ſ. *edendum damus Meibomio.*	1024	
Monachi Pegauienſis hiſtoria de Viperto Marchione. *per Reineccium.*	1040	
Spanheimenſis cœnobii Chronicon, ab Abbate eius Trithemio ſcriptum : *brevi ξὺν Θεῷ edendum.*	1044	Glabri Rodulphi Cluniacenſ. monachi Francorum hiſtoria. *Quem continuant aliæ diuerſorum hiſtoriæ in eodem volumine per P. Pithæum.*
Bertholdi presbyteri Conſtantien. continuatio ad Hermannum Contractum. *in edit. Wechel.*	1057	Iohannis Cedreni hiſtoriarum compendium. Item Iohannis Curopalatæ Scyllitzæ.
	1065	Hermanni Contracti Chronicon : *quod continuat Bertoldus presbyter Conſtantienſis.*
Matthæi Paris Monachi Albanenſis hiſtoria Anglica.	1066	
Brunonis hiſtoria de bello Saxonico Henrici IV. Imperatoris. *In hocce Tomo primum edita.*	1073	
	1077	Lamberti Schafnaburg monachi Hirsfeldenſis Annales : *quem in editione Wecheliana continuat Monachus quidam Erphordienſis.*
	1082	Brunonis hiſtoria de bello Saxonico Henrici IV. Imp.
	1083	Mariani Scoti Chronicon : *quem continuat Dodechinus Abbas, in editione Wecheliana.*
Elwangenſis chronici excerpta per Matthæum Mareſchalcum. *Tomo noſtro.*	1095	
	1100	
	1104	Chronicon Auguſtenſe excerptum per Matth. Marſchalcum.
	1112	Sigeberti Gemblacenſis Chronicon: *quem continuat Robertus de Monte, in edit. Wechel.*
Nicetæ Acominati Choniatæ. Byzantina hiſtoria annorum 86. Græcolatine.	1118	Iohannis Zonaræ Monachi Hiſtoriarum compendium, Græcolatinum, *quem excepit Nicetas Choniates, vſque ad annum 1203. interprete Hier. Wolffio.*
	1124	Monachus Pegauienſis de Viperto.
	1126	Chronicon Swartzachenſe. m. ſ.
	1139	Florentii Wigornienſis Monachi añales: *quem quidam inde continuat vſq; ad annum 1141.*
Moguntinenſe Chronicon Conradi epiſcopi.	1140	
	1146	Godefridi Viterbienſis Pantheon.
Auguſtenſe Chronicon diffuſius S. Vdalrici & Afræ : *interpolatum nonnihil ab Henrico Sterone. Tomo noſtro.*	1152	Otthonis Epiſcopi Friſingenſis Chronica. *Quem continuat Otto de S. Blaſio editione Wecheliana.*

Richar.

Incipit.		Desinit.
	1158	Richardi Pistauiensis chronicon. m. s.
Godefridi monachi S. Pantaleonis apud Agrippinam, annales diligentissimi. *Tomo nostro.*	1162	
	1170	Radeuicus Frisingensis canonicus, continuator Otthonis Episcopi de vita Friderici Imp. *continuatus & ipse huc usq; ab incerto quodā.*
	1179	Laurishamensis cœnobii Chronicon, *Tomo nostro: cuius continuatio nonnulla in Appendice.*
	1200	Dodechinus Abbas, continuator Mariani Scoti.
Nicephori Gregoræ Byzantina historia annorum 145.	1204	Nicetas Acominatus Choniates: *quem continuo excipit Nicephorus Gregoras & ipse interprete Wolfio.*
Monachi Paduani, de rebus Insubrium libri III. *editio Wecheliana.*	1207	
	1210	Robertus de Monte, continuator Sigeberti. *editione Wechel.*
		Ottho de S. Blasio, continuator Othonis Frisingensis.
Chronicon Colmariense: *edente Vrstisio apud Wechel.*	1211	
Aliud eiusdem loci, paulo diffusius, *per eund.*	1218	
	1215	Montis-Sereni Chronicon. m. s.
	1228	Vrspergensis Abbas: *qui ab inde continuatores suos habet.*
		Tholosanum Chronicon. m. s.
	1237	Godefridi Coloniensis Monachi annales, *Tomo nostro.*
	1250	Moguntiacum Chronicon Conradi episcopi.
		Vincentii Beluacensis speculum historiale.
	1253	Landgrauiorum Thuringiæ Chronicon. *edit. Wechel.*
	1256	Alberti Abbatis Stadensis Chronicon. *edente Reineccio.*
	1258	Fragmentum incerti M. Alberto Argentinensi præfixum.
Hainrici Steronis Capellani Chronicon Altahense. *Tomo nostro.*	1265	Chronicon SS. Vdalrici & Afræ apud Augustam. *Tomo nostro.*
M. Alberti Argentinensis, Annales accurati.	1270	Monachi Paduani historia Insubrium.
Guilermi de Nangis, gesta Philippi regis Franciæ. *per P. Pithæum.*	1273	Matthæi Paris Monachi historia Anglica.
Australis chronica paullo diffusior. *Tomo nostro.*	1276	
	1278	Martini Poloni chronicon. *cui addita est continuatio usque ad annum* 1320.
	1285	Guilermi de Nangis gesta Philippi Franciæ Regis.
		Iacobi Meieri Chronicon de rebus Flandriæ.
Annales Turcici Sultanorum Osmanidarum, *de ipsorum lingua in Latinum translati, & commentario illustrati per Ioh. Leunclavium.*	1289	
Heinrici de Rebdorff monachi Chronica. *Tomo nostro.*	1295	
Laonici Chalcocondylis Atheniensis historia de origine & gestis Turcorum: interprete Clausero.	1300	Chronicon Altahense H. Steronis; *quod ibi continuat Vdalricus & Conradus Wellingi fratres.*
	1302	Australis chronica, *Tomo nostro.*
	1303	Colmariense chronicon. *editione Wechel.*
	1307	Siffridus presbyter Misnensis Matthæi Westmonasteriensis, Florilegi vulgo dicti Flores historiarum. Quorum continuationem usque ad annum 1377. vide in historia Ranulphi monachi Cestrensis.
Historiæ Iohannis Regis Bohemiæ, chronica Aulæ Regiæ inscripta. m. s.	1317	
	1320	Continuator Martini Poloni.
Chroniques & histoires de Iean Froissard.	1326	Chronicæ Australis excerptum. *Tomo nostro.*
	1333	Historia Iohannis Regis Bohemiæ.

Incipit.		Desinit.
	1341	Nicephori Gregoræ historia Byzantini: *cuius continuatio ad excidium vsque vrbis Cp. peti poterit è Laonico Chalcocondyla.*
	1352	Lamberti Schaffnaburgensis continuator, Monachus Erfordiensis.
	1362	Chronica Henrici Rebdorf. Monachi, *Tomo nostro.*
	1370	Hirsaugiense chronicon Trithemii, *editum Basileæ. Nam in m. s. aliter est.*
	1377	Continuator Matthæi Westmonasteriensis.
	1378	M. Alberti Argentinensis annales.
	1400	Chronique de Iean Froissard.
	1418	D. Gobelini Personæ Cosmodromium.
	1426	Historia de Landgrauiis Thuringiæ, Laonici Chalcocondylæ historia Turcica *græcolatine interprete Clausero.*
	1460	Antonini archiepiscopi Florentini chronica. Ioh. Auentini annales Boiorum.
Chroniques de Philippe de Commines.	1464	
	1472	Platina de vitis Pontificum.
	1473	Chronologica compilatio ex diuersis auctoribus.
	1477	Elwangense chronicon, *Tomo nostro.*
	1482	Matthæi Palmerii Chronologia Eusebianæ adiuncta.
		Burgundicarum rerum chronicon, Nicolai Vignierii.
	1484	Werneri Rolewinck, fasciculus temporum: *quem inde continuat Iohannes Linturius edit. Wechel.*
	1486	Iacobi Bergomensis historicum opus.
Pauli Iouii Comensis, episcopi Nucerini, historiarum sui temporis Tomi duo.	1494	Ioh. Cuspiniani Imperatores: *quem excipit Paulus Iouius.*
	1498	Chronique de Philippe de Commines.
	1500	
	1501	Iohannes Nauclerus Præpos. Tubingensis: *quem continuat Nicolaus Basilius, & alii.*
	1503	Iacobi Philippi Bergomatis Chronicon.
	1504	Antonii Sabellici Enneades: *quem continuat Caspar Hedio ecclesiastes Argentinensis.*
		Alberti Crantzii historia gentis Saxonicæ, Vandalicæ, & Borealium.
	1514	Continuator Rotecoiuellii, Ioannes Linturius. *edit. Wechel.*
	1515	Chronicon Hirsaugiense Trithemii integrum (m. s.
	1515	Pauli Langii Chronicon Citizense.
Iohannis Sleidani rerum sub Carolo V. Imp. in Ecclesia & Rep. gestarum commentarii. Item Lamberti Hortensii Montfortii de bello Germanico commentarii.	1517	
	1519	Bibliotheque historiale de N. Vignier Barrois. *Paris. fol.*
	1526	Chronicon Spanheimense Trithemii, ab eius successore huc vsque continuatum.
	1537	Continuator Abbatis Vrspergensis.
	1539	Henricus Mutius historiographus Germaniæ.
		Continuator Sabellici Enneadum, Caspar Hedio.
	1544	Continuatores Naucleri.
	1550	Chronicon Sarracenium Dechsleri: *quod inde continuat Ioh. Rosinus vsq; ad annum 1594.*
		Annales Turcici, latine editi per Leunclaium: *cum vlteriori eius supplemento, vsq; ad annum 1587.*
	1556	Iohannes Sleidanus: *quem continuat D. Adam Petri Basil.* Lambertus Hortensius Montfortius.
	1573	Chronologia incerti Eusebianæ & Palmerianæ adiuncta.
		Recentiores apponere & dirigere, non fuit huius loci.

ANNA-

ANNALES FRANCORVM FVL-DENSES.

LECTORI SALVTEM

BURCARD GOTTHELF STRUVE.

PRimum in hac Collectione locum occupant Annales Francorum, rerum ſub Carolo Martello, Pipino, Carolo M. & ſucceſſoribus geſtarum, a morte Pipini, qui filius Anſegiſi erat, vsque ad Arnolphi Imp. obitum, ſiue ab anno DCCXIV. ad DCCCC. Hos primum edidit Petrus Pithoeus, ita, vt cum iisdem Annales ſuos incoaret, hoc titulo: *Annales, ſiue geſta Francorum ab anno incarnationis Domini DCCXIV. ad annum DCCCLXXXIII. incerti, ſed vetuſti ſcriptoris.* Sed, cum manci iſti eſſent atque hinc inde corrupti, ex Codice Bibliothecae Caeſareae quasdam emendationes & ſupplementa excerpſit Lambecius, * integros vero ex Codice Marci Velſeri auctiores aeque atque correctiores cum ſeptendecim ** annorum appendice euulgauit

 Mar-

* *Bibl. Caeſ. l. II. cap. V. n. 23. pag. 345. ſeqq.* ** Voſſius *Lib. II. de Hiſtoricis latinis c. XXXVII.* dicit, tredecim annorum appendice hos Annales adauxiſſe Freherum, ſed ab anno

Marquardus Freherus, eosdemque Fuldenses ideo adpellauit, quod de rebus Fuldensibus atque Moguntinis multam vbique praeferant notitiam. Quid de Pithoeana & Freheriana sentiat Lambecius, ipsius verba docent: * *Edidit eosdem Annales secundum Marquardus Freherus Tomo primo scriptorum rerum Germanicarum, vbi eos appellat Annales Francorum Fuldenses, eo quod in Fuldensi coenobio coepti & continuati sunt. Quamvis autem Freheriana illa editio passim auctior sit quam Pithoeana, & pertingat inclusiue vsque ad annum* DCCCC. *multis tamen locis mendosa & corrupta est, & aeque ac Pithoeana beneficio Codicis MSti Caesarei inter Historicos latinos centesimi sexagesimi tertii, de quo supra pag. 345. & deinceps egi, emendari potest & corrigi. Illud quoque moneo, narrationem rerum gestarum ab anno* DCCC LXXXII. *vsque ad annum* DCCCLXXXVII. *in Freheriana editione aeque ac in Pithoeana discrepare a narratione, quae extat in iam memorato Codice Caesareo, vti supra videre est a p. 351. vsque ad p. 358.* Vtramq; editionem inuicē contulit Andreas du Chesne, atque Tomo secundo Scriptorum Rerum Francicarum ** inseruit, adiectis in margine variantibus lectionibus. Auctorem incertum, sed vetustum vocat Pithoeus, du Chesne vero ab incertis, sed illius aeui auctoribus hos Annales fuisse compositos testatur. Auctoris nomen definire non audeo, haut vane tamen demonstrauit Vossius, *** Germanum fuisse, & quidem Monachum Fuldensem. Prius vel ex eo patet, quod a partibus Ludouici Germanici faciens, nimio atque improbo saepius zelo ducatur in Carolum Caluum, Imperium Ludouico praeripientem. Hunc enim

anno DCCCLXXXIII, in quo desinit Pithoeus, facilis est computatio ad an. DCCCC in quo finit editio Freheriana. Sic etiam ab anno DCCCLXXV. hos Annales Pithoeum edidisse scribit Vossius, cum tamen ab anno DCCXIV. vtraeque incoent editiones. * *Bibl. Caes. Lib. II. c. V. p. 365. in margine.* ** *p. 531.* *** *l. c.*

enim ad annum DCCCLXXV. *Galliae* vocat *tyrannum* atque dicit, quod *lepore* fuerit *timidior*. Anno DCCCLXXVI. *Caroli* improbat *ſtultitiam*, ipſius tyrannidem, auaritiam atque fraudulenta conſilia increpat, additque: *Haec in VIII. Id. Octobr. contra nouellum Sennacherib geſta ſunt, vt qui prius propter mentis elationem Deum cognoſcere noluit, modo victus & confuſus intelligat, quod non in multitudine exercitus victoria belli ſed de coelo fortitudo eſt, & aliquando auaritiae & ſuperbiae ſuae modum imponat.* Maxime vero hoc patet ex Annalibus ad annum DCCC LXXXI, vbi Ludouicum minorem, cui in diuiſione Orientalis Francia, Thuringia, Saxonia, Friſia & pars regni Lotharii obuenit, *Regem noſtrum* vocat. Fuldenſem autem Monachum frequens inſerta narratio de rebus Fuldenſium arguit. Confirmatur hoc vel ex eo, quod Io. Trithemius * ſcribit: *Mos erat in praefato Fuldenſi coenobio his temporibus monachos non ſolum in ſcripturis ſanctis inſtituere, ſed etiam in omni ſecularis ſcientiae litteratura ad plenum erudire. Probe enim iudicabant ſapientisſimi viri, diuinas ſcripturas neminem poſſe perfecte intelligere, quem literas ſecularis doctrinae contigiſſet ignorare. Extant multa Monachorum iſtius temporis praeclara volumina, in quorum computatione ea, quae hodie cuduntur, a plerisque tanquam paleae vileſcunt.* Solennem inter haec Fuldenſibus hiſtoriarum fuiſſe tractationem, exempla commonſtrant. Refert enim Chriſtophorus Browerus, ** fuiſſe circa Ludouici Germanici tempora Fuldenſes domeſticos inter Rudolphum, praeſtantisſimi nominis ab hiſtoria & interpretatione litterarum ſacrarum. Sic etiam Ruthardus, Fuldenſis coenobii alumnus in omni arte ex Rhabani do-

 ctri-

* *Chron. Hirsaug. ad an.* 854. ed. Freherianae, licet in recentiori editione S. Galli facta, haec verba haut reperiantur. ** *Antiquitatum Fuldenſium lib. I. c. XIV.*

ctrina dicitur peritissimus, magni ac multiplicis vir ingenii. Circa initia seculi vndecimi memoratur Meginfridus Fuldensis Chronographus: Nec vana est coniectura, vixisse eum circa finem seculi noni, siue vt Vossius coniectatur, post annum DCCCLXXV. Testimonium nobis praebet annus Annalium DCCCLXXV. vbi ait: *Stella cometes VIII. id. Iunii in Aquilonali parte, prima hora noctis apparuit plus solito scintillans comasque spargens, rem stupendam imo lugendam, quae cito secuta est sua apparitione praemonstrans, quamuis adhuc peccatis nostris exigentibus grauiora significare timeatur.* Et paulo post: *Ecclesia quoque eiusdem villae cum suo altari ita deleta est, vt modo cernentibus nullum suae constructionis praebeat indicium.* Et dum sub finem de Carolo Caluo loquitur, ait: *Qualiter autem regnum illud postea cum suis disposuerit, qualiterue cum thesauris, quos tulerat in regnum suum redierit, quantasque caedes & incendia in itinere exercuerit, quia certum non habui latorem, scribere nolui.* Sed de eo adhuc dubitatur, an vnus saltim Annalium fuerit auctor. Vossius priorem Annalium partem, prout in Editione Pithoeana continetur, ab vno auctore fuisse profectam, coniectatur, quae vero in Freheri editione accesserint, adiecta esse ab eo, qui Annalium scriptori in hoc munere fuerat surrogatus, cum vero valde sit simile, in coenobio Fuldensi curam hanc semper penes vnum quempiam fuisse, vt res memorabiles cuiusque anni consignaret. Vossium sequitur Quercetanus, qui post annum DCCCLXXXII. haec adiecit: *Hactenus vetus Exemplar P. Pithoei. Quae sequuntur alterius sunt scriptoris, & hic adduntur ex editione quam in Germania procurauit Marq. Freherus.* Comprobat illud Petrus Lambecius, qui, postquam Commentariis suis alios Annales inseruisset, qui cum nostris

in

in plerisque conueniunt, his finitis, ita ſcribit: * *Huc vsque vetuſtisſimi illi Annales Francorum Laureshamenſes & Fuldenſes ab* A. C. DCCXIV. *vsque ad* DCCCXVII. *pertingentes, qui poſtea diuerſis temporibus & locis a diuerſis aucti & continuati ſunt.* Singulis in hoc facile adſentior, plures vno fuiſſe auctores, cum hoc olim frequens, vt Chronica & Annales ſemel coepti ab aliis continuarentur, quod vero cum anno DCCCLXXXIII. noua coeperit continuatio, nondum mihi perſuadeo. Initia enim eiusdem anni adhuc adparent in editione Pithoeana, quae in Freheriana vno nexu continuantur, vt nullum plane adpareat interſtitium; ex quo coniectamur, mancum fuiſſe Codicem, quo vſus fuit Pithoeus. Potius tenor verborum atque interiecti hinc inde verſus anni DCCCLXXXII. & quorundam ſequentium, vnum auctorem arguunt. Hoc igitur pro certo adfirmo, plures vno Annalium Fuldenſium fuiſſe auctores, ſingulorum vero pericopas definire non auſim. Primorum quidem annorum Hiſtoriae vsque ad finem ſeculi octavi breuisſimis, & ſinguli anni vna vel altera ſaltim linea abſoluuntur: poſteriores autem Annales prolixiores omnino ſunt, plura quoque geſta continent. Licet negandum non ſit, in Annalibus Metenſibus & Bertinianis plura adhuc memorari, quae in hisce Annalibus non continentur, vix vna vel altera occurrit hiſtoria, quae non aeque apud reliquos reperiatur. In Chronologia ſatis auctor videtur eſſe accuratus, cum praeſtantiores Chronographi in temporis ſupputatione cum eodem conueniant. Quid autem in hac quarta editione fuerit praeſtitum, nunc dicendum. Textum, collatis Pithoei & Quercetani editionibus, emendauimus.

Prae

* *Lib. II. c. V. p. 377.*

Prae caeteris vero adhibuimus emendationes atque ſupplementa, quae ex Codice Bibliothecae Caeſareae manuſcripto ſuis Commentariis inſeruit Lambecius,* quorum prior quidem pars cum Freheriana editione conuenit, quae vero ab anno DCCCLXXXII. ſequuntur, quandoque diſcrepant, vt ideo eadem coniunctim cum Textu Freheriano conferre proficuum duxerim. Vſui nobis quoque fuerunt alii Francorum Annales. Contulimus autem pro inſtituto noſtro hoſce Annales cum ſcriptis coaeuorum & proxime ſequentium. Circa priores annos ex primo Tomo Scriptorum Rerum Francicarum ab Andrea du Cheſne collectorum, contulimus cum iisdem vltima ex *Geſtis Regum Francorum epitomatis* & FREDEGARII *Chronico* vna cum Continuatione, quae, hac excepta, aeque in corpore Hiſtoriae Francicae Freheriano reperiuntur. Ex Tomo ſecundo contulimus *Annales*, a Monaſterio S. Nazarii iuxta Rhenum, in quo conſcripti, *Nazarinianos* dictos, ab anno DCCVII. ad DCCXC. qui in plerisque ſunt perbreues, in vltimis vero annis ab DCCLXXXVI. diuerſa docent, quae aliis non memorata. Subſequuntur in eodem Tomo ſecundo *Annales* alii *Francorum* ex Bibliotheca Io. Tilii & Alexandri Petauii, quorum tamen, eo quod cum *Loiſelianis* fere ad verbum conueniunt, rationem parum habuimus. His vero aeque vſi fuimus, eosdem ita denominantes, quod ex vetuſto Exemplari MSto Antonii Loiſelii fuerint deſumti, licet verus auctor ignoretur. Hos autem ab anno DCCXLI. vsque ad DCCCXIII. auctiores aeque ac recentiores edidit Quercetanus, ac fecerat Tomo tertio Lectionum antiquarum Henricus Caniſius. Et quidem dum ſatis ſint prolixi, multam facem noſtris Annalibus praeferre poſſunt, cum quibus etiam

* *L. II. c. V. n. 23. p. 346. ſeqq.*

etiam in Chronologia plerumque conueniunt. Sequitur *Vita Caroli M.* ex Annalibus prioribus & vetusto quodam scriptore composita ab anno DCCLXVI. ad DCCCXIV. quam ex Codice Bibliothecae Thuaneae primus protulit Quercetanus, eademque cum nostris Annalibus in plerisque conuenit. Ex hac, atque Annalibus conscripta videtur *Vita Caroli M.* per *Monachum Egolismensem* S. Eparchii, quam Annalibus suis inseruerat Petrus Pithoeus, ex antiquo vero Codice emendatiorem dedit atque auctiorem Quercetanus. Subiunxit idem EGINHARDI *Vitam Caroli*, qua etiam vsi fuimus, sed ex nupera editione Schminckiana. Sequuntur quaedam fragmenta ex Anastasio, Paulo Diacono, aliisque Chronicis, e quibus pauca saltem nobis vsui fuerunt. Qui subiunguntur *Annales Regum Francorum*, prolixius singula declarant, ita vt ex iisdem decerpti esse videantur Fuldenses. Marquardus Freherus quidem eosdem Adelmo cuidam Benedictino tribuit, Iustus Reuberus vero, qui eosdem Tomo scriptorum rerum Germanicarum inseruit, Astronomo cuidam, Ludouici Regis domestico: potiori tamen ratione EGINHARDO eosdem vindicat Quercetanus, id quod latius adhuc demonstrauit Lambecius * Ab anno DCCXLI. ad DCCCXXIX. isti continuantur. Et licet Reuberus eosdem ad annum DCCCXLII. vsque perducat, posteriora tamen ex *vita Ludouici* fuerunt adiecta, quam eius domesticus composuit, qua isti Annales fuerunt continuati. Hanc etiam & THEGANI *vitam Ludouici* ad eiusdem gesta retulimus. Ex Tomo tertio nostris Annalibus conuenit AIMOINI *Historia de gestis Francorum* in Historia Pipini, Caroli M. & Ludouici Pii, potissimum liber quartus & quintus, licet Freherus, Vossius, aliique conjecten-

B

* *In Bibl. Caes. l. II. cap. V. pag. 401.*

iectentur, ea quae a capite XLI. libri quarti occurrunt, ab aliis fuisse adiecta, cum stylus plane discrepet. Ex eodem Tomo tertio nobis vsui fuerunt *Chronicon Moissiacense* ab initio regni Francorum vsque ad annum DCCCXIX. productum. *Annales Francorum Bertiniani* ideo dicti, quia ex Codice Monasterii S. Bertini descripti ab anno DCCXLI. ad DCCCLXXXII. *Annales Francorum Metenses*, siue in Monasterio S. Arnolphi Metensis scripti ab anno DCLXXXVII. ad DCCCCIV. *Chronicon auctoris incerti* ab A. C. DCCLXXXVIII. ad MXV. quod ex Bibliotheca Alexandri Petauii descripsit du Chesne, ideoque *Annales Petauianos* adpellamus. Demum *Chronicon Hildesheimense* ab an. DCCXIV. ad an. MXXXVIII. quod inter scriptores rerum Brunsuicensium denuo edidit illustris Leibnitius. Hoc tamen non secundum communem supputationem, sed secundum decennia fuit distinctum. Hoc illud ipsum est, quod Lambecius * *Annales* vocat *Fuldenses* & *Laurishamenses*, atque ex Codice Bibliothecae Caesareae suis Commentariis inseruit, dicens: *operae pretium igitur me facturum arbitror, si illos quoque Francorum Annales, qui respectu autoris sui non solum Fuldenses, verum etiam Laureshamenses cognominandi sunt, integros hic publicauero, quoniam nec nimium prolixi sunt, nec quod sciam antehac editi.* Ast, edidit illos ex Codice Bibliothecae membranaceo Quercetanus, qui priorem eiusdem partem in monasterio Laurishamensi fuisse conscriptam ipse testatur. Quod autem Chronicon Hildesheimense hos Annales inscripserit, hanc addit rationem, quod maxima eius pars ab anno VI. Ludouici vsque ad an. 1137. ab Hildesiensi quodam fuerit addita, quae ideo de rebus Germanicis potissimum agit. Alios Annales & Chronica ob nimiam, quam prae se ferunt

* *L. II. c. V. p. 365.*

runt breuitatem, omiſimus. Epiſtolarum vero Imperatorum atque Pontificum, quae Tomo ſecundo atque tertio fuerunt adiectae, cum multum faciant ad hiſtoriae illuſtrationem, nonnullas contulimus. Ex illuſtris Leibnitii Collectione, & quidem Tomo primo nobis vſui fuerunt *Poetae Saxonis Annales Caroli M.* quos olim ediderunt Reinerus Reineccius, Quercetanus & Kulpiſius, qui hiſtoriam eiusdem Imperatoris egregie illuſtrant. Addi potuiſſent ex ſecundo Tomo *Compilatio Chronologica de temporibus Caroli Magni*, & *Chronicon Saxonum Quedlinburgenſe*, verum, cum iſta parum ſit accurata, hoc vero cum Chronographo Saxone in plerisque conueniat, ſtudio haec omiſimus. Adhibuimus quoque ex STEPHANI BALUZII libro primo *Miſcellaneorum*, Chronicon breuisſimum *S. Galli*, *Würtzburgenſe* & *Kemperlegienſe*, & *Chronicon Monaſterii Reicherspergenſis* a Chriſtophoro Gewoldo euulgatum. Ex PHILIPPI LABBEI *noua Bibliotheca MStorum* contulimus HUGONIS FLAUINIACENSIS *Chronicon Virdunenſe* a nato Chriſto ad annum 1102. *Chronicon Andegauenſe* ab an. 678. ad 1251. & ex Tomo ſecundo *Annales Francorum Maſciacenſes* ab an. 726. ad 796. Plura huic collectioni inſerta ſunt Chronica minora, quae tamen ob nimiam breuitatem conferri haut meruerunt. Hos excipiunt inter Chronographos RHEGINO, qui multa ẽx his Annalibus ad verbum ſaepe deſumit, licet poſteriores anni non adeo conueniant, HERMANNUS CONTRACTUS, LAMBERTUS SCHAFNABURGENSIS, qui admodum breuis eſt, SIGEBERTUS GEMBLACENSIS, MARIANUS SCOTUS, ALBERTUS STADENSIS, CHRONOGRAPHUS SAXO, ALBERICUS, qui omnes in Chronologia non conueniunt. Nec inutilis fuit OTTONIS FRISINGENSIS liber quintus & ſextus Chronicorum. Ad parallela quoque hiſtoriae Pipini & Caroli M. facit ſubin-

 de

de CONRADUS VRSPERGENSIS, & AVENTINUS in Annalibus Boiorum. Sic etiam ex MELCHIORIS GOLDASTI *Constitutionibus Imperatoriis*, STEPHANI BALUZII *Capitularibus* aliqua depromsimus, quae ad illustrationem faciunt. Addi potuissent GERVASII TILBERIENSIS *Otia Imperialia*, atque HENRICI TURCKII *Fasti Carolini*, quos scriptoribus rerum Germanicarum Ioh. Mich. Heineccii & Io. Georgii Leuckfeldi insertos videmus, verum, cum ista pauca referant, hi sint recentiores, studio haec cum nostris Annalibus non contulimus. Ex recentioribus potissimum contulimus CAROLI LE COINTE *Annales Ecclesiasticos Francorum*, in quibus multa videmus vel emendata vel illustrata. Alios ex recentioribus haut facile adhibuimus, nisi forsan historia aliqua prolixius fuerit pertractata. Hinc etiam ad IO. PHILIPPI VORBURGII Tomum nonum *Historiae Germanicae* quandoque remisimus. Discrepant quidem scriptores paralleli subinde a textu Annalium, inutile tamen fuisset, singula annotare cum in plerisque conueniant. Prolixius autem locos parallelos adnotauimus, quo eo facilius ad singulos Annalium Francicorum scriptores conducant. Notas, si locus obscurior, hinc inde subiecimus, vt historiam reddamus illustriorem. Facile quoque fuisset, lectiones variantes, quae in editione Pithoeana, Freheriana & Chesniana frequentius deprehenduntur, adnotare, verum, cum istae plerumque in nominibus propriis consistant, quorum scriptio varia, vtpote ad annum DCCXIV. pro *Ansgisi*, *Hlodauuico*, *Hildibertho*, *Dagabertho*, *Altheida*, Pithoeus legit *Anchisi*, *Luduuico*, *Hildeberto*, *Dagoberto*, *Alheyde*, & sic porro, quod non nisi muscas in litteris esset captare.

ANNALES

ANNALES FRANCORVM FVLDENSES

RERVM SVB PIPINO, CAROLO MAGNO,

Eiusque posteris, vsque ad excessum ARNVLFI Imp. gestarum, ab anno Domini DCCXIV. vsque ad annum DCCCC. consignatio accurata, in Fuldensi cœnobio cæpta & continuata.

ANNO DCCXIV. *

IPINVS filius Ansgisi dux Francorum, post mortem Wolfaldi ducis partem Austriae ** regebat, obtinuitque regnum Francorum per annos XXVII. cum regibus Hlodauuico, Hildibertho & Dagabertho. Moritur anno secundo Anastasii Imperatoris, qui est ab Incarnatione Domini annus DCCXIV. in mense Decembri. Huius filius KARLVS, *** ex Altheida; **** quam posthabita priore coniuge Waltrude duxit vxorem, sub honore Maiordomatus tenuit regnum Francorum annis XXVII. Hoc eodem anno DCCXIV. Grimoaldus similiter mortuus est.

CAROLVS MARTELLVS Vita Pipini apud du Chesne T. I. p. 599, G. Franc. epit. c. 51, Fredeg. c. 103. 104, A. Pet. Naz. Met. Chr. Moissac. Hildesh. VVürtzb. Andeg. Lamb. Schafn. Sig.

Gembl. H. Contr. 714, Chr. Reichersp. Chron. Saxo 715, Aim. 4. c. 50, Otto Fris. 5. c. 16, Pithœi Fragm. de Maior. domus p. 227, A *Presbyteri* Chr. Bau. p. 7, *Vorburg.* Tom. 9. p. 180, *le Cointe* An. 714. n. 1. *seqq.*

* Lambecius *Comment. de Bibl. Caes. Vindob. Lib. II. c. V. n, 23.* in marg. *In Pithœana editione perperam legitur Anchisi.*

** Siue Austrasiae. Optime hoc explicauit Hadr. Valesius notitia Galliarum, *voce Austria:* late regnantibus Chlodouei filiis in Gallia atque Germania, quicquid Galliarum Rheno & Ligeri fluminibus continetur & clauditur, communi nomine *Francia* appellari coepit. Pars Franciae Rhenum inter & Mosam iacens *Austria* item *Auster*, nonnunquam & *Austrasia*; pars a Mosa ad Ligerim *Neustria* vel *Neptricum* dicta. *Burgundiae* & *Aquitaniae* sua nomina relicta sunt. Austriam Hermannus in Chronico *regnum Orientale* & *Austrifranciam*, id est Ortiuam Franciam, Neustriam *regnum occidentale* seu Occiduam Franciam nuncupat. *Austria* vel *Auster* incolæ *Austrasii* dicebantur, Neustriæ habitatores *Neustrasii.* Recentiores pro Austria *Austrasiam*, pro Austrasiis *Austrasianos* dixerē, Gregorius Turonicus Episcopus cum alibi, tum in libro V. Historiae *Austrasiorum* meminit non semel, *Neustrasiorum* (quod mireris) nusquam meminit. Austriæ nomen Franci Germanica gens imposuere, quod ad Ortum spectaret, *Ost* enim vt & *Est* priscis Germanis Orientem significabat. Lambecius in notis ad Ann. Fuld. & Laureshamenses *Lib. II. c. V. p. 366.* in marg. Austria pro Francia orientali. *Eodem sensu vsurpatur illud nomen in antiquis Longobardorum legibus nempe Lib. I. Tit. 75. leg. 73. nec non lib. 2. Tit. 21. leg. 24. & Tit. 55. leg. 14.*

*** Karlus hic est Martellus. Hoc nomen a fortitudine ortum. Vita S. Rigoberti Archiepisc. Remensis n. 10. de hoc Carolo: *Et quia ab ineunte atate fuerit vir bellicosus & robore fortissimus postmodum Martellus est cognominatus.* Martellus enim instrumentum erat, quo fabri vtebantur in ferramentis tundendis, Hinc vt ipsi ferrum, ita hostes in prœliis ille ense contunderet. Goldastus *Tom. I. Rerum Alamann. not. in Conradi Fabarii casus cap. XIV. p. 137.* du Cange Glossario *voce Martellus.* Sigebertus Gemblac. *ad an. 714.* vocat Tutidem siue Martellum cognomento, quod idem est. Explicat hoc nomen Hugo Flauiniacensis Chronico apud Labbeum. Tom. I. p. 107. *qui ideo Tudites appellatus est, quod est malleus fabri, quia sicut malleo vniuersa tunduntur ferramenta, ita ipse contriuit omnia regna sibi vicina.* Tudites enim ait Festus, *mallei sunt a tundendo dicti* Hinc etiam Alberto Stadensi *ad an. 715.* vocatur fortis. vid. Bessełii notæ ad Eginhardi vitam Caroli *c. II.*

**** Lambecius *lib. II. c. V. p. 366. apud Pithœum legitur Alheide, apud Freherum autem Altheida. Fuit ea Pipini Crassi concubina.*

DCCXV.

G. Franc. c. 61, Fred. c. 104. 105, A. Naz. 715. 716, A. Pet. Met. 714, Chr. Moiss. Hildesb. VVurtzb. 715, Aim. lib. 4. c. 51, Lamb. Schafn. Albrricus 715, Auentinus A. Boi. l. 3. c. 8.

Post mortem Pipini Plecthrudis eius relicta vidua incomparabili odio contra Carlum succensa, custodia eum publica obseruari iubet: Vnde ille diuino auxilio liberatus primo certamine contra Ratbodum regem Fresonum qui Coloniam vsque venerat, mense Martio pugnans, dum fortiter dimicat, magnum exercitus sui damnum consequitur. Dagobertus Rex mortuus est, & Saxones deuastauerunt terram Hazzoariorum. *

DCCXVI.

G. Franc. c. 53, Fredeg c. 106, A. Pet. Met. Chr. Moiss. Hildesh. 716, Sig. Gembl. 718, Albericus 716. 718, le Cointe 716. n. 6.

Raginfridus Maiordomus & Hilpricus Rex cum exercitu fines Coloniensium & regiones Rheno contiguas vastant, acceptisque à Plecthrude muneribus reuertuntur.

DCCXVII.

A. Naz. Met. Chr. Hildesh. Mar. Scotus 717, Alb. Stad. 715, Anastasius Gregorio II. p. 95. le Cointe 717. n. 4. 718. n. 14.

Raginfridus & Hilpricus rex in Vinciaco, die Dominica ante Pascha cum Carlo pugnantes terga verterunt, quos Carlus fugientes cædendo persequitur vsque Parisios. His temporibus Winfridus, qui postea cum Episcopus ordinaretur, Bonifacii nomen accepit, doctor Catholicus natione Anglus, primum Romam, deinde cum auctoritate Gregorii Papæ in Franciam ad prædicandum verbum diuertit. * *

DCCXVIII.

G. Franc. c. 53, Fredeg. c. 107, A. Met. 719, Chr. Hildesh. 718, Aim. 4. c. 52, Sig. Gembl. 720, Mar. Scotus 718, le Cointe 719. n. 12.

Carlus victor regrediens Coloniam venit, receptisque à Plecthrude thesauris patris sui, regem ibi constituit Hlodarium, nomine, non potestate. Hilpricus vero & Raginfridus auxilio Eudonis ducis Aquitaniorum instaurata rursus acie, superati p. 2.
fugantur à Carlo.

DCCXIX.

---

* Pithœus quidem, Freherus & du Chesne legunt Bazzoarionum, hi etiam de Boiis intelligunt, addita in margine variante lectione *Baiuuariorum*. Ast, licet variae Boiorum, horumque terræ sint adpellationes, dum dicantur *Bagoarii*, Chron. Moissac. *ad an. 796. Beiuueri Ann. Naz. 788.* frequentius *Baioarii*, *Boiarii*, *Baiobari*, *Bauocarii.* Terra illorum dicitur *Beuueria* Ann. Naz. *ad a. 744 regnum Bauoarium* Ann. Franc. apud du Chesne *Tom. II. p. 9. ad a. 788. Baugaria* Ann. Loisel. *ad a. 748. Fines Baiorenses* Fredegario *c. 108.* Nec tamen Auentino *Ann. Boi. l. I. cap I.* nec Brunnero *Ann. Boi. lib. IV. p. 521.* nec Werlhofio *not. Imp. enucl. lib. I. c. II. §. XCV.* nec Hertio *not. Vet. Germ. Pop. c. II.* nec aliis, qui nomen Boiorum examinant, nomen Bazzoarionum memoratur. Tacent quoque Scriptores reliqui de hac vastatione terræ Boiorum per Saxones facta. Sed alii Francorum Annales ad eundem annum dicunt, Saxones terras Attuariorum, Francorum populi deuastasse. Sic Ann. Franc. ap. du Chesne *Tom. II. p. 6. ad a. 715.* dicunt: *Saxones deuastauerunt terram* HATTVARIORUM, vbi du Chesne in margine addit *Hazzoariorum.* Annales Metenses *ad a. 716. Saxones terram Hattariorum vastauerunt.* Eosdem igitur secuti, pro *Bazzoariorum* substituimus *Hazzoariorum.* Latius enim demonstrauit Hadr. Valesius *not. Galliarum voce Attuarii*, Attuarios gentem Francorum Rheno vicinam, etiam Hattuarios vel Hazzoarios fuisse dictos. Sic etiam Carolo Martello bellum fuisse cum Saxonibus testatur Kranzius Saxonia *lib. I. cap. XXXIII.*

** Hæc verba: *his temporibus* vsque ad finem, in Pithœana non extant, imo nec alia quæ in subsequentibus annis ad Bonifacii historiam memorantur. Recte autem ista adiici patet ex Lambecio *lib. II. c. V. n. 23* qui ista in Codice Bibliothecæ Cæsareæ addita esse testatur. Faciunt huc etiam Epistolæ Bonifacii, quæ reperiuntur apud du Chesne *Tom. II. p 661.* Ad ipsam vero Bonifacii historiam facit Wilibaldi & Othloni Vita Bonifacii, in Canisii lectionibus antiquis Tomo quarto, Othloni quoque vitam Moguntiacarum rerum libro tertio cum diuersis notationibus inseruit Nicolaus Serarius. Legendi quoque de eodem Christ. Brovverus Antiquit. Fuldensium *lib. I. c. III.* Io de Becka *Chronico Vltraiectino p. 14.* Carolus le Cointe Annalibus Francorum. Iac. Gretser de Episcopis Aichstedtensibus, Cyriacus Spangenberg & Io. Letzner de Bonifacio. Casp. Sagittarius *de ant. Christianismi & Gentilismi Thuringici lib. II. c. IV.*

DCCXIX.

Carlus ad Eudonem mittit, & Hilpricum, qui ad eum confugerat, per legatos recipit. Quo tempore rex Lotharius mortuus eſt. Bonifacius * vir ſanctiſſimus a præſule ſedis Apoſtolicæ Gregorio Mogontiacæ ciuitati metropoli Germaniæ Archiepiſcopus ordinatur, & legatus Germanicus Romanæ Eccleſiæ in Franciam mittitur: qui prædicatione ſua multos populos, Thuringorum videlicet, Heſſiorum & Auſtraſiorum ad fidem rectam, a qua diu aberrauerant, conuertit: monaſteria quoque monachorum & virginum primus in partibus Germaniæ inſtituit.

Fragm. hiſt. ap. du Chesne T. I. p. 748, Chr. Hildesh. 719, H. Contr. 717. 719, Mar. Scotus 719, Gob. Perſona Coſm. æt. 6. c. 37, le Cointe 719. n. 6. 7. 15. 16. ſqq. 723. n. 11.

DCCXX.

Mortuo Hilprico Carlus Teotricum ** in ſedem regni conſtituit.

G. Franc. c. 53, Fredeg. c. 107, Chr. Hildesh. Mar. Scotus 720, Albericus 726, le Cointe 721. n. 1. ſeqq.

DCCXXI.

Carlus Raginfridum perſequens, Andegauis ciuitatem capit. Poſtea Saxones vaſtando, victor regreditur.

Fredeg. c. 107, A. Naz. Pet. 720, A. Met. 725. Chr. Hildesh. Sig. Gembl. 722, Mar. Scotus 721, Albericus 721.

DCCXXII.

Carlus Alamannos & Baioarios armis ſubegit.

Fredeg. c. 108, Chr. Hildesh. 722, Hepidanus 715, Sig. Gembl. 724. 725, H. Contr. 722, Chron. Saxo 726. 727.

DCCXXIII.

Iterum Alemanni & Baioarii pacis iura temerare nituntur.

Chr. Hildesh. 723, Mar. Scotus 723, Albericus 724. 725.

DCCXXIV.

Carlus tranſito Ligere, Eudonem fugat, vaſtata & incenſa regione eius.

Fredeg. c. 108, A. Met. 731, Chr. Hildesh. 724, Sig. Gembl. 728, Mar. Scotus 725, Albericus 728, H. Contr. 724, Chron. Sax. 728.

DCCXXV.

Sarraceni ab Eudone in auxilium ſuum vocati cum rege ſuo Abdirama, Garonnam Burdigalemque perueniunt, cunctis locis vaſtatis & Eccleſiis igne crematis. Baſilicam quoque ſancti Hilarii Pictauis incendunt.

Fragm. de reb. Eudonis ap. du Chesne T. I. p. 785, Fredeg. c. 108, A. Met. 732, Chr. Hildesh. 725, Mar. Scotus 725, Sig. Gembl. 728, Albericus 728, H. Contr. 724, Chron. Saxo 728, Gobelinus Perſona Coſm. æt. 6. c. 37, le Cointe 725. n. 23.

DCCXXVI.

Carlus Sarracenis cum manu valida occurrens, & auxilio Dei fretus, regem eorum cum infinita multitudine proſtrauit, deuictisque hoſtibus cum triumpho regreditur.

cc. 11, Chron. Saxo 729.

DCCXXVII.

Carlus Burgundiam petens, Lugdunum & ciuitates reliquas ſuæ ditioni ſubegit.

Fredeg. c. 109, A. Met. 733, Aim. 4. c. 53, Albericus 732, Chr. Hildesh. H. Contr. 727.

DCCXXVIII.

Eudo dux moritur, & Carlus Aquitaniæ prouinciam absque bello recepit.

Fredeg. c. 109, A. Met. 735, Chr. Hildesh. 730, H. Contr. 727, Albericus 733, Chron. Saxo 736.

DCCXXIX.

Carlus nauali euectione regnum Freſorum ingreditur, interfectisque quamplurimis, Popponem ducem eorum interemit, ſubuerſisque lucis, fanis, victor cum præda magna reuertitur.

Fredeg. c. 109, A. Met. 736, Sig Gembl. 734, Chr. Hildesh. Mar. Scotus 729, Chron. Saxo 733, Vbbo Emmius lib. 4. Friſ. p. 57.

DCCXXX.

---

* Quæ hic de Bonifacio narrantur, Pithœus non habet, reperiuntur vero in editione du Chesne & Codice Vindobonenſi, & iisdem fere verbis refert Marianus Scotus *ad a. 719.* Ex verbis autem, *a qua diu aberrauerant*, concludimus, Bonifacium dictos populos non primum ad fidem Chriſtianam duxiſſe, vid. Sagittarius *ant. Gentil. & Chriſt. Thur. l. II. c. XV.*

** Dagoberti hic III. ſiue Iunioris filius, a monaſterio Cala (*Chesle*) in quo educatus, Calenſis dictus. Hoc autem cœnobium ſacrarum virginum, in honorem S. Georgii a Chrotilde Clodouæi vxore extructum, adhuc ſupereſt. Mabillonius *de re diplom. lib. IV. p. 255.* Gotfried Henſchenius quidem *de Dagobertis lib. III. c. IV.* hunc Theodoricum fratrem dicit Chilperici, quem ideo notat Schurtzfleiſch *de regno Auſtraſiæ cap. I. §. 20.*

DCCXXX.

Fredeg. c. 109, Chr. Hildesh. H. Contr. 730, Aim. 4 c. 57, Mar. Scotus, le Cointe 732. n. 21. seqq.

Sarraceni, collecto exercitu, Auennionem vrbem capiunt, & circumquaque regiones deuastant.

DCCXXXI.

Fredeg. c. 1, Chr. Hildesh. H. Contr. 731, Aim. 4. c. 57, Sig. Gembl. 735,

Carlus assumptis armis vrbem Auennionem obsidione vallat, instructisque machinis, capiens, magnam Sarracenorum stragem efficit.

DCCXXXII.

Eginh. c. 2, Fredeg. c. 109, A. Met. 737, A. Pet. 732, Chr. Hildesh. Mar. Scotus 733, Sig. Gembl. 736, H. Contr. 732, Albericus 735, le Cointe 737. n. 28.

Carlus Gothorum fines penetrans, Narbonam obsidet, rege Sarracenorum Achima * intus incluso.

DCCXXXIII.

cc. ll, le Cointe 733. n. 1.

Sarraceni de Hispania audientes vrbem obsessam, armati superueniunt: contra quos Carlus dimicans, regem cum populo vsque ad internecionem deleuit.

DCCXXXIV.

cc. ll, A. Naz. Pet. 732.

Sarraceni a Carlo in bello superati: qui gladium effugere poterant, ascensis nauibus, dimersi sunt in mari.

DCCXXXV.

cc. ll.

Franci Carlo duce Sarracenos proterunt, prædam magnam ducentes, & captiuorum multitudinem.

DCCXXXVI.

Fredeg. c. 109, Mar. Scotus 735, Sig. Gembl. 737, H. Contr. 736, H. Valesii not. Gall. p. 610.

Regionem Gothicam Carlus cum Francis ingrediens, vrbes famosissimas, Nemausum, Agaten & reliqua castella capit, destructis muris & mœniis earum vsque ad fundamenta. P. 3.

DCCXXXVII.

A. Naz. Pet. Met. 738, Chr. Hildesh. Mar. Scotus, H. Contr. 737, Lamb. Schafn. 739, Sig. Gembl. 740, le Cointe 738, n. 17. 18. 19.

Carlus Saxones tributarios facit.

DCCXXXVIII.

Fredeg. c. 109, A. Naz. Pet. Met. 739, Chr. Hildesh. Mar. Scotus 738, Sig. Gembl. Albericus 739.

Carlus regionem Prouinciam ingressus, Maurontum ** ducem qui dudum Sarracenos per dolum inuitauerat, fugere compulit.

DCCXXXIX.

Mar. Scotus, H. Contr. Albericus 739, Lamb. Schafn. 740.

Carlus Prouinciam totam, & cuncta eius maritima loca suæ ditioni subegit.

DCCXL.

Egin. c. 2, A. Naz. Pet. Met. Chr. Hildesh. 740, le Cointe 740.

Pax & quies regno Francorum per Carlum redditur ad tempus, Gothis superatis, Saxonibus & Fressonibus subactis, expulsis Sarracenis, Prouincialibus receptis.

DCCXLI.

---

* Variant scriptores in nomine Saracenorum Regis. Pithœus & Quercetanus legunt *Athirua*, Marianus Scotus *Achima*, Albericus *Achinia*, Fredegarius vero, Chronicon Hildesheimense, Annales Francorum Fuldenses & Laurishamenses apud Lambecium *lib. II. c. V. p. 367.* & Sigebertus Gemblacensis vocant *Athima* cum quibus fere conueniunt Annales Metenses, ipsum nominantes *Adthima*. Anastasius quidem Gregorio II. *p. 97.* hanc victoriam perperam Eudoni tribuit.

** Pithœus quidem habet *Maurorum ducem*, cum quo tamen reliqui plane non conueniunt, qui plerumque *Maurontium* vocant, Annales Metenses *Morontum*, Marianus Scotus *Maurontem*, Albericus *Maruncium*, Sigebertus *Mauritium*. Lambecius hunc pro Duce Arausionensi habet, dum *lib II. c. V. p. 368.* ita commentatur: Aurontum siue Auruntum *eadem est vrbs, quæ alias* Arausio siue Orange *dicitur. Apud Pith. & Freber.* pro fugato Duce Prouinciæ Auronto, *hoc est* Aurasione *mendose legitur*, fugato Duce Maurorum, *Falsitatem*

DCCXLI.

Carlus anno Ducatus sui XXVII * moritur Parisiis, ** & apud sanctum Dionysium sepelitur. Cuius filii Carlmannus & Pipinus, sub obtentu Maiordomatus, totius Franciæ regnum suscipiunt, & inter se diuidunt. *Fredeg. c. 110, A. Eginh. Naz. Pet. Lois. Bertin. Met. Masc.*

Mar. Scotus. H. Contr. Rhegino. Lamb. Schäfnab. Albericus. Hugo Flauin. Chr. Hildesh. Andeg. 741, Aim. 4. c. 57, Conr. Vrsp. 743, Alb. Stad. 742. 743, Odoranni Chron, Chron. Saxo 742, le Cointe 741.

DCCXLII.

Carlmannus & Pipinus Hunaldum Aquitaniæ ducem imperio suo resistentem, bello superatum ad Wascones fugere compellunt: simul & Alamannos duce Theotbaldo rebellare temptantes, mira celeritate comprimunt. *A. Eginh. Lois. Naz. Pet. Bertin. Met. Mar. Scotus. Sig.*

Gembl. H. Contr. Rhegino 742, Chr. Hildesh. Contin. Fredeg. p. 160. Aim. 4. c. 59. Otto Fris. 5. c. 20, Albericus. Chron. Saxo 743, le Cointe 742, n. 19. seqq.

---

tatem enim huius lectionis etiam sine adminiculo Codicis MSti Cæsarei satis manifeste indicant sequentia verba: Qui dudum Saracenos per dolum inuitauerat. *Recte videlicet hinc colligitur, præcedentibus verbis non de Duce aliquo Maurorum, qui sine dubio ipse Saracenus fuisset, sed de perfido quodam* Christiano duce Arausionensi *actum esse.* Sed, licet Pithœus legat Maurorum ducem, iniuriam tamen Frehero facit Lambecius, qui in vtraque editione habet *Maurontum ducem.* Immo, dum Maurontus dicatur dux Prouinciæ, Arausio vero vrbs saltim Prouinciæ, potius proprium nomen huic Duci fuisse putamus. Id quod etiam Carolus le Cointe *Ann. Eccl. Francorum* autumat, qui *ad annum 749. n. 10.* eundem duarum saltim Ciuitatum, Massiliæ scilicet & Auenionis Comitem seu Gubernatorem fuisse dicit.

* Pithœus & du Chesne legunt XXVIII. ast melius XXVII. Maiordomatum enim post mortem Pipini an. 714. mense Decembri insecutam, suscepit Carolus Martellus, mortuus mense Octobri DCCXLI. nondum absolutis XXVII. annis: Quare Annales Metenses dicunt: *rexit populum Francorum annis XXVI. mensibus VI.* supputationem sine dubio incoantes, postquam custodia sua liberatus Martellus. Rectius itaque ipse Pithœus & du Chesne *ad a. 714.* legunt: *sub honore Maiordomatus tenuit regnum Francorum annis XXVII.* Hinc etiam bene Marianus Scotus: *Carolus senior filius Pipini senioris, anno regni sui vigesimo septimo moritur Parisiis.* Hugo Flauin. Chron. apud Labbeum noua collectione MStorum T. I. p. 116. *anno XXVII. quibus Carolus obtinuit principatum post patrem.* Sine dubio igitur corruptus est locus Fredegarii, qui *c. 110.* ait: *rexit autem vtraque regna annos XXV.*

** Discrepant scriptores, dum alii Parisiis defunctum dicant, alii Carisiaci. Fredegarius: *Carolus nempe Princeps Parisiis Basilicam S. Dionysii martyris multis muneribus ditauit: veniensque Carisiacum villam Palatii super Issaram fluuium valida febre correptus obiit in pace, cunctis in gyro regnis acquisitis* & p. p. *sepultusque est Parisiis in Basilica S. Dyonisii martyris.* Marianus Scotus, qui Annales hosce potissimum sequitur, habet *Parisiis*, Hermannus Contractus *Parisiaci.* Vtrosque conciliant Annales Metenses: *Karolus præterea Princeps ad Parisiacum ciuitatem properans ad sepulcrum beatissimi martyris Dionysii orationis causa peruenit. Cui multa munera post actam orationem deuoto animo contulit. Inde vero veniens ad Carisiacam villam super fluuium Issera sitam perrexit, in qua valida febre corruptus in pace obiit, cunctis in gyro gentibus positis Francorum ditioni subactis. Rexitque populum Francorum annis XXVI. mensibus VI. Transiit itaque XI. Kal. Nouembris, sepultusque haud longe a Parisiaca Ciuitate in Basilica Sancti Dionysii Martyris.* Hinc Carolus le Cointe *Ann. Eccles. Franc. ad a. 741. n. 35.* hunc locum ita explicat: *Ut autem conueniat cum Appendice, quam examinamus & cum ceteris Auctoribus qui Carolum Carisiaci mortuum vnanimi consensu testantur, ita corrigi debet vnius voculæ facta transpositione.* DCCXLI. Carlus moritur & Parisiis apud Sanctum Dionysium sepelitur. *Porro cum legis Carolum vel* Parisiis apud sanctum Dionysium, *vel* Parisiis in Basilica Sancti Dionysii Martyris sepultum fuisse, *caue ne sepultum credas in Basilica Sancti Dionysii Martyris, quam Dagobertus Magnus ad quintum a ciuitate Parisiensi milliarium anno Christi sexcentesimo tricesimo construxit.* Erat autem Carisiacum villa regia Belgicæ secundæ de quo Io. Mabillonus *de re diplom. lib. IV. n. 30. p. 258.* Hadr. Valesius *not. Galliarum, voce Carisiacum.* Hodie dicitur *Quiersi* siue Chiersi, Picardiæ vicus. Chronicon Hildesheimense quidem tradit mortuum fuisse *in villa publica Wrembria*, quod ideo notat Mabillonus *de re diplom. lib. IV. n. 151.* Error autem exinde exortus fuisse videtur, quod in Fredegarii appendice legamus, Carolum Maiorem domus anno DCCXXXIX. reuersum in regionem Francorum ægrotare cœpisse in villa Verimbrea super Issara fluuio.

DCCXLIII.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. 743, Mar Scotus. Sig Gembl. H. Contr. Rhegino 743, Cont. Fredeg. Aim. 4. c. 59, Albericus. Chron. Saxo 744, le Cointe 743. n. 60. seqq.

Carlmannus & Pipinus Odilonem ducem Baioariorum rebellare conantem prælio superant.

DCCXLIV.

A. Bertin. 743, A. Masc. Mar Scotus. H. Contr. Lamb. Schafn. Conr Vrsp. 744, Otto Fris. 5. c. 30, Gob. Persona æt. VI, c. 37, Brovver ant. Fuld. I, c. 1, le Cointe 745, n. 74, seqq.

Carlmannus cum Odilone duce Baioariorum pacem facit. His temporibus fundari cœptum est Fuldense cœnobium a S. Bonifacio, in solitudine Boconia.

DCCXLV.

A Eginh. Bertin. Met. Rhegino Sig. Gembl. Aim. 4. c. 59, Albericus. Chron. Saxo 744, Mar. Scotus. A. Naz. Pet. Masc. Alb. Stad. 745. Conr. Vrsp.

Carlmannus & Pipinus simul Saxonum perfidiam, vastata eorum regione, vlciscuntur, & castrum Ohseburg * capiunt.

DCCXLVI.

A. Met. Masc. Mar. Scotus. H. Contr. Lamb. Schafn. 746, Gob. Persona Cosmodr. æt. 6, c. 37, Bruschius Cat. Episc. Mogunt. n. 17, le Cointe 742. n. 6. 12. 18.

Carlmannus Alamannos iterum res nouas molientes, nonnullis eorum interfectis, compescuit. Bonifacius archiepiscopus, cum autoritate sedis Apostolicæ, annuente Carlmanno, duas sedes Episcopales constituit; vnam in castro Wirziburg, vbi Burghartum collegam suum ordinauit Episcopum, alteram in loco qui vocatur Eihstat, cui Willibaldus episcopus ordinatus est.

DCCXLVII.

A. Eginh. 745. 746, Eginh. c. 2, Vita Pipini ap. du Chesne Tom. I, p. 599, A. Naz. Pet. 747. Chr. Hildesh. Anastasius vita Zachariæ p. 113, A. Lois. Bertin. Masc. 746, Hugo Flauin. Fredeg. append. 747, Aim. 4. c. 60, Mar. Scotus. Alb Stad. Chron. Saxo, Conr. Vrsp. 747, Rhegino, Sig. Gembl. 746, Otto Fris. 5. c. 30, Chron. Belg. f. 35, le Cointe 747. n. 1. 5. 8. 748. n. 97.

Carlmannus relicta, quam tenebat, potestate Romam vadit, ibique mutato habitu religiose victurus, in Casinum ad sanctum Benedictum secedit, & monachus efficitur.

DCCXLVIII.

A. Eginh. 747, A. Lois. 747. 748, A. Bertin. 747, A. Met. Masc. 748, Aim. 4. c. 60, Rhegino 747. 748, Mar. Scotus 748, Albericus 749, Chron. Saxo, 748, Fabricius Origg. Sax. p. 76, le Cointe 748. n. 85, Sagittarius ant. Thur. I. c. 19.

Grypho frater Carlmanni & Pipini potestatem quandam affectans, ad Saxones se contulit. Pipino vero per Thuringiam ingresso Saxoniam super fluuium Obacra, ** in loco qui dicitur Horoheim Saxones occurrunt, Gryphonem cum eo pacificare cupientes. Grypho autem nec Saxonibus, nec Francis se credens, in Baioariam fugit.

DCCXLIX.

A. Eginh Met. 749, A. Bertin. 748, Aim. 4. c. 61, Chr. Hildesb. Rhegino 748, Alb. Stad. 749.

Pipinus in Baioariam pergens Tassilonem nepotem suum natum ex Hilthrude sorore sua, ducem ibi constituit, Gryphone & Lantfrido inde eductis.

DCCL.

---

* Mire in hac vrbe variant scriptores. Annales Bertiniani legunt *Ohserburg*. Annales Metenses *Ocsioburg*, Chronicon Hildesheimense *Onseburg*, Eginhardus Annalibus, & Sigebertus Gemblacensis *H scoburg*, Aimoinus *Hoseoburg*, Marianus Scotus *Ohsenburg* Rhegino *Ochsenburg*. Fabricius Origg. *Saxon. lib I. pag. 76.* putat Bobenburgum, Saxonum arcem fuisse, quasi altam arcem dixeris in diœcesi Mindensi ad Visurgim. Sed potius mihi videtur Osnabrugum hic intelligi, quam vrbem Gobelinus Persona Cosmodr. æt. VI. c. XXXVIII. vocat *Osenbrugge*. Levvoldus à Northof Origg. Marcanis p. 387. apud Meibomium *Ossenbruge*.

** Ann. Bertiniani: *Grifo scilicet fugit in Saxoniam, & Pipinus iter faciens per Thuringiam, Saxoniam intrauit vsque ad fluuium* Missaha, *in loco qui dicitur* Schahaningi. *Et Grifo collectam fecit cum Saxonibus supra fluuium Abarro, in loco qui dicitur Ordum.* Eundem sequitur Rhegino, qui fluuium dicit *Obacrum*, vrbem *Orchemum*. De vtrisque bene Meibomius Hist. Bardeuici Tom. III. p. 58. *Bardeuici degentem Karolum salutarunt quotquot ante quinquennium in viculo præfecturæ Slademensis in Ducatu Brunsvvicensi* Orheim, Orhem *siue* Horm *dicto in ripa fluminis* Obacri, *qui nobis est* Ocris *siue* Oucer, *baptismum acceperant.* Schahaningi vero idem videtur locus, qui hodie vocatur *Schoningen*, vrbs Ducatus Brunsvicensis, gymnasio clara. Sagittarius *ant. Duc. Thur. lib. I, c. XIX.*

DCCL.

Pipinus Gryphoni in partibus Niuſtriæ, XII. comitatus * dedit. Sed ille nec ibi ſecurum ſe eſſe ratus, ad Waifarium ducem Aquitaniæ ſeceſſit.

A. Eginh. Bertin. 748, A. Met. Chron. Hildesh. 749, A. Naz. 750, Alb. Stad. Albericus. H. Contr. Chron. Saxo 749, Sig. Gembl. 748, Otto Friſ. 5. c. 20, Car. le Cointe 749. n. 57.

DCCLI.

Pipinus miſſa Romam legatione ** Zachariam Papam interrogat de regibus
p. 4. Francorum ex antiqua Merouingorum ſtirpe deſcendentium, qui Reges quidem dicebantur, ſed poteſtas regni tota apud Maiorem domus habebatur; excepto quod cartæ & priuilegia Regis nomine ſcribebantur, & in Martis campum qui Rex dicebatur plauſtro bubus trahentibus vectus, atque in loco eminenti ſedens, ſemel in anno a populis viſus, publica dona ſolenniter ſibi oblata accipiebat, ſtante coram Maiore domus, & quæ deinceps eo anno agenda eſſent, populis adnuntiante: ſicque Rege domum redeunte, cætera regni negotia Maior domus adminiſtrabat. Orat ergo ſibi decerni, quis eorum iuſte Rex debeat dici & eſſe; is qui ſecurus domi ſedeat, an ille qui curam totius regni, & omnium negotiorum moleſtias ſufferat.

A. Eginh. Lois. Bertin. Chr. Reichersp. 749. Chr. Hildesh. 750, A. Naz. Pet. 751, Fragm. de Maior. Dom. ap. du Chesne Tom. 2. p. 2, Aim. 4. c. 61, Rhegino 749, Mar. Scotus. Chron. Saxo 750, Hugo Flauin. 752, Alb. Stad. H. Contr. Albericus. 751, Otto Friſ. 5. c. 21, Gob. Perſona æt. 6. c. 37, le Cointe 752. n. 9. ſeqq.

D CC LII.

Zacharias *** Papa ex auctoritate ſancti Petri Apoſtoli, mandat populo Francorum, vt Pipinus, qui poteſtate regia vtebatur, regni totius & nominis quoque dignitate frueretur. Ita Hyldricus Rex, qui vltimus Merouingorum Francis imperauit, depoſitus & in monaſterium miſſus eſt. Pipinus vero in ciuitate Sueſſionum a ſancto Bonifacio Archiepiſcopo in regem vnctus, regni honore ſublimatus eſt.

PIPINVS
A. Eginh. Bert. Met. Maſc. Lois. Chr. Hildesh. Odorani. Reichersp. S. Galli. Rhegino. Mar. Scotus. Lamb. Schafn. 750, Chron. Saxo 751, H. Contr. Alb. Stad. Albericus. Conr. Vrſp. 752, Otto Friſ. 5. c. 22, le Cointe 752. n. 6. 7. 67.

---

* Communis eſt opinio, ſub Duce fuiſſe duodecim Comitatus, id quod confirmare videntur verba Eginhardi, dum dicit, Pipinum Grifonem *more ducum* duodecim Comitatibus donaſſe, quem ſequitur Albertus Stadenſis. Hinc etiam Goldaſtus *notis ad Eginhardi c. VI. Aimoinum lib. V. c. II.* emendare conatur. *Itidem Baldrico Duci Foroiulienſi, dum obiiceretur, & probatum eſſet, eius ignauia & incuria vaſtatam a Bulgaris regionem noſtram, pulſus eſt Ducatu, & inter quatuor Comitatus eſt eiusdem poteſtas diſſecta*, vbi Goldaſtus pro *inter quatuor Comitatus* legit *in ter quatuor Comitatus.* Verum, hæc lectio contra morem eſt antiquitatis. Potius reliqui Francorum Annales hoc *more Ducum* omittunt. Immo conſuetum non fuiſſe, vt ſub vno Ducatu ſemper duodecim eſſent Comitatus, teſtatur Sagittarius *Antiquit. Duc. Thur. lib. IV. c. XIX.*

** Eginhardus, Annales Bertiniani, Rhegino, Albericus, memorant Burchardum Wurtzburgenſem & Folradum Capellanum. Vid. de hac Pipini electione Somnium Viridarii *c. LXXIII. apud Goldaſtum Tom. I. Mon. S. Rom. Imp. p. 83.* Vorburg *T. IX. p. 499. Dupin Diſſ. VII. de antiqua eccl. diſcipl. p. 513.* & late Carolus le Cointe.

*** Diſputatur adhuc, cuius Papæ auctoritate Pipinus in regem fuerit vnctus, dum alii Zachariæ, alii vero Stephano hoc tribuant, vt Eginhardus, Fragmentum de Maioribus domus, Theganus vita Ludouici Pii *c. I.* Anonymus de Geſtis Ludouici Pii *c. I.* Hincmarus epiſtola ad Hadrianum Papam XLI. Op. Tom. II. p. 694. *Qualiter proauus ſuus Pipinus a Stephano ipſius auxilium petente, & pro liberatione Romanæ Eccleſiæ in Galliam veniente, in regem ſit vnctus.* Adſentitur Notkerus Balbulus, qui Monachus Sangallenſis vulgo dicitur. Hic enim de Vita Caroli M. lib. I. c. X. ita ſcribit: *Stephanus Papa depoſito ac decaluato ignauisſimo Francorum Rege Hilderico Carolum ad regni gubernacula antiquorum Patrum more perunxit.* Verum, facile hæc poterunt conciliari ex Hermanno Contracto, qui ad a. 752. ait: *Auctoritate Zachariæ Papæ & non multo poſt Stephani (qui eidem in Pontificatu ſex annis ſucceſſit,) depoſito ac detonſo Rege Hilderico Pipinus Rex Francorum electus, & Sueſſionis a S. Bonifacio Archiepiſcopo vnctus.* Plenius hæc declarat ſubſcriptio Codicis antiquisſimi apud Mabillonium de re diplomatica *l. II. c. XXVI. n. 11.* & *lib. V. ad Tab. XXII.* Adſentitur Magnum Chron. Belg. p. 35. *Optimates regni conſilio & auctoritate Zachariæ Papæ eundem Pipinum ad regiam dignitatem euexerunt, fuitque de autoritate & mandato ipſius Papæ per beatum Bonifacium Moguntinenſem in Regem Francorum vnctus & poſtea*

DCCLIII.

A. Eginh. 753. 754, A. Naz. Lois. Chr. Andeg. 752, A. Bertin. Met. Pet. Chr. VVurtzb. 753, Chr. Hildesh. 751, Anastasius vita

Pipinus iterum Saxonum perfidia prouocatus, regiones eorum deuastat: in qua expeditione Hildigarius Coloniensis Archi-Episcopus a Saxonibus interimitur. Grypho frater Pipini cum Italiam petere conaretur, in valle Maurienna, a comitibus fratris sui occisus est. Stephanus Papa Romanus auxilium contra Haistulphum regem Langobardorum petens, ad Pipinum in Franciam venit: a quo honorifice susceptus, apud Parisios duos filios eius Carlmannum & Carlum vnxit in reges.

Stephani III. *Aim.* 4. c. 62, *Chr. Reichersp. Rhegino* 751. 752, *Sig. Gembl.* 752, *Mar. Scotus. Albericus* 753, *H. Contr. Lamb. Schafn.* 753. 754, *Hugo Flauin. Alb. Stad. Chron. Saxo* 754, *le Cointe* 753. n. 37. 38. 44. 45. 754. n. 35.

DCCLIV.

Cont. Fredeg. ap. du Chesne Tom. I. p. 774, A. Eginh. Met. Chr. Hildesh. VVurtzb. S. Galli. Lamb. Schafn Gottfr. Viterb. Chron. Saxo 755, A. Lois. Pet. Masc. Mar. Scotus. H.

Bonifacius Archiepiscopus Maguntiacensis Ecclesiæ, euangelizans genti Fresonum verbum Dei, martyrio coronatur, anno Episcopatus sui XXXVI. die quarto mensis Iunii. Post quem Lullus in cathedra eius sedit annos XXXII. Carlmannus frater Pipini cum consilio Haistulfi regis Langobardorum in Franciam veniens ad persuadendum fratri ne exercitum in Italiam duceret, non post multos dies Lugduni vita decessit. Pipinus vero Italiam ingressus Haistulfum superatum & Papiæ inclusum obsides dare, & res sancti Petri reddere sacramento constringit. Stephanus Papa duce Hieronymo fratre Pipini Romam reuertitur.

Contr. *Hugo Flauin. Albericus. Alb. Stad. Conr. Vrsp.* 754, *Sig. Gembl.* 753. 754, *Rhegino* 753, *Chr. Reichersp.* 752, *Aim.* 4. c. 63, *Otto Fris.* 5. c. 25, *le Cointe* 754. n. 25. 75. 755. n. 120. 128. sqq. *Io. de Beka* Chron. Trai. p. 16, *Vbbo Emmius* rer. Fris. lib. 4. *Brobber* ant. Fuld. I. c. 3, *VVilibaldus & Othlo* vita Bonifacii, *Serarii*, res Mogunt. 3. c. 26. *Baronius* Ann. T. 9. ad a. 719. 755. *Sagittarius* ant. gent. & Christ. Thur. 3. c. 25.

DCCLV.

A. Eginh. Chr. Hildesh. Albericus 756, A. Lois. Met. Sig. Gembl. Rhegino, H.

Haistulphus sacramenta mentitus, collecto exercitu, Romam impugnando circundat, omnia extra vrbem ferro & igne deuastans, cuius rei nuntium pontifex marino itinere missis legatis, Pipino insinuat, deprecans & obtestans ne inceptum opus, quod sancto Petro promiserat, imperfectum relinqueret.

Contractus. Conr. Vrsperg. Alb. Stad. 755, *Otto Fris.* 5. c. 25, *Aim.* 4. 63, *Chr. Magn. Belg.* p. 36, *le Cointe* 755. n. 14.

DCCLVI.

A. Eginh. Bertin. Lois. Masc. Pet. Chr. Hildesh. H. Contr. Alb. Stad.

Iterum Pipinus Italiam ingressus Haistulfum Papiæ inclusum obsidet, Rauennam cum Pentapoli * reddere compellit, & per Folradum missum suum, sancto Petro Apostolo & Stephano Papæ vicario eius tradit.

Albericus. Chron. Saxo. Conr. Vrsp. 756, *Mar. Scotus. Chron. Reichersp. S. Galli* 754, *Sig. Gembl.* 755, *Otto Fris.* 5. c. 25. *Chr. Magn. Belg.* p. 36, *Sigonius* de regno Ital. 3. p. 75, *Bernh. Saccus* Hist. Ticin. 10. c. 8. 9. 10, *Blondus* dec. 2, *le Cointe* 755. n. 18. sqq.

DCCLVII.

---

stea per Stephanum Papam secundum vnctionem regalem consecratus, detruso in Monasterium Hilderico. Scilicet, vt Mabillonius supputat, renunciatio facta anno 751. a Zacharia Papa, cui, postquam Idibus Martiis secundum Marianum Scotum, esset defunctus, successit Stephanus, qui idem non solum confirmauit, sed etiam ipse an. 754. regem in Francia vnxit. Epistola vero Zachariæ Papæ apud Auentinum *lib. III. c. IX. n. 34.* ea de re scripta, videtur esse supposititia. Latius etiam de hac controuersia egit Carolus le Cointe, Schmincke ad caput primum Eginhardi, & peculiari dissertatione Natalis Alexander, *vtrum a Zacharia Papa vel Stephano III. Romanis Pontificibus Francorum regnum ablatum fuerit Childerico & Pipino collatum.*

* Illustrat hunc locum Hier. Rubeus *Hist. Rauenn. lib. IV. p. 194.* dum ait: *Fulcadus (legatus Pipini) cum legatis Aistulphi Rauennam perueniens, acceptis ex ea obsidibus possessioneque recuperata primarios eius ciues secum deducens, claues vrbis Romæ detulit & B. Petri Ecclesiæ Christique Vicariis, Petri successoribus vrbem perpetuo possidendam tradidit, quod & in ceteris tam Pentapolis quam Æmiliæ vrbibus ab Fulcado & Aistulpho Legatis factum est. Quam regionem græca voce Pentapolim appellant, ea Rauennam, Cæsenam, Classem, Forum Liuii & Pompilii continebat, earumque Ciuitatum agros atque hæc Pentapolis altera erat Exarchatus pars, alteram Æmiliam vocant, quæ ab foro Cornelii incipiens ea continet, quæ proficiscentibus Bononia, Mutina, Regio Lepidi, Parma, Placentia per viam Æmiliam vsque ad Padum ab Apennino conspiciuntur. Ager pariter Rauennas, qua meridiem & occidentem respicit ab Apennini iugis per Fauentini agri partem ad Padum a meridie vero & occidente per Cæsenatem & Ceruiensem ad mare Hadriaticum pertinebat. A septentrionibus quicquid intra Mincium,*

DCCLVII.

Haiſtulphus in venatione quadam equo lapſus, regnum cum vita perdidit. Conſtantinus Imperator Pipino regi inter cætera munera, etiam organum mittit.

Contin. Fredeg. ap. du Chesne T. I. p. 775, A. *Eginh. Chron. Reicherſp. Sig. Gembl. Alb. Stad. Rhegino. Chron. Saxo* 756, *A. Bert. Met. Maſc. Conr. Vrſp.* 756. 757, *A. Lois. Mar. Scotus. H. Contr. Albericus* 757, *Aim.* 4. c. 64, *Sigonius* de Regno Italiæ l. 3. p. 80, *le Cointe* 756. n. 2. 757. n. 10.

DCCLVIII.

Pipinus Saxonibus ſuperatis tributum impoſuit, vt trecentos equos ſingulis annis ſibi ſoluerent.

A. Eginh. Loiſel. Bertin. Met. Pet. Til. Chr. Hildesh. Mar. Scotus. Lamb. Schafn. Alb. Stad. Albericus. Conr. Vrſp. Chron. Saxo 758, *Sig. Gembl. Rhegino, Chron. Reicherſp.* 757, *Aim.* 4. c. 64, *Otto Friſ.* 5. c. 25, *Schaten* Hiſt. VVeſtphal. 6. p. 411, *le Cointe* 758. n. 1.

DCCLIX.

Waipharius dux in Aquitania tyrannidem exercens, preſſuras Eccleſiarum Dei mouit, deprædationes & iniuſtitias multas fecit.

Chr. Hildesh. H. Contr. Albericus 759, *Sig. Gembl.* 758, *Aim.* 4. c. 65, *Otto Friſ.* 5. c. 25, *le Cointe* 759. n. 3.

DCCLX.

Pipinus Waipharii ducis ſtultitia permotus, ducto in Aquitaniam exercitu, iuſtitias Eccleſiarum Dei facere renuentem, rerum iniuſte ablatarum reſtitutionem promittere ſacramento coegit.

Contin. Fredeg. ap. du Chesne T. I. p. 776, *A. Eginh. Naz. Bertin. Met. Pet. Til. Maſc. Chron. S. Galli. Mar. Scotus. H. Contr. HugoFlauin. Rhegino. Alb. Stad. Albericus. Chron. Saxo* 760, *le Cointe* 760. n. 2. 3.

DCCLXI.

Waipharius iuramenta mentitus Pipino moleſtus efficitur, & ferro & igne cun-
p. 5. cta vaſtando Cauillonem vſque peruenit, Pipinumque ſibi cum ſuis occurrere compulit.

Contin. Fredeg. ap. du Chesne T. I. p. 776, *A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Til. Chron. S. Galli. Mar. Scotus. Rhegino. H. Contr. Alb. Stad. Chron. Saxo* 761, *Sig. Gembl.* 759, *Aim.* 4. c. 65, *Otto Friſ.* 5. c 25, *le Cointe* 761. n. 1. 5.

DCCLXII.

Pipinus cum Carlo filio Burbonem, Cantelam, Clarmontem, aliasque ciuitates & caſtella pugnando capit, aliisque quam plurimis eius dominatui ſubiectis, etiam Bituricam expugnat.

Contin. Fredeg. ap. du Chesne T. I. p. 776, *A. Eginh. Lois. Naz. Bertin. Met. Chr. Hildesh. Pet. Til. Rhegino. Chron. Saxo. Conr. Vrſp.* 762, *H. Contr.* 761, *A. Maſc.* 761. 762, *Sig. Gembl.* 760, *Aim.* 4. c. 66, *le Cointe* 762. n. 2. 3.

DCCLXIII.

Taſſilo nepos Pipini de exercitu regis ſe ſubducens, ad Baioarios ſeceſſit.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Til. Chr. Reicherſp. Rhegino. Albericus. Conr. Vrſp. Chron. Saxo 763, *Sig. Gembl.* 762, *Aim.* 4. c. 66, *Otto Friſ.* 5. c. 25, *le Cointe* 763. n. 1.

---

cium, Padumque, & ab eo Veronenſium, Vicetinorum, Patauinorumque finibus ad Veneta littora extenditur. Vt non minus Cæſena, Fauentia Cymaclium (ſine dubio Comacium) *ac Ferraria, quam quæ ſub Pentapoli contineri dictum eſt, in Rauennati eſſent, Rauennaque ſubiicerentur. In Exarchatu concluditur quicquid a Placentino inter Padum, Apenninum paludes ſtagnaque Venetorum, & mare Hadriaticum vsque Ariminum continetur. Quæ ſimiliter vrbs vna cum eo tractu, quod inter Iſaurum Apenninumque & Hadriaticum mare includitur ad Exarchatum eſt adiuncta; vt ex ea, quæ vsque ad ætatem Blondi, in Iuriſdictione Exarchi ſeruabatur, conſuetudine intelligi difficillimum non eſt. Vniuerſum igitur Exarchatum Pipinus Eccleſiæ Romanæ dono dedit.* Concordat Sigonius de regno Italiæ lib. III. p. 80. Hinc Agnellus *Vitis Pontif. Rauenn. lib. IV. p. 430.* in vita Sergii, de Stephano Papa: *Igitur indicauit iſte a finibus Perticæ totam Pentapolim, & vsque ad Tuſciam, & vsque ad menſam Vualani, veluti Exarchus, ſic omnia diſponebat, vt ſoliti ſunt modo Romani facere.* In diſſertatione hiſtorica de ſummo Apoſtolicæ ſedis Imperio in vrbem Comitatumque Comacli *p. 2. Pentapolis hodiernum Vrbini Ducatum cum Anconitana Marchia, vsque ad Muſonis fluuium complectebatur. Hanc prouinciam Gregorius III. ep. I. ad Leonem Imp. Decapolim appellauit, & Adrianus I. ep. LI. duas Pentapoles agnoſcit quarum initium in Ariminenſi, finem in Eugubina vrbibus collocat, adſtipulantibus ſubſcriptionibus Synodicæ Agathonis Papæ ad Eccleſiam Græcam in vulgatis Conciliorum Tomis. Quidquid autem terrarum ab Arimino Adriam vsque Orientem verſus reliquum erat, propria Rauennatis Metropoleos prouincia cenſebatur.*

DCCLXIV.

Hoc anno contigit hyems valida & præter ſolitum prolixa.

A. Eginh. Maſc. Chr. S. Galli, Sig. Gembl. 763, A. Naz. Lamb. Schafn. Albericus 764, Aim. 4. c. 66.

DCCLXV.

Hruodgangus Metenſis vrbis Epiſcopus poſtulauit a Paulo Romanæ ſedis Apoſtolico corpora ſanctorum martyrum Gorgonii, Naboris, & Nazarii, & impetrauit; adduxitque cum honore ab vrbe Roma & in Franciam tranſtulit.

A. Maſc. Chr. Laurisham. Hildesh. Mar. Scotus. Hugo Flauin. Lamb. Schafn. H. Contr. Albericus. Conr. Vrſp. 765, Sig. Gembl. 764, VVarnefridi Chron. de Epiſc. Met. Eccl. *p. 177, le Cointe 765. n. 54. 59.*

DCCLXVI.

Corpus S. Gorgonii condidit in monaſterio ſuo quod ipſe a nouo ædificauerat, cui vocabulum eſt Gorzia: S. Naborem in monaſterio alio quod dicitur Noua cella. S. vero Nazarium * in monaſterio Laureshaim, quod eſt in Germania: in quibus locis miraculis viuunt & gloria.

ll. cc.

DCCLXVII.

Lemouica Aquitaniæ, ** Pipino expugnante, capta eſt.

Sig. Gembl. 763. 765, A. Eginh. Albericus 766, A. Maſc. Alb. Stad. 767, le Cointe 767. n. 5. 14.

DCCLXVIII.

Pipinus interfecto Waiphario & omni Aquitania ſubacta rediens, apud Pariſios VIII. Kalendas Octobris *** diem obiit, anno ætatis LIV. filiique eius Carlus & Carlmannus infulas regni ſuſcipiunt.

A. Eginh. Naz. Bertin. Met. Petav. Maſc. Til. Chr. Hildesh. Reicherſp. S. Galli, Andeg. Sig. Gembl. Lamb. Sebafn. Mar. Scotus. Rhegino. Hugo Flauin. H. Contr. Alb. Stad. Chron. Saxo 768, Chr. VVurtzb. 767. 768, Eginh. vita Caroli M. c. 3, Mon. Egolism. vita Caroli M. c. 1, Aim. 4. c. 67, Contin. Fredeg. ap. du Chesne T. I. p. 779, *Fragm. de reb. Pipini* ap. du Chesne T. II. *p. 185, Otto Friſ. 5. c. 25, Albericus 769, le Cointe 768. n. 7. 8. 9. 27.*

DCCLXIX.

Carlus cum fratre Carlmanno Hunaldum in Aquitania rebellare & imperio ſuo reſiſtere conantem, bello ſuperatum capit.

A. Eginh. Loiſel. Bertin. Met. Pet. Til. Chr. VVurtzb. Sig. Gembl. Rhegino. Chron. Saxo. Conr. Vrſp. 769, Alb. Stad. 768, Albericus 770, Eginh. vita Caroli M. c. 5, Mon. Egolism. c. 1, Aim. 4. c. 68, Otto Friſ. 5. c. 26, le Cointe 769. n. 12.

DCCLXX.

Bertha regina filiam Deſiderii regis Longobardorum Carlmanno **** filio ſuo coniugio ſociandam de Italia adduxit.

A. Eginh. Lois. Maſc. H. Contr. Albericus 770, le Cointe 770. n. 10. ſeqq.

DCCLXXI.

* In Codice Bibliothecæ Vindobonenſis legitur: *Sanctum vero Nazarium in monaſterio noſtro Laureſham, vbi in præfatis locis in multis miraculis clareſcunt.* Vbi Lambecius: *hinc colligi poſſe videtur, autorem horum Annalium pertinuiſſe ad monaſterium Laurishamenſe, ideoque eosdem Annales iure & merito appellandos eſſe Annales Francorum Laureshamenſes. In Freherianis autem Annalibus, quorum autor non pertinuit ad illud monaſterium legitur iſte locus hoc modo: Sanctum vero Nazarium in monaſterio Laureſham, quod eſt in Germania condidit.*

** Lambecius ex Codice Vindobonenſi legit *Æquitania*, atque in margine addit: *ita hic ſcriptum eſt, nempe Æquitaniæ in prima Syllaba per Æ pro Aquitaniæ, eademque ſcribendi ratio etiam in aliis nonnullis reperitur antiquis Codicibus MStis Auguſtisſimæ Bibliotheca Cæſarea.*

*** In termino vitæ Pipini non conueniunt Scriptores. Rhegino enim *VIII. Iduum Aug.* Chr. S. Galli T. I. Miſcell. Baluzii *VIII. Id. Octobr.* Marianus Scotus *IX. Kal. Octobr.* Verum, plurimi, iique antiquisſimi Hiſtorici, vt Eginhardi, Nazarii, Metenſes Annales &c. *in VIII. Kal. Octobr.* conſpirant, cum ſecundum Annal. Fuldenſ. & Hildeshaim vixiſſet LIV. annos. Schmincke *ad Eginhard. c. 3.*

**** Haud ſine ratione du Chesne in margine poſuit *leg. vid. Carlo*, dum Carolomannus, prout ex Stephani Papæ ep. XLV. ap. du Chesne *Tom. III.* p. 761. patet, ante obitum patris coniugio legitimo iam tum copulatus fuerit vxori Francicæ: *qua vero defuncto marito & nullis exiſtentibus cauſis ſpreto mariti fratre ſub Deſiderii Regis Longobardorum patrocinium ſe cum liberis ſuis contulit*, prout ait Eginhardus *de vita Caroli M. c. III.* De Carolo vero idem teſtatur Eginhardus *c. XVIII.* quod *matris hortatu filiam Deſiderii Regis Longobardorum duxerit vxorem.* Sic etiam Freherus Adelmo ſuo Benedictino, ſiue potius Egin-

DCCLXXI.

Carlmannus Rex decessit II. Nonas Decembris in villa Salmuntiaco, sepelitur Remis, vxor eius & filii in Italiam pergunt. Carlus habita synodo in Valentianas, Corbanacum venit, vbi omnes Episcopi, Abbates, Comites & Duces qui fuerunt fratris sui, ad se venientes suscepit, exceptis paucis qui cum vxore Carlmanni perrexerant.

A. Eginb. Naz. Lois. Bertin, Met. Masc. Til. Chr. Hildesh. Reichersp. VVurtzb. S. Galli. P. Saxo. Rhegino, Lamb. Schafn. H. Contr. Hugo Flauin. Chron. Saxo 771, *Odorannus Chron.* 767, *Mar. Scotus* 770, *Albericus* 772, *Eginhard.* c. 3, *Mon. Egolism.* c. 2, *Aim.* 4, c. 68, *Otto Fris.* 5. c. 26, *Gob. Persona* æt. 6. c. 38, *le Cointe* 770. n. 1. 2. 62, 64.

DCCLXXII.

Carlus Saxoniam bello aggressus, Eresburgum castrum capit, & idolum Saxonum, quod vocabatur Irminsul, * destruit. Vbi cum exercitus præ siccitate siti deficeret, subito in quodam torrente, media die diuinitus aquæ effusæ sunt largissimæ. Saxones iuxta Visurgim fluuium ad Regem venientes, datis obsidibus XII. cum eo pacificantur. Adrianus Romæ pontificatum suscepit.

A. Eginb. Naz. Lois. Bertin. Met. Masc. Til. P. Saxo. Sig. Gembl. Rhegino. Lamb. Schafn. H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsp. Chron. Saxo. Turckii Fasti Carol. 772, *Albericus* 773, *Anastasius* vita Hadriani Cosmodr. æt. 6, *Egin.* 772, *Eginb.* vita c. 7. 8, *Mon. Egolism.* c. 2, *Aim.* 4. c. 69, *Iuo. Chron. p.* 53, *Gob. Persona* c. 38, *Fürstenberg* Monum. Paderborn. p. 103, *le Cointe* 772, n. 5. seqq.

DCCLXXIII.

Carlus ab Adriano pontifice pro defensione rerum sancti Petri inuitatus, cum exercitu ad Italiam vadit: cui Desiderius obsistere nitens, clusis Alpium obseratis, occurrit. Franci clusis potiti, Desiderium fugientem & Papiæ inclusum obsident. Carlus orandi gratia Romam vadit, & ab Adriano honorifice susceptus sanctum diem Paschæ cum lætitia celebrat.

A. Eginb. Naz. Lois. Bertin. Masc. Met. Til. Chr. Hildesh. Reichersp. P. Saxo. Rhegino. Lamb. Schafn. Sig. Gembl. H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsperg. Chron. Saxo 773, *Hugo Flauin.* 772, *Albericus* 774, *Eginb.* vita c. 6, *Mon. Egolism.* c. 2, *Mon. Sangall.* 2, c. 26, *Aim.* 4. c. 63, *Otto Fris.* 5. c. 26. *Iuo. Chron.* p. 53, *P. Diaconus* de gest. Longob. 6, c. 61, *Sigonius* de R. Italiæ l. 3, ad a. 772. 773, *Goldasti* rationale p. 1, *le Cointe* 773. n. 1. 2. 16. 17. 18. 774. n. 1.

DCCLXXIV.

Langobardi obsidione pertæsi pariter cum rege Desiderio egrediuntur ad Re-
p. 6. gem. Ille vero altera die cum hymnis & laudibus vrbem ingrediens thesauros regum repertos exercitui distribuit, & cunctum Italiæ regnum adeptus, in Franciam regreditur, ducens secum Desiderium cum coniuge eius. Adalgisus filius eius Constantinopolim fugit. Interea Saxones in Hessis terminos Francorum vastant. ** Erat autem ibi in loco qui vocatur Friteslar basilica, quam S. Bonifacius martyr olim dedicans, prophetico spiritu nunquam igne cremandam esse prædixit. Cui cum pagani toto nisu ignem supponere conarentur, diuino pauore perterriti fugæ præsidium su-

A. Eginb. Naz. Loisel. Bertin. Met. Masc. Til. Chr. Hildesh. Reichersp. S. Galli. P. Saxo Rhegino. Mar. Scotus. Hugo Flav. Sig. Gembl. H. Contr. Conr.

Eginhardo ad a. 770. hæc verba tribuit: *peractoque propter quod illuc profecta erat negotio (nam propter filiam Desiderii regis Langobardorum expetendam in matrimonium filio suo regi Carolo ierat) adoratis etiam Romæ sanctorum Apostolorum liminibus ad filios in Galliam reuertitur.* Licet autem hæc verba in parenthesi posita, nec Reuberus, nec du Chesne habeant, vt non sine ratione concludamus, ista cum fide Codicum non conuenire, sed ab alio fuisse in margine adiecta, a librariis vero textui inserta, patet tamen ex iisdem, testimonium non infirmum pro matrimonio Caroli. Hinc etiam Hermannus Contractus ad a 770. *Carolus filiam Desiderii Regis Longobardorum vxorem duxit sed postea repudiauit*, quem sequitur Albericus, Et licet non desint, qui aliam filiam, & quidem Hirmengardim Carolo matrimonio copulatam fuisse contendant. aliam Carolomanno, horum tamen errorem confutat epistola Stephani, in qua: *Didicimus, quod Desiderius Longobardorum Rex vestræ persuadere dignoscitur Excellentiæ suam filiam vni ex vestra fraternitate in connubio copulare.* Plenius hæc declarauit Eccardus *in stemmate Desideriano. n. 7. 8.*

* De hac variorum sententias collegit Henricus Meibomius *de Irmensula Saxonica.* Ernestus Casimirus VVasserbach *de statua Arminii* in honorem Arminii, Germanorum herois, erectam fuisse variis argumentis confirmat. Adsignat etiam locum in monte Hermiensburg ad flumen Ambram, non procul a Schiederenburgo & pago Hagen in Comitatu Pyrmontano, vbi Saxonum Eresburgum olim. Videri possunt Henrici Turckii *Fasti Carolini ad an. 772.*

** Hæc verba ad finem vsque, desunt in editione Pithœana, supplet ex Codice Vindobonensi Lambecius.

ſumunt: dumque iuuenes in veſtibus albis baſilicam ab igne defendebant, quos & Chriſtianis & barbaris quibusdam diuinitus videre conceſſum eſt, vnus tamen ex hoſtibus iuxta baſilicam flexis genibus additis lignis & igni incumbens, ſpecie flantis repertus eſt mortuus. His temporibus dedicata eſt baſilica S. Nazarii martyris in Laureshaim, & translata ſunt oſſa eius.

Vrſp. 774, Aim. 4. c. 70, Mon. Egolism c. 3, Leo Oſt. I. c. 7, Albericus 775, Chron. Andegav. 777, Gotfried. Viterb. p. 17, le Cointe 774. n. 21. 25. 124. 144.

DCCLXXV.

A. Eginb. Naz. Lois. Bertin. Met. Maſc. Chr Hildesb. S Galli. P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. Alb. Stad. 775, Albericus 776, Mon. Egolism. c. 3, Aim. 4. c. 70, le Cointe 775. n. 7. 8. 12.

Carlus Saxonum perfidiam vltus, omnes eorum regiones ferro & igni depopulatur. Sigisburgum caſtrum capit, Æresburgum reædificat, duobus præliis eos ſuperat, vno iuxta Brunesberge, ripas Viſurgis fluminis defendere conantes; & altero in Lidbeki, maxima eorum multitudine interfecta. Hruodgaudus Longobardus Italia regnum affectat.

DCCLXXVI.

A. Eginb Naz. Lois. Bertin. Met. Maſc Til. Chr. Hildesb. P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. Mar. Scotus. H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrſperg. Sigonius. 776, Albericus 777, Eginb. vit. Car. c. 6, Mon. Egolism. c. 3. 4, le Cointe 776. n. 2. 11. 12.

Carlus contra Hruodgaudum in Italiam profectus, eundem interficit. In Saxonia Æresburgum caſtrum Saxonibus redditum eſt: Sigisburgum ab eis obſeſſum, ſed non expugnatum.

DCCLXXVII.

A. Eginb. Naz. Loiſel. Bertin. Met. Maſc. Chr. Hildesb. Reicherſp. S. Galli. P. Saxo. Rhegino. H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrſperg. Chron. Saxo 777, Mon. Egolism. c. 5, Aim. 4. c. 71, A. Til. 777. 778, Albericus 778, Gob. Perſona Cosmodr. æt. 6. c. 38, *le Cointe 777, n. 2.*

Saxones poſt multas cædes & varia bella afflicti, tandem Chriſtiani effecti Francorum ditioni ſubduntur, & conuentus in Saxonia habitus, in loco qui vocatur Padrabrunno, vbi Ainalarabi * Saracenus præfectus Cæſar-Auguſtæ venit ad regem. Ibi Saxones baptizati ingenuitatem & omnem proprietatem ſuam ſecundum morem gentis abdicantes, Regi tradiderunt, ſi a die illa & deinceps Chriſtianitatem, & regi ac filiis eius fidelitatem abnegaſſent.

DCCLXXVIII.

A Eginb. Naz. Loiſel. Bertin. Maſc. Met. Til. Chr. Hildesb. S. Galli. P. Saxo. Rhegino. Mar. Scotus. H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrſp. Chron. Saxo 778, Chr. Moiſſ. 780, Eginb. vita c. 9, Mon. Egolism. c. 5, Aim. 4. c. 72, Auent. A. Boi. 4. c. 3. n. 10, *P. de Marca* Marca Hiſp. 3. c. 15, *le Cointe 778. n. 1. 2. 11. 12.*

Carlus cum exercitu in Hiſpaniam vsque Cæſar-Auguſtam venit. Pampilonem vrbem deſtruit. De Ainalarabi & de Habitauro præfectis Sarracenorum obſides accepit, Waſconibus & Nauarris ſubactis, reuertitur in Franciam. Inter ea Saxones, Widichindo tyranno annitente, Francorum terminos vsque ad Rhenum ferro & igne deuaſtant, ſed non inulti reuertuntur. Nam ab exercitu Regis, quem contra eos miſerat, in loco qui dicitur Lieſi ſuper fluuium Adarna ** pars maxima eorum interfecta eſt. Eo tempore monachi Fuldenſis cœnobii propter timorem Saxonum aſſumptis ſecum S. Bonifacii martyris oſſibus, fugerunt de monaſterio per millia paſſuum fere XIV.

DCCLXXIX.

A. Eginb Naz. Lois. Bertin. Met. Maſc. Chr. Moiſſ. Hildesb. P. Saxo. Rhegino, Lamb. Schafn. Mar. Scotus. Sig. Gembl. H. Contr. Alb. Stad. Chron. Saxo 779, A. Pet. 780, Aim. 4. c. 73, Mon. Egolism. c. 5, Broſser. ant. Fuld. 3. c. 5, le Cointe 779. n. 29. 30.

Carlus more ſuo Saxonum perfidiam in loco qui dicitur Hocholtz, per ſe vlciſcitur, & omnes acceptis firmat obſidibus in loco qui vocatur Medofulli. Hildibrandus dux Spoletanus ad Carlum venit. Sturmi abbas Fuldenſis cœnobii moritur, cui ſucceſſit Baugolf eiusdem monaſterii monachus.

DCCLXXX.

* Lambecius: vbi in Pithœana Editione perperam legitur *Ainalarabi Saracenus*, rectius in Codice noſtro ſcriptum eſt *Ibanalarabi* vt & *Abitauro* pro *Habitauro*.

** Eginhardus Ann. 778. *Sed illi iam re peracta reuertebantur ad ſua. Quorum veſtigia ſecuti, qui a Rege miſſi fuerunt in pago Haſſiorum ſuper fluuium Adarnam iter agentes repererunt: eosque ſtatim in ipſo fluminis vado adorti tanta ſtrage ceciderunt, vt ex ingenti multitudine ipſorum vix pauci domum fugiendo perueniſſe dicantur.* De hac regione ita Meibomius de pagis Saxonicis p. 102. *Pagus Haſſiorum ſuper fluuium Edernam. Annales Francorum ad a. 778. hoc nomine appellant. Poeta, auctor vitæ Karoli M. pagum Heſſi nominat. Hodie* das Land zu Heſſen an der Eder.

*** Quæ de monaſterio Fuldenſi dicuntur, in Pithœana editione ſunt omiſſa, extant vero in Codice Vindobonenſi.

DCCLXXX.

Carlus habito conuentu in Saxonia iterum eam ſubigit; diſpoſitisque tam Saxonum quam Sclauorum rebus, orationis cauſa Romam vadit.

A. Eginh. Naz. Lois, Maſc. Bertin. Poe. *Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. Lamb. Schafn. Hugo Flauin. H. Contr. Alb. Stad. Chron. Saxo. Conr. Vrſp.* 780, *Chr. Moiſſ. A. Met. Pet.* 781, *Mon. Egolm.* c. 5, *le Cointe* 780. n. 9. 10. 16.

DCCLXXXI.

Pipinus filius Carli Romæ baptizatur ab Adriano Papa, a quo & ipſe & frater eius Hludouicus vncti ſunt in Reges. Taſſilo dux Baioariæ apud Wormatiam ſacramento & obſidibus ſuæ ſubiectionis fidem facit, honorifice remiſſus ad ſua. Eo tempore multa ſigna apparuerunt, inter quæ ſignum Crucis in veſtimentis hominum frequentisſime viſum eſt. Sanguis etiam e terra ac de cœlo perhibetur fluxiſſe.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Maſc. Chr. Moiſſ. Hildesh. S. Galli. Vita Ludouici. P. Saxo. Rhegino. *Sig. Gembl. Lamb. Schafn. H. Contr. Mar. Scotus, Alb. Stad. Albericus. Chron. Saxo* 781, *A. Petav. Chr. VVurtzb. Conr. Vrſp.* 782, *Aim.* 4. c. 73, *Otto Friſ.* 5. c. 28, *Sigonius de* R. Ital. lib. 4. ad a. 781, *le Cointe* 781. n. 1. 2. 4. 122. 123.

DCCLXXXII.

Carlus habuit conuentum in loco vbi Lippia oritur, cum omnibus primatibus Saxonum, excepto Widichindo rebelle & eis qui cum eo erant. Vbi ad eum venerunt miſſi Godofridi * regis Danorum: Halpdani ſcilicet cum ſociis ſuis. Miſſi quoque Hunorum Cagani & Iugurri, quibus auditis atque remiſſis, Rex quidem in Franciam reuerſus eſt. Saxones vero, ſuadente Widikindo, iterum rebelles effecti, legatos regis Adalgiſum & Gailonem in ſclauos cum exercitu miſſos, conſerto cum eis prelio in loco qui dicitur Sundtal, non ſine grandi clade ſuorum occiderunt: quorum mors quatuor millium & quingentorum hominum decollatione vindicata eſt.

A. Eginh. Naz. Lois. Bertin. Met. Maſc. Chr. Moiſſ. Hildesh. S. Galli P. Saxo Rhegino. Sig. Gembl. Lamb. Schafn. H. Contr. Alb. Stad. 782, *A. Petav. Albericus* 783, *Mon. Egolm.* c. 6, *Aim.* 4. c. 73. 74, *Auent.* A. Boi. 4. c. III, n. 16. *le Cointe.* 782. n. 9.

DCCLXXXIII.

p. 7. Hildigarda Regina diem obiit II. Kal. Maj. Deceſſit & Bethta Regis mater IV. Id. Iul. Carlus Saxones duobus præliis magnis vicit, vno in Thiotmelli,** altero iuxta fluuium Baſa, immenſa eorum multitudine interfecta. Eodem anno rex Vaſtradam duxit vxorem.

A. Eginh. Naz. Lois Bertin. Maſc. Met. Chr. VVurtzb. S. Galli P. Saxo. Rhegino. *Mar. Scotus. Alb. Stad. Chron. Saxo. Conr. Vrſp.* 783, *A. Petav.* 784, *Eginh. Vita Caroli* c. 8, *Mon. Egolism.* c. 6, *Aim.* 4. c. 75, *Auent.* A. Boi. 4. c. III, n. 21. *le Cointe* 783. n. 2. ſqq.

DCCLXXXIV.

Carlus iunior a patre cum exercitu in Saxoniam miſſus, Weſtfalaos in prælio ſuperauit & domuit.

A. Eginh. Naz. Lois. Bertin. Met. Maſc. *P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. Alb. Stad. Chron. Saxo.* 784, *A. Pet.* 785, *Mon. Egolm.* c. 7. *Aim.* 4. c. 76, *le Cointe* 784. n. 2.

DCCLXXXV.

Witukind Saxo Attiniaci ad fidem Carli venit, & baptizatus eſt, & Saxonia tota

P. Saxo. A. Eginh. Naz. Lois. Bertin. Maſc. Met.

D

* Legit quoque Codex Vindobonenſis *Sigifridi*, ex quo hanc lectionem emendare conatur. Lambecius & Quercetanus, qui in margine poſuit *Sigifridi*. Sic etiam Annales Bertiniani legunt *Sigefridi Regis*. Verum, cum circa Caroli M. tempora nullus Danorum Rex memoretur Sigefridus, verum Gotricus vel Godofredus, prout ex Saxone Grammatico libro octauo exeunte patet, cuius etiam mentionem facit Eginhardus *in vita Caroli M. c. XIV*, potius lectionem priorem retinuimus, cum etiam Annales Metenſes nominent Godofridum, Danorum Regem.

** Ferdinandus Fürſtenberg monum. Paderborn. p. 43 *Thietmalle hodie Dethmoldia vocatur primarium Comitum Lippienſium domicilium, qui Epiſcoporum & Principum Paderbornenſium beneficio ſeu Feudi nomine hunc locum aliaque oppida arces & pagos obtinent. Vnde hallucinari colligo Bollandum ad XXVIII. Ianuarii in notis ad Vitam Caroli M. Thietmallum in diœceſi Osnabrugenſi collocantem.* Vid. Cluuerius *l. III. Germ. ant. c. XIX.* & Cellarius *Not. Orb. ant. lib. II. cap. V. p. 472.* Eginhardus *c. VIII.* dicit: *ſemel iuxta montem, qui Osneggi dicitur in loco Tiethmelle nominato.* Hic *Osneggi* mons idem eſſe videtur, qui Gobelino Perſonæ *Cosmodr. æt. 17. c. LII.* vocatur *ſylua Oſingen* & auctori vitæ Meinvverci c. IX. *Osnebie.* Hodie iudicio illuſt. monum. Paderborn. Auctoris vicinia illa *Oſſenthal* quaſi *Osninthal* ſeu *Oſſenkempe* i. e. *Osnenkempe* vocatur. *vid. Beſſelius & Schmincke ad Eginhardum.*

Chr. Hildesh. Rhegino. Sig. Gembl. Alb. Stad. Conr. Vrsp.

ta subacta. Coniuratio Orientalium Francorum (quæ vocatur Hartrati) * contra regem exorta, & cito compressa est.

Chron. Saxo 785, Chr. Andeg. 784, Chr. Moiss. 785. 786, Mar. Scotus 786, Mon. Egol. c. 7, Aim. 4. c. 77, Theganus vita Ludouici c. 22, Gob. Persona Cosmodr. æt. 6. c. 38, *Auentinus A. Boi. 4. c. 4. n. 2. Iac. Andr. Crusius* Hist. VVittek. c. 12. *le Cointe* 785. n. 8, 12.

DCCLXXXVI.

A. Eginh. Naz. Lois. Bertin. Met. Masc. Chr. Moiss. P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. Alb. Stad.

Carlus per Autulfum Senscalcum misso exercitu Britones domuit. Et ipse per Italiam rebus ordinatis, orationis causa Romam vadit. Lullo Mogontiacensi Episcopo defuncto Richolf successit. Auctores conspirationis contra Regem partim morte, partim cæcitate & exilio damnantur.

Albericus. Chron Saxo 786, *A. Pet.* 787, *Mon. Egolism.* c. 7, *Aim.* 4. c. 78, *Sigonius* de R. Ital. lib. 4. ad a. 786, *le Cointe* 786. n. 2. 4. 56.

DCCLXXXVII.

A. Lois. Bertin. Met. Chr. Moiss. Pet. Rhegino. Sig. Gembl. Lamb. Schafn.

Eclipsis solis facta est xv. Kal. Octob. Carlus cum exercitu Beneuentum ingressus, Capuam venit; Grimaldum filium Aragisi ducis Beneuentanorum in obsidatum accepit. Hruodtrudis filia regis a Constantino Imperatore desponsatur.

Albericus. Chron. Saxo. 787, *Eginh.* c. 10, *Mon. Egolism.* c. 8, *Auent.* A. Boi. 4. c. 4. n. 2. 3. *le Cointe* 787. n. 1. 27.

DCCLXXXVIII.

A. Eginh. Naz. Lois. Bertin. Met. Masc. Chr. Moiss. Reichersp. P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. Alb. Stad.

Tassilo dux Baioariorum ad Carlum in palatio Ingilenhein veniens, multis periuriis & infidelitatibus conuictus deponitur. Græcorum exercitus a Francis, & Langobardis, & Beneuentanis prælio superatur. Similiter & Auares in Marcha Baioariæ atque Italiæ a regis exercitibus victi & fugati sunt.

Albericus. Conr. Vrsperg. 788, *A. Petav. Mar. Scotus* 789, *Eginh.* c. 11, *Aim.* 4. c. 79. 80. *Mon. Egolism.* c. 9, *Otto Fris.* 5. c. 29, *Andr. Presbyter.* Chron. Bauar. p. 12, *le Cointe.* 788. n. 12. 16.

DCCLXXXIX.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Masc. Chr. Moiss. P. Saxo.

Carlus per Saxones iter faciens, venit ad Albim fluuium, habens in exercitu suo Francos, Saxones, Sorabos & Abodritos, quorum princeps erat Witzan, Fresones quoque per Habola fluuium nauigio venientes, constructis duobus pontibus, quorum

---

* Hæc verba vncis inclusa, neque in Pithœana neque in Quercetani editione reperiuntur Hinc Lambecius: verba hæc *Coniuratio Orientalium Francorum contra Regem exorta & cito compressa est*, ita supplenda sunt: *Coniuratio Orientalium Francorum, quæ vocatur Hartrati, contra Regem exorta & cito compressa est. Hartrati* purum putum est vocabulum antiquæ linquæ Theotiscæ siue Germanicæ pro quo nunc dicitur *ein harter Rath* hoc est *durum Consilium.* Verum, Hartrati nomen erat auctoris, qui auctor fuit coniurationis. Ita enim Eginhardus in Annalibus ad a. 785. *facta est eodem anno trans Rhenum apud Orientales Francos aduersus Regem immodica coniuratio cuius auctorem Hartradum Comitem fuisse constabat.* Idem vbi de conspiratione Reginharti contra Ludouicum Pium *ad a. 817.* agit, dicit: *cuius maternus auus Hardradus olim in Germania cum multis ex ea prouincia nobilibus contra Karolum Imperatorem coniurans.* Licet idem in historia vitæ Caroli M. *c. XX.* nullum indicet auctorem. Theganus vero de gestis Ludouici *c. XXII.* eundem vocat *Hardiatum, ducem Austriæ infidelissimum.* Sigebertus Gemblacensis ad a. 789. *coniuratio valida facta est ab Austrasiis contra Carolum Regem auctore Harderico.* Poeta Anonymus *de vita Caroli M. l. II. v. 196.*

Interea quidam coniurauere maligni
Vt dirum facinus scelerato corde patrarent,
Vel ferro Regem vel qualibet arte necando.
Criminis inventor Hardradus tunc comes huius Extiterat.

Chronicon Quedlinburgense in Tomo secundo Leibnitii p. 272. ad a. 785. *Coniuratio Hardadri Comitis & Orientalium Francorum sapienter oppressa est.* Latius hanc coniurationem describunt Gesta Francorum epitomata *ad a. 786.* sine nomine tamen auctoris, atque ex iisdem fagittarius *Hist Duc. Thur. lib II. c. II.* Breuem eiusdem descriptionem tradit Auentinus Ann. Boi. lib. IV. c. III. n. 24. *eadem tempestate Hartorhadus in Franconia cum sociis aduersus regem conspirauit quod Carolus nimium deditus vxori imperissæ sæpius cum Francis ageret Crudelitatique muliebri indulgens a sui ingenii benignitate innataque clementis exorbitaret Sed coniuratio detecta est, indicioque regi delata, authores partim in exilium acti sunt. Nemo vita mulctatus, tres duntaxat, qui se strictis gladiis ne comprehenderentur defenderunt, interfecti sunt.*

rum alterum ex vtraque parte caſtellis muniuit, tranſito flumine, Sclauorum qui vocantur Wilzzi, terram ingreſſus, magnis eos præliis domuit, ac ditioni ſuæ ſubiugauit.

Rhegino. Sig. Gembl. Lamb. Schafn. Mar. Scotus. Alb. Stad. Conr. Vrſp. Albericus. Chron. Saxo. 789, A. Petav. 790, Eginb. c. 12, Mon. Egolism. c. 10, Aim. 4. c. 81, le Cointe 789. n. 155. seqq.

DCCXC.

Hic annus a bellorum motibus quietus fuit, quem Rex apud Wormaciam tranſegit.

A Eginb. Lois. Bertin. Maſc. Chron. Moiſſ. P. Saxo. Rhegino, H. Contr. Alb. Stad. Albericus. Conr. Vrſp. Chron. Saxo. 790, A. Petav. 791, Mon. Egolism. c. 10, le Cointe 790. n. 1.

DCCXCI.

Palatium Wormacenſe incendio conſumptum eſt. Carlus propter multa mala & prædationes ac cædes, quas Huni exercuerant in populo Dei, prouocatus, congregato exercitu in Baioaria iuxta Aniſam fluuium, cum omni populo ſuo ieiuniis & obſecrationibus triduo celebratis, exercitum diuidit. Ipſe cum Francis, Alamannis, & Baioariis ex Auſtrali parte Danubii per Cummiberg, Saxonibus & Thuringis cum parte Francorum per littus Septentrionale pergentibus; Friſonibus vero, & qui cum ipſis deputati ſunt, nauali euectione per alueum euntibus, Pannoniam ingreſſi ſunt: Hunis perterritis & fugientibus, omnes eorum regiones vſque ad Raba fluuium ferro & igne deuaſtat.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Chron. Moiſſ. Reicherſp. P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. Lamb. Schafn. H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrſp. Albericus. Chron. Saxo 791, A. Petav. Mar. Scotus. 792, Eginb. c. 13, Aim. 4. c. 81. 82, Epiſtola Caroli ad Faſtradam ap. du Chesne T. II. p. 187, *Auent.* A. Boi. 4. c. 4. n. 18, *le Cointe* 791. n. 1.

DCCXCII.

Hæreſis Feliciana, ipſo auctore eam abnegante, apud Reganeſpurg primum damnata eſt, qui etiam per Engilberthum abbatem in præſentia Adriani Apoſtolici adductus denuo eam confeſſione facta damnauit. Coniuratio Pipini contra patrem facta in Baioaria, cito detecta & compreſſa eſt, auctoribus factionis partim morte, partim exilio & cæcitate damnatis. Pons naualis in Danubio factus eſt.

A. Eginb. Lois. Bertin. Met. Maſc. Chron. Moiſſ. VVürtzb. P. Saxo. Ado Vienn. Rhegino. H. Contr. Mar. Scotus. Chron. Saxo. 792, A. Petav. Conr. Vrſp. Albericus 793, Mon. Egolism. c. 10, Mon. Sangall. 2. c. 18, Aim. 4. c. 83, Agobardus adu. Felicem, *le Cointe* 792. n. 2. ſqq. 793. n. 3. *Nat. Alexander* ſec. 8. art. 3.

DCCXCIII.

p. 8. Foſſa a rege facta eſt inter Ardantiam & Alcmonam fluuios. Prælium factum eſt inter Sarracenos & Francos in Gothia, in quo Sarraceni ſuperiores extiterunt. Saxones more ſolito defecerunt.

A. Eginb. Lois. Bertin. Met. Chron. Moiſſ. P. Saxo. Rhegino 793, A. Petav. 794, Mon. Egolism. c. 11, Aim. 4. c. 84, le Cointe. 793. n. 5. 6. 8. ſqq.

DCCXCIV.

Synodus habita eſt in Franconofurt, in qua hæreſis Feliciana coram Epiſcopis Germaniarum & Galliarum Italorumque, præſente magno principe Carlo, & miſſis Adriani Apoſtolici Theophylacto & Stephano Epiſcopis aſtipulantibus, tertio damnata eſt, & rata ſtipulatione damnatio roborata. Faſtrada regina moritur, & Mogontiæ apud S. Albanum honorifice ſepulta eſt. Pſeudoſynodus Græcorum pro adorandis imaginibus habita, & falſo ſeptima vocata, ab Epiſcopis damnatur. Saxones in Sinitfeldt congregati a Carlo ſubacti ſunt, & tertius ex eis homo tranſlatus. His temporibus Alcuinus cognomento Albinus, ſanctitate & doctrina clarus habetur.

A. Eginb. Lois. Bertin. Met. Maſc. Chr. Moiſſ. Hildesh. Reicherſp. P. Saxo. Lamb. Schafn. Mar. Scotus. H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrſp. Albericus 794, Chron. Saxo 793. 794, Aim. 4. c. 85, Mon. Egolism. c. 11, Auent. A. Boi. 4. c. 5. n. 3, *Goldaſti* Conſt. Imp. t. 1. p. 2, *Rationale* p. 2. Tom. 2. p. 1. *Baluz.* Capit. c. I, t. 262, *Dorſchæus* Coll. ad Concil. Francof, *Nat. Alexander* Sec. 8. art. 9. *le Cointe*, 794. n. 1. ſqq.

DCCXCV.

Carlus cum exercitu Saxoniam ingenti populatione vaſtando, peruenit vſque ad locum, quem vocant Liuni, vbi Witzan dux Abodritorum ad regem pergere volens, a Saxonibus occiſus eſt. In eo loco Tudun, qui in gente Hunorum magnæ poteſtatis erat, per legatos ſuos ſe & terram cum populo cui præerat, Regi daturum & Chriſtianum futurum eſſe promiſit. Rex vero afflictis Saxonibus & obſidibus firmatis in Franciam rediit.

A. Eginb. Lois. Bertin. Met. Maſc. Chron. Moiſſ. Hildesh. P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. H. Contr. Alb. Stad. Albericus Chron. Saxo. Anaſtaſius vita Leonis III 795, *A. Petav.* 796, *Mon. Egoliſm.* c. 11, *le Cointe* 795. n. 1.

DCCXCVI.

Adriano Pontifice defuncto, Leo Papa ſucceſsit. Cagam & Iugurro principibus Hunorum ciuili bello & inteſtina clade a ſuis occiſis, campus eorum, quem vocant Hringum, primo per Ehericum ducem Foroiulienſem, deinde per Pipinum filium Regis addictus & captus eſt; & omnes Hunorum opes ac theſauri ſublati, & Carlo in Aquisgrani palatio allati ſunt. Tudun ſecundum pollicitationem ſuam cum populo ſuo ad Regem veniens baptizatus, & honorifice remiſſus eſt. Saxonia iterum a Rege vaſtatur.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Chron. Moiſſ. Andeg. Hildesh. Reicherſp. P. Saxo. Rhegino. H. Contr. Mar. Scotus. Alb. Stad. Conr. Vrſp. Chron. Saxo. 796, A. Petav. Sig. Gembl. 797, Eginh. c. 13, Mon. Egoliſm. c. 12, Anaſtaſius vita Leonis, *Auent. A. Boi.* 4 c. 5. n. 8. *le Cointe* 795. n. 5, 6. 796. n. 1. p. 119. ſqq.

DCCXCVII.

Barcinona Hiſpaniæ ciuitas, quæ iam pridem a Francis defecerat, per Zatum Sarracenum præfectum eius Carlo reddita eſt. Conſtantinus Imperator a Græcis excæcatus eſt. Carlus expeditione facta totam Saxoniam vsque ad Oloha, quæ ſita eſt in littore Oceani, peragrauit, atque in deditionem per obſides acceptam Aquisgrani reuertitur. Vbi Adbellam Saracenum filium Ibin Mauge Regis, qui a fratre regno pulſus in Mauritania exulabat, ipſo ſe commendante ſuſcepit. Illuc quoque legatus Nicetæ præfecti Siciliæ nomine Teoctiſe venit cum epiſtola Imperatoris, quem Rex magnifice ſuſcipiens poſt paucos dies abſoluit, & abire permiſit.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Chron. Moiſſ. P. Saxo. Rhegino. Alb. Stad. Chronogr. Saxo. 797, Vita Ludouici Pii 796, *Mon Egoliſm.* c. 12, *Aim.* 4. c. 87, *Auent. A Boi.* 4. c. 5. n. 12, *Petrus de Marca* Marca Hiſp. 3, c. 15, n. 6, lib. 4, p. 345, *le Cointe* 797. n. 1. ſqq.

DCCXCVIII.

Carlus cum exercitu hyemauit in Hariſtallio Saxonico. Hadofuns Rex Galletiæ & Haſturiæ per Floram legatum ſuum papilionem miræ pulchritudinis Regi transmiſit. Tranſalbiani Saxones ſeditione commota legatos regios, qui ad iuſtitias faciendas apud eos verſabantur, comprehendunt, quibusdam ex eis ſtatim trucidatis, quibusdam ad redimendum reſeruatis; ex quibus aliqui effugerunt, cæteri redempti ſunt. Quo audito Rex in deſertores arma corripiens, totam Saxoniam inter Albim & Viſurgim populando peragrauit. Tranſalbianos per Eburiſum legatum ſuum & Traſugonem ducem Obodritorum in prælio vicit, cæſis in loco certaminis IV. millibus, cæteris pacem poſtulantibus. A quibus Rex acceptis obſidibus Aquisgrani reuerſus, epiſtolam Herenæ Imperatricis (cuius filius Conſtantinus anno priore excæcatus eſt) a Conſtantinopoli per Michael patricium Frigiæ & Theophilum presbyterum pro pace miſſam ſuſcepit. Quos cum remiſiſſet, remiſit etiam cum eis & Siſinnium fratrem Taraſii Conſtantinopolitani Epiſcopi, iam dudum in Italia prælio captum. Hadofuns quoque ſupradictus Rex prædata Oliſippona Hiſpaniæ ciuitate, inſignia victoriæ ſuæ, loricas, mulos, captiuosque Mauros per Froium & Baſiliſcum legatos ſuos miſit. Mauri piraticam exercere incipiunt.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Chron. Reicherſp. P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. H. Contr. Albericus. Conr. Vrſp. 798, *A. Petav.* 799, *Eginh.* c. 16, *Mon. Egoliſm.* c. 13, *Aim.* 4. c. 87. 88, *Petrus de Marca* Marca Hiſp. 3, c. 6, *le Cointe*, 798. n. 1. ſqq.

DCCXCIX.

Leo Papa a Romanis in letania maiore lingua detruncata excæcatus, & per Wirundum Abbatem & Winigiſum ducem Spolitanum ereptus, ad Carlum in Saxonia P. 9.
ad Padaprunno deductus * eſt. Ehericus dux Foroiulienſis iuxta Tharſaticam Liburniæ ciuitatem maritimam inſidiis oppidanorum occiſus eſt: & Geroldus Baioariæ præfectus cum Hunis dimicans interfectus eſt. Baleares inſulæ poſtulato & accepto Carli auxilio, Mauris & Sarracenis, a quibus priore anno prædabantur, ereptæ ſunt. Signa quoque Maurorum in pugna ſublata, Regi ſunt præſentata. Britannia ciſmarina per Wittonem ducem tota ſubacta, & arma ducum, qui ſe dediderant, inſcriptis ſingulorum nominibus, Regi præſentata ſunt. Nam hi ſe & terram & populum vnusquisque tradidit. Patriarcha Hieroſolymitanus reliquias de ſepulchro Domini per monachum quendam regi transmiſit. Eazan præfectus ciuitatis, quæ dicitur Oſca, claues vrbis per legatum ſuum cum aliis muneribus miſit. **

Hugo Flav. 798, *A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Chron. Moiſſ. Andeg. Hildesh. Reicherſp. P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. Lamb. Schafn. H. Contr. Conr. Vrſp. Alb Stad. Albericus. Chron. Saxo.* 799, *A. Pet. Chron. VVurtzb. Petav.* 800, *Eginh.* c. 28, *Mon. Egoliſm.* c. 14, *Otto Friſ.* 5. c. 30, *Aim.* 4. c. 88, *Sigonius.* 4. *ad a.* 799, *le Cointe.* 799 n. 21. 50. ſqq.

DCCC.

* Extat poema de Carolo M. Rege & Leonis Papæ ad eundem aduentu apud du Chesne *Tom. II. p. 188.*

** Hæc vltima verba in Pithœana editione non extant, ſupplentur vero ex Codice Vindobonenſi, a Lambecio.

DCCC.

Rex absolutum Hierosolymitanum monachum reuerti fecit, misso cum eo Zacharia presbytero de palatio suo, qui eius donaria per illa loca sancta deferret. Ipse peragratis Oceani Gallici littoribus (quod piratis infestum erat) dispositisque præsidiis reuertens, Turonis ad sanctum Martinum orationis causa peruenit. Vbi Hyldegardis coniux eius defuncta est, & humata. Inde reuersus propter Leonis Papæ causam Romam proficiscitur, ibique hyemauit, & exercitum cum Pipino filio suo in Beneuentanorum terras prædatum ire iussit. Leo Papa postquam facta de eo quæstione, nullus probator criminum ei obiectorum esse voluit, in basilica sancti Petri ambonem ascendit, posito super caput suum Euangelio, & coram omni populo inuocato sanctæ Trinitatis nomine, iureiurando ab obiectis se criminibus purgauit.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Chr. Moiss Hildesb. Reicbersp. P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. Mar. Scotus. H. Contr. Conr. Vrsp. Albericus. Chron. Saxo. 800, A. Petav. 801, Eginh. c. 13, Aim. 4, c. 90, Otto Fris. 5. c. 30, le Cointe. 800. n. 6. 10. 20.

DCCCI. *

In die natalis Domini, ante confessionem beati Petri Apostoli, cum Rex ab oratione surgeret, Leo Papa coronam capiti eius imposuit, & a cuncto Romanorum populo acclamatum est: *Carlo Augusto a Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum, vita & victoria.* Et post laudes more antiquorum principum adoratus est, atque ablato Patricii nomine Imperator, & Augustus est appellatus. Post paucos autem dies iussit eos, qui Pontificem anno superiori deposuerant, exhiberi, & habita de eis quæstione, secundum legem Romanam, vt maiestatis rei capitis damnati sunt: pro quibus tamen Papa pio affectu apud Imperatorem intercessit. Nam & vita & membrorum integritas eis concessa est: cæterum pro facinoris magnitudine exilio deportati sunt. Terræmotus factus est II. Kalend. Maii per totam Italiam, tam vehemens, vt in quibusdam locis vrbes ruerent, & montes, & tectum basilicæ beati Pauli Apostoli Romæ cum trabibus suis magna ex parte decideret. Circa Rhenum quoque, & in Gallia, & in Germania quædam loca tremuerunt. Barcinona ciuitas in Hispania, & in Italia Teate, captæ sunt, præfectis earum Zatun videlicet Barcinonæ & Roselmo Teate comprehensis, Regi pariter præsentatis, & exilio damnatis.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Chr. Andeg. Moiss. Hildesb. Reichersp. VVurtzb. S. Galli. Iuo. P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. Lamb. Schafn. H. Contr. Alb. Stad. Albericus. Chron. Saxo. Conr. Vrsp. 801, Mar. Scotus. 800, A. Petav. 802, Eginh. c. 28, Mon. Egolism. c. 14, Aim. 4. c. 90, Otto Fris. 5. c. 31, Geruas. Til. Ot. Imp. p. 941. Gob. Persona Cosmodr. æt. 6. c. 40, Auent. A. Boi. 4. c. 5, n. 36, le Cointe 800. 31. 801. n. 2. 26. 30.

DCCCII.

Herena Imperatrix de Constantinopoli misit legatum nomine Leonem Spatarium de pace confirmanda inter Francos & Græcos, & Imperator vicissim absoluto illo, misit Iesse Episcopum Ambianensem, & Hemgaudum comitem Constantinopolim, vt pacem cum ea statuerent. Isaac Iudæus Elephantum & alia munera, quæ Aaron Rex Persarum miserat, Aquisgrani Carlo detulit. Transalbiani Saxones a Francis vastantur. Ortona ciuitas in Italia in deditionem accepta, & Luceria similiter, positumque in ea præsidium Francorum. Et Winigisus dux Spolitanus, qui præsidio præerat, a Grimaldo obsessus & captus est. Eo anno Baugulfus Abbas Fuldensis cœnobii, relicta quam habuit potestate, Ratgarium successorem accepit. Paulinus patriarcha Foroiuliensis obiit.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Chr. Moiss. Hildesb. Reichersp. P. Saxo. Rhegino. H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsp. Albericus. Chron. Saxo. 802, A. Petav. Sig. Gembl. 803, Eginh. c. 16, Mon. Egolism. c. 15, Aim. 4. c. 91, Otto Fris. 5. c. 31, Const. Manass. c. 173, Auent. A. Boi. 4. c. 6. n. 6, le Cointe. 802. n. 1. 2. 3. 4. 5. 67. 81.

DCCCIII.

Winigisus a Grimaldo redditus, & missi Imperatoris de Constantinopoli reuersi sunt, & venerunt cum eis legati Nicifori Imperatoris tunc rempublicam regentis. Nam post aduentum legationis Franciæ, Herenam deposuerunt. Quos Imperator

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Chron. Hildesb. Reichersp. P.

 ad

* Discrepant Scriptores de anno inaugurationis Carolinæ, facile tamen poterunt conciliari. Incipiebant enim Romani illa ætate annum a vesperis vigiliæ natiuitatis Christi. Testatur illud Paulus Petauius in dissertatione de Epocha annorum incarnationis Christi. Inde vetera Kalendaria Romana natalem Domini primum diem habent. Idem confirmat Io. Fronto *in notis ad vetus Kalendarium Romanum. p. 2.* Quod si igitur annum a die natiuitatis Christi incipimus, annus inaugurationis Carolinæ erit 801. quod si vero epocham incoamus Kalendis Ianuariis, annus adhuc erit 800.

Saxo Rhegino. Alb. Stad. Conr. Vrsp. Chron. Saxo. 803, A. Pet. 804, Mon. Egolism. c. 15, le Cointe 803, n. 46. 47.

ad se venientes in loco, qui vocatur Salz super fluuium Sala suscepit, & auditos cum epistola pactum faciendæ pacis continente remisit ad propria.

DCCCIV.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Chron. Moiss. Andeg. Hildesh. P. Saxo. Rhegino. Alb. Stad. Conr. Vrsperg. Chron. Saxo. 804, A. Petav. 805, Mon. Egolism. c. 16, Aim. 4. c. 92, Auent. A. Boi. 4, c. 6. n. 21, le Cointe. 804. n. 12. 13.

Carlus Saxones Transalbianos cum mulieribus & natis transtulit in Franciam, & pagos Transalbianos Obodritis dedit. Leo Papa ad Imperatorem Carisiaci venit, vbi natale Domini cum eo celebrauit, donatusque magnis muneribus, per Baioariam reuersus est Romam. Causa aduentus eius hæc erat: perlatum est ad Imperatorem æstate præterita, Christi sanguinem in Mantua ciuitate fuisse repertum: propter hoc misit ad Papam, petens vt huius famæ veritatem inquireret. Qua accepta occasione exeundi primo in Longobardiam quasi pro inquisitione prædicta profectus est, inde arrepto itinere ad Imperatorem vsque peruenit, vnde absolutus Romam repedauit. Rihboto Archiepiscopus Treuirensis moritur. p.10.

DCCCV.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. Lamb. Shafnab. H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsp. Albericus. Chron. Saxo. 805, Mar. Scotus. 804, Eginh. c. 14, Mon. Egolism. c. 17, Aim. 4, c. 93, le Cointe 804. n. 1. sqq.

Carlus iunior in Boemanos Sclauos cum exercitu a patre missus, depopulata prouincia, regem eorum nomine Lechonem occidit. Caganus princeps Hunorum Aquis ad regem venit, & vt postulauit, inter Sabariam & Carnontum * habitandi locum accepit, eo quod Sclauis infestantibus pristinas sedes habitare non potuit. Erat enim Christianus nomine Theodorus, quo ad suos reuerso, & non multo post morte præuento, Cagano per legatos suos petenti ab Imperatore concessus est honor antiquus, quem Caganus apud Hunos iuxta priscum eorum ritum habere solebat.

DCCCVI.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Chron. Hildesh. P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. Alb. Stad. Conr. Vrsp. Chron. Saxo. 806, A. Petav. 807, Mon. Egolism. c. 17, Auent. A. Boi. 4, c. 7, Goldasti Constit. T. IV, p. 10, Rationale p. 16, Baluzii capit. T. 1, p. 439, le Cointe 806. n. 4. 40. 62. 63.

Partitio regni Francorum ab Imperatore facta in villa Theodonis inter filios suos, vt sciret vnusquisque eorum, quam partem tueri & regere debuisset, si pater eum superstitem relinqueret. De hac partitione testamentum conscriptum, & ab optimatibus Francorum confirmatum, & Leonis Apostolici subscriptione roboratum est. Carlus iunior cum exercitu a patre missus in Sorabos super Albim fluuium habitantes, depopulata Sclauorum terra, ducem eorum Miliduoch interfecit. Missa est & manus de Baioaria & Alamannia atque Burgundia in Boemanos, vastataque prouincia non minima portione, absque vllo graui incommodo regressa est. In Corsicam quoque classis a Pipino contra Mauros missa est, cuius aduentum Mauri non expectantes abscesserant. Hadumar tamen ciuitatis Genuæ præfectus contra eos imprudenter dimicans occisus est.

DCCCVII.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. Iuo. H. Contr. Alb. Stad. Albericus. Conr. Vrsp. Chron. Saxo. 807, A. Petav. 808. Eginh. c. 16, Mon. Egolism. c. 18, Aim. 4, c. 95, le Cointe. 807. n. 42.

Aaron Rex Persarum papilionem & tentoria atrii vario colore facta miræ pulchritudinis Imperatori misit. Erant enim bissina omnia, tam tentoria, quam funes eorum, diuersis tincta coloribus. Pallia quoque serica multa & pretiosa, & odores atque vnguenta, & balsamum; nec non & Horologium ex auricalco arte mechanica mirifice compositum, in quo XII. horarum cursus ad clepsidram vertebatur, cum totidem æreis pilulis, quæ ad completionem horarum decidebant, & casu suo subiectum sibi cimbalum tinnire faciebant, additis in eodem eiusdem numeri equitibus, qui per XII. fenestras completis horis exibant, & impulsu egressionis suæ totidem fenestras, quæ prius erant apertæ, claudebant. Eodem anno Rex Burghardum comitem stabuli cum classe misit in Corsicam, vt eam a Mauris, qui superioribus annis illuc prædatum venire consueuerant, defenderet. A quo, cum venirent, & cum eo decertarent, victi ac fugati sunt, amissis XII. nauibus, & plurimis suorum interfectis.

DCCCVIII.

* Lambecius l. II. c. V. p. 384. *Sarabia* sine dubio eadem est vrbs, quæ nunc *Zagrabia* vocatur, & ad sinistram *Saui* fluminis ripam e regione *Segestica* insulæ sita est. *Carontum* autem siue *Carnuntum* est oppidum *Haimburg* ad *Danubium*.

DCCCVIII.

Godofridus Rex Danorum Abodritos bello aggressus, quamuis multis afficeret malis, cum magno tamen copiarum suarum detrimento rediit, Reginoldo filio fratris sui, & optimis militum suorum, & manu promptissimorum amissis. Carlus vero filius Imperatoris, qui ad resistendum ei, si Saxonum terminos aggredi tentaret, directus fuerat, Albiam ponte iunxit, & cum exercitu, cui præerat, in Linones & Smeldingos (qui & ipsi ad Godofridum defecerant) quanta potuit celeritate transposuit, populatisque circumquaque eorum agris, & transito iterum flumine, cum incolumi exercitu se in Saxoniam recepit. Eardulfus rex Nordanumbrorum regno & patria pulsus, ad Imperatorem venit, & patefacto aduentus sui negotio Romam proficiscitur.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Chr. Moiss. Hildesh. P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsp. Chron. Saxo. 808, *Mon. Egolism.* c. 19, *Aim.* 4, c. 96, *Auent. A. Boi.* 4, c. 7, n. 21, *le Cointe.* 808. n. 2.

DCCCIX.

Dertosa ciuitas Hispaniæ a Hludouuico filio Imperatoris obsessa, sed non expu-
p. 11. gnata est. Eardulfus Rex Nordanumbrorum in regnum suum reductus est per legatos Imperatoris, & Leonis Papæ. His temporibus concilium habitum est de processione Spiritus sancti. Quam quæstionem Ioannes quidam monachus Hierosolymis primo commouit, cuius definiendæ causa Bernhardus Episcopus Wangionum, & Adalhardus Abbas Corbeiæ monasterii, Romam ad Leonem Papam missi sunt. Imperator autem cum ei multa de iactantia & superbia regis Danorum nunciarentur, iussit castrum Hesfeld * trans Albiam ædificari. Interea Thrasco dux Obodritorum, postquam cum auxilio Saxonum Wilzos & Smeldingos perdomuit, & omnes, qui a se defecerant, reuerti coegit, in emporio Reric ab hominibus Godafridi per dolum interfectus est.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Rhegino. H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsp. Chron. Saxo. 808, *Mon. Egolism.* c 20, *Aim.* 4, c. 97, *le Cointe.* 809. n. 1. 3. 7. sqq.

DCCCX.

Hruodrud Imperatoris filia, quæ natu maior erat, VIII. Id. Iul. diem obiit. Imperator vero Aquisgrani adhuc agens, & contra Godofridum regem expeditionem meditans, nuncium accepit classem ducentarum nauium de Nordmannia Frisiam appulisse, totasque Frisiaco littori adiacentes insulas esse vastatas, iamque exetcitum illum in continenti esse, ternaque prælia cum Fresonibus commisisse, Danosque victores tributum victis imposuisse, & vectigalis nomine centum libras argenti a Fresonibus iam esse solutas, Regem vero Godafridum domi esse: & reuera ita erat. Qui nuncius adeo Imperatorem concitauit, vt missis in omnes circumquaque regiones ad congregandum exercitum nunciis, ipse sine mora palatio exiens, primo quidem classi occurreret, deinde vero transmisso Rheno flumine, in loco, qui dicitur Lippeham, copias quæ nondum conuenerant, statuit operiri, vbi dum aliquot dies moraretur, Elephas ille, quem ei Aaron rex Persarum miserat, subita morte periit. Congregatis tandem copiis, quanta potuit celeritate ad Alarum fluuium contendit, castrisque iuxta confluentem eius (quo Wisuræ flumine coniungitur) positis, minarum Godofridi regis præstolatur euentum. Nam rex ille vanissima spe victoriæ inflatus, acie se cum Imperatore congredi velle iactabat. Sed cum Imperator memorato loco statiua haberet, diuersa rerum nuncia ad eum deferuntur. Nam & classem, quæ Frisiam vastabat, domum regressam, & Godofridum regem a quodam suo satellite interfectum; castellum vocabulo Hohbuochi ** Albiæ flumini adpositum, in quo Odo legatus Imperatoris, & Orientalium Saxonum erat præsidium, a Wilzis captum; & Pipinum filium eius regem Italiæ VIII. Id. Iul. de corpore migrasse; duas-

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Chr. Moiss. Rhegino. H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrs. Albericus. 810, *Eginh.* c. 14, *Aim.* 4, c. 98, *Saxo. Grammaticus.* Hist. Dan, l. 8. c. fin. *Auent.* A. Boi. 4, c. 6, n. 1, *Pontan.* Hist. Dan. lib. 4, p. 43, *le Cointe.* 8.0, n. 45, 50, sqq. *Feringii* Florus Danicus. p. 150.

---

* Annales Bertiniani: *est autem locus super ripam Sturiæ fluminis vocabulo Essesfelt*, quos sequuntur Metenses.

** Hoc vnum ex duobus castellis erat, de quibus Eginhardus in Annalibus ad 808. *Imperator vero ædificatis per Legatos suos super Albim flumen duobus castellis præsidioque in eis contra Sclauorum incursiones disposito, Aquisgrani hyemauit.* Hoc autem postea Hamburgum dictum fuit, vt Albertus Stadensis *ad a. 810. & 811.* docet: *Castellum Hochburc quod nunc Hamburg dicitur.* Conring. *de Vrb. Germ §. XXVIII.* Lambecius *Origg. Hamburg. lib. I. p. 2. 3.* & in Chronologia libri Primi *n. 1.*

duasque legationes de diuersis terrarum partibus, vnam de Constantinopoli, alteram de Corduba, pacis faciendæ causa aduentasse narratur. Quibus ille acceptis, disposita pro temporis conditione Saxonia, domum reuertitur. Tanta fuit in ea expeditione boum pestilentia, vt pene nullus tanto exercitui superesset, quin omnes vsque ad vnum interirent: & non solum ibi, sed etiam per omnes Imperatori subiectas prouincias, illius generis animalium mortalitas immanissime grassata est. Imperator Aquisgrani veniens mense Octobri memoratas supra legationes audiuit, pacemque cum Nicephoro Imperatore, & cum Ambulaz rege Hispaniæ fecit. Nam Niciphoro Venetiam reddidit, & Hainricum comitem olim a Sarracenis captum, Ambulaz remittente recepit. Godofrido Danorum rege mortuo, Hemmingus filius fratris eius in regnum successit, ac pacem cum Imperatore fecit.

DCCCXI.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. P Saxo. Rhegino. Alb. Stad. Chron. Saxo. 89, Mon Saxo. Vita Caroli. 2, c. 9, Aim. 4, c 99, Ep. Caroli ad Nicephorum. ap. du Chesne T. 2, p. 689, *Auent.* 4, c. 7, n. 41, Basil. 2, c. 9, *le Cointe.* 811. n. 42. sqq. 82.

Imperator legatos suos Constantinopolim misit, Haydonem Basiliensem Episcopum, & Hug comitem Turonicum, & Aio Longobardum de Aquileia, ad confirmandam cum Niciphoro pacem. Condita vero inter Imperatorem & Hemmingum Danorem regem pax, a duodecim primoribus vtriusque gentis, Francorum videlicet & Danorum, iuxta fluuium Egidoram vicissim secundum ritum ac morem suum datis sacramentis confirmatur. Tres quoque exercitus in totidem partes regni Francorum missi; vnus in Linones, qui eorum terra vastata, Hohbuochi castellum priore anno destructum reparauit: alter in Pannonias ad controuersias Hunorum & Sclauorum finiendas: tertius in Britones ad eorum perfidiam puniendam. p. 12. Qui omnes rebus prospere gestis reuersi sunt incolumes. Interea Carlus, qui Imperatoris filius maior natu erat, II. Non. Decemb. obiit.

DCCCXII.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Chron. Reicbersp. Rhegino. H. Contr. Alb. Stad. Chron. Saxo. 802, *Eginh.* c. 16, *Mon. Egolism.* c 23, *Aim.* 4, c. 100, *Otto Frising.* 5, c. 32, *Pontnerus* hist. Dan. lib. 4, c. 95, *le Cointe.* 812. n. 6. 23.

Hemmingo Danorum rege defuncto, Sigifridus nepos Godofridi regis, & Anulo nepos Herioldi succedere volentes, cum inter eos de primatu conuenire non posset, commisso prælio ambo moriuntur: pars tamen Anulonis adepta victoriam, Herioldum & Reginfridum fratres eius reges ibi constituit, quod necessario pars victa concesit. In eo prælio x. millia DCCCCXL. viri cecidisse referuntur. Niciphorus Imperator Græcorum post multas victorias & res prospere gestas, a Bulgaris occisus, Michaelem successorem accepit. Qui legatos Carli ad Niciphorum missos Constantinopolin audiuit & absoluit, cum quibus & suos legatos direxit, & pacem a Niciphoro inceptam confirmauit: qui etiam, vbi ad Imperatorem Aquisgrani venerunt, scriptum pacti ab eo in Ecclesia suscipientes, more suo, id est, Græca lingua, laudes ei dixerunt, Imperatorem eum & Basileum appellantes. Cum Grimaldo duce Beneuentanorum pax facta, & tributi nomine xxv. millia solidorum auri a Beneuentanis accepta. Classis Danorum Hiberniam aggressa, a Scotis prælio superatur. Hoc anno post meridiem solis eclipsis fuit.

DCCCXIII.

A. Eginh. Lois. Bertin. Met. Chron. Moiss. Hildesh. Reicbersp. P. Saxo. Rhegino. Sig. Gembl. Hugo. Flauins. H. Contr. Alb. Stad. Albericus. Chron. Saxo. 813, *Eginh.* c. 17, 30, *Theganus* de gest. Ludov. c. 6, *Auent.* 4, c. 7, n. 45, *le Cointe.* 813. n. 1. sqq. 335.

Imperator Amalharium Treuirensem Episcopum, & Petrum Abbatem monasterii Nonantulas, propter pacem cum Imperatore Michaele confirmandam Constantinopolim misit. Hludouuicum filium coronauit, & sibi consortem Imperii fecit. Bernhardum quoque nepotem suum, filium Pipini filii sui, Italiæ præfecit, & Regem appellari iussit. Concilia quinque super statu Ecclesiarum corrigendo ab Episcopis celebrari iussit, quorum vnum Mogontiaci, alterum Remis, tertium Turonis, quartum Cabillione, quintum Arelati congregatum est. Quorum gesta, qui nosse voluerit, in prædictis quinque ciuitatibus innenire poterit. Pons apud Mogontiacum incendio conflagrauit.

DCCCXIV.

A. Eginb. Bertin. Chron. Moiss. Hildesb.

Carlus imperator dum Aquisgrani hyemaret, anno ætatis suæ circiter LXXI. regni autem XLVII. subactæque Italiæ XLIII. ex quo vero Imperator & Augustus appellatus est anno XIV. v. Kal. Feb. rebus humanis excesit. Cui Hludouuicus filius eius suc-

succesſit, & ad ſuſcepti regni adminiſtrationem cura conuerſa, primo legationes gentium, quæ ad patrem venerant, auditas abſoluit; deinde ſimili modo ad patrem quidem miſſas ad ſe vero venientes ſuſcepit, & abſolutas remiſit; habitoque Aquisgrani generali conuentu populi ſui, ad iuſtitias faciendas, & oppresſiones popularium releuandas, legatos in omnes regni ſui partes miſit, & erepta per vim patrimonia multis reſtituit.

Andeg. VVürtzb. S. Galli. Vita Ludouici. P. Saxo. Odoranus. Rhegino. Sig. Gembl. Lamb. Schafn. H. Contr. Mar. Scotus. Alb. Stad. Albericus. Chron. Saxo. 814, *Eginh.* c. 30, *Mon. Egolism.* c. 14, *Aim.* 4, c. 102, *Otto Friſ.* 5 c. 32, *Theganus.* c. 7. 8. 9, *Vita Ludouici Pii* 814, *Auent.* 4 c. 9 n. 3. 4, *le Cointe* 814 n. 1. 58.

DCCCXV.

Exercitus Francorum à Hludouuico Imperatore ad auxilium Herialdo Danorum regi ferendum contra filios Godofridi in Nordmanniam miſſus, cum aduerſarii eis congredi non auderent, circumquaque ex vicinis pagis acceptis popularium obſidibus XL. reuerſus eſt. Romæ quidam primores in necem Leonis Papæ conſpirantes interficiuntur.

Hugo Flauin. 813, *A. Eginh. Bertin. Chr. Hildesh. Vita Ludouici. Sig. Gembl. Albericus* 815, *Aim.* 4, c. 102. 103, *Saxo Gramm.* lib. 9. p. 175, *Auent.* 4 c. 9 n. 8, *Pontanus.* lib. 4, p. 95, *le Cointe* 815 n. 8. 14.

DCCCXVI.

Saxones & Orientales Franci in Sorabos dicto non obedientes miſſi, contumaciam audacium non magno labore compreſſerunt. Waſcones gentilitia leuitate vſi defecerunt; ſed duabus expeditionibus ita ſunt edomati, vt tarda eis deditio & pacis impetratio videretur. Leo Papa deceſſit VIII. Kalend. Iun. Et Stephanus Diaconus Pontifex factus, paucis poſt ordinationem diebus, ad Imperatorem venit, a quo apud Remorum ciuitatem honorifice ſuſceptus eſt. Qui ſtatim aduentus ſui cauſas principi inſinuans, celebratis ex more miſſarum ſolenniis; eum diadematis impoſitione coronauit. Multis deinde inter eos muneribus & datis, & acceptis, & amicitia vicisſim firmiter roborata, Pontifex Romam, Imperator Compendium palatium petit.

A. Eginh. Bertin. Chron. Moiſſ. Hildesh. Vita Ludouici. Sig. Gembl. Hugo Flauin. H. Contr. Albericus 816, *Mar. Scotus* 817, *Aim.* 4 c. 104, *Theganus* c. 16. 17, *Vita Ludouici Pii.* 816, *Otto Friſing.* 5, c. 33, *Auent.* 4 c. 9 n. 13, 14, *le Cointe* 816. n. 2. 4. 5.

DCCCXVII.

Eclipſis ſolis facta eſt Nonas Febr. eadem nocte ſtella cometes gladio ſimilis viſa eſt.
p. 13. Stephanus Papa IX. Kalen. Feb. diem obiit, cui Paſchalis presbyter ſucceſſit. Hludouuicus Imperator filium ſuum primogenitum Hlodharium coronauit, & nominis atque imperii ſui ſocium ſibi conſtituit, cæteros Reges appellatos, vnum Aquitaniæ, alterum Baioariæ præfecit. Sclaomir dux Obodritorum, propterea quod regiam poteſtatem, quam poſt mortem Thraſconis ſolus ſuper Obodritos tenebat, cum Ceadrogo filio Thraſconis partiri videbatur, iratus cum populo ſuo ſibi ſubiecto defecit, & miſſa trans mare legatione cum filiis Godofridi amicitias iunxit. Bernardus Rex Langobardorum conſilio prauorum hominum tyrannidem meditatus, cum ſe a ſuis deſeri vidiſſet, rebus propriis diffidens, apud Cauillionem armis depoſitis Imperatori ſe tradidit. Leonis Imperatoris legati de Conſtantinopoli pro pace ad Imperatorem Hludouuicum miſſi venerunt, quos ille apud Ingilenheim ſuſceptos audiuit ac dimiſit. Ratgarius Abbas Fuldenſis cœnobii accuſatus a fratribus, & conuictus deponitur.

A. Eginh. Bertin. Chron. Moiſſ. Hildesh. Reicherſp. Vita Ludouici. Sig. Gembl. H. Contr. Mar. Scotus. Albericus. Chron. Saxo 817, *Aim.* 4 c. 105, *Otto Friſ.* 5 c. 33, *Vita Ludouici Pii.* p. 373, *Baluzii.* Capit. t. 1. p. 573, *Browerr* 1 c. 21, *Auent.* 4 c. 9, n. 19, *le Cointe* 817. n. 2. 4. 5. 334. 363. ſqq.

DCCCXVIII.

Bernhardus Francorum iudicio excæcatus moritur: ſimiliter & auctores coniurationis capitali ſententia damnati, luminibus tantum orbantur; Epiſcopi ſynodali decreto depoſiti monaſteriis mancipantur; cæteri prout quiſque nocentior vel innocentior apparuit, vel exilio deportatus, vel tonſus & in monaſterium miſſus eſt. Imperator vero Britanniam ciſmarinam bello petens, captiſque rebellionum munitionibus, breui totam in ſuam poteſtatem redegit. Nam Mormano, qui in ea tyrannidem exercuit, occiſo, nullus Bretto inueniebatur, qui reſiſteret, aut imperata facere renueret. Eclipſis ſolis contigit VIII. Id. Iul. Irmingardis regina V. Non. Octob. deceſſit. Monaſterio Fuldenſi Eigil Abbas electus & ordinatus eſt.

A. Eginh. Bertin. Chron. Moiſſ. Hildesh. Vita Ludouici. Rhegino. Lamb. Schafn. Sig. Gembl. H. Contr. Alb. Stad. Albericus. Chron. Saxo. Conr. Vrſp. 818, *Aim.* 4 c. 106, *Otto Friſing.* 5. c. 33, *Theganus* c. 22. 23. 24. 25, *le Cointe* 818 n. 1 ſqq. *Charta antiqua ap. du Chesne* T. 2 p. 324, *Auent.* 4. c. 9. n. 20. 21.

DCCCXIX.

A. Eginh. Bertin. Chr. Hildesh. Vita Ludouici. Lamb. Schafn. H. Contr. Alb. Stad. Chron. Saxo 819, Mar. Scotus 821, Vita Ludouici p. 375, Theganus c. 26. 27, Aim. 4 c. 107, Goldaſti Conſtit. Tom. 3 p. 232, Brobber 2 c. 3, Auent. 4 c. 9 n. 23. 29, le Cointe 819. n. 1. ſqq.

Sclaomir rex Obodritorum a primoribus ſui populi multis criminibus accuſatus, cum obiecta ſibi rationabiliter refellere non poſſet, exilio condemnatus eſt, & regnum Ceadrogo filio Thraſconis datum. Similiter & Lupus Waſco de perfidia conuictus, exilio deportatus eſt. Conuentus Aquisgrani habitus eſt, in quo multa de ſtatu Eccleſiarum & monaſteriorum tractata, atque ordinata ſunt, legibus etiam capitula quædam perneceſſaria, quia deerant, addita ſunt. Imperator inſpectis plerisque nobilium filiabus, Iudith filiam Huelpi Comitis duxit vxorem. Contra Liudeuuicum quoque Sclauum in Pannonia rebellantem exercitus de Italia miſſus, rebus parum proſpere geſtis, infecto pene negotio regreſſus eſt. Pipinus filius Imperatoris Waſcones vicit & ſubegit. Hoc anno baſilica ſancti Bonifacii martyris in cœnobio Fuldenſi ab Heſtulfo Archiepiſcopo dedicata eſt in honorem Domini Saluatoris, & omnium Sanctorum eius, translataque ſunt oſſa ſancti martyris, Kal. Nouemb.

DCCCXX.

A. Eginh. Bertin. Vita Ludouici. H. Contr. Albericus. Chron. Saxo. Conr Vrſp. 820, P. de Marca Marca Hiſp. 3 c. 21, le Cointe 820. n. 2.

Tres exercitus contra Liudeuuicum in Pannoniam mittuntur, quorum vnus de Italia per Alpes Noricas; alter de Saxonia per Carantanorum prouinciam; tertius Francorum, per Baioariam & Pannoniam ſuperiorem ingresſi, cum in vnum conuenerunt, totam pene regionem ferro & igni deuaſtantes, nullo graui damno accepto reuerſi ſunt. Is tamen, qui per Pannoniam ſuperiorem iter fecerat, in tranſitu Draui fluminis ex locorum & aquarum inſalubritate ſoluti ventris incommodo grauiter affectus eſt, & pars eius non modica hoc morbo conſumpta. Bera comes Barcenonæ, infidelitatis a vicinis ſuis inſimulatus, cum accuſatore ſuo equeſtri pugna confligere conatus, vincitur; & vt reus maieſtatis capitali ſententia damnatus, parcente ei Imperatore, exilio deportatur. Propter nimietatem pluuiarum ære corrupto, hominum & boum peſtilentia longe lateque ita graſſata eſt, vt vix vlla pars regni Francorum ab hac peſte immunis poſſet inueniri: fruges quoque vel colligi non poterant, vel collectæ putruerunt. Vinum etiam propter caloris inopiam acerbum & inſuaue fiebat.

DCCCXXI.

A. Eginh. Bertin. Vita Ludouici. Sig. Gembl. H. Contr. Albericus. Chron. Saxo 821, Goldaſti Conſtit. T. 3 p. 243, Baluzius Capit T. 1. p. 621, le Cointe 821. n. 62. 84.

Hludouuicus Imperator Nouiomagi * diuiſionem regni fecit inter filios ſuos. Deinde in villa Theodonis omnes, qui ſuo tempore in exilium miſſi fuerunt, reuocauit, & ſingulos in ſtatum priſtinum reſtituit, poſſeſſiones quoque iudicio legis in fiſcum redactas magna liberalitate reſtituit. Hludharius filius eius vxorem duxit, & apud Wormaticam hyemauit. Ceadrogo princeps Obodritorum, quia perfidiæ [p. 14.] & cuiusdam cum filiis Godofridi factæ ſocietatis notabatur, Sclaomir æmulus eius in patriam remittitur. Qui cum in Saxoniam veniſſet, ægritudine decubuit, & percepto Baptiſmi ſacramento defunctus eſt.

DCCCXXII.

A. Eginb. Bertin. Vita Ludouici. Sig. Gembl. H. Contr. Alb. Stad. Chron. Saxo 822, Albericus 821, Theganus c. 29, Aim. 4 c. 110 Auent. 4 c. 10 n. 2. 3, le Cointe 822, n. 6.

In regione Thuringorum quodam in loco iuxta fluuium nomine Ceſpis, ceſpes longitudine pedum quinquagenum, latitudine quatuor denum, altitudine ſexquipedali, de terra ſine manibus & præciſus & ſublatus eſt; & ab eo loco, in quo ſumptus eſt, xxv. pedum ſpatio diſtans inuentus eſt. Item in parte Orientalis Saxoniæ, quæ Soraborum finibus contigua eſt, in quodam deſerto loco, iuxta lacum, qui dicitur Arnſeo, terra in modum aggeris intumuit, & limitem vnius leugæ ſpatio porrectum, ſub vna nocte absque humani operis molimine ad inſtar valli ſubrexit. Hludouuicus Imperator ſacerdotum vſus conſilio, de omnibus quæ publice perperam geſſit, publicam pœnitentiam egit: & poſt hæc cuncta, quæ in regno ſuo corrigenda inuenire po-

---

* Freherus & du Chesne in margine poſuerunt *al. Wormatia.* Verum, dum reliqui Annales æque Nouiomagum habeant, potius hanc lectionem retinuimus. Ratio vero exinde ſine dubio petenda, quod Lotharius poſt illam diuiſionem, Wormaciam venerit cum vxore, vti narrat Theganus *c. XXVIII.*

potuit, corrigere atque emendare curauit. Hlodharius in Italiam, Pipinus frater eius, & ipse vxore ducta in Aquitaniam missus est. Eigil Abbas Fuldensis cœnobii defunctus, Hrabanum successorem accepit. Ebo Remorum Episcopus genti Nordmannorum euangelizauit verbum Dei.

101. 112. *Caudidus vita* Egilis, *le Cointe* n. 141.

DCCCXXIII.

Hlodharius iuuenis rogante Paschale Papa Romam veniens, ab eodem coronatur, & a populo Romano Imperator Augustus appellatur. Liudeuuicus qui superiore anno propter exercitum contra se missum, relicta Siscia ciuitate, ad Sorabos, qui magnam Dalmatiæ partem obtinere dicuntur, fugiendo se contulit, & iterum cum in Dalmatas ad Emuhslum auunculum Borne ducis peruenisset, dolo ipsius interfectus est. Hoc anno prodigia quædam extitisse narrantur, in quibus præcipua fuerunt, in Aquense palatio terræmotus, & in territorio Tullense iuxta villam Commarceium puella quædam annorum fere XII. ab omni cibo per X. menses abstinens; & in Saxonia in pago, qui vocatur Frihsazi, villæ XXIII. igne cœlesti concrematæ; & fulgura sereno atque interdiu de cœlo cadentia; & in territorio Cometense Italicæ ciuitatis, in vico Gradabona, in Ecclesia S. Iohannis Baptistæ imago sanctæ Mariæ puerum Iesum gremio continentis, ac Magorum munera offerentium, in absida eiusdem Ecclesiæ depicta, & ob nimiam vetustatem obscurata, & pene abolita, tanta claritate per duorum dierum spatia effulsit, vt omnem splendorem nouæ picturæ, suæ venustatis pulchritudine, cernentibus penitus vincere videretur. Magorum tamen imagines, præter munera quæ offerebant, minime claritas illa inradiauit. Et in multis regionibus segetes grandinis vastatione deletæ, atque in quibusdam locis simul cum ipsa grandine veri lapides, atque ingentis ponderis decidere visi. Domus quoque de cœlo tactæ, hominesque ac cætera animalia passim fulminum ictu præter solitum crebro exanimata dicuntur. Secuta est ingens pestilentia, atque hominum mortalitas magna.

A. Eginh. Bertin. Vita Ludouici. Sig Gembl, Alb. Stad. Hugo Flauin. H. Contr. Chron. Saxo. Conr. Vrsp. 823, *Albericus* 823, *Otto Frising.* 5. c. 34, *Auent.* 4, c. 10, n. 8, *le Cointe* 823, n. 9. 18.

DCCCXXIV.

Rex Bulgarorum Omortag pacis faciendæ gratia ad Imperatorem legatos & literas misit: quos rex auditos remisit, & cum eis Maghelmum de Baioaria ad memoratum regem direxit. Paschalis Papa defunctus, & Eugenius pro eo Pontifex constitutus est. Imperator Hlodharium filium suum ad iustitias faciendas Romam misit. Ipse cum exercitu Britanniam petit, diuisisque in tres partes copiis, totam ferro & igni deuastat, acceptisque a perfido Britonum populo, quos imperauerat obsidibus, reuersus est. Hoc anno hyems aspera, & valde prolixa facta est, quæ non solum animalia, verum etiam homines quosdam immanitate frigoris extinxit. Ante solstitium quoque paucis diebus, in territorio Augustodunense, aere in tempestatem subita mutatione conuerso, ingens fragmentum ex glacie simul cum grandine decidisse perhibetur, cuius longitudo quindenum, latitudo septenum, crassitudo duorum pedum fuisse dicitur.

A. Eginh. Bertin. Vita Ludouici. Sig. Gembl. Hugo Flau. Alb. Stad. Conr. Vrsp. 824, *Theganus* c. 30. 31, *Aim.* 4 c. 112, *le Cointe* 824. n. 4. 10. 24. 32.

DCCCXXV.

Iterum Rex Bulgarorum alios legatos ad Imperatorem misit, de terminis videli-
p. 15. cet ac finibus inter Francos & Bulgaros constituendis, quibus Rex auditis, per eosdem, qui ad se missi fuerant legatos regi eorum missis literis respondit prout videbatur. Wihomarcus Britto perfidus terminos Francorum incendiis & direptionibus infestare non cessauit, donec ab hominibus Lantberti comitis in domo propria circumuentus & occisus est. Imperator cum filiis Godofridi pacem, quam ipsi petebant, cum eis in marca eorum confirmare iussit. In territorio Tullense iuxta Commerciacum villam puella duodennis, post sacram communionem, quam in Pascha a sacerdote susceperat, primo pane, deinde aliis communibus cibis & potibus ita abstinuit, vt nulla penitus corporis alimenta percipiens, plenum triennium sine omni victus desiderio compleuit. Cœpit autem ieiunare anno incarnationis Dominicæ DCCCXXIII sicut in ipsius anni descriptione superius adnotatum est, & in hoc anno, id est, DCCCXXV. circa Nouembris mensis initium, escam sumere, ac more cæterorum mortalium manducando viuere cœpit.

A Eginh. Bertin. Vita Ludouici. Lamb. Schafn. Mar. Scotus. Conr. Vrsp. 825, *Theganus* c. 32, *Aim.* 4 c. 112, *le Cointe* 825 n. 4. 5. 59.

DCCCXXVI.

A. Eginh. Bertin. Vita Ludouici. Lamb. Schafnab. H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsp. 826, Mar. Scotus. 828, Albericus 825, Theganus c. 33, Aim. 4 c. 114, Auent. 4, c. 10. n. 19, le Cointe 826. n. 21. 37. 60.

Cum regi Bulgarorum legati sui quod egerant renunciassent, iterum eum, quem primum miserat, ad Imperatorem cum literis remisit, rogans vt sine mora in dispositione terminorum diffinitio fieret; vel si hoc non placeret, suos quisque terminos sine pacis fœdere tueretur, quem Imperator susceptum & auditum, sine literis remeare fecit. Mense autem Maio apud Ingelenheim habito conuentu, diuersarum gentium legationes auditas absoluit. Quo tempore Herialdus cum vxore, & magna Danorum multitudine, apud Magontiam baptizatus est. Georgius quidam presbyter de Venetia, cum Baldrico comite Foroiuliense veniens, organum hydraulicum Aquisgrani fecit. Postea vero cum Imperator in Salz villa regia conuentum haberet, perlatumque esset ad eius notitiam, quomodo Aizo Gothus de palatio fugiens, ad Sarracenos se contulisset, & inde auxilia contra nostros accepisset, grauiter accepit: tamen ne quid inconsulte ageret, aduentum consiliariorum suorum iudicauit opperiri.

Chronogr. Saxo.

Dum hæc aguntur, Hildiuuinus Abbas monasterii sancti Dionysii Romam mittens, annuente precibus Eugenio Apostolicæ sedis tunc præsule, ossa beati martyris Christi Sebastiani accepit, & ea apud Suessonam ciuitatem in basilica S. Medardi collocauit, vbi dum adhuc in loculo, sicut allata erant, inhumata iacerent, tanta signorum ac prodigiorum multitudo claruit, tanta virtutum vis in omni genere sanitatum per diuinam gratiam enituit, vt a nullo mortalium eorundem miraculorum aut numerus comprehendi, aut varietas valeat enarrari.

DCCCXXVII.

A. Eginh. Bertin. Vita Ludouici. H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsp. 827, Mar. Scotus 828, Albericus 826. 827, Theganus c. 34, Aim. 4 c. 115, le Cointe 827, n. 70, sqq. P. de Marca Marca Hisp. 3. c. 22.

Exercitus a rege Sarracenorum Abdiraman ad auxilium Aizoni ferendum, duce Abumaruan regis propinquo, Gerundam venit: cui Pipinus filius Imperatoris cum exercitu missus resisteret, nisi desidia ducum, quos copiis præfecerat, tardius quam rerum necessitas postulabat, is quem ducebant ad marcam venisset exercitus, quæ tarditas in tantum noxia fuit, vt Abumaruan, vastatis Barcenonensium ac Gerundensium agris, villisque incensis, cum incolumi exercitu Cæsar-Augustam se prius reciperet, quam a Francorum exercitu potuisset vel videri. Huius cladis præsagia credita sunt visæ multoties in cœlo acies, & ille terribilis nocturnæ coruscationis in aere discursus. Interea Bulgari Sclauos in Pannonia sedentes, misso per Drauum nauali exercitu, ferro & igni vastauere, & expulsis eorum ducibus, Bulgaricos super eos rectores constituerunt. Corpora beatorum Christi martyrum Marcellini & Petri mense Nouembri in Franciam allata sunt. Eugenio Papa post paucos dies mortuo Gregorius presbyter tituli S. Marcellini pontificatum suscepit.

DCCCXXVIII.

A. Eginh. Bertin. Vita Ludouici. H. Contr. Mar. Scotus 828, Aim. 4 c. 116, le Cointe 828. n. sqq.

Reliquiæ sancti Marcelli martyris post Pascha ad Aquis palatium delatæ, & per eas ibi multa signa facta sunt. Hludharius cum exercitu ad marcam Hispanicam missus est: similiter & Hludauuicus iuuenis contra Bulgaros. Fœdus cum Nordmannis factum, per negligentiam ruptum, & castra nostrorum a Nordmannis direpta sunt.

DCCCXXIX.

A. Bertin. Vita Ludouici. H. Contr. Alb. Stad. Chron. Saxo 829, Theganus c. 35.

Ante Pascha in sabbato sancto terræmotus noctu Aquisgrani factus. Imperator generalem conuentum mense Augusto Wormaciæ habuit. Bulgari nauibus per Drauum fluuium venientes, quasdam villas nostrorum flumini vicinas incenderunt.

P. de Marca Marca Hisp. 3, c. 23, le Cointe 829. n. 133.

Bernhardus Comes Barcinonensis in palatio camerarius constitutus, & Hludharius in Italiam profectus est.

DCCCXXX.

A. Bertin. 830, Vita Ludouici. Sig. Gembl. 829, Hugo Flau. 828, Aim. 5 c. 12, Auent. 4. c. 10. n. 31, Theganus c. 36. Exauctor. Ludouici ap. Pith. p. 322, le Cointe 830. n. 12. sqq.

Commotio contra Imperatorem a primoribus Francorum in Compendio exorta, propter Bernardum, quem in palatio esse noluerunt, quo inde depulso atque fugato in gratiam cum eo redierunt, sed ad breue temporis spatium.

DCCCXXXI.

Conuentu apud Nouiomagum habito, Imperator omnes, qui sibi contrarii fuerant, velut iuste exauctorauit, quosdam publicis, quosdam priuatis rebus exspolians, quosdam in exilium mittens. Qua re multum contra se & Iudith vxorem suam non solum populi, sed etiam filiorum suorum animos concitauit.

A. Bertin. Sig. Gembl. H. Contr. Albericus 831, *Vita Ludouici* 830, *Theganus* c. 37, *Aim.* 5 c. 12, *le Cointe* 830. n. 16. 67.

DCCCXXXII.

Imperator mense Maio contra Hludouuicum filium ad Augustam Vindelicam cum exercitu venit. Inde reuersus in Aquitaniam, Pipinum filium regno priuauit, Sed inde postquam vxorem abdicauit, cum magna difficultate ad Aquense palatium regressus est. Sol defecit quinto Nonarum Maii, & Luna decimotertio Cal. Iunii.

A. Bertin. Vita Ludouici. H. Contr. 832, *Aim.* 5 c. 13, *le Cointe* 832. n. 4. 7.

DCCCXXXIII.

Imperator initio Quadragesimæ Wormatiam venit, & ibi vxore reuocata, atque exercitu congregato, contra filios suos ad se venire volentes, in Alisatiam profectus, atque ibi a suis desertus ac proditus, & in filiorum potestatem redactus est. Erat ibi cum filiis Gregorius Papa Romanus.

A. Bertin. Vita Ludouici. Sig. Gembl. H. Contr. Mar. Scotus. Albericus 833, *Aim.* 5 c. 14, *Acta impiæ ac nefandæ exauctorationis Ludouici* ap. du Chesne T. 2 p. 331, *Theganus* c. 41. 42, *Io. Molanus* de B. sacro, *de Translat. Mirac. S. Medardi* c. 43, *Auent.* 4 c. 11. n. 8, *le Cointe* 833. n. 4. sqq.

DCCCXXXIV.

Post hæc iudicio Episcoporum arma deposuit, & ad agendam pœnitentiam inclusus est: vxor in Italiam ducta. Proximaque æstate ipse relaxatus arma resumpsit, vxorem recepit. Hludharium ad Italiam cum his, qui eum sequi volebant, redire coegit.

Pugnatum est eodem anno cum Matfrido & Lamberto: in quo prælio perierunt Vodo comes Aurilianensium, & Theodo Abbas sancti Martini Turonensis, & alii multi.

A. Bertin. Vita Ludouici. H. Contr. Mar. Scotus. Albericus. Chron. Andeg. 834, *Theganus* c. 43, *Aim.* 5 c. 14, *Auent.* 4 c. 12 n. 2, *le Cointe* 834. n. 1. sqq.

DCCCXXXV.

Imperator cum filiis Pipino & Hludouuico conuentum generalem habuit apud Lugdunum, dispositisque ibi illarum partium causis ad Aquense palatium reuersus est. Normanni Dorestadum vastauerunt.

A. Bertin. Vita Ludouici. H. Contr. 835, *le Cointe* 835. n. 80. sqq.

DCCCXXXVI.

Imperator in palatio Theodenhoue conuentum habuit, ad quem Hludharius venire non potuit, quia grauiter & vsque ad desperationem ægrotauit. Quo pera-
p. 17. cto, Imperator Francofurdum venit, inde ad sanctum Marcellinum & Petrum, & inde ad Ingilenheim, & inde Aquense palatium rediit. Normanni Anduuerpam ciuitatem incendunt, similiter & Witlam emporium iuxta ostium Mosæ fluminis, & a Frisionibus tributum acceperunt.

A. Bertin. Vita Ludouici 836, *Sig. Gembl. Albericus* 837, *Theganus* c. 56, *le Cointe* 836. n. 44.

DCCCXXXVII.

Ticenum in Italia III. Cal. Ian. octies noctu tremuisse perhibetur. Plures ex primoribus Italiæ defuncti sunt: inter quos præcipui fuerunt Lantbertus & Hugus. Stella cometes in signo libræ apparuit III. Id. April. & per tres noctes visa est. Nordmanni tributum exactantes in Walchram insulam venerunt, ibique Eggihardum eiusdem loci Comitem, & Hemmingum Halpdani filium, cum aliis multis, XV. Calend. Iul. occiderunt, & Dorestadum vastauerunt, acceptoque a Frisionibus tributo reuersi sunt. Imperator omisso itinere Italico Aquisgrani hyemauit.

A. Bertin. Sig. Gembl. H. Contr. Albericus 837, *le Cointe* 836. n. 54. 837. n. 14. 23.

DCCCXXXVIII.

XV. Cal. Febr. vesperi terræmotus apud sanctum Nazarium, & in Wormacense, & Spirense, & Lobadunense factus est. Naues contra Nordmannos ædificantur. Optima pars regni Francorum Carlo iuueni data est. Hludharius & Hludauuicus in valle Tridentina colloquium habuerunt, ante mediam Quadragesimam. Imperator vero mense Iunio Nouiomagi conuentu generali habito, consiliis quorundam ex primoribus Francorum acquiescens, pacti conscriptione Hludouuico filio suo regnum Orientalium Francorum, quod prius cum fauore eius tenuit, interdixit. Ille autem intelligens ex inuidia consiliantium talem prodisse sententiam, edicto prius ha-

A. Bertin. Vita Ludouici. Chron. Hildesb. H. Contr. 838, *Hugo Flauin.* 837, *Auent.* 4 c. 17 n. 12, *Freheri Origg. Palat.* 1 c. 7, *le Cointe* 838. n. 1. sqq.

bito III. Cal. Decemb. ad Franconfurt cum ſuis venit. Contra quem Imperator quaſi ſibi aduerſantem cum exercitu veniens, Mogontiaci natalem Domini celebrauit. Pipinus quoque filius eius Rex Aquitaniorum menſe Nouembr. eiusdem anni defunctus eſt.

DCCCXXXIX.

A. Bertin. Vita Ludouici. Sig. Gembl. Albericus 839, A. Met. 835, Aim. 5 c. 17, le Cointe 839. n. 1. ſqq. Charta diuiſionis ap. du Chesne T. 2. p. 327.

Imperator vero poſt peractam feſtiuitatem natalis Domini & Theophaniæ, VII. Id. Ianuar. cum exercitu nauigio Rhenum tranſiit, obuios habens Saxones, partim minis, partim ſuaſionibus Adalberthi Comitis abductos. Quo cognito Hludouuicus nefas eſſe ſciens filium patri repugnare, cedendumque tempori iudicans, in Baioariam ſe recepit. Imperator autem in Franconofurt veniens, ibique manens, ieiunium quadrageſimale inchoauit: inde pergens in Alamanniam, iuxta lacum Briganticum Paſcha celebrauit. Poſt Paſcha vero menſe Maio Wormatiam veniens, Hludhario filio ſuo de Italia in fidem eius venienti reconciliatur, regnumque Francorum inter eum & Carlum filium ſuum minimum diuidit: Hluthario quidem, qui maior natu erat, nominis ſui dignitatem & ſedem regni tribuens, Hludouuico vero filio ſuo minori pro eo, quod eum offenderat, Baioariorum prouincia tantum conceſſa. Poſt Cal. autem Iul. Hluthario ad Italiam redeunte, Imperator aſſumpto ſecum Carlo, ad diſponendas Aquitaniorum res, Occidentem proficiſcitur.

Eodem quoque anno ſtella cometes in ſigno arietis apparuit, & prodigia alia in cœlo viſa ſunt. Nam & cœlum noctu ſerenum rubuit, & per aliquot noctes igniculi plurimi inſtar ſtellarum per aerem diſcurrere videbantur.

DCCCXL.

A. Bertin. Vita Ludouici. Chr. Hildesh. Reicherſp. Andeg. Rhegino. Sig Gembl. Lamb. Schafn. Hugo Flauin. Alb. Stad. Albericus. Chron. Saxo. Trithem. Chr. Hirs. 840, *A. Met.* 839. 840, *Nithardus* lib. 1. *Auent.* 4 c. 12 n. 28, c. 13 n. 1, *Aim.* 5 c. 18. 19, *Otto Friſing.* 5 c. 34, *le Cointe* 840. n. 4. 17. 18. 39.

Hludouuicus filius Imperatoris partem regni trans Rhenum, quaſi iure ſibi debitam affectans, per Alamanniam facto itinere venit ad Franconofurt, multorum ad ſe Orientalium Francorum animis prudenti conſilio conuerſis. Quo comperto, Imperator de Aquitania infecto negotio redire compulſus, Druogonem Archicapellanum & Adalbertum comitem cum aliis multis præmiſit ad tuendum littus Occidentale Rheni fluminis, ipſe vero ſecutus in Aquisgrani Paſcha celebrauit. Hisdem temporibus per aliquot noctes rubor aeris nimius apparuit, ita vt vnus trames ardens ab Euro, alter a Circio exoriens, in conum coirent, & quaſi coagulati ſanguinis ſpeciem in ſummitate cœli monſtrarent. Poſt Paſcha autem Imperator collecto exercitu filium per Turingiam vsque ad terminos Barbarorum perſequitur, excluſumque a finibus regni per Sclauorum terram cum magno labore Baioariam redire compellit. Ipſe vero rebus in partibus illis ordinatis, ad Salz villam regiam reuerſus, dies Letaniarum & Aſcenſionis Domini ſollemnia celebrauit. In ipſa autem vigilia Aſcenſionis Domini, hoc eſt IV. Id. Maii, Eclipſis Solis circa ſeptimam & octauam p. 18.
horam diei facta eſt tam valida, vt etiam ſtellæ propter obſcuritatem ſolis viſæ ſint, rebusque color in terris mutaretur. Imperator vero illis diebus morbo correptus ægrotare cœpit, & per Mœnum fluuium nauigio ad Franconofurt, inde poſt dies paucos in inſulam quandam Rheni fluminis prope Ingilenheim delatus, morbo inualeſcente XII. Cal. Iul. diem vltimum clauſit, corpusque eius Mettis ciuitatem perlatum in baſilica S. Arnulfi confeſſoris honorifice ſepultum eſt.

HLVTHARIVS.

Hlutharium vero de Italia ſero venientem Franci loco patris eius ſuper ſe regnaturum ſuſcipiunt. Hunc enim ferunt Imperatorem morientem deſignaſſe, vt poſt ſe regni gubernacula ſuſciperet, miſſis ei inſigniis regalibus, hoc eſt, ſceptro imperii, & corona. Quod fratres eius non conſentientes, contra eum inſurgere parant, ac primum ei in ſuburbanis Mogontiacis cum exercitu venienti, frater ſuus Hludouuicus cum manu valida Orientalium Francorum partem regni ab Oriente Rheni defenſurus occurrit; initoque pacto, & dilato in aliud tempus placito, Hluthariüs contra Carlum Occidentem proficiſcitur, Hludouuicus vero Orientales Francos, Alamannos, Saxones & Turingios ſibi fidelitatis iure confirmat.

DCCCXLI.

A. Bertin. Met.

Interea cum circa contigua Rheni loca præſidia poneret, & littus Orientale contra

tra Occidentalium irruptionem defendere pararet, Hlutharius nuntii rumore permotus, omissa Carli insecutione, reuersus incheante mense Aprili iuxta Wormatiam cum exercitu clam transiit Rhenum, & Hludouuicum a quibusdam suis proditum, ac pene circumuentum Baioariam redire coegit, positisque custodibus partium illarum, quos sibi fideles esse arbitratus est, denuo ad resistendum Carlo, qui iam tunc vltra Mosam castra ponere moliebatur, studia conuertit & vires. Igitur dum hæc agerentur, Hludouuico per nuntios Carli ad auxilium vocato, & per Alamanniam iter facienti, Comites quos Hlutharius tutores partium suarum dimiserat, in Renense occurrunt cum exercitu, ortoque prælio, Adalbertus Comes & incentor discordiarum occiditur, & cum eo innumerabilis multitudo hominum prosternitur, III. Id. Maii. Itaque Hludouuicus hac congressione victor Rhenum transiens, Carlo fratri suo auxilium laturus, in Gallias pergit. Vbi cum conuenissent tres fratres in regione Alcedronense iuxta villam Fontianatam, & de partitione regni concordare non possent, renuente Hluthario, qui sibi monarchiam vindicabat; ferro decernendum, & Dei iudicio causam examinandam decreuerunt. Factumque est inter eos VII. Cal. Iul. prælium ingens & tanta cædes ex vtraque parte, vt nunquam ætas præsens tantam stragem in gente Francorum antea factam meminerit. Et Hlutharius quidem ipsa die ad Aquense palatium reuertitur: Hludouuicus vero & Carlus castris potiti, collectis ac sepultis eorum cadaueribus, qui ex sua parte ceciderant, ab inuicem discedunt; & Carlo in Occidentalibus remanente, Hludouuicus quasi mediante mense Augusto, venit ad villam regiam, quæ vocatur Salz. Hlutharius vero iterum suis vndique collectis, Mogontiacum veniens, Saxones cum Hluthario filio suo paruulo obuiam sibi Nemeti venire præcepit. Ipse autem Rhenum transiens, quasi Hludouuicum fratrem suum vsque ad exteras nationes fugaturus, infecto negotio redit Wormatiam, vbi celebratis filiæ suæ nuptiis, rursus contra Carlum in Gallias pergit: vbi toto hyberno tempore inani labore consumpto, Aquisgrani reuertitur. Cometes stella VIII. Cal. Ian. sub signo Aquarii apparuit.

Chr. Hildesh. Andeg. Rhegino. Lamb. Schafnab. Hugo Flau. Odorannus. H. Contr. Mar. Scotus. Alb. Stad. Conr. Vrsp. Chron. Saxo. Trithem. Chr. Hirsaug. 841, *Sig. Gembl.* 842, *Nithardus* de diuis. fil. Ludouici lib. 2, *Aim.* 5 c. 19, *Auent.* Ann. Boi. 4 c. 13, *Otto Frising.* 5. 35, *le Cointe* 841. n. 15. sqq.

DCCCXLII.

Hludouuicus vero videns Hlutharium in pristina pertinacia perdurantem nec adhuc velle desistere victum, collecta Orientalium non modica manu, Rhenum transiit, ciuitates in Occidentali Rheni littore positas, quæ partibus Hlutharii fauebant, in deditionem accipit, occurritque ei Carlus apud vrbem Argentoratum, quæ nunc Strazburgus vocatur: vnde pari intentione pergentes, Hlutharium in villa Sentiaca morantem, & a suis desertum, in quibus non parum confidebat, fugere compellunt XVII. Cal. April. Putantes autem eum (vt fama vulgabat) rebus desperatis Italiam petere, partem regni, quam eatenus habuit, inter se dispertiunt. Hlutharius vero collecto fido satis exercitu, apud Madasconam Galliæ vrbem consedit. Quem consecu-
p.19. ti fratres sui cum iam vidissent proniorem ad faciendam cum eis pacem, fœdus * inire maluerunt, quam diutius contentionibus deseruire; ea tamen conditione, vt e partibus singulorum XL. ex primoribus electi in vnum conuenientes regnum æqualiter describerent, quo facilius postmodum inter eos pari sorte diuiderentur. Quibus gestis, Hludouuicus inde reuersus mense Augusto in villa quæ vocatur Salz, habito generali conuentu, in Saxoniam pergens, validissimam conspirationem libertorum legitimos dominos opprimere conantium, auctoribus factionis capitali sententia damnatis, fortiter compescuit. Circa autumnum vero apud Wormatiam Carolo fratri occurrit, Hluthario in villa Thiotonis morante, cum missi eorum in Confluente castello conuenientes de partitione regni concordare non possent, dilato in aliud tempus placito, singuli ad sua reuertuntur. Eodem anno Eclipsis Lunæ facta est in Cal. April. v. feria ante Pascha, decima hora noctis.

A. Bertin. Met. Rhegino. Mar. Scotus. H. Contr. Sig Gembl. Albericus. Chron. Saxo. Conr. Vrsp. 842, *Nithardus* lib. 3, *le Cointe* 842 n. 10. 12. 14. sqq.

DCCCXLIII.

Descripto regno a primoribus, & in tres partes diuiso, apud Virdunum Galliæ ciuitatem, tres Reges mense Augusto conuenientes, regnum inter se dispertiunt: & Hlu-

A. Bertin. Met. Chron. Hildesh. Lamb. Schafn.

* Formulam fœderis singulari schediasmate Freherus exposuit, quam, cum ad illustrandam historiam faciat, hisce Annalibus subiecimus.

H. Contr. 843, *Chron. Reicbersp.* 842, *Sig. Gembl.* 844 *Nitbardus* lib. 4, *Otto Frif.* 5 c. 35, *le Cointe* 843, n. 12 ſqq. 844. n. 1. 2.

Hludouuicus quidem Orientalem partem accepit, Karlus vero Occidentalem tenuit, Hlutarius qui maior natu erat, mediam inter eos ſortitus eſt portionem factaque inter ſe pace & iuramento firmata, ſinguli ad diſponendas tuendasque regni ſui partes reuertuntur. Karlus Aquitaniam, quaſi ad partem regni ſui iure pertinentem, affectans, Pipino nepoti ſuo moleſtus efficitur, eumque crebris incurſionibus infeſtans, grande detrimentum proprii ſæpe pertulit exercitus.

Gregorius IV. Papa obiit, in cuius locum ſubrogatus eſt Sergius: & Mauri Beneuentum occupauerunt.

DCCCXLIV.

A. Bertin. Met. Lamb. Schafn. Albericus H. Contr. 844, *P. de Marca* Marca Hiſp. lib. 4 ad a. 844, *le Cointe* 844 n. 38.

Karlus Bernhardum Barcenonenſem ducem incautum, & nihil ab eo mali ſuſpicantem occidit. Pipini duces Karli exercitum ſuperant VII. Id. Iunii. in quo prælio ceciderunt Hugo Abbas patruus Karli, & Rihboto Abbas, Raban quoque ſignifer, cum aliis multis ex nobilibus. Hludouuicus Abodritos defectionem molientes bello perdomuit, occiſo rege eorum Gozzomuil, terramque illorum & populum ſibi diuinitus ſubiugatum per Duces ordinauit. Hrabanus quoque ſophiſta, & ſui temporis poetarum nulli ſecundus, librum quem *de laude ſanctæ crucis Chriſti* figurarum varietate diſtinctum difficili & mirando poemate compoſuit, per Aſcrihum & Hruodbertum monachos monaſterii Fuldenſis, Sergio Papæ ſancto Petro offerendum transmiſit.

Auent. A. Boi. 4 c. 13 n. 15.

DCCCXLV.

A. Bertin. Met. Sig. Gembl. 845, *Albericus* 845. 846, *Auent.* A. Boi. 4 c. 13. n. 16 *le Cointe* 845. n. 4.

Nordmanni regnum Karli vaſtantes per Sequanam vsque Pariſios nauigio venerunt, & tam ab ipſo, quam incolis terræ accepta pecunia copioſa, cum pace diſceſſerunt. In Freſia quoque tribus præliis conflixerunt, in primo quidem victi, in ſecundis vero duobus ſuperiores effecti magnam hominum multitudinem proſtrauerunt. Caſtellum etiam in Saxonia quod vocatur Hammaburg, populati, nec inulti reuerſi ſunt. Carlus cum Brittonibus conflixit, & cum grandi damno exercitus ſui, ipſe cum paucis vix euaſit. Hludouuicus XIV. ex ducibus Boemanorum cum hominibus ſuis Chriſtianam religionem deſiderantes ſuſcepit, & in octauis Theophaniæ baptizari iusſit. Tempore vero autumni, in Saxonia apud Padaprunno generale placitum habuit, vbi fratrum ſuorum & Nordmannorum; Sclauorum quoque & Bulgarorum legationes ſuſcepit, audiuit & abſoluit. Hlutharius Folcratum ducem Arelatenſem, & reliquos comites illarum partium rebellare molientes in deditionem accepit, & prout voluit, Prouinciam ordinauit.

DCCCXLVI.

A. Met. 846.

Giſalbertus vaſſallus Carli filiam Hlutharii Imperatoris rapuit, & in Aquitaniam profectus, in coniugem accepit. Hludouuicus Occidentem profectus menſe Martio cum Carlo placitum habuit, in quo vterque eorum publice conteſtatus eſt, ſuæ non fuiſſe voluntatis quo Giſalbertus filiæ Hlutharii iungeretur, vt his auditis, Hlutharius placari facilius potuiſſet. Inde reuerſus iuxta lacum Briganticum II. Non. April. Paſcha celebrauit, poſtea cum Hluthario locutus, volens eum cum Carlo pacificare, cum res non haberet effectum, circa medium menſem Auguſti cum exercitu ad Sclauos Margenſes defectionem molientes profectus eſt. p. 20. Vbi ordinatis, & iuxta libitum ſuum compoſitis rebus, ducem eis conſtituit Raſticem nepotem Moimari. Inde per Boemanos cum magna difficultate & grandi damno exercitus ſui reuerſus eſt.

Chr. Hildesh. 846.

A. Bertin. 846.

His temporibus Mauri Romam cum exercitu venientes, cum non poſſent vrbem inrumpere, Eccleſiam ſancti Petri vaſtauerunt.

DCCCXLVII.

A. Met. 847, *Albericus. Sig. Gembl.* 848, *Aimoinus de*

Hic annus a bellis quieuit, quem Hlutharius & Hludouuicus mutua familiaritate tranſegerunt. * Nam vterque eorum ad domum alterius inuitatus, conuiuiis & muneribus Regiis honoratus eſt. Hludouuicus tamen Hlutharium & Carlum, ita vt vo-

* Omnes fratres conuenerunt hoc anno ſecus municipium Treiectum, in loco, qui dicitur Marſa, quæ villa fuit regia, in finibus Tungrorum. Acta Conuentus exhibet Balutzius *Capitularium Tomo II. p. 42.* & du Chesne *Tom. II. p. 408.*

voluit pacificare non potuit, renuente Hluthario propter iniuriam sibi a Gisalberto vasallo Carli in raptu filiæ suæ factam. Nordmanni Dorestatum incendentes vastauerunt. Otgarius Mogontiacensis Episcopus XI. Cal. Maii obiit, in cuius locum Hrabanus ordinatus est, VI. Cal. Iul. Qui in eodem anno, iubente Hludouuico Rege, apud Mogontiacum synodum habuit circa Cal. Octob.

Miracula S. Germani lib. I c. I Tritbem. Chr. 848, Aventini A. Boi. 4 c. 13 n. 21, Serarii res Mogunt. I c. 33.

Per idem tempus mulier quædam de Alamanniæ partibus, nomine Thiota, Pseudo-prophetissa Mogontiacum venit, quæ Salomonis Episcopi parochiam suis vaticiniis non minime turbauerat. Nam certum consummationis seculi diem, aliaque perplura Dei solius noticiæ cognita, quasi diuinitus sibi reuelata, scire se fatebatur, & eodem anno vltimum diem mundo imminere prædicabat. Vnde multi plebei vtriusque sexus timore perculsi ad eam venientes munera illi ferebant, seque orationibus illius commendabant, & (quod grauius est) sacri ordinis viri doctrinas Ecclesiasticas postponentes, illam quasi magistram cœlitus destinatam sequebantur. Hæc in præsentiam Episcoporum apud sanctum Albanum deducta, & diligenter de suis assertionibus requisita, presbyterum quendam sibi ea suggessisse, & se talia quæstus causa narrasse professa est. Quapropter synodali iudicio publicis cæsa flagellis ministerium prædicationis quod inrationabiliter arripuit, & sibi contra morem Ecclesiasticum vindicare præsumpsit, cum dedecore amisit, suisque vaticiniis tandem confusa finem imposuit.

DCCCXLVIII.

Hlutharius & Hludouuicus mense Februario colloquium habuerunt in Confluente castello, vbi pars Hluthariі illud quidem (sicut fama vulgabat) maxime moliebatur, vt Hludouuicus posthabita Karli amicitia, sibi germanitatis iure sociaretur. Hludouuicus vero memor pacti quod cum Carlo dudum cum adtestatione diuini nominis inierat, suasoria machinamenta ingeniose declinans, finito colloquio, ad suos reuersus quasi mediante mense Augusto Boemanos eruptionem molientes per Hludouuicum filium suum missa aduersus eos expeditione contriuit, legatosque pacis gratia mittere, & obsides dare coegit. Circa Cal. autem Octob. generale placitum habuit apud Mogontiacum, in quo legatos fratrum suorum & Nordmannorum Sclauorumque suscepit, audiuit & absoluit. Homines etiam Hrabani Episcopi aduersus dominum suum conspirantes, publice conuictos cum eo pacificauit. Legatos suos ad fratrem suum Hlutharium in Theotonis villa placitum habentem pro Gisalberhto qui eodem anno ad fidem eius venerat, reconciliationis gratia direxit. Gotescalcus quoque quidam presbyter de prædestinatione Dei praue sentiens, & tam bonos ad vitam quam malos ad mortem perpetuam ineuitabiliter a Deo prædestinatos esse affirmans, in conuentu Episcoporum rationabiliter (vt plurimis visum est) conuictus & ad proprium Episcopum Ingumarum * Remis transmissus est; prius tamen iuramento confirmans, ne in regnum Hludouuici vltra rediret.

Lamb. Schafn. H. Contr. Tritbem. Chr. 848, A. Bertin. Sig. Gembl. Albericus 849, Auent. 4 c. 13 n. 26.

DCCCXLIX.

Boemani more solito fidem mentientes contra Francos rebellare moliuntur. Ad quorum perfidos motus comprimendos Hernustus dux partium illarum, & inter amicos Regis primus, Comitesque non pauci atque Abbates cum exercitu copioso mittuntur. Barbari vero pro pace & securitate sua obsides se daturos & imperata facturos per legatos ad Thachulfum directos promittunt, cui præ cæteris credebant,

A. Met. 849, Sig. Gembl. Albericus 850, Auent. 4 c. 13 n. 28.

 quasi

* Intelligitur Hincmarus, Rhemensis archiepiscopus. Ad hunc enim Godeschalcum fuisse remissum testatur ipse Hincmarus de prædestinatione, *Tomo I. Operum cap. II. p. 20.* & Guil. Marlot *Metrop. Rhem. lib. III. c. XXVI. XXVII.* Vid. Flodoardi historia Rhemensis, Bertramus Monachus, Hrabanus Moguntinus, Io. Scotus, Florus Magister, Seruatus Lupus. Iacobus Sirmondus etiam librum edidit, sub titulo *Prædestinati*, quem Seculo V. scriptum ait, contra quem tamen quæstionem Historico Theologicam scripsit Seraphinus Picinardus, *Patauii 1686. 4.* Egit de hac controuersia Gilbertus Mauguinus in *historia Prædestinatiana*, Henricus Norisius in *Historia Pelagiana*, & Iacobus Vsserius in *historia* Godeschalci.

quaſi ſcienti leges & conſuetudines Sclauicæ gentis. Erat quippe dux Sorabici limitis, ſed in illa expeditione iam tunc grauiter vulneratus. Nam pridie cum exercitus vallum hoſtium vi magna irrumperet, & reſiſtentibus aduerſariis ex vtraque parte multi ſine diſcretione ſauciarentur, ipſe in ſiniſtro genu ſagitta percuſſus eſt. Cum legatis vero qui miſſi fuerant, quo minus ab eis debilitas eius deprehenderetur, equo ſedens ſimulata ſanitate locutus eſt: cumque quibuſdam ex primatibus per miſſos ſuos legatorum verba nuntiaſſet, indignati ſunt aliqui eorum aduerſus eum, quaſi cæteris præferri cupiens, ſummam rerum gerendarum in ſe vellet inclinare; & citato impetu, inconſultis cæteris, bellum hoſtibus paci ſtudentibus intulerunt, ſtatimque experti ſunt, quid ſine timore Dei propria diſcordium poſſit virtus & audacia. Hoſtes enim effecti ſuperiores, cædendo perſecuti ſunt eos vſque in caſtra, occiſorumque ſpolia in conſpectu eorum ſecuri detrahentes, tantis eos terroribus affecerunt, vt euadendi ſpe penitus priuarentur. Vnde coacti obſides dabant eis a quibus ſuſcipere dedignati ſunt, vt inlæſi ab hoſtibus, & via tantum publica pergentes in patriam reuerti potuiſſent. Et vt maior confuſio ſuperbientibus, & de ſua virtute præſumentibus fieret, contigit eodem anno poſt non multi temporis ſpatium in villa Hohſtedi, quæ in territorio Mogontiaco, ſpiritum nequam per os cuiuſdam arreptitii proteſtari, bello ſe Boemanico præfuiſſe, ſociosque ſuos ſpiritum Superbiæ atque Diſcordiæ fuiſſe, quorum doloſis machinationibus Franci Boemanis terga vertiſſent. p. 21.

DCCCL.

A. Met. H. Contr. 850, Sig. Gembl. 851, Aduent. 4 c. 15. n. 31.

Roruc natione Nordmannus, qui temporibus Hludouuici Imperatoris cum fratre Harialdo vicum Doreſtadum iure beneficii tenuit, poſt obitum Imperatoris defuncto fratre apud Hlutharium qui patri ſucceſſit in regno, proditionis crimine falſo (vt fama eſt) inſimulatus, tentus & in cuſtodiam miſſus eſt: vnde fuga lapſus in fidem Hludouuici regis Orientalium Francorum veniens, cum per annos aliquot ibi moraretur, & inter Saxones qui confines Nordmannis ſunt, manſitaret; collecta Danigenarum non modica manu, cœpit piraticam exercere, & loca regni Hluthari Septentrionalis Oceani littoribus contigua vaſtare: venitque per oſtia Rheni fluminis Doreſtadum, & occupauit eam atque poſſedit. Et cum a Hluthario principe ſine periculo ſuorum non poſſet expelli, cum conſilio ſenatus legatis mediantibus in fidem receptus eſt, ea conditione vt tributis cæterisque negotiis ad Regis ærarium pertinentibus fideliter inſeruiret, & piraticis Danorum incurſionibus obuiando reſiſteret. Nordmanni Godafrido duce per Sequanam aſcendentes, regnum Karli prædantur, ad quorum expulſionem Hlutharius in auxilium vocatus, cum ſibi pugnandum eſſe cum hoſte putaret, Karlus clam mutato conſilio Godafridum cum ſuis in ſocietatem regni ſuſcepit, & terram eis ad inhabitandum delegauit. Hlutharius vero aduentum ſuum illo ſuperuacuum videns, ad propria reuerſus eſt.

Nic. Serarius rer. Mogunt. lib. 4 p. 646.

Eodem anno grauiſſima fames Germaniæ populos oppreſſit, maxime circa Rhenum habitantes. Nam vnus modius de frumento Mogontiaci vendebatur decem ſiclis argenti. Morabatur autem eo tempore Rabanus Archiepiſcopus in quadam villa parochiæ ſuæ cui vocabulum eſt Winzella, & pauperes de diuerſis locis venientes ſuſcipiens quotidie pluſquam trecentos alimento ſuſtentabat, exceptis his qui in præſentia illius aſſidue veſcebantur. Venit autem & mulier quædam pene conſumpta inedia cum puerulo paruulo, inter cæteros refocillari deſiderans: quæ prius quam limen portæ tranſcenderet, præ nimia imbecillitate corruens ſpiritum exhalauit, puer vero mamillam matris mortuæ quaſi viuentis de ſinu protrahens & ſugere tentans multos intuentes gemere ac flere coegit. Quidam etiam in illis diebus de Grabfeldon cum vxore ſua & filio tenero in Thuringiam proficiſcens, vt malum inopiæ temperare poſſet, vxorem in itinere in quadam ſilua poſitus ſic affatus eſt: Nonne, inquit, melius eſt vt puerum iſtum occidamus & manducemus carnes eius, quam omnes inedia conſumamur? Illa vero contradicente ne tantum ſcelus committeret, tandem vrgente fame filium de brachiis maternis per vim rapuit, & voluntatem opere

opere compleſſet, niſi Deus illum ſua miſeratione præueniſſet. Nam (ſicut idem poſtea in Thuringia poſitus plurimis retulit) cum euaginaſſet gladium vt mactaret filium,& in ancipiti poſitus necem diſtuliſſet, vidit eminus duos lupos ſuper vna cer-
p.22. ua ſtantes, & lacerantes carnes eius, ſtatimque parcens filio ad cadauer ceruæ cucurrit, & lupos inde abigens, tulit de carnibus prægustatis, & cum incolume filio ad vxorem reuerſus eſt. Prius enim, quando filium tulerat de manibus matris, paulatim ab ea declinauerat, ne illa morientem puerum videret vel audiret. At illa, veniente marito, videns recentes carnes & cruore perfuſas, putabat filium occiſum, & cecidit retrorſum pene exanimis. Ille autem accedens conſolatus eſt eam, & erigens illam, oſtendit ei puerum viuentem. Tunc illa reſumpto ſpiritu Deo gratias egit, quia filium ſanum recipere meruit: nec minus ille quod eum Deus a liberi interfectione innocuum dignatus eſt conſeruare. Ambo tamen de carnibus lege prohibitis neceſſitate coacti ſe recrearunt.

DCCCLI.

Sorabi Francorum fines crebris incurſionibus atque incendiis infeſtant. Vnde Hludouicus Rex commotus cum exercitu per Thuringiam iter faciens, terram eorum ingreſſus, graui eos obſidione fatigauit, perditisque frugibus & omni ſpe victus adempta, magis eos fame quam ferro perdomuit. Pipinus Rex Aquitaniæ comprehenſus a ſuis, Carlo Regi cum regno traditur, effectusque clericus Sueſſioni in monaſterium S. Medardi retruditur. Similiter & Carlus frater eius iunior, cum de regno Hlutharii profectus, fratrem inuiſere diſpoſuiſſet, tentus eſt a comitibus Caroli Regis, & illo iubente tonſus in Corbeienſe monaſterio miſſus eſt in cuſtodiam.

A. Met. 851, *Sig. Gembl.* 852, *Otto Friſing.* 6 c. 8, *Auent.* 4 c. 13. n. 35.

DCCCLII.

Herioldus Nordmannus qui ſuperioribus annis iram domini ſui Horuc Danorum Regis fugiens, ad Regem Hludouuicum ſe contulit, ab eo benigne ſuſceptus, baptizatus, ac fidei Sacramentis imbutus eſt: cum per plures annos honorifice inter Francos haberetur, tandem principibus Borealium partium, & cuſtodibus Danici limitis quaſi lubricæ fidei & molimine proditionis cœpit eſſe ſuſpectus: vnde & ab eis occiſus eſt. Habita eſt autem & Synodus ex voluntate atque præcepto eiuſdem ſereniſſimi principis in ciuitate Mogontia metropoli Germaniæ, præſidente Hrabano venerabili eiuſdem vrbis Archiepiſcopo, cum omnibus Epiſcopis atque Abbatibus Orientalis Franciæ, Baioariæ & Saxoniæ: & illi quidem de abſoluendis quæſtionibus eccleſiaſticis tractatum habebant, Rex vero cum principibus & præfectis prouinciarum publicis cauſis litibusque componendis inſiſtens, poſtquam Synodalia eorum decreta ſuo iudicio comprobauit, & legationes Bulgarorum Sclauorumque audiuit & abſoluit, Baioariam reuerſus eſt: vbi ordinatis & diſpoſitis quæ videbantur neceſſaria, ſine mora rediens per alueum Rheni fluminis nauigio venit Coloniam. Vbi cum quibuſdam ex Hlotharii fratris ſui principibus habita locutione, profectus eſt in Saxoniam ob eorum vel maxime cauſas iudicandas, qui a prauis & ſubdolis iudicibus neglecti & multis modis (vt dicunt) legis ſuæ dilationibus decepti, graues atque diuturnas patiebantur iniurias. Suberant etiam & aliæ cauſæ ad ſe ipſum ſpecialiter aſpicientes, poſſeſſiones videlicet ab auita vel paterna proprietate iure hæreditario ſibi derelictæ, quas oportuit ab iniquis perſuaſoribus iuſta repetitione legitimo domino reſtitui. Igitur in loco qui appellatur Nimia ſuper amnem, quem Cornelius Tacitus ſcriptor rerum a Romanis in ea gente geſtarum, Viſurgim, moderni vero Wiſuracha vocant, habito generali conuentu, tam cauſas populi ad ſe perlatas iuſto abſoluit examine, quam ad ſe pertinentes poſſeſſiones iuridicorum gentis decreto recepit. Inde tranſiens per Angros, Harudos, Suabos & Holſingos, & per manſiones ſingulas, prout ſe præbuit opportunitas, cauſas populi iudicans, Thuringiam ingreditur. Vbi apud Erpesfurt habito conuentu, decreuit inter alia, *vt nullus Præfectus in ſua præfectura, aut Quæſtionarius infra quæſturam ſuam, alicuius cauſam aduocati nomine ſuſciperet agendam: in alienis vero præfecturis vel quæſturis ſinguli pro ſua voluntate, aliorum cauſis agendis haberent facultatem.* Inde profectus diem natalis Domini in Reganesburg celebrauit.

H. Contr. 852, *Serarius* rer. Mogunt. 6 p. 645, *Auent.* 4 c. 13. n. 38.

DCCCLIII.

A. Met. Rhegino. Sig. Gembl. H. Contr. 853. Albericus 852, Chron. Saxo 851, Otto Frising. 6 c. 1.

Nordmanni per Ligerem fluuium venientes Turonum Galliæ ciuitatem prædantur, & inter alias ædes Ecclesiam quoque sancti Martini confessoris, nemine resistente succendunt. Aquitanorum legati Ludouicum Regem crebris supplicationibus sollicitant, vt aut ipse super eos regnum susciperet, aut filium suum mitteret, qui eos a Karli regis tyrannide liberaret: ne forte ab extraneis & inimicis fidei, cum periculo Christianitatis, quærere cogerentur auxilia, quæ ab orthodoxis & legitimis dominis inuenire nequirent. p. 23.

Chonogr. Saxo.

Hemmo Halberensis Episcopus VI. Kal. April. defunctus est, in cuius locum Hildigrim Episcopus est ordinatus. Reginhericor Episcopus VI. Cal. Septembr. de hoc mundo transiens, Folchardum successorem reliquit. Hadauuart quoque Mimidensis Episcopus XIII. Calen. Octob. diem clausit vltimum, cathedramque suam Theotrico dimisit. In Cal. autem Septemb. basilicam sancti Bonefacii martyris noctu fures ingressi, partem de thesauro Ecclesiæ abstulerunt, & ita hactenus res latet, vt neque auctores facti inuestigari; neque pecuniæ aliquod possit indicium reperiri.

DCCCLIV.

A. Bertin. Met. 854, Albericus 853.

Hludouuicus filius Hludouuici regis ad Aquitaniam pergit, volens experiri si vera essent, quæ patri suo per legatos gentis promittebantur. Cum ergo venisset, & non esset susceptus nisi ab ea tantum sola cognatione, quam Carlus maxime offendit propter interfectionem Gozberti eorum propinqui, quem iussit occidi; cæteris omnibus ad susceptionem eius dissimulantibus, aduentum suum illo superuacuum fuisse ratus, cum suis se circa tempus autumni in Franciam recepit. Nordmanni, qui continuis XX. annis regni Francorum fines per loca nauibus accessibilia cædibus & incendiis atque rapinis crudeliter vastabant, congregati de regionibus, per quas prædandi cupiditate dispersi fuerant, in patriam suam reuersi sunt: Ibique inter Horuc regem Danorum & Gudurm filium fratris eius qui eatenus ab eo regno pulsus piratico more vixit, orta contentione ita se mutua cæde mactauerunt, vt vulgus quidem promiscuum innumerabile caderet, de stirpe vero regia nisi vnus puer nullus remaneret, Dominico sanctorum suorum iniurias vlciscente, & aduersariis digna factis retribuente.

DCCCLV.

A. Bertin. Met. Chr. Hildesh. Andeg. Rhegin. Sig. Gembl. Lamb. Schafn. Hugo Flauin. H. Contr. Mar. Scotus. Alb. Stad. Albericus. Trithem. Chr. 855, Chr. Saxo 854, Otto Frising. 6. c. 1.

Apud Mogontiacum terra vicies tremuisse perhibetur. Aeris insolita commotio turbinibus ac tempestatibus plagisque grandinum multis damnum intulit: Fulminum ictibus ædes plurimæ crematæ sunt, inter quas basilica S. Chiliani martyris Nonis Iuniis, clero laudes vespertinas celebrante, repentino ictu percussa & succensa est: & mirum in modum sub laquearibus domus ignis pendulus inlæsa materia tamdiu oberrabat, donec ossa sancti martyris, & totius Ecclesiæ thesaurus efferretur inlæsus. Clericorum quoque nonnulli fulmine tacti, inlæsis vestibus, per diuersa membrorum loca graues combusturas habuisse reperti sunt. Fertur etiam quendam in illis regionibus hominem ita cœlesti igne combustum, vt consumpto corpore vestis ab igne remaneret inlæsa. Sequentis vero mensis die octaua instante sollemnitate natalis eiusdem sancti Martyris, muros Ecclesiæ, quos prius cœlestis non consumpsit ignis, subito terribilis exorta tempestas funditus euertit. Quam ruinam mors Episcopi Gozbaldi subsecuta est, qui tertio de hinc mense, id est, XII. Cal. Octob. præsentem vitam finiens, Harnum discipulum suum sibi successorem reliquit.

Rex quoque Hludouuicus in Sclauos Margentes contra Rasticen ducem eorum sibi rebellantem, parum prospere ducto exercitu, sine victoria rediit, malens aduersarium firmissimo (vt fertur) vallo munitum ad tempus dimittere, quam militum suorum periculose pugnando damna sustinere. Magnam tamen prouinciæ partem prædiis & incendiis vastauit exercitus, nec paruam multitudinem hostium castra Regis inuadere cupientium vsque ad internecionem deleuit, sed non impune: quia post reditum Regis, Rastices cum suis insecutus plurima trans Danuuium finitimorum loca prædando vastauit.

Mense

Menſe vero Octob. XVI. Cal. Nouemb. per totam noctem igniculi inſtar ſpiculorum Occidentem verſus per aerem denſiſſime ferebantur. Hlutharius Imperator renuncians omnibus quæ habuit, Prumienſe monaſterium ingreſſus, effectusque ibi monachus, VI. Cal. Octob. mortalem hominem exuit, & ad vitam perrexit æternam. Principes autem & optimates regni filium eius Hlutharium ſuper ſe regnare cupientes, ad Hludouuicum Regem Orientalium Francorum patruum eius in Franconofurt eum adducentes, cum conſenſu & fauore illius ſibi regnare conſentiunt.

DCCCLVI.

Menſe Februario IV. die menſis defunctus eſt Hrabanus Archiepiſcopus Mogontiacenſis Eccleſiæ, habens in Epiſcopatu annos IX. menſem vnum & dies quatuor: cui ſucceſſit Karlus magis ex voluntate Regis & conſiliariorum eius, quam ex conſenſu & electione cleri & populi. Deceſſit autem & Hatto Abbas Fuldenſis cœnobii, pridie Id. April. in cuius locum per electionem fratrum & auctoritatem regiam ordinatus eſt Thioto vnus ex ipſis monachis.

p.24. Menſe vero Auguſto Hludouuicus Rex collecto exercitu, per Sorabos iter faciens, Ducibusque eorum ſibi coniunctis, Dalmatas prælio ſuperat, acceptisque obſidibus tributarios facit. Inde per Boemanos tranſiens, nonnullos ex eorum ducibus in deditionem accepit. In qua expeditione perierunt Comites Bardo & Erpf, cum aliis quampluribus.

H. Contr. Mar. Scotus. Sig. Gembl. Lamb. Schafn. 756, *Bruſch* Cat. ep. Mogunt. p. 750, *Merſæi* ann. archiep. Mogunt. p. 1396, *Serarius* 4 p. 651, *Brouuer* Ann. Fuld 6 n. 6. 7, *Auent.* 4 c. 14. n. 2.

DCCCLVII.

Rex Hludouuicus menſe Februario colloquium habuit in Confluente caſtello cum Hluthario nepote ſuo. Tempore vero Quadrageſimæ placitum habuit apud Wangionum ciuitatem. Ruoruc Nordmannus qui præerat Doreſtado, cum conſenſu domini ſui Hlutharii Regis claſſem duxit in fines Danorum, & conſentiente Horico Danorum Rege, partem regni quæ eſt inter mare & Egidoram, cum ſociis ſuis poſſedit. Otgarius Epiſcopus & Hruodolfus Comes Palatii, & Hernuſtus filius Hernuſti Ducis, cum hominibus ſuis in Boemanos miſſi, ciuitatem Wiztrachi Ducis ab annis multis rebellem occupauerunt, expulſo ab ea Scala-lugato filio Ducis Wiztrachi, qui tyrannidem tunc in ea exercebat. Quo per fugam lapſo, & ad Raſticen ſe conferente, frater eius qui ab eo patria pulſus apud Czizziborum Sorabum exulabat, ad regem fideliter veniens loco fratris Dux conſtituitur.

A. Bertin. Sig. Gembl. Lamb. Schafn. H. Contr. 857, *Auent.* 4 c. 14. n. 4.

Habita eſt autem & ſynodus apud Mogontiacum circa Kal. Octob. præſidente Carolo Archiepiſcopo, vbi inter alia quæ ventilata ſunt de iure eccleſiaſtico, præſentata eſt epiſtola Guntharii Colonienſis Epiſcopi ad Altfridum Epiſcopum directa, in qua legebatur, contigiſſe Coloniæ XVII. Kal. Octob. terribilem valde tempeſtatem: populo cuncto præ nimio horrore in baſilicam ſancti Petri confugiente, & ſignis Eccleſiæ concrepantibus, vnanimiter Dei miſericordiam implorante, ſubito fulmen inorme ignei draconis inſtar baſilicam ſcidiſſe ac penetraſſe, atque ex omni illa multitudine tres homines diuerſis quidem locis, ſed vno ictu in mortem deieciſſe, presbyterum ſcilicet iuxta altare ſancti Petri, diaconum vero ad altare ſancti Dionyſii, laicum autem ad altare ſanctæ Mariæ; alios etiam numero ſex, eodem impetu ita proſtrauiſſe, vt elati ſemiuiui vix conualeſcerent. Feruntur & alia prodigia his temporibus Treuiri contigiſſe, quæ ideo ſcribere diſtuli, quia de eis certum nuncium non habui.

DCCCLVIII.

In Kalendis Ianuariis terræmotus magnus factus eſt per ciuitates & regiones diuerſas, maximus tamen apud Mogontiacum, vbi maceriæ antiquæ ſciſſæ ſunt, & Eccleſia ſancti Albani martyris ita concuſſa eſt, vt murus de faſtigio cadens, oratorium ſancti Michaelis ad occidentem baſilicæ bicameratum cum tecto & laquearibus ruina ſua confringens terræ coæquaret.

Menſe autem Februario Rex cum quibuſdam conſiliariis ſuis in Forcheim colloquium habuit. Inde condicto placito & deſignatis ad hoc ſpecialiter Comitibus,

in

in villa Alamanniæ quæ vocatur Vlma, Notingum Episcopum & Eburhardum Comitem missos Hludouuici nepotis sui suscepit & audiuit. Post mediam autem Quadragesimam venit in Franconofurt, & ibi Pascha celebrauit. Interea missi quos ad Hlutharium nepotem suum directos habuit, veniunt, eumque iuxta condictum, in Confluente castello Regi occursurum esse nunciarunt. Rege autem promissionibus eius credente, & ante dies Letaniarum ad condictum diem & locum veniente Hlutharius promissa mentitus, neque ipse venit, neque de suis aliquem mittere voluit. Fœdus enim cum Carlo contra Regem iniit, quod vterque eorum iuramento firmauit. Qui cum se vidisset inlusum esse, reuersus in Franconofurt cum multa de vtilitate regni cum suis tractaret atque disponeret, tunc etiam decreuit tres exercitus in diuersos regni sui terminos, esse mittendos, vnum quidem per Carlmannum filium suum seniorem in Sclauos Margenses contra Rasticen, alterum vero per Ludouuicum filium suum minorem in Obodritos & Linones; tertium autem per Tracholfum in Sorabos dicto obedire nolentes; vt sedatis extrinsecus aduersariorum tumultibus, facilius intrinsecus regni gubernacula disponeret. 25

Sig. Gembl. 858. Mense autem Iulio collectis & ordinatis exercitibus ireque profectis, repente die media subiit Regem curarum maxima moles. Legati enim ab Occidente venerunt Adalhartus Abbas & Oto Comes, postulantes eum, vt populo periclitanti & in angustia posito præsentia sua subueniret. Quod nisi celeriter fieret, & ex parte eius spe liberationis priuarentur, a paganis cum periculo Christianitatis quærere deberent defensionem, quam a legitimis & orthodoxis dominis inuenire non possent. Tyrannidem enim Caroli se diutius ferre non posse testati sunt, quia quod ex eis pagani extrinsecus, nemine resistente aut scutum opponente, prædando, captiuando, occidendo, atque vendendo reliquissent, ille intrinsecus subdole sæuiendo disperderet; nec quenquam esse in omni populo qui iam promissionibus aut iuramentis eius fidem adhibere præsumeret, cunctis de bonitate illius in desperationem cadentibus. Quibus auditis Rex grauiter conturbatus est. Duplici enim premebatur angustia, quoniam si populi votis acquiesceret, contra fratrem (quod impium esset) agere deberet: si autem fratri parceret, a periclitantis populi liberatione, quod æque impium esset, cessare deberet. Ad hoc accessit etiam non modicus angustiarum cumulus, vulgi videlicet æstimatio, suspicantis totum quod actum fuerit in huiusmodi negotio, non voto fieri populi consulentis, sed sola intentione regnum dilatare cupientis. Quod longe aliter esse quam se vulgi fert opinio, cuncti consiliorum Regis conscii veraci sermone testantur. In tali igitur curarum molestia positus, tandem consilio sapientium acquiescens, simul & conscientiæ suæ puritate præditus, maluit multorum vtilitatibus consulere, quam vnius hominis pertinaciæ consentire: precibusque legatorum fauens, votis populi præsentiam eius desiderantis, cum Dei adiutorio se adfuturum promisit. Mediante autem mense Augusto Wangioni collecto comitatu per Alisatiam profectus: venit in Galliam ad villam regiam, in regno Caroli, quæ vocatur Ponticona, vbi occurrerunt ei fere omnes primates partium illarum, exceptis eis quos tunc Carolus secum in præsidio habuit, pugnans contra Normannos super Ligerem fluuium, qui vt audiuit Ludouuicum esse intra terminos regni sui, dimissa obsidione, cum exercitu occurrit ei in loco qui vocatur Briacus; visaque multitudine Orientalium simul & eorum qui e suis contra tyrannidem eius coniurauerant, cum se virtute cerneret imparem, nec posse sine grandi periculo suorum cum fratris copiis in acie congredi, disposito tamen & quasi ad pugnandum milite ordinato, ipse quidem cum paucis latenter abscesit. Exercitus vero in loco certaminis derelictus cognito ducis abscessu ad Ludouicum transiuit. Ille vero sedato impetu populi Carlum persequi cupientis, ad disponenda regni negotia, quasi libera vtens potestate, diligentiam curamque conuertit. Et primum quidem nimis incauta ductus securitate, omne robur totius exercitus, quem ab Oriente secum adduxerat, remisit in patriam; frustra in desertores & proprii domini proditores spei suæ fiduciam ponens, quorum etiam consilio ibi decreuit hyemare; ignarus per omnia

immi-

imminentis ſibi periculi, quod ei parabatur ex parte Karli, cuius animum ad vltionem iniuriarum ſuarum erexerant filii Chuonradi Comitis, Ludouuicum ſecurum & paucos eſſe qui cum eo ex ſuis remanſerunt, indicantes: quos ille quidem quaſi ſibi fideles ad explorandos, ſibique renuntiandos actus Karli transmiſerat. Illi vero fidem mentiti & Karlo coniuncti, quomodo Ludouuicus ex improuiſo cum multitudine exercitus obrueretur, tota intentione moliebantur. Interea nunciatum eſt ei in Oriente rempublicam Sorabici limitis eſſe turbatam, eo quod Sorabi, duce eius Cziztiboro nomine, ſibi fidelisſimo, inſidioſe perempto, defectionem meditarentur. Ac per hoc, ille quidem ad comprimendam ſeditionem exortam, in regnum ſuum quanta potuit celeritate regreſſus eſt. Karlus vero poſt diſceſſum eius ſedem regni ſui nullo aduerſante ſine difficultate recepit.

p.26. Villa quædam haud procul ab vrbe Pinguia ſita eſt Caput montium vocata, eo quod ibi montes per alueum fluminis Rheni tendentes, initium habent, quam vulgus corrupte Cammunzi nominare ſolet, vbi malignus ſpiritus euidens nequitiæ ſuæ oſtendit indicium. Nam primum quidem lapides iaciendo, & parietes domorum quaſi malleo pulſando, hominibus loci illius infeſtus efficitur; deinde vero manifeſte loqui, & furtim ſublata quibusdam prodere, poſt hæc diſcordias inter habitatores eiusdem loci ſeminare: denique omnium animos contra vnum hominem concitauit, quaſi peccatis illius exigentibus cæteri talia paterentur. Et vt maius odium aduerſus eum excitaret, in quamcunque domum idem homo intrauit, ſtatim malignus ſpiritus illam excusſit. Igitur ex neceſsitate coactus cum vxore & filiis foris manſit in agris, omnibus propinquis ſuis ſub tectum ſuum illum ſuſcipere timentibus. Sed nec ibi tutus fuiſſe permiſſus eſt. Nam cum vniuerſas fruges ſuas congregaſſet, & in aceruos collegiſſet, ſpiritus nequam ex improuiſo veniens cunctas incendit. Vt autem animos vicinorum illum interficere cupientium placare potuiſſet, idem ipſe ferro feruente, de omnibus quæ ei obiiciebantur criminibus ſe oſtendit immunem. Miſſi ſunt igitur ab vrbe Mogontiaca presbyteri atque diaconi cum reliquiis & crucibus, qui malignum ſpiritum ab eo loco expellerent. Sed illis in quadam domo, vbi maxime ſæuiebat, letanias agentibus, & aquam benedictam ſpargentibus, antiquus hoſtis nonnullos ex eadem villa illuc conuenientes iactando lapides cruentauit: tamen modicum temporis a ſua infeſtatione quieuit. Poſtquam vero inde diſceſſerunt qui miſſi fuerant, idem hoſtis multis audientibus lugubres edidit ſermones. Nam presbyterum quendam nominatim exprimens, ſe ſub cappa illius ſtetiſſe profeſſus eſt ea hora, quando aqua benedicta aſpergebatur in domo. Quibus ſe præ timore ſignantibus, idem hoſtis de eodem presbytero, *Meus*, inquit, *proprius eſt ſeruus: a quo enim quis ſuperatur, huius & proprius eſt ſeruus. Quia nuper (me ſuadente) cum filia procuratoris iſtius villæ concubuit.* Quod factum nullus mortalium ante ſciebat, exceptis his qui hoc crimen perpetrauerant. Patet ergo quia, iuxta veritatis ſententiam, nihil opertum eſt quod non reueletur. His & huiusmodi malis apoſtata ſpiritus in loco ſupra dicto per tria annorum curricula infeſtus non ante ceſſauit, donec vniuerſa pene ædificia ſuccendio conſumeret.

A. Met. Sig. Gembl. H. Contr. 858, Albericus 857.

DCCCLIX.

Ludouuicus Rex quaſi inchoante verno tempore, de Gallis rediens Wormatiam venit. Cum frequentibus legatorum ſuorum diſcurſibus fratris ac nepotis ſui animos ſibi reconciliare ſtuderet, eorumque reſponſa per internuntios reciproca relatione ſuſciperet: tandem condicto tempore, ſinguli cum æquo numero principum ſuorum ex aduerſa parte nominatim expreſſorum, iuxta Anternacum caſtellum, in quadam inſula Rheni fluminis nauigio vecti conuenerunt, reliquo ſingulorum comitatu ſuper littus ex vtraque parte fluminis conſiſtente. Vbi cum diu varia & anceps actarum ſimul & agendarum rerum agitata eſſet diſputatio, condicto placito autumni tempore iuxta Baſalam communiter habendo, ſinguli cum ſuis ad propria reuerſi ſunt. Hludouuicus tamen eis qui priore anno a Carlo deficientes ſui effecti ſunt, honores quos prius habuerant, impetrare non potuit. Dilata enim res eſt in futu-

Brouuer anti-quit Fuld. 4 p. 279. futuro placito finienda. Interea vero cum suis habita locutione, Tiothonem Fuldensis cœnobii Abbatem ad Hludouuicum regem Italiæ nepotem suum & ad Nicolaum Apostolicum apologetica intentione Romam misit, responsa eorum, si esset possibile, ad condictum regale placitum perlaturum. A quibus honorifice susceptus, cum de gestis præteriti anni Regem per omnia rationabiliter excusaret infamiæ, * Apostolica fultus epistola rediens, iuxta lacum Briganticum ad regem venit, de loco prædicto placiti iam tunc reuersum, quia ad condictum diem vel locum placiti neuter sibi Regum occurrerat. Qui cum de legatione sua Regi per omnia satisfecisset, accepta licentia ad proprium rediit monasterium.

H. Contr. 859, Albericus 858. Vrbs Mogontia cum locis sibi contiguis, per totum anni circulum immani terræ motu vexatur. Probus presbyter religiosus, cuius casta conuersatio & doctrinæ sanctæ studium Mogontinam illustrauit Ecclesiam, VII. Cal. Iunii, diem obiit. Sed quoniam per omnia longum est texere, qualiter in supra dicta Ecclesia sine fastidio die noctuque fructuoso labore desudauerit, vel quomodo omnia omnibus factus fuerit vt cunctos lucrifaceret Christo, saltim aliqua virtutum illius duobus versiculis non pigeat memoriæ commendare, vt ex his cætera diuinitus illi collata facilius valeant intelligi. p. 27.

Quam prudens, humilis, patiens, castusque fuisset,
Littera vel lingua nulla referre potest.

DCCCLX.

A. Bertin. H. Contr. 860. Hybernum tempus asperum nimis & solito prolixius erat, frugibusque & arborum prouentibus pernoxium. Nix quoque sanguinolenta in plerisque locis cecidisse reperta est. Mare etiam Ionium glaciali rigore ita constrictum est, vt mercatores qui nunquam antea nisi vecti nauigio, tunc in equis quoque & carpentis mercimonia ferentes Venetiam frequentarent. Hludouuicus Rex & Carlus frater eius, nepos que eorum Hlutharius, cum primatibus suis in Confluente castello conuenientes, pacem inter se & fidelitatem mutuam singuli iuramento firmauerunt, cuius sacramenti series huiusmodi fuit: *Amodo & quamdiu vixero, istum fratrem meum Karlum, & nepotes meos Ludouuicum & Lutharium atque Karlum, ad Dei voluntatem, & sanctæ Ecclesiæ statum & honorem atque defensionem, & ad nostram communem salutem & honorem, & ad populi Christiani nobis commissi saluamentum & pacem, & ad legis ac iustitiæ & rectæ rationis conseruationem, quantum mihi Dominus scire & posse donauerit, & ipsi me obaudierint, & a me ipsi quæsierint, vero consilio, & secundum quod mihi rationabiliter & salubriter possibile fuerit, sincero auxilio adiutor ero ad regnum illorum continendum, & nec in vita, nec in membris neque in regno illorum eos forconsiliabo in hoc, vt ipsi erga me similem promissionem faciant & conseruent.*

Lamb. Schafn. 859, Goldasti Const. Imp. Tom. 1 p. 14, Tom. 2 p. 25, Baluzii Capit. Tom. 2 p. 138, du Chesne T. 2 p. 440.

DCCCLXI.

Lamb. Schafn. Chr. Hildesh. 861. Hludouuicus Rex conuentum habuit in Reganesburg tertia septimana post sanctum Pascha, in quo Ernustum summatem inter omnes optimates suos quasi infidelitatis reum publicis priuauit honoribus. Vtonem quoque & Berengarium fratrem eius atque Sigihardum Comites, Waldonemque Abbatem, cum aliis nonnullis, quasi complices infidelitatis eius, similiter exauctorauit. E quibus Vto & Berengarius cum Waldone fratre suo in Gallias ad Carlum Regem secesserunt, cæteris intra patriam in proprietate sua remanentibus. Carlmannus quoque filiorum Regis

A. Bertin. 861. maximus, res nouas molitus est. Expulit enim duces quibus custodia commissa erat Pannonici limitis & Carantani, atque per suos marcam ordinauit: quod Regis animum rebellionem suspicantis non parum commouit.

DCCCLXII.

A. Bertin. 862. Carlemannus per sacramenta pacis & securitatis suæ Reganesburgum venit, & reddita ratione conuicit aduersarios, patrique suo reconciliatur, iuramento confirmans ne contra eius iustam potestatem quicquam deinceps mente maliciosa machi-

* Lambecius: *excusare aliquem infamia*, idem hic est, atque *excusando liberare aliquem infamia*.

chinaretur. Et Carlemannus quidem ad sua cum pace reuertitur, Rex vero Mogontiam profectus, occurrentem sibi ad colloquium nepotem suum suscepit Lutharium regem. Eodem quoque anno Rex ducto in Obodritos exercitu, ducem eorum Tabamuizilem rebellantem dicto obedire, & filium suum cum aliis obsidibus dare coegit.

DCCCLXIII.

Carlemannus filius Regis qui prælatus erat Carantanis, tam multis criminibus & tam magnis apud patrem absens accusatus est, vt merito reus maiestatis haberi debuisset, si ea quæ in eum dicta sunt, ab accusatoribus probari potuissent. Quod Regis animum adeo commouit, vt per se ipsum coram frequentia populi sui protestatus sit; Karlemannum filium suum ab eo tempore & deinceps donec ipse viueret & regnaret, sua voluntate publicis honoribus nunquam esse potiturum. Quo audito Karlemannus ab itinere quo ad palatium ire cœperat, perterritus in Carinthiam se recepit, ibi tutari apud suos quos sibi fideles arbitratus est, volens, donec patris ira quiesceret, & ipse per internuncios veraces sibi fallaciter obiecta purgaret. Interea Rex collecto exercitu, specie quidem quasi Rasticen Margensium Sclauorum ducem cum auxilio Bulgarorum ab Oriente venientium (vt fama fuit) domaturus,
p.28. re autem vera ad Carantanos filium expugnaturus accessit: qui reuera ad id temporis defenderet, nisi proditione Gundachari Comitis sui deciperetur incautus, qui totum pene robur exercitus secum habens, quasi vada fluminis N. hostibus prohibiturus, cum omnibus copiis transiuit ad Regem, & prælatus est Carantanis, sicut ei prius occulte promissum est, si dominum suum fraude decepisset. Et hic quidem præfecturæ dignitatem hoc modo promeruit. Carlemannus vero per iuramenta principum venit ad patrem, de obiectis sibi criminibus securus, quia innocens erat, & testimonio conscientiæ fretus, lætum se per omnia exhibebat atque iucundum.

A. Bertin. 863, *A. Met.* 865, *Mar. Scotus* 864, *Rhegino* 864. 865. 866, *Sig. Gembl. H. Contr.* 862, *Albericus* 861, *Chron. Saxo* 865, *Otto Frising.* 6 c. 3, *Hincmarus* de diuortio Lotharii Regis & Teutbergæ Reginæ *Ei.* epistola ad Nicolaum Papam Tom. 2. Opp. p. 26, *Acta Conciliorum*, *Baronius* 863, *Flodoardus* hist. Rhem. 3 c. 12.

Ea tempestate Carlus Archiepiscopus Mogontiacensis Ecclesiæ II. Non. Iunii defunctus est; Luitbertus eiusdem sedis honore sublimatus II. Cal. Decemb. In regno quoque Lutharii, pro eo quod dimissa vxore legitima alteram duxit, synodus in Mettis congregata est omnium Episcoporum eius præter Hungarium Traiectensem, quem ægritudo detinuit. Aderant & missi Nicolai Romani Pontificis ob eandem causam diligenter inuestigandam directi. In quo negotio ventilato, Rex factum suum propter quod arguebatur, consilio & auctoritate Episcoporum suorum se fecisse testatus est. Quod illi non inficiantes, quasdam assertiones rationum verisimilium quibus gestæ rei qualitatem munire nisi sunt opposuerunt, easque literis comprehensas, vt legati Apostolici suggesserunt, per Guntharium Agrippinæ Coloniæ, & Theotgaudum Treuerensem Galliæ Belgicæ Archiepiscopos, Nicolao, Apostolicæ sedis Pontifici probandas transmiserunt. Qui conuocato Romanæ sedis Episcoporum concilio, & Mettensem anathematizauit synodum, & ad se missos Episcopos deposuit & communione priuauit; iuste quidem & canonice, vt scriptis suis ipse testatur, iniuste vero, sicut illi rescriptis & assertionibus firmare conantur. Propterea partis vtriusque scriptorum seriem his annalibus inserendam esse iudicaui, discernendæ rei veritatem lectoris arbitrio relinquens. * Et hæc quidem sunt Apostolicæ sedis decreta synodalia: *Nicolaus seruus seruorum Dei reuerendissimis & sanctissimis fratribus*

* Lambecius: in actis anni DCCCLXIII. post verba, *iniuste vero, sicut illi rescriptis & assertionibus firmare conantur*, sequitur in Pithœana editione: *propterea partis vtriusque scriptorum seriem his annalibus inserendam esse iudicaui, discernendæ rei veritatem lectoris arbitrio relinquens &c.* In antiquo autem Codice MSto, de quo in præsens agitur, omissa sunt scripta illa vtriusque partis, eorumque loco, post verba, *firmare conantur*, leguntur hæc: *Scripturam autem vtriusque partis, quisquis curiosus scire desiderat, in nonnullis Germaniæ locis poterit inuenire.* Sequuntur deinde in eodem Codice MSto immediate acta anni DCCCLXIV. quæ ibi incipiunt his verbis: *Hludouuicus Rex mense Augusto vltra Danubium cum manu valida profectus &c.* Corrigenda ergo est Pithœana editio, vtpote in qua verba hæc: *Güntharius Coloniæ Ciuitatis Episcopus pœnitentia ductus &c.* perperam referuntur ad annum DCCCLXIV. cum reuera ad præcedentem annum DCCCLXIII. adhuc pertineant.

nostris Archiepiscopis in regno Ludouuici Regis Germani constitutis. *Scelus quod Lutharius Rex, si tamen Rex veraciter dici possit, qui nullo salubri regimine corporis appetitus refrenat, sed lubrica eneruatione magis ipsius illicitis motibus cedit, in duabus feminis Teutberga scilicet & VValdrada commisit, omnibus manifestum est. Sed & dudum Episcopos Theutgaudum & Guntharium in tali facto eum habuisse tutores atque fautores, pene totus nobis orbis vndique ad limina seu sedem Apostolicam confluens referebat, absentibus quoque idipsum nostro scribentibus Apostolatui. Quod nos tanto credere renuimus, quanto de Episcopis tale quid audire nullatenus sperabamus, donec ipsi Romam tempore concilii venientes, coram nobis & sancta synodo tales inuenti sunt, quales fuerant a multis sæpissime prædicati, ita vt scriptura quam suis stipulauerant manibus, quamque volebant vt nostro roboraremus chirographo, caperentur, & dum muscipulam innocentibus opponere satagerent, insidiis suis illaqueati sunt ipsi: sicque completum est; Deo auctore, quod in prouerbiis legitur: Frustra iactatur ante oculos rete pennatorum: siquidem ipsi obligati sunt & ceciderunt. Nos vero qui in hoc flagitium falso cecidisse dicebamur, fauente Domino cum iustitiæ propugnatoribus resurreximus & erecti sumus. Igitur decernente nobiscum sancta synodo, in præsentia depositi & ab officio sacerdotali excommunicati, atque a regimine Episcopatus alienati indubitanter existunt. Vnde vestra fraternitas canonum normam custodiens, & decretorum sanctiones obseruans caueat, ne hos quos nos abiecimus, recipere in sacerdotum catalogo quis præsumat. Depositionis autem sententia quam in prædictos Theutgaudum & Guntharium protulimus, cum cæteris capitulis quæ sancto concilio nobiscum sanciente promulgauimus, inferius annexa monstrabitur.* De stnodo in Metensium vrbe a Theutgaudo et Gunthario Archiepiscopo congregata penitus abolenda capitulum. *Synodum quæ nuper, id est, sub piissimo Imperatore Ludouuico per indictionem* XI. *mense Iunio, in Metensium vrbe ab Episcopis qui nostrum præuenerant iudicium, collecta est, quique Apostolicæ sedis instituta temere violauerunt, & tunc, & nunc, & in æternum iudicamus esse cassatam, & cum Ephesino latrocinio* * *repudiatam, Apostolica auctoritate in perpetuum esse sancimus damnandam, nec vocari synodum, sed tanquam adulteris fauentem, prostibulum appellari decernimus.* Depositio Theutgaudi et Guntharii Archiepiscoporum Cap. II. *Theutgaudum Treuerensem primatem Belgicæ prouinciæ & Guntharium Agrippinæ Coloniæ Episcopos, nunc coram nobis & sancta synodo, sub gestorum insinuatione qualiter causam Lotharii Regis & duarum mulierum eius Theutbergæ scilicet & VValtdradæ se recognouerint & iudicauerint, scriptum super hoc propriis roboratum manibus offerentes, nihilque se plus vel minus aut aliter egisse ore proprio multis coram positis affirmantes, & sententiam quam a sede Apostolica, in Ingiltrudem vxorem Bosonis sanctissimus frater noster Mediolanensis Archiepiscopus Tado & cæteri coepiscopi nostri petierant emittendam, & nos diuino succensi zelo, sub anathematis obtestatione canonice protuleramus, publice viua voce se violasse confitentes, in quibus omnibus inuenimus eos Apostolicas atque canonicas sanctiones in pluribus excessisse, & æquitatis normam nequiter temerasse, omni iudicamus sacerdotii officio permanere penitus alienos, Spiritus sancti iudicio & beati Petri per nos auctoritate omni Episcopatus exutos regimine consistere definientes. Quod si iuxta præcedentem consuetudinem, tanquam Episcopi ausi fuerint aliquid de sacro ministerio contingere, nullo modo licebat eis, nec in alia synodo restitutionis spem aut locum habere satisfactionis, sed & communicantes eis omnes abiici de Ecclesia, & maxime si postea quam didicerint aduersus memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem communicare tentauerint.* De caeteris Episcopis, Cap. III. *Cæteri autem Episcopi qui complices horum Theutgaudi scilicet & Gunthari vel sectatores esse feruntur, si cum his coniuncti seditionem, coniurationes vel conspirationes fecerint, vel si a capite, id est, a sede beati Petri, illis hærendo dissenserint, pari cum eis damnatione teneantur astricti. Quod si cum sede Apostolica, vnde eos principium Episco-* p. 29.

* Intelligitur Concilium Ephesinum II. anno 449. celebratum, in quo Eutychiana hæresis fuit confirmata, & recte sentientes episcopi proscripti. Vid. Schurtzfleischii *synodus* ληστρική.

piscopatus sumpsisse manifestum est, sapere de cætero per semetipsos vel missos ad nos legatos cum scriptis suis professi extiterint, nouerint sibi a nobis veniam non negandam, nec amissionem bonorum suorum pro retro-actis præsumptionibus, aut subscriptionibus quas pro insanis fecerunt gestis, per nos vllo modo formidandam. DE ENGILDRVDA. CAP. IV. Engildrudam filiam quondam Mactifredi Comitis, quæ Bosone proprio viro relicto, ecce iam per septem circiter annos hac atque illac vagabunda nuper cum fautoribus suis regulariter anathematizauimus, sed propter contumaciam iterato anathematis vinculis duximus innodandam. Sit igitur a Patre & Filio & Spiritu sancto vno & vero Deo, ab omnibus sanctis patribus, & ab vniuersa sancta Dei catholica & Apostolica Ecclesia, & a nobis penitus anathema, cum omnibus complicibus communicatoribus atque auxiliatoribus suis, ita vt, sicut iam decreuimus, si quis ei communicare vel fauere in aliquo præsumpserit, siquidem clericus fuerit, in eodem vinculo constrictus, officium clericatus amittat, monachi vero & Laici si inobedientes decreto præsenti fuerint, similiter anathematizentur. Sane si eadem mulier ad virum suum reuersa fuerit, vel Apostolicam beati Petri sedem Romam properans, veniam ei post dignam satisfactionem proculdubio non negabimus. Veruntamen sub priori vinculo anathematis, quo illam prius & nunc obligauimus, interim constricta permaneat. Si quis autem eidem Engildrudæ Apostolicam beati Petri sedem Romam specialiter properanti vel occurrenti nescius communicauerit, aut sciens opem in veniendo præstiterit, nullo pro hoc vinculo teneatur innexus. DE SENTENTIIS ATQVE INTERDICTIS SEDIS APOSTOLICAE CAP. V. Si quis dogmata, mandata, interdicta vel decreta pro catholica fide, pro Ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione imminentium, vel futurorum malorum a sedis Apostolicæ præsule salubriter promulgata contempserit, anathema sit. Episcopi vero supradicti postquam damnati sunt, hæc rescripserunt. CAP. I. Nicolao Pontifici, Guntharius atque Theutgaudus. Patres nostri & fratres coepiscopi ad te nos direxerunt, & nos sponte iuimus, consulere videlicet, expleta generali legatione tuum magisterium super his specialiter quæ pariter, prout nobis visum fuit, & adiicientibus notum esse potuit, iudicauimus, auctoritates rationesque quas secuti fuimus scriptis ostendentes, vt tua sapientia, perscrutatis omnibus, quid inde sentires & quid velles, nobis paterno demonstrares affectu, nosque fraterna caritate procurares, & si melius illud tua sanctitas inueniret, vt nos instrueres & doceres, suppliciter obsecrauimus, parati, quicquid rectius & probabilius esset, libenter amplecti. CAP. II. Sed nos per tres hebdomadas tuum expectantes responsum, nihil certitudinis nihilque doctrinæ nobis expressisti, tantum quodam die in publico dixisti, nos excusabiles apparere & innocentes iuxta assertiones nostri libelli. CAP. III. Ad vltimum autem nos euocati ad tuam præsentiam deducti sumus, nihil aduersitatis suspicantes, ibique obseratis ostiis facta more latrocinali conspiratione, ex clericis & laicis turba collecta & permixta, nos violenter inter
p. 30. tantos opprimere studuisti, longa scilicet intercapedine a nostris & clericis & laicis separatos, atque sine synodo & sine canonico examine, nullo accusante, nullo testificante, nullaque disputationis discretione dirimente, vel auctoritatum probatione conuincente, absque nostri oris confessione, absentibus aliis metropolitanis & dioecesaneis coepiscopis & confratribus nostris, extra omnium omnino consensum, tuo solius arbitrio & tyrannico furore nosmet damnare voluisti, subito quadam tibi cartula & improuise porrecta lectoris officium assumens, assistente lateri tuo Anastasio olim presbytero ambitus damnato & deposito & anathematizato, cuius scelerato magisterio tuus præcipitatur furor. CAP. IV. Ergo tuam prauam sententiam a zelo rectitudinis alienam, iniustam & inrationabilem, canonicis legibus contrariam, nequaquam recipimus, imo cum omni cœtu fraterno, quasi nefas atque maledictum frustra prolatum contemnimus atque abiicimus, tibique anathematizatorum & religionis sacræ abiectorum & contemptorum fautori & communicatori reuera communicare nolumus, contenti totius Ecclesiæ communione & fraterna societate, quam tu arroganter te super exaltans despicis, teque ab ea elationis tumore indignum faciens segregas. CAP. V. Igitur ex tua leuitatis temeritate propria tibimet sententia anathematis plagam inflixisti, exclamans. Qui Apostolica præcepta non seruat, anathema sit,

quæ tu multipliciter violare & violasse dignosceris, diuinas leges simul & sacros canones calcans, &, quantum in te est, euacuans, prædecessorum tuorum Pontificum Romanorum vestigia sequi nolens. Nunc ergo qui fraudulentiam & calliditatem experti sumus, indignationem quoque tumidumque potentatum agnoscimus, nihil tibi tuæque superbiæ cedimus, qua nos ad vota nostrorum, quibus faues inimicorum obruere festinabas, sciesque nos non tuos esse, vt te iactas & extollis, clericos, quos vt fratres & coepiscopos recognoscere, si elatio permitteret, debueras. Et hæc tibi nostri ordinis non inscii, nimium tua improbitate compulsi respondemus, non quasi ad illatam nobis contumeliam prouocati, sed contra tuam iniquitatem ecclesiastico zelo accensi, nec nostræ vtilitatis personam attendentes, sed omnem nostri ordinis vniuersitatem, cui vim inferre conaris, præ oculis habentes.

DCCCLXIV.

A. Bertin. H. Contr. 864. Guntharius Coloniæ ciuitatis Episcopus pœnitentia ductus quod contra dominum Apostolicum iniustæ rationis contentionem inchoauerat, reconciliationis suæ & emendationis gratia Romam profectus, in præsentiam, Apostolici viri Nicolai venit: sed veniam minime consecutus est. Hludouuicus Rex in mense Augusto, vltra Danubium cum manu valida profectus, Rasticen, in quadam ciuitate quæ lingua gentis illius Douuina, id est puella dicitur obsedit. At ille, cum regiis copiis congredi non auderet, atque loca sibi effugiendi denegata cerneret, obsides quales & quantos Rex præcepit, necessitate coactus dedit; insuper cum vniuersis optimatibus suis, fidem se cunctis diebus Regi seruaturum esse iuramento firmauit, licet illud minime seruauerit.

Serarius rer. Mogunt. 4 p. 656. Hludouuicus & Carolus Reges & fratres apud Dusicam villam mense Septemb. conuenientes fœdus ineunt, & quidquid inter eos leuitate humana vel suggestione militum perperam gestum fuerat, sibi mutuo dimittunt, cuncta retro obliuioni tradenda censentes. Huius autem fœderis pactum inuiolabiliter omni tempore conseruandum, testes & admonitores idonei ex vtraque parte statuuntur. Nam Hludouuicus ex parte Karoli Hincmarum Remensem Episcopum & Engilrammum comitem: Karolus vero ex parte Hludouuici Luitbertum Archiepiscopum & Altfridum antistitem elegit, vt si forte ab aliquo eiusdem pacti iura læderentur, his admonentibus & gesta priora ad memoriam reuocantibus, facilius in pristinum statum reformari possent. Guntharius Coloniæ ciuitatis Episcopus pœnitentia ductus quod ministerium sacerdotale ab Apostolico sibi interdictum contingere præsumpserat, Romam profectus est; sed restitutionis vel satisfactionis locum minime inuenit.

DCCCLXV. *

A. Bertin. Met. H. Contr. 865. Brovver ant. Fuld. 1 @ 14. Rudolfus Fuldensis cœnobii presbyter & monachus, qui apud totius pene Germaniæ partes doctor egregius & insignis floruit Historiographus & poeta, atque omnium artium nobilissimus auctor habebatur, VIII. Id. Mar. diem vltimum feliciter clausit. Decessit autem eodem anno Ernustus comes.

Arsenius Episcopus Nicolai Papæ Romanæ vrbis legatus, ob pacem & concordiam inter Hludouuicum & Carolum fratrem eius, nec non Hlutharium nepotem eorum renouandam atque constituendam missus est in Franciam, qui apud villam regiam Franconofurt a Hludouuico rege honorifice susceptus, & muneribus magnificis honoratus, condictoque inter eos placito de supradicta conuentione apud Agrippinam Coloniam habituro, ad Carolum regem in Galliam pergit. Illic quoque mirifice a Rege susceptus, regalibusque donis sublimatus, propter condictum placitum Agrippinam (vt diximus) Coloniam venit, ibique obuiam ei duo fratres Hludouuicus p. 31.

* Lambecius: *Acta annorum DCCCLXV, DCCCLXVI. & DCCCLXVII. in Pithœana editione confusim permixta, & secundum antiquum hunc Codicem MStum distinguenda sunt hoc modo: Acta anni DCCCLXV. desinunt his verbis:* Romam profectus est. *Acta anni DCCCLXVI. incipiunt his verbis:* Hludouicus Hludovvici Regis filius grauiter ferens &c. pertingunt autem inclusiue vsque ad hæc verba: quapropter isti, accepta a Rege licentia, redierunt in sua. *Acta denique anni DCCCLXVII. incipiunt his verbis:* Hlotharius Rex promissionem suam &c.

cus videlicet atque Carolus, absente Hluthario nepote eorum, ad condictum placitum conuenerunt, multisque ibidem causis bene dispositis, cum pace reuertitur Romam.

DCCCLXVI.

Werinharius Comes vnus ex primoribus Francorum apud Hludouuicum Regem accusatus, quasi Rastizen suis hortationibus aduersus eum incitasset, publicis priuatus est honoribus. Arsenius Episcopus Nicolai Romani Pontificis legatus ob pacem & concordiam inter Hludouuicum regem & nepotes eius Hludouuicum videlicet Italiæ Imperatorem, & Hlutharium fratrem eius, missus est in Franciam: qui mense Iunio veniens apud Franconofurt, a Hludouuico Rege honorifice susceptus est, a quo absolutus in Galliam perrexit, & Theutpergam reginam a Hluthario dudum dimissam (sicut ei ab Apostolico iniunctum fuerat) eidem restituens, Waldradam concubinam eius in Italiam duci præcepit; & vt Hlutharius Theutpergam, quemadmodum rex legitime sibi coniunctam deinceps tractaret reginam, duodecim ex optimatibus eiusdem Regis iuramento firmare coegit. Deinde in regnum Caroli profectus, multisque ibi, quorum gratia illuc venerat, bene dispositis, Romam reuersus est. *Rhegino* 866.

Hludouuicus Hludouuici regis filius grauiter ferens, quod Rex quædam beneficia illi subtrahens, Carlmanno fratri suo reddidit, patri molestus efficitur. Nam nuntiis per vniuersam Thuringiam & Saxoniam missis, quos potuit ad se traxit, & contra Regem rebellare disposuit. Werinharium quoque, Vtonem, & Berengarium Comites a patre suo depositos, suis adhibens consiliis, pristinam eis dignitatem se restituturum esse promisit. Sed & Heinricum principem suæ militiæ ad Rastizen destinauit, obnixe postulans, vt eiusdem conspirationis fautor fieri non recusaret. Quo comperto Rex Carlmannum ad tuitionem Baioariæ derelinquens, concitus venit in Franciam, & a suis vndique confluentibus honorifice apud Franconofurt susceptus est, & conspirationem exortam facile extinxit. Tanta etenim multitudo fidelium suorum cum eo tunc aderat, vt pars aduersa, nisi timor filii eius adfuisset, ligari proculdubio potuisset. Interea Guntpoldus quidam de satellitibus Carlmanni contra dominum suum volens dimicare, amisso exercitu vix viuus euasit. Hludouuicus vero mediante Luitberto Archiepiscopo aliisque pacis amatoribus, mense Nouemb. apud Wormatiam patri suo reconciliatur.

Ea tempestate apud Mogontiacum quidam de hominibus Luitberti Archiepiscopi orta seditione interfecti sunt, quorum mors grauiter in auctores seditionis vindicata est. Quidam enim in ligno suspensi, alii manuum & pedum summitatibus amputatis, etiam lumine oculorum priuantur: nonnulli omnia sua relinquentes, & mortem euadere cupientes, exules effecti sunt. Legati Bulgarum Radesponam ad Regem venerunt, dicentes regem illorum cum populo non modico ad Christum esse conuersum, simulque petentes, vt Rex idoneos prædicatores Christianæ religionis ad eos mittere non differret. *A. Bertin. H. Contr.* 866.

DCCCLXVII.

Rex Hludouuicus Bulgarum petitionibus annuens Ermenricum Episcopum cum presbyteris & diaconibus ad propagandam fidem catholicam præfatæ genti destinauit. Sed cum illuc peruenissent, Episcopi a Pontifice Romano missi totam illam terram prædicando & baptizando iam tunc repleuerant. Quapropter isti accepta a rege licentia redierunt in sua. Hlutharius rex promissionem suam, quam super Theutperga regina legato pollicitus est Apostolico, irritam ducens, atque iuramentum optimatum suorum floccipendens, iterum Waldradæ ab Italia reuocatæ, se clanculo sociauit. Vnde Nicolaus Apostolicus diuino zelo commotus, per diuersas Christianæ
p. 32. religionis prouincias Italiæ videlicet & Germaniæ, Neustriæ, atque Galliæ regibus & Episcopis destinauit epistolas, in quibus eam cum vniuersis complicibus & communicatoribus fautoribusque suis a consortio S. Ecclesiæ vsque ad pœnitentiæ satisfactionem sequestrauit. Misit præterea epistolam filiis Hludouuici Regis, de honore parentum seruando.

A. Met. 867. Ruodbertus Caroli Regis Comes apud Ligerim fluuium contra Nordmannos fortiter dimicans occiditur, alter quodammodo nostris temporibus Machabæus: cuius prælia quæ cum Brittonibus & Nordmannis gessit, si per omnia scripta fuissent, Machabæi gestis æquiparari potuissent. Terræmotus per plurima loca factus est VII. Id. Octob.

DCCCLXVIII.

A. Bertin. Met. Rhegino 868, M. Scotus 869, H. Contr. Albericus 867. Nicolaus Pontifex Romanus Episcopis Germaniæ duas destinauit epistolas, vnam quidem de factionibus Græcorum, alteram vero de Theutgaudi & Guntharii Episcoporum depositione, in qua refert, eos septem capitalia crimina commisisse, & ob hoc pristinæ dignitatis restitutionem nequaquam eos in sempiternum recipere posse commemorat. Synodus apud Wormatiam mense Maio habita est præsente Hludouuico Rege, vbi Episcopi nonnulla capitula de vtilitate Ecclesiastica conscribentes, Græcorum ineptiis congrua ediderunt responsa. Hlutharius Rex Romam profectus, summo studio nisus est Waldradam cum consensu & fauore Nicolai Pontificis sibi matrimonio coniungere: sed cum iam defunctum reperiens, in Beneuentum ad fratrem suum Hludouuicum perrexit, & huius copulæ fautorem illum fore postulauit apud Adrianum, qui Nicolao in pontificatu successit: sed petitionis effectum minime consecutus est.

Trithem. Chr. Hirs. 868. Eodem anno stella cometes per aliquot noctes apparuit, fontes quoque & flumina propter nimiam imbrium inundationem crescendo intumuerunt, & per diuersa loca in frugibus & ædificiis damnum fecere non modicum. Hanc plagam fames etiam magna cum ingenti pernicie humani generis per totam Germaniam & Galliam secuta est. Hugo Flauin. 868.

DCCCLXIX.

Sclaui (qui vocantur Behemi) terminos Baioariorum crebris incursionibus infestant, & quasdam villas incendio tradentes, mulieres inde duxere captiuas. Contra quos Hludouuicus Rex tutores partium illarum interim misit, donec ipse oportuno tempore suorum vindicaturus iniurias, in desertores arma corriperet. Carlmannus exercitibus Rastici bis numero congressus victor extitit, prædam inde capiens non modicam, sicut ipse literis ad patrem suum destinatis retulit. Sorabi & Siusli iunctis sibi Beheimis & cæteris circum circa vicinis, antiquos terminos Thuringiorum transgredientes, plurima loca deuastant, & quosdam sibi incaute congredientes interficiunt.

Cundachar vassallus Carlmanni, qui multis periuriis & dolosis machinationibus Hludouuico Regi eiusque filiis sæpe numero extitit infidelis, & proprium dominum derelinquens ad Rasticen defecerat, contra patriam more Catilino dimicare volens occisus est. Hic Carlmanni ducibus ad locum certaminis appropinquantibus, dixisse fertur ad eos, quibus erat a Rastizo prælatus: *Pugnate fortiter vestram patriam tuentes, ego enim in hoc certamine vobis proficuus non ero; quoniam sanctus Emmerammus cæterique Sancti, in quorum reliquiis Hludouuico Regi filiisque illius fidem me seruaturum esse iuraui, meum clypeum & hastam tenentes, mea brachia & visum deprimunt, & me vndeque constrictum quasi loris ligatum retinent, ita vt nec manum quidem ad os mittere valeam.* Dum hæc infelix loqueretur, nostris superuenientibus occubuit, Domino illi infidelitatis suæ condignam mercedem retribuente. Quod cum regi relatum fuisset, omnes in commune laudare Dominum, signis etiam cunctarum in Reganesburg Ecclesiarum concrepantibus, pro interitu hostis extincti præcepit. Hlutharius Rex infecto negotio, propter quod Romam venerat, in regnum suum redire volens, apud Placentiam Italiæ vrbem mense Iulio diem obiit, plurimique de optimatibus illius in eodem itinere consumpti sunt.

Mense vero Augusto Rex Hludouuicus collectis copiis in tres partes dimisit exercitum. Æquiuocum suum cum Thuringis & Saxonibus ad comprimendam Sorabum audaciam destinauit: Baioarios vero Karlmanno in adiutorium fore præcepit, contra Zuentibaldum nepotem Rastizi dimicare volentem: Ipse autem Francos & Alamannos secum retinuit aduersus Rastizen pugnaturus. Cumque iam profici-

ficiſcendum eſſet, ægrotare cœpit. Vnde neceſſitate compulſus, Carolum filiorum ſuorum vltimum eidem exercitui præfecit, Domino exitum rei commendans. Qui dum cum exercitu ſibi commiſſo in illam ineffabilem Raſtici munitionem, & omnibus antiquiſſimis diſſimilem veniſſet, diuino auxilio fretus, omnia mœnia regionis illius cremauit incendio, & abſcondita quæque in ſiluis vel defoſſa in agris reperiens, cum ſuis diripuit, omnesque ſibi congredientes fugere compulit vel interfecit. Nec minus Carlmannus regnum Zuentibaldi nepotis Raſtici, igne & gladio depopulatur, vaſtataque omni regione Carlus & Carlmannus fratres conuenerunt, de victoria ſibi cœlitus data gratulantes. Interea Hludouuicus frater illorum cum Sorabis manum conſerens, primo quidem quibusdam occiſis, hoſtes terga vertere coegit: deinde vero non modica ex eis multitudine proſtrata, & Behemis (qui a Sorabis mercede conducti fuerant) partim occiſis, partim turpiter ad ſua redeuntibus, cæteros in deditionem accepit.

Dum hæc in diuerſis locis gerebantur, Hludouuicus Rex apud Radasbonam Baioariæ ciuitatem graui detinebatur infirmitate, ita vt medici illum ſanitatem recuperare poſſe deſperarent. Quapropter omne aurum & argentum, quod in theſauris illius inueniri potuit, per diuerſa monaſteriorum loca diſtribuit, & pauperibus erogauit: vnde & a cœleſti medico, cui ſe ſuaque omnia commendauit, curari promeruit. Carolus vero Rex comperta Hludouuici fratris ſui infirmitate, regnum Hlutharii inuaſit, & ſecundum libitum ſuum diſpoſuit, atque ad ſe de eodem regno venire nolentes publicis priuatisque rebus priuauit. Qui etiam prauorum vſus conſilio, in vrbe Mettenſi diadema capiti ſuo ab illius ciuitatis Epiſcopo imponi, & ſe Imperatorem & Auguſtum, quaſi duo regna poſſeſſurus, appellare præcepit. Omnes autem Hludouuici Regis filii in diuerſis locis rebus proſpere geſtis, ſine damno militum ſuorum, cum triumpho regreſſi ſunt. Behemi dextras ſibi a Carlmanno dari petunt & accipiunt.

A. Bertin. Met. Rhegino. H. Contr. 869, Albericus 870, Aim. 5 c. 32.

DCCCLXX.

Hludouuicus Rex de infirmitate ſua conualeſcens, menſe Februario in purificatione ſanctæ Mariæ ad Franconofurt villam regni ſui peruenit, ibique plurimos de optimatibus Hlutharii diu illum opperientes, in ſuum ſuſcepit dominium, & beneficium illis a Carolo ſublatum reſtituit. Nonnulli etiam, qui prius cum Carolo fuerant, eum deſerentes, ad Hludouuicum venerunt. Luitbertus Moguntinæ ſedis Archiepiſcopus cum quibusdam ſuffraganeis ſuis profectus Coloniam, Willibertum presbyterum iuſſu Hludouuici Regis & totius cleri & populi electione, etiam Karlo nolente, in locum Gunthari ordinauit Epiſcopum.

Rhegino 870, Auentinus A. Boi. 4 c. 16. n. 7. Serarius rer. Mogunt. 4 p. 658.

Zuentibald nepos Raſtizi propriis vtilitatibus conſulens, ſe Carlmanno vna cum regno, quod tenebat, tradidit. Vnde Raſtiz vehementer iratus, nepoti occulte ponit inſidias, & eum in conuiuio nihil mali ſuſpicantem iugulare diſponit, ſed gratia Dei a periculo mortis liberatus eſt. Nam antequam illi, qui eum necaturi erant, domum intrarent, ſurrexit de loco conuiuii, annuente ſibi quodam eiusdem fraudis conſcio; & quaſi cum falconibus ludum exercens, præparatas deuitauit inſidias. Raſtiz autem videns denudatum conſilium ſuum, nepotem cum militibus quaſi comprehenſurus inſequitur: ſed iuſto iudicio Dei captus eſt laqueo, quem tetendit. Nam ab eodem nepote ſuo comprehenditur, ligatur, & Karlmanno præſentatur: a quo ſub militibus illum ne elaberetur obſeruantibus, in Baioariam miſſus, vsque ad præſentiam Regis ſeruandus in ergaſtulum retruditur. Carlmannus vero regnum illius nullo reſiſtente ingreſſus, cunctas ciuitates & caſtella in deditionem accepit; & ordinato regno atque per ſuos diſpoſito, ditatusque gaza regia reuertitur.

Rex autem Hludouuicus dies Letaniarum & Pentecoſtes in villa Biſeſtat prope Wormacenſe celebrauit. Inde a Karolo ad colloquium inuitatus, menſe Iunio ad Occidentem profectus eſt: ſed in itinere in quodam ſolario poſitus, ruente ædificio, & ipſe pariter corruit, grauem patiens membrorum colliſionem; tamen ſimulata

A. Bertin. Met. Rhegino 876, Aim. 5 c. 25. 26, Pithæus A. Franc. p. 488.

Chron. Saxo 871, Goldastus Const. Imp. T. 3 p. 288, Baluzii Capit. T. 2 p. 221.

lata sanitate cum Karolo colloquium habuit, & diuiso inter se Hlutharii regno, Aquisgranum reuersus est, ibique per plures dies iacuit ægrotus.

Apud Mogontiacum per aliquot noctes aer totus rubore quasi sanguine perfusus enituit, alia etiam prodigia visa sunt in cœlo. Nam nubes quædam ab Aquilone quadam nocte ascendit, altera ab Oriente & meridie e contra venit, spicula ignea inuicem sine intermissione mittentes, tandemque in summitate cœli coeuntes, & se quasi exercitus in prælio confundentes, non modicum timorem simul & admirationem cernentibus ingerebant: omnes tamen rogabant in bonum monstra conuerti. Ipsa quoque ciuitas terræmotu bis numero concussa est. Nonnulli etiam in pago Wormacensi messem colligentes, propter Solis calorem solito grauiorem extincti referuntur. Plurimi quoque in Rheno flumine suffocati perierunt. Sed & mulier quædam in festiuitate sancti Laurentii, cæteris ad Ecclesiam properantibus, panes coxit venales; quæ a vicinis suis admonita, vt tantæ diei honorem tribueret, & Ecclesiam peteret, noluit omittere, quin opus cœptum quæstus causa expleret: sed cum reuerentiæ sanctorum præposuisset lucrum terrenum, & ex eadem massa farinæ, de qua prius fecerat nitidos panes, postea formatos misisset in fornacem, subito eosdem atramento repperit nigriores. Igitur confusa foras cucurrit, & peccatum, quod commisit in transgressione tantæ sollemnitatis, & damnum, quod de interitu panum perpessa est, palam omnibus qui aderant indicauit. Boum quoque pestilentia in nonnullis Franciæ locis immanissime grassando, multis inrecuperabile intulit damnum.

Sig. Gemblac. 871, H. Contr. 870.

Habita est autem & synodus in ciuitate Colonia iussu Hludouuici regis VI. die Kal. Octob. præsidentibus metropolitanis Episcopis prouinciarum, Luitberto Mogontiacensium, Berthulfo Treuerorum, Williberto Agrippinensium, cum cæteris Saxoniæ Episcopis. Vbi cum plurima ad vtilitatem Ecclesiasticam pertinentia ventilassent, etiam domum S. Petri eatenus minime consecratam dedicauerunt. Feruntur etiam in eadem nocte, quando basilica mane erat consecranda, voces malignorum spirituum auditæ inter se loquentium, & valde dolentium se ab obsessis diutissime sedibus expelli debere. Morante autem Hludouuico Rege in Aquense palatio, venerunt ad eum legati Hludouuici Imperatoris de Italia, simulque Adriani Papæ; quos ille suscipiens absoluit. Et post paululum inde transiens circa Kalen. Nouemb.

Otto Frис. 6, c. 2.

in Baioariam profectus est, ibique cum suis colloquium habens, Rastizen graui catena ligatum sibi præsentari iussit, eumque Francorum iudicio & Baioariorum, nec non Sclauorum, qui de diuersis prouinciis Regi munera deferentes aderant, morte damnatum, luminibus tantum oculorum priuari præcepit.

DCCCLXXI.

Sig. Gembl. 871, Aim. 5 c. 27.

Hludouuicus & Karolus Hludouuici Regis filii dure accipientes, quod quandam partem regni Francorum, quam Rex illis sub testamento post obitum suum habendam delegauerat, ab eis auferri & Karlmanno fratri illorum tradi fama volitante audierunt, congregata multitudine non modica, Spirensem pagum occupant, contra Regem rebellare disponentes. Quod cum Rex comperisset, de Baioaria profectus venit ad Franconofurt in Kalen. Feb. missisque nuntiis, animos filiorum suorum sibi reconciliare nititur. Sed cum reciproci nuncii diu laborantes rem ad effectum perducere non potuissent, tandem condicto placito, atque pace ex vtraque parte iuramento firmata, Rex quidem in Baioariam se recepit, filii vero illius in loca sibi delegata profecti sunt.

Zuentibald nepos Rastici apud Carlmannum infidelitatis crimine insimulatus, in custodiam missus est. Sclaui autem Marahenses ducem suum perisse putantes, quendam presbyterum eius ducis propinquum nomine Sclagamarum sibi in principem constituunt, ei minantes interitum, nisi ducatum super eos susciperet. Qui eisdem necessitate coactus assensum præbens, contra Engilscalcum & Willihelmum duces Karlmanni prælia mouere, & eos ex obsessis ciuitatibus expellere nititur. Illi vero aduersus hostem pari intentione dimicantes, & nonnullos de exercitu eius prosternentes, eum fugere compulerunt.

Rex

Rex Hludouuicus mense Maio, iuxta condictum placitum, venit ad villam Tri-
P. 35. bure, ibique filiorum suorum animos propter obcæcationem cuiusdam Saxonis, ad iracundiam prouocauit, ita vt ad eius colloquium nollent venire. Erat enim is, qui excæcatus fuerat, Heimrichi Comitis vassallus. Rex autem filios inde transeuntes in villa Gerichesheim prosecutus, vix ad suum inuitauit colloquium, & blandis sermonibus & beneficiorum pollicitationibus aliquo modo mitigauit.

Deinde mense Iunio ad Occidentem profectus, loca ad se pertinentia peragrauit. Interea Zuentibald cum nullus crimina, quæ ei obiecta fuerant, probare potuisset, a Carolomanno dimissus, & muneribus regiis honoratus in regnum suum rediit, ducens secum Carlmanni exercitum, quasi Sclagamarum expugnaturus. Sic enim per dolum Carlmanno promiserat, si ei ad patriam reditus concederetur. Sed sicut solet incautos & de se præsumentes sequi ignominia, sic illi contigit exercitui. Nam Zuentibald cæteris castrametantibus, vrbem antiquam Rastizi ingressus est, statimque Sclauisco more fidem mentitus, & iuramenti sui oblitus, non ad expugnandum Sclagamarum, sed ad vlciscendam contumeliam a Carlmanno sibi illatam vires studiumque conuertit. Denique Baioarios nihil mali suspicantes, & minus se obseruantes, cum magno exercitu in castris aggressus est, & multos ex eis viuos comprehendit, cæteris pene omnibus occisis, exceptis his, qui prius se prudenter de castris subtraxerant, omnisque Noricorum lætitia de multis retro Victoriis conuersa est in luctum & lamentationem. Quibus auditis Carlmannus de exercitus sui interitu nimium consternatus est, & necessitate compulsus omnes obsides, qui in suo regno erant, iussit colligi, & Zuentibaldo reddi; vixque vnum virum nomine Ratbodonem inde seminecem recepit.

Mense Augusto Hludouuicus Rex cum Carolo fratre suo colloquium habuit prope Masa fluuium, sed nec ibi filios suos secum pacificare potuit. Nolueruut enim ad eius colloquium venire, propter dilationem beneficiorum, quæ eis promissa fuerant. Cum autem falsus rumor exisset, Hludouuicum Italiæ Imperatorem ab Adalgiso duce Beneuentano insidiose peremptum fuisse, & Rex tristis de Aquense palatio in Orientales partes regni sui rediret; ilico filii eius obuiam ei venientes, & quibusdam beneficiis ab eo acceptis, sine vlla difficultate regi reconciliantur.

Rex autem mense Octob. cum suis colloquium habuit in Franconofurt. Inde in Baioariam profectus, contra Behemos irruptionem in regnum suum molientes, tutores partium suarum misit, Arnum videlicet Episcopum & Ruodoldum comitem, aliosque cum eis. Aduersarii autem quendam locum vallo firmissimum circundederunt, iter angustum in ipso aditu facientes, ad insidias scilicet illorum, qui terminos obseruabant; vt si forte aliquis ex illis illuc veniret, in ipso angusto itinere nusquam declinare valens occideretur. Interea Sclaui Marahenses nuptias faciunt, ducentes cuiusdam ducis filiam de Behemis. Quod cum supra dicti viri, id est, Arni & alii, qui cum eo erant, comperissent, ilico armati aduersarios sequebantur. Illi autem fugientes, ad vallum memoratum ignari venerunt, ibique propter loci angustiam, equis & armis derelictis, vix nudi euaserunt. Nostrates vero superuenientes DCXLIV. equos cum frænis & sellis, atque eiusdem numeri scuta, quæ fugientes dimiserant, inuenerunt, & hæc nullo resistente tollentes ad castra ræuersi sunt.

DCCCLXXII.

Mense Ianuario circa Epiphaniam Basilii Græcorum Imperatoris legati cum muneribus & epistolis ad Ludouuicum Regem Radasbonam venerunt; atqne ei, inter cætera xenia, crystallum miræ magnitudinis, auro gemmisque pretiosis ornatum cum parte non modica salutiferæ crucis obtulerunt. Qui honorifice suscepti, & congrua responsione accepta, redierunt in sua. *A. Bertin. Sig. Gembl. H. Contr. Albericus 872.*

Rex vero mediante quadragesima apud villam Foracheim generali conuentu habito, filios suos de regni partitione inter se dissidentes pacificauit, & quam quisque partem post obitum suum tueri deberet, liquido designauit. Ibi etiam Hludouuicus & Carolus filii eius in conspectu totius exercitus fidem se illi seruaturos

esse omni tempore vitæ illorum, iuramento firmauerunt. Inde Rex in Baioariam reuersus, Pascha celebrauit. p.36.

Auentinus A. Boi. 4 c. 16 *Serarius* rer. Mogunt. 4 p. 660.

Mense autem Maio misit Thuringos & Saxones contra Sclauos Marahenses, qui quoniam regem secum non habebant, & inter se concordes esse nolebant, idcirco hostibus terga verterunt, & plurimis suorum amissis turpiter redierunt: ita vt quidam Comites in illa expeditione fugientes, a mulierculis illius regionis verberati, & de equis in terram fustibus deiecti referantur. Iterum quidam de Francia mittuntur Carlmanno in auxilium contra Sclauos supra dictos, alii destinantur contra Behemos, qui Dei adiutorio freti, duces quinque, quorum ista sunt nomina, Zuuentislan, Witislan, Heriman, Spoitiman, Moyslan, cum maxima multitudine sibi rebellare nitentes, in fugam verterunt, & alios quidem occiderunt, alios vero in fluuio Fludaha submerserunt. Qui autem euadere potuerunt, in ciuitate defecerunt. Deinde parte non modica illius prouinciæ depopulata, incolumes reuersi sunt. In hac expeditione Luitbertus Archiepiscopus primatum tenuit. Hi vero, qui Carlmanno missi sunt in auxilium, id est, Aran Episcopus, & Sigahardus Abbas Fuldensis monasterii, quamuis fortiter hostes premendo pugnassent, plurimis tamen suorum amissis cum magna difficultate regressi sunt. Sed cum Carlmannus cædes & incendia in Marahensibus exercuisset, Zuentibald misso clam exercitu copioso, Baioarios, qui ad tuendas naues in littore Histri fluminis relicti fuerant, occupauit, & alios occidit, alios necauit in flumine, alios vero duxit captiuos; nullusque inde, nisi Embrico Radasbonæ ciuitatis Episcopus, cum paucis euasit.

Omne tempus æstiuum grandinibus variisque tempestatibus pernoxium extitit. Nam grando plurimis locis fruges deuastauit, horrenda etiam tonitrua & fulmina pene quotidie mortalibus interitum minabantur, quorum ictibus præualidis homines & iumenta in diuersis locis exanimata, & in cinerem redacta narrantur. Domus quoque sancti Petri apud Wormatiam igne cœlesti consumpta est, & muri penitus euersi. Sed & terræmotus III. Non. Decembr. hora prima Magontinam consumpsit ciuitatem. Rex autem disposita Baioariorum regione, ad Franconofurt mense Decemb. venit, ibique natale Domini celebrauit.

DCCCLXXIII.

A. Bertin. Chron. Andeg. Sig. Gembl. 873, *Albericus* 872, *Aim.* 5 c. 30, *Auentinus* A. Boi. 4. c. 16.

Mense vero Ianuario cum suis vndique venientibus de statu regni sui & vtilitate in loco supradicto placitum habere disposuit, ibique, Domino fauente, eius bonitas magnifice demonstrata est, & quorundam malitia illi insidiantium denudata. Nam cum VII. Calen. Febr. curiam introisset, in præsentia illius & optimatum suorum, Episcoporum videlicet atque Comitum, malignus spiritus Carolum filium eius minimum inuasit, & grauiter vexauit, ita vt a sex viris fortissimis vix teneri potuisset. Et quidem satis iuste: qui enim Regem a Deo electum & ordinatum decipere voluit, ipse deceptus est, & qui patri suo insidiose laqueos tendere consiliatus est, ipse in laqueos Diaboli incidit, quatenus ex ipsa vexatione diabolica disceret, non esse consilium contra Deum. Rex autem, & omnes, qui cum illo erant, vehementer contristati lachrymas fuderunt. Cumque duceretur ad Ecclesiam, vt Episcopi pro eius sanitate Domino supplicarent, nunc exili, nunc grandi voce clamitans, morsum se tenentibus aperto ore minabatur. Conuersus igitur Rex ad æquiuocum suum, ait: *Videsne, o fili cuius dominio vos mancipatis tu & frater tuus, quando aduersum me aliquid sinistri machinari cogitatis? Modo intelligere poteris, si antea noluisti, quod, iuxta veritatis sententiam nihil opertum est, quod non reueletur. Confitere ergo peccata tua, & age pœnitentiam, & Deum humiliter postula, vt tibi relaxentur. Ego etiam, quantum in me est, indulgentiam tibi tribuo.* Idem vero Carolus post sedatam infestationem diaboli, viua voce, multis audientibus, retulit se toties aduersæ potestati traditum, quoties contra Regem conspirationem iniisset Carolus Galliæ tyrannus, paterna miseratione deposita, Carlmannum filium suum in diaconatus officio positum excæcari præcepit.

Exactis autem diebus quadragesimæ, & hebdomada Paschali finita, Rex de Franconofurt transiens in villa Bisestat prope Wormatiam placitum habuit, filiosque

que suos Hludouuicum videlicet & Carolum, ad audiendum singulorum causas constituit, vt quicquid illi per se terminare non possent, patris iudicio reseruarent. Vnde accidit, vt vndique conuenientium querimoniis legitime terminatis, vnusquisque cum gaudio rediret in sua. Venerunt quoque illuc Sigifridi Danorum Re-
P 37. gis legati pacis faciendæ gratia in terminis inter illos & Saxones positis, & vt negotiatores vtriusque regni inuicem transeuntes & mercimonia deferentes emerent & venderent pacifice. Quæ omnia Rex ex sua parte rata fore promisit. Quidam etiam de Alamannia nomine Berthrammus, qui superiori anno in Marahensibus Sclauis fuerat comprehensus, a Zuentibaldo dimissus, venit ad Regem, & legationem sibi ab eodem duce iniunctam retulit, sicut prius iuramento constrictus se facturum esse pollicitus est.

Inde Rex circa Calend. Maii Mogontiacum veniens, per alueum Rheni fluminis nauigio vectus Aquense palatium petiit, ibique cum suis secretum habuit colloquium, & Rorichum per obsides ad se venientem in suum suscepit dominium.

Deinde mense Augusto cum apud vrbem Mediomatricorum generalem conuentum habuisset, Halbdeni frater Sigifridi Regis etiam suos ad eum nuntios misit, eadem postulans quæ frater suus postulauerat, videlicet vt Rex legatos suos ad fluuium nomine Egidoram, qui illos & Saxones dirimit, mitteret, & illi eisdem occurrentes pacem ex vtraque parte omni tempore stabilem confirmarent. Obtulerunt quoque iidem nuntii gladium Regi pro munere, aureum habentem capulum, obnixe flagitantes, vt Rex dominos suos, supradictos scilicet Reges, in loco filiorum habere dignaretur, & illi eum quasi patrem venerari vellent cunctis diebus vitæ suæ. Iurabant etiam iuxta ritum gentis suæ per arma sua, quod nullus deinceps de regno dominorum suorum, regnum Regis inquietare, aut alicui in illo læsionem inferre deberet. Quæ omnia Rex gratanter accepit, & postulata se facturum spopondit. Quibus in patriam reuersis, Rex per Alsatiam transiens, Argentoratum venit, ibique Rheno flumine transito, in Baioariam profectus est.

Eodem anno facta est fames valida per vniuersam Italiam atque Germaniam, *Rhegino 873, Sig. Gembl. Albericus ad a 874.* & multi inedia consumpti sunt. Tempore vero nouarum frugum, noui generis plaga & prima in gente Francorum visa, Germanicum populum, peccatis exigentibus, non mediocriter afflixit. Nam vermes quasi locustæ, quatuor pennis volantes, & sex pedes habentes, ab Oriente venerunt, & vniuersam superficiem terræ instar niuis operuerunt, cunctaque in agris & in pratis viridia deuastabant. Erant autem ore lato, & extenso intestino, duosque habebant dentes lapide duriores, quibus tenacissimas arborum cortices corrodere valebant. Longitudo & grossitudo illarum quasi pollex viri: tantæque erant multitudinis, vt vna hora diei centum iugera frugum prope vrbem Mogontiam consumerent. Quando autem volabant, ita totum aerem per vnius milliarii spatium velabant, vt splendor Solis in terra positis vix appareret. Quarum nonnullæ in diuersis locis occisæ, spicas integras cum granis & aristis in se habuisse repertæ sunt. Quibusdam vero ad Occidentem profectis, superuenerunt aliæ, & per duorum mensium curricula pene quotidie suo volatu horribile cernentibus præbuere spectaculum. In Italia in pago Brixiensi tribus diebus & tribus noctibus sanguis de cœlo pluisse narratur.

Mense Iunio Hruodulfus quidam Nordmannus de regio genere, qui regnum *A. Met Rhegino 873.* Karoli prædis & incendiis sæpenumero vastauerat, classem duxit in regnum Hludouuici Regis, in comitatum scilicet Abdagi Regis, missisque nunciis præcepit habitatoribus loci illius tributa sibi soluere. Qui cum respondissent, se non debere tributa pendere, nisi Hludouuico Regi eiusque filiis, & se nequaquam in hoc negotio ei assensum esse præbituros; ille vehementer iratus, iurauit præ superbia, se cunctis maribus occisis, mulieres & paruulos cum omni substantia illorum, in captiuitatem esse ducturum, ignarus vindictæ, quæ eum de cœlo erat secutura. Statimque terram illorum ingressus, bellum aduersus eos instaurauit. Illi autem Dominum inuocantes, qui eos sæpius ab hostibus liberauit, hosti infestissimo armati occurrerunt, consertoque prælio ipse Hruodulphus cecidit primus, & cum eo octingenti viri. Cæ-

teri vero cum ad naues effugere non potuissent, in quodam ædificio se tutati sunt, quod Frisiones obsidentes conferebant ad inuicem se quid de eis facere debuissent. Cumque diuersi diuersa dixissent, vnus Nordmannus, qui Christianus effectus longo tempore cum eisdem Frisionibus conuersatus est, & eiusdem certaminis dux erat, cæteros hoc modo affatus est: *O boni commilitones, sufficit nobis huc vsque pugnasse, quia quod modo nos pauci contra plurimos præualuimus hostes, non nostris deputandum est viribus, sed Dei gratiæ. Scitis etiam quod oppido lassi sumus, & plurimi nostrum grauiter vulnerati; isti autem, qui hic intus latitant, in desperatione positi sunt, si contra eos pugnare cœperimus, nos eos sine cruenta obtinebimus victoria; si autem illi fortiores extiterint (varius enim euentus est prælii) forsitan nobis expugnatis securi discedent iterum nocituri. Consultius ergo mihi videtur, vt obsides ab eis accipiamus, & quosdam ex illis inlæsos abire patiamur ad naues, & obsides interim retineamus, donec mittant vniuersam pecuniam quam in nauibus retinent: prius tamen præstito sacramento, ne vltra in regnum Hludouuici regis redeant.* Huius itaque consilio cæteri assenserunt, & obsidibus acceptis quosdam ad naues ire permiserunt. Illi autem miserunt pecuniam valde multam, & obsides quos dederant receperunt: prius tamen (vt dixi) præstito sacramento ne vltra in regnum Hludouuici Regis redirent, ac deinde cum magna confusione ac suo detrimento etiam sine duce, a finibut illis discesserunt. p. 38.

Mense Nouemb. Agathon Archiepiscopus Basilii Græcorum Imperatoris legatus, ad renouandam pristinam amicitiam cum epistolis & muneribus ad Hludouuicum Regem Radasbonam venit. Quem Rex honorifice suscepit & absoluit. Trachulfus comes & dux Sorabici limitis mense Augusto defunctus est.

DCCCLXXIV.

A. Bertin. Sig. Gembl. 874. Albericus 875. Sagittarius antiquit. Duc. Thuring. 3 c. 9. §. 7.

Hyems aspera nimis & solito prolixior, nix quoque immensa a Calen. Nouembr. vsque in æquinoctium vernale sine intermissione cadens, magnum hominibus fecit impedimentum siluas petere, lignaque colligere. Vnde accidit, vt non solum animalia, verum etiam homines plurimi frigore perirent. Sed & Rhenus & Mœnus glaciali frigore constricti, longo tempore se sub vestigiis incedentium calcabiles præbuerunt. Sorabi & Siusli, eorumque vicini, Thaculfo defuncto defecerunt. Quorum audaciam Luitbertus Archiepiscopus & Ratolfus Thaculfi successor vltra Salam fluuium mense Ianuario profecti, prædis & incendiis sine bello compresserunt, & eos sub pristinum seruitium redegerunt.

Eodem mense Hludouuicus iunior apud sanctos Marcellinum & Petrum cum quibusdam patris sui consiliariis secretum habuit colloquium, quod Regem de Baioaria traxit in Franciam. Venit enim circa Calend. Februar. ad Franconofurt, ibique de concordia & statu regni cum fidelibus suis consiliatus est. Diebus autem Quadragesimæ cum negotiis sæcularium rerum depositis, orationi vacaret, vidit quadam nocte in somnis genitorem suum Hludouuicum Imperatorem in angustiis constitutum, qui eum hoc modo Latino affatus est sermone: *Adiuro te per Dominum nostrum Iesum Christum, & per trium maiestatem, vt me eripias ab his tormentis, in quibus detineor, vt tandem aliquando vitam possim habere æternam.* Hac ergo visione perterritus epistolas per cuncta regni sui monasteria destinauit, obnixe postulans, vt animæ in tormentis positæ suis apud Dominum precibus interuenirent. Vnde datur intelligi, quod quamuis memoratus Imperator multa laudabilia & Deo placita fecisset, plurima tamen legi Dei contraria in regno suo fieri permisit. Si enim (vt cætera omittam) hæresi Nicolaitarum firmiter & viriliter restitisset, & monita Gabrielis Archangeli, quæ Einhardus Abbas duodecim capitulis comprehensa obtulit legenda & facienda, obseruare curasset, forsitan talia non pateretur. Sed quia (vt scriptum est) Deus nullum peccatum dimittit impunitum, & iuxta Apostolum: *Non solum qui id faciunt, sed qui consentiunt facientibus, digni sunt morte;* merito pœnas luere visus est, qui dum potuit, sibi commissorum errata vel admonitus corrigere noluit.

Rex autem Hludouuicus in hebdomada Paschali Fuldense monasterium petiit

causa orationis, & inde reuersus generalem habuit conuentum in villa Tribure. Inde in Italiam per Alpes Noricas transiens, cum Hludouuico nepote suo & Ioanne Romano Pontifice, haud procul ab vrbe Verona, colloquium habuit. Indeque rediens cum Karlmanno & Hludouuico filiis suis in villa Foraheim locutus est: Ibique legatos Zuentibaldi pacem petentes & fidelitatem promittentes suscepit. Cuius legationis princeps erat Iohannes presbyter de Venetiis, qui etiam, vt ei Rex omni ambiguitate remota crederet, quicquid verbis dicebat, sacramento firmabat,
p.39. videlicet vt Zuentibald Regi fidelis permaneret cunctis diebus vitæ suæ, & censum a Rege constitutum per annos singulos solueret, si ei tantummodo quiete & pacifice a Rege viuere concederetur. Behemorum quoque nuntia Rex audiuit & absoluit, & post hæc in Baioariam se recepit.

Mense autem Iulio de Baioaria venit ad Franconofurt: & inde post paululum transiens, apud villam Biburg conscensis nauibus ad Aquasgrani palatium perrexit, exactoque ibi tempore non modico, tandem mense Decembri cum fratre suo Carolo habita collocutione apud sanctum Lantbertum, rediit in Franciam, venitque Mogontiacum XIII. Calen. Ianuar. & inde ad Franconofurt, ibique natalem Domini celebrauit.

Hoc anno fame & pestilentia per vniuersam Galliam & Germaniam grassantibus, pene tertia pars humani generis consumpta est. Hemma quoque Regina morbo paralysi correpta vsum loquendi amisit.

DCCCLXXV.

Rex Hludouuicus hyemauit in Franconofurt, & post Pascha perrexit in Baioariam inuisere Reginam. Inde rediens circa Cal. Iunii venit ad Tribure, ibique generale placitum habuit. Tunc inter Francos & Saxones seditio non modica exorta est, & nisi Hludouuicus iunior citius cum suis interuenisset, iam districtis gladiis mutua se cæde truncassent. Stella cometes VIII. Id. Iunii, in Aquilonali parte, prima hora noctis apparuit, plus solito scintillans comasque spargens, rem stupendam, imo lugendam, quæ cito secuta est, sua apparitione præmonstrans; quamuis adhuc peccatis nostris exigentibus, grauiora significare timeatur. Nam villa quædam in pago Nitense Asgabrunno, a fluminibus & torrentibus longe remota, subitanea imbrium inundatione pene deleta est, & octuaginta octo homines vtriusque sexus in ea deleti. Dum enim homines eiusdem loci V. Non. Iul. dormitum issent, nihil mali suspicantes, tanta pluuia vno momento cœlitus lapsa est, vt omnes vineas & arbores quas tangebat in eadem villa radicitus extirparet, ædificia funditus euerteret, iumenta & animalia cum omnibus quæ in domibus erant perditioni traderet. Ecclesia quoque eiusdem villæ cum suo altari ita deleta est, vt modo cernentibus nullum suæ constructionis præbeat indicium. Erat autem ibi videre misera. Nam cum fœminæ liberis, & viri coniugibus manum porrigentes subuenire niterentur, impetu aquarum rapti, vna cum eis, quibus auxilio esse volebant, extincti sunt. Sed & cadauera longo tempore tumulata, vi aquarum de sepulchris soluta, cum vasculis quibus inerant, in terminis alterius villæ reperta sunt.

Chron. Andeg. 875.

Mense Augusto Rex Hludouuicus cum filiis & fidelibus suis colloquium habuit in villa Tribure. Interea Hludouuicus Italiæ Imperator obiit: cuius corpus translatum Mediolani, in basilica sancti Ambrosii sepultum est. Quod cum Karolus Galliæ tyrannus comperisset, ilico regnum Italiæ inuasit, & omnes thesauros, quos inuenire potuit, vnca manu collegit. Vnde Hludouuicus Rex iratus, Karlmannum cum exercitu per Baioariam destinauit in Italiam: Ipse vero, iuncto sibi æquiuoco suo, cum manu valida regnum Karoli ingressus est, vt eum de Italia exire compelleret. Exercitus autem, qui Regem sequebatur versus ad prædam, cuncta quæ inuenit, diripuitatque vastauit. Karolus vero audito Karlmanni aduentu in Italiam, primo clausis Alpium se defendere nititur, sed nihil proficit. Carlmannus enim loca accessu difficilia cum suis præoccupauit. Ille autem dum negotium ferro decernendum timuisset (est enim lepore timidior) ad calliditatem solitam conuertitur. Nam aurum & argentum gemmasque pretiosas infinitæ multitudinis Carlmanno obtulit, vt

A. Bertin. Met. Lamb. Schafn. Mar. Scotus H. Contr. Alb. Stad. Chron. Saxo 875, Sig. Gembl. 876. Otto Frising. 6. c. 6.

vt eum sibi placare, & a paterna fidelitate segregare potuisset: iurauitque se de Italia cito exiturum, & Hludouuici fratris sui iudicio illud regnum disponendum seruaturum, si Carlmannus inde discederet. Quo inde discedente, & promissionibus illius credente, ille quæcunque pollicitus est, mentitur, & quanta potuit velocitate Romam profectus est, omnemque senatum populi Romani pecunia more Iugurthino corrupit, sibique sociauit, ita vt etiam Iohannes Papa votis eius annuens, corona capiti eius imposita, eum Imperatorem & Augustum appellare præcepisset. Qualiter autem regnum illud postea cum suis disposuerit, qualiterue cum thesauris, quos tulerat, in regnum suum redierit, quantasque cædes & incendia in itinere exercuerit, p. 40. quia certum non habui latorem, scribere nolui. Melius est enim tacere, quam falsa loqui.

DCCCLXXVI.

A. Bertin. Met. Hildesh. Rhegino Sig. Gembl. H. Contr. Albericus 876, Aim. 5 c. 33. 34, Otto Frising. 6 c. 6 Mar. Scotus 875; Nithardus 3 p. 374, Auentinus A. Boi. 4 c. 17 n. 2.

Hludouuicus Rex misericordia motus, multorumque precibus exoratus, ne Galliæ regionem propter Caroli stultitiam perderet, in regnum suum mense Ianuario rediit, venitque Magontiacum post Epiphaniam, & inde ad Franconofurt, ibique cum suis sequenti mense colloquium habuit. Similiter mediante quadragesima fecit. Hemma Regina apud Radasbonam Baioariæ ciuitatem obiit, sepultaque est in Ecclesia sancti Emmerammi martyris. Frisiones qui vocantur Occidentales cum Normannis dimicantes victores extiterunt, omnesque thesauros, quos Normanni plurima loca spoliando congregauerant, abstulerunt atque inter se diuiserunt. Carolus Rex de Italia in Galliam rediens, nouos & insolitos habitus assumpsisse perhibetur. Nam talari Dalmatica indutus, & baltheo desuper accinctus pendente vsque ad pedes, nec non capite inuoluto serico velamine, ac diademate desuper imposito, dominicis & festis diebus ad Ecclesiam procedere solebat. Omnem enim consuetudinem Regum Francorum contemnens, Græcas glorias optimas arbitrabatur. Et vt maiorem suæ mentis elationem ostenderet, ablato Regis nomine, se Imperatorem & Augustum omnium Regum cis mare consistentium appellari præcepit. Plurima etiam incredibilia se contra Hludouuicum Regem & regnum illius facturum esse minatus est. Denique inter cætera iactantiæ suæ verba, dixisse fertur, se tantam multitudinem de diuersis locis congregaturum, vt Rheno flumine ab equis exhausto, ipse per aridum alueum eiusdem fluminis esset transiturus, totumque Hludouuici regnum vastaturus. Cuius minæ facillime sedatæ sunt. Nam Hludouuico suum exercitum congregante, ille timore perterritus legatos misit, pacemque petiit. Cumque nuntii ex vtraque parte sæpius directi eos pacificare studuissent, Hludouuicus ægrotare cœpit, crescente quotidie infirmitate, v. Calend. Septemb. in palatio Franconofurt diem vltimum clausit. Cuius corpus transtulit æquiuocus illius, & in monasterio S. Nazarii, quod dicitur Lauresham, honorifice sepeliuit.

Trithem. Chr. Hirs. 876.

Carolus vero Hludouuici morte comperta, regnum illius cupiditate ductus inuasit, & suæ ditioni subiugare studuit, existimans se (vt fama vulgabat) non solum partem regni Hlutharii quam Hludouuicus tenuit, & filiis suis vtendam dereliquit, per tyrannidem posse obtinere, verum etiam cunctas ciuitates regni Hludouuici in Occidentali littore Rheni fluminis positas suo regno addere, id est, Mogontiam, Wormatiam, & Nemetum, filiosque fratris per potentiam opprimere, ita vt nullus ei resistere vel contradicere auderet. Primum igitur Aquense palatium petiit, & inde cum omni exercitu suo profectus in Colonia Agrippinensi concedit. Missis etiam prius legatis ad optimates Hludouuici, vt proprium dominum desererent, & ad se venirent, venientibus quidem plurima beneficia ac dona promittens, aliter vero facientibus, rerum sæcularium priuationem, vel exterminium minitans. Cui Hludouuicus qui patri in illis locis hæres successerat, cum paucis occurrit, & in Aquilonali ripa Rheni fluminis castra sua posuit, suorum operiens aduentum. Misitque interea nuncios ad Carolum dicens: *Cur ascendisti ad bellandum contra me? quandoquidem nec exteris gentibus bellum est antiquo populo penitus inferre præceptum, nisi pacem oblatam respuerint. Reuertere quæso pacifice in regnum tuum, & esto contentus gloria tua, & noli regnum nobis a genitore nostro iure hæreditario derelictum,*

more tyrannico inuadere, & iura propinquitatis, quæ inter nos naturaliter existunt, huiuscemodi factionibus violare. Memento etiam sacramentorum tuorum, quæ patri meo non semel neque bis præstitisti; simulque considera periculum Christianæ plebis, si in hac pertinacia irreuocabiliter persistere volueris. Esto, forsitan confidis in multitudine exercitus tui, quem de diuersis locis conduxisti, & ideo bella mouere te delectat. Quare ergo non cogitas, quia apud Deum impossibile non est liberari in multitudine vel in paucis? Refrena igitur animum tuum ab huiusmodi appetitu, quoniam ea quæ peragere arbitraris, qualem exitum habeant, penitus ignoras.

Sed cum ille his & aliis similibus rationabiliter conventus, nullo modo assensum præbere voluisset, stimulante auaritia, Hludouuicus quadam nocte se subtraxit
p.41. de castris, & Rheno flumine transito, in castello Anternaco cum suis consedit, dispersusque est per diuersa loca omnis pene exercitus illius ad colligenda equorum pabula. Ille vero iterum nuncios ad Karolum destinauit, pro pace inter eos componenda. At Carolus pacem simulans, & fraudem in corde meditans, se paci consensurum & legatos ad Hludouuicum missurum pro communi vtilitate, subdola falsitate promisit. In eadem enim nocte cum omni exercitu suo properauit, vt Hludouuicum ceteris extinctis comprehenderet, ac sedes luminum illius euacuaret, postea regnum illius, quasi nullo resistente, possessurus. Willibertus autem Coloniæ Agrippinæ ciuitatis Episcopus, Karoli fraudulenta consilia intelligens, cæteris trepidantibus eum constanter adiit, obnixe postulans, ne ita ferociter ac barbare faceret erga nepotem, ea quæ pacis sunt sectantem. Sed cum eum a praua voluntate reuocare non potuisset, quemdam presbyterum suum nomine Hartvvigum per compendiorem viam destinauit, & Hludouuico præparatas insidias, & ipsius Karoli insinuauit aduentum. Qui statim lorica indutus, & totam fiduciam suam in Domino ponens, cum paucis qui secum erant (dispersos enim congregare non poterat) Carolo viriliter occurrit, iussitque omnes ex sua parte candidis vti vestibus, pro signo cognoscendæ societatis. Saxones autem, quoniam prima fronte contra hostes positi erant, primum iniere certamen, sed multitudine aduersariorum territi, parumper terga verterunt. Franci autem Orientales ex vtraque parte fortiter repugnantes, ac signiferis Caroli occisis, cæteros fugere compulerunt. Quos Hludouuicus persecutus strages non paucas dabat. Plurimos etiam ex optimatibus Karoli viuos comprehendit, quos propter suam humanitatem seruari iussit incolumes. Carolus vero turpiter fugiens, relictis thesauris, quos secum habebat, cum paucis pene nudus euasit. Hi autem, qui cum Hludouuico erant, reuersi ad cæsorum spolia detrahenda, quantas ibidem prædas in auro & argento, & vestibus, & armis, & loricis, & equis variaque suppellectile tulissent, nullus valet edicere. In hoc certamine contra Carolum proculdubio cœlitus dimicatum est. Nam (sicut captiui inde adducti narrare solebant) apparente Hludouuico & his, qui cum eo erant, tantus timor omnem Caroli exercitum inuasit, vt prius se victos putarent, quam ad pugnam venirent; Et (quod maioris est admirationis) equorum latera, quibus insidebant calcaribus tundebant & cruentabant; sed illi, quasi ad stipitem ligati immobiles permanebant. Armis quoque suis pugnabant, sed paucos vulnerabant. Acies enim armorum, quasi retusæ essent, neminem penitus lædebant. Hæc in VIII. Id. Octobr. contra nouellum Sennacherib gesta sunt, vt qui prius propter mentis elationem Deum cognoscere noluit, modo victus & confusus intelligat, quod non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est, & aliquando avaritiæ & superbiæ suæ modum imponat. Hludouuicus post fugam Karoli ad palatium Aquisgrani perrexit, & dispositis, prout voluit, his quæ ad se pertinere videbantur, cum triumpho ad Franconofurt rediit.

Sequenti autem mense Carlmannus & Hludouuicus atque Karolus Ludouuici Regis filii in pago Reciensi conuenientes, paternum inter se regnum diuiserunt, & sibi inuicem fidelitatem seruaturos esse sacramento firmauerunt. Cuius sacramenti textus Theutonica lingua conscriptus, in nonnullis locis habetur.

DCCCCLXXVII.

DCCCLXXVII.

Hludouuicus Rex mense Ianuario generali conuentu habito apud Franconofurt, quos de regno Caroli tenuit captiuos remisit in Galliam. Sclaui (qui vocantur Linones & Siusli) eorumque vicini defectionem molientes, solitum dare censum renuunt. Quos Hludouuicus Rex missis quibusdam fidelibus suis circa mediam quadragesimam sine bello compresit, acceptisque obsidibus nonnullis & muneribus non paucis, eos sub pristinum redegit seruitium.

A. Bertin. Met. Chron. Andeg. Hugo Fauin. Rhegino. H. Contr. Albericus 877, Mar. Scotus 876, Aim. 5 c. 35, Otto Fring. 6 c. 6, Gesta de electione Caroli Calui apud du Chesne T. 2 p. 467, Trithem. Chr. 877.

Carolus Galliæ tyrannus, æstiuo tempore cum exercitu Italiam petiit, & Ticini residens magnopere nisus est, qualiter Carlmanno illuc aduentanti aditum denegaret in illam prouinciam. Carlmannus vero cum manu valida Noricorum diuersorumque Sclauorum Italiam ingreditur, contra Carolum dimicare volens. Quod cum Carolus comperisset, ilico (iuxta consuetudinem suam) fugam iniit. Omnibus enim diebus vitæ suæ vbicunque necesse erat aduersariis resistere; aut palam terga verte- p. 42. re, aut clam militibus suis effugere solebat, & in eodem itinere dysenteriæ morbo correptus, cum magna periit tristitia. Cuius corpus cum sui satellites ad sepulturam, quam ipse sibi apud sanctum Dionysium parauerat, transferre voluissent, propter nimium fœtorem putidi cadaueris, quo grauabatur exercitus, in Burgundia in quodam monasterio sepelierunt.

Carlmannus optimates Italiæ ad se venientes suscepit, & disposita, prout voluit, regione, reuersus est in Baioariam. Hludouuicus Rex partem regni Hlutharii cum fratribus Karlmanno & Carlo æqua lance diuidit. Hludouuicus Caroli Regis filius timore perterritus propter iniurias a patre suo Regi illatas, legatos ad eum dirigit, pacem postulat, & se de omnibus, quæ contra eum genitor suus gesserat, excusare nititur. Cuius legatos Rex audiuit & absoluit. Post hæc Aquense palatium petiit, ibique natalem Domini celebrauit.

In hoc anno febris Italica, dolorque oculorum Germanicum populum grauiter vexauit, maxime circa Rhenum habitantes. Pestilentia quoque ingens secuta est exercitum Carlmanni de Italia redeuntem, ita vt plurimi tussiendo spiritum exhalarent.

DCCCLXXVIII.

H. Contr. 878.

Mense Ianuario Rex Hludouuicus de Aquis transiens venit ad Franconofurt, & ibi sequenti mense cum suis colloquium habuit, Carlmannus partem regni Hlutharii, quam priori anno a fratribus sibi retinendam acceperat, Hludouuico reddidit. Hludouuicus Rex a diebus quadragesimæ vsque ad mensem Maium moratus est in villa regia quæ vocatur Salz, & inde transiens apud Franconofurt generalem habuit conuentum, missisque nunciis ad fratrem suum Carolum, partem regni Hlutharii, quam a Carlmanno acceperat, cum eo diuidit.

A. Bertin. 878, Aim. 5 c. 37 38.

Lantbertus Witonis filius, & Adalbertus Bonifacii filius Romam cum manu valida ingressi sunt, & Iohanne Romano Pontifice sub custodia retento, optimates Romanorum fidelitatem Carlmanno sacramento firmare coegerunt. Quibus inde discedentibus idem Pontifex domum sancti Petri ingressus, omnes thesauros quos ibi repperit, ad Lateranis transtulit, & altare sancti Petri cilicio cooperuit, & cuncta ostia eiusdem Ecclesiæ clausit, nullumque ibi officium ad Dei cultum pertinens per plures dies celebratum est, & (quod dictu nefas est) omnibus vndique illuc causa orationis conuenientibus negabatur introitus, erantque ibi omnia confusa. Memoratus autem Pontifex conscensis nauibus per mare Tyrrenum regnum Caroli intrauit, ibique per totum pene moratus est annum. Tandem assumpto Bosone Comite, qui propria vxore veneno extincta filiam Hludouuici Imperatoris de Italia per vim rapuerat, cum magna ambitione in Italiam rediit, & cum eo machinari studuit, quo modo regnum Italicum de potestate Carlmanni auferre, & ei tuendum committere potuisset.

A. Met. 878.

Rex Hludouuicus ad Aquas in mense Octobri perrexit, & cum æquinoco suo Caroli Regis filio haud procul inde colloquium habuit. Eclipsis Lunæ facta est III. Id. eiusdem mensis vltima hora noctis. Sol quoque in IV. Cal. Nouemb. post horam no-

nonam ita obſcuratus eſt per dimidiam horam, vt ſtellæ in cælo apparerent, & omnes ſibi noctem imminere putarent. Boum peſtilentia in Germania immaniſsime graſſata eſt, maxime circa Rhenum. Quam cladem non mediocris hominum mortalitas ſecuta eſt. Villa quædam in Wormacenſe haud procul a palatio Ingileheim ſita eſt, nomine Walahesheim, vbi res miranda contigit, Nam dum animalia mortua quotidie de domibus traherentur in agros, canes, qui in eadem villa erant, iuxta morem ſuum eadem cadauera laniando comederunt. Quadam vero die pene vniuerſi, in vnum locum congregati inde diſceſſerunt, ita vt nullus eorum poſtea neque viuens neque mortuus inueniri potuiſſet.

DCCCLXXIX.

Hludouuicus Rex natale Domini celebrauit in Forahheim, inde in Baioariam profectus eſt inuiſere Carlmannum, qui graui detinebatur infirmitate. Nam paralyſi morbo correptus vſum loquendi amiſit. Ibique optimates eiuſdem regionis ad ſe venientes ſuſcepit, ea videl. ratione, vt poſt obitum Carlmanni nullum alium ſuper ſe regem ſuſciperent, vel regnare conſentirent. Inde tranſiens Paſcha celebrauit in Franconofurt.

A. Bertin. 879.

p.43. Ludouuicus Caroli regis filius III. Id. April. apud Compendium obiit palatium, ibique ſepultus eſt. Quod cum Rex comperiſſet, cum magno exercitu in Galliam perrexit, venitque vsque Viridunum. Exercitus autem qui eum ſequebatur, quoniam a ciuibus illis ſibi victus neceſſaria iuſto pretio emere non potuiſſet, verſus eſt ad prædam, & pene vniuerſam depopulatus eſt ciuitatem. Rex vero miſsis quibusdam fidelibus ſuis vltra Moſam fluuium ad optimates tegionis illius, reuerſus eſt in Franciam, venitque Mogontiacum, & inde ad Franconofurt, ibique Erambertum Comitem de Baioaria aliosque nonnullos ad ſe venientes ſuſcepit, quos Arnolt propter quandam diſſenſionem inter Carlmannum patrem ſuum & eos factam, publicis priuauit honoribus, & de regno expulit. Horum cauſa Rex in Baioariam profectus, diſsidentes aliquo modo ad concordiam reuocauit, & eis priſtinam reſtituit dignitatem. Quod quorundam offendit animos, quaſi Rex iuramenti ſui præuaricator exiſteret. Quod aliter intelligunt qui eiuſdem iuramenti ſunt conſcii. Nam Carlmannus qui prior natu erat, primus inter fratres ſe iuramento conſtrinxit, & omnia quæ in illo continentur ſacramento, ſe ſeruaturum eſſe promiſit. Deinde Hludouuicus eodem tenore iurauit, ea tamen videlicet ratione, vt ſi Carlmannus ea quæ promiſit, inuiolata ſeruaret, ipſe eadem ex ſua parte rata cuſtodiret. Sed quoniam Carlmannus in diuiſione regni Longobardorum, iuramentum ſuum irritum duxit, Hludouuicum procul dubio a ſuo iuramento reddidit immunem: & idcirco crimine periurii non tenetur obnoxius. Carlmannus autem tandem Hludouuicum ad ſe accerſiuit, & quoniam loqui non poterat, ei ſeipſum & vxorem & filium vniuerſumque regnum ſcripto commendauit. Cui Rex Epiſcopatus & Abbatias & Comitatus ad ſeruitium delegauit; & diſpoſita, prout voluit, regione, rediit in Franciam.

Chron. Andeg. Rhegin. Lamb. Schafnab. H. Contr. Alb. Stad. Albericus 879, M. Scotus 878, Aim. 5 c. 39, Otto Friſing. 6 c.6, Trithem. Chr. Hirſaug. 878, 879.

Interea Hugo Hlutharii ex Waldrada filius tyrannidem in Gallia exercebat. Contra quem Rex quosdam fideles ſuos deſtinauit, vt eum inde expellerent. Qui venientes nonnullos ex hominibus illius in quodam caſtello iuxta Viridunum obſederunt, & caſtello potiti alios quidem occiderunt, alios vero in exilium miſerunt, aliosque etiam capillis & cute detracta, cum magna confuſione inde expulerunt, & caſtellum deſtruxerunt.

DCCCLXXX.

Hiems aſpera & ſolito prolixior. Nam Rhenus & Mœnus fluuii glaciali rigore conſtricti longo tempore ſe calcabiles præbuerunt. Rex Hludouuicus natale Domini celebrauit in Franconofurt, poſtea in Galliam profectus, filios Hludouuici ad ſe venientes ſuſcepit, totumque regnum Hlutharii ſuæ ditioni ſubiugauit, Inde ad expugnandos Nordmannos qui in Scalta fluuio longo tempore reſederunt, conuertit exercitum, initoque certamine, plusquam v. millia ex eis proſtrauit. In quo prælio Hugo filius regis occubuit. In Saxonia cum Nordmannis infeliciter dimicatum eſt. Nam Nordmanni ſuperiores exiſtentes duos Epiſcopos, quorum iſta

Aim. 5 c. 40.

 ſunt

sunt nomina, Thiotrih & Marcuuart; & duodecim Comites his nominibus appel-
latos, Brun Ducem & fratrem Reginæ, Wigmannum, Bardonem, alterum Bardo-
nem, & tertium Bardonem, Thiotherium, Gerricum, Liutolfum, Folcuuartum,
Auan, Thiotricum, Liutharium, cum omnibus qui eos sequebantur, occiderunt.
Præterea XVIII. satellites regios cum suis hominibus prostrauerunt, quorum ista sunt
nomina; Aderam, Alfuuini, Addasta, Aida, Alcer, Aida, Dudo, Bodo, Wal, Adalu-
uini, Werinhart, Thiotrich, Ailuuart: exceptis innumerabilibus, quos in captiuita-
tem duxerunt.

Rex vero de Gallia rediens in Franciam Pascha celebrauit in Francofurt. Scla-
ui (qui vocantur Dalmatii,) & Behemi, atque Sorabi, cæterique circumcirca vicini
audientes stragem Saxonum a Nordmannis factam, pariter conglobati, Thuringos
inuadere nituntur, & in Sclauis circa Salam fluuium Thuringis fidelibus prædas &
incendia exercent. Quibus Poppo Comes & dux Sorabicilimitis occurrit, & diuino
auxilio fretus eos prostrauit, vt nullus de tanta multitudine remaneret, Carlmannus
frater Hludouuici & Caroli XI. Cal. April. obiit.

Hludouuicus mediante mense Augusto apud Wormatiam cum suis colloquium p. 44.
habuit, & quosdam ex fidelibus suis obuiam legatis nepotum suorum ad villam Gun-
dolfi transmisit, quosdam etiam contra Hugonem tyrannidem exercentem in Gal-
liam destinauit. Heinricus vero & Adalbertus & cæteri qui cum eis erant,
cum Thiotbaldo principe militiæ Hugonis qui robur exercitus secum habe-
bat, iniere certamen, & ceciderunt multi ex vtraque parte vulnerati: in quo con-
flictu Heinricus cruentam obtinuit victoriam. Cumque illi qui de villa Gundolfi,
& illi qui de prælio reuersi fuerant, in vnum conuenissent, pari intentione cum filiis
Hludouici contra Bosonem in Galliam pugnaturi perrexerunt, & Madasconam vr-
bem expugnantes, Bernardum, qui in ea principatum tenebat, in deditionem acci-
piunt. Buoso vero fugiens vltra Rodanum fluuium in vrbe Vienna se tutatus est.
Nordmanni in Gallia prædas & incendia exercent, & inter plurima loca & monaste-
ria quæ depopulati sunt, etiam Baiorzuna, vbi pars maxima Frisionum habitabat, in-
cendio concremarunt; & inde reuertentes Nouiomagum vallo firmissimo, & muris
circundante, hyemandi sibi locum in palatio regis parauernnt. Qnibus Rex Hlu-
douuicus cum manu valida occurrit, & propter hyemis asperitatem, & loci firmita-
tem, rebus parum prospere gestis, reuersus est.

Hoc anno in Wormacense, & in Nitense, & in plurimis locis regni Hludouui-
ci sterilitas frugum & omnium rerum penuria Germanicum populum non medio-
criter afflixit.

DCCCLXXXI.

Rhegino. H. Hybernum tempus valde prolixum fuit, & animalibns diuersi generis perno-
Contr. Alberi- xium. Nam tellus verno tempore glaciali rigore constricta, animalibus solita nega-
cus 881, Aim. 5 uit pascua, & illa fame & frigore maxima ex parte perierunt, etiam propter sterilita-
c. 40, Otto Fri-
sing. 6 c. 8. tem anni prioris.

Rex post Pascha in Galliam profectus, Hugonem Hlutharii ex Waldrata filium
ad se venientem in siium suscepit dominium, & ei Abbatias & Comitatus in bene-
ficium dedit, vt ei fidem seruaret. Sed ille prauorum vsus consilio, fidem menti-
tus Regi molestus efficitur. Quapropter regis exercitus illum persecutus in Burgun-
diam fugere compulit, Rex vero cum suo nepote Hludouuico apud villam Gundol-
fi congruum habuit colloquium. Inde transiens omne tempus æstiuum in Baioaria
moratus est. Nepos vero illius cum Nordmannis dimicans, nobiliter triumphauit.
A Bertin. Met. Nam nouem millia equitum ex eis occidisse perhibetur. At illi instaurato exercitu
Trithem. Chr. & amplificato numero equitum, plurima loca in regione regis nostri vastauerunt,
Hirsaug. 881. hoc est, Cameracum, Traiectum, & pagum Hasbanicum, totamque Ripuariam,
præcipua etiam in eis monasteria, id est, Prumiam, Indam, Stabulam, Malmunda-
rium & Aquense palatium, vbi in capella Regis equis suis stabulum fecerunt. Præ-
terea Agrippinam Coloniam & Bunnam ciuitates cum Ecclesiis & ædificiis incen-
derunt. Qui autem inde euadere potuerunt, siue canonici siue sanctimoniales,

Mogontiacum fugerunt, thesauros Ecclesiarum & sanctorum corpora secum portantes.

Rex apud Franconofurt graui infirmitate laborabat,& quia ipse non potuit, exercitum suum contra Nordmannos destinauit. III. Kal. Ianuarii ante galli cantum Magonciæ terræ motus factus est magnus, ita vt ædificiis conquassatis, vasa, fictilia (sicut compositores luti fatebantur) inuicem se conlidentes frangerentur.

DCCCLXXXII. *

Stella cometes XV. Calen. Febr. prima hora noctis apparuit, comas suas supra modum spargens, & rem infaustam (quæ cito secuta est) sua apparitione præmonstrans. Nam Hludouuicus inualescente morbo XIII. Cal. Decemb. diem vltimum clausit, cuius corpus translatum,& in monasterio sancti Nazarii, quod dicitur Lauresham, iuxta patris sui tumulum sepultus est. Quod audiens exercitus qui contra Nordmannos fuerat missus, ab expugnatione hostium desistens, infecto negotio rediit. Quorum Nordmanni inde transeuntium vestigia secuti, cætera quæ prius dimiserant, incendio cremauerunt vsque ad Confluentem castellum, vbi Mosella Rhenum ingreditur. Murus Magontiæ ciuitatis restaurari cœptus, & fossa murum ambiens extra vrbem facta. Nordmanni de sua munitione egressi, Treuerensem vrbem inuaserunt, & habi-
p. 45. tatoribus vrbis partim expulsis, partim occisis totam in Nonis Aprilis incenderunt. Quibus VValah Mettensis Episcopus incaute cum paucis occurrens occisus est. Nordmanni ereptis quas poterant rebus omnibus, ac quam pessime & visui horribilior erat, quibusdam locis & Ecclesiis dimisis, quibusdam concrema-

DCCCLXXXII.

Stella cometes XV. Kal. Februarii prima hora noctis apparuit, comas suas supra modum spargens,& rem infaustam, quæ cito secuta est, sua apparatione præmonstrans. Nam Hludouuicus inualescente morbo XIII. Kal. eiusdem mensis diem vltimum clausit, cuius corpus translatum, & in monasterio sancti Nazarii, quod dicitur Lauresham iuxta patris sui tumulum sepultum est. Quod audiens exercitus, qui contra Nordmannos fuerat missus ab expugnatione hostium desistens, infecto negotio rediit. Quorum Nordmanni inde transeuntium vestigia secuti, cætera, quæ prius dimiserant incendio cremauerunt vsque ad Confluentem castellum, vbi Mosella Rhenum ingreditur. Murus Ciuitatis restaurari cœptus & fossa murum ambiens extra Ciuitatem facta. Nordmanni de sua munitione egressi Treuirensem vrbem inuaserunt & habitatoribus Ciuitatis partim expulsis, partim occisis totam in Nonis Aprilis incenderunt. Quibus Walah Metensis Episcopus incaute cum paucis occurrens, occisus est. Karolus Imperator audito fratris sui obitu de Italia perrexit in Baioariam, & Optimates, qui fuerant fratris sui aduenientes, in suum suscepit dominium. Deinde Wormatiam veniens cum suis vndique venientibus consiliatus est, quomodo Nordmannos de suo regno expelleret. Statuto itaque & condicto inter eos tempore conuenerunt de diuersis prouinciis viri innumerabiles & omnibus hostibus formidandi, si Ducem habuissent idoneum sibique consentientem. Hoc est Franci, Norici, Alamanni, Thuringi atque Saxones, parique intentione profecti sunt contra Nordmannos pugnare cupientes. Quo cum peruenissent, munitionem illorum, quæ vocatur Ascloha, obsederunt. Cumque iam expugnanda esset munitio, & hi, qui intus erant, timore perculsi mortem se euadere posse desperassent, quidam ex consiliariis Augusti nomine Liut-

A. Met. 882, Auentinus A. Boi. lib. 4 c. 18 n. 30.

* Lambecius: *In Pithœana editione sunt hi Annales in fine mutili, & pertingunt tantum vsque ad principium anni DCCCLXXXIII. in Codice autem hoc MSto Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ pertingunt illi vsque ad annum DCCCLXXXVII inclusiue. Ne igitur notabile illud Supplementum diutius latitet eapropter integrum hic subiungo, incipiens ab anno DCCCLXXXII, quippe cuius acta in Pithœana editione nonsolum aliquanto aliter narrantur, quam in Codice hoc Cæsareo, verum etiam nonnulla comprehendunt perperam admixta, quæ reuera ad sequentes annos DCCCLXXXIII. DCCCLXXXIV. & DCCCLXXXV. pertinent.* Dum autem continuatio Annalium, quam Lambecius ex Codice Bibliothecæ Cæsareæ exhibuit, plane discrepet a nostra, vtrasque hic coniunximus, notasque Lambecii insimul adiecimus.

matis, reuersi sunt in suam munitionem, quæ circumsepta constabat secus littus Mosæ fluminis loco qui dicitur Ascloha, de Rheno milliar. XIV.

Sig. Gembl. H. Contr. Alb. Stad. 881, Otto Frising. 6 c. 8.

Carolus quippe cum audisset obitum fratris sui maioris, de Italia iam Imperator factus per Baioariam iter suum in Franciam direxit, placitum generale ad VVormatiam tenuit, receptis primoribus & regno fratris sui mense Maio. Post hæc præparatis copiis ex omni regno suo, Longobardis, Alamannis, Francisque secum assumptis, ille ex occidentali parte contra Nordmannos, Baioarii ex orientali Rheni fluminis vsque ad Antrinacha, tandem se transmiserunt: ibi diuiso exercitu Baioarii cum principe eorum Arnolfo, Franci cum Heimrico missi manu cum valida ante Regem & exercitum, vt quasi incautos & inæstimantes quandam partem inimicorum extra munitionem inuenirent & insidiis caperent, secundùm illum nobilissimi poetæ versum volentes:

Quid moror vtrum armis contingat palma, dolisue?

A. Bertin. 882.

Et ita factum foret, ni nostri muneribus corrupti (vt fama refert) de parte Francorum proditores essent, & impedirent. Sed tamen paucis occisis, reuersi sunt ad Regem. Redeuntibus illis, alio Rex arrepto itinere cum omni exercitu fines & munitionem Nordmannorum ipsis cum eorum regibus, id est, Sigrifrido & Godefrido, principibus Wrm, Half, intus inclusis occupauit: castra exercitus in circuitu prope ciuitatem fieri præcepit, sicque per dies XII. obsessam constrinxit. Mira itaque res & stupenda obsidentibus & obsessis quadam die occurrit. Nam XII. Calend. Augusti post medium diem tenebrosa subito caligo tota castra operuit, fulgure & tonitru concrepante, & talis grando, vt nullus antea mortalium se tale quid vidisse profiteretur: non (vt solitum est) lapides descendere plana & æquali superficie, sed cornuta & inæquali & aspera facie, omnibus cernentibus insolitum & magnum præbuit spectaculum. Mirabile & incredibile dictu, vt vix grossitudo eorum potuerit pollice & medio circumdari. Nam & ita equi stupefacti fuerunt, vt effractis sudibus & habenis, partim extra castra, partim Liutvvardus, Pseudo-Episcopus; cæteris Consiliariis, qui patri Imperatoris assistere solebant ignorantibus, iuncto sibi VVicberto Comite fraudulentissimo Imperatorem adiit & ab expugnatione hostium pecunia corruptus deduxit, atque Gotafridum Ducem illorum Imperatori præsentauit, quem Imperator more Achabico quasi amicum suscepit & cum eo pacem fecit, datis ex vtraque parte obsidibus: quod Nordmanni acceperunt pro omine. Et vt pax ex illorum parte rata non dubitaretur, clypeum iuxta morem suum in sublime suspenderunt, & portas munitionis aperuerunt. Nostrates autem calliditatis illorum expertes, eandem munitionem ingressi sunt; alii quidem causa negotiandi; alii vero pro loci firmitate considerandа: at Nordmanni ad consuetam calliditatem conuersi clypeum pacis deponunt, portas claudunt, & omnes ex nostris intus inuentos aut occiderunt, aut catenis ferreis ligatos ad redimendum seruauerunt. Sed imperator tantam Contumeliam exercitui suo illatam floccipendens prædictum Gotafridum de fonte baptismatis leuauit, & quem maximum inimicum & desertorem regni sui habuerat consortem regni constituit. Nam Comitatus & beneficia quæ Rorich Nordmannus Francorum regibus fidelis, in Kinnin tenuerat, eidem hosti suisque hominibus ad inhabitandum delegauit. Et quod maioris est criminis, a quo obsides accipere & tributa exigere debuit, huic prauorum vsus consilio, contra consuetudinem parentum suorum, Regum videlicet Francorum tributa soluere non erubuit. Nam thesauros Ecclesiarum, qui propter metum hostium absconditi fuerant, abstulit, & auri purissimi atque argenti ad confusionem sui totiusque exercitus, qui illum sequebatur, libras * II CCCCXII. eiusdem dedit inimicis. Præterea quisque de suo exercitu in defensione sanctæ Ecclesiæ Zelo Dei commotus aliquem de Nordmannis, qui castra inuadere tentabant, occidit, aut eum iugulare aut ei oculos eruere præcepit. Vnde exercitus valde contristatus, dolebat super se talem venisse Principem qui hostibus fauit & eis victoriam de hostibus sub-

* 2412.

partim in castris errore & stupore versarentur. Ciuitatis quoque quam obsederant, propter impetum aeris, magna pars corruit, ita vt vna cohors coaceruatim posset equitando ingredi, nisi vallo quod circumierat, suspensa constaret. Igitur per tot dies obsidens tam magnus exercitus æstiuo in tempore propter putredinem cadentium hominum ægritudine correptus ac pertæsus est. Nec minus inclusi simili molestia premebantur. Consultum est ex vtraque parte, vt datis ex nostra parte obsidibus, Sigifridus Rex qui manu validior erat, veniret extra munitionem supra VI. milliaria ad Regem. Primum iuramento contestatus est, quod ex illa hora, & vltra vsque dum Karolus Imperator viueret, nunquam in suum regnum hostili prædatione esset iturus: de hinc Christianitatem professus, ipsum Imperatorem patrem in baptismate acquisiuit. Duos ibi dies læti insimul versabantur, cum remissis nostris obsidibus de munitione, ipse e contrario cum maximis muneribus remissus est ad sua. Munera autem talia erant. In auro & argento bis mille libræ & LXXX. vel paulo plus, quam libram per XX. solidos * computamus expletam. Ita compositis rebus regrediens, etiam Rex in Confluente castello cuncto exercitui amabilem licentiam redeundi concessit. Ciuile bellum inter Saxones & Thuringos exoritur, machinantibus Poppone fratre Heimrichi & Eginone Comitibus. Magna post clade Poppo cum Thuringis inferior extitit.

subtraxit, nimiumque confusi redierunt in sua. Nordmanni vero de thesauris & numero captiuorum CC. naues onustas miserunt in patriam, ipsi in loco tuto se continentes. Imperator inde transiens Mogontiacum venit & inde ad villam Tribure, ibique per plures moratus est dies. Qui etiam Wangioni placitum habuit, & parum vtilitatis decreuit. Nordmanni portum, qui Frisiacâ linguâ * Tauenteri nominatur, vbi Sanctus ** Liobomus requiescit, plurimis interfectis succenderunt. Iohannes Pontifex Romanus decessit; in cuius locum Marinus antea Episcopus, contra statuta Canonum subrogatus est. Quidam Gregorius nomine, quem Romani Superistam vocitabant diues valde in Paradiso Sancti Petri a suo Collega occisus est, & pauimentum Ecclesiæ per quam trahebatur, totum sanguine illius infectum.

In illis diebus redeuntibus Baioariis domum, magna & immanis pestilentia in tota Norica excreuit, vt sæpe duo cadauera in vnum tumulum sepelirentur. Rex autem morabatur in Germania, & ante natalem Domini placitum habuit ad Wormatiam, vbi multiformis nuntiis Marauorum aliarumqne gentium receptis, & auditis compositisque rebus, remeauit in Alemanniam. Heinricus quoque missus est contra Nordmannos, ibi prospere, prout potuit, dispositis rebus reuersus est.

DCCCLXXXIII.

p.46. . . Cæsar in Alamannia natalem Christi celebrauit: inde paulatim iter suum ad Baiovvariam dirigens, Pascha domini honorifice Radaspona ciuitate mansit, ibique habito conuentu, diuersis rebus ab Italia auditis, illuc reuersus est. Igitur Romæ præsul Apostolicæ sedis, Ioannes prius de propinquo suo veneno potatus, deinde quum ab illo simulque aliis suæ iniquitatis consortibus longius victurus putatus est, quam eorum satisfactum esset

DCCCLXXXIII.

Imperator Italiam petens apud vrbem Veronam cum suis fidelibus de statu regni sui consiliatus est *** Boppo & Egino Comites & Duces Thuringorum inter se confligentes non paucas hominum strages dabant, in quo conflictu Boppo superatus vix cum paucis viris effugit, cæteris omnibus occisis. Gotafrid Nordmannus qui superiore anno fuerat baptizatus cum Hugone Hlutarii filio fœdus iniit H. Contr. Albericus 853.

* Frequens libræ Francicæ computatio secundum solidos & quidem XX. Sic etiam Capit. lib. III. cap. XIV. *Quæ vero non habuerit amplius in suprascripto pretio valente nisi libras tres sol.di triginta ab eo exigantur, id est, libra & dimidia.* Vid. etiam Hachenberg *Germ. med. diss. X. §. XI.*

* Nunc Dauentria siue Deuenter in Belgio fœderato ad Isalam fluuium.

** Singularis locus de S. Liobomo, cuius neo in Martyrologio Romano fit mentio, nec in Philippi Ferrarii Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt.

*** In Pithœana editione referuntur hæc perperam ad annum DCCCLXXXII.

esset cupiditati, qui tam thesaurum suum quam culmen Episcopatus rapere anhelabant, malleolo dum vsque in cerebro constabat, percussus, expirauit. Sedet etiam ipse constructor malæ factionis, concrepente turba, stupefactus, a nullo læsus, nec vulneratus mortuus. Non mora apparuit, in cuius vice, omni populo Romano vnanimiter confortante, Marinus qui in id tempus Romana in vrbe archidiaconus tenebatur, ordinari compactum est. Imperator obuiam Papæ pergit, & illum loco nuncupante Nonantula, pro vt merito, honorifice suscepit. Ibi inter alia Vuito comes Tuscianorum reus Maiestatis accusatur, quod ille profugus euasit. Sed tamen illa fuga totam Italicam terram timore concussit: quia statim manu cum valida gentilium de gente Mauritanorum fœdera firmiter pepigit. Perangarius vero consanguineus Imperatoris mittitur ad expoliandum regnum Vuittonis, quod ille quadam parte peregit, & quadam peregisset, ni per corruptionem morbi ac infirmitatem exercitus sui reuerteret, & iam per totam Italiam humanum genus ita inualescente morbo, vt in curtem & inter militiam & ipsum Regem hæc miseria perueniret. Iterum inter Popponem & Eginonem discordia cum crudeli bello concrepat: quorum Poppo, pro vt antea solebat, inferior extitit. Heinricus frater Popponis scilicet quum Nordmannorum manum validam Prumiam venire cognoscit, vsque eos (vt dicunt) nullo euadente cum suis, ad internecionem deleuit, & ille vero vulneratus euasit.

iniit eiusque sororem duxit in coniugium. Vnde idem Hugo audacior effectus regnum patris sui suæ ditioni subiugare studuit. Imperator omne tempns æstiuum mansit in Italia, animosque Optimatum regionis illius contra se concitauit. Nam Vuitonem, aliosque nonnullos exauctorauit & beneficia, quæ illi & patres & aui & ataui illorum tenuerant, multo vilioribus dedit personis. Quod illi grauiter ferentes pari intentione contra eum rebellare disponunt, multo etiam plura quam ante habuerant sibi vindicantes. Mons quidam in Italiæ partibus de loco suo motus in Athesin fluuium cecidit, eiusque meatum interclusit. Hi autem qui apud Veronam & in contiguis locis eiusdem fluminis habitabant, tamdiu utilitate illius carebant donec idem fluuius per eundem montem quasi cauernulas faciens ad suum alueum rediret. Nordmanni per alueum Rheni fluminis ascendentes plurima loca nuper restaurata succenderunt, prædam inde capientes non modicam, quibus Liutbertus Mogontiensis Archi Episcopus cum paucis occurrit, sed non paucos ex eis prostrauit & prædam excussit. Agrippina Colonia absque Ecclesiis & monasteriis reædificata & muri eius cum portis & vectibus & seris instaurati.

DCCCLXXXIV.

Auentinus A. Boi. lib. 4 c. 19. n. 11. Adlzreiter A. Boi. p. 1. lib. 12. n. 19. Brunner A. Boi. p. 2. lib. 2. p. 70.

Reuerso ad Alamanniam Regi habitum est in villa, quæ dicitur Cholonpurum, generale conuentum. Inde edictum est Baiovvarios ad Italiam contra Vuitonem belligera manu proficisci. Quippe Pannonia magnum detrimentum patitur, cuius rei vnde exordium narratur assumpsisse, stilo enucleamus. Igitur quum duo fratres Vuillihalmus & Engilscalchus terminum regni Baiovvariorum in Oriente a Rege (id est, seniore Hludouuico) concessum contra Marauonos tenuerunt, multaque pro patria tuenda conflictando sudasse feruntur. Tandem diem vltimum huius aeris in eadem voluntate finiuere permanentes. Cum vero non esset honor illorum filiis redditus, Arbo in comitatum domno Rege

DCCCLXXXIV.

Nordmanni Saxones inuadere tentauerunt, quibus * Heimrich Comes & Arn Episcopus cum manu valida Orientalium Francorum occurrerunt, consertoque prœlio plurimi ex vtraque parte ceciderunt, sed tamen adiuuante Domino Christiani obtinuere victoriam in quo certamine tales viri de Nordmannis cecidisse teferuntur, quales nunquam antea in gente Francorum visi fuissent, in pulchritudine videlicet ac proceritate corporum. Imperator circa Purificationem sanctæ Mariæ cum suis colloquium habuit in Alsatia, in loco qui vocatur Coloburg & inde Episcopos Abbates atque Comites destinauit contra Nordmannos ad

* In Pithœana editione referuntur hæc perperam ad annum DCCCLXXXII.

ge concedente succesſit, quod prædictorum virorum pueruli illorumque propinqui in contrarium accipientes & vertentes, dixerunt alterutrum fieri, & Arbonem comitem ſi non recederet de comitatu parentorum ſuorum, & ſeipſos ante faciem gladii marituros. Hoc experimento Arbo concuſſus, amicitiam iniit cum Zuentibaldo duce Marauorum gentis, firmatoque inter illos fœdere filium ſuum obſidem fieri non tardauit. Nec minus ipſi prædicti pueri conſulunt quosdam primores Baiovvaricæ gentis, collatisque propinquis, ac vndique copiis, fortior manus in id tempus illis adſtabitur. Comitem a rege conſtitutum inhonorifice expellebant, comitatumque illis in vſum vſurpauerunt. Hoc ergo factum eſt poſt obitum Hludouuici regis, natorumque eius Carlmanni & Hludouuici, quorum ſucceſſor frater illorum minimus in regno extitit, qui mox, pro vt antea tenuit, Arboni prædictum Comitatum reddidit. Sed tamen ex hac re contexta (vt prædiximus) detrimentum Pannoniam ſentire IV. verſiculis proſæ intertextis, ad ſuauitatem legentis, quonam modo hoc fieret, pandemus.

Omne, dicit Ieſus, fieri non ſtabile regnum,
In ſe diuiduum, & nil diſſociabile firmum.
Hinc dolus, anxietas, tibi formoſiſſima tellus,
Hinc labor exoritur, quondam Pannonia felix.

Igitur eodem anno, quo illi pueri prædictum comitem Arbonem a Rege commendatorum exortem fieri honorum impetrauerunt, Zvventibaldus dux
p.46. Marauorum, plenum doli & aſtutiæ cerebrum, non immemor vtriusque quanta ab anteceſſoribus iſtorum puerorum cum gente ſua, vsque dum ad illos terminum Baiovvariorum prætenderunt, paſſus ſit mala; inſuper etiam amicitiæ ac iuramenti, quæ cum Arbone iniit pepigitque ad hoc vindicare proficiſcitur, & perfecit. Nam de ſeptentrionali parte Hiſtri fluminis apprehenſo Werinhario de pueris Engilſcalchi, qui tres habuit mediocri. Vezzilloni quoque comiti, qui illorum propinquus erat, dextram manum cum lingua, & (monſtri ſimile) verenda & genitalia, vt nec ſignaculo deſiſtente, abſciderunt, homines vero illorum quosdam ſine dex-

ad tuendas regni ſui partes. Nordmanni non ſemel neque bis cum Heinricho dimicantes, ſuperantur & vbicunque prædatum ire volebant, fugabantur, interficiebantur, Domino illis reddente, quod meruerunt. Tandem Chriſtianis in vnum congregatis & munitionem illorum expugnare cupientibus, illi timore perculſi noctu fuga lapſi ſunt, quos Heimrich Rheno tranſito ſecutus & in quodam repertos loco, centum duos ex eis absque detrimento ſuorum occidit. Imperator menſe Maio mediante placitum habuit Wormatiæ, & inde tutores partium ſuarum contra Nordmannos deſtinauit. Venit etiam illuc filia Hluttharii a Gotafrido, cui tradita fuerat in matrimonium ad Imperatorem transmiſſa, quam Imperator ſecum aliquanto retinuit tempore, & ad maritum redire non permiſit. Imperator in terminis Noricorum & Sclauorum cum Zvventibaldo colloquium habuit; inde in Italiam profectus cum Witone & cæteris, quorum animos anno priore offenderat, pacificatur. Nordmanni cum Friſionibus in loco qui vocatur Norditi, dimicantes ſuperantur & plurimi ex eis occiduntur. Super quo prœlio extat Epiſtola * Rinberti Epiſcopi eiusdem loci ad Liutbertum Mogontienſem Archiepiſcopum deſtinata hunc modum continens. Karolus iuuenis Rex Galliæ in quadam venatione ictibus cuiusdam apri fertur occiſus; re autem vera a ſuo ſatellite in eadem venatione non ſponte vulneratus occubuit. Vnde Nordmanni qui regnum illius prædis & incendiis longo tempore fatigauerant, audaciores effecti XII. millia librarum auri & argenti ab illa regione tributi nomine exegerunt, & tamen fidem pollicitam nequaquam ſeruauerunt. Nam & obſides occiderunt & a prædationibus minime ceſſauerunt.

* Is eſt S. *Rimbertus* ſiue *Rembertus* ſecundus Hamburgenſis & Bremenſis Archiepiſcopus qui *S. Anſchario* ſucceſſit A. 865. & A. 888. obiit. Vide librum primum & ſecundum Hiſtoriæ meæ Hamburgenſis.

dextra leuaque reuersi sunt. Exercitus scilicet iussu ducis, igne deuastat omnia, insuper vltra Danubium missis spiculatoribus, vbicunque proprietas & substantia prædictorum fit puerorum, igni tradita sine mora est hoc scandalum antefacti puerulis spacio vnius anni sentitur, hinc equidem non confidentibus a rege pueris aliquid boni propter delictum, quod in Arbone commisere, recesserunt, statueruntque fieri homines Arnolfi Carlmanni regis filius qui tunc Pannoniam tenuit. Quo audito, Zvventibaldus dux misit nuncios ad eum, & ait illi; *Inimicos meos sustentas, si eos non dimiseris, nec me tecum pacificatum habebis.* Alteram etiam occasionem aduersus eum protulit: *Tui homines in vitam meam, nec minus in regnum meum dolose cum Bulgaris consiliauerunt, qui priore anno suum regnum vastauere: hoc volo mihi cum iuramento, verum non esse, contestari,* quorum neutrum vnquam se facturum Arnolfus renunciauit. Itaque dux non diu collectis ex omni parte Sclauanorum copiis, magno cum exercitu inuadit Pannoniam immaniter, ac cruenti more lupi mactat, igne & ferro maximam partem deuastat, deterit, & conscindit: ita vt non immerito istam ad miseriam hic versus componi.

Hic patriæ planctus simul & miserabile funus.

Quo acto dolore per antefactum puerile consilium, spacio vnius anni, dux cum exercitu suo non læsus remeauit in sua.

Cæterum vero instanti anno, quo ista computamus, iterum dux, coagulata multitudine, hostiliter Pannoniam hostilem exercitum infert: vt si quid antea remaneret, nunc quasi ore lupi per totum deuorasset. Tanta enim multitudine in isto itinere pollebat, vt in vno loco ab ortu vsque ad vesperum lucis exercitus eius præterire cerneretur. Cum tanta enim multitudine in regno Arnolfi per XII. dies exspoliando versabatur, demum pro vt voluit prospere reuersus est. Postea quoque missa quadam exercitus sui parte supra Danubium, quod audientes filii Vuillihelmi & Engilscalchi, qui maiores natu erant, Megingor, & Papo, quibusdam Pannoniorum secum assumptis, contra illos incaute venerunt: sed tamen pugnam certaminis inire non vtile, nam ad illos victoria concessit. Isti fugæ præsidium quærentes Megingor & Papo, in flumine qui dicitur Hrapa, vitam finiuere. Frater vero Bertholdi comitis cum aliis quam plurimis a Sclauanis tentus est, attendant, iudicent, atque contendant detractores veri; & quibus huius suasoribus rei vel consilii primordia placuerint, placeant etiam subsequentia mala. Vituperauere autem pacem, qua conseruata, Pannonia conseruata est; qua vero vitiata, per spacium tantum isto continuato tertio anno dimidio instanti Pannonia de Hraba flumine ad Orientem tota deleta est. Serui & ancillæ cum paruulis suis consumpti sunt, primoribus quibusdam tentis, quibusdam occisis: Et (quod turpius erat) truncatis manu, lingua, genitalibus, remissi sunt, hæc enim omnia procul dubio geruntur, siue per misericordiam, siue per iram Dei. Sed iustam vindictam fieri appellamus, quæ indubitanter non nisi iusta sit, vnquam euenire creditur. Imperator per Baiovvariam ad orientem proficiscitur, veniensque prope flumen Tullinam, monte Comiano colloquium habuit, ibi inter alia veniens Zvventibaldus dux, cum principalibus suis, homo (sicut mos est) per manus Imperatoris efficitur, contestatus illi fidelitatem iuramento, & vsque dum Carolus vixisset, nunquam in regnum suum hostili exercitu esset venturus. Postea veniente Brazlanuorum duce, qui in id tempus regnum inter Drauo & Sauo flumina tenuit, suique militiæ subditus adiungitur. Rex per Carentam in Italia perrexit, prospere Papia natalem Christi celebrauit.

DCCCLXXXV.

Rhegino Sig. Gembl. 885, 886. Proxima die S. Epiphaniæ, habito generali conuentu, Vuito dux Spolitanorum, qui antea fuga ab Imperatore lapsus est, cum iuramento excusauit, se non esse reum maiestatis, ad fidelitatem regiam susceptus est. Post obitum Caroloman-

DCCCLXXXV.

Iidem Nordmanni pagum * Hispannicum inuadentes cæteros in circuitu vicinos occupauerunt, atque fruges diuersi gene-

* Per *pagum Hispannicum* siue *Hasbannicum* intelligitur Comitatus *Hasbaniæ*, qui in Episcopatu Leodiensi situs est.

lotmanni regis qui tunc Galliam rexerat, Cæsar regnum ipsum aggreditur, receptisque primoribus, & dispositis ibi rebus, prout voluit, remeauit in Franciam, ad edictum placitum Wormacense obuiam Apostolico. Sed dum ipse Papa iam medio itineris spatio foret correptus celeri infirmitate expirauit. Gotafridus rex accusatur, vt in regnum Francorum cum Nordmannis consuleret, ab ipsis etiam accusatoribus occisus est. Hugo filius Hlotharii incaute in regno Imperatoris agens oculorum luce orbatus est. Pax in oriente inter Arnolfum & Zvventibaldum, præsentibus scilicet Baiovvariorum principibus, iusiurando constare firmatur.

generis congregantes, sibi ad hyemandum & inhabitandum, quasi nullo resistente disposuerunt, viris ac mulieribus, quos inuenire potuerunt, ad suum seruitium reseruatis. Quibus Liutbertus Archiepiscopus & Heimrich Comes aliique nonnulli insperate superuenerunt & plurimis prostratis, cæteros in quandam munitiunculam fugere compulerunt, frugibus quas congregauerant, sublatis. Cumque diu obsessi & fame fatigati manum conserere non auderent, nocte quadam fuga lapsi sunt. Gotafrid Nordmannus, qui Christianus effectus fidem Imperatori & Christiano populo se seruaturum esse sacramento firmauit, fidem mentitus, exercitum non modicum de sua gente congregauit, & per alueum Rheni fluminis ascendere & plurima loca suæ ditioni subiugare disposuit, quod dum mediante Mense Maio facere instituisset, Deo renuente perficere non potuit. Nam ab Heimricho aliisque fidelibus Imperatoris ad colloquium inuitatus & infidelitatis correptus, cum eos conuitiis variisque ludibriis exacerbaret, occisus est, & omnes qui cum illo erant, Domino illi condignam infidelitatis suæ mercedem retribuente. Nordmanni autem ab eo inuitati, nescientes quid factum erat, in Saxoniam prædatum ire pergebant, quibus cum pauci Saxones occurrissent & tantæ multitudini rebellare timuissent, terga verterunt. At illi longo spatio a suis nauibus remoti fugientes persecuti sunt, quasi eos essent comprehensuri. Interea Frisiones, qui vocantur Destarbenzon, quasi a Domino destinati * prauisimis, vt eis est consuetudo nauiculis vecti superuenerunt, & eos a tergo impugnare cœperunt, quod cum vidissent Saxones, qui prius fugerant, reuersi sunt & grauiter eis repugnando insistebant ** ingratumque est prœlium ex vtraque parte contra Nordmannos. Tanta denique in eos Christiani cæde bachati sunt, vt pauci de tanta multitudine relinquerentur. Quibus gestis iidem Frisiones eorum naues inuaserunt, tantumque thesaurum in auro & argento, variaque supellectile repererunt, vt omnes a minimo vsque ad maximum diuites efficerentur. Hugo Hlutharii regis filius, cuius sororem prædictus Gotafrid duxit vxorem insimulatus est apud Imperatorem, quod eiusdem conspirationis Gotafridi contra regnum Imperatoris fautor existeret. Quamobrem ad Imperatorem vocatus & noxæ conuictus, lumine oculorum vna cum auunculo suo priuatus est & in Monasterium Sancti Bonifacii apud Fuldam retrusus, finem suæ habuit tyrannidis. Cæteri vero qui cum eo erant, equis & armis ac vestibus spoliati vix nudi euaserunt. Imperator cum suis apud Franconofurt colloquium habuit, missisque Romam nunciis Hadrianum Pontificem inuitauit in Franciam. Voluit enim vt fama vulgabat quosdam Episcopos irrationabiliter deponere, & Bernhartum filium suum ex concubina hæredem regni post se constituere, & hoc quia per se posse fieri dubitauit per Pontificem Romanum quasi Apostolica auctoritate perficere disposuit. Cuius fraudulenta consilia Dei nutu dissipata sunt. Nam Pontifex Romanus ab vrbe digressus & *** Heridano flumine transito, vitam præsentem finiuit, sepultusque est in monasterio Nonantulas. Quod cum Imperator comperisset, contristatus est valde, eo quod in tali negotio voti compos effici non potuit. Post paucos vero dies Mogontiacum venit, & inde Wor-

 ma-

* Ita quidem ibi scriptum est, sed legendum est *paruissimis.*
** Ita quidem ibi scriptum est, sed legendum est *integratumque est.*
*** *Heridano* pro *Eridano.* Eridanus autem idem est atque *Padus* fluuius.

matiam, ibique cum Epiſcopis & Comitibus Galliarum habita collocutione in Baioariam profectus eſt ibique Natalem Domini celebrauit. Romani Pontificis ſui morte comperta, Stephanum in locum eius conſtituerunt. Vnde Imperator iratus, quod eo inconſulto vllum ordinare præſumpſerunt, miſit Liutvvardum & quosdam Romanæ ſedis Epiſcopos, qui cum deponerent; quod perficere minime potuerunt. Nam prædictus Pontifex Imperatori per legatos ſuos plus quam XXX. Epiſcoporum nomina & omnium Presbyterorum & Diaconorum Cardinalium atque inferioris gradus perſonarum nec non & Laicorum Principum regionis ſcripta deſtinauit, qui omnes vnanimiter eum elegerunt, & eius ordinationi ſubſcripſerunt.

DCCCLXXXVI.

H. Contr. 886. Natalem domini Imperator Radaſpona celebrauit, inde inuitatus ab Apoſtolico Italiam petiit, Liutvvardum epiſcopum Romam miſit, ibi multimodis rebus, prout complacuit, diſpoſitis, inter alia ſummus præſul a Rege interrogatus decreuit, vt Epiſcopis, quorum parochiæ de incendiis gentilium penitus vaſtatæ apparent, aliæ ſedes eis non occupatæ concederentur. Die S. Palmarum, ſeditio vrbe Papia inter ſatellites Regis & ciuibus infeliciter orta, nam ex vna parte multis occiſis, ex alia ciuium vrbis multi vulnerati propter affinitatem Imperatoris, qui tunc ad curtem Olonnam Paſcha miſit: timore in fugam lapſi, in via vitam finiuere.

Poſt Paſcha, habito generali Papiæ conuentu Imperator per Burgundiam obuiam Nordmannos in Galliam, qui tunc Pariſiis erant, vsque peruenit. Occiſo ibi Henrico Marchenſi Francorum, qui in id tempus Niuſtriam tenuit. Rex parum proſpere actis rebus, reuertitur in ſua. Diſcordia inter Perangarium cognatum Regis, qui foro Iulienſe fruitur, & Luitvvardum epiſcopum oritur, propterea Perangarius mittens Vercellinam vrbem expoliare, ibique veniens, multis rebus Epiſcopi abreptis, prout voluit, reuerſus eſt.

Tempore authumni plus ſolitum inundationes aquarum excreuerunt inæſtimatæ. Nam in oriente erumpentibus per littus fluctibus, villæ inopinate circumdatæ ſubito feruntur: ita cum inhabitantibus viris, fœminis, infantulis vsque in abyſſum delatæ cernuntur. Inter alpes vero talis rapacitas aquarum & colliſio lapidum fuit, vt flexuras & veſtigia viarum per diuexa montis latera nullo modo proſpici potuerint.

DCCCLXXXVI.

Menſe Februario exercitus Orientalium Francorum miſſus eſt contra Nordmannos in Galliam iuxta Pariſios conſiſtentes, qui in itinere propter imbrium inundationem & frigus imminens non modicum equorum ſuorum perpeſſi ſunt damnum. Cum autem illuc perueniſſent, Nordmanni rerum omnium abundantiam in munitionibus ſuis habentes, manum cum eis conſerere nec voluerunt nec auſi ſunt. Igitur diebus Quadrageſimæ & vsque ad tempus Rogationis inani labore conſumptis excepto quod Heimrich quosdam extra munitionem inueniens occidit, equis & bubus plurimis inde ſublatis redierunt ad ſua. Interea Hugo & Gozilin Abbates & Duces præcipui Galliæ regionis, in quibus omnis ſpes Gallorum contra Nordmannos poſita erat, defuncti ſunt. Vnde Nordmanni audaciores effecti & de ſua munitione egreſſi omnique regione potiti, venationes & varios ludos nullo prohibente exercebant. Optima pars Mogontiæ Ciuitatis vbi Friſiones habitabant, poſt mediam quadrageſimam menſe Martio conflagrauit incendio. Menſe vero Maio, Iunio atque Iulio tanta imbrium diu noctuque ſine intermisſione cœlitus lapſa eſt, vt nullus æui præſentis tantam aquarum abundantiam ſe vidiſſe fateatur. Vnde flumina in diuerſis locis intumeſcentia frugibus variis extitere pernoxia. Nam Rhenus alueum ſuum egreſſus cuncta loca ſibi contigua ab ortu ſuo vsque ad introitum maris omnibus frugibus & lino & fœno euacuauit. Padus quoque in Italia ſimilia feciſſe perhibetur. Menſe Iulio Imperator cum ſuis colloquium habuit in vrbe Metenſi & inde contra Nordmannos profectus eſt. Vbi dum aliquanto tempore moraretur, Heimrich Comes a ſuis deſertus

&

& ab hostibus circumdatus occiditur. Interea Sigifrid cum magna multitudine Nordmannorum cæteris, qui ibi residebant, auxilium laturus venit, ac Christianis magnum intulit metum. Vnde imperator perterritus quibusdam per Burgundiam vagandi licentiam dedit, quibusdam plurimam promisit pecuniam, si a regno eius statuto inter eos tempore discederent. Ipse vero inde concito gradu in Alsatiam se recepit, ibique per plures dies iacuit ægrotus.

DCCCLXXXVII.

Imperator Elisacia magna infirmitate adgrauatur. Postea parum conualescens ad Alamanniam proficiscitur, vergens curtem Podonam, pro dolore capitis incisionem accepit. Transacto Die S. Paschæ habitum est placitum Weibilinga, ibi inter alia Berngarius ad fidelitatem Cæsaris peruenit, magnisque muneribus contumeliam, quam in Luitvvardo priori anno commiserat, componendo absoluit. Mortuo itaque Buosone, paruulus erat ei filius de filia Hludouuici Italici regis: quem Imperator ad Rhenum villa Chiricheim veniens obuiam: honorifice suscepit ad hominem, sibique adoptiuum filium eum iniunxit. Alamanni contra Luitvvardum Episcopum dolose conspirauere, qui tunc maximus consiliator Regis in palatio fuit, & eum a præsentia Imperatoris omni honore priuatum abire compellunt. Mox vero Cæsar grauissima infirmitate detentus est. ab illo ergo die male inito consilio Franci, & more solito Saxones & Duringi, quibusdam Baiovvvariorum primoribus, & Alamannorum ammixtis cogitauerunt deficere a fidelitate Imperatoris, nec minus perficere: Igitur veniente Carolo Imperatore Franconofurt, isti inuitauerunt Arnolfum filium Carlmanni regis, ipsumque ad seniorem elegerunt, sine mora statuerunt ad regem extolli. Carolus nitens bellum contra Arnolfum regem instaurare, sed non proficit. Concussit timore Alamannos, quibus maxime negocium sui regni habebat commissum, omnes penitus ab eo defecerunt, vt & iam ministri ab eo defecti, sub celeri festinatione ad Arnolfum regem se iunxerunt. Carolus dum se vndique a suis desertum sentit, & nesciens quid sui causæ consilium possit fieri: tandem mu-

P.49 nera ad Regem direxit, exposcens sua gratia vel pauca loca in Alamannia sibi ad vsum vsque in finem vitæ suæ largiri, quod Rex ita fieri concessit. Sed tamen nec hoc diu apud se retinuit. Nam paucos

DCCCLXXXVII.

Hyems aspera & solito prolixior, boum quoque & ouium pestilentia supra modum grassata est in Francia, ita vt pene nulla ejusdem generis animalia relinquerentur. Imperator cum suis colloquium habuit in Weibilingon qui priscis temporibus, id est, ex quo Rex in Alamannia constitutus est, quendam de suis ex infimo genere natum nomine Liutvvardum supra omnes qui erant in regno suo exaltauit, ita vt Aman, cuius mentio facta est in libro Hester, & nomine & dignitate præcelleret. Ille enim post Regem Assuerum erat secundus, iste vero prior Imperatore & plus quam Imperator ab omnibus honorabatur & timebatur. Nam Nobilissimorum filias in Alamannia & Italia nullo contradicente rapuit, suisque propinquis nuptum dedit. Qui etiam ad tantam deuolutus est stultitiam, immo vesaniam, vt monasterium puellarum in Brixia Ciuitate situm inuaderet, & per quosdam amicos suos filiam Vnruochi Comitis propinquam Imperatoris vi raperet suoque nepoti in coniugium daret. Sanctimoniales vero eiusdem loci ad preces conuersæ orabant Dominum, vt contumeliam loco sancto illatam vindicaret, quarum preces illico exauditæ sunt. Nam is qui puellam coniugii more sibi sociare disposuit, eadem nocte Dei iudicio interiit & puella mansit intacta. Quod cuidam Sanctimoniali e supradicto monasterio reuelatum est, & illa cæteris indicauit. Cum autem memoratus Liutvvart talia in regno Imperatoris per plures annos actitaret, tandem cenodoxia inflatus & philargyria cœcatus fidem Catholicam peruertere & Redemptori nostro detrahere laborabat, dicens eum vnum esse & vnitate substantiæ non personæ; cum sancta Ecclesia credat & confiteatur, eum in duabus substantiis vnam habere personam, quod quicunque negauerit profecto blasphemat eum, qui venit quærere & saluare quod perierat. Nisi enim esset

Rhegino. Lamb. Schafn. Alb. Stad. H. Conr. Mar. Scotus Chron. Saxo Trithem. Chr. Hirs. 887, Albericus 889. 890, Sig. Gembl. 890, Otto Frising. 6 c. 9, Asserius vita Aelfred. 887.

ARNOLPHVS

A. Met. Hugo Flauin. 888, *Auentin* A Boi. 4 c. 20, *Serarii* rer. Mogunt. 4 p. 665.

cos dies in locis a Rege sibi concessis religiose morabatur, post Christi natiuitatem die Idus Ianu. vltimum diem feliciter clausit, & mirum in modum vsque dum honorifice Augensi Ecclesia sepelitur, cælum apertum multis cernentibus visum est, vt aperte monstraretur, qui spretus terrenæ dignitatis ab hominibus exuitur, Deo dignus cœlestis patriæ vernula mereretur feliciter haberi.

esset verus Deus non afferret remedium, nisi esset homo verus non præberet exemplum. Sed idem Rex Regum hoc anno concitauit animos Imperatoris in blasphemum, qui habitâ cum suis collocutione in loco qui vocatur * Kirihheim eum dispoſuit, ne esset ** Archi Capellanus, multisque beneficiis ab eo sublatis, ut hæreticum & omnibus odiosum cum dedecore de Palatio expulit. At ille in Bajoariam ad Arnulfum se contulit, & cum eo machinari studuit, qualiter Imperatorem regno priuaret; quod & factum est. Nam cum idem Imperator in villa Tribure consedisset, suorumque vndique opperiens aduentum, Arnolfus cum manu validâ Noricorum & Sclauorum superuenit, & ei molestus efficitur. Nam omnes Optimates Francorum, qui contra Imperatorem conspirauerant, ad se venientes in suum suscepit Dominium; venire nolentes beneficiis priuauit, nihilque Imperatori nisi vilissimas ad seruiendum reliquit personas. Cui imperator lignum S. Crucis, in quo prius ei fidem se seruaturum iurauerat, per Liutbertum Archi-Episcopum destinauit ut sacramentorum suorum non immemor tam ferociter & barbare contra eum non faceret. Quo viso lacrymas fudisse perhibetur. Tamen dispoſito prout voluit Regno in Boioariam se recepit. Imperator vero cum paucis, qui secum erant in Alamanniam repedauit. Nordmanni audita Francorum dissensione, & Imperatoris eorum abiectione plurima loca, quæ prius minime tetigerant, vastauerunt. Ad Remensem quoque vrbem venisse referuntur, sed Deus per merita Sancti Remigii & monasterium extra Ciuitatem positum, & ipsam Ciuitatem nebulâ densissimâ per trium dierum spatia circumdedit, ita ut neutrum inuenire nec saltem videre potuissent. Vnde mente consternati pariterque confusi discesserunt.

DCCCLXXXVIII.

A. Met. Hugo Flauin. 888, *Rhegino. Mar. Scotus* 888, *Otto Frising.* 6 c. 9, *Sigonius* de regno Italiæ lib. 6 initio.

Rex Arnolfus vrbe Radaspona receptis primoribus Baiovvariorum, orientales Francos, Saxones, Duringos, Alamannos, magna parte Sclauanorum, natalem Domini & Pascha ibidem honorifice celebrauit. Illo diu morante multi reguli in Europa & regno Karoli sui patruelis excreuere. Nam Perengarius filius Eberhardi in Italia se regem facit. Rudolfus vero filius Chuonradi, superiorem Burgundiam apud se statuit regaliter retinere. Inde itaque Hludouuicus filius Buosoni, & Vuito filius Lamberti Galliam Belgicam, nec non prouinciam, pro vt reges habere proposuerunt. Odo filius Rodberti vsque ad Ligerim fluuium & Aquitanicam prouinciam sibi in vsum vsurpauit. Deinceps Arnolfus se regem haberi statuit. His auditis rex Franciam petiit, habitoque ad Franconofurt generali conuentu, dispoſuit aduentare Wormaciam. Quod vero Odo comperiens, salubri vtens consilio, contestans se malle suum regnum gratia cum Regis pacifice habere, quam vlla iactantia contra eius fidelitatem superbire, veniensque humiliter ad Regem & gratanter, ibi recipitur: rebus ab vtraque parte, pro vt placuit, prospere dispoſitis, vnusquisque reuersus est in sua. Rex contra Rodolfum Elisaciam progreditur. Inde ad eum misso Alamannico exercitu, ipse per Franciam Baiovvariam reuersus est. Rudolfus enim inito consilio cum primoribus Alamannorum sponte sua ad Regem vrbem Radasponam vsque peruenit, multaque inter illos conuenienter adunata, ipse a Rege cum pace permissus, sicuti venit, ad sua remeauit. Italiam equidem cum exercitu aggredi complacuit. Sed Perangarius, qui parumper antea cum Vuitone dimi-

* Kirihheim pro Kirchheim. In antiquis enim æui Caroli Magni Codicibus MStis sola littera H. nonnunquam idem valet atque CH. vt *Heimrih* pro *Heimrich ib* pro *ich*, *Almahtdig* pro *Almachtig*. &c

** Hoc est *Archi-Cancellarius*.

dimicans cruento tyranno, hoc præcauens, ne Italicum regnum cum tam valida manu ingressus perperam pateretur, missis ante se principibus suis, ipse vero oppido Tarentino Regi se præsentauit, ob id ergo & a Rege, est clementer susceptus, nilque ei antequæsti regni abstrahitur; excipiuntur curtes nauium, & sagum. Exercitui itaquenon mora licitum erat domum redeundi. Rex autem paucis secum assumptis, forum Iuliense penetrans, curtemCorontanam natale Domini celebrauit. Tanta namque in isto itinere consternatio equinorum cadauerum fit, vt vix vnquam talis fieri memoria mortalibus traditum sit.

DCCCLXXXIX.

Luitbertus Mogontinæ vrbis nobilis Archiepiscopus ab hac vita migrauit, cuius *Rhegino. Lamb.*
viuendi ordo quali probitate maneret, per omnia longum est explicare. Tamen li- *Schafn. Mar.*
cet pauca in quibusdam versiculis breuiter expediatur. *Scotus 889.*

Largus erat multum, patiens, humilisque, benignus,
Omnibus exemplum in bonitate manens.
Hister qua fluitat, currit Hrenusque bicornis,
Litterulis doctis doctior ipse fuit.

Graue igitur tempus hoc anno incanduit. Nam Italia febris tussiendo perplurimos vexabat, inundationes aquarum plus solito excreuere, ciuilia bella circumquaque regiones conquassantur, pestilentia sparsim, ac fames inopinata, vltra modum incubuit. Grandine vero contritis frugibus mortales inopiam frugum cum miseria patiuntur. Sed inter alia execrabile prodigium in regione Thuringorum visum est. Namque e cœlo aqua, non (vt solet pluuia) stillatim descendere, sed coaceruatim quasi fluens torrens irruit, per tres villas vno momenti ictu euulsis ædificiis, ter centum cadauera mortuorum, impulsione aquarum campo deiecta colligebantur.

Exeunte mense medio Rex apud villam, quæ dicitur Forahhem, generale conuentum habuit, ibique disputans de statu regni sui, consultum est, vt eodem tenore primores Francorum, prout Baioarii iuramento confirmarent, ne se detraherent a principatu & dominatu filiorum eius, Zvventibulchi quidem & Ratoldi, qui ei de concubinis erant nati, quod quidam Francorum ad tempus renuentes, tandem re-
p.50. giæ satisfacientes voluntati, dextram dare non recusabant, eo tamen modo, vt si de legali sua vxore hæres ei non produceretur. Aduenientibus etiam ibidem vndique nationum legatis, Nordmannorum, scilicet, ab Aquilone Sclauanorum, pacifica optantes, quos Rex audiuit, & sine mora absoluit. Inde itaque edictum est, in exercitum ire ad Obodritos, sed antea placitum curte regia Franconofurt haberi cum Francis Regi complacuit, peruentum igitur est, sicuti antea dispositum erat, ad Obodritos cum maximo exercitu, Sed tamen ibi parumper rebus prospere gestis: Rex data exercitui licentia ad Franconofurt celeri festinatione reuersus est. Inde per Alamanniam paulatim transgrediens Baiovvariam vrbe Regino honorifice natalem Domini celebrauit.

DCCCXC.

Mediante vero quadragesima Rex Pannoniam proficiscens, generale conuen- *Rhegino 890;*
tum cum Zvventibaldo duce, loco qui vulgo appellatur Omuntesperch, habuit. Ibi *Albericus 893.*
inter alia præficitur dux a Formoso Apostolico, rogatus Regem enixe interpellabat, *Auentinus A.*
vt vrbe Roma domum S. Petri visitaret, & Italicum regnum a malis Christianis & *Boi. 4. 6. 20.*
imminentibus paganis ereptum ad suum opus restringendo dignaretur tenere. Sed Rex multimodis causis in suo regno excrescentibus præpeditus, quamuis non libens, postulata denegauit. Post Pascha mense medio, villa quæ dicitur Forahheim cum suis conloquium habuit. Ibi ad eum filia Hludouuici, Italici regis, vidua Bosoni tyranni, magnis cum muneribus veniens, honorifice suscepta ac ad propria remissa est. Rex ibi rebus dispositis, prout placuit, causa orationis in Alamannia Augeam Constantiamque peruenit. Inde regrediens vrbe Rataspona, natalem Christi celebrauit. Salomon Constantiæ Episcopus vir vitæ probabilis obiit, cui æquiuocus eius Salo-

 mon

mon iunior, tertius siquidem tunc eiusdem nominis vocabulo, in sedem episcopus concessit.

DCCCXCI.

A. Met. Hugo Flauin. Rhegino. H. Contr. 891, Otto Fring. 6 c. 11.

Rex legatos suos pro renouanda pace ad Marauos transmisit. Embricho Regino vrbe Episcopus, vir patiens, humilis, sobrius, fidusque manebat, grauis ætate feliciter diem vltimum clausit. Ipsa vero ciuitas diuina vltione mirum in modum subito incensa cum omnibus machinamentis, & ecclesiis. 4. Id. Aug. concremata est, exceptis domo S. Emmerami martyris, & Ecclesia S. Cassiani, media vrbe constituta, ab igne diuinitus defensæ sunt. Nordmanni igitur fines occidentalium Francorum inuadentes, quidam ad defendendum exercitus a Francia dirigitur. Ibi Sundaroldus Mogunciacensis Archiepiscopus incaute illis occurrens interfectus est, in cuius locum Haddo Abbas Augensis cœnobii homo subtilis ingenii antistes constituitur. Arnolfus ergo rex ob hoc vlciscendum in Nordmannos cum Francis Alamannico exercitu inutile secum assumto, iter arripuit. Sed Alamanni quidem ægrotantes a Rege domum relapsi sunt: ipse cum Francis ad occidentem prospere profectus est. Nordmanni deuastata ex maxima parte Hlotharici regni regione prope fluuium Clyla, loco qui dicitur Louonnium sepibus (more eorum) munitione cepta, securi consederunt. Ex improuiso enim Rex & exercitus peruenere ad eundem locum. Transito igitur celeriter eodem fluuio (nec mora) meditatum est, prælium applicari. Cunctati namque Regi, ne tam valida manus periclitaretur, quia interlatente palude, ex parte vna, ex altera circumfluente ripa, non donatur facultas equitibus aggredi: oculis, cogitatione, consilio, huc illuc peruagabatur, quid consilii opus sit, quod Francis pedetentim certare insitatum est, anxie meditans, tandem heros primores Francorum aduocans sic alloquitur patienter: *Viri Domini, recolentes, & semper sub Dei gratia patriam tuendo fuistis inuincibiles, inspirate animis, si ab inimicis, quando quidem more paganismo furentibus pium sanguinem parentum vestrorum effusum vindicari recolitis, & sacra sub honore sanctorum creatoris vestri templa euersa iam in patria vestra cernitis: ministros etiam Dei summo gradu consistentes prostratos videtis: nunc milites agite, ipsos sceleris factores ante oculos habentes, me primum equo descendentem, signa manu proferentem sequimini, non nostram sed eius qui omnia potest, contumeliam vindicantes, inimicos nostros in Dei nomine aggredimur.* His incitati dictis, omnibus senibus & iuuenibus par voluntas & audacia, pedestre bellum aggredere datur, prius Regem flagitantes, vt equitando eos procuraret, ne quid eis pugnantibus a tergo insidiis inimicorum timendum sit. Clamor Christianis in cœlum attollitur, nec minus Pagani more suo clamantes, signa horribilia per castra mouebantur. Euaginatis gladiis ex vtraque vt lapis ferro, in inuicem ad inuicem concursum est. Erat autem ibi gens fortissima inter Nordmannos Danorum, quæ nunquam antea in aliqua munitione & capta & superata auditur. dure certatum est, sed non indui (subueniente gratia Dei) victoria ad Christianos concessit. Nordmanni fugæ præsidium quærentes, flumen quod antea eis a tergo pro muro habebatur, pro morte occurrebat. Nam instantibus ex altera parte cæde Christianis, coacti sunt in flumen præcipitari, coaceruatim se per manus & colla cruribusque complectentes, in profundum per centena & millia numero mergebantur, ita vt cadaueribus interceptum alueum amnis siccum appareret. In eo prælio cæsi sunt duo reges eorum, Sigiffridus scilicet & Godafridus, regia signa XVI. ablata, & in Baiovvariam in testimonium transmissa sunt. Eodem in loco, die ... Cal. Leitanias Rex celebrare præcipit: ipse cum omni exercitu laudes Deo canendo processit, qui talem victoriam suis tribuit, vt vno homine tantum occiso de parte Christianorum (quod compertum est) tanta millia hominum ex altera parte perierunt.

p. 51.

DCCCXCII.

Rex de Francia cum victoria in Alamania curte regia Vlma honorifice natalem Domini celebrauit, inde Orientem proficiscitur, sperans ibi Zvventibaldum ducem obuium habere. Sed ille, more solito, ad Regem venire renuit, fidem & o-

mnia ante promissa mentitus est. Inde rex irato animo in Hengistfeldono cum Brazlauone duce colloquium habuit, ibi inter alia quærens tempus & locum quomodo possit terram Marauorum intrare. Consultum est enim, vt tribus exercitibus armatis regnum illud inuaderet. Rex equidem assumptis secum Francis, Baioariis, Alamannis, mense Iulio Marauam venit: ibi per IV. hebdomadas cum tanta multitudine, Vngaris etiam ibidem ad se cum expeditione venientibus, omnem illam regionem incendio deuastandam versabatur. Missos etiam suos inde ad Bulgarios & regem eorum Laudomir, ad renouandum pristinam pacem cum muneribus, mense Septembri, transmisit, & ne coemtio salis inde Marauanis daretur, exposcit. Missi autem propter insidias Zvventibaldi ducis terrestre iter non valentes habere, de regno Brazlauonis per fluuium Odogra vsque ad Gulpam, dein per fluentes Saue fluminis nauigio in Bulgaria perducti, ibi a Rege honorifice suscepti, eadem via, qua venerant, cum muneribus mense Maio reuersi sunt. Poppo dux Thuringorum honoribus priuatus est. *A. Met. Rhegino. Chron. Saxo 892, Sagittarius Antiq. Duc. Thur. 3 c. 13.*

DCCCXCIII.

Ante quadragesimam Rex per totam occidentalium Francorum prouinciam, monasteria, Episcopatus, causa orationis obibat. Engilscalchus, iuuenili audacia vir, qui post rapta de concubina Regis filia, ad tempus se Marauos exul contulit. Post hæc ad gratiam Regis non longum veniens, Marchensis in Oriente effectus est. Ibi audacter contra primores Baioariæ in rebus sibi summis agens iudicio, eorum vrbe Radaspona incaute palatium Regis prolapsus, & Regi præsentatus, obcœcatus est. *A. Met. 893.* Hinc etiam & Willihelmus filius patruelis eius missos suos ad Zvventibaldum ducem dirigens, reus maiestatis habebatur, capite detruncatus est, frater quoque eius cum Marauanis exul delitescens, insidioso consilio ducis, cum aliis quam plurimis interfectus est. Arrepto itaque Rex itinere, iterum regnum Zvventibaldi ducis ingreditur cum exercitu maxima parte illius regionis exspoliata propter insidias positas, magna cum difficultate itineris in Baioaria ad regiam curtem Otingam reuersus est, de qua ei non multum post filius nascebatur, quem Hado Mogontiacensis Archiepiscopus & Adalpero Augustæ Vindel. Episcopus sacro fonte baptismatis Chrismantes, nomine aui sui Hludouuicum appellauerunt. Missi autem Formosi apostolici cum epistolis & primoribus Italici regni ad Regem, in Baioaria aduenerunt, enixe deprecantes, vt Italicum regnum, & res S. Petri ad suas manus a malis Christianis eruendum aduentaret: quod tunc maxime a Widone tyranno affectatum est. *Herm. Contr. Aug. 3.* quos Rex apud vrbem Regino honorifice recipiens, & cum muneribus postulata annuens, abire permisit. Hiems aspera & plus solito prolixa extenditur, ita vt mense Martio nix in quibusdam locis per quinque dies mensura in profundo vnum pedem habere videretur: inde per Baioariam maxima penuria vini facta, oues & apes perditæ.

DCCCXCIV.

p. 52. Sonitus tonitrui magni increpuit v. Cal. Febr. ipse mox in itinere positus natalem Domini curte regia Weibilinga mansit. Inde cum Alamannico exercitu Italiam intrauit. Pergamum ciuitatem primum cum comite Widonis Ambrosio sibi rebellem sentit, ob hoc Rex mente commotus, iussit castra exercitus, ipse adequitans, in ambitu supra montem vsque ad murum ciuitatis promoueri. Conserti sunt enim ita vesperascente iam die pugnantes, vt cætera pars noctis par obsidentibus & obsessis vigilandum erat. Aurora insurgente Rex missarum sollennitate completa vrbem ad expugnandum exercitum per circuitum distribuit. *A. Met. Rhegino. Mar. Scotus 894. Otto Frising. 6 c. 12.*

Deest folium.

Potestati reconciliatos se subdidere. Iterum Rex a Formoso Apostolico per Epistolas & missos enixe Romam venire inuitatus est. Rex vero cum consilio Episcoporum suorum, petitionibus suis satisfacere decreuerit: mense Septembri de Francia & Alamannia in Italia promouit exercitum. Venientes quippe vltra Padum, ibi diuiso exercitu Alamannos per Boloniam ad Florentinam vrbem ire permisit,

ipse cum Francis per superiores partes alpium curtem, quæ dicitur Turris, sic vsque ciuitatem Lunam progreditur, ibi natale Domini celebrauit.

DCCCXCV.

Alb. Stad. 895, A. Met. Rhegino, M. Scotus 896, Albericus 897, Sig. Gembl. 898, Otto Frising. 6 c. 13.

Igitur propter nimiam intempestatem aeris, & immoderatam effusionem imbrium, & vltra modum inundationibus aquarum, omnis exercitus per deuexa montium cacumina impedita sunt, passim errando laboriose peruagatus. Vnde etiam maxima pestilentia equorum & plus solito, propter difficultatem itineris aggrauando excreuit, ita vero vt totus pene exercitus suppellectile suum inconsueto more per sellatos more equitum boues trahebant. Adhæc interim malus rumor Regem nec non exercitum commouit. Perngarium scilicet nepotem eius a fidelitate sua defecisse, & in Italiam iam pro hoc reuersum esse. Adalpertum videlicet Marchensem Tusciæ mutuis colloquiis Perngarii, ne aliquo modo ad Regis fidelitatem intenderet.

His & talibus auditis Rex graui molestia, totiusque exercitus, maxima anxietate & penuria præoccupatus, tandem vrbem Romam aduenerunt. Super hæc omnia nouum genus anxietatis exercitui occurrit. Nam aduentantibus illis Ageldrudis vidua Vuidonis portas in circuitu murorum omnes serrando præoccupauit, vt omnibus pariter ad domnum S. Petri introitus denegaretur. Quod Rex moleste accipiens, in commune consilium cum omni exercitu ad Ecclesiam beati Pancratii conuenit. Post, solemnitate missarum celebrata, Rex exercitum vnanimiter interrogauit: quid facto opus sit. Conueniunt omnes cum lachrymis, fidem promittentes, confessionem coram sacerdotibus publice agentes, indicto vnius diei ieiunio, bello Vrbem expugnare in commune acclamatum est. Cunctantibus ergo cunctis redire in castra, Rex murum prospiciendo circumibat, Dei nutu subito inter obsessis & obsidentibus insperate contentio exoritur, concursus ex omni parte plebis, omnes vociferantes Vrbem bello expugnare, omnibus in pugna par voluntas, nec mora aduenerunt murum lapidibus, defensores murorum depellunt, multitudo virorum portis se constipat, alii securibus & spadis portam & vectes ferratos incidunt, alii murum perfodiunt, alii per scalam muros ascendunt; sicque Dei prouidentia firmissima & nobilissima vrbs, nullo ex parte Regis de tanto exercitu succumbente, iam vesperascente die, nobiliter cum triumpho expugnata est, Apostolico & vrbe de inimicis liberato. Omnis namque Senatus Romanorum, nec non Græcorum Schola, cum vexillis & crucibus ad pontem Miluium venientes, Regem honorifice cum hymnis & laudibus suscipientes ad vrbem perduxerunt. Iam Apostolicus paterno amore diligendo Regem, ante paradisum, loco qui dicitur Gradibus S. Petri suscipiens, & honeste ad basilicam beatorum principum Apostolorum lætificando introduxit, & secundum morem antecessorum suorum, imperialem consecrationem capiti sibi imponens, Cæsarem Augustum appellauit, dispositis ibi multimodis rebus, omnis Romanorum populus ad S. Paulum cum iuramento Imperatori fidem promittentes, iuramentum vero illud ne quem lateat, hic inserere proposuimus: *Iuro* p. 53.
per hæc omnia Dei misteria, quod saluo honore, & lege mea atque fidelitate domini Formosi Papæ, fidelis sum, & ero, omnibus diebus vitæ meæ, Arnolfo Imperatori, & nunquam me ad illius infidelitatem cum aliquo homine sociabo, & Lamberto filio. Agildrudæ & ipsi matri suæ ad sæcularem honorem nunquam adiutorem præbebo, & hanc ciuitatem Romam ipsi Lamperto, & matri eius Agildrudæ, & eorum hominibus, per aliquod ingenium aut argumentum non tradam. Posthæc autem Constantinus & Stephanus, qui maiores inter Senatum erant, rei maiestatis esse accusati sunt, quia cum Agildruda prius Vrbem capiendam conspirauere. quos Rex sine mora comprehendi & secum in Baioaria transferri præcepit. Vrbem vero ad suas manus custodiendam Faroldo cuidam Vassallo concessit. Ipse xv. tandem die, postquam venerat, ab Vrbe digressus est. Comperta denique Agildruda in ciuitate Spoletana morare, quam ad expugnandum mox iter arripuit. Sed antequam ad locum destinatum peruenisset, graui infirmitate capitis detentus, imperfectum reliquit, & cum omni

omni festinatione paruulo filio suo, nomine Ratold, qui ei de concubina erat, ad fidem Italicæ gentis Mediolanum dimisso, per vallem Tridentinam, mense Maio in Baioariam reuersus est. Sed non multo post etiam filius eius, quem in Italia dereliquit, per lacum Cumense ad eum reuersus est. Post mortem etenim Waltfredi Foro Iulii Marchensis qui multum fideliter ad Imperatorem Veronam contendendo retinuit, illico Perngarius regnum Italicum inuasit, & vsque ad flumen Adduam quasi hæreditario iure contra Lantbertum in participationem recepit. Maginfredus comes Mediolanensis ab Lantberto filio Widonis capitali sententia interfectus est: filius eius atque gener oculorum lumine orbati sunt.

At Romæ Formosus Papa defunctus die S. Paschæ, in cuius locum consecratur Bonifacius, qui podagrico morbo correptus vix xv. dies superuixisse reperitur, in cuius sedem successit Apostolicus nomine Stephanus vir fama infamandus, qui antecessorem suum Formosum inaudito more de sepulchro eiectum, & per aduocatum suæ responsionis depositum foras extra solitum sepulturæ Apostolicæ locum sepeliri præcepit. *Tritthem. Chr. Hirs. 898.*

Pacem ergo Græci eodem anno cum Auaris (qui dicuntur Vngari) facientes, quod eorum concíues Pulgari in prauum vertentes, hostili expeditione contra eos insurgunt, & omnem regionem illorum vsque portam Constantinopolitanam deuastando insequuntur. Quod ad vlciscendum Græci astutia sua naues illorum contra Auaros mittunt, ac eos in regnum Bulgarorum vltra Danuuium transponunt. Illi transpositum manu cum valida gentem Bulgarorum ingressi, maximam partem cedendo neci tradiderunt. Hoc audientes positi in expeditione Bulgari cum omni festinatione primum deliberare ab infesto hoste recurrunt, consertoque illico prælio, victi sunt, iterum pari tenore recuperare nitentes, secundo caruere victoria. Tandem miseri inscii quam consolationis causam & remedii potuissent inuenire, currunt omnes ad vestigia vetuli illorum regis Michaelis, qui eos primum ad Christianæ religionis veritatem conuertit, inquirentes quid eis ab imminenti periculo euadendum consuleret, qui indicto triduano ieiunio pœnitentiam de inlata Christianis iniuria agere, dein auxilium a Deo quærendum esse præmonuit. Quo peracto durum imminere certamen. pugnantibus vero ambabus acerrime partibus, ad vltimum misericordia Dei victoria quamuis cruenta Christianis concessa est. Quis enim gentilium Auarorum strages tantis congressionibus enumerando posit exponere; quum Bulgarorum, ad quos victoria concesit, numero xx. millia equitum cæsa inueniuntur. Stipantibus denique iisdem in partibus inter se conflictibus, Imperator Pannoniam cum vrbe Paludarum tuendam Braxlauoni duci suo in id tempus commendauit. Leo vero Imperator Græcorum Lazarum quendam vocatum episcopum ad Cæsarem Augustum cum muneribus transmisit. Quem ille apud vrbem Radasbonam gratanter accipiens, paucos cum dies secum retinuit: tandem honoribus ditatum remisit in sua.

DCCCXCVII.

Cæsar vero cum curte regia Otingæ natalem Domini celebrauit, aduenienti-
P.54. bus ibidem ad eum Marauorum missis qui pro pace custodienda, ne exules eorum profugi reciperentur ab Imperatore flagitant, quos Rex vt audiuit, absoluit, & sine mora abire iussit. Ipse vero, habito generali conuentu, vrbe Regino propter grauitatem corporis in Baioaria secretis locis hiemare disposuit. Fames valida per vniuersam regionem Baiovvariorum incubuit, ita vt multi inedia consumerentur.

Exeunte autem mense medio, habitum est placitum vrbe Wormacia, ibi inter alia Zuentibaldus filius Imperatoris ad eum veniens; quem ille benigne suscipiens, quibusdam primoribus suis, qui priori anno ab eo honoribus priuati sunt, cum eo pacificatis, cæterisque negotiis, prout potuit, ibidem inter se dispositis, placabilem licentiam in sua redeundi donauit. Curte vero Triburia, habito generali conuentu Fuldense cœnobium causa orationis petiit. Quo peracto ad curtem, quæ dicitur Salz, peruenit, aduenientibus ibi ad eum cum muneribus Soraborum missis, quos vt audiuit, absoluit, & abire permisit. *A. Met. 897.*

His ita expeditis, contigit vt gentis Behemitarum duces ad Imperatorem Arnulfum, qui tunc temporis ciuitate Raduſpona moratus eſt, aduenerunt, offerentes ei munera regia, & ſua ſuorumque fidelium ſuffragia contra eorum inimicos Marahabitas ſcilicet poſtulantes, a quibus ſæpe (vt ipſi teſtificati ſunt) durisſime comprimebantur. Quos ergo duces Rex Imperator gratuito ſuſcipiens, Verbaque conſolationis ex pectoribus abundantius inſeruit, & lætabundos donoque honoratos patriam in ſuam abire permiſit, totumque illius anni tempus autumnale finitimis in locis Aquilonaribus Danubii Ymbriſque fluminis ſeſe ſuſtentauit. Hac etiam in ratione, ſi ſupradictæ genti neceſsitas auxilii ſui immineret, paratus cum ſuis fidelibus exiſteret.

DCCCXCVIII.

Poſtea vero, Anno incarnationis Domini DCCCXCVIII inter duos fratres gentis Marahenſium, Moymirum videlicet ac Zentobolchum, eorumque populum disſenſio atque diſcordia grauisſima exorta eſt; ita etiam vt ſi vterque alterum ſuis viribus inſequi atque comprehendere valeret, capitalem ſubiret ſententiam. Tunc vero Rex Imperator ita ſciens, Marchiones ſuos Luitbaldum ſcilicet, & Arbonem comitem, vna cum cæteris fidelibus ſuis, parti quæ ad ſe ſpem ac confugium habuit, auxilium ad eorum liberationem protectionemque Bavvarios ſuos primates transmiſit. At illi more gladii igneque, pro vt poterant, inimicos ſuos humiliauerunt, & deuaſtando necauerunt. Iſtius ergo diſſenſionis & diſruptæ pacis inter ſupra nominatos fratres Arbo comes, & Iharico filio ſuo inſtigante, inſtructor, delatorque atque proditor eſſe conuincitur, & ob hanc cauſam præfectura ſua ad tempus caruit, quam non multo poſt accepit. Deinceps autem quidam, qui erat quondam princeps cum cæteris primoribus gentis Bavvariorum nomine Erimbertus, qui poſtea Regi ſuisque rebellis extitit, a Priznolano quodam Sclauo duce, qui & ipſe Imperatori fidus probatur, comprehenſus dinoſcitur, & a Luitbaldo ſtrenuo comite aliisque vinculis illigatus Regi a Drantesdorf eſt præſentatus, Chriſti Domini natale anni inſtantis finiente. Iterum autem expeditione ordinata tempore hiemali, Bavvariorum principes cum ſuis fines Marahabitarum fortiter atque hoſtiliter inuaſerunt, & manu valida loca illorum deſertantes, prædamque colligentes, domumque reuertentes habentes ea. ......

H. Contr. 899. Tum vero multis temporibus inauditum ſcelus, & quod non oportuit facinus de regina Ota diuulgatum eſt, id eſt, vt corpus ſuum in latebroſo ac iniquo mancipparet coniugio. Quod ipſum Radaſpona vrbe menſe Iunio, iuxta primorum præſentium iudicium LXXII. * iurantibus definitum comprobatur.

Ipſo quoque tempore eiusdem magni & communis placiti ciuitate Regia Rex paralyſi ſolutus infirmatus eſt. Secundum autem vt Regi nociuum quoddam a viris ac feminis daretur, vt inde paralyticus efficeretur, quorum vnus vocabatur German qui reus maieſtatis conuictus, & ideo Otingæ decollatus eſt: alter vero fuga lapſus in Italia latuit. Et alia quoqne femina nomine Rodpure, quæ eiusdem ſceleris auctrix deprehenſa, certa examinatione, inueniebatur, Epilinga in patibulo ſuspenſa interiit.

Denique non poſt multum temporis Bavvarii terminos Maraborum confidenter iterato intrantes, & quæcunque poterant diripiendo populati ſunt, & Zentobolchum puerum filium antiqui ducis Zvventobolchi ſuumque populum de ergaſtulo ciuitatis in quo incluſi morabantur, eripuerunt, ipſamque ciuitatem igni ſuccenderunt, atque in fines patriæ ſuæ pro miſericordia ſecum abduxerunt. p. 55.

Inte-

* Solenne alias erat, innocentiam ſuam per duodecim coniuratores demonſtrare, prout Legibus Burgundionum Tit. VIII. §. I. habetur: *Cum XII. iuret* & Legibus Boiorum Tit. VIII. §. III. *Cum XII. Sacramentalibus iuret de lite ſua* vid etiam Hachenberg Germ. media *diſſ. III. §. XVII.* Singulare itaque eſt, quod in Otæ Reginæ innocentia demonſtranda LXXII. iurantium iudicium fuerat adhibitum, ſiue vt Hermannus Contractus habet: *Vta Regina adulterii incuſata, 82. Principum iuramento abſoluta eſt.*

Interim autem Isauricus tyrannidem suam sine cessatione contra Regem exercens: quod vehementer Rex accipiens decreuit nauigio, quia iam tunc infirmus corpore fatigaretur, ciuitatem Mutarensem, in qua ipse Isauricus erat, aggredi: quod & factum est. Illo vero resistente, Rege quoque & suis fortiter viriliterque superantibus, atque ciuitatem oppugnantibus, demum ipse Isauricus, vi compulsus cum vxore & his quæ ad se pertinebant exiuit, & Imperatori sese præsentauit. Tunc Rex custodibus illum custodiendum commendauit, quatenus Radasponam produceretur. at ille timens ne puniretur, fugam iniit, & Marchenses vsque fugit. Quorum itaque adiutorio suffultus vt prius partem regni subripuit, eandem totum secum retinendo obtinuit. Engilmarus Pataujensis Episcopus obiit, in cuius locum Wihingus quidam Alamannus contra instituta patrum prius Marahunensis ab apostolico destinatus Episcopus, Rege concedente successit. Sed non multo post a Deotmaro Archiepiscopo, cæterisque suffraganeis suis, contra voluntatem Regis, canonicali iudicio abiectus, ac Richhardus ad eandem sedem Episcopus in idipsum tempus ordinatus est.

DCCCC.

Imperator vrbe Radispona diem vltimum clausit, & honorifice in domo Emmerammi * martyris Christi a suis sepelitur. Ludovvicus filius eius, qui vnicus tunc paruulus de legali vxore natus illi erat, in regnum successit. Cuius frater de concubina, Zvventiboldus nomine, Gallicanum regnum secum retinens, res & Ecclesiarum crudelitate sua immoderate affectans, maximum crimen, eo quod Rotpodo Treuirensi archiepiscopo contra sacerdotalem honorem baculo suo in capite percutiens intulit, a suis tam Episcopis quam comitibus omnibus desertus est. Ipse vero recuperare nitens cum paucis contra eos incaute dimicans, vitam cum regno finiuit.

A. Met. 899, 900. Trithem. Chr. 900.

Baiovvari per Boemanniam ipsis secum assumptis regnum Marahauorum cunctis per tres hebdomadas deuastantes inruperunt. Tandem cum omni prosperitate domum reuersi sunt, interim vero Auari, (qui dicuntur Vngari) tota deuastata Italia, ita vt occisis Episcopis quamplurimis Italici contra eos depellere molientes, in vno prælio vno die ceciderint xx. millia. Ipsi namque eadem via, qua intrauerunt Pannoniam, & maxima parte deuastantes, regressi sunt, missos illorum sub dolo ad Baioarios pacem optando, regionem videlicet ad explorandum transmiserunt. Quod (proh dolor) primum malum, & cunctis retro transactis diebus inuisum damnum Baiovvarici regni contulit. Igitur ex improuiso cum manu valida,

* Annales Metenses ad annum 899. *Circa confinia memorati anni. Arnulfus Imperator migrauit a seculo III. Kal. Decembris sepultusque est honorifice in Odingis, vbi & pater eius tumulatus iacet.* sed, ipsum Ratisbonæ sepultum fuisse in dicto Monasterio S. Emmerammi ipsius testatur epitaphium apud du Chesne *Hist. Franc. Tom. II. p. 585.* quod tale est;

Hac Arnulphus humo est Cæsar Romanus humatus,
Quem Galli Regem, Boii habuere Ducem.
Hic Aedem Emmeramme tuam defendit, & auxit,
Prædia sunt testes, splendidus atque Liber,
Ad nostram cineres Dionysi transtulit vrbem,
Finibus e Gallis quos, pia facta, tulit,
Postquam nongentos Titan compleuerat annos,
Cæsar persoluit debita iura necis,

Hoc autem Epitaphium cum monumento ipsius sepulcrali & vniuersa ecclesia anno 1642. fuit combustum. Anno vero 1671. ossa ipsius adhuc in sepulcro lapideo fuerunt reperta, quæ tabula plumbea sub ipsius capite indicauit, cui hæc verba inscripta:

✠ VI. ID9 DECR
ARNOLT. IP
OBIIT.

Cœlestini Mausoleum Emmerani *cap. XXXI. f. 83.*

maximo exercitu, vltra Anseum fluuium, regnum Baiovvaricum hostiliter inuaserunt, ita vt per quinquaginta milliaria in longum & in transuersum igne & gladio cuncta cædendo & deuastando iam vna die prostrauerint. Quod vero comperientes vlteriores Baiovvarii dolore compulsi, e contra festinare disponunt. Sed hoc Vngari præcognoscentes, cum his quæ deprædauerunt redierunt, vnde venerunt, ad sua in Pannoniam. Interim vero quædam pars de exercitu illorum de Aquilonari parte Danubii fluminis partem illam deuastando procupere. Quod vt Luitpoldo comiti compertum foret, moleste hoc patiendum ferens, contra exisse cum quibusdam primoribus Baiovvariorum, vno tantum Euchario Patauiensis sedis Episcopo comitante, vltra Danubium eos insequendum se transposuit. Consertoque illico cum illis prælio, nobiliter dimicatum est, sed nobilius triumphatum. Nam in prima congressione belli tanta Dei gratia Christianis occurrit, vt mille cc. gentilium inter occisos, & qui se in Danubio merserunt, perempti inueniantur. Vix tantum vnum de Christianis occisum in apparatu belli inueniunt, in cœlo inde Deo gratias clamantes ferebant, qui non in multitudine hominum, sed misericordiarum suarum pietate, bene sperantes in se seruasset. Tandem læti post tantam victoriam in eodem loco * post victoriam illis cœlitus datam congressi clamore magno in cœlum inde Deo grates ferebant, qui non in multitudine hominum, sed misericordiarum suarum pietate liberet sperantes in se. Tandem læti post tantam victoriam ad socios vnde venerant, regressi sunt, vt citissime in id ipsum tempus pro tuitione illorum regni validissimam vrbem in littore Anesi fluminis nunc obposuerunt. Quo peracto vnus quisque redieunt in sua.

DCCCCI.

Generale placitum Ratisbonæ ciuitate habitum est. Ibi inter alia missi Marauorum pacem optantes peruenerunt; Quod mox, vt petierunt, complacuit, & iuramento firmatum est. Inde ob hoc ipsum Richarius Episcopus & Waldaricus Comes Marahaa missi sunt, qui eodem tenore, vt in Baioaria firmatum fuit, ipsum Ducem & omnes Primates eius eandem pacem se seruaturos iuramento constrinxerunt. Interdum vero Vngarii australem partem regni illorum, Coruntanum deuastando, inuaserunt. Rex vero per Alemanniam causas ibi disponendo, Pascha diu celebrandum Franciam petiit.

---

* Hoc supplementum Annalium Fuldensium ex Codice Antvverpiensi Scriptoribus Rerum Brunsuicensium inseruit ill. Leibnitius *Tomo I. p. 192.* qui etiam in præfatione de eodem hæc annotauit: *quædam corrupta, nam lin. 12. pro* interdum *leg.* interim, *pro* Coruntanum *leg.* Carantanum, *id est, Corinthiam, pro* Pascha diu celebrandum, *leg.* ad Paschæ diem celebrandum.

FORMULÆ

FORMULÆ FOEDERIS LUDOUICI GERMANIÆ ET KAROLI GALLIÆ REGUM,

Pii Filiorum, Magni Nep.

Quod apud Argentoratum anno DCCCXLII. percussum est.

UTRIUSQUÆ LINGUÆ MONUMENTUM, UT UNUM omnium, quæ hodie supersunt, ætate antiquissimum, ita obscurissimum hactenus habitum, nunc vero demum ex Archetypis restitutum, & παραλλήλως Notis expositum.

Studio Marq. Freheri.

Accedit elegans Quæstio:

QUA PROPRIE LINGUA FRANCORUM REGES USI.

N. V.

Jacobo Bongarsio Regio Consiliario. S. P. D.

Diuidiæ mihi esse solet, deploratum aliquem locum offendere, in quo cum alios operam lusisse doleam, me quoque nec cura nec ingenio quidquam assequi ringar. Quod mihi dudum peracerbum accidit in isto vernaculæ vtriusque nostrum linguæ fragmento, horridæ sane vetustatis, & quo nihil retrosius ad hocce ævum peruenerit; sed vel eo magis æstimandi, & curiosiorem nostram operam efflagitantis. Complures sane pro memorabili cascæ illius simplicitatis & desiti sermonis monumento scriptis suis inseruerunt, Bodinus, Massonus, Falcetus, Pascasius, Lipsius, Vulcanius Taubmanus: Sed sincerum repræsentare nullus potuit, primum Nithardi editorem, vt ille Codicis sui fidem, sequi contenti. Et quidem næuos labesque jam dudum notare quam medicinam afferre facilius potui. Tu perplexum extricasti, quum meo rogatu archetypum ipsum penes Ampliss. V. Paulum Petauium Consil. Reg. intenta luminum acie consuluisti, omnes ordine litterulas ad vnguem exegisti, deque tota re ad me oculata fide retulisti: non magis hoc facto de me quam de Nithardo, imo ipsis Regibus, atque adeo vtriusque gente bene meritus. Cuius officii gratiam a me quidem accipe Notas hasce breues & leues, perfunctorie chartis illitas, dum altius pleraque indagare omitto, & mea mihi præripere caueo. Nosti enim, quid super vtraque lingua dudum laboratæ Mineruæ in promtu habeam; non fratribus Gallorum magis quam ipsis studia mea inseruire affectans. Ad cuius editionem quæso stimulos satagenti admouere, isto ceu præcidaneo quodam specimine delinitus, parce: & dum communibus votis satisfacio, interim hancce regii fraternique apud Argentinam antiquitus icti fœderis exegesin, tu Regio nomine inter coniunctissimas gentes fide felixque interpres, tu laudatissimæ eius vrbis grate nec noue hospes, tu antiquitatis omnis non minus peritissime quam studiosissime, sed magis antiquæ virtutis & fidei cultor perpetue, tu denique nostræ fœdus amicitiæ pro insigni humanitate hactenus non aspernare, boni rogo consule. Heidelbergæ Kalend. Ian. MDCXI.

MARQUARDUS FREHERUS.

 Nithar-

Nithardus Historiæ lib. III. sub An. DCCCXLII.

ERgo XVI. Kal. Martii Hloduuicus & Karolus in ciuitate, quæ olim Argentaria vocabatur, nunc autem Strazburg vulgo dicitur, conuenerunt & sacramento, quæ subter notata sunt Hloduuicus Romana Karolus vero Teudisca lingua iurauerunt. Ac sic ante sacramenta circumfusam plebem alter Teudisca, alter Romana allocuti sunt. Hloduuicus autem quia maior natu, prior exorsus sic cœpit: Quoties Lotharius me & hunc fratrem meum post obitum patris nostri insectando &c. *Cumque Karolus hæc eadem verba Romana lingua perorasset, Hloduuicus quoniam maior natu erat, prior hæc deinde se seruaturum testatus est:* Pro Don amur & pro Christian poblo &c. *Quod cum Hloduuicus explesset, Karolus Teudisca lingua sic hæc eadem verba testatus est:* In Gotes minna, induithes Christianes folches, &c. *Sacramentum autem, quod vtrorumque populus quique propria lingua testatus est, Romana lingua sic se habet:* Si Lodhvvigs sacrament, que son fradre Karlo iurat &c. *Teudisca autem lingua:* Oba Karl then eid, den er sinemo bruodher &c.

Hoc loco illud primum obseruatu suaue est, fratres vt in ordine loquendi & testandi primogenituræ rationem habere, ita vtrumque eorum suos quidem homines sua lingua affatum, in dando alteri iureiurando autem non sua sed alterius lingua vsum, quare? nisi quia in fide danda fratri potissimum atque adeo eius exercitui circumfuso satisfaciendum erat, a quo vt recte perciperetur, & omnia sincere germaneque gesta viderentur, eius sermone quam suo vernaculo exaudiri maluit. Ex quo simul & illud colligere licet, vtrumque sermonem vtrique fratrum peræque notum & familiarem fuisse. Fraternas vere linguas, quæ Regibus fratribus inter se vsurpatæ. Quod si vnquam Gallorum fratres haberi Germani potuerunt, tunc cum fratribus Germanis vtrique paruerunt & fraterna fide coninnctissimis.

Vt autem ad formulas ipsas exponendas accedam, quandoquidem in vtraque eadem omnino verba, diuerso idiomate expressa contineri Nithardus testatur, commodissimum factu videtur vtramque integram verbis fere singulis παραλλήλως inter se respondentibus sic oculis exhibere, vt vna alteri apti fidique interpretis vicem esse possit. Tu Lector attende.

Fœdus Regum.

Kar. Pro Don amur, & pro Christian poblo & nostro
Lud. *In Godes minna, ind durh tes Xristianes folches ind vnser*
commun saluament, dist di en auant, in quant Deus
bedhero gehaltnissi, fon thesemo dage frammordes, so fram somir Got
sauir & potir me dunat, si saluarai eo cest meon fradra
gevvizei indi mahd furgibit, so hald ih tesan minan bruodher
Karlo, & in adiudha & in cadhuna cosa, si cum hom per dreit son
- - - - - - - - *soso man mit rehtu sinan*
fradra saluar dist, ino quid il imi altre si faret, & ab Ludher
bruoder scal, inthi vthazer mig soso maduo, indi mit Lutherem
nul plaid nunquam prindrai, qui meon vol cist neon fradre
inno theinnithing ne gegango, zhe minan vvillon imo
Karle in damno sit
ce scadhen vverhen

Hæc quidem fratres Reges, sermonem inter se, vt dixi certo pioque consilio alternantes, non itidem populus & militia vtriusque cui satis fuit propria & natiua lingua, (& quis in legionariis alienæ linguæ peritiam exigeret?) testari, Domino suo fidem frangente non se perfidiæ participes futuros, neque ei in fratrem opem laturos, a qua necessitate ipsi eos vtrinque Domini liberassent. Id enim volunt horum in allocutione verba: *Si autem, quod absit, sacramentum, quod fratri meo iuraui, violare præsumpsero, a subditione mea, nec non & a iuramento, quod mibi iurastis, vnumquemque vestrum absoluo.*

Sacra-

Sacramentum Populi.

Si Lodhvvigs sacrament, que son fradre Karlo iurat,
Oba Karl then eid, then er sinemo bruodher Ludhuvvige gesuor
conseruat, & Karlus meo sendra de suo part non los tanit
geleistit, inde Ludhuvvig min herro then er imo gesuor, forbrichchit
si io returnar non lint pois, ne io, ne neuls cui eo
ob ih inanes arvvenden nemag, noh ih, noh thero thein hes
returnar nit pois, in nulla adiudha contra Lodhuvvig
irrvvenden mag, imo ce follusti vvidhar Karle
nun li iuer.
ne vvirdhit.

Tam enixæ fratrum & populorum coniunctioni nos & hoc dabimus, vt non seorsim vnius & alterius linguæ formulam excutiamus, sed coniunctim & permixte vtramque. Atque vtinam vel sic omnia assequi & nobis ipsis satisfacere possemus. Verum sit aliquid prodire tenus. Et vt sit a Ioue principium.

Pro DON amur) Per Domini Dei amorem, inquiunt. Quod est in veteri formula, *Ita me Deus amet.* Grandis & solemnis obtestatio, graue votum, quo nullum sanctius Nemesis audit & agnoscit. Itaque de hoc ipso fœdere capiendus est locus in Fuldensi Annali DCCCXLVIII. *Hludouuicus vero memor pacti, quod cum Karlo dudum cum ad testatione diuini nominis inierat.* Hæc nimirum est illa religiosa attestatio: *Per Dei amorem*, qua & in petendo aut iubendo nulla impetrabilior visa, vt hodieque, *Pour l'amour de Dieu,* Ermoldus Nigellus lib. III. de gestis Ludouici Pii in expeditione Britonica:

Sed pius induperans custodes ponit opimos,
Omnibus & mandat hæc in amore Dei:
Ecclesias seruate viri, nec tecta sacrata,
Tangite, & Ecclesiis pax sit amore Dei.

In Godes minna) Notgerus in paraphrasi Psal. LXXXVI. verbis *amator Dei*, interlineariter super scriptum habet: *Cotis minare.* Et omnino Teutonibus *Minna* est amor, affectus, charitas, *Minnen* amare: *Vnminna* discordia, dissidium: *Minnelich*, amabilis, lepidus, *Minnohaft* amans, *Minnalust* & *Minnasami*, dilectio. Et quod nobis superioribus Germanis iam inter verba nupta relatum, Belgis intemeratum manet *Beminte*, *Wolbeminte*, dilecta, præcara. Neque aliunde nata Gallica *Mignon, Mignonne, Mignard, Mignarde, Mignardise.* Ipsa Dea amoris olim nostris *Minne*, & alicubi lego *Merminne, Siren*, quasi quædam Venerilla marina. Plura quid attinet?

Ind durh) Mirare nostrum: Et per omnes ordine vocales variatum. Saxonibus enim est *And* & Anglis hodiernis; Belgis *Ende:* Francis veteribus *Ind* & *Inde* & *Inthi* tot modis vel hoc vno loco scriptum videmus; Teutonibus & Alemannis hodie *Vnd*, quod & *Ond* quidam efferunt.

Nostro saluament) Ita & in Fœdere Confluentino horum Principum cum Lothario nepote anno DCCCLX. *Ad Dei voluntatem & S. Ecclesiæ statum & honorem atque defensionem, & ad nostram communem salutem & honorem, & ad populi Christiani nobis commissi saluamentum & pacem, & ad legis ac iustitiæ & rectæ rationis conseruationem, &c.*

Gehalt nissi) Conseruationem, *Halten* est tenere, seruare, custodire. Vnde Notgerus Christum Seruatorem semper vertit *Haltare*, & *Haltende*, quod est Σωτῆρα. Atque ita mox quod sequitur in fœdere, *si saluarai eo*, redditur, *so haldih.*

Dist di) de isto die. Hodie diceretur, *De ce iour.*

En auant) In antea, pro eius æui stylo: vnde natum & Italicum *Inanzi.* In Sacramento generali fidelium apud eundem Pithœum: *Promitto, quia de isto die inantea isti Seniori meo, quamdiu vixero, fidelis & obediens. &c.*

Frammordes) Kero Glossis: *De catero, Frammert. Reliqua, Frammert.* Subinde

inde legas idem & apud Otfridum. Pro eo hodie dicimus, *Forthin & Hinfort.*

So fram ſo mir) Ita in veteri Confeſſione, ab eodem hoc æuo, præpoſita Otfrido: *So bin ih es Gote almahtigen bigehtig, inti thir Gotes manne: inti gerno buoz ziu framort, ſo fram ſo mir Got almahtigo mahti indi givvizzi forgibit.*

Sauir & potir) In eisdem formulis: *Ego ille ab iſta die in ante fidelis ero ſecundum meum Sauirum,* quod in aliis eſt. *Quantum ſciero & potuero, Domino adiuuante. &c.*

Et in adiudha) Hæc in Theotiſco deſiderantur.

Cadhuna) manet vocula in Italico & Hiſpanico hodierno, Gallis *chascune,* inuerſe ex *Vnaquaque.*

Coſa) Cauſam pro Re dixerunt Franci, capitulo 208. l. II. *Si quis cauſam alterius tulerit de loco ſuo.*

Per dreit) Hodie ſcriberetur, *Par droict.* In formulis iisdem: *Sicut homo Francus per recte eſſe debet,* in aliis: *per rectum.* Legas etiam alibi *per drictum.* E directo factum adparet. Sicut eius contrarium e torto, *Tort,* iniuriam, nefas notat. Gallis frequens, *A tort & a trauers.* Apud Turonenſem bis lego: *Deſiſtite ab hac intentione, verbum enim directum non habemus:* quod hodie diceretur: *car nous n' auons point de droict.* Inde etiam *Droicture,* recti cura, & *Droicturier* iuſti rectique colonus Tertulliano.

Vta Zermig ſoſo) Hic aqua hæret, nec quidquam expedio. Et qui poſſim, in loco manifeſte corrupto?

Et ab Ludher) Bodinus, qui has formulas primus edidit l. V. de Repub. cap. VI. non animaduertens nomen Lotharii, male reddit: *Et a luy n' auray querelle, que mon vouloir ſoit, ſi mon frere Charles ne me fait tort.* Neque aliter illum ſecutus Faulchetus & alii. Notari etiam hic velim orthographiam nominis Lotharii, quem hodieque non aliter efferimus quam *Luther,* De quo infra in Ludouico.

Plaid) a Placito eſt, a quo Placitare, *plaider:* quod a πληκτίζεσθαι ſuauiter deducit Perionius. Hoc in Teutonico hic eſt *Thing:* vt in Gloſſis antiquis: *Placitum, Plait vel gedinge. Placitare, Dengen.*

Tebein) nullum, quod & *debein* ſcribitur. Vnde neſcio quomodo hodiernum *Khein* procuſum.

Gegango) ita eſt in Manuſcript. Malim autem equidem *geſlango,* vt reſpondeat Gallico *prindray.*

In damno ſit) Quo verbo omne genus incommodi & nociui excluditur, ne damnum detur in corpore, honore, bonis. Id quod in formula fidelitatis ſequentibus temporibus latius & expreſſius cautum videmus, quæ legitur apud Fulbertum Carnotenſem Epiſcopum Epiſtola CI. vnde id poſtea in libros Feudorum relatum, & neſcio cui Philiberto adſcriptum.

Denique hanc promiſſionem vere Germana fide ſeruauit poſtea Ludouicus, cum in Colloquio apud Confluentem caſtellum habito, Lotharius maxime moliretur, vt poſthabita Caroli amicitia, ſibi germanitatis iure ſociaretur. Ille autem memor huius pacti cum atteſtatione diuini Nominis initi, ſuaſoria machinamenta declinans colloquium abrumperet. Verba ſunt optimorum illorum Annalium a Pithœo primo editorum, in anno DCCCXLVIII.

Sacramentum Populi.

Lodvvighs) In Theotiſco ſcribitur Ludhuuig & rectius. Ex illo hodiernum Gallorum *Louys & Clouys* natum, hoc apud nos manſit *Ludvvig* inquam. Atque ita etiam ſcripſit Otfridus in Odario eoque Acroſtichide huic ipſi Ludovvico Orientalium Regnorum Regi inſcripto: *Ludovvic ther ſnello &c.* Neque aliter vetuſtiſſimi Francorum ipſum Chlodoueum ſcripſerunt quam Ludovvicum, vt in teſtamento B. Remigii obſeruamus. Et de recenti victoria Alamanica illi gratulans Theodericus Italiæ Rex Ludouico Regi Francorum, pro quo minus bene *Ludvvin* quædam exemplaria habent)

habent) scribit apud Cassiodorum. Nominis etymologias vt alii alias comminiscuntur, ita nobis satis sit hoc loco omnium antiquissimam indicare, quam ipsi Ludouico Pio, huius nostri patri adscribit ac affingit Panegyristes eius, Hermoldus Nigellus l. I.

Prodigium fuerat sic hunc vocitasse parentes,
Quod foret insignis Marte, potensque pius.
Nam Hludouicus enim Ludi de nomine dictus,
Ludere subiectos pacificando monet.
Seu quis Franciscam mauult reserare loquelam,
Nominis vt possit noscere notitiam.
Nempe sonat HLVTO praeclarum VVICGCH quoque Mars est,
Vnde suum nomen composuisse patet.

Atque sic Ludouicus (qui forte Litauicus apud Iulium Caes.) idem foret Francis, quod Stratocles vel Cleostratus Graecis. Neque aliunde igitur petenda etiam Lotharii originatio: qui cum vtroque loco hic *Luther* scribatur, quomodo hodieque pronunciatur, quid nisi clarum, inclytum, gloriosum sonare videtur? Sed de his alibi plura.

Sagrament) Inde contractum *Serment.* Quod video & Car. Bouillo obseruatum.

Gesuor) firmauit, stabiliuit, sanciuit. Id enim antiquitus est *Sueren*, quod nos iam κατ' ἐξοχὴν pro sola firmitate iurisiurandi, (quae & composite *Aidsvvuor)* vsurpamus. Lege Baioaria cap. XX. Tit. XII. De Firmatione: *Si firmare promiserit emptori, id est Suuiron & non potuerit.* Et cap. XXIV. §. 2. *Iniuste territorium meum alteri firmasti, id est Farsvvirotos.* Et apud veterem interpretem legis Mosaicae *Hingeschvvorene* est virgo desponsata, fiduciata, *ein Iunfravv einem Man geschvvoren.* Et in patria mea *ein Hinschvveren*, sponsalia, connubiale pactum: quod est *Firmata fabula* in lege Lombarda.

Geleistit) conseruat *Folleistida cuotis Werchis*, perseuerantia boni operis, lego apud Notgerum in Psal. CIV.

Meo sendra) Senior meus, quod Dominum eo aeuo sonabat. Nithardus noster l. IV. *Quoniam neuter quod alter volebat, absque seniorum suorum auctoritate assentire audebat, statuunt vt pax inter illos esset, donec scire possent, quid seniores sui horum recipere vellent.*

Returnar) Diuertere, reflectere, *Ervvenden* est in Theotisco. Mirare verbum infeliciter translatum a torno, & omnino male tornatum: quo tamen hodie vtitur Gallia & Italia. Neque enim Perionio assentior, qui a latino *reuertor* ductum esse non dubium putat, cum significet non tantum reuerti, sed etiam inuertere, circumagere, veluti trocho aut torno. Vnde & *Tour, Retour; Faire son tour. Ritorno.* Hinc *Tornatrices* sunt saltatrices mimae in cap. 35. Dist. 5. de consecrat. *qui font des tours.* Et nescio annon & Torneamentum inde ductum Tournoy. In Mauritii Imp. Strategicis inter voces, quibus Duces ad milites in acie vterentur, etiam haec occurrit: *Seque, caede Torna, mena depone.*

Nemag) Indiuise scribendum vt supra; *Negegango*, vel *negefango* vt apud Notgerum Psalm. I. *Qui non abiit &c. Ter in dero argon rat negegieng*, ita perpetuo ille & Willeramus, aemuli & hac parte Latini vsus. *Nequeo, nescio.* &c.

Noh thero, noh) Neque haec satis liquent.

Adiudha) Contractius hodie Gallis, *ayde.* Quod heic Theotisce redditur, *follusti.* Vbiis & Belgis hodie magis quam nobis in vsu: *Zu follest und steur*, id est ad opem, iuuamen, supplementum. Glossae veteres a CL. V. Paulo Petauio alias nobis commodatae: *Solamen, subsidia, Follazuth.* Eaedem suffragia, *Follazuchida, Patrocinia siue auxilia, Helpha.* Quod vltimum Chilperico Regi (quem nos Hilffrichum aut Richulfum dixissemus) nomen dedit Fortunatus,

Chilperice potens, si interpres barbarus extet,
Adiutor fortis hoc quoque nomen habes.

Qua proprie lingua prisci Francorum Reges vsi.

Quum notatum sit superius, vtrumque sermonem vtrique fratrum peraeque notum & familiarem fuisse, non abs re subit quaerere, Quis igitur Francorum Re-

gum Galliæ potientium proprius & naturalis sermo fuerit? Nam præter Latinum, (quem & ipsos non minus quam nos hodie ærumnabili labore addiscere conueniebat) peculiare patrium & natiuum idioma eos habuisse, dubitare nos non sinit vel vnus Fortunati de Chariberto Rege locus:

Cum sis progenitus clara de gente Sicamber,
Floret in eloquio lingua latina tuo.
Qualis es in propria docto sermone loquela?
Qui nos Romano vincis in eloquio.

Et Theganus de Ludouico Pio scribens: *Lingua Græca & Latina valde eruditus. Sed Græcam magis intelligere poterat quam loqui, Latinam vero sicut naturalem æqualiter loqui poterat.* Iam vero præter veram illam puram putamque Ausoniam linguam, tunc temporis vna cum Imperio inclinatam, suborta etiam erat prouincialis quædam multo inquinatior Latina, vel potius Gallo-Latina lingua, quam iam tum Sidonius *squamam Latini sermonis* & alibi *rubiginem triuialium barbarismorum* iocabundus appellat. Franci ipsi non nisi *Rusticam Latinam* dixere: ea fere quam Nithardus hoc loco *Romana* nomine dignatur, quia nimirum in Romanis prouinciis vulgo vt cunque terebatur, quas Romaniam Franci vocabant, eodem Fortunato teste ad Chilpericum: *Hinc tibi Barbaries illuc Romania plaudit*, & a prouincialibus, qui Francis victoribus intermixti Romani in veteribus legibus subinde dicuntur, vsurpabatur. Reges vero ipsos origine nimirum Sicambros, vt vt in subacta Gallia sermonis Latini illæ relliquiæ superessent, patria & originaria sua lingua e Sicambria siue Francia a maioribus allata, potius quam populari illa & rusticana semilatina, denique victrice sua (vt credibile est) potius quam captiua subditorum lingua vsos, eamque diu constanter retinuisse, dum genus Merouingorum & Carolingorum vigebat; cum infinitis argumentis possem, iuuat illustrioribus tantum quibusdam ipsorum vtriusque prosapiæ Regum effatis confirmare.

De Chlodoueo igitur qui primus per baptismi gratiam a B. Remigio accepit fidem salutarem in eius testamento locus extat: *cum duabus villis, quas mihi Dominus illustrisque memoriæ Ludouicus Rex piisimusque Princeps, a me sacro baptismatis fonte susceptus, amore nominis mei* PISCOFESHEIM *sua lingua vocatas mihi tradidit.* Quo nomine per mediam Germaniam complures villæ occurrunt *Bischofsheim* dictæ, eadem forma qua B. Nicetii castellum supra Mosellam extructum & Fortunati versibus nobilitatum *Bischofstein* hodieque vocatur. Porro apud Turonensem quatuor locis legimus Gundobaldum quendam e Græcia profectum Clotharii Regis se filium mentientem, a Gunthramno Rege per indignationem an contemtum BALLOMEREM vocatum, conuitio sine dubio acerbo & graui, sed heic modo fusius non explicando. Sufficiat scire Pseudo-Regem significare, vt BALMOND falsum & improbum tutorem. Ad Carolos venio, de quorum primo continuator Turonensis cap. 103. *Igitur præfatus Pippinus aliam duxit vxorem nobilem & elegantem, nomine Alpheidam ex qua genuit filium vocauitque nomen eius lingua propria* CAROLUM; quod equidem nomen nihil omnino cum Caro aut Carino commune habere, sed merisime Germanum esse, certo certius probarem in continenti, nisi Onomathotheram meum (id nomen singulari *de Germanis nominibus propriis* libro indidimus) vel leuiter deflorare mihi cautio esset. Quis etiam nescit, quæ Mensibus Ventisque nomina ipse Magnus imposuerit? Filius eius & successor Ludouicus Pius, quum in agone mortis obuersantes malignos Spiritus virtute fidei repelleret HUZ HUZ ingeminasse (quod nobis significet Foras Foras) Scriptor vitæ eius testatur. Claudam insigni loco Frodoardi de Synodo apud Ingelheim anno DCCCCXLIX. habita: *Post quarum litterarum recitationem & earum propter Reges iuxta Theotiscam linguam interpretationem &c.* Quo quis quid clarius requirat? Quapropter recte faciunt cordatiores Gallorum, qui linguam Teutonicam (quam vulgus insulsum ceu barbaram & inconditam contumeliose BARRAGOUIN, voce plusquam barbara vocat) quum suis maioribus ipsisque adeo primis & laudatissimis Regibus gentilem & vernaculam fuisse agnoscant, si non ipsi addiscunt & libenter vsurpant, certe ob antiquitatem, copiam & maiestatem admirantur, ipsamque Germaniam in ea qua olim Romani Ilium, veneratione habent.

ANNALES NAZARIANI.

L. S.

BURCARD GOTTHELF STRUVE.

NNales, quos exhibemus, Nazariani adpellantur, eo quod in Monasterio S. Nazarii iuxta Rhenum scripti, prout Quercetanus hoc nomen explicauit. Monasterium hoc nullum aliud est, quam Laurishamense, cuius Chronicon postea exhibemus. Hos in Corpore suo Historiæ Francicæ primum edidit Marquardus Freherus, ex quo Andreas du Chesne eosdem desumsit, atque Tomo secundo Scriptorum rerum Francicarum inseruit. Verum, cum in Codice Bibliothecæ Guelferbytanæ pleniores extent, hos ex eodem Annalibus Fuldensibus subiici voluimus. Freherus & Quercetanus hos ab anno DCCVII. ad DCCXC. exhibent. Hic vero præmittuntur quædam, quæ in iisdem non reperiuntur, omittuntur vero, quæ ab anno DCCVII. ad DCCXL. Codex habet Freherianus. Ab anno DCCXC. vero plura adiiciuntur ad annum DCCCXXVI. vsque, quæ pro more olim consueto veterum Annales continuandi, diuersos sine dubio adgnoscunt auctores. Stylus admodum est corruptus, sæpe vitio vel auctoris vel librariorum peruersus. Eosdem ex ipso Codice nobiscum communicauit Cl. Eccardus in Iulia Academia Historiarum Professor celeberrimus.

ANNALES NAZARIANI

Ponamus ergo ante oculos mentis, quæ illa natura ſit, quæ tenet omnia, implet omnia, circumplectitur omnia, ſuper excedet omnia, ſuſtinet omnia, nec alia ex parte ſuſtinetur, atque alia ſuperexcedit, nec alia ex parte impletur, atque alia circumplectitur: ſed circumplectendo implet, implendo circumplectitur, ſuſtinendo ſupercedit, ſupercedendo ſuſtinet huius naturæ potentia, conſtrictus in ea cogitat animus ſuper vox firmamentum fit.

Dominus noſter Ieſus Chriſtus de natiuitate ſua vsque ad paſsionem ſuam, habuit annos XXXIII. & dies LXI. Mane etenim mundi fuit ab Adam vsque ad Noe annis duo millia CCXLII. hora vero tertia Noe vsque ad Abraham annis DCCC XLII. Sexta ab Abraham vsque ad Moyſen annis D. VI. Nona autem a Moyſen vsque in aduentum domini annis mille D V. vndecima ab aduentu domini vsque ad finem mundi. A mundi principio vsque ad diluuium annis MMCCXLII. Ab initio mundi vsque ad natiuitatem Abraham Annis MMMCLXXXIV. A mundi origine vsque ad agni ſacrificium MMMDCLXI. annis. Ab inſtitutione mundi vsque aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti anni ſunt V. millia D. XLV. A mundi principio vsque ad paſsionem Domini noſtri Ieſu Chriſti anni ſunt V. millia CCXX VIII. *DCCXL. anno Domini Karolus Obiit:*

DCCXLI. Teudeballus reuerſus in Alſatia rebellauit vvascones. Baiuuari in Saxones.

DCCXLII. Franci in exercitu ſuper vvascones poſt ea in Baiuuaria vsque de Lech.

DCCXLIII. Pippinus quieuit & Carlomannus in Saxonia cum exercitu:

DCCXLIV. Franci in Baiuuari, quando ille vallus fuit & romanus egreſſus eſt de Allomannia.

DCCXLV. Franci in Saxonia cum exercitu & Deotbaldus in Alſatius.

DCCXLVI. Karolomannus in Alamannia & poſtea in Wasconia.

DCCXLVII. Karolomannus Romam iuit. Eborhardus defunctus eſt.

DCCXLVIII. Otbertus interfectus eſt, & Griffo in Saxonia elapſus eſt.

DCCXLIX. Franci in Saxonia cum magno exercitu & Griffo in Baiuuaria.

DCCL. Franci in Baiuuaria & Griffo reuerſus eſt in propria.

DCCLI. Pippinus rex eleuatus. Res eccleſiæ deſcriptæ, quæ & diuiſæ. Baldebertus epiſcopus, & Zacharias papa defunctus tertia die, alter Stephani electus & conſecratus.

DCCLII. Pippinus in Saxonia cum exercitu, Griffo Franciam ingreſſus & interfectus.

DCCLIII. Papa in Francia venit, commotuque exercitu Francorum cede facta in Langobardus, receptas res Sancti Petri, reuerſus eſt ad ſedem ſuam & Carolomanni reddit & detentus eſt, & obiit. Domnus Bonefacius epiſcopus in predicatione in Friſia perrexit, vitam temporalem finiuit.

DCCLV. Franci iterum in Langobardia cum exercitu domnus Romanus tranſiuit.

DCCLVI. Papa Stephanus defunctus, Franci quieuerunt, excepto cuſtodes directos ad Arbonam.

DCCLVII.

DCCLVIII.

DCCLIX.

DCCLX.

DCCLXI. Francia in Wasconia Clarmonte conquesierunt.

DCCLXII. Baldobertus obiit. Heribertus abbas ordinatus. Franci in vvasconia Bituricam conquesierunt.

DCCLXIII. Franci absque bello.

DCCLXIV. Tunc ille grandis hiems profuit.

DCCLXV.

DCCLVI.

DCCLXVII. Paulus papa obiit. Heribertus Romam transmissus. Pippinus Tolosa perrexit

DCCLXVIII. Rex Pippinus obiit VIII. Kalend. Octobris. Waifarius antea occisus est.

DCCLXIX.

DCCLXX.

DCCLXXI. Karolomannus obiit pridie non. decembris.

DCCLXXII. Franci in Saxonia.

DCCLXXIII. Maicampus ad Genua & Franci in Longobardia.

DCCLXXIV. Paueia conquesta est. Karolus reuersus est in Franciam. Warinus & Heribertus abbas obierunt. Amicho abbas ordinatus est.

DCCLXXV. Maicampus ad Dura. Franci in Saxonia.

DCCLXXVI. Karolus in Longobardia occiso Rotcauzo. Postea maicampus in Wormatia. Franci in Saxonia sine bello.

DCCLXXVII. Maicampus in Saxonia ad Patrebrunna.

DCCLXXVIII. Karolus rex in Spania, Saxones in Francia.

DCCLXXIX. Maicampus ad Dura. Franci in Saxonia absque bello.

DCCLXXX. Franci in Saxonia, deinde Karolus ad Romam.

DCCLXXXI. Karolus reuersus de Roma maicampus ad Wormatia.

DCCLXXXII. Rex Karolus cum Francis ad Lippia absque bello, & postea Saxones mentiti sunt & quosdam de Francis occisis & iterum rex cum exercitu Francorum super Saxones.

DCCLXXXIII. Rex Carolus cum Francis super Saxones cede facta terram deuastauit. Hiltigardis regina obiit prid Kal. mai.

*(leg. *Rhenum*) DCCLXXXIV. Ad Lippiham transiuit regnum, * deuastauit Saxones.

DCCLXXXV. Rex Karolus in Erespuruc resedit Saxones in pace.

DCCLXXXVI. Turingi deprehensi & detenti. Rex Karolus Wormatia resedit postea Romam perrexit.

DCCLXXXVII. Karolus de Roma reuertens ad Paueia & exinde duxit Langobardos nobilissimos & exiliauit eos in Francia & resedit Wormatia, & exinde perrexit in finis Baiuuariorum & illuc venit Dux Tassilo & reddit ei ipsam patriam, cum baculo, in cuius capite similitudo hominis erat scultum & dedit ei filium suum, Deodone obsidem & Amicho abbas VI. id. nou.

*(Forte omissum est: *comam*) DCCLXXXVIII. Tassilo venit in Franciam ad Ingolunhaim & per illum vxor sua ibidem illi capitis sui * deposuit & vterque consiliati sunt cum filiis eorum.

DCCLXXXIX. XX. anno regnante Carolo rege Ibit cum exercitu magno Francorum super regem Sclauorum, nomine Dragouit, & ipsius Wiltiam conquesiuit in partibus aquilonis vsque ad mare & reuersus in pace.

DCCXC. Anno Franci quieuerunt. *

DCCXCI. Karolus rex perrexit cum tres exercitus in Huni & deuastauit terram illorum ex parte & reuersus est absque bello, & resedit Reganespuruc & inde transmisit Pippinum cum exercitu in Beneuentum; qui deuastauerunt & incenderunt terram ex magna parte.

DCCXCII.

* *(Huc vsque annales nostri conueniunt fere cum Annal. S. Nazarii, quos Freherus primus edidit.)*

DCCXCII. Karolus rex resedit Reganespuruc & rebellabant se Saxones & Sclaui & Fresi ex parte & iterum misit Pippinum & Chlodouicum cum exercitu in Beneuentum & reuelatum est consilium Pipini prauissimum, & iudicia ad mortem consiliatores eius.

DCCXCIII. Karolus resedit Reganespuruc, inde transmisit sacra sua vbi necesse fuit; post hæc egrediens nauigio, peruenit in Sualafeld ad fossatum magnum hieme inchoante cum illis nauibus, & per terram tractis & per flumina venit ad Franchonofurt & ibi hiemauit.

DCCXCIV. Karolus resedit Franchonofurt & congregauit & habuit synodum magnam, postea perrexit cum exercitu in finem Saxoniæ & inde venit ad Aquas, & ibi hiemauit & obiit Fastradana Regina IV. id. augusti; & multi hostes in Slauui occisi.

DCCXCV. Karolus rex perrexit ad Chufstain & ibi plaidauit. Inde venit in Saxones & deuastauit terram illam ex magna parte & obsides plures inde adduxit & tunc tradiderunt se Huni & Zotan. & iterum hiemauit ad Aquas & peruenit ei thesaurus de Hunia.

DCCXCVI. Karolus iterum in Saxonia & depredauit terram illam & incendit maximam partem & Pippinum misit in Hunia ad Hrinc & duxit inde thesaurum magnum ad Aquas & ibi hiemauit & iterum victi sunt Huni.

DCCXCVII. Karolus rex iterum in Saxonia cum naues magnas per terram tractas & per aquas & in ipsas fecit castellum & constrinxit Saxones nimis & transmisit Pippinum cum hoste inter Wenedum & alium hostem in Hunia & Hludouuicum in Spania & ipse peruenit ad Aquas & iterum in Saxonia & ibi hiemauit.

DCCXCVIII. Inde perrexit in antea in Saxonia vsque in Partunvvich. Inde in finem vvinidis & ibi placidauit sicut ipse voluit & tulit obsides multos de Saxonibus, & peruenit ad Aquas.

DCCXCIX. Karolus plaidauit ad Lippihamme, inde perrexit ad Phaderprunnin; Inde transmisit Karolum cum hoste in ante in Saxoniam. Erib, Kerolt occisi; & hic venit Papa Leo ad eum & alii Romani consiliatores eius CCIII. & missi imperatissæ ibi fuerunt, & iterum ad Aquas, inde perrexit in circatum vsque Turnes.

DCCC. Karolus plaidauit in Magontia: Inde perrexit in Italia, peruenit Romam, ibi Imperator factus, & antea misit Pippinum cum hoste in Beneuentum & alios hostes duos, & hiemauit Romam, exiliauit Romanos qui contra Leonem contrarii fuerunt.

DCCCI. Karolus Imperator de Roma perrexit in Francia vsque ad Aquas & ibi plaidauit & inde transmisit missos suos super omnia regna sua, iustitias faciendas, & iurare fecerunt omnes liberi ad suam iustitiam.

DCCCII. Helena Imperatrix de Costinopoli misit legatum suum Leonem spatarium de pace confirmandas inter Francos & Gregos. Celebrauit Imperator natalem domini & pascha Aquis.

DCCCIII. Imperator autem æstatis tempore venit ad Magontiam; Inde ad Reganespuruc & inde proficiscens ad Aquis, vbi natalem domini celebrauit.

DCCCIV. Imperator ab Aquis proficiscens venit ad Niumagum & ibi celebrauit pascha, inde regressus Kal. Sept. ad Aquis Palatium; Ibi natalem domini celebrauit & Pascha.

DCCCV. Cum esset Imperator in palatio Aquis Caroli augusti & Principum eius misit in Sclauos, in regione Pechaim ipsam regionem vadit. Imperator vero perrexit ad Rometicum montem; inde profectus est ad villa, quæ dicitur Teodonis; ibi celebrauit natalem domini.

DCCCVI.

DCCCVII.

DCCCVIII.

DCCCIX.

DCCCX.

DCCCX.
DCCCXI.
DCCCXII.
DCCCXIII.
DCCCXIV. Pridianon Pascha & Gregos missi euenerunt. XVI. Kal. April. Pascha.
DCCCXV.
DCCCXVI.
DCCCXVII.
DCCCXVIII. In ipso anno obitus fuit
DCCCXIX. Domini Caroli
DCCCXX. Regis feli-
DCCCXXI. citer in per-
DCCCXXII. petuum.
DCCCXXIII. In eo anno, quando Hatto Comes & vassus Domini Regis Peretolt inter se accusarent coram Imperatore.
DCCCXXIV.
DCCCXXV.
DCCCXXVI.

CHRONICON LAURISHAMENSE.

L. S. D.

BURCARD GOTTHELF STRUVE.

*Ntiquisſimum Benedictinorum Monaſterium erat Laurishamenſe, quod a magnis Principibus omniumque ordinum hominibus tam multis terris opibusque fuit ditatum, vt cum magno aliquo Epiſcopatu vel Principatu merito potuiſſet conferri. Hoc vero præter incrementa ſua, plures etiam expertum fuit viciſſitudines, quæ varios incitarunt, vt Hiſtoriam, Annalesque huius Monaſterii deſcriberent. Antiquisſimum hoc eſt Chronicon, quod ex peruetuſto Codice ipſius Monaſterii, in archiuis Palatinis reperto, primus * euulgauit Marquardus Freherus. Codicem iſtum, ipſe in notis ad annum 1179. vocat egregium, & nunquam ſatis laudatum, optimæ ſane notæ, & illo ipſo tempore, in quo Chronicon hoc deſinit, ſcriptum. Quis auctor Chronici fuerit, cum Frehero atque Voſſio ignoramus, qui de Hiſtoricis Latinis ** ita ſaltim loqui amat:* Temporibus quoque Friderici Barbaroſſæ vixit auctor Chronici Laurishamenſis. Incipit illud ab anno Chriſti DCCLXIV. Pipini vero, Francorum Regis, anno XII. quo Cancor, Comes pagi Rhenenſis cœnobium Laurishamenſe exſtruxit. Deſinit autem in anno Chriſti CIƆCLXXIX. qui fuit XXVIII. Friderici Barbaroſſæ. Hoc Chronicon ex vetuſto, ac peregregio codice cœnobii Laurishamenſis, primus edidit Marquardus Freherus, vir egregie doctus, ac, dum viueret, conſiliarius Electoris Palatini ad Rhenum. *Hinc Catalogum Abbatum antiquorum huius Monaſterii concinnauit Michael Gaſſen, vna cum aliis de ipſo Monaſterio notatis. Vtroque hoc ſcripto, collatis etiam diuerſis aliis, vſus Georgius Helvvichius, Moguntinus, Metropolitanæ Eccleſiæ Vicarius, ſedulus rerum Germanicarum ſcrutator. Hic enim compoſuit* Antiquitates Laurishamenſes, ſeu Chronologiam præilluſtris, nobilis ac famoſi quondam Monaſterii S. Nazarii Laurishamenſis in Strata montana ſiti: primum Benedictorum, poſtmodum vero Præmonſtratenſium Ordinis ac regulæ, Francofurti 1631. 4. *Anshelmo Caſimiro Electori Moguntino opus eſt dicatum, cuius etiam ſumtibus prodiit. In dedicatione vero Monaſterium ita fuiſſe dotatum dicit, vt cum magno quodam Epiſcopatu vel Principatu conferri merito potuerit. Quidquid enim in vaſallis, miniſterialibus, oppidis, caſtris, villis, iuribus, prouentibus & attinentiis vniuerſis Eccleſia Moguntina in Strata montana & vicinis locis habeat, id omne fere Monaſterii Laurishamenſis olim fuiſſe. Hoc autem ſcripto Chronologiam Monaſterii congeſſit, in qua inprimis eius originem atque fundationem, deinde continuam Abbatum ſeriem, qui ab exordio eius & anno 764. vsque ad annum 1232. quo illud a Benedictinis fuit oblatum, eidem præfuerunt, deſcripſit, ſingulisque ſui temporis res geſtas addidit, eademque hinc inde diplomatibus illuſtrauit. Addidit in fine Statum Monaſterii, qui fuit ſub Moguntinis, in altero ordine Præmonſtratenſi, nectit Catalogum Præpoſitorum, ſubiicit demum Inſcriptiones quorundam tumulorum, qui reperiuntur in Templo Laurishamenſi. Opus rarisſimum hodie, quod beneuolæ communicationi celeberrimi viri, Ioannis Petri Ludouici Conſiliarii atque in Academia Halenſi Profeſſoris regii debemus. Præmiſit autem Helvvichius Proœmium, quo agit de prima origine & fundatione Monaſterii S. Nazarii Laurishamenſis, quod, cum ipſam Monaſterii hiſtoriam in compendio deſcribat, ita, vt introductionis loco eſſe poſſit in hoc noſtrum Chronicon, integrum hic inſeremus.*

Monaſte-

* Sic enim ipſe in notis ad Lupoldum de Bebenburg de Iuribus regni & Imperii p. 57. *priuilegium Othonis I. in Chronico Laurishamenſis Cœnobii, ex archiuis Palatinis a nobis primum edito.*

** *Lib. II. c. LIII. p. 435.*

Monasterium hoc *Lauresham*, vt scriptum reperitur in veteribus diplomatis plusquam sexcentis, iam inde a prima eius fundatione annis & sequenti æuo Carolino datis; Et apud Luitprandum atque in Annalibus a Pithæo editis *Lauresheim*, apud Ottonem vero Frisingensem & alios *Laureacense* (distinctum tamen ab altero Laureacensi cœnobio in Wirtenbergia ad Remsam amnem sito, quod vulgo Laureacum, Lorchense seu *Lorch* nuncupatur) * a Trithemio passim *Laurissense* & *Laurissa* vulgari appellatione *Lorsch* ** dictum, quatuor ab Heidelberga milliaribus distans, antiquissimum & in tota olim Germania famosissimum, situm in pago Rhenensi, in Comitatu olim Gebehardi Comitis, Burchardi aduocati, primitus in Insula quadam Aldenmunster nominata, super fluuium Wisgotz, qui nunc *Weschnitz* dictus, in Ottonica silua juxta oppidum Weinhaim, a faucibus montium erumpens in planitiem effunditur & pagum Rhenensem pertransiens, apud Stein villam infra Wormatiam Rheno miscetur a sacello quodam in D. Petri Apostolorum principis aliorumque cœlitum honorem ibidem ab illustri quondam Cancrone Rhenensis illius pagi Comite, qui sub Pippino primo circa Wormatiam & Heidelbergam longe lateque regnasse legitur, Ruperti filio, Adelhelmi nepote, eiusque matre Willisvvinda religiosa Deoque acceptabili matrona dicti Ruperti Comitis relicta, Adelhelmi Comitis filia, fundato, initium sumsisse legitur, qui piisimi fundatores cogitantes, quomodo ad maiorem Dei gloriam hunc ipsum locum celebriorem redderent, diuino Spiritu induti in monastetium seruorum Dei eundem erigere statuerunt: Sed quia minus id per se poterant venerabili Rutgango Metensis Ecclesiæ Antistiti, Consanguineo suo, vita & conuersatione sancto & deuoto, id ipsum commendarunt, locumque ad monasterium ibidem construendum & monasticæ professionis regulam inibi instituendam tradiderunt ac commendarunt, nullius alterius Episcopii seu cuiuslibet iuri aut dominio eundem subiicientes, quod factum est anno ab incarnatione Domini Saluatoris nostri Jesu Christi 764. temporibus Pauli Pontificis Max. ac Pipini Francorum Regis gloriosissimi, anno regni eius duodecimo. Verum vt piisimi fundatores prænominati desiderii sui promtiorem sortirentur effectum, famulorum Dei, qui illic congregandi & adunandi erant, prouidentes commodis, pro animarum suarum remedio ac salute, ad eundem locum bona non pauca contulerunt, quorum emolumento viuerent, qui altari aliisque diuinis officiis in eodem deseruirent. Et inprimis quidem Ecclesiam in Scarra cum suis appenditiis prædium quoddam in Moguntia, Villam quoque Hagenheim supra fluuium Salusiam in pago Wormatiensi cum omni integritate sua, in agris, vineis, hortis, pratis, pascuis, syluis, cultis incultis atque colendis viis atque inuiis in possessionem monasterii futuri contulerunt. Villam item Birstat cum suis attinentiis tam in terris quam syluis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus omnia & ex omnibus totum & ad integrum, ad dictum locum idem postmodum Cancor Comes cum Angila vxore sua donauit ac tradidit, vt ex donationum literis infra in Rutgango & Gundelando Abbatibus descriptis euidenter patet.

His itaque constitutis Reuerendus Pontifex Rutgangus votum & petitionem Comi-

* Hoc Monasterium in diœcesi Augustana situm æque est ordinis Benedicti, de quo videri possunt Documenta Würtenbergensia *p. 713.* Aliud Laureacum occurrit in Capitularibus Regum Francorum lib. III. c. VI. quæ vero Norici erat Metropolis, & suos nacta fuit Archiepiscopos, quorum Catalogum nectit Hundius Metropoli Salisburgensi.

** Lambecius Comment. de Bibl. Vindob. lib. II. c. VIII. p. 944. vocatur illud perperam *Laurissemum* & *Lorse*, reuera autem appellandum est *Laurisheimum* siue *Laurishaimum*, vel secundum corruptam vulgi consuetudinem *Lorsch.* Huius etiam rationem reddit in nota 4. ex Laurisheim *videlicet siue* Laurishaim *initio per mutationem* AV *in* O *factum est* Lorisheim, *deinde autem* Lorish *seu* Lorisch, *&* *tandem* Lorsch.

Comitis Cancronis eiusque matris venerabilis Dominæ Willisvvindæ gratanter amplexus, prout erat vir deuotus & Deum timens, opus illud fortiter aggressus est, locumque prædictum in Monasterium erigere quantocius procurauit, locosque ac mansiones pro fratribus iuxta D. Benedicti regulam conuenientes, prout loci capacitas permittebat, disposuit, ac fratres maturæ ætatis & consilii viros, dominique timentes Reginfridum scilicet & Vluinum cum aliis quatuordecim a Gorzensi monasterio in Lotharingia, quod ipse iam pridem quoque construxerat, eo direxit, cuncta necessaria tam in alimentis quam in ceteris subsidiis eis impartiens. Vt autem hanc Laurisheimensem & alias quoque duas a se nouiter constructas monasteriorum Ecclesias, Hilariensem videlicet & Gortziensem, Deo omnipotenti iuxta morem dedicaret, missis Romam ad Apostolicam sedem legatis, pro cuius liberatione ab oppressione Haistulfi Longobardorum Regis multa instantia iamdudum laborauerat, a Paulo Pontifice sanctorum quorundam corpora, in quorum honore easdem Ecclesias consecraret, expetiit, cuius deuotionem ac meritum erga Romanam Ecclesiam Pontifex debito fauore prosequens, eidem sacratissima sanctorum Nazarii, Naboris & Gorgonii Christi martyrum pignora per Williharium Sedunensem Episcopum ad Gortziense monasterium delata transmisit, qui venerabilis Episcopus euoluto anni circulo S. Gorgonio in Gortziensi Ecclesia relicto, in Hylariensi basilica S. Naborem collocauit, beatum vero Nazarium ad Laurishamense hoc monasterium destinauit. In cuius occursum tota simul prouincia, plebsque vtriusque sexus, iuuenes ac virgines, senes cum iunioribus vsque ad saltum, qui Vosagus dicitur, certatim irruerunt, Comitesque nobilissimi Cancor & VVarnius cæterique id locorum illustres & spectabiles viri thesaurum beatissimi corporis sibi diuinitus destinatum propriis humeris excipientes, cum hymnis & canticis prosequente monachorum ac populi infinita multitudine vsque ad monasterium detulerunt, immolatoque pretiosissimo redemptionis nostræ sacrificio, eundem summa cum veneratione ac reuerentia in locum ipsi singulari industria deputatum ac præparatum reposuerunt. Verum quia sinus insulæ illius Aldenmünster, in qua monasterium existebat, breuis admodum & constrictus, tantæ multitudinis receptui & quotidianæ frequentiæ, quæ ibidem esse inceperat, non sufficiebat, neque situs ipse loci monasterio tanti nominis & dignitatis per merita huius sacratissimi martyris Nazarii Patroni eius postmodum futuro non adeo competebat, anxia mente reuoluere cœperunt iidem piissimi fundatores cum venerabili Abbate totoque fratrum conuentu, quomodo locum illum pro maiori Dei cultu & honore fratrumque ibidem Deo famulantium commoditate amplificarent. Diuino igitur numine inuocato mutuisque consiliis initis, vnanimibus tandem votis & assensibus concluserunt, vt in editiorem locum illum, vbi nunc cerni datur tam monasterii quam Ecclesiæ totius fabrica multo amplianda transferretur, qua conuentione facta absque mora, tam lapidum quam lignorum aliarumque rerum ad id necessariarum copiam comportantes totius negotii executionem venerabili Rutgango Præsuli ac Abbati antedicto iniunxerunt. Verum cum ipse monasterii curam gubernationemque per se exequi vltra non valeret, vtpote in Ecclesiasticis ratione Episcopii sui Metensis, & regalibus negotiis, quoniam Regibus & Principibus charus & acceptus, iugiter occupatus, Gundelandum germanum suum prudentem admodum & sanctæ conuersationis virum fratrique per omnia similem eidem loco præfecit, ipsumque monasterium cum omnibus pertinentiis suis eo tenore, quo sibi a Cancrone Comite ipsius loci fundatore tradita fuerant, suæ dispensationi commendauit. Qui Gundelandus traditum hunc sibi a fratre locum non ingrato animo suscepit, & vt erat vir deuotus Deumque timens, moræ impatiens, negotiique sibi commissi non immemor, e vestigio monasterium nouum in loco prædicto in Dei nomine ædificare aggressus est, quod & quantocius consummare festinauit, timens ne si (quod sæpius contigisse constat) ipse aut Comes fundator morte præuentus decederet, opus imperfectum tunc illud aut tardius perficeretur, aut penitus intermitteretur, non enim semper tantus amoris diuini Zelus in omnibus ardet, quantum tale negotium requirit. Cancor quoque comes nullis impen-

impenſis ac ſumtibus parcebat, vt incepti operis promoueretur intentio, quippe qui nihil plus optabat, quam diem illum viuere atque videre, quo in nouo hoc cœnobio glorioſe a ſe fundato monachorum choros Deum collaudantes diuinumque redemptionis noſtræ myſterium peragentes tandem cernere poſſet. Interea tamen Rutgangus reuerendus antiſtes, vt tam ſancti operis ſe quoque participem faceret, cruces aureas argenteasque & calices in miniſterium diuini cultus, libros quoque & diuerſa ornamenta ad decorem domus Domini, quæ vt omnia nouerat neceſſaria, tranſmiſit, qui non multo poſt rebus humanis exemptus ad Dominum felici fine migrauit, vir egregius meritique incomparabilis, & omnibus præconiis efferendus.

Anno igitur Dominicæ Incarnationis 777. ab exordio ſeu fundatione prima ipſius monaſterii anno 13. regni vero Caroli Magni Regis inuictisſimi, ex quo defuncto fratre ſuo Carolomanno monarchia ad eum tranſierat, anno 6. per indefesſam Gundelandi Abbatis diligentiam & Cancronis Comitis impenſas maximas, monaſterium nouum conſummatum atque ad finem vsque perductum fuit; cuius ſtructura more antiquorum ſatis pulcra, atque ampla fuit, ligneo tabulatu ſuperius cooperta: diſpoſitio vero clauſtri imitatione veterum ampla quidem ſed ſimplicioris ſtructuræ, talis ſcilicet, quæ non ad faſtum ſed ad deuotionem monaſticam ſatis idonea videbatur: fratrum quoque habitacula per gyrum clauſtri diſpoſita iuxta conſuetudinem temporis illius ſatis pulcra atque ordinata erant.

Perfecta porro iam templi totius fabrica & ſicuti domum Dei decebat, omni ſpecie decoris ornata, vt omnia deſideratum conſequerentur effectum, Gundelandus Abbas Reuerendisſimum Archiepiſcopum Lullum S. Bonifacii Epiſcopi & martyris in Moguntina ſede ſucceſſorem adiens ad conſecrandum nouum monaſterium ſuum rogauit, inuitauit & obtinuit. Vt autem ipſa conſecratio maiori cum ſolennitate atque pompa fieret, idem Abbas apud Spiram ciuitatem Regem Carolum, quem procul dubio maximum huius loci benefactorem, fautorem ac Patronum fore præſciebat, acceſſit magnopere ac humiliter deprecans, quatenus conſecrationi ſuæ Eccleſiæ nouiter fundatæ ac conſtructæ præſens intereſſe dignaretur. Cui pius Rex, qui in cultu diuino promouendo promtisſimus, benigne aſſentiens cum Regina Hildegarde, filiisque Carolo, Pippino ac Ludouico, aliisque plurimis Regni Principibus, qui curiam Imperatoris eo tempore ſequebantur, Lauriſſam venit, vbi prædictus Lullus reuerendisſimus Moguntinenſis Eccleſiæ Antiſtes monaſterium magnifico apparatu & ſumma veneratione ſub initio Calendarum Septembrium anni ſcilicet Chriſti 777. in honorem ſanctisſimæ Trinitatis, beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum & S. Nazarii martyris glorioſisſimi conſecrauit, cooperantibus ſibi aliis Epiſcopis Megingoro, Wiomundo, Angitrammo & Waldrico in præſentia multorum Principum Abbatum & ipſius Comitis Cancronis fundatoris. Conſecratione autem Eccleſiæ ſolenniter iuxta morem peracta, idem Reuerendisſimus Lullus vna cum ceteris Epiſcopis, Abbatibus & Principibus corpus ſanctisſimi martyris Nazarii de Capella antiqui monaſterii cum magno deuotionis honore allatum in eandem transtulit, ac ſub ſummo altari arcæ plumbeæ incluſum honorifice incluſit. Vbi quanta miracula, quæ virtutum inſignia per ipſius S. martyris merita diuinitus effulſerint, quanta pro diuerſis morbis, caſibus, miſeriis, anguſtiis remedia pro ex tunc & deinceps prouenerint, integer libellus a maioribus proſaico metricoque ſtylo ſatis elucubrate de his ab Adalhero presbytero ac monacho, dum ſcholis huius loci præfuit, (cuius etiam liber animarum ad 5. Id. Ap. meminit,) compoſitus traditur, qui tamen ad manus noſtras non peruenit; Manſit autem hic tantus reliquiarum theſaurus ita reconditus per annos ferme 326. ad annum ſcilicet Chriſti 1090. quo, poſtquam XII. Kal. April. ipſa Eccleſia repentino ac miſerabili incendio cum omnibus ornamentis ac tota ſupellectile Eccleſiaſtica conflagraſſet, ab Anshelmo Abbate eodem in loco ſcilicet ſub ipſius ſancti martyris ac Patroni ara, quo repoſitus fuerat in tumba marmorea arcæ plumbeæ incluſus Nonis Iunii

 ſum-

summo omnium gaudio ac iubilo repertus ac debita reuerentia eleuatus fuit, vti in Anshelmo Abbate fusius explicabitur.

Quanta vero fidelium erga hunc locum deuotio, quanta oblationum affluentia, quantis munificentiæ beneficiis gratiis ac priuilegiis summi Pontifices, Imperatores, Reges ac Principes eundem prosecuti fuerint, nec lingua proferre nec litera exprimere valet, quæ autem ex iis nobis cognita erunt, suis in locis demonstrabimus. Inprimis piissimus fundator ipse Cancor Comes vna cum coniuge sua Angila villam Birstat cum suis pertinentiis monasterio tradidit, vt supradictum, cuius donationis litera infra in Gundelando Abbate dabitur, habuit idem Dominus fundator filium Heimericum & fratrem nomine Turincbertum. Turincbertus vero filium Rutberium, qui omnes etiam dictum locum summopere locupletarunt. Pippinus etiam Francorum Rex sumtuosis ædificiis ac donationibus liberalissimis hunc locum auxit & ditauit, quem filius quoque eius Carolus Magnus Rom. Imp. multis prædiis, priuilegiis & donariis exornauit, villam Heppenheim in strata montensi cum omnibus terminis & appenditiis suis contulit, villam item Obbenheim sitam in pago Wormatiensi super Rhenum fluuium cum omni integritatis iure tradidit, per quam Ecclesiam ipso consecrationis die largissime dotauit, quibus beneficiis adiecit etiam piscationis concessionem in Rheno flumine in loco Godenouua cognominato infra finem Hostat, vt Abbas & fratres eius licentiam haberent ad vineam faciendum & ad piscandum, pro opportunitate Ecclesiæ & stipendio ipsorum fratrum; & vt de silua quæ ad illam villam aspicit (cum fructuosa nullatenus esse videretur) vineam faciendi vel emendandi potestatem haberent, in quantum eis opus esset, prendere vel copulare. Item vt in alia marca, quæ ad Virnheim pertinet de pago Lobodense vsque ad fluuium Wisgotz viam integram ad carracandum siue itinerandum habere debeant, & super ipsum fluuium contra ipsum viam faciendam tam super fluuium Wisgotz quam & super alios lacus. Cetera quoque multimodis monasterii vtilitatibus oportuna concessit, quæ suis locis inseremus. Alii etiam Reges Principes, Comites, proceres, ingenui, omniumque ordinum homines per totum Rheni tractum ad infimam vsque Germaniam habitantes, admirabili studio quasi certatim hunc locum ita locupletarunt, vt cum magno Episcopatu vel Principatu conferri merito potuerit. His itaque benefactoribus ac patronis tam variis ac diuersis locus iste indies summopere creuit & magnificatus est tam in rebus quam in possessionibus, & quod maius est in cultu diuino & sanctæ obseruationis profectu atque dominici gregis incremento, domino cooperante & sancti martyris Nazarii patroni merita miraculis ac signis innumerabilibus confirmante. Laus quoque & memoria fratrum huius loci apud Imperatores, Reges ac Principes aliosque magnates semper in magno pretio fuit, non propter vitæ sanctitatem solummodo, verum propter incomparabilem etiam scripturarum scientiam ac doctrinam, quibus præ ceteris eruditi prædicabantur. Vnde nullus in Germania locus fuisse prædicatur, vbi vetustior quam in hoc monasterio bibliotheca fuerit, Munstero testante, * qui se exemplar vnum manu propria Virgilii Maronis conscriptum inibi vidisse ait, inuentumque ibidem fuisse asserit vltimum librum Ammiani Marcellini omnibus adhuc incognitum, postmodum vero publicatum: meliores autem codices inde ad Bibliothecam Ladenburgensem Ioannem Dalburgicum Wormatiensem Antistitem postmodum transtulisse idem refert. Tantus olim istius monasterii, quod veluti in meditullio regni Francorum positum erat, splendor ac dignitas fuit, in quo Ludouicus II. Pii filius Franciæ Orientalis & Boiariæ Germaniæque Rex eiusdemque filius Ludouicus III. Germanorum Exarchus sepeliri voluerunt, vt de plurimis aliis Ducibus ac proceribus ibidem tumulatis taceamus. Extant ibidem in hanc vsque diem ea Regum monumenta licet anepigrapha, vnum retro altare maius; cui applicatum & contiguum est, habens descensum in cryptam, in qua marmor ingens porphyreticum pulcherrimum minime vulgare sepulcrum abunde comprobat, alterum in media naui (vt vocatur) templi columellis suis impositum, nec ineleganti fabrica anti-

* Cosmogr. Lib. III. p 619.

antiquitatem ſuam referens. Quæ quidem duo Ludouicorum illorum Regum eſſe videntur. Eſt ibidem tumulatus Hugo Dux Ludouici III. præfati Regis filius a Nortmannis anno 879. in prœlio cæſus, Reginone teſtante. Item & Boiariæ Dux Taſſilo, qui male a Trithemio & aliis huius cœnobii fundator prædicatur, quem Carolus Magnus Imp. iterato rebellantem & grauiora meritum anno 788. cum filio ſuo Theodone tonſum huic monaſterio intruſerat, vt ſuo loco dicemus, quod varii Annales referunt, & ipſius monumentum in hodiernam vsque lucem ibidem ante aram D. Nicolai Epiſcopi extans ſat clare teſtatur. Kunigundis quoque vxor Conradi Regis ſenioris in D. virginis ſacello ipſius cœnobii recondita perhibetur. Multæ præterea aliæ illuſtres ac nobiles perſonæ hocce in loco ſepultæ monumentis demonſtrantur, quorum quædam, quæ noſtris temporibus adhuc incorrupta cernuntur ac leguntur in fine libri apponemus. Atque hæc breuiter de exordio, fundatione ac progreſſu huius celeberrimi ac famoſisſimi quondam monaſterii dicta ſufficiant: nunc ſeriem Abbatum eiusdem, & quæ ſub ſingulis circa illud memoria digna geſta occurrunt, perſtringamus ab exordio ſcilicet eiusdem vsque ad annum Chriſti 1232. quo ab Imperatore Friderico II. id ipſum ordini Benedictinorum ablatum, in manus aliorum, Præmonſtratenſium ſcilicet fratrum, datum fuit & principatus eius cum omni honore, vaſallis, miniſterialibus, oppidis, caſtris, villis, iuribus prouentibus & attinentiis omnibus, quem Abbas ejus ſemper habere conſueuerat, Sifrido Archi-Epiſcopo & Eccleſiæ Moguntinæ Gregorio IX. Roman. Pontifice hoc ipſum approbante & confirmante donatus. *Sic etiam breuem huius Monaſterii deſcriptionem præbet Marquardus Freberus * his verbis:* Hoc enim eſt illud, quod tempore Pipini Regis CANCOR illuſtris Rhenenſis pagi Comes, Ruperti F. Adelhelmi N. (vt Annales eius Cœnobii teſtantur) cum matre ſua Williſvvinda Ruperti Comitis vidua, in inſula Aldenmunſter nominata, primus fundauit & magnifice dotauit: poſteaque Rutgangus Metenſis archiepiſcopus Beato Nazario, allatis Roma iſthuc eius leipſanis conſecrauit: Carolus denique Magnus, qui & præſens conſecrationi adfuit, multis prædiis, priuilegiis & donariis exornauit: aliique principes, Comites, proceres, ingenui, omniumque ordinum homines per totum Rheni tractum ad infimam usque Germaniam habitantes, admirabili ſtudio quaſi certatim locupletarunt, vt cum magno Epiſcopatu, vel Principatu conferri potuerit. Eo Taſſilonem Boiariæ Ducem iterato rebellantem, & grauiora meritum, Carolus Magnus Imp. detruſit, vt varii Annales referunt, & ipſius ibi monumentum adhuc viſitur, cum hac inſcriptione:

CONDITVR. HAC. FOVEA. QVEM. PIE. CHRISTE. BEA.
TESSILO. DVX. PRIMVM. POST. REX. MONACHVS. SED. AD IMVM.
IDIBVS. IN. TERNIS. DECESSERAT. ISTE. DECEMBRIS.

Sed & Ludouicus II. Pii F. Franciæ Orientalis & Boiariæ Germaniæque Rex, & huius filius Germaniæ Rex in eodem monaſterio tumulari voluerunt, (tantus fuit olim loci ſplendor, qui veluti in meditullio regni Francorum poſitus) vt Chronica ipſius Cœnobii fidem faciunt, & præter Aimoinum, Reginonem, etiam antiqui annales Anonymi ſub anno DCCCLXXXII. Ne de recentioribus, Trithemio, Auentino, ſubſidium quæramus. Et extant omnino ibidem in hanc diem ea Regum monumenta, licet anepigrapha: vnum retro altare maius, cui applicatum & contiguum eſt, habens deſcenſum in cryptam, in qua marmor ingens porphyreticum pulcherrimum, minime vulgare ſepulcrum abunde comprobet: alterum in media naui (quæ vocatur) templi columellis ſuis impoſitum, nec ineleganti fabrica antiquitatem ſuam referens. Quæ quidem duo Ludouicorum illorum Regum eſſe non dubito. Eſt ibidem etiam tumulatus Hugo Dux, Ludouici illius III. filius naturalis, a Normannis in prœlio cæſus anno DCCC LXXIX. Reginone teſte: ſed & aliæ illuſtres perſonæ ſine dubio complures: quorum memorias curioſo ſpectatori per ſe luſtrare licet. *Sedulus Hiſtoriæ Monaſteriorum indagator Aubertus Miræus in Originibus Benedictinis quidem nihil de hoc Monaſterio habet: Aſt in Chronico Ordinis Præmonſtratenſis ** hæc habet.* Libet hoc loco celebrare & Lauriſſam, celeberrimum olim Germaniæ in agro Womatienſi monaſterium. Eſt illud conſtructum a Carolo Magno Imp. ſiue, vt alii volunt a Pipino; in quo Taſſilo Bauariæ Dux ob fidem violatam vna cum filio Theodone a Carolo Magno incluſus fuit. A prima inſtitutione traditum fuit Monachis Benedi-

* *Origg. Palatinis p. I. c. VI.* ** *Ad annum 1145. p. 114.*

nedictinis, postea vero Præmonstratensibus. Testatur Münsterus, hoc in monasterio vetustissimam fuisse Germaniæ Bibliothecam; in eaque vidisse se exemplar antiquissimum, quod manu Virgilii scriptum titulus præmonebat. Hoc constat (*vt & idem Münsterus fatetur*) hic vltimum Ammiani Marcellini librum repertnm esse, posteaque typis editum. Scribit item Erasmus ex hac Laurissensi, siue Lorsensi Bibliotheca erutos quinque posteriores Titi Liuii libros: qui hodie passim exstant. *Cæterum Ioannes Dalburgius, VVormatiensis Episcopus inde ad Bibliothecam Ladenburgensem meliores quosque Codices post transtulit, teste eodem Münstero. Huius vero locum hic adducere supersedemus, cum Helvvichius iamdum ipsius vtatur auctoritate, ipse etiam Miræus Münsteri locum plenius illustret. Quod autem ad Codicem attinet, huius pleniorem notitiam dedit Erasmus Roterodamus in præfatione quinque posteriorum librorum Liuii, quos Simon Grynæus ex ipso hoc Manuscripto Basileæ 1531. typis Frobenianis fecit excudi, his verbis:* Titus Liuius, Latinæ Historiæ Princeps, iam quidem frequenter excusus est, sed nunquam antehac vel magnificentius vel emendatius; &, si hoc parum est, quinque libris modo repertis auctus: quos bono quodam genio in Bibliotheca Monasterii Laurisseni, aut, vt vulgo, Lorsensis, reperit Simon Grynæus, Vir, vt in omni genere literarum citra supercilium eruditus, ita prouehendis liberalibus studiis natus. Id autem Monasterium est e regione Wormaciæ siue Berbethomagi trans Rhenum a Carolo Magno septingentis abhinc annis & eo amplius extructum, ac librorum copiosissima supellectile instructum. Nam hæc olim præcipua cura Principum fuit; & hic solet esse charissimus Cœnobiorum thesaurus. Archetypum erat admirandæ vetustatis prisco more perpetua literarum serie ita depictum, vt difficillimum fuerit verbum a verbo dirimere nisi docto, attento, & in hoc ipsum exercitato. Vnde non parum negotii fuit in parando exemplari, quod typographicis operis traderetur vtendum: nec minore cura, quam fide aduigilatum est, ne vsquam in describendo ab archetypo recederetur. *Hic ipse Codex reperitur nunc in Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi, teste Lambecio.* * *Gabriel Bucelinus* ** *ex vnico hoc monasterio ob diuersam adpellandi rationem quatuor facit, dum ait: Lauresheim* monasterium Benedictinum, quod fundauit Cancor Comes de Rinicgovve, Ruperti filius, in diœcesi vt credimus, Moguntina. *Lauriscum* ordinis Præmonstratensis Cœnobium in diœcesi item Moguntina, cuius meminit in Archiepiscopis Galliæ Christianæ Claudius Robertus. *Laurissa* VVormatiensis diœceseos Ordinis olim Benedictini potens & nobile Cœnobium, Congregationis Hirsaugiensis, cuius alter restitutor fuit Sigehardus Abbas e S. Aurelii Hirsaugiæ postulatus, ex quo item prodiit Ebbo VVormatiensis Episcopus, & & multi alii viri Illustres. Postero tempore successere in idem Cœnobium Præmonstratenses. *Laurissa*, olim Tarissa, Cœnobium Ordinis Benedictini in Franconiæ Ducatu, & Diœcesi Herbipolensi, ex arce in domum Dei conuersum, de quo Trithemius Chronico Hirsaugiensi. *Caspar Bruschius, licet Episcopatus atque monasteria Germaniæ multa cura descripserit, nihil tamen de hoc monasterio tradit, nisi quod in Cœnobii Martalensis descriptione* *** *vno saltim verbo eiusdem iniiciat mentionem. In Notitia Monasteriorum antiqua, quæ imperante Ludouico Pio in conuentu Aquisgranensi anno DCCCXVII, fuit scripta,* **** *Monasterium sancti Nazarii dicitur, atque inter ea refertur, quæ dona & militiam regi facere debebant. Sed, vt ad ipsum hoc Chronicon redeamus, eiusdem primam partem, vsque ad Ottonis M. tempora Tomo tertio Scriptorum rerum Francicarum inseruit Quercetanus. In nostra vero editione Chronicon hoc contulimus cum Annalibus Fuldensibus, Rheginone, Hermanno Contracto, Mariano Scoto, Sigeberto Gemblacensi, Lamberto Schafnaburgensi, Luitprando, Ottone Frisingensi. Ex recentioribus vero nobis præter Freheri Origines Palatinas, Lehmanni Chronicon Spirense, Helvvichii Antiquitates, & Caroli Ludouici Tolneri Codex Diplomaticus Palatinus nobis vsui fuerunt, cuius notas in diuersa Diplomata Monasterium hoc concernentia, hic adiecimus, quædam eciam diplomata ex Frehero & Lindenbrogii Codice Scriptorum rerum Septentrionalium inseruimus, & textui subinde notas proprias subiecimus. Dum & Ioannes Trithemius in Chronico suo Hirsaugiensi nostræ Historiæ facem præferret eximiam, immo Chronicon hoc Laurishamense quasi continuaret, ad pleniorem historiæ notitiam, integrum locum Chronico subiecimus. Tandem, vir maxime Reuerendus, Io. Philippus Storrius, Sacrorum apud Heilbrunnenses, atque Gymnasii Inspector nobiscum beneuole communicauit Breuem & compendiosam relationem de fundatione, consecratione, incremento & decremento Cœnobii Laurissensis, ex peruetusto Codice membranaceo extractum atque continuatum per Georgium Vogelium, Collegii Beatæ Mariæ Virginis Wormatiensis Decanum, quæ cum nunquam ante hac edita, atque supplementi instar esse posit, agmen claudit Historia Laurissensis.*

CHRO-

* *Comment. de Bibl. Cæsar. lib. II. c. VIII. n. 943.* ** *Germ. sacra P. II. p. 53.* *** *Chronol. Monast. Germ. p. 296.* **** Apud Baluzium *Tom. I. p. 589.*

CHRONICON LAURISHAMENSE.

A PRIMA EIVS COENOBII FVNDATIONE PER Cancronem comitem Rhenensem sub Pipino rege, vsque ad annum Domini MCLXXIX. sub Friderico Imp. deductum.

E PERVETVSTO CODICE IPSIVS

Monasterii, in archiuis Palatinis.

CHRONICON LAURISHAMENSE.

DE

FUNDATIONE LAURESHAMENSIS MONASTERII

ANNO Dominicæ incarnationis DCCLXIV. Pippini vero regis Francorum (qui ex sententia Zachariæ Papæ deposito Hilderico, perbeatum Bonifacium Magontinæ sedis archiepiscopum & martyrem, ex præfecto palatii in regiam dignitatem est vnctus, ac postea per Stephanum Papam apostolica vnctione confirmatus) anno XII. Cancor illustris Rhenensis pagi comes cum matre sua religiosa & Deo acceptabili Willisvvinda, vidua Ruperti comitis, monasterium Lauresham in insula, quæ nunc appellatur Aldenmünster, initiantes venerabili Rutgango Metensis Ecclesiæ archiepiscopo ad instituendam inibi monasticæ professionis militiam tradiderunt: nullius quidem episcopii seu cuiuslibet iuri aut dominio subiicientes; sed quia minus id per se poterant, tanquam consanguineo & tum in Dei rebus viro spectatissimo perficiendum gubernandumque sub traditionis titulo commendantes. Qui vt desiderii sui promtiorem sortirentur effectum, famulorum Dei qui illic adunandi erant, prouidentes commodis, Ecclesiam in Scarra cum suis appenditiis, prædium suum in Magontia, villam quoque Hagenheim cum omni integritate in possessionem eiusdem monasterii contulerunt, ecclesiamque ibidem in honore beati Petri Apostoli præfatum Pontificem consecrare exorauerunt.

A. Fuld. 752.
Cancor. comes pagi Rhenensis.
Rutgangus Metens. archiepiscopus.
Albericus 765.
Helvvich. p. 11.

*Donatio * domnæ Willisvvindæ, & filii eius Cancronis Comitis, de Hagenheim.*

ANno duodecimo regnante domno nostro (a) Pippino rege, sub die IV. Id. Iulii, ego Willisvvinda Deo sacrata, & filius meus Cancor Comes, (b) pro Dei intuitu vel

O   pro

---

* Idem diploma M Freherus Origg. Palatinis *P. I. p. 170.* inseruit & Helvvich *Antiquit. Laurishamensibus p. 13.* Carolus Ludouicus Tolnerus inter diplomata Historiæ Palatinæ adiecta, hoc primum esse voluit, cuius etiam notas, quæ plurimum illustrant, hic subiiciemus.

(a) *Pipinus* Rex filius Caroli Martelli Maioris Domus, ex maiore Domus Rex Franciæ electus & coronatus a S. Bonifacio Archi-Episcopo Mogunt. anno 751. 1. May. Suessionibus, anno seq. Kalendis Martii Anno I. regni Vermeriæ diploma dedit, vti supra in Hist. Pal. ex Mabillone *l. de re dipl. 6. pag. 491.* ostensum. Secundo coronatus est, vna cum 2. filiis Carolomanno & Carolo à Stephano Papa in monast. S. Dion. A. 753. 28. Iul. Donatio itaque Willisvvindæ facta An. 763. & non An. 764.

(b) *Cancor Comes* Rhenensis circa Wormatiam & Heidelbergam longe lateque regnasse scribitur. Et sunt qui autumant, eum vel S. Ruperti Epis. Wormat. & Salisburg. Comitis Rhenensis A. 718. 27. Mart. defuncti Consanguineum vel eodem ex stemmate Comitum Rhenens. oriundum, eiusdem S. Ruperti vel ex fratre vel sorore nepotem fuisse, de quo tamen nihil certi statuere licet.

pro animæ nostræ remedio seu & pro æterna retributione, vt non inueniat in nobis vltrix flamma quod deuoret, sed Domini pietas quod coronet, ideoque nos in Dei nomine donamus ad sacrosanctam ecclesiam sancti Petri seu ceterorum sanctorum, quæ est constructa in loco nuncupato Lauresham, (c) in pago Rhenense, super fluuium Wisgoz quam

Adelmus Comes Rhen. ob. - -
Vx. N.

Rupertus Comes Rhenens. ob. - -
Vx. Willisvvinda f. Adelhelmi Com.
Ob. in cœnob Mogunt. A.

HeimericusCom.Rhen. CancorComesRhen.ob.sep.in Mon.Laurish. Turinebert9.Com.Rhen.ob.
Vx. Angila f. - - - Vx. N. - -

* Heimericus Comes Rhen. ob. - - Rupertus Comes. Rhen. ob.
Vx. N. - - - - - -

* Eiusdem forsan mentio in Annal. Fuld. ad A. 810. vbi Heinr. vocatur.

(c) *Lauresham in pago Rhenensi*, hic Francis Rhinichgovve & Rinicgovve, bona ex parte in strata Montana situs, ita vt hodie pleræque villæ istius pagi in Præfectura seu Burggrauiatu Starckenburgensi positæ, ipsaque præfectura annotante Frehero nostro, nil nisi vetus ille pagus Rhenensis esse videatur, diuersus tamen 1. ab eo Rhingovve dicto, qui est in Rhætia 2. ab eo Rhingovve nuncupato, qui ex aduerso Moguntiæ & Bingii ad dextram Rheni ripam est, atque hunc pagum Obrincum (quasi *Ober*-Rinckau) dictum fuisse veteribus B. Herold. *l. de stat. legion. in vet. Germ. c. 25.* Serarius *rer. Mog. l. I. c. 12.* aliique contra Ptolomæum ostendere conantur. Prioris vero villæ hæ sunt:

Aldenmünster insul. in qua monasterium Laurisham exstructum fuit.. *Altdolfelsbach* forsan hodie Alsbach juxta oppid Svvingenberg. *Basinesheim*. Buosinesheim super fluv. Liutra, hodie Bensheim *Bettbenheim. Babestat. Birstat. Birckennovva* hodie Birckenau. *Bibinsloz* super fluv. Wisgotz hodie Bibles. *Bichunbach, Bikenbach* quondam Baronia, hodie iuris Landgrauii Hasso-Darmstad. & Comitum ab Erpach. *Camben, Dornheim, Eccandorph, Elimaresbach. Erifeldon s. Ebrfelden. Eberstatt.* Heberstat. *Franckenfeld*, forsan hodie *Franckenstein* arx. *Frigbodesdorphe, Gaulago, Gunnenbach. Gernesheim, Kerenesheim. Gernichesheim*, hodie Gernsheim. *Geravv*, villa juxta Tribuiam antiquam hodie tractus in Comitatus Cattimelibocensis parte anteriori, *das Geravver Ländlein. Hemingesbach*, hodie Hemspach, *Hephenheim, hodie Heppenheim an der Bergstrass.* Cujus marchæ descriptio antiqua hæc est:

Descriptio Marchæ siue terminus Syluæ, quæ pertinet ad Hephenheim in pago Rhenensi, sicut semper ex tempore antiquo Ducibus & Regibus ad eandem villam tenebatur, vsque dum eam Carolus Imperator tradidit ad S. Nazarium pro remedio animæ suæ.

Inprimis incipit a loco qui dicitur *Steinvortovva*, vbi Gernesheim Marca adiungitur ad Hephenheim Marcam. Inde ad *Langvvata*. Inde *in Ginnesloch*. inde in *Woladam*. inde ad *Adolvesbach*. Inde in *Felisberck*. De Felisberck in *Reonga*. Inde in *Wintercasten*. Inde in mediam *Arezgreste*. Inde in *Welinebouce*. Deinde in summitatem *Hildegeresbrunno*. Inde in *Burgunthard*. De Burgunthard in *Eichesbart*, vbi Rado Domini Regis missus fecit tumulum seu cumulum in confinio silvæ, quæ ad Michlinstat pertinet. De illo tumulo in *Vlisbrunnen*. Inde in *Mosebart*, vbi alius tumulus est factus. Deinde in *Lintbrunnen* vbi est tertius tumulus. Inde in *Albvvinesneida* vsque in *Moresberck* in fl. Necker, vbi Lutra riuulus intrat in Necker. Deinde tendit per longum Necker & peruenit ad locum vbi Vluena fluv. intrat in Necker. Deinde iuxta Vluenam vsque in *Franconodal* summitatem, vbi Steinhaha riuulus incipit manare. Deinde ad pendentem Rocham. Inde in Gunnesbach summitatem. Et sic per totam siluam in longum vsque in medium *Katesberck*. Inde in stratam publicam, quæ ducit de pago Lobodonense. Et sic peruenit in *Wisgotz*, & sic per longum Wisgoz vsque ad *Lauresham*. Inde iterum in *Steinfortovva*. Hanc villam cum silua habuerunt in beneficio Wengenlenzo pater Warini & post eum Warinus Comes filius eius in ministerium habuit ad opus regis & post eum Bongolfus Comes, quousque eam Carolus Rex S. Nazario tradidit. Iste Warinus ex præcepto Caroli R. A. XXVII. regni eius, mediante mense Augusto placitum in eadem Silua ad tumulum, qui dicitur Walineboug habuit, & cum illustrium virorum judicio & testimonio terminum & diuisionem

quam nos propter nomen Domini de nouo ædificauimus, vbi præest vir venerabilis Ruodgangus archiepiscopus (d) & abbas, donatumque in perpetuum esse volumus, & promtissima voluntate confirmamus: hoc est, villam nostram in pago Wormatiense, in

eius faciens eam a silua, quæ pertinet ad Moynecgovve & ab omnibus circumpositis Marchis sub certis & designatis limitibus disterminauit, quorum limitum hæc sunt vocabula: *Steinfurt*, *Ginnesloch*, *Walodam*, *Adolfesbach*, *Felisberck*, *Wintercasto*, *Gelicheberga*, *Aresgreste*, *Walchinboug*, *Burgguntbart*, *Eicheneshart*, *Heldegeresbrunno*, *Morabart*, *Lintbruno*, *Cravvinbergk*, *Albwinesneira*, *Mauresberck*, *Gamenesbach*, *Igilesbuch*, *Rennolfesf* l *vsque in Vluena*, *qua influit in Neckar*. *Ab Vluena vsque in Franconodal.* Ad petram in *Kasenowa*. Ad petram ad *Hirselandem Loubwisa*, *Marlacha*, *Musa*, *Aganroth*. Infra hos limites, iuxta decursum fl. Wisgotz, qui ex duobus fontibus scatet, secus duos riuulos videl. *Manoldescella* & *Kirchgisesbura* sitæ sunt hæ villæ: *Furte*, *Rintbach*, *Morlenbach*, *Birckennovva*, *Winenheim*, *Hemmingesbach*, *Lutenbach*, *Hephenheim*, *Besinsheim*, *Vrbach*, *Lauresham*, *Bisestat*; Huic determinationi hi testes interfuerunt: De Lobodengovve, Dietprecht, Erpolt, Engilbrecht, Leitrad, Isenbrecht, Reginbrecht, Hertrinc, Hadebrecht, Bubo, Erckenbrecht, Nauthoch, Helmbrecht. De Wingarteiba: Adelbodo, Snelhart, Waldrich, Bodolof, Albrich, Dragebodo, Gebehart, Moar. De Moynicgovve & Rinecgovve: Rupertus Comes, Gerhart, Wolfhart, Rado, Lambodo, Tiedo, Rugger, Wacher, Beinung, Duodo, Hereman, Hererat, Regenher, German, Wachmunt, Rudolf, Vgo.

Terminatio Ecclesiæ in Heppenheim facta sub Carolo M. saxo incisa adhuc ibidem extat in æde parochiali.

Hæc est terminatio istius Ecclesiæ, *Gadero*, *Ruordbardersloch*. *Anzen*, *Hasal*. *Hagenbuocha*. Super montem *Emminesberc* vsque ad *Cilevvardesdorp*. *Sul*. *Keselberg*, *Rorensolun* à *Hurnenecga* vsque ad *Schenbach* à *Scenbach* vsque *Razenhagan*, à *Razenhagan* vsque ad paruum *Ludenvviscoz*, à *Ludenvviscoz* vsque ad *Mitdelecbrun*. *Richmannesten* vsque *Albenesbach* vna *Albenesbach*. Huc. altera illuc *Fronerut*, *Stentenros* vsque *Scelmenedal*, *Megenzenrut*, *Sultzbach* vsque ad medium fretum, *Wagendentor Bluenesbuobel Hadellenbac* *Herdengesrunno Snellengiezo* vsque in medium Wisgoz & in medietate Wisgoz vsque ad Gaderen, hæc Terminatio facta est An. Dom. Incarnationis DCCCV. à Magno Carolo Romanorum Imperatore.

Herulfesheim & *Husum* villæ in Basinsheimer marca. (1) *Langundun*, hodie *Langen*, cuius terminationem veterem vid. infra. *Leheim*, *Lieberesbach*, *Locheim* super: & infer. *Liuthershuson*, hodie *Leuthershausen Langvvata* hod. *Langvvraden*. *Laurisham* monast. in Comitatu Gebehardi & Burcardi Aduocati vbi Nazarius, cuius natalis 12. Iunii celebratur, in corpore quiescit. *Oncular*, *Pisinheim* seu Pisinhano, marca. *Phungestat*, hodie *Funckstatt* Raureheim seu Rotheim Ricimago. *Scarra*. *Seheim* villa, hodie præfectura minor Comitum Erpacensium. *Steine* iuxta Rhenum in Comitatu Conradi Ducis. (2) *Suainheim*, *Sueinheim*, hodie *Schvvanheim* iuxta oppidum Bensheim. *Suarzahab* fluv. *Sulzbach*. *Triburia*, villa regia. *Thornheim*, *Virnunheim*. *Virnheim* de qua infra. *Wadtinheim*, Wartenheim in Comitatu Vdonis ad fluv. Wisgoz. *Wisgoz*, Wischoz fluv. hodie Weschnitz. *Zullenstein*, villa in ripa & portu Rheni fluminis.

(1) Terminatio antiqua villæ Langendun:

Incipit a loco, qui dicitur *Rodesbach* deinde super medium *Stafuleshart*, inde à *Lobbensouue* inde (a) *Ginnesheimerreine*, inde ad *Driechlaba*, inde ad *Bucheivvege*, inde ad *Spiren*, *Dilingermarca*, inde super *Roffesbart*, inde super *Cuberesbart*, inde super *Ouemda* (hod. *Offendal*) inde iterum in *Rodesbach*. &c. Hæc nom. virorum, qui iurauerunt præsente Ruthardo Comite & misso Regis Ludouici iunioris, quod secundum conscriptionem istorum locorum semper eadem silua pertinet ad *Langunga*, & ita habuit eam in beneficium quidam vir nomine Folcrat, & post eum Osther, donec sub ipso Osthero seruo Regis de Triburen eandem siluam per vim intrauerunt, & sibi eam deinceps vindicare cœperunt. Isti sunt qui iurauerunt: *Rudoch*, *Lintumvvare*, *Gozolach*, *Ratger Liubuart*, *Beinber*, *Adelhelm*, *Godehelm*, *Berchtunc*, *Drasemund*. Isti sunt qui audiuerunt: Ruthardus Comes, Cilevvart, Gernant, Rambert, Herivvic, Hildebalt, Adelhung, Rutart, item Gernant, Adelhelm, Ruotvvic, Altvvin, Willefrit & alii.

(a) *Forsan Gernesheim.*

(2) Notitia de inquisitione veteris Marchæ Hurfelder, in qua villa, quæ dicitur *Saenheim* sita est.

In A. XIV. regni Domini nostri gloriosiss. Imperatoris Caroli Magni publico apud eundem Principem habito placito, facta est inquisitio. De Sueinheim si *per Drictum* Gallis *par droict*, deberet attingere ad villam Hurfeldo Marcam, quam ipse Dominus & semper nominandus Carolus dedit in Eleemosyna ad partem S. Nazarii. Hæc sunt nomina Testium, qui in ipso placito fuerunt. Heimericus Comes, Dominæ nostræ Willisvvindæ filius, Widrat,

loco qui dicitur Hagenheim, ſuper fluuium Saluſiam, quæ mihi de parte genitoris mei nomine Adelhemi legibus obuenit, vel vndecunque tam de alode, quam de comparato, ſeu de quolibet adtractu ad nos noſcitur perueniſſe, cum integritate ſua, terris, domibus, ædificiis, campis, pratis, vineis, ſiluis, aquis aquarumve decurſibus, farinariis, litis, libertis, conlibertis, mancipiis, mobilibus & immobilibus, peculio vtriusque ſexus tam maiore quam minore genere vel ætate, quicquid dici aut nominari poteſt, re inexquiſita cum omni ſuppellectile, ſicut a nobis moderno tempore poſſideri dinoſcitur, donamus, tradimus atque transfundimus: ita vt ab hac die iam dictus domnus Ruodgangus, vel ſui monachi qui ibidem in ipſo monaſterio habitare videntur, vel ſucceſſores eorum habeant, teneant, atque poſſideant, & quicquid exinde facere pro oportunitate loci ipſius voluerint, liberam & firmiſſimam in omnibus habeant poteſtatem. Si quis vero quod futurum eſſe non credimus, ſi nos ipſi, vel aliquis de heredibus vel pro heredibus noſtris, ſeu qualibet vlla extranea perſona vel quicunque contra hoc teſtamentum, quod nos ſpontanea voluntate fieri decreuimus, venire temptauerit, aut id infringere voluerit: ante tribunal Chriſti in die iudicii rationem cum ipſo ſancto Petro deducat, & inſuper inferat partibus ipſorum monachorum vna cum partibus fiſci auri libras 5. argenti pondera decem, & quod repetit, hoc omnino euindicare non valeat, ſed præſens donatio teſtamenti huius omni tempore firma & inuiolata permaneat ſtipulatione ſubnixa. Actum Laureſham (e) publice ſub die & tempore quo ſupra. Signum † Williſvvindæ Deo ſacratæ, & ſignum † Cancronis Comitis filii eius, qui hoc teſtamentum fieri & firmari rogauerunt. Signum Heimerici filii Cancronis. Ego Automadus Treuerorum epiſcopus ſubſcripſi. Ego Albericus epiſcopus. Ego Iohannes epiſcopus. Ego in Dei nomine Helmericus notarius ex iuſſu domini Ruodgangi archiepiſcopi cartam hanc ſcripſi, diemque & tempus vt ſupra deſignaui. P. 57.

DONATIO * CANCRONIS DE BIRSTAT, ET TERMINO IPSIVS VILLÆ.

Ego in Dei nomine Cancor, (a) & Angila coniux mea, cogitantes caſum humanæ fragilitatis, qualiter peccata noſtra poſſimus minuere (donante domino) & ad æterna gaudia peruenire, idcirco pro animæ noſtræ remedio, vt dominus Ieſus Chriſtus veni-

---

drat, Franco, Folcrat, Erbivvart, Benno, Friderich, Erneſt, Ireminulf, Waltheri, Heitung. Ibi fuerunt etiam miſſi D. Regis Guntramnus & Herirardus, Cancellar. & Scabini & teſtes hi: Guntramnus Comes, Altraat, Theodo, Zeizo, Frickio, Geslelia, Sigefrit, Adalman Herirat, Rado, Rutger, Riphvvin, Stahal filius Maſſæ, VVelafrid, Hucbert, VVillehelm. Hi omnes atteſtati ſunt, quod absque omni ambiguitate per drictum in Eleemoſyna D. Regis ad partem S. Naz. villa Sueinheim cum adiacentiis ſuis attingere deberet, eo quod infra marcam Hurfeldun ipſa villa Suenheim ſita eſt. Igitur in illo die Lunæ, (quem nos dicimus 2. feriam) proximo, qui fuit VIII. Id. Iun. venerunt miſſi D. Regis Richardus & Guntramnus Comes iam dictam villam Suenheim cum præfatis Scabinis & teſtibus & ſimiliter omnes conſona voce ſicut prius in I. placito dixerunt: ac ſi præcepto Regali teſtificatio illorum confirmata eſt.

(d) *Ruodgangus Archi-Epiſcopus Metens.* Conſanguineus Cancronis Comitis Rhen. cui VVillisvvinda & Cancor monaſterium inſtituendum commendarunt, ſed hic Eccleſiaſticis & regalibus occupatus negotiis fratri ſuo Gundelando Laurishaim commiſit & ita ſecundus Abbas factus eſt, fertur & Ruodgangum Gorzienſe monaſterium fundaſſe.

(e) *Laureſham* Monaſterium in inſula Aldenmünſter extructum. A. 763. quod poſtea Fridericus 2. Imp. cum omnibus pertinentiis A. 1232. Sigefrido Archi-Epiſc. Moguntinenſi donauit, dato ſuper hoc diplomate quam donationem poſtea Gregorius 9. Pontif. Rom. ad inſtantiam Archi-Epiſcopi confirmauit vid. Trithem. Chron. Hirs.

* Reperitur hæc donatio apud Helvvichium *p. 18.* Freherum *p. 172.* Tolnerum *n. 2.* cuius etiam notas hic ſubiecimus.

(a) *Cancor* Comes pagi Rhenenſis, qui ſub Pipino R. circa VVormatiam & Heidelbergam longe lateque regnaſſe legitur apud Freher. *Orig. P. p. 2. p. 115.* ex Leodio, verum fallitur Hub. Leodius, & cum eo Auctor MSti Bipontini de Rheni Palatinis, Ritterhuſius apud Imhof. *notit. Proc.* Bar. à Geiersberg de Elect. Pal. *p. 276.* Paræus *Hiſt. Pal. pag. 151.* alii, ſtatuen-

veniam de peccatis nostris tribuere dignetur, donamus, tradimus, vel firmamus admonasterium sancti Petri quod appellatur Lauresham, seu ad sanctum Nazarium martyrem, qui ibidem in corpore requiescit, vel ad illam congregationem monachorum quæ ibidem conuersari videtur, vbi vir venerabilis Gundelandus abbas praeesse videtur, donatumque in perpetuum esse volumus & promtissima voluntate confirmamus: hoc est, terram & siluam quæ est in illa marcha de Birstat, (b) seu in ipso fine: de illo rubero

 qui

tuentes, Cancronem hunc primum Palatinorum Rheni Satorem extitisse, hi enim cum legerent, Comitem hunc Rhenensem Monasterium Laureshaim in Insula Aldenmünster dicta in eodem tractu 4. Heidelberga distans milliaribus fundasse, deque suo dotasse (quod postea Rutgangus Episc. Metens. B Nazario allatis Roma eius reliquiis, præsente Carolo Magno, teste Frehero nostro, consecrauit, qui non solum illud variis prædiis, bonis priuilegiisque adauxit, sed & alii insequentibus temporibus * Principes, Comites, aliique omnium ordinum homines per totum Rheni tractum ad infimam vsque Germaniam habitantes locum hunc velut in meditullio regni Franc. positum, admirabili studio quasi certatim locupletarunt, vt etiam cum magno Episcopatu vel Principatu etiam (integra enim strata Montana ad illud antiquitus spectabat, (conferri potuerit in eam inducti sunt sententiam, vt eundem Cancronem inter primos Palatinorum Rheni auctores habendum putarint. Verum, diuersissima sunt Pagus Rheni (antiquis Francis *Rinegouue* dictus) & Palatinatus Rheni seu ad Rhenum. Cancor enim eiusque posteri non nisi simpliciter Comites erant Pagi Rhenensis. At Palatinos nostros illustriorem certe celsioremque Originem, imo & ampliorem ab omni antiquitate ditionem, Pipinorum Maiorum Domus (à quibus Rheni Palatinos descendisse supra diximus) hæreditatem latissime ad vtramque Rheni ripam se extendentem habuisse & præter Comitiuæ Palatii dignitatem, quæ iura Principes continet ab ipsis etiam Rheni ostiis in infima Germania, qua se in mare exonerat, ad eius fere fontes vsque longe lateque imperasse recte Freherus noster *l. c. p. 2. c. 3. pag. 43.* cum aliis Palatinarum rerum scriptoribus docet.

* *Principes.* Sic Ludouicus 2. Rex Germ. anno regni eius 6. Ecclesiam in Seckenheim ad Nicrum in pago Lobodengovv, item Langen in Pago Rhenensi & Ludouicus 3. Rex Germ. An 882. prædium seu locum in Aberinsburg, hodie Heiligenberg cum pertinentiis in pago Lobdengovv tradidit. Carolus Crassus Imp. an. 884. prædium suum in Alahesheim in pago VVormat, in Comitatu VValonis, Arnulfus Imp. res proprietatis suæ in Roxheim in pago VVormat, & insulam Sigenvvart in ripa Rheni & Santhouen in pago Lobodunensi Sigolfo Præpos Laurish. & eius filius Ludouicus 4. Imp. etiam res quasdam proprietatis suæ in pago Lobodun. eidem Monasterio dedit. Sic Hatto Archiepisc. Mogunt qui Monasterio Abbatis vice præerat, commutationem prædiorum cum Reginbodone fecit, teste Chronico Lauresh. dans ei de partibus S. Nazarii in pago Glemisgouue in villa seu Marca Hirslanda & in Decingon & in Gerengon in Comit. Gozberti Com. & in pago Enrichgouue in villa & Marcha Audinesheim in Comitatu Walahi Com. accepit ab eo Curtem dominicatam, quam ille à Rege obtinuerat, nomine Virnunheim in pago Lobodun, in Comitatu Liutfridi Com. cum pertinentiis, Ludouico Imp. precibus Hattonis traditionem postea confirmante. Sic Werinherus Comes prædia sua in Bibifloz. seu Bibles & VVattenheim in pago Rhen. sita super fluv. VVisgotz & villam Zulestein in ripa Rheni, quæ à Ludouico 2. Cog. Germanorum Rege & prædium in VVinenheim, (hodie *Weinheim*) quod ab eiusdem Ludouici Reg. filio Lud. 3. R. Germ. dono acceperat in monasterium Laurishaimense, vbi etiam postea sepultus fuit, transmisit, eiusdem VVerinheri frater & ex parte successor Conradus I. Imp. Dux Franconiæ prædia quoque sua in iam memorata Villa VVattenheim & Virnheim in pago Rhenensi in Comitatu Vdonis Com. eidem monasterio tradidit, vti infra ex diplomate eius manifestum fiet, vxor quoque eius Cunigundis Richardis vxoris Caroli Crassi Imp. ex fratre Erchangero Comite neptis, vt recte Blondel. in Geneal. Franc. locum proprietatis suæ Gingen, item prædia sua in villis Niuuenheim iuxta Heidelbergam Stratzheim & VVestheim eidem monasterio, in quo etiam ipsa anno nescio quo 7. Id. Febr. sepulta fuit. In hoc quoque monasterio Conradum cog. sapientem Lothar. & Francon. Ducem supradicti VVerinheri filium anno 955 in prælio contra Hungaros cæsum, iuxta patrem in Ecclesia Varia dicta, sepultum fuisse autumo, & non vt VVitichindus VVormatiæ, quia ibidem sepulcrum eius nullibi inueniri potuit, vti Münsterus in Cosmograph. docet.

(b) *Birstat*, Villa pagi Rhenens. iuxta monasterium Laureshaimense.

qui est de ecclesia sancti Nazarii ad partem meridianam inter partem sancti Petri, per Agilosum & suos consortes pro signo incisa: & inde ad partem orientalem vsque in fluuium certum Wisgoz, (c) vbi marcha de Basinsheim (d) coniungit: & de ipso rubero ad partem Aquilonis, sicut ipsa incisio arborum in ipsa die facta fuit, quæ vulgo lachus appellatur siue diuisio: & sic ad illam ligneam crucem, quæ est posita iuxta illam viam quæ venit de Birstat, & inde ad partem Aquilonis: sicut illa incisio arborum seu lachus in ipsa die facta fuit, vsque ad illum monticulum, qui quasi terminus apparet: & inde per ipsam incisionem arborum siue lachum vsque in fluuium certum Wisgoz, vbi marcha de Basinsheim coniungit: quicquid infra illam incisionem arborum seu lachum siue diuisionem vsque ad marcham de Basinsheim., de dote Angilæ, vel de qualibet parte nostra ibidem videtur esse portio, siue possessio vel dominatio, tam terris, quam siluis, campis, pratis, pascuis, aquarumue decursibus, omnia & ex omnibus totum & ad integrum ad iam dictum monasterium siue ad sanctum Nazarium a die præsente donamus, tradimus atque transfundimus in Dei nomine perpetualiter possidendum: ita vt ab hac die ipsi monachi vel successores eorum habeant, teneant atque possideant, & neque nos neque vllus de heredibus nostris, neque vlla obposita extranea persona de ipsa terra vel de ipsa silua vllo vnquam tempore ipsos monachos vel successores eorum eiicere nec contradicere possit, nec vllam inquietudinem vel calumniam generare præsumat: sed ad iam dictum monasterium omni tempore proficiat in augmentis. Si quis vero (quod futurum esse minime credimus) si nos ipsi aut vllus de heredibus nostris, seu qualibet vlla extranea obposita persona contra hanc donationem à nobis factam venire tentauerit, aut eam infringere vel immutare voluerit, caueat ne iram Dei omnipotentis acquirat, & insuper inferat vna cum socio fisco auri libras 3. argenti pondo 5. multam sustineat, & quod repetit, euindicare non valeat, sed præsens donatio ista omni tempore firma & inuiolabilis permaneat, stipulatione subnixa. Actum in monasterio Laureshamm publice, sub die Kalend. Iunii, anno secundo regnantibus gloriosissimis regibus Karolo & Karlomanno. Signum Cancronis Comitis & Angilæ coniugis eius, qui hanc donationem fieri & firmari rogauerunt. Signum Thurincberti fratris ipsius Cancronis, & Heimerici filii sui, & aliorum. Ego Guario lector hanc donationem scripsi.

Reuerendus itaque Pontifex Rutgangus votum ac petitionem venerabilis Willisvvindæ filiique eius Cancronis gratanter amplexus, cum ipsius monasterii curam gubernationemque per se exequi non posset, vtpote & ecclesiasticis & regalibus negotiis iugiter occupatus, Gundelandum germanum suum, prudentem admodum & sanctæ conuersationis virum, fratrique per omnia similem, eidem loco præfecit, ipsumque cum omnibus pertinentiis suis eo tenore, quo sibi tradita fuerant, suæ dispensationi commendauit. Fratres quoque maturæ ætatis & consilii Dominique timentes, Reginfridum videlicet & Vluinum cum aliis XIV. a Gorziensi monasterio (quod ipse pridem construxerat) cum ipso direxit, cuncta eis necessaria tam in alimentis quam in cæteris subsidiis impartiens. Interim missis ad Apostolicam sedem legatis, pro cuius liberatione ab oppressione Haistulfi regis Longobardorum multa instantia laborauerat, expetiuit a Paulo Papa corpora sanctorum Martyrum, in quorum honore constructas a se monasteriorum consecraret ecclesias. Cuius deuotionem ac meritum erga Romanam Ecclesiam apostolicus Pontifex debitó fauore prosequens, transmisit ei sanctum Nazarium, Naborem, & Gorgonium, per Williharium Sedunensem Episcopum delatos ad Gorziense monasterium. Euoluto dehinc anni Circulo in Ecclesia Gorziensi Sanctum Gorgonium, in ecclesia Hylariacensi sanctum Naborem collocauit; beatum vero Nazarium * ad Laureshamense

GVNDELANDVS, abbas primus. — p. 58.

(c) *Wisgoz*, fluv. hodie VVeschniz, qui iuxta VVeinheime montibus erumpens apud Stenum in Ducatu quondam Conradi D. Francon. infra VVormatiam Rheno miscetur.

(d) *Basinsheim*, Basinesheim & Buosinesheim, villa in strata Montana super fluv. Liutra in pago Rhenensi, hodie Bensheim dioecesеos Moguntinensis.

* De reliquiis Nazarii, quæ in Monasterium Laurishamense fuerunt translata, agunt alii quoque Scriptores, Annales Fuldenses ad a. 765. 766. idem tradunt. Lambertus Schafnaburgen-

mense monasterium destinauit. In cuius occursum tota simul prouincia, plebsque vtriusque sexus, iuuenes & virgines, senes cum iunioribus, vsque ad saltum qui Vosogus dicitur, cateruatim ruunt; Comitesque nobilissimi Cancor & Warinus, cæterique id locorum illustres & spectabiles viri, thesaurum beati corporis sibi diuinitus destinatum propriis humeris excipiunt & cum hymnis canticisque spiritualibus prosequente infinita populi multitudine vsque ad locum cœlitus prouisum deferunt.

Vosogus saltus.

Aldenmünster.

Verum quia sinus insulæ illius, de qua supra meminimus, breuis admodum & constrictus tantæ multitudinis receptui & cotidianæ frequentiæ non sufficiebat; & situs ipse loci monasterio, tanti nominis & dignitatis per merita sui martyris postmodum futuro non adeo competebat: eadem omnium vota, eadem sententia fuit, vt in editiorem locum vti nunc cerni datur, tam monasterii quam ecclesiæ fabrica multo amplianda transferretur. Cuius rei executio Gundelando abbati per venerandum Pontificem artius iniuncta est, & ab ipso strenue satis & magnifice effectui mancipata. Qui non multo post humanis rebus exemptus migrauit ad Dominum; vir egregius meritique incomparabilis, & omnibus efferendus præconiis. Qui inter cætera valde memorabilia Stephanum Papam ad Galliam euocans, & Pippinum cum totis Francorum viribus contra Longobardorum tyrannidem accingens, exarchatum Rauennatem, pluraque beati Petri patrimonia Romanæ sedi restitui iuge studium & operam impendit. Clerum quoque suæ diocesis a religionis feruore iam tunc (vt & nunc) omnimodis exorbitantem, instar cœnobiorum adunans, regularia eis præcepta qualiter in ecclesia militare deberent, vitæque necessaria sufficienter instituit. Monasteria quoque Hilariacense, Gorziense, Laureshamense a fundamentis exstruxit. Post cuius excessum Gundelandus traditum sibi a fratre locum summa industria & religionis obseruantia gubernabat, crescebatque in dies locus ipse, & magnificabatur ab omnibus, tam in rebus quam in possessionibus: sed & quod maius est, in diuino cultu & sanctæ obseruationis profectu, atque dominici gregis incremento, Domino cooperante & sancti martyris sui Nazarii merita confirmante sequentibus signis.

Rutgangi bene merita.

Anno deinde Dominicæ incarnationis DCCLXXVI. regni vero Caroli regis & postea Imperatoris anno VIII. Heimericus comes filius Cancronis, mortuis patre & auia cernens præfatum locum ex paruo & modico ad tantum rerum & famæ prouectum, eminentiam, nitebatur eum sibi proprietatis titulo vendicare. Cuius rei actione ad palatium delata, & allegatione vtriusque partis audita, iuxta legem Francorum diffinitum est; Gundelandum iure possidere, quod sibi fuerat a fratre sine contradictione collatum: nec Heimericum posse repetere, quod pater eius & mater probantur sospites in scriptis tradidisse. Heimerico igitur se de hoc loco legaliter abdicante. Gundelandus accepit a rege chartam euindicatoriam, hunc modum continentem: *PRÆCEPTVM EVINDICATORVM MAGNI KAROLI. Karolus gratia Dei rex Francorum, vir illustris. Veniens ad nos Haristellio palatio vir venerabilis Gundelandus abba de monasterio Lauresham, vbi sanctus Nazarius martyr in corpore requiescit, nobis innotuit, eo quod homo aliquis nomine Heimricus de ipso monasterio calumnias generare voluisset, dum diceret, quod suus pater Cancor eum de ipso monasterio vestitum dimisisset. Et ipse Gundelandus præsens astabat, & causam in omnibus denegabat, dum*

KAROLVS M. Rex Francorum. Heimericus Cancoris F. Helwich. p. 19.

Tolner. n. 4.

gensis ad a. 765 *Ruotgangus episcopus corpora sanctorum Gorgonii, Naboris. & Nazarii Roma aduexit.* Eadem habent Hermannus Contractus *ad a. 765. 766.* Marianus Scotus *ad a. 765.* Sigebertus Gemblacensis vero *ad a. 764.* fundatorem addit: *Crodogandus episcopus corpora martyrum, Gorgonii, Naboris, Nazarii, Roma ad Gallias transtulit, & Gorgonium quidem in Gorzia, Naborem in Hilbiriaco, Nazarium autem reposuit in cœnobio Lorisham, quod Canthur comes illustris a se fundatum Metensi ecclesiæ priori anno tradiderunt.* Hunc iisdem fere verbis, pro more sequitur Albericus *ad a. 765.* vbi ad nomen Canthur, additur *(Cancor aliis)* De eadem translatione egit Marquardus Freherus *Origg. Palatinis P. I. c VI. p. 64.* & ex eodem Hubertus Thomas Leodius *de vita Friderici II. p. 7.* Inde Ditmarum intelligendum esse putamus, qui lib. V. p. 367. *ad vrbem Larsem, vbi S. requiescit Nazarius, venit,* vbi hoc monasterium Laurisham sine dubio intelligitur.

dum diceret, quod auia ipsius Heimerici nomine Willisvvinda, vel genitor suus Cancor germano suo domino Ruodgango Archiepiscopo tradidisset vel confirmasset, & talem cartam nobis exinde protulit ad relegendum. Tunc ipse Heimricus ante nos taliter fuit professus, quod de hac causa, vel de ipso monasterio superius nominato in ante nunquam tempore debeat calumniam generare, sed per festucam ante nos exinde dixit exitum. Tunc nos vna cum fidelibus nostris, id est, Hagino, Rothlando, Wichingo, Frodegario, comitibus: necnon & vassis nostris Theodorico, Bertholdo, Alburino, Frodberto, Gunthmaro, taliter visi fuimus iudicauisse, vt de hac causa omni tempore ipse Abbas habeat euindicatum atque elitigatum, & sit illis in postmodum ex hac re sublata causatio.

Gundelandus igitur abbas in iuris sui quieta possessione, tunc dictante iustitia, tum regia auctoritate confirmatus, Laureshamense monasterium cum omnibus illuc pertinentibus in manus & mundeburdem gloriosi regis Caroli tradidit, quatenus priuilegiis insigniretur regalibus. Cui benignissimus rex priuilegia libertatis & æmunitatis contulit, liberamque abbatis electionem fratribus eiusdem monasterii in perpetuum præstitit, quorum tenor talis est: *Karolus Dei gratia rex Francorum, vir illuster, omnibus episcopis, abbatibus, comitibus, vestrisque iunioribus, atque missis nostris discurrentibus: Quicquid pro opportunitate ecclesiarum, vel quiete seruorum Dei erexerimus, hoc nobis procul dubio Domino adiuuante ad æternam beatitudinem proficere confidimus, Igitur dum vestræ solertiæ notum est, qualiter bonæ recordationis domnus Ruotgangus archiepiscopus in monasterio, quod vocatur Lauresham, quod ei per traditionem Willisvvindæ & Cancrini obuenerat, monachorum turmam non modicam propter seruitium omnipotentis Dei coadunauit: vbi ob integram deuotionem sanctum corpus beatissimi Nazarii recondidit, supra quod etiam Gundelandum monasterii abbatem atque heredem in eodem sancto loco post se visus est reliquisse. Sed postea dum præfatus Gundelandus abbas cerneret ipsius sancti loci imminere periculum, atque vereretur, ne desolatio propter intentionem iniquorum hominum & ipsis monachis fieret, ad nostram visus est accessisse præsentiam, qui & ipsum monasterium in manu nostra tradidit, etiam & secum omnem congregationem suam in mundeburdem & defensionem nostram plenius commendauit. Quem nos gratulanti animo tam propter mercedis augmentum, quam & pro eodem grege saluando visi fuimus percepisse. Petiit etiam memoratus abbas suique monachi talem à nobis auctoritatem, vt quotiescunque abbatem iam dicti monasterii ex hoc contigerit seculo migrare ad Dominum, inter se quem dignum honoris huius inuenerint, vnanimiter ex semetipsis eligere deberent. Quorum petitionem ob amorem Dei & nostræ mercedis cumulum nequiuimus denegare: sed ita præstitisse vel in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim iubemus, quia cognoscimus quod ipsa congregatio sub recto ordine viuere, & in regula sancti Benedicti conuersari desiderat, vt nostro quidem permisso semper super se ex ipsa congregatione, qui Deo acceptabilis sit, eligere valeant abbatem, quatenus inter ipsum gregem quia boni ibidem congregati in vnum præstare, ne quis ex aduerso cum diripiendum adueniat, sed de proprio semper gaudere patrono valeant: quia nolumus, vt per aliquam occasionem ipsi monachi, quos domnus Ruodgangus etiam & Gundelandus ad opus Dei exercendum congregauerunt, vllo vnquam tempore exinde alienati aut dispersi, nec ipsi nec successores eorum esse debeant: sed sicut in testamento illius donationis, quam per Willisvvindam & Caucrinum adepti sunt, continetur, ita in omnibus circa ipsam congregationem sit conseruatum, vt valeant regulam sancti Benedicti perpetualiter, sicut ordo edocet, & corporis fragilitas permittit, custodire, & sub nostra (vt diximus) mundeburde vel defensione in ipso monasterio quiete viuere vel residere. Propterea hanc præceptionem nostram eis dedimus, per quam omnino iubemus, vt nullus quislibet de Episcoporum personis, in cuius parochia ipsum monasterium fundatum esse cernitur, aut de cæteris hominibus, quis iam dictum Gundelandum abbatem vel monachos ex ipso monasterio & homines qui ad eos iuste & rationabiliter spectare videntur, inquietare aut contingere, vel contra rationis ordinem facere præsumat, sed semper valeant sub nostra defensione, seu sub heredibus nostris omni tempore (vt diximus) quieti residere, &*

Helvvich. p. 21, Tolner. n. 3.

p.60. *ea quæ illis propter nomen Domini concesſimus, bene ſemper in omnibus perfrui: quatenus delectet abbatem vel monachos ex ipſo monaſterio pro nobis & noſtra ſubſequente progenie ſeu gente Francorum, domini miſericordiam adtentius deprecari. Et vt hæc autoritas firmior habeatur, vel per tempora melius ſeruetur, manu propria ſubter firmauimus, & de annulo noſtro ſigillari iusſimus. Signum Caroli glorioſisſimi regis. Witigovvo * recognoui.*

Item, eiusdem priuilegium immunitatis, & de libera electione abbatis. Helvvich. p. 22.

*Karolus Dei gratia rex Francorum, vir illuſter, omnibus fidelibus noſtris tam præſentibus quam & futuris. Cum recta petitio ſacerdotum pro oportunitatibus locorum ſanctorum pertinens ad aures clementiæ noſtræ proceſſerit, talem decet eſſe obauditam vel effectu in Dei nomine mancipatam, vnde æterni retributoris veniam mereamur adipiſci, & eos delectet pro ſtabilitate regni noſtri iugiter exorare, vel in omni parte erga noſtrum fideliter asſiſtere. Igitur cognoſcat magnitudo ſeu vtilitas veſtra, quod nos ad monaſterium, quod dicitur Lauresham, quod eſt conſtructum in honore beatorum apoſtolorum, Petri & Pauli, vel ceterorum ſanctorum, & vbi pretioſus domnus & ſanctus præclarus martyr Nazarius in corpore requieſcit, & in virtute fulgeſcit, & venerabilis vir Gundelandus abba vna cum norma monachorum præeſſe videtur, infra pagum Rhenenſem, ſuper fluuium Wisgoz, integram immunitatem eius merito compellente plena & integra gratia pro mercedis noſtræ augmento vel pro eius quiete aut ſucceſſorum illorum viſi fuimus concesſiſſe. Quapropter hoc præceptum ſpecialius decernimus ordinandum, quod in perpetuum volumus eſſe manſurum, vt neque vos neque iuniores ſeu ſucceſſores veſtri, nec quislibet de iudiciaria poteſtate accinctus, in curtis vel villis ipſius monaſterii aut eccleſiæ ſuæ aſpicientes, in quibuslibet pagis atque territoriis, tam quod præſenti tempore videtur posſidere, vel dominicare, quam quod adhuc ex munere Regum ſeu reginarum, ſeu quod pro collata populi, vel de comparato, vel de quolibet adtractu augmentare vel inmeliorare ſeu adtrahere potuerint, ad cauſas audiendum, vel freda vndique exactandum, nec fideiuſſores tollendum, nec manſiones aut paratas faciendum, nec ad homines ſuos tam ingenuos quam & ſeruientes ſeu accolas ipſius monaſterii diſtringendum, nec vllas redhibitiones publicas requirendum, nec exactandum quod ad partem ſiſci noſtri exinde redhibetur, penitus ingredi iudiciaria poteſtas, aut misſi noſtri diſcurrentes non præſumant. Sed omnes villas ſuas ſub immunitatis nomine cum omnibus fredis aut coniectas ſeu publicas redhibitiones conceſſas, omnia (ſicut ſuperius comprehenſum eſt) tam ipſe Abbas quam & ſucceſſores ſui in Dei nomine valeant posſidere vel dominari: vt nullus quislibet de fidelibus noſtris tam præſentibus quam & futuris, hoc quod nos pro noſtra mercede vel pro ſtabilitate (Deo adiuuante) regni Francorum ad ipſam caſam Dei indulſimus vllo vnquam tempore vel quolibet ingenio irrumpere videatur, ſed (ſicut ſuperius meminimus) noſtris & futuris temporibus absque vlla contrarietate partibus prædicti monaſterii volumus in omnibus eſſe conſeruatum atque indultum. Et vt hæc auctoritas firmior habeatur & per tempora melius conſeruetur, manu propria ſubter decreuimus roborare, & de annulo noſtro ſigillari præcepimus. Signum Karoli glorioſisſimi regis. Rado ** ad vicem Riudberti recognoui. Datum in menſe Maio, anno quarto regni noſtri. Actum Theodone villa, palatio publico feliciter.*

Tali priuilegiorum prærogatiua inſignitum Laureshamenſe monaſterium piisſimus rex Karolus, etſi nondum nomine, re tamen ipſa diuus Imperator & ſemper Auguſtus, ampliori adhuc munificentia per idem tempus ſublimauit, cui villam Hephenheim cum omnibus terminis & appenditiis ſuis omni integritatis iure contulit. Helvvich. p. 24. Heppenheim villa.

P Sub-

* Hunc inter Notarios, qui ſub Carolo M. fuere, non recenſet Mabillonius, circa reliquos alios de Re diplomatica *lib. II. c. XII.* ſollicitus. Bernhardus autem a Mallinckrot eiusdem facit mentionem *de Archi-Cancellariis p. 10.*

** Hic primum Notarius, poſt ad ipſam Archi Cancellarii dignitatem adſcendit. In ſequenti enim diplomate dicitur: *Gilbertus ad vicem Radonis recognoui.* Mallinckrot de Archi-Cancellariis *p. 8.*

Subſequente poſt hæc anno, id eſt, Dominicæ incarnationis DCCLXXVII. ſed a fundatione ſiue exordio Laureshamenſis monaſterii, anno XIII. regni vero Caroli (ex quo defuncto fratre ſuo Carolomanno monarchia ad eum tranſiit) anno VI. Gundelandus abbas perfecta iam templi fabrica, & vt domum Dei decebat, omni ſpecie decoris exornata, apud Spiream ciuitatem Regi occurrit, magnopere deprecans, vt ipſius eccleſiæ conſecrationi præſens intereſſe dignaretur. Cui pius rex benigne aſſentiens cum regina Hildigarda filiisque Carolo, Pipino, Ludvvico, ac pluri-mis regni principibus, per Lullum Magontinæ ſedis archiepiſcopum, & beati Bonifacii epiſcopi & martyris ſucceſſorem, atque per epiſcopos Megingozum Wiomudum, Angitrammum, Waldricum, magnifico apparatu & ſumma veneratione, in capite Calendarum Septembrium dedicationem eiuſdem eccleſiæ celebrauit, corpusque beati martyris Nazarii * domini & patroni noſtri in eam maximo deuotionis honore tranſtulit. p. 61.
Ann. Fuld. 774. Vbi quanta miracula, quæ virtutum inſignia per ipſius merita diuinitus effulſerint, quanta pro diuerſis morbis, caſibus, miſeriis, anguſtiis remedia pro ex tunc & deinceps prouenerint; non eſt noſtræ facultatis euoluere, præſertim cum ſit de his libellus a maioribus noſtris proſaico metricoque ſtylo ſatis elucubrate compoſitus. *Miracula B. Nazarii.*

Helvvich. p. 24. Oppenheim villa. Præterea quoque excellentiſſimus Rex inter cætera liberalitatis ſuæ dona, quæ velut alter Salomon in ſimplicitate cordis ſui Domino lætus obtulit, villam Obbenheim ſitam in pago Wormacienſe ſuper fluuium Rhenum, cum omni integritate Laureshamenſi monaſterio tradidit, per quam eandem eccleſiam in die conſecrationis largiſſime dotauit.

Tantis munificentiæ ſuæ beneficiis adiecit clementiſſimus rex piſcationis conceſſionem in Rheno flumine in loco cognominato Godenouua, infra finem Hoſtat, vt abbas & fratres licentiam haberent ad vinnam faciendum & ad piſcandum, pro oportunitate eccleſiæ & ſtipendio ipſorum fratrum: & vt de ſilua, quæ ad illam villam aſpicit (cum fructuoſa nullatenus eſſe videretur) vinnam faciendi vel emendandi haberent poteſtatem, in quantum eis opus eſſet prendere vel populare. Item vt in alia marca, quæ ad Virnheim pertinet de pago Lobodenſe, vsque ad fluuium Wisgoz viam integram ad carracandum ſiue itinerandum habere debeant, & ſuper ipſum fluuium contra ipſum viam faciendum, tam ſuper fluuium Wisgoz, quam & ſub alios lacus. Cætera quoque multimodis monaſterii vtilitatibus oportuna conceſſit.

Helvvich. p. 24, 25. Breui dehinc interiectu temporis Gundelandus inſtante ſibi diuino vocationis brauio, miſit ad regem Aquisgrani, conſulens & obſecrans, quatenus ei liceret extremum vitæ curſum iam peragendi aliqua de monaſterii rebus impendia pro animæ remedio pauperum indigentiæ prærogare. Qui (vt erat pronæ in omnes clementiæ, & maximæ circa inopes compaſſionis) indulſit ei tertiam partem, rerum duntaxat mobilium, in pauperum pro arbitrio ſuo diſtributionem. Inſtruantur hoc exemplo noſtri temporis eccleſiarum Prælati, qui rebus earum & poſſeſſionibus ſibi creditis inſolenter abutuntur: cum pater iſte, imperialis abbas regni princeps, diues & præpotens, magnæ famæ, clari generis, nihil præſumpſerit abſque regis vel conſilio vel præcepto, etiam in ipſo mortis articulo, de rebus monaſterii diſponere. Tanta tunc erat religionis cura, iuris obſeruantia, legum regumque reuerentia. Rexit ipſum locum annos XIII.

ANNO Dominicæ incarnationis DCCLXXIX.

HELMERICUS abbas II. Helvvich. p. 25. Gundelando igitur depoſito carnis onere ad cœleſtia commigrante, ſubſtituitur HELMERICVS, vir religioſus & ſapiens, fratrum quidem electione ex ipſius congregationis corpore, & glorioſi regis Karoli inſtitutione. Hic eccleſiæ laquearia fecit,

---

* Chron. Moiſſ. ad a. 778. *Gundelandus Abba mutauit Monaſterium Laurishaim in monte, vbi ſanctus Nazarius requieſcit.* Eginhardus vero Annalibus ad a. 774. refert, dum ait: *Karolus ab Italia regrediens, dedicationem Eccleſiæ ſancti Nazarii Martyris, & translationem corporis ipſius in Monaſterio noſtro Laureshaym celebrauit, anno Incarnationis Domini DCCLXXIV. Cal. Sept.*

cit, pauimentum ſtrauit, tumbam ſancti Nazarii auro argentoque decorauit, altare etiam ſimili impenſa & opera mirificauit, quod poſtea ad eccleſiam S. Petri, quæ dicitur Altenmunſter, translatum eſt.

Iſte pater amiſsis ſeu caſu ſeu imprudentia quibusdam donationum chartis, quibus res monaſterii continebantur inſertæ, regiam expetiuit auctoritatem, quatinus ea, quæ bona fide & iuſto titulo abſque omni interpellatione eatenus poſſidebat, iterato confirmaret priuilegio, quod tale eſt: *Karolus gratia Dei rex Francorum & Longobardorum, ac patritius Romanorum. Notum ſit omnibus fidelibus noſtris tam præſentibus, quam & futuris, qualiter veniens Helmericus Abba in præſentiam noſtram nobis innotuit, eo quod cartæ per diuerſa loca eccleſiæ ſuæ ſancti Nazarii perditæ fuiſſent & naufragatæ, & res eorum per diuerſa loca habuiſſent, vnde ad præſens veſtiti eſſent in regno noſtro Deo propitio, & vbicunque ad præſens veſtiti fuiſſent. Nos pro eius petitione tale præceptum ei emiſimus, atque prædeceſſoribus ſuis, dum ipſa caſa Dei veſtita fuit ad præſens, omnia & ex omnibus ex noſtra auctoritate abſque refragatione cuiuscunque quieto ordine, quicquid iuſte & rationabiliter antea tenuerunt per dationes aut commutationes, ex noſtra auctoritate habeant & defenſare valeant ſecundum legem, ſicut per apertam cartam vsque nunc auctoritas regum defenſauit & denuo confirmauit. Et vt hæc auctoritas firmior habeatur, vel per tempora melius conſeruetur, de annulo noſtro ſubter ſigillauimus. Signum Karoli glorioſiſſimi regis. Giltbertus ad vicem Radonis recognoui.* *Helvvich. p. 25.*

ANNO Dominicæ incarnat. DCCLXXXV.

Decedente quoque Helmerico, expletis in regimine annis V. ſubſtituitur RICHBODO, * vir plane dilectus Deo & hominibus, ſimplex & ſapiens, atque tam in diuinis, quam in ſecularibus diſciplinis adprime eruditus. Deinde per annos decem in archiepiſcopatum Treuerenſem à piiſsimo rege Carolo prouectus, præſedit ibidem annos X. menſes VIII. Qui ſtatim in primordio deſtructis ligneis domibus, in quibus fratres eatenus commanebant, in Aquilonali videlicet parte, clauſtrum muris circumdans ad meridianam partem (vti nunc videtur) tranſtulit: dormitorium quoque cum eccleſia triplici fecit; cancellos circa requiem beati Nazarii ex auro argentoque mirifice veſtiens, pauimentum etiam coram altari vario ſtatum marmore ſublimauit. Præfuit Laureshamenſi monaſterio annis XX. menſibus VIII. Treueris defunctus, Lauriſſæ ſepultus eſt. *RICHBODO abbas III. Helvvich. p. 26.*

ANNO Dominicæ incarnationis DCCCV.

p. 62. Poſt exceſſum Richbodonis ſucceſsit ADALVNGVS, vir potens in opere & ſermone, & iuxta cor Domini electus. Qui ſuſcepto huius loci regimine, nobiliter cuncta extrinſecus, nobilius quoque templum intrinſecus vario venuſtauit decore. Quippe altare dominicum (vt nunc eſt) quatuor ex partibus tabulis argenteis incluſit, nec minus altare ad crucem, atque S. Iohannis Baptiſtæ, ſanctæ quoque Mariæ virginis, præterea altare S. Petri in eccleſia triplici mirifice perornauit: auream quoque crucem & opere & materia aliis pretioſiorem fabrefieri iuſsit. Multis denique virtutibus florens, decurſis in huius loci regimine annis XIII. ſapientiæ ac pietatis merito vitam conſummauit honeſtam. Iſte pater regnante iam tunc Ludovvico pio, Caroli Magni ac beati diui Imperatoris ac ſemper Auguſti filio, ac veluti poſt bellicoſum patrem Dauid Salomone pacifico, imperialem expetiuit magnificentiam, quatinus de libertate & immunitate Laureshamenſis monaſterii & abbatis electione paternam roboraret auctoritatem. Idem etiam piiſſimus Imp. paternam conceſſionem de piſcatione in Reno, cum cæteris eis confirmauit. *ADALVNGVS abbas IV. LVDOVICVS pius Imperator.*

DE MICHLENSTAT.

QValiter vero cella Michelenſtat ſub hoc piſsimo principe Carolo M. per venerabilem Einhardum Laureshamenſi monaſterio acceſſerit, prout a maioribus noſtris memoriæ traditum eſt, perſtringamus. Eſt enim res tum cognitu & admi- *Helvvich. p. 36.*

 ratione

* Brovver *Ann. Treuir lib. VII. p. 384.* Richbodus, Mediolanenſis Abbas, Archiepiſcopus datur, quo de, præter nomen, memorabile apud antiquos vix reperias quicquam, ita languent in hac memoria, qui in Aſſyriorum ætate ſunt diſerti.

ratione digna, tum quanta vel qualis olim imperialis excellentiæ & erga ſubditos pietas, & erga deuotos liberalitas, & erga ſuorum exceſſus clementia fuerit, euidens exemplum. Hic igitur Einhardus Archicapellanus notariusque Imp. Caroli, cum in aula regia laudabiliter ſeruiens, diligeretur ab omnibus, a filia quoque ipſius Imperatoris Imma * nomine, regi Græcorum deſponſata, amabatur ardentius. Aliquan-

---

* Primus hic auctor traditionis de coniugio Eginhardi & Emmæ, atque furtiuo inter eosdem amore, ex quo reliqui ſua hauſere. Beſſelius enim in notis ſuis ad caput XIX. Eginhardi prouocat ad chartam veterem *de indulgentia Caroli M. erga Einhartum, & eius coniugem Immam*, quæ in Auguſtisſima Bibliotheca Guelferbytana reperiatur. Eandem traditionem ex hoc Chronico repetunt Io. Wolfius *Lect. Memorab. Cent. VIII. ad a. 800.* Iuſtus Lipſius *Monit. Polit. lib. II. c. XII. n. 12.* Baluzius *notis ad Lupum p. 331.* Helvvich Antiquitatibus Laurishamenſibus *p. 36.* Hubertus Thomas Leodius de Palatinorum origine *p. 156.* aliique. Aſt, de eiusdem veritate haut immerito dubitamus. Primo enim fidem derogare videtur recentior huius Scriptoris ætas, qui cum anteriores omnes hac de re ſileant, fidem ſane nullam habet. Deinde ipſe ſibi auctor contradicit. Hic enim loci memorat cellam Michelenſtat ſub piisſimo principe Carolo M. per venerabilem Einhardum Laurishamenſi monaſterio acceſſiſſe, inſequenti vero pagina parum ſibi conſcius, dicit, Eginhardo *piisſimus Imperator Ludouicus poſt obitum patris, prædia ſua videlicet Michlenſtat & Mulenheim, quæ nunc appellatur Seliginſtat, tradidit.* Idem in teſtamento ſuo repetit Eginhardus, dum ait: *cellam noſtri iuris vocabulo Michlenſtat, ſitam in pago Plumgovve, in ſilua, quæ dicitur Odenevvalt, ſuper fluuium Mimilingum, quam nobis glorioſisſimus princeps dominus Ludouicus Imperator largisſima liberalitate conceſſit, & de iure ſuo in noſtrum ius ſolenni donatione tranſtulit, ac præcepti ſui auctoritate in proprietatem nobis confirmauit.* Accedit & hoc, quod hæc fabula in monachorum figmentis olim conſueta. Similem enim traditionem de temporibus Henrici III. Imp. habet Io. de Beka Chron. Traiectenſi p. 39. *habuit autem idem Imperator in comitatu ſuo ſororem ſanctimonialem, eximiæ venuſtatis, quam Canonicus quidam adamauit Zelo nimiæ dilectionis, quam & blanda ſuggeſtione tandem ad hoc induxerat, vt circa caliginoſam noctis vmbram ipſum in amoris amplexu ſuſciperet: illis igitur in furtiuo cubili clam obdormientibus, per maxima nix inopinate cecidit: & auroræ iubar tetram hemiſpherii caliginem iam effugauerat: quapropter idem Canonicus quamplurimum anxiatus qualiter tute tentorium ſuum accederet, ne primitiale veſtigium culpam ſuam aliquo modo proderet. Tractato denique repentino conſilio præfata ſanctimonialis eundem Canonicum in humeris baiulauit ad ſuum tentorium, vt in eundo & redeundo ſaltem vnius ſolius posſit apparere calcaneum. Eadem autem hora ſtimulantibus curis bellicis ſolus Diuus Imperator peruigil fuit, qui peregrinum hoc ſpectaculum e feneſtra tabernaculi ſui procul intuens, pie ſubriſit. Demum exorto iam ſole Cæſar Auguſtus flagitauit eundem Canonicum, quatenus ad miſſam Diaconatus expleret officium, quod idem Canonicus remordente conſcientia modis omnibus abnuit, nec blandimentis nec minis ad hoc emolliri potuit: cernens itaque Cæſar eiusdem Canonici timoratam conſcientiam, remiſit ex bono corde conceptam pertinaciam. Accidit autem vt Decania ſimiliter & Abbatia diebus illis vacarent Imperiali Cameræ, & idem Cæſar aduocans ipſum Canonicum cum ſorore, cœpit loqui per ænigmata ſecretæ parabolæ, Amantisſime frater, eſto deinceps vir maturus, & ecce tibi hanc vacantem decaniam conferimus, tuam exorando beneuolentiam, quatenus nunquam ſanctimonialem præſumas equitare fœminam: deinde ſorori ſuæ dixit: Eximia ſoror, ſis abinde matrona continens, & ecce tibi vacantem hanc Abbatiam ſiue curam ancillarum Chriſti conferimus per præſentem annulum; præcipientes, ne permittas vnquam equitare te Canonicum: quibus ita dictis, ambo ſe mutuo contuentes, erubuerunt: qui per hanc leuem correctionem informati, peccati præteriti culpam, perpetuam per continentiam emendarunt.* Eandem hiſtoriam narrat Radulfus de Diceto *Chronico p. 470.* Henricus Knyghtonus *Lib. I. c. VI.* atque Auctor M. Chronic. Belgic. *p. 107.* vbi editor in margine annotauit: *falſa illa in hunc locum: & vera de Carolo Magno: niſi fortasſis repetita*, addo: vel plane falſa. Scilicet, ſcenica ſaltim eſt hiſtoria, in qua Theatrum videmus immutatum & perſonas. Non deſunt tamen, qui Comites Erpacenſes ex horum progenie ortos fuiſſe velint, inter quos Hubertus Thomas Leodius vita Friderici II. p. 10. dicit: *Comites de Erpach ſe ab illo originem ducere arbitrantur, & ſepulcrum illius nuper aperiri in Selgenſtat fecerunt, veramque hanc hiſtoriam tabella plumbea teſtante, paucis voculis deprehenderunt.* Eadem ratione Spenerus Operis Heraldici parte ſpeciali Lib. II. c. XXIII. prouocat ad Archiuum Selgenſtadtienſe atque archetypum huius Chronici, quod tamen ob ſilentium Scriptorum anteriorum paruæ omnino eſt auctoritatis. Anno 1706. Güttersbaci in territorio Erpacenſi ſub columna quadam cum effigie Chriſti, reperta fuit membrana

quantum temporis fluxerat, & amor alternus cotidie inter ambos per augmenta crescebat. Vtrosque enim timor retardauit, & offensio regia, ne tam grauia conueniendi inirent conamina. Sed amor improbus omnia vincit. Denique cum idem vir egregius inremediabiliter amando æstuaret, auresque virginis per internuncium

 appel-

cum hac inscriptione: *Ego Egenbardus hanc Christi effigiem in collis quadam basi ad viam regiam Palatinatus constitui, vna cum reliquiis sancti Pauli in memoriam Emæ meæ & Ludouici, cum saltus ille omnes inter Mœnum & Nicerum mihi ex dono cesserit tempore Caroli Magni Imperatoris DCCCXX. Papa Reuerendissimo Paschali ann. Regiminis sedis IV. ista fuit inter venandum deuotio & nota via Michlenstatt sub Lilio. Symbolum Caroli Magni inter venandum fortes & fideles nostrorum subditos. It. & Conuentus in siluis statutus terminus:*

Rabanus Maurus Abbas Fuldensis dedicauit DCCCXX d. 5. Maii.

Verum, scriptum hoc stylum illorum temporum minime sapit, cum dedicationum tabulas voce *Ego* incoare haut fuerit solenne. Nec istius ætatis sunt verba: *Papa Reuerendissimo Paschali ann. Regiminis sedis IV.* Nec conueniunt cum formula dedicationis verba: *ista fuit inter venandum deuotio & nota via Michlenstatt &c.* quin potius posteriorem arguant ætatem. Certissimum vero νοθείας argumentum præbet, quod Rabanus Maurus Abbas Fuldensis hanc effigiem dedicasse dicitur DCCCXX. qui tamen anno DCCCXXII. demum ad hanc Abbatiam fuit prouectus. Sic enim Annales Fuldenses ad a. 822. *Eigil abbas Fuldensis Cœnobii defunctus, Hrabanum successorem accepit*, quos sequuntur Hermannus Contractus, Marianus Scotus, aliique. Sigebertus Gemblacensis vero hoc ad annum DCCCXXIV. reiicit, & qui cum eo facit Brovverus *Antiquit. Fuldensium libro IV. p. 276.* Immo, si omnia hæc recte se haberent, nec tamen exinde sequeretur, Emmam Caroli M. fuisse filiam, nec istas circumstantias veritati esse consentaneas. In diplomatibus Ludouici Imp. atque Eginhardi Imma dicitur ipsius coniux. Hanc autem Caroli M. esse filiam probare contendunt ex epitaphio antiquo, quod ex archiuo Monasterii Seligenstadtensis refert Spenerus Op. Herald. lib. II. c. XXII. §. 2. *Anno Domini DCCCXX. quarto Nonas Augusti. Obiit gloriosa Domina Imma filia Imperatoris Caroli Magni, fundatrix huius loci, & seruatur hic Anniuersarius ipsius, & Vastradæ Reginæ genitricis suæ & Germani ipsius Ludouici Imperatoris, & Eynhardi legitimi sui, & Gertrudæ Abbatissæ sororis suæ, & omnium fundatorum & benefactorum huius loci.* Hoc epitaphium, anni ratione, cum priori scheda conuenit, vt exinde concludamus, communem hanc illius loci esse traditionem. Concordat Albericus, qui in Chronico suo ad a. 826. ita loquitur: *Corpora etiam Marcellini & Petri martirum a Roma sublata & in Francia translata multis signis clarificata sunt, quæ per Einardum quondam Karoli magni Clericum sui temporis doctissimum in diœcesi Moguntina locata sunt, vbi Abbaciam in suo territorio propriis sumtibus condidit, & ibi etiam sepultus est, & filia Karoli magni Emma nomine,* qui tamen cum recentioris sit æui, fidem fere nullam habet. Clar. Schminckius quidem in dissertatione Historica, quam Eginhardo suo præmisit, ex ipsius epistola III. ad Lupum, in qua mortem coniugis suæ luget, dicitque: *quod vota scilicet nostra nihil valere permissa sunt, ac spes quam in martyrum meritis atque interuentione collocauimus expectationem nostram ex asse frustrata est,* demonstrare contendit, ipsum sub martyribus hic intelligere Marcellinum & Petrum, quorum corpora tamen primum anno 827. ex Italia Selingstadium fuerint translata. Verum, cum S. Nazarii, Naboris & Gorgonii reliquiæ iam olim in monasterio Laurishamensi fuerint reposita, nihil obstat, quin de his intelligamus verba Eginhardi. Mihi sic videtur, Immam quidem fuisse Eginhardi vxorem, hanc autem Caroli M. filiam fuisse, dubium omnino est ex eo, quod ipse Eginhardus dum in vita Caroli M. huius filios filiasque recenset, nullam Immæ faciat mentionem. Hoc quidem studio factum fuisse putat Dauid Blondellus Genealogiæ Francicæ pleniore assertione Tomo II. p. 180. dum ait: *Emma quam post furtiuos concubitus, ex nescio cuius contubernio natam duxerat, volens etiam nomen prætermisit, ne (eo recitato) illati probri memoria intempestiue refricari videretur: tantum autem abfuit, vt eam sibi iunctam negaret, vt Lotharium Ludouici Pii primogenitum, nepotem appellare non dubitauerit, hac epistola 34. ad eum scribens, admonendum censui neptitatem vestram, vt per prudentiam adeo vobis concessam caueatis periculum vestrum.* Verum, nec de furtiuo isto concubitu satis constat, nec facile credendum, Eginhardum Immam studio omittere voluisse: quod autem Lotharium nepotem vocet, nihil obstat, cum ista voce ecclesiastici erga Proceres frequentius vterentur. Hanc itaque traditionem pro mera fabula habent Baronius *in Annalibus ad a. 826.* & qui eum sequitur Bernhardus a Mallinckrot *de Archi Cancellariis p. 11.* Bessellius ad Eginhardum, *Cap. XIX.* Schminckius in dissertatione Historica Eginhardo suo præfixa, Gryphiander *de Weichbildis Saxonicis cap. IV. §. 13. p. 11.*

appellare nec præsumeret, nouisſime ſumpta de ſemetipſo fiducia, nocturno tempore latenter ad puellæ tendebat habitaculum. Ibidemque pulſans clanculum, & intrare permiſſus, tanquam allocuturus iuuenculam de regali mandato, ſtatim verſa vice ſolus cum ſola, ſecretis vſus alloquiis, & datis amplexibus, cupido ſatisfecit amori. Interea cum iam appropinquante luce diei, per ſilentia noctis, vnde venerat, regredi vellet, de improuiſo niuem haud modicam decidiſſe cognouit; & ne per veſtigia pedum virilium agnitus proderetur, foras exire timuit: ambosque pro conſcientia facti, anxietas ſimul & formido intus remanere compulit. Cumque nimia ſollicitudine fluctuantes, quid facto opus eſſet, deliberarent; tandem elegantiſsima iuuencula, quam audacem faciebat amor, conſilium dedit, vt ipſa quidem ſuper ſe inſidentem inclinata exciperet, eumque vsque ad locum illius hoſpitio contiguum ante lucanum deportaret, ibique eo depoſito, rurſum per eadem veſtigia cautius obſeruata rediret. Eam noctem Imperator diuino (vt creditur) nutu inſomnem duxit, diluculoque conſurgens, eminusque de aula proſpiciens, intuitus eſt filiam ſuam ſub præfato onere nutanti greſſu vix incedere, & ad condictum locum depoſita, quam geſtabat ſarcina, celeri repedare recurſu. Quibus multo intuitu perſpectis, Imp. partim admiratione, partim dolore permotus, non tamen abſque diuina diſpoſitione id fieri reputans, ſeſe continuit, & viſa interim ſilentio ſuppreſſit. Interea Einhardus ſibi conſcius certusque rem nullo modo dominum ſuum Regem diu latere poſſe, tandem inter anguſtias reperto conſilio Imperatorem aggreditur, flexis genibus miſſionem poſtulans, aſſerens tot & tantis ſeruitiis ſuis condigna non rependi præmia. His auditis Rex diſſimulato rei & euentu & exitu diu conticuit: dehinc eum certificans ſe poſtulationi eius quantocius reſponſurum, diem conſtituit; ſtatimque conſiliarios primosque ſui regni & cæteros quosque ſibi familiares paſſim euocatos conuenire iuſſit. Congregata itaque magnifica diuerſarum dignitatum frequentia, ita exorſus eſt: Imperatoriam inquiens maieſtatem nimis iniuriatam eſſe & deſpectatam, in indigna filiæ ſuæ notariique ſui copulatione, & exinde non mediocri ſeſe agitari perturbatione. Quibus nimio ſtupore perculſis, & de rei nouitate & magnitudine quibusdam adhuc ambigentibus, Rex innotuit eis euidentius, referens eis a primordio quid per ſemetipſum oculata fide cognouerit, conſiliumque eorum atque ſententiam expoſtulans ſuper hoc. At illi inter ſe diuerſi diuerſa ſentientes, in præſumptorem huius rei duras & varias dedere ſententias, aliis ſine exemplo puniendum, aliis exilio damnandum, aliis alio modo diſperdendum (vt cuique impetus erat) adiudicantibus. Porro quidam ex eis tanto mitiores, quanto ſapientiores, habita ſecum deliberatione, quam intime Regem exorauere, quatenus ipſe rem per ſemetipſum examinare, & ſecundum diuinitus ei collatam ſapientiam diffinire dignaretur. Verum vbi Rex ſingulorum circa ſe affectum ponderauit, & inter diuerſorum ſententias, quid potiſſimum conſilii ſequeretur expendit, ſic eos alloquutus eſt: *Non ignoratis* inquit, *humanum genus variis ſubiectum eſſe caſibus, & frequenter euenire, vt res nonnullæ quæ contrariis initiis inchoantur, meliorem aliquando ſortiantur exitum. Proinde non eſt deſperandum, ſed potius ſuper hac re, quæ & grauitate & nouitate ſui noſtrum exuperat ingenium, diuinæ prouidentiæ (quæ nunquam in ſui diſpoſitione fallitur, quæque etiam malis bene vti nouit) pietas eſt exſpectanda & expetenda. Quapropter tam triſtis facti a notario meo non exigam pœnas, per quas infamia filiæ meæ magis videbitur augeri quam minui. Vnde dignius & laudabilius imperii noſtri gloriæ arbitramur congruere, vt data adoleſcentiæ venia, legitimo eos matrimonio coniungam, & rei probroſæ honeſtatis colorem ſuperducam.* Regis igitur audita ſententia, fit incomparabile gaudium, magnitudoque animi eius ac manſuetudo ſummis effertur laudibus. Interim Einhardus iuſſus adeſſe, ingreditur: quem Rex ex opinato ſalutans, ita eum placido vultu alloquitur: *Iamdudum auribus noſtris a vobis delata eſt querimonia, quod ſeruitiis veſtris regali munificentia hactenus non reſponderimus digne. Sed (vt verum fatear) maxime ſuper hoc culpanda eſt veſtra negligentia: quandoquidem licet ſuſtineam tot & tanta negotia ſolus, tamen ſi quid voluntatis veſtræ compertum haberem, ſeruitia veſtra digno fuiſſem proſecutus honore*

nore. Verum ne vos diutino sermone protraham, querimoniis vestris amplissima donatione satisfaciam: & vt vos etiam fidelem mihi vt prius & beneuolum posthac sentiam, iuri vestro nuptum tradam meam filiam, vestram scil. portatricem, quæ quandoque alte succincta vestræ subuectioni satis se morigeram exhibuit. Protinus ad Regis edictum cum multo comitatu adducta est eius filia, quæ roseo vultum perfusa rubore, tradita est per manus patris in manus prædicti Einhardi, cum dote plurima, prædiorum quoque nonnullorum, cum innumeris aureis argenteisque donariis, aliisque pretiosis suppellectilibus. Quibus etiam piissimus Imperator Ludouicus post obitum patris, prædia sua videlicet Michlenstat & Mulenheim, quæ nunc appellatur Seliginstat, tradidit, huiusmodi donationis priuilegio:

In nomine Domini Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, Ludovvicus diuina ordinante prouidentia Imperator Augustus. Helvvich. p. 40. Tolner. n. 5. *Imperatoris celsitudini moris est, fideliter sibi famulantes donis multiplicibus atque honoribus ingentibus honorare atque sublimare. Proinde nos morem parentum nostrorum regum videlicet prædecessorum nostrorum sequentes, libuit celsitudini nostræ fidelem quendam nostrum nomine Einhardum de quibusdam rebus proprietatis nostræ honorare, atque in sui iuris potestatem liberalitatis nostræ gratia conferre. Nec immerito, quippe cum & fidelitatis obsequio & obedientiæ deuotione hoc apud serenitatem nostram digne mereatur adipisci, qui totis iussibus vsquequaque nostro seruitio, nostris iussionibus fideliter parere studet. Inde nouerit experientia atque vtilitas omnium fidelium nostrorum tam præsentium quam & futurorum,*
p.63. *quia concessimus eidem fideli nostro Einhardo, necnon & coniugi suæ Immæ, in partibus Germaniæ locum, qui vocatur Michlinstat, * in sylua quæ vocatur Odonevvald, in cuius medio est basilica lignea modica constructa, de qua in omnem partem quaqua versus pertinent ad eundem locum inter campum & syluam leugæ duæ, id est, rasta vna. Intra cuius mensuræ circumplexum manent præsenti tempore serui nostri proprii XIV. cum vxoribus suis & filiis. Præter hos sunt in eodem loco inter masculos & fœminas mancipia XL. Hunc locum cum terminis suis sub integritate & mancipiis suis, necnon & villam quæ dicitur Mulenheim, ** quæ est in pago Moynecgouue sita super ripam fluminis Moyni, quæ quondam Drogonis *** Comitis possessio fuit, & habet basilicam paruam muro factam, in qua villa sunt mansi XIX. & serui præsenti tempore manentes cum vxoribus & liberis numero XIII. ceu & in altera villa eodem vocabulo super eundem fluuium, quæ vocatur inferior Mulinheim, in qua sunt mansi IV. & serui manentes totidem cum vxoribus & paruulis, qui pertinent ad superius dictam villam. Hanc villam, idest, superiorem Mulinheim, cum appenditiis suis & mancipiis propriis ad eam pertinentibus, & hæc omnia supra scripta, cum ecclesiis, villaribus, domibus, mancipiis, syluis, terris, pratis, pascuis, aquis, aquarumue decursibus, cultis & incultis, cum omnibus adiacentiis & appenditiis, totum & ad integrum, prædicto fideli nostro Einhardo & coniugi eius Immæ in proprium per hanc nostræ donationis auctoritatem concessimus: ita videlicet, vt quicquid ab hodierna die in futurum de prædictis rebus & locis, vel de his, quæ ad eas pertinent, iure hereditario facere voluerint, in omnibus potiantur arbitrio faciendi, & nullus quislibet ex fidelibus S. Dei Ecclesiæ & nostris, de præscriptis rebus memorato fideli nostro & coniugi suæ a nobis concessis aliquid abstrahere aut minuere tentet: sed liceat eis ipsas res quiete habere & possidere, & cui voluerint iure hereditario relinquere.*

---

* *Tolnerus: Michlinstat* in Ottonis sylua in Papo Plumgovve. Villa antiquissima incertæ originis, *hodie Michelstatt.*

** *Mulenheim* villa antiquissima superior & inferior ad Mœnum fl. e quibus prædiis Einhardus postea Cœnobium exstruxit idque Saligenstat vocauit. Freher. *Origg. Palat. c. VI. p. 20.* (de cuius loci appellatione nomineque fabula circumfertur) eodem modo, quo in posteris temporibus Monasterium a Ludmilla Rheni Palatina Ducissa Bau. Landshutæ, in Bauaria exstructum, Saligenthal nuncupatum fuit, prout rer. Bauar. Scriptores docent.

*** *Drogonis Comitis:* scil. Palat. Ducis postea Burgund. & Campan. febre A. 708. m. Iun. denati & sepulti Metis. Filius fuit Pipini Crassi f. Heristallii Maioris domus, vxorem habuit Adaltrudem filiam Waratonis Maioris Domus & Ansfredi, de quo Freherus *l. c. p. 159.* Pithœi Diss. de Palatin. Campan.

re. Et vt hæc auctoritas largitionis nostra per curricula annorum inuiolabilem atque inconuulsam perpetuo obtineat firmitatem, & a fidelibus nostris tam præsentibus, quam futuris, seu etiam a successoribus nostris a nobis facta verius certiusque credatur, eam manu propria subterfirmauimus, & annuli nostri impressione signari iussimus. Helisachar recognoui. Data III. Iduum Ianuar. Anno Christo propitio primo imperii Domini Ludouici piissimi Imperatoris Augusti, indictione VII. Actum Aquisgrani palatio regio, in Dei nomine feliciter, Amen.

Venerabilis itaque Einhardus ob honorem simul & amorem excellentissimi Karoli & piissimi Ludovvici Imperatorum, præfatum locum & cellam Michlenstat cum suis pertinentiis Laureshamensi monasterio tradidit, atque per huiusmodi testamentum confirmauit:

Helwich. p. 41. Tolnerus n. 6. *Dominus ac redemptor noster corporaliter in terris conuersatus, homines variis peccatorum sordibus inquinatos admonere dignatus est, dicens: Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Et iterum: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui vos recipiat in æterna tabernacula. Idcirco nos, in ipsius Dei omnipotentis & ista iubentis nomine, Einhardus & Imma simul de salute animarum nostrarum cogitantes, & de abolendis peccatis nostris, beatæque ac perpetuæ vitæ præmiis consequendis pari deuotione tractantes, hoc testamentum facere decreuimus, per quod spontanea & integra voluntate donamus, quod ab hodierna die donatum esse volumus, id est, cellam nostri iuris vocabulo Michlenstat, sitam in pago Plumgouue, in silua, quæ dicitur Odenevvalt, super fluuium Mimilingum, quam nobis gloriosissimus princeps domnus Ludouuicus Imperator largissima liberalitate concessit, & de iure suo in nostrum ius solenni donatione transtulit, ac præcepti sui auctoritate in proprietatem nobis confirmauit. Hanc (vt diximus) cellam sub integritate cum omnibus appenditiis & terminis suis, & cum omnibus ad se pertinentibus, id est, basilicis, domibus, ceterisque ædificiis, terris, pratis, siluis, campis, pascuis, aquis, aquarumue decursibus, cultis locis & incultis, mobilibus rebus & immobilibus, ac seipsas mouentibus, mancipiis diuersi sexus & ætatis numero centum, donamus & tradimus ad basilicam siue monasterium venerandi martyris Christi Nazarii, quod vocatur Laurensham, & est constructum in pago Rhenensi in ripa fluminis, quod dicitur Wisgoz, vbi tempore præsenti vir venerabilis Adalungus abba Deo deseruientis congregationis pastor & rector esse cognoscitur. Ea videlicet ratione memoratam donationem atque traditionem facientes, vt quamdiu in hac mortalitate diuina iussione vixerimus, habeamus prædictam cellam in nostra potestate & sub nostra ordinatione, absque vllius personæ aut potestatis contradictione vel impedimento, tam simul quam singillatim per successionem, si vno superstite alter è nobis ante decesserit. Filios quoque si nos habere contigerit, vnus ex eis in eadem possessione nobis iure precario succedat. Post obitum vero nostrum memorata cella cum omni integritate ad prænominatum venerabile monasterium absque vllius contradictione recipiatur, & in eius potestate atque dominio perpetuo permaneat. Et si aliquis contra hoc nostræ donationis testamentum resultare voluerit, aut illud conuellere atque euacuare tentauerit, primitus Christum & sanctum martyrem eius Nazarium nefandis ausibus suis contrarium sentiat, & insuper fisco distringente multam de rebus propriis parti prædicti venerabilis monasterii coactus exsoluat, auri videlicet libram vnam, argenti pondo XII. Et hoc testamentum atque hæc donatio nostra firma & inuiolata permaneat. Et si quocunque tempore à quolibet homine aliud instrumentum in nostro nomine prolatum fuerit, quod huic nostro testamento contrarium sit, iudicium datorum anterius vel posterius habens, etiamsi manu nostra videatur vel dicatur esse firmatum, vacuum & inane remaneat, & nullum effectum obtineat, sed (vt prædiximus) hæc donatio nostra perenni stabilitate firma & inuiolabilis perseueret, stipulatione subnixa. Et vt hoc testamentum iuxta legis consuetudinem integram firmitatem accipiat, propriæ manus subscriptione illud firmare decreuimus, idoneorum testium, qui ipsam viderunt signaculis roborari fecimus. Facta donatio in Laureshamo monasterio II. Id. Septembr. anno VI. regni domni nostri Ludovvici gloriosissimi Imp. in Dei nomine feliciter. Ego Einhardus peccator & donator recognoui*

gnoui & manu propria ſubſcripſi, Ego Imma conſenſi & ſubſcripſi. Signum Rabangarii. Signum Warbotonis. Signum Wolfberti & aliorum. Ego Hirmimarus diaconus & notarius Imperialis rogante Einhardo hoc teſtamentum ſcripſi & ſubſcripſi.

Huius donationis ſuæ tenorem & locorum terminorumque deſcriptionem ipſe Einhardus hoc modo deſignauit: *Quoniam ſunt quidam qui faſtu ſeculari turgentes, & ſemetipſos amantes, a Chriſti fidelibus ſacris eccleſiis ſeu monaſteriis contradita inuadunt, aut vt ſibi hereditario iure retineant, aut mundali baltheo in beneficio diuidant: ego Einhardus ne in his quæ de regia manu Ludouuici Imperatoris in loco Michlenſtat contraxi, manus iniquorum præualeat, aduertat obſecro fidelium tam ſequentium, quam præſentium memoria, qualiter in vnum ſint collecta, quibusue expreſſa vocabulis. Poſtquam enim locum prænominatum Laureshamenſium dominationi ſubiugare diſpoſui, adſcitis quibus notum fuerat, terminum & vocabula locorum diligenter inueſtigaui, & recenti memoria notarium meum Lutherum exprimere literis iuſſi; ea videlicet circumſpectione, quia multorum monaſteriorum eis prædia coniunguntur, & diuerſorum dominorum beneficia circumquaque terminantur. Hæc igitur terminorum loca & locorum vocabula deſignantur hoc modo: dum a monte Momenhart incipiunt, & totum eundem montem vsque ad plateam comprehendunt: à platea vsque ad duplicem quercum, inde inter Vlenbuoch & Rumphshuſen ad quercum; de quercu in fluuium Bramaha: per huius deſcenſum in Willinebach: per huius aſcenſum vsque ad lapideum riuulum: Inde ad Willineburch, * per vnam portam intro, per alteram foras: Inde in ripam Enterum. Per huius deſcenſum ad Langenuirſt, vbi Langenuirſt ſcinditur: ſuper Langenuirſt ad Breitenſol: inde per Eichendal in flumen Vrdella: per huius aſcenſum in Vinſterbuch: inde ad Phaphenſtein Einhardi: à Phaphenſteine ſupra Richgereſſneiten: inde ad verticem Clophendales ad Clophenbeck: inde in Cuningesbrunnen: per huius deſcenſum in Mimelingen: ** per huius aſcenſum ad Manegoldeſcellam: ab hac in fluuium Moſaha: per huius aſcenſum in Geroldesbrunnen: inde ad Ellenbogen in flumen Braubach: per eius deſcenſum in Mimelingen: ex qua ad quercum inter Graſchapht & Munital: *** inde iterum ad montem Mamenhart.*

Helwich. p 43. Tolner. n 7. *Deſcriptio marchæ pertinentis ad Michlenſtat.*

* Tolnerus: ***Wilineburch.*** Diuerſum procul dubio ab illa Ciuitate ***Wilinaburch*** & ***Wilineburch***, cuius Witeckindus & Regino mentionem fecere in Annal. quæque ſedes quondam fuit Conradi Comitis Franconiæ & Haſſiæ, Patris Conradi I. Imp. & Eberhardi Comitis Palatii noſtri, D. Francon. vbi & ipſe Conradus ſenior iam memoratus ab Heberto Comite Francon. Bambergenſi A. 905. 27. Febr. iuxta Fritzlatiam occiſus ab vxore & filiis ſepultus eſt, teſte Witichindo, Reginone, & nihil aliud eſt quam ipſum Weilburgum hodiernum Naſſouicum, vt cum Vrſpergenſi recte cl. Meibomius diſſ. de Irmenſ. c. 1. obſeruauit de quo in Hiſt. Palat. c. 2. dictum fuit. Ad Haſſiam quoque ſpectabat illud Wilineburch ſ. Weileneburch, Weilenburch contracte, hodie ***Weilburg*** caſtrum ad Lanam, vbi amnis ***die Weil***, ſe in Lanam exonerat, à quo riuulo nomen obtinuit. Falluntur autem illi, qui ſub veterum Wilineburch, caſtrum Limburg in agro Wormat. poſt Carolum Mag. demum à Duce quodam Francon. (Eberhardo forſan Conradi I. Imp. patruo) exſtructum, & poſtea à Conrado II. Imp. Cog. Salico, D. Francon. in monaſterium verſum ſubintelligendum eſſe putant, diploma in ſua Ciuitate quondam dedit Conradus I. Imp. (qui cum fratre ſuo Eberhardo Palatino hic procul dubio natus & educatus fuit) A. 914. 7. id. Iul. quod vid. in Chron. Ioh. à Leiden *l. 7. c. 10.* Diuerſum inquam, procul dubio eſt illud Wilineburch ſiue caſtrum ſiue Burgum, quod Einhardus modo deſcribit, ab illo, cuius Witichindus & Regino meminere. Supra ad Willisvvindæ literas in deſcriptione Marchæ & Syluæ, quæ antiquitus, ad Heppenheim in Strata montana pertinuit, à Carolo Magno traditæ mentio fit alicuius ***Wilinebouc***, ***Walineboug*** & ***Walchinboug***, in ſylua Ottonis. Eſt & aliud caſtrum in eadem ſylua nomine ***Willenburg***, hodie ***Willenberg*** nunc dirutum iuxta Amorbach, & vel per hoc vel per illud Einhardi Wilineburch ſubintelligendum eſſe autumo. Certum interim hoc Einhardi ſiue Caſtrum ſiue Burgum Wilineburch ab Henrico II. Sancto Imp. Wilonoburg (& riuulum ***Wilinebach***, ab eodem Imperatore ***Wilonebach***) vocatum, illudque iam ſuo tempore deſtructum fuiſſe, idem Imperator in priuilegio Abbati Laureshamenſi de Banno & foreſtis in Ottonevvald A. 1012. conceſſo teſtatur, quod vid. infra.

** *Hodie Mutling. fl.* *** Id eſt, ***inter comitatum & immunitatem, ſeu terminum cænobii. Seligenſtat. Vide Lup. epiſt. 60.***

Quomodo autem & ex qua reuelatione prædictus Einhardus monasterium Selinginitat construxerit, & prædium suum Mulinheim eidem contulerit, ex libro quem ipse *de translatione & miraculis sanctorum Marcellini & Petri martyrum* * edidit, plene poterit dinosci.

Verum piisimus Imperator LUDOVVICUS ecclesiam quoque in Siggenheim, ** super fluuium Necchar in pago Lobotengouue, per idem tempus in elemosyna Laureshamensi monasterio concessit.

Ann. Fuld. 840. Mortuo LUDOVVICO Imperatore pio, cum regnasset annis XXVII Metis ad S. Arnulfum sepulto, filii eius Ludouuicus, Lotharius & Karolus grauiter inter se de imperio dissidentes per maximam suorum adtritionem imperium patris tandem inter se diuiserunt: & Karolo qui minimus natu erat, occidentalia regna, id est, Germania vsque ad Rhenum, atque trans Rhenum nonnullæ ciuitates: Lotharius qui maximus natu erat, sortitus est regnum quod ab eo traxit vocabulum, & prouin- p.65. ciam, & cum Italia totum Romanum imperium. Hic Lotharius Ansfrido *** tunc palatino comiti, illustri & spectabili viro ob egregia merita prædium suum in Geizefurt in pago Hatuariensi super fluuium Nerse, & in pago Laumensi in villa Sodeia super fluuium Geldiome, iure proprietatis contradidit, quod postea idem Ansfridus (vt suo in loco patebit) Laureshamensi monasterio sub abbate Dietrocho contu-

LOTHARIUS Imp.

Freherus Origg. Palat. P. I. p. 147. *Tolnerus* Hist. Palat. c. 5. *& Cod. dipl.* n. 8. *Helvvich.* p. 47.

* Historia *de inuentione ac translatione reliquiarum SS. Martyrum Marcellini Presbyteri & Petri Exorcistæ, deque illustribus ad eorum intercessionem patratis miraculis*, vna cum adiectis rythmis *de passione horum martyrum* primus ad d. 2. Iunii publicauit Laurentius Surius. Post, eandem notis illustratam Actis Sanctorum inseruerunt S. I. Patres Antvverpienses. Fragmenta ex iisdem du Chesne Tomo II. Scriptorum Rerum Francicarum *p. 651.* inseruit.

** Helvvich p. 44. *est autem villa illa Sigenheim seu Sickkenheim (vulgo nunc Seckenheim dicta) sita prope campum latissimum non procul a Ladenburgo super flumine Neccar, in pago Lobodunensi, quem campum eundem locum esse aiunt, vbi Gratianus Imperator olim Germana agmina fudit, & vltra Nicrum fluuium repulit; vbi tum oppidum habebant Lubodunum Ausonio teste, quod hodiernum Laudenburgum esse nemo dubitat. Inde loco & villæ ab insigni victoria illa Gratiani factum nomen Sigenheim. Hic locus postmodum anno 1462. a memorabili illa Friderici I. Com. Palatini contra tres illustres suos hostes, Georgium scilicet Episcopum Metensem, eiusque fratrem Carolum Marchionem Badensem, nec non Vlricum Comitem Wirtembergensem victoria nobilior redditus est, de qua lege opusculum nostrum de Moguntia deuicta seu dissidio Moguntinensi quod fuit an. 1462. inter duos Archiep. Mogun. de Præsulatu contendentes.*

*** Diploma hoc, quod ex Frehero habet Tolnerus, tale est.

In nomine Omnipotentis Dei Saluatoris nostri Iesu Christi, Lotharius diuina preueniente Clementia Rex. Dignum est, vt regalis celsitudo procerum suorum petitionibus tanto libentius annuat, & annuendo ad effectum perducat, quando eos viderit ac nouerit in suis obsequiis perstare efficaces. Idcirco magnitudo nouerit omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ ac nostrorum præsentium videlicet ac futurorum industria, quia Hucbertus Abbas nostram deprecatus est magnitudinem, vt cuidam fideli Comiti Palatii nostro Ansfrido nomine aliquantum ex rebus iuris nostri, quas ipse iure beneficiario detinet, ad proprium concederemus, ac per præceptum nostrum largiremur. Cuius precibus libenter ob vtrorumque sincerissimam deuotionem & famulatum adquiescentes hos eminentiæ nostræ apices fieri decreuimus, per quos memorato Ansfrido in pago (a) Hattuariensi, & in villa, quæ vocatur Geizefurt, super fluuium Nerse, mansos quatuor cum omnibus suis appendiciis terris scil. cultis & incultis, syluis, pratis, pascuis, aquis, aquarumue decursibus, exitibus & regressibus, nec non & mancipiis vtriusque sexus ibidem aspicientibus: seu etiam & in pago Laumensi in villa Sodeia super fluuium Geldione, mansum vnum cum omnibus ad se pertinentibus, terris scil. cultis & incultis, siluis. pratis, pascuis aquis, aquarumue decursibus exitibus & regressibus, nec non ab mancipiis vtriusque sexus ibidem pertinentibus, ei ad proprium tribuimus, & de iure nostro in ius & dominationem ipsius perenniter mansurum transfundimus: quatenus per hanc nostram authoritatem potissimam habeat ex eisdem rebus vel mancipiis faciendi licentiam quicquid elegerit vel voluerit, sicut & de reliquis proprietatis suæ rebus, remota cuiuslibet inquietudine vel contrarietate: ita tamen vt nusquam à nostra discedat fidelitate. Et vt hæc nostra largitatis auctoritas firmior habeatur, & per futura tempora melius conseruetur, manu propria subter eam firmauimus & annuli nostri impressione assignari iussimus. Signum Lotharii gloriosi Regis. Hrothmundus notarius recognoui. Data V. Idus Nouembris, Anno Christo propitio Imperii Domini Lotharii piissimi Regis primo, indictione IV. Actum Aquisgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

(a) In pago Hattuariensi inter Rhenum & Mosam habitabant Hattuarii seu Attuarii. De Ansfrido Comite Palat. v. & Aimon. *l. 5. p. 495.*

contulit. Prædium etiam suum in Gannita villa, in prædicto pago, hic idem princeps Laureshamensi monasterio tradidit. *Helwich. p. 47.*

Huius Lotharii frater Ludouuicus, quem diximus in diuisione imperii orientalem Franciam sortitum, iustus, pius, misericors, ac circa ecclesias Dei immensæ benignitatis extitit. Vnde & Laureshamensi monasterio plurima beneficia contulit, inter alia villam Langungon, sitam in eodem pago Renense. Et cum regnasset an. XXXIV. ibidem etiam sepeliri se moriens præcepit. *Helwich. p. 46. LVDOVICVS rex Franciæ orientalis.*

Adalungo abbate defuncto SAMVEL a puero ibidem educatus subrogatur, nec multo post Wormaciensi episcopo inthronizatur. Vbi ecclesiam beati Cyriaci, quæ appellatur *Niuhusen*, a fundamentis exstruens, armarium huius loci ex parte euacuauit, & in vtriusque ecclesiæ regimine annis XVII. expletis, diem clausit extremum. *Helwich. p. 47. SAMVEL abbas V.*

Sub hoc tempore præfatus rex Ludouuicus illustri comiti Werinhero prædia sua in villis Bibifloz & Wadtinheim sitis in eodem pago Rhenense super fluuium Wisgoz & villam Zullestein sitam in ripa fluminis Rheni, cum portu & omni integritate sua, regia auctoritate tradidit: quæ mox idem Werinherus Laureshamensi monasterio assignauit, & ad dies vitæ suæ in precariam accepit. Ipse etiam in ecclesia, quæ dicitur Varia, sepultus est. *Helwich. p. 46.*

Tantis igitur & tam magnificis regum donationibus, atque fidelium Dei multimodis oblationibus, cum iam Laureshamense monasterium quam maxime dilataretur, & per omnes fere Teutonici regni prouincias copiosis sparsim abundaret possessionibus: Samuel episcopus & abba à regia impetrauit auctoritate, quatinus sibi suisque successoribus liceret pro oportunitate monasteriii legitimam prædiorum commutationem vsque ad menses tres quacunque facere, & possessiones passim dispersas quoquo modo colligere.

ANNO Dominicæ incarnationis DCCCLV.

Samueli successit EIGELBERTVS ex ipsius congregationis corpore electus, qui & parentum nobilitate & vniuersa morum honestate præclarus, annis nouem felici dispensatione creditam sibi rexit ecclesiam. Cuius rogatu præfatus rex Ludovvicus Laureshamensi monasterio concessit, vt vnam nauem per Rhenum fluuium huc illucque discurrere, & omni tempore transmeare, & ad portum VVormaciam ciuitatem absque vllo theloneo peruenire, ob vtilitatem & necessariam monasterii liceret; & vt nullus episcopus vel abbas, nec abbatissa, neque comes, aut vicarius, seu centenarius, aut clusarius, nec pontonarius, neque vllus iudex seu aliqua potestas vllam eis hoc nomine molestiam aut calumniam facere præsumat. *EIGELBERTVS abbas VI. Helwich. p. 48.*

ANNO Dominicæ incarnat. DCCCLXV.

Post Eigelbertum THIODROCH abbas subrogatur, qui nouit & conseruis mensuram tritici erogare, & in augmentatione Dominici gregis gaudere. Hic ecclesiam in Obbenheim & monasterium in monte Abrahæ fundotenus erexit, & XII. annis cursu consummato coronam accepit iustitiæ. *THIODROCHVS abbas VII. Helwich. p. 49.*

Sub hoc patre prædictus palatii comes Ansfridus prædium suum in Geizefurt, * aliasque res proprietatis suæ à Ludovvico rege sibi traditas, & quicquid habebat *Helwich. p. 51. Tolnerus Cod. diplom. n. 9.*

* Diploma hoc ex Frehero hausit Tolnerus, & tale est.

Si aliquid ex facultatibus nostris ad loca sanctorum condonamus, hoc nobis procul dubio in æterna retributione profuturum esse confidimus. Idcirco ego in Dei nomine Ansfrid Dei gratia Comes, cogitans de timore Dei vel futura retributione pro remedio animæ meæ, seu Dominorum meorum, per quos ad me res peruenisse dinoscitur, dono per hoc testamentum ad sanctum Dei martyrem Nazarium, qui requiescit in corpore in pago Renense, in monasterio cognomento Lauresham, situm super fluuium Wisgoz, vbi moderno tempore Vir venerabilis Theotrohus Abbas regulariter præesse videtur, & veneranda congregatio Monachorum die noctuque Domino Deo deseruire videtur, donatumque in perpetuum esse volo & promptissima voluntate confirmo, hoc est, quod trado res proprietatis meæ in pago Hattuaria, in Odenheimero marca, in villa, quæ dicitur Geizefurt, quæ sita est supra fluuium Nersa, hoc est mansum indominicatum cum ædificiis atque omnibus

vten-

bat in pago Darnon, * in marcha vel villa Sodoia, quæ sita est super fluuium Geldiun in comitatu Giselberti, sancto Nazario contulit.

Ludo-

vtensilibus habentem hobas tres, hobas seruiles XIX. & siluam, in quam mittere possumus mille porcos perfecte saginari, & eandem siluam determinat ab oriente fluuius Lusgochesbach vsque in Nerschinam, & a Nerschina vsque in Nersam, & a Nersa vsque ad syluam campumque, qui diuidit Odehaimero marcam, & quicquid in eadem marca villaue habeo proprietatis, exceptis tribus hobis, vnam quam habet Wolfbracht, & in eandem syluam debet mittere porcos X. alteram habet Thadolf, tertiam Sigebinus & etiam debet mittere in syluam vterque porcos X. & nullam aliam vtilitatem, siue ad exstirpandum, siue in cæsura ligni, vnusquisque autem de seruis ipsis de sua huba debet mittere in syluam porcos V. Hæc omnia superius comprehensa in ea ratione ad sanctum Dei martyrem Nazarium trado, quatenus has easdem res ad dies vitæ meæ habeam: & quicquid ad præfatum monasterium pertinet in loco vel villa, quæ dicitur (a) Gannida, tam de quæsitis quam de inquisitis, seu in quibuscunque ibidem locis aut terris consistant res præfati martyris Christi, quæ hactenus seruierunt præfato monasterio, de vineis quoque ad carradas quatuor. Spondeo quoque meipsum in censum annis singulis in festiuitate Sancti Martini coria bouina ad opus fratrum quadraginta persoluere. Hæc omnia vt diximus sub integritate cum omnibus appenditiis & terminis suis & cum omnibus ad se pertinentibus, id est Basilica, domibus cæterisque ædificiis, terris, pratis, campis, syluis, pascuis, aquis aquarumue decursibus, cultis locis & incultis, mobilibus rebus & immobilibus, ac seipsas mouentibus vel quicquid denominari potest aut non potest, mancipiis diuersi sexus & ætatis numero LXIV. Hæc vero omnia superius denominata a die præsente de iure meo in ius & dominium sancti Nazarii rectorumque ipsius monasterii dono, trado, atque transfundo in Dei nomine perpetualiter possidendum: ea videlicet ratione donationem memoratam atque traditionem faciens, vt quamdiu in hac mortalitate diuina iussione vixero, habeam prædictas res in mea potestate & sub mea ordinatione, absque vllius personæ aut potestatis contradictione vel impedimento, tam ipsam hæreditatem à me traditam, quam illam, quam ab eodem monasterio præcariam accepi. Post obitum vero meum vtraque memorata res cum omni integritate ad prænominatum venerabile monasterium absque vllius contradictione recipiantur & in eius potestate atque dominio permaneant, fratribus specialiter ad sustentaculum & nulli vnquam in beneficium detur. Quod si factum fuerit, hæredes mei illud inde abstrahere licentiam habeant atque inter se dispertiri: excepto si maior vtilitas eidem monasterio per præstariam acquiri possit. Et si aliquis contra hoc nostræ deuotionis testamentum resultare voluerit, atque illud conuellere aut euacuare tentauerit, primitus Christum & sanctum eius martyrem Nazarium nefandis ausibus suis contrarium sentiat, & insuper fisco distringente multam de rebus propriis parti prædicti monasterii coactus exsoluat, auri videlicet libram vnam, argenti pondo XII. & nec sic quod conatus repetere, euindicare possit; sed hæc donatio omni tempore firma & stabilis permaneat, stipulatione subnixa. Actum publice in monasterio Lauresham, anno incarnationis Dominicæ DCCCLXII. regni Ludouici Regis XXVI. sub die III. Non. Octob. Signum Ansfridi Comitis Palatii. Signum Tridolobi Signum Ruodleichi & aliorum. Ego Walthere indignus presbyter & monachus hoc testamentum scripsi diemque & tempus vt supra notaui.

(a) *Gannida.* hodie *Gent.* Latine *Gandauum.*

* Hanc donatiuum exhibet Helvvich *p. 53.* & Tolnerus *n. 10.*

Ego in nomine Ansfridus gratia Dei Comes, dono per hoc testamentum ad sanctum Dei martyrem Nazarium, vt supra, quicquid habeo proprietatis in pago Darnau, in marca vel villa Sodoia, quæ sita est super fluuium Gelduin in Comitatu Giselberti, hoc est hubam indominicatam vnam, seruiles IX. & Siluam, in qua saginari possunt porci C. quam determinat ab oriente res Liutberti, ad austrum fluit Sambra, ad occidentem res sancti Lamberti ad aquilonem item res Liutberti, cum mancipiis XXXIX. Hæc omnia in ea ratione ad sanctum Dei martyrem Nazarium trado, quatenus has easdem res ego & Hildivvardus filius meus ad dies vitæ nostræ habeamus: insuper quicquid ad præfatum monasterium pertinet in villa & marca, quæ dicitur Baldanis, & in centum annis singulis in festo sancti Martini solidos tres fratrum vsui persoluamus. Post obitum vero nostrum vtreque memoratæ res vt supra Actum loco, tempore & die, quo supra.

Subiicimus ex Frehero, Helvvichio & Tolnero eiusdem Ansfrid. præstariam.

Diligendo in Christo filio sanctæ Dei Ecclesiæ, Ansfrido venerando Comiti Palatii, Thiotrochus gratia Dei humilis abbas. Honorabilis tua fuit petitio, & fratrum nostrorum decreuit beneuolentia, vt res proprietatis tuæ in Geizefurt pro elemosyna tua & dominorum regum Lotharii & Ludouici a te sancto Nazario traditas, simulque res nostras ad Gannita pertinentes, rem quoque pro-

Ludovvico rege fratre Lotharii Imp. & Karoli, qui (vt ſupra dictum eſt) in diuiſione regni orientalem Franciam ſortitus eſt, rebus humanis exemto, ſucceſſerunt filii eius, Karlomannus, videlicet pater Arnolfi Imp. & Karolus poſtea Imperator, atque Ludovvicus III. Qui vbi patrem in Laureshamenſi monaſterio tumulauit, paternæ ſtatim benignitatis & liberalitatis erga idem monaſterium induit affectum. Nam anno dominicæ incarnat. DCCCLXXV. Thiotroho abbate defuncto, ſub BABONE, qui eidem ſuccedens præfatum locum VI. annis gubernauit, præmemorato VVerinhero comiti prædium ſuum in VVinenheim tradidit, & per ipſum in ius & Dominium ſancti Nazarii transfudit.

ANNO Dominicæ incarnationis DCCCLXXXI.

Poſt Babonem VVALTHARIVS abbas ſubrogatus, duobus annis eidem loco præfuit. Sub quo idem rex Ludouuicus prædium ſuum nominatum Aberinesburg, * in pago Lobodengouue, quem antea coniugi ſuæ Liutgardi præſtitum habebat, cum ædificiis & pertinentiis omnibus ſancto Nazario contulit.

VVALTHARIVS abbas IX. *Freher. Origg. Palatin. P. I. cap. 7. & 8. Helvvich. p. 56. Tolner. n. 9.*

proprietatis tuæ in villa Sodoia ſimiliter traditam, cum rebus ſancti Nazarii in villa Baldanis, quæ in vtroque teſtamento tuo plenius continentur inſcripta, tibi & filio tuo Heldivvardo ad dies vitæ veſtræ beneficiaremus. Quod quia rationabile fuit, perfecimus & hanc (a) præſtariam vobis conſcribi iusſimus: vt quamdiu vixeritis, vtraſque res abſque omni inquietudine teneatis & excolatis & nihil exinde minuere aut deteriorare, ſed potius, augmentare & meliorare in omnibus ſtudeatis, & ſingulis annis ad recordationem in feſto S. Martini de primo beneficio XL. Coria bouina, de ſecundo tres ſolidos ſoluere non negligatis. Poſt obitum vero veſtrum vtræque res melioratæ & auctæ ad Sanctum Nazarium reuertantur. Data præſtaria die & tempore, quo ſupra.

(a) Præſtariam, id eſt, Beneficium, feudum, *Leben.*

* Donationis tabulas ex Frehero adducit Helvvich & Tolnerus, quas cum Tolneri notis hic exhibemus.

In nomine Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Ludouicus diuina fauente gratia Rex. Notum eſſe volumus omnibus ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus noſtrisque, præſentibus ſcilicet & futuris, qualiter nos ob amorem Domini noſtri Ieſu Chriſti & pro anima pii genitoris noſtri, & pro mercedis noſtræ augmento quasdam res proprietatis noſtræ concedimus ad monaſterium dictum Laureshamt, quod eſt conſtructum, in honore ſancti Nazarii venerabilis martyris Chriſti, cui nunc venerabilis abba Waltherus praeſt; hoc eſt in pago nuncupato (b) Lobodengovve, locum quendem, qui nominatur (c) Aberinesburg, ſicut ipſum clarisſimæ coniugi noſtræ

(b) *Lobodengovve* pagus Francis, Romanis vero Lobodunenſis à Lobodunoburgo Auſonii verſibus celebrato, hic dictus, cuius villæ hæ ſunt:

(c) *Aberinesburg*, hodie *Heiligenberg* à Burgo ſ. Caſtello ibid. à Romanis exſtructo dictum, de quo infra *Aberinesburg, Abrinsberg & Ebrensberg* id eſt mons Abrahæ.

Aphapalaha villa in Comitatu Conradi Ducis.
Bergeheim Bergheim iuxta Heidelbergam, vbi hodie non niſi Molendinum ſupereſt.
Blanckenſtat villa.
Boteresheim, Buteacsheim.
Birckenovva, hod. *Birckenau.*
Cloppheheim, Clopheim.
Chiricheim, Ciricheim, hodie *Kircheim.*
Ciloluesheim hodie *Cilueshetm.*
Ditzenbach, Dornheim, Dotrisheim.
Dochſenheim hodie *Doſſenheim.*
Divvelenheim ſuper fluv. Suartzaha.
Edingon, Eddingen, Edingen.
Eppilenheim, Ebbelenheim.
Elbelenheim hod. *Eppelenheim.*
Godenovva.
Govvinberch, in Bergeheimer marca, hodie *Gövvberg.*
Graninesheim, Granesheim, Grenesheim.
Hantſcuesheim.
Herimuntesheim.

CAROLVS Crassus Imper. *Otto Frising. lib. 6. c. 8*

Ludouuico rege Germaniæ filio Ludouuici defuncto, & iuxta patrem apud Lauresham in ecclesia quæ dicitur Varia (quam ipse huius rei gratia construxerat) sepulto Karolus frater eius a Iohanne Papa Imperator ordinatus, paternæ fraternæque pietatis erga ipsum suum locum imitator enituit, & exemplo antecessorum suorum priuilegium libertatis & de electione abbatis eidem monasterio confirmauit.

ANNO

Heidolfesheim, hodie *Heidelsheim*,
Hege, *Hillenberg* s. *Hillenbach*.
Hiltdibrandeshusum.
Hirtzberg. *Hostat*.
Hohemartim. hod. *Hohenart*.
Hophovva villa. *Obsovva* s. *Oppavv*.
Husa, *Husen*. villa.
Lobodo. *Loboduna*. *Lubodunum*.
Husonio. Francis. *Lobædenburg*.
Lobotenburg. *Lobdeburg*. hodie *Ladenburg* ad Nic.
Leimheim, *Leinheim*. *Leymen*.
Lutenbach hod. *Lautenbach*.
Lieberesbach.
Marcbotesheim. *Mercklingen*.
Mannenheim. *Manninheim*. *Manheim*.
Milhusen.
Nivvenheim. vbi Freheri tempore antiquitatis Rom. Columellæ, aræ, Saxa Citerata & statua Mercurii è vinetis effossa sunt. hod. *Nevvenheim*.
Nivvenhofen in Confinio Hantscuesheim.
Nuzcohun. *Nuzlohen*. *Nusloch*.
Offtersheim. *Obfavva* seu *Oppavv*.
Rorbach. incolæ aram è ruderibus veteris arcis inter Kircheim & Rorbach arando inueniebant inscriptam: Mercurio Timonia Vittuo, quæ in arcem Heidelberg. translata, muro inserta fuit.
Rintbach.
Ruzondun.
Sahssenheim maior minorque *grofs vnd klein Sasheim*, in Comitatu Megingaudi.
Scarra villa ad Rhenum.
Scriezesheim *Scrizzesheim* hodie *Schriesheim*.
Sidtenheim.
Sigenheim. *Sikkenheim*.
Siechenheim, *Seckenheim* á victoria sic dicta.
Sigirichesheim.
Steinnaha.
Steinbach.
Strazheim.
Suabaheim, *Svvabcaheim*, â quo prope adiacet *Suabeck* arx ad ripam Nicri, cuius rudera adhuc conspiciuntur. item *Schvvabenvväldlein*.
Suezzingen super fluv. Suarzaha
Sunthoue villa hodie *Sandhoue*.
Thiedangesvvilte.
Trutolfesheim.
Vitenheim, *Wittenheim* ad Necarum.
Virnheim, *Virnunheim*, *Virninheim*, *Firnheim*, in Comitatu Liutgeri Comitis.
Vluenesheim hodie *Iluesheim*.
Walahastat, *Walestat* villa superior & infer. in Comitatu Wernharii Com.
Waltdorf. *Waltdolphesbuson*.
VVestheim, *VVibilingen*.
VVeziloch. *VVezzinloch*, hod. *VVisenloch*. cuius castrum Rheni Palatini inhabitabant.
VVinenheim, *VVindoheim*, *VVindenheim*, villa hodie *VVeinheim*, cui imminet castrum VVindeck
Zodenbach.
Hanc villarum notitiam diligentia Freheri nostri nunquam satis laudandi annotatam reperio in Orig. Palat. *p. 2. c. 7*.

Ali-

ANNO Dominicæ incarnationis DCCCLXXXIII.

VValthario GERHARDVS abbas vir nobilis & strenuus successit, & x. annis eiusdem loci regimen tenuit. Sub quo etiam idem Imperator Karolus prædium suum in villa Alahesheim, * in pago nuncupato VVormazfeld, in Comitatu VValonis, sancto Nazario tradidit.

GERHARDVS abbas X. Freher. Origg. Pal. P. 1. c. 6. p. 64. Helvvich. p. 60. Tolner. &c.

Karo-

stræ (d) Liutgardi huc vsque præstitum habebamus; & quicquid ad ipsum locum iure ac legitime pertinere videtur, cum domibus, ædificiis, mancipiis, vineis, campis, agris, pratis, pascuis, siluis, cultis ac incultis, aquis, aquarumue decursibus, viis & inuiis, accessibus & adiacentiis, finibus, exitibus & regressibus. Hæc ergo omnia iam dicto Abbati præfatum monasterium & fratribus ibidem Domino famulantibus in proprietatem & Dominationem perpetuam condonauimus, & iussimus eis fieri hoc nostræ auctoritatis præceptum, per quod volumus firmiterque præcipimus, vt de his omnibus nunc & deinceps omni tempore liberam habeant potestatem faciendi quicquid eis placuerit: quatenus eos pro nobis, coniuge proleque nostra, misericordiam Dei melius exorare delectet. Et vt hæc nostræ concessionis auctoritas firmior habeatur, & per futura tempora a fidelibus nostris melius credatur & diligentius obseruetur, manu propria nostra subter eam firmauimus & annuli nostri impressione assignari iussimus. Arnolfus Cancellarius ad vicem Liutberti Archi-Capellani recognoui & subscripsi. Data XV. Kalend. Februarii anno Dominicæ incarnationis DCCCLXXXII. Indictione X. Anno VI. Hludovvici Serenissimi Regis. Actum Franconofurt palatio Regio in Dei nomine feliciter. Amen.

Aliquando eadem villarum nomina sub diuersis pagis reperiri vt *Scarram, Virnheim, VVattenheim* ex diplomatis patet, ratio istius esse potest, vel quod plures eiusdem nominis villæ fuerint in diuersis pagis, vt *VVattenheim* est in pago Rhenensi s. Rhinichgovve ad fluv. Weschnitz iuxta Northeim & Wormat. aliud *VVattenheim* reperio in pago Rinckgovve (veterum Obrinco) qui situs est iuxta Moguntiam & Bingium ad dextram Rheni Ripam haud procul a monasterio Erbach, vel quod eadem villa forte in finibus posita pluribus pagis annumerari potuerit, vti hodieque sæpius lites de finibus exortas deprehendemus. Sic terminationem villæ Virnheim s. Virnunheim ex antiquis documentis docuit Freherus noster *in Orig. Pal. p. 2. p. 72.*

Conscriptio Marchæ & Syluæ, quæ pertinet ad Virnunheim in pago Rinicgovve, sicut eam Conradus Rex ad manum suam habuit & per Liutfridum Comitem suum cæterosque suos fideles limitibus, collibus, vallibus, lapidibus, tumulis, viis, interdistinguere iussit, sicut infra habetur.

Ab oriente incipit a petra, quæ stat in Aldaba, & sic vadit ad vallum, vbi confinium est Liutheresbusen & Hetenosheim. Deinde ad furnum calcis. Deinde per medium Michilinrith. Deinde per medium Rhinecvvisen. Deinde ad sol, quod est in confinio Arazheim & Virnunheim. Deinde ad agrum Regis. Deinde ad Stochvvege. Deinde ad lapidem, qui stat in vico, qui dicitur Geberti. Deinde ad tumulum s. cumulum hodieque der Kümmel. Deinde ad publicam stratam. Deinde ad lapidem, qui diuidit piceum nemus ab altero. Deinde ad Hohenvvarta. Deinde ad lapidem qui stat in via, quæ pergit ad Lorsam. Et sic in Aldaba vt supra dictum est.

(d) *Luitgardi.* Filia fuit Ludolfi Ducis Saxoniæ ex Oda, & Henrici I. Imp. amita. Ludouicus II. Cogn. Germanicus Rex filium suum Ludouicum A. 869. contra Sorabos sibi rebellantes misit, quibus secunda vice prœlio victis, Rex victor in Saxonia aliquamdiu moratus est, atque hac occasione desponsata sibi ibidem fuit Luitgardis, & paulo post nuptias cum eadem celebrauit in castro Aschaffenburg A. 869. V. Gobelin. *Cosmodrom. æt. 6. c. 42.* & ex eod. Meibomium, adde Crantz. *Metrop. l. 2. c. 13.* & sane errant Auentinus, Cuspinianus, Peucerus, Reusnerus, Nauclerus aliique, quando eandem Luitgardem Ludouico 4. Imperatori Arnulfi Imp. filio vxorem adscribunt, natus est hic A. 893. quo tempore Luitgardis iam 24. annos in matrimonio vixerat cum Ludouico 3. Rege Germ. ex quo vnicum filium nomine Ludouicum susceperat, qui Ratisbonæ de fenestra Palatii lapsus fractis ceruicibus puer exstinctus est. A. 880. Regino.

* Donationis diploma ex Frehero, Helvvichio Ad p. 67. & Tolnero, cum eiusdem notis hic exhibemus.

In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Karolus diuina fauente Clementia Imperator Augustus. Si locis Deo dicatis ex nostris rebus pro Dei amore, & remedio animæ nostræ & parentum nostrorum aliquid conferimus & necessitates seruorum Dei assidue sibi famulantium nostro subleuamus iuuamine, id procul dubio & nobis ad æternam vitam feliciter obtinendam & parentum nostrorum animabus ad veniam consequendam profuturum liquido credimus. Qua de causa omnium sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium nostrorumque præsentium scilicet & futurorum, comperiat mansue-

ARNOLFVS Imper. Ann. Fuld. 887. Helwich. p. 62.

Karolus multis in Imperio emergentibus malis animo & corpore deficiens, optimatibus regni ad supradictum Arnolfum, Carlomanni fratris sui filium, Ducem Carinthiæ certatim transeuntibus, regno deiicitur; & miseranda rerum facie, Imperator post Carolum Magnum nulli postponendus, egenus efficitur, adeo vt desperatis

mansuetudo, qualiter nos ob amorem Dei & remisfionem peccatorum nostrorum atque pro remedio animarum piæ recordationis genitoris nostri (a) Hludovvici, nec non & Karisfimi fratris nostri (b) Hludovvici, gloriosisfimorum Regum, ad monasterium, quod vocatur Lauresham, vbi S. Nazarius corpore requiescit, & præfati Reges humati (c) habentur, expectantes diem resurrectionis, vbi Gerhardus Abbas & rector eiusdem monasterii esse videtur, quasdam res iuris nostri, in ius & proprietatem perpetuo posfidendum concesfimus, videlicet in Comitatu Wormatiensi ad villam, quæ dicitur Alesheim, curtem indominicatam, sicut ad Imperatorem pertinet, cum mansis, ædificiis, vtriusque sexus mancipiis, terris, pratis, vineîs, syluis, cultis & incultis, pascuis, aquis, aquarumue decursibus, viis & inuiis & adiacentiis, finibus & omnia ad se iure legitimo pertinentia. Eo scilicet rationis tenore, vt perpetuo monachis ibidem Deo famulantibus in vsibus deputentur, atque indeficiens luminare exinde in Ecclesia, vbi præfati viri requiescunt, habeatur, & nulli præfatæ res in beneficium tradantur, sed ita auxiliante Deo permaneant ad vsus fratrum & luminariam inextinctam velati prælibando statuimus. Vnde & hoc nostræ auctoritatis præceptum fieri iusfimus, per quod decernimus atque iubemus, vt nec nostris, nec successorum nostrorum temporibus vllus habeat potestatem, ex supra scriptis rebus aliquid minuere, subtrahere vel immutare: Sed ita inuiolabiliter permaneant, veluti prælibauimus. Et vt hæc nostræ concesfionis auctoritas pleniorem in Dei nomine obtineat firmitatem, & per futura tempora verius a cunctis credatur, & diligentius obseruetur, manû propria subter eam firmauimus & annulo nostræ impresfionis iusfimus sigillari. Karolus Imperator Augustus. Segonius notarius ad vicem Luitvvardi Archi-Cancellarii recognoui & subscripsi. Data III. Id. Iunii Anno ab incarnatione Domini Karoli Augusti VIII. Imperii antem IV. Actum Wormatiæ in Dei nomine feliciter. Amen.

(a) Hludovvici II. Cognomento Germanici seu, vt Hincmarus Episc. Remens. in Epist. apud Masson. in Annal. Francic. p. 164. & Frodoardus in vita Fulconis, Trans Rhenensis. Rex Germaniæ, Filius erat Ludouici pii Imperatoris Francofurti A. 876. 5. Kal. Sept. febre denatus ætatis 70. maritus Emmæ Hispanicæ, A. 876. II. Kal. April. Ratisbonæ paralysi defunctæ.

(b) Hludovvici 3. filius erat Ludouici Regis Germaniæ & Emmæ. Francofurti ad Mœnum A. 882. 13. Kal. Febr. postquam 4. septimanas decubuisset, defunctus, relicta vxore Luitgarde Ludolfi Saxoniæ Ducis filia, Henrici I. Imp. amita, quam A. 969. in Castro Asclaffenburg matrimonio sibi iunxerat v. Meibom in not. ad Witichind.

(c) Præfati Reges humati habentur. Qua de re Freherus in Orig. Palat. P. II. c. 6. p. 66. *Extant*, inquit, *omnino in hanc diem ea Regum monumenta, licet anepigrapha: vnum retro altare maius, cui applicatum & contiguum est, habens descensum in cryptam, in qua marmor ingens prophyreticum pulcherrimum, minime vulgare sepulchrum abunde comprobet: alterum in media naui (quæ vocatur) templi columellis suis impositum, nec ineleganti fabrica antiquitatem suam referens. Qua quidem duo Ludouicorum illorum Regum esse non dubito.* Est ibidem etiam tumulatus Hugo Dux Ludouici illius tertii filius naturalis, a Normannis in prælio (in Sylua Carbonaria in loco Thimnum dicto) A. 879. commisso cæsus. Reginone teste. v. & Annal. Fuldens. in idem monasterium Thasfilonem Bav. Ducem aliquoties Imperatori rebellantem Vtilonis Bav. Ducis A. 765. 15. Kal. Febr. defuncti, & cum vxore in Osterhofen Bauariæ quondam regia sepulti filium ex Hiltrude Pipini Fr. Regis sorore natum anno eodem, quo Carolus Magnus id est, A. 788. rebellionis, perfidiæ, fœderis cum hostibus Ecclesiæ conuictum, Moguntiæ Principum sententia ad mortem condemnatum, cum filio Theodone tertio genito detrusit Carolus Magnus, ad quæ nefanda crimina vxor eius Luitburgis, Desiderii Longobardorum Regis filia superba, imperiosa, crudelis & auara mulier instigauerat, ita vt postea scelera iustumque Principum iudicium lacrymis deprecari necesse habuerit, (eodem modo, quo Ottocarus Boh. Rex ab vxore Cunigunda, & Fridericus Boh. Rex ab vxore Angla aliique vxorii in similem perniciem summamque ignominiam perducti vitam finiere miserabiliter) Luitburgis itidem in monasterium detrusa Thasfilo maritus in dicto monasterio, nescio, quo anno, vitam finiit, cui tale fuit positum monumentum.

Conditur hac fouea, quem pie Christe bea.
Tesfilo Dux primum, post Rex, monachus sed ad imum,
Idibus in ternis decesserat iste Decembris.

ratis rebus non iam de regno ſed de victu cogitans ab Arnoldo ſubſidia vitæ præſentis expoſceret. A quo aliquos in Alema- nia fiſcos veluti pro ſtipe conſecutus, non multo poſt in Augea inſula diem clauſit extremum. Poſt hunc ditionis eius regna ſoluuntur a ſua compage, dum quisque de ſuis nititur regem creare. Quod quodam præſagio videtur accidiſſe. Nam Regum genealogia cœlitus prouiſa ſecundis exuberabat ſucceſsibus, donec in Carolo Magno non ſolum regnum Francorum, ſed & imperii Romani ſummum obtineret faſtigium. Poſt cuius diſceſſum eodem quo acceſſerat modo cepit fortuna diffluere, donec ex defectu regiæ ſtirpis ſolus hic inueniretur regno Francorum gubernando idoneus, & regalis proſapia a beato Arnolfo duce & epiſcopo prodiens, in hoc Arnolfo duce & Imperatore quaſi progreſſus ſui penultimum limitem acciperet, quod in Chronicis plenius reperitur.

Hic igitur Arnolfus auitæ patruelisque pietatis exemplo erga Laureshamenſe monaſterium munificus admodum exſtitit: cui initio libertatis & immunitatis priuilegium dedit. Deinde quasdam res proprietatis ſuæ in comitatu VVormacienſi in Rocchesheimero marcha, & inſulam vnam quæ nominatur Sigenvvort, iacentem in ripa Rheni, & in comitatu Lobodenenſe in villa Sunthoue, Sigolfo tunc temporis Laureshamenſi præpoſito tradit. Idem fiſcum proprii iuris ſui nominatum Bruochmagat, in Eliſatia, ad S. Nazarium donauit. *Helvvich. p. 63.*

ANNO Dominicæ incarnat. ......

Defuncto Gerhardo abbate, fratribus eiusdem monaſterii de quibusdam inſolentiis apud Arnolfum iam tunc Imperatorem accuſatis, & ob hoc ab electione abbatis interim ſuſpenſis, Adelbero Auguſtenſis epiſcopus, vir magnæ in Chriſto grauitatis & reuerentiæ, diſpenſatorie per Imperatorem ibidem inſtituitur. Qui poſt annos quinque religionis vigore reformato, poſtpoſito omni ſeculari honore & commodo quod inde conſequi potuit, malens in cœleſtibus theſaurizare, monaſterii curam vltro reſignauit, fratribusque eligendi abbatis priſtinam libertatem imperiali auctoritate redintegrauit, quamdiu talem illic inuenire poſſint qui ſcientia & morum honeſtate talis ſit, vt tantam congregationem queat & ſciat regere, & regali dignitati iuſta obſequia præbere. *Helvvich. p. 65.* *Adelbero epiſcopus Auguſt.* *Helvvich. p. 69.*

LIVTHERVS itaque anno Domini incarnat. DCCCXCV. ſtrenuus ſanctæ religionis amator & morum vitæque probitate laudabilis in abbatem eligitur, nec multo poſt in epiſcopalem gradum apud Mindonenſem eccleſiam prouehitur: vnaque regiminis virga vtraque detinuit loca. Sub quo præfatus Adelbero epiſcopus ius ſuum, quod in loco qui dicitur Kerenesheim, in pago Renenſe, per imperialis præcepti confirmationem habebat, promtiſsima voluntate cum manu aduocati ſui Herigeri ſancto Nazario cum omni integritate tradidit: & viciſsim per precariam complacitationis & cauſa familiaritatis res quasdam, nimirum eccleſiolam infra ipſum monaſterium ſitam, in qua reliquias ſanctas Dei genitricis Mariæ & ſanctæ Afræ beatiſsimæ martyris Chriſti & ſancti Magni eximii confeſſoris Chriſti reconditas habebat, cum manſiunculis & cæteris neceſſariis hortis & pratis, cumque duabus ſeruilibus prebendis & vna monachica ſibimetipſi prebenda, inſuper villam VVinenheim & Birkenouua & Gunnenbach & Lieberesbach & Liutereshuſen, Scarram & Bibiloz cum pertinentiis ſuis, de abbate Laureshamenſi & fratribus cum manibus aduocatorum eorum Adalvvini & Bennilini, ad dies vitæ ſuæ poteſtatiue ac ſecuriter & quiete obtinendas & fruendas, per precariam ſuſcepit. *LIVTHERVS abbas XI. Helvvich. p. 69.* *Helvvich. p. 70.* p.68

Arnolfo Imperatori ſucceſſit filius Ludouuicus, Zundeboldo fratre eius apud Moſam interfecto ab hoſtibus: Adelberone ſupradicto Auguſtenſi epiſcopo adhuc viuente, & Liuthero in abbatem nondum electo, ſed Hattone Magontinæ ſedis archiepiſcopo Laureshamenſis cœnobii curam per regiam inſtitutionem gubernante. Siquidem inter Gerhardum & Liutherum abbates Adelbero epiſcopus annis v. Hatto epiſcopus annis XIII. ordine diſpenſatorio eidem loco præfuerunt: donec ipſis fratribus ſub Cunrado rege plenaria electionis libertas reſtituta eſt, a quo etiam Liutherus ex fratrum electione abbatia inueſtitus eſt. Iſte itaque rex Ludouuicus ex petitione eiusdem Adalberonis fidelis & intentiſsimi nutritoris ſui, quasdam res pro- *LVDOVICVS IV. Imper. Rhegino. M. Scotus 900, Sigeb. Gemblac. 901, Otto Friſing. lib. 6. c. 14. Hatto archiepiſc. Magunt.*

 prie-

prietatis suæ in pago Lobotingouue in comitatu Liutfridi constitutas, quas quidam homines Helmerich videlicet faber & Engilbrecht forestarius in locis Sunthoue & Scara nuncupatis ad dies vitæ suæ fruendas possidebant, Sigolfo monacho tunc ipsius monasterii præposito & per ipsum sancto Nazario tradidit.

Per idem ferme tempus Hatto Magontinæ sedis archiepiscopus, iam tunc Laureshamensi cœnobio vice abbatis præsidens, commutationem prædiorum cum Reginbodone ingenuo viro fecit, dans ei de partibus sancti Nazarii in pago Glemisgovve in villa vel marcha Hirslanda, & in Dicingon, & in Geringon, quæ loca, iacent in Comitatu Gozberti comitis; & in pago Enrichgouue in villa vel marcha Audinesheim, & in Rutgesingon, & iacent in comitatu VValahi comitis; & ab eo accipiens indominicatam curtem, quam ille propter suum seruitium & interuentum aliorum fidelium a Rege in proprietatem acquisierat, sitam, in pago Lobodenense in comitatu Liutfridi comitis, nuncupatam Virnunheim, cum mancipiis, siluis, & omnibus vtilitatibus suis. Quam traditionem & commutationem Hludouuicus rex rogatu eiusdem archiepiscopi & abbatis suæ auctoritatis præcepto confirmauit.

Præterea matrona quædam illustris Cunigund nomine res proprietatis suæ in villis Nivvenheim, Strazheim atque in VVestheim sancto Nazario tradidit, quas a præfato archiepiscopo & abbate cum aliis rebus sancti Nazarii de monasterio sanctimonialium cognomento Rothaha, in precariam accepit.

Idem quoque archiepiscopus Hatto prædium Riamnas, in Rœtia Curiense, quod Arnolfus Imp. Ratperto donauerat, per concambium sancto Nazario adtraxit, dando illi vicissim quicquid monasterium in locis VVilheim, Pistinga, & Hosinga habuerat.

Post Ludouuicum Karolus occidentale regnum adeptus est. Nam antea Galliarum populus cum consensu Arnolfi Imp. incursu crebro Northmannorum compulsus Vdonem ducem regem elegit, qui eis contra Northmannos propugnator indefessus extitit: atque ita deinceps ab hoc regno Galliarum facta discessio est. Vdone mortuo successit Karolus. In horum Karolorum decessu in vtriusque regni fastigio Carolorum illa celsa progenies facta est de medio: quæ primo anno Pippini regis Francorum vsque ad obitum istorum in regia dignitate claruit annis CLXXIII.

CVNRADVS Rex Rhegin. M. Scotus. Gotfr. Viterb. Hermannus Contract. 911, Lamb. Schafn. Sig. Gembl. 912,

Cunradus vero frater Eberhardi marchionis Orientalis, regni partem circa Rhenum tenuit. Qui etiam Laureshamensi monasterio libertatis & immunitatis priuilegium contulit, & libertatem eligendi abbatis fratribus cœnobii redintegrauit, ex quorum q. 69. electione LIVTHERVS abbatia ab illo inuestitus est.

VVittekindus lib. 1. p. 634, *Ditmarus* lib. 1. p. 325. *Luitprandus* lib. 2. c. 7, *Otto Frisi.* 6. c. 15, 16.

Helvvich. p. 72, 73.

Huius regis vxor Chunegunda locum proprietatis suæ Ginga appellatum, cum omni iure regalique præcepto sancto Nazario tradidit: atque ibidem in ecclesia quæ dicitur Varia, se tumulari præcepit. Ipse quoque prædia sua in VVattenheim & Virnheim, in pago Rinicgouue, in comitatu Vtonis, quæ cappellanus eius VVerinolf in beneficium concessa tenebat, post obitum illius ad monasterium donauit.* Regnauit annis VI.

HEINRICVS Saxo. Regino Sig. Gembl. Al-

Post Cunradum regem generali principum habito conuentu Heinricus cognomento Saxo filius Ottonis ducis Saxonici in regnum sublimatur: ex quo diua Ottonum

* Idem Conradus donationis diploma concessit Monasterio S. Michaelis in Aberinesbaro a. 912. quod ex Tolnero n. 16. cum ipsius notis exhibemus.

In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis (a) Conradus diuina ordinante prouidentia Rex. Quicquid Dei seruorum exhortatione locis diuinis cultibus aptatis deuota mente conferimus, in extremo examinis die centuplicatum a summo iudice nobis repræsentari absque dubio confidimus. Idcirco omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ nostrisque fidelibus præsentibus & futuris notum esse volumus, qualiter nostræ pro mercedis augmento ac parentum in eleemosyna meorum, atque pro quorun-

(a) *Conradus.* Eberhardi Comitis Palatii frater & Conradi Franconiæ & Hassiæ Comitis filius. Rex electus A. 911. m. Dec. coronatus est Aquisgrani 912. & A. 919. 23. Dec. febre defunctus Quedlinburgi, sepultus est VVilinaburgi iuxta patrem.

tonum genealogia processit. Hic contra Rutpertum regem Gallicanæ Franciæ præliis multis terminos regni Lotharici (sicut hactenus conseruantur) obtinuit: & tam Vngariorum quam Sclauorum Burgundionumque, cum quibus sæpe conflixit & semper vicit, bellicis impeditus tumultibus Imperator non est ordinatus. Regnauit annis XVI. Reliquit autem heredem regni Ottonem primum, qui nulli post Karolum Magnum secundus, victricibus semper armis regni sui terminos dilatauit, vnde cognomen vt vocaretur Magnus promeruit iste.

berius 919, *VVittechindus* lib. 1. Annal. *Otto Frising.* lib. 6. c. 18. *OTTHO M. Imp. Rhegino. M. Scotus* 936. *VVittichindus* lib. 2. Ann. *Otto Frising.* lib. 6. c. 9.

ANNO Dominicæ incarnationis DCCCCXXI.

EBERGISVM in Laureshamensi monasterio a puero educatum, & post Liutherum nepotem suum Midonensi ecclesiæ subrogatum, & compatrem suum, eiusdem

EBERGISVS abbas XII. Helwich. p. 74.

R 2

rundam fidelium nostrorum Thiedelachi episcopi nec non & (b) Erkangeri Comitis ac cæterorum, Erdolfi & Folnandi rogatu, quasdam res proprietatis nostræ concedimus ad (c) sanctum locum Aberinesburg dictum, qui est constructus in honore sancti Michaelis Archangeli omnipotentis. Hoc est quicquid Folcmar proprietatis visus fuit habere in marcha & in villa (d) Hanscuhesheim nuncupata. VI. Hubas seruiles; & hoc totum Sigolfo nostro quoque Monacho abbatis sui licentia ad dies vitæ suæ sibi in proprium habere nostra concedo potestate. Hoc est in pago Lobotungoue: in Comitatu (e) Luitfridi Comitis; & quicquid ad ipsum locum iure & legitime pertinere videtur; cum domibus, ædificiis, mancipiis, vineis, campis, agris, pratis, pascuis, siluis, cultis & incultis, aquis aquarumue decursibus, viis & inviis, accessibus & adiacentiis, finibus, exitibus & regressibus. Hæc ergo omnia iam dicto monacho ad præfatum locum, ac post ipsius de hac vita discessum, fratribus in monasterio Lauresham Domino sanctoque Nazario famulantibus, in proprietatem & dominationem perpetuam condonamus, & iussimus eis fieri hoc nostræ auctoritatis præceptum per quod volumus, firmiterque præcipimus, vt de his omnibus nunc & deinceps omni tempore liberam habeant potestatem faciendi, quicquid eis placuerit; quatenus eos pro nobis misericordiam Domini melius exorare delectet. Et vt hac nostra concesionis auctoritas firmior habeatur, & per futura tempora à fidelibus nostris melius credatur & diligentius obseruetur, manu propria subter eam firmauimus & annuli nostri impressione asignari iussimus. Signum Chunradi Serenissimi Regis. VVadelfridus cancellarius ad vicem Pilegrini Archicapellani recognoui. Data X. Kal. Septembris in monte Abirinesburg. Anno Dominica Incarnat. DCCCCXII. Indictione XIII. Anno I. regni Chunradi gloriosissimi regis. Actum ad Tribuviam palatio regio feliciter, Amen.

(b) *Erkangeri Comitis.* Socer hic vel affinis fuit ipsius Regis Conradi, cuius genealogiam hic apponamus.

Frkangerus s. Erchangerus Comes - - - - - - - -
Vx. N. - - - - - - - - -

Erkangerus Comes. ob. 864. - - - Richardis vx. Caroli Crassi Imper. D. ob. in Virg. Monasterio in Andlam A.
Vx. N. - - - - - - -

Erkangerus Comes. D. Suev. iussu Conradi I. decollatus 916. 12. Kal. Feb. in villa Aldingen. sep. - - -
Vx. N. - - - - - -

Bertholdus D. Aleman iussu Conradi Regis vna cum fratre & Luitfrido Comite decollatus 916. 12. Kal. Febr.
Vx. Bertha. f. - - - -

Cunigundis vx. 1. Liutboldi Ducis Bav. Orient 2. Cunradi 1. Regis. ducta circa A. 913. ob. A. 7. id9 febr. sep. in Monast. Laurisham.

Adalbero Comes N. - - - ob. 964. - - -
Vx. N. - - - - - - -

(c) *Ad sanctum locum Aberinesburg.* De quo infra ad diploma Henrici 4. Imp. de A. 1103.

(d) *Hanscuesheim* villa in pago Lobodunensi hodie *Hentscheim.* in Strata Montana iuxta Heidelbergam.

(e) *Luitfridi Comitis.* Eiusdem mentio facta est supra ad diploma Ludouici 3. Reg. Germ. Num autem hic cum Bertholdo & Erkangero Alemanniæ inuasoribus A. 916. decollatus, & Ermengardis vxoris Lotharii Imp. ex fratre Luitfrido 2. Comite in Neckergavv & Suntgavv nepos fuerit, dubio adhuc hæreo.

dem etiam abbatiæ honore XVII. annis ſublimauit, ipſique loco priuilegia libertatis quater innouauit.

BRVNO abbas XIII. Vita Brunonis apud Leibnizium p. 276, Helvvich. p. 78.

Poſt Ebergiſum Otto ſereniſſimus rex germanum ſuum BRVNONEM Colonienſis ſedis archiepiſcopum, & omnium virtutum floribus adornatum, eidem monaſterio præfecit. Hic inter cætera pietatis opera, quæ non ſolum in eccleſia ſibi commiſſa, ſed etiam per totum fratris regnum fideliter geſſit, apud ſedis ſuæ metropolin tria monaſteria conſtruxit: vnum apud ſanctum Pantaleonem, vbi conditus requieſcit, aliud ad S. Andream apoſtolum, tertium ad S. Martinum. Laureshamenſi quoque monaſterio inter plurima liberalitatis ſuæ dona thuribulum argenteum magnum & duos nolarum circulos argenteos contulit, & XXX. hubas in villis Brunagad & Mumenheim, & Grioz, & Walahon, & Berncsheim, & Moresheim, in pago Eliſaza ſitis, a fratre ſuo Ottone S. Nazario dari expetiuit. Præfuit eidem cœnobio annis IV.

ANNO Dominicæ incarnat. DCCCCXLVIII.

GERBODO abbas XIV. Helvvich. p. 81.

Dehinc GERBODO vir omni vitæ morumque integritate ſpectabilis eiusdem monaſterii regimini ſuccedit, & XXII. annos in commiſſa ſibi diſpenſatione fideliter expleuit. Hic eccleſiam ſatis decoram in ſupradicto loco Bruomat, aliamque in Wibelingen exſtruxit: pauimentum ante altare ſanctæ crucis vsque in medium marmore ſtrauit, calicem aureum ſine patena, lampades argenteas quatuor fieri iuſſit: apparatus diuinis officiis aptos plurima ex parte eccleſiæ contulit, paradiſum totum plumbo operuit: pulpita ante portas eiusdem paradiſi fabricauit, refectorium augmentauit, dormitorium renouauit, ædificium neceſſariorum prominens aptauit, domum lapideam in caſtello Michlenſtat ædificauit: curtem Gingen nuncupatam reacquiſiuit, priuilegium quoque libertatis a rege Ottone impetrauit.

Idem rex Otto ad eius petitionem, & interuentu coniugis ſuæ Adelheidæ, in villa eiusdem cœnobii quæ Baſinesheim dicitur, mercationes publicas fieri conceſſit: vt & in alia eiusdem villa Wezinloch * nominata in comitatu Cunradi comitis: &

---

* Præceptum Ottonis M. de hoc mercatu reperitur apud Freherum *Origg. Palat. p. 174*, Helvvichium p. 83. inter diplomata Ottonis M. apud Meibomium *Tom. I. p. 748.* & Tolnerum n. 17. quod cum ipſius notis hic axhibemus.

In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Otto diuina auxiliante clementia Imperator Auguſtus. Nouerit omnium fidelium noſtrorum tam præſentium quam futurorum induſtria, qualiter nos ob mercedem retributionis diuinæ, interuentu dilectæ coniugis noſtræ Adelheidæ venerabili abbati Gerbodoni fideli noſtro, qui cænobio ſancti Nazarii in Lauresham praeſſe videtur, in quadam eiusdem cœnobii villa (a) Wezinloch nominata, in Comitatu Cunradi Comitis, mercatum, id eſt forum marche, publicum fieri conceſſimus; & quicquid in thelonei lucris vel aliqua alia vtilitate exinde prouenturum eſſe videtur, ad ſeruitium ſancti Michaelis in Abramesberg, (b) ſeu ſancti Nazarii in Lauresham, Imperatoriæ noſtræ largitatis munificentia donauimus. Et vt hoc auctoritatis noſtræ donum ſiue præceptum ſtabile ac inconcuſſum permaneat, hanc cartam conſcribi & annuli noſtri impreſſione ſignari iusſimus. Signum Domini Ottonis magni & inuictiſſimi

(a) *Wezinloch. VVeziloch & VVezzenloch* villa in pago Greichgovv in Comitatu Megingandi filii Cunonis Comitis v. Freher. Orig. *P. p. 1. p. 14. c. 4.* hodie *VViſſenloch.* Locus hic conditorem Wezonem vel Wezilonem aliquem antiquitus habuiſſe videtur, quomodo ad monaſt. S. Mich. *in Heiligenberg*, vel ad monaſterium Laureshaim peruenerit, non ſatis conſtat. Interim Rheni Palatinos villam hanc a Frid. 2. Imp. (eod. temp. quo etiam Sigefrido A. Mogunt. Laureshaim Monaſt. traditum fuit) Obtinuiſſe ſupra in Hiſt. Pal. *c. 2.* diximus, partem tamen caſtri Wezinlochenſis, quæ adhuc ad Dominos de Winſperg ſpectabat: Ludouicus Palatinus A. 1277. venditionis titulo acquiſiuit, vti infra ex diplomate manifeſtum fiet.

(b) *Abramesberg*, & in diplomate Henrici 2. Imp. Mons Abrahæ, Carolinorum tempore Aberinesburg, a Burgo ſ. caſtro, ſic dictus, quod Romani exſtruxerunt in eodem monte, qua de re infra pl. ad diploma Henrici 4. Imp. de A. 1103. atque hunc montem angularem ad Nicri dextram Pyrimontem illum apud Marcellinum (Ortelii theſaur.) non abſurde coniectant aliqui, neque vox Abrinsberg, iudicante Frehero *l. c. p. 2. c. 5. p. 15.* prorſus abludit.

& quicquid in thelonei lucris vel alia qualibet vtilitate exinde prouenturum videretur, ad ſeruitium S. Michaelis Archangeli in Abramesberg vel S. Nazarii in Laureſham donauit.

Idem ipſe priuileginm libertatis eidem monaſterio tertio confirmauit, Imperator iam ordinatus, his verbis: *In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Otto Dei* Helwich. p. 81.
p. 70. *gratia rex Francorum & Longobardorum, * ac patricius Romanorum. Notum ſit omnibus tam præſentibus quam & futuris fidelibus, qualiter ob amorem Dei & animæ noſtræ remedium, abbatiam cœnobio Laureshan appendentem in vnum deinceps eſſe collectam, & ipſum cœnobium regulari ordine & abbate ſolide & inconuulſe per omnia ſemper vigere decreuimus. Quapropter obſecrante venerabili abbate Gerbodone, eidem monaſterio noſtra electione inthronizato, hoc noſtræ autoritatis præceptum fieri voluimus, quæ præcedentium Auguſtorum, ſcilicet illuſtris & magni Karoli, piique Hludouuici benignitatem imitando, regularem monachis illius monaſterii de abbate electionem indulgemus, & ipſam abbatiam ex integro poteſtati abbatum ad communem vtilitatem monachorum Deo ibi famulantium ſubdimus. Statuimus etiam Epiſcopum, in cuius parrochia ſitum eſt monaſterium, ex qualibet occaſione ibi irrumpere, ſeu monachos irrationabiliter inquietare non debere; nec ex rebus monaſterii in omni Imperii noſtri ditione theolonei exactionem fieri: nec publicum iudicem, ſeu quemlibet ex iudicaria poteſtate, vel aliquam aliam perſonam quicquam poteſtatis aut negocii ſine voluntate aut permiſſu abbatis, in omnibus ſæpedicti monaſterii rebus habere vel exercere. Quicquid ius fiſci exinde exigere potuerat, ex integro in vſus monaſterii cedere præcipimus. Homines quoque ingenuos ſeu ſeruos in poſſeſſionibus monaſterii commanentes diſtringere, ſiue ipſas poſſeſſiones contra abbatis decretum intrare, ſeu ad cauſas audiendas, ſeu manſiones faciendas aut freda vel tributa exigenda, vel vllam in aliquo violentiam faciendam, omnibus omnino hominibus per hanc noſtræ immunitatis conſcriptionem prorſus interdicimus atque ab huiusmodi aut ſimili præſumptione cunctos per omnia tempora inhibemus: quatenus abbas & monachi omnia illuc aſpicientia ſub noſtra tuitione quo ordine quietiore poſſederint, eo liberius pro ſtatu imperii noſtraque ſalute Deo vacent. Et vt hoc auctoritatis noſtræ præceptum firmum & ſtabile permaneat, annuli noſtri impreſſione ſignari iuſſimus, & manu propria ſubterfirmauimus. Signum Domini Ottonis ſereniſſimi Imperatoris auguſti. Luidolfus Cancell. ad vicem Brunonis archicapellani recognoui. Data VII. Cal. Febr. anno incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti, DCCCCLXIII. Indictione VI. Regnante pio Imperatore Ottone anno XXVIII. Actum Papiæ feliciter. Amen.*

Huius Imperatoriæ Maieſtatis præceptum Silueſter Romanæ ſedis Pontifex mediante Berbodonis abbatis induſtria Apoſtolica autoritate confirmauit, qui de libertate eiusdem monaſterii tale decretum promulgauir: SILVESTER *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei vniuerſis ſanctæ Dei Eccleſiæ filius. Notum fieri volumus vniuerſis tam præſenti-*

ctiſſimi Imperatoris Auguſti. Luidolfus Cancellarius ad vicem (c) Brunonis Archi-Capellani recognoui. Data II. Non. Maii Anno incarnationis Dominicæ DCCCCLXV. Indictione VIII. anno regni Domini Ottonis XXX. Imperii vero III. Actum Hereſtein Palatio, in Dei nomine feliciter, Amen.

(c) *Brunonis*, Frater hic fuit Imperatoris Ottonis I, Archi-Epiſcopus Colonienſis natus A. 925. & A. 965. 11. Oct. Rhemis febre defunctus, ſepultus Coloniæ ad S. Panthaleonem.

* Lupoldus de Bebenburg c. 5. p. 58. *Circa vero aſſumptionem regii nominis, ſciendum eſt, quod Reges noſtri poſt diuiſionem regni Francorum ac ſubiugationem Italiæ (de quibus dictum eſt ſupra cap. 2.) per multa tempora non ſe Reges Romanorum, ſed ſimpliciter Reges prout ex diuerſis priuilegiis per eos conceſſis colligitur, vt plurimum nominabant: interdum tamen ſe nominare Reges Francorum & Lombardorum, iuxta morem Caroli Magni conſueuerunt, vt inter alia priuilegia in Eccleſia Herbipolenſi habetur priuilegium dicti Henrici, cuius transſcriptum vidi, in quo idem Henricus ante vnctionem & coronationem imperialem ſe regem Francorum & Lombardorum nominauit ſeu intimauit, cuius priuilegii data eſt ſub anno Domini M. IV. regni ſui III. Illo enim anno (vt refert hiſtoria Francorum) fuit ab Archiepiſcopo Mediolanenſi & ab illius regionis primatibus in ciuitate Papiæ in regno Lombardorum in regale ſolium collocatus. Eadem etiam intitulatione vtebatur interdum Ottos primus, vt in Lauricenſis monaſterii priuilegiis reperitur.*

sentibus quam futuris, Abbatiam quæ vocatur Laurensham Dominio Regum siue paparum solummodo subiectam antiquitus fuisse. Post vero tam imminutione rerum, quam peccatis increscentibus a priori statu degenerasse. Nunc autem a dilecto filio nostro Ottone Cæsare Augusto moniti, per interuentum Willigisi Magontini Archiepiscopi, ac Franconis Wormatiensis Episcopi, suorumque fidelium, atque omnium eiusdem prouinciæ Episcoporum, simulque Bernehari Verdensis Episcopi prædictam Abbatiam ad priorem statum nostra auctoritate redire iubemus, atque frui liberalitate quam antea habuisse manifestum est, hoc est, vt regum atque paparum tantum dominio subdatur, alienæ vero potestatis penitus fiat extorris. Cuius loci Abbas siue Monachi, quamdiu religiose atque beate vixerint, cum quiete & pace, & absque contradictione cuiuslibet personæ maneant. Si vero religionem reliquerint ac negotiis illicitis, secularibusque operam dederint, a Papa Romano monendos decernimus & corrigendos. A quo moniti si non emendantur, Regiæ potestati deputamus. Hoc ergo nostræ constitutionis priuilegium ratum & inuiolabile esse per omnia tempora volumus. Quod si quis irritum facere præsumserit, inprimis iram Dei incurrat, sitque anathema maranatha. Scriptum per manus Petri notarii ac scriniarii S. Romanæ Ecclesiæ, in mense Octobri, Indictione XIII. Bene valete.

Helvvich. p. 83, 84.

Addidit quoque idem Imperator præfato monasterio mercatum & teloneum in Wezenloch, vt ad seruitium S. Michaelis in Abramesberch seu S. Nazarii in Laureshaam applicaretur. His & huiusmodi Imperialis munificentiæ priuilegiis reuerendus abbas Gerbodo per interuentum venerabilis ac Deo amabilis Adelheidæ Imperatricis Augustæ Laureshamense monasterium pristinæ libertati reformauit, & res eiusdem tam intestinis quam extraneis cladibus quacumque dispersas & profligatas recolligens redintegrauit. Vnde & in pago Dehsendron in præsidatu Ansfridi comitis in villa vocabulo Empele Ecclesiam quondam fundatam, sed alluuione aquarum collapsam reædificauit. Super quæ Eberkarus Leodiensis Ecclesiæ Episcopus facta sinodali inquisitione, quo loco fundata, qualiter dotata, quando diruta fuisset, si vestitura eius Laureshamensi monasterio cum decimis suis iuste ac legitime attineret, Canonico iudicio, ac septem illustrium ex eodem comitatu virorum iuramento diligenter inuestigauit: eamque reædificatam in honore S. Nazarii & S. Lamberti nimirum Cal. Octob. consecrans dedicauit, & decimas Episcopali iustitiæ tum adiudicatas sub testimonio totius synodalis conuentus Laureshamensis cœnobii iuri & Domino ad eiusdem Ecclesiæ titulum perpetuo impendendas resignauit. Testes Adelbertus corepiscopus, Bubo Leodicensis præpositus, Irimbolt, Wodibalt Laureshamensis præpositus, & alii multi. Actum Leodii anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi DCCCCLXVIII. Indictione XII. Anno vero regni Ottonis serenissimi regis XXXIV. Imperii autem ipsius VIII.

ANNO Dominicæ incarnat. DCCCCLXX.

SALEMANNVS abbas XV. Helvvich. p. 87.

GERBODONE palmam supernæ vocationis adepto SALEMANNVS vir Deo dignus, diuina humanaque sapientia plenus ac omni bonitate conspicuus, ex assensu serenissimorum Imperatorum Ottonis & filii eius, omniumque fratrum ac familiæ conniuentia pastor & rector eidem loco præficitur. Qui inter multa ac magnifica pietatis opera, quæ per singula longum est enarrare, iussit tabulam ad altare principale auro gemmisque pretiosissimis adornari, & crucem magnam simili operis schemate parari: frontem ciborii super requiem Martyris versus altare respicientem auro purissimo vestiri, & tres libros ex ebore & argento mirifice venustari. Moralia in tribus voluminibus compleuit, duos nolarum circulos argenteos ecclesiastico ornatu adiecit: strata pauimenti fine tenus perfecit. Postremo iam senio confectus iuuenilem tertii Ottonis Imperatoris offensam, qua cum frustra impetebat, non sustinens monasterii curam resignauit, & quod reliquum in carne vixit temporis, habitauit secum. Rexit hunc locum annis XXVII.

Hic in principio introitus sui quartum cœnobii eiusdem libertatis & immunitatis priuilegium a Diuo Imperatore Ottone impetrauit. *

OTTHO II. Imper. Rhegin. H. Contractus. Lamb. Schafnab. Sig. Gembl. 961, Otto Frising. l. 6. c. 21. Auentinus Ann. Boi. lib. 5.

OTTONI magno Imperatori augusto successit filius eius Otto secundus, viuente adhuc patre Romæ Cæsar appellatus, & ob insignia quæ cum Sarracenis gessit, prælia, *pallida mors Sarracenorum* cognominatus.

Hic etiam patris exemplo priuilegium libertatis Laureshamensi monasterio, rogatu prælati Salemanni abbatis tradidit. Quod etiam Benedictus Papa Apostolica auctoritate commendauit & roborauit.

Hic OTTO secundus huius nominis Imperator Romæ mortuus, in Paradiso S. Petri condigno honore sepelitur.

OTTHO III. Imper.

Helvvich. p. 89. Sig. Gembl. 983, Lamb. Schafn. 984. Otto Frising. l. 6. c. 26.

Huius filio patris æquiuoco admodum paruulo & necdum regni gubernaculis apto, Respublica per venerabilem Adelheidem auiam suam & Imperatricem Theophaniam matrem suam nobiliter administrata est. Quousque puer ipse literis diuinis & humanis adprime instructus, ad tantæ virtutis insigne emicuit, *vt Mirabilia Mundi* appellaretur.

Helvvich. p. 89.

Hic patris auique persequens vestigia libertatem Laureshamensis monasterii, interuentu Salemanni abbatis, sua quoque auctoritate roborauit. Rogatu quoque memorati abbatis Salemanni, idem Rex publicum mercatum in villa Wezzenloch & in Steine, cum omni reditu ex thelonei lucris & aliis vtensilibus ad S. Nazarium donauit.

ANNO Dominicæ incarnat. DCCCCLXXXXVII.

Salemannus igitur Abbas vir eximii meriti soli Deo placere desiderans, relicta monasterii cura, in qua & pro qua iugiter sollicitus turbabatur erga plurima, theoricam quietem amplexus, optimam partem elegit; nec multo post carne solutus migrauit ad Dominum. Cui Werinherus cognomine pius ex ipsa congregatione substituitur, omnibus quidem meritorum præconiis dignus, sed nulli pietate secundus, expletisque duorum annorum curriculis diem clausit extremum.

VVERINHERVS pius abbas XVI. Helvvich. p. 90.

Hic a prædicto tertio Ottone Imperatore præcepta de mercato in Winenheim, & moneta in Brumogad, & in pago Helisaze sito, impetrauit.

ANNO Dominicæ incarnat. DCCCCXCIX.

WERINHERO pio successit alter WERNHERVS, eiusdem quidem nominis, sed

VVERNERVS II. abbas XVII.

---

* Hoc loco historiam de Ottone Imper. & comite quodam Abbatiæ Laurissensi inhiante, inserere operæ pretium videtur, quam Liutprandus Ticinensis Leuita literis mandauit, libro IV. cap. XV. in hæc verba: *Comes quidam tunc prædiues cum eo erat, cuius multitudo militum Regis aciem condecorabat. Hic itaque videns quamplurimos ex Regis acie desertores ac transfugas fieri: non interiorem sed exteriorem considerans hominem, tacitus hac secum voluere cœpit: Quicquid a Rege in hac turbatione constituto petiero, sine dubio impetrabo, præsertim cum & acre nobis bellum immineat, ac se ne deseram timeat. Nunciis itaque directis Regi supplicat, vt Abbatiam quandam Lauresheim dictam, prædiis ditissimam, sibi concedat: cuius possessionibus quod sibi deerat, militibus suis ministrare praeualeat. Rex autem columbina non solum simplicitate, sed (vt erat) viperina calliditate suffarcinatus, non hoc quid portenderet, minime aduertere potuit, vnde & huiusmodi nunciis apologeticum dedit: Illi quid super hac re sentiam, verbis ipse potius explicabo, quam nunciis. Quod qui hos direxerat audiens, immensa est affectus animi lætitia, sperans se quod poposcerat impetrasse. Vnde & moræ impatiens Regem adiit, eumque sententiam super hac re promere postulauit. Cui Rex populo circumstante, Obeaire, inquit, magis oportet Deo quam hominibus. Quis enim sanum sapiens ignorat, te hæc non humilitate petitionis, sed comminationis auctoritate dixisse? Scriptum est enim: Nolite sanctum dare canibus. Quod quamuis a Doctoribus spiritualiter intelligendum esse prædicetur, ego tamen satis me dare canibus sanctum censeo, si Monasteriorum prædia, quæ a religiosis viris Deo sunt militantibus tradita tulero, & seculo militantibus dedero. Tibi vero tam procaciter iniusta petenti, sub testimonio totius populi, nec hoc nec aliud vnquam te a me accepturum esse testificor. Si cordi tibi est cum cæteris infidelibus auolare: quanto citius, tanto melius. His auditis, quia facies speculum est mentis, cordis verecundiam vultus rubore nudauit, concitusque Regis ad pedes corruens, se peccasse, se grauiter deliquisse confessus est.* Ex hoc habent Baronius *Tomo X. p. 731.* & Helvvichius *p. 87.*

Helvvich. p. 90. sed non eiusdem meriti, neque natalium suorum professionisue dignitati religione respondens aut moribus. Qui & dictante iustitia, & regia præscribente censura infra annum dimidium, sicut in considerate inuectus, ita præcipitanter deiectus est.

ANNO Dominicæ incarnat. M.

GEROLDVS abbas XVIII. Helvvich. p. 91. Post quem subrogatur GEROLDVS, vir pietatis præcipuæ, & magnæ in Christo reuerentiæ, quique antecessorum suorum insequutus vestigia, familiam, sibi creditam fideliter ac prudenter tribus annis & sex mensibus gubernauit.

Vnde & ab HENRICO secundo priuilegium libertatis Ecclesiæ suæ impetrauit.

HENRICVS Imp. Otto Fris. l. 6. c. 27. Gottfr. Viterb. 1001. Sig. Gemb. H. Contr. 1003. OTTONE tertio Imperatore Romæ defuncto, & per Heribertum Coloniensem Archiepiscopum atque Godefridum ducem Aquisgrani sepulto, HENRICVS Dux Bavvariorum Imperii fascibus arreptis Rex eligitur, & Maguntiæ solenniter ordinatur. Cuius quanta fuerint iustitiæ & pietatis insignia, testatur illa nobilis, quam condidit, & in qua conditus est, Babenbergensis Ecclesia. Siquidem tanto religionis amore ducebatur, vt *Monachorum pater* appellaretur.

Hic (vt prædictum est) rogatu GEROLDI Abbatis libertatem Laureshamensis monasterii suo quoque præcepto roborauit.

ANNO Dominicæ incarnat. ...

BOBBO abbas XIX. Helvvich. p. 92. Post GEROLDVM BOBBO illustri natalium exortus prosapia, relicto secularis militiæ baltheo, ad ipsius loci regimen prouectus est. Qui quo magis fugiebat gloriam, eo magis assequebatur, affluentibus sibi cum Ecclesiasticæ dignitatis incrementis, terrenarum facultatum amplissimis successibus. Hic inter cætera memorabilia calicem aureum magni ponderis & pretii, cum patina simul aurea stolam quoque egregii operis auro contextam ad ornatum Ecclesiæ contulit. Ac præcepta complura de statu & honore Laurishamensis cœnobii ab HENRICO Secundo rege (de quo supra diximus) accipere elaborauit: inter alia mercatum in Oppenheim, & bannum forastis in Otenevvalt. * Præfuit eidem loco annis XIII. Ibidem quoque sepultus.

ANNO

---

* Donationem hancce ex Helvvichio p. 93. hic inseremus.

In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Heinricus diuina fauente clementia Rex. Si nostræ pietatis aurem maxime in Ecclesiasticis rebus augendis præbemus petitionibus nostrorum fidelium diuinæ pietatis super nos respectum magis inde credimus affuturum, eosque circa nos sagaciores seruiendo efficimus ac deuotiores. Quapropter omnium tam præsentium quam futurorum noscat industria, quod Bobbo sancti Laureshamensis cœnobii venerabilis Abbas nostræ celsitudinis adiit culmen, sibi suæque Ecclesiæ in honore sanctorum martyrum consecratæ, Naboris & Nazarii, exorans forestem bannumque syluarum concedi. Cui pium præbentes assensum, forestem cum banno concessimus, ab Aquilone in Cunthichun tendentem, & inde sursum in longitudine in Orientalem scilicet plagam per medium saltum Nobbenhuson dictum, & inde se habentem ad riuum qui dicitur Branbach, vsque ad arborem Lachbuocha dictam, inde vero in meridianam plagam ad Lutram, atque inde deorsum vsque in fluuium Nekar dictum, inde autem vsque ad villam Nivvenheim, hinc vero deorsum ad villam Bikinbach dictam, isthinc autem ad aliam villam Richinhach vocatam, & sic quidem per deorsum vsque ad locum Cunthichun primitus dictum: eo rationis tenore, vt sibi prædictus Abbas sibique succedentes in perpetuum habeant atque possideant, nullusque in ea sine ipsius licentia venandi aut capiendi aliquid potestatem habeat. Hæc ergo quo firmius atque inconuulsius per futura tempora possint persistere, propria manu firmanter insigniri iussimus sigilli nostri impressione. Signum Domini secundi Heinrici Regis inuictissimi. Guntherius Cancellarius vice Erchambaldi Archicapellani recognoui. Data IV. Id. Maii Indict. X. anno Dominicæ Incarnationis, MXII. anno vero Domini secundi Henrici regnantis X. Actum Bauenberg feliciter, Amen.

Item de terminis eiusdem forastis habentur hæç:

Si quis vero scire desiderat euidentius, quorsum tendat forestis bannus in sylua Otenuualt, Laureshamensi Ecclesie regia auctoritate concessus, sub determinata loca vallium, montium, saltuum, riuulorum, fluminum, arborum diligenter consideret. Tenet namque bannum in loco, qui dicitur Geluuine inde ad montem Malsium, inde extenditur ad Veluberg. deinde ad Betenkircha,

postea

ANNO Dominicæ incarnat,....

BOBBONE palmam supernæ vocationis assequuto, REGINBALDVS, vir iuxta cor Domini, electus subrogatur, in spiritualis militiæ studiis a puero educatus, & antecessorum exempla facile exæquans, posterorum forma speculumque futurus. *REGINBALDVS Abbas XX.*

Qui adepto dignitatis gradu, inter cætera pietatis opera, misericordiæ compassionisque visceribus totus affluebat: adeo vt inter beatos pauperes regnum cœlorum possidens iustitia eius maneat in seculum seculi, & elemosinas eius enarret omnis ecclesia sanctorum. Ad hoc etiam templi faciem coronis decorauit: corum altius exstructum desuper arcubus fabrefactis augmentauit; altare ad crucem auro argentoque cinxit, insuper thesaurum Ecclesiæ in pluribus ampliauit.

p.73. Monasterium Abrinsberg * in honore S. Michaelis archangeli a fundamentis inceptum ædificauit, & monasticis mansionibus congrue circum aptatis, Fratribus ibidem Deo militantibus necessaria affatim procurauit; ipsamque Ecclesiam Crucibus & tabulis fabrefactis alioque quamplurimo ornatu magnifice venustauit. *Freherus Orig. Pal. p. I c. 13. Helwich. p. 37.*

S Postea

postea ad Luddera. deinde ad Wintercasto. dehinc in Lutenbaha. inde in Eberbach. post in Gaspensa. inde in Abbatisbach. deinde vltra Cuningesbach. post in Birkunbart. tunc in Kircicha. deinde vltra fluuium Mininingaba: post in VVedelabach. deinde in Branbach, tunc in Aranbach, inde in VVallendenbrunno. deinde ad magnam quercum, deinde per descensum Bremaha, per Vullonobach ascensum, & per destructam Vullonoburg. Inde in fluuium Enteraba, tunc per eius descensum in flumen Nekar inde per descensum Nekar vsque Nuinheim. Inde in plateam montium, & per hanc vsque ad supradictum locum Gewvine. Quisquis igitur in his locis, vel infra hos terminos quippiam venationis seu piscationis absque licentia Laureshamensis Abbatis exercere præsumserit, sciat se ipsi Abbati compositurum Imperialem bannum.

* Diploma Henrici II. Cogn. Sancti Imp. quo 1023. possessiones Monasterii S. Michaelis in monte S. Abrahæ s. Heiligenberg confirmat, ex Tolnero *n. 18.* cum ipsius notis.

In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Henricus secundus diuina fauente clementia Romanorum Imperator Augustus. Si venerabilia Ecclesiarum Dei loca alicuius commodi vtilitate ad laudem Dei stabilire confirmare ac sublimare studuerimus; nobis id ad animæ remedium regnique nostri statum profuturum esse minime dubitamus. Quapropter nouerit omnium Christi fidelium nostrorumque vniuersitas, qualiter Reginbaldus Laureshamensis Ecclesiæ venerabilis abbas nostram adiens serenitatem omni a nobis studio postulauit, quatenus sub nostræ confirmationis atque immunitatis auctoritate liceret sibi sub sancti Michaelis archangeli, & omnium supernorum ciuium honore, monasterium ordinare in monte sancti Abrahæ pretitulato nomine, sito in pago Lobotengovve, in Comitatu vero Heinrici Comitis. Rogauit etiam nos eidem monasterio confirmare, ad vsum fratrum ibidem sub regula sancti Benedicti seruientium, loca cum pertinentiis suis his nominibus designata: (d) Furde (e) Eressam, VVezzenloch, in (f) VVibelinga, IV. mansos, (g) Scrizesheim, in Papbenhouen, vnam ecclesiam cum IV. mansis, in (a) Pergeheim VIII.

(d) *Furde. Farte* villa in Ottonis sylua, haud procul ab oppido Lindenfels.

(e) *Eressam.* forsan hodiernum *Reussem,* iuxta villam Furte, vel alia villula hodie *Ertzam* dicta ad præfecturam Lindenfels spectans.

(f) *Wibelinga.* hodie *Wibelingen* ad Nicrum iuxta Heidelbergam in pago Lobodunensi sita villa, in qua supra memoratus (in diplom. Ottonis I,) Gerbodo Abbas Laureshamensis (qui electus A. 948. & A. 970. defunctus est) Ecclesiam exstruxit, & domum lapideam in Michlenstatt ædificauit *v. Chron. Lauresheim.*

(g) *Scrizesheim & Scrizzesheim* villa hodie *Schriesheim,* in pago Lobodunensi, quam vna cum adiacente castro Stralenburg Rheni Palatini A. 1347. emtionis titulo a Sigefrido Domino in Stralenberg acquisiuerunt, de quo supra in Hist. Palat. *c. 2.* dictum fuit.

(a) *Pergeheim* s. *Bergheim.* Villam hanc Heidelbergæ vicinam & Carolinis iam temporibus exstantem vna cum vicinis villis Nevvenheim, Henschucesheim *Schreisheim* aliisque ad antiquam Cometiam Stalbuhel (de q. v. Freher. *c. 10. p. 200. p. 2.*) spectasse atque feudi titulo ad Palatinos Rheni peruenisse credibile est. Certum interim Rupertum Electorem eam A. 1392. Heidelbergensi Ciuitati s. Burgo angustis cum finibus incluso & suburbio eius (quod hodie Spirense vocatur) adiunxisse, & iussis immigrare Colonis Bergheimensibus casasque suas in noua illa pomœria, non tamen sine priuilegiis & materiarum suppeditatione transferentibus, Nouam ciuitatem (*Neustatt*) eam appellasse, prout ex Archi-

Iſengrein Epiſc. Spir. 22. Caſp. Bruſch. Cat. Epiſc. Spir. n. 57, Lehmann. Chr. Spir. lib. 5. c. 20, *Helwich.* p. 97.

Poſtea diuina diſpenſante gratia; quæ glorificantes ſe glorificat, ob inſignem famæ meritorumque prærogatiuam, a Cunrado rege ſecundo (de quo poſt dicturi ſumus) in cathedram Spirenſis Eccleſiæ profectus eſt, dignus fungi ſacerdotio Domini, & habere laudem in nomine ipſius. Præſedit Laureshamenſi monaſterio annis. ......

CVNRADVS II. Imp. Sig. Gembl. Gotfr. Viterb. Conr. Vrſp. M. Scot. 1024, Otto Friſ. l. 6. c. 27, VVippo vita Conradi Salici. *Helwich. p. 102.*

Henrico diuæ memoriæ Imperatore Secundo de medio facto, deficiente regia prole, quæ regno ſuccederet, orta eſt inter principes non modica contentio. Qua diuinitus ſedata in Cvnradvm Regem, quem dicunt de Weibelingen, conuenit regni vniuerſalis electio. A quo (vt aiunt) proceſſit adhuc permanens Imperialis proſapia. Nam Cunradus genuit Henricum III. Henricus item Henricum IV. Henricus quoque Henricum V. Imperatores Spiræ ſepultos. Fridericus dux ex ſorore Henrici V. Cunradum regem, & Fridericum II. ducem, Fridericusque II. dux Fridericum Imperatorem. Inter hos omnes tantum medius erat Lotharius Imperator, non huius, ſed Saxonici generis.

Hic itaque Cvnradvs ſecundus rex, rogatu præfati Reginbaldi abbatis, tradidit S. Nazario omne ſuum regale ius in mancipiis in Gannita ea ſcilicet ratione, vt nullus Comes, Vicecomes, aut alia quælibet iudiciaria perſona, in eisdem mancipiis aliquam deinceps habeat ſui iuris exercendi poteſtatem, ſiue ad placitum ſuum conſtringendi, ſeu bannum perſoluendi, niſi prædictus Abbas ſuique ſucceſſores, & quem ipſi Aduocatum elegerint, &c.

Anno Dominicæ incarnat.

Reuerendo patre Reginbaldo Spirenſis Eccleſiæ (vt diximus) infulis decorato,

---

VIII. manſos, in (b) Nivvenheim VIII. manſos, in (c) Hanſcuesheim VII. manſos, in (d) Cilulueshseim III. manſos. Cuius petitioni, quia rationabilis atque religioni dedita videbatur, aurem libentisſime accommodauimus, atque eidem Eccleſiæ ab ipſo conceſſa per hanc noſtram Imperialem paginam concedimus atque confirmauimus. Interdicendo itaque interdicimus, vt nullus abhinc abbas eidem monaſterio de prænominatis locis aliquid auferre, & ad ſuos vſus conferre ſiue alicui militi in beneficium dare præſumat. Si autem hoc (quod abſit) fecerit, Dei omnipotentis offenſam, & ſancti Michaelis archangeli omniumque ſuperiorum ciuium inprimis incurrat, & vt banni noſtri transgreſſor auri optimi libras centum ad Cameram noſtram perſoluat. Et vt hæc noſtræ ingenuitatis auctoritas ſtabilis & inconuulſa omni poſthinc permaneat tempore, hoc præceptum inde conſcriptum manu propria confirmantes, ſigilli noſtri impresſione iusſimus inſigniri. Signum Domini Heinrici Romanorum inuictisſimi Imperatoris Auguſti. Guatterus Cancellarius vice Aribonis Archicancellarii recognoui. Data Idus Decembris. Indictione VI. Anno Dominicæ incarnationis MXXIII. anno vero Domini Heinrici ſecundi regnantis XXIII. Imperii autem X. Actum in Triburia regia villa.

Archiuis Palatinis docet Freher. *in Orig. Pal. c. 20 p. 104. p. 2.* ſicque veteri limite ſublato marcaque in vnam contracta, omnia in vnum corpus coaluiſſe, nomenque veteris villæ Bergheim in obliuionem abiiſſe (niſi quod molendinum, *die alte Bergheimer Mühl*, illud adhuc retineat) Eccleſiam etiam Parochialem Bergheimenſem decimis aliisque prouentibus dotatam ad Heidelbergenſem ciuitatem translatam fuiſſe Hermannus ab Eppingen in *Obſ. Pract. l. 11. tit. vlt. §. 13.* memorat.

(b) *Nivvenheim.* villa e regione Heidelbergæ, in pago Lobodunenſi hodie *Neuenheim*, vbi Freheri tempore complures antiquitates Romanæ, columnellæ, ſaxa literata, ſed non amplius legenda, aræ, & inter hæc Mercurii ſtatua effoſſa ſunt, teſte Frehero *lib. cit. p. 2. c. 7. p. 77.*

(c) *Hanſcuesheim.* Villa in pago Lobodunenſi, hodie *Handſchuchsheim* & *Hendesheim*, 1. Leuca diſtans ab Heidelberga, locum hunc antiquisſimum & iam ante 900. annos Hiſtoricis notum antiquisſimæ etiam familiæ, Nobiles ab Handſchuchsheim inhabitabant, quorum vltimus nomine Fridericus Heidelbergæ in foro An. 1600. 11. Dec. ab aliquo gladio doloſe percuſſus obiit. Eccleſiam quoque iſtius loci Abbas quidam Laureshaimenſis Ao. 1053. exſtruxit.

(d) *Cilulfesheim. S. Ciloluesheim*, hodie *Ciluesheim* & *Iluesheim* ad Nicrum in pago Lobodunenſi villa, quo anno quaue occaſione ad Rheni Palatinos peruenerit, non ſatis conſtat, dubiusque hæreo, num ad antiquam Cometiam Stalbühel ad Palatinos feudi titulo delapſam ſpectauerit?

to, HVMBERTVS violenter intruditur, nulla quidem fratrum aut militum electione, aut Canonica institutione, sed aulicorum (quorum fauorem sibi multa pecunia, vtpote præpositus, & Ecclesiæ pseudoœconomus, diu conciliauerat) studiis & patrociniis fultus; nec per ostium intrans, sed aliunde ascendens. Qui statim in ipso introitu nefariæ cupiditatis totas laxauit habenas, notamque ambitionis velut sub honestatis prætextu colorabat, mirum in modum discordantibus vitiis: idem & auarus, & prodigus. *HVMBERTVS abbas XXI. Helwich. p. 102, 103.*

Primus siquidem (& vtinam solus) alter post Ezechiam Manasses, Laureshamensem Ecclesiam, illam (inquam) filiam Sion inclitam, & amictam auro primo, profanauit, expilauit, profligauit, atque illo nobili & augusto ornatu & thesauro, Regum, Imperatorum Dei fidelium, & antecessorum suorum feruentibus studiis amplissime conlato, subrepto per hunc, immo prorsus direpto, manum quoque suam misit foris ad omnia desiderabilia eius. Nam cognatis suis, quos sibi potius secularis fastus, quam naturæ germanitas deuinxerat, & quorum ambitu ad hanc dignitatem aspirauerat, exposuit res Ecclesiæ distrahendas, atque prostituit; & quæ ipsi monasterio, fratrumque vsui, stipendiisque seruiebant, sub beneficii nomine distribuit, videlicet Hagenheim, Cruftillam, Gruonouua, Luodenbach, Sachsenheim, Burifelden, Heidebach. Vineas quoque in Dochsenheim vberes, & perquam optimas, sacrosancto altaris ministerio antiquitus dedicatas. Ad extremum purpuram pretiosissimam, auro per totum contextam, capacitate longitudinis totius sanctuarii ambitum cingentem, profanis ignibus iniecit, & aurum quod plurimum inerat, eliquari fecit: aurum scilicet sitiens, & aurum bibere gestiens. Cuius non modica particula a quodam fratre, qui zelo Phinees ductus præceps irruit, ex incendiis erepta, vsque ad tempora nostra hic durauit: Postremo & ipsa cum reliquiis vasorum domus Dei per Nabuzardan in Babylonem abducta. Verum qualiter diuina vltione in auctorem tantæ præsumptionis animaduersum sit, prout a maioribus nostris accepimus, non ab re visum est hic inserere: vt discant Ecclesiarum prælati, quorum exempla imitantur, eorum exitum pertimescere. Nam protinus inter ipsius
p.74. purpuræ incendia, cœpit acerrimo vitalium ac totius corporis dolore æstuque discruciari, nocteque insequuta, cubiculariis non tam somno, quam diuino nutu profundissimo consopitis, grauissimis morbi & sitis ardoribus exæstuans vsque ad mortem angustari. Quum etiam subita luce coruscante cubiculo, aspicit personam reuerendi admodum vultus, vultu flammeo, oculis ardentibus, corrugata paulum fronte, chlamide purpurea, auro intermicante, sed plurimum scissa, corona gemmis stellantibus, insignem barba aurea, sed semiusta, pateram vino plenam manu præferentem. Interrogatus an siti afficeretur, *Grauissime ait.*

Quæsitus an se recognosceret, metu conscientiæ deiectis in terram oculis obmutuit. *Ego sum,* inquit, *Nazarius huius familiæ dominus & patronus, quam pretio sanguinis sui redemptam Christus Iesus, in pretium sanguinis pro ipso fusi mihi contulit, restituens, & hic centuplum, & in cœlis vitam æternam. Hanc domum, hanc familiam mei iuris, meæ prouidentiæ, deterior crucifixoribus Christi inuasisti, scidisti, diuisisti, militibus tuis tunicam inconsutilem desuper contextam sorte distribuisti, ad extremum in ipsam faciem & os meum impias faces ingerens, huic barbæ turpes notas inussisti. Quapropter dabis pœnas dignas meritis, Christo iudice, Christo vindice, neque bibes a modo de hoc genimine vitis terrenæ, sed accipies hac die hora nona calicem iræ de manu Domini, de quo bibent omnes peccatores terræ.* Quo dicto & visio finem, & mors subsequuta visioni fecit fidem.

Hæc ex seniorum nostrorum relatu (salua penes ipsos rerum fide) non otiose perstrinximus: quatenus nostri temporis Ecclesiarum non tam prælatos quam elatos, dominos non patres, exactores non pastores, quos non terret Balthasar, Antiochus, aut Heliodorus, terreat saltem vel noster Humbertus.

ANNO Dominicæ incarnat......

Post Humbertum BRVNINGVS ex Fuldensi cœnobio subrogatur, morum laudabili- *BRVNINGVS abbas XXII. Helwich. p. 105.*

bilium & bonorum actuum ſectator. Qui quamuis crebris viſcerum doloribus cruciaretur, tamen inſtantia eius cottidiana fuit, iugis ſollicitudo, & prouida diſpenſatio rerum Eccleſiaſticarum. Tandem velut aurum in fornace probatum, longa excoctus moleſtia ſeptimo miniſterii ſui anno tranſiuit ad Dominum. Hic ornatum Eccleſiæ ab Humberto direptum in cappis reparans, augmentauit. Beddenkircha villam acquiſiuit; familiæ ſuæ veteres inſolentias dictante iuſtitia compeſcuit, & in præuaricatores huiuſmodi ſententiam promulgauit:

Notum ſit omnibus Eccleſiæ Dei fidelibus. qualiter ego Bruningus Dei gratia Laureshamenſis Abbas ob reprimendam familiæ noſtræ temeritatem, per quam ſerui in conſeruos vsque ad mea tempora mutua cæde conſurgebant, cum conſilio Aduocatorum meorum & militum, iſtud decretum fieri ſtatui, & vt ad poſteros perueniret, ſcribere iuſſi. Si quis ex familia S. Nazarii curtem conſerui ſui auſu temerario, & armata manu ad occidendum eum infregerit, vel in via obuium eum habens impugnauerit, ſeu ille qui impugnatur occumbat, ſeu euadat; auctor facti cute & capillis priuetur, & inſuper candenti ferro in vtraque maxilla comburatur. Sequacibus eius idem fiat; Si vero Aduocatus aut pretio conductus, aut miſericordia motus conſtitutum hoc adnullare cupiat gratia mea & aduocatione careat, donec mihi vel meo ſucceſſori prædio, pecunia, reliquiſquo rebus quæ ad reconciliationem ſpectant, digne ſatisfaciat.

Helwich. p.99. In eandem rem edictum etiam promulgatum fuit Henrici Imper. inter Wormacienſem & Laureshamenſem familiam, tali tenore: *In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis Heinricus diuina fauente clementia Romanorum Imperator Auguſtus, notum facio omnibus ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus tam præſentibus quam & futuris, qualiter aſſidua proclamatio noſtras aures inquietabat ob inueteratas & frequentes contentiones, & ob inmarcidas inimicitias, quæ ſemper erant inter Wormacienſem Epiſcopum & Laurishamenſem abbatem, & inter familias vtrarumque eccleſiarum, quæ iam in tantum conualuerunt, vt etiam innumerabilia inter ſe fierent homicidia, & in hoc maximum detrimentum vtraque pateretur eccleſia. Quapropter cum conſilio meorum fidelium id ordinare diſpoſui, quomodo tantæ diſcordiæ temerariam præſumptionem inter vtramque eccleſiam & earum familias nunc & in poſterum aut omnino diſſoluerem, aut impunitatem non relinquerem. Imprimis præcepi, & ad hoc peragendum meos nuncios miſi, vt omnis iniuſtitia quæ iam per multa tempora ex vtraque parte incorrecta remanſerat, ab Aduocatis illorum vtrimque pleniter corrigeretur, & dehinc præuideant, ne talia apud illos ſic inueteréſcant. Et ſi aliqua noua contentio inter illos exorta fuerit, volo vt conueniant, & quam citiſſime poſſint, corrigant. Et ne talis ac tantæ ſeditionis audacia ſine digna vltione inter vtraſque familias poſt remaneret, per huius cartulæ præceptum iſtud conſtitui decretum.* p.75. *Si quis ex familia S. Petri Wormatienſis aliquem ex familia S. Nazarii, vel e contrario aliquis ex familia S. Nazarii quemquam ſeruorum S. Petri inſequitur, & auſu temerario & armata manu aliquem ad occidendum, vel ad deprædandum, eius curtem ſiue eius domum infregerit, & eum oppugnauerit: & ſi ille aut aufugerit, vel quoquo modo ab eius poteſtate ſiue impugnatione ſe liberauerit, aut ſi forte domi non fuerit; illi, qui huius audaciæ & inuaſionis dux & princeps fuerit, tollantur capilli & corium, & inſuper in vtraque maxilla ferro ad hoc facto etiam candenti bene caraxetur & comburatur, reliqui eius ſequaces cute & capillis priuentur. Si autem ibi occiditur, omnes qui huius homicidii vel inuaſionis participes ſunt, cute & capillis perditis ſupradicta combuſtione ſignentur, ac Werigeldum occiſi domino ſuo auctor homicidii perſoluat, & cum proximis eiuſdem interfecti reconciliationem faciat. Et in quocunque loco aliquis ex vtraque familia ab vtriſque innocens occiditur, homicida ſupradictæ ſententiæ ſubiaceat. Hanc vindictam & illud meum conſtitutum Aduocatus, in cuius aduocatione hoc euenerit, cum ſcientia Epiſcopi & Abbatis in præſentia nunciorum vtrorumque fideliter adimpleat. Si vero aduocatus aut mercede conductus, aut gratia commotus, aliqua calliditate hæc decreta auertere voluerit, gratia noſtra & aduocatione carebit, niſi ſuper ſacras reliquias hoc iurare audebit. Quod eum qui homicidii ſeu inuaſionis illius*

reus est, nusquam acquirere possit, tamen quam citissime poterit, acquirat. Etsi homicida ex familia Episcopi est, & Aduocatus cum acquirere non potuerit, vel noluerit; fideles Abbatis, si possint, illum acquirant, & ad prædictam pœnam præsentibus nunciis vtrorumque repræsentent. Similiter fiat ex parte Episcopi.

Et de seruientibus Episcopi & Abbatis illud constituimus, vt si quis illorum tale aliquid fecerit, prædictæ pœnæ subiaceat, vel 10. libris denariorum redimatur. Vnum autem est quod volo, iubeo, & firmiter præcipio, vt rem semel bene ac recte definitam nullus reuouare vel iterare audeat.

Si autem prædictus Episcopus aut Abbas hoc decretum annullare cupiat, mihi vel meo successori duas libras auri persoluat; conatum tamen suum nequaquam perficiat. Et vt hæc constitutio stabilis inconuulsaque permaneat, sigilli nostri impressione hanc cartam insigniri iussimus. Signum Domini Heinrici Romanorum inuictissimi Imperatoris Augusti. Guntherius Cancellarius vice Arribonis archicapellani recognoui.

Datum IV. Non. Decembr. Indict. VI. anno Dominicæ incarnat. M. XXIII. anno Domini Heinrici secundi regnantis XXIII. Imperii autem anno X. Actum in Triburia, regia villa, Amen.

ANNO Dominicæ incarnat.....

Gruningo venerabilis pater HVGO successit: in quo diuina pietas, quicquid vel natura vel gratia homini confert, ad vnguem expoliuit. Nam vt cætera in eo prædicanda taceamus, ob eminentem iustitiæ & eloquentiæ gratiam, miræ venerationis ab omnibus habebatur, & lingua eius inter principes loquebatur sapientiam. Qua de re licet monasterio sæpius abesse cogeretur, animus tamen eius, & indefessa sollicitudo circa religionis vigorem, & fratrum prouidentiam versabatur, subditosque suos quasi nutrix filios suos fouens, verus Pater Monachorum * & dici & esse curauit. Hic in Regali palatio acceptissimus, ab HENRICO tertio rege (qui patri suo, videlicet Cunrado II. Imperatori Spiræ sepulto, iam tum successerat) patriæ donationis de mancipiis in Gannita confirmatiuum accepit præceptum. *HVGO abbas XXIII. Helwich. p. 106.* *HENRICVS III. Imp. Otto Fris. l. 6. c. 32, H. Contr. Lamb. Schafn.*

Priuilegium quoque libertatis a venerabili Papa Leone nono (qui & Bruno, primo Tullensis pontifex) Laureshamensi monasterio expetiuit. *M. Scotus 1039.*

ANNO Dominicæ incarnat......

Post excessum venerandi & Deo digni patris Hugonis ARNOLDVS subrogatur. Qui a primis (vt ita dicam) infantiæ cunabulis in ipso monasterio spiritualibus rudimentis educatus, bonæ spei iuuenis in virilis animi robur euasit: ac per omnes dignitatum gradus sensim ascendens, plantatus in domo Domini, in atriis domus Dei nostri floruit. Nam primum a præpositurae ministerio Wizenburgensis Ecclesiæ regimini prælatus, postea Limburgensis monasterii curam ac subinde nouæ Corbeiæ dignitatem loco pariter & officio Abbatis sortitus est. *ARNOLDVS XXIV. abbas Helwich. p. 107.*

p.76. Nec multo post in Laureshamensi monasterio filius a matre in dominum & patrem sublimatur, & ad extremum in Spirensi Ecclesia pontificale culmen ascendens sicut cedrus libani multiplicatur: nimirum a tot dignitatum titulis non tantum accipiens honorem præmii, quantum illis decoris addens sui. Hic Ecclesiam quæ dicitur Varia, per Leonem Papam supradictum (qui per id temporis Magontiæ synodo habita, multa ibidem de Ecclesiasticis sanctionibus disposuit) in honore S. Dei *Helwich. p. 109.*

* Idem Vgo, Abbas Laureshamensis, præfatum quoque monasterium sua donatione sublimauit & hoc modo confirmauit, prout diploma habeat Freherus *lib. 1. p. 176*, Helvvich. *p. 107*. Tolnerus *n. 19*.

Vgo Dei gratia abbas Laureshamensis, Sanctæ Dei Ecclesiæ profectui tanto diligentius procurare debemus, quanto in cœlesti curia excelsius sublimari cupimus. Ecce in Hanscuesheim ob æternæ retributionis mercedem iura constitutionum, quæ ad nostrum seruitium pertinent, sine vlla interdictione, fratrum nostrorum petitione, in præsentia primatum nostrorum ad seruitium sancti Michaelis Archangeli constituimus. quatenus inibi regularem disciplinam iuxta fratrum sancti Nazarii consuetudinem eiusdemque loci constitutiones ad plenum firmaremus. Et ne hanc constitutionem successorum nostrorum iniustitia vel inclementia subuertat, hanc cartam fecimus scribi & legaliter confirmari. Anno autem incarnationis Dominicæ MXXVI. Indict. VII. Regnante Imp. Henrico II. acta sunt hæc feliciter, Amen.

Dei genitricis Mariæ, omniumque Apoſtolorum atque omnium ſimul ſanctorum conſecrari impetrauit. VIII. Kal. Nouemb. An. Dominicæ incarnat. MLIII. Caſulam quoque candidam, cum cappa, & vno dorſali Eccleſiæ contulit, & Eccleſiam in Hantſcuhesheim conſtruxit. Præfuit annis quatuor.

ANNO Dominicæ incarnat. ....

VDALRICVS acbas XXV. Helwich p. 110.

Poſt hunc quoque VDALRICVS vna omnium voce pari voto eligitur, ipſo videlicet anno quo Henricus III. Imperator Saxoniæ, decedens Spiræ appoſitus eſt ad patres ſuos. Qui poſitus ſuper candelabrum, vt luceret omnibus in domo Dei, exemplo anteceſſoris ſui piæ memoriæ Reginbaldi ſtudio diuinæ religionis animum intendens, Eccleſiam monaſterii in Abrinsberck libris, tabulis, crucibus, auro, argento, atque ebore redimitis venuſtisſime decorauit. Inſulam quoque proximam, quæ dicitur Aldenmunſter ex diutino ſitu vaſtitatis erutam, ædificiisque oportunis quaqua verſum exſtructis innouatam, diuinis obſequiis mancipauit, atque fratribus ibidem Deo famulantibus, neceſſaria tam animæ quam corpori accuratisſime prouidit. Diuino (vt credimus) inſtinctu: vt iam dominicis equis in luto aquarum multarum faciens feras harundinis increparet, & iuſti fulgentes tanquam ſcintilla in harundineto diſcurrerent.

Helwich. p. 118.

Qui licet ex paluſtri exhalatione quatuor Ægypti plagas, ranas, ſcinifes, muſcas, & nebulas crebri patiantur: pluribus tamen contra hæc diuinæ gratiæ remediis muniuntur; procurante eius patre Vdalrico buititrum de armento, lac de ouibus, cum adipe pinguium, medullam quoque tritici, & ſanguinem vuæ meracisſimum. Vbi etiamſi eis in mentem veniunt cucumeres, pepones, porri, cæpe, & alia abunde ſuppetunt, & pro ollis carnium gratuita copia piſcium. Cellam nihilominus in Michlinſtat CCLIII. annis deſolatam reſtaurauit, & neceſſariis vitæ ſubſidiis impenſe collatis, religioſos inibi fratres adunauit.

Hic pater quum per continuos nouem annos in ſumma pace & quiete creditam ſibi gubernaſſet familiam, decimo iam inſtante, nauicula Laureshamenſis Eccleſiæ ſubito magnis cœpit iactari fluctibus, Domino Ieſu peccatis exigentibus dormiente. Qui tamen ſolita clementia precibus dicipulorum ſuſcitatus, ſtatim ſurgens imperauit ventis & mari: & facta eſt tranquillitas magna.

Nam per quosdam, magis quæ ſua quam quæ Ieſu Chriſti quærentes, libertas eiusdem Eccleſiæ aliquantum impacta quidem eſt, ſed Deo propitio nec labefactata, nec ſubacta eſt. Quæ res quibus auctoribus emerſerit, quemue exitum acceperit, prout a maioribus memoriæ traditum eſt, ſtrictim attingamus.

HENRICVS III. Imp. Anno Archiep. Col. Otto Friſ. l. 6. c. 34. Lamb. Schafn. Sig. Gembl. 1062. Lehmann. Chr. Spir. l. 5. c. 26.

HENRICVS III. Imperator (vt ſupra diximus) vita excedens reliquit filium paruulum cognominem ſui, Imperatrice Agnete loco filii cum cæteris optimatibus regni curam adminiſtrante. Quem Anno Colonienſis Archiepiſcopus, vir in Dei rebus ſpectatisſimus, & inter Eccleſiæ Regnique principes incomparabilis & nominis & meriti, dolens a matre materno quidem affectu, ſed non regaliter enutriri, habito quorundam principum conſilio, cum a matris imperio rapuit; & licet quandam ſibi ex hoc conflauerit inuidiam, literis diuinis & humanis cæterisque diſciplinis regali indole dignis, quantum in ipſo erat, inſtituit.

Lamb. Schafn. Sig Gembl. H. Contr. Conr. Vrſp. 1063, Otto Friſ. 6. c. 34. Helwich. p. 117.

Interim orto in Romana Eccleſia ſchismate ſequutoque ex ſtudiis partium vsque ad ſanguinem certamine, pro electione duorum Pontificum, ad reformandam Eccleſiæ pacem & vnitatem, Anno Archiepiſcopus, & Godefridus dux a latere Regis rogatu Eccleſiæ diriguntur, atque edicto Mantuæ conuentu, auditis vtriusque partis allegationibus, vtrisque etiam electis præſentibus canonica ſententia Alexander in ſede Apoſtolica confirmatur. Cuius abſentiam Adelbertus Bremenſis Archiepiſcopus aucupatus (vt erat effrenis auaritiæ) omni arte circa aulicos molitur, vt Regis pueri eruditio & pedagogium ſibi committeretur, aſſerens Annomen ſeueræ frontis, ſe vero ingenii mitioris eſſe: Regem iam maturæ ætatis ſuæ poteſtatis eſſe debere, nec tam alieno quam proprio arbitrio regni gubernacula diſponere. His delenificis perſuaſionibus inflexo Rege, auaritiæ ſuæ pandit hiatum, & duas mox rega-

P. 77.

Lamb. Schafn. 1063, Adam. Brem. 4. c. 7.

regales abbatias Laureshamensem atque Corbeiensem, quasi fidei deuotionisque *Hist. Archiep.* præmium, erga Regem ambiuit. Veritus autem id apud cæteros regni Principes *Brem.* 1066. inuisum fore, donari fecit Annoni Archiepiscopo abbatias Indam, Malmundarium, & Filike: Sigefrido Archiepiscopo Moguntino Seligensstat, Ottoni Bavvariorum Duci Altaha, Rudolfo Sueuorum Duci Kembeten. Sicque pacatis illis, cœptis incubuit molitionibus. Et vt Corbeiensem Ecclesiam ex abrupto vacantem inuaderet, fingit quendam Episcopum Italicæ ciuitatis (cui Polæ nomen est) humanis rebus excessisse, cui successorem Abbatem Corbeiensem veluti sub prætextu honoris subrogat. Qua detecta versutia omnium in se concitauit odia. Verum Ottonis Ducis fide & instantia, cunctisque Episcopi conatibus explosis, tam abbati quam monasterio Corbeiensi sua libertas, sua dignitas, incolumis conseruata est. De Laureshamensium vero Ecclesia dubius inter spem & metum conceptum animi diu occulit, non ignarus omnium Principum odiis se super hoc expositum; donec arrepta occasione Regem Wormatiæ Pascha celebraturum, velut in transitu Lauresham adduxit. Vbi Rege solenni fratrum & Abbatis occursu (vt par erat) in palmis gloriose suscepto, Episcopus Abbatem familiari colloquio adorsus est, & sermonibus multis vltro citroque habitis, fidelem se patronum & indubitatum amicum Abbati in negotiis Ecclesiæ suæ apud aures regias, data quoque fide pollicitus est. Cui Abbas, par pari rependens, obsequio officium se compensaturum respondit. Episcopus autem ne nihil intentatum omitteret, Iudæum quendam, immo Iudam, qui Episcopi loculos habebat, callide subornat, eumque velut ex mandato Regis Abbati summo studio commendat. At Iudæus Iudaica vtens perfidia, nihil quod sui erat reliquum facere, singulos fratrum & maxime iuniores sollicitare; dein ab his qui ad Abbatis auriculam erant, singula quæque scitari, quæ fratrum cum Abbate concordia, quæ prouidentia, quæ ordinis obseruantia, quis denique rerum & personarum status per Abbatis vel industriam esset, vel ignauiam, attentius indagare. At vbi nihil nisi laude dignum expiscari potuit, tandem animos sub vulpe latentes detexit, ipsumque locum cum omni integritate Domino suo, regali munificentia contraditum esse propalauit. Quo audito Abbas homo librati consilii.

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Inter hæc a Rege Basileam euocatus, frequenti (vt decebat) comitatu & curiali apparatu profectus est. Vbi miles quidam in ipsa ciuitatis porta de aduentu intrantium curiosius exquirens; Hæc, ait, omnia iussu regis Adelberto Episcopo tradita in Saxoniam transferenda sunt. Quo rumore per ora hominum volitante, difficile visum est Rege & Episcoporum cœpta persequi; præsertim quum nuncii ad Apostolicam sedem super hoc directi, infecto negotio redierint. Nam dissidentibus inter se de Apostolatu tum etiam nouis partibus, nihil promouere poterant. Ea spe frustratus rursum Episcopus Abbatem alia via aggreditur: persuaso Rege, exposci fecit ab Abbate quoddam beneficium regio militi, ex quo fratrum plurima pendebat vtilitas, sperans Abbatem si iussis morem non gereret, regalem offensam incursurum. Abbas vero diu multumque renisus, vt Episcopi laqueos euaderet, tandem fecit imperata, accepta Regis fide, *Nunquam se vel Ecclesiam suam simili vel prece vel præcepto de cætero grauari.* Posthæc Episcopus cum Rege Saxoniam reuersus, absentia Principum copiam nactus, voti compos efficitur; Laurishamensis Ecclesia per solum soli traditur. * Abbas iterato ad Regem Goslariæ euocatur,

* Testatur de eo æque Adamus Bremensis Hist. eccles. lib. IV. c. IV. dum ait: *tunc etiam Corbeia atque Lauressa Cœnobia, pro quibus diu multumque Archiepiscopus laborauerat, Ecclesia Hammaburgensis præceptis tradita sunt.* Et lib. IV. c. XXVI. *aiunt quidam regia sponsione laudatum esse, vt in proxima solennitate Paschali conuenientibus apud Traiectum Rheni Principibus, ibi confirmarentur ei omnia, quæ de Lauressa vel Corbeia, & cæteris desiderauit anima eius. Alii autem asserunt Episcopum callidis a Rege dilationibus protractum esse, quo scilicet Lauressam dimittens vbicunque mallet in regno bis tantum sua reciperet Ecclesia donandum: ve-*

rum

catur, idque per Babenbergensem Episcopum velut sub testimonio arctius demandatur. Sed Abbas nutu Dei graui tum valetudine corporis decumbens, responsales pro se Regi direxit, vixque paucorum dierum inducias obtinuit. Quumque die p.78.
indicta adhuc infirmitate depressus legatum excusandi gratia misisset: non solum non est admissus, sed etiam ignominiose repulsus. Quem euestigio regalis epistola per Episcopum fabricata insequitur, ita continens. *Heinricus Dei gratia Rex; Vdalrico abbati gratiam interim. Miramur, quod te, cui obedientia præ omnibus conuenit, inobedientem sentimus, non cogitantem quid sis, & quod impune facere nonpotes. Seditionem quidem a te velle moueri audiuimus, cuius seditionis qualis sit finis, haud sapienter tractas. Vnde volumus, firmiterque sub obtentu gratiæ nostræ præcipimus, vt si quid in Regno nostro habere volueris, in festinitate omnium sanctorum ad nos Goslariæ venire non dubites.* His abbas minis deterritus, omisso fratrum ac militum consilio, iussa exequi disposuit, ascensoque vltra vires equo non procul a monasterio, diuino impulsu prolapsus grauissime corruit, atque semianimis præclusa diu voce in sella gestatoria reportatus est. At vero milites Ecclesiæ, tam ministeriales, quam nobiles viri, prælati, zelo iustitiæ succensi, Barbaris seruire (quod nec serui ære parati ferrent) indigne ferentes, imminens periculum, si non valeant consilio, ferro, capitisque periculo propellere statuunt. Montem igitur haud procul a monasterio, *Burchelden* dictum occupant, castellum ædificant, turres construunt, vallo ambiunt, propugnaculis muniunt, præsidia imponunt. Hæc vbi per fautores Episcopi Regi insonuere, literis directis iubet Abbatem tanquam noua molientem loco excedere, ita interminans.

Heinricus Dei gratia Rex, Vdalrico monacho: Miramur quo ausu, cuiusue solatio abbatiam nostram contra nos retinere volueris, nec nobis inde seruiens, nec patrono nostro

rum ille pertinax institit, dum nil aliud velle respondit, tandem frustrato nisu decidens, vna & vitam & Lauressam cum cæteris Ecclesiæ bonis perdidit. Diploma concessionis de Abbatia Laureshamensi ab Henrico IV. Imp. Adalberto factæ ex MStis Conringianis primum edidit Maderus *notis ad Adam. Brem. p. 112.* id quod Fabricius Auctario suo ad Lindenbrogii Scriptores Rerum Septentrionalium *n. LXXVII. p. 179.* inseruit: *In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis Heinricus diuina fauente Clementia Rex. Cum regiæ dignitatis sit, ius cuiquam seruare suum, præcipue tamen Ecclesiastica iura nobis obseruanda videntur, quia si peccandum, tolerabilius in hominem quam in Deum, si non peccandum, reuerentius tamen Deo quam hominibus obsequendum. Nos quidem patrum præcedentium vestigia imitari optantes, augere bona Ecclesiastica, aucta retinere, nostraque in quantum possumus, patrocinio tueri debemus, quatenus nostra tenera ætas ad virile robur anhelans, promoueri si promouerit sperans, & dandi in Deo gloriam assequatur, & data inter homines confirmandi gratiam non amittat. Vnde omnibus Christi nostrique fidelibus tam futuris quam præsentibus notum esse volumus, qualiter bene erga nos promerentem, Adalbertum Hammaburgensem Archipiscopum, digne remunerantes, ad Archiepiscopalem Ecclesiam scilicet Hammaburch, in honore Domini & Saluatoris nostri eiusque intemeratæ genetricis Mariæ & beati Iacobi Apostoli, sancti quoque Viti martyris constructam abbatiam, Lorissa dictam, in pago Lobetengovve, in Comitatu Popponis Comitis sitam, cum omnibus appendiciis hoc est, vtriusque sexus mancipiis, præposituris, ecclesiis, decimis, villis, vineis, agris, pratis, campis, pascuis, syluis, forestis, venationibus, terris cultis, & incultis, aquis, aquarumue decursibus, molis, molendinis, piscationibus, exitibus & reditibus, viis & inuiis, quæsitis & inquirendis, omnique vtilitate, quæ vel scribi, vel dici, vel vllo modo inde potest adquiri, in proprium dedimus atque tradidimus, nec non omni iure ac libertate qua nos eam habuimus, sibi habendam concessimus, perpetualiter tenendam confirmauimus. Ea videlicet ratione, vt prædictus Adalbertus eiusdem sedis Archiepiscopus, suique successores, eandem, quam de cæteris Ecclesiæ suæ bonis legaliter adquisitis liberam, & de hac Abbatia potestatem habeant tenendi, constituendi, vel quicquid ad communem vtriusque Ecclesiæ vtilitatem voluerint, faciendi. Et vt hæc nostra regalis traditio stabilis & inconuulsa omni permaneat tempore, hanc chartam inde conscribi, manuque propria corroborantes, sigilli nostri impressione iussimus insigniri.*

SIGNVM DOMINI HEINRICI QVARTI REGIS

Sigehardus Cancellarius vice Sigefridi Archi Cancellarii recognoui.

Data VIII. Id. Sept. Anno Domini Incarnationis MLXV. Indictione III. Anno autem ordinationis Domini Heinrici quarti Regis XI. regni vero IX. Actum Orkersleuo, in Dei nomine feliciter, Amen.

ſtro Adelberto cui hanc dedimus quicquam ſubiectionis impertiens. Quapropter volumus, firmiterque tibi ſub interminatione propriæ ſalutis præcipimus, vt absque mora noſtra relinquere non differas, nec vlterius aliquid de hisce intromittere præſumas: Virgam quoque nuncio noſtro nobis portandam tradas. Aliæ quoque literæ fratribus miſſæ, ab obedientia abbati vllatenus vel vlterius exhibenda eos deterrebant, in hunc modum: *Heinricus Dei gratia Rex fratribus Laureshamenſibus gratiam ſuam. Sicut de veſtra ſemper obedientia accepimus, ſic & modo probare volumus. Præcipimus quidem Vdalricum quondam dictum abbatem veſtrum, quem nos propter inobedientiam & malum exemplum temerum iudicauimus, nihil vobis debere iubere, nec vos vltra ei obedire debere. Ergo ſi noſtræ voluntati obſecundatis, in nullo ſibi amplius obediatis.*

Abbas igitur habito conſilio, dans locum iræ præcepto paruit, & Maguntiam ſe ad S. Albanum contulit. Verum milites & fideles Eccleſiæ eius abſentiam non ferentes veriti ne qua hoſtibus daretur occaſio, ſtatim eum reuocauerunt, & Adelberto comiti de Kalevva, tum inter eos & natu, & fide, amicorumque ac militaris rei copia præminenti commendauerunt. Epiſcopus autem Rege Triburim reducto, caſtri nitebatur obſidionem, æſtimans ſi eo potirentur, omnia ſibi ex ſententia cedere. Quod dum opinato tardius procederet, conſpirantibus in eum Principum odi- *Lamb. Schafn.*
is, quæ ſibi & faſtu ſuperbiæ & rapaci ingluuie conſciuerat, inſidiis vndique conclu- *Hiſt. Archiep.*
ſus, regio vix ſeptus munimine nocturna fuga turpiter elapſus eſt; atque ita conſi- *Brem. 1066.*
lium Achitophel infatuatum eſt. Mediante igitur Sigefrido Magontinenſi, & An- *Adam Brem. 4. c. 7.*
none Colonienſi Archiepiſcopis, Rudolfo quoque & Godefrido Ducibus, cæteriſque regni primatibus, fugato communi omnium hoſte, plurima quæ in regno erant ſub Rege puero perperam geſta, correxerunt; atque Abbatem Laureshamenſem non tam ad Regis quam ad Regni præſentiam aſciuerunt, promittentes ei per legatos pro iuſtitia & libertate Eccleſiæ ſuæ, ſe daturos & ſalubre conſilium, & fidele patrocinium. Qui communicato XII. illuſtrium fidelium ſuorum conſilio (quo numero etiam beneficialis ſumma militaris clipei, qui vulgo dicitur *Hereſchildt*, Laureshamenſis Eccleſiæ adtinens includitur) ſingulis pro quantitate beneficiis centenos milites armatos (vt traditur) aſſignauit, eoſque diſtinctis ordinibus incedentes maxima frequentia inſequens tam tutus quam ornatus Regis & Regni conſpectui ſe obtulit; vbi fauore omnium principum in gratiam Regis reducitur, benigne ſuſpicitur, & caſſatis vniuerſali ſententia cunctis Epiſcopi molitionibus, cum ſummo honore & gloria reuertitur, gaudentibus ſuis Dominumque laudantibus IV. Non. Febr. qui dedit eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro ſpiritu mœroris. Cui Rex priuilegium quoque libertatis & immunitatis more anteceſſorum ſuorum tradidit, & confirmauit, hanc habens continentiam. In nomine ſanctæ, &c.

p. 79. Præterea venerabilis pater Vdalricus ad apoſtolicam ſedem profectus, vt omnes Premenſis epiſcopi conatus & actus, quibus eccleſiam ſuam impugnauerat, in irritum reuocaret, & perpetuo damnaret, priuilegium libertatis ab Adriano Papa accepit, qui anteceſſorum ſuorum decreta ſua quoque auctoritate roborauit: *Adrianus Epiſcopus ſeruorum, &c.*

Hi ſunt viri miſericordiæ, quorum iuſtitiæ obliuionem non accipient, viri illuſtres, viri ſpectabiles, & vere fideles huius eccleſiæ: qui in diebus peccatorum corroborauerunt pietatem, & erigentes ſe contra filios ſuperbiæ, noui Machabæi duces, viriliter eius defenderunt libertatem, videlicet Adalbertus comes, Buobo cœcus, Ezzo, Wolfgangus, Burchardus aduocatus, Gerardus, Adalbertus, Landoldus, Wolframmus, Egino. Quorum magnificam fidei deuotionem pius pater Vdalricus digne remunerans, conſtituit eis, ſicuti Karolo M. & duobus Ludovvicis, ſingulos pauperes in cœna Domini ad mandatum fratrum perpetuo aſſignari. Nec immerito: Nam libertatem eccleſiæ, quam illi imperialibus donis & priuilegiis ſublimauerunt, hanc iſti periculo capitis ſui nobiliter defenderunt. Sapientiam ergo & fidem eorum

rum narrant omnes populi, & laudem eorum pronunciat omnis ecclesia sanctorum. His adiunguntur principes clarissimi, vere beati, pacifici, & filii Dei, stellæ matutinæ, in medio nebulæ, & columnæ lucis, scilicet Sigefridus Mogontinensis, & Anno Coloniensis Archiepiscopi; nec non Rudolfus & Godefridus Duces illustrissimi, qui zelo iustitiæ regali se insolentiæ, vel potius inclementiæ, pro Laureshamensi ecclesia opponentes in tempore iracundiæ facti sunt reconciliatio, rectos decet collaudatio.

Postquam diuina pietas procellam hanc in auram statuit, & siluerunt fluctus eius: Henricus IV. rex clementiæ erga ipsam ecclesiam animum induit, cui etiam mercatum, itemque monetam iu villa Lauresham, mercatum quoque cum moneta in villa Winenheim, & in Wezzenloch, per regalia præcepta tradidit.

Dehinc venerandus pater Vdalricus (vt supra meminimus) Anno dominicæ incarnat. M. LXXI. monasterium in insula Aldenmunster restaurauit, & inter multa eidem collata beneficia, hanc specialem de minori Sachsenheim donationem fecit, & donando tali modo confirmauit: *In Christi nomine Vdalricus Dei gratia Laureshamensis ecclesiæ abbas omnibus Christi fidelibus, tam futuris quam præsentibus. Scientes nos in hoc vocatos in hoc positos esse, vt decorem domus Dei diligamus, diuina fauente clementia animum induximus, non solum ecclesiæ nostræ dispersa congregare, verum etiam in his maxime, quæ sunt ad Deum, diruta reformare, & reformata propagare. Ea propter notum sit omnibus Christi fidelibus, qualiter nos ob honorem Dei & B. Petri principis apostolorum, cellam Aldenmunster primitiuam ecclesiæ nostræ matrem, monitu & rogatu sereniss. Henrici domini nostri IV. regis nec non fratrum ministerialium ac fidelium nostrorum consultu & annisu, diu desolatam renouauimus, & ad diuinæ religionis augmentum fratres nostræ professionis ibidem adunauimus. Quorum vsibus & sustentationi nos per omnia prospicere satagentes, præter cetera præfato monasterio a nobis collata, curiam nostram in Sachsenheim minori, ad nos solummodo spectantem, cum omnibus pertinentiis suis intus & foris, omni iure & integritate (prout a nobis habita est) plene & absolute rogatu, consilio & consensu, quorum supra, eidem cellæ tradimus, & tradendo confirmamus. Et vt familiam eiusdem curiæ ab omni grauedine & molestia immunem redderemus, a tribus principalibus mallis, qui vulgo* Vngebodending *vocantur, quibus ad curtim Luiteresbusen annuatim manniebatur, vtrorumque consensu eam omnimodis absoluimus, soli præposito in Aldenmunster, suisque fratribus omni possessione, omni subiectione, omni functione perpetuo seruituram. Verum vt huius nostræ donationis tenor per futura temporum curricula stabilis & inconuulsus permaneat, paginam hanc exinde conscriptam, sigilli nostri impressione roborauimus, eamque tam in nostra, quam in prædicta ecclesia in perenne monimentum reponi iussimus. Quisquis igitur hoc nostræ constitutionis priuilegium quoquo modo infringere, in deterius permutare, siue adnullare sciens præsumpserit, a gratia iusti iudicis Dei semper extorris efficiatur, & ab introitu regni cœlorum (cuius claues beato Petro commissæ sunt) excludatur, & pœnam Iudæ proditoris cum omnium reproborum capite & corpore, æternaliter (nisi resipiscat) sortiatur. Actum in ipsa ecclesia Aldenmunster, coram fratrum, ministerialium, ac plurimorum Laureshamensis ecclesiæ fidelium frequentia, in festo beati* p. 80. *Petri, Anno Dominicæ incarnationis M. LXXI. Regni vero Henrici quarti Romanorum Regis, anno XV. Introitus autem domini Vdalrici abbatis anno XVI. Indictione .. feliciter in Christo, Amen. Ab eo quo primum per Rudgangum Archiepiscopum eadem consecrata est ecclesia, anno CCCIV.*

Helwich. p. 118.

Præterea super eiusdem monasterii statu & possessionibus præcepti regalis auctoritatem expetiuit, & in hunc modum accepit:

Helwich. p. 120. *In nomine sanctæ & indiuiduæ trinitatis, Heinricus IV. diuina fauente clementia Rex. Si venerabilia ecclesiarum Dei loca alicuius commodi vtilitate ad laudem Dei stabilire, confirmare ac sublimare studuerimus, nobis id ad animæ remedium regnique nostri statum profuturum esse minime dubitamus. Quapropter nouerit omnium Christi fidelium nostrorumque vniuersitas, qualiter Vdalricus Laurishamensis abbas nostram adiens serenitatem omni a nobis studio postulauit, quatenus sub nostræ confirmationis*

atque immunitatis auctoritate liceret sibi sub S. Petri apostolorum principis, & omnium apostolorum honore monasterium restaurare in insula, quæ proxima Lauresbamensi monasterio imminet, prætitulato nomine Aldenmunster. Rogauit etiam nos eidem monasterio confirmare ad vsum fratrum Deo ibidem sub regula S. Benedicti seruientium loca cum pertinentiis suis his nominibus designata, &c. Cuius petitioni, quia rationabilis atque religioni dedita videbatur, aurem libentissime accommodauimus, atque eidem ecclesiæ ab ipso concessæ per hanc nostram regalem paginam concedimus atque confirmamus. Interdicendo itaque interdicimus, vt nullus posthinc abbas eidem monasterio de prænominatis locis aliquid posthinc auferre, & ad suos vsus conferre, siue alicui militi in beneficium dare præsumat. Si autem (quod absit) fecerit, Dei omnipotentis offensam, & S. Petri apostoli inprimis incurrat, & vt banni nostri transgressor, auri optimi libras centum ad cameram nostram persoluat. Et vt hæc nostra ingenuitatis auctoritas stabilis & inconuulsa permaneat, hoc præceptum inde conscriptum manu propria confirmantes sigilli nostri iussimus impressione insigniri. Sigehardus cancellarius, vice Sigefridi archicancellarii recognoui. Data anno dominicæ incarnationis MLXXI. *Indictione... anno domini Heinrici IV. Regis XV. Actum Lauresham feliciter, Amen.*

His & huiuscemodi meritorum præconiis venerabilis pater Vdalricus longe lateque celebris effectus, ex diuinæ largitatis gratia abbatia quoque Murbach regiæ nobilitatis & eminentiæ sublimatus est. Nec multo post carne solutus migrauit ad Dominum, dignus laude, dignus memoria, qui lupo veniente non fugit, non oues dimisit, sed ascendit ex aduerso, & opposuit murum pro domo Israel. Præfuit Laureshamensi monasterio annis XX. *Helvvich.p.121.*

Post cuius decessum ADALBERTVS in eodem regimine substituitur. Quo vix biennio functus, incertum quibus de causis deponitur, & alter ei non meliori auspicio supponitur. *ADALBERTVS abbas XXVI. Helvvich.p.122.*

WINTHERVS siquidem, non pastor, sed lupus, siue electione, siue intrusione ipsi succedens. Sigehardi videlicet comitis frater, & opinati illius Adelberti Mogontinæ sedis archiepiscopi patruus, nobilitatis suæ fastu insolenter abuti cœpit, & initio dolorum villam, immo regalis munificentiæ curiam Bruomat, medullam scilicet Laureshamensis ecclesiæ, & terram agri pleni, quem benedixit Dominus, prædicto fratri suo inbeneficiauit. Et quoniam auaritia neque copia, neque inopia minuitur, malo imbutus principio, ad maiora animum intendit, & Wormaciensem episcopatum simoniaco ambitu, & maximo Laureshamensis ecclesiæ detrimento inuasit. Quem videlicet episcopatum non propter bonum opus desiderans, vt quod virtute non poterat vel quomodocumque assequeretur, omnem eiusdem monasterii ecclesiasticum thesaurum, etiam ab Humberto relictum, corrasit, exhausit, euiscerauit: nec his contentus, Gingen, Rumpenheim, Langena, Luithereshusen inbeneficians, Palatinos sibi canes reconciliauit. Præterea vt fratrum disturbaret concordiam, nouæ cuiusdam sectæ nescio quas insolentias subinducere conatus est: sed cunctis vnanimiter obnitentibus, proposito frustratus est. Exactis igitur in episcopatu tribus annis, tam episcopio, quam abbatiæ vltro renunciauit, & de cætero priuatum viuere pollicitus, sub vmbra conuersionis Hirsaugiense monasterium expetiuit. Vnde non multo post ab amicis reuocatus, vt vir duplex, animo inconstans, in omnibus viis suis retro respiciens, versus est in statuam salis. Nam Gingen, quod imperiali auctoritate fratrum industria recuperauerat, denuo in beneficium exposuit, & Slirburg proprietatis præscriptione iniuste ab ecclesia alienari sustinuit. Rursumque abdicata sponte vtraque dignitate, Hirsaugiam reuersus rebus humanis excessit, miserabili sane exitu, qui tanta rapuit, & nihil exoluit; nec cum Zacheo quadruplum, sed nec simplum restituit, res pauperum distribuens non pauperibus. Tenuit episcopatum annis tribus, abbatiam annis XI. *VVINTHERVS abbas XXVII. Helvvich.p.122.* p. 81.

Quo recedente (vt diximus) Hirsaugiam, ANSHELMVS concordi fratrum electione subrogatur, vir consilii & magnæ circumspectionis. Qui induens pro thorace iustitiam, & accipiens pro galea iudicium certum, primum oppressores ecclesiæ, videlicet Bertholdum aduocatum, *ANSHELMVS abbas XXVIII.*

eiusque exactores, ac cæteras huiusmodi pestes, qui iam deuorauerunt Israel toto ore, viriliter expugnauit ac prostrauit, atque familiam cum rebus ecclesiæ ex ipsis hiantium faucibus eripuit. Thesaurum quoque ecclesiasticum, quem antecessorum suorum damnabilis ambitio in diuersa distraxerat, maxima industria, summoque labore plurima ex parte recollegit: fiscos quoque regales, quos Wintherus & alii laicorum ditioni & vsui subiecerant, ecclesiæ fratrumque seruitio restituit; scilicet Bruomat, Gingen, Langena, Rumpenheim, Liutereshusen, Sachsenheim, Impetatoriæ maiestatis patrocinante clementia. Verum cum iam tempus immineret, vt inciperet iudicium de domo Domini, propter peccata Prophetarum eius, & iniquitates sacerdotum eius; compleuit dominus furorem suum, effudit iram indignationis suæ, & succendit ignem in Sion, & deuorauit fundamenta eius. Anno etenim dominicæ incarnat. M. XC. euolutis, ab exortu monasterii ipsius plus minus CCCXXVI. annis, XII. Kalen. April. repentino ac miserabili incendio tota Laureshamensis ecclesia conflagrauit, illasque regum ac principum nobiles & veteres operas, & impensas, parietes auro argentoque prætextos, fornices marmore, ebore, gemmisque interstinctos, pretiosam purpuræ copiosamque supellectilem, omne denique, quod pulchrum erat visu, cum circum positis ædificiis edax flamma fauillatenus absorbuit. Quæ calamitas, qualiter aut vnde processerit, comperta a maioribus rerum fide castigata breuitate succingamus. Ipsa, quam prædiximus, die vergente iam in vesperum, postquam exemplo carnalis Israel sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere, forte inter cætera ludorum exercitia discus in extrema marginis ora (vt solet) accensus, militari manu per aera vibrabatur; qui acriori impulsu circumactus, orbicularem flammæ speciem reddens, tam ostentui virium, quam oculis mirantium, spectaculi gratiam exhibet. Is a quodam non tam pertinaciter, quam infeliciter intortus, ad summum ecclesiæ fastigium imprudenti iactu euolauit, vbi inter tegulas & cariosos asseres arctius insidens, animante vento fomitem incendio præbuit. Quid multa? Primo castellum mirabili dolatura fabrefactum, in quo insignia ecclesiæ dependebant, funibus exustis, ne quis sonitu excitari posset arripuit, dehinc totam superiorem fabricam, turres quoque cum porticibus flamma victrix obtinuit: ad extremum bulliente plumbi deliquio, cujus materiæ omne tectum fuerat, subueniendi, ingrediendi, vel quippiam exinde eruendi omnimodam abstulit facultatem. Erat tunc miseranda rerum facies, tot præclara tam ecclesiæ, quam totius monasterii ædificia, tot insignia ornamenta, repentina flammarum vastitate deuorari, & plurimis absumptis, pauca admodum vel manu collecta, vel securi & ascia deiecta, summo sudore & periculo ex ipsis incendii globis vix liberari. Qualis tum calamitas, quæ miseria, qui clamor, qui luctus, qui gemitus, quæ suspiria, lamentaque omnium fuerint, facilius est tacendo coniicere, quam multa dicendo parum dicere. Sic egressus est a filia Sion omnis decor eius: sic consumta sunt omnia desiderabilia eius, dissipauitque Dominus quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum. Sed non obliuiscetur misereri Dominus, nec continebit in ira sua misericordias suas. Visitauit enim in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum: misericordiam autem suam non dispersit ab eis, & paracletum suum misit eis. Postquam igitur tam inclita, & tam illustris ecclesia tam graui conflagrauit incendio; primum vt se habent humana, maximus dolor, dehinc ex dolore querula causatio, non solum ecclesiæ familiam, sed & omnem accendit prouinciam: ignorantes, quia Dei iudicia sunt abyssus multa, ideoque asserentes Laureshamense cœnobium tanti nominis, tanti meriti martyrem, beatum videlicet Nazarium non habere, vel potius nunquam habuisse patronum, cuius in tanto periculo declinando non sensisset patrocinium. Qui doloris p. 82. gladius priore grauior ad vsque abbatis pertransiuit animam, veritus ex tali desperatione non solum eandem ecclesiam restaurari non posse, sed & perpetuo excidio perditum iri. Totus igitur conuersus ad Dominum, communicato fratrum consilio, indictoque triduum ieiunio, exclusis omnibus, sub armata quoque custodia, ne quis extra-

extraneus arbiter interueniret, paucis adhibitis, post altare beati martyris infodi, & humum altius egeri præcepit. Vbi diutino labore expenso, duo demum sarcofaga miræ magnitudinis, sed alterum altero aliquanto depressius repererunt: quibus introspectis, cum vacua deprehendissent, spem omnem fidemque perdiderunt. Verum abbas obstinato in Deum animo, & in spem contra spem credens, dum impensius insistere, & cœptum persequi iubet; Otto quidam, nobilis tum architectus, repentino velut concaui sonitu diuinum quid animo concipiens, enixius institit, nec multo post tumbam marmoream magnifici decoris, sigillis ac nodis ferreis arctius obsignatam; remoto circumposito lapidum aggestu, explicuit. Qua reserata, inuenta est arca plumbea fideliter ibidem inserta, continens inæstimabilem & semper optabilem thesaurum, corpus videlicet beatissimi martyris, patris ac patroni nostri Nazarii, pretiosissimo inuolutum serico, membris niueo candore conspicuis, iam beatæ resurrectionis gloriam quodammodo præferentibus, vulnerumque locis, quæ in passione, in capitis abscissi vertice, humeroque acceperat triumphales martyrii titulos protestantibus, exhalantibus insuper velut ex paradisi deliciis omnium aromatum incomparabilem fragrantiam. Ac ne quid in cordibus intuentium resideret ambigui, lamina plumbea pectori martyris apposita, tale continebat inscriptum: *S. Nazarius Mediolani passus.* Cuius passionis siue reuelationis locum, tempus & ordinem, si quis plenius nosse desiderat, ex armario Laureshamensi ab apostolica sede antiquitus illuc directa mutuari potest.

Inuento itaque tam optato, votisque omnibus ac suspiriis efflagitato sacratissimi corporis thesauro, vniuersorum lachrymæ vertuntur in gaudia, immo gaudia resoluuntur in lachrymas, communis omnium lætitia, tripudium & exultatio, Deo laudes, Deo gratias concinentium, ac de patroni sui corporali quoque præsentia, de qua olim pene ambigebant, oculata fide gloriantium. Protinus audita voce tantæ iocunditatis, euangelizante diuina gratia gaudium magnum omni populo, innumerabilis vtriusque sexus confluxit multitudo, sacrosanctas reliquias venerari, salutare, & spectare gestiens, & honori B. martyris vota, preces & hostias perquam vberrimas offerens. Quorum desideriis Abbas satisfacere cupiens, ipsam arcam, in qua sacrum corpus depositum erat, per baiulos sacerdotes in turbas efferri, & palam omnibus conspici dedit. Quumque ne sic exsatiarentur, & geruli sancti corporis disruptis ex nimia compressione sacris vestibus, calore simul & labore periclitarentur; venerabilis Ebbo Wormaciensis Episcopus in hoc ipsum euocatus, in editiori loco ante Ecclesiam S. Martini consistens, caputque beati Martyris reuerenter omnibus ostendens, *Ecce*, ait *corpus, ecce caput domini vestri, patroni vestri, Deo digni ac dilecti martyris Nazarii, de cuius præsentia ambigebatis, de cuius patrocinio desperabatis. Ecce* (inquam) *ecce ipse, qui vos propter peccata vestra cibauit pane lachrymarum: qui vobis propter merita sua dedit hodie vocem exultationis & salutis in tabernaculis iustorum. Hunc vos dominum formidate, patrem amate, patronum iugiter implorate, scientes procul dubio vobis a Deo collatum, deuote sibi seruientibus pium protectorem, sua diripientibus seuerum vltorem, resipiscentibus promptum intercessorem.* His dictis omnium æqua gratulatio, æqua iubilatio, vnus clamor, vna vox erat omnium: *O sacer, ó clemens pater & patrone Nazari supplicibus famulis auxiliare tuis, familiam quæso tuam propitius respice, vt te protegente, ab omni aduersitate sit libera, & in bonis actibus tuo honori sit deuota.* Accessit huic sanctæ lætitiæ, euidens Dei gratia. Nam cum ex confertissima multitudine, & ex nimia æstiui caloris intemperie (iam tum erant Nonæ Iunii) multi adeo decoquerentur, vt extremum traherent spiritum, subito in ipso feruore diei, ille qui producit ventos de thesauris suis, emisit ventum roris flantem, & post ignem & commotionem flauit sibilus auræ tenuis, & vere ibi Dominus. Cuius refrigerio ita omnes refecti, ita refocillati sunt, vt hanc gratiam meritis beati martyris asscriberent, seque cœlesti rore inebriatos plena fide assererent. Tanta vero fidelium deuotio, tanta oblationum affluentia piaque concertatio fuit, vt matronæ inaures, armillas, monilia, annulos, gemmas, & quæque pretiosa super sacras

Ebbo episc. VVormac.

 cras

cras reliquias raptim iactarent, cæterique tam diuites, quam mediocres, pro virili parte in tabernaculum Domini ea, quæ habebant, offerrent. Vnde in breui, tum ex oblatis impendiis, tum ex incendii reliquiis, eadem restaurata est ecclesia, & si non ea, qua olim miræ venustatis elegantia, tamen prout facultas suppetebat, & temporis indulsit festinantia. Præterea Dominus ob coronam & gloriam sui martyris benedixit coronæ anni benignitatis suæ, ita vt campi replerentur vbertate, & exultatione colles accingerentur. p. 83.

Primo siquidem anno, infra omnes duntaxat eiusdem ecclesiæ terminos, singularis extitit prouentus glandium, atque insequenti tanta fertilitas messium, vt obliuioni daretur retroacta iugis trium annorum sterilitas.

Inter miracula vero vel tunc vel deinceps facta illud tanto admirabilius, quanto terribilius habetur, quod oppressores familiæ suæ B. martyr a translatione sua vsque ad hoc temporis, nunquam passus est impune & absque graui animaduersione vita excedere. Alii namque bello turpiter victi, dolore tædioque probrose perierunt: alii intestati & exhæredati prædia ac beneficia sua extraneis possidenda reliquerunt: alii subitanea morte præuenti, præclusa voce, impœnitentes inter rapinas pauperum exspirauerunt; alii putrefactis vitalibus inflati, & turgidi, scatente sanie cum fœtore putidissimo extabuerunt; alii inter epulas ex inopum rebus apparatas, subitam totius corporis paralysin inciderunt, atque plus biennio elingues, & muti rebus & honore priuati vitam finierunt. Reliquiæ quoque impiorum cotidie deficientes, quemadmodum fumus deficiunt, & ad nihilum deueniunt, tanquam aqua decurrens. Martyr quippe noster patiens, sed fortis est redditor. Intendit enim arcum suum, donec infirmentur; vt tum sicut cera, quæ fluit a facie ignis, auferantur. Vnde metuendum est, ne juxta Danielem rursum ex sententia vigilum decretum sit, sanctorumque sermo ac petitio sit, vt arbor illa fortis & magna proceritate cœlum adtingens, in cuius ramis volucres, sub cuius vmbra bestiæ conuersabantur, præcisis iam ramis eius, & decussis foliis ipsa quoque succidatur, & vinculis insolubilis vinciatur. Sed hæc hactenus: nunc ad ordinem redeamus.

Resuscitata igitur ex cineribus, in quibus consederat, Laureshamensi ecclesia, dilectus & Deo & hominibus pater Anshelmus, non solum ibidem sacræ religionis vigorem roborare, sed etiam alibi propagare studuit. Eaque gratia nouam cellam in monte Abrinsberg in honorem sanctorum martyrum Stephani & Laurentii construxit. In quo præcipuum habuit cooperatorem, quendam venerabilem virum nomine Dietpertum. Is quum tempore anterioris Hierosolymitanæ expeditionis, quæ per Godofridum ducem maxime promota est, quorundam fidelium pecunias, qui in eodem procinctu erant, apud se repositas haberet, eisque defunctis nullus esset, qui eas vel testamentario, vel hæreditario iure repeteret; hæredem earum Christum facere, non rapinam arbitratus est. Quas ecclesiæ oblatas abbas in fabricam eiusdem monasterii expendit, eoque venustissime (vt cerni datur) exstructo, aliorum quoque fidelium Dei accedente beneficentia decem fratribus inibi necessaria sufficienter adtraxit.

Freher. p. 176, Helbvich. p. 131.

Quomodo vero ipse abbas terminos montis ac siluæ, quos eidem cellæ adtribuit, a terminis S. Michaelis certis limitibus discreuerit, testimonium ipsius in medium adducamus: *Notum esse volumus omnibus in Christo fidelibus tam præsentibus quam futuris, qualiter ego, Anshelmus Dei gratia Laureshamensis Ecclesiæ Abbas, cum communi fratrum & ministerialium, cæterorumque amicorum nostrorum consilio & auxilio cellam nouam in monte Abrinsberg, scilicet in Ecclesia S. Stephani protomartyris ab Arnoldo præposito prius fundata construximus, & quomodo fratribus ibidem Deo famulantibus, stipendia circumquaque accumulauimus, & quam partem montis & eius sylua eidem monasterio deputauimus. In præsentia etenim Bertolfi aduocati senioris, & totius familiæ in Hantscubesheim nos consedebamus, & confirmatione banni & incessione populi terminum eiusdem loci hoc modo prætitulauimus: Ab origine fontis qua dicitur Heiminisbach, per callem ad vtriusque montis medietatem pene*

pene dirigentem ſummum: a ſummo vſque deorſum in amnem qui vocatur Dagrisbach, & exinde qua via publica circumflectitur vſque ad collem, qui dicitur Hohenbuel, & ſic in aſcenſum eiusdem collis per illum locum qui cognominatur Lar, per latera montis vſque ad vineam quæ vocatur Buſendal, & ita in aſcenſum per ſummitatem eiusdem vineæ vſque ad originem prioris fontis, id eſt Heiminisbach tendit. In hac vero determinatione diſpoſuimus cum Tietperto monacho, & Gerlacho conuerſo, cæterisque fratribus, tunc tempore ibidem degentibus, vt in radice montis vinearum iugera metiremur, ea videlicet ratione, vt quot iugera tot ſolidi prælato Eccleſiæ in feſto S. Remigii perſoluerentur. Sed quoniam ad Cameram noſtram mons totus & ſylua pertinuit, decimationem vinearum ſiue frugum aliarum, absque omni contradictione clericorum vel laicorum, ad eandem Eccleſiam præſentari conſtituimus. Interdiximus etiam quod nullus hominum, ſiue maioris ſit natu, ſive minoris, audeat in determinatione illa quicquam ſibi vſurpare, neque in terra, neque in vinetis, neque in arboribus, neque in lapidibus, neque in vlla vtilitatis cauſſa, præter hoc quod a magiſtro loci vel a fratribus hæreditario iure poſſit appetere. Ad confirmandam autem hanc inſtitutionem & Eccleſiæ noſtræ honorem fecimus hanc cartam conſcribi, & ſigilli noſtri impreſſione inſigniri. Et vt poſteris noſtris fidelibus firmius & ſtabilius videatur, Domni noſtri Henrici Imperatoris clementiam implorauimus, vt in defenſionem potentiæ ſuæ eandem cellam ſuſciperet, & omnia quæ vel a nobis conceſſa vel adepta, ſiue ab aliis fidelibus adquirenda, ſingulas donationes in ſuis locis prænotatas, propria manu, regnique banno & ſigilli eius munitione coram principibus confirmaret. Si quis autem hæc annihilare, vel ſibimet quicquam vſurpare, vel minuere ſtuduerit, iram Dei & omnium Sanctorum ſe habere ſciat: pro præſumptione autem imperando diiudicamus, vt ſi liber eſt 10. talenta; ſi miniſterialis, 5. talenta; ſi ex familia, totam ſubſtantiam ad cameram noſtram perſoluat. Nomina teſtium hæc ſunt: de monachis, Geroldus, Berengerus, Hartmannus, Godebertus, Libelinus, Zundeboldus, Trutvvinus, Tietbertus. De militibus Bertholfus comes, Gerhardus, Rifridus, Gerlacus, Ernoſt. De ſeruientibus, Heribertus, Salemannus, Tietericus, Hildebertus, Arnoldus. De familia, Willo, Haimo, Razecho, & alii quamplurimi. Anno dominicæ incarnationis M. XC. IV. Indictione II. regnante Henrico III. Imp. ſunt hæc acta, & in monte Abrinsberg conſcripta feliciter. Amen.

Longum eſt euoluere qualiter hic venerabilis pater ante & poſt reædificatam ex incendiis Laureshamenſem eccleſiam, ornatum quoque eccleſiaſticum, quem Wintherus ambitu ſimoniaco expilauerat, & in vadia expoſuerat; plurima ex parte recuperauerit, & curias ſupradictas ſuæ diſpoſitioni reſtituerit. Nec his contentus familiam quoque eccleſiæ contra oppreſſores ſuos cœpit viriliter manutenere & defendere, maximeque aduerſum Bertholdi aduocati tyrannidem, qui fuit radix peccatrix huiusmodi, quæ adhuc vigent, exactionum. Quem idem Bertholdus, cum militia, tum iuſtitia & induſtria ſuperiorem ſentiens, quia vi non poterat, dolo circumuenire intendit. Auſpicato igitur quo poſſet imprudentem & imparatum adoriri, in eccleſia B. Mariæ ſemper virginis apud Cellam Michlenſtat fraudulenter oppreſſum captiuauit, & in caſtro Vehingen fauente cognato ſuo Eggenone comite cuſtodiæ mancipauit. Vbi tamen (prout res tulit) honorifice receptus & retentus, extemplo per imperialem auctoritatem abſolutus, & ſuæ dignitati teſtitutus eſt, auctoribus ſceleris debita confuſione multatis. Nec multo poſt velut optata miſſione poſt laborem emeritus miles migrauit ad Dominum VII. Calen. Iulii, ſepultusque eſt in Abrinsberg in oratorio S. Stephani, quod ipſe (vt cerni datur) exſtruxerat. Qui vt memoriam in benedictione relinqueret, fratrum Laureshamenſium ſeruitio talentum in Sachſenheim de reditu cuiusdam poſſeſſionis, in anniuerſario depoſitionis ſuæ die conſtituit. Carratam quoque vini in feſto B. Nazarii, ac x. ſolidos in Huſen, & malter caſeorum, cum c. ouis in vigilia Pentecoſtes ipſis perpetuo tradidit. Rexit eandem eccleſiam annis XIII. *Helwich. p.135.* p.84

Cui ſubrogatus eſt GEROLDVS, incertum ex ipſa congregatione, an aliunde aſſumptus. Iſte curtim dominicalem *Stehelinmeſela* dictam iuri cuſtodis Laureshamenſis *GEROLDVS abbas XXIX. Helwich. p.137.*

mensis assignauit; sicut & alia eiusdem nominis, in qua abbas Anshelmus ob tuitionem ecclesiæ castrum construxerat, in dispositionem portarii accessit. Quo post annos sex vita excedente HVGO quidam Gingenbacensis abbas, non quidem fratrum electione, sed imperiali permissione mox sicut instituitur, ita & destitutus eadem est ecclesia.

HVGO abbas XXX.
Helw. p. 140.

Per id temporis domestica discordia, & inexorabile odium inter Henricum IV. Imperatorem patrem, filiumque eius Henricum V. coniuratione principum efferbuit, facileque cum quiuis studia partium fouens, ad quamlibet ecclesiasticam dignitatem aspirabat. Præfuit tunc Hirsaugiensi monasterio post illum beatum, & opinatum eiusdem loci patrem Willehelmum GEBEHARDVS tum natalium splendore conspicuus, tum etiam consilii viuacitate in palatio satis acceptus; cui se non tam fidelitatis, quam ambitionis gratia familiarem exhibebat. Hoc obtentu primo Laureshamensem abbatiam, deinde episcopatum Spirensem, velut ex imperiali concessione vendicauit. Nec mora, rebus abbatiæ plurimum profligatis, fratres ipsius ecclesiæ filios, quorum odia sibi merito consciuerat, propulsare statuit, arreptaque occasione, quasi sub religionis prætextu Hirsaugiensium consuetudinum nouitates, quæ nuper emerserant, per aduentitios monachos ac barbaros, ac huiusmodi laruas potius, quam personas subintroduxit. Quibus ipsius ecclesiæ nutritii fratres pro defensione Gorziensis, seu Cluniacensis ordinis, quem ab antiquo traditum seruauerant, acrius obnitentes, Hirsaugiensium factione pene omnes domo propulsi, ac aliquandiu dispersi sunt. Eoque factum est, vt exinde commissura rudis panni in vestimentum vetus missa peiorem scissuram fecerit, & vtræque consuetudines insimul permixtæ, immo confusæ, neutram apud nos plenarie habeant obseruantiam. Qualiter vero præfati Hirsaugienses post mortem Gebehardi ex eodem loco præfugati, ac fratres honorifice sint reducti, consequenter explicabimus. Nam tenuit ipsam abbatiam annis duobus, Spiræque sepultus est.

GEBHARDVS abbas XXXI.
Trithem. Chr. Hirsaug. a. 1105.
Isengrin Episc. Spir. 35,
Lehmann. 5. c. 44.
Helw. p. 140.

Henrico IV. Imperatore, postquam ab eo filius, regnique principes desciuerunt, non diu superstite, ac Spiræ tumulato, quum filius eius Henricus, regni quod prius inuaserat, gubernacula suscepisset; fratres Laureshamenses grauem iustamque in præsentia eius querimoniam deposuerunt, tum pro sua dispersione, tum pro Hirsaugiensium inuasione. Dato igitur ad Bertholdum aduocatum ecclesiæ huius exequutionis præcepto, debito cum honore reuocati, ac Hirsaugienses dedecorose vel fuga elapsi, vel eiecti sunt, illati tamen clam ab eis sacrario, & armario reliquiarum, & librorum non mediocri expilatione. Quod ne cui in dubium veniat, testimonio est epistola * plena lacrymarum, ab eisdem fratribus ad hunc ipsum regem, nec dum Imperatorem, metrico stylo directa, hunc continens modum:

HENRICVS V. Imp.
Helw. p. 147.

Summo post Dominum Regi pleno meritorum,
Cuius ius late protenditur imperiale,
Grex expulsorum de sede sua monachorum,
Quicquid reuera poterunt oramina crebra.
Plaudentes manibus in laude Dei iubilamus.
*Prosper & incolumis quia redditus es * modo nobis,* * ab expeditione Romana.
Spretis & profugis spes vnica rebus in arctis.
Vt pullus volucris residens nido sine plumis.
Cum dapibus matrem vix expectat redeuntem;
Sic & nostra tuum sitientia corda recursum.
Vix expectabant, & semper ad hunc inhiabant,
De mærore graui sperantia se reuelari,

Vnde

---

* Hanc epistolam Goldastus inseruit Apologiæ suæ pro Henrico IV. hoc titulo: *Reuerendorum, illustrium, Generosorum ac Nobilissimorum Decani & Conuentualium Principalis Abbatiæ Laurishamensis Libellus Supplex ad Henricum V. Imp. contra Hildebrandinos Monachos, Ecclesiæ & Imperii perturbatores & pacis publicæ hostes.* Cuius notas marginales hic adiecimus.

Vnde molestamur, lacrymisque per ora rigamur.
Et quia venisti, saluet te gratia Christi:
Hos & conquestus nostros adtende misertus.
Sunt igitur tecti specie quidam monachali,
*Dicti de milio Milienses * nomine digno,*
Factis syluestres, syluestria corda gerentes:
Qui quasi Doctores discurrunt per regiones,
Simplicium mentes versute decipientes:
Hoc autem temere præsumunt schisma docere,
Quod neque vir nuptus, casta quoque coniuge functus,
Et nec legitimo mulier sociata marito,
*Vnquam saluentur, nisi primum dissocientur; **
Et quæ possideant, disiuncti cuncta relinquant.
Hoc quia sit falsum, legale probat documentum:
Nam quum fecit Adam Deus, vxorem dedit Euam,
Instituitque duos velut vno corpore iunctos
Lege maritali, mentisque fide sociali,
Ad genus humanum procedere multiplicandum:
Ne fierent in eis defectus posteritatis,
Dicit & humanæ stirpis factor Deus ipse;
A se coniunctum solui non posse per vllum.
Præceptoque pari mandat sententia Pauli,
Vt vir ad vxorem seruans quem debet amorem,
Christus vt Ecclesiam, sincere diligit illam;
Ac velut vna caro, maneant in fœdere caro.
*Multæ sunt aliæ nouitates, dogmata, sectæ,**
Dando fel in melle, quas grex docet & colit ille.
Quas quia sunt vanæ, piget & pudet enumerare:
Quæ rogo de monachis Miliensibus haud stupet auris?
Illorumque loqui cui non sint facta pudori?
Aut ea quis referens non sit frontosus & amens?
Attamen hi tales simulant se spiri tuales,
Quum tantum visi mox inclamentur iniqui,
In quem doctorum non est despectus eorum,
Se præponentes in dogmatibus meliores.
Hi Domini Papæ testantur nomen inane,
*Sceptrigeroque tui faciunt opprobria iuri,**
Ac vos iudiciis vsos profitentur iniquis:
*Ambos * damnandos, & ab Ecclesia remouendos.*
Atque (quod est grauius, & quod timide recitamus)
Affirmant cunctos sibi per famulamina iunctos,
Aut quibus alloquium sit vel communio tecum,
Torquendos flammis æternæ perditionis,
Ni cito pœniteant (Cæsar) tua teque relinquant.
Spernunt in tantum rectores Ecclesiarum,
Vt per eos aliqui penitus renuant benedici,
Et quæcunque gerant, statuant, doceant, ea spernant
Quodque nefas factu, quod & est miserabile dictu,
Tam grauis in clerum turget contemptus eorum,
Vt nolint Missas audire per hunc celebratas,
Nil diuinorum quærentes officiorum,
p.86. *His sacris illum dicentes haud fore dignum.*
Dedecus heu magnum rectoribus Ecclesiarum,
Talia de terra qui non curant abolenda,

* Hirsaugienses nam milium Germanis notat *Hirs.*

* Coniugium condemnarunt Hildebrandini.

* Hildebrandinorum hæreses.

* Inuestituras damnant.

* Papam Paschalem & Imperatorem propter pactum inuestituræ.

Hi quoque semiuiri, turpes, molles, vice plumbi
Dissimiles auro fornacis in igne probato,
Quod libet, id faciunt, hoc & licitum fore dicunt.
Quæ nolunt per se, statuunt non illa licere,
Ex toto spretis legalibus atque veternis
Consuetudinibus, quas Abba docet Benedictus. *
Hi quoque mansuescunt in vultibus ac hilarescunt,
Sed sub mente dolum retinent, rabiemque luporum,
Fraus facit hos vulpes, lepores metus, ira leones,
Hi per tonsuras grandes, grandesque cucullos
Audent mentiri Christo, plane Pharisæi,
Alba sepulchra foris, sed abintus plena pudoris.
Nam quoniam laudis sunt percupidi popularis,
Dilatant tunicas sibi, magnificantque cucullos,
Tristes, pannosi, pallore superstitiosi,
Demissa fronte. Quid multa? noui sycophantæ.
Per caput abrasi, terratonus & manicati,
Tanquam non virtus monachum faciat, sed amictus,
Aut quasi relligio pietasque notetur in illo,
Quum non induuias hominis damnet Deus vllas,
Veste sub agnina si mens etiam sit ouina,
Nam nihil agnina prodest toga mente lupina.

* de his Waltramus *lib. 2. in fi. de Vnit. Ecclesiæ.*

Iam, Rex insignis, tibi seductoribus illis
Strictim' detectis, & olentibus vndique sectis,
*Nunc quoque Barbati * qui sint, attentius audi.*
Sunt ergo Laici Miliensibus associati,
Quos risus populi dedit hoc agnomine fungi,
Sunt quia prolixis barbis ad pectora pexis
Deformes, hirti, reuera moribus hirci,
Barbis hircorum similes, laruis tragicorum.

* Fratres Laici Milienses vulgo Barbati dicti.

Quos quia vulgaris circumfert aura fauoris,
Austera facie sunt, & tonsi caput alte,
Cautius ancisis certoque tenore capillis,
Et sunt immensis induti calceamentis,
Amphibalis longis vtentes, & spatiosis,
Quos quid habere putant, submissa fronte salutant,
Gratia, Pax vobis, Benedicite, Credite nobis,
Mille Pater noster, demandat grex tibi noster.
Per venias centum verrunt barbis pauimentum,
Vt Domini seruos plebs mobilis æstimet ipsos,
Verum fallaces fore se produnt, & inanes
Dum nihil est intra, quod in hisdem cernitur extra,
Fœdera namque thori iungentes more priori,
Sollicitant tædas, immo violant alienas,
De se tam natis quam natabus generatis.
Intuitu duri, verum factis Epicuri.

Magna sed vt paruis claudamus plurima paucis,
Hoc etiam certis dignoscitur experimentis,
Horum consiliis & cartis vndique missis,
Plurima perfidiæ mala sæpe parata fuisse,
Schismatis errorem totum spargendo per orbem,
Vnde super Regnum nunc constat surgere regnum, p.87.
Et contra gentem bellis confligere gentem.

Vnde

Vnde modo crebris dolet omnis terra querelis.
Nos quoque iam canos, ætate laboreque tardos,
p.87. *In claustris alitos per viginti quater annos,*
Antiquas leges patrum ritusque sequentes,
Fecerunt profugos, natiuo limini pulsos;
*Dum dedignati sumus illis * associari,* * al. assimilari.
Præfatas hæreses sectasque sequi renuentes.
Nunc o Romani, Rex inclyte, gloria regni,
Cuius honor sceptri pertingit ad vltima secli,
Talia cur pateris, cur hæc finire moraris?
Cur non Domne doles, nostros miserando dolores?
Oris Teutonicis cur pullulat hæc hypocrisis?
Cur inuicte tuis tardas finem dare curis?
Noueris in Christo, nisi tempore protinus isto
Concidat hæc hæresis, res aduersas patieris.
Cura, labor crescent, & nunquam bella quiescent.
Quare iudicium fac Christo iudice dignum,
Confer opem miseris, inopumque mouere querelis,
Vnica tu nobis spes, portus, & aura salutis.
Ad loca nos propere natiua iubeto redire,
Quo valeamus ibi Domino seruire quieti!
Vt mos Teutonicus iubet, atque pater Benedictus.
Et si sit voti compos oratio nostri,
Oramus pro te tam nunc, quam tempus in omne.

Astipulatur his nihilominus epistola ad Papam Paschalem à prædictis fratribus directa: *Sanctissimo Apostolicæ sedis Pontifici Paschali, & gloriosissimo Romanorum Regi Henrico, ac cunctis primatibus regni, pusillus grex sancti Nazarii. Quia semper cura est sponso cœlesti de sponsa sua sancta Ecclesia, quam sanguine suo redemit; longe multum salutis eidem contulit, quando vos vicarios sibi præfecit. Peccatis enim nostris exigentibus membra ipsius scilicet matris nostræ Sion hæreticorum & schismaticorum liuor iam permultos annos plurimum infecit, sed gratia diuina magis ac magis ex mellifluo ore vestro destillante, speramus caput nostrum de cœlo respexisse, vt videat dolorem membrorum suorum ad se de variis tribulationibus cottidie clamantium. Huius rei gratia pastor alme flebiles preces prosternimus ante faciem vestram, & totius regni, orantes & deprecantes, quatinus proclamationem nostram audiatis, & audita iustum iudicium ex ea faciatis. Igitur innotescat auribus vestris, & cunctis optimatibus regni, quod Karolus Magnus tempore sui imperii locum nostrum regia dignitate sublimauit, & multis ornamentis amplificauit, & in honore Apostolorum Petri & Pauli consecratum, ad decus totius regni liberum fore permisit: & ad confirmandam hanc constitutionem, subscriptionem sui nominis inibi fecit. Atqui vero post eum non fuit Rex, neque imperator, neque aliquis Romanus Pontifex, vsque ad hæc tempora, quorum auctoritate priuilegia libertatis non acceperimus. Sed heu hæc omnia tempore instanti sunt contempta, & annihilata, a quibus minime licuit, si vllius pretii nostra auctoritas & omnium bonorum dignitas apud eos foret. Sed sane vos cum omni regno in nostra iniuria despecti estis. Ex improuiso namque quidam monastici nominis de Hirsaugia ad nos quasi ad auxilium nostri collegii venerunt: non sicut in Christo fratres, non vt humiles, sed sicut deprædatores & vastatores. Hi etenim non solum nos nostraque consortia spernebant, verum etiam vnus ex eis Ermonaldus nomine, prius incipiens gerere magistratum, quam sciret, non prius furorem suum mitigauit, quousque sine præcepto Abbatis omnes nos exhæredes nostri claustralis consortii effecit, & sua violentia vnum post alium de claustro detrusit. Et vt singula vestræ paternitati pendamus, quæ ex aduentu eorum perpessi sumus: Bruomad, Langunga, Gingen, Luitershusen, teloneo & banno aquarum in Winenheim despoliati sumus, & tyrannis potius, quam militibus in* Helwich.p.145.

beneficia tradita sunt, quæ religiosissimi viri, seruientibus vera militia Deo & sancto Nazario, pro remedio animarum suarum tradiderunt. Super hæc omnia quoque frumentum & vinum fratrum victualibus adtinentia, ab eis hoc anno dispersum est, & ex eorum conspirationibus omnis familia sancti Nazarii, videlicet ministeriales & huobarii omnes deprædati sunt, & solum hac occasione autumant nostram conuersationem reprehensibi- p. 88. *lem esse, vt tali diffamatione nobis expulsis possint nostram hæreditatem retinere. Quo exurgat precamur vos in Domino, sanctissime Papa Paschali, vestra apostolica auctoritas, cum virtute omnium bonorum, & decernat ac præcipiat eos ad pristinum locum conuersationis suæ redire, & nos quoque nostra recipere, scilicet vt per vos, qui Paschale nomen ab hominibus meruistis accipere, vestra auctoritate mereamur in nostro cœnobio nouum Pascha celebrare. Valete in Christo.*

Sopita igitur secunda persequutione, quarum prima sub Winthero, altera sub Gebehardo, velut post Neronem Domitiano grassante, per Hirsaugienses Lauresha- *BENNO abbas XXXII.* mensibus illata est, BENNO ex Wizenburgensi monasterio, mediante (vt fertur) si- *Helwich. p. 154.* monia, imperiali fauore, eidem loco subintroductus est. Qui post aliquot annos pro morum leuitate & insolentia fratrum ac ministerialium, ac præcipue Bertolfi iunioris aduocati conspirantibus odiis, diruto castro Winenheim de Abbatia proturbatus, corraso in Lauresham & Abrinsberg, atque alibi (prout poterat) Ecclesiastico thesauro, ad Imperatorem Henricum Quartum tunc in Italia ferme decennio turbata Republica demorantem contendit, ac per Godefridum Palatinum Rheni Comitem * (cuius sententia momentum curiæ per id temporis fuit) restitutionem obtinuit, promissa eidem omnium beneficiorum, quæ suis diebus Ecclesiæ vacarent, concessione. Quam conuentionem mirabilis ac miserabilis excepit euentus. Nam septem principalia beneficia, quæ vulgo appellantur *Volleben*, morte septem nobilissimorum Ecclesiæ fidelium in vnam personam Godefridi in breui deuoluta sunt, & post ipsum ad generum eius ducem Welephonem transierunt, maximo videlicet Ecclesiæ detrimento. Exinde siquidem militaris clipeaturæ, scilicet *Herescbilt*, integritas confusa, atque in diuersa distracta est, & Ecclesiæ status tam in militari frequentia, quam in re stipendiaria, in suis opportunitatibus & regalibus expeditionibus imminutus est, multorum seruitiis in vnam personam collatis, solumque remansit inane nomen Domini & Hominii. Benno itaque restitutus, dum expulsis quibusdam fratribus æmulos suos acrius insequitur, præter cæteras enormitates Brumad ab Ecclesia sub nomine beneficii alienauit; vicum Bertholuelsheim ad cellam, quæ dicitur Capella, pertinentem, partem quoque vineæ Selevvingart in Winenheim Cunrado Sporilino concessit, cellamque Michlenstat profligare disposuit, odio venerabilis Libelini præpositi, qui destructionem castri Winenheim, eo quod cacumen ipsius montis quondam vinetis consitum ad eandem Ecclesiam aspiceret, ab imperatore impetrauerat. Sed antequam ad ipsum locum accederet, diuina vltione grauissima infirmitate in via correptus est, eoque delatus, post paucos dies diem clausit extremum. Sepultus ibidem est, expletis in abbatia XIII. annis. Post *HEIDOLFVS abbas XXXII.* quem quidam HEIDOLFVS ex monasterio S. Pantaleonis Coloniæ obtentu pecuniæ *Helwich. p. 156.* ab Imperatore intruditur, & statim extruditur. Deinde velut quodam interregno habito, Laureshamensis ecclesia VI. annis in dispositione imperiali fuit, videlicet vsque ad mortem ipsius Imperatoris, pastore destituta.

Henrico IV. igitur post XXI. imperii ac regni annum, apud Traiectum mor- *HERMANNVS abbas XXXIV.* tuo, & Spiræ iuxta patrem tumulato, HEREMANNVS ex præposito S. Petri in Aldenmunster fauore Adelberti senioris Maguntini Archiepiscopi & Godefridi Palatini *Helwich. p. 156.* Comitis Abbas constituitur, & anno necdum exacto Laurissæ moritur & sepelitur.

LOTHARIVS II. Imp. Eodem anno Lotharius Dux Saxonicus, cuius præcepto curiam Gannitam & decem talenta in Bruomat recipimus, in regnum vngitur, & DIEMO ex Laureshamensi *DIEMO abbas XXXV.* camerario in abbatem eligitur. Sub hoc eadem ecclesia plurimum sudauit, tum

* Hic non Comes Palatinus, sed Administrator Palatinatus Rhenani, prout demonstrauit Tolnerus Hist. Palatina *cap. XII. p. 284.*

tum variis in seruitio regali occupationibus, tum ad solennes curias crebris euoca- Helvvich.p.157. tionibus, tum in Spirensi obsidione, tum contra ducem Fridericum sumtuosa expeditione. Qui eleganti quidem & venusta facie, sed mansueti & simplicis ingenii p.89. fuit, ac per hoc facile ei subrepti poterat. Nam mortuo Godefrido comite Palatino, cum eius beneficia ecclesiæ absolute vacarent, & Lotharius Imperator ex his duo tantum (nam septem erant) Welephoni Duci concedi rogaret, ipse vno verbo prolapsus est vsque ad inremediabile detrimentum ecclesiæ: *Quidquid feodi*, inquiens, *Godefridus Palatinus comes in supremo vitæ articulo de manu nostra tenuit, eo vos vestimus.* Vnde multa vi multaque instantia tres curias vix retinuit, ex quibus Ruot fratrum infirmitorio, VVibilingen & Ottinkeim vsui præbendario assignauit. Sed Ottinkeim mutuata pecunia loco pignoris exposuit, profectus Romam ad generale concilium Innocentii Papæ, quæ postea creditori in beneficium cessit. VVibilingen quomodo alienata sit, post liquebit. Ruot in dispositione fratrum permansit. Principalem ecclesiam XLI. post incendium eius anno, per quinque episcopos consecrari fecit, videlicet Adelbertum Maguntinæ sedis archiepiscopum, Buggonem VVormaciensem, Brunonem Argentinensem, Vdalricum Constantiensem, Cunradum Curiensem, anno dominicæ incarnat. M. CXXX. Indictione VIII. fratribusque in anniuersatia ipsius dedicationis die talentum de reditibus hubarum in ipsa villa constituit. Castrum quoque VVinenheim ob tuitionem ecclesiæ reædificauit, fundumque (quia fratrum in Michlenstat erat) tradito vico Munnenbach cum omni iure, huoba quoque in Kirsehusen redemit. Quarundam etiam rerum commutationem inter fratres Laurissenses, & fratres S. Stephani de capella dispensorie ordinauit.

Sub eodem tempore quidam Dei famulus nomine Anshelmus, religiosus admodum & locuples, cellam Nivvenburg initiauit, eccclesiaque constructa in honorem S. Bartholomæi apostoli consecrata, habitaculis etiam Deo inibi seruientibus apparatis, res & possessiones, quas poterat, eidem loco contulit; quæ postea prouidentia Domini Henrici abbatis (vt in suo loco dicetur) aucta & meliorata sunt.

Inter hæc idem ipse abbas mansueti & simplicis (vt prædictum est) ingenii, & qui ecclesiæ suæ forsitan consultius prospexisset, si peruersorum hominum, quæ sua, non quæ Dei sunt quærentium, tabe infectus non fuisset, consilio familiarum & amicorum gratia corruptus, vicos Cellam & Husen, itemque alium Cellen, teloneum cum plurima parte decimæ in Michlenstat & Morlebach beneficiauit, teloneum in VVinenheim & partem agri dominicalis in castrense beneficium; itemque Mulnen, aliaque alibi sparsim ac dispersim distribuit. Præterea Bertolfo aduocato, orta inter ipsum & episcopum Sigefridum inexorabili guerra, (per quam etiam Laureshamensis ecclesia miserabiliter rapinis & incendiis profligata est) tres libros auro & argento gemmisque pretiosis exornatos, crucem quoque auream in vadio exponenda concessit, quæ tamen neuter eorum redemit. Ex beneficio eiusdem Bertolfi, quod ei vacauerat, curiam Luitershusen solam in manu ecclesiæ retinuit. Habito subinde generali concilio sub Innocentio Papa, Roma digrediens Veronæ languore correptus, apud Brixiam (quæ ciuitas est Tridentinæ vallis) decessit, anno regiminis sui XIV. sepultusque ibidem in latere matricis ecclesiæ, ad limen meridiani introitus.

Lothario Imperatore in Italia defuncto, & in Bruonsvvich tumulato, XIV. ex quo regnare cœpit, anno, CVNRADVS Henrici IV. Imperatoris ex sorore nepos habenas regni sortitus est. Per quem, interiecto post obitum Diemonis abbatis integro & semis anno, BALDEMARVS Blidenstadensis abbas Magontinensis, tam moribus, quam genere simoniaco (vt aiunt) obtentu Laureshamensium inuasit ecclesiam. Qui prima fronte fratrum ac ministerialium, Bobbonis quoque comitis & aduocati obliquis exceptus odiis, regali insuper offensione (quem promissis ex parte frustrauerat) incendio præbente fomitem, in præsentia Theotvvini Cardinalis Apostolicæ sedis legati criminaliter accusatus, & necdum anno vertente canonico iudicio depositus est. Cuius sententiæ tenor talis fuit:

CVNRADVS Salicus Imp. BALDEMARVS abbas XXXVI. Bobbo aduocatus. Helvvich.p.193.

THEODVVINVS Dei gratia S. Ruffinæ Episcopus, Apostolicæ sedis legatus, Baldemaro abbati de Blidenstat spiritum humilitatis & obedientiæ. Quoniam contra sanctorum patrum instituta Lorsensem abbatiam occupasti, & de pluribus enormitatum capitulis apud nos accusatus, statuto die & loco vocatus, nec venisti, nec canonicam excusationem misisti: consilio & iudicio religiosorum virorum, te præfata dignitate priuauimus, & ipsius abbatiæ monachos, clericos & laicos a tua subiectione, fidelitate & obedientia liberauimus & absoluimus. Mandamus itaque tibi, & ex parte Domini Papæ præcipimus, vt de prædicti loci administratione, & prælatione de cætero te non intromittas, eiusque res & personas inquietare, inuadere, vel molestare nullatenus præsumas. Durum est tibi contra stimulum calcitrare, &c. P 90.

Hic castrum VVinenheim, in quo tunc regale præsidium fuerat, data pecunia, videlicet LXX. libris, ecclesiæ restituit, pro qua postea deiectus curiam S. Nazarii Magontiæ sitam cum suis pertinentiis falso pignoris nomine locauit. Quam Diedericus filius eius cum quibusdam portæ decimis adhuc violenter detinet.

FOLCNANDVS abbas XXXVII. *Helwich. p. 163.* Interiectu deinde circiter vnius anni FOLCNANDVS ex præposito S. Petri in Aldenmunster fratrum votiua concordia abbatia induitur. Quem Baldemarus apud sedem apostolicam adeo insectatus est, vt vtriusque partis allegatio, & totius causæ retractatio Maguntino Archipræsuli Henrico Apostolica auctoritate delegata, in tumultuariæ appellationis remedio, ex consilio regis Cunradi, in præsentia quoque ipsius apud Kelsterbach præuenta fuisset, & interrupta, Baldemaro rursus increuissent cornua. Appellationis hæc fuit forma: *Ego Folcnandus Laureshamensis Abbas, appello præsentiam Domini Papæ, & inuito ad audientiam eius Baldemarum Blidinstadensem abbatem, responsurum ibidem in festo S. Andreæ, de dilapidatione rerum Laureshamensis monasterii, de falsa calumniatione suæ depositionis, & meæ ordinationis, de subreptitiis literis, quas a Domino Papa per mundatitium mendatium obtinuit, & aliis, de quibus a me interpellabitur.*

Multis igitur hinc inde conflictationibus in Romana curia habitis, tandem dictante iustitia, Baldemarus a Laureshamensi abbatia peremptorie decisus, & a Blidinstadensi pro tempore suspensus est, Folcnando canonice confirmato a Celestino Papa successore Lucii. A quo Lucio priuilegium Apostolicæ sedis de cella Nivvenburg in hunc modum acceperat eodem anno: *LVCIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis Marquardo præposito ecclesiæ S. Bartholomæi de noua ciuitate, eiusque fratribus tam præsentibus, quam futuris, regularem vitam professis in perpetuum. Ad hoc, &c.*

Verum vt ad superiora reuertamur, quoniam Folcnandus a Baldemaro coram Celestino Papa de simonia insimulatus erat, expurgationis eius sententia religiosis personis decreta est hoc ordine:

Helwich. p. 164. *CELESTINVS Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filiis, Folmaro Hirsaugiensi, & Adam in Ebera Abbatibus, salutem & Apostolicam benedictionem. Veniens ad sedem Apostolicam Baldemarus abbas Laurishamensis abbatiæ, ad quam se regulariter electum fuisse asserebat, & exinde absentem & sine iudicio spoliatum esse conquerebatur, restitutionem postulauit. Verum quum venerabilis fratris nostri Theodevvini S. Rufinæ Episcopi attestatione, & multorum discretorum virorum literis cognouimus, quod Baldemarus ad discussionem causæ suæ, & obiectis respondere noluit interesse, & a regimine abbatiæ Laureshamensis ad ipsam absque Romanæ Ecclesiæ auctoritate translatus fuerat abstinere & illam, ad quam illicite transierat, ei abstulimus, & ab altera, quam primum habuerat, eum suspendimus. Cæterum quoniam frater ille, qui in regimine Laureshamensis abbatiæ substitutus est, de crimine simoniæ apud nos est diffamatus, & nos tantum crimen indiscussum præterire non possumus, nec debemus: per præsentia vobis scripta mandamus, quatinus si personæ apparuerint, quæ de simonia ipsum canonice impetant, congruo loco & tempore, vtraque parte ante vestram euocata præsentiam, causam diligenter audiatis, & iure canonico terminetis. Alioquin idem frater quinta manu religiosarum personarum de tanto crimine se expurget. Quod autem a*

vobis

vobis exinde factum fuerit de electione quoque & modo electionis, & vtilitate personæ, veritatem nobis significare minime differatis, vt tunc veritate plenius cognita, quod ad honorem Dei faciendum fuerit, auctore Domino faciamus. Data Lateranis 4. Non. Ianuar.

Defuncto interim Celestino, literæ Hirsaugiensis abbatis ad Eugenium Papam Helwich.p.165. de expurgatione Folcnandi hoc modo sunt directæ: *Domino Papæ Eugenio vere Apostolico Folmarus qualiscunque minister Hirsaugiensis, cum subditis sibi fratribus ex affectu debitam obedientiam, & deuotissimam seruitii & orationis instantiam. Sicut ex literis beatæ memoriæ Celestini Papæ percepimus, Dominus Folcnandus Laureshamensis abbas de crimine simoniæ apud sedem Apostolicam erat infamatus. Pro qua causa canonice discutienda tam nos, quam & Abbatem Eberacensem Adam, mediatores & iudices constituit, ipse Dominus Apostolicus. Ad quod præceptum exequendum dies & locus designatus est fratribus ipsius Ecclesiæ contra abbatem suum quicquid possent in* p.91. *præsentia nostra deferendi, & ipsi abbati ad huiusmodi obiecta respondendi. Aderat in hoc conuentu prædictus Abbas Eberacensis cum alio abbate eiusdem ordinis, aderant nobiscum duo fratres nostri, abbas de Ottenheim & abbas de Gotesaugia, cum aliis fratribus, aderant etiam legati Spirensis Episcopi. In quorum omnium conspectu & auditu, quum nullus aliquid sibi obiiceret, ipse abbas cum quinta manu fratrum suorum probatissimorum se expurgauit, neque pecunia neque beneficio introitum suum in aliquo commaculasse. Superuenit etiam ipsa die legatio Domini Regis cum literis ipsius in eadem verba, nihil vnquam præmii se accepisse quam firmiter attestantibus. Huius rei testimonium dignum duximus ad aures sancti Apostolatus vestri deferre: quem & hoc cupimus rescire, quia de possessionibus vel thesauris Ecclesiæ quos inuenit, nihil vnquam distraxit aut minuit, sed semper ampliare & augmentare studuit. Vnde & homines seculares infestos cernitur habere, qui semper solebant in suos vsus res Ecclesiæ distrahere. In hoc ergo testimonio cupimus eum S. paternitati vestræ esse commendatum, vt quia etiam iuxta ammonitionem nostram conuersationem suam meliorauerit, & fratrum suorum, sentiat se ab Apostolica auctoritate confirmatum, & contra omnes aduersantes sibi sub tuitione B. Petri defensum.*

Folcnandus igitur compositis in pace rebus, ad dispositionem Ecclesiæ vigilem intendit oculum, vnde & inter cætera curias Fridestorf, & Ramenshouen diu ablatas multo labore, & industria, regali auxilio recuperauit. Quæ tamen post mortem Regis Cunradi a suis possessoribus reinuasæ sunt. Neque deinceps, licet ab Henrico abbate instantissimis id studiis enisum sit, recolligi potuerunt, apud Imperatorem Fridericum, præponderante magis secularium gratia quam iustitia. Exstant super hoc præceptoriæ literæ regis. E quibus Laureshamensem Ecclesiam præfatis curiis reuestiri præcepit, in hunc videl. modum: *Cunradus Dei gratia Romanorum Rex A. Comiti de Saphenberch gratiam suam & omne bonum. Frequentes ad nos fidelis nostri Folcnandi venerabilis abbatis & monachorum Laureshamensium querimonia perlata est, quod prædia quædam ad cottidianam ipsorum præbendam pertinentia, videl. Rameshouen & Fridestorf, in quibus tu aduocatus existis, per violentiam quorundam ipsis monachis auferantur. Super quo experientiæ tuæ per præsentia scripta mandamus, & sub obtentu gratiæ nostræ præcipimus, quatenus præposita totius excusationis vel moræ materia, prænominatas possessiones ad manum & potestatem prædicti Abbatis, & monachorum recolligas, nec aliquam de cætero violentiam, de cunctis reditibus eis inferri permittas. Quod si idem inuasores dixerint, quod easdem villas a nobis, & a regno habeant, tu nihilominus in dispositione monachorum, eas esse facias, quemadmodum in præsentia prædecessoris nostri Lotharii, ac postmodum in nostra manifeste probatum est, easdem possessiones, ad proprietatem & beneficium regni nullatenus pertinere, &c.* Sed quum Laureshamensis Ecclesia innumeris ac diuturnis calamitatibus vsque ad id temporis attrita prorsus fuisset, & exhausta, vt seruitio centum marcarum, quod Regiæ Cameræ singulis annis ex eadem (sicut & aliis quibusdam Ecclesiis) iure antiquo inferebatur, absque maxima sui destructione minime sufficeret, Folcnandus communicato fratrum, ministerialium, ac fidelium suorum

rum consilio, tres Abbatiæ curias, videlicet Obbenheim, Wibelinpen, Gingen, Regiæ potestati in concambium tradidit, atque Ecclesiam suam ab eiusdem seruitio immunem perpetuo reddidit, modicum id, quod adhuc exinde soluitur, mensæ abbatis assignans. Exceptis his quæ de prædictis villis homines seu ministeriales Laureshamensis Ecclesiæ iure beneficiali ab antiquo possident. Quæ idcirco Rex remiserat, ne forte dignitas regalis Abbatiæ militari clypeo, qui vulgo dicitur *Herschildt*, sub tracto deminueretur. Actum III. Kal. Feb. MCXLVII. Nec multo post Cunrado rege Hierosolymitanam expeditionem aggresso, Folcnandus abbas ad Remense concilium ab Eugenio Papa euocatus, hoc ab eo priuilegium obtinuit; tum de Ecclesiæ suæ libertate, tum de regalis concambii stabilitate: *Eugenius episc. &c.* Religiosus deinde abbas Folcnandus fratrum per omnia consulens vtilitati, ne quem ex huiusmodi concambio præbendæ defectum contraherent, has eis donationes supplemento fecit, & scripto confirmauit: *In nomine Dei, &c.* Idem quoque fidelis dispensator, & prudens sustentationi fratrum in Aldenmunster decimas in Rorheim contulit, & libros moralium in Abrinsberg priuatus adhæc conscribi fecit, homo miræ continentiæ, & plane vir consilii, si meliora inuenisset tempora. Qui delato Apostolicæ sedis priuilegio, in sequenti depressus infirmitate viam iniit vniuersæ carnis, anno regiminis sui septimo. Sepultus est in Ecclesia principali, in ipso occidentali introitu, in latere exeuntium dextro. Anima eius requiescat in pace, Amen.

Sub huius patris tempore quidam Dei famulus Adelbertus nomine, ex Laico Monachum induens, templum Laureshamense tum paruitate tum vetustate dignitati suæ minime respondens, Deo cooperante renouauit, & augmentauit, & (vt in præsentia cernitur) fornicibus, absidibus, fenestris, laquearibus, tecto plumbeo venustauit. Præter hæc etiam fratrum vtilitati consulens, duas huobas cum area in Winenheim sitas, multa pecunia ab hæredibus comparatas, itemque curiam cum vineis in Hephenheim ipsorum victualibus adiecit. Decimas etiam in Winenheim cum molendino dominicali, & decimas in Hentscuhesheim, ne beneficiarentur, ab ipsis hiantium faucibus dato pretio redemptionis extraxit, aliisque compluribus circa eandem Ecclesiam bene meritis memoriam in benedictione promeruit. p.92.

Helwich.p.168. Per idem tempus Billingus vir nobilis de Lindenfels, ecclesiam in vico Cella cum vinea proprietatis suæ & parte montis Hemmingesbergk, quæ contra eundem vicum respicit, quamque abbas Folcnandus ad nouellandum concesserat, fratrum vsui tradidit, & vt eorum prouidentia tribus in hebdomade diebus in eadem Ecclesia diuina celebrarentur, instituit. Qui videlicet Billingus, quum in oppressione Laurensis familiæ modum excesserit, eo tamen vel solo cum villico iniquitatis laudandus est, quod de rebus Domino fraudulenter subtractis in aliquo pro se prudenter fecit. Eius donatio talis est:

Notum sit caritati omnium fidelium ad præsens & in posterum, quod quidam Dei famulus nomine Billingus, & vxor eius pro se suisque parentibus ac posteris tradiderunt Deo & S. Nazario de suis possessionibus in vico Cella Ecclesiam in proprio domate fabricatam, tribus iugeribus vineti, & vna curte dotatam; ea nimirum ratione, vt eis superstitibus vnciam in natiuitate Domini annuatim inde persoluant, & post obitum eorum ipsa Ecclesia cum suis appendiciis ad locum istum omni iure pertineat, ita tamen, vt Prior aut aliquis fratrum cui ipsi iniunxerit, in eadem Ecclesia diuina ministeria tribus diebus in hebdomade peragat. Idem ipsi Deo deuoti dederunt nobis in Pesinsheim in proximo monte quoddam uouale X. argenteos quotannis quoad ipsi vixerint persoluens, & post eorum excessum omni integritate ad nos pertinens, ea conditione, vt annualis census, qui de vtrisque donationibus eis viuentibus soluitur, ad confectionem cerei singulis annis determinetur. Hæc traditio facta est regnante Cunrado Rege secundo tempore Henrici Magontini Archiepiscopi, sub domino Folcnando abbate, ipso præsente, & cæteris fratribus coram probatis, & subnotatis testibus, videlicet ipse Folcnandus abbas, & decanus Hunfridus, Adelradus, Marquardus, Vdalricus, & item Vdalricus Mona-

Monachi. De nobilibus, Bobbo comes, Bertholfus frater eius, Magenes, Cunradus. De seruitoribus, Cunradus, Bertholfus, Craft, Dragebodo, Giselberus, Diedericus, & de plebe quam plurimi.

Cum hoc Billingo, ob meritum & vindictam S. martyris sui Nazarii Deus vltionem libere egit, itemque in cæteros sui similes, qui populum Dei humiliauerunt, & hæreditatem eius vexauerunt, extendit manum suam in retribuendo. Nam ferme biennio mutus, & elinguis, ac dira omnium membrorum paralysi contractus, carne iam præmortua solo spiritu palpitans dedecorose tandem, & intestatus expirauit. Eberardus de Ertbach, subito præclusa voce impœnitens obiit. Burckardus de Scarra totus turgidus ac fœtidus, scaturientibus quoque vermibus, ignominioso fine contabuit, omnesque tam officiales quam Domini, qui comederunt Iacob & locum eius desolauerunt, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem. Bertholdus siquidem comes & aduocatus, bello turpiter victus, ac castris exutus, tristitia periit. Bobbo liberis & rebus omnibus exheredatus, impleuit extraneos viribus suis, & labores sui sunt in domo aliena. Ipse quoque Palatinus Rheni comes, frater Imperatoris Cunradus præsens eiusdem Ecclesiæ aduocatus, diuinam animaduersionem sensit, & expertus est. *Trithem. Chr. Hirsaug. 1148. Tolner. Hist. Palat. c. 15.*

Fraternas acies, cognataque bella, profanis,
Decertata odiis.

Sensit quam alte sedeant *plusquam ciuilis vulnera dextræ.* Et in his omnibus nondum auersus est furor Domini. sed adhuc manus eius extenta. Terreatur ergo exemplo eius, cui Propheta teste insultatum est: *Et tu vulneratus es sicut & nos, & nostri similis effectus es, & reliqua.* Terreatur exemplo aliorum, terreat alios suo, noueritque profecto, quia reddit Dominus vltionem hostibus suis, & propitius erit terræ populi sui.

p.93. Defuncto igitur Folcnando HILDEBERTVS ex Fuldensi monasterio, tum S. Mariæ virginis in Michlenstat Præpositus, primo quidem sub intentione, sed postea reductis in concordiam partibus Abbas eligitur, & ab Henrico Rege (quem pater Hierosolymam tendens in regnum vnxerat) vestitus nec dum consecratus, sexto mense moritur, & ad introitum Ecclesiæ in latere meridiano tumulatur. *HILDEBERTVS abbas XXXVIII. Helvvich. p.171.* Cui e uestigio MARQVARDVS præpositus S. Petri in Aldenmunster substitutus, & ab eodem Rege inuestitus, vndecimo post electionem mense mortuus est, & inter duos antecessores suos medium sepulturæ locum sortitus. *MARQVARDVS abbas XXXIX. Helvvich. p.171.* Hic omne ius ac seruitium, quod ex duabus Huobis & area ab præfato Adelberto in Winenheim conquisitis exigebatur, dispositioni & vsui fratrum adtribuit. Quo defuncto rursum Laurishamensis Abbatiæ procuratio ad Regalem manum deuoluitur. Vnde fere per triennium fratres ad extremam redacti inopiam, tum ex annorum diutina sterilitate, tum ex procuratorum sua quærentium ingluuie, clamauerunt tandem ad dominum & de necessitatibus eorum liberauit eos. Ex consilio itaque Regis Cunradi HENRICVM ex monasterio Sunnensheim concordi voto ac studio elegerunt, virum omni virtutum genere conquadratum & in quo natura cum gratia, quicquid hominis est, ad vnguem expoliuit. *HEINRICVS abbas XL. Helvvich. p.171.* Cuius vt animi dotes breuiter perstringamus, nemo illo vultu gestuque gratia moribus ornatior, grauitate modestior, seueritate temperantior, in eloquio torrentior, in consiliis acutior, in negotiis expeditior, in dispensatione prouidentior, erga superbos erectior, erga subiectos subiectior, in omni denique vitæ modo & ordine circumspectior fuerit. Qui primo introitus sui initio in his quæ religionis, quæ fraternæ vtilitatis erant, interiora composuit. Deinde vt etiam manus hominis sub pennis haberet, circa exteriora tam vigilis fuit efficaciæ, vt ædificiis exstruendis, restaurandis, ampliandis, exornandis, multam & impensam impertiretur & operam. In agricultura vero frugibus reditibusque contrahendis & obseruandis, nullus operatior, nullus extitit diligentior, adeo vt in summa famis inopia, quæ totam profligauit Teutoniam, bonis omnibus exuberaret, omnibusque (sed præcipue religiosis & pauperibus) pleno copiæ ministraret cornu. In re familiari

ac domestica frugalis & moderatus, circa solennes apparatus, & spectabilium personarum celebres introitus & frequentias, lautum se, liberalem ac magnificum exhibebat. Eoque summos Principum miro sibi deuinxit affectu, Imperatoris etiam & aulicorum fauorem concilians & gratiam, ipsæque Palatinæ canes, quibus ab omnibus defertur, ei plurimum deferebant. Præterea quum Mediolani rebellionem, & Longobardiæ insolentias imperialis gladius perterreret, Italicæ expeditionis cingulo Ecclesiam suam multa summa bis absoluit, tertio viriliter accinctus, sub Cremensi obsidione (vbi multo labore ac sanguine Teutonicæ virtutis desudatum est) Imperialibus militauit Aquilis; nihil tam inter tot sumtuosas necessitates, vel in Ecclesiastico thesauro, vel in reditibus monasterio detrimenti importans. Ea quoque tempestate, quæ inter imperialem domum & fratrem eius Palatinum Rheni comitem Cunradum intestina mouit odia, * fortuna tunc superba vices vertente dextera, ita se caduceatorem & sequestrum interposuit; vt altero tanquam domino, altero tanquam amico vtens, inter arma togatus ac feriatus fortuitos spectaret euentus, & quum studia partium non foueret, studiis partium foueretur. In explicandis vero negotiis secularibus tam perspicax, tam consiliosus, tantæ fuit experientiæ, vt aut nullos infra ditionem suam emergere motus pateretur, aut emergentes in ipso statim initio reprimeret, semper rogans ea quæ pacis sunt. Cæterum vt ad interiora redeamus, erga obedientias monasterii, & præposituras multa illi instantia, multa sollicitudo fuit, vt & religionis (quantum mollicies hominum, malicia temporum sinebat) aliquid vestigium seruaretur, & rerum ac possessionum nulla fieret dilapidatio. Vnde quod ei a quibusdam vitio datur, & hanc solam ei notam inurunt, quod quasdam earum dispensatorie remotis personis per se administrauerit, nouerint (si voluat) non hoc eum ambitionis, aut turpis lucri fecisse gratia, sed potius conseruandæ religionis intuitu, & ne a se quocumque modo recollecta, alicuius imprudentia dispergerentur, quia subtractis necessariis religionis vigor subtrahitur. Proinde, si quis hoc eius exemplo nititur, vtatur eius & industria, quia ibi iusta vsurpatur dispensatio, vbi bona fit recompensatio; & si quis inter dispensatores familiæ Dei ad hoc intendit, vt fidelis inueniatur, pro minimo ducit, si iudice- p.94.
tur ab humano die. Illud etiam, quod præscribunt eum per introductum Comitem Palatinum iugum Ecclesiæ aggrauasse; si recolerent, quas minas, quas clades, quæ exterminia Imperator toti Ecclesiæ intentauerit, quamque id ei fratrum ac ministerialium precibus vix extortum fuerit; ac demum arcuato vulneri cauterium opponens, periculo periculum lenierit, veritati non inferrent præiudicium, canonico in idem consentiente decreto, duobus malis vrgentibus, quorum alterum sine altero declinari non potest, minus eligendum esse. Inde est, quod etiam castrum Winenheim, beneficio Curtis Vluensheim ab imperiali possessione & præsidio liberauit, satius arbitratus; vnius villæ reditibus & pensionibus destitui, quam Castrensium rapinis & incursionibus totam Ecclesiam perditum iri. Hic a Victore Papa (qui & Octauianus) per manum Cristani Cancellarii infulam transmissam personæ duntaxat suæ recepit, sed eam Ecclesiæ suæ priuilegio confirmari minus integrum arbitratus est, ignarus quis finis schisma, quod inter ipsum & Rolandum (qui & Alexander) nuper exortum in omnem Ecclesiam iam tum proserpebat, excepturus esset, incertis casibus se & Ecclesiam suam committere detrectans. Nam idem Victor, quum Teutonicorum & maxime Ecclesiasticorum principum fauorem, & affectum expeteret, scriptis eis delenificis & promissionibus ambiens, etiam ipsi inter cæteros cremæ sua scripta direxit. Cuius confirmationi licet Papiense concilium subscripserit, quum se ab eodem explicare non posset, in neutram se tamen partem pronior inclinauit. Scripta Victoris fuerunt huiusmodi:

Otto de S. Blasio c. 17, Radeuicus 2, c. 57.

Otto de S. Blasio c. 13, Radeuicus 2, c. 53, Trist. Calchus Hist. Mediol. 9, p. 342.

Victor

* Appendix ad Radeuicum ad a. 1168. *Conradus frater Imperatoris pro recuperanda gratia, quam dudum inepte amiserat, Italiam intrat, sed sine effectu reuertitur.* Tolnerus *cap. XV. p. 321.*

Victor Episcopus, Seruus seruorum Dei, Henrico dilecto filio, Abbati Laurishamensi, salutem & Apostolicam benedictionem. Super deuotione & constantia, quam B. Petro, & nobis exhibuisti, & super S. consilio quod Karissimus filius noster Fridericus Romanorum Imperator Augustus, ad restaurandam Ecclesiæ vnitatem, & heresin schismaticam resecandam tuo, aliorumque sapientum consilio dispensauit, fraternitati tuæ grates referimus, orantes vt tam beata intentio gratum domino sortiatur euentum. Nos autem quantum ad Apostolicam attinet dignitatem, personam & Ecclesiam tuam diligere & honorare intendimus, & tantis beneficiis tuam deuotionem remunerare, quod alii ad diligendum nos promptiores efficientur, & tua nobilitas de nostra beneuolentia honoris & vtilitatis accipiet incrementum. De statu & proposito nostro venerabiles fratres nostri H. Verdensis, & D. Pragensis Episcopi, te plenius certificata. Data Vetratt. Non. Decembris. Helwich. p. 195.

Infulationis vero concessio talis fuit: *Victor Episcopus Seruus seruorum Dei, dilecto filio Heinrico Abbati Laurishamensi, salutem & Apostolicam benedictionem. Sacrosancta Romana Ecclesia deuotos sibi filios consueuit honorare, & Christianorum Principum, in quibus plurimum honoratur, petitionibus clementer annuere: Inde est dilecte in domino fili, quod ad petitionem Karissimi filii nostri Friderici Romanorum Imperatoris, & ad venerabilis fratris nostri Regenoldi Coloniensis electi preces, tibi de capite nostro mitram per dilectum filium Christianum Mersiburgensem præpositum transmittimus, & vt ea in solennibus diebus, & processionibus ad honorem Dei & tuæ personæ vtaris, auctoritate Apostolica concedimus, monentes quatenus hoc honore, ab Apostolica sede tibi concesso taliter vtaris, vt Deus honoretur, & nos ad maiora tam tuam personam quam Ecclesiam tibi commissam libentius promouere uelimus. Cætera quæ petisti, tibi non duximus largienda, nisi tu in persona tua venias, aut honestum nuncium Ecclesiæ tuæ filium ad nostram transmittas præsentiam. Datum Papiæ III. Calend. Martii.*

Cellam Nivvenburg post obitum fundatoris sui Anshelmi prouisorum incuria pene desolatam, diuino instinctu, denuo resuscitauit, & aliquantis Deo seruientibus ibidem collectis; ædificiis, & possessionibus, & quibus poterat modis, non minimum ampliauit, donationes suas hoc testamento confirmans: *In Christi nomine, Heinricus diuina clementia Laur. abbas, &c.* Helwich. p. 196.

Vt autem huius præmemorati patris, & memoriæ digni abbatis Heinrici quædam probe facta, & iugis instantia circa Ecclesiam sibi commissam posteris clarius liquescant, ad imitationis exemplum pauca e plurimis perstringamus; maxime his quæ circa finem vitæ gesit ad medium deductis. Quum enim prius Cellam Niuuenburg ædificiis, prædiis ampliasset, item Abrinsberg, Capellæ Michlinstat, Aldenmunster, possessiones quæ a superioribus præpositis, vel neglectæ vel incultæ, vel
p. 95. graui ære alieno oppressæ fuerant, absolute restituisset, quumque in Sigenheim & Winenheim castro & villa non inuenusta ædificia fabricasset; ad extremum, pauimentum principalis Ecclesiæ (in quantum moderna fabrica complectitur) eleganter strauit, conuentum fratrum & refectorium, suum quoque solarium picturis decorauit: ambitum murorum ab extremis ruinis instrauit, pontem lapideum super fluuium Wisgoz multa impensa tam sua quam Christi fidelium fabricauit. Demum ad Imperialem Curiam Spiræ euocatus, cum pro reformanda pace & concordia inter Imperatorem & fratrem eius Cunradum Palatinum Comitem de Rheno, multo labore multaque instantia, sed frustra desudasset; præponderantibus domesticis odiis sanitati consiliorum, in natiuitate B. V. Mariæ, vergente iam vespere lentis febribus correptus est, a quibus per totam hyemem excoctus, incandescente æstatis feruore, viribus corporis cœpit destitui, & tum languor nullo remedio curabilis ad viuum persedit. Quumque per singulos dies Morbus ingrauesceret, pecuniam quam multa parsimonia & prouidentia contraxerat, idcirco ne Ecclesia sua propter crebras Italicas expeditiones, quæ ab eo exigebantur, in possessionibus suis aliquid detrimenti pateretur, beatius arbitratus dispergere & dare pauperibus, quam post obitum suum dispergi per non pauperes, & dari non pauperibus; vasa sacro-

 sancta,

ſancta, videlicet calices honeſtæ & formæ & ponderis fabrefieri iuſſit, & monaſteriis ſeruorum Dei diſtribuit. Aldenmunſter ſcil. & Michlenſtat, Hirſaugiæ, Sunnensheim, Ottenheim, Sconaugiæ, Bronnesbach, Ebersbach, Otterburg, Franckendal duos, Hagen, & aliis quæ animo non occurrunt locis. Laureshamenſi vero monaſterio, calicem deauratum, baccina duo argentea, thuribulum argenteum, colem & ampullas argenteas, duas, ac præterea auri quinque & ſemis libras, æſtimatione videlicet LV. marcarum argenti, ad coemptionem ſacrarum veſtium tradidit, quibus comparata, caſula pretioſa Dalmatica, ſtola auro texta, item caſula, cappæ tres cum aurifrigiis, palla altaris cum aurifrigio, & aliæ cappæ minores ſatis copioſæ, ſtolæ VI. ſericæ: Anulum quoque aureum cum lapide pretioſo & inſuper VI. carratas vini veteris, & vineam in Hemmingesbach in anniuerſario ſuo, fratrum vſui contulit. Reliquam pecuniam Eccleſiis Dei in hunc modum expendit: At Sunnensheim XLV. marcas argenti in emptionem prædii. Ad Sconaugiam. XX. in fabricam oratorii. Ad Hirſaugiam V. Ad Ottenheim. V. Ad Mulenbrunnen. V. Ad S. Candidam. II. Ad Kircheim. II. Ad Godeſaugiam. II. Ad Hagen. X. Ad Franckendal. VIII. Ad Gomersheim. III. Ad Otterburg. III. Ad Eberbach. V. Ad Eberaha. V. Ad Bronnenbach. V. Ad Lobenfek. II. Ad Mulnen. II. Ad Bonlanderi. II. Ad Sebach. II. Ad Hegenhee. II. Ad Kuningesbrucgen. III. Sanctimonialibus & viduis Laureshamenſibus V. talenta: pauperibus in exequiis ſuis III. Ad Hoſpitale Hieroſolymitanum vnum. Sororibus in Bingen. XXX. ſolidos. Ad tectum Eccleſiæ S. Stephani in Capelen, L. ſolidos. Cuſtodi XX. ſolidos ad luminaria. Seruitio fratrum in exequiis ſuis XXX. ſolidos. Ad tectum ſepulturæ ſuæ XX. ſolidos. Ad Eccleſiam in Vraha XL. ſolidos. Extrinſecus autem fratribus carnis ſuæ, Sigevvardo, Alberto, & Svviggero dedit XXX. marcas. Seruientibus ſuis XX. Ottoni auunculo ſuo ſcyphum argenteum pondo V. marcarum. Item duobus militibus, qui ei ſeruierant, duas ſcrutellas argenteas. Summa igitur marcarum quas Dei famulis erogauit ſunt, CXCIII. Talenta XVIII. & dimidium. Porro calices omnes erant pondo XXX. marcarum: baccina, thuribulum, cola, & ampullæ pondo, VIII. marcarum, & annulus aureus pretio duarum. Quas autem extrinſecus diſtribuit cum ſcypho & ſcutellis LVII. Omnes ergo CCXCI.

Talenta autem XVIII. & dimidium ſurgunt in marcas XV. Et erit omnium vniuerſalis ſumma, Marcæ CCCVI. Frumentum & vinum quod eo anno abundatisſime prouenerat, cum his quæ ab anno præterito more ſuo copioſe conſeruarat, partim ab ipſo diſtributum, partim temere diſtractum: partim Imperiali munificentia ſucceſſori ſuo donatum eſt.

Deceſſit IV. Kalen. Octobr. hora quaſi decima, anno dominicæ incarnationis MCLXVII. vir per omnia conſummatæ felicitatis, & qui nihil vnquam vel fortuitis euentibus deliquerit, in quo actus eius obfuſcarentur, ſi ſolummodo iugum, quod p.96.
Imperialis manus ceruicibus Eccleſiæ impoſuerat, excutere potuiſſet. Quod tamen ſub ipſo pene computruerat a facie olei, ſed poſt eum a Deo ingrauatum eſt, vt flagella mutata ſint ſcorpionibus. Sepultus eſt exequiarum (ſi recte dici poteſt) magnifico apparatu, præſente Palatino Rheni comite, & aduocato Eccleſiæ Cunrado, fideliumque ac miniſterialium plurima frequentia. Sepultus eſt (inquam in Aquilonali introitu, ad limen Eccleſiæ, loco videlicet, quem ipſe longe ante deſignauerat; tumulo ibidem contra ſpem omnium diuinitus oblato, reperto in eodem (vt pollinctores aſſerebant) pontificali corpore, ex indumentorum & ſandaliorum ac virgæ paſtoralis indicio, incertum ſane cuius nominis aut temporis. Tantum reuerentiæ nimirum, & gratiæ delatum eſt ab Eccleſia ſua mortuo, quantum deferri ſolebat viuo, & ſemper deferetur, quoadusque memoria ipſius apud ſuperſtites durabit. Epitaphium huiusmodi tumulo eius inſcriptum eſt, breuiter continens nomen ipſius, meritum & memoriam.

Hoc iacet in tumulo dolor & decus omne ſuorum,
Abbas Heinricus, iugi prece dignus eorum.

Dic

Dic rogo qui transis, memor eius & hic positorum:
Anima eius, & animæ omnium fidelium defunctorum requiescant in pace, Amen.

Præfuit annis xv. mensibus x.

Ex eo tempore Laurishamensis Ecclesia funditus concidit, eamque subinde iuxta vaticinium Ioel, locusta, bruchus, eruca, & ærugo indesinenter comedunt, adeo vt tam spiritualibus quam temporalibus ipsius propemodum annihilatis a planta pedis vsque ad verticem non sit in ea sanitas.

Heinricho successit SIGEHARDVS ex monasterio Hirsaugiensi, nobilis quidem parentelæ, sed vtinam eisdem quibus antecessor, suus, auspiciis. Qui per cognatos suos Cunradum videlicet Maguntinum Archiepiscopum, sed tum Sabiniensem Episcopum Cardinalem, & Saltzburgensis Ecclesiæ procuratorem, atque Ottonem fratrem eius ex Palatino Comite ducem Bauaricum priuilegium Apostolicæ sedis ab Alexandro Papa tertio collatum obtinuit: missum ab vniuersali concilio, quod Romæ sub ipso habitum est. *SIGEHARDVS abbas XLI.* *Helwich. p. 181.* *Otto Palatinus dux Bauar.*

Vsum quoque mitræ, & annuli, ceterorumque insignium præfatus Papa, eidem Abbati suisque successoribus in perpetuum tradidit, & scripto confirmauit, vt infra videtur.

PRIVILEGIVM ALEXANDRI PAPÆ III.

Helwich. p. 18[illegible]

ALEXANDER episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio Sigehardo abbati monasterii sancti Nazarii Laurishamensi, eiusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam profesſis in perpetuum. Quotiens illud à nobis petitur, quod religioni & honestati conuenire dinoscitur, animo nos decet libenti concedere & petentium desideriis congruum suffragium impertiri. Ea propter dilecti in Domino filii nostri iustis postulationibus clementer annuimus, & præfatum monasterium, in quo diuino estis obsequio mancipati, sub beati Petri & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti priuilegio communimus. Inprimis siquidem statuentes, vt ordo monasticus qui secundum domini & beati Benedicti regulam in vestro monasterio institutus esse dinoscitur, perpetuis ibidem temporibus inuiolabiliter obseruetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum iuste & canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis iustis modis præstante Domino poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: locum ipsum in quo præscriptum monasterium constructum est cum omnibus pertinentiis suis, vetus monasterium cum pertinentiis suis, Abrinesberg cum pertinentiis suis, Michelstat cum pertinentiis suis, Capellam cum pertinentiis suis, Nubenburg cum pertinentiis suis. Sane noualium vestrorum, quæ propriis manibus aut sumptibus colitis, siue de nutrimentis vestrorum animalium, nullus omnino a vobis decimas vel primitias exigere præsumat. Liceat quoque vobis clericos & laicos e seculo fugientes, liberos & absolutos recipere ad conuersionem, & in vestro monasterio absque contradictione qualibet retinere. Prohibemus insuper, vt nulli fratrum vestrorum post factam in loco vestro professionem fas sit de eodem loco absque licentia abbatis p. 97. *sui, nisi obtentu arctioris religionis discedere: discedentem vero sine communium literarum vestrarum cautione nullus audeat retinere. Cum autem generale interdictum terræ fuerit, liceat vobis clausis ianuis, non pulsatis campanis, exclusis interdictis & excommunicatis, subpressa voce diuina officia celebrare. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, vt eorum deuotioni & extremæ voluntati, qui se illic sepeliri deliberauerint, nisi forte excommunicati, vel interdicti sunt, nullus obsistat: salua tamen iustitia illarum ecclesiarum, a quibus mortuorum corpora assumunt. Adhæc vobis ex benignitate sedis Apostolicæ indulgemus, vt sine damno vicinarum ecclesiarum cellas in locis vestris, vel oratoria construendi cum assensu diœcesani episcopi licentiam habeatis. Prohibemus insuper, ne tu fili Abbas, vel alius, possessiones, decimas, oblationes, seu alia bona ipsius monasterii ad mensam abbatis siue ad victualia fratrum,*

iustitias obedientiarum, aut ad præposituras pertinentia inbeneficiare, vendere, locare, vel alio modo quolibet siue communi fratrum consensu vel maioris & sanioris partis alienare præsumat: quod si factum fuerit, iuribus carere sancimus. Præposituras cellarum vestrarum & obedientias monasterii tantum monachis capituli vestri sapientibus viris, saluis earum rebus, statuimus committendas. Aduocatis etiam ipsius monasterii sub interminatione anathematis prohibemus, ne cuiquam liceat in possessionibus ipsius monasterii castella vel munitiones alias construere, familiamque siue colonos ecclesiæ nouis & indebitis exactionibus fatigare, vel Abbati in iustitiis ecclesiæ requirendis seu obtinendis ausu temerario contraire. Obeunte vero te nunc eiusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu vel fratrum pars consilii sanioris secundum Dei timorem & beati Benedicti regulam prouiderint eligendum. Decernimus ergo vt nulli omnino hominum liceat supradictum monasterium temere perturbare, aut eius possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra & illibata seruentur eorum quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt vsibus omnimodis profutura salua sedis Apostolicæ auctoritate, sub cuius iure & patrocinio consistunt. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisue persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire temptauerit, secundo tertiove commonita nisi reatum suum digna satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & a sacratissimo corpore ac sanguine Dei & Domini redemptoris nostri Iesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ vltioni subiaceat. Cunctis autem eidem loco sua iura seruantibus sit pax Domini nostri Iesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum iudicem præmia æternæ pacis inueniant, Amen. Ego Alexander Catholicæ ecclesiæ episcopus subscripsi. Ego Cunradus Salzburgensis ecclesiæ humilis minister & Sabinensis episcopus, &c. Data Lateranis per manum Alberti S. Romanæ ecclesiæ presbyteri Cardinalis & Cancellarii VII. Idus April. Indictione XII. incarnationis Dominicæ anno MCLXXIX. Pontificatus vero domini Alexandri Papæ III. anno eius XX.

Helwich.p.184. *ALEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio Sigelhardo Laureshamensi abbati salutem & Apostolicam benedictionem. Speciali gratia & largitione muneris decorari meretur, qui erga B. Petrum, & sacrosanctam Romanam Ecclesiam deuotior inueniatur. Quocirca & testimonio quod de te accepimus, & dilectorum filiorum nostrorum Petri titulo, S. Susannæ presbyteri Cardinalis, & Ottonis Palatini comitis precibus inclinati tibi & successoribus tuis vsum mitræ de consueta clementia sedis Apostolicæ indulgemus in perpetuum. Dat. Lat. XVII. Kalend. Maii.*

Helwich.p.185. *ALEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio Sigehardo Laurishamensi Abbati salutem & Apostolicam benedictionem. Eos qui in Ecclesia Dei maiorem locum pro meritis suis obtinere noscuntur, & Romanæ Ecclesiæ deuotiores existunt, decet nos in suis petitionibus facilius exaudire. Inde est quod venerabilis fratris nostri Cunradi Salzeburgensis Archiepiscopi Apostolicæ sedis Legati consanguinei tui precibus inclinati, de Apostolicæ sedis benignitate vsum annuli tibi tuisque successoribus duximus indulgendum. Datum Viterbii. Idus Iul.*

In extremo codicis extabant hi versus:

Rebus, honestate, successu, nobilitate,
Compta per Heinricos, Ottones, & Lodovvicos,
A Karolo cœpta: quo Principe culmen adepta,
Stemmatis est clari, reuera digna vocari,
Regia, regalis, locus & thronus Imperalis,
Filia Romanæ sedis liberrima plane.

HACTENVS egregius ille & nunquam satis laudatus Codex cœnobii Laurissensis optimæ sane notæ, & illo ipso tempore, in quo Chronicon hoc desinit, scriptus. Chronicon sequuntur in illo donationum & precariarum per plerosque Germaniæ pagos B. Nazario factarum formulæ innumerabiles eaque tantum sub Pipino, Carolo, & Ludovvico regibus & Imperatoribus: quarum nos nonnullas alibi repræsentauimus. Et vero illas qui viderit. Si quis autem est quem iuuet post hæc in Laurishamensi cœnobio gesta cognoscere, è Trithemii abbatis vtroque Chronico Hirsaugiensi & Spanheimensi ea ad satietatem petere poterit. Nos vnum tantum eius locum huc transferemus, de insigni illa sub Friderico II. Imp. facta cœnobii in alium statum conuersione.

DE LAU-

DE

LAVRISHAMENSIS COENOBII IN ALIVM STATVM CONUERSIONE, SVB FRIDERICO II. IMP.

Ex Ioannis Trithemii Abbatis Chronico Hirsaugiensi.

MCCXXXII.

ANNO Ernesti Abbatis I. Fridericus Imperator II. apud Rauennam consistens exercitum germanicum magnum vocauit in Italiam volens humiliare superbiam Longobardorum: qui ad suggestionem Romani Pontificis, vt supra dictum est, contra imperium vnanimem fecerant conspirationem, quam ipsi confoederationis nomine velabant. Ad imperium itaque Principis Rex Henricus de Francia orientali, Sueuia, Saxonia, Bauaria & cæteris nationibus imperii magnum bellatorum adunauit exercitum, cui se ducem præbens, versus Lombardiam profectus est. Sed Lombardi futurorum cauti exploratores, præoccupauerunt omnes itinerum portus, quos nominauere clusas, in tantum quod nullus exercitui Germanorum in Lombardiam patebat introitus. Vnde Henricus cum procedere non posset, retrocedere coactus est. Eodem anno Saladinus Ægyptiorum Friderico Imperatori dono misit per suos oratores tentorium pretiosum, mirabili arte compositum, cuius pretii æstimatio, quinque ducatorum millium procul valorem excessit. Nam ad similitudinem Sphærarum cœlestium intrinsecus videbatur constructum, in quo imagines solis, Lunæ ac reliquorum Planetarum artificiosissime compositæ mouebantur ponderibus & rotis incitatæ, ita videlicet quod cursum suum, certis ac debitis spatiis peragentes horas tam noctis quam diei infallibili demonstratione designabant, imagines quoque XII. Signorum Zodiaci certis distinctionibus suis motæ cum firmamento cursum in se planetarum continebant. Anno prænotato magnæ inter Sifridum Archiepiscopum Moguntinum, & Conradum S. Elisabeth filium Thuringiæ & Hassiæ Landgrauium discordiæ fuerunt subortæ, propter fines & terminos quosdam terrarum, quos vterque voluit suo dominio esse subiectos. Conradus etiam memoratus comes, contracto suorum exercitu, terras archiepiscopi hostili prior incursione vastauit: Oppidum Fridislariense cum multis in circuitu Villis, incendio & ferro inuadens euertit ac funditus pene desolauit, & tam per se, quam per suos fautores damna Ecclesiæ plurima intulit. His contumeliis & iniuriis tandem prouocatus Archiepiscopus, magnum suorum congregauit exercitum, & contra prædictum Lantgrauium processit ad bellum. Congredientes itaque & atrociter dimicantes multi ex vtraque parte ceciderunt vulnerati, sed postremo exercitus victoriam obtinuit ipsius Lantgrauii. In quo bello Henricus Ecclesiæ Wormatiensis Episcopus, qui fuit in parte Archiepiscopi, cum multis Ecclesiæ Canonicis a Lantgrauio captus est. Tandem inter eos concordia facta est, hanc formam continens. „ *In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, super destructione Fridislariæ, & Wizenhausen oppidorum, & aliis damnis quæ Dominus Sifridus Archiepiscopus Moguntinus, & Dominus Conradus iunior Lantgrauius hinc inde senserunt, cum guerram haberent ad inuicem, talis compositio interuenit. Antiqua compositio sicut ordinata est a Domino Sifrido quondam Archiepiscopo: & Domino Ludouico piæ memoriæ quondam Lantgrauio, modis omnibus in perpetuum inconuulsa seruetur. Item oppidum in Wolfhan concessit Archiepiscopus in feudum Conrado Lantgrauio memorato, & concedet hæredibus suis legitimis etiam filiabus, non existentibus filiis, post mortem sibi iure hæreditario successuris, & si idem Conradus rogaverit in uita sua, vt concedat fratri suo, aut filio fratris, idem oppidum, hoc ei nullatenus denegabit.* Huic memoratæ compositioni, cum aliis multis interfuit, Frater Conradus de Marpurg, Ordinis Fratrum Prædicatorum S. Dominici, Vir in scripturis sacris magnæ eruditionis & authoritatis, qui, vt supra dictum est, generalis inquisitor hære-

hæreticæ prauitatis a Sede Apoſtolica deputatus, hoc ipſo anno III. Nonarum die Menſis Maii quatuor hæreticos in Erphurdienſi oppido condemnauit ad ignem, qui & fuerunt combuſti. Multos denique & pene innumerabiles per totum Regnum Teutonum qui olim latuerant, hæreticos in lucem inquirendo produxit, examinauit, & per ſententiam damnauit conuictos, quos manibus ſecularium Iudicum tradidit ignibus voracibus comburendos. His temporibus monaſterium Lauriſſenſe noſtri tunc ordinis, vnum ex quatuor imperii Cœnobiis principalibus Mogunt. Diœc. quod olim fuerat opulentisſimum, miſerandæ deſolationis ſuæ experiebatur initia. Suborta namque diſſenſione grauisſima, inter Conradum eius loci Abbatem, ex vna parte, & conuentum ſuum ex alia: malis mala ſuperaddita ſunt, quæ monaſterium illud ab ordine tandem violenter transtulerunt. Cuius perniciosæ translationem hiſtoriæ, etſi diuerſis annis facta ſit: ſub prænotato tamen quo principaliora geſta cognouimus, enarrandam deſumſimus, quatenus monachi omnes dicant, ſimul & Abbates pacem cuſtodire mutuam: & Principum abſtinere conſultationibus.

Verum vt cauſam huius deſtructionis inſignis monaſterii altius repetamus, notandum lectori proponimus, quod Comes quidam Rheni Kanker dictus, monaſterium prædictum Lauriſſenſe olim circa tempora Pippini Regis Francorum, ſeu paulo ante conſtruxit, & multis poſſesſionibus magnifice dotauit, in quo & Monachus poſtea factus, vsque ad mortem ſecundum Regulam ſanctisſimi P. N. Benedicti conuerſando ſub directione & obedientia Abbatis, cum Deo famulantibus Monachis permanſit. In eodem monaſterio deinceps per ſucceſſum temporis multi viri nobiles, potentes, diuites atque doctisſimi Monachi facti ſunt: qui locum ipſum diuitiis atque potentia in immenſum auxerunt. Inter quos Thasſilo Bauarorum Dux fuit non vltimus: qui cum apud imperialem vicum Ingelenhaim, in conſilio Principum propter læſæ maieſtatis culpam, damnaretur ad exilium, in memorato cœnobio, vna cum Theodone filio ſuo monaſticum Schema voluntarie induit, & vsque ad mortem in eo perdurauit. Creuit autem præfatus locus largitione Regum & Principum ſucceſſu temporis diuitiis & honore vltra modum, & vna de Abbatiis quatuor imperii Principalioribus eſſe meruit: quemadmodum longe ſupradiximus, anno Brunonis Abbatis IX. Abbas enim de Lauriſſa, ſicut & Fuldenſis, Hersfeldenſis, & Wiſſenburgenſis pro tempore exiſtens, Princeps erat imperii, habebatque ſub ſua ditione totam Regionem, inter Dietpurg oppidum, & Heidelberg, quæ ſtrata montana, vulgariter die Bergſtras nuncupatur, oppida plura, caſtella, Villas, nemora & dominia multa, pro quorum inſtitutione ac vicisſitudine Curiam Imperatoris, vt alii Principes, ſequebatur, & referendarii implebat officium. Maxima viguit in hoc ipſo Monaſterio per annos plures diſciplina regularis, & multi in eo viri doctrina & ſanctitate inſignes claruerunt. Feruore tandem ſanctæ religionis nimium tepeſcente in hoc ipſo cœnobio quemadmodum & in cæteris, primo per Monachos hujus cœnobii Hirſaugienſis, iubente S. patre Wilhelmo, reformatum, misſis illic decem & octo Monachis cum Abbate ad inſtantiam Henrici imperatoris IV. fuit, Monachis loci reclamantibus & inuitis. Qui regularis diſciplinæ tramitem habentes odio, de cœnobio receſſerunt, & diſcurrentes ſine iugo per Regnum, verbis & ſcriptis Monachos Hirſaugienſes, propter vitæ integritatem, quaſi nimium auſteros & inhumanos præſumptuoſa loquacitate infamabant. Vidimus de his plura & metro conſcripta, & proſa quæ Henrico Imperatori IV. ab Italia in Germaniam reuerſo, Monachi Lauriſſenſes, propter improbitatem ſuam expulſi, contra mores & inſtituta Hirſaugienſium legenda obtulerunt. Quæ cum friuole, & doloſe mendaciterque conſtet eſſe conficta, indignum ſane duximus nebulonum mendaciis obfuſcare hiſtoriæ veritatem, præualuerunt tamen poſtremo filii perditionis, Monachi vita & moribus deformati & per amicos ſuos obtinuerunt ab imperatore vt reſtituerentur ad monaſterium, promittentes ſe colla regulari obſeruantiæ cum Hirſaugienſibus ſubmiſſuros. Quod factum in dolo, rei probauit euentus, nam mox vt recepti ad monaſterium fuiſſent, priſtinis moribus improbis, Regulæ

gulæ Monachorum contrariis,vivere cœperunt,quorum impuritates cum fratres optimi deteſtarentur, & ſuas lædi conſcientias conuictu impiorum metuerent, ad Hirſaugium redirent.

Poſthæc S. Ermenoldus reformauit Lauriſſam Hirſaugienſis cœnobii Monachus, & poſtea I. Abbas in Brunfeningen, de quo plura diximus anno Brunonis Abbatis IX. munificentia imperiali,memoratam Abbatiam Lauriſſenſem inuitus gubernandam ſuſcepit & reformare pro viribus ſtuduit, ſed cum audiuiſſet, quæ Germanus cum imperatore contulerat, quemadmodum in geſtis eius longe ſupra diximus, Abbatiam dimiſit, & cum Monachis quadraginta, quos Domino ibidem acquiſierat,anno ferme vno ad Hirſaugiam reuerſus eſt: & ſic remanentibus in Lauriſſa Monachis deformatis, caſſata eſt etiam ſecunda reformatio. Poſtremo temporibus Volmari Abbatis Lotharius Rex Romanorum compatiens tam inſigni loco & improbam conuerſationem Monachorum habens exoſam, ab eodem Volmaro precibus ſuis obtinuit: quod Lauriſſam per Hirſaugienſes ſuos iam tertio reformauit. Miſit enim de ſua congregatione Monachos XII. optime inſtitutos, quorum induſtria diſciplina regularis paulatim apud Lauriſſenſes refloruit, & per annos plurimos laudabiliter, *refloruit*, durauit: donec poſtremo iterum defecit. Deinde circa tempora præſcripta grauis inter Abbatem & conuentum fuit ſuborta diſcordia, regularisque diſciplinæ penitus annihilata cuſtodia; & conditio tam inſignis cœnobii miſerabiliter in vtroque ſtatu deturbata, Conradus etenim vltimus Monaſterii Lauriſſenſis Abbas, vt dilapidator ſubſtantiæ temporalis & criminoſus in multis accuſatur à ſubditis, cauſa inter eos per iudices in Prouincia plures diſcutitur, & tandem ad examen ſedis apoſtolicæ defertur. Papa viſitationem monaſterii certis mandauit commiſſariis, Abbati videlicet de Winvviler Ciſtertienſis ordinis, cum aliis ſibi condeputatis, qui venientes ad locum poſt maturam inquiſitionem, Abbatem per ſententiam deponunt: per quod initium deſolationis Monaſterii tradiderunt.

Interea Sifridus Archiepiſcopus Moguntinus, in cuius Dioeceſi Lauriſſenſe conſtabat coenobium, ſummis laborabat viribus,vt imperialis monaſterii Oppida, Caſtra, Villas & totum Abbatiæ Principatum Eccleſiæ ſuæ coniungeret, & ordinem D. P. N. Benedicti a loco penitus elongaret. In quo quidem deſolationis negotio, per annos ferme ſedecim fuit laboratum, Enimvero cum Abbas propter inopiam rerum temporalium Imperio conſueta non poſſet exhibere obſequia, memoratus Archiepiſcopus ſumta occaſione, pro dicto Principatu, qui centum ducatorum millium exceſſit valorem, ſicut diximus, apud Imperatorem Fridericum II. inſtantius laborauit. Anno itaque prænotato Dominicæ Natiuitatis MCCXXXIII. Erneſti vero Abbatis I. Indict. Roman. V. Fridericus Imperator ſæpe dictus ad inſtantiam prænominati Archiepiſcopi Principatum memorati cœnobii Lauriſſenſis cum omni honore, Vaſallis,miniſterialibus, caſtris, oppidis, nemoribus, teloneis, prouentibus, dominiis, iuribus & pertinentiis ſuis, quem Abbas eiuſdem monaſterii, a multis retro annis huc vſque tenuerat, abſtulit,atque Moguntinæ, ſicut diximus, Eccleſiæ perpetuo annexum vniuit & incorporauit, iuxta tenorem litterarum qui ſequitur, & eſt talis.

In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Fridericus ſecundus, diuina fauente clementia Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, Ieruſalem & Siciliæ Rex. Romani Principis decus extollitur, & auguſta ſedes Imperii decoratur, cum principatus (in quibus conſiſtit & viget Imperium in ſua dignitate) congrua prouiſione reparat & conſeruat, & illos ad eorum reparationem & conſeruationem perſonas eligit & præponit, quæ cum prærogatiua commiſſarum ſibi animarum, cum ſuæ merito dignitatis, ſufficientes ad id & acceptæ fore cenſentur. Vniuerſis igitur Imperii fidelibus tam modernis quam poſteris volumus eſſe notum, quod nos conſiderantes tenuem ſtatum Eccleſiæ Lauriſſenſis, ab honore & nomine Principatus proceſſu temporis collabentem, vt non minus Imperio quam ſibi deficere videatur: attendentes inſuper,quod per dilectum Principem noſtrum Sifridum venerabilem Archiepiſcopum Moguntinum, cuius grata ſeruitia quotidie Imperio præſtita noſtro conſpectui multa gratitudine ſe præſentat, & non per eandem Helvvich.p.187.

dem sedem Moguntinam, velut obsequiosam semper Imperio & nostris honoribus efficacem, seruitium eiusdem principatus Imperio debitum, quod propter eiusdem Ecclesiæ impotentiam nobis hactenus est subtractum, integre potuerit exhiberi. Assistente nobis & appropinquante dilecto filio nostro, Henrico illustri Rege Romanorum semper Augusto, super his prouidere volentes, vna cum deliberatione & consilio Principum, de innata prouidentia & nostræ gratia maiestatis, eundem principatum Ecclesiæ Laurissensis cum omni honore, vasallis, ministerialibus, castris, oppidis, prouentibus, iuribus & pertinentiis suis, sicut ad nos & Imperium noscitur pertinere, eidem Moguntinæ Ecclesiæ, dicto Moguntino Archiepiscopo & suis successoribus, imperiali authoritate in perpetuum donauimus & concessimus, & nominatum Principem nostrum venerabilem Archiepiscopum Moguntinum præsentibus Principibus solenniter inuestiuimus, vt eadem Ecclesia Moguntina, idem Archiepiscopus Moguntinus, & successores eius amodo principatum ipsum teneant & possideant, & ad honorem nostrum & Imperii illum foueant & conseruent, saluo iure quod inde debetur Imperio: Præsentis priuilegii autoritate mandantes, quatenus nullus Princeps, Dux, Marchio, Comes, scultetus, aduocatus, ministerialis, nulla persona sublimis vel humilis, Ecclesiastica seu mundana, contra præsentis donationis & concessionis nostræ paginam ausu temerario venire præsumat. Quod qui præsumpserit, sciat se præter indignationem nostram (cui se nouerit subiacere.) in suæ temeritatis vindictam, centum libras auri puri compositurum, quarum medietas curiæ nostræ, & reliqua parti passæ iniuriam persoluetur. Ad huius itaque donationis & concessionis nostræ, memoriam & stabilem firmitatem præsens priuilegium fieri fecimus, aureo typario nostræ maiestatis impresso iussimus communiri. Cuius rei testes sunt, B. patriarcha Aquilegiensis, & cæteri. Signum Domini Friderici II. Dei gratia inuictissimi Romani Imperatoris semper Augusti Ierusalem & Siciliæ regis, &c. Ego Sifridus Ratispon. Episcopus Imperialis aulæ Cancellarius, vice prædicti Sifridi Archiepisc. Mogunt. in Germania Archi-Cancellarii, recognoui. Acta hæc sunt anno Dominicæ incarnationis MCCXXXII. mense Aprili, Indictione quinta imperante Domino nostro Friderico II. Dei gratia inuictissimo Romanorum Imperatore semper Augusto Ierusalem & Siciliæ rege gloriosissimo, Anno Imperii eius XII. regni Ierusalem VII. regni vero Siciliæ XXXIV. feliciter. Amen. Datum Aquilegiæ. Per manum N.

Huius memoratæ donationis priuilegio Sifridus Moguntinus Archiepiscopus de mandato Imperatoris Friderici suscepto, quoniam Regem Henricum Patri non dubitabat in Imperio successurum: quo sibi donatum Ecclesiæ Laurissensis Principatum firmius perueniret, etiam ab ipso Rege proprium desuper confirmationis priuilegium huius tenoris impetrauit.

Helwich.p.189. *Henricus Romanorum rex, Dei gratia, semper Augustus, vniuersis Imperii fidelibus, paginam hanc visuris, gratiam suam & omne bonum. Regali munificentiæ cedit ad gloriam, si dignis extollit honoribus, sique rerum amplificat incrementis sui cultores lateris, & suorum conscios secretorum. Hinc enim deuotio pullulat in subiectis, & augetur numerus in deuotis, multiplicante munificentia per exemplum, quicquid potuit per gratiam contulisse. Inde est, quod notum esse volumus vniuersis nostris fidelibus, tam præsentibus quam futuris, quod constitutus in præsentia nostra dilectus Princeps noster Sifridus Archiepiscopus Moguntinus, Celsitudini nostræ supplicauit attente, donationem & concessionem principatus Laurissensis Ecclesiæ cum omni honore, vasallis, ministerialibus, castris, oppidis, prouentibus, iuribus & pertinentiis suis à Domino & patre nostro Friderico, inuictissimo Romanorum Imperatore semper Augusto, Ierusalem & Siciliæ Rege, nobis præsentibus & consentientibus laudabiliter sibi factam, & Ecclesiæ Moguntinæ, denuo ratam habere & conseruare inuiolabiliter deberemus. Nos igitur attendentes grata exsequia, quæ dicta Ecclesia Moguntina nobis & progenitoribus nostris noscitur impendisse, considerantes etiam seruitia debita Imperio, quæ per impotentiam Monasterii memorati ei hactenus sunt subtracta, per dictum Archiepiscopum & successores eius posse congrue exhiberi, concessionem & donationem prædictam, tanquam de assensu nostro factam, ratam habentes, præsentis regalis paginæ sensimus edicto, quatenus*

nulla persona, alta vel humilis, Ecclesiastica vel mundana ei ausu temerario contraire præsumat. Quod si quis attentauerit, præter indignationem, quam ex hoc incidet, quinquaginta libras auri se nouerit compositurum, quarum medietatem curiæ nostræ, alteram vero parti passæ iniuriam volumus applicari. Testes huius confirmationis nostræ sunt B. patriarcha Aquilegiensis. Datum apud Chindacum, Anno Domini MCCXXXII. quinto Calendas Maii, Indictione V.

Donatione igitur tam regali quam imperiali memorati Principatus ad votum impetrata, sæpe dictus Archiepiscopus, vt eum & sibi & successoribus suis perpetuo redderet stabilem, Monachos ipsius cœnobii Laurissensis callida persuasione induxit, multa eis promittens & magna, quatenus Romano Pontifici super negotio transactionis Principatus scriberent, & eius confirmationem instantius ab eo postularent, Monachi autem de sua expulsione suspicionem non habentes, existimantesque se magnos illico futuros si Ecclesiæ Mogunt: forent confœderati simul & vniti, Archiepiscopo, super ablatione principatus, per omnia consenserunt, & Papæ litteras huius tenoris direxerunt.

Sanctissimo in Christo Patri ac Domino, D. Gregorio, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, Decanus cum deuoto fratrum collegio quamuis paruo, & ministerialium Ecclesiæ Laurissensis, continuas orationes ad Christum cum subiectione filiali. Ad Apostolatus vestri gratiam referendum duximus, quod cum ad mandatum examen iudicum à sede Apostolica delegatorum, Dominus Conradus, quondam Abbas noster sententialiter fuisset depositus, pro dilapidatione & aliis enormitatibus suis quas commiserat: Nos sentientes, iam dictæ Ecclesiæ nostræ reformationem, in alio non posse consistere, sicut nec reuera potuit nec potest, memoratos iudices nostros, de benignitate vestra confisi, de consilio & consensu Principum, qui tunc Imperium gubernabant, petiuimus, Ecclesiæ Moguntinæ eandem Ecclesiam nostram vniri, præsertim cum Ecclesia nostra sine adiutorio Ecclesiæ Moguntinæ (quæ hactenus nos fouit) non posset aliquatenus resurgere, cum etiam iam dictam Ecclesiam nostram in multis reformauerit, redimendo castrum ipsius Ecclesiæ prouide de manu fortiorum, in quo castro multa pars Ecclesiæ nostræ consistit, præterea multas alias possessiones eiusdem Ecclesiæ nostræ per potentiam suam recuperauit, & adhuc per Dei gratiam & vestram pater Sancte recuperabit. Cum igitur pater pie & clemens, hoc deliberatione & prouidentia prudentium virorum factum esse sit manifestum, sanctitatis vestræ pedibus prouoluti, humiliter & attente supplicamus, quatenus nostram necessitatem vtiliter respicientes, factum nostrum & vnionem nostram circa sæpe dictam Ecclesiam Moguntinam ratam habentes, autoritate & misericordia sedis Apostolicæ dignemini confirmare, &c. Helvvich.p.190.

Romanus autem Pontifex Gregorius IX. Monachorum de Laurissa epistolis receptis atque relectis, eorum mox precibus annuit, & Sifrido Archiepiscopo Moguntino tali forma rescripsit.

Gregorius seruus seruorum Dei, venerabili fratri Archiepiscopo Moguntino salutem & Apostolicam benedictionem. Insinuantibus nobis dilectis filiis Decano & conuentu Laurissensis Ecclesiæ & Monasterii, innotuit, quod cum Abbas de Wernvveiler, ac eius collega, eidem monasterio de mandato Apostolico visitationis officium impendentes, Abbatem ipsius ab eius regimine amouissent, procurationem & defensionem & reformationem ipsius, cum adeo in spiritualibus & temporalibus lapsum esset, quod vix posse resurgere, nisi per tuum auxilium crederetur, tibi, in cuius consistit diœcesi commiserunt: Tu vero eam circa reformationem ipsius solicitudinem impendisti, quod præter alia grata commoda, quæ tua diligentia iam suscepit, castrum quoddam non modica summa pecuniæ reuocasti. Nos ergo prudentiam tuam super hoc in Domino recommendantes, firmitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus circa commissam tibi procurationem, defensionem & reformationem ipsius, sicut laudabiliter incepisti, inuigilans, sic illud foueas, manu teneas, & defendas, quod per tuum studium ad statum debitum reducatur, & exinde recipere à Domino retributionem, & à nobis debeas commendari. Datum Perusii IV. Nonas Maii, Pontificatus nostri anno sexto. Helvvich.p.193.

 His

His literis Apostolicis Sifridus sæpe fatus Archiepiscopus Moguntinus susceptis, non solum de Laurisensis principatu Ecclesiæ, tanquam verus Dominus, se per omnia intromisit: sed etiam quomodo Monachorum ordinis nostri locum ipsum incolentium reformaret vitam sedulo excogitauit. Verum, postea quam reformationis negotium inchoauit, legem illis dans in obseruantia viuendi, secundum regulam Sanctissimi P. Benedicti, & Monachi cernerent, omnem sibi libertatem, quam prius habuerant, penitus ablatam, ipsumque iam monasterium, non sibi sed Ecclesiæ Moguntinæ cum omni honore & dominio esse relictum: Serò mysterium intelligentes, esse non parum circumuentos, ne dixerim seductos, nimium doluerunt: Seque, licet tarde, machinamentis Archiepiscopi dolosis Nobilibus terræ quibusdam auxilium ferentibus cœperunt opponere.

Quod vbi ad notitiam Archiepiscopi delatum fuerat, mox Rom. Pontificem per litteras præmonendo rogauit, quatenus visitationis officium sæpe dicti Monasterii Hildesheimensis Ecclesiæ Pontifici de nouo committeret: per quem de Monachorum conuersatione improba plenam posset habere informationem. Cuius precibus Papa consentiens Hildesheimensi Episcopo per Apostolica scripta mandauit: quatenus monasterium Laurissense personaliter accederet, inquisitionis & visitationis officium quantocius exerceret, ac de singulis relationem faceret.

Qui visitatione tandem peracta, relationem per litteras ad Sedem Apostolicam misit: In quibus Romanum Pontificem, de singulis plenius informauit, asserens Monasterium ipsum in utroque statu miserabiliter deformatum, & Monachos in eo degentes, nimium a tramite regularis obseruantiæ deuiasse, nullamque in ipsis spem emendationis esse ponendam, nec posse reformari locum, nisi omnes expellantur. Consuluit denique idem Hildesheimensis Episcopus vt nostris propter vitæ deformitatem eliminatis, Monasterium daretur Cistertiensibus, quod cuius instinctu fecerit, nihil mea interest. Fuerunt tamen, qui dicerent, ipsum Episcopum Moguntinum Sifridum, nostri ordinis Monachos de Laurissa plurimum habuisse suspectos, ne quando in futurum per eos, vel eorum successores, super ablationem principatus, castrorum, oppidorum & prouentuum illius aliqua suscitaretur contentio: pro eo, quod hæc omnia sine ordinis consensu sibi vsurpauerat, & ob id totis laborasse conatibus, vt Monachis nostris, qualibet occasione, quasi sub reformationis typo expulsis, alterius ordinis viri introducerentur, qui simplicitate prouentuum necessariorum contenti, principatum & dominia ministerialium tanquam suæ professioni contraria non curarent. Egit, manifestum est, igitur apud S. sedem Apostolicam omnibus modis & studiis quibus potuit, quatenus Monachi ord. S. Benedicti sub reformationis prætextu de suo cœnobio Laurissensi pellerentur, veluti penitus incorrigibiles, & Cistertienses, quibus Principatum & dominia temporalia habere primæua eorum institutio non permitteret, in locum quantocius reponerentur: de quibus omnino fieret securus, quod Cæsaris donatione ablata, nunquam repeterent. Vnde post biennium tales a Papa Gregorio IX. literas impetrauit:

Helwich.p.193. *Gregorius Episcopus, seruus seruorum Dei, Venerabili Fratri Archiepiscopo Mogunt. Salutem & Apostolicam benedictionem. Laurisensis Monasterii vinea diutius expectata, vt vuas faceret: ecce in medium produxisse dicitur labruscas: dum Monasterium ipsum, in quo Mariæ officium per contemplationis speculum florere consueuerat, & in rerum affluentia temporalium Marthæ officiosa sollicitudo vigebat, malitia inhabitantium faciente, adeo in vtroque (venerabili Fratri nostro Hildesheimensi Episcopo, cuius prouidentiæ super hoc inquisitionem commisimus referente) didicimus esse collapsum, quod loco Mariæ Iezabel, ac loco Marthæ prodigalitate succedentibus, nulla spes est vlterius, vt in suo possit ordine reformari. Monachi enim eiusdem Monasterii exteriori & interiori nigredine denigrati, adeo se mundi deliciis inuoluerunt, substantiam Monasterii cum filio prodigo dissipantes, quod eorum ficulnea immissis stercoribus diutius expectata, non solum fructibus, sed etiam foliis dicitur aruisse: Quod nihil aliud expetit & expectat,*

nisi

nisi vt radices ficus fatuæ, quæ terram inutiliter occupant, abscindantur. Sane sicut medici periti solertia vulnera, quæ fomentorum non sentiunt medicinam, abscindenda censentur, vt exclusa putredine, vinum & oleum infundatur vulneribus & tandem sanetur ægrotus. Ne vero fideles, qui bona sua eidem Monasterio contulerunt, orationum sperantes suffragiis inibi habitantium releuari, spe præconcepta frustrentur, iuxta Episcopi præfati consilium, quod suis nobis litteris innotuit, te, qui loci Diœcesanus existis, decet & expedit, maxime cum tempus messis aduenerit, Zizania Monachorum existentium in eo sarculo correptionis & purgationis euellere, ac triticum in horrea congregare. Compatiatur igitur fraternitas tua, quia & nos compatimur Monasterio sic collapso, & ad ipsum personaliter accedens omnino virtutibus destitutum, Cistertiensem ordinem plantes in ipso, vt ordo de nigro conuersus in album, purgetur vitiis & virtutibus augeatur, & sic in Architriclinii nuptiis, aqua in vinum summi artificis operatione conuersa florem honoris & honestatis educet & fructum boni operis non relinquet, ex quo spes fidelium reuiuiscet, irrigando tanti nominis & religionis de nouo plantata, plantulam sui roris, dulcedine deuotius & libentius confouebunt. Si quos autem de Monachis inuenies quos amor Cistertiensis religionis accendat, illos ibidem retinere poteris, dum tamen de ipsis sinistra opinio nulla apud bonos & graues facile oriatur. Alios vero per diuersa loca sui ordinis in tua Diœcesi adeo caute disponas, ne vna ouis morbida gregem commaculet totum, sed deperdita potius reducatur ad caulas, prouisurus attentius, ne possessiones & bona, quæ idem Monasterium quondam habuisse noscitur, a plantatione nouella aliquatenus excludantur.

His ergo literis apostolicis acceptis, Archiepiscopus pluries memoratus, & voti per omnia compos factus, omnes Monachos ordinis D. P. Benedicti, quotquot in præfato cœnobio erant, contra voluntatem eorum eiecit, & Abbatem cum conuentu Cistertiensis ordinis iuxta indultum Apostolicum introduxit, quibus certos reditus & prouentus annuos, vnde viuerent, de bonis ipsius monasterii & non de suis assignauit. Castra vero cum oppidis, villis, Ministerialibus, Vasallis & Monasterii Principatu, sibi & Ecclesiæ Mogunt. retinuit, quorum æstimatio valoris, vt supra diximus, centum florenorum millia excessit: & emolumentum quotannis, non paruum rependit. Quod factum nobilibus & vasallis Monasterii valde quidem displicuit, quamuis contradicere tantæ potestati non auderent. Introducti autem Cistertienses, Monasterium Laurissense inhabitare suo more cœperunt, prouisionem redituum ab Archiepiscopo, quam illis pro suo placito, ad vitæ sustentationem contulit, accipientes. Nec diu in accepta possessione aliena quieti permanserunt. Monachi namque priores grauiter dolentes, se de suo Monasterio expulsos, & in suo cœnobio alterius professionis homines locatos, in vnum conuenientes, vnanimi consensu statuerunt, iniuriam sibi ab Archiepiscopo & Cistertiensibus factam, nullatenus dissimulandam. Conuocato igitur fautorum auxilio, nocte quadam Monasterium silenter ingressi sunt, & Monachos Cistertienses inuasores loci non sine contumelia & verberibus omnes expulerunt, quosdam vero capientes abiurare locum in perpetuum compulerunt. Quibus violenter expulsis, Monasterium suum se recuperasse putantes, prisco more suo habitare cœperunt, quamuis Archiepiscopi furorem sibi de proximo imminentem haud parum metuerent. Expulsi autem Cistertienses querelam ad Archiepiscopum deferunt, vindictam in præsumtores non sine magna instantia postulantes. Interea Monachi priores non satis in tuto positos esse considerantes, quid pro sua conducat utilitate inter amicos consultabant, cum ecce subito nunciatur, aduenire Archiepiscopus, copiosa stipatus militum multitudine. Quod cum audissent Laurissenses pauore concussi, Monasterium deserunt: & ablatis, quæ sibi placebant, ad loca sese tutiora receperunt, ordinationem Episcopi circa Monasterium expectare denuo sub silentio decernentes. Igitur Sifridus Archiepiscopus manu suorum auxiliante veniens ad Monasterium Laurissense habitatoribus iam vacuum, suos Cistertienses in eo reposuit, & quosdam è suis militibus pro illorum custodia contra insidias nostrorum deputauit. Interea nostri latuerunt cum amicis tem-

pus oportunum facile præstolantes, quo rursus inuasores alieni iuris exturbarent. Et ecce post non multum temporis, cum se Monachi Cistertienses in Laurissa positi securos existimantes, præsidia nimis sumptuosa laxassent: denuo Monachi nostri cum suis amicis quadam nocte veniunt, Monasterium per occultos aditus, quos nouerant, ingressi sunt, & Cistertienses in matutinis laudibus constitutos hostili impetu aggressi cædunt, percutiunt, & rursus de monasterio, maximo cum tumultu expellunt, protestantes se omnes peremturos, si ad Monasterium Laurissense denuo fuerint reuersi. Vnus autem e Monachis Cistertiensibus cum lumine stabat ad analogium legens matutinalem lectionem, in ipso tumultu fuit occisus ab his, qui cum nostris irruperant: quod factum vsque adeo terruit cæteros, quod ex Cistertiensibus nullus deinceps redire ad memoratum cœnobium audebat præsumere. Cæde peracta, nostri ad munitiones amicorum denuo se recipiunt: in quibus nullas Archiepiscopi comminationes timuerunt. Fuerunt enim complures in ordine Nobilium & Comitum, quibus valde displicuit, quod Archiepiscopatus sibi Principatum Monasterii vsurparit. Vacabat ergo aliquandiu sine Monachis Laurissanum Cœnobium, dum & nostri metu Archiepiscopi redire non possent, & Cistertienses furorem nostrorum formidantes nulla ratione possent persuaderi, vt illuc amplius reuerti consentirent. Archiepiscopus autem, qui bonis Monasterii cum Principatu inhiabat, factum Innocentio Papæ IV. qui Gregorio IX. successerat, per literas & nuntios intimauit, petens ab eo, quid fieri deinceps iuberet: Cui Papa memoratus ad interrogata ita scribens respondebat:

Helwich p. 195. *Innocentius Episcopus, seruus seruorum Dei, venerabili fratri Sifrido Archiepiscopo Moguntino salutem & Apostolicam benedictionem. Cum (sicut nobis exponere curauisti) felicis recordationis Gregorius Papa, prædecessor noster, intellecto, quod monasterium Laurissense, ordinis S. Benedicti, Moguntinæ diœcesis, erat in spiritualibus & temporalibus non modicum diminutum propter malitiam inhabitantium, in eodem tibi dedisset suis litteris in mandatis, vt Monachis prorsus ab eo amotis, illud de Cistertiensi ordine reformares; tu mandatorum ipsius diligens exequutor, in eo conuentum Cistertiensem introduxisti. Sed nonnulli perditionis filii, qui in reprobum sensum dati Dei filios eo ferociores persequuntur, quo magis habentur dissimiles actibus eorundem, prædictos Cistertienses à præfato monasterio semel & secundo per violentiam eiecerunt: ex quo monasterio ipso (non sine iniuria IESV Christi) dato pene in vastitatem, penitus in eo laudis non resonat vox diuinæ. Quia vero nostræ solicitudinis dignoscitur interesse in Ecclesiis, quarum vastitatem peruersorum immanitas procurauit, festino remedio, ne pereant totaliter, succurramus, instituendi in eodem monasterio conuentum regularium, seu etiam Canonicos seculares, prout tua prouidentia magis loco & patriæ noluerit expedire, eis prioris conuentus reditibus assignatis, liberam tibi, authoritate præsentium, concedimus facultatem. Contradictores per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo. Datum Lugduni, tertio Nonas Maii, Pontificatus nostri Anno XI.*

Anno videlicet Domini nostri IESV Christi M. CC XLIV. nam sicut diximus annis sedecim per Sifridum Archiepiscopum Moguntinum in hoc negotio Laurissensis Ecclesiae fuit laboratum.

Posthaec saepe dictus Archiepiscopus Mogunt: Apostolica suffultus autoritate, praefatum Laurissense Monasterium Præmonstratensibus perpetuo possidendum obtulit, & ex eorum ordine conuentum illuc sub Magisterio Præpositi militantes Domino, tandem collocauit. Et hanc introductionem Præmonstratensium ad sæpe dictum Monasterium Laurissense, idem Sifridus Archiepiscopus Mogunt: suis literis tanquam loci ordinarius confirmauit, dans Præposito & Conuen-

nui

tui nouo literas desuper conscriptas, & suo roboratas sigillo, quarum datum est, Anno Domini M CC LVIII.VI. idus Ianuarii Pontificatus sui anno XVIII. quæ cum nimis sint prolixæ ac nostro parum conducant proposito, earum exemplar pertransiuimus. Verum Archiepiscopus sæpe memoratus, vt Ecclesiæ Moguntinæ Principatum præfati Monasterii Laurissensis, pro cuius adeptione toto studio laborabat, perpetua firmitate stabiliret, literas renunciatorias a Præposito & Conuentu Præmonstratensi, quos nouiter introduxerat, non sine magna iniuria ordinis S. Benedicti, exegit & impetrauit, quas dare Præmonstratenses non erant difficiles: utpote qui non suis renuntiabant sed alienis. Sequitur ergo literarum exemplar, quas Archiepiscopo renunciantes tradiderunt.

Vniuersis Christi fidelibus tam præsentibus quam futuris: Præpositus & Conuentus monasterii Laurissensis, Præmonstratensis ordinis, Moguntinensis diœcesis, deuotas orationes in Christo. Quoniam venerabilis Pater Dominus Sifridus Moguntinæ sedis Archiepiscopus, de consilio & consensu Capituli Moguntini, authoritate Apostolica nos instituit in monasterio Laurissensi assignatis nobis prouentibus competentibus & honestis, quibus & contenti sumus; videlicet prioris conuentus reditibus vniuersis & officiorum eiusdem. Ratione institutionis huiusmodi, ac ideo, quia locus noster in diœcesi Moguntina consistit, nos, & locum nostrum subiicimus, & subiectos recognoscimus Ecclesiæ Moguntinæ, dicto Domino Archiepiscopo & suis successoribus vniuersis, iuxta quod institutionis nostræ priuilegio continetur. Porro cum Imperialis authoritas, pariter & Regalis de consilio & assensu Principum, Laurissensis Ecclesiæ principatum omni honore, vasallis, ministerialibus, castris, oppidis, prouentibus, iuribus & pertinentiis suis, Ecclesiæ Moguntinæ ex certis & legitimis caussis duxerit vniendum, secundum quod in Imperiali & Regali priuilegiis prospexerimus contineri: Nos in principatu ipso & cunctis pertinentiis recognoscimus Ecclesiam Moguntinam, Dominum Sifridum Archiepiscopum & successores eiusdem, ius firmum & stabile obtinere, & super his nunquam mouebimus, vel alii successores nostri mouebunt aliquatenus quæstionem. Sin autem ex institutione nostra, ratione monasterii Laurissensis, nobis vel successoribus nostris in principatu lapso vel præscriptis bonis & iuribus attinentibus Abbatiæ esset iuris aliquid acquisitum, illi renunciamus, & damus & concedimus id eidem Ecclesiæ Moguntinæ Archiepiscopis, qui cum tempore fuerint, obtinendum, cum ad reformandum & manutenendum principatum eundem in suis iuribus & honore simus penitus impotentes, nosque talia possidere ordinis nostri prohibeant instituta. In cuius facti memoriam & perpetuam firmitatem præsentes literas conscribi fecimus, & Ecclesiarum S. Petri & S. Stephani Moguntinensium, nostroque & de omnibus sanctis Argentinensis diœcesis sigillorum munimine roborari. Actum Moguntiæ, anno Domini MCCXLVIII. Indict. Rom. VI. in Mense Ianario. Helwich. p. 291

Ex præscriptis literis facile possumus colligere, quæ fuerit causa mouens sæpe fatum Archiepiscopum, quod Monasterium Laurissense, non per Monachos nostri ordinis, sed per alienos voluit reformare. Verebatur enim si prioris ordinis Monachos de quolibet cœnobio reformatos introduceret: quod eorum iustis quæstionibus, & instantia Principatum Monasterii, quem sibi contra Iustitiam vsurpauerat, compelleretur amittere. Propterea tales Monachos curauit introducere, de quibus posset esse securus, quod iniuste ablata nunquam repeterent. Manifestum est enim, quod Monachos priores cupidine Principatus de cœnobio expulit magis, quam intuitu reformationis. Nam si voluisset pura intentione reformasse monasterium, Monachos introduxisset eiusdem ordinis bonæ conuersationis, non alienos, neque sibi vsurpasset Principatum. Dubium etenim non est, plures eo tempore Monachos extitisse ordinis S. P. Benedicti, quorum conuersatio Præmonstratensibus non esset inferior. Aut si omnes Mona-

Monachi noſtri ordinis vitam agebant moribus deformatam, vt inuenire potuerit nullos, qui eſſent ad reformationem idonei, quare non fecit eodem Zelo feruoris in aliis Monaſteriis deformatis, quod præſumpſit in iſto. Forſitan nullum erat in Diœceſi Moguntina, caſtris, oppidis & Principatu notabile, ſed transeant in errore neceſſe eſt, quæ reuocare ad ſemitam rectitudinis non poſſumus.

BREVIS ET COMPENDIOSA RELATIO DE FVNDATIONE, CONSECRATIONE, INCREMENTO, ET DECREMENTO COENOBII LAVRISSENSIS EX PERVETVSTO CODICE MEMBRANACEO EXTRACTA;

Et quomodo monasterium ipsum tam celebre & Abbatiali dignitate tam magnificum tandem cum omni honore, vasallis, castris, oppidis, pertinentibus iuribus, & pertinentiis suis Imperiali & Regali munificentia, summorumque Pontificum consensu, Archiepiscopatui, & Ecclesiæ Moguntinæ in perpetuum sit donatum, concessum, & incorporatum, adiunctis desuper illorum priuilegiis ac decretis. Item de mutatione Ordinum, quæ post donationem subsequuta fuit. Hæc vltima aliunde desumpta sunt, & collecta per me

GEORGIVM VOGELIVM
C. B. M. V. W. &c.

EX multis historiis, variisque Scriptoribus satis notum est, fundationem monasterii Laurissensis ab illustri quodam Comite *Cancrone*, qui sub Pipino Rege circa Wormatiam & Heidelbergam longe lateque regnasse legitur, sumpsisse initium circa annum videlicet Saluatoris nostri 764. temporibus Pauli Pontificis Maximi ac præfati Francorum Regis gloriosissimi Anno regni eius duodecimo. Post tredecim vero annos ab exordio fundationis per maximas impensas prænominati Cancronis monasterium nouum consummatum atque ad finem vsque perductum fuit. Ne autem locus & Ecclesia sacris reliquiis careret, sed illis honorarentur, missis legatis ad sedem Apostolicam à Præfato Pontifice Paulo primo corpus S. Nazarii Martyris obtinuit. Perfecta porro iam templi totius fabrica & sicuti domum Dei decebat, omni specie decoris ornata, vt omnia desideratum consequerentur effectum: Gundelandus (frater Archipræsulis Metensis & Cancronis consanguineus) tunc temporis Abbas constitutus, Reuerendissimum Archiepiscopum Lullum, S. Bonifacii in sede Moguntina successorem adiit, & ad consecrandum nouum Monasterium rogauit, inuitauit & obtinuit. Vt autem ipsa consecratio maiori cum solennitate fieret, idem Abbas apud Spiram ciuitatem Regem Carolum accessit, magnopere & humiliter deprecans, quatenus consecrationi suæ Ecclesiæ nouiter fundatæ & constructæ præsens interesse dignaretur. Cui pius Rex, qui in diuino cultu promouendo promptissimus, benigne assentiens cum Regina Hildegarde, filiisque Carolo, Pipino & Ludouico, aliisque plurimis regni principibus, qui Curiam Imperatoris eo tempore sequebantur, Laurissam venit, vbi prædictus Lullus Moguntinæ Ecclesiæ Antistes, monasterium magnifico apparatu & summa veneratione sub initio Calendarum Septembrium anni scilicet Christi 777. in honorem SS. Trinitatis, Beatorum Petri & Pauli Apostolorum, & S. Nazarii consecrauit, in præsentia multorum Principum, Abbatum & ipsius Cancronis fundatoris. Aderant quoque ex Gortzensi Monasterio Ordinis S. Benedicti Septendecim fratres maturæ ætatis & consilii viri,

 quos

quos Rutgangus Metensis Antistes eo direxerat, quibus ipse fundator cuncta necessaria tam in alimentis quam in cæteris subsidiis abunde prouidit, ipsisque pro initio statim Villam Bürstatt cum omnibus pertinentiis contradidit. Pipinus etiam Francorum Rex sumptuosis ædificiis ac donationibus liberalissimis istum locum auxit & ditauit. Quem filius quoque eius Carolus Magnus Rom. Imp. multis prædiis, priuilegiis & donariis ipso consecrationis die largissime dotauit, quibus beneficiis adiecit etiam piscationis concessionem in Rheno flumine, in *Gode noua* cognominato infra finem Bopstat, vt Abbas & fratres eius licentiam haberent ad vinnam faciendam & ad piscandum pro opportunitate Ecclesiæ & stipendio ipsorum fratrum, & vt de silua, quæ ad illam villam aspicit, cum fructuosa nullatenus videretur, vinnam faciendi vel emendandi potestatem haberent, in quantum eis opus esset, prendere vel copulare. Item & in alia marca quæ ad Virnheim pertinet de pago Lobodonense vsque ad fluuium Wisgotz, id est, Weschnitz, viam integram ad carracandum siue itinerandum habere debeant, & super ipsum fluuium contra ipsum, viam faciendam, tam super fluuium Wisgotz, quam super alios lacus.

Alii etiam Reges, Principes, Comites, Proceres, ingenui, omniumque ordinum homines per totum Rheni tractum ad infimam vsque Germaniam habitantes, admirabili studio, quasi certatim illum locum egregie ac opulenter dotarunt, quin & infimæ plebis homines non modo curas & operas sed & omnes fortunas suas maximo labore partas ad eundem ampliandum religiose contulerunt. Vnde temporis successu ipse in tantum creuit & in possessionibus ampliatus fuit, vt cum magno Episcopatu vel Principatu conferri merito potuerit. Laus quoque & memoria Fratrum illius loci apud Imperatores, Reges ac Principes aliosque Magnates semper magno in pretio fuit, non propter Vitæ Sanctitatem solummodo, verum propter incomparabilem etiam scripturarum scientiam ac doctrinam, quibus præ cæteris eruditi prædicabantur. Testatur etiam Munsterus, quod nulla vetustior Bibliotheca in Germania fuerit, quam in illo cœnobio. Mansit igitur locus iste & auctoritas Monachorum in bono statu & respectu vsque annum 1103. circiter. Contigit tunc & postea quoq; subsecutum est, quod dici solet, bona fortuna & divitiæ osore & insidiatore non carent, & quod Vates cecinit:

Luxuriant animi rebus plerumque secundis.

PLurimi enim cernentes, istum locum ex paruo & modico ad sanctam rerum & famæ eminentiam peruenisse, auaritia instigati prælaturam ambierunt. Aliqui Aulicorum fauore, quam multa pecunia sibi conciliarunt, Abbatialem dignitatem obtinuerunt & bona Monasterii distraxerunt. Alii per Simoniam intrusi, alii pro præstitis seruitiis administrationem cœnobii sibi concedi ab Imperatoribus petierunt & obtinuerunt. Quidam quoque Abbates non canonica electione aut votiua fratrum concordia, sed falsitate, fraude & dolo regimen apprehendentes, ne ab illo submouerentur, Palatino Comiti adhæserunt, ipsiusque auxilium contra aduersantes implorarunt. Vti Bunno illius monasterii Abbas (alias Bruno dictus) hoc intentauit, qui pro manutenentia Godefrido Palatino Rheni, omnia beneficia, quæ tempore suæ administrationis vacarent, promisit & concessit, & sic in breui septem principalia beneficia quæ vulgo appellantur, Vollehen/ Morte septem nobilissimorum Ecclesiæ fidelium in præfectum Palatinum deuoluta sunt; & post ipsum ad generum eius Welphonem transierunt, maximo Ecclesiæ detrimento. Exinde siquidem militaris clipeaturæ scilicet Herenschilt integritas confusa atque in diuersa distracta est. Demum alii prælati non melioris notæ aut farinæ sunt subsecuti, qui consanguineis cognatis suis curias, census, & reditus hæreditario iure exposuerunt, & sic per malam administrationem Superiorum bona Monasterii, in Monachis quoque Zelus diuini amoris & obseruantia regularis incœperunt deficere, & a priori statu deflectere. Vti in vltimo Abbate illius cœnobii hoc clare videre licet, cuius vitam pro exemplo & testimonio placuit hic apponere, sic enim verbis sequentibus de illo scriptum reperitur.

tur. Conradus ex nobili familia procreatus, actione industrius, eruditioneque præclarus, per electionem fratrum Abbas fuit constitutus. Cuius licet in initio regiminis sui mirabiles virtutes summa cum laude spectarentur, quæ non parum fauoris illi apud fratres conciliarant, ita vt ad regimen monasterii tam in spiritualibus quam temporalibus satis idoneus & aptus fore æstimaretur, tamen postmodum omnibus in ipso in contrarium mutatis, exitus longe aliter probauit. Post aliquot enim annos voluptuarius & bonorum Ecclesiæ dissipator factus, monasterium maximo ære alieno obstrinxit, vnde res cœnobii temporales mirum in modum diminutæ sunt, vendita prædia, possessiones deperditæ, censusque & reditus annui numero & pretio sumpserunt decrementa. Quin & cultus diuinus, monastica disciplina ac pietatis feruor deferbuit. Quo circa tandem aliquibus adhuc ex fratribus bene sentientibus, de villicatione mala eiusdem conquerentibus, ad examen Iudicum a sede Apostolica desuper delegatorum, pro dilapidatione monasterii, aliisque enormitatibus suis, quas commisisse inuentus est, sententialiter per Abbatem de Wernvveiler eiusque collegam depositus ac Abbatiali dignitate cum dedecore priuatus fuit: quod circa annum 1224. vel 25. contigisse videtur. Cernentes autem aliqui magnates, quibus religio & diuini cultus amor cordi erat, tam famosam & regalem Abbatiam Superiorum incuria ac negligentia seu potius petulantia ipsorum monachorum ad interitum declinare, valde super hoc doluerunt, idque ad aures Imperatorum & Regum tum per se, tum per alios deferri curarunt. Vnde anno Christi 1232. commotus Fridericus Imperator secundus, principatum monasterii Laurishamensis, cum omni honore, vasallis, ministerialibus, castris, oppidis, prouentibus, iuribus, & pertinentiis suis, quem Abbas eiusdem loci hucusque semper habuerat, ab eodem monasterio transtulit, eumque Sigefrido Archiepiscopo Moguntino & Ecclesiæ Moguntinæ in perpetuum donauit, vt ex sequentibus litteris patet.

IN NOMINE SANCTÆ ET INDIVIDVÆ TRINITATIS.

FRIDERICVS secundus diuina fauente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, Ierusalem & Siciliæ Rex, Vniuersis Imperii fidelibus tam modernis quam futuris volumus esse notum, quod nos considerantes tenuem statum Ecclesiæ Laurissensis, ab honore & nomine principatus processu temporis collabentem, vt non minus Imperio, quam sibi deficere videatur. Attendentes insuper, quod per dilectum principem nostrum Sifridum, venerabilem Archiepiscopum Moguntinum, cuius grata seruitia quotidie Imperio præstita, nostro conspectui multa gratitudine se præsentant, & non per eandem sedem Moguntinam, velut obsequiosam semper Imperio & nostris honoribus efficacem, seruitium eiusdem Principatus Imperio debitum, quod propter eiusdem Ecclesiæ impotentiam nobis hactenus est subtractum, integre potuerit exhiberi. Assistente nobis & appropinquante dilecto filio nostro Henrico, illustri rege Romanorum semper Augusto, super his prouidere volentes, vna cum deliberatione principum, de innata prouidentia & nostræ gratia Maiestatis, eundem principatum Ecclesiæ Laurissensis, cum omni honore, vasallis, ministerialibus, castris, oppidis, prouentibus, iuribus, & pertinentiis suis, sicut ad nos & Imperium noscitur pertinere, eidem Ecclesiæ Moguntinæ, dicto Moguntino Archiepiscopo & suis successoribus, Imperiali auctoritate in perpetuum donauimus & concessimus, & nominatum Principem nostrum venerabilem Archiepiscopum Moguntinum præsentibus Principibus solenniter inuestimus, vt eadem Ecclesia Moguntina, idem Archiepiscopus Moguntinus, & successores eius a modo Principatum ipsum teneant & possideant & ad honorem nostrum & Imperii illum foueant & conseruent præsentis Priuilegii authoritate mandantes, quatenus nullus Princeps, Dux, Marchio, Comes, Scultetus, Aduocatus, ministerialis, nulla persona sublimis vel humilis Ecclesiastica seu secularis, contra præsentis donationis & concessionis nostræ paginam ausu temerario venire præsumat. Quod qui præsumpserit, sciat se præter indignationem nostram (cui se nouerit subiacere) in suæ temeritatis vindictam centum libras auri puri compositurum, quarum medietas curiæ nostræ, & reliqua parti passæ iniuriam persoluatur. Ad huius itaque donationis

nis & concessionis nostræ memoriam & stabilem firmitatem præsens priuilegium fieri fecimus, aureo typario nostræ Maiestatis impresso iussimus communiri. Cuius rei testes sunt B. Patriarcha Aquilegiensis & cæteri. Signum Domini Friderici II. Dei gratia inuictissimi Romani Imperatoris semper Augusti, Ierusalem & Siciliæ Regis &c. Ego Sifridus Ratisponensis Episcopus Imperialis aulæ Cancellarius, vice prædicti Sifridi Archiepiscopi Mogunt: in Germania Archicancellarii recognoui. Acta hæc sunt anno Dominicæ incarnationis. M. CC. XXXII. Mense Aprili, indictione quinta. Imperante Domino nostro Friderico II. Dei gratia inuictissimo Romanorum Imperatore semper Augusto, Ierusalem & Siciliæ Rege gloriosissimo, anno Imperii eius XII. regni Ierusalem VII. regni vero Siciliæ XXXIV. feliciter. Amen. Datum Aquilegiæ.

Hanc donationem Rex Henricus filius ipsius Friderici Imperatoris, pari modo postea confirmauit. Sigifridus igitur huiusmodi donatione Imperiali, simul & Regali confirmatione suscepta, fratribus Monasterii, qui tunc aderant, istam munificentiam Imperialem exposuit, indicauitque, cum iam suæ ditioni essent subiecti, possent nunc litteras ad summum Pontificem Gregorium Nonum dirigere, vt ipsius consensu monasterium, quod etiam hactenus ante donationem Imperialem in multis conseruasset & defendisset, cum Ecclesia Moguntina vniretur. Fratres igitur præstitum beneficium agnoscentes Pontifici tales transmiserunt:

Sanctissimo in Christo Patri ac Domino, Domino Gregorio Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, decanus cum deuoto fratrum collegio quamuis paruo, & ministerialium Ecclesiæ Laurissensis, continuas orationes, ad Christum cum subiectione filiali. Ad Apostolatus nostri gratiam referendum duximus, quod cum ad mandatum examen Iudicum à sede Apostolica delegatorum Dominus Conradus quondam Abbas noster sententialiter fuisset depositus, pro dilapidatione & aliis enormitatibus suis, quas commiserat: Nos sentientes, iam dictæ Ecclesiæ nostræ reformationem in alio non posse consistere, sicut nec reuera potuit, nec potest, memoratos Iudices nostros, de benignitate vestra confisi, de consilio & consensu Principum, qui tunc imperium gubernabant, petiuimus, Ecclesiæ Moguntinæ eandem nostram vniri, præsertim cum Ecclesia nostra sine adiutorio Ecclesiæ Moguntinæ (quæ hactenus nos fouit) non posset aliquatenus resurgere, cum etiam iam dictam Ecclesiam nostram in multis reformauerit redimendo castrum ipsius Ecclesiæ prouide de manu fortiorum, in quo castro multa pars Ecclesiæ nostræ consistit, præterea multas alias possessiones eiusdem Ecclesiæ nostræ per potentiam suam recuperauit. Cum igitur Pater pie & clemens hoc deliberatione & prouidentia Prudentium virorum factum esse sit manifestum, sanctitatis vestræ pedibus prouoluti, humiliter & attente supplicamus, quatenus nostram necessitatem vtiliter aspicientes, factum nostrum & vnionem nostram circa sæpe dictam Ecclesiam Moguntinam ratam habentes, authoritate & misericordia sedis Apostolicæ dignemini confirmare &c.

His literis Gregorius Papa susceptis Sifrido Archiepiscopo Moguntino pro hac causa taliter rescripsit.

Gregorius seruus seruorum Dei, Venerabili fratri Archiepiscopo Moguntino salutem & Apostolicam benedictionem. Insinuantibus nobis dilectis filiis Decano & Conuentu Laurissensis Ecclesiæ & monasterii, innotuit, quod cum Abbas de Wernvveiler ac eius collega, eidem monasterio de mandato Apostolico visitationis officium impendentes, Abbatem ipsius ab eius regimine amouissent, procurationem & defensionem & reformationem ipsius, cum adeo in spiritualibus & temporalibus lapsum esset, quod vix posse resurgere nisi per tuum auxilium crederetur, tibi, in cuius diœcesi consistit, commiserunt: Tu vero circa eam reformationem ipsius sollicitudinem impendisti, quod præter alia grata commoda, quæ tua diligentia iam suscepit, castrum quoddam non modica summa pecuniæ reuocasti. Nos ergo prudentiam tuam super hoc in Domino recommendantes, firmitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus circa commissam tibi procurationem, defensionem & reformationem ipsius, sicut laudabiliter incepisti inuigilans, sic illud foueas, manuteneas & defendas, quod per tuum studium ad statum debitum reducatur, & exinde

reci-

recipere à Domino retributionem, & à nobis debeas commendari. Datum Parusii IV. Nonas Maii Pontificatus nostri anno sexto.

His litteris Apostolicis receptis, noluit postea Archiepiscopus vitam monachorum aliquo modo dissolutam reformare & Monachos ad obseruantiam regularis disciplinæ astringere, illisque S. Bernhardi regulam præscribere, sicut tunc temporis multa monasteria ordinis Benedicti hinc inde in ordinem Cistertiensem sint mutata. Illi autem Monachi talem reformationem & tale iugum non ferentes, se auxilio quorundam Nobilium mandatis Archiepiscopo apponere cœperunt. Quod cernens Sigifridus, impetrauit à Sum. Pont. fieri visitationis & inquisitionis officium, quod Episcopo Hildesheimensi à sede Apostolica impositum fuit; qui visitatione peracta, Pontificem Romanum informauit, quod in Monachis ipsins monasterii non esset aliqua spes emendationis, eo quod loci status nunquam posset resurgere, nisi alterius ordinis viri religiosi introducerentur. Sic post biennium Papa Gregorius ad eundem Archiepiscopum Sigefridum scripsit mandans ei, vt Benedictinis amotis Cistertienses introducat. Copia bullæ talis fuit.

Gregorius Episcopus, seruus seruorum Dei Venerabili fratri Archiepiscopo Moguntino salutem & Apostolicam benedictionem. Laurissensis monasterii vinea, diutius expectata, vt vuas faceret, ecce in medium dicitur produxisse labruscas, dum monasterium ipsum, in quo Mariæ officium per contemplationis speciem florere consueuerat, & in rerum affluentia temporalium Marthæ officiosa solicitudo vigebat, malitia inhabitantium faciente, adeo in vtroque (Venerabili fratre nostro Hildesheimensi Episcopo, cuius prouidentiæ super hoc commisimus inquisitionem, referente) didicimus esse collapsum, quod loco Mariæ Iezabela, ac loco Marthæ prodigalitate succedentibus, nulla spes est vlterius, vt in suo possit ordine reformari. Monachi enim eiusdem monasterii exteriori & interiori nigredine denigrati, adeo se mundi deliciis inuoluerunt, substantiam monasterii cum filio prodigo dissipantes, quod eorum ficulnea immissis stercoribus diutius expectata, non solum fructibus sed etiam foliis dicitur aruisse: quod nihil aliud expetit & expectat nisi radices ficus fatuæ, quæ terram inutiliter occupant, abscindatur. Ne vero fideles, qui bona eidem monasterio contulerunt, orationem sperantes suffragiis inibi habitantium releuari, spe præconcepta frustrentur: iuxta Episcopi præfati consilium, quod suis nobis literis innotuit, te, qui loci diœcesanus existis, decet & expedit, maxime cum tempus messis aduenerit, zizania Monachorum existentium in eodem sarculis correptionis euellere, ac triticum in horrea congregares. Compatiatur igitur tua fraternitas, quia & nos compatimur, monasterio sic collapso, & ad ipsum personaliter accedens, omnino virtutibus destitutum, Cistertiensium ordinem plantes in ipso: Vt ordo de nigro conuersus in album, purgetur vitiis, & virtutibus augeatur, & sic in Architriclini nuptiis aqua in vinum summi Artificis operatione conuersa, florem honoris & honestatis educet, & fructum boni operis non relinquet: ex quo spes fidelium reuiuiscet, & irrigando tanti nominis & religionis de nouo plantatæ plantulam sui roris dulcedine deuotius & libentius confouebunt. Si quos autem de Monachis inuenias, quos amor Cistertiensis ordinis accendit, illos ibidem retinere poteris, dum tamen de illis nulla opinio sinistra apud bonos & graues facile oriatur. Alios vero per diuersa loca sui ordinis in tua diœcesi adeo caute disponas, ne ouis morbida gregem commaculet, sed deperdita potius reducatur ad caulas &c.

His litteris Summi Pontificis acceptis, Sigefridus omnes Monachos Benedictinos amouit & conuentum cum Abbate Cistertiensis ordinis introducit. Interea Monachi priores grauiter dolentes se expulsos, statuunt tantam iniuriam nullatenus sine vltione ferendam. Conuenientes igitur quadam nocte cum auxilio quorundam amicorum suorum monasterium violenter cum potentia intrant. Abbatem cum Monachis conuersis & tota familia inuadentes eiiciunt, omnesque simul de monasterio fugant, & monasterium denuo occupant. Cum autem Benedictini au-

audiſſent, Archiepiſcopum cum exercitu aduentare, relicto monaſterio cum ſpoliis ad tutiora loca ſeſe recipiunt, & quid agere velit Sigefridus, latentes exſpectant. Itaque Ciſtertienſes perſuaſione Archiepiſcopi animati monaſterium Lauriſſenſe, denuo ſunt ingreſſi, & inceptum viuendi modum continuarunt. Cum autem crederent, ſe nunc eſſe ſecuros, antiqui monachi denuo cum potentia ingreſſi, Ciſtertienſes aggrediuntur, cædunt, percutiunt, & exturbant, proteſtantes,ſe omnes interempturos,ſi reuertantur. Vnde ab illo die Ciſtertienſes ita à Benedictinis fuſtibus excepti & plagati, non amplius poterant induci, vt ad Lauriſſam redirent. Vacauit ergo aliquamdiu Cœnobium, dum nec iſti nec illi tuto ſe in illo poſſe conſiſtere cernerent. Tandem Sifridus negotium ad examen ſedis Apoſtolicæ cui tunc Innocentius Quartus præerat, renunciat, à quo ſequens reſponſum recepit.

Innocentius Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, Venerabili fratri Sifrido Archiepiſcopo Moguntino ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Cum, ſicut nobis exponere curaſti, felicis recordationis Gregorius Papa, prædeceſſor noſter, intellecto, quod monaſterium Lauriſſenſe Ordinis S. Benedicti Mogunt. diœceſis, erat in ſpiritualibus & temporalibus non modicum diminutum, propter malitiam inhabitantium in eodem tibi dediſſet ſuis litteris in mandatis, vt monachis prorſus ab eo amotis, illud de Ciſtertienſi ordine reformares: tu mandatorum ipſius diligens executor, in eo conuentum Ciſtertienſem introduxiſti. Sed nonnulli perditionis filii, qui in reprobum ſenſum dati Dei filios eo ferociores perſequuntur, quo magis habentur diſſimiles actibus eorundem prædictos Ciſtertienſes à præfato monaſterio ſemel & ſecundo per violentiam eiecerunt: ex quo monaſterio ipſo dato pæne in vaſtitatem, penitus in eo laudis non inſonet vox diuina. Quia vero noſtræ ſolicitudinis dignoſcitur intereſſe in Eccleſiis, quarum vaſtitatem peruerſorum immanitas procurauit, feſtino remedio, ne pereant totaliter, ſuccurramus, inſtituendi in eodem monaſterio conuentum regularium, ſeu etiam canonicos ſeculares, prout tua prouidentia magis loco & patriæ nouerit expedire, liberam tibi authoritate præſentium, concedimus facultatem. Contradictores per cenſuram Eccleſiaſticam, appellatione poſtpoſita, compeſcendo. Datum Lugduni, tertio Nonas Maii, pontificatus noſtri anno XI.

Harum authoritate literarum præmunitus Archiepiſcopus Mogunt. præmonſtratenſes de monaſterio omnium Sanctorum Argentinenſis diœceſis, aſſumpſit, & conuentum in cœnobio Lauriſſenſi inſtituit, præficiens eis non Abbatem, ſed præpoſitum, fecitque poſt eum Priorem, ſecundum illius ordinis conſuetudinem. Hanc autem inſtitutionem præmonſtratenſis ordinis in monaſterio Lauriſſenſi literis ſuis confirmauit, quarum datum eſt anno Domini M. CC. XLVIII. Sexto Idus Ianuarii pontificatus ſui anno XVIII. Introducti itaque præmonſtratenſes in Lauriſſam, Præpoſitus & Conuentus Lauriſſenſis recognoſcunt ſe ſubiectos Eccleſiæ Moguntinæ & principatui renunciant, ut ex ſequentibus literis cognoſcitur.

Vniuerſis Chriſti fidelibus tam præſentibus, quam futuris, præpoſitus & Conuentus Monaſterii Lauriſſenſis, præmonſtratenſis ordinis, Moguntinenſis diœceſis, deuotas orationes in Chriſto. Quoniam venerabilis Pater Sifridus Moguntinæ ſedis Archiepiſcopus, de conſilio & conſenſu capituli Moguntini, authoritate Apoſtolica nos inſtituit in Monaſterio Lauriſſenſi, aſſignatis nobis prouentibus competentibus & honeſtis, quibus & contenti ſumus. Ratione inſtitutionis huiusmodi, ac ideo, quia locus in diœceſi Moguntina conſiſtit, nos & locum illum ſubiicimus, & ſubiectos reconoſcimus Eccleſiæ Moguntinæ, dicto Domino Archiepiſcopo, & ſuis ſucceſſoribus uniuerſis, iuxta quod inſtitutionis noſtræ priuilegio continetur. Porro cum Imperialis authoritas pariter & regalis de conſilio & aſſenſu Principum, Lauriſſenſis Eccleſiæ principatum cum omni honore, vaſallis, miniſterialibus, caſtris, oppidis, prouentibus

bus, iuribus & pertinentiis suis Ecclesiæ Moguntinæ ex certis & legitimis causis, duxerit vniendam, sicuti in Imperiali & regali priuilegiis prospeximus contineri: Nos in principatu ipso & cunctis pertinentiis recognoscimus Ecclesiam Moguntinam. Dominum Sifridum Archiepiscopum & successores eiusdem, ius firmum & stabile obtinere, & super his nunquam mouebimus, vel alii successores nostri mouebunt aliquatenus quæstionem. Sin autem ex institutione nostra, ratione monasterii Laurissensis nobis vel successoribus nostris in principatu ipso vel præscriptis bonis & iuribus attinentibus Abbatiæ esset iuris aliquid acquisitum, illi renunciamus, & damus & concedimus id eidem Ecclesiæ Moguntinæ Archiepiscopis, qui pro tempore fuerint, obtinendum, eum ad reformandum, & manutenendum principatum eundem in suis iuribus & honore simus penitus impotentes, nosque talia possidere, ordinis nostri probibeant instituta. In cuius facti memoriam & perpetuam firmitatem præsentes literas conscribi fecimus, & Ecclesiarum S. Petri & S. Stephani Moguntinensium, nostroque & de omnibus Sanctis Argentinensis, diœcesis sigillorum munimine roborari. Actum Moguntiæ. Anno Domini M. CC. XLVIII.

Sic igitur nobilis illa & potentissima Abbatia Laurissensis cœnobii ab ordine Benedictino ad Præmonstratenses transiit, & Sigefridus Baro de Ebstain primus possessor totius principatus stratæ montanæ factus præfuit & profuit Archiepiscopatui annis 24. Illi Sigefrido successerunt postmodum in sede Moguntina quindecim Archiepiscopi, qui stratam montanam inconuulse ac integraliter possiderunt, nec non Archidiœcesin suam ampliarunt; Vti Gerlacus Comes de Nassau, qui circa annum 1366. Eichsfeldiam à Comitibus de Glichenstain, & Conradus tertius Ringauius ad lapidem anno 1424. Oppidum Stainhaim cum 14. pagis à Baronibus de Ebstain coemit; A Diethero autem de Isenburg comite in Büdingen incepit confusio, sub anno enim 1459. per compromissum Simoniace in Archiepiscopum electus, anno autem 1461. à Pontifice Pio secundo ob contumaciam & inobedientiam erga Apostolicam sedem depositus, & Adolphus Comes de Nassau est constitutus; cum autem neuter cedere vellet, quilibet pro sua parte sibi ab amicis, externis principibus & comitibus quæsiuit defensores. Adolphus igitur Comitem Palatinum Fridericum primum in auxilium assumpsit, sed postea munerum amplitudine & promissorum magnitudine à Diethero pellectus, deserens Adolphum Diethero adhærere cœpit, qui cum labores & impensas pecunia recompensare non valeret, stratam montanam cum vniuersis suis prouentibus & castellis stipendii loco pro centum florenorum millibus, iure tamen receptionis, Palatino in possessionem tradidit. Ex tunc multiplicata fuerunt mala in terris his duobus Archiepiscopis subiectis, atque in tantam miseriam deuenit Moguntina Ecclesia, ita, vt sub illa in hodiernam lucem adhuc oppressa iaceat. Cum autem particularis tractatus ante aliquot annos de hoc dissidio sit editus, plura inde legi & erui possunt. Quamuis vero Palatinus contra reuersalia multa in Principatu Stratæ montanæ mutauit, Præmonstratenses tamen ab illo tempore, quo à Sigefrido anno 1248. fuerant introducti, manserunt in monasterio Laurissensi stabiles, & in regulari disciplina constantes vsque ad annum 1555. Obiit enim tunc duodecimo Maii vltimus illius cœnobii præpositus de ordine Præmonstratensi venerabilis Pater Iacobus Zentner de Heidelberga, relicto post se Ioanne Carpentario Wormatiensi in præpositum. Diu prætactus Zentner monasterio præfuit, anno enim 1542. cum colonis Villæ in Boxheim nouum fecit contractum, qui etiam est præ manibus. Eodem autem anno, quo ille Pater obiit, Palatinus Comes Fridericus, qui relicta religione Lutherana Caluini doctrinam amplexus, relegatis seu fugatis monachis monasterium ipsum ac eius possessiones contra pacta iniuste occupauit, & sic illud ab omni pietate, cultuque diuino, aris profanatis ac destructis vsque ad nostra tempora vacuum permansit. Vltimo tandem anno 1621. cum hoc ipsum ab Hispano milite

lite occuparetur, nescitur, quo casu aut iniuria illud totum concrematum ac ignibus consumptum fuit.

Et hic tandem celebris illius monasterii, miserabilis finis & exitus; quodque plurimorum regum & Principum antea reconditorium fuit, nunc vepribus ac virgultis coopertum cernitur. Sperandum tamen, si Deus illos destruat qui bella volunt, concludatque ora eorum qui apertis faucibus adhuc bonis Ecclesiasticis inhiant, &consilia etiam illorum contra filiam Sion & Domum Iacob conspirantium dissipet, non defuturos postea, qui diuino instinctu locum illum in Dei seruitio deinceps aliquo modo vigere faciant. Quod vt fiat, Deus optimus maximus, ipsis sanctis quorum reliquiæ ibi fuerunt, interuenientibus, summopere precandus est & inuocandus &c.

BRVNONIS HISTORIA BELLI SAXONICI.

L. S.

BURCARD GOTTHELF STRUVE.

Istoria, quam exhibemus, statum seculi vndecimi plurimum illustrat. Auctor eiusdem est Bruno, quem, vt distinguant ab aliis, eiusdem nominis, monachum solent adpellare. Coæuus erat, vti ex integra historia satis patet, nec tamen vbi vixerit, constat. Vossius * de eodem sic habet: *tum quoque Bruno monachus historiam belli Saxonici, suo tempore gesti, perscripsit ad Werinherum, Episcopum Merseburgensem. Tractat hoc opere de adolescentia Henrici IV. Imp. ac bellis, quæ gessit cum Saxonibus: item de Rudolpho, & Hermanno regibus in schismate electis. Orditur ab anno* CIƆ.LXXIII. *ac desinit in anno* CIƆ.LXXXIII. *Quod si talis erat Henricus IV. qualem eum Bruno depingit; sane nihil eo fuit sceleratius. Sed multo aliter de eo tradidere veterum non pauci. Atque hoc in caussa est, cur Marquardus Freherus, cum Brunonis huius historiam primus ederet in lucem: velut antidoti loco subiecerit apologeticum, quem de vnitate ecclesiæ conseruanda, & schismate inter Henricum ac Gregorium, animi atque affectus sui monumentum apud omnes esse voluit.* Vossium sequitur Martinus Zeillerus ** & Christophorus Hendreich, qui tamen verba a Vossio adiecta, male intellexit, addens: *Librum eum e Fuldensi Bibliotheca primum in publicum dederat, ac Ferdinando Archi Duci Austriæ dicarat Vlricus Huttenus,* cum tamen Vossius, qui idem dicit, hæc verba non de Brunonis libro, sed de Venerici Vercellensis apologia, quæ Brunoni fuit opposita, intelligi velit. Bibliotheca Lipsiensium Paulina codicem seruat chartaceum manu exaratum, in quo hæc historia continetur, quem nobiscum beneuole communicauit summe Reuerendus Börnerus, qui eidem cum industria præest Bibliothecæ, ex quo nonnulla, quæ in Freheri editione erant corrupta, emendauimus. Cæterum, hanc historiam paucis immutatis, reperimus in Chronico Magdeburgensi, quod Meibomius Tomo Secundo Scriptorum Rerum Germanicarum inseruit a p. 288. ad 319, si modo diplomata excipias, quæ idem expilator omisit. Contulimus autorem cum Lamberto Schafnaburgensi, Ottone Frisingensi, Continuatore Hermanni Contracti, Sigeberto Gemblacensi, Alberto Stadensi, Alberico, Chronographo Saxone, Helmoldo, Adamo Bremensi, Bertholdo Constantiensi, Mariano Scoto, Conrado Vrspergensi, Monacho Herueldensi apud Schardium, Spangenbergii Chronico Mansfeldico, Lehmanni Chronico Spirensi, Auentini & Aldzreiteri Annalibus Boiicis atque Crusii Annalibus Sueuicis. Præter hos autem nobis vsui fuerunt Scriptores Vitæ Henrici IV. Goldastus quidem in Apologia sua pro Henrico IV. Brunoni & Bertholdo Constantiensi opponit auctorem Anonymum de Henrici IV. Rom. Imperatoris bello contra Saxones. Dum enim isti omnem culpam in Imperatorem reiiciunt, hic Imp. postquam adultior factus iustitiam commendat & legum obseruantiam in Imperio: Saxonum vero reprobat iniquitatem & defectionem. Imperatoris quoque partes tenet Auctor Vitæ Henrici IV. quem Otbertum Leodiensem Episcopum esse coniectatur Goldastus; quem & Vrstisius & Reuberus collectioni suæ inseruerunt. Contra Brunonem quoque facit Veneciri Vercellensis Liber Apologeticus, qui huic historiæ est subiectus. Iacobus Gretserus Pauli Bernritensis Historiam Hildebrandi & Gerhohi Reicherspergensis in Bauaria Præpositi de Henrico IV. & V. Impp. & Gregorio VII. nonnullisque consequentibus Romanis Pontificibus edidit Syntagma, quo iniurius satis fuit in Henricos. De vtroque Auentinus *** sic loquitur: *Legi multos, præsertim Paulum Bernritensem, Gerochum Reicherspergensem antistitem, Augustinianos mystas in Bauaria ortos. Vterque de huiuscemodi discordia perniciosos libros edidit, vterque pars huius tumultus fuit. Ille Reginoburgi, hic Augustæ primariæ ædis sacerdos, ambo rebus Hildebrandi studuere. Quamobrem sedibus pulsi in exilium acti sunt.* Ipsis Melchior Goldastus opposuit Replicationem pro imperio, vna cum Apologia pro Henrico IV. Addi potest Henricus IV. Imperator, exemplum turbatæ Reipublicæ, dissertatione politica descriptus a Venerando olim Præceptore Georgio Schubarto.

PRV-

* *De Historicis latinis lib. II. c. LXVII. p. 388.* ** *Histor. celebr. Histor. p. II. p. 34.* *** *Ann. Boi. Lib. V. c. XIII.*

p. 99. # BRVNONIS

DE

BELLO SAXONICO HISTORIA,

Ad Werinherum Episcopum Merseburgensem: in qua describitur adolescentia HENRICI IV. Imper. eiusque bella cum Saxonibus, itemque electio Rudolphi & Hermanni Regum in schismate: ab anno Domini circiter MLXXIII. vsque ad annum MLXXXII.

PROLOGVS SAXONICI BELLI.

OMINO suo dilectissimo, nunquam sine pia veneratione nominando, Werinhero sanctæ Merseburgensis Ecclesiæ Præsuli venerando, Bruno, licet perexigua, suæ tamen familiæ portio, quicquid valet hominis vtriusque deuotio.

Inter eum, qui munus aliquod donat, & eum cui donatur, hæc est obseruanda ratio, vt cum iste suis in thesauris nihil pretiosius, quod donet inuenire valeat, tum ille munere tali nihil iocundius accipiat. Quod ego considerans, cum paternitati vestræ, cui pro viribus meis, immo vltra vires meas semper seruire desidero, munus aliquod offerre voluissem, quo feruorem mentis etiam foris alicuius operis attestatione monstrarem, omnibus scriniis mearum facultatum perquisitis, solum literarum genus inueni, quod & vestræ conuenire dignitati, & meæ non impar esse putarem deuotioni. Hoc enim munus cæteris omnibus, quæ sibi inuicem possit benignitas humana largiri, pretiosius æstimo: quia eius & origo nobilior, & vsus excellentior, & ætas probatur esse diuturnior. Aurum namque vel cætera, quæ homines præcipua ducunt, de terræ visceribus nata nullum tribuunt animæ profectum, sed fragilitati corporeæ breue subsidium, vel etiam luxuriæ præbent turpe seruitium, & dum corpora sustentant hominum, effugere proprium non possunt interitum, quamuis etiamsi quieta iaceant, non sint tuta, dum tinearum morsibus, vel scabra rubigine corrosa diu manere non valeant. Studium vero literarum à lateris animæ secretioribus ligone rationis effossum, nullum debet corporis imbecillitati seruitium, sed eum, cuius industria processit, format & instruit animum, adeo senectutis vel interitus ignarum, vt etiam ea quæ torrente violentia temporis rapiuntur ad interitum, ab ipso temporis impetu literarum virtus tonetur eripere, & semper noua quasi stationaria legentibus ostendere. Igitur bellum quod Henricus Rex cum Saxonibus egit, volo breuiter & veraciter scribere, sicut ab his, qui rebus intererant, potui cognoscere. Quod cum p.100. *sui magnitudine, tum magis misericordia Dei, quam in ipso bello sumus experti, est memorabile, sicut in sequentibus, si quis legere dignabitur, poterit agnoscere. Sic enim in flagello vino seueritatis oleum pietatis admiscuit, vt & Prophetam vera loquutum esse gaudentes agnosceremus,* cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis, *& Apostolum,* fidelis Deus, qui non permittet vos tentari super id, quod potestis. *Sed prius-*

priusquam incipiam ipsius belli seriem explicare, oportet me pauca de pueritia & adolescentia eiusdem Heinrici præmittere, vt dum, qualem vitam puer vel adolescens agebat, lector agnouerit, minus miretur, quod intestinum bellum vir factus inceperit. Verum ne hoc opus quilibet in manus accipiens statim velit conspuere, placuit mihi illud vestri nominis prænotatione munire, quatenus dum vestrum nomen pagina prima demonstrat, sequens opus à sputis defendat. Ergo vestra dignitas dignetur illud tanta alacritate suscipere, quanta à me offertur deuotione.

INCIPIT
SAXONICVM BELLVM
HENRICI IV. IMPER.

Lamb. Schafn. 1056, Otto Frif. 6. c. 34, Cont. H. Contr. p. 337, Vita Henric. IV. p. 381, Lang Chron. Citic. p. 774.

Ostquam Heinricus Imperator ab hoc sæculo felici morte migrauit, filius eius Heinricus quartus infeliciter in hoc seculo relictus vitæ, regnum patris electione communi suscepit. Quod quum adhuc decenter, vtpote puerulus quinquennis, gubernare non potuit, ipsum cum regni causa curandum cunctorum iussu Principum mater ipsius Agnes venerabilis Imperatrix accepit. Sed quum procedente temporis cursu puer ætate quidem, sed non sapientia, vel apud Deum vel apud homines proficeret, matrisque monita regio fastu tumidus iam minus audiret, Anno Coloniensis Præsul venerandus, eum violenter matri eripuit, eumque cum omni diligentia, sicut decebat Imperatoriam prolem, non tam regi quam regno prospiciens, nutrire curauit. Non enim ignorabat, quod Rex insipiens perdet populum suum, & ciuitates inhabitabuntur per sensus prudentum, nec nesciebat etiam, quod sicut aliquos humili stirpe procreatos virtutes declarant, sic a magnis natos parentibus, si doctrina bonique defecere mores, culpæ dedecorant.

Lamb. Schafn. 1062, Otto Frif. 6. c. 34, Cont. H. Contr. p. 338, Sig. Gembl. Albericus 1062, Ad. Brem. 3, c. 335, Alb. Stad. 1057, Adlzreiter. A. Boi. p. I. lib. 17, n. 19.

Verum, priusquam ille puerili simplicitate transcursa, adolescentiam (quæ communis est omnium campus flagitiorum) ingressus, ad biuium Samiæ literæ peruenit, derelicta sublimi semitæ dexterioris angustia, decliuem plateæ sinistræ latitudinem qua incederet, elegit, calleque virtutum penitus abdicato, totis viribus post concupiscentias suas ire disposuit. * Quod vt liberius facere potuisset (non enim sub illo magistro sibi licebat, quicquid libuit) prius magisterii illius auctoritatem à se penitus excussit, & qui ad regnum gubernandum fuisset electus, iam se ab aliquo gubernari est dedignatus.

Igi-

* Contrarium plane tradit auctor Anonymus de Henrici IV. bello contra Saxones apud Goldastum *p. 21.* dum canit;

Sed Rex vt teneros superat virtutibus annos,
Ante nimis laxas huic genti strinxit habenas,
Iura dedit, leges statuit cohibenda coërcet,
Ecclesiis, viduis, miseris, vi rapta requirit:
Nec fecit quisquam post hæc impune rapinam
Talia quod populus tolerabat frœna superbus,
Perdoluit, multumque timens ne pœna sequatur
Tot malefacta sui, studuit contraria Regi
Viribus atque dolis, furor hinc euenerat omnis.
Hinc belli causa veniunt, sub imagine recti.

Igitur Rex ab Episcopo manumissus, quum sui iuris esse cœpisset, tunc patefecit quam viam vitæ sectari decreuisset. Vepres enim libidinum, quæ in hac ætate etiam eos fatigant, qui eas in se frequentibus ieiuniis arefaciunt, & assiduis orationibus eradicant, eo fructuosius in eo geminabant, quo eas nec ipse, vtpote igne primæ iuuentutis ardescens, & regni luxus deliciis affluens, ab agro sui cordis euellebat, nec eas aliquis ab eo, Rege videlicet monitores aspernante, exstirpare ferro correptionis audebat.

p. 101. Erat eodem tempore Bremensis Præsul Adelbertus, sic typho superbiæ turgidus, vt nec in seculari nobilitate, nec in sancta conuersatione quenquam putaret sibi æqualem. Ipse quum in aliqua summa festiuitate publicam missam Rege præsente celebraret, & populo verbum Dei dicturus, ex more locum altiorem ascenderet, inter cætera quasi bonos & nobiles in hac terra conquerens defecisse, se solum & Regem (se scilicet anteponens Regi) dixit de nobilitate remansisse, cum duo fratres ipsius iisdem parentibus nati starent præsentes. Et quamuis Apostolorum principis fratris sui Petri nomen non haberet, se tamen eandem quam Petrus habere potestatem, vel etiam maiorem, quam dominum suum, non vt Petrus vnquam negasset. Lamb. Schafn. 1063, *Ad. Brem.* 3 c. 35, *Chron. Magdeb.* ap. Meibom. tom. 2. p. 288, *Adlzreiter* Ann. Boi. p. 1. lib. 17. n. 26.

Ipse cuidam in suo Episcopatu Abbatissæ, quæ nescio quid in eum peccauerat, præcepit per obedientiam, vt intra dies xv. hanc præsentem relinqueret vitam. Et quod ipsa tum ægrotabat, ille vanus suum in ea præceptum impleri posse sperabat, & si casu moreretur, mortuam suo iussu volebat vt crederetur. Die vero xv. illa iam sanitate recuperata, misit Episcopo legatum, nescio pro qua causa. Quem vt ille de longe aduentantem vidit, sibi assidentibus lætabundus dixit: *Nunquid mea potestas minor in ista, quam fratris mei Petri fuit in Saphira? ecce ista misera est mortua, auctoritate iubente mea.* Sed postquam nuncio propius accedente, viuere eam, & ab infirmitate conualuisse cognouit, a superbia sua valde confusus obticuit.

Aliquando, quum (sicut solebat) in curia Regis esset, & mensam Regis cottidie delicatioribus quam ipse Rex, epulis oneraret, quadam die cunctis ad cibum pertinentibus præ nimio luxu consumptis, dapifer eius nihil habebat, quod cum ex consuetudine sua venustum, ipsique Regi comedendum mensæ Regis imponeret: sed nec erat pretium quo cibum emeret pretiosum, quod in similem vsum totum consumpserat argentum.

Quod quum Episcopus non ignoraret, die illa latitabat, ne eum dapifer inuenire potuisset, volens vt ille per suam industriam quolibet modo perquireret, quod ad mensam sibi decenter apponeret: sed ille postquam dominum suum diu quæsitum tandem in capella quadam, quo confugerat, esse cognouit, ad ostium capellæ confidentius pulsans se intromitti postulauit. Cuius vocem vt Episcopus agnouit, subito in terram quasi in orationem prostrauit. Ille ingressus, vt eum iacentem conspexit, & eum nec tussi nec screatu erigere potuit, tandem sese iuxta Episcopum velut simul oraturus extendit, & ei in auriculam loquens; *Orate,* dixit, *vt vobis hodie sit, quod manducetis, quod nondum quicquam, quod honeste super mensam vestram ponatur, habetis.*

Episcopus velut ab exstasi repente expergefactus, *Quid,* ait, *stultissime fecisti, qui me a colloquio Dei temerarius abstulisti? si quid frater Transmandus videre meruit, tu vidisses, nunquam mihi posito in orationibus appropinquasses.* Ille autem ibi præsens aderat, & quod talia videbat Episcopo placere, Angelos cum eo loquentes in oratione se iam dudum dixerat vidisse. Erat autem ipse pictor ab Italia.

Hic igitur Episcopus vbi Regem infrenem velut equum per abrupta flagitiorum ruere vidit, eius se lateri familiariter adiungere quæsiuit; non vt vitiorum spinas, quæ fuerant ortæ, manu seueræ auctoritatis radicitus erueret, & virtutum semina Episcopali prædicatione plantaret, sed vt germina viciorum adulationis aqua rigaret, & si quæ virtutum fruges emergerent, amaritudine peruersi dogmatis enecaret. Neque enim vt ante Deum perpetratis facinoribus caueret, cum Tobia dicebat; *Attende tibi ab omni fornicatione, & omni tempore benedic Deo, & pete ab eo, vt vias tuas dirigat,* nec vt

 perpe-

perpetrata lacrymis pœnitentiæ lauaret, cum Nathan sub velamento parabolæ ferrum increpationis portauit, quo vlcere mentis repente percusso conscientiæ virus efflueret, sed velut Apostolicum dabat ei præceptum; *Fac omnia quæ placent animæ tuæ, hoc solum obseruans, vt in die tuæ mortis, in recta fide inueniaris.* Quum scriptura dicat: *Post concupiscentias tuas non eas.* Et rursum; *Non semines mala in sulcis iniustitiæ, & non metes eam in septuplum.*

Ille vero ita docebat, quasi sit in hominis potestate, in vna hora mutare vitam suam. Quum prouerbium sit; *Adolescens iuxta viam suam etiam quum senuerit, non recedet ab ea, & odorem quem semel imbiberit recens testa, diu seruabit.* Hac igi- p.108 tur Episcopi non Epicopali doctrina Rex in nequitia confortatus, iuit per libidinum præcipitia, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus; & qui multorum Rex erat populorum, thronum posuit in se libidini cunctorum reginæ vitiorum.

Lamb. Schafn. 1065. 1066. 1073, *Chron. Magd.* p. 289, *Bert. Constant.* 1086, *Adlzreiter* A. Boi. p. 1. lib. 18. n. 1, *Gerhobi* Sync. Reicherspergense c. 11.

Binas vel ternas simul concubinas habebat, nec his contentus cuiuscunque filiam vel vxorem iuuenem & formosam audierat, si seduci non poterat, sibi violenter adduci præcipiebat. Aliquando etiam ipse vno siue duobus comitatus, vbi tales esse cognouerat, in nocte pergebat, & aliquando voti sui mali compos efficitur, aliquando vero vix effugiebat, ne a parentibus amatæ siue marito occideretur. Vxorem suam, quam nobilem & pulchram suasionibus Principum inuitus duxerat, sic exosam habebat, vt post nuptias celebratas eam sponte sua numquam videret, quod & ipsas nuptias non sponte sua celebrauerat. Ergo multis modis eam a se separare quærebat, vt tunc quasi licenter illicita faceret, quum hoc quod licebat, coniugium non haberet.

Denique cuidam de suis familiaribus, vt peteret Reginæ concubitum præcepit, magnumque ei præmium, si potiretur eo promisit, quod inde illam non negaturam sperabat, quod iuuencula virum experta iam quasi deserta viuebat. Regina vero sub fœmineo corpore cor habens virile, statim de quo fonte consilium hoc emanaret intellexit, & primo quidem velut indignata negatur, sed sicut ille pertinaciter (sicut prædoctus erat) instaret, quod rogabatur, ore tantum promisit. Ille gratulabundus rem Regi nunciat, & horam qua perficienda esset indicat. Rex vero lætus ad cubiculum Reginæ simul cum adultero pergit, vt dum eos pariter commisceri ipse videret, eam a suo coniugio legaliter abiiceret, vel etiam (quod magis volebat) occideret.

Sed quum adulter ad ostium Reginæ pulsaret, & hoc illa velociter aperiret, Rex timens ne illo prius intromisso ipse excluderetur, ostium concitus irrupit, Quem Regina agnoscens, adultero foris relicto ianuam citissime clausit, & suis virginibus conuocatis, eum scamnis & baculis, quæ arma ad hoc collegerat, in tantum verberauit, vt eum semianimem relinqueret: *Fili meretricis*, inquiens, *vnde tibi hæc audacia?* Ille clamat, se esse Heinricum, se esse ipsius maritum, se voluisse legitimum eius concubitum: Illa reclamat, Hunc non esse maritum, qui furtiuum quæsisset adulterium, si maritus esset, cur non aperte ad suum thorum accederet? Itaque pene vsque ad mortem percussum de cubiculo eiecit, ostioque clauso lectum suum petiuit.

Ille quid sibi accidisset, nulli ausus est confiteri: sed ægritudinem aliam simulans, integrum fere mensem iacuit in suo cubili. Illa enim non capiti, non ventri pepercerat, sed totum corpus integra cute contuderat. Qui postquam conualuit, quamuis acriter correptus, antiqua flagitia sua non deseruit.

Si qua coram eo querelam de qualibet iniuria fecisset, & ab eius regia potestate sibi iustitiam fieri postulasset, si illius insaniæ ætas eius & forma placebat, pro iustitia quam petebat, iniustitiam multiplicem reportabat. Nam postquam ipse in ea quamdiu placuit libidinem suam impleuit, alicui de famulis suis eam velut vxorem dedit.

Bert. Constant. Chron. Saxo 1068.

Ita nobiles in hac terra mulieres, ipse prius eis turpiter abusus, seruili coniugio turpius dehonestauit.

Hæc

Hæc omnia vidit ille falsus & fallens sanctus Episcopus Adelbertus, vidit, neque prohibuit, immo sua doctrina eum, quo sine timore vel pudore talia faceret, velut adhortando confortauit. Stultum namque dixit esse, si non in omnibus satisfaceret suæ desideriis adolescentiæ.

Multa & magna in hoc genere eius flagitia sponte prætereo, quod ad alia alterius generis ipsius scelera festino: Hoc tantum hic vltimum locum teneat, quod in eo iustus iudex inultum non relinquat, ignominia videlicet quam sorori suæ fecit, quod p. 10 eam manibus suis depressam tenuit, donec alius ex ipsius iussu coactus fratre præsente cum ea concubuit, cui non profuit, quod Imperatoris filia, quod ipsius vtroque parente soror vnica, quod sacro capitis velamine Christo fuerat desponsata.

Sed quia nefanda stupra, nefandiora generare solent homicidia, sicut ille non vnam Bersabe libidinosus stuprauit, ita non vnum Vriam crudelis interfecit. Tot enim in homicidiis immania perpetrauit facinora, vt dubium sit, quæ maior sit eius infamiæ, libidinis incestæ, an crudelitatis immensæ. Omnibus erat horribiliter crudelis, sed nullis ita, vt familiarissimis suis. Qui omnium particeps erat secretorum eius, & conscius vel adiutor flagitiorum siue facinorum, dum securus sui de aliorum morte tractanti fauebat, coactus est mortem pati, quam non timebat. Et hoc pro qua culpa? quod vnum contra eius voluntatem dixit verbum, vel tacens aliquod eius consilium sibi non placere gestu quolibet ostendit. Multos namque consiliarios habebat, sed nullus ei dare consilium audebat, nisi quod ipsi placeret. Si quis vel inscius aliquid, quod nollet, ei consulebat, delictum quod ignoranter egerat, sui sanguinis effusione luebat. Nec alicui suam demonstrabat iram, donec incauto faceret auferri vitam.

Quidam de secretariis suis nomine Conradus, iuuenis nobilitate & moribus insignis, si hoc solum Deus ei dedisset, vt consiliarius regis nunquam fuisset. Hic erat quadam die Goslariæ, certus se tam bene gratiam Regis habere, sicut tunc, quum eam habebat optime. Rex autem erat in Hertesburg castello, quo propter eos, qui facinorum ipsius erant conscii & fautores, nullus nisi nomine vocatus ascendebat. Mittit igitur Rex Goslariam, iubens vt Conradus ad se citissime veniat, & nullum præter armigerum suum, qui se comitetur, assumat. Ille se putans ad aliquod consilium, cui nulli præter se liceret adesse, vocari, vt fidem suam maiorem ostenderet; etiam plus, quam iussus fuisset, fecit, & ipse suus armiger factus cunctis incomitatus equitauit. Ergo veniens in siluam vidit insidias, nec credidit eas sibi paratas, tamen quod (vtpote solus) tantam multitudinem timuit; Ecclesiam quæ prope erat, celeriter petiuit; Burchardus Misnensis præfectus, huius latrocinii ductor nequissimus, ad Ecclesiam sequitur, eique, si velit egredi, quod nihil mali patiatur, in sua fide pollicetur. Ille quamuis ei nullam fidem haberet, tamen sciens, quod si sponte non exiret, Ecclesiæ non parcerent, exiuit, eiusque se fidei commendauit. Quem ducentes in solitudinem, sicut erant iussi, crudeliter interfecerunt; & nec in ipsa morte ei, quare moreretur, indicauerunt. Nec vnquam vere cognouit aliquis, quare fuisset occisus, nisi quidam mussitabant, quod illi Rex imponeret, quod cum quadam concubina sua iacuisset. Sed Rex, vt suspicionem mortis eius a se tolleret, auctores eiusdem mortis, quos latitare ad horam iusserat, persequi ab omnibus amicis suis imperat; & illum sepeliri in loco fecit honorabili, ipseque eius sepulturæ tristis interfuit, & (vt ad omnia simulanda doctus erat) non parum lachrymarum fudit. Sed tamen nulli, quin esset (sicut erat) præcepto Regis occisus, credibile fuit.

Fama fuit, quod quendam de familiaribus adolescentem nobilissimum sua manu, dum quasi iocaretur, interfecerit; & eo furtim sepulto; in crastino quasi pœnitens ad suum magistrum Adelbertum Episcopum venerit, & ab eo sine vlla satisfactione indulgentiam percepit. Sed quia huius veritatem mihi non contigit agnoscere, placuit mihi eam inter ambigua relinquere, quamuis omnibus pene versaretur in ore.

Noui autem quendam de familiaribus Regis, qui aliquando de curia venit ad fra-

fratrem suum, (frater autem ille Episcopus erat) & quasi iactando fratri suo narrabat, quod nullus esset in curia, qui magis, quam ipse, esset in Regis gratia. Quod quum frater eius Episcopus libenter audiret,& eum diligenter admoneret,vt gratiam Regis omnibus modis tentare quæreret, quia & ipsi honestum, & omnibus suis vtile esset. *Facerem*, dixit ille, *si simul cum gratia terreni Regis possem tenere gratiam cœlestis. Sed veraciter*, inquit, *agnoui, quod si quis huius Regis familiariter habet gratiam, habere non poterit æternam vitam.* Igitur paulatim se sicut prudens à curia sub trahebat, & iam minus & minus ad secreta Regis accedebat, & nec omnino aberat, p.104.
nec sicut erat solitus frequens aderat. Quem vbi Rex minus assiduum vidit in suo seruitio, causam quare faceret, non inquirit; nec ei quicquam malæ voluntatis ostendit: sed suo iam volens parcere ferro, quærebat eum perdere ense alieno. Itaque pro qua causa ficta vel vera nescio, misit eum ad Regem Russiæ. Quam legationem ille libenter accepit, primum quod per hoc quasi probauit, se a gratia Regis non abesse, cui secreta non dubitaret, vt antea credere; deinde quod sperauit, se legationis huius labore meriturum,vt legatione prospere facta reuersus, non paruum a Rege deberet accipere beneficium; nec hæc etiam minima fuit causa, quod libenter aberat a curia. Igitur perrexit, nec adhuc, quid de se dispositum fuisset,intellexit.Post aliquot vero dies,cum vespere declinasset in diuersorium,iubet sibi bonum parari conuiuium: quumque iam comites eius aliquantulum bibissent, exiliuit Sclauus quidam, vilis persona, &, nescio,dixit,quid est, quod ego porto, quod Episcopus Eppo mihi dedit, & vt Regi, ad quem missus vadis darem præcepit. Quod quum sibi ille monstrari rogaret, protulit Sclauus epistolam Regis imagine sigillatam. Ille nil moratus sigillum fregit, clericum suum, quid illæ literæ vellent, exponere sibi præcepit. Clericus legit, & exposuit; Hic autem sensus erat in literis: *Scias in hoc te maxime qualis amicus mihi sis, posse monstrare, si hoc effeceris, vt iste meus nuncius nunquam in meum regnum possit remeare, quod vtrum æterno carcere, vel potius efficias morte, nihil puta differre.* Literis itaque consumptis igni, ipse lætus iter suum peregit, legationem prudenter impleuit, non paruo munere donatus rediit, domino suo Regi regalia dona portauit.

De quodam intimo ipsius consiliario, cuius vocabulum sicut aliorum multorum sponte prætereo, rem comperi, quam idcirco hic placuit inseri, quod duo non minima continet in se Regis vitia, quæ sunt videlicet crudelitas & luxuria. Hic cum non esset ortus a Saxonia, duxit vxorem natam a Saxonia, virginem tam formosam corpore, quam & nobilem genere. Rex ipse eam illi a parentibus eius impetrauit, Rex ipse nuptiis interfuit, sed dubium, vtrum magis pro sponsi honore, an pro amore sponsæ. Nondum illa desponsæ virginalis pudicitiæ pudorem deposuit, quum Rex omni pudore deposito, vt eam sibi ad lectum suum mitteret,ipsum sponsum petiuit. Quum nec vllam rem, dixit ille, nec ipsam vitam vobis vnquam velim negare; hæc sola res est, quam nec vos decet a me petere, nec ego vobis possum concedere. Rex magnus dissimulator, dolorem quem in corde magnum habuit, nec vultu, nec verbis ostendit. Post non multos autem dies, quum ille iam securus nihil sibi timeret, Rex media fere nocte misit ad eum, præcipiens, vt solus ad se veniret. Ille quamuis more Regis cognito certus esset, quod in ipsa nocte mori debuisset, tamen, quo iubebatur, iuit, sed prius loricam triplicem subter tunicam induit. Quumque ad vestibulum cubilis regii venisset, ecce duo gladii ad duo latera eius affixi,in mediis eius visceribus sibi obuiarent, nisi eos thoracis fortitudo repulisset. Ille tamen ad Regem peruenit, & ei qualiter ante cubile eius susceptus esset indicauit. Cui Rex præcepit, vt si deinceps viuere vellet, hoc ab eo nullus vnquam sciret.

Omnibus his malis hoc malum superaddidit, quod cæteris omnibus malis & antiquis firmamentum quo vigerent, & nouis quo surgerent, initium dedit. Episcopos enim non pro qualitate meritorum secundum Canonum decreta constituit,sed si quis maiorem pecuniam dedit, vel ipse maior eius flagitiorum adulator exstitit, hic dignior quolibet episcopatu fuit. Quumque alicui sic episcopatum dedisset, si ei alius plus

plus daret, vel eius magis facinora laudaret, illum priorem quasi simoniacum fecit deponi, & istum secundum quasi sanctum in eodem loco consecrari. Vnde contigit, vt multæ ciuitates in illis temporibus duos episcopos simul haberent, quorum neuter episcopi vocabulo dignus esset. Bauenbergensem episcopatum tam rebus exterius diuitem, quam sapientibus personis intus venerabilem, cuidam mangoni dedit, immo pro inæstimabili pecunia vendidit; qui melius sciebat nummos monetæ cuiuslibet æstimare, quam textum cuiuslibet libri, ne dicam intelligere, vel exponere, saltem regulariter pronunciare. Qui quum in sacro officio vigiliæ Paschalis, primam p.105. ex more lectionem coram sapientibus clericis pronunciauit; *Terra autem erat inanis & vacca.* Ipse nimirum, licet bipes, vacca bruta & omni probitate vacua. Ipse tamen, quamuis nec suo, nec Ecclesiæ, quam ipsi quasi regendam acceperat, auro parceret, vt gratiam Regis obtineret, ipso Rege consiliante deponitur, & Episcopatus alii datur, non qui vita & sapientia sit episcopatu dignior, sed qui Regis flagitiorum maior in omnibus fuisset adulator.

Inter hæc omnia iam abeunte adolescentia, mox vt Adelbertum Bremensem Episcopum nactus est consiliarium, ipsius suasionibus cœpit in diuersis locis altos & natura munitos montes quærere, & in his huiusmodi castella fabricare, quæ si in locis competentibus starent, ingens regno firmamentum simul & ornamentum forent. *Lamb. Schafn.* 1073, *Bert. Const. Mon. Heruel*d 1073, *Spangenberg* Mansf. Chronic.c. 184. *Aut.* vita Henrici lib. 1 p. 21. Quorum primum & maximum Hartesburg appellatum, quod ita forti muro & turribus, & portis exterius munitum, ita regalibus ædificiis intus adornauit, tale monasterium in ipso construxit, tales ornatus in ipso monasterio collocauit; tales & tot clericos illuc vndique congregauit, vti aliquot episcopales locos omni suo apparatu æquipararet, aliquot etiam transcenderet. Quidquid ornatus ecclesiastici quemlibet Episcopum magis decorum videbat habere, siue præcepto, siue precibus acceptum suo monasterio studebat conferre. Cætera vero castella non tam pulchra, quam fortia esse laborabat. Beatus & valde beatus esset, si munitiones easdem contra paganos erexisset. Nam ipsi iam dudum aut omnes fuissent Christiani, aut Christianis Principibus in perpetuum tributarii. Sed hæc castellorum diuersis in locis constructio primo nostratibus puerilis ludus videbatur, quod nondum eius intentio mala cognoscebatur. Et non solum ea fieri, nihil adhuc periculi timentes, cum iam possent, non prohibebant, verum etiam ex hoc eum fore contra nationes exteras bellicosum quasi diuinantes, ad ipsas ædificationes eum vel opibus vel operibus adiuuabant. Postquam vero præsidia in ipsis castellis collocata, cœperunt in circuitu suo prædationes agere, non suos labores in suos vsus comportare, liberos homines ad opus seruile compellere, filias vel vxores alienas ludibrio habere, tunc primum, quid illa castella portenderent, intellexerunt, nec tamen adhuc resistere vel se defendere præsumpserunt. Tantum illi, qui lædebantur, quærelas occulte faciebant apud illos, qui longius a castellis semoti, nihil adhuc mali patiebantur. Illæsi vero, dum læsis auxilium ferre negligebant, tyranni vires in seipsos tribuebant. Nam ab agricolis ad militares, a terræ fructibus ad libertatem adimendam ascendit; & Fridericum de Monte, qui inter liberos homines vel nobiles eximius habebatur, famulum suum esse Rex asseruit. Wilhelmum quoque, qui propter nimium cultum sui Rex de Lothes Louo appellabatur, tanta crudelitate prosequitur, quod multa ei erant prædia, sed non multa sapientia: vt propter hos duos ab omni Saxonia præcipue facta sit aduersus Regem coniuratio, quamuis ab ipsis duobus pessima reddita sit retributio. Nam priusquam Saxones omnes manifestum iam contra Regem bellum cœperunt, illi duo fidei iuratæ obliti, primi relicta patria transfugæ viles ad hostes defecerunt. Hoc vero postea patebit.

Gens vero Sueuorum audita Saxonum calamitate, clam legatos suos ad illos misit, & fœdus cum eis fecit, vt neuter populus ad alterius oppressionem Regi ferret auxilium. Volebat enim Rex etiam Sueuos violenter opprimere, & vt sibi de prædiis suis redderent tributa, compellere. Quod fœdus Saxones si fideliter seruassent, & ab infamia perfidiæ, & a magna parte calamitatis liberi fuissent.

 Sigi-

Sigifridus Moguntinæ ſedis Archipræſul, Wernero Magdeburgenſi,& Burchardo Halberſtadenſi Epiſcopis literas querimonia plenas miſit, quod Rex in Epiſcopatu ſuo loca prædationibus faciendis apta elegiſſet, poſitisque inibi caſtellis & præſidiis, multa mala rebus ſuæ Eccleſiæ faceret. Rogauit etiam in iisdem literis, quatenus ſe cum Annone Colonienſi Archiepiſcopo fideliſſimo fœdere coniungerent: non quod qualibet inimicitia diſſilirent, ſed quod non talis amicitia eos fideliter adunaret, vt vterque alteri ſecreta ſua credere, ſicut vellet, auderet. Hoc autem omni regno fore neceſſarium: quod ſi illi duo, qui maiores erant in regno, fideliter in vnum conuenirent, in multa ſecuritate totum regnum conſtituere potuiſſent. Hoc autem illos duos Epiſcopos eo facile efficere poſſe, quo alter eorum, ſcilicet Magdeburgen- p.106. ſis eſſet frater, alter vero conſobrinus ſuperius nominati Colonienſis Archiepiſcopi. Eandem querimoniam fecerunt ad inuicem omnes pene regni Teutonici Principes; ſed tamen palam nullus audebat fateri, tanto Rex erat omnibus terrori. Sic quamuis ſoli Saxones hoc aperte viderentur incipere bellum, tamen non ipſorum ſolummodo conſilio fuit inceptum. Qui quum tot & tantas calamitates & contumelias ſinguli paterentur, dum quisque ſuum tantummodo vulnus dolebat, & intactus adhuc vulnerato non condolebat, communi malo non reſiſtebant communi conſilio. Rex vniuerſale damnum diſponebat,& ad hoc quælibet impedimenta repellebat,& auxilia, quibus ſua mala voluntas impleretur, vndecunque quærebat; illi vero putantes ſpeciale malum, contra communem perniciem nulla defenſionis inſtrumenta parabant Ille, quo facilius cunctos, vt volebat, opprimeret, prius illos, in quibus eorum virtus maxime ſtabat, ſingulos labefactare tentabat.

Lamb. Schafn. 1070, Chron. Magd. p. 293, Mon. Herueld. Bert. Conſt. 1070, Alb. Stad. Chron. Saxo 1071, Helmoldus 1. c. 27, Adlzreiter. Ann. Boi. p. 1. lib. 18. n. 5.

Ottonem denique virum prudentem & fortem, qui natus e Saxonia Dux erat in Bauaria, omni calliditate deponere quærebat, quod illum cum omnibus Bauaris Saxones adiuturum non dubitabat. Ergo quendam nomine Einnonem præter audaciam nihil virtutis habentem pretio conduxit, & promiſſionibus ſollicitauit, vt Ducem de Regis morte ſecum tractaſſe diceret, & hoc ſe, ſi negaret, ſingulari bello probaturum promitteret. Itaque certaminis illius conſtituto die Otto ab amicis ſuis Epiſcopis & aliis Principibus præmonetur, quod ſi Goslariam veniret, vbi duellum fieri debebat, etiamſi aduerſarium ſuum vinceret, tamen inde cum vita non rediret. Elegit ergo honore ſuo potius iniuſte priuari, quam tale iudicium ſubire, vbi ſciebat ipſi iuſtitiæ violentiam fieri. Igitur ad ſua receſſit, & aſſociato ſibi Magno Duce Saxoniæ, per duos fere annos cum Rege bellum crudele geſſit. Verum conſiliis amicorum coacti, quum ſe regiæ traderent poteſtati, Rex Magnum Ducem in carcere ſuo per integrum biennium tenuit, ita vt nullus in hoc tempore ſciret, vtrum viueret, vel vbi eſſet.

Lamb. Schafn. 1073, Spangenberg. Mansf. Chronic. c. 185.

Poſtea legatos ad Regem Danorum miſit vltra mare, eumque ſibi ad Bardanvvick rogauit occurrere, quo & ipſe cum paucis perrexit, quum nulla fama teſtetur, quod ante eum vllus Rex in illas partes peruenerit. Regem illum ibi obuium habuit, cum eo ſecretum colloquium fecit, cui colloquio præter Epiſcopum Adelbertum, & vnum de Regis conſiliatoribus nullus interfuit. Ipſum tamen colloquium diu non latuit, quia ille, qui cum Epiſcopo ſolus aderat, cum conſilium, quod ibi fecerunt, prohibere non poſſet; illud quod poterat effecit, quod Principes Saxoniæ, quorum intererat, ipſum conſilium non lateret. Rex enim Danorum Regi Henrico iurauit, vt ei contra omnes hoſtes ſuos, & nominatim contra Saxones, quantum poſſet, terra marique auxilium ferret: & Rex etiam illi promiſit, vt ei cunctas regiones ſuo regno contiguas in proprium daret.

Lamb. Schafn. 1073.

Igitur illo colloquio finito, & Danorum Rege reuerſo, Rex etiam caſtellum Luniburgum, quod ibi prope erat, conſiderauit; cuius munitione perſpecta, in eius cupiditatem ſuo more vehementer exarſit, quaſi ſi illud in poteſtate ſua teneret, nullus in illis partibus ſibi reſiſtere potuiſſet. Illud autem caſtellum Magni Ducis parentum ſemper fuerat,& ad ipſum ſuumque patruum Hermannum, tunc hæreditario iure peruenerat. Ex paucis ergo, quos habebat ſecum fideliſſimos LXX. fere dimiſit in illo

illo castello, qui etiam ipsum totamque regionem circa compellerent regio parere seruiliter imperio. Sed his temere ingressis, Hermannus dum Rex e finibus suis fuisset egressus, expectat, & mox ipsum castellum, cum multa virtute circumdat. Illi quid facerent? castellum quidem forte, & cunctis (nisi soli fami) insuperabile, sed præter paucos panes, quos discedentes monachi reliquerant, nihil quod manducari posset, habebat, fames eos castellum relinquere iubebat, sed obuia ferri virtus eos exire non sinebat. Paucis autem non erat tutum cum exercitu venire in prælium. Deditionem ergo Comiti Hermanno offerebant, sed ille, nisi Magnus Dux filius fratris sui rediret, nullum istorum abiturum dicebat. Quo aperto, Rex multas angustias habuit, nec quid sibi fuisset vtile, facile excogitare potuit. Illos obsessos per vim liberare non potuit, quod de Saxonibus (quos offensos habebat) exercitum congregare
p.107. non credidit; de gentibus vero aliis suæ ditioni subiectis eam multitudinem, cui illuc ire tutum esset, non habuit. Ducem reddere noluit, quod dum illum in vinculis tenebat, securus a bello Saxoniæ fuit. Solus enim timor, ne ille occideretur, fecit, vt tot iniuriis acceptis bellum non inciperent. Tot autem fidelissimos suos, inter quos etiam erant, qui nobiles cognatos habebant & fortes, si perire dimitteret, nullum vltra fidelem sibi inueniret, & tutum tempus ab eorum propinquis nullum haberet. Reddidit ergo Magnum Ducem, & suorum fidelium recepit multitudinem. Inde natum prouerbium per totam Saxoniam diuulgatur; *Quod vnus Saxo LXX. Sueuis ematur, & LXX. Sueui vno Saxone redimantur.*

De reditu Ducis Magni quanta fuissent omni Saxoniæ gaudia, Tulliana non posset explicare facundia, non magis de illo gauderent, si eum a morte rediuiuum accepissent. Quoniam eum se nunquam viuum visuros desperauerant, tanto eum videntes viuum maiore lætitia trepudiabant: nec solum sui vel cognati, vel clientes eius de salute plaudebant, sed omnis omnino populus omnipotenti Deo, qui eum mirabiliter liberauerat, laudes vnanimiter reddebat. Quem enim patruus suus inæstimabili prædiorum siue pecuniarum pretio redimere non valuit, hunc diuina pietas eo modo, quem humana prudentia nunquam posset excogitare, liberauit. Itaque nihil fere iam sonabat ex ore totius Saxoniæ, nisi Deo gratias de Magni Ducis admirabili liberatione; Illi qui nunquam eum viderant, per eius ereptionem non minores, * quam si de eius genere vel familia fuissent, Deo gratias agebant.

Deinde quum Principum festiuitas Apostolorum, Petri videlicet & Pauli propinquaret, præcepit Rex, vt vniuersa Principum Saxoniæ multitudo Goslariam conueniret, vt si quid de communibus regni negotiis agi dignum emergeret, hoc ipse communi Principum consilio tractaret, omnes illuc alacres festinabant, quod calamitatum, quas Saxonia iamdiu tolerabat, aliquem terminum fore sperabant. Igitur festiuitate celebriter celebrata, cum dies ad causas agendas statuta venisset, Episcopi, Duces, Comites, cæterique ad palatium primo diluculo congregantur, ibique sedentes donec ad se Rex egrediatur, vel ad se iubeat eos intrare, nequicquam operiuntur. Nam ille cubilis sui foribus clausis, intus cum suis parasitis, aleis vel cæteris rebus nugatoriis operam dabat, & tot magnos homines ad suam ianuam excubare, quasi mancipia vilissima nihili pendebat. Tota dies illa transiit, nec ipse, nec aliquis vera portans, nuncius ad eos exiuit. Quum iam nox facta fuisset, quidam de parasitis eius egressus, Principibus irrisorie dixit: *Quandiu ibi vellent expectare*, quum Rex per aliam ianuam egressus ad vrbem suam veloci cursu properaret. Ibi sunt omnes adeo turbati, qui tanto fuerant habiti a Regis superbia contemptui, vt nisi Dedi Marchio eorum furorem sua prudentia compesceret, eadem hora Regi pariter omnes omni proiecto timore manifeste renuntiarent. ** Illa dies principium omnium, quæ sequuntur, malorum fuit. Eadem namque nocte Principes omnes parum pransi, cum singulis, quibus optime credebant in vnam Ecclesiam, quum omnes cæteri iam dormirent,

* MS. *non immemores.* ** MS. hic inserit: *Illa dies & hac causa bellum primitus incepit*, quod tamen ex margine per librarium videtur fuisse insertum.

mirent, ex condicto conuenerunt; ibique non paucis prius lachrymis effusis melius sibi fore mortem quamlibet pati, quam talem vitam in tantis calamitatibus & contumeliis viuere dixerunt. Constituto itaque die & loco, quo omnes cum Saxonibus conuenirent, & de libertate communi, quam sibi videbant ereptum iri, communiter agerent, ita sunt singuli ad sua reuersi, quasi nunquam amplius ad Regis seruitium venturi.

Adlzreiter A. Boi. p. I. lib. 18. n. 11. Igitur non longo tempore transacto, magni paruique, sicut constitutum fuerat, ad villam, quæ Nockmeslouo vocatur, omnes conuenerunt: cur autem tam magnus conuentus in paruo loco factus fuisset, non omnes agnouerunt. Tunc Otto, qui Dux olim fuerat, sed adhuc Ducis nomen habebat, omni congregata multitudine, collem a quo loquens, ab omnibus audiri posset, ascendens, fieri silentium postulauit, quo facto, cum omnes arrectis starent auribus, huiusmodi sermonem incipit: *Quare vos, o milites optimi, Principes vestri tam frequentes in hunc locum conuenire rogassent, licet omnes fere singuli agnouistis, tamen vt nullus vestrum sit, qui se nescium possit asserere, visum est nobis, vt vniuersi causam pariter agnoscatis. Calamitates & contumelias, quas singulatim vobis omnibus Rex noster iam per multa tempora fecit, magnæ sunt & intolerabiles; sed quas adhuc (si Deus omnes permittet) facere disponit, multo maiores sunt & grauiores. Castella fortia (sicut vos scitis) in locis natura munitis plurima construxit,* p.108. *ibique suorum fidelium multitudinem non modicam vniuersis armorum generibus instructam collocauit. Quæ castella, cum non contra paganos (qui nostram terram, quæ sibi confinis est, totam vastauerunt) sint fabricata, sed in medio terræ nostræ, vbi nemo ei vnquam bella cogitabat inferre, tanto molimine sint munita, quid portendant, & ex parte iam plurimi estis experti, & nisi misericordia Dei vestraque virtus prohibuerit, cito omnes experiemini. Bona vestra, qui iuxta manetis, vobis inuitis in ipsa castella deportantur: filiabus vestris & vxoribus pro sua libidine, quam diu volunt, abutuntur: vestros seruos & iumenta quicquid volunt, sibi seruire præcipiunt; immo & vos ipsos in liberis humeris vestris qualibet onera, licet fœda, portare compellunt. Sed quando ea, quæ futura sunt, mente concipio: ista quæ nunc toleratis, tolerabilia puto. Postquam enim sua castella per totam terram nostram pro sua voluntate construxerit, & ea militibus armatis & rebus cæteris ad hoc negotium pertinentibus impleuerit: tunc non amplius iam bona vestra particulatim diripiet: sed vniuersa, quæ possidetis, vobis simul eripiet: & hominibus aduenis vestra bona largiens vos ipsos liberos & ingenuos ignotorum hominum seruos præcipiet esse. Quæ omnia nunquid in vos fieri patiemini, fortissimi viri? nonne emori per virtutem præstat, quam vitam miseram & inhonestam, vbi illorum superbiæ ludibrio fueritis, per dedecus amittere? Serui ære parati iniusta imperia dominorum non perferunt, & vos in libertate nati æquo animo seruitutem tolerabitis? Fortasse quod Christiani estis, sacramenta Regi facta violare timetis. Optime, sed Regi. Dum mihi Rex erat, & ea, quæ sunt Regis, faciebat, fidelitatem, quam ei iuraui, integram & impollutam seruaui: Postquam vero Rex esse desiuit, cui fidem deberem seruare, non fuit. Itaque non contra Regem, sed contra iniustum meæ libertatis ereptorem: non contra patriam, sed pro patria, & pro libertate mea (quam nemo bonus nisi cum anima simul amittit) arma capio, & vt vos ea mecum capiatis, expostulo. Igitur expergiscimini, & hæreditatem vobis a vestris parentibus relictam, liberis vestris relinquite: nec vestra socordia vel desidia vos & liberos vestros exulum hominum seruos fieri permittite. Sed ne cuiquam vestrum causa non satis vehemens videatur, qua aduersus Regem arma capiamus, præcipue nos, qui ab infantia eum in terra nostra maxime nutriuimus, & ei præ cæteris gentibus suæ ditioni subiectis fideles magis extitimus: vnusquisque suas, quas ab eo passus est iniurias, coram nobis omnibus exponat; & tunc, vtrum satis magna necessitas nos ad iniurias repellendas cogat, iudicium commune decernat.*

Ergo Werenherus Magdeburgensis Archiepiscopus ciuitatem suam bis a Rege cædibus & prædationibus inuasam dicebat; & præterea communes iniurias se non minus dolere, quam suas, asserebat, & eis, quasi solus omnes fuisset passus, obuiaturum se

se promittebat. Burchardus Præsul Halberstadensis querebatur, quod prædia cuiusdam nobilis viri, cui nomen Bodo, quæ iure suæ deberent esse Ecclesiæ, Rex sibi abstulisset iniuste. Otto Dux querimoniam fecit, quod Ducatum Bauariæ, quem diu iuste possederat, Rex sibi in nullo crimine conuicto fraude quadam excogitata iniuste rapuerit. Dedi Marchio de prædiis ad se iure pertinentibus, sibi per iniuriam ablatis fecit querelam. Hermannus Comes, quod nuper erat factum narrauit, quod vrbem suam Luniburg hæreditate relictam callide Rex occupauit; & si eam retinere potuisset, totam illam regionem, quam sibi parentes iure dimiserant, non regia potestate, sed iniusta possidere voluit. Fridericus Comes Palatii conquestus est, quod beneficium, quod de Abbatia Heradesfelde magnum habuerit, iniusta sibi iussione Regis ablatum, centum mansis agrorum a Rege redimere volebat, nec valebat. Fridericus de Monte, & Wilhelmus Rex agnomine, quorum priori libertatem, alteri Rex eripere voluit hæreditatem, vterque pro se querelam faciebat, quæ cunctos plus aliis querimoniis ad misericordiam commouebat; quod in illis duobus quid vniuersis facere cogitabat, æstimabant: quod scilicet omnibus, si posset, libertatem simul & possessiones auferre disponebat. Deinde cæteri suas quisque proferebant, quas erat passus iniurias: ad quas commemorandas nec pagina sufficit, nec memoria. Omnes ergo, qui ibi conuenerant (conuenerat autem maximus exercitus) sigillatim iurauerunt, Episcopi quidem, vt quantum saluo ordine suo possent, totis viribus, Ecclesiarum suarum, nec non & totius Saxoniæ libertatem contra omnes homines defenderent.
p.109. Laici vero, vt quam diu viuerent, libertatem suam non amitterent, terramque suam nullum deinceps violenter prædari permitterent.

Nec multo post recta via ad Hertesburg, vbi Rex erat, cum magno exercitu perrexerunt, & contra vrbem ita, vt non possent videri, castra posuerunt. Quod quum Rex vidisset, subito quidem stupore perculsus expauit: sed vt erat dissimulator, quasi nihil timens, nuntios misit, qui dicerent. *Se non parum mirari, quid vellet tanta congregatio populi, se non putare, quod quicquam contra eos tantum meruisset, quare merito ciuile bellum incipere debuissent, dissuadere eos ab armis. Si quid quærendum habeant, se paratum animo pacato cognoscere, & si quid sit corrigendum, consilio Principum & amicorum suorum corrigere.* Nuntii autem erant Frithericus Episcopus, Bertholdus Dux, Sigifridus Regis Capellanus; Nam mortuus iam nuper erat Adelbertus Bremensis Episcopus. Quibus omnium Saxonum dedit Dux Otto responsum; *Se non hostili animo, nec vt ciuile bellum vellent incipere, ibi esse congregatos: se Regi, si Rex esse vellet, omni fidelitate seruituros: se petere, vt castella, quæ non ad munitionem regni, sed ad destructionem fabricauerat, vellet destruere: si vero nollet, tunc se intelligere, quare constructa fuissent: se libertatem suam siue bona sua contra omnium hominum violentiam cum diuinæ pietatis auxilio velle defendere.* Quumque nuncii reuersi Regi talia retulissent, ipsique quamuis multum tentarent, ei quo rogata faceret, persuadere non potuissent; ipse iam nec amicis familiaribus, quod non vt volebat, sibi consilium dederant, fidem habuit, sed omnibus semotis, solus secum, quid ageret deliberans, quum nec honestum putaret, vt quasi vi coactus subito castella sua per multos annos constructa destrueret, nec tutum crederet, vt cum paucis, quibus etiam iam minus credere cœperat, cum tanto exercitu ad omnia parato placitum aliquod adiret; paucis, quibus ipsum castellum commendabat, scientibus, noctu Saxoniam deseruit, & per confraga siluarum (quæ sæpe, dum locos castellis quæreret, peragrauerat) fugiens, ad Franciam Orientalem paucis comitantibus venit. Cuius fugam vt Principes, qui cum eo fuerant, agnouerunt, male se desertos dicentes, ad sua quisque simili fuga festinauerunt. Hæc autem fuga facta est anno ab incarnatione Domini MLXXIII.

Lamb. Schafn. 1073, *Spangenberg Mansf. Chronic* c. 185, 186, *Adlzreiter. A. Boi.* p. I lib. 18. n. 13, *An.* vita Henrici lib. I, p. 24.

Postquam vero Regis fugam, quæ diu celari non poterat, Saxones agnouerunt, 1073.
nil morantes, eos qui hoc castellum, quod facile destrui non poterat, obsiderent, ibi reliquerunt; cæteri vero ad cætera destruenda, quæ non adeo erant fortia, perrexerunt: quidam autem ex ipsis ad Thuringos transierunt, & eis totam rei seriem innotescentes, ipsos in suam societatem sacramentis datis & acceptis adiunxerunt. Quicunque

cunque etiam prius, dum Rex erat in prouincia, secum iurare non ausi fuerant, eos iam Rege fugato, aut e terra sua fugiendo Regem sequi, aut secum pro terra contra Regem iurare compellebant.

His omnibus rite peractis breui tempore, quum Hartesburg castellum capere fuisset difficilimum, (nam si in loco competenti staret, regali palatio locus idoneus esset) & illud dimittere fuisset omni Saxoniæ periculosum, quod si illic escæ tantum comportatæ essent, quamlibet ingenti exercitu insuperabile maneret; aliud castellum æque firmum construxerunt, in quo positis per vices præsidiis, hostibus auxilia vel alimenta venire prohibuerunt. Sed illi nonnunquam, dum Saxonibus ad nouum castellum deferrentur alimenta, subito eripuerunt, & intra suos muros ea deportari fecerunt. Verum hæc faciendo, damnum quidem aliquod siue contumeliam suis hostibus intulerunt, sed exinde magis cautos eos & industrios esse docuerunt. Ergo ex vtraque patre pene singulis diebus fortiter pugnatur, sed Saxones inde fortiores erant, quod & castellum suum in altiori monte positum erat, ita vt in illo inferius constituto nullus nisi sub tectis tutus esset a iactibus lapidum, & fatigatis noui milites succedebant, & eis alimenta copiose veniebant, quæ omnia hostibus erant e contra. Nam neque facile lapides in altiora mittebant, neque fessos ipsos alii subleuabant, & fames acerrimus hostis eos non parum affligebat; quæ eos dudum deuictos ad deditionem coegisset, nisi eis cibos quidam ex Saxonibus furtim ministrarent, qui prius eis familiares fuerant. Interea Rex singulos Teutonici regni Principes supplex adiuit, se de regno Saxoniæ, quod cum patria hæreditate, cum eorum omnium electione suscepisset, iniuste depulsum, flebiliter indicauit, in qua re non tam sibi dedecus factum, quam illis omnibus qui in se fuissent despecti, narrauit; ab omnibus auxilium, quo & suam & illorum vindicaret iniuriam, suppliciter postulauit. Sed non multos ipsorum sermones eius mouebant, quod quantas calamitates Saxonibus intulisset, pene omnes nouerant: præsertim quod eadem mala etiam Sueuis & orientalibus Francis inferre voluerat. Tamen suo magis, quam illius honori prospiciunt, eique se venturos in auxilium hac ratione promittunt, vt Saxonibus ad placitum conuocatis, vtriusque partis causas diligenter agnoscerent; & si quando eum sine culpa violenter eiecissent, totis cum viribus in regnum suum restituere laborarent; si vero sua culpa terram omnibus opulentiis plenam stultorum consiliis credulus amisisset, ei (si vellet audire) suaderent, quatenus furore deposito subiectis sibi nationibus iustus & pius, quod esset proprium Regis, existeret, nec eos, quorũ male consilio deceptus erat, amplius audiret. Se contra homines Christianos, innocentes sibique cognatione propinquos, gratis omnino pugnare denegant. Quos sermones ideo Rex quasi gratos accepit, quia quod intendebat, fieri non posse cognouit, scilicet vt sine placito Saxoniam cum exercitu violenter intraret, & eos inuitos suæ ditioni subiectos ex liberis omnes seruos faceret. Misit itaque nuntios ad Principes Saxoniæ, omnia bona promittens, si se permitterent in regnum suum cum bona pace redire. Ottoni Duci, de quo sciebat omnium consilia pendere, honorem iniuste ablatum pollicetur cum augmento restituere, si vellet in honorem pristinum reducere. p. 110.

Lamb. Schafn. 1074 Alb. Stad. 1073, Spangenberg. c. 191. Adlzreiter A. Boi. p. 1. lib. 18. n. 19.

Igitur exercitu quidem magno, sed non ad præliandum parato (nisi magna necessitas cogeret) congregato, Kal. Feb. cum Dominicæ incarnationis annus MLXXIV. nuper inceptus ageretur, Saxoniam ingredi disposuit. At Saxones aduentu præcognito, terram suam defensuri, cum maximo exercitu ad oppidum quod Nachan appellatur, occurrunt, & a Rege non longius, quam vt vterque exercitus alterum videre potuisset, castra constituunt. Iam inuicem missi speculatores exercitus vtriusque virtutem diligenter explorant, & vtrique suis, quod viderant, certissime renuntiant. Erat autem Saxonum tam magnus exercitus, vt duplo crederetur esse maior, quam Regis exercitus. Ergo qui erant ex parte Regis, audita Saxonum multitudine, simul & armorum instructione, (nam Rex suis dixerat, illos nec equos habere, nec vsum militiæ, sed rusticanos homines bellicarum rerum imperitos) cum prius ad præliandum fuissent incerti, quod dignam non videbant causam pugnandi, nunc ad non pugnandum facti

facti sunt certi; quod cum causa deerant eis copiæ, quibus tantæ multitudini tuto possent obuiare. Missis itaque Rex (vt Principes sui iubebant) ad Saxones legationibus, promisit se facturum omnia, quæ vellent ipsi proscribere, dum modo paternam dignitatem, quam pueritiæ suæ, malorumque consiliorum culpa se fatebatur amisisse, nollent sibi denegare. Tunc Otto Dux & cæteri, quibus magna fuerant promissa, persuadent aliis, quatenus hac eum conditione reciperent; *castella sua destrueret, nec vlterius ea restauraret: depradationes amplius in sua terra nullas exerceret in Saxonia, Saxonum consilio cuncta disponenda disponeret, nullumque extraneæ gentis hominem suis rebus agendis consiliatorem admitteret, & hanc sui expulsionem nunquam in aliquo vindicaret.* Cumque Rex hæc omnia & his maiora se facturum fidelissime promitteret, exercitu suo dimisso cum paucis ad Saxones transiuit, & cum laudibus & gaudio triumphali deductus Goslariam vsque peruenit. Huius fœderis inconsulta compositio Saxonibus maximorum malorum fuit origo. Nam Sueuorum, qui fœderis iam pridem cum Saxonibus facti memores, cum Rege contra Saxones venire noluerant, ipsi Saxones, dum fœdus cum Rege facerent, fuerunt obliti; & ob hoc illis Sueui facti sunt ex amicis fidelibus hostes atrocissimi. Quod si aut illud non fecissent, aut in illo faciendo Sueuos sibi associassent, & perfidiæ nota carerent, & non tam multos hostes sæuissimos haberent.

Eodem tamen tempore maximam circa nos clementiam Dei cognouimus, quam nunquam obliuioni tradere debemus. Nam cum tanta esset hyemis asperitas, vt omnes fluuii vel paludes transire volentibus iter terrestre præberent, & cum viris omnibus contra Regem congregatis solæ mulieres cum paruulis domi relictæ fuissent, pagani nobis semper infesti, totam Saxoniam mulieribus & paruulis abductis poterant in cinerem conuertere, nisi Deus eos mirabili sua pietate, velut genuinæ crudelitatis oblitos, inter proprios fines quasi clausos iuberet quiescere.

Igitur cum Rex exercitu Saxonum comitante Goslariam venisset, sui non oblitus cœpit occasiones quærere, ne (sicut promiserat) deberet in præsenti castella destruere. Quem quum moras nectere quidam Principes nostri viderent, volentes ei placere, suaserunt, vt illud castellum maius, quod manere volebat, alicui de Principibus Saxoniæ quasi in deditionem traderet, donec populi furor, qui tunc vehementer ardebat, aliquantum tepesceret, & tunc * castellum sicut volebat, integrum permaneret. Nam populus, vt dirueretur, vehementer instabat; quod nisi fieret, se statim ab integro rebellem fore clamabat. Rex vero in multis angustiis positus, quid faceret nesciebat; quod nec castellum illud destruere volebat; nec alicui Principum, qui illud, si sibi quasi traderetur, staturum promittebant, fidem habebat; & populum, ne recidiua bella resumeret, valde metuebat. Qua enim virtute pene solus in medio exercitu deprehensus se defenderet? vel qua fuga se, septus vndique sæuis hostibus, absconderet? Igitur ad ingenium suum reuersus, excogitauit dolum; qui tamen non eum, quem sperabat tenuit effectum. Nam quibusdam de suis antiquis familiaribus occulte præcepit, vt eius tantum propugnaculum summatim deponerent, & cum populus hoc viso totum sperans casurum discederet, illi a diruendo cessarent, & sic illud paucis ruinis restauratis integrum sicut volebat permaneret. Sed illi suo labori parcentes vicinos adduxere rusticos, quos (sicut erant iussi) iusserunt summos tantum muros demoliri. Rustici vero, quum eius loci potestatem nunc accepissent, quo multa iam pridem mala passi fuissent, non quid iuberentur, sed quid iam diu desiderassent intendebant, a diruendo non quiescentes, donec lapidem super lapidem non remanere videbant. Ergo regalia ædificia regali sumptu per multos annos constructa, breui tempore destruunt, & in tantis mœnibus nec fundamenta non eruta relinquunt. Legati Regis non audent verbum facere, quod & ipsos, si quid contradicerent, minantur interficere. Itaque monasterium laborioso opere perfectum deiiciunt vsque ad fundamentum, totum thesaurum ibi congestum, siue Regis esset, siue Ecclesiæ, diripiunt, cam-

p. III. [left margin, beside "re. Quem quum moras"]

Lamb. Schafn. 1074, Marianus Scotus 1075, Vita Henrici IV. ap. Vrstisium p. 358. [right margin]

* Hæc verba ex MS. sunt inserta.

campanas dulcisonas confringunt, filium Regis & fratrem, quos ibi posuerat, effodiunt, ossaque eorum velut quaslibet immunditias dispergunt, & nihil penitus eius loci permanere permittunt.

Sed Rex cum castellum suum sic agnouisset adnihilatum, magno quidem dolore cordis intrinsecus conturbatus, sed eum nullo forinsecus signo protestatur, quod superfluum putabat his, quos habebat odio, dolorem suum monstrare, cum non posset in eorum suppliciis ad præsens odium suum pro velle suo saturare. Primates autem Saxoniæ, cum Regis animum scirent non immerito, (quanuis ipse velaret) valde turbatum, omnibus modis eum mitigare quærebant, seipsos a consilii siue voluntatis crimine, quocunque modo iuberet ipse, purgando; & eos, qui crimine erant inuoluti, quacunque vellet pœna cruciando; sed nil proficiebant. Nam Rex non tantum illis, qui scelus confesse fecerant, quantum istis, qui se a se perpetrato scelere purgabant, irascitur; & dedignans irasci in rusticos, in maximos huius regionis homines, furorem suum, si quando tempus haberet, accendere meditatur. Interea tamen non quantum volebat, sed quantum in præsentia valebat, suum castellum vindicabat, & omnia castella, vel quaslibet huius terræ munitiones, præter antiquas vrbes ad honorem regni constructas, dirui imperat. Quod imperium non ex tranquillo rigore iustitiæ, sed ex iracundi pectoris commotione turbida processisse, hinc præcipue cognosci potuit, quod castella quædam de nullo malo infamata destrui, plurima vero de prædis & latrociniis conuicta, si pecunia data fuisset, intacta manere præcepit. His ita patratis non quasi vllo dolore commotus, vel quicquam mali Saxoniæ cogitans, Martio mense nondum peracto, Saxoniam reliquit, & ad habitatores Rheni, cæterarumque Franciæ partium male læta mente transiuit. Fertur vero, a finibus nostris discedens, cum iuramento dixisse; *Quod nunquam vellet in Saxoniam amplius redire, nisi prius eam virtutem contraxisset, quo posset in Saxonia facere, quicquid sibi libuisset.*

Congregatis itaque illarum partium Principibus, nunc singulis, nunc vniuersis humiliter se prosternens, querimoniam fecit, dicens. Quod priores suæ expulsionis iniuriæ sibi nunc leues essent, istas sibi magnas & insanabiles videri, in prioribus se cum suis Principibus fuisse despectum, in istis vero suo suorumque despectui coniunctum esse cœlestis militiæ, & (quod his maius esset) maiestatis diuinæ contemptum. Nam narrauit eis lacrymans, quod dum ipsorum consiliis contra suam voluntatem cedens, Saxonibus suum castellum regali sumtu constructum traderet demoliendum, illi non p. 112.
solum quod eis permissum erat, illud inhumano more destruerent, sed insuper monasterium Deo sanctisque consecratum, paganis omnibus crudeliores funditus diruerent; campanas, calices, & cætera ad honorem Dei collecta, velut profana confringerent, vel hostili prædatione diriperent; fratrem filiumque suum, vtrumque prolem regiam, miserabiliter e sepulcris eiectos in ventum membratim dispergerent, & (quod his omnibus magis esset nefandum) Sanctorum reliquias ab altaribus sacris execrandis manibus erutas, velut immunditias quasdam per profana loca dissiparent. His omnibus non sine largo fletu peroratis, singulorum pedes osculans orauit, vt si non suam vindicare curarent iniuriam, saltem contumeliam Deo Deique sanctis illatam remanere non paterentur inultam. Ait Saxones non dicendos esse Christianos, qui cum supra dicta scelera in domo Christi facerent, se Christum nec amare, nec timere monstrarent. Illos vero debere per hoc esse se Christi fideles ostendere, si zelo Christi feruentes, eius iniurias non dubitarent ipso adiuuante vindicare. Has querimonias & supplicationes, dum quoties fieret Principum conuentus repeteret, annus integer euoluitur, ante quam sua voluntas, vt in Saxoniam ducere posset exercitum, compleretur. Namque omnes, qui miserias miserabiles, quas intulerat Saxoniæ, sciebant. Quum omne bellum res sit aspera, nec huius belli pateret satis idonea causa, ad differendum hoc bellum quaslibet occasiones quærebant; Quod nisi Rodolfum Ducem Sueuorum, quando cum Rege fœdus inibant (vt supra dictum est) Saxones offendissent, adhuc forsitan Rex copias contra Saxoniam non haberet. Ille enim a Saxonibus, quorum confidebat auxilio, deceptus, Regi quomodo poterat reconciliatur, & ei pri-

primus se cum suis omnibus Saxones hostiliter inuasurum pollicetur. Sed hoc (vt dixi) post annum fiet integrum.

Interea missis vero in omnes circumquaque gentes legatis, donando, maiora promittendo, cunctos (si posset) homines Saxonibus voluit hostes efficere, quod non tam eos suæ potestati (quæ leuiter fieret sine bello) subiicere, quam funditus ab hominum numero quærebat adimere. Duci Boemorum Wrotizlao Misnam ciuitatem cum omnibus ad eam pertinentibus, promisit, & sic eum, vt suis partibus adiutor esset, asciuit. Luiticensibus paganis crudelitatis, quam semper in Saxones habuerant, frena laxauit, & quantum Saxoniæ suis finibus possent adiungere, concessit. Illi vero dixerunt, se Saxones multis bellorum tempestatibus expertos agnouisse, & se raro vel nunquam de bellis eorum gauisos fuisse: sibi suam terram sufficere, seque, si suos terminos defendere valeant, contentos esse. Regem Danorum promissionis iuramento confirmatæ commemorat, seque illi daturum cuncta, quæ sit pollicitus, affirmat. Philippum Latinæ Franciæ * rectorem multis pollicitationibus sollicitat, vt antiquæ memor amicitiæ sibi, quandocunque vocatus fuerit, in auxilium veniat. Sed ille similiter a suis accusatus, & pene paterno solio depositus, vix suum honorem, cui adhuc hærebat, se dixit retinere: nedum illi suum, a quo penitus ceciderat, tentaret reponere. Willehalmum gentis Anglicæ Regem hac conditione suum vocauit in auxilium, vt ei vicem redderet æquam, si se vnquam haberet necessarium. Ille vero respondit, se terram illam bellorum violentia peruasisse, & ideo si reliquerit eam, ne posthac recipiatur in ea formidare. Willehalmum Ducem Pictauorum, matris suæ germanum, sororis suæ filio rogauit misereri, sibique ferre auxilium, quo posset in regnum patris sui, quo careret, iniuste restitui. At ille tantas Francigenarum Normannorum, vel Aquitanorum virtutes inter se & illum esse respondit, vt nullo ingenio per tantam fortitudinem cum exercitu transire potuisset.

His omnibus præter Boemos fraudatus, cum de gentibus exteris vires satis magnas contra Saxones non haberet, pessimum (quod optime sciebat) consilium inuenit, vt Saxoniam diuideret, & Saxonibus contra Saxones pugnaret, vt quælibet pars victa iaceret, ipse victor exultans triumpharet. Principes igitur Saxoniæ sigillatim iubet ad se venire, causam fingens aliquam grandem, quam dicebat eorum consilio se velle terminare. Illi nil dubitantes quo sunt vocati venerunt, quo nec venire cessarent, si nullius causæ interpositione simplici præcepto Regem adire iussi essent. Sed venientes singulos primum blandus accipiebat, quumque iam secum aliquandiu starent, animum suum eis aperuit, & eos, vt se ad opprimendam Saxoniam pro viribus suis adiuuarent, & hoc ipsum nulli proderent, iurare cogebat, quod nisi statim facerent, ab eo recedere non volebant. Inde factum est, vt in nostra parte pater, in aduersa filius esset; hinc frater vnus, illinc frater alius. Multi etiam de maioribus, qui bona in vtrisque regionibus habebant, vt vtraque seruarent, sponte sua hic relicto filio seu fratre ad Regem transibant, vel ipsi hic remanentes fratres vel filios ad Regem transmittebant. Plerosque militaris ordinis ad se eodem modo vocabat, & prout cuiusque animum cognoscebat, minis siue promissionibus ad bellum ciuile sollicitabat. Etiam famulos ad se vocatos non dedignatur orare, vt vel interficiendo vel deserendo dominos, mererentur libertate donari, vel etiam domini dominorum suorum fieri. Sed hæc omnia occulta erant adhuc. Quod si quis ei suum iurabat adiutorium, iurare cogebatur eiusdem fidele silentium.

p. 113.

Quid dicam, quod episcopis, quos in suas partes trahere non poterat, huiusmodi dona mittebat, quibus illis episcopatum pariter & vitam adimeret, quatenus his per-

 sonis

* intelligitur Gallia. Impp. enim Germanici se æque Reges Francorum vocabant, scilicet Orientalium. Sic Otto M. in priuilegio Monasterio Laurishamensi a. 963. concesso, dicitur: Otto Dei gratia, Rex Francorum & Longobardorum ac Patritius Romanorum. Reliqui etiam Impp. eodem titulo fuerunt vsi. Vid. Lupoldus de Babenburg *de Iur. regni & Imperii Romani c. V. p. 58.*

ſonis daret epiſcopatum, quæ ſuæ voluntati præberent ad omnia conſenſum. Per quendam fallacem monachum Wernero Magdeburgenſi Archiepiſcopo puluerem pigmentarium munus egregium miſit, quem contra multas ægritudines ſalubrem ſibi ab Italia a matre ſua transmiſſum eſſe mandauit. Cuius partem cruſtæ panis inſertam catulo dari præcepit, eumque ſine mora mori vidimus; & quod epiſcopus talem medicinam non guſtauerat, lætati ſumus.

Sed poſtquam hæc omnia famæ loquacitas per Saxoniam cœpit prædicare, & mala futura eodem, quo poſtea veniebant, ordine prædicere, plebs quidem (quæ cauſas neſcit penſare) lætatur, & omnes, qui ſuas terras inuaſerint, impetu primo proſternere minatur; at nobilitas magnis anguſtiis afficitur, dum robur Regis prævalidum, ſuumque perexiguum ſubtili rationis examine metitur. Illinc namque venturos ad pugnam Francos, vtrumque littus Rheni tenentes, Sueuos, Bauaros, Lotharingos, & Boemos aſpiciunt; Hinc vero non niſi Saxoniæ vix tertiam partem inueniunt, quod omnes Weſtphali, & omnes circa Miſnam habitantes Regis auro corrupti a nobis defeceruut. Ipſa quoque pars tertia vix ſecum fida manebat, quod ſingulos in ea regia promiſſa aſſidue ſollicitabant. Omnes etiam epiſcopi præter quatuor, Halberſtadenſem, Magdeburgenſem, Merſeburgenſem, Pathabrunenſem, aut aperte ad Regem tranſierunt, aut animo nutanti nobiſcum ſteterunt, vt in quamcunque partem res proſpere cederent, illic ſecuri declinare potuiſſent.

Eodem tempore multa per Saxoniam ſigna fieri vidimus, ex quibus mala, quæ poſt venerunt, præſcire potuimus. Quod enim in Magdeburgenſi prato vidimus ceruos * tam acriter inter ſe pugnantes, vt alii alios iacere dimitterent exanimes, narrare ſuperſedeo, quod ſacratiora non minus futurorum præſagia narranda habeo. Epiſcoporum noſtrorum virgæ paſtorales aëre ſereno in capellis ita madeſcebant, vt aqua ſua manum ſuam implerent, ſi quis eas accipiebat. In Stidaraburg erat lignea Chriſti in cruce pendentis imago, quæ eodem tempore tanto ſudoris in æſtiuis diebus manabat fluuio, vt nec mappulis terſa ſudare quieſceret, & vaſcula nonnulla ſuſcepto ſudore impleret. Werinherus Merſeburgenſis Epiſcopus, dum ſacra Miſſarum ſolennia celebraret, & more ſolito ſanguini dominico partem corporis Chriſti imponeret, fundum calicis pars illa petebat, ac ſi caro Chriſti in plumbum verſa fuiſſet. Quidam presbyter in epiſcopatu Magdeburgenſi in villa Weddinge, in neutra parte conuerſationis egregius, qui nec vitiorum labe, nec virtutum laude clareret, eximius, dum in ſacramentorum confectione veniſſet ad communionem, calice leuato, vidit vinum non ſolum ſpiritualiter, ſed viſibiliter in ſanguinem conuerſum; cuius rubore pariter & denſitate perterritus, nihil inde ſumere præſumpſit, ſed in Magdeburg ciuitatem, vbi adhuc venerabiliter ſeruatur, cum magno timore portauit. Quæ omnia, quid ſignificaſſe putemus, niſi laborem, quem poſt experti ſumus.

Ergo quum Regis ira longitudine temporis in nos nimis accenſa diutius latere non poſſet, certiſque ſignis, quæ mala nobis cogitabat facere, pateret; tunc Principes noſtri ſinguli & vniuerſi pariter legationes aſſiduas nunc cum literis, nunc ſine literis ipſi Regi fecerunt, quibus hoc ſolum ab eo multa ſupplicatione petierunt, vt cœtu Principum ſuorum collecto ſe coram eis aut culpabiles oſtenderet, & conuictos eorum iudicio puniret, aut ipſi ſuam innocentiam iudicio quolibet oſtenderent, & in eius gratia, ſicut hactenus erant, permanerent. Verum quum ab eo nullum pietatis p. 114. reſponſum accepiſſent, & eum de ſua tantum perditione modis omnibus tractare cognouiſſent, ad eos, qui cum eo Principes erant, legationes dirigunt, & eos, vt animum Regis ſibi placare velint, humiliter petunt. Ex quibus vnam, quam Magdeburgenſis Archiepiſcopus Moguntino miſit Archiepiſcopo, placuit epiſtolam ſupponere, vt ex hac omnes alias, quod omnes vnius modi erant, quilibet poſſit agnoſcere.

Domino Sigefrido Chriſti ſanctiſſimo ſacerdoti, Werinherus licet indignus ſanctæ Magdeburgenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus, & cum eo omnes Saxoniæ Præſules, Duces & Comites, & vniuerſi ſimul clerici & laici, magni vel parui, orationem deuotam pariter, & ſeruitutem ſubiectam. Multiplices & magnæ tribulationes, quæ nos noſtris peccatis exigentibus

* In priori editione legebatur *cornos*, ſed ex MS. reſtituimus *ceruos*.

gentibus, inremediabiliter (niſi pietas diuina ſubuenerit) affligunt, omnium qui vel Deum timent, vel ſe homines eſſe cognoſcunt, miſericordiam ſuppliciter quærere nos compellunt. Vnde quod veſtram excellentiam Deum timere pariter & amare cognoſcimus, ſpecialiter ad almitatis veſtræ miſericordiam confugimus, humiliter orantes, vt pro ipſo Dei timore cauſam noſtram iuſte penſetis, & ſi iuſta fuerit inuenta, miſericordiæ veſtræ nobis auxilium ipſius amore iuſtitiæ (quæ Chriſtus eſt) tribuatis. Dominus noſter Rex, poſtquam factus adoleſcens, abiecto Principum ſuorum conſilio ſui iuris eſſe cœpit, & eorum, qui nec æquum nec bonum conſiderant, magiſterio ſe ſubdidit, ſemper nos inſolito more quærebat opprimere, bona noſtra nobis eripere, ſuisque familiaribus ea concedere, non ob aliam culpam, niſi quod illi domi parum vel nihil habebant, & terram noſtram fructuoſam videbant: Itaque munitiora noſtræ regionis loca fortiſſimis caſtellis occupauit, in quibus armatos nou paucos conſtituit, qui nos aut ſeruiliter ſibi ſeruire compellerent, aut libertatem defendere volentes occiderent. Vbi quanta pericula, quantas contumelias, quanta damna in noſtris corporibus, in noſtris vxoribus, in noſtris poſſesſionibus paſſi ſumus, & qualiter inde nos ad tempus miſericordia Dei liberauit, quod vobis notum eſſe credimus, prætérimus. Poſtquam vero tempeſtate tanta miſericordia Dei ſedata pacem & gratiam ſuam nobis reddidit, nihil nos ſcimus contra eum feciſſe, vnde merito debeat in nos recidiua bella mouere. Prædia quæ quærebantur ablata, legatis ipſius reddimus, donec ipſi legati dixerunt: nihil eſſe reliquum, quod reddere deberemus. Caſtella vel cæteras munitiones, quas in noſtris partibus deſtrui præcepit, omnes confregimus, niſi quas ipſe nobis nolentibus ſtare permiſit. De monaſterio ſuo deſtructo, vel de ſepulcris filii vel fratris ſui violatis, & oſſibus eorum diſiectis, cum qualiter factum ſit audieritis, quod nos ſumus innocentes agnoſcetis. Ipſius caſtelli, vbi hæc acta ſunt, deſtructionem nulli noſtrum credere voluit, ſed hanc operam ſuis famulis & familiaribus iniunxit: qui negligentes & pigri, quo citius quod erant iuſſi peragerent, omnes ruſticos, qui in illa vicinia erant, conuenire fecerunt, & eis demoliendi caſtelli poteſtatem dederunt. Ruſtici vero, ſicut ruſtici imperiti, & ab eodem caſtello multa mala perpeſſi, cum nullus adeſſet qui caſtigaret, nihil in ipſo voluere relinqui, quo iterum deberet reuocari. Poſtea ſæpius domino noſtro Regi legationem ſicut humiles ſerui cum multa ſupplicatione miſimus, vt ſi quid in illa vel qualibet cauſa contra eum feciſſe videremur, Principum ſuorum iudicio vel negando vel emendando ſatisfaceremus. Quam legationem quod ahhuc vt accipere vellet, nullius auxilio obtinere potuimus; veſtræ ſanctitati ſimul omnes pedibus veſtris aduoluti ſupplicamus, vt nobis iram domini noſtri Regis mitigare velitis, eique ſuadere, vt quod vni faceret homini, facere dignetur vniuerſæ genti: ſcil. ne prius nos furore bellico deuaſtare quærat, quam nos coram Principibus ſuis criminoſos, & crimen emendare nolentes oſtendat. Securitatem quam vos & alii Principes eius iuſſeritis, a nobis accipiat, vt ad nos ſine bello veniat, & veſtro nos iudicio vel puniat, ſi meruimus, vel in pace cum gratia ſua dimittat. Si innocentes inuenti fuerimus. Sin hoc voluerit, in qualibet regni ſui parte Principes ſuos conuenire iubeat, at quotcunque ex nobis adeſſe voluerit, eis eundi redeundi ſecuritatem tribuat, & quicquid vos iudicaueritis de nobis faciendum, faciat. Hoc igitur domino noſtro ſuggerite, & ei pro Dei amore ſuadete, vt nos homines eſſe cogitet, ne ad periculum animæ ſuæ nos innocentes perdere deſideret. Si veſtra ſublimitas pigra, vel minus pia in his agendis fuerit, diſtrictum Dei iudicium noſtras animas a vobis exigere habebit. Quod ſi veſtrum pium conſilium Rex forſitan audire noluerit, rogamus vos & obſecramus, vt ſaltem vos & veſtros inſtrumentum ſui furoris habere non poſſit: ne dum furori eius miniſtratis, vita veſtræ & animæ periculum incurratis. Vale.

Eundem ſenſum contenentes vel literis vel verbis legationes cunctis ex illa par-
te Principibus ſinguli Principes noſtri miſerunt, & tandem a Rege vix, magis impor-
tunitate deuicto, quam pietate mollito reſponſum hoc acceperunt: *Quod hoc ſolo
modo ſuam gratiam habere poſſent, ſi ſe ſuamque libertatem, & omnia quæ poſſidebant,*
p. 115. *poteſtati regiæ ſine omni conditione tradere voluiſſent.* Quod facere renuebant, quod
nullius eum pietatis eſſe ſæpe experti fuerant.

Anno igitur & amplius, poſtquam de Saxonia Rex abiit, euoluto, quum Rex eſ-

ſet

ſet Moguntiæ, in Dominicæ Reſurrectionis feſto Saxonum nuntius illuc cum literis venit, quas Vdoni Treuirenſi Archiepiſcopo, qui miſſas eo die celebrabat, quum ſtans in pulpito faceret populo ſermonem, porrexit, & vt eas omni populo recitaret,& exponeret ex omnium perſona Saxonum, pro Dei amore rogauit. Quod quum Rex fieri prohiberet, nuntius ipſe literarum ſenſum cuncto populo breui ſermone fidenter expoſuit, & omnes qui Deum timerent, ne Saxoniam, priusquam de aliquo crimine conuicta fuiſſet, armis inuadere vellent, verbis omnium Saxonum poſtulauit. Sed Dux Sueuorum Rudolfus, fœderis a Saxonibus cum Rege ſubito compoſiti non oblitus, Regem quatenus iniuriam cum Deo, tum ſibi ſuisque Principibus vniuerſis contumelioſe factam non ſine vindicta dimitteret,inſtigauit,& ei ſe cum tota virtute quam poſſet habere, promiſit. Idem cæteri Principes vniuerſi fecerunt, aliqui quidem multis promiſſionibus allecti, plures autem vicinæ mortis neceſſitate, quam vitare non poterant, adducti.

Lamb. Schafn. 1075.

Quod vbi Saxonibus eſt auditum, tunc frequentes Regi cunctisque primatibus legationes miſerunt, obſecrantes, vt ſe cum ferro nollent innocentes inuadere: quod ſi in aliquo rei maieſtatis regiæ oſtenderentur, ad ipſorum arbitrium parati eſſent pœnas dare. Tunc Rex Archiepiſcopo Magdeburgenſi cum quibusdam aliis ſuam gratiam mandauit, ſibique a ſuis amicis eſſe conſultum, ne totam gentem ſine culpa deleret, innotuit, quorum conſilium ſe velle dixit audire, ſi iſti vellent a ſuis inimicis diſcedere, ſibique Burchardum Halberſtadenſem Epiſcopum, Ottonem Ducem, Fridericum præfectum Palatii, cum cæteris quos adhuc quæreret, traderet. Cui legationi, cum conſenſu ipſorum qui poſcebantur, eſt reſponſum, vt ipſi ei hac conditione præſentarentur, quatenus ſub vtrorumque Principum iudicio ſtarent, vt eos illorum ſententia vel conuictos damnaret, vel innoxios Regis gratiæ cum tota Saxonum gente conciliaret. Sed Wilhelmus Rex agnomine, & Frithericus de monte, quum viderent aperte iam bellum cœpiſſe, Sacramenti quod cum cæteris Saxonibus fecerant obliti, multarumque calamitatum quas ipſi fuerant paſſi, nec non quod ipſi cauſa principalis erant incipiendi belli patriam infideles deſeruerunt, & infideliores ad hoſtem patriæ Regem noctu transfugerunt. Nam poſtea nec ciues nec hoſtes eis fidem habebant, & apud vtrosque viles & infideles, deſpecti & miſeri erant.

Lamb. Schafn. Mar. Scotus. Chron. Saxo 1075, *Aut* vitæ Henrici lib. 2, *Auent.* A. Boi. lib. 5. c. 13. n. 22.

Ergo Rex cum toto quem poterat habere exercitu, iuxta Beringa venit, ibique poſitis caſtris conſedit, at ex alia parte Saxones circa Nechilſtedi ſua caſtra locant, & dum Rex eos ad concilium vocet, expectant. Quumque verba quibus ſuos accuſatos volebant expurgare diſponerent, aderat nuntius Regis, qui Regem cum Saxonibus non verbis, ſed ferro diſputare velle dicebat, & huic diſceptationi diem craſtinum determinabat. Nondum bene nuntius ille verba finierat, quum veniens alter, Regem cum toto exercitu aduentare dicebat. Quod primo non credentes, vbi nimis verum eſſe cognoſcunt, quod nec conſilii locus erat ineundi, nec exercitus ad prælium ordinandi, quod ex improuiſo deprenſi ſolent facere, pauci quibus vel animus, vel arma fuerant in promptu fortiter ibant ad pugnam, plures vero, quibus longe vel animus vel arma erant, vertuntur in fugam. Verum ipſi pauci,qui ad prælium perſtiterunt, bene quantum poterant vel ſuam, vel illorum qui fugerant vicem peregerunt. Nam niſi Deus ibi ſuperbiam noſtram humiliare decreuiſſet, pauciſſimi noſtri totum exercitum illum in fugam vertiſſent: Poſtremi enim illorum neſcientes, quod noſtrorum pars maior fugæ ſe dediſſet, cœperunt etiam ipſi fugæ præſidia quærere, & niſi illi noſtrorum fugam prius agnouiſſent, fugiendo nobis victoriam reliquiſſent. Quem cui belli caſus daret occidere, nec ipſis qui occidebant dabatur agnoſcere, quod tanta pulueris facta commotio, vt cuiquam vix inter ciuem & hoſtem poſſet eſſe diſcretio. Hoc tamen comperimus, quod Vdo noſter Marchio conſobrinum ſuum Rodolfum Ducem gladio fortiter percuſſit in faciem, & niſi naſus galeæ dependens fideliter defenderet partem capitis eius ſuperiorem penitus abſcidiſſet, fratres in illo prælio fuere diuerſi, patres contra filios; nec non & alii affectus erant contra ſe diuiſi. Sed ſi quis ſcelus in ſuo propinquo faceret, a nemine poterat ſciri, ſæuis-

p.116. sæuissimum quidem fuit illud prælium, sed breuissimo tempore peractum. Nam nostri numero quam pauci, sed virtute multi (ipsi enim hostes nunquam tantos ictus gladiorum se fatebantur audisse) postquam se a suis desertos esse viderunt, & ipsi multos occidendo fatigati fuerunt, ex paucis pauciores, paulatim se a periculo subtraxerunt, Regique victoriæ quidem gloriam, sed cum multa suorum ruina reliquerunt. Nam cum nostris ex partibus, ex summis Principibus Geuehardus Comes, ex mediis vero Folcmarus, & Suidgerus cecidissent, ex illa parte iacuerunt octo primates, non minus ipso Rege nobiles. Hoc prælium primum factum est anno Domini MLXXV. Idus Iunii. fer. III. 1075.

Ergo Rex adepta cum multo suorum cruore victoria, aliquot dies intra sua castra manebat, donec eos quos de suis metus dispersérat, recollegit, & mortuos suos vel sepeliri vel in patriam sepeliendos fecit deportari. Deinde Saxoniam nimis lætus intrauit, quam sic prostratam vt vlterius non resurgeret, æstimauit. Obuia quoque prædando diripuit, aut incendio consumpsit. Si pagani nos ita vicissent, non maiorem in victos crudelitatem exercerent, fœminis nil profuit in ecclesias fugisse, vel illuc suas res comportasse. Nam viri per siluas diffugerant, vel vbicunque spem salutis inuenire latendo potuerant, fœminas in ipsis Ecclesiis, etiam si fugissent, ad altare, corrumpebant, suaque libidine barbaro more completa fœminas cum Ecclesiis comburebant. Principes vero nostri diuersas munitiones intrauerunt, & inde legationes Regis Principibus obuiam miserunt, obsecrantes vt vel nunc Deo de sua gloria gratias agerent, & fratribus suis in Christo, pro Christi nomine, vel victis parcerent. Quarum legationum quasdam supponere complacuit, vt ex his lector cæteras, quod omnes eundem sensum habeant, agnoscere possit.

Sigifrido Moguntino & Albero Wirceburgensi præsulibus Sanctissimis Werinherus solo nomine Magdeburgensis Episcopus, quicquid humilius potest & deuotius. Quia vos duos duorum præceptorum Dei flamma plus aliis feruere non dubito, specialiter ad vos duos supplex confugio, rogans & obsecrans, vt in hoc perfectam Dei caritatem, sicut confido vos habere, probetis, vt in miseros fratres misericordiæ viscera misericorditer habeatis. Cogitate quod, sicut vos melius quam ego nouistis, quicquid alicui gratia diuina largitur, hoc ei vice talenti, de quo rationem venturo iudici reddat, imputatur.

Itaque quod vobis familiaritatem coram Domino nostro Rege, Regis cœlestis misericordia voluit concedere, sic ipsam familiaritatem facite cunctis, qui vestro indigent auxilio, prodesse, vt & omnis qui vestro subleuatus fuerit auxilio, de vestra felicitate gaudeat, & ipse Deus æternam mercedem vobis pro lucro talenti tribuat. Inprimis igitur meam causam cum Domino nostro dignetur misericordia vestra misericorditer tractare, scilicet quod semper volui & volo pro viribus meis & vltra vires eius honori seruire. Quod si me forte maiestas eius accusat, quod nuper quasi pugnaturus cum eo venerim: Hoc quod ipsa veritas (quæ Christus est) nouit verum esse, respondete, me nulla pugnandi causa venisse, sed ob hoc solum, sicut coram legatis eius fuerat constitutum, vt eos quos in nostris partibus suos vocauerat inimicos, volentes siue nolentes ei præsentarem, quatenus vestro aliorumque Principum iudicio vel in crimine deprehensi iusto supplicio subiacerent, vel innocentes inuenti, vobis intercedentibus gratiam eius reciperent, Quorum causam quod non dignatus est accipere, quid me nisi (sicut feci) decebat abscedere? si alias mihi quaslibet culpas imponet, ne longum faciam, vestram aliorumque eiusdem ordinis virorum patiar sententiam. Deinde domino nostro Regi dignetur almitas vestra suggerere, vt recordetur, se cœlestis Regis vicem simul & nomen habere, qui dicit se misericordiam magis velle, quam sacrificium: & qui venit non vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Quatenus Deum sic recogitans eum cuius nomen habet, actibus studet imitari, mereatur in regno cœlesti beatitudinis gloria æternæ coronari. Per totum fere annum literis aliisque legationibus nostris, omnes fere Principes regni suppliciter adiuimus, & vt nobis copiam coram veniendi acquirerent orauimus, quatenus eorum iudicio vel noxii damnaremur vel innocentes solueremur. Quod quia nunquam impetrare potuimus, iterum vos & omnes Dei fideles suppliciter oramus, vt saltem nunc postquam iram suam nostro cruore satia-

satiauit, postquam Deus illi (sicut oportebat) honorem donauit, furorem deponat, Deo gloriam reddat, & quod ante sanguinem effusum fecisse poterat, nunc tanto sanguine fuso faciat. Det nobis locum, vbi vobiscum, & cum Rodolfo, Berchtaldo, Godefrido Ducibus conuenire possimus, & in quacunque re vobis culpabiles esse videbimur, omni voluntate no- p. 117. *stra deposita vestræ prudentiæ iudicium volentes patiemur. Nulla fuit vnquam in quolibet pagano tanta crudelitas, vt quos sine omni labore vel periculo, sine damnatione subdere potuisset, non sine suo suorumque periculo sibi subiicere vellet. Quod si nostrum sanguinem, dum nihil eius supersit, laborat effundere, cogitet hoc non facile fieri posse, sine suorum aliqua commixtione.*

Itaque si nobis nullam misericordiam facere disponit, saltem suorum manibus & gladiis parcere velit. Hæc igitur & si qua potueritis aptiora, Domino nostro suggerite, eique vt Deum timeat, populumque (cui rector est datus) non perdat, sed custodiat, suadete, vt & ille si vos audierit, & vos si bene suaseritis, æternam mercedem recipiatis.

Dominis & sacerdotibus sanctis, cæterisque viris eiusdem virtutis & ordinis W. plenus omni miseria, æterna participari misericordia. Quamuis omnes supplicationes, quas vestræ paternitati verbis vel literis feci, nihil adhuc mihi videam profuisse, tamen iterum *vestræ paternitati verbis vel literis feci, nihil adhuc mihi videam profuisse, tamen iterum* *vestræ pietati non cesso supplicare, vt si vos nec mea innocentis calamitas, nec quæ vel nocentibus solet misereri, flectit vlla pietas, saltem vos tædio suo mea vincat importunitas. Per omnipotentis igitur Dei clementiam vos rogo pariter & moneo, Præsules sanctissimi, vt in me vos ipsos considerare dignemini, & me non solum in nullo crimine conuictum, sed nec de vllo crimine compellatum condemnari ne patiamini.*

Culpa mihi prius imponatur, defensionis mihi locus donetur, vbi vel nocens vestro iudicio dignum cogar subire supplicium, vel innocens vestrum sub gratia Domini nostri merear habere consortium. Quis enim fuit vnquam iuste prius damnatus, quam de aliquo crimine fuisset accusatus? Nondum mihi cognoui culpam quamlibet imponi, & iam quasi criminum plurimorum conuictus pœnas sæuissimas dedi.

Quod si me quisquam Domino meo fuisse vel esse perfidum criminatur, non minus quam qui dixit Domino, Dæmonium habes, mentitur. Hæc igitur cum Domino nostro clementer tractate, & vt se Regem esse cogitet suadete, & vnde Rex sit appellatus edocete. Vestra quoque sapientia dignetur secum pensare, cuius vel quanti criminis sit Ecclesiarum bona vastare, ipsas Ecclesias polluere, vel incendere, & si vllum vel magnum crimen esse videatur, in hoc vos Domino nostro fideles esse probate, vt dum eum ab iniusto reuocatis, eius animam ab incendio gehennæ liberetis, ne dum ille externa sanctorum bona iniuste deuastat, internis bonis sanctorum gratia priuatus, iuste careat. Recordetur etiam prouidentia vestra, quod mortem minatur Apostolus, non solum morte digna facientibus, sed etiam consentientibus.

Fridericus vero Monasterii præsul venerandus, quod de nostris partibus erat oriundus, & Magdaburgensis Ecclesiæ fuerat olim Canonicus, Archiepiscopo Magdeburgensi literas misit, quibus eum commouit, vt quocunque modo posset, pacem facere cum Rege satageret. Quibus literis has literas Magdaburgensis Archipræsul remisit:

Sacerdoti Dei F. sanctissimo, W. eo quod vocatur indignus, deuotos fraternæ seruitutis affectus. Quamuis eo mœrore quem noua tribulatio genuit, ita sim plenus, vt in penetrabilibus cordis mei nullus vlli gaudio possit inueniri locus, consolationis tamen vestræ literas vt accepi, non parum lacrymas mœroris repressi, quod nonnullum lenimen dolorum habeo, quum vel vnum fratrem fraterno dolore dolere video.

Tunc autem solido gaudio gauderem, si vos sicut tribulationem quam sumus experti, sic innocentiam nostram considerare viderem, vel si consilium quod mihi de facienda pace datis, vt ipsa re fieret, adiuuare possetis. Vt enim a Rege nostro, cunctisque regni Principibus, maximeque ab Episcopis nostris confratribus igni ferroque terra nostra vastaretur,

quod crimen nostrum tale præcessit? vel si vllum fuit, in quo concilio sacerdotum, in quo palatio Principum declaratum patuit? quando vocati ad satisfactionem venire contempsimus? a quibus accusati & conuicti sumus? Immo postquam Domini nostri Regis iram, licet sine causa, in nos exarsisse cognouimus, singulos Principes, sacerdotes & Laicos scriptis & dictis suppliciter orauimus, vt coram veniendi copiam nobis impetrarent, quatenus aut criminosi ipsorum iudicio damnaremur, aut sine crimine cum pace & gratia Domini nostri dimitteremur. Quod quum nobis nihil prodesse videremus, ipsi Domino nostro legationem sicut humiles serui sæpe fecimus, supplicantes vt nos vel in crimine deprehensos iudicio Principum palam damnaret, vel sine crimine repertos gratiæ suæ serenitate donaret. Hac igitur de culpa terram nostram sæuus vastator inuasit, & igni ferroque pene desertam reddidit. Quod si soli Laici in illo exercitu fuissent, forsitan Ecclesiis & Ecclesiasticis rebus pepercissent. Nunc vero quod quamplurimi sacerdotes aderant, nulli sacræ rei parcebant, sed Ecclesias, quas vel ipsi vel fratres eorum consecrauerant, igne nefario succendi videbant, nec contradicebant. Quid igitur tunc laici facerent, quum Episcopos vt talia fierent, consentire vel etiam instigare viderent. Sed vt hæc gesta sint, quamuis ante simus vltra modum puniti, quam aliquo modo in culpa qualibet inuenti, quamuis ab illis simus cæde & incendio sine culpa vastati, a quibus nos oporteret vel in aperto crimine defendi: tamen de facienda pace consilio vestræ pietatis acquiescimus, si eam fieri posse sine maiori damno nostro viderimus. Illarum partium Principes in aliquem locum, quo nos tuti possimus occurrere, veniant, nosque sua sapientia quid nunc acturi simus edoceant, quod quicquid eis placuerit, dum modo nobis vel posteris nostris non noceat, noster consensus concorditer implebit. Quod si paternitas vestra suscipiens hanc operam opere complebit, cum cœlesti præmio nos omnes fideles semper amicos habebit.

p. 118

Ipso tempore Deus omnipotens vrbi Magdeburgensi per sanctorum merita, qui ibi plures habentur, magnam misericordiam ostendit, & ipsam vrbem, totumque illud Episcopium a crudeli Regis inuasione ita mirabiliter defendit, vt nulli, qui hoc cognouit, liceat dubitare, ipsorum meritis Sanctorum, tunc illam ciuitatem incolumem permansisse. Nam cuidam ancillæ Dei ante prælium per visionem fuerat reuelatum, si caput S. Sebastiani, quod in eadem ciuitate cum multa veneratione habetur, circa terminos Episcopii fuisset portatum, eosdem terminos nullus possit intrare hostium. Quod quum ipsa Meinfrido eiusdem vrbis Præfecto, & Præfectus, antequam exirent ad bellum, nobis audientibus archipræsuli nostro retulisset; peracto iam prælio, caput ipsum omnes terminos nostros, antequam Rex veniret, circuire fecimus, & ita esse, sicut ancilla Dei prædixerat, ex ipso rerum euentu comperimus. Nam vbicunque Rex ad ipsos terminos venit, diuino nutu perterritus, rediens nusquam illud Episcopium intrauit.

Sed quum Rex exercitu comitante venisset Goslariam, ibique a quibusdam nostris Episcopis triumphali susceptus esset gloria, ab amicis suis, quid sibi foret agendum quæsiuit, & vix quod sibi vtile esset inuenire potuit. Nam consilium, quod ei dederunt pene omnes, vt Deo de victoria sua gratiam ageret, & Saxones in pacem & gratiam suam sicut Rex Christianus reciperet, non accepit: Quod vero ipse solus volebat, vt statim cunctos suæ seruituti subiiceret, ad præsens implere non potuit. Nam nec Principes omnes capere valebat, quod per diuersa dispersi fuerant, nec diu cum exercitu in hac terra manere potuit, quod fames in illo anno nobis tunc vtilis fuerat, & Iulius mensis fruges adhuc maturas non exhibebat, nec vero tutum putabat fine exercitu tunc in Saxonia remanere. Abiit ergo cum toto exercitu, & Saxoniam (sicut prius) habuit in incerto. Nam postquam recessit, Saxones iterum congregantur, Deumque quod eos misericorditer castigans non penitus opprimi permiserit, humili deuotione collaudant, & se inuicem quatenus vnanimiter pro sua libertate tota virtute pugnent, adhortantur: Deique misericordiam non ex toto sibi sublatam inde coniectant, quod quasi paterna pietate flagellati, ad recipiendam virtutem discessu Regis opportunum tempus acceperant.

Interea

Interea Rex totum exercitum iterum congregabat, vt Octobri mense Saxoniam ingressus, fruges, quas Iulio mense multas in agris viderat, aut vtendo aut comburendo consumeret, populumque totum vel rebellem gladio deuorandum daret, vel humilem perpetuo seruituti subiiceret. E contra Saxones magno iam periculo facti prudentes, cum non minore venerunt exercitu, iam non, sicut antea fugaces terga daturi, sed fortiter pro libertate pugnaturi sua, ita vt eam vel Dei auxilio firmiter retinerent, vel cum vita simul amitterent. Ergo ambo exercitus in loco qui dicitur Euerha, conuenerunt, & a se non loco sed animo longe fuerunt, tamen exercitus Regis ad prælium non vt antea promptus erat, quod non (sicut audierat) imbelles esse Saxones expertus fuerat, & magna sibi pars de priori multitudine deerat. Nam Bertoldus & Rudolphus Duces, postquam a priori sunt prælio reuersi, diuina pietate compuncti quadragesimas publice ieiunarunt, & amplius se pro Rege contra Saxonum innocentiam p. 119. non esse pugnaturos fideliter Deo vouerunt. Tunc illi ad Saxones miserunt, & accepta dataque fide ad secretum consilium Principes ex vtraque parte conuenerunt. Ibi illi nostris in sua fide promiserunt, quod si se sponte tradendo Regi vellent honorem facere, & tota Saxonia quieta staret in pace, & ipsi nec in dura, nec in longa forent captiuitate. Fama quoque testante comperimus, quod Rex suis iurasset Principibus, vt si hoc ad honorem suum perficerent, in principio Nouemb. proximi, omnes ad sua cum pace & gratia dimitteret. Igitur omnes Episcopi nostri, Duces, Comites, cætterique maiores, manu fidei ab illis accepta Regiæ potestati se sponte tradiderunt, totumque populum suum valde tristem in patriam redire iusserunt.

Lamb. Schafn. Sig. Gembl. Albericus 1075.

Distributis ergo per custodias Principibus nostris, Rex omisso exercitu Saxoniam cum magna gloria ingreditur, & ab his qui domi erant cum maiore gloria suscipitur. Nam sperabant eum (sicut promiserat) cum pace & pietate venire, omnesque suas iniurias obliuioni perpetuæ tradere. At ille suæ promissionis oblitus, nec Deo pro victoria quam sic leuiter acceperat, dignas laudes humiliter reddidit, nec illam quam tunc habebat gloriam, vnquam se dispositurum credidit. Quod si Regi Regum se tunc humiliter substerneret, & in victos misericordiam Dei ostenderet, non solum quos vicerat, Saxones, sed omnes quibus imperabat gentes, timere se pariter & amare faceret, & ad illas etiam nationes, quæ sibi non subiacebant, gloriæ suæ famam cunctis laudandam transmitteret. Quia vero crudelitatis antiquæ non immemor, timeri tantum nec amari curabat, nec Saxones sibi fideles, nec alias sui regni nationes deuotas habebat, & ingentem apud exteras gentes laudem, quam posset, habere, perdebat. Amicis enim non minus quam hostibus crudelis fuit, nisi quod in amicos crudelitatem prius exercebat, vt hostes ex hoc cognoscerent, quid sibi futurum sperarent.

Erriberti denique Marchionis, qui Saxonibus nullum fecerat auxilium, sed Regi (vtpote valde propinquo genere) toto animo fauebat, possessiones prius inuadit, easque Otherico cuidam de suis consiliariis donauit. Hic Othericus de Godesheim oriundus fuit, & quod Dei timorem penitus abiecerat, Godeshetz agnomen habebat, quod vere ex odio Dei venerat, quod illi Regi familiariter adhærebat, Regisque mentem pro suo velle disponebat. Deinde nostrorum bona captiuorum, quæ ipsis manere debebant integra, si fides fuisset ei integra, suis parasitis largitur, & quæ suis Principibus in nos bona promisit cuncta mentitur. Tunc vrbes & castella, vel quascunque munitiones adhuc habebat Saxonia, suis sequacibus commendauit, & vt per totam regionem tyrannidem exercerent imperauit.

1076. Lamb. Schafn 1076.

Natalis Dominici festiuitatem, vbi MLXXVI. annus ab incarnatione Domini inchoatur, conuocatis ad se suarum partium Episcopis, animo non festiuo Goslariæ celebrauit, quod festum salutis humanæ principium, Ottonis occisione nefanda contaminare disposuit, quem Christus ad honorem suæ natiuitatis eadem gratia mirabiliter eripuit, qua ad liberandum genus humanum ipso tempore Deus homo fieri voluit. Nam ipsum Ducem Roperto Bauenbergensi Episcopo seruandum commiserat, & Episcopus eum in castello quodam dum ipse pergeret ad curtem regiam, militibus suis custodi-

stodiendum tradiderat. At Rex illuc Episcopo nesciente misit, Ducemque ad se duci præcepit, ita vt temporum vicibus mutatis per noctes irent, & per dies noctium vice quiescerent. Quumque in media nocte a quatuor armatis ipse inermis ductus Goslariam venisset, & illi per curtem ad syluam tendere voluissent, tunc primum intellexit, quod in sylua se occidere iussi fuissent. Igitur eos rogat, vt sibi ad monasterium orare liceat, quod ei quum fuisset negatum, subito vnius ipsorum gladium comprehendit per capulum, & cum ense nudo inuitis illis ad Episcopi sui custodis cubiculum peruenit, & cum magno strepitu Episcopo expergefacto, rem quæ secum agebatur innotuit, eumque vt se a furtiuæ casu mortis eriperet orauit. Quod quum per oppidum diuulgatum fuisset, Rex eum sicut voluerat, non præsumpsit perdere, sed eum libere per curiam quo vellet ire permisit. Sed ille (sicut erat vir in omnibus prudens) ad consilia Regis frequenter accessit, & sapientia sua breui tempore promeruit,
p.120 vt quicquid ad honorem Regis pertineret, eius consilio maxime Rex ipse disponeret. Denique quem nuper habebat hostem sæuissimum, eum nunc cœpit habere consiliatorem fidelissimum.

Nos autem vbi Principes illos, qui nostros habebant in custodia, Goslariæ esse comperimus, literas eis supplicationum, pro Principum nostrorum liberatione transmisimus, quæque ciuitas siue prouincia, pro sui Episcopi siue primatis ereptione. Ex quibus vnam tantum placuit epistolam subnectere:

Domino Vdoni ouium Christi sanctarum sanctissimo pastori, Clerus & populus Magdaburgensis Ecclesiæ deuotionem fidelissimam vtriusque hominis. Quod tanti viri notitiam familiariter & gratiam nulla nobis adhuc nostræ seruitutis exhibitione quæsiuimus, nosmet ipsos inter nos vehementer accusamus, & nulla nos seruitute nostra vobis vel notos esse factos eo magis erubescimus, quod non promeriti tanta pietatis vestræ solatia in multis nostris tribulationibus accepimus.

Ex omnibus enim tribulationibus, quas vel longus iam nos vsus ferre patienter edocuit, vel quas ipsa nouitas quo insolitas, eo nobis grauiores reddit, nulla nobis vnquam grauior incubuit, quam quod nostro Domino Archipræsule immo patre piissimo per tam longæ captiuitatis ærumnam carere contigit, His præcipue tempestuosis temporibus, in quibus nobis esset maxime necessarius. Sed quod sicut ex ipsius legatione cognouimus, multa vestræ pietatis humanitate fruitur, ita vt se non dolore captiuitatis affici, sed a labore, quo plurimo fatigatus erat, multa dulcedine vestra refici fateatur, omnium quas nos patimur afflictionum libenter obliti, dum caput nostrum gaudere cognoscimus, dolorem membrorum, vel si magnus sit, nullum putamus. Paternitatis igitur vestræ pedibus omnes vnanimiter deuoto corde prostrati, plurimas plurime referimus gratias vestræ pietati, quod dum hanc quæ maxime nos affligebat, curam misericordia vestra mitigastis, omnes alias solicitudines nos ventis in Ercium mare portandas tradere fecistis.

Quod si diuina fauente clementia solidum nobis hoc gaudium vestra paternitas effecerit, & ad sua citius redire Dominum nostrum suis suorumque supplicationibus adiuuerit, nunquam vos priora nobis beneficia præstitisse pœnitebit, dum & ipsum Dominum nostrum vobis amicum semper ad omnia paratissimum, nosque omnes non minus deuotos habebitis & subiectos, quam clerum siue populum proprium. Ad quod perficiendum si vestra sublimitas eo quo speramus studio voluerit eniti, sine multo labore credimus id posse fieri, quod hoc certum tenemus, quod ipse tenetur innocens captiuus, & sola suæ salus Ecclesiæ fuit ei causa traditionis suæ. Omnipotens igitur Deus diu vos in hac vita conseruet, Ecclesiæ suæ solatium, & post hanc vitam tribuat vobis sempiternum beatæ vitæ præmium, Vale.

Quum ergo Rex vrbes & omnes in Saxonia municiones suorum fidelium præsidiis occupasset, & nihil sibi quo minus in Saxonia faceret cuncta quæ vellet putaret obstare, transiuit a nobis in medio Quadragesimæ, obsides multos secum ducens, & apud nos qui tributa de regionibus nostris exigerent, relinquens. Quumque suos fines intrasset, & Duces eius cæterique qui fortiter in prælio pugnauerunt, dona triumphalia expectarent, ille munus quod fere cunctis suis fidelibus largiri solitus erat, etiam

nunc in præmio virtutis dare parabat, dolensque quod ex Principibus in prælio non ad votum suum cecidissent, vitam quam per ignauiam eos seruasse credebat, eis per sæuitiam auferre cupiebat. Nam vt solus omnium Dominus esset, nullum in regno suo Dominum viuere vellet. Itaque cum tribus fortissimis viris armatis quandam domum desertam medio noctis intrauit, & illuc vnum ex militibus Rodolphi Ducis secreto introduxit. Qui visis gladiis sibi timuit, quod quo effugeret non habuit. Sed quum Rex multis eum promissionibus oneraret, si Rodolphum Ducem vbi primum sibi daretur opportunitas, occideret, non amore promissorum, sed timore gladiorum præsentium hoc se facturum quasi lætus promisit, suamque promissionem iuramento confirmauit.

Mane autem facto, quum Dux de virtute & fide multum laudatus a Rege cum multa suauitate dimissus abiret, ille correptis armis velociter insequitur, & lancea protenta per mediam turbam festinans alto clamore se Ducem occidere minitatur. A militibus vero circundatus, & causam terroris interrogatus, totam seriem negotii, quod in nocte gestum fuerat, exponit armisque proiectis ipsi Duci, quid & qua vi coactus iurauisset, innotescit.

Alio tempore, quum idem Dux Reginam in manu sua a monasterio duceret. Rex p. 121. sagittario cuidam præcepit, vt eum iuxta Reginam sagitta transfigeret. Sed ab eodem sagittario præmonitus Dux, Reginam non perduxit, sed inuenta qualibet causa festinus ab ea recessit.

Tertia vice quum causæ quædam intra cubiculum Regis agerentur, & actionibus illis Dux cum paucis suis interesset, nunciatum est ei, quod duo Regis famuli ianuam cum nudis gladiis obsiderent, qui Ducem egredientem ex vtroque latere perfoderent. Itaque suos cum gladiis occultis occulte fecit aduenire, & aliquot ex ipsis cubiculum fecit intrare, plurimos vero præ foribus stare. Quumque omnia sicut iusserat essent disposita, cum suis accedens ad ianuam, *Tales*, inquit, *ianitores, Domine Rex, in vestro cubiculo nollem modo vidisse, nec vnquam posthac amplius volo videre.* Hæc loquutus abiit cum magno furore, & dixit (quod & impleuit) quod nunquam vellet vlterius ad Regis curiam venire.

Eodem vel simili dolo etiam Berchtoldum Ducem quærebat perdere, quod hi duo magis eius malitiæ videbantur obsistere. Et quare de duobus tantum eius sæuitiam commemoro, qui nullum de Principibus possum asserere securum tali periculo? Quadam namque die dum ipse cum suis scurris moraretur in cubiculo, & Episcopi cæterique Primates excubarent in vestibulo, fertur illis dixisse, qui conscii & fautores erant suæ nequitiæ: *Ecce isti sunt, qui regni mei diuitias habent, & me meosque omnes in paupertate reliquerunt. Quod si illi de medio fuissent ablati, ego cunctique mei familiares cito possemus diuites fieri. Quapropter si viri estis, & diuitias habere cupitis, istos nunc inermes armati fortiter inuadite, & omnia quæ illi possident, accipite.*

Habebat autem in cubili suo semper multas secures lato ferro splendentes, quibus nec clypeus nec galea resistere poterat virtute aliqua. Quod nisi Anno Coloniensis Præsul, ab vno qui cum cæteris facinus erat acturus, paulo ante fuisset submonitus, ea die fuisset perpetratum miserabile facinus.

Verum vt ad priora paulisper reuertar, vbi primum primates nostri deditionem fecerunt, omnes semitas quæ per montes ducunt in Italiam, Rex claudi præcepit, nec vlli homini viam patere permisit, ne rei veritas ad Apostolicum prius veniret, quam ipse per legatos in suum fauorem ipsum Apostolicum traduceret. Deinde misit Romano Pontifici legatos, qui ei intimarent, quod Episcopi Saxoniæ sui ordinis obliti contra se in prælio congressi fuissent, eumque rogarent, vt eos sicut infideles, periuros & belli ciuilis auctores gradu sacerdotali deponeret, quatenus tales per quos Ecclesia pacata regeretur, ipse in eorum locum poneret. Sed Regis legatos ad Apostolicum fama præcesserat, eique seriem rerum gestarum totam veraciter indicauerat.

Misit ergo Regi literas, quibus eum de multis aliis criminibus arguebat, & vt Episcopos a captiuitate dimissos, Ecclesiis bonisque suis integre restitutis remitteret,

orabat, & post hæc concilium in eo loco quo venire posset Apostolicus, congregaret, vbi Episcopi vel si digni essent Episcopalem perderent dignitatem, vel iniuriarum, quas erant passi, Canonicam reciperent satisfactionem. Quod si in his sacris canonibus noluisset Rex obediens existere, & excommunicatos a societate sua repellere, se eum velut putre membrum Anathematis gladio ab vnitate S. matris Ecclesiæ minabatur abscindere. Qua legatione suscepta, & venientibus suis quos miserat Apostolico, confirmata, tristis valde fuit, quod in Apostolica dignitate malitiæ suæ, sicut sperabat, auxilium non inuenit.

Rex igitur cum suis deceptoribus vna Wormatiam venit, & cum singulis illis binis consilium iniuit, qualiter dignam vicem rependeret illi contumeliæ, quam omnes audierant, Romanum Pontificem sibi fecisse, quod eum se minatus sit excommunicaturum, quum tale quid cunctis temporibus fuisset inauditum. * Quumque multa multis modis diu volutarent, tandem quibusdam eorum placuit, vt Episcoporum concilio facto Papam quasi simoniacum communi consensu damnaret, eoque deposito Rex in loco eius vnum de suis amicis constitueret, qui omnia quæ Regi fuissent placita, tota voluntate perficeret. Hoc igitur inito confirmatoque consilio fecit o-
p. 111. mnes suos Episcopos conuenire, & coegit eos Hildebrando, qui Romanus Pontifex vocaretur, & non esset, subiectionem & obedientiam interdicere, & hoc vt postea nullus eorum posset negare, fecit vnumquemque eorum nomine suo prænotato manu propria abnegationem Hildebrando cartis singulis inscribere hoc modo.

Lamb. Schafn. Alb Stad. Conr. Vrsp. Chron. Saxo 1076, Bertoldus Const. 1075. 1076, Mar. Scotus. Sig. Gembl. 1076. 1077, Albericus 1077, Vita Henrici IV. ap. Vrstis. p. 382.

Ego N. ciuitatis N. Episcopus, Hildebrando subiectionem & obedientiam ex hac hora, & deinceps interdico, & eum posthac Apostolicum nec habebo nec vocabo. Quod quidem pauci fecerunt ex animo, qui & auctores ipsi fuere consilii: plures vero literas quidem abrenunciationis mortis timore scripserunt, sed inuitos se fecisse per hoc ostenderunt, quod quum primum data eis opportunitas, Apostolico supplices confessionis literas dirigunt, & se reos ei agnoscunt, sed expurgationem necessitatis obtendunt. Deinde per totam Italiam misit epistolas magnis donis, & maioribus promissis, illius terræ Principes in fauorem suæ partis inclinans.

Itaque nostrates Episcopi solummodo scripto illi renuntiabant, non iuramento, Romanos etiam quamplurimos pecunia corrupit, & vt Hildebrandum ab Apostolicæ sedis honore deiicerent, talibus literis orauit. Ipsi quoque Apostolico plenas contume-

Auent. A. Boi. lib. 5. c. 23. n. 31.

* Benno in vita Hildebrandi lib. I. p. 2. *præter voluntatem & consilium Cardinalium extra ordinem iudicandi, sacris canonibus determinatum, Imperatorem in nulla Synodo Canonice accusatum, præcipitanter excommunicauit, in qua excommunicatione nullus Cardinalium subscripsit. Vt primum ad excommunicandum Cæsarem de sede surrexit, sedes ipsa nouiter ligno fortissimo composita, subito Dei nutu terribiliter scissa est in plures partes: vt manifeste daretur intelligi, quanta sessor ille tum periculosa excommunicatione, & præsumptione, quamque terribilia schismata seminare contra Ecclesiam Christi, contra sedem beati Petri, quam crudeliter dissipa et cathedram Christi, conculcando leges Ecclesiæ, imperando cum potentia & austeritate. In descriptione eiusdem excommunicationis ea interseruit, in quibus manifeste a fide Catholica errauit, cum iniuste excommunicatum Imperatorem, & Episcopos communicantes ei, excepit ab excommunicatione tertio gradu communicantes eis, & vnitatem Ecclesiæ scindens, quantum in ipso fuit, duas Ecclesias fecit.* Auctor Vitæ S. Gebehardi Salisburgensis apud Canisium Tom. VI. Lect Antiqu. p. 1234. *hoc nouum siue rarum in Regem anathema, vtrum ex venditione Episcopiorum & Abbatiarum, an ex alia infamia, causas sumpserit, penes earum conscios sit & iudices, nobis sententia pastoris timenda est, siue iusta siue iniusta.* Quare etiam Otto Frisingensis *lib. VI. Chron. c. XXXV.* ait: *lego & relego Romanorum Regum & Imperatorum gesta, & nusquam inuenio, quemquam eorum, ante hunc, a Romano Pontifice excommunicatum, vel regno priuatum.* Id quod etiam *Lib. I. de Gestis Friderici cap. I.* repetit. Addi potest Cleri & Ordinis Ecclesiastici in S. Romano Imperio Apologetica pro Henrico IV. Imperatore aduersus Hildebrandi Papæ excommunicationem, & Conradi Traiectensis Oratio pro Henrico IV. contra Hildebrandum Papam habita ad Principes Imperii in Conuentu Gerstungensi anno Domini MLXXXV, quæ reperiuntur in Goldasti Apologia pro Henrico IV.

tumeliis literas direxit, in quibus vt Apostolicum nomen & sedem cito relinqueret, minaciter præcepit. Hoc autem exemplum est literarum: *

HENRICVS *Dei gratia Rex, vniuersæ S. Romanæ Ecclesiæ, Clero & populo gratiam, salutem & omne bonum. Hæc fides firma & inconcussa creditur, quæ semper & eadem & præsenti seruatur & absenti, nec diuturna eius cui debetur absentia, nec longi temporis tædio immutatur: Quam talem vos nobis seruare scimus, & gratias agimus, & vt eadem perseueret petimus, videlicet (sicut facitis) amicis nostris amici, inimicis nostris inimici iugiter existatis. Inter quos scilicet Hildebrandum monachum notantes, vos in eius inimicitiam excitamus, quod hunc & Ecclesiæ inuasorem & oppressorem, & Romanæ Reipubl. vel regni nostri insidiatorem comprehendimus, vt in subsequenti epistola sibi a nobis directa pernoscere in promptu est.*

HENRICVS *Dei gratia Rex, Hildebrando. Quum hactenus ex te ea quæ patris sunt expectarem, tibique in omnibus magna fidelium nostrorum indignatione obedirem, percepi a te vicissitudinem, qualem oportebat ab eo, qui vitæ regnique nostri pernitiosissimus hostis esset. Nam quum in primis omnem hæreditariam dignitatem, quæ mihi ab illa sede debebatur, superbo ausu rapuisses, longius inde progrediens regnum Italiæ pessimis artibus alienare tentasti. Nec hac contentus in reuerendissimos Episcopos, qui nobis velut dulcissima membra vniti sunt, manum mittere non timuisti, eosque superbissimis iniuriis, acerbissimisque contumeliis contra diuina & humana iura (vt ipsi aiunt) exagitasti.*

Quæ omnia quum ego quadam patientia dissimularem, tu hanc non patientiam sed ignauiam æstimans, in ipsum caput insurgere ausus es, mandans quæ nosti, scilicet (vt tuis verbis vtar) Quod aut tu morereris, aut mihi animam regnumque tolleres. Hanc inauditam contumaciam ego non verbis sed re confutandam diiudicans, generalem conuentum omnium Regni primatum ipsis supplicantibus habui. Vbi quum ea quæ hactenus metu & reuerentia tacebantur, in medium deducta fuissent, veris assertionibus illorum, quas ex ipsorum literis audies palam factum est, te nullatenus in Apostolica sede posse persistere. Quorum sententiæ quod iusta & probabilis coram Deo hominibusque videbatur, ego quoque assentiens, omne tibi Papatus ius, quod habere visus es, abrenuntio, atque vt a sede Vrbis, cuius mihi patriciatus Deo tribuente, & iurato Romanorum assensu debetur, descendas edico.

Hæc series nostræ epistolæ ad Hildebrandum monachum. Quam idcirco & vobis scripsimus, vt & vobis nostra voluntas, & nobis, immo Deo & nobis vestra satisfaciat caritas. Exurgite igitur in eum fidelissimi, & sit primus in fide primus in eius damnatione. Non autem vt sanguinem eius fundatis dicimus (quippe quum maior sibi sit post depositionem pœna vita, quam mors) sed vt eum, si nolit descendere cogatis, & alium communi omnium Episcoporum & vestro consilio a nobis electum in Apostolicam sedem recipiatis, qui quid iste in Ecclesia vulnerauit, curare & velit & possit.

HENRICVS ** *non vsurpatione, sed pia Dei ordinatione Rex, Hildebrando iam non Apostolico sed falso monacho. Hanc talem pro confusione tua salutationem promeruisti, qui nullum in Ecclesia ordinem præteristi, quem confusionis, non honoris, maledictionis, non benedictionis participem non feceris. Vt enim de multis pauca & egregia loquamur, Rectores S. Ecclesiæ, videlicet Archiepiscopos, Episcopos, presbyteros, non modo non tangere sicut Christos Domini timuisti, quin sicut seruos nescientes quid faciat Dominus eorum, sub pedibus tuis calcasti, in quorum conculcatione tibi fauorem ab ore vulgi comparasti: quos omnes nihil scire, te autem solum omnia nosse iudicasti, qua vtique scientia non ad ædificationem, sed ad destructionem vti studuisti. Vt iure B. Gregorium (cuius nomen tibi vendicasti) de te prophetasse credamus sic dicentem:* Ex affluentia subiecto- p. 123.

* Excerpta quædam ex his binis Epistolis extant inter epistolas Henrici IV. ab Vrstisio editas *p. 394*.

** Hæc epistola æque inter easdem extat *c. l.* Reperitur eadem quoque apud Lehmannum *Chron, Spir. lib. V. c. XXXI.*

iectorum plerumque animus Prælati extollitur, & æstimat se plus omnibus nosse, quum se videt plus omnibus posse.

Et nos quidem hæc omnia sustinuimus, dum Apostolicæ sedis honorem seruare studuimus. Sed tu humilitatem nostram timorem fore intellexisti, ideoque & in ipsam regiam potestatem nobis a Deo concessam exurgere non timuisti, quam te nobis auferre ausus es minari. Quasi nos a te regnum acceperimus, quasi in tua & non in Dei manu sit Regnum vel Imperium: qui Dominus noster Iesus Christus nos ad regnum, te autem non vocauit ad sacerdotium. Tu enim his gradibus ascendisti, scilicet astutia (quod monachica professio abominatur) pecuniam, pecunia fauorem, fauore ferrum, ferro sedem pacis adisti, & de sede pacis pacem turbasti, dum subditos in prælatos armasti, dum Episcopos nostros a Deo vocatos, tu non vocatus spernendos docuisti, dum laicis ministerium eorum super sacerdotes vsurpasti, vt ipsi deponant vel condemnent, qui ipsos a manu Domini per impositionem manuum Episcoporum docendos acceperant. Me quoque, licet indignus inter Christianos ad regnum sum vocatus, tetigisti, quod sanctorum patrum traditio soli Deo iudicandum docuit, nec pro aliquo crimine nisi a fide (quod absit) exorbitauerimus, deponendum asseruit. Quum etiam Iulianum apostatam prudentia sanctorum Episcoporum non sibi, sed soli Deo iudicandum deponendumque commiserit. Ipse verus Papa B. Petrus clamat: Deum timete, Regem honorificate. *Tu autem quod Deum non times, me constitutum eius inhonoras. Vnde B. Paulus, vbi Angelo de cœlo si prædicauerit alia, non pepercit, te quoque in terris alia docentem non excepit. Ait enim:* si quis, vel ego, vel etiam Angelus e cœlo, præter id quod euangelizauimus vobis, euangelizauerit, anathema sit. *Tu ergo hoc anathemate & omnium Episcoporum nostrorum iudicio & nostro damnatus descende, vindicatam sedem Apostolicam relinque, alius in solium B. Petri ascendat, qui nulla violentia religionem palliet, sed B. Petri sanam doctrinam doceat. Ego Henricus Rex Dei gratia, cum omnibus Episcopis nostris tibi dicimus: Descende, descende.* Subscriptio* Episcoporum singulorum. *Ego N. ciuitatis N. Episcopus. Hildebrandi sectationem & obedientiam ex hac hora & deinceps interdico & eum posthac Apostolicum nec habebo nec vocabo.*

Quæ literæ quum Domino Papæ in Basilica Lateranensi, sanctæ Synodo præsidenti fuissent allatæ, & coram Synodo palam recitatæ, tanta in Ecclesia commotio, vt idem legatus nisi inter Apostolici pedes defensionem inuenisset, membratim laniatus interiisset miserabiliter. Sequenti vero die Dominus Papa coram ipsa synodo declarauit, quotiens & quanta mansuetudine Regem de magnis criminibus corripuisset, vt Episcopos a captiuitate solueret: quanta suauitate rogasset Apostolica auctoritate iussisset: & pro paterna dulcedine quantam superbiæ amaritudinem recepisset. Deinde cunctis acclamantibus ne talis contumelia remaneret inulta, omnium consilio & consensu Henricum synodali iudicio damnatum, Regisque nomine & honore priuatum anathematis gladio percussit, literasque in regnum Teutonicorum misit, quarum hoc exemplar supponere placuit. *Lamb. Schafn. 1076.*

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei, omnibus qui se cupiunt annumerari inter oues quas Christus B. Petro commisit, salutem & Apostolicam benedictionem. Audistis fratres, nouam & inauditam præsumptionem, audistis schismaticorum sceleratam, & nomen Domini in B. Petro blasphemantium garrulitatem & audaciam, audistis superbiam ad iniuriam & contumeliam sanctæ & Apostolicæ sedis elatam, qualem vestri patres nec viderunt nec audierunt, quam nec scripturarum series aliquando a paganis vel hæreticis docet emersam. Cuius mali etiamsi quod vnquam post fundatam Ecclesiam, & propagatam fidem Christi processit exemplum, omnibus tamen fidelibus pro tanto contemptu & conculcatione Apostolicæ, immo diuinæ auctoritatis, dolendum foret & gemendum. Quapropter si B. Petro claues regni cœlorum a Domino nostro Iesu Christo traditas creditis, & vobis per manus ipsius ad æternæ vitæ gaudia introitum parare cupitis, cogitandum vobis est, quantum nunc de irrogata sibi contumelia dolere debeatis. Nisi enim hic, vbi per di-

 scri-

* Hæc verba addit Lehmannus *lib. V. c. XXXI.*

scrimina tentationum vestra fides & corda probantur, socii passionum efficiamini, procul dubio non estis digni, vt participes futuræ consolationis, & filii regni cœlestem coronam & gloriam sortiamini. Rogamus igitur caritatem vestram, vt instanter diuinam misericordiam implorare studeatis, quatenus aut corda impiorum ad pœnitentiam vertat, aut reprimendo eorum nefanda consilia, quam insipientes & stulti sint, qui petram fundatam in Christo euertere, & diuina priuilegia violare conantur, ostendat.

* *B. Petre Apostolorum princeps, inclina quæso pias aures tuas nobis, & audi me* p.124. *seruum tuum, quem ab infantia nutristi, & vsque ad hanc diem de manu iniquorum liberasti, qui me pro tua fidelitate oderunt & odiunt. Tu mihi testis es, & domina mea mater Dei, & B. Paulus frater tuus inter omnes sanctos, quod tua S. Romana Ecclesia me inuitum ad sua gubernacula traxit, & ego non rapinam arbitratus sum ad sedem tuam ascendere, potiusque volui vitam meam finire in peregrinatione, quam locum tuum pro gloria mundi, pro seculari ingenio arripere.*

Et ideo ex tua gratia, non ex meis operibus credo, quod placuit tibi & placet, vt populus Christianus tibi specialiter commissus, mihi obediat specialiter pro vice tua mihi commissa, & mihi tua gratia est potestas a Deo data ligandi & soluendi in cœlo & in terra. Hac itaque fiducia fretus, pro Ecclesiæ tuæ honore & defensione, ex parte omnipotentis Dei Patris, & Filii, & Spiritus S. per tuam potestatem & auctoritatem Heinrico Regi filio Heinrici Imperatoris, qui contra tuam Ecclesiam inaudita superbia insurrexit, totius regni Teutonicorum & Italiæ gubernacula contradico, & omnes Christianos a vinculo iuramenti, quod sibi fecerunt vel facient, absoluo, & vt nullus ei sicut Regi seruiat interdico. Dignum est enim vt qui studeat honorem Ecclesiæ tuæ imminuere, ipse honorem amittat, quem videtur habere. Et quod sicut Christianus contempsit obedire, nec ad Deum rediit quem dimisit, participando excommunicatis, & multas iniquitates faciendo, meaque monita quæ pro sua salute sibi misi, te teste spernendo, seque ab Ecclesia tua tentans eam scindere, separando, vinculo eum anathematis vice tua alligo, & sic eum ex fiducia tua alligo, vt sciant gentes & comprobent, quod tu es Petrus, & super tuam petram filius Dei viui ædificauit Ecclesiam suam & portæ inferni non præualebunt aduersus eam.

Deinde non longo tempore transacto Dominus Apostolicus, ne Regem magis iniuriæ suæ dolore, quam zelo iustitiæ excommunicasse putaretur, has literas ad regiones Teutonicas misit, quibus se iuste eum excommunicasse testatur.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei omnibus Episcopis, Ducibus, Comitibus, cæterisque fidelibus in regno Teutonicorum Christianam fidem defendentibus, salutem & benedictionem. Audiuimus quosdam inter vos de excommunicatione, quam in Regem fecimus, dubitare ac quærere, vtrum iuste excommunicatus sit, & si nostra sententia auctoritate legalis censuræ ea qua debuit deliberatione progressa est. Quapropter qualiter ad excommunicandum illum adducti simus, prout verius potuimus (teste conscientia nostra) oculis & intellectibus omnium patefacere curauimus, non tam vt singulas causas (quæ heu nimium notæ sunt) quasi nostro clamore in publicum proiiciamus, quam vt eorum opinioni satisfaciamus, qui putant nos spiritualem gladium temere, & magis motu animi nostri, quam diuino metu & iustitiæ zelo arripuisse. Quum adhuc in Diaconatus officio positi essemus, perlata ad nos de Regis sinistra actionibus, & multum inhonesta fama, propter spem ac desiderium correctionis suæ sæpe eum per literas & nuntios suos admonuimus, vt a prauitate sua desisteret, & memor clarissimi generis ac dignitatis suæ, vitam moribus quibus Regem & futurum (Deo donante) deceret imperatorem, institueret. Postquam vero ad Pontificatus apicem licet indigni venimus, quum illius ætas pariter cresceret & iniquitas, intelligentes Deum omnipotentem districtius de manu nostra animam illius requisiturum, quanto nobis ad increpandum illum præ cæteris libertas data fuisset & auctoritas, multo sollicitius eum modis omnibus, arguendo, obsecrando, increpando, emendationem vitæ

*Extat hæc formula excommunicationis etiam in libro III epistolarum Gregorii *ep. VI.* apud Baronium *Ann. Tom. XI, ad a. 1076. n. 25* Cherubinum *Magno Bullario Romano Tom. I. p. 52.* & Lehmannum *Chron. Spir. lib. V. c. XXXI.*

vitæ suæ hortati sumus. Qui quum sæpe nobis deuotas salutationes & literas mitteret,
excusans se, cum ex ætate quod fluxa esset & fragilis, tum quod ab his in quorum mani-
bus Curia erat, multoties male sibi suasum atque consultum sit, monita nostra de die
in diem se promptissime suscepturum verbis quidem promisit, cæterum re & exaggerati-
one culparum penitus conculcauit. Inter hæc quosdam familiares suos, quorum consi-
liis & machinationibus Episcopatus & multa Monasteria, inductus, per pretium, lu-
pis pro pastoribus simoniaca hæresi fœdauerat, ad pœnitentiam vocauimus, quatenus &
bona Ecclesiarum quæ per interuentum tam scelerati commercii sacrilega manu susce-
perant, venerabilibus locis ad quæ pertinerent, dum adhuc locus esset emendandi, red-
derent, & ipsi pro perpetrata iniquitate per lamenta pœnitudinis Deo satisfacerent.
Quos dum ad hæc exequenda datas inducias spernere, & in consueta nequitia pertinaci-
ter stare cognouimus, sicut dignum erat sacrilegos & ministros ac membra Diaboli a com-
munione & corpore totius ecclesiæ separauimus, & Regem vt eos a domo sua, a consiliis,
& omni communione sua sicut excommunicatos expelleret, admonuimus. Interim vero
aggrauescente contra regem Saxonum causa, quum vires & præsidia regni ex maxima
parte a se deficere velle videret, iterum nobis direxit epistolam supplicem & omni humi-
litate plenam, in qua omnipotenti Deo & B. Petro ac nobis valde se culpabilem reddens,
preces etiam obtulit, vt quod ex sua culpa in ecclesiasticis causis contra canonicam iustitiam
p. 125. & decreta sanctorum Patrum factum esset, nostra Apostolica prouidentia & auctorita-
te corrigere studeremus: atque in ea suam nobis per omnia obedientiam, consensum, &
fidele promisit adiutorium. Hoc idem etiam postea a confratribus & legatis nostris,
Humberto Prænestino Episcopo, & Geroaldo Ostiensi Episcopo, quos ad illum misimus,
ad pœnitentiam susceptus in illorum manus per sanctas stolas quas in collo tenebant, re-
promittendo confirmauit. Deinde post aliquod tempus commisso cum Saxonibus prælio
Rex pro victoria, quam adeptus est, tales Deo grates & victimas obtulit, vt vota quæ de
emendatione sua fecerat continuo frangeret, & nihil eorum quæ promiserat attendens,
excommunicatos in suam familiaritatem & communionem reciperet, & ecclesias in eam
quam consueuerat confusionem traheret. Qua de re graui dolore percussi, quanquam
post contempta cœlestis Regis beneficia pene omnis spes correctionis eius nobis ablata sit,
adhuc tamen animum eius tentandum fore decreuimus, magis cupientes eum Apostolica
mansuetudine audire, quam experiri seueritatem. Itaque misimus ei epistolas commo-
nitorias, vt meminerit quid & cui promiserit, ne credat se posse fallere Deum, cuius quan-
to prolixior est patientia, tanto seuerior est, quum iudicare cœperit, ira: neu inhonoret
Deum honorantem se, nec potentiam suam ad Dei contemptum, & Apostolicam tentet
extendere contumeliam, sciens quod superbis Deus resistit, humilibus autem dat grati-
am. Præterea misimus ad eum tres religiosos viros suos vtique fideles, per quos cum se-
creto monuimus, vt pœnitentiam ageret de sceleribus suis: quæ quidem horrenda dictu
sunt, pluribus autem nota, & in multis partibus diuulgata, propter quæ eum excom-
municari non solum vsque ad condignam satisfactionem, sed ab omni honore regni abs-
que spe recuperationis debere destitui, diuinarum & humanarum legum testatur au-
ctoritas. Postremo nisi excommunicatos a sua participatione diuideret, nos nihil ali-
ud de eo iudicare aut discernere posse, nisi vt separatus ab Ecclesia in excommunicato-
rum consortio foret, cum quibus potius quam cum Christo partem habere elegit. Sane
si nostra monita suscipere, & vitam suam corrigere vellet, Deum testem inuocauimus &
inuocamus, quantum nos de eius salute & honore gauderemus, & cum quanta cari-
tate eum in gremium S. Ecclesiæ amplecteremur, vtpote eum qui Princeps populi consti-
tutus, & amplissimi regni gubernacula tenens, catholicæ pacis & iustitiæ defensor esse
deberet. Verum quanti ipse aut per legatos missa nostra verba fecerit, eius facta decla-
rant. Qui indigne ferens se a quoquam reprehendi aut corripi, non solum perpe-
tratis ad emendationem reuocari non potuit, sed ampliori conscientiæ suæ furore arreptus,
non prius cessauit, donec Episcopos pene in Italia, in Teutonicis vero partibus quotquot po-
tuit, circa fidem Christi naufragare fecit: dum eos debitam B. Petro & Apostolicæ sedi
obedientiam, & honorem in Domino nostro Iesu Christo concessum, abnegare subegit.

Quum

Quum igitur iniquitatem eius ad ſummum prodiſſe vidimus, pro his cauſis, videlicet pri-
mumquod ab eorum communione qui pro ſacrilegio & reatu ſimoniacæ hæreſis excommu-
nicati ſunt ſe abſtinere noluit. Deinde quod pro criminoſis actibus vitæ ſuæ, pœnitenti-
am non dico ſuſcipere, ſed nec promittere quaſi voluit, mentita ea fide quam in manus le-
gatorum noſtrorum promiſerat, nec non quod corpus Chriſti, id eſt vnitatem ſanctæ Eccle-
ſiæ ſcindere non expauit: Pro his (inquam) culpis ſynodali iudicio eum excommunicaui-
mus, vt quem mites non potuimus, vel ſeueri ad viam ſalutis (Deo adiuuante) reuocare
valeamus: aut ſi (quod abſit) nec diſtrictionis quaſi cenſuram pertimuerit, noſtra ſaltem
anima negligentiæ aut timoris diſcrimini non ſuccumbat. Si quis igitur hanc ſententiam
iniuſte vel irrationabiliter prolatam eſſe putauerit, ſi talis eſt vt ſacris regulis intelligen-
tiæ ſenſum præbere non velit, nobiſcum inde agat, & non quid nos ſed diuina auctoritas
doceat, quid decernat, quid conſona vox ſanctorum Patrum iudicet, patienter audiens ac-
quieſcat. Nos tamen non æſtimamus quenquam fidelium, qui eccleſiaſtica ſtatuta noue-
rit, hoc errore teneri, vt non hoc, & ſi publice affirmare non audeat, vel in corde ſuo recte
factum eſſe perhibeat, Quanquam etſi nos (quod Deus auertat) non ſatis graui de cauſa,
aut minus ordinate eum huiuſmodi vinculo ligauerimus, ſicut ſancti Patres aſſerunt, non
idcirco ſpernenda eſſet ſententia, ſed abſolutio cum omni humilitate quærenda. Vos au-
tem dilectiſſimi, qui iuſtitiam Dei non pro regia indignatione, non pro aliquo periculo de-
ſerere voluiſtis, fatuitatem eorum qui de execratione & mendacio in conſummatione parui-
pendentes, viriliter ſtate & confortamini in Domino, ſcientes, quod illius partem defendi-
tis, qui inſuperabiles Rex & magnificus triumphator iudicaturus eſt viuos & mortuos,
reddens vnicuique ſecundum opus ſuum.

De cuius multimoda retributione & vos certi eſſe poteritis, ſi vſque in finem fideles
& inconcuſſi in eius veritate perſtiteritis. Propter quod & nos inceſſanter pro vobis ro-
gamus Dominum, vt det vobis virtutem corroborari per Spiritum ſanctum in nomine eius, p. 126.
& conuertat cor Regis ad pœnitentiam: vt & ipſe aliquando cognoſcat, nos & vos mul-
to verius amare eum, quam qui nunc ſuis iniquitatibus obſequuntur & fauent. Qui ſi
Deo inſpirante voluerit reſipiſcere, quicquid contra nos moliatur, ſemper tamen nos ad
recipiendum eum in ſanctam communionem pro vt veſtra caritas nobis conſuluerit, para-
tos inueniet.

Poſtea vero, vt excommunicationem quam fecerat, amplius confirmaret, has li-
teras miſit in Teutonicas regiones: *

Gregorius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei dilecto in Chriſto fratri Hermanno Epi-
ſcopo ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Quod ad perferendos labores ac pericula
pro defenſione veritatis te paratum intelligimus, diuini muneris eſſe non dubitamus. Cu-
ius hæc eſt ineffabilis gratia & mira clementia, quod nunquam electos ſuos penitus aberra-
re permittit, nunquam funditus labefactari aut deiici ſinit, dum eos perſecutionis tempore
quadam vti probatione diſcuſſos, etiam poſt trepidationem aliquam ſemetipſis fortiores fa-
ciat. Quoniam autem ſicut inter ignauos alium quo turpius alio fugiat, timor exani-
mat, ita etiam inter ſtrenuos, alium quo fortius alio agat, quo ardentius corrumpat, vi-
rile pectus inflammat. Hoc caritati tuæ exhortationis voce curauimus commendare, vt eo
magis in acie Chriſtianæ religionis ſtare te delectet inter primos, quo eos non dubitas vi-
ctori Deo proximos atque digniſſimos.

Quod autem poſtulaſti te quaſi ſcriptis iuuari, ac præmuniri contra illorum inſani-
am, qui nefando ore garriunt, auctoritatem S. Apoſtolicæ ſedis non potuiſſe Regem HENRI-
CVM, hominem Chriſtianæ legis contemptorem, Eccleſiarum videlicet & Imperii deſtructo-
rem, atque hæreticorum auctorem & conſentaneum excommunicare, nec quenquam a Sa-
cramen-

* Hanc etiam epiſtolam inter alia Hildebrandina Apologiæ ſuæ pro Henrico IV. adiecit Golda-
ſtus p. 244. Reſpondet ad eandem quidam eius temporis Theologus, quem Venericum Ver-
cellenſem quidam putarunt, aſt certius demonſtrauit Goldaſtus, Waltramum eſſe Numbur-
genſem, in Apologia ſua pro Henrico IV. ſiue de vnitate Eccleſiæ & Imperii ſeruanda, quam
etiam Freherus Brunoni ſubiecit. Hic autem Hermannus, ad quem hæc epiſtola ſcripta, fu-
it Epiſcopus Metenſis.

cramento fidelitatis eius absoluere, non ideo necessarium nobis videtur, quum huius rei tam multa ac certissima documenta in sacrarum scripturarum paginis reperiantur.

Neque enim credimus, eos qui ad tumulum suæ damnationis veritati imprudenter detrahunt & contradicunt, hoc ad suæ defensionis audaciam tam ignorantia, quam miseræ desperationis vecordia cooptasse. Nec mirum: mos est enim reproborum ob suæ nequitiæ protectionem consimiles sibi defendere, quod pro nihilo habent mendacii perditionem incurrere. Nam vt de multis pauca dicamus, quis ignorat vocem Domini ac saluatoris nostri Iesu Christi dicentis in Euangelio: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferni non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis?

Nunquid hic sunt Reges excepti, aut non sunt de ouibus, quas filius Dei B. Petro commisit? quis rogo in hac vniuersa concessione ligandi atque soluendi, a potestate Petri se exclusum esse existimat? nisi forte infelix ille, qui iugum Domini portare nolens, Diaboli se subiicit oneri, & in numero ouium Christi esse recusat. Cui tamen hoc ad miseram libertatem minime proficit, quod potestatem Petri diuinitus sibi concessam a superba ceruice excutit, quoniam quanto eam quisque per elationem ferre abnegat, tanto durius ad damnationem suam in iudicio portat. Hanc itaque diuinæ voluntatis institutionem, hoc firmamentum dispensationis Ecclesiæ, hoc priuilegium Petro Apostolorum principi cœlesti decreto principaliter traditum atque firmatum, sancti Patres cum magna veneratione suscipientes atque seruantes, S. Romanam Ecclesiam tam in generalibus conciliis, quam etiam in cæteris scriptis & gestis suis Vniuersalem Matrem appellauerunt; & sicut eius documenta in confirmatione fidei, & eruditione sacræ religionis ita etiam iudicia susceperunt, in hoc consentientes, & quasi vno spiritu & vna voce concordantes, omnes maiores res & præcipua negotia, nec non omnium Ecclesiarum iudicia, ad eam quasi ad matrem & caput debere referri, ab ea nusquam appellari, iudicia eius a nemine retractari aut refelli debere aut posse.

Vnde B. Gelasius Papa Anastasio Imperatori scribens, diuina fultus auctoritate, quid & qualiter de principatu sanctæ & Apostolicæ sedis sentire deberet, hoc modo eum instruxit: Etsi, *inquit,* cunctis generaliter sacerdotibus recte diuina tractantibus fidelium conuenit colla submitti, quanto potius sedis illius præsuli consensus est adhibendus, quem cunctis sacerdotibus & diuinitas summa voluit præminere, & subsequens Ecclesiæ generalis iugiter pietas celebrauit? *Vbi prudentia tua euidenter aduertit, nunquam quolibet penitus humano consilio æquare se quenquam posse illius priuilegio vel confessioni, quem Christi vox prætulit vniuersis, quem Ecclesia veneranda confessa semper est*
p.127. *& habet deuota primatem. Item Iulius Papa orientalibus Episcopis scribens de potestate eiusdem sanctæ & Apostolicæ sedis ait:* Decuerat vos, Fratres, aduersus sanctam Romanam & Apostolicam Ecclesiam limate & non ironice loqui, quoniam & ipse Dominus noster Iesus Christus eam decenter alloquutus ait: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferni non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues regni cœlorum. Habet enim potestatem singulari priuilegio sibi concessam, aperire & claudere ianuam regni cœlestis, quibus voluerit. Cui ergo aperiendi & claudendi cœli data est potestas, de terra iudicare non licet? Absit. Num retinetis, quod ait B. Paulus Apostolus: Nescitis quod angelos iudicabimus, quanto magis secularia: *Beatus quoque Gregorius Papa a sua dignitate cadere statuit, qui Apostolicæ sedis decreta violare præsumpserint, scribens ad quendam senatorem his verbis:* Si quis regum, sacerdotum, iudicum, atque secularium personarum hanc constitutionis nostræ paginam agnoscens, contra eam venire tentauerit, potestatis honorisque sui careat, reumque se diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat: & nisi ea, quæ ab illo sunt male ablata restituerit, vel digna pœnitentia illicite acta defleuerit, a sanctissimo corpore ac sanguine Domini redemptoris nostri Iesu Christi alienus fiat, atque in æterno examine districtæ vltioni subiaceat. *Quod si B. Gregorius doctor vtique mitissimus, Reges, qui statuta sua super vnum xenodochium violarent, non*

Ee modo

modo deponi, sed etiam excommunicari atque in æterno examine damnari decreuit: quis Henricum non solum apostolicorum iudiciorum contemptorem, verum etiam ipsius matris Ecclesiæ (quantum in ipso est) conculcatorem, totiusque Regni & Ecclesiarum improbissimum prædonem & atrocissimum destructorem deposuisse & excommunicasse reprehendat? nisi forte simulet eum, sicut B. Petro docente cognouimus in epistola de ordinatione Clementis, in qua sic ait: Si quis amicus fuerit his, quibus ipse *(de eodem Clemente dicens)* non loquitur, vnus est & ipse ex illis, qui exterminare Dei Ecclesiam volunt, & cum corpore nobiscum esse videtur, mente & animo contra nos est, & est multo nequior hostis hic quam illi, qui foris sunt, & euidenter inimici. *Hic Henricus per amicitiarum speciem, quæ inimica sunt gerit, & Ecclesiam dispergit ac vastat. Nota ergo charissime, si eum, qui amicitia vel alloquio his, quibus Papa pro actibus suis auersus est, associatur, tam grauiter iudicat: quanta illum ipsum, cui pro actibus suis auersus est, animaduersione damnat. Sed vt ad rem redeamus, itane dignitas a secularibus & Deum ignorantibus inuenta, non subiicietur ei dignitati, quam omnipotentis Dei prouidentia ad honorem suum inuenit, mundoque misericorditer tribuit? Cuius filius sicut Deus & homo indubitanter creditur, ita summus sacerdos, caput omnium sacerdotum, ad dexteram Patris sedens, & pro nobis semper interpellans habetur, qui seculare regnum, vnde filii seculi tument, despexit, & ad sacerdotium crucis spontaneus venit. Quis nesciat Reges & Duces habuisse principium? qui Deum ignorantes superbia, rapinis, perfidia, homicidiis, postremo vniuersis pene sceleribus, mundi principe videlicet Diabolo agitante, super pares scilicet homines dominari cæca cupidine & intolerabili præsumptione affectauerunt, Qui videlicet, dum sacerdotes Domini ad vestigia sua inclinare contendunt, cui rectius comparantur, quam qui est caput super omnes filios superbiæ, qui ipsum summum Pontificem, sacerdotum caput, altissimi filium tentans, & omnia illi mundi regna promittens ait:* Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me? *Quis dubitet sacerdotes Christi, Regum & Principum, omniumque fidelium patres & magistros censeri? Nonne miserabilis insaniæ esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare, & iniquis obligationibus illum suæ potestati subiicere, a quo credit non solum in terra, sed etiam in cœlis se ligari posse & solui? Hæc (sicut B. Gregorius in epistola ad Mauritium Imperatorem directa commemorat) Constantinus Magnus Imperator, omnium Regum & Principum fere totius orbis dominus, euidenter intelligens, in S. synodo Nicena post omnes Episcopos vltimus residens, nullam iudicii sententiam supra eos dare præsumpsit, sed illos etiam Deos vocans, non suo debere subesse iudicio, verum se ab illorum pendere arbitrio iudicauit. Supradicto quoque Anastasio Imperatori prælibatus Papa Gelasius persuadens, ne ille intimatam suis sensibus veritatem arbitraretur iniuriam, subintulit, dicens:* Duo sunt quippe, Imperator Auguste, quibus principaliter mundus hic regitur: auctoritas sancta Pontificum, & Regalis potestas, in quibus tanto grauius est pondus sacerdotum, quanto etiam pro ipsis Regibus, hominum in diuino reddituri sunt examine rationem. *Et paucis interpositis inquit:* Nosti itaque inter hæc illorum te pendere p.128. iudicio, non illos ad tuam velle redigi voluntatem. *Talibus ergo institutis, talibusque fulti auctoritatibus, plerique Pontificum alii Reges, alii Imperatores excommunicauerunt. Nam si speciale aliquod de personis Principum requiratur exemplum, B. Innocentius Papa Arcadium Imperatorem quod consensit, vt S. Iohannes Chrysostomus a sede sua pelleretur, excommunicauit. Alius item Romanus Pontifex Regem Francorum, non tam pro suis iniquitatibus, quam pro eo, quod tantæ potestati non erat vtilis, a regno deposuit: & Pipinum Caroli Magni Imperatoris patrem in eius loco substituit, omnesque Francigenas a iuramento fidelitatis, quod illi fecerant, absoluit. Quod etiam ex frequenti auctoritate sæpe agit Ecclesia sancta, quum milites absoluit a vinculo iuramenti, quod factum est his episcopis, qui Apostolica auctoritate a pontificali gradu deponuntur. Et B. Ambrosius licet sanctus, non tamen vniuersalis Ecclesiæ Episcopus, pro culpa, quæ aliis sacerdotibus non adeo grauis videbatur, Theodosium Magnum Imperatorem excommunicans ab Ecclesia exclusit. Quod etiam in suis scriptis ostendit, quod aurum non ita pretiosius sit plumbo, quam regia potestate altior sit dignitas sacerdotalis. Hoc modo circa principium sui Pastorali scribens:* Honor, Fratres, & sublimitas episcopalis nullis poterit comparatio-

ratio-

rationibus adæquari: ſi Regum fulgori compares & Principum diademati, longe erit inferius, quam ſi plumbi metallum ad auri fulgorem compares, quippe quum videas Regum colla & Principum, ſummitti genibus ſacerdotum, & exoſculata eorum dextera, eorum ſe credant orationibus communiri. *Et poſt pauca:* Hæc cuncta, Fratres, ideo nos præmiſiſſe debetis agnoſcere, vt oſtenderemus, nihil eſſe in hoc ſeculo ſacerdotibus excellentius, nihil ſublimius Epiſcopis reperi. *Meminiſſe etiam debet fraternitas tua, quod maior poteſtas Exorciſtæ conceditur, quam ſpiritualis Imperator ad abigendos Dæmones conſtituitur, quam alicui Laicorum cauſa ſecularis dominationis tribui poſſit. Omnibus Regibus nempe & Principibus terræ, qui religioſe non viuunt, & actibus ſuis Deum (vt oportet) non metuunt, Dæmones heu proh dolor! dominantur, & miſera ſeruitute confundunt. Tales enim non diuino ducti amore ſicut religioſi ſacerdotes, ad honorem DEI & vtilitatem animarum praeſſe cupiunt: ſed vt intolerabilem ſuperbiam oſtentent, animique libidinem expleant, cæteris dominari affectant. De quibus S. Auguſtinus in libro 1. de doctrina Chriſtiana dicit:* Quum vero etiam eis, qui ſibi naturaliter pares ſunt, hoc eſt, hominibus, quilibet dominari affectant, intolerabilis omnino ſuperbia eſt. *Porro autem ſi Exorciſtæ (vt diximus) ſupra Dæmones a Deo imperium habent: quanto igitur magis ſupra eos, qui Dæmonibus ſubiecti, & membra ſunt Dæmonum. Si ergo his tantum præeminent Exorciſtæ quanto amplius ſacerdotes? Præterea omnis Rex Chriſtianus ad exitum veniens, vt carcerem euadat inferni, vt de tenebris in lucem tendat, vt de peccatorum vinculis in Dei iudicio abſolutus appareat, ſacerdotis opem ſupplex ac miſerandus requirit. Quis autem non modo ſacerdotum, verum etiam laicorum in extremis poſitus pro ſuæ animæ ſalute terreni Regis implorauit auxilium? Qui vero Regum aut Imperatorum aliquem Chriſtianum ex impoſito ſibi officio valet ſacro baptiſmatis ex Diaboli poteſtate eripere, & inter filios Dei connumerare, ſanctoque chriſmate præmunire? Et (quod maximum eſt in Chriſtiana religione) quis eorum valet proprio ore corpus & ſanguinem Domini conficere? vel cui eorum data eſt poteſtas ligandi ſoluendique in cœlo & in terra? Ex quibus aperte colligitur, quanta poteſtate præcellat dignitas ſacerdotum. Aut quis eorum poteſt aliquem clericum in S. Eccleſia ordinare? quanto minus pro aliqua culpa eum deponere? Namque in eccleſiaſticis ordinibus, maioris poteſtatis eſt deponere, quam ordinare. Epiſcopi enim poſſunt alios Epiſcopos ordinare, ſed nullo modo ſine auctoritate Apoſtolicæ ſedis deponere. Quis igitur vel tenuiter ſciolus dubitet ſacerdotes Regibus anteferre? Quod ſi Reges pro peccatis ſuis a ſacerdotibus ſunt iudicandi, a quo rectius, quam a Romano Pontifice ſunt iudicandi? Ad ſummam quoslibet bonos Chriſtianos multo conuenientius, quam malos Principes Reges intelligi decet. Iſti enim gloriam Dei quærendo ſemet ipſos ſtrenue regunt: at illi non quæ Dei ſunt, ſed ſua quærentes ſibimet hoſtes, alios tyrannice opprimunt. Hi veri Reges Chriſti, illi vero Diaboli corpus ſunt. Iſti adhuc ſibi imperant, vt cum ſuo Imperatore æternaliter regnent. Illorum vero id poteſtas agit, vt cum tenebrarum principe, qui rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ, æterna damnatione diſpereant. Nec valde ſane mirandum eſt, quod mali pontifices iniquo Regi, quem adeptis male per eum honoribus diligunt & metuunt, conſentiunt, qui ſimoniace quoslibet ordinando, Deum pro vili etiam pretio vendunt. Nam ſicut electi inſolubiliter ſuo capiti vniuntur, ita & reprobi maxime contra bonos, ei qui malitiæ caput eſt, pertinaciter fœderantur. Contra quos profecto non tam diſſerendum, quam pro eis eſt lacrymoſis planctibus ingemendum, vt omnipotens Deus illos a laqueis Satanæ, quibus captiui tenentur,*
p. 129 *eripiat, & tandem aliquando, vel poſt pericula ad agnitionem veritatis perducat. Hæc de Regibus & Imperatoribus, quod ſingulari gloria nimium tumidi, non Deo, ſed ſibi regnant. Sed quod noſtri eſt officii, vnicuique ſecundum ordinem vel dignitatem, qua videtur vigere, exhortationem diſtribuere: Imperatoribus & Regibus, cæteriſque Principibus, vt elationes maris & ſuperbiæ fluctus comprimere valeant, arma humilitatis Deo auctore prouidere curamus. Scimus enim quod mundana gloria & ſecularis cura, eos permaxime, qui præſunt, ad elationem trahere ſolet, qua ſemper neglecta humilitate propriam quærendo gloriam, fratribus cupiant præminere. Proinde videtur vtile maxime Imperatoribus & Regibus, vt cum mens illorum ſe ad alta erigere, & pro ſingulari vult glo-*

ria oblectare, inueniat quibus se modis humiliet, atque vnde gaudebat, sentiat plus timendum. Perspiciant ergo diligenter, quam periculosa, quamue timenda sit Imperatoria vel Regia dignitas, in qua paucissimi saluantur, & illi, qui Deo miserante ad salutem veniunt, nonnullique, vt multi pauperum, iudicio S. Spiritus in sancta ecclesia glorificantur. A mundi enim principio vsque ad hæc nostra tempora in tota authentica scriptura non inuenimus septem Imperatores vel Reges, quorum vita fuerit adeo præcipua religione & virtute signorum decorata, sicut vniuersalis multitudinis seculi contemtorum: licet eorum plures credamus apud omnipotentem Deum misericordiæ salutem inuenisse. Namque vt de Apostolis & martyribus taceamus, quis Imperatorum vel Regum æque vt B. Martinus, Antonius, & Benedictus miraculis claruit? Quis Imperator aut rex mortuos suscitauit, leprosos mundauit, cæcos illuminauit? Ecce Constantinum piæ memoriæ Imperatorem, Theodosium, & Honorium, Carolum, & Ludovvicum, iustitiæ amatores, Christianæ religionis propagatores, Ecclesiarum defensores, sancta quidem ecclesia laudat & veneratur, non tamen eos fulsisse tantæ miraculorum gloria indicat. Præterea ad quot nomina Regum vel Imperatorum basilicas seu altaria dedicari, vel ad eorum honorem S. Ecclesia missas statuit celebrari? Timeant Reges aliique Principes, ne quanto se cæteris hominibus in hac vita præferri gaudent, tanto amplius æternis incendiis subiiciantur. Vnde scriptum est: Potentes potenter tormenta patientur. *De tot enim hominibus Deo reddituri sunt rationem, quot suæ dominationi subditos habuerunt. Quod si alicui religioso priuato non paruus labor est, vnam suam animam custodire: quantus labor imminet Principibus super multis millibus animarum? Præterea si iudicium S. Ecclesiæ valde constringit peccatorem pro vnius hominis interfectione: quid erit de his, qui multa millia morti tradunt, pro huius mundi honore, qui licet ore aliquando dicant, Mea culpa: pro multorum occisione tamen in corde gaudent, in sui quasi honoris extensione, noluntque non fecisse, quod egerunt, neque dolent, quod fratres suos in tartarum compulerunt. Quumque ex toto corde eos non pœnitet, neque volunt humano sanguine acquisita vel detenta omittere, illorum pœnitentia apud Deum sine digno pœnitentiæ fructu manet. Vnde profecto valde est timendum, atque ad memoriam eorum crebro reuocandum, quod (sicut præfati sumus) a mundi principio, paucissimi per diuersa terrarum regna Reges sancti, ex innumerabili eorum multitudine reperiuntur: quum in vna tantum Pontificum seriatim sede, videlicet Romana, a tempore B. Petri Apostoli fere centum inter sanctissimos computentur. Cur autem hoc? nisi quod Reges terræ & Principes vana gloria delectati (sicut prælibatum est) quæ sua sunt, spiritualibus præferunt: religiosi autem Pontifices vanam gloriam despicientes, quæ Dei sunt carnalibus rebus præponunt. Illi in se peccantibus cito cognoscunt, Deum offendentibus non leuiter parcunt: Illi terrenis actibus nimium dediti spiritualia parui pendunt, isti cœlestia sedulo meditantes, quæ sunt terrena contemnunt. Admonendi sunt ergo omnes Christiani, qui cum Christo regnare cupiunt, ne ambitione secularis potestatis regnare affectent, sed potius præ oculis habeant, quod B. Gregorius Papa sanctissimus in lib. pastorali admonet, dicens:* Inter hæc itaque quid sequendum, quidue tenendum, nisi vt virtutibus pollens coactus ad regnum veniat, virtutibus vacuus ne coactus accedat. Quod si ad Apostolicam sedem, in qua rite ordinati meritis B. Petri Apostoli meliores efficiuntur, quod timent coacti veniunt cum magno timore; ad regni solium cum quanto timore accedendum, in quo etiam boni & humiles (sicut in Saul & Dauid cognoscitur) deteriores fiunt? Nam quod de Apostolica sede prælibauimus, in decretis beati Papæ licet experimento sciamus, sic continetur: Ille scil. B. Petrus perennem meritorum dotem cum hæreditate innocentiæ misit ad posteros. *Et post pauca:* Quis enim sanctum dubitet esse, quem apex tantæ dignitatis attollit, in qua si desint bona acquisita, per meritum, sufficiunt quæ a loci decessore præstantur: Aut enim claros ad hæc vestigia erigit, aut eos, qui eriguntur illustrat. *Quapropter quos S. Ecclesia sua sponte ad imperium vel regimen deliberato consilio aduocat, non pro transitoria gloria, sed pro multorum salute humiliter obediant, & semper caueant, quod B. Gregorius in eodem libro pastorali testatur:* Apostatæ quippe angelo similis efficitur, dum hominibus esse similis dedignatur. Sic Saul post humilitatis meritum in tumorem superbiæ culmine potestatis excreuit. Per humilitatem quippe prælatus est, per superbiam reprobatus, Domino attestan- p.1.30.

testan-

testante, qui ait: Nonne quum esses paruulus in oculis tuis; caput te constitui in tribubus Israel. *Et paulo inferius:* Miro autem modo quum apud te paruulus, apud Dominum magnus: quum vero apud te magnus apparuit, apud Dominum paruulus fuit. *Vigilanter quoque retinendum, quod Dominus in Euangelio dicit:* Ego gloriam meam non quæro; & qui vult inter vos esse primus, sit omnium seruus. *Honorem Dei semper suo præponant, iustitiam vnicuique suum seruando ius amplectantur, atque custodiant, non eant in consilio impiorum, sed religiosis semper acquiescendo corde adhæreant. Sanctam Ecclesiam non quærant sicut ancillam sibi subiicere, subiugare: sed permaxime oculos illius, videlicet Domini, sacerdotes, magistros & patres recognoscendo, decenter studeant honorare. Nam si carnales matres & patres honorare iubemur, quanto magis spirituales? Si ille, qui carnali patri vel matri maledixerit, morte mulctandus est: quid ille, qui maledicit patri spirituali vel matri meretur? Non carnali amore illecti studeant filium suum gregi, pro quo Christus sanguinem suum fudit, præponere, si meliorem illo & vtiliorem possant inuenire: ne plus Deo diligendo filium, maximum sanctæ Ecclesiæ inferant detrimentum. Patenter enim Deum & proximum, sicut Christianum oportet, non amare conuincitur, qui tantæ vtilitati tamque necessariæ sanctæ matris Ecclesiæ, prout melius potest, negligit prouidere. Hac namque virtute, (id est charitate) neglecta, quicquid boni aliquis fecerit, omni fructu salutis carebit. Hæc itaque humiliter agendo, & amorem Dei & proximi, (sicut oportet) seruando, præsumant de illius misericordia qui dixit:* Discite a me, quod mitis sum, & humilis corde. *Quem si humiliter imitati fuerint, de regno seruili & transitorio, ad regnum veræ libertatis & æternitatis transibunt, Amen. Admonemus vos fratres & coepiscopos nostros, ne faciem Principum trepidantes, veritatem eis dicere timeatis, incurrentes illud Gregorii:* Quum in terra hominem contra veritatem quilibet pauet, eiusdem veritatis iram cœlitus sustinet.

Legatus Regis reuersus, quum Regi, qui tunc erat Traiecti, quod erat excommunicatus indicaret, Willehelmi ipsius vrbis Episcopi consilio, Rex excommunicationem illam nihili pendit. Episcopus quoque idem timens, ne si populus hoc audisset, a Rege sicut ab excommunicato discederet, intra missas sermonem faciens ad populum, derisorie quod Rex esset excommunicatus indicauit, sed hanc excommunicationem nihil valere, quibus poterat verbis (vtpote facundus homo) confirmauit. Sed quantum valeret, in seipso coactus est agnoscere, si liceret ei pœnitendo a superbia resipiscere. Nam in ipso loco, in quo Romano pontifici derogabat, eiusque potestatem verbosus adnihilare laborabat, ipse mala valetudine corripitur, in qua vsque ad miserandum miseræ vitæ finem detinetur. Itaque morbo magis & magis ingrauescente, dum esset cum eo quidam homo Regis, eumque rogaret, vt se cum suo mandato remitteret ad Regem; *Hoc,* inquit, *ei mitto mandatum, quod ipse & ego, & omnes eius iniquitati fauentes, damnati sumus in perpetuum.* Quumque a suis, qui aderant, clericis, ne talia loqueretur, esset admonitus; *Quid aliud,* inquit, *loquar, nisi quod verum esse, visibiliter intueor. Ecce enim Dæmones lectum meum circumstant, quatenus me mox, vt expirauero, rapiant. Itaque quum fuero de corpore eductus, rogo vos & omnes fideles, ne se fatigent pro me faciendo supplicationes.* Hac igitur in desperatione defunctus, nullis orationibus Deo reconciliatus, diu iacebat insepultus, donec Romam mittitur, & inde quæsito consilio, ne populus fœtore corrumpatur, Apostolico iussu sine commendationibus sepelitur. Non longe autem post mortem suam Abbati Cluniacensi apparuit, priusquam eum fuisse mortuum cognouisset, & *non sum,* inquit, *viuus, sed vere defunctus, & in inferno sepultus.* Sic ille sapiens, & per omnia vir honestus, si non esset auaritiæ venenis infectus, stultum & miserabilem finem habuit; quod hunc, dum poterat, præcauere noluit. Et cur eum solum dico miserabiliter obiisse? quum manifestum sit, omnes fere Henrici familiares & fideles æque miseras mortes incurrisse, & eos miseriores, qui fuerant illi fideliores: quod fides illa vere erat perfidia.

Langius Chron. Cit. p. 777, Lamb. Schafn. Bertold. Const. 1076.

p. 131. Vt enim per excessum quædam vel repetam, vel percurram, Patriarcha qui legatus

gatus Apostolici maximus auctor abiurationis extiterat Heinrici, & non noui Regis instituendi, postquam Exregi quasi regi sociatus retrogradus efficitur; repentina morte præuentus, quod communicabat excommunicatis, incommunicatus & inconfessus huic vitæ subtrahitur. Verum quod tantæ dignitatis virum non decebat, ire solum ad infernum, quinquaginta (sicut audiuimus) de suis habuit socios, eadem morte repentina correptos, ne quos habebat in iniquitate consortes, in retributione non haberet participes.

Lang. c. l. Vdo Treuerensis Archiepiscopus, omni pietate plenus, dum nimis mansuetus Tyrannidi non resistens, Heinrico plus quam decebat obsequitur, eius flammeo furori suæ consensionis oleum ministrat, & vt Ecclesiæ deprædentur, licentiam donat, mox in crastino mane mortuus inuenitur, vt omnibus aperte constaret, ideo tali eum morte obiisse, quod in Ecclesiarum prædatione non timuit assensum præbere.

Lang. c. l. Eppo Cicensis Episcopus, dum in Episcopio S. Kiliani quendam riuum forti sedens in equo transiret, quem quilibet pedes sine periculo transire posset, vbi nec timor vllus fuit, equo cadente moriens sic interiit: S. Kiliano sic disponente, vt qui eius vrbis violentus incubator iniuste vinum suum bibebat, aquam quoque suam iuste bibens, vltra vinum non quærat; & quod nobis inconciliabilis permansit, Deo inreconciliatus ab hac vita migrauit.

Lamb. Schafn. Bertoldus Constant. Albericus 1076. Godefridus Dux qui fuit maximus hostis Saxoniæ, periit in secretiori corporis parte perfossus sæuo mucrone, nec purgatur vltima confessione, nec munitus sacra communione.

Lang. c. l. Godebaldus dum equo suo nouiter ferrato pedem posteriorem leuaret, vt an apte ferrum esset impositum perspiceret, ab ipso pede in fronte percutitur, & sic ab hac vita abstrahitur.

Lamb. Schafn. 1076. Gesta. Impp. apud Leibnitium n. 14. p. 710. Burchartus Misnensis præfectus, dum in quadam sua, cui præerat, vrbe ab vrbanis inuaditur, equo cui insidebat, frustra calcaribus vulnerato fugere molitur, quod equus sæpe prius de velocitate laudatus, modo cum maxime maximo cursu opus erat, fit stationarius, quasi diceret: mihi non licet eum nunc a vobis eripere, qui dum sibi licuit, nolebat se corrigere. Moritur ergo cum magno animæ suæ periculo, quod sæpe consensum præbuit periculoso sæuissimi Regis consilio.

Luipoldus frater Berthaldi Regis consiliarii, qui & ipse eius consiliarius erat, dum quadam die iuxta Regem equitans cum eo quoslibet sermones conferret, accipiter quem sinistra portabat, volitare cœpit, quasi capturam peteret, ille vero post auem parumper se inclinans ab equo grauis cecidit, & ensem quo cinctus erat, e vagina lapsum capulo terræ defixo in pectore medio recepit: & qui sæpe praui consilii consors, vel auctor fuit, sine consilio perpetuæ salutis ab hac vita recessit. His ex parte tractatis, multa his similia præteriens ad iter inceptum volo reuerti, quod non aberrando, sed deuiando sponte deserui.

Igitur comperta legatione Pontificis, & excommunicatione siue depositione Henrici Regis, omnes qui nostros captiuos habebant, quod nullam apud Regem misericordiam, dum Rex erat, inuenire poterant, & ei nullam modo cum Rex non esset fidem vel subiectionem debebant; omnes eos in patriam gratis Henrico nesciente dimiserunt.

Sed Burchardus Halberstadensis Episcopus quam mirabiliter a miserabili damnatione sit diuina pietate liberatus, ad DEI laudem, & ad omnium miserorum consolationem referamus. Dum Heinricus esset iuxta Danubium, & secum haberet sororis suæ maritum Solomonem, similiter ab Vngariæ regno depulsum, quod temporibus illis vigebat depositio Regum; genero suo iam redituro in patriam, in cuius extremitate paucas vrbes habendo vix hærebat, Episcopum Burchardum commendauit, eumque multum, vt nunquam in Teutonicis finibus videretur, obsecrauit: quod & ille promisit. Quod quum Episcopus præsensisset, amicos quos habebat ibi paucos, paucis (sicut tempus monebat) verbis alloquutus, rogauit omnes per
Lamb. Schafn. 1076. DEI nomen, quatenus de sua cogitarent ereptione. Tunc Othelricus quidam dixit p. 132.
ei,

ei, stare quandam domum desertam non longe a littore, monuitque eum, vt hanc arte qualibet tentaret intrare. Episcopus ergo tantum cum vno capellano naui impositus, Exregem iubetur antecedere, donec ipse cum socero pransus, eum cum gurgite currens veloci insequatur. Leniter ergo defluens Episcopus non in somnum dissoluitur, non in vanis confabulationibus occupatur, sed cor cum tota deuotione leuat ad Deum, oculos in littus tenet intentos, donec præmonstratam conspiciat domum. Qua visa rogat nautas, vt in littus se velint exponere, quatenus ventrem leuando persoluat debita naturæ. Illi nil suspicantes in interitum misericordes fuerunt, & cum capellano comite exire permiserunt. Quid moror, quum in illo nullam moram intueor? remouetur a littore longius, nautisque ne longius abiret clamantibus, appropinquat domui, leniterque pulsans, Deumque suppliciter inuocans, dixit: *Aperi.* Nunquam dixit, neque dicturus est cum maiore deuotione cordis, *Aperi*, * ac si sperauerit sibi quoque ianuam regni celestis aperiri. Othelricus paratis equis & sociis Episcopum suscepit, & die quiescens, nocte vero festinans, eum Dei misericordia comitante in Halberstedi perduxit. Quanta gratulatione totius populi fuisset acceptus, meus hebes non valet explicare stylus. Etiam qui eum prius odio habuerunt, in occursu læti gaudentesque concurrerunt.

Principes ergo nostri diuersis ab exiliis omnes pene simul in patriam reuersi, magnam his, qui domi erant, dederunt materiam gaudii, & multorum os aperuerunt in laudem Dei. Inueneruntenim totam pene plebem congregatam, exigi tributa a prædiis suis persoluenda, iam libertatis spe retinendæ deposita, quæ iuberetur cuncta facturam. Hermannus autem patruus Magni Ducis, & Thiedricus de Kathalanburg (hi namque prius aliquanto cæteris venerunt) obstupefactis omnibus exclamauerunt; *Nolite*, dicentes, *optimi Saxones, nolite seruitutis iuga recipere, nolite de misericordia Dei desperare. Ecce nos, qui vestri causa nos in captiuitatem dedimus, Dei clementia, illo qui nos tenebat inuito redimus, pro vobis & vestris pugnaturi quamdiu viuimus. Erigite ergo ceruicem iugo seruitutis excusso liberam, nunquam posthac seruitute premendam, adiuuante Deo. Retinete manus a tributis soluendis, retinete possessiones vestras liberas, sicut liberas eas a vestris parentibus accepistis. Vos autem fautores iniquitatis, qui miseræ plebis oppressione crudelis tyranni gratiam quæsistis, ab opprimendo cessate, ab exigendo quiescite, & ex hac hora vel nobiscum pro libertate pugnaturi fideliter & iurati permanete, vel in hac hora velut hostes infidi & periuri, a nobis & a patria nostra nunquam reuersuri discedite.* Talibus verbis & hostes confusi a ferocitate quiescunt, & ciues confortati pristina virtute recepta in vnanimitatem facile coalescunt. Coadunati denique præsidia Heinrici ab omnibus castellis eiiciunt, & illis ea, quorum fuerant, libera restituunt: possessiones alias, quas Tyrannus iniuste his, quorum erant, ereptas iniustius, illis ad quos nullo iure pertinebant, donauerat, auferunt, & eas ad iustos possessores redire faciunt. His omnibus in finibus nostris rite patratis diem & locum determinant, vbi concordiam ad defensionem patriæ renouaturi conueniant; in quibus infidelitatis suspicio resideret, aut a finibus suis exire, aut secum fideliter conuenire compellant.

Hæc omnia dum Heinricus audisset, nimis in animo conturbatur, & Moguntiam veniens quosdam de residuis adhuc captiuis ad se duci præcepit, & cum eis de pretio, quo se redimerent, vt dimitterentur, egit. Interea orta seditione inter Moguntinos & Bauenbergenses milites, ciuitas a Bauenbergensibus incenditur, ita vt tota vel maxima pars eius arsura videretur. Ad quam restinguendam dum Heinricus ipse omnisque populus festinaret, captiui nostri sine custode relicti, inuenta naui Rhenum transierunt, & die noctuque festinantes in patriam suam peruenerunt. Inter quos erat etiam Gertrud nobilissimi Ottonis Ducis fratris Hermanni vidua, quam Lodewig ante biennium fere ceperat, & Domino suo Heinrico, vt ab ea pecuniam extorqueret (quod & fecit) adduxerat.

Hein-

* hæc verba ex MSto fuerunt adiecta.

Heinricus ergo Exrex videns suæ voluntati cunctas res aduersari, quum intelligeret, se de lupina ferocitate parum proficere, pellem nunc coruinam cogitauit induere, vt ostensione pietatis & iustitiæ deciperet, quos crudelitate violenta superare non poterat. Volebat namque legatos ad Saxoniam mittere, qui dicerent, se eis plus quam ipsi cuperent bonum esse velle, se penitus iniustitiam cum vitiis omnibus, quoad posset, abiicere, se eis in omnibus pariturum debere. Sed nullum, qui hanc legatio- p. 133. nem portare præsumeret, inuenit: quod de suis quoque eum nullus, quod ore emisit, in corde habere credebat, nec aliquis dubitauit, quin si quis Saxonibus valde iam exasperatis hoc nuntium falsitatis afferret, pro falsis promissis pœnas veraciter daret. Remanserant autem adhuc duo de nostris apud eum, Werinherus Magdeburgensis, eiusdemque nominis Merseburgensis Episcopus, qui quum possent inuito Rege (sicut alii) repatriare, nolebant, quod in illo licet impio Deum, a quo est omnis potestas, offendere timebant. Hos ergo cum supra dicta legatione ad Saxoniam misit, sed de eorum reuersione nihil eis dixit. Illi vero Saxonibus cum tota voluntate, quod erant iussi suadebant; sed Saxones cognitis tot eius mendaciis, hæc quoque promissa veueno falsitatis infecta non dubitabant. Quumque vellent Episcopi eorum responsa reportare, iussi sunt vnum e duobus eligere, aut hic modo stare, aut huc nunquam posthac redire.

Principes ergo nostri simul adunati iuramentis & obsidibus inuicem datis in vnum se confirmant, & vt ad inuicem firmissime cohærerent, Regem cui subiaceant omnes eligere deliberant. Sed quum audissent, quod Sueuos tam crudeliter antiquum fœdus infregisse pœnituit, ad eos legatos de reuocando fœdere mittere placuit; vt iterum conuenientes in vnum, inimicitiarum acerbitatem multa dilectionis suauitate superarent, & inuicem sibi donantes contra communem omnibus hostem vno de se Rege facto concorditer starent. Domino quoque Apostolico literas miserunt, quibus vt vel per se, vel per nuntium genti pene perditæ consolator adesset, suppliciter orauerunt.

Lamb. Schafn. 1076. Non modico igitur Saxones exercitu collecto, perrexerunt ad Rhenum contra vicum, qui dicitur Oppenheim, quo & Patriarcha cum Episcopo Pataviensi Pontificis Romani legato conuenerat, & vna Sueuorum non parua multitudo, qui omnes exercitum Saxonicum, dum veniret, expectabant. Quibus appropinquantibus Patriarcha cæterique primates, quod de recenti prælio vtrorumque gladii adhuc cruore madebant, quamuis per legationes mutuas inuicem sibi donassent, tamen ne (quod facile est armatis) seditio vilibus a personis exorta factum fœdus corrumperet, obuiam Saxonibus ibant, & amicitiam, quam renouauerant absentes, nunc præsentes confirmare volebant. Hinc igitur Dux Otto violenter honore suo priuatus, illinc Waph Dux eodem honore non iuste sublimatus, hac conditione sibi inuicem pacis oscula dederunt, vt electo (propter quod ex vtraque parte conuenerant) nouo Rege, quicunque eorum ipsum honorem iure retineret, alter ei non inuidens libenter concederet. Similiter pacis oscula dederunt ordinis secundi siue tertii partis vtriusque milites, quicquid inuicem se læserant, non sine multo fletu donantes. Tunc omnes facti ex hostibus amici fideles, castra posuerunt tam prope, vt vicissim populus vterque sermones vtriusque non difficile posset audire. Quumque iam cœpissent de Rege constituendo sermones conferre, Saxones ex Sueuis, Sueui ex Saxonibus vnumquemlibet volebant eligere, Henricum vero tenebat in altera ripa Rheni ciuitas Moguntina, omni spe regni retinendi deposita. Misit tamen nuncios, qui tentarent istos ad misericordiam flectere, vt eius iam satis correpti correctionem dignarentur accipere. Sed eorum nullius legatio a quoquam nostrate accipitur, nisi prius per Apostolici legatum ab anathematis vinculo soluatur. Vt igitur stylus velociter currat, humilitatem pœnitentis accepturos se promittunt ea conditione, si vellet implere cuncta, quæ ei nostrates facienda proponunt. Quod quum ille spopondisset, hoc ei primum proponunt, vt Episcopum Wormatiensem, qui iam diu fuerat expulsus, potentem faceret vrbis suæ: deinde vt mox literas scribi faceret, in quibus se fateretur iniuste Saxones afflixisse, quas

quas a nostris perspectas imagine sua nostris præsentibus significari faceret, & signatas per Italiam & Teutonicam terram mittendas per nostros nuncios nostratibus daret, ipseque Romam veniens per dignam satisfactionem anathematis vinculo careret. Episcopus ergo statim cum magno honore in vrbem deducitur; literæ in præsentia nostratium bulla Regis signatæ per nostros nuntios per ciuitates Italiæ regnique Teutonici diriguntur; ipse se tota festinatione parat, vt per Romani Pontificis indulgentiam ligamen anathematis exuat. Nostrates vero singuli sacramento firmauerunt, vt
p.134. nisi Heinricus quartus Heinrici Imperatoris filius in Februarii mensis initio a banno per Apostolicum solutus fuisset, nunquam amplius vllo ingenio suo Rex eorum nec appellaretur, nec esset. Quod sacramentum primo fecit Patriarcha, & in literas redactum, in suum misit marsupium, quod tamen, quia melius seruauit in scripto, quam in opere, (sicut paulo ante dictum est) crudele supplicium dedit. Deinde fecit idem Patauiensis Episcopus, sedis Romanæ legatus; & post hos omnes qui aderant Episcopi, Duces, Comites, cæterique maiores & minores: sed Episcopi plus aliis in hoc egerunt, quod iuramentum in literis etiam seruauerunt. Tunc misso legato rogauerunt Apostolicum, vt in principio Februarii vellet Augustam venire, vt causa diligenter examinata coram omnibus, vel eum solueret, vel eo fortius adhuc ligato, alium sibi cum ipsius consensu quærerent, qui regnare sciret. His omnibus ibi peractis, exercitus vterque cum multa caritate diuiditur, & vterque tripudians, & Deo laudes cantans ad sua reuertitur.

Apostolicus autem quum, sicut rogatus erat, Augustam versus tenderet, vt ibi ingrediente Februario, qui erat annus Domini MLXXVII. sicut placuerat Principibus, adesset, & nostrates illuc econtra venire festinarent, vt Dominum Papam venerabiliter 1077.
(sicut decebat) acciperent; ecce nunciatur Apostolico, Henricum cum magno exercitu Italiam intrasse, & si ipse montes, sicut volebat, transcendisset, alium Papam illum constituere velle. Itaque misso velociter nostris obuiam legato, ipse tristis, immo multa timens reuertitur, vt Italiam a gladio & igne tueatur.

Henricus autem per Italiam vagans loco, sed magis animo, quid ageret, nesciebat, quia quicquid ageret, regnum perdere timebat. Nisi enim supplex ad Apostolicum veniret, & per eum solutus a banno fuisset, regnum se non recepturum pro certo sciebat. Si vero supplex ad satisfactionem veniret, timebat, ne sibi pro magnitudine criminum regnum Pontifex auferret, vel sibi inobedienti vincula potestatis apostolicæ duplicaret. Ergo in multis curis in diuersa diuiditur. Quamuis autem vtroque modo se perditum & perditurum non dubitaret; tamen illam partem in qua aliquid spei esse putabat, elegit: & laneis indutus, nudis pedibus ad Apostolicum venit, dicens se plus amare regnum cœleste, quam terrenum; & ideo pœnitentiam, quamcunque sibi vellet imponere, se humiliter suscepturum. Apostolicus vero de tanti viri tanta humilitate lætatus, præcepit ei, vt regalem ornatum, donec ipse permitteret, sibi non imponeret, quatenus omnipotenti Deo acceptio esset cordis eius contritio, quo eam etiam foris ostenderet vilis habitus testimonio: & vt eos, qui erant excommunicati, conuiuio vel colloquio vitaret; ne quod in se propria conuersione fuisset (Dei gratia) mundatum, aliorum contagio fieret magis quam fuerat immundum. Quod vtrumque cum se facturum polliceretur, absolutus hac lege dimittitur, multum monitus, ne Deo mentiatur: quod si promissa non impleuerit, non solum priora vincula non auferantur, sed etiam alia strictiora superaddantur.

Lamb. Schafn. 1077, *Vrsp.* 1075, *Spangenbergs* Mansf. Chron. c. 1, 9. *Adlzreiter* A. Boi. p. 1. lib. 18. n. 42. 43. *Benno* de vita Hildebrand. lib. 1. p. 7.

Itaque reuersus ad suos, quum cœpisset eos a suo conuiuio separare, magnum cœperunt tumultum facere, dicentes ei, quia si eos, quorum sapientia & virtute obtinuisset hactenus regnum, nunc a se repelleret, Apostolicus ei nec illud reddere, nec aliud acquirere potuisset. His & aliis talibus verbis animus eius immutatur, & ad consueta prauaprauorumque consilia reuertitur. Imponit capiti aureum diadema, & in corde retinet ferro fortius anathema. Excommunicatorum communioni miscetur, & a sanctorum communione miser ille repellitur. Nunc fecit omnibus manifestum, quam non verum esset, quod dixit: *Plus se amare regnum cœleste quam terrenum.*

 Quod

Quod si parumper in obedientia permansisset, & regnum nunc terrenum cum pace teneret, & quandoque cœleste sine fine possessurus acciperet. Nunc vero factus inobediens, & hoc quod amat non habebit, nisi cum magno labore; & illud non accipiet, nisi magna totius vitæ mutatione.

Addit. ad Schafn. Mar. Scotus. Sig. Gembl. Alb. Stad. Albert. cus Chron Sax. Bertold s Const. Conr. Vrsp. Chron. Reichersberg. 1077. A. Aldus. 1077. Spangenberg. Mansf. Chronic. c. 2.., Aderetter A. Boii. lib. 18. n. 46. 47.

Interea Saxones & Sueui Forcheim conueniunt, sed & de aliis regionibus legati aderant, quicquid illi de republica commode definirent, idem laudare suos indicant. Aderat etiam legatus Apostolici, qui cuncta, quæ de regno nostrates vtiliter disponerent, Apostolicæ sublimitatis auctoritate firmaret. Ex multis quos probitate dignos in electione proposuerunt, tandem Rodulfum Ducem Sueuorum Regem sibi Saxones & Sueui concorditer elegerunt. At cum singuli deberent eum Regem laudare, quidam voluerunt aliquas conditiones interponere, vt hac lege eum super se leuarent p. 134. Regem, quatenus sibi de suis iniuriis specialiter promitteret iustificationem. Otto namque Dux non prius volebat eum sibi Regem constituere, nisi promitteret honorem sibi iniuste ablatum restituere. Sic & alii multi suas singulares causas interponunt, quas vt ille se correcturum promitteret, volunt. Quod intelligens Apostolici legatus omnino prohibuit, & ostendens, eum non singulorum, sed vniuersorum fore Regem, vt vniuersis iustum se promitteret, satis esse perhibuit. Ait etiam, si eo modo, quo cœptum fuerat, promissionibus singillatim præmissis eligeretur, ipsa electio non sincera, sed hæresis simoniacæ veneno polluta videretur. Tamen quædam sunt ibi causæ specialiter exceptæ, quas quod iniuste viguerant, deberet emendare, scilicet vt Episcopatus non pro pretio nec pro amicitia daret, sed vnicuique Ecclesiæ de suis electionem (sicut iubent canones) permitteret. Hoc etiam ibi consensu communi comprobatum, Romani Pontificis auctoritate est corroboratum, vt Regia potestas * nulli per hæreditatem (sicut ante fuit consuetudo) cederet, sed filius Regis, etiamsi valde dignus esset per electionem spontaneam, quam per successionis lineam Rex proueniret: si vero non esset dignus Regis filius, vel si nollet eum populus, quem Regem facere vellet, haberet in potestate populus. His omnibus legaliter constitutis, Rodolfum electum Regem Moguntinam cum magno honore deducunt, & ei dum consecrationem Regis accipiebat, venerabiliter & fortiter (sicut mox apparebat) assistunt. Consecratur autem à Sigifrido Mogontinæ ciuitatis Archiepiscopo, præsentibus & adiuuantibus aliis quamplurimis, Anno Domini MLXXVII. VII. Cal. April.

Ipso vero die consecrationis eius pene contigit miserandum facinus, vt fieret dies vnus principium & finis regni ipsius, & de eo vere possit nasci prouerbium. *Quod tam vigil Rex esset, vt in regno suo nunquam vidisset somnum.* Namque quum ipsa die eius vnctionis in introitu missæ inuitaretur sub nomine Ierusalem, tota fidelium Ecclesia ad lætitiam spiritualem, & inde haberet omnis fere Ecclesia, etiam in religiosis personis, ipso die ludendi non spernendam consuetudinem; prandio noui Regis finito, iuuenes eius ad ludum venere communem, causam ob duplicem, cum regiæ consecrationis, tamen magis antiquæ consuetudinis. Vrbani vero videntes hunc ludum, in crudelem sunt accensi zelum, & quod magis fauebant Exregi quam Regi, cogitabant illum ludum turbare, & semen aliquod, vnde seditio nasceretur, immittere, ad quam sedandam dum Rex procederet, modo quolibet occisus interiret. Miserunt ergo quosdam suos iuuenes, vt curialium ludo se miscerent, & aliquam qualibet arte materiam belli construerent. Itaque vnus ex ipsis, cuiusdam nobilis ex curia crusinam gulis ornatam, quasi furtim præcidit; & inde quasi furtum volens abscondere, recessit & tamen malebat deprehendi, vt acciperet, quod accepit. Nam ille, cuius honesta vestis erat dehonestata, vt illum, qui suæ vestis partem gestabat, insequutus est, colaphum ei tantum dedit, suique vestimenti particulam recepit. Tunc vrbani in subsidiis ad hoc ipsum collecti curiales inermes incurrunt armati, & multos ex eis acriter vulnerauerunt, aliquos etiam occiderunt. Nam arma curialium in hospitiis derelicta, dum ipsi circa Regem frequentes essent, vrbani præripuerant, & ne illi, quo-

* Hoc decretum, ex Brunone Constitutionibus Imperialibus inseruit Goldastus Tomo vno p. 237. qui etiam ex Pauli Bernriedensis Vita Gregorii VII. p. 214. locum adfert parallelum, Lehmann. Chron. Spir. V. c. XXXIV.

quorum erant, ea inuenire possent, effecerant. Rex talia videns, volebat se periculo dare, & vel suos eripere, vel cum eis simul occumbere: sed qui circa eum erant, totum hunc tumultum propter eum fuisse inceptum cognouerunt, & ideo eum de palatio descendere non permiserunt. Contraxerunt ergo se curiales, & omnis exercitus in maiorem Ecclesiam S. Martini, & ibi conglobati, consiliis armisque muniti, subito cum magno impetu exierunt, & vrbanos aut occiderunt, aut ceperunt, præter eos, qui fugæ se credentes timore pernicitatem præbente abierunt velociter. In crastino vero omnes ex vrbe maiores ante Regem supplices venerunt, & de malitia, quam fecerant, supplicia quæ Rex volebat accipere, dederunt, & vt posthac in perpetuum fideles ei manerent, iurauerunt.

Sed Rex non habens eis fidem, ciuitatem dimisit, & ad Sueuos abiit, ibique parum moratus ad Saxoniam transiuit. Nam dominicæ resurrectionis festiuitate apud Augustam ciuitatem celebrata, in Pentecosten ad Erpesfort venit, & inde non parua Saxonum multitudine cum regali honore deductus, Apostolorum Principum principalem in vrbe Mersburgensi deuotione multa celebrauit. Quo cum de cunctis Saxoniæ partibus maiores & mediocres conuenissent, Regemque sicut a Principibus erat electus, vnanimiter in regno confirmassent, dixit Rex sibi non videri decens vel vtile, Saxones quasi plena pace potitos domi quietos sedere: suasitque illis, vt exercitu collecto, hostiles vltro partes inuaderent, quatenus aliquid fortiter agendo,& a se desidiæ qua notati erant, nomen abiicerent, & hosti,qui de victoria superbus timebat, arrogantiam minuerent, quod & ipsi læti fecerunt.

p. 136.

Igitur in Augusto mense cum magno exercitu Rex Rudolfus vrbem Wirceburg obsedit, ad quam velut expugnandam machinas diuersi generis parari iussit. Quæ dum parabantur, ipse sicut Rex Christianus, Deum timens, secum cogitabat, quod si vrbs capta fuisset, ab Ecclesiis vel ecclesiasticis rebus diruendis vel diripiendis vulgus semel intromissum nec ipse Rex reuocare posset. Ergo lentus ibi sedebat, & occasiones diuersas ne pugnaretur ad vrbem quærendo, integrum fere mensem nihil proficiens ibi manebat; maluitque gloriosam, quasi vrbem capere non posset, habere contumeliam, quam periculosam, vt vrbe destructa nulli sacræ rei parceretur, acquirere gloriam.

Mar. Scotus 1077.

Interea Heinricus Exrex exercitu nec magno nec forti congregato (nam maxima pars eius ex mercatoribus erat) obuiam nostris ire parauit, pigroque progrediens incessu, Bauaros & Boemos, quos sibi in auxilium venire sperabat, frustra expectauit. Quo Rex Rudolfus audito lætus obsidionem dimisit, hostique sæuo sæuior occurrere festinauit. Ad fluuium itaque qui vocatur Neckar, exercitus ambo conuenerunt, & in diuersa ripa animo pugnandi diuersa castra posuerunt. Nam nostri dederunt illis optionem, vt vel ipsi longius a littore recedentes sibi facultatem transeundi concederent, vel ipsi nostræ ripæ spatio securi accepto cum nostris pugnaturi transirent. Illi vero quamuis multis, vt vtrumlibet facerent, conuitiis essent exagitati, neutrum facere voluerunt. Quum autem multos ibi dies sedissent, & illis nostri locum ad se veniendi sæpe frustra dedissent, tandem illi nec se nostris pares, nec auxilium, quod sperabant, venire videntes, quum militari non possent virtute, astutia tentabant a se bellum istud amouere. Fecerunt enim cum nostris pacem sequestram, qua (si posset fieri) per mutua colloquia peruenirent ad pacem perpetuam. Ad se inuicem igitur veniendi securitate concessa dixerunt illi: Quid opus esset nostris secum ferro decernere, cum ipsi parati essent rem verbis agere: & si quidem nostram causam iustitia commendaret, se relicto suo domino nostris associari, ea conditione, vt si sua causa melior esse probaretur, nostrates illis eadem lege coniungi non dedignarentur. Quod quum nostri laudassent, & ipse Rex noster se, vt pax inter eos fidelis fieret, libenter a regno descensurum promisisset, constituto die, quo ad hanc causam terminandam neutro Rege præsente venirent, ab inuicem ambo exercitus discesserunt; & ecce illi magnam turbam ex Bauaris & Boemis, quos iam diu expectauerant, aduenire viderunt. Quo cognito, Heinricus nimis fit lætus, factæque pacis oblitus, iam nostros a

 tergo

tergo minus cautos inuaderet, si Principes illi, qui pacis faciendæ mediatores vel auctores fuerant, fidem suam contaminare non timerent. Itaque nostrates domum cum pace reuersi, annum fuerunt integrum, nec lædentes aliquem, nec ab aliquo læsi.

1078. *Bertholdus Const. addit. Lamb. Mar. Scotus Conr. Vrsp. Alb. Stad. Chron. Saxo 1078 Adlzreiter A. Boi p. 1. lib. 18. n. 50.*

Sequenti vero anno, qui erat ab incarnatione Domini MLXXVIII. iterum Saxonicus congregatur exercitus, & missa legatione Sueuos obuiam sibi venire rogauerunt; vt vtriusque populi virtute coniuncta, omnes sibi aduersantes, vel ad se transire compellerent, vel sibi fœderari nolentes dira bellorum tribulatione fatigarent. Quod cognoscens Heinricus robore congregato interuenit medius, nec est passus, vt vterque in vnum conueniret exercitus. Exercitus ergo Saxonicus ad Methelrikestadt venit, ibique Heinricum cum non paruo robore virtutis inuenit. Quid in narrando moram facio, quum illi nullam fecissent in agendo? Prælium incipitur fortiter, immo crudeliter: ex vtraque parte pugnatur, & hinc & inde fuit diuersus euentus pugnæ, fugiunt isti, fugiunt illi; nostri capiuntur, sed eripiuntur, hostes interficiuntur. Ex nostris itaque primi fecerunt fugam, qui nunquam venire debuissent ad pugnam, Episcopi scilicet vnius nominis, sed (vt ita dicam) non vnius ominis: Vterque enim Werinherus vocatur. Sed Magdaburgensis ab incolis illius patriæ interceptus, miserabiliter occiditur: Merseburgensis vero despoliatus in patriam nudus reuertitur. p. 137. Quod illi me non ad contumeliam, quisquis hoc legit, sed dixisse putet ad gloriam: quod ab ipsius ore non semel audiui, quod ipsam nuditatem non tolerasse nollet pro pondere quolibet auri vel argenti. In eadem fuga sunt capti Bernardus Romanæ sedis Archidiaconus, Sigifridus Archipræsul Moguntinus, Adelbertus Wormatiensis Episcopus. Sed duos illos non longe post eripuit Dei clementia, tertius iste perductus est in Heinrici crudelis tyranni præsentiam; qui tamen longe post inuito Tyranno, diuina liberatur misericordia. Quos omnes, quod sub religione nutriti melius sciebant Psalmos cantare, quam legiones armatas ad bella disponere, solo visu prælantium versos in fugam tanta multitudo sequitur, vt Rex totum exercitum penitus fugæ se dedisse arbitretur. Quos cum Rex nec victoriam certam promittendo, nec seruitutem perpetuam, nisi fuissent reuersi, minando potuisset reuocare; solum se relictum cum paucis existimans, cœpit ipse etiam paulatim reuertendo Saxoniæ finibus appropinquare.

Interea nostri, qui fortes hostibus se primo miscuerant, nihil de post terga relictis scientes, aduersariis fortibus fortes resistebant, minus vero fortibus fortius insistentes, eos fugæ præsidium petere compellebant. Ibi quidam de nostris aduersarium sibi videns obuium, velut suum salutauit socium, dicens: *Sancte Petre*, quod nomen Saxones pro symbolo tenebant omnes in ore. Ille vero nimium superbus, & tantum deridere nomen exorsus, in eius vertice librato mucrone; *Hoc*, inquit, *tibi tuus Petrus mittit pro munere*; & nondum sermonem finierat totum, quum gladium Saxonis alterius in cerebro habebat, dicentis; *Et hoc habeas munus ex parte tui Heinrici, tyranni insanientis.*

Herdvvigus tunc Moguntini præsulis Archicapellanus, in eodem die post annum vrbem Magdaburgensem Archipræsul ingressurus, ab hostium multitudine, ne vllus ei locus esset euadendi, est circumuallatus, cui cum illi velut capto illudentes dicerent, quod libentius eum tunc in gratia domini sui, (sicut olim fuit) aspicerent, ille sicut vir prudens, ita temperauit responsum, vt nec mendacium proferret, & tamen eos fallendo periculum præsens deuitaret. Paucis enim, (sicut tempus postulabat) verbis respondit: *Sicut video*, dicens, *in cubiculo domini Regis hesterna nocte nullus vestrum me vidit: sed festinemus ad amicos nostros, ne nos inimici repente deprehendant incautos.* Erant autem non longe ante parua Saxonum legione, quas cum illi suos putarent, etiam se pene captos agnoscerent. *Pergite*, dixit ille, *quo vultis, ego meis adiungar amicis.*

Willehalmus Geronis Comitis filius, cum temere paucis se comitantibus iret, ab Euerhardo, qui de magnitudine barbæ agnomen habebat, ex improuiso capitur, & Hein-

Heinrico domino suo magna pars triumphi præsentandus a militibus suis ducitur: ipse vero non longe quasi ne ab aliquibus eripiatur prospiciens insequitur, & ecce copiæ Saxonum maiores illi de latere veniunt, & eum non multum repugnantem citius occidunt. Quod videntes illi, qui Willehalmum ducebant, eius obliti, ad suum dominum festinabant. Ille vero sui non oblitus, quanta potuit velocitate ad suos est reuersus.

Interea Dux Otto, & Fridericus Palatii præfectus, de Symmersenborch * diuersis in partibus acriter pugnantes, non ante cessauerunt, quam Heinricum cum omnibus suis ad fugam coegerunt, eosque fugientes tam diu sunt insequuti, donec eos muro Wirceburgensi videbant includi. Sed Fridericus nesciens, quid Otto Dux egisset, ad locum prælii tripudians reuertitur; quod ille qui fugatis hostibus locum cædis obtinuerat, victor habetur. Otto vero Dux non longe post eodem reuersus, visa tanta multitudine, putabat eos hostes esse, & quia valde fessus erat, non credebat vtile cum eis pugnam incipere: misit tamen exploratorem, qui sibi perquireret veritatem. Qui vbi moram faceret, reputans ille, quod ab hoste captus vel occisus esset, quod nullum de sociis, quem cognosceret inuenit, victor quidem, sed non lætus, quod nesciebat, ad patriam reuertitur.

Fridericus autem collectis ad se de diuersis partibus a prælio reuertentibus, noctem illam in multa lætitia, & maxime in diuina laude transegit. In crastino vero receptis omnibus, quæ vel socii vel hostes ibi reliquerant, meliora quæ poterant asportare, secum tulerunt; cætera vero, ne prodessent hostibus, igni dederunt. Inde vero cum magno gaudio cantuque redeuntes, Smelekallan & cæteros in circuitu vicos aut villas prædationibus & incendiis vastauerunt, quod incolæ illi pridie nostros fugientes spoliauerant vel occiderant.

p. 138.

Sigifridum quoque Moguntinum Præsulem, quem captum cum multis aliis adhuc seruabant, violenter eripuit; secumque gaudentes, & hymnos Deo canentes ad Saxoniam reducunt. Postquam vero diuersis ex partibus omnes nostri conuenerunt, & quid fortiter egissent, vel quanta pericula qualiter euasissent, inuicem singuli retulerunt, non sine multo fletu multas laudes vnanimiter Deo reddiderunt, cum pro victis & fugatis hostibus, tum etiam pro liberatis tantis sacerdotibus.

Ex nostris itaque partibus præter Episcopum Magdaburgensem, qui cecidit in fuga, nemo qui dignus sit nomine, periit in illa pugna: ex hostili vero parte iacuerunt ibi de Principibus nobilissimis Euerhardus Barbatus, qui huius belli erat incentor sæuissimus, Poppo simul & Theobaldus, Heinricus de Lechesmundt. Factum est ergo hoc prælium secundum anno Domini MLXXVIII. XII. Mensis Augusti, feria III.

Heinricus vero in Octobri proximo Reginesburg veniens, Principibus collectis narrauit, quod iam longo labori finem fecisset, nihilque sibi faciendum restaret, nisi vt illos, qui secum participes erant laboris, consortes etiam faceret dignæ retributionis. Dixit namque, Saxones in proximi prælii conflictu sic esse prostratos, vt nisi de gentibus exteris agrorum cultores aduenirent, Saxonica tellus in solitudinem versa bestiis syluestribus habitanda remaneret. Igitur vt illam terram cunctis frugum generibus opulentam secum vellent intrare rogauit, ipsisque quod nullum, qui eis intrantibus obstaret, inuenirent, fideliter spopondit. Quod vt illis fieret credibile, simulatos nuncios cum verbis compositis fecit procedere, qui cunctis audientibus Regi, sicut erant docti, dicebant ex persona Ducis Ottonis, & Hermanni Comitis, se solos ex liberis hominibus, omnibus aliis in nouissimo prælio interfectis, beneficio fugæ in Saxonia relictos nunc nimis sero pœniteret, quod vnquam multitudine suorum consilii præsumpsissent regiæ potestati resistere; se Regis aduentum, quo terræ daret cultores, humiliter

* hæc verba, de Symmersenborch, ex MSto fuerunt inserta. Erat igitur Comes Palatinus Saxoniæ, cuius familiam exhibet Meibomius in Chron. Marienthalensi *Tom III p. 253.* Fabricius *Origg. Saxon. lib. II. p. 85.* Idem ille est, de quo iamdum supra *p. 183. & 190.* fuit dictum.

militer expectare, se sibi non honorem, non libertatem, sed solam vitam (quamuis vel hac essent indigni) postulare. Quibus verbis, sicut ipse callidus dictauerat, peroratis, illi qui hæc credula nimis aure perceperant, inani spe iam totam Saxoniam possidebant, & quasi iam possidentes inani spe decepti, animo tumescebant. Tota igitur festinatione, quo spes eos trahebat, sequi properabant; nec exercitum valde indignum esse volebant, ne singuli eo minus illius regionis acciperent, quo plures illam diuisuri fuissent, quod natura fert, vt tanto fiat partium minor quantitas, quanto fuerit earundem partium numerosior pluralitas. Venientes ergo ad syluam, quæ Thuringos separat a Francia, audiebant (quod & verum erat) quod Saxones ex altera parte syluæ cum tanta multitudine sederent, quantam prius nunquam sint auditi collegisse. Nam de militibus armatis millia fere sexaginta habebant, qui vel fortiter mori, vel terram suam tueri volebant. Quod auditum, quum primum non crederent, postquam missis exploratoribus, nimis verum esse cognoscebant, multo magis redire timore cogente, quam venire spe trahente properabant. Sed Henricus Exrex, ne tantum frustra congregasset exercitum, cum eodem agmine Sueuos petiit: vbi nec Ecclesiis, nec atriis Ecclesiarum pepercit, & inter sacras profanasque res nullam differentiam fecit, vt illorum auaritiam insaturabilem saturaret, quos Saxoniam pollicendo fefellerat. Ibi (quod anticipando iam narraui) Treuerensis Archipræsul Vdo subitanea morte miserabiliter obiit, dum timore Dei postposito, manibus profanis in sacras res liceret ire, permisit.

Interea Dominus Apostolicus apostolici vigoris oblitus (qua causa nescimus) multum est a priore sententia mutatus. Nam qui prius Henricum cum omnibus su- p. 139.
is adiutoribus Apostolica seueritate excommunicauerat, eique regnandi potestatem potenter interdixerat, & omnes qui ei fidelitatem iurassent, a iuramenti nodis Apostolica auctoritate absoluerat, & electionem noui Regis consensu suo confirmauerat, nunc per literas mandauit, vt concilio facto Rex vterque conuocatus audiatur, & quem iustitia regnare permiserit, altero deposito tutus in regno confirmetur. Quarum literarum, vt planius, quod dico possit intelligi, subter exemplum ponere curaui, quæ venerunt mense Febr. anno Domini MLXXVIII.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei, charissimis in Christo filiis Bernhardo Diacono, & Bernhardo Abbati, salutem & Apostolicam benedictionem. Fraternitati vestræ notum esse non ambigimus, quod ideo ab Vrbe, confisi misericordia Dei & adiutorio B. Petri, egressi sumus, vt ad Teutonicorum partes, composituri inter eos ad honorem Dei, & vtilitatem S. Ecclesiæ pacem, transiremus. Sed quod defuerunt, qui nos secundum quod dispositum erat, conducerent, impediti aduentu Regis in Italiam, in Longobardia, inter inimicos Christianæ religionis, non sine magno periculo remansimus, & adhuc, sicut desiderauimus, vltra montes proficisci nequiuimus. Quocirca monemus, & exparte B. Petri præcipimus, vt fulti auctoritate nostri præcepti, nostraque vice ab eodem Apostolorum principe accincti, vtrumque Regem, Henricum videlicet atque Rodulfum commoneatis, quatenus nobis viam illic secure transeundi aperiant, & adiutorium atque ducatum per tales personas, de quibus vos bene confidatis, præbeant, vt iter nobis (Christo protegente) pateat.

Desideramus enim cum consilio clericorum, atque laicorum eiusdem regni, qui Deum timent & diligunt, causam inter eos (Deo fauente) discutere, & cuius parti magis ad regni gubernacula iustitia faueat, demonstrare. Scitis enim, quod nostri officii & Apostolicæ sedis est prouidentiæ, maiora negotia Ecclesiarum discutere, & dictante iustitia definire. Hoc autem quod inter eos agitur negotium, tantæ dignitatis est, tantique periculi, vt si a nobis aliqua fuerit occasione neglectum, non solum illis & nobis, sed etiam vniuersali Ecclesiæ magnum & lamentabile pariat detrimentum.

Quapropter si alteruter prædictorum Regum huic nostræ voluntati ac deliberationi parere, & ad vestra monita locum dare renuerit, suamque superbiam, atque cupiditatis faces contra honorem Dei omnipotentis accedens, ad desolationem totius Romani imperii, anhelare tentauerit, omnibus modis, omnique ingenio usque ad mortem (si oportet)

nostra

nostra vice resistere: immo B. Petri auctoritate ei totius regni gubernacula contradicendo, tam illum, quam omnes sibi consentientes, a communione corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, & a liminibus S. Ecclesiæ separate, illud semper habentes in memoria, quod scelus idololatriæ incurrit, qui Apostolicæ sedi obedire contemnit, & quod B. Gregorius Doctor sanctus & humilimus, decreuit, Reges a suis dignitatibus cadere, si temerario ausu præsumerent contra sedis Apostolicæ iussa venire. Alteri vero qui nostræ iussioni humiliter paruerit, & obedientiam vniuersali matri sicut decet Christianum Regem exhibuerit, conuocato concilio omnium clericorum & laicorum, quos aduocare poteritis, consilium & adiutorium in omnibus præbete, & in regia dignitate per auctoritatem B. B. Apostolorum Petri & Pauli, nostra vice confirmate, omnibusque Episcopis, Abbatibus, Clericis ac Laicis in toto regno habitantibus, vt ei fideliter, sicut Regi oportet, obediant. ex parte omnipotentis Dei præcipite.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilectis in Christo fratribus Archiepiscopis, Ducibus, Comitibus, & vniuersis Christi fidelibus, clericis & laicis tam maioribus quam minoribus in regno Teutonicorum consistentibus salutem & Apostolicam benedictionem. Notum fieri vobis volumus, fratres charissimi, quia legatis nostris, B. videlicet S. Romanæ Ecclesiæ fideli filio & diacono, itemque B. Abbati Massiliensis monasterii religioso præcipimus, vt vtrumque Regem Henricum videlicet & Rodulphum, aut per se aut per idoneos nuncios admoneant. quatenus viam nobis pro discutiendo negotio, quod peccatis facientibus inter eos ortum est ad vos (Deo fauente) secure veniendi præbeant. In magna enim tristitia & dolore cor nostrum fluctuat, si per vnius hominis superbiam tot millia hominum Christianorum temporali & æternæ morti traduntur, & Christiana religio confunditur, & Romanum imperium ad perditionem perducitur. Vterque namque Rex a nobis immo ab Apostolica sede, cui licet indigni præsidemus, adiutorium requirit, & nos de misericordia omnipotentis Dei & adiutorio B. Petri confidentes, parati sumus cum vestro consilio, qui Deum timetis, & Christianam fidem diligitis, æquita-
p.140. *tem causæ vtrimque decernere, & ei præbere auxilium, cui iustitia ad regni gubernacula fauere dinoscitur. Quapropter si alteruter eorum superbia inflatus, aliquo ingenio, quo minus ad vos venire possimus, obstiterit, & de sua iniustitia timens iudicium S. Spiritus refugerit, inobediens factus, resistendo sanctæ & vniuersali matri Ecclesiæ, hunc velut membrum Antichristi & desolatorem Christianæ religionis contemnite, & sententiam quam nostri legati contra eum nostra vice dederint, conseruate, scientes, quod Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Alteri vero qui se humiliter habuerit, & iudicium decretum a Spiritu S per vos autem prolatum non contempserit (indubitanter enim credimus, vbicunque duo vel tres in nomine Domini congregati fuerint, quod præsentia eius illuminantur) illi inquam seruitium & reuerentiam secundum quod nostri præfati legati decreuerint, exhibete, adnitentes & modis omnibus ei obsequentes, vt regiam dignitatem honeste possit obtinere, & S. Ecclesiæ iampene labenti succurrere. Non enim a corde vestro debet excidere, quod qui Apostolicæ sedi obedire contemnit, scelus idololatriæ incurrit, & quod B. Gregorius Doctor sanctus & humillimus Reges decreuit a suis dignitatibus cadere, & participatione corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi carere, si præsumerent Apostolicæ sedis decreta contemnere. Si enim cœlestia & spiritualia sedis B. Petri soluit & iudicat, quanto magis terrena & secularia? Scitis autem, fratres charissimi, quod ex quo tempore ab Vrbe exiuimus, in magno periculo inter inimicos Christianæ fidei mansimus, & tamen neutro prædictorum Regum neq; terrore neq; amore flexi, aliquod contra iustitiam adiutorium promisimus. Magis enim volumus mortem (si oportet) subire, quam propria voluntate deuicti, vt Ecclesia Dei ad confusionem veniat, consentire. Ad hoc enim nos ordinatos & in Apostolica sede constitutos esse cognoscimus, vt in hac vita, non quæ nostra, sed quæ Iesu Christi sunt, quæramus, & per multos labores patrum vestigia sequentes, ad futuram & æternam quietem (Deo miserante) tendamus.*

Acceptis his literis, Bernhardus Cardinalis, quod sibi iniunctum est, exequitur. At nostrates cum ipsas literas accepissent, a magna spe, quam in Apostolica petra posuerant,

ſuerant, exciderunt, quod prius cœlum ſtare, vel terram crediderant cœli modo mo-
ueri, quam cathedram Petri amittere conſtantiam Petri. Has igitur ei literas remiſe-
runt, quibus eum ancillæ (præſentis ſcilicet vitæ timore) perterritum, quaſi voce galli
clamantis excitare, & reſpectu Chriſti confortatum ad priſtinæ virtutem conſtantiæ
reuocare voluerunt.

*Domino Apoſtolico & venerabili Papæ Gregorio beati Petri fideles & ſui, tantum
ſeruitutis quantum oppreſſi valent. Multas iam huic ſanctæ ſedi, pro diuerſis calamita-
tibus noſtris querimonias expoſuimus. Quod autem nondum aliquid iuſtitiæ vel conſo-
lationis conſequuti ſumus, non tam veſtræ ſanctitati quam noſtris peccatis imputamus. Si
igitur noſtro conſilio, & propria deliberatione rem, pro qua tanta mala nos inuenerunt,
aggreſſi fuiſſemus, minus moleſte ferendum eſſet, ſi ad ſuccurrendum nobis veſtra ſe gra-
uitas tardius erigeret. Nunc autem ſarcinam illam quam ſola veſtra auctoritate iubente
ſuſcepimus, eadem quoque manum ſupponente leuigari oportuit. Teſtis eſt excellentia
veſtra & literæ veſtræ, quas in teſtimonium habemus, quod neque conſilio noſtro nec etiam
pro cauſa noſtra, ſed pro illatis ſedi Apoſtolicæ iniuriis Regem noſtrum regia dignitate pri-
uaſtis, nobiſque omnibus terribili interminatione, ne ei ſicut regi ſeruiamus, interdixiſtis,
& omnes Chriſtianos a vinculo iuramenti, quod ei fecerunt, vel facient, abſoluiſtis, deinde
eum vinculo anathematis alligaſtis. In his omnibus veſtræ paternitati cum magno peri-
culo (ſicut nunc patet) obediuimus, & quod eidem depoſito depoſitionem veſtram cum cæ-
teris concordare noluimus, tantam in nobis crudelitatem exercuit, vt quam plures ex no-
ſtris amiſſa omni ſubſtantia animam in hoc certamine poſuiſſent, & filios ſuos exheredes,
& ex diuitibus pauperes reliquiſſent. Qui autem reſidui ſunt, de vita cottidie ſolliciti, vi-
tæ ſubſidia pene omnia amiſerunt. Sed cum nulla nos perſecutione poſſet ſuperare, ſupe-
ratus eſt ille, vt licet nolens ſuam vobis præſentiam exhiberet, & ei quem inhonorauit, cum
ſuo decore honorem impenderet. Pro quo labore hunc fructum recipimus, quod ille qui
cum periculo animarum noſtrarum veſtigia pedum veſtrorum adorare compulſus eſt abſque
noſtro conſilio, & ſine correctione abſolutus ad nocendum nobis libertatem recepit. Quum-
que illa anathematis abſolutio per epiſtolam veſtram nobis innoteſceret, de ſententia regni,
quæ in eum proceſſit, nihil mutatum eſſe intelleximus, ſed ne nunc quidem, ſi mutari poſ-
ſit, intelligimus. Abſolutio enim illa iuramentorum qualiter caſſari poſſit, nullo modo
percipere valemus. Sine Sacramentorum autem obſeruatione Regiæ dignitatis officium
nequaquam adminiſtrari poteſt. Ergo quum iam vltra anni terminum ſine rectore eſſe-* p. 141.
*mus, in locum de quo præuaricatus eſt ille, alius Principum noſtrorum electione ſubrogatus
eſt. Quumque de electo nobis Rege, & non de Regibus, ſpes magna ad refocillandum Im-
perium ſuccreſceret, ecce ex inſperato literæ veſtræ aduenientes, duos in vno regno Reges
pronuntiant, duobus legationem decernunt. Quam Regii nominis pluralitatem, & quo-
dammodo regni diuiſionem, diuiſio quoque populi & ſtudia partium ſubſequuta ſunt: quip-
pe quum in epiſtolis veſtris illius præuaricatoris perſonam ſemper præponi cernerent, & ab
eo, ſicut a potente exigi, quatenus ducatum vobis in has partes ad diſcutiendas cauſas præ-
beret. Cuius diſcuſſionis qualis modus ſit (vt ſalua gratia veſtra dicamus) mirabile eſt in
oculis noſtris, ſcilicet vt is qui iam ſynodali iudicio nulla conditione interpoſita depoſitus
eſt, alio in eandem dignitatem Apoſtolica auctoritate firmato, nunc tandem ad rationem
ponatur & quod finitum eſt denuo incipiatur, & de re indubitabili quæſtio moueatur. Hoc
quoque infirmitatem noſtram mouet, quod (ſicut nobis perſuadetur) vt in incepto firmiter
perduremus, ſic etiam contrariæ parti verbis & rebus ſpes innuitur. Nam familiares
prædicti Heinrici, qui ab omni regno infamia notantur, quique illi ſicut Regi ſeruiendo ſy-
nodalibus præceptis manifeſte inobedientes ſunt, & vna cum ſuo capite per legatum Apo-
ſtolicum ab Eccleſia ſancta ſeparati ſunt, ad hanc ſedem venientes benigne ſuſcipiuntur,
& non ſolum impuniti redeunt, ſed inſuper gloria & honore coronantur, & ad priorem
inobedientiam ſuperbiendo reuertentes noſtræ miſeriæ inſultant. Nobis autem quaſi ridi-
culis ad inſipientiam reputatur, quod ab illorum conſortio abſtinemus, qui ab ipſo capite
noſtro tam caritatiue in communionem recipiuntur. Accedit & hoc ad cumulum noſtri
infortunii, quod præter illa quæ nos ipſi delinquimus, & aduerſariorum culpa in nobis cu-*

ditur

ditur, dum nostræ negligentiæ attribuitur, quod idoneos & frequentes legatos huc non mittimus. Luce enim clarius patet, quod illi hoc fieri prohibent, qui ne prohiberent iureiurando promiserunt. Et nunc de violenta sacri itineris interclusione, & de manifesto illorum periurio siletur, & nobis imputatur, quod nuncios non mittimus. Scimus charissime Domine, & ex consideratione pietatis vestræ speramus, quod hæc omnia bona intentione, & aliqua subtili deliberatione agitis: Sed nos homines imperiti occultam illam dispensationem penetrare non sufficientes, quod manifeste vidimus & audiuimus, de illa vtriusque partis confortatione, & rerum cæterarum incerta dilatione ortum esse, & cottidie oriri vobis exponimus. Hæc sunt bella intestina & plusquam ciuilia, homicidia innumerabilia, vastationes, incendia, sine differentia domus & Ecclesiæ, oppressiones pauperum, incomparabiles rerum Ecclesiasticarum direptiones, quales nunquam audiuimus aut vidimus, legum quoque diuinarum & secularium defectus, sine spe reparationis. Postremo in dimicatione duorum Regum, quorum vterque ad obtentum regni spem a vobis accepit, tanta profligatio regalium, vt posthac Reges nostrarum partium rapinis potius quam regalibus sustentandi sint. Hæc incommoda aut nulla iam essent aut minora multo, si in incepto itinere neque ad dexteram, nec ad sinistram sententia vestra diuertisset. Arduum iter propter zelum domus Domini aggressi estis, in quo progredi laboriosum est, regredi autem inhonestum. Nolite, sanctissime pater, nolite in via deficere, & ne vlterius differendo, & vtrinque cauendo tanta mala crescere & multiplicari sinatis. Si graue vobis est pro illis verba facere, qui pro vobis vitam in magno discrimine posuerunt, Ecclesiæ tamen vestris temporibus miserabiliter destructæ, & inaudita oppressione in seruitutem redactæ succurrite. Cuius apertis destructoribus, si aperta fronte in faciem resistere propter instantia pericula cautum non videtur, hoc, saltem cauete, ne hoc quod iam fecistis, irritum fieri permittatis.

Nam si hoc quod in synodo Romana definitum, & postea a legato sedis Apostolicæ confirmatum est, silentio contegi, & pro nihilo haberi oportet, quid posthac nobis credendum vel pro rato habendum sit, omnino ignoramus. Hoc sanctitati vestræ nequaquam arroganter, sed in amaritudine animæ nostræ locuti sumus, quod non est dolor similis sicut dolor noster.

141. *Quum enim per obedientiam pastoris luporum faucibus expositi simus, si etiam ab ipso pastore nobis cauendum est, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Deus autem omnipotens in talem zelum vos contra inimicos Christi erigat, quatenus illa, quam in vobis posuimus spes, nos non confundat.*

Ad quas literas cum nullum pro velle suo responsum accepissent, has ei literas iterum miserunt, vt quod non primo quasi galli cantu (sicut secundum Marcum nec Petrus est excitatus) saltem cum secundo quasi gallus, populus Ecclesiæ vocem daret, a torpore dubitationis ad constantiam Petri cum Petro suscitatus exsurgeret.

p. 142. *Domino vere Apostolico G. B. Petri fideles & sui, deuotum pro viribus obsequium. Nouit sanctitas vestra & omnibus circumquaque notum est, quam difficulter, quantoque baiulorum discrimine legationes ad vos transmittimus, quod iter, quod omnibus temporibus, omnibus populis, tribubus, & linguis apertum fuit, & peruium, nunc clauditur & prohibetur, & illis maxime qui non minimum pro honore illius laborauerunt, ad cuius corpus eadem via ducit. Vestro vero honori & nostræ necessitati congrueret, & quod cum tanta difficultate perpetramus, aliquid nobis inde vtilitatis, aliquid in tribulatione consolationis proueniret. Sed quidquid quæstionis, quicquid querimoniæ ad hanc sedem (quæ semper iudicii & iustitiæ magistra fuit) dirigimus, nihil definitæ responsionis recipimus, sed omnia in futurum incerta suspenduntur. Nam inter alia multa hæc quoque Sanctitati vestræ nuper indicauimus, qualem sententiam Dominus B. in Henricum Deo odibilem suosque participes protulerit, quidque de Rege Rudolpho vestra iussione statuerit, fiduciam habentes, si hoc ad notitiam vestram perueniret, omnem causam nostram in hoc procedere & prosperari. Sed post longam expectationem nostram, tandem reuerso nuncio nihil aliud nobis consolationis relatum est, nisi quod diceretis his, quæ mandauimus, vos fidem non habuisse.*

ipse. Et quare charissime Domine incredibile vobis visum est, quod fratres nostri & coepiscopi, scilicet Dominus Werzinburgensis, Patauiensis, & alii viri religiosi vobis in veritate nunciauerunt, quicquid se vidisse & audisse testati sunt? Certe, Domine, non in verbis mendacii confidimus liberari, sed magis credimus quod veritas liberabit nos. Deus qui est veritas, qui solus laborem & dolorem considerat, non deseruit sperantes in se, sed visitauit nos in misericordia & miserationibus. Nam Rex noster R. fortis in eo, qui dat salutem Regibus, de inimicis Domini potenter triumphauit, H. autem solito more, cum suis complicibus, praeter eos, qui in gladio ceciderunt, in fugam versus est, comite illo & conparticipe, cuius malitiam vos in bono vincere frustra tentastis: R. scilicet Bauenbergense, qui horum omnium auctor & incentor est, & o vtinam de sua sociorumq; eius flagitiosa fallacia adhuc satis edocti fuissetis? Nolite charissime Domine, nolite amplius ad irrisionem nominis vestri, huiusmodi homines mulcere, & post tam frequentes repulsas, turpesque deceptiones iterum atque iterum ducatum ab eis quaerere. Aduentus vester ad nos tanto nobis esset desiderabilis, quanto & necessarius: sed vere scimus, quod sponte illorum ad nostras partes nunquam venietis, nisi prius certi sint, vos illorum parti fauere, non pro iustitia sed pro voluntate ipsorum. Quapropter nolite in eorum fide spem ponere quorum perfidia totiens deceptus estis. Ecce videtis, quomodo multiplicata sint mala in terra, mala quorum non est numerus, & certamen, quod a vobis initum, vestraque iussione susceptum est, iam non per vos, nec per vestra decreta componitur, sed gladiorum iudicio terminandum derelinquitur. Rogamus ergo vos, & obsecramus in Domino, vt remotis iam blanditiis & dilationibus, iustitiae zelo vos accingatis: & si non propter nos, tantum propter honorem sanctae sedis Ecclesiae confirmate, quod operatus est eiusdem sedis legatus, ita vt & viua voce & literis vbique transmissis sine ambiguitate denuncietis, quid in hac Ecclesiae diuisione tenendum sit, quid sequendum. Quod si iam dudum factum fuisset; certi sumus, quod pars iniqua adeo iam vires perdidisset, vt nec vobis, nec nobis amplius nocere praualeret. Ne adiiciat vltra S. vestra de certis ambigua & vtrimque vergentia statuere, quae usque modo nos ita fouere visa sunt, quatenus inimicos tamen non exasperarent. Sed certum est, quod nullo modo Ecclesiam vobis commissam, de sua miseria poteritis liberare, nisi inimicorum illius inimicitias velitis tolerare. Rogamus etiam ne in hac statuta canonica deficere patiamini, quatenus corpora excommunicatorum, qui in persequendo Ecclesiam occisi sunt, in atriis Ecclesiarum sepeliri permittatis, vbi autem sepulta sunt, ibi diuina officia celebrari prohibeatis. Multi ex eis in Augusta ciuitate sepulti sunt. Eiusdem loci congregationibus, literas vestras per discurrentes peregrinos satis mittere potestis. Deus autem omnipotens in his & in omnibus ita vos dirigat, vt sicut Ecclesiae sanctae praeesse, sic & prodesse valeatis.

Tertiam quoque direxerunt epistolam, quam iusserunt in synodo Romana recitari, si Dominus Apostolicus vel vniuersalis Ecclesiae interuentu ad dignitatis Apostolicae rigorem & stabilitatem possit excitari.

Conquerimur B. Petro, eiusque vicario, Domino Apostolico Gregorio omnique S. Romanae Ecclesiae concilio, super iniuriis multis, & violentiis, quas a Domino Henrico passi sumus, & incessanter patimur, non ob aliam causam, nisi quod sedi Apostolicae obedientes sumus. Peruenit autem ad nos, in S. Synodo Romana nuper habita quaesitum esse, & dubitari a quibusdam, vtrum praedictus vir ille excommunicandus sit, an non. Quapropter nos, quibus res ista graui experimento euidentius innotuit, annuntiare pro nostra aestimatione dignum duximus, quantis existentibus causis ipse non solum excommunicandus sit, sed multis modis iam vere excommunicatus. Testis est haec S. Romana Ecclesia, pro quantis sceleribus, & quam inaudita praesumptione, in synodo eiusdem Ecclesiae vinculo anathematis alligatus est, non prius tamen (sicut ex ipsius Domini Apostolici literis didicimus) quam ipsum multa sedis Apostolicae monita spernentem, semper ex correptione deteriorem esse probatum est. Pensetur ergo de illo, qui ante triennium incorrigibilis inuentus est, si intra triennium istud sic correctus resipuerit, vt nunc de proferenda in illum sententia dubitari oporteat. Excommunicatus ergo (sicut iam diximus) quod diuturna pertinaciae vl- p.143.

tionem Apostolicam despexerit, vndique notum est. Tandem necessitate, quæ nunc est incognita, coactus, absolutionem quærens, prius impetrare non potuit, quam iureiurando pollicitus est, se de omnibus sibi obiectis satisfacturum, prout Dominus Papa sibi tempus constitueret. Hac conditione absolutus recessit. Quum autem placuisset Domino Apostolico missis legatis & literis, exegit ab eo vt faceret, quod iureiurando promisit. Quarum literarum latores quum appropinquarent ad eum, a suis fautoribus capti, quidam in custodiam missi sunt, quoad vsque pecunia redimerentur, alii vero excoriati ac decapillati sunt. Quod quum ad nostros renunciatum fuisset, iterum per alium nuncium legationem & literas Apostolicas transmiserunt: a quo ipse verba legationis audiens, nihil respondit, literas vero porrectas accipere recusauit. Huius rei testes sunt multi idonei, præcipue autem sedis Apostolicæ legatus Dominus B. Cardinalis, qui ob id negotium, in illas partes transmissus erat. Qui quum legationem suam in irritum procedere conspexisset, quamuis certum fuisset, prædictum virum pro adiuncto inobedientiæ periurio prioris anathematis vinculo innodatum, de quo iam ad tempus conditionaliter absolutus fuit, tamen quod sibi ab Apostolica sede iniunctum est, superimposuit. Iussione igitur Apostolica regni gubernacula denuo ei contradicendo a corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi, & a liminibus S. Ecclesiæ separauit, tam illum, quam omnes sibi consentientes, & virum alium in regia dignitate confirmauit Apostolica auctoritate. Quæ S. Ecclesiæ Romanæ edicta sicut alia multa contemnens, regnum sibi iam secundo interdictum inuadens, vsque adeo dissipando demolitus est, vt iam Regnum dici non valeat, cui nulla pene regalia supersunt. Quum autem ad conciliandos sibi fautores Regni facultates non sufficerent, manum in sancta sanctorum extendens, Ecclesiarum Dei publicus inuasor effectus est, non eo quasi modo, quo iam aliquibus Tyrannis præsumptum esse cognouimus. Incomparabiles enim & sine exemplo præuaricationes iste fecit. Nam non quælibet prædia, aut modicas aliquas facultates Ecclesiarum, sed Episcopatus quamplures aufugatis Episcopis sibi vsurpauit, & quicquid ad seruitia vel sustentationes Episcoporum pertinuit, totum suis suorumque vsibus mancipauit. Pro qua re Episcopis proclamantibus Dominus Papa, querimoniis eorum satisfaciens pro sua pietate in synodo, quæ XVII. Kal. Decemb. habita est, excommunicauit omnes, qui bona eorum inuaserunt. Quod cum prædicto viro cognitum fuisset, quem eiusdem inuasionis auctorem & participem esse certissime constat, nec ipse propter hoc ab inuasione cessauit, nec eos qui vna cum ipso excommunicati sunt, a sua communione vel ad horam repulit. Audiuimus autem, quod sui defensores his querimoniis tales excusationes obtendant, quod ipse de bonis Ecclesiarum nulli aliquid præstiterit, neque de manu eius acceperit, vel aliquis ipso iubente inuaserit. Quod nec nos illi obiicimus: sed in hoc illum accusamus, quod & approbare paratissimi sumus, quippe quod sui sua permissione bona Ecclesiastica inuaserunt, quibus ipse rogantibus hoc concessit, diuidens singulis prout voluit: & hac mercede conducti sunt, vt iniquitati suæ vires administrarent. Quæcunque autem de facultatibus Episcoporum in illa distributione militibus non concessa superfuerunt, his ipse tanquam propriis vtitur, & tam manifeste suis vsibus deseruiunt, ac si hæreditario iure sibi prouenissent. In qua accusatione si falsitatis conuincimur, nos qui accusatores sumus, accusati pœnam subire parati sumus. Iudicet ergo S. sedes Apostolica, inquirantur sanctorum Patrum concilia, interrogentur Romanorum Pontificum decreta, vtrum hi, qui ista faciunt, vel consentiunt facientibus, pro excommunicatis & sacrilegis habendi sint, & si vel ipsis, vel ipsorum fautoribus communicandum sit. Qui quum vere sciant, vera esse, quæ de eo loquimur, scienter communicant eius operibus malignis, & huc ad hoc venire solent, vt tantæ iniustitiæ latebras defensionis obtendant, & tantorum scelerum patroni existant. Quumque in concilio huius S. Ecclesiæ (quæ semper ab excommunicatis abstinere docuit) se quasi oratores exhibent, ita patienter audiuntur, sicut nostri nullo discrimine inter læsos & lædentes habito. Hi etiam nuper in comitatu Domini sui in eos insurrexerunt, qui præceptis Apostolicis obediunt, vt ad inobedientiam constringerent: scilicet in
p.144. *partibus Sueuiæ, vbi incendiis Ecclesiarum, & altarium destructionibus sacrilegia innumerabilia commissa sunt. In qua re illos nec accusamus, nec excusamus: illud autem vere affirmamus, quod rapina illa in Ecclesiis & earum atriis facta consensu & permissione tam*

Principis, quam omnium pene maiorum, qui aderant, perpetrata est, ea quidem deliberatione, quod sacrilegum illum exercitum aliter sustentari non posse censuerit. Hoc quoque nouit S. Romana Ecclesia, quod præfatus H. Domino Apostolico iureiurando affirmauit, quod nullum a modo, qui ad limina Apostolorum de quibuscunque terrarum locis tenderet, vel ipse, vel aliquis eorum, quos constringere posset, prohiberet. Qualiter autem iuratam illam promissionem obseruauerit, nobis tacentibus, ipsa rerum indicia manifestant. Ergo præter illam quæ & ab antiquis patribus, & a vestra sanctitate in huiusmodi præuaricatores promulgata est, Archiepiscopus Moguntinus maiorum exempla secutus, adiunctis sibi Episcopis numero septem, quibus eadem iniuriæ ratio fuit, pro defensione Ecclesiæ sibi commissæ, prædictum virum (qui parochianus illius est) tradidit Sathanæ in interitum carnis cum vniuersis suis complicibus.

Item Dominus Episcopus Wirzeburgensis præsente & cooperante sedis Apostolicæ legato Domino B. omnes illos anathemizauit, qui actu vel consilio in hoc culpabiles extiterunt, quod ille a sua sede prohibitus est. Cuius prohibitionis auctor non incertus est, qui etiam in eiusdem sedis ciuitate, in qua pene nemo non excommunicatus est, frequentissime moratur. Ecce audiuit Sanctitas vestra, quam multis modis vir ille cum suis damnatus sit, & vere damnandus. Rogamus ergo vos per nomen Domini nostri Iesu Christi, & per eum cuius vicem agitis, vt si iam prolatis in eosdem homines sententiis aliquid superaddere necessarium non putatis, hoc tamen firmissime prohibeatis, ne vel in hac sancta sede, vel alicubi ad communionem recipiantur, priusquam Ecclesiis, quas læserunt, satisfaciant, ne grex vobis commissus amplius ab eis contaminetur, & ne pessimum illud fermentum totam massam corrumpat.

Tunc ab ipsa Synodo in Teutonicas partes subiectam misit epistolam.

Gregorius Seruus seruorum Dei, omnibus Clericis & Laicis in regno Teutonico constitutis, qui excommunicationis vinculo non tenentur, salutem & Apostolicam benedictionem. Quæ & quanta nobis cura fuerit, & est, vt pestilentia, clades, & desolatio a regno vestro auferatur, pax & honestas & solidum decus vobis reddatur, in Synodo, quæ hoc anno in Quadragesima Romæ celebrata fuit, declarauimus. Iudicio enim sanctus Spiritus decreuimus & præcepimus, vt in regno vestro omnium conuentus Episcoporum, & laicorum eorum, qui timent Deum, & inter vos pacem desiderant, fieret, & coram nostris legatis decerneretis, si cui Henrico videlicet vel Rudolfo, qui de regni gubernaculo inter se decertant, amplius iustitia faueret, parsque iniusta ratione deuicta, & B. Petri auctoritate constricta facilius cederet, & ab interitu animarum & corporum (Deo propitiante) cessaret, iustior vero pars amplius de Deo confideret, & adiuta B. Petri auctoritate, & omnium iustitiam diligentium consensu, de victoria omnino speraret, & neutram mortem timeret. Sed quia peruenit ad nos, quod inimici Dei & filii Diaboli quidem apud vos contra interdictum Apostolicæ sedis prædictum conuentum procurent in irritum ducere, & non iustitia, sed superbia, ac totius regni desolatione suas cupiditates anhelent implere, & Christianam religionem destruere, monemus vos, & ex parte B. Petri præcipimus vt talibus nullum auxilium præbeatis, neque illis communicetis. In prædicta enim Synodo iam omnis excommunicationis & anathematis sunt vinculo innodati, & vt nullam victoriam possint obtinere, B. Petri potestate sunt obligati: vt saltem coacti confundantur, & a morte animarum suarum & desolatione propriæ patriæ reuocentur. Vos autem, fratres charissimi, de me nullo modo dubitetis, quod iniustæ parti scienter aliquo modo faueam. Magis enim pro vestra salute desidero mortem subire, quam totius mundi gloriam ad vestrum interitum arripere. Quod si aliqui de falsitate confisi, literis vel verbis vobis aliter indicauerint, nullo modo eis acquiescatis: Deum enim timemus, & pro eius amore cottidie affligimur, & ideo superbiam & oblectamenta seculi paruipendimus, quod cito apud eum consolari indubitanter credimus. Omnipotens & misericors Deus, qui vltra spem, vltra meritum nostrum miseretur, & consolatur nos in tribulatione nostra, aperiat cor vestrum in lege sua, & in præceptis suis confirmet vos, vt auctoritate B. Petri a cunctis peccatis absolutos vos ad cælestis regnum perducat regnaturos.

Contra quam nostrates hanc, quam supposui, miserunt epistolam.

Accepimus dudum sanctitatis vestræ literas hoc continentes, quod vos in Synodo Romana decreuistis, quatenus in nostris partibus conuentus omnium Episcoporum & laicorum Deum timentium fieret, ad discutiendum hoc, cui illorum, qui de regni gubernaculo certant, iustitia magis faueat. In quo reprehensum hoc [illegible] quod [illegible] statuit, quia nullo p.145. *modo posse fieri constat. Nouimus enim hoc [illegible] non excidisse, quod tam [illegible] querimoniis frequentatum est apud vos, quippe quod pene omnes Episcopi, qui sedi Apostolicæ obediunt, de suis Episcopatibus expulsi a facie persequentium [illegible], & [illegible], & quomodo hi cum suis persecutoribus conuenire, & conferre de his causis possint: pro quibus aliqui illorum occisi sunt, quidam in captiuitatem abducti, reliqui [illegible] rebus [illegible] expoliati? Deinde hoc quoque mirandum censemus, quod [illegible] cum [illegible] his hominibus discutere iubemur, quos vtrosque legatus S. Romanæ Ecclesiæ vestra iussione a liminibus Ecclesiæ S. separauit. Si autem nihil [illegible] obstitit, quid nostra interest, vt iam dudum factam Synodi Romanæ sententiam retractemus, & denuo ad rationem ponamus? quid ad nos, vt discutiamus, si illi iustitia faueat ad obtinendum Regnum, cui vos regni gubernacula iam ante triennium Synodo iudicante interdixistis? Nonne magis oportuit, vt iudicium illud discussio præcederet, quam nunc tandem subsequatur? Nouimus intelligentiam vestram, quod nunquam de re indiscussa [illegible] Synodo [illegible] præsidente iudicauit. Quæ ergo necessitas secundæ discussionis? Si autem in præteritis [illegible] discussus est, sed (sicut vos [illegible]) adhuc discutiendus, quæ ratio fuit, vt homine indiscusso Regalis dignitas ex dignitate Apostolica sine vllo conditioni [illegible] [illegible]retur? Si nondum discussus, sed adhuc discutiendus, quare Regi alteri obedire ex vestra auctoritate iussi sumus, priusquam certum fuisset, istum non posse regnare? Hæc [illegible] sunt apud nos literæ vestræ. Quippe quod legatus sedis Apostolicæ vestra iussione [illegible] illi [illegible] regni gubernacula interdicendo a liminibus S. Ecclesiæ separauit, [illegible], quam omnes sibi consentientes: Alterum vero, qui in locum illius subrogatus est nostra electione, in Regiam dignitatem Apostolica auctoritate confirmauit, omni [illegible] in regno Teutonico [illegible]dentibus, vt sibi obediant, ex parte omnipotentis Dei præcepit. [illegible] hæc omnia destruenda sunt, & pro nihilo reputanda? Vt autem de [illegible], certe [illegible] illa absolutio Sacramentorum, quam in synodo fecistis, [illegible] est, indubitanter constat, quod iste Rex esse non potest. Quomodo enim regnare potest, cui nullus a modo fidelitatem ex debito seruat? quomodo regere populum potest, [illegible] causis [illegible] neminem ad [illegible] iudicium Sacramentorum obligatione constringere potest? Si autem [illegible] Apostolica illa indulgentia pro [illegible] habenda non est, quid [illegible] Episcopi, & alii, qui propter prædictæ absolutionis Sacramenta H. prædicto facta in [illegible] nonne [illegible] communicantur? Si [illegible] regnare potest, [illegible] sacramenti [illegible], qui [illegible] fidelitatis iugum a se proiecerunt. [illegible] Sacramentis [illegible] R. facta sunt? [illegible] Ecce [illegible] rerum [illegible]. Attendant & videant omnes, [illegible] est [illegible] auditum est vnquam in Ecclesia [illegible] [illegible] Domine, quod [illegible] & [illegible]. [illegible] in [illegible] perfecistis, & quod [illegible] non [illegible] Si [illegible] ob difficultatem [illegible] non [illegible] vulnerati [illegible] Nam si [illegible] auctoritate [illegible] pro vobis incurrimus, dereliquistis [illegible] super nos [illegible] & terra [illegible] perditi fuerimus.*

Item post aliquod temporis interuallum nostrates hanc Epistolam Domino Apostolico miserunt:

Non latet sanctitatem vestram, quantas vobis obediendo persecutiones passi sumus: quomodo æstimati sumus sicut oues occisionis: quomodo traditi sumus in [illegible] & in imperium. Si ergo talia pro vobis sustinendo nihil a vobis gratiæ meruimus, nec digni sumus quorum liberationi studium impendatur: quare saltem iustitia, quæ nec inimicis denegenda est, nobis denegatur? Si ergo iustum esse multis vestris hortationibus didicimus, scilicet, vt illi sententiæ vestræ quam H. [illegible] obediamus, illi [illegible] contrario eidem

eidem sententiæ vestræ superbe repugnarunt, quare secundum iustitiam non constringuntur? quare pro hac inobedientia nullam Apostolicæ grauitatis censuram sentiunt? quare illis conceditur, quod tam ipsis, quam nobis interdictum est? Aut quomodo illis licet, quod nobis illicitum factum est? Ecce ipsi sine omni contradictione vestra illi ad obtentum Regni auxilium præbent, cui vos regni gubernacula interdixistis. Illi sicut regi seruiunt, quem vos vsque adeo a regia dignitate deposuistis, vt omnes a vinculo iuramenti, quod ei fecerunt, vel facient, absolueretis, illi participando communicant, quem legatus S. Romanæ Ecclesiæ denuo sibi regni gubernacula contradicendo a liminibus S. Ecclesiæ separauit. Illi ad oppressionem nostram cum omni studio vires administrant. Quicquid enim mali patimur, ab illis patimur quos vos prohibere & debetis & potestis. Quibus dum nulla a vobis auctoritate resistitur, sine dubio ad internecionem nostram frena laxantur. Igitur vestra illa famosa strenuitas, quæ iuxta Apostolum semper in promptu habuit vlcisci omnem inobedientiam, quare istam non vlciscitur? quare istam dissimulat, & talem quidem inobedientiam, de qua mala inaudita oriuntur, mala quorum non est numerus? Si quando miseræ nos oues in aliquo excessimus, confestim sine mora, sine dilatione in nos Apostolicæ austeritatis vindicta processit. Nunc autem cum ad lupos peruentum est, qui apertis morsibus in gregem Dominicum deseuiunt, omnia cum patientia & longanimitate differuntur: omnia in spiritu lenitatis tolerantur. Rogamus ergo vos per nomen Domini Iesu, vt siue vos terror viri peccatoris (cuius gloria stercus & vermis est) exorbitare fecit, siue familiarium personarum mollita persuasio deliniuit, vt redeatis ad cor, vt memor sitis honestatis & timoris Domini, & si non nobis propter nos parcitis, saltem vestræ innocentiæ in tanti sanguinis effusione prouideatis. Nam si illos amplius in nos grassari permittitis, quos prohibere debetis & potestis, timendum est, ne coram iusto iudice de perditione nostra excusationem non habeatis. p.146.

Sic totus annus ille consumitur, vt fere nihil memorabile fieret in nostris partibus, nisi quod Apostolici legati frequenter ad vtrasque partes venerunt, & nunc nobis, nunc hostibus nostris Apostolicum fauorem promittentes, ab vtrisque pecuniam quantam poterant (more Romano) conquirere, secum detulerunt.

1080. *Berthold. Constant. Mar. Scotus addit. Lamb. Conr. Vrsp. alb. Stad. Chron. Saxo. 1079. 1080, Spangenberg Mansf. Chron. c. 201. Adlzreiter Ann. Boi. p. 1. lib. 18. n. 53.*

In sequenti vero anno, qui erat ab incarnatione Domini MLXXX. mense Ian. Heinricus iterum congregato non paruæ multitudinis exercitu Saxoniam volebat inuadere, reputans Saxones (vtpote quietem, dum pax erat, amantes) non frequentes exire hyemis tempore. Saxones vero multis iam laboribus exercitati, & per multas inquietudines a somno quietis expergefacti, tota virtute studebant ei obuiam venire, & eius impetum ab inuasione regionis suæ repellere. Sed ille solita calliditate Saxones ab inuicem multa promittendo diuiserat, vt non diu ante diem prælii Widekin, Wiprecht, & Thiedericus Geronis filius cum multis aliis a Saxonibus ad hostes transirent, & Ekkibertus Marchio cum sua legione neutræ parti accedens non longe a præliantibus lentus sederet, euentum belli dubius expectans, vt cui parti victoria cederet, ei congratulando socius accederet. Igitur exercitus vterque conuenerunt in loco qui Flathecheim vocatur, & sic consederunt, vt inter eos riuus non latus quidem sed profundus haberetur. Itaque nostrates ad defendendum partis suæ littus ordinati, illos ad se venturos in decliui montis expectant, vt ipsius opportunitate loci descendentes hostes supinos facilius retrorsum impellant, & Ottoni Duci quo primus pugnam conserat, imperant. Ergo dum sic ordinati nostrates aduersum se venturos hostes attendunt, illi (sicut semper solebant) calliditate pugnaturi, nostros improuisi circumueniunt, & dum a fronte venire putantur, subito post tergum respicientibus adesse videntur. Tunc Rex R. velocem mittit Ottoni Duci nuncium, per Deum obtestans, vt antiquæ memor virtutis, sicut dispositum fuerat, ipse bellum primus incipere non refugiat. Cui Dux Otto respondit, si sibi (sicut putabantur) primo venissent, se nullatenus eorum violentiam formidare: nunc vero se non posse suæ legionis ordinem conuertere: & rogauit, vt illi quibus primo venissent, eos tota virtute susciperent, promittens se cum primum posset, eis in auxilium venturum. Denique multo aliter incipitur, quam dispositum fuisset: nam nouissimi fuerunt primi, & primi

mi nouissimi. Acriter itaque vtrinque pugnatur, sed momento breui finitur. Nam Saxones citissime conuersi, hostibus, qui sibi venerant a tergo, vultus horribiles ostendunt, & non ante quiescunt, quam eos in fugam versos sibi terga monstrare compellunt. Victores itaque Saxones reuersi, multas (sicut decebat) laudes referebant omnium bonorum largitori. Ex nostris autem iacuit in illo prælio Meinfridus Magdaburgensis præfectus, ex illis vero Falmarus, & Pragensis præfectus, & cum eis Boemiorum cæterorumque non paruus numerus. Heinricum autem, qui mox incepto prælio fugæ se commendauit, Lothovvigus per syluam semitis latentibus abduxit. Exercitus vero eius non longe post ad eiusdem fugæ præsidium coactus, iuxta quoddam castellum quod dicitur Wartberg, fatigatus consedit, & ibi donec cibis & p.147. requie recrearentur corpora, repausauit. Nostrates vero qui castellum tenebant, impetu subito eos insiliunt, & eis fugatis, omnia pene quæ habebant diripiunt, equos, arma, vasa aurea & argentea, & piper & alia pigmenta, pallia, & pretiosa vestimenta. Erat enim in eadem societate Patriarcha, & alii partium illarum Principes, qui secum diuitias portauerant ingentes. Factum est autem hoc tertium prælium anno Domini MLXXX. VI. Kalend. Februar. fer. II. Ipso anno Dominus Apostolicus in Teutonicas partes a Synodo subiectam misit Epistolam.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei, omnibus Archiepiscopis & Episcopis in Teutonico, atque in Saxonico regno commanentibus, omnibusque Principibus, cunctis etiam minoribus atque maioribus, qui non sunt excommunicati, & obedire voluerunt, salutem & Apostolicam benedictionem. Quoniam ex lite & dissensione, quæ tamdiu inter vos est, maximum in S. Ecclesia periculum, maximum vndique inter vos detrimentum fieri cottidie cognoscimus: idcirco visum est nobis, visum est & fratribus nostris in concilio congregatis, summo desiderio æstuare, summa ope elaborare pro viribus, quatenus idonei nuncii tam religione quam scientia pollentes, e latere Apostolicæ sedis ad partes vestras mitterentur: qui religiosos Episcopos, laicos etiam pacis & iusticiæ amatores in partibus nostris commorantes ad hoc opus idoneos congregarent, qui (Domini gratia præeunte) die & loco ab illis statuto, tam ipsi, quam quos ipsis adhuc iungere debemus, aut pacem componant, aut veritate præcognita, super illos qui sunt tanti dissidii causa, canonicam censuram exerceant. Verum quoniam nonnullos diabolico instinctu confectos & iniquitatis suæ facibus ignitos, cupiditate inductos discordiam potius quam pacem fieri & videre desiderantes, fore non ignoramus, statuimus in hac Synodo ad eandem formam, sicut & in præterita, vt nulla vnquam persona, alicuius potentiæ, dignitatis, siue magna, siue parua, siue Princeps, siue subiectus, aliqua præsumtione præsumat Legatis nostris obsistere, & postquam ad vos peruenerint, de componenda pace contraire, nec postea contra interdictum illorum alter in alterum audeat resurgere, sed usque ad diem ab illis statutum firmam pacem omnes sine vlla occasione & fraude obseruent. Quicunque autem hæc nostra statuta vlla præsumptione violare tentauerit, anathematis eum vinculo ligamus, & non solum in spiritu, verum etiam in corpore, & in omni prosperitate huius vitæ Apostolica auctoritate innodamus, & victoriam in armis auferimus, vt sic saltem confundantur & duplici contritione conterantur.

Item Dominus Papa Regi Rudolfo.

Gregorius Episcopus, seruus seruorum Dei, R. Regi & omnibus secum Christianam religionem defendentibus Sal. & Ap. ben. Quod regnum Teutonicorum hactenus inter omnia mundi regna nobilissimum, iam video incendiis, cædibus, & rapinis deuastari, confundi & annullari, quam magnus exinde cordi meo dolor insideat, quam continuus in visceribus meis me gemitus afficiat, testis est ille solus, qui omnium hominum corda scrutatur & probat. Deferuntur mihi tam sæpius legationes H. tum per proprios nuntios, tum per cognatos & aliarum terrarum principes & affines, modo omnem obedientiam promittendo, modo per varia ingenia sollicitando, id a me summo conamine cupientes efficere, quo me ad votum suum suis partibus valeant inclinare. Verum quod hinc inde & Romana grauitas, & Apostolica mansuetudo me per mediam iustitiæ viam incedere cogit, omnibus quibus possum modis hoc oportet intendere, quomodo veram a falsa iustitiam, perfectam a ficta obedientiam iudicio S. Spiritus

tus valeam discernere, & rato ordine ad finem usque perducere. Hæc vero & alia si (propitio Deo) ad vos sani perueniunt Legati mei, melius quàm hæ literæ, viua voce testificabuntur & docebunt.

Item Dominus Apostolicus Regi Rudolfo.

Crusius Ann. Sueu. lib. 8. p. 2. p. 252. *Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei, R. Regi, omnibusque secum in regno Saxonum commanentibus, tam Episcopis quam Ducibus, & Comitibus, nec non maioribus & minoribus, peccatorum absolutionem & Apostolicam benedictionem. Quum veritas ipsa dicat, omnium qui propter iustitiam persequutionem patiuntur, regnum esse cœlorum, & Apostolus clamet, Neminem nisi qui legitime certauerit, posse coronari, nolite filii mei in hoc, qui vos iam multo tempore exagitat, bellico furore deficere, nolite per vllius fallentis personæ mendacia de nostro fideli adiutorio dubitare, sed magis magisque pro tuenda veritate Ecclesiastica, pro defendenda vestræ nobilitatis libertate, labori iam citius finiendo incumbite, & ex aduerso ascendendo, vos & corpora vestra quasi murum pro domo Israel opponere satagite. Quid iam in duabus Synodi nostræ conuentionibus de Rege R. & de* p.148. *H. statutum, quidque ibi de pace & concordia regni etiam cum iuramentis sit definitum, per nostras literas & per nostros legatos (nisi forte capti sint) apertissime potestis cognoscere, & si quid adhuc remanserit, per Episcopos Metensem & Patauiensem, & Abbatem Augustensem, qui nobiscum finem rei præstolando morantur, cum ad vos ipsi peruenerint, quasi in promptu habetis, audire. Postremo hoc vos ignorare nolumus, quod omni, qua oportet, instantia, tum orationis nostræ assiduitate, tum officii nostri grauitate, & prospiciendo consulere, & consulendo prospicere vestræ necessitati non dubitamus.*

Gotfr. Viterb. p. 17. p. 502, Mansf. Chron. c. 202, Adlzreiter Ann Boi. p 1, lib. 18, n. 56. Eodem anno, mense videlicet Octobri Heinricus militiæ laboribus infatigabilis, iterum congregauit exercitum, vt inuaderet Saxoniæ regnum: Saxones vero cum ingenti multitudine occurrerunt ei in loco, qui Cancul vocatur, ibique castris positis sederunt, vt fines suos cum Dei adiutorio ab hostili inuasione tuerentur. Quumque missis exploratoribus ille nostram virtutem cognosceret, & ei cum sua virtute congredi non auderet, ad artem malitiæ conuertit se, dolique calliditate nostrum agmen in duas partes dispergit, vt quod integrum, suis viribus diffidens, adire non præsumebat, diuisum per partes, si necessitas compelleret, aggredi non formidaret. Nam cum prælium deuitans cum vniuerso exercitu suo contra Erphesfort tenderet, velocissimos equites retro contra Goslariam misit, qui quibusdam villis incensis ad se velociter properarent. At Saxones per suos exploratores iter eius contra Erphesfort edocti, cum eum facile possent insequi, vel etiam præuenire, viso post dorsum fumo illuc vniuersi festinant, vt ei Goslariam & eas partes Saxoniæ prohibeant. Ille vero cœptum iter ad Erphesfort peragens oppidum iam succensum fuerat deprædatus, cum noster exercitus se deceptum intelligens, magna turba peditum simul & equitum derelicta illum est insecutus. Quumque iam illi nostrates appropinquarent, eumque Niuamburg Episcopatum incendere velle viderent, propero cursu eum per montana præuenientes, vrbem ab incendio fortiter defenderunt. Quo ille cognito obuia cuncta comburens & vastans, ad fluuium, qui dicitur Elstera, peruenit: cuius magna profunditate visa nolens ibi castra locauit. Hic diuersorum diuersas opiniones mihi contigit agnoscere, sed cui earum veritas accedat, non licuit mihi scire. Alii namque dicebant, quod bis a prælio discedebat victus, amplius eum fortunam prælii nolle tentare, sed nostris arte sua deceptis magnam partem regionis velle comburere, sicque sine prælio, quasi cum victoriæ gloria suas in partes declinare, sed inscium fluminis huius profunditatem incurrisse, sicque coactum, quod non facile transire poterat, prælio se commisisse. Alii vero putabant, quod industria maliuolentiæ hunc pugnæ elegisset locum, vbi suis (quibus non bene credebat) aut fortiter esset pugnandum, aut turpis fugæ præmium periculum fluuii subeundum. Alii vero credebant, quod ideo regiones illas peteret, quod Misnensium, vel Boemiorum, pro quibus legatos miserat, auxilium speraret, qui si sibi (sicut expectabat) fuissent adunati, inde per Merseburg & Magdeburg, & per vniuersam potenter tran-

transiens Saxoniam, cuncta posset depopulari, suæque in perpetuum subiicere dominationi.

Igitur Heinricus castris in Elistre ripa locatis, crastino mane primo suas acies disposuit, quod nullam prælii moram per se fieri voluit: cum ecce nostri multa festinatione simul & itineris asperitate fatigati, multis in via lassitudine derelictis adueniunt, & audientes, quod hostes essent, e contra sine mora se ad defensionem patriæ suæ disponunt. Quum vero pedites admodum pauci essent (plurimis non valentibus sequi) conspicerentur, omnes qui non satis fortes equos habebant, ex equitibus pedites fieri iubentur, & tunc ordinati, hostibus obuiam paulatim progrediuntur. Episcopi vero clericos omnes, qui aderant, vt Psalmum LXXXII. multa deuotione cantarent, admonebant. Exercitus autem vterque ad paludem, quæ vocatur Grona, conuenerunt, & quod sine vado palus erat, exercitus ambo dubitantes ibi substiterunt, & alteros alteri, vt priores ad se transeant, opprobriis increpantes, vtrique suam ripam immoti tenep.149. runt. Tandem nostri caput ipsius paludis non longe esse cognoscentes, ad illud tendebant: quo viso contrarii æquo itinere ad eundem terminum paludis pergebant. Ibi cum in tuto venissent, conseruere manus, & vtrimque fecerunt miserabile facinus.

Henricus autem, mox vt eos vicissim misceri conspexit, se (sicut solitus erat) in fugam dedit. Exercitus vero eius tanta virtute nostris instabant, vt quibusdam terga dantibus ad illorum castra fallax fama veniret, quæ Saxones esse victos ore mendacii cantaret. Rappodo vnus de summis Principibus portatur occisus, quem qui ferebant, his, qui in castris erant, de longe, *Fugite, Fugite*, clamabant, Otto namque Dux adsumpta peditum turma, illis, qui nostros in fugam verterant æquam vicem rependit, eosque terga sibi monstrantes insequi non ante desistit, quam eos per media castra festinantes, fluuium satis cum periculo transisse conspexit.

Nam fere non minor hostium pars in fluuio quam periit in prælio. Tunc pedites plenam se sperantes victoriam, castrorum volebant inuadere rapinam. Sed Dux Otto prudens in bello, timens ne adhuc hostes aliqui post terga remansissent, monuit eos a præda manus interim continere, donec certi, quod nullus hostis a tergo latuisset, securi possent hostilia castra deripere. Itaque reuersus cum peditibus inuenit in loco prælii Heinricum de Lacha, cum maxima parte exercitus, iam quasi de victoria triumphantem, & Kyrieeleyson læto clamore canentem.

Quam multitudinem quum vidisset Dux Otto, voluit eam deuitare primo, quod non eam turbam se vidit habere, cum qua cum tanta legione putaret tutum pugnare: sed rursus recogitans, quod Deo non est difficile, multos in paucis vincere, fortiter eos adiuit, & (Deo dante illis spiritum timoris) cito eos in fugam conuertit. Omnibus ergo aut in fluuio mersis aut vltra fluuium fugatis, *Nunc*, ait Dux Otto, *castra securi perquirite, nunc tuti quicquid inueneritis accipite, & quicquid hodie fuit hostium vestra virtute vobis præstante, vestrum vocate.* His verbis nondum finitis hostilia castra peruadunt, & omnia quæ sunt inuenta, festinanter inuadunt. Sunt autem inuenta multa pretiosa tentoria, multa Episcoporum scrinia, sacris indumentis & vasis plena, multa vasa aurea & argentea cottidianis vsibus apta, multæ quoque argenti vel auri laminæ, multaque maxima pars numeratæ pecuniæ, equi quam plurimi simul & optimi, arma generis vniuersi, mutatoria, cæteraque sine æstimatione vestimenta, vel (vt breuiter dicam) quicquid Episcopi Coloniensis fuit, Treuerensis & alii fere quatuordecim secum attulerant, quidquid Dux Frithericus, Comes Heinricus cæterique ditissimi homines secum portauerant, quicquid in Erphesfort rapuerant, omnia illa nostri simul diripientes ad castra sua venerunt triumphantes.

Illi vero qui gladium effugerant, quantas calamitates in fluuio, syluis, paludibus sustinerent, nulli est credibile, cui non contigit hæc omnia loca præsentialiter videre. Fluuius enim tales ex vtraque parte ripas habet, vt hic nemo nisi cadens possit intrare, illic nemo nisi fruticetis vel herbis arreptis repens possit exire. Multi fugientes, cum hic proni fluuium velociter inciderent, & illic de dorsis equorum ripæ insilirent, gla-

 dio

dio ripam cædebant, vt equos post ſe de fluuio extraherent, tandemque cædendo fatigati, equis derelictis armisque proiectis fugam trepidi corripuerunt.

Ergo quicquid Vnſtrad (vbi victi ſumus) in nos peccauit, Elſtrad pro nobis dupliciter vindicauit. Illic enim tantum noſtras res fugientes amiſimus; iſthic & hoſtiles & noſtras, quas nobis prædando tulerant fugientes hoſtes, fugientibus & interfectis abſtulimus. In fuga vero quamplurimi fortes viri a ruſticis ſecuribus & fuſtibus occiſi, multi nobiles & illuſtres ſunt a perſonis vilibus capti, multi fame crudeliſſima cruciati, equos vel gladios pro fruſto panis dare non dubitabant, nec ſi panem venalem inuenirent, vlli ſuæ rei parcebant. Si qui vero capti ad aliquem de noſtris hominem probum ſunt adducti, ſanati, ſi vulnerati erant, gratis in patriam ſuam remittuntur, veſtibus & armis decenter inſtructi. Tunc dictum eſt illis, quod Heinricus Dominus eorum poſt Boemanos miſiſſet, & illis venientibus cum eodem qui adhuc reliquus erat, exercitu, Saxoniam repetere voluiſſet. Sed illi reſponderunt, ſe potius (ſi poſſibile eſſet) totum mundum velle circuire, quam Saxonicam terram vnquam magis tranſire. p. 150.

Interea Saxones ad ſua caſtra reuerſi repererunt imminutam magnam partem ſui gaudii, quod Rex eorum R. duobus acceptis vulneribus, vno lethali, altero deformi, magis quam ſuum dolebat caſum populi. Sed quum cognouiſſet, quod ſuus haberet victoriam populus, *Nunc*, ait, *lætus patiar viuus & moriens, quicquid voluerit Dominus.*

Bertholdus Conſt. Mar. Scotus. Ad. Lamb. Schafn. Alb. Stad. Sig. Gembl. Albert. cus. Chron. Saxo. Conr. Vrſp. 1080, Helmoldus l. c. 29. Cruſius Ann. Sueu. lib. 8. p. 2. p. 252.

Quamuis autem dextera manus illi fuiſſet amputata, & graue vulnus haberet, venter vbi deſcendit ad ilia, tamen vt illos, quos de ſua morte videbat dolentes, conſolaretur, ſe non in præſenti moriturum fidenter pollicetur, ſuique poſtponens curam, ſuis vulneratis oſtendebat, quam deceret adhiberi medicinam. Qua fortitudine ſimul & pietate noſtri Principes valde commoti, concorditer ei omnes ſpoponderunt, vt ſi Deus omnipotens illius vitam ſeruare vellet, eo viuo, etiamſi vtraque manu careret, Saxonia nullum alium rectorem eligeret. Qua fide multum ille lætatus, felici eſt morte reſolutus. Factum eſt hoc prælium quartum anno ab incarnatione Domini MLXXX. Idibus Octobris,* fer. V.

Deinde menſe Decembri cum Principes noſtri congregati de ſtatu regni ſui tractarent, ecce nuncius aderat, qui diceret, Heinricum ad ſuos de prælio reuerſum iactaſſe, quod Rege Saxonum occiſo totam Saxoniam ſuæ ditioni ſubieciſſet, & nunc exercitu congregato aduentare, ita vt Goslariæ natalem Domini celebraret. Sed noſtri magno exercitu per triduum collecto, ei perrexerunt obuiam, virtute ſuam defenſuri patriam.

Quod ille cognoſcens a magna ſpe decidit, quod Saxones dum non haberent rectorem, facile vinci poſſe ſperauit. Igitur exercitu ſuo dimiſſo, conſilioque mutato, mittit ad Saxones legatos, vt quandoquidem nollent eſſe ſine Rege, filium ſuum ſibi facerent Regem, ſeque illis iurare, quod nunquam intraret terram Saxoniæ.

Cui legationi Dux Otto (ſicut erat ſolitus iocoſe magna ſeria nonnullo Schemate ludenti velare) reſpondit: *Sæpe* dicens, *ex boue malo malum vitulum vidi gnatum: ideoque nec filii nec patris habeo deſiderium.*

Bertholdus Conſt. Mar. Scotus. Sig. Gembl Alb. Stad. Albertus. Chron. Saxo. Conradus Vrſp. 1081.

Transacto vero natali Domini proximo, quo MLXXXI. ab incarnatione Domini inceptus annus erat, Heinricus Exrex Italiam diſponebat ingredi, vt imponeret aliquem finem rerum ſuarum longo labori, ſcilicet vt vel Domino Papa Gregorio humiliatione ficta placato, ſiue vi tyrannica coacto vincula Banni, quibus erat ligatus, exueret, vel (quod magis volebat) Gregorio per vim de ſede pontificatus eiecto, & in ipſa ſede Wiperto Rauennate collocato, qui iam per triennium iuſte fuerat excommuni-

catus

* ſiue die XV. Octobris. Conuenit Brotuff *Chron. Merſeburg. Lib I. c. XVI. p. 510.* & Bangertus ad Helmoldum *p. 77.* Labitur igitur Spangenberg in Chronico Mansfeldico *cap. CCII.* qui diem XII. Octobris definit. Quare etiam Cruſius *Ann. Sueu. lib. VIII. p. II. p. 251.* ex Chronico quodam MSto male habet *4. Idus Octob.* cum MStum noſtrum expreſſis litteris æque habeat *Idibus.*

catus, libere faceret omnia, quæ ſuæ tyrannidi placerent, cum de ſede Apoſtolica omnis ſuæ voluntatis fauorem haberet. Sed familiares ipſius non tutum putabant fore, Saxonibus recenti prælio vehementer exacerbatis inuadendos fines ſuos relinquere: cum de aduentu illorum dubitationem nullam haberent, ſi pergentes in Italiam ſuam patriam ſine virtute militari dimitterent.

Miſerunt ergo Principibus noſtris nuncios, qui ſingulare colloquium rogantes, tempus & locum præfinirent, quo ex vtraque parte Principes electi de communi bono tractaturi conuenirent.

Conuenerunt autem vltra fluuium, qui Wiſara dicitur, in ſylua, quæ inde Capuana vocatur, quod ad vrbem quæ Capua nominatur, pertinere cognoſcitur.

Conuenerunt autem Epiſcopi ex illa parte Colonienſis, Treuirenſis, Bauenbergenſis, Spirenſis, Traiectenſis, ex noſtra vero parte Moguntinus, Magdaburgenſis, Saltzburgenſis, Pathorbrunnenſis, Hillinisheimenſis.

Cumque qui ex illa parte erant, ſecretum, quod ſoli Principes audirent, habere colloquium voluiſſent, noſtri nullum ſermonem conferre volebant, niſi quem cunctis, qui conuenerant, magnis & paruis audire liceret. Iam vero ſedentes ex vtraque
p. 131 parte diu tacebant; quod & noſtri, qui rogati illis occurrerant, quid illi vellent, expectabant; & illi non ſe rogaſſe noſtros, ſed noſtris rogatos veniſſe videri volentes, quid a noſtris peteretur, auſcultabant. Tandem noſtri rumpentes ſilentium, vt omnium faceret verbum, Geuehardum petierunt Salzburgenſem Archiepiſcopum. Qui ſurgens (vt erat vir per omnia prudens & honeſtus, & honori quem gerebat, non minimum conferens honoris) vultu modeſto, voce mediocri, ſenſum profudit ſapientis & pii pectoris:

Epiſcopi venerabiles, cæterique, quos videtis adeſſe, Principes Saxonici, hanc operam mihi dignati ſunt imponere, quatenus animos omnium mei ſermonis officio debeam vobis exponere. Vnde vos omnes ſacerdotes ſummi, cæterique primates eximii, rogatos eſſe volo, vt me dignemini patienter audire, & cauſæ communi, quam ſum iuſſus agere, animum tranquillum, quo verum examinare poſſitis, adhibere; quod non plus noſtra, quam veſtra (ſi vultis) intereſt, quæ ſum dicturus agnoſcere. Veſtro ipſorum teſtimonio fidenter innitimur, quod vos, quamuis a noſtra ſocietate diſceſſiſtis, a veritatis amore non diſcedere confidimus: veſtro (inquam) teſtimonio probare volumus, quantis iniuriis, quantis contumeliis ſimus affecti, dum toto animo, tota voluntate (ſicut decebat) Regis eramus ſeruitio ſubiecti. Vos ipſi ſcitis, quoties ſigillatim vel communiter veſtrum petiuimus auxilium, quo pro beneuola ſeruitute noſtra, vel hoc, ex interceſſione veſtra reddere nobis præmium, vt a multarum, quæ nos importabiles premebant, leuaret faſce calamitatum. Hoc quod ſæpe poſtulauimus, optime ſcitis: & quid poſtulando profecimus, ſimiliter optime ſcitis. Inde vos non immeritos, quod vos pro noſtra cauſa, quamuis parum nobis prodeſſet, ſæpe laboraſſe cognouimus. Quale vero præmium noſtræ deuotioni dederit vltimum, quid opus eſt dicere: cum manifeſtum eſt, oculis omnium, quod hoc, quod habuit maximum, nobis rependit extremum. Sacerdotes namque non ſolum de nullo crimine conuictos, ſed nec legaliter accuſatos, aut in vincula (ſicut latrones) coniecit, aut a ſedibus ſuis, quos capere non poterat, omnium rerum ſuarum nudos effugauit: Eccleſiarum bona, quibus Epiſcopi vel ipſi viuere, vel pauperes Dei ſuſtentare debebant, ſceleram ſuorum fautoribus diſſipanda conceſſit. Terram noſtram multis iam vicibus igni ferroque vaſtauit, cognatos ſiue milites noſtros in noſtris finibus innocentes occi-

dit, cum nulla fuisset ei causa bellorum, nisi quod seruos habere volebat filios ho-
minum liberorum. Sæpe ipsum, sæpe vos singulos & vniuersos suppliciter oraui-
mus, vt gladio deposito, causam nobiscum iudiciis ageret, & nos vestrum per o-
mnia iudicium secuturos animo libenti spopondimus. Quid his omnibus profece-
rimus, vos ipsos in testimonium vocamus. Ergo nos, qui nunc adsumus, cum
omnibus quos tenet Saxonica tellus, vobis o sanctissimi Christi sacerdotes, & vobis
o nobilissimi Principes, & fortissimi milites, humiliter supplicamus, vt memores
omnipotentis Dei, vestrique officii, vos, quod estis animarum pastores non perdito-
res vocati, vos vero quod gladium ad defensionem, non ad internecionem acce-
pistis innocentum, cogitetis, & nos vestros fratres in Christo, vestros cognatos
in carne, ferro & flamma amplius persequi ne velitis. Quod hactenus molestia-
rum a vobis perpessi sumus, vobis donantes peccatis nostris imputabimus, & cor-
reptionem diuinæ pietatis appellabimus: dum post hæc iniuriarum de vobis securi es-
se possimus. Gladium & [illegible] deponite, & (sicut decet homines Christianos
cum Christianis) causam rationibus, non cædibus agite, & quod ante cruoris ef-
fusionem [illegible], nunc saltem vel cruore nostro satiati præstate. Multas
quidem nobis [illegible] Dominus vester Heinricus crudeliter intulit, multis calami-
tatibus nos [illegible] fatigauit, & tamen ecce parati sumus eum nobis Regem
sicut olim [illegible]: ecce parati sumus ei fidelitatem & subiectionem iurare,
& iuratam fideliter & [illegible] seruare. Tantum vos hoc veris assertionibus a-
struite, vt [illegible] nostro ordine, & laici possint facere hoc sine fidei sacræ detri-
mento; nec nos ab isto campo recedemus, donec omnia quæ dixi, compleuerimus.
Si vero nostras sententias dignati fueritis attendere, veris, & manifestis, & ex
scripturarum testimoniis firmis rationibus ostendemus, quod dominum Heinricum
nec clerici nec laici Regem habere possumus, cum animarum nostrarum salute.
Nunc ergo vel vos nobis, quod iuste possit regnare probabiliter ostendite, & nos
sub eius regno socios fideles accipite, vel nobis, quod Rex esse ille non possit vera-
citer probare permittite nobis, imo veritati consensum amicum præbete: & nos con-
tra rationem vt hostes persequi desinite. Quod si obiicitis, sacramento quod ei iu-
rastis, vos esse constrictos, simili modo confirmabimus, nullo sacramento iure vos
ad nostram persecutionem posse compelli. Hæc igitur est summa nostræ petitionis,
vt Dominum Heinricum vel vos iure posse regnare nobis probabiliter ostendatis, vel
nos vobis cum non posse veraciter ostendere sinatis, & cum res alterutra fuerit demon- p. 152.
strata, nos [illegible] persequi [illegible].

Tunc illi responderunt, se nec ad causam tractandam conuenisse, nec se
tantæ esse [illegible], vt tam magnam rem ex improuiso præsumant aggrediam ac-
cipere; [illegible] cum non ad se solum, sed ad Regem, cunctosque regno
eius [illegible] pertinere videatur. Rogabant autem, vt ab initio Februarii (qui
tunc erat) vsque ad medietatem Iunii pax ex vtraque parte daretur, interquod
tempus [illegible] eadem causa, quam nostri nunc agere volebant, communi-
ter [illegible], partis vtriusque consilio tractaretur. Nostri vero dolos illorum
percipientes, quod propterea tam longum tempus pacis habere volebant, vt hi
qui domi remanebant, essent tuti, donec illi, qui in Italiam pergebant, contu-
[illegible] Apostolicæ dignitati; responderunt, se nec decipere velle, nec
decipi, sed [illegible] pacem dare & petere vsque ad terminum tempo-
ris prædicti. Cumque illi Teutonicis omnibus nostræ partis adiutoribus pacem
se dare promitterent; itane, dixit Otto Dux, nos stolidos esse putatis, vt non in-
telligamus consilium vestræ calliditatis. Petitis [illegible] partibus a nobis pacis securita-
tem, donec Apostolicam possitis inhonorare dignitatem: & nobis pacem vestram pro-
mittitis, donec illum, qui nostrum caput est, pro vestro libitu (si Deus permise-
rit) male tractetis. O quam bona pax datur corpori, dum crudeliter abscisso capite
deliua

delius illuditur capiti. Ergo nobis & noſtris omnibus date & vobis & veſtris omnibus accipite pacem aut integram, aut nullam. Quod ſi plenam pacem nobis & noſtris omnibus amicis magnis & paruis dare non vultis: pergite iter, quod cœpiſtis: hoc tamen ante prædicto, quod in finibus veſtris hoſpites cito non gratos habebitis, nec res veſtras, vt velletis ab Italia reuerſi cuſtoditas inuenietis. Nam hoc nolumus vos celare, quod cum primo poterimus, vnum rectorem volumus habere, qui & nos ab iniuriis fortiter (adiuuante Deo) defendat & his, qui nobis iniurias fecerunt, æquitatis vicem rependat. Milites ergo plebei partis aduerſæ conclamant; noſtros æquam rem offerre, ſuos Principes æquum nec præbere, nec accipere: ſe poſthac ad pugnandum minus fore paratos, quam hactenus fuiſſent, quod cauſam iuſtitiæ cum Saxonibus eſſe cognouiſſent, pluſque nobis illum conuentum, quam in tribus præliis victoriam prodeſſe: quia (quod nunquam credere poterant) noſtros humiliter iuſtitiam impoſtulare ſimul & offerre, ipſi præſentes audiſſent. Sic ab inuicem diſceditur, tantum per VII. dies altrinſecus pace data.

Henricus igitur in menſe Martio intrauit Italiam, ſeminaturus & ibi, ſicut pridem in Teutonica diſcordiam, quo nullam regni ſui partem placatam dimitteret, atque ciuilium bellorum venenis pacis quietem non corrumperet.

Principes vero Saxoniæ cunctis gentibus Teutonicæ linguæ, non minus inimicis, quam amicis legatos miſerunt, rogantes, (Henrico filioque eius excepto) quemlibet alium rectorem eligerent; ſe ei, quicunque eſſet, fideliter ſeruituros pollicentes: quatenus omnia Regni membra, ſicut olim fuerant, in vnitatem ſub vno Rege conuenirent. Menſe autem Iunio, exercitu collecto perrexerunt in Orientalem Franciam, & prædis vel incendiis eam vaſtando, multas quas ſibi fecerant iniurias vindicauerunt. Nam [illegible] iter, venerunt non longe ab [illegible], ibique Sueuos veteres amicos habentes obuios, de communi negotio Regis conſtituendi communi conſilio tractauerunt, & poſt [illegible], vt Herimannum Regem eligerent, vnanimiter omnes conſenſerunt.

p.152.

Sed cum Saxones domum læti glorioſique rediſſent, nullumque dubium de [illegible] retinerent, Principes aduerſæ partis, artis antiquæ non obliti, quem [illegible] valde timebant, electionem eius, ne perficeretur, modis omnibus [illegible]. Ottonem ergo Ducem ſolum ſibi loqui rogabant, [illegible] ei, vt in electione vacillaret, perſuadebant, non tamen [illegible] quod ei promitteret, efficere poterant. Sic eo dubitante, [illegible] conſentiente, tota [illegible] & pene tota [illegible]. In Nouembre vero menſe [illegible] vocatus ad [illegible], cum iam totus eſſet inclinatus ad noſtrorum partes hoſtium, Dei miſericordia faciente, ne tot ſuos labores, quos pro patria tolerauerat, [illegible] perderet, equus, cui ſedebat, in plano campo cecidit, [illegible] ita contriuit, ut fere integro menſe, [illegible] portatus [illegible] non poſſet. [illegible] (gratia Dei monente) reuerſus, ſe peccaſſe, & diuina pietate correptum eſſe intellexit. Miſſis itaque legationibus diuerſis, & [illegible], & cunctis ſuis ſe ſemper fore fidelem & concordem fideliter repromiſit.

p.153

Vnde Principes Saxoniæ valde lætati, Regem ſuum Herimannum cum magno

Berth. 1081. Mar. Conſt. 1081. Scotus.

gno

Sig Gembl. Albericus. Chron. Saxo. Conr. Vrsp. 1082, *Helmoldus* 1. c. 30, *Geb. Persona* æt. 6. c. 55.

gno tripudio Goslariæ ſuſceperunt, paucis diebus ante natalem Domini. In natali vero S. Stephani protomartyris, a Sigefrido Moguntinæ ſedis Archiepiſcopo in Regem venerabiliter eſt vnctus, quum iam MLXXXII. annus incarnationis Dominicæ fuiſſet inceptus.

FINITVR SAXONICI BELLI HISTORIA.

WALTRAMI
DE VNITATE ECCLESIÆ CONSERVANDA LIBER.

L. S.

BURCARD GOTTHELF STRUVE.

Enrici IV. Hiſtoriam hoc ipſum, quod nunc exhibemus Scriptum, egregie illuſtrat. Multa autem de eiusdem auctore eſt controuerſia. Coæuum iſtum fuiſſe, tot ex ipſo hoc ſcripto deprompta argumenta ſatis declarant. Sic enim lib. I. c. VII. *ecce autem noſtri temporis Gregorius Papa, qui & Hildebrandt*, & c. XIII. *duo enim Reges, vnus poſt vnum, ſubſtituti ſunt noſtris temporibus* & lib. II. c. XVI. *ecce non aliquando eundem Hermannum vidimus in caſtris Saxonum, non Regis ſiue principis loco militare, quem ne ad colloquia quidem principum perſpeximus venire: & cum ſuppliciter eum interpellaremus pro imminentis periculi neceſſitate, quod iam iamque minabatur nobis vaſtitas atque contritio Eccleſiæ noſtræ, reſpondit ſe non poſſe vel ſibi vel nobis prodeſſe.* Porro lib. II. c. XXVII. *ergo per totum fere hoc tempus memoriæ noſtræ effunditur ſanguis hominum per viros hominum* & c. XXVIII. *inter expeditiones nulla magis ad viuum nos tetigit, quam illa, quando ad locum Herosfeldiæ poſuit caſtra* c. XXVI. *vel contra rempublicam celebrabant conuenticula ſua, quæ ſolent etiam adhuc per ſingulos fere menſes facere* cap. XXXI. *vidimus Burcardum* cap. XXXII. *vidimus Gebehardum.* Dum autem iſta ætate plures fuerint, qui vel Imperatoris vel Papæ cauſſæ fauerent, diſceptandum nunc erit de genuino auctore. Primæ huius ſcripti editiones hunc titulum ferunt: *de Vnitate Eccleſiæ conſeruanda, & Schismate, quod fuit inter Henricum IV. Imp. Rom. & Gregorium VII. Pont. Max. cuiusdam eius temporis Theologi, quidam Venericum Vercellenſem, alii Waltramum Numburgenſem exiſtimant, Liber Apologeticus.* Schardius vero, qui hocce Scriptum ſuo de Imperiali Iurisdictione Syntagmati inſeruit, ita iudicat: *cuiusdam eius temporis Theologi, quem quidam Venerici Vercellenſis eſſe exiſtimant, Liber.* Dubii itaque hærent, an Venericus Vercellenſis an vero Waltramus Numburgenſis pro auctore ſit habendus. Qui Venericum Vercellenſem pro auctore venditant, moti eſſe videntur verbis Sigeberti Gemblacenſis, * qui ait: *Wenericus ex Scholaſtico Treuerenſi Epiſcopus Vercellenſis, ſcripſit librum ſub perſona Theodorici Viridunenſis Epiſcopi, ad Hildebrandum, ſiue Gregorium Papam, de diſcordia Regni & Sacerdotii, non eum increpans, ſed vt ſeniorem obſecrans, & patrem, & amicabili inductione quaſi affectu dolentis ſuggerens ei omnia, quæ contra ius legum, & fas religionis eum feciſſe, & dixiſſe diuulgabat loquax fama.* Quem ſequitur Trithemius. ** Aſt, obiit hic Venericus Vercellenſis, prout auctor eſt Bertholdus Conſtantienſis, a. 1077, *** viuo adhuc Hildebrando: hoc ſcriptum vero anno octauo poſt mortem Hildebrandi, quæ anno 1085. inſecuta, ſcilicet anno 1093. fuit compoſitum. Sic enim ipſe auctor lib. I. c. VII. ait: *ecce autem noſtri temporis Gregorius Papa, qui & Hildebrandt, quum aliquando os ſuum aperuit, Eccleſiam diuiſit, & præter ea, quæ dicta ſunt ſupra, Propheticam ollam ab aquilone in tantum accendit, vt per hos XVII. aut eo amplius annos, vbique ſint in regno Romani imperii bella & ſeditiones.* Bellum autem cum Papa potiſſimum cœpit anno 1076, quo excommunicabatur Henricus. Porro lib. II. c. XVII. *ex illo tempore nunc eſt annus Octauus* & clarius c. XXXVI. *nunc autem aliter Mathilda illa*

---

* *Catal. Script. Eccleſ. c. CLXI.*

** *Catal. illuſtrium virorum p. 134. & de Script. Eccleſ. p. 266.*

***Sic enim Bertholdus: *VVercellenſis quoque Epiſcopus, depoſiti Regis Cancellarius, cum omnibus ſuis ſequacibus, Colloquium generale circa Calendas Maii in Runcalibus condixit, vt ſi aliquo modo poſſet, Gregorium Papam deponeret: & ipſe ad eundem terminum absque Eccleſiaſtica communione, vitam ſimul & Epiſcopatum heu miſerabiliter depoſuit, quo ille Papam nefaria præſumptione ſtatuit deponere.*

illa instituta, post octauum quoque annum, quo defunctus est Hildebrand familiaris eius. Alii Conradum Traiectensem * Episcopum supponunt, cum tamen iste Monachus Hersfeldensis nunquam fuerit, cuius Collegii socium auctor noster se profitetur. Iacobus Gretserus Sigibertum Monachum fuisse contendit, nulla certa ratione, ideoque notatus a Goldasto. ** Hunc igitur potius sequimur, qui argumentis *** sane fide dignis adductus, Waltramum Numburgensem habet pro auctore. Mouet etiam nos Dodechinus, qui in sua ad Mariani Scoti Chronicon appendice, de hoc Waltramo, quem tamen corrupte Magdeburgensis ecclesiæ antistitem vocat, sic loquitur:

Anno 1090. Valtramus Magdeburgensis ecclesiæ antistes cum esset, fauens præcipue Henrico regi, missis literis ad Ludouicum Comitem suggerens ei, vt se subdens sæpe iam dicto regi, tueretur partes eius. In quibus literis tanquam pro defensione ordinationis Dei, re autem vera fauendo regi, laborans, beatæ memoriæ Gregorio papæ, & piæ recordationis Rudolpho Regi & aliis Principibus, qui iam in somno pacis requieuerant, obloquendo detrectarat; dicens eos quasi non fuerint, sic periisse; adfirmans, eis malum principium fuisse, quos finem pessimum contigisset habuisse: quarum literarum modus iste est. Valtramus Dei gratia id quod est, Ludouico Serenissimo Principi, cum instantia orationum semet ipsum ad omnia deuotissimum.

Ad Ludouicum Lantgrauium Thuringiæ pro Henrico IV. Imperatore contra Hildebrandum Papam, vt eo deserto imperatori inhæreat.

Omni Regno vtilis est concordia, desiderabilis est iustitia. Hæc enim virtus mater est probitatis, & conseruatio totius honestatis. Qui autem intestina grassando dissensione, ad humani sanguinis alios irritat fusionem, profecto vir sanguinum est atque illius particeps, qui nostrum sanguinem sitiens semper circuit, quærens quem deuoret. Tu igitur gloriosissimus princeps, attendens, quomodo Deus pacis est, & non dissensionis, quod ex te est, pacem cum omnibus habeas. Deus charitas est, diabolus odium. Tota lex & prophetæ in dilectione pendent. Qui autem odit fratrem suum, homicida est, nec habet partem in Christi regno & Dei. Hoc ipsa veritas, hoc discipulus ille Veritatis protestatur, qui de pectore Dominico Euangelii profundius potatus veritatem, fluminis impetu lætificat abundantius ciuitatem Dei. Sed ille, vas electionis, qui vsque ad tertium cœlum raptus non secundum hominem, sed per reuelationem Iesu Christi Euangelium suum dicit: Omnis *inquit* anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non enim est potestas nisi a Deo. Qui autem resistit potestati, Dei ordinationi resistit. *Sicut amici nostri inter mulierculas & simplex vulgus somniant, Regiæ potestati subdi non oportere: falsum esse ergo, quod omnem animam potestati subdi oporteat. Sed nunquid veritas mendacii arguenda est? An experimentum quærimus eius, qui in apostolo loquebatur Christus? an æmulamur Dominum? numquid fortiores illo sumus? fortiorem se confidit, qui Dei ordinationi resistit, quoniam non est potestas nisi a Deo. Sed quid ait* propheta? confundantur omnes, qui pugnant aduersum te Domine: Et peribunt viri, qui resistunt tibi. *Hildebrandus, Rudolphus, Herimannus, Eggebertus & innumeri Principes Dei ordinationi in Henrico imperatore restiterunt: & ecce quasi non fuerint, perierunt, quia profecto necesse est, malum fuisse principium, quorum finis pessimus subsecutus est. Nunc ergo quoniam qui ex aduersa sunt parte, suis aduersum nos eminus digladiantur ratiocinationibus, vestro iudicio, vbi ius, vel etiam in vestro iudicio conferamus, iudicio tantũ non suo vsurario, sed Christi & antiquorũ Patrum vtamur testimonio. Ac ne forte recusetur, lex huius esto certaminis, vel me in populorũ transire sententiam, vel ex nostro triumpho vos Domino nostro imperatori lucri faciamus; Attendatur & illud.* Si quis aliter euangelizat, præter quod euangelizatum est, anathema sit. *Hoc anathema non de profanæ vanitatis vsuario, sed de tertio intonuit cœlo. De istis autem, qui ignorantes Dei iustitiam & quærentes suam statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti, fiducialiter dixerim:* Maledicent illi & tu benedices, qui insurgunt in me confundantur. Seruus autem tuus lætabitur: quoniam *vt ais Domine*, sine me nihil potestis facere, *nec*

* agit de eodem VVilhelmus Heda *Historia Traiectensi p. 137.*
** *in differt. de autoribus Apologia Henrici p. 23.* *** *ad a. 1090.*

damnas iustum, cum iudicabitur illi. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Suo domino stat aut cadit.

Has sane literas prædictus Comes Ludouicus suscipiens, vocato ad se venerabili Stephano, qui & Herrandus, Halberstatensi episcopo, eas tradidit legendas, rogauitque eum, quatenus his diligenti examinatione perspectis, mixtam rationem veritatis congrua obuiaret responsione, & linguam blasphemantis, os quoque iniqua proferentis contra iustitiam, authoritate sancti Spiritus, & testimonio scripturarum obstrueret, ne amplius contra ecclesiam Dei lateratus proferret insanus & latraret. Venerabilis autem episcopus, secundum petitionem Comitis, scriptis his ac diligenti examinatione perspectis, vocato notario epistolam dictauit: in qua eundem præscriptum Valtramum episcopum, hæreticum, simoniacum reddi, quod & regem etiam Henricum hæreticum, & excommunicatum, ideoque nec regem dicendum esse, ac idem episcopatus pro pecunia, pro gladio, pro adulterio, pro Sodomitico crimine vendentem declarauit. Sed ipsius iam epistolæ textus exponatur, vt in ea veritas venerabilis patris in tenore iustitiæ agnoscatur.

Comes Ludouicus domino Valtramo, qui quidé tali vocabulo dignum est. Sicut bonus homo de thesauro bono cordis sui, profert malum. Vnde tibi tanta arrogantia, vt me ad indignationem tuam iniuriosis iniuriis prouocares? Etenim Dominos & patres meos, qui me in via iustitiæ confortant, viros sanguinum, similes Satanæ oblique adpellas, & monita salutis quæ suggerunt inter mulierculas & simplex vulgus somniare dicis. Numquid Deus indiget tuo iudicio, vt pro illo loquaris dolos? docuit iniquitas os tuum, & imitaris linguam blasphemantium, ita vt recte de te dicat propheta. Noluit intelligere, vt bene ageret, iniquitatem meditatus est in cubili suo. Quamuis ergo quantum peruersus tantum peruersa loquutus sis; nos tamen ori nostro custodiam ponere decreuimus, & siluimus, cum consisteret peccator aduersum nos. Sed excitat nos sermo diuinus, dicens: Responde stulto secundum stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. Nunquid enim fatuitas personabit & sapientia obmutescet? Nunquid loquetur mendacium & veritas silebit? Nunquid tenebræ operient terram, & Dominus non orietur? Immo lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Qua consideratione caluit cor nostrum & in meditatione nostra exarsit ignis. Loquimur igitur & clamamus, vulpesque paruulas, quæ vineas Domini demoliuntur, quantum possumus arcemus, timentes prophetiam illam exprobrantem, non adscendistis ex aduerso, nec opposuistis murum pro domo Israel; vt staretis in prælio in die Domini. Audiant, non tu qui aures habes, & non audis, qui oculos habes & non vides, qui tuum quod in te est, tenebras fecisti; audiant, inquam, omnes cordati, qui aures audiendi habent, quam alte aut non intelligas, aut intelligere dissimules, neque quid loquaris, neque de quibus adfirmes. Ad subiectionem domini Henrici quem imperatorem dicunt, nos inuitas, & in quantum intelligere datur, vt per omnia subditi simus, quasi apostolico argumento necessitatem imponis, dicens: Omnis anima potestatibus superioribus subdita sit, non est enim potestas, nisi a Deo. Qui ergo potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Quam apostoli sententiam te male intelligere, prius interpretari dicimus. Si enim omnis potestas a Deo est, vt tu intelligis, quid est, quod de quibusdam dicit dominus per prophetam: Ipsi regnauerunt & non ex me extiterunt principes, & non cognoui eos: Si omnis potestas a Deo est, vt tu intelligis, quid est, quod ait Dominus, si oculus tuus scandalizauerit te, erue eum & proiice abs te. Quid enim est potestas nisi oculus? Certe Augustinus in expositione sententiæ apostolicæ. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quod si potestas (inquit) aliquid iubeat, quod contra Deum sit, hic contemne potestatem, timendo potestatem aliquam. Nunquid iniquitas apud Dominum? Nunquid Christus peccati minister est? absit. Quid ergo dicimus? Nunquid ab apostolo diuersa sententiæ prophetia cantatur? Augustinus, minime. Diuersas tibias inflat spiritus vnus. Itaque audiamus apostolum concordantem, & se ipsum exponentem, & inimicum vltoremque suum destruentem. Non est inquit, potestas nisi a Deo. Quid sequitur? qui ergo inquis, potestati resistit, & reliqua, absit. Non hoc sequitur. Sed quid sequitur? Quæ autem a Deo ordinata sunt. Nempe hoc est, quod quærimus. O lingua dolosa, o cor machinans malum. Spiritus vadens & non rediens. Cur

menti-

mentitus es Spiritui sancto. Arguat te conscientia tua, ecce fugit impius nemine persequente. Cur, vt deciperes, veritatem opprimere voluisti. Cur medullam, cur animam huius sententiæ furatus es? Nam si hæc verba de medio sententiæ apostolicæ tollantur, contra sibi inconueniens & exanimis iacebit. Impletur sermo diuinus, qui parat proximo suo foueam incidet in eam, certe nec culpam furti nec pœnam euadere poteris. Quid infelix, quid iudici venturo, quum a seruis negotiatoribus locum requiret, responsurus es, qui dominicæ pecuniæ fraudator in medium produceris? quare non induuiam & laqueum proditoris timuisti, ne similem reatum similis vindicta sequeretur? præuidens per spiritum sanctum apostolus, te tuique similes hæreticos in ecclesia emersuros, qui bonum malum, malum bonum dicerent, qui tenebras lucem & lucem tenebras ponerent, qui de sententiis veritatis occasionem, inducendi erroris captarent; quum præmisisset, Non est potestas nisi a Deo, vt coniecturam reprobi intellectus amputaret. Quæ autem sunt, inquit, a Deo ordinata sunt. Da igitur potestatem ordinatam & non resistimus, imo dabimus illico manus. Miror autem, si in te vel gutta sanguinis est, quod non erubescis, dominum Henricum Regem dicere vel ordinem habere. An ordo tibi videtur, ius dare sceleri, fas nefasque diuina & humana confundere? An ordo videtur, in corpus suum peccare, videlicet, (proh pudor proh nefas) vxorem propriam scelere omnibus seculis mundi inaudito lupanar facere? An ordo tibi videtur, quum Dominus dicat, defendite viduam; viduas iudicii æquitatem postulantes, nefanda contaminatione prostituere? Hæc qui ordinata, qui sana dixerit: hunc insani capitis esse, insanus iurat Orestes. Vsque ad hæc miserrima tempora natura secretum amauit, sed traditus in reprobum sensum rex vester naturæ inuolucrum detexit, qui omnem pudorem ponit in propatulo. Vt autem illa, quæ sine numero sunt, taceamus, videlicet concremationes ecclesiarum, deprædationes, homicidia, incendia, truncationes, & his similia, quæ ille potest, nos enumerare non possumus: ea quæ maxime ecclesiam Dei grauant, loquamur. Audi ergo vera non fucata, Audi fortia non faceta. Omnis qui dignitates spirituales vendit, hæreticus est. Dominus autem Henricus quem regem dicunt, episcopatus & abbatias vendit. Etenim Constantiensem, Babenbergensem, Moguntinensem & plures alias, pro pecunia; Ratisponensem, Augustensem, Strasburgensem pro gladio, abbatiam Fuldensem pro adulterio; Monasteriensem episcopatum (quod dicere & audire nefas est) pro Sodomitica immunditia vendidit. Quæ si impudenter negare volueris, teste cœlo, teste terra, omnes etiam a furno redeuntes scioli concludent, ergo dominus Henricus hæreticus est. Pro quibus nephandis malis ab apostolica sede excommunicatus, nec regnum nec potestatem aliquam super nos, qui catholici sumus, poterit obtinere. Sane quia fratrum nos odiis fatigas, intellige nulli nos odium de inaffectione sed de pietate intendere. Absit vt dicamus, Heinricus inter fratres aut Christianos reputetur, qui toties corripientem ecclesiam non audiens, sic vt ethnicus & publicus habetur, cuius odium pro magno sacrificio Deo offerimus, dicentes cum Psalmista, Nonne qui oderunt te Domine, oderam & super inimicos tuos tabescebam. Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi. Cuius odii dignitatem veritas commendans ait. Si quis non odit patrem & matrem, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest esse meus discipulus. Non ergo de odio iuste reprehenduntur, qui animam nostram, cum a via Dei exorbitamus, qui patrem & matrem & omnem affectum, qui nobis in via Dei obstat, odisse præcipimur. Inde est, quod omni studio, omni conatu laboramus, vt hostes ecclesiæ nos quoque vt aduersarios caueamus, & non quia nostri, sed quia Dei inimici sunt, odio habeamus. Porro quod de pace cum omnibus hominibus habenda persuades, meminisse debes, quia præmisit apostolus, si fieri potest. Fieri autem non potest, vt cum iis, qui Deo contrarii sunt, pacem habeamus. Quis autem nesciat, dominum saluatorem non solum pacem commendare, quum dicit, Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, sed etiam ipsam pacem existere, sicut ait Apostolus: Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum? Quid ergo ait pax nostra commendans pacem? Nolite, inquit arbitrari, quia veni mittere pacem in terram, non veni pacem mittere sed gladium. Quid est hoc? quare pax gladium, quare pax bellum indicit? nimirum, vt destruatur pax diaboli. Habet enim & diabolus pacem suam, de qua dominus dicit. Quum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quæ possidet. O quam poten-

potenter per vos satellites suos atrium suum hoc tempore diabolus custodit, qui scuto falsitatis & galea perfidiæ protecti, nulli veritati iaculo, nullo fidei spiculo admittitis. Potest tamen dominus noster, vtpote fortior armatus superueniens fortem vestrum vincere, & arma in quibus confidit, auferre. Non ergo recte culpamus, si pacem illam omni bello crudeliorem detestamur, quam ipsa veritas sancto Euangelio reprobat, dicens: Pacem in hac die, quæ ad pacem tibi, & quam Psalmista super iniquos zelaui, pacem peccatorum videns. Quod vero papam Gregorium, regem Rudolphum, marchionem Eggebertum pessima morte illius damnas & dominum tuum, quia illis superstes est, bonificas; liquet profecto, ab omni spirituali te consideratione manère vacuum. Nonne beatius est bene mori, quam male viuere? Beati enim, qui persequutionem patiuntur propter iustitiam. Iam & Neronem, quia apostolis Petro & Paulo; iam & Herodem, quia domino Iesu Christo superuixerint, beatos æstimas. Qua opinione quid insanius aut infelicius dici potest. Qua propter & ab hac blasphemia, linguam maledicam compesce, nisi forte in illorum te numero constituis, qui in fine iustorum videntes gloriam, & fructuosam agentes pœnitentiam, præ angustia spiritus gementes dicent; Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est, Ergo errauimus a via veritatis & sol iustitiæ non luxit nobis. Quid nobis profuit superbia? & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transierunt omnia velut vmbra. Quæ nos verba in memoria adamantina scribentes, omnem similitudinem extollentem se aduersus veritatem Dei contemnimus, & gloriantes in tribulationibus, calumniari, proscribi & exterminari, denique occidi possumus, flecti vel vinci non possumus, & cum magno tripudio illud, quod iam puer adolescens, iuuenis frequentatus, nondum corde senex concepisti, de patribus nostris exultamus, qui contemnentes iussa principum meruerunt præmia æterna. Verum sententias tuas diligenti curiositate trutinantes quasi spiritualia spiritualibus comparare volumus. Sed sicut, & reliqua non pauca.

Eandem autem Waltrami ad Ludouicum Thuringiæ Landgrauium scriptam epistolam apologiæ suæ * inseruit Goldastus. Hic etiam Stephani Herrandi, Halberstadiensis Episcopi epistolam, qua Ludouici nomine ad Waltramum respondet, inseruit. ** Idem tamen in margine adnotauit: *responsio Waltrami ad hanc epistolam non extat: quod perdolendum est. Oppone eius libro, contra Bernardum Corbeiensem,* cum tamen, prout infra dicetur, Waltrami liber secundus ad Herrandi quoque argumenta solide respondeat. Verum, dum in fine addatur: *& reliqua non pauca* facile patet, mutilam adhuc esse epistolam a Dodechino adductam. De eodem Herrando Abbas Spanheimensis *** sic loquitur: *Claruit his quoque temporibus Stephanus, qui & Herrandus & Abb. Ilsenburgensis Cœnobii nostri ordinis Episcopus Halberstatensis in Saxonia; vir tam in diuinis scripturis, quam sæcularibus litteris eruditissimus, morumque integritate reuerendus, & Apostolicæ Ecclesiæ defensor acerrimus. Scripsit ex persona Comitis Ludouici fidelis Ecclesiæ Romanæ ad Walramum Cicensem, siue Nouiburgensem Episcopum, Henrici Regis IV. partes plus æquo sequentem, epistolam non minus elegantem, quam prolixam: In qua scelera, & errores ipsius Henrici Regis constanter, & aperte redarguit, ipsumque defensorem illius reum cunctorum scelerum describit. Qui in eadem epistola inter cætera Walramum his verbis alloquitur: Audi igitur vera non fucata, audi fortia, non faceta. Omnis qui dignitates vendit spirituales, Hæreticus est. Dominus autem Henricus, quem Regem dicunt, Episcopatus, & Abbatias vendit. Etenim Constantiensem, Babenbergensem, Moguntinensem, & plures alias, pro pecunia, Ratisbonensem, Augustensem, & Stasburgensem pro gladio: Abbatem Fuldensem pro adulterio, Monasteriensem vero Episcopatum, (quod dicere & audire nefas est) pro Sodomitica immunditia vendidit. Quæ si impudenter negare volueris, teste cœlo, teste terra, omnes & a furno redeuntes scioli concludent hoc: Dominus Henricus hæreticus est.*

* *p. 51.* ** *p. 252.* *** *Chron. Hirsaugiensi ad a. 1093.*

est. Pro quibus nefandis malis ab Apostolica sede excommunicatus, nec regnum, nec potestatem aliquam super nos, qui sumus Catholici, poterit exercere. Hæc viri Constantia diuini timoris manifestum fuit indicium, & fidem in scriptore sanctam, integram, & rectam plurimum sine dubio commendauit. Scripsit memoratus præsul Stephanus, & alias in causis fidei, & Ecclesiæ Catholicæ plures epistolas, quibus memoriam sui nominis cum honore transmisit ad posteros. Ex quibus duæ sunt ad Gregorium Papam VII. quatuor ad Vrbanum II. & aliæ ad alios, quarum incorruptus est numerus. Loquitur de eadem Herrandi epistola idem Trithemius, * dicens: *Scripsit in persona Ludouici Comitis fidelis Ecclesiæ elegantissimam epistolam in modum libelli, pro defensione & obedientia Romanæ Ecclesiæ, contra Henricum IV. rebellem Romanæ Ecclesiæ ad Waltramum Nuenburgensem episcopum, qui partem Henrici IV. contra obedientiam Summi pertinaciter defendit Pontificis.* Waltramum autem libri nostri auctorem æque facit Matthias Flacius, ** dicens: *Waltramus episcopus Niemburgensis, floruit ante 450. & amplius annos, scripsit pro Henrico IV. contra Papam. Suspicor huius autoris esse librum de vnitate Ecclesiæ. Testatur Trithemius, eum contra Papam scripsisse.* Fuit autem hic Walramus siue Walrabonus aliis dictus, teste Langio, *** *octauus Citzensis Ecclesiæ Episcopus, reprobato Friderico, per Henricum Imperatorem Gunthero surrogatus, circa annum Domini MLXXXIX. præfuit annis XXI. Hic (vt in Annalibus Magdeburgensis Ecclesiæ legitur) ordinatus fuit ab Hartwigo eius loci Archiepiscopo & Metropolitano suo.* Chronico MSto Langii, quod Numburgi adseruatur, hæc adscripta: *Episcopus octauus Walteramus, Gülleranus, Waltramus. Huius meminit Bodinus in Actis Rom. Pont. quod scripserit vna cum aliis contra Gregorium VII. Papam nefarium. A. 1086. interfuit dedicationi primæ Monasterii S. Iacobi in Pegaw accitus a Wiperto Com. Groicensi fundatore, Ordin. S. Benedicti vna cum Alguino Marsb. Adelgotho Archiep. Magdeb. Etzelino Halberst. XVI. A. C. 1108.* De eadem dedicatione agit etiam Ernestus Brotuffus. **** Hic Hartvvicus ex Abbate Hersfeldiensi ad archiepiscopatum Magdeburgensem ab Henrico IV. fuerat promotus, prout ipse Waltramus ***** testatur. Mentionem eiusdem quoque facit Dudechinus, ****** vbi de Anshelmo, Cantuariensi archiepiscopo: *ad Valramum quoque Numburgensem episcopum de processione Spiritus sancti scripsit epistolam, in cuius capite ipsum Valramum episcopum, fautorem Henrici vehementer redarguit, seque papæ Vrbani dictis & sanctionibus per omnia subditum ac obedientem declarauit. Anshelmus seruus ecclesiæ Cantuarensis Valramo Numburgensi episcopo.* Male igitur Baronius ******* habet: *Walramo Episcopo Hurrenburgensi*, id quod in margine emendare conatur per *Nurenburgensi*, qui etiam alio loco ******** ab eodem Dodechino seductus, Walramum vocat Magdeburgensem episcopum. Hæc autem Apologia ab ipso auctore in tres libros fuit diuisa, prout ex eadem digna subsunt testimonia. Sic enim lib. II. c. XV. notanter duos priores libros distinguit, dum ait: *quod Innocentius Papa Arcadium Imperatorem sub anathematis vinculo a fidelium consortio separauerit, quod quam verum sit, ex his, quæ in superiori libro scripsimus, vel de Arcadio, vel de Innocentio, quisque diligens facile peruidebit.* Leguntur hæc lib. I. c. IX. & sequentibus. Eodem cap. XV. dicit: *posthæc introducit historiam de Rege Hilderichο, de quo satis dictum est in superiori libro, apud quem nec Regia potestas, nec Imperialis authoritas esse probatur*, quod factum lib. I. c. II. Ad tertium vero librum ipse prouocat lib. II. c. XXII. dum ita loquitur: *ecce Wigbertus, qui & Clemens Papa, cuius doctrina certe est Apostolica, & cuius scripta vere sunt Catholica, sicut didicimus ex illa, quam tractare suscepimus, Epistola, quæ scriptor illius peruertere molitur interpretatione falsissima, sicut probabimus in sequenti libro.* Præstitit illud lib. III. c. II. dicens: *hæc hactenus, nunc vero, sicut supra promisimus,*

* *Catal. virorum illustrium p. 135. & de Scriptoribus ecclesiasticis p. 27.*
** *Catalogo Testium Veritatis p. 97.* *** *Chron. Citicensi p. 779.* **** *lib. II. c. XXVIII.*
***** *ad a. 1094.* ****** *Chron. Merseburgensi lib. II. c. XVIII.*
******* *ad a. 1094. n. 153.* ******** *ad a. 1090. n. 8.*

mus, de ſcriptis Clementis Papæ diſſeremus, probantes, ea fidei Catholicæ eſſe. Eiusdem libri cap. II. ait: *Sed qui debeant æſtimari vel Catholici vel Hæretici, poterit ex ſtudiis alterutrorum colligi, iuxta quod in ſuperiori libro aliqua eorum geſta & mores deſcripſimus.* Id quod integro libro ſecundo fuit factum. Primus quidem liber contra Gregorii Papæ epiſtolam, ad Hermannum Metenſem Epiſcopum fuit directus, quam Hiſtoriæ ſua Bruno inſeruit. Eandem quoque epiſtolam adgreſſus fuit Sigebertus Gemblacenſis, dum in Catalogo ſuo Scriptorum Eccleſiaſticorum ita loquatur: *ſe validis Patrum argumentis reſpondiſſe epiſtolæ Hildebrandi Papæ, quam ſcripſit ad Hermannum Metenſem Epiſcopum.* Patet hoc ex lib. I. c. II. vbi dicitur: *Sic enim ſcripſit inter alia plurima ad Hermannum Metenſem Epiſcopum:* inde verba epiſtolæ ſigillatim examinat. Secundus autem Liber atque Tertius ad epiſtolas Stephani Herrandi & præcipue Monachi cuiusdam Hirſaugienſis reſpondet. Prouocat ad iſtam epiſtolam ipſe Waltramus, dum lib. II. c. II. ita loquitur. *Sic enim inter multa alia ſcriptum tenetur in epiſtola contra Clementem Papam, quam reperimus ſcripſiſſe quandam infamem perſonam.* Clarius adhuc de eo loquitur lib. II. c. XXXVII. *igitur æmulatores, ſiue authores ſchismatum, quæ dudum facta ſunt in Eccleſia pariter, & in Republica, extant præcipue quidam, qui dicuntur monachi de Hirſaugia: ex quorum Schola peruenit ad nos, hæc, de qua tractamus, Epiſtola, quæ contra Apoſtolicam ſedem & contra regiam poteſtatem eſt deſcripta: at inteſtinum illud bellum, quo in plures ſectas iam diu ſciſſus eſt ſingularis ille ordo monachorum, ecce peruenit ad publicum malum* & cap. XXXVIII. *Illi enim Monachi, de quorum Epiſtola tractamus, non ſolum per ſcripturam ſuam, ſed per omnem operam ſuam defendunt ea flagitiorum ſcelera, quæ per occaſionem belli ſolent fieri iuxta quod dictum, eſt ſupra.* Ad plures autem epiſtolas ipſum reſpondere, ex eodem diſcimus, dum ait: *hæc hactenus: nunc vero (ſicut ſupra promiſimus) de ſcriptis Clementis papæ diſſeremus, probantes ea fidei catholicæ eſſe, quæ vir quidam iniquus & doloſus quærit peruertere falſiſſima interpretatione: qui etiam plura præter hanc, quam adhuc in manu tenemus Epiſtolam, profitetur ſe ſcripſiſſe contra eundem Pontificem Apoſtolicæ ſedis: in libello, inquiens, quem fecimus tibi ſcribi optime; ad omnia reſpondetur his, quæ in Wigberti Epiſtola inuenis.* *Sed quis ſit ad quem ſcribat, textus ſcripturæ non indicat, cum nec proprii nominis nec eius, ad quem ſcribitur epiſtola, vocabuli mentionem aliquam ſcriptor fecerit: qui etiam in exordio ipſius epiſtolæ dicit, quod ſalutationem ei præfigere nolit.* Hirſaugienſes Monachos minime ab habitationis loco ſic dici, ſed ab ordine ſiue inſtituti & vitæ genere per Guilielmum, Hirſaugienſem Abbatem in Germania dilatato, quemadmodum etiam Cluniacenſes, Ciſtertienſes, & alii Ordines dici cœperunt, ſatis demonſtrauit Goldaſtus.** Quod autem Hirſaugienſes ipſius fuerint aduerſarii rationem in Hirſaugienſi ſuo Chronico adducit Trithemius, *** qui ſimul teſtatur, quod Hirſaugienſis Cœnobii Congregationem, quæ in Spirenſi erat diœceſi, cuius hiſtoriam ipſe ſcribere adgreſſus eſt, nimium fuerit perſecutus. Idem Trithemius de Henrico IV. ſic loquitur: *de Monachis autem Hirſaugienſibus, quorum laus erat in Eccleſia, ſæpius coram amicis ſuis publicam fecit querelam, & quaſi malorum in eum partem ſuſcitasſent non modicam, ſupremum illorum Cœnobio iteratis vicibus comminabatur excidium. Nec latuerunt minæ Schismatici Regis innocentem, ſanctisſimamque Hirſaugiani cœtus Congregationem, quæ orationibus pugnauit contra ferrum, & ſpem ſuam habens in adiutorio Altisſimi, hominis inflati comminationes forti animo contempſit. Deo namque protegente famulos ſuos, nemo illos audebat contingere.* Quisnam vero ex Hirſaugienſibus calamum geſſerit, dubitatur. Goldaſtus coniectatur eſſe Bernhardum Corbeienſem, de quo Bertholdus Conſtantienſis **** ſic loquitur: *Bernhardus quoque Conſtantinus Magiſter Sholarum, cuius obitum ſupra notauimus, multa nobis ſui ingenii monumenta reliquit, multaque pro Catholicis contra ſchismaticos ſui temporis diligentisſime ſcripſit: Et primum quidem ad quosdam ſuos amicos, de iudi-*

* *Lib. III., c. II.* ** *Diſſert. de auctoribus p. 27.*
*** *ad a. 1093.* **** *ad a. 1091.*

dicio Gregorii Papæ VII. super schismaticos, & de sacramentis extra ecclesiam vsurpatis. Postea etiam ad venerabilem Hartungum Magdeburgensem Episcopum de eadem causa magnum librum luculentissimum composuit ex persona sanctæ Ecclesiæ, in quo testimoniis Sanctorum Patrum omnes inuidiosas cauillationes eorundem schismaticorum prudenter annullasse videtur. Sed in eisdem scriptis nimio zelo ductus, alicubi modum excessisse notatur, videlicet, vbi agit de sacramentis schismaticorum. Negat enim omnino, ab eis & ab eorum communicatoribus sacramenta posse confici, ita vt ab illis ordinatos si resipiscant, iterum ordinandos censeat. Sed hoc sacratissimo Niceno concilio, æque vt Euangelio venerando, repugnat, quod Clericos ex Nouatianis conuersos, cum ordine recipi, non iterum ordinari præcipit. Item Africani Patres, de clericis Donatistarum conuersis, statuisse leguntur. Item Gregorius Papa primus: Maximum Salonitanum præsumptorem, excommunicatum, & ab excommunicatis ordinatum, cum ordine recepit, non vtique iterum ordinauit. Hoc sane illi nullatenus facerent, si nullum eos Ordinationis sacramentum extra Ecclesiam accepisse putarent. Item B. Anastasius Papa scribens ad Anastasium Imperatorem asserit; quod ordinatos ab Achacio, iam anathemisato, nulla portio læsionis attingeret, quantum ad intemeratam sacramentorum. Item B. Augustinus in multis suis scriptis, & præcipue in libro contra Donatistas, de Baptismo manifestissime probat; Ecclesiastica sacramenta extra Ecclesiam & haberi posse & dari, sed perniciose, tam danti quam accipienti. Hæc autem summatim tetigimus, vt in prædictis scriptis lectorem cautum faceremus, ne præpropere alicui sententiæ consentiatur, quam tam authenticis S. Patrum sententiis aduersari deprehendat: Cæterum si quis hæc plenius nosse desiderat, scriptum cuiusdam ad eundem Bernhardum, de eadem quæstione directum, diligentissime perlegat, in quo testimoniis S. Patrum euidentissime docebitur, quid sancti Patres de illa quæstione censuerint sentiendum. Verum idem venerabilis Bernhardus in ista, sicut & beatus Cyprianus in rebaptisationis sententia non pertinaciter contra Ecclesiam egerunt, sed vtcunque, nimium contra schismaticos zelantes, aliquantulum regulam Ecclesiasticam excesserunt. Ad dicta Bertoldi verba quadrare videtur, quæ auctor noster lib. II. c. VI. tradit: *Scribit vbique contra sacramenta Christi & Ecclesiæ* & lib. II. c. II. *scribit ad omnes Ecclesias epistolam, in qua docere conatur eos, qui multo rectius quam ipse, credebant.* Immo reliqua, quæ tradit Bertoldus, a Waltramo refutata videmus. Contra eundem Bernhardum tamen idem Bertholdus scriptum proposuit, quod in sua pro Gregorio VII. apologia exhibuit Gretserus. Sequitur Bertholdum Trithemius, qui ita de Bernhardo iudicat:* *Bernardus Monachus in diuinis scripturis studiosus & eruditus, sæcularisque litteraturæ non ignarus, & præfuit officio sibi demandato, annis ferme viginti octo. Scripsit ad Harduinum Archiepiscopum Magdeburgensem, opus luculentum, sed nimis mordaci sermone contra Heinricum Regem IV, Imperatorem vero tertium Romanæ Ecclesiæ rebellem, & excommunicatum. In quo volumine patet clarissime, quam grauis & odiosus idem Imperator fuerit Saxonibus. Alia quoque plura lucubrasse opuscula dicitur, quæ ad manus nostras non venerunt.* Sic etiam contra Monachos Hirsaugienses Decanus & Conuentuales Laurishamenses Henrico V. libellum supplicem exhibuerunt, quem Brunonis Historiæ subiecimus. Summam huius Scripti Waltramiani in Catalogo suo Testium Veritatis** breuiter comprehendit Matthias Flacius, qui ita loquitur: *edidit Huttenus anno 20. librum prolixum, titulo de vnitate Ecclesiæ, scriptum ante annos 470, contra Gregorium VII. eiusque complices, qui horribiliter tum excommunicationibus & interdictis, tum etiam armis Henricum IV. persequebatur. Probat in eo prolixe author, quicunque demum est, tum argumentis ex scriptura & aliunde desumptis, tum etiam historiarum commemoratione, Papas & Episcopos non tantum nullas iustas causas habere, quod Cæsarem persequantur: Sed etiam in ipsa persecutione adeo modum excedere, vt plane scelerate ac impie contra omnia humana ac diuina iura furant. Nullam pacem ferre posse, cum toties eis sit æquissima oblata: imo, si quan-*

* *Chron. Hirsaug. ad a. 1051.* ** *p. 296.*

quando simulant se pauca expetere, omnia tamen agere eo fine, vt nouis maioribusque turbis dent occasionem. *Sane tunc abunde res ostendit, verum esse prouerbium Germanicum, cum sacrificulis non aliter posse componi semel susceptas inimicitias, nisi & eos iugules.* *Locos porro communes, qui quidem a nobis in hoc libro annotantur, potissimum hosce duos tractat: Papam non habere politicum gladium, multo minus aliquod dominium super Imperatorem; Nullo iure posse eum subditos Imperatoris aut aliorum dominorum, iuramento fidelitatis soluere; Diligenter denique inculcat illud Pauli præceptum, omnis anima sit subiecta superioribus potestatibus: atque ideo etiam spirituales summos & infimos, politicis magistratibus obedire debere docet.* Primus igitur hoc scriptum euulgauit Vdalricus ab Hutten ex Codice Bibliothecæ Fuldensis, præfixa ad Ferdinandum, Austriæ Archi Ducem præfatione. Hunc secutus fuit noster Freherus, qui in sectiones quidem illud distinxit, numero tamen non adiecto, id quod demum fecit Goldastus, quem inde fuimus secuti. Ipsum autem Walramum opus suum in capitula distinxisse docemus in lib. II. c. VI. vbi scribit: *nunquam tamen Romana Ecclesia illius sponsa fuit, quam pro legitima donatione spiritualis dotis collatis ante beneficiis spoliauit, proscidit, ac dilaniauit, iuxta quod in secundo huius libri capitulo dictum est.* An vero sectiones, quas cum Goldasto exhibemus, sint genuinæ, licet omnino dubitare, eo quod nonnunquã parum commode fuerint intercisæ, & ab integra sententia interruptæ vti tamen Goldastus testatur, se aliud quid certi, quod sequeretur, non habuisse. Contulimus cum eodem Brunonis Historiam Belli Saxonici, Lambertum Schafnaburgensem, Sigebertum Gemblacensem, Ottonem Frisingensem, Albericum, Marianum Scotum, Chronographum Saxonem, Dodechinum, Conradum Vrspergensem, Albertum Stadensem, & præcipue Bertoldum Constantiensem. In subsidium quoque vocauimus Scriptores Francicæ Historiæ, ad quam hinc inde prouocauerat Waltramus. Ex Codice etiam Theodosiano notauimus Arcadii Imp. Constitutiones, quas adlegauerat. Loca vero Sacræ Scripturæ & Patrum, quæ vtramque paginam faciunt, nobis in hoc scripto curæ haut fuerunt, cum ad historiam minus conducant. Ex recentioribus Auentini Annales Boiorum, Serarii res Moguntinas, & Bruschii Catalogum Episcoporum Germaniæ in auxilium vocauimus, aliis quoque, vbi speciales fuerint materiæ, adductis.

ARGV-

ARGVMENTVM HVIVS OPERIS, PER VLRICHVM HVTTENVM, A QVO primum in Fuldensi Bibliotheca inuentum & editum est, cum præfatione ad FERDINANDVM Archiducem Austriæ, &c.

Iam eo processerat schismatis negotium, vt debellata primum vrbe Roma, post electo etiam Hildeprando, atque in exilio mortuo, & factione eius in Italia quidem consopita, in Germania vero, victis ac profligatis tot fortibus exercitibus, tribus etiam aduersum constitutis Regibus euersis & interemptis, compressa, in bene acta parte essent Henrichi res: vnum supererat, maledica in eum aduersariorum scripta. Hæ erant ad varios Hildeprandi, & eorum quotquot illi fauerant, epistolæ. Præterea Monachus quidam Hirsaugiensis (vt se in omnia facile admiscet genus hoc hominum) diuersarum partium Apologiam emiserat. Non ferendum videbatur, vt spurcissima infimorum hominum maledicta in dubia essent opinione: placuit respondere iis, tam quo ne impune fieret hæc optimo Imperatori iniuria, quam vt ne ad posteritatis quoque memoriam peruaderet hic fraudulenter obiectus veritatis luci fumus. Exiliit confestim hic quisquis fuit, certe malus non esse potuit, qui sic scripsit: exiluit, & optimam causam optime tueri aggressus est. Quam nos ipsius Apologiam sine præfatione, sine titulo, etiam a fine mutilam, antiquissimo & forte temporis illius charactere conscriptam cum inuenissimus, committere noluimus, vt cum extent in Henrichum conficta, eis quæ veritatis continent adsertionem, dies, vita, & hominum aures atque oculi denegentur, sed describendam librariis dedimus. Fuit enim diu iam incognita Henrichi IV. fortissimi ac bellicocissimi omnium, qui in Germania imperauerunt, regis virtus. Nam qui in Italia res eius scripserunt nuper, aut ab illis sumpserunt, qui in gratiam Pontificum mentiti sunt omnia olim: aut ex communi odio, quod ab inimicis Pontificibus & contraria factione disseminatum est passim, mutuati sunt, tantum clarissimo Imperatori detrahentes, quantum scelerato Hildebrando concedendum arbitrati sunt. Qua de re alios sequens sic nuper scripsit hospes meus Baptista Egnatius: Certe nunquam laudes Gregorium Pontificem ab eo obsessum, adulterinum Pontificem vnum, & alterum superinductum, dolis & veneno etiam in illos grassatum. *Non desinam amico eximie probo, & inprimis modesto familiariter respondere: nam quod alii scribunt, quid ad me pertinet? Certe nunquam etiam laudes Egnati fraude petitum ab illo impostore Regem vere Christianum ac strenuum, pestilentes concitatas in Germania discordias & seditiones, coactos in mutuam cædem & sanguinis effusionem Principes & populum Christianum, turbatam Italiam, deuastatam vrbem Romam, sæuitum ferro, grassatum veneno, nec tantum nunquam laudes hæc, sed (quæ tua est integritas) vbi quemadmodum vterque vixit, perpenderis, accuses etiam atque improbes. Quæ potest enim causa satis iusta gerendi belli esse ei, cui omne semel bellandi studium interdictum est? Inique agit vero, qui clausum obsidione premit eum; a quo solutus ipse prius, & in opinione fœderis constitutus, clandestinis domi machinationibus impetitus erat? Quid? Non erat hostiliter inuadendus, qui amico se colloquio nolebat committere, & ope atque opibus gerebat bellum? Tu pontificem probas autem, qui a præstito iureiurando absoluit quenquam, nedum Principes populorum, qui absoluit: quondam hæc quasi pomo discordiæ, quo in se concitentur obiecto? Iam Henrichi vita longe aliter habet, quam Italici produnt annales. Certe enim (quod veteres bibliothecæ nostræ indicant) nemo vsquam diligentius tunc res Principum scribebat, quam apud nos Monachi. Quare cum inuenissem nuper in eadem Fuldensi bibliotheca quinque libros de vita Henrichi conscriptos (fuerant autem plures, sed posteriores illi abrepti sunt, scelere arbitror Aeneæ Syluii, qui postea pius fuit, & bibliothecam eam misere deuastauit) addidi continuo ea, quæ in chronicis Fuldensibus de eadem re scripta inueni, quo ne mundus ignoret diutius, quales fuerint, qui displicuerunt malis. Profecto minor fuit scriptoribus Italis nostrorum cura, & venerabilis est apud omnes passim nationes Germanorum fides & integritas: quo minus dubitare quis possit, viros auxiat potius. Verum ne diutius præfando suspendam te, Princeps Ferdinande, tam ad ipsum te librum, quem dedico, admittam.*

Reuerendisſimi & Illuſtrisſimi Principis

WALTRAMI
EPISCOPI NVMBVRGENSIS
Apologiæ liber pro Henrici IV. Imp. aduerſus Hildebrandi epiſtolam.

Cap. I. Emo *aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis, qui eſt in cœlo.* Per hæc ſancti Euangelii verba commendat Dominus vnitatem Eccleſiæ, quæ per charitatem concordans membrorum vnitate, colligit ſe in cœlum in ipſo Redemptore, qui eſt caput Eccleſiæ. Sic enim ipſe orat ad patrem pro fidelibus ſuis, quos prædeſtinauit, concordes fore in vinculo charitatis & pacis: *Rogo*, inquiens, *vt omnes vnum ſint: ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint: & dilectio, qua dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in eis.* Vnde ſanctus Auguſtinus in ipſius Euangelii expoſitione: *In vno,* inquit, *eſtote, vnum eſtote, vnus eſtote.* Et, *Væ illis, qui oderunt vnitatem Eccleſiæ, præſumentes in hominibus partes facere.* Vtinam voluerint hoc attendere, qui partes in hominibus fecerunt: vt faciunt ſcindentes vnitatem Eccleſiæ. Quale flagitium ſchiſmatis conſtat grauius eſſe, quam ſcelus idololatriæ: quoniam legitur in veteri teſtamento, idololatriam gladio punitam eſſe, ſchiſma autem hiatu terræ. Quapropter neceſſarium duximus, ſcribere aliqua de ſtatu huius temporis Eccleſiæ: quia quisquis ſenſerit, ſe eſſe intra materna viſcera ipſius Eccleſiæ, non poterit ei, quando doluerit, non condolere. Diu enim eſt, quod in regno Romani imperii bella vbique & ſeditiones aguntur, quod filii a matris Eccleſiæ gremio diſtrahuntur: & cum ſemper in plurimis diſcordia, vix in paucis remanſit concordia, per quam vnitur & conſiſtit Chriſti Eccleſia: quoniam inde dicuntur ſchiſmata, quod diuiſa ſunt corda, quum ſcriptum ſit, quod *Multitudinis credentium fuerit cor vnum, & anima vna.* Sed huius diſcordiæ fomes & nutrimentum fuiſſe Gregorius Papa, qui & Hildebrandt, videtur aliquibus: quod nos nec affirmamus, nec renuimus, ſed huius rei ſecretum diuino iudicio relinquimus: quia nunc ibi conſtitutus eſt poſt corporis huius depoſitionem, vbi ſub iudice Deo recepit iuxta meriti ſui qualitatem. Tamen dicturi ſumus pauca de ſcriptis illius, vt his ea, qua oportet diligentia perſpectis, teneatur modus defenſionis partium ipſius: quoniam, ſicut ſcribit ſanctus Cyprianus epiſcopus: *Vnitatem qui non tenet non tenet patris & filii fidem: vitam non tenet, & ſalutem.*

Cap. II. Igitur Romana eccleſia mater eſt omnium eccleſiarum, quæ faciunt vnam catholicam eccleſiam: & dignitas Romani nominis caput vel domina dicitur populorum, qui pertinent ad ipſam Romam: quæ cum ſit libera, facit etiam vt ſint liberi, quotquot ſunt ſub ciuilitate ſua. Hinc ſanctus Gregorius, ſcribens ad Phocam Imperatorem: *Reformetur* inquit, *iam ſingulis ſub iugo pii imperii libertas ſua: quoniam hoc inter reges gentium & reipublicæ diſtat, quod reges gentium domini ſeruorum ſunt, Imperatores vero Reip. domini liberorum.* Sed Conſtantinopolis, quæ noua Roma dicitur, tunc erat ſedes Imperatoriæ dignitatis, hoc ita ordinante induſtria & religione Conſtantini Imperatoris, vt vetus Roma obtineret primatum Apoſtolici honoris, & noua retine-

retineet principatum regiæ maiestatis, vt sic mater & filia concordarent in vnitatem Christianæ fidei & religionis. Postquam autem degenerauerunt nouæ illius Romæ Impeatores, facti vel hæretici, vel hæreticorum defensores, siue etiam catholicæ Ecclesiæ persequutores: tunc mater quasi scribere cœpit filiæ libellum repudii, & alios filios nobilitate simul, & virtute præstantiores adquisiuit sibi, vt Galliæ & Germaniæ ppuli sint & filii, & ciues sui, atque Reges earum Imperatores sint Reipublicæ & Romanæ Ecclesiæ patricii. Vnde legitur, Stephanum Papam venisse ad Regem Pippinum, & postulasse patrocinium eius contra Haistulfum regem Longobardorum, ac ipsius patrocinii gratia decreuisse, quemlibet deinceps regem Francorum patricium esse Romanorum, sicut verbi causa legitur in Chirographis de Carolo scriptum: *Carolus gratia Dei rex Francorum & Longobardorum, ac patricius Romanorum.* Hic est Carlus, qui primus ex Francorum regibus Imperator est ordinatus: quod vt fieret, per illius temporis Pontificem Romanum inuitus est adductus. Cuius etiam pater Pippinus, (de quo supra dictum est) cum esset maior domus in regno Francorum, hoc est, præfectus palatii, & ad eum spectaret summa regiæ potestatis & officii, electus est primus ex præfectis palatii in regem, atque ordinatus est per beati Bonifacii Moguntini archiepiscopi benedictionem, prius super hoc experto Zachariæ Papæ iudicio: quia consensus & authoritas Romani Pontificis necessaria huic videbatur negotio. Missus est enim ad eum venerabilis vitæ, Burchardus Wirtziburgensis ecclesiæ episcopus, cum aliis ad hanc legationem idoneis nunciis, qui ex mandatis Principum interrogarent eius sententiæ oraculum, & acciperent responsum, quomodo possent reformare regnum Francorum in pristinæ dignitatis statum, quod multo iam tempore non haberet regii honoris priuilegium: illum vero, qui Rex diceretur, nihil amplius habere, nisi quoddam vani nominis simulacrum, cum nec opes, nec potentia, nec aliqua dispositio regni apud illum esset: sed apud maiorem domus quicunque palatio præesset: proinde iustum & idoneum sibi videri, vt ab Hilderico tertius regiæ dignitatis & potentiæ iam ex hæreditaria successione priuato, transferretur regium nomen ad Pippinum, tunc temporis præfectum palatii, qui pro nobilitate sua atque virtute dignus fuisset, quatenus ipse, qui domi & militiæ regni gubernacula fortiter procuraret, cum labore pariter & officio nomen Regis conuenienter susciperet. Quorum postulationem cum æquam atque vtilem Zacharias Papa iudicasset, ad ea, quæ postulabant consensit, atque eiusdem consensus sententiam postea Stephanus Papa confirmauit: & Pippinus factus est rex communi suffragio principum, atque Hildericus ex vano nomine Regis promeruit tonsuratus coronam monasticæ religionis, & habitum. Quod si ita est, immo quia ita est, videtur supradictus Papa Gregorius, qui & Hildebrandt, immerito hanc notam imposuisse vel Zachariæ, vel Stephano, religiosis pontificibus Romanæ ecclesiæ, vt ipsi sola authoritate sua Hilderichum a regno deponerent, & absoluerent omnes Francigenas a iuramento fidelitatis, quam illi fecissent; cum fortasse ei, qui huiusmodi erat (iuxta quod supra dictum est) principes regni aliquod iuramentum dare indignum duxissent. Sic enim scripsit inter alia plurima ad Herimannum Metensem Episcopum, vt corroboraret per hoc animos partium suarum, quatenus tuto relinquerent regem suum, quasi ipse hoc exemplo potestatem haberet deponere eum. *Quidam,* inquit, *Romanus pontifex regem Francorum non tam pro suis iniquitatibus, quam pro eo, quod tantæ potestati non erat vtilis, a regno deposuit, & Pippinum Caroli Magni Imperatoris patrem in eius loco substituit: omnes Francigenas a iuramento fidelitatis, quam illi fecerant, absoluit.* Et longe supra: *Vt de multis,* inquit, *pauca dicamus, quis ignorat vocem Domini ac saluatoris nostri IEsu Christi in Euangelio dicentis: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque solueris super terram, & in cœlis erit solutum? Nunquid hic reges excepti sunt? aut non sunt de ouibus, quas filius Dei beato Petro commisit?*

[Margin: A. Fuld. 753. — A. Fuld. 751. 752. — Bruno, H. B. Sax. p. 102. — Cap. III.]

Hæc verba, si charitas, quæ ædificat, temperaret: discessio illorum, per quos regen-

regendus est mundus, iam facta non fuisset: quoniam sicut scribit sanctus Leo Papa: *Omnes res tutæ esse non possunt, nisi quæ ad diuinam confessionem pertinent, & regia & sacerdotalis defenderet authoritas.* Vnde & Gelasius Papa: *Christus*, inquit, *memor fragilitatis humanæ, quod suorum saluti congrueret, dispensatione magnifica temperans, sic actionibus propriis dignitatibusque distinctis officia potestatis vtriusque discreuit, vt & Christiani Imperatores pro æterna vita pontificibus indigerent, & pontifices pro temporalium cursu rerum imperialibus dispositionibus vterentur: ac si modestia vtriusque ordinis curaretur, ne vtroque suffultus extolleretur.* Quæ cum ita Deus disposuerit, & hæc duo, quibus principaliter hic mundus regatur, regalem scilicet potestatem, & sacratam Pontificum authoritatem ordinauerit, quis contra hæc ire tentabit, nisi qui Dei ordinationi resistit? Eo enim modo beatus Apostolus Paulus Ecclesiam Dei ordinat, vt nihil aduersus Principes & potestates seculi gerens, per quietem & tranquillitatem vitæ opera iustitiæ & pietatis exerceat. *Omnis*, inquit, *anima potestatibus sublimioribus subdita sit, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate, quod bonum & acceptum est coram saluatore nostro Deo. Qui autem resistit potestati*, Dei (inquit) *ordinationi resistit.* Non hic de illis potestatibus dicit, quæ persequutiones inferunt fidei: quia ibi dicendum est, *Deo obtemperare oportet magis, quam hominibus.* Sed de istis communibus dicit, quæ non sunt timori boni operis, sed mali: quibus vtique qui resistit, ipse sibi damnationem pro gestorum qualitate conquirit. *Vis autem*, ait, *non timere potestatem? benefac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est, tibi in bonum: si autem male feceris, time; non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.* Ex his certè Apostoli verbis apparet, ordinasse Deum non per antistites & Ecclesiarum principes omnia crimina vindicari: sed ea, quæ excedunt districtionem ecclesiasticæ lenitatis, vindicari per iudicem mundi. Sacerdotale enim iudicium non habet nisi gladium spiritus, quod est verbum Dei: atque ideo quum per ecclesiasticas regulas non potuerit hæreticos coercere Ecclesia Dei, adiuuatur (sicut ait beatus Leo Papa) seueris constitutionibus Christianorum principum, quando ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale iudicium. Sæpe autem contigit, Reges aliquos vel Imperatores fuisse hæreticorum fautores atque defensores: id quanto crudelior hostis ad nocendum, tanto perspicacior cura erat Episcoporum, po expetenda pace Ecclesiarum: quoniam iuxta Anastasii Papæ testimonium, ille po Christo fungitur legatione, qui pro pace precatur Ecclesiæ. Quapropter idem Anastasius scribit ad Anastasium Imperatorem hæreticum, & defensorem hæreticorum: *Gloriosissimo & clementissimo filio Anastasio Augusto, Anastasius Episcopus. Exordium pontificatus mei primitus oblata populis pace pronuncio, consequenter pro fide catholica humanus pietati tuæ precator occurro: in quorum primo diuinum fauorem propinquasse confido, quod consonantia in me augustissimi nominis non dubium præstat auxilium, vt sicut vocabulum pietatis tuæ per vniuersas gentes toto orbe præfulget, ita per ministerium meæ humilitatis, quæ semper est, sedes beatissimi Petri in vniuersali Ecclesia assignatum a Domino Deo teneat principatum.* Et Gelasius Papa scribens permulta ad eundem Anastasium Imperatorem, pro pace ecclesiastica sic ait inter cætera: *Fili clementissime, rogo te pure, sincere, vt me in hac vita audias potius deprecantem, quàm (quod absit) in diuino iudicio sentias accusantem.* Sic certe, sic solebant Deo digni pontifices Romani suppliciter deprecari pro ecclesiastica pace, non quærentes, immo nunquam concipientes animo aliquos de Regibus siue Imperatoribus deponere: & ideo pacem quærentibus, atque pacem offerentibus aderat Deus, remunerans humilitatem, patientiam, & mansuetudinem eorum, & vindicans se super hostibus ipsorum. Nam postquam ille etiam Anastasius Imperator hæreticus præsules Ecclesiarum supplicantes audire contempsit, diuino iudicio adustus fulmine interiit. Quærit autem nunc aliquis pontificum deponere principem populorum, quod est excitare quasi incendium ad destructionem Ecclesiarum. Si enim ponamus (verbi gratia) credentes Christo potestatibus seculi subiectos non esse, non tradere tributa, nec vectigalia pensita-

re,

re, nulli eorum timorem vel honorem deferre: nonne per hoc rectorum & principum merito in ſemetipſos arma conuerterent: & perſequutores quidem ſuos excuſabiles, ſemetipſos vero culpabiles facerent? Non enim iam fidei, ſed contumaciæ cauſa impugnari viderentur: & eſſet eis cauſa quidem mortis digna, meritum vero mortis indignum. Hoc ergo prouidens dicit Apoſtolus, immo per Apoſtolum hic ordinat Chriſtus: *Reddite omnibus debitum, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis.* Et ipſe Rex regum, & Dominus dominantium Ieſus Chriſtus, dignatus ſecundum carnis diſpenſationem deſcribi ciuis Romanus, regulam quam conſtituit ſuper his dicens: *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo:* hanc, inquam, ſuæ conſtitutionis regulam proprio confirmauit exemplo. Dixit enim ad Petrum, poſtquam oſtenderat ſe a tributo liberum, vtpote Regis filium, & ſecundum carnem, & ſecundum ſpiritum; *Vt autem,* inquit, *non ſcandalizemus eos:* id eſt, ne nos Cæſari contradicentes, tumultuandi eis occaſionem præbeamus, *vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies ſtatherem, illum ſumens da eis pro me & te.* Quæ quum ita ſint a Deo diſpoſita, & ſcriptis atque exemplis comprobata, nonne Dei ordinationi reſiſtit, qui poteſtatibus reſiſtit? quali nec obaudiendum Apoſtolus præcipit, etiamſi angelus de cœlo aliter, quam euangelizatum eſt, prædicauerit? *Quidam,* inquit, *Romanus Pontifex Regem Francorum non tam pro ſuis iniquitatibus, quam pro eo, quod tantæ poteſtati non erat vtilis, a regno depoſuit.* Superius quidem dictum eſt, & vere iuxta ſidem hiſtoriarum dictum eſt, Zachariam Papam communi principum de regno Francorum legationi conſenſum præbuiſſe, qui decreuerant pro Hilderico, apud quem nulla vel regia poteſtas, vel regia dignitas: ſed ſolum regium nomen erat, dignam in regno perſonam conſtituere, & vt omnis exhinc occaſio tumultus abeſſet, monaſterio eum mancipare, pro eo quod videbatur fuiſſe dignior coronari tonſura monachi, quam regio diademate. Sed noſtri temporis Rex & Imperator, natus & nutritus in regno, quantum ſpectat ad humanum iudicium, dignus quidem videtur imperio, quum ex propria virtute, tum ex maiorum ſuorum merito & dignitate. Conferte nunc, ſi placet, illum exhæredatum totius regiæ dignitatis ac regiæ poteſtatis Hildericum, cum hoc tali viro, qui (vt ſalua dixerim fide) non inuenitur in toto Francorum regno aptior perſona Romano imperio: quem per totum tempus imminentis belli, quod iam per XVII. annos geſtum eſt, Deus mirabiliter cuſtodiuit: quem & in omnibus præliis, quibus ſexies cum hoſtibus conflixit, ineffabili modo protexit, & eripuit. Hoſtes quippe eius erant, qui iuxta regium morem ſacramento ei fidem aliquando promiſerant, qui pro eo ad confirmandas ſupradicti Papæ Hildebrandi partes duos potius inuaſores regni, quam Reges, vnum poſt vnum, ſuper ſe conſtituerant: quorum vnus in prælio cecidit, alter in expugnatione vnius caſtelli miſerabiliter occubuit. Sic ille Romanus pontifex pacem confirmauit, quam Chriſtus dedit fidelibus, atque reliquit. *Pacem meam,* inquit, *do vobis, pacem relinquo vobis.* Et: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.*

Vid. infra c. XIII. Bruno de B. Saxon. p. 228.

Cap. IV.

Ecce autem, erit inter hæc Herimanno Metenſi Epiſcopo non modica cura vel de obedientiæ ſententia, vel de fidei ſuæ obſeruantia. Nouerat enim, ſe obedientiam debere Romano pontifici propter primatum ſedis Apoſtolicæ: nouerat etiam ſe fidei, quam iuramento promiſerat Regi, debitorem fuiſſe, quorum alterutrum violare magni eſt periculi: & ideo reus eſſe videtur grandis piaculi, per quem facta eſt hæc diſceſſio inter rectores mundi. Sed ille Gregorius, qui & Hildebrand, ſecurum quodammodo fecit prædictum Epiſcopum, & reliquos fautores partium ſuarum ſuper iuratæ fidei præuaricatione, ſcribens, vt ſupra dictum eſt, quendam pontificem Romanum omnes Francigenas a iuramento fidelitatis, quam Hilderico inutili (vt ipſe etiam dicit) ad regni gubernacula Regi promiſerant abſoluiſſe: vt intelligatur, ſe quoque tali exemplo poſſe, quos voluerit, a ſacramento debitæ fidei abſoluere. Propter quod & hoc intulit, quod Dominus beato Petro dicit: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram*

ædifi-

ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Verum etiam certum est, quod Dominus B. Petro, & in ipso sanctæ Ecclesiæ dederit ius ligandi atque soluendi, sed vincula peccatorum, non vt solueret sacramenta diuinarum scripturarum, neque vt ligaret Dei verbum: quoniam (sicut ait Apostolus) verbum Dei non est alligatum. Ergo præcipit Dominus per Moysen filiis Israel, immo filiis Ecclesiæ ad quos magis pertinet repromissio Israel: *Non assumes nomen Dei tui in vanum: nec enim insontem habebit Dominus eum, qui assumserit nomen Domini Dei sui in frustra.* Quis poterit soluere istam Domini sententiam, siue illam, qua loquitur per Ezechielem Prophetam: *Qui soluit pactum, nunquid effugiet? Viuo ego, dicit Dominus: quoniam iuramentum quod spreuit, & pactum quod præuaricatus est, ponam in caput eius.* Vnde & in Euangelio ipse Dominus & Saluator ait, quod certe beatus Petrus, sicut prædicauit, sic a Domino accepit: *Amen dico vobis, donec transeat cœlum & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant. Qui autem vnum de mandatis istis minimis soluerit, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum.* Hinc sanctus Augustinus in libro de Sermone Domini in monte: *Mandata*, inquit, *minima significantur per vnum apicem. Qui ergo soluerit, & docuerit sic, id est, secundum hoc, quod soluit, non secundum hoc, quod inuenit, & legitur, minimus vocabitur in regno cœlorum: & fortasse ideo*, ait, *non erit in regno cœlorum, vbi nisi magni esse non possunt.* Ergo quum talis sit, qui soluerit vnum de mandatis Domini minimis, qualis erit, qui soluerit vnum de magnis, siue de maximis Domini mandatis? Quum enim prohibuerit Dominus in Euangelio iurare siue per terram, siue per cœlum, aut per aliquid huiusmodi, nonne magnum, immo maximum peccatum est ei, si quis in vanum assumpserit nomen Domini Dei sui? *Audistis*, inquit, *quia dictum est antiquis, non peierabis, reddet autem Domino iusiurandum tuum. Ego autem dico vobis, Non iurabis omnino: neque per cœlum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius*, & cætera. *Sit autem* (ait) *sermo vester: est, est, non, non, quod autem his abundantius est, a malo est.* Euangelica quidem perfectio iuramentum non recipit: sed omnis sermo Christiani ita verus ac fidelis erit, quasi iuramentum quis dederit. Et propterea (sicut exponit sanctus Augustinus) intelligitur præcepisse Dominum, ne iuretur: ne quisquam, sicut bonum, appetat iusiurandum, & assiduitate iurandi per consuetudinem delabatur ad periurium. Proinde etiam sanctus Iacobus Apostolus, confirmans sententiam Domini de ipso sacramento: *Ante omnia*, inquit, *fratres mei nolite iurare, neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Sit autem sermo vester: est, est, non, non: vt non sub iudicio decidatis. Quum autem aliquis iurauerit, considerandum est non solum cui, sed per quem iurauerit, constrictus perinde diuini attestatione nominis. Atq; ideo, qui iuramentum contempserit, illum procul dubio despicit, per quem iurauit: illique iniuriam facit, cuius nomini credidit aduersarius, immo non aduersarius, sed amicus.* Vnde per supradictum Prophetam Ezechielem comprobans Dominus iuramentum, quod fecerat Sedechias Regi Babylonis, & irritum fecerat, suum magis, quam alterius fuisse! *Morietur*, inquit, *in præuaricatione, qua despexit me.* Periuri quippe regnum Dei non possidebunt, sicut dicit Apostolus, immo per Apostolum Dominus: qui plane beato Petro, & in ipso sanctæ Ecclesiæ, dedit ius ligandi atque soluendi: sed vincula peccatorum, non vt solueret sacramenta diuinarum scripturarum. Quod ipse etiam confirmasse legitur sanctus Petrus in libro de Ordinatione sancti Clementis, vbi commendat hæc diligenter obseruanda omnibus Christianis: *Veruntamen illud*, inquiens, *est, quod præ cæteris omnibus vobis cupio in commune seruari, vt concordiam teneatis, per quod solum potestis portum quietis intrare, & ciuitatem Regis summi, quæ pax nominatur. Clementem autem hunc Episcopum vobis ordino, & datam mihi a Domino potestatem ligandi & soluendi trado, vt de omnibus, quæcunque decreuerit in terris, hoc decretum sit & in cœlis. Ligabit enim, quod oportet ligari, & soluet, quod expedit solui, tanquam qui ad liquidum Ecclesiæ regulam nouerit.* Ecce, qualem sanctus

ſanctus Petrus a Domino poteſtatem accepit ligandi atque ſoluendi, talem & ipſe tradidit eius ſucceſſori, ſcilicet in his, quæ oportet ligari; & expedit ſolui: non vt ſoluat aliquis Scripturam Domini, quæ non poteſt vlla virtute conuelli: quoniam firmum fundamentum Dei ſtat, ſicut Apoſtolus affirmat. Et propterea ipſe ſanctus Petrus de talibus inſtruens beatum Clementem, & per eum omnes ſucceſſores ſuos, repetit, & dicit: *Tu*, inquiens, *(vt dixi) quæ oportet ligabis: & quæ expedit, ſolues.* Ex his certe omnibus manifeſtum eſt, ſupradictum Papam Hildebrandum iniuſte pariter, & indigne impoſuiſſe hanc notam vel Zachariæ, vel Stephano, religioſis vtique Pontificibus Romanæ Eccleſiæ, vt alicuius horum exemplo, vel vllius ſacræ Scripturæ teſtimonio poſſet abſoluere a iuramento, quod fidem iurauerunt Regi ſuo vel Principes vel milites Reipublicæ. Qui enim ſoluit pactum, nunquid effugiet? *Viuo ego*, dicit Dominus: *quoniam iuramentum, quod ſpreuit, & pactum, quod præuaricatus eſt, ponam in caput eius.*

Sequitur in ſupradicta Hildebrandi Papæ ſcriptura eiusmodi teſtimonium, quod legitur in libro de Ordinatione ſancti Clementis, beatum Petrum dixiſſe ad populum: *Vt ſi pontifex Romanus alicui offenſus fuerit pro delictis ſuis, cæteri non debeant ei eſſe amici, vel cum alioqui: vnum eſſe ex illis, qui exterminare volunt Eccleſiam Chriſti, quisquis amicus fuerit ei, qui eſt huiuſmodi.* Certe non dixit hoc beatus Petrus de quolibet Rege vel Imperatore: ſed per hæc facit quemlibet de turba populi citius redire ad ſatisfactionem pœnitentiæ, quando viderit ſe deſtitutum eſſe amicorum ſuorum ſocietate, colloquio & amore. Nam vt quemlibet Chriſtianum Regem prætermittamus, ecce quid pro impiiſſimo etiam Nerone ſcribit ipſe ſanctus Petrus; *Deum timete, Regem honorificate:* ſcilicet vt in hoc timor Dei comprobetur, ſi quilibet Rex honorificetur. *Chariſſimi*, inquit, *ſubiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue Regi, quaſi præcellenti: ſiue Ducibus, tanquam ab eo miſſis, ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Quia ſic voluntas Dei eſt, vt benefacientes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam, quaſi liberi, & non quaſi velamen habentes malitiæ libertatem: ſed ſicut ſerui Dei, omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, Regem honorificate.* Et beatus quidem Apoſtolus Paulus: *Obſecro*, inquit, *primo omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in ſublimitate ſunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate. Hoc enim bonum & acceptum eſt coram ſaluatore noſtro Deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Non enim poteſtas, niſi a Deo: quæ autem ſunt, ordinata ſunt a Deo, ad vindictam quidem malorum, laudem vero bonorum.* Et cætera, quæ dicta ſunt ſupra. Sed alia nunc inſcripta ſunt decreta contra Regem, immo contra Dei ordinationem, vt ſi pontifex Romanus Regi offenſus fuerit pro delictis ſuis, cæteri non debeant ei eſſe amici, vel cum alloqui: alioqui vnum eſſe ex illis, qui exterminare volunt Eccleſiam Chriſti, quisquis amicus fuerit ei, qui eſt huiusmodi. Nec eſt inſcriptio, quæ ſimilitudinem quandam videtur operata eſſe in agro Dominico, iuxta quod dicit Dominus in Euangelio, quoniam in diuini medio ſeminis zizania ſuperſeminauit inimicus homo. Notum eſt enim his, qui experti ſunt, præcipue autem his, qui diuiſionem Eccleſiæ doluerunt, qualiter multi non ſolum laicorum, ſed Epiſcoporum atque clericorum, ſiue monachorum, habentes quidem zelum Dei, ſed non ſecundum ſcientiam (ſicut ait Apoſtolus) ſuſpenderunt ſe, ac ſegregauerunt a communione totius orbis Eccleſiarum, quotquot communicant noſtri temporis Regi Francorum, & Imperatori Romanorum; ipſique exigentes a nobis, non nos ab ipſis, verentur nobis communicare vel in colloquio, vel in pacis oſculo, vel in orationis ſtudio. Proinde quum ſuperior ſermo ſatis demonſtrauerit, nimis eſſe contrarium diuinæ ordinationi, pariterque eccleſiaſticæ paci, poteſtatibus non ſubiacere ſublimioribus: de cætero quæramus, ſi iuſta fuerit illa offenſio Papæ aduerſus Regem, qualis certe diuiſit Eccleſiæ vnitatem, pro cuius ſcilicet vnitatis amore totum agimus, quicquid horum loquuti fuerimus, non pro defenſione partis alterius: quandoquidem partes in Eccleſia nolit eſſe Deus,

Cap. V.

quo-

quoniam totum Ecclesiæ corpus, cuius caput est Christus, redemit ipse Christus. Id-
eoque vbi non est totum, quod dicitur catholica, hoc est, vniuersalis Ecclesia; ibi
non est Christi, sed malignantium Ecclesia, quæ diuisa est in parte aliqua.
Ecce enim idem, de quo agitur, Papa Hildebrandt, suscepit aliquando in accu-
Cap. VI. sationе Regis scripta hostium suorum, & proinde excommunicauit eum: quando-
quidem sacri Canones constituant, non posse aliquos, qui ante hesternum diem, aut
nudiustertius inimici fuerunt, vel accusatores, vel testes fieri: nec debere per scripta
Lamb. Schafn. vilius accusationem suscipi, nec accusatorem absente aduersario audiri. Sed Rex pro-
1077, Auenti- fectus est in Italiam, satisfacturus Romano Pontifici pro culpis, quibus se excommu-
nus A. Boi. 5. nicauerat, & quasi priuatum regno iam effecerat, depositoque cultu regio, & habitu,
c. 14. n. 9. supplicem se per omnia ac pœnitentem obtulit: nec prius omni officio humilitatis
impenso destitit, donec in gratiam cum Papa rediit, & ad comprobandum ecclesiasti-
cæ reconciliationis testimonium sacram communionem corporis & sanguinis Domini
de manu pontificis accepit: mensam cum eo adiit, ac deinde dimissus est in pace: qua-
lem scilicet pacem Iudas simulauit, non qualem Christus reliquit. Aderat enim &
legatio hostium suorum, quærentium omnibus modis interrumpere initium hoc re-
conciliationis pactum, quibus Papa rescripsit talibus verbis: *Ne solliciti*, inquiens, *si-
tis, quoniam culpabiliorem eum reddo vobis.* Certe culpabiliorem facere aliquem, præ-
cipue autem Regem, quem præcipit Petrus Apostolus honorificare, hoc non est oues
Christi pascere. Culpabiliorem, inquam, facere præcipue eum, quem pœniteat cul-
pabilem existere, hoc non est sacerdotem Domini esse: cum ipse in Euangelio Do-
minus dicat, gaudium fieri in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quam su-
per nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Nunquid terribile, quod
& illud sacramentum corporis Domini contemnitur, quo Rex ad altare in testimoni-
um ecclesiasticæ reconciliationis communicatur? quod certe sacramentum pietatis
signum quoque est vnitatis, & vinculum charitatis. Sed *ne solliciti*, inquit, *sitis, quia
culpabiliorem eum reddo vobis.* Et si Rex, qui per seipsum culpabilis extitit, per Papam
culpabilior redditur, quis eorum maioris culpæ reus tenetur? Hoc quæso considera-
te & tenete. Ecce autem propriе sunt regum quædam ornamenta, sicut corona &
purpura, atque alia regni insignia, a quibus regem abstinere ad arbitrii sui tempus de-
creuit Papa, huius scilicet intentionis gratia: vt sic aut contemptibilior esset ipsius Re-
gis in regno persona, donec roboraretur regnum, quod iam parabatur in electione
alterius regis, dum fuerat ipse legitimus rex in Italia: aut si non permissus a se regalia
resumeret ornamenta, certiorem perinde haberet exercendæ circa eum causam ex-
communicationis: quod videtur non esse officium pietatis, nec signum concordiæ
& vnitatis. Vnde sanctus Papa Gregorius scribit ita in Homeliis, & ita docet,
*vt ipsa hac ligandi & soluendi potestate se priuet, qui hanc pro suis voluntatibus, & non
pro subiectorum moribus exercet.* Rex autem reuersus de Italia, inuenit nouum Re-
gem, & hostes multiplicatos ex absentia sua, ex quorum manu abstulit cornu princi-
patus sui, diuina auxiliante gratia, pariterque annitente pronissimo in se principum fa-
uore, quorum Deus tetigerat corda. Iam quidem exhibuerat Romano pontifici iuxta
primatum Romanæ Ecclesiæ debitum honorem & obedientiam, perferendo humili-
ter excommunicationis sententiam, vt deinde satisfaciendo consequenter posset pro-
mereri reconciliationis gratiam. Sed cum ipse hoc ageret, & totus in eo esset, vt eius-
dem Romani Pontificis adiutorio (qui ad hoc ordinatus est, vt sit princeps pacis) re-
gnum pacificaret, pariterque Ecclesiam Christi in vnitatem redigeret, & ea, quæ di-
spersa sunt, in vnum congregaret: ecce in quem totam spem posuerat, aduersarium
sentiebat, vtpote qui non sibi vel suo regno, sed hostibus contra se consulebat, opem-
que ferebat, vt eum aut expellerent, aut omnino perderent: quale officium non est
eorum, de quibus a Domino dicit Propheta: *Quam speciosi*, inquiens, *pedes euange-
lizantium pacem, euangelizantium bona.* Igitur Christus pax est, & hæreditas Ecclesiæ;
pax est: quoniam Hierusalem, quæ sursum est, & est mater omnium nostrum, visio
pacis interpretatur: vnde & nihil aliud patria nostra, nisi pax vocatur. Qui autem
contra

contra pacem facit, aduerſus Chriſtum & Eccleſiam facit. *Qui enim*, inquit, *mecum non eſt, aduerſum me eſt : & qui mecum non colligit, aſpergit :* hoc eſt, vnitatem Eccleſiæ ſcindit : quoniam quidem nemo niſi intra vnitatem Eccleſiæ ſaluari poterit. Præterea contra Chriſtum quoque & Eccleſiam facit, quicunque terminos patrum ſuorum tranſgreſſus fuerit : hoc eſt, conſtitutiones canonum exceſſerit, qui conſtituunt, & conſtituendo deſcribunt, vt nemo rebus ſuis aut honore ſpoliatus poſſit accuſari, vocari, iudicari, ſiue damnari. Quæ quum ita ſint, & nec inter catholicos reputandi ſunt, qui ſanctorum Patrum canones ſpiritu Dei conditos, & totius mundi reuerentia conſecratos tranſgreſſi fuerint : quomodò poterit Rex iuxta minas ſupradicti Papæ Hildebrand iudicari vel damnari? quum nec inferior aliquis poſſit accuſari, vel vocari, quamdiu ſpoliatus eſt rebus ſuis, vel aliqua parte honoris ſui. Proinde magnum fit ſcandalum viris ſecularibus, quando viderint deſpici ſacros Canones ab eccleſiaſticis dignitatibus : ideoque videtur hoc contigiſſe, vt congruus honor ac reuerentia non exhibeatur Epiſcopis, qui Superintendentes dicuntur ex Græca loquutione. *Deum*, inquit Apoſtolus, *timete, regem honorificate.* Alioqui puta etiam de ipſo Principe ſacerdotum eo modo ſenſiſſe Regem, quo legimus ſcite loquutum fuiſſe Domitium Oratorem : *Cur ego*, inquit, *te habeam vt Principem, quum tu me non habeas vt ſenatorem?* Et Dominus in Euangelio : *Omnia quæ vultis*, inquit, *vt faciant vobis homines, eadem & vos facite eis. Hæc enim*, ait, *lex, & Prophetæ.* Sed ſæpe dictus, ac ſæpe dicendus Papa Hildebrand, Regem, quem beatus Petrus Apoſtolus præcipit honorificare : hunc ille quærit ita inhonorare, vt velit omnes, ſi fieri poſſit, auertere ab eius communione. Huius rei gratia ſcripſit illud quoque capitulum, ad confirmandos animos partium ſuarum, vel ad multiplicandos homines earundem partium : vt ſi Pontifex Romanus alicui offenſus fuerit pro delictis ſuis, cæteri non debeant ei eſſe amici, vel eum alloqui.

Hinc ducta eſt quæſtio, de qua huc vſque tractauimus : ſcilicet, ſi iuſta fuerit hæc offenſio circa regem, vel digna Romano Pontifici, vicario ſancti Petri, qui dicitur a Petra, quæ eſt Chriſtus : quum id actum ſit ex inſcriptione capituli illius, vt plurimi epiſcoporum, clericorum, monachorum & ſacrorum ſuſpenderunt ſe, ac ſegregauerunt a communione totius orbis Eccleſiarum, quotquot communicant Regi Francorum, & Imperatori Romanorum : ita vt exeuntes a nobis, non nos ab ipſis, vereantur nobis ſociari vel in colloquio, vel in pacis oſculo, vel in orationis ſtudio. Sed pro eiuſmodi ſcribit ſanctus Papa Gregorius in libro de Paſtorali cura : *Quum rector*, inquiens, *ſe ad loquendum præparat, ſub quanto cautelæ ſtudio loquatur, attendat : ne ſi inordinate ad loquendum rapitur, erroris vulnere audientium corda feriantur : & quum fortaſſe ſapiens videri deſiderat, vnitatis compagem inſipienter abſcindat.* Ecce autem noſtri temporis Gregorius Papa, qui & Hildebrandt, quum aliquando os ſuum aperuit, Eccleſiam diuiſit, & præter ea, quæ dicta ſunt ſupra, propheticam ollam ab aquilone in tantum accendit, vt per hos xvii. aut eo amplius annos, vbique ſint in regno Romani imperii bella & ſeditiones, Eccleſiarum & monaſteriorum incendia & deſtructiones, & vt ſit Epiſcopus aduerſus Epiſcopum, clerus aduerſus clerum, populus aduerſus populum; immo filius aduerſus patrem, & pater aduerſus filium, & frater aduerſus fratrem. Hinc ſanctus Cyprianus Epiſcopus & martyr, loquitur inter alia plurima de vnitate Eccleſiæ : *Quam ſibi*, inquiens, *pacem promittunt inimici fratrum? Quæ ſacrificia celebrare ſe credunt æmuli ſacerdotum? Secum eſſe Chriſtum, quum collecti fuerint, opinantur, qui extra Eccleſiam colliguntur? Qui enim pacem Chriſti, & concordiam rumpit, aduerſus Chriſtum facit. Qui alibi præter Eccleſiam colligit, Chriſti Eccleſiam ſpargit. Occidi talis poteſt, coronari non poteſt : quia talibus, ſi etiam animas poſuerint, non erit illa fidei corona, ſed perfidiæ pœna. Vnitatem enim*, inquit, *qui non tenet, non tenet legem, non tenet patris & filii fidem : vitam non tenet, & ſalutem.* Inter hæc vide ſtudium & affectum iſtius boni paſtoris, & quantum explicuerit iſte ſanctus Cyprianus intimæ dilectionis circa miſeriam eorum, quos videt iacere in periculis, quos cernit lapſos eſſe in peccatis, quos intelligit decidiſſe a ſtabilitate fidei, & Chri-

Cap. VII. C.

 ſtianæ

ſtianæ religionis, qui ſic loquitur in libro de Lapſis: *Quid faciam, dilectiſſimi fratres, fluctuans vario mentis æſtu? Quid, aut quomodo dicam? lachrymis magis, quam verbis opus eſt, ad exprimendum dolorem, quo corporis noſtri deflenda eſt plaga, quo populi aliquando numeroſi multiplex lamentanda eſt iactura. Quis enim ſic durus ac ferreus, quis ſic fraternæ charitatis oblitus, qui inter ſuorum multiformes ruinas, & lugubres ac multo ſqualore deformes reliquias conſtitutus, ſiccos oculos tenere præualeat, nec erumpente ſtatim fletu prius gemitus ſuos lachrymis, quam voce promat? Doleo, Fratres, doleo vobiſcum, nec mihi ad leniendos dolores meos integritas propria, & ſanitas priuata blanditur, quando plus paſtor in gregis ſui vulnere vulneratur. Cum ſingulis pectus meum copulo, mœroris & funeris pondera luctuoſa participo. Cum plangentibus plango, cum deflentibus defleo, cum iacentibus iacere me credo, iaculis illus graſſantis inimici mea ſimul membra percuſſa ſunt, ſæuientes gladii per mea viſcera tranſierunt. Immunis ac liber fuiſſe a perſecutionis incurſu non poteſt animus in proſtratis fratribus, & me proſtrauit affectus.*

Cap. IX.

Hæc beatus Cyprianus martyr loquitur, qui nimio pietatis affectu miſeriis aliorum compatitur, qui ſuper diuerſis Eccleſiæ periculis dolet ac triſtatur, iuxta quod illius mulieris commota ſunt viſcera ſuper filio ſuo, quem voluit ficta mater, ſicut legitur in libro Regum, diuidi Solomonis gladio, ne vel ſibi viueret, vel propriæ matri: quod ſcilicet exemplum verus pacificus noſter Dominus Ieſus Chriſtus voluit contingere in figuram noſtri, vt ex hoc diſcernantur filii alieni gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei. Sic enim ſanctus Ambroſius docuiſſe legitur, vt quando incerta ſunt iudicia de falſis Eccleſiæ filiis, per ſpiritum diſcernantur: quem ſcilicet ſanctum Ambroſium inducit prædictus Papa Hildebrand in ſcriptura ſua, dicens eum excommunicaſſe Theodoſium imperatorem pro culpa ſua quadam, vt ſic quoque ſtatuat & confirmet partium ſuarum ſchismata. Sed ipſe quoque ſanctus Ambroſius Eccleſiam non diuiſit, ſed ea quæ Cæſaris ſunt, Cæſari, & quæ Dei, Deo reddenda eſſe docuit: qui Theodoſium quidem imperatorem compulſum tumultu quorundam, qui ei cohærebant, vindicare Theſſalonicenſium ſcelus grauiſſimum, Eccleſiaſtica coercuit diſciplina, quem inter alia eruditionis verba alloquitur ita, ſicut in Eccleſiaſtica loquitur hiſtoria, quæ dicitur Tripertita: * *Coæqualium hominum, & conſeruorum princeps es, o Imperator: vnus autem omnium eſt Dominus, Rex omnium, & Creator, cuius nunc ſuſcipe vinculum pro cæde populi, non præcedente iudicio, perpetrata: quoniam medicina hæc eſt ſanitatis maxima.* At imperator inquit: *Tuum opus eſt & docere, & medicamina temperare: meum vero, oblata ſuſcipere.* Tunc Ambroſius admonuit legem ** eum ſancire in poſterum, *vt ſententiæ principum ſuper animaduerſione differantur ab executoribus in diem trigeſimum, quo locus miſericordiæ, vel ſi res tuliſſet, pœnitentiæ non pereat.* Paruit imperator Theodoſius, & vinculum eius ſoluit Ambroſius. Qui etiam locorum differentiam in Eccleſia tunc docuit, quando eidem imperatori poſt oblatum munus ad altare, iuxta quod in Conſtantinopolitana Eccleſia ſolitus erat agere, ſuſtinenti, intra cancellos ſacrorũ perceptionem myſteriorum remandauit per Archidiaconum: *O imperator, interiora loca tantum ſacerdotibus ſunt collata, quæ cæteri nec ingredi, nec contingere permittuntur: purpura namque imperatores facit, non ſacerdotes.* Et in hoc quoque mox egreſſus imperator paruit, ipſamque communem cum cæteris expectationem deinceps ſeruauit, admodum lætus, vtpote enutritus diuinis eruditionibus: quod vix tandem (ſicut ipſe ait) diſcere ei contigerit, quæ differentia ſit imperatoris & ſacerdotis: & quod vix iam inuenerit magiſtrum veritatis. Ecce illa excommunicatio, quam vtilis erat Eccleſiæ pariter, atque ipſi imperatori Theodoſio: quæ nunc in ea, de qua agitur, Scriptura prodendi ſchiſmatis ponitur exemplo, quo ſeparentur principes, vel milites reipublicæ, ab imperatoris ſui conſortio ſimul & obſequio. Neque enim tale aliquid tentauerit ille murus & turris validiſſima Eccleſiæ, Ambroſius, quando etiam pulſabatur pro ſtudio hæreticorum Valentiniani *** imperatoris, & matris eius Iuſtinæ minis atque verberibus. Vnde & inter alia virtutum ſuarum inſignia loquitur de eo digna memoriæ ſcri-

Theodoretus Hiſt. eccl. 5. c. 18, P. Diaconus hiſt. miſc. lib. 13, Nicephorus H. E. 12. c. 41, Sozomenus H. E. 7. c. 25, Rufinus 2. c. 18, Ambroſius orat. fun. de obitu Theodoſii tom. 3. f. 58, lib. 5. ep. 28, Compil. Chronol. ad a. 384, Sig. Gembl. 391, Chron. Sax. 381, Otto Friſ. 4. c. 18, Conr. Vrſp. pag. 122, Gobel. Perſona æt. 6. c. 19. 20, Rechenbergii diſſ. de Theod. excommunicatione

* lib. 9. c. 30.

** l. 20. C. de pœnis.

*** Theodoretus Hiſt. Eccl. 5. c. 13, Sig. Gembl. 388.

ſcriptura : *Venerandus*, inquiens, *Ambroſius pro catholicæ fidei vnitate, non cum cæteris, ſed pro cæteris mori elegit.* Non enim cum pereuntibus perire voluit: ſed vt ſaluarentur alii, ipſe ſe periculo ſæpiſſime dedit. Et cum mandaretur ei ab imperatore, tradi baſilicam : reſpondit, *Nec mihi*, inquiens, *fas eſt tradere, nec tibi accipere Imperator expedit : igitur noli grauari, vt putes te in mea, quæ diuina ſunt, imperiale aliquod ius habere: nolite extollere: ſed ſi vis diutius imperare, eſto ſubditus Deo: quoniam ſcriptum eſt: Quæ Deo, Deo, quæ Cæſari, Cæſari. Ad imperatorem*, inquit, *palatia pertinent: ad ſacerdotem Eccleſiæ.* Satis indicant hæc vel pauca de plurimis ſancti Ambroſii dicta, vel facta, qualis & quanta in Eccleſiaſticis rebus ac diſciplinis debeat eſſe diſcretionis obſeruantia: ne per negligentiam ipſius diſcretionis matris omnium virtutum, aliqua oriantur ſcandala. Veruntamen, *Væ*, inquit, *homini illi, per quem ſcandalum venit.* Magna quidem ſunt ſcandala, hæreſes atque ſchiſmata: quæ oſtendit Apoſtolus aut eadem eſſe, aut æqualia : *Conuenientibus*, inquit, *vobis in vnum in Eccleſia, audio ſciſſuras eſſe, & ex parte credo. Nam oportet hæreſes eſſe: vt & qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis.* Hinc & beatus Gregorius in XVIII. libro Moralium. *Alii*, inquit, *praua de Deo ſentiunt, alii recta de authoritate tenent: ſed vnitatem cum fratribus non tenent: illi errore fidei, iſti vero ſchismatis perpetratione diuiſi ſunt.* Vnde & in ipſa prima parte Decalogi vtrarumque partium culpæ exprimuntur, cum diuina voce dicitur : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua*, atque mox ſubditur : *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*, qui enim de Deo peruerſa ſentit, liquet profecto, quia Deum non diligit. Qui vero de Deo recta ſentiens, a ſanctæ Eccleſiæ vnitate diuiſus eſt, conſtat profecto, quia proximum non amat, quem habere ſocium recuſat. Et ſi quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum oderit, mendax eſt : ſicut ſanctus Ioannes Apoſtolus ait. Igitur magna ſunt ſcandala, hæreſes, & ſchiſmata : de quibus & dicitur in Euangelio, *quoniam mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala.* Regnum Dei hoc, & Eccleſia Dei, angeli Dei, hi ſunt annunciatores verbi Dei : quales fuerunt Ambroſius atque Innocentius, ſacerdotes Dei, quorum vnum introducit in ſcriptura ſua ſæpe dictus Papa Hildebrant excommunicaſſe Theodoſium Imperatorem, alterum vero Arcadium imperatorem. Quare hoc ſcripſerit, & quare in agro Dominico hoc ſeminauerit, bene quidem intelligunt, quibus adhuc cum cæteris Chriſti fidelibus integra manet Chriſtiana fraternitas : quibus circa vnitatem Eccleſiæ & ſyncera charitas, qua ſcilicet charitate concordat membrorum vnitas. Sicut enim in vno corpore, ait Apoſtolus, multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent : ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Ergo noſtri non eſt propoſiti, ſingulas illius Papæ ſententias per totum deſcribere : ſed tantum ea commemorare, quæ videntur præcipue quidem poſſe ſimplices fratrum animos ad ſtudium ſchismatis confirmare : quæ etiam poſſunt nos ipſos inde ſcribentes, aut alios legentes, in bonum ædificare : qui dum conuertimus ſtudium noſtrum ad cognitionem Eccleſiaſticæ diſciplinæ, intelligimus ſane per vnctionem ſancti Spiritus, qui docet nos de omnibus, quomodo oporteat nos conuerſari in domo Dei, quæ eſt Eccleſia Dei viuentis, columna & firmamentum veritatis.

Scriptum eſt enim, *quod Innocentius Papa Arcadium imperatorem excommunicauerit, eo quod in depoſitione ſancti Ioannis Epiſcopi conſenſerit :* ſed vnde hoc aſſumptum ſit, nos quidem adhuc incertum tenemus : ſed hoc pro certo nouimus, quod nec in geſtis Romanorum pontificum inuenitur, vbi geſta pariter eiusdem Innocentii deſcribuntur : nec in libro decretorum eius reperitur, nec in Tripertita hiſtoria, vbi plus quam alibi legimus de illius depoſitionis ſententia. Veruntamen Epiſcopi qui ipſum Ioannem depoſuerant, catholici erant : vnde Gelaſius Papa in libro contra fautores Agathi, vbi ſcribit, quod Apoſtolica ſedes more maiorum, etiam ſine vlla ſynodo præcedente, exoluendi, quos ſynodus iniqua damnauerat, & damnandi, nulla exiſtente ſynodo, quos oportuit, haberet facultatem : *Sanctæ*, inquit, *memoriæ Ioannem Conſtantinopolitanum, Synodus etiam catholicorum præſulum certe damnauerat : quem ſedes Apoſtolica*

postolica etiam sola, quia non consensit, absoluit. Dicitur autem Arcadius imperator excommunicatus fuisse, eo quod consenserit in beati Ioannis episcopi depositionem. Sed quamuis pari sententia constringat Apostolus eos qui faciunt, & qui consentiunt facientibus: tamen iuxta humanam rationem leuioris quodammodo culpæ est, qui consenserit, quam qui facit. Et cum illi præsules, qui deposuerunt prædictum pontificem, sint plane catholici, iuxta sententiam sancti Papæ Gelasii: Arcadius imperator consentiens facientibus ipse meruit specialiter excommunicari, vel damnari? Certe multa sunt Arcadii imperatoris priuilegia, quæ recipit Ecclesia, vtpote sibi valde necessaria, sicut testatur liber Christianorum imperatorum *de fide catholica*, ideoque non repellit eum a communione sua.

Cod. Theodos. XVI. tit. I. Iustin. lib. I. tit. I.

Constituit namque cum fratre suo Honorio supplicante Ecclesia, vt quæcunque a parentibus suis Imperatoribus Christianis statuta sunt diuersis temporibus, circa sacrosanctas Ecclesias maneant inuiolata atque incorrupta, nihilque a priuilegiis immutetur: sed omnibus qui Ecclesiis deseruiunt, tuitio deputetur. *Si quis autem*, inquit, *in hoc genus sacrilegii proruperit, vt in Ecclesias catholicas irruens, sacerdotibus & ministris, vel ipsi diuino cultui, locoque aliquid importet iniuriæ: si non poterit per procuratorem prouinciæ comprehendi, dignus videlicet talis capitali sententia puniri, sit cunctis non solum liberum, sed & laudabile, factam atrociter sacerdotibus aut ministris iniuriam veluti publicum crimen persequi.*

L. 31. C. Theod. & l. 10. Iust. de Episc. & cler.

Constituit quoque, Ecclesia teste, iuxta edictum priorum Imperatorum, *omnes quos clementiæ suæ regeret temperamentum, in tali religione versari, quem diuum Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio vsque adhuc ab ipso insinuata declarat: vt scilicet secundum Apostolicam disciplinam, Euangelicamque doctrinam patris & filii & Spiritus sancti, vnam deitatem sub pari maiestate & sub pia trinitate credamus, nihil dissonum profana diuisione facientes: sed trinitatis ordinem personarum assertione, ac diuinitatis vnitatem catholica religione venerantes: reliquos autem, qui ab eorum, quos commemoratio specialis expressit, fidei communione dissentiunt, vt manifestos hæreticos ab Ecclesiis expelli: neque his penitus post hæc obtinendarum Ecclesiarum, pontificumque facultatem permitti, vt veræ ac nitidæ fidei sacerdotia casta permaneant: nec post euidentem*, inquit, *præcepti nostri formam malignæ locus detur astutiæ.*

Lib. 2. & 3. Theod. de fide Catholica.

Et iterum: *Qui diuinæ*, ait, *legis sanctionem aut nesciendo confundunt, aut negligendo violant & offendunt, sacrilegium committunt.*

L. 25. C. Theod. de episcopis.

Constituit etiam Arcadius cum fratre suo Honorio, Ecclesia teste, *vt si quis sacerdotum contra quietem publicam aliquid moliri fuerit deprehensus, secundum legem diuinæ memoriæ Gratiani vitam agat, centum millibus sit ab eorum cœtibus separatus, a quorum est societate discretus.*

L. 2. C. Th. de electione iudicii episcopalis.

Et post plurima Ecclesiasticæ disciplinæ statuta: *Edictum*, inquit, *quod de vnitate per Africanas regiones clementia nostra direxit, per diuersa etiam loca proponi volumus, vt omnibus innotescat, Dei omnipotentis vnam & veram fidem catholicam, quam recta credulitas confitetur, esse retinendam.*

L. 2. de religione.

Omnes autem, inquit, *hæreticos atque schismaticos, & cæteros catholicæ Ecclesiæ aduersarios exterminari præcipimus primo ab aspectu Romanæ vrbis, deinde ab omnibus Ecclesiis, vt eis nihil ex moribus, nihil ex legibus sit commune cum catholicis: quoniam quod in religione diuina praue committitur, ad iniuriam omnium refertur.*

L. 4. C. Th. de Hæreticis.

Neque vero hæreticorum, inquit, *dementia siue schismaticorum pertinacia conetur vlterius perpetrare, quæ reperit: neque eis illicita habere concilia, siue profana vsquam docere aut discere præcepta licitum sit: neque antistites eorundem audeant fidem, quam non habent, insinuare: nec ministros, cum ipsi non sint ministri Dei creare.*

L. 24. C. Th. de hæreticis.

Quo-

Quoties autem, inquit, *de religione agitur, epiſcopos conuenit iudicare : in cæteris vero cauſis, quæ ad vſum publici iuris pertinent, legibus oportet obtemperare.* L. 1. C. Th. de religione.

Conſtituit etiam idem Arcadius imperator, cum fratre ſuo Honorio, æque catholico Imperatore, Eccleſia ſupplicante, vt quicquid a diuis Principibus *conſtitutum eſt, vel ſi quæ ſinguli quique antiſtites pro cauſis Eccleſiaſticis impetrarant, ſub pœna ſacrilegii æternaliter conſeruentur.* L. 47. C. Th. de epiſcopis & clericis. Quorum vnus antiſtes Romanus, ſcilicet Bonifacius, ſcripſit inter cætera ad eundem Honorium verbis ſupplicibus: *Ipſa*, inquiens, *Eccleſia deuotionem tuam Chriſtianiſſime imperator meo quidem ſermone, ſed ſuo venerabili appellat affectu, quam Chriſtus Deus noſter veſtri fidus rector & gubernator imperii, vni deſponſatam ſibi, & intactam virginem ſeruat, ne in eam aliquos patiamini inſidiantium procellarum fluctus illidi, & quietam faciem tempeſtatis inſolitæ tumore turbari, glorioſiſſime & tranquilliſſime imperator Auguſte :* & cætera, quibus idem Papa precatur, vt a Principe hoc quoque conſtituatur. *Quatenus in vrbe Roma nunquam per ambitum antiſtes ordinet.* Cui inter alia reſcripſit Imperator Honorius: *Illud*, inquiens, *pietati noſtræ ſatis placuiſſe cognoſce, quod ſanctimonia veſtra ſollicita eſt de Eccleſiarum aut populi perturbatione : proinde volumus id ad cunctorum clericorum notitiam peruenire, vt ſciant omnes ab ambitionibus eſſe ceſſandum ; ac ſi duo contra fas temeritate concertantium fuerint ordinati, nullum ex his futurum penitus ſacerdotem : ſed illum ſolum in ſede Apoſtolica permanſurum, quem ex numero clericorum noua ordinatione diuinum iudicium, & vniuerſitatis conſenſus elegerit. Vnde id obſeruandum eſt, vt omnes tranquillam mentem, & pacificos animos ex ſerenitatis noſtræ admonitione cuſtodiant, nec aliquid ſeditioſis conſpirationibus tentare conentur : cum certum ſit nulli partium ſua ſtudia profutura.* *Goldaſt.* Conſt. Imp. Tom. 3. p. 592.

Cap. X.

Hæc pauca de plurimis conſtitutionibus Eccleſiaſticis ſiue Honorii ſiue Arcadii imperatorum (exempli gratia) deſcripſimus, vt pariter recognoſcamus, qualis, & quam vtilis fuerit Eccleſiæ Arcadius, qui nunc pro condendi ſchiſmatis ſtudio inducitur fuiſſe excommunicatus ſiue damnatus: quandoquidem certis manifeſtum ſit indiciis, beatum Papam Innocentium, qui dicitur eum excommunicaſſe, Eccleſiaſticas iuxta diſciplinam ſacerdotum noſſe pariter & obſeruaſſe regulas, quarum vna vel præcipua eſt de concordia regum atque ſacerdotum: quia *omnes res*, inquit ſanctus Leo Papa, *tutæ eſſe non poſſunt, niſi quæ ad diuinam confeſſionem pertinent, & regia & ſacerdotalis defendit authoritas.* C. 23. qu. 4. c. 45. Ipſe enim Innocentius ſcribit in XXIII. capitulo Decretorum ſuorum, de reipublicæ etiam adminiſtratoribus: *Quæſitum eſt*, inquiens, *ſuper his qui poſt baptiſmum adminiſtrauerunt, & aut tormenta ſola exercuerunt, aut etiam capitalem ſententiam protulerunt, de his* (inquit) *nihil legimus a maioribus definitum: meminerant enim adeo poteſtates has fuiſſe conceſſas, & propter vindictam noxiorum gladium fuiſſe permiſſum, & Dei miniſtrum eſſe datum in huiuſmodi vindicem. Quomodo igitur reprehenderent factum, quod authore Deo viderent eſſe conceſſum? De his ergo ita, vt hactenus ſeruatum eſt, ſic habemus, ne aut diſciplinam euertere, aut contra authoritatem Domini venire videamur: ipſis autem in rationem reddendam geſta ſua omnia ſeruabuntur.* Notate autem diligentius hæc beati Innocentii verba, quæ vel ſola videntur ſufficere contra illius Papæ Hildebrandi ſcripta, quæ ipſe non præuidebat poſſe deſtrui per ipſa ſanctorum Patrum exempla, quibus contendebat firmare partium ſuarum ſtudia. Dum enim docuit regi Francorum contradicendum, & non communicandum eſſe, cui poteſtas a Deo conceſſa eſt hæreditaria ſucceſſione, videtur Dei ordinatione reſtitiſſe: qui etiam ipſum Dei miniſtrum, cui gladius eſt permiſſus ad vindictam noxiorum, dum ſtuduit gladio aduerſariorum deiicere, non ſolum duplicauit gladium (iuxta quod in Ezechiele legitur) vel triplicauit: ſed & multiplicauit, & non ſolum diuiſit populum Chriſtianum, ſed & ſacerdotia, vt multi ſint Epiſcopi in parte iſta, plurimi autem in parte altera. Vnde & ſupradictus Papa Innocentius: *Si inſtituta*, inquit, *Eccleſiaſtica (fratres) plena fuerint vigilantia ab omnibus Dei ſacerdotibus obſeruata, ceſſabit ambitio, conquieſcet diſſenſio, hæreſes & ſchiſmata non emergent, locum non accipiet diabolus ſæuiendi, manebit vnanimitas, iniquitas ſuperata calca-*

calcabitur veritas spirituali feruore flagrabit, pax prædicata labiis cum voluntate animi concordabit, implebitur & dictum Apostoli: Vt vnanimes vnum sentientes permaneamus in Christo, nihil per contentionem nobis, neque per inanem gloriam vindicantes: non hominibus, sed Deo nostro, saluatori placentes, cui honor est & gloria in secula seculorum, Amen.

Cap. XI. Atque iterum idem Innocentius Papa sic certe in exemplum ait: *Solicitudo & tristitia fratrum, quam sæpe pertulimus, imperatore præsente, cum pro pace Ecclesiarum sæpe rogaremus, cupientes eos in nostra recipere viscera, qui requisiuerunt sanitatem, ne diu membra ab vnitate corporis haberentur aliena.* Qui etiam (vt supradictum est) loquens de ministeriis potestatum: *Quomodo maiores,* inquit, *nostri reprehenderent factum, quod authore Deo videtur esse concessum? De his ergo potestatibus, vt hactenus seruatum est, sic habemus, ne aut disciplinam euertere, aut contra authoritatem Domini venire videamur, quibus certe in rationem reddendam gesta sua omnia seruabuntur. Nullatenus enim,* inquit, *condemnari potest humano examine, quem Deus suo iudicio reseruauit.* Ecce quomodo talis ille Apostolicus, aliorumque simul Apostolicorum consensus, errorem eorum, quotquot reprehendunt potestates a Deo ordinatas, destruxit: *Et si iterum quæ destruxi,* inquit, *reædifico, præuaricatorem me constituo.* Proinde lectoris prudentia pariter & diligentia attendat, si cum scriptura sancta huius Innocentii, sermo Hildebrandi Papæ conueniat, qui eum dicit Arcadium imperatorem quasi iudicatum excommunicasse vel damnasse, qui etiam hoc addidit, scribens pro regis Francorum deiectione, quod beatus Gregorius ita per scripturæ suæ decretum constituerit, *vt si quis Regum, sacerdotum, iudicum, atque secularium personarum constitutionis suæ paginam agnoscens contra eam venire tentauerit, potestatis honorisque sui dignitate careat.* De quibus tandem regibus vult, vt hoc intelligamus, cum nihil tale in scriptis illius eximii doctoris Gregorii adhuc legerimus, qui deferebat honorem cui debebat honorem, sicut docet Apostolus: qui non resistebat, nec resistendum docebat potestatibus, cum resistens aliquis resistat Dei ordinationi: qui præcipit reddere quæ sunt Cæsaris, Cæsari. De quibus, inquam Regibus vult, vt propositum illud capitulum intelligamus? nunquid de regibus Francorum, siue de Imperatoribus Romanorum? Certe sanctissimus ille Papa Gregorius appellat Romanos imperatores *Dominos suos,* & se *Seruum eorum:* reges autem Francorum *filios suos,* ac se *patrem eorum.* Nam cum comperisset Simoniacam & neophytorum hæreses longe lateque prorsus excreuisse, scripsit inter cætera regibus Francorum, sicut legitur in tertio libro de vita ipsius Gregorii Papæ: *Paterno vos salutantes affectu, petimus præcellentissimi filii, vt detestabile hoc malum Simoniacæ hæresis, ac neophytorum, de regni vestri finibus studeatis prohiberi: & nulla apud vos excusatio, nulla contra animam vestram suggestio locum inueniat: quia facientis procul dubio culpam habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare.* Et in quarto libro legitur ita scripsisse inter alia Sabiniano suo Constantinopolitano diacono, vt hoc loquatur imperatori Mauritio: *Vnum est,* inquit, *quod breuiter suggeras serenissimis Dominis nostris: quia si ego seruus eorum, vellem me in alicuius mortem miscere, Longobardorum gens nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione diuisa esset. Sed quia Deum,* ait, *timeo, in mortem cuiuslibet hominis me miscere formido.* Igitur Longobardi tunc temporis pagani erant, & inuasores Italiæ, ac persecutores Ecclesiæ: & tamen ille sanctissimus Papa Gregorius, noluit pro Dei timore quicquam horum facere, quæ supradicta sunt posse efficere: scilicet vt Longobardorum gens nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione diuisa esset: quamuis vel ipse vel Ecclesia sustinuerint talia ab eis illata incommoda, qualia scribit in XVIII. super Ezechielem Prophetam homelia; *Quid est iam, rogo, quod libeat in hoc mundo? vndique luctus aspicimus, vndique gemitus audimus: destructæ vrbes, euersa sunt castra, depopulati sunt agri, in solitudinem terra redacta est: nullus in agris incola, pene nullus in vrbibus habitator remansit: & ipsæ paruæ generis humani reliquiæ adhuc quotidie & sine cessatione feriuntur, & finem non habent flagella cœlestis iustitiæ, quia nec inter flagella directæ sunt actiones culpæ.* Alios

in captiuitatem duci, alios detruncari, alios interfici videmus. Quid est ergo, quod in hac vita libeat, fratres mei? Si & talem adhuc mundum diligimus, non iam gaudia, sed vulnera amamus. Ipsa autem quæ aliquando mundi Domina esse videbatur, qualis remanserit Roma, conspicitis: immensis doloribus multipliciter attrita, desolatione ciuium, impressione hostium frequentia ruinarum, Vbi iam senatus? vbi populus? Omnis secularium dignitatum ordo extinctus est in ea, & iam vacua ardet Roma. Hæc passa est a Longobardis Ecclesia, hæc passa est & Roma: hæc passus quoque est sanctus Gregorius Papa, qui cum facere posset, vt Longobardorum gens nec regem, nec comites habere, atque in summa confusione diuisa esset, nihil horum facere voluit, quia vir rectus ac timens Deum fuit. *Quia enim*, inquit, *Deum timeo, in morte cuiuslibet hominis me miscere formido.*

Cap. XII.

Sed vero magis ac magis conualescebat ciuilis, immo plusquam ciuilis discordia, per quam nostro quoque tempore facta sunt prope similia, qualia superior sermo demonstrat per Longobardos acta esse in Romana republica, vt tam miserabilis (inquam) confusio rerum conualescat facta nunc per Christianos in Ecclesia: describit ille sæpe dictus Papa Hildebrandt, regem Francorum tunc etiam, nunc imperatorem Romanorum, *Christianæ legis esse contemptorem, Ecclesiarum videlicet atque imperii destructorem, atque hæreticorum authorem & consentaneum, ac propterea a se eum fuisse excommunicatum.* Nos autem confidimus meliora de eo, & speramus in Deo, vt potius sit Christianæ legis amator, Ecclesiarum & Imperii defensor, & hæreticorum atque schismaticorum destructor, si pro contentionis suæ & erroris perseuerantia eorum non potuerit fieri corrector. Omne enim quod irreprehensibile est, catholica defendit Ecclesia: sicut scribit Marcellinus Papa. Ergo potestas a Deo concessa, reprehensione est plane indigna, de qua Apostolus, immo per Apostolum Dominus hanc regulam constituit: *Deum*, inquiens, *timete, regem honorificate, quoniam & honor regis iudicium diligit.* Sed ille Hildebrandt e contra inhonorauit regem Francorum, & accusauit eum crimine pessimo apud Herimannum Metensem episcopum, intendens ipsum crimen, quo testificatur esse eum Christianæ legis contemptorem, & Ecclesiarum atque imperii destructorem, simul & hæreticorum authorem, & consentaneum peruenire ad notitiam cunctarum Ecclesiarum. Quin potius audiat omnis Ecclesia, quam magna sit iniustitia, Canonum sacrosancta transgredi statuta, de quibus ad Ioannem Larissæum episcopum ita scribit beatissimus Papa Gregorius: *Hæc*, inquiens, *consona sanctis patribus diffinitione sancimus, vt qui sacris nescit aut contemnit obedire canonibus, nec sacris administrare altaribus, nec communionem capere sit dignus.* Ecce enim sancta Romana ecclesia fas habet iudicandi de omni Ecclesia. Sed Fabianus Papa scribit omnibus episcopis: *Nullus*, inquiens, *præsumat vnquam accusator esse simul, & iudex, & testis: quoniam in omni iudicio quatuor personas necesse est semper adesse, id est iudices electos, accusatores idoneos, defensores congruos, atque legitimos testes. Iudices autem agunt in æquitate, testes in veritate, accusatores intentione ad amplificandam causam, defensores extenuatione ad minuendam causam.* Quæ cum obseruari soleant in secularibus quoque iudiciis, nonne multo magis debent obseruari in dispositionibus Ecclesiasticis? Vnde idem qui supra, Fabianus Papa: *Si in rebus*, inquit, *secularibus suum cuique ius & proprius ordo seruandus est, quanto magis in Ecclesiasticis dispositionibus nulla debet induci confusio? Quod hac obseruatione seruabitur, si nihil potestati, sed totum æquitati tribuitur.* Hoc Fabianus Papa scripsit & docuit, & hoc Romana ecclesia quasi diuini Petri voce firmatum tenuit, donec ille Papa Hildebrandt omnia conturbauit, qui regiam potestatem, quam vtpote a Deo concessam defendit catholica Ecclesia, multum per omnem modum inhonorauit. Regem enim, quem honorificari Apostolus præcipit, ipse de pessimo crimine accusauit, quod non probauit. Ipse etiam eius accusationis testis extitit, quia alios testes non adhibuit: ipse etiam iudex extitit, quia Regem se excommunicasse perhibuit, scripsit etiam (sicut supra iam diximus) quod ipse Regi fuerit obediens. Sed eiusmodi vel accusatores, vel testes, catholica Ecclesia non recipit: quoniam Anacletus Papa sic scripsit, & sic docuit:

cuit: *Inoffensus*, inquiens, *accusatorum & testium affectus quærendus est, non suspectus.* Et Callistus Papa: *Nec accusatores*, inquit, *nec testes suspecti recipiantur: neque absente eo, quem accusare voluerit quicunque accusator, credatur.* *Similiter testes*, ait, *per quamcunque scripturam testimonium perferant: sed præsentes ex his quæ viderunt & nouerunt testimonium dicant.* Igitur sicut Damasus quoque Papa scribit: *Accusatores & iudices iisdem non debent esse: sed per se iudices, per se accusatores, per se testes, per se accusati, vnusquisque in suo ordinabiliter ordine.* De quibus etiam inquit: *Omnibus vera semper fiat æquitas, quatenus accusationis & iudicii ac testimonii mercedem per veritatem gestorum consequi valeant.* Quis autem iudicem iudicabit, qui Dei minister est, vindex in iram ei, qui malum agit, quem non sine causa portare gladium Apostolus dicit? *Charissimi*, inquit, *subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue Regi, quasi præcellenti: siue Ducibus, tanquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum: quoniam sic voluntas Dei est, vt benefaciatis, & obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam, quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem: sed sicut serui Dei omnes honorificate, fraternitatem diligite, Deum timete, Regem honorificate.* Hæc quidem potestas, quæ a Deo ordinata est, & quæ iubetur honorificari, vbi tandem debet iudicari? vtrum in ecclesia, an in curia? Si in Ecclesia, fortassis Ecclesia fit curia, quæ a cruore dicitur, sicut Syluester Papa attestatur: *Nemo*, inquiens, *clericus, vel diaconus, vel presbyter, propter quamlibet causam intret in curiam, nec ante iudicem cinctum causam dicere præsumat: quoniam omnis*, ait, *curia a cruore dicitur.* Et cum Ecclesiastica prohibeant decreta sub anathematis etiam interpositione, vt inferior quilibet gradus non præsumat superiorem accusare: quis accusabit Regem quasi præcellentem, cui (sicut Innocentius Papa ait) *seruabuntur sua gesta omnia ad reddendam Deo rationem?* Fabianus Papa: *Omnis*, inquit, *qui crimen obiicit, scribat se probaturum: reuera ibi semper agatur, vbi crimen admittitur: & qui non probauerit, quod obiecit, pœnam*, inquit, *quam intulerit, patiatur.* Probet nnnc ille Hildebrant, aut aliquis de parte eius; Regem, quem nos adhuc æstimamus vt catholicum, probet, inquam, eum, esse hæreticorum authorem, & consentaneum, atque hoc per idoneos faciat testes: quoniam Ecclesiastica iudicia non recipiunt personas quæ dicuntur infames: sicut sunt incestuosi, periuri, homicidæ, & qui auferunt iniuste facultates Ecclesiæ, & qui fratres calumniantur, aut accusant, & non probant, vel qui contra innocentes principum animos ad iracundiam prouocant, & qui Apostolorum vel patrum statuta violant, & cætera de quibus plura scribit Stephanus Papa. Contra hæc atque alia sacrosancta canonum statuta aliud aliquid eligere, hoc est certe hæresim statuere: quoniam hæresis dicitur ab electione. Ecce autem, verbi gratia, Theodoricum regem nouerat Romana Ecclesia fuisse hæreticum, vtpote Arrianum! nec tamen iudicauit eum, sed magis quæsiuit interea sibi eum fore pacificum. Qui enim huiusmodi est, iam iudicatus est: quoniam (iuxta sancti Papæ Gelasii sententiam) error, qui semel cum suo authore damnatus est, in participe quolibet prauæ communionis effecto & execrationem sui gestat, & pœnam. Ecce, inquam, in Arriano quoque Rege potestatem a Deo ordinatam Ecclesia honorauit, cui (sicut legitur in decretis Symmachi Papæ) supplicem magis quam iudicem ipsa se obtulit: *Sancta*, inquiens, *Synodus apud vrbem Romam ex præcepto gloriosissimi regis Theodorici ex diuersis regionibus congregata, curauit dissidentes cum humilitate propositi sui ad concordiam hortari, Deo in hoc parens, & sanctæ principis voluntati, vt non sub occasione dissensionis contingat membra dispergi: sed magis per mansuetudinem sustineri: sicut boni nos operis Paulus magister instruxerat dicens: Sanandos esse plurimos per patientiam atque doctrinam.* Similiter & Anastasius Papam iudicauit Anastasium imperatorem hæreticum, vtique & defensorem hæreticorum: sed sicut Gelasius quoque fecerat, suppliciter pro pace Ecclesiastica alloquitur eum: *Fili*, inquiens, *clementissime, non supplicantes controuersiam nolumus remanere in Ecclesia, cum magis vitanda sit contentio: quoniam sicut in Prouerbiis dicitur. Odium suscitat contentio: omnes autem qui non contendit, protegit amicitiam & cætera*, quæ plurima loquitur pro pace Ecclesiastica:

Sigeb. Gembl. Mar. Scotus ad a. 521, Sifridus Presbyter 529.

ſtica: *quoniam ille*, inquit, *pro Chriſto fungitur legatione, qui pro pace precatur Eccleſiæ.* Chriſtus enim eſt pax noſtra: & ipſa eſt pax noſtra quoque patria, ad quam ſuſpiramus, & ad quam tendimus, ſi tamen pacifici ſumus: quoniam cœleſtis Hieruſalem, quæ eſt mater noſtra, viſio pacis interpretatur: cuius terminos poſuit Dominus pacem, ſicut per pſalmiſtam dicitur. Cuius participatio eius in id ipſum: vt ſcilicet Eccleſia Dei, quæ & ciuitas Dei, vnum corpus ſit cum Chriſto, qui id ipſum eſt, quod æternaliter eſt: de quo Moyſi dictum eſt: *Ego ſum, qui ſum.* Sed Hieruſalem, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum, continet in fundamento lapidem ſummum angularem, electum, precioſum: hoc eſt, Chriſtum: vt & ipſi tanquam lapides viui ſuperædificemini domus ſpirituales in ſacerdotium ſanctum, ſicut dicitur per beatum Petrum: *Quoniam vos*, inquit, *genus electum, regale ſacerdotium.* O quanta conditoris noſtri gratia, vt idipſum quod ipſe eſt, in ipſa quoque ſit Eccleſia, qui cum ſit Rex & ſacerdos, immo Rex regum & ſacerdos ſacerdotum, ſtatuit Eccleſiæ domeſticis huius donatiui priuilegium, vt ſint regale ſacerdotium. Hoc tantum merentur pacifici, qui ſunt vnanimes in Eccleſia Chriſti, in ciuitate Dei: cum abſque omni contradictione pertineant diſcordes ad ciuitatem Diaboli, nec reſipiſcant a laqueis Diaboli, a quo tenentur captiui. De ordine autem pacis, quæ eſt ordinata concordia hominum, plurima ſcribit ſanctus Auguſtinus in XIX. libro de Ciuitate Dei, vnde hæc pauca quæ ſequuntur, excerpſimus pro vtilitate præſentis Opuſculi.

p.170. *Omnis igitur vſus rerum temporalium refertur ad fructum pacis terrenæ, in terrena ciuitate: in cœleſti autem ciuitate refertur ad fructum pacis æternæ. Quamdiu enim permiſtæ ſunt ambæ ciuitates, vtimur & nos pace Babylonis: ex qua ita per fidem populus Dei liberatur, vt apud hanc interim peregrinetur. Propter quod & Apoſtolus admonuit Eccleſiam, vt oraret pro Regibus eius, atque ſublimibus, addens & dicens: Vt quietam & tranquillam agamus vitam cum omni pietate & charitate. Et Propheta Hieremias, cum populo Dei veteri prænunciaret captiuitatem, & diuinitus imperaret, vt obedienter irent in Babyloniam, Deo ſuo etiam iſta patientia ſeruientes: monuit & ipſe, vt oraretur pro illa, dicens: Quia in eius pace eſt pax veſtra vtique interim temporalis, quæ bonis maliſque conueniens eſt. Pax autem noſtra patria & hic eſt cum Deo per fidem, & in æternum erit cum illo per ſpeciem. Igitur terrena ciuitas, quæ non viuit ex fide, terrenam pacem appetit, qua defigit imperandi obediendique concordiam ciuium, vt ſit eis de rebus ad mortalem vitam pertinentibus humanarum quædam compoſitio voluntatum. Ciuitas autem cœleſtis, quæ in hac mortalitate peregrinatur, & viuit ex fide, etiam iſta pace neceſſe eſt vtatur, donec ipſa, cui talis pax neceſſaria eſt, mortalitas tranſeat. Ac per hoc dum apud terrenam cuitatem velut captiua, vitam ſuæ peregrinationis agit, iam promiſſione redemptionis, & dono ſpiritali tanquam pignore accepto, legibus terrenæ ciuitatis, quibus hæc adminiſtrantur, quæ ſuſtentandæ mortali vitæ accommodata ſunt, obtemperare non dubitat: vt quoniam communis eſt ipſa mortalitas, ſeruetur in rebus ad eam pertinentibus inter vtramque ciuitatem concordia.*

Et longe ſupra in libro quarto de Ciuitate Dei, idem Auguſtinus ſcribit, commemorans, qualiter Deus terrenæ quoque ciuitatis regnum diſponit: *Deus*, inquit, *ille felicitatis author & dator, quia ſolus eſt verus Deus, ipſe dat regna terrena & bonis & malis: neque hoc temere, & quaſi fortuito, quia Deus eſt, non fortuna: ſed pro rerum & temporum ordine occulto nobis, notiſſimo ſibi: cui tamen ordini temporum non ſubditus ſeruit, ſed eum ipſe tanquam Dominus regit, moderatorque diſponit: felicitatem vero non dat niſi bonis: hanc enim poſſunt & non habere, & habere ſeruientes: poſſunt & non habere, & regnare regnantes: quæ tamen plena in ea vita erit, vbi nemo iam ſeruiet vlli. Et ideo regna terrena & bonis ab illo dantur, & malis, ne eius cultores adhuc paruuli in prouectu animi hæc ab eo munera, quaſi magnum aliquid, concupiſcant. Et hoc eſt Sacramentum veteris Teſtamenti, vbi occultum erat nouum, quod illic promiſſa & dona terrena ſunt intelligentibus, & tunc ſpiritualibus, quamuis nondum in manifeſtatione prædicantibus, & quæ illis temporalibus rebus ſignificaretur æternitas, & quibus Dei donis eſſet vera felicitas.*

Quæ cum ita sint, non tribuamus, inquit, *dandi regni atque imperii potestatem non Deo vero, qui dat felicitatem in regno cælorum solis piis: regnum vero terrenum & piis & impiis, sicut ei placet, cui nihil iniuste placet. Ille enim vnus verus Deus, qui nec iudicio nec adiutorio deserit genus humanum, quando voluit, & quantum voluit, Romanis regnum dedit, qui etiam dedit Persis & Assyriis, sic quoque Deus regnum dedit hominibus, qui Mario ipsi, & Caio Cæsari, qui Augusto ipsi, & Neroni, qui Vespasianis & patri & filio suauissimis imperatoribus, ipsi & Domitiano crudelissimo: & ne per singulos ire necesse sit, qui Constantino Christiano, ipsi apostatæ Iuliano.*

Et post aliqua: *Neque vero nos,* inquit, *Christianos quosdam Imperatores ideo felices dicimus, quia & diutius imperarent, & imperantes filios morte placida reliquerunt, & hostes reipublicæ domuerunt, & inimicos ciues aduersus se insurgentes & cauere & opprimere potuerunt: sed felices eos dicimus, si iuste imperant, si inter linguas sublimiter honorantium, & obsequia nimis humiliter salutantium non extollantur: sed se homines esse meminerint, si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum maiestati eius famulam faciunt, si Deum timent, si diligunt, colunt: si plus amant illud regnum, vbi non timent habere consortes: si tardius vindicant, facile ignoscunt: si eandem vindictam pro necessitate regendæ tuendæque reipublicæ, non pro saturandis inimicitiarum odiis exercent: si eandem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent: si quod aspere coguntur plerunque decernere, minime lenitate & beneficiorum largitate compensant: si luxuria tanto eis est castigatior, quanto possit esse liberior: si malunt cupiditatibus prauis, quam quibuslibet gentibus imperare: & si hæc omnia faciunt non propter ardorem inanis gloriæ, sed propter charitatem felicitatis æternæ: si pro suis peccatis sacrificium humilitatis, miserationis, & orationis Deo suo vero immolare non negligunt.* p.171. *Tales Christianos imperatores dicimus esse felices interim spe, postea re ipsa futuros, cum id quod expectamus aduenerit.*

Cap. XIII. Hæc & alia huiusmodi scribit & docet sanctus Augustinus episcopus, vt cognoscamus, quomodo per pacem terrenam ad cœlestem peruenire debeamus: quomodo etiam dispositor sit, moderatorque regnorum Deus, & vnde vera felicitas contingat Christianis regibus, quos nos recte agentes, iuxta quod supra dicitur, ita Deus in libro Sapientiæ alloquitur: *Audite reges, & intelligite: discite iudices finium terræ, præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est a Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis, neque custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis, horrende & cito apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum in his, qui præsunt, fiet: exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur: non enim subtrahet personam cuiusquam Dominus, nec reuerebitur magnitudinem cuiusquam Deus: quoniam pusillum & magnum fecit ipse, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis. Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, & habebitis disciplinam.* Inter hæc quæ per Solomonem dicuntur a Domino considerandum est, quod hic quoque dicitur regibus potestas data esse a Domino, sicut & prædicatur ab Apostolo: *Quoniam omnis,* inquit, *potestas a Deo,* ideoque quod irreprehensibile est, catholica defendit Ecclesia, sicut scribit Marcellinus Papa. Omne enim bonum, aut Deus, aut ex Deo est: potestas autem, quoniam ex Deo est, vtique bona est: vnde & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, sicut Apostolus ait. Non hic certe agitur de talibus, de quibus per Prophetam dicit Dominus: *Ipsi regnauerunt, & non ex me: iudices extiterunt, & non cognoui. Non cognoui,* inquit, quasi diceret, *reprobaui.* Dei enim nescire, hoc est reprobare. Veruntamen non regnauerunt ex Deo, qui regnum arripuerunt superstite adhuc Re-

ge suo, qui pro patribus suis successit in regnum iure hæreditario: quod fieri non posset, nisi a Deo. Duo enim Reges, vnus post vnum, substituti sunt nostris temporibus a parte Principum, & partem regni tenuerunt, & non totum; quod scilicet totum habet magnum pietatis mysterium in vnitate fidelium: sed quia hoc consilium, & hoc opus ex hominibus erat, dissolutum est, quod ex Deo non erat: quoniam post breue temporis spacium ipsam quoque partem regni vtrique amiserunt: & vnus in prælio, alter in expugnatione vnius castelli miserabiliter perierunt, superstite eo, cui potestas data est a Deo, quam scilicet potestatem nec Principes nec populus partis illius dissoluere potuerunt vllo modo: quandoquidem ipsi quoque Regi possunt iam (donante Deo) filii succedere in regnum, sicut ipse patribus suis successit in regnum. Vid. supra c. 3.
Ergo omnis potestas, quæ a Deo est, vtique bona est, quam tribuit Deus bonis & malis, vt ipsi placet, cui nihil iniuste placet. Certe Nabuchodonosor dicitur in libro Danielis Prophetæ Rex iniustus, & vltra omnem terram impius: & tamen hic talis Nabuchodonosor, de cuius etiam interitu multa horrenda vaticinantur per Prophetas Domini: Hic, inquit, dicitur a Domino *seruus Dei*, non sicut Propheta & omnes sancti, qui vere seruiunt Domino: sed quod in euersione Hierusalem Domini seruierit voluntati, de quo sic legitur in Hieremia Propheta ex sermone Domini; *Ego*, inquit, *dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, serui mei, insuper & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi: & seruient ei omnes gentes, & filio eius, & filio filii eius: gens autem & regnum, quod non seruierit Nabuchodonosor regi Babylonis, & quicunque non curuauerit collum suum sub iugo regis Babylonis, in gladio, & fame, & siti, & peste visitabo super gentem illam*, ait, *Dominus, donec consumam eos in manu eius.* Quod si tanto Deus zelatus est zelo regnum potestatem in rege iniusto, & vltra omnem terram pessimo, quid facturus est pro Rege Christiano & catholico? Ipse etiam regi Nabuchodonosor iurauerat Sedechias Rex Iuda, cuius scilicet periurium ita insecuta est vltio diuina: *Viuo ego, dicit Dominus quoniam iuramentum quod spreuit, & pactum quod præuaricatus est, ponam in caput eius: & morietur in præuaricatione, qua despexit me.* Ergo iusiurandum hos habet comites, veritatem, iudicium & iustitiam: vt si ista defuerint, nequaquam sit iuramentum, sed periurium. Vnde & Dominus loquitur in Hieremia propheta: *Iurabis*, inquiens, *viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia.* Quod dicitur, *Viuit Dominus*, in Testamento veteri: iusiurandum est ad condemnationem mortuorum, per quos iurauerunt cultores idolorum. In nouo autem Testamento prohibet Dominus non iurare omnino: Ne decidatis, inquit, sub iudicio, si non secutæ fuerint veritas & iustitia, quæ pariter iuxta sententiam ipsius Domini, comites sunt iuramento.

p.172.

Pro magno quidem salutis nostræ mysterio iurare nos Dominus per seipsum pariter, & per Apostolum suum Iacobum prohibuit: quoniam videtur soluere Iesum, quisquis iuramentum soluerit. Vnde & sanctus Ioannes Apostolus & Euangelista: *Omnis*, inquit, *spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est: & hic est Antichristus, de quo audistis, quoniam venit, & nunc iam in mundo est.* Qui enim soluit pactum, nunquid effugiet? *Viuo ego*, dicit Dominus, *quoniam iuramentum quod spreuit, & pactum quod præuaricatus est, ponam in caput eius: & morietur in præuaricatione, qua despexit me.* Ergo sicut testatur Dominus per Prophetam: iusiurandum habet comites, veritatem, iudicium, & iustitiam. Veritas autem Christus est, simul & iustitia Christus est. *Ego sum*, inquit, *via, veritas & vita.* Sed psalmista ait, quoniam iustitia & pax osculatæ sunt se, quando veritas de terra orta est, Christus scilicet natus de Maria virgine: factus est enim nobis Iesus Christus sapientia a Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, sicut dictum est ab Apostolo. Igitur veritas est Christus, iustitia est Christus, pax est Christus, imo quicquid bonum est, aut Christus, aut a Christo est: quoniam Christus Deus est. Sed omnes virtutum species vno iustitiæ continentur nomine, beato quoque Hieronymo attestante, qui exponens illud Psalmistæ: *Beati, qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore: Cum Dominus*, inquit, *& saluator noster sit Dei iustitia, felix est & beatus, qui facit iustitiam in omni tempore, id est Christum: quoni-* Cap. XIV.

am ſi iuſte agimus, concipitur in nobis iuſtitia, & paritur ex nobis iuſticia, & ſumus matres iuſticiæ. Omnis autem ſpiritus, qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus, de quo audiſtis: quoniam venit, & nunc iam in mundo eſt: ſicut dicit ſanctus Ioannes Apoſtolus: ideoque probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt. Scripſit enim Hildebrand Papa, ſecundum quod ſupra dictum eſt, Herimanno Metenſi epiſcopo, quod ipſe exemplo alicuius Romani pontificis poteſtatem habuerit ſoluere a Sacramento Principes regni, immo ſoluere in eis Sacramentum, quo ſidem vel pactum promiſerant Regi ſuo. Miſeremini o Principes regni cœleſtis, populus Dei, ſi tamen eſtis pacifici, & ſi eſtis in vnitate Eccleſiæ Dei: vos (inquam) miſeremini, immo indignemini, quod æſtimauit vos talis momenti, vt putaret vos poſſe in hanc ſententiam adduci, vt id quod non poteſt fieri, credatis poſſe fieri. Nam Sacramentum dicitur quoque iuſiurandum, & Sacramentum dictum eſt ab eo, quod ſit ſacrum ſignum: vt dum viſibiliter iuſiurandum agitur, inuiſibilis rei ſacrum ſignum intelligatur. Iurabis enim, inquit Dominus, in veritate, in iudicio & in iuſtitia. Quis enim poteſt hæc ſoluere, quæ (ſicut Pſalmiſta ait) ſunt opera manuum tuarum Domine? *Opera manuum eius* inquit Pſalmiſta, *veritas, & iudicium: fidelia omnia mandata eius, confirmata in ſæculum ſæculi, facta in veritate & æquitate.* Opera quippe virtutis Dei ſunt veritas, iudicium & iuſtitia: & fidelia omnia mandata eius ſunt, quæ non variantur neque mutantur: quoniam confirmata in ſeculum ſæculi per humana verba nullo modo ſoluuntur, quæ verbo Dei confirmantur, facta in veritate & æquitate. Veritas enim eſt, qua dicta complentur: æquitas, qua iuſte proferuntur: iudicium vero eſt, quo vel iuſtus, vel iniuſtus, vtrique pro meritis ſuis remunerantur. Siue iudicium dicitur, iuxta quod in libro beati Iob legitur: *Nunquid qui non amat iudicium, ſanari poteſt?* Vnde ſanctus Papa Gregorius: *Amat iudicium,* inquit, *quiſquis vias ſuas ſubtiliter diſcutit, & Secretarium cordis ingreſſus, quid Dominus ipſi tribuit, & quid ipſe Domino debeat, penſat. Tale iudicium qui non amat, nunquid ſanari poteſt?* Iurabis enim, ait Dominus in veritate, & in iudicio, & iuſtitia. De quibus ſi aliquis ſolutus fuerit, & nihil horum p.171. habuerit, vel amauerit, qui tunc erit? profecto mendax & iniuſtus etiam iudicatus, quia mendax & iniuſtus. Veritas quippe loquitur in Euangelio de Diabolo: *ille,* inquiens, *homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit, quia veritas non eſt in eo.* Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur: quia mendax eſt, ait, & pater eius, id eſt ipſius mendacii. Mendacium ſuum ipſe genuit, a nemine audiuit. Quomodo Deus pater genuit filium veritatem, ſic Diabolus lapſus, genuit quaſi filium mendacium. Ergo veritas eſt Dei, ſed mendacium eſt Diaboli: & quiſquis in veritate non ſteterit, ex ipſo eſt, qui mendacium primus genuit: quoniam omne mendacium ex veritate non eſt, ſicut ſanctus Ioannes ait: *Filioli,* inquit, *nemo vos ſeducat. Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt, ſicut & Deus iuſtus eſt. Qui facit peccatum, ex Diabolo eſt, quoniam ab initio Diabolus peccat. In hoc autem,* inquit, *apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera Diaboli.* Quæ opera? Peccata, Ecce quæ, & cuius opera filius Dei venit diſſoluere: *Nolite,* inquiens, *putare qui veni ſoluere legem aut Prophetas: non veni ſoluere, ſed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cœlum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant. Qui ergo ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum: qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.* Hoc verbum Dei loquitur ipſe, qui eſt verbum Dei, filius Dei: *Ego,* inquiens, *ex me ipſo non ſum locutus, ſed qui miſit me pater, ipſe mihi mandatum dedit, quid dicam & quid loquar, qui non veni legem aut Prophetas ſoluere, ſed adimplere. Qui autem ſoluerit & docuerit ſic* (id eſt, ſecundum quod ſoluit, non ſecundum id quod inuenit, & legit) *minimus vocabitur in regno cœlorum:* & fortaſſe ideo (ſicut ait Auguſtinus) non erit in regno cœlorum, vbi niſi magni eſſe non poſſunt. Dominus enim Ieſus Chriſtus ipſe eſt, quod prædicat verbum Dei: ideoque corpus Chriſti intelligitur etiam Euangelium Dei, doctrina Dei, ſcriptura Dei. Vnde Hieronymus in expoſitione CXLVII. Pſalmi: *Licet corpus,* inquit, *Ieſu Chriſti in myſterio poſſit accipi, ſi quando tamen ſermonem Dei audimus, & caro Chri-*

ſti,

sti, & sanguis eius funditur nostris auribus. Proinde qui scripturam Dei soluit, Iesum soluit: qui scilicet filius Dei, verbum Dei apparuit, vt soluat opera Diaboli: & vt eadem opera Diaboli soluant sacerdotes in verbo Dei, in virtute Dei concessit Christus filius Dei viui, qui dixit beato Petro, & in ipso sanctæ Ecclesiæ, vtpote supra petram fundatæ: *Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cœlis.* Verbum enim Dei est non alligatum, sicut testatur Apostolus Dei, nec solui poterit vllo modo scriptura Dei, opus Dei, verbum Dei. *Nam cœlum*, inquit, *& terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Igitur opera Diaboli sunt peccata hominum, iuxta quod dicitur per Ioannem Apostolum: *Qui facit peccatum, ex Diabolo est:* non carnis originem ducendo ex Diabolo, sed imitationem, vel suggestionem peccandi sumendo ab illo: quoniam ab initio, inquit, Diabolus peccat, de archangelo scilicet versus Diabolum, iuxta quod loquitur Dominus per Ezechielem Prophetam suum: *Tu*, inquiens, *Cherub extentus, & protegens, & posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum, ambulasti perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te.* Omnis autem qui facit iniquitatem, & peccatum facit: sicut idem qui supra, sanctus Ioannes Apostolus ait: *Et scitis*, inquit, *quoniam apparuit filius Dei, vt dissoluat opera Diaboli: omnis autem spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est: & hic est Antichristus, de quo audistis, quoniam venit, & iam in mundo est.* Ergo verbum, anima & caro vnus est Christus in vna persona Dei & hominis. Sed ille soluit Iesum, qui vel diuinitatem eius, vel animam, vel charitatem negat. Soluit & ille Iesum, qui mandata & verba Iesu, vel peruerse viuendo, vel peruersius interpretando corrumpit. Sed & ille soluit Iesum, qui scindit vnitatem Ecclesiæ: vnus enim homo Christus, caput & corpus, nam corpus eius est Ecclesia eius. Igitur ex Deo non sunt, qui Dei opera, vel verba, vel Sacramenta rescindunt, nam filius Dei verbum Dei in hoc apparuit, vt soluat opera Diaboli: & vt ipsius Diaboli opera soluant sacerdotes in verbo Dei, in virtute Dei, concessit Christus
p. 174. filius Dei. Sed Hildebrandt Papa sic scripsit & sic prædicauit: *Quidam*, inquiens, *Romanus pontifex regem Francorum non tam pro suis iniquitatibus, quam pro eo quod tantæ potestati non erat vtilis, a regno deposuit, & Pipinum Caroli magni imperatoris patrem in eius loco substituit: omnes Francigenas a iuramento fidelitatis, quam illi fecerant absoluit.*

Mira quidem videntur nobis quæ astruit: vt scilicet religiosius aliquis Romanus Cap. XV.
pontifex Sacramentum fidei in aliquo absoluere tentauerit: quia fides Dei magis quam alicuius æstimatur, quæ alicui in eius nomine datur atque promittitur, quæ & ad inuocationem sanctorum Dei roboratur, vt ipsi quoque sint testes siue iudices pactæ fidei in nomine Domini. Quando autem a fide aliquis solutus fuerit, & fidem non habuerit, præcipue eam quam iuramento firmauerit, procul dubio mendax est, insuper & periurus, qualis regnum Dei non possidebit: sicut Apostolus ait. Ergo fides si titubauerit, charitas etiam ipsa languescit, sicut Augustinus in libro de Doctrina Christiana scribit: *Dum fides*, inquit, *titubat, diuinarum scripturarum authoritas vacillat.* Opus autem fidei, dilectio est, sicut Apostolus testatur: *Fides*, inquiens, *quæ per dilectionem operatur.* Vnde & sanctus Ioannes Apostolus: *Omnis*, inquit, *spiritus, qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex deo est:* confessionem hoc loco non solum catholicæ fidei, sed & operationis bonæ, quæ fit per charitatem, requirit: alioqui nonnulli hæretici, multi schismatici, sed & multi falsi Christiani confitentur Iesum Christum in carne venisse: sed confessionem suam factis negant, non habendo charitatem. Charitas quippe Dei filium adduxit ad carnem: & ideo negat illum in carne venisse, quisquis non habet charitatem. Igitur opus fidei dilectio est, sed Deus dilectio est, quam dicit Apostolus habitare in cordibus fidelium: fides enim tua de Christo, Christus est in corde tuo. Si fides in nobis, Christus in nobis, quem scilicet Iesum soluit, quisquis fidem absoluit. *Sed audistis*, inquit, *quia dictum est antiquis, Non peierabis, reddes autem Domino iusiurandum tuum: ego autem dico vobis, non iurare omnino.* His atque aliis Dei mandatis credere, hoc est fidem tenere, hoc est

Christum in cordibus credentium habitare, cuius verba non possunt aliter fieri, quam iuxta verbum Dei, quod est filius Dei: proposuit enim ei istud legis mandatum, qui nondum ascendit ad culmen Euangelicum: *Reddes*, inquiens, *Domino iuramentum tuum: vobis autem*, inquit, *dico*, qui non estis sub lege, sed sub Euangelica profectione, *non iurare omnino. Iustitia autem Pharisæorum est, non occidere, non peierare. Sed vere dico vobis*, inquit, *nisi abundauerit iustitia vestra plus quam scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* Quodcunque autem voueris (sicut per Solomonem dicitur) redde: multoque melius est non vouere, quam post votum promissa non reddere. Displicet enim Deo infidelis & stulta ptomissio, & si in vacuum aliquis iurauerit, non iustificabitur, sicut sapientia Dei loquitur in libro Ecclesiastico. Audistis, inquit, quia dictum est antiquis, non peierabis, reddes autem Domino iuramentum tuum, qui nondum ascendisti ad culmen Euangelicum: vbi prohibetur omnino iuramentum. Denique non implentibus ea quæ antiquis in lege iubentur, maledictum etiam proponitur: *Maledictus*, inquit, *qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea: & contestor vobis per cœlum & terram, quod si non custodieritis mandata Domini Dei vestri, peribitis a facie terræ.* Quod si iubentur, qui sub mandato legis sunt quasi sub pædagogo, interposita maledictione Domino iuramentum suum reddere, quod (vt supra dictum est) datur sub Sacramento veritatis, iudicii et iustitiæ: quid fiet de his qui constringuntur sub maiori Sacramento Christianæ religionis? vbi quanto sublimior institutio atque doctrina, tanto grauior exactio atque vindicta, si quis soluerit vel vnum de minimis Domini mandatis, quæ scripta sunt in lege, quæ nec filius Dei venit soluere, sed adimplere: apparens certe opera Diaboli soluere, quæ etiam concessit sacerdotes in verbo Dei, in virtute Dei soluere? Hæc obsecro considerate, & si Angelus etiam de cœlo aliter quam Euangelizatum est a Deo, euangelizauerit vobis, non attendite: quia talis iuxta Apostolicam beati Pauli authoritatem, per quem loquitur Christus, perpetuo maledictus est anathemate.

Ecce enim (vt sæpe dictum est) omne quod irreprehensibile est, catholica Ecclesia defendit, ideoque vel Zachariam, vel Stephanum Romanos pontifices pro merito suæ religionis & virtutum defendit: quorum neuter (vt certo scimus) Francigenas a iuramento fidelitatis suæ, quam alicui promisissent Regi, absoluit: sicut Hildebrandt Papa scripsit & prædicauit, vt tali exemplo deciperentur Principes regni, quasi ipse posset absoluere eos a sacramento fidei, quam iurauerant Regi suo in nomine Domini, intendens eum perinde a regno priuari atque deponi. P. 1, 75.

Cap. XVI. Quod cum per hos XIV. aut eo amplius annos frequenter tentatum sit, ad effectum tamen peruenire non potuit: quoniam (vt Solomon ait) *Non est sapientia, non est fortitudo, non est consilium contra Dominum.* Ergo Hilderichus non re, sed nomine tantum regnabat: quoniam apud Maiores domus tota dispositio regni, & tota potestas regni erat, quod ita fieri diuina dispensatio longe ante ordinauerat. Nam Ludouicus, siue Clodoueus, gloriosi Regis Dagoberti filius, disco operiens corpus beati
Gesta Franc. epit. c. 44. Dionysii martyris, brachium eius fregit, statim stupefactus in amentiam incidit, & non post multum temporis vitam cum regno finiuit: cuius præsumptio, qua in sanctum Dei peccauerat, in posteros quoque redundauit: quoniam (sicut legitur in ge-
c. 44. 45. 46. stis Francorum) exinde diuersis atque pestiferis casibus regnum Francorum concidit: Postquam enim duo filii eius regni successores, Clotarius scilicet, atque Hilderichus in primæua ætate perierunt: vnus communi omnium morte defunctus, alter propter morum insolentiam occisus. Theodoricus tertius frater, multis aduersitatibus & ante regnum & in regno est afflictus, cuius Maior domus, id est, prouisor palatii, immo violator palatii extitit quidam Ebronius apostata, qui inter alia tyrannidis suæ & crudelitatis facinora sanctum Leodegarium episcopum & fratrem eius Gerinum diuersis pœnis & cruciatibus interfecit, multosque alios mactauit & oppressit: quo tandem
c. 48. occiso, Pippinus dux Austrasiæ Maior domus efficitur, qui iuxta nobilitatem pariter & reli-

religionem progenitorum suorum opus atque negotium piissimi rectoris, & religiosissimi principis exequitur. Dominus enim Arnolfus ex filia Regis Clotarii natus, quum esset primum Maior domus, in regno edidit nobiles & virtute præstantes filios palatio, qui postea ex meritorum consideratione factus Metensis Ecclesiæ Episcopus, genuit Deo spiritales filios in sacerdotio: cuius certe filius erat Anchisus, qui de nomine Troiani Anchisæ dicitur, appellatus: cuius item filius erat iste (de quo supra dictum est) Pippinus, pater scilicet senioris Caroli, & auus Regis Pippini, de quo sic inter cætera legitur in gestis Francorum: quod vna cum consilio & consensu omnium Francorum missa relatione ad sedem Apostolicam, & authoritate percepta præcelsus Pippinus electione totius gentis sublimatus sit, in sedem regni cum consecratione Episcoporum, & subiectione Principum. Et longe supra scriptor historiæ ostendens, quando & a quo inchoaret ille principatus, qui dicitur Maior domus: *Tempore*, inquit, *Clotarii patris Dagoberti regnum Francorum regi cœptum est, & administrari ab his, qui prouisores Aulæ regiæ, vel Maiores domus esse videbantur, diuina hoc dispensante prouidentia, vt ad horum progeniem Francorum transferretur regnum: fuitque eo tempore Maior domus in palatio Clotarii Regis Arnolfus, vir (vt postmodum claruit) Deo amabilis, qui post seculi gloriam Christi se seruitio subdens, mirabilis in episcopatu extitit.* Considerate nunc ordinem rerum gestarum, & perspicite, si iuxta scripturam Hildebrandi Papæ aliquis Romanorum Pontificum deposuerit a regno Regem Francorum & Francigenas a iuramento fidelitatis, quam ei fecissent, absoluerit: quod scilicet fidei sacramentum (sicut supra probatum est ex testimonio sacræ scripturæ) nemo vnquam soluere poterit, nisi forte quemlibet inde absolutum facere velit mendacem simul atque periurum, ac ideo condemnatum: quandoquidem ille Hildericus, de quo agitur, nihil omnino regiæ potestatis vel dignitatis habuisse describatur: atque ideo comprobatur, quod non fuerit dominus aliquorum, siue rector, quoniam rex a regendo dicitur. Vt enim quemlibet regem Christianum prætermittamus, ecce quomodo in Nabuchodonosor rege iniusto, & vltra omnem terram pessimo: ecce (inquam) quomodo regiam potestatem in eo zelatus est Dominus Deus, *Gens vero*, inquiens, *& regnum, quod non seruierit Nabuchodonosor Regi Babylonis, & quicunque non curuauerit collum suum sub iugo Regis Babylonis, in gladio, & fame, & siti, & peste visitabo super gentem illam, ait Dominus, donec consumam eos in manu eius.* Ipsi etiam Regi Nabuchodonosor iurauerat Sedechias Rex Iuda, cuius scilicet periurium ita insequuta est vltio diuina: *Viuo ego*, dicit Dominus, *quoniam iuramentum, quod spreuit, & pactum, quod præuaricatus est, ponam in caput eius, & morietur in præuaricatione, qua dispexit me. Qui enim soluit pactum, nunquid effugiet? dicit Dominus.*

Fragm. de Maior. domus apud Pithoeum p. 216. Geneal. Arnolphi p. 219. Pauli VVarnefridi fragm. de episc. Met. eccl.

p. 176.

Cap. XVII.

Certum est, quia verum est, quod Hildebrandt Papa tentauerit soluere scripturam Domini, & mandata Domini, quæ sunt de vnitate Ecclesiæ Christi, quæ sunt etiam de sacramento fidei. Sed firmum fundamentum Dei stat, & dilectio, quæ valida est, sicut mons, in electis Dei, integra perseuerat: quoniam caput & corpus, quod est Christus & Ecclesia, ab inuicem non discordat. Poterit sane aliquis soluere in his, qui foris sunt, charitatem, quæ nunquam certe in electis cadit; de cætero (velit, nolit,) cœlum & terra prius transibunt, quam vel iota vnum, vel vnus apex prætereat de lege Domini, de scriptura Domini. Quæcunque autem scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus, sicut docet Apostolus: Ecce enim postquam prædixerat Dominus gentem, quæ non seruierit Regi Babylonis, se visitaturum esse in gladio, & fame, & peste, per quod scilicet testimonium, sicut & per Apostolum, docet potestatibus obediendum esse: postquam etiam prædixerat, Sedechiam Regem pro iuramento, quod soluerat, moriturum esse in præuaricatione, qua despexerit se: quoniam iuramentum Domini est, in cuius nomine iuratur, vbi iustitia, iudicium & veritas comites esse dicuntur. Post hæc (inquam) dicit Dominus per Hieremiam Prophetam, de Prophetis, immo de falsis Prophetis, hoc est, de falsis doctoribus: *Nolite*, inquit, *audire verba Prophetarum dicentium vobis: nolite seruire Regi Babylonis, quia mendacium ipsi loquuntur vobis:*

quia

quia non misi eos, ait Dominus, & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter, vt eiiciant vos, & pereatis tam vos, quam Prophetæ, qui vaticinantur vobis. Certe omnes quotquot potestati, immo Dei ordinationi resistunt, a regno Dei eiecti peribunt, & periuri regnum Dei non possidebunt. De duabus quippe ciuitatibus pauca diximus supra, iuxta quod scribit sanctus Augustinus in libro XIX. de Ciuitate Dei, de qua dicta sunt gloriosa, vbi inter alia plurima, quæ sunt eiusmodi, loquitur ista: *Quamdiu permistæ sunt ambæ ciuitates, vtimur & nos pace Babylonis, ex qua ita per fidem populus Dei liberatur, vt apud hanc interim peregrinemur. Propter quod & Apostolus admonuit Ecclesiam, vt oraret pro Regibus eius, atque sublimibus, addens & dicens: Vt quietam & tranquillam agamus vitam cum omni pietate & charitate.* Et propterea Hieremias quum populo Dei veteri prænunciaret captiuitatem, & diuinitus imperaret, vt obedienter irent in Babyloniam, Deo suo etiam ista patientia seruientes, monuit & ipse, vt oraretur pro illa, dicens: *Quia in eius pace est pax vestra.* Beatus autem populus, cuius Dominus Deus eius: & miser populus ab isto Deo alienatus, qualis etiam non est dignus, vt vel terrenæ vel cœlestis reipublicæ sit populus. Respublica enim dicitur, quod sit res populi, sicut scribit sanctus Augustinus in ipso XIX. libro de Ciuitate Dei: sed populum esse definit, *cœtum multitudinis iuris consensu, & vtilitatis communione sociatum.* Quid autem dicat iuris consensum, disputando explicat, per hoc ostendens, geri sine iustitia non posse rempublicam. *Vbi ergo,* inquit, *iustitia vera non est, nec ius potest esse. Quod enim iure fit, profecto iuste fit: quod autem fit iniuste, nec iure fieri potest. Non enim iura dicenda sunt, vel putanda quælibet iniqua hominum constituta: quocirca vbi non est vera iustitia, iuris consensu sociatus cœtus hominum non potest esse, & ideo nec populus: & si non populus, nec res populi: sed qualiscunque multitudinis, quæ populi nomine digna non est. Ac per hoc si respublica res est populi, & populus non est, qui consensu iuris sociatus non est: non est autem ius, vbi nulla iustitia est: proculdubio colligitur, vbi iustitia non est, non esse rempublicam. Iustitia porro est ea virtus, quæ sua cuique distribuit.* Et longe supra idem Augustinus in libro II. de Ciuitate Dei, introducens sententiam vel Scipionis, vel Tullii de republica: *sicut in fidibus,* inquit, *ac tibiis, atque cantu ipso ac vocibus concentus est quidam tenendus ex distinctis sonis, quem* p. 177.
immutatum atque discrepantem aures eruditæ ferre non possunt, isque concentus ex dissimillimarum vocum moderatione concors tamen efficitur, & congruus: sic & summis, & infimis, & mediis interiectis ordinibus, vt sonis moderata ratione, ciuitatem consensu dissimilimorum dicunt concinere: & quæ Harmonia a musicis dicitur in cantu, eam esse in ciuitate concordiam, arctissimum atque optimum in omni republica vinculum incolumitatis, eamque sine iustitia nullo pacto esse posse. Populum autem non omnem cœtum multitudinis: sed cœtum iuris consensu & vtilitatis communione sociatum esse determinant, & dicunt, tunc esse rempublicam, id est, rem populi, quum bene ac iuste geritur, siue ab vno Rege, siue a paucis optimatibus, siue ab vniuerso populo. Quum vero iniustus est Rex, quem Tyrannum more Græco appellant, aut iniusti optimates quorum consensum dicunt esse factionem: aut iniustus ipse populus, cui nomen vsitatum non reperiunt, nisi etiam ipsum Tyrannum vocent: non iam dicunt vitiosam, sicut prius fuerat, disputatum: sed sicut ratio ex his illis definitionibus connexa docuisset, omnino nullam esse rempublicam: quoniam non esset res populi, quum Tyrannus eam factione capesseret: Nec ipse populus iam populus esset, si esset iniustus: quoniam non esset multitudo iuris consensu, & vtilitatis communione sociata, sicut populus fuerat definitus. Igitur duæ ciuitates in sacra scriptura commendantur: vna Dei, altera Diaboli. Illa per Hierusalem significatur, metropolin populi Dei: hæc per Babylonem, metropolin gentium populo Dei semper aduersariam: atque ideo, quoniam Hierusalem visio pacis interpretatur, pax per ciues atque domesticos Babylonis confunditur, quoniam Babylon confusio interpretatur. Pacem (inquit Dominus) relinquo vobis, pacem meam do vobis: vnde si quando filii Ecclesiæ coguntur belligerare, non hoc agunt ex doctrina Christi, & traditione Ecclesiæ: sed ex necessitate & contagio quodam Babylonis ciuitatis terrenæ, apud quam tempore mortalitatis suæ peregrinantur filii Hierosolymæ. Hinc iterum Augustinus in supradicto libro de Ciuitate Dei: *Christiana,*

stianæ, inquit, *religionis præcepta, de iustis probisque moribus, si simul audirent atque curarent Reges terræ, & omnes populi principes, & omnes iudices terræ, iuuenes & virgines, senes cum iunioribus, ætas omnis capax, & vterque sexus, & quos Baptista Iohannes alloquitur, exactores ipsi atque milites: tunc & terras vitæ præsentis ornaret sua felicitate respublica, & vitæ æternæ culmen beatissimæ regnatura conscenderet; sed quia iste audit, ille contemnit, pluresque vitiis male blandientibus, quam vtili virtutum asperitati sunt amiciores: tolerare*, inquit, *Christi famuli iubentur, siue sint Reges siue principes, siue iudices, siue milites, siue prouinciales, siue diuites, siue pauperes, siue liberi, siue serui, vtriusque libet sexus, etiam pessimam, si ita necesse est, flagitiosissimamque rempublicam, & in illa Angelorum quadam sanctissima atque augustissima curia, cœlestique republica, vbi Dei voluntas lex est, clarissimum sibi locum etiam ista tolerantia comparare.* Quod ipse præstare dignetur, qui viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

LIBER SECVNDVS.

NOlite plures magistri fieri, fratres mei: scientes, quoniam maius iudicium sumitis, sicut dicit Iacobus Apostolus ex doctrina Domini & saluatoris nostri. *Vos*, inquit, *nolite vocari Rabbi; vnus est enim magister vester.* Vnde Augustinus in libro qui prætitulatur de Magistro, disputans, quærens & inueniens magistrum non esse, qui docet hominem scientiam, nisi Deum; *Magistros*, inquit, *plures tunc fieri existimo, cum diuersa atque inter se aduersa sentiunt, cum verum idipsum dicunt omnes, & verum dicunt, ab vnius veri magistri magisterio non recedunt. Qui enim*, inquit Christus, *maior est vestrum, erit minister vester. Qui enim se exaltauerit, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur.* Sed cum ipse vnus magister Christus, idemque Deus mutet tempora, transferat regna, tenens corda Regum in dextra sua: legimus docuisse Hildebrandum Papam, quod potestatem ipse habuerit super Reges & super regna: & posse id facere, quod per Deum fieri tantum dicit Psalmista: *Hunc humiliat, & hunc exaltat. Nam reddite*, inquit, *quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo.* Quam certe regulam proprio confirmauit exemplo, dicens Petro Apostolo: *Vt non scandalizemus eos*, id est, ne nos Cæsari contradicentes, tumultuandi ei occasionem præbeamus, *vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle; & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me & te: & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde.* Quia etiam docuit Apostolos Ecclesiam, non regnum disponere, vel ordinare: quod nec ipse legitur affectasse, qui fugit in montem solus orare, quum turbæ venissent rapere eum, & regem constituere: quoniam quum in forma Dei esset, formam serui accipiens, venit non ministrari, sed ministrare. Iuxta quod etiam Paulus Apostolus, quum liber esset ex omnibus, omnium se seruum fecit, vt plures lucrifaceret. Vnde & Gregorius Papa, quum esset summus pontifex, & virtutum artifex, in tantum se infra omnes humiliauit, vt primus ipse in epistolis suis *Seruus seruorum Dei* se appellauerit, & hoc humilitatis nomen ad posteros quoque transmiserit. Qui in libro Pastoralis curæ proposuit de bonis subditis, & malis rectoribus, exemplum Saulis & Dauid: qui certe, dum eum posset eundem persecutorem suum occidere, noluit occidere, eo quod esset Christus Domini; insuper & viros suos, ne consurgerent in eum, legitur sermonibus confregisse; & quia vel oram chlamydis suæ ipse præcidisset, pœnituisse: *Si quando*, inquit, *contra rectores vel in minimis lingua labatur, per afflictionem pœnitentiæ cor prematur; & quum præpositi potestati aliquis detraxerit, eius iudicium, a quo sibi prælata est, perhorrescat; Quia quum in præpositos*, ait, *delinquimus, eius ordinationi, qui eos nobis prætulit, obuiamus.* Et vt hoc exemplo probaret, quod scripto edidit, ne in Ethnicorum quidem morte ipse dilectus Deo Gregorius, sese miscere voluit; sed quum efficere potuerit (sicut ipse scribit) quod gens Longobardorum, nec regem, nec duces, nec comites haberet, nihil horum facere voluit, quia Deum timere se dicit.

Cap. I.

p.178.

Cap. II.

At Hildebrand Papa miscuit se plurimorum mortibus Christianorum, succen-
dens vbique incendia bellorum per totum pene Romanum imperium, vt non teneret
Henrichus Rex regnum a Deo sibi collatum, per successiones patrum suorum. Qui
etiam in vsum belli conduxit milites reipublicæ: quum militantes Deo implicare se
non debeant negotiis secularibus, iuxta disciplinam Ecclesiæ, & propter supplementa
stipendiariorum, siue mercedis, pro qua mercede eius militauerant contra Regem, e-
undemque patricium Romanorum; spoliauit Romanam Ecclesiam oblationibus fi-
delium, quibus hactenus solebat alere indigentiam pauperum: qui (sicut ait Lauren-
tius martyr ad Decium) sunt thesauri æterni, qui nunquam minuuntur & crescunt,
qui in singulis asperguntur, & montibus inueniuntur, in quibus scilicet Ecclesiæ the-
sauris vere Christus est, in quibus Christi fides est. Segregauit etiam sibi ab Ecclesia
plerosque Episcopos atque abbates: de re publica autem plerosque duces atque co-
mites, vt iam non sit vnum corpus vel Ecclesiæ vel reipublicæ, & vt non sit multitudi-
nis credentium cor vnum & anima vna, secundum disciplinam Ecclesiæ: sed sint se-
cundum Comicum, quot homines, tot sententiæ. Pro his & huiusmodi meruit talis
Hildebrand dominus apostolicus Gregorius appellari, atque in doctrina & conuersa-
tione catholicus inscribi, & apud ipsum atque Episcopos ipsius esse Ecclesiam Dei, &
iustitiam Dei. Sic enim inter multa alia scriptum tenetur, in epistola contra Clemen-
tem Papam, quam reperimus scripsisse quandam infamem personam: *Igitur*, inquit,
*quoniam (sicut Apostolus dicit) corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad sa-
lutem: & nos credimus, propter quod & loquimur, dominum apostolicum Gregorium in
doctrina & conuersatione catholicum.* Et iterum: *Sed non prætermittendum*, inquit,
*quod Wigbertus se seruum seruorum Dei nominat mentiendo: sanctam vero matrem Ec-
clesiam, id est, filios Dei, qui spiritu Dei aguntur, quorum conuersatio in cœlis est, Satanæ
synagogam appellat.* Ecce enim Episcopi Hildebrandi Papæ quum sint procul dubio
corporum pariter & animarum homicidæ: corporum quidem, quoniam ipsi, vtpote
viri sanguinum, & dolosi, vsi sunt manibus sibi obsequentium ad necem plurimorum:
animarum autem, quoniam occiderunt quotquot separauerunt ab vnitate catholicæ
Ecclesiæ: quoniam filii hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum
gladius acutus, quales merito dicuntur Synagoga Satanæ. Ecce, inquam, quum tales
sint Episcopi Hildebrandi Papæ, scribitur in sua suorumque parte sancta mater Eccle-
sia esse, quum catholica, hoc est, vniuersalis Ecclesia non sit in aliquarum partium schis-
mate: sed in vniuersitate fidelium per spiritum pacis & charitatis ad inuicem concor-
dantium. Describuntur etiam esse filii Dei, quum specialiter in Euangelio dicantur
filii Dei, qui sunt pacifici. Describuntur quoque spiritales esse, quod est agi spiritu
Dei, idemque in cœlis conuersari: cum profecto cœlis, qui enarrant gloriam Dei, di- p.179.
cat in Euangelio Dominus: *Vos*, inquiens, *cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis,
dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.* Sed vt decipiant incautos
ministri Satanæ, qui transfigurat se in Angelum lucis, transfigurantur & ipsi (sicut A-
postolus ait) velut ministri iustitiæ, in quibus ipse, qui dicitur Rex super omnes filios
superbiæ, operatur iam mysterium illius arrogantiæ: *In cœlum*, inquiens, *conscendam,
supra astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte Testamenti, in lateribus Aquilo-
nis, vnde refrigescit charitas multorum: sedebo super altitudinem nubium cœlestium (sci-
licet prædicatorum) & ero*, inquit, *similis altissimo*, vnde inquit quidam nomine tantum
Christianæ professionis inflatus, vere autem carens Christianæ religionis fructibus:
quum oportuerit eum humiliter se agere, arrogantia elatus, assumpsit sibi aliquid au-
thoritatis Apostolicæ: & scribit ad omnes Ecclesias epistolam, in qua docere cona-
tur eos, qui multo rectius, quam ipse, credebant, & cohortatur omnes ad nouas insti-
tutionum sectas accommodare aurem suam: *Huic*, inquit, *nullam epistolæ salutatio-
nem volui præfigere, in qua illius, cui nec Aue dicendum est, scriptis respondebo. Qui ha-
bet aures audiendi, audiat.* Et post aliqua, quibus furem esse atque latronem descri-
bit, qui ascenderit aliunde secundum Euangelica Domini dicta: *Caueto igitur*, inquit,
tu Christiane, ne Wigberto corde vel ore dixeris vnquam Aue. Ecce magnificus ille lau-
dator

dator Hildebrandi Papæ probatur instituisse scholam contentionis, qui noluit esse annunciator salutis, indicans in principio epistolæ suæ salutationem, quæ a salute dicitur, se nolle nobis præscribere, quum præcipiat Paulus Apostolus fratres salutare se inuicem in osculo sancto: quod signum, inquit, salutationis in omni epistola ita scribo. *Vnde rogamus*, inquit, *vos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum, vt non cito moueamini a vestro sensu, neque terreamini neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam, tanquam per nos missam: Omnibus autem, qui inuocant nomen Domini nostri in omni loco ipsorum, & nostro, gratia & pax a Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo.* Hoc signum salutis, quæ ab Apostolo nobis optatur, & a Deo promittitur, ab authore propositæ Epistolæ nobis subtrahitur: gratia scilicet, qua nobis peccata donentur: pax, qua Deo reconcilientur. Vnde & ipse venit absque doctrina Christi, qui præcipit pacem primo auditoribus proponi: quoniam sicut per Esaiam Prophetam dicitur: *Opus iustitiæ est pax, & fructus labiorum Dei pax, & hæreditas Ecclesiæ est pax.* Sed contra Christum & Ecclesiam facit, quisquis contra pacem facit: de quorum numero esse ostenditur, qui (vtpote fur & latro, aliunde intrans ad doctrinæ studium, quam per Christum, qui est ostium, quo ad salutem intratur) negat in ipso limine scripturæ suæ, quod velit suis auditoribus salutationem, quæ iuxta testimonium beati Augustini a salute dicitur, annunciare: qui adhuc contentiosius agere probatur, quando ad confirmandas schismaticorum pariter atque hæreticorum partes testimonia sacræ scripturæ hinc inde contrahendo furatur, vt in insidiis, & quasi per latrocinia quædam incauti decipiantur. *Gregorius*, inquit, *Innocentius, & sequaces eorum omnes fortiter improbant quodlibet sacerdotale officium ab Ecclesia separatorum.*

Ecce quomodo ille minister Diaboli, ecce quomodo insanit, quomodo nos secum in foueam perditionis mittere quærit, qui apud XIII. tantum, aut paulo plures Episcopos Hildebrandi Papæ scribit sancta Dei esse sacerdotia: cæterorum autem, qui sunt per orbem terrarum, sacerdotia ab Ecclesia Dei esse separata cum certe non solum Gregorii atque Innocentii testimonium, sed omnium sanctorum Patrum iudicium concordat cum sententia beati Cypriani Episcopi, qua testatur in libro de vnitate Ecclesiæ, quod alienus sit, prophanus sit, hostis sit, quod Deum patrem habere non poterit, qui non tenet vnitatem Ecclesiæ: quam consequenter etiam describit vnum sacerdotium habere. Nam *vt vnitatem*, inquit, *manifestaret Dominus, vnitatis eius originem ab vno incipientem sua autoritate disposuit: & quia erant vtique & cæteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi & honoris & potestatis, exordium ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia vna monstretur, quam scilicet vnitatem tenere firmiter, & vindicare debemus: maxime nos*, inquit, *Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus, vt episcopatum quoque vnum atque indiuisum probemus.* Sed Hildebrand Papa sic diuisit etiam sacerdotia, quemadmodum Ecclesiam Dei, atque rempublicam imperii: quoniam partes inde segregauit sibi. Inter ipsum namque & inter Regem Henrichum graues ortæ sunt, atque inexorabiles discordiæ, Papa plurimum annitente, vt Rex deponeretur a regia potestate pariter & dignitate: Rege vero contra nitente, vt defenderet se ab hostium suorum circumuentione, qui pro parte eiusdem Papæ certantes quærebant eum opprimere. Exinde diuisa est Ecclesia, & diuisa sunt Ecclesiæ sacerdotia, atque omnia scandalorum orta sunt genera: exinde creuit graue & diuturnum bellum, & non solum ciuile bellum, sed & plusquam ciuile bellum: & factæ sunt absque diuino pariter & humano respectu vastationes Ecclesiarum, & cædes hominum: exinde etiam corruptæ sunt diuinæ pariter & humanæ leges, sine quibus non subsistit vel Dei Ecclesia, vel imperii respublica, & exinde violata est fides & publica & catholica: exinde etiam illa creuit iniustitia, vt pro veritate falsa testimonia, & pro fide catholica abundent periuria, vt postquam leges bello siluere coactæ, impleatur iam ista Domini sententia per Osee Prophetam: *Non est*, inquit, *veritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei in terra: maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit:* Hæc nunc abundare & superabundare,

Cap. III.

p.180.

dare, propter doctrinam Hildebrandi Papæ, qua diuisit corpus vel Ecclesiæ, vel reipublicæ, nunquid hoc est Apostolicum esse? & Gregorium, id est, bene vigilantem esse? & in doctrina & in conuersatione catholicum esse secundum sententiam scriptoris propositæ epistolæ? atque cum tali Hildebrando partes habere, & eiusmodi, qualia supradicta sunt, flagitia nutrire, fouere, vel defendere, nunquid hoc est filios Dei esse, & spiritales atque cœlestes esse iuxta sententiam scriptoris eiusdem epistolæ? Absit hoc, absit, inquam: quoniam attestante Apostolo, *Christus exhibuit sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, nec per duplicitatem rugam:* quia & per iustitiam est munda, & per simplicem intentionem tensa. Vnde & in Cantico canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat & dicit: *Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matris suæ, electa genetricis suæ.* Sed aduersarii nostri, quamuis ipsi exierint a nobis, non nos ab ipsis: tamen sic solent se commendare dictis ac scriptis: *Nos catholici sumus, nos in vnitate Ecclesiæ sumus.* Vnde scriptor illius epistolæ appellat eos, qui sunt in parte sui Gregorii, catholicos: nos autem, qui fidem sanctorum Patrum tenemus, qui bonis omnibus consentientes sumus, qui pacem amamus, & fraternitatem diligimus, qui impendimus honorem, cui debemus honorem: qui iuxta præceptum Petri Apostoli, subiecti sumus omni creaturæ propter Deum, siue Regi tanquam præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis: & non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis, id est, indisciplinatis: qui confitemur iuxta doctrinam Pauli Apostoli, bonum esse & acceptum coram saluatore Deo nostro, qui omnes homines vult saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire, vt primum omnium fiant obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate: nos vero, qui optamus etiam cum Propheta dari capiti nostro aquam, & oculis nostris fontem lachrymarum, vt ploremus die ac nocte interfectos filiæ populi nostri: nos, inquam, præiudicat ille scriptor, dicens nos esse Schismaticos, & hæreticos, & excommunicatos: quia regiæ potestati non resistimus, & quia Clementi Papæ communicamus.

Cap. IV. *Quid inuiolabile,* inquit, *Baptismi sacramentum apud schismaticos, & hæreticos, & excommunicatos valeat, Isidorus in Allegoriarum libro super Genesin declarat. Quod præter arcam,* ait, *omnis caro, quam terra sustentabat, diluuio consumpta est:* significat, quia præter Ecclesiæ societatem aqua baptismi, quam eadem sit vis, non solum non valet ad salutem, sed valet potius ad perniciem. Sciendum autem, quod Wigbertus arguit catholicos asserere illa, quæ fiunt extra Ecclesiam, sacramenta non esse, nec aliud quam damnationem cuiquam conferre, astruens tam extra, quam intra catholicam Ecclesiam hæc omnia rata & vera existere, assumitque in testimonium assertionis suæ Augustini sententiam in quodam tractatu in Euangelium Ioannis contra rebaptizatos editam. *Ita ergo,* inquit Augustinus, *nec foris, sicut nec intus quisquam qui ex parte Diaboli est, potest vel in se, vel in quoquam maculare sacramentum, quod Christi est.* Quam & nos sententiam fideliter amplectentes respondemus, hoc Augustinum de solo, vnde tunc agebatur, baptismi dixisse sacramento. Et in fine ipsius Epistolæ: *Intuendum etiam,* inquit, *quod qui Wigberto vel Heinricho fauent, aut temporalis commodi respectu, vel humanæ gloriæ faciunt hoc intuitu: nos autem, qui iustam partem Gregorii iam a Deo assumpti, sicut iustum est, defendimus, per hoc non homini, sed soli Deo placere contendimus.* p. 181.

Cap. V. Hinc iam apparebit, qui sint schismatici, & hæretici, atque excommunicati, quum iste scribendo testetur, se suosque defendere partem sui Gregorii. Sed tunica Christi per totum texilis, atque cohærens reseruatur nobis integra & inconcissa a carnificibus Pilati: vtpote melioribus, quam qui diuidunt vnitatem Ecclesiæ, quandoquidem ipsi interfectores Christi dicant in Euangelio de integritate illius tunicæ: *Non scindamus illam, sed sortiamur de ea, cuius sit.* Vnitatis enim sacramentum, & concordiæ vinculum illa Christi tunica prætendebat, quæ ab accipiente ac possidente scindi omnino non poterat: sed totam simul, & solidam firmitatem inseparabiliter obtinebat.

nebat. Vnde sanctus Cyprianus Episcopus in libro de Vnitate Ecclesiæ: *Quis ergo*, inquit, *sic sceleratus, quis sic discordiæ furore vesanus, vt aut credat scindi posse: aut audeat scindere vnitatem Dei, vestem Domini, Ecclesiam Christi?* Sed quidam exeuntes a nobis dicunt & scribunt, se defendere partem sui Gregorii, non id quod totum est Christi, quod est catholica Ecclesia Christi. Vnde Isidorus Episcopus in VIII. libro Etymologiarum: *Catholica*, inquit, *hoc est, vniuersalis Ecclesia dicitur: quoniam non secundum conuenticula hæreticorum in aliquibus regionum partibus coarctatur, sed per totum orbem dilatata diffunditur: ideoque fidem non habent catholicam, qui sunt non in toto, quod redemit Christus, & quod regnabit cum Christo, sed in parte aliqua maioris inde consequentes damnationis sententiam:* quotquot confitentur in symbolo, se credere sanctam Ecclesiam catholicam, & per aliquas partium sectas diuisi non tenent vnitatem Ecclesiæ: quæ scilicet vnitas, iuxta quod legitur, multitudinis credentium esse cor vnum & animam vnam, proprie conuenit catholicæ Ecclesiæ. Sed per diem, inquit, sol non vret te, neque luna per noctem. Mystice dictus sol in Deo intelligitur, & in Ecclesia præfigurate dicta luna intelligitur. Sed tanquam a sole vritur, qui in Christo scandalizatur, credens aliquid minus in filio, quam in patre & Spiritu sancto: quoniam pater, & filius, & Spiritus sanctus vnus est Deus, consubstantialis & coæternus. Vritur autem tanquam a luna, qui scandalizatur in Ecclesia, credens eam esse in parte vna, iuxta quod & Dominus per pseudoprophetas & falsos doctores fieri prædixit, qui dicunt: *Ecce hic est Christus, ecce illic:* quum ille totum orbem emerit, qui tantum sanguinis sui pretium dedit. De his duobus timenda sunt scandala: quoniam & duo sunt præcepta, in quibus tota lex pendet & Prophetæ, dilectio scilicet Dei, & dilectio proximi. Pax multa diligentibus legem tuam Domine, & non est illis scandalum. Sed scribit contra nos noster aduersarius: *Nos*, inquiens, *iustam partem Gregorii iam a Deo assumpti, sicut iustum est, defendimus.* Vnde Augustinus scribens in tractatu Psalmi, cap. XII. de talibus: *Eo plus*, inquit, *abundat nequitia, quo sibi videtur abundare iustitia.* Et quia iustitia est in corde ipsorum, sed falsa, ideo ait: *Non perueniunt ad veram, quia repleti sunt falsa:* XIV. aut eo amplius annos prælia & seditiones agitis.

Ecce enim vos (vt ita dicam) particulares Hildebrandi, per hos, & ne adhuc quidem paci vel concordiæ acquiescitis: sed sicut vere ait Iacobus Apostolus, occiditis & zelatis, belligeratis & litigatis. Quod si zelum amarum habetis, & contentiones in cordibus vestris: *Nolite*, inquit, *gloriari, & mendaces esse aduersus veritatem.* Non est ista sapientia desursum descendens a patre luminum: sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia, & omne opus prauum. Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suasibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, iudicans sine simulatione: fructus autem iustitiæ in pace seminatur facientibus pacem. Vnde, inquit, bella & lites in vobis? nonne hinc? scilicet ex zelo amaro & contentionibus, quæ sunt in cordibus vestris? Propterea quidam ex parte Hildebrandi scribens grandem epistolam pro defensione eiusdem sui Gregorii, testatur in exordio loquutionis suæ, nolle auditores suos salutare: ostendens per hoc, fraternitatem se non diligere, quod est vnitatem non amare: qui certe scribens vbique contra sacramenta Christi & Ecclesiæ, terminauit scripturam suam, eo scilicet condendi schismatis errore, quo cœpit: & nesciens, aut contemnens, quod fructus iustitiæ in pace seminatur facientibus pacem, ait: *Nos, sicut iustum est, defendimus iustam partem Gregorii iam a Deo assumpti.* Sic quippe sacra scriptura Genesis de Enoch dicit, quod illum Deus tulerit: quoniam non apparuit. Sed catholica Ecclesia comprobat hoc, & dicit, quod in libro de vnitate Ecclesiæ Cyprianus Episcopus scribit: *Vnitatem*, inquit, *qui non tenet, non tenet patris & filii fidem, vitam non tenet, & salutem.* Proinde quomodo ille Hildebrand catholicus extitit, qui non Ecclesiæ, sed parti præfuit, sicut etiam defensor ipsius scribit: qui etsi Apostolicam sedem sibi vsurpauerit, nunquam tamen Romana Ecclesia illius sponsa fuit, quam pro legitima donatione spiritalis dotis collatis ante beneficiis spoliauit, proscidit ac dilaniauit: iuxta quod in secundo huius libri capitulo dictum est,

Cap. VI.

p. 181.

 & ve-

& vere dictum est. Atque ideo ipsa, quæ vere erat & est Romana Ecclesia, quum sit mater omnium Ecclesiarum, quæ aliquo prauo dogmate nec aliquando fefellit, nec aliqua hæresi vnquam falli potuit: talis, inquam, sancta mater Romana Ecclesia, quum non posset non misereri filiis viscerum suorum, qui per dissensionem Regis Henrichi & Hildebrandi Papæ trahebantur, & vtinam adhuc non traherentur ad interitum: elegit summa necessitate Wigbertum Rauennatis Ecclesiæ Episcopum ad pastoralem curam Romani pontificatus, consentiente pariter & agente Rege Henricho, eodemque patricio Romanæ Ecclesiæ: necessitas autem non habet legem. Vnde Innocentius Papa: *Quod necessitas*, inquit, *pro remedio reperit, cessante necessitate debet vtique cessare, quod vrgebat: qui alius est ordo legitimus, alia vsurpatio, quam ad præsens fieri tempus impellit.* Igitur factum non est hæreticæ prauitatis errore, quod consensit Wigbertus viuenti adhuc Hildebrando subrogari, summa scilicet necessitate: quoniam constat, eum vixisse ad interitum Ecclesiæ pariter & reipublicæ. *Nam si Wigbertus*, inquit, *fur & hæreticus non fuisset, viuenti adhuc Gregorio, nullatenus subrogari consensisset.* Iste magis fur est & hæreticus, qui furtim collectis vndique sanctorum Patrum testimoniis ad confirmandas schismaticorum pariter & hæreticorum partes introiuit ad scribendum, & exiuit aliunde quam per ostium, quod est Christus: docens etiam absque doctrina Christi, & loquens absque veritate, quæ est Christus, qualis certe dicitur Antichristus: *Quoniam, qui mecum*, inquit, *non est, contra me est.* Quod si Clemens Papa vere pius atque pacificus videtur his, qui sunt ex contentione, vel in hoc culpabilis esse, quod antea Episcopus alterius Ecclesiæ, nunc factus est Pontifex Romanæ Ecclesiæ, sciant hoc licitum esse ex Canonum constitutione, præcipue autem ex decretis Antheros Papæ, si non fuerit ambitus causa, sed aut necessitate aut vtilitate: iuxta quod Petrus sanctus & princeps Apostolorum, de Antiochia vtilitatis causa translatus est Romam, vt ibidem potius proficere posset: *Quoniam alia est*, inquit, *causa vtilitatis & necessitatis, & alia auaritiæ & præsumptionis, atque propriæ voluntatis.*

Cap. VII. Vtrum autem sit pastor, an mercenarius, cognosci veraciter non potest, si occasio necessitatis deest. Vnde & inter cætera, quæ sunt eiusmodi, scribit sanctus Gregorius in Homeliis: *Lupus*, inquiens, *superueniens indicat, quo quisque animo super gregis custodiam stabat.* Ecce enim Henrichus Rex non vt dispergeret oues Christi, sed vt congregaret eas in vnum, profectus est Romam: præcipue studens, aut cum Hildebrando redire in gratiam, aut si id fieri non posset, substituere alium Papam, qui amaret pacem, & euangelizaret pacem, quum iam plures annos bellum vndique vastauerit Romanum orbem, sed ille noluit Regem recipere, immo respuit eum alloqui vel videre, nisi offerret sibi regale sceptrum, & reddere in manus suas regiam potestatem, & honorem; & regnum: quale scilicet mysterium iniquitatis dicitur a Domino super Principem Tyri, quoniam eleuatum est cor eius: & dixit, *Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi.* Non est enim potestas nisi a Deo, ideoque vel Petrus princeps Apostolorum non vsurpauit sibi ordinare aliquid de regno: sed; *Subiecti*, inquit, *estote omni creaturæ propter Deum, siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, ad laudem vero bonorum.* Ergo Rex quum obstinatum Papæ animum non posset inclinare ad studium pacis, alia pactionis conditione, nisi cederet regno; quod Deo ordinante obuenerat sibi auita pariter & paterna successione, tunc demum vsus est belli necessitate: quum etiam idem Hildebrand introitum Romanæ ciuitatis sibi obstruxisset, & Romanos ad repugnandum animasset: qui deinde conuersi ad studium pacis, vel quod bello vndique vrgerentur, vel quod contra Patricium suum repugnare impium fore arbitrarentur, legationem miserunt, rogantes ea, quæ pacis sunt, persistente Hildebrando Papa in obstinatæ mentis intentione, qua Regem Henrichum iudicauerat dignum esse odio omnium: vtpote excommunicatum a se; ideoque indignum eum esse aliquorum, qui rite colerent Deum, visu, alloquutione. Vnde quum vellet potius oues Christi dispergi vel occidi, quam cum Rege pacificari, cui certe dictum est a Domino cum Petro Apostolo: *Si diligis me, pasce oues meas*, id est: Fac pro fratribus; quod pro te feci; qui omnes sanguine meo redemi; ergo

ergo quum misereretur Christus ouibus suis, quibus noluit Hildebrand misereri relictis eis, fugit in Traianum: quæ scilicet munitio hactenus inexpugnabilis dicta est, vulgo domus Theodorici. Tum quidem Romana Ecclesia elegit Wigbertum successorem illi fugitiuo, quum certe principes non sint timori boni operis, sed mali, sicut dicitur a Paulo Apostolo. Tum etiam Rex ordinatus est Imperator ab eodem Papa Clemente; ex qua amborum ordinatione præcipue insignis est annus; qui tunc erat ab incarnatione Domini MLXXXIV. Sed post aliquantum temporis fugiens quoque Hildebrand ex illa; qua se occultauerat, munitione, Salernum petiit, ibique vitam finiuit. Igitur vtrum sit pastor, an mercenarius, cognosci veraciter non potest, si occasio necessitatis deest. Vnde sanctus Leo Papa scribens per Rusticum Narbonensem Episcopum cæteris pastoribus Ecclesiæ Christi; ostendens scriptis pariter & exemplis, non debere sacerdotes Dei vllis tribulationibus, vel scandalis infirmari, quo discedant a cura pastorali. Nam ipse dignus plane vicarius Petri Apostoli; & verus imitator essentialiter boni pastoris non timuit occurrere vel Genserico Regi Vandalorum, vel Attilæ Regi Hunnorum, infestissimis scilicet hostibus Ecclesiæ, simul & reipublicæ, ac proinde scribit idem Leo inter cætera pastoribus Ecclesiæ: *Dicente vero,* inquit, *Domino, Beatus qui perseuerauerit vsque in finem: vnde erat beata perseuerantia, nisi de virtute patientiæ? Nam secundum Apostolicam prædicationem: Omnes qui voluerint in Christo pie viuere, persequutionem patientur, quæ non in eo tantum computanda est, quod contra Christianam pietatem aut ferro aut ignibus agitur, aut quibuscunque suppliciis, quam persequutorum sæuitiam suppleant: sed & dissimilitudinem morum & contumacia inobedientium & malignarum telis linguarum, quum huiusmodi conflictationibus omnia semper membra Ecclesiæ pulsentur; & nulla piorum portio a conflictatione sit libera. Permanendum est ergo in opere credito & in labore suscepto: constanter tenenda est iustitia, & benigne præstanda clementia. Odio habeantur peccata, non homines: corripiantur tumidi, tolerentur infirmi: & quod in peccantibus seuerius castigari necesse est; non sæuientis plectatur animo, sed medentis; ac si vehementior tribulatio incubuerit; non ita expauescamus, quasi illi aduersitati propriis viribus resistendo; quum & consilium nostrum & fortitudo sit Christus, ac sine quo nihil possumus, per ipsum cuncta possimus: qui confirmans prædicatores Euangelii; & sacramentorum ministros: Ecce ego,* inquit, *vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* Et iterum: inquit, *loquutus sum vobis, vt in me pacem habeatis, in hoc autem mundo tribulationem habebitis: sed confidite, quia ego vici mundum. Quæ pollicitationes, quia sine* p.184. *dubio manifestæ sunt, nullis debemus scandalis infirmari, ne electione Dei videamur ingrati, cuius tam potentia sunt adiutoria, quam vera sunt promissa.*

Gregorius in ep. ad Episcopos Galliæ & Germaniæ. c. 4. dist. 45, Langius, Chron. Citic. p. 876.

Hæc & eiusmodi dicta pariter, & facta beati Leonis Papæ, si quis diligenter attendit, conferens etiam in corde suo, quæ Dominus Iesus in Euangelio fecerit & docuerit, perspiciet plane Ecclesiam Dei nunc quoque tentari multiplicibus hæresium erroribus, quoniam oportet hæreses esse, vt & probati manifesti fiant in vobis, dicit Paulus Apostolus. Ergo Hildebrand dictus Papa Romanæ Ecclesiæ discessit, immo fugit ab Ecclesia, ea præcipue causa, vt non videret vel alloqueretur regem Henrichum, blasphemantes in eo non solum hominem, creaturam Dei, sed etiam ordinationem Dei: quoniam omissa singuli, siue per contentionem retenta sua pastorali cura refugerunt videre in memorato Rege hominem creaturam Dei, & noluerunt subiecti esse eidem Regi quasi præcellenti, iuxta mandatum atque doctrinam Petri Apostoli, resistentes Dei ordinationi: quoniam restiterunt ei, quæ a Deo est potestati. Inde diuinis humanisque legibus posthabitis, cœpit apud eiusmodi Episcopos esse palatium atque curia, & a facie eorum egressa est tam crudelis sententia, vt dicant malum bonum, & bonum malum: prædicantes beatos esse, qui pro parte Hildebrandi faciant prælia, seditiones, & homicidia: *Popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt,* dicit Dominus. Beati enim pacifici, quoniam vocabuntur filii Dei, reddentes nunc interim ea, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, donec veniat perfecta beatitudo, quando pacem meam, inquit, do vobis, quam modo hic relinquo vobis. Ecce iuxta Euangelium

Cap. IIX.

vel

vel Matthæi vel Lucæ, quorum vnus regiam generationem, alter sacerdotalem Christi progeniem describit pro magni mysterii ratione: iuxta horum, inquam, Euangelium credimus Adam primum, & Adam nouissimum esse eiusdem naturæ: ideoque postquam Dominus & saluator noster terram nostræ carnis assumpsit, ne angelica quidem celsitudo deinde infirmitatem nostram despexit: quoniam quum vel Loth vel Iosue adorantes prius Angelos non prohiberentur adorare, Angelus Ioannem in Apocalypsi se adorare volentem compescuit, dicens: *Vide ne feceris, conseruus tuus sum, & fratrum tuorum.* Proinde considerandum est, vtrum, peruersiores sint isti, qui despiciunt in Rege hominem creaturam Dei, ex talibus scilicet factis negantes eam bonam esse: an illi, qui dicunt naturam Diaboli malam esse, quod affirmant Priscillianistæ hæretici, de quorum fœtidissima hæresi sic scribit Leo Papa vere dignus successor Petri Apostoli: *Nihil est,* inquit, *sordium in quorumcunque sensibus impiorum, quod non in hoc dogma confluxerit: quoniam de omni terrenarum opinionum luto multiplicem fæculentiam miscuerunt, vt soli totum biberent, quicquid alii ex parte gustassent, qui dicunt inter cætera, quod Diabolus nunquam fuerit bonus, & quod non sit officium Dei natura eius.* Sed Hildebrandt & Episcopi eius factis quidem negant creaturam Dei hominem bonam esse, quem scilicet hominem in tantum despiciunt in Rege, vt episcopatus suos relinquentes, & curam animarum sibi creditarum negligentes fugiant eum videre: quum vera fides, quæ est catholica, omnium creaturarum, siue spiritualium, siue corporalium, bonam confiteatur substantiam, & mali nullam esse naturam: ex vitio quippe voluntatis prauæ vitiatum est bonum, siue in Angelo, siue in homine. Hinc supradictus Leo Papa: *Odio,* inquit, *habeantur peccata, non homines: & quod in peccantibus seuerius castigari necesse est, non sæuientis animo, sed medentis. Vbi enim beneuolentia, ibi amicitia.* Sed cum diabolo amicitia non est habenda, cui semel renunciando bellum indiximus: cui si nunquam consensissemus, nunquam in istas miserias incidissemus. Cum omnibus autem hominibus iubemur, quantum in nobis est, pacem habere: cuius pietatis studium præcipimur vsque ad inimicos etiam diligendos transfundere. Inter hæc enim, quæ bona describuntur, præcipue est bona creatura Dei homo: quoniam ad imaginem & similitudinem Dei factus est homo: qui etsi male vsus sit libero arbitrio, declinans a bono ad malum, non perdidit tamen mentis intellectum, vbi ad similitudinem Dei factus est homo. p. 185.
Dicitur autem homo totius collectio multitudinis, quæ est sub specie hominis: qui scilicet homo diligendus est, non errores ipsius, non peccata ipsius. Nam dicens in Euangelio Dominus: *Diligite inimicos vestros, orate pro eis, qui vos persequuntur, benefacite eis, qui vos oderunt:* hortatur nos ad similitudinem Dei. Ideoque adiunxit: *Sitis,* inquiens; *filii patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* Vnde Augustinus in tractatu Psalmi LXX. *Qui ergo,* inquit, *bene vult inimico suo, Deo similis est: nec ista superbia, sed obedientia est, quoniam ad imaginem Dei facti sumus. Faciamus,* inquit, *hominem ad imaginem & similitudinem nostram.*

Cap. IX. Hanc vtique imaginem Hildebrand & Episcopi eius in Rege Henricho & oderunt & persecuti sunt, & potestatem quæ a Deo est, qua & ipse adhuc regnat atque imperat, & oderunt, & persecuti sunt: ideoque assumtis sibi quibusdam scissuris regni constiterunt contra ordinationem Dei alium Regem, Rudolfum scilicet Ducem Sueuorum, sub quo præliarentur bellum suum: quo quærebant omnibus modis mortificare Regem Henrichum, cupientes corpore & anima perire eum. Igitur anno ab incarnatione Domini MLXXVII. conuenerunt mense Martio Episcopi & Principes, qui erant ex parte Hildebrandi Papæ, & elegerunt Regem contra Regem, circa tertiam
Bruno p. 212. scilicet hebdomadam Quadragesimæ: quibus scilicet sacrosanctis diebus iubetur Christiana religio aliorum temporum negligentias diluere: & sicut rerum, ita quoque offerre Deo decimas dierum: quando etiam præcipit Dominus per prædicatores suos iusonare non signum belli, sed tubam prædicationis ad conuocandum in Ecclesia populum propter pœnitentiæ studium. *Canite,* inquit, *tuba in Sion, sanctificate*

inquit, *tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, sanctificate Ecclesiam, coadunate senes, congregate paruulos, & sugentes vbera.* Et iterum: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum, dicit Dominus Deus.* Legitur quoque in libro Romani ordinis, quia ordo scrutiniorum quarta feria, tertiæ in quadragesima hebdomadæ propter nouæ scilicet regenerationis candidatum initiatur, & in sabbato sanctæ Paschæ finitur, vt secundum formam VII. donorum Spiritus sancti, VII. scrutinia, & totidem oblationes, quas patrini vel matrinæ pro electis iubentur offerre, compleantur. Sed contra aliud nunc instituitur iter, quam ad baptismum: quoniam scrutinium intelligitur iter ad baptismum. Nam circa hanc tertiam quadragesimæ hebdomadam canitur per supradictos Episcopos quasi bellicum quoddam signum, vt congregent populum constituere sibi Regem nouum. Qui certe Rudolfus cum media quadragesima, die scilicet Dominica, per Sigifridum Moguntinæ Ecclesiæ archiepiscopum ordinaretur, sanguine multorum hominum initiatur: quoniam Moguntiæ plebis multitudo conclamans atque concurrens ad eiusmodi seditionis portentum repellitur, fugatur atque occiditur: & Ecclesia, in qua facta est hæc ordinatio, sanguine etiam violatur. Proinde vos, qui tremitis ad iudicium Domini attendite obsecro iudiciũ Domini. Postquam vero ille Rudolfus Rex quarto ordinationis suæ anno in prælio occisus est, proximo dehinc anno vterque locus, qui erat particeps & electionis & ordinationis eius, ex Dei iudicio per ignem consumptus est. Nam opus illud speciosum Henrichi Regis secundi, & Imperatoris primi, scilicet Babenberg, in cuius episcopio ille electus est, ignis consumpsit in sabbato sancto paschæ, caput autem Galliæ atque Germaniæ Moguntiam similiter ignis consumpsit infra Pentecosten eodem anno, qui tunc erat MLXXXI. incarnationis Dominicæ. *Vbi nunc est Israel Rex tuus? dicit Dominus, & vbi sunt iudices tui? quæ dixisti, Da mihi Regem & Principes. Ipsi quippe regnauerunt, & non ex me: Principes extiterunt, & non cognoui, dicit Dominus exercituum.*

Lamb. Schafn. M. Scotus. Conr. Vrsp. 1077, Serarius rer. Mogunt. 5. p. 786.

Brusch Episc. Bamb. n. 6.

C. X.

Peracta vero, sicut dictum est, Rudolfi Regis electione pariter & ordinatione per Episcopos, de qualibet dicit per Prophetam Dominus: *Manus vestræ pollutæ sunt sanguine, & digiti vestri inquinati.* Peracta (inquam) electione simul & sanguinea illius ordinatione; quibus interfuerant legati quoque Hildebrandi Papæ, non multo post reuersus est Henrichus Rex de partibus Italiæ, quo perrexerat ad satisfa- p. 185.
p. 186 ctionem, vel ad supplicandum eidem Romano pontifici pro pace vel Ecclesiæ vel reipublicæ. In cuius aduentu in Germaniam dispersi sunt inimici eius & fugerunt à facie eius: abieruntque quidam de Episcopis in Saxoniam cum Rege suo Rudolfo, quidam autem ad montana, & ciuitates munitas, dicente Apostolo: *Quia principes non sunt timori boni operis, sed mali.* Recolite nunc Montanorum sectam, immodicam fidei & patientiæ obseruantiam: quia quum tempore persecutionis fugissent quidam in montana, & latuissent in montibus, diuisi per hoc de corpore Ecclesiæ, dicti sunt Montani hæretici, sicut in VIII. libro Etymologiarum scribit Isidorus Episcopus. Sed Hildebrand p. 181.
& suæ partis Episcopi, quibus a Rege Henricho sæpe pax oblata est, & minime recepta, diuiserunt se sponte sua ab vnitate catholicæ Ecclesiæ: fugientesque in munitiones atque montana, reliquerunt Ecclesias suas absque speculatore, & oues absque pastore: eligentes potius fugere ad montem magnum, quem promittit Dominus per Prophetam Zachariam, coram Zorobabel duce Iuda in planum deduci, quam ascendere ad montem Domini, de quo factum est ad Esaiam verbum Domini: *Et erit,* inquiens, *in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium,* quales suscipiunt montes pacem populi, & colles iustitiam. Vbi enim pax, ibi & iustitia: quoniam iustitia & pax osculatæ sunt se, sicut dicit Psalmista. Vnde ipse, qui est pax nostra, Christus dicit post salutarem doctrinam institutionis Euangelicæ, cui iustum est obedire: *Hæc loquutus sum vobis, vt in me pacem habeatis.* Propter quod enim (sicut attestatur Augustinus) totum agitur, quod Christiani sumus, scilicet vt in Christo pacem habeamus, & simus in vnitate corporis eius. Hæc enim pax non habet

finem temporis, & ipsa erit omnis piæ nostræ intentionis actionisque finis: propter hanc sacramentis eius imbuimur, propter hanc mirabilibus eius operibus & sermonibus erudimur, propter hanc Spiritus eius pignus accepimus, propter hanc in eum credimus & speramus, & eius amore, quantum donat, accendimur. Hac pace in pressuris omnibus consolamur, hac pressuris omnibus liberamur, propter hanc omnem tribulationem fortiter sustinemus, vt in hac feliciter sine vlla tribulatione regnemus. Patria enim nostra pax est, & hæreditas nostra pax est, *Per hanc*, inquit idem Augustinus Episcopus, *vos salutamus, hanc vobis annunciamus.* Sed oderunt Hierusalem, qui oderunt pacem, qui conscindunt vnitatem, quibus falso pacem pronunciantibus populo respondetur, quum dixerint, *Pax vobiscum, & cum spiritu tuo.* Falsum enim, inquit, dicunt, & falsum audiunt, quibus dicunt, *Pax vobiscum*, quos separant à pace orbis terrarum, & quibus dicuntur: *Et cum spiritu tuo:* si in spiritu eorum esset pax, nonne vnitatem diligerent, & dissensionem derelinquerent? Neque vero pax esse potest vera, vbi non est vera concordia: quia disiuncta sunt corda. Quomodo enim, inquit, consors dicitur, qui sortem iungit: ita ille concors dicendus est, qui corda iungit.

C. XI. Sed iam facta diuisione Imperii simul & Sacerdotii surrexit Rex aduersus Regem, gens aduersus gentem, Episcopus contra Episcopum, populus contra populum. Exinde vero quantæ cædes factæ sint hominum, quantæ destructiones Ecclesiarum, quanta etiam rerum confusio exinde facta sit in omni Ecclesia, indigere videtur tragœdia magis, quam historia. Magno se iudice quisque tuetur, dum vterque Rex iuste arma se induisse arbitratur: Henrichus scilicet, quod natus & nutritus in regno successisset progenitoribus suis in regnum ex Dei ordinatione, ac proinde accepisset iuxta doctrinam Apostoli vindicem gladium in impios atque iustos vel Ecclesiæ vel reipublicæ: Rudolfus autem, quod obediens esse deberet Pontifici sedis Apostolicæ, qui per Episcopos partis suæ prædicasset, eum non teneri obnoxium periurii vel perfidiæ, si contra eum arma tulisset: qui, vtpote excommunicatus, Rex iam esse non posset: quum hoc sit, inquiunt, fidei atque fidelium in Ecclesia, occidere scilicet ac persequi eos, quicunque communicantes vel fauentes excommunicato Regi Henricho, noluerint declinare post partium suarum studia. Noua & inaudita est prædicatio eiusmodi, quum Ecclesia non habeat sibi concessum gladium, nisi spiritus, quod est verbum Dei. Iustitia quippe Pharisæorum est, non occidere, non peierare: *sed vere dico vobis*, ait in Euangelio Dominus, *quia nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* *Cum enim dictum sit his qui sunt sub lege, Domino iuramenta sua reddere: ego autem*, inquit, *vobis dico, qui estis sub Euangelicæ perfectione, non iurare omnino; & non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram.* Ergo cum grauius sit gladio cogere ad supradictarum partium conspirationem, quam verberibus exigere fidem, ecce sanctus Gregorius scribit de eiusmodi ad Ioannem Constantinopolitanum Episcopum: *Noua*, inquiens, *atque inaudita est ista prædicatio, quæ verberibus exigit fidem. Pastores etenim*, ait, *facti sumus, & non persecutores.* Huius autem persecutionis rabiem, quæ iam non verberibus agitur, sed gladiis simul atque rapinis & destructionibus Ecclesiarum siue ciuitatum, & incendiis villarum multo tempore authoribus Episcopis exercetur: huius (inquam) persecutionis rabiem comprobat scriptor illius Epistolæ, qua suscepit partem sui Gregorii defendere: & intendit eam sanctorum patrum scriptis hinc inde fraudulenter collectis affirmare, vt gladius linguæ acerbius affligat ecclesiam, quam gladius occisionis hactenus afflixerit eam: quoniam iuxta sententiam quoque Augustini, grauius illi cor feriunt, qui gladio linguæ feriunt: & acerbius, inquit, sanguinem fundunt, qui Christum, quantum in ipsis est, in homine occidunt. Scribit enim post multa, & inter multa, quibus calumniatur vel Henrichus imperator, vel Clemens Papa: *Verum qui hactenus*, inquit, *tacebat, huic responsurus calumniæ Papa Damasus procedat: Qui potest obuiare & perturbare peruersos, & non facit, nihil est aliud quam fauere eorum impietati: nec enim caret scrupulo societatis* p. 187.

occul-

occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. *Leo Papa: Negligere, cum possis detur-*
bare peruersos, nihil aliud est, quam illis fauere ergo enim cui non resistitur, approbatur,
& veritas, quæ minime defensatur, opprimitur. *Gregorius in suis Moralibus.* *Plerum-*
que quieti atque inconcussi relinquimur, si obuiare prauis pro iustitia non curamus: sed cum
ad æternæ vitæ desiderium animus exarserit: si iam lumen intrinsecus respicit, si in se flam-
mam ignis sancti feruoris accendit, inquantum locus admittit, inquantum causa exigit,
debemus pro defensione iustitiæ nosmet ipsos obiicere, & peruersis ad iniusta erumpenti-
bus, etiam cum ab eis non quærimur, obuiare. *Nam cum iustitiam, quam nos amamus,*
in aliis feriunt, nos nihilominus sua percussione confodiunt, etiamsi venerari videan-
tur.

Hæc sanctorum Patrum documenta, quæ conuertit ille peruersus ad confirman- *Cap. XII.*
da bellorum studia, nos teneamus pro defensione pacis & veræ iustitiæ: quoniam iu-
stitia & pax osculatæ sunt se: neque alia sentiamus de supradictis cæterisque sanctis Pa-
tribus, nisi quæcunque sunt vera, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque a-
mabilia, quæ & didicistis & audiuistis. Sed videte obsecro, & attendite ea qua opor-
tet diligentia, quare intulerit ille suprascripta sanctorum patrum testimonia: scilicet,
quoniam Clemens Papa super his malis quæ fiunt in Ecclesia, dolet & tristatur, quæ
nos patimur: quoniam si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: &
si gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Ergo cum sit facta di-
uisio in Ecclesia illis exeuntibus a nobis, non nobis ab illis, inscribimur tamen, & bla-
sphemamur schismatici esse, qui sumus in toto, non in aliquorum parte: & prædi-
cantur illi, ac beneficiantur catholici esse: quorum vnus audacior cæteris audet etiam
scriptis partem sui Gregorii defendere, & sic inter cætera respondet ad dicta Clemen-
tis Papæ. Asseritetiam, inquit, prædictus calumniator ex occasione prædicationis ca-
tholicorum: *non enim possumus aliquid aduersus veritatem, sed non pro veritate,* cum
Apostolo dicentium, tam in Italico, quam Theutonico regno fieri rapinas, incendia,
destructiones Ecclesiarum, gemitus & suspiria orphanorum & viduarum. Huic quid-
dam simile conclamabant & Iudæi in Redemptoris nostri occisione: *Commouit popu-*
lum, docens per vniuersam Iudæam, & incipiens à Galilæa vsque huc.

Nostis vero qui Euangelium legistis, quæ Dominus Iesus fecerit, & docuerit, *Cap. XIII.*
quomodo sanitates corporum, & curationes animarum operatus sit: ideoque scribæ
& Pharisæi de falsa iustitia præsumentes, beneficiis eius, & virtutibus inuidebant: &
p.288. quæ negare nequiuerant, sinistra interpretatione peruertere laborabant: & propter
multa eius bona opera vsque ad mortem persecuti sunt eum, acclamantes eum com-
mouisse populum: quoniam populus in his quæ gloriose fiebant, admirabatur, & glo-
rificabat Deum. Pharisæi quippe interprætantur diuisi, quales dicit Apostolus habe-
re zelum Dei, sed non secundum scientiam: *Quoniam ignorantes,* inquit, *Dei iusti-*
tiam, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Quod si zelum ama-
rum habetis, & contentiones in cordibus vestris, nolite gloriari, & mendaces esse ad-
uersus veritatem. Ecce enim aduersarii Redemptoris nostri calumniabantur, eum
esse seductorem: iuxta quod & nostri temporis scribæ & Pharisæi appellant Clemen-
tem Papam calumniatorem: quia quærit salutem omnium, dolens fieri in Italico pa-
riter & Theutonico regno ex prædicatione aduersantium episcoporum rapinas & in-
cendia, atque destructiones Ecclesiarum, gemitus & suspiria orphanorum & vidua-
rum. Ex hoc enim, inquit Apostolus Io. cognoscimus spiritum veritatis & spiritum
erroris: quia qui audit nos, spiritum habet veritatis: & qui nos non audit, spiritum ha-
bet erroris. Videamus quid moniturus est, in quo audire illum debeamus. *Dilectis-*
simi, inquit, *diligamus inuicem.* Hoc docet præcipue, & hoc ipsum monet assidue,
quia dilectio ex Deo est. Et ideo qui nouit Deum, inquit, audit nos: qui autem non
est ex Deo, non audit nos. Sed vere commouerunt populum, qui recedentes ab vni-
tate dilectionis, qua iubemur nos inuicem diligere, diuiserunt vel Ecclesiæ vel Reipu-
blicæ populum, vt sit populus contra populum. Nam isti, iuxta Dominicum pariter
& Apostolicum præceptum, subiecti sunt legitimo regi Henricho, vtpote Dei mini-
stro,

ſtro, quem dicit Apoſtolus non ſine cauſa portare gladium, ſcilicet ad vindictam impiorum: illi autem contra Dei ordinationem conſtituerunt ſuper ſe in Regem aduerſarium, qui ſub Rege Henricho erat dux Sueuorum, quod certe factum eſt in defenſionem malefactorum: quoniam leges ſilere ſolent per tempus bellorum. Ergo Petrus nondum intelligens quæ Dei ſunt, portat gladium, qui vltor Dominicæ iræ poſitus eſt in eum qui male operatur. *Sed conuerte eum*, inquit, *in locum ſuum: quoniam ſi rogauero patrem meum, exhibebit mihi modo in auxilium plusquam XII. millia Angelorum. Omnis enim*, ait, *qui gladium acceperit, gladio peribit:* vel illo gladio, quem dicit Dominus vibratum eſſe in cœlo, quanto magis in terra: vel gladio ſpiritus, qui in Dei ſcribitur armatura, quem etiam habet Eccleſia Dei, vnde & debellantur eius inimici: eodemque gladio ſpiritus præcipiuntur filii Eccleſiæ per ſupraſcriptos patres, Damaſum ſcilicet, atque Leonem, & Gregorium, totius erroris falſitatem abſcindere, & peruerſos perturbare: quod, inquiunt, qui negligit facere, conuincitur impietati eorum fauere. Atteſtante enim eodem patre Gregorio, *Eccleſia ab aduerſariis ſuis perſecutionem patitur duobus modis: ſcilicet aut verbis, aut gladiis. Sed cum verbis*, inquit, *perſecutionem ſuſtinet, exercetur eius ſapientia: cum vero gladiis, exercetur eius patientia.* Ecce impugnamur non ſolum periculis bellorum, vel pugnis verborum, ſed etiam ſcriptis aduerſariorum: & quod grauiſſimum nobis eſt, introducuntur contra nos teſtimonia ſanctarum ſcripturarum, vt ea quibus coronauit Dominus Eccleſiam ſuam per ſanctos Patres quaſi ſcuto quodam protectionis, nunc ex parte ſint hoſtium quaſi pro quibusdam telis: quibus tanto grauius vulneratur Eccleſia, quanto perniciosius ſolent familiares inimici in corde & corde loqui per labia doloſa. Vnde iam imminere videtur illa magna tribulatio, qualem dicit in Euangelio Dominus non fuiſſe ab initio mundi vsque modo. *Tunc ſi quis*, inquit, *vobis dixerit, Ecce hic eſt Chriſtus, aut illic, nolite credere. Surgent pſeudo-chriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi. Ecce*, inquit, *prædixi vobis: ſed væ homini*, ait, *per quem ſcandalum venit*, Grauiter quidem ſcandalizamur, quod ſanctis quoque patribus, qui apud nos viuere debent in ſuis conſtitutionibus, hæc calumnia imponitur: vt per eorum doctrinam, qua loquitur nobis Chriſtus, qui eſt pax noſtra, confirmentur nunc partium ſiue bellorum ſtudia. Vnde noſter aduerſarius, apud quem non eſt veritas, nec pax, neque iuſtitia, ſcribit poſt multiplicem teſtimoniorum congeriem: quibus contendit nihil valere apud nos Chriſti Eccleſiæ Sacramenta, & quod ſuſpenſi ſimus ab Eccleſiaſtica communione ſecundum Canonum præcepta: *Sufficiant*, inquit, *hæc pauca charitati veſtræ, qui catholici* p.189.
vultis eſſe, quatenus has ſanctorum patrum ſententias in promptu habeatis, quibus & vos defendere, & veritatem impugnantes refellere valeatis. Et poſt hæc, in fine ipſius Epiſtolæ ex propriis verbis condemnans ſe, ſuoſque, oſtendit nihil ipſis cum catholica hac vniuerſali Eccleſia commune eſſe: & ideo catholicos non eſſe, cum ſuſcepiſſent partem ſui Gregorii defendere. *Nos*, inquit, *qui iuſtam partem Gregorii iam a Deo aſſumpti defendimus, per hoc non homini, ſed ſoli Deo placere contendimus. Fructus vero iuſtitiæ in pace ſeminatur facientibus pacem, ſicut Iacobus Apoſtolus teſtatur: ſed dum hæretici Deum defendere nituntur, offendunt: quanto magis, qui partem alicuius hominis defendunt? Intuendum etiam*, inquit, *quod homines qui Wigberto vel Henricho fauent, aut temporalis commodi reſpectu, vel humanæ gloriæ faciunt hoc intuitu.*

Cap. XIV. Erubeſcimus ſane, quod facti ſumus opprobrium nimis inimicis noſtris: quod & dici non debet ſine lachrymis: quia ipſi feruentiores ſunt ad defendendam pariter & augendam partem ſui Gregorii, quam noſtri ad probandam & confirmandam vnitatem catholicæ Eccleſiæ Chriſti. Nam iuxta quod dicitur in Euangelio, moris eſſe ſcribarum, & Phariſæorum & hypocritarum, quod circumeunt mare & aridam, vt non tantum faciant vnum proſelytum, ſed vt totus mundus vadat poſt eos, non poſt Chriſtum: vnde & Phariſæi, qui dicuntur diuiſi, inuidebant Chriſto: ſicut legitur in Euangelio, quod turba quæ præcedebat & quæ ſequebatur euntem Hieroſolymam, ad viſionem ſcilicet pacis, laudes acclamauerit ei, *Oſanna, benedictus qui venit in nomine*

mine Domini: & dicebant: *Videtis quia nihil profecimus, ecce mundus totus post eum abiit.* Et ille: *Cum exaltatus,* inquit, *fuero, omnia traham ad me.* Et gratias agens Deo patri, quod mitibus atque mansuetis reuelauerit Sacramenta aduentus sui, quæ nescierunt scribæ & Pharisæi: *Confiteor,* inquit, *tibi pater, Domine cœli & terræ, qui abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic fuit placitum ante te. Omnia mihi tradita sunt a patre meo.* Ecce cum exaltatus fuerit Christus, d citur ad se omnia trahere, & sibi omnia a patre suo tradita esse. Sed ille qui non est in hac vniuersitate, hoc est in catholica Ecclesia, scribit talia: *Nos,* inquit, *qui iustam partem Gregorii iam a Deo assumpti sicut iustum est, defendimus: per hoc non homini, sed soli Deo placere contendimus.* Ergo, sicut dictum est ex authoritate sanctorum Patrum, hæretici dum defendere Deum nituntur, offendunt: quanto magis qui partem alicuius hominis defendunt. Vnum itaque signum est electionis, soliditas charitatis: Vnde ne vel miraculis quidem reproborum seducamur, quæ non fiunt ex charitate, sed per elationem. *In hoc:* inquit Dominus, *cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem.* Igitur vbi non est charitas, vnde vnitur Ecclesia; Ibi non est iustitia, ibi nec virtus aliqua: quoniam omnes virtutum species continentur vno iustitiæ nomine, cum & iustitia sit lex diuina, & vinculum societatis humanæ. *Intuendum etiam,* inquit, *quod omnes qui Wigberto vel Henricho fauent, aut temporalis commodi respectu, vel humanæ gloriæ faciunt hoc intuitu.*

Sicut scribit Gelasius Papa: *Duo sunt, quibus principaliter mundus hic regitur: authoritas sacrata Pontificum, & regalis potestas. Christus enim memor fragilitatis humanæ, quod suorum saluti congrueret, dispensatione magnifica temperauit: sic actionibus propriis, dignitatibusque distinctis officia potestatis vtriusque discreuit, suos volens medicinali humilitate saluari, non humana superbia intercipi: vt & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & pontifices pro temporalium cursu rerum imperialibus dispositionibus vterentur, quatenus spiritalis actio a temporalibus distaret incursibus, & Deo militans minime se negotiis secularibus implicaret: & vicissim non ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus, vt & modestia vtriusque ordinis curaretur, ne extolleretur vtroque suffultus, & competens qualitatibus actionum specialiter professio aptaretur.* Hanc Dei dispensationem quisquis diligenter considerat iuxta diuinam vtriusque potestatis ordinationem, perspiciet sane in hoc quoque per Hildebrandum & Episcopos eius magnam operatam esse iniquitatem: qui cum pro pontificali dignitate non deberent vel negotiis sæcularibus sese implicare, vsurpa-
p.290 uerunt sibi ordinationem regiæ dignitatis contra Dei ordinationem, & contra vsum atque disciplinam Ecclesiæ: & quia ipsi noluerunt Henrichum regem regnare, idcirco noluit etiam scriptor propositæ epistolæ Regem eum appellare: sed miro modo eum inhonorauit, quem Deus Apostolum suum Petrum honorificare præcipit: quoniam & honor Regis iudicium diligit. Et quia nos instituti doctrina Apostoli Iudæ, non præsumimus dominationem spernere, vel maiestatem blasphemare, iudicamur extranei esse ab Ecclesiastica communione: cum aspicientes in authorem fidei, & consummatorem Iesum reddamus potestati a Deo nobis prælatæ debiti honoris suffragium, magnam habentes impositam nubem testium, per quorum patientiam simul & doctrinam curramus ad propositi certaminis brauium. Sanctus enim Gregorius in libro de Pastorali cura, proponit nobis exemplum Saulis atque Dauid: quomodo boni etiam atque eminentes in Ecclesia viri debeant malis quoque rectoribus subditi esse, iuxta quod Dauid Saulem pertulit: quem videlicet infestissimum persecutorem suum cum posset occidere, noluit occidere: insuper & viros suos, ne consurgerent in eum, sermonibus confregit: & quod vel oram chlamydis suæ abscidisset; pœnituit. Quod vero hic summus pontifex & virtutum artifex legitur proposuisse & docuisse, credas omnes sanctos patres pariter & fecisse & docuisse. Boni, inquit, subditi si quando pro infirmitate se abstinere vix possunt; vt extrema quædam atque exteriora præpositorum mala, sed tamen humiliter loquantur; quasi oram chlamydis silenter incidunt: quia videlicet dum prælatæ dignitati, saltem innoxiæ, & latenter derogant,

 quasi

quaſi regis ſuperpoſiti veſtem fœdant: ſed tamen ad ſemet ipſos redeunt, ſeque vehementiſſime reprehendunt. Vnde & bene illic ſcriptum eſt: *Quia poſt hæc Dauid percusſit cor ſuum, eo quod abſcidiſſet oram clamydis Saul.* Facta quippe præpoſitorum oris gladio ferienda non ſunt, etiam cum recte reprehendenda iudicantur. Si quando vero contra eos vel in minimis lingua labitur; neceſſe eſt vt per afflictionem pœnitentiæ cor prematur, quatenus ad ſemetipſum redeat: & cum præpoſitæ poteſtati detraxerit; eius contra ſe iudicium; a quo ſibi prælata eſt, perhorreſcat. Nam cum in præpoſitos delinquimus, eius, inquit, ordinationi, qui eos nobis prætulit, obuiamus. Vnde etiam cum longe lateque excreuiſſent Simoniacæ & Neophytorum hæreſes, idem Gregorius ſuper hac re valde ſollicitus; non minaciter; ſed ſuppliciter inde egit apud Francorum Reges. *Paterno*, inquit, *vos ſalutantes affectu petimus præcellentiſſimi filii, vt deteſtabile hoc malum Simoniacæ hæreſis ac Neophytorum de regni veſtri finibus ſtudeatis prohiberi, & nulla apud vos excuſatio; nulla contra animam veſtram ſuggeſtio locum inueniat: quia facientis proculdubio culpam habet, qui quod poteſt corrigere, negligit emendare.* Hæc legimus ſanctum Gregorium ſcripſiſſe & docuiſſe, & vt multos lucrificaret, ſe ſeruum omnium, præcipue autem Regum atque imperatorum feciſſe: ideoque videtur nobis hoc conſequens non eſſe, vt conſtituerit Reges aliquos de regno ſuo deiiciendos eſſe, ſicut ei adſcribit propoſitæ ſcriptor Epiſtolæ. *Gregorius*, inquit, *huius nominis primus. Decernimus Reges a ſuis dignitatibus cadere, & participatione corporis & ſanguinis Domini carere, qui temerario auſu præſumpſerint contra ſedis Apoſtolicæ iuſſa venire.* Certe qui eiusmodi eſt, iam iudicatus eſt, iuxta quod & Saul a Domino reprobatus eſt: & tamen poſtquam abiecerat eum Dominus, ne regnaret ſuper Iſrael; legitur multos annos vixiſſe pariter & regnaſſe, vt ſcilicet electorum Dei patientia exerceretur; aut probaretur ſub crudeliſſimo rege, quem etiam ipſe Dauid electus a Deo in regem patientiſſime tulit: & pro eo quod eſſet Chriſtus Domini, timuit occidere, cum poſſet eum, vtpote perſecutorem ſuum; occidere: qui in hoc etiam pœnituit; quod vel ſummitatem clamydis eius abſcindere præſumpſerit. Saul vero LXXXV. ſacerdotes Domini vna die occidit: & tamen eum qui eiusmodi erat, patientia ſanctorum ſuſtinuit. Sed Henrichus Rex nihil horum faciens, ſed Epiſcopis liberam diſponendarum eccleſiarum poteſtatem permittens; quia noluit in manus Hildebrandi Papæ pro voluntate hoſtium ſuorum tradere regiam poteſtatem; & honorem, & regnum ſuum: ideo ſcribitur merito pro inobedientia ſua damnatus eſſe, quaſi per hoc voluerit ius ſacerdotale ſibi ſubſternere. *Reſpondendum eſt etiam his*, inquit, *qui ſpiritalibus ſecularia, diuinis humana præferentes, & ius ſacerdotale laicis ſubſternere volentes, conqueruntur Henrichum a Gregorio ſine exemplo damnatum. Sed vt querimoniæ*, inquit, *huic ſilentium imponant, inclinent aures hiſtoriis, quam ſæpe præſules non ſolum Apoſtolici, ſed & prouinciales, in defenſione iuris Canonici regali ſiue Imperatorio non pepercerunt nomini.* Ecce cum quanto agit ſtudio pertinaciæ, vt moueat nos a ſoliditate fidei noſtræ, quatenus introducti vel teſtimoniis ſcripturarum, vel hiſtoriis rerum, declinemus ad partem ſui Gregorii Papæ: cum is certe vtriſque abutatur, vertendo falſa interpretatione, non vera ratione. Sed nulli horum credimus mediante Deo, quales Antichriſtos dixit Ioannes Apoſtolus multos nunc eſſe in mundo: quia Paulus Apoſtolus, per quem loquitur Chriſtus, dicit, & id ſecundo repetit: *Licet nos aut Angelus de cœlo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit.* Ex huius certe anathematis vinculo, nemo liber exiſtit, niſi quem nullus error inuoluit: ac proinde, ſicut ſanctus Leo Papa ſcribit: *Si omnes ſacerdotes & mundus aſſentiatur damnatis, damnatio conſentientes inuoluit, non præuaricationem conſenſus abſoluit.* Sub damnationis quidem ſententia ſunt, quotquot Euangelio non obediunt, quotquot Dei ordinationi reſiſtunt, quotquot in vnitate Eccleſiæ non ſunt: quoniam vna eſt, inquit Dominus, columba mea, perfecta mea: vna eſt fides Chriſtiana, quæ eſt catholica. Catholica autem veraciter eſt illa, quæ ab omnium perfidorum, atque ab eorum ſucceſſoribus conſortibus ſincera, pura, immaculata communione eſt diuiſa. Sed ille qui ſcribit & teſtificatur ſe in parte ſui Gregorii eſſe, & partem ipſius defen-

lib. 4. ep. 50. ap. du Chesne Tom. I. p. 889.

p. 191.

defendere, ille inquam talis cum sit extra catholicam, hoc est vniuersalem Ecclesiam, scribit apud nos, qui nolumus participes esse partium suarum, nihil valere, nihilque nobis proficere Sacramenta Christi & Ecclesiæ, quæ sunt baptisma & chrisma, atque corporis & sanguinis Domini mysteria: & ad augendum nobis terrorem, introducit contra nos testimonium sancti Augustini: quod nos qui credimus & confitemur sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, retorquemus e diuerso in eos, qui amplectuntur esse in parte sui Gregorii: Augustinus in sermone de Blasphemia spiritus sancti: *Si quenquam*, ait, *extra Ecclesiam suorum pœniteat peccatorum, & huius tanti peccati, quod alienus est ab Ecclesia Dei, cor impœnitens habeat, quid ei prodest illa pœnitentia, cum isto solo verbo dicat contra spiritum sanctum, quod extraneus est ab Ecclesia: quæ accepit hoc donum, vt in ea in spiritu sancto fiat remissio peccatorum?* Et iterum: *Cor impœnitens caueatur, nec aliter pœnitentia prodesse credatur, nisi vt teneatur Ecclesia, vbi remissio peccatorum datur, & societas spiritus in pacis vinculo custoditur.*

Hæc scribit sanctus Augustinus de catholica Ecclesia vbi concordat membrorum vnitas per charitatis & pacis studia. *Vnde in vno*, inquit, *estote, vnum estote, vnus estote: & væ illis, qui oderunt vnitatem Ecclesiæ, præsumentes in hominibus partes facere.* Ergo sicut idem Augustinus ait, *Faustinus parti præerat, non Ecclesiæ:* iuxta quod & Hildebrant parti suæ præerat, non Ecclesiæ, qualem scilicet partem scribit quidam de participibus suis defendere cœpisse. Sed Gelasius Papa: *Quæ priuilegio*, inquit, *vniuersalis Ecclesiæ contraria probantur, nulla ratione subsistunt: pars autem longe distat a toto, quod est vniuersale: ideoque inferior potest quidem errori cuilibet inuoluere aliquem, non absoluere.* Igitur siue sit ille Gregorius, siue Hildebrandt, vel alius quisquam: qui præest parti, non Ecclesiæ, non potuit Henrichum Regem damnare: qui certe hoc studet, hoc optat, & maxime laborat, vt fiat vnum corpus Ecclesiæ, quatenus perinde etiam possit fieri vnum corpus Reipublicæ, fuerit sane errans, qualem describit Gelasius Papa non posse sine pœna esse. *Sit igitur*, inquit, *erranti dicta pœna fore perpetua, sit erranti dicta nunquam esse soluenda, quasi errans esse destiterit, pœna quæ erranti est præfixa perpetua, non erranti (id est, aliter effecto quam cui præfixa est) non solum non potest esse perpetua, sed nec esse iam pœna. Non est enim ipse cui præfixa est: erranti enim præfixa est, non non erranti. Quæ enim*, inquit, *erranti præfixa perpetua est, & perpetuo constringit errantem, non errantem non potest iam tenere.* Contra hæc sanctorum patrum testimonia, si quid aduersarius noster respondere habeat, dicat: qui se iactat posse nobis per introductas rerum historias silentium imponere: qui tanto plus nos exercet sua locutione, quanto plus ille videtur errare: quod etiam vnum esse beneficium diuinæ prouidentiæ attestatur sanctus Augustinus, vt qui foris sunt, plurimum prosint fidelibus, non verum quod nesciunt docendo, sed ad verum quærendum, & ad verum aperiendum catholicos excitando: ne imperitiæ nostræ tenebris delectati dormire magis velimus, quam lucem veritatis intueri: *Sed vt huic*, inquit, *querimoniæ silentium imponant, inclinent aurem historiis, quam sæpe Præsules non solum Apostolici, sed & Prouinciales in defensionem iuris Canonici regali siue imperatorio non pepercerunt nomini.* Et subiungit, quod Innocentius Papa Arcadium imperatorem sub anathematis vinculo a fidelium consortio separauerit: quod quam verum sit, ex his quæ in superiori libro scripsimus, vel de Arcadio, vel de Innocentio quisque diligens facile peruidebit. Cum certe Innocentius papa obseruantissime custodierit cum omnibus sanctis patribus Euangelicam hanc regulam Domini, vt redderent ea quæ sunt Cæsaris Cæsari, cum rite non possent aliter reddere Deo, quæ sunt Dei: ideoque iuxta quod supra dictum est ex verbis Gelasii Papæ, ordinata est a Deo, sicut sacrata Pontificum authoritas, ita & regalis potestas, vt Christiani Imperatores pro æterna vita indigerent pontificibus, & pontifices pro temporalium cursu rerum imperialibus vterentur dispositionibus. Post hæc scribit, quod Constantinus Papa Philippum anathematizauerit: quod nec in gestis pontificalibus, nec in historiis inuenitur: vbi tantum legitur, quod Philippus supradicto Papæ literas praui dogmatis direxerit, quas ille

Cap. XV.

p. 191.

Otto Frisi. 6. c. 25. Albericus ad a. 1077.

ille cum Apostolicæ sedis concilio respuit. Philippus quippe præter id quod contra Iustinianum Imperatorem regnum adeptus est; hæreticus esse probatus est, qualis iam iudicatus est: iuxta quod etiam Gelasius Papa scribit: *Nostri*, inquiens, *maiores authores cuiuslibet insaniæ, ac pariter errore damnato sufficere iudicarunt, vt quisque aliquando huius erroris communicator existeret, principali sententia damnationis eius esset obstrictus.* Post hæc introducit historiam de Rege Hildericho, de quo satis dictum est in superiori libro, apud quem nec regia potestas nec imperialis authoritas esse probatur: ideoque huius exempli controuersia à nobis reprobatur. Sequitur autem, quod Adriano Papa iubente Carolus Desiderium Regem cum filio eius Adalgiso Italiæ regno priuauerit, & solus Italiam cum Francia obtinuerit. Certe Deus Romanorum præparauit regnum, vt ibi & Ecclesia & imperium haberet principatum: huic diuinæ ordinationi qui resistit, Deo resistit. Ergo Desiderius contra Romanam rempublicam simul, & contra Romanam Ecclesiam pugnauit, ideoque Rex ipse Longobardorum per tyrannidem contra Deum surrexit. Huius rei gratia Adrianus Papa vocauit Carolum in auxilium & defensionem Ecclesiæ pariter & Reipublicæ, cum pater quoque ipsius Pipinus Rex iam accepisset patriciatum eiusdem Romanæ Reipublicæ. Sed Carolus cum magna difficultate vel itineris vel belli Desiderium subegit, & perpetuo exilio damnauit: filiumque eius Adalgisum, in quem spes paternæ tyrannidis inclinata videbatur, de Italia expulit: & Romanis atque Adriano Romanæ Ecclesiæ rectori res suas restituit, quas hostilis incursio abstulerat: sicut libere de gestis ipsius Caroli indicat. Post hæc etiam sequitur, & dicit, quod Lotharium Nicolaus Papa ad obediendum Canonicæ legi coegerit, & inuicta temeritate Adrianus damnauerit. Certe non damnauit Lotharium Regem Adrianus, sed post primam & secundam correptionem pro crimine adulterii, quo publice regnum maculauerat, persistens adhuc in sordibus, deliquit ipse iuxta sententiam Apostoli, proprio iudicio condemnatus: quoniam cum de manu ipsius pontificis ad comprobationem innocentiæ suæ corpus & sanguinem Domini reus accipere non timuisset, iudicium sibi manducauit & bibit: ideoque Roma egressus, paulo post in ciuitate Placentia obiit. Eo etiam modo Heribertus Rex, frater Sigiberti Regis Francorum, Dei iudicio percussus est, postquam à sancto Germano Parrhisiensis Ecclesiæ Episcopo propter duas sorores, puellas scilicet derelictæ reginæ, quas pro legitimo coniugio acceperat in vxores, excommunicatus est. Hæ sunt Historiæ, per quas æstimamus induci posse, vt credamus Henrichum iure a Gregorio damnatum esse, & exhinc indignum eum esse regio nomine & regia potestate: cum non legeremus quenquam de sanctis Patribus sibi aliquid de regni negotiis vsurpare. *Non est, igitur*, inquit, *nouum, vel Ecclesiasticæ legi indebitum, Regis Apostolico obedire, non obedientes anathemati subiacere.* Certe obediens erat Rex Henricus Apostolicæ authoritati, quando promiserat ad omnia quæ iusta essent, consensum præbere Romano pontifici: quando etiam deposito cultu regio, & habitu, supplicem per omnia, ac pœnitentem proiectis culpis sese Hildebrando obtulit: nec prius omni officio humilitatis impenso destitit, donec in gratiam cum Papa rediit, & ad comprobandum Ecclesiasticæ reconciliationis testimonium sacram communionem corporis & sanguinis Domini de manu eius accepit, mensam cum ipso Papa adiit: ac deinde dimissus est in pace, qualem scilicet pacem Iudas simulauit, non qualem Christus reliquit. Nam tunc aderat & legatio Saxonum, hostium scilicet Regis, & Gregorianæ partis fautorum: & rescripsit eis quærentibus interrumpere omnibus modis initum reconciliationis pactum. *Ne soliciti*, inquit, *sitis, quoniam culpabiliorem eum reddo vobis.* Regalia siquidem ornamenta interdixerat Regi, & & si postea vteretur eis absque licentia sui, iam esset iusta occasio damnandi pariter & deponendi eum; quando transgressus fuisset impositæ legis suæ mandatum. Tum vero electus fuerat, & ordinatus in Regem Rudolfus, iuxta quod dictum est supra, & cum hæc facta sint ex ipsius Hildebrandi sententia: proinde Regi Henricho aut resumenda erant ea, quæ proprie regum sunt regalia ornamenta, aut certe amit-

A. Fuld. 773, 774. — *A. Fuld. 803.* — *Gregor. Tur. Hist. 4. c. 26, Aimoinus 3. c. 2, Rhegin. ad a. 509.* — p. 193. — *Lamb. Schafn. 1077, Benno vita Hildebrandi p. 7. Vita Mathildis 1. c. 8, ap. Leibnit. tom. 1. p. 695. Bruno hist. b. Sax. p. 211.*

amittenda erat regia potestas; quam acceperat ex ordinatione diuina: *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris:* in quo scilicet mandato Domini pendet lex fraternæ dilectionis. Nam Gelasius Papa scribit: *Postquam,* inquiens, *ad verum ventum est eundem Regem atque Pontificem, vltra sibi nec imperator pontificis nomen imposuit, nec pontifex regulæ regiæ fastigium vendicauit.* Sic enim scribit ad Anastasium imperatorem hæreticum & defensorem hæreticorum: Qui etsi talis fuerit, tamen nec ipsi Gelasius nec aliorum quisquam sanctorum patrum, vel partem chlamydis suæ abscindere præsumpsit: quoniam in his etiam, qui eiusmodi sunt, ordinationem Dei, & potestatem quæ a Deo est, quisque sanctus honorificauit:

Quantum vero, inquit, *ad ordinem publicæ pertinet disciplinæ, cognoscentes, gloriose fili, imperium tibi superna dispositione collatum, legibus tuis ipsi quoque parent religiosi antistites, ne vel in rebus mundanis exclusæ videantur obuiare sententiæ. Exclusa est quippe hæc sententia, vt aliquis militans Deo secularia procuret negotia. Sic enim discreuit Christus vtriusque potestatis officia, Regum scilicet atque Pontificum, quatenus spiritalis actio a temporalibus distaret incursibus, & Deo militans minime se negotiis implicaret secularibus: ac vicissim non ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset implicatus negotiis secularibus. Fuerint hæc,* inquit, *ante aduentum Christi, vt quidam figuraliter, adhuc tamen in carnalibus actionibus constituti, pariter Reges existerent, pariter sacerdotes, quod sanctum Melchisedech fuisse sacra prodit historia: quod in suis quoque Diabolus imitatus, vtpote qui semper quæ diuino cultui conuenirent, sibimet tyrannico spiritu vendicare contendit, vt pagani Imperatores iidem & Maximi Pontifices dicerentur. Sed cum ad verum ventum est eundem Regem atque Pontificem, vltra sibi nec Imperator Pontificis nomen imposuit, nec Pontifex regulæ regiæ fastigium vendicauit, quamuis membra ipsius (idest, veri Regis atque Pontificis) secundum participationem naturæ magnifice vtrumque in sacra generositate summisse dicantur, vt simul regale genus & sacerdotale subsistant.* Hæc quidem scribit Gelasius: sed Hildebrand & Episcopi eius, vendicauerunt sibi absque dubio fastigium regiæ regulæ: immo vsurpauerunt sibi officia potestatis vtriusque, quoniam apud illos plane est regnum, aut vbi ipsi volunt, peruersiones inde effecti præ nimia ambitus vsurpatione, vt ad neutrum horum siue ad sacerdotium, siue ad regnum possint idonei existere, cum vnum ex his pro sui magnitudine diligenter quis non possit implere. Veruntamen Christianus non est, catholicus non est, quisquis Euangelio contradicit, quisquis doctrinam Apostolicam spernit. *Reddite,* inquit, *quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus. Deum timete, Regem honorificate: & subiecti,* inquit, *estote omni creaturæ propter Deum, siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, ad laudem vero bonorum.* Igitur cum vtraque dignitas, regalis scilicet atque pontificalis, sic ordinata sit a Deo, quatenus spiritalis actio a temporalibus distet incursibus, & Deo militans minime se negotiis implicet secularibus: & cum non possint omnes res tutæ esse, nisi quæ ad diuinam confessionem pertinent, & regia & sacerdotalis defendit authoritas: attendite obsecro, & videte, quomodo Hildebrand & Episcopi eius inter alias innumerabiles, quæ inde emerserunt, hæreses quæsierint, resistentes miro modo Dei ordinationi, hæc duo principalia, quibus regitur mundus, extirpare, & ad nihilum ducere: cupientes etiam alios omnes Episcopos tales esse, sicut sunt ipsi, qui vere non sunt Episcopi: & Reges eiusmodi habere, quibus ipsi regia licentia possint imperare. Ecce enim Hermannus Rex, successor Rudolfi Regis ipsorum, talis certe fuit, & talis extitit, vt de eo vere secundum literam interpretari possimus, quod in Daniele legimus: *quia stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor regius.* Bruno hist. B. Sax. p. 231.

Nam vt prætermittamus, quot modis ab Episcopis vel a principibus Saxoniæ contemptui est habitus, qui omnes in variis voluntatibus volebant semper regnare; iuxta quod per prophetam dicit Dominus, eiusmodi principes simul Re- C. XVI.

ges esse. *Ipsi enim*, inquit, *regnauerunt*, *& non ex me: principes extiterunt*, *& non cognoui.* Vt hæc inquam prætereamus. Ecce nos aliquando eundem Herimannum vidimus in castris Saxonum, non Regis siue principis loco militare, quem ne ad colloquia quidem principum perspeximus venire: & cum suppliciter eum interpellaremus pro imminentis periculi necessitate, quod iamiamque minabatur nobis vastitas atque contritio Ecclesiæ nostræ, respondit se non posse vel sibi vel nobis prodesse. Primi vero de principibus erant in eisdem castris Egbertus marchio, & filii duo Ottonis Bauariæ quondam Ducis: quales dicit Dominus per Esaiam Prophetam præualere propter peccata populorum: *Dabo*, inquiens, *pueros Principes eorum.* Cæterum curia siue palatium erat apud Hartuigum, dictum Magadaburgensis Ecclesiæ Episcopum, siue apud Burcardum Halberstatensem Episcopum, vt dum Episcopi transferunt studium atque disciplinam Ecclesiæ ad curiam (quæ dicitur a cruore) prædicantes bonum & iustum esse prælia & seditiones fieri pro sua parte, non vereantur laici & ipsi crudelia agere. Nam iuncto Saxonum & Thuringorum atque Sueuorum agmine, pugnatum est tunc in orientali Francia contra Imperatorem Henrichum quinta iam vice: de qua scilicet pugna in sequentibus dicere decreuimus, quando de Alberone Wirtziburgensis Ecclesiæ Episcopo, quæ ad ipsum quoque pertinent, enarrabimus: cuius præcipue causa tum effusus est sanguis multorum in circuitu illius ciuitatis, qui scilicet sanguis occisorum clamat quodammodo ad Dominum pro vindicta tanti sceleris. Superiore etiam tempore tentauerat idem Adalbero expugnare Episcopatum suum, quem sub Rege suo Rudolfo recipere cupiebat contra Regem Henrichum: ideoque secundum iam prælium, atrox nimis & crudele pugnauerunt Saxones contra eundem Regem Henrichum in orientali Francia, anno scilicet MLXXVIII. ab incarnatione Domini, VII. Mensis Augusti, vbi Rudolfus Rex fugatus est, & Sigefridus Moguntinæ Ecclesiæ Archiepiscopus in fuga captus, & vix de suspendio liberatus atque dimissus est. Wezelinus quoque Parthenopolitanæ, hoc est, Magadaburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus in fuga occisus est: & Werinherus Merseburgensis Ecclesiæ Episcopus mortem vix euadens, nudus omnino dimissus est: & Adalbertus Wormaciensis Ecclesiæ Episcopus captus est & Regi Henricho oblatus: simul & Herimannus magni ducis patruus, vnus scilicet de principibus in quibus non est salus. Igitur pactum meum, dicit Dominus, fuit cum Leui vitæ & pacis: sed væ Prophetis, qui Prophetabant de cordibus suis, vt interficerent animas, quæ moriuntur, & viuificarent animas quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti mandatis: *propter quod*, ait Dominus, ô sacerdotes, *& ego dedi vos contemptibiles & humiles omnibus populis.* Tertium deinde prælium factum est in Thuringia, MLXXX. Anno ab incarnatione Domini, VI. Idus Februarii, quod scilicet prælium alterutris Regibus parum prospere cessit: quoniam vnus victoria, alter Saxonia caruit: sed eodem anno reuersus est Henrichus expugnaturus Saxonum duritiem, & quartam iam contra eos instituit pugnam, quæ facta est IV. Idus Octobris, quando & Rudolfus Rex ibi occisus est, quarto anno suæ ordinationis. Sic ille prouectæ ætatis vir amisit vitam cum regno Saxoniæ, cuius præcipue opera ante aliquot annos victi sunt Saxones, cum primum cœpissent contra Regem Henrichum rebellare: licet maiorem exercitus iacturam acceperint victores quam victi, quod scilicet primum Regis Henrichi prælium contra Saxones gestum est in Thuringia Anno MLXXV. ab incarnatione Domini, V. Idus Iunii. Tum quidem erat Rudolfus Dux Sueuorum, cui etiam dederat Hagna imperatrix cum regno Burgundiæ filiam suam in coniugium, vt regi Henricho filio suo esset tanto fidelior, quanto affinitate simul & beneficiis coniunctior. Sed qui prius fuerat defensor imperii, atque hostis Saxonum, postea factus est inuasor Imperii, atque Rex Saxonum, vt præualerent prælia & seditiones eorum.

Bruno hist. B. Sax. p. 214.

Bruno p. 217.

p. 195.

Bruno p. 218.

Bruno p. 191.

Perempto

C. XVII.

Bert. Constant. 1082. 1081. 1084, *Mar. Scotus* 1080, *Sig. Gembl.* 1084. 1085, *Albericus* 1084, *Chron. Saxo* 1083, *Autor vitæ Henrici*, *Leo Ostiensis* 3. c. 49. 50, *Helmoldus* 1. c. 30.

Perempto siquidem Rudolfo Rege Saxonum parauit Henrichus Rex secundam profectionem in Italiam, si quo pacto posset flectere ad misericordiam Hildebrandum Papam, vt pacem aliquando diligens, misereretur vel Ecclesiæ vel Reipublicæ, quæ iam dudum fuerant in magna defectione pro imminente bellorum tempestate. Tunc quidem gesta sunt, quæ superius dicta sunt vel de rebellione ac fuga Hildebrandi Papæ, vel de consecratione Wigberdi in pontificem sedis Apostolicæ, vel ordinatione Henrichi Regis, quando factus est Imperator atque Augustus iuxta dispositionem Romanæ dignitatis. Ex illo tempore nunc est annus octauus: & ne adhuc quidem cessant participes Hildebrandi studere modis omnibus, vt non habeat Romana Ecclesia Clementem Papam, neque Respublica catholicum Imperarorem, nisi Herimanno Regi despectissimo succedat alius Rex despectior illo: & nisi succedat etiam catholico Papæ Clementi aliquis hæreticus, sicut fuisse monstratur ille Cassiniensis abbas Sergius, * qui post discessionem imperatoris ex Italia subintroductus est, & per studia partium Hildebrandi ordinatus: cuius scilicet honoris rapinam non diu impunitus tenuit, quoniam in ipso ordinationis suæ ingressu dysenteriæ morbo solutus deficere cœpit, ac paulo post periculosa morte interiit: ex quo scilicet diuino iudicio manifestum est, qualis etiam ipse fuerit, qui adhuc procul dubio subintroductus est, vt incendia Hildebrandi iam defuncti resuscitaret, & hæreses atque schismata illius ex tanti pontificatus authoritate confirmaret. Sæpe quidem Satanas expetiuit Petrum, vt cribraret sicut triticum: *sed ego*, dixit Iesus, *rogaui pro te, vt non deficiat fides tua Petre.* Petrus quippe ministerio est Ecclesiæ super Petram, qui Christus est, fundatæ: & idcirco portæ inferi non præualebunt aduersus eam, quoniam ipse Christus super semetipsum ædificauit eam: atque ideo nemo potest aliud fundamentum ponere, præter quam quod positum esse dicit sapiens ille architectus Paulus Apostolus, qui est Christus Iesus, cum Ecclesia huius capitis sit corpus: ex cuius vnitatis societate quisquis discesserit, hunc alienum, profanum, & hostem esse, consonans iudicium sanctorum Patrum diffinit. Ecce quidam Episcopi secesserunt in partem Hildebrandi, habentes eam pluris precii quam vniuersitatem catholicæ Ecclesiæ Dei. Ex quo factum est seminante inimico homine in agro Dominico multorum scandalorum zizania, vt in Episcopiis eorum fierent non iam baptisteria, sed homicidia: non sacri chrismatis consecratio, sed humani sanguinis effusio: non alia quælibet Christi & Ecclesiæ Sacramenta, quæ solent fieri per Episcopos Dei, sed execramenta, quæ solent fieri per ministros Diaboli, qui (sicut sanctus Cyprianus Episcopus scribit) videns idola derelicta, & per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, excogitauit nouam fraudem, vt sub ipso Christiani nominis titulo fallat incautos: hæresesque inuenit, & schismata quibus subuerteret fidem, corrumperet veritatem, scinderet vnitatem. Vnde & supradicti sacerdotes Hildebrandi, æstimantes suo more Ecclesiam Dei aut immitem esse, aut non posse ea quæ ligata sunt absoluere, discesse- p.195. p.196. runt ab vniuersali Ecclesia, & reliquerunt proprias quoque Ecclesias absque pastorali cura, ne ex occasione suæ in Ecclesia perseuerantiæ contingeret se videre vel alloqui Imperatorem Henrichum, quem iam audissent perpetuo à suo Papa Hildebrando esse damnatum, quasi tam sacrosancti anathematis vinculum Ecclesia Dei deinceps non posset soluere, cum quilibet, etiam si iuste fuerit damnatus, & resipiscens postea, correxerit errorem suum, consequenter possit absolui, talem à Deo acceptam potestatem Ecclesia habente. Est quidem peccatum ad mortem, non dico vt oretur pro eo, ait Ioannes Apostolus: & est peccatum non ad mortem, dico vt oretur pro eo: est peccatum ad mortem in eodem peccato manentibus: est peccatum non ad mortem, ab eodem peccato recedentibus. Sed attestante Gelasio Papa, nullum est peccatum, pro quo aut non oret Ecclesia, remittendum, aut quod data sibi diuinitus potestate desistentibus ab eodem non possit absoluere, vel pœnitentibus relaxare, cui dicitur, *Quæcunque dimiseritis super terram, dimissa erunt & in cœlis: & quæcunque solueritis super terram, soluta erunt & in cœlis.* Igitur ad remittenda peccata accipit Ecclesia spiritum sanctum, quo ipsa congregatur in vnum: atque ideo (sicut ait Augustinus) ne

** Otto Frising.* 7. c. 1, *Leo Ostiensis* 3 c. 66, *Berth. Const.* 1087, *Dodechinus* 1085, *Sig. Gembl.* 1086.

ne sit irremissibilis spiritus blasphemia, cor impœnitens caueatur: nec aliter prodesse pœnitentia credatur, nisi ut teneatur Ecclesia, vbi peccatorum remissio datur, & societas spiritus in pacis vinculo custoditur. Et supra idem Augustinus in sermone de Blasphemia spiritus sancti: *Quisquis igitur*, inquit, *reus fuerit impœnitentiæ contra spiritum, in quo vnitas & societas communionis congregatur Ecclesiæ, nunquam illi remittetur, quia hoc sibi clausit, vbi remittetur: & merito damnabitur cum spiritu, qui in se ipso diuisus est, diuisus & ipse e contra spiritum sanctum, qui in seipso diuisus non est.*

C. XIIX. Hic de causa & Clemens Papa, cui more Apostolico præter illa quæ extrinsecus sunt instantia, quotidiana est sollicitudo omnium Ecclesiarum, decreuit desertis Ecclesiis pastores constituere, si ipsi desertores Episcopi vel admoniti nollent redire ad societatem vnitatis Ecclesiæ, de seditiosorum quoque Episcoporum causa & damnatione præcepit Germaniæ Episcopis in generali Synodo agere, qui proprio (ut ait Apostolus) iudicio condemnati essent, vtpote exercentes prælia & seditiones, & dominationem spernentes, maiestatem autem blasphemantes, qui extulissent se super altitudinem regiæ potestatis, & restitissent ordinationi diuinæ dispositionis, transferentes regna, & negligentes sacerdotia: qui etiam pessimo suo exemplo, quo essent periuri, docuissent obedientes sibi infideles esse, atque fallaces: qui etiam, vtpote transgressores diuinarum humanarumque legum, instituissent suos quoque sectatores diuinis humanisque legibus esse inobedientes: qui etiam, vtpote violatores Ecclesiasticorum priuilegiorum, permisissent fautores partium suarum rapere & diripere bona & res Ecclesiarum: vt eiusmodi homines essent sibi promptiores ad omne nefas audendum, quibus ex consuetudine iam quasi in naturam versa est dulcedo coniurationum, rapinarum atque homicidiorum: quales scilicet Episcopi non essent pastores Ecclesiarum, sed ductores bellorum: non custodes dominicarum ouium, sed vt graues lupi, persecutores earum, interfectores animarum pariter & corporum, cum ipsi ad tuendas partes suas diu multumque vsi fuissent manibus impiorum ad occisionem multorum hominum.

C. XIX. Sed cum tales certe fuerint Episcopi Saxoniæ, & defensores Hildebrandi, sui scilicet Papæ: præsumebant tamen frequentibus conciliis se suosque sectatores iustificare: & Henrichum Regem, quem ipsi potissimum de regno Saxoniæ expulerant, damnare: eiusdemque damnationis notam imponere Episcopis atque Principibus, & omnibus qui communicarent ei, & qui subiecti essent ei. Ideoque tandem aliquando constitutum est consentientibus vtrinque Episcopis, vt causa longæ concertationis, quæ non possit confici gladiis, terminaretur libris, lætantibus admodum laicis, quorum sanguis effusus est tot præliis, quod ad hoc peruentum sit, vt per ipsos authores belli contra Regem Henrichum decerni debeat, quod ibi iustitia sit, vnde victoria fuerit: cum tale iudicium veritatis, quod facillime ex libris agnoscitur, non possit vel falli, vel fallere. Fit conuentus in loco qui dicitur Gerstungun, XIII. Calend. Februarii, Anno scilicet MLXXXV. ab incarnatione Domini. Tum primo Chunradus p. 197. Traiectensis Ecclesiæ Episcopus: *Ecce*, inquit, *venimus, vt probemus ex testimonio sanctorum Canonum, non damnatum esse, vel excommunicatum Regem nostrum Henrichum: cui, si non poterunt prodesse apud vos ea, quæ legitime ordinata sunt à Deo circa honorem Regium: saltem hoc concedite, vt eo vtatur iure, quo ex regulis Ecclesiasticis concessum est vti vel infima in Ecclesia persona.* Et dixit ad Wetelinum Moguntinæ Ecclesiæ Episcopum, vt surgeret & legeret capitulum quidem ex decretis Romanorum pontificum. At ille surrexit, & legit, *quomodo rebus suis aliquis exspoliatus, aut à sede propria vi aut terrore pulsus non potest accusari, vocari, iudicari, aut damnari, antequam omnia sibi ablata ex integro restituantur, & cum omni priuilegio suo ius proprium reformetur, & ipse pacifice diu suis fruatur honoribus, propriæ sedi regulariter restitutus.* Quod & Nicænum constituit concilium, vt nemo Pontificum præsumat aliquem suis expoliatum rebus excommunicare aut iudicare: Ad hæc, cum obmutuisset Gebehardus Saltzburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, qui causam aduersæ par-

Berth. Const a. ad a. 1085, Chron. Sax. Conr. Vrsp. 1085, Conradi Traiectensis oratio in hoc conuentu pro Henrico, *Auentinus* Ann. Boi. 5. c. 15. n. 14.

tis erat acturus, vtpote apud suos maxime vel ipse senectute sua, vel scientia scripturarum, siue eloquentia reuerendus: tum quidem intulit VVerinherus Merseburgensis Ecclesiæ Episcopus, *Vbi in Canonibus scriptum esset aliquid eiusmodi de mulieribus?* & Wezelinus Archiepiscopus porrigens eis librum: *Ecce*, inquit, *ipsi legite consequens huius rei testimonium, quomodo huic quoque sexui oporteat iustum iudicium fieri: & quomodo ne mulier quidem debeat obiectis respondere, donec permittatur ei rem familiarem libere diutius ordinare.* Tum omnes adversæ partis Episcopi ita sunt confusi, & ita deuicti, vt non haberent quid ad hæc respondere possent, manente apud Ecclesiam Dei victoria: quoniam obstructum est os loquentium iniqua. Sed hinc resonabant laudes Deo, illinc autem erat murmur multus in turba de sermone illo. Quidam enim dicebant, *Quia bonus est:* alii autem dicebant, *Non, sed seducit turbas.* Vnde facta dissensione inter ipsos etiam Principes aduersæ partis occisus est ibi Thiederichus comes, habens in coniugio sororem Egberthi marchionis: quem cum alter Thiederichus, suus scilicet cognatus, cœpisset defendere, occisus est & ipse. Et certe nisi fuga eripuisset Vdonem Hildinisheimensis Ecclesiæ Episcopum, & fratrem eius Chunradum comitem, nisi pariter occubuissent per manus operantium iniquitatem: qui ambo multa post hæc passi sunt aduersa per prouinciales patriæ suæ, scilicet Saxoniæ, quia noluerunt reuerti ad partes factionis suæ. Ad extremum vero occisus est Chunradus comes in publico prælio, dum ageret ibi strenuissimi militis officium pro imperatore Henricho. At frater eius Vdo Episcopus captus, & vinculatus ab Egberto marchione, sustinuit multos & diuturnos cruciatus sub tyrannica illius crudelitate, donec promisisset Hildisheim ciuitatem Episcopatus sui; quam per multos dies idem marchio oppugnauerat, se traditurum esse: quod tamen non fecit, licet ille tyrannus vni de datis obsidibus caput amputari præceperit. *Berth. Constant. Chron. Saxo 1085.*

XI. Celebrato (sicut dictum est) conuentu Episcoporum atque Principum, citius abierunt catholici à concilio malignantium, ne forte inciderent in manus inimicorum suorum: quibus enim parcerent, qui de suorum cæde quidem sociorum sese non abstinuissent? sed his ita gestis, deinde indicta est Synodus apud Moguntiam secunda hebdomada post Pascha secundum constitutionem sedis Apostolicæ, vbi conuenerant cum Imperatore legati ipsius sacrosanctæ & sedis Apostolicæ, Petrus scilicet Episcopus Portuensis Ecclesiæ, & duo Cardinales Romanæ Ecclesiæ. Aderat etiam omnium Episcoporum consensus siue de Italia, siue de Gallia, in quorum alternis cordibus viuit spiritalis amor & gratia: de qualibus scribit sanctus Cyprianus Episopus: *Vnitatem*, inquiens, *tenere firmiter, & vindicare debemus maxime nos Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus, vt Episcopatum quoque vnum atque indiuisum probemus.* Præsidebant quoque huic Synodo Wezelinus Moguntinæ Ecclesiæ Archiepiscopus, & Eilberdus Treuirensis Archiepiscopus atque Sigeuinus Coloniensis Archiepiscopus. Liemarus autem Premensis Archiepiscopus, quia non poterat adesse, miserat illuc legatos suos sua vice, promittens, se ad omnia consensurum quæ pertineant ad fidem catho- *Berth. Constant. Dodechinus. Conr. Vrsp. Tritheimius Chron. Hirsaug. 1085. Serarii rer. Moguat. 5. p. 789.*
p.198. licam, & ad pacem atque vnitatem Ecclesiæ. Reliqui vero Episcopi qui illic tum fuerunt, hi sunt, quorum nomina subscripta: Thiederichus Viridumensis Ecclesiæ Episcopus, Henrichus Episcopus Leodiæ, Chunradus Episcopus Trajectensis Ecclesiæ, Vdalricus Einstatensis Ecclesiæ Episcopus, Meginuuardus Frisingensis Ecclesiæ Episcopus, Otto Episcopus Ratisponæ, Ruobbertus Episcopus Babenburgensis Ecclesiæ, Huormannns Spirensis Ecclesiæ Episcopus, Otto Constantiensis Ecclesiæ Episcopus, Burcardus Episcopus de Losanna, Sigefridus Episcopus ex Augusta, Gebehardus Episcopus Behemensis de Praga, Vdo Hildinisheimensis Ecclesiæ Episcopus, Henrichus Poderbrunnensis Episcopus, Erph Episcopus Monasterii, Folcmar Mindensis Ecclesiæ Episcopus: Bibo Tullensis Ecclesiæ Episcopus, quia per seipsum adesse non potuit, per legatos suos, qui vice sua intererant huic Synodo, consensit, & subscripsit: Burcardus quoque Basiliensis Ecclesiæ Episcopus, & Otto Stratzburgensis Ecclesiæ Episcopus, per legatos suos consenserunt & subscripserunt, qui propter hostes Ecclesiis suis crudeliter nimis imminentes domum dimissi sunt. Et multi simul presbyteri atque

atque diacones interfuerant huic Synodo, congregatæ in ciuitate Moguntia: vbi & omnium (ſicut dictum eſt) Epiſcoporum aderat conſenſus, ſiue de Italia, ſiue Gallia, immo de omni catholica Eccleſia, in quorum alternis cordibus viuit ſpiritalis amor & gratia: vt ſicut vnitatem tenere firmiter & vindicare debent, maxime Epiſcopi, qui in Eccleſia præſident, ita epiſcopatum quoque vnum atque indiuiſum probent. Multæ ſiquidem Eccleſiæ faciunt vnam catholicam Eccleſiam: & licet plures facti ſint ſacerdotes, vnus tamen eſt Epiſcopatus propter vnam eandemque Eccleſiam catholicam. Quam ſcilicet vnitatem qui non tenet, alienus eſt, profanus eſt, hoſtis eſt: ſicut ex communi ſanctorum patrum iudicio diffinitum eſt. Sed aliqui epiſcoporum exierunt ab illorum communione, quorum conuentus eſt, ſiue conſenſus ibi fuerat pro recuperanda pacę vel Eccleſiæ vel reipublicæ, qui etiam ex multo tempore noluerunt vsque adhuc communicare ſedi Apoſtolicæ: ſine cuius authoritate nec ipſi quidem poſſunt alicuius Epiſcopalis officii miniſterium habere: ideoque ipſorum hæreſes & ſchismata ab omnibus catholicis reprobata ſunt, atque damnata, cum ipſis authoribus pariter & conſortibus externæ communionis atque perfidiæ. Hi autem ſunt, qui aut fugiendo Epiſcopatus ſuos dimiſerunt, aut eos per bella maxima ſibi vindicando vſurpauerunt, ne communicarent eis, qui communicant catholico Imperatori vel ſedi Apoſtolicæ: Gebehardus Saltzburgenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus, Hartuigus Magdaburgenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus, Adalbero Vuirtzburgenſis Eccleſiæ Epiſcopus, Altman Pataujenſis Eccleſiæ Epiſcopus, Adalbertus Wormacienſis Eccleſiæ Epiſcopus, Burcardus Halberſtatenſis Eccleſiæ Epiſcopus, Werinherus Merſeburgenſis Eccleſiæ Epiſcopus, Guntherus Citicenſis Eccleſiæ Epiſopus, Benno Miſinenſis Eccleſiæ Epiſcopus, Hartuingus Wirdunenſis Eccleſiæ Epiſcopus, Herimannus Metenſis Eccleſiæ Epiſcopus, Reginhardus alter Mindenſis Eccleſiæ Epiſcopus, per ſtudia partium ſubintroductus: Wigolt alter Auguſtæ Epiſcopus, per ſtudia partium ſubintroductus: Gebehardus alter Conſtantienſis Eccleſiæ Epiſcopus, per ſtudia partium ſubintroductus: Henrichus alter Poderbrunnenſis Epiſcopus, per ſtudia partium ſubintroductus, ſed ne adhuc quidem initiatus.

C. XXI. Iſti xv. præferentes nomen ſacerdotii ſæpe antea admoniti, nunc autem regulariter vocati, quia noluerunt ad pacem Chriſti & Eccleſiæ reuerti, ex authoritate ſedis Apoſtolicæ ſunt deiecti atque damnati: quod (ſicut ſcribit Gelaſius Papa) non ſolum præſuli Apoſtolico facere licet: ſed cuicunque pontifici licet, quemlibet locum hæreſeos ſecundum regulam ante damnatæ à catholica communione diſcernere. Magna quidem hæreſis eſt, Dei reſiſtere ordinationi, cuius ſolius eſt poteſtas dandi imperii: qui dat felicitatem in regno cœlorum ſolis piis, regnum vero terrenum, & piis & impiis, ſicut ei placet, cui nihil iniuſte placet. Qui enim (inquit Auguſtinus) regnum dedit Mario, ipſe & Caio Cæſari: qui Auguſto, ipſe & Neroni: qui Veſpaſianis vel patri vel filio, ſuauiſſimis imperatoribus, ipſe & Domitiano crudeliſſimo: & ne per ſingulos ire neceſſe ſit, qui Conſtantino Chriſtiano ipſe apoſtatæ Iuliano. Magna, inquam, hæreſis eſt Dei ordinationi reſiſtere: quod conſtat ſupra ſcriptos xv. pſeudoepiſcopos feciſſe, dum deſtruere nitebantur regnum Henrichi Regis à Deo ſibi collatum, reſiſtendo ei atque repugnando vſque ad effuſionem ſanguinis multorum hominum. Ex hac crudeliſſima hæreſi multæ hæreſes & ſchiſmata emerſerunt, vt nec diuinæ nec humanæ leges quicquam nunc valeant apud illos, vel contra illos, qui inique agunt: qui dum nuſquam non erraſſe monſtrantur, ſacroſancti eſſe apud ſuos deſcribuntur, apud quos nihil ſancti vel ſacri inuiolatum tenetur. Præualuit etiam apud eos, qui eiuſmodi ſunt, periurium atque perfidia, vt hæreticorum ſimul, catholicorumque confeſſione permiſta, cuncta veræ & ſinceræ religionis ſint turbata, catholicaque & Apoſtolica puritas confuſa. Periuri quippe patricidis & matricidis, cæteriſque qui non poſſidebunt regnum Dei, ab Apoſtolo comparantur: quam ſcilicet ſententiam nullus hominum poſſe ſoluere probatur. Ideoque maiori damnationis ſententia Epiſcopi inuoluuntur, qua periuri eſſe declarentur, qui præcipue ex mandato Domini per Euangelium ſimul & ex con-

p. 199.

constituto Canonum iurare prohibentur. Iurauerant quippe Henricho Regi omnes supraſcripti Epiſcopi, absque his, qui ex occaſione belli Saxonici furtiue ſunt introducti: quorum perfidiam & hæreſes atque ſchismata, ſi quis diligenter attendit, & diſcutit per ſingula, perſpiciet ſane nunquam ab initio naſcentis Eccleſiæ tot & tanta, ſicut nunc ſunt, fuiſſe ſcandalorum genera: quorum cum ſupra dixerimus aliqua, plura adhuc dicemus, quæ per ſingulos illos pſeudoepiſcopos in Eccleſia ſint geſta, cum ea, quæ geſſerint in Republica, ſint omnibus manifeſta. Sicut enim per vnum ſcribentem eorum omnium vulgata transgreſſio eſt, qui in eandem ſchismatis atque perfidiæ reciderant actionem, amplectendo magis atque defendendo ſui Gregorii partem, quam catholicæ Eccleſiæ vniuerſitatem: ſic in vno eodemque, qui pro omnibus ſcripſerat, vel ſcribendo omnium voluntates prodiderat, cuncta quæ ad notitiam rerum ſatis abunde iudicamus ſufficere, ſtudemus fideliter exponere.

Primo quidem dicendum eſt, quod ſine lachrymis dici non oportet: quia mater noſtra, ſancta ſcilicet Romana Eccleſia, in tantam deſpectionem apud aduerſæ partis Epiſcopos venit, vt ſicut in Romana repub. non poteſt Rex aut Imperator eſſe, niſi quem iidem ipſi velint, qui (ſicut Gelaſius quoque conqueritur) ſedi Apoſtolicæ poteſtatem primatus ſui conantur eripere, & ſibimet eam contra canones contendunt vſurpare. Vnde etiam quidam infamis perſonæ, qui ſcribit, ſe ſuoſque partem ſui Gregorii defendere, præſumit contra ſancta ſanctorum loqui, & magnificari aduerſum nomen catholicæ Eccleſiæ Dei, prædicans eam eſſe in parte ſui Gregorii, apud ſupradictos quoque pſeudoepiſcopos eſſe ſancta ſacerdotia Dei, ipſoſque eſſe ſpirituales, atque in cœleſtibus conuerſari, & eſſe filios Dei: cæteros autem excommunicatos & hæreticos & ſchiſmaticos eſſe, quicunque ſubiecti ſunt, vel communicant ei, qui non eſt in parte alicuius, ſed in toto, ſcilicet Imperatori Henricho, ſiue Wigberto, eidemque pontifici Romano: apud eos denique nihil niſi ad condemnationem valere Chriſti & Eccleſiæ ſacramenta, quæ ſunt baptiſmatis & chriſma, & corporis ac ſanguinis Domini myſteria. Ergo quibus ex cauſis, & qua neceſſitate Wigbertus Papa ſit electus, ſupra iam diximus: qui certe per eius, quæ vere eſt Romana Eccleſia, conſenſum, & per ſuffragium Henrichi Regis, eiuſdemque Romani patricii eſt ordinatus. Sed Sylurius Papa (ſicut legitur in geſtis pontificalibus) olim per vim leuatus, & vt ſacerdotes ordinationi eius iuxta antiquum morem vel decretum ſubſcriberent, compulit tyrannus quidam Theodorus. Quod cum obtinere non poſſet, licet cauſam hanc gladiis ageret: tamen poſt ordinationem ipſius Syluerii ſubſcripſerunt ei omnes communi conſenſu, propter adunationem videlicet religionis & pacis, ne forte ſuſtineret Eccleſia aliquod ſcandalum ſchiſmatis. Nunc autem Romana Eccleſia & patricius Romanorum conſenſerunt in Wigberti electione: & tamen nec poſt ſeptimum annum, quo defunctus eſt Hildebrand Papa, licet Romanam Eccleſiam talem pontificem habere, qualis catholicum corpus Eccleſiæ non diuidit, ſed integrare illud & vnire intendit, cum in Chalcedonenſi Concilio ſtatutum ſit, vt intra tres menſes debeant Epiſcoporum ordinationes fieri, niſi forte neceſſitas excuſabilis coegerit dilationis tempus protrahi. Ecce ad quid peruenit mater omnium Eccleſiarum, vt ſubiacere videatur iudicio peruerſorum, quæ ius habet de omni Eccleſia iudicandi, neque cuiquam de eius licet iudicare iudicio: ſicut conſtituunt decreta Canonum. Ecce Wigbertus, qui & Clemens Papa, cuius doctrina certe eſt Apoſtolica, & cuius ſcripta vere ſunt catholica, ſicut didicimus ex illa, quam tractare ſuſcepimus Epiſtola, quæ ſcriptor illius peruertere molitur interpretatione falſiſſima, ſicut probabimus in ſequenti libro: ille, inquam, Clemens Papa, inſcribitur falſo fur atque hæreticus, ab homine iniquo & doloſo. Veruntamen ſupradictus Papa Syluerius iam beatiſſimus (ſicut legitur) factus, poſtquam reuocare noluit Antimum patriarcham hominem hæreticum, a beato Agapeto deceſſore ſuo depoſitum pro nequitia illius, propter hoc per viſionem Auguſtæ eſt depoſitus: cui Vigilius archidiaconus eius ſucceſſit, qui præcipue depoſitionis ipſius cauſa extitit: qui etiam eundem Papam ſuum deportari in exilium fecit, vbi eum fame tribulationis, & aqua anguſtiæ (ſicut

C. XXII.

Anaſtaſius in Vita p. 53.

Antoninus 3. c. 15. n. 7.

Anaſtaſius p. 54. 55.

p.200.

(ſicut legitur) vsque ad mortem ſuſtentauit. Hæc quamuis Vigilius fecerit, nemo tamen in hanc præſumptionis audaciam prorupit, vt ipſum Romanæ Eccleſiæ Pontificem vel hæreticum, vel furem deſcripſerit. De quo certe Vigilio poſtea perpeſſo multa pericula pro Eccleſia, quam ipſe magna regebat induſtria, de illo, inquam, ſcribit Arator ſubdiaconus, in Opere ſuo, quod de actibus Apoſtolorum compoſuit heroico metro:

Publica libertas Vigili ſanctiſſime Papa,
Aduenis incluſo ſoluere vincla gregi.
De gladiis rapiuntur oues paſtore miniſtro,
Inque humeris ferimur te reuocante piis.
Hoc tibi magne pater cum defero munus amoris,
Reſpice quod meritis debita ſoluo tuis.

C. XXIII. Igitur Clemens Papa cupiens gregem Domini, & oues Chriſti, ex rapina ac deuoratione beſtiarum agri eripere, & quod perierat quærere, quod infirmum, conſolidare, & quod ægrotum erat, ſanare: quod fractum, alligare: & quod abiectum erat, reducere: conſtituit Apoſtolica authoritate ſupradictam Synodum fieri in regno Theutonico, apud metropolim ciuitatem Moguntiæ, vt ageretur ibi de fide catholica & pace Eccleſiarum atque concordia. Ideoque aderat ibi omnium conſenſus Epiſcoporum de omni catholica Eccleſia, in quorum alternis cordibus viuit ſpiritalis amor & gratia: vt ſicut vnitatem tenere firmiter, & vindicare debent, maximé Epiſcopi, qui in Eccleſia præſident, ita epiſcopatum quoque vnum atque indiuiſum probent. Aderat etiam Imperator Henrichus, præcipue author hujus Synodi: quia nihil tutum neque firmum poterit eſſe in his, quæ ſunt eiusmodi, niſi defendat & probet ea regalis authoritas pro maieſtate Imperii. Sed aduerſæ partis Epiſcopi cupientes hanc indictam Synodum præoccupare, aut præuertere, conuenerunt infra hebdomadam Paſchæ in caſtello quodam Saxoniæ Quidilingeburg nomine, vbi locus eſt congregationis fœminarum Deo ſeruientium ſub canonica inſtitutione. Et vt conſpiratio eorum plus valeret, & deciperet columbæ ſimplicitatem, quam ſerpentis aſtutia non temeraſſet: adduxerant quendam ſub ſpecie legati ſedis Apoſtolicæ, qui dictus eſt Otto Epiſcopus Oſtienſis Eccleſiæ, quum iam Clemens Papa præſideret Romanæ Eccleſiæ. Intererat etiam huic conuentui Rex Saxonum Herimannus, cui ne apud ſuos quidem tribuebatur honor regius, à quo tunc & illius Synodi cœpit tractatus. Nam memoratus Otto Epiſcopus, *Audiens ego*, inquit, *quod Rex veſter legitimum non habeat coniugium, ſed ex conſanguinitate ſociatum, iudico inter eum & vxorem eius fieri diuortium.* Huius iudicii ſententiam quum non approbaſſent aſſidentes Epiſcopi, dicentes agendæ huius rei tempus tunc non eſſe: ſecundo intulit, ſe iudicare bonum & iuſtum eſſe, vt res Eccleſiarum, quas Saxones atque Thuringi vſurpaſſent, in proprios vſus reſtituerentur, ſpoliatis Eccleſiis atque monaſteriis, quibus fuiſſent oblatæ, ac Deo conſecratæ. Hæc quoque ſententia quum non placuiſſet Epiſcopis, vtpote timentibus offendere præſentiam noxiorum, qui pariter conuenerant ad roborandas partes coniurationis ſuæ: tunc rogabant ipſi, rogabant & alii Principes Saxoniæ, vt his atque huiusmodi omiſſis, conſentiret cum eis ad ea, quæ cœpiſſent agere: ſe quidem conueniſſe, vt tractarent, quomodo defendere poſſent partes ac ſtudia ſui Gregorii Papæ, eiusque anathema circa Regem Henrichum renouare, ac populo indicare, quod excommunicatus ſit omnis, & ſaluus eſſe non poſſit, quisquis Henricho Regi in aliquo communicauerit. Tum ille Otto flexus eſt ad voluntatem eorum, & conſenſit: quia vento agitata arundo extitit. Damnauerit iterum omnes, quid aderant Epiſcopi Henrichum Regem, & iuſtificauerunt multis modis ſui Gregorii partem, agentes ipſi omnia contra regulas & inſtituta Eccleſiæ, qui non conueniſſent ad Synodum in loco celebri, in ciuitate ſcilicet epiſcopali, qui conueniſſent in feſtis diebus Paſchæ, in diebus ſcilicet gaudii & lætitiæ: vt miſerias miſerorum augerent, vt ſeditiones ac prælia renouarent,

Bert. Conſt. 1081, Conr. Vrſp. p. 239, Serarius p. 790.

p. 201.

vt

vt etiam fidem destruerent. Vnde audiant ipsi iustificatores sui Gregorii, & damnatores Imperatoris Henrichi, quum ipsi magis sint damnati, vtpote destructores fidei: audiant (inquam) de huiusmodi sententiam sancti Papæ Gelasii: *Non tam propter religionis*, inquit, *causam student dispositionibus publicis obuiare, sed potius per occasionem regiæ alligationis catholicam fidem moliuntur euertere, & tali commercio sperata præstare: quum ego & decessor meus non solum minime in hac parte damnationis nomen Imperatoris attigerimus, sed insuper postquam adeptus est regiam potestatem, honorificis eum literis salutare curauimus. Sacerdotes autem, qui præuaricatoribus se communicasse propria voce confessi sunt, a communione Apostolica submouerunt decessores mei: quibus scilicet damnatis, si ipsi placet misceri. Non potest nobis*, inquit, *imputari, a quibus si velit Imperator abscedere, tanto magis a nobis non potest esse damnatus, sed potius ad gratiam syncerae communionis admissus.* Et idem Gelasius, ostendens non licere cum perfidis, vel cum sociis perfidorum habere conuentum, iuxta quod dicitur in Psalmo: *Non sedi in concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo: Nec Ecclesiastici*, inquit, *moris est, cum his, qui pollutam habent communionem, permixtamque cum perfidis, miscere concilium: quoniam qui voluntarie sectantur contagia perfidorum, separati sunt certe ab Apostolica sede: ideoque*, ait, *cum talibus, & apud tales, etiamsi esset necesse fieri, nulla posset Synodus prouenire.* Ergo Pius atque Vrbanus, Lucius etiam atque Symmachus, & Gregorius, Romani Pontifices, constituerunt sub anathematis interpositione, vt prædia diuinis vsibus tradita, & cœlestibus secretis dicata, nemo præsumat humanis usibus applicare: quia siue alienator, siue venditor alicuius Ecclesiastici prædii, magni vel exigui, cum accipiente pariter iudicantur esse sacrilegi. Et quum ituri sint certe iuxta diuinam sententiam in supplicium æternum, qui ex propriis facultatibus non subleuant necessitates pauperum: quid dignum æstimari poterit iudicio ac damnatione eorum, qui diripiunt aliena, præcipue autem quæ sunt Dei Ecclesiarum? Ecce in supradicto conuentu aderant, qui multarum Ecclesiarum possessiones & prædia inuaserant pariter, & possederant: & hoc ita fieri sacerdotes Saxoniæ consenserant. Qui enim his, quæ sunt huiusmodi, non restitit, suggestione qua potuit, consensit: quum ex authoritate diuina dicat Apostolus, *Non solum, qui faciunt praua, reos esse, sed & qui consentiunt facientibus.* Primum quidem locum tenuit in illa malignantium Ecclesia supradictus Otto Hostiensis Episcopus, qui nunc a Saxonibus eorumque consortibus dicitur Papa Vrbanus: super qualium certe ambitu & promotione supplicat Imperatori Gelasius Papa, immo per Gelasium catholica Ecclesia: *Desinant*, quæso te, *temporibus tuis quidam per occasionem perturbationis Ecclesiasticæ præcipitanter ambire: quæ non licent, ne & illa, quæ male appetunt, nullatenus apprehendant, & modum suum apud Deum hominesque non teneant.* Atque iterum super eiusmodi alloquens etiam senatum Romanum: *Ad senatum*, inquit, *pertinet Romanum, vt memor fidei, quam a parentibus suscepisse se meminit, contagia vitet communionis externæ, ne a communione sedis Apostolicæ, quod absit, reddatur externus.* Quum enim in ordinatione successoris sui Clementis dicat Petrus Apostolus: *Hæc meæ prædicationis & doctrinæ cathedra, eum qui cupit eam, & audacter expetit, non requirit: sed ornatum moribus, & in verbis eruditum.* Ille autem sæpe dictus Otto præcipitanter ambiuit, & inuasit sedem Apostolicam, vsus manu & auxilio pessimorum, apud quos nec diuinarum nec humanarum valet aliquid constitutio legum. Symmachus Papa generali præsidens Synodo dixit: *Si quis Papa superstite, & eo inconsulto, aut subscriptionem pro Romano pontificatu commodare, aut pro alio promittere, aut sacramentum præbere tentauerit, aut aliquod certe suffragium polliceri, vel de hac causa priuatis conuenticulis factis deliberare aliquid, aut decernere præsumpserit, loci sui dignitate, vel communione priuetur.* Ecce autem in priuatis conuenticulis agitur de pontificatu sedis Apostolicæ, quæ sub Hildebrando certe videtur priuilegia primatus sui amisisse, quum ipse voluerit non apud eam, quæ mater est omnium Ecclesiarum, sed in parte suorum esse ius potestatem-

p.202.

que iudicandi non solum de vnaquaque Ecclesia, sed de ipsa quoque Romana Ecclesia. Ideoque (sicut Leo Papa scribit, & catholica Ecclesia consentit) priuilegium meretur omnino amittere, qui permissa sibi abutitur potestate. Ecce enim idem Hildebrand Coloniensem Ecclesiam suis quoque priuilegiis spoliauit, qui Hartuigo Magadaburgensis Ecclesiæ Episcopo hoc concessit, & hoc iussit, vt terminos patrum transgrediendo, inuaderet parochiam alterius Metropolitani Episcopi, & ordinaret Episcopum quendam Reginhardum in Mindensi Ecclesia, ad contemptum & ad iniuriam Sigiuuini Coloniensis archiepiscopi. Hoc etiam exemplo memoratus Otto Episcopus Ostiæ, Moguntinam Ecclesiam suis quoque priuilegiis spoliauit: atque ipse transgrediendo simul terminos patrum, parochiam Metropolitani Episcopi inuasit: & ad contemptum atque ad iniuriam Wezelini archiepiscopi, Gebehardum quendam in Constantiensi Ecclesia Episcopum ordinauit, quum adhuc etiam vixisset Otto Episcopus ipsius Constantiensis Ecclesiæ: sed iampridem ab ea expulsus est iniuriose, quia noluit in parte Hildebrandi esse, & esse communis externæ. Sic vero sanctorum Canonum Regulæ custodiuntur, & obseruari mandantur vel ab Hildebrando, vel ab Ottone: pro quibus vos, qui habetis zelum amarum, occiditis & zelatis, litigatis & belligeratis, ne sit alius Pontifex sedis Apostolicæ, nisi per quem disciplina Ecclesiæ euertatur, & qui contra authoritatem Domini venire videatur, vt iam omnibus hæreticis aditus, ianuaque pandatur? Dicitur enim per beatum Iob, gerentem scilicet typum vel Christi, vel Ecclesiæ: *Alii terminos transtulerunt, diripuerunt greges, & pauerunt eos.* Vnde sanctus pater Gregorius in XVI. Moralium: *Quos*, inquit, *aliorum nomine nisi hæreticos designat, qui a sancta Ecclesiæ gremio extranei existunt? Ipsi enim terminos transferunt, quia constitutiones patrum præuaricando transcendunt. De quibus nimirum constitutionibus scriptum est: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Qui greges*, inquit, *diripiunt, & pascunt: quia imperitos quosque peruersis ad se persuasionibus trahunt, & doctrinis pestiferis ad interficiendum nutriunt.* Atque idem Gregorius in epistola ad Eulogium patriarcham Alexandrinum: *Meus*, inquit, *honor est solidus vigor fratrum meorum: & tunc ego honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur.* Hinc etiam & Gelasius Papa: *Absit hoc*, inquit, *absit a fidelibus, hoc sibi velle quempiam arripere, vnde videatur honorem fratrum suorum imminuere ex quantalacunque parte.* Sed sicut supra dictum est, alii terminos transtulerunt, & ad contemptum atque ad iniuriam Metropolitanorum quoque Episcoporum in parochiis Moguntiæ simul & Coloniæ ordinationes sibi vsurpauerunt. Vnde Callistus vrbis Romæ Episcopus vniuersis Episcopis: *Si quis Metropolitanus Episcopus, nisi quod ad suam solummodo pertinet parochiam propriam, sine consilio & voluntate omnium comprouincialium Episcoporum extra aliquid agere tentauerit, gradus sui periculo subiacebit: & quod egerit, irritum habeatur, & vacuum.* Et iterum de eadem re Callistus: *Nullus primas, nullus Metropolitanus, nullusque reliquorum Episcoporum alterius adeat ciuitatem, aut ad possessionem accedat, quæ ad eum non pertinet, & alterius Episcopi etiam parochia super cuiusquam dispositione, nisi vocatus ab eo, cuius iuris esse dinoscitur, vt quiddam ibi disponat, vel ordinet aut iudicet, si sui gradus honore potiri voluerit: sin aliter præsumpserit, damnabitur: & non solum ille, sed cooperantes, eique consentientes: quia sicut ordinatio, ita eius & inductio, & aliarum rerum dispositio prohibetur.* Et vt Metropolitanis sua iura seruentur, sic etiam Leo Papa inter cætera scribens loquitur: *Secundum sanctorum patrum canones spiritu Dei conditos, & totius mundi reuerentia consecratos, Metropolitanos singularum prouinciarum Episcopos ius traditæ sibi antiquitus dignitatis intemeratum habere decernimus, ita vt a regularibus præstitutis nulla aut negligentia aut præsumptione discedant.* Quæ- p. 207
quum ita sint, & alii qui dicuntur hæretici, terminos transtulerint, ecce apud ipsos qui sunt eiusmodi, scribuntur esse sancta Dei sacerdotia, & apud eosdem solummodo rite celebrari Christi & Ecclesiæ sacramenta, vt ipsi imperitos quosque, qui sub nomine gregum per beatum Iob designantur, peruersis ad se persuasioni-

ſionibus trahant, & doctrinis peſtiferis ad interitum nutriant. Sed niſi cognoueris te, ô pulchra inter mulieres: *egredere*, inquit Dominus, *& abi poſt veſtigia gregum*, id eſt, niſi honorem tuum, quo ad ſimilitudinem Dei es condita, bene viuendo cognoueris, à conſpectu meæ contemplationis egredere, & imperitorum vitam imitare populorum, & cultores peruerſorum dogmatum, quaſi hœdos tuos paſce in tabernaculis paſtorum: hoc eſt, in conuenticulis hæreticorum. Ecce enim defenſor partium Hildebrandi ſcribit contra ſedem Apoſtolicam ſimul, & contra vniuerſalem Eccleſiam, dicens eam amiſiſſe honorem ſacerdotii, vt facilius poſſit decipere eos, qui credunt illius peruerſiſſimo errori: introducit teſtimonia ſanctorum patrum, Innocentii, Cœleſtini, Gregorii, Auguſtini. Innocentius Papa: *Qui honorem*, inquit, *amiſit, honorem dare non poſſe, nec vllum aliquid ab eo accepiſſe, adquieſcimus: quia nihil in dante erat, quod alius ab eo poſſet accipere. Et verum eſt certe: quia quod non habuit, dare non potuit. Damnationem vtique, quam habuit, per prauam manus impoſitionem dedit: & qui particeps factus eſt damnati, quomodo debeat honorem accipere, inuenire non poſſum.* Hæc certe ſcribit Innocentius contra eos, qui ſunt eiuſmodi, qualis eſt ſupra memoratus Otto, vel Hartuigus, qui terminos antiquos transgreſſi ſunt per vſurpatæ ordinationis exceſſus. De quibus & Calliſtus Papa ſcribit: *Quod ſi quis, etiam Metropolitanus Epiſcopus, niſi quod ad ſuam ſolummodo pertinet parochiam propriam, ſine conſilio & voluntate omnium comprouincialium Epiſcoporum extra aliquid agere tentauerit, gradus ſui periculo ſubiacebit: & quod egerit, irritum habebitur, & vacuum:* iuxta conſequens etiam Cœleſtini Papæ teſtimonium: *Si quæ factæ ſunt*, inquit, *ordinationes illicitæ, remoueantur, quoniam ſtare non poſſunt.* Et quum iuxta conſonam ſanctorum Patrum diffinitionem dignus non ſit vel ſacris altaribus adminiſtrare, vel communionem capere, qui neſcit ſacris Canonibus obedire.

Conſequenter etiam introducit propoſitæ ſcriptor Epiſtolæ contra ſe ſuosque, qui non ſunt in communione vniuerſalis Eccleſiæ, ſed in parte ſui Gregorii, illud noſtri patris Gregorii teſtimonium, quo ſcribit ad Maximum: *Nos*, ait, *conſecrationem dicere nullo modo poſſumus, quæ ab excommunicatis hominibus eſt celebrata: quia vero ſine vllius exempli forma violaſti tantam ſacerdotii dignitatem, præcipimus, vt tu ordinatoresque tui nullatenus attrectare quicquam præſumatis ſacerdotalis officii, nec vsque ad reſcriptum noſtrum ad cultum vos ſacri altaris accedere. Quod ſi contra hæc agere præſumpſeritis, anathema vobis ſit à Deo, & beato Apoſtolorum principe, vt contemplatione iudicii veſtri, cæteris quoque catholicis Eccleſiis vltionis veſtræ præbeatur exemplum.* Hæc certe ſcribit pater noſter Gregorius contra præuaricatores Eccleſiaſticæ diſciplinæ, quæ defenſor ille partium ſui Gregorii introducit ad deſtruendum ſacerdotium vniuerſalis Eccleſiæ, quæ communicat ſedi Apoſtolicæ. Ideoque interpoſitis quibusdam ſcriptis, quibus conatur oſtendere, nihil niſi ad condemnationem apud nos valere Chriſti & Eccleſiæ ſacramenta, quæ ſunt baptisma, & chriſma, atque corporis & ſanguinis Domini myſteria. Poſt hæc ſubiungit adhuc de ordinatione teſtimonium beati Auguſtini, quæ ſcilicet ordinatio ſolet per manus impoſitionem fieri: *Corporalia*, inquit, *ſacramenta, quæ portant & celebrant etiam ſegregati ab vnitate corporis Chriſti, formam poſſunt exhibere pietatis, virtus vero pietatis inuiſibilis & ſpiritalis ita in eis non poteſt eſſe: quemadmodum ſenſus non ſequitur hominis membrum, quando amputatur a corpore. Ergo quod in omnibus membris vnius corporis agit anima, hoc agit Spiritus ſanctus in tota Eccleſia. Vnum quippe corpus, & vnus ſpiritus, ſicut dicit Apoſtolus. Præter hoc corpus poteſt quidem aliquis habere vel fidei, vel baptiſmatis formam: ſed non habet vitam. Niſi enim ſpiritu intus vegeteris, fruſtra foris de forma gloriaris. Si quod membrum in humano corpore præciditur, nunquid præciſum anima ſequitur? Sic homo Chriſtia-* p.204 *nus viuit in corpore Chriſti, quousque catholicus eſt: præciſus autem, hæreticus factus eſt.* Sed ille aduerſarius noſter ſcribit nos præciſos eſſe: ſe vero ſuosque participes permanſiſſe in vnitate vniuerſalis Eccleſiæ. Abſit autem a nobis, vt nos exiſſemus

C. XXIV.

 ab

ab ipsis: sed ipsi exierunt a nobis. Sicut enim scribit sanctus pater Augustinus in libro de vera religione: *Posset schismaticos area Dominica usque ad tempus vltionis ventilatione velut paleas sustinere, nisi vento superbiæ, immo leuitate cessissent, & sese a nobis vltro separassent.* Nam quod præcisi sint de vnitate Ecclesiastici corporis, testatur ipse, qui in fine epistolæ suæ, ad quem cuncta, quæ dicuntur, solent referri, profitetur, se partem sui Gregorii defendere. Vnde iterum Augustinus in lib. de vera religione: *Sed quia*, inquit, *in hac Dominica area pro voluntate quisque vel paleæ vel frumentum est, tamdiu sustinetur peccatum aut error cuiuslibet, donec aut accusatorem inueniat, aut prauam opinionem pertinaci animositate defendat. Tenenda est autem nobis*, ait, *Christiana religio, & eius Ecclesiæ communicatio, quæ catholica est, & catholica nominatur non solum a suis, verum etiam ab omnibus inimicis, velint nolint. Nam ipsi quoque hæretici & schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, catholicam nihil aliud quam catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab vniuerso orbe nuncupatur. Sed apud eos*, inquit, *solos quærenda est vera religio, qui Christiani, catholici, vel orthodoxi nominantur: id est, integritatis custodes, & recta sectantes. Hæc enim Ecclesia catholica per totum orbem valide lateque diffusa vtitur ad profectus suos omnibus orantibus, vnctione Spiritus sancti docente de omnibus. Præter hanc Ecclesiam quicunque est, Spiritum sanctum vtique non habet, ideoque per prauam manus impositionem damnatio ei offertur, qui absque dono Spiritus sancti ordinatur.* Quod in supra memoratorum quoque Episcoporum, vt non dicam consecrationibus, sed execrationibus factum esse probatur, qui contra sacros canones spiritu Dei conditos, in alienis parochiis ordinationes celebrauerunt, qui etiam contra consensum simul, & contra disciplinam catholicæ Ecclesiæ priuata sibi conuenticula constituerunt, qualium certe conuenticula siue ordinationes damnauit semper, atque damnabit omnis Ecclesia sanctorum, ne præualeat aduersus eam pars iniquorum. Vnde etiam Gelasius: *Quod incessabiliter*, inquit, *repetendum est, sicut firmum esse nullus ambigit Christianus, omnes complices, sectatores, communicatores damnatæ penitus prauitatis pari sorte censeri: ita consors erit & pœnæ, quisquis communicauerit alieni*

c. 3. c. 2. qu. 2. *Ecclesiasticarum regularum transgressori.* Nullus enim primas, nullus enim Metropolitanus, nullusque reliquorum Episcoporum, alterius Episcopi adeat parochiam, ut ibi disponat, vel ordinet, aut iudicet quicquam: sin aliter præsumpserit, damnabitur: sicut Callistus Papa scribit, & omnis Ecclesia sanctorum consensit. Quod & factum est de Hartuigo Magadaburgensi Episcopo: quia Sigiuuinus Coloniensis Episcopus damnauit eum, consentiente in idipsum comprouincialium Episcoporum iudicio, postquam nullo modo potuit adduci, vt satisfacere vellet Ecclesiæ pro illicita ordinatione quasdam Reginhardi in episcopatu Mindensi. Prætendebat autem ille Hartuigus potestatem sui Gregorii Papæ, qua talem sibi posset concedere ordinationem iuxta authoritatem sedis Apostolicæ: ideoque sibi curæ non esse super aliquorum vel vocatione, vel damnatione. Ecce apponit peccatum super peccatum, & iustæ damnationi addit pariter ecclesiasticæ vocationis & regularis disciplinæ contemptum. Igitur præter illam damnationem, damnatus est etiam idem Hartuigus cum cæteris suprascriptis Episcopis in Moguntiacensi Synodo, iubente id fieri Apostolica sede, quum nollent reuerti ad pacem & concordiam catholicæ Ecclesiæ.

C. XXV. Sed ex his omnibus Episcopis, qui vel damnati fuerant, vel depositi, vnus tantum, scilicet Benno Misinensis Episcopus, venit ad sedem Apostolicam, pro errore suo petiturus veniam, quam & promeruit accipere, iuxta quod ipsa mater omnium Ecclesiarum Romana Ecclesia soleat se appellantibus, quicquid pietatis est, semper offerre: quia sicut in contumacia persistentibus conuenit nos esse seueros (ait sanctus Papa Gregorius) sic iterum humilitatis & pœnitentibus negare locum veniæ non debemus. Ergo Clemens Papa pœnitentem benigne suscepit, & confessum pro errore suo honorifice tractauit, abeuntemque cum literis Apostolicæ sedis

ad

ad Henrichum Imperatorem misit, quem & ipse libenter accipiens correctum di-
p.205. misit libere abire in episcopatum suum. Sed illa satisfactio vtinam fuerit pura, syn-
cera atque catholica: quoniam sicut scribit Leo Papa, *saluberrimum est, & spirita-
lis medicinæ vtilitatis plenum, vt quicunque se correctos videri volunt, errorem suum,
& ipsos erroris authores damnari a se fateantur sine ambiguitate, vt nullum Ecclesiæ
membrum peremptis sensibus prauæ intentionis possit violari tali um societate.* Nam cer-
tum est, eundem Episcopum Bennonem nihil deinceps viriliter egisse cum com-
prouincialibus pseudoepiscopis, vel cum principibus Saxoniæ pro conuentione &
studio pacis Ecclesiasticæ, quales dicuntur à Domino per Esaiam Prophetam specu-
latores cœci, canes muti, non valentes latrare: quoniam sicut Gelasius Papa scri-
bit: *Præuaricatoribus vtique consentit, quisquis suggestione, qua potest, non resistit:
& qui alios ab errore non reuocat, seipsum*, inquit, *errare demonstrat.* Cæterum præ-
uaricatores Ecclesiasticæ legis Episcopi, qui in supradicta Synodo sunt depositi, & o-
mni Ecclesiastica dignitate priuati, sententiam depositionis suæ a sede Apostolica
prolatam paruipendunt: & superbiæ spiritu inflati, non solum vetitum sibi offici-
um ausu temerario vsurpant, sed etiam secundum Canones concessam sedi Apo-
stolicæ potestatem conantur eripere, & sibimet eam contra Canones contendunt
vsurpare: ideoque frequentibus conuenticulis pariter & scriptis firmauerunt sibi
hunc sermonem nequam, vt non possit Romana Ecclesia alium habere Papam, ni-
si sit ex parte sui Gregorii, qui velit resistere Henricho Regi, immo diuinæ ordina-
tioni, qui etiam velit sedem Apostolicam inuadere contra VVigbertum Pontificem
ipsius Romanæ Ecclesiæ. Sed velint nolint partes aduersariorum, ecce sacri Cano-
nes constituerunt totius Ecclesiæ appellationes deferri ad examen sedis Apostolicæ,
ab ipsa vero nusquam prorsus appellari debere, sanxerunt: ac per hoc illam de
tota Ecclesia iudicare, ipsam vero ad nullius iudicium commeare, nec de eius iu-
dicio iudicari præceperunt: neque sententiam illius oportere dissolui constitue-
runt, cuius potius sequenda decreta mandarunt. Quod si ita est, immo quia ita
est, debuerunt procul dubio aduersariæ partis Episcopi aut consentire cum sede A-
postolica pro pace & vnitate Ecclesiæ: aut merito condemnari, vtpote transgres-
sores iudicii sedis Apostolicæ. In hoc enim vtrique consenserunt & VVigbertus &
Rex Henrichus, atque totius Ecclesiæ assensus, vt quisquis resistat paci vel Ecclesiæ
vel Reipublicæ, sit eis sicut ethnicus & publicanus. *Beati*, inquit, *pacifici: quoni-
am filii Dei vocabuntur.* Sed discordes Episcopi, quales dicuntur filii Diaboli, qui
alios docent, quare semetipsos non docent, dicentes iuxta authoritatem Patrum
debere nos temere ligari vel iniuste, & excommunicatis non communicare? Vnde
(sicut Gelasius Papa scribit) pronius in quamlibet se partem, causationemque con-
uertunt, manifeste veritatis ita laqueis suffocantur, vt suis ipsi verbis possint, actio-
nibusque concludi, nec nisi solam perniciem obstinatæ perfidiæ residuam ventilare.
Ecce enim quorum vulgata transgressio est, per vnum scribentem proponunt no-
bis sanctorum Patrum testimonia, quæ sunt circa eos, qui iungunt se excommunica-
tis communione aliqua. *Quod autem*, inquit, *excommunicatis non sit communican-
dum, audiamus sanctum Callistum Papam: Excommunicatos a sacerdotibus nullus re-
cipiat ante vtriusque partis examinationem iustam, nec eis in oratione aut cibo vel potu,
aut osculo communicet, nec Aue eis dicat.* Vrbanus Papa: *Valde timenda est senten-
tia Christi, licet iniuste aliquem liget, quod tamen summopere prauidere debet.* Gre-
gorius in Homeliis: *Vtrum iuste aut iniuste obliget pastor, pastoris tamen sententia
gregi timenda est, ne is qui subest, & quum iniuste forsitan ligatur, ipsam obligationis
suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absoluere indiserte timeat, vel
ligare. Is autem, qui sub manu pastoris est, ligari timeat, vel iniuste, nec pastoris
iudicium temere reprehendat: ne si iuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis super-
bia, culpa, quæ non erat, fiat.* Idem Gregorius presbyteris, diaconis, nobilibus, &
populo Iaderæ: *Peruenit ad me quosdam vestrorum ignorantia vel necessitate dece-
ptos, his qui ab Apostolica sede culpa (sicut nostis) exigente communione priuati sunt,*

communicasse, quosdam vero salubri discretione protegente Domino suspendisse: & quantum de constantibus gaudeo, tantum de deuiantibus ingemisco: quoniam sacræ communionis mysteria, quæ ad solutionem nobis diuina pietate concessa sunt, in detrimentum animæ suæ magis receperunt. Et quia sic (vt vobis omnipotens Deus innotescat) vehementer charitati vestræ, & medullitus ex toto compatior paterno affectu; obtestor atque suadeo, vt ab illicita se quisque communione suspendat: & quos Apostolica sedes in consortio communionis suæ non recipit, omnino refugiat, ne inde reus ante conspectum æterni iudicis, vnde poterat saluari, consistat. P. 206. Idem Ianuario Episcopo Sardiniæ: *Eis vero, qui ab ecclesiasticâ communione sunt suspensi, nullus religiosus secundum Canonum præcepta iungatur: sed nec illis communicandum est, qui communicant excommunicatis.* Gelasius contra fautores Acatii: *Nihil nobis commune cum hominibus communionis externæ, nec prætendat quisquam, quod alicui forsitan euidentiori non communicasset, vel communicare videatur hæretico. Quid enim iuuat, si illi communicet: & his tamen communione iungatur, qui ab illius non sunt communione diuersi? Quid profuit, quod videri volebat illi palam non communicare, cui per suos complices nectebatur?*

Hæc quidem sanctorum Patrum testimonia amplectimur, ea qua dignum est, veneratione: sed nimium, nimiumque non expauescimus ea pro huius temporis confusione, quando hæreticorum simul, catholicorumque confessione permista, cuncta veræ & syncerae religionis turbantur, catholicaque & Apostolica puritas confunditur. Ecce enim Hartuigus Magadaburgensis Episcopus, qui semel ac secundo damnatus est (sicut vere supra diximus) ipse videns, diutius non posse contra Imperatorem episcopatum suum repugnando sibi vindicare, simulabat cum eo pactum pacis facere, & supplicem se ac deuotum ei offerre. Qui etiam, vt facilius promereri posset episcopatum ab Imperatore, promittebat cunctos Principes, qui adhuc essent cum eo discordes, in gratiam eius reducere. At Imperator præ nimio amore pacis, non considerans, quia lupos in ouile ouium intromittere, hoc non sit consuluisse Ecclesiæ vel Reipublicæ, acceptis iuramentis super promissæ fidei firmitate, reddidit ei iniuste episcopatum absque synodali conuentione, & absque consensu sedis Apostolicæ. Quod factum est quarto anno postquam iuste depositus est synodali iudicio. Tum vero ille Hartuigus nactus occasionem, qua posset habere liberum hinc inde introitum simul & exitum, cœpit redire ad consuetæ factionis exercitum, & traducere Episcopos & Principes totius regni ad partem sui Papæ Gregorii: & vt auctius resuscitaret ac nutriret ipsius incendia Hildebrandi iamdiu defuncti, primo quidem per clandestina colloquia, deinde per contracta vndecunque poterat conuenticula sermonem intulit de excommunicatione Imperatoris; de iniusta (vt ipse dicebat) successione VVigberti ad pontificatum Apostolicæ sedis: valde autem periculosum fore cum eiusmodi hominibus communionem aliquam habere: Imperatori vero promissam fidem & promissum seruitium libenter conseruare, si velit publice confiteri, se vinculo anathematis ligatum esse, & inde solui participes sui Gregorii Papæ: si etiam velit VVigbertum deponere, alioquin se pœnitere, quod vel viderit hominem excommunicatum, cui nunquam debeat communicare aliquis fidelium. Hæc sæpius memorando, sollicitabat animos plurimorum, quum iam posset fieri pax Ecclesiarum: nisi ipse Hartuig, iuxta nomen suum, durum eis renouasset bellum. Ergo plurimi etiam Episcoporum, qui damnauerant in Synodo eundem Hartuigum, & in damnatione eius subscripserant, iuxta Apostolicæ sedis decretum, ipsi non solum in communionem eum absque synodali conuentione receperunt: sed etiam aliqui eorum contra Imperatorem simul, & contra sedem Apostolicam cum eo conspirauerunt, vt iam ex multitudine præuaricationis illorum, qui eiusmodi sunt Episcoporum, iustificata quodammodo videatur leuitas Græcorum, apud quos (sicut Gelasius Papa scribit) facilis & inculpabilis putatur esse permistio, quod apud eos nulla sit veri falsique discretio: & cum velint omnibus reprobis esse communes, in nulla monstrentur probitate consistere. Hinc hæreticorum simul catholico-

Chron. Magd. apud Meibom. tom. 2. p. 313.

tholicorumque confessione permista, cuncta veræ & synceræ religionis turbantur catholicaque & Apostolica puritas confunditur. Gelasius: *Aut catholici, inquit, aut hæretici erant, de quibus illa passim latrocinia detestanda sæuiebant. Si hæretici, prodi, discuti, & legitime conuinci modis omnibus debuerant, vel suis confessionibus, vel aliorum votibus confutari.* Sed mirentur alii, quod de illo quoque Hartuigo vere secundum literam possit intelligi hæc per Esaiam Prophetam sententia Domini: *Nun-*
P.207. *quid iste est vir, qui conturbauit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum, & vrbes eius destruxit? Tu enim,* inquit, *terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti.* Hæc (inquam) mirentur alii in hoc, de quo nunc agitur, viro: nos autem miramur in illo, quod tam stultus pastor potuit tot sacerdotes, & tantum populum post se in perniciem trahere, vtpote qui nullius fere est literatoriæ eruditionis, vel scientiæ: nisi quod iam mysterium illius stulti pastoris (hoc est, Antichristi) operatur in illo, de quo ad Zachariam Prophetam dicitur a Domino: *Adhuc,* inquit, *sume tibi vasa pastoris stulti, quia ecce ego suscitabo pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, dispersum non requiret, & contritum non sanabit, & id quod stat, non enutriet, & carnes pinguium comedet, hoc est, virtutes sanctorum, & in sua corpus malitia traiiciet.* Ecce enim contigit in diebus illis Imperatorem celebrare apud Mogontiam natiuitatem Domini, vbi aderant cum eo aliquot Episcopi, & quidam de Principibus regni. Aderat etiam ibi ille Hartuigus, cui tunc non solum communicauit quisque præsens Episcopus, clerus & populus, sed etiam Ruochardus, qui ante aliquot menses post obitum Wezelini ordinatus est Moguntinæ Ecclesiæ Archiepiscopus, cessit ei in ordine, & officio suo, & consensit indigno modo, vt ad initia nocturnalium lectionum solitas benedictiones faceret in tam celebri conuentu, & in tam celebri nocte natiuitatis Domini. Sic vero, sic nunc promulgatrix est, aut exequutrix sanctorum Canonum Moguntina quoque Ecclesia, non attendens, siue paruipendens, quid gestum sit in ea, & quid gesserit ipsa, quomodo ille Hartuigus iudicatus & damnatus sit in ea. Pro huiusmodi scribit Gelasius Papa contra fautores Acatii: *Hæc est,* inquiens, *illa mistura, hæc est illa confusio, qua per totum hoc regnum inter catholicam hæreticamque communionem nulla est discretio, Ideoque sicut quisquis,* ait, *ab hac colluuione cunctorum separatus, est syncera communionis, & ideo catholicus comprobatur: ita quisquis illius detestandi commercii particeps inuenitur, quantum a syncera communione, tantum a catholica atque Apostolica remotus est confessione.*

Ecce proponunt nobis aduersarii pro suæ partis confirmatione, vt debeamus timere ligari vel iniuste: sed qui alios docent semetipsos non docent. Igitur conuincit veritas, iustitia & iudicium, quia iuste damnatus est ille Hartuigus iuxta meritum suum. Vnde & Dominus dicit ei per Malachiam Prophetam, & cæteris, qui irritum fecerunt pactum Leui, pactum scilicet vitæ & pacis: *Maledicam,* inquiens, *benedictionibus vestris, & maledicam eis, quoniam legem meam super cor non posuistis.* Post illos autem dies, quibus hæc, quæ diximus, facta sunt Moguntiæ, concelebrata est etiam Coloniæ per eundem Hartuigum ordinatio Adalheidæ Reginæ. Sed & si Herimannus Coloniensis Episcopus pro affectu consanguinitatis, qua proxime attingebat eum, non est recordatus damnationis, qua decessor eius Sigiuuinus damnauerat eum: tamen Coloniensis Ecclesia, quæ vtraque damnatione eius consenserat, communionem eius vitare debuerat: quoniam nihil inter est, vtrum ei aliquis communicet, qui eiusmodi est: siue illi iungatur communione, qui diuersus non est ab illius hæretici communione. *Sic,* inquit Gelasius, *sic passim omnia licite fieri a quocunque videntur, & nullum discrimen rerum, nulla examinatio Ecclesiæ postulatur, sed vbique hæretici intromittuntur, & nemo resultat: sed velut muta pecora in captionem ducta, subditis voluntatibus perfidiam sectantur.* Iam vero apparet, quantam perniciem generet, quod sacri Canones negliguntur, quod imperiti, indigni, simoniaci, neophyti, Ecclesiis præficiuntur: quales quum non possint scientia & doctrina, atque aliis operibus bonis innotescere, præsumunt sceleribus ostendere se aliquid esse vel posse, & inter cætera extollunt se contra regiam potestatem, immo contra Dei ordinationem: C. XXVI.

&

&qui, vtpote militantes Deo, non debuerant se vel negotiis secularibus implicare, vsurpant sibi regnum ordinare & regere, qui debuerant Ecclesiarum rectores esse, & sese exemplum humilitatis omnibus præmonstrare. Sic enim discreuit Christus vtriusque potestatis officia, Regum scilicet atque Pontificum, quatenus spiritalis actio a temporalibus distaret incursibus, & Deo militans minime se negotiis implicaret secularibus: ac vicissim non ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset implicatus p.103. negotiis secularibus. Vnde idem, qui hæc scripsit, Gelasius, consequenter discernit quoque iudicia Ecclesiæ a regiis dispositionibus: *Quo*, inquit, *more, quo ritu aliquis damnatorum prætenditur absolutus, quum nec a Pontificibus legitime, & Ecclesiasticis legibus fuerit expeditus, nec a seculari potestate potuerit præter Ecclesiæ tramitem prorsus absolui. Quantum enim ad religionem pertinet, non nisi Apostolicæ sedi iuxta Canones debetur totius summa iudicii: quantum autem ad seculi potestatem, ille a Pontificibus, & præcipue a beati Petri vicario debet cognoscere, quæ diuina sunt, non eadem iudicare: nec sibi hoc quisquam potentissimus seculi, qui tamen Christianus est, vendicare præsumit.* Et idem Gelasius contra Acatium, immo contra omnem Episcopum, qui aliquid eiusmodi vsurpat sibi contra sedis Apostolicæ decretum: *Quum constet, semper sedis Apostolicæ iudicio huiusmodi personas aut discussas esse, vel purgatas: aut sic ab aliis, quibus competebat, Episcopis absolutas: vt tamen absolutio earum ex sedis Apostolicæ consensione penderet, vbi vtrumque defuerit, nec discussionem legitimam, nec purgationem firmam, ac per hoc receptionem constat fuisse indebitam. Ecce interim in his*, inquit, *causa vestra nutat & labitur: & si hæc sola sit, prorsus tota subruitur.* Nobis autem ausi sunt Canonum facere mentionem, contra quos semper ambitionibus, semper illicitis effecisse excessibus monstrantur, immo si causa eadem latius inquiratur, tantæ illic tragœdiæ, tanti reperiuntur errores, vt si ipsi sint iudices, qui eadem perpetrarunt, quum euidenter fuerint confutati, a sui damnatione non temperent.

C.XXVII. Igitur non licet alicui Christiano occidere quenquam, immo nec odisse: quoniam iustitia Pharisæorum est non occidere, non peierare: sed, *Amen dico vobis*, ait Dominus, *quia nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* Et ad Noe atque ad filios eius: *Qui effuderit*, inquit, *sanguinem hominis, pro sanguine eius effundetur sanguis illius. Anima quippe omnis carnis est in sanguine.* Ideoque etiam, quisquis per scandalum, siue peruersitate doctrinæ effuderit illud vitale, quo homo vegetatur, viuit & sustentatur, in die iudicii effundetur ab eo: hoc est, quod sibi videbatur habere vitale, cogetur amittere. Ergo per totum fere hoc tempus memoriæ nostræ effunditur sanguis hominum per viros hominum, quod fit præcipue ex instinctu Episcoporum aduersæ partis, vt iam manifestentur opera carnis, quæ sunt inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, hæreses, inuidiæ, homicidia, & his similia: quæ prædico vobis, ait Apostolus, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Propter hæc comprimenda sacerdotale iudicium, quod cruentas refugit vltiones, seueris Christianorum Principum constitutionibus adiuuari debet: sicut Leo Papa docet, quia timentes corporale iudicium, nonnunquam ad spiritale recurrunt remedium. Sed vt passim omnia licite fiant, ipsi aduersæ partis Episcopi regiam potestatem, immo diuinam ordinationem euertere parant, quum de his quoque, qui post baptismum aut tormenta sola exercuerunt, aut etiam capitalem sententiam protulerunt, sic scribit sanctus Papa Innocentius, quod de ipsis nihil definitum sit a maioribus: *Meminerant enim*, inquit, *a Deo potestates has fuisse concessas, & propter vindictam noxiorum gladium fuisse permissum, & Dei ministrum esse datum in huiusmodi vindicem. Quomodo ergo reprehenderent factum, quod authore Deo viderent esse concessum? De his ergo*, inquit, *vt hactenus seruatum est, sic habemus, ne aut disciplinam euertere, aut contra authoritatem Domini venire videamur: quia ipsis in rationem reddendam gesta sua omnia seruabuntur.*

C.XXIX. At memoratus Hartuig, vt euerteret regiam potestatem, immo diuinam ordinationem,

tionem, militauit cum suis consortibus Episcopis per multas expeditiones contra Henrichum Regem: quarum nulla magis ad viuum nos tetigit, quam illa, quando ad locum Herosfeldiæ posuit castra. Specialiter enim ipse præ cæteris Saxonibus odio habebat eundem locum Herosfeldiæ, ideoque ciuitatem & sancta nostra quærebat omnibus modis destruere. Nam Abbas eiusdem loci, dictus quoque & ipse Hartui-
p.209. gus successerat illi damnato, & deposito in episcopatum Magdaburgensis Ecclesiæ, Imperatore & cæteris principibus regni plurimum annitentibus super electione eius & ordinatione, quoniam præter id, quod adprime instructus & eruditus est tam moralibus disciplinis, quam sacris scripturis, in hoc quoque ipse placuerat eis: quia id quod Imperator non potuit efficere totis viribus regni, hoc ipse perfecit ex industria sapientis ingenii: scilicet vt diuideretur vnitas peruersorum, quum non posset per disciplinam rei militaris emolliri duritia Saxonum, vel rescindi societas Thuringorum. Sicut enim esse noxium solet, si vnitas desit bonis: ita perniciosum est, si non desit malis. Peruersos quippe vnitas corroborat, dum concordat: & tanto magis incorrigibiles, quanto vnanimes facit. Vnde etiam Paulus conspiciens perniciosam sibi esse vnitatem reproborum, diuidere curat turbam Saducæorum & Pharisæorum: quumque in duas partes tumultuantium multitudo diuiditur, ei via ereptionis aperitur: quia quem turba persequentium vnita constrinxerat, diuisa laxabat. Eripiuntur etenim iusti, dum diuiduntur iniusti: & electorum vota ad perfectum perueniunt, dum reproborum agmina per discordiam confunduntur. Igitur facta diuisione aduersariorum, qui per multos iam annos repugnauerant contra Ecclesiam pariter,& contra rempublicam: illi vero, qui declinauerant post Imperatorem, pepererunt ei incruentam de hostibus victoriam: quoniam quum timerent hinc a comprouincialibus vrgeri, illinc ab Imperatore, qui iam circa Calend. Iulii cum exercitu aderat, impugnari, deditionem fecerunt omnes & Saxones & Thuringi, præter paucissimos, qui audito aduentu Imperatoris fugerant vltra flumen Albiam cum suo Rege Herimanno: qui etiam, vtpote reus maiestatis atque hostis Ecclesiasticæ pacis, damnatus est in supradicta Moguntiacensi Synodo. Cuius fugæ vel authores vel comites erant Episcopi aduersæ partis. Ideoque Imperator tanto iustius decreuit substitui catholicos Episcopos destitutis Ecclesiis, quanto euidentius appareret ipsos desertores Ecclesiarum locum etiam tenere mercenariorum, qui veri fuissent hæretici, iidemque magistri multorum scelerum. Sicut enim sanctus Gregorius docet: *Mercenarius est, qui stare in periculo ouium non potest: qui in eo, quod ouibus præest, non oues diligit, sed lucrum terrenum quærit.* Igitur fugitiuo illi, & hæretico Hartuigo successit catholicus Hartuigus in episcopatum Magadaburgensis Ecclesiæ, quem post electionem cleri & populi ipsius Ecclesiæ ordinauit suffraganeus eius Diedo Episcopus, Anno MLXXXV. ab incarnatione Domini III. Idus Iulii. 1085.
Ad cuius ordinationem præsens erat Imperator Henrichus: ibique & præsens erat Wezelinus Moguntinæ Ecclesiæ Archiepiscopus, & Sivviginus Coloniensis Archiepiscopus, atque alii plures Episcopi, quos enumerare longum duximus, studentes breuitati. Sed postquam Imperator dimisit exercitum, paulo post Saxones atque Thuringi ad solitæ infidelitatis redierunt ingenium, atque post duos fere menses promissæ fidei & pacis per interpositionem iuramentorum immemores, compulerunt Imperatorem per vim bellici tumultus, discedere ex Saxonia cum catholicis Episcopis, aperientes iterum hæreticis aditum introeundi ad ouile ouium, vt pro pastoribus lupi dominarentur eis. Post hæc anno altero, quum iam simili modo, (sicut frequenter factum est) elusus fuisset Imperator per Saxonum atque Thuringorum perfidiam, qui vsque ad Botam fluuium cum exercitu suo tunc peragrauerat vtrorumque prouinciam, composita pace iuxta conditiones, quas principes vtrinque æquas & vtiles iudicassent, discessit inde propter instantem Quadragesimam. Sed amatores contentionis ac discordiæ pseudoepiscopi Saxoniæ, quærebant solitæ pacis conditiones interrumpere, cupientes magis perfidia & periurio secum omnes teneri, quam pacem fieri: ideoque non iam (sicut antea)

 vole-

volebant euentum belli expectare intra prouincias vel Saxoniæ, vel Thuringiæ: sed audebant illud extra fines suos in vlteriora regni transferre, vbi possent communicata cum Sueuis scelera aduersus Ecclesiam pariter, & aduersus Rempublicam committere: iuxta quod factum est in episcopatu Wirziburgensis Ecclesiæ, vbi pugnatum est contra Imperatorem Henrichum, quinta iam vice, Anno scilicet MLXXXVI. ab incarnatione Domini, III. Idus Augusti. Huius pugnæ causa extitit, qua ipsam ciuitatem Wirziburg ex obsidione hostium Imperator liberare voluit: sed dolus magis p. 216 quam virtus victoriam hostibus peperit. Veruntamen non magis cum hostibus, quam cum proditione ac perfidia sociorum dimicatum est: quæ dimicatio maior atque periculosior est. Nam acies Coloniensis atque Traiectensis militiæ, ex composito auertit se, & fugit, vt erat inter principia contra hostes ordinata: quæ sociorum defectio fregit animos cæterorum in re tam trepida, tamque inopinata: ac perinde subtractis vndique per fugam equitum subsidiis, versum est in pedites totum pondus prælii. Quibus deinde nec pugna constare, nec fuga sine magna cæde potuit explicari. Tum forte captus est ibi quidam clericus Wezelini, Moguntini Archiepiscopi, nomine Reginherus, quem aduersarius ille Christi & Ecclesiæ Hartuig corripuit: quod qui sub priore Episcopo Sigefrido sui partem Papæ Gregorii constantissime defenderit, regemque Henrichum, omnesque fautores eius pronissime abominatus sit, nunc quasi per fugam quidem ad iniustitiam reuersus sit: ac deinde eum circa occisorum corpora circumduxit, atque gloriando dixit: *Ecce modo apparet, vbi iustitia sit, quum apud nos* inquit, *victoria sit.* Sed iustitia & pax osculatæ sunt se, quoniam neutra potest absque altera esse. Studium autem & gloria est eorum, qui pertinent ad terrenam ciuitatem, effundere humanum sanguinem, quum filii pacis hi sint filii Dei. At illius sanguineæ crudelitatis Episcopi.

Bert. Const. Dodechinus. add. ad Lamb. Schafn Dodechinus. Alb. Stad Sig. Gembl. Chron. Saxo. Albericus 1086, Conr. Vrsp. p. 239. Chron. VVirzeb. ap. Baluzium 1086, Friese VVirzeb. Chron. c. 24. Auentinus A. Boi 5. c. 14. n. 15. 16.

Nulla loci facies reuocat feralibus aruis
Hærentes oculos, celsos tumulis æquantia colles
Corpora, sidentesque in tabem spectat aceruos.

Certe talis vir sanguinum alienus est, hostis est, quem sensus doloris non tetigit in prostratis fratribus: iuxta quod in libro de Lapsis scribit sanctus Cyprianus Episcopus: *Quid faciam*, inquit, *dilectissimi fratres, fluctuans vario mentis æstu? Quid, aut quomodo dicam, lachrymis magis quam verbis opus est ad exprimendum dolorem, quo corporis nostri deflenda est plaga, quo populi aliquando numerosi multiplex lamentanda est iactura. Quis enim sic durus ac ferreus, quis sic fraternæ charitatis oblitus, qui inter suorum multiformes ruinas, & lugubres, ac multo squalore deformes reliquias constitutus, siccos oculos tenere præualeat, nec erumpente statim fletu prius gemitus suos lachrymis quam voce depromat? Doleo, fratres, doleo vobiscum, nec mihi ad leniendos dolores meos integritas propria & sanitas priuata blanditur, quando plus pastor in gregis sui vulnere vulneratur. Cum singulis pectus meum copulo, mœroris & funeris pondera luctuosa participo, cum plangentibus plango, cum deflentibus defleo, cum iacentibus iacere me credo. Iaculis illis grassantibus inimici, mea simul membra percussa sunt, sæuientes gladii per mea viscera transierunt. Immunis ac liber fuisse a persequutionis incursu non potest animus in prostratis fratribus, & me prostrauit affectus.* Et vnde eiusmodi cladis tempestas emerserit, statim subiungendo ostendit: *Habenda tamen est*, inquit, *fratres dilectissimi, ratio veritatis: nec sic mentem debet, & sensum persequutionis infestæ tenebrosa caligo cæcasse, ut nihil remanserit lucis ac luminis, vnde diuina præcepta perspici possint. Si cladis causa cognoscitur, & medela vulneris inuenitur. Dominus probari familiam suam voluit: & quoniam traditam nobis diuinitus disciplinam pax longa corruperat, iacentem fidem, & prope dixerim dormientem, censura cœlestis erexit: quumque nos peccatis nostris amplius meremur, clementissimus Dominus sic cuncta moderatus est, vt hoc omne, quod gestum est, exploratio potius quam persequutio videretur. Studebant augendo patrimonio singuli, & obliti quid credentes aut sub Apostolis ante fecissent, aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incumbebant. Non in sacerdotibus est religio deuota, non in ministris fides in-*

tegra

tegra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina, corrupta est in viris barba, in fœminis forma fucata, adulterati post Dei manus oculi, capilli mendacio colorati, ad decipienda corda simplicium callidæ fraudes, circumueniendis fratribus subdolæ voluntates, non iurare tantum temere, sed adhuc etiam peierare, præpositos superbo tumore contemnere, venenato sibi ore maledicere, odiis pertinacibus inuicem dissidere. Episcopi, inquit, *plurimi, quos & hortamento esse oportet cæteris, & exemplo diuina procuratione contempta, procuratores rerum secularium eligunt fieri: & derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas prouincias oberrantes, negotiationis quæstuosæ nundi-* p. 211. *nas aucupari, esurientibus in Ecclesia fratribus habere argentum largiter, vel fundos insidiosis fraudibus capere, vsuris multiplicantibus fœnus augere. Quid non perpeti tales pro peccatis eiusmodi meremur, cum iampridem præmonuerit ac dixerit censura diuina: Si dereliquerint legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint, si iustificationes meas profanauerint & præcepta mea non obseruauerint, visitabo in virga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum: prænuntiata sunt ista nobis, & ante prædicta: sed nos datæ legis & obseruationis immemores id egimus per nostra peccata, vt dum Domini mandata contemnimus, ad correptionem delicti & probationem fidei remediis sæuerioribus veniremus. Nec saltem sero conuersi ad Domini timorem sumus, vt hanc correptionem nostram, probationemque diuinam patienter & fortiter subiremus.* Et in libro de vnitate Ecclesiæ idem Cyprianus Episcopus: *Vnitatem* inquit, *simul & dilectionem magisterio suo Christus docuit Prophetas omnes, & legem præceptis duobus, Dei videlicet dilectione, & proximi, inclusit. Quam vero vnitatem seruat, quam dilectionem custodit aut cogitat, qui discordiæ furore vesanus Ecclesiam scindit, fidem destruit, pacem turbat, charitatem dissipat, Sacramentum profanat? Malum hoc fidelissimi fratris iampridem cœperat: sed nunc creuit eiusdem mali infesta clades exurgere, ac pullulare plus cœpit hæreticæ prauitatis & schismatum venenata pernicies.*

Hæc memorat sanctus Cyprianus Episcopus, veraciter describens, quæ fiunt nostris quoque temporibus. Non solum enim Ecclesia per hæreses & schismata diuiditur, & pax vndique turbatur: sed etiam aduersæ partis Episcopi gaudent & lætantur super effusione humani sanguinis, quia non habent viscera fraternæ dilectionis. Quis autem creaturam Dei hominem non diligit, odit: neque enim odio dignum æstimat, nisi quod malum esse iudicat. Hæresis quidem Manichæorum putat humanæ naturæ originem esse a principe tenebrarum, assumens in testimonium sui erroris quod dicit in Euangelio Dominus: *Vos ex patre Diabolo estis.* Bona est quippe omnis natura, sed per voluntatem malam vitiata est hominis natura. Sed vnde dixerit Dominus ad Iudæos, qui iam quærebant eum occidere: *Vos ex Diabolo estis:* vnde hoc inquam dixerit, ostendendo subiungit: *Et desideria patris vestri vultis facere.* Quæ sunt illius desideria? *Ille*, inquit, *homicida erat ab initio.* Imitantur autem eum, qui sunt ex parte illius: ac perinde dicuntur filii eius, quia sunt imitatores homicidii illius, qui non gladio armatus, non ferro accinctus ad primum hominem venit, verbumque malum seminauit, & occidit. Similiter & occidit eum qui persuadet alicui mala, secundum quod dicit Psalmista: *Filii hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.* Ecce enim ille Hartuig dictus quondam Magadaburgensis metropolitanæ ciuitatis Episcopus, persuasit plurimis certe effundere sanguinem hominum: qui & fecit cædem plurimorum per manus sibi obsequentium, cum quibus & post victoriam, de qua supra diximus, introduxit Adelberonem in Wirtziburg ciuitatem quondam sui Episcopatus, quam amiserat primo quidem proprio iudicio damnatus, deinde Ecclesiæ etiam iudicio condemnatus atque depositus, postquam posuit partem suam cum hypocritis atque infidelibus: quoniam sicut Cyprianus Episcopus scribit, *Quisquis vnitatis concordiam scindit, ac fidem, primam perfidiam posteriore mutauit.* Hic sane Adelbero præclarior erat cæteris suæ partis episcopis & nobilitate pariter & scientia, ac religione simul & ætate, vtpote qui iam obiit circa 40. annum ordinationis suæ. Hic ergo cum fuisset etiam particeps electionis pariter & ordinationis Rudolfi regis contra legitimum Regem Henrichum,

C.XXIX.

Laur. Fries VVirtzb. Chronic c. 34.

ne eum se contingeret videre vel alloqui, sponte dimisit Episcopatum suum & fugit ad altitudines montium, oblitus sane quomodo solet Ecclesia cum Psalmista dicere contra altitudinem doctrinæ hæreticorum: *In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem sicut passer?* id est, sicut prudens? Latuit enim hic Adelbero in altissima quadam munitione, quæ dicitur Latine Mons vini: & licet sæpius offerretur ei legatio Henrichi, Imp. & supplicatio commissi gregis, vt reuerteretur ad custodiam sui, Episcopatus noluit tamen reuerti. Ecce scribit Isidorus Episcopus in VIII. lib. Etymol. *Montani*, inquiens, *hæretici dicti sunt, quod tempore persecutionis in montibus latuerunt, & ea occasione se a catholicæ Ecclesiæ corpore diuiserunt.* Quod si tales fuerunt hæretici fugientes persecutionem, quid illi qui oderunt pacem, & sponte dimiserunt Ecclesiæ vnitatem? Quis vero custodiet oues a luporum insidiis, quando deserit eas cura pastoris? *Qua conscientia*, inquit, Leo Papa, *honorem sibi sacerdotii præstitum vendicant, qui pro animabus sibi creditis non laborant? Considerent*, ait, *milites Christi, idcirco se cotidie calicem Christi sanguinis bibere, vt possint & ipsi propter Christum sanguinem fundere.* Hoc est enim velle cum Christo inueniri, id quod Christus & docuit & fecit, imitari, secundum Ioannem Apostolum dicentem: *Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulauit, & ipse ambulare.* Ergo Christus daturus sanguinem suum pro salute totius mundi, intrauit Hierusalem cum turbis, quæ præcedebant, & quæ sequebantur clamantes Osanna, quæ & sternebant ei in via vestimenta sua, humilitatis & iustitiæ insignia, simul & ramos palmarum prætendentes pietatis opera. Sed Adelbero introiuit cum viris sanguinum in ciuitatem Wirtziburg fugato inde Meginhardo Episcopo successore suo, atque Imperatoris præsidio. Tum quidem decimus erat annus, postquam idem Adelbero fugerat de Wirtziburgensi Ecclesia, immo de catholica Ecclesia: Et quamuis sæpe ab Ecclesia, sæpe ab Imperatore ad pristinum dignitatis suæ locum sit reinuitatus, reuerti tamen noluit, nisi fortasse eo, quo dictum & factum est modo, Episcopatum suum sanguine multorum hominum redimere contigerit. Ecce de eiusmodi scribit Cyprianus Episcopus de vnitate catholicæ Ecclesiæ *Auersandus est*, inquiens, *talis atque fugiendus, quisquis fuerit ab Ecclesia separatus: peruersus est huiusmodi, & peccat, & est a semetipso damnatus. An sibi aliquid esse cum Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit, & qui se a clero eius, & plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat, hostis altaris, aduersus sacrificium Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens seruus, filius impius, frater inimicus, contemptis Episcopis, & Dei sacerdotibus derelictis constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, Dominica hostiæ veritatem per falsa sacrificia profanare, nescire: quoniam qui contra ordinationem Dei innititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduersione punitur.* Hæc & alia quamplurima scribit sanctus Cyprianus Episcopus in libro de vnitate catholicæ Ecclesiæ: Hæc (inquam) valde necessaria sunt contra eos qui non solum voce, sed & scriptura profitentur se defendere partem sui Gregorii Papæ. Reliquit ergo Ecclesiam Adelbero, qualem scilicet Ecclesiam despondit Paulus Apostolus vni viro virginem castam exhibere Christo: & secessit inde ad supradictam munitionem; quæ dicitur Mons vini, vbi & celebrauit sacrificium & orationem præter altare, & communionem Ecclesiæ catholicæ Dei. Si enim hæreditas Ecclesiæ est pax, & patria eius est pax, igitur & regnum illud Dei patris, quod cotidie rogat Ecclesia vt adueniat, est pax. *Pacem*, inquit, *relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Vnde constat, precem alteram illicitis vocibus fecisse, & Dominicæ hostiæ veritatem per falsa sacrificia eum profanasse, qui non precatur pro pace Ecclesiæ: quam scilicet pacem noluit ille Adelbero vel tunc recipere, quando intra ciuitatem Wirtziburg obsessus potuit capi quidem, vel occidi: sed nullo modo flecti, vt vellet Imperatorem videre, vel alloqui: per quod destrui quoque cernitur gratia Dei, qua creati sumus, quam & cum impiis quoque communionem habemus, cum quibus homines sumus: atque ideo quisquis priorem contemnit gratiam, qua creati sumus, ingratus quoque existit secundæ gratiæ, quare

creati

creati sumus atque saluati, cum essemus mortui peccatis, sicut dicit Apostolus. Ex hoc enim quod aduersæ partis Episcopi iuxta sectam Manichæorum despiciunt in Rege Henricho hominem, creaturam Dei, refugientes eum videre vel alloqui, per illam scilicet occasionem, qua dicunt eum esse excommunicatum: ex hoc inquam, totum est illud scandalum, quod reliquerunt Ecclesias suas, & curam Dominicarum ouium: & quod per parochias suas multo iam tempore multa fiunt homicidia, rapinæ & incendia, pro his quæ sunt Episcoporum solennia, siue in celebrando baptismate, siue in consecrando chrismate, siue in docenda Christiana plebe. Sed ex gestæ rei consideratione pensari poterit causa vel Imperatoris, vel Episcopi Adalberonis, vel cæterorum qui sunt in parte eius contentionis. Nam beati pacifici, quoniam ipsi vocabuntur filii Dei. Ergo obsessus erat ille Adalbero in Wirziburg ciuitate ab Imperatore: & non poterat vlla ratione adduci ad pacis conditionem siue per Episcopos, siue per Principes regni, qui erant cum Imperatore, dicent se quidem posse mori, non p. 213. autem flecti, vt vellet vnquam sponte sua Regem Henrichum videre vel alloqui. At Imperator leuiter ferens contemptum suum, cum haberet, vtpote minister Dei, vindicem in impios gladium, noluit occidere quenquam noxiorum: sed cum capienda esset ciuitas, non solum dimisit impunitos hostes Ecclesiæ, & desertores militiæ suæ, verum etiam ipsum Adalberonem: & quod cum eo erat præsidium hostium, milites scilicet Reipublicæ, permisit comitante suo quoque ducatu securos abire. Modo fuerit Imperator errans, qualis non potest esse sine pœna Ecclesiasticæ excommunicationis: cum iuxta sententiam sancti Papæ Gelasii, moliantur fidem catholicam euertere per occasionem regiæ alligationis, qui student obuiare dispositionibus publicis. Sed charitas cooperit multitudinem peccatorum, sicut dicit Dominus per Apostolum suum: charitatem autem Imperator hostibus quoque suis exhibuit, quando in pace eos abire permisit. Sicut enim scribit sanctus Cyprianus Episcopus in libro de Patientia, *Charitas fraternitatis vinculum est, fundamentum pacis, tenacitas ac firmitas vnitatis, quæ & spe & fide maior est, quæ & opera & martyria præcedit, quæ nobiscum semper æterna in cœlestibus regnis permanebit.* Et post aliqua: *De ira quid dicam*, inquit, *& de discordia, & de simulatione, quæ in Christiano esse non debent? inexpiabilis & grauis culpa discordiæ, nec passione purgatur: & si discordes etiam occisi fuerint, macula ista nec sanguine abluitur.* *Nos vero*, inquit, *meminisse debemus, quo vocabulo plebem suam Christus appellet, quo titulo gregem suum nuncupet: Oues nominat, vt innocentia Christiana ouibus æquetur: Agnos vocat, vt agnorum naturam simplicem simplicitas mentis imitetur. Quid sub vestitu ouium lupus latitat? quid gregem Christi, qui se Christianum mentitur, infamat? Christi nomen induere, & non per Christi viam pergere, quid aliud est quam præuaricatio diuini nominis, quam desertio itineris salutaris? quando ipse moneat & dicat eum esse sapientem, qui verba Dei audierit, & fecerit.* Atque in libro de Vnitate catholicæ Ecclesiæ idem Cyprianus Episcopus: *Opto equidem*, inquit, *dilectissimi fratres, & consulo pariter & suadeo, vt si fieri potest, nemo de fratribus pereat, & consentientis populi corpus vnum gremio suo gaudens mater includat. Si tamen quosdam schismatum duces, & dissensionis authores in cæca & obstinata dementia permanentes non potuerit ad salutis viam consilium salubre reuocare: cæteri tamen vel simplicitate capti, vel errore inducti, vel aliqua fallentis astutiæ calliditate decepti, a fallaciæ vos laqueis soluite, vagantes gressus ab erroribus liberate, iter rectum viæ cœlestis agnoscite. Contestantis Apostoli vox est: Præcipimus vobis*, inquit, *in nomine Domini Iesu Christi, vt recedatis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinate, & non secundum traditionem quam accepistis a nobis.* Et iterum dicit: *Nemo decipiat vos inanibus verbis: propterea enim venit ira Dei in filios contumaciæ: nolite ergo esse participes eorum. Recedendum est a delinquentibus, vel immo fugiendum, ne dum quis male ambulantibus iungitur, & per itinera erroris & criminis trahitur, a via veri itineris exerrans pari crimine & ipse teneatur. Vnus Deus est, & vnus Christus, & vna Ecclesia eius: & fides vna, & plebs in solidam corporis vnitatem concordiæ glutine copulata. Scindi vnitas non potest, nec vnum corpus dissidio compaginis separari, ac diuulsis lacera-*

tioni

tione visceribus in frusta discerpi. Quicquid ab vnitate discesserit, seorsum viuere & spirare non poterit, substantiam salutis amittit. Hæc beati Cypriani verba fidelissima sunt, & vera quæ constringunt certa declinantes in aliquarum partium schismata: atque ideo erga se insolubilem esse sententiam faciunt, qui tales permanere diligunt, quales veraciter absolui non poterunt. Igitur supradictus Adalbero, accepta abeundi licentia de ciuitate Wirziburg, cum ad pacis conditionem flecti non potuisset, in dilectum sibi Montem vini secessit: ibique Anno ab incarnatione Domini MXC. obiit, qualem deinceps Ecclesia in communionem non recepit, iuxta quod sanctus Leo Papa scribit: *Nos*, inquiens, *quibus viuentibus non communicamus, mortuis communicare non possumus.*

addit. ad Lamb. Schafn. 1089, Alb. Stad. 1090.

C. XXX. Berth. Const, 1090.

Eodem etiam anno obiit Herimannus, dictus quondam Metensis Ecclesiæ Episcopus: qui & ipse cum recessisset fugiens ab Ecclesia sua, damnatus est in supradicta Synodo, atque depositus: quoniam sæpe vocatus per Imperatorem, sæpe etiam vocatus per oues pascuæ eius noluit reuerti ad pastoralem curam Ecclesiæ suæ, non aliam prætendens excusationis occasionem, nisi quod nollet videre vel alloqui excommunicatum Imperatorem. Si noluit videre, vel alloqui Christianum Imperatorem, quid Neronem? quid Diocletianum? quid Maximianum? Isti quidem Impe- p. 114. ratores erant impiissimi & sæuissimi Ecclesiæ persecutores: quorum certe conspectum præcipit Dominus discipulos suos non fugere: *Sed cum steteritis*, inquit, *ante Reges & Præsides, nolite timere: Deum autem timete, & Regem honorificate.* O quid facerent, si illi desertores Ecclesiarum Episcopi sub persecutione prædictorum Imperatorum fuissent, quod exemplum reliquissent fidelibus pro fide Christi certantibus? Apostolus quippe volens exponere, quid sit Episcopatus, quia nomen est operis, non honoris: *Qui Episcopatum*, inquit, *desiderat, bonum opus desiderat.* Vnde Augustinus Episcopus in XIX. libro de Ciuitate Dei: *Græcum est*, inquit, *atque inde ductum vocabulum, quod ille qui præficitur, eis quibus præficitur superintendit, curam scilicet eorum gerens, σκοπὸς quidem intentio est. Ergo Episcopin*, inquit, *si velimus, Latine superintendere possumus dicere: vt intelligat se non esse Episcopum, si præesse desiderat, non prodesse.* Proinde etiam dicitur in Ordinatione Episcopi, vt memor sic sit semper sponsionis, & desponsationis Ecclesiasticæ, & dilectionis Dei, & non obliuiscatur illius diei, quo assecutus est hunc honorem pontificii, ne ouile Domini prædo violentus irrumpat, & dispersas absque pastore oues fur nocturnus inuadat. Ecce enim quidam Brun in desertum ouile ouium non per ostium, sed aliunde ascendit, & sicut ait Dominus, moris esse furi atque latroni, ad hoc venit, vt furtum faceret, mactaret & perderet. Nam cum non esset Ecclesiastico more electus, & populo Metensis Ecclesiæ, vtpote qui fuisset ignotus, & filius cuiusdam Adalberti comitis de prouincia Alamanniæ, tum ille non episcopus, sed tyrannus in multitudine graui conductorum militum ad vrbem Mettensem accessit, cædes hominum fecit, per circuitum sanctificationis sanguinem sibi repugnantium effudit: ipsam quoque domum sanctificationis contaminauit, bona etiam & res ipsius ecclesiæ distribuendo militaribus viris dissipauit, ouesque dispersit Christi, qui post aliquantum tempus conceptæ tyrannidis ipsum quoque nomen Episcopi amisit: quia Imperator potestatem ei episcopatus abstulit, postquam tanta ibi per eum fieri scandala intellexit, quæ nemo digne deplorare poterit. Sicut enim scribit sanctus Leo Papa: *Principatus quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupauit, etiamsi moribus atque actibus non offendit, ipso tamen initii sui est perniciosus exemplo, & difficile est, vt bono peragantur exitu, quæ malo sunt incohata principio. Neque vero*, ait, *vlla sinit ratio, vt inter Episcopos habeantur, qui nec a Clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a prouincialibus Episcopis cum Metropolitani iudicio consecrati.* Ecce in ipsa quoque Metensi Ecclesia per decem aut eo amplius annos prætermissa sunt consueta episcoporum officia, & nec chrismatis, nec aliorum Sacramentorum (quæ proprie ad Episcopos pertinent) ministeria sunt ibi celebrata, sine quibus non potest esse Ecclesia Dei. In tantum valuit sermo Hildebrandi Papæ, qui illum Herimannum docuit & exemplo & scriptura de ecclesia sibi com-

Bert. 1088, 1089.

commissa fugere, vt iuxta quod dicitur per Malachiam Prophetam, *Disperdat Dominus virum qui fecerit hoc, & magistrum & discipulum de tabernaculis Iacob, vbi est congregatio sanctorum:* quoniam maiorem nemo habet charitatem, quam vt animam suam quis ponat pro amicis suis, iuxta exemplum illius qui essentialiter bonus est pastor & Episcopus animarum nostrarum.

Quid de Burcardo dicimus, quem Rex Henrichus de infimo loco exaltatum fecit quondam, vt esset Halberstatensis Episcopus Ecclesiæ? cui pro mercede suscitauit diuturnum & graue bellum Saxonum, Thuringorum atque Sueuorum. Qui cum præcipue & ante omnes in hoc esset studio, vt Regem deponeret a regno, qui eum sublimauit Episcopali fastigio: occisus est tandem Goslariæ a suis popularibus in quadam contentione, quæ inter ipsos hostes vel Ecclesiæ vel Reipublicæ facta est non sine plurimorum sanguine, in diebus scilicet passionis Dominicæ, quando iterum contra Ecclesiam, vel contra rempublicam celebrabant conuenticula sua, quæ solent etiam adhuc per singulos fere menses facere, cum non oporteat nisi publicum fieri concilium propter vnitatem vel Ecclesiæ, vel Reipublicæ: quoniam omne regnum in seipso diuisum, desolabitur, sicut in Euangelio a Saluatore nostro dicitur. Et iterum de Ecclesia sua loquitur, & ad eos qui sunt in Ecclesia loquitur, ut si ipsi concor-
pag.215. des fuerint, si secundum quod mandauit & docuit, duo aut tres collecti vnanimiter orauerint, impetrare possint de Dei maiestate quod postulant, duo aut tres licet sint: *Si duobus,* inquit, *ex vobis conuenerit in terra, de omni re quamcunque petieritis, continget vobis a patre meo, qui in cœlis est. Vbicunque enim fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum.* Ecce vnanimitatem prius posuit, concordiam pacis ante præmisit, vt conueniat nobis, fideliter & firmiter docuit. Vnde & Cyprianus Episcopus in libro de Vnitate catholicæ Ecclesiæ: *Quomodo autem,* inquit, *potest ei cum aliquo conuenire, cui cum corpore ipsius Ecclesiæ, & cum vniuersa fraternitate non conuenit? Quomodo possunt duo aut tres in nomine Christi colligi, quos constet a Christo & ab eius Euangelio separari? Non enim nos ab illis, sed illi a nobis recesserunt, & cum hæreses & schismata postmodum nata sunt, dum conuenticula,* inquit, *sibi diuersa constituunt, veritatis caput atque originem reliquerunt. Igitur cum Deo manere, non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel obiecti bestiis animas suas ponant: non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi,* inquit, *talis potest, coronari non potest.* Ergo post tredecim expeditiones, quibus contra Regem, eundemque Imperatorem Henrichum supradictus militauerat Burcardus, quem nos ipsi quoque vidimus cum illo Magadaburgensi Hartuigo in castris, quæ posuerant Saxones atque Thuringi ad locum Herosfeldiæ (sicut supra iam diximus) quando perrexerunt in orientalem Franciam ad patrandum illud circa VVirtziburg magnæ occisionis scelus, post hæc (inquam) occisus est in seditione quadam popularium suorum Nonis Aprilis, in quarta feria Dominicæ passionis, Anno scilicet MLXXXVII. a tempore Dominicæ natiuitatis.

C. XXXI. Bert. Const. 1088, Chron. Mon. Huiesburg. ap. Meibom. tom. 1. p. 536.

Ann. Hildesh. 1087, Bert. Chron. Saxo 1088, Conr. Vrsp. p. 249.

Vidimus etiam ibi Gebehardum, dictum quondam Saltzburgensis Ecclesiæ Archiepiscopum, qui post multa Ecclesiæ stipendia cœpit iam quasi puer centum annorum, militare in castris Saxonum: ac paulo post recepturus dignam scelerum suorum remunerationem obiit, postquam a viris sanguinum, suis scilicet participibus, effusus est sanguis multorum in circuitu VVirtziburgensis Ecclesiæ, velut in circuitu Hierusalem. Ecce enim Saltzburgensis Ecclesia condimento pastoralis cibi multo iam tempore caruit, ex quo eius pastor Gebehardus fugit, quia pacificus non extitit, qualem scilicet non pastorem, sed mercenarium in Euangelio appellat Dominus: quoniam lupo occasionem sæuiendi permisit, subtracta pastorali cura ipsius. Vnde idem Deus scientiarum Dominus, qui & pastor bonus, dicit Ecclesiæ doctoribus: *Habete in vobis salem, & pacem habete inter vos: bonum est,* inquit, *sal.* Per sal quippe sapientia verbi designatur, quo arcana cordis condiuntur. Sed (sicut ait sanctus Gregorius) *sal sine pace non virtutis est donum, sed damnationis argumentum: quoniam*

C. XXXII. Auentinus 5. c. 16. n. 11, Hund Metr. Salisb. f. 8.

scientia

scientia inflat, charitas vero ædificat. Vnde Dominus subiungit atque dicit, *quod si sal infatuatum fuerit, in quo salietur?* In quo scilicet errans doctor corrigitur, qui ad auferendum constituitur? Ideoque, ait, *ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.* Iuxta hoc mandatum Domini missus est etiam extra ecclesiam infatuatus ille doctor Gebehardus, quando in supradicta Synodo Moguntiacensi condemnatus est atque depositus: cum ipse prius, vtpote recedens ab vnitate catholicæ Ecclesiæ, proprio sit iudicio condemnatus.

C. XXXIII. Apud illos siquidem Episcopos euntes ad expugnandum VVirtziburgensis Ecclesiæ Episcopatum, quando factum est hoc (de quo iam diximus) prælium, apud illos (inquam) Episcopos tunc erat curia, quæ dicitur a crudelitate: quoniam apud eos, sicut nos ipsi prospeximus, conuenerunt Principes Saxoniæ, tractantes de suscepti belli crudelitate, vbi primus erat de principibus Egbertus marchio, filius Egberti senioris, qui fuit patruelis istius qui adhuc regnat, Henrichi Imperatoris, quem scilicet Henrichum adhuc valde puerum ille senior Egbertus & alii quidam de Principibus regni subtraxerunt immature a tutela piæ memoriæ matris suæ Imperatricis Hagnæ, cum iam ante annos sex obiisset religiosus pater eius Henrichus, Anno scilicet MLVI. Dominica incarnatione, quando sextus erat annus istius iunioris Henrichi a natiuitate, tertius autem ab eius ordinatione in Regem, quæ facta est Aquisgrani per Herimanni Coloniensis Archiepiscopi vnctionem. Sed postquam puerilis regni custodia venit a matre ad Principes regni, tum vero iura vel Ecclesiæ, vel Reipublicæ cœperunt pro leui momento haberi: cum siquidem nulla re; præterquam legibus, poterit multitudo coalescere in corpus vnius populi. Et reuera quod tunc confotum est, erupit iam in regulum: quoniam ea quæ tunc latebant genimina viperarum, pepererunt iam fœtorem teterrimum, & principem omnium serpentum Diabolum, iuxta quod ipse Diabolus videtur nunc de carcere suo solutus esse: postquam, sicut scriptum est in Apocalypsi, *exiuit nationes seducere, & in bellum trahere,* quas antea modis, quibus poterat, per mala multa & varia seducebat. Ecce enim, vt prætermittamus quæ tunc gesta sunt ambitione principum, vel auaritia, quæ est idolorum seruitus, & quomodo earundem rerum, vnde destruitur Ecclesia pariter & Respublica, plerosque etiam Episcopos atque Abbates immoderatus inuaserat appetitus, quærentes puerile Regis ingenium suis potius instituere moribus, quam bonis artibus, vt hæc (inquam) prætereamus, ecce contentio facta est inter VVezelinum Hildinisheimensem Episcopum, & VVideradum Fuldensem abbatem, super altitudine sessionis suæ: cum de Diabolo scriptum sit, quia omne sublime videt, & est Rex super omnes filios superbiæ. Igitur Rex puer 11. anno postquam distractus est a custodia matris suæ, celebrauit natalem Domini Goslariæ, vbi inter cubicularios Episcopi & Abbatis certatum est pugnis atque scamellis pro herilis sedis positione, cum illi vindicare voluissent Episcopo suo principem locum iuxta Moguntinæ Ecclesiæ Episcopum in conuentu regiæ sessionis in Ecclesia, propter priuilegium parochiæ suæ: isti autem contra tendere propter primatum Fuldensis Abbatiæ. Et tunc quidem in tam sacrata festiuitate natiuitatis Domini certatum est (sicut diximus) pugnis atque scamellis: deinde vero in Pentecoste res gerebatur gladiis, cum vtrique & Episcopus & Abbas, summo studio se præparassent ad tuendum sessionis suæ locum, contractis vndique multis militaribus viris. Erat enim ex parte Episcopi senior ille Egbertus (de quo supra diximus) qui præoccupauerat Ecclesiam maiorem Goslariæ cum suis pariter & Episcopi militibus, & inter pulsandum ad vesperam in vigilia Pentecostes consonabant pariter tumultuariæ seditiones. Perrumpentibus enim intra Ecclesiam Fuldensibus ad auxilium sociorum, quibus iam imminebat mortis periculum, proh nefas, multi hinc inde occisi, fœdauere cæde sua templum Dei, & altare Dei. Eiusmodi vero impietatis simul & crudelitatis testamentum hæreditauit ille senior Egbertus, super iuniorem Egbertum filium suum: cui enim iste parceret, qui cognato suo Regi Henricho non pepercit? quem vita pariter & regno priuare voluit. Sæpe quidem iste iunior Egbertus contra Regem coniurauit, sæpe etiam sese a coniuratorum

Margin notes: *Bruno* p.274. (beside "licet Henrichum"); *Lamb. Schafn.* 1054. (beside "cet MLVI."); p.116. (right margin, beside "grani per Herimanni"); *Lamb. Schafn. Bert. Mon. Herueld.* 1063, *Broßer* ant. Fuld. 1. c. 20, *Auentinus* A. Boi. 5.c.11 n.5. (beside "artibus, vt hæc" to "Episcopi & Abbatis"); *Bert.* 1088. 1089, *Albericus*. *Chron.* (beside "cognato suo Regi" and "Sæpe quidem").

ratorum societate ad Regem conuertit, & nunc harum nunc illarum partium fuit. Ecce enim post prælium, quod gestum esse diximus in Episcopio Wirtziburgensis Ecclesiæ, vbi idem Egbertus primus erat de principibus Saxoniæ, post hoc vero Imper. Henrichus intrauit cum exercitu per Thuringiam in Saxoniam: vbi cum non auderent Saxones atque Thuringi offerre ei occasionem pugnandi, tum quidem Egbertus marchio, vtpote Princeps huius quoque belli, iureiurando promisit Imperatori, vt si vellet inde exercitum reducere, sese deditionem facturum esse, in loco scilicet Herosfeldiæ. Factum est ita, & adhuc testis est Herosfeldia, quod ibi Egbertus marchio supplicem se Imperatori obtulit, quod ei fidem iuramento promisit, quod marcham suam & comitatus suos ab Imperatore recepit, quod in pace dimissus abiit, quod postera die legatos suos ad Imperatorem remisit: qui dicerent fidem, quam prius promisisset comprouincialibus suis Saxonibus, se non posse soluere: cæterum de his quæ pepigisset cum Imperatore, nihil se acturum esse. Iam quidem dimiserat Imperator exercitum suum, ideoque non poterat tunc persequi tantæ impietatis simul & infidelitatis virum. Nam Hartuigus atque Burcardus illi pseudoepiscopi, haud longe tunc aberant a loco Herosfeldiæ cum suis plurimis: qui cum fuissent inimici pacis, non vtique filii pacis, auerterunt animum Marchionis, ne seruaret pacis pactum, ab eis in spem regni adductus: quoniam vt rex eorum futurus esset, interposita sua fide promiserunt ei. Ecce per Zachariam Prophetam dicit Dominus; p.217 *Hæc sunt ergo verba, quæ facietis: Loquimini vnusquisque veritatem cum proximo suo, veritatem & iudicium pacis iudicate in portis vestris & vnusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris, & iuramentum mendax diligatis. Omnia enim hæc sunt, quæ odi, dicit Dominus.* Contra hæc docet Hildebrand per se, docet & Episcopos suos mendacium pro veritate, & pro eo quod præcepit Dominus his qui sub Euangelica sunt perfectione, non omnino iurare: docent ipsi sectatores suos iuramentum mendax diligere, iuxta quod factum est in illius Marchionis transgressione, cum eiusmodi sint infideles atque periuri, quotquot sunt ex illorum pseudoapostolorum parte, qui dicunt se missos esse, vt soluant auditores suos a iuramentis, per quæ fidem dedissent dominis suis: cum certe periuri dicantur a Paulo Apostolo, simili subiacere damnationi, qua iudicantur patricidæ & matricidæ, & cæteri qui non possidebunt regnum Dei.

Saxo 1085, Addit. ad Lamb. Schafn. 1089, Sig. Gembl. 1085. 1090, Bert. 1087, Alb. Stad. 1090, Chron. Stedernburg. ap. Meibom. tom. 1. p 452. VVolteri Chron. Brem. tom. 2. p. 47, Auentinus 5. c. 16. n. 6.

C. XXXIV.

Vnde etiam præpositæ scriptor epistolæ, qui profitetur se defendere partem sui Gregorii, cuius certe participes sunt periuri atque hæretici, raptores atque homicidæ, quales nemo iuste poterit defendere, sed aut corrigere, aut reprobare: pro his (inquam) scribit ille, vt periuria atque homicidia, rapinas atque incendia statuat, atque confirmet solito more. *Sciendum est etiam*, inquit, *quia quicunque fidelitatem iurant Dominis, non iurant nisi quam ex catholica lege debent Dominis. Fidelitatis autem huius modum determinat Apostolus, scribens Ephesiis, vt serui obediant Dominis carnalibus sicut Christo. Quod exponens Hieronymus in tractatu eiusdem Epistolæ: Pulchre*, ait, *imperans seruis, vt obediant Dominis, adiecit, quasi Christo.* Et iterum: *Vt serui Christi facientes voluntatem Dei, vt scilicet non audiat seruus carnalem Dominum, si contraria Dei præceptis voluerit imperare: vt & seruos non videatur, contra Dominos concitare: & rursum nequaquam Dominos doceat audiendos, si vitiosa & nefanda præcipiant. Ex hoc præcepto Apostoli, & explanantis eum Hieronymi, patet euidentius, quia cum non debeant serui obedire Dominis, nisi sicut Christo, id est nisi in his quæ facienda præcepit Christus: quicunque obsequitur eis in his quæ sunt contra Christum, fidelitate in infidelitatem alterata erit periurus. Ex decretis Soteris Papæ: Si aliquid forte nos incautius iurasse contigerit, quod obseruatum peiorem vergat in exitum, illud consilio salubriori mutandum nouerimus: ac magis instante necessitate periurandum nobis est, quam perfecto iuramento in aliud crimen maius est diuertendum. Ambrosius in libro Officiorum: Est*, ait, *contra officium nonnunquam, promissum soluere, Sacramentum custodire: vt Herodes, qui iurauit, quoniam quicquid petitus esset, daret filiæ Herodiadis: & necem Ioannis præstitit, ne promissum negaret. Hæc de iuramentis,* inquit,

inquit, *ideo intulimus, quoniam nos periuriorum hortatores autumat Wigbertus. Iurauit etiam Dauid per Dominum, occidere Nabal, virum stultum & impium, atque omnia quæ ad illum pertinerent demoliri: sed ad primam intercessionem Abigahil fœminæ prudentis, mox remisit minas, reuocauit ensem in vaginam suam, nec aliquid culpæ se tali periurio contraxisse doluit.* Per hæc quippe verba nihil aliud agitur, nisi vt fides destruatur: & vt seducantur, si fieri potest, etiam electi, vt sint periuri: iuxta quod etiam sunt hæretici atque schismatici, quicunque declinant post eos, qui sunt eiusmodi, quales susceperunt defendere sui partem Gregorii. Vnde & Saluator, qui hoc in euangelio orat, & hoc fieri desiderat, vt quomodo vnum sunt pater & filius, sic & nos in ipsa vnitate maneamus: ille (inquam) nostra respiciens tempora, loquitur inter cætera: *Filius*, inquiens, *hominis cum venerit, putas inueniet fidem in terra?* Verbi gratia, ecce iurauit Imperatori Egbertus marchio, vt fidelis ei esset, iuxta quod admonet Apostolus seruos Christi obedire Dominis carnalibus, sicut Christo. Quod scilicet iuramentum si sit obseruatum, quomodo iuxta sententiam illius scriptoris in peiorem vergit exitum? Fortasse nobilissimus ille adolescens adhuc viueret, & occisus non esset, si iuxta id quod iurauerat Imperatori, fidelis esset, & pacificus extitisset: & si eidem Imperatori iuramenta sua seruassent Principes regni, certe non fuisset facta diuisio regni, & non essent intestina hæc bella, vnde admodum destructa est Ecclesia pariter & respublica. Sed propter transgressionem iuramentorum facta sunt hæc omnia: & ille Marchio occisus est infidelitatis suæ causa, & iam non poterit ei prodesse vel suus Gregorius, vel aliquis illius partis Episcopus: quoniam iuxta quod in libro de Dominica oratione scribit sanctus Cyprianus Episcopus, *Discordans & dissidens, & pacem cum fratribus non habens, nec si pro Domini nomine occisus fuerit, crimen dissensionis fraternæ poterit* p. 213.
euadere: quia sicut scriptum est: Qui fratrem suum odit, homicida est: nec ad regnum cœlorum peruenit, aut cum Deo viuit homicida: Non potest esse, inquit, *cum Christo, qui imitator Iudæ maluit esse quam Christi.*

C. XXXV. Igitur postquam Egbertus marchio decepit Imperatorem (sicut diximus) deinde & ipse pariter deceptus est: quoniam Episcopi eum fefellerunt, non ei donantes regnum quod promiserunt: quapropter secessit a parte eorum & societate, & iterum datis obsidibus atque iuramentis confirmauit pactum pacis & fidei cum Imperatore. Interea contigit hoc, quod supra diximus: quia tunc occisus est ille Burcardus Halberstatensis Episcopus a suis popularibus non id agente Marchione, sed tamen hoc factum ipso approbante. Tum etiam ille Hartuigus Magadaburgensis pseudoepiscopus, cum non posset solus cum paucis complicibus suis vim sustinere vel Marchionis vel Imperatoris, venit in gratiam Imperatoris, iuxta quod supra dictum est a nobis. Et certe vtrisque alteri contra alterum iam iurauerat, qui & inter Imperatorem simul & Marchionem ita medius versabatur, vt si fieri posset, alterum perdere per alterum voluisset. Vnde cum infidelis adhuc infideliter egisset, & iterum marchio reus toties violatæ fidei, & pacis successione, occultisque colloquiis bellum renouasset: tum vero illi Hartuig non deerat vel Imperatori contra Marchionem militando, vel Marchioni contra Imperatorem consulendo. Nam (vt de multis dicamus pauca) ecce Imperator obsederat munitionem quandam marchionis in Thuringia. Tum & ipse vicissim ferro & igne deuastans circumquaque omnia, cœpit obsidere castellum Quitilingeburg in Saxonia, vbi erat intrinsecus soror Imperatoris simul, & eius sponsa, de qua diximus supra: ad quarum ereptionem Imperator cum misisset sæpe dictum Hartuigum, data sibi parte copiarum: ille militaris episcopus dicitur mandasse per nuncium suum Marchioni, vt non tardaret venire, si cum Imperatore vellet pugnare: quod tuto tunc facere posset, cum iam ab eo militum multitudo subtracta fuisset. Et vt nihil verius credatur, quam compositus vtrinque dolus: ecce flexit viam Hartuigus, ne Marchioni fieret obuius, cum diuersis itineribus ipse tenderet in Saxoniam, ille autem in Thuringiam, vbi tunc dimicatum est in ipsa natiuitatis Domini vigilia, quæ tunc obuenerat die Dominica, quando terminum accepit annus ab incarnatione Domini MLXXXVIII. Ecce quid faciunt hæreses & schismata, vt dicat

cat in corde suo cognatio eorum simul, *Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra*, Num tenebræ dies Domini, & non lux & caligo, & non splendor in ea? sic dicit Amos Propheta. Ecce quando Angelus Domini cum magna luce apparuit, & gaudium illud magnum natiuitatis Domini & Saluatoris euangelizauit: quando etiam concinuit multitudo militiæ cœlestis, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Ea quippe tam festiua solennitate Angelorum atque hominum factus & luctus ingens, mœror, atque tristitia, & effusio humani sanguinis. Primo quidem impetu fugatus est Marchio: sed restaurato deinde prælio, victor victus est Imperator diuino quodam iudicio. Nam episcopos Saxoniæ, qui iudice Ecclesia sunt damnati non solum in communionem receperat: sed & Episcopatus suos, vnde fuerant depositi, singulis absque iudicio Ecclesiæ reddiderat: ideoque quoniam hostes Christi, quiest pax Ecclesiæ, permiserat Imper. de Ecclesia triumphare, concessit vicissim Christus victoriam hostibus Reipublicæ & hoc pro disciplina magis electorum suorum, quam pro gloria eorum qui ad cumulum perditionis suæ polluerunt tam crudelibus factis diem pariter Dominicum, atque natiuitatis Dominicæ Sacramentum. Neque enim diu circa Egbertum Marchionem vltio diuina cessauit: quoniam cum ipse Henricho alteri Saxonum Marchioni arma intulisset, plurimis suorum amissis victus, de prælio aufugit: ac deinde cum fuissent manus omnium principum Saxoniæ contra eum, & manus eius contra omnes, postremo miserabiliter occisus est, proditus in quodam tugurio, vt non dicam id quod verius est, in molendino: sicque regæ nobilitatis adolescens bellum consummauit, quo regnum sibi expugnare quæsiuit.

p. 213. Annus tunc erat ab incarnatione Domini M. nonagesimus, quando occisus est supradictus marchic Egbertus. Eodem etiam anno defunctus est Luidolfus Dux Carentinorum, cum & ipse appeteret regnum contra Imperatorem Henrichum: atque Bertolt filius Rodolfi, Regis quondam Saxonum, in ipso iuuentutis suæ flore defunctus est: & Hug potentissimus comes Alsatiæ, post multa crudelia, quæ fecerat vel in Ecclesia, vel in Republica, occisus est. De talibus dicitur a Domino per Zachariam Prophetam, ad Zorobabel ducem Iuda: *Non in exercitu, nec in robore superabis aduersarios: sed in spiritu meo* (hoc est in obseruatione legis Dei) *dicit Dominus exercituum.* Fuit enim Imperator tunc in Italia, quando hæc circa aduersarios suos sunt gesta: quam scilicet tertiam illuc profectionem fecerat præcipue contra Mathildam fautricem Hildebrandi Papæ, cuius scilicet secretis sermonibus assuefacta, ne adhuc quidem potest compesci mulieribus furiis instincta, vt pacem quam bellum malit: & vt rebus suis iam vsque ad vltimum pene exterminium dissipatis consulere velit, cum hactenus ipsa fuerit præpotens diuitiis, vtpote filia Bonifacii marchionis. Neque vero Petrus siue Paulus doctrinam contentionis dictauerunt cum mulieribus: sed vnus præcepit infirmum vas muliebre castam suam conuersationem in timore considerare: alter vero docet mulieres, se ornare cum verecundia & sobrietate, & quod decet mulieres, pietatem per bona opera promittere: nunc autem aliter illa instituta, post octauum quoque annum, quo defunctus est Hildebrand familiaris eius, defendit pronissime contra sedem Apostolicam & contra Imperatorem, partem ipsius, qui propter frequens cum ea & familiare colloquium generauit plurimis sæuæ suspicionis scandalum, dum non obseruauit attentius diuinum illud Lucii Papæ mandatum: *Duo presbyteri*, inquit, *& tres diaconi in omni loco non deserant Episcopum, propter testimonium scilicet Ecclesiasticum.* Posuit autem Hildebrand partem suam cum illa muliere rixosa, vt per hunc quoque sexum oppugnetur vel Ecclesia, vel Respublica. Sed dicitur ei a Domino per Hieremiam Prophetam: *Quia si in via Dei ambulasses, habitasses vtique in pace super terram.* Et iterum de participibus eiusdem Hildebrandi, inter quos etiam sunt Nortmanni homines crudelissimi: *Fuerunt*, inquit, *nominati illi scientes bellum: ideoque non hos elegit Dominus, neque viam disciplinæ inuenerunt: propterea*, ait, *perierunt.* Sicut enim supra dictum est, nominati illi Principes regni, imo destructores regni, perie-

1090. C. XXXVI. Bert. Chron. Saxo 1090.

p. 219.

Domnizo Vita Mathildis 2. c. 4, Anonymi Vita Mathildis ap. Leibnit. tom. 1. p. 694, Leo Ostiensis 3. c. 49, Auentinus A. Boi. 5. c. 13. n. 30.

Auentinus 5. c. 13. n. 35.

Bert. 1090. perierunt anno MXC. ab incarnatione Domini. Hic annus insignis quoque est morte Adelberonis atque Herimanni Episcoporum, de quibus dictum est supra: de quibus etiam scribit sanctus Leo Papa: *Nos*, inquiens, *quibus viuentibus non communicauimus, etiam mortuis communicare non possumus.* Ipsi quidem exierunt ex nobis, non nos ex illis: sed non erant ex nobis: quia si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum, sicut dicitur per Ioannem Apostolum. Vnde & Cyprianus Episcopus in libro de Mortalitate: *talem*, inquit, *tiudicat Dominus, qualem te inuenit, cum vocat: vnitatem enim*, ait, *qui non tenet, nec patris & filii tenet fidem, vitam non tenet & salutem.* Superiori etiam anno defunctus fuerat Wigoltus Bert. 1088, Bruschii cat. Episc. August. n. 31, Auentinus 5. c. 16. n. 8. Augustæ alter episcopus, qui Sigefrido eiusdem ciuitatis Episcopo adhuc viuente per partium studia est subintroductus: qui furtiue ad ordinaionem ingressus, per Sigefridum Moguntinæ Ecclesiæ Archiepiscopum ordinatus est Goslariæ in Saxonia, cum Augusta ciuitas iuxta alpes sit in Rhetia: qui certe non iuxta solemnem Episcoporum morem intrauit cum cleri & populi suffragiis, sed cum hostibus eiusdem ciuitatis: quæ primo quidem per proditionem capta, & per Inperatorem liberata: deinde etiam capta est similiter per proditionem, & ad solum vsque destructa. Tum vero ingens præda facta est ibi ex rebus atque bonis tam cleri qam populi, quibus apud hostes prodesse non potuit templum Dei & Ecclesia sanctæ Mariæ semper virginis, vbi hæc recondita sunt propter metum hostilis incursionis. O quam bonus pastor, & quam prudens familiæ Dei dispensator ille Wigoltus: qui vtpote fur, ipse intrauit in ciuitatem cum furibus & homicidis, atque raptoribus, ut raperet, mactaret & proderet. Quod cum factum sit feria IV. ante cœnam Domini, postera die accessit ad altare Domini: & manibus sanguine plenis & iniquitate, presumpsit sacri chrismatis consecrationem sibi vsurpare: ac mox post completum oficium infirmari cœpit, & post aliquot dies cum magno tormento vitam finiuit. Capta autem ciuitate, captus est & Sigefridus Episcopus iuxta altare Dei, quem VVelf dux quondam Bauariæ, persecutor Ecclesiæ, fecit in sua custodia teneri, donec ese redemisset tanti p. 210. æstimatione thesauri, quanta suppleret auaritiam hostis iniqui. Honeste quidem Ecclesia & religiose captiuos redemit, vt cum ipsi ab ea redimuntur, dicatur: *Hos Christus redemit:* aurum enim Ecclesia habet, non vt seruet, sed vt eroget, & subueniat in necessitatibus: quia redemtio captiuorum, est Sacramentorum ornatus. Vnde & sanctus Ambrosius Episcopus in libris de Officiis: *Vere illa*, inquit, *sunt vasa preciosa, quæ redimunt animas a morte: & ille verus est thesaurus Domini, qui operatur, quod sanguis eius operatus est: & tunc vas Dominici sanguinis agnoscitur, cum in vtroque viderit redemtionem: vt calix ab hoste redimat, quos sanguis a peccato redemit.* Ergo post duos tandem annos solutus est Sigefridus Episcopus ex hostili custodia, super qualium miseria sic per Hieremiam Prophetam conqueritur Ecclesia: *Ego*, inquiens, *derelicta sum sola: exui me stola pacis, indui me autem sacco obsecrationis, & clamabo ad Altissimum in diebus meis, animæquiores estote filii:* clamate, inquit, *ad Dominum, & eripiet vos de manu principum iniquorum.*

C. XXXVII. De his scilicet inimicis Principibus cum plura haberemus dicere, nobis videntur hæc pauca sufficere, de quibus & participes eorum poterunt cognosci, quos & Bert. 1089, Brusch Cat. Episc. VVormat. n. 38. similis error inuoluit, & constringit par pœna peccati. Superest tantum referre de Adelberto VVormaciensis Ecclesiæ quondam Episcopo, qui damnatus est etiam, atque depositus in supradicta Moguntiacensi synodo. Hic vero Adelbertus (sicut supra quoque diximus) captus est fugiens de prælio Saxonum, cum esset in parte eorum contra Regem Henrichum, vnde & custodiæ traditur: sed post aliquantum temporis, interuenientibus pro eo ad Regem amicis eius, solui iubetur, & omne debitum ei remittitur, quod commisisset, vel in coniuratione facta contra statum Reipublicæ vel in alterius regis electione. At ille persistens in sententia schismatis sui, & in hac peruersa atque hactenus inaudita hæresi, qua refugiunt qui sunt eiusmodi, Regem hominem videre vel alloqui, quasi homo mala sit creatura Dei, non potuit vlla ratione inflecti, vt vellet ad Ecclesiam & Episcopatum suum reuerti:

ierti: dicens quæque etiam extrema prius experiri velle, quam videre, vel alloqui Regem sua sponte. Ecce captiuus ille tenetur in custodia, pascitur pane atro, & aqua breui, iuxta quod dicit Propheta: & hoc patitur non propter fidei meritum, sed vt redire velit ad vnicæ matris Ecclesiæ gremium. Qui cum honeste potuerit reuerti ad Ecclesiam & Episcopatum suum, neglexit cum propriam salutem, tum curam ouium sibi creditarum: atque elusis regularibus custodiis turpiter fugit, rediens ad sectas & schismata partium suarum. Hinc Augustinus: *Fratres mei*, inquit, *si Christi vnica Ecclesia est (vt vna est) quicquid inde præciditur quis tollit, nisi leo ille rugiens, & circuiens quærendo quem deuoret? Væ hi qui præciduntur: nam illa*, ait, *integra permanebit.* An non præcisus a catholica est Ecclesia, qui pro aliquarum partium studio exiit ab illa, propria quoque Episcopatus sui sponsa repudiata? Et si ille Adelbertus reliquit VVormaciensem Ecclesiam, nunquid ideo repellit Dominus plebem suam? *Dixit Sion* (congregatio enim sanctorum, qui in pace Domini, & in virtutum specula sunt constituti, appellantur Sion:) *Dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus est mei:* cui per Esaiam Prophetam respondet Dominus: *Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui, dicit Dominus:* nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam. *Erunt*, inquit, *duo in carne vna:* quoniam redemptor noster cum sancta Ecclesia quam redemit, secundum carnem vna substantia est, & vna persona. Ecce nos, qui vnum Ecclesiæ catholicum corpus veneramur atque diligimus: nos (inquam descripsimus, quanta breuitate potuimus, quales sint aut fuerint primi de participibus Hildebrandi: vt iam, si possit, præpositæ scriptor Epistolæ, defendat partem sui ipsius Gregorii, iuxta quod promittit ille, præsumens plurimum de sua iustitia, quam & quærit statuere: ignorans certe (sicut Apostolus ait) quæ sit Dei iustitia. Quisquis enim in semetipsum descendit, &
p. 220. beati Iacobi Apostoli verba attendit, quibus dicit, *In multis offendimus omnes:* non facile diuidit se, aut separat a consortio aliquorum, pro eo quod sint peccatores: quia *si dixerimus*, inquit, Ioannes Apostolus, *quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quod si confiteamur peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus, quoniam nos peccauimus: mendacem eum facimus, & verbum eius non est in nobis.* Ex his beati Ioannis A-
p. 221. postoli verbis colligitur, quod si nemo se iustum profitetur, sed omnis se peccatorem recognoscit & confitetur: ex his (inquam) colligitur, quod membra sibi inuicem compatiantur, & faciant omnes quod præcepit & docet Apostolus, flere cum flentibus, gaudere cum gaudentibus, sustinentes inuicem in dilectione, satis agentes seruare vnitatem spiritus in coniunctione pacis. Vnde & Cyprianus Episcopus in libro de Patientiæ bono: *Ecce*, inquit, *ecce probauit Apostolus, nec vnitatem seruari posse, nec pacem, nisi se inuicem fratres mutua tolerantia foueant: & concordiæ vinculum patientia interueniente custodiant, iuxta quod iterum dicit Apostolus: Non sitis alta sapientes, sed humilibus consentientes: humiles quippe sunt vnanimes & pacifici, qui non faciunt schismata.* Sed superbi faciunt ea, quales dicuntur Pharisæi, quia per falsam iustitiam sunt a cæteris diuisi. Sicut enim scribit Isidorus Episcopus in libris Etymologiarum, *schisma ab amicorum scissura vocatur, cuius secta æmulatores diffiniuntur, quod eodem cultu, eodem ritu credant vt cæteri, sed solo congregationis dissidio delectentur. Fit autem*, inquit, *schisma, cum dicunt homines: Nos iusti sumus, nos sanctificamus immundos, & cætera horum similia.* Sed schisma grauius esse scelus quam idololatriam, didicimus ex testimonio sacræ scripturæ: quoniam legitur in veteri Testamento, idololatriam gladio punitam esse, schisma autem hiatu terræ. Igitur æmulatores, siue authores schismatum, quæ dudum facta sunt in Ecclesia pariter, & in Republica, extant præcipue quidam qui dicuntur monachi de Hyrsaugia: ex quorum schola peruenit ad nos hæc, de qua tractamus, Epistola, quæ contra Apostolicam sedem & contra regiam pote-

 statem

statem est descripta: & intestinum illud bellum, quo in plures sectas iam diu scissus est singularis ille ordo monachorum, ecce peruenit ad publicum malum. Qui enim debuerant se continere intra solitudines monasteriorum, egressi sunt vltra terminos & constitutiones Patrum, vsurpantes sibi contra diuinam ordinationem disponere, immo destruere regnum & sacerdotium, qui mittunt circumquaque Angelos verbi sui, prædicantes apud se suosque sectatores esse tantum Ecclesiam Dei & iustitiam Dei, & sancta sacerdotia Dei: qui hoc etiam addunt, sicut ipsorum indicant scripta, quod sint cœlestes & spiritales, ac filii Dei. Ergo Monachus interpretatur singularis, siue solitarius. De monachis quidem hoc constitutum legitur in Chalcedonensi Synodo, capitulo IV. *Qui reuera & manifeste solitariam vitam sectantur, honore competenti fungatur. Verum quoniam quidem sub prætextu habitus monachalis Ecclesias & conuentus & res communes disturbant, ciuitates indiscrete circumeuntes, & monasteria construere studentes: placuit nullum usquam ædificare posse, neque monasterium construere, neque oratorium, absque ciuitatis Episcopi voluntate: Monachos vero qui sunt per singulas ciuitates & prouincias, Episcopis subditos esse, & quietem diligere, ieiuniis & orationibus contentos esse: & in illis locis perseuerare, in quibus seculo videntur renunciasse; nequaquam autem Ecclesiasticis vel secularibus rebus communicare: nec importunitatem inferre propriis monasteriis desertis, nisi forte quæsiti fuerint propter causam necessariam a ciuitatis Episcopo: non esse suscipiendum seruum, faciendum monachum, præter proprii Domini voluntatem: qui vero hoc constitutum nostrum excesserit, eum a communione suspendi decreuimus, ne nomine Dei blasphemur.* Hæc est Chalcedonensis constitutio Synodi, de qua sanctus Papa Gregorius sic scribit inter cætera Secundino seruo Dei incluso: *Libenter accipiens dilectionis tuæ scripta, quibus rogasti me libellum exoratorium tibi scribere, desidero te certum esse: quia omnes Ecclesiæ orientales vno sensu, vna doctrina, sanctam Chalcedonensem Synodum ita nobiscum custodiunt atque venerantur, vt nullus reperiatur, qui eiusdem Synodi defensor sectatorque non fuerit. Vnde necesse est,* inquit, *vt dulcissima dilectio tua, ad id quod præcipue in bonis moribus viuit, quod se per abstinentiam affligit, quod doctrinæ Dei vehementius insistit: hoc studiosius cogitet, ne errorem schismaticorum sequens, a sancta vniuersali Ecclesia possit diuisa inueniri. Et quid tot labores prodierunt, si in vnitate fidei non fuerint inuenti, quæ ante omnipotentis Dei oculos bonis operibus animam præcipue custodit? Hinc enim dicitur. Vna est columba mea, perfecta mea.* Contra hæc atque alia sanctorum Canonum statuta aliud aliquid agere, hoc est hæresim eligere, cuius author simul & communicator principali sententia damnationis est vtique obstrictus, iuxta quod scribit sanctus Papa Gelasius: *Hic*, inquit, *si examinatio quæritur, si authoritatis pondus inquiritur Chalcedonensis Synodi, tenore illius diffinitionis executio* p. 222. *reperitur: quod damnati illic erroris communicator effectus, præfixa nihilo minus particeps damnationis existit: quoniam idem ipse error, qui semel est cum suo authore damnatus, in participe quolibet praua communionis effecto, & execrationem sui gestat, & pœnam.* Quibus conuenienter ex paterna traditione perpensis: Quid ambagibus, inquit, & nebulis ista prætexunt, vt impudentiam suam, mentemque væsanam inanibus potius fabulis celare lethaliter, quam prodendo medicinaliter sanare contendant? Sicut enim, inquiunt, sanctus pater Benedictus audiuit a Diabolo, *Maledicte, & non Benedicte*, nec illi nocuit: ita & his Wigberti non nocebit maledictio: veritas quippe loquitur in Euangelio, de Diabolo: *Ille*, inquiens, *homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas non est in eo:* qui scilicet videns idola derelicta, & per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, excogitauit nouam fraudem, vt sub ipso Christiani nominis titulo fallat incautos: hæresesque inuenit & schismata, quibus subuerteret fidem, corrumperet veritatem, scinderet vnitatem. Quos detinere non potest in viæ veteris cæcitate, circumscribit noui itineris errore, rapit de ipsa Ecclesia homines: & dum sibi appropinquasse iam lumini, atque euasisse seculi noctem videntur, alias nescientibus

entibus tenebras infundit: vt cum Euangelio, & obseruatione eius, & lege non stantes, Christianos se vocent, & ambulantes in tenebris habere se lumen existiment, blandiente aduersario atque fallente, qui secundum Apostoli vocem transfigurat se velut Angelum lucis, & ministros subornat suos, velut ministros iustitiæ, asserentes noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub prætextu fidei, Antichristum sub vocabulo Christi: vt dum verisimilia mentiuntur, veritatem subtilitate frustrentur.

Sicut, inquiunt, *enim sanctus pater Benedictus audiuit a Diabolo, Maledicte, & non Benedicte, nec illi nocuit: ita & his Wigberti maledictio non nocebit.* Quid ergo? non nocebit eiusmodi monachis, quod transgressi sunt per omnem modum constitutiones prædictæ Synodi Chalcedonensis? Constitutum est siquidem inter cætera, Monachos per singulas ciuitates & prouincias Episcopis subditos esse, & quietem diligere, nequaquam autem Ecclesiasticis vel secularibus rebus communicare, alioqui alienos esse ab Ecclesiastica communione. Certe firmamentum Dei stat: & quod authoritate constitutionis Ecclesiasticæ præfixum est, nulla ratione conuelli potest: iuxta quod & sanctus Papa Gregorius de eiusmodi scribens ad Ioannem Larissæum Episcopum, indicat: *Consona*, inquiens, *sanctis Patribus diffinitione sancimus, & qui sacris nescit obedire canonibus, nec sacris administrare altaribus, vel communionem capere sit dignus.* Et videte amplius atque intelligite attentius. Illi enim Monachi, de quorum Epistola tractamus, non solum per scripturam suam, sed per omnem operam suam defendunt ea flagitiorum scelera, quæ per occasionem belli solent fieri, iuxta quod dictum est supra. Et sicut ipsi furantur de sacris scripturis testimonia, quatenus condant & statuant hæreses & schismata sua: sic etiam defendunt fures, homicidas atque periuros, sicut supra inuenitur in ipsorum scriptura. Sed ostenditur Zachariæ Prophetæ volumen volans: hoc est, iudicium Dei ab occulto prodiens, cui & dicitur: *Hæc est maledictio, quæ egredietur super faciem omnis terræ: quia omnis fur* (sicut ibi scriptum est) *iudicabitur, & omnis iurans ex hoc similiter iudicabitur. Educam illud, dicit Dominus exercituum, & veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter, & commorabitur in medio domus eius, & consumet eum, animam scilicet cum corpore.* C. XXXIIX.

Sicut enim, inquiunt, *sanctus pater Benedictus audiuit a Diabolo, Maledicte, & non Benedicte, nec illi nocuit: ita & his Wigberti maledictio non nocebit, immo magis proderit ad Dominum dicentibus cum sancto Dauid, Maledicent illi, & tu benedices.* Ecce qui docuerunt linguam suam mentiri, & maledicere, dicunt se maledicentibus benedicere, qui Christum & Ecclesiam non cessant blasphemare: quales tradidit Apostolus satanæ, vt discant non blasphemare. Ecce enim, cum iuxta Canonum decreta non liceat alicui iudicare de iudicio Romanæ Ecclesiæ: illi quidem blasphemant Wigbertum, eundemque Clementem Episcopum Romanæ Ecclesiæ, scribentes eum furem & hæreticum atque mendacem esse: insimulantes eum, quod dici nefas est, Diabolo vel simulacro idoli similem esse, ideoque ana- C. XXXIX.
p. 223. thema ipsius sibi non nocere: præsumentes etiam Regem Henrichum, quem Deus præcepit honorificare, multis modis similiter blasphemare. *Conatur etiam*, inquiunt, *statua, quam erexit Nabuchodonosor, se non adorantes catholicos astruere schismaticos: At nos*, aiunt, *fauente clementia Dei, certissima ratione probabimus, hoc errore non teneri: sed eos potius, qui exemplo Dathan & Abiron insurrexerunt in Gregorium, sicut illi in summum sacerdotem Aaron, qui conuenientes in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius, sedentesque in concilio vanitatis, Gregorio, cui orbis terrarum communicauit, obedientiam contumaciter renunciauerunt, & se ab vnitate corporis Christi (quod est Ecclesia) per orbem terrarum diffusa, separantes: Wigbertum a sede Apostolica in Synodis Romæ septennio celebratis, excommunicatum sibi Papam elegerunt: quasi dicentes Domino, Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.*

Quum per Solomonem loquatur sapientia Dei: *Ne in cogitatione quidem detrabas* C. XL.

trahas Regi, quia ego, inquit, *os Regis obseruo, & præcepta iuramenti Dei: & scito quia pro his adducet te Deus in iudicium.* Quum hæc (inquam) ita sint, animaduertendum est, quomodo aduersus Dominum & aduersus Christum eius conuenerint, qui ordinationi Dei, a quo potestas est, resistunt: qui etiam Christum Domini, Regem Henrichum scilicet, blasphemantes, nomen ei atque impietatem Nabuchodonosor imponunt: quum idem Rex atque Imperator videri se velit, atque appellari Catholicum, vtpote consentientem omnibus bonis, qui sunt solliciti seruare vnitatem in vinculo pacis. Sed dicit Dominus per Hieremiam Prophetam: *Ego,* inquiens, *dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis serui mei: insuper & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi: & seruient ei omnes gentes, & filio eius, & filio filii eius: gens autem & regnum, quod non seruierit Nabuchodonosor Regi Babylonis, & quicunque non incuruauerit collum suum sub iugo Regis, in gladio & fame & peste visitabo super gentem illam, ait Dominus, donec consumam eos in manu eius. Et viuo ego,* dicit *Dominus, quoniam iuramentum, quod dederat ei Rex Sedechias, & spreuit, ponam in caput eius, & morietur in præuaricatione, qua despexit me.* Deinde sequitur, & dicit Dominus de falsis doctoribus: *Nolite audire verba Prophetarum dicentium vobis, Non seruietis Regi Babylonis: quia mendacium ipsi loquuntur vobis: quia non misi eos, ait Dominus, & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter, vt eiiciant vos, & pereatis tam vos, quam Prophetæ, qui mentiuntur vobis. Nolite ergo audire eos, ait Dominus, & seruite Regi Babylonis.* Hoc est mandatum Domini super Rege Ethnico, & vltra omnem terram: quanto magis super Rege Christiano & catholico? *Sed licet nos,* inquit Apostolus, *aut Angelus de cœlo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizatum est vobis, anathema sit.* Ex huius anathematis vinculo nullus certe liber existit, quisquis regiæ potestati resistit vel detrahit. Et quisquis iuramentum soluit, quod Domino suo reddendum Saluator in Euangelio præcipit, ac perinde (sicut sanctus Leo Papa scribit) si omnes & sacerdotes & mundus assentiatur damnatis, damnatio consentien„tes inuoluit, non præuaricationem consensus absoluit. *Gregorio,* inquiunt, *cui orbis „terrarum communicauit, obedientiam contumaciter renunciauerunt.* Sed oues meæ (ait Dominus) vocem meam audient; alienum autem non sequuntur, quia non „nouerunt vocem alienorum. *Et se ab vnitate,* inquiunt, *corporis Christi, quod est „Ecclesia, per orbem terrarum diffusa separauerunt.* Ecce quomodo mentita est iniquitas sibi, quæ profitetur in scriptis suis defendere sui partem Gregorii, qui certe non præfuit Ecclesiæ, sed parti suæ: quoniam qui es benedictus Deus in secula, te per orbem terrarum sancta confitetur Ecclesia. Illi quippe exierunt a nobis, non „nos ex ipsis. *Et Wigbertum a sede Apostolica in Synodis Romæ septennio celebratis „excommunicatum sibi Papam elegerunt.* Loquentes quidem blasphemias, barbarismum fecerunt, qui *septennio* vitiose dixerunt: qui a charitate, quæ fit de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta aberrantes, conuersi sunt in vaniloquium: volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Sicut enim sæpe dictum est, non licet alicui iudicare de iudicio sedis Apostolicæ, quæ habet facultatem sine vlla Synodo præcedente, exoluendi quos Synodus iniqua damnauerat, & damnandi quos oportuit nulla Synodo existente. Gregorius quippe, qui & Hildebrand, non præfuit Ecclesiæ, sed p. 224.
parti suæ. Ideoque (sicut ait Gelasius Papa) quæ priuilegio vniuersalis Ecclesiæ con„traria probantur, nulla ratione subsistunt. *Et eligentes,* inquiunt, *sibi Papam „Wigbertum, quasi dixerunt, Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Ergo qui viam pacis nescierunt, ipsi vtique pastores ignorauerunt intelligentiam, sicut dicit Dominus per Esaiam Prophetam: *Aperite,* inquit, *portas, & ingrediatur gens iusta, custodiens veritatem.* Vetus error abiit: seruabis pacem, quia in te sperauimus. Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te: tantum in te recordemur nominis tui. Ego enim sum (ait Dominus) via, veritas & vita.
Sed

Sed Moses sequester ac medius inter Deum & populum Israel, dixit ad Aaron sacerdotem Domini, quando orta est seditio atque tumultus in Ecclesia Dei, vt stans inter viuos & mortuos oraret pro populo, vt cessaret plaga ab eo, cuius causa interitus erat schisma pro sacerdotio. Vnde loquutus est ad Chore & ad omnem multitudinem: *Mane*, inquit, *notum faciet Dominus, qui ad se pertineant, & sanctos applicabit sibi: & quos elegerit, appropinquabunt ei.* Et ait Dominus ad Moysen: *Pracipe vniuerso populo, vt separetur a tabernaculis Chore & Dathan & Abiron:* surrexitque Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron, & sequentibus eum senioribus Israel dixit ad turbam: *Recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere, quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum.* Et cætera de eorundem schismaticorum suppliciis, quæ omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correctionem nostram, in quos fines seculorum deuenerunt, sicut dicit Apostolus. Vnde considerandum est, quem ex his elegerit Dominus: vtrum Wigbertum, an Hildebrandum, vel sui schismatis successorem Sergium, siue illum Ottonem sacrilegum: qui (sicut dictum est supra) furatus est Ecclesiarum priuilegia, ordinationes faciens in alienis parochiis contra sanctorum Canonum decreta, vt eiusmodi sacrilegi exemplo aditus ianuaque pandatur omnibus hæreticis, si talis fuerit non pastor, sed inuasor Apostolicæ sedis. Qualis certe fur & Hildebrand fuit: quoniam constat, eum oues Christi non in vnum congregasse, sed vnum ouile Christi dissipasse: qui & præcipiens, aut consentiens illicitas atque furtiuas ordinationes fieri in Metropolitanorum Episcoporum parochiis, spoliauit Ecclesias suis priuilegiis. Ideoque iuxta quod per Malachiam Prophetam dicitur a Domino: *Disperdidit Dominus virum, qui fecit hoc, magistrum & discipulum de tabernaculis Iacob, vbi est sanctorum congregatio:* quoniam vnus paulo post, quo venerat profugus, ad Salernam defunctus est in externis mansionibus: & alter nunc vsque vagatur in incertis sedibus. Tales certe vel hæretici vel schismatici insurrexerunt ad exemplum Dathan & Abiron contra sacerdotium Domini. Qualis etiam fuit tertius illorum socius ille Sergius, qui insurrexit contra Clementem Papam, per partium studia subintroductus, atque statim in ipso ordinationis suæ ingressu profluuio ventris solutus paulo post interiit, diuino iudicio percussus. Sic quippe legitur in Ecclesiastica historia, Arrium ad Ecclesiam pergentem, Episcoporum & populorum frequentia constipatum, humanæ necessitatis causa ad secretum locum declinasse: vbi quum sedisset, intestina eius atque omnia viscera in secessus cuniculum defluxisse, & ita dignam mortem blasphemiæ & fœtidæ mentis exoluisse. Vnde constat, eos magis quam Wigbertum consortes esse Arii, quos constringit similis pœna vel exilii vel supplicii: *Quod enim*, inquiunt, *ipse Wigbertus se transfigurans in angelum lucis, quasi ad docendum testimonia colligit de Scripturis, mirum non est: quia & Arrius hoc fecisse legitur, de quo filius minor patre asseritur.* Sic vero, sic oportet fieri per doctores Ecclesiarum, vt iuxta Psalmistæ testimonium faciant iudicium conscriptum, iungentes testimonio testimonium, quo scilicet iudicio conscripto nihil firmius est contra insidiosos errores aduersariorum: quo etiam nihil tutius est ad exhortationem & doctrinam fidelium. Certe Arrius non vtebatur diuinæ Scripturæ testimoniis: sed abutebatur, iuxta quod & isti faciunt pseudographi: de qualibus per Hieremiam Prophetam dicitur: *Quomodo dicitis, sapientes non sumus, & lex Dei nobiscum est?* Vere mendacium, inquit, operatus est stylus mendax scribarum. Omnis enim arbor ex fructu suo cognoscitur, sicut dicit Dominus. Ergo Wigbertus, qui & Clemens Papa, profert cum Apostolo, & docet ea, quæ sunt fructus spiritus, sicut est charitas, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, mansuetudo, & cætera quæcunque pudica, quæcunque amabilia. Nunquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus? dicit Dominus. Hi sunt fructus, a quibus spiritus maligni, qui in pseudoprophetis loquuntur, valent dinosci, spinæ videlicet schismatum, & horridi hæresium tribuli, quibus eos, qui sibi incaute appropiant, fœde lacerando contaminant: sicut e contra per fragantiam vuarum, ficorumque dulcedinem, apte figurantur

Bert. 1087, Conr. Vrsp. Sig. Gembl. Albericus 1086, Alb. Stad. Dodechinus 1085, Otto Frising. 7. c. 1, Goo. Persona æt. 6. c. 57.

p. 225.

rantur fructus bonorum, qui pertinent ad Deum, qui sanctos applicabit sibi, & quos elegerit appropinquabunt ei. Sed (sicut scribit sanctus Gregorius ad supradictum Secundinum, seruum Dei inclusum) *Peruersi homines, qui ecclesiasticam disciplinam fugiunt, de suis actibus reprehendi pertimescunt: & nos quasi de fide reprehendunt, quam ipsi nesciunt: & dum neque in fide recti, neque in bonis operibus intenti sunt, cotidie deteriores fiunt, dum in eis culpa grossescit, quæ quasi de zelo feruoris fidei fieri etiam laudabilis appetit. Sicut enim*, inquiunt, *sanctus pater Benedictus audiuit a Diabolo, Maledicte, & non Benedicte, nec illi nocuit: ita & his Wigbertini maledictio non nocebit.*

C. XLI. Velint nolint, iam iudicati sunt, quicunque contra Canones faciunt: & qui contra pacem, quam Christus reliquit nobis, faciunt, & qui vnitatem Ecclesiæ diuidunt. Sed illi exierunt a nobis, non nos ab ipsis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum, sicut dicit Ioannes Apostolus. Vbi enim est charitas, ibi pax: & vbi humilitas, ibi charitas. Humilitas quippe pertinet ad confessionem, quia confitemur nos peccatores esse: charitas autem cooperit multitudinem peccatorum, sicut dicit Iacobus Apostolus. Sed Monachi, de quorum schismatibus atque scripturis tractamus, longe degenerauerunt ab illa, quam professi sunt, beati Benedicti paternitate: qui docent regiæ potestati, immo diuinæ ordinationi resistendum esse, & exaltant se contra pontificatum sedis Apostolicæ: qui etiam se iustos & regulares Monachos esse profitentur, & cœlestes se ac spiritales esse gloriantur, sicut scripta ipsorum attestantur. Certe sanctus Benedictus docet, nihil vtilius esse Monacho quam humilitatem: ostendens ex sacræ scripturæ testimonio, genus esse superbiæ omnem exaltationem. *Omni*, inquit, *vtilitate, vel extremitate contentus sit Monachus: & non solum sua lingua pronunciet, sed etiam intimo cordis credat affectu, se inferiorem & viliorem omnibus.* Sed illi nunc Monachi, qualibus certe Pharisæis dicit in Euangelio Dominus: *Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus, Dominus autem nouit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominabile est apud Deum:* illi (inquam) sic docent in synagogis suis, & sic scribunt contra Pontificem Apostolicæ sedis: *Caueto*, inquiunt, *tuo Christiane, ne Wigberto corde vel ore dixeris vnquam Aue.* Quin immo caue tu o Christiane, ne vnquam ei dixeris Aue, qui ad te venerit, & doctrinam Christi non attulerit: quoniam qui ei Aue dixerit, communicat operibus illius malignis, sicut Iohannes Apostolus ait. Credite experto, & qui veritatem, dicit, Dei testimonium ascite: quia quum eiusmodi genus Monachorum in nostra prouincia aut solum sit, aut primum, eis certe est graue ad audiendum iustitiæ verbum, cum vno Iustitiæ nomine contineantur omnes species virtutum: sed plusquam Euangelium Christi, & mandatum Dei, valent in monasteriis suis consuetudines eorum, quæ sunt mandata hominum. Hinc etiam Cyprianus Episcopus in libro de vnitate catholicæ Ecclesiæ: *Filii*, inquit, *Aaron, qui imposuerunt altari ignem alienum, quem non præceperat Deus, in conspectu statim Domini vindicantis extincti sunt. Quos imitantur scilicet atque sectantur, qui Dei traditione contempta, alienas doctrinas appetunt, & magisteria humanæ institutionis inducunt. Quos increpat Dominus, & obiurgat in Euangelio suo, dicens: Reiicitis mandatum Dei, vt traditionem vestram statuatis. Peius* (inquit) *hoc crimen est, quam quod admisisse lapsi videntur: qui tamen in pœnitentia criminis constituti, Dominum plenis satisfactionibus deprecantur. Hic Ecclesia quæritur & rogatur, illic Ecclesia impugnatur. Hic potest necessitas fuisse, illic voluntas tenetur in scelere. Hic qui lapsus est, sibi tantum nocuit: illic qui hæreses & schismata facere conatus est, multos secum trahendo decepit: hic animæ vnius est damnum, illic periculum plurimorum. Certe peccans hic & intelligit, & lamentatur, & plangit: ille tumens in peccato suo, & in ipsis sibi delictis placens, a matre filios segregat, oues a pastore sollicitat, Dei sacramenta disturbat: & quum lapsus semel peccauerit, ille quotidie peccat.* Hæc sunt verba beati Cypriani de cultoribus humanæ traditionis, quorum consuetudines diuersæ quidem sunt in diuersis locis: sed quicquid diuersum est, hoc vtique verum non est. Est enim Deus verax, omnis autem homo p.216.

mo mendax. Igitur vtilis est Scriptura, cum absque patre non profertur, cum absque Christo non dicitur, cum sine Spiritu sancto non assumatur: alioqui (sicut Hieronymus ait) Diabolus est, qui de scripturis loquitur. Quum enim immundus spiritus exierit ab homine, scilicet tempore baptismatis, ambulat per loca inaquosa: explorans ipse callidus insidiator, si quos suæ malitiæ gressus figere possit in cordibus fidelium, quæ iam expurgata sunt a mollitie fluxæ cogitationis. Sed quærens requiem, & non inueniens in mentibus fidelium munitis vndique ex mandatis Domini: *Reuertar*, ait, *in domum meam, vnde exiui: & quum venerit, inuenit eam scopis mundatam*, gratia scilicet baptismatis a peccatorum labe castigatam, sed nulla boni operis industria cumulatam: quia vbi non est iustitia, ibi non est virtus aliqua. Quam domum etiam vacantem inuenit, a bonis scilicet actibus per negligentiam: ornatam autem simulatis virtutibus per hypocrisin: & tunc vadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi. Per septem malos spiritus vniuersa vitia designantur: ideoque recte nequiores tunc eum ingressi spiritus dicuntur, quia non solum illa septem vitia, quæ septem spiritualibus virtutibus sunt contraria, habebit: sed & per hypocrisin ipsas se virtutes habere simulabit. *Et fiunt*, inquit Dominus, *nouissima hominis illius peiora prioribus*. Ecce enim ipsi se iustos & regulares esse monachos profitentur, qui etiam simulacra peruersorum dogmatum colunt & venerantur, quæ conflauit Diabolus in officina & domo illa, quæ vacat a septem spiritualibus virtutibus, & diuinis sacramentis, de quibus dicit Psalmista: *Quoniam eloquia Domini, eloquia casta, septuplo sunt purgata:* per timorem scilicet Domini, per pietatem, per scientiam, per fortitudinem, per consilium, per intellectum, per sapientiam, vt exinde constet vni & septiformi Ecclesiæ non alia recipienda esse eloquia, nisi septempliciter purgata atque probata. Vnde & sanctus Benedictus: *Constituenda est*, inquit, *nobis Dominici schola seruitii, in qua institutione nihil asperum, nihil graue constituturos speramus: sed & si quid paululum districtius dictante æquitatis ratione propter emendationem vitiorum, vel conuersationem charitas processerit, non ilico pauore perterritus refugias viam salutis, quæ non est nisi angusto initio incipienda: processu vero conuersationis & fidei, dilatato corde, inenarrabili dilectionis dulcedine curritur via mandatorum Dei: vt ab ipsius nunquam magisterio discedentes, in eius doctrina vsque ad mortem in monasterio perseuerantes, passionibus Christi per patientiam participemur, vt regni eius mereamur esse consortes.* Ex his vel paucis verbis poterit considerari, quam spiritualis sit institutio atque doctrina beatissimi Benedicti: qui docet inter cætera, alumnos suos passionibus Christi per patientiam participari: qui quum in forma Dei esset, humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: cuius scilicet mortificationis exemplum vel indicium est renunciare mundo, & actibus eius, ac desideriis. Quia ipse dicit Dominus: *Qui non accipit*, inquiens, *crucem, & sequitur me, non est me dignus.* Et quod docet ipse pater Benedictus, conuersantes in schola seruitii diuini non debere vnquam discedere a magisterio Christi, hoc est, quod dicit Iacobus Apostolus: *Nolite*, inquiens, *plures magistri fieri, fratres mei, quoniam maius iudicium sumitis: nisi dicatis idipsum omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.* Sed in monasteriis, vbi ad conuersionem veniunt, vsque ad mortem perseuerare monachos & regula eiusdem patris Benedicti instituit, & Chalcedonensis Synodus sub anathematis interpositione decreuit: nisi forte fuerint quæsiti a ciuitatis Episcopo propter causam necessariam Ecclesiæ, iuxta quod constitutum esse videtur in decretis Syricii Papæ: *Monachos*, inquit, *quos tamen morum grauitas, & vitæ ac fidei institutio sancta commendat, clericorum officiis aggregari & optamus & volumus: ita vt qui intra trigesimum ætatis*
p. 227. *annum sunt, in minoribus per gradus singulos crescente tempore prouehantur ordinibus, & sic ad diaconatus vel presbyterii insignia maturæ ætatis consecratione perueniant: nec statim saltu ascendant, nisi in his, quæ singulis dignitatibus præfixa sunt, tempora fuerint custodita.* At nunc omnia recta peruertuntur, & Monachi quoque terminos patrum transgrediuntur, & absque licentia proprii Episcopi ingrediuntur: immo inuadunt

parochias alterius Episcopi: quales dicuntur circumcelliones, iuxta sententiam beati Augustini, vbi exponit verba Psalterii: *Ecce quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in vnum.* Quem scilicet dulcem sonum, & dulcem charitatem, & dulcem melodiam dicit monasteria peperisse, & inde Monachos appellatos fuisse. *Qui enim,* inquit, *si viuunt in vnum, vt vnum hominem faciant, & sic in illis (quomodo scriptum est) anima vna & cor vnum, multa quidem corpora, sed non multa corda: recte dicitur monos, id est, vnus, solus, quod interpretatur monachus.* Et idem Augustinus in tractatu Euangelii de fure & latrone, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde: *Sunt,* inquit, *quidam homines, qui in suis gloriantur moribus, & alios post se trahere quærunt: non de Christi præceptis instruentes suos sectatores, sed suis exemplis viuere eos suadentes.* De quibus alio loco ipsa veritas ait: *Docentes doctrinas hominum, & mandata Dei contemnentes,* qui per aliam partem ascendere quærunt, rapere & occidere, non vt pastor saluare & conseruare. Hinc & per Hieremiam Prophetam Dominus ait: *Grex,* inquiens, *perditus factus est populus meus, pastores eos seduxerunt, feceruntque vagari in montibus. Omnes qui inuenerunt, comederunt eos: & hostes eorum dixerunt, Non peccauimus, pro eo quod peccauerunt Domino, hæc passi sunt, & hæc fecimus.* Hoc ipsum certe opprobrium, quod hostes Hierusalem, & ciues Babyloniæ aliquando dixerunt: hoc etiam in se transtulerunt, qui nunc iuxta eiusdem Prophetæ vaticinium assumptiones falsas & eiectiones viderunt. *Non peccauimus,* inquiunt, *pro eo quod peccauerunt Domino, hæc passi sunt.* Sed si dixerimus (ait Iohannes Apostolus) quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Vnde Augustinus Episcopus: *Vbi est,* inquit, *charitas, ibi pax: & vbi humilitas, ibi charitas. Humilitas quippe pertinet ad confessionem, quia confitemur nos peccatores esse: charitas autem cooperit multitudinem peccatorum.* Et iterum: *Signent se omnes signo crucis Christi, respondeant omnes Amen: cantent omnes Alleluia, baptizentur omnes, intrent Ecclesiam, faciant parietes basilicarum: non discernuntur filii Dei & filii Diaboli, nisi charitate.* Hic est enim character ille, quo signati sumus in diem redemptionis nostræ: quia Dei diffusa est charitas in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: quo scilicet spiritu promissionis sancto (sicut ait Apostolus) signati estis. Sed qui acceperant characterem bestiæ, & adorant imaginem eius, missi sunt in stagnum ignis & sulphuris, vbi est bestia & pseudoprophetæ, & cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum: sicut dicitur in Apocalypsi per Iohannem Apostolum. Igitur filii Dei & filii Diaboli discernuntur charitate, ex qua contingit membrorum vnitatem concordare: vt si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: & si gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Sed qui assumptiones falsas & eiectiones viderunt, *Non peccauimus,* inquiunt, *quia pro eo quod peccauerunt Domino, hæc passi sunt.* Hæc sunt verba eorum, qui pertinent ad Babylonem, ad terrenam scilicet ciuitatem, qui sunt aduersarii & hostes Hierusalem, quæ interpretatur visio pacis: cuius aduersarius est quoque, atque hostis Rex Babylonis: qui vtpote gerens mysterium Diaboli, principis huius mundi, erexit sibi statuam contra Deum cœli, vt adorent eum omnes, qui non pertinent ad ciuitatem Dei: quales etiam sunt cultores peruersorum dogmatum, quæ sunt doctrinæ & mandata hominum: quibus vtpote venientibus contra doctrinam Christi, non est Aue dicendum, ne communicetur malignis operibus eorum.

C. XLII. „*Sed neque hoc prætereundum,* inquiunt, *quod Wigbertus se seruum seruorum Dei* „*nominat mentiendo: sanctam vero matrem Ecclesiam, id est, filios Dei, qui spiritu Dei a-* „*guntur, quorum conuersatio in cœlis est, synagogam Satanæ appellat.* Ergo qui sunt pacifici, hi dicuntur a Domino filii Dei: & qui charitatem habent, hi spiritum Dei habent. Nam in exordio nascentis Ecclesiæ, venit Spiritus sanctus super credentes, & loquebantur linguis: nunc autem quia exterioribus signis sancta Ecclesia non indiget, quicunque credens in nomine Iesu Christi, fraternam habuerit charitatem, Spiritui sancto in se manenti testimonium perhibet, iuxta quod Iohannes Apostolus docet: *In hoc,* inquiens, *scimus, quoniam Deus manet in nobis, in spiritu quem dedit nobis.* p. 218.

Hoc

Hoc enim agit ſpiritus in homine, vt in illo ſit charitas: quoniam charitas (inquit Paulus) diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Verum quoniam multi charitatem non habentes, & vnitatem Eccleſiæ peruerſo dogmate ſcindentes, nihilominus Spiritum ſanctum in ſe eſſe contendunt, recte ſuper his ſequentia ſancti Ioannis verba nos inſtruunt: *Chariſſimi,* inquit, *nolite omni ſpiritui credere:* ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt: quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum. A fructibus eorum cognoſcetis eos, dicit Dominus. Ecce enim ſummus Pontifex ſedis Apoſtolicæ arguitur mendacii, quia humilians ſe in omnibus, appellat ſe Seruum ſeruorum Dei: quod legitur beatus Papa Gregorius primus omnium in principio Epiſtolarum ſuarum ſcribendo, ſatis humiliter definiſſe, cunctisque ſuis ſucceſſoribus documentum hoc ſuæ humilitatis dereliquiſſe. Sic vero, ſic ſancti omnes per humilitatem aſcenderunt ad exaltationem illam cœleſtem, de qua cecidit ille apoſtata Angelus per ſuperbiam, qui dixit in corde ſuo: *In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum in monte Teſtamenti lateribus Aquilonis, aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo.* Quam ſcilicet Sathanæ altitudinem imitantur hi, qui ſunt ex parte illius, quorum finis interitus. De quibus & Pſalmiſta loquitur: *Deieciſti eos,* inquiens, *dum extollerentur.* Poſtquam enim moti ſunt homines ab Oriente, & receſſerunt a vero lumine, tunc aduerſus Deum impietatis ſuæ turrim ædificauerunt, tunc dogmatum ſuperbias confixerunt, curioſitate volentes non licita in ipſius cœli alta penetrare: & vocatus eſt locus ille Babel, id eſt, confuſio: quale myſterium iniquitatis nunc operatur per quoſdam, qui dicuntur Monachi, confundentes Eccleſiam pariter, & Rempublicam peruerſo dogmate ſuo: qui aduerſantur, & extollunt ſe aduerſus regiam poteſtatem, & aduerſus Apoſtolicam ſedem: putantes legitimum non eſſe regnum, niſi quod per ſcelus fuerit quæſitum: nec idoneum eſſe Romanæ Eccleſiæ Epiſcopum, niſi per quem pandatur omnibus hæreticis ianua & introitus in ouile Dominicum. Nouimus quidem domeſticam inſtitutionem eiusmodi Monachorum, quam vere poſſumus aſſimilare ſiliquis porcorum, de quibus non potuit ille ſaturari, quem dicit in Euangelio Dominus adhæſiſſe vni de principibus huius ſeculi: poſtquam diſſipauit portionem paternæ ſubſtantiæ, tradens naturale ingenium luxui atque deſidiæ: quum ad imaginem Dei factus ſit homo, in intellectu ſcilicet, in mente, in interiore homine, in eo quod intelligit veritatem, diiudicat iuſtitiam & iniuſtitiam, nouit a quo factus eſt, poteſt intelligere creatorem ſuum, laudare creatorem ſuum: quam ſcilicet intelligentiam habet, qui prudentiam habet: alioqui pater mendacii Diabolus aufert a cordibus hominum Dei veritatem, aufert Dei imaginem, & imprimis apoſtaſiæ ſuæ & mendacii imaginem. Quum enim a cæteris animantibus per hoc maxime differamus, quod rationale animal ſumus, & loqui poſſumus: ratio autem omnis & ſermo, diuinis libris continetur, per quos & Deum diſcimus, & quare creati ſimus non ignoramus: mirandum eſt valde, quod nolunt aliqui, præcipue autem Monachi quæ præclara ſunt diſcere, qui ne pueros quidem vel adoleſcentes permittunt in monaſteriis habere ſtudium ſalutaris ſcientiæ, vt ſcilicet rude ingenium nutriatur ſiliquis dæmoniorum, quæ ſunt conſuetudines humanarum traditionum, vt eiusmodi ſpurcitiis aſſuefacti non poſſint guſtare quam ſuauis eſt Dominus, qui dicit in Euangelio de talibus: *Væ vobis ſcribæ & phariſæi, hypocritæ qui tuliſtis clauem ſcientiæ: vos enim,* inquit, *non intratis, nec ſinitis introeuntes intrare.* Igitur ignoratio diuinarum Scripturarum, ignoratio eſt Chriſti, qui dicitur virtus Dei, & ſapientia Dei. Vnde & per Ieſaiam Prophetam dicit Dominus: *Eo quod appropinquat populus iſte ore ſuo, & labiis ſuis glorificat me, cor autem eius longe eſt a me, & timuerunt mandato hominum me, & doctrinis: ideo ego ecce addam, vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi & ſtupendo. Peribit enim,* inquit, *ſapientia a ſa-*
p.229. *pientibus eius, & intellectus prudentium eius abſcondetur.* Ecce enim, quod pro exercitio & induſtria naturalis ingenii apud paganos olim iniuſtum & turpe videbatur, hoc nunc apud Monachos pro iuſtitia & ſanctitate tenetur & colitur: ſicut ſunt deſcriptæ apud eos conſuetudines, & laxæ veſtes. Vnde & Quintilianus in primo ro d;

Institutione orat: *Consuetudo*, inquit, *si ex eo, quod plures faciunt, nomen accipiat, periculosissimum dabit præceptum, non orationi modo, sed quod maius est, vitæ.* Vt ergo transeam, inquit, quemadmodum vulgo imperiti loquuntur, consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum: sicut viuendi, consensum bonorum. Hinc & Tullius in Rhetoricis: *Consuetudo*, ait, *ius est absque lege, hoc est, absque scripto: quia lex dicitur a legendo.* Moyses vero primus diuinas leges sacris literis explicuit, & populo Dei seruandas contradidit. Nam omne ius legibus constat, & moribus. Sed sicut Isidorus Episcopus scribit in libris Etymologiarum: *Lex est constitutio scripta, & mos est vetustate probata consuetudo non scripta.* Plenitudo autem legis est charitas, quia per sacram Scripturam cognoscit homo quid sit, & vnde sit, & quomodo sit, & ad quid vel quo peruenturus sit. Cognoscit etiam per sacræ Scripturæ scientiam beneficia Dei, dona Dei: vt perinde possit debitas gratiarum actiones referre suo creatori, suo redemptori atque saluatori. Vnde & ipsa Dei sapientia loquitur per Salomonem: *Sapientiam*, inquiens, *& disciplinam qui abiicit, infelix est: & vacua est spes illorum in perpetuum, & labores eorum sine fructu, & inhabilia sunt opera illorum.* Sicut enim scribit sanctus Augustinus, Deus mundum propter exercitium fecit, & omnibus copiis honestauit, duas proponens causas, præsentem & futuram, cœlestem & terrenam, vt ad probationem essent hominum: vt qui spreta futura vita præsentem eligeret, carni deputaretur: qui vero præsenti futuram anteponeret, spiritalibus dignus haberetur. Sed carnales delicias spiritualibus præferunt, qui naturale ingenium otio & desidia torpescere sinunt, qui etiam Euangelio Dei propter suas traditiones non obaudiunt. *Attendite*, inquit, *a fermento Pharisæorum*, (quod est hypocrisis) *qui dilatant phylacteria sua, & magnificant fimbrias, & ne induamini duabus tunicis:* quia vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis. Christus vero simplicitatem columbæ nos habere docuit: qui gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, sibi exhibuit: id est, quæ per peccatum non habeat maculam, vel per duplicitatem rugam. Vnde & Cyprianus Episcopus, ostendens in libro de Vnitate catholicæ Ecclesiæ, idcirco in columbæ specie Spiritum sanctum venisse, vt debeamus in domo Dei, in Ecclesia Christi vnanimes habitare, concordes & simplices perseuerare: *Hæc est*, inquit, *Ecclesia, noscenda simplicitas, & obtinenda, vt columbas dilectio imitetur fraternitatis, vt mansuetudo & lenitas æquetur ouibus & agnis. Quid facit in pectore Christiano luporum feritas, & canum rabies, & venenum lethale serpentium, & cruenta sæuitia bestiarum? Gratulandum est*, inquit, *quum tales de Ecclesia separantur, ne columbas, ne oues Christi, sæua sua & venenata contagione prædentur. Cohærere & coniungi non potest amaritudo cum dulcedine, caligo cum lumine, pugna cum pace, tempestas cum tranquillitate. Nemo existimet bonos de Ecclesia posse discedere: sed qui iactantur, sicut inanes paleæ tempestate: quorum peruersa mens non habet pacem, dum perfidia discordans non tenet vnitatem.* Ergo longum est inter Monachos certamen atque discordia de veste monachica, & apud eos, qui religiosiores videntur pro sua iactantia: apud eos (inquam) tam solenne est & celebre, tamque sanctum & venerabile nomen, quod est duplex vestis, vt reliqui per monasteria Monachi nullius meriti vel momenti æstimentur ab eis, nisi induantur hac dyploide confusionis. Sed *duabus*, inquit Dominus, *tunicis ne induamini: & habentes victum, & quibus tegamini, his estote contenti.* Contra hæc etiam diuina mandata affectant laxas vestes, qui sunt sibi in hoc quoque placentes: quum superbi, secundum Scripturas sanctas, alio nomine appellentur sibi placentes. Sed per naturale ingenium, quo illi minus sapiunt, intellexit Lucanus quidam gentilis poeta, quod laxæ vestes prætendant teporem quendam, & mollitiem eorum, qui desides ac pigri videntur ad virtutum exercitia:

Quicquid ad hos, inquit, *tractus, mundique teporem*
Labitur, emollit gentes clementia cœli: p. 230.
Illic & laxas vestes, & fluxa virorum
Velamenta vides.

Sed sanctissimus pater Benedictus, describens quatuor genera Monachorum:

Tertium

Tertium, inquit, *Monachorum teterrimum genus est Sarabaitarum: id est, sibi viuentium, qui nulla regula approbati, experientia magistra, sicut aurum in fornace, sed in plumbi naturam molliti, adhuc operibus seruantes seculo fidem, mentiri Deo per tonsuram noscuntur: quibus pro lege est desideriorum voluptas, quum quicquid putauerint vel elegerint, hoc dicant sanctum: & quod noluerint, hoc putent non licere.* Vnde & per Solomonem dicitur: *Sunt impii, qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant.* Sed vos qui sequuti estis me (ait Dominus) intrate per angustam portam: quia lata porta &, spaciosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam. Quam angusta, inquit, porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam. Ad hanc vero, quia difficilis est ascensus, ideo etiam sanctus Hieronymus inter alia institutionis monita proponit Monacho mysterium sui habitus: *Vis*, inquiens, *scire, quales Dominus quærat ornatus? habeto prudentiam, iustitiam, temperantiam, fortitudinem. His*, inquit, *cœli plagis includere: hæc te quadriga in altum, velut aurigam Christi, ad metam concitum ferat.* Ergo sancti Patres, qui vere erant Monachi, non verbis, sed factis ita constituerunt & tenuerunt modum atque regulam monasticæ vestis, vt esset ad ædificationem ea vtentibus, & ad venerationem foris eam aspicientibus. Vnde sicut egregius vir Cassianus scribit in quarto libro de Institutis Monachorum: quidam de sanctis Patribus ita instituit inter cætera quendam venientem ad conuersionis studium: *Noueris*, inquit, *te ab hodierno die huic mundo, & actibus ac desideriis eius, esse defunctum, teque secundum Apostolum mundo huic esse crucifixum, tibique hunc mundum: considera ergo conditiones crucis, sub huius te deinceps sacramento oportet in hac luce versari: quia iam tu non viues, sed viuet in te, qui crucifixus est pro te. Eo ergo*, inquit, *habitu ac figura, qua pro nobis in patibulo fuit ille suspensus, nos quoque necesse est in hac vita degere: vt scilicet secundum Dauid affligentes de timore Domini carnes nostras, vniuersas voluntates ac desideria non nostræ concupiscentiæ seruientia, sed mortificationi eius habeamus affixa.* Vnde & Monachorum pater Benedictus, docens quomodo oporteat renunciantes seculo conuersari in schola diuini seruitii: *Passionibus*, inquit, *Christi per patientiam participemus, vt regni eius consortes esse mereamur.* Igitur Cuculla, quæ minor cella interpretatur, atque ideo sicut Monachus est vocabulum quoddam mysterii: sic & cuculla est quædam virtus sacramenti, super qualem scilicet spiritualem habitum legitur quidam de sanctis Patribus vidisse eandem virtutem stare, quam vidit super baptismum stare. Cuculla autem, id est, minor cella, dicitur vestis cucullata propter cucullum, qui est capitis operimentum. De quo sic scribit quidam de antiquis poetarum:

Tempora Santonico velas adoperta cucullo.

Igitur cuculla est tunica talaris, & cucullata atque manicata, habens speciem crucis per quatuor partes extensæ, vt eum qui crucifixus est mundo, hæc quadriga ex omni parte concludat, atque perducat ad cœlestia, scilicet prudentia, iustitia, fortitudo, atque temperantia, ita vt prudentia desursum copulata sit cum iustitia, quarum neutra potest esse sine altera: duæ vero altrinsecus virtutes, id est, fortitudo atque temperantia, sic sunt cognatæ prioribus, atque coniunctæ, vt dum dextra contendit imbecillitatem infirmorum sustinere, sinistra contemperata sit, & sollicita ordinem, modum atque opportunitatem rebus singulis reseruare. Hæc iuxta sententiam beati Hieronymi & ornamento sunt, & munimento, quo scilicet monili nihil est (inquit) pretiosius, nihil ea gemmarum varietate distinctius, quando ex omni parte decoraris, cingeris, atque protegeris. Vnde & docet liber Ecclesiasticus: *Quoniam beatus vir, qui in sapientia morabitur, & qui in iustitia sua meditabitur, & in sensu cogitabit circumspectionem Dei, statuit casulam siue cucullam ad manus illius, & statuit simul filios suos sub tegmine illius, vt requiescant bona per æuum in casula, siue in cuculla eius.* Sicut enim scribit Isi-
p.231. dorus Episcopus in lib. XIX. Etymologiarum: *Casula est vestis cucullata dicta per diminutionem a casa, eo quod totum hominem tegat, quasi minor casa: inde & cuculla*, inquit, *quasi minor cella.* Scribit autem Monachorum pater Benedictus: *Sufficere*, inquiens, *credimus Monachis per singulos cucullam, & tunicam, & scapulare propter opera.*

Ecce

Ecce primo facit generalem super veste Monachi descriptionem. Ac deinde infert numerum, & qualitatem: *Sufficit enim*, inquit, *Monacho duas cucullas habere, & duas tunicas, propter noctes, & propter lauare, & ipsas res.* Tunica quippe cum sit vestis diuersarum formarum, siue fuerit linea, siue lanea, siue pellicea, atque alia eiusmodi plurima: hic dicitur certe talis tunica, qualis est camisia: quarum duæ a sancto Benedicto propterea vnicuique Monacho permittuntur, non vt simul portentur, sed vt vicissim induantur: vt dum vna lauatur, quod est lauare ipsas res, altera in vsu habeatur, & idcirco contra præceptum Domini, vel aliorum sanctorum Patrum, ipse pater Benedictus nihil docuisse vel constituisse probatur. Quod autem constituit propter noctes etiam tales tunicas haberi, inde est, quod in alio regulæ suæ capitulo præcipit, vt Monachi dormiant vestiti, & cingulis præcincti: quoniam camisia solet præcingi. Cama enim, vnde dicitur camisia, est breuis lectus, sicut in xx. libro Etymologiarum scribit Isidorus Episcopus. Et supra in xix. libro: *Camisiæ*, inquit, *vocantur, quia in his dormimus in camis, id est, in stratis nostris.* Cæterum Basilius Episcopus scribit in regula sua de institutione Monachorum: *Cum autem duas tunicas habere probibeat sermo diuinus, quomodo potest hoc suscipi: nihil inde possumus dicere, cum manifesta diffinitione descriptum sit, in qua dicitur: Qui habet duas tunicas, det non habenti, ex quo sine dubio plurimos habere illicitum est. Quibus ergo habere duas tunicas non licet, his quomodo aliquid de diuersitate indumentorum præcipi potest? Quæ autem*, inquit, *postmodum introducta sunt humanæ vitæ artificiis, luxuriæ ingenio sunt conquisita.* Legitur enim in Ecclesiastica historia, quod Montanus quidam hæreticus duplicis vestimenti author extiterit, & quod sectatores eius initium sumpserint ex imperitia. Et quum præceperit Dominus duas tunicas non portari, nec vestiri ambitione pharisaica, eos omnia agere contraria, & ea simul acquirere & congregare, quæ Dominus etiam habentes iubet abiicere. Proinde etiam ait in Euangelio Dominus: *Qui non baiulat*, inquiens, *crucem suam, & venit, non potest meus esse discipulus.* Crux quippe Domini non illa tantum dicitur, quæ passionis tempore ligni affixione construitur: sed Illa, quæ totius vitæ curriculo cunctarum disciplinarum virtutibus coaptatur. Vnde & in signo crucis describitur non solum tota Monachi vita, & institutio: sed omnis Christiana actio, bene operari in Christo, & ei perseueranter inhærere, cœlestia sperare, sacramenta non prophanare: vt (sicut ait Apostolus) in charitate radicati & fundati, possimus comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo & longitudo, & sublimitas & profundum: id est, crucem Domini, cuius latitudo dicitur in transuerso ligno, quo extenduntur manus: longitudo a terra vsque ad latitudinem ipsam, quo a manibus & infra totum corpus affigitur: altitudo de latitudine sursum vsque ad summum, quo adhæret caput: profundum vero, quo terræ infixum absconditur. Ergo (sicut dictum est) cuculla est tunica talaris, & cucullata, atque manicata, vbi quasi per quendam pædagogum docentur superius comprehensa sanctæ crucis mysteria, vt in altitudine sit charitas bene operandi, in longitudine perseuerantia firmiter inhærendi, in altitudine contemplatio cœlestis vitæ, inscrutabilia in profundo Dei iudicia, vnde ista in homines venit gratia. Sicut enim Monachus est vocabulum quoddam mysterii: sic & cuculla est quædam virtus sacramenti: quale scilicet vestimentum sic metitur in regula sua sanctus Basilius Episcopus, iuxta doctrinam & præceptum Apostoli, vt nec breuius sit, nec grandius, quam ad staturam Monachi. Quam certe sententiam confirmat sanctus pater Benedictus Abbas, inquiens: *Prouideat de mensura, vt non sint curta ipsa vestimenta vtentibus ea, sed mensurata.* Nam sanctus Augustinus Episcopus scribit in libro de beata vita: *Modus*, inquiens, *vbique seruandus est, vbique amandus, si vobis cordi est ad Deum reditus. Modus enim animi est sapientia, quæ & Dei est sapientia: id est, Christus: qui etiam cum veritas sit, neque veritas*, inquit, *sine modo, neque modus sine veritate vnquam fuit, & ideo verum omne, quod loquimur, Dei esse probatur.* Vnde & Dominus excitans in nobis intellectum, vbi homo ad imaginem Dei factus est: *Estote*, inquit, *perfecti, sicut pater vester cœlestis perfectus est.* Omnia enim in mensura, & numero, & pondere creauit Deus. Optimus est autem in omni re modus, & laudabilis p. 238.

vbique

vbique mensura: sed in bonis quoque rebus quicquid modum excesserit, vitium est, sicut Hieronymus ait. Per consuetudinem autem turpe cœpit non videri, quod est turpe: quia recedit pudor blandiente consuetudine. Ideoque pro virtutibus ducuntur ea, quæ sunt vitiosa, & pro honestate, quæ sunt inhonesta: quæ omnia peccatores & apostatæ Angeli artibus prodiderunt, quando ad terrena contagia deuoluti, a cœlesti iugo recesserunt. Ergo templum & altare, & adorantes in eo mensurantur, sicut in libro Apocalypsis legitur: atrium autem, quod foris templum est, eiici foras iubetur, vt non metiatur. Latitudo quippe præsentis vitæ per atrium significatur: atque ideo metiendi non sunt, qui foris templum sunt, qui per atrium designantur: quia angusta porta est, quæ ducit ad vitam: & latitudo vitæ prauorum non admittitur ad mensuras & regulas electorum. Vnde etiam præcepit in Euangelio Dominus, constitutos in agro & operatione virtutum, non reuerti retro, vel aliquid de domo pristinæ conuersationis tollere: & ne alteram quidem tunicam tollere, quam Apostoli prohibentur habere. Sed quia ociositas inimica est animæ: ideo propter opera tantum constituit sanctus Benedictus alteram cucullam, quæ dicitur scapulare: eo quod eiusmodi vestis apta sit caput tantum & scapulas tegere. Sic enim scribit & docet beatus Basilius in regula sua de Institutione Monachorum: *Reuera,* inquiens, *necessarium videtur, eum qui manuum opere vti in aliquo debet, expeditum esse, & in omnibus præparatum: ac sine vllo impedimento inueniri ad omne boni operis ministerium.* Vidimus nos aliquando vestem cucullatam, paruam quidem: sed ita moderatam, vt desuper vsque ad renes tantum deflueret, & vtrinque vsque ad humerorum confinia pertingeret: qualis certe forma atque mensura proprie dicitur scapulare, quod Monachis propter opera tantum assignatur ex mandato regulæ: quia ibi exprimitur vtrinque, vt & Monachus singularitatis suæ custodiam per vestem cucullatam attendat: & per breuitatem eius simul & per brachiorum nuditatem magis explicitus & impiger ad opera fiat. Rara autem est nunc apud Monachos, & inusitata eiusmodi vestis: quia pauci, aut omnino nulli istius temporis Monachi student more Patrum labori aut exercitio operis: quum apud antiquos patres fuerit vsitatum, vt nullum susciperent in consortium suum, nisi probatus hoc meruerit per operis exercitium: quod orationum studia, atque lectionum præcipue valent contra impugnationes vitiorum. Vnde *Ioach. Vadianus de Coll. & Mon. Germ. præf. n. 22.* & Sarabattas, hoc est, sibi viuentes, appellat sanctus Benedictus tertium genus Monachorum: *quoniam nulla,* inquit, *regula approbati experientia magistra, sicut aurum in fornace, sed in plumbi naturam molliti adhuc operibus seruantes seculo fidem, mentiri Deo per tonsuram noscuntur: quibus pro lege est desideriorum voluptas: cum quicquid putauerint vel elegerint, hoc dicant sanctum: & quod noluerint, hoc putant non licere.* Hinc beatus Hieronymus scribit ad sacram virginem Eustochium: *Tria,* inquiens, *sunt genera Monachorum, ex quibus tertium est teterrimum, atque neglectum, & quod in nostra prouincia aut solum est, aut primum:* apud quos, inquit, *affectata sunt omnia, laxæ manicæ, caligæ follicantes, vestis grossior, crebra suspiria, detractio clericorum: & si quando dies festus venerit, saturantur ad vomitum. Sed quia sciunt Monachorum nomen gloriosum, sub ouium pellibus lupos tegunt, Christum mentitur Antichristus: & turpitudinem,* inquit, *vitæ falso nominis honore conuestiunt: qui etiam dum erubescunt pro Christo gloriosam cum Apostolo suscipere nuditatem, incidunt in tentationem & laqueum Diaboli, & desideria multa & inutilia & noxia, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.*

C. XLIII.

Consideranda sunt hæc, quæ sancti Patres conscribunt super eo genere Monachorum, quod nunc in nostra quoque prouincia aut primum est, aut solum: quales etiam in publicum iam emerserunt exitium, concitantes regnum aduersus regnum: qui non ab Apostolica sede quidem abstinuerunt, sed multa contra eam gesserunt, scripserunt, & docuerunt: ideoque etiam a catholica Ecclesia apostatauerunt, qui in cathe-
p. 233. dra pestilentiæ sederunt, & supra altitudinem nubium sedem suam posuerunt: quale scilicet mysterium iniquitatis prætendunt in veste sua, vtentes capitio tunicæ pro cuculla, quæ dicitur minor cella, & habet speciem crucis, sicut dictum est supra. Vnde

& beatus Iob, qui interpretatur dolens, & tenet typum, vel Christi, vel Ecclesiæ, conqueritur se circumdari multitudine hæreticorum, quales sunt fabricatores mendacii, & cultores peruersorum dogmatum: *In multitudine*, inquit, *eorum consumitur vestimentum meum, & quasi capitio tunicæ sic cinxerunt me.* Tunicæ vero capitium circumdat induentis collum: collum autem, si stringitur, vocis vsus & vitalis flatus necatur. Corpus ergo Ecclesiæ quasi capitio tunicæ cingunt, qui constrictis doctrinæ salutaris prædicatoribus, velut eius collum prementes, in ea claudere iter vocis volunt: quale scilicet mysterium iniquitatis prætendunt plures Monachi in veste sua, per quos fiunt, & facta sunt schismata atque hæreses in Ecclesia: qui etiam a matre filios segregant, oues a pastore sollicitant, Dei sacramenta disturbant: qui etiam Dei traditione contempta, alienas doctrinas appetunt, & magisteria humanæ institutionis inducunt. Qualem scilicet consuetudinem solent defendere ac roborare per sancti patris Benedicti testimonium, quo dicit peregrinum quemque Monachum consuetudine loci, quam inuenerit, simpliciter fore contentum. Sed necesse est ex ipsius patris sententia discernere, quid voluerit peregrinum aliquem Monachum, vtpote adhuc incognitum, & forte rudem atque indisciplinatum, tenere in consuetudinis propositione: cum idem pater adprime eruditus diuina lege, & satis exercitatus studio moralis scientiæ, videatur consentire cum cæteris doctoribus, qui dicunt morem esse consensum omnium simul habitantium, qui inueteratus consuetudinem facit: sicut est, assurgere maioribus, & vultum atque incessum & sermonem atque habitum ita moderari ac gerere, vt honestas naturæ perpendatur ex morum probitate. Nam ipse pater Benedictus testatur, se regulam descripsisse, vt hanc (inquit) obseruantes in monasteriis, discant aliquatenus vel honestatem morum, aut initium conuersationis tenere: cæterum posse eos, qui ad perfectionem conuersationis festinant, per doctrinas sanctorum patrum, & per instituta eorum ad celsitudinem perfectionis venire, cum sermo diuinus, & autoritas veteris ac noui Testamenti rectissima sit norma vitæ humanæ. Ideoque (ait) nihil debet Abbas extra præceptum Domini quod sit, aut docere, aut constituere, vel iubere: sed iussio eius, vel doctrina vt fermentum diuinæ iustitiæ in discipulorum mentibus conspergatur.

Oportet autem, inquit, *Abbatem esse doctum lege diuina, vt sit vnde proferat noua & vetera.* Sicut enim dicit Dominus per Ieremiam Prophetam: *Stultus est omnis homo a scientia, & opera eorum vana sunt, & risu digna.* Ergo licet Moyses sit, licet Petrus, aut Paulus sit, in nihilum deputabitur cuncta eorum absque Deo sapientia: a quo est omnis modus, omnis spes, omnis ordo, omnis species, & omnis iustitia. Sed conualescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex apud eos est custoditus: de qualibus scribit Cassianus ad Castorem Episcopum in libris de Regulis Monachorum, & institutionibus: *Multi*, inquit, *per diuersas regiones pro arbitrio suo habentes quidem (vt Apostolus ait) zelum Dei, sed non secundum scientiam, diuersos modos ac regulas sibimet constituerunt, & tot propemodum regulæ sunt vsurpatæ, quot etiam monasteria, cellæque constructæ sunt. Ideoque constat has diuersitates per prouincias vsurpatas esse, quia nec dum seniorum institutionibus eruditi, nescientes quidem ordinem disciplinæ monasteriis præesse, festinant, & abbates antequam discipuli, quod libitum fuerit, obseruari decernunt, promptiores suorum inuentorum exigere custodiam, quam examinatam maiorum seruare doctrinam. Super hac re*, inquit, *viri & vita nobiles, & sermone scientiaque præclari multa iam opuscula desudarunt:* S. Basilium & Hieronymum dico, aliosque nonnullos, quorum tenor sciscitantibus fratribus super diuersis institutis vel quæstionibus, non solum facundia, verum etiam diuinarum scripturarum testimoniis, copioso sermone respondet. Vnde & legitur in Ecclesiastica historia, de priorum patrum temporibus, quomodo restiterunt lupis gregi Dominico insidiantibus, qui nunc plus abundant istis nouissimis diebus. *Igitur hæreticis*, inquit, *per omnem locum zizaniorum modo pura verbi Dei semina iaculantibus, & areas Apostolicæ doctrinæ adulterina admistione polluentibus, ex omni parte sacerdotes Domini, velut vigilantes agricolæ excutere* p.234.
& expurgare eorum mala semina nitebantur: & tanquam solliciti pastores, insidiantes lupos

lupos gregibus Christi, clamoribus simul insectationibusque repellere, commonendo fratres, instruendo, scribendo etiam longe positis, ipsos, sicubi coram deprehendissent, in communi perurgendo, & verborum luctamine, ac disputationum certamine prosternendo, alii etiam posteris consulendo, quæstiones eorum & peruersas obiectiones editis commentariis confutando. Hinc etiam sanctus Leo Papa: *Non est*, inquit, *omnino ferendum, sed profanis erroribus etiam quorundam sacerdotum corda consentiunt, vel (vt mitius dixerim) non resistunt. Qua conscientia honorem sibi sacerdotii præstitum vendicant, qui pro animabus sibi creditis non laborant? Bestiæ irrunt, & ouium septa non claudunt. Fures insidiantur, & excubias non prætendunt. Morbi crebrescunt, & remedia nulla prospiciunt. Cum autem illud addunt, vt his qui sollicitius agunt, consentire detrectent, & impietatibus olim toto orbe damnatis subscriptionibus suis anathematizare dissimulent: quid de se intelligi volunt, nisi quod de numero fratrum, sed de parte sint hostium?* Et iterum idem qui supra, scilicet Leo Papa: *Non sit peruersis*, inquit, *liberum, simulare quod fingunt, ne sub velamine nominis Christiani decretorum imperialium statuta declinent. Quia ideo ad catholicam Ecclesiam cum tanta cordis diuersitate conueniunt, ut quos possint, suos faciant: & legum seueritatem, dum se nostros mentiuntur, effugiant.* Sicut enim ait sanctus Augustinus: Inimici Christi ita sentiunt nullum sibi esse pondus autoritatis ad suadendum, quod profertur contra doctrinam Christi, dum si non habent nomen Christi. De cætero, Deus patientiæ & solatii det vobis fratres idipsum sapere in alterutrum, secundum Iesum Christum, vt vnanimes vno ore honorificetis Deum, & patrem Domini nostri Iesu Christi, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen.

LIBER TERTIVS.

DEus itaque summus & verus cum verbo suo, & Spiritu sancto, quæ tria vnum sunt, Deus vnus, omnipotens & factor omnis animæ, atque omnis corporis, cuius sunt participatione felices, qui fecit hominem rationale animal ex anima & corpore, qui eum peccantem nec impunitum esse permisit, nec sine misericordia dereliquit: qui bonis & malis essentiam etiam cum lapidibus, vitam seminalem cum arboribus, vitam sensualem etiam cum pecoribus, vitam intellectualem cum solis Angelis dedit: a quo est omnis modus, omnis species, omnis ordo: a quo est mensura, numerus, pondus: a quo est quicquid naturaliter, cuiuscunque generis est, cuiuslibet æstimationis est: a quo sunt semina formarum, forma seminum, motus seminum atque formarum, qui dedit & carni originem, pulchritudinem, valetudinem, propagationis fœcunditatem, membrorum dispositionem, salutem concordiæ: qui & animæ irrationabili memoriam dedit, sensum, appetitum: rationali autem insuper mentem, intelligentiam, voluntatem, qui non solum cœlum & terram, nec solum Angelum & hominem, sed nec exigui & contemptibilis animantis viscera, nec auis penulam, nec herbæ flosculum, nec arboris folium, sine suarum partium conuenientia, & quadam veluti pace dereliquit. Hinc nullo modo est credendus regna hominum, eorum dominationes & seruitutes, a suæ prouidentiæ legibus alienas esse voluisse: sicut scribit sanctus Augustinus in libro quinto de Ciuitate Dei, asserens veritatem catholicæ fidei. Quam certe fidem catholicam quum nos teneamus, & confiteamur, tamen hæretici esse, & schismatici ab hominibus externæ communionis inscribimur, quoniam iuxta doctrinam atque mandatum beati Petri Apostoli, nos subditi sumus Regi tanquam præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis, & quia etiam communicamus Pontifici Apostolicæ sedis. Sed qui debeant æstimari vel catholici, vel hæretici, poterit ex studiis alterutrorum colligi, iuxta quod in superiore libro aliqua eorum gesta & mores descripsimus. Quum nostri denique aduersarii exigentes a nobis, non nos ab illis, fecerunt schisma in Ecclesiastico corpore, professi etiam in scriptis suis, se defendere partem sui Papæ Gregorii, qualibus certe scribit Apostolicus doctor Gelasius: *Tollatur ergo*, inquit, *nomen e medio, quod Ecclesiarum discretionem procul a catholica communione operatur, vt syncera pax fidei communionisque reparetur & vnitas:* & tunc quis nostrum contra venerandam vel insurrexerit, vel nitatur insurgere vetustatem compe-
p. 235. tenter & legitime perquiratur, & illic apparebit quis modesto proposito custodiat for-

mam, traditionemque maiorum, quis supra hæc inreuerenter insiliens, quis rapina æqualem posse fieri arbitretur.

C. II. Hæc hactenus: nunc vero (sicut supra promisimus) de scriptis Clementis papæ differemus, probantes ea fidei catholicæ esse, quæ vir quidam iniquus & dolosus quærit peruertere falsissima interpretatione: qui etiam plura præter hanc, quam adhuc in manu tenemus, Epistolam, profitetur se scripsisse contra eundem Pontificem Apostolicæ sedis; *In libello*, inquiens, *quem fecimus tibi scribi, optime ad omnia respondetur his quæ in Wigberti Epistola inuenis:* sed quis sit ad quem scribat, textus scripturæ non indicat, cum nec proprii nominis, nec eius ad quem scribitur epistola, vocabuli mentionem aliquam scriptor fecerit: qui etiam in exordio ipsius epistolæ dicit, quod salutationem ei præfigere nolit: cum præcipiat Paulus Apostolus, fratres salutare se inuicem in osculo sancto. *Quod signum*, inquit, *salutationis in omni epistola ita scribo: atque ideo rogamus*, ait, *vos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in idipsum, vt non cito moueamini a vestro sensu, neque terreamini neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, scientes quomodo oporteat vos conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis, & manifestæ magnum Sacramentum pietatis.* Ecclesia quippe Dei dicitur columna in his esse, qui scilicet firmiores cum eodem Apostolo Paulo solent imbecillitates infirmorum sustinere: in quibus est etiam firmamentum veritatis, quia veritatem ipsi Euangelii confirmant verbis & miraculis. Sed magnum quidem Sacramentum pietatis ipsa dicitur Ecclesia, quoniam attestante beato Iob: *Pietatis est sapientia, abstinere autem a malis est scientia.* Pietas quippe, quæ est Dei cultus, Græce dicitur Theosebia, quoniam ad colendum Deum soli Ecclesiæ competit religio sancta atque sincera. Sed sicut scribit Augustinus in libro de Vera religione: *Paria quidem Sacramenta celebrant hæretici, quamuis sententia dispares sint; qui dum errores suos animosius defendere, quam cautius corrigere malunt, exclusi a catholica communione & a participatione, quamuis parium Sacramentorum propria vocabula, propriosque conuentus non in sermone tantum, sed etiam superstitione merentur:* vt Photini & Arriani, & qui nostris temporibus emerserunt, Paterini, de quibus postea sumus dicturi.

C. III. Sunt autem Sacramenta baptismus, chrisma, & corpus & sanguis: quæ ob id Sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum, virtus secretius salutem eorundem Sacramentorum operatur. Vnde & a secretis virtutibus, vel a sacris Sacramenta dicuntur: quæ ideo fructuose penes Ecclesiam fiunt, quia sanctus in ea manens Spiritus, eorundem Sacramentorum effectum latenter operatur: atque ideo nec bonorum meritis dispensatorum hæc dona amplificantur, nec malorum attenuantur, quæ viuificat Spiritus sanctus: quia neque qui plantat, neque qui rigat, aliquid est: sed qui incrementum dat, Deus. Horum enim quodlibet Sacramentum, si verbis Euangelicis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti aliquis etiam hæreticus consecrauerit, illa sanctitas Sacramenti verbis Euangelicis consecrata vere integra manebit: quamuis fides illius sub eisdem verbis, aliud opinata quam catholica veritas docet, non sit integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata. Vnde Augustin. in libro cuius titulus est De vnico baptismo: *Non itaque*, ait, *ideo non sunt Sacramenta Christi & Ecclesiæ, quia eis illicite vtuntur non solum hæretici, sed etiam omnes iniqui & impii: sed tamen illi*, inquit, *corrigendi & puniendi, illa vero agnoscenda & veneranda sunt: quia nec ipsa creatura, quam Deus condidit, mala est: nec verba Euangelica in quibuslibet errantibus reprehendenda sunt: sed error ipsorum, in quibus & sacramenti integritas honoratur, & mentis vanitas emendatur.* Proinde Clemens papa arguit eos, qui aliter credunt de ipsis Sacramentis Christi & Ecclesiæ, asserentes ea extra Ecclesiam Sacramenta non esse: qui etiam cum fidem catholicam non habeant, sese catholicos appellant: cæteros autem qui multo rectius quam ipsi credunt, hæreticos atque schismaticos esse diiudicant. *Sciendum vero*, inquiunt, *quod Wigbertus arguit catholicos asserere, illa quæ fiunt extra Ecclesiam, Sacramenta non esse, nec aliquam damnationem cuiquam conferre, astruens tam extra quam intra catholicam Ecclesiam hæc omnia rata & vera existere:* assumitque in testimonium assertionis suæ Augustini sententiam, in quodam tractatu in p 136.
Euangelium Ioannis, contra rebaptizatores editam. *Ita ergo*, inquit Augustinus *nec foris, sicut nec intus, quisquam qui ex parte Diaboli est, potest vel in se vel in quoquam maculare Sacramentum, quod Christi est. Quam & nos*, inquiunt, *sententiam fideliter amplectentes, respondemus, hoc Augustinum de solo, vnde tunc agebatur, Baptismi dixisse Sacramento.* Notate obsecro, notate vtrorumque verba, vt pariter proficiamus in fide catholica: [quod nobis præstare dignetur, qui sine fine viuit & regnat, Amen.] *Cætera desiderantur: vltima vero verba inclusa ab exscriptore adiecta videntur ad complendum librum mutilatum.*

BVRCAR.

BVRCARDI
DE
EXCIDIO MEDIO-
LANENSI EPISTOLA.

L. S.

BURCARD GOTTHELF STRUVE.

Vam nunc exhibemus Historiam primus edidit Freherus. De auctore non satis constat, nisi quod Notarius dicitur Friderici, qui alii non erant, quam quos modo a secretis vocare solemus. Historia, quam exhibet, satis illustris est. Caussam in Compendio tradit Otto de S. Blasio, his verbis: *Anno Dominicae incarnationis. M. C. LXI. Fridericus imperator vires Imperii omnibus Italicis, in Mediolanenses ostensurus, coacto in vnum exercitu ad futurum certamen se modis omnibus praeparauit: missisque ad cisalpina litteris, ex omnibus imperii finibus auxilia contraxit. Rex quoque Vngariae coborte militum cum Sagittariis Caesari missa exercitum ampliauit. Itaque ex diuersis Regnis & Regionibus exercitu coadunato, primo in auxiliarios Mediolanensium arma conuertit ac Placentinos in multitudine turrium suarum confidentes obsidione cinxit, fortique aggressione expugnatum, turribus vniuersis deiectis ciuitatem ipsam solo coaequauit. Exinde ad Mantuanos diuertens, cunctis ad eos pertinentibus igne ferroque profligatis, ipsos ad deditionem coegit, omnesque ciuitates Mediolanensibus fauentes, aut dedi fecit aut funditus euertit: novamque Laudam inter Mediolanum & Placentiam ad receptionem exercitus a fundamentis aedificauit, & in ea sedem belli contra Mediolanenses constituit. Igitur Mediolanenses vndique bello videntes se impeti, futuris cladibus idoneos omnimodis se praeparant, fossatis, muris, turribus ac diuersis missilium machinis, armis, ac ciborum ad ferendam obsidionem necessariis, ciuitatem suam totam industria muniunt seque ad resistendum summo nisu instruxerunt, sed inaniter. Nam animositatem Caesaris pondusque imperii ferre non praevalens, contra impetum fluminis conari esse periculosum, majestatique non cedere stultum, Mediolanum civitas egregia caput Liguriae totiusque Italiae flos funditus euersa, liquido demonstrauit.*

Anno incarnationis Dominicae M. C. LXII. Imperatrix, comitante eam Cunrado Augustensi Episcopo, nec non & Welfo Dux, multique nostrarum partium nobiliores cum militia transalpinantes, Imperatori coniunguntur, coactoque in vnum corpus exercitu, & ad C. millia pugnatorum computato: Mediolanum denuo obsidione cingitur, ac diuersis machinis tota industria impugnatur. Cives autem necessitate cogente (nihil quippe necessitate pugnatius) pro patria, pro parentibus, pro liberis & vxoribus, postremo pro vita, saepius audacissimis erumpentes incursibus fortiter resistunt: missilibus insuper Sagittis, jaculis de propugnaculis hostes arcentes. Caesar autem dispositis vndique contra incursus eorum praesidiis, ipsos diuersis missilium machinis, balistis, arietibus, omnique telorum genere adgreditur, militibus in conspectu Caesaris pro gloria, honore, praemio, ambitione, ostentatione alacriter pugnantibus, multis hinc inde passim procumbentibus. Tandem diuersis attriti cladibus, miseri cives dextras petunt, ac multis modis iram Caesaris sedare tentantes, nullo modo nisi hac sola conditione proficiunt, scilicet vt traditis armis vrbem relinquentes egrediantur, vita tantum rebusque necessariis, licet exiguis sibi indultis. Quo pacto accepto cum maximo luxu egressi, hostibus ciuitatem relinquunt, ac sub oculis dilecta moenia omnimodis destrui conspiciunt. Ingressus enim imperator cum toto exercitu immensa ac ditissima spolia in ecclesiasticis thesauris, aliisque rebus pretiosis, diripuit, reliquiisque sanctorum, quibus haec ciuitas egregie nobilitata fuit, per ecclesias collectis, & cum magna reuerentia asportatis, tres Magos, qui cum muneribus stella Duce Christum in cunabulis adorauerunt inibi inuentos, Reginoldo Coloniensi Episcopo, qui in hac obsidione cum sua militia praecipue claruit, dono dedit: quos venerabi-

nerabilis Pontifex ad Cisalpina transferens, Coloniensi Ecclesiæ intulit, hisque Patronis totam Germaniam illustrans, vniuersam Teutonicorum gentem magnifice nobilitauit. Incorrupti enim & quasi adhuc viui in singulis de pretioso metallo sarcophagis, in eadem Ecclesia hactenus reseruantur. Igitur Cæsare, vt præscriptum est, Mediolanum ingresso, nunc diruto, turribus deiectis, totam ciuitatem a fundamentis ac omnibus modis inhabitabilem reddens, igne postremo reliquias omnino consumsit, divisisque in quatuor partes ciuibus, regione inculta ad ipsis inhabitandum concessa, quatuor eos oppida ædificare iussit, ipsosque vti dictum & per partes diuisos ea incolere fecit.

Igitur confecto bello Ligurico, Imperator Principibus pro industria grates referens, militibusque promeritis dona liberaliter largiens, nobili triumpho repatriauit, ac multis diebus desolatam sua præsentia Germaniam, cum æstimabili totius exercitus tripudio, demum reuisit, ac aliquandiu cis Alpes manens colloquia diuersa in diuersis regni locis, pro negotiis imperii cum Principibus habens cuncta pro libito bene disposuit, ac judicia exercuit.

Narrat eandem Historiam Tristanus Calchus. * Paucis vero verbis istam historiam recenset Georgius Merula, ** dicens: *Horum* (Italorum) *querimoniis motus Fridericus, sub specie liberandorum sociorum, Mediolanum aggreditur: quam vrbem diutius obsessam, atque demum vrgente fame subactam ad solum euertit: Ciues decimo ab vrbe milliario pro numero portarum diuisi, relicto patrio solo habitare coguntur.*

---

* *Hist. patria lib. X. p. 251. sqq.*
** *Antiquitatum Vice Comitum lib. III. p. 34.*

BVRCAR-

BVRCHARDI, NOTARII IMPERATORIS, AD NICOLAVM SIGEBERGENSIVM ABBATEM, DE VICTORIA FRIDERICI IMPER. ET EXCIDIO MEDIOLANENSI EPISTOLA.

Omino & patri ſuo Nicolao venerabili Abbati Sigebergenſi, Burchardus ſuus filius primogenitus auere. Lætamini in Domino: Quam mirabile & iocundiſſimum eſt in oculis omnium, quod nuper Imperio factum eſt a Domino, prudentiam veſtram non debet latere: quod nec quidem illis futuris temporibus poterit aboleri, nec cuiquam ætatis præteritæ creditur euenisse. Troia ſiquidem decem annis obſeſſa, equi fraude & traditione mulieris eſt capta. Romani etiam non ſolum multis annis, ſed & multis ætatibus Carthagine laborantibus, cum Carthaginenſes ſub duce Hannibale exercitum in Europam per Hiſpaniam mouerent; Scipio Romanus, qui prius Africanus, prope Siciliam clam mare traiecit cum exercitu, Carthaginemque ciuibus ac defenſoribus vacuam inueniens cepit & ſubuertit. Aquilienſes, qui nunc Veneti, nouem annis obſeſſi, tandem relictis mœnibus (ſaluis tamen rebus & perſonis) nihilominus rebelles extiterunt, nec de ſe, ſed de lapidibus Attilæ victoriam reliquerunt. Rauennates a Theoderico rege Gothorum ſeptem annis obſeſſi, tandem illum Dominum compoſitione media ſuſtinuerunt, ipſi nec rebus nec loco cedentes. Sed quid in pluribus huiusmodi quærimus exempla? Fredericus Imperator ſpecialiter præ cunctis vidit diem magnum, quando iudicio diuino in noua Lauda cum gladiis in ceruicibus, cum crucibus in manibus, ad pedes miſericordiæ eius ſine omni conditione proſtratum & redditum eſt totum Mediolanum. Contra quod tamen nec fraude, nec dolo, ſed tantum viribus & conſtantia atque veritate conſtat eſſe laboratum. Ne igitur pro variis rumoribus a tramite veritatis aberretis, de ſingulis certitudinem audietis.

App. ad Radeb. 1162. 1163, addit. Lamb. Dodechinus. Chron. Saxo. Albericus. Chron. Auſtr. Alb. Stad. 1162, Conr. Vrſp. f. 306, Helmoldus 1. c. 90, Rob. de Monte 1163, Otto de S. Blaſio c. 6, Chron. Montis Sereni p. 72, Gob. Perſona æt. 6. c. 60.

Clauſis igitur per hyemem ſtratis, cum illi fortiter iam arctarentur, animos principum callidis propoſitionibus attentabant, vt ſi quo modo tanquam re peracta eos ſecuros facerent, ipſi interim vel de Brixia, vel de Placentia coadunatis viribus mercatum inducerent. Sed cum nil proficerent, & tam ingenio quam viribus deficerent, p. 237. tandem poſt multos terminos, & machinationes plurimas ſuprema neceſſitate famis, & inediæ coacti, in capite ieiunii termino conſtituto duo proponebant, videlicet vt vel ſine omni terrore ſe dederent, vel per conuentionem gratiam inuenirent. Conuentio talis erat: *Totum foſſatum planare, muros & omnes turres deſtruere, trecentos obſides dare, quoscunque eligeret Imperator, & vt hi per tres annos in captiuitate tenerentur, poteſtatem quam vellet Imperator ſiue Teutonicam ſiue Lombardicam recipere, omnia regalia dimittere, pecuniam ſoluere, Imperatori palatium, quantum & vbi vellet, ſiue intra ſiue extra ciuitatem ſuis impenſis leuare, nec vnquam de cætero foſſatum vel murum ſine verbo Imperatoris facere, nec cum aliqua ciuitate aut populo confœderari aut iurare, tria millia hominum extra ciuitatem eiicere, & Imperatorem cum exercitu ſuo intra ciuitatem,*

tem eiicere, & Imperatorem cum exercitu suo intra ciuitatem, quamdiu velit, recipere. Super his igitur agitato consilio, magna pars Principum, quorum caput Dominus noster Coloniensis conditionem recipiendam consuluit, quia tunc plena esset victoria, & Imperator vindictam & misericordiam pro velle posset exercere. Quidam etiam vtrunque honestum esse dicebant Imperio. Maior etiam pars, cuius caput Comes Flandriensis conuentionem recipiendam * consuluit: tum quia Mediolanenses ad hanc promptiores viderentur, tum quia ipsam soluere non possent: & tunc Imperator in misericordiam minus peccaret, si conuentione non soluta fortius in eos vindicaret. Et tandem omnes licet inuiti in hanc consenserunt, eo quod quasi certum haberetur, conuentionem seruari non posse, cum strata ad transducendum mercatum non aperiretur, nisi tota vel maior pars conuentionis prius impleretur, quod fieri non posset. Protractis igitur aliquot diebus pro remissione Sacramenti, quo Mediolanenses Brixiensibus & Placentinis tenebantur, cum difficultatem conuentionis attenderent, & rerum exitus longius metirentur, stupefacti & dimissa conuentione, ipsi deditionem elegerunt, & ad solius misericordiæ propitiatorium se contulerunt. In Calendis igitur Martii, id est prima die mensis, Consules Mediolanensium cum aliis nobilibus numero quasi viginti, se cum ciuitate, cum rebus & personis, remota omni simulatione fraudis, quæ in prima deditione nos circumuenerunt, sine omni tenore vel conditione, prostrati cum nudis gladiis * in ceruicibus, palam in plena curia Domino Imperatori reddiderunt, præstantes Sacramenta quæcunque videbantur * pro se & pro cæteris omnibus Mediolanensibus. Rursum sequenti die Dominica, qua conuenienter cantabatur, *Reminiscere miserationum tuarum Domine*, plusquam trecenti electissimi milites Mediolanenses cum præfatis Consulibus venientes, item præsidente Domino Imperatore prociderunt, & tam pulchre quam miserabiliter properantes solam misericordiam inuocabant, claues ciuitatis obtulerunt, omnium portarum atque arcium resignantes vexilla principalia, quæ erant numero triginta sex, & ipsi Sacramenta eadem quæ Consules præstiterunt. Postea tertia feria venit populus cum Carocio, ** quod apud nos *standart* dicitur, & cum reliqua militum multitudine, afferens omnium vicinarum vexilla numero centum, & paulo plura. Per ordinem igitur nouam Laudam ingressi populus trium portarum currum præcedebat, reliqua vero multitudo sequebatur vsque ad Imperatoris palatium. Qui in solio excelsior residens, quam cito ab illis videbatur, tubicines stantes in curru tubis æreis fortius intonabant, & superbiæ suæ tunc morienti ibidemque sepeliendæ quasi supremas exequias repulsabant, & finito clangore statim Imperatoriæ receptioni sunt oblatæ tubæ. Denique singuli vicinarum maiores procedebant profitentes, & vexilla sua per ordinem a primo vsque ad vltimum resignantes. Stabat autem currus multiplici robore conseptus, ad pugnandum desuper satis aptatus, ferro fortissime ligatus: de cuius medio surrexit arbor procera, ab imo vsque ad summum ferro, neruis, & funibus tenacissime circumtecta. In huius summitate supereminebat crucis effigies, in cuius anteriori parte beatus depingebatur Ambrosius ante prospiciens & benedictionem intendens quocunque currus verteretur. Is post omnis Mediolanensis honoris resignationem vltimus accessit, & ipse caput suum declinatu-

* *f. reiic iun dam.*

* *iubebantur.*

* Tristanus Calchus Hist. Patria lib. X. p. 252. *Et Kal. Martii Consules Otho Vice Comes, Ossa & Anselmus Iureconsulti, Amicius a Porta Romana, Anselmus Mandellus, Ardericus Cassina, Gottofredus Gattonus, Heriprandus Iudex, Ardericus Bonatus, & octo alii equestris ordinis viri, Laudem, quo paulo ante reuersus Aenobarbus erat, proficiscuntur: admissi in conspectum, caussam aduentus, quæ ad pacificandum spectaret, exponunt; simulque nudos enses, quod solemne deditionis signum erat, porrigunt: tum sacramento adacti, quæcunque dixerat, facturos iurant.* Idem dicit Io. Bapt Villanoua Historia Laudis Pompeiæ *lib. II p. 874.* Otto & Acerbus Morena Rerum Laudensium Historia *p. 997.*

** Tristanus Calchus lib. X. p. 253. *Ita mille pedites acciti, Carrocium etiam aduexerunt pergrandi vexillo conspicuum, nam minora signa sex & nonaginta circumstabant, & duæ æreæ tubæ, quæ vniuersi populi supremum consensum significabant.* Plura vide in Glossario.

rus, cui qui præerant arte totam machinam illam & arborem ipsam vsque ad terram declinabant: adeo vt nos qui intra solium Domini Imperatoris eramus, ruinam machinæ veriti excuteremur. Sed arbor deflexa nec cecidit, nec reascendit, donec Impe- p. 338. rator fimbrias vexilli collegit, currumque reascendere fecit, & stare subiugatum. Tunc milites & populus vnanimiter in facies suas ceciderunt, plorantes & misericordiam inuocantes. Post hæc quodam Consule miserabiliter perorante, finita oratione, omnis multitudo rursus procidit, & cruces quas tenebat extendens cum eiulatu magno in virtute Crucis misericordiam inuocauit. Vnde vehementer moti sunt ad lachrymas quicunque audierunt, sed Imperatoris facies non est immutata. Tertio Comes Blandratensis pro illis olim amicis suis miserabiliter perorans, vim fecit omnibus vt possint lacrymari, ipso crucem præferente, & tota multitudine item cum ipso suppliciter procidente: sed solus Imperator faciem suam firmauit vt petram. Dehinc a Domino Coloniensi * facta est deditionis eorum tam pura distinctio, & ab ipsis responsa est tam mera confessio, vt deinceps locum habere non debeat alicuius ingenii vel pacti vel conuentionis obiectio. Et sciatis quod ipse est principium, medium & finis honoris Imperatoris Orandum est igitur vt Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in manum inimicorum eius. Porro Imperator implorantibus illis respondit quæcunque dicebat, * & opportuno tempore misericordiam se facturum ex consilio promisit: & sic dimittens vniuersos sequenti die iterum omnes præsentari fecit. Illi autem spe misericordiæ cruces quas in manibus ferebant, per cancellos in caminatam * Imperatricis proiiciebant, cum ante conspectum eius introitum non haberent. Illis igitur altera die præsentatis & plorantibus respondit Imperator, se velle facere principium misericordiæ & principium iudicii. Dixitque, si iustitiæ iudiciis esset agendum, omnes eos vita debere priuari, sed nunc misericordiæ locum dari oportere. Illi vero, hoc verum esse ex legibus affirmabant, istud respectu diuinæ miserationis fieri exoptabant. Iussit igitur Imperator omnes consules & exconsulares, maiores, & milites, Legistas & iudices in obsidatu teneri, populum vero, tanquam minus culpabilem, tantum Sacramento affectum in ciuitatem remitti. Deinde missis magistratibus in ciuitatem, iussit ab omnibus qui duodecennes essent vel vltra Sacramenta præstari, quod & factum est. Iussit & singulas portas ciuitatis, & circa portas fossatum, & muros complanari, vt ad singulas portas singulis aciebus lata fronte æquabili gressu pateat introitus: factumque est ita. Et cum de duobus milibus castrorum tantum quatuor ipsis superfuissent, eadem iussi resignauerunt, & hoc ad iudicium. Ita Dominus Imperator cum Mediolanum vicisset, a misericordia victus est: & ne communione proscriptorum peccaretur, & vt misericordiæ satisfaceret, personas Mediolanensium a banno imperiali absoluit. Deinde muri ciuitatis, & fossata, & turres paulatim destructæ sunt, & sic tota ciuitas de die in diem magis ac magis in ruinam & desolationem detracta est. Quæ autem de populo & terra futura sit ordinatio, in voluntate Dei & principum consilio pendet. Quadringentos tamen obsides Dominus Imperator ex optimis elegit ac scripto notauit: quos nunquam a se dimittet, nisi prius toti rei finem imposuerit. Porro in octauis Paschæ apud Taurinum curia celebrabitur ad quam Principes & barones de Francia, de Burgundia & Hispania & Prouincia conuenient, & tractabuntur magna: & dein ad alia Imperii negotia exercitum & victrices aquilas conuertent.

Hæc vobis scripsi, reuerende pater, vt apud vos ipsum desiderii vestri voluntas inueniat, quod * animus rem sciente extorqueri non oporteat. Acta sunt hæc anno Dominicæ incarnationis millesimo CLXII. anno regni Domini Friderici vndecimo, electione vero Episcopatus Domini Reinoldi quarto.

* Reinoldo Archiepisc.

* l. decebat.

* f. Cameram.

* l. a minus rem sc.

GODEFRIDI MONACHI ANNALES.

L. S.

BURCARD GOTTHELF STRUVE.

Aximum in Historia Seculi XII. & XIII. momentum faciunt hi Annales ab anno 1162. ad 1237. conscripti. Auctor ipsius Godefridus erat, Monachus ad S. Pantaleonem intra muros Coloniæ Agrippinæ, Ordinis Benedictini. Vixisse iste dicitur Gelenio, * sub Archiepiscopo Reinaldo, qui tamen archiepiscopus non fuit, sed inter Monachos S. Pantaleonis crebris dicebatur miraculis clarus. Vixit tamen sub Friderico II. Imp. cum ex Historia, quam scribit, eiusdem Imperatoris, satis pateat, ipsum suorum temporum res gestas referre. Monachum autem S. Pantaleonis fuisse, ex verbis ipsius poterit concludi, dum dicit: ** *Item ipso anno III. Id. April. allatæ sunt nobis reliquiæ capitis S. Pantaleonis patroni nostri: quæ per Heinricum de Vlmene de Constantinopoli cum aliis innumeris reliquiis translatæ, & ab eo per Dominum Albertum Abbatem de Lacu nobis transmissæ, & cum maxima veneratione totius cleri & populi susceptæ, reconditæ sunt cum aliis pretiosissimis reliquiis in capite argenteo & deaurato.* Subinde etiam Monasterii S. Pantaleonis facit mentionem, & dum ad annum 1230. dicit: *eodem anno Dominus Simon Abbas obiit, & ei Dominus Heinricus quartus succedit*, de eiusdem Monasterii Abbate loquitur. Pauca de eodem tradunt Scriptores, cum nec Gesnerus in Bibliotheca, nec Io. Trithemius inter viros illustres Ordinis Benedictini eiusdem faciat mentionem. Breuius saltem de eodem loquitur Vossius. *** Inter accuratiores vero Historicos est referendus, qui multa refert aliis plane non memorata. Magis tamen ipsum sollicitum esse videmus circa statum Episcopatuum Germaniæ, Episcoporum successionem, dissidia & gesta, quare etiam expeditiones cruciatas sub Fridericis latius solito deducit. Interim Comitia, curias solennes atque festiuas in Germania non solum, sed Italia etiam celebratas reliquis accuratius describit. Textum horum Annalium hinc inde corruptum ex Codice MSto membranaceo, qui in Guelferbytana reperitur Bibliotheca, emendauimus, prout hasce emendationes nobiscum beneuole communicauit Clar. Eccardus. Initio Codicis hæc leguntur.

Circulus annorum post sexaginta duorum
Mille cum centum fit digammate iunctum.

Hos versus olim Sibylla in Capitolio Mediolanensi conscripserat; sed tunc primum ciues deuicta ciuitate considerauerunt numerum illum ab anno dominicæ incarnationis esse completum & duo gamma esse F. primam literam nominis Friderici Imperatoris. Ad ipsam historiam contulimus illorum temporum Scriptores, Helmoldi Chronicon Slauorum, Chronographum Saxonem, Albericum, Albertum Stadensem, Chronicon Montis Sereni, Ottonem de S. Blasio, Dodechinum, Gobelini Personæ Cosmodromium, Magnum Chronicon Belgicum, Conradum Vrspergensem, Matthæum Parisiensem, & diuersos alios rerum Anglicarum Scriptores, Phil. Rigordi Historiam Philippi Augusti, Gallorum Regis, Wilhelmi Hedæ Historiam Traiectinam, Trithemii Chronicon Hirsaugiense, Petri de Vineis epistolas, & ex hoc ipso Tomo primo Chronicon Australe, Augustanum, Elvvangense. Ad Historiam Expeditionum sacrarum Iacobus de Vitriaco & Marianus Sanutus Torsellus nobis vsui fuerunt. In rebus Italicis, Othonis & Acerbi Morenæ rerum Laudensium Historia, Tristani Calchi Historia Mediolanenensis, Io. Bapt. Villanouani Laudis Pompeiæ Historia & Sigonius de Regno Italiæ nostros illustrant Annales. Ad Coloniensem Historiam, cuius sæpe facit mentionem, atque Moguntinam nobis præsto fuit Petri Mersæi Catalogus Electorum Ecclesiasticorum. Præter notas, quas Freherus in margine reliquerat, alias subinde subiecimus, loca obscura illustrantes.

---

* *lib. III. de Magnitud. Colon. Agripp. Synt. XII. p. 366*, allegante Martino Zeillero *Historicis, Chron. & Geogr celebr. p. 61.* ** *ad a. 1208.*

*** de Histor. Lat. lib. II c. LVII. *tum quoque Godefridus, monachus ad S. Pantaleonem intra muros Coloniæ Agrippinæ non indiligentem operam impendit concinnandis annalibus ab an.* CIↃ CLXII, *vsque ad annum* CIↃ. CCXXXVII. *qui vigesimus est Frederici II. Imp. Primus eos e tenebris in lucem produxit Marquardus Freherus.*

GODE-

GODEFRIDI MONACHI S. PANTALEONIS APVD COLONIAM AGRIPPINAM

ANNALES

DILIGENTISSIMI, AB ANNO DOMINI MCLXII. VSQVE AD ANNVM MCCXXXVII.

Nno Dominicæ incarnationis MCLXII. Mediolanenses longa obsidione totis iam viribus fracti, interuentu quorundam Principum adiuti, Imperatoriæ potestati se & ciuitatem tradiderunt. In Calend. Martii consules Mediolanensium cum aliis nobilioribus viginti ante conspectum Imperatoris venientes, & ante pedes ipsius procidentes, gladiosque nudos ceruicibus suis imponentes, veniam pro se & cæteris omnibus postulabant, facturi animo lubenti, quæcunque iuberentur. Iussit ergo Imperator omnes Consules & Exconsulares, maiores, milites, legistas & iudices in obsidatu teneri: populum vero tanquam minus reum Sacramento constrictum in ciuitatem remitti: muros ciuitatis cum turribus funditus destrui, fossatum impleri. *Vide superiorem epistolam Burcardi notarii.*

Imperator Pascha Papiæ magnifice celebrat.

Secunda feria Paschæ Pisani Imperatori fidelitatem iurauerunt, & expeditionem prompto animo in Apuliam, in Calabriam, in Siciliam, in Sardiniam, in Corsicam, & versus Constantinopolin facere promiserunt.

Feria tertia Brixienses similia iurauerunt. *Ac. Morena p. 8:8.*

Eodem tempore Ludevvicus Rex Franciæ legatos ad Imperatorem pro componenda pace & vnitate Sanctæ Ecclesiæ misit, quos ipse gratanter suscepit. Igitur generali Synodo indicta in municipio quod Leona dicitur, super fluuium Saonam in Episcopatu Bisontino, Imperator cum Papa Victore, multisque Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibusque affuit, in decollationis S. Iohannis Baptistæ. Rex autem Franciæ ex altera parte fluminis pridie aduenerat; sed ex consilio Papæ Alexandri & sibi parentium in proximo castro resedit; nec ad Imperatorem peruenit. Affuit huic Synodo Rex Danorum Waldimarus; qui ibidem coronam de manibus Imperatoris suscipiens, homo eius factus est. Igitur Imperator & Rex Danorum cum tota illa frequentia Pontificum & principum; sicut in prima & secunda Synodo, Victorem vniuersalem Papam nominauerunt; & Alexandrum cum suis sequacibus schismaticos designauerunt. *Ac. Morena de reb. Laud p. 8 9. Helmoldus l. c 50, Rob. de Monte. Chron. Saxo Albericus. Alb Stad. 1163. Chron. Montis Sereni p. 32, Hist. archiep. Brem. p. 32.*

Anno Domini MCLXIII.

Imperator curiam celebrem apud Moguntiam habuit, & quosdam conuictos *Dodechinus addit. Lamb.*

 de

Chron. Saxo 1163 Chron. Montis Sereni p. 33.

de interfectione Archiepiscopi Arnoldi, digna vltione multauit, & ad reprimendam ciuium insolentiam murum destrui ciuitatis mandauit. Quendam etiam cognatum suum nomine Conradum Episcopum eis suo arbitrio præfecit, qui nec multo post contra Imperatorem sentiens sponte Episcopatum tanquam pro iustitia deseruit, & ad partem Alexandri Papæ, eo quod sibi probabilior videretur, transiuit. Vnde Imperator Christianum Cancellarium suum in eius loco subrogauit. p. 240.

Guil. Neuburg. Hist. Angl. 2. c. 13, Vsserius de Succ. Eccl. c. 8.

Hoc etiam anno quidam hæretici de secta eorum qui Kathari * nuncupantur, de Flandriæ partibus Coloniam aduenientes, prope ciuitatem in quodam horreo occulte mansitare cæperunt. Sed dum neque Dominico die Ecclesiam intrarent, a circummanentibus comprehensi & detecti sunt. Qui Ecclesiæ Catholicæ repræsentati, & diu satis de secta sua examinati, dum nullis probabilibus documentis corrigi possent, sed in suo proposito pertinacissime persisterent, eiecti sunt ab Ecclesia, & in manus laicorum traditi. Qui eos extra vrbem educentes, nonis Augusti ignibus eos tradiderunt, mares quatuor, & iuuenculam vnam: quæ dum miseratione populi prope seruaretur, si forte interitu aliorum terreretur, & saniori consilio adquiesceret, subito de manibus se tenentium elapsa, vltro ignibus se iniecit, & periit.

Ipso anno Archiepiscopus Saltzburgensis a ministerialibus S. Rutberti crudeliter interemptus est.

Anno Domini MCLXIV.

Chron. S. Evang. 1163, Chron. Saxo 1164, Helmoldus 2. c. 1, Chron. Montis Sereni p. 33, Gob. Persona æt. 6. c. 60.

Imperator iterum in Italiam regreditur.

Otto de S. Blasio c. 17.

Oceanus limitem suum XII. pene milliariis XIV. Calend. Martii egressus, multa millia hominum diuersi sexus & ætatis maxime circa fluuium Wiseram submersit.

Gob. Persona æt. 6. c. 60.

In parasceue IV. videlicet Id. April. celebrante Rulando apud Senonas diuina, horribiles tenebræ factæ sunt, & dum quidam Cardinalis passionem legeret, in ipsa vbi dicitur, *Consummatum est*, fulgur tam stupendum cecidit, & deinde tantus fragor intonuit, vt Rulandus dimisso altari, & diaconus dimissa lectione, & omnes qui aderant, fuga consulendum esse sibi iudicarent.

Otto de S. Blasio c. 18, Albericus Chron Saxo Alb. Stad. Chron. August.

Victor Papa apud Lucam obiit, ibique sepultus est, cui Wido successit Cremensis Episcopus X. Cal. Maij, & ab Henrico Leodiensi Episcopo ordinatus est VI. Cal. Maij, & Romano more Paschalis est appellatus.

1164, Chron. Montis Sereni p. 33, Gob. Persona æt. 6. c. 60. Morena p. 840.

Chron. Saxo 1164, Chron. Montis Sereni p. 33, M. Chron. Belg. p. 178, Merssæus Ann. Archiep. Colon. n. 44.

Hoc anno cum Conradus Palatinus frater Imperatoris Coloniensem Episcopatum pro libito transire ac prædari vellet, & montem qui Rinecke dicitur, occupare intenderet, Reinoldus Coloniensis electus qui in Italia cum Imperatore erat, hoc fidelibus Coloniensis Ecclesiæ intimans prædictum montem præoccupari fecit. Cum autem Palatinus se præuentum cerneret, bellum Coloniensibus posito termino secunda feria Rogationum indixit in campo Anturnacensi. Ex industria vero Coloniensium prælatorum tantus equestris & pedestris, insuper & naualis occurrit exercitus, qualem nostra memoria ex Teutonicis cum tot fortibus, tot præclaris, tot nobilibus viris vnquam in acie constitisse percepimus. Plures enim erant, qui in bellatorum numero computati sunt quam CXXV. millia. Vnde nec Palatinus nec aliquis suorum comparare ausus est, cum XII. diebus eius expectassent aduentum. Interea Dominus Reinoldus Coloniensis electus, cum Imperatore in Italia degens, super omnes qui aderant Principes fidelis ac deuotus seruiuit: auditoque huius lætitiæ ac victoriæ nuncio, impetrata ab Imperatore licentia, cum integritate gratiæ eius rediit, acceptis ab eo pretiosissimis muneribus, trium scilicet Magorum corporibus, qui infantiam Domini mysticis muneribus venerati sunt, duobusque martyribus Felice & Nabore, qui cum prædictis Magis apud Mediolanum venerabiliter reconditi erant. Itaque cum

Otto de S. Blasio c. 16, Dodechinus 1162, Albericus 1163, Alb. Stad. Chron. August. 1164, Merssæi Ann. Archiep.

* *Qui & Gazari, Auth. Gazaros, C. de hæretic. c. 8. 9. 15. & X. eod. Vide librum Eckberti contra Catharos ad Reginoldum Epis. Colon. hoc æuo scriptum.*

cum præfatis & illustrissimis donis in vigilia beati Iacobi Coloniam ingressus, gloriose ac magnifice suscipitur, maxime pro reliquiis, quas ad perpetuam Germaniæ gloriam Coloniæ intulit. *Colon. n. 44, Letzneri Dassel. Chronic. 1. c. 7.*

In Calend. Octobr. Imperator de Italia rediens, curiam celebrem Babinberg p.241. habuit in oct. S. Martini, vbi aliquantulum electo Coloniensi durius locutus est, pro Palatino fratre suo: sed industria ac sapientia eiusdem electi indignatio hæc sedata est.

Anno Domini MCLXV.

Natus est Imperatori filius nomine Henricus, apud Nouiomagum. Imperator celeberrimam curiam Wirzeburg in Pentecoste habuit: vbi tam ipse Imperator quam omnes Principes iurauerunt, quod Dominum Apostolicum Paschalem nunquam desererent, nec ad partem Rulandi aliquando transirent. Et tunc primum Dominus Reinoldus ibidem sabbato Quatuor Temporum in presbyterum ordinatus est, & quamplures cum eo alii electi. Postea vero VI. non. Octob. ordinatus est Coloniæ in Archiepiscopum a Philippo Osenburgense Episcopo, præsente Imperatore & Imperatrice. * *Cont. Radeuici 1166, Chron. August. 1165, Sigonius de R. Italiæ lib. 13. p. 519, Gold. Const. Imp. Tom. 1. p. 281, tom. 3. p. 342.*

Anno Domini MCLXVI.

Imperator Natalem Domini Aquisgrani celebrat. Ibi IV. Calend. Ianuar. cum frequentia Pontificum ac Principum, magnoque cum tripudio cleri ac populi extulit ** de sarcophago ossa Caroli Magni Imperatoris, vbi sepultus quieuerat annis CCCLII. & quædam regalia xenia in vasis aureis & palliis sericis tam Imperator quam Regina eidem contulerunt Ecclesiæ, additis x. marcis annuatim. Cæs. 2. *Chron. August. Alb. Stad. 1166, Gob. Persona æt. 6. c. 60, M. Chron. Belg. p. 193. Lambecius de Bibl. c. 5. p. 329.*

Eodem anno Reinoldus Archiepiscopus, & Gerhardus præpositus Brunnensis beatissimos martyres, Cassium, Florentinum & Mallusium VI. Non. Maij cum venerabili cleri deuotione ac multitudine populi transtulerunt, inuento sicco quidem sed euidenti sanguine ipsorum, cum annis DCCCLXXII. *** passio ipsorum transacta fuerit. *Alberic Chron. M. Belg. 1166.*

Imperator expeditionem suam in Italiam indixit, pro confirmatione Domini Papæ Pascalis, tum pro perfidia Mediolanensium, qui sine permissu eius ciuitatem reædificabant. Nec mora, Reinoldus Episcopus tam a clero quam a populo Coloniensi accepta licentia, cum centum loricatis militibus ante egressum Imperatoris, persona sua rebusque omnibus saluis transalpinauit, & in vigilia omnium Sanctorum vsque Ypoream peruenit, indeque Domino Imperatori, qui ex altera parte per vallem aduenit Tridentinam, quantocyus occurrit. Episcopi quoque & Barones totius Longobardiæ cum gaudio Imperatorem susceperunt. *Otto de S. Blasio c. 20.*

Anno Domini MCLXVII.

Terræ motus factus est XIIII. **** Calend. Februar. media nocte. Grando etiam maxima III. Non. April. cecidit, ita vt oua columbarum magnitudine æquaret.

Igitur Imperator quarto Italiam ingressus per virtutem optimatum suorum & præcipue per industriam Reinoldi Pontificis in breui omnem Italiam, Longobardiam & Apuliam sibi subiecit. Interim illustrissimus præsul Reinoldus Tusciæ partes adiit, & deinde Tusculanum intrauit: illi enim adhuc Imperatori fideles erant. Quo audito Romani contractis copiis ferme ad XLII. millia hominum in vigilia Pentecostes, VI. Calend. Iunii scilicet, sata & vineas Tusculanorum vastare cœperunt, & Reinoldum Episcopum obsidione arctare. Ipse autem ob reuerentiam sacræ diei intra muros se continuit, & quoniam tantam multitudinem armatorum nonnisi auxilio deitatis *Otto de S. Blasio c. 20, Chron. Saxo. Cont. Radeuici 1167, Morena p. 844, Helmoldus 2. c. 7, Gob. Persona c. l.*

---

* MStum Guelferb. addit: *Domnus VVolbero piæ memoriæ Abbas obiit, cui VVichmannus successit.*

** Diploma Friderici I. desuper erectum, quo etiam de relatione eius in numerum Sanctorum testatur, & priuilegium Caroli M. vrbi & Ecclesiæ Aquisgranensi concessum, confirmat, exhibet Petrus a Beck Aquisgran. *lib. III. n. 1.* & Aub. Miræus Fastis Belgicis *ad d. 28. Ianuarii p. 51.* Ex his depromsit Lambecius *lib. II. c. V. p. 340.* initium diplomatis saltim inserens.

*** MS. *DCCCC. LXXIII.*

**** MS. *XIII. Cal. Febr.*

tis cum tam paucis militibus euadere posset: non enim plusquam CXL. milites habebat. Itaque secunda feria Pentecostes Christianus Episcopus Moguntinus, & Philippus Cancellarius Imperatoris cum D. fere sariantibus, per longam & arduam viam fessi ad auxilium Reinoldo venerunt, & castra iuxta Tusculanum metati sunt. Nec mora, Romani eos inuadentes terga dare compulerunt. Quo viso Reinoldus spem salutis habens in Domino, suos breuiter allocutus, audacter erupit portis, Romanos cum nimia virtute & constantia inuasit, profugauit, fugauit. Cæsa sunt in illo prælio passim per agros nouem millia Romanorum, quinque millia capta, pluresque referuntur esse quos impetus fugientium attriuit, quam quos gladius consumpsit.

Computatum est enim postea a Romanis, de XLII. millibus vix duo millia in vr- p. 241. bem rediisse. Post hanc diuinam & humanam victoriam Imperator Romam cum armata manu intrauit, Lateranensesque ad deditionem acceptis ab eis CCLXXX. obsidibus coegit, & Papam Pascalem in sede beati Petri collocauit: vbi etiam idem Papa III. Kal. Aug. Dominica ante Vincula S. Petri XV. electos, alios in Patriarchas, alios in Archiepiscopos, nonnullos in Episcopos ordinauit: tertia dehinc die, in festo beati Petri, Dominam Beatricem vxorem Cæsaris in Imperatricem consecrauit.

Otto de S. Blasio c. 20, Alb. Stad. 1167, Helmoldus 2. c. 10, Morena p. 845, Conr. Vrsp. f. 307. 308, Gob. Persona c. 1.

Pactum quod pepigerunt Romani cum Domino Friderico Imperatore & semper Augusto. Iurauerunt præsentes, & iurabunt futuri senatores & totus populus Romanus Domino Friderico Imperatori fidelitatem, & quod iuuabunt eum coronam Imperii Romani retinere, & defendere eum contra omnes homines: & iustitias suas tam intra vrbem, quam extra vrbem iuuabunt eum retinere, & quod nunquam erunt tam in consilio quam in facto, vbi Dominus Imperator mala captione capiatur, vel membrum perdat, vel aliquod detrimentum in persona patiatur: & quod Senatum nonnisi per eum vel per nuncium suum ordinabunt, sine fraude & malo ingenio. Dominus Imperator confirmabit Senatum perpetuo in eo vigore, in quo nunc est, & augebit eum tali tenore, vt Senatus per eum ordinetur & ei subiectus fiat, & faciet inde priuilegium cum sigillo auri, in quo contineantur hæc, videlicet confirmatio Senatus, & quod faciet salua omnia iusta testamenta populi Romani quantum ad Imperatorem pertinet, quod ea illis non aufferret, & bonos vsus vrbis & locationis libellos tertii & quarti generis conseruabit, & præcipiet in eodem priuilegio non aufferri Romanis in toto imperio suo plateaticum, portaticum, aut ripaticum, & si aufferre præsumpserit, incidat in pœnam C. librarum auri. Hæc omnia cum subscriptione Principum curiæ fient.

Hiis itaque prospere & laudabiliter gestis miserrima superuenit clades, & pestilentia Romanis finibus semper amica, quæ (vt in Ezechiele legitur) a sanctuario Domini incipiens, omnes pene sacerdotalis ordinis dignitates deiecit, principes prostrauit.

Otto de S. Blasio. Alb. Stad. Helmoldus c. l. Chron. Saxo 1167, Morena p. 846. Chron. Montis Sereni p. 34.

Primo Daniel Praiensis * Episcopus, deinde Alexander Leodiensis Episcopus in vigilia beati Laurentii obierunt. Deinde Reinoldus Archiepiscopus vir sapientia & industria mirabilis, etiam in quo maxima pars Imperatoris erat, in vigilia assumptionis beatæ Mariæ decessit, omnibus Sacramentis Ecclesiasticis, scilicet confessione, communione, vnctione denotissime susceptis, & testamento suo commendabiliter ordinato & conscripto. Circa idem tempus Fridericus illustris Dux Sueuiæ, filius Conradi Regis occubuit, & Welpho minor, ** & cum eo tanta Episcoporum, Abbatum, Principum, militum, & diuersæ conditionis virorum multitudo, vt numerum

Otto de S. Blasio c. 20, Alb. Stad. 1167,

* Sic quidem emendaui ex MSto Guelf. quod habet: *Danihel Praiensis Episcopus*, cum antea diceretur *Parisiensis*. Adnotauerat iam suo Exemplari Reinesius: *nullos fortasse nostros Duces inter Episcopus Parisinus, & cur Parisinus iuerit cum Imperatore: σφάλμα est τὸ Parisinus.* Hunc autem Danielem Friderici I. ætate fuisse Archiepiscopum Pragensem, testatur Georg Barth. Pontanus a Braitenberg *Bohemia Pia p. 39*, qui tamen eius mortem ad an. 1169. refert.

** MS. *Welpho Iunior.*

rum pene excederet. Paucisſimi enim de exercitu Imperatoris redierunt, & ad hoc ipſum quaſi per fugam ſibi quisque ſubuenit. *Chron. Stederb. 1167. Cont. Morena p. 845.*

Eccleſia Colonienſis Philippum maioris Eccleſiæ Decanum, & ſacri Imperii per Italiam Archicancellarium, cum adhuc in Italia teneretur, Pontificem ſibi elegit. Quo electionem de ſe rite factam poſtea a Papa confirmari petente, ad inſtinctum Romanorum vltionem tam cruentæ ac recentis ſuæ ſtragis per Reinoldum Archiepiſcopum factæ ſaltem per retardationem confirmationis expetentium, ſiue ioco ſiue ſerio fertur Papa reſpondiſſe: Se quidem confirmationem non denegare, ſed ipſum electum debere Idolum ad honorem Reinoldi hoſtis Eccleſiæ Romanæ ſculptum, de baſilica beati Petri in Colonia remouere. Siquidem Colonienſes ob honorificentiam & recordationem tam præſtantis viri ſepulcro decenter extructo imaginem ipſius in lapide ſculptam ſuppoſuerant. Sed electus non inops conſilii ingenioſe reſpondit, ſe id non ſegniter effecturum, ſi aliquis Apoſtolicæ auctoritatis nuncius ſecum procedens perſonaliter eundem lapidem remoueri demandaret. Vnde hoc non obſtante confirmatur. *Meerſaus Ann. Arch. Colon. n. 43.*

Per idem tempus bellum quod inter orientales Saxones gerebatur, Imperator vsque ad ſuum aduentum differri præcepit.

Anno Domini MCLXVIII.

p. 243. Paſcalis Papa moritur, cui Dominus Calixtus per eosdem fautores Imperii ſucceſſit. *Otto de S. Blaſio c. 21, Cont.*
Radeuici 1168, Albericus 1170.

Imperator contra imperatoriam dignitatem de Italia occulte cum paucis rediit, omnibus ciuitatibus Italiæ contra eum coniurantibus. *Otto de S. Blaſio c. 20, Cont.*
Radeuici 1168, Io. Sarisber. ep. 159. 178.

II. Kal. Iunii curiam Frankinfort habuit, vbi Ducem & principes Saxoniæ ad pacem reuocauit. Philippus Colonienſis electus non præualens per Italiam redire, & iuga montis Iouis cum maximo tam ſuo quam ſuorum periculo, nauigio per mare ad S. Egidium peruenit, vbi equis conſcenſis in aſſumptione beatæ Mariæ Coloniam ingreſſus eſt. In feſto vero S. Michaelis a Godefrido Traiectenſi Epiſcopo Coloniæ ordinatur in Archiepiſcopum præſentibus octo Epiſcopis. Nec multo poſt in legatione Imperatoris Rotomagum Regem Angliæ adiit, vbi Archiepiſcopus Moguntinus & Dux Saxoniæ ei occurrerunt. Sed qualis legatio fuerit, præter eos & Regem latuit. *Helmoldus 2. c. 10, Alb. Stad. 1168.*

Anno Domini MCLXIX.

Imperator celeberrimam curiam VIII. Id. April. apud Bavinberg habuit. Vbi de Francia Abbas Ciſtercienſis & Abbas Claræuallenſis ipſius vocatione eum adierunt, quos cum Epiſcopo Bavinbergenſe in Italiam pro Eccleſiæ vnitate direxit. *Helmoldus 2. c. 11.*

Filius Imperatoris Henricus adhuc quinquennis vnctus eſt in Regem Aquisgrani a Philippo Colonienſi Archiepiſcopo, die aſſumptionis beatæ Mariæ. * *Otto de S. Blaſio c. 21, Chron. Bigaug. Ma-*
deri 1169, Leſ. a Northof. Origg. Marc. ap. Meib. t. 1. p. 385, Gob. Perſona æt. 6. c. 60. Alb. Stad. 1166.

Anno Domini MCLXX.

Imperator poſt Pentecoſte VI. Id. Iunii curiam apud Fuldam habuit pro legatione Epiſcopi Bavinbergenſis, qui cum ſupradictis Abbatibus in Italiam ierat, ſed ipſe nihil fructuoſum paci & concordiæ attulit: & ideo ſine diffinitione pacis & vnitatis illa curia terminata eſt. Imperator vero ibi, ſicut & ſuperius, adiebat nunquam ſe pro Apoſtolico Rulandum habiturum. *Cont. Radeuici p. 560.*

Mare vehementia ventorum limitibus ſuis excuſſum IV. Non. Nouembr. terram Freſonum circa Stauern magna ex parte ſubmerſit. **

Anno Domini MCLXXI.

Imperator Colonienſibus gratiam ſuam, accepto ab eis non modico argento reddidit, & cum magna gloria & pace ciuium Coloniam intrauit, vbi & nuncios regis Græcorum pro coniunctione filiæ eius filio ſuo accepit. *Arn. Lubec. 2. c. 3.*

* addit MStum: *Abbas VVichmannus obiit, cui Henricus ſucceſſit.*
** addit MStum: *Terra motus in Oriente plures vrbes tam Chriſtianorum quam paganorum ſubuertit.*

Aquisgrani diu mansit, & montem qui dicitur Berinstein, intra oct. assumtionis Beatæ Mariæ occupauit.

Ludouicus Comes de [illegible] it.

Alb. Stad. 1172. 1173. 1175, Addit. Lamb. 1170, Gob. Persona c. 1.

Imperator Christi[illegible] Mogontinum Archiepiscopum in Italiam misit, qui per quinque fere ibi dege[illegible] nos multa strenue operatus est. Nam Anconam ciuitatem maritimam, expulsis Græcis, Imperatori restituit.

Anno Domini MCLXXII.

Imperator in media quadragesima apud Wormatiam curiam celebrem habuit: vbi conquestus de Italicis, & illis qui partibus fauebant Rulandi, quod coronam Romani Imperii Græco imponere vellent, iudicio cunctorum Principum expeditionem in Italiam iterum indixit, post circulum duorum annorum determinatam.

Per idem tempus Atrabatis contigit res digna memoria. Miles enim quidam admodum literatus de corpore Dominico bene sensit, scilicet quod nec per vomitum seu egestionem corrumpatur. A quo quidam clericus Rubertus nomine, subtiliter quidem sed inutiliter litteratus, contraria huic & ideo hæretica sentiens inter conferendum dissensit, & ita quæstio ad Episcopum delata est. Qui Archiepiscopum Remensem cum multitudine Cleri aduocauit, & dum hæc quæstio discuteretur, prædictus clericus, quod non solum foret hæreticus, sed & alios foueret & defenderet hæreticos, a multis est accusatus. Purgare ergo famam suam de obiecta hæresi iudicio candentis ferri frustra proponens, tam manifeste Deo operante cecidit, vt non solum in dextra, in qua ferrum gestabat, & in sinistra manu, & in vtriusque p.244.
pedibus, & in ambobus lateribus, in pectore simul & ventre, vstura mirabiliter apparuit. *

Otto de S. Blasio c. 23, Herm. de Lerbecke Chron. ap Meibom. t. I. p. 520, Arn. Lubec. 2. c. 14, Chron. August. Albericus. Alb. Stad. Matthæus Paris. Gob. Persona. VVolterus Chron. Brem. M. Chron Belg. Rog. Houedenus 1171, Rad. de Diceto p. 513, Guil. Neubrig. 2, c. 25, Guil. Tyrius Hist. b. Sacr. 20. c. 23, Io. Saresbur. ep. 286. 287, Giraldus Cambrensis in vita ap. VVhartonum Angl. S. tom. 2. p. 420.

Eodem anno S. Thomas Cantuariensis Archiepiscopus ob inuictum æquitatis tenorem ab Heinrico Anglorum Rege martyrisatus est ** IV. Kalend. Ian. & multis miraculorum signis illustrissime claruit. Quorum de numero primum referre vtile duximus, vt huius nouitate alia pensentur. Cæcus etenim quidam eadem die qua sanctus Episcopus occidendus erat, ex voto & salutis desiderio ad Ecclesiam beati Nicolai carpebat iter: cui quædam effigies in specie viri occurrens, quo tenderet quæsiuit. Qui cum se ad beatum Nicolaum pro desiderio visus iturum responderet, ait: *Magis nunc ad nouum Christi martyrem proficisci oportet, vt per eius merita visum recipias.* Itaque eadem die hora circa vesperam, qua beatus martyr in Ecclesia coram altari a satellitibus Regis occidebatur, templum ingressus: petiit ergo vt ad corpus beati viri duceretur. Quo ductus dum pretioso sanguine eius oculos sibi liniuisset, statim visum recepit. Innumeris vsque hodie talibus per Angliam fulget miraculis.

Matth. Paris. Rad. de Diceto 1165, Arn. Lubec. 2. c. 10, Io. Brompton. p. 1059, Geruasius Chron. Alb. Stad. 1168, Rog. Houedenus 1164, Rob. de Monte. Herm. de Lerbecke 1169, Gob. Persona c. 1. Mart. Crusius Ann. Sueu. p. 5. lib. 7. c. 2. *Engelhusius* Chron. p. 69. 70.

Per idem tempus Heinricus Dux Saxonum filiam Regis Angliæ *** duxit vxorem, repudiata priore ob famam consanguinitatis. Filiam vero eius, quam ex ipsa genuerat, & quæ prius copulata fuerat Friderico Duci, qui in Italia obierat, duxit filius Regis Danorum.

Chron. Saxo 1072, Chron. Montis Sereni p. 39, Hist. Landgr. Thur. c. 21.

Ipso anno plures procerum obierunt, scilicet Ludeuuicus, Lantgrauius, Hugo Comes de Musal, **** Theodericus Comes de Cliua, Hermannus Comes de Zaffinberg.

Eodem anno apud Xanctum ferebatur mulier infantem peperisse cum duobus capitibus, & tribus brachiis, & tribus pedibus.

Item

---

* MStum addit: *vnde ex mandato Archiepiscopi igni iniectus & combustus est.*

** *vide c. qua fronte 25. extr. De appellat. & c. 3. de instit. & c. sicut. 6. de homicid. volunt.*

*** *Richardi Mechtilden.*

**** *f. Comes Mosella.*

Item eodem anno quibusdam visa est forma serpentis in cælo, quæ paulatim crescens ad extremum in duos rotundos circulos mutata est.

Item apud Regiomagum cuidam militi gladius ex aere pendere visus est.

Anno Domini MCLXXIII.

Imperator Pascha Domini apud Wormaciam agit, vbi & celebris conuentus Principum fuit.

Ipso anno Heinricus Dux Saxonum Ierosolymam cum D. fere militibus tetendit, felici prorsus vsus & honesta per terram profectione & reditu. Nam in eundo nullas Turcorum passus est insidias, & a Rege Constantinopolitano honorifice susceptus & magnifice dimissus est. In reditu vero quidam Rex paganus eum honorifice suscipiens plura & magnifica dona obtulit, omnesque captiuos Christianos, qui sub regno eius exulabant, interuentu Ducis absoluit.

Arn. Lubec. 2. c. 2, *Chron. August.* 1172, *Rob. de Monte* 1173, *Gob. Persona* c. l. *Chron. Riddagshusanum* ap. Meib. t. 3. p. 346, *Chron. Stederburgense* ap. Meibom. t. 1. p. 455.

Eodem anno Imperator cum maximo exercitu Bauarorum, Sueuorum, Francorum, Saxonum, in Poloniam proficiscitur, pro restituendo nepote suo in Ducatum. Tanta autem fuit multitudo exercitus, vt multi testentur, nullum vnquam Imperatorem tam honesta expeditione Poloniam intrasse. Primo itaque ingressu eius Polonienses exterriti quam citissime ad gratiam eius redierunt, ita quod octo millia marcarum Imperatori de suis contulerunt, & imperio eius & omni voluntati sese deuote subdiderunt. Inde Imperator rediens Saxoniam ingreditur, cui omnes Principes eiusdem prouinciæ deuote occurrerunt, præter filios Alberti Marchionis: qui ideo
44. se ei opposuerunt, quod hæreditatem Comitis Bernardi & Domini Martini Aluerstadensis Episcopi requirebat. Contra hos itaque Imperator bellum mouere nisus, interuentu quorundam Principum hoc distulit, qui eos ad gratiam eius reducere promiserunt.

Illis diebus legati Regis Babyloniæ ad Imperatorem venerunt, rara & preciosa munera deferentes. Legatio talis erat, quod idem Rex peteret, vt filio suo filia Imperatoris matrimonio iungeretur, ea conditione, vt ipse Rex cum filio & omni regno suo Christianitatem susciperent, & omnes captiuos Christianos relaxaret. Imperator vero eosdem legatos honorifice secum per dimidium fere annum detinuit, & singulas ciuitates & ritus diligenter notare & inspicere concessit.

Gob. Persona æt. 6. c. 60.

p. 245. Ipso anno in Calend. Decembr. tussis intolerabilis & inaudita omne Teutonicum regnum & præcipue Galliam comatam peruasit, senes cum iunioribus & infantibus debilitauit, plures morti addixit. Monasteriensis Episcopus Ludeuuicus eadem peste occubuit, cui Imperator Hermannum fratrem Comitis de Kazinelinboge substituit.

Anno Domini MCLXXIV.

Imperator Natalem Domini in Saxonia apud Aldinburg celebrat. In Pascha vero Aquisgrani curiam celebrem habuit: deinde venit Nouiomagum, & per aliquot dies ibi moratus, expeditionem ante biennium indictam cunctos iurare fecit. Pentecoste vero apud castrum quod Cocme dicitur egit. Circa festum Primi & Feliciani cis alpes apud Wiuelinburch colloquium habuit, vbi legati Transalpinorum Principum eum adierunt, promittentes obsequium & conductum trans alpes.

Post hoc in Natiuitate S. Iohannis Baptistæ Ratisponam venit, ibi nuncii Regis Græcorum eum iterum adierunt pro coniunctione filiæ eius filio Imperatoris. Imperator legatos Regis Babyloniæ cum magno honore & multis donis remittit.

Arn. Lubec. 2. c. 10.

Ipso anno Ludeuuicus Rex Franciæ & filius Regis Angliæ, & Comes Flandrensis, Heinricum seniorem Regem Angliæ petierunt bello. Sed Rex Anglorum, primo pœnitentiam agens de occisione S. martyris Thomæ, victoriam adeptus est plurimis de Flandria captis vel fugatis.

Rob. de Monte 1174, *Matth. Paris.* 1172. 1175.

Totum æstiuum tempus in pluuias hyemales conuersum est, vnde segetes & vineæ sunt corruptæ.

Eodem anno apud Anturnacum quidam fodientes corpus Valentiniani Impe-

Gob. Persona æt. 6. c. 60.

 ratoris

ratoris inuenerunt, ſicut in ſubſcriptione denarii, qui vna ſecum repertus eſt, continebatur. Ad caput quoque eius corona, ad pedes vero vrna, ad latus autem gladius rubigine pereſus, aureum habens capulum & lapidem victoriæ, eſt inuentus: qui gladius eſt Imperatori ad inſpiciendum delatus.

Igitur Imperator validiſſimo adunato exercitu Italiam iterum ingreditur: cumque ad alpium Apenninarum aditum veniſſet, legati Regis Hieroſolymorum ei occurrerunt, dona plurima & poma aurea muſco impleta afferentes, & literas eiusdem Regis, in quibus gratias Imperatori retulit, dicens ſe iamdudum de regno expulſum, ſi non terrore Imperatoris Reges paganorum reſtringerentur. Tranſcenſis alpibus quasdam ciuitates in deditionem accepit; Alexandriam nouam, quæ ex nomine Alexandri Papæ vocabulum ſumpſit, obſidione cinxit.

Inundatio Rheni & fluuiorum inſolita & diutina. Epiſcopus Cameracenſis a vulgaribus occiditur.

Anno Domini MCLXXV.

Otto de S. Blaſio c. 22, Chron. Saxo 1174, Rob. de Monte 1176, Conr. Vrſp. 1175, Gob. Perſona c. l.

Imperator Natalem Domini in caſtris circa Alexandriam celebrat. Hanc ſiquidem vrbem mirum in modum abſque murorum ambitu, foſſatum magnæ altitudinis muniebat: quam multitudo latrunculorum, raptorum, ſeruorum Dominos fugientium, additis Longobardorum viribus incolebat: quam Cæſar rogatu Comitis de Monteferreo facile capturum ſe ſperans obſederat, ſed diutius quam optauerat ibi retinendus.

Magna conſtantia ibi ex vtraque parte militaris res feruebat: interdum ex his & illis quidam capti, nonnulli occiſi & ſuſpenſi ſunt. Imperator vero quiddam laude dignum geſſit. Tres enim ex captis ante faciem eius cum eſſent ducti, mox oculos eorum erui præcepit. Duobus primum cæcatis, tertium iuniorem aliis, cur contra Imperium rebellis exiſteret, inquiſiuit. At ille, Non (inquit) contra te o Cæſar vel imperium tuum geſſi: ſed habens Dominum in ciuitate eius iuſſis parui, & ei fideliter ſeruiui: qui ſi tecum contra ciues ſuos pugnare voluerit, æqua vice ei fideliter ſeruiam: & ſi oculos erui mihi præceperis, iterum vt potero Domino meo ſeruiam. Quibus verbis illectus Imperator luminibus ei permiſſis, alios cæcatos in vrbem ab eo reduci præcepit.

Igitur ante Paſchalem ſolemnitatem coniuratio grandis per omnem Longobardiam contra Imperatorem & ſuos facta eſt. Coadunatis itaque viribus Mediolanenſes, Veronenſes, Nouarienſes, Brixienſes, aliarumque Italiæ vrbium populi incredibilem conduxere exercitum, edicto bello publico Imperatori in campis Alexandriæ. Quo cognito Imperator in ipſa Paſchali ſolemnitate primo diluculo ab obſidione Alexandriæ recedens, cum omnibus copiis eis obuiam cum ingenti animoſitate proceſſit, & intra vnius ſagittæ iactum iuxta tentoria hoſtium caſtra poſuit. Terruit hoc Longobardos, quibus ſemper ſuſpecta erat virtus Teutonicorum. Nec mora, quarta feria Paſchæ ſignifer illorum admonitus a filio, qui in parte Cæſaris militabat, colloquium expetens Colonienſis & quorundam Principum, huius conſilio & perſuaſu ſuo effecit, quod omnes Longobardi magis pacem ad veniam quam bellum cuperent cum Imperatore inire. Itaque omnis illa terribilis acies ad caſtra Cæſaris proſtrata, pacem & miſericordiam poſtulabat, nudos in ceruicibus gladios portantes. Certatim quoque ad Imperatorem currentes vexilla cunctarum vrbium ipſi reſignauerunt, alii vero pallium, alii pedes, nonnulli tentorium Imperatoris exoſculabantur, fidem Sacramento firmantes. Interuentu quoque eorum Alexandrinis vsque ad terminum Maii Menſis pacem indulſit. * Quibus geſtis partem militum repatriare

p. 243.

Otto de S. Blaſio c. 23, Georg. Merula Antiqu. Vice-Com. lib. 3, Triſtanus Calchus Hiſt. Mediol. lib. 7. ad a. 1175.

* Extat Friderici I. Conſtitutio de pace tenenda & conſeruanda apud Radeuicum *lib. II. c. VII.* Hanc etiam Güntherus Ligurino verſibus eleganter expreſſit. Expreſſa iſta *II. Feud. LIII.* Alia Conſtitutio, quam ſub initium Regiminis publicaſſe videtur, reperitur *II. Feud. XXVII.* Subiicitur etiam Libris Feudorum Pax Conſtantiæ, inter Fridericum Imp. & filium eius Henricum, & quosdam nobiles Alemanniæ ex vna parte, atque ciuitates Lombardiæ Mar-

patriare permisit, opulentioribus secum retentis. Nec multo post Longobardi pœnitentes Imperatori denunciauerunt, se omnino Sacramentum fidei violaturos, nisi Alexandrinos in conditione illius pacis consortes haberet. Sed Imperatore id recusante iterum more suo Longobardi fœdus periurio soluunt. Qua necessitate Cæsar impulsus per omne Teutonicum regnum directis nunciis nouum exercitum adunari præcepit.

Anno Domini MCLXXVI.

Philippus Coloniensis Archiepiscopus, cui Imperator id negocii iniunxerat, collecto nouo exercitu cum quibusdam Teutonicis Principibus mense Maio Italiam intrauit, & veniens Cumis ibi substitit, vt ibidem coadunaretur exercitus omnis. Cuius aduentu cognito Imperator, qui eo tempore Papiæ morabatur, cum paucis Cumis venit, ipsumque Episcopum & qui simul venerunt, gratissime suscepit. Interea Mediolanenses, & Veronenses, cæterique Longobardi collecto immenso exercitu Cumis appropinquabant, vt nouum exercitum tamque ex itinere fessum bello opprimerent & opprimerent. Quod dum Imperatori per exploratores certius innotuisset, & a quibusdam suaderetur, vt tantæ multitudini ad tempus cederet & bello abstineret, indignum iudicans Imperatoriæ maiestati hostibus terga dare, assumptis hiis qui de ciuitate erant, & hiis qui cum Archiepiscopo venerant, hostibus viriliter occurrit. At Longobardi aut vincere aut mori parati grandi fossa suum exercitum circumdederunt, vt nemo cum bello vrgeretur, effugere posset. Pugnatum est igitur ab hora diei tertia vsque ad nonam: Victoria tamen Longobardis cessit. Plures ex vtraque parte occisi, nonnulli nobilium ex Cæsarianis capti: Somarii quoque castra direpta sunt.

Otto de S. Blasio c. 23, Arn. Lubec. 2. c. 15, Chron. Saxo 176, Chron. Montis Sereni p. 42, Gob. Persona c. I. Georg Merula ant. Vicecom. Tristanus Calchus 1177.

Hoc etiam anno habita sunt pleraque concilia in Italia cum Imperatore & amicis eius pro diutino schismate sanctæ Ecclesiæ, & admonitus per Dei misericordiam Dominus Imperator iustitiæ cedere, & totius orbis vnitatem non deserere. Sed tam repente ea res nequiuit finem habere.

Chron. Saxo 1176, Rob. de Monte 117.

Anno Domini MCLXXVII.

Indictione x. Paschali die, VIII. Cal. Maii, occurrente anno Friderici Romanorum Augusti XXV. in vigilia beati Iacobi Apostoli, apud Venetiam informata est & confirmata pax & vnitas sanctæ matris Ecclesiæ, & Dominus Alexander Papa Catholicus & Romanæ Ecclesiæ pontifex summus est receptus, præsente & collaudante Imperatore, & de toto orbe Episcopis, Abbatibus & prælatis Ecclesiarum, cum iam schisma XVII. annis continuis perdurasset.

Otto de S. Blasio c. 23. 24, Rob. de Monte Alb. Stad. Conr. Vrsp. Matth Paris. Chron. Saxo Chron. Montis Sereni 1177, Albericus 1179, Arn. Lubec. 2. c. 16. 17, Guil. Neubrig. 3. c. 2, Roger. Houedenus p. post. p. 569. 570, Geruasius Tilber. Ot. Imper. c. 19, Gob. Persona c. I Fortun. Vlmi de occulto aduentu Venetias Alexandri III. *Lehmann 5. c. 56. Baronius* tom. 12. ad a. 1177, *Nauclerus* vol. 2. gen. 40. p. 856, *Georg. Merula Tristanus Calchus* 1177. *Albericus 1179, Lehmann. 5. c.*

Victoria celebris Christianorum de paganis & Saracenis in finibus Iherusalem per virtutem S. Crucis, sicut a fidelibus peregrinis est relatum. *Guil. Tyrius lib. 21. c. 23.*

p.217. Rex Angliæ Heinricus terram Scotorum armata manu ingressus, Regem eorum & eiusdem gentis homines ad deditionem coegit. *Matth. Paris. 1174. 1175, Rob. de Monte 1176.*

Anno Domini MCLXXVIII.

Imperator natalem Domini Papiæ celebrat.

Eclipsis Lunæ perspicua, quæ cum XIV. esset, per vnius horæ spacium dimidio orbe obscurato altero fulgida remansit.

Godefridus Episcopus Traiectensis obiit: cui Baldevvinus frater Comitis de Hollant substitutus est. *VVilh. Heda Hist. Traiect. p. 171.*

Imperator de Italia rediit, & curiam in Assumtione S. Mariæ apud Bisuntium in Burgundia habuit. *Otto de S. Blasio c. 24.*

Dissensio inter Episcopum Coloniensem & Ducem Saxoniæ. Siquidem Episcopus Coloniensis aggregata præclarissima militia, terram Ducis trans fluuium Wisaram *Arn. Lubec. 2. c. 24, Conr. Vrsp. 1175,*

chiæ & Romandiolæ ex altera parte composita. Vid. etiam Datt. *de Pace Publica lib.* II. *c.* III. *n.* 56.

Chron Saxo 1178, Chron. Stedernb. 1178. 1179, Cat. Episc. Colon. ap. Meib. tom. 2. p. 8.

ſaram potenter ingreſſus, quædam caſtella eius cepit, nullo ſibi reſiſtente ex parte Ducis.

Anno Domini MCLXXIX.

Arn. Lubec. 2. c. 24.

Imperator Natalem Domini apud Wirzeburg celebrat, curiam vero in oct. Epiphaniæ Wormatiæ habuit pro prædicta diſſenſione Colonienſis Epiſcopi & Ducis & Principum Orientalium Saxonum, qui omnes iuſtitiam de duce a Cæſare implorabant, cum ille tamen abſens eſſet.

Rob. de Monte 1180.

Chriſtianus Mogontinus Epiſcopus capitur a Maruio * Ferrei montis.

Chron. Bigaug 1179, Arn. Lubec. 2. c. 24.

Curia apud Magdeburg ſatis celebris, vbi querimonia omnium pene Principum habita eſt de Duce Saxonum, ** qui iam per annum ad audientiam vocatus venire, aut noluit, aut timuit, ibique fraus eius & perfidia primum Imperatori detecta eſt. Nec multo poſt expeditio in Saxoniam ab Imperatore & Principibus indicitur, Epiſcopus Colonienſis collecto forti milite terram Ducis iterum potenter ingreſſus, nullo ſibi reſiſtente, ſine congreſſione pugnæ pacifice rediit.

Æſtas tempeſtuoſa extitit, ita quod menſe Iunio lapides grandinis inſolitæ quantitatis ceciderunt.

VVilh. Heda hiſt. Traiect. p. 171.

Epiſcopus Traiectenſis & Comes Hollandiæ contra Freſones arma mouerunt: ſed ſine honore victoriæ redierunt.

Calend. Auguſti terræ motus fuit, & eadem die circa horam ſextam ſtella iuxta Solem viſa eſt.

Eodem menſe Eclipſis Lunæ in plenilunio a media nocte vſque ad mane extitit.

Albericus 1179, Rigord. G. Philippi Auguſti p. 161.

Ludouicus Rex Franciæ obiit, cui Philippus filius eius ſuccedit.

Anno Domini MCLXXX.

Otto de S. Blaſio c. 24, Arn. Lubec. 2. c. 24. 25, Alb. Stad. Roger Houedenus. Chr. Auguſt. Bigaug. 1180, Albericus 1193, Gob. Perſona æt. 6. c. 60, Theod. Engelhuſius p. 235, Chron. M. Sereni p. 44. Mutius lib. 18. p. 155.

Imperator natalem Domini apud Herbipolin celebrat. In media Quadrageſima curiam apud Geylinhuſen habuit. Ibi ſententia ipſius Cæſaris & iudicio cunctorum Principum Dux Saxoniæ ducatu ſuo priuatur, & aſſenſu cunctorum Epiſcopus Colonienſis in ſua dioceſi & per omnem Weſtfaliam & Angriam eidem ducatui præficitur. Reliqua autem pars per omnem Saxoniam Comiti Bernardo de Hanahalt obuenit.

Nuncii Regis Franciæ Imperatorem Sinzege *** adeunt, cum literis eiuſdem Regis, in quibus ſe deuote excuſauit nunquam ſibi animo fuiſſe, vt cauſa Ducis Saxoniæ Imperatori rebellaret. Idipſum nuncii Comitis Flandrenſis de Domino ſuo credi petebant. Vtrorumque nuncios Imperator cum honore & pace remiſit.

Arn. Lubec. 2. c. 30, Hiſt. Landiſſ. Tour. c. 24.

Pugna inter Ducem Saxoniæ & Lantgrauium, nouumque Ducem Bernardum committitur: ibique Lantgrauius capitur cum pluribus, & cuſtodiæ mancipatur.

Dux Poloniorum aduerſus nepotem ſuum auxilium Imperatoris impetrans, decem millia marcarum Cæſari promittit.

Nuncius Soltani Regis Perſarum illic aderat, ſed cuius rei gratia venerit, latet.

Colonienſes circa muros elaborant foſſatum.

Anno Domini MCLXXXI. p. 248.

Imperator natalem Domini Wirzeburch celebrat.

Arn. Lubec. 3. c. 8.

Emanuel Rex Græciæ obiit. Ferunt huius germanum Andronicum nomine Turcis ſociatum in paganiſmum lapſum, ſed hortatu fratris ad Chriſtianitatem rediſſe, & per obitum præfati Regis regnum inuaſiſſe, filium eius peremiſſe, vxorem eiuſdem filii fratris ſui filiam, ſcilicet Regis Franciæ ſibi copulaſſe. Imperio itaque per fraudem adepto quoſque nobiles, qui erant de ſemine regio, comprehendens, pluri-

---

* *Marchione Montisferrati.*

** *Henrico Leone.*

*** *Sinzich ad Rhenum ſitum.*

plurimos occidit, quosdam membris mutilauit, & sic multa mala in regno operando per aliquot annos crudeliter & tyrannice imperauit. Quadam die necromanticos & astrologos, quorum consilio semper vtebatur, ad se accersens consuluit eosdem, volens per eos ediscere, quanto tempore regnare, vel quali fine deberet decedere. Qui per inuocationem Dæmonum edocti, tertia die reuersi sunt ad eum, dicentes: sic & sic illa die morieris, & a quodam Sach interficieris. Ex quorum mox verbis perterritus, quosdam fideles sibi inuitans, sciscitatur si aliquis in ciuitate de semine regio superstes nomine Sach moraretur. Illi autem causam diligentius inuestigantes neminem nomine Sach, sed quendam Tyrsac virum probum & fortem in ciuitate regia habitare fatentur. Quod ille audiens præcone accito eundem sibi præsentari præcepit. Qui mox ad eundem veniens, mandata Regis edicit. Ille autem nequitiam Tyranni intelligens, occulte in conclaui armis induitur, & sic equo ascenso cum eodem ad palatium ire festinat. Quem cum sæpius ad accelerandum iter virga, quam manu gestabat, subsannando compelleret, iratus ille euaginato gladio caput illi amputauit, & sic per totam ciuitatem discurrens extento gladio ad omnes vociferabatur, ita dicens: Venite omnes, ego occidi Diabolum. Accurrens autem vniuersus populus tam nobilium quam ignobilium, & putantes eum Tyrannum occidisse, cum eodem ad Ecclesiam S. Sophiæ processerunt, & statim totum senatum conuocantes coram Patriarcha & omni clero Imperatorem eundem pronunciauerunt. Audiens autem Tyrannus quæ facta erant, occulte de palatio exiens, galeidam intrauit, & sic per mare, quod dicitur Brachium S. Georgii, super quo palatium situm erat, fugere cœpit. Veniens autem nouus Imperator cum omni populo ad palatium, & eum fugisse comperiens continuo alias galeidas ad capiendum illum misit. Quem statim comprehendentes coram eo statuerunt. Qui conuocans omnes nobiles, quos ille mutilauerat, præcepit vt propriis manibus crines capitis eius & barbæ extraherent, & sic ad caudas equorum indomitorum eum ligari, & per totam ciuitatem trahi, paruis eum prosequentibus, & lapides & lutum super eum iacientibus. Sic Andronico extincto, & Tyrach sublimato, secundum innatam Græcis malitiam Fridericum postmodum Imperatorem cum peregrinis Græciam transeuntem in multis offendunt.

Christianus Moguntinus Episcopus dato non modico argento captiuitate soluitur. *Rob. de Monte Chron. August. 1182.*

Expeditio Imperatoris in Saxoniam. Castella Ducis plurima deditionem Imperii faciunt: omnisque Saxonia a Duce deficiens, Imperatoris gratiam adire festinat. Quid plura? Ille quondam famosissimus & potentissimus in Romano imperio Dux Heinricus Dei voluntate humiliatus & deiectus tandem ad deditionem venit, sententia cunctorum Principum nomine & officio Principis priuatur, quicquid ab Imperio & Episcopis habuit, ei aufertur, finibus Imperii tribus annis cedere cogitur. * *Arn. Lubec. 2. c. 31.*

Anno Domini MCLXXXII.

Imperator natale Domini Merseburch celebrat.

Dux Saxoniæ exilium subiens in Angliam tendit, ibique triennio, vt Imperator & Principes decreuerunt, demoratur. *Arn. Lubec. 3. c. 36.*

Anno Domini MCLXXXIII.

p.248. Corpus beatissimi confessoris Christi Annonis ** de tumulo eleuatum est, per p.249. Iohannem Cardinalem S. Romanæ Ecclesiæ, & Petrum Lunensem Episcopum; cum iam centum & octo annis in sepulcro quieuisset, & Deo gloriam suam propalante innumeris claruit miraculis.

Christianus Moguntinus Episcopus in Italia moritur, cum iam ibi iussu Imperatoris per XI. fere annos armata manu Longobardos, Tuscanos, Græcos edomuisset. Cui *Chron. Austr. 1183, Brusch. Cat. archiep. Mog. n.48 49.*

* MStum addit: *Alexander Papa obiit, cui Lucius Ostiensis Episcopus succedit.*

** *Episcopi Coloniensis, qui mortuus circa an. 1075. Extat de eodem Poëta Teutonici Rhytmus a Martino Opitio editus.*

Cui Conradus quondam Mogontienſis Epiſcopus, ſed ab Imperatore eiectus, gratiam Imperatoris adeptus, ab eo epiſcopatum recepit.

Anno Domini MCLXXXIV.

Otto de S. Blaſio c. 26, Arn. Lubec. 3. c. 9 Dodechinus Alb. Stad Addit. Lamb. Chron. M. Sereni. Chron. Auguſt. 1184, Lehmann 5. c. 66. Krantzius Saxonia 6. c. 46.

Imperator curiam adeo celebrem & famoſam omni Romano orbi habuit in ciuitate Mogontienſi, vt nulla comparatione anteceſſorum eius curiæ huic comparari poſſint. Non ſolum enim ex Romano Imperio, verum & multis aliis regnis honorati illic adunati fuerant, liberaliſſime eis Imperatore per triduum copiam impartiente. Cauſa tantæ frequentiæ fuit, quod filius Imperatoris Rex Heinricus enſe militiæ accingendus erat.

Chron. M. Sereni. VVolter Chron Brem. Alb. Stad. 1183, Addit. Lamb. Siffr. Presb. 1184, Compil. Chron. 1190, Hiſt. Landgr. Thur. c. 27.

Res autem ibi accidit tam memorabilis, quam lugubris. Nam tentoriis per campeſtria fixis, propter nimiam frequentiam, quæ in ciuitate collecta erat, capella Imperatoria ex lignis conſtructa in campo erecta fuerat. Quæ diuino iudicio & infauſto omine corruens plures qui in ea erant, oppreſſit. Simile huic præcedente anno apud Erpeffort contigit: vbi reſidentibus in ſolario cuiusdam domus nobilisſimis viris, ex vehementi turbine ſolarium ruit, & ex eis quinque numero (quod dictu pudori eſt) in cloacam ceciderunt, ſuffocatique ſunt, præter Lantgrauium, qui vix emerſit.

Arn. Lubec. 3. c. 10, Broẞer. Ann. Treuir. tom. 2. lib. 14. p. 78.

Arnoldus Treuirorum Epiſcopus obiit, cui per ſchiſma eligentium duo ſubrogati ſunt, Rudolfus ſcilicet præpoſitus Eccleſiæ, & Volmarus maior decanus. Sed Imperator Rudolpho fauens regimen & iura Epiſcopii tradidit. Volmarus vero pecunia præditus in Italiam tendit, & gratiam Apoſtolici & Cardinalium ſibi conciliat. Alter Imperatoris, alter Papæ ſolatio fouebatur.

Imperator poſt peractam glorioſiſsime curiam, Italiam petit circa Auguſtum; & Mediolani, & interdum Papiæ moratur. Papa vero Lucius, qui ad colloquium Imperatoris venerat, Placentiæ hyemare diſponit.

Anno Domini MCLXXXV.

Arn. Lubec. 3. c. 10.

Imperator natale Domini Papiæ celebrat, celebrique nuncii inter ipſum & Papam erant, antequam ad colloquium venirent. Filius Imperatoris inſolenter agere, & res alienas diripere cœpit: vnde crebra querimonia ad patrem, & demum ad Apoſtolicum delata eſt. Vnde cum Imperator vellet, vt imperiali benedictione ſublimaretur; fertur Papa reſpondiſſe ex conſilio quorundam Principum & Cardinalium, Non eſſe conueniens duos Imperatores præeſſe Romano imperio. Deinde Imperator regno Græcorum infeſtus, filiam Rutgeri Regis Siciliæ filio ſuo copulare procurat.

Arn. Lubec. 3. c. 16, Alb. Stad. 1164, M. Chron. Belg. p. 201.

In menſe Octobri inſolitus turbinis ventus adeo vehemens fuit, ut tecta lapidea arboresque grandes deiiceret, & domos plures euerteret.

Arn. Lubec. 3. c. 12.

Dux Saxoniæ peractis exulationis ſuæ annis de Anglia rediit, proprio tantum contentus patrimonio.

Imperator Cremam Longobardiæ ciuitatem olim a ſe conuerſam ſtudioſe reædificat, quæ reſtaurata ei rebellat.

Imperatrix obiit.

Anno Domini MCLXXXVI.

Otto de S. Blaſio c. 28, Arn. Lubec. 3. c. 14, Langius Chron. Cit. p. 790, Albericus 1187, Alb. Stad. 1184, Gotfr. Viterb. p. 17. p. 605.

Imperator natale Domini Mediolani celebrat. In octaua vero Epiphaniæ nuptias filii ſui opulentisſime cum magna pene cunctorum procerum frequentia apud Ticinum agit. *

Albericus 1186.

Rex Siciliæ Græco bellum inferre parans cunctas naues, per quas peregrini Ieroſolymam ituri erant, vi occupauit, ſicque cum damno & luctu nimio ſinguli repatriauerunt.

Papa

---

* MStum addit: *Lucius Papa obiit: cui Vrbanus Mediolanenſis ſuccedit.*

Papa Volmarum contra voluntatem Imperatoris * in Episcopum Treuirorum consecrauit. Et hoc quoddam discordiarum initium inter Apostolicum & Imperatorem fuit. ** *Arn. Lubec. 3. c. 16.*

p. 350. Treueris in die Pentecostes, qui obuenit Calend. Iulii, quando festum S. Simeonis colitur, quidam clibanum panibus coquentes impleuerunt: qui omnes in sanguinem versi sunt.

Anno Domini MCLXXXVII.

Imperator Pascha Ratisponæ, Pentecoste Aldenburg celebrat.

Igitur prædictus Volmarus in regno Regis Franciæ se continens, apud Remis suffraganeis, Episcopis, seu prioribus Treuirensis Ecclesiæ Synodum indicit. Imperator hoc audito, ne irent, interdicit. Episcopus Metensis Bertramus, quod eundem Volmarum hospitio suscepit, & quod Synodum eius dictus est adiisse, per Wernerum de Bolant nuncium Imperatoris eiicitur de episcopatu, bona eius confiscantur; ipse Coloniæ apud sanctum Gereonem, vbi etiam Canonicus ante fuit, priuatus vixit. Episcopus Virdunensis ob eandem vverram episcopatum sponte resignauit. Episcopus Tollensis, & Priores Treuerenses, eadem occasione per Volkmarum excommunicantur, quam excommunicationem Papa confirmat. * *Arn. Lubec. 3. c. 16, Albericus 1187.*

Dominus Papa Coloniensi Archiepiscopo Philippo ius in appellatione, & vicem suam tam in episcopatu, quam supra omnes suffraganeos sedis Coloniensis indulget, & scripto confirmat. *Arn. Lubec. 3. c. 17.*

Richardus filius Heinrici Regis Angliæ, mari transmisso terram Regis Francorum Philippi cum copiis suis inuadit. Vnde idem Rex Francorum opem Friderici Romanorum Augusti adsciscit: pro cuius metu Anglicus treugis datis ab inceptu desistit. *Rigordus p. 184, Albericus 1189.*

In Coloniensi episcopatu pauor ingens exoritur. Nam de Imperatore rumor celebrauit, quod exercitum per terram Coloniensium in auxilium Franci Regis ducere, re autem vera Coloniam in obsidione vallare intenderet: pontem etiam trans Mosellam latissimam de nauibus & trabibus transituris fieri iusserat. Pro quo moti Colonienses fossatum ciuitatis instaurant, & in ædificiis nouarum portarum insudant. Archiepiscopus castella custodiis & victualibus, oppida muris & fossis munit. Non enim in gratia Imperatoris admodum fuit, eo quod Papæ, qui Imperatori infestus erat, magis videretur fauere: & pro hac suspicione Imperatoriæ offensæ, fides de facili præstita fuit huic machinationi. Attamen constat, quod Imperator contra Colonienses tunc temporis nihil prauum moliebatur; & ideo dum ad eum delatio cucurrisset, de tumultuatione & apparatu ipsorum, grauiter tulit. *Otto de S. Blasio c. 31, M. Chron. Belg. p. 192.*

In Assumptione S. Mariæ curiam habuit Wormatiæ, vbi coram Principibus querimoniam fecit de Archiepiscopo & Coloniensibus, quod transitum ei per terram suam & Imperii vetare, & verbum tam probrosum per orbem Romanum de eo disseminare non timuissent. Itaque a festo S. Iacobi Rhenum claudi iussit Coloniensibus, ne frumenta vel vina solito ad eos descenderent. *Chron. Saxo Chron. M. Sereni 1186.*

Tunc etiam inter Baldevvinum Traiectensem Episcopum & Ottonem Comitem de Gellre bellum graue committitur pro terra Velevve, cædes & incendia grassantur: quod voluntate Imperatoris agitari ferebatur, quo minus auxilii partes illæ ferrent Coloniensibus, & ne naues in superiora ire potuissent. *M. Chron. Belg. p. 194. Io. a Leidis Chron. Belg. 18. c. 13, Heda Chron. Traiect. p. 177.*

* Contra Decretum hoc erat Nicolai I. Papæ ad Lotharium Imp. c. 4. dist. 63. *porro sciat, quia relatum est nobis, quod quicunque ad Episcopatum in regno tuo prouehendus est non nisi fauentem tibi permittas eligi. Idcirco Apostolica auctoritate sub diuini iudicio obtestatione iniungimus tibi, vt in Treurensi vrbe & in Agrippina Colonia nullum eligi patiaris, antequam relatum super hoc nostro Apostolatui fiat.*

** MStum addit: *Reinvvardus Wirceburgensis Episcopus obiit, cui Godefridus Cancellarius Imperatoris successit. Imperator de Italia redit.*

DE INVASIONE SANCTÆ TERRÆ, ET S. CRVCIS † PERDITIONE.

ANno eodem vox turturis, vox doloris & gemitus fines Christianorum vsque ad mundi vltima lamentabilis nouitate rumoris perculit; Terram sanctam Ierusalem, quam redemtioni nostræ ipsi dedicarunt pedes Domini, spurcitiis paganorum exponi, Crucem saluificam captam ab Ethnicis, stragem populi Christiani factam. Quod in hanc formam fertur accidisse: Rege Ierusalem mortuo, & filio paruo relicto, Regina filium Conradi Comitis de Monte ferreo duxit, qui posset tueri regnum quoad vsque puer adoleuisset. Vnde Comes Tripolitanus patruus pueri grauiter motus, quod ei potissimum hæc cura deberi videretur, se ad Turcos siue Saracenos contulit, eorum opem quæsiuit. Qui congregati in multitudine graui, terram Ierosolymorum intrant, ciuitates & castella in virtute sua capiunt, p. 251. habitatoribus cæsis in ore gladii, prælium etiam cum Christianis committunt, in quo (proh dolor) ipsi victores existunt: sicut literæ Papæ Vrbano directæ testantur, quas huic paginæ inficere non putauimus otiosum ob notitiam rerum.

Alb. Stad. Chron. M. Sereni 1186, *Otto de S. Blasio* c. 29, *Albericus* 1187, *Arn. Lubec.* 3. c. 29, *Matth. Paris,* p. 118. 120. 121, *Conr. Vrsp.* p. 312, *Guil. Tyrius* lib. 22. c. 25. 29. *Marianus Sanutus* lib. 3. p. 6. c. 24, *Iac de Vitriaco Hist. Hierosl.* c. 94.

*Sanctissimo patri suo Vrbano Dei gratia summo & vniuersali Pontifici; Tirritus * pauperrimæ militiæ Templi dictus præceptor, cum vniuerso pauperrimo & fere annihilato fratrum conuentu, salutem & debitam in Domino obedientiam, cum omnimoda reuerentia. Quot quantisque calamitatibus ira Dei peccatis nostris exigentibus perculsi præsentiarum opprimamur, nec literis, nec flebili voce, proh dolor, explicare valemus. Turci enim immensam gentium suarum multitudinem congregantes, Christianorum fines acriter inuadere cœperunt. Contra quos gentium nostrarum phalanges coadunantes, peccatis exigentibus intra oct. Apostolorum Petri & Pauli in eos congredi, & versus Tiberiadem, quam violenter castro suo relicto ceperant, iter arripere præsumpsimus. Cumque in scopulis pessimis nos induxissent, ita nos acriter expugnauerunt, vt sancta Cruce & Rege nostro capto, & omni nostra multitudine interfecta, vix Comes Tripolitanus, & Dominus Reinoldus Sydonius, & Dominus Balianus, de miserabili illo campo euadere potuerint. Deinde in nostrorum Christianorum sanguinem sunt debacchati, & versus ciuitatem Accaron cum omni sua multitudine venire non distulerunt: quam violenter capientes totam fere terram Ierusalem inuaserunt, Ascolo, Tyro, & etiam Beryto, nobis & Christianitati solum relictis. Istas etiam ciuitates omnibus fere habitatoribus in prælio interfectis, nisi diuinum & vestrum adsit auxilium, nullo modo retinere poterimus. Ciuitatem etiam Tyrum impræsentiarum acriter impugnantes, die ac nocte violenter impugnare non cessant, & tanta est eorum copia quod tantam terræ faciem a Tyro vsque Ierusalem & vsque Gazam, velut formicæ frequentes cooperuerunt. Nobis igitur & Christianitati Orientis ad præsens omnino fere perditæ quantocyus succurrere dignemini, vt per Deum & vestræ paternitatis auxilium istas residuas ciuitates vestro fulti adminiculo defendere possimus.*

Similia demandata sunt illustri Domino Friderico Romanorum Imperatori. Ex occasione tam luctuosæ legationis & facti memorati, Papa Heinricum Albanensem Episcopum Cardinalem misit ad partes Galliarum, & in omnem transalpinam prouinciam, vna cum legato Ierosolymitano, inuitare & exhortari omnem virum strenuum & electum ad subeundam peregrinationem pro amore Christi & ligni Dominici liberatione. Innumera ergo nobilium & vulgarium turba Crucem sibi affigunt.

Arn. Lubec. 3. c. 27, *Chron. M. Sereni* 1188, *Matth. Paris.* p. 121. *Otto de S. Blasio* c. 30, *Gob. Persona* æt. 6. c. 60, *Chron. Saxo* 1187, *M. Chron. Belg* p. 181.

Globi scintillarum magno agmine, & longo tractu se sequentes prope terram, visi sunt tempore messis: quos quidam interpretati sunt portendere expeditionem in Ierusalem. Eclipsis solis circa festum ab hora sexta vsque ad octauam. **

Ante hyemem filius Imperatoris rebus in Italia compositis cisalpinat.

Anno

---

* MStum legit: *Tirricus.*

** MStum addit: *Vrbanus Papa obiit, cui Gregorius VIII. qui & Albertus ipsius Cancellarius succedit. Gregorius Papa obiit, Clemens Prænestinus Episcopus succedit.*

Anno Domini MCLXXXVIII.

Imperator natale Domini agit Treueris: vbi publice toti curiæ & senatui conquestus est, quod in prouecta ætate cogeretur a Coloniensi clero exercitum adunare, terram imperii sui vastare contra suam voluntatem.

Circa natalem Domini & Rex Galatiæ * terræ S. Iacobi cæditur a paganis, cum ipse tamen victor extitisset.

Quidam dicebant in plenilunio tres lunas se insimul vidisse vna nocte cum alba macula, & signo crucis transeunte per medium.

Imperator purificationem S. Mariæ apud Nurmberg agit, vbi Archiepiscopo Coloniensi post plurimos dies ex sententia præfixos, quos ille supersedit, tandem peremtorium diem iudicialiter posuerat. Quo cum idem præsul occurrisset, inde vsque Lætare Ierusalem ad curiam Mogontiæ causa induciata est.

Circa idem tempus filius Imperatoris Confluentiæ conuentum magnum habuit, citatis ad se Comitibus & nobilibus Lotharingiæ, & maxime de episcopatu Coloniensi. Cumque perquireret, qui cum eo stare vellent contra præsulem & terram Coloniensem, & ei cuncti contradicerent, iratus recessit.

Lætare Ierusalem curia celeberrima apud Moguntiacum celebratur a totius Teutonici regni capitaneis, tam de clero quam de ordine laicali præsente Heinrico Cardinale, quæ a serenissimo Imperatore & filio eius Rege curia Iesu Christi ante fuit intitulata. Ad eandem curiam Imperator interrogauit in propria persona, Quid potissimum iudicaretur? an in continenti crucem sumeret, an differret, quod post annum iturus erat? Cumque omnes acclamarent, ne differret, crucem ab Herbipolensi Episcopo Godefrido suscepit, cum summo tripudio & laudibus, ac præ gaudio fletu cunctorum. Ante eum filius eius Dux Sueuiæ Fridericus hanc susceperat.

Otto de S. Blasio c. 31, Arn. Lub. 3. c. 28, Rog. Houedenus. Chron. Saxo. Chron. M. Serens. Rob de Monte. Albericus. Add. Lamb. 1188, Alb. Stad. 1189, Gob. Persona c. l. Matth Paris. c. l. M. Chron. Belg. p. 181.

Ibi quoque Archiepiscopus Coloniensis & Colonienses reconciliantur Imperatori, eodem tamen præsule triplex sacramentum præstante pro obiectis, duo pro duabus curiis non quæsitis, ** vnum pro Iudæis, quos in contumeliam Imperatoris diffamatus erat pecunia multasse. Modus autem reconciliationis hic erat: Dabunt Imperatori duo millia marcarum, ducentas & sexaginta in curiam. Vnam portarum destruent ad vnam testudinem, fossatum reimplebunt quatuor locis ad quadringentos pedes. De quibus tamen concessum est, vt (si vellent) ea die subsequenti in priorem statum repararent. Quod sic factum est.

Otto de S. Blasio c. 31, Albericus. Chron. Saxo. Chron. M. Serens 1188, M. Chron. Belg. p. 191. 192.

Episcopus Traiectensis & Comes de Gellre, & multi alii, quos discordes antea nemo in concordiam potuit reducere, nullo nisi Spiritu Dei mediante ibidem inter se reconciliantur, & plurimi læti ex eis crucem sumunt.

M. Chron. Belg. p. 191. Io a Leidis Chron. Belg. 18. c. 13.

Mogontinus mittitur ab Imperatore ad Vngarum pro Bulgaria exæquanda, & stratas & pro victualibus prouidendis exercitibus signatorum. Qui remandat ita de his ordinasse, quod centum equorum pabula marca emantur, similiter quatuor boues præstantes marca vna, & cætera in hunc modum.

Imperator Pascha apud Gelinhusen agit.

Fridericus filius Imperatoris Dux Sueuiæ filiam Belæ Vngari Regis ducit vxorem.

Vide infra ad a. 1189.

In Ascensione Domini Comes de Deitce Heinricus profectus est, quem misit Imperator ad Saladinum Regem, vt fœderi quod mutuo nuper pepigerat, renunciaret: & quod amicus eius esse non posset, imo hostem, & totum Romanum imperium vel orbem contra eum moturum, nisi sub celeritate sanctam terram Ierusalem deserere, lignum Dominicum in id loci, quo id tulerat, referre, de occisis Christianis qui vtique homines ipsius essent, satisfacere festinaret.

* MStum legit: *Rex Galiciæ.*

** Freherus: *id est mora duorum terminorum non affectata secundum Tit. XXII. lib. II. Feud. & Leges Lombardicas alibi all. g.*

In Aprili eruptiones fluuiorum factæ, quales ante nemo viderat. Sed & in siccis locis iuxta fluenta maximarum inundationum ebullitiones apparuerunt.

Æstas sicca & feruentissima fuit.

Imperator totam æstatem circa Wisaram exegit: castella & munitiones, de quibus rapinæ & telonea iniusta fiebant, destruxit.

Arn. Lubec. 3. c. 28. *Krantzius* Saxonia 7. c. 1, *Hayneccius* Antiquit. Goslar. lib. 2. ad a. 1188.

Heinricus de Aldenburg, qui antea Dux fuerat, Imperatori reconciliatur, & natale solum ad tres annos abiurat, & in Angliam secedit.

Philippus Rex Franciæ, & Richardus Rex Angliæ, abruptis crucibus bella renouant, terras mutuo deuastant, & nulli ætati parcunt. Postea confœderati contra patrem eiusdem Richardi prælia instaurant, donec eo defuncto ad rediuiua iterum bella relaxantur.

Destructio cœnobii apud Grandimont per Comitem Richardum, quod repletum ferebatur Ethnicis.

Hoc Anno Archiepiscopus Coloniensis præcauens in futurum, ad quadraginta millia marcarum, & septingentas marcas summam argenti perduxit in coemptione vrbium & prædiorum terræ Coloniensi adiacentium circum circa.

Filius Imperatoris ante Augustum mensem de montanis Longobardiæ rediit, cum detrimento suorum, resistente sibi Wilhelmo Comite de Barba.

Interim naues fabricabantur per diuersas regiones & ciuitates in expeditionem: e quibus quatuor de Colonia mouerunt, in quibus erant ad quindecim centum homines. Tam hi quam cæteri omnes ad tres annos victualia copiose habebant, armis præcipuis & omni genere resistendi muniti.

Imperator militem probum Godefridum de Wisenbach cum nonnullis xeniis mittit ad Soldanum de Iconio confœderatum suum ab antiquo pro negotio tanti iti- p. 253.
neris. Ille visis literis & nunciis Imperatoris, plus quam dici possit, gauisus est, dicens sibi nunquam rem iocundiorem obuenisse, quod Imperatorem Romanorum, quem semper optauerat videre, in próximo per terram suam transiturum audiret: se suaque omnia illius voluntati & imperio fore exposita. Sed hoc eum in dolo egisse rei exitus comprobauit. Scripsit etiam Imperatori Græco, qui solito more veneni malitia repletus legatos nec bene tenuit, nec bene dimisit. Attamen cum nunciis Soltani suos responsales remisit ad Imperatorem: quos ille modice tractari fecit, nec eorum fictis legationibus fidem præbuit.

Anno Domini MCLXXXIX.

Imperator natale Domini Egræ agit.

* *Syriæ* *M. Chron. Belg.* p. 197.

Cunradus de Sur * literas Imperatori misit, rogans vt festinet venire, dicens paganos eius aduentu terreri, conquerens etiam de Widone, qui Rex fuerat Ierusalem, sed captus a signatis quibusdam castellis in ius Soltani liberatus est: & de Philippo Flandrensi templario, quod hii inuidia ducti grauarent eum in multis etiam plusquam pagani. Vnde & argenti pondus, quod Rex Angliæ ad subsidium Christianorum miserat, diripuerunt.

Ante natale Domini Imperator scripsit duobus Comitibus, vt cunctis Principibus per imperium, qui signati erant, vt se expectent in eundo, iuramento paratus confirmare, si non crederetur, se vltra ad diem S. Georgii non moraturum, imo ea die apud Ratisponam venturum: & quicunque cruciati sint, ad hoc iter expediti eo occurrant, inde secum migraturi contra Saladinum. Ab hoc natali Domini vsque in mediam quadragesimam, vt arena maris atque cœli sidera, incomputabiles signatorum cateruæ, euntium & equitantium, omnes stratas regias, & per ascensum Rheni loca omnia repleuerunt. De tot vero præmissis exercitibus ad mare minima pars transire potuit, quod ad nutum Imperatoris Siculus Rex inhibuerat transitum peregrinis, eo quod victus deforet in transmarinis; & quod manu parua nihil facere possent contra paganos ante aduentum Regum diuersorum & ipsius Imperaris. Ierusalem muris & turribus obfirmabatur ab Ethnicis. Sepulchrum Dominicum

nicum clauditur. Acra quum post necem Christianorum per aliquot tempus deserta haberetur, vtpote fracta & diruta, iterum ab Ethnicis reædificatur & habitatur. Solam Sur, & Tripolin, & Antiochiam, & castella in montanis posita Christiani obtinent. Marchio Cunradus quietus in Sur esse, nec confligere cum paganis statuit: ne si exercitus suus perimeretur, ciuitas a Christianis perditum iret.

In natale Domini legati Soltani de Leonio * cum quingentis equis Imperatorem adeunt mille numero: qui plures ideo missi sunt, vt eo magis crederetur hiis, quæ nunciarent. Soltanus ad subsidium itineris & ad opem indefessam Imperatori & exercitui eius se expositum mandauit, & xenia ei quoque transmisit. Aderant etiam legati Seruianensis Regis. Est enim Seuerian * terra inter Rutteniam & Vngariam posita. Isti in mandatis habebant, Regem ipsorum summo gaudio perfundi pro aduentu Imperatoris; & quod Romanorum Augustum in specie peregrini per terram suam transiturum se videre speraret, nihil in hac vita iucundius reputare. Ad hoc scripsit ei, nobilissimam vrbium suarum se ad hoc præparare, quatinus cum maxima solennitate eum ibi decenter exciperet: & de cætero caput regni sui eandem vrbem reputare, & hac libertate eam donare velle. Quibus gloriose susceptis ac remuneratis, diuersa dona Regi eorum remisit, glorificans Deum, quod a Regibus, quos vix vnquam nominari audierat, tanti haberetur.

* *Iconia.*

* *Seruia.*

*PRIMA EXPEDITIO SVB FRIDERICO: IMPERATORE.**

IN quadragesima naues vndique aduentantes, & sibi inuicem copulatæ, velis oppansis iter æquoreum ingressæ sunt. Quæ post x. dies nauigationis suæ prosperante Deo terræ sancti Iacobi applicuerunt. Erant sexaginta naues ex eis, virorum vero p. 254 pugnatorum ad decem millia & amplius. Egressi in arida ad sanctum Iacobum adoratum pergunt. Sed quum fama nihilominus percurrisset, eos caput sancti Iacobi velle per vim auferre, timore acti prouinciales eos a Compostellæ vrbis, vbi Apostolus quiescit, ingressu arcere tentabant. Sicque paucis inde cæsis, prudentibus viris obstantibus, tumultus detumuit. Inde ad naues regressi, cum in Africæ partes venissent, vrbem Gentilium populosam nomine Albur oppugnant & capiunt, atque aurum & argentnm infinitum inde detrahunt, vrbicis in ore gladii cæsis.

Æstas feruentissima vsque ad Augustum mensem fuit, in quo etiam mortalitas hominum & pecudum immensa contigit.

Godefridus Dux Brabantiæ & Heinricus Comes de Lo propter iurisdictionem oppidi S. Trudonis in manu valida bella gerunt. E quibus Dux LX. millia hominum contraxisse fertur: Comes autem minus ad LX. in qua sita est gens atrocissima, hinc inde tale quid accidit. Tres vnius partis armigerum partis alterius comprehensum compellere cœperunt, vt se ab eis redimeret. Cumque se non habere diceret, vnde ab eis redimi posset, eum in tres partes inciderunt, & quisque partem suam tulit. Similiter autem partis alterius duo egerunt in captione partis vnius, & eum per medium diuidendo quisque suum tulit.

Heinricus Rex Angliæ obiit, pro quo filius eius coronatur, qui accepit vxorem Philippi Regis Franciæ, nam reconciliati prius erant. *Matth. Paris.* p. 126, *Rigordus* p. 184, *Rob. de Monte* 1189, *Vide supra a.* 1188.

Heinricus quondam Dux Saxonum cognita Imperatoris absentia contra iuramentum de Anglia reuersus natiuum suum expetit, astipulante sibi Rege Richardo, cuius sororem habuit, & Rege Dacio genero suo.

Gofredus Cardinalis a Papa Clemente missus est ad Regem Heinricum pro negotiis Ecclesiæ, quo mediante Iohannes Imperialis aulæ Cancellarius Treuirorum

* Hanc expeditionem Tageno, Decanus Patauiensis sigillatim descripsit, cuius historia hisce Annalibus est subiecta. Addi potest Theodoricus de Niem de Priuil. & Iur. Imperii titulo: *de expeditionibus Hierosolymitatis, occupatione & amissione Terræ sanctæ.*

Archiepiscopus inuestitur a Rege. Rudolfus maior Ecclesiæ Præpositus, & Folmarus maior Decanus, vt ante, esse iubentur.

Eodem tempore Rex expeditionem Italicam iurare fecit nobiles, maxime eos, qui ministeriales Imperii essent, a festo S. Matthæi post annum explendam, quatenus in Augustum ipse consecrari debuisset Romæ.

Engilbertus Comes obiit mense Nouembri, circa festum S. Martini.

Plurimi peregrinorum, qui nauigio ierant, redierunt Coloniam, adducentes secum vestes, & pallia, & alia quædam pretiosa, quæ euersa quadam vrbe paganis abstulerant, circa festum purificationis S. Mariæ reuertuntur.

Arn. Lubec. 3. c. 29, Rob. de Monte. Chron. August. Io. Sereni 1189, *M. Chron. Belg.* p. 182, *Roger. Houedenus* p. 651, *Nauclerus* vol. 2. Gen. 40. ad a. 1189, *Iac. de Vitriaco* hist. Hier. 1. c. 99, *Tristanus Calchus hist. Mediol.* lib. 12. ad a. 1188, *Otto de S. Blasio* c. 32.

Imperator circa festum S. Georgii curiam celebrem Ratisponæ habuit, occurrentibus illuc Comitibus omnibus signatis, qui cum eo per terras ire disposuerant, ibique ad peregrinandum Deo lumbos suos succinxit: relicta rerum summa filio suo Heinrico Regi. Erat autem exercitus eius xxx. millia hominum, inter quos erant xv. millia electorum militum. A prædicta ergo vrbe per decursum Danubii iter mouentes, venerunt in ciuitatem, quæ dicitur Brisburc, & est initium Vngariæ. Ibi in die Pentecostes Imperator conuentum habuit, & iurata est pax ab omnibus, & lex male factorum lata est, & de processu itineris actum est. Feria quarta inde mouerunt, & in octaua Pentecostes occurrit eis Rex Vngariæ cum Regina, obtulitque Imperatori tentorium operosum, quod portare vix poterant tria plaustra, & alia insignia. Filiam quoque suam filio Imperatoris Friderico desponsauit, * atque per totam Vngariam transeunti misit plerunque victualia gratis & sufficienter, prouidens etiam, ne in comitatu eis mercatum abundans deesset. Venientibus namque eis ad ciuitatem S. Georgii ** præparari iusserat domum plenam farina, & pabulum, ex quibus quisque pro libitu accepit.

Emensa Vngaria ventum est ad flumina Marovvam, Sovvam, & Drovvam: quibus nauigio transitis per descensum Danubii Brundusium peruenerunt, ibique per dies octo quieuerunt, prospicientes sibi in vehiculis & aliis viæ necessariis. Erat autem tempus æstiuum circa festum Apostolorum scilicet Petri & Pauli, obiitque ibidem Engilbertus Comes de Monte. Habita est etiam ibi ab Imperatore curia in villa, quæ Belgraue dicitur, ad quam duo nobiles de Alsatia pro violata pace decollati sunt.

Arn. Lubec. 3. c. 30.

Profecti de Brundusio intrauerunt fines Bulgarorum, qui ingenita sibi fraude p. 255.
hostiliter eos supra opinionem exceperunt, telis & sagittis eos lacessentes, & inhumana crudelitate in eos debacchantes. Captum enim quendam ciuem Aquensem palo per intestina transfixerunt. Vnde ex eis quinque capti probrose etiam suspensi sunt. Transierunt autem Bulgariam summo metu & periculo, eratque semper in fronte exercitus Fridericus Dux Sueuiæ, currus vero & alia vehicula retro agebantur cum custodibus.

Intra Bulgariam venerunt ad ciuitatem nomine Myceam, *** vbi Princeps dictus

---

* Sibi ipsi contradicit Godofredus. Ad annum 1188. dixerat: *Fridericus filius Imperatoris Dux Sueuiæ filiam Belæ Vngari Regis ducit vxorem.* Nunc vero hanc ipsi demum fuisse desponsatam tradit, quæ tamen ipsi non fuit copulata, prout tradit Conradus Vrsp. f. 311. *alteri quoque filio suo Friderico duci desponsauit filiam regis Vngariæ, qui tamen morte præuentus, ipsam non transduxit.* Id quod quodammodo patet ex verbis insequentibus ad a. 1190. vbi de Friderico: *quanta fuerit in huius viri corde circa Deum deuotio, ex hoc constare potest omnibus, quod decumbenti, quum a physicis esset suggestum, posse curari eum, si rebus Veneris vti vellet, respondit, malle se mori, quam in peregrinatione diuina corpus suum per libidinem maculare.*

** Strigonium videtur esse, siue *Gran.* Sic enim Arnoldus Lubecensis III. c. XXIX. *exinde rex Imperatorem in castrum, quod Gran dicitur, recepit, transito flumine eiusdem nominis, a quo ipsa ciuitas, in qua prius moratus fuerat & castrum ipsum nomen acceperat: ibique dedit Rex Imperatori duas domus plenas farina purissima. Imperator vero quia farina opus non habebat, dedit eam populo pauperi.*

*** Tageno haut procul ab initio vocat *Nissean.*

ctus Serf cum summo gaudio Imperatorem excepit, datis ei nonnullis donis. Ab hoc loco Imperator legatos ad Regem Græciæ misit, Rupertum Comitem de Nassovve, & Comitem Walramum cum D. equitibus & eorum apparatu, pro pace & conductu per terram suam & mercatu. Quos ille quidem benigne suscepit, septemque diebus pacifice in Constantinopoli tenuit, sed octauo die in carcerem mitti iussit, vbi & aspera multa contra ius legatorum passi sunt. Imperator autem cum suis progrediens venit in ciuitatem nomine Straleiz. Bulgari vero tribus muris singillatim ab inuicem positis iter eorum præstruxerunt, æstimantes se eos implicatos in illis absque discrimine occidere. Attamen hoc conamen eorum nostris non nocuit, eo quod staret omnipotens cum eis; ex parte vero illorum multi ceciderunt in gladio.

Arn. Lubec. 3. c. 30, Chron. M. Sereni ad a. 1189, M. Chron. Belg. p. 181, Gob. Persona æt. 6. c. 60.

Emensa tandem Bulgaria, in qua circiter octo septimanis velut in camino tribulationis desudauerunt, intrauerunt Macedoniam, partem scilicet Græciæ opulentam, in qua maximam pomorum, vinearum, pabulique copiam inuenientes per aliquod tempus recreati sunt. Applicuerunt etiam ad ciuitatem Viuipopolin, * quæ & Philippis, cuius habitatores omnes ad solam venientium famam relicta vrbe aufugerant. Imperator autem vndique suspectus insidias sciens, quoniam docti semper est metuere, edicto vetauit, ne quis suorum ciuitatem intraret, sed omnes foris muros vrbis residerent. Ibi responsales Regis Græciæ ad eum venerunt, per quos ei demandauit, se saluum esse, & nihil aliud. Iterato per alios ei demandauit, se post Deum esse Dominum dominantium. Tertio ei demandauit, quod si regnum Romanorum dare vellet in manus eius, & ab eo loco hominii recipere, conductum ei daret per terram suam, & mercatum sufficiens. Ad hoc Imperator ita respondit: Eam ego in Christo & in fratribus meis, qui pro eius crucis liberatione mihi adhærent, habeo fiduciam, quod eiusmodi compositionem cum eo facere opus nobis non erit. His dictis legatos in pace dimisit.

Arn. Lubec. 3. c. 30, Otto de S. Blasio. c. 32.

In eodem confinio collectores pabuli cœnobium quoddam expugnare aggressi sunt, quod summis copiis rerum necessariarum plenum inuenerunt. Hii vero qui intus erant, vim oppugnantium ferre non valentes, missis nunciis ad Imperatorem eius potestati se & sua tradiderunt. Quapropter iussu eius omnia ablata exceptis victualibus receperunt. Tanta autem inundatio imbrium exorta est in castris, quod in ciuitatem intrare compulsi sunt: nunciusque Imperatoris transiens per plateas singulis secundum quod oportebat mansiones distribuit: Armenii etiam quaqua versum venientes mercatus eis abundantissimum in omnibus præbuerunt. Cumque iuuenes quidam animosi de exercitu mercatum spoliarent, quotquot ex eis capi potuerant, iussu Imperatoris decollati sunt. Tanta vero eius erat in iudicando seueritas, quod nullius preces in iudicio admittebat, nec personam alicuius respiciebat, sciens quoniam bonis nocet, qui malis parcit, & quoniam facilitas veniæ incendium * tribuit delinquendi. Cuius rei gratia Armenii delectati magis ac magis necessaria aduehebant.

** incentiuum.*

Imperator autem sua & legatorum suorum iniuria permotus, videns quod Rex Græcus nullam suis nisi coactus humanitatem exhiberet, statuit in regnum eius vehementius insurgere: assumensque partem exercitus processit versus Andronopolim, * eam vacuam & ab incolis nuperrime desertam inuenit. Erat autem tempus hyemale circa festum scilicet S. Cæciliæ. Dux enim Sueuiæ cum quibusdam egressus pro pabulo accessit Dimodicam; demandauitque vrbicis, vt sibi suisque mercatum præberet. Quod illi facere dissimularunt, accensis animis iussit suos armari, & hora
p. 256 diei nona repente aggressus ciuitatem ita felici potitus est victoria, quod ad vesperam capta ciuitate habitatores pene omnes occiderat. Erat infra ciuitatem turris quam ma-

Arn. Lubec. 3. c. 31, Chron. M. Sereni c. 1.

** Adrianopolim.*

* MStum legit: *Vinipopolim.* Arnoldus *Vinipolim.* Albertus Aquensis *lib I. c. VII.* & *lib. II. c. VII. Vinopolim.* Intelligi autem Philippopolim Romaniæ non solum hic adiecta explicatio; sed etiam Tageno & Guil. Tyrius *II. c. IV.* & *VI. c. XIX.* docent. Extat Epistola Friderici Imp. ad Henricum filium, e castris ad Philippopolim data, qua singula hæc describuntur, apud Hedam *Hist. Traiect. p. 178.*

f. Alani. maxima, quam tuebantur milites conducti, qui dicebantur Aleni, * missi illuc a Saladino. Hii strenuissime nostris resistebant, donec tres iuuenes robustissimi acclinata ad turrim arbore audacter per fenestram ad eos intrauerunt, & prosperata est salus in manibus eorum, omnesque illos occisos per fenestram, quam intrauerunt, eiecerunt. Tanta autem erat in hac ciuitate rerum omnium affluentia, quod decem septimanis continuis suffecit toti exercitui omnia victui necessaria copiose ministrare. Inter hæc & milites quidam per turmas egressi circumquaque vagabantur percutientes, quotquot inuenerunt, in gladio.

Eodem tempore Soldanus, cuius supra mentionem fecimus, legatos ad Imperatorem direxit: quos Rex Græciæ cepit.

Anno Domini MCXC.

Heinricus Rex natale Domini in Sueuia apud Egram agit.

Chron. August. 1190. Siciliensis Rex obit: pro cuius regno sibi vindicando Rex expeditionem indicit, & iurare facit.

Hyems sicca & calida.

Mortalitas hominum immensa. Signatorum qui nauigio ierant, cum in vnum trans mare conuenissent, erant centum millia & mille qui partim bello, partim morbo ita sunt attenuati, quod in Ianuario xx. extincta esse passim nunciantur.

Hist. Landgr. Thur. c. 28, Siffr. Presbyter p. 197. Eodem etiam tempore obiit illustris Ludevvicus Lantgrauius. Vnde Apostolicus omnes signatos, qui domi remanserant, excommunicauit, si post octauam Paschæ ire dissimularent.

In Pentecoste rex curiam apud Nurinberc habuit, vbi Archiepiscopum Coloniensem curtes omnes ab eo quondam inuadiatas absoluit, telonia quædam & monetas concessit. Nitebatur enim eum modis omnibus sibi allicere, eo quod vir strenuus & victoriosus esset.

Post Pascha Rex Moguntinum Archiepiscopum, & Dietherium Cancellarium præmittit in Apuliam ad explorandum euentum rerum: sed ortis inter eos simultatibus Moguntinus statim reuertitur. Cancellarius in Nouembri redit, omnia captu facilia iudicans.

In Maio grando insolita circa Moguntiam ad c. villas & amplius omnia vastauit. Omnis hic annus pluuia & crebris inundationibus plenus fuit.

In Septembri Philippus * Comes Flandriæ cum immenso apparatu & diuitiis incomparabilibus iter ad sepulcrum Domini arripuit.

Fr. Haræus Ann. Duc. Brabantiæ p. 230. Godefridus Dux Brabantiæ obiit.

Hist. Landgr. Thur. c. 29. In mense Nouembri Rex in Apuliam proficiscitur: sed audita morte patris & Ludevvici Lantgrauii Coloniensem Archiepiscopum præmittens ipse in Thuringiam proficiscitur, eam sibi subiicere tentans. Postea tamen fratri ipsius omnia permittens in Apuliam tendit.

Chron. Reichersb. 1190, Rob. de Monte 1191, Matth. Paris. p. 130, M. Chron. Belg. p. 197. Signatorum plurimi de maritimis reuertuntur. Philippus Rex Franciæ & Richardus Rex Angliæ cum suis exercitibus in expeditionem accinguntur, & in maritimis hyemandi gratia demorantur.

Godefridus Wirceburgensis Episcopus obiit.

Otto de S. Blasio c. 33, Chron. M. Sereni 1180, Chron. August. Reichersb. 1190, Rigordus p. 186, Arn. Lubec. 3. c. 31. Videns Rex Græciæ, quantum in terra & hominibus detrimentum per Imperatorem & Comites eius sustineret, multis missis nunciis vix tandem pacem ab eo impetrauit tali compositione, vt legatos eius honorifice remitteret, & nauigia ad transeundum brachium S. Georgii prouideret: huiusque rei obsides XXIV. ex optimis terræ cum donis regiis ei transmisit. Imperator autem compositioni assensum dare noluit, nisi & nuncii Soldani cum suis dimitterentur: quod & factum est. Quum ergo

* Ita quidem ex MSto emendaui, cum antea legeretur *filius Comes Flandriæ.* Eundem Philippum indicat Io. a Leidis Chron. Belg. *lib. XVIII. c. XIV.* & Auctor M. Chron. Belgici *p. 197.*

ergo custodiis laxarentur, datæ sunt eis claves omnium custodiarum, permissumque omnibus Christianis libere exire. Venientibus ergo eis omnis exercitus, velut de resurrectione acceptis, summo gaudio obuiam processit. Quum autem ad brachi-
p. 157. um sancti Georgii transituri applicarent, Rex Græciæ CCC. galeidas supra promissum eis exhibuit. In cœna Domini & per continuos septem dies Dux Sueuiæ cum omni multitudine transiuit. Octauo demum die Imperator transiturus procedere noluit, nisi prius omnes pauperes peregrinos transuectos cognouisset: & tandem ipse in naui regia transmeans, cum ad suos transpositus esset, gauisus in Christo & confortans exercitum, ait: *Fratres confortamini & confidite, omnis terra in manu nostra est.*

Hactenus vehiculis necessaria deportabant: ex hoc iam summariis usi sunt. Transito namque mari statim in montana venerunt, atque in magna victus penuria Romaniam transierunt. Quumque appropinquarent Philadelphiæ, Princeps ciuitatis petiit ab Imperatore, ne cum exercitu ciuitatem suam intraret: sed ei extra posito necessaria omnia abundantissime prouisurum: quod & fecit. Sed quum nostri necessitate pabuli vagantes prope vrbem accessissent, motus ille suos armari, & eis obuiam procedi edixit. Quumque multi hinc inde occumberent, nostri ex consilio reuocati processerunt in fines Turcorum versus Laodiceam. Ibi Imperator a legatis Soldani gratantissime quasi ad ducatum in dolo susceptus est. Quumque Turci exercitum sine intermissione nocte dieque impugnarent; piissimus Imperator in nullo eos lædi permisit, ne fœdus læsisse videretur: donec eorum assultu motum contra se sensit exercitum, sicque demum ad resistendum eis se & suos animauit. Cæsa sunt ibi Turcorum XVCCCC. Occiditur & ibi Fridericus de Husen vir probus & nobilis, qui egregiæ laudis & honestatis præ omnibus illo in tempore nomen acceperat. Qui quum in Turcos viriliter desæuiret, vnumque ex eis acrius insequeretur, equus eius fossatum transiliens cecidit, ipseque subsequens ruina expirauit. Super cuius morte tanta in castris orta est mœstitia, quod omissa pugna omnes clamorem bellicum mutauerunt in vocem flentium. Quum autem inde progredi vellent, Turci iter eorum prope montana explorantes, currus plenos lapidibus extruxerant, quos aduexo transeuntibus desuper immitterent. Verum nutu Dei, sub cuius alarum tegmine sperabant, duo Turci capti sunt, quorum vno sine deliberatione occiso, alter sub pactione vitæ promisit, se ducem eorum fore: duxitque infide per montem habentem tria millia in altum. Multi ibi non solum homines, sed & equi fortes sarcinis & æstu defecerunt, quibus tamen ipsi ob penuriam victualium in cibum vsi sunt. Transito monte venerunt in planiciem gramine & aqua fecundam, vbi admodum recreati sunt. Accrescente autem multitudine Turcorum incomparabili, nostri in summo positi erant discrimine, eo quod tam calore quam labore defecerant, nec erat aliquod periculi effugium, quia iter eorum vt locustæ obsederant. Ibi legati Soltani perfidi ad Turcos refugerunt, abducto secum interprete Imperatoris nomine Godefrido. Nostri vero deliberantes, quid in hoc periculoso discrimine adgredi possent, eo quod nullum diffugium pateret, si etiam hoc ipsum animo insedisset, & considerantes, quod gladiis via paranda esset; animis accensi pugnam conseruerunt, & stragem multam hostium fecerunt, licet & plurimi ipsorum debilitarentur. Ibi etiam Imperatoris filius Fridericus Dux Sueuiæ a fundibulario duobus dentibus mutilatus est. Acta sunt autem hæc quinta feria ante Pentecoste.

Progressis inde Turci multa mala eisdem ingesserunt, iter eorum insequentes, eosque & iumenta eorum sagittis debilitantes. Secunda autem feria post Pentecoste, quum iam fama percrebuisset in omnibus finibus Turcorum, quod exercitus Christianorum multam stragem eis intulissent, mutuo se cohortantes in manu valida conuenerunt, vt auxilium Soltano ferrent, & vltionem suorum facerent. Ipsa autem die Christiani spem suam in Deo figentes, & beatum Georgium inuocantes, ter congressi Turcis infinitam stragem fecerunt, absque vlla sui deminutione. Quibus autem Deus reuelare voluit, ipsa die viderunt beatum Georgium cum multitudine Albatorum equis albis insidentium, albos clypeos præferentes, insignitos signo

Domini rubei coloris. Qui etiam sub iuramento asseuerabant, eundem beatum Georgium filium Soltani nomine Mylchin, qui præfuit Turcis, lancea quam ferebat, ab equo deiecisse. Sic in perniciem Turcorum quum desæuissent fautore Deo nostro, quarta feria venerunt ad hortum, qui ante ciuitatem Iconium situs erat, vbi agrestia animalia Soltani inclusa pascebantur. Proinde Imperator consilio cum suis habito fere vsque ad noctis medium, quos ad ciuitatem obtinendam præmitteret: decreuit ducem Sueuiæ filium videlicet suum, & Comitem Hollandiæ Florentium nomine, ad expugnationem ciuitatis mittere: ipse in castris insidias Turcorum sagaci animo operiens. p. 258.

Dux autem Sueuiæ cum sequacibus suis, vt ad ciuitatem venit, impertæsus laboris (quippe tota nocte pluerat, & equi ex congerie luti multum laborauerant) inuadens ciuitatem obtinuit, obuios quosque sine miseratione necans: quum pater eius Imperator Turcis retro molientibus insidias efficaciter resisteret, & quamplures ex eis prosterneret. Videns autem Soltanus interitum & destitutionem suorum, nec non & ciuitatem captam, petiuit ab Imperatore dextras sibi dari, spondens se ipsi ducatum præbiturum, & in necessariis quibusque rebus profuturum. Imperator autem habiti laboris ex itinere non immemor, nec tutum suis, nec sibi reputans, si moras vllas necteret, & castrum, in quo Soltanus in medio ciuitatis tutabatur, obsideret, statuit proficisci.

Progressis inde Leo de Montanis cum victualibus copiosis occurrit, non quidem in bona fide, sed vt hoc obtentu per terram suam minime transirent: eademque victualia a Turcis ablata sunt. Vnde peregrini tam fame quam morbo laborantes pene defecerant.

Otto de S. Blasio c. 35, *Arn. Lubec.* 3. c. 34, *Albericus. Chr. Mon. Fontium.* *Alb. Stad. Conr. Vrsp. Chron. August. Reichersb. Metenten*, e 1190, *Chr. Stedernb.* 1189, *Siffr. Presbyter.* p. 69; *Langius* Chron. Cit. p. 789, *Rigordus* p. 190, *Io. a Leidis* Chr. Belg. 18. c. 21, *Gob. Persona* æt. 6. c. 60,

Mouentes autem castra, quum ad ripam fluminis deuenissent, Imperator autem die Dominica contra omnium voluntatem cum diutino labore æstuaret, in fluuium * descendit refrigerandi gratia. Nec mora, iubente eo, qui aufert spiritum Principum, aquis præfocatus obiit. Quod eo magis est flebiliter mirandum, quod idem fluuius non admodum altus erat, ita vt plerique testati sunt, quia vado transiri potuisset. Sed Deus, cuius potentiæ nemo resistere potest, & sub quo curuantur, qui portant orbem, fecit sicut ei placuit, iuste quidem secundum suæ dispositionis incommutabilem & inflexibilem sententiam: sed non misericorditer, si dici fas est, quantum ad Ecclesiæ sanctæ statum, & terræ repromissionis vastitatem diutinam. In hoc autem loco & relatu tristi stylus noster deficit, & sermo mutus est, explicare non sufficiens peregrini exercitus in summo periculo deprehensi mœstitudinem & angustiam. Hoc quoque sententiandum, non legendum, judicio vniuscuiusque relinquimus, vt penset, quæ vel fuit vel fuisse potuerit confusæ & intra aliena desolatæ multitudinis & capite diminutæ vox, mœstitia & desperatio. Sed hæc hactenus.

Thageno Hist. Henrici Leonis ap. Meibom. t. 1. p. 432, M. Chron. Belg. p. 182, Mar. Sanutus 3. p. 10. c. 1. Geruas Tilber. c. 19.

Mortuo igitur Imperatore, exercitus filium eius Fridericum Ducem Sueuiæ, virum

* Variant Scriptores circa fluuii nomen. Plerique Cydnum vocant, Armeniæ fluuium, Tarso vicinum. Arnoldus Lubecensis *III. c. XXXIII.* vocat *Saleph* fluuium. Idem nomen retinet Alb. Stadensis *ad a. 1191.* Io. Bromtonus *Chron. p. 1165.* Rogerius Houedenus *Ann. Angl. p. 651. 708.* Rad. de Diceto Imag. Hist. ad a. 1190. p. 655. *Fredericus imperator Romanus annum agens in imperio quadragesimum, dum Ierosolymam tenderet per Bulgariam, & ab Iconio transitum faceret versus Antiochiam, in fluuio quodam qui vocatur Sapheth exercitu suo toto salubriter transeunte, solus equo suo decidens submersus est VIII Kal. Augusti.* Conradus Vrspergensis p. 229. *dum in aestu maximo, in flumen, quod Serram incolæ appellant, lauandi gratia descendisset, mortuus est.* Hos conciliare omnino difficile erit, nisi cum Schatenio Ann. Paderborn. *lib. IX. p. 888.* dicamus, hæc fluminis synonima fuisse. Nec aliter Tristano Calcho visum fuit, dum Hist. Mediolanensi lib. XII. ad a. 1190. ita scribat: *varia fama, sponte ne exemplo Alexandri Magni, qui vt calidum corpus frigido flumine allueret, in Cydnum Ciliciæ fluuium descendit: an coactus in amni Saleph mersus, adstrictis subito vitalibus enectus est.*

rum miræ strenuitatis & prudentiæ, sibi præfecit, quo duce vsque Antiochiam processum est, in qua per octo hebdomadas recreati vsque Tripolin, & inde vsque Sur, grassante interea morte tam nobilium quam ignobilium, cum difficultate venerunt. A Sur processerunt Acram, quæ & Accaron vel Ascalon. Cumque cum Ascalonitis triduano bello conflixissent, prædictus Dux Fridericus diem clausit extremum. Quanta fuerit in huius viri corde circa Deum deuotio, ex hoc constare potest omnibus, quod decumbenti, quum a physicis esset suggestum, posse curari eum, si rebus Veneris vti vellet, respondit, Malle se mori, quam in peregrinatione diuina corpus suum per libidinem maculare.

Post Heinricus quidam per quatuor septimanas, ac deinde per VI. quidam Gerhardus exercitui præfuerunt. Volentes autem pauperes Christi honeste magis mori quam ignominiose viuere, cum in obsidione Acræ successum non haberent, applicuerunt ad Cayphas, multisque malis ibi afflicti reuersi sunt versus Accaron. Desolati itaque ac vexati, & iacentes sicut oues non habentes pastorem, diuisi sunt & dispersi ab inuicem, & vnusquisque in viam suam ad patriam declinauit, incipientes a senioribus. Ita expeditio hæc nutu Dei, & incomprehensibili iudicio eius, sine quo nihil rectum incipitur, nihilque sanctum perficitur, cassata & adnihilata est: nisi quod pauci ex his, & nonnulli ex eis qui nauigio venerant, remanentes in expugnatione Acræ modicum sunt prosperati.

Arn. Lubec. 3. c. 34, Otto de S. Blasio c. 35, Alb. Stad. 1191, Chr. August. 1192, Nicetas Choniat. Ann. 2. c. 8; Chron. Reichersb. 1190. 1191, Chron. M. Sereni. Albericus 1190, Alb. Stad. 1191, Conr. Vrsp. p. 3 3, M. Chron. Belg. p. 181.

p. 259.

Clemens Papa obiit, cui Cœlestinus succedit.

PRIMVS ANNVS IMPERII HEINRICI VI.

ANno Dominicæ incarnationis MCXCI. ab vrbe autem condita MDCCCCXLIII. Heinricus VI. filius Friderici, vicesimo secundo loco ab Augusto imperare cepit, & septem annis post mortem patris imperauit. Hic in Apuliam ducens exercitum, Romæ in Imperatorem, & Constantia vxor eius in Imperatricem secunda feria Paschæ consecrantur. Quæ consecratio procedere non potuit, donec Imperator castrum Tusculanum in potestatem Papæ & Romanorum contradidit: quod illi statim expulsis & cæsis habitatoribus destruxerunt, erat enim inimicum eis eo quod omne munimen Imperatoris contra ipsos in illo constabat.

Eclipsis Solis in mense Iunio, Luna existente XXX. Philippus Rex Franciæ, & Richardus Rex Angliæ, & Philippus Comes Flandriæ, cum D. nauibus mare transeunt.

Otto de S. Blasio c. 33, Arn. Lubec. 4. c. 4, Chron Reichersb. August. M. Sereni Hunger. Houedenus 1191, M. Chron. Belg. p. 204, Gob. Persona æt. 6. c. 61, Matth. Paris. p. 136, Conr. Vrsp. p. 317. Albericus Alb. Stad. 1192.

Imperator in Apulia primo prosperis vsus successibus, montem Cassinum cum ciuitate S. Germani & CLX. castella in deditionem accepit: donec in Augusto mense aëris insolentis intemperie corrupto exercitu omnes pene Principes suos amisit. Indeque tandem amissa vxore per dolum rediit. Obiit ibidem Philippus Coloniensis Archiepiscopus: cuius ossa Coloniam delata, & in domo S. Petri condita sunt. Successitque in locum eius Bruno maior ibidem præsuppositus.

Hist. Henrici Leonis ap. Meibom. t. 1. p. 432, Alb. Stad. 1192.

Arn. Lubec. 4. c. 6, M. Chr. Belg. p. 2, Chr. Reichersb. 1191.

Rudolfus Leodiensis Episcopus obiit: cui ex discordia eligentium duo successores destinati, S. Albertus scil. Archidiaconus frater Ducis Brabantiæ, itemque Albertus eiusdem Ecclesiæ maior præpositus. Sed prior suffragio cognatorum contra morem Ecclesiasticum armata manu intronizatur.

Albericus 1191, M. Chron. Belg. p. 205.

Philippus Comes Flandriæ in expeditione moritur. Cuius terra & comitatus postmodum Comiti de Heinhau cessit dono Regis Franciæ, qui & eodem anno de Hierosolymis rediit.

Albericus Chr. Reichersb. 1191, Matth. Paris. p. 131, 136. 137,

Rigordus p. 191, M. Chron. Belg. p. 198, Io. a Leidis Chr. Belg. lib. 18. c. 21, Mar. Sanutus 3. p. 10 c. 36

In transmarinis partibus bene a Christianis contra Ethnicos pugnatur. Nam cum per biennium circa obsidionem exercitus Christianus & plurimi Principes cum machinis & omni armorum apparatu, quibus vrbs scindi & expugnari posset, multum insudassent, & parum profecissent: tandem Philippus Rex Franciæ & Richardus Rex Angliæ

Arn. Lubec. 3. c. 37, Chr. Reichersb. p. 287, Matth. Paris. 1191, Rigordus p. 191, Otto de

S. Blasio c. 36, Albericus 1190, Alb. Stad. 1190, Conr. Vrsp. p. 314. 314., M. Chron. Belg. p. 197. 198., Mar. Sanutus d. l. c. 4.

Angliæ cum Philippo Comite Flandriæ aduenientes forti obsidione ciuitatem vallauerunt, plurimas machinas in circuitu statuentes, muros etiam subfodere cupientes, machinas & alia instrumenta iuxta fossatum & muros fieri iusserunt, sagittarios & fundibularios in eis statuentes, vt gentiles a mœnibus arcerent, & fossores capita sua tuta a iaculis eorum haberent. Rex & Richardus, vt quosque ad fodiendum robustiores redderent, spondent, vt quicunque lapidem de præsidio ciuitatis deferret suæ præsentiæ, solidum denariorum pro munere ab eo acciperet.

Certatim multi periculo se ingesserunt, & cauatione permaxima facta, igne supposito, murus in conspectu totius populi corruens fragorem maximum reddidit. Turci vero defensores ciuitatis ad ruinam muri perterriti, & longa obsidione fatigati, considerantes se non posse euadere, nec ciuitatem diutius tueri, de vita & membrorum salute precantur, sibi parci ab exercitu Christiano deposcunt, claues vrbis reddere in manus Principum pollicentur. Igitur consilio inter Reges & Principes habito tali conditione consentiunt, vt incolumes ex ciuitate in deditionem Christianorum veniant, nuncios ad Saladinum mittant, vt crucem sanctam quam abstulerat, & ciuitatem Iherusalem restituat Christianis. Quod cum factum fuisset, & Saladinus pro redemptione suorum neque crucem reddere, neque ciuitatem restituere vellet, VIII. millia Turcorum ante muros ciuitatis a Christianis decollantur: duo vero millia qui pro salute sua Regibus pecuniam maximam promittebant, vinculis mancipantur. Capti sunt & ibidem duo admirandi, Mustoch, & Caretis, homo miræ antiquitatis, ita vt tempore victoriosi Ducis Godefridi extitisse & CCLX. annorum esse diceretur. Hic erat consiliarius Salatini, multumque acceptus in eius curia, quoniam productior ætas multarum rerum & artium experientiam ei intriuerat. p. 260.

Rad. de Diceto Imag. hist. p. 654.

Rigordus p. 192, Otto de S. Blasio c. 36, Matth. Paris. p. 140. 145.

Ibi etiam Regibus & Principibus ingressis ciuitatem, & Christianis eam inundantibus, Richardus Rex suspectam habens virtutem Alamannorum, signum ducis Austriæ Lupoldi in culmine cuiusdam turris erectum in terram præcipitari præcepit. Quod ille indigne ferens, sed tamen dissimulans, vrbem cum suis egressus, tentoria ante mœnia ciuitatis posuit.

Anno Dominicæ incarnat. MCXCII.

Imperator natalem Domini in Sueuia apud Hagenoue celebrat.

Merssaeus n. 44.

In octaua Epiphaniæ curiam Wormaciæ habuit, vbi electo Coloniensi iura Episcopatus sui, duosque Ducatus concessit. Wirziburgensibus Episcopum præfecit. Alberto Leodiense electo ibidem ex sententia Episcoporum, & Principum amoto eo quod non canonice intrasset, Lotharium Brunnensem præpositum substituit, quem ad audientiam Apostolici Albertus statim vocauit.

M. Chr. Belg. p. 203.

Episcopus Wormaciensis obiit, cui Henricus protonotarius Imperatoris successit.

Ignis miræ magnitudinis versus Saxoniam & occiduas partes palam in cœlo visus est.

Merssaeus n. 46.

In oct. Pentecostes Bruno in Archiepiscopum Coloniæ consecratur a Iohanne Treuirensi Archiepiscopo, & Episcopo Virdunense. Cui consecrationi Episcopus Traiectensis, & Monasteriensis, cum adessent, interesse nolebant, eo quod sui iuris esse affirmabant, quod ipsi eum iure suffraganeorum ordinare deberent. Prædictus Albertus Romam veniens literas a Papa accepit ad Coloniensem Archiepiscopum, quatenus eum in Episcopum consecraret: vel si ipse hoc exequi non posset vel timeret, Remensis Archiepiscopus hoc eius consensu impleret. Quod & factum est. Nam Coloniense Episcopo infirmitate detento, Remensis eum consecrauit, secumque detinuit.

Albericus 1192, M. Chron. Belg. p. 205. 206.

Imperator ob huiusmodi simultates Rhenum claudi iussit Coloniensibus a festo S. Lamberti vsque ad festum S. Nicolai. Transiens & in inferiores partes venit Leodium, ibique bona quorundam, qui cum Alberto contra Lotharium senserant, publicari iussit.

Bellum graue in Westfalia inter Comites terræ illius. Æstas feruentissima in Augusto

Augusto mense subito tempore refriguit: vnde febres acutæ & quartanæ passim in hominibus dominantur.

Marchio Cunradus, qui in brachio virtutis suæ terram promissionis iamdiu solus defenderat, consilio Richardi Regis Angliæ dolo interficitur. *Arn. Lubec. 3. c. 37, Nicetas Choniata 2. c. 1, Mar. Sanutus lib. 3. p. 10. c. 7, Roger. Houedenus Ann. p. post. p. 716, Io. Bromton. Chron. Angl. p. 1243, Matth. Paris. p. 145, Rigordus p. 193, Albericus a. 1191. 1193.*

Albertus quoque Leodicensis Episcopus apud Remis obtruncatur: quod voluntate Imperatoris esse actum ferebatur. *Albericus 1192, Chr. M. Sereni 1191, Leu. Northof. Chron. 1193, Alb. Stad. 1193.*

Anno Dominicæ incarnat. MCXCIII.

Imperator natalem Domini in Sueuia apud Egram agit.

Richardus Rex Angliæ rediens de transmarinis, ob mortem Cunradi Marchionis, & multa apud Acram non bene gesta, captus a Duce Austrasiæ Lupoldo, & Imperatoris custodiæ traditur. *Arn. Lubec. 3. c. 37, Guil. Neubrig. 4 c. 29 30, Roger. Houedenus p. 717, Otto de S. Blasio c. 38, Conr. Vrsp. Alb. Stad. Leu. Northof. Chron. Marc. 1193, Albericus. Chr. Australe. Reichersb. 1192, Sigonius de R. It. lib. 17. ad an. 1192, Matth. Paris. p. 144. 148. Rigordus p. 193, Gob. Persona æt. 6. c. 61, Heinrici Imp. ep. ad Phil. R. Franc. ap. Leibn. t. 1. p. 878, Nauclerus gen. 40. Henr. Knyghton de euent. Angl. lib. II. p. 2407.*

Ignis in cœlo etiam hoc anno visus est magnus & mirabilis, cum stellis intermicantibus.

Constantia Imperatrix de partibus Apuliæ rediens, per Ottonem illustrissimum Romanorum præfectum Imperatori reducitur.

Dominus Papa Lotharium Leodiensem electum omnibus suis tam in spiritualibus quam in carnalibus priuari iubet pro obiectu mortis Domini Alberti. Imperator ergo Simonem filium Heinrici de Limburch Episcopum Leodiensibus præfecit, concilians sibi per hoc fauorem omnium Comitum & nobilium Lotharingiæ, qui prædictam ob mortem Alberti omnes pene ab eius gratia defecerant. *Albericus 1194.*

p.261. Adolfus * maior in Colonia præpositus in Archiepiscopum eligitur, resignante curam eius Brunnone ob defectum ætatis & virium. Idemque in monasterio quod Berge dicitur, in habitu monachico obiit, ibique defunctus est. Ordinatus est autem idem Adolfus sabbato Sitientes in presbyterum, & sequenti die Iudica me, in Archiepiscopum consecratus ab Herimanno Monasteriensi Episcopo, præsentibus Cunrado Moguntino Archiepiscopo, & Mundensi Episcopo. *Alb. Stad. 1194, Merssæus n. 47.*

Anno Dominicæ incarnat. MCXCIV.

Imperator secundam expeditionem facit in Apuliam. Richardus Rex Angliæ datis CLXX. millibus marcarum captiuitate soluitur & repatriat. *Alb. Stad. 1194. ll. cc.*

Dominus Papa promotionem Simonis Leodiensis electi improbans, Albertum eiusdem Ecclesiæ Archidiaconum ordinari præcipit in Episcopum. *Albericus 1194.*

Episcopus Traiectensis terram Fresonum inuadens cum multo suorum damno rediit. *VV. Heda hist. Traiect. p. 183.*

Episcopus Mogontiensis cum Lantgrauio euentu vario confligit. *Hist. Langr. Thur. c. 27.*

Lupoldus ** Dux Austrasiæ obiit. *Cuspinianus Austria p. 24.*

Lotharius Leodiensis electus obiit.

Anno Dominicæ incarnat. MCXCV. *Otto de S. Blasio c. 40, Arn. Lubec. 4. c. 20, Albericus Conr. Vrsp. Leu. Northof 1194, Chron. August. 1195, Chr. M. Sereni 1197, M. Chron. Belg. p. 204, Guil. Paris. p. 149, Rigordus p. 196.*

Heinricus Imp. vir expertæ felicitatis tam inopinata quam expectabili victoria potitus, totam Apuliam, Siciliam & Calabriam sibi subiugauit. Filiam quoque Regis Græciæ quæ Tancredo nubere debuerat, fratri suo Philippo vxorem dedit, cum parte quadam Apuliæ. *Otto de S. Blasio c. 41. Alb. Stad. Conr. Vrsp. 1195, M. Sereni 1197, Albericus 1195.*

Marroch Rex Africæ xxv. summarios auro & lapide pretioso multisque donis oneratos Imperatori mittit.

* *de Aldena frater Brunonis.*

** sic quidem ex MSto emendaui, cum antea male legeretur *Rudolfus.*

Chron. August. 1195.

Imperator vt vir Deo plenus recolens miserias & captiuitatem Christianorum in terra promissionis, ad liberationem eius animum intendit, scribens ab Apulia omnibus in Teutonica terra constitutis in hunc modum:

HEINRICVS *Dei gratia Romanorum Imperator, Rex Siciliæ & semper Augustus, dilectis ac fidelibus suis Archiepiscopis, abbatibus, Ecclesiarum prælatis, gratiam suam & omne bonum. Vniuersitati vestræ duximus significandum, quod per gratiam Dei regno Siciliæ nobis subiugato & in bonum statum redacto, ad honorem eius qui brachia sua extendit in crucem pro nobis immolatus, recolentes miseriam & angustias, quæ terra promissionis peccatis exigentibus feritate paganorum intolerabiliter oppressa sustinet, in solemni curia apud Barum in festo Resurrectionis Domini celebrata pro redemptione eiusdem terræ mille quingentos milites, & totidem sargantos, in expensis nostris a Martio vsque ad annum transmittere decreuimus, & hoc manifeste spopondimus, vnicuique militi XXX. vncias auri, & tantum annonæ quæ ei ad annum sufficiet daturi. Pecuniam vero vbicunque naues ascendent, eis dabimus: annonam autem traduci faciemus, & ex parte maris, vbi applicuerint, eis præsentabimus. Milites itaque & sarganti iurabunt obedire illi quem magistrum eis ac Ducem constituemus, & per annum stare in seruitio Dei. Et si aliquem eorum ex hoc mundo migrare contigerit, quidquid de pecunia vel annona ei data reliquerit, nulli assignare poterit, sed pro consilio magistrorum ac ducum exercitus alii qui vicem eius compleat & pro ipso seruiat, assignabitur. Mandamus ergo vniuersitati vestræ rogantes, vt hanc voluntatem nostram militibus & bonis hominibus in diœcesi vestra constitutis insinuare curetis: vt si qui eorum ad propulsandas iniurias Christo & Christianitati illatas instinctu diuino ire voluerint, infra terminum prædictum ad iter se præparent. Datum apud Tranum II. Id. April.*

Otto de S. Blasio c. 43.

Tirsach Rex Græciæ a fratre suo cæcatur, & cum paruulo filio Alexio de regno eiicitur.

Imperator de Apulia reuertitur cum gloria & diuitiis incomparabilibus.

Alb. Stad. 1194, Paræus hist. Pal p. 136, Tolner Hist. Pal. c. 15. p. 329.

Cunradus Palatinus Comes de Rheno obiit: cuius dignitates & beneficia Heinrico filio Heinrici quondam Ducis Saxoniæ cesserunt. Is enim filiam eius vnicam duxerat.

Rigordus p. 196.

Facta est hoc anno irruptio paganorum valida, & bellum ingens contra Christianos, in finibus Hispaniæ & Galatiæ, ita vt Rex Hispaniæ metu periculi conditione p. 161. cum eis facta in regnum Regis Franciæ demigraret, pacta pace cum ethnicis vsque in Pentecoste sequentis anni.

Matth. Paris. p. 147 148, Rigordus p. 195. 196. 197.

Bellum antiquum recrudescit inter Philippum Regem Franciæ, & Richardum Angliæ. Rex autem Franciæ præualet.

Arn. Lubec. 5. c. 1.

Dominus Papa Cardinales duos a latere suo mittit in Galliam & quaqua versum, conuenire & hortari omnem virum bonum & strenuum ad subeundam peregrinationem pro honore crucifixi & crucis eius. Innumera ergo multitudo hominum crucem sibi assumit in nomine Domini.

Anno Dominicæ incarnat. MCXCVI.

Arn. Lubec. 5. c. 1.

Imperator in Apuliam denuo proficiscitur, præmissis sargantis innumeris, quos duxit Marquardus * dapifer eius, cui & marchiam Anchoniæ & alia quædam beneficia contulerat.

Æstas

* Frequens huius Marquardi vel Marcualdi mentio fit apud Scriptores, Sic enim in Gestis Innocentii III. quæ præmissa sunt epistolis Innocentii III. a Steph. Baluzio editis p. III. n. 9. *Marcualdus Senescalcus Imperii Dux Rauennæ & Molisii, vir ingeniosus & subdolus, multam habens pecuniam sub Heinrico Imperatore in regno Siciliæ acquisitam, quem inter omnes familiares suos ipse Imperator habuerat prædilectum, & eum executorem sui fecerat testamenti.* In *c. Venerabilem vero X. de electione* dicitur: *perfidus Marcualdus Dei & Ecclesiæ inimicus.* Otto de S. Blasio c. XXXVIII: *Imperator itaque tanto pretio donatiua liberaliter erogans, exercitum egregie stipendiatum, præfectus sibi Ducibus Marquardo dapifero de Annevvil, & Bertoldo de Cunis-*

Æſtas frigida & humida.

Penuria frumenti & annonæ magna facta eſt, quæ & in ſequentem annum vsque durauit. Eratque fames valida, & pene omnium victualium penuria inaudita.

In Saxonia mulier quædam quatuor infantes infra tres menſes genuiſſe dicta eſt.

Bellum inter Chriſtianos & ethnicos in terra S. Iacobi factum eſt.

Epiſcopus Baldeuuinus Traiectenſis obiit. Hiſt. Traiect

VV. Heda p. 183.

Imperator ab omnibus imperii principibus ſumma precum inſtantia obtinet, vt filium ſuum Fridericum nomine vix triennem in Regem eligant: fidem & Sacramenta præſtanti, præter Adolfum Colonienſem Archiepiſcopum, qui tunc quidem in hoc minime conſentit, ſed poſtmodum apud Bopardiam conſenſit, iuramentum ibi præſtans coram Philippo Duce Sueuiæ fratre Imperatoris.

Otto de S. Blaſio c. 43, Conr. Vrſp. Chron. Slau. 1197, M. Chron. Belg. 1194, Geſta Innocentii III. n. 19.

Felicis memoriæ Heinricus Abbas obiit, cui Waldeuerus ſucceſſit Abbas S. Pauli in Traiecto, antea monachus Eccleſiæ noſtræ.

Anno Dominicæ incarnat. MCXCVII.

Imperator in Apulia moratur, ibi quosdam Principes qui in necem eius conſpiraſſe dicebantur, diuerſis pœnis occidit. Rumor etiam de eo ac Imperatrici Conſtantia varia ſeminat, ſcilicet quod ipſe in variis euentibus præuentus, etiam in vitæ periculo ſæpe conſtitutus ſit, quod Imperatricis voluntate ſemper fieri vulgabatur.

Otto de S. Blaſio c. 41, Arn. Lubec. 5. c. 1, Chron. Auguſt. 1195, Alb. Stad. 1196.

Penuria annonæ & frumenti magna & fames valida, ita quod maldrum ſiliginis ad XV. ſolidos vendebatur. Plaga miſerabilis graſſatur. Nam lupi in partibus circa Moſellam plures homines deuorauerunt.

Albericus 1196. 1197, Rigordus p. 196. 197.

Eodem etiam anno quibusdam iuxta Moſellam ambulantibus apparuit phantaſma miræ magnitudinis in humana forma, equo nigro inſidens. Quibus timore perculſis, id quod videbatur, ad eosdem audacter accedens, ne pertimeſcant hortatur. Theodoricum quondam Regem Veronæ ſe nominat, & diuerſas calamitates & miſerias ſuperuenturas Romano Imperio denuntiat. Hæc & alia plura cum eisdem contulit, & ab eis recedens, equo quo ſedebat Moſellam tranſiuit, & ab oculis eorum euanuit.

Igitur rumor de obitu Imperatoris emergens, homines prauos & peſtilentes ad direptionem & prædam quaqua verſum inſtigauit: qui tanquam lupi rapaces in deſtituta ouilia ſæuientes, hiis quos opprimere poterant, nihil reliqui fecerunt: donec cognito quod adhuc viueret Imperator, a ſæuiendi licentia repreſſi. Veruntamen quod rumor vulgauerat, in breui poſtea verum factum eſt. Nam Imperator non longo poſt tempore mortuus nunciatur. Obiit autem in feſto S. Michaelis II. Calend. Octobr. & honorifice cum multis inſignibus apud Neapolin * ſepultus eſt. Ibi annullata

Otto de S. Blaſio c. 45, Arn. Lubec. 5. c 3, 6. c. 1, Albericus Fragm. Hiſtor. Chr. M. Sereni Auguſt. 1197, Alb. Stad. Conr. Vrſp. 1198, M Chron. Belg. p. 204. 205, Rigordus p. 198, Trithem. Chr. Hirſaug. 1193.

---

berch miſit in Apuliam, quorum induſtria multa caſtella ciuitatesque in deditionem accepit. Mentionem quoque eiusdem facit Conradus Vrſpergenſis *ad a. 1195.* Vid. Origines noſtrae & Elogia Hoenloica §. *XVIII.*

* Otto de S. Blaſio c. XLV. itaque *apud Meſſanam ciuitatem Siciliæ defunctus, ibidem cum maximo totius exercitus lamento cultu regio ſepelitur.* Idem dicit Auctor coæuus Geſtorum Innocentii III. *n. 20.* Conradus Vrſpergenſis vero f. 318. *Anno Domini milleſimo CXCVIII. Heinricus imperator obiit in Sicilia, & in eccleſia Panormitana magnifice eſt ſepultus.* Idem dicit Trithemius *Chron. Hirſaugienſi ad a. 1199.* Pand. Collenutius *Hiſt. Neapolitana lib. IV. p. 140.* Ludouicus Cauitellius *Ann. Cremonenſibus ad a. 1198.* Triſtanus Calchus *Hiſt. Mediolanenſi lib. XII.* exeunte dubius hæret, dicens: *quidam Meſſanæ ſepultum, alii Neapolim translatum ferunt.* Iacob von Königshoven *Chron. Alſatiæ cap. II. §. 172. p. 125.* Spiræ dicit eſſe ſepultum, de quo tamen reliqui, ipſe etiam Lehmannus tacet. Rogerius Houedenus Ann. Angl. p. poſt. ad a. 1197. p. 773. *prædictus Romanorum Imperator obiit in Sicilia, apud Meſſanam, in Vigilia S. Michaelis, excommunicatus a Celeſtino Papa, propter captionem & redemptionem Richardi, Regis*

nullata eſt profectio quam ipſe ad liberationem terræ repromisſionis dudum diſpoſuerat. Sed & omnis Apulia & Calabria, Sicilia, a ſuorum dominatione ſe excutiens, tamen vxori eius & filio ſe ſubiecit, & eis fidem fecit. In Teutonica vero terra vverræ multæ & diſſenſiones eatenus inauditæ oriuntur ſuper Imperio.

SECVNDA EXPEDITIO A QVIBVSDAM PRINCIPIBVS IMPERII.

p. 263.

Otto de S. Blaſio c. 42, Helmoldus 2. c. 5.

EPiſcopus Moguntinenſis & Dux Lotharingiæ, & Lantgrauius, & Palatinus Comes: & alii multi Principes cum quibusdam ſignatis mare tranſeuntes, ſolo ſuo aduentu & nomine paganos terruerunt. Aggreſſi etiam pugnam contra inimicos Dei in nomine Domini bene proſperati ſunt, ſicut cognitum eſt ex literis quas prædictus Dux miſit Colonienſi Archiepiſcopo in hunc modum:

QVONIAM *de honoris noſtri promotione ac totius Chriſtianitatis proſperitate plurimum vos ſcimus lætari, diſcretionis veſtræ prudentiæ ſignificamus, quod cum a Principibus Romani imperii, & Baronibus terræ Iheroſolymitanæ, & communi populo in magiſtrum totius exercitus fuiſſem electus, cum conſilio Principum & totius exercitus iter verſus Beritum arripuimus: & cum in nocte B. Seuerini intra Tyrum & Sidonem ordinati decentiſſime incederemus, Saphatinus & omnes ammirati Babyloniæ atque Damaſci cum magna multitudine Saracenorum a latere montis ſe nobis oſtendentes, & a tergo vsque ad mare exercitum noſtrum circumdantes in acies noſtras graues & continuos fecerunt inſultus, omnesque vires ſuas ordinatis omnibus quos habere potuit exercuit contra nos gens iniqua. Propoſitum ſiquidem eorum fuit omnes vires ſuas contra nos effundere, omnes vires noſtras attentare. Sed protector in ſe ſperantium Deus, qui liberat pauperem a potente, non ſine multa impiorum damnificatione, pauperes eripuit de manibus impiorum. Dominum quippe Sidonis & alios quamplures Sarracenos ibidem mortuos reliquerunt, & poſtmodum nusquam nobis occurrere auſi fuerunt. Sicque eodem die ſuper flumen Sidonis cum gaudio tentoria fiximus. Cum autem naues noſtræ exercitus præcederent, & Sarraceni exiſtentes in caſtro Beriti naues venientes viderent, metu perterriti caſtrum Beriti munitiſſimum reliquerunt, & altera die exercitum ſubſequentes caſtrum ibidem quod erat munitiſſimum, abſque omni difficultate cepimus, & tot arma alabaſtrariorum & ſagittariorum in illo caſtro inuenimus, quod vix XX. plauſtra ferre poſſent, & tot victualia, quot quingentis hominibus vel VII. annis ſufficerent. Cum autem ibi XX. diebus moram faceremus, alii Sarraceni aduentum noſtrum metuentes, caſtrum quod dicitur Gibel, & aliud caſtrum firmiſſimum quod Lieche dicitur, reliquerunt. Hoc audito & cognito, quod omnia caſtra marina vsque in Antiochiam eſſent ſub poteſtate Chriſtianorum, verſus Sidones reuertentes terram circumquaque quam tenuerunt Sarraceni, vaſtauimus: & ſic per auxilium Regis ſuperni fugatis Saracenis, qui nusquam comparere audent, ſanctam ciuitatem Iheruſalem in breui capiendam eſſe ſperamus. Sarraceni enim exercitum noſtrum vnanimem eſſe audientes & fortem, nusquam audent apparere. Inde eſt quod veſtram obnixe exoramus reuerentiam, quatenus pro noſtra ac totius Chriſtianitatis proſperitate per totum Archiepiſcopatum veſtrum memoriam noſtri haberi faciatis, & vt ſignatos in veſtro Archiepiſcopatu ad perſoluendum vota ſua & ſuccurrendum Chriſtianitati compellatis. Si qui etiam in terra promiſſionis manere voluerint, reditus eis ſufficientes in eadem terra aſſignari faciemus. Valete.*

Otto de S. Blaſio c. 46, Alb. Stad. 1198, Conr. Vrſp. p. 319.

Celeſtinus Papa obiit, cui Lotharius, qui & Innocentius, ſucceſſit.

VV. Heda Hiſt. Traiect. p. 184.

Cunrado Præpoſito Deuentre, & Theoderico fratre Comitis de Hollant, electis Traiectenſis Eccleſiæ mortuis, ſuccedit Theodericus de Nurberg.

PRIMVS

Angliæ, & ideo prohibuit idem Papa, ne corpus illius ſepeliretur, licet Archiepiſcopus Meſſanæ pro eo multum oraſſet.

PRIMVS ANNVS DISCORDIÆ IN REGNO INTER DVOS REGES.

ANno Dominicæ incarnationis MCXCVIII. vverra magna & dissensio nimis timenda oritur inter Principes Teutonicos de imperio. Nam Coloniensis & Treuirensis Archiepiscopi electionem Regis sui iuris esse firmantes, habito consilio apud Andernacum cum Bernhardo Duce Saxoniæ, & aliis Episcopis, & Comitibus, & nobilibus plurimis, curiam omnibus Principibus in Colonia habendam prætigunt in Dominica Oculi mei, euocantes eodem & Ducem Zaringon Bertolfum, quem ipsi etiam deliberauerant Regem creare. Ad quam curiam cum pauci occurrerent, & ideo tale negocium ad effectum non possent perducere, nunciatur eis orientales p.264 Marchiones cum Duce Saxoniæ Bernhardo, & Magdaburg. Archiepiscopo & aliarum superiorum partium principibus, ad electionem noui Regis Erpford conuenisse. Qui mox Herimannum Monasteriensem Episcopum, & alios honoratos viros, ad eosdem qui conuenerant Principes miserunt rogantes, ne absentibus eis aliquam electionem celebrarent, sed ad aliquem denominatum locum eis occurrerent, electuri cum eis idoneum & dignum Deo Imperatorem & aduocatum Ecclesiarum. Dum ergo iam dicti nuntii ad eandem curiam venissent, cognouerunt illos in Philippum Ducem Sueuiæ Imperatoris fratrem concordasse, & eum in Regem elegisse. Vnde moti redierunt, & prædictis Episcopis, quæ facta fuerant retulerunt. Qui vehementer indignati, eo quod nunquam aliquis Rex in Saxonica terra electus ab hiis Principibus fuisset, mox Duci Bartolfo de Zaringon fidem fecerunt, quod ipse repatrians exercitum secum duceret, & statuto sibi die Andernacum rediret, eum ibi remota omni dubitatione Regem crearent. Hoc & ipse promisit, & iurauit, & insuper obsides dedit. Designato igitur die cum apud Andernacum ab Episcopis & omni multitudine cum apparatu & desiderio maximo expectaretur, ecce rumor pessimus, & eius ignauiæ dignus intonuit, Ipsum scilicet cum Duce Sueuiæ concordasse, & vt ipse regno & electioni renuntiaret, XI. millia marcarum & ducatum ab eo accepisse. Hic ergo rumor & inhonestus euentus primores inferiorum partium grauiter afflixit, eo quod indignum sibi & intolerabile videretur, si contra suam voluntatem Philippus Dux regnasset. Constat tamen, quod ipse nuncios ad Archiepiscopum Coloniensem cum precibus transmisit, multa offerens, sed plura promittens, si ad suam electionem animum vellet inclinare. Sed Episcopus hoc sibi tutum non credens vel honestum, hæc facere penitus recusauit. Habitoque consilio Ottonem Comitem Pictauiæ filium Heinrici quondam Ducis Saxoniæ in Regem elegit.

Otto de S. Blasio c. 46, Gesta Innocentii III. n. 22, Registr. Innocentii III. ep. 29. Arn. Lubec. 6. c. 1. 2, Alb. Stad. 1198, Conr. Vrsp. p. 319. 320. 321, Rigordus p. 202, Chr. M. Sereni p. 66, Hist. de Guelfis p. 805, Chr. August. 1197, Trithem Chron. Hirsaug. 1199, Fragm. Histor. 1198.

Episcopus Argentinæ & Comes Daspurg Sueuo omnia sua deuastant, eique in tota Sueuia cuncta diripiunt, vsque ad vrbem Imperialem quæ Haginoue dicitur. Causa discordiæ inter eos fuit, quod Otto frater Ducis prædicti Episcopi fratrem captum suspendio necauerat. Idem ergo Episcopus & sui cum diutina dissensione Sueuo restitissent data tandem ciuitate sub conditione satisfecerunt.

Trithem. Chr. Hirsaug. 1199, Königshoven Elf. Chronic. c. 4. §. 3?, Fragm. Histor. 1198, Hertzogs Elf. Chron. 2. f. 39.

Prædictus itaque Dux * causam suam agens, & vt necessitas eum compulit, ab omnibus auxilium petens, omnes pene Principes muneribus sibi conciliat, vrbes regias suscipit fidem sibi fieri ab omnibus iubet, nomen Regium sibi ascribit, & apud ciuitatem Wangionum in albis Paschalibus coronatus progreditur. Inferioribus vero partibus nobiles Lotharingiæ ad fauorem suum sollicitat: ex quibus Walramus Heinrici Ducis de Limburg filius ad eum declinat, castrumque regium quod Berinstein dicitur, ab ipso suscipit. Ducem quoque Boemiæ sibi allicit, eique vt fauorem eius & opem propensius habeat, nomen Regium * indulget: quem & in præsentia sua consecratum Bopardiæ coronari consentit.

* *Philippus*

Arn. Lubec. 6. c. 2, Chron. August. 1207, Albericus 1197, Goldastus de R. Bohem. 3. c. 10.

Circa idem tempus stella Coloniæ visa est circa horam nonam, sumentibus in-
de

* Premislaum Dubrauius Hist. Bohem. lib. XV. sub initium : *Venerat post rem bene gestam Pre-*

de omnibus lætum auſpicium de Rege ſuo, qui tertio die poſt viſam ſtellam ibidem electus eſt. *

Otto de S. Blaſio c. 46, Arn. Lubec. 6. c. 1, Alb. Stad. Albericus 1195, Meibom. apol. pro Ottone IV Op. t. 3. p. 120, Hayneccius Ant. Goslar. p. 198, Regiſtr. Innocentii III. ep. 89.

* *Numus Ottonis Regis Coloniæ V.*

Cum autem Aquiſgrani ad Regiam ſedem conſecrandus properaret, inuenit ſibi eam oppoſitam, & militibus Philippi Ducis ſeptam cum prædicto Walramo. Expugnare ergo eam aggreſſus, multis expenſis & graui labore conſumpto, tandem eam in deditionem accepit: & ingreſſus, ab Adolfo Colonienſi Archiepiſcopo conſecratus inthroniſatur. Sæpe dictus etiam Walramus in gratiam eius venit, & caſtrum Berinſtein, quod a Duce Philippo acceperat, ab eo quoque ſuſcipit in ſignum reconciliationis. Sed Epiſcopus hoc tutum terræ exiſtimans, idem caſtrum expugnatum deſtruxit, vnde & Walramus a Rege Ottone deficiens ad Philippum Ducem iterato ſe contulit. Et in omnibus malis quæ Germania poſtmodum paſſa eſt, ipſe Dux & auctor fuit.

Arn. Lubec. 6. c. 2.

Nam circa initium Octobris Philippus Rex collecto copioſiſſimo exercitu, cum rege Bohemiæ, & aliis ſuis auxiliariis, ripas Moſellæ obſedit, volens tranſire in partes inferiores & vaſtare Epiſcopatum Colonienſem. Sed Otto Rex & Epiſcopus Colonienſis contractis ex aduerſo partibus in alia ripa caſtra metati ſunt. p. 265 Burgenſes quoque Coloniæ cum apparatu & ornatu multo nauium illo aduenerant: ſtabatque anceps prælium, nec ſuperioribus ad inferiores, nec inferioribus ad ſuperiores tranſire audentibus. Tandem Philippus Rex & ſui concepta audacia tranſitum facere conati ſunt: quibus Lotharingi in alueo flumine obſtiterunt. Ibi ab vtraque parte in ancipiti pugnatum, donec nocte prælium dirimente Lotharingi ſequenti mane ad caſtra ſua redierunt, tutum ſibi non arbitrantes cum infinita illorum multitudine in ſua paucitate congredi. Quo viſo illi ſtatim flumen tranſierunt, & Lotharingis apud Andernacum collectis & cum eis congredi volentibus copiam Martis non fecerunt, ſed quaquauerſum omnia vaſtantes incendia permiſcebant.

Exuſtum eſt eodem tempore Regimagium, & Bunna, cum multis circa iacentibus villis: nec erat qui furentibus & vaſtantibus occurreret, aut reſiſteret ad loca munitiſſima ſe conferentibus: ita quod illi iuxta Coloniam pene ad duo milliaria acceſſerant. Multa nefanda & miſera relatu impuriſſima illa barbaries patrauit: quorum vnum ponam, ex quo plura conici poſſunt. Sanctimonialem quandam omnibus indumentis ſpoliatam melle perungentes in plumis lectualibus volutabant, ſicque monſtruoſe hirſutam caballo impoſuerunt, verſa eius facie ad caudam caballi. Cumque ridiculoſum hoc, imo miſerabile ſpectaculum per aliquot dies circumduxiſſent, Regi Philippo tandem res innotuit: qui Zelo Dei tactus, omnes ſceleris huius reos aquæ bullienti tradi iuſſit. Cum ergo ſatis in Epiſcopatu Colonienſi deſæuiſſent, iubente Deo qui ponit terminum tenebris, & in ſe facit confringi fluctus maris, inopinate nulloque fugante ſe ad ſua retulerunt, in itinere exurentes Andernacum.

Interea Otto etiam Rex poſt diſceſſum alterius in inferioribus partibus omnia ſibi pro poſſe ſubiugans, Epiſcopus, Comites & nobiles Lotharingiæ ſibi conciliabat, ac Sacramenta ac fidelitatem ab eis exigit & accipit: quæ tamen infirma erant & infidelia. Nam plures ex eis in exiguo ponentes mendacium aut periurium, contra conſcientiam ſuam venire non timebant, ore quidem Sacramenta præſtantes & fidem iurantes Regi Ottoni, cum cor eorum longe ab eo remotum, cum Philippo Rege magis rectum videretur quam ſecum.

Venit

miſlaus Moguntiam, in qua conuentum Principum Philippus habuit. Ibi priusquam de bello inſtaurando deliberari, aut quicquam tractari cœptum eſſet, Premyſlaum de omnium qui aderant, ſententia, regem Boiemiæ creat, impoſita ei ſua manu corona regia. Exin tandem interregnum in Boiemia finitum, regibus ſibi deinceps continua ſerie ſuccedentibus. Innocentius III. tamen in c. *Veniens 15. X. de accuſationibus* circa annum 1212. ipſum adhuc vocat Ducem Bohemiæ. Vid. Ludvvig de auſpicio Regis *c. II. § 5. p. 85.*

Venit etiam prædictus Rex Otto versus Saxoniam, tendens Goslariam, eam & adiacentes ciuitates expugnare aggressus: superueniente Philippo Rege a proposito cessare coactus est.

Heyneccius Ant. Goslar lib. II. ad a. 1198.

Heinricus Palatinus Comes Rheni, frater Ottonis Regis, & Lantgrauius, ac Dux Brabantiæ, de Iherosolymis reuertuntur, infecto omni negocio apud Ethnicos. Mogontinus quoque Archiepiscopus inde rediens in Italia moram facit, audiens discordiam quæ in regno orta fuerat inter Philippum & Ottonem.

Richardus Rex Angliæ dum quoddam castrum Limogiæ * scilicet, obsideret, & circuiens quæreret, vbi assultus opportunos faceret, telo lethaliter percutitur. Quod non sine iudicio Dei factum, hoc modo probatur. Siquidem Episcopus quidam dum sine causa offensam eius incurrisset, in tantum eum persecutus est, vt a propria sede eum exturbaret, præcipiens ei ne deinceps eius se oculis offerret. Ille Romam progressus ad Apostolicum se contulit: qui dum quadam die astaret altari, ipso momento quo Richardus obiit telo, videt ipsum telum secus altaris crepidinem lapsum, cui Karta fuerat innixa secundum vaticinium Merlini ** olim prædictum: *Telum Limogiæ occidit Leonem Angliæ.* Sic mortuo Rege Richardo frater eius Iohannes in
p. 265. Regem eligitur.

Matth Paris. p. 164, *Albericus* 1199, *Io. Brompton.* Chr. p. 1277, *Henr. Knyghton* de event. Angl. lib. 2. ad a. 1199.

Episcopus Remensis obiit.

In Gallia Fulco mirabilium operator valde clarus habetur.

Penuria annonæ magna.

Anno Dominicæ incarnat. MCXCVIIII.

Regum quisque suis in partibus natalem Domini celebrat.

p. 266. Constantia Imperatrix in Apulia moritur, relicto paruulo Friderico filio Imperatoris: cui in Regem electo, viuente adhuc patre, Principes Imperii fidem & Sacramenta fecerant. Marquardus itaque Marchio Anconiæ ex consensu & iussione Philippi Regis, qui patruus erat pueri, regnum Apuliæ relinquit seruandum puero.

Gesta Innocentii III. n. 21. 23, *Sigonius de R. Italiæ* lib. 15. ad a. 1198. *Vide supra* ad a. 1196.

Werræ plurimæ & graues inter Episcopum Wormaciæ & suos complices, & VVernerum de Bolant, & Comitem de Lininch * & eorum sequaces: Itemque inter Lantgrauium & Cunonem de Mincinberg, * omnes superiorum partium ciuitates & villas, cœnobia & Ecclesias pessundant, vt nihil vsquam reliqui sit, quod non fuerit in vrbibus aut in locis munitis absconsum.

* *Luningen.*
* *Minzenberg.*

Ottoni Regi desponsatur filia Ducis Brabantiæ.

In æstate etiam mouens in superiores partes exercitum auxilio Coloniensis Archiepiscopi & prædicti Ducis generi sui, exusta parte Confluentiæ villisque aliquibus, Bobardiam accessit. Ibi ergo cum Principes quidam & nobiles illarum partium, qui eum euocauerant, eique per scripta & nuncios opem spoponderant, ad eum & eius partes non accederent, victusque exercitui deficeret, ad sua cum suis reuersus est.

Rigordus p. 216, *Hist. de Gualfis* p. 805, *Meibomii* apol. pro Ottone p. 154.

Philippus autem Rex hoc cognito, collectis copiis cum militibus & eorum sequela, itemque cum curribus & apparatu nauium cum victualibus, transita Mosella denuo descendit, & Episcopatum Coloniensem pro libitu deuastat & exurit. Contra quem Dux Brabantiæ colligit exercitum magnum nimis, tam equestris quam pedestris ordinis, cum Comitibus terræ, paratis omnibus vel hostes finibus suis arcere, vel pro patria occumbere. At illi nescio nutu Dei, qui cum vult ponit frenum in maxillis populorum, siue terrore aut timore insequentium celerrime se ad sua contulerunt, nostrisque congressionis facultatem non dederunt.

* Matthæus Parisiensis sub Richardo p. 164. *tandem in Aquitanicum perueniens Ducatum, & in territorio Lemouico, Chaluz castellum obsidione vallauit: vbi septimo Calendas Aprilis a Petro Basilii, telo (vt dicebatur,) veneno percussus est; quam percussionem quasi pro nihilo reputauerat.*

** Sæpius ad Merlini Prophetiam prouocant Scriptores Angli, inprimis Matthæus Parisiensis, de hac vero tacent. Quis autem fuerit Merlinus, docet Pitseus *de illustr. Angl. Script. p. 101.*

Inter hæc omnia fama Coloniensis Archiepiscopi non erat integra, & suspectus habebatur, quod negociis manum valentius non opponeret: cum tamen reuera grauissimum & impossibile ipsi fuisset cunctis Principibus contra ire, & contra eorum voluntatem & consensum pro suo velle Romanum Imperium disponere. Constabat enim, quia Otto Rex omni pene terreno auxilio & humano solatio destitutus, quantum ad respectum aduersæ partis, regnum aut imperium nunquam obtinere posset, nisi adiutorio solius Dei, qui dominatur in regno hominum, & cuicunque voluerit, dabit illud.

In Pannonia etiam super regno illo discordia sæuit inter duos fratres, quod in hoc modo accidisse ferebatur. Bela Rex Vngariæ vita decedens duos reliquit filios, Hemmeradum & Andream: quorum priori regnum dedit, & filiam Principis Antiochiæ, alteri quædam castella & prædia magna, atque ad peregrinationem Ierosolimitanam, quam ipse vouerat, peragendam infinitam pecuniam. Adolescens autem post decessum patris cum libera vsus fuisset potestate, sicut ætas illa sæpius prodiga est & improuida, acceptam pecuniam cito dilapidauit. Quo facto cum ad consuetum luxum copia non afflueret, cœpit consilio suorum regnum fratris sibi vsurpando inuadere. Cui cum Rex resisteret, orto inter eos bello victoria potitus est Andreas auxilio Ducis Austriæ Lupoldi. Quo successu elatus, sicut res est inquieta felicitas, secundo contractis copiis fratrem inuadit. Ille accitis Teutonicis, quorum ibi copia magna est, qui & Hospites ibi vocantur, fratrem deuicit, occisis ex eius parte multis & captis.

c. Licet. 6. X. de Voto. *Bonfin. Hist. Hung.* dec. 2. lib. 7. p. 195, *Serar.* rer. Mogunt. lib. 5. p. 818.

Eodem anno descendit Cunradus Moguntinus Archiepiscopus ab Italia, & cum eo Bonifacius Marchio de Monte ferreo, vt discordiam quæ in regno orta fuerat ex electione Ottonis & ducis Philippi sedarent: & si nequirent istud efficere, vt alteruter eorum cessaret, ex consilio Principum per quinquennium pax firmaretur, & hoc elaboraretur, vt alter cederet. Sed quid intenderint, vel quid contulerint cum Philippo, licet non innotuerit, Rex Otto inuitatus a Marchione, vt Bopardiam veniret, tenuit, quoniam quidem dedecorosum arbitratus est, si vllo pacto regno cederet, cum legitime in Regem consecratus esset. Cunradus etiam Episcopus Coloniam veniens cum Episcopo Coloniensi & Burgensibus colloquium super hoc habuit, sed infecto negotio rediit. p. 267.

Arn. Lubec. 6. c. 3, *Alb Stad. Trith. Chr. Hirsaug. Siffridus Presbyter.* 1200, *Conr. Vrsp.* p. 322, *Serar.* rer. Mogunt. lib. 5. p. 828, *Bruschius* Cat. Episc. Mogunt. n. 48.

Post hæc Cunradus Episcopus Vngariam intrauit, vt discordiam fratrum sedaret, & ab vtroque honorifice susceptus est. Inito consilio & habito consensu vtriusque & Ducis Austriæ Lupoldi omniumque Principum Vngariæ pacem tali modo statuit, vt signati cruce mare transirent, & regnum Vngariæ prædicto Duci Austriæ commendarent: vt si quis illorum morte præuentus in transmarinis partibus debitum carnis exolueret, superuiuens rediens ad patriam regnum possideret.

Anno Domini incarnat. MCC.

Mogontinus pace reformata inter fratres, regressus ad partes Austriæ in territorio Patauiensi carnis debitum soluit, Episcopus autem Wolferus prædictæ ciuitatis iam defunctum suscepit & exequias celebrauit, & corpus cum magno comitatu Mogontiam deuexit, sepultoque pro pace componenda inter Regem Ottonem & Philippum inter Andernacum & Confluentiam venit. Ad quod colloquium se contulerunt Coloniensis Archiepiscopus, & Herimannus Monasteriensis, & Treuirensis, & alii quamplures. Sed quod consiliati sunt, processum non habuit.

Arn. Lubec. 6. c. 3 *Chron. M. Serent* p. 68, *Conr. Vrsp* p. 322, *Trith. Chr. Hirsaug.* 1200.

Interea grauis tumultus oritur in Moguntia. Quidam enim ex fauore & voluntate Philippi Lupoldum Wormaciensem in Episcopum elegerunt, quidam in Sifridum præpositum consenserunt, vt eligeretur, & exeuntes ciuitatem venerunt Binge, & electionem quam ceperant de præposito Sifrido ibidem confirmauerunt. Quod audiens Lupoldus venit in manu valida ex præcepto & fauore Philippi, & Sifridum & electores eius exturbauit de Binge. Cernens autem Sifridus & sui quod minus proficerent, ad Ottonem Regem se cum suis contulit, a quo clementer susce-

ptus regalia suscepit, & cum exercitu fretus eius auctoritate & copiis Binge regreditur, expugnato & fugato Lupoldo multos suorum cepit, vix ipso elapso.

Eodem anno cum Waldeuerus baculum pastoralem coram prioribus resignasset, & destituta esset Ecclesia S. Pantaleonis abbate, fratribus discordantibus ex consilio Domini Archiepiscopi & priorum conuenerunt in præpositum Heinricum Ecclesiæ S. Luthgeri de Werdene.

Anno Dominicæ incarnat. MCCI.

Ad dilatandos terminos suos Rex Otto contracta manu valida ad superiores partes se transtulit, & vsque VVircinburg peruenit; Episcopo Coloniense, & Palatino Comite, Sifridoque cum suis complicibus auxilia præbentibus.

Venit etiam Coloniam circa festum Apostolorum Petri & Pauli Guido Cardinalis Prænestinus Episcopus a sede missus Apostolica, Philippum & quoslibet eius fautores excommunicatos pronuncians, & ad determinatum diem ad colloquium omnes episcopos inuitans regni Teutonici, venientes vt obœdirent Ottoni, ex auctoritate præcipiens Apostolica, nolentes autem obœdire excommunicans. Cuius præsentiæ se Sifridus exhibens ab eo in sacerdotem & Episcopum consecratur, & cum ipsius & Ottonis Regis commendatitiis literis Romam progressus ab Innocentio Papa accepto pallio confirmatur.

Registr. Innocentii III ep. 62, Albericus 1201, Conr. Vrsp. p. 322. Trith. Chr. Hirsaug 1201, lib. 5. p. 829.

Serarius rer. Mogunt.

Per idem tempus Alexio patre suo eiecto & incarcerato de Græcia fugiens * Alexius venit in Alemanniam ad Philippum Regem sororium suum, & ibi per aliquod tempus demoratur & honorifice tractatur.

Nicetas lib. 3. c. 9, Albericus 1202, Rigordus p. 203.

Albericus 1202.

Eodem anno Baldevvinus Comes Flandriæ cum multo apparatu Iherosolimam tendit. Veniensque ad mare cum Bonifacio Marchione de Monteferreo, qui ei in via sociatus fuerat, maximam pecuniam in extructione nauium ibidem expendit. Cum autem ibi diu morarentur propter aduentantium peregrinorum expectationem, & propter datam pacem in transmarinis partibus inter Christianos & ethnicos, cotidieque pecunia deficiente egere inciperent, Dux Venetiarum eosdem adiit, plurima munera obtulit, & ad expugnandam quandam ciuitatem Regis Vngariæ nomine Sadram, vbi idem cæcatus fuerat, inuitauit. Qui necessitate inopiæ compulsi mox cum illo profecti ciuitatem adgrediuntur & expugnant, ingentem prædam inibi re-
p.268 pertam inter se diuidunt, & cum maximis spoliis nimium locupletati redeunt. Quapropter a Papa excommunicantur: sed postea interuentu Alexii filii Tyrsacis Imperatoris Græciæ soluuntur, & ad subdendam Ecclesiam orientalem Romanæ cum eo diriguntur.

Vide c. solitâ §. X. de maior. & obed.

Anno Domini MCII.

Otto Rex & Adolfus Coloniensis Archiepiscopus cum aliis quibusdam Principibus colloquium habuerunt, apud Traiectum quæ supra Mosam sita est, de republica & de diuersis negociis quæ ipsos tunc temporis vrgebant.

Vna tamen de præcipuis causis huius colloquii fuit de inimicitiis, quæ inter Ducem Brabantiæ & Comitem de Gelre pullulabant. Siquidem vterque manum validam contraxerat, nec sine detrimento pauperum vel oppidanorum conflictus eorum terminari poterat. Tandem pace inter vtrosque reformata, & Rege cum Episcopo Coloniense regresso, oritur inter eos grauissima contentio coram Cardinali & prioribus & burgensibus, & vix per triduum sedatur. Causa autem huius discordiæ fuit, scilicet de teloniis, & moneta, & de iniustis vectigalium exactionibus, & de violata pace negotiantibus. Auditis autem allegationibus vtrorumque, Regis scilicet & Episcopi, mediante legato, sub cuius iudicio hæc agebantur, ipsorum vtriusque dirempta est dissensio tali conditione, vt omnis exactio violenta cassaretur, & pax firmissima negociantibus stabilitetur.

Cunradus Episcopus Herbipolensis in festo S. Nicolai a quibusdam prauis hominibus occiditur.

Trith. Chron. Hirsaug. 1203, Anno 1204, Brusch. Cat. Episc. Herbip. 1236, Friesens VVürtzb. Chronic. p. 1202.

* hoc nomen ex MSto suppleuimus.

Anno Domini MCCIII.

Arn. Lubec. 6. c. 5, *Alb. Stad. Trith. Chr. Hirsaug.* 1203.

Philippus Dux Sueuiæ exercitu valido congregato, intrauit Thuringiam, vt Herimannum Lantgrauium humiliaret, ea de causa quod ipsum reliquisset, & Sifrido contra voluntatem suam adhæreret & foueret, & quæ in partibus Thuringiæ reditus & iura Moguntinæ sedi essent attinentia, in sui hostis vsus redegisset. Perpendens autem Palatinum Comitem & Regem Bohemiæ cum copioso exercitu illi in auxilium venisse, rura quæque proxima incendio consumpsit, & sic profugus cum suis Erpfort se contulit. Quo Lantgrauius comperto, cum Boemo & Palatino, omnique quem contraxerant exercitu, ciuitatem vallauerunt sperantes illum capere. Philippus autem nocte media cum paucis exiens ad Orientales Marchiones se contulit, vt auxiliis contractis quoquo pacto milites inclusos liberaret. Principes autem eius discessum audientes soluta obsidione, cum nouem diebus ea obsidio viguisset, habito consilio vt darent ipsi copiam exercitum congregandi, persecuti sunt eum vnanimi consensu, & inuadentes terram Marchionum, omnia rapinis, incendiis, & variis calamitatibus partes illas euerterunt.

Hiis ita patratis, Rex Otto superueniens cum exercitu a cunctis fauorabiliter suscipitur: & Boemus fidelitate promissa ab ipso coronatur, & in festo S. Bartolomei Apostoli a Guidone Ecclesiæ Romanæ legato apud Marspurg in Regem solenniter consecratur. Ibi etiam Lantgrauius Ottoni Regi fidelitatem quam pridem fecerat, iterauit & confirmauit, præsentibus omnibus qui tunc aderant Principibus.

Ipso anno mortuus est Herimannus Monasteriensis Episcopus, & facta est dissensio pro electione. Nam priores & ministeriales elegerunt Ottonem maioris Ecclesiæ Bremensis præpositum, Comites autem & liberi ipsisque attinentes Abbatem de Claolt elegerunt. Vnde continuo Episcopatus diuersis calamitatibus & miseriis peiſundatur.

Vulgatus error ex c. Constantinus. Dist. 96. *& c.* 17. *de elect. in* 6.

Eodem etiam anno Constantinopolis a Constantino Magno constructa inuaditur & capitur. Constantinus enim Imperator quondam a beato Syluestro baptisatus, Romam cum tota Italia beato Petro & successoribus eius tradidit, & in Græcia vrbem nominis sui Constantinopolim constituit, quæ prius Bizantium dicebatur, quam sedem Romani Imperii & caput totius Orientis esse voluit: hanc etiam diuitiis replens & ædificiis ornans, reliquias sanctorum Apostolorum & aliorum Sanctorum ex diuersis mundi partibus collectas illic reposuit. Capta igitur Vrbe diuitiæ reperiuntur inæstimabiles, lapides preciosissimi & incomparabiles, pars etiam ligni Dominici, p. 269. quod per Helenam de Iherosolimis translatum auro & gemmis preciosis insignitum in maxima illic veneratione habebatur ab Episcopis, qui præsentes aderant, incisum cum aliis preciosissimis reliquiis per nobiles quosque partitur, & postea eis reuertentibus ad natale solum per Ecclesias & cœnobia distribuitur. Quomodo autem primo subacta sit, & Alexius cum patre suo, qui a fratre suo eiectus & incarceratus fuerat, sit reductus, per hanc epistolam, quam Comes de S. Paulo Duci Brabantiæ misit, agnoscitur.

Arn. Lubec. 6. c. 19, *Albericus* 1202, *Alb. Stad.* 1204, *Nicetas* lib. 4. c. 2. *Rigordus* p. 203. 204, *Gesta Innocentii III.* n. 91. 92.

EPISTOLA. *Præcordiali amico suo H. Duci de Louanio, viro nobili H. Comes S. Pauli, statum pauperrimi exercitus Ihesu Christi nobilitati vestræ declarare desidero. Nouerit igitur serenitas vestra, quod Alexius filius Tirsati quondam Imperatoris Constantinopolitani, quem frater eius propter ambitionem imperii excæcauit, venit ad nos apud Corfaut; ibique genibus flexis, profusis lacrymis, vniuersitatem nostram exorans, quatenus Constantinopolin venientes cum ipso ei in auxilium præstaremus, vt ipse auunculum suum, qui erga patrem suum tantum scelus perpetrauerat, a regno per auxilium nostrum expelleret, quod per ambitionem sibi vsurpauerat & iniuste possederat. Super hoc autem fuit inter nos maxima dissensio & ingens tumultus. Omnes enim clamabant ire Accaron: pauci fuerunt plusquam XX. qui Constantinopolin collaudassent, quorum fuit vnus Marchio, Comes Flandrens. Comes Ludeuuicus, & alii quorum nomina ad præsens reticentur. Qui omnes toti exercitui ostendentes manifeste, quod via Iherosolimitana erat omnibus inutilis & damnosa, cum ipsi essent inopes & victualibus imminuti, necesset aliquis inter eos qui milites ad stipendia & sariantos ad solidum detine-*

ret,

*ret, vel qui petrarios faceret protrahi, nec alia instrumenta bellica produci. Tandem
vero vix nobis acquieuerunt, tali tamen conditione quod apud Constantinopolin moram
nullatenus facerent vltra mensem, nisi voluntate sua propria morarentur. Responsum
est eis, quod breuis mansio publicata non erat nobis necessaria, quia Græci nos minus for-
midarent, si breuis moræ spacium præscirent: attamen impetrauerunt a nobis, vt de mo-
ra solius mensis eis securitas præstaretur in palam, & ita factum est. Quo facto iuuenis
Imperator nobis promisit, quod toti exercitui nostro per annum victualia largiretur inte-
grum, & quod X. millia militum ad annum S. terræ succursum ad sumptos suos haberet.
Promisit enim quamdiu viueret, ad stipendia sua se in terra sancta D. milites habiturum,
& quod Duci Veneti C. millia marcarum argenti & totidem exercitui nostro erogaret.
Quibus compositis & communi vtilitate concessis, naues nostras conscendimus, de hinc
ad portum Bucceauis octauo die applicantes: ab eo loco C. Leucæ Constantinopolin vsque
numerantur, a portu vero isto vsque Constantinopolin per strictum mare & velociter
currens transitur. Inde per illud fretum nauigantes transiuimus Brachium S. Georgii,
& per portum cepimus ad firmam terram versus Iconium, qui portus distat a Constanti-
nopoli vna leuca. Ibidem stupuimus valde admirantes super hoc; quod nemo amicorum,
nemo parentum iuuenis Imperatoris, qui nobiscum erat, seu aliquis nuncius eorum ve-
nit ad eum, qui ei statum Constantinopoli declararet. Non mora, Imperator imperium
tenens Duci Veneti, Marchioni, Comiti Flandrensi, Comiti Ludouico, & nobis, nun-
cios suos destinauit. Nos vero secretum inter nos ineuntes consilium diximus, quod Im-
peratoris nuntios nullatenus audiremus, nisi prius se ab Imperialis cathedra deponeret
maiestatis: aliter ipsum vel eius nuntios nequaquam auscultaremus, nolebamus enim
quod Græci muneribus attentarent, vel mollirent. Interim Imperatoris exercitus in
littore nobis opposito paratus erat nobis transitum inhibere, ostendens animositatis imagi-
nem nobiscum præliandi. Quod videntes, ad peccatorum nostrorum cucurrimus con-
fessionem, in Dei solum misericordia confidentes: postea nostras ordinauimus pugnas,
deinde nos omnes armati intrauimus naues vsarias & galeidas, quæ vasa nauigio apta
CC. numero fuerunt, præter nauiculas bargas. Cum vero Deo ducente vltra fuimus ap-
plicati, omnes Græci qui conuenerant, vt transitum nobis impedirent, ita Dei gratia a
nobis elongarunt, quod aliquem eorum etiam volatu sagittæ vix potuimus attingere. In-
de perreximus ad quandam turrim fortissimam, quæ Galatha nuncupatur, in qua firma-
batur catena ferrea grossa nimis, quæ posita super ligna transuersa mare transnatabat, at-
tingens vsque ad muros ciuitatis. Catena illa portum seruabat, iuxta quam naues &
p.269. galeidæ ciuitatis cum bargis erant, latere ad latus coniunctæ, nobis introitum prohiben-
tes. In turri siquidem sæpe dicta erant sarianti Anglici, Pisani, Leueniani, Dachi, ad
eam protegendam constituti, qui exibant turrim & introibant, sicut & quando volebant,
p.270. ad sagittandum nostros. Super turri autem illa locuti fuimus cum Duce Veneti viro pru-
dentissimo & discreto, dicentes ei quod nullo modo posset capi, nisi per minitores & pe-
trarias caperetur. Respondit nobis, quod iuxta catenam antedictam faceret naues suas
protrahi, suas erigens petrarias cum instrumentis variis super naues: nos quoque nostra
faceremus ingenia erigi super terram; sic vndique turris obsessa Dei nostroque auxilio de
facili caperetur. Dum autem hæc proponerentur, sarianti in turri latitantes nostris
gentibus sagittando importunos faciebant assultus. Verum nonnulla vice in nos fecerunt
salinationes, * quasi forent acriter retromissi, & suorum damna multimode sustinerent. * l. simulatio-
Tertia vero die post tentoria nostra ibidem confixa illi deinde exeuntes nostris quibusdam nes.
militibus & peditibus præter nos fecerunt insultus. Petrus vero de Braieleuel cum qui-
busdam militibus & sariantis armatus superueniens, hic eos cum festino impetu atrociter
inuasit, quod ei non potuerunt resistere, nec ad turris refugium remeare: imo oportuit
quosdam eorum nostris instantibus prosilire in mare, & ibi submersi fuerunt, quidam
truncati, quidam vero retenti. Statim DEO mirabiliter operante turris absque bellico
instrumento capta, & catena rupta fuit. Mox siquidem nauibus ciuitatis retro abeunti-
bus, naues nostræ liberum portum habuerunt, & quosdam eorum simul cum galeidis, na-
uiculis, & bargis ceperunt. Tunc vero nostris nauibus & nobis ordinatis ad pugnam,
processi-*

processimus iuxta littus ad quendam pontem lapideum distantem a turre praenominata una leuca. Pons vero ille protensior erat paruo ponte Parisiensi, & erat adeo strictus, vt tres equites iuncti lateribus simul vix per illum possent transire, vadis profundis existentibus non poteramus alias transire, nisi multam faceremus torsuram. Si vero a nostro nauigio longe distaremus, fortasse periculum magnum incurrissemus & damnum. Cum peruenissemus ad pontem ipsum (Dei patientia) nullo obstante transiuimus, & procedentes tentoria nostra fiximus inter palatium Imperatoris & palatium Boimond, & sic propinquauimus palatium, quod Placherna dicitur, quod sagittae nostrae cadebant super palatium & infra palatium per fenestras, & sagittae Graecorum super tentotia nostra. Hoc facto exercitum nostrum conclusimus grossis palis, & circumcinximus litiis, deinde instrumenta nostra bellica & petrarias ereximus ante muros. Dux Veneti vero super quamlibet nauim construxit de antemnis pontem altissimum in altitudine C. pedes habentem, & super quemlibet pontem poterant ire quatuor milites de fronte. Praeterea quilibet vsarius mogonellum suum habebat erectum. Dum autem haec fierent, Graeci nobis pede & equo plures instanter fecerunt insultus: verum super hoc, quam nos, deterius habuerunt. Quadam die maxima militum multitudo de quadam porta cateruatim egrediens, quae porta patet a dextera parte palatii, superius exiliit, & nos prouocauit ad arma: quos nostri cum ingenti impetu & forti audacter repulerunt, quod multi eorum altero alterum inculcante corruerunt in fossas. Inter quos filius Ducis de Ducato, qui inter Constantinopolitanos fortior & pulchrior dicebatur, cum aliis quibusdam peremptus est. Crastina quoque die quadam cohors militum ciuitatis per portam Blachernae exiuit ea parte, qua ingenia nostra bellica erigi feceramus: sed Deo iuuante retromissi sunt turpiter & potenter. Tunc quidem retentus est vir nobilissimus, potentior & in militia melior omnibus Constantinopolitanis, qui consiliarius Imperatoris erat. Die Mercurii post ordinationem fuit propositum, quod in crastino fieret assultus ad ciuitatem, videlicet Dux Veneti per mare, Comes Flandrensis & Comes Ludeuuicus per terram assilirent, & Marchio cum illis: Ego siquidem & M. de Montmorensi, & Marscalcus Campanico de sancto Tyrone, dum assultus fieret, custodiremus exercitum forinsecus inter vallum & campum, & sic fecimus. Facta autem ordinatione & proposito terminato, Dux & Venetii cum quibusdam de nostris, qui nauigio potenter instabant, prope muros nauibus applicatis, scalas muris acclinantes, intrauerunt cum virtuoso impetu ciuitatem, XXX. turribus lucrifactis iuxta quantitatem atturbati, & de ciuitate non modicum combusserunt. Nostri quoque suos per terram facientes insultus, scalis similiter muro appositis suas, super muro posuerunt banerias & vexilla. Minitores vero muros inferius subcauantes vnam turrim strauerunt. Tunc Imperator ciuitatis incendio & nostris insidiis vndique coartatus constituit ad portas singulas, quae ad campos exitum faciebant, turmas militum non paucorum, vt nos circumquaque assilirent, & inuasos inuoluerent & truncarent. Econtra nos similiter nostras ordinauimus pugnas. Comes Flandrensis cum suis, ego quoque cum meis, vterque in suo cuneo consistens. Fecimus autem custodiam, & equitauimus ordinate & coniuncti contra praelium nobis contrarium, eos adeo p. 271.
appropinquantes, quod eorum sagittarii & balistarii trahebant in nos, nostrique in ipsos. Cum ipsi viderent nos magnanimos esse & constantes, ordinate procedere & feriatim, & nos non posse faciliter expugnari vel corrumpi, ipsi valde perterriti & confusi cedentes nobis non ausi fuerunt (Dei gratia) dimicare nobiscum. Et sciatis, quod non fuimus in toto exercitu plures quam quingenti milites, & totidem equites, sariantos non habuimus plures quam duo millia peditum: maior enim pars statuebatur ad ingenia nostra conseruanda. Videntes autem eos fugere & abire, noluimus insequi: ne forte per eorum dolos & insidias exercitui nostro, & bellicis machinis nostris, vel turribus, quas Veneti ceperant, damnum inferrent. Imperator vero nocte rediens ad palatium suum, asseruit se in crastinum pugnaturum nobiscum: eadem autem nocte media Imperator latenter aufugit. Die vero Iouis, sicut Imperator promiserat, debuimus pariter dimicare. In crastino (Deo cooperante) fuit ciuitas reddita nobis, & tunc fuerunt octo dies completi a ciuitatis obsidione. Tunc vero Tirsacus Imperator & Imperatrix vxor eius videlicet soror

*Regis Vngariæ, qui diu in horrore carceris tenti fuerant & inclusi, nobis gratias multimodas referentes mandauerunt, quod per Dei gratiam & nostrum auxilium fuerant a carcere liberati, & quod decus Imperii rehabebant, & nos in crastino veniremus in palatium tanquam in nostrum cum filio suo diu desiderato: & ita fecimus, & manducauimus cum eis cum magnis exultationibus & honore solemni. Hoc equidem vos scire volo, quod eo vsque in negotium Saluatoris processimus, quod Orientalis Ecclesia, cuius olim metropolis erat Constantinopolis, cum Imperatore & vniuerso Imperio eius capiti suo Romano Pontifici sicut fuit antiquitus, renodata Romanæ Ecclesiæ sese esse filiam recognoscit, & vult de cætero eidem more solito humiliato capite deuotius obœdire. Ipse etiam eiusdem Ecclesiæ Patriarcha huic aspirans operi & applaudens, suæ dignitatis pallium a summo Pontifice recepturus Romanam sedem vlterius adibit, & ipse super hoc cum Imperatore * iuramenti præstitit cautionem. His igitur tot & tantis vtilitatibus prouocati, & spe sancta bonorum futurorum detenti, apud ciuitatem præscriptam proposuimus hyemare: & hoc ideo fratribus nostris, qui in transmarinis partibus nostrum præstolantur aduentum, curauimus nunciare, vt ipsi auditis nostrorum rumoribus gaudiorum, quorum eos esse participes præoptamus, adminiculo sanctæ spei suffulti nos Constantinopolin expectent. Noueritis & quod accepimus tornamentum contra Soldanum Babyloniæ ante Alexandriam. Si quis ergo Deo vult seruire, cui seruire est regnare, & nomen habere militiæ conspicuum & clarum, tollat crucem, & sequatur Dominum, & veniat ad tornamentum Domini, ad quod ab ipso Domino inuitatur. Valete.*

* c. solitæ. 6. X. De maior. & obed. c. 1. de sac. vnct.

Qualiter autem Tirsachio * mortuo Alexius se ab eis alienauerit, & mala pro bonis reddiderit, & quomodo ab eis capta ciuitate Balduuinus Comes Flandriæ in Imperatorem sublimatus sit, per hanc epistolam, quam idem Comes Adolfo Coloniensi Archiepiscopo transmisit, cognosci potest. EPISTOLA. *Reuerendo patri suo & karissimo domino & consanguineo suo A. Dei gratia Coloniensi Archiepiscopo, Balduuinus eadem gratia fidelissimus in Christo Imperator, a Deo coronatus, Romaniæ moderator & semper Augustus, Flandriæ & Hinchau Comes, consanguineus & fidelis suus, omnem beatitudinem vitæ, quæ nunc est & futuræ. Cum Christianæ religionis zelo, imo & nostræ speciali amore personæ, quæ circa nos aguntur, paternitas vestra scire desideret, serenitati vestræ declarandum esse decreuimus, quam mira circa nos vsa sit diuina clementia nouitate, quamque non nobis quidem, sed nomini suo gloriam dederit omnibus seculis admirandam. Mirabilibus eius circa nos semper mirabiliora succedunt, vt etiam in fidelibus dubium esse non debeat, quin manus Domini operetur hæc omnia: cum nihil speratum a nobis aut prouisum ante contigerit: sed tunc demum noua nobis Dominus procurauerit auxilia, cum nihil humani videretur superesse consilii. Et quidem, si bene meminimus, per litteras paternitati vestræ transmissas nostri progressus & status narrationem eo vsque deduximus, vt vrbe populosa capta violenter a paucis, tyranno fugato ac filio Tirsachii Alexio coronato, mora nostra promissa foret & ordinata per hyemem: vt potenter obtinerentur, si qua resistere videbantur Alexio. Et nunc breuiter narranda suscipimus, quæ circa nos postea contigerunt, eo prænotato, quod sicut non opera hominum fuere, sed Dei, quæ Græcis intulimus: ita non opera hominum fuere, sed Dæmonum, quæ cum Imperatore nouo Græcoque per omnia Græcia nobis ex perfidia consueta retribuit. Nos siquidem ne discordiæ fomitem inter nos & Græcos ministraret moribus nostris aduersa barbaries, de ciuitate exeuntes ex aduerso ciuitatis interiacente portu ad preces Imperatoris castra posuimus. Et ex insperato seu innata malitia, seu Græcorum seductus perfidia, animo recedit a nobis, cui tanta beneficia contulimus. Ipse enim in omnibus nobis promissis cum patre, patriarcha, & mole nobilium, periurus & mendax tot incurrit periuria, quod nobis præstitit iuramenta. Vnde nostro tandem destitutus auxilio prælia contra nos meditatur incassum: & nauigii, quod eum adduxerat & sublimauerat ad coronam, procurat incendia. Sed voto tam crudeli Deo nos protegente fraudatus, fit pars sua per cuncta deterior, & hominum suorum cædes, incendia, & rapinæ proueniunt. Iminente foris pugna, intus timoribus coarctatur, Imperatorem ei æmulum parantibus Græcis, ea occasione captata, quod nullum ad auxilium nostrum deberet habere confugium,*

* Isaacio. Arn. Lubec. 6 c. 20, Nicetas c. 10, Nicephorus lib. , Albertus lib. Stad. 1204, Rigordus p. 203. 204, Io. a Leydis Chr. Belg. 19. c. 11. 12.

um. Quumque eidem vadendi spes vnica restaret in nobis: iuratum sibi quendam Morchuslum * nomine, sanguine sibi propinquum, de quo pro beneficiis sibi impensis super omnes alios confidebat, mittit ad exercitum nostrum, qui Blacherna palatium nobis sub Imperatoris & suo iuramento promittit in obsidium, donec nobis cuncta reddantur. Accedit ad palatium recipiendum nobilis Marchio. Illudit Alexius Marchioni, & quod iam nobis dederat, spretis obsidibus consueta periuria non veretur. Nocte insequuta Morchuslus Domino suo periurus & nobis Græcis reddendi nobis palatii reuelat arcana, atque ex hoc in perpetuum eis eripi libertatem, & ad hoc modis omnibus veniendum esse declarat, nisi deiiciatur Alexius. Cuius proditionis merito tertius in vrbe Imperator attollitur. In dominum dormientem & rei nescium sacrilegas mittit manus, eumque carcere tetro includens, tertium Nicolaum quendam, qui apud S. Sophiam imperiales infulas nouiter vsurparat, traditum sibi a Græcis, qui eum creauerant, proditione rursus incarcerauit. Mortuoque post modicum Tirsachio, qui animum filii sui præ omnibus (vt dicebatur) a nobis auerterat, acclamante clero Græcorum & populo, vt de terra toleremur, in breui tantum sanguinem nostrum sitientibus Græcis, prælia contra nos proditor indictus restaurat, vrbem machinis & propugnaculis muniunt, quorum numerum nemo viderat vnquam. Quumque murus miræ Latitudinis, lapidibus minutis cæmentoque tenacitatis & firmitatis antiquæ constructus, in altum valde consurgens, turres haberet amplissimas pedibus circiter quinquagenis & paulo plus minusue distantes inter quaslibet duas a parte maris, quo noster timebatur assultus, turris lignea erigitur super murum stationibus tribus aut quatuor multitudinem continentibus armatorum, nihilominus etiam inter quaslibet duas turres seu petraria seu magonellus erigitur. Turribus autem supereriguntur ligneæ turres altissimæ stationum sex, super quam supremam stationem aduersum nos porriguntur scalæ, appodiationes ex vtraque parte & propugnacula continentes paulominus excelsis scalorum capitibus, quantum iacere in altum posset arcus a terra. Murum etiam ipsum murus circumcingit inferior, duplexque fossatum, ne muris vlla applicare valerent ingenia, sub quibus possent latitare fossores. Interim mari terraque nos attentat perfidus Imperator, nos semper Domino protegente & suos frustrante conatus. Nam præter ordinationem nostram ad prædam victualium procul exeuntibus vsque ad mille animas hominum pugnatorum, Imperator occurrit in multitudine graui. Primo congressu dissipatur omnino cæsis captisque non paucis sine damno nostrorum, fuga ignominiosa consulens sibi clypeum abiicit, arma deponit, & nostris vexillum imperiale dimittit, nobilemque quam sibi præferri fecerat iconam, quam ordini Cisterciensi nostri dedicauere victores. Iterato nauigium nostrum flammis adgreditur, intempestæque noctis silentio sedecim suas naues incensas, velis in altum expansis & inferius colligatis ad proram, flante fortiter Austro, nostras mittit in naues; sed Domino faciente cum multo labore nostrorum custodimur indemnes, & ardentibus nauibus clauis infixis catenis hærentibus nostrorum remigio trahunt in pelagus, & ab imminenti mortis periculo a Domino liberamur. Nos igitur eum terrestrem prouocamus ad pugnam, & ponte atque amne transmisso, qui exercitum nostrum separabat a Græcis cuneis ordinatis ante portam diu stetimus, regiæ ciuitatis & palatii Imperialis quod Blankerna nuncupatur, in nomine Domini agminum Israel præcedente Cruce viuifica, parati ad prælium Græcos excipere, si eis placuisset exire. Et quidem pro militiæ exercitio exeuntem nobilem quendam nostri pedites trucidarunt. Sic in castra reuersi terra marique sæpius prouocamus, sed dante Domino semper ac triumphaliter obtinemus. Mittit ad nos pacis fictæ legatos perfidus incubator Imperii, postulat & obtinet cum Duce colloquium. Cumque eidem Dux magnanimus obiecisset, quod nulla cum eo pacis posset esse securitas, qui dominum suum carcere conclusisset, postposita iurisiurandi religione & fidei, & ipsi præripuisset imperium: eidemque bona fide consulerent, vt Dominum suum restitueret, & humiliter veniam postularet, nostras etiam pro se promitteret preces: & quod cum eodem Domino suo misericorditer si vellet agere deberemus: ac quidquid contra nos egerat venenose, si rediret ad animum, imputare vellemus ætati lapsuique consilii: & ille vana verba subintulit, quia quæ responderet rationabiliter non habebat. Obœdientiam autem Romani Pontificis, & subuentionem sanctæ terræ, quam

iura-

* Murtuflum.

iuramento & scripto imperiali firmarat Alexius, adeo refutauit, vt vitam amittere præligeret, Græciamque subuerti, quam quod Latinis Pontificibus Orientalis Ecclesia subderetur. Noctu igitur insequenti Dominum suum latenter laqueo suffocat in carcere, cum quo ipsa die prandium sumpserat (vide) & claua ferrea, quam tenebat in manu, latera morientis & costas inaudita crudelitate confringit: casuque vitam, quam laqueo extorserat, confingit ereptam. Hoc imperiali sepultura concessa propalatum omnibus sceleris funeris honore dissimulat. Sic nobis hyems tota perficitur, donec nauibus nostris scalis aptatis, & instrumentis bellicis præparatis, nos & nostra recipientes in nauibus V. Idus April. hoc est, feria sexta ante passionem Domini vnanimiter pro honore sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & subuentione sanctæ terræ, nauali prælio inuadimus ciuitatem, & ea die non sine multo tamen sanguine fuimus tanta perpessi, vt inimicis nostris in opprobrium verteremur, quorum ea die pars fuit per cuncta superior: adeo vt tracta in terram Græcis compelleremur bellica nostra machinamenta relinquere, & infecto negotio ad ripam redire cogeremur aduersam ea die (vt videbatur) inutiliter fatigati. Conturbati vero plurimum & conterriti, sed demum in Domino roborati, definito consilio rursus instauramur ad pugnam quarta die, II. Idus April. hoc est, feria secunda post passionem Domini, flante Borea rursum applicamur ad muros scalis nauium scalis turrium applicatis cum multo labore nostrorum permultum resistentibus Græcis: sed ex quo comminus gladios sensere nostrorum, non diu belli anceps durauit euentus. Duæ siquidem naues pariter colligatæ, quæ Episcopos nostros Suessionis videlicet ac Trecenensis deferebant, quarum erant insignia Paradisus & Peregrina, primæ scalis suis scalas turrium attigerunt, & felici auspicio peregrinos pro Paradiso certantes hostibus admonerunt. Prima muros obtinent vexilla Pontificum, ministrisque cœlestium secretorum prima conceditur de cœlo victoria. Irruentibus igitur nostris cedit (Domino iubente) infinita multitudo pro paucis, & propugnacula relinquentibus Græcis nostri audacter militibus portas aperiunt. Quorum cum Imperator, qui non procul a muris in tentoriis stabat armatus, conspicaretur ingressus: statim tentoria dereliquit & fugit: nostri cædibus occupantur, ciuitas capitur populosa: recipiuntur in palatiis, qui nostrorum enses effugiunt, multaque cæde facta Græcorum nostri sese recolligunt, aduesperascente iam die arma deponunt, de assultu palatiorum in crastino tractaturi. Suos recolligit Imperator, & crastinam hortatur ad pugnam, asserens quod nostros in potestate nunc habeant inter murorum septa conclusos: sed nocte latenter dat terga deuictus. Quo comperto Græcorum plebs attonita de statuendo Imperatore pertractat, & dum mane facto ad nominationem cuiusdam Constantini procedunt, pedites nostri non expectata deliberatione maiorum ad arma prosiliunt, & terga dantibus Græcis munitissima & fortissima palatia relinquuntur, totaque in momento ciuitas obtinetur. Diripitur equorum innumera multitudo auri & argenti, sericorum, pretiosarumque vestium atque gemmarum, & omnium eorum, quæ ab hominibus inter diuitias computantur, tam inæstimabilis abundantia reperitur, vt tantum tota non videretur possidere Latinitas: & qui antea pauca negauerant, cuncta nobis diuino iudicio relinquunt, vt secure dicamus, vt maiora hiis mirabilia circa bellorum casus nulla vnquam narret historia: vt impleta prophetia manifeste videatur in nobis, quæ dicit: Persequitur vnus ex vobis centum alienos. *Quia si inter singulos victoriam partiamur, quilibet ex nostris non pauciores aut vicit aut possedit. Nunc autem non nobis victoriam vsurpamus, quod saluauit sibi dextra Domini, & brachium virtutis eius reuelatum est nobis. A Domino tantum factum est istud, & super omnia mirabilia mirabile est in oculis nostris. Ordinatis igitur, quæ disponenda rerum poscebat euentus, ad electionem Imperatoris vnanimiter ac deuote procedimus: & omni ambitione seclusa cum sex Baronibus Venetorum, * venerabiles viros, Episcopos nostros, Suessionis, Haluerstadensi ac Trecensi* p.374. *& Dominum Bethlehemitanum, qui a partibus transmarinis Apostolica auctoritate nobis fuerat delegatus, Acconæ electum, Abbatemque Lucedii, Imperatoris sub dominio nostro consti-*

* Freherus: *Inter quos erat Thomas Maurocenus, eodem tempore designatus Patriarcha Constant, ad quem est decretalis in c. 8. Extr. de maior. & obed. c. 5. Ext. de instic. & alia.*

constituimus electores. Qui oratione præmissa (vt decuit) Dominica, misericordia Domini, personam nostram, quod a nostris meritis procul erat, vnanimiter ac solemniter elegerunt, diuinis laudibus clero ac populo acclamante: sequentique Dominica in qua Iubilate Deo cantatur, præcipiente Petro Regem honorificari, eique obœdiri quasi præcellenti, *& Euangelio annunciante*, Quod gaudium nostrum nemo tollet a nobis: *cum ingenti honore & tripudio, more etiam suo applaudentibus Græcis, ad honorem Dei & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac subuentionem terræ sanctæ, gloriose coronatum ad Imperii fastigia Deo & hominibus amabiles patres memorati Pontifices cum vniuersorum applausu & piis lacrymis sublimarunt. Aderant incolæ terræ sanctæ, ecclesiasticæ militaresque personæ, quorum præ omnibus inæstimabilis erat & gratulabunda lætitia, exhibitumque Deo gratius obsequium asserebant, quam si ciuitas sancta Christianis esset cultibus restituta: cum ad confusionem perpetuam inimicorum Crucis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ, terræ Ierosolymitanæ, sese regia ciuitas deuoueret: * quæ tam diu, tam potenter aduersaria stetit & contradixit vtrique. Denique diuina iustitia nostroque ministerio digna vltione percussis & expulsis hostibus, Deus obœdientibus terram nobis dedit omnium bonorum copiis affluentem, frumento, vino & oleo stabilitam, fructibus opulentam, nemoribus, aquis & pascuis spatiosam, ad manendum speciosam, & cui similem non continet orbis aere temperatam. Sed nec in his desidia nostra subsistunt, nec ab humeris nostris vexillum regale deponi: donec terra ipsa incolatu stabilita nostrorum partes debeamus inuisere transmarinas, & dante Deo propositum peregrinationis implere. Speramus enim in Domino Iesu, quod qui cœpit in nobis opus bonum ad laudem & honorem nominis sui, inimicorum crucis depressionem perpetuam perficiet, confirmabit solidabitque. Celsitudinem igitur vestram propensius exoramus in Domino, vt gloriæ huius atque victoriæ & spei præoptatæ, cuius ostium magnum nobis apertum est, velitis esse participes. Quos absque vlla nobis dubitatione continget, si terræ vestræ nobiles atque ignobiles, cuiuslibet conditionis aut sexus, eisdem desideriis accensos, ad nostras immensasque capessendas diuitias temporales pariter & æternas, non solum permissa licentia, sed salutaribus monitis accendatis. Vniuersis enim dante Deo sufficimus, quos nobis Christianæ religionis zelus adduxerit. Vniuersos volumus simul & possumus secundum status suos varietatemque natalium & augere diuitiis & honoribus ampliare.*

* *d. c. inter quatuor.* 8 X. *e maior. & obæd.*

Trith. Chron. Hirsaug. 1203, *Io. a Leydis* Chr. Belg. lib. 20. c. 1. & lib. 19. c. 13. *Io. de Becka* Chr. p. 63, *VV. Heda* Chr. Traiect. p. 187.

Item ipso anno Theodericus Comes Hollandiæ moritur, & traditur Comiti de Los prouincia cum filia sua. Quod grauiter ferens Wilhelmus frater eius, congregatis militibus eundem Comitem de Hollandia expulit, & filiam fratris abstulit.

Circa Cal. April. visus est per tres noctes ignis discurrere per totum cœlum, ita vt tota regio ab eo illuminaretur.

Anno Domini MCCIV.

Arn. Lubec. 6. c. 5, *Meibom. ad Henr. Rosla Herlingsb.* t. 1. p. 785, *Spangenberg* Sachs. Chronic. c. 240, *Hayneccii* Ant. Goslar. ad a. 1204.

Philippus Rex cum exercitu Saxoniam intrauit, vt castrum quoddam nomine Harlinginberch a Rege Ottone constructum deiiceret, & ciues Goslariæ de oppressione eius & fratrum suorum liberaret. Sed vbi eundem in forti manu sibi occurrere cognouit, consilio cum suis habito recessit, satius ratus ad tempus cedere, quam cum hoste male pugnare.

Io. a Leydis Chr Belg. 20. c. 3, *Io. de Becka* Chr. Trai. p. 64.

Circa ipsum tempus Theodericus Episcopus Traiectensis cum exercitu & pluribus nobilibus Hollandiam intrauit, & prouinciam Comitis de Los rursus subiugauit. Sed Episcopo recedente, cum idem Comes cum suis in quodam oppido nomine Leidoni degeret, præfatus Wilhelmus de maritimis partibus contracta multitudine tam pedestris quam naualis exercitus plurimos eorum captiuauit, cæteris in palude mersis, & vix paucis euadentibus cum ipso Comite.

Arn. Lubec. 6. c. 8, *Alb. Stad. Trith.* Chr Hirsaug. 1204,

Ipso anno circa Iulium mensem Philippus Rex contracto maximo exercitu Thuringiam intrat, quandam ciuitatem Lantgrauii VVizense nomine obsidione vallat, Regem etiam Boemiæ cum maxima multitudine in auxilium ei venientem fugat,

omnia per circuitum oppida igne exurit & vastat. Lantgrauius vero videns euersionem terræ suæ, & animositatem Regis se ferre non posse, interuentu quorundam Principum supplex ad eum venit, & eius gratiam promeruit. Post hæc Coloniensem Archiepiscopum per Treuirensem, Spirensem & Constantiensem Episcopos apud Andernacum sibi conciliat, & vt Ducem Brabantiæ & reliquos Lotharingiæ nobiles fideles sibi efficiat, nouem millia marcarum ei donat. Saleuelt etiam, & alia quædam ab episcopio ablata redonat, plurima promittens rogat. Coloniensis vero Episcopus sacramentum, quod dudum Ottoni fecerat paruipendens, & periurium & excommunicationem Apostolici non metuens, post festum S. Martini ad eundem Philippum cum Duce Brabantiæ Confluentiam venit, & ei iuramentum fidelitatis cum Duce ibidem fecit. Ibi etiam Rex Philippus celebrem curiam omnibus, qui aderant Principibus in Epiphania Domini Aquisgrani indicit, & Coloniensis eum ibidem in Regem consecrari & vngi promittit. Quod & factum est. Rex ergo vt proposuerat cum pluribus regni Principibus Aquisgrani venit: vbi cum maximo apparatu Coloniensi ei occurrit. Ibi Rex consilio cum suis habito, vt Principes suam liberam electionem sedis antiquitatis institutum non perdant, regium nomen & coronam deponit, & vt concorditer ab omnibus eligatur, precatur. Quod & factum est, & a Coloniensi Archiepiscopo cum Maria vxore sua vngitur & consecratur. Sifrido Moguntino & Cameracensi Episcopo eisdem diebus cum literis prope Coloniæ existentibus, & pro hac iniusta consecratione excommunicationem ei intentantibus: Ottone etiam Rege languore ibidem detento, & omnium auxilio destituto.

p. 275.

Hist. Landgr. Thur. c. 33, Chr. M. Seren. p. 75.

Arn. Lubec. 7, c. 1, Conr. Vrsp. p. 238, Chr. M. Seren. p. 76.

Hoc anno fuit æstas calida & sicca: & hyems longissima & nimis asperrima.

Anno Domini MCCV.

Sifridus Moguntiensis Archiepiscopus & Cameracensis antistes a sede Apostolica iudices constituti Coloniam venerunt, & in Ecclesia B. Petri Apostoli coram clero & vniuerso populo Adolfum Episcopum excommunicatum a Papa pronunciauerunt, & per omnes conuentuales Ecclesias & parochias ciuitatis, vt per singulos dominicales & sacros dies excommunicaretur, præceperunt: hoc etiam in mandato habentes, vt si infra mensem post denominationem sibi factam Romam ad satisfactionem se non conferret, officio & omni beneficio destitueretur * & alius dignus in loco eius constitueretur. Castrum Hostade a Rege Ottone & Coloniensibus obsidetur, sed obsidibus datis intactum relinquitur.

Arn. Lubec. 7, c. 3, Chron. M. Seren. p. 76.

Per idem tempus Philippus Rex circa Pentecosten celebrem curiam Spiræ habuit. Vbi Adolfus Episcopus de Coloniensibus querimoniam facit. Ibi Philippus Rex iudicio Principum, Adolfo etiam cum suis sequacibus eum rogante & instigante, expeditionem Coloniæ omnibus qui aderant Principibus indicit. Sed eodem in pertinacia sua perseuerante, neque de excommunicatione vel mandato Papæ curante, præfati iudices conuocato vniuerso clero & populo in die sanctorum martyrum Geruasii & Prothasii coram omnibus in maiori Ecclesia præsente Ottone Rege & aliis nobilibus viris ab officio & dignitate pontificali deposuerunt, & vt alium Episcopum eligerent, Apostolica auctoritate præceperunt. Sic eo deposito secundum sententiam summi Pontificis Bruno Bunnensis præpositus in Episcopum eligitur. Vnde mox per totum episcopatum VVerræ plurimæ & graues per Episcopos & eorum complices oriuntur, fiunt incendia vbique, prædones emergunt vndique, bona Ecclesiarum rapiuntur, turres earum & villæ comburuntur, fiunt deprædationes pauperum & oppidanorum, expoliationes viduarum & pupillorum. Ciuitas etiam ab inimicis vndique vallatur, nulli ingredi vel egredi libere conceditur. Tuitiense castrum stipatum sagittariis & militibus Comitis Adolfi de Monte ei opponitur & aduersatur. Rhenus superius & inferius, ne victualia vel mercimonia per naues inferantur, clauditur. Sic itaque ciues vndique arctati, & maxime per castrum ipsis oppositum: sagittarii enim in domo prædicti Comitis Adolfi constituti, cum sæpius sagittis suis eos impe-terent,

Regist. Innocent. III, ep. 137.

* hæc ex MSto adiecimus.

terent, & maledicta & conuitia plurima proferrent, naues maximas cum propugnaculis in medio Rheno statuunt, & balistarios & sariantos, qui illis in faciem fortiter resistant, plurimos constituunt. Naues etiam alias instaurant, per quas sæpius transuecti eundem Comitem & suos impugnant. Villas quoque super littus Rheni sitas, ipsi subditas rapinis & incendio deuastant: & sic per annum & dimidium vario euentu simul confligunt & dimicant.

Post natiuitatem vero beatæ Mariæ Philippus Rex maximo exercitu congregato p.176. Mosellam transiuit, & in festo beati Michaelis Archangeli ante mœnia ciuitatis Coloniæ veniens eam impugnare cœpit. Sequenti vero die in superiori parte ciuitatis tentoria sua figit, & tota illa die eam impugnat & impetit. Hiis autem, qui intus erant fortiter repugnantibus, & aduersariis viriliter resistentibus, cum per quinque dies eam impeteret, & nihil proficeret, sed maximum damnum suorum præcipue equorum ibidem acciperet, relicta obsidione recedit, & cum vniuerso exercitu ad expugnandam Nussiam procedit. Quam cum acriter impugnaret, illi de viribus suis diffidentes in deditionem venerunt, ciuitatem eius præcepto Adolfo Episcopo tradiderunt, & obsidibus ei datis seruire promiserunt. Hiis gestis, totam terram concremando, deuastando, pertransiens recedit.

Litteræ etiam Domini Papæ in hiis diebus Coloniæ præsentantur, in quibus inuasores Ecclesiarum iubentur excommunicari, & tota terra eorum sub interdicto poni. Vnde magis in insaniam versi iidem raptores omnem furorem suum in clerum exagitantes, curtes & prædia eorum sibi vendicant, reditus omnes per biennium diripiunt, & in tantam paupertatem Ecclesiæ deueniunt, vt quidquid ornatus in auro & argento & gemmis pretiosis in eis ab antiquitus seruatum fuerat, totum distractum & venditum sit.

Anno Domini MCCVI.

Arn. Lubec. 7. c. 5, Alb. Stad. 1205, Albericus 1206, Chr. M. Sereni p. 76.

Philippus Rex cum exercitu iterum ad inferiores partes descendens, occurrente sibi Adolfo Episcopo cum Comitibus & cæteris nobilibus terræ, totum episcopatum secundum libitum omnia sibi subiicendo percurrit. Rex autem Otto & Bruno, qui ipso mense in Archiepiscopum ordinatus fuerat a Sifrido Moguntino, præsentibus duobus Episcopis de Britannia a Rege Angliæ missis cum CCCC. militibus, & duobus millibus peditum de Colonia exeuntes cum eodem confligere statuerunt. Sed traditione Heinrici de Lymburg ad castrum, quod dicitur VVassinberch eum prosecuti, & in palustria loca deducti, & ab hostibus circumuenti, terga dantes fugere cœperunt. Quos mox aduersarii insequentes, & omnia, quæ secum detulerant, deprædantes, plures etiam ibi milites ceperunt. Rex vero cum Episcopo castrum ingressus, sed statim ab inimicis vndique vallatus occulte inde egrediens cum tribus sociis euasit. Episcopus autem ibidem capitur, & Philippo Regi offertur, quem manicis ferreis constrictum secum duci iubet. Multi etiam ibi de vita diffidentes paludes & aquosa loca ad occultandos se ingrediuntur: cætera multitudo armis spoliati, & vestibus nudati, turpiter reuertuntur.

Arn. Lubec. 7. c. 6, Alb. Stad. 1207, Otto de S. Blasio c. 47.

Post hæc ambo Reges, mediante Heinrico de Kalinthin, familiare colloquium juxta Coloniam habuerunt: sed quid simul contulerint vel consiliati fuerint, non omnibus illo in tempore innotuit.

Philippus igitur Rex reuertens quendam montem nomine Gymnich * iuxta Regiomagum occupat, & ad detrimentum totius prouinciæ ibidem castrum collocat. Colonienses vero considerantes sibi totum Imperium aduersari, & vbique suos conatus frustrari; consilio & auxilio Ducis Brabantiæ & cæterorum nobilium terræ, Philippum Regem Bobardiæ adierunt, & ibidem ei reconciliati gratiam eius meruerunt. Qui etiam postea misso Spirensi Episcopo Coloniam fidelitatis ab eis iuramentum exigit.

Per idem tempus Otto Rex de Colonia exiens Brunesvvich venit, ibique rebus suis ordinatis per mare nauigio Angliam intrauit. Vbi a Rege Angliæ auunculo scilicet

* MStum habet *Landzcron*.

licet suo & cunctis eius Baronibus cum magno honore suscipitur, & per aliquod tempus detinetur, & postea dimissus ab eodem accepta magna pecunia reuertitur.

Eclipsis Solis facta est II. Cal. Martii, hora diei x. Nam plurimi humanum caput in Sole se vidisse testantur.

Anno Domini MCCVII.

Philippus Rex Sincecho colloquium cum quibusdam Principibus & primoriis terræ illius habuit. Vbi a Coloniensibus inuitatus in vigilia Paschæ Coloniam venit, & cum maximo honore & fauore tam a clero, quam a cuncto populo suscipitur. Qui
p.377. etiam ibi per nouem dies demoratus, omnes iniustas exactiones vectigalium & iniustas monetas abiurare, & pacem firmam stabilire & iurare præcepit.

Eodem anno duo Cardinales Hugo scilicet Ostiensis Episcopus, & Leo S. Crucis presbyter ad Regem Philippum in Alemanniam a curia Romana missi venerunt, vt ipsum & Ottonem Regem ad pacem & concordiam reuocarent; inordinata in regno ordinarent; & pro Brunone Coloniense Archiepiscopo, quem iam per annum captum tenebat, intercederent. Philippo ergo Rege circa festum S. Andreæ Apostoli apud Augustam ciuitatem Sueuiæ celebrem curiam habente, præfati Cardinales affuerunt, vbi plurima coram eis & Principibus de pace & compositione regni inter Reges tractata sunt. Ibi etiam Adolfus Coloniensis quondam Archiepiscopus eosdem Cardinales adiens, interuentu Regis a banno soluitur; & vt ad satisfactionem Romam procedat, ipsi indicitur. Rex autem consilio & petitionibus Cardinalium adquiescens, Brunonem vinculis absoluit, & ipsis reuertentibus ad gratiam summi Pontificis cum Romam transmisit.

Otto de S. Blasio c. 48, Arn. Lubec. 7. c. 6, Albericus 1208.

Anno Domini MCCVIII.

Philippus Rex Patriarcham Aquileiensem cum aliis honoratis viris ad sedem Apostolicam misit pro confirmatione fœderis & compositionis, quæ per Cardinales inchoata fuerat, pro consecratione imperiali, pro restitutione Domini Adolfi. Apostolicus autem ipsum Adolfum ad se cum legatis Regis supplicem venientem in osculo pacis suscepit, sed tamen quod circa Brunonem fecerat, ratum esse volens, cum per biduum coram eo ab vtrisque satis allegatum fuisset, ipsum Brunonem in episcopatu confirmauit, literas suas Coloniam ad clerum & populum, & ad quosque nobiles terræ illius transmittens, omnes ad eius fauorem & obœdientiam sollicitauit. Formam etiam pacis & compositionis, pro qua præfati legati aduenerant, cum suis consecretalibus approbans rursum prædictos Cardinales remisit, vt ad vnguem ipsum negotium perducerent, imperauit. Quibus alpibus transcensis cum ad exequendum mandatum ipsius in Teutoniam peruenissent, rumor pessimus percrebuit, scilicet Philippum Regem a Palatino Comite de Wittilinsbach Ottone apud Bauinperg peremtum.

Nam cum idem Rex in festo S. Albani filiam fratris sui Ottonis de Burgundia nuptam tradidisset Duci Meraniæ, & cum maxima gloria ad deducendam puellam processisset, & reuersus in ciuitatem meridiano tempore omnibus recedentibus solus in quodam lobio cum Episcopio Spirensi, & aliis duobus, scilicet Camerario & Dapifero suo remansisset; ille nefarius homo cum XVI. militibus armatis adueniens introitum petiit. Qui cum iussu Regis intromissus fuisset, aliis foris remanentibus, gladium latenter de manu cuiusdam armigeri tulit, & quasi Regem salutaturus accessit: quem cum audacter in caput eius vibrasset, vno ictu eum interfecit. Quo statim mortuo, Episcopo Spirensi se occultante, alios duos in eum irruere volentes fortiter vulnerauit; & mox egressus ascenso equo cum suis fugere cœpit. Sic Rex Philippus cum per x. annos circumquaque Principes & nobiles subdidisset, prouincias & ciuitates perdomuisset, Papam etiam sibi iam reconciliatum haberet; secundum dispositionem Dei, in cuius manu sunt omnium potestates & iura regnorum, & qui transfert regna atque constituit, XI. anno vitam cum regno perdidit. Sepultus est ibidem sequenti die x. Kalend. Iul. scilicet in festo S. Albini.

Otto de S. Blasio c. 50. Arn. Lubec. 7. c 14, Alb. Stad. Conr. Vrsp Albericus Chr. M. Sereni Elwang. Trithemius Chron. Hirsaug. 1208, Chr. August. 1207, Chr M. Belg. p. 211, Gob. Persona æt. 6. c 63, Rigordus p. 206, Lehmann 5. c 84.

Sifri-

Trithem. Chr. Hirsaug. 1. 08, Merssaeus n. 34.

Sifridus igitur Mogontinus, capto apud Waſſinberg Brunone Archiepiſcopo, occulte de Colonia exiens Romam ad Apoſtolicum ſe tranſtulit, vbi per biennium in Eccleſia S. Sabinæ, vbi Cardinalis erat, degens Philippo Rege occiſo a Papa ad ſedem propriam remittitur, & auctoritate ipſius eiecto Lupoldo a cunctis Moguntiæ cum gloria ſuſcipitur. Cum quo etiam Bruno Archiepiſcopus a Papa honorifice dimiſſus rediens, in feſto ſanctorum martyrum Proti & Hiacynthi, cum maximo tripudio & gaudio a cuncto clero & populo Coloniæ ſuſcipitur. Sed (proh dolor) gaudium illud in breui mutatum eſt in mœrorem & luctum. Nam terrore aduentus eius cum tota prouincia a prædonibus purgata quieſceret, Adolfus etiam quondam Colonienſis Archiepiſcopus gratia reconciliationis ad eum Coloniam veniens ſecundum præceptum Papæ eius obœdientiæ ſe ſubmiſiſſet, cæteri quoque eius fautores, Comites, & nobiles certatim ad eum venientes fidelitatis iuramentum præſtitiſſent, & obœdientiam promitterent: languore corripitur, & in caſtro, quod dicitur Blankinberg, per aliquot dies in lecto decubans, ſequenti die poſt feſtum Omnium Sanctorum morte præuenitur. Corpus eius Coloniam reportatum in maiori Eccleſia S. Petri Apoſtoli cum planctu & lacrymis plurimorum ſepelitur. p. 278.

Otto de S. Blasio c. 50, Arn. Lubec. 7. c. 15. 16, Alb. Stad. Chr. M. Sereni. Trithem. Chr. Hirsaug. 1208, M. Chr. Belg. p. 218.

Item anno Domini MCCVIII. ab vrbe autem condita MDCCCCLIX. completis ab origine mundi annis ſex millibus quadringentis ſeptem, in feſto S. Martini apud Frankinuort celeberrimus conuentus Principum fuit, & vt plures teſtati ſunt, qui præſentes aderant, non in pluribus annis tot nobiles, tot potentes inſimul conueniſſe. Vbi Otto Rex nonageſimo tertio loco ab Auguſto ab omnibus in Regem eligitur, diademaque cum lancea Imperiali ei aſſignatur, filia Philippi Regis cum vniuerſis quæ poſſederat, in dotem ei datur. Qua etiam coram Rege & Principibus de morte patris conqueſta, iudicio omnium prædictus Palatinus & eius fautores proſcribuntur & damnantur. Ibi Rex primo, deinde cæteri Principes iurant firmam pacem terra marique ſeruandam, omnes iniuſtas exactiones vectigalium deponendas, omnia etiam iura a Karolo Magno inſtituta obſeruanda & tenenda.

Alb. Stad. Tritbem. Chr. Hirsaug. 1208, Merssai Ann. Arch Colon. n. 49.

Generali ergo electione Coloniæ habita, prioribus non concordantibus Rex miſſis litteris aduentum ſuum præſtolari depoſcit. Qui etiam ante natale Domini Coloniam veniens cum honore maximo ſuſcipitur: vbi Theodericus præpoſitus SS. Apoſtolorum eius conſilio & auxilio ab omnibus in Epiſcopum eligitur, & a cunctis nobilibus terræ ipſa electio approbatur: regalia quoque de manu eius ſuſcipiens, Ducatum Angariæ Philippo felicis memoriæ Colonienſi Archiepiſcopo a Friderico Imperatori traditum, expulſo Heinrico Duce Saxoniæ patre ipſius Regis, cum Ducatu Lotharingiæ, coram Heinrico Palatino Comite Rheni fratre eius, & Principibus, qui præſentes aderant, ipſi aſſignauit.

Ipſo etiam anno audiens Papa per totam prouinciam plurimas ciuitates, cum baronibus & nobilibus terræ, & clero, a fide catholica receſſiſſe, & in hæreſin decidiſſe; Cardinalem quendam vnum ſapientem & religioſum illuc tranſmiſit, vt prædicatione & exhortatione ſua illos ad fidem reuocaret. Qui mox ad fines eorum attigit, & eis euangelium pacis obtulit, illi infelices vt aſpides obdurantes aures, eundem virum ſanctum apprehendentes crudeliter interemerunt. Cuius corpus a fidelibus collectum, & ad cœnobium Monachorum S. Ægidii translatum ibidem ab Abbate & fratribus ſepultum eſt. Sed transacto anno cum ex iuſſione ſummi Pontificis ſepulchrum aperiretur, vt corpus martyris in Eccleſiam translatum in loco decentiori iuxta tumbam S. Ægidii poneretur, ita recens carne & ſanguine ſine aliqua corruptione inuentum eſt, ac ſi eodem die ibi poſitum fuiſſet. Tanta enim illic fragantia ſuauiſſimi odoris emanauit, vt qui præſentes aderant, totam Eccleſiam plenam aromatibus eſſe putarent.

Arn. Lubec. 7. c. 16, Chr. August. Elvvang. M. Sereni 08, Otto de S. Blasio c. 51.

Otto Palatinus Comes interfector Philippi Regis iuxta Danubium in quadam curti Monachorum de Euera latens, Heinrico de Kalinthin proditus, & mox a militibus eius circumuentus crudeliter occiditur, & vt decuit digna morte vitam finiuit.

Item

Item ipſo anno III. Id. April. allatæ ſunt nobis reliquiæ capitis S. Pantaleonis patroni noſtri: quæ per Heinricum de Ylmene de Conſtantinopoli cum aliis innumeris reliquiis translatæ, & ab eo per Domnum Albertum Abbatem de Lacu nobis transmiſſæ, & cum maxima veneratione totius cleri & populi ſuſceptæ, reconditæ ſunt cum aliis pretioſiſſimis reliquiis in capite argenteo & deaurato.

Anno Domini MCCIX.

Innocentius Papa audiens Principes totius Imperii Ottonem in Regem elegiſſe, & eorum conſilio Philippi Regis filiam quamuis conſanguinitate ei iunctam propter bonum pacis & concordiæ illi in matrimonio ſociaſſe, iterum ſupradictos Cardina- p.279. les, ſcilicet Hugonem Oſtienſem Epiſcopum, & Leonem in Alemanniam ad Regem & Principes miſit, & quod factum fuerat, auctoritate ſua confirmauit. Qui etiam ſingulas ciuitates tam Saxoniæ quam Alemanniæ viſitantes, & iuſtitiam vndique Eccleſiis facientes, poſt Paſcha Coloniam venerunt, vbi a Theoderico Colonienſi Archiepiſcopo electo, & vniuerſo clero cum gloria ſuſcepti, & magno honore per dies xv. ſunt detenti.

Otto de S. Blaſio c. 51, Arn. Lubec. 7. c. 19, Conr. Vrſp. Trithemius 1209, Hiſt. de Guelphis p.805.

Theodericus ergo Colonienſis electus ſabbato poſt Pentecoſten a Theoderico Traiectenſi Epiſcopo in presbyterum ordinatur, & ſequenti Dominica, id eſt octaua Pentecoſtes a Goardo Leodicenſi antiſtite præſentibus ſuffraganeis ſuis in Archiepiſcopum conſecratur.

Ipſo ſiquidem anno Abbas Ciſtercienſis, & alii Abbates eiusdem ordinis, iterum a Papa in prouinciam conuertendi gratia Begginos ad fidem mittunt: ſed ab eis contemti, & cum ignominia repulſi ſunt.

Otto de S. Blaſio c. 52, Albericus. Conr. Vrſp. Chr. Auguſt. Trithemius 1209, Alb. Stad. 1210, Arn. Lubec. 7. c. 20. 21, M. Chr. Belg. p. 211, Rigordus p. 26?, Hiſt. de Guelphis p.805, Io. Vito Duruni Chr. p. 5, Monachus Paduanus lib. 1. p. 3, Ant. Godi Chron. p. 44.

Eodem etiam anno Otto Rex Italiam cum magno apparatu intrauit, vbi Principes totius Longobardiæ ei occurrentes cum gloria ſuſceperunt, ciuitates & caſtella eius dominio ſubdiderunt, infinitam pecuniam vectigalium & tributorum a temporibus Henrici Imp. reſeruatam tradiderunt. Poſt hæc Romam progreſſus occurrente ſibi Papa cum Cardinalibus & Senatu cum honore ſuſcipitur, & ſequenti Dominica poſt feſtum S. Michaelis Archangeli, id eſt, III. non. Octob. in Eccleſia maiori S. Petri Apoſtoli in Imperatorem conſecratur. Quo conſecrato oritur inter eos controuerſia propter marchiam domnæ Methildis, quæ quondam fuit filia Rutgeri Principis Siciliæ * viri famoſiſſimi, & vxor Conradi Regis filii Heinrici Imp. IV. viri catholici & Apoſtolicæ ſedi ſubiectiſſimi: qui contra voluntatem patris per quasdam Italiæ partes & nomen & dignitatem Regis annis fere nouem obtinuit, & terram ſpatioſiſſimam poſſedit. Poſt cuius mortem illa turturina prædita fide ſecundos deteſtabatur amplexus, & in viduitate permanens Marchiam ſibi a viro relictam vt vir ſapientiſſimus gubernabat. Quæ ad ſenilem perueniens ætatem circumuenta a Papa, tunc temporis Marchiam Imperium attinentem, quam regebat, magiſtratibus & poteſtatibus inſciis & inconſultis, beato Petro tradidit. Quæ tamen poſt mortem eius ab Imperatoribus ſedi Apoſtolicæ ablata, & Imperio reſtituta eſt. Hanc ergo terram Papa ante conſecrationem ſibi reſtitui poſtulans, Imperator vt nouus homo

Trithemius Chr. Hirſaug. Chr. Bigaug. Conr. Vrſp. 1209, Alb. Stad. Albericus 1210, Chr. M. Sereni 1211, Gob. Perſona æt. 6. c. 63, Schatenius Ann. Paderborn. p. 956. Matth. Paris. 1210, Lehmann 5, c. 74, Sigonius lib. 16, Conring. de Fin. Imperii lib. 1. c. 10.

 & rei

* Labitur hic Monachus noſter: Mathildis iſta, non fuit Rogerii Siciliæ Regis filia, Conradi IV. vxor, ſed Bonifacii Tuſciæ Marchionis filia, Gotzelonis Lotharingi & Welphonis Bauariæ Ducis vxor. Hæc autem Mathildis adiuuit Conradum contra patrem, atque auctor ipſi fuit ad ducendam Rogerii Siciliæ Regis filiam, ut Donnizo tradit vita Mathildis lib. II. c. XI.

Sic procul eiectus Chonradus filius eius,
Cum domina ſtabat iam ſupra commemorata
Conſilio cuius pulcher iuuenis, rubicundus
Ac prudens vere, Siculam duxit mulierem
Rogerii natam Ducis.

Idem dicit auctor anonymus vitae Mathildis c. XIII. *Conradus eius natus ipſius ſcelera execrans ab eo diſceſſit & Comitiſſæ adhæſit. Cuius conſilio filiam Rogerii Apuliæ Principis duxit vxorem.* Idem dicit Conradus Vrſpergenſis *p.* 242. Licet Scriptores dicti nomen reticeant.

& rei nefcius annuit & promifit: fed poft confecrationem a poteftatibus & magiftratibus reuocatus & prohibitus, minime reftituit.

Hoc anno erat æftas tonitruis, fulminibus, & imbribus valde tempeftuofa, & hyems nimis afperrima.

Anno Domini MCCX.

Otto de S. Blafio 7. c 52, Arn. Lubec. 7. c. 21, Alb. Stad Conr. Vrfp. 1209.

Nouus Imperator in Italia commoratur, quæ ordinanda & difponenda per prouincias & ciuitates erant, ordinans & difponens: Apuliam etiam Imperio reftituere volens, quam Siculus a Papa in feudo fe tenere affirmabat, quam etiam quidam Rutgerus nomine quondam Imperio vi ablatam inuaferat. Exercitum fatis copiofum per quofdam primores terræ illius in eam transmifit, quos poftea fubfecutus iuxta Capuam commoratur. Hinc grauiffimæ difcordiæ inter Papam & ipfum oriuntur. Imperator a Papa excommunicatur, Imperator per ciuitates & caftella cuftodibus deputatis, ne cui adeundi Papam pro aliquo negotio liceat, interdicit

Albericus 1209 Rigordus p. 208

Hoc anno in Aduentu Domini quidam hærefiarcha Bernhardus nomine cum aliis nouem, quorum quatuor facerdotes erant, Parifios venientes, occulte peruertere populum nitebantur: qui Epifcopo proditi comprehenduntur, & coram magiftris & clerò ftatuuntur. Sed cum fatis cum eis de fide difputatum fuiffet, de hærefi conuicti, & a Rege in vigilia Thomæ Apoftoli incendio perire iuffi funt.

Ipfa etiam die tam vehementiffimus ventus fuit, vt per prouincias plurima ædificia deiiceret, & arbores maximas funditus euelleret.

Albericus 1209. 1210.

Eodem etiam anno hortatu Apoftolici plurima multitudo ex omni Francia Anglia & Lotharingia cruce fignati ad eosdem Begginos profecti funt. p. 280. Qui ductoribus & rectoribus, Abbate fcilicet Ciftercienfi, & Simone Comite de Monte forti ad Tolofam ciuitatem munitiffimam deducti eam obfidione cinxerunt. Sed ciues cum fideles & Chriftianos fe faterentur, & a catholica fide nunquam receffiffe, acceptis ab eis CC. obfidibus ex melioribus recefferunt, & terram Remundi, qui erat caput & princeps totius peruerfitatis, & ab eis quafi Deus colebatur, intrauerunt omnia depopulantes, quafdam etiam ciuitates cum caftellis capientes, & quos ad fidem reducere non poterant, igne cremantes. Ipfum etiam in firmiffimo & altiffimo caftro nomine Termis, cum Rutgero filio fororis Comitis S. Ægidii, milite pulcherrimo & ditiffimo obfederunt, vbi etiam idem Rutgerus fagitta interiit. Ipfe autem Remundus cum per quinque dies ibidem obfideretur, & cotidie populo fe monftraret auream habens in capite caffidem, tamen diffidens de firmitate caftri nocte cum c. fociis occulte defcendens in manus XL. peregrinorum, qui ad quendam fontem potare de caftris ierant, incidit, a quibus cum omnibus fuis capitur. Sed cum infinitam pecuniam, ne in manus Teutonicorum traderetur, promitteret; non adquieuerunt, fed capitaneis exercitus eum præfentauerunt. A quibusdam ad fidem rectam redire hortaretur, & non adquiefceret, incarcerauerunt eum, vbi & mortuus eft. Caftrum etiam capientes, & incendio deftruentes, vxorem fimul eius cum forore ipfius, & filia eius virgine, & aliis nobilibus ceperunt: quæ dum nec blanditiis, nec minis molliri poffent, vt relicto errore ad veritatis tramitem redirent, inftructo ingenti rogo omnes crematæ funt.

Anno Domini MCCXI.

Conr. Vrfp. 1209. 1211, Albericus 1210, Alb. Stad. Trithemius. Chr M. Sereni 1211, Rigordus p. 209. Albericus 1211.

Otto Imperator profperis vtens fucceffibus totam fibi Apuliam & Calabriam fubiecit: ciuitates in deditionem accepit, caftra militibus fuis muniuit. Ibi etiam quidam Princeps Siciliæ cum Saracenis, qui fortiffima caftra in montanis tenebant, eum inuitantes totam Siciliam eius ditioni fubdendam promittebant.

Ipfo anno multitudo nobilium ex diuerfis partibus cum turba innumerabili, ad Begginos iterum profecta plurimas ciuitates & caftra ceperunt, & magnam multitudinem eorum incendio & fufpendio necauerunt, terram quam fubegerant Comiti Simoni de Monte forti tuendam commendantes.

Albericus 1210, Trithemius Chr. Hirf. 1211,

Ipfo etiam anno Syfridus Mogontienfis Archiepifcopus & legatus a Papa conftitutus cum Herimanno Lantgrauio & Rege Boemiæ, & quibusdam Principibus & nobilibus

bilibus terræ apud Bauinberg colloquium habuit, vbi Episcopum ipsius ciuitatis propter necem Philippi Regis expulsum restituerunt. Causa etiam huius negotii fuit, vt secundum præceptum Papæ Ottonem Imp. relinquerent, & Fridericum Regem Siciliæ filium Heinrici Imperatoris eligerent. Sed cum plures assensum non præberent, infecto negotio recesserunt. Ibi etiam Syfridus Episcopus Ottonem Imperatorem excommunicauit, & missis literis suis ad omnes Archiepiscopos & Episcopos, vt ipsum facerent, auctoritate Apostolica præcepit. Vnde commotus Palatinus Comes Rheni, frater Imperatoris Heinricus, cum Duce Brabantiæ, & cæteris nobilibus Lotharingiæ & superiorum partium, totum episcopatum Moguntiensem circa festum S. Michaelis incendio & rapina vastauit, nihil præter ciuitates & castra intactum relinquens. *Conr. Vrsp. p. 317, Rigordus p. 209.*

Tunc etiam circa quadragesimam Imperator de Italia rediit.

Anno Domini MCCXII.

Imperator apud Nurinberg celeberrimam curiam circa Pentecoste habuit, vbi omnibus, qui præsentes erant Principibus causam vverræ inter ipsum & Papam innotescit. Regnum etiam Boemiæ abiudicatum Odoacro Regi per sententiam Principum filio ipsius præsentibus Supanis & pluribus nobilibus terræ cum VI. vexillis assignat. Nam matrem iuuenis sororem scilicet Marchionis de Missene repudiauerat, & filiam Regis Vngari duxerat. *Mutius lib. 19. p. 175, Nauclerus vol. 2. gen. 41. p. 910.*

p. 280. Leodium in die Ascensionis Domini a Duce Brabantiæ H. fugato Houardo Episcopo capitur, & maxima præda & plures diuitiæ a militibus & sariantis ibi diripiuntur. *Albericus 1212.*

p. 281. In ipsa etiam vigilia Ascensionis Adolfus quondam Coloniensis Archiepiscopus Coloniam veniens prioribus & clero se a Papa inuestitum, & Theodoricum officio & beneficio destitutum affirmabat, pro eo quod a Syfrido Mogontiense Archiepiscopo & legato sedis Apostolicæ propter Ottonem Imperatorem excommunicatus missas celebrasset, & chrisma confecisset. Clerum etiam sibi obœdire Apostolica auctoritate præcepit. Theodericus vero Archiepiscopus cernens se a clero derelictum, ad satisfactionem Romam progreditur, vbi per longum tempus demoratur.

Eodem anno multitudo populi ex omni Saxonia & Westfalia & Fresia & diuersis partibus cruce signati ad expugnandos Begginos proficiscuntur. Quorum multi terrore exercitus relictis ciuitatibus & castris fugerunt. Alii miseratione Dei per Cardinalem, qui a sede Romana illuc missus fuerat, relicto errore ad fidem catholicam reuocantur, Ecclesiæ aperiuntur & mundantur, officia diuina resumuntur, missæ publicæ coram peregrinis celebrantur. Hiis ita patratis quidam ad natale solum reuertuntur, quidam cum Duce Austriæ Lutpoldo ad Hispanias contra Ethnicos pugnaturi progrediuntur. Ibi enim infinita multitudo Sarracenorum & cæterorum gentilium, a Massamitho Rege Marroch missa, nauigio mare transierat, vt illi totam Hispaniam subiiceret, & omnes Christianos ex ea eliminaret. Commisso itaque bello a Rege Hispaniæ & cæteris Christianis cum eo, Domino Deo populo suo victoriam conferente innumerabilis multitudo eorum prosternitur: cæteri autem ad naues fugientes in mare demerguntur. *Rigordus p. 210, Matth. Parisius p. 202. Trithem. Chr. Hirsaug. 1212.*

Ipso etiam anno ex omni Francia & Teutonica pueri diuersæ ætatis & conditionis cruce signati, ad subuentionem sanctæ terræ, Iherosolymam proficisci diuinitus sibi imperatum affirmabant. Quorum exemplo multitudo iuuenum & mulierum cruce se signantes cum eis ire disponunt. Quibus etiam quidam maligni homines admixti ea quæ extulerant & a fidelibus quotidie accipiebant, nequiter & furtiue subtrahentes occulte recesserunt: quorum vnus Coloniæ comprehensus suspendio vitam finiuit. Multi etiam illorum in syluis & desertis locis æstu, fame, & siti perierunt: alii alpes transgressi mox vt Italiam intrauerunt, a Longobardis spoliati & repulsi * cum ignominia redierunt. *Alb. Stad. 1212, M. Chr. Belg. p. 219.*

Circa idem tempus Otto Imp. Thuringiam cum exercitu intrat, & ad iniuriam Heri- *Vide c. si vero 34, Ex. de sent. excommun.*

Alb. Stad 1212, *Chr Austr. Tritbem. Chr. Hirsaug.* 1212, *Meibomii* apol. pro Ottone IV. t. 3. p. 154. 155.

Herimanni Lantgrauii totam terram illam igne & ferro vastat. Northusui etiam nuptias celebrauit, ducens filiam Philippi Regis, quæ sibi desponsata fuerat; quæ quarta die rebus excessit humanis.

Albericus. Alb. Stad. 1212, *Conr. Vrsp.* p. 327. 332. 333, *Rigordus* p. 209. 210, *M. Chron. Belg.* p. 219, *Tritbemius Chron. Hirsaug.* 1212, *Chron. Taruis.* lib. 1. c. 11.

Item ipso anno Fridericus Rex Siciliæ filius Heinrici Imperatoris Romam veniens a Papa cum honore suscipitur, & quorundam Principum auxilio Italiam transiens in Alemanniam venit: vbi a cunctis Principibus & nobilibus superiorum partium lætus suscipitur. Otto vero Imp. cum exercitu illi occurrere statuit: sed videns infirmiorem partem suam, dimisso exercitu occulte ad inferiores partes se transtulit. Ipse autem Fridericus Mogontiam veniens, in festo S. Andreæ Apostoli celebrem curiam habuit: vbi plurimi Principes ab eo in beneficiati fidelitatis iuramentum præstiterunt.

Alb. Stad. 1212, *Io. a Leydis* Chr. Belg. lib. 21. c. 4. 8. 9, *Becka* Chr. Traiect. p. 65. 66.

Theodericus Traiectensis Episcopus in die S. Nicolai obiit, pro quo Otto frater Comitis de Gelrin succedit.

Anno Domini MCCXIII.

Rigordus p. 214, *Albericus* 1215, *Matth. Paris.* p. 203.

Simon de Monte forti cum Christianis, qui ei in auxilium venerant, Tolosam ciuitatem contra Comitem S. Egidii & Begginos profectus bellum instituit. Vbi congressione facta Rex Arragoniæ, qui Begginis in auxilium venerat, occiditur, & Christiani victoriam consequuntur.

Rigordus p. 212, *Albericus* 1213.

Eodem anno Philippus Rex Franciæ cum maximo exercitu Flandriam intrauit, vt Ferrandum Comitem expelleret, & terram suo dominio subiugaret. Sed non secundum voluntatem suam euenit. Nam plurimis suorum ibidem occisis cum magno detrimento & ignominia victus rediit.

Albericus. Alb. Stad. Tritbem. Chr. Hirsaug. 1213, *Io. a Leydis* Chr. Belg. lib. 19. c. 12.

Circa Autumnum etiam Dux Brabantiæ cum Episcopo Leodicense dimicans superatur: vbi omnes fere sui aut occiduntur, aut capiuntur.

Tritbem. 1213.

Item ipso anno Otto Monasteriensis Episcopus Coloniam veniens, a quibusdam fautoribus Imperatoris capitur, & Werdene missus, iussu ipsius vinculis mancipatur. Quapropter ciuitas a Syfrido sedis Romanæ legato excommunicatur, diuinaque officia in Ecclesiis celebrari prohibentur.

Anno Domini MCCXIV.

Conr. Vrsp. 1213. *Alb. Stad.* 1214.

Domnus Papa dolens sanctam terram tanto tempore sub potestate & ludibrio paganorum constitutam: missis literis suis per omnes fines Christianorum, quoslibet idoneos magistros prædicare crucem præcipit; vnde per diuersas prouincias innumerabilis multitudo, pro amore Christi & liberatione sanctæ terræ cruce se signat.

Tritbem. 1214.

Eodem anno Otto Imp. terram Comitis de Gelrin igne & ferro vastat.

Rigordus p. 215. 216, *Albericus. Alb. Stad. Tritbemius Conr. Vrsp.* 1214, *Hist. de Guelfis* p. 805, *Gob. Persona* æt. 6. c. 63, *Chr. Mon. Paduani* lib. 2, *Guil. Brito* Philipp. lib. 11.

Circa Iulium etiam mensem idem Imperator cum Comite Flandriæ Ferrando, & Duce Brabantiæ, & plurimo exercitu contra Regem Galliæ ad bellum proficiscitur: vbi iuxta Tornacum prælio commisso Rex Galliæ victoriam obtinuit. Ferrandus cum pluribus nobilibus tam Flandriæ, quam Lotharingiæ ibidem capitur, & Parisius missi vinculis mancipantur.

Ipso etiam tempore Fridericus Rex Siciliæ cum validissimo exercitu Mosellam transiuit, & terrore suo quoslibet nobiles terræ illius ad fauorem suum inclinauit. Deinde Mosam transiens Ducem Brabantiæ petiit: qui celeri aduentu eius territus supplex ad eum venit, fidelitatem promisit, insuper filium suum & alios nobiles viros obsides dedit.

Item ipso anno II. Non. Martii cometa stella apparuit, & XVI. Kalend. Aprilis eclipsis Lunæ fuit.

Anno

Anno Domini MCCXV.

Fridericus Rex apud Andernacum colloquium Kalend. Maii cum nobilibus terræ illius habuit, vbi Dux Bavvariæ & plurimi nobiles cruce ſignantur.

Otto itaque Imperator Coloniæ diu cum vxore ſua commoratus, & ab omnibus derelictus, cum nullas preces pro abſolutione Epiſcopi, quem Werdene captum tenebat, admitteret, Adolfus Comes de Monte ipſum caſtrum, quo tenebatur, obſedit. Quod dum per plurimos dies impugnaret, & parum proficeret, tandem per foſſores maximas cautiones per fundamentum turris faciens ipſos defenſores caſtri in deſperationem induxit. Qui neceſſitate compulſi Epiſcopum cum ipſo caſtro tradiderunt, liberum receſſum cum ſuis omnibus ab eodem impetrantes. Quod factum eſt in vigilia beati Iacobi Apoſtoli. *Albericus Alb. Stad. Tritbemius 1251, M Chr. Belg. p. 220.*

In ipſa etiam vigilia Fridericus Rex Siciliæ cum quibusdam Principibus & nobilibus totius Lotharingiæ Aquiſgrani veniens, ſequenti die ſcilicet in feſto S. Iacobi a Syfrido legato Apoſtolicæ ſedis Coloniæ Archiepiſcopo non exiſtente, in Regem vngitur, & in regali ſede collocatur. Quo mox conſecrato, Iohanne Xantenſi ſcholaſtico crucem ibidem prædicante ad ſubuentionem ſanctæ terræ cruce ſignatur. Poſt quem Syfridus Mogontienſis Archiepiſcopus, Leodicenſis, Bauinbergenſis, Pactauienſis, Argentinenſis Epiſcopi, Dux Meraniæ, Dux Brabantiæ, H. Dux de Lynburg, Dux de Ancei, Palatinus Comes de Tuingin, * Marchio de Bade, S. Comes de Los, W. Comes de Iuliaco, H. Comes de Seine, H. Comes de Monte, & alii plurimi nobiles, & magna equeſtris ordinis multitudo cruce ſignantur. *Albericus. Chr. Mont. Sereni. Tritbem. Chr. Sponheim 1215, M. Chr. Belg. p. 220, Io. Vito Durani Chron. p. 5.* ** Tubingen.*

Poſt hæc Trebirorum Archiepiſcopus Coloniam veniens ciues ad concordiam & ſubiectionem F. Regis hortabatur. Quod dum cum Duce Brabantiæ elaboraſſet, in octaua S. Pantaleonis miſſas in Eccleſia S. Petri celebrauit, clerum & populum a nodo excommunicationis abſoluit. Nam ciuitas per annum & V. menſes propter Imperatorem excommunicata & ſub interdicto poſita fuerat, & diuina in Eccleſiis officia omiſſa. *Tritbem. Chr. Hirſaug. 1215.*

In ipſa etiam die F. Rex ciuitatem ingreſſus a ciuibus & clero ſuſcipitur, & per ſeptem dies ibidem demoratus, omnes præſentes nobiles tam ſuperiorum, quam inferiorum partium falſas monetas & iniuſtas exactiones vectigalium abiurare, & firmam pacem præcepit.

p.283. Ipſo anno v. Kal. Septemb. circa horam primam diei terræ motus fuit.

Eodem etiam anno Papa Romæ Concilium habuit: vbi tam de transmarinis partibus, quam de cunctis Chriſtianorum finibus Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, Prælatis Eccleſiarum congregatis in Eccleſia S. Iohannis Baptiſtæ conſilium in feſto S. Martini inchoatum, & vsque ad feſtum S. Andreæ protractum, nihil dignum memoriæ quod commendari poſſit, ibi actum eſt, niſi quod Orientalis Eccleſia (quod antea inauditum fuit) ſe ſubditam Romanæ Eccleſiæ exhibuit. Nam Conſtantinopoli duo in patriarcham electi Romam venerunt: qui ambos conſilio Cardinalium depoſuit, & tertium ſubſtituit & inueſtiuit, & ad ſedem propriam remiſit. *Albericus, Alb. Stad. Chr. M. Sereni. Tritbemius Chr. Hirſaug. Conr. Vrſp. 1215, Matth. Pariſienſis p. 228, Rigordus p. 224, Gregorius 6. ep. 77, Com Chr. p. 739.*

Theodoricus ergo Colonienſis Archiepiſcopus diu ibidem demoratus cum officii ſui reſtitutionem minime impetrare poſſet, priores Eccleſiæ acceptis a Papa literis alium eligere iuſſi ſunt. Qui Coloniam redeuntes, & ſecunda feria poſt Dominicam Inuocauit in eccleſia beati Petri conuenientes, Engilbertum maiorem præpoſitum in Epiſcopum elegerunt. *Albericus. Tritbemius Chr. Hirſavg 1216; Alb. Stad. 1215. Me fis. Ann. Colon. n. 50.*

Anno Domini MCCXVI.

Fridericus Rex in feſto Apoſtolorum Philippi & Iacobi curiam apud Nurinberch habuit: vbi Petrus Cardinalis S. Potentianæ a Domino Papa miſſus affuit. Huic curiæ Engelbertus Colonienſis electus ſe exhibuit, & a Domino Petro Cardinale confirmatus regalia a Friderico Rege ſuſcepit. *Trithemius Chr. Hirſaug. 1216, Schatenius Ann. Paderborn. lib. 10. p. 972.*

Eodem anno a venerabili Triderico Heiſtorum Epiſcopo conſecrata eſt Eccleſia S. Pantaleonis v. Kal. Maii. Nam quondam ſcilicet anno Dominicæ incarnationis

nis DCCCCLXXX. consecrata fuerat a Warino venerabili Coloniensi Archiepiscopo. Sed propter violata cornua altarium, principale altare cum aliis duobus ex vtraque parte scilicet beatorum Petri & Pauli ibidem destructis, & nouis reparatis, consecrata sunt cum capellula sanctuario contigua, quæ in honore S. Catharinæ virginis consecrata est.

Albericus. Alb. Stad. Chr. M. Sereni. Conr. Vrsp. Tritbem. *Chr. Hirs.* 1216, *Matth. Parisius* p, 250, *Rigordus* p. 224, *Gob. Persona* æt. 6. c. 63, *Comp. Chron.* p. 740.

Ipso etiam anno post octauam Apostolorum Innocentius Papa obiit, cui Cincius Cardinalis quatuor coronatorum succedit, & dictus est Honorius III.

Albericus 1216, *Matth. Paris.* p. 234. 242. 245, *Rigordus* p. 224.

Item ipso anno Iohannes Rex Angliæ diu diffidens cum Baronibus & nobilibus terræ suæ cum se ei opponerent, quosdam ex eis capiens crudeliter interemit, reliquos in Lunnense ciuitate, quæ est metropolis Angliæ obsedit. Quod dum cottidie acrius impeteret, illi angustiati occulte nuncios mittentes, Ludeuuicum filium Regis Franciæ in auxilium accersierunt. Qui pluribus nauibus aduectus, eum ab obsidione recedere coegit, & ab ipsis susceptus Regem circumquaque persecutus est, castella & ciuitates plurimas sibi subiiciens. Iohannes igitur Rex præ dolore ac languore correptus moritur, & succedit Heinricus filius eius. Qui reconciliatis sibi Baronibus terræ, Ludeuuico Regi Franciæ secundo cum copioso exercitu & pluribus nauibus Angliam reuertenti occurrit, & nauali prælio commisso magnam multitudinem exercitus captis & submersis nauibus occidit, ipsumque in quodam fortissimo castro obsidione cinxit, & in tantum artauit, vt totam terram quam pater suus patri eius abstulerat, datis obsidibus reddi promitteret.

c. nouit. 13. extr. de iudic.

SECVNDVS ANNVS FRIDERICI REGIS.

Albericus. Trithemius Chron. Hirs. 1217, *Chr. Austr.* 1217. 1218, *M. Chr. Belg.* p. 221, *Iac. de Vitriaco* ep. de captione Damiatæ in Gest. Dei per Francos p. 1146, *Mar. Sanutus*. Secr. fid. Crucis lib. 3. p. 11. p. 207; *Oliv. Scholastici* ep. de captione Damiatæ.

ANno Dominicæ incarnationis MCCXVII. Andreas Rex Vngariæ, Lupoldus Dux Austriæ, cum Episcopis & Comitibus, & copiosa multitudine signatorum mare transierunt. Item VVilhelmus Comes Hollandiæ, & Georgius Comes de VVide, cum aliis cruce signatis Teutoniæ, ad terram sanctam nauigio proficisci desiderantibus super vnum de nobilioribus terræ fluuiis fluuium Mosam congregati sunt apud Verdinge. Quarto igitur Kalend. Iunii prædicti peregrini se & sua illi commendantes, cui est in vestimento & femore scriptum, *Rex Regum & Dominus Dominantium*, oppansis velis læti mare conscendunt. Sicque in pulcro comitatu sulcantes æquora in Kal. Iulii applicant in Anglia apud Dertmudin.

TERTIA EXPEDITIO AB ANDREA REGE, ET ALIIS PRINCIPIBVS IMPERII.

TErtio Non. huius mensis hinc recedentes perueniunt ad mare Britannicum, vbi inter rupes in mari latentes confracta est nauis de Munheim. Inde applicant in Britannia apud S. Matthæum in finibus terrarum, quod vulgari nomine *Fine posterne* dicitur. Hinc perueniunt ad portum Phare, in regno Legionensi. Ibi naues in portu reliquentes, petunt limina gloriosi Apostoli Iacobi in Compostella. Item præfati cruce signati in martyrio beatorum Petri & Pauli, naues intrant, mare ascendunt, vbi orta tempestate sæuissima separatæ sunt naues VI. Non. Iulii & Comes Hollandiæ, portum petunt cum pluribus nauibus in regno Portugalense; in cuius introitu tres naues confractæ sunt. Comes vero de VVide cum aliis nauibus reliquis intrauit portum in eodem regno. Inde recedentes VI. Id. Iulii proxima sequenti feria portum intrant Vlixibonensem. Est enim Vlixibona ciuitas optima, optime sita, in eo scilicet loco vbi auriferus Tagus mari Oceano copulatur. Hanc enim ciuitatem quondam construxit Vlixes, cum a Troia post eius destructionem recessit: prius enim ibidem inuenerat Achillem, inter filias Lycomedis in veste muliebri latentem. Nunc autem ibi veneratur corpus beati Vincentii Leuitæ & martyris. Cum itaque dicti

ćti cruce ſignati per aliquot dies in hoc loco morarentur, expectantes alias naues,
cum quibus condixerant, acceſſerunt ad eos Seuerius Epiſcopus Vlixibonenſis, Epi-
ſcopus Elborenſis, Martinus commendator militiæ de Palmela, Templarii, Hoſpita-
larii cum aliis nobilibus Portugalliæ, ſuas eis continuas tribulationes & anguſtias ex
nimia vicinia Sarracenorum querulofe ac lamentabiliter exponebant, aſſerentes ca-
ſtrum quoddam eſſe in foribus ipſorum a Saracenis inhabitatum, nomine Alchaz, a
quo olim fratres qui de Gladio appellantur, ſunt eiecti & captiuati, addentes etiam
hoc caſtrum in penſione C. Chriſtianorum ſuo Regi de Marroch ſingulis annis fore
obligatum. Sicque petierunt, vt intuitu Chriſtianæ religionis ab incolis huius loci
valida manu eos dignarentur liberare, cum hoc caſtrum eſſet clauis & antemurale
totius erroris Hiſpaniæ. At dićti Comites conſilio cum diſcretis habito attendentes
viam maris ex inæqualitate temporis eis eſſe præcluſam, & præſentiam ipſorum terræ
ſanćtæ minus fore vtilem, maxime cum Romanorum Rex & Romani cum multis
Principibus Alemanniæ hoc tempore non tranſeant, elegerunt potius in obſequio di-
uino medio tempore inſudare, & inimicorum fidei fines inuadere, quam apud lo-
cum aliquem quieſcendo tanquam ſerui inutiles ocio vacare. Sicque ad obſidendum
præfatum caſtrum conſpiratum eſt. Ab hoc itaque facto plurimi diſcordabant, &
maxime Freſones, qui proxima ſequenti feria poſt feſtum Iacobi ab Vlixibona cum
LXXX. nauibus vel paulo plus receſſerunt. Tertio igitur Kal. Auguſti obſeſſum a di-
ćtis Comitibus eſt caſtrum, ſed III. non. huius menſis aduenerunt in pulcro comita-
tu præfati Epiſcopi & fratres militiæ S. Iacobi, qui & *de gladio* appellantur, cum aliis Schwertbru-der.
nobilibus de regno Portugalliæ. Statim poſt hoc impletum eſt foſſatum, & factus eſt
inſultus, & inſtrumenta bellica ſunt contra murum, & interfećti ſunt tam Chriſtiani
quam Saraceni, iſti lapidibus, illi ſagittis. Poſtea acceſſerunt foſſores ſub terra fodi-
entes noſtros impedierunt. Tamen tam illorum labore tam ex iſtorum circa feſtum
S. Bartolomei cecidit vna turris, nec tamen patuit aditus: interior enim pars parie-
tis manſit. Proxima itaque ſequenti feria poſt feſtum natiuitatis S. Mariæ contra
Chriſtianos congregati ſunt quatuor Reges Sarracenorum in multitudine graui, Rex
ſcilicet Sibiliæ quæ alio nomine Hiſpalis dicitur, in qua quondam beatus Iſidorus e-
rat Archiepiſcopus, & Rex de Corduba, vnde Lucanus extitit oriundus, ſicut eius e-
pitaphium teſtatur: *Corduba me genuit, rapuit Nero, prælia dixi: Quum geſſere pa-*
res, hinc ſocer, inde gener. Tertius Rex de Iehen: quartus de Badaiouz. Iſti Re-
ges fixere tentoria prope Chriſtianos ad vnam leucam, volentes Chriſtianos de præ-
fato caſtro effugare, & captiuatos ſecum abducere. Sed omnipotens Deus, qui ſu-
p.258. perbis reſiſtit, humilibus dans gratiam, dignatus eſt ſuos conſortare tribus miraculis
præoſtenſis. Ipſa enim die ad veſperas apparuit triumphale in aere vexillum ſanćtæ
Crucis in ſignum vićtoriæ. Poſt nocćtis medium venit in adiutorium Chriſtianorum
Petrus magiſter militiæ Templi, & in ipſo conflićtu viſa eſt candidatorum turba cœ-
litus miſſa. Mane autem facto in die videlicet Proti & Iacinthi in maxima elatione
dićti Reges a parte Orientali ad pugnam ſunt ordinati. At Chriſtiani minores hiis
numero, maiores autem merito ſuas acies debito ordine ſtruxerunt a parte occiden-
tali: vnde refulſit Sol in clypeos aureos, & reſplenduerunt montes ab eis, & fortitu-
do gentium corde confuſa eſt. Quid plura? Illi in viribus, iſti in fide confidunt.
At Martinus commendator Palmete, paruus corpore, corde leo, vexillum dextra
vibrans clypeumque ſiniſtro lateri adaptans, galeato vertice parumper demiſſo, cor-
nipedem acuto calcari pungens, ruituræ gentis medium prorumpit in agmen: cui
non minor ipſo iungitur in pugna Petrus magiſter militiæ Templi, quos audacter ſe-
quitur non ſegnis turba ſuorum. Hic equus opponitur equis, hic enſibus enſis, hic
clypeus clypeis, hic obruta caſſide caſſis. Quid plura? Qui eſt ante ſecula, humilia-
uit eos, quorum prius ſublimes erant palpebræ, & ſupercilia erećta. Nam duo Re-
ges ibi ceciderunt, ille ſcilicet de Corduba, & ille de Iehen: præterea plusquam
XIV. millia Sarracenorum, præter captiuos qui infiniti erant. Inſuper etiam galeæ,
quas

quas per mare adduxerunt, fugatæ sunt. Reliquerunt etiam in campo omnia tentoria cum tota suppellectili sua.

Circa festum vero XL. millium Virginum per fossores cecidit altera turris. Tunc demum perterriti infelices castrum reddiderunt, & se & sua in manus Christianorum dederunt, qui omnes venundati sunt. Inuentæ sunt enim in hoc castro, tam de viris quam de mulieribus, quam paruulis, personæ circa duo millia & quinquaginta, Et redditum est castrum ex parte peregrinorum fratribus de Gladio.

Post festum Omnium Sanctorum vniuersus exercitus cruce signatorum reuersus est Vlixibonam, tota hyeme ibidem bonam ducens vitam.

Item eodem anno VI. feria post festum Omnium Sanctorum, Patriarcha Ierosolomitanus cum magna deuotione tam Cleri quam populi tollens viuificæ Crucis lignum, profectus est ab Acaron in castra Domini, quæ iam processerant ad Recordanna. Hoc autem dulce lignum post terram sanctam perditam reuerenter repositum diligenter seruatum est vsque ad hæc tempora. Imminente siquidem conflictu Sarracenorum cum Christianis cogitauerunt prudenter Christiani diuidere lignum in partes duas, & partem vnam ad prælium deferre, quæ ibidem perdita fuit, & partem aliam reseruare quæ nunc exhibetur. Cui Rex Vngariæ & Dux Austriæ de loco castrorum progressi nudis pedibus occurrentes deosculati sunt eam, cum tali signo obuiam euntes Soldano Babylonis, cuius filius Coradinus iactauerat se pugnaturum cum Christianis qui Acaron fuerant congregati. Ideoque ordinatis aciebus obuiam illi processerunt per planum Fabæ vsque ad fontem Tubaniæ, multum eo die laborantes. Præmissis etiam exploratoribus, puluis ascendens a longe aduersariorum motum indicabat: Sed incerti fuerunt, vtrum contra eos an fugiendo properarent.

Sequenti vero die secus montes Gelboe, quos habuerunt ad dexteram & paludem ad sinistram incedentes, venerunt Bethsaidam vbi castra fixerat aduersarius. Sed trium Regum, Vngariæ scilicet, Ierosolimitani, & Cypri, non sustinens præsentiam fugiens terram vastandam Christianis reliquit. Vnde Iordanem transeuntes in vigilia S. Martini corpora sua pacifice lauerunt, & requieuerunt per triduum, deinde secus littus maris Galileæ tres mansiones fecerunt peragrantes, in quibus Saluator conuersatus est: aspicientes Bethsaidam ciuitatem Andreæ & Petri nunc in casale modicum redactam. Demonstrata sunt loca vbi Christus discipulos vocauit, & supra mare siccis pedibus ambulauit, desertum transierunt & loca vbi Dominus turbas pauit, & vbi cum discipulis post resurrectionem mandauit, & sic per Capharnaum in iumentis infirmos suos portantes reuersi sunt Acaron cum præda ac multitudine captiuorum. Deinde ad montem Thabor peruenerunt: vbi Coradinus castrum fortissimum cum LXXVII. turribus construxerat, & duo millia conductorum militum ad resistendum Christianis locauerat. Vbi primo aquarum inopiam, postmodum per modicam fossionem inuenientes copiam pabuli & victualium habundantiam habuerunt. Sarracenum quoque impuberem ad eos descendentem baptizarunt.

Porro prima Dominica Aduentus Domini, Patriarcha cum vexillo crucis montem conscendit Episcopis & clero psallentibus & orantibus. Verum licet mons ab omni parte præruptus sit & excelsus valde, & impossibilis ad adscendendum extra semitam tritam, milites tamen satellites, equites & pedites viriliter ascendentes primo impetu strauerunt Castellanum & Admiraldum vnum, cum aliis interfectis, qui portas castri egressi fuerant ad defensionem montis. Cæteris autem in stuporem versis, & intra mœnia receptis, quo hominum consilio vel Dei iudicio, ab impugnatione castri recesserint, & inglorii descenderint, ignoratur. In tertio equitatu, cui Patriarcha cum ligno Crucis & sacri Episcopi non interfuerunt, multa damna & incommoda tam per latrunculos quam hyemis asperitatem perpessi sunt, & præsenti in vigilia natiuitatis Domini, & nocte sequenti: quæ nisi abbreuiata fuisset, propter inopiam lignorum, & vestimentorum penuriam, magna pars exercitus periisset in finibus Tyri iuxta Sareptam.

Post

Post hæc militia Domini quadrifariam diuisa est.

Reges Vngariæ & Cypri cum magna multitudine peregrinorum, & damno terræ promissionis, Tripolim profecti sunt, licet multa supplicatio Patriarchæ & aliorum frustra Regi Vngariæ facta præcesserit. Rex Cypri adolescentulus post modicum tempus in Tripoli mortuus est. Rex Iherosolimitanus & Dux Austriæ, cum Monaster. & Traiectensi castrum Cæsariense Palestinæ semidirutum breui tempore viriliter firmauerunt & vtiliter: per quod (Deo donante) eadem ciuitas cito recuperabitur. Templarii vero cum paucis auxiliatoribus peregrinis & hospitalariis de domo Teutonicorum castrum filii Dei, quod olim *Districtum*, nunc *castrum Peregrinorum* appellatur, a quibusdam ædificare cœperunt: quod positum est in Episcopatu Cæsariensi inter Cayphas & Cæsaream, cuius situs talis est. Promontorium altum & magnum mari imminet, munitum naturaliter scopulis versus occidentem & Austrum & Septentrionem. Modico terræ spacio dudum turris ad Orientem posita est, a Templariis ædificata & possessa tam vverræ quam treugarum tempore. Fuit autem fundata propter latrunculos, qui in via stricta peregrinis ascendentibus in Iherusalem insidiabantur: propter hanc causam *Districtum* fuit appellatum. Porro toto tempore quo castrum Cæsariense firmauerunt & consummauerunt Templarii, ex aduerso montis fodientes & magnis sumptibus laborantes, tandem ad fundamentum primum peruenerunt, vbi murus antiquus apparuit, argenti quoque moneta modernis ignota in vase fictili non modica. Deinde in anteriori parte fodientes alium murum priori breuiorem inuenere. Postmodum fontes nouem largas aquas effundentes aperti sunt. Ibidem & lapidum & cæmenti copiam Dominus ministrauit. Ante fontem castri duæ turres ædificantur de lapidibus quadris tantæ quantitatis, vt lapis vnus vix a duobus bubalis in curru trahatur. Longitudo turris centum pedes habet & amplius: latitudo turris LXXIV. vtraque turris duas habet testudines, secundum quas altitudo disponitur. Inter vtramque turrim murus nouus consummatus est, & miro ædificio equites armati ascendere possunt & descendere per gradus intrinsecus.

Soldanus cum multitudine Sarracenorum hoc castrum aggrediens, vt initio munitiones destrueret vel occuparet, virtute altissimi repulsus recessit. Castrum hoc bonum habet portum, piscariis, salinis, pascuis, agris fertilibus abundat, nec est multum remotum a monte Tabor. Vnde creditur quædam causa destructionis castri Tabor ab ipsis Saracenis facta: quia nec seminare nec metere secure poterant, propter habitatores castri filii Dei.

Anno Domini MCCXVIII.

p.287. Naualis exercitus qui apud Vlixibonam hyemauerat, pridie Kalend. Aprilis mare ascendit, contigit autem, quod Comes de Wede cum paucis nauibus de nocte intraret portum quendam Sarracenorum in Kadic, vbi duæ naues in sicco manserunt, saluis tamen personis & rebus in eis existentibus.

Non. Martii transierunt mare strictum, quod diuidit Europam ab Africa, & est latum tria fere milliaria. Quod cum transissent, occurrerunt eis duæ naues Sarracenorum, quarum spolia ablata sunt, nautæ interfecti, naues exustæ.

Pridie Idus Aprilis, scilicet in Cœna Domini orta est maxima tempestas, & naues separatæ sunt ab inuicem, & quædam ex eis batellos suos vi tempestatis amiserunt. Nocte vero Paschæ sæuior erat tempestas & maximum passi sunt periculum. Vnde quædam naues applicuerunt apud Barcinonam in regno Arragonensi, quædam apud Marsiliam, quædam transeuntes inter duas insulas, Sardiniam scilicet & Corsicam, peruenerunt ad Ianuam, siue Pisam, siue Messanam. Messana nobilissima metropolis est in Sicilia, abundat enim frumento, oleo, & vino. Et sic successiue transfretabant, & peruenerunt vsque Acon. Ibi placuit Patriarchæ, Regi, Episcopis, Ducibus, Hospitalariis, Templariis cæterisque Cruce signatis nauigio in Ægyptum descendere, & inimicorum sanctæ Crucis potentiam auxiliante Deo conterere. Vnde accidit, vt in Ascensione Domini cum classis congregatio apud prædictum castrum indicta fuisset, & maiores diem & locum obseruarent, classis ipsa (Christo Duce) prosperis ventis vsa Damiatam infra triduum

um applicuit, & absque Christianorum sanguinis impensa terram hostilem viriliter occupauit, sine capitaneis qui paulisper morari propter prædictam causam nondum venerunt. Est autem Damiata sita inter littus maris & ripas Nili, in eo scilicet loco vbi Geon (qui & Nilus) mari mediterraneo recipitur, ciuitas pulcherrima & firmissima, infinitis turribus interius & exterius decorata, habens versus fluuium duplicem murum, versus siccum itidem duplicem.

Et nota quod ante Damiatam in medio Nili erecta est turris fortissima: a cuius pede maximæ catenæ protenduntur vsque ad murum ciuitatis, ne pateat aditus nauigio intrantibus vel egredientibus Ægyptum nisi de licentia Soldani. Hac via exeunt naues cum speciebus oneratæ, venientes ab India, & tendentes versus Syriam, Antiochiam, Armeniam, Græciam & Cyprum: & ab hoc transitu Rex Babyloniæ maximos recipit reditus. Hæc ciuitas quasi caput & clauis est totius Ægypti: præcellit enim in munitione Babyloniam, Alexandriam, Tantam, * & cunctas ciuitates Ægypti.

Erecta sunt postmodum instrumenta bellica contra turrim Damiatæ famosam, quæ caput vnum catenæ continebat, reliquum turris vna ciuitatis ad claudendum fluuium, ne nautæ ascenderent Christianorum. Sed præter spem nostram & aduersariorum timorem, per partem aluei quæ est inter turrim & terram, versus castra militiæ Christianæ, galeidæ sursum ductæ sunt: licet turris defensores iaculis & lapidibus transitum impedire niterentur. Constructæ sunt postmodum duæ scalæ super coggones, quæ dum traherentur ad turrim, & (vt putabatur) turris per eas capi posset, cum dolore nostro magno & stultorum blasphemia, malus in quo suspensa fuit scala Hospitalariorum confractus decidit cum suo ponte. Et paulo post scala Ducis Austriæ similiter decidit, fortes agonistas Christi deorsum præcipitans & per martyrii palmam ad cœlos eleuans.

Tandem magister Oliuerus Scholasticus Coloniensis ex puris eleemosynis pauperum ædificium construxit, in quo erant propugnacula & pons. Hoc opus in die S. Bartolomei turri appositum est, Sarracenis viriliter in eadem turri se defendentibus, modo sagittis, modo lapidibus, modo lanceis, & maxime per ignem. Attamen diuina clementia orationibus & lacrymis pauperum placata, extinctus est ignis in ponte, & turrim Christiani audacter intrant & capiunt, & sic quidam ex Sarracenis sunt interfecti, quidam in Nilo submersi, quidam in aquam se proiicientes euaserunt, & plusquam centum capti sunt. p. 488

Alb. Stad. Albericus. Chron. Brunsuic. Conr. Vrsp 1218, Chr. August. 1219, Gob. Persona æt. 6. c. 63, Comp. Chron. p. 739, Langius Chr. Cit. p. 799, Siffridus Presbyter p. 694, Lehmann 5. c. 74, Krantzius Saxonia 7. c. 37, Meibomii apol. c. 3. p. 147.

Eodem anno Otto Imperator iam per annos octo vinculo excommunicationis a duobus Apostolicis innodatus, cum septem honoratos viros pro impetranda venia Romam mitteret, sed tamen stare mandato eorum non admitteret, post Pascha febre corripitur. Deinde ingrauescente morbo, vbi sibi diem mortis imminere cognouit, Episcopum de Hildensheim & alios religiosos & sapientes viros, scilicet Abbates & sacerdotes conuocat, & cum gemitu & lachrymis quid sibi agendum foret, vel qualiter a nodo excommunicationis absolui posset, consulit. Ad quorum consilium cum mandato Apostolici stare iurasset, ab Episcopo absoluitur. Deinde ordinato testamento suo, factaque confessione, cum perceptione sanctæ communionis & sacræ vnctionis, cum magna contritione cordis, in castro quod dicitur Hartzberg, Idibus Maii moritur, Corpus Brunsvvich translatum, & imperialibus indumentis iuxta patrem suum & matrem in Ecclesia S. Blasii sepelitur.

Post captam siquidem turrim in profundo Nili fluminis sitam, Saphadinus inueteratus dierum malorum dolore (sicut asseritur) nimio tactus, exheredator fratuelium suorum, & vsurpator regnorum Asiæ, mortuus est & sepultus in inferno.

Postmodum in festo S. Dionysii Sarraceni cum galeidis armatis improuisi venientes, & principia castrorum vbi Romani tentoria fixerant, inuadentes modica Christianorum manu repulsi sunt, recurrentes celeriter ad galeidas: & qui gladios persequentium effugere poterant, in Nilo submersi sunt circiter ad MD. numerum. Sane in festo S. Demetrii (qui vterinus frater eiusdem Dionysii fuisse dicitur) summo diluculo Templariorum castra inuaserunt, hostes, & modicum damnum eis inferente per expeditos equites fugati sunt ad pontem, & ad numerum quingentorum ibidem interempti.

Postea in vigilia S. Andreæ multa incommoda & aduersa perpessi sunt fide-

* MS. *Tanaim.*

les. Nam media nocte intumuerunt fluctus maris creſcentes & excurſum terribilem facientes vsque ad caſtra eorum. Ab alia parte fluuius inundans occupauit incautos: natabant tentoria, perierunt cibaria, & niſi foſſatum quod ad muniendum ſe fecerant homines cum iumentis, naues cum armis & victualibus detraxiſſet ad hoſtes. Nec tamen hoc periculum euaſerunt quatuor coccones per quos ædificata fuerant propugnacula ad capiendam ciuitatem, qui vno impetu cum quinta naui quæ inter eos hærebat ad oppoſitam ripam vi ventorum præcipitati ante oculos eorum ſunt Græco igne combuſti. Poſt dictam tempeſtatem naues parabantur ad tranſitum fluminis, quæ cum magno periculo ſurſum aſcendentes inter ciuitatem turrim captam machinis & igne Græco & iaculis plurimum ſunt impeditæ. Vnde accidit, vt vna nauis Templariorum in torrentes rapta prope Ripam ciuitatem præcipitaretur ad hoſtes: qui cum barbolis & vncis ferreis impugnauerunt eam diutius ignem Græcum cum lapidibus deſuper proiicientes de turribus. Et cum ſic præualere non poſſent propter defenſorum audaciam, certatim nauem aſcendentes præcipites in eam deſcendentes ad Templarios. Vnde cum diutius pugnaretur, tandem nauis perforata, ſiue ab hoſtibus ſiue a fidelibus incertum eſt, profundum petiit ſubmergens Ægyptios cum Chriſtianis, adeo vt vix ſummitas mali appareret ſuper aquas. Exinde pontem hoſtes reparantes aperturam adeo reliquerunt anguſtam, vt naues fidelium ſine periculo tranſire non poſſent. Vnde Teutonici & Freſones indignati auxiliante Deo pontem viriliter inuaſerunt. Pauciores autem viri quam decem de gente prædicta contra omnem fortitudinem Babiloniorum pontem aſcendentes fregerunt eundem, & ſic cum quatuor nauibus ſuper quas pons erat fundatus, reuerſi ſunt cum triumpho, liberam viam & apertam ſurſum velificantibus relinquentes. His ita geſtis Sarraceni periculum quod eis imminebat attendentes, ripam eis oppoſitam foſſatis & argilloſa materia cum propugnaculis ligneis altis munierunt, machinas & petrarias locantes ibidem. Per fluuium autem nauium emerſiones fecerunt cum palis infixis gurgiti tranſeundi eis ſpem aufferentes. Nihilominus Apoſtolicæ ſedis legatus deſiderium bonum habens obſidendi ciuitatem naues ſuperius congregatas vrgebat ad tranſitum. Vnde coccones propugnaculis & caſtellulis, viris etiam armatis muniti (Chriſto duce) prædictas nauium emerſiones euaſerunt. Hoſtes vero diſſimulato metu tres ordines armatorum ſtationi contra poſuerunt, ictibus lapidum & telorum plurimis eos vexantes. Sane nocte S. Agathæ virginis Deus innouans virtutis ſuæ miracula, tantum pauorem Soldano Babylonis & ſatrapis eius incuſſit, vt relictis caſtris ignorantibus etiam Ægyptiis, quos ad reſiſtendum ordinauerat, in ſola fuga ſpem poneret. Quidam apoſtata, qui multo tempore legem Chriſtianorum transgreſſus cum Soldano militauerat, ſtans in ripa clamabat gallice legato, Regi, & aliis fugam eorum nuncians. Itaque fugientibus Ægyptiis Chriſtiani certatim & alacriter absque omni impedimento hoſtium & ſanguinis impenſa tranſierunt: & ſic per gyrum ac firmiter obſeſſa eſt ciuitas. Direpta ſunt etiam fugientium tentoria & vniuerſæ naues cum plurimis ſpoliis.

p. 189.

Poſt hæc adueniente Coradino Rege cum Alapinis & magna multitudine, hoſtis reſumptis viribus & animis locum illum occupat, à quo Chriſtiani tranſitum miraculoſum fecerant: & ſic eos obſidentes ciuitatem ipſius periculoſius obſederunt, & niſi per diuinum conſilium prima caſtra quæ erant inter mare & fluuium retenta fuiſſent, maxime per Teutonicos & Freſones, portus ab eis ablatus fuiſſet, & negocium plurimum periclitatum vacillaſſet. Ad tantam etiam Sarraceni peruenerunt temeritatem, vt diluculo Sabbati ante Dominicam Oculi mei, cum graui multitudine propius accederent, & vsque in foſſatum ſe præcipitarent: ſed diuino auxilio cum graui damno equitum & equorum repulſi ſunt.

Anno Domini MCCXIX.

Regina ciuitatum Iheroſolima, quæ videbatur inexpugnabiliter munita, deſtructa eſt a Coradino filio Saphadini foris & intus, muri eius cum turribus redacti ſunt in aceruos lapidum, præter templum Domini & turrim Dauid. De glorioſo ſepulchro deſtruendo conſilium habuerunt Sarraceni, & per literas comminati ſunt, quas

Trithemius Chr Hirſ. 1216. Mar. Sanutus lib. 3. p. 11. c. 8.

ciuibus Damiatæ miserunt ad ipsorum solatium: sed nemo huic temeritati præsumpsit manus opponere propter loci reuerentiam.

In die Palmarum anni præscripti inimici cum innumerabili exercitu equitum & peditum irruerunt super fideles, vndique fossatum eorum inuadentes, & non erat illis ea die datum gestandi alias palmas præter ballistas & arcus cum sagittis, lanceas & gladios cum clypeis. Adeo instabant & vexabant audacter, qui conuenerant ad perdendum eos, studio liberandæ ciuitatis ab ortu Solis vsque ad horam fere decimam. Tandem fatigati retraxerunt se cum damno maximo.

Item in festo Ascensionis Domini per terram & aquam irruerunt perfidi super fideles, sed nihil aduersus vim eorum præualere poterant.

Pridie vero Calend. August. omnem pene quam habere poterant adducentes copiam post diutinos assultus tandem fossatum contra militiam templi transeuntes pedites verterunt in fugam adeo vt totus exercitus Christianorum periclitaretur. Sed cum per milites extra fossatum non possent repelli, magister Templi cum Marescalco cæterisque fratribus suis qui tunc aderant per exitum angustum impetu facto viriliter incredulos vertit in fugam. Commissumque est prælium ab vtrisque donec crepusculum vespertinum prælium diremit. Sarraceni priores abierunt, occisorum corpora perfidorum strata iacebant iuxta fossatum plurima, præter eos qui sauciati grauiter vel leuiter reducti sunt ad castra. Pauci de fidelibus interfecti sunt vel capti. Instrumenta contra ciuitatem præparata combusta sunt a defensoribus eius fere omnia præter scalas. Ienuenses, Pisani, Venetiani firmiter asserebant, se ciuitatem expugnaturos per quatuor naues supra quas scalæ pendebant. Quibus legatus Apostolicæ sedis sumptus præbuit copiosos de communi. Aggredientes itaque ciuitatem primo p.290.
die multos interfecerunt & vulnerauerunt, & quanto sæpius postmodum assultum fecerunt, tanto magis muri firmati sunt ligneis castellulis ac liciis: Defensores etiam robustius & efficacius se venientibus opposuerunt, & sic scalæ mutilatæ per ignem tandem infecto negocio reductæ sunt ad ripam. Et sic veraciter deprehensum est, Damiatam sola virtute diuina in manus Christianorum fore tradendam. Denique Christian. immemores beneficiorum Dei & mirabilium quæ ostendit eis, prouocauerunt oculos Diuinæ maiestatis contra se per desidiam maiorum, & murmurationes minorum. Vnde factum est, vt communibus exigentibus culpis, in Decollatione S. Iohannis Baptistæ, licet pauci inuenirentur, qui in custodia castrorum remanerent, naualem & terrestrem exercitum peditum & equitum educentes ad castra Babiloniorum, tendentes inter mare & fluuium, vbi dulcis aqua reperiri non poterat ad potandum: Hospitalariis S. Iohannis, & legato sedis Romanæ, & Patriarcha qui Crucem baiulabat, multum & frustra supplicantibus vt subsisterent. Nam cum æstus Solis esset nimius, & pedites armorum pondere premerentur, propter nimium laborem & sitim terga dantes, cum equitibus extincti sunt, sine vulneribus corruentes. At Sarraceni, qui sublatis tentoriis fugam simulauerant, videntes defectum Christianorum reuera plurimam multitudinem interficiebant & captiuabant. Capti sunt ibi electus Beluacensis, & frater eius Camerarius Regis Franciæ, & filius eius frater Andegauensis Episcopi, cum Iohanne de Arcis viro nobili & valde strenuo, & Heinrico de Vlme, & alii multi qui trucidati sunt, & in captiuitatem ducti, Templarii XXXIII. capti vel occisi sunt, cum Marschalco hospitalis S. Iohannis cum aliis fratribus eiusdem domus. Prædatores ad deducendos captiuos & spolia colligenda tandem redierunt, quingenta capita Christianorum Soldano præsentantes. Mœror & tristitia fideles occupauit, sed Deus in breui luctum eorum in gaudium, mœrorem in lætitiam conuertit. Nam Soldanus vnum de captiuis mittens, de pace vel treuga cum eis tractare cœpit, in quo tractu fossatum suum & munitiones alias reparauerunt alacriter. Interea ciuitas obsidione longa, ferro, fame, & pestilentia grauiter afflicta, in sola pace quam Soldanus ciuibus promisit, spem posuit. Adeo enim in ea fames inualuit, vt cibi desiderabiles deessent. Nam ex angustia famis diuersa membrorum vel morborum genera vexabant eos: & inter cætera incommoda quæ sustinerunt noctibus, velut acrisia per-

percuſſi, apertis oculis nihil videre dicebantur. Illis etiam qui foris in exercitu Sarracenorum nos obſederunt, copia panis & pabuli cœpit decreſcere.

Nilus ſiquidem qui poſt feſtum Sancti Iohannis Baptiſtæ vſque ad exaltationem S. Crucis ſolet excreſcere & Ægypti planiciem irrigare, ipſo anno more ſuo non aſcendit ad ſignum quod ponere conſueuerunt Ægyptii, & magnam partem terræ ſiccam reliquit, quæ nec arari nec ſeminari poterat ſuo tempore.

Vnde Soldanus chariſtiam timens & famem, etiam amore retinendæ Damiatæ talem pacem cum fratre ſuo Coradino Chriſtianis obtulit, vt Crucem ſanctam quæ capta fuit in victoria Saladini cum ciuitate ſancta, & omnibus captiuis, qui per regnum Babilonis & Damaſci viui reperiri poſſent, ſumptus etiam ad reparandos muros Iheruſalem redderet, inſuper regnum Iheroſolimitanum totaliter reſtitueret, præter Craccum & Montem Regalem, pro quibus retinendis tributum obtulit quamdiu treuga duraret. Sunt autem hæc duo loca in Arabia ſita, ſeptem munitiones firmiſſimas habentia, per quæ negociatores Sarracenorum & peregrini ipſorum Mecham tendentes vel ab ea reuertentes tranſire ſolent, & qui hæc potenter tenuerit, Iheruſalem (cum voluerit) grauiter nimis cum agris & vineis lædere poterit. In hoc tandem conuenerunt fideles, vt primum ciuitas expugnaretur, licet opus cauſa liberationis ſanctæ terræ fuerit inchoatum, & omnium Cruce ſignatorum talis fuit intentio. Interea Soldanus magna multitudine peditum clanculo per loca paluſtria miſit
p.291. ad ciuitatem, quorum CCXL. Chriſtianis dormientibus fuerunt ingreſſi Dominica poſt feſtum omnium Sanctorum: tandem per clamorem vigilum occiſi ſunt vel capti.

Igitur nonis Nouembr. capta eſt Damiata absque deditione ſine defenſione, ſine violenta deprædatione cum tumultu, vt ſoli filio Dei aſcribatur euidenter victoria. Itaque cum primo ciuitatem intraſſent, plusquam tria millia mortuorum inuenerunt in ea more canum in plateis inſepultos iacere. Reliqui omnes in ea debiles fuerunt. Quidam ſiquidem Chriſtiani circa mediæ noctis ſilentium conſilio (vt credimus) quorundam de ciuitate intromiſſi fuerunt; & legatus intromiſſis nunciis turres & homines perfidæ gentis quamplurimos captiuant. Alii multi aſcendentes turres fortiores auroræ lucem in eis præſtolabantur: exortaque luce nonarum Nouembrium omnes ſe captiuos Sarraceni Damiatæ dederunt, & ciuitatem totaliter in poteſtatem Chriſtianorum, quamuis inuiti tradiderunt. Et cum caperetur ciuitas in oculis Regis Babilonis, more ſolito non fuit auſus Chriſti milites ad defenſionem paratos per foſſatum eorum adgredi.

Eodem etiam tempore fluuius excreuit vberrimis aquis foſſatum implens. Ipſe vero confuſus propria caſtra combuſſit & fugit. Inuenerunt etiam in ea aurum & argentum multum nimis, pannos ſericos negociatorum in abundantia, veſtes pretioſas & ornatum ſeculi cum varia ſuppellectili in ſuperabundantia. Nam præter eos, qui viui comprehenſi ſunt in ea, mortui promiſcui ſexus, a tempore obſidionis in circuitu computantur ad XXX. millia & amplius, quos ſine ferro & igne Dominus percuſſit.

PRIMVS ANNVS IMPERII FRIDERICI.

ANno Dominicæ incarnationis MCCXX. ab Vrbe autem condita MDCCCCLXXI. completis ab origine Mundi annis ſex millibus quadringentis decem & nouem. Eodem anno mortuus eſt Heinricus II. illius loci Abbas, * ſucceſſit tertius Heinricus frater eiusdem loci. **ſcilicet ad S. Pantaleon.*

Mortuo Ottone Imperatore, Fridericus Rex nonageſimo quinto loco ab Auguſto in regno confirmatus, Frankinfort curiam habuit, vbi commendato filio ſuo Heinrico Principibus, & ab eis licentia accepta Romam proficiſcitur, ibique a Romano *Alb. Stad. Albericus. Chr. Auguſt. 1220, Conr. Vrſp. 1221, Gob. Per.*

sona xt. 6. c. 64, M. Chron. Belg p. 227, Langius Chr. Cit. p. 799.

no Pontifice Honorio & omni Senatu honorifice ſuſceptus, in feſto S. Ceciliæ in Imperatorem conſecratur.

Anno Domini MCCXXI.

Alb. Stad. Albericus Tritbemius Chron. Hirſ Chr. Auguſt. 1221, Matth. Pariſius vita Henrici III. p. 264. 265, Io. Vito Durani Chr. p. 6.

Lamentabilis rumor & triſtis turba omni orbe Chriſtiano inſonuit, Damiatam ſcilicet quam Chriſtiani ſummo labore & multorum ſanguinum effuſione ceperant & poſſederant, Soldano Babiloniæ redditam fuiſſe: Quod tali modo euenit. Ad inſtantiam & hortatum legati ſedis Apoſtolicæ; cæterorumque primorum, Chriſtiani ad CC. millia Damiatam ſunt egreſſi, copioſas naues cum victualibus ſecum ducentes, Kair quæ & Babilonia dicitur regiam ciuitatem expugnaturi. Quatuordecim fere millia proceſſerant ad locum vbi Nilus in duo brachia diuiditur, quorum vnus verſus Alexandriam, ibique pontem extruere anticipabant. At Soldanus hoc comperto cum valida manu Ægyptiorum & aliorum gentilium eis occurrens, opus inceptum impediuit, & ſagittis eos laceſſiuit: Cumque quotidiano inſultu multi ex parte vtraque necarentur, & quadam die plurimi gentilium cecidiſſent, irati gentiles ſeptingentas & quinquaginta Chriſtianorum naues cum hominibus & victualibus græco igne combuſſerunt: præterea fluuius eo tempore excreſcens ſciſſuras terræ impleuit, homines & iumenta operuit & deleuit. Duplici articulo tam fluuii inundantis, quam gentilium continua impugnatione primates Chriſtianorum artati in hoc conſenſerunt, vt Damiatam Soldano reſignarent, omnes Chriſtianos per regnum ipſius ſiue fratris ſui Coradini vinctos recepturi. Annuit Soldanus, redditisque Chriſtianis Damiatam recepit. Ex hoc liquet certisſime, peccata in hanc miſeriam Chriſtianos traxiſſe: quod prius Soldanus eis obtulerat ſeſe regnum Iheruſalem eis redditurum, vrbem reædificaturum: Damiatam quiete cum adiacente regione ad XX. milliaria poſiden- p.193 dam, ne vlterius in terram ſuam procederent.

PRIMVS ANNVS REGNI HEINRICI.

Anno Domini MCCXXII.

Conr. Vrſp. Trithemius Chron. Hirſaug 1222, M. Chron. Belg. p. 226. Matth. Paris. p. 246, Tritbem Chron. Hirſ. 1222.

HEinricus ſeptimus filius Friderici Imperatoris, adhuc puer, conſecratus eſt in Regem Aquisgrani ab Engilberto Colonienſi Archiepiſcopo, Dominica ante aſcenſionem Domini, ſcilicet VIII. Id. Maii.

Eodem anno III. Id. Ianuarii terræ motus magnus fuit Coloniæ, hora prima diei. In Longobardia etiam talis terræ motus fuit ipſo die natalis Domini per duas hebdomadas quotidie bis perdurans, vt in pluribus locis ædificia & Eccleſias euerteret, homines cum ſacerdotibus opprimeret, Brixiam quoque ciuitatem fere totam cum populo obrueret, rupes de montibus euelleret, caſtra deiiceret, & ſic inauditas calamitates & miſerias perpetraret.

Albericus 1223.

Romæ etiam terra mixta ſanguine viſa eſt de nubibus pluere.

Alb. Stad. Trithem. Chr. Hirſ. 1222.

Ipſo etiam anno Waldimarus Rex Daniæ a Comite Heinrico de Scuirinh, cum filio ſuo mirabiliter capitur, & in quodam fortisſimo caſtro ab eodem cuſtodiæ mancipatur.

Anno Domini MCCXXIII.

Honorius Papa miſſis prædicatoribus circumquaque Crucem prædicare fidelibus iterum iubet, denuntians omnibus, vt poſt biennium in Natiuitate S. Iohannis Baptiſtæ cum glorioſo Imperatore Friderico parati ſint mare tranſire.

Trithem. Chr. Hirſaug. 1223, Albericus 1224, Alb. Stad. Chr. Auguſt. 1225, Matth. Pariſius p. 291, Tritbem. Chr. 1224.

Imperatori Friderico deſponſatur filia Iohannis Regis Iheroſolimitani.

Albericus 1223, Alb. Stad. 1224, Rigordus p. 225, Matth. Paris. p. 267, Io. a Leidis lib. 22. c. 3.

Eodem anno mortuus eſt Philippus Rex Franciæ, ad liberationem terræ ſanctæ CL. millia marcarum legans.

Item

Item ipso anno Heinricus iunior Rex Northusin curiam habuit, vbi ab Engilberto Coloniensi Archiepiscopo pro absolutione Regis Daniæ multum laboratum fuit. *Chr. M. Ser. p. 167, Tritem. Chron. Hirs. 1223.*

Anno Domini MCCXXIV.

Heinricus iunior Rex circa Maium Frankinfort curiam habuit: vbi nuncii Imperatoris cum literis ipsius affuerunt, intimantes Regi & Principibus Hermannum magistrum hospitalis S. Mariæ Teutonicorum in Epiphania Domini in Sicilia ad Imperatorem venisse, & de succursu terræ sanctæ ad hoc eum induxisse, vt continuo Pharum disponeret transire, & versus Teutoniam venire, & cum Principibus de processu suo & terræ sanctæ negotio ordinare. Verum audiens Imperator Sarracenos qui in monte Platano habitabant, velle se suæ gratiæ subiugare, misit pro Mareschalco suo in obsidione constituto, volens ab eo inuestigare de statu Sarracenorum diligentius: ob quam causam Pharum transire distulit, ipsum Herimannum prædictum pro sanctæ terræ principali tuitione, ac Imperii negociis in Alemanniam præmittens. Hoc etiam inter cætera intimantes, quod Dominus Imperator ad succursum terræ sanctæ quinquaginta naues fecerit præparari, quæ Vsseriæ nuncupantur, quarum magnitudo tantæ capacitatis erit, vt duo millia militum cum dextrariis suis & omnium armorum suorum pertinentiis, & præterea decem millia aliorum hominum valentium ad pugnam & ad bella cum armis suis, in eisdem vsseriis valeant transferri. Ad vnum quodque vsserium fiet pons, vt milites si necesse fuerit armati & ascensis dextrariis suis in nauibus commode absque læsionis discrimine per ipsos pontes valeant exire, quasi iam ordinatis aciebus in prælium processuri, & (si opus fuerit) erectis velis intrare possint flumen Damiatæ vel aliud aliquod flumen. *Tritem. Chr. Hirs. 1224.*

Eodem anno Cunradus Portuensis Episcopus & S. Rufinæ Cardinalis a sede Apostolica pro vtilitate sanctæ terræ in Teutoniam mittitur, & sexta feria post Pentecoste Coloniæ cum honore suscipitur.

p. 293. Item ipso anno Iohannes Rex Iherosolimitanus causa peregrinationis limina S. Iacobi visitat: cui in reditu filia Regis Hispaniæ desponsatur. Inde diuertens versus Teutoniam ad Heinricum Regem filium Imperatoris, & cum eodem Coloniam profectus, ab Engilberto Archiepiscopo & tota ciuitate in vigilia Assumptionis beatæ Mariæ cum magno honore & gaudio suscipitur.

Per idem tempus Heinricus Rex cum Engilberto Coloniensi Archiepiscopo, & Cunrado legato sedis Apostolicæ, & quibusdam Principibus, pro liberatione Regis Daniæ & restitutione terræ Imperii ab eodem iniuste possessæ Saxoniam intrauit: Vbi per biennium a Comite Heinrico de Sciurinh in firmissimo & inaccessibili castro nomine Dannenberch idem Rex cum filio suo captus tenebatur. Venientes itaque ad Aluiam fluuium prædicti Principes, Herimannum magistrum hospitalis Teutonicorum, qui ab Imperatore missus fuerat in Teutoniam causa reconciliationis & compositionis faciendæ ad vtrosque scilicet Regem & Comitem, præmittunt. Quo mediante ad hoc inductus est idem Rex, vt totam terram quam Imperio abstulerat, reddere & coronam de manu Imperatoris suscipere, insuper centum millia marcarum pro absolutione sua dare promitteret. Quod cum acceptarent Principes qui cum Rege præsentes aderant, Albertus Comes de Vorlemunde filius sororis ipsius Regis & Barones Daciæ hanc compositionem reprobantes, & ea quæ promissa erant cassantes, ascensis nauibus cum indignatione recesserunt, infinitam pecuniam quam ad redimendum Regem attulerant, secum deferentes. Vnde prædicti Principes infecto negocio confusi discesserunt. Albertus ergo de Vorlemunde post natale Domini congregato exercitu Heinricum Comitem adgredi statuit. Quod vt cognouit Heinricus Comes in obsidione cuiusdam castri positus relicta obsidione illi occurrit: vbi pugna commissa cum magna animositate & multorum sanguinis effusione, ab hora diei prima vsque ad vesperam dimicatum est, multis ibi corruentibus. Ipse etiam Alber- *Alb. Stad. Tritem. Chron. Hirs. 1224.*

Albertus cum pluribus nobilibus captus & in castrum Danninberch ad auunculum suum perductus ibidem custodiæ mancipatur.

Hoc anno erat hyems longissima, & valde asperrima: Fames etiam magna & inaudita, per biennium perdurans.

Anno Domini MCCXXV.

Tritbem. Chr. Hirs. 1224.

Heinricus Rex curiam habuit Frankinuort, vbi quidam Episcopus missus a Rege Angliæ cum cæteris ipsius legatis affuit, laborans vt ipse Rex matrimonium contraheret cum sorore Regis Angliæ. Sed cum talis contractus displicuisset Principibus, nec potuisset habere processum, nuntii inacte reuertuntur.

Alb. Stad. 1224, *Albericus* 1225, *Matth. Paris.* p. 271. 272, *Io. a Leydis* lib. 22. c. 3, *Gesta Ludou VIII*, ap. du Chesne t. 5. p. 287.

Eodem anno quidam heremitico habitu indutus a Flandrensibus & Hanaugiensibus propter similitudinem vultus putatus est fuisse Comes ipsorum Balduinus, qui ante multos annos Constantinopolitanum adeptus imperium in Græcia perierat (sicut docet historia) & ab ipsis in honorem Comitiæ rapitur. Qui per duos menses magnam partem terræ occupans, ornatu imperiali purpuratus, præcedente se cruce (sicut mos est Imperatoribus Constantinopolim) a Rege Franciæ Ludeuuico apud Peronam castellum Viromandiæ examinatur: vbi detecta eius fallacia a Rege, parte tamen suorum sibi adhærente proficiscitur versus Coloniam dicens se auxilium quærere ab Engilberto Archiepiscopo, qui tunc regni Teutonici gubernacula tenebat. Vbi se furtim subtrahens a suorum consortio soliuagus aufugit, Archiepiscopo nunquam viso. Post modicum in Burgundia agnitus & detentus, in Flandriam reductus, apud Kisle castellum Flandriæ patibulo eleuatus laqueo vitam finit, magna parte plebis etiam post mortem ipsum fuisse verum Comitem contendente.

Conr. Vrsp. 1221, *Alb. Stad. Albericus, Chr. August. Trith. Chr. Hirs.* 1225, *M. Chr. Belg.* p. 126. 127, *Io. Vito Durani* Chron. p. 6, *Comp. Chron.* p. 740, *Mers. Ann.* p. 1312.

Item ipso anno VII. Id. Nouembr. Engilbertus venerabilis Coloniensis Ecclesiæ Archiepiscopus, pater nostræ patriæ & decus Teutoniæ heu a Comite de Isenberg cognato ipsius miserabiliter trucidatur. Siquidem iam dictus Comes regalem Ecclesiam in Esende, cuius Idem aduocatus erat, violenta oppressione lacerabat, homines dictæ Ecclesiæ durissimis angariis & parangariis affligendo. Quem cum ab hac p. 194. iniuria prohiberet Archiepiscopus, qui tunc Teutonici regni tutelam gerebat, Comes non ferens frenum suæ tyrannidis, mortem Archiepiscopi machinatur, ad hoc etiam a multis (vt dicitur) nobilibus, quorum superbiam fortissimus præsul contriuerat, animatus. Denique Domnum Archiepiscopum redeuntem versus Coloniam a Sosatia oppido Westfaliæ comitatus infelici grassatione habens secum XXV. scutarios ad tantum scelus expeditos, nil tale suspicantem, quia huiusmodi suspicionem & ingenita audacia & naturale fœdus consanguinitatis ab Archiepiscopo remouebat, licet ante paucos dies per quasdam litteras sibi transmissas fuerit præmonitus. Itaque arrepto loco & tempore opportuno non longe a villa quæ Sueline nominatur, Præsulem idem Comes cum quibusdam suis consiliariis cruentis carnificibus, latere eius perfosso sceleratos sicarios in mortem ipsius exhortatur. Qui in eum irruentes gladiis & pugionibus XXXVIII. plagis ipsum confodiunt. Hoc facto recipit se Comes cum suis in castrum Isenberg. Iacet nobile corpus desertum ab omnibus: nam tota familia conterrita tam inopinato scelere aufugerat, excepto paruo seruulo qui solus cadauer Domini custodiuit. Nocte adueniente duo indigenæ in biga corpus deferunt, reponendo in Ecclesia Sueline, quam ipse sequenti Dominica erat consecraturus: quam ob rem & ea die qua occisus est, confessionem de peccatis suis fecerat. Postera die ducitur ad cœnobium Bergense, vbi a fratribus loci corpus cum ingenti fletu receptum, aromatibus conditum, & lucernosis vigiliis addita Psalmorum melodia est custoditum: vbi quidam fratrum testantur se angelicas voces audisse. Quidam etiam frater eundem eadem hora sibi in somnis apparentem vidit, & dicentem, se pro iustitia triumphalem martyrii lauream meruisse. Intestina eius ibidem subleuata sunt. In vigilia S. Martini preciosum corpus Coloniam adducitur: vbi cum inenarrabili fletu & eiulatu a Clero & a populo est receptum, & in Ecclesia beati Petri depositum: vbi eidem gloriosa tumba est erecta, crebrescentibus ad tumbam eius cotidie miraculis & virtutibus, non-

nonnullis ægris ibi optatam recipientibus sanitatem. Constanter enim speratur, ipsum martyrii præmia meruisse: quia æquissimus iudex & strenuus patriæ & Ecclesiarum Dei defensor fuit, & pro earum occubuit defensione. Inter cætera etiam eius laudabilia gesta, & pacem firmissimam elaborauit: castrum Turinh super Mosellam situm, latibulum prædonum, ad maximum commodum Ecclesiarum & patriæ comparauit, & Ecclesiæ Coloniensi reliquit possidendum.

Cuius morte audita Heinricus Comes de Scuirinh promissum in resignatione Regis Daciæ cassat, & mediante compositione & acceptis obsidibus & copiosa pecunia Regem absoluit, & absolutum permittit ad propria remeare.

Postea XVII. Kalen. Decembr. Heinricus præpositus Brunnensis, natione de Mulnatken, præficitur sedi viduatæ: qui statim post electionem in vindictam necis sui piissimi prædecessoris coram prioribus præstitit iuiurandum. Nec longa mora interuenit, cum ad mandatum eiusdem electi a vasallis Coloniensis Ecclesiæ castrum Isenberg obsessum, in deditionem acceptum est, & solo coæquatum. Idem accidit de alio castro eiusdem Comitis, quod dicitur Nouus pons.

M. Chr. Belg. p 229, Trithem. Chron. Hirs. 1225, Merssæi ann. Archiep. Colon. p. 1313.

In natali Domini sequenti Cunradus Portuensis Episcopus Apostolicæ sedis legatus aduenit Coloniam, qui terribili anathemate nefandos illos Fridericum & suos complices profanauit.

Anno Domini MCCXXVI.

Honorius Papa de consilio fratrum legatum * in Franciam mittit, dans illi in mandato, vt verbum crucis prædicet contra hæreticos Auionenses & Tholosanos. Ad hortationem igitur legati nomine Romani in Franciam missi, Ludevvicus Rex Francorum cum Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Comitibus, nobilibus, Baronibus, cæterisque magistratibus Franciæ, Normanniæ, Flandriæ, Burgundiæ, Britanniæ, Campaniæ, Hannoniæ, Aluerniæ, de Pontino, de Bituria contra Auionenses & Tholosanos hæreticos cruce signantur. Quorum aduentum cum inau-
p.295. dito apparatu ciues de Carcasone, de burgo S. Egidii, de Nemauso, & de Massilia sentientes Regi Francorum occurrunt, se cum suis omnibus ipsius dominio subiugantes, & Ecclesiæ catholicæ parere iuramento confirmantes. Verum Auionenses proditionem molientes, cum Regem infra muros suos recepisse putassent, portas recluserunt: sed inclusi viriliter se defendentes per aliam portam irrumpentes euaserunt. Quorum proditione Rex concitatus, innumerabilem pecuniam expendit in instrumentis mirabilibus & hactenus incognitis, quibus dictæ ciuitatis murum & domos subuertit. Cumque tota terra vsque ad Tholosam esset ei fideliter subiugata, in reuersione Rex pestilentia obiit, & duo Episcopi, & tres Comites, & tam nobiles quam ignobiles infiniti. Cui succedit filius suus Ludevvicus adhuc puer in regnum.

** Iacobum de Vitriaco, Cardinalem.*

Gesta Ludou. VIII. ap. du Chesne t. 5. p. 287.

Eodem anno Imperator Fredericus solemnem curiam Cremonæ indicit, pro statu Imperii reformando, & negotiis sanctæ terræ; ad quem cum multi Principes Teutonici properarent, vna cum filio Imperatoris Rege Heinrico, apud Tridentum per VI. hebdomadas commorantur, non valentes progredi propter rebellionem Veronensium, qui clusas Veronensium tunc obtinuerunt. Quidam autem Principes de Saxonia alia via per Austriam sunt ad Imp. ingressi. Rex autem a Tridento non viso Imp. cum Principibus in Alemanniam inacte reuertitur: in quorum discessu Tridentum ciuitas casuali incendio concrematur. Imperatore autem a Cremona vsque ad burgum sancti Domnini declinante, Cunradus Episcopus Hildensemensis, qui tunc verbi crucis ministerio fungebatur, excommunicationis sententiam in Longobardos Imperatori cruce signato rebelles tulit, annuentibus & approbantibus vniuersis Longobardiæ prælatis. Sed eandem sententiam postea Papa Honorius reuocauit, mittens Alatrinum Capellanum suum, cuius suggestione Mediolanum & multæ ciuitates complices contra Imperatorem coniurauerunt, facientes collegium, quod Longobardorum societas permulta tempora est vocatum.

*Conr. Vrsp. Chr. Austr. Lud Cauitelli*us Ann. Cremon. 1226, *Spangenberg* Saxon. Chron. c. 252.

** ad quem est c. ex parte 10. Ext. de arbitr.*

Ipso anno Heinricus Coloniensis electus * in Archiepiscopum a Treuerensi Archiepiscopo Coloniæ in vigilia Matthæi Apostoli cum magna solennitate consecratur, præsentibus omnibus suffraganeis suis, nec non & Iacobo Aconensi & Herimanno Lealensi Episcopis.

Alb. Stad. 1226, Trithem. Chr. Hirs. 1225.

Item ipso anno Fridericus Comes, impii auctor homicidii, per totum annum profugus & occultatus, a quodam milite nomine Balschun capitur, & pro duobus millibus marcarum & centum marcis venundatus Coloniensi Archiepiscopo assignatur. Qui in festo Martini, sequenti scilicet die anno sequenti, qua corpus lacerum gloriosi Archiepiscopi Coloniensis est receptum, quamque idem Episcopus adhuc viuens pro forma compositionis agenda ipsi præfixerat, Coloniæ præsentatus est, & tertia die facta confessione, & proditis complicibus huius facti, extra muros ciuitatis in rota positus super modicam piramidem est eleuatus. Postea conuenientibus Episcopis & nobilibus terræ vasallis S. Petri, nobiles quidam, qui pro huiusmodi interfectione suspecti habebantur, licet difficulter ab Archiepiscopo & prioribus Coloniensibus ad expurgationem obiecti criminis sunt admissi.

Anno Domini MCCXXVII.

Trithem. Chr. Hirs. Albericus 1227, Mutius Chron. Germ. lib. 20. p. 180.

Heinricus Rex filius Friderici Imp. Aquisgrani veniens, celeberrimam curiam cum nobilibus totius Teutoniæ habuit Dominica Iudica me. Inter quos præcipui erant Saltzburgensis, Mogontiensis, Treuerensis, Coloniensis Archiepiscopi, Austriæ, Bauariæ, Karinthiæ, Brabantiæ, Lotharingiæ Duces, Lantgrauius, Ferrandus Comes Flandriæ, qui per duodecim annos Parisius in captiuitate a Rege Franciæ detentus fuerat, & priori anno absolutus. Ibi etiam conuenerunt alii quidam plures Episcopi, & Comites, & totius Teutoniæ nobiles, vbi a Coloniensi Archiepiscopo Heinrico vxor ipsius Regis, filia Ducis Austriæ, regali benedictione consecrata & coronata in sede regia collocatur.

Albericus. Alb. Stad. Chr. August. Trithem. Chron. Hirsaug. 1227, Comp. Chron. p. 741, Io. Vito Durani Chr. p. 6, Th. Fazellus Hist. Sic. part. post. lib. 8. p. 439.

Eodem anno Honorius Papa, cum XI. annis præfuisset, moritur. Cui Hugo Hostiensis Episcopus succedit, & Gregorius nominatur.

Albericus. Trithem. Chron. Hirs. 1127.

Ipso anno in die Mariæ Magdalenæ Rex Danorum, præuaricator fidei & iuramenti pro absolutione sua præstiti, vindicare se parat: & contracta infinita multitudine Comitem de Zuirin bello lacessit. A quo adiutorio Archiepiscopi Bremensis & Ducis Alberti de Saxonia idem Rex superatus per fugam vix euadit, ex parte sua quatuor millibus virorum interemtis.

Io. a Leydis Chr. Belg. lib. 22. c. 4, *Heda* hist. Traiect. p. 193, *Io de Becka* Chron. p. 70.

Ipso etiam anno Otto Episcopus Traiectensis electam militiam congregat castrum Kuvorde expugnaturus propter rebellionem eiusdem castri possessoris, qui ei iure homagii tenebatur. Cumque in die beati Pantaleonis idem Episcopus & Comes Gelrensis cum electis & famosis militibus minus caute (locus enim totus paludosus est) castrum impetissent, in talem difficultatem deuenerunt, vnde non possent procedere nec reuerti. Quo viso, castri defensores subito descendentes vniuersos comprehendunt, Episcopum cum fratre præposito nefandissime decapitant, inclitos milites illos se defendere non valentes (vtpote luto super genua detentos) partim submergunt, partim transfixos crudeliter occidunt.

Chron. August. Trithem. Chr. Hirs. 1227, Albericus. Alb. Stad. 1228, Matth. Paris. p. 286. 290, Comp. Chron. p. 741, Siffr. Presbyter p. 695, P. de Vineis lib. 1. ep. 2. Th. Fazellus Hist. Sic. dec. post. lib. 8. p. 440.

Eodem anno electa expeditio cruce signatorum ab omnibus mundi partibus mota cassatur & dissipatur, Friderico Imperatore, sicut dudum promiserat, non transfretante. Ob quam causam a Gregorio Papa excommunicatur.

Hoc anno in Decembri ventus validus partes ædificiorum strauit, arbores radicitus eruit. Hyems nimis erat pluuiosa.

Ipso anno Dominus Heinricus tertius Abbas obiit, cui Dominus Simon successit.

Anno Domini MCCXXVIII.

Alb. Stad. Albericus. Chron.

Fridericus Imperator tandem mare transit, & recuperata Ierusalem & parte

terræ

terræ ſanctæ cum Sarracenis vsque ad certum terminum treugas facit. Sed quod
quaſi inobœdiens & excommunicatus tranſiuit, factum ſuum Gregorius Papa non
approbat, nec ipſum abſoluit. Sed reditum eius metuens terram ſuam & caſtra per
Iohannem ſocerum Imperatoris impugnat & occupat, pluribus ciuitatibus Longo-
bardiæ & aliis locis ſibi contra Imperatorem confœderatis, & auxilium ferentibus mi-
litare. Romanis autem Imperatori adhærentibus, Papa Romam egreditur, & cau-
telam ſui habens Peruſii moratur, & per omnes prouincias publice mandat, Impera-
torem excommunicatum denunciari, miſſis nunciis & maxime prædicatoribus ad id
exequendum. Quorum vnus dictus Otto Cardinalis de Carcere Tulliano legatione
accepta in Teutoniam & Daciam mittitur, cuius intentio erat Imperatoris grauamen
procurare, & ſuper hoc conſilium expetere Ottonis dicti Ducis de Lunimburg: ſed
idem Otto contra Imperatorem renuit aliquid attentare. Qui legatus Leodium ciui-
tatem Hasbaniæ veniens, ab aduocato Aquenſi, & Arnoldo de Gimmenich, & ali-
is fautoribus Imperatoris fugatur, & vix euadens in caſtro Hoyo recipitur. Pro qua
iniuria ſibi illata excommunicationis ſententiam in Leodienſem ciuitatem promul-
gat, exire præcipiens totum clerum. Eandem etiam excommunicationem poſtea
Aquenſis ligat, pro eo quod Epiſcopum Mutinenſem de Prutia * poſt legationem
ſuam redeuntem dicti fautores Imperatoris Aquisgrani ceperant, & captum deti-
nuerant, magna quantitate auri ablata. Qui malefactores pro huiusmodi exceſſu
Coloniæ ſatisfactione peracta veniam meruerunt.

Auguſt. Tritbem. Chr. Hirſ. 1229, Matth. Paris p. 296. 300, P. Langius p. 800, Th. Fazellus p. 440.

Eodem anno Epiſcopus Traiectenſis caſtrum Kuvorde iterum impugnat:
ſed defenſoribus ſibi diffidentibus caſtrum in deditionem recipit, & nefarium
Rodolfum Dominum caſtri eiicit & exulare præcipit. Qui exilium ſimulans oc-
culte reuertitur, & caſtrum dolo captum poſſidet, eiectis illis, quos Epiſcopus ibi
poſuerat.

Albericus 1227, Io. a Leydis lib. 22. c. 4, Heda p. 204.

Anno Domini MCCXXIX.

Fridericus Imperator de transmarinis partibus reuertitur, & reputans Papam
tempore ſuæ peregrinationis ſibi grauiter iniuriatum, quædam caſtra & terram ſuam
ab exercitu Papæ captam manu Teutonica recuperat, fugato Rege Iohanne ſocero
ſuo. Inter quæ ciuitatem Soram appellatam vno die impugnans capit, & funditus
incendio euertit.

Albericus 1226, 1229, Chr. Auguſt. 1229, Matth., Pariſ. p. 307.

Ipſo anno ciues Colonienſes infamibus mulierculis per quendam Rudolphum
p.297. falſum fratrem (vt poſtea patuit) quia culpis ſuis exigentibus poſtmodum a Domno
Papa miſſus eſt in caueam) conuerſis & congregatis, domum in fundo Eccleſiæ S. Pan-
taleonis prope vineam eiusdem Eccleſiæ conſtruunt; & fratribus dictæ Eccleſiæ con-
tradicentibus, & nouum opus nunciantibus, graue damnum inferunt, domos eorum
infra Coloniam ſitas infringentes. Super quo errore, domibus reparatis, dictæ Ec-
cleſiæ poſtmodum ſatisfecerunt.

Hoc anno erat hyems longa & aſpera.

Anno Domini MCCXXX.

In Hiſpania Rex Legionenſis & filius ſuus Rex Caſtellæ arma contra Sarrace-
nos ſumunt, & magnam partem terræ occupant, capta ciuitate, quæ Emerita di-
cebatur.

Tritbem. Chr. Hirſ. 1230, Io. Mariana Hiſt. Hiſp. 12. c. 15.

Ipſo anno Rex Arragonæ inſulam, quæ Maiorica dicitur, multis annis a Sarra-
cenis occupatam capit, expugnando ibidem quandam ciuitatem famoſam, capto eius
Rege, & tota domo regia.

Tritbem. 1230, Matth. Paris. p. 345.

Eodem anno Dominus Simon Abbas obiit, & ei Dominus Heinricus quar-
tus ſuccedit.

Eodem quoque anno oritur diſſenſio inter Archiepiſcopum & Ducem de Lim-
burg, ſuper Aduocatia cœnobii Sibergenſis. Vnde caſtrum Tuitienſe dicti Ducis
ab Archiepiſcopo diruitur, & caſtrum Ducis dictum Bensburga longa obſidione
valla-

Tritbem. 1230

* Freherus; *Pruſſia, ſiue Liuonia, vt eſt in c. poſitio. 9. Ext. de procuratorib. & c. vlt. de purg. vulg.*

vallatur a copioso exercitu Archiepiscopi & Comitis Senensis. Sed licet acriter impugnaretur, non capitur. Hiis qui intus erant se viriliter defendentibus & ingeniose. Ex altera parte castrum Archiepiscopi dictum Tulpetum casuali incendio concrematur, & propter hoc a complicibus Ducis capitur, vbi multi homines igni perierunt. Multo etiam exercitu hinc inde congregato ad pugnam non est progressum, sed incendia villarum, & deprædationes, & vastationes ciuitatum & castrorum fiunt. Iussu Regio bello treugæ succedunt.

Albericus 1230. 1231. Otto Cardinalis a Daciæ partibus Coloniam veniens, ibidem natalem Domini celebrat, solenniter susceptus & honoratus. Inde recedens apud Herbipolin concilium prouinciale indicit; sed renitentibus Principibus laicis, & paucis Ecclesiarum prælatis venientibus iratus recessit.

Albericus. Alb. Stad. Chr. Augusf. Tritbemius 1230, *Matth. Paris.* p. 309. Eodem anno Imperator a Papa absoluitur, mediante Duce Austriæ Lupoldo: qui tractatu pacis peracto inter Papam & Imperatorem apud S. Germanum in Campania moritur: cuius viscera & carnes * in capitulo S. Benedicti montis Cassinensis tumulantur: ossibus in Austriam reportatis.

Anno Domini MCCXXXI.

Imperator facta pace cum Papa ad eandem mensam conuiuatur in ciuitate Papæ, quæ Anagnia dicitur in cœnaculo Papæ super paternum fundum constituto. Inde Imperator in Apuliam reuertitur.

Padus fluuius in Italia mirabiliter exundat.

Eclipsis Solis particularis facta est circa ortum Solis II. Id. Iunii.

P. de Vineis 3. *ep.* 5. Eodem anno Imperator Rauennæ curiam celebrat die Natalis Domini, ibidem imperiali diademate insignitus. Ante hanc curiam circiter tres menses Ludevvicus Dux Bavariæ * a quodam Sarraceno nuncio Vetuli de Montanis in medio suorum est occisus. Nam idem Vetulus de Montanis Imperatori confœderatus multas iniurias, quas idem Dux Imperatori intulerat, intendit vindicare. Hoc autem conscientia Imperatoris creditur gestum esse, quod Imperator ipsum Ducem paullo ante diffidauerat in rebus & in persona, misso ad hoc nuncio speciali.

Alb. Stad. Chr. August. Albericus. Trithemius 1231.

Archiepiscopus Coloniensis cum capitulo S. Petri dissentit: quæ dissensio multorum malorum seminium fuit.

Io. a Leydis Chron. Belg. lib. 22. c. 9. Rudolphus de Kuvorde & sui complices a Traiectensibus in rotis confringuntur.

Anno Domini MCCXXXII.

Trithemius 1232. Imperator apud Rauennam manens bellum molitur contra Longobardos viam præcludentibus filio suo Regi & militiæ Germanorum. Circa mediam Quadragesimam Imperator Rauenna relicta nauali cursu tendit ad Legiam. Inde itinere transiens per Venetias ibidem honorifice suscipitur: & ingressus Ecclesiam sancti Marci, super altare eiusdem dona offert regalia, auro & gemmis decorata.

Apud Aquilegiam Pascha celebrat, filio suo Rege ad ipsum veniente, & quibusdam Principibus Alemanniæ. Circa ascensionem Imperator in Apuliam regreditur nauali itinere: in via plurimos piratas capit, quos vinculis mancipat.

Trithem. Chr. Hirs. 1232. Soldanus Babyloniæ Imperatori mittit tentorium mirifica arte constructum: in quo imagines Solis & Lunæ artificialiter motæ cursum suum certis & debitis spaciis peragrant, & horas diei & noctis infallibiliter indicant. Cuius tentorii valor xx. millium marcarum pretium dicitur transcendisse. Hoc inter thesauros regios apud Venusium est repositum. Accedente Pascha Sarracenorum in die Mariæ Magdalenæ Imperator nunciosS oldani & Vetuli de Montanis ad conuiuium vocat, & eis multis Episcopis assidentibus & multis nobilibus Teutonicis, festiuas epulas parat.

Messanenses contra Imperatorem rebellionem excitant. Iohannes de Berito Impe-

* *De hoc more vide Extrauag. Comm. libr. III. Tit. VI. cap. I.*

Imperatori in terra transmarina repugnat: qui dum incaute se gerit, noctu superueniente manu militari spoliatis omnibus cum paucis vix euadit. Non multo post Iohannes recuperata manu valida Cyprum occupat, & Regem Cypri filium sororis suæ sibi associat. Mittitur contra illum Richardus Marschalcus Imperialis, qui congressus cum ipso vincitur, multis militibus de exercitu imperiali captis.

In Teutonia multæ hæreses deteguntur, & hæretici flammis puniuntur.

Ipso anno bellum oritur inter Archiepiscopum Mogontinum, & Lantgrauium Thuringiæ. Oppidum dictum Vritsclare a Lantgravio concrematur: vbi Episcopus Wormaciensis, & omnes Canonici illius oppidi, cum multis aliis nobilibus capiuntur.

Hist. Landgr. Thur c. 43, *Trithem. Chr. Hirs.* 1232, *Paullini* Ann. Isen. p. 40.

Eclipsis Solis particularis post meridiem visa est eodem anno, non tamen multum notabilis.

Coloniensis Archiepiscopus in Westfaliam cum militia transit, & hostibus in deditionem receptis prospere reuertitur. Quibus hostibus cum Waleramus de Limburg cum suis fautoribus in succursum venisset, ab Episcopo Monasteriensi, per cuius diocesin transire intenderat, retruditur & redire compellitur.

Anno Domini MCCXXXIII.

Imperator Messanam ciuitatem Siciliæ ingreditur, & captis suis rebellibus, eos igni cremat.

Miranda res & nimium stupenda, quod hiis temporibus ignis contra genus mortalium sic inualuit. Nam eodem fere tempore & rebelles Imperatori in Sicilia, & in Germania infinitus numerus hominum, & multa vicina incendio perierunt. Nam & propter veras hæreses, & propter fictas, multi nobiles & ignobiles, clerici, Monachi, inclusæ, burgenses, rustici, a quodam fratre Conrado ignis supplicio per diuersa Teutoniæ loca (si fas est dici) nimis præcipiti sententia sunt addicti. Nam eodem die, quo quis accusatus est, seu iuste seu iniuste, nullius appellationis, nullius defensionis refugio proficiente est damnatus, & flammis crudeliter iniectus. Ob quam causam frater Cunradus huius persecutionis hæreticorum minister a quibusdam nobilibus nullum locum veniæ vel gratiæ apud ipsum inuenientibus iuxta Marpurg est occisus. Ante cuius mortem modico tempore Comes Sueuiensis super hæresi falso fuit infamatus: pro cuius expurgatione seu defensione Rex Heinricus conuentum multorum Principum apud Moguntiam habuit. Vbi etiam collecta militia idem Rex contra Ducem Bavvariæ proficiscitur. In campis itaque Lyci secus Augustam fere sex millia militum in exercitu regio sunt inuenta. Inde profectus breui tempore Bavvariam subiugat, & Ducem in deditionem recipit.

Albericus. Tritbem. Chr. Hirs. 1233, *Pand. Collenutius* Hist. Neapol. lib. 4. p. 155.

Albericus. Tritbemius 12 3, *M. Chr. Belg.* p. 233.

Anno Domini MCCXXXIV.

Verbum crucis prædicatur contra Stagingos per inferiores partes Teutoniæ & Flandriæ. Collecto itaque vniuerso exercitu cruce signatorum in crastino Ascen-
p. 299 sionis iidem Stagingi superantur, & a terra sua funditus extirpantur. Fuerunt autem Stadingi populi in confinio Frisiæ & Saxoniæ siti, paludibus inuiis & fluminibus circumcincti, qui pro suis excessibus & subtractionibus decimarum multis annis excommunicati, contemtores clauium Ecclesiæ sunt inuenti. Qui cum essent viri strenui, vicinos populos immo & Comites & Episcopos bello pluries sunt aggressi, sæpe victores, raro victi. Ob quam causam auctoritate populi verbum crucis contra eos fuit per multas dioceses prædicatum. Quorum in prædicto bello circiter ad duo millia perierunt, paucis superstitibus ad vicinos Frisones confugientibus.

Alb. Stad. 1233. 1234, *Tritbemius Chr. Hirs.* 1233, *Io. a Leidis* Chr. Belg. lib. 22. c. 14. *VV. Heda* Hist. Trai. p. 205.

Imperator vocatur a Papa in auxilium contra Romanos, & secum aliquandiu Reate moratur: milites in ciuitate Viterbio collocauit. Quorum cotidianis insultibus & deprædationibus Romani adeo sunt vexati, vt non multo post cum Papa pacem

Albericus 1234, *Matth. Paris.* p. 344. 345, *P. de Vineis* lib. 1. ep. 20.

cem ſubirent. In hoc tamen conflictu periit quidam nobilis Comes Sueuiæ dictus de Veingin: ſed plurimi capti fuerunt nobilium Romanorum.

Alb Stad. Trithemius 1234, Io. a Leydis Chr. Belg. lib. 22. c. 16, Heda Hist. Traiect. p. 205. M. Chr. Belg. p. 237. 238.

Ipſo anno Comes Hollandiæ in torneamento ſuffocatur apud Corbiam in Ambianenſi dioceſi. Caſtrum de Molinnackin obſidetur, in odium Archiepiſcopi Colonienſis, a Comite Iuliacenſe & ſuis complicibus. Comes Seinenſis collecta manu valida, vna cum Archiepiſcopo Colonienſi obſeſſores caſtri impetit: qui relicto caſtro ordinant acies contra ipſum. Qui cum vtrique inſtructis aciebus iuxta villam Noruenich diu morarentur, poſt longum tractatum pax interuenit, caſtrum liberatur ab obſidione.

Trithem. 1234.

Rex Heinricus Bobardiæ conuentum quorundam Principum habuit, vbi a quibusdam nefariis conſilium accepit, vt ſe opponeret Imperatori patri ſuo: quod & fecit. Nam ex tunc cœpit ſollicitare quoscunque potuit, minis, prece & pretio, vt ſibi aſſiſterent contra patrem, & non paucos inuenit.

Anno Domini MCCXXXV.

Albericus. Trithemius 1235, Chron. Austr. 1241, Matth. Paris. p. 3[illegible], Chron. Tarvis. lib. 3. c. 10.

Imperator ab Apulia Aquilegiam peruenit. Inde cum multa turba & multis theſauris verſus Auſtriam intrat in Germaniam: filium etiam ſuum Regem rebellem inuenit, ſed impotentem. Nam conſilio habito VI. Non. Iulii apud Wormaciam, in gratiam patris recipitur: ſed non perſoluens quæ promiſerat, nec reſignans caſtrum Driuels, quod habuit in ſua poteſtate, iuſſu patris Imperatoris eſt cuſtodiæ mancipatus.

Alb. Stad. Albericus 1235, Matth. Paris p. 349. 350. 351.

Eodem tempore ſoror Regis Angliæ rogatu Imperatoris ab Archiepiſcopo Colonienſe & Duce Brabantiæ ab Anglia adducitur, ipſi Imperatori nuptura. Quæ ab omnibus ciuitatibus & oppidis, per quæ eam tranſire contigit, honorifice; ſed a ciuibus Colonienſibus maiore præ aliis tripudio quinta feria proxima ante Pentecoſte ſuſpicitur. Apud quos in domo Præpoſiti S. Gereonis per menſem in magna honorificentia continue moratur. Inde progrediens apud Wormaciam Imperatori aſſignatur: ibi imperiales nuptiæ debito cum honore celebrantur. Imperator ſuadet Principibus, ne hiſtrionibus dona ſolito more prodigaliter effundant, iudicans maximam dementiam, ſi quis bona ſua ſua mimis vel hiſtrionibus fatue largiatur.

Chr. Elwang. Alb. Stad. Albericus. Trithemius 1235, P. de Vineis 3. ep. 5, Engelhusii Chron. p. 245.

Curia celeberrima in aſſumtione beatæ Mariæ apud Maguntiam indicitur, vbi fere omnibus Principibus regni Teutonici conuenientibus pax iuratur, vetera iura ſtabiliuntur, noua ſtatuuntur, & Teutonico ſermone * in membrana ſcripta omnibus publicantur; exceſſus Regis contra Imperatorem cunctis aperiuntur.

Alb. Stad. Trithemius 1235, Meibomius hist. erect. Duc. Brunsu. p. 201.

Otto de Luninburg nepos magni Ducis Heinrici, nouus Dux & Princeps efficitur: quem diem rogauit Imperator omnibus annalibus aſcribi, eo quod tunc Romanum auxiſſet Imperium nouum Principem creando, conſenſu omnium Principum accedente. Fuit autem dies illa vigilia Timothei.

In die Timothei ſcilicet in octaua Aſſumtionis, Imperator diademate imperiali inſignitus in Eccleſia Moguntienſi, fere omnibus Principibus aſtantibus debito honore refulſit; poſt miſſarum ſolemnia inuitans Principes omnes, & omnem comitatum eorum ad feſtiuas epulas, quæ in loco campeſtri magnis ſumptibus fuerant præparatæ.

Non

---

* Hæc igitur omnium prima dicitur eſſe conſtitutio quæ vernacula lingua eſt conſcripta, teſte Conrigio *de Or. Iur. Germ. c. XXVII.* Extat iſta apud Goldaſtum Reichsſatzungen p. II. p. p. 17. hoc titulo: *Keyſer Friederichs des Andern Recht, geſezt und beſtätiget mit der Fürſten Rade, und mit andern groſſen Herrn, und VVyſen zu dem groſſen Hoff zu Maugantze, und geſchabe nach unſers Herrn Chriſti Gepurd zvvelffhundert und ſechs und dryſſig Iare, zu Sand Marien im dritten Augſte* Vid. Lyncker *de Idiomate Imperiali p. 10.*

p. 300. Non multo post Archiepiscopus Bisentinus apud Mogontiam diem clausit extremum.

Albericus Trithemius 1235.

Hiisdem temporibus Rex Vngariæ Austriam ingreditur, & vastata terra multa millia marcarum a Duce pro pace recepit. Nam idem Dux ante hoc tempus fines vastauerat Vngariorum, nulli parcens sexui, nulli parcens ætati.

Chr August. 1230, Albericus 1235, P. de Vineis 3. ep. 5.

In festo Omnium Sanctorum Imperator conuentum Principum habuit apud Augustam, vbi Rex Boemiæ affuit, recipiens ab Imperatore decem millia marcarum pro parte Sueuiæ, quæ iure hæreditario suam vxorem contigit.

Trithemius 1235, P. de Vineis 3. ep. 5.

Inde Imperator se contulit ad oppidum Haginhovve, in quo hyemavit. Ibi affuerunt Comes Tolosanus & Comes Prouinciæ. Recepit autem Comes Tolosanus Marchiam Prouinciæ ab Imperatore, homagium sibi præstans. Comes autem Prouinciæ quinquagenarius ideo tunc primum ab Imperatore ad gradum militiæ est prouectus, quod Comites suæ parentelæ se non credunt diu posse viuere, postquam gradum militiæ sunt adepti. Nec adhuc miles factus esset, nisi Rex Franciæ & Rex Angliæ, quorum vterque suam duxerat filiam in vxorem, ipsum ad hoc prece multimoda compulissent, iudignum reputantes suum socerum militem non esse.

Trithemius 1235.

Ibidem nuncii Reginæ Hispaniæ affuerunt, qui pulcherrimos dextarios & magnifica munera Cæsari attulerunt. Nec multo post eiusdem Reginæ mors est nunciata Imperatori: vnde plurimum doluit, quod patruelis eius fuit.

Ipso anno post Pascha Domini tres circuli argentei circa Solem immensæ quantitatis apparuerunt, quorum primus alium includebat contingentem. Tertius autem duos intersecabat, transiens per corpus solare. Qui circuli licet a populo putentur esse prodigium, tamen eorum causa ab Aristotele & Seneca in Meteoris est expressa.

Eodem quoque anno Constantinopolis a Græcis est obsessa.

Anno Domini MCCXXXVI.

Imperator motus bellum Longobardis sibi rebellibus, præmittit quingentos milites mensurnis stipendiis conductos: quibus præficit nobilem virum & rebus bellicis expertum Geueardum de Haruestein, vt apud Veronam expectet Imperatoris exercitum subsequentem.

Matth. Paris. p. 361 365. 366, Trithemius 1235.

Imperator interea descendit vsque in castrum dictum Marburch, vbi in Calendis Maij innumerabilis populi affuit multitudo. Nam à multis prudentibus duodecies centum millia hominum promiscui sexus æstimata sunt conuenisse, ad memoriam sanctæ viduæ Elizabeth, cuius glorificum corpus ad capsam auream est translatum auctoritate summi Pontificis, qui hoc negotium tribus Episcopis commisit, videlicet Maguntino, Treuerensi, & Hildesemensi, quanquam ibi multi alii Episcopi & Principes affuissent. Ipse etiam Imperator primus lapidem de sarcophago leuauit, & coronam auream de suo thesauro sacro capiti sanctissimæ viduæ imposuit. Ibi præter multa miracula oleum de sacro corpore effluxit, quod religiosis viris basilicas & altaria in honorem beatæ viduæ Elizabeth constructuris per fratres hospitalis Teutonicorum est pie & sagaciter distributum. Super cuius vita laudabili & virtutibus specialis historia est contexta.

Chr. August. 1240, Alb. Stad. 1235, Albericus 1235. 1236, Trithemius 1236, Comp. Chron. p. 741, Siffridus Presbyter p. 695. 696. Hist. Landgr. Thur. c. 47, M. Chr. Belg. p. 232, Theod. de Thuringia de Vita morte, & mirac. Elisabethæ, *Lambecius* Bibl. Cæs. lib. 2. c. 8, *Paullini* Ann. Isen. p. 42.

Inde Imperator veniens Confluentiam inferiorum partium militiam inuocat contra Longobardos; sed paucis sibi annuentibus milites de Sueuia & Alsatia sibi assumit. Itaque ducens exercitum contra Longobardos commisit Regi Boemiorum & Duci Bavvariæ & quibusdam Episcopis terram Ducis Austriæ expugnandam, propter multiplices excessus & facinora, quibus idem Dux fama publica laborabat. Qui Austriam ingressi adiunctis sibi nobilibus terræ, quos ipse Dux antea iniuste oppresserat, & de terra sua eiecerat, totam Austriam deuastauerunt, & Imperatori subiugauerunt, præter pauca castra munitissima, in quibus ipse Dux profugus se recepit.

Albericus. Chr. August. Trithemius 1236. P. de Vineis lib. 3. ep. 5.

Interim Imperator Augustam veniens, manum militarem in campis Lyci colligit, & inde profectus in vigilia S. Iacobi mille milites in Italiam secum ducit. Trans-

Alb. Stad. 1237, Trithemius 1236, Matth. Paris. p. 366,

Chron. Taruis. lib. 3. c. 9, & 10, *Ant. Godi* Chron. p. 46. 47, *Nic. Smeregi* Chron. p. 58. Transactis itaque Alpibus militiam suam apud Veronam colligit, quæ ibidem extra muros plusquam per mensem perendinauit. Dehinc Cremonensibus, qui sui fautores erant, coniunctus, licet Mediolanenses & sui complices frustra resisterent, & imperiali agmini terga darent, Imperator cum Cremonensibus Mantuam sibi rebellem inuadit, & quæcunque extra muros erant, deuastat. Duos etiam suorum burgos super fluuium, qui dicitur Oyus sitos potenter capit. Quorum vnus Macharia, alter Mosa nominatur. Imperatore autem apud Cremonam manente, Paduani, Teruisini, Vincentini, nec non Mantuani in odium Imperatoris fines inuadunt Veronensium, obsidentes castrum, quod dicitur Ripa alta. Igitur Ezelinus vir militaris inter Veronenses maior nunciis missis auxilium implorat Imperatoris: qui respondit, se ipsi personaliter succursurum. Vnde incredibili celeritate a Cremona ad Veronam vnius diei & noctis spatio suam militiam adduxit. Mane facto castra mouit Imperator aduersum hostes. Apparentibus autem signis Imperialibus tam inopinato tempore attoniti sunt hostes, & relictis tentoriis ad propria cursu præcipiti remearunt. Verum Imperator nil credens actum, quum quid restaret agendum, præueniens cursum hostium ad ciuitatem Vincentiam peruenit, & primo incautam & tanquam ciues proprios milites recipientem, licet postea frustra resistentem, cepit & igne incendit, vulgo ad maiorem Ecclesiam confugiente, vt se ibidem saluarent. Tandem incendiis quiescentibus Imperator quiete ciuitatem occupauit, & in domo episcopali pernoctauit. p. 301.

Trithemius 1237. Rebus itaque suis ibidem in Longobardia dispositis, & parte exercitus sui relicta, Imperator regrediens ad Austriam declinat, & apud Viennam nobilem Austriæ ciuitatem hyemando, de statu eiusdem terræ sibi nuper subiugatæ sagaciter ordinat, & suis munit.

Anno Domini MCCXXXVII.

Ios. Abudacni Hist. Iacobitarum. Patriarcha Iacobitarum Orientalium, vir venerabilis scientia, & moribus & ætate, cum maximo comitatu Archiepiscoporum, Episcoporum, nec non & Monachorum suæ gentis venit in Ierusalem. Cui verbum catholicæ fidei fratres ordinis prædicatorum in tantum exposuerunt, vt in processione solenni, quæ in die Palmarum in descensu montis Olíueti fieri consueuit, obœdientiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ iurarent, omnem hæresin pariter abdicantes, & confessionem suam eisdem fratribus tradentes in litteris Chaldæis & Arabicis in testimonium sempiternum. In recessu etiam recepit habitum fratrum prædicatorum. Idem autem Patriarcha præest Chaldæis, Medis, Persis, & Armeniis, quas terras Tartari pro magna parte vastauerunt, & in aliis regnis tantum dilatatur eius prælatio, quod septuaginta prouinciæ ei obœdiunt, in quibus habitant innumerabiles Christiani, serui tamen & tributarii Sarracenis, exceptis Monachis, quos liberos dimittunt a tributo. Secundum eandem formam fecerunt duo Archiepiscopi, vnus Iacobinus de Ægypto, & alius Nestorianus de Oriente: qui tamen suas prælationes & subditos habent manentes in Syria & Phœnice. Idem promisit facere Iafelinus, qui præest omnibus, quos Nestoriana hæresis ab Ecclesia separauit, cuius prælatio per Indiam & per regnum sacerdotis Iohannis & per regna Orienti magis proxima dilatatur. Patriarcha etiam Iacobitarum Ægyptiorum, qui multo amplius errare solent, quam Orientales, quia circumcisionem adeunt, prohibita circumcisione & multis erroribus elisis idem facere promiserunt. Huic subdita est maior India, Æthiopia, & Lybia cum Ægypto. Sed & Æthiopes & Lybii non sunt subditi Sarracenis. Marmoritæ qui habitant in Libano, iamdiu ad vnitatem fidei redierunt. Soli autem Græci * nostra sacramenta blasphemantes in malitia perseuerant.

** c. I. Extrauag. com. de maior. & obœd. c. 3. Extrauag. de sent. excom.*

Ante hoc tempus frater Iordanus magister ordinis Prædicatorum rediens a partibus transmarinis naufragio mortem incurrit cum duobus fratribus, & aliis fere xc

&in

& in littore Barbariæ corpus eius est inuentum: vbi Dominus per ipsum gloriosa miracula operatur.

Eodem anno Fridericus Imp. ab Austria ascendit vsque Ratisponam, Principibus apud Spiream ad colloquium euocatis. Vbi cum quidam Principes conuenissent, ab eo ad conuiuium inuitantur. Filium etiam suum Cunradum adhuc puerum prius in Austria Regem Teutoniæ designatum, denuo ab ipsis obtinet approbari. Ducatum etiam Austriæ & Stiriæ apud Wiennam Romano Imperio adiecerat, quorum valentia transcendit LX. marcarum millia annuatim. Sed postmodum eundem ducatum Duci Austriæ remisit, cum ipsum in gratiam recepisset.

Trithemius Chr. Austr. 1237. *Chr. August.* 1236, *Naucle-rus* vol. 2. Gen. 41, *Mutius* lib. 20 p. 184 *Leh-mann* 5 c. 87.

Eodem anno Templarii transmarini quoddam castrum a Sarracenis obsessum iuxta terram Halapie volentes redimere, quod ad eos pertinebat, voluntate sua completa Halapie terram vastant. Quos Sarraceni in multitudine graui impugnantes, & cum eis congredientes occidunt vel capiunt ex eis circiter centum. Vnde iidem pro redemtione fratrum suorum supplices mittunt literas Imperatori: qui ad eorum petitionem parum dicitur esse motus.

Matth. Paris p. 374.

Imperator itaque transiens Alpes statim sibi subiugat Mantuanos, & Comitem de S. Bonefacio. Postea collecto exercitu copioso de Tuscia, de Romaniola, de Longobardia, & pluribus Sarracenis, inuadit fines Brixianorum; & castrum quoddam, quod dicitur Mons clarus iuxta Brixiam obsidet, & captis mille quingentis personis castrum solo coæquat. Inde se mouens plurima castra capit. Tandem eo obsidente castrum, quod dicitur Pons Vici, Mediolanenses cum suis complicibus in manu valida & carrocio suo strenue inuito Imperatori audacter occurrunt & ei resistunt. Sed quum ibi tractaretur de pace, & labor frustraretur, Imperator voluit cum eis dimicare, sed accessum ad eos non habuit propter loca inuia, quæ fuerant interposita & aquosa. Vnde ponte subtiliter facto super Oyum fluuium Imperator transmeat, simulans se recedere, & Mediolanensibus domum redire volentibus occurrit, & eos incautos in castris prosternit. Qui quum acriter resisterent, durauit clades vsque crepusculum. Nox bellum diremit. Armatorum autem circiter quinque millia se circa carrocium coadunant: qui omnes noctu metu Imperatoris fugiunt, carrocio & multis curribus derelictis. Similiter oppidani de oppido, quod dicitur Curtis noua vna cum eis noctu fugiunt, oppidum relinquentes. Mane facto Imperator castra vacua & carrocium simul cum potestate capit, & ipsum Potestatum Mediolanensium filium Ducis Venetiorum in eodem curru captiuum propter spectaculum cum triumpho Cremonam adducit. Capta sunt autem in hoc conflictu, occisa vel submersa in fluuio Oyo hostium decem millia: Ex parte Imperatoris paucissimi perierunt. Imperator carrocium Romam mittit signum & memoriam huius triumphi.

Alb. Stad. 1237. 1238, *Trithemius* 1237, *Matth. Paris* p. 375. 376. 385, *Lud. Canitellius Ann. Cremon.* 1236. 1237.

Natalem Domini agit apud Papiam, & quædam ciuitates in suam veniunt deditionem, Lauda scilicet & Vercellis.

Io. Bapt. Villa [redacted] hist. Laud. Pomp. lib. 3. p. 890.

Ipso anno in die beati Albini, grando in quantitate ouorum columbarum, vites, herbas, & segetes plerisque in locis, & præcipue prope Coloniam prosternit. Quidam etiam affirmabant, se vidisse lapidem grandinis in longitudine dimidii cubiti, & spissitudine quatuor digitorum. Ventus etiam grandinem subsecutus in multis locis maxime in Westfalia arbores radicitus eruit, domos destruit, quosdam suffocans homines & iumenta.

Turris, quam venerabilis Archiepiscopus Engelbertus ante castrum Tuorun extruxerat, dolo capitur a fautoribus Palatini.

Hyems remissa ventis, niue, pluuia distemperata.

In eadem hyeme circa purificationem beatæ virginis Comes Cliuensis Comite Hollandiæ sibi nauali exercitu succursum ferente inuadit fines archiepiscopatus Coloniensis, & castrum Archiepiscopi Haspele prope Reffitum per traditionem Castellani eiusdem castri capit & confringit. Archiepiscopus autem electa manu militari celeriter congregata inopinatus aduolat, hostes propulsurus. Sed mediante Comite Gelrense & instanter supplicante, eundem Comitem Cliuensem in deditionem recipit, abundanti cautione accepta de castri sui longe meliori reparatione & iniuriæ satisfactione.

Per idem tempus infra Quadragesimam in Coloniensi, Treuirensi, & Moguntina prouinciis, & maxime in diœcesi Leodiensi plurimæ guerræ emergunt, propter quas incursus bellorum, deprædationes & incendia multa fiunt.

Albericus. Alb. Stad. Trithemius 1238.

In fine eiusdem Quadragesimæ obiit Dominus Henricus Coloniensis Archiepiscopus.

TAGE-

TAGENONIS DESCRIPTIO EXPEDITIONIS ASIATICAE FRIDERICI I.

L. S.

BURCARD GOTTHELF STRUVE.

Rouocauimus in notis ad Godefridi Annales, ad hanc Tagenonis deſcriptionem, quæ Friderici Barbaroſſæ expeditionem Aſiaticam plenius declarat, quam nunc ex appendice Freberi huc referimus. Decanus Pataujenſis erat Tageno,** a Patauio, ciuitate Epiſcopali inter Danubii & Oeni confluentes, ſic dictus. Hic ſocius expeditionis Aſiaticæ vna cum Diepoldo episcopo ſuo.*** Inde Théobaldi, ſiue Diepoldi, epiſcopi ſui iuſſu, eandem hiſtoriam æternitati conſecrauit, quam ſe Reichersbergi inueniſſe teſtatur Auentinus ****, eandemque Conrado Adelmanno, Myſtæ Auguſtenſi, vt illam publicari curaret, miſiſſe. Primus tamen eandem euulgauit Freberus. Tageno vero apud Tripolim a. 1190. defunctus,***** ibidemque eſt ſepultus. Initium hiſtoriæ ſuæ facit a IV. Kal. Iunii 1189. eandemque ad XI. Kal. Iulii vsque perſequitur. Inſeruit eidem Dietpoldi Patauienſis Epiſcopi ad Luipoldum Auſtriæ Ducem, itemque Friderici Imp. ad eundem epiſtolam. Conuenit cum eadem in plerisque Expeditio Aſiatica Friderici Barbaroſſæ, quæ in Tomo quinto Lectionum Antiquarum Caniſii reperitur. Extat etiam in Vrſtiſiana Collectione ****** Epiſtola, pericula & labores expeditionis Aſiaticæ atque Friderici mortem enarrans.*

TAGE-

* *Supra p. 351.*

** Voſſius *de Hiſtor. latinis lib. II. c. LIII. p. 440*, quem ſequitur Zeillerus *Hiſtor. celebr. p. I. p. 143.*

*** Bruſchius *de Laureaco lib. II.*

**** *Ann. Boiic. lib. VII c. II.*

***** Zeillerus *c. l.*

****** *pag. 560.*

TAGENONIS DECANI PATAVIENSIS,

DESCRIPTIO EXPEDITIONIS ASIATICÆ

CONTRA

TVRCAS FRIDERICI IMP.

NNO Christi M CLXXXIX. Fridericus Imperator Ratisbonam intrauit, ibi cum XVII. Episcopis & omnibus Principibus maximum concilium celebrauit, totam Quadragesimam & Pascha ibi mansit. Post Paschæ dies transactos (quod euenerat V. Id. Apr.) ex Ratispona mouit, nauali itinere Batauiam descendit, cum eo filius eius Fridericus Dux Alemaniæ, Bertoldus Dux Meraniæ ex Bauaria de castro Andechs natus, Hermannus Marchio Badensis, Episcopi Herbipolensis, Monasteriensis, Dietpoldus Bathauensis, Osseburgensis, Missenensis, cum multis regni Comitibus, cum magna multitudine populi per Vngariam & Græciam iter suum direxerunt. In prima die Rogationum, hoc est, in Idibus Maii, Episcopus Bathauensis Dietpoldus, cum quibusdam fratribus suis canonicis, huic vitæ ac labori Imperatoris strenue se coniunxit. Eodem anno misit dominus Episcopus iam dictus litteras de Græcia, quarum exemplum hoc est.

Godef. Mon. 1289.

Hund. Metr Salisburg. p. 132.

DIETPOLDVS Dei gratia Bathauensis * Ecclesiæ humilis minister, dilecto amico suo Luipoldo Illustri Duci Austriæ salutem & sincerum amorem. Sicut iucunda & dulcia cordis nostri vobis desideramus communicare, sic ea quæ minus prospere exercitui nostro successerunt industriæ vestræ duximus significanda. Scire itaque velitis, quod IV. Kal. Iunii Bulgariam intrauimus, maximas a Bulgaris sustinuimus aduersitates, multos ex nostris iaculis sauciarunt, nos quoscunque ex illis deprehendimus, laqueo suspendimus.

* *Passauiensis*

x. Kal. August. venimus ad ciuitatem Nisseam, ibi magnus Comes Seruiæ cum magno apparatu obuiam nobis venit, quem dominus Imperator honeste excepit, & multa cum eo pertractans honesta ei donaria dedit, sicut & ipse magna ab eo recepit. Similiter omnes Principes a prædicto Comite vino, medone, & animalibus multum honorati fuerunt.

III. Kal. Augusti inde transiuimus ad primam clausuram, maximam ibi rerum iacturam sustinuimus. Quidam honestus miles de Hals ibi occisus fuit, maior pars exercitus in illis partibus ægrotare cœpit, quidam tertiana, alii quartana, quidam dysenteria laborauerunt. Pridie Non. Augusti ad secundam clausuram venimus, quæ lapidibus, lignis, loci natura multum munita fuit, ibi magnam prædonum, & latronum turbam collectam offendimus, sicut Dux Brundusii qui nos fraudulenter præcesserat, ordinauit. Illi societatem Ducis Sueuiæ, qui primam tenebat aciem, multum molestauerunt: deinde aciem nostram & Ducis Meraniæ, quæ media fuit, inuadentes quosdam vulnerauerunt, rebus eorum ex magna parte sublatis. Circa horam vero vespertinam nos cum duce Meraniæ extremos societatis custodientes, vix cum 12. loricis processimus, sed subito duo filii Comitis eiusdem prouinciæ cum centum sociis nos viriliter & audacter inuaserunt, nobiscum diu iaculis & gladiis pugnauerunt, & nos Deo auxiliante ipsos in fugam vertimus, ita vt plus quam XL. vulnerati in abdi-

abditis latitarent, & nos ex eis XXIV. ad caudas equorum ligatos ad castra nostra traximus, & eos ibidem pedibus suspendimus. Apud Straliten. III. Id. Augusti nullum fere hominem inuenimus. Præcepto ducis Brundusii homines illius prouinciæ montana conscenderant, & victualia secum detulerant, ibi exercitus noster propter penuriam vini valde cœpit debilitari.

XVII. Kal. Septembr. ad tertiam clausuram deuenimus, quæ ita munita fuit, vt difficilem nobis minaretur transitum, nihil aduersitatis iniunctum nobis est, exploratores Ducis Sueuiæ plus quam D. armatos Græcos ibi viderant. Græci visis Imperatoris nostri militibus, & ducis Sueuorum filii ipsius, continuo in fugam versi sunt, in illo loco debilitas exercitus ex nimia abundantia panis, vini, nouorum fructuum optime recreata fuit, ibi societas domini Imperatoris nobis iuncta fuit. Apud Circuicen quidam Comes Vngariæ nomine Lectophorus, qui in legatione domini Imperatoris Constantinopolin præcesserat, cum Legato Regis Græcorum ad nos reuersus est.

XII. Kal. Septembr. Rex Græcorum superbe & arroganter, *Angelum Dei, & Originem nostræ fidei, & Romanum Imperatorem* se nominans, domino nostro Imperatori gratiam suam mandauit, dicens relatione Regum Franciæ & Angliæ, & Ducis Brundusii se accepisse, quod noster Dominus ea intentione Græciam intrasset, vt extirpatis & extinctis Græcis regnum illud in potestatem filii sui Ducis Sueuiæ transfundat. Præterea dixit Græcorum Rex, amicitiam quam inter dominum Imperatorem & magnum Comitem conflatam audierit, sibi valde grauem & suspectam esse: addidit deinde, si Fridericus Imperator noster obsides pro voluntate Græci de exercitu mitteret, transitum per brachium siue sinum S. Georgii daturum, sicut iuratum fuit, & forum concessurum. Vltimo Græci postulabant medietatem terræ Sarracenorum, quam noster exercitus caperet. Istis auditis dominus Imperator & Principes, tametsi commoti erant, tamen pro tempore & loco blande & sapienter responderunt, dicentes: *Quando nuncios suos rehaberent, qui rebus spoliati eo tempore ad insultationem & derisionem nunciorum Saladini turpiter & inhumane tractati, squaloribus carcerum mancipati Constantinopoli cruciarentur, se secundum honorem Dei & Imperii ad voluntatem Græciæ Regis benignos posse inueniri.*

Inde procedimus & VIII. Kal. Septembr. ad ciuitatem Philippopolin venimus, vacuam hominibus, sed plenam vino & frumento, aliisque diuitiis. Eadem tempestate IV. Kal. Septembr. frater Regis Græcorum cum magno exercitu ad sex milliaria a nobis consedit. Ad hunc nostri quodam die minus prouide accedentes, tamen in fugam Græcos verterunt, ita vt in posterum his regionibus & locis nunquam amplius Græci apparerent. Postea Rex Græcorum & frater eius cum exercitu semper nobis infesti nos circumuenire tentabant, diu nos detinuerunt, tamen per gratiam Dei multo labore, multoque ingenio nuncios nostros seminudos recipimus, & tunc primum Rex Græcus nobis transitum hyemali tempore promisit, si obsides ei daremus, vt pax terræ obseruaretur, & alia, sicut apud Nurenberg iuratum fuerat. Dominus Imperator videns hæc omnia fraudulenter fieri, nequaquam acquiescere voluit, eo quod nuncii sui valde inhumane & inhoneste tractati fuerant: & nulla ratione se & exercitum sanctæ peregrinationis iniquis Græcorum iuramentis committere voluit: & sicut prius humiliter (vt reciperet nuncios suos) locutus fuit, ita receptis nunciis imperiali more dixit: *Si rex Græcorum filium suum, & fratrem suum, & auunculum suum* (in quo consilium suum & totius Græciæ pendet) *& Cancellarium, & Marschalcum, & Dapiferum suum nobis obsides dabit, vt cum pace & securitate, & bono foro per terram & brachium atque mare S. Georgii transitum præbere velit, ipse vicissim quoscunque de exercitu nostro elegerit, iurare faciam, nos nulla mala intentione nec regni ambitione Græciam adiisse.* Quid ad hoc Rex Græcorum responsurus sit, adhuc ignoramus. Quantum vero gaudium ea die, qua nuncios nostros recepimus, apud nos fuerit, vobis vix explicare possumus, plus quam 3000. electissimorum militum cum

lanceis

lanceis & scutis, equos in gyrum vertentes crebro, sex pene milliaria nostris nunciis occurrerunt, ita vt Cancellarius Græcorum & alii Græcorum optimates multum terrerentur, timebant insidias sibi paratas fuisse. Quod cum audisset Dux Sueuiæ & alii proceres, statim depositis scutis Græcos benigne exceperunt, dicebant talem esse consuetudinem Teutonicorum, & factum fuisse ad lætitiam & honorem excipiendorum, & gloriam Græcorum. Deinde nunciis Græcorum in hospitiis collocatis nuncii nostri ad Imperatorem vsque magno tripudio deducuntur, quibusdam cantantibus, *Aduenistis desiderabiles*, & etiam quibusdam clamantibus, *Hutte ist herre din tach.* Dominus vero Imperator de domo sua exiens in amplexus Episcopi & Comitis irruit, cum multis lachrymis eos suscepit, dicens: *Gratias ago Deo, quia filii mei mortui fuerant, & reuixerunt: perierant & inuenti sunt.* Sequenti vero die Episcopus lachrymabiliter ærumnas captiuitatis suæ Principibus exposuit ita quod & ipsi lachrymas commouerentur. Nuncii vero Græcorum Legationem suam peregerunt, & dominus Imperator (sicut supra dictum est) breuiter iis respondit, se nihil aliud velle quam supra dictos obsides. Quamobrem Græci valde perturbati & pauefacti fuerunt. Quia autem Rex Græcorum in literis, quas ter Domino Imperatori misit, nomen huius tacuit, nec ipsum Imperatorem vocauit, in præsentia Græcorum & nostrorum Principum, Fridericus Imperiali fretus habitu & lingua dixit: *Non possumus satis mirari, & indignum valde gerimus, quod frater noster nomen nostrum, quod multis Regibus & Principibus & Prouinciis notum est (quod Fridericus est) in literis suis ponere non consueuit. Antecessor vero ipsius piæ recordationis Emanuel, & quando inimici eramus, nomen nostrum expresse posuit in literis suis, nec in aliquo dignitatibus nostræ maiestatis derogauit, quod & nos vicissim erga eundem fecimus. Siquidem Carolus victoria felix præcessor noster diuæ memoriæ monarchiam vrbis Romæ obtinuit, & plus quam 500. annis sine interruptione ad tempora nostra vsque deriuata est, & nos authore Deo & Principum libera electione, celsitudine Sacri Romani Imperii iam ferme triginta octo annis potestatiue gloriamur. In vrbe enim Roma (quæ domina & caput orbis dicitur) coronam & Imperium totius Christianitatis de altari B. Petri Apostolorum principis accepimus, ab Hadriano Papa successore Petri solenniter vncti oleo exultationis præ participibus nostris sumus, & nomen nostrum celebre & gloriosum in ea habetur. Hæc idcirco diximus, si forsitan dominus noster nomen & dignitatem vestram ignorat. Nos de cætero (vt sciatis) litteras eius non recipiemus, nisi solennitas nominis & maiestatis nostræ expresse in iis contineatur. Nos enim cum suo nomine appellauimus & appellamus. Dominus vester sanctum se appellat, mirabilis est sanctitas, quæ sanctos viros, honestos, religiosos, benigne, vtpote fideles nuncios in oscula pacis exceptos, in quorum ore non est inuentum mendacium, nec iniquitas, subito consueuit incarcerare, & fame ac nuditate usque ad mortem macerare. Longe faciat a nobis Deus talem sanctitatem.* Istis auditis Græci recesserunt. Quid plura? tota Macedonia & Thracia vsque ad muros Constantinopolis nobis subiecta est, & ad voluntatem nostram seruit, vrbes & castella in manu nostra sunt. Armeni fideles nostri sunt, dominus noster Imperator apud Philippopolin intendit hyemare, Dux Sueuiæ Vereæ *. Exercitus in tres locos se recepit. Græci Hæreticos nos appellant, Clerici & Monachi dictis & factis, maxime nos persequuntur: bonis omnibus abundamus, commilitones nostri omnes adhuc sani & incolumes sunt. * Beroæ.

Tertio Kal. Octobr. in maximo fœtore fuerunt Peregrini nostri propter innumerabilia cadauera apud Philippopolin.

Nonis Nouembribus Dominus Imperator recessit a Philippopoli, & iuit Hadrianopolin, qui apud Philippopolin remanserunt in maxima abundantia rerum venalium esse cœperunt. Exercitus itaque Friderici plenus integer & salubris (Clementia Dei) euasit perfidiam Græcorum, qui promissa non seruarunt, velut speratum & promissum fuerat. Quod sanctus Imperator & Principes videntes, Nicopolim, Argonopolin, * cæteras Metropolitanas vrbes fugatis ciuibus potenter ingressi sunt, debellatis quoque quibusdam castris, præcipue Demotege (quod fuit egregium castrum) * Antronopolim

strum) circa maritima innumerabiles ciuitates debellarunt, quousque coactus Græcus Rex DCCCC. obsides dedit. Hadrianopoli Imperator Fridericus hyemauit, vnde has literas in Germaniam misit:

FRIDERICVS *Dei gratia Rom. Imp. & semper Augustus, dilecto consanguineo Luipoldo Duci Austriæ gratiam suam & omne bonum. Significandum duximus dilectioni Tuæ, quod frater noster Constantinopolitanus, iure nudatus fraterno, vniuersa quæ a Cancellario suo apud Nurenberg præsentibus Imperii Principibus de securo transitu nostro, foro atque concambio noscuntur iurata, prima fronte infregit, insuper & Legatos nostres Monasteriensem Episcopum, Comitem Rupertum Marquardum Camerarium nostrum, cum vniuerso ipsorum Comitatu (quos viuificæ crucis pro pacifico transitu nostro & pace confirmanda destinaueramus) captiuauit, atque ignominiose in carcerem detrusit. Tandem autem post multas legationes in hyemis asperitatem transitum nostrum dolose producens, prædictos legatos nostros quasi rebus bene gestis in festo Simonis & Iudæ nostræ remisit Excellentiæ; iterato forum bonum & concambium consuetum, atque nauium abundantiam nobis pollicens. Verum quod vstus timet vri, verbis & iuramentis Græcorum de cætero nullam possumus adhibere fidem, sed hyemalem declinantes inclementiam Philippopoli atque Hadrianopoli tendimus hyemare, opportuno tempore versus Constantinopolin transituri. Itaque quamuis copioso gaudeamus exercitu, in orationibus tamen ad diuinum est recurrendum præsidium. Ea propter tuam rogantes commonemus dilectionem, quatenus orationibus piæ deuotionis studio nos vna cum crucis exercitu velis commendare Deo. Ad hæc T. prudentiam rogamus, vt litteras quas Papæ dirigimus, ad ipsum tua industria & labore perueniant, quia per te competentius, quam per alium id poterit ordinari.*

Sibylla regina Hierusalem hanc epistolam Friderico Imp. mittit.

Domino suo venerabili, atque illustrissimo Friderico Dei gratia Rom. Imp. victoriosissimo atque S. crucis triumphatori amicissimo, Sibylla Regina quondam Hierosolymitana, sua humillima, propter nomen Dei magnum humiliata. Parcere subiectis & debellare superbos. Ego humillima ancilla vestra (vt præfata sum) totius vrbis dolorem, & sanctorum Christianorum opprobrium Celsitudinis vestræ maximæ Excellentiæ significare compellor. Imperator enim Constantinopolitanus Ecclesiæ Dei persecutor, aduersus nomen domini nostri Iesu Christi cum Saladino seductore & sancti nominis extinctore coniurationem iniit. Hoc siquidem notum facio, quod sine lachrymis dicere nequeo. Saladinus hostis Christi, præfatus Imperatori Græco & sancti nominis persecutori, ad prauam concordiam & reconciliationem faciendam multa munera terrenis valde placentia præmisit, ad necem & destructionem Christianorum nomen Dei exaltare volentium DC. *modiorum farinæ intoxicatæ, adiunxit vas maximum vini plenum toxico ad malum efficacissimo, quod venenum cum ipse probare intenderet de mali efficacia, vocauit hominem qui pyxide aperta solo odore interfectus est. Aliud quoque cum cæteris* domino meo dicere compellor.* [margin: * cæteris.] *Quia præfatus Imperator ad malorum cumulum & aggregationem destructionis Christianorum, nec triticum nec alia necessaria ad victum Hierosolymorum de terra sua transportari permittit. Vnde quoque triticum, quod ab ipso & aliis circumuenire potest, in ciuitate Constantinopolitana intercluditur. Tandem velut in fine lachrymosæ epistolæ hoc vobis fideliter dico, quod huic latori præsentium fidelissimo credere debetis. Ipse enim quæ propriis oculis vidit, & auribus audiuit, testatur. Inde est quod Magnificentiam vestram rogo humiliato capite usque ad terram, & flexis genubus, vt nunciis Imperatoris Græci (sicut caput mundi estis, & murus pro domo Israel) nunquam credatis.* Hucusque Epistola Sibyllæ.

Anno Christi MCXC. pars illa exercitus nostri quæ hyemauerat apud Philippopolin, secuta est dominum Imperatorem Hadrianopolin versus 18. Kalen. Febr. conuenit Constantinam ea die, qua cantabatur, *Circumdederunt me gemitus mortis,* hoc est 12. Kal. Febr. venit ad Imperatorem Hadrianopolim 8. Id. Febr.

XVI. Kal. Martii venit nuncius Imperatoris Græcorum, ferens finalem & præcisam pacis compositionem cum domino nostro Imperatore.

XIII. Kal.

XIII. Kal. Martii venerunt nuncii Soldani Turcorum & filii eius ad dominum Imperatorem apud Hadrianopolin morantem, bonam portantes legationem.

VI. Kal. Martii habuerunt peregrini noſtri ventum intolerabilem, & frigus aſperrimum apud Hadrianopolin, inde tunc miſſi nuncii, qui explorarent ſecuritatem tranſitus ad ſinum maris S. Georgii Helleſpontum antiqui vocant.

III. Kal. Martii venerunt Imperatori obſides Græcorum, quos poſtularat Fridericus Imperator.

Kal. Mart. Dux Sueuiæ exiuit Hadrianopoli cum ſuo agmine, ſequenti die dominus Imp. cum ſuo exercitu IV. Non. Martii tranſierunt Rima flumen cum magno labore, & eo die cantabatur *Lætare Hieruſalem.*

VIII. Id. Mar. audita ſunt tonitrua horribilia, & imbres inſoliti ruentes fecerunt viam laborioſam hominibus & equis.

XV. Kal. Apr. in die Palmarum fuimus in fletu & triſtitia magna, quia equi penuria pabuli laborabant. In cœna domini obiit Ainbicus de Haganaue, ſepultus apud Abruſiam. Inde venimus Calliopolin ad traiectum freti. Græcus Imp. gratis nauigium coactus miſit, naues MD. galeas XXVII. miſit. Septem diebus traducti ſumus per brachium D. Georgii, omnes incolumes, vna cum Imperatore noſtro, ne vnus quidem periit. Inde Legati Soldani Turcorum Regis Iconium reuerſi.

X. Kal. Apr. in Paraſceue transfretauit ſinum dux Sueuiæ primus cum ſuo agmine. VII. Kal. Apr. tranſiuit dominus Dietpoldus Epiſcopus Bathauenſis, & Dux Meraniæ, cum ſocietate ſua, & primas partes Romaniæ intrauerunt. V. Kalen. Apr. quod erat quarta feria, tranſiuit dominus Imperator poſt tranſitum omnium peregrinorum.

IV. Kal. Apr. relictis bigis & quadrigis iter cum Sagmis * aggreſſi ſumus, & per duos dies valde laborioſam & penurioſam viam habuimus. Tertia die intrauimus vallem quandam, vbi homines vino & cibariis, & equi gramine optime reficiebantur. *Saumis.

IV. Non. Apr. tranſiuimus Digam fluuium, ſequenti die Anelonicam fluuium cum magno labore & rerum iactura, lutoſam & valloſam viam habuimus.

VII. Id. Apr. intrauimus ſtratam quæ venit de Conſtantinopoli, & Tragonium & Iconium tendit. Tunc tranſituri per quædam deſerta Romaniæ præparauimus equis & hominibus neceſſaria ad ſeptem dies. V. Id. Apr. intrauimus vallem Aſcaratanam. ibi exercitus ex maxima parte cœpit murmurare propter forum.

XVIII. Kal. Maii venimus ad caſtellum Coloniora, quod vacuum inuenimus, inde Thyatyram venimus, cuius fit mentio in Apocalypſi.

XI. Kalend. Maii venimus Philadelphiam, inde quendam montem tranſiuimus maximo labore. Equi ex maxima parte defecerant, & omnia nobis neceſſaria præter panem nobis conſumpta erant. Inde minorem Tripolin venimus, inde Hierapolin, vbi paſſus ſanctus Philippus Apoſtolus, venimus. Ipſa erat deſerta a Turcis ob metum noſtrum. Ibi flumen (quod Mænander minor vocabatur) traiecimus, & Turcorum ditionem intrauimus, qui omni humanitate & hilari vultu nos exceperunt, forum pro poſſe noſtro exercitui adminiſtrarunt. Tunc acceſſimus ad campos Laodiceæ, quæ ſita eſt in pede cuiuſdam montis altiſſimi, vltra quem Epheſus eſt, bonum hic forum habuimus. Dicebatur Rex Francorum Ludouicus ibi deuictus fuiſſe a Turcis, & Dominus Otho Friſingenſis Epiſcopus in expeditione Conradi regis. In-

de intrauimus desertissima loca Turciæ, descendentes iuxta lacum Salinarum in terra horrorum & salsuginis: ibidem inuenimus greges ouium, caprarum, agnorum & hœdorum, boum, equorum, camelorum, asinorum circiter 5000. Quæ omnia fuerunt agrestium Turcorum, qui in aduentu nostro exterriti relictis tentoriis & filtris montana profugi ascenderant. Sed quia arbitrabamur Turcos nobis pacificos & amicos esse, nihil eorum, quæ nobis desiderabilia & necessaria erant, attigimus. Nocte illa in capite loci nec gramen, nec herbas, nec frontes inuenimus. Sequenti mane inuenerunt nos mille mala seculis inaudita. Nam Soldanus rex regionis illius misit non paucas copias contra nos, Turci equites & pedites sine intermissione quotidie nobis insidiando, more canum circumlatrando, iaculis & incursitationibus nos vexarunt fatigaruntque.

Kalen. Maii remisit Dominus indignationem, quæ peccatis nostris exigentibus valde super nos incanduerat, volens respirare populum suum. Dum enim prædicti Turci castra nostra, quæ exieramus, mane intrarent, vt colligerent, quæ populus noster cum propter lassitudinem ferre non poterat. dereliquerat, Imperator noster de industria fumum fieri præcepit, & Turci sicut obcæcati subito a nostris occupantur, CCC. Turcorum occisi sunt, reliqui vero se in montanis continentes Susopolin vsque per valde laboriosam viam insecuti sunt.

VI. Non. Maii iterum persecutores Crucis CCC. fere a nostris interfecti sunt, & nos omnes in maximo rerum defectu fuimus.

V. Non. Maii plus quam 30000. Turcorum in quadam arctissima clausura conuenerant, per quam nos transituri eramus. Vbi rex Græcorum Emanuel cum magno exercitu a Turcis superatus fuerat, eodem modo nos delere volebant Turci: sed infatuauit Deus consilium Achitophel, quia Imperator noster spiritu Dei præmonitus iussit exercitum transire per quendam altissimum montem, vbi plus quam mille equi perierunt. In mente habete omnes diem illum, in quo altum & laboriosum istum montem transiuimus. In descensu montis spaciosam terram & maximam copiam gregum inuenimus, sequenti die Turci circumuallarunt nos, & die ac nocte sagittis & incursionibus acriter infestauerunt.

IV. Non. Maii validissima fames cœpit esse in exercitu, & nuncii Soldani recesserunt fraudulenter a nobis, captiuato Gotefrido. Tunc liquido cognouimus, quod aurum Soldani & amicitia sit versum nobis in scoriam; & quod ipse, & Turci, & Græci in hoc conspirarint, vt fraudulenter nos, quoniam vi non poterant, interimerent. Sed de his omnibus eripuit nos Deus omnipotens.

Non. Maii Turci existimantes nostros omnes inedia extabuisse, hora vespertina castra nostra fundis, iaculis, lanceis potenter inuaserunt, sed exercitus viuificæ Crucis incursitationibus Turcorum viriliter occurrit, ita vt duo nostratium fugarent X. millia hostium, auctoribus Duce Sueuiæ, & Duce Meraniæ ex Bauaria, de castro Andechs. Sex fere millia Turcorum interfecta sunt, & nisi nox & montana Turcos saluassent, omnes Turci gladiis nostris periissent.

VI. Id. Maii audierunt nostri tubam Soldani, & vexillum eius viderunt, sicut referebat Turcus captiuus, qui nos ducebat.

V. Id. Maii omnis fortitudo Turcorum occurrit, montes & valles impleuerunt: Nostri timorem & fugam simulant. Turci illecti magnis clamoribus impetum in nos faciunt. Nostri subito se regirantes CC. occiderunt Turcos, & in monte circa ciuitatem Sirma plus quam L.

III. Id.

III. Id. Maii, quæ erat Pentecoste, quies a Deo nobis data est. Sequenti die, id est, pridie Id. Maii & feria secunda Pentecostes, filii Soldani collectis trecentis millibus equitum, acies instruxerunt, vt nobiscum dimicarent. Imperator noster primam aciem ordinat, & viriliter occurrit, Turcos in fugam vertit. Cuidam etiam religioso laico apparuit angelus, hasta prosternens Turcos. In descensu itaque montis, vnde primam aciem Turcorum fugerant nostri, acies Imperatoris plus quam x. millia militum electissimorum Turcorum strauit, & alium montem, quem dicti filii Soldani cum copiosa multitudine Turcorum, & regia buccina occupauerant, Imperator lente ascendit, continuo Turci illi terga dant, & quia de nacta victoria Deo hymnum non cantauimus, dignas soluimus pœnas. Nam post nimium laborem, & calorem, & occasum Solis, exercitus in deserto arenoso diuisus, & puluerosa nebula fuit, & sicut oues palantes inimicis circumgirantibus hinc inde errauit, tandem signa exercitus reperit, & castra absque gramine & aqua metati sunt, fame & labore viæ nimium defatigati sumus, vsque Iconium venimus.

Sequenti mane, hoc est, Idib. Maii, sicut præmortui itinerantes, aquam in prælustribus locis inuenimus, & in illis equi aliquantulum refocillati sunt, ibi magnus Melach Satrapa Soldani misso Legato dixit: Si Imp. noster & exercitus darent CCC. centenarios auri, & terram Armeniorum, velint Turci transitum concedere, & post tres dies forum exhibere. Imperator noster (vt solet) mansuete respondit: *Non est Imperii nostri & Christianorum militiæ viuificæ Crucis, viam auro & argento emere, auxilio itaque Domini nostri Iesu Christi, cuius nos milites sumus iter ferro est aperiendum.* Nuncius Turcarum igitur recedens, dixit: *Si hac nocte non reuertar, certi sitis, quod cras ante horam tertiam Turci cum omnibus copiis vobiscum pugnabunt.* Sed quia exercitus noster & equi confecti inedia & fame erant, cœpimus valde tristari & mœsti esse. Deus tamen adiutor in tempore, qui mauult parcere quam flagellare, inspirauit in corda Episcoporum, & ipsi populum excitarunt, & hortati sunt ad implorandum Deum, & S. Georgium, qui cum S. Victore visus est aliquoties cum agminibus Angelorum nos comitari & adiuuare. Laudibus igitur, hymnis, ieiuniis, multis suspiriis & lachrymis opem diuinam implorauimus. Imperator itaque, licet clam angebatur de castris crastinæ diei, quæ habere proposuit in ferali horto & viridario Soldani, dixit amicis suis: *Si cras Deo iuuante prospere tentoria figere poterimus, maximum erit argumentum tranquillitatis futuræ.*

Mane facto XVI. Kalend. Iun. audita sacra Missa, communione accepta, pedetentim (ita vt infirmi sustinere possent) processimus. Turci innumerabiles in modum Lunæ corniculatæ nos circumdederunt, & clamoribus & incursitationibus, non tamen multum nobis nocuerunt. Ita simul absque detrimento ad castrotum locum peruentum est: ex Turcis XXX. occubuerunt. Ingressi itaque hortum regium, vbi castra locauimus, inuenimus ibi abundantiam aquæ & graminis. Nocte illa tonitrua & imbres insoliti nos vexarunt. Mane facto Imper. duas acies ordinat, primam committit filio suo Duci Sueuiæ, secundam ipse gubernat: in medio sacerdotes, milites inermes, vulgusque cum sarcinis & impedimentis procedere iussit, edicitque, ne quisquam de præda aliquid contingat, donec hostes strati, & Iconium ciuitas capta & subdita sit. Dum itaque in procinctu sumus, Legati Soldani & filii eius adsunt, pacem petentes. Imperator respondit: *Si Legatum meum, quem captiuum detinetis, mihi reddideritis, & prudentes miseritis viros, qui id negotium componere sciant, pacem vobis Dominoque vestro dabo.* Nuncii Turcorum his dictis ab Imperatore discedunt. Imperator post discessum nunciorum, quum intelligeret, omnia fraude agi & differri, iubet filium procedere, qui vt iussus a patre, ad portam ciuitatis Iconiensis accedit. Ibi occurrit Gotefridus de captiuitate liberatus, dixitque: *Benedicti vos Domini, procedite confidenter, tradidit Dominus ciuitatem & terram hanc in manus vestras.* Soldanus igitur cum 600000. dubium an fraude obuiam venit ex-

exercitui, visa prima acie terga cum suis vertit, in castrum, quod supereminet ciuitati, fugit; quo etiam confugerunt pene omnes ciues diuites & pauperes, cum pretiosa supellectile auri & argenti, vestium, annonæ, equos, asinos, armenta, locis munitis includunt. Dux itaque Sueuiæ vsque ad portam castri munitissimi persecutus fugientes Turcos, ciuitatem cum Turcis velut vna acie intrauit, omnes quos reperit ferro occidit pueros & mulieres. Interim acies Imperatoris, quæ extra portas ciuitatis adhuc longe fuit, hoc ignorabat, ipsa circumdata innumeris Turcorum copiis, & tanto impetu lassata mortem imminentem expectabat. Episcopi & sacerdotes plurimi stolis colla circumdederunt, quasi iam morituri, pari voto cupientes sanguinem pro Christo fundere, ita & milites parati fuerunt pro Christo mori. In medio erat Imperator inuictissimus, qui lacrymis suffusus dixit: *Si exercitus integer esset Antiochia, maxime meo periculo hoc vellem.* Et cum hoc dixisset, cunctis lachrymantibus subiunxit: *Sed quid moramur? quid tristes sumus? Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat: Hæc est merces militum Domini, taliter peruenitur ad regnum. Venite commilitones mei, qui regnum cœlorum comparare sanguine vestro existis de terra vestra.* Hæc dicens, licet multo esset defatigatus labore, animi tamen nobilitate maior Machabæo, ipse primus in gyrum verso equo, cæteris audacter subsequentibus, irruit vt leo in hostes. Nec mora, hostes terga vertunt, ne vnus quidem manum contra leuat, decem fere millia Turci amiserunt, & nisi debilitas militum nostrorum obstitisset, castrum ea nocte fuisset expugnatum. Milites enim nostri per XL. dies incredibili & inaudita laborabant inedia & fame. Post victoriam Imperator cum exercitu ciuitatem ingreditur, magnifice a filio & sociis excipitur, ibi de præda fames nostra extincta est, inuentæ sunt foueæ cum tritico & hordeo, aurum & argentum plus quam 100000. marcarum iuuenta in domo magni Meloch, thesaurus maximus, qui a Soldano cum filia illi dos datus erat.

Sequenti die XIV. Kalend. Iun. gratias egimus Deo, Missa *charitas Dei diffusa*, & epistola, in qua Iconii mentio fit, lecta est. Soldanus & filius eius, & Almurati, licet castrum fortissimum retinerent, mittunt supplices legatos, pacem petunt, misericordiam implorant, ne malum pro malo reddatur, orant, se omnem honorem exhibituros, & mulctam quam Imperator vellet passuros offerunt, ad mitigandum Imperatoris animum. At quia Imperatori non erat animus inducias dare, communicato consilio cum Principibus ita respondet: *Soldanus Dominus vester iuxta amicitiam diu cum imperio nostro habitam legatos suos ad nos misit, & ad terram suam inuitauit, securum iter & commeatum nobis pollicitus. Præterea alii nuncii & filii sui nos Adrianopoli adierunt, longe plura prioribus offerentes, qui etiam nobiscum terram istam ingressi, viderunt nobis pro securitate viæ arcus, tela, gladios, lanceas, omne genus armorum, crebras incursitationes, insolitos clamores exhiberi pro bono foro, magnus Meloch cum omnibus copiis, hostili animo sicut aper nos circumdedit, & exarsit in nos, sicut ignis in spinis, & tamen in nomine Domini nostri Iesu Christi Romanus Imperator, aduocatus peculiaris terræ Palæstinæ, hostes penetrauit securus, & fugata multitudine hostium tradidit Deus ciuitatem. Sed quia Romanus Imperator (cui semper adesse debent misericordia & veritas) nouit magis parcere, quam ferire, pacem Dominis vestris damus, dummodo detis obsides ad arbitrium nostrum, & iter securum, & commeatum per terram vestram.* Talibus auditis nuncii cum magno gaudio Soldano & filiis eius hæc retulerunt, & breui postulata fecerunt Turci, dati obsides decem Almurati, & alii decem magni Barones, quos nobiscum filios, senes, nobiles, Antiochiam captiuos duximus.

X. Kalend. Iun. exercitus exiit Iconium iuxta regium hortum, vbi prius castra locata sunt, ibi forum & caro ad sufficientiam erant, ibi inter equos & mulos plus quam 6000. exceptis asinis, vendita, exercitus satis refectus carne, butyro, caseo.

VII. Kalend. Iun. inde mouimus per ſpacioſiſſima & plana loca, ad XL. fontes venimus. Sequenti die venimus ad quandam magnam & potabilem aquam, ibi agreſtes Turci non penitus ceſſabant nos perſequi. Imperator obſidibus ait: *Si Turci veſtri non ceſſabunt nos perſequi, forumque ex condicto non exhibebitur, capitalem ſubibitis pœnam.* Poſt parum mali intulerunt nobis. Inde venimus ad magnam villam, vbi vineta multa fuerunt, & parum aquæ. Laborioſo deinde itinere ad aliam villam Pyrgos nomine venimus, vbi bonum forum habuimus, quieuimus vna die.

Poſtera luce III. Kalend. Iun. venimus in ciuitatem Larandam, quæ diuidit Ciliciam, id eſt, Armeniam a Lycaonia. Iconium enim caput eſt Lycaoniæ. Nemo referre poteſt famem, ſitim, perfidias, fraudes, inſultationem, clamores die, noctéque ſine intermiſſione, quæ pertulit hilari animo Imperator & exercitus pro Chriſto. Dum igitur exercitus noſter caſtra mouiſſet a Laranda, vbi vires aliquantulum receperat, ad quandam villam Armeniorum venimus, vbi in campis cruces fixas vidimus, ingens gaudium oritur, diu enim nihil, quod ad decorem religionis Chriſtianæ pertineret, videramus aut audieramus. Progreſſi inde montana aſcendimus vix Solis obicibus peruia, maximo labore tranſiuimus, ibi regionem Turcorum reliquimus. Obſides conſtanter ex condicto poſtulabant dimitti domum, ſed fruſtra, arctiore inde cuſtodia a nobis obſeruati ſunt. Dum itaque ſummitatem aſperrimi montis cum ſupremo labore attigiſſemus, occurrit Imperatori Princeps Sibiliæ vir potens & honoratus, cum omni deuotione Imp. excepit, & forum pro poſſe exhibuit. Eſt autem Sibilia caſtrum munitiſſimum, & Marchia Chriſtianorum a crebris Turcorum *Sibilia.* inſultibus per ipſum præfatum Principem defenſatur. Deſcendendo de monte caſtra metati ſumus iuxta quandam magnam aquam & inuadoſam, vbi equi noſtri gramine refecti ſunt, deinde recepti in quodam campo, vbi plurimum graminis erat, duos dies quieuimus, ibi inedia laboratum eſt: quidam equos vt prius comedebant, Principes & proceres tenues menſas per abrupta montium quæſitas habuerunt. Deſcendentes igitur iuxta prædictam aquam Selephica nomine iuxta lapideum pontem caſtra metati ſumus. Occurrerunt ibi nobis honorabiles nuncii domini Leonis de Montanis (quæ Armenia dicitur) VII. Id. Iun. & more gentis inclinati præcipiendi, ordinandi de populo, de terra, omnem poteſtatem Imperatori offerunt. Imperator ſex viros prudentes apud ſe retinuit, & conſilio ipſorum vſus, de itinere audiuit ab eis, valde difficilem & aſperam viam reſtare. Piiſſimus Imperator condolens vt pater peregrinis ſuis celari iuſſit hoc, ne tædio viæ & penuria rerum opprimerentur triſtitia, ſi tantos ſibi imminere audirent labores. Indies enim læta iucundaque boni fori exuberantia nobis promittebantur, in contrarium tamen omnia ceſſerunt.

Sequenti die, VII. Id. Iun. maximo labore ad hoſpitium venimus, & exercitus propter incredibilem viæ difficultatem, non ſeruata conſtitutione progreſſionum, nec expectatis Principum & ſocietatum vexillis ſine ordine ruit, vnuſquiſque pro poſſe ſuo, alius alium anteire tentabat. Nocte illa maior pars exercitus quondam altiſſimum montem in littore præfatæ aquæ protenſum tranſiuit, obſcuritas noctis impediuit, quod multum præruptæ ſemitæ, pericula videri non poterant, quæ in die iter noſtrum ſequentes multum terruerant, hi in maximis anguſtiis fuerunt, ad lachrymaſque coacti ſunt. Deferebantur Epiſcopi in lecticis ob ægritudines, & in anguſtiis ſemitarum prior equus, interdum poſterior Domini & famuli miſerabilem minabatur ruinam. Scutiferi Dominos ſuos debiles per montem illum portabant. In deſcenſu montis herbarum reperta abundantia, prandium ſumſimus, aliquandiu quieuimus. Imperator, & qui cum illo erant, iuxta conſilium incolarum vitarunt periculum montis in aurora in littore fluminis ſupradicti, non minori labore quam illi, qui per iuga montium deſcenderunt. Nam quidam Epiſcopi, Principes & potentes

relictis equis in quibusdam locis, vbi aqua a dextris præcipitium montis a sinistris periculum exitiale minabantur, manibus & pedibus sicut quadrupedes reptabant, læto tamen animo amore Christi. Exercitus qui noctu præcesserat, ea die, id est, IV. Id. Iun. in campis Seleuciæ castra metatus est. Magna lætitia in campis Seleuciæ conuenimus, iam enim omnia pericula euaseramus, sed gaudium nostrum in luctum maximum versum est. Nam IV. Id. Iunii, qui erat tunc dies Solis, circa vesperam Seleuciæ subito Imperator obiit. Exercitus tristitia dissipatus est. Maior pars exercitus Ducem Sueuiæ, filium Imperatoris & alios Principes post luctum secuta est, milites sacramento adacti in verba filii Imperatoris iurarunt.

XVIII. Kal. Iul. Curcam venimus, ibi quidam naues ascenderunt, mareque intrarunt, XIII. Kal. Iul. ad portam S. Simeonis venimus, XI. Kal. Iul. exercitus incolumis cum omni integritate Antiochiam intrauit, vbi ossa Imperatoris primum humata sunt a filio in templo ante aram S. Petri. Antiochiæ calamitas oppressit exercitum, subito cadebant, nec erat, qui sepeliret.

Dietpoldus Bathauensis Episcopus III. Non. Nouembr. obiit, * apud Accaron sepultus est, sex antea Canonici eius mortui, Burchardus liber de Chame Archipresbyter, Vlricus præpositus de Ardachar & Archipresbyter, Marquardus, Præpositus de S. Andrea, Rudigerus de Ahaim, Chunradus Prior inter eos & maior.

---

* Hundius Metrop. Salisburg. p. 132. *de obitu eius dubium est; ex diplomatibus Patauien. constat, ipsum adhuc Anno 1188. in viuis fuisse. Aliqui enim scribunt, decessisse eum ex hac mortali vita anno 1189. tertio nonarum Nouembris, quo ipso anno, qui suscepta a Friderico Barbarossa Asiatica expeditionis primus erat, Episcopus idem cruce signatus, duo Altaria in Ranshouen consecrasse legitur. Alii ad terram sanctum vna cum Tagenone Decano suo peregrinatum esse verius scribunt, & in itinere, cum redire in Germaniam vellet, peste correptum apud Acrum Peloponnesi ciuitatem obiisse, & terræ mandatum affirmant, cui sententiæ summi Templi Pataniensis Chronicon & vetera omnia diaria suffragantur.*

FRI-

FRIDERICI I. IMP.
ET ALIORVM QVAEDAM EPISTOLAE.

L. S.

BURCARD GOTTHELF STRUVE.

Riderici I quasdam, aliorumque epistolas cum Frebero exhibemus. Has Friderico II. tribuerat Freberus, dum ex contentis satis pateat, Friderici Barbarossæ esse easdem. Concernunt istæ potissimum schisma illud Papale, quod defuncto anno 1159. apud Anagniam Hadriano IV. fuit subortum, aliis Octauianum Cardinalem, Victorem vocatum, eligentibus: aliis Rulandum Cancellarium, dictum Alexandrum. * *Agit de eodem Epistola prima Friderici Imp. ad Suessionensem Episcopum, Franciæ Cancellarium perscripta. Ex altera Epistola, quæ Emanuelis est Comneni, Constantinopolitani Imp. discimus, Ludouicum Gallorum regem, Alexandro Papæ fauisse, idemque vt faciat Comneno persuadere voluisse, qui in hac responsoria, se semper Augustum & Autocratorem Romæon vocat. Epistola Tertia æque Friderici est ad Archiepiscopum quendam conscripta, qua ipsum ad concilium generale super fluuium Saonam in Episcopatu Bysuntino** habendum inuitat, vt cum militibus, qui armis & clypeis sint muniti, adpareat. Ad hoc æque Ludouicus Gallorum Rex fuit inuitatus, vt Victorem pro Papa adgnosceret. De hisce Comitiis plenius adhuc agitur in epistola sexta ad Archiepiscopum Lugdunensem scripta. Quarta Epistola ad Ludouicum, Francorum Regem anno 1158. scripta esse videtur, cum primam in Italiam expeditionem susciperet Imperator. Quinta vero II. Kal. Iunii 1162. post Mediolani destructionem, ad eundem, pro fœdere amicitiæ fuit perscripta. In sexta Epistola archiepiscopum Lugdunensem ad idem Concilium Laonense inuitat Fridericus Imperator. In septima, Lotharingiæ Ducem ad Laonense Concilium inuitat. Octaua epistola ad Henricum Trecarum Comitem est directa, in qua ipsi electionem Paschalis Papæ significat, & quod ipsi Principes Germaniæ in Comitiis Herbipolitanis anni 1165. iurauerint.*** In Nona Reinoldus Archiepiscopus Coloniensis Suessionensi Episcopo; in decima vero Ludouico, Francorum Regi persuadere conatur, vt partes Rolandi relinquant. Epistola vndecima est Friderici Imp. ad Henricum Trecarum Comitem, qua ab ipso postulat, vt Regem Francorum a proposito Ducem Diuionensem inuadendi, auertat. In epistola duodecima Italiæ Cancellarius petit a Ludouico, Francorum Rege, vt mercator, quem Masconensis Comes detinebat, liberaretur. In decima tertia Ludouicus Landgrauius duos filios Parisius studiorum caussa pergentes, Ludouico Gallorum Regi commendat. Eidem Ludouico Regi in decima quarta Henricus Leo fidem promittit & amicitiam, nuntiosque suos commendat. In decima quinta Ludouicus Galliæ Rex Alexandro Papæ narrat, in Flandria nouos hereticos, Populicanos dictos, reperiri. In decima sexta vero Bertolphus Burgundiæ Dux, Gallorum Regi vna cum quibusdam Teutonicis Principibus auxilia offert, si forsan ab Imp. bello impetatur. Singulas hasce epistolas Franciscus du Chesne Tomo quarto Scriptorum Rerum Francicarum inseruit, ex quo etiam aliqua in Freberi editione emendauimus. Ex Quercetano quasdam earum Tomo decimo Conciliorum inseruerat Philipus Labbeus & Gabriel Cossartius.*

FRIDE-

---

* Agit de hoc schismate Radeuicus *II. c. XLIII. L. LI.* Otto de S. Blasio *c. XIII.* Albericus *ad a. 1159.* vid. Syntagma nostrum Historiæ Germanicæ *diss. XVII. §. XXXVIII.* ** De Comitiis istis Godefredus supra *ad a. 1165.* Syntagma nostrum Historiæ Germanicæ *diss. XVII. §. XXXIX.* *** de his supra Godofridus *ad a. 1165.*

FRIDERICI I. IMP. ROM.

EPISTOLAE QVAEDAM TEMPORE SCHISMATIS SCRIPTAE, NEC DVM EDITAE:

IN QVEIS ET ALIORVM NONNVLLAE, AD EADEM TEMPORA PERTINENTES.

I.

RIDERICVS *Dei gratia Rom. Imp. & ſemper Auguſtus dilecto amico ſuo, Hugoni venerabili Epiſcopo Sueſſionenſi, & Regis Francorum Cancellario ſalutem, cum intima & ſincera dilectione.* In veritate audiuimus, quod Rollandus quondam Cancellarius, qui propter fideles noſtros circa Romam non habet nec inuenit, vbi caput ſuum reclinet, periculis maris ſeipſum cum ſuis pſeudoſequacibus commiſerit, vt terram Francigenarum intret, eamque ſchiſmaticæ prauitatis errore, vtpote manifeſtus Dei & Eccleſiæ ac Imperii inimicus, commaculet & ſpoliet; vt etiam quomodocunque corradat viginti mille libras, & amplius, vnde creditoribus ſuis debita perſoluat; quia ſub alieno ære valde grauiter ipſe laborat. Rogantes itaque tuam dilectionem intimo & pleno affectu monemus, quatinus prædictum ſchiſmaticum, noſtrum & totius Imperii atrocem inimicum, nullo modo recipias, nec recipi ab alio permittas: Regique Francorum bona fide conſulas, ne ipſum, vel aliquem de ſuis pſeudocardinalibus vel nunciis recipiat. Tantum enim ac tale odium inter noſtrum Imperium & ſuum regnum exinde poſſet oriri, quod non de facili compeſcere poſſemus aut ſedare. *

II.

MANVEL *in Chriſto Deo fidelis Imperator Porphyrogenitus, regnator fortis, excelſus, ſemper Auguſtus, & Autocrator Romæon, Comminos, dilectiſſimo conſanguineo & amico Imperii ſui Ludouico nobiliſſimo Regi Francorum ſalutem & conſanguineæ dilectionis indiſſolubile vinculum.* Ex quo iter, quod propter ſeruitium Domini noſtri Ieſu Chriſti, a vobis peractum fuit, noſtræ vnanimitatis & vnionis cauſa extitit, ex tunc dilectionem veſtram in animo noſtro conſeruatam ** eſſe non hæſitatis: Quamobrem ſolliciti ſumus addiſcere de nobilitatis veſtræ proſperitatibus. Quoniam autem diuinæ prouidentiæ placuit, tam longinquam ac vetuſtam effectam parentelam noſtram & amicitiam, per aliam propinquiorem conſanguinitatem renouare, & veluti quodammodo repubeſcentem reddere, in eo quod de nobiliſſima prole veſtra Imperium noſtrum conſortem ducere decreuit filiam videlicet R. nobilisſimi Principis Antiocheni, vnius quippe ex honoratisſimis Imperii noſtri Principibus, quam Imperiali diademate magnifice inſigniuimus; iuſtum eſt deinceps nos & ſcriptis, inter- *Paſſagium in Palæſtinam.*

* Extat hæc epiſtola inter diuerſas Epiſtolas de Rebus Francicis *n. XLVII.* apud du Cheſne *Tom. IV. p. 579.*

** In epiſtola XLVIII apud du Cheſne ita habetur: *ex tunc dilectionem veſtram indeletam in animo noſtro conſeruatam eſſe non hæſitatis.* Extat etiam hæc Epiſtola in Tom. X. Conciliorum *p. 1301.*

ternunciis inuicem frequentius visitari. Quamobrem literas nobilitatis vestræ suscipientes, in quibus continebatur, quoniam coadunatione Ecclesiarum cæterarumque nobilium personarum a vobis tractatum confirmatumque est, quasi iustum Papam sanctiss. Alexandrum suscipiendum esse, quem vos vtique quasi patrem, summumque Pontificem suscepistis: & ideo nostro Imperio scripsistis, quatenus ei condecentem honorem & amorem, vtpote tali tantoque viro exhiberet. Hoc nostrum vobis imperium rescribit. Antea quidem addiscebat * Imperium nostrum de statu sapientiæ sobrietatisque ipsius; nunc vero tale de sanctitate eiusdem testimonium suscipiens scripto tanti viri, qualis vos estis, tum præclaræ coronæ honore insigniti, tum fide & veritate decorati, & consanguinitatis propinquitate & amicitia Imperio nostro obligati, credibile testimonium vestrum decernimus, & condignam reuerentiam ipsius sanctitati exhibemus, & orationum eius participes fieri optamus. Si autem vobis placet, diligentius de vestræ nobilitatis, & de sanctitatis eius voluntatibus per internuncios vestros iniunctum habentes de omnibus huiuscemodi negotio pertinentibus loqui, & audire, & operam dare his, quæ loquuta fuerint & confirmata, nostro Imperio insinuare, paratam inuenient nostram tranquillitatem ad hoc peragendum. Quoniam vero non per nuncios nostros apicem istum vestræ nobilitati porreximus, non ob aliud hoc factum fuit, nisi quia nobiliorum hominum immissio propter itineris difficultatem in præsenti tempore non facilis, & minorum vestræ nobilitati & huiusce modi negotii dispensationi indigna videbatur. Etenim non multo ante nuncius Imperii nostri ad vestram nobilitatem missus fuit, post alios quos præmiserat. Verum quia per Siciliam transire permissum ei non fuit, reuersus est. Quapropter venerabili Archiepiscopo Beneuentino hunc apicem & dispensationis in eo contentorum sollicitudinem committere nostrum Imperium decreuit, quatenus aut per se ipsum, aut per nuncios Imperii mei illuc missos, si tamen adhuc in partibus illis habentur, aut aliter ipsum vestræ nobilitati ostendat. Rescribere autem & renunciando mittere nostro Imperio ea, quæ vestræ sublimitati placent, si volueritis, non pigritemini.

III.

Fridericvs *Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus, dilecto suo Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum.* Inter innumeras ** & tumescentes tempestatum procellas, quibus iam diu nauicula beati Petri quassata, & inter pressuras diuersas, quibus sancta Dei Ecclesia frequenter afflicta & tribulata est, tandem verus ille Mediator Dei & hominum Iesvs Christvs, qui Ecclesiam suam velut vnicam sponsam proprio charactere sui pretiosi sanguinis insigniuit & redemit, consolationis gratiam quam ascendens in cœlum, fidelibus suis repromisit, inquiens; *Non relinquam vos orphanos, ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi;* euidentibus & manifestis declarat indiciis. Ipse enim sicut stella matutina in medio nebulæ oriens, solita pietate Ecclesiam suam in tribulatione respexit, & surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. Pro illa siquidem controuersia, quæ inter nos & Regem Francorum pro schismate Romanæ Ecclesiæ iam diu agitabatur, aspirante Spiritus sancti gratia, quæ facit habitare vnanimes

---

* Hanc epistolam ad Henricum, Rhemorum Archiepiscopum fuisse directam discimus ex Epistola XXXVIII. apud du Chesne *Tom. IV. p. 576.* qua idem Archiepiscopus Ludouico Francorum Regi hoc modo scribit: *vehementer ammiramur & vehementius perturbamur in his, quæ significata sunt nobis, Comitem scilicet Henricum sacramenta firmissimasque securitates ex parte vestra, sicut dicitur, Imperatori dedisse: quod illum Octauianum generaliter cum Ecclesia Gallicana in Apostolicum debeatis recipere. A quo vero nobis hoc sit significatum, nec habemus nec debemus vobis intimare. Litterarum autem super hoc ad nos directarum continentia hæc est.* Sequitur inde integra hæc Epistola, quæ etiam n. L. separatim reperitur & in Tom. X. Conciliorum *p. 1302.* ** du Chesne: *inter vniuersas tumescentes.*

mes in domo Domini, mediantibus hinc inde legatis tandem pari voluntate, & vnanimi consensu inter nos conuenit, quod nos videlicet vna cum Archiepiscopis, Episcopis, & Patribus, orthodoxis ac viris religiosis, Baronibus & vniuersis vtriusque regni Principibus IV. Kal. Septembr. in die videlicet decollationis Ioannis Baptistæ, super fluuium Saonam in episcopatu Bisantino pariter concilium generale celebraturi sumus, in quo Rex Francorum dilectus consanguineus noster cum vniuersis Archiepiscopis suis, Episcopis, & cum omnibus regni sui Principibus, & tota Gallicana Ecclesia reuerendum patrem nostrum Dominum Papam Victorem, * sicut per sacramenta & firmissimas securitates præordinatum est, in Apostolicum & vniuersalem sanctæ Dei Ecclesiæ Pontificem recipiet, & debitam ei exhibebit reuerentiam. Verum quia hoc negotium tam arduum tamque salubre, & tam necessarium, vbi de reconciliatione sanctæ Dei ** Ecclesiæ, & salute totius Christianitatis in commune agitur, sine tuæ discretionis cæterorumque Principum ac Christi fidelium præsentia consummari nec debet, nec potest. Exoramus te & monemus in ea fide, quam debes imperio & sanctæ Dei Ecclesiæ, & animæ tuæ, quatenus omni occasione summota cum sapientioribus, & magis idoneis & literatis personis tui Episcopatus *** apud Bisantium IV. die ante prædictum terminum familiariter, more curiæ, nobis occurras, ad concilium nobiscum processurus. (Et quia abundans cautela non nocet, milites tui quos tecum adduces, in armis & clypeis sint muniti. Insuper tentoria deferas, quæ propter domorum raritatem necessaria **** erunt.) Ibi enim per gratiam Dei totum negotium Domini Papæ Victoris ad gloriam Dei, & ad pacem, & vnitatem sanctæ Ecclesiæ, & omnimodum honorem Imperii honesto fine terminabitur. *Victor PP.*

IV.

FRIDERICVS *Dei gratia Rom. Imp. præpotentissimus, a Deo coronatus, magnus & pacificus, inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus, dilecto consanguineo suo Ludouico eadem gratia Francorum Regi glorioso, salutem & intimæ dilectionis sinceritatem.* Postquam diuina clementia, per quam Reges regnant, & Legum conditores iusta decernunt, ad Romani Imperii nos sublimauit gloriam, & ex pacis abundantia (quam mundus dare non potest) feliciter regnandi felicia nobis concessit tempora, desiderio desiderauimus faciem tuam videre, & familiaritatis tuæ perfrui dulcissima allocutione, sed præpedientibus magnis ac multimodis valde dilacerati Imperii nostri negotiis, quod pia mente concepimus, effectui mancipare non potuimus. Quia vero per legatos tuos, & per epistolam tuam hoc ipsum æque te optare cognouimus & credimus, non modice gaudemus; sperantes in eo, qui dat salutem Regibus, quod ex nostra salutifera colloquutione, vniuerso orbi pacis & tranquillitatis non modicum, & Ecclesiis Dei emergendi, respirandi, multiplicandi præbeatur incrementum. Sed quod voluntatis bonæ benignum desiderium hinc inde nondum compleri potuit, nec tuæ tarditati, nec nostræ videtur imputandum recessioni. Nunc autem, quia in præcinctu Italicæ expeditionis iam sumus, & Principes Imperii nostri ad eandem vnanimiter intendunt, quo in loco, quo tempore conuenire & colloqui possimus, incertum habemus, nisi forte si completa expeditione vita comes fuerit, super hoc cum Principibus nostris diligentissime ordinabimus. Volumus etiam, vt quod tu de nobis, nos de te sperare semper possumus. Vera enim amicitia nunquam fallit. *****

* apud du Chesne deest *Victorem.*
** apud du Chesne deest : *Dei.*
*** apud du Chesne legitur : *tuæ dioecesis.*
**** hæc verba vncis inclusa apud du Chesne non habentur : nec in ep. XXXVIII.
***** hæc est epistola LI. apud du Chesne.

V.

FRIDERICVS *Dei gratia Rom. Imp. & semper Augustus, dilecto consanguineo suo Ludovico, Illustri Francorum Regi, salutem, & sincere dilectionis affectum.* Literas & legatum nobilitatis tuæ, qua debuimus alacritate suscepimus, benigne Imperiales aures accommodantes his, quæ a sinceritate tua nobis nunciata sunt. Placet igitur & sublimitati nostræ, vt inter nos tanquam consanguineos, & inter cognata regna nostra, detersa totius rancoris nebula, sinceræ dilectionis splendor refulgeat; & fœdus amicitiæ (quod facit vtraque vnum) indissolubilem semper conseruet amorem. Sane quæcunque necessaria sunt ad conseruandam inter nos mutuæ dilectionis integritatem, cum dilecto consanguineo nostro, fidele tuo Henrico Comite Trecarum amice & plenarie ordinauimus, & sicut condictum est, inuiolabiliter obseruare curabimus. Datum Papiæ post destructionem Mediolani, II. Kal. Iunii. *

VI.

FRIDERICVS *Dei gratia Rom. Imp. & semper Augustus, dilecto suo E. venerabili Lugdunensi Archiepiscopo & Primati Galliarum, gratiam suam & omne bonum.* Imperialis nostræ sollicitudinis propositum, quod Lugdunensem Ecclesiam ac ciuitatem a diutinis laboribus suis exuere, & in antiquæ dignitatis suæ statum reformare decreuimus, pro tua fideli erga nos deuotione in pectore nostro incessanter vigilat, quoadusque (Deo opitulante) debitum sortiatur effectum. Vnde & propitia diuinitas, quæ piis omnium consiliis interesse, & ea promouere consueuit, congruam nobis hoc tempore opportunitatem obtulit, vt partes Burgundiæ, immo ipsam ciuitatem Lugdunensem in propria Maiestatis nostræ persona quantocyus adeamus, ac ruinas eius in status sui decorem cooperante Deo erigamus. Comes siquidem Henricus Trecensis quum ad curiam nostram in legatione Domini sui Regis Francorum venisset, & reuerendum patrem nostrum Papam Victorem humili veneratione honorasset, studiose a nobis postulauit, quatenus ad colloquium inter nos & eum Regem habendum accederemus; tantumque huic verbo institit, quoadusque vniuersorum nostrorum Principum consilio, colloquium indiximus IV. Kalend. Septembris, ad pontem Laone, inter Diuionem & Dolum, cum Archiepiscopis, Abbatibus, aliisque Cleri nostri Prioribus illo venturi. Quia ergo tua diligens prudentia in eodem colloquio nobis plurimum necessaria est, venerabilitati tuæ studiose mandando iniungimus, quatenus ad idem colloquium omnes suffraganeos tuos euoces, & cum vniuersis Prioribus, Abbatibus, & Cleri celebritate omni remota occasione venias, quia nos ibidem diuina gratia promouente, super Ecclesiæ Dei restituenda vnitate, & super Domini Papæ Victoris confirmatione finem imponemus. Interea vero consilium non fuit, vt militiam (prout dictum erat) transmitteremus, quia quæcunque sunt in bellicis rebus agenda seu disponenda, per præsentiam nostram conuenienter adimplere curabimus. Dominus quidem Papa nobiscum aderit, & oportebit propter defectum domorum in tentoriis habitare.

VII.

FRIDERICVS *Dei gratia Rom. Imperat. & semper Augustus fideli suo Matheo Duci Lotharingiæ gratiam suam & omne bonum.* Quoniam in schismate, quod est in Romana Ecclesia, vniuersus orbis in se ipsum diuisus est, & tota Christianitas non modica turbatione concutitur, nos tota animi compassione sanctæ Dei Ecclesiæ doloribus condolemus, totius consilii & auxilii propensiorem curam & sollicitudinem adhibere cupientes, vt totius dissensionis discrimine sublato, Ecclesia Dei, sicut in vnitate fidei, ita sub vnius pastoris regimine in vnum ouile congregetur. Inde est, quod ex consilio Principum cum dilecto consanguineo nostro Ludouico Illustri Rege Francorum

---

* hæc est epistola LII. apud du Chesne.

corum IV. Kalend. Septembris, in die videlicet decollationis ſancti Iohannis Baptiſtæ, ſuper fluuium Saonam concilium celebrare ſtatuimus: in quo (aſpirante Spiritu ſancto, qui facit vnanimes habitare in domo Domini) ſperamus, vt Eccleſiaſticæ pacis & vnitatis ſtatus reformetur, & Dominus Papa Victor Apoſtolicæ ſedis gubernacula debeat obtinere. Verum quia hoc negotium tam arduum, tamque ſalubre, & tam neceſſarium, vbi de reconciliatione ſanctæ Eccleſiæ & ſalute totius Chriſtianitatis in commune agitur, ſine tuæ diſcretionis præſentia conſummari nec debet, nec poteſt; exorantes commonemus te in ea fide, quam debes Imperio & ſanctæ Dei Eccleſiæ, & animæ tuæ, quatinus omni occaſione ſummota apud Biſantium quarto die ante prædictum terminum familiariter, more curiæ, nobis occurras, ad concilium * nobiſcum proceſſurus. **

VIII.

FRIDERICVS *Dei gratia Romanorum Imperator & ſemper Auguſtus, dilecto fideli & conſanguineo ſuo Henrico Comiti Trecarum gratiam ſuam, & omne bonum.* Cunctis populis quos clementiæ noſtræ regit Imperium, iam dudum innotuiſſe credimus, qualiter exorta quondam inter Eccleſiæ Romanæ Cardinales de Apoſtolatu diſcordia, in Reges & regna impetu peſtifero eſt diffuſa, pro qua ad optabile pacis bonum reuocanda, quantos poſt beatæ memoriæ Papæ Victoris electionem ac confirmationem catholicam, Papiæ, Laudæ, Mediolani, Laone atque in diuerſis Imperii finibus, in corpore noſtro labores tam nos quam inuicti Principes noſtri pertulerimus, quantas rerum copias zelo iuſtitiæ impenderimus, in extremis quoque mundi partibus iam auditum non dubitamus. Denique beatiſſimo Papa Victore ad Paradiſi gaudia aſſumpto, & in eius locum ab Epiſcopis Cardinalibus almæ ſedis Apoſtolicæ, Domino Paſchali viro Chriſtianiſſimo in præſentia Epiſcoporum & religioſorum Lombardiæ ac Tuſciæ, illuſtris quoque Præfecti Vrbis Romæ ac multorum nobilium Romanorum Catholice ſubſtituto, ipſum etiam Dominum Paſchalem, ex Eccleſiæ ac Principum imperii iudicio, atque conſilio in Papam & Patrem Catholicum ſolenniter recepimus, debitoque honore venerari ſemper intendimus. Proinde obſtinata ſchiſmaticorum perfidia, mortem viri iuſti ſuis ſucceſſibus aperta fronte adſcribens, Syreneis ſuis blanditiis fidelium quorundam noſtrorum animos adeo molita eſt de nouo immutare, vt niſi morbis nouis noua maturius remedia obiicerentur, pars noſtrorum non modica videretur ex fiducia noſtræ lenitatis ſeducenda. Igitur zelo reformandi decoris domus Dei ardentius accentu cum Regem Francorum (qui nulla noſtra culpa præcunte, vna cum Rulando Imperii noſtri hoſte publico eiusque ſequacibus Imperialem noſtrum honorem manifeſte molitur auferre, poſt multos noſtros ammonitus irreuocabilem perſenſiſſemus, vniuerſis Imperii noſtri Principibus in ſancto Pentecoſtes curiam generalem *** Wirzeburc indiximus, quorum cœtu celeberrimo ibidem ſolenniter præſidente, Eccleſiæ Dei ſtatum ac Domini Paſchalis Papæ negotium ſerio ac magnifice duximus roborandum. Inuocata igitur deuotiſſime Spiritus ſancti gratia, & vniuerſorum qui aderant conſilio communicato, **** ad remouendam pro parte noſtra omnem prorſus ambiguitatem ipſi nos manu propria ſuper ſanctorum reliquias iuramentum publice præſtitimus, quod Rollandum ſchiſmaticum, vel eius ſucceſſorem, quem pars ipſius elegerit, in Papam nunquam recipiemus, nec ad eum recipiendum aſſenſum vnquam alicui præbebimus. Paſchalis pp.

Iii 3 Nulli

* ap. du Chesne legitur in epiſtola LIII. *Domino.* Extat etiam hæc Epiſtola in Tomo X Conciliorum *p. 1303.*
** eſt epiſtola LIV apud du Chesne & in Tomo X Conciliorum *p. 1304.*
*** ap. du Chesne *in feſto Pentecoſtes Curiam generalem Wirnbeburc indiximus.*
**** ap. du Chesne: *conſilio altius communicato.*

Nulli etiam fautorum eius gratiam nostram vnquam reddemus *, nisi ab errore viæ suæ ad vnitatem Ecclesiæ suæ fuerit conuersus. Dominum vero Paschalem Papam manu tenebimus semperatque promouebimus, eique tanquam patri Catholico & vniuersali Pontifici, obedientiam, honorem, ac reuerentiam exhibebimus, & ab ipso eiusque parte (vita comite) nunquam recedemus. Electos quoque qui sub eo aut eius successore, quem pars ipsius elegerit, consecrationem receperunt, vel ad huc receperint,** honore aut ordinibus suis pro eius obedientia priuari nunquam permittemus, & huius absolutionem Sacramenti nunquam requiremus, nec oblatam recipiemus. Præterea noster in Imperio successor, quem Principes vniuersi elegerint, *** hunc honorem Ecclesiæ Dei & Imperii, & hanc partem nostram sub eodem iuramento tuebitur semper atque tenebit. Idem quoque iuramentum Archiepiscopi omnes & Episcopi, atque Electi, qui interfuerunt numero XL. super sancta Dei Euangelia manu propria, vnusquisque sub stola sua præstiterunt, & publice firmauerunt. Nihilominus Principes seculares vniuersi, Dux videlicet Saxoniæ, ac Bauarus, Marchio Albertus senior, Cunradus Palatinus Comes de Rheno, & Ludouicus Landgrauius, & reliqui omnes super Sanctorum reliquias publice ad ipsum iurauerunt. Repente autem spiritus sanctus mentes omnium adeo fecit vnius voluntatis, quod electi omnes qui præsentes aderant, primo Reinoldus Coloniensis electus, & Italiæ Archicancellarius, deinde cæteri omnes in Sabbatho quatuor Temporum, ad laudem Dei & honorem Imperii sacros ordines deuotissime susceperunt.

Firmiter quoque a nobis, & ab vniuersis decretum est, vt quicunque supersunt ordinandi in proximis quatuor temporibus similiter exequantur, alioquin dignitatis ad quam electi sunt, honore omni remota dilatione priuentur. Ad hoc honorabiles legati illustris amici nostri Henrici gloriosi Anglorum Regis, ad nos ab ipso transmissi, in totius curiæ nostræ præsentia, super sanctorum reliquias ex parte regis Angliæ publice nobis iurauerunt, quod Rex ipse cum toto regno suo in parte nostra fideliter stabit, Dominum Papam Paschalem, quem nos tenemus nobiscum tenebit. De Rollando autem schismatico manutenendo nullatenus de cætero se intromittet.

Qua vero iustitiæ quam hostes Ecclesiæ ac nostri, siue superbia, siue ex causæ suæ diffidentia deuitauerunt, nos semper hactenus stare parati, nunc tandem ad insolita Sacramenta, ex eorum manifesta obstinatione sumus impulsi, a schismaticorum communione omnis homo, omnis ordo caueat. Fauor enim illorum etsi aliquo modo visus est venialis, in posterum prorsus erit irremissibilis. Ad perfectum vero huius negotii firmamentum ex totius Herbipolensis concilii decreto firmissime præcipimus, vt si quis ad sui mandatum antistitis, aut præsidis Prouinciæ, vel Domini sui, Sacramentum supra dictum non præstiterit, si Clericus sit aut Monachus, Ecclesiastico priuetur honore, si Laicus, allodia & beneficia quæcunque possidet, nostra ipsi auctoritate a suo iudice vel Domino prorsus adimantur. ****

IX.

Reinoldus Colon.

DILECTO *Domino & amico venerabili Suessionensi Episcopo, & regni Francorum Cancellario Reinoldus Dei gratia Sanctæ Coloniensis Ecclesiæ electus, & Italici regni Archicancellarius, salutem & intimæ dilectionis deuotum obsequium.* Toto mentis vestræ desiderio ad Domini vestri, Regis Francorum honorem promouendum vos anhelare cognoscimus. Quia vero nihil est, ex quo regalis eius dignitatis gloria magis quam

ex

* sic melius legitur apud du Chesne, quam antea, *rescindemus.*

** Sic ex du Chesne emendaui, cum antea solum legeretur: *consecrationem receperint.*

*** ex hoc loco satis clare patet, Imp. electionem tunc temporis fuisse penes omnee Principes.

**** hæc est epistola CCCCLIII apud du Chesne.

ex Imperatoriæ maiestatis amicicia proficere valeat, discretionem vestram attentius rogamus, & omnia dilectioni vestræ consulimus, quatenus ad hoc toto annisu totisque viribus intendatis atque cooperemini, vt ad catholicæ fidei vnitatem Christi fidelium resipiscere queat vniuersitas, & in colloquio inter Dominum meum serenum Augustum, atque Dominum vestrum illustrem * Francorum Regem habendo, ea quæ pacis sunt & concordiæ feliciter pertractentur. **

X.

Praenobili *Domino Ludouico glorioso Regi Francorum Reinoldus Dei gratia sanctæ Coloniensis Ecclesiæ electus, & Italiæ Archicancellarius, salutem & affectum cum sincera dilectione obsequium.* Acceperamus in mandatis a Domino nostro inuictissimo Romanorum Imperatore, vt vobis & Regi Anglorum communiter & simul loqueremur, & super negotio Ecclesiæ vniuersalis, & pro succursu periclitantis Ecclesiæ orientalis. Sed quoniam peccatis exigentibus, tum Rege Anglorum difficultatem temporum prætendente, tum etiam angustia temporis nos arctante, ad vos ad præsens non valemus accedere, obnixe vos rogamus, ne sinistre verbum hoc accipiatis, & nec pro contemptu nec pro superbia seu negligentia aliqua, sed pro mera necessitate nos hoc tempore a desiderato diu vestro colloquio noueritis abstinere. Tantam enim moram penes Regem Anglorum pro negotio eodem fecimus, quod ad præfixum nobis terminum vix ad Dominum meum poterimus peruenire. Sed nec imperatum nobis fuerat, ad vos sine Rege Anglorum accedere. Proinde quam ad seruitium vestrum quantum salua Domini mei & Imperii Romani fidelitate poterimus, corde, rebus & corpore parati sumus, nobilitatem vestram instanter exoramus, & artissime commonemus, quatenus memor eius, quæ inter Dominum meum Principem serenissimum & vos est consanguinitatis, ipsum & Imperium Romanum taliter tractare curetis, ne coronam & omnem honorem eius violenter demoliri velle videamini, nominatim, Rollandum hæreticum & schismaticum, publicum videlicet hostem Imperii Romani fouendo ac manu tenendo. Cæterum noueritis, quod Dominus Imperator, peracta imminenti eius curia, statim aut per nos, aut per alios magnos legatos vos visitabit, per quos & de negotiis propriis, & de necessitatibus Ecclesiæ Orientalis altius vobiscum deliberet atque pertractet. ***

XI.

Fridericvs *Dei gratia Rom. Imperator, semper Augustus, dilecto & fideli suo Henrico Comiti Trecarum, gratiam suam & omne bonum.* Audiuimus, (vnde plurimum grauamur & dolemus) quod Rex videlicet Franciæ in proximo festo S. Iohannis terram Ducis Diuionensis nostri dilecti, & nostri obligati, hostiliter intrare atque destruere proponit. Quod nos nulla ratione possumus aut debemus sustinere. Vnde tuam dilectionem, cui plenarie confidimus, toto affectu sollicitamus, & summopere postulamus, quatenus pro nostro amore ipsum Regem ab hoc proposito modis omnibus retrahas & impedias, & ne per te vel per tuos ipsi Duci aliquod damnum vel grauamen proueniat, te ipsum a consilio & auxilio Regis subtrahas, nec Duci noceas. Quod si Rex ipse ab hac intentione desistere vel supersedere noluerit, scias pro certo quod non patiemur nec sustinebimus, immo ei resistendo amicum nostrum Ducem cum toto robore Imperii nostri iuuare curabimus & defensare. Veruntamen si inter Ducem & matrem eius aliqua quæstio, quæ tendit ad discordiam, orta est vel fuerit, nos vna tecum ad eandem quæstionem componendam satis ex abundanti sufficere possumus. ****

XII.

* nota: quod Imperator dicatur *serenus*: Rex Francorum *illustris*.
** hæc est epistola XLVI apud du Chesne.
*** hæc est epistola CCCCLIV apud du Chesne.
**** hæc est epistola CCCCLVI apud du Chesne.

XII.

Glorioso *& magnifico Ludouico Regi Francorum, Christi Dei gratia Imperialis Curiæ Cancellarius, & legatus Italiæ, salutem & seruitium suum.* Ratio suggerit & Principum consuetudo deposcit, vt quemadmodum regni vestri negotiatores per Romanum Imperium pace & securitate fruuntur, * ita versa vice nostri nullatenus sub vestra iurisdictione lædantur. Quia igitur Masconensis Vice Comes quosdam nostros mercatores iniuste exspoliauit, & unum ex eis in captiuitate retinet compeditum, petimus & ex parte Augusti serenissimi vestram excellentiam commonemus, vt hominem & res detentas reddi faciatis. Alioquin si damna illiusmodi per vestros negotiatores fuerint resarcita, aut si nouum teloneum ad damnum resarciendum super vestros mercatores fuerit constitutum, vestra discretio non grauetur.

XIII.

Regi *Franciæ, Ludouicus Dei gratia Landgrauius deuotum seruitium cum sincera dilectione.* Quod hactenus nullam vestri notitiam habuimus satis moleste sentimus, super quod Maiestati vestræ deinceps seruitiis nostris tam iocosis quam seriis notificari volumus, & vestræ voluntati super omnia respondere cupimus. Filios enim meos omnes literas discere proposui, vt qui maioris ingenii, nec non maioris inter eos notaretur discretionis, in studio perseueraret. Ex his vero duos ad præsens nobilitati vestræ mittere proposui, vt vestro iuuamine nec non vestra defensione Parisiis stabilius possent locari. Ita tamen vt salua pace vestra, pro discordia quæ est inter vos & Imperatorem, hoc secure peragere possim. Sicut enim absque medio hamus & capit & capitur, tali modo scimus, quod quicquid super hoc nobis mandaueritis, illud omni dubio remote aggredi audemus, quia non hoc immutabitis. **

XIV.

Excellentissimo *Regi Francorum Ludouico, Heinricus Dei gratia Dux Bauuariæ atque Saxoniæ, intimum seruitium cum sincerissima dilectione.* Domine & vos & omnia quæ penes vos sunt penitus ad velle Dei stare, & omni prosperitate & virtute florere intimo corde adoptamus, & nos ad omne præceptum vestrum semper paratos esse certum habetote, idque rogo de nobis existimate, quod de intimo & fidelissimo amico vestro. Excellentiæ vestræ ingentes gratiarum actiones referimus, quod fidelissimi nostri filium, quem per præsentem portitorem literarum dilecti Maiestati vestræ transmisimus, vti decuit virtutem vestram, & clementer accepistis, & clementius hactenus tenuistis. Vnde (vt verum fatear) perennem in corde meo pepigistis mansionem. Rogo igitur excellentiam vestram, sub respectu totius seruitii nostri, & bona memoria intimæ amicitiæ, vt si quid in omni ditione mea est, quod Excellentiæ vestræ placeat, ipse imperetis, & si quos habetis pueros, quos vel terram nostram, vel linguam addiscere vultis, nobis transmittatis, in quibus hilare & abunde vobis ostendemus, quam gratam acceperimus virtutis vestræ beneuolentiam Igitur quæ bono iam celebrata sunt studio, optimo rogo peragantur exitu, & iam præfatum puerum, & præsentem nuncium nostrum omni occasione posthabita per regnum vestrum auctoritate vestra conduci præcipientes, eos nobis transmittatis. ***

XV.

Sanctissimo *patri & Domino Alexandro Dei gratia summo Pontifici, Ludouicus eadem gratia Francorum Rex salutem & debitam reuerentiam.* Archiepiscopus Remensis H. frater meus nuper in Flandriarum terram profectus ibi inuenit homines depra-

* apud du Chesne in epistola CCCCLVII legitur: *funguntur.*
** hæc est epistola CCCLXXIX apud du Chesne.
*** hæc est epistola CCCCI apud du Chesne.

deprauatos, erroris pessimi sectatores, in Manichæorum lapsos hæresin, qui vulgo populicani * vocantur, & per quasdam obseruantias, quas habent, meliores apparent quam sint. Et si forte prosperati fuerint, dispendium magnum erit nostræ fidei præsertim in partibus illis, vbi iniquitas pullulauit, & radices altius fixit. Si voluisset Archiepiscopus solummodo vt parceret iniquis istis, & tolleraret prauitatem hanc, pro huiusmodi redemptione habuisset pecuniam magnam nominatam, videlicet sexcentas argenti marcas. Quia apud eum non patebat illud refugium, proclamauerunt ad audientiam nostram. Sed rem tam venenosam, tam perniciosam attendat diligentius vestra sapientia, & velitis vt tanta pestis potius euellatur quam pullulet. Precamur itaque attentius pro honore fidei Christianæ, vt ex consilio Archiepiscopi carissimi filii vestri rem prouenire sinatis, vt illi scilicet destruantur qui contra Deum eripuntur: & seueritas in tales commendabilis erit, apud omnes qui in patria illa pietatis amatores sunt. Et si aliter egeritis, non expedit fidelium mentibus, quorum murmur non sedabitur facile, & in blasphemiam vestram & sanctæ Romanæ Ecclesiæ ora quam plurimorum aperietis. Valete. **

Populicani hæretici.

XVI.

GLORIOSISSIMO *& victoriosissimo Dei gratia Francorum Regi Ludouico, B. Dux Burgundiæ, cum deuotissimo seruitio fidelissimam dilectionem.* Probatissimæ & indefessæ fidei vestræ, & benignitatis quam omnibus tam alienis quam consanguineis secundum regalem munificentiam vestram exhibere consueuistis, nos quoque immunes nequaquam existere, eo quod de eodem sanguine (si vestra excellentia non dedignatur) descendimus, plurimum confidimus: nos quoque per omnia prout voluntas

---

* Populicani quidem in hæreticorum Catalogo non reperiuntur, ast Manichæorum sectam in Gallia resuscitatam fuisse, Annales nos docent. Talis quidem anno 1017. in vrbe Aurelianensi per Italam quandam mulierem & Hæresiarchas duos Heribertum atque Lisoium fuit reducta, tamen temeritatis suæ meritas poenas tulerunt & flammis fuerunt exusti, prout ex Glabro Radulpho *III c. VIII. Historiarum* & Actis Concilii Aurelianensis *Tomi IX Conciliorum p 835.* discimus. Verum, cum hi integrum seculum antecesserint tempora Friderici I. vix est, vt illos hic intelligi dicamus. Potius mihi videtur, Petrobusianos fuisse, quorum ortum Baronius ad annum 1126 refert, licet in Canone III Concilii Tholosani a. 1119. celebrati iamdum condemnentur Hæretici, qui religionis speciem simulantes, Dominici Corporis & Sanguinis Sacramentum, Baptisma puerorum, Sacerdotium, & cæteros Ecclesiasticos Ordines, & legitimarum damnant fœdera nuptiarum, eosque per potestates exteras coerceri synodus præscribit. Hæc autem atque alia dogmata Manichæorum doctrinæ conuenientia, Petro Busianos fouisse, discimus ex Petri Cluniacensis Epistola ad Archiepiscopos, Arelatensem & Ebrodunensem & Episcopos Diensem & Vapincensem. Istos autem Populicanos fuisse dictos putamus, quod in Gasconia, quæ Nouempopulana vocabatur, potissimum sedes suas habuerint. Sic enim Petrus Cluniacensis: *Migrauit tamen, sicut audiui, ad loca satis vobis contigua & a Septimania vestra vobis persequentibus expulsa in Prouincia Nouempopulana, quæ vulgo Guasconia vocatur, & in partibus ei adiacentibus, sibi foueas præparauit.* Vid. Natalis Alexander *Hist. Eccles. sec. XI art. VII.* Neque tamen ista secta plene fuit deleta. Sed etiam posteriori tempore horum fit mentio. Sic Albericus ad a. 1200. *Apud Ciuitatem Trecas Popelicani hoc anno inuenti traditi sunt igni & concremati vsque ad octo videlicet quinque viri & fœminæ, inter quas erant tuæ turpissimæ vetulæ, quarum vnam proh dolor vocabant sanctam Ecclesiam, & alteram sanctam Mariam & ita decipiebant quos decipere poterant, sophistæ docentes: Ego credo quicquid credit sancta Ecclesia (& S. Maria) Ab istis Popelicanis captis multi alii nominati fuerunt, sed quidam eorum per confessionem iudicium euaserunt.*

** hæc est epistola CCCLVIII apud du Chesne.

luntas vestra nobis iniunxerit, seruire vobis & obsequi absque omni exceptione parati sumus. Proinde super hoc quod Imperator noster secundus, potius vero Ecclesiarum legumque destructor, vobis regnoque vestro ex fastu suæ animaduersionis tam minaces terrores incutere molitur, si quandoque (quod absit) minas suas ad effectum perducere voluerit, vestra nouerit serenitas & certissime sciat, nos cum omnibus amicis & fidelibus nostris; nec non cum aliquibus etiam maioribus Teutonicis Principibus, quorum plures pro nostro amore, vel ex consanguinitatis debito, plures etiam ex Imperatoris odio, fautores habebimus, vestræ parti consilio & auxilio, prout discretio vestra dictauerit, deuotissimos esse & paratissimos. Nacta igitur opportunitate dilectissimum fratrem nostrum Radulfum non qualitercunque, sed canonica electione (quod vos latere non credimus) in Archiepiscopatu Moguntino inuestitum, sed a præfato Imperatore nostro (qui ob nostri generis odium alium superintrusit) valde aggrauatum gratiæ vestræ manutenendum transmittimus & committimus, plurimum deprecantes, vt in omnibus negotiis ipsius, & apud Dominum Papam Alexandrum & vbique prodesse velitis, vt quandoque per vestram & Apostolicam auctoritatem restitutus & stabilitus, nos & ipse cum omni parentela nostra & amicis tantis beneficiis vestris condigne respondere possimus, & eo deuotius, quando vos in ipsius auxilio benigniorem exhibueritis. De cætero vero quicquid idem frater noster vobis viua voce ex persona nostra retulerit, nobiscum ratum & firmum absque omni ambiguitate noueritis. *

* hæc est epistola CCCLXXVII apud du Chesne.

CHRO-

CHRONICON AVSTRALE ANTIQVVM.

L. S.

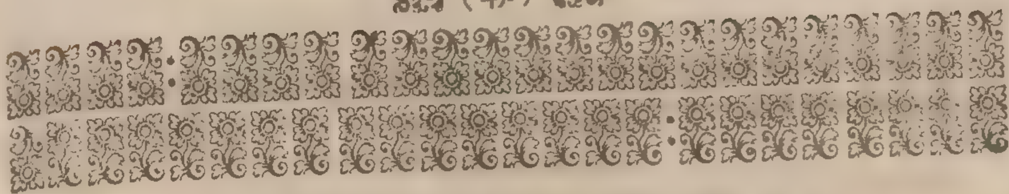
BURCARD GOTTHELF STRUVE.

Hronicon Auſtrale dicitur, quod nunc exhibemus, ideo, quod Auſtralem, ſiue Auſtriæ Hiſtoriam potiſſimum deſcribat. Hoc autem ab anno 852. ad annum 1327. vsque deducitur, licet breuis ſaltim ſit chronographia. Freherus equidem Chronicæ Auſtralis antiquæ Excerptum ſaltim, prout titulus habet, exhibuerat, idque per Matthæum Mareſchalcum de Bappenheim I. V. L. & Canonicum Auguſtanum factum: nunc vero illud integrum exhibemus. Scilicet Matthæus iſte Pappenheimius, de Biberbach dictus, ex antiqua Mareſchallorum Imperii Hæreditariorum erat familia. Cruſius in Annalibus Sueuicis * *de eodem dicit.* Scripſit Auguſtæ circa 1523. annum Matthæus Mareſcalcus a Biberbach (quod deinde a Marco Fuggero poſſidebatur) Eccleſiæ Canonicus, Iuris Doctor ſuccinctam hiſtoriam de antiquitate & initio ciuitatis Epiſcopatusque Auguſtani; e qua multa, præſertim Clerica, ſuis Annalibus inſeruit Achilles Gaſſarus. Fundauit idem Mareſcalcus ſuis ſumptibus Auguſtæ propter ſacellum S. Aegidii ædes: quas habitaret ordinarius concionator Templi Cathedralis. *Diem ſuum a. 1511. obiiſſe dicit Martinus Zeilerus.* ** *Alias nec Bucelinus, nec Rittershuſius, qui Pappenheimiorum Genealogiam ſcripſerunt, huius Matthæi faciunt mentionem. Scripſit tamen tractatum de origine & familia Dominorum de Calatin, a quibus etiam ſuam deducit familiam. Solus de ipſo eiusdemque libro iudicat Wigulæus Hundius,* *** *qui ſcriptum hoc genealogicum pro centone habet, multis fabulis referto. Hic igitur Pappenheimius excerpta ex Chronico Auſtrali dederat, quæ primum Freherus edidit. Incidit tamen Perilluſtris Leibnitius in Codicem membranaceum Chronici Auſtralis, qui in Collegio Societatis Ieſu Neoſtadtienſi in Auſtria adſeruatur, atque, prout bonas litteras impenſius promouere ſtudet, cuius tot iam proſtant egregia argumenta, pro ſua in me beneuolentia, dictum Codicem per Pfeffelium, Argentoratenſem, cum editione Freheriana curate fecit conferri, omnem curam operamque adhibente ipſo viro Perilluſtri, ita, vt hoc beneficio, non excerpta ſolum, ſed etiam integrum, vt mihi quidem videtur, exhibeamus Chronicon Auſtrale. Quo igitur pateat, quid nouiter acceſſerit, omnia quæ hiſce [ ] vncis incluſa, ex Codice fuerunt adiecta, ita tamen, vt ea, quæ litteris, vt vocant, currentibus, hic exſcripta reperiuntur, in ipſo Codice manu recentiori fuerint adiecta. Immo ex ipſo hoc Codice lectionem in Frehero ſæpius deprauatam emendauimus. Notas ſubinde adiecimus, quæ vel ad illuſtrationem vel emendationem faciunt, & pro more noſtro loca parallela, in quibus ad annos priores ſeculi noni ad Annales Fuldenſes prouocauimus: in reliquis Witichindus, Luitprandus, Ditmarus, Lambertus Schafnaburgenſis cum continuatore, Hermannus Contractus potiſſimum, Marianus Scotus, Sigebertus Gemblacenſis, Continuator Rheginonis, Hepidannus, Albericus, Chronographus Saxo, Otto Friſingenſis, Albertus Stadenſis, Dodechinus, Robertus de Monte, Conradus Vrſpergenſis, Trithemius, Chronicon Reichersbergenſe, & ſimiles nobis vſui fuerunt. Vbi ad recentiora tempora ventum fuerit, ad Godefridum Monachum, Chronicon Auguſtenſe, Henricum Steronem, Monachum Paduanum, Annales Colmarienſes, Nauclerum, Chronicon Elvvangenſe, & Albertum Argentinenſem plerumque prouocamus. In Auſtriaca Hiſtoria & vicinarum regionum, Cuspinianus in Auſtria, Gerhardi a Roo Annales, Fuggeri Speculum Honorum, Bonfinii Hiſtoria Hungarica, Dubrauii Hiſtoria Bohemica, Auentini & Adlzreiteri Annales Boiici vna cum Hundii Metropoli Salisburgenſi nobis præſto fuerunt. Codex autem iſte ad annum MCCLXXVII ſaltim deducitur. Reliqua, quæ ab hoc anno ad annum M CCC XXVII in Frehero ſequuntur, in Codice MSto non extant. In quo ſtatim ſubnectuntur ea, quæ Freherus habet ſub rubrica:* Auſtralis Hiſtoriæ pars plenior: *quod impreſſum cum MSto plene concordat. Ex quo etiam coniicimus, priorem iſtam partem MSti integrum Chronicon Auſtrale conſtituere, & ea quæ ab anno MCCLXXVII in Frehero habentur, non niſi Excerpta eſſe ſubſequentis Hiſtoriæ Plenioris. Hæc autem res geſtas Rudolphi Habsburgici, Adolphi Naſſouii, atque Alberti Auſtriaci plenius perſequitur. Pleniori huic Hiſtoriæ recentiori manu aliqua adhuc fuerunt adiecta, quæ etiam prout nobiscum beneuole fuerunt communicata, addidimus.*

CHRO-

* *Lib. X. p. III p. 581.* ** *celebr Hiſtor. p. II. p. 110.* *** *Bayr. Stammbuch p. II. f. 159.* quem ſequitur Zeillerus *Itinerario Germaniæ* Cont. *c. XVI. p. 183.*

CHRONICON AVSTRALE ANTIQVVM,

PER

MATTHAEVM MARESCHALCVM DE BAPPENHEIM, I. V. D. ET CANON. AVG. AB ANNO DOMINI DCCCLII. VSQVE AD ANNVM MCCCXXVII.

DCCCLII.

CORPVS S. Martini de tumulo leuatur. *H. Contr. Alb. Stad. Conr Vrsp. 852.*

DCCCLV.

Hiltigard regina obiit. Lotharius Imperator obit. Pro quo filius eius Ludouicus Imperator cum fratre Lothario ann. XIX. *LVDOVICVS II. Imp. H. Contr Conr. Vrsp. 860, Coron Saxo857*

DCCCLX.

Maginhardus eremita martyrizatur. *H. Contr. Conr. Vrsp. p. 860, Chron. Saxo862*

DCCCLXII.

Hunni Christianitatis nomen aggressi sunt. *H. Contr. Conr. Vrsp. Alb. Stad. 862.*

DCCCLXIII.

Translatio S. Othmari in basilica S. Galli. *VValafr. Strabo de vita S. Othmari c. 6. 7. 8. H. Contr. 863,*

DCCCLXVII.

[Terræ motus factus, & cometa visa est.] *H. Contr. 868.*

DCCCLXVIII.

Lotharius Rex Ludouici frater obit, & Carolus Rex Galliarum regnum eius inuadit. *A. Fuld. 869.*

DCCCLXIX.

Ludouicus Imperator de solario cecidit. *A. Fuld. 870.*

DCCCLXX.

Ludouicus & Carolus pacificantur. *A. Fuld. 870.*

DCCCLXXI.

Wormatium fulminis ictu crematur:

DCCCLXXIV.

Ludouicus Imp. obiit, & Carolus Rex Galliarum Romam peruenit. *A. Fuld. 875.*

DCCCLXXV.

Ludouicus Rex Germaniæ obiit. Bellum in Triburia inter Ludouicum & Carolum committitur. *A. Fuld. 876.*

DCCCLXXVI.

Carolus iunior filius Ludouici cum fratribus Carolomanno & Ludouico ann. XII. *CAROLVS Caluus Imp. A. Fuld. 876.*

DCCCLXXVII.

Papa Iohannes in Franciam venit. Galliarum Rex obiit. *A. Fuld. 877.*

DCCCLXXIX.

[Ecclipsis solis facta est.] *H. Contr. 879.*

DCCCLXXIX.

A. Fuld. 879. Ludouicus Balbus filius Caroli obiit. Ludouicus viuente fratre suo Carolomanno Bauariam ingreditur. Carolomannus moritur.

DCCCLXXX.

CAROLVS Crassus Imp. A. Fuld 880. Carolus iunior cum vxore sua Richardo Imperiali benedictione sublimatur.

DCCCLXXXI.

A. Fuld. 881. Ludouicus Rex Francorum Caroli frater obiit.

DCCCLXXXVII.

ARNOLFVS Imp. A. Fuld. 887. Carolus Imperator regno priuatur.

DCCCLXXXVIII.

A. Fuld. 888. Arnolphus filius Carolomanni, ann. XI. Carolus iunior Imperator obiit.

DCCCXC.

A. Fuld. 890. Arnolphus Rex exercitum Nordmannorum prorsus deleuit.

DCCCXCI.

H. Contr. Conr. Vrsp. Alb Stad. 891, *Chron. Saxo* 891. Ratispona Bauariæ vrbs incendio flagrat.

DCCCXCII.

Cœnobium S. Emerani Ratisponæ ab Arnolpho Cæsare fundatur. *

DCCCXCIV.

A. Fuld. H. Contr. 894, *Chron. Saxo* 895. Arnolphus Italiam Burgundiamque suo regno subiicit.

DCCCXCVI.

A. Fuld. 896. Arnolphus Rex Romam veniens Imperator efficitur.

DCCCXCVII.

H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsp. Chron. Saxo 899. Magna fames homines se inuicem comedere persuasit.

DCCCXCIX.

A. Fuld. 900. Arnolphus Imp. obiit. Gentes Pannonicæ Italiam depopulantur.

DCCCC.

LVDOVICVS III. Imp. A. Fuld. 900, 901. Ludouicus filius Arnolphi admodum puer XII. annor. Vngari Bauariam intrant, plusquam mille ex eis occiduntur, & Gunebaldus filius Arnolphi occiditur.

DCCCCI.

H. Contr. 901, *Chron. Saxo. Conr. Vrsp.* 902. Vngari Carinthiam inuadunt, & in sabbato pugna commissa occiduntur.

DCCCCIII.

Vngari amarius ** occiduntur: Beriger, Reinolt, Gerat occiduntur. [*filii Attar Comitis & Adelindæ.*]

DCCCCV.

H. Contr. 901. [Eodem anno Mormarius & Isauricus cum Rege pacificantur.]

DCCCCVI.

* Non fundatur sed augetur. Otto Frisingensis II c. VI de Arnulpho: *Dilexit vero præ cæteris regni sui locis metropolim Baioariæ Ratisponam. Vnde & muros eius ampliauit, monasteriumque sancti Emmerani, plurimis ornamentis adornauit, ac largis possessionibus locupletauit* Diploma exhibet Hundius *Metrop. Salisburg. p. 93.* Vid. Cœlestini Mausoleum Emmerani c. *VII. pag. 28.*

** Locus sine dubio corruptus. Hermannus Contractus Codice antiquo: *Hungari a Mariis occiduntur.* Conradus Vrspergensis p. 199. *Anno Domini DCCCCVI Vngarii a Moranis occiduntur. Berenger, Reginolt & Gerhart Germani fratres interficiuntur.* Nobis ita videtur. Bellum Vngaris fuit cum Morauis, prout Luitprandus testatur lib. II c. I dicens: *primo mortis huius* (Arnulphi) *natique eius ordinationis anno, permagno collecto exercitu, Marauanorum gentem, quam virtutis eorum adminiculo Rex Arnulfus subdiderat, sibi vendicant.* Ab his igitur cladem quandam perpessi fuisse videntur.

DCCCCVI.

Pugna inter Adelbertum & Conradum committitur, in qua Conradus germani fratres occiduntur.

Rhegino. M. Scotus. 905, Hirs. 904.
Sig. Gembl. Albericus 903, Conr. Vrsp. 901, 907. Alb. Stad. Chron. Saxo 907, Trith. Chr.

DCCCCVII.

Adelbertus perfidia Hattonis Archiepiscopi & cuiusdam Leupoldi deceptus, Ludouico iubente decollatur. Bauari ab Vngaris occiduntur.

Rhegino. H. Contr. M. Sco-
tus 905, L. Schafn. 907, Sig. Gembl. 904. 910, Conr. Vrsp. 901. 908, Alb. Stad. Chron. Saxo. Hepidannus, 908, Albericus 910, Cont. Rhegin. 907, Otto Frising. 6 c. 15, Trithem. Chr. Hirsaug. 904, VVittich. lib. 1. p. 635 apud Meibom, *Luitprandus 2 c. 2. 3.*

DCCCCVIII.

Vngari Saxoniam & Thuringiam vastant. Leupoldus occiditur.

Cont. Rhegin.
H. Contr. M. Scotus Lamb. Schafn. 908, Alb. Stad. Chron. Saxo. Conr. Vrsp. 909, Luitprandus 2. c. 2. 6, Otto Frising. 6 c. 15.

DCCCCIX.

Vngari Saxoniam, & Thuringiam & Alemaniam petunt. Bellum Francorum cum Vngaris.

Cont. Rhegin. 909, Alb. Stad. Conr. Vrsp. 910, Sig. Gembl. 911.

DCCCCXI.

Ludouicus Rex obiit. Burcardus Dux occiditur. [*hic fuit Comes de Veringhen natus, habuit de Burgundia vxorem.*]

Cont. Rhegin. H. Contr. Hist. Landgr.
M. Scotus. Hepidannus 911, Lamb. Schafn. 909. 911, Sig. Gembl. Conr. *Vrsp. Trithemius 912, Luitprandus 2 c. 7, Thur. c. 8.*

DCCCCXII.

Conradus filius Conradi in regnum eleuatus est, regnans annis VII.

CONRADVS REX H. Contr. Lamb. Schafn. M. Scotus. Albericus. Trithemius Chr. Hirsaug. 912, Cont. Rhegin. 911, Alb. Stad. Conr. Vrsp. Chron. Saxo 912, *Chron. Reichersb. 914, Otto Frising. 6 c. 16, Luitprandus. 2. c. 7.*

DCCCCXIII.

Vngari a Bauaris & Alemannis iuxta fluuium Einum occiduntur. Cometæ videntur. Vngari Alemaniam depopulantur.

Cont. Rhegin. H. Contr. M. Scotus. Alb. Stad. Albericus, Hepidannus. Conr. Vrsp. 913, Otto Frising. 6 c. 16.

DCCCCXV.

[*Burchardus Dux habuit filiam, quam tradidit Huckbaldo Com. de Kyburg ex qua suscepit Vdalricum Episcopum.*]

Vita Vdalric. c. 1.

DCCCCXVI.

[Vilberada inclusa est. Vngari Alemanniam igne & gladio vastant.]

H. Contr. 916.

DCCCCXVII.

Basilea ab Vngaris destruitur. Vngari Alemanniam, Alsatiam, & regnum Lotharii inuadunt. Burcardus Dux Alemanniæ constituitur.

Cont. Rhegin. H. Contr. Alb. 914, Eckhardus
Stad. 917, M. Scotus. Sig. Gembl. Conr. Vrsp. 915, Ab. Stad. 915. 917, Chron. Saxo 915. 918, Trithem. Chron. Hirsaug. Cas. Mon. S. Galli c. 1.

DCCCCXVIII.

Conradus Rex obiit.

H. Contr. M. Chron. Saxo. Mon. S. Galli
Scotus. Hepidannus. Trithem Chr. Hirsaug. 918, Cont. Rhegin. H. Contr. Lamb. Schafn. Sig. Gembl. Alb. Stad. Albericus. Conr. Vrsp. 919, Otto Fris. 6 c. 16, Ditmarus 1 p. 4. 5, VVittichindus lib. 1. p. 636. 637, *Eckhardus* Cas. c. 5, *Luitprandus 2 c. 7.*

DCCCCXIX.

Heinricus Comes Dux effectus regit annis XIX. Burcardus Dux Alemaniæ Rodolphum regem pugna vicit.

HENRICVS Auceps Imp. H. Contr. Sig. Albericus. 6 c. 16.
Gembl. Trithemius Chr. Hirs. 919, Hepidannus 918. 919, M. Scotus 918, Cont. Rhegin. Alb. Stad. Chron. Saxo. Conr. Vrsp. 920, Chron. Reichersb. 921, Ditmarus lib. 1 p. 4. *VVittich.* lib 1 p. 636. 637, *Eckehardus* c. 1. *Otto Frising.*

DCCCCXX.

Carolus Rex Galliæ in Franciam venit.

H. Contr. 920.

DCCCCXXIII.

Sanguis Domini in Augiam insulam defertur.

Cont. Rhegin.
H. Contr. M. Scotus, Sig. Gembl. Albericus 923, Alb. Stad Conr. Vrsp. 926, Chron. Saxo 924.

DCCCCXXIV.

H. Contr. 924, Chron. Saxo. Hepidannus.

Wilberada ab Vngaris martyrizata est. S. Vdalricus Augustæ Episcopus ordinatur.

Chron. Reichersb. Conr. Vrsp. 925. Vita Vdalrici ap. Velserum c. 1 p. 512.

DCCCCXXVII.

Alb. Stad. Conr. Vrsp. 27, Cont. Rhegin. H.

Vngari totam Franciam, Alemanniam, Alsatiam, Galliam gladio & igne vastant. Burcardus Dux occiditur, Heremanno Alemannia committitur.

Contr. Frodoardus 926, Hepidannus 928, Luitprandus 3 c. 4.

DCCCCXXVIII.

Cuspinianus Austria p. 9.

[*Luipoldus primus Marchio in Austria, post Rudgerum de præclara.*]

DCCCCXXXI.

Alb. Stad. Conr. Vrsp. 931,

Hainricus Rex Boemiam petit.

Cont. Rhegin. 928, Sig. Gembl. H. Contr. Albericus 930, Chron. Saxo 927.

DCCCCXXXII.

H. Contr. Cont. Rhegin. Sig.

Hainricus Regem Abotridorum & Nordmannorum Christianos facit.

Gembl. Chron. Saxo. Albericus 931, M. Scotus 930.

DCCCCXXXIV.

Cont. Rhegin. M. Scotus. Sig. lib. 1 p. 640,

Hainricus Vngaros in Sirbia interfecit.

Gembl. Alb. Stad. Albericus 934, H. Contr. 932, Frodoardus 933, Chron. Saxo 935, Ditmarus lib. 1 p. 9, *VVittichindus Otto Frising.* 6 c. 18, *Luitprandus* 2 c. 9.

DCCCCXXXV.

Albericus 923, Hepidannus 921, Luitprandus 2 c. 16,

[*Burchardus Dux habuit filiam quam tradidit Rudolpho Regi Burgundiæ, ex qua suscepit Adelhaidam reginam.*]

DCCCCXXXVII.

Sig. Gembl. Albericus 937, 935, Ditmarus

Hainricus Rex obiit.

Cont. Rhegin. H. Contr. M. Scotus. Hepidannus. Conr. Vrsp. Alb. Stad. Frodoardus. Chron. Saxo 936, Lamb. Schafn. lib. 1 p. 10, *VVittichindus* lib. 1 p. 642, *Otto Frising.* 6. c. 18, *Luitprandus* 4 c. 7.

DCCCCXXXVIII.

OTTHO M. Imp. H. Contr. Conr. Vrsp.

Otto magnus Hainrici filius ann. XXXVII. Vngari Franciam, Alemanniam, Galliam vsque Oceanum & Burgundiam vastantes, per Italiam redeunt,

Frodoardus 936. 937. 938, Cont. Rhegin. M. Scotus. Alb. Stad. Tritbemii Chr. Hirsaug. 936, Sig. Gembl. Chron. Saxo. Albericus 637, Ditmarus lib. 2 p. 17, *VVittichindus* lib. 2 p. 642. 643. 644. *Otto Frising.* 6 c. 19.

DCCCCXXXIX.

H. Contr. Cont. Rhegin. M. Luitprandus 4

Hainricus frater Ottonis ab Eberardo Alsatiæ Comite comprehensus est.

Scotus. Conr. Vrsp. Alb. Stad 938, Lamb. Schafn. Trithemius Chron. Hirs. 937, Sig. Gembl. Chron. Saxo. Albericus 939, c. 9, *Hrosvvitha* p. 184.

DCCCCXL.

H. Contr. Cont. Rhegin. M. 934, VVitti

Giselbertus & Adalbertus occisi sunt, & Episcopi in fugam lapsi sunt.

Scotus 939, Frodoardus. Lamb. Schafn. 938, Alb. Stad. Conr. Vrsp. 940, Chron. Saxo 941, Sig. Gembl. 943, Albericus chindus lib. 2 646. 648, *Hrosvvitha* p. 187, *Otto Frising.* 6 c. 19, *Luitprandus* 4 c. 16.

DCCCCXLI.

H. Contr. 940. 941, Frodoardus

Otto Rex Gallias petit. [hiemps valida & mortalitas animalium facta]

Albericus 944, Alb. Stad. Conr. Vrsp. 941.

DCCCCXLIII.

H. Contr. Frodoardus. Alb. Stad. Conr. Vrsp. 942,

Otto Rex & Ludouicus pacificantur. [Cometæ 14 * apparuerunt, & mortalitas animalium facta est.]

DCCCCXLIV.

H. Contr. Cont. Rhegin. 943,

Vngari cum Bauaris pugnant, & vincuntur.

Alb. Stad. Chron. Saxo. Conr. Vrsp. 944.

DCCCCXLVI.

H. Contr. 945, Cont. Rhegin.

Otto Rex Gallias ingreditur.

Frodoardus. Chron. Saxo 946.

DCCCCXLVIII.

---

* hoc loco ex Hermanno Contracto supplendum est *14 noctes.*

DCCCCXLVIII.

Bertolfus Bauarorum Dux obiit. Cui Heinricus frater Ottonis ſucceſſit.

H.Contr. Conr. Vrſ. 947, Cont. Rhegin, Chron. Saxo 945, Sig. Gembl. Albericus 946, VVitticbindus lib. 2 p. 649, Hrosvvitha p. 190.

DCCCCXLIX.

Synodus xxx. Epiſcoporum apud Ingelenhaim coram Ottone & Ludouico regibus congregatur. Herimannus Alimannornm Dux obiit. Pro quo Luitolphus Ottonis filius.

H. Contr. Frodoardus. Lamb. Schafn. 948, Cont. Rhegin. Chron. Saxo 948. 949. 950, Alb. Stad. 949, Otto Friſing. 6 c. 19, VVitticbindus lib. 3 p. 651, Ditmarus lib. 2 p. 19, Hrosvvitha p. 192, Luitpr. 5 c. 1.

DCCCCLI.

Otto Rex Italiam petit, eamque ſibi ſubiicit, & Beringerum Regem expulit.

H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrſp. 950, Cont. Rhegin. 951. 952, Frodoardus. Lamb. Schafn. Chr. Saxo 951, Hrosvvitha p. 196. 197, Vita Mathildis c. 4. n. 18.

DCCCCLII.

Synodus xxv. Epiſcoporum coram Ottone Rege colligitur.

H.Contr. Albericus 951.

DCCCCLIII.

Berengerus apud Auguſtam Ottoni ad benedictionem venit. [ignitus lapis, quaſi maſſa candentis ferri ab occidente venit volitans, & Draco viſus eſt.] Et Otto vna cum filio Italiam intrat, ac regales nuptiæ Papiæ factæ ſunt.

H. Contr. Cont. Rhegin. Frodoardus. Alb. Stad. Chr. Saxo. Chr. Reichersb. Trithemius Chr. Hirſaug. 951. 952, M. Scotus 956, Sig. Gembl. Albericus 954. 955, Ditmarus lib. 2 p. 20, VVittichindus lib. 3 p. 652, Hroswitha p. 200, Otto Friſing. 6 c. 19, Odilo Cluniacenſis vita Adelheidis c. 3, Vita S. Vdalrici c. 3, Vita Mathildis c. 4.

DCCCCLIV.

Luitoldus Dux Ottoni patri ſuo rebellat, Adalbertus Comes occiditur. Vngari Noricam, Franciam, Italiamque petunt.

H. Contr. Frodoardus Cont. Rhegin. Alb. Stad. Chr. Saxo 953. 954, Sig. Gembl. Albericus 952, Conr. Vrſp. M. Scotus 955, Ditmarus 2 p. 20. 22. VVittichindus 3 p. 652, Otto Friſing. 6 c. 19, Vita S. Vdalrici c. 10. 12, Berno vita Vdalrici c. 11, Ruotgerus vita Brunonts c. 21.

DCCCCLV.

Vngari totam Bauariam depopulantes, iuxta Auguſtam vrbem (Deo iuuante) ab Ottone rege magna cæde necantur. IV. Idus Auguſti Hainricus Dux obiit.

H. Contr. Frodoardus. Lamb. Schafn. Cont. Rhegin. Alb. Stad. Chron. Saxo. Chron. Reichersb. Conr. Vrſp. 955, M. Scotus 956, Albericus. Sig. Gembl. Trithemius Chr. Hirſ. 957, Ditmarus lib. 2 p. 22. 23, VVitticbiudus lib 3 p. 656. 657, Otto Frisng. 6 c. 20, Routgerus vita Brun. c. 30, Vita S. Vdalrici c. 12, vita Mathildis c. 4.

DCCCCLVI.

Loutoldus Dux hoſtiliter Italiam inuaſit.

H Contr. Cont. Rhegin. Chr. Saxo. Alb. Stad. Conr. Vrſp. 956.

DCCCCLVII.

Leutolfus Dux Adalbertum bello vicit, & ipſe eodem anno obiit. Pro quo Burcardus Dux conſtituitur: Is Comes de Heluanſtain natus.

H. Contr. Cont. Rhegin. Lamb. Schafn. Frodoardus. Chron. Saxo. Albericus. Sig. Gembl. Conr. Vrſp. Alb. Stad. 957, M. Scotus 956, Ditmarus lib. 2 p. 24, VVittichindus lib. 3 p. 659, Ruotgerus vita Brunonis c. 31.

DCCCCLVIII.

[Alavvicus abbas obiit pro quo Ekkihar. Cruces in veſtibus apparuerunt.]

H. Contr. 958.

DCCCCLXI.

Signum in Sole apparuit. Otto Rex Romam veniens Imperator efficitur.

H.Contr. Cont. Rhegin. M. Scotus. Chr. Saxo. Alb. Stad. 961, Lamb. Schafn. 961. 962, Frodoardus. Conr. Vrſp. Trithem. Chr. Hirſaug. 962, Albericus. Sig. Gembl. 963, Ditmarus lib. 2 p. 24, Luitprandus 6 c. 6, Hroswitha p. 202. 203, Otto Friſing. 6 c. 24, Gob. Perſona æt. 6 c. 48.

DCCCCLXII.

[Otto Rex ab Octauiano Iohanne Papa ordinatur.]

H. Contr. 962.

DCCCCLXIII.

[Otto Rex natale Domini Romæ moratur.]

H.Contr. 963.

DCCCCLXIV.

Otto Rex natalem Domini Romæ celebrat.

H.Contr. Cont. Rhegin. Chr. Saxo. Conr. Vrſp. 964.

DCCCCLXV.

Otto Imperator Italia rediit. Burcardus Dux in Italia rebelles Cæſari vicit. Hic

H Contr. Cont. Rhegin. Lamb.

Schafn. Conr. Vrsp. 964. 965, Alb. Stad. 967.

Hic Burcardus primo in vxorem habuit Leutgardam sororem S. Vdalrici Episcopi Augustensis, Comitis de Kiburg, deinde duxit filiam fratris Ottonis in vxorem.

DCCCCLXVIII.

H. Contr. 968.

[Ecclipsis solis facta est XI. Calend. Nouembr.]

DCCCCLXX.

H. Contr. 971.

[Signum quoddam ignei coloris adparuit.]

DCCCCLXXII.

H. Contr. 972, Vita S. Vdalrici c. 23.

Synodus apud Ingelenhaim propter Adalberonem S. Vdalrici nepotem colligitur.

DCCCCLXXIII.

H. Contr. Albericus. Lamb. Schafn. M. Scotus. Chr. Saxo. Chr. Reichersb. 973,

S. Vdalricus Augustensis Episcopus anno ætatis suæ LXXXI. in Episcopio vero LIV. Non. Iulii feria sexta migrauit ad Dominum. Eodem anno pius Imperator Otto Non. Maii obiit. Burcardus Dux obiit. Leutolfi filius Otto regnauit in Sueuia.

Sig. Gembl. 972, Alb. Stad. Conr. Vrsp. Trithem. Chr. Hirsaug. 974, Ditmarus 2. p. 42. 3 p. 50, Otto Frising. 6 c. 24, Gob. Persona æt. 6 c. 48, Vita S. Vdalrici c. 27. 28, Helmoldus 1 c. 13.

DCCCCLXXIV.

OTTHO II. Imp.

Otto secundus Ottonis Magni filius, regnat annos decem.

H. Contr. 973, Sig. Gembl. 972, Chr. Saxo. Albericus. Trithem. Chr. Hirs. 974, Alb. Stad. Conr. Vrsp. 975, Otto Frising. 6 c. 25.

DCCCCLXXVI.

H. Contr. 976, Lamb. Schafn. Chr. Saxo. 976.

Dissensio inter Ottonem Imp. & Hainricum Ducem Bauariæ, oritur, filium fratris sui.

977, Albericus 975. 976, Ditmarus 3 p. 49, Gob. Persona æt. 6 c. 49, Vita S. Vdalrici c. 28.

DCCCCLXXVIII.

H. Contr. 977. 978, Lamb. Schafn. Chr. Saxo 977, Sig. Gembl. 978,

Otto Imperator contra Lotharium Regem Gallias inuadit. Hainricus & æquiuocus eius Duces, & Hainricus Augustæ Episcopus capti sunt, in exilium missi. [*isti duo . . . fuisse Duces, quorum vnus fuit in bello contra Vngaros anno* DCCCCLIV.]

Albericus 979, Ditmarus 3 p. 50, Vita S. Vdalrici c. 28.

DCCCCLXXXI.

H. Contr. 981.

Otto Imperator Neapolin venit.

DCCCCLXXXII.

H. Contr. Lamb. Schafn. Alb. Stad. Chr. Saxo Vita S. Vdalrici c. 28,

Otto Imp. apud Calabriam occiso exercitu suo a Græcis & a Saracenis, de naui exiliens aufugit, & Otto Dux obiit. Conradus successit.

Sig. Gembl. Albericus. Conr. Vrsp. 982, M. Scotus 983, Ditmarus 3 p. 58. 59, Helmoldus 1 c. 13, Otto Frising. 6 c. 25, Gob. Persona æt. 6 c. 49.

DCCCCLXXXIII.

H. Contr. Lamb. Schafn. Chr. Saxo. Alb. Stad. Conr. Vrsp. 983, Tritbemius Chr. Hirs. 982, M. Scotus. Sig. Gembl. Albericus 983, Ditmarus 3 p. 61. 62. Helmoldus 1 c. 13, Otto Frising. 6 c. 25, Gob. Persona æt. 6 c. 49.

Otto Imp. Romæ obiit VI. Idus Decembr. & ibi sepelitur. [*Hoc tempore Marchiam Austriam scil. tenuit Henricus secundus, filius Leopoldi, Mathildis vxor eius.*]

DCCCCLXXXIV.

OTTHO III. Imp.

Otto tertius Ottonis secundi filius, admodum puer, annis XVIII.

H. Contr. Lamb. Schafn. Chr. Saxo. Alb. Stad. Conr Vrsp. 984, Tritbemius Chr. Hirs. 982, M. Scotus. Sig. Gembl. Albericus 983, Ditmarus 3 p. 61. 62, Helmoldus 1 c. 13, Otto Frising. 6 c. 26, Gob. Persona æt. 6 c. 56.

DCCCCXCI.

H. Contr. Lamb. Schafn.

Theophania Græca Imperatrix, mater Ottonis regis, anno viduitatis IX. obiit.

Chr. Saxo 991, Ditmarus 4 p. 73, Trithem. Chr. Hirs. 993.

DCCCCXCIV.

H. Contr. 994.

Conrado Rege Burgundiæ [*fratre S. Adelhaidis*] mortuo, Rudolf filius eius ignauus successit.

DCCCCXCV.

Lamb. Schafn. 994.

S. VVolfgangus * Episcopus Ratisponensis, natione Sueuus, Comes de Phullingen natus.

DCCCCXCVII.

* hæc verba in Codice Neostadtiensi etiam recentiori manu fuerunt adiecta.

DCCCCXCVII.

Hainricus Dux Bauariæ filius Hainrici obiit, Conradus Dux obiit. Pro quo Hermannus succesſit in Sueuia.

H. Contr. Conr. Vrſp. 997, Chr. Saxo 995, Ditmarus 4 p. 74. 92, Gob. Perſona æt. 6 c. 50.

MI.

Otto Imperator in Italia x. Cal. Febr. obiit, & inteſtina eius Auguſtæ, & reliquum corpus Aquis ſepelitur Grani.

H. Contr. Alb. Stad. Tritbem. Chr. Hirſ. 1001, Lamb Schafn. M. Scotus. Sig. Gembl. Chr. Saxo. Albericus. Langius Chr. Citic. 1002, Conr. Vrſp. 1000, Ditmarus 4 p. 86, 87. 88, Helmoldus 1 c. 16, Adamus Brem. 2 c. 30, Otto Friſing. 6 c. 26, Gob. Perſona æt. 6 c. 50. Vita Berwardi c. 33, Adelboldus Vita Henrici c. 1.

MII.

HEINRICVS II. Pius Imp.

Hainricus Dux Bauariæ, Rex effectus, regnauit annis XXII.

H. Contr. Lamb Schafn. M. Scotus. Sig. Gembl. Alb. Stad. Chr. Saxo. Albericus 1002, Conr. Vrſp. Trithemius Chr. Hirſ. 1001, Chr. Reichersb. 1004, Ditmarus 5 p. 104. 105. 110, Otto Friſing. 6 c. 27, Helmoldus 1 c. 16, Gob. Perſona æt. 6 c. 52, M. Chr. Belg. p. 95, Adelboldus c. 6 & 7, Vita Berwardi c. 34. 35.

MIII.

Hainricus Rex Hainricum Marchionem & alios ſibi reſiſtentes cum exercitu petiit.

H. Contr. Lamb. Schafn. Sig. Gembl. Chr. Saxo. Albericus 1003, Ditmarus 5 p. 111, Alb. Stad. Conr. Vrſp. 1002, Adelboldus c. 25.

MIV.

Hainricus Rex Italiam, Boemiam, & Bolizlaum Ducem Sclauorum, cum tota gente ſua ſubiugauit. Herimannus Dux obiit, pro quo filius eius puer Hermannus ſucceſſit in Sueuia.

H. Contr. Chr. Reichersb. 1004 Chr. Saxo. 1004. 1005, Alb. Stad. Conr. Vrſp. 1003, Ditmarus 6 p. 124, Adelboldus c. 32, 42. 47. 48, Gob. Perſona æt. 6 c. 52.

MV.

[Fames facta eſt.]

H. Contr. 1005.

MVII.

Epiſcopium Babenberg ab Hainrico Rege conſtituitur, & Eberhardus ibi Epiſcopus ordinatur.

H. Contr. M. Scotus. Chr. Saxo. 1007, Chr. Reichersb. Sig. Gembl. Albericus 1004, Alb. Stad. Conr. Vrſp. 1006, Trithemius Chr. Hirſ. 1002, Ditmarus 6 p. 139. 140. 141, Otto Friſing. 6 c. 27, M. Chr. Belg. p. 95, Gob. Perſona æt. 6 c. 52, Vita Berwardi c. 37.

MVIII.

Leutolfus Treuerenſis Archiepiſcopus obiit, & Epiſcopatum eius Adelbero frater reginæ ſibi vſurpare quibusdam contra Regem fauentibus molitur, ſed a Rege conuicti Megingando Epiſcopium reliquerunt.

H. Contr. 1008, Albericus 1015, Ditmarus 6 p. 142, Geſta Treuirorum c. 46, M. Chr. Belg. p. 95. 99, Brower Ann. Treuir. lib. 10. p. 498.

MX.

Wolfradus Comes de Veringen IV. Non. Martii obiit. Willigiſus Moguntinenſis Archiepiſcopus obiit: pro quo Erkinbaldus. Theodericus Dux a Lothariis captus eſt.

H. Contr. 1010. 1011, Lamb. Schafn. M. Scotus. Tritbem. Chr. Hirſ. 1011, Vita Berwardi c. 41, Serarii Rer. Mogunt. lib. 5 p. 727.

MXII.

B. Colomannus martyrizatus eſt, & ſuſpenſus eſt apud Stocheravve, Herimannus Dux iunior obiit. Conradus Dux obiit Franconiæ.

H. Contr. 1012, Ditmarus 6 p. 170.

MXIII.

B. Colomannus ſepultus eſt in eodem loco.

Ditmarus lib. 7. fin.

MXIV.

B. Colomannus a Megingando Hebenſtatenſi Epiſcopo in Medelicha ſepultus eſt. Hainricus Romæ imperiali benedictione coronatus a Bonifacio Papa.

H. Contr. Lamb. Schafn. M. Scotus. Sig. Gembl. Chr. Saxo. Albericus 1014, Conr. Vrſp. 1013, Ditmarus 7 p. 183, Gob. Perſona æt. 6 c. 52, M. Chr. Belg. p. 99.

MXV.

Erneſt Dux in venatu ab Adelberone Comite ſagitta occiditur.

H. Contr. M. Scotus 1015, Alb. Stad. Conr. Vrſp. 1014, Hepidannus 1021, Ditmarus 7 p. 191.

MXVII.

Godefridus Dux [*Lotharingiæ*] Gerhardum vicit Comitem*, fratrem Adelheidis comitissæ Alsatiæ.

H. Contr. 1017, *Sig. Gembl.* 1014, *Albericus* 1015, *Ditmarus* lib. 7. p. 222, *M. Chr. Belg.* p. 97.

MXIX.

Conradus puer auxiliante patruele suo Rex fit Romanorum. Conradus postea Imp. Adelberonem Ducem pugna vincens fugauit. **

H. Contr. 1019.

MXX.

Benedictus Papa Babenberg veniens, Ecclesiam S. Stephani dedicauit. Werinharius Argentinæ Archiepiscopus cum Alamanis contra Burgundios pugnauit ac vicit.

H. Contr. 1019. 1020, *Conr. Vrsp.* 1018, *Alb. Stad.* 1019, *M. Scotus. Chr. Saxo Chr. August.* 1020.

MXXI.

[Terræ motus factus e magnus, IV. idus magi feria VI.]

H. Contr. 1021.

MXXII.

Hainricus nouam Troiam cepit, & magna in exercitu mortalitas facta est. Hochegertus magister obiit.

H. Contr. M. Scotus. Alb. Stad. Chr. Saxo. Conr. Vrsp. 1022.

MXXV.

Hainricus Imper. III. Id. Iulii obiit, in Babenbergensi Episcopio a se facto: in monasterio S. Petri sepelitur. Conradus Rex filium suum Hainricum Regem fecit, & ipse Romam veniens Imperator efficitur. Bruno Augustensis Episcopus, & Welph Comes, prædas & incendia inter se faciunt.

H. Contr. 1025. 1026. 1027, *Lamb. Schafn. Alb. Stad. Chr. Saxo. Conr. Vrsp.* 1024. 1026. 1027, *M. Scotus* 1025. 1026, *Sig. Gembl.* 1024. 1027, *Albericus. Chr. Reichersb.* 1027, *VVippo.* p. 423. 432. 439, *Otto Frising.* 6 c. 27. 28. 29, *Gob. Persona* æt. 6 c. 52. 53.

MXXVI.

Conradus Imp. pene ann. XV. regnat. Magna dissensio in regno contra Conradum efficitur.

H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsp 1025, *Sig. Gembl.* 1026, *VVippo* p. 434.

MXXVIII.

Ernest Dux, & Welpho Comes, Conrado Imperatori ad deditiooem veniunt.

H. Contr. Conr. Vrsp. 1028, *VVippo* p. 431. 434.

MXXIX.

Conradus Imp. perrexit in Poloniam.

Albericus 1025, *Alb. Stad* 1027, *Chr. Reichersb.* 1029, *Otto Frising.* 6 c. 28, *Gob. Persona* æt. 6 c. 53.

MXXX.

Conradus Imp. Stephanum Pannoniæ Regem cum exercitu petit. Interea Ernest Dux, & Werenharius Comes in Alemania occiduntur, XVI. Kal. Septembr.

H. Contr. Lamb. Schafn. Alb. Stad. Conr. Vrsp. Albericus. Chr. Reichersb. 1030, *M. Scotus. Sig. Gembl. Chr. Saxo* 1029, *VVippo* p. 436. 437, *Otto Frising.* 6 c. 29, *Gob. Persona* æt. 6 c. 53.

MXXXI.

Stephanus missis legatis cum Imperatore Conrado pacificatus est.

H. Contr. M. Scotus. Alb. Stad. Chr. Saxo. Conr. Vrsp. 1031, *VVippo* p. 437, *Gob. Persona* æt. 6 c. 53.

MXXXII.

Rudolfus Rex Burgundiæ moriens, diadema suum Conrado Imperatori commisit.

H. Contr. M. Scotus. Alb. Stad. Conr. Vrsp. 1032, *Sig. Gembl. Albericus* 1034, *Chr. Reichersb.* 1027, *Mon. Hamersleb.* p. 141, *Hugo Flau.* n. 29 p. 185, *Otto Frising.* 6 c. 30.

MXXXIII.

Conradus hyeme Burgundiam petit, & occidentalem Franciam contra Ottonem petit. [Eclipsis solis IV. Kalend. Iunii, hora quasi VI.]

H. Contr. Lamb. Schafn. M. Scotus Alb. Stad. Chr. Saxo. Conr. Vrsp. 1033, *VVippo* p. 438. 439, *Otto Frising.* 6 c. 31.

MXXXV.

* In Codice Neostadtiensi recentiori manu hæc verba sunt adscripta: *Comitem fratrem Adelberti Comitis Alsatiæ.*

** Hic locus ex Hermanno Contracto restituendus esse videtur, qui sic habet: *Conradus puer auxiliante patruele suo Conrado postea Imperatore, Adalberonem Ducem pugna vincens fugauit: & Benedictus Papa Babenbergam veniens, Ecclesiam S. Stephani dedicauit.*

MXXXV.

Conradus iterum Burgundiam vaſtat. Pagani Saxoniæ confinia petunt. Pagani qui Leutici dicuntur [vrbem magnam caſtellum] in confinio Saxoniæ multis Chriſtianis occiſis & captis obtinent. Quos Conradus Imperator cum exercitu petit.

H. Contr. Alb. Stad. 1034. 1035, Otto Friſing. 6 c. 31.

MXXXVI.

Italia ciuium diſcordia laborat. Nuptiæ Hainrici regis. Pagani ſupra dicti Conrado Imperatori vectigales facti.

H. Contr. Alb. Stad. Albericus
Conr. Vrſp. 1036, Sig. Gembl. 1035, VVippo p. 440, Gob. Perſona æt. 6 c. 53.

MXXXVII.

Conradus Cæſar Italiam cum exercitu petit, & Mediolanenſem Archiepiſcopum miſit in cuſtodiam, qui fuga lapſus cum aliis quam plurimis eidem Imperatori rebellat.

H. Contr. Alb. Stad. Chr. Saxo Conr. Vrſp. 1037, Albericus
1037. 1038, Sig. Gembl. 1039, VVippo p. 440. 441, Otto Friſing. 6 c. 31.

MXXXVIII.

Eliſdrud quæ & Hiltimilda regina vxor Hainrici regis xv. Kal. Auguſti, & Hermannus Dux v. Kalend. Auguſti in Italia cum multis aliis obiit. Stephanus Rex Vngarorum bonæ memoriæ obiit. Cui Petrus ſuccedit.

H. Contr. Chr. Saxo. M. Scotus 1038, Albericus. Alb. Stad. Conr. Vrſp. 1038. 1039, VVippo p. 442, Otto Friſing. 6 c. 31.

MXXXIX.

Conradus Imper. II. Non. Iunii obiit, & apud Spiram ſepelitur. Conradus & Albero Dux obiit. [Eclipſis ſolis fit XI Kalend. Septembr.]

H. Contr. Lamb. Schafn. Albericus M. Scotus. Sig. Gembl. Alb. Stad. Conr. Vrſp. A. Hildesh. 1039, Chr. Saxo 1040, VVippo p. 442. 443, Otto Friſing. 6 c. 31, Heda hiſt. Traiect. p. 118.

MXL.

Conradi filius Henricus, regnat annis XVIII. Hainricus Rex Boemiam bello petit, ſed multis proceribus & militibus in præſtructione ſyluæ citra & vltra occiſis vel captis, nihil dignum efficere potuit.

HENRICVS III. Imp.
H. Contr. Lamb. Schafn. Chr. Saxo. Albericus 1040, Ann. Hildesh. A. Stad. Conr. Vrſp. M. Scotus 1041, Sig. Gembl. 1040. 1041, Otto Friſing. 6 c. 32, Dubrauius Hiſt. Bohem. 7 p. 51.

MXLI.

Vngari quendam Ouonem ſibi eligentes Regem, Petrum Regem ſuum expellunt. Hainricus Rex Vngariam ingreſſus cum exercitu, igne prædatur & cuncta vaſtat.

H. Contr. Lamb. Schafn. 1041. 1042, Albericus 1041. 1045, M. Scotus. Sig. Gembl. Conr. Vrſp. Alb. Stad. 1042, Chr. Reichersb. 1041, Chr. Saxo. 1043, Otto Friſing. 6 c. 32.

MXLII.

Adalbertus [tertius Marchio Auſtriæ] & filius eius Leupoldus maximam partem exercitus Ouonis deleuit. Hainricus Rex iterum Vngariam ſibi ſubiecit.

H. Contr. 1042.

MXLIII.

Giſela Imperatrix, mater Hainrici regis, XVI. Kalend. Martii obiit. Hainricus rex tertio Pannoniam petens, Vngaros per iuſiurandum ſubiugauit. Leutpoldus filius Marchionis Adalberti obiit.

H. Contr. Lamb. Schafn. Alb. Stad. Conr. Vrſp. Sig. Gembl. 1043, Chr. Saxo. 1044, Albericus 1045, M. Scotus 1043. 1044, Otto Friſing. 6 c. 32.

MXLIV.

Hainricus quarto Ouonem Regem rebellantem vicit, & Petrum regno ſuo reſtituit.

H. Contr. Lamb. Schafn. 1044, M. Scotus. Albericus. Chr. Reichersb. Conr. Vrſp. 1045, Alb. Stad. Chr. Saxo 1044. 1045.

MXLV.

[Petrus Rex Henricum Regem in Pentecoſtes magno apparatu ſuſcepit, Bruno Epiſcopus Wirziburg. ob. Adalbero ſucceſſit.]

H. Contr. 1045.

MXLVI.

Petrus Rex ex cæcatus eſt ab Vngaris, & Andreas Rex efficitur.

H. Contr. Lamb. Schafn. 1046, Chr. Saxo 1047, Otto Friſing. 6 c. 33.

MXLVII.

H. Contr. Albericus. Ann. Hildesh. 1046. Clementis II. Chr. p.1085.

Suidegerus Babenbergensis Episcopus, in natiuitate Domini Papa consecratur, & Hainric. Rex & vxor eius Agnes ipsa die Imperiali benedictione sublimantur.

1047, Lamb. Schafn. M. Scotus. Sig. Gembl. Alb. Stad. Conr. Vrsp. 1046, Chr. Saxo 1047, Chr. Reichersb. 1043, Acta ap. Leibnit. tom. 2 p. 577, Otto Frising. 6 c. 32, Gotfr. Viterb. p. 17, p. 492. 493, Sigonius de R. Italiæ 8 p. 332, Engelhusius

MXLIX.

H. Contr. Albericus. Alb. Stad. Conr. Vrsp

Andreas Rex Vngarorum per legatos Imperatori Hainrico subiectionem, & annuum censum iureiurando promisit.

1047, Chr. Saxo 1049.

ML.

H. Contr. 1046. 1051, Lamb.

Agnes Imperatrix Imperatori filium peperit nomine Hainricum.

Schafn. 1051.

MLI.

Albericus 1049, Sig. Gembl. 1050, Lamb.

Bardo Archiepiscopus obiit. Adalbertus marchio & Andreas Rex pacificantur.

Schafn. M. Scotus. Chr. Saxo. Conr. Vrsp. 1051, H. Contr. 1051. 1052.

MLIII.

H. Contr. Chr. Saxo. 1052,

Hainricus Imperator Pannoniam cum exercitu petit, & gloriosissime redit.

Conr. Vrsp. 1051, Albericus 1051. 1052, Otto Frising. 6 c. 33.

MLIV.

H. Contr. Chr. Saxo 1053.

[Papa Leo qui & Bruno natalem Domini cum Imperatore Wormatiæ egit.]

MLV.

H. Contr. Chr. Saxo. M. Scotus Albericus

[Beatus Leo P. dormiuit in Domino III. Kalend. Maii, pro quo Victor, qui & Gebehardus Euchstatensis Episcopus ordinatur.]

Sig. Gembl. 1054.

MLVI.

H. Contr. 1056, M. Scotus 1054, Chr Saxo. 1055.

Adalbertus [quartus] marchio obiit. Ernestus filius eius successit. Chuno Dux Bauariæ ab Imperatore expulsus in Pannonia exul obiit.

MLVII.

HENRICVS II Imp. 1056, Berth.

Hainricus Imp. obiit IV. non. Octobr. filius eius Hainricus successit.

Cont. H. Contr. Lamb. Schafn. M. Scotus. Alb. Stad. Chr. Saxo. Albericus. Sig. Gembl. Chr. VVurtzburg. Conr. Vrsp. Const. 1057, Otto Frising. 6 c. 33.

MLVIII.

Lamb. Schafn. 1056, M. Scotus Alb. Stad. Chr.

Hainricus IV. regnat annis XLIX. Agnes Imperatrix suscepit ducatum Bauariæ. [Victor P. obiit, pro quo Stephanus, qui & Fridericus eligitur, *sedit menses* XI.]

Saxo 1057.

MLIX.

H. Contr. 1057. M. Scotus. Chr.

[*Stephanus P. obiit Nicolaus II. succedit sedit annos II.*]

Saxo 1058.

MLXI.

H. Contr. M. Scotus, 1061.

[*Nicol. P. obiit Alexand. II. succedit sedit annos XII. dies XXV.*]

MLXII.

Cont. H. Contr. Lamb. Schafn. Bertholdus.

Hainricus Rex separatus est a matre sua, anno VI. regni sui, ætatis vero XI. Agnes Imperatrix & Guntharius Episc. prædas & incendia inuicem exagitant.

Albericus. Mon. Herueld. Sig. Gembl. 1062, Bruno hist. B. Sax. sub init, Alb. Stad. Chr. Saxo. Conr. Vrsp. 1056, Otto Frising. 6 c. 34.

MLXIII.

Lamb. Schafn. Bertholdus 1063 Alb. Stad. 1062.

Hainricus Rex exercitum mouit in Pannoniam, & Salomonem Regem constituit, fœderatisque omnibus cum summo honore reuertitur.

MLXIV.

Lamb. Schafn. Bertholdus 1063

Cædes magna facta est in Goslarensi monasterio, præsente Rege & Principibus eius: multa mala tunc temporis facta sunt in terra.

MLXV.

Cont. H. Contr. Lamb. Shbafn.

Hainricus Rex accinctus est gladio anno IX. regni sui in Pasca. Sigefridus Mogun-

guntinenſis Epiſcopus, & Guntharius Babenbergenſis Epiſcopus Hieroſolymam tendunt.

Chr. Reicherſb. Conr. Vrſp. *1065, Bertholdus. Chr. Saxo 1064, M. Scotus 1064. 1065.*

MLXVI.

Meginhardus Comes de Sulgen * occiditur.

MLXVII.

Heinricus Imperator duxit Bertam filiam Ottonis Comitis.

Lamb. Schafn. Bertholdus. 1066, Albericus. Chr. Saxo. Alb. Stad. Conr. Vrſp. 1067, Otto Friſing. 6 c. 35.

MLXVIII.

Multa & diuerſa mala his temporibus in toto regno facta ſunt.

Chr. Saxo. Bertholdus 1068.

MLXX.

Otto Dux Bauariæ Regi rebellauit. Adelheidis marchioniſſa obiit.

Lamb. Schafn. Bertholdus. 1070, M. Scotus. Alb. Stad. Chr. Saxo. Conr. Vrſp. 1071.

MLXXI.

VVelpho Dux Bauariæ factus expulſo Ottone. [*Alexander P. obiit, cui Gregorius ſuccedit: hic ſedit annos XXII.*]

Lamb. Schafn. Bertholdus. Chr. Saxo. Conr. Vrſp. 1071.

MLXXII.

[Altmannus Epiſcopus Paterborn ** in monte Kotvv Eccleſiam S. Erindrudis, & primum altare Stæ Mariæ conſecrauit.]

MLXXIII.

Rudolphus Dux Alamaniæ, [*Comes Alſatiæ de Reinfelden*] & VVelffo Dux Bauariæ, nec non Bertolfus dux [*Zeringiæ &*] Carinthiæ, in vnum coniurant aduerſus Regem Hainricum. [Hildibrandus qui & Gregorius P. ordinatur.]

Lamb. Schafn. 1073. 1075, M. Scotus 1072, Bertholdus 1073, Chr. Reicherſb. 1074, Otto Friſing. 6 c. 34.

MLXXIV.

Hainricus Rex in Vngariam aduerſus Toitſconem patruelem Solomonis profectus, incaſſum rediit.

Lamb. Schafn. Chr. Reicherſb. 1074.

MLXXV.

Erneſtus marchio occiſus eſt in Saxonia in bello: Luitpoldus [*quintus*] filius eius. *** Primum bellum Hainrici regis cum Saxonibus iuxta fluuium qui vocatur Imſtrit, fuit v. Id. Iun.

Lamb. Schafn. M. Scotus. Sig. Gembl. Bertholdus. Albericus. Chr. Saxo. Alb. Stad. Conr. Vrſp. 1075, Otto Friſing. 6 c. 34. 35, Bruno hiſt. b. Sax. p. 191.

MLXXVI.

---

* Nihil de hoc Scriptores. Lambertus Schafnaburgenſis quidem cuiusdam Wernheri Comitis facit mentionem qui a viliſſimo quodam Schafnaburgenſis monaſterii mancipio dicatur eſſe occiſus. Aſt, alius ab hoc videtur. Fuit autem ex antiquis Sueuiæ Comitibus de Sulgen, de quibus Cruſius *Paralip. p. 15.*

** Altmannus hic non Paderbornenſis, ſed Patauienſis fuit Epiſcopus. Sic enim Hermannus Contractus ad a. 1065. *Patauienſis epiſcopus obiit, cui Altmannus imperatricis capellanus ſucceſſit.* Plenius Lambertus Schafnaburgenſis ad a. 1065. *Eilbertus Patauii epiſcopus obiit, cui Altmann capellanus imperatricis ſucceſſit, qui dum ipſo tempore cum cæteris principibus Hieroſolymam abiſſet, per interuentum imperatricis abſens deſignatus eſt epiſcopus.* Quæ vero Monaſteria condiderit, teſtatur Hundius Metropoli Salisburgenſi p. 127. *augebat vero hoc odium in Clero, quod liberalior quoque eſſet in pauperes etiam cum iactura ſupellectilis Epiſcopalis, dum aliquot pauperum millia interdum paſceret, multaque Monaſteria de nouo erigeret & collapſa inſtauraret, inter quæ præcipua ſunt Gotwicenſe, in Commageno monte e regione Chremiſianæ ac Steinenſis ciuitatum Auſtriæ amœniſſimo loco ſitum, & S. Nicolai perelegans Cœnobium extra muros Patauienſes in ſiniſtra Oeni, eo loco conditum, quo Parochialis Eccleſia S. Andreæ ad lapides dicta antiquitus ſita fuerat, quod ope Agnetis Imperatricis, &c. & Heinrici Com. Neuburgen. iuxta literas fundationis Anno Domini 1074 de nouo extruxit.* Sic etiam Adlzreiter *Ann. Boi. p. I. lib. XVIII n. 81.* de eodem Altmanno: *Gotwicenſe cœnobium eius liberalitate a fundamentis eductum, & legibus optimis ad normam Canonicorum Regularium exacte formatum, moriens pulcherrima virtutum amœnitate florens reliquit.* Interim hæc etiam infra ad annum 1082. referuntur.

*** Verus ſenſus adparet ex Chronico Reichersbergenſi ad a. 1076. *Erneſt Marchio in Saxonia occiſus eſt in publico bello, & Liutpoldus filius eius ei ſucceſſit.*

MLXXVI.

Colonienſis Epiſcopus obiit.

Lamb. Schafn. 1075, *Addit.* 1077, *Sig. Gembl. Bertholdus. Alb. Stad. Conr. Vrſp. Chr. Saxo. Albericus* 1075, *M. Scotus* 1077.

MLXXVII.

Magna diſcordia inter Papam & Regem oritur. Hainricus Rex Italiam proficiſcitur. Rudolphus Dux de Reinfelden in Regem eligitur apud Vorcham.

Lamb. Schafn. M. Scotus. Chr. Reichersb. 1077, *Bruno hiſt. B. Saxon.* p. 214, *Sig. Gembl. Bertholdus. Alb. Stad. Chr. Saxo. Albericus. Ann. Hildesb. Conr. Vrſp* 1076. 1077, *Otto Friſing.* 6. c. 35, *Spangenberg* Mansfeld. Chron. c. 200, *Adlzreiter* Ann. Boiic. p. 1 lib. 18 n. 46. 47.

MLXXVIII.

Bellum Hainrici regis inter duos Reges in Saxonia committitur, in quo Diepaldus Comes occiditur, feria IV. VII. Idus Auguſti, iuxta fluuium Streua.

Addit. Lamb. M. Scotus. Sig. Gembl. Bertholdus. Alb. Stad. Chr. Reichersb. Albericus, Chr. Saxo. Chron. VVirtzb. Ann. Hildesb. 1078, *Bruno* p. 214. 215.

MLXXX.

[Papa Gregorius qui & Hildibrandus Regem excommunicauit.] VVelfo Dux Bauariæ hoſtiliter ciuitatem * inuaſit, & deprædauit atque incendit. Tertium bellum Hainrici Regis cum Saxonibus, iuxta villam quæ dicitur Durloch, feria V. V. Kalend. Febr.

Addit. Lamb. Bertholdus 1080, *M. Scotus. Chr. Saxo. Alb. Stad.* 1079, *Bruno* p. 224.

MLXXXI.

Bauari & Boemi cum marchione Leupoldo ad Mauripergum dimicauerunt, & vicerunt. Bellum quod pugnauerunt fideles Hainrici Regis contra perfidos Suedos, iuxta Danubium apud villam quæ dicitur Hochſtain, feria IV. III, Id. Auguſti.

Alb. Stad. Chr. Saxo. Bertholdus. Chr. VVirtzb. Sig. Gembl. 1081, *Addit. Lamb. M. Scotus. Albericus. Ann. Hildesh. Alb. Stad.* 1082, *Bruno* p. 231, *Chr. Reichersb.* 1083.

MLXXXII.

In monte Gotvvingeſi monaſterium S. Mariæ ab Altmanno Pataujenſis Eccleſiæ Epiſcopo conſecratur.

Vide ſ. 1072.

MLXXXIII.

Dux Boemiæ Radizlaus dimicauit Maurenberg cum Marchione Leupoldo.

Chr. Reichersb. 1033.

MLXXXIX.

Conſtitutio monachorum in loco Mellicenſi ſub abbate Sigeboldo in feſto S. Benedicti.

addit Lamb. 1089.

MXCI.

Altmannus Epiſcopus obiit. Vdalricus ſucceſſit.

Hund. metr. Salisb. p. 134.

MXCIV.

[*Gregor. P. obiit Victor ſuccedit, hic ſedit annos II.*]

Dodechinus. Sig. Gembl. Albericus. Chr. Saxo 1085.

MXCV.

[Petrus Heremita aliique plures tendunt Iheroſolymam. *Victor P. obiit Vrbanus annos XI.*]

Albericus 1094, *M. Scotus* 1085.

MXCVI.

Leupoldus Marchio [*ſextus*] obiit, & filius eius Leutpoldus ei ſucceſſit, dictus Pius.

Bertholdus Dodechinus. Chr. Saxo. Conr. Vrſp. 1095, *Chr. Reichersb.* 1096.

MXCVIII.

[Henricus Epiſcopus eligitur Friſing. fundatum Ciſtercium.]

Sig. Gembl. 1098, *Comp. Chron.* p. 736, *Caſ. Heiſterbac.* lib. 1 Dial. c. 1 *Aub. Miraeus Chr. Ciſteric.* p. 1, *Hund.* Metr. Salisb. p. 73.

MXCIX.

[Anno milleno centeno, quo minus vno, quindecies Iulio, iam Phœbi lumine facto, Ieruſalem Franci capiunt virtute potente.]

Dodech. 1096, 1099. *Sig. Gembl. Alberic. Chr. Saxo* 1099.

MC.

Marchioniſſa relicta Leupoldi Ieroſolimam petit, & VVelpho Dux profectus eſt.

Albericus 1102, *Otto Friſing.* 7. c. 7.

MCIV.

---

* Chron. Reichersbergenſe ad a. 1080. *eodem anno VVelfo Dux Bauariæ Auguſtam inuaſit atque incendit hoſtiliter.*

MCIV.

Sighardus Comes occiditur Ratisponæ. Leupoldus Marchio Austriæ accinctus gladio.

Albericus. Chr. Reichersb. Conr. Vrsp. 1104, Chr. Saxo 1105, Otto Frising. 7 c. 8.

MCV.

[Heinricus Rex filius Henrici imperatoris contra Patrem in regnum surrexit. *Vrbanus P. obiit. Paschalis sedit annos XVIII.*]

Sig. Gembl. Dodechinus. Albericus. Chr. Leodiense. Alb. Stad. 1105, Chr. Saxo 1104, Aut. Vita Henrici p. 387, Otto Frising. 7 c. 8.

MCVI.

Hainricus IV. Imp. obiit. Marchio Leupoldus Agnetem filiam Cæsaris duxit.

Add. Lamb. Dodechinus. Alb. Stad. Albericus. Conr. Vrsp. 1106, Chr. Saxo 1107, Otto Frising. 7 c. 9. 12 & in Vita Friderici lib. 1 c. 10, *Chr. Reichersb.* 1096.

MCVII.

Hainricus V. regnat. Anno sequenti Hainricus Rex obsedit castrum Presburg. [Henricus V regnauit post mortem patris XIX annis.]

HENRICVS V. Imp.

Dedechinus. Alb. Stad. Conr. Vrsp. 1108, Chr. Saxo. Albericus 1109, Otto Frising. 7 c. 13.

MCX.

Hainricus Rex mouit expeditionem in Italiam, & Paschalem Papam cepit, [sed postea eius gratiam & benedictionem imperialem assecutus est.]

Add. Lamb. Chr. Reichersb. Helmoldus 1 c. 39. *Albericus. Alb. Stad.* 1111, *Dodechinus. Conr. Vrsp.* 1110, *Chr. Saxo* 1112. 1113, *Otto Frising.* 7 c. 14, *P: Diaconus* 4 c. 38,

MCXIII.

[Anno Domini MCXIII. claruit S. Bernhardus abbas Clareuallensis, qui & fuit ingressus Monasterium cum sociis ferme XXX. scilicet fratribus & cognatis & amicis.]

Rob. de Monte Albericus 1113, *Langius Chr. Cit.* 1115.

MCXIV.

Incepta est fundatio in Neuburgensi basilica a Marchione Leupoldo & vxore Agnete, fundauit S. Crucem. Prædicta Agnes March. decem & octo liberos genuit: quorum multi in infanti ætate extincti sunt. [& perfecit Ecclesiam Medlicensem. Deo enim fauente Agneta Marchionissa duos minus quam XX. liberos genuit, quorum VII. quidem tempore infantiæ de medio sublati sunt, XI. vero qui superuixerunt, VI. videlicet filii & V. filiæ ad honores temporalium rerum non modicos fere omnes promoti sunt. Primogenitus enim Adalbertus nomine Aduocatus Nivvenburgensis Ecclesiæ factus est, & omnium claustrorum ad aduocatiam Marchionum pertinentium: qui mortuus sepultus est in Claustro Nivvenburgensi in capitulo, cum patre suo & matre. Secundus Henricus qui & diutius omnibus vixit, & a patre minus diligebatur, de quo plenius in loco suo dicemus. Tertius Luitpoldus, qui factus est Dux Bavvariæ, & mortuus sepultus est apud S. Crucem. Quartus Ernsto, qui & in eod. loco sepultus iacet. Quintus Otto, qui liberalibus studiis appositus, & griseus Monachus factus est S. Bernhardi, *sextus Chunradus Archiepiscopus Saltzburgens.*]

Chr Reichersb. 1110.

MCXV.

Hainricus Cæsar Saxones hostiliter inuasit, a quibus victus vix euasit.

Dodechinus. Krantzius. Sax. 5 c. 36 *Alb. Stad. Ann. Hildesh. Conr. Vrsp. Chr. M. Sereni. Bigaug Brunsuicense* 1115, *Chr. Reichersb.* 1114, *Chr. Saxo* 1116, *Spangenberg.* vom Sæchs. Krieg.

MCXVI.

[Terræ motus factus est magnus, per vniuersam Teutoniam & Italiam regionem IV. nonis Ianuar. Sigboldus abbas obiit. Engelschalcus successit.]

Chr. Saxo. Rob. de Monte 1118, *Albericus* 1116.

MCXVIII.

[Vngari iuxta Lyttim Teutonicos vastauerunt.]

MCXX.

[*Paschalis P. obiit, Gelasius succedit, sedit ann. I.*]

Rob. de Monte Langius Chr. Citic. 1118, *Albericus. Chr. Saxo* 1119.

MCXXI.

Vlricus Patauiensis obiit. Reutmarus Comes successit. [Gelasius P. obiit. Calixtus succedit, sedit ann. V.]

Chr. Reichersb. 1121.

MCXXII.

[Medlicense Monasterium a Kalixto Papa consecratur VIII. idus Martii. Iste expulsus in Posonio aliquandiu manere curauit.]

MCXXV.

LOTHARIVS Saxo Imp. Addit. Lamb. Dodechinus. Chr. Reichersb. Vita Friderici

[Henricus Imp. obiit x Kalend. Iunii.] Lotharius Dux Saxonum in Regem eligitur. Adalbertus filius marchionis Leupoldi cum [centum viginti] aliis accingitur gladio.

Chr. Saxo. Albericus. Chr. Bigaug. Ann. Hildesh. 1125, *Rob. de Monte. Conr. Vrsp. Alb. Stad.* 1126, *Otto Frising.* 7 c. 16. 17, 1 c, 15. 16. *Heda* Chr. Traiect. p. 126.

MCXXVI.

Albericus 1126, *Rob. de Monte* 1124. 1126.

[Valida nix fuit. *Calixtus P. obiit, Honorius succedit.* obiit VIII. idus Febr.]

MCXXVIII.

Dodechinus. Chr. Reichersb. 1128, *Otto Frising.* 7 c. 21.

Leupoldus marchio Carinthiorum obiit.

MCXXIX.

Chr. Saxo 1129, *Rob. de Monte. Chr. Reichersb.* 1130.

[Græci & Vngari discordantes apud fluuium Sauvva, castra metati sunt VI. Kalend. Mart. Honorius P. obiit, Innocentius eligitur. Spiria a Lothario obtraditur.]

MCXXXI.

Albericus 1135, *Otto Frising.* 7 c. 21.

Stephanus Rex Vngarorum obiit, Bela cæcus successit.

MCXXXII.

Dodechinus. Chr. Reichersb. Alb. Stad. Chr. Saxo. Albericus, Conr. Vrsp. 1132. *Rob. de Monte* 1133, *Otto Frising.* 7 c. 15.

Lotharius Rex profectus in Italiam.

MCXXXIII.

Rob. de Monte. Albericus 1133.

[Eclipsis solis facta est, & tenebræ factæ sunt IV Non. Augusti hora 9.] Canonici seculares a loco Nurenberga versi sunt, & regulares B. Augustini substituti.

MCXXXIV.

Albericus 1135, *Otto Frising.* 7 c. 21.

Bela cæcus Rex Vngarorum triumphat de Polonis, sed dolo. [Facta est Eclipsis Solis media die, indictione XII. III nonas Augusti.]

MCXXXV.

Chr. Saxo. Albericus. Conr. Vrsp. 1135, *Otto Frising.* 7 c. 19, *Vita Friderici* 1 c. 10.

x. Kalend. Aprilis Lotharius Imperator, & Fridericus Dux Sueuiæ pacificantur. Domus S. Crucis fundatur.

MCXXXVI.

Addit. Lamb. Dodechinus. Alb. Stad. Chr. Saxo. Rob. de Monte. Albericus. 1137, *Otto Frising.* 7 c. 20. 21. 23. *Vita Friderici* 1 c. 22.

Dedicatum est monasterium Neuburgense. [ab Episcopis Cunrado Salzburgens. Reinero Pataujensi Romano Gurcense.]. Eodem anno Leutpoldus Marchio Austriæ, eiusdem monasterii fundator, ex hoc mundo migrauit. Cui filius Leupoldus Marchio successit: Et Lotharius Imperator obiit.

MCXXXVIII.

CONRADVS III. Imperator. Add. Lamb. Dodechinus. Chr. Reichersb. Alb. Stad. Chr. Saxo. Rob. de Monte. Albericus. 1138, *Conr. Vrsp.* 1139, *Otto Frising.* 7 c. 22. 23, *Vita Friderici* 1 c. 22.

Conradus III. nepos Imperatoris Hainrici V. frater Ducis Friderici Sueuiæ, Rex efficitur. Eodem anno filia Belæ Regis Vngariæ desponsata est filio Conradi Regis Romanorum. Et Leupoldus Marchio duxit vxorem.

MCXXXIX.

Albericus. 1139,

[Innocentius P. plus quam DC. Episcoporum synodum collegit, exceptis patribus Sanctis, quorum ibidem maxima multitudo conuenit successit . . Luitpoldus VII. mar chio.]

MCXLIII.

Dodechinus 1142, *Albericus. Chr. Reichersb.* 1141, *Otto Frising* 7 c. 25. 26. *de Vita Friderici* 1 c. 18, *Chr. Saxo* 1126, *Conr. Vrsp.* 1127.

[Leupoldus Marchio & Dux Bauariæ obiit & Hainricus frater eius successit. Hainricus Dux Bauariæ & Marchio duxit vxorem Gertrudem filiam Lotharii. [*& primo Austriam Ducatum facit* * *& est primus Dux &* Saxones pacificantur cum Rege Conrado *Romanorum.*]

MCXLIV.

* hæc alias referenda sunt ad annum 1156.

MCXLIV.

[Innocentius obiit, Cœlestinus subrogatur, eodem anno Cœlestinus obiit, Lucius eligitur.]

Dodechinus. Chr. Saxo. Rob. de Monte. 1144.

MCXLV.

Ministeriales Hainrici Ducis Bauariæ & Marchionis, & milites Marchionis Striæ & Odocari totam pene Austriam præda & incendiis vastant.

Chr. Reichersb. 1144.

MCXLVI.

[Ministeriales Ducis Henrici Castrum Regis Hungariæ, quod dicitur Bosonium clanculo ceperunt, sed post pace facta reddiderunt. Eodem anno Rex Vngariæ cum præfato Duce iuxta fluuium quod dicitur Litera, bellum contulit, & Victor heu exstitit.]

Chr. Saxo 1146, Otto Frising. 1 c. 30, Cuspin. Austria p. 22.

MCXLVII.

[Monente Papa Eugenio exercitus Christianorum contra paganos versus Ierosolyma dirigitur cum Rege Romanorum Conrado & Rege Franciæ Ludvvico. Sub Eberhardo pleb. indictione decima facta est expeditio Christianorum Ierosolymam sub Rege Conrado. Eodem anno inter Regem Vngarorum & Ducem Austriæ Henricum facta est iuxta Lithram magna congressio, sed Vngari præualuerunt.] Reimpertus Episcopus dedicauit Ecclesiam Viennensem. Deinde eo anno obiit Episcopus Rempertus, cui successit Conradus frater Hainrici Ducis.

Add. Lamb. Dodechinus. Rob. de Monte. Chr. Saxo. Albericus. Alb. Stad. Chr. Reichersb. 1147, Otto de S. Blasio c. 2, Otto Frising. 1 c. 44.

MCLII.

[Conradus Imperator obiit cui successit Fridericus filius Friderici Ducis Sueuiæ *qui dicebatur Stoufe.*]

Add. Lamb. Rob. de Monte. Dodechinus. Chr. Virdun. August. Albericus. Alb. Stad. Conr. Vrsp. 1152, Chr. Saxo 1153, Otto de S. Blasio c. 4. 5. Otto Frising. 7 c. ult. Otto Vita Friderici 1 c. 63, Chr. Bigaug. p. 261, Chr. M. Sereni p. 25, Helmoldus 1 c. 72, Guntherus Ligur. lib. 1.

MCLIII.

[Eugenius P. obiit. Athanasius * eligitur. Bernhardus abbas Clareuallensis obiit. *Fridericus de Stoufen per astutiam & magnam violentiam ad electionem Imperii Romani apud Moguntiam peruenit.*]

Rob. de Monte. Chr. Saxo. Albericus 1153.

MCLV.

Dux Hainricus dictus Iosammergot, fundat claustrum Scottorum.

Cuspinianus Austria p. 22.

MCLVI.

[Fridericus Imp. ordinatur Romæ ab Adriano P.]

Add. Lamb. Dodechinus. Albericus. Alb. Stad. Chr. M. Sereni. Chr. Saxo. 1155, Otto Frising. 2 c. 22, Otto de S. Blasio c. 7.

MCLVII.

[Vrbs Boemorum Podevvin igne combusta est a populo Austriæ.] Hainrico Duci [*dicto Iochsomer Got.*] nascitur filius Leupold nomine. Et Fridericus Romanorum Cæsar secundo Italiam intrat: & claustrum Neuburg combustum est.

FRIDERICVS Imp. *Chr. Reichersb. 1157. 1158, Albericus 1157, Cuspinianus. p. 22.*

MCLVIII.

Fridericus Romanorum Cæsar secundo [Italiam profectus, & Mediolanenses cum ipso pacificantur. Eod. etiam anno rebelles existunt. Otto Frisingens. Episcopus, Leupoldi Pii Marchionis filius obiit. Henricus Leupoldi filius nascitur, filius Henrici Ducis Austriæ. Neuenburch combustum est.]

Albericus. Dodechinus. Alb. Stad. Conr. Vrsp. Chr. M. Sereni. 1158, Otto de S. Blasio c. 11, Radeuicus 1 c. 25, 2 c. 11.

MCLIX.

[Adrianus P. obiit.]

Dodechinus 1159, Chr. Saxo 1160.

MCLX.

Arnoldus Moguntinus Episcopus in templo D. Iacobi ab incendiariis peremptus est.

Chr. Saxo Addit. Lamb. 1160.

* legendum *Anastasius.*

MCLXII.

Godofr. Mon. 1162. Fredericus Cæſar habuit glorioſam victoriam de Mediolanenſibus: Et Geiſa Rex Vngariæ obiit, cui ſucceſſit filius eius Stephanus.

MCLXIII.

[Stephanus filius Geyſæ regno ſuo reſtituitur a quo antea priuatus fuerat.]

MCLXIV.

Godofr. Mon. 1164. Odoccar Marchio Styriæ obiit. Anno ſequenti F. Cæſar Romam hoſtiliter inuaſit. [Vnde nutu diuino multi Principes tam ſpirituales quam ſeculares, Epiſcopi, Duces, Comites, Vice Domini in Comitatu ſuo interierunt.]

MCLXV.

Cont. Radewic. 1168. Borfin. rer. Vngar. dec. Stephanus Rex Vngariæ duxit vxorem Agnetam filiam Heinrici Ducis Auſtriæ, & Marquard Neuburgenſis Epiſcopus obiit; & Rudigerus frater eius ſucceſſit. 2 lib. 6 p. 188, *Cuſpinianus Auſtria* p. 22.

MCLXVIII.

Cont. Radewici 1168. Rudigerus Neuburgenſis præpoſitus obiit: Werenherus ſucceſſit. [Niwenburgenſes apud Friſacum a Domino Conrado Salzburgenſi Archiepiſcopo conſecrantur. Fridericus Imp. Auſtriam intrauit.]

MCLXIX.

Hund. Metr. Salisb. p. 10, Cuſpinianus Auſtria p. 24. Odaccarus Marchio Styriæ filius Odaccari Marchionis, factus primus Dux. [Conradus Salzburgenſis Epiſcopus obiit. Adalbertus ſororis eius filius regis Boemiæ ſucceſſit.]

MCLXXI.

God. Mon. 1171. [S. Thomas Cantuariorum Archiepiſcopus martyrio coronatus eſt.]

MCLXXII.

[In Nortica ſylua * multi homines luporum rabie dicuntur periiſſe.]

MCLXXIII.

Rob. de Monte 1179. [Inundatio magna hiemali glacie recedente facta eſt, ita vt aqua flueret ſuper muros aliquos in Caſtro Cremenſe.]

MCLXXIV.

Godofr. Mon. 1174, Cuſpinianus Auſtria p. 22. Leupoldus & Hainricus frater eius Duces accincti ſunt gladio. Eodem die Leupoldo copulatur vxor filia Regis Vngariæ. [Fridericus Imperator tertio Italiam profectus eſt. Longobardi in deditionem venerunt, ſed etiam eodem anno rebellauerunt. Imperator antequam proficiſceretur, Conuentum procerum Ratisbonæ fecit, in quo Adalberto Epiſcopo Epiſcopatum Salzburgenſem iniquo quorundam Epiſcoporum iudicio abiudicauit ſuppoſito ſibi Henrico Perchtesgadenſi præpoſito.]

MCLXXVI.

Chr. Reichersb. 1176. [Dux Boemiæ terminos Auſtriæ ingreditur, & totam terram, vsque ad Danubium & Marchiam fluuium incendio & rapinis inhumane vaſtauit. Eodem anno] Filii Ducis Auſtriæ Morauiam ingreſſi omnia vaſtantes.

MCLXXVII.

God. Mon. 1177, Cuſpinianus p. 22. Hainricus Dux Auſtriæ in Auſtria obiit: & in monaſterio Scottorum, quod ipſe fundarat, ſepultus, & filius eius Leupoldus ſucceſſit. [Eod. anno terminatum eſt ſciſma peſtilentisſimum inter Papam Alexandrum & nobilisſimum Imperatorem Fridericum, ad Valvas S. Marci Venetiis facta ſunt hæc. Adalbertus Salzburgenſ. Archiepiſcopus ab Alexandro Papa ob gratiam & fauorem Imperatoris Eccleſia ſua privatus eſt, & Conradus Maguntinus illi eſt ſubſtitutus.]

MCLXXVIII.

Cuſpinianus Auſtria p. 23. Leupoldus Dux Auſtriæ cum exercitu terminos Boemorum ingreditur. Neuburgen-

* Eſt pars Hercyniæ in confiniis Bohemiæ & Nordgouiæ, Auenino alias Noreta dicta. Vid. Auentinus A. Boi. V. c. IV. n. 13.

burgensis præpositus a Domino Dietpoldo Patauiensi consecratur, sub Werenhero præposito.

MCLXXIX.

[Alexander P. Synodum generalem sexcentorum & eo amplius Episcoporum in Vrbe Roma media Quadragesima celebrauit.] *Chr. Saxo. Albericus. Chr. Reichersb. 1179.*

MCLXXX.

Hainricus Dux Bauariæ contra Cæsarem machinatur defectionem. [Henricus Dux Bovvariæ miro fastu contra Imperatorem Fridericum & totum Imperium Romanum sentiens, insperata velocitate & facilitate de summo culmine honorum & temporalium bonorum cecidit.] *Godofr. Mon. 1181.*

MCLXXXI.

[Alexander P. obiit pro quo Lucius. Manuel Imp. Græcorum obiit. Ludovvicus Rex Franciæ obiit, cui filius eius successit. Salzburch corpus beati Virgilii eiusd. Vrbis Episcopi multis miraculis claruit. In Patauia quoque sepulchrum S. Peregrini eiusdem Episcopi signis claruit.] Hermannus Dux Carinthiæ obiit. *Godofr. Mon. Rob. de Monte. Chr. August. 1181. Arn. Lubec. 3 c. 8.*

MCLXXXII.

Leupoldus Dux Austriæ iuit Hierusalem. Inde reuertitur afferens portionem S. Crucis ad mensuram manus. *Cuspinianus Austria p. 23.*

MCLXXXIII.

Conradus Salzburgensis Episcopus ad Moguntinensem Ecclesiam reuertitur, a qua tempore schismatis discesserat. Adalbertus etiam a Salzburgensi Ecclesia per violentiam Cæsaris depulsus, eandem sedem recepit. Eodem anno Otto Palatinus Comes obiit. [Dominus Christianus Moguntinus Archiepiscopus & Imperii Cancellarius obiit.] *Godof. Mon. Chr. Reichersb. 1183.*

MCLXXXIV.

[Theodora Vxor Henrici Ducis Austriæ obiit.] *Cuspinianus Austria p. 22.*

MCLXXXV.

[Diarmicius Rex ab Anglicis dolo occiditur, cui Domroaldus filius eius accedens Sifridum cum cæteris Anglicis, a quibus Pater suus occisus fuerat, occidit. *]

MCLXXXVI.

[Lucius P. obiit. Vrbanus III successit.] Werenherus Præpositus Neuburgensis resignauit. Gottescalcus in locum eius successit. *Rob. de Monte 1185. Chr. Reichersb. 1186.*

MCLXXXVII.

[Ierusalem a paganis est expugnata VI. non. Octobr. Vrbanus P. obiit, Gregorius successit. hoc anno] dedicatum est monasterium S. Crucis a venerabili Cardinali Theobaldo Hostiensi & Feltrensi Episcopo, sedis legato. [II. Kalend. Februar. prima hebdomada LXXmæ in die Sabbathi, cum maxima cleri & populi deuotissima gloria. Eodem etiam tempore III. Kalend. Mart. altare S. Crucis & S. Mauritii ab eodem Cardinali consecrata sunt, & altare S. Michaelis Kalend. Februar. ab eodem Gregor. P. præcepto & monitis vt Christiani milites Ierosolymam contra paganos armari perge- *Albericus. Rob. de Monte. Chr. Reichersb. 1187.*

 rent,

* Nihil Scriptores Angli ad hunc & confines annos tradunt, quod huc possit referri. Forsan autem ex superiori seculo quædam per errorem huc fuerunt translata. Sic enim Simonis Dunelmensis Historia de gestis Regum Anglorum ad a. 1093. *Margaretha Scotica mortua, Dufenaldum Regis Malcholmi fratrem Scoti sibi in regem elegerunt, & omnes Anglos qui de curia Regis extiterunt, de Scotia expulerunt. Quibus auditis filius regis Malcholmi Dunechan Regem VVillielmum cui tunc militauit, vt ei regnum sui patris concederet, petiit, & impetrauit, illique fidelitatem iurauit. Et sic ad Scotiam cum multitudine Anglorum ac Normannorum properauit, & patronum suum Dufenaldum de regno expulit, & in loco eius regnauit. Deinde nonnulli Scotorum in vnum congregati, homines illius pene omnes peremerunt. Ipse vero vix cum paucis euasit. Verumtamen post hæc illum regnare permiserunt ea ratione, vt amplius in Scotiam nec Anglos nec Normannos introduceret, sibique militare permitteret.* Sequitur Io. Bromptonus in Chronico p. 990.

rent, complere studuit, Cardinales suos & Episcopos cum reliquis totius probitatis nuntiis transmittendo Imperatori videlicet primo, deinde reliquis Ecclesiæ hominibus & totius virtutis principibus.] Eodem anno claustrum Scottorum Viennæ a Domino VVolchero Patauiensi Episcopo consecratur.

MCLXXXVIII.

Godof. Mon. 1188. [Fridericus Imp. fide Christiana succensus signo S. Crucis se signauit generalem expeditionem aduersus paganos indicens. Gregor. P. obiit, cui Clemens subrogatur.]

MCLXXXIX.

Godof. Mon. 1189. Cæsar cum exercitu trans mare fretat. [Exercitus Christianorum cum Imp. Friderico de diuersis regionibus congregatus, viam Sti Sepulchri agressus est.]

MCXC.

HENRICVS VI. Imp. Godofr. Mon. Chr. Reichersb. 1190. Fridericus Cæsar Romanus obiit: & Hainricus VI. filius eius successit: & Leupold Dux Austriæ iterato Ierosolymam tendit. [& Rex Franciæ, Rex quoque Angliæ & Comes Flandrensis versus Ierosolymam expeditionem mouerunt. Henricus quoque Dux Bauariæ in regni gratiam receptus est.]

MCXCI.

Godofr. Mon. Chr. Reichersb. 1191. [Henricus Rex Romæ Imperatoris & Augusti nomen adeptus est. Clemens P. obiit, cui Iacynthus qui & Celestinus successit. Rex Franciæ & Dux Austriæ Leopoldus ab Hierosolymis redierunt, Henricus Imp. de Apulia incassum rediit.] Dux Sueuiæ filius Frederici Cæsaris in peregrinatione moritur, & Dux Austriæ Leupoldus redit a Ierosolymis, & Episcopus Coloniensis, atque Dux Austriæ, & Otto Cancellarius Imperatoris, & alii Principes ibi mortui sunt. Facta est eodem anno expeditio Christianorum Ierusalem sub Cæsare Friderico, qui diuersis laboribus victor transiuit Iconium. Inde veniens ad fluuium Celeph se refrigerare volens cum LXV. submersus est. [Postmodum nobiliores non gladio nec fame cum maxima parte exercitus obierunt.]

MCXCII.

Godofr. Mon. 1191. 1193. 1194. Chr. Reichersb. 1192. Otto de S. Blasio c. 41. Odoacharus [Dux Styriæ] obiit, cuius hæreditatem Dux Austriæ Leupoldus de manu Imperatoris suscepit. Eodem anno Rex Angliæ rediens a Ierosolymis, a Duce Leupoldo capitur Viennæ. * Wolfgerus patriarcha eligitur Aquilegiensis. Hainricus Rex cum exercitu in Italiam veniens, consecratur. Idem H. Rex secundo in Apuliam profectus, prospere egit. VVerenherus Neuburgensis præpositus electus Gurrensi: & Otto successit in præpositura. Quo in breui mortuo Rudolphus decanus successit. Eodem anno Leupoldus ** Dux Austriæ & Stiriæ circa castrum Græz equo lapsus moritur, & in domo S. Crucis sepelitur, cui filii sui Fridericus & Leupoldus successerunt. [Fridericus in Austria, Leupoldus in Styria.]

MCXCIII.

Godofr. Mon. 1193. [Rex Angliæ a Duce Liupoldo in potestatem & captiuitatem Imperatoris traditur. Danubius tam vice altera contra solitum inundans, vicina loca cum hominibus occupat.]

MCXCIV.

[Fames valida facta est in Teutonia.]

MCXCV.

Godofr. Mon. 1195. [VVernherus Episcopus Gurcensis obiit. Rudolpho decedente Dietericus Nienburgensis præpositus eligitur. Fridericus Dux Austriæ & multi Principes Teutonici cruces acceperunt.]

MCXCVI.

* In MSto legitur: *Rex Angliæ ab Ierosolymis rediens ob contemtum a Liupoldo Duce Transmarinis partibus sibi illatum in oppido Viennæ capitur.*

** Ex hoc loco probari etiam potest emendatio, quam supra ad Godofredum Monachum a. 1194. feci, dum pro *Rudolphus* substitui *Leupoldus*. Vid. etiam Otto de S. Blasio *c. 41.*

MCXCVI.

Conradus Moguntinensis Archiepiscopus, & multi Principes cruce signati. Bela Rex obiit. Emericus filius eius successit. *Albericus* 1196, *Otto de S. Blasio* c. 42.

MCXCVII.

[Celestinus P. obiit, Innocentius successit. Henricus Imp. in Apulia moritur, Philippus frater eius regnum inuasit, Ottone Saxone sibi resistente. Expeditio tertia Ierosolymam. Conradus Moguntinus Archiepiscopus profectus est Ierosolymam circa natiuitatem Domini.] Eodem anno Wolfgerus Aquilegiensis, & Dux Austriæ Fridericus & alii Ierosolymam profecti sunt. *Godofr. Mon.* 1197.

MCXCVIII.

Fridericus Dux Austriæ peregre moritur. Leupoldus IV. Dux Austriæ frater successit. *Chr. August.* 1195, *Otto de S. Blasio* c. 42.

MCXCIX.

Emericus Rex Vngariæ expulsum fratrem persequens, [terminos Austriæ præda vastauit & igne] Wolgerus Patauiensis Episcopus [quinquenni pace inter Christianos & Sarracenos composita] rediens Ierosolymis hostes episcopatus fortiter compescuit. Constantia Imperatrix obiit, & paruum Fridericum hæredem reliquit. Helena Ducissa Austriæ obiit. *Godofr. Mon.* 1199.

MCC.

Leupoldus Dux Austriæ & Stiriæ gladio accingitur, præsente Conrado Moguntinensi, Eberhardo Salzburgensi. Eodem anno pax inter Regem Vngariæ & Ducem Austriæ componitur. [Fratre in consortium regni recepto. Conradus Mogunt. Archiep. obiit: Monasterium Stæ Mariæ & Sti Gregorii in Vienna ad Scotos a Wolfkero Patauiensi Episcopo consecratur.] *Siffridus Presbyter* 1200.

MCCI.

[Terræ motus factus est magnus IV. nonar. Maii.]

MCCII.

[Expeditio quarta Ierosolymam, hoc anno] Leupoldus Dux Austriæ nuptias Viennæ, multis Principibus ibidem præsentibus, solenniter celebrauit cum nepte Regis Græcorum Theodora nomine. Odaccar Rex Boemiæ terminos Teutonicorum potenter inuasit; sed inde in pace rediit. Conradus Ratisponensis Episcopus, & Ludouicus Dux Bauariæ mutuis cladibus terram vastant. Emericus Rex Vngariæ data fide fratrem suum dolo captum, & catenis strictum incarcerauit. Sed eodem anno diuina vltione in fata concessit. Quo defuncto frater eius eripitur & sublimatur regno. Vngariæ Patriarcha Aquilegiensis * obiit; cui Wolfgerus Patauiensis successit: cui Poppo Pataui successit. *Chr. August.* 1203. 1204, *Albericus* 1204.

MCCIII.

[Constantinopolis capta & exusta, virtutem Gallorum mirari didicit.] *Godofr. Mon.* 1203.

MCCIV.

[Philippus Rex exercitum Boemorum secunda eruptione cum suo Rege fugauit, non minus præda quam victoria nobiliter potitur.] *Godofr. Mon.* 1204.

MCCV.

Philippus Rex Romanorum post bellicos labores tandem regno potitur. Emericus Rex Vngariæ (mirum) qua die fratrem cepit, reuoluto tempore & ipse captus, quem consortem habere noluit, hæredem reliquit. [Græci cum sua Constantinopoli ob necem Regis Alexii Porphyrogenitorum gente cessim per viros ac fœminas delata, in ius cæterorum deuenit, direptisque opibus contigit.] Eodem anno portio S. Crucis non parua cum sacris reliquiis Duci Austriæ Leupoldo perfertur. Andreas Rex Reginam vxorem, fratres & filium eius persequens, terminos Austriæ vsque Vien- *PHILIPPVS Rex.* *Godofr. Mon.* 1204. 1205. 1207. 1208.

---

* Piligrinus Patriarchæ nomen, vti ex Chronico Augustensi ad a. 1204 patet. Vid. etiam Hundius Metropoli Salisburgensi *p.* 133.

Viennam intrare coegit. Ibi puer moritur, & Regina marito [natoque] orbata auxilio Ducis ad terram suam Arragoniam profecta est. [expeditio Regis Philippi versus Coloniam, cui Dux Austriæ Leupoldus cum magno exercitu militum interfuit.] Poppo Patauiensis Episcopus obiit: Manigoldus abbas de Chremesmunster successit. Leupoldo Duci Austriæ nascitur filius Leupoldus nomine.

MCCVI.

Albericus 1207, *Langius Chr. Citic.* 1199, *Comp. Chron.* 1206, *Antoninus* Chron. p. 3 tit. 19, *Cuspinianus* Austria p. 16.

[Fundata est domus in Campo Liliorum. anno in præsenti surgunt Iacobitæ *, Nigras deferunt, spargunt verbum vitæ. Minores Christum prædicant vt Israelitæ sub Innocentio sed & cordelitæ **. Isti ciuitatibus solum commorantur, & de Euangelio viuunt & lucrantur: dicuntur hi communiter pie recolentes, quod nati si pro patribus filii accrescentes.]

MCCVIII.

Godofr. Mon. 1208.

[Philippus Romanorum Rex, dum expeditionem contra Brunsvvich parat, iniquo quorundam consilio principum Babenberch ab Episcopo eiusdem loci inuitatur: ab Ottone Palatino comite dolo occiditur. Regina morte eius cognita præ dolore moritur. Liupoldus Dux Austriæ & Styriæ Zelo fidei accensus cum pluribus nobilibus terræ suæ, in Nienburch Signo Stæ Crucis insignitur Eodem anno peregrinatio puerorum.]

MCCIX.

Godofr. Mon. 1209.

[Ottoni Regi ob concordiam regni, filia regis defuncti desponsatur. Otto Palatinus ob necem Regis Philippi capite truncatur. *Occiditur ab Henrico de Kallintin. Philippus Rex habuit quatuor filias, quarum vnam duxit Rex Castellæ siue Hispaniæ, alteram Rex Bohemiæ, tertiam Otto Rex Romanorum, quartam Dux Brabantiæ.*]

MCCX.

Godofr. Mon. 1210.

[Otto de Brunsvvich Henrici Ducis Bavvariæ quondam expulsi filius in Regem eligitur, & ipse per Italiam cum expeditione, pacifica securitate Romam vsque profectus, ab Innocentio Papa promotus Imperator efficitur. Otto prosperis successibus mirabiliter elatus, aduersus Fridericum Regem Siciliæ Apuliam ingreditur. Pestilens hæresis Paterinorum, cum plurimos Christiani nominis serpendo corrumperet, auctore Deo prodita est, & variis tormentis multi eorum necati.]

MCCXI.

Godofr. Mon. Albericus 1211.

[Otto Imp. dum possessionibus apostolicis Ecclesiæ Romanæ iureiurando permissis, violenter postmodum abutitur, ab Innocentio P. tertio commonitus nec correctus, anathematis animaduersione percutitur. Eod. anno multi Principes Orientalium ex mandatis Domini apostolici coniurant aduersus Ottonem Imp. Exercitus Saracenorum de tota Africa collectus cum suo Rege mari transito, fines aliquos Hispaniæ violenter occupauit, & Reges Christianos circumquaque positos die quoque futuri conflictus expresso, superbe prouocauit. Ecclipsis lunæ facta est quasi media nocte x. Kalend. Nouembr.]

MCCXII.

OTTHO IV. Rex. Godofr. Mon. 1212.

[*Anno milleno ducenteno duodeno signati pueri vadunt loca sancta tueri.*] Otto Imperator ab Apulia prospere regreditur, regalibusque nuptiis Brunsvvick *** magnifice

* scilicet Dominicani.

** Franciscani Gallis *Cordeliers* dicti.

*** Brunsuigæ nuptias celebratas esse contendit hoc Chronicon. Sequitur Krantzius *Saxoniæ lib. VII c. XXXIV.* Ast, Northusæ easdem fuisse celebratas docet Godefridus Monachus *ad h a.* quem sequitur Mutius *Chron. lib. XIX. p. 175,* Gobelinus Persona *æt. VI c. LXIII* Historia Landgrauiorum Thuringiæ *c. XXXIV.* Nauclerus *Voll. II. Gen. XLI. p. 911,* Trithemius *Chron. Hirsaugiensi ad a. 1212.* Meibomius *apologia pro Ottone IV tom. III p. 154. 155.* Reliqui de facto quidem testantur, loco tamen non memorato. Quod vero Brunsuicum fuerit suppositum, hæc mihi ratio subesse videtur, quod sponsam suam Brunsuicum deduci præceperit, secundum Arnoldum Lubecensem *Chron. Slav. lib. VII c. XIX.*

ce celebratis filiam Regis Philippi duxit vxorem. Sed celebres nuptiæ (proh dolor) in lugubres exequias Reginæ in breui conuertuntur. [Otto post annum excommunicatus non Episcopus apostolica sententia pronuntiatur hæreticus, & imperio deponitur omnino, Katholicis ab eius reuerentia & obsequio cohibitis. Fridericus Rex Siciliæ Ottonem e vestigio secutus, fauore & auxilio principum Romanorum regnum ingressus est, & ab omnibus gloriose susceptus.] Fredericus Rex Ratisponæ celebrem curiam habuit, [plurimis Principum sibi iureiurando fœderatis.]

MCCXIII.

Leupold Dux Austriæ & Stiriæ cum magno comitatu ad terram S. Iacobi ad bellandum paganos transierat. [Multi principum & aliorum fidelium in Hispanias profecti cum Saracenis die condicto scilicet IV. Kalend. Iulii bellum inierunt, Saraceni robustos & feroces animos nostrorum non ferentes, magno sic detrimento terga verterunt.] *Godefr. Mon. 1212.*

MCCXIV.

[Isto quidem tempore surgit Magdalena
Cum suis sororibus laude Christi plena
Sunt & in Italia fratres humiliati,
Qui iurare renuunt & sunt vxorati.
Veniunt & alii fratres constellati.
Dehinc Christiani milites surgunt gladiati
Fortes atque strenue sunt legitimati,
Qui exacti debitum bis ebdomodati
Soluunt & sunt alias caste coniugati.]

MCCXV.

Manegoldus Patauiensis Episcopus obiit: cui Vlricus successit. Sequenti anno obiit Leupoldus iuuenis Dux. [Synodus celebrata est apud Ecclesiam Sti Iohannis Romæ. Innocentius P. III. obiit cui successit Honorius P. II.] *Godofr. Mon. 1215, Hund. Metr. Salisb. p. 133, Cuspinianus Austr. p. 26.*

MCCXVII.

Rex Vngariæ Andreas, & Leupoldus Dux Austriæ & Stiriæ, cum aliis plurimis ad terram promissionis tendunt. Philippus quondam Romanorum Rex habuit IV. filias, quarum vnam duxit Rex Castiliæ & Hispaniæ, alteram Rex Boemiæ, tertiam Otto Romanorum Rex, quartam Dux Brabantiæ. [Idem Dux Liupoldus transfretauit mare XVI. diebus deo protegente, quod antea valde inauditum erat.] *Godofr Mon. Ann. Colmar. 1217.*

MCCXVIII.

[In principio anni ipsius Andreas Rex Vngariæ exercitum Christianum relinquens discessit, non minima manu collecta, & in fine anni ipsius vix cum magno labore contumeliose propriam terram ingreditur. Damiata ciuitas regalis in Ægypto sita, autore Duce Liupoldo & instigante, ab exercitu Christianorum circumdatur. Pagani multas ciuitates proprias timore perterriti vacuas dereliquerunt. Insuper & Castella plurima propria valde munita propria manu destruunt. Otto Imp. excommunicatus ab Innocent. P. obiit.] *Godofr. Mon. 1218.*

MCCXIX.

[Ciuitas Stæ Ierusalem ab ipsis paganis magna ex parte destruitur.] Leupoldus Dux Austriæ & Stiriæ gloriose ad propriam terram reuertitur. [Ciuitas Damiata nocte furtiue ac miraculose a Christianis capitur, nullo tamen Christiano pereunte.] *Godofr. Mon. 1219.*

MCCXX.

[Boemiæ Rex ab Honorio P. excommunicatur. Fridericus filius Henrici Imperatoris, nepos Friderici Imperatoris Rex Romanorum ac Rex Siciliæ, Apuliæ, Calabriæ, ac Dux Sueuiæ Cæsar & Imperator Romæ consecratur ac ordinatur ab Honorio P. III. x. Kalend. Decembr.] *Godofr. Mon. 1220.*

MCCXXI.

Dux Ludouicus Bauariæ, Patauiensis Episcopus Vdalricus, [aliis multis heu malo euentu ad] terram sanctam tendunt. [Ciuitas illa regalis Damiata in Ægypto a Saracenis sine læsione Christianorum captiuatur & multi Christianorum, qui captiui tenebantur in paganismo a vinculis resoluuntur.] Deinde prædictus Dux consule reuertitur. *Godofr. Mon. Chr. Augusf. 1221.*

MCCXXII.

Godofr. Mon. 1222, Cuspinianus p. 26.

Magna ſolennitas Viennæ auctore Duce Leupoldo, cuius filia Duci Saxonum nuptiali thalamo copulatur. [Gebhardus Comes de Plain conſecutus eſt Epiſcopatum *Patauienſem. In Longobardia terræ motus factus eſt magnus, qualis nec antea aliquando. Ciuitas quædam nomine Prixia funditus eſt combuſta, & multi homines in ea perierunt. Romæ terra rubea pluit per diem integrum & noctem. Prædicatores crucis miſſi ſunt in vniuerſum mundum. Andreas Rex Vngariæ Crucis ſigno ſignatur cum multis aliis. Henricus Dux de Medlico obiit. Nix ninxit in Styria quæ verſa eſt in ſanguinem. Rex Tharſis terram quæ dicitur Valevvin penitus deuaſtauit, & habitatores interemit, nec non multos de Ruthenis interfecit, auxilium volentibus illis præſtare. Engelbertus Archiepiſcopus Colonienſis a quodam Comite cognato ſuo interfectus eſt. Rex Heinricus iuuenis filius Friderici Imp. filiam Ducis Auſtriæ [& Stiriæ, & Dux Auſtriæ nomine Henricus ſororem Lancrauii Duringiæ] duxit vxorem. [multi in ipſa ſolennitate præ multitudine oppreſſi perierunt. Filio Marcrauii de Meiſen filia iam dicti Ducis eſt deſponſata.]

MCCXXIV.

Albericus 1224.

[Magna peſtilentia & ante inaudita vaſtauit pene vniuerſum mundum. Andreas Pragenſis obiit.]

MCCXXV.

Godofr. Mon. 1224.

[Multi cruce ſignati ſunt, per induſtriam Cardinalis Porticenſis, qui dicebatur. Conradus de ordine Ciſtercienſi, & cuiusdam de ordine prædicatorum, qui dicebatur Iohannes.]

MCCXXVI.

Godofr. Mon. Chr. Auguſt. 1226.

Hainricus filius Ducis Auſtriæ duxit vxorem ſororem Landgrauii apud Nurenberg. Hainricus filius Ducis Auſtriæ conſilio & auxilio quorundam iniquorum oppoſuit ſe patri ſuo, atque caſtrum Haimburch præoccupauit, matremque ſuam inde ſatis contumelioſe eiiciens: quod tamen pater caſtrum in breui recepit. Deinde idem filius vitæ patris ſui multimodis inſidiatus eſt, ſed tamen Deo ſe protegente euaſit manus eius. Fridericus Romanorum Cæſar prælatis Eccleſiæ & Principibus regni pro negotio S. Crucis curiam apud Cremonam indixit. Longobardi vero timentes inſidias Cæſaris, maria vbique intermontana venientibus obſtruxerunt viam. Vnde valde commotus Imperator cum aliis Principibus, tamen ſine læſione ipſorum in regnum Siciliæ ſe contulit, cæteri etiam ad propria ſunt reuerſi. Fridericus filius Ducis Auſtriæ in Brunsvvick nuptias celebrauit. Conradus Ratiſponenſis Epiſcopus obiit.

MCCXXVII.

Godofr. Mon. 1227, Albericus 1227.

Andreas Rex Vngariæ Ruſciam cum exercitu veniens, ab ipſis ſtatim fugatus receſſit, interfectis nonnullis de exercitu ſuo. Gens quæ dicitur Valvvin, fidem Chriſti ſuſcepit, ex quibus baptiſati ſunt fere x. millia. [Landcrafius Thuringiæ in paſſagio meſſis cum multis cruce ſignatis obiit, multis etiam retro aſpicientibus ad propria reuerſi ſunt, cæteri ſine rectore ad Terram ſanctam proficiſcuntur, qui computati ſunt ad octoginta millia. Honorius P. obiit.] Hainricus iuuenis Dux filius Ducis Leupoldi obiit: & Ludouicus Landgrauius de Thuringia in transmarinis partibus obiit.

MCCXXVIII.

Godofr. Mon. 1227. 1228, Albericus 1228.

[Henricus filius Ducis Auſtriæ obiit. Imperator Fridericus excommunicatus a Gregorio P. mare transfretauit. Dominus Wernherus abbas Stæ Crucis obiit.] Dux Bauariæ atque alii multi ex nobilibus per Bauariam Leupoldo Duci Auſtriæ & Stiriæ inſidias mortis parabant, quas tamen per Dei gratiam ſine læſione euaſit, [Papa Gregorius in Cœna Domini Imperatorem Fridericum excommunicatum publice

---

* Ita ex Mſto emendauimus, cum antea legeretur: *Eberhardus Comes de Plein conſecratus eſt in Epiſcopum Patauienſem.* Gebhardum autem ipſum fuiſſe adpellatum, patet ex Hundii Metrop. Salisburg. *p. 139.*

blice denunciauit, vnde non parum ipsi Romani turbati, ipsum Papam in secunda feria Paschæ in Ecclesia sancti Petri infra missarum solemnia quæ personaliter celebrauit, contumeliis & blasphemiis afficientes*, ab iniectione manuum vix abstinuerunt, vnde Papa in palatium apud Stum Petrum se recipiens, post aliquot dies vrbem exiuit, & in Tuscia primo apud Reatem, postmodum apud Perusium habitauit, vbi habito colloquio Principes Imperii a fidelitate Imperatoris absoluit.] Imperator defuncta Imperatrice in puerperio transfretauit, & ad Cyprum vsque Accharon peruenit, ibi magna gloria susceptus, & post paucos dies legatus Soldani honorifice eum excepit.

MCCXXIX.

Terram repromissionis Christiani possederunt per Imp. Fridericum. Idem Imperator rediit de transmarinis partibus in regnum suum Siciliæ, auxilio & consilio Regis paganorum Soldani. Fridericus filius Ducis Austriæ neptem Reginæ Vngariæ repudiauit, quæ copulata erat ei in coniugio: & Filiam Ducis Meraniæ ** sibi illicite copulauit, patre suo in omnibus his auctore. Idem Imp. in partibus existens transmarinis ciuitatem S. Ierusalem, & maiorem partem terræ sanctæ a Soldano Babylonico recepit; & treugis per decennium inter eos firmatis. Imperator reuertitur in Apuliam, & fines regni Apuliæ ab exercitu Papæ occupatos recepit. [Exercitus Domini Papæ in tres partes diuisus Teutonicis cruce signatis passagium impediuit. Longobardi & Tusci cum Domino Papa contra Imperatorem conspirauerunt.] *Godofr. Mon. 1229, Cuspinianus* Austria *p. 28.*

MCCXXX.

Boemi Austriam rapina & incendio, nullo resistente, vastarunt. [Imperator Fridericus reconciliatus est Domino Papæ & ab excommunicatione absoluitur. Ottocarus Rex Boemiæ obiit. Tyberis alueum suum egressus vicina loca occupauit, & in vrbe Roma vsque ad gradus Sti Petri ascendit, vnde Romani compulsi Dominum Papam reuocarunt. Dominus Papa & Dominus Imperator, mediantibus Principibus Alamanniæ, videlicet Berchtoldo Patriarcha Aquilegiensi, Eberhardo Archiepiscopo Salzpurgensi, Episcopo Ratisbonensi, Austriæ & Karinthiæ Ducibus & quibusdam aliis ad concordiam redierunt, & Dominus Imperator ab excommunicatione absoluitur, & post absolutionem hospitio & mensa a Domino Papa excipitur.] Piæ memoriæ Dux Leupoldus apud S. Germanum obiit, moxque ministeriales eius fere omnes contra filium coniurarunt, primo dolo priuantes eum thesauro patris, ac postmodum totam fere Austriam incendio & rapina vastarunt. Odoccarus Rex Boemiæ obiit. Ipse Leupoldus Dux sepultus est in monte Cassino in monasterio S. Benedicti a Cardinalibus; & ossa ipsius delata in claustrum, quod ipse construxit Lyrevelde, ibidem sepulta sunt in die S. Andreæ ab Archiepiscopo Salzburgense, & eodem die dictum monasterium ab eodem Archiepiscopo consecratur. Cui filius eius Fridericus vltimus Dux Austriæ successit. [Idem Dux Fridericus duxit vxorem filiam Ducis Meraniæ post repudiationem sororis reginæ Vngariæ.] Rex Boemiæ manu valida Austriam intrans, magnam partem terræ vastauit incendiis & rapinis. Sigefridus Moguntinensis Archiepiscopus obiit. *Godofr. Mon Chr. August. Albericus 1230, Cuspinianus p. 29.*

MCCXXXI.

Ludouicus Dux Bauariæ manifeste cultello perfotatus est. Facta est dissensio inter Fridericum Ducem Austriæ adhuc puerum & ministeriales eius, tandem humiliati deferunt obsides. [Item facta Charistia Patauiæ nempe] Episcopus Patauiensis *Godofr. Mon. Ann. Colmar. 1231.*

* In margine Codicis Msti manu haut recenti adiectum: *& sancte egerunt, quia non habuit facere, & ex odio egit.*

** Morauiæ olim legebatur: Sic etiam Cuspinianus Austria *p. 29.* dicit, quod duxerit *filiam Ottonis senioris Ducis Morauiæ.* Verum. ex Msto substitui *Meraniæ.* Neque etiam Morauiæ Marchiones vnquam dicti fuerunt Duces. Otto vero dux Meraniæ ista ætate vixit, a. 1230. defunctus, secundum Albericum.

ſis & Canonici ſui cum præpoſito ſunt reconciliati. [Dabatur modius frumenti pro 5. Talentis. Orta eſt diſſenſio inter illuſtrem Ducem Auſtriæ & Styriæ Fridericum, & fratres de Chunringen, Hadmarum videlicet & Henricum; Hadmarus moritur in clauſtro ſuo Zvvetel, a venerabili Epiſcopo Gebhardo ſepelitur. Eberhardus de Iohnsdorff Canonicus & Archidiaconus Patauienſis omnibus membris miſerabiliter mutilatur.]

MCCXXXII.

Chr. Auguſt. 1232.

Fridericus Dux Auſtriæ & Stiriæ apud Viennam militauit, & accinctus eſt gladio in monaſterio Scottorum in Vienna a Gebhardo Patauienſi Epiſcopo. Wichardus de Zebinge Viennæ decollatur ab orphano nocte in domo Smelzarii.

MCCXXXIII.

Chr. Auguſt. 1233, Dubrauiaus hiſt. Bohem. lib. 15. p. 408.

Vngari intrauerunt fines Stiriæ, & vaſtarunt eos rapina & incendio. Stirienſes vero congregati ſine rectore perſecuti ſunt eos. [Vngari vero longius eos trahentes, a finibus ſuis inſidias ponentes poſt eos conuertebantur, ad ipſos accedebant ante & retro, multi vero ex vtraque parte mortui ſunt, & multi vulneribus debilitati: Tandem Vngari victoria potiti, nobiliores ex iis captiuauerunt. ex tanta multitudine vix L. fugerunt, reliqui omnes aut interierunt aut captiui abducti ſunt. Sancta Eliſabeth multis miraculis claruit.] Tandem Vngari victoria potiti, nobiliores ex eis captarunt. Epiſcopus Babenbergenſis & Dux Carinthiæ rapina & incendio ſe viciſſim lacerarunt. At Epiſcopus ſuperior euaſit, & caſtella & oppida deſtruxit. Poſt Gebhardum Patauienſem Epiſcopum ſucceſſit Rudigerus pridem Primus Chiemenſis. Eckardus Epiſcopus Babenbergenſis poſtquam bellando vaſtauit Carinthiam, ab Hainrico nobili de Vinkenſtain in dolo capitur, deinde per Ducem Auſtriæ F. liberatur.* [Poſt octauam Ioannis Baptiſtæ idem Dux Fridericus Boemiam exercitu maximo congregato intrare volens, proceſſit vsque ad caſtrum Vetau. quod licet omnibus inexpugnabile videretur expugnauit, & alia quædam caſtra, poſt prædicti expugnationem ſibi fuerunt tradita. Audiens itaque Rex Boemiæ, quod tantam multitudinem exercitus haberet, & caſtrum prædictum expugnaſſet, ſeceſſit per ſyluam, licet propoſuiſſet in campo occurrere Duci præfato. Rex Vngariæ circa feſtum omnium ſanctorum Auſtriam exercitu magno intrans, partem Terræ incendio & rapinis deuaſtauit, & vsque ad Houelin peruenit, & interfectis multis de ſuo exercitu, & nobilibus quibusdam captiuatis, & ciuitate Teuen exuſta & depopulata, vlterius procedere non valens, pro concordia laborauit, qua habita reuertitur ad ſua, & non poſt multum tempus idem Rex pacifice exeundo proceſſit vsque ad nouam ciuitatem, & ibi a Duce honorifice ſuſceptus, firmam concordiam inierunt, vbi facta concordia idem Rex Ducem amicabiliter ad Vngariam inuitauit, quo facto cum magno comitatu Vngarico veniens honorifice ſuſceptus rediit ad ſua.]

Rex Vngariæ circa feſtum omnium SS. Auſtriam cum exercitu magno intrauit, & partem terræ incendio & rapinis deuaſtauit. Tandem concordati ſunt, & mutuo ſibi amicitiam exhibuerunt.

MCCXXXIV.

Hund. Metr. Salisb. p. 136, Cuſpinianus Auſtria p. 3[illegible]

[Fridericus Dux Auſtriæ & Styriæ cum magno exercitu & forti intrauit fines Boemiæ & caſtrum nomine Vetau cepit, cumque vlterius vellet procedere nemine reſiſtente, infirmatus eſt vsque ad mortem, & ſic omnipotens Deus conatum eius male reſtrinxit.] Rudigerus Patauienſis ordinatus eſt. Rex Vngariæ cum filio ſuo Bela partem terræ Auſtriæ incendio & rapinis deuaſtauit. Fridericus Dux Auſtriæ & Stiriæ,

---

* Verum nomen eſt Eckenbertus, qui ſecundum Chronicon Auguſtenſe ad a. 1202. Conrado ſucceſſit. De hoc Bruſchius Cat. Epiſcoporum Bambergenſium n, XX. *Geſſit bellum anno Domini 1232. contra Bernbardum Charintiæ Ducem: cuius cum ditionem ferro & igne hoſtiliter & miſerrime deuaſtaret, captus a Ducis miniſterialibus per totum tempus quadrageſimale detentus, & poſtea certis pacis conditionibus, iterum dimiſſus eſt,*

Stiriæ, ac Domina Theodora mater sua Ducissa nuptias solennes celebrarunt, vbi Marcgrauius de Meichsen sororem dicti Ducis Friderici, Constantiam nomine, duxit vxorem, præsentibus Regibus Vngariæ & Boemiæ, & Archiepiscopo Salzburgense, ac aliis Episcopis ac Ducibus Saxoniæ & Carinthiæ.

MCCXXXVI.

[Tota hieme illa tanta asperitas frigoris inhorruit, vt multi fluuii, qui ante large fluebant, a fundo vsque ad summum ita indurescerent præ frigore, vt fluere desinerent: circa tempus vero vernale, cum solueretur glacies, Danubius ex multitudine glaciei & abundantia aquarum excessit terminos suos, turres, muros, domus, pomaria arboresque subuertit, hominesque multos extinxit, vineas & agros a se remotos vastauit, replensque omnia glacie, immensi ponderisque glacies per magnum tempus ipsius anni durauit. ibidem] Andreas Rex Vngariæ cum duobus filiis suis Bela & Colomanno, congregato exercitu magno, vt dicebatur ducentis millibus intrauit fines Austriæ, Dux vero e contra veniens cum XXX. millibus [bene instructis, antequam ad rem venirent, exercitus Ducis fugam iniit, cum Duce ipsorum vix CCC. viris eos prosequentibus. Postea Rex vastauit rapina & incendio circumquaque vsque ad ciuitatem Viennæ, nemine sibi resistente: quod videns Dux rogabat, ea quæ pacis sunt, tandem pace firmata Dux recepit Regem in conuiuium, & exercitus Regis remeauit ad propria. Interea Rex Boemiæ ex altera parte Danubii vastauit Austriam rapina & incendio vsque Stadelovve, vbi dum moraretur, tanta inundatio pluuiæ erupit, fere per tres dies & noctes per Austriam, & Vngariam, quod ante permultos annos non est visum vel auditum. Item Danubius ex abundantia aquarum terminos excedens, agros, villas, segetes vastans, homines quoque qui in insulas confugerant, cum iumentis suis & aliis rebus extinxit. Andreas Rex Vngariæ obiit. In] eodem anno F. Imper. per Lombardiam intrauit regnum Teutonicorum, & filium suum Hainricum Regem a regno deposuit. [& captiuum in insulam marinam misit, multisque bene dispositis secundum iustitiam seculi & ordinatis, multa castra nociua destruxit, omnibus iustitiam faciens, tam maiores quam minores homines iniustos morte damnauit. Qui etiam Imperator Ducem Austriæ multoties multis Legatis ac Litteris accersiuit, sed ipse velut superbus & contumax venire contemsit, timens suam stultitiam ac sapientiam Imperatoris, & eos qui querimoniam faciebant propter res suas sibi immerite ablatas. Mater etiam ipsius Ducis Theodora propter penuriam rerum quam patiebatur, & propter timorem filii, ne se perpetuo includeret, de Austria fugiens venit Boemiam.]

Alb. Stad. Albericus 1235, Godofr. Mon. 1235. 1236, Chron. Elwang. 1235, Cuspinianus p. 30, Mutius lib. 20. p. 183.

MCCXXXVII.

Fridericus Dux Austriæ & Stiriæ sæpe vocatus ad curiam ab Imperatore, sed venire contemnens, tandem sententiam proscriptionis coram multis Principibus incurrit. [Tum propter contemptum, tum etiam propter querimoniam multorum prælatorum, ecclesiarum & principum, ac diuersarum personarum ecclesiastici ordinis & potentiæ secularis. Postea Imperator misit nuntium suum in Austriam, interdixit ei gratiam suam & auxilium & consilium, quem nuntium sui captiuantes & male tractantes tandem ad iussum Ducis est dimissus. Item idem Dux fecit omnia claustra, quæ erant in principatu suo vno die pariter irrumpi & inquiri pecunias proprias & alienas, & inuentas diripuit: Insuper in toto principatu suo recepit de vnoquoque manso LX. denar. Initium dolorum fuerunt hæc & causa deiectionis suæ: postea propter multas insolentias & enormitates suas Wiennenses & aliæ ciuitates, (præter nouam ciuitatem) & ministeriales in vtroque principatu ceperunt se opponere. Deinde secutæ sunt rapinæ & incendia, & irruptiones claustrorum & ecclesiarum & castrorum. Deinde venerunt Rex Boemiæ & Dux Bovvariæ ex latere Imperatoris in Austriam, qui tamen nihil profecerunt, nisi quod terram rapina & incendio vastauerint. Hi terram & ciuitatem Viennensem Burggrauio de Nurenberch commendauerunt, qui collectis multis venit versus nouam ciuitatem, locutus Patriarchæ Aquilegiensi & Stiriensibus. In reuersione secutus est eos Dux cum Comite de Bogen, &

Godofr. Mon. Chr. August. 1237, Cuspinianus p. 31

& fugauit eos, cum haberent decem contra vnum, cepitque duos Episcopos Patauiens. & Frisingensem, ceteri turpiter & vix euaserunt. Tandem Imperator per Longobardiam introiuit. Stiriam etiam subiugauit, castra valde munita multaque confregit, & vxorem Ducis abstulit, quod ei maximum dedecus fuit. Cœnobium Prædicatorum Viennæ consecratur.]

MCCXXXVIII.

Chr. August. Alb. Stad. 1238, *Matth. Paris.* p. 375, *Cuspinianus* p. 31.

[Imperator intrauit Austriam venitque cum multis principibus Viennam, ibique cum magno honore susceptus est, filiusque eius Rex Conradus per Danubium venit cum magno comitatu principum, ibique per tres menses latitantes, comedentes & bibentes quot apud ipsos erant, & nihil aliud vtilitatis operantes. Deinde Imperator relinquens Austriam ingressus est Bauariam, & vices suas commisit Episcopo Babenbergensi Ekkeberto. Post recessum Imperatoris Dux in breui quinque castra vi obtinuit. Deinde Stirienses conducti ad Imperatorem, Austriam intrauerunt cum exercitu ad conseruationem terræ, sed magis venerunt ad desolationem, quia in breui nonnullis suis interfectis & captis cum confusione ad propria sunt reuersi. Interim Episcopus Babenbergens. Ekkebertus in Vienna diem vltimum clausit, *& sepultus est apud Scotos in medio Chori.*] Imperator cum magno exercitu intrauit Longobardiam, ibique fere per duos annos ciuitates sibi rebelles impugnans, [sed non expugnans. Circa Vindemiam, quæ satis sterilis erat, ipso anno venit Comes de Eberstein cum aliis multis ex præcepto Imperatoris, cui Dux occurrit circa Tulnam cum suis, cui cum resistere minime valeret, reuersus est ad castra sua: quare Comes in Vienna manens sine effectu, quia nulli se committere audebat, propter infidelitatem, quæ tunc regnabat in terra.]

MCCXXXIX.

Cuspinianus Austria p. 41, *Alb. Stad.* 1239, *Nauclerus* gen. 41 p. 931.

[Rex Bohemiæ se opposuit Imperatori, cuius consilio & auxilio Dux cottidie crescendo, intolerabilis factus est hostibus suis. Ciuitates La & Ens & multa castra obtinuit. Imperator interim manens in Longobardia, multos ex Mediolanensibus cepit & occidit, & cum potestate eorum & carruca. Similiter multos de Bolonienſibus cepit & occidit. Insuper vineas & oliueta & ficeta succidens & vastans Eod. tempore idem Imperator a Domino Gregorio P. N. excommunicatur. Hoc anno Dux Austriæ cum sibi adhærentibus magnam copiam frumenti & vini collegit, & resistentes sibi, in quantum potuit, debellauit. Maiores tamen tam in Austria quam in Siria ministeriales ac ciuitates, fortiter resistebant ei, quia Ducis fidei se committere non audebant.]

MCCXL.

Dubrauius lib. 15 p. 418.

[Ciuitas Viennensis ita custodita est ab hominibus Ducis, vt vix parum aliquid deferretur ad manducandum & bibendum in ea manentibus, & inde factum est, vt modius frumenti venderetur pro 7. talentis, & multi homines in terra præ fame interierunt, & aliqui ad subleuandum famis inopiam, vt dicebatur, canes comedebant. Vinum etiam valde carum fuit in ipsa ciuitate & in tota terra, vt vrna venderetur in aliquibus locis pro XII. solidis. Eod. anno ciuitas Viennens. cum tota Austria reuersa est ad Dominum suum Ducem Fridericum.]

MCCXLI.

Chr. August. Alb. Stad. 1241, *Cuspinianus* Austria p. 40. 41, *Dubrauius* lib. 15. p. 420, *Bonfinius* hist. Vng. dec. 2 lib. 8 p. 203.

Inter Regem Boemiæ & Ducem Austriæ discordia satis obscura exorta est, & sic Rex manu valida intrauit fines Austriæ, ad depopulandam terram, sed propter frigus & alia reuersus est ad propria. Tandem controuersia terminata est, vt traderetur filia Hainrici Ducis Austriæ filio Regis Boemiæ in coniugio, [Obscuratus est sol in quibusdam locis, & factæ sunt tenebræ, ita vt stellæ viderentur in cœlo, circa festum S. Michaelis hora IX. Inter Regem Boemiæ & Ducem Austriæ discordia satis intricata exorta est, & hæc fuit causa cur esset ipse Dux fere exclusus a potestate Ducatus sui, quæsiuit consilium & auxilium regis, promittens ei totam terram vltra Danubium se daturum, si restitueretur honori suo, quod ipse Rex satis competenter in quantum licuit

licuit & potuit, offensam Imperatoris vilipendit, insuper La ciuitatem habuit in potestate sua. Deinde cum esset Dux restitutus honori suo, per orationes monachorum, & clericorum ac mulierum vt creditur, quos antea minus dilexerat; His peractis quæsiuit Rex a Duce id quod promiserat, sed ipse dissimulabat promissa persoluere, propter quod ex vtraque parte satis dura contentio exorta est per rapinam & incendium & vastationem. Item Rex manu valida intrauit fines Austriæ ad depopulandam terram, sed propter imminens frigus & clamorem pauperum reuersus est ad propria. Ciues vero La ciuitatem tradiderunt Domino suo Duci rege ignorante. Tandem controuersia illa sic terminata est, vt traderetur filia Ducis Henrici fratris Ducis Friderici filio Regis Boemiæ in coniugium, quod etiam factum est. Eodem anno Cumani gens immundissima, quæ carnibus vtebatur fere crudis pro cibo & lacte equorum & sanguine pro potu, hi miserunt quosdam e suis cum Rege Gutan nomine ad Regem Vngariæ, rogantes vt collocaret eos in terra sua, simulantes se fieri Christianos, qui ad suggestionem prædicatorum sine consilio principum suorum suscipiens eos, heu malo suo sinebat habitare secum. at illi paulatim crescebant & multiplicabantur super numerum.]

MCCXLII.

[Gregorius P. obiit. Innocentius eligitur. Eglofus S. Crucis abbas obiit. Cumani gens supra dicta & maledicta intrauit fines Vngariæ, & in die sancto Paschæ intrabant ciuitatem Rodna illis edentibus & bibentibus, & secure habitantibus, interfecerunt omnes religiosos, iuuenes, virgines, senes cum iunioribus nemini parcentes. Deinde diffundebantur per totam prouinciam illam sicut locustæ, sanguinem humanum sitientes & effundentes velut aquam. Illi vero qui prius habitare ceperunt in terra, coniunxerunt se suis, & facta est turba innumerabilis; quorum Rex nomine Gutan se ipsum interfecit, prius interfectis duabus Reginis, & aliis qui secum in domo conuenerat, præ timore Ducis Austriæ, qui Domum illam impugnabat, & tandem expugnabat. Rex ante Vngariæ collecta in vnum multitudine copiosa, vt dicebatur CM. occurrit illis circa Pest. Illis ibi in castris quiescentibus, Cumani summo diluculo inopinate superuenerunt, & primo incendebant castra, deinde interfecerunt omnes Episcopos, Comites, senes & iuuenes nemine sibi resistente, ita quod ex tanta multitudine vix pauci cum ipso Rege saluarentur. His ita perpetratis, secuta est alia gens quæ dicitur Tartari, veniens ab ortu solis, quæ multa regna & ciuitates & Castra subuerterat, scilicet Rusciam, Poloniam cum Duce suo Henrico, eo quod esset innumerabilis, cui nemo resistere auderet. His adiuncti erant hæretici & falsi Christiani, vt possent exercere malitiam suam in Christianos & delere nomen eorum de terra, quæ gens subiecit sibi Cumanos, vt in omnibus parerent eis. Tunc primo multiplicata sunt mala in terra, eo quod nemini parcerent, pacem aliquando quærentibus dabant, sed non seruabant. Rex illorum se solum Dominum esse in terra, ideo nullius auxilium vel consilium vel legationem recipiebat, nisi qui vellet sequi legem ipsius, scilicet negare Deum omnipotentem & homines interficere. Idem quæsiuit a Duce Austriæ per nuntios suos, sed ille non consensit. Pars etiam exercitus illorum intrauit fines Boemiæ & Austriæ, & multis interfectis, ad suos remeabant. Horum omnium malorum auctores erant Comites, qui matrem regis occiderant, eo quod filius eliminasset eos de sedibus suis. Non erat gens neque regnum quod non timeret audito nomine eorum. Quod malum cum percepisset P. Gregorius, tactus dolore & volens succurrere tortæ Ecclesiæ titubanti sed non deficienti; misit legatos suos prædicare & dare crucem in remissionem omnium peccatorum, quod multi cum gaudio suscipientes, Reges, Duces, Episcopi, nobiles & ignobiles, senes cum iunioribus parabant vindictam factæ in filios diffidentiæ, sed Dominus Imperator hoc fieri prohibuit, eo quod Rex Vngariæ ab eo vocatus venire contemsit, & loqui cum eo. Dominus P. Gregorius reconciliatus Imperatori obiit.]

MCCXLIII.

MCCXLIII.

Chr. August. 1243, *Bonfinius* p. 406.

[Tartari & Cumani nemine resistente & occurrente recesserunt ab Vngaria cum infinita præda auri & argenti, vestium, animalium, multos & captiuos vtriusque sexus ducebant in opprobrium Christianorum. Qui intrantes Græciam, totam terram illam depopulabant, exceptis Castellis & ciuitatibus valde munitis. Rex vero Constantinopolitanus nomine VValdvvinus congressus est cum eis, a quo primo victi in secunda congressione victus est ab eis. Interea fames horribilis & inaudita inuasit terram Vngariæ, & plures perierunt fame, quam antea a paganis, canes edebant & Cattos & homines, humana caro publice vendebatur in nundinis. Deinde rapaces lupi & infesti nemini parcentes præualuerunt in terra, ita vt vix aliquis auderet de domo sua inermis procedere. Deinde locusta id quod seminatum erat corrosit in XV. dietis in longitudine & latitudine, homo non inueniebatur in regno illo: a natiuitate Christi non est tanta plaga & miseria visa & audita in aliquo regno sicut in Hungaria, propter peccata eorum. In plaga & post plagam tales erant quales ante fuerant. Interea Ecclesia Romana Pontifice carebat, & Imperator & ciuitates & Castella Romanæ Ecclesiæ sibi subiugabat, & ceteri reditus eius sibi parebant, nondum enim Longobardi ei subiecti erant. Dominus Egloffus abbas S. Crucis obiit, & Dominus Pilgerinus eidem substituitur.] Fridericus Dux Austriæ & Stiriæ cum magno exercitu occurrit Regi Vngariæ apud Lydam vbique pacificati sunt [sine congressione: moxque cum eodem exercitu transiuit Danubium & intrauit fines Morauiæ, statimque Rex Boemiæ eo insperato occurrit cum multitudine magna quo Dux comperto fugam iniit, & dilapsus est exercitus ab ipso.]

MCCXLIV.

Ann. Colmar. 1247, *Mutius* lib. 20 p. 183. 384, *Nauclerus. Gen.* 41 p. 930, *Krantzius* Saxonia 8 c. 5.

Hainricus Rex Romanorum iunior in captiuitate patris sui obiit, relictis duobus filiis. [Multi principes Alamanniæ opposuerunt se Imperatori & filio eius Conrado Regi Romanorum, propter excommunicationem in qua iam diu durauerat. Fridericus Dux Austriæ & Stiriæ vxorem suam filiam Ducis de Meran repudiauit, coram Eberhardo archiepiscopo Salzburgensi & Episcopo Rudgero Patauiensi & coram aliis multis literatis & illiteratis. Dominus Innocentius P. IV. pontifex ordinatur S. Ecclesiæ Romanæ. Multæ ciuitates igne domestico consumtæ sunt propter siccitatem & sterilitatem, quæ hoc anno inhorruerunt.] Eodem anno Duci Austriæ erant duo adolescentes, quos a iuuentute nutrierat in curia sua: [satis delicate] quos etiam tenero amore amauit, scil. Albertum de Zelting, & Hermannum de Wolfherstorff*, contigit vt in quodam conflictu ambo essent vulnerati vsque ad mortem, vnde ipse Dux nimis turbatus, compatiens miseriæ eorum, quia desperati a medicis, ipse Dux supplicabat viris spiritualibus & deuotis, vt Deum exorarent. Promisit etiam carnarium in S. Cruce perficere, & cum manu potenti ire contra Brutenos, & iustitiam facere omnibus, & quæ iniuste possederat a morte patris, restituere dominis suis promisit. Quem omnipotens Deus exaudiuit propter affectum & deuotionem, & restituti statim sunt adolescentes sanitati, quod pro magno habuit, & inde valde largam eleemosynam largitus est.

MCCXLV.

Chr. August. 1245, *Cuspinianus Austria* p. 41.

[Innocent. P. IV. vrbem reliquit, Lugdunum intrauit propter dissensionem quæ inter ipsum & Fridericum Imp. fuit.] Dux Fridericus Austriæ accepit victoriam a Rege Boemiæ, captiuauit Vlricum Ducem Carinthiæ, & multos nobiles. [prope Steir.]

MCCXLVI.

Alb. Stad. 1246, *Ann. Colmar.* 1247, *Chr. August.* 1238. 1246, *Dubrauius* hist. Bohem. lib. 16 p. 436.

Fridericus Dux Austriæ interfectus est in prælio, [XVI. Kalend. Iulii tunc Austria orbata Principe & iusto hærede ad manus aliorum Principum heu malo grandi hominum transiit] & octauo die mater sua Theodora Ducissa obiit, [Eberhardus Venerabilis Episcopus Saltzburgensis obiit] Rex Boemiæ misit filium suum in Austriam, & duxit Gertrudem filiam Hainrici Ducis vxorem.

MCCXLVII.

* Sic ex Msto emendauimus, cum antea legeretur *VVolckenstorff*.

MCCXLVII.

[S. Emundus claruit virtutibus multis. Filius Regis Boemiæ Dux Auſtriæ obiit. Auſtria a circumſedentibus Principibus & a proceribus propriæ terræ diuerſis præliis laceſſitur & vaſtatur.]

Cuſpinianus Auſtria p. 42.

MCCXLVIII.

Hermannus Marchio Badenſis intrauit Auſtriam auxilio Ducis Bauariæ, & duxit vxorem filiam Hainrici Ducis, qui fuit filius Leupoldi. [qui ſepultus eſt in Campo Liliorum. Hermannus Marchio de Baden voluit eſſe Dux Auſtriæ, ſed non valuit.]

Chr. Auguſt. 1238, *Cuſpinianus c. l.*

MCCL.

Bertholdus Comes de Sigmaringen Epiſcopi Ratisponenſis frater, ordinatur in Epiſcopum Patauiæ. [venerab. Patau. Epiſcopus Rudgerus depoſitus de ſede Epiſcopatus Berthold. frater Ratisb. Epiſcopus ordinatur pro eo. Frid. Imp. obiit. Hermannus Marchio obiit in Nivvenburga ſepelitur.]

Hund. Metr. Salisb. p. 139.

MCCLI.

[Clerici interficiebantur Pariſiis a Paſtoribus. Ottakarus filius Regis Boemiæ duxit vxorem Margaretham quondam Romanorum Reginam filiam Ducis Leopoldi Auſtriæ, qui iacet in campo liliorum.*]

Chr. Auguſt. 1240. 1253, *Cuſpinianus Auſtria* p. 43.

MCCLII.

Odaccarus prædictus ſubiugauit ſibi totam Auſtriam auxilio patris ſui. [& auxilio quorundam nobilium de Auſtria. Vngari vaſtauerunt Auſtriam vsque Tulnam rapina & incendio nullo reſiſtente, infantes mulieres & Viros in captiuitatem duxerunt, & innumerabiles occiderunt. Clauſtra incendiis & rapina vaſtauerunt, Eccleſiam Medlich quæ eſt in foro incenderunt, in qua referunt periiſſe MD. homines. illo tempore fregerunt eccleſiam in Waltersdorff, quam dolo ceperant, & multos in illo terſecerunt. Tertia feria poſt Paſcha libera ciuitas exuſta eſt, ita vt nec vna domus eſſet reſidua, multi etiam homines interierunt incendio, plures vero oppreſſi a turba atque conculcati pedibus fugientium mortui ſunt. Fames præualuit in terra, & in tota Auſtria frumentum valde carum fuit, ita vt modus frumenti venderetur pro XI. talentis & in aliquibus locis ſola metreta daretur pro tribus ſolidis, & multi homines fame interierunt. Duciſſa de Medlich accepit maritum Regem Ruſciæ in contumeliam amitæ ſuæ Duciſſæ Auſtriæ. Magiſter Leupoldus Plebanus Viennæ deponitur, Magiſter Gerhardus ſucceſſit.]

Chr. Auguſt. 1240, *Bonfinius* Hiſt. Hung. dec. 2 lib. 8 p. 215, *Dubrauius hiſt. Bohem.* lib. 16 p. 439, *Latzius hiſt. Vienna* lib. 3, p. 18.

MCCLIII.

[Rex Ruſciæ relicta vxore rediit in terram ſuam. Rex Boemiæ Wenceslaus & Otto Dux Bauariæ obierunt.] Bertholdus Epiſcopus Patauienſis obiit, & Otto de Lonſtorff eligitur.

Chr. Auguſt. 1251. 1254, *Alb. Stad.* 1252, *Dubrauius* lib. 16 p. 439, *Hund.* p. 140.

MCCLIV.

Bela Rex Vngariæ & Ottokarus Dux Auſtriæ reconciliantur [in Poſonio. Poſt Paſcha Conradus Rex filius Imperatoris obiit. Meſſis & vindemia ſatis mala fuerunt hoc anno. Ottakarus Dominus Boemiæ & Dux Auſtriæ cum multo comitatu profectus eſt verſus Pruſciam circa natiuitatem Domini, qui ſuperatis & fidem Chriſti ſpondentibus Pruſſis reuerſus eſt in terram ſuam. Eod. anno Idus Iunii Sabbatho poſt feſtum Stæ Trinitatis tempore vigiliarum facta eſt coruſcatio magna in Pomgartenſperg, & horreum vnum, & domus intenſilium vaſorum ad vinum aptorum & alia eiusd. generis armamenta fulmine repentino conſumta ſunt.] Eodem anno Ottakarus Dux Auſtriæ aſſignauit Belæ Regi Vngariæ Styriam [item prædictus Dux captiuauit quosdam nobiles ob ipſorum malitiam, ex quibus duos iuſſit decollari, ſcil. illum de Eckardsavv & quendam nomine Eberanum. Eod. anno fuit magna ſterilitas per plures terras in vino & frumento.]

Chr. Auguſt. 1240. 1254.

* Ita quidem ex Mſto, cum antea legeretur: *Odaccarus filius Regis Boemiæ & Dux Sueuiæ, duxit vxorem Margaritam relictam quondam Regis Romanorum.*

MCCLV.

Chr. August. 1254, Trithemius Chr. Hirsaug. 1253, Baronius ad a. 1181 n. 13, Io. de Carthagine de ortu & progr. Ord. de M. Carmelo, Io. Launoyus de Scapul. Carmel. Societate, Balæus de Script. Britann. cent. 2 c. 66.

[Innocent. P. IVtus obiit cui successit Alexander P. IV.

Noua demum concio consurgit saccorum
Alexandro Pontifice quarto Romanorum
Fratres de martyribus surgunt rubricati,
Signo crucis pectore manuque signati.
De Carmele veniunt fratres virgulati
Hi vt vulgo dicitur fratres sunt beati.]

MCCLVI.

Chr. August. 1256, Andr. Presbyter Chr. Bauar. p. 30.

[Ludvvicus Palatinus frater Ducis Bauariæ Henrici interfecit vxorem suam, nobilem Dominam de Brabantia, Mariam nomine.]

MCCLVII.

Chr. August. 1257, Hundius Metr. Salisb. p. 14.

Canonici Salzburgenses repudiarunt Philippum electum, & postularunt Vdalricum Secouiensem. [Item Dux Henricus Bambergensis Episcopus obiit.]

MCCLVIII.

Chr. August. 1259, Hund. Metr. Salisb. p. 44. 136, Latzius hist. Viennæ lib. 3 c. 7.

[Dominus Conradus Frisingensis Episcopus obiit. Dominus Rudgerus Pataviens. Episcopus depositus obiit. It. Dominus Nicolaus Pragens. obiit, cui successit Dominus Iohannes Episcopus Viennæ, consecratus. Eod. anno in secunda vespera Afræ in nocte] magna pars ciuitatis Viennæ exusta est, & parochialis Ecclesia cum campanis, [& domus Teutonicorum, & Domus Sti Iohannis in hospitali, & prædicatorum.]

MCCLIX.

Chr. August. 1260.

Stephanus iuuenis Rex Vngariæ armata manu intrauit Carinthiam, & eam incendiis vastauit. [Multosque captiuos secum in Hungariam deduxit. Eod. anno in die Sti Gregorii electus est Dominus Sifridus in abbatem in Sta Cruce, & in annuntiatione in Zvvetel ab Ottone Patau. Episcopo consecratus.]

MCCLX.

Chr. August. 1241. 1260, Mon. Paduanus p. 613, Dubrauius hist. Bohem. lib. 17 p. 444. 448, Bonfinius dec. 2 lib. 8 p. 216.

[Factus est terræ motus hoc anno. Tartari multa mala fecerunt in Pruscia, contra quos congregati sunt fratres de Domo Teutonicorum, & in die Stæ Margarethæ simul pugnantibus occisi sunt fratres de Domo Teutonicorum plures quam C. & de familia eorum plures. Sed tamen laudabiliter occisi, quia Tartari ipsis cesserunt. Eod. anno commissum est prælium cum Tartaris in transmarinis partibus, & multi Tartari occisi sunt. Hoc anno intrauerunt Vngari Austriam, & occurrerunt eis quidam de Austria, sed heu pugnantibus eis occisi sunt duo fratres Comites de Hardek, Conradus Comes de Plaigen, & Dominus Crafto de Slevvnz, & Dominus Chadoldus Orphanus, in die Sanctorum Iohannis & Pauli. Postea venit cum exercitu magno Rex Vngariæ & filius eius Stephanus iuxta fluuium Marcha, contra quem venit Otokarus Dux Austriæ, & in die Stæ Margarethæ, cum pax esset inter eos die illo, transiuit exercitus Regis Vngariæ Marcham fluuium, & commiserunt prælium. Tunc adiutorio omnipotentis Dei, a quo omnis victoria, fugit Rex Vngariæ & omnis exercitus eius relictis tentoriis suis, quæ omnia abstulit exercitus Ducis Austriæ. Illo tempore facta est pax inter Ducem Austriæ & Regem Vngariæ, & terra Stiriæ, quæ a Rege Vngariæ detenta fuerat, reddita est Duci Austriæ. Eod. anno Rex Boemiæ militauit cum CVIII. militibus tempore expeditionis iuxta ripam Marcham, videntibus Vngaris.

Anno milleno centeno terque triceno
His sexaginta commisces & bene disces
Austria quod tota flet, principibus viduata.
*Post hæc cornuto disces seruire tributo.**]

MCCLXI.

* Ita ex Msto, cum in priori saltim textu legeretur. *Commissum est prælium cum Tartaris vbi occubuerunt duo fratres Otto Comes de Hardegk, & frater eius Conrad Comes de Pleigen.*

MCCLXI.

[Hoc anno orta est publica poenitentia permultas prouincias, quæ pro magno miraculo habebatur. Multi homines pauperes & diuites, ministeriales, milites, rustici, senes & iuuenes ibant nudi a cingulo & supra, & caput totum texerant cum lineo panno, portantes secum vexilla & ardentes candelas, & flagella in manibus, quibus se quidam percutiebant vsque ad effusionem sanguinis, & cantabant deuotos cantus, ibant de prouincia in prouinciam, de ciuitate in ciuitatem, & de villa in villas, & de ecclesia ad ecclesiam, quod videntes multi compuncti sunt, & flebant, ponebant se etiam prostrati toto corpore ad terram nudi vel in niuem vel lutum. In hac pœnitentia comparuit quisque XXXIII. diebus, bis in die mane & vespere. Eod. anno facta est Ecclipsis solis circa horam tertiam in octaua annuntiationis, quæ tunc sexta feria habebatur. Alexand. P. IV. obiit, cui successit Vrbanus P. IV. qui fuit ante Patriarcha Hierosolymitanus. Eodem anno] Odoccarus Rex Boemiæ & Dux Austriæ repudiauit vxorem suam Dominam Margaritam. Post hæc præfatus Rex duxit aliam vxorem, neptem Belæ Regis Vngariæ. [obiit piæ memoriæ Sifridus abbas Stæ Crucis in octaua Michaelis, quæ tunc quinta feria habebatur. Otakerus consecratus est in Regem tempore natiuitatis Domini in ciuitate Pragensi.

Chr. August. 1260. 1261, *Ann. Colmar.* p. : p. 41, *Mon. Paduanus* lib. 3 p. 612. 614, *Krantzius Vandal.* 8 c. 29, Metr. 9 c. 44, *Boileau* hist. flagell. c. 7 & 8, *Schettgen* de Secta flagellantium c. 2, *Dubrauius hist. Bohem.* 17 p. 452, *Cuspinianus* p. 44.

MCCLXII.

[Hoc anno Dominus Henricus factus est abbas in Sta Cruce in die Sti Mauri abbatis, quæ tunc Dominica habebatur. In die Ascensionis Domini consecratus est in abbatem. Fratres de Domo Teutonicorum, & alii Christiani congregati sunt contra Ptutenos, & adiutorio Dei victoriam obtinuerunt. Rex Stephanus opposuit se Patri suo Regi Belæ Vngariæ. Facta est bis Ecclipsis lunæ, prima facta est in Quadragesima post ortum lunæ, cum adhuc parum diei superesset. Secunda Ecclipsis facta est nocte illa quæ præcedit vigiliam Sti Ægidii, sed & tunc in ortu diei recepit lucem suam amissam. Eod. anno consumta est ciuitas Viennensis pro maiori parte per incendium. Sed & in Morauia & in Austria per ciuitates & villas quasdam maximum damnum per incendium receperunt. Frater Berchtoldus ordinis fratrum minorum venit in Austriam prædicando & Morauiam, iuxta cuius Sermonem CC. millia hominum currebant, & in campis & in insulis & super eminentia propugnacula voluit sermocinare.]

Dubrauius lib. 17 p. 449, *Latzius Chr. Vienn.* 3 c, 7.

MCCLXIII.

[Facta est Ecclipsis Lunæ VI. Kalend. Martii post ortum lunæ cum adhuc pars diei superesset. Hoc anno fuit maxima fames per totam Austriam & Vngariam & Boemiam & Morauiam, qualis ante raro visa fuit, & durauit ad messem vsque. Hoc anno] Odacarus Rex Boemiæ assignat conuentui S. Crucis quendam locum in Boemia ad construendam abbatiam, quæ dicitur ad S. Spineam coronam. Quo missus est conuentus ad prædictum locum cum venerabili viro abbate Heinrico, qui pridem fuit abbas S. Crucis. Dux Carinthiæ Vlricus Dominam Agnetem filiam Hermanni Ducis Badensis vxorem duxit. [Eod. anno Marchio Meisnensis captiuauit in prælio Ducem de Brunsvvich & plures nobiles cum eo. Hoc anno fuit vindemia fertilissima.]

Mon. Paduanus 1263.

MCCLXIV.

[Apparuit stella vna quæ dicitur Cometes, hoc est in latino crinita, quia in modum crinium spargit radios suos. Eod. anno] Iuuenis Rex Vngariæ Bela contraxit cum Domina N. filia Marchionis Brandenburgensis, ob cuius honorem Rex Boemiæ Odoccarus auunculis suis maximum festum celebrauit. Bela autem confirmato matrimonio vxorem secum duxit. [Item eod. anno Barones Angliæ opposuerunt se Regi Angliæ Henrico & filiis suis, Eduardo, Edmundo, & Richardo Regi Romanorum, & ante Lundonas ciuitatem, assumto pro Capitaneo Comite de monte forti Gallico, contra prædictos Reges victoriam obtinuerunt, vbi mille & centum proborum virorum sunt occisi, & prædicti Reges captiuati, & omnes hospites terræ eiecti, detenti, & etiam occisi, & omnes Iudæi, tam viri quam mulieres, & pueri eo quod Regi in auxilium magnam pecuniam, a Waronibus sunt occisi. Item eod. anno Vrbanus

Chron. August. Mon. Paduanus 1264.

nus P. IV. in Perusio VI. nonas Octobr. obiit & sedes post eius obitum XVIII. septimanis vacauit. In die vero B. agathæ creatus est in Papem Archiepiscopus Narbonensis nomine Clemens.]

MCCLXV.

Chr. August. Mon. Paduanus 1265, Adlzreiter Ann. Boiic. p. 1 lib. 24 n. 21.

[Comes Carolus frater Regis Franciæ in Regem Siciliæ ex Senatore vrbis eligitur.]

MCCLXVI.

Chr. August. 1265, Mon. Paduanus 1266, Hund. Metr. Salisb. p. 140.

Obiit Dominus Otto Pataviensis, pro quo electus concorditer filius Ducis Poloniæ, Paduæ tunc existens. [cuius electionem Dominus Papa confirmauit. Item Dominus Rex Boemiæ eod. anno Myssavvarium & Benesum & Dominum Mylotum fratrem eiusdem redegit in captiuitatem, in qua Myssavvarius est mortuus, & illo anno idem Rex incepit in Austria multa Castra deuastare. Item quia placuit Domino Papæ & Cardinalibus, Dominum Vlodislaum ducem supra dictum esse Archiepiscopum Salzburgensem, Archiepiscopatui digne præficitur, pro quo tunc Magister Petrus in Patauiensi Episcopatu eligitur, & a Domino Papa confirmatur. Item Rex Carolus vna cum vxore sua solemniter Romæ proxima post Epiphaniam die Dominica coronatus, deinde collecta innumerabili multitudine militum & aliorum, Meinfredum principem Apuliæ in bello campestri deuicit, & eodem Meinfredo peremto Rex Carolus manu valida Apuliam inuadit & occupat.

MCCLXVII.

H. Stero 1266, Chr. August. 1251. 1258, Adlzreiter c. l.

Odoccarus Rex Boemiæ manu valida intrauit Bauariam cum magna potentia [vsque in Ratisbonam, cum X. millibus militum & alia innumerabili multitudine ad arma per optime expeditorum, vbi etiam habuit CD. millia curruum oneratorum cum expensis, quibus exercitus plurimum indigebat, quia in tantum terra illa ante introitum regis fuit vastata, quod volatilia non reperiebant solitum victum. Et sic idem Rex occupatis quibusdam castris firmissimis, cum compleuisset spatium vnius mensis stando in terra, & nullus aduersariorum compareret, qui comparituros se sposponderant, ad propria est reuersus. Eod. anno factus est terræ motus in Styria vt Castrum Thynburg corrueret, & ecclesiæ tremerent in tantum, vt campanæ sonarent. Item eod. anno terræ motus factus est Viennæ proxima nocte post Simonis & Iudæ, in media nocte. Eod. anno Marggrauius Otto de Brandenburg obiit. Item eod. anno Magister] Gebhardus plebanus construxit claustrum monialium Viennæ: & eodem anno domum leprosorum ibidem facultatibus suis construxit. [Eod. anno Dominus Bela Rex Vngarorum cum filio suo Stephano bellum iniit, in quo bello fortissimus & strenuissimus annorum & bellorum Henricus dictus Drezlo miles de Austria cecidit.]

MCCLXVIII.

Bonfinius hist. Hung. dec. 2 lib. 8 p. 215.

[Ciuitas in Marneke ab Ottokaro Rege Boemiæ construitur iuxta flumen Marchiæ, vbi aliquando idem Rex Boemiæ a Regibus Vngariæ videlicet Bela & Stephano victoriam acceperat gloriosam.]

MCCLXIX.

H. Stero. Siffridus Presb. Langius Chr. Citic. 1268, Matth. Paris p. 857. 858. Guil. de Nang. Gest. Lud. p. 455, H. Gundelsfing. de succ. Com. Tirol. ap. Lambecium lib. 2 c. 6 p. 103, Cortusius lib. 9 c. 13, Fragm. Histor. apud Vrstis. tom. 2 p. 93, Alb. Arg. Chr. Elwang. 1267.

Conradus filius Conradi Regis, & nepos Friderici Imperatoris, & Fridericus Marchio Badensis occubuerunt Neapolis. Eodem auno filius Marchionis de Brandenburg in hastiludio obiit. Clemens Papa obiit, cuius lingua in agone ex ore cremando fumigauit, sic prophetizauit. * [Filius Regis Vngarorum Belæ, etiam vocatur Bela, hoc anno obiit.]

MCCLXX.

* Hoc: *sic prophetizauit*, abest in Msto.

MCCLXX.

H. Sterno 1269. 1270, Ann. Colmar. Mon. Paduanus. Chr. Simonis Comitis. M. Fortis 1270.

[Gregorius Patriarcha Aquileg. obiit, & eod. anno Philippus frater Ducis Karinthiæ postulatur.] Dux Vlricus Carinthiæ obiit. Rex Odoccarus de terra Carinthiæ se intromisit. Domina Agnes proneptis inclyti Leupoldi Ducis Austriæ, relicta Vlrici Ducis ab Odoccaro Rege tradita Vlrico Comiti dicto de Hunburg in depressionem generis. [Item eod. anno Rex Vngarorum Bela potentissimus vna cum vxore sua obierunt, cui filius suus Rex Stephanus successit. It. eod. anno Rex Franciæ Ludouicus vna cum filio suo Iohanne & alii quam plures Principes Galliæ, Nauarræ, Burgundiæ mare transfretarunt, in insula Barbariæ, ante ciuitatem quæ dicitur Sons, prædictus Rex Franciæ vna cum filio in Domino migrauerunt. Eod. anno Ottokarus Rex Boemorum Dux Austriæ colloquium in insula sita infra Presburch & Potenburch cum Vngarorum Rege Stephano celebrauit, ibidem perpetuam pacis concordiam & sinceram amicitiam Sigillis & priuilegiis sub forma iuramenti coram Episcopis, Prælatis, Baronibus, ex vtraque parte assistentibus confirmantes. Item eod. anno Rex Ottokarus manu valida Carinthiam intrauit & cum magna multitudine virorum armatorum ciuitates ibidem, dictas Laibach, Landstrost, expugnauit, & ibidem quædam munitiones eisdem ciuitatibus adiacentes sibi fuerant assignatæ, & cum prædictus Rex Stephanus Regem Ottokarum audiret in Carinthia tantis factis occupatum, fraudulenter violata pace, cum L. millibus Vngarorum & Romanorum manu valida Austriam intrauit, & abductis & interfectis xx. millibus virorum, mulierum, & paruulorum, Vngariam est reuersus. Rex vero Boemiæ præ nimia hiemis sæuitia adhæc nihil facere valens, distulit bellum vsque ad proximum Pasca. In eadem vero hieme quædam societas nobilium, quorum Capitaneus erat Sifridus Wæhingarius consanguineus Orphanorum, volens per rapinam Vngariam intrare & frigus erat maximum, & cum lacum quendam transire vellent coagulatum, pondere equorum totque virorum armatorum confracta glacie, submersi sunt ibidem qui erant noti nobilium XL. aliorumque vere fortium numerati CCC.]

MCCLXXI.

H. Stero. 1271, Bonfinius dec. 2 lib. 8 p. 216.

[Rex Boemiæ multis Principibus in vnum collectis, inter quos erat Marchio de Brunsvvich & Duces Poloniæ, & alii quidam plures & cum maxime multitudine armatorum bene ad CL. millia intrauit Vngariam ponte pulcherrimo per Danubium præparato, & in primo ipsius Regis Boemiæ ingressu Posonium potenter expugnauit, quod factum est infra hora prima & tertia, Rex vero Boemiæ ciues Viennenses cum MD. equis prædicti castri fecit esse custodes. Postea vero aliud castrum dictum apud S. Georgium, & castrum dictum Poesingen & Biberspurch, & ciuitatem dictam Tirnam, hæc omnia in loco illo existentia viriliter expugnauit. Postmodum vero per pontem, quem per Danubium fieri iussit cum omnibus suis transiens, ad aliam partem Vngariæ se recepit, quoddam Castrum dictum Cherflittenburch, Etvvart & Altenburch potenter expugnauit, & ciuitatem Misenburch cum castro totaliter deuastauit. Rex vero Boemiæ valida manu nullo sibi resistente per duos menses in eisdem partibus Vngariæ potenter manebat. Interea Rex Stephanus Hungariæ maxima multitudine Comanorum tum Vngarorum collecta, in oppositum Regi Boemiæ venit, in aquam dictam Rebniz se locauit, sed contra Regem Bohemiæ nihil facere potuerunt, tamen ex ipsis scil, Vngaris qui prædictam aquam occulte transierunt plurimi submergebantur, & ab aduersariis sunt occisi. Item Rex Boemiæ videns quod præ nimia fame, quæ tantum inualuit, & vsque ad messem plenarie perdurauit, diutius cum tanta multitudine stare non posset, secessit inde, & in Wiennam suam ciuitatem se recepit, & alii omnes ad propria sunt reuersi. Quod videns Rex Stephanus Vngariæ, Regem Boemiæ a terra Vngaria exiuisse, & suos homines dimisisse a se omnes, misit xxx. millia Romanorum in Marchvelt & Marauiam, qui plurimam partem terræ per incendia & rapinas vastauerunt, & proh dolor ! multi sunt occisi, & multi ex eis sunt capti, plurimi Vngariam introducti. Posthæc tamen pace firma per Episcopos & Comites Vngariæ apud Regem Boemiæ impetrata, reddidit ei scil.

Regi Vngariæ Rex Boemiæ omnia quæ per eum manu valida fueraut expugnata. Gregorius P. est electus. Chadoldus Wæhingarius obiit. Magister Gerhardus Plebanus Viennæ obiit.]

MCCLXXII.

H. Stero 1172, Bonfiniusp.216. [Stephanus Rex Vngariæ obiit, qui relinquens duos filios, Senior nomine claudus, habens decem annos, in Regem est electus. Eod. anno post mortem Stephani Regis Vngariæ, quidam Comes dictus Magister Ægidius, quem Rex Vngariæ supra modum diligebat, timens Reginam & Vngaros, profugus venit ad Regem Boemiæ vna cum fratre suo comite Gregorio: hic de Castro quod Presburch dicitur, & aliis quibusdam Castris fraudulenter ac casualiter tunc temporis se intromisit, Regique Boemiæ in omnibus spopondit se seruiturum, quem Rex Boemiæ benigne recipiens, & ei adhæc plurima etiam donauit, nam tradidit ciuitates La, Neuenburch, Stocheravv, Greizin, Stein, & alia quam plura, & duo millia marcarum soluentium annuatim: insuper dedit ei maximam pecuniam, & castrum Presburch vino, tritico & auena optime præmuniuit, quod videns Comes Henricus de Guzzinge, qui adhuc Rege Stephano Vngariæ superstite Vngariam exierat regi Boemiæ adhærens, Vngaris postea multa mala de Stiria per rapinas & incendia faciebat ob inuidiam prædicti comitis Ægidii, quem ex corde intime odiebat, a Rege Boemiæ recessit, in Vngariam rediit, a Regina & cunctis Vngaris honorifice est receptus, ex cuius consilio & auxilio Rex de Marsavve frater reginæ Boemiæ ab Vngaris est occisus, propter quod homicidium prædictus Rex Boemiæ & nimium perturbatus, & vniuersa mala vtrobique oriuntur.*]

MCCLXXIII.

Dubrauius hist. Bohem. lib. 17. p. 453. [Nam Comani cum Vngaris Karinthiam infra Vnum mensem duobus vicibus intrauerunt, omnia deuastauerunt, multos occiderunt, etiam numero ad xx. millia hominum deduxerunt, insuper alii Morauiam intrantes infinitos occiderunt, plurimos deduxerunt. In eod. anno quædam societas nobilium de Austria intrauerunt Vngariam fere mille armati, & castrum quod dicitur Raab manu valida expugnauerunt, & in eadem vrbe Episcopus de Quingen Ecclesiis qui fuit Capitaneus ibidem robustus & animosus valde, captus est, & cum eo nobilium alii quam plures & in Austriam introducti. Item prædictus Comes Ægidius non per medium annum permanens, quamuis a nullo, vel a Rege vel a suis aliquibus nunquam penitus esset læsus, in terram propriam scil. Vngariam confuse ac pessime est reuersus. Pridem castrum Presburch aliis Vngaris & Comanis recommisit. Item eod. anno in mense Maio quædam societas prædictorum Australium, consortio aliquorum Morauiensium fere duobus millibus armatorum collectis, hostili animo Hungariam sunt ingressi, & vrbem in Neytrah, quemadmodum & Georium manu valida expugnarunt, effugato Episcopo cum Canonicis, bene C. personæ Vngarorum in templo sunt occisi, ablato ornatu totius ecclesiæ, & Boemi ad propria sunt reuersi. Tertia expeditio Regis Ottokari versus Vngariam. Ad reprimendas adhuc iniquorum Vngarorum versutias. Ottokarus Rex Boemiæ expeditionem suarum videlicet nouem Terrarum edixit in festo Sti Iacobi Apostoli, a futuro proxime iuxta La congregandum, cui solito more principum, Regina & Barones Vngariæ ac Comani absente Rege ipsorum puerulo bellum inire spoponderunt, sed ecce antiqua fraudulenter consuetudine Comes Henricus de Guzzings cum xxx. millibus expeditorum optime vsque in La cursitando peruenerunt, ibique Regem Ottokarum, nondum exercitu suo, occiso Vlrico de Durrenholz per duos dies infestarunt, & sic sumtis spoliis trans flumen Marchiam festinanter ad regiam sunt regressi. Ottokarus Rex Boemiæ die tertia, postquam exercitum suum adnumerum LX. millium expeditorum insimul collegisset, fugientes

* Ita legitur in Msto. cum in Freheri editione ad hunc annum saltim hæc verba: *Stephanus Rex Vngariæ obiit, qui relinquens duos filios, senior Claudus nomine. Frater & Rex de Maschowe, frater Reginæ Boemiæ ab Vngaris est occisus.*

tes sequitur vsque ad flumen VVach, non est visus deinceps Vngarorum aliquis repugnando. Itaque Rex Boemiæ per integrum mensem Augustum ex ea parte qua Tyrnah consistit, in Vngaria metauerat, donec ciues Viennenses & nouæ ciuitatis ad iussum suum aulam Posonium, & Castrum ad Stum Georgium cum aliis munitionibus pugna & machinis deuicerunt. Humiliatæ vero ciuitates & munitiones nobilibus Austriæ collocantur, aufugitiuis ciuibus & expulsis rusticis ad laborandum & seruiendum statuto priori obsequio ad propria redire volentibus, edicto Regis Boemiæ pax & gratia vniuersis publice promulgatur. His itaque superatis vltra Danubium per pontem ligneum magnis sumtibus nunc quarto tempore Regis Ottokari constructo, quod antiquitus inauditum fuerat, prope Bottenstain castrorum acies pertransiit: illic similiter omnes munitiones machinis & pugna fortissima vsque in Raab, Rex suo Dominio subiugauit, ibique L. milites in filio Regis Boemiæ gladio sunt accincti Postea iuxta Piscinam Wertsee omnes munitiones absque pugna se Regi ob metum humiliarunt, Sopronium siue Oedenburch vallata XIV. machinis diuisaque impugnatione ad inclinationem Regi Ottocharo est coacta, quæ etiam præstito iuramento, datisque heredibus in obsides, pacem & iustitiam ciuium Australium in omnibus terris Regis Boemiæ, acceptoque Priuilegio consecuta est, & sic Rex Boemiæ, qui iam nouem Ebdomadibus in Vngaria potenter metauerat, sanus & incolumis diuina fauente clementia ad propria est reuersus. Tevven, Prodansdorff, Burchbach, & ad Stam Margaretham munitiones sunt destructæ. Eod. anno mense Octobri] Comes Rudolphus de Habispurg electus est in Regem Romanorum apud Franckfurt, auxilio Ludouici Comitis Palatini [Rheni, licet malis gratibus Regis Boemiæ, & Henrici Ducis Bauariæ, & aliquorum aliorum Principum, qui subito vna cum consorte sua regali diademate Aquisgrani coronatur. Ratisbonæ Episcopatus domestico igne consumitur.] Odoccarus Rex Boemiæ dum adhuc contrarius esset Rudolpho electo Regi, considerans futura, obsides terrarum exegit. Philippus hæres Carinthiæ, postea in Patriarcham postulatus, sed propter inconstantiam priuatus. Innocentius Papa v. constituit Carolum senatorem Siciliæ, qui Carolus perfidissime in incisione venæ toxicatus VII. Calend. Iunii obiit.

RVDOLFVS Rex.
H. Stero. Alb. Argent. Chr. Elwang. Ann. Colmar. 1273, *Fragm. Hist.* p. 93, *Dubrauius hist. Bohem.* 17 p. 458, *Guil. de Nang. G. Philippi* p. 584, *Gerb. Roo.* Ann. Austr. lib. 1 p. 13. 14. *H. Stero* 1274. *Guil. de Nang.* p. 584.

MCCLXXIV.

[Gregorius P. x. Concilium Lugdunæ in mense Maio cum MCCXXIV. Archiepiscopis, Episcopis & Abbatibus infulatis solemniter celebrauit, ibi clerum decimam de omni prouentu suo ad VI. annos in subsidium terræ sanctæ dare constituit, & principibus Christianis omnibus pacem ad supradictos VI. annos indicens conseruare, ipse vero Dominus apostolicus cum Rudolpho Rege Romanorum promisit cum mille militibus transfretare. Item vigiliam Epiphaniæ, & vigiliam apostolorum Philippi & Iacobi, & feriam tertiam in diebus rogationum, quæ prius per dioecesin Archiepiscopatus Salzburgensis dubitanter ieiunabantur, indubitanter deposuit ieiunare. Item festum Sti Augustini Hipponensis Episcopi v. Kalend. Septembr. & festum Sti Ruperti Salzburgensis Archiepiscopi 8. Kalend. Octobr. constituit celebrare. Item ibidem Græcorum fidem ad fidem Christianam ordinauit, excepto quod Sacerdotes vxoribus vtantur, & disgregatis comis, barbis prolixis sicut Apostolis, ipsis legem dedit. Denique Spiritum Sanctum a patre procedere & filio, ipsos firmiter credere docuit & præcepit. Item eodem anno Ottokarus Rex Boem. dum adhuc Rudolffo electo Regi Romanorum esset contrarius, considerans futura, obsides terrarum Austriæ, Styriæ, Karinthiæ & Carniolæ, a ministerialibus & ciuitatibus exegit quamplurimos etiam recepit. Principales venti conflando aquosum aerem extra mare & aliis fluminibus abundanter assidue infestantes littora maris ad L. stadia alicubi ex quo exsiccata sunt. prope Anconam lapis quidam immensus est visus, qui hactenus non apparuit: Sapientes itaque & doctores stupefacti, insolitam animaduertentes siccitatem vaticinantes, populo nimiam esse venturam inundationem pluuiarum.]

MCCLXXV.

MCCLXXV.

Ann. Colmar. 1275. [Philippus hæres Carinthiæ quondam electus Salzburgensis deinde Aquilegiæ in Patriarcham postulatus, sed propter inconstantiam vtraque prorogata priuatus. Ottocharus autem Rex Boemiæ ipsum in Karinthia loco Capitanei constituit, hic assumtis munitionibus aliquibus statim violata fide Regem Boemiæ reliquit, Rudolfo electo adhæsit. Item Heretrudus de Wildoniua in Styria, Wernhardus de Wolkersdorff, & Wihouarius in Austria, receptis occulte Rudolphi electi litteris, & vana spe seducti, Regi Boemiæ se opposuerunt, quos idem Rex toto nisu prosequitur & obsedit, nam hæredes ipsorum, quos sibi prius obsides dederant, iubet machinis parentibus iacere ante ora, quo viso parentes misericordia moti sunt, & munitiones Regi tradiderunt. Hertrudus vero Wildonier & VVernhardus VVolkersdorff receptis suis hæredibus relictisque hæreditatibus, metas Regis Boemiæ sine spe redeundi penitus sunt expulsi, alii vero sunt gratiæ Regis reconciliati. His itaque superatis, plures & potiores Rex a Viennensibus & ab aliis ciuitatibus obsides requisiuit, Vrbem quoque Viennæ infra muros, apud portam VVitmarckt valde munitam, cepit construere, & munitiones ex nouo in terra ædificatas plurimas extirpauit. Item tempore mensis Maii, nubes aquis, quas a mari & ab aliis fluminibus immoderate anno proximo præcedenti hauserant, diuersis terrarum partibus dispersim, diuina prudentia absque grandine, & sine magno impetu refundentes, per singulos eo subsequentes menses, dum ad hiemalem terminum in tantum imber continuare studuit, quod ex inundatione, per Italiam, Germaniam & Alamanniam vniuersi riui statutos terminos exceperint. In Austria autem, vt veridicam, flauus massagetes, qui & Danubius bis inundans; tertia vero inundatione tempore autumni longe lateque diffusus, molendina & ædificia, aceruos quoque cuiuslibet grani incumulatos straminis & foeni cumulos penes se destruxit, annona etiam, quæ præ continuatione pluuiæ ad horrea congregari non poterat, putrefacta est in campis, & quoniam repleta est terra & inebriata, a pluuia multa montium cacumina & arbores vna cum radicibus proni ad planiciem dilapsa, semitas & conuallia obstruxerunt. Vina etiam inconsueto gelu pro botris ex se labruscas producentes & initialis terminus vindemii post idus Octobris prolongatus est, & aliquæ Vineæ idibus Nouembris sunt vindemiatæ, & ecce vina hoc anno per Austriam amara sunt communiter, & nimis acerba omnibus ad potandum. Eod. anno mense Iunii Ciuitas Bononiæ diuisa in se, interficiuntur ciuili prælio XII. millia Virorum ex vtraque parte. Eod. anno Claustrum de Sto Nicolao Viennæ infra muros a Domino Petro Episcopo Patauiensi est dedicatum in honorem Stæ & indiuiduæ Trinitatis, præcipue vero in honorem Stæ Mariæ virginis, in cuius veneratione omnia Cœnobia Griseorum ordinis Sti Bernhardi consecutiue, & in honorem Sti Nicolai, Sti Bernhardi, XI. mille Virginum, & aliorum plurimorum sanctorum quorum ibidem reliquiæ continentur, Domini Henrici abbatis Stæ Crucis Cœnobii, Palatini dicti Vatzonis, & aliorum idoneorum ibidem ciuium consilio & auxilio mediante. Item XII. Kalend. Augusti luna XXIII. Stella venus & Luna a mane vsque ad vesperam claruerunt.]

MCCLXXVI.

H. Stero. Ann. Colmar. 1276, Guil. de Nang. p. 487. seqq. [Dominus Apostolicus Gregorius X. qui multa bona & vtilitates diuersas Ecclesiæ & toti mundo ordinare conceperat, vt in Decretalibus euidentius legitur, fraude iniquorum, & irregulariter viuentium toxicatus, & VI. Idus Ianuar. ad Dominum migrauit, qui & eodem anno signis claruit & virtute: post quem die tertia Petrus Hostiensis Cardinalis de ordine Prædicatorum in Apostolicum eligitur, vocatus Innocentius quintus, qui VI. Kalend. Martii Romæ in summa Ecclesia diuinum officium celebrauit, quod a tempore Innocent. IV. P. huc vsque non est factum, videlicet per annos XX. Item secunda vrbs Viennæ apud portam Pybonis construitur. Item rex Maroccensis aliquas partes Hispaniæ hostiliter occupauit. Item Ludvvicus Comes Palat. Rheni & Henricus Dux Bauariæ, carnales fratres, qui ob inuidiam electionis Rudolphi Regis duobus annis & mensibus sex inimici erant ad inuicem, & mutuo terras præda

præda & incendiis dissiparant, annuente Papa Innocentio V. ad pacis concordiam redierunt. Item V. Kalend. April. quædam platea Viennæ dicta Sychinger Straz Domestico igne magna parte crematur. it. VI. Kalend. Maii nocte exortus est ignis in Domo Camerarii in Chien Marck, & exusta est magna pars ciuitatis Viennæ videlicet altum forum plusquam medium, ex ea parte qua institores resident, Chienmarcht quoque penitus & arena. Deinde XIV. die videlicet pridie Kalendas Maii quæ est vigilia apostolorum Philippi & Iacobi feria V. ante portam Scotorum non longe a fossato sc. in modum ictus mallei in quadam Curia, vbi lateres conficiuntur ex improuiso hominum proh dolor exortus est ignis, austro meridionali vento vehementer conflante, & ecce iterum & tertio ipsa ciuitas Viennæ infra & extra muros, omnes portæ præter duas in VVitmarcht & Karinthianorum Turres quoque in gyro, singula claustra denique Scotorum & fratrum minorum nec non & Parochiales ecclesiæ Sti Stephani & Sti Michaelis & Sti Petri vsque ad CL. hospitia circa nouum forum remanentia in fauillas & cineres penitus est redacta. Testudines vero constructæ lapideæ consummato igne, pronæ quam plurimæ corruerunt. Tale namque damnum honesta ciuitas a conditione sua non est huc vsque præda vel incendio adeo contecuta. Porro Ottocarus Rex Boemiæ & dicta ciuitas rebus & personis dignisque obsequiis per V. lustra obediuit, hoc præcepto compatiens, nam de sua regali gratia iuxta nobilium sapientumque consiliariorum industriam prælibatam ciuitatem quasi ex nouo conditam nititur sublimare, ab omni namque exactionis grauamine, & Mutarum, per lustrum liberam penitus relaxauit, vnanimitates vero omnium artificialium, præter monetæ consortium omnino deposuit, vt emendi & vendendi tam in cibariis quam in mercimoniis omnis homo, per prædictorum V. annorum spatium liberam habeat facultatem. Quandam etiam syluam in subsidium ciuibus expedire videbitur fieri illic iussit. Item Innocent. V. P. a Karolo Senatore vrbis perfidissime in incisione venæ toxicatus, VII. Kalend. Iunii moritur tunc eligitur Adrianus V. P.]

MCCLXXVII.

Rex Boemiæ Odocarus fregit pacem cum Rudolfo Rege. *Ann. Colmar. 1278, H. Stero 1277, Io. Vito Durani Chron. p. 30. 31, Alb. Argent. p. 101.*

MCCLXXX.

Dominus Petrus Patauiensis obiit, Richardus * substituitur. *Hund. Metr. Salisb. p. 141.*

MCCLXXXI.

Filia Regis Rudolphi ducitur versus Apuliam, quæ nepoti Regis Caroli copulatur. *Ann. Colmar 1281.*

MCCLXXXIII.

Rudolphus Rex Augustæ celebrauit curiam, vbi Albertum filium suum Ducem Austriæ & Stiriæ constituit, & Rudolphum filium Ducem Sueuiæ creauit. *Ann. Colmar. 1283, H. Stero 1281, Io. Vito Durani Chron. p. 31, Alb. Arg. p. 101, Trithem. Chr. Hirsaug 1281, Nauclerus gen. 43 p. 969, Mutius lib. 21 p. 196, Lambecius app. lib. 3 p. 330, Gerb. a Roo hist. Austr. 1 p. 31.*

MCCLXXXIV.

Albertus nouus Dux Austriæ tria castra Conradi Suomarii infra paucos dies expugnauit. *Hist. Austr. plen. 1284.*

MCCLXXXV.

Rex Arragonum bellum commisit cum Carolo Rege Apuliæ, tandem Rex Arragonum potenter victoriam obtinuit, fugato turpiter Carolo. Quamuis Papa tota virtute cum suis & pecunia Ecclesiæ assisteret. Qui Papa extremo odio habebat Teutonicos. Filius Caroli collecto magno exercitu contra Regem Arragoniæ bellum committit, in quo Caroli filius vincitur, capitur & vinculatur. Deinde in breui Carolus Rex Neapolitanus moritur. Obiit & Martinus Papæ inuidiosus ac minax vir. Obiit Gotfridus Patauiensis, cui successit VVerenhardus Braunbeche. *H. Stero 1279. 1283. 1285, Ann. Colmar. 1284, Hist. Austr. plen. 1283, Mariana hist. Hisp. 14 c. 9. Hund. Metr. Salisb. p. 141, Hist. Austr. pl. 1285.*

* Potius legendum *VVeichardus*, prout ex Hundio patet.

MCCLXXXVI.

Alb. Arg p. 105, *Hist. Austr. pl.* 1285, *M. Chr. Belg.* p. 261, *Mutius* lib. 21 p. 195, *Siffridus* 1278. *Gerb. a Roo* Hist Austr. lib. 2 p. 55. 56.

Dietricus Landgrauius Thuringiæ duxit vxorem Viennæ cum magna solennitate Dominam N. filiam Menhardi Comitis Tirolensis, & sororem Ducissæ Austriæ. Rudolphus Romanorum Rex in Ægra ciuitate solenniter celebrauit nuptias filiæ suæ, quam tradidit filio Domini Odocari quondam Regis, quem etiam ibidem in Regem coronauit.

MCCLXXXVII.

Albertus Dux Austriæ collecto exercitu cum Stirensi intrauit Vngariam.

MCCLXXXIX.

H. Stero. Ann. Colmar. Hist. Austr. pl. 1290, *Chr. Elwang.* 1291, *Andr. Presbyter* p. 30, *Adlzreiter* Ann. Boiic. p. 1 lib. 2; a. 1289, *Gerb. a Roo* lib. I p. 42.

Dux Albertus Austriæ cum exercitu contra quoddam castrum Falkenstain in Bauaria situm obsedit, tandem obtinuit forti manu. Inclytus Dux Bauariæ Heinricus mortuus est, cui Otto filius successit. Rudolf Dux, filius Rudolphi Regis, cum Pragæ visitaret sororem suam Reginam, mortuus est. Rudolphus, Salzburgensis obiit, cui successit Stephanus filius Hainrici Ducis Bauariæ. Ladislaus Rex Vngariæ a quodam cum manu interfectus est. Andreas Marchio Æstensis, qui fuit ab Vngaris repulsus, tunc intrauit Vngariam, & benigne ab eis susceptus fuit, nepos Belæ Regis. Ludouicus filius Ludouici Palatini iuuenis bonæ indolis, in hastiludio lancea transfixus & mortuus est.

MCCXCI.

Hist. Austr. pl. 1295, *Bonfinius* dec. 2 lib. 9 p. 219.

Rex Vngariæ collecto exercitu maximo Austriam potenter intrauit, petens terras.

MCCXCV.

ADOLFUS Rex.

Alb. Arg p. 109. 111, *Hist. Austr. pl.* 1295, *Rebdorf* 1295. 1296, *Ann. Colmar.* 1294, *H. Stero* 1293, *Fugger* Spiegel der Ehren 2 c. 6 p. 213.

Albertus Dux Austriæ & Stiriæ filiam suam seniorem * dedit Marchioni de Brandenburg in Gortz. Obiit Menhardus Dux Carinthiæ, socer Alberti Ducis. Adolfus Rex Romanorum Misniam cum exercitu intrauit, & eam subiugauit. p. 316

MCCXCVI.

Alb. Argent. p. 105. 111, *H. Rebdorf* 1296, *Hist. Austr. plen.* 1295, *Fugger Spiegel der Ehren* 2 c. 10 p. 248.

Andreas Rex Vngariæ magna cum solennitate duxit filiam Alberti Ducis Austriæ.

MCCXCVII.

Hist. Austr. pl. 296. 1297, *H. Rebdorf* 1297, *Alb. Arg.* p. 105. 11, *Dubrauius* lib. 18 p. 469. 476.

Dux Austriæ expulit Probum solemnem virum ministerialem, Dominum de Suinavve. Rex Wenzeslaus Boemiæ Pragæ in Regem Boemorum sublimatur; similiter dilecta vxor eius, Rudolfi quondam Regis filia, & soror Alberti, Ducis Austriæ; sed heu proh dolor, paulo post vertitur in luctum.

MCCXCVIII.

---

* Albertus Argentoratensis *p. 111. tertiam filiam dedit VVoldemaro Marchioni Brandenburgensi.* Apud Siffridum Presbyterum *ad a. 1305* vocatur Hermannus longus, gener Augusti. Nauclerus gen. XLIV p. 980 recensens familiam Alberti, dicit: *tertiam filiam dedit Goldemaro marchioni in Brandenburg.* Corruptus plane locus est Historiæ Australis plenioris: *Albertus Dux Austriæ & Stiriæ, filiam suam seniorem dedit Marchioni de Pranburg in Gretz.* Hæc autem tertia Alberti filia Anna, Hermanno Longo fuit nupta, Marchioni Brandenburgensi & Domino Franconiæ, qui etiam ex matris Iudithæ hæreditate Coburgensem tractum obtinuerat, prout testatur Fugger *im Ehrenspiegel des Hauses Oesterreich lib. II c. X p. 249.* Spangenberg *Chron. Henneb. lib. II c XXXIII* & Wolfg. Iustus in Genealogia Marchionum Brandenburg. Secundam tamen Alberti filiam facit Cuspinianus Austriæ p. 5. dicens. *Secunda Alberti filia Anna dicta, quæ primum maritum habuit Hermannum Marchionem Brandenburgensem; quo mortuo, duci Vratislauiensi vxor datur: ex vtroque vtriusque sexus liberos peperit sed ex Vratislauiensi quinque genuit filias.* Huius Hermanni filiam ex Anna in matrimonio habuit Woldemarus El. Brandenburgicus. Vid. Fugger *Spiegel der Ehren des Hauses Oesterreich lib. II c. X p. 249.*

MCCXCVIII.

VVenceslaus Rex & multi Principes venerunt Viennam cum magna pompa. Rex Vngariæ copulauit filiam suam filio Regis Boemiæ cum ingenti tripudio. *Hiſt. Auſtr. pl.* 1298, *Henr. Stero* 1297, *Alb. Arg.* p. 112.

MCCXCIX.

Albertus Rex Romanorum, & Philippus Rex Franciæ conuenerunt; vbi Rex Franciæ sororem suam Dominam Blancam filio Regis Romani adiunxit. Rudolphus item filius factus Rex Boemiæ. *ALBERTVS Rex.* *H. Stero.* 1297, *Hiſt. Auſtr. pl.* 1299, *Leibnitius* Cril. dipl. I. Geut. tom. I u. 25, *Alb. Argent.* p. 105. 111. 112, *Siffridus* 1278, *Fugger.* lib. 2 c. 8 p. 221.

MCCC.

Albertus Rex Romanorum collecto exercitu Archiepiscopum Moguntinensem hostiliter inuasit. *H. Rebdorf* 1300, *Ann. Colmar.* 1301 & p. 2 p. 61, *H. Rebdorf* 1300, *Serarius* rer. Mogunt. lib. 5 p. 848 *Fugger* lib. 2 c. 8.

MCCCI.

Andreas Rex Vngarorum obiit: post cuius mortem Hermannus de Landenberch Marschalcus Austriæ collecto exercitu castrum in monte S. Martini obsedit & cepit, & Dominam Reginam relictam Regis (quæ fuit filia Alberti Romanorum Regis) in Viennam honorifice reduxit. *H. Stero* 1300, *Alb. Arg.* p. 112.

MCCCVII.

Nobilis de Ortenburg, * dictus Dapifer, victus & captus per Marchionem Misnensem.

MCCCXV.

Fridericus Dux Austriæ filius Alberti Regis duxit vxorem quondam filiam Regis Arragoniæ. *Alb. Argent.* p. 119.

MCCCXXVI.

Apud Strausburg obiit strenuus Leupoldus frater Friderici. *Alb. Argent.* p. 124, *H. Rebdorf* 1329, *Ch. Elwang.* 1325.

MCCCXXVII.

Apud Bruckhaim obiit Dux Hainricus frater prædicti Leupoldi, & Fridericus volens ire Græz ** fratrem suum Fridericum Regem. Eodem anno ciuitas Viennensis quasi totaliter exusta fuit. Eo in anno ciuitas Vienna circa festum annunciationis Mariæ igne exorto secundarie exusta est. *Alb. Arg.* p. 124.

---

* Albertum Imp. legatum suum Comitem Nortinbergiumcontra Fridericum Misnensem Marchionem misisse, testatur Fabricius *Origg. Saxon. lib. VI p. 618.* Hunc autem in prœlio ad Luccam cum aliis multis fuisse captum, ex hoc loco patet. Conuenit dapiferi titulus, cum hoc munus Comitibus de Nordenberg tribuat A. B. *tit. XXVIII.*

** Lectio sine dubio est corrupta: legendum potius esse videtur: *& Friderici, volens ire Gratz, ad salutandum fratrem suum Fridericum Regem.* Gerhardus a Roo Hist. Austriaca lib. III p. 88. sic scribit: *Henricus item Austriacus domum ex Boemia dimissus; altero post Leopoldum fratrem anno, e viuis excesſit. Vxorem habuit, Elisabetham Ruperti Comitis Virnenbergi filiam, ex qua prolem non suscepit. Corpus eius in Ergouiam deportatum, in cœnobio Campi regii sepelitur.*

AVSTRALIS HISTORIÆ
PARS PLENIOR,
DE GESTIS SVB RVDOLPHO, ADOLPHO ET ALBERTO CÆSS.
AB ANNO MCCLXXVI. VSQVE AD ANNVM MCCCIII.

Nauclerus vol. II gen. 43 p. 966, Crusius Ann. Sueu lib. 3 p. 3 p. 136 *Gerh. a Roo* hist. Austr. lib. 1 p. 22, *Fugger* lib. 1. c. II.

D honorem & gloriam Domini nostri Iesu Christi, Amen. Nouerint vniuersi & singuli, quod Anno Domini MCCLXXVI. Rudolphus Romanorum Rex Marchionem de Baden, qui contra eum rebellabat, auxilio Ludvvici Palatini Rheni, & aliorum multorum Episcoporum, Marchionum, Comitum & Baronum, diuersarum prouinciarum collecto exercitu grandi ipsum, & alios quamplures nobiles in Sueuia, Franconia, & Alsatia, nec non aliarum prouinciarum, qui possessiones regni violenter sibi vsurpauerant, ac post exclusionem quondam Friderici Imperatoris felicis recordationis ciuitates diuersarum regionum sibi subiugauerant titulo censuali, humiliauit & deuicit, ac ad pristinam iurisdictionem in quantum valuit, cum multis laboribus reduxit.

OTTOKARI R. rebellio. H. Stero. Ann. Colmar. 1276, & p. 2 p. 41, *Dubrauius Hist. Bohem.* lib. 17 p. 459. 460, *Adlzreiter* Ann. Boiic. p. 1. lib. 25 n. 1. 2 3, *Aeneas Syluius Hist. Bohem.* c. 27, Roo p. 23. 24, *Fugger* lib. 1. c. II.

Quum autem illustrem Regem Boemiæ Ottacarum, qui tunc temporis principatum Austriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Marchiæ, ac portus Naonis potenter gubernabat, & plus quam XXVI. annis in eis regnauerat, sibi adhuc resistentem, per plures literas & nuncios vocasset iterum atque iterum ad suam curiam (more solito aliorum Principum) & ille venire contumaciter recusaret, nec non quosdam breuigerulos suos (quod dictu nephas est) ad portas ciuitatis suspenderet, demum ad Styriam pro quibusdam sortilegis mulieribus Pythonissis ad eum occidendum suis veneficiis misit, quæ multa contra eum suis magicis artibus attentantes, nullatenus eum lædere potuerunt, Domini fretum auxilio. Itaque præfatus Rex Rudolphus contra eum collecto ingenti exercitu multorum nobilium diuersarum prouinciarum, Ratisponam vsque peruenit, Ducemque Henricum Bauariæ (qui tunc temporis prædicto Regi Boemiæ per suas pecunias astabat) potenti manu deuicit; filiam quoque suam Ottoni filio præfati Ducis matrimonio legitime copulauit, & ab ipso Rege Rudolpho sæpe dictus Dux terram suam recepit titulo feudali. Igitur Rudolphus Rex Bauariam potenter pertransiens, Pataujam peruenit: sed quum per arctas vias & aquas diuersas cum suo exercitu transire nequiret, supradictus Dux iterum muneribus Regis Boemiæ corruptus conabatur eum inter deuia & abrupta relinquere, ne terram superiorem vltra Anasum sibi pro dote filii sui pro quadam summa pecuniæ obligaret. Sicque factum est. Rex vero Rudolphus Enum, Anasum, Trunam, & omnes fluuios Bauariæ transiens ad Austriam peruenit. Quem ministeriales honorifice ac solenniter recipientes, relicto & abiecto prædicto Rege Boemiæ, Rudolpho Regi adhæserunt, oblitique sunt pacti & iuramenti, quod pepigerant cum eo, postpositis hæredibus eorum, quos eis in obsides tradiderant, ac per consilium & informationem Prædicatorum & Minorum fratrum, & totius cleri, qui auctoritate Papæ tollentes iuramentorum scelera, omnes Regem Rudolphum in Dominum receperunt. Itaque ciuitas Anasus per C. de Sumreavve, A. quoque & Tulna, & aliæ ciuitates minores per alios ministeriales, vna cum suis munitionibus Regi Rudolpho traditæ sunt.

Neupurg.

Neupurgam vero ex parte claustri præcursores sui vespertino tempore manu valida & forti, occisis custodibus

bus inermibus sub portis, ciuitatem obtinuerunt. Interim vero dum hæc & alia sic aguntur, Rex Boemiæ collecto magno & forti exercitu egressus de Bohemia contra eum veniens, Austriamque defendere cupiens, a Libera ciuitate vsque Neupurgum in campis, qui vulgariter dicuntur Hanselvelt, castra cum suis metatus est. Rex autem Romanorum Dominica proxima post Collomanni cum suis ciuitatem Viennam potenter obsedit v. septimanis. Cum autem Rex Boemiæ terram prædictam defendere non posset, exercitus autem Regis Romanorum cottidie adcresceret, per Stirienses & Karintianos, ipse & Ladislaus Vngarorum vsque ad metas Austriæ in subsidium Regis Romanorum cum ingenti exercitu Romanorum & Vngarorum venisset; demum per arbitros, videlicet Dominum Berchtoldum Herbipolensem Episcopum, & illustrem Ludovvicum Palatinum Rheni ex parte Regis Romanorum, & Dominum Brunonem Episcopum Olmucensem, & virum strenuum Ottonem Marchionem de Brandenburg ex parte Regis Boemiæ, arbitrando hac forma est definitum, quod Rex Romanorum Regem Ottokarum terris suis, videlicet Boemia & Morauia tantum modo resignatis, residuis aliis septem terris infeudaret, quod ita factum est. Nam Rex Boemiæ in castris Regis Romanorum cum xxxvi. vexillis ante Viennam circa Danubium, flexis coram eo genibus in præsentia multorum Principum spiritualium ac secularium, terras suscipiens supra dictas, Regique Rom. deinceps obedire & astare fideliter iuratus compromisit: Ministerialibus quoque & ciuibus Austriæ & Stiriæ obsides & captiuos quosque firmiter spopondit restituere. Tunc primo Viennæ & aliæ ciuitates ad resignationem ipsius Regis Ottocari, Regi Rom. sunt apertæ. Sane inter cætera ad confirmationem inter eos veræ ac perpetuæ amicitiæ a supradictis Principibus extitit arbitratum sub hac conditionis forma, quod supradicti duo Reges quatuor pueros suos legitimali toro ad inuicem copularent. Quibus Rom. Rex xx. millia marcarum in dote promisit. Pro quibus titulo obligationis Austriam fere mediam a parte Morauiæ vsque ad Danubium (exceptis Crems & Steirn oppidis) quæ legatione est Regi Boemiæ commissa. Rex etiam Vngariæ Ladislaus Regi Boemiæ est reconciliatus, & Rex Romanorum prædicto Regi Vngariæ omnes ciuitates, quas ei Rex Boemiæ violenter abstulerat, restituit; nihilominus tamen promittens Rex Boemiæ memorato Regi Vngariæ omnes thesauros reddere, quos alii amita ipsius Regis Ladislai Anna Regina de Marovve asportauerat, eique tradiderat, videlicet duas coronas aureas, & sceptra regalia, ac pretiosissimam amphoram auream nobilissimis gemmis vndique adornatam miræ pulchritudinis, & alia quam plura clenodia aurea, quæ a tempore Regis Vngariæ Attilæ, & ab aliis successoribus suis vsque nunc in Vngaria fuerant conseruata. Sicque Rex Boemiæ reuersus est ad propria.

Neustatt.

Compositio inter Reges Rom & Bohem. Leibnitius Mantissa Cod. dipl. p. 100

MCCLXXVII.

Rex Boemiæ Ottocarus ductus poenitentia, grauiterque ferens in corde suo, Regina quoque Boemiæ coniux sua frequenter eum increpabat, quod terras prædictas resignauerat, obsides ministerialium Australium & ciuium, diademata quoque Regis Vngariæ, & alias compromissiones factas, sicut anno priori per arbitros diffinitum extiterat, resignare recusauit. Tunc Rex Rom. partem Austriæ, quam Regi Boemiæ sub obligatione pro xx. millibus marcis (videlicet copulatis hæredibus) pro dote assignauerat, resumpsit. Itaque Rex Boemiæ iterato collecto exercitu grandi Austriam intrauit, & omnes munitiones nouis instrumentis & machinis qui cati * vocantur, potenter expugnauit, & sic dissensio & guerra grauis orta inter eos. Nam tota hyeme Australes Morauiam, & contra Boemi Austriam diuersis rapinis, prædis & incendiis vastauerunt. *Chr. Austr. 1277*

Eodem anno circa festum omnium Sanctorum Rex Romanorum & Rex Vngarorum in confinio circa Haimburgam colloquium habuerunt, vbi Rex Romano- *Nauclerus vol. 2. gen. 43 p. 967*

* Sic emendauimus ex Nauclero *gen. XLIII p. 967* cum antea legeretur: *cum machinis qui cum vocantur:* vbi Freherus in margine adposuerat: *deest verbum:* Erat autem catus machina bellica ad murum suffodiendum. *Vide Glossarium.*

rum eundem Regem Vngariæ in filium adoptauit, & omnes Regi Rom. ſeruire promiſerunt. Eodem tempore Rex Rom. eundem Regem Vngariæ apud Brucam ad prandium initauit.

MCCLXXVIII.

Ann. Colmar. 1278. *Nauclerus* vol. 2 gen. 43 p. 967 *H. Stero. Chr. Elwang. Ann. Colmar.* 1278 & p. 2 p. 44, *Alb. Argent.* p 102 *Nauclerus* c. l. *Dubrauius hiſt.* Bohem. lib. 17 p. 463. 464 *Fugger.* lib. 1 c. 12 p. 104, *Gerb. a Roo* lib. 1 p. 26

Inclytus Comes Iuliacenſis, dum ad expeditionem Regis Romanorum ſe præpararet, & ad ciuitatem Aquisgranum vſque perueniſſet, & exactionem, quam ei Rex Rom. ordinauerat, a ciuibus exigeret, ſubito lite exorta, ſuadente peſtifero conſilio, cum duobus liberis ſuis ac ducentis militibus, & fere mille aliis hominibus ſuis (proh dolor) in Quadrageſima ante Eccleſiam B. virginis a prædictis ciuibus & vulgo eſt miſerabiliter occiſus. Reuertamur ergo ad propoſitum. Et quia natura humana ſemper prona eſt ad litigium, videns Rex Boemiæ, quod nihil proficeret, reſtituit Auſtralibus obſides & captiuos, diademata vero Regis Vngariæ reddere noluit, aſſerens quod hæc & alia iuueni Regi Vngariæ adhuc puerulo, vſque dum veniret ad annos diſcretionis, dignius quam alius, & fidelius teneretur propter lineam conſanguinitatis conſeruare. Frequenter vero prædicto Romanorum Regi ſcribebat verba pacifica in hunc modum, ſed in dolo: *Sereniſſimo Domino ſuo R. Dei gratia, Romanorum Regi ſemper Auguſto, Ottocarus Dei & ſui gratia Boemiæ Rex, &c.* Iterum Hainricum illuſtrem Ducem Bauariæ, ac alios Principes circa Rhenum, tam ſeculares quam ſpirituales, ſua corrupit pecunia, qui omnes obliti iuramenti & fidei ſuæ ſereniſſimum Regem Romanorum Rudolphum penitus ſolum dereliquerunt. Porro Rex Boemiæ iterato collecto exercitu forti magno cum machinis & diuerſis inſtrumentis & armis bellicis, manu valida Auſtriam ingreditur, prius Pragæ a ſuis licentiatus, & ab omni clero & populo vniuerſo cum multis gemitibus proceſſionaliter de ciuitate eductus, quamuis (quod dictu nefas eſt) nunquam literas diffidentiæ Regi Romanorum præmiſiſſet. Et quia fraus & dolus non debet alicui patrocinium impertiri. Rudolphus vero Romanorum Rex, qui ſic ab eo fraudulenter circumuentus fuerat, cum Auſtralibus & Stirienſibus peroptime expeditis, & paucis Sueuis præſente Rege Vngariæ cum ſuis, quum tamen vix vnum pugnantem adhuc contra duos aduerſarios, & non niſi CCL. dextrarios faleratos contra MC. parte ex aduerſa haberet, ſæpe dicto Regi Boemiæ viriliter cum ſuis paucis in Deo ponens ſpem ſuam, quia Domini eſt ſalus. VII. autem Kalend. Septembris, quæ fuit feria ſexta proxima poſt Bartholomæi, in campo qui vulgariter dicitur Idunſpengenſis, circa Marchiam, & vtraque parte ad prælium conuenerunt, ordinatisque hinc inde agminibus, Rex Romanorum tam Comanis, quam Chriſtianis pro

Loſung: Chriſtus.

ſigno nomen Chriſti præcipit inuocare, vt vbicunque eſſent die illa in bello pariter vel diſperſi, hoc nomen Chriſti a quolibet clamaretur. Itaque nomen Dei glorioſum & benedictumi Chriſti, quod exercitui Regis Romanorum in ſignum datum fuerat, quod ſemper antea ab incredulis Comanis, & a Semichriſtianis Vngaris blaſphematum & pro nihilo fuerat reputatum, hac die communiter tam a Comanis, quam a Chriſtianis inuocando ſæpisſime repetitis vicibus, *Chriſtus, Chriſtus*, alta voce ab omnibus proclamatur. Rex vero Boemiæ ſuis exercitibus pro ſigno dederat clamare, *Praga, Praga*, cuilibet album peplum circa collum ante & retro vſque ad cingulum in modum ſtolæ diaconi. Sicque bellum commiſſum eſt ab vtrisque; in quo primo conflictu Romanorum Rex, occiſo a quodam ſub eo dextrario proſtratus in terram proſiliit, & cito a ſuis fidelibus ſubleuatus iterum ad pugnam progreditur; & ecce mirum in modum totus exercitus Boemorum ſuperatus,

Bohemorum ſtrages.

terga in fugam verterunt, relicto Rege ſuo ſolo; pars autem aduerſa eos inſequentes ſine defenſione eos trucidabant; alia vero pars in fuga flumen tranſire cupiens ſubmergebatur, deſcenderuntque in profundum gurgitem quaſi lapis in modum quondam Ægyptiorum in mari rubro. Iam enim equorum ſpuma elemento mixta colorem ſuum mutauerat eo loco, & ſanguis occiſorum & vulneratorum ac ſubmerſorum ſuper nudos gurgites fluebat. Plures etiam ex eis a Comanis capti, vinculati, vulnerati miſerabiliter deducebantur, raptis & ſpoliatis theſauris Regis Boemiæ,

in

in curribus & in tentoriis suis & suorum inuentis. Quidam etiam alii venientes Regi Boemiæ in adiutorium cum copiosa multitudine, antequam peruenirent ad exercitum, videntes & audientes fugam Boemorum, reuertentes fugiebant, & ipsi absque persequutore. Miserum vidisses spectaculum in campo iacentium, inæstimabilia corpora hominum occisorum, cadauera equorum innumerabilium in
p.330 suo cruore volutantium, viscera heroum a canibus & auibus circa trahentium: & non erat qui sepeliret. Ipse autem Rex Boemiæ inclytus ab hostibus capitur, trahitur, percutitur, ab equo eiicitur, a Berchtoldo dapifero de Emretvverch ac aliis multis nobilibus nimium fessus ad terram deiicitur, & per ceruical lancea perforatur, ac aliis plagis affectus, vltimo gladio transfixus in eodem loco mortuus est. In illa die cessauit iugum Boemorum super Australes, Stirienses, Carintianos, quos indebite per longa tempora afflixerant. Quosdam etenim nobiles idem Rex ad caudas equorum per ciuitatem suam traxerat, vltimo catenis ferreis ad commune patibulum suspenderat, quosdam etiam in turribus suis Viennæ combusserat; alios vero decollauerat, taliaque & similia multa ipse & sui homines perpetrauerunt. Vidisses cateruatim decem millia & sæpe plures Comanorum, qui odio eius Morauiam, Austriam, Stiriam intrabant, & flammis, rapinis virorum ac mulierum, puerorumque vltra millia deducentes ad paganistium exulabant. Ipse etiam in quantum potuit, eis vicem reddidit. Et sic in eo repletum est verbum Prophetæ dicentis: *Sicuti fecisti aliis, fiet tibi: Retributio tua retribuet tibi.*

Ottacari cædes.

Nunc igitur, quod incepimus, perficiamus. Rex igitur Vngariæ (vt prætactum est) cum suis sumptis spoliis & captiuis per Boemiam remeare proponebat, sed Romanorum Rex nullatenus permisit, tanquam homo pacis amator, ne Christiani per Boemiam degentes, Comanorum rabie prorsus inficerentur, ac destruerentur, & sic ad propria sunt reuersi.

Ann. Colmar. p. 2 p. 47.

Rudolphus vero Romanorum Rex Morauiam intrat cum suo exercitu, quam per omnia sibi subiugat. Quum autem versus Pragam iter vellet arripere, illustris Otto Marchio de Brandenburg, qui post obitum auunculi sui Regis Boemiæ, ciuitates & castra in regno Boemiæ, thesauros quoque ipsius Regis arripuerat, ei resistere nitebatur. Venientes ergo ambo cum suis exercitibus fortissimis & ingenti apparatu armorum vsque ad Coloniam iuxta Albiam, mediantibus Principibus, & aliis nobilibus multis, inter eos pace reformata sub hac conditionis forma amicabiliter inter se conuenerunt; Quod relictus iuuenis filius Regis Boemiæ piæ recordationis filiam Regis Romanorum (sicut olim adhuc patre viuente ordinatum fuerat) legitime duceret in vxorem: fratri vero Marchionis prædicti etiam filia Regis Romani ibidem desponsatur. Sicque regnum Boemiæ & puer iuuenis Regulus super fidem suam Marchioni est commissus. Regi vero Romanorum Morauia ad quinque annos est commissa, & sic ad Austriam rediit cum triumpho, totus etiam clerus & congregationes religiosorum virorum cum crucibus & vexillis & reliquiis ei occurrentes cum gaudio eum receperunt, cantantes R. in hymnis, & confessionibus, &c.

Alb. Arg. p. 102 Nauclerus p. 67, Gerb. a Roo lib. 1 p. 29.

Rex autem Vngariæ (vt supra dictum est) cum suis reuersus ad propria per totum regnum suum mandauit diem occisionis Regis Bomiæ solenniter celebrari, nec quippiam operis illa die faciendi, nisi choreas ducere. Exasperatio enim longissima vigebat inter eos, & hæc eis odii fomentum ministrabat. Ipse enim Rex Boemiæ cum antiquo Rege Vngariæ Bela quondam cum innumerabili exercitu pugnauerat, & quamuis Rex Bela inæstimabilem exercitum haberet, tamen Rex Boemiæ in publico deuicit eum: post mortem vero eius successit Stephanus filius eius, qui regnauit pro eo, cum quo similiter Rex prædictus Boemiæ diuersa bella exercuit. Iacuit etiam in Vngaria potenter cum ingenti exercitu & copioso nimis, diebus multis & ab antiquis temporibus vsque in hodiernum diem; neque in Chronicis, nec in gestis Regum vel Imperatorum legitur hoc factum fuisse. Postmodum castra Regis Vngariæ in confinio sita Austriæ destruxit, & funditus subuertit, ita quod non remansit lapis

Bonfinius hist. Vng. dec. 2 lib. 8 p. 217.

Bohemorum in Vngaria acta.

super lapidem. Item sui homines nocturno tempore Bosonium castrum violenter obtinuerunt, ciuitatem flammis succenderunt, ita quod ciues & vxores ac filiæ eorum, & aliæ mulieres vix arreptis palliis, quædam camisiis, aliæ vero peplis, vel quicquid præ manibus inuenire poterant, quidam vero nihil, omnes sic ad domum fratrum Minorum confugerunt, & quam plures nude super stramen tota die ibi sederunt, Episcopum etiam Georinum in proprio castro ceperunt, & ciuitatem potenti manu obtinuerunt, ipsum quoque Episcopum in vinculis suis diu captiuum detinuerunt: non multo post Meterensem Episcopatum destruxerunt, & combusserunt, viros etiam & mulieres qui ad Ecclesiam confugerant, trucidabant, pueros autem in cunis iacentes Boemi per pedes arripiebant, & eos ad columnas lapideas Ecclesiæ collidebant.

Pro talibus & his similibus & ipsi Vngari & Comani (vt supra dictum est) Austriam & alias terras Regis Boemiæ incendio & rapinis deuastabant, viros quoque mulieres & paruulos velut pecora per turmas secum deducebant, raroque fuit pax inter eos. Mortuo Stephano Rege Vngariæ Ladislaus filius suus regnauit pro eo, cum quo etiam Rex Boemiæ multa bella exercuit, vsque ad aduentum Regis Romanorum, tunc excussum fuit iugum Boemorum a ceruicibus Vngarorum, a quibus grauiter opprimebantur. Reuertamur ergo ad materiam.

OTTAKARI sepultu a Ann. Colmar. p. 2 p. 46, Nauclerus vol. 2 gen. 43 p. 967, Gerb. a Roo lib. 1 p. 28.

Rex autem Boemiæ illa die qua occisus est nudus, vt egressus de vtero matris suæ fuerat, per prædictum Bertholdum dapiferum plaustro supponitur, & in Marchekam ducitur.

O mira Dei dispositio, & tremendum eius iudicium, quod tantus Rex & Princeps sublimis diuersarum prouinciarum, mundanarum diuitiarum opulentissimus, qui dominabatur a mari vsque ad mare, qui aliis magnifice dona donauerat, non habet vbi caput suum reclinet, vel vnde sua tegat verenda. Heri multis nobilibus imperabat, hodie vnus imperat ei: Heri cum suo exercitu terram tegebat, hodie tegitur a terra, heri aliis purpuram dabat, hodie non habet vnum linteamen. De Marcheka vero ducitur in Viennam, ibique lamentabiliter suscipitur, & ad Scotos ponitur, mane de domo Scotorum cum toto Clero & religiosis sub silentio, nullo cantu præmisso, nullis campanis pulsatis ad domum fratrum minorum deportatur, ibique nuda facie omnibus ostenditur, postea eiectis interioribus corpus speciebus conditur, lineis mundis & purpura a Regina Rom. datis inuoluitur, & in capitulo fratrum Minorum intumulatus, nullis infidelium pro eo exequiis celebratis, nec campanis pulsatis, nec missis dictis, fere XXX. hebdomadibus in pheretro conseruatur, deinde venientes sui Boemi receperunt eum, & assignauerunt eum fratribus Minoribus in Zneyma, ibique iacet intumulatus vsque in hodiernum diem, & merito, Domini operante iudicio, vt qui alios occidit, Ecclesiasticam sepulturam negauit, ipse puniatur in eadem.

Ann. Colmar. 1279.

Dux Brabantiæ, & socer suus Comes Flandriæ, & alii XX. denominati & magni Comites, magnum & innumerabilem ac nostris temporibus inauditum colligentes exercitum (sicut Regi Romanorum in literis, quas vidimus & alii plures, demandatum fuit) duodecies centum millia vsque ad ciuitatem Aquisgrani, & ad partes Coloniæ peruenerunt. Sed nullus inter eos nisi vix quatuor viri processum eorum agnoscere potuerunt, nihil etiam egerunt, & sic sine aliquo fine certo determinato ad propria sunt reuersi.

Notandum etiam inter cætera, quod curialis & mirabilis casus Viennæ accidit. & quamuis sit sine vtilitate, tamen pro curialitate, quin inconsuetum est, ponimus, Dominus enim Otto de Haslovve ministerialis Austriæ iam centenarius & vltra, cum filio pronepotis sui Hugone tantum iures, * qui eodem die a rege Rom. accinctus est gladio, hastiludium honorifice exercuit.

MCCLXXIX.

* locus est corruptus, forsan legendum; *tantum iuuene.*

MCCLXXIX.

Dominus Philippus Apoſtolicæ ſedis legatus Vngariam venit, Vngaros Chriſtianos, qui Chriſtianam vitam fere obliti fuerant, & Comanos ad fidem Catholicam ſtuduit reuocare; ſed Ladislaus Rex eorum vna cum ipſis paganis & Vngaris ſuis ſanis monitis legati noluerunt obedire. [*Bonfinius hiſt. Hung.* dec. 2 lib 8 fin.]

[p. 332] MCCLXXX.

Saturnus planeta apparuit IV. Kal. Februarii, ab hora IX. vſque ad XI. horam diei artificialis. Dominus Petrus Patauienſis Epiſcopus obiit Kal. Maii, Dominus Wichardus ſubſtituitur, & Dominus Chun Hinpergarinus in Epiſcopum Kiemenſem eligitur, qui ſimul ab Epiſcopo Tripolitano Apoſtolicæ ſedis legato Wiennæ conſecratur III. Non Maii. [*H. Stero* 1279 *Hund.* Metr. Salisb. p. 141]

Menſe Iulio inundatio maxima fit, Danubius multa ædificia circumquaque deſtruxit.

Menſe Auguſto IV. Non. tonitrua, grando, coruſcationes & impetus pluuiarum fit in Auſtria ita, quod minimæ ripæ ex inſperata velocitate accreſcendo homines extinxerunt. Venti quoque nimium validi circa Lilemvelt ſupellectilia veluti ſunt dolia & ſcrinia vltra montes ad quatuor ſtadia detulerunt. Dominus Rudolphus Rom. Rex contra Ottonem Marchionem de Brandenburg verſus Boemiam mouens in autumno, ſed per copulationem puerorum videlicet Ludouici Comitis palatini & ipſius Marchionis, bellum eſt ſopitum. [*Gerb. a Roo* lib. 1 p. 29]

MCCLXXXI.

Filia Regis Rudolphi ducitur verſus Apuliam, quæ nepoti Regis & ſenatoris Karoli copulatur. Anna vero mater eius, dum ipſam transmiſſam nimium lugeret, moritur præ dolore XIV. Kal. Maii: cui celebratis ſolenniter Wiennæ exequiis verſus Baſilicam * ducitur ad ſepulturam. Hiems multum aſpera fuit in fine Februarii, nix in multis terminis coaceruatur, quod multæ villæ vix apparuerunt. Dominus Rudolphus Rom. Rex Auſtriam egreditur verſus Franconiam, & ad partes Rheni procedens filium ſuum Albertum Auſtriæ & Stiriæ conſtituit prouiſorem. [*Chr. Auſtr.* 1281, *Alb. Argent.* p. 104 *H. Stero* *Ann. Colmar.* 1281 & p. 2 p. 47 *Gerb. a Roo* lib. 1 p. 30, *Fugger.* lib. 1 c. 1 p. 108. 112 *Vrſtiſii Basier. Chron.* lib. 3 c. 1]

MCCLXXXII.

Rudolphus Rex Auguſtæ curiam celebrat, ibique de conſilio & voluntate nobilium qui aderant, Albertum filium ſuum Ducem Auſtriæ & Stiriæ conſtituit, & Rudolphum Ducem Sueuiæ creauit. Terræ motus factus circa Nouam ciuitatem XV. Kal. Iunii. Et ecce mirum in modum ibidem quædam puella octo annorum concepit per ſeruum decem annorum, & peperit, & partu moritur. [*Chr. Auſtr.* 1283]

Mortalitas maxima animalium fit in Auſtria. Comes Hinrannus ** filius Regis Rom. Rhenum nauigio deſcendere cupiens, cum aliis XVI. nobilibus ſubmergitur, XIII. Kal. Ian. [*Ann. Colmar.* 1282]

Maxima mortalitas hominum fit per Boemiam & Morauiam, nam Pratenæ, Brunnæ, & alibi defuncti innumerabiles velut fœnum, in curribus ad agros ducebantur, ibi in foſſis profundis cateruatim obſtruuntur tempore hyemali & veris. [*Ann. Colmar.* 1284]

Dominus Rudolphus Rom. Rex apud Auguſtam filiis ſuis Alberto & Rudolpho terras Sueuiam, Auſtriam, Styriam, Carinthiam, Marchiam, Portus Naonum contulit menſe Decembri.

MCCLXXXIII.

Karolus Rex Siciliæ Senator Vrbis, a quodam Rege Nauarræ vincitur in magna parte terrarum ſuarum. Dux Albertus primam expeditionem ſuam contra Hainricum Ducem Bauariæ mouit propter Auſtriæ ſuperioris, quam pater ſuus genero ſuo Ottoni filio Diniſch *** obligauerat, filia prædicta a filio priori iam defun- [*Chr. Auſtr* 1285 *Ann. Colmar* 1284 *Gerb. a Roo* lib 1 p. 33 *Adlreiter Ann. Boiic.* p. 1 lib. 25 n. 7]

 cta,

* leg. *Baſileam.*

** melius legi debere videtur Hartmannus. Annales Colmarienſes quidem nomen non exprimunt. Aſt Gerh. a Roo *Hiſt. Auſtr. lib. I p. 31* dicit: *Hartmannus eius filius eximiæ indolis adoleſcens ad ipſum profecturus, dum in inferiori Turgouia prope Rhenaugiam Rhenum traiicit, naue merſa cum tredecim ingenuis adoleſcentibus periit* Fugger *im Spiegel der Ehren lib. I c. XII p. 109*

*** Legendum ſine dubio *Ludouici.* Otto enim Rudolphi gener, filius erat Ludouici.

cta, sed in confinio Nerisned per Comitem Michel de Goritia, illa guerra est sopita.

MCCLXXXIV.

Ann. Colmar. 1284, Bonfinius dec. 2 lib. 8 p. 217

Post natiuitatem Domini Ladislaus Rex Vngariæ prope terminos Austriæ cum multis millibus Vngarorum & Comanorum castrum Peruscam cuiusdam Comitis sui expugnare conabatur, sed propter improbitatem suorum nil profecit, & sic reuersus est ad propria.

Chr. Austr. 1287

Dux Austriæ Albertus filius Rudolphi Rom. Regis tria castra Conradi Simrovvarii infra paucos dies post Pentecosten expugnauit.

Alb. Arg. p. 104 Gerb. a Roo lib. 1 p. 32. Pseudo Fridericus II.

Eodem tempore maximi insonuerunt rumores fere per totam Alemanniam de aduentu quondam Friderici Imperatoris, & cum fere omnes Renenses ad se retraxisset, ita quod pro vero habebatur, tandem a Rudolpho Rege combustus est.

Chr. Austr. 1285, Ann. Colmar. 1284 Martinus II.

Rex Arragonum bellum commisit cum Carolo Rege Apuliæ, Siciliæ & Calabriæ, fratre claræ memoriæ Domini Ludovvici quondam Regis Franciæ, occisaque ex vtraque parte innumerabili multitudine tandem Rex Arragonum potenter victoriam obtinuit, fugato turpiter Karolo de bello, quamuis Papa tota virtute sua, cum suis hominibus & pecunia totius Ecclesiæ ei assisteret. Qui Papa in tantum odio habebat Teutonicos, quod ipse frequenter optabat effici ciconia sub hac forma, quod Teutonici in paludibus essent ranæ, vt saltem sic eos posset deuorare, aut in lacu esset lucius, & ipsi pisces, quod sic eos posset deglutire.

Papæ odium in Germanos.

H. Stero 1279, Ann. Colmar. 1284

Filius vero Karoli maior natu collecto exercitu magno valde & forti, cupiens patris iniuriam vindicare, processit contra Regem Arragoniæ ordinatisque hinc inde agminibus bellum committitur, prostrataque ex vtraque parte maxima multitudine filius Caroli vincitur, capitur, vinculatur, reliqui homines sui in villis, in ciuitatibus occiduntur, quidam manibus & pedibus mutilantur, & sic omnes penitus extirpati sunt de illa terra.

Spanneberg.

In æstate in partibus Austriæ circa Spangenberch, in meridie facta sunt fulgura ac tonitrua horribilia, & coruscationes, & nubium disruptiones, ac pluuiæ ingentes, in tantum quod aquæ de vicinis montibus defluentes in villis circa adiacentibus cooperiebant domos, & horrea, submersaque est ibi in quibusdam villis multitudo hominum cum paruulis & mulieribus, pecoribus & iumentis; quidam qui euaserunt, fugerunt ad montes, & turres, & Ecclesias. Postmodum vero multa corpora hominum in campis & abruptis montium & petrarum sub sabulo & arena mortua sunt inuenta. Miserum erat videre spectaculum, pueros ad mamillas matrum pendentes, paruulos in cunis super vndas fluentes, & non erat qui adiuuaret.

MCCLXXXV.

H. Stero 1285, Bonfinius dec. 2 lib. 3 p. 217 Sibenburgen.

Comani & Tartari cum innumerabili multitudine intrauerunt Vngariam, & vastauerunt eam, & occiderunt, & deduxerunt ex ea innumerabiles viros & mulieres, & paruulos eorum; tandem vero ab incolis terræ circa septem castra turpiter sunt de terra fugati, occisa ex eis innumerabili multitudine, reliqui vero qui euaserunt, quamuis pauci fugientes, latitantes inter montes & valles nemorosas, diuino iudicio ibidem fere omnes perierunt. Nam Dominus, qui vbique est protector in se spectantium, misit super eos niues & pluuias ingentes, confractisque nubibus super eos tanta inundatio aquarum irrupit, quod fere omnibus submersis pauci ex eis euaserint. Post Pascha mortuus est Papa, Teutonicorum inimicus Martinus, cui successit Honorius IV. In octaua Paschæ obiit magister Godfridus Pataujensis episcopus, quondam notarius domini Rudolphi Romanorum Regis; cui successit dominus Wernhardus Prampeth plebanus Wiennensis.

Chr. Austr. Ann. Colmar. 1285, H. Stero 1285, 1286 Nauclerus vol. 2 gen. 43 p. 972 Hund. Metr. Salub. p. 142,

Post

Post festum Trinitatis Zabisch quidam Supanus * Boemiæ solenniter Pragæ celebrauit nuptias suas cum domina Chunigunde relicta domini Ottacari, quondam Regis Boemiæ. *Stero 1278, Dubrauius lib. 18 p. 474,*

Otthus ** Landgrauius Thuringiæ Wiennæ cum magna solennitate duxit in vxorem dominam, filiam Mainhardi comitis Tirolensis Elizabeth, sororem Ducissæ Austriæ, præsentibus episcopis Frisingensi & Seccouiensi, ac nobilibus & ministerialibus fere cunctis Austriæ & Carintiæ. *Chr. Austr. 1286*

Dominus Rudolphus Rom. Rex in Egra solenniter celebrauit nuptias filiæ suæ, quam tradidit filio domini Ottakari piæ recordationis quondam Regis Boemiæ, quem etiam ibidem in Regem Boemiæ coronauit. Frater Eberhardus ordinis fratrum Augustinensium floruit generalis & solennis prædicator, ad cuius sermonem plus quam C. millia hominum cateruatim confluebant; postmodum a quadam sorore toxicatus fuit veneno & mortuus, sepultus in ecclesia S. Stephani circa altare S. Iohannis Euangelistæ. *Chr. Austr. 1286*

Post festum S. Iohannis Baptistæ Rex Arragoniæ, postquam Karolum Regem p. 334 auunculum Philippi inclyti Regis Franciæ potenter expulit de regno Apuliæ & Siciliæ, suosque homines radicitus exterminauit de terris illis, decollauit * filium Caroli Regis, quem tenebat in vinculis, qui post eum regnaturus erat, Rex autem Franciæ ægre ferens hæc, & alia complura, Carolo auunculo suo a Rege Arragonum facta, cum dissimulare nequiret, vindicare cupiebat, collecto exercitu grandi ac inæstimabili cum forti robore intrauit prouinciam S. Ægydii, fultus auxilio Ducis Brabantiæ, comitissæ Flandriæ, Hollandiæ, & Picardiæ, Ducum Lotharingiæ ac Burgundiæ, ac aliorum multorum nobilium & Episcoporum ac Archiepiscoporum diuersarum prouinciarum, Rex quoque Angliæ miserat ei in Adiutorium VII. millia militum ad pugnam electorum, sed cum per mare Anglicum vellent transfretare, flante contrario vento Aquilonari (a quo panditur omen malum) omnes submersi sunt in aquis vehementibus, nec vnus quidem euasit ex eis, Rex autem Arragonum cum Rege Hispaniæ, ac Rege Sarracenorum, Granati, & aliis nobilibus, Baronibus, Ducibus & comitibus, cum innumerabili exercitu manu valida & forti nimis ei occurrit, & cum intrasset prouinciam terram quondam Caroli cum exercitu suo, omnium obtinuit munitiones, omnes ciuitates & villæ subdiderunt se sibi, omnes honorifice & solenniter susceperunt eum in Dominum: quia formido & pauor irruerat super eos propter fortitudinem sui exercitus, qui cooperuerat vniuersam superficiem illius terræ, commissumque est bellum, & cecidit totum onus prælii in die illa super Regem Franciæ, & aggrauatum est bellum nimis super exercitum eius, & corruerunt in ore gladii ad æstimationem XL. millium militum, inter quos occisus est illustris Dux Brabantiæ cum aliis nobilibus multis præcone Regis Arragonum per exercitum valenter clamante & ex parte ipsius districte imperante, quod neminem occidant nisi milites galeatos, Knapones vero & scutiferos illæsos permittant abire. O Deus omnipotens qui facit mirabilia magna solus, quam incomprehensibilia sunt indicia tua, & inuestigabiles viæ tuæ, quia te sustinente tantus sanguis Christianorum effusus est, ibi abiectus est clypeus fortium, & hasta eorum confracta. Ibi Dux Lotharingiæ, cum fratre suo Episcopo Metense, cum paucis fugam arripiens vix euasit. Ibi ipse illustris Rex Franciæ a sagittariis insecutus comprehensus est, quasi non esset vnctus oleo, & præsentatus Regi Arragonum: sed propter excellentiam & dignitatem tanti Regis noluit eum Rex Arragonum captiuum secum ducere ad alienam prouinciam; sed commisit eum diligenter ac honorifice custodiendum Comitissæ Campaniæ, quousque Dominus Papa & alii Principes Ecclesiæ deliberauerunt de concordia & de pace reformanda inter eos, & sic ad propria cum triumpho reuersus est cum gaudio, attamen vulnus accepit in prælio, de quo postea mortem incidit.

Bellum Regum Arragoniæ & Franciæ. H. Stero 1283, Nauclerus vol. 2 gen. 43 p. 973, Io. Mariana hist. Hisp. lib. 14 c. 8. 11

Qqq 2 Post

* s. dominus, vnus e magnatibus, a Boemico pan: vnde *Panstvvi* dominatus.
** Chronicon Australe. *Dietericus.*

Pribislaus R. Bohemiæ: Dubrauius lib. 18 p. 475

Post occisionem incliti Regis Boemiæ Domini Ottacari felicis recordationis, Primizlaus filius eius adhuc puer sub tutoribus & actoribus vsque ad præfinitum tempus nutriebatur, & cum iam adoleuisset, cœpit regere Anno Domini MCCLXXXVI. Sed sui eum pro nihilo reputantes, bellis, rapinis ac incendiis contra eum rebellantes, destruebant terram suam. At ipse contra eos collecto exercitu, viriliter more patris sui obsedit castra eorum, & ciuitates eorum destruxit, munitiones confregit, & quos cepit diuersis mortibus crudeliter affecit: nam quosdam eorum decollauit, alios vero in patibulis suspendit, reliquos autem in rotis confregit, ita quodam campo videbantur plusquam D. corpora hominum in rotis, in patibulis, canibus & auibus laceranda exposita: sicque reddita est pax terris suis. Eodem anno per totam Austriam & in quibusdam aliis prouinciis contigit res prius inaudita, & a nostris prædecessoribus inuisa, nam gallinæ præcipue & in syluis innumerabiles auiculæ sanæ iam exeuntes subito moriebantur, iamque aer & cœlum spoliabatur suis auiculis, in tantum quod picæ, & corui, ac aliæ aues raro videbantur.

MCCLXXXVII.

Exactio Papæ a Clero.

In quadragesima, Dominica qua cantatur lætare Ierusalem, Legatus quidam missus a Papa in Herbipoli conuocauit omnes Archiepiscopos, Episcopos, ac alios Prælatos totius Alemanniæ, & exigebat ab eis omnem decimationem ecclesiarum suarum quinque annorum futurorum. Qui omnes vno animo contradixerunt ei, rebellantes contra eum, occiso ibi in quodam tumultu filio sororis suæ, ac alio quodam nobili Romano, qui & ipse vix euasit protectus a Domino & Rege Rom. & sic imperfecto negotio rediit ad propria, & in proxima cœna Domini mortuus est Papa qui eum miserat.

Chr. Austr. 1287

Albertus Dux Austriæ collecto exercitu cum Stiriensibus & Australibus intrauit Vngariam, & obsedit Bosonium: ciues autem cum communi consilio tradiderunt ei ciuitatem, castrum vero expugnauit, & posuit homines suos in eo.

MCCLXXXVIII.

Hund. Metr. Salisb. p. 19

Dominica proxima post festum Omnium Sanctorum translatus est S. Virgilius, Salzpurgensis Ecclesiæ quondam Arhiepiscopus, a venerabili patre & Domino Rudolpho tunc temporis eiusdem ciuitatis Archiepiscopo ac sedis Romanæ legato, præsentibus octo Episcopis suffraganeis suis in maxima solemnitate, cum innumerabili multitudine nobilium & aliorum hominum vtriusque sexus, & religiosarum personarum, qui omnes cum magna deuotione ad gratiam copiosæ indulgentiæ de diuersis prouinciis ibi conuenerant. Cateruatim quippe cum incredibili multitudine ruebant populi, in tantum quod ibi equi & homines in pressura moriebantur.

MCCLXXXIX.

Chr. Austr. 1286

Exorta est quædam controuersia, inter prædictum Salzpurgensem Archiepiscopum, & Dominum Albertum illustrem Ducem Austriæ, pro quodam castro quod ei prædictus Episcopus destruxerat. Pro qua indignatione Dux commotus collecto exercitu potenter contra Episcopum properauit, pulchrum castrum Episcopi cum quatuor turribus Phandorf dictam, circa Iudenpurg situm, vallauit, breui expugnauit & destruxit, pergens vltra ciuitatem Frisanensem, dicti Episcopi obsedit & obtinuit & succendit, muros quoque confregit, multisque malis ibi prædis & rapinis perpetratis cum suis reuersus est ad propria. Eodemque anno Dux prædictus inuictissimus missis exercitibus suis contra quoddam castrum fortissimum & quasi inexpugnabile Falcstain dictum in Bauaria situm, per quod apud domibus castri illius homines sui & mercatores diuersarum prouinciarum tam in aquis quam in terris, magnum patiebantur detrimentum per prædas & rapinas & hominum captiuitates, cum castrum diu fuisset obsessum, homines qui erant

Fandorff Iudenburg.

Falckestein.

in eo fame & siti diu cruciati cum diutius durare non possent, castrum tradiderunt, sicque abire permissi. Dux in eo posuit homines suos, & quod sui prædecessores nunquam expugnare potuerunt, hodie cum triumpho obtinet & possidet.

Comes quidam Vngarius Ivvanus nomine, siue Iohannes (quod idem est) filius Comitis Hainrici, homo malignus & totus tyrannus, cum multis annis rebellasset contra Regem Vngariæ Dominum suum, nec eum idem Rex sibi subiugare nec vincere posset, obstinatus in sua malitia etiam fines Vngariæ transgressus Austriam prædis & rapinis deuastabat, Stiriam quoque, & vndique circa metas Vngariæ velut lupus rapax deprædatus est. Inuictissimus autem Dux Austriæ Albertus, cum diutius dissimulare non posset, collecto exercitu magno & forti contra eum, volens ipsum velut malum vicinum eliminare a finibus suis, potenter Vngariam intrauit, & viriliter expugnauit, ac deuicit ciuitates, castra, munitiones & oppida armis diuersis & machinis, & victoriam obtinuit contra fautores & complices Comitis prædicti, primo videlicet, Mertinstorff, Cheruellenpurch, Rorpach, Paumgartem, Walbramstorff, Iunerpudemstorff, Chreinstorff, Sanct Margrethen, Odenburg, Nekendorff, Chobelstorff, Landeser, Traizendorff, Rekinez, Stainperge, Pilgreimstorff, Wilamstorff, Pinckeuelde, Reterstachen, Alberndorff, Stegraiffepach, Oreiueze, das drin vvarten, Nicolasturn, Sleunz, Percholstorff, Rumpolstorff, Neubaden, Wegerstorff, Brandorff, Wardescricken, Ludenshusen, Zuchanochsen, Avvet, Isenenburg. Interim quod hæc fiebant, Episcopus Vezprimensis, frater comitis prædicti, homo malignus, plus diligens iniquitatem quam benignitatem, multa mala excogitauerat, contra Austriam, & plura prius spoliis & rapinis vna cum fratre suo perpetrauerat, proponens fratri suo venire in adiutorium conuocatis quibusdam comitibus Vngaris, dum super hoc deliberarent, quidam eorum ab eo verbis & factis exacerbatus gladio exempto eum transfixit, & sic diuina vltione qui male vixerat turpiter periit, & Episcopatum eius accepit alter. Dux igitur Austriæ omnibus supradictis feliciter cum triumpho expugnatis ac deuictis, quia instabat messis, & homines sui clandestine, ab eo recedebant, reuersus est ad propria. Completa messe Dux iterum collecto exercitu cum Australibus, Stiriensibus, Carinthianis quibus maxime præ ceteris ibi in strage male successit, Sueuis quoque ac Bauaris & Boemis, secundo intrauit Vngariam, portionem ciuitatis Comitis Yvvani supra dicti Gunsam nomine potenter obsedit. Homines autem illius ciuitatis ad arma currentes, super muros ciuitatis & in propugnaculis vndique se viriliter defendebant, nam machinarum lapides, balistarum & arcuum sagittas velut imber super eos volantes pro nihilo reputabant, insultus hostium minime curabant, muro ciuitatis interius vulneratorum vndique sanguine resperso, & quia Comes prædictus filios eorum obsides receperat, fortius dimicabant. Tandem machina quadam, Priapus dicta, muro ciuitatis magna parte interrupto cum exercitus Ducis per foramen violenter intraret, adhuc Vngari interius lanceis & sagittis, gladiis & securibus, lapidibus quoque & luto locum fortiter defendebant. Miserum vidisses spectaculum, nam illic viri de muro super homines intrantes ligna & lapides, illic mulieres aquam calidam & sæpes ardentes, isthic aluearia apum cum ipsis apibus proiiciebant. Sed cum non possent præualere, ignem mittentes totam penitus succenderunt ciuitatem, & fugierunt ad castrum. Casa autem fratrum Minorum penitus combusta, arreptis calicibus & libris ac ornamentis Ecclesiæ recesserunt, paucis vero diebus transactis castro machinis expugnato, muro funditus suffosso in magna parte corruit. Castellanus autem cum suis abire permissus, Dux suis hominibus & expensis castrum muniuit, & sic feliciter cum victoria reuersus est ad propria.

Iwanus Vngar. Chr. Austr. 1289

p. 336

MCCXC.

Circa natiuitatem Domini Dux Austriæ iterum collecto exercitu intrauit Vngariam, & castrum quod Mons S. Viti dicitur, potenter expugnauit & obtinuit, prædam magnam duxit & recessit.

Chr. Auftr. 1289 *Ann. Colmar. H. Stero, Tritbem. Chr. Hirſ.* 1290 *Andr. Presbyter. Chr. Bav.* p. 31, *Adlzreiter*, Ann. Boiic. p. 1 lib. 25 n. 10

Inclitus Dux Bauariæ Hainricus mortuus eſt, cui ſucceſſit Otto filius ſuus.

Chr. Auſtr. 1289, *Ann. Colmar.* 1290 *Gerb. a Roo* p. 40 *Chr. Auſtr.* 1289 *H. Stero* 1290 *Hund. Metr. Salub.* p. 218

Rudolphus Romanorum Regis filius cum Pragæ vellet viſitare ſororem ſuam Boemiæ Reginam, mortuus eſt. Venerabilis pater Dominus Rudolphus Salzpurgenſis Archiepiſcopus obiit, cui ſucceſſit Stephanus filius Hainrici Ducis Bauariæ. Eodem anno inueniebantur violæ in Natiuitate Domini, & in circumciſione, & Epiphania, & deinceps per totam Auſtriam arbores produxerunt flores in hortis & pomariis, ſicut in Maio, & qui vidimus teſtamur, quia inſolitum prius fuerat.

Chr. Auſtr. 1289 *H. Stero* 1290

Ladislaus Rex Vngariæ a quodam Comano occiſus eſt, & quidam qui dicebat ſe fratrem ſuum eſſe, & potenter volebat regnare, ſubmerſus eſt.

Chr. Auſtr. 1289, *Bonfinius* lib. 9 in.

Andreas Marchio de Æſte, Longobardus quidam, prius ab Vngaris repulſus & fugatus, iterum intrauit Vngariam, & benigne ab eis receptus, & in Regem coronatus. Nobilis Rex Henricus Prezlauienſis mortuus eſt.

Chr. Auſtr. 1298, *Chr. Elwang.* 1291. *Andr. Presbyter Chr. Bavar.* p. 30 *Adlzreiter* l. c. *Gerb. a Roo* p. 40 *Dubravius* lib. 18. p. 428

Ludovvicus filius Ludovvici Palatini iuuenis bonæ indolis, diſciplina & virtute compoſitus, in haſtiludio lancea per collum transfixus mortuus eſt. Zabiſius Sopanus quidam nobilis & potens Bohemus, qui relictam Domini Ottacari Boemorum Regis Reginam duxit in vxorem, & poſt mortem eius cognatam ipſius Regis Vngariæ ſororem de ordine prædicatorum receptam duxit in coniugem, Aſticolao Duce Opanienſi * pro ſuis maleficiis decollatur.

MCCXCI.

p. 317

Chr. Auſtr. 1291

Auſtria iterum inuaditur.

Andreas Rex Vngariæ, de quo prius mentio facta eſt, collecto exercitu maximo & forti pugnatorum & ſagittariorum ad æſtimationem LXXX. millium Cozionum, Walachonum, Ruthenorum, Comanorum, Vngarorum, ſeptem caſtrorum, Auſtriam nemine ſibi reſiſtente potenter intrauit, per internuntios Comites & Epiſcopos caſtra ſua & ciuitates, quas Dux Auſtriæ Albertus poſſidebat, humiliter & benigne repetens, & tanquam homo pacis nec ipſum Ducem, nec terram ſuam voluntarie offendens, ſi Dux admiſſis & ſuis petitionibus acquieuiſſet, vtpote qui ab ipſo Duce cum tota familia, antequam Vngariam intraret, & regnum eſſet adeptus, Wiennæ degens Victualia ſua longo ſatis tempore ab ipſo Duce receperat. Duce vero in ſua pertinacia permanente, dum nil ei reddere vellet, Rex ad inſtantiam ſuorum a flumine dicto Leicha, qui diuidit vtramque prouinciam vſque ad ciuitatem Wiennam, & etiam ante ipſam ciuitatem, & a Wienna vſque ad Nouam ciuitatem prædis, incendiis & rapinis terram deuaſtauit. Inſuper quaſdam munitiones potenter expugnauit, obtinuit, & confregit, Eccleſias cremat, viros & mulieres & paruulos quos repetit captiuos duxit, ſegetes tempore meſſis tam per pabulum quam per incendium & conculcationem pedum equorum ac hominum penitus deuaſtauit; & talis peſtilentia ſex ſeptimanis in terra iſta durauit, & multo deterius huic terræ fecit, quam bella quondam potentiſſimus Vngarorum Rex olim cum maiori exercitu in terra iſta iacens vnquam fecerit. Tandem mediantibus Epiſcopis & Archiepiſcopis ac Comitibus Vngariæ, qui deſtructioni terræ compatiebantur, videntes hominum miſeriam, matronarum ac virginum deflorationem, virorum ex vtraque parte ſtragem, totius terræ cottidie inflammationem, ſecundum verbum Pſaltæ dicentis, *Dum ſuperbit impius, incenditur pauper*, pace inter Regem Vngariæ & Ducem Auſtriæ reformata ſub hac forma; Quod ciuitates & caſtra quæ ad regnum pertinent Vngariæ, Regi reſtituerentur quæ vero ad Comitem pertinerent Comitis Ivvani, confringerentur, ratum & firmum ab omnibus acclamatur, captiui redire permittuntur; ſicque ex vtraque parte amici effecti cum multis lacrymis præ gaudio ab Epiſcopis & clericis ſolenniter, Spiritus

* Locus eſt corruptus: reliqui Scriptores dicunt, quod vna cum Czencone ſuo quodam adfini, capite fuerit plexus.

tus S. auxilio deuote inuocato, & *Te Deum laudamus*, altà voce cantato, epulati ſunt pariter principes, atque ſuper ſanctas reliquias ex vtraque parte, firma pace & concordia iuncta lætanter reuerſi ſunt ad propria.

Eodem tempore mortuus eſt Rex Romanorum piæ recordationis dominus Rudolphus, pater Ducis Auſtriæ, regni eius XIX. anno. *Arb. Arg* p.109, *Chr. Elwang. Trithem. Chr.*

Hirſ. Ann. Colmar. 1291, *Nauclerus* vol. 2 gen. 43 p. 476, *Gerb. a Roo* lib. 1 p. 45 *Auentinus* lib. 7 c. 10 n. 17 *Stero* 1293, *Gerb. a Roo* lib. 1 p. 41, *Fugger.* 2 c. 6. p. 209

A Paganis & Soldano Babylonenſi obſeſſa eſt Accoron in transmarinis partibus, ciuitas magna & fortis, & valida innumerabili exercitu paganorum, ſuffosſisque muris XVIII. die menſis Maii feria VI. in illa parte ciuitatis, in qua erat defenſio Regis Cyprii de oriente pugna receperunt, ciuitatem obtinuerunt, omnes viros & mulieres & paruulos occiderunt, tantaque ſtrages ex vtraque parte ibi fuit facta, quod corpora occiſorum in foſſatum ciuitatis proiecta replerent. *H. Stero* 1291.

MCCXCII.

Miniſteriales quidam Stiriæ potiores oppoſuerunt ſe & rebellauerunt, & conſpirauerunt contra Ducem Auſtriæ Albertum, inuocato aduerſus eum aduerſario ſuo Ottone Duce Bauariæ, cui etiam promiſerant tradere terram illam, & recipere eum in Dominum. Qui collecto exercitu copioſo, vna cum Domino C. Salzpurgenſi Archiepiſcopo, Stiriam intrauerunt, & multa mala fecerunt in terra. Quibus occurrens Dux Auſtriæ manu valida, cum magnis laboribus per vias grauiſſimas niuium, quæ eadem hyeme ſuperabundabant, vix cum ſuis tranſiens, excepto
p. 337 quod plusquam DC. ruſtici exercitum præcedentes cum variis inſtrumentis per niues & loca deuia parabant ei viam. Qui cum veniſſet, turpiter & confuſe fugauit & expulit Ducem Bauariæ cum ſuo Epiſcopo & ſuis fautoribus de terra. *Albertus Dux Auſtriæ.*

Eodem anno prædictus Dux Auſtriæ ſeductus a Sueuis, per literas & nuncios ſolennes vocatus & rogatus eſt aſcendere ad Rhenum, ſpondentes ei coronam regni, ac eligere eum in Regem Rom. Qui cum ſolenniter aſcendiſſet, & Electores Principes regni die ſtatuta conueniſſent, vniformi conſilio & conſenſu Adolphum
p. 338 filium ſororis Comitis Eberhardi de Cazenellebogen elegerunt in Regem Romanorum, ſicque Dux Auſtriæ fruſtratus ſpe ſua, tamen exceptis ſex ſeptimanis anno vno manſit ibi, cum diuerſis diuerſa exercens prælia, in quibus omnibus feliciter ac proſpere ſuccedens, receptis a Rege Romanorum feudis ſuis reuerſus eſt cum triumpho ad Auſtriam. Procedente vero tempore ſupra dicti Stirienſes humiliati, recommiſerunt ſe gratiæ ſuæ, dantes ei munitiones ſuas & recipit eos ad ſatisfactionem condignam. Iudæi in Crems occiderunt Chriſtianum. *Alb. Arg.* p.109, *Trithem. Chr. Hirſ.* 1291, *Gerb. a Roo* lib. 2 p. 52, *Auentinus* lib. 7 c. 11 n. 13 *Fugger.* 2 c. 6 *ADOLFVS Rex.* *Gerb. a Roo* lib. 2 p. 49

MCCXCIII.

Rex Vngariæ, & Rex Boemiæ, Dux Auſtriæ, & Dux Bauariæ, ac Archiepiſcopus Salzpurgenſis, quia eorum quidam diu diſcordes fuerant, de gratia Dei ad firmam concordiam reuerſi ſunt, & gauiſa eſt terra de pace inter Principes. Dux Auſtriæ a Rege Boemiæ rogatus ac inuitatus viſitare Reginam ſororem ſuam, Boemiam intrauit, ſolenniterque a Rege conſobrino ſuo ac omnibus receptus nobilibus, excellentiſſimisque xeniis & clenodiis a Rege excellenter honoratus, amicabiliter ſeparati, reuerſus eſt ad terram ſuam. Simili modo Rex Boemorum a Duce Auſtriæ inuitatus Viennam intrauit cum Regina vxore ſua, & copioſa turba nobilium, honeſtiſſime receptus eſt a Duce, duodecim diebus ibi moram faciens in maxima iocunditate nobilium: & Epiſcoporum qui ibi aderant, atque a Duce glorioſiſſimis clenodiis honoratus reuerſus eſt ad terram ſuam, homines de pacis tranquillitate ſaluatoris laudentes clementiam. *Auentinus* lib. 7 c. 11 n. 17 *Gerb. a Roo* lib. 2. p. 50

MCCXCIV.

Petrus quidam Eremita Papa creatus, qui & Celeſtinus, hic cum a Carolo Rege Siciliæ Romam ductus eſt, ſignis diuerſis claruit, inter quæ hoc vnum, quod vinum dum a Cardinalibus bibere cogebatur (quia in ſpelunca ſua aquam tantum bibe- *Cæleſtinus V. pp. H. Stero* 1290. 1294, *Chr. Elwang. Trithem. Chr. Hirſ.* 1294

biberat) vinum conuertit in aquam. Hic Gloniacensem, Cysterciensem Decanum, cancellarium Parisiensem Cardinales constituit. Sed cum esset vir nimiæ simplicitatis, per Benedictum Caietanum Cardinalem, & per alios Cardinales potiores includitur, & præfatus Benedictus, qui & Bonifacius subrogatur, & Celestinus ab eodem magna custodia propter signorum miracula, quibus claruit, & propter tumultuantem populum ad eum confluentem murabilibus obstruxit, tantum sola fenestra admissa, qua alimenta modica poterant ministrari.

Bonifacius IIX. pp. H. Stero 1290. 1294. 1295. Chr. Elwang. Tritbem. Chr. Hirs. 1294 Alb. Arg. p. 111

MCCXCV.

Secunda Dominica post Pascha consecratus est chorus in S. Cruce, cum altariis circumstantibus, & capella infirmorum a venerabilibus Bernhardo Patauiensi, Seccouiensi Episcopis, ad quam consecrationem tantus conuenit populus, vt non solum totum claustrum, sed & nemus circumquaque per dimidium milliare occuparet, patuit etiam introitus omnibus superuenientibus tam viris quam mulieribus, per omnes officinas claustri, per totam octauam dedicationis. Tanta fuit austeritas frigoris vt nix & pluuia plurimos facerent deficere inibi venientes.

Ann. Colmar. 1294

Eodem anno mortuus est magister Gotfridus protonotarius Alberti Ducis Austriæ, feria secunda in Pentecostes, Patauiensis, Wormatiensis Canonicus Wiennæ, in Mistelbach Harrantstain, ad S. Vdalricum in noua ciuitate pluribus ordinis acolitatus, & sepultus est in capitulo ad S. Crucem. Magister Penzo secretarius Alberti Ducis Austriæ, consecratus est in abbatem S. Crucis.

Ann. Colmar. 1295

Tanta pestilentia in Apulia & per totam Lombardiam facta est, vt in curia Romana multi Episcopi & prælati mortui iacerent, & Carolus Marcellus Rex Siciliæ, & Vngariæ vna cum vxore sua sorore Alberti Ducis Austriæ infra XIV. dies mortuus esset. Tanta inundatio aquarum facta est, vt aqua VViennæ hospitale ciuium, & fontem ante hospitale situm transcenderet, ita vt infirmi in lectulis natare, & vix aufugere viderentur. Et Ruintz qui a Satelpach dicitur, ad sanctam Crucem per totum claustrum & ante liberiam vsque ad quædam Ecclesiæ intrauit.

Circa natiuitatem B. Virginis tantus fuit ventus in Austria, vt crucem de sinistra turri ad S. Stephanum Ecclesiæ parochialis in VVienna deiiceret. Terræmotus factus est tribus vicibus in die S. Cyriaci martyris.

Albertus Dux Austriæ & Stiriæ filiam suam seniorem dedit Marchioni de p. 339
Prauburg * in Gretz. Mortuus est Meinhardus Dux Carinthiæ, socer Alberti Ducis Austriæ. Albertus Dux Austriæ & Stiriæ dolore oculorum nimium aquariis, ** imo vno oculo excæcatus, tandem morbis aliis accedentibus, in die S. Martini Wiennæ mortuus esse dicebatur, sed per Dei gratiam precibus adiutus pauperum in breui restitutus est pristinæ sanitati, cui ministeriales tam Austriæ quam Stiriæ resistentes contra eum in Stocharan, & in Crebenso simul conuenerunt, vt nisi consilio eorum annueret, & Sueuos, quousque nimium dilexit, de terra eiiceret, eum pro Domino habere nollent. Per totam hyemem aura adeo lenis fuit, quod stupis bene caruissent homines si voluissent.

Chr. Austr. 1295 Alb. Arg. p. 119 Gerb. a Roo 2 p. 56

Adolphus Rex Rom. Misniam cum exercitu intrauit, ibique per totam hyemem commorans, terram Misnensem potenter subiugauit. Chrentzpurg castrum & ciuitatem valde munitam destruxit.

Chr. Austr. 1295 Chrentzpurg.

Perierunt poma, ita quod in foro VViennensi pro infirmis vix parua & corrupta inueniebantur, duodecim pro octo denariis. Ante carnis priuium Andreas Rex Vngariæ cum magna solenntitate duxit in vxorem filiam Domini Alberti Ducis Austriæ. Eodem anno cum per totam terram Austriæ Dux Albertus Austriæ & Stiriæ crederetur esse mortuus (sicut superius in sexto capitulo scriptum est) Archi-

Chr. Austr. 1296

---

* legendum Brandenburg, prout ex Chronico Australi patet.

** forsan legendum: *agitatus*.

Archiepiscopus Saltzpurgensis putans esse verum, per suum Vicedominum misit armigeros suos, centum equites & duo millia peditum, qui reptabant in montanis & conuallibus sicut vulpes, qui combusserunt, & destruxerunt Duci Austriæ duas patellas salis, & quandam paruam sed curialem ciuitatem Trohneavve nomine, quam ibidem construxerat Dux prædictus, & damnificauit eum ad æstimationem fere singulis annis trium millium talentorum. Sed Domino cooperante, qui summus est medicus, cum conualuisset Dux a sua graui ægritudine, & a toxico quod sumserat, a quo etiam fere periclitatus fuerat, non præsumens de fidelitate Australium suorum, vtpote qui sæpe offensus fuerat ab eis (impingentes ei quod nihil daret eis nisi Sueuis suis, & quod omnes prouentus terrarum suarum transmitteret ad Sueuiam, & inde compararet sibi ciuitates & castra & possessiones diuersas, & quod nobiles Dominas viduas & diuites relictas de terra, coniugio quansdoque incopularet Sueuis suis, quod nec castra nec claustra ædificaret in terra, sicut fecerant prædecessores sui olim) misit ad Sueuiam & conuocauit eos, qui honeste manu armata cum copioso exercitu venerunt ei in auxilium, & multa mala fecerunt in terra, expugnantes & impugnantes illos qui opposuerant se sibi; inter quos quendam nobilem dictum Liechestatier de Falckstain, obtentis omnibus quæ habebat, qui multa mala fecerat per rapinas in terra, exterminauerunt eum de ea. Alii vero ad concordiam reuersi sunt. Postea Dux cupiens vindicare damnum & iniuriam a supra dicto Archiepiscopo sibi illatam, cum suo exercitu intrauit Bauariam transiens per Stiriam, qui cum suis hominibus ab incolis montium multa pericula perpessus est, nisi quod abbas Admundensis * in expensis in quantum poterat subueniebat ei. Tandem peruenit ad quandam ciuitatem Ratstain nomine, & obsedit eam, & iacuit ibi per longum tempus, sed non profecit, quod erant intus optimi defensores homines Ducis Bauariæ, & Archiepiscopus qui defendebat se viriliter, & sic multis hominibus ibi perditis recessit ab obsidione, volens venire in adiutorium genero suo Regi Vngariæ, qui eodem tempore cum obtinuissent ei violenter tria castra, recesserunt, & reuersi sunt ad propria. Dux vero assumptis Sueuis suis, cum eis descendit Bauariam, cupiens confirmare pacem inter ipsum & Ducem Bauariæ, & Archiepiscopum, & sic Sueui recesserunt de terra, nunquam de cætero (si Deo placet) redituri, Amen.

H. Stero l. 1293, Adlzreiter p. 1 lib. 25 n. 13 Hund. Metr. Salisb. p. 20

p.339

MCCXCVI.

Dux Austriæ Albertus expulit de terris & confinibus suis probum virum, ac solennem ministerialem, Dominum de Svvainavve confractis castris, & destructis munitionibus suis. Qui transtulit se ad Regem Romanorum, & verbis ac con- *Chr. Austr. 1297*
p.340 siliis suis erga Regem prædictum multa mala procurauit Duci præfato. In æstate multo plures homines in diuersis locis fulmine perierunt, quam prius antea in multis annis auditum sit, ita quod in messe in vno campo octo fulminati interierunt.

Circa solstitium verbum verum B. Augustini impletum est dicentis: *impossibile est bene mori, qui male vixit.* Item: *Fine malo claudi semper mala vita meretur.* Nam filius cuiusdam Vngari Comitis Ivvani, homo malus, prædo pessimus (sicut multis annis extitit pater eius) diuina vltione ictu fulminis mortuus est, sic Austria liberata est ab eo.

Abbas Admundensis Stiriæ sæuus exactor, tyrannus, & hominum tortor, a quodam suo cognato in lecto suo sagittatus postea gladiis & cultellis confossus, demum capite truncatus, in sanguine suo volutans turpiter vitam finiuit, & qui alios sæpe cruciauerat, & diuersis mortibus affecerat, pari poena punitus est.

* Admontense Monasterium in Stiria est ad Amasium amnem vltra Perium fluuium. Neque tamen Abbas iste Engelbertus fuit, qui de ortu & fine Imperii Romani scripsit & demum a. 1297. in Abbatem fuit electus, sed antecessor ipsius a. 1296 misere occisus, prout infra.

MCCXCVII.

VVenzeslaus R. Bohem. Chr. Austr. 1297

Rex Boemorum VVenzeslaus in Pentecosten cum inæstimabili solennitate ac inenarrabili hominum multitudine, vtpote triginta octo Principibus ibidem conuenientibus tam secularibus quam spiritualibus, ita quod Praga sua ciuitas tantam multitudinem hominum capere nequibat, sed in campis cum curribus suis & tentoriis cogebantur manere, per manus Archiepiscoporum & Episcoporum corona regali gloriose in Regem Boemorum solenniter coronatus est. Simili modo & gloriosa matrona, Deo & hominibus dilecta & deuota vxor eius (qua nunquam fuit dignus) nobilis Regina Rudolphi quondam Romanorum Regis filia, & soror Ducis Austriæ, post partum infra dies suæ purificationis in lecto suo in Reginam Boemiæ corona inæstimabili pretio & decore coronata est ab eisdem Archiepiscopis reuerendissimis, & Episcopis deuotissimis, a quibus & maritus eius fuerat coronatus. Sed heu ac proh dolor paullo post versa est in luctum cithara eius, in vocem flentium organa eius, nam XIV. die coronationis suæ ex hac luce migrauit ad Dominum, qui corona vitæ æternæ coronauit eam, de cuius morte tota Boemia, Morauia & Austria condolens stupefacta & turbata, omnes homines tam in villis quam in ciuitatibus, tam clerici seculares quam religiosi claustrales, per totum regnum Boemiæ & Ducatum Austriæ exequias sui funeris solenniter & deuote celebrauerunt, præcipue vero Dux Austriæ frater eius, quem nimis tenerrime diligebat, his verbis eam luxit, quam diu vixit: *O soror charissima,*

Tu patriam repetis, nos tristes sub orbe relinquis:
Te tenet aula poli, nos lacrymosa dies.

MCCXCVIII.

Illustris conuentus VViennæ. Chr. Austr. 1298

Post Octauam purificationis B. Virginis conuenerunt ad Ducem Austriæ in Wienna illustris Rex Vngariæ, Andreas, magnificus VVenceslaus Rex Boemiæ, Dux Saxoniæ, Marchio Brandenburgensis, Dux Apuliæ, Dux Oppaniæ, Marchio Dephile, & alii quam plures nobiles, Barones, ministeriales, & milites, Episcopus Basiliensis, Episcopus Constantiensis, Episcopus Olnumicensis, Episcopus Patauiensis, electus Archiepiscopus Strigoniensis, Episcopus Geormensis, Episcopus Pragensis, Episcopus Frisingensis, Episcopus Verprunnensis, Episcopus de V. ecclesiis, Episcopus Seccouiensis, Episcopus Chymensis, Episcopus Colocensis, Episcopus VVazensis, frater Amonius Episcopus Etloensis, ordinis fratrum Minorum, & alii quamplures personæ solennes, Abbates, præpositi, Canonici, & Comites Vngari multi. Certe ab antiquis temporibus est inauditum ad vnum Ducem tot & tam illustres conuenire personas, & venerunt cum tanta multitudine Vngarorum & Comanorum, quod vix poterant inuenire hospitia in ciuitate, imo circumquaque extra partes ciuitatis receperunt se cum equis suis in cubiculis & stabulis & cameris, in stupis de suis comodiis hominibus eiectis. Qui cum suas nequitias cum vxoribus & filiabus & ancillis proborum virorum, cum quibus hospitabantur, cuperent exercere, extra portam stubæ a conuicinis & concurrentibus decem in vna stuba sunt occisi. Dicitur, quod vnus eorum fuerit filius Albrammi Regis Comanorum. In eadem septimana feria IV. in præsentia tantorum nobilium supra dictorum copulauit Rex Vngariæ filiam suam filio Regis Boemiæ cum ingenti tripudio & solennitate, vt decuit tantos Principes, & tota terra gauisa est de pace & concordia tantorum Principum, Deo referentes gratiam & gloriam, & sic omnes reuersi sunt ad propria. P. 341

H. Stero Tritbem. Chr. Hirs. 1298, Alb. Arg. p. 110. Conspiratio contra Adolphum. Fugger. 2 p. 7

His omnibus rite & honeste peractis, Dux Austriæ potenter cum adiutorio cunctorum Principum & nobilium supra scriptorum, vallatus ingenti exercitu perrexit ad Rhenum contra Regem Romanorum, qui hostiliter destruebat omnia sua, & suorum sibi astantium. Cum autem Rex Adolphus (vt supra dictum est) Ducem Albertum vellet circumuenire, terris suis priuare sine causa, ecce per Principes prædictos, qui ad Ducem vsque Viennam venerant, facta est valida conspiratio aduersus

ſus Regem Adolſum, quorum conſilio & auxilio prædictus Dux Albertus vocatus ab Archiepiſcopo Moguntinenſi Domino Sichardo * in capite ieiunii cum paucis Auſtralibus, & fere trecentis Vngaris proficiſcitur, per Bauariam conditionaliter & pacifice, per Sueuiam autem bellando malis gratiis Regis Adolphi Argentinam vsque peruenit, vbi ab Epiſcopo eiusdem loci & a multis nobilibus glorioſe eſt receptus. Tunc Archiepiſcopus Moguntinenſis Regem Adolphum per ſententiam iuſtam & condignam Moguntiæ factam exetrat & condemnat, & in vigilia B. Ioannis Baptiſtæ facta electione, Albertus Dux Auſtriæ in Regem Romanorum eſt electus, ad quem tunc Epiſcopi, & alii multi nobiles confluunt, Comites & potentes, cum quibus Albertus electus profectus eſt ad quandam ciuitatem dictam Alcey, quam expugnat & ſuccendit, deinde inter cœnobia Munſtreis & Roſental caſtra metatus eſt, illic ipſum depoſitus Rex Adolfus cum duobus Ducibus Bauariæ Ottone & Rudolfo, & aliis multis Principibus & comitibus inſequitur vehementer, Electus vero Albertus expeditus ad pugnam, & in die SS. Proceſſi & Martiniani inter ipſos bellum eſt commiſſum, ** vterque vero comparuit in armis ſub vexillo Regis Romanorum, ſed ſub vexillo Auſtrali Albertus electus victoriam obtinuit, & vicit, vbi Adolphus depoſitus occiditur, vnde verſus:

extrat.

Chr. Colmar. p. alt. p. 59 *Alb. Arg.* p. 118 *H. Rebd.* 1298 *Nauclerus* vol. 2 gen. 43 p. 976 *Gerb. a Roo* lib. 2 p. 60 *Lib. a Northof. ap. Meibom.* tom. 1, p. 394 [illegible] *Stero* 1298

Auſtri vexillum virtute Dei necat illum,
Qui Rex ante fuit, iam necis arma luit.

Cuius filius cum multis nobilibus captiuatur, & quam plurimis occiſis. Otto vero Dux Bauariæ & Rudolphus Comes Palatinus gener Adolphi fugam inierunt, vnde verſus:

Otto Dux Rhenum tunc deſerit; & petit Enum:
Nec trahit hic ſtatum Rudolphus, itque Monacum.

Adolfus vero in cœnobio Roſental fuit ſepultus, Albertus autem electus reſignata electione per triduum, apud Frankenfurt in Vigilia B. Laurentii ab omnibus Electoribus in Romanorum Regem ſecundario eſt electus, qui ſubito Aquisgrani glorioſe coronatur.

Domina Elizabeth in ſequenti proximo feſto B. Martini apud Nurenberg multis Principibus conuenientibus in Rom. Reginam glorioſe coronatur. Vbi Romanorum Rex Albertus filiis ſuis Rudolfo, Friderico, & Leupoldo, terras quas antea poſſederat, Auſtriam, Stiriam, Carniolam, Marchiam, & Portus Naonis contulit, & Principes fecit.

Alb. Arg. p. 110 p. 11. *Trithem. Chr. Hirſ.* 1198 *Fugger.* c. 7 p. 228 *Stero* 1299 *Gerb. a Roo* 2 p. 61 *Nauclerus* vol. 2 gen. 43 p. 98

Eodem tempore conſurrexit quidam humilis ruſticus, dictus Rintfleiſch, dicens diuinitus ſe recepiſſe, vt omnes Iudæos debeat trucidare & delere. Et quidem mirabiliter elatus Iudæos perſequitur & condemnat. Nam & Nurenbergæ conſentientibus ciuibus, omnes Iudæos vna cum vrbe ibidem ſuccendit, & peremit. Quem Rex Albertus poſt magnam perſecutionem Iudæorum factam depulit, Ciues vero Nurenbergenſes qui conſenſerant, in magna parte pecuniæ puniuit.

H. *Stero* 1298

Iudæorum cædes.

MCCXCIX.

Albertus Rex Romanorum, & Rex Franciæ Philippus cum magna pompa militum apud Gadior amicabiliter conuenerunt, vbi prædictus Rex Franciæ ſororem

Chr. Auſtr. 1299

---

* legendum *Gerhardo*, id quod ex reliquis Scriptoribus ſatis patet. Erat enim iſta ætate Archiepiſcopus Moguntinus Gerhardus ab Eppſtein. Serarius *Rer. Mogunt. p. 847.*

** apud Gelheim. Extat ibidem hodie adhuc monumentum ita inſcriptum: ADOLPHVS A NASSA V. ROM. REX INTERFICITVR AD GELLINHEIM. Ita Freherus. Huius ſtatuæ facit mentionem Lehmannus *lib. V c. CXVIII* & ipſe Freherus *Origin. Palat. lib. II p. 62*, qui addit, in iſto loco proelii commiſſi, murum quadratum reperiri cum imagine Crucifixi & dicta Inſcriptione. Alias de morte illius ſequentes verſus:

Anno milleno trecentis bis minus annis,
In Iulio menſe Rex Adolphus cadit enſe.

rorem suam Dominam Blancam filio Regis Romanorum Rudolpho copulauit in vxorem, in die Conceptionis B. Mariæ Virginis. Hæc facta sunt supradicto in confinio regnorum Regis Romanorum & Regis Franciæ in prato infra Tol & Gadior, quæ desponsatio Archiepiscopis Alemaniæ, Moguntinensi & Coloniensi, qui cum rege Romanorum illuc venerant minus placuit, & huius desponsationis copulæ interesse noluerunt, sed deinceps metu suæ possibilitatis Romanorum Regem Albertum exosum habuerunt. p.341

MCCC.

Chr. Austr. 1300

Bingen. Benshaim.

Dominus Albertus Romanorum Rex collecto exercitu de diuersis regni sui terris, Austria, Sueuia, Alsatia, & Franconia, Archiepiscopum Moguntinensem hostiliter inuadit, & munitiones suas vallauit; ex quibus duas ciuitates, Pingam, & Penshaim, cepit, & in parte destruxit.

Domina Elizabeth Rom. Regina cum filio suo Domino Rudolfo Duce Austriæ, & vxore sua Domina Blanca Austriam intrat, & Wienna solenniter ab omnibus Dominis & ciuibus recipitur, & plurimis muneribus honoratur.

MCCCI.

Chr. Austr. 1301

Andreas Rex Vngariæ mortuus est; Post cuius mortem Marschalcus Austriæ Hermannus de Landeberch collecto exercitu, cooperante Yvvano Comite Vngaro, castrum in monte S. Martini obsedit & cepit, cum iisdem hominibus in Wudam pergens, Dominam Reginam relictam prædicti Domini, Domini Andreæ, filiam Domini Alberti Romanorum Regis in VViennam honorifice reduxit. Eodem anno quidam Vngari nobiliores cum ciuibus in VVudam conspirantes, filium regis Boemiæ pro Rege sibi eligentes terram hanc in prædictam ciuitatem introduxerunt, contra quem filius Regis Siciliæ in parte altera Vngariam similiter subintrauit. Igitur propter eorundem discordiam, & Vngarorum iu vtraque parte consentientium, magna pars Vngariæ destruitur & vastatur.

MCCCII.

Cardinalis dictus Nicolaus Ostiensis a latere Domini Apostolici Bonifacii missus ad prædictos Reges concordandos, honorifice Austriam transiens, Vngariam intrat, & omnes Archiepiscopos, Episcopos, & Prælatos eiusdem regni auctoritate Apostolica conuocat, & de pace regni consilio eorundem in quantum potest cogitat, & pertractat: sed in huiusmodi negotio nihil proficiens Vngaria exit, VViennamque in partibus Austriæ est reuersus, vbi nuncios solennes dirigit ad prædictum Dominum Papam Bonifacium, sui negotii tractatus per ordinem deferentes.

Alb. Arg. p. 112 Trithem. Chr. Hirs. 1302; Ann. Colmar. p. 2 p. 61. 62

Archiepiscopus Moguntinensis, Coloniensis, Treuerensis cum Domino Alberto Romanorum Rege concordauerunt, & pacis vnionem seruandam perpetuo iurauerunt.

Prædictus Dominus Cardinalis, Apostolicæ sedis legatus Dominum VVenzeslaum Regem Boemiæ cum filio suo, quem ad Vngariam pro Rege tradidit in parte vna, & Dominam Margaretham Reginam Siciliæ cum filio suo, Andrea, qui pro Rege a multis nobilibus in Vngaria est receptus, in parte altera, ad præsentiam Domini Papæ infra sex menses comparituros citat manifestius, atque vocat, vtrumque de suo iure in regno præhabito rationaliter responsurum. Eodem anno prædictus Dominus Cardinalis chorum prædicatorum in VVienna, in octaua S. Martini cum maxima solennitate concurrente nimia hominum multitudine consecrauit.

Pleniori historiæ Australis sequentia in Codice Neostadtiensi sunt annexa.

MCCCIII.

Dux Rudolphus Bauariæ inculpat ac dehonestat vxorem suam, habuit eam suspectam cum quodam milite dicto Clinge.

MCCCV.

Obiit Gebhardus potens comes de Hysperg sine hærede. eod. anno occubuit Rex VVenceslaus etiam sine hærede.

MCCCVII.

Nobilis de Ortenburg dictus Dapifer fuit deuictus & captus per Marchionem Michnensem.

MCCCVIII.

Occubuit Albertus rex apud Königsfeld, per Iohannem patruelem suum.

MCCCXI.

Fuit Vilhelmus Marschallus dictus de Biberbach conductus à Rudolpho Duce Bauariæ & Com. Palatino pro CC. libr.

MCCCXII.

Fuerunt Henricus Marschallus & VVilhelmus frater ejus cum Ludouico & Rudolpho Ducibus Bauariæ in bello ad Boëmiam.

MCCCXIII.

Obiit Magister Otto quondam Protonotarius Alberti Ducis Austriæ, & postea fuit factus Rex Romanorum.

MCCCXIV.

Obiit Regina Elisabeth quondam Regina Romanorum. eod. anno ante annum sacralium matris Elisabeth Ducis Friderici, ascendit ipse in Sueuiam, pugnare pro regno Romanorum.

MCCCXV.

Dux Fridericus Austriæ filius Alberti Regis Romanorum, duxit vxorem filiam regis Arragoniæ, & adduxit eam vsque ad ciuitatem Viennam, ibi mansit in Vienna, & postquam ipsa venit in ciuitatem, ipse Dux Fridericus ascendit Sueuiam, pugnare pro Regno Romanorum.

MCCCXXII.

Rex Fridericus occubuit in bello & captus fuit per Ludouicum Regem, & in Castro Trausnith ponitur.

MCCCXXVI.

Apud Strazburch obiit strenuus Dux Leopoldus filius Alberti Regis Romanorum.

MCCCXXVII.

Apud Prukkam in Steyr obiit Dux Henricus frater Ducis Leopoldi ante dicti, volens ire in Græz ad fratrem suum Fridericum Rom. Regem, qui venerat de Rheno in Styriam.

Eod. anno in vigilia beati Nicolai ciuitas Viennensis totaliter est exusta, quod vix tertia pars deterior ciuitatis heu remansit: qui ignis fuit exortus in VValichstrat, in Domo pistoris prope domum plebani Sti Stephani.

Eod. anno feria secunda post mediam Quadragesimam ante annuntiationem S. Mariæ, quæ habebatur feria IV. sequenti proxima, in hora prandii ignis exortus fuit in coquina prædicti plebani, & durauit per integrum diem, exusta fuit ciuitas Viennensis secundario ab alta Straz per Cholmarcht, & ecclesia Sti Michaël, cum campanio, Prider Straz, Fossatum, vsque in Rossmarcht, Strata Karinthiæ, ad Domum Magistri Iacobi Physici Aurifabri, vsque ad Tornatores, & a porta Cimeterii ad Scolas Sichinger Straz: vsque ad murum Rattstraz, vsque ad domum Hugonis Rostauscher, & omnes vicos vsque ad Neuforum, & fuit maximus ventus, quod nullus potuit se ab igne defendere. Rex Fridericus Rom. erat præsens.

Eod. anno mortuus est Bartholomæus Monachus Sacerdos XXVIII. annorum, filius notarii ciuitatis Viennensis in Claustro Stæ Crucis vbi erat Monachus.

Venerabili in Christo Patri & Domino suo, Domino suo colendissimo, Domino Godofredo Dei gratia Episcopo Patauiensi, Iohannes de Schönveld miles, reuerentiam debitam cum humili recommendatione sui. Vestræ caræ dominationi præsentibus significo, quod nunc sum in Villa Bruggen & veni de Francia vulneratus in dextra parte faciei meæ & adhuc longitudo quasi vnius digiti sagitta est in capite meo residens, sed spero per Dei gratiam bene curari, & sciatis quod ego fui cum illustrissimo Rege Angliæ in prælio quod habuit in Francia contra Regem Franciæ iuxta unam dictam Sti Georii iuxta villam quæ vocatur Kersii quo Rex Angliæ victoriam & triumphum Dei gratia obtinuit in dicto bello, in manu potenti destruens inimicos suos: Vnde idem Rex Angliæ occidit in prælio dicto aduersarios ipsius, qui fuerunt ibi ad præliandum cum Rege Franciæ istos qui sequuntur, videlicet Regem Boëmiæ Seniorem, Regem Maioritarum, Comitem de Alihohon fratrem dicti regis Franciæ tam ex parte patris quam matris legitimum, Comitem Flandriæ & duos Episcopos. Item XIII. comites, item XV. C. inter Barones milites & nobiles, & XVI. Et Dominus Rex Angliæ in dicto prælio non perdidit nisi vnum solum militem. Et ego mittam vobis nomina occisorum in quadam cedula huic literæ inclusa. Vestram personam reuerendam conseruet altissimus sub prosperitatis omine pariter & honore. Scriptum in Villa Brugensi Tornacensis diœceseos in Flandria XII. die mensis Septembr.

MCCCXLVI.

Indictione XIV. Pontificatus Domini Papæ Clementis VI. anno V. mensis Augusti die XXVI. prælium fuit immensum inter duos Reges videlicet Angliæ & Franciæ, in quo idem Dominus Rex Angliæ illustris victoriam Dei gratia obtinuit & triumphum. Idem bellum fuit in Francia iuxta quandam villam quæ dicitur Kersii, quinque miliaribus iuxta Monasterium in Pontien. Isti sunt Principes occisi in exercitu regis Franciæ per Dominum regem Angliæ, qui Dominus Rex Angliæ nisi vnum solum militem perdidit in exercitu suo. Rex Boëmiæ Senior, Rex Maioricarum, Dux Lotharingiæ, Comes de Alihohon Frater legitimus Regis Franciæ, Comes Flandriæ, Comes Namen, Dominus de Rosenberch de Boëmia miles, comes de Aretinne, comes de Bologo, Archiepiscopus de Cheyns. In Burgundia, Episcopus de Nogoen qui dicitur Nordmann, Comes de Zalme, comes de Zausoire, comes de Monbeillizni, Comes de Grantpres magnus prior Franciæ, cum duobus millibus equitibus. Albertus de Corbi cum quingentis equitibus, Vicecomes de Tionaus, Dominus de Moreel, Dominus Iacobus de Bourbond, Dominus de Mori, Dominus de Zananand, & M. plures alii nobiles & ignobiles, quorum non est numerus ceciderunt in dicto prælio de exercitu & de coadiutoribus Regis Franciæ quorum vix vnus effugit. Prælium durauit ab hora vespertina Sabbati post Bartholomæum vsque ad diem proximum sequentem ad horam nonam.

Hic notantur memoriæ defunctorum omnium Ducum Austriæ, & eorum hæredibus, pro anno Domini MCCXCI.

Obiit Serenissimus Dominus, Dominus Rudolphus Romanorum Rex, in diuisione apostolorum & est sepultus in Spira ciuitate, & fundauit claustrum monialium in Tulna Ordinis prædicatorum, & regnauit XIX. annis & erat primo Comes de Habelspurg.

MCCCVIII.

In die apostolorum Philippi & Iacobi occisus est Serenissimus Dominus Dominus Albertus a patruele suo Iohanne dicto Alant, qui idem Albertus erat Filius prædicti Domini Rudolphi Regis, & postea erat electus in Regem Romanorum, & erat occisus in Chungesfelde vbi nunc positum est maius altare. Qui vide-

videlicet Dominus Albertus in ipſo die occiſionis ſuæ reliquit XII. liberos ſuperſtites, ſcil. Dominum Rudolphum poſtea electum Regem Boëmiæ, & Serenisſimum Dominum, Dn. Fridericum poſtea electum in Regem Romanorum: & illuſtres Dominos Leopoldum, Albertum, Hainricum & Ottonem Duces Auſtriæ: nec non & præclaras Dominas Dominas Agnetem, Reginam Vngariæ, Eliſabetham Ducisſam Lotharingiæ, Annam Duciſſam Vratislauiæ, Catharinam Duciſſam Calabriæ, Iutham Comitiſſam d' Oettinga & idem Dominus Albertus ſepultus eſt in Spiria, & fundauit coenobium in Hervvortſtein & regnauit X. annis.

MCCCXIV.

In die apoſtolorum Simonis & Iudæ obiit Serenisſima Domina, Domina Eliſabeth Romanorum Regina, filia Domini Meinhardi Ducis Carinthiæ relicta, præfati Domini Alberti regis, genitrix, mater liberorum omnium prædictorum de voluntate & adiutorio eorundem fundauit & dolauit in loco occiſionis prædicti regis, duo Monaſteria fratrum minorum & Sororum Ordinis Stæ Claræ vna cum choro & eccleſia & aliis ædificiis vniuerſis in Chungesfelde, & ibidem eſt ſepulta.

MCCCXVII.

In die Vdalrici Epiſcopi obiit Dominus Rudolphus Rex Boëmiæ filius Regis Alberti, & eſt ſepultus in Praga.

MCCCXXVI.

Pridie Kalend. Martii obiit Dominus Leopoldus Dux Auſtriæ & & Stiriæ & eſt ſepultus in Chunigesfelde.

MCCCXXVII.

In Die Sti Blaſii obiit Dominus Henricus Dux Auſtriæ, & ſepultus eſt in Chunigesvelde.

MCCCXXX.

In octaua Epiphaniæ obiit Serenisſimus Dominus Dominus Fridericus Romanorum Rex, qui fundauit monaſterium in Mauerbach, & ibidem eſt ſepultus, & obiit in Gutenſtein, & regnauit V. annis.

MCCCXXX.

In die Stæ Margarethæ Virginis obiit inclyta Domina Domina Eliſabeth filia Regis Arragoniæ, ac Serenisſimi Regis Friderici conthoralis, quæ erat totaliter cœca per ſex annos ante obitum & eſt ſepulta Viennæ in domo fratrum minorum.

MCCCXXXIX.

XIV. Kalend. Martii obiit Dominus Otto Dux Auſtriæ, Styriæ & Karinthiæ, & fundauit clauſtrum criſeorum Monachorum in nouo monte, & ibidem eſt ſepultus.

MCCCXXX.

In die annuntiationis S. Mariæ Virg. obiit inclita Domina, Domina Eliſabeth Duciſſa Auſtriæ conthoralis Domini Ottonis præfati Ducis Auſtriæ, nec non & filia Stephani Ducis Bauariæ in fibris, & eſt ſepulta in nouo monte, & genuit duos filios, videlicet Ducem Fridericum, qui natus eſt anno Domini MCCCXXVII. Scholaſticæ Virg. & Ducem Leopoldum qui natus eſt anno Domini MCCCXXVIII.

MCCCXXXVIII.

III. Nonas Septembr. obiit inclita Domina Domina Anna Duciſſa Auſtriæ Stiriæ & Charinthiæ, conthoralis præfati Ducis Ottonis, nec non filia Serenisſimi Domini Iohannis Regis Boemiæ, & eſt ſepulta in nouo monte.

MCCCXXIV.

Feria ſecunda proxima ante Matthiæ apoſtoli obiit Domina Catharina Duciſſa Calabriæ, ſoror Ducum Auſtriæ, & eſt ſepulta Neapolim apud St. Laurentii in domo fratrum minorum.

MCCCXXIX.

MCCCXXIX.

In vigilia Sti Matthiæ apoſtoli obiit Domina Ieutha Comitiſſa de Oettingen Soror Ducum Auſtriæ & eſt ſepulta in Chungesfelde.

MCCCXXVII.

x. Kalend. Nouembr. obiit inclita puella Eliſabeth filia Sereniſſimi Regis Friderici prædicti, & eſt ſepulta cum priore in Mauerbach.

MCCCXXXVI.

Pridie Kalend. Octobr. obiit inclita Domina Domina Catharina filia Comitis de Saphoy relicta Domini Leupoldi præfati Ducis Auſtriæ, & eſt ſepulta in Chungesfelde.

MCCCXLIII.

xix. Kalend. Ianuar. obiit Domina Anna filia prædicti Domini Friderici Regis Romanorum, Comitiſſa de Görtz: quæ poſt obitum mariti ſui intrauit ordinem Stæ Claræ in Viennæ, & electa erat in abbatiſſam, & ibidem eſt ſepulta.

MCCCXLIV.

iv. Idus Auguſti obiit Dux Leopoldus iuuenis filius prædicti Domini Ducis Ottonis Ducis Auſtriæ, & eſt ſepultus cum priore in nouo monte.

MCCCXLIV.

iii. Idus Decembr. obiit Dux Fridericus iuuenis frater prædicti Ducis Leopoldi & eſt ſepultus cum priore & fratre in nouo monte.

Rudolphus Romanorum Rex habuit primo Dominam Annam Comitiſſ. de Hochenburg & Haigerloch antequam coronatus fuit in regem. Ipſa obiit a. D. MCCLXXXI.

Deinde idem Rudolphus duxit Dominam Agnetem comitiſſ. de Burgundia, habuit tres filios, & quatuor filias Iutham regi Boemiæ tradidit, Annam Duci Saxoniæ, Mechtild Ludouico Palatino Reni, & vnam ſacro velamine, tradidit Ord. St. Claræ, cum una Carolo dicto claudo Regi Siciliæ, Clementia nomine.

Sequuntur in dicto Codice duo Schemata Genealogica, quorum alterum Marchionum Auſtriæ, demum Ducum antiquorum, incipiens in Henrico a. D. DCCCCLXXXVIII. & in Gertrude filia Henrici Ducis de Medling qui fuit frater Ducis Auſtriæ Friderici Bellicoſi, deſinens.

Alterum eſt Comitum de Habſpurg ſeu Ducum Auſtriæ modern. quorum familiam ducit Rudolph. I. Imp. & claudit.

MCXXXII.

Conſtructum & dedicatum eſt monaſterium Reichenbach & anno ſequenti monaſterium Hoſterhouen datur ordini Præmonſtrat.

MCXLVIII.

Clauſtrum in Raittenhasla conſtruitur; eo tempore Welfus contra Conradum Regem, quem Rex in uno prælio iuxta Caſtrum Weinsberch vicit, anno vero MCXLIX. Conradus rex de Ieroſolyma venit, cum quo fuit Henricus Dux Bauariæ filius Marchionis Leopoldi, qui in itinere duxit vxorem filiam Ducis fratris regis Græcorum.

CHRO-

CHRONICON AVGVSTENSE.

L. S.

BURCARD GOTTHELF STRUVE.

*Augustensis Chronici Excerpta nunc exhibemus, quae eidem, de quo nuper diximus, Matthaeo Pappenheimio debemus. Quisnam Chronici sit auctor, cum Vossio * ignoramus, nec etiam, vbinam integrum Chronicon reperiatur. Hoc autem duabus partibus constat. Prior eiusdem pars continet Excerpta Chronici Augustensis, cuius auctorem exeunte seculo XI vixisse discimus ex verbis ipsius ad annum 1086* Augustæ coruum hoc tempore vidimus album, adeo vt candidior nulla columba fuit. *In iisdem autem praeter negotia Imperii, statum etiam vrbis atque Episcopatus Augustani, quis fuerit ab anno 973 ad annum 1104 vsque exponuntur. Priora plerumque ex Hermanni Contracti Chronico videmus esse desumta, in reliquis cum Godefridi Coloniensis Annalibus & Chronico Australi in plerisque conuenit, ad quae saepius prouocamus, & praeter hos ad Bertholdum Constantiensem, Dodechinum & Ottonem Frisingensem. In rebus Augustanis vero vsi fuimus Sigismundi Chronico Augustano Ecclesiastico, quod apud Pistorium reperitur, Caroli Stengelii Rerum Augustanarum Commentario & Engelberti VVerlichii Chronico. Altera Pars non tam Excerpta, quin potius illud ipsum Chronicon Monasterii SS. Vdalrici & Afrae, quod Augustae est Vindelicorum, continere videtur. Insigne hoc est Monasterium Benedictinorum, a multis reliquiis clarum **. Auctor Monachus dicti monasterii fuisse videtur, cum subinde vbi de isto monasterio sermo est,* ad nos *dicat, prout statim ab initio patet. Praeter Historiam autem Friderici Barbarossae, Henrici VI. Friderici II, in qua multa nobis exponit singularia, & Anticaesarum Henrici Rasponis, Guilielmi Bataui potissimum, & quae intercedunt interregni tempora, successionem etiam Abbatum dicti Monasterii exponit, idque ab anno 1152 ad 1265. Inserta sunt varia de negotiis Bauaricis, & quae concernunt Monasterium Altahense, quae aliena manu videntur fuisse interpolata, & si coniectari licet, ab Henrico Sterone, cuius Chronicon in plerisque Codicibus, huic Chronico Augustensi videmus adiectum, idemque quasi continuatum. Prouocamus etiam in hac parte ad scripta modo memorata, quibus addimus Ottonem de S. Blasio, Radeuicum, Chronicon Reichersbergense, Auentini Annales Boiorum, Matthaei Parisiensis Historiam Anglicanam, Andr. Presbyteri Chron. Bauariae, Guilielmum de Nangis de gestis Philippi, Hundii Metropolem Salisburgensem. Breues etiam notas subiecimus, textum vel emendantes, vel eundem cum Scriptoribus reliquis conciliantes.*

EX

---

* *de Historicis Latinis lib. III p. 729*

** Egit de eodem Car. Stengelius *in sua Monasteriologia Benedictina*, Gabr. Bucelinus *in Germania sacra p. II p. 90* & Franc. Petri *in Sueuia Ecclesiastica p. 115*

EX

CHRONICA AVGVSTENSI ANTIQVA EXCERPTVM,

PER

MATTHÆVM MARESCHALCVM DE BAPPENHEIM I. V. D. ET CANONICVM IBIDEM,

AB ANNO DOMINI DCCCLXXIII. VSQVE AD ANNVM MCIV.

ITEM

PARS CHRONICÆ MONASTERII S. VDALRICI ET AFRÆ, APVD AVGVSTAM VIND. AB ANNO DOMINI MCLII. VSQVE AD ANNVM MCCLXV.

Anno Domini DCCCCLXXIII.

OTTHO Imperator Aug. obiit: & filius eius Ottho in regnum succesſit. *OTTHO II. Imp. Chr. Auſtr. 973*

DCCCCLXXIV.

S. Vdalricus Epiſcopus obiit. Hainricus succesſit, Comes de Geiſenhauſen. *Chr. Auſtr. 973* *Stengel* Rer. Auguſt. p. 2 c. 18 n. 32 lib. 1 *Sigism.* Chr. Aug. eccl. c. 10. *H. Contr.* 976 977

DCCCCLXXV.

Inter Principes diſcordia facta eſt. Et Cometa exarſit.

DCCCCLXXVI.

Luna obſcurata eſt.

DCCCCLXXIIX.

Imperator cum ſuis verſus eſt in fugam, in expeditione Galliæ. *Chr. Auſtr.* 978

DCCCCLXXXI.

In publico bello Calabriæ Hainricus Epiſcopus heu occiſus eſt: ante profectionem ſuam prædio ſuo Geiſenhauſen Canonicis in oblationem tradito. Etticho Epiſcopus eſt ordinatus. *H. Contr.* 980 *Stengel.* p. 2 c. 19

DCCCCLXXXIII.

Otto Imperator Romæ obiit, eiusque filius Otto in regnum succesſit. *OTTHO III. Imp Chr Auſtr.* 983: 984,

DCCCCLXXXVI.

Otto iuuenis Rex ab Hainrico Duce captus, ſed a populo eſt ereptus. *Ditmarus* lib. 4 p. 347. 348

DCCCCLXXXVIII.

Eticho Epiſcopus obiit. *VVerlieb.* Augſp. Chr. p. 2 p. 35, *Stengel.* p. 2 c. 20

DCCCCLXXXIX.

Leutoldus Epiſcopus ordinatur. *VVerlieb* p. 35, *Stengel.* p. 2 c. 22

DCCCCXC.

Imperator Romam in Epiphaniam petiit, & anniuerſarium patris ſui celebrat.

DCCCCXCI.

Magna ſterilitas terræ ab inundatione pluuiæ contigit. *H. Contr.* 987

DCCCCXCIV.

Hyems dura fuit, ita vt arbores multæ aridæ fierent. Leupoldus Epiſcopus Romam petit, & per Papam Iohannem B. Vdalrici ſanctitas probatur ſolenniter & ſancitur. Auguſtæ templum corruit a ſeipſo. *VVerlieb.* p. 36 *Stengel.* p. 2 c. 22 n. 4

DCCCCXCV.

VVerlieb. c. 1 Stengel. c. 1 Autor Vitæ Adelheidis. Leutoldus Episcopus templum a fundatione construxit, Adelheida Imperatrice cooperante. Luna in sanguinem versa.

DCCCCXCVI.

VVerlich. p. 36, Stengel. p. 2 c. 22. 23 Leutoldus Episcopus bonæ memoriæ VI. Kal. Augusti obiit. Gebhardus Episco- p. 344
pus est constitutus.

DCCCCXCIX.

Syluester II. PP. H. Contr. 999 Romæ Gregorius V. (qui & Bruno) Papa obiit. Eique Syluester Secundus (qui & Gerbertus) Papa CXLIII. successit.

M.

HENRICVS II. Imp. Chr. Austr. 1001. 1002, Stengel. p. 2. c. 24 Otto Imperator anno regni sui XIX. in Italia obiit, Aquisgrani sepultus est. Pro quo Hainricus Dux Baiariæ Rex efficitur. Sigefridus Episcopus ordinatur.

MIII.

Chr. Austr. 1003 Hainricus Rex sibi rebelles vastat. Argentina despoliatur.

MIV.

Chr. Austr. 1004 Hainricus Italiam, Boemos, Polonos petens subiugauit.

MV.

H. Contr. 1005 Romæ Gerbertus Papa obiit. Iohannes XVI. Papa CXLIV. ordinatur. Fames magna facta est.

MVI.

IOHANNES XVII. PP. H. Contr. 1006 Iohannes Papa obiit, & alius Papa Iohannes XVII. (qui & Fasanus) Papa CXLV. ordinatur.

MVII.

Chr. Austr. 1007, Ditmarus 6 p. 383, Ann. Einsid. ap. Mabill. Anal. t. 4 p. 479, H. Contr. Chr. Saxo 1007, Vita Henrici c. 9. 11, VVerlich. p. 37, Stengel. p. 2 c. 24. 25, Sigism. Chr. August. eccl. lib. 1 c. 11 Hainricus Rex constructo Bambergensi Episcopatu, Eberhardum primum Episcopum constituit. Seifridus Augustæ Episcopus vota multorum complens obiit. Bruno Episcopus ordinatur.

MVIII.

Chr. Austr. 1008 Leutoldus Treuerensis Archiepiscopus obiit, eique Megingaudus successit.

MIX.

Sergius IV. PP. H. Contr. 1009. 1010 Romæ Fasanus Papa obiit. Sergius IV. Papa CXLVI. efficitur.

MXI.

Chr Austr. 1010, Vita Berwardi c. 41 Willigisus Moguntinensis Archiepiscopus obiit. Eique Erchipaldus successit.

MXII.

Chr. Austr. 1012 Hermannus Dux Alemanniæ moritur, & pro eo Ernestus Dux efficitur.

MXIII.

Benedictus VII. PP. H. Contr. 1013 Romæ Sergius Papa obiit: Benedictus VII Papa CXLVII. ordinatur.

MXIV.

Chr. Austr. 1014 Hainricus Romæ a Benedicto Papa Imperiali benedictione coronatur.

MXV.

H. Contr. 1015 Megingaudus Treuerensis Episcopus obiit, cui Poppo successit.

MXVII.

H. Contr. 1017 Constantiæ Lamperto Episcopo mortuo Ruthardus successit.

MXIX.

Chr Austr. 1019 Pugna apud Vlmam.

MXX.

Chr. Austr. 1020 Benedictus Papa Babenberg veniens Ecclesiam S. Stephani dedicat. Werenharius Argentinæ Episcopus cum Welff Comite Burgundiam vicit.

MXXI.

MXXI.

Terræ motus IV. Id. Maii factus eſt. Heribertus Colonienſis Epiſcopus obiit: Piligrinus ſucceſſit. Erchinbaldo Moguntinæ Archiepiſcopo defuncto, Aribo ſucceſſit. *H. Contr. 1021, Alb. Stad. Conr. Vrſp. 1020, Vita Berwardi c. 42* p. 344

MXXII.

Hainricus Imperator Italiam petens expugnauit, alias vrbes ſubdidit. Peſtilentia in exercitu multos occidit. Ruthardus Conſtantienſis Epiſcopus obiit: Henno ſucceſſit. *H. Contr. 1022, Vita Henrici ap. Caniſium t 6 p. 387, Leo Oſtienſis 2 c. 41*

MXXIII.

Gebhardus Ratisponenſis Epiſcopus mirabiliter obiit. Iterum Gebhardus ſucceſſit. *H. Contr. 1023, Conr. Vrſp. 1022*

MXXIV.

p. 345 R. Papa Benedictus obiit, & frater eius Iohannes XVIII. ex laico Papa CXLVIII. efficitur. Hainricus Imperator obiit, & Bambergæ ſepelitur. Conradus Rex eligitur. *Iohannes XIIX. PP. CONRADVS II. Imp. H. Contr. 1024, Chr. Auſtr. 1025*

MXXV.

Erneſt Dux, & Welff Comes, Cunrado Regi cum multis rebellant. *H. Contr. 1025*

MXXVI.

Conradus Rex Italiam petiit. Henno Conſtantienſis Epiſcopus obiit: Warmannus ſucceſſit. Bruno Auguſtenſis Epiſcopus, & Welff Comes Bauariæ Dominus, mutuo prædas & incendia exercent. *H Contr. 1026, Chr. Auſtr. 1025*

MXXVII.

Conradus Rex a Iohanne Papa in die Paſchæ Imperator coronatur, eique reuerſo Welff Comes & alii ad deditionem venientes cuſtodiæ deputantur. *Chr. Auſtr. 102 1028*

MXXVIII.

Hainricus puer, filius Conradi Imperatoris, in die Paſchali Aquisgrani Rex vnctus eſt a Piligrino Archiepiſcopo. VVerenharius Argentinenſis Epiſcopus Conſtantinopolin legatus obiit; Guilhelmus ſucceſſit. *Chr. Auſtr. 1028*

MXXIX.

Bruno b. m. Auguſt. Epiſcopus, Eccleſiæ Canonicorumque poſſeſſionibus copioſe augmentatis VIII. Kalend. Maii obiit. Eique Eberhardus ſucceſſit, qui conſtituit, defuncti fratris animam vsque ad anniuerſarium diem pro anima eius dona. *H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrſp. 1026, VVerlich. p. 40 Stengel. p. 2 c. 25. 26*

MXXX.

Conradus Imperator Pannoniam petiit. VVelff Comes obiit. *Chr. Auſtr. 1030*

MXXXI.

Pax cum Stephano Vngarorum facta eſt. Aribo Moguntiæ Epiſcopus obiit, cui Bardo ſucceſſit. *Chr. Auſtr. 1031*

MXXXII.

Conradus Imperator Polonos petiit. *Chr. Auſtr. 1029 1032*
Rudolfus Rex Burgundionum obiit, cuius regnum Dido inuaſit.

MXXXIII.

Imperator hyeme Burgundiam petiit. Item æſtate Didonis prouinciam, donec ipſe pacem peteret, vaſtauit. Romæ Papa Iohannes obiit, & pro eo Benedictus IX. (qui & Theophylactus) Papa CXLIX. ordinatur. Eclipſis Solis III. Kal. Iulii. *Chr. Auſtr. 1033 Benedictus IIX. PP.*

MXXXIV.

Imperator iterum Burgundiam petens ſubiicit. VVarmannus Epiſcopus Conſtantienſis obiit, Eberhardus ſucceſſit. Meginhardo VVirtzburgenſi Epiſcopo Bruno ſucceſſit. *Chr. Auſtr. 1035 H. Contr. 1034, Conr. Vrſp. 1033*

MXXXV.

In Italia milites minores contra dominos coniurant. Imperator Paganos (qui Leuitici dicuntur) petiit. Synodus apud Triburiam. *Chr. Auſtr. 1035 al. Luitici.*

MXXXVI.

H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsp. Chr. Austr. 1036. 1037

Piligrinus Coloniæ Episcopus obiit, eique Hermannus successit. Gebehardo Ratisponensi Episcopo, item Gebhardus successit. Hainricus Rex Romanorum Anglorum Regis filiam duxit vxorem. Imperator Italiam petiit.

MXXXVII.

Chr. Austr. 1037 H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsp. 1037

Heribertum Mediolanensem Episcopum in custodiam misit, aliosque Episcopos exilio relegauit, manumque coniuratorum cohercuit. Dido occisus est.

MXXXVIII.

Chr. Austr. 1038

Ciuitas Parmensis ab exercitu incenditur. Imperatore de vltra Romanis partibus redeunte, pestilentia exercitum inuasit, in qua Hainrici Regis vxor cum multis periit. Stephano Rege Vngarorum mortuo, pro eo Petrus regnat.

MXXXIX.

HENRICVS III. Imp. Chr. Austr. 1039. H. Contr. Conr. Vrsp. 1039

Conradus Imp. apud Traiectum III. Non. Iun. subito moritur, & Spiræ sepelitur. Hainricus filius eius pro eo regnat. Reginbaldus Episcopus Spiræ obiit.

MXL. p.346

Chr. Austr. 1040 Alb. Stad. Conr. Vrsp. 1040

Hainricus Rex Boemiam petens, plurimis suorum in sylua amissis rediit. Eberhardus Bambergensis Episcopus obiit, cui Suigerus successit.

MXLI.

H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsp. 1041 Chr. Austr. 1041

Hainricus Rex vastata Boemia, Ducem illius ad deditionem coegit. Vngari fugato Petro Obonem Regem faciunt. Petrus profugus Hainricum adiit. Huius astipulatione & industria plurimi eo tempore in artibus, in ædificatione, in auctoribus, in omni genere doctrinæ pollebant. Studium vbique famosum.

MXLII.

Chr. Austr. 1042 1043

Obo fines Boioariæ inuasit, magnaque exercitus eius parte ab Adelberto Marchione deleta refugit. Hainricus Rex Pannoniam petens, Septentrionales Danubii partes vastat. Poppo Patriarcha obiit Aquilegiæ, Eberhardus Augustensis canonicus successit.

MXLIII.

Chr. Austr. 1043, H. Contr. 1043, Alb. Stad. Conr. Vrsp. 1044

Gisela Imperatrix obiit. Hainricus Rex iterum Pannoniam ingressus, suscepto ab Obone pacto rediit, magnamque in regno suo pacificationem fecit, & Agnetem sibi vxorem copulat. Leupoldus Marchio obiit.

MXLIV.

H. Contr. Alb. Stad. Contr. Vrsp. 1045

Hainricus Rex in Pannonia commissa pugna victor, Obonem fugauit, & Petrum regno restituit. Obo a Petro captus decollatur. Romæ Benedictus Papa ob scelera a Romanis pulsus est. Heribertus Mediolanensis Archiepiscopus obiit: Guido successit. Gebhardus Rauennas Episcopus obiit.

MXLV.

H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsp. 1045

Hainricus Rex a Petro Rege Vngarorum inuitatus muneribus donatur. Quo itinere Bruno VVirtzburgensis Episcopus lethaliter corruens obiit, eique Adalbero successit. Gotfredus Dux Regi ad deditionem veniens in custodiam mittitur. Luitici rebellantes subiiciuntur. Guntharius eremita mortuus Pragæ sepelitur.

MXLVI.

H. Contr. 1046 Gregorius VI. PP. Chr. Austr. 1045

Romæ Benedictus Papa rursus ob auaritiam sponte honore abdicato, Gratianum pro se Papam elegit. Hainricus Rex Phladirdingam petiit. VVigero Rauennas episcopatus aufertur. Vngari Petro excæcato, Andream Regem constituunt. Rex Italiam petens, Gratianum Papam deposuit.

MXLVII.

Clemens II. PP. Chr. Austr. 1047 H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsp. 1047, M. Scotus, Sig. Gembl. Chr. Leod. Alb. Stad. 1046, Otto Fri-

Natale Domini Suigerus Bambergensis Episcopus, Papa CLI. ordinatur, Clemens appellatur. Hainricum Regem cum Regina imperiali benedictione coronauit. Episcopus Constantiensis Eberhardus obiit Romæ, cui Theodoricus successit. Hunfridus Rauennæ: Herrandus Argentinæ: Theodoricus Virduni, Episcopi ordinantur. Imperator secum aduecto corpore S. Guidonis Augustam veniens, Eberhardum Episcopum in extremis reperit, quo defuncto, exequiis eius honorifice

fice in vigilia Ascensionis Domini celebratis, Hainricum Aug. Ecclesiæ constituit Episcopum. Poppo Treuerensis Episcopus obiit: Eberhardus succesſit. Clemens Papa obiit, & Babenberg sepelitur. Imperator Phladirtingam suorum damno petiit.

sing.6 c.33, Stengel.p.2 c.26 n.7 & c.27

MXLVIII.

Sanguis Domini (vt ferebant) Mantuæ inuenitur. Poppo Brixensis Episcopus Papa CLII. ordinatus, & Damasus vocatus, post paucos dies obiit. Hainricus Imperator, & Hainricus Galliæ Rex conuenientes pactum inter se confirmant. Terræmotus III. Id. Octob. in nocte fit.

Hildesh. M. Herueld. Albericus. M. Scotus 1047, Otto Frising. 6 c.33

Damasus II. PP H. Contr. Conr. Vrsp. 1048, Alb. Stad.10 6, Sig. Gembl. Ann.

MXLIX.

Eberhardo Patriarcha mortuo, Gottebaldus succesſit. Bruno Tullensis Leucorum Episcopus, Papa CLIII. ordinatus, Leo IX. vocatus est. Imperator Balduuinum petens, Phlandros deuastauit. Dominus Papa Synodum Remis, aliam Moguntiæ collegit.

H Contr. 1049, Alb Stad Chr. Saxo. Conr. Vrsp. 1048. 1049 1050

ML.

Vngari Baioariæ fines inuadunt, Dominus Papa vltra Romanas partes ex
p.347 parte subiecit. Imperatori filius (Hainricus postea dictus) nascitur, prius Conradus nominatus.

H. Contr. Chr. Saxo. Conr. Vrsp. 1050, Chr. Austr. 1050

MLI.

Bardo Moguntiæ Archiepiscopus sanctus obiit, eique Leupoldus succesſit. Imperator Pannoniam ingrediens vastat, & exercitu laborante fame vix rediit.

Chr. Austr. 1051

MLII.

In Italia Bonifacius Marchio insidiis transfixus sagittis moritur. Imperator terminos Vngarorum cum exercitu nullo effectu petiit. Presburck frustra obsessa, non capitur. Imperatori filius nascitur.

H Conr. 1051. 1053. Chr Saxo. Conr. Vrsp 1052

MLIII.

Imperator cum Papa natalem Domini VVormatiæ egit: Papa autem purificationem S. Mariæ Augustæ. Exercitus a Papa contra Nortmannos ductus, ab ipsis victus & trucidatus est. Ipse vero Papa apud Beneuentum demoratur. Imperator filium Hainricum Regem electum Ducem Boiariæ præfecit.

H Contr. Conr. Vrsp. 1053. 1054

MLIV.

Dominus Papa Leo Paschali tempore Romam reuersus, ibique defunctus, post mortem miraculis claruisse fertur. Imperator Phlandriam adiit atque vastauit. Hermannus Contractus in membris singulis debilitatus, nostri miraculum seculi cunctis in acumine ingenii præminebat, cantica miræ modulationis & dulcedinis plura composuit, vocis etiam fere carens officiis. Gebehardus Aichstet. præsul Papa CLIV. eligitur.

H. Contr. Alb. Stad. Conr. Vrsp Chr Saxo 1054

MLV.

Imperatore Italiam transeunte filius eius moritur. Prædictus Gebhardus Papa ordinatus, Victor appellatur. Augustæ pugna cum Bambergensibus. Imperatore ab Italia reuerso Gebhardus Ratisponensis Episcopus reus maiestatis arguitur, & in custodiam deputatur.

Sig. Gembl. Alb. Stad 1054, Conr Vrsp. Suppl H. Contr. 1054. 1055 Victor II. PP.

MLVI.

Hyems lenisſima. Rex Babyloniæ moritur. Sepulchrum Domini in Hierosolymis obstruitur, Patriarcha eiecto, multi Christiani trucidantur. Dominus cisalpinis partibus moratur. Exercitus Saxonum a VVandalis trucidatur. Herimanno Episcopo Coloniensi mortuo, Anno succesſit. Rege Græcorum mortuo, mulier quædam * succesſit in regnum, cuius legati fœdus ab Imperatore Hainrico poscunt. Idem Imperator III. Non. Octobr. defunctus, anno ætatis suæ XLI. in die natalis sui, hoc est, V. Kalend. Nouemb. Spiræ a Papa sepelitur: filio eius in regno succedente.

Suppl. H. Contr. Conr. Vrsp. 1056

** Theodora. Chr. Austr. 1057 HENRICVS IV. Imp.*

MLVII.

MLVII.

Chr. Austr. 1058

Multorum factiones contra Imperatoris filium exortæ diuinitus ſedantur, Ieroſolyma pacificatur. Papa ciſalpinis partibus rurſus Nortmannos cæterosque rebelles pacificat. Deinde non longo tempore exacto vitam terminauit in Aricia; cuius corpus a ſuis aſportatum a Rauennatibus vi diripitur, in Rauennaque ſepelitur. Fredericus Domini Papæ Leonis cancellarius monachicæ vitæ deſeruiens, a Romanis reuocatur, & Papa CLV. electus Stephanus nominatur.

MLVIII.

Chr. Austr. 1059 Nicolaus II. PP.

Papa Stephanus obiit. Quidam Bonifacius non communi conſilio electus, reſpuitur. Benedictus autem Epiſcopus Papa CLVI. conſtituitur, Nicolaus nominatur. Gungo Aichſtetenſis Epiſcopus ordinatur. Imperatrix cum Rege puero Pentecoſten Auguſtæ egit. Otto Dux Sueuorum obiit.

MLIX.

Cont. H. Contr. 1057, VVerlich. p. 44 Stengel. p. 2 c. 27 n. 2

Rudolfus Dux Alemannorum conſtituitur. Seditio inter Hainricum Auguſtæ Epiſcopum, Diepoldum Comitem pro comitatu ad altare S. Mariæ per cartæ firmitatem tradito. Rapoto filius eiusdem Comitis Mantichinga inuadit; ſed Auvvarii, qui eius ſequaces erant, ab Auguſtenſibus plurimi occiduntur, plerique etiam vulnerantur. Dehinc a Comite Mantichinga aliique vici concremantur. Regina cum puero Rege in feſto Omnium Sanctorum Auguſtam veniens, inuaſores Auguſtæ ad pactionem compulit.

MLX.

Lamb. Schafn. M. Scotus 1059, Serarius lib. 5. p. 742, Hund. Metr. Salisb. p. 64

Conradus Spirenſis Epiſcopus moritur; cui ſucceſſit Sinhardus Auguſtenſis præpoſitus. Leupoldus Moguntinenſis Epiſcopus obiit: Sigefridus ſucceſſit. Guilielmus Noricus aliique in corrigendis Antiphonarii & Gradualis cantibus multum laborant, licet apud tardos & hebetes parum proficerent. Fames & mortalitas magna. Waltolf Paduenſis Epiſcopus prius Auguſtæ Canonicus conſtituitur. Gebharhdus Ratisponenſis Epiſcopus obiit. p. 348

MLXI.

Chr. Austr. Berth. Constant. Cont. H. Contr. 1061, Mon. Herueld. Sig. Gembl. Chr. Saxo Lamb. Schafn. 1063, Otto Frising. 6 c. 34, Leo Ostiensis 3 c. 21. Otto Frising. 6 c. 34, Lamb. Schafn. 1064, Leo Ostiensis 2 c. 26 Chr. Austr. 1062 Alexander II. PP.

Otto Ratisponenſis Epiſcopus efficitur. Nicolaus Papa moritur. Quidam Lucanus Epiſcopus a quibusdam Romanis & Nortmannis electus & ordinatus, a noſtratibus reſpuitur. Parmenſis autem Epiſcopus a quibusdam Papa conſtituitur, Archiepiſcopis & cæteris non conſentientibus. Sed poſtea Lucanus Epiſcopus ſine Synodo pridem depoſitus, reſtituitur ab Epiſcopis, & Papa CLVII. ordinatus Alexander appellatus eſt.

MLXII.

Parmenſi Epiſcopo Romam intrare volenti Romani repugnantes, ex magna parte ſequaces Epiſcopi trucidantur, partim in fluuium demerſi moriuntur, ipſe tum non receptus ſine effectu Parmam rediit.

Hainricus Rex puer ab Annone Coloniæ Epiſcopo, & ab Ottone Bauarorum Duce Imperatrici Agneti ſurripitur: Qui eodem anno Auguſtam veniens, Hainricum eiusdem ciuitatis Epiſcopum ad pactionem vocauit, ſed ipſe Auguſtam venire renuit, Ratisponam aduenit.

MLXIII.

Chr. Austr. 1063 VVerlich. p. 45, Stengel. p. 2 c. 27. 29

Poſt vernale æquinoctium, id eſt, XII. Kalend. April. frigoris & niuis immenſa opportunitas. Gottebaldus patriarcha obiit: Rabengerus ſucceſſit. Mortuo Beel rege Vngarorum, Hainricus Rex puer Pannoniam cum exercitu ingrediens, Reginam cum filio pridem expulſam regno reſtituit, paucisque repugnantibus deuictis prouinciam eandem ſibi ſubiugauit. Hainricus Epiſcopus Auguſtenſis a familiaribus Regis afflictus multis iniuriis, deinde longa ægritudinis fatigatus moleſtia, in menſe Septembri obiit; cui ſucceſſit Embrico pridem Moguntiæ præpoſitus, vir ad id temporis admodum religioſus atque laudabilis.

MLXIV.

MLXIV.

Hainricus Rex purificationem S. Mariæ Auguſtæ celebrauit. Eccleſia S. Vdalrici, & S. Afræ a fundamentis incipit. Sanctorum corpora multa inueniuntur. Corpus etiam S. Afræ, igneæ combuſtionis adhuc ſigna retinens, in ſarcophago lapideo decenter formato reperitur *. Lapis etiam ſuppoſitus S. Eunomiæ ſepultæ, dum forte a latomis cæderetur, miri odoris emiſit fragrantiam. Waltolff Paduenſis Epiſcopus moritur. *S. Vlrici & Afræ templum. Sigum. Chr. Auguſt. c. 11*

MLXV.

In Italia terræ motus magnus Reſurrectione Domini VI. Kalend. April. Rex Hainricus in Pentecoſte Auguſtæ moratur.

Prope Ieroſolymam a Sarracenis plurimi Chriſtianorum trucidantur, alii captiuantur. Gunther Babenbergenſis Epiſcopus inde reuerſus moritur. Auguſtæ dedicatur Eccleſia matricularis ** ab Embricone eiusdem ſedis Epiſcopo, & a Gundzone Aichſtetenſi Epiſcopo; & a Ruthardo Taruiſenſi Epiſcopo, qui & eodem anno moritur. A diebus beatæ memoriæ Brunonis Epiſcopi, vsque ad fœdisſimam ciuilis diſcordiæ tempeſtatem, in congregatione Auguſtenſi illuſtres fuere perſonæ, Canonicæ inſtitutionis ſectatores, fratrum amatores, patriæ decus, tempora ornantes: quorum gloriæ dignisſima memoria poſteris eorum virtutis eximiæ proponit incitamenta. *Berth. 1064*

MLXVI.

p. 348 Hyems lenisſima. In Geminis inuiſa ſtella viſa eſt, Cometa aliquot noctibus mira velocitate retrograda, Anglorum occiſionis, & calamitatis, quæ poſt VIII. annos per Rudolfum & Herimannum orta eſt inter Teutonicos, prænuncia. Quæ in primis in hanc formam radios clare in Orientem mittens tandem ita obſcurata eſt, vt videri non poſſet. In ſabbato Paſchæ Eberhardus Treuerenſis Epiſcopus moritur. Chuno Coloniæ præpoſitus accepto epiſcopatu a Rege, a ciuibus reſpuitur, capitur, præcipitatur, & trucidatur. Nuptiæ Regis Hainrici efficiuntur. *Berth. 1066* *Berth. 1065* p. 349 *Chr. Auſtr. 1067*

Hoc anno *** miſsis ad Gerundam literis B. Narciſsi Epiſcopi, & inde primi Auguſtæ Prædicatoris reliquiæ ſunt acquiſitæ, cum epiſtola Berengarii Gerundenſis Epiſcopi, & cum omni honore Auguſtæ delatæ; cuius corpus ſacrum ante paucos annos dicitur integrum atque incorruptum inuentum, cilicio indutum, paſſionis plenisſima ſeruans ſtigmata. Nam poſt S. Afræ conuerſionem ordinato eidem Eccle- *S. Narciſſi Hiſpana.*

Ttt

* Factum hoc viuo adhuc Henrico, qui demum a. 1064 fuit extinctus, ſecundum Lambertum Schafnaburgenſem, & quidem III Decembris, prout Stengelius tradit *Commentario Rerum Auguſtanarum p. II c. XXVI n. 3.* Plenius rem declarat Sigismundus in Chronico Auguſtano Eccleſiaſtico *lib. I c. XI.* vbi dicitur: *Hainricus iſte Epiſcopus in ordine viceſimus ſeptimus vir magnæ induſtriæ Imperatori Hainrico tertio iſtius nominis percarus gubernacula regni diſponebat Auguſtæ, dum Imperator in Italia eſſet. Sub eo dum Eccleſia ſanctæ Afræ ampliori ſpatio extenderetur, inuentum eſt corpus ſanctæ Afræ membris integrum in Sarcophago lapideo miræ magnitudinis, habens adhuc veſtigia aduſtionis, & ſic integrum incluſum ponitur in eum locum, quo nunc colitur & vbi fuerat inuentum: ob quam cauſſam maxima multitudo confluebat Auguſtam, ſanctus etiam Vdalricus magnus coruſcabat miraculis.* Licet autem Templum S. Vdalrici & S. Afræ tunc demum ædificari cœptum fuerit, ab Embricone tamen demum reſtauratum, prout ad a. 1071 dicitur. Inter M. Velſeri ſcripta reperitur *Conuerſio & Paſſio SS. Martyrum Afræ, Hilariæ, Dignæ, Eunomiæ, Eutropiæ,* cum ipſius Commentariis, cui adiecta eſt de inuentione Corporis S. Afræ narratio, ex antiquis Codicibus deſcripta. Licet etiam in ea inuentio ſub Embricone facta dicatur.

** legendum *Cathedralis*, prout emendauit Stengelius *p. II c. XXIX n. 4*

*** Carolus Stengelius *Rer. Auguſt. p. I c. X* hoc ad annum 1087 refert, quo a Sighardo, Abbate Monaſterii SS. Vdalrici & Afræ, ex Auguſta Gerundam Hiſpaniæ miſſus fuerit Monachus, qui inde ſacras reliquias XII Kal. Auguſti retulerit, cum litteris Berengarii, quas integras adducit.

Ecclesiæ presbytero, in Hispaniam regrediens, cum multos ad Christi fidem conuerteret, quadam die in Gerunda inter ipsa sacrificiorum mysteria a persecutoribus dicitur trucidatus, in confessione Trinitatis, tribus vulneribus, id est, in gutture, humero, visura debilitatus, & ita sepultus. Sed post annos plurimos viuido colore, veneranda canicie, dextera more benedicentis extenta, integer aperto sepulchro dicitur inuentus. Narrauit etiam præfatus Episcopus, cum Abbas quidam occulto vellet digitum pedis eius pro reliquiis diripere, eum in conspectu plurimorum pedem eius retraxisse.

MLXVII.

Rex Hainricus Augustæ ante purificationem S. Mariæ moratur. Gotfridus *Berth. 1066* Dux contra Nortmannos missus, nullo effectu, paucis etiam amissis rediit. Einhardus Spirensis Episcopus Romam pergens obiit.

MLXVIII.

Inundatio pluuiarum. Rex Hainricus in natali S. Mariæ Augustæ moratur. *Berth. 1167. 1068* Burcardus Halberstadensis Episcopus Luiticiorum prouinciam ingressus incendit, *Luiticii hodie Lusatii.* vastauit, auectoque equo (quem pro Deo in rheda colebant) super eum sedens in Saxoniam rediit.

MLXIX.

Fames valida. Reliquiæ S. Remigii Episcopi ab Episcopo Embricone sunt al- *Lamb. Schafn. 1069* latæ. Monasterium S. Stephani perficitur & consecratur. Turingi rebelles superantur.

MLXX.

Chr. Austr. 1070 Otto Dux Bauarorum coniurationis contra Regem arguitur. Rex in purificatione S. Mariæ Augustæ moratur. Rumoldo Constantiæ Episcopo defuncto, Karolus a Rege constituitur Episcopus, sed respuitur. Adelbero VVormatiensis Episcopus moritur, Adelbert succesit. In Nurenberg Sebaldus primum miraculis claruit.

MLXXI.

Chr. Austr. 1071 Ottone Duce Bauarorum ad Leutitios secedente, Guelff gener eius Ducatum suscepit. In quinquagesima Rex Augustæ moratur. Karolus Episcopus abdi- *Stengel p. 2 c. 29 n. 4* cato honore deponitur. Ecclesia S. Afræ, & S. Vdalrici ab Embricone Episcopo, a Gunzone Aistetensi, ab Ellenhardo Frisingensi est consecrata. Ecclesia S. Gertrudis consecratur.

MLXXII.

VVicpertus Rauennas constituitur Episcopus.

MLXXIII.

Chr. Austr. 1073 Alexander Papa moritur, Gregorius Septimus constituitur. Coniuratio Saxonum & aliorum multorum contra Regem oritur.

MLXXIV.

Chr. Austr. Berth. 1074 Fauente Deo per Embriconem Augustæ Episcopum in purificatione S. Mariæ, cum Rege iidem Saxones & multi coniurationis eiusdem auctores vix pacificantur. Rex Vngariam ingressus vastat, & omnes seditiones mouentes expellit: Salemonem suæ ditioni subiicit. Eclipsis Lunæ.

MLXXV.

Berth. 1075 Rex in purificatione S. Mariæ Augustæ moratur. Saxonica gens infida & rebellis a Rege & a Rudolfo Duce prosternitur, fugatur, plurimi ex nostris interficiuntur. Gyrouagi sub specie religionis discurrentes, maximam vbique seminant discordiam. Papæ decretum enorme, de continentia clericorum per laicos diuulgatur. *p. 350* Embrico Episcopus a Longobardi capitur. Gunzo Aistetensis Episcopus obiit, Vdalricus succesit. Herimannus Babenbergensis Episcopus propter Simoniacam hæresin deponitur: Rupertus loco eius constituitur. Saxones domiti in deditionem recipiuntur. Mulierculæ plures ex familia Ducis a dæmonio vexantur.

MLXXVI.

MLXXVI.

Chr. Austr. 1077

Discordia fœdissima inter Papam & Regem, inter Episcopos & Duces, inter clericos & laicos. Papa propter zelum domus Dei respuitur. Romæ legati Regis a fautoribus Papæ male tractantur. Sacerdotes a laicis pro connubiis & Ecclesiarum emptione miserabiliter eiiciuntur, fas & nefas, promiscua omnia, confusa. Papa repudiatus in loca tuta & in castella secedit munitissima. Colloquium Regis & Ducum in Oppenhaim. Hyemis continua asperitas: & niuium importunitas a Kalend. Nouemb. vsque ad Kalend. Aprilis, ita vt arbores arescerent, tanta deinde terræ frugum sterilitas, vt etiam semen decresceret. Consilium Ducum & Papæ contra Imperatorem.

MLXXVII.

Chr. Austr. 1077

Rex Hainricus Italiam ingressus, cum omni honore suscipitur in Canusio inde ex consilio Ducum repudiatur. Postea a banno absoluitur honorifice tractatur. Rege in Italia morante, Rudolfus Dux de Reinfelde Rex constituitur in Forcheim in loco infausto in Pontii Pilati prædio, in medio Quadragesimæ, a maledictis potius maledicitur, quam consecratur chrismate in eodem die contra ecclesiastica instituta consecrato. In eodem die ad damnationis suæ cumulum in loco Moguntiæ plurimi occiduntur. Rex Hainricus reuersus a Bauaris cum omni fide recipitur. Rudolphus Rex in Saxoniam depellitur, fautores eius repugnantes prædationibus, incendiis, cladibus diuersis opprimuntur; sequaces eius vastantur, infelices autem & miseri trucidantur. Laici quidem clericorum & Ecclesiarum possessiones diripientes, inter se prædas & mutua incendia exercentes, plures hæreditatibus, beneficiis etiam, plures vita priuantur.

Rudolfus Rex in schismate.

Embrico præsul S. Mariæ plenus operibus bonis & eleemosynis, S. Stephani, S. Martini, S. Gertrudis Ecclesiis a fundamento constructis, aliarum vero ædificiis & claustris restauratis, & tribus adiectis, vocatione felici III. Kal. Augusti migrauit ad Dominum. Rex Hainricus in natali S. Mariæ Augustæ moratur. Sigefridus in schismate electus Augustæ præponitur Episcopus. Hainricus pridem Canonicus Augustæ, Aquilegiæ in Patriarcham constituitur. VVigoldus Canonicus ex familia Ecclesiæ Episcopus constituitur.

VVerlich. p 2 p. 48, Stengel p 2 c. 29 n. 11 Stengel p. 2 c. 30

MLXXVIII.

Chr. Austr. 1078

Rudolfus Rex de bello VII. Idus Augusti profugus in Saxoniam rediit. Rex autem Hainricus Saxonibus victis & trucidatis Alemaniam inuasit, vastauit & incendit, ac castella satis munita destruxit. Ipsi inter se mutuis grassantes seditionibus, vltione diuina prædiis & beneficiis priuantur. In bello supradicto Magdeburgensis Episcopus cum suis clericis occiditur. Adalbertus Episcopus VVormaciensis, Comes de Reinfelde, captus & in custodiam missus. Eodem anno in Bobingen oppido plures occiduntur.

MLXXIX.

Rex Vngariæ fines legati Papæ cum Patriarcha Hainrico de pace tractaturi Ratisponam veniunt, sed parum proficiunt. Rege cum legatis ad Fritilia cum exercitu veniente, Saxones perfide Regem Hainricum & legatos cum dolo fallentes cum iuramento pactionem fecerunt & ita bellum dirimitur.

Friteslar.

Fredericus de Stauffen Dux Alemanniæ præficitur. Nortpertus Augustæ præpositus Curiensis Ecclesiæ præsul constitutur. O miseranda regni facies, sicut in quodam comico dicitur. *Omnes sumus geminati.* De quatuor temporum ieiunio schisma nouum contra decreta Pontificum & contra ecclesiasticam consuetudinem exoritur, sed a prudentibus refellitur.

p. 350

Otto Frising. de G. Friderici I. lib. 1 c. 8, Mutius 15 p. 122 Lang. Chr Citic. p. 773

MLXXX.

p. 351

Chr. Austr. 1080

Rex Hainricus expeditionem in Saxoniam faciens contra gentem durissimam & perfidam VII. Kalend. Februarii, quos fugat, sternit, & deuastat. Interim autem Rege & Duce Friderico absente, aduersarii Rhetiam inuadentes prædas ac incendia exercent. Ad perpetuum etiam exitium suum Augustensis Ecclesiæ III. Id.

Id. Iunii suburbana vastant & concremant, Ecclesiam etiam Apostolorum S. Petri incendunt. Altmanno etiam Episcopo Patauiensi consentienti, exemplumque Domini non imitante, qui a Samaritanis non susceptus, cum a discipulis rogaretur, &c. * Proh nefas, & eatenus inaudita Ecclesiæ contumelia: conuersæ & Deo sacratæ mulieres nubere sunt coactæ. Colloquium Regis in Brixina vrbe. Gregorius VII. ab Episcopis transalpinis & cisalpinis excommunicatur & deponitur: & Wicpertus Rauennatis Episcopus non bene præmeditatus consensu Episcoporum substituitur. Hoc anno Abbas nouus, Sighardus nomine, Abbas præficitur huic cœnobio S. Afræ.

* desunt quædam.

Rudolfus & Welff Duces erroris cum omnibus sequacibus eorum excommunicantur. Rex Hainricus denuo Saxoniam inuadens vastat & incendit. Idem Rudolfus auctor seditionis sine damno exercitus occiditur, vtraque parte exercitus nutu Dei dirimitur.

MLXXXI.

Rex Hainricus Italiam proficiscens honorifice suscipitur, toto æstiuo tempore illic moratur, rebelles domuit, Ecclesiis iniuste subtracta restituit. Interim vero Rege absente Dux Welff, aliique Regis aduersarii, Herimannum Lotharingiæ Comitem Regem sibi fecerunt. Pugna inter Ducem Fredericum & VVelfonem ac Hermannum & fautores apud Hochstat. Hermannus a Sueuis Rex constitutus; cum Marchione Leupoldo & aliis Augustam inuadentes, per tres hebdomadas obsederunt, suburbana succendentes. Loca vicina vastant & inuadunt, nilque proficientes cum pactione fraudulenta discedunt. Multis ad quæstionem confluentibus Ecclesia in Babenberg & monasterium Augustæ S. Mauricii concrematur.

Berth. 1081, *Engelhus. Chron.* p. 1090, *Helmoldus* 1 c. 30, *Auentinus* 5 c. 15 *Chr. Austr.* 1081 *Hermannus in schismate.*

MLXXXII.

Rege Hainrico morante adhuc in Italia, in diuersis partibus Alemannorum & Bauarorum pugnæ, incendia fiebant. Leupoldus Marchio fugatur, & pars maxime de sequacibus eius prosternitur. Dux VVelffo ex insidiis quosdam de familia S. Mariæ deprehensos occidit, quosdam etiam excæcauit. Dietpoldus præsul Strasburgensis obiit.

Chr. Austr. 1083

MLXXXIII.

Berth. 1083,

Rege in Italia morante per Sueuiam incendia, cædes, prædationes fiebant, & plerique vici cum Ecclesiis cremantur. Rex biennio dolis induciisque protractus, Romam inuadit & obsidione circumdedit. Romani suasione & seductione circumuenti sunt. Tandem vrbem egressi bella tentant, sed citius Dei nutu ab exercitu Regis partim gladio, partim equis steruuntur, partim flumine demerguntur, & paucis euadentibus alii captiuantur, alii truncantur. Saltem Rex Romam ingressus, cum omni humilitate limina Apostolorum petens, VVicpertum Antipapam in sede Apostolica locauit.

Berth. 1083, *Sig. Gembl.* 1084, *Autor vitæ Henrici* p. 385 *Leo Ostiensis* 3 c. 50, *M. Scotus* 1081

Eodem anno castrum Sibenaich iuxta Lycum a prædonibus constructum, ab Episcopo Sigefrido, & Duce Friderico, atque Comite Rapotone (Deo annuente), sine damno suorum VI. Idus Augusti incensum est atque destructum, plurimis ex aduersariis igne consumptis atque occisis, nonnullis in vincula iniectis. Magister Hainricus Canonicus cum VVigoldo antiepiscopo expulsus, in cœnobio S. Magni obiit, ibi & sepultus.

MLXXXIV.

Berth. 1084

Dolis quorundam iniquorum vrbs Augusta, nihil cunctantibus hostibus angusto introitu clauibus adulterinis aperitur. Victores ingressi victis præter miseram animam nihil reliqui fecerunt, hostili rapacitate cuncta vastantur & diripiuntur. Claustrum etiam Canonicorum irrumpentes despoliarunt, & in refectoriis, p. 358 cæterisque officinis castra habentes, cuncta ad stipendia Fratrum pertinentia consumpserunt, & cum meretricibus scortantes sacras ædes polluerunt. Eo tempore in curte episcopali tres capellæ S. Michaelis, S. Petri, S. Laurentii, cum palatio

tio & aliis ædificiis concremata ſunt. Adueniens autem VVigoldus ornamenta eccleſiaſtica, calices, thuribula comminuit, altaris S. Mariæ tabulam delaminauit; theſaurum quem B. M. Embrico Epiſcopus ſub anathemate fratribus reliquit, diſtraxit; Fratrum etiam habitacula vndique verſum conſtructa ipſis electis atque diſperſis, proteruiæ ſuæ fautoribus cum aliis Eccleſiarum poſſeſſionibus accommodauit. Hainricus Patriarcha obiit: Fridericus ſucceſſit.

In Italia triennio tranſacto Rex Gregorii VII. fideles cædibus diuerſisque cladibus comprimens ſuæ ditioni ſubiugauit. Romani tandem Gregor. VII. iniuſte reſpuentes, VVicpertum ſuperpoſitum receperunt, & ordinarunt, Clementis nomine impoſito. A quo communi pſeudopontificum & Romanorum conſilio & electione, imperiali electlone Rex & Regina coronantur. Igitur reuerſus Imperator Ratisponam cum omni affectu & honore ſuſceptus, paucis ibi moratur diebus, collectaque multitudine Auguſtam ab aduerſariis poſſeſſam profectus, ab hoſtibus in vnum collectis fluuium Lycum tranſuadere prohibetur. Sapienti autem vſus conſilio, in ripa fluminis caſtris metatis, quatuordecim diebus ſine pugna conſedit. Ex altera autem parte hoſtes in proteruia ſua perſeuerantes, quæque adiacentia vaſtabant, famis coacti neceſſitate, eccleſiaſticis & ciuilibus ſe rapinis vix ſuſtentarunt. In nocte vero, quæ B. martyris Afræ feſtum præcedit, ex diuino nutu & miſeratione, ſubitaneo quodam tremore & metu agitati, & mente conſternati, & hi qui in caſtris, hi qui in vrbis præſidio reſidebant, nemine perſequente, fugæ tantum ſibi ſumebant præſidium, ita vt nullus cum proximo ſuo colloquium haberet & conſilium. Per diuerſa & aſpera tantum loca vagantes atque diſperſi. Ita vrbs prius fraude, ſine cæde tamen capta, Dei omnipotentia miſericorditer eſt liberata. Imperator vacuam ab hoſtibus ingrediens ciuitatem, cum gaudio & lætitia cleri a populis ſuſcipitur.

Berth. 1084

Berth. Sig, Gembl. 1084, *Autor vitæ Henrici* p. 385. *Otto Friſing. de g. Friderici l.* lib. 1 c. 2

Burckardo Tridentino præſule defuncto Adalbero Auguſtenſis Canonicus ſucceſſit.

Imperator in Bauariam remeans, ibique pauliſper conuerſatus, in Franciam ſeceſſit, & Eccleſiæ Maguntinæ Epiſcopum præfecit. Qui ſtatim ab Epiſcopo B. ordinatus, & a legato VVicperti palliatus. Inde Imperator Metenſem ciuitatem aggrediens, Epiſcopum & ciues vrbis eiusdem ſibi rebelles pactione ſubiugauit.

Viuente adhuc Ottone Conſtantienſe Epiſcopo, Berchtoldus ad epiſcopium coactus, inde prorſus mutus vsque ad mortem officitur. Poſt hunc Gebhardus, Comes genere clariſsimus, eſt ſubordinatus. Defuncto autem Ottone Epiſcopo, ab Imperatore Arnoldus Epiſcopus conſtitutus, a Wicperto ordinatur Epiſcopus Gregorius VII. omnes iuratos Regis Hainrici a ſacramento abſoluit.

MLXXXV.

Sigefridus Auguſtenſis Epiſcopus, & Nortpertus præpoſitus Gurienſis Eccleſiæ Paſtor a Maguntino Epiſcopo ſunt ordinati.

Synodus a legatis Wicperti, a Werenhario Epiſcopo & aliis, & ab Imperatore Maguntiæ collecta, Epiſcopos ab Imperatore diſsidentes, damnauit & depoſuit, in quorum locum alii ſubſtituuntur. Gregorius autem VII. fugiens perſecutionem Salerni obiit, & ibi ſepelitur.

Berth. Sig. Gembl. Dodechinus 1085. *Berth. Sig. Gembl. Chr. Saxo. Albericus* 1085, *Leo Oſtienſis lib.* 3 c. 66, *Otto Friſing.* lib. 6 fin.

Imperator Saxoniam cum exercitu multo ingreditur, pridem rebelles cum pactione ſuſcepit, Hermannum Ducem Regia negotia vſurpantem, & Epiſcopos illi conſentientes, & ab illo conſtitutos de prouincia expulit. Sed dum ipſe Hainricus (vt æſtimabat) ſine fraude & periculo moraretur, Saxones quidam poſtpoſitis pactionibus & iuramentis in eius mortem conſpirauerunt. Ipſe vero, licet pertinaciam eorum ſedare non valeret, ſine læſione ſuorum, de prouincia eorum in Bauariam & Franciam rediit.

Berth. 1085

Fridericus Patriarcha Aquilegiensis occiditur: Vdalricus Comes, Abbas de S. Gallo successit. P. 313

MLXXXVI.

Berth. Dodechinus. Sig. Gembl. Cont. Lamb. Chron. Saxa. Ann. Hildesh. Albericus 1086

Post natalem Domini copioso exercitu iterum Saxoniam inuadit: sed aduersariis in diuersa cedentibus, ipse partim prouinciam deuastat & incendit: resistentesque ad pactionem compulisset, nisi quorundam sequacium suorum fraudulentia impediisset; qui statim in Bauariam eo reuerso, coniurationis suæ assumptis fautoribus, Frisingam seducto cum dolis Episcopo, in Paschali solennitate capiunt. Deinde Duce Welphone & Sueuis aduocatis per totam pene prouinciam grassatur, & cum quibusdam, quos Imperator egregie ditauerat, peruenerat vsque Ratisponam (in qua Imperator tum temporis erat) ipse dissimulans. Nam post paruum temporis interuallum Fredericus Alemanniæ Dux & Rapoto Comes ciuitatem decipiunt. Illis enim recedentibus aduersarii assumpto Duce cum aliis, eos qui in vrbe ad præsidium erant ad deditionem coegerunt, & Episcopum cum iuramento sibi associarunt. Imperator vero proficiscens illos, quos supra diximus, proterue sibi occursantes inuasit, plurimisque ex eis occisis & vulneratis superauit. Dehinc apud Salzburg & pene per totam Bauariam seditiones diuersæ & pugnæ sunt commissæ. Imperator vero audiens Ducem Fridericum & Episcopum Moguntinensem a Sueuis & a Saxonibus in Wirtzburg obsessos, in Franciam proficiscitur, & ibi collecta non modica multitudine, pro liberanda obsidione ciuitate, in hostes ad bellandum paratos atrociter cum sua legione irruit: exercitus autem sic pars maxima statim, vtrum consilio an ignauia, terga turpiter vertit. Hostes vero hac occasione atrociores pertinaciter repugnant, peditumque non modicam partem trucidant. Imperator pro vicibus occursantes, seque impugnantes repulit, strauit, hastam etiam regiam deauratam ab hostibus arreptam recepit: ita periculi necessitate compulsus paucis equitibus sauciatis de bello sine effectu rediit. Fredericus Dux, & qui in vrbis præsidio erant, suorum contumeliam, & inimicorum cernentes contumaciam, vrbe relicta nimis turbati discesserunt: Aduersarii propter inimicorum ignauiam, quasi victoria potiti vrbem hoste vacuam aggressi, Adelberonem Episcopum pridem depositum & expulsum restituunt.

Augustæ coruum hoc tempore vidimus album, adeo vt candidior nulla columba fuit.

MLXXXVII.

Berth. 1086

Condictum in Oppenhaim concilium sine effectu dissoluitur. Augustam a quibusdam perfidis proditam atque promissam aduersarii inuadentes, ciuibus repugnantibus frustrati discesserunt.

Berth. 1087, Dodechinus 1085, Leo Ostiensis 3 c. 66

Abbas quidam de Monte Casino Desiderius, opinione sanctitatis famosissimus, ab Imperatoris aduersariis seductus, cum Nortmannis, quos cum pecunia corruperat, clandestina calliditate pro arripienda Apostolica dignitate Romam ingreditur: sed Romani, qui ex parte Imperatoris erant, aduentus eius causam cognoscentes, ipsum vix euadentem ex vrbe fugarunt, Monachosque & alios sequaces eius multis contumeliis affecerunt. Ipse vero in immoderata perdurans ambitione, multa dando & plura pollicendo collecta graui multitudine, absente Wicperto in ipsa sacratissima vigilia Pentecostes ex

Victor III. PP.

insidiis occulto aditu Romam inuasit, S. Petri domum expugnauit, irrupit, statimque violentia quadam se inthronizari fecit & consecrari. Sed miser ille atque maledictus, dum Missarum solennia celebraret, inter ipsa Sacramenta nondum perfecta, fœtore turpissimo effusis intestinis labitur, atque extra Ecclesiam semiuiuus deportatur, post breue autem vitam in quodam castro finiuit, graui languore

Berth. Sig. Gembl. 1088 Vrbanus II. PP.

affectus, neque a Romanis detentus, nec in proprio monasterio receptus. Quidam Monachus Otto, mutato nomine Vrbanus, viuente adhuc Wicperto, ab aduersariis Imperatoris Papa substituitur.

Berth. 1087

Post Spirense concilium male inchoatum, peius terminatum, Imperator collecto prægrandi exercitu Saxoniæ fines aggressus, quidque aduersariorum cædibus

dibus, incendiis ac rapinis atrociter deuastat; cuius violentiæ cum hostes con-
p.354 globati primo molirentur resistere, tandem asperitatem belli formidantes, se pa-
ctionem pro Imperatoris honore Principum eius consilio facturos in loco & tem-
pore statuto iuramentis affirmant, si a cædibus ac deuastatione quiesceret eorum, ac de prouincia eorum excederet. Ergo suorum consilio Imperator acquiescens desiderata concesſit, & de prouincia excesſit. Hostes vero ad pristinam reuoluti contumaciam, spretis iuramentis pactum irritum faciunt, depulso Herimanno Egipertum regnare disponunt. Ita Imperator frustratus dimisso exercitu in Bauariam reuertitur. Translatio S. Nicolai apparuit. Nortpertus Curiensis Episcopus, pridem Augustensis Ecclesiæ præpositus, obiit: Vdalricus substituitur.

Berth. Cont. Lamb. Dodechinus. Chr. VVürzb. 1089

MLXXXVIII.

Bertha Imperatrix obiit, & Spiræ sepelitur.

Chr. Saxo. Alb. Stad. 1089

Vrbem Augustam, muris satis munitam a perfidis & infandisſimis hominibus male defensam & proditam II. Id. April. hostes cum scalis nocte satis splendida intrantes omnia vastant. Episcopus Sigefridus in deditionem acceptus in custodiam mittitur. VVilgoldus ad chrisma consecrandum adducitur. In Paschali hebdomade muros vrbis vsque ad fundamentum hostes deponunt, Episcopum abeuntes secum abducunt. VVilgoldus vrbem destructam, patriam linquens desolatam, ad fauces rediit: ibi citius graui ægritudine correptus moritur & sepelitur.

Berth. 1088, VVerlich. p. 2 p. 51, Stengel p. 2 c. 30 n. 9. 11

Burcardus Halberstatensis, fomes & nutrimentum discordiæ, in seditione quadam transfixus exspirauit. Antistite Sigefrido adhuc in custodiam posito, VVerinharius quidam a Ducibus ad suscipiendum Augustensem episcopatum accitus, in itinere morte præuenitur subitanea. Gebhardus Salzburg. in seditionis perdurans pertinacia, languoris grauisſimi viam finiuit molestia: qui suique consentanei cum dicerent, se cum excommunicato suo Domino Rege non debere saluo ordine suo communicare, quomodo poterant sane sacerdotio saluo contra eum cum aduersariis conciliari & dimicare. His suggestoribus sublatis, omnis fere Saxonia Imperatori fidelitate spontaneaque pactione est subiugata. VVerenherus Maguntinensis Archiepiscopus obiit. Hermannus pseudo rex regia dignitate priuatus, vrbem quandam clam cupiens irrumpere, saxo desuper misso capite (quo temerarius coronam imposuerat) percussus opprimitur.

Berth. 1088 Stengel p. 2 c. 30 n. 12. 13

Eggepertus Abbas Augiensis pro episcopatu Augustensi effectus elanguit, rediit, & obiit.

Stengel c. 1

Eggepertus Marchio in Saxonia clam turba aggregata non modica, in vigilia natalis Domini ex improuiso castra Imperatoris irrupit. Qui vero in castris erant, subito tumultu turbati aliqui aufugiunt, alii confidenter repugnant: vtrimque atrociter confligitur, plures occiduntur, plurimi sauciantur, Episcopus Losannensis interimitur: Imperator coniurationis solitæ fraudem suspicatus, cum aliquantis suis de prouincia secesſit.

Berth. 1088. 1089, Dodechinus 1089

MLXXXIX.

Imperator Braxeden Rutenorum Regis filiam sibi in matrimonium sociauit. Diuersis consiliis cum Imperatore de pace tractatur.

Berth. Chr. Saxo 1089, Dodechinus 1093

Apud Niuogellam B. Gertrudis posſesſiones prædones vastantes, cum vexillis & armis & equis inflammati, deinde domestici eorum cum natis & pecoribus combusti.

Ottone Ratisponense Episcopo defuncto Gebhardus Comes de Hohenloe constituitur.

MXC.

Sigefridus Augustensis Episcopus post biennium a custodia dimittitur, non modica pecunia redemptus. Bertholdus Ducis Rudolfi filius morte subitanea moritur. Egibertus Marchio in seditione perdurans ex insidiis interimitur. Leutoldus Dux Carinthianorum obiit.

Berb. 1089. 2090, Cont. Lamb. 1089, Sig. Gembl. Chr. Saxo. Alb. Stad. 1090, Autor Vitæ Henrici p. 384 Stengel p. 2 c. 30 n. 13

In Sa-

In Saxonia clericus quidam (vt putabant) defunctus, raptus ad inferos, post triduum reuersus, sententiam quam de tormentis Gregorii VII. Papæ, regulorumque Rudolfi & Herimanni multorumque prætulerat, mortis suæ prosagio, aliarumque rerum indiciis affirmabat. p.33

Pace nondum effecta, aduersariis ecclesiasticis ciuilibusque rapinis incumbentibus, Imperator in Italiam cum exercitu proficiscitur, a terræ illius Principibus benigne suscipitur, aduersantium vrbes, municipia, castella oppugnat, incendit, loca Mantuanorum finibus adiacentia vastauit, toto æstiuo tempore Mantuam rebellem obsedit.

MXCI.

Berth. 1091 Mantuani longa obsidione coacti, misso Ducis VVelfo filio vrbem tradunt Imperatori. Imp. apud Veronam colloquium cum regni optimatibus pro pacis habuit conditione, sed sine effectu ab his, qui hactenus pacem exosam habebant, dissoluitur, quibus ab Ecclesiasticis & ciuilibus quiescere rapinis, & ab incendiis & cædibus abstinere maximum videbatur infortunium. Sed quid prodest miseris, si totum mundum lucrentur, animæ vero suæ detrimentum faciant? Hac confusione temporum omnes honores, omnes dignitates, gradus, omnis disciplinæ splendor deletus est.

MXCII.

Berth. 1092. 1493 Imperatore in Italia regalibus negotiis occupato, Prouincia Sueuorum cladibus opprimitur: nulla timoris respectio, nulla ministris Domini erat reuerentia: vbique sanguis, homicidium, furtum & fictio, corruptio, infidelitas, turbatio, periurium, tumultuatio, nulla bonorum Domini memoria, animarum inquinatio, nuptiarum inconstantia, mœchia, & impudicitia.

Otto Frising. de gestis Frid. lib. I c. 9 Berchtoldus Dux de Laringen * Dux Alemannorum constituitur. Et Vdalricus Episcopus Patauiensis postulatur.

Stengel p. 2 c. 30 n. 18 In Prouincia Vngarorum vna die VI. Kal. Iulii, terræ motus factus est, vrbesque subuersæ sunt.

MXCIII.

Berth. 1093 Ex odiis & inuidia fomite conflata vsque adeo conualuit discordia, vt quidam peruersæ seditionis auctores cum Mediolanensibus iuxta Euangelica scandalorum præsagia filium Imperatoris Conradum regnare, & in patrem malo instinctu suggererent, non veriti diuinam sententiam: *Necesse est enim vt veniant scandala, væ autem illi per quem veniunt.* Bauarii quidam proteruitate contumaci Augustam inuadentes, ciuibus pro copia temporis confluentibus, & apud Basilicam B. Mariæ collectis, in ipsa congresione mente consternati, quidam trucidati sunt, quidam vulnerati, quidam fugæ turpissimum arripiunt præsidium. Autumnus pluuiosus fuit. Solis eclipsis in meridie in libra, VIII. Kal. Octob. Eo tempore vbique mortalitas, pestilentiæ & fames per loca Saxonica.

MXCIV.

Berth. 1094. 1095 Imperii miseranda facies Imperator criminibus diuersis diffamatur, Imperatrix maritum deserens ad hostes secessit. Alemannia aliæque prouinciæ pacificantur. Mortalitas conualuit immoderata, adeo vt villæ plures existerent sine cultoribus, & Ecelesiæ sine sacerdotibus, pestilentia consumpti. Item contra veteris nouique testamenti instituta, quidam operandi licentiam tribuerunt in Paschali hebdomade, non considerantes LX. finem, id est quartam feriam vniuersalis resurrectionis & remunerationis significatiuam, nec LXX. terminum in Sabbato definitum, & octauam renatorum, & typum perpetuæ lætitiæ beatorum, o ambitio quam cæca semper:

Abbas quidam Campidonensis Eberhardus, non contentus abbatia sua satis opulenta, pro vsurpando sibi ab Imp. filio Augustensi Episcopatu, adhuc viuente Sige-

---

* legendum *Zäringen*, de quo Otto Frisingensis: *at supra nominatus Bertolfus, vacuum exhinc nomen Ducis gerens, id quasi hæreditarium posteris reliquit.*

Sigefrido Episcopo, Italiam ingressus morbo consumptus est Italico. Colloquium Sueuorum in Augusta circa festum S. Galli. *Stengel p. 2 c. 30 n. 17*

MXCV.

Ordo Indict. LXXII. Ver uentosum & siccum. In III. Kal. Maii Augustæ suburbana tota pene cum ecclesiis incendio consumpta sunt. Hyems varia: Commoda Æstatis & Autumni temperies: frugum vbique abundantia. *Hic incipit Chronica Elwangens.*

p.356 Pro pace & regni restauratione colloquia. Imperatoris filius Conradus de Sicilia Nortmanni cuiusdam filiam in vxorem duxit. Defuncto Vdalrico Curiensi Episcopo, Guido Episcopus Augustensis Ecclesiæ Canonicus succesit. *Berth. 1095*

MXCVI.

Mira & inaudita expeditio: ex diuersis prouinciis & nationibus plurimi quodam motu mentis compuncti ad bellandum Ecclesiæ persecutores Ierosolymam proficiscuntur, non solum viri bellicosi, sed & Episcopi & Abbates, clerici & monachi ex diuersis negotiis adducti, relictis coniugibus & liberis: colonicæ mulieres; Ab his, quia multitudini confidebant, in plerisque vrbibus Iudæi coacti baptizabantur, aut interimebantur, aut se ipsos interficiebant, sed crescente sociorum numero, a proposito non parum deuiantes, in Vngaria adiacentibusque prouinciis liberius incautiusque inchoant agere, prædari, munitiones irrumpere: quorum insolentiam barbaris non ferentibus, partim gladiis extincti, partim flumine immersi, & diuersis cladibus oppresi, mulieres & pueri aut in seruitutem coacti, aut miserabiliter afflicti. *Berth. Sig. Gembl. 1096, Dodechinus 1095*

Eclipsis lunæ VII. Id. Augusti solito fit maior in noctis initio. Nam Vngari de prouincia egresi, viatores illos loca adiacentia deuastantes & proposito suo contraria agentes inuaserunt, & multitudinem innumerabilem tota die præliando interfecerunt. Isti autem, dispersi quidam ad patriam, quidam ad loca alia remearunt. Sigefridus secundus Augustensis Episcopus obiit II. Non. Decemb. *Stengel p. 2 c. 30 n. 19*

MXCVII.

Post multa flagitia in regno perpetrata, Imperator de Italia rediens, Ratisponam in Pentecoste ingressus, cum omni clero populique suscipitur alacritate. Altuino Episcopo defuncto Anto Episcopus Brixiensis Ecclesiæ constitutus a filio Ducis VV. captus in custodiam mittitur. Autumnus vero pene totus pluuiosus, inundatio pluuiarum & fluminum castra & villas vicinas Alpibus subuertit. Stella non nimis fulgida apparuit, radium vnum sublucidum de se protendens Iuna. *Berth. 1097*

MXCVIII.

Nullus religionis splendor. Prouinciæ quædam non solum pontificali sed etiam sacerdotali sunt regimine priuatæ, sua quæque quærentes, non quæ Domini sunt affectantes. Multis ergo laboribus affecti Ierosolymitani viatores, quidam in Græciam cum magno exercitu conuenientium profecti, diuina fauente clementia Constantinopolitano quoque abstracta restituunt imperio, ciuitates etiam a Doricis & aliis Barbaris, Niceam, Antiochiam, aliasque possessas, superatis, occisis, expulsis aduersariis ditioni subiiciunt Christianæ S. Theodoro & Demetrio reuelantibus apparuit quo Dominus noster Dominus Christus est vulneratus a S. Petro dudum Antiochiam. * Quidam statura horribili, facie terribili, de Antiochia in monachum progressus a quodam milite (Deo iuuante) prosternitur. Capella in honore S. Ægidii, S. Mariæ Magdalenæ, aliorumque Sanctorum est constructa, & XI. Kal. Augusti consecrata. In nocte quadam sanguinei coloris nubes in parte Aquilonari apparuerunt XI. Kal. Octob. Eclipsis solis in octauo Kal. Ian. post meridiem circa lunam XXVIII. vel potius XXIX. Quia luna mensium citius solito, non secundum augmenti rationem, in hoc anno est succensa. *Berth. 1098* ** desunt verba.*

MXCIX.

Hierosolyma a Duce Gotfrido & sequacibus eius capta est, religio Christiana per prouincias dilatatur, Barbari omnes aut extincti aut fugati. Conradus Traiectensis in Pascha occiditur. *Chr. Austr. 1099*

Rapoto Palatinus Comes obiit, qui dedit Canonicis magnum prædium in Cremhaim. Ruthardus Maguntiæ Episcopus gratia Imperatoris amissa, in Saxoniam profugus secessit. Hyems continua, sterilitas terræ, fames valida. In Augusta dissensio inter Episcopum & Canonicos, canonicæ conuersationis exterminium, restitutio prædiorum canonicorum in Geisenhausen & Straubingen. Vrbano mortuo Papa, Paschalis substituitur.

Stengel p. 2 c. 31 n. 3 Berth. 1099 Paschalis II. pp.

MC.

VVicpertus antipapa moritur. Conradus Imperatoris filius in Italia regia vsurpans negotia moritur. p. 257

Dodechinus Sig. Gembl. 1105, Chr. Saxo 1102, Otto Frising. lib. 7 c. 7 Chr. Austr. 1100

MCI.

Imperator Natiuitate Domini Moguntiæ moratur. Hyems valida. Fames valida. VVelpho dux cum multis Ierosolimam proficiscitur. Hic Constantinopolis præteriens, dum cum conuiatoribus suis multitudine sua non modica collecta veniret, & in Romam Barbaris ex improuiso irruentibus ipse sociique eatenus inauditam perpessi sunt miseriam, partim Venetorum barbarorum sagittis interempti, partim fame sitique consumpti, partim variis cladibus afflicti, ipse omni spe destitutus nauim ascendens moribundus Ierosolimam adiit, indeque properans ad insulam Cyprum venit, ibique moritur & sepelitur.

MCII.

Hyems obscura. Purificatio S. M. in LXX. Ver totum & siccum & ventosum. Augustæ suburbana cum Ecclesiis S. Petri XI. Kal. Maii exusta sunt. Imperator Hainricus inuadens cum exercitu non multo Flandriam, Ropertum fugauit, aliosque repugnantes expugnauit, domuit, captiuauit. Inde reuersus natale Domini Maguntiæ celebrauit.

MCIII.

Sig. Gembl. Albericus 1103, Otto Frising. 7 c. 8

Imperator Moguntiæ in Epiphania Domini regnum per quadriennium cum iuramento pacificari constituit, Saxones sibi rebelles reconciliauit, cunctis gratiam suam impertiuit. Gebehardus Constantiensis Episcopus a sede sua expellitur.

MCIV.

Stengel p. 2 c. 31 n. 4

In Epiphania canonici Augustenses possessionibus ad se pertinentibus Geisenhusen, Crema, Reginhusen, cum aliis tam ad oblationem quam ad stipendium eorum pertinentibus, ab Imperatore & ab Episcopis & Rheni Principibus communi suffragio ab Episcopo denuo restituuntur. Sigehardus quidam nobilis, dum ministris ius a senioribus antiquitus concessum denegare vellet, ab ipsis interimitur.

Imperator in Franciam rediens in XL. & Pascha, Ascensionis, & Pentecostes moratur Moguntiæ.

Iohannes Episcopus Spirensis obiit.

Chr. Austr. 1104

Hainricus Imperatoris filius a quibusdam instigantibus seductus secessit a patre, & sic successerunt mala.

(o)

ALIA

ALIA PARS

p. 358

CHRONICÆ MONASTERII SS. VDALRICI ET AFRÆ, APVD AVGVSTAM VINDEL. AB ANN. DOMINI MCLII. VSQVE AD ANNVM MCCLXV.

[*Alicubi insertis rebus Bauaricis, & inter alia cœnobii Altahæ inferioris, per Henricum (vt verisimile est) Steronem, sequentium compilatorem: quæ cum hisce iuncta in eodem Codice inuenimus.*]

Anno Domini MCLII.

CONRADVS Rex obiit. Cui successit Fridericus primus. Eodem anno defuncto abbate Vdalstacho VI. Idus Martii, cui successit Ezilo, vir in religione strenuus & exteriori cura per omnia prouidus: qui præfuit XV. annis. Huius patris temporibus diuertit ad nos Conradus venerabilis & omni honore dignus Episcopus Augustensis, assumens habitum monachalem in cœnobio Sanctorum Vdalrici & Afræ Augustæ, qui in Episcopatu multa vtilia huic cœnobio exhibuit. Inter cætera resignauit eidem monasterio Sanctorum Vdalrici & Afræ decimationes frugum & porcorum in Strausa, in præsentia S. sedis Romanæ, cui tunc præfuit Adrianus IV. Sicut per priuilegia patet, quæ nobis ab eodem Episcopo a Domino Apostolico Adriano impetrata fuerant. Acta sunt hæc anno Domini MCLVI. propter quæ requiescat anima eius in pace, & in capitulo nostro sepultus est Augustæ.

Chr. Austr. 1152 VVerlich p. 2 p. 61, Sigism. Chr. August. eccl. lib. 2 c. 2, Stengel 2 c. 36

Fridericus primus Friderici Sueuorum Ducis filius, fratris scilicet Conradi Regis, natus ex clarissima progenie Karolorum, post Conradum tertium patruum suum apud Frankenfurt communi voto & consensu omnium Principum est electus ad imperium, nonagesimus quartus ab Octauiano Augusto. Hic in principio regni sui omnium Teutonicorum fauorem habens, per districta iudicia pacem optimam fecit in omnibus partibus regni sui Italiam rebellem fortitudine sua premit, Cremonam, Mediolanum, Bononiam, Placentiam, Brixiam, Terdonam, Veronam, Spoletum, & alias ciuitates sua potentia sic deuicit, vt Mediolanum, Cremonam, & quasdam alias vrbes Italiæ commodo destrueret, ciuibus eorum quibusdam occisis, quibusdam in exilium relegatis. Nam septem vicibus de Alemania duxit exercitum contra ipsos. Ab Adriano Papa Imperator consecratur, sed postea inter eum & ordinatorem suum Adrianum IV. ac successorem eius Alxandrum III. grauissima oritur dissensio, ita vt Octauianus (qui & Victor) & post hunc Guido (qui & Paschalis) contra prædictum Adrianum ex parte Cæsaris Romani Pontifices constituerentur. Inualuit autem in tantum ista dissensio, vt quasi per XX. annos plures Archiepiscopi & Episcopi fauentes & obedientes Domino Adriano, ab Imperatore propriis sedibus pellerentur indignioribus substitutis, plures etiam Principes laici detrimentum honoris sui & rerum in hoc schismate pertulerunt. Hainrico etiam Duci Saxoniæ, filio illius Hainrici Ducis Bauariæ a Conrado antecessore suo eiecti a Bavvaria consilio & rogatu Principum Ducatum paternum restituit Noricorum: & Hainricum patruum suum Marchionem Austriæ, tunc Ducem Bauariæ ab eodem Ducatu remouit. Et quia eiusdem Marchionis magna

Chr Austr. 1152, Otto Frising. 2 c. 1; FREDERICVS Imp.

Adrianus IV. pp. Otto Frising. 2 c. 22

Godofr. Alb. Stad. 1180, Arn. Lubec. 2 c. 24, Otto de S. Blasio c. 24, Bauaria & Austria immutatio.

magna nobilitas & multa exigebat honestas, vt nomen Ducis non perderet, & vt Duces Bauariæ minus deinceps contra Imperium superbite valerent: Imperator de voluntate & consensu Principum in Curia Ratisponæ habita Marchionem Austriæ a iurisdictione Ducis Bauariæ eximendo, & quosdam ei comitatus de Bauaria adiungendo conuertit in Ducatum, iudiciariam potestatem Principi Austriæ ab Anaso vsque ad syluam prope Pataniam, quæ dicitur * Rotensela, protendendo. Nam huc vsque ad quatuor Marchiones Austriæ & Styriæ, Istriæ, Chambensis (qui dicebatur de Vohburg) euocati ad celebrationem curiæ Ducis Bauariæ veniebant, sicut hodie Episcopi & Comites ipsius terræ facere tenentur. Sic igitur ille Hainricus factus est primus Dux Austriæ. P.359

*l. Rosenthal.

Post hæc cum cuncta sibi subiugauit Imperatoris Friderici potentia, Hainricus Dux Bauariæ & Saxoniæ, qui iam quasi per XXIV. annos districtus & optimus iudex suos rexerat principatus, visus est Imperatori non fidelis fuisse, nec contra Lombardos bonus adiutor: per sententiam Principum ab Imperatore proscribitur, & ab honoribus suis deponitur, eique Otto Comes Palentinus Bavvariæ de Schiram per Imperatorem substituitur in Ducatu Noricorum.

OttoPal.Schirensis.

MCLIII.

Otto Frising. 2 c. 10

Eclipsis solis accidit. Eugenius Papa obiit.

Anastasius IV. pp.

Anastasius secundus successit; Et eodem anno obiit. Altahensis Abbatia subiicitur Ecclesiæ Bambergensi.

MCLIV.

Otto Frising. 2 c. 22

Adrianus quartus Papa sedit.

Hadrianus IV. pp.

MCLV.

Chr. Austr. 1156 c. 7,

Hartvvicus Salzburgensis Canonicus fit Episcopus Ratisponensis. Fridericus Rex in Italia aliquot vrbes diruit, & Romam veniens Imperator consecratur. Otto Palatinus Comes obiit.

MCLVI.

Otto Fris. 2 c. 32, Otto de S. Blasio c. 6

Fridericus Imperator Roma rediens curiam Ratisponensem habuit, & restituto Ducatu Bauariæ Henrico Duci Saxoniæ Marchionatum Austriæ in Ducatum mutauit. Ex quo facto multum est diminutus honor & potentia Ducum Bauariæ: sicut patet in priuilegio imperii hic transcripto. *

In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Fridericus diuina fauente clementia Roman. Imp. Aug. Quanquam rerum commutatio ex ipsa corporali institutione possit firma consistere vel ea quæ legaliter geruntur nulla valeant refragatione conuelli, ne qua tamen possit esse gestæ rei dubietas, nostra debet Imperialis auctoritas præcauere. Nouerit ergo omnium Christi, Imperiique nostri fidelium præsens ætas & successura posteritas, qualiter nos eius cooperante gratia, a quo cœlitus in terram pax est missa hominibus, in curia generali Ratisponensi in natiuitate S. Mariæ virginis celebrata, in præsentia multorum religiosorum & catholicorum Principum, litem & controuersiam quæ inter dilectissimum patruum nostrum Hainricum Ducem Austriæ, & carissimum nepotem nostrum Hainricum Ducem Saxoniæ diu agitata fuit, de ducatu Bauariæ, hoc modo terminauimus, quod Dux Austriæ nobis resignauit Ducatum Bauariæ quem statim in beneficium concessimus Duci Saxoniæ. Dux autem Bauariæ resignauit nobis Marchiam Austriæ cum omni iure suo & cum omnibus beneficiis, quæ quondam Marchio Luipoldus habebat a Ducatu Bauariæ. Ne autem in hoc facto minui videatur honor & gloria dilectissimi patrui nostri, de consilio & iudicio Principum, Wadizlao illustri Duci Boemiæ sententiam promulgante, & omnibus Principibus approbantibus, Marchiam Austriæ in Ducatum commutauimus, & eundem Ducatum cum omni iure præfato patruo nostro Heinrico

---

* Reperitur hoc Diploma etiam in Andr. Presbyteri *Chron. Bauariæ p. 27* apud Franc. Guillimannum *Habsburgicis lib. V p. 288*, Fuggerum *EhrenSpiegel des Hauses Oesterreich lib. II c. II p. 168*, Goldastum *Tomo I p. 282*, Tolnerum *Cod. Diplom. n. LVII.* Confirmauit illud Fridericus II, quod exhibet Cuspinianus *Austria p. 22*

rico & prænobilissimæ vxori suæ Theodoræ in beneficium concessimus, perpetuali iure sancientes, vt ipsi & liberi eorum post eos, indifferenter filii & filiæ, eundem Ducatum Austriæ hæreditario iure a Regno teneant & possideant. Si autem prædictus Dux Austriæ patruus noster & vxor eius absque liberis decesserint, libertatem habeant eundem Ducatum affectandi cuicunque voluerint. Statuimus quoque, vt nulla magna vel parua persona in eiusdem Ducatus regimine sine Ducis consensu vel permissione aliquam iustitiam præsumat exercere. Dux vero Austriæ de Ducatu suo aliud seruitium non det Imperio, nisi quod ad Curias, quas Imperator prætexerit in Bauaria, euocatus veniat: nullam quoque expeditionem debeat, nisi forte quam Imperator in regna vel prouincias Austriæ vicinas ordinauerit. Ceterum vt hæc nostra Imperialis constitutio omni æuo rata & in-
p.360 *conuulsa permaneat, præsentem inde paginam conscribi & sigilli nostri impressione insigniri iussimus, adhibitis testibus idoneis, quorum nomina sunt hæc: Piligrinus Aquileiensis patriarcha, Eberhardus Archiepiscopus Salzpurgensis, Otto Episcopus Frisingensis, Chunradus Episcopus Bambergensis, Hartmannus Brixiensis Episcopus, Hartmannus Ratisponensis, & Tridentinus Episcopus, Dominus VVelffo, Dux Chunradus frater Imperatoris Frid. filius Regis Chunradi, Hermannus Dux Carinthiæ, Marchio Engelbertus de Istria, Marchio Albertus de Padem, Diepoldus, Henricus Palatinus Comes de Rheno, Otto Palatinus Comes, & frater eius Fridericus, & alii quam plures. Signum Domini Friderici, Romani Imperatoris inuictissimi, Ego Reinaldus Cancellarius vice Arnoldi Moguntinensis Episcopi & Archicancellarii recognoui, regnante Domino Friderico Romanor. Imperatore in Christo. Datum Ratisbonæ, XV. Kal. Octobris Indictione IV. anno Dominicæ incarnationis MCLVI. anno regni eius quinto, Imperii secundo, feliciter, Amen.*

Wilhelmus Apulus cum Manuele Græco pugnans vicit: cæsa sunt ibi (vt aiunt) XL. millia Græcorum. Imperator Poloniam adit, & fit inter eum & Apostolicum dissensio. Imperator Mediolanum obsedit, & ad deditionem coegit. *Radeuicus* I c. 3, *Otto de S. Blasio* c. 7 *Cont. Lamb.* 1157

Eodem anno Wladezlaus Dux Boemiæ, mutato ab Imperatore dignitatis nomine, in Regem Boemorum præficitur. *Bohemiæ Rex. Radeuicus* 1 c. 13 *Güntherus Ligur.* 61, 446 *Conr. Vrsp.* p. 217, *Dubrauius* lib. 19 p. 318, *Auentinus* 6. c. 50. n. 3

MCLVII.

Hainricus Comes de Wolffarthausen. Hainricus primus Dux Austriæ in Metem monachos instituit, & clericos qui ibi erant locauit in Munster. *Cuspin. Austr.* p. 22, *Auentinus* 6 c. 4 n. 10

MCLVIII.

Imperator Fridericus vrbem Mediolanum obsedit, & ad deditionem ciues eius coegit. *Radeuicus* 1 c. 29. 30 31, *Otto de S. Blasio* c. 11 *Chr. Austr.* 1158

Otto Frisingensis Episcopus obiit: Adalbertus eligitur. *Chr. Austr.* 1159

MCLIX.

Adrianus Papa obiit, Octauianus Cardinalis a parte Cæsaris constitutus Victor dicitur: sed Rulandus (qui & Alexander) ab Ecclesia eligitur. *Schisma Pontificum.*

MCLX.

Imperator Cremam destruit. Arnoldus Episcopus Moguntinensis in Ecclesia S. Iacobi occiditur. *Chr. Austr.* 1160

MCLXI.

Hainricus Dux Carinthiæ periit in Ionio mari: Hermannus frater eius ducatum gerit. Piligrinus patriarcha obiit. Vdalricus ordinatur. *Auentinus* 6 c. 5 n. 23

MCLXII.

Imperator Mediolanum destruit. *Godefr.* 1162

MCLXIII.

Moguntinenses muros & turres destruxit. *Godefr. Chron. Reichersb.* 1163

MCLXIV.

Paſcalis III. pp. Godefr. Chron. Reichersb. 1164 Auentinus 6 c. 5 n. 30

Octauianus ſchismaticus obiit; Guido, (qui & Paſchalis) per Cæſarem ſubſtituitur. Corpora trium Magorum translata ſunt ad Coloniam. Eberhardus Salzpurgenſis Archiepiſcopus obiit: Cunradus Patauienſis Epiſcopus patruus Imperatoris ſucceſſit, ab Alexandro Papa pallio honoratur. Hermannus Brixienſis, & Hartvvicus Ratisponenſis Epiſcopi obierunt. Otaker Marchio Stiriæ, Gebhardus de Burck, Sifridus de Leubenovve, Leutoldus de Plaigen, Comites obierunt. Extunc Duces Bauariæ caſtrum in Purchauſen poſſederunt. Chunrado Patauienſi Epiſcopo ſucceſſit Rubertus.

MCLXV.

Godefr. 1165 Chr. Reichersb. 1166 Sigism. Chr. Eccleſ. Aug. lib. 2 c. 2

Imperator in Curia Wurzburg Principes regni Guidoni ſchismatico iurare compulit. Chriſtianus Moguntinus Conrado Bauaro ſupponitur. Eo anno Imperator Curiam in Lauſen habuit. Rubertus Epiſcopus obiit, cui Albo ſucceſſit. Eodem anno obiit Hezilo abbas ſanctorum Vdalrici & Affræ in Auguſta: cui ſucceſſit Vdalricus de caſtro Biberbach exortus, qui præfuit XII. annis, menſibus tribus.

MCLXVI.

Godofr. 1166

Facta eſt translatio S. Karoli Imperatoris, feria quarta poſt natiuitatem Domini. Ordinatio clericorum in Salzburck ab Archiepiſcopo Cunrado.

MCLXVII. p.361

Godefr. 1167

Imperator Italiam quinto adiit.

MCLXVIII.

*Gudefr. Chr. Reichersb. 1168. * Calliſtus III. ſubſtituitur.*

Conradus Saltzpurgenſis Archiepiſcopus obiit: Albertus filius Regis Boemiæ ſucceſſit, ab Alexandro Papa IV. honoratur. Hainricus Ratisponenſis Epiſcopus obiit. Paſcalis ſchismaticus (qui & Gvvido) obiit.

MCLXIX.

Chr. Reichersb. 1169, Auentinus 6 c. 6 n. 8 Hund. Metr. Salisb. p. 131

Imperator ad Saltzpurckhofen * curiam celebrans, Saltzpurgenſem Epiſcopatum in deditionem accepit: Albo Epiſcopus Patauienſis ab Eccleſia abigitur, cui ſucceſſit Hainricus.

MCLXX.

Imperator Saltzpurgam XIV. Kal. Martii venit ad libertatem cum prælatis colloquium habuit, Rex Ieruſalem de Sarracenis triumphat.

Bruſch. Cat. Epiſc. Bamberg. n. 11 Chr. Auſtr. 1171, Godefr. 1172, Auentinus 6 c. 6 n. 9, Godefr. 1173, Chr. Reichersb. c. 1172

Eberhardus Babenbergenſis obiit, cui Hermannus ſucceſſit.

MCLXXI.

Pet. de Natal. 2 c. 13. Hiſtor. Lambar. c. 11

Thomas Cantuariæ patitur. Vacca vitulum in montanis peperit, duo capita, octo pedes, duas caudas habentem.

MCLXXII.

Imperator curiam Saltzpurgenſem habuit, volens Alberto Archiepiſcopo alium ſuperponere, ſed tunc dilatum eſt.

Heinricus Dux Bauariæ Ieruſalem profectus reuerſus eſt. Heinricus Patauienſis Epiſcopus ſponte ceſſit, ne ſchiſmate contra Eccleſiam obediat Friderico Imperatori: cui ſucceſſit Theobaldus.

MCLXXIII.

Æn. Sylbius hiſt Boh. c. 25 Schatenius Ann. Paderborn. 1173

Imperator Boemiæ Regem depoſuit, & patruelem eius illi ſuperpoſuit, nomine Zobozlaum.

MCLXXIV.

Godefr. Chr. Auſtr. 1174

Imperator in curia Ratisponenſi Heinricum præpoſitum Berhtersgaden A. Archiepiſcopo ſuper Saltzpurg poſuit, & ipſe in Lombardiam ſexto pergens Alexandriam obſedit.

MCLXXV.

Chr. Auſtr. 1176

Duces Auſtriæ & Carinthiæ, nec non Marchio Styriæ, prædas & incendia inuicem exagitant: inter quæ Eccleſia S. Viti cum CCC. hominibus arſit.

Eodem

* Hundius Metr. Salisb. p. 10 *Imperator Fridericus primus, curiam in Lauffen, ſeu Saltzburghouen habuit, Anno 1167 Ibi Eccleſiam Iuuauienſem diſtrabit.*

Eodem anno defuncto abbate Vdalrico Hainricus secundus de Maysach eligitur, vir pudicus & castus, & literarum scientia satis eruditus, Præfuit vero sex annis, cui in administratione successit Dominus Manegoldus pater multo senio confectus; qui pene L. annos in ipso officio prioratus præfuit huic loco, & multa vtilia consilio & actione sub præfatis Abbatibus peregit. Præfuit autem in abbatia sanctorum Vdalrici & Afræ in Augusta VI. annis, mensibus octo, diebus XI. In huius patris extremis temporibus, scilicet anno Domini MCLXXXIII. Indictione prima, XVI. Kal. Iulii, circa horam nonam, cum nimius esset æstus, fabrica quædam in valle posita, igne exæstuans, vicinas domos & inde omnes officinas, tandem claustrum & Ecclesiam S. Vdalrici & S. Afræ in Augusta mira celeritate in fauillas redegit, ita vt proxima cœna nec panis ad victum superesset, nec tugurium in qua proxima nocte fratres quiescerent. Cætera require de inuentione S. Vdalrici. *Sigism. Chr. August. eccl. 2 c. 2* *Stengel p. 2. c. 38 n. 2*

MCLXXVI.

Bohemi Austriam inuadunt. Soldanus de Iconia cum Rege Græciæ pugnans vicit, cæsis ei centum milibus (vt aiunt) & S. Cruce sublata. *Chr. Austr. 1176*

MCLXXVII.

Hainricus Dux Austriæ post multa virtutum & probitatum insignia obiit. Leupoldus Dux filius eius successit. *Chr. Austr. 1177*

p. 361 MCLXXIX.

Alexander Papa synodum Romæ CCCC. Episcoporum habuit. Hainricus Dux Bauariæ & Saxoniæ sub Imperatore proscribitur. Vlricus abbas Altahensis obiit: cui succedit Ditmarus abbas. *Chr. Austr. 1179, 1180*

p. 368 MCLXXX.

Styrensis Marchio Otaker mutato antiquitatis nomine Dux appellari gloriatur. Hainricus Dux Bauariæ ab Imperatore eiicitur. Otto Palatinus Comes de Schyram ei subiicitur, vel substituitur. Manuel Græcorum Rex obiit, Andronicus succedit. Monasterium Altahense igne crematur. *Godefr. 1180. 1181*

MCLXXXI.

Alexander Papa obiit: Lucius succedit. Vitalis, Virgilius, Hertvvicus, Eberhardus Episcopi signis claruerunt. Hermannus Dux Carinthiæ obiit. Ottho Dux Styriæ obiit. *Chr. Austr. 1181* *Lucius III. pp.*

MCLXXXII.

Vdalricus Aquileiensis patriarcha obiit: Gotfridus succedit. Leupoldus Dux Austriæ Ierusalem proficiscitur. *Chr. Austr. 1182*

MCLXXXIII.

Terræ motus accidit II. Kal. Maii. Christianus Moguntinus obiit. Conradus Moguntinus, Albertus Saltzpurgensis Episcopi restituuntur. Otto Dux Bauariæ obiit. Lodovvicus filius eius succedit. *Godefr. 1183*

MCLXXXIV.

Filius Imperatoris Hainricus Rex, Conradus Dux Sueuiæ, & Otto, Maguntiæ gladiis accinguntur. Imperator septimo Italiam adit: cum Lucio Papa familiare colloquium habuit. Beatrix Imperatrix obiit. Albertus Frisingensis Episcopus obiit: pro quo Otto succedit. Eodem anno Dominus Manegoldus migrauit ex hac luce, cui succedit Hainricus Prior, huius nominis III. vir castus & pudicus, & in spiritualibus ac religione (quantum tunc tempuris exerceri potuit) deuotus & discretus, nec minus in exteriori cura prouidus & studiosus: & ordinatur in festo S. Iohannis Baptistæ, qui muris veteris claustri funditus euersis nouas & ampliores officinas reparauit, & monasterium lignis ingentis machinæ & molis reædificauit, & lateribus opperiri fecit, sicut hactenus cernitur, qui & alia multa bona perfecit, quæ causa breuitatis hic omitto. *Godefr. 1184*

MCLXXXV.

MCLXXXV.

Nicetas in Andr. 2 c. 12
Chr. Austr. 1186
Vrbanus III pp.

Andronicus tyrannus Græciæ occiditur. Lucius Papa III. obiit, Vrbanus succedit. Theodora Ducissa Austriæ obiit.

MCLXXXVI.

Godefr. 1182

Conradus Rex Imperatoris filius duxit filiam Rogerii olim Regis Apuliæ. Cremam Imperator restaurat.

MCLXXXVII.

Godefr. 1187

Apostolicus & Imperator pacificantur. Saladinus Babylonicus terram Ierusalem intrauit, Tiberiadem Cæsaream, Nazaret, Accaron, plerasque alias ciuitates inuasit, Principes & populum in prælio cepit, & occidit, (vt aiunt) fere ad XXX. M. circa Idus Iulii.

Chr. Austr. 1187
Gregorius VIII. pp. Clemens III. pp.

In mense Septembri Eclipsis solis accidit. Idibus Octobris Vrbanus Papa obiit Gregorius (qui & Albertus) succedit. Post hunc Clemens Papa. Eodem anno in prima Dominica Quadragesimæ Fridericus Imperator Ratisponam intrauit, & ibi cum XVII. Episcopis & cum omnibus Principibus Bavvariorum maximam curiam celebrauit, ac ibidem totam Quadragesimam & Pascha peregit. Conradus Episcopus Ratisponæ eligitur.

Sigism. Chr. August. eccl. lib. 2 c. 2

Otacher Dux Styriæ lepra morbo præpeditur. Ducatum Styriæ, coniunctiones, prædia & omnes ministeriales cognato suo Duci Leupoldo Austriæ reliquit. Eodem anno dedicatio monasterii SS. Vdalrici & Affræ infra muros ciuitatis Augustæ sub præfato huius loci venerabili abbate Heinrico.

MCLXXXVII.

Sigism. Chr. August. eccl. lib. 1 c. 12

Octauo Idus Aprilis Luna XXIV. D. dominicalis litera, in secunda feria post paschalem septimanam, anno decemnonalis Eclip. XI. qui & communis, epacte IX. concurrente III. Indictione V. termino Paschali, IV. Kal. Aprilis, dedicatum est templum hoc a venerabili Conrado Moguntino Archiepiscopo, cooperantibus venerabilibus Episcopis, Vdalscalco Augustensi, Ottone Frisingensi, Hermanno Monasteriensi, Ottone Arelatensi, Berchtoldo Tullensi. Huic dedicationi inter- p. 361
fuit beatæ memoriæ Fridericus Imperator cum maxima deuotione, & cum tribus filiis suis & aliis quamplurimis regni Principibus, cuius auctoritate & ordinatione tota eadem dedicatio parata est. Nam idem Imperator cum tribus Episcopis sanctum corpus B. Vdalrici cum veneratione magna ad locum repositionis deportauit. Acta sunt hæc sub huius loci venerabili abbate Heinrico tertio. *

MCLXXXVIII.

Heinricus abbas cum præfuisset annis VII. mensibus VI. obiit VI. Idus Decembr. nec non in festo conceptionis B. Mariæ virginis, defuncto substitutus est Dominus Erchenboldus, vir elegantis personæ & formæ, nec non morum adornatus honestate. Præfuit autem annis decem.

MCLXXXIX.

Godefr. 1189
** Isacius Angelus.*

Imperator a terra mouit & mari expeditionem aduersus Saladinum, quem Rex Græciæ Isachar * primo missis legatis Nurnberch iurauit se honorifice suscepturum, & securum ei transitum præbiturum: sed postea eo Græciam intrante, mentitus est per omnia quæ promiserat. Quem Imperator ad Sacramentum faciendum denuo de pace & concordia, & secuto transitu compulit, acceptis ab ipso electis obsidibus.

MCXC.

Godefr. 1189 1190

Imperator & Rex Græciæ octauo Kal. Martii pacificantur. Wilhelmus Rex Apuliæ obiit: Tanchardus tyrannus regnum inuadit. Heinricus Rex expeditionem in Apuliam mouit.

Post

* extat de hoc inter M. Velseri scripta *p.* 618 Vitæ Vdalrici subiectum *de inuentione & translatione corporis S. Vdalrici.*

Post multas itaque victorias & prælia, pace in regno Teutonicorum per sua tempore florente, contra inimicos Crucis mouet exercitum in subsidium Terræ sanctæ, & cum eo vadit Teutonicorum & aliarum gentium maxima multitudo. Vbi cum in Græcia in quodam paruo riuulo se lauaret circa Solstitium æstiuale, in eodem occulto Dei iudicio est submersus, & exercitus sui & peregrinorum magna pars ex intemperie aeris interiit.

Theobaldus Patauiensis Episcopus obiit, cui Wolffkerus succedit. *Chr. Austr.* 1187

MCXCI.

Heinricus VI. filius Friderici supradicti regnare cœpit XCV. ab Augusto. Hic *Godefr.* 1191 *HEINRICVS VI. Imp. Celestinus III. pp.*
anno ætatis suæ XXI. adhuc viuente patre, cum regina Constantia filia Rogerii Regis Siciliæ gloriosas nuptias Mediolani apud S. Ambrosium celebrauit, & a Celestino Papa successore Clementis vnctionem accepit Imperii, secunda feria Paschæ.

MCXCII.

Ipse autem Celestinus Papa præcessore suo Clemente in sabbato sancto viam *Godefr.* 1191
vniuersæ carnis ingresso in die sanctæ resurrectionis Domini electus & consecratus fuit. Iste Heinricus audacia & largitate, iustitia & veritate, literatura & sapientia, & aliis virtutibus pollens imperium suum suo breui tempore bene rexit, regnum Siciliæ sibi subiugauit, & multa alia bona ac memoria digna in Imperio fecit, ac demum in Apulia insidiis vxoris suæ (vt dicitur) veneno periit, cuius vxoris fere totam miris cruciatibus interfecerat parentelam.

Fridericus Dux Sueuiæ cum aliis Principibus & Episcopis in expeditione *Godefr.* 1191
obiit. Rex Galliæ & Rex Angliæ expeditionem per mare mouent. Eclipsis solis accidit VIII. Kalend. Iulii, circa mediam diem, & totus aer factus purpureus.

Controuersia facta est inter Regem Galliæ & Regem Angliæ, Rex Galliæ re- *Godefr.* 1191
p. 363 uertitur.

MCXCIII.

Conradus Marchio Montis ferrati, qui Rex Ierusalem fuerat creatus, vt (fer- *Godefr.* 1192.
tur) de consultu Regis Angliæ a duobus insidiantibus occiditur apud Syndonem: 1193
Reichardus Rex Angliæ pace cum Saladino composita ab Ierusalem reuertitur, & suorum destitutus comitatu, pedes apud Wiennam ciuitatem a Duce Austriæ
p.364 Leupoldo captus Heinrico Imperatori traditur. Bauari inter se dissidentes omnem *Auent.* 7 c.2 n.7
regionem incendio deuastant, vbi Albertus Comes de Pogen Ludvvicum Ducem fugauit auxilio Boemorum.

MCXCIV.

Otacher Dux Boemorum ab Hainrico Imperatore Ducatu suo pri- *Auent.* 7 c.2.n.8
uatur.

MCXCV.

Lupoldus Dux Austriæ & Styriæ lapsus de equo crure fracto obiit, Kalend. *Chr. Stedernb. ap Leibn. t. 1 p. 8(?)7, Chr. Austr.* 119(?)
Ian. cui Fridericus filius eius succedit in Austria, & Leupoldus in Styria. Mortuo autem in transmarinis partibus Friderico Leupoldus possedit vtrumque ducatum, homo pacificus & virtuosus, cuius tempore monasteria, clerus, & populus in suis prouinciis pace magna gaudebant, vt merito Pacificus & Pater cleri vocaretur.

Eodem anno Hainricus Imperator deliberationem Ierusalem & sancti se- *Godefr.* 1195 *Cruciada in Sarracenos.*
pulchri omnimodis intendens, duas curias habuit, Geilenhausen vnam: in quibus ipso Imperatore multum instigante, infinitus Episcoporum, & aliorum exercitus Principum sibi crucem affixit, & contra Sarracenorum gentem iter arripuit. Hainricus Imperator manens in Apulia secundam expeditionem terrestri & nauali for- *Otto de S. Blasio c.39, Nauclerus vol. 2 gen. 40 f. 792, Roger. Houedenus p. Post. a. 1200 Si-*
tissimo apparatu fecit: totam Apuliam & Siciliam, cum palatio Panormitano, & thesauris Regum antiquorum infinitis obtinuit; & Margretam piratam cepit, & alios quam plures qui contra conspirauerant, diuersis suppliciis interemit, filium

 Tan

gonius lib. 15 ad a. 1191, Summonte hist. Neap. p. 2 p. 69 Tanchardi & vxorem eius captiuauit. Hainricus Dux aliquando Bauariæ & Saxoniæ in Brunschvvich obiit. Eodem anno Maſſimút in Hiſpaniis male pugnatum a Chriſtianis, multi eorum interierunt.

Gerb. Stederb. Hiſt. de Henrico Leone, ap. Meibom. t. I. p. 430

MCXCVI.

Imperatrix filium peperit, qui vocatus eſt Fridericus. * Quod vt primum per Albertum Comitem de Pogen tunc in Apulia exiſtentem Hainrico Imperatori innotuit, gratiam ſuam (qua tunc carebat) recipere meruit: ſed & Otakero Boemo (qui & Primitzlaus) gratiam Cæſaris & Ducatum priſtinum impetrauit: deſtitutus enim in curia Wormatiæ celebrata fuerat, pro eo quod contra Ludouicum Ducem in auxilium Alberti comitis Bauariam intrauerat. Otto Bambergenſis Epiſcopus obiit; Tymo ſuccedit.

Auent. 7 c. 2 n. 11

MCXCVII.

Godefr. 1197 Chriſtianorum exercitus ſub quodam Gottfrido Duce de Brabant mare tranſiuit, & ciuitates duas, videlicet Syndonem & Baruch, & alia quam plura caſtra, quæ poſſederant Sarraceni, occupauerunt.

Godefr. 1197 *PHILIPPVS Sueuus, Rex.* Hainricus Imperator ad hæc in Apulia poſitus mortuus eſt. Quo mortuo Philippus Dux Sueuiæ frater prædicti Imperatoris, & Otto filius Hainrici aliquando Ducis Bauariæ Saxoniæque pro regno contenderunt, Philippo poſtmodum præualente. Iſte Philippus XCVI. ab Auguſto regni Romani iura ſtrenue gubernauit, faciens iudicium & iuſtitiam omnibus, qui ad eum auxilii gratia confugerunt, & hæc vberius feciſſet, ſi non fuiſſet prædicti Ottonis & ſuorum fautorum obſtaculis præpeditus. Hic cum adhuc in regio ſolio ſublimatus non fuiſſet, promiſerat ducere matrimonialiter filiam Ottonis Palatini Comitis de Witeleinſpach, quam poſtmodum repudiauit. Vnde idem Comes commotus, acceſſit in Bamberch ad cameram ipſius Regis, tanquam ei ſolus pacifice locuturus, & gladio quem occulte geſtabat, ipſum Regem ſubito interfecit.

Vide ad a. 1307 n

MCXCVIII.

Hund. Metr. Saliſb. p. 11 Albertus Archiepiſcopus Saltzpurgenſis circa fluuium qui dicitur Lamer, a miniſterialibus capitur, & in caſtro Wuren per dies XIV. captus tenetur. Propter quam enormitatem facti diuina in Saltzpurga Eccleſia aliisque Epiſcopatibus vicis interdicta ſunt. *Liberaſti nos ex affligentibus*, cantatum eſt ei dimiſſo.

Auent. 7 c. 2 n. 14 Albertus Comes de Pogen obiit, relinquens tres filios, Leupoldum, Perichtoldum, & Albertum.

MCXCIX. p. 365

Godefr. 1199 n. 9 *Innocentius III. pp.* Celeſtinus III. Papa obiit. Innocentius III. Papa ſedit. Epiſcopus Patauienſis. VVolfherus cum duobus Comitibus de Ortenberch, Rapotone & Hainrico, qui Eccleſiam Patauienſem vaſtauerant, contendens, mirabiliter caſtellis eorum vaſtatis conterruit eos, multis ibidem pereuntibus. Idem Epiſcopus cœpit ædificare caſtrum in Ortenberch. Corpus Domini verſum eſt in cruentam carnem in ciuitate Auguſta.

Ortenberg.

MCC.

Godefr. 1200 Adalbertus Archiepiſcopus VI. Idus Aprilis obiit: Cui Eberhardus Brixinenſis ſuccedit. Conradus Moguntinenſis Archiepiſcopus obiit.

MCCI.

Chr. Auſtr. 1201 Terræ motus multis terrarum locis factus eſt magnus, ita vt multas vrbes & Eccleſias deſtrueret, & mortes hominum fierent. Cœpit autem idem terræ motus IV. Non. Maii.

MCCII.

* neque tamen natus hoc anno Fridericus, ſed triennis tunc in Regem Romanorum fuit electus, prout ex Godefrido Monacho *ad a. 1196* patet.

MCCII.

Kunegundis virgo & Regina, vxor Imperatoris Hainrici pii, Babenberch sepulta, multis fulgens miraculis ab Innocentio Papa canonizata est; * multis conuenientibus Episcopis & Archiepiscopis inter quos etiam affuit Dominus Saltzpurgensis Archiepiscopus Eberhardus, ab eis est translata. Dietmarus abbas Altahensis cadit propter senium, cui succedit Popo abbas. Tymo Babenbergensis Episcopus obiit, Conradus eligitur, & eodem anno obiit: Eckenbertus succedit. *S. Kunegund. Fragm. Hist. p. 87, Trithemius de Vir. illustr. Ord. Bened. lib. 3 c. 259, Bruschii Cat. Episc. Bamberg. n. 13, Surius in vita 3 Martii, Baronius in Martyr. ad 3 Martii.*

Eodem anno x. Kalend. Februarii Erchenboldo abbate præmature defuncto Vlricus prior assumitur, multo senior illo, qui præfuit annis quatuor. Hic itaque abbas Vlricus senio confectus, adhuc viuens pastorali se cura abdicauit, cui successit Dominus Hainricus abbas de Velsheim huius nominis loci istius Abbas XXIV. a primo abbate, vir bonæ conuersationis & famæ, cunctisque affabilis, pius & largus & hospitalis existens, omniaque malens vultu placido ac miti animo, quam rigore & seueritate ordinare & iudicare, multa bona peregit, Præfuit autem annis XII.

MCCIII.

Discordia facta est inter Ducem Ludvvicum & Episcopum Ratisponensem Conradum, cui confœderatus Dominus Eberhardus Archiepiscopus Saltzpurgensis in manu valida venit ei in auxilium nullo resistente, & diruta sunt castra aliquanta ex vtraque parte, factaque sunt incendia plurima per vniuersam Bauariam, villarum deprædationes & Ecclesiarum, ita vt nec ab altaribus abstinerent, & reliquias Sanctorum inde auferrent, aliaque quam plurima nefanda & inaudita perpetrarent. *Chr. Austr. 1203* Leupoldus Dux Austriæ & Styriæ Theodoram filiam Regis Græcorum duxit vxorem. *Chr. Austr. 1203*

MCCIV.

Ludvvicus Dux Bauariæ, & Dominus Eberhardus Saltzpurgensis Archiepiscopus & Cunradus Ratisponensis Episcopus in concordiam redierunt. *Chr. Austr. 1202* Conradus Ratisponensis obiit IX. Kal. Maii, cui Conradus Frisingensis præpositus succedit. Piligrinus Aquileiensis patriarcha obiit, cui succedit Wolkerus Patauiensis Episcopus, pro quo Popo præpositus Aquileiensis constituitur. Berchtoldus Dux Morauiæ ** obiit. *Andr. Presb. p. 29* Ludvvicus Dux Bauariæ castrum & oppidum in Lantshut construere cœpit. *Adlzreiter p. 1 lib. 23 n. 18*

MCCV.

p. 365 Popo Patauiensis Episcopus obiit: Manigoldus abbas de Tegernsee succedit. *Chr. Austr. 1205* Otaker Dux Boemiæ consilio Ludvvici Ducis reliquit Ottonem & adhæsit Philippo, qui consensu Principum imposuit ei diadema, faciens eum & successores suos Reges, tradiditque filiam suam Wenetzlao filio suo, Exhinc Reges Boemorum. *Godefr. 1198* Ordo fratrum minorum inchoatur a S. Francisco. *Chr. Austr. 1206*

MCCVII.

p. 366 Philippus Rex cum Papa reconciliatus, Babenberg, ab Ottone Palatino comite de VVitelenspach per conspirationem occiditur. *Godefr. 1208*

MCCVIII.

Derisoria expeditio puerorum. *Godefr. 1212, M. Chr. Belg. p. 219 Vb. Folieta lib. 3*

Ad mare stultorum tendebat iter puerorum.

Hist. Gen. p. 53, *Nauclerus* vol. 2 gen. 41 p. 810, *Bizarus* hist. Gen. lib. 2 p. 30

MCCIX.

Otto intrauit Apuliam. *Godefr. 1203 1209.* Otto filius Ducis Heinrici de Braunschvvich in Regem eligitur, & ab Innocentio consecratur. *OTTHO IV. Rex.* Otto Palatinus Comes occiditur pro homicidio commisso in Philippum, a strenuo ingenuo viro Heinrico Marschalco Imperii de Calentin, ministeriali Philippi.

* extat Bulla Canonizationis apud Gretserum *de diuis Bambergensibus p. 424*

** leg. *Meraniæ,*

MCCX.

Godefr. 1209 Otto a Domino Papa excommunicatur.

MCCXI.

Godefr. 1211 Otto intrauit Apuliam, ibidem Fridericum Regem Siciliæ expugnare voluit, & totam Apuliam sibi subiugauit. Otto Rex a multis Episcopis Alemanniæ excommunicatus a Papa denuntiatur.

MCCXII.

Godefr. 1212 FREDERICVS II. Imp. In festo S. Nicolai Fridericus Rex Siciliæ intrauit regnum patris sui, electus Frankenfurt. Christiani de Sarracenis in Hispania fere C. millia occiderunt, & captiuarunt miraculose. Manigoldus Patauiensis Episcopus, & Rapoto Palatinus simul discordantes, claustra, monasteria, Ecclesias vna cum omni prouincia incen- Helinsberg. dio deuastarunt. Altmanus de Helingsperg moritur, sed castrum ibidem ab Episcopo ædificatum moriens resignauit Ecclesiæ Altahensi, quod Monachi destruere volentes prohibiti sunt a Comitibus de Pogen.

MCCXIII.

Godefr. 1212 Fridericus Rex consecratus apud Moguntiam in purificatione B. Mariæ virginis, curiam Ratisponæ celebrauit, aliam etiam curiam in passione Domini apud Constantiam celebrauit, tertiam Mersprug celebrauit.

Regina Gertruda Vngarorum, mater S. Elizabeth, sponso expeditionem contra Ruthenos mouente, a Comite quodam Petro * trucidatur, qui & ipse subsequenti nocte in vltionem sceleris cum aliis iugulatur. Cui Episcopus de Gran misit in epistola amphibologica, *Reginam occidere nolite timere bonum est: Si omnes consentiunt, ego non contradico.*

Castrum in Helinsperg, data comitibus de Pogen pecunia, a Domino Popone Abbate & Monachis suis destruitur.

MCCXV.

Chr. Austr. 1215 Manigoldus Patauiensis Episcopus obiit; Vlricus eiusdem Ecclesiæ Canonicus succedit.

Godefr. 1215 Vniuersalis synodus celebrata est Romæ, in qua fuerunt Episcopi CCCCXII. inter quos extiterunt, Constantinopolitanus, Ierusolimitanus Patriarchæ: Primates Chiemsee. autem & Metropolitani LXXI. Abbates & Priores vltra DCCC. præsidente Innocentio Papa III. In ipsa Synodo Kymensis Episcopatus instituitur, ad quam sedem Rudgerus primus Episcopus ordinatur.

MCCXVI.

Godefr. 1216 Honorius III. pp. Sigism. Chr. Eccl. Aug. 2 c. 11 Innocentius Papa III. ab Vrbe egressus verbum crucis in Tuscia prædicauit, & apud Perusium ciuitatem in diuisione Apostolorum obiit, ibique sepultus est. Honorius Papa III. substituitur. Ordo prædicatorum initium sumit. Heinricus abbas SS. Vdalrici & Afræ Augustæ obiit: cui succedit Dieto vir prouidus in temporalibus, præfuit autem annis VI.

MCCXVII.

Godefr. 1217 Bellum sacrum. Rex Vngariæ Andreas, & Leupoldus Dux Austriæ, Dux Morauiæ, Otto Episcopus Babergensis, Ebertus & nobiles & Comites cum manu valida transfretarunt ad succursum terræ sanctæ.

MCCXVIII.

Godef. 1217 1218 Latzus Comm. Reip. Rom. 12 c. 8 p. 1015 VVolfkerus Patriarcha Aquileiensis obiit, cui succedit Berchtoldus Archiepiscopus Golotensis. Christiani in transmarinis partibus Cæsariam & turrim Stratonis reædificant, & post multas deprædationes ad munitionem montis Thabor accedentes, viriliter duabus vicibus impugnauerunt: quam munitionem postea ibi Sarraceni timore Christianorum destructam reliquerunt. Deinde coadunato exercitu Christianorum ciuitatem Damiatam obsidione cingunt, & turrim inuictissimam in medio fluminis sitam, & catenam flumine LV. pedes habentem virili- p. 367

* Bonfinius *dec. II lib. VII p. 198* Bancbanum vocat, & Ritius *de Reg. Vngar. lib. II p. 623*

viriliter occuparunt, vbi tamen milites electi XL. cum aliis fracto instrumento in flumen præcipitati sunt. Exercitus Romanorum cum Italicis militibus in auxilium veniunt Christianis Ludvvicus Dux oppidum in Straubing construere cœpit. *Andr. Presb. p. 29 Adlzreiter p. 1 lib. 23 n. 24*

MCCXIX.

Otto aliquando Imperator a sententia excommunicatorum absolutus obiit. *Godefr. 1218, 1220* Regalia quoque Heinricus Palatino Rheni assignanda Regi Friderico reliquit, quæ ad instantiam eiusdem Friderici Regis eodem anno sub quadam forma compositionis ipsi assignata sunt. Setnovvensis Episcopatus a Domino Eberhardo Saltzpurgensi Archiepiscopo de licentia Domini Honorii Papæ creatur: & Carolus Frisacensis Præpositus eidem sedi præficitur. Fridericus Rex curiam Nurinbergensem cum multis Principibus celebrauit. *Auent. 7 c. 3. n. 2* Concilium prouinciale a Domino Eberhardo Archiepiscopo Salzpurgensi celebratur, cui interfuerunt Patauiensis, Frisingensis, Gurtzensis, Chiemensis, Setnovvensis * Episcopi. Ludvvicus Dux Bauariæ cepit munitionem ciuitatis Hallis, in monte qui dicitur Grinte: quæ ab Archiepiscopo Eberhardo sub quadam forma compositionis destructa est: & ob hanc causam prænominatus Episcopus homines & reditus per omnia, quos in Halle & circa habebant apud Altahenses comparauit. *Halst.*

Damiata ciuitas ignorante exercitu sine omni damno Christianorum, in crepusculo noctis, interfectis innumerabilibus paganis, diuina potentia capta est, & a Christianis potenter possessa. His diebus Vlricus Patauiensis Episcopus cœpit construere castrum in monte S. Georgii Patauiæ. *Godefr. 1219*

MCCXX.

Otto Frisingensis Episcopus obiit: cui succedit Geroldus eiusdem Ecclesiæ Canonicus. Thomas Cantuariensis Episcopus & Martyr, ab Honorio Papa missis Cardinalibus translatus est. *Hund. Metr. Salisb. p. 44 M. Paris. p. 261 Gerv. Acta* Pont. Cantuar. p. 1670

Fridericus Romanorum Rex electus, ab Honorio Papa ad Imperatorem, Romæ solenniter consecratur, Duce Bauariæ Ludovvico aliisque Principibus & viris nobilibus præsentibus. *Godefr. 1220*

MCCXXI.

Damiata ciuitas (quæ portus Ethiope dicitur) multo labore & sanguine ac sudore Christianorum acquisita (heu heu!) exigentibus peccatis hominum, diuina permissione seductis in quandam insulam Christianis, aquis & exercitu Sarracenorum circumuallatur, quibusdam submersis aliisque occisis, tandem sub quadam forma compositionis, & multa strage hominum ab vtraque parte facta coactis Christianis, Sarracenis per manus Christianorum reddita est, vbi aderant Ludvvicus Dux Bauariæ, Vlricus Patauiensis Episcopus, qui eodem anno transfretauerant, & alii quam plures nobiles & ignobiles, quorum non extat numerus, qui fugam arripientes vix euaserunt. Vlricus Patauiensis Episcopus ab expeditione rediens transmarina, in via obiit; cui Gebehardus Comes de Plain eiusdem Ecclesiæ Canonicus succedit. *Godefr. 1221 Chr. Austr. 1221*

MCCXXII.

p. 367 Dicto abbate viam vniuersæ carnis ingresso, successit Luitfridus, discretus in spiritualibus, qui præfuit annis VIII. resignans pastoralem curam.

MCCXXIII.

Corpora SS. Viti & Modesti ab Archiepisc. Eberhardo & Karolo Setno- *Adlzreiter Ann. Boi. p. 1 lib. 23 n. 26*
p. 368 vvensi Episcopo in Ecclesia S. Andreæ Apostoli inuenta, & in altari recondita, plurimis cœperunt coruscare miraculis, & eorum reliquiæ ad Ecclesiam Salzpurgensem præsentibus Patauiense & Kymanse Episcopis cum frequentia & tripudio populi ab Archiepiscopo sunt translatæ.

* leg. *Seccouiensis*

MCCXXIV.

Andr. Presb. p. 29 Adlzreiter c. 1

Berchtoldus Brixiensis Episcopus obiit: cui succedit Heinricus Aquileiensis Archidiaconus, oppidum in Landavv construitur a Ludvvico Duce Bauariæ.

MCCXXV.

Godefr. 1224 Cruciada. Godefr. 1223 Chr. Austr. 1222

Conradus Cardinalis Portuensis Episcopus, Romanæ sedis legatus, per se & per plures cooperatores verbum crucis per totam Alemaniam prædicauit, & quam plures cruce signati sunt. Imperator cum filia Iohannis Regis Ierosolomitani nuptias in Apulia celebrauit; ex qua genuit Chunradum postea Regem, & Hainricum. Filius eius Rex * Austriæ Margaretam, cum qua præsentibus Principibus regni nuptias apud Nurnberg solenniter celebrauit, vbi propter frequentiam populi, circiter XL. personæ (inter quas quidam prælati, monachi, clerici erant) cum aliis oppressi occubuerunt. Engelbertus Coloniensis Episcopus vir magnæ prouidentiæ & tutor Regis a Comite Friderico de Altenach sororio suo occiditur, manu mutilatus, & XXXIII. vulneribus (vt dicitur) fossus. His diebus Leupoldus Dux Austriæ, consensu Ludvvici Ducis Bauariæ construxit castrum in Scherding.

MCCXXVI.

Godefr. 1226

S. Franciscus obiit. Imperator condixerat solennem curiam apud Cremonam: ad quam vocauerat filium suum, & Principes Alemaniæ: qui propter rebellionem Lombardorum non permittebantur intrare. Vnde infecto negotio Imperator in indignatione in Apuliam se recepit. Item inter Leupoldum Ducem Austriæ, & Hainricum filium suum maiorem guerra est orta super hæreditate, quæ tandem mediantibus maioribus terræ ad concordiam reuocata est.

Chr. Austr. 1226

Chr. Austr. 1226

Fridericus iunior filius Ducis duxit sororem Reginæ Vngariæ. Archiepiscopus instituit sedem cathedralem apud S. Andream Lauent; cui præfecit Vlricum in Hus.

Auent. 7 c. 3 n. 9 Adlzreiter p. 1 lib. 23 n. 27 Chr. Austr 1226 Hund. Metr. Salisb. p. 69

Guerra grauis inter Rapotonem Comitem Palatinum Bauariæ, & Comitem de Pogen orta est, in qua quam plures Ecclesiæ sunt destructæ & spoliatæ, & prædia nobilis monasterii in inferiori Altah incendio sunt destructa; & Rapoto Comes Palatinus Bauariæ ciuitatem in Linthenvverde, quam Comes Albertus de Pogen prope monasterium Altahense erexerat, incendio penitus deuastauit. Conradus Ratisponensis Episcopus obiit: cui Seyfridus successit substitutus a Domino Gregorio Papa IX.

MCCXXVII.

Gregorius IX. P P. Godefr. 1226. 1227

Honorius Papa obiit, cui succedit Dominus Hugelinus Hostiensis Episcopus, qui & Gregorius IX. Magna copia cruce signatorum ad exhortationem & mandatum Domini Papæ iter peregrinationis arripuerunt, sed circa maritima magna pars ipsorum mortua est: inter quos Augustensis Episcopus, & Ludvvicus maritus S. Elisabeth, Lantgrauius Thuringiæ, cum aliis nobilibus obierunt: Reliqua pars credens Dominum Imperatorem transfretaturum, mare transiuit. Imperatore vero remanente in continenti, fere omnis illa peregrinatio rediit. Dominus Papa Imperatorem, pro eo quod votum peregrinationis non soluerat, excommunicatum solenniter denunciauit. Ex hoc ita facto grauissimum schisma oritur inter Regnum & Sacerdotium, ita vt fere tota Christianitas per plures annos nouis & insolitis pressuris plurimum turbaretur. Nam electiones Episcoporum, personarum, & aliarum magnarum dignitatem tunc a sede Apostolica & legatis eius taliter sunt suspensæ, vt contra voluntatem eligentium is vel ille præficeretur in qualibet dignitate, qui vel cuius amici tunc videbantur sedi Apostolicæ plus fauere. Principum etiam ac Comitum & ministerialium tantam multitudinem

nem

* hic locus ex Chronico Australi est supplendus, hoc modo. *Filius eius Rex Heinricus duxit filiam Ducis Austriæ.* Clarius Conradus Vrspergensis ad a. 1223 *Henricus VII Rex Romanornm effectus, Agnetem, filiam Luipoldi, Ducis Austriæ, accepit in vxorem, de consilio Patris sui, Friderici Imperatoris.*

nem sibi attraxit Ecclesia, vel si ei perseueranter & fideliter adhæsissent, poterat pro suæ voluntatis arbitrio triumphasse. Quamdiu autem durauerit, & quomodo
p.369 mors tam Pontificum quam Regum inter se dissidentium sæpe interruperit guerram istam, patebit in sequentibus. Fortitudinem tamen eiusdem schismatis multa paria literarum ostendunt, ex vtraque parte hinc inde transmissarum quarum quasdam hic placuit annotari.

*Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, Ierusalem & Siciliæ Rex, dilecto Principi suo N. gratiam suam & bonam voluntatem. Æmula Regum & Principum orbis terræ, ac consortum impatiens, dudum in superbiam seculorum liberaliter adducta Romana sedes propter illius, qui Princeps dicitur esse sacerdotum, in suum aduersus nos præconceptum odium, ad vniuersale scandalum sic exarsit, adeo aduerso Ecclesiasticæ religionis ordine, præter mandata legis, quarum lator & pater esse debuerat: quæ peruertit, dum se hostilibus rebus immiscens, dubios bellorum euentus, cædes hominum, obsidiones vrbium, & vniuersitatum procurat: & vndique periculo populorum sponsam Christi Ecclesiam nostram matrem (cuius auctoritate libitum pro licito sequitur) e sanctuario Dei suorum vindictas inimicitiarum exercens, reddit (proh dolor) mundo notabilem, vt sub tam inconstanti & volubili rerum actore, qui præsidet, & nomine Ecclesiæ diuersa variat & confingit, experientia facti singulos edocente, non immerito ab Ecclesia pro eius præside ac experto patre mendacii meticulosa suspicio cordibus hominum inferatur. Quapropter deuotionem tua contingentia non patimur ignorare. Nuper enim per quosdam de maioribus fratribus suis & religiosos alios viros aspirantes ad quietum Ecclesiæ statum, & piis zelantes desideriis bonum pacis, adhibita est cura propensior inueniendi modum & habendi tractatum, per quem inter nos, Pontificem & Pharisæum istum contra nostri honorem nominis praua consilia colligentem, ad certum tempus treugarum compositio fieret, infra quod per te (quem habemus in omni dilectione præcipuum) & alios Principes orbis terræ ad integræ pacis reformationem opportunitas commodior haberetur. Cumque nos eisdem viris inuentoribus huius viæ, præter spem & creditum pro Ecclesiæ reuerentia condescendere dignaremur, G. dictus Papa petebat Lombardos, rebelles nostros, & nostri bannitos Imperii, treugis ipsis debere muniri. Quibus exclusis treugas ipsas non poterat acceptare, vt euidentiorem omnibus daret intellectum, quod negotium rebellium Lombardorum fouit, & fouet in nostrum odium manifestum: illud gerens & reputans velut suum: quanquam hactenus alias palliaret, quod non in fauorem ipsorum, sed ob transgressiones nostras alias (quas fingebat) contra nos excommunicationis sententias processisset. Quod intolerabile visum est nobis, vt rebellibus nostris diutino guerrarum discrimine fatigatis, & in maiori parte depressis, treugas concedere deberemus, ad quorum persecutionem & vindictam accincti vexilla victricia & præpotentia castra nostra triumphabiliter duximus educenda. Et licet nobis in confinio castrametatis Campaniæ, suggereretur instanter ad ingressum illius prouinciæ, data plena fiducia de obtento, super quo doloris gladius ad iniuriatoris nostri animam pertransiret, nos ad præsens ob honorem Dei & reuerentiam BB. Apostolorum Petri & Pauli (quibus, vtpote quod sacrum diadema de arce * B. Petri sumsimus, esse volumus non ingrati) ab ingressu & receptione ipsius terræ destitimus: expectantes interim si nostrum iniuriatorem omissa vexatio reuocet ab offensis. Præterea non patimur te latere, qualiter homo iste dictus Papa in obsidione Ferrariæ ciuitatis Imperii & Salinguerræ fidelis nostri, Bononiensibus, Venetis, & aliis conuicinis nostris rebellibus conuocatis legatum suum cum Mediolanensibus fecerit conuenire, ducem ibidem exercitus & rectorem. Qui adeo cum suis complicibus eundem Salinguuerram & Ferrariam in exhæredationem Imperii coartauit, quod a suis proditus (receptis tamen promissionibus & pactis de indemnitate suæ personæ ac rerum suarum, & de salubri mora sua in eadem ciuitate) nec non per eundem legatum Ducem Venetiarum potestates, rectores, capitaneos, exercitus, & generaliter per totum exercitum iuramento firmatis, nomine Ecclesiæ iuramentum impendit, ac sæpe dictam ciuitatem assignauit specialiter Ecclesiæ possidendam, commissa fide sua fidei legati Ecclesiæ quod præstita & iurata sibi securitas plenaria seruaretur. Sed*
post

Apud Pet. de Vineis. lib. 1. c. 36.

* al. arx.

post deditionem ciuitatis & suam, legatus idem * *(tanquam si ex legationis officio fungeretur celebrare periuria, quemadmodum præstitit iuramenta) cum prædictis omnibus deierauit, demolitis domibus & bonis eiusdem Salinguerræ, ipsum simul deduxere fide mentita Venetias captiuatum. Ecce qualis inuenitur in legato fides, qualis a patre legati mentiendi procedit auctoritas? vt fidem reputent fidei vinculum non seruare. O quam pestiferum ab Ecclesiæ rectoribus emanat exemplum? quam euidens omissa veritate deceptio? vt Regibus & Principibus orbis (quibus propter impatientiam potestatis inuident) sit præcipue præcauendum, ne de facili se præbeant in manibus eorundem, qui semper intercipere conantur incautos, & pium reputant, innocentiam condemnare. Nos* p.570 *autem qui vniuersos & singulos cum ex vicinitate, tum ab experto intus & in cute iam cognouimus, taliter vos per indaginem rerum ab eorum fallaciis cautos volumus obseruari, vt vobis intendamus potissimum præcauere. Sperantes in eo, qui Regna & Reges constituit, quod iuste iniuriam propulsantes, violentiam nobis illatam nostrarum virium conamine propellemus: & in gladio iustitiæ (quem auctore Domino baiulamus) sacerdotum gladios, quibus abiecta stola lumbos suos inhoneste præcingunt, iustius retundemus. Dignum insuper duximus ad notitiam tuam deferendum, quod ipse Papa (sicut est suis motibus præceps, & inconstans in omnibus viis suis) strenuis viris de Francia cruce signatis & pro voti executione ad iter accinctis prohibuit sub censura ecclesiastica, ne transeant in præsenti: non attendens necessitatem Christiani exercitus in vltramarinis partibus commorantis: quibus in emergentis casus articulo nedum de crucesignatis, sed de nouiter consignandis deberet in auxilium subuenire. Vnde ab operibus eius, quæ suo testimonio profitetur, autorem potestis agnoscere: quod duplicitas viarum suarum scandalum generet, & totius vniuersitatis incommoda subministret. Datum in castris in obsidione Esculi, XVIII. Iulii, XIII. Indictione.*

Pet. de Vin. l. c. 19. *Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, &c. Dum ad depopulationem vicinæ Bononiæ nostrum verteremus propositum & affectum, prælatorum turbam cum Prænestino Episcopo Magistro Ottone de Turengo* (* *al. Zürch.*) *S. Nicolai in carcere Tullianensi diaconi Cardinalis, nostris aduersatam processibus, ex diuersis prouinciis congregatam, contigit suo infortunio Ianuam peruenisse, vbi conueniente cum eis Gregorio de Roma, addito legato legatis, vt insimul ligarentur, & conspiratione cum Ianuensibus rebellibus nostris facta, galearum copiam armari fecerunt: cum quibus ad Papam Romæ pro maiori causa coniurauerant aduenire. Ad quorum impediendum transitum & accessum, nos diu ante præuisum conuenire fecimus apud Pisas victoriosum stolium* (* *i. classem.*) *galearum: quod eorum præcognita motione in locis & portubus, quæ latenter vel alto mari præterire non poterant, velut obuia & necessario nauigabilia transituris, eis transeuntibus potenter occurrit, & aggressis galeis nostris galeas ipsorum, præpotens Dominus (qui ex alto videt & diiudicat æquitatem) vias eorum & excogitatam malitiam meditatus, in viribus & potentia nostra, quam fugere terra & mari non poterant, Domino fallente legatos simul tradidit & prælatos: & tribus galeis ipsorum in mari immersis, ac omnibus qui vehebantur in eis sine spe recuperationis amissis, viginti & duæ galeæ non sine magna cæde nauigantium cum personis & rebus victæ sunt a galeis nostris & triumphabiliter captæ: in quibus prædicti tres legati cum Archiepiscopis, Episcopis, abbatibus, & multis prælatis aliis, & nunciis, & prælatorum procuratoribus, vltra centum ambassatoribus ciuitatum rebellium Lombardiæ, qui ad præfixum ire concilium properabant, IV. millibus Ianuensium, exceptis spiritualibus & electis personis de Ianua, qui galeis præerant, & comitatui prælatorum pro ducendis & reducendis eis de Ianua (sicut inter eos fuerat infortunate conuentum) ad manus nostras peruenere ligati: vt de Prænestino illo, qui summum contra nos vbique odium incitabat, diuinum non defuisse iudicium arbitremur: quod sub latentis lupi specie in ouina pelle & agni chlamyde domini* (* *f. dolum.*) *inclusum gerere non confidat: & sciat Deum nobiscum esse, sicut cum Diis eorum, quod non solum per sacerdotium, sed per regnum & sacer-*

* P. de Vineis: *legatus idem eadem celebritate, qua præstiterat iuramenta, cum prædictis omnibus deierando, demolitis domibus &c.*

*sacerdotium mundi machinam statuit gubernandam. Nos igitur suum nobis cœlitus Domino reserante consilium, & in plana tot aspera conuertente, sudores bellicos & æstiuos pulueres non vitantes, nostrum felix iter & intentionem omnimodam & conatus ad ea dirigimus, quæ nobis & cæteris regnantibus exaltationis & gloriæ afferant incrementum: vt te prædictorum nostrorum successuum participem fieri gaudeamus, quem in omni successuræ felicitatis euentu cupimus habere consortem. Datum fauenter * XVIII. Maii, XIV. Indictione.* * f. Fauentiæ.

MCCXXVIII.

Imperator defuncta Imperatrice in puerperio, transfretauit, & per Cyprum vsque Accaron venit, vbi in magna gloria fuit susceptus, & post paucos dies legatos Soldani pacifice eum excipientes recepit. *Godefr. 1228*

Otto filius Ducis Ludvvici Bauariæ apud Straubing, præsente Rege Heinrico & multis aliis Principibus, in festo Pentecostes gladio accingitur, vbi Vlricus primus Lauatinensis Episcopus ab Archiepiscopo in Episcopum consecratur. Isti autem p.370 p.371 Principes interfuerunt, Heinricus Rex filius Frederici Imperatoris, Ludvvicus Bauariæ, Leupoldus Austriæ, Bernhardus Carinthiæ, Otto Meraniæ, Duces, Heinricus Marchio de Andechs. Episcopi Eberhardus Salzpurgensis, Hermannus Wirzpurgensis, Eckibertus Bambergensis, Gebhardus Patauiensis, Sigefridus Ratisponensis, Sibodo Augustensis, Heinricus Eistetensis, Rudgerus Chymensis, Karo Senensis, Albertus Lauatensis.

MCCXXIX.

Imperator in transmarinis partibus positus, ciuitatem S. Ierusalem, & maiorem partem terræ sanctæ a Soldano Babylonico recepit, & treugis inter ipsos firmatis, Imperator reuertitur in Apuliam: & fines regni Apuliæ ab exercitu Papæ occupatos recepit. Exercitus Papæ, qui in tres partes diuisus erat, Teutonicis cruce signatis passagium impediuit, Longobardi & Tusci cum Domino Papa contra Imperatorem conspirant. Agnes Ducissa Bauariæ Idus Aprilis peperit filium, qui vocatus est Ludvvicus. Poppo abbas Altahensis obiit: Bertholdus Burensis abbas eligitur. *Godefr. 1228. 1229 Wespergens. qui hic desinit.*

MCCXXX.

Tyberis alueum suum egressus vicina loca occupauit, & in vrbe Roma vsque ad gradus S. Petri ascendit. Vnde Romani compulsi Papam ad vrbem reuocarunt. Dominus Papa & Dominus Imperator mediantibus Principibus Alemanniæ, videlicet Patriarcha Aquileiensi Berchtoldo, Salzpurgensi Archiepiscopo Eberhardo, Ratisponensi Episcopo Sifrido, Episcopo Augustensi Sibot, Austriæ Lupoldo Meraniæ Ottone, & Benhardo Karinthiæ Ducibus, & quibusdam aliis, ad concordiam redierunt, & Dominus Imperator ab excommunicatione absoluitur, & post absolutionem in hospitio & mensa a Domino Papa excipitur. *Godefr. Chr. Austr. 1230*

Leupoldus Dux Austriæ apud S. Germanum obiit, cuius corpus in monte Casino in monasterio S. Benedicti a Cardinalibus sepelitur, & ossa ipsius elata in die S. Andreæ apud monasterium Liernvvelde, quod idem Dux magnifico opere (vt hodie claret) construxerat, ab Archiepiscopo sepeliuntur, & eodem die dictum monasterium ab eodem consecratur. *Chr. Austr. 1230*

Rex Boemiæ Austriam in manu valida intrans, magnam partem terræ vastauit. Episcopus Ratisponensis Cancellarius Imperialis aulæ efficitur. Sifridus Moguntinensis Archiepiscopus obiit. Castrum in Flinsperg ab Alberto Comite de Pogen erigitur. Eodem anno Luitfridus abbas SS. Vdalrici & Afræ in Augusta resignat abbatiam. Hiltbrandus eligitur, bonæ conuersationis atque prouidus in temporalibus, qui præfuit annis XIII. *Chr. Austr. 1230 Matth. Par. p. 664, Serarius p. 833 Flinsperg.*

MCCXXXI.

Geroldus Episcopus Frisingensis cessit; cui succedit Conradus canonicus eiusdem Ecclesiæ. Rapoto Palatinus Bauariæ obiit. Ludvvicus Dux Bauariæ præ- *Auent. 7 c. 4 n. 1 Godefr. 1231*

 sente

ſente familia ſua a quodam ignoto pagano cultro percuſſus obiit. Et hoc apud Chelhaim, inſidiis Domini Friderici Imperatoris XVI. Kalend. Octobris præpoſitus Salzpurgenſis abbas S. Petri, & abbas ad Murten de licentia Domini Papæ ab Archiepiſcopo in die ſancto Paſchæ mitris Pontificalibus ſunt inſigniti & priuilegiati. Monaſterium monialium Ciſtercienſis ordinis a Ludmilla Duciſſa in Lantzhut conſtruitur.

MCCXXXII.

Godefr. 1231. 1232

Imperator natalem Domini celebrauit apud Rauennam, & per Venetias tranſiens vsque ad Aquileiam & forum Iulii proceſſit, vbi Rex filius ſuus & quidam alii Principes, ſcilicet Fridericus Dux Auſtriæ, (qui iam apud Viennam gladio militari accinctus erat) ei occurrerunt, cum quibus de pace Alemanniæ verbotenus ordinans in Apuliam ſe recepit. Gebhardus Patauienſis Epiſcopus, propter infamiam occiſionis Eberhardi canonici Patauienſis & aliorum criminum ſuorum obiectorum epiſcopatum reſignauit.

Guil. de Nang. g. Philippi p. 404

S. Antonius de ordine fratrum minorum apud Paduam ſignis coruſcans, a Domino Papa canonizatur, cum nondum annus integer poſt obitum ſuum eſſet elapſus.

Chr. Auſtr. 1233

Eckenbertus Epiſcopus Babenbergenſis cum Duce Karinthiæ bellum mouens, p.371 plures eius munitiones deſtruxit, & terram pro magna parte vaſtauit. Dominus Archiepiſcopus ex licentia Domini Papæ præpoſito Salzburgenſi vſum virgæ paſtoralis, & annuli, & chirothecarum indulſit. Conrado electo Altahenſi amoto Dietmarus fit Abbas.

MCCXXXIII. p.375

Godefr. 1236, Matth. Pariſ. p. 488, Guil. de Nang p. 404, Theod. de Thuringia vita Eliſabethæ.

S. Virgilius * a Domino Papa Gregorio VIII. canonizatus eſt IV. Id. Iunii. Rudgerus primus Kymenſis Epiſcopus auctoritate Domini Papæ Patauienſi Eccleſiæ præficitur. Eliſabeth filia Regis Vngariæ vxor Landgrauii, poſt obitum ſuum multis miraculorum ſignis claruit.

Chr. Auſtr. 1233

Epiſcopus Eckbertus Bambergenſis a miniſteriali Ducis Carinthiæ per totam Quadrageſimam in captiuitate tenetur.

Godefr. 1233

Otto Dux Bauariæ curiam celebrandam Ratisponæ indixit, quam propter indignationem Regis Heinrici & aliorum quorundam Principum ſibi non fauentium, apud Landzhut celebrauit. Sed poſtmodum Rex cum multis Principibus & magno exercitu Bauariam intrauit, Ducem deſtructurus. Sed mediante Archiepiſcopo Salzpurgenſi in gratiam eum recepit, & filium eius puerulum in obſidem *Auent. 7 c. 3 n. 5* Regi dedit, & tandem curiam ſolennem Ratisponæ Dux celebrauit, cui Archiepiſcopus Salzpurgenſis & omnes Epiſcopi Bauariæ interfuerunt. Dux Bauariæ cum magno exercitu fines Ducis Auſtriæ deuaſtauit, & caſtrum in Lainbach exuſſit. Dux Auſtriæ magnum exercitum contra Regem Bohemiæ primo collegit, & Morauiam intrauit, & ſecundo alium exercitum aduerſus Regem Vngariæ collegit, poſtea plures miniſteriales ſuorum tam in Marchia quam in Auſtria aduerſus eum conſpirant.

MCCXXXIV.

Auentinus 7 c. 3 n. 5 Adlzreiter p. 1. lib. 24 n. 2

Dux Bauariæ ſuper monaſterium Vormbach repente irruens, multos proſcriptos, qui ſe in eodem monaſterio eiectis monachis receperant, comprehendit, quorum quosdam ſuſpendi, alios capite plecti curauit.

MCCXXXV.

Tolner. Hiſt. Palat. c. 18 p. 400

Agnes Duciſſa Bauariæ XIII. Kalen. Decemb. peperit filium, qui vocatus eſt Heinricus. Albertus Comes de Pogen transfretauit, & apud Venetias captiuatus.

MCCXXXVI.

* extat de vita & miraculis S. Virgilii enarratio apud Caniſium Lectionum Antiquarum Tomo ſexto.

MCCXXXVI.

Fridericus Dux Auſtriæ & Styriæ ab Imperatore proſcribitur apud Augu- *Godefr. 1236*
ſtam. Iſte Fridericus cum eſſet ſeuerus homo, in iudicio diſtrictus & crudelis, *Fridericus Dux Auſtriæ.*
magnanimus in præliis, in theſauris congregandis cupidus, terrorem ſuum ſic fudit
ſuper indigenas & vicinos, vt non ſolum non diligeretur, ſed ab omnibus time-
retur. Ibat enim potenter cum exercitu in Morauiam contra Wencezlaum Regem
Bohemorum. Quumque etiam Vngariam intrabat, fines vtriusque regni ferro &
igne deuaſtans: ſatagebat etiam nobiles & meliores terræ ſuæ opprimere, & igno-
biles exaltare. Agnetem vxorem ſuam filiam Ottonis Ducis Meraniæ tanquam *Chr. Auſtr. 1229*
cognatam repudiauit, quam poſtea Vlricus Dux Carinthiæ accepit vxorem. Edi-
cta Friderici Imperatoris, inimicitias Principum contempſit, donec ab ipſo Fride-
rico per ſententias Principum in curia Auguſtæ celebrata proſcribitur, & Principa-
tuum ſuorum honore priuatur.

MCCXXXVII.

Fridericus Imperator contra Fridericum Ducem in Auſtriam vadit, a ciui- *Godefr.*
bus Wiennenſibus & quibusdam miniſterialibus inuitatus: & hyemauit ibidem, *Chr. Auſtr. 1236*
habens ſecum Principes Imperii, videlicet Wencezlaum Regem Bohemorum,
Berchtoldum Patriarcham Aquileienſem, Seifridum Moguntinum, Eberhardum
Salzpurgenſem, Theodoricum Treuerenſem Archiepſcopos; Eckebertum Baben-
bergenſem, Seyfridum Ratisponenſem, Rudgerum Patauienſem, Epiſcopos; Ot-
tonem Bauariæ, Burchardum Carinthiæ Duces, Heinricum Landgrauium Thu-
ringiæ, & alios quam plures Comites & nobiles. Tunc dictus Fridericus Dux
p.375 terrore imperialis fortitudinis non concuſſus, cum paucis qui ſibi adhæſerant,
in oppido quod dicitur Nouaciuitas ſe recepit: exinde pro ſua defenſione, quæ
poterat exercendo. Imperator itaque cernens, quod Fridericus Dux paruipen-
deret illata, nec curaret gratiam Imperii quærere, receſſit ab Auſtria, relinquens
ibi Capitaneos, Eckbertum Bambergenſem Epiſcopum, & de Henneberch, &
de Eberſtain & de Nurmberch Comites, celebrando feſtum Reſurrectionis Do-
minicæ Ratisponæ. Eckebertus autem Epiſcopus Bambergenſis erat auunculus
Belæ Regis Vngariæ, & frater Berchtoldi Patriarchæ Aquileienſis, vir magnani-
mus & bellicoſus, & ob hoc prædictus Imperator ſibi tuendam terram Auſtra-
lem ſpecialiter commendauit. Defuncto autem eodem anno Epiſcopo me-
morato, & Imperatore ſe ad Apuliam transferente, prædictus Dux Fridericus
animoſior effectus Albertum Comitem de Pogen in auxilium ſuum vocat, ſicque
cum ipſo Comite egreſſus muros Nouæ ciuitatis, in campo qui dicitur Stainveld,
pugnam iniit cum Wiennenſibus & Capitaneis eorum, reportans victoriam glo-
rioſam. Capti namque ſunt in eodem bello Rudgerus Patauienſis, & Conradus Fri-
ſingenſis Epiſcopi, & ex nobilibus multi, quos ad tuitionem terræ prædictus re-
liquerat Imperator.

MCCXXXVIII.

Dux itaque Fridericus his ſucceſsibus proſperatus, recedente a partibus illis *Chr. Auſtr. 1238*
Cæſaris milite, in breui tempore totam hæreditatis ſuæ terram rehabuit, regens *1239. 1240*
eam deinceps ita ſtrenue, quod in ipſa quoque iuſtitia (vt multis videbatur) ſæ-
pe tyrannidem exercebat. Audacia itaque cordis ſibi innata ipſum quieſcere non
ſinebat, donec octauo poſt hæc anno Belæ Regi Vngarorum bellum indixit. In
cuius terram cum intraret exercitum validiſsimum ducens, congreſsione cum Vn-
garis facta & Cumanis, aduerſa pars vincitur & fugatur. In qua victoria, dubium *Chr. Auſtr. 1248*
vtrum ab amicis vel inimicis, circa oculum cuſpide vulneratus occubuit, VI. feria,
feſto S. Viti anno Domini MCCXLVI. Occiſo itaque Friderico potentiſsimo & in-
quieto Duce Auſtriæ & Styriæ, quanta mala fere per ſex annos vtraque prouin-
cia ſit perpeſſa, nullus valet ſcribere vel narrare. Nam quilibet nobilium, imo
magis ignobilium, nec Deum nec homines reueritus, quæcunque volebat, faciebat;

 homi-

homines ad munitiones vel cauernas terræ fugere non valentes captiuando, vulnerando, occidendo, ac excogitatis & hactenus inauditis tormentis miserabiliter cruciando. Bela etiam Rex Vngariæ orbatas hæredibus terras sibi attrahere cupiens, multa millia hominum per paganos homines, videlicet Comanos, in captiuitatem abduxit, multa occidit, ac vtriusque terræ Marchia fere inhabitabilis facta.

Chr. Austr. 1248 Hermannus Marchio Bad.

Tunc Hermannus Marchio de Paden, natus ex Irmgarde sorore Dominæ Agnetis Ducissæ Bauariæ, auxilio Ottonis Ducis Bauariæ, duxit in vxorem Gertrudam filiam Hainrici Ducis, qui fuerat frater Friderici Ducis Austriæ ante dicti, & Ducatus Austriæ & Styriæ ratione talis coniugii vsurpauit. Qui genuit filium nomine Fridericum, & filiam nomine Agnetam, quæ Vlrico Duci Carinthiæ postea copulatur. Et cum dictus Hermannus Dux esset impotens, tantam malitiam hominum, quæ iam nimium inualuerat, morte etiam præpeditus, compescere non valebat. Moritur enim III. Non. Octob.

MCCXL.

Chr. Austr. 1246 1251. 1252. 1254

** Primizlaus.*

Otho Dux Bauariæ mittens Ludvvicum filium suum cum exercitu ad terram illam sibi ciuitates Linz & Anasum cum magna parte illius prouinciæ subiugauit. Postremo misericordia Dei de cœlo prospiciente, fatigatis & depauperatis iam nimium optimatib. terræ Dominus Preunzel *(qui & Otaker) filius Wencezlai Regis Boemiæ, consilio patris, & vocatione magnatum ciuitatum Austriæ & Styriæ, vtrumque Ducatum sibi attraxit, Dominam Margaretam relictam Heinrico quondam Rege Romanorum, sororem scilicet supradicti Friderici Ducis accipiens in vxorem, ad cuius subiectionem statim tota Austria & Styria cum superioribus & inferioribus ciuitatibus est conuersa. Attamen quod Bela Rex Vngariæ Bethoniam ciuitatem iam cum magna parte Ducatus Styriæ occupauerat, non desiit lædere vtramque terram, donec conuentione inter Reges facta, quædam pars Ducatus Styriæ sibi cum distinctis terminis assignatur, Domino Ottakero in pace partem reliquam cum terra Austria retinente. Ex tunc gratia diuina donante, ac probitate dicti Domini faciente, pax ibidem optima renouatur, rura deserta p.374 coluntur, securum vbique acquirunt transitum mercatores.

Godefr. 1244 Godefr. 1235, Chr. Austr. 1239

S. Elizabeth miraculis claruit apud Marpurch: de tumulo transfertur, præsente Friderico imperatore; qui etiam tunc temporis Heinricum Alemanniæ Ducem filium suum, pro eo quod contra ipsum cum Lombardis conspirauerat, captiuauit, & exilio relegauit, vbi & vitam in breui finiuit. Et duo filii eius F. & H. similiter in Apulia obierunt.

Chr. Austr. 1239

Fridericus Imperator a Domino Gregorio Papa IX. in Ecclesia Lateranensi in die Palmarum, & subsequenter in Cœna Domini, & in Pascha ex multis causis solenniter excommunicatur, approbantibus Cardinalibus vniuersis.

MCCXLI.

Chr. Austr. 1243 Celestinus IV. PP. Mon. Pad. lib. 1 p. 590, Matth. Paris.

Regnum Vngariæ, quod CCC. & L. annis durauit, a Tartarorum gente destruitur. Gregorius Papa IX. obiit, Celestinus Papa sedit dies XVIII.

Eclipsis Solis facta est in media die in Octaua Michaelis, & stellæ visæ sunt.

p. 616 & in Addit. p. 1128. *Alb. Stad.* 1241 *Mon. Pad.* lib. 1 p. 590, *M. Paris*, c. 1. *Guil. de Nangis* p. 410

MCCXLII.

Andr. Presb. p. 30

** Kempten.*

Albertus vltimus Comes de Pogen obiit XVIII. Kal. Feb. Dietmarus Abbas Altahensis obiit. Hermannus abbas succedit. Heinricus de Camtania *nomine Imperatoris eligitur in Episcopum Bambergensem.

MCCXLIII.

Chr. Austr. 1242 Mon. Pad. lib. 1 p. 590, Matth. Paris. p. 534 696, Guil. de Nang. p. 415. 416 Innocentius IV. PP.

Hildebrando abbate ex hac luce migrante, Dominus Gevvinus de Turhain eligitur in abbatem monasterii S. Vdalrici & Afræ in Augusta XXVII. gubernauit autem eandem abbatiam annis XXIII. Synnibaldus Diaconus Cardinalis in Papam eligitur, & vocatus est Innocentius Papa IV. VII. Kal. Iul. Iam enim propter schisma inter regnum & sacerdotium sedes Apostolica vacauerat mensibus fere XXII.

MCCXLIV.

MCCXLIV.

Heinricus filius Ottonis Ducis Bauariæ duxit vxorem Dominam Elisabeth filiam Belæ Regis Vngariæ. Aquæ ductus fit ad monasterium Altahense. *Andr. Presb. p. 31*

MCCXLV.

Vniuersalis Synodus celebratur apud Lugdunum; vbi Dominus Innocentius Papa contra Fridericum Imperatorem depositionis sententiam * promulgauit. In ea Synodo fuerunt tres Patriarchæ, & Episcopi plurimi. Porro causæ depositionis principalis in prædicto consilio exprimuntur; videlicet periurium, pacis reformatæ frequens violatio, duorum Cardinalium captiuatio, multorum prælatorum submersio. Quod insuper prælatos ab Ecclesiarum regimine destituit, cruces aureas, thuribula pretiosa & calices, pannos aurifrygiatos, & sacros Ecclesiarum thesauros diripuit, clericos angariis & parangariis afflixit, qui non solum trahebantur ad iudicia secularia, sed & cogebantur subire duella, incarcerabantur & decollabantur, & in patibulis suspendebantur; Papales sententias se non curare asseruit. Nomen Mahometi in templo Ierosolymis in sua præsentia venerari & proclamari permisit, & familiaritate detestabili Sarracenis coniunctus, ipsos in cottidianis obsequiis tenuit, possessiones Ecclesiæ Romanæ, scilicet Marchiam Anconitanam, Ducatum Spoletanum, Beneuentum, in Apulia Archiepiscopatum habentem XXIV. Episcopos suffraganeos diruit, & alias Tusciæ ciuitates. Præterea iniquitatem in excelso locutus est, ponens in cœlum os suum. Dixit enim audiente Landgrauio Heinrico: *Tres seduxerunt totum mundum, Moyses Hebræos, Iesus Christianos, & Machmet Sarracenos: Quamobrem si Principes institutionibus meis assentirent, ego multo meliorem modum viuendi & credendi cunctis nationibus ordinarem.* ** *Matth. Par. p. 586, Alb. Stad 1245, Guil. de Podio Chr. c. 47, Fragm. Hist. p 91, Ann. Colmar. Trithemius Ch. Hirsaug. 1246, Guil. de Nang. p. 420 421*

* extat ista in *c. ad Apostolica 2 de sententia & Re Iudicata in 6to*, apud Matthæum Parisiensem *p. 586*, Cherubinum *Magno Bullario Romano Tomo I p. 112* in Schardii præfatione ad P. de Vineis epistolas.

** nefarium hoc dicterium inter caussas excommunicationis in hoc Concilio factæ refert hoc Chronicon, quod secutus olim fueram in dissertatione de doctis Impostoribus §. XX Ast, licet etiam in eodem Friderico II obiecerit hanc inculpationem Innocentius IV Papa, neque tamen tunc primum fuit facta, nec in sententia depositionis memorata. Sed, patet ex epistola Gregorii IX ad Principes & Prælatos Europæ inuectiua, ipsum iamdum detestandum hoc dogma opposuisse imperatori. *Datum epistolæ est Laterani XII Kal. Iunii Pontificatus nostri anno decimo tertio*, qui incidit in annum 1239. dum XIII Kal. April. 1227 Papa factus fuerit. In hac autem epistola ita loquitur Papa. *Sed quia minus bene ab aliquibus credi possit, quod se verbis illaqueauerit oris, probationes in fidei victoriam sunt paratæ, quia iste Rex Pestilentiæ a tribus Baratoribus, vt eius verbis vtamur scilicet Christo Iesu, Moyse & Mahometo totum fuisse mundum deceptum, & duobus eorum in gloria mortuis, ipsum Iesum indignum suspensum manifeste proponens: Insuper dilucida voce affirmare vel potius mentiri præsumsit, quod omnes fatui sunt, qui credunt nasci de virgine Deum, qui creauit naturam, & omnia potuisse. Hanc hæresin illo errore confirmans, quod nullus nasci potuit cuius conceptum viri & mulieris coniunctio præcessit: & homo nihil debet aliud credere, nisi quod potest vi & ratione naturæ probare. Hæc & alia multa quibus verbis & factis Catholicam fidem impugnauit & impugnat, suo loco & tempore sicut decet & expedit, manifeste poterunt comprobari. Quo circa vniuersitatem vestram rogamus, monemus, & hortamur attente, in virtute obedientiæ per apostolica scripta districte præcipiendo: quatenus ne dictus Fridericus corda fidelium fallacibus verbis subvertere, vel cogitatione sua possit quomodo libet gregem dominicam maculare, clero & populo vobis subditis, supra dicta plene & fideliter exponatis:* Sic etiam Albericus ad hunc annum hanc inculpationem refert dicens *anno MCCXXXIX decem & septem casus contra Imperatorem sunt annotati, inter quos est quædam illius contra Christianam Legem blasphemia quam Dominus Papa tangit in libris ad Archiepiscopum Senonensem: tres inquit Baratores seu Guillatores fuerunt in mundo Moyses, Christus, Mahometus, & in tantum tribuit honorem Mahometo, quod cum consociat Moysi & Christo. Nunquam tamen Machumetus Moysen vel Christum Baratores adpellauit & in hoc Imperator iste deterior eo Mahometo, sed & die quadam fertur*

MCCXLVI.

Hund. Metr. Salisb. p. 11 Ann. Colm. ad a. 1247 Chr. Austr. 1241 Henricus anti-rex. Alb. Stad. Ann. Colm. 1246, Mon. Paduan. lib. 1 p. 59, Fragm. Hist. p. 91. 92 Matth. Paris. 578, Guil. de Nangis p. 420, Conr. Mo. guns. Chr. p 878

Eberhardus Salzpurgensis Archiepiscopus obiit. Sifridus Ratisponensis Episcopus obiit: cui Albertus per legatos sedis Apostolicæ subrogatur. Fridericus Dux Austriæ occisus est. Heinricus Landgrauius Thuringiæ a quibusdam Principibus eligitur in Regem, & eodem anno obiit. Conradus filius Fride-

---

dixisse vni de suis, cum vidisset Sacerdotem corpus Domini ad quendam infirmum deferentem, heu me, inquit, quam diu durabit truffa ista? propter has blasphemias & alios casus enormes Dominus fecit eum per totum mundum excommunicari, & excommunicatum denunciari. Sic etiam Matthæus Parisiensis ad a. 1239 p. 480 *eiusdemque temporis curriculo fama Imperatoris admodum est obfuscata & maculata ab inimicis & æmulis suis. Imponebatur enim ei, quod vacillans aut etiam exorbitans in fide catholica, dixerit quædam verba, ex quibus elici & suspicari potuit, non tantum fidei catholicæ in eo imbecillitas, quin imo quod grauius & multo peius est, manifestæ & maxima hæresis, & dirissimæ blasphemiæ enormitas detestanda omnibus fidelibus ac plane exsecranda. Ferunt enim eundem Fridericum Imperatorem dixisse (licet non sit recitabile) tres præstigiatores callide & versute vt dominarentur in mundo, totius populi sibi contemporanei vniuersitatem seduxisse, videlicet Moysen, Iesum & Machometum. Et de sacratissima Eucharistia, quondam incredibilia & nefanda deliramenta & blasphemias impie protulisse. Absit, absit virum aliquem discretum ne dum hominem Christianum; in tam furibundam blasphemiam os & linguam reserasse. Dictum etiam fuit ab æmulis suis ipsum Imperatorem Fridericum plus consensisse & credidisse in Legem Machometi, quam Iesu Christi; & etiam quasdam meretriculas saracenas sibi fecisse concubinas. Surrepsisse murmurem populum (quod avertat a tanto Principe Dominus) Saracenis a multo tempore ipsum fuisse confœderatum, & amicum plus quam Christianorum fuisse & indiciis multis conabantur probare ipsius æmuli, qui famam obfuscare conabantur. Si peccabant vel non nouit ipse, qui nihil ignorat.* Chronicon hoc Augustanum sequitur Compilatio Chronolog. quæ extat in Pistorii *Tomo I. ad a. 1249* Io. Vito Duranus *p. 10.* Gobel. Pers. *ætat. VI. c. LXIV.* Historia de Landgrauiis Thur. c. L. dicit, *quod comitiis in Franckfurt spiritu diabolico ipsum instigante blasphemauerit in Deum & sanctam ecclesiam.* Verum, contra hanc Pontificis & asseclarum inculpationem ipse se defendit Imperator. Extat enim ap. Petrum de Vineis *lib. I. ep. XXXI.* ad vniuersos prælatos scripta, vt compescant Papam a suis illicitis moribus, in qua his verbis vtitur: *Nostræ maiestatis iubar, intendit ducere in eclipsin, cum veritate in fabulam commutata, plenæ mendaciis ad diuersas mundi partes, papales mittuntur epistolæ, de complexione non de ratione accusantes nostræ fidei puritatem. Scripsit enim solo nomine papa, nos bestiam ascendentem de mari plenam nominibus blasphemiæ pardique varietatibus circumscriptam.* Et paullo post: *inseruit enim falsus Christi vicarius fabulis suis, nos Christianæ fidei religionem recte non colere, ac dixisse, tribus seductoribus mundum esse deceptum, quod absit de nostris labiis processisse, cum manifeste confiteamur vnicum Dei filium coæternum & coæqualem Patri ac St. Spiritui Dominum nostrum Iesum Christum, ab initio & ante secula genitum; processu temporum missum in terris, in subsidium generationis humanæ non de potentia ordinata, sed de potentia ordinante. Qui est de gloriosa virgine matre natus, passus postmodum & mortuus secundum carnem & alteram naturam, quam assumpsit in vtero matris, virtute Deitatis, a morte post triduum surrexisse. Machometi vero corpus pendere didicimus, obsessum Dæmonibus, animam inferni cruciatibus deditam cuius opera tenebrosa fuerunt & contra Legem excelsi. Moysen vero amicum Dei & familiarem, vera docente pagina, fuisse tenemus: in monte Sinai cum ipso tenentem colloquia, cui Dominus rubum accendit; per quem signa & mirabilia fecit in Ægypto & Ebraico populo, lex tradita: declarat ipsum postmodum vocatum ad gloriam cum electis.* Sed non ipse solum Imperator sui ipsius defensor, quin etiam alii. Audiamus Matth. Parisiensem, postquam Papæ epistolam exhibuisset p. 439 ita hac de re iudicantem: *Hæc & diuulgata, & multis Regibus & Principibus ac magnatibus mutatis tantum titulis, transmissa per orbem, timorem & honorem nec non admirationem cordibus fidelium incusserunt, & imperialem epistolam suspectam, licet probabilia contineret, reddiderunt. Vnde corda multorum, qui prius cum alterutro steterunt, fluctuantia reddiderunt. Et ni Romana auaritia deuotionem populorum a Domino Papa plus quam expediret & deceret, auertisset: totus mundus hac epistola exasperatus in Imperatorem, quasi in manifestum hostem Ecclesiæ & Christi inimicum grauiter & vnanimiter insurrexisse. Sed proh dolor! multi filii a Patre suo Papa auulsi sunt & Imperatori adhærentes adscribunt: quod odium inexorabile inter eos tam induratum, prædicta*

p.375 Friderici Imperatoris duxit vxorem Dominam Elisabeth filiam Ottonis Ducis Bauariæ.

Matth. Paris. p. 649. 651, Andr. Presbyter p. 30

MCCXLVII.

Wilhelmus Comes Holandiæ in Regem eligitur. Huius VVilhelmi Regis tempore ciuitates apud Rhenum cum Principibus optimam pacem ineunt, eligentes sibi Capitaneos, destruentes castra nociua, & iniusta telonia remouentes, quæ post obitum ipsius Regis, (qui vixit quasi nouem annis) omnia redierunt in pristinum malum statum. Fuerunt autem subscripti Principes & subscriptæ ciuitates, quæ sanctæ pacis fœdera iurarunt, Gerhardus Archiepiscopus Moguntinensis, Conradus Archiepiscopus Coloniensis, Arnoldus Treuerensis Episcopus, Iacobus Metensis Episcopus, Abbas Fuldensis, Ludvvicus Palatinus Rheni Dux Bauariæ, Conradus Comes Syluester, Richerus Comes de Catzenelebogen, Fridericus Comes de Liningen, Bertholdus Comes de Zigenhagen, Enicho Comes Syluester, Gotfridus frater suus, Dominus Popo Comes de Thuringen*, Vlricus Comes de Ferreto, Comes de VVurnberg*, Domina Sophia Landgrauia Turingiæ, Domina Vdulhildis Comitissa de Liningen, Dominus de Trinperch, Vlricus de Minzenberch, Geralatus de Limpurch, Philippus de Herchenveld, Philippus de Valchenstain, Dominus de Stralenberch, Pincerna de Erpach, VVernherus dapifer de Alzaya, Henricus de Ernberch, Rumpoldus de Stainach. Nomina ciuitatum confœderatarum ad pacem generalem, Moguntia, Colonia, VVormatia, Spira, Argentina, Basilea, Thiringensis, Friburg, Brisacum, Columbaria, Schlezestat, Haggenovvia, VVeisenburg, Numstat, VVimpina, Haydelberg, Lauternburch, Oppenhaim, Frankenfurt, Friderberch, VVetslaria, Gaulenhausen, Marpurch, Aglisveld, Voldta, Mulenhausen, Aschaffenburch, Selistat, Pingia, Dipacum, VVatheracum*, Vesalia, Bopardia, Andernacum, Bunna, Nussia, Aquis sedes regalis, in VVestphalia Munster, & aliæ ciuitates plusquam LX. cum ciuitate Bermensi, Grumperch, Hirsvelden.

VVILHELMVS antirex. Mon. Pad. lib. 2 p. 592, Alb. Stad. 1247 M. Chr. Belg. 245, Io. a Leidis rer. Belg. lib. 23 c. 5 Matth. Paris. p. 698

Pax ordinum Germaniæ. Vide infra ad a. 1255

* *Tubingen.*

* *Virnberg.*

* *Bacharach.*

Rugerus Patauiensis Episcopus multas crematas Ecclesias consecrauit, in mense Augusto. Ludvvicus filius Ottonis Ducis Bauariæ Conradum Comitem de VVasserburch cum exercitu inuasit, & cum de comitatu eiecit, omnibus munitionibus suis captis.

Auentinus lib. 7 c. 5 n. 5, Adlzreiter p. 1 lib. 24 n. 9

Philippus filius Bernhardi Ducis Karinthiæ eligitur in Archiepiscopum Salzpurgensem, cui a Domino Papa Burchardus Comes de Cigenhaim supponitur, & consecratus, ac pallio Archiepiscopali decoratus moritur.

Hund. Metr. Salisb. p. 14, Auentinus c. 8

MCCXLVIII.

---

iurgia & inuectiones excogitatas excitabat. Et iniuste improperat Dominus Papa, quod eundem Fridericum dilexerit, & promouerit in nouitate creationis suæ, hoc enim totum factum est in odium Ottonis; quem Ecclesia adiutorio Friderici vsque ad mortem persequebatur, quia dispersa imperii secundum sacramentum suum viriliter congregare coepit, sicut qui præsens est imperator Fridericus facere proponit, Vnde hoc faciendo Fridericus militauit Ecclesiæ & plus tenetur Ecclesia Romana ipsi quam Imperator Ecclesiæ Romanæ rationabiliter teneatur obligatus. Sentit Ecclesia Occident. præcipue tamen religiosorum, & præ omnibus Deo deuotissima Ecclesia Anglicana oppressiones Romanorum cotidianas, nec adhuc vnquam presfuras senfit imperiales. Addiditque populus: Quid sibi vult istud, retroactis temporibus imposuit Papa Imperatori, quod ipse Machometo Legique Saracenicæ plus consensit quam Christo, vel Legi Christianæ; nunc autem impia inuectiva epistola imponit eidem quod tam Machometum quam Iesum vel Moysem, quod horribile est recitare vocat Baratorem. In epistolis suis humiliter de Deo scribit Imperator & Catholice; nisi tantum quod hac vltima papali personæ derogat, nec non officio, nec publice dicat; nec procaciter sustinet quicquam hæreticum, vt nouimus adhuc, vel profanum; non vsurarios nobis misit, vel raptores reddit∪um. Et sic ortum est iam Schisma in Populis formidandum. Ipsi etiam Galli Orhodoxæ fidei Imperatoris defensores, prout ex Matth. Paris. *p. 464* discimus.

MCCXLVIII.

S. Ludouicus Rex Franc. Mon.Pad lib. 1 p. 592, Matth. Paris. p. 678, Guil. de Nangis g. Ludouic. p. 721, Gesta Dei per Francos Tom. 1 p. 1201

Tertio Idus Februarii in nocte factus est terræ motus. Ludvvicus Rex Franciæ transfretat. Iste Ludvvicus est postea canonizatus a Domino Bonifacio Papa VIII. anno MCCC. in crastino B. Bartholomæi. Quantæ sanctitatis idem beatus vir fuerit, testatur tota Francia, quod adhuc hodie apud S. Dionysium prope Parisiis miraculis multis claruit.

MCCXLIX.

Mon.Paduanus lib. 1 p. 592. 593, Matth. Paris. p. 680, & in Addit. p. 1090, Guil. de Nangis p. 429, Gesta Dei per Francos p. 1196

Ludvvicus Rex Franciæ Damiatam ciuitatem Saracenorum fortissimam in Octaua S. Trinitatis miraculose cepit. Rapoto Comes Bauariæ vltimus obiit.

MCCL.

Mon.Pad. lib. 1 p. 593, Matth. Paris. p. 685, Guil. de Nangis p. 431. 432

Ludvvicus Rex Franciæ a Sarracenis captus, Damiatam & alias munitiones, quas priori anno ceperat, reddere cogitur. Ruberto fratre suo plus quam cum XX. millibus Christianorum occiso, in quo bello etiam occubuit paganorum innumerabilis multitudo. Rudgerus Patauiensis Episcopus propter hoc, quod in schismate inter regnum & sacerdotium fauere videbatur parti aduersæ, ab Innocentio Papa IV. ab officii & beneficii deponitur dignitate, & Dominus Berchtoldus frater Alberti Ratisponensis Episcopi substituitur, cui statim capitulum & ciuitas Patauiensis cum ministerialibus obedire cœperunt vnanimiter & subesse, prædicto R. Episcopo contra voluntatem Chunradi Regis, & Ottonis Ducis Bauariæ penitus refutato. Hermannus Marchio de Baden, qui sibi vsurpauerat Ducatum Austriæ, moritur IV. Non. Octob.

*Ann. Colmar. Chr. Austr. Fragm. Histor. Trithemius Chr. Hirs. 1250, * al. Panormi. * gagoyent. * Danorum. Matth. Paris. 1251 p. 702, Mon. Pad. lib. 1 p. 593, Pand. Collenutius hist. Neap. p. 181 Pontanus hist. Dan. p. 336, 337 Auentinus 7 c. 9 n. 4*

Eodem anno deposito Friderico Imperatore, scilicet anno Domini MCCLII. propter prædictas causas cum Parmam obsidione cingeret, victus in Apuliam rediit, & veneno extinctus sepultus est in Fungia *, in die S. Luciæ virginis tam occulte, quod multi per annos XI. vadiabant * eum viuere, venturum in proximo manu forti. Item in Dacia Heinricus Rex Dacorum * inclytus ab Abel fratre suo iuniore vt regeret pro eo, in mari suffocatur. Qui Abel parum honorum & commodi ex hoc est assecutus. Nam sequenti anno regni sui, cum Frisiones subiugare voluisset, a Frisionibus est interemptus. His diebus quidam frater Bertholdus de ordine minorum fratrum de domo Ratisponensi, tantam gratiam habuit prædicandi, vt sæpe ad eum audiendum plus quam LX. millia hominum conuenirent.

MCCLI.

CONRADVS IV. Rex. Nauclerus vol. II gen. al. p. 940, Mutius lib. 21 p. 191, Trithemius Chr. Hirsaug ad a. 1251, Auent. 7 c. 6 n. 5, Adlzreiter p. 1 lib. 24 n. 11

Conradus Rex Natali domini Ratisponæ fuit, vbi quia iam possessiones Episcopi & Ministerialium Ratisponensium incendiis vastauerat, dum in proxima nocte post festum innocentium in monasterio S. Emmerani dormiret, Conradus de Hohenfels & alii ministeriales Ratisponenses quasi media nocte in cameram suam irruperunt; & cum per explorationis dicta, non plures quam Regem cum IV. suis sociis in ipsa dormire putaretur, duobus occisis & tribus captis credebant se occidisse ipsum Regem. Sed noctu sextus fortuito casu superuenerat, & loco ipsius Regis interfectus est. Rex autem latitans sub scamno valde miraculose imminens periculum mortis euasit. Propter quod factum, quod Vlricus abbas eiusdem facti suspectus etiam habebatur, dictum monasterium Rex & Dux in prædiis & ædificiis multiformiter offenderunt. Venerant namque ministeriales cum Episcopo suo, qui Episcopus foras muros ciuitatis cum multis armatis euentum rei expectabat sollicitus.

Auentinus 7 c. 6 n. 7. 8, Adlzreiter c. 1

Subsequenter circa festum Epiphaniæ Rex Boemiæ filium suum in Bauariam cum exercitu destinauit, qui in Marchia Chambensi multas villas rapinis & incendiis vastauit. Interea mors Imperatoris propalatur. Et Conradus Rex ad partes Rheni festinat.

Domi-

Dominus Papa in Cœna Domini Wilhelmum Comitem Holandiæ iam dudum a quibusdam Principibus in Romanum Regem electum, multis Episcopis præsentibus apud Lugdunum confirmat, & statim se transfert ad Italiam de Lugduno, vbi iam fere octo annis continue fecerat mansionem.

Castrum in Teispach a Ludvvico Duce nocte per insidias pro parte captum, & pro parte obsessum destruitur, & fossata eius mirabiliter fortia complanantur. Et ex hoc Bauaria in ea æstate pro magna parte incendiis flagrat, Bohemis partem Alberti Ratisponensis Episcopi adiuuantibus contra Duces. Chonradus tamen Rex in festo Apostolorum Petri & Pauli cum Ottone Duce Chambe venit, quos Rex Boemiæ videre contempsit. Otto Dux castrum & oppidum in Dingelfingen construere cœpit. Chunradus Rex in Autumno intrat Apuliam, & ibidem fere totum regnum patrium potenter possedit, Domino Innocentio Papa tunc Perusii commorante, nec prohibere valente. Wilhelmus Rex Rom. de Comitissa Flandriæ gloriose triumphat.

Teispach. *Auentinus* 7 c 6 n. 6

Dingelfingen. *Matth. Paris.* ad a. 1252 p. 720. 755. 757, *Mon. Pad.* lib. 1 p. 593, *Guil. de Nang.* p. 434, *Matth. Paris.* p. 761

MCCLII.

Domini Elisabeth filia Ottonis Ducis Bauariæ genuit Chunrado Regio filium in die Annunciationis S. Mariæ, & vocatus est Conradus.

Nauclerus vol. 2 gen. 42. p. 941

MCCLIII.

Otto Dux Bauariæ nouam monetam in Lantshut fabricari iussit, circa initium messis, mandans ipsos demum & non alios recipi in toto suo districtu: & exercitum versus Austriam mouens. In ipsa expeditione filii sui Ludvvicus & Heinricus infra octauam Thebeorum apud Oeting militaribus gladiis sunt accincti. Volens itaque cum Hainrico filio suo occurrere Belæ Regi Vngariæ, qui tunc (sicut priori anno) cum valido exercitu Cumanorum & Vngarorum Austriam & Morauiam intrauerat, a munitionibus & militibus superioris Austriæ præpeditur. Nam priori anno Dominus Preunzel (qui Otaker) filius VVenzeslai Regis Boemorum, Austriam & Styriam sibi attraxerat, ducta in vxorem Domina Margareta relicta Heinrici quondam Regis Rom. quæ fuit filia illius nobilissimi quondam Ducis Austriæ & p. 377 Styriæ Leupoldi: auxilio itaque Meinhardi Comitis Goriciæ & Ezilini nobilis de Taruisio, Heinricus filius Ottonis Ducis per vallem Tridentinam vadit in Vngariam ad socerum suum Belam Regem.

Otho Dux Bauariæ. Moneta. *Auentinus* 7 c. 6 n. 9

Auentinus n. 10

Chr. Austr. 1251

Otto ergo Dux in principio sui regiminis seuerus iudex & Princeps mansuetus, postea propter fauorem, quem impendere videbatur Friderico quondam Imperatori & Conrado filio eius, ab Innocentio Papa IV. & Episcopis iam diu & sæpe excommunicatus persequi cœpit clerum, & mala malis addens in vigilia S. Andreæ Apostoli, cum in sero cum vxore & familiaribus suis valde iocundus fuisset, præsentem vitam subitanea morte finit.

Andr. Presb. p. 30, *Auentinus* lib. 7 c. 6 n. 11 *Adlzreiter* p. 1 lib. 24 n. 13

Eodem tempore mense Nouembri famosus ille prædicator frater Berchtoldus in Lantzhut, prædicationis officium exercebat, & morabatur in castro cum Duce prædicto cupiens eum inducere ad obedientiam Ecclesiæ & suum erga Ecclesias & clerum animum mitigare. Tunc superuenit quidam pauper rusticellus, asserens, se in nocte præterita festum Michaelis raptum & ductum ad tribunal iudicis cuiusdam, vbi audiuisset & vidisset, quod ad querimoniam Sanctorum sententia mortis data esset in Ottonem Ducem & cæteros Principes pacis turbatores & Ecclesiarum ac pauperum vastatores: asserebat etiam, quod sub pœna mortis a sanctis ex parte Dei sibi esset iniunctum, vt hæc Duci & aliis Principibus nunciare deberet, quod si non admitteretur, deberet aliis propalare. Is igitur homulus cum non fuisset admissus ad præsentiam Ducis, prædicto fratri Berchtoldo & aliis quibusdam talia propalauit. Sed & sexto die ante obitum Ducis, idem homo venit ad monasterium Altahense, & dixit H. abbati, & Alberto abbati de Metem ex parte illius iudicis, quod cum non admitterent talia manifestare dicti abbates, cum Heinrico abbate de Ebersperg deberent intimare Duci prænotato, quod nisi citius monetam nouam destrueret, & resipisceret a vexatione pauperum & Eccle-

Andr. Presbyter p. 30

ſiarum, mortis eſſet in breui ſententiam ſubiturus. Cuius viſionis efficaciam ſæpe dictus Dux, Innocentius Papa, Chunradus Rex, & alii Principes per mortem inſperatam tunc (proh dolor) ſunt experti.

Auentinus 7 c. 7 n. 1.

Wencezlaus qui Rex Boemorum, moritur menſe Septembri. Ottone Duce defuncto, Dominus Ludvvicus Henrico fratre ſua in Vngaria exiſtente, cum Alberto Epiſcopo Ratiſponenſi concordiam facit, & diuina iam per multos annos ſuſpenſa in illa diœceſi relaxantur. Comes Burchardus de Hohenberch flumine interiit, craſtino S. Margaretæ virginis. Item in Burgundia mons magnus ad alios montes longe tranſiuit, & per vallem plurimum populoſam terram lapidibus ſic obruit, vt ciuitates & villæ penitus delerentur. Item quidam Iudæus in Hiſpania prouincia pro vinea ſua amplianda rupem fregit vndique integram interius cauam, in qua librum tanquam lignea folia habentem inuenit, qui liber hebraice, Græce, & Latine ſcriptus tantum literæ vt Pſalterium continebat, loquens de triplici mundo ab Adam vsque ad Antichriſtum, proprietates mundi. Principium tale fuit: *In tertio mundo filius Dei naſcetur ex Maria virgine, & pro ſalute hominum crucis patibulo patietur.* Fuit etiam ibi ſcriptum, quod liber iſte inueniendns eſſet in diebus Ferdinandi rectoris Hiſpaniæ. Quem cum Iudæus legiſſet cum parentela baptizatus eſt. Item Ruitelingen obſeſſa fuit.

Reutlingen.

MCCLIV.

Chr. Auſtr. 1253

Berchtoldus Epiſcopus Patauienſis obiit, cui per electionem canonicam & concordem ſuccedit Otto de Lonſtorff, eiusdem Eccleſiæ canonicus & archidiaconus. Ludvvicus Dux adhuc abſente fratre concordiam facit cum Philippo electo Salzpurgenſe. Chonradus Rex priori anno Neapoli expugnata, & muris eius ad terram proſtratis, homo pacificus & iudex ſeuerus, in vigilia aſcenſionis Domini diem clauſit extremum, de cuius obitu Teutonici, Apuli, & Lombardi (præter illos qui erant ex parte Eccleſiæ) dolore nimio ſunt turbati. Heinricus Dux Bauariæ auxilio Domini Philippi Salzpurgenſis electi, de Vngaria reuertitur, & ambo Duces ad conſilium Domini Henrici Bambergenſis Epiſcopi ſuum regunt concorditer Principatum. Eodem anno ſterilitas frugum magna fuit, & maxime circa Danubium, vt nec ſemina poſſint haberi. Sed & in nocte S. Marci Euangeliſtæ per maximum frigus vineæ & fructus arborum perierunt, ita vt valde modicum vini naſceretur, & illud nimis eſſet acerbum. p. 571

Ann. Colmar. 1254, Mon. Pad. lib. 2 p. 596, Matth. Paris. p. 765. 768

Chr. Auſtr. 1255 1255. Ann. Colm. 1255, Mon Pad. lib. 2 p. 596 Guil. de Nang. p. 434, Matth. Paris p. 768, Auentinus 7 c. 7 n. 2 Alexander IV. PP.

Conrado Rege mortuo Innocentius Papa fines regni Siciliæ eſt aggreſſus, & vsque Neapolin obtinuit: in qua ciuitate dum de obtenta terræ illius parte & ſpe obtinendi totum Siciliæ regnum lætus moraretur, Dominus qui diſſipat conſilia Principum, ipſum Papam per mortis vocationem tali lætitia & ſpe priuat. Moritur itaque VII. die intrante menſe Decembri, & ibidem ſepelitur, cui ſtatim in eadem ciuitate a Cardinalibus tunc præſentibus Dominus Reynaldus Oſtienſis Epiſcopus ſubrogatur, & vocatus eſt Alexander IV. Iſte Papa bonus & manſuetus, ac timens Deum, non tantum curans de negotiis Principum & regnorum multa reuocat & caſſat, quæ in grauamen multorum ſuus conſtituerat anteceſſor.

Mon. Pad. lib. 2 p. 596, Matth. Paris p. 768. 940, Guil. de Nang. p. 447

Manfredus etiam filius Friderici quondam Imperatoris, Principatum tenens in Apulia, potenter terram ipſam defendit nomine Conradi paruuli fratruelis ſui, qui adhuc cum Domina Elizabeth matre ſua in Bauaria morabatur.

Chr. Auſtr. 1259, Auentinus 7 c. 7 n. 24

Bela Rex Vngarorum, qui iam plus quam per biennium Auſtriam & Styriam & Morauiam vaſtauerat, multis millibus hominum interfectis, & in captiuitatem abductis, concordiam facit cum Otakero Duce, recipiens Ducatum Styriæ, ſuæque poteſtati ſubiiciens ipſam terram. Ipſe autem Otakerus Dux in tribus ſuis principatibus, videlicet Boemia, Morauia & Auſtria tanquam Princeps omni probitate præclarus, inopinatam & optimam pacem facit, vadens in hyeme ſubſequenti in Pruſiam cruce ſignatus, & magnam partem ipſius terræ cultui ſubdidit Chriſtiano.

MCCLV.

MCCLV.

Ludvvicus & Heinricus Duces Bauariæ circa Pascha suos inter se diuidunt Principatu:, & Heinrico cessit nomen Ducis cum maiori parte Bauariæ, videlicet Ratispona, Chambia, Chelhaim, Ording cum Lantshut, Oting, Purchhausen, & Halle, & quicquid est inter loca prædicta & terras Austriæ & Boemiæ. Ludvvico autem cessit superior pars Bauariæ, cum Palatino Rheni, & nomen Burggrauii Ratisponensis, vnde & castrum in Regenstauff, in Legenvelde, Chalmunz, & alia, quæ ad eundem pertinent comitatum, sibi in sortem cesserunt. Hainricus itaque Dux cum Alberto Episcopo Ratisponensi plene concordans, monetam Lantshutensem, quam pater suus fabricari iusserat cassauit, & innouatam monetam Ratisponensium denariorum dari, sicut prius, per suum districtum permisit & præcepit. Concordiam etiam facit cum Domino Ottone Patauiensi Episcopo, ac interdictum diuinorum iam plus quam per triennium obseruatum in districtu suo eiusdem diœcesis relaxatur.

Chr. Austr. 1296 *Bauariæ diuisio.* *Auentinus* 7 c. 7 n. 3, *Adlzreiter* p. 1 lib. 24 n. 44

Moneta.

Interea VVilhelmo Rege Romanorum cum Comitissa Flandriæ & Frisonibus bellica agente negotia, ciuitates Rheni quasi destitutæ regia defensione vinculo societatis fortissime ad inuicem coniunguntur, capitaneum eligunt, telonia eiusdem fluminis, quæ a pluribus fuerant aggrauata, remouent, vicinos Principes & Comites suæ societati adhærere compellunt, vndique in finibus suis pacem ordinantes optimam, & hactenus inauditam. Quo superueniens Dominus Ludvvicus nouus Palatinus Comes Rheni, fœdus laudabile societatis iniit cum ciuitatibus supradictis. Ista autem pax more Lombardorum ciuitatum inchoata, propter malitiam resistentium non diu durat.

Alb. Stad. 1255, *Trithemius Chr. Hirs.* 1254, *Vide & supra anno* 1247, *Io. a Leidis* rer. Belg. lib. 23 c. 16

MCCLVI.

Ludvvicus Dux Comes Palatinus Rheni Dominam Mariam vxorem suam, sororem Heinrici Ducis Brabantiæ suspectam habens de adulterio, tunc in Sueuico VVerde morantem xv. Kal. Feb. præcepit decollari. In ipso mense Bernhardus Dux Karinthiæ obiit, Vlricus filius eius succedit.

Ann. Colmar. 1256, *Andr. Presb.* p. 30, *Auentinus* 7 c. 7 n. 6

VVilhelmus Rex eodem mense in Frisia cum exercitu existens, a Fresonibus est occisus. Qui cum ad quandam ciuitatem eiusdem prouinciæ venisset, fertur ibidem inuenisse sepulchrum opere mirifico constructum; & dum a ciuibus quæreret, cuius esset hoc sepulchrum opere tam sumptuoso decoratum, dicebant quod nondum quisquam ibi sepultus esset, sed antiqui patres eorum construxe-
p. 379 rint illud per fatum, cognoscentes, quod in eodem loco deberet Romanorum Regum aliquis tumulari. Deuicta itaque & subiugata tota Frisia, cum iam victor ipsa terra exiret, a quibusdam fugitiuis secus viam in arundineto latitantibus cuspidibus occiditur, & in prædicto tumulo ab indigenis sepelitur, anno regni sui nono.

VVilhelmi Regis cædes & sepultura. *Ann. Colmar.* 1256, *Guil. de Nang.* p. 437 *Matth. Paris.* ad a. 1258 p. 793, *Alb. Stad.* 1256, *M. Chr. Belg.* p. 247, *Io a Leidis* rer. Belg. 23 c 30

MCCLVII.

Principes regni pro eligendo Rege iam diu habitis diuersis conuentibus, tandem definitum electionis diem in octaua Epiphaniæ statuunt, in Frankenfurt celebrandum, vbi dum quidam conuenissent, Moguntinus, Coloniensis Archiepiscopus, & Ludvvicus Comes Palatinus Rheni, ac frater suus Dominus Heinricus Dux Bauariæ, in Richardum fratrem Regis Angliæ conuenerunt: & electus ab ipsis subsequenter in die Ascensionis Domini apud Aquisgranum in Regem vngitur, & potenter in regni solio collocatur. Dominus autem Treuerensis Episcopus cum aliis quibusdam Principibus, consentire nolens electioni prædictæ, in media Quadragesima fretus literis & auctoritate Regis Boemiæ, Ducis Saxoniæ, Marchionum de Brandenburch, & multorum Principum elegit Dominum Alphonsum Regem Hispaniæ, qui electioni de se factæ consensit persuasus a Regibus & Principibus & amicis.

Ann. Colmar. 1257, *Mon. Pad.* lib. 2 p. 601. 602, *Matth. Paris.* p. 807. 808 & in addit. p. 1127. 1128, *Richardus Anglus.* *Chr. Slau. Lindenbr.* 1257, *Fragm. Hist.* p. 91. 93, *Io. Vito Duranus Chr.* p. 19, *Epistola Vrbani IV ad Richardum in* *Leibn. prodr. C. dipl. n.* 14.

Chr. Austr. 1257 Philippus Saltzpurgensis electus, iam per x annos nolens ordinem presbyterii ac Episcopalem suscipere consecrationem, a Domino Alexandro Papa deponitur, & Vlricus Secovvensis Episcopus ei in Archiepiscopum eiusdem Ecclesiæ subrogatur, de cuius electi abiectione hinc & inde multa literarum paria euolarunt.

MCCLVIII.

* Primislaus. Auentinus 7 c. 8 n 8 Adlzreiter p. 1 lib. 24 n. 18

Otaker (qui & Prinnzel *) Rex Boemiæ, Dux Austriæ iuuenilis ætatis audacia persuasus, sine prouida deliberatione consilii, quæ bellicis rebus agendis summe necessaria est, per Patauiensem ciuitatem in terra Bauariæ hostiliter est ingressus, iactans se tanquam diuitiis & potentia præditum velle & posse contra omnium hominum voluntatem ad ignominiam Domini Heinrici Ducis, & terræ suæ, ante muros ciuitatis vel castra in Lantshut potenter militiæ opera exercere. Nam tunc idem prædictus Dominus Heinricus Dux Bauariæ cum Domina Elizabeth vxore sua virtutibus & sanguine nobilissima morabatur. Sed cum per pagum, qui dicitur Chunzinger, & per vallem Elisæ fluminis incendiis vastando plurimas villas & Ecclesias vsque iuxta castrum in Fraunhouem peruenisset, ecce memoratus Dominus Heinricus Dux licet vix quinque diebus ante introitum prædicti Regis in Bauariam talium inimicitiarum * literas recepisset, celeri volatu nunciorum & literarum circumquaque discurrentium suis conuocatis hominibus & amicis, tanquam animosus Princeps, & qui de sua iustitia & de Dei misericordia confidebat, cum exercitu valido equestrium & pedestrium, ad campos contra suos audaciter graditur inimicos. Iam etiam superuenerat cum paucis Dominus Ludvvicus Dux frater suus de partibus Rheni velociter euocatus, in cuius absentia præfatus Rex sperabat se sui propositi desiderium adipisci. Rex itaque sæpe fatus cernens animositatem Ducum & gentium Bauariæ timuit congredi cum illis, & in festo S. Bartholomæi Apostoli (quod tunc occurrebat in VI. feria) treugis per illum diem petitis & impetratis in nocte ac subsequenti sabbatho fugit cum suis omnibus vsque ad Muldorf, vbi dum vexilla victricia nobilium ducum dorsa fugientium sequerentur, pons ibi per Enum fluuium traiectus, strepitum tot hominum & equorum certatim & impetuose transire volentium ferre non valens sub hostibus ruit & sic plurimi sunt submersi. Videbantur ibi electi milites in equis & in armis natantes, quorum aliqui fluuium transierunt, aliqui aduersæ partis littori viciniores, dum applicare nituntur, volentes se potius captiuitati dare quam morti, per lanceas & sagititas littus tangere prohibentur. Sed & hi qui remanserant cis flumen, receperunt se in suburbio sub terra quadam fugere non valentes, qui omnes cum armis & equis optimis per indignationem subitam Domini Ludvvici Ducis incendio sunt cremati. Tunc itaque in aqua & in igne quasi quadringenti homines perierunt, reliqui fere omnes præter Regem qui cum nobilioribus iam transierat, in prædicto oppido p. 380 sunt inclusi. Inter obsessos autem hi fuerunt nobiles de Bohemia, Wocho de Rosenberch, Zinilo de Leutenburg, Wichardus de Tirnach; Schatzla de Fridlain, Wilhelmus de Gordebrat, Ibis de Schechnum, Beneis de Valchenstain, Burchardus de Klingenberg, Vlrich pincerna de Ellenpogen, Ienezo Burchgrauius de Gratziuil frater Wochonis, Haur cognatus Wochonis, Dlohomil de Nabzden, Styporius dictus caput, Vlricus de Rosental. De Austria vero, Albertus & Hainricus de Chunring, Vlricus de Lobenstain, Vlricus de Capella, Ludvvicus & Albertus Zelkingarii, Sighardus dictus Piber: qui cum aliis omnibus nono die obsidionis eorum per clementiam Ducum prædictorum, sub quadam forma compositionis cum equis & rebus quas tunc habebant, ad propria sunt remissi. Heinricus de Babenbergen Episcopus obiit XIV. Kal. Octobris. Cui succedit Berchtoldus Comes de Leiningen, eiusdem Ecclesiæ Canonicus.

* Vehdbrief.

Muhldorff.

MCCLIX.

MCCLIX.

Constantinopolis, quæ olim a Francis & Venetis capta fuerat, per Palæologum Græcorum Imperatorem vi prælii recuperatur. In Tuscia Italiæ Florentini & Lucani miserabilem euentum habuerunt. Nam confisi de sua multitudine & fortitudine, cum comitatum Senensem intrassent, & Senenses freti auxilio Domini Manfredi tunc Regis Siciliæ ipsis ad bellum exiuissent obuiam; Florentini & Lucani, fraude suorum sunt decepti. Nam in inchoatione conflictus qui primi & præcipui inter Florentinos erant, ad hostes accedentes in suos cum Senensibus quam plurimum sunt debacchati, dicuntur enim de Florentinis & Lucanis tunc interiisse mortuos & captiuos, plusquam sex millia hominum corruisse. Dominus Guilielmus de villa Hardurnensi, inclytus Princeps Achaiæ, mense Augusto ab exercitu Palæologi Imperatoris Græcorum fuit cum suis baronibus captus. Conradus Frisingensis Episcopus obiit xv. Kalend. Feb. cui succedit Chunradus VVildgrauius eiusdem Ecclesiæ canonicus.

Mon. Pad. lib. 2 p. 614. 615, Matth Paris. p. 850, Guil. de Nang. p. 448

Chr. Austr. 1258 Auentinus 7. c. 7 n. 11 Adlzreiter p. 1 lib. 24 n. 18

Domina Elizabeth Ducissa Bauariæ peperit filiam in secunda vespera S. Gregorii, quæ vocata est Elizabeth. Gebhardus Comes de Hirsperch, quia priori anno bonus adiutor fuerat Ducum Bauariæ contra Boemos, Dominam Sophiam ipsorum Ducum sororem egregiæ formæ feminam ducere meruit in vxorem.

Eclipsis Lunæ facta est xv. Kal. Iunii.

Dominus Ludvvicus construxit castrum in Geirsperg contra Ratisponenses, quod postea destrui permisit magnæ pecuniæ interuentu. *Geyrsperg.*

Albertus Ratisponensis Episcopus pro quibusdam criminibus apud sedem Apostolicam accusatus, cum se defendere non posset, cessit, eique frater Albertus de ordine prædicatorum subrogatur. Meinhardus Comes Goriziæ duxit in vxorem Dominam Elizabeth sororem Ludvvici & Heinrici Ducum Bauariæ, relictam Chunradi Regis, in octaua S. Michaelis, apud Monacum nuptiis celebratis, Domina Agnete matre prædictorum tunc apud filiam Sophiam comitissam de Hirsperch manente, quæ priori feria quarta peperit filium nomine Gerhardum.

Albertus. Auentinus 7 c. 2 n. 13. 14. 15, Hund. p. 71 Tolnerus hist. Palat. c. 18 p. 400.

MCCLX.

Dominus Ludvvicus Palatinus Comes Rheni, Dux Bauariæ, duxit Dominam Annam filiam Conradi Ducis Poloniæ in vxorem. *Auentinus 7 c. 7 n. 19*

Ottakerus Rex Boemiæ Dux Austriæ dolens quod aliquando coactus esset a Bela Rege Vngariæ relinquere sibi ducatum Styriæ, congregato valido exercitu castra metatus est circa fluuium Marchia, vbi cum Stephanus iunior Rex Vngariæ ex altera parte fluminis sibi occurreret cum exercitu suo, transitum ei fluminis impediuit. Tandem post plures dies abit Rex Boemiæ pro commodo equorum & hominum volens ad superiores partes fluminis se transferre, Stephanus Rex putans ipsum velle fugere, insecutus est eum, & congressione facta apud villam quæ Chresinprunnen dicitur, victi sunt Vngari, vbi Stephano Rege vulnerato de parte sua plurimi sunt occisi, plures fugiendo in flumine sunt submersi. Ex parte etiam Otakeri Regis multi ferro, & sub armis nimio calore perierunt. Factum est enim hoc bellum feria secunda in die S. Margaretæ virginis, æstu maximo existente. p. 381 Eidem etiam Otakero Regi Boemiæ post videlicet in festo SS. Iohannis & Pauli tristem obtulerat se fortuna. Nam cum x. vel plura millia hostium insultum facerent in Austriam circa castrum quod Stentz dictum, duo fratres sanguine nobilissimi, iuuenes electi, Otto videlicet Comes de Hardecke, & Conradus Comes de Plain, ac cum ipsis Crafto de Schleinitz, Conradus dictus Orphanus, quasi cum CCC. Viris incaute eis occurrerunt, quibus fere omnibus occisis paucissimi euaserunt. In morte quoque prædictorum Comitum ipso die deperiit successio illius nobilissimæ progeniei de Plain, quod sine heredibus decesserunt. Ottakerus itaque Rex obtenta tali victoria progressus cum exercitu suo in Vngariam, abinde post paucos dies sub quadam forma compositionis recedit, Ducatu Styriæ cum ciuitate Bittonia (quam adhuc Vngari tenebant) plenarie restituto.

Chr. Austr. 1260 Krestenbrunn. Com. de Plain.

Chr. Austr. 1261 Flagellatorum secta. His etiam diebus surrexerunt quidam pœnitentes, qui flagellatores dicebantur, qui primo pauci numero a Perusio ciuitate Tusciæ processum habuisse feruntur, quorum sectam non solum tota Italia, sed & regiones plurimæ sunt secutæ, ita quod eam in primis sibi multi nobiles & mercatores postea rustici & priuati assumpserunt. Erat enim modus ipsius pœnitentiæ ad patiendum durus, horribilis, & miserabilis ad videndum. Nam ab vmbilico sursum corpora denudantes, quandam vestem partem corporum inferiorem vsque ad talos tegentem habebant, & ne quis eorum agnosceretur, cooperto capite & facie incedebant. Procedebant etiam bini vel trini, tanquam clerici, vexillo præuio vel cruce, flagellis semetipsos bis in die per XXXIII. dies (dum in memoriam temporis humanitatis Domini nostri Iesu Christi super terram apparentis) tamdiu cruciantes, quousque ad quasdam cantiones, quas de passione ac de morte Domini dictauerant, duobus vel tribus præcinentibus circa Ecclesiam vel in Ecclesia compleuerunt, nunc in terram corruentes, nunc ad cœlum nuda brachia erigentes, non obstante luto vel niue, frigore vel calore. Miserabiles itaque gestus ipsorum & dira verbera multos ad lacrymas, & ad suscipiendam eandem pœnitentiam prouocabant. Sed quia origo eiusdem pœnitentiæ nec a sede Romana, nec ab aliqua persona auctorabili fulciebatur, a quibusdam Episcopis, & Domino Heinrico Duce Bauariæ cœpit haberi contemptui, vnde tepescere in breui cœpit, sicut res immoderate concepta.

Popo monachus Altahensis eligitur in abbatem superioris Altahæ, vir magnæ prudentiæ & religionis, per cuius industriam ordo monasticus Ratisponensis diœcesis cœpit multipliciter reformari.

Alexander papa IV. sedit annis VII. Hic damnauit duos libellos pestiferos, quorum vnus dicebat, quod etiam Religiosi verbum Dei prædicantes de eleemosyna viuendo saluari non possint: Alter asserebat: Quod Euangelium Christi & doctrina noui testamenti, neminem ad perfectum reduxit, & euacuandum esset Euangelium. Et ex tunc deberet incipere doctrina abbatis Ioachimi, quam nominauit Euangelium æternum, quia in illo relucet omnis perfectio hominum saluandorum. Eodem anno floruit Dominus Albertus, natus de Laugingen, magnus Episcopus Ratisponensis, frater ordinis prædicatorum, & magister in Theologia & magnus Philosophus. S. Clara iuxta Assisium migrauit ad Dominum, tam viua quam mortua miraculis coruscans.

Ioach. Abb. Euangel. Vincent. in Spec. lib. 12. c. 107. Albertus M.

Mon. Pad. lib. 3 p. 613. 614, Bonfin. rer. Hung. dec. 2 lib. 8 p. 215

Rex vero Vngariæ pro terris Regem Boemiæ bello aggreditur, habens in exercitu suo diuersarum orientalium nationum, & paganorum circa XL. millia equitum. Cui Rex Boemiæ cum C. milibus equitum, intus quæ dicitur habuisse VII. millia equorum de ferro coopertorum, ad resistendum occurrit. Cumque in confiniis regnorum bellum inchoatum fuisset, ex collisione equorum & armorum tantus puluis de terra surrexit, vt media & clara die vix homo hominem cognoscere potuisset. Tandem Vngari Rege eorum grauiter vulnerato terga vertentes, cum redeuntes festinarent effugere, in quodam fluuio profundissimo, quem transire debuerant, præter aliquos occisos, circa XIV. millia hominum submersa dicuntur. Sic Rege Boemiæ, victoria habita, Vngariam intrante, Rex Vngariæ pacem quærit, terras quæ discordiæ causa fuerant, restituit, & in futurum amicitiam mediante matrimonio confirmauit.

MCCLXI.

p. 382

Adlzreiter p. 1 Lib. 24 n. 21

Domina Elisabeth Ducissa Bauariæ peperit filium in proxima nocte, post festum S. Scholasticæ virginis, quem Dominus Heinricus Dux nominari fecit Ottonem.

Mon. Pad. lib. 3 p. 614, Matth. Paris. p. 848, Tartari. Guil. de Nang. p. 447. 448, Auentinus 7 c. 8 n. 1

Alexander Papa IV. direxit literas Regibus & Ducibus, Archiepisc. & Episc. ac vniuersis Principibus Christianis, hortando ipsos vt contra horrendam rabiem Tartarorum consiliis & armis se præmunire deberent. Nam iidem Tartari deuictis iam & deletis omnibus Regibus & regnis Sarracenorum in partibus transmarinis

Antio-

Antiochiæ Akaron, ac aliis Christianorum prouinciis terrorem tam validum incusserunt, vt ad dictos Papam & Reges supplices & frequentes legationes dirigerent pro succursu. Vnde cum super hoc negotio concilium in octaua Apostolorum Petri & Pauli habendum in Viterbio condixisset, ipse Papa VIII. Kal. Iun. diem clausit extremum, cui successit Iacobus patriarcha Ierosolymitanus, & dictus est Vrbanus Quartus.

Vrbanus IV. pp.

Ottaker Rex duxit Kunigundam filiam Regis Rusciæ, neptem Belæ Regis Vngariæ ex filia Domina Margareta vxore sine iudicio Ecclesiæ repudiata, & vna cum ipsa insequenti festo Natalis Domini regali diademate coronatur, a Wernhero Archiepiscopo Moguntino.

Dubrauius hist. Bohem lib. 17 p. 452, *Cuspinianus* Austria p. 44 *Chr. Austr.* 1261, *Auentinus* 7 c. 8 n. 2

Frater Albertus Ratisponensis Episcopus fugiens tam magnam curam animarum Domino Vrbano Papæ offert voluntariam cessionem. Cui succedit Dominus Leo eiusdem Ecclesiæ Canonicus. Vrbanus Papa IV. sedit annis quatuor mensem vnum. Hic regnum Siciliæ Karolo Comiti Prouinciæ tradidit, fugato exercitu Sarracenorum, quos Manfredus filius Friderici Imperatoris illegitimus contra terram S. Mechtildis adduxerat. Igitur Karolus in Apuliam bello campestri Manfredum superans interfecit.

Sicilia regnum.

MCCLXII.

Vrbanus Papa IV. regnum Siciliæ, quod Manfredus violenter detinebat, Karolo Comiti Prouinciæ fratri Regis, vt illud ab eo eriperet, contulit.
Mon. Pad. lib. 3 p. 620

Matth. Paris. ad a. 1260 p. 848 ad a. 1264 p. 851,

Domina Elizabeth Ducissa Bauariæ peperit filium in Vigilia S. Matthiæ, qui dictus est Hainricus.

Adlzreiter c. I

MCCLXIII.

In octaua S. Agnetis ventus tam validus est exortus, vt non solum ædificia plurima subuerteret, sed etiam prosternendo multas arbores magnum damnum faceret in nemoribus & in syluis.

Auentinus 7 c. 8 n. 2

Eodem anno in mense Iulio & Augusto apparuit stella quædam, quæ a se miræ altitudinis radios emittebat. Hanc stellam dicebant esse Cometam.

Auentinus 7 c. 8 n. 2

Eodem anno in Autumno Dominus Prinnzel Rex Boemiæ (qui & Otaker) copulauit filiam sororis suæ, videlicet filiam Ottonis Marchionis de Brandenburg, Belæ iuniori regi Vngariæ.

Vrbanus Papa moritur in mense Octobri, & apud Perusium sepelitur.

MCCLXIV.

Cometes tam nobilis apparuit, qualem tunc nullus viuens ante vidit. Ab oriente enim cum magno fulgore fulgens, vsque ad medium semiuesperum, versus occidentem comam perlucidam protrahebat: & licet in diuersis partibus mundi forte multa signauerit, hoc tamen vnum compertum est, vt cum plus quam per tres menses durauerit, ipso post apparente Papa Vrbanus cœpit infirmari & eadem nocte qua Papa expirauit, & Cometes disparuit.

Chr Austr. 1264 *Mon. Pad.* lib 3 p. 620, *Matth. Paris.* p. 856, *Guil. de Nang.* p. 450

MCCLXV.

Prædictus Karolus, qui pro recuperatione regni Siciliæ per Vrbanum Papam vocatus Romam (vbi tunc in senatorem electus fuerat) nauigio venit, demum in Apuliam intrans, bello campestri habito prædictum Manfredum & vita priuauit & regno.

Chr. Austr. 1265 *Matth. Paris.* p. 851, *Guil. de Nang* p. 449

Dominus Guido quondam miles vxoratus habens duas filias per vxorem, postea factus Episcopus Podiensis, ac postmodum Archiepiscopus Narbonensis, & subsequenter Sabinensis Episcopus Cardinalis III. Non. Februarii eligitur
p. 383 in Romanum pontificem, & dictus est Clemens Papa IV. qui per incrementa virtutum quæ in ipso primitus floruerunt, prouectus est ad tanti nominis dignitatem.

Mon. Pad. lib. 3 p. 620, *Matth. Paris.* p. 856, *Guil. de Nangis.* p. 450

Clemens IV. PP.

Otto Pataujensis Episcopus obit IV. Idus Aprilis, vir piissimus & pater cleri, qui non bellator, sed diligens pacem, Ecclesiam sibi commissam in honoribus & diui-

Chr. Austr. 1266

diuitiis plurimum ampliauit, in cuius locum primo postulatus Dominus Wloditzlaus, postea Saltzpurgensis electus, Dominus Petrus a Domino Papa substituitur.

Clemens etiam Papa canonizauit Viterbii in Ecclesia fratrum prædicatorum S. Hedvvigam Ducissam Poloniæ, miræ sanctitatis viduam, quæ inter alia commendabilia, cum canonizatio eius per plures annos differtur, ipsa procuratori in curia Romana super eodem negotio, cum esset in tristitia, per visum apparuit, ac eum de expeditione negotii, & etiam de die expectationis certificauit.

Verba compilatoris. A Clemente prædicto præsens Chronica stilum operis commutauit. Nam cum a principio per annos Domini concurrerent, & quilibet Pontifex anno introitus sui positus fuerit, quia plures Pontifices vno & eodem anno defuncti, & in eadem linea poni non potuerunt, prædictus modus seruari non potuit, sed per annos Domini non continuando, sicut prius, sed distinctim ponendo, statum cuiuslibet Pontificis declaraui, sicut patet per Clementem & consequentes.

Cometam priori anno visum multa incommoda subsequuntur. In diuersis namque regionibus inter Reges & Principes cædes hominum multæ fiunt. Mortalitas quoque hominum & pecorum non mediocriter est secuta, vt patet plenius in sequentibus.

[*Hoc enim opusculum continenter excipit, ab eadem (vt videtur) manu compilatio Chronica cœnobii Altabensis, quæ sequitur.*]

Obseruationes & variantes Lectiones in dictum Chronicon Augustense.

Sub Henrici Steronis nomine in MStis quoque hoc Chronicon venit, eo quod ab eodem fuit continuatum, prout in Annalium istius præfatione dicemus pluribus. Sic enim in Codice MSto Bibliothecæ Neustadtiensis, Chronico Australi hoc ipsum Chronicon additur, hoc titulo: *ab annis incarnationis* MCLII *vsque ad annum 1300 facta & composita per quendam Monachum Althabensem Monasterii Hainricum dictum Stero.* Freheri autem Chronicon Augustanum in plerisque cum hoc Codice conuenit, ita vt Freherus ipsum vel eius autographum secutus esse videatur. Henricus Canisius vero, qui idem Chronicon ex Codice MSto Augustano a Marco Velsero cum ipso communicato, Tomo primo Lectionum Antiquarum inseruit, huic etiam Steronis nomen præfixit; licet fateri necessum habeat, se nomen hocce nec in priori huius Codicis parte, nec in subsequenti reperisse in MSto suo, quod tamen sine separatione, eadem manu fuerit exaratum, vt ex eo coniectetur, vnum eundemque & Chronici Augustensis, & Annalium, qui communi consensu Henrico Steroni tribuuntur, esse auctorem. Dum vero varia hinc inde de rebus Augustanis fuerint inserta, quæ non in omnibus reperiantur Codicibus, ea a monacho quodam Augustano putat fuisse adiecta. Dum igitur in Codice Neustadtiensi non solum, sed etiam dicta editione Canisiana quædam reperiantur, quæ a nostra hac editione vel discrepent, vel eandem vel illustrent, & emendent, eadem hic placuit subiicere.

p. 509 ad a. 1152 verba ab initio *Conradus Rex* vsque *sepultus est Augustæ*, in Canisiana editione non reperiuntur, verum in Codice Neostadtiensi, vbi tamen pro *abbate Vdalstacho* legitur: *abbate Vdalscalco.*

l. 17 *consensu omnium Principum* Can. *consultu omnium principum.*

l. 23 *commodo destrueret* Can. *omnino destrueret* Cod. Neost. *omnimodo destrueret.*

p. 510 l. 3 post verba *in Curia Ratispona habita* & Can. & Cod. addunt: *An. Dom.* MCLVI. Vtrique pro *Marchionem* legunt *Marchionatum.*

l. 7 vocem *ad* vtrique non habent.

l. 15 Can. *Otto Comes Palatinus Bauariæ de Schira.* Cod. *Otto Comes Palatinus Bauariæ de Scheyren.*

In margine Codicis hæc adduntur. *Anno* MCLII *regnat Manuel apud Constantinopolim, habuit vxorem sororem vxoris regis Conradi, de Sulzbach, natam filiam Comitum nobilisſ. Bauariæ,* quæ tamen a possessore quodam videntur fuisse adiecta.

Post annum MCLII Canisius hæc habet: *An. D.* M. C. LXXX. *Post multas itaque victorias & prælia, pace in regno Teutonicorum per sua tempora florente contra inimicos Crucis mouet exercitum in subsidium terræ sanctæ, & cum eo vadit Teutonicorum & aliarum gentium multitudo maxima, vbi cum in Græcia in quodam paruo riuulo se lauaret, circa solstitium æstiuale in eodem occulto Dei iudicio est submersus, & exercitus sui, & peregrinorum magna pars ex intemperie aëris interiit, anno Dom.* M. C. XC. *cui succesſit Heinricus filius suus, nominis illius* VI. Eadem hoc loco reperiuntur in Codice.

MCLIII.

In Canisio & Codice dicitur *Eugenius tertius Papa obiit.*

MCLVI.

l. 13 pro *Hainricum Ducem Austriæ* Can. *Heinricum Ducem Bauariæ.*

l. 17 post verbum *beneficiis* additur: *suis.*

p. 511 l. 1 pro *perpetuali* Can. *perpetuo.*

l. 6 pro *regimine* Can. *regione.*

l. 7 pro *det Imperio* Can. *debet Imperio.*

l. 8 pro *prætexerit* Can. *præfixerit.*

l. 10 pro *omni æuo* Can. *omnino.*

l. 14 pro *Chunradus Episcopus Bambergensis, Hartmannus Brixiensis Episcopus, Hartmannus Ratisponensis,* Can. *Cunradus Episcopus Patauiensis, Herevvicus Episcopus Ratisponensis, Eberhardus Bambergensis Episcopus, Hartmannus Brixinensis Episcopus.*

l. 19 pro *Rainaldus* Can. *Reinoldus.*

MCLVII.

Canisius: *Heinricus Comes de Wolfrazhusen obiit.* Cod. *moritur.*

MCLXIII.

Can. *Imperator iam quarto Italiam adit. Imperator Moguntinenses muros & turres destruxit.* Eadem ratione Codex.

MCLXIV.

l. 4 pro *Hermannus* Can. *Hartmannus.*

MCLXV.

l. 3 Can. & Cod. *Laufen* pro *Lausen.*

pro *Rubertus Episcopus* Can. & Cod. *Rubertus Patauiensis Episcopus.*

pro *Albo* Can. *Albero.*

Vltima verba huius anni in Canisio non reperiuntur; habentur tamen in Codice.

MCLXVIII.

Pro *Alexandro Papa* IV Can. & Cod. *Alexandro Papa tertio.*

MCLXIX.

Pro *Albo* Can. *Albero.*

MCLXX.

Can. *Imperator Saltzburgam* XIV *Kal. Martii venit, & ibidem cum prælatis colloquium habuit.*

MCLXXII.

pro *schismate* Can. *in schismate.*

MCLXXV.

Vltima verba *eodem anno &c.* apud Canisium non reperiuntur, verum in Codice, in quo tamen l. 3 pro *pater*, legitur *Prior*, pro *XVI Kl. Iulii* leg. *X Kl. Iulii.*

MCLXXIX.

pro CCCC *episcoporum*, quod etiam Codex comprobat, Can. *trecentorum Episcoporum.*

MCLXXX.

Sic etiam in Codice reperitur. Can. *Otto Comes Palatinus de Schyren ei substituitur.*

MCLXXXI.

Can. & Cod. *Alexander III Papa obiit*, Vtrique *Ottaker Dux Stiriæ obiit.*

MCLXXXII.

Can. & Codex addunt, *& reuertitur.*

MCLXXXIV.

pro *filius* Can. *filii.*

Vltima verba *Eodem anno* &c. habentur æque in Codice, non vero apud Canisium.

MCLXXXV.

Canisius & Codex post verba: Vrbanus succedit, addunt: *Chuno Ratisponensis Episcopus, obiit: Chunradus succedit.*

MCLXXXVI.

Can. & Cod. pro *Conradus* legunt *Henricus* quod etiam rectius. Constantia enim Henrici VI vxor, Rogerii Siculi erat filia.

MCLXXXVII.

l. 1 apud Canisium vox *pacificantur*, omissa est.

l. 5 *Vrbanus Papa* Can. & Codex addunt *tertius.*

l. 6 *Clemens Papa* Can. & Cod. addunt *III*

l. 11 pro *præpeditur* Can. *prægrauatur.*

Vltima verba: *eodem anno &c.* reperiuntur in Codice, non æque apud Canisium. Codex in fine addit: *Henrico III.*

MCLXXXVII.

hic alter annus apud Canisium non reperitur; verum in Codice.

l. 2 pro *Eclip.* Cod. *Cycli.*

qui & communis, epactæ Cod. *qui & communis Epactæ.*

l. 5 pro *Augustensi* Cod. *Augustano.*

l. 6 pro *Ottone Arelatensi* Cod. *Ottone Arelatensi qui & Aystet.*

MCLXXXVIII.

neque hic annus reperitur apud Canisium, verum in Codice.

MCXC.

post verba: *pacificantur.* Can. & Cod. *Exercitus ex magna parte interiit.*

p. 515 verba *post multas &c.* vsque *ad aëris intersit*, desunt apud Can. Cod. saltim habet: *Fridericus Rex in partibus Transmarinis in paruo fluuio est submersus, quarto Idus Iunii.*

MCXCII.

Can. hæc ad annum 1191 adhuc refert. vltima demum verba *Controuersia facta est. &c.* ad annum 1192 referuntur.

l. 4 Can. & Cod. *imperium suo breui tempore.*

MCXCIII.

l. 1 Can. & Cod. omittit *Montisferrati.*

MCXCV.

l. 1 Can. & Cod. *quinto Cal. Ianuarii.*

l. 7 Can. *Heinricus de liberatione Hierusalem & sancti sepulchri omnimodis intendens, duas Curias, Geilenhusen vnam, Wormatiæ alteram celebrauit.*

l. 11

l. 11 Can. & Cod. *Heinricus Imperator secundam mouens in Apuliam expeditionem terrestri & nauali fortissimo apparatu totam Apuliam & Siciliam &c.*

l. 13 Can. & Cod. *Margaritam.*

l. 14 Can. *contra eum conspirauerunt.*

p. 516 l. 2 *Heinricus Dux aliquando Bauariæ & Saxoniæ in Brumspith obiit.*

MCXCVI.

l. 6 Can. *Otto II*

l. 7 Can. *Tyemo.*

MCXCVII.

l. 4 Can. pro *ad hæc* legit *adhuc.*

l. 11 pro *Witeleinspach* Can. *Witelspach.*

MCXCVIII.

l. 1 pro *Albertus* Can. *Adalbertus.*

l. 2 pro *Wuren* Cod. *Wernen.*

l. 3 pro *Episcopatibus vicis* Can. & Cod. *Episcopatibus vicinis.*

l. 5 pro *Perichtoldum* Can. *Bertoldum.*

MCXCIX.

l. 1 Can. & Cod. *Wolfkerus Episcopus Patauiensis.*

l. 2 pro *Ortenberch* Can. & Cod. *Ortenburch.*

l. 5 pro *Ortenberch* Can. & Cod. *Obernburg.*

MCC.

Can. *Eberhardus Brixinensis Episcopus.*

MCCII.

l. 1 pro *Babenberch* Can. *Babenburgum.*

l. 5 pro *cadit* Can. & Cod. *cedit.*

l. 8 hæc verba eodem anno, ad finem vsque, apud Canisium non, verum etiam in Codice habentur.

l. 11 pro *Velsheim* Cod. *Belsheim.*

l. 12 pro *Abbas XXIV* Cod. *Abbas IVtus XXIII a primo.*

MCCIII.

l. 1 Can. *Discordia facta est inter Ducem Bauariæ Ludwicum.*

MCCV.

Canisius hæc verba: *Ordo fratrum minorum &c.* ad annum 1206 refert.

MCCVII.

pro *Witelenspach* Can. *Widenspach.*

MCCVIII.

hæc plane omittit Canisius, & pro iis ad annum 1208 refert: *Otto filius Ducis Heinrici de Brunschwich in Regem eligitur, & ab Innocentio Papa consecratur. Otto Palatinus Comes occiditur pro homicidio commisso in Philippum*, quæ Freherus ad annum 1209 refert.

MCCXII.

l. 5 pro *Altmannus de Helingsperg* Can. *Altannus de Helingesperg.*

l. ead. pro *ab Episcopo ædificatum* Can. *ab ipso ædificatum.*

MCCXVI.

l. 3 hæc verba: *Heinricus abbas &c.* in Codice, non vero apud Canisium habentur.

MCCXVII.

l. 12 pro *Ebertus* Can. & Cod. *Ekbertus.*

MCCXVIII.

l. 5 Can. *postea ipsi Saraceni.*

l. 7 Can. *turrim munitissimam.*

p. 519 l. 2 Can. *cum Italicis multis.*

MCCXIX.

l. 1 pro *excommunicatorum* Can. & Cod. *excommunicationis.*

l. 4 pro *Setnouiensis* Can. *Secouiensis.*

MCCXXI.

l. 1 Can. *portus Aethiopiæ.*

l. 4 pro *circumuallatur* Can. *circumuallatis.*

MCCXXII.

hæc a Canisio plane omittuntur, reperiuntur tamen æque in MSto.

MCCXXIII.

l. 1 pro *Setnouiensi* Can. *Secouiensi.*

l. 2 Can. *in Ecclesia sancti Andreæ apud Lauent.*

MCCXXV.

l. 4 Can. & Cod. *ex qua genuit Chunradum postea Regem. Et Heinricus filius eius Rex declaratus duxit filiam Luipoldi Ducis Austriæ Margaretam.*

l. 6 pro *Nurnberg* Can. *Numburch.*

l. 10 pro *XXXIII* Can. *triginta quatuor.*

MCCXXVI.

l. 13 pro *Linthenvverde* Can. *Lithenvverde.*

MCCXXVII.

l. 1 pro *Hugelinus* Can. *Hugelmus.*

l. 5 pro *Lantgrauius Thuringiæ* Can. *Lantgrauius de Tyringen.*

l. 9 pro *ex hoc ita facto* Can. *ex horum itaque facto.*

l. 12 pro *personarum* Can. & Cod. *Personatuum.*

p. 521 l. 1 Can. & Cod. *vt si ei perseueranter.*

l. 3. Can. *sæviens mors.*

l. 14 Can. *obsidiones vrbium & vniuersaliter vndique procurat pericula populorum.*

l. 21 pro *fratribus suis* Can. *fratribus tuis.*

l. 24 pro *infra quod* Can. *infraque.*

l. 33 Can. *ad excommunicationis sententias.*

l. 42 Can. *omissa alias vexatio.*

l. penult. Can. *ac se & prædictam ciuitatem.*

p. 522 l. 18 Can. *per voti executionem.*

l. 22 Can. *quæ suo testimonium profitentur auctori, potestis agnoscere.*

l. 28 Can. pro *aduersatum, aduersaturum.*

l. 30 Can. *Gregorio de Romania.*

l. 40 Can. *tribus galeis ipsorum inuersis.*

l. 41 pro *cum personis* Can. *cum paruis.*

Post litteras Friderici II apud Canisium sequuntur hæ litteræ Papales.

Gregorius seruus seruorum Dei dilectis magistris Alberto Archidiacono Patauiensi & Philippo de Asisio nuncio nostro in Alemannia commoranti salutem & Apostolicam benedictionem. Quia Fridericus dictus Imperator de multis & omnibus excessibus suis a nobis diligenter & frequenter admonitus non solum satis facere non curauit, sed corde nequiter indurato iugiter etiam deteriora committit, nos de fratrum nostrorum consilio in eum & in omnes illos qui in huiusmodi excessibus, vel alias contra Romanam Ecclesiam sibi præstiterunt consilium, auxilium, & fauorem, excommunicationis & anathematis sententiam duximus promulgandam: omnes qui ei fidelitatis iuramento tenentur, decernendo ab obseruatione iuramenti huiusmodi absolutos: & firmiter prohibendo, ne sibi fidelitatem obseruent, iuxta Canonicas sanctiones. Ad hæc ciuitates, castra, villas & alia loca, ad quæ ipse peruenerit, quamdiu ibi fuerit, Ecclesiastico supposuimus interdicto, ita quod publice vel secreto nullum ibi officium diuinum celebretur, indulgentia vel priuilegio quolibet non obstante omnesque qui eidem præsumpserint celebrare, vel potius profanare diuina, pœnæ depositionis decreuimus perpetuæ subiacere. Vniuersis patriarchis, Archiepiscopis & Episcopis per Alamanniam constitutis nostris damus litteris in præceptis,

vt prædictam excommunicationis & anathematis sententiam pulsatis campanis, accensis candelis, nec non alia quæ continentur in ipsis in singulis ciuitatibus, castris, ac villis & locis suarum diœcesium absque dilatione aliqua publicari solemniter ac etiam nunciari singuli faciant eorundem. Et nihilominus omnes tam clericos quam Laicos, qui ei aduersus fidem Catholicam & libertatem Ecclesiasticam ac sponsam Christi sacrosanctam Ecclesiam machinanti cum armis vel sine armis auxilium præstiterunt, vel fauorem, excommunicationis vinculo innodari. Quo circa discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus, si dicti Archiepiscopi præceptum nostrum neglexerint adimplere, vos eos id per excommunicationis sententiam, appellatione remota, cogatis; constitutione de duabus dietis in generali Concilio edita non obstante. Quod si non ambo his exequendis potueritis interesse alter vestrum, ea nihilominus exequatur. Datum Lateran. IX Cal. Decembris, Pontificatus nostri anno XIII. &c.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filijs Magistris Alberto Archidiacono & Philippo de Asisio nuncio nostro in Alamannia commoranti salutem & Apostolicam benedictionem. Rationalis spiritus exulanti extra suos terminos naturæ compatitur, & naturali potentia frequenter rationis excidium deploratur. Sed cum hæc duo deformationis vulnera sentiunt, de illatis sibi passionibus adinuicem conqueruntur, non quod rationi vel naturæ possit inesse deformitas, a qua creator creaturam suam in creando facit penitus alienam, sed quod actiones proprias toties intentio praua deformat, quod iam corruptelæ vicium videatur naturæ priuilegiis insignitum. Vnde turbatur ratio, merito natura conqueritur, nisi ius ab iniuria prouocet, ab iniustitia vox innocentis, ad Tribunal recurratur supremi iudicis, vbi affectus noxii iustitiæ limitibus coërcentur. Quare Apostolica sedes iustitiæ languenti succurrere, sæuientis iniquitatis occursibus obuiare, vnius cultores attollere & actores tenetur alterius rigore Ecclesiasticæ reprimere disciplinæ. Hinc est quod dolentes audimus quod quidam Friderico dicto Imperatori, qui sicut Herodes, Christianam religionem & fidem Catholicam ac Ecclesiasticam libertatem totis molitur viribus occultare contra Deum & Romanam Ecclesiam, consilium & auxilium ac fauorem impendunt. Dolentes referimus, quod praua mente Imperio, cuius iura & honores ac principum conseruari volumus & optamus illæsa, perniciose incubat & incumbit: Decorem ipsius Imperii & honorem Principum, Imperii lege contempta & principum priuilegio cancellato, quosdam de ipsorum Maioribus, quod actibus suis illicitis consentire renuunt, incarcerando, proscribendo, & proditoriæ necis gladio feriendo ac paganarum qui Asisini vocantur, inauditum est de quolibet Principe Christiano, gladiis exponendo deturpat. Nonnullos Episcopos præcones Christi, Rectores fidei, Pastores ouium, medicos languentium animarum, spoliatos bonis Ecclesiasticis, & mundanis, de regno quod est beati Petri patrimonium Episcopale, aliisque terris Imperio Romano subiectis, proscriptione damnabili exulare compellit; sacrosanctas Ecclesias sacrilega temeritate prophanans: religiosos (quorum vnum de ordine Fratrum minorum absque iuris ordine & debita causæ cognitione horribili crudelitate combussit) pupillos, orphanos, pauperes & viduas tegmine vili nudatos, quasi sublatis desuper carnibus exossauit. Excommunicationis quoque ac anathematis latam contra se a nobis sententiam contemptis ecclesiæ clauibus vilipendit; solemniter publice sibi faciens celebrari vel potius prophanari diuina. Nec non laqueo damnatæ hæresis se suspendens, eandem sententiam prædicat non seruandam. Verum cum ex hoc, subsidio consilii & fauore fidelium populorum dictus Fridericus reddiderit se indignum, venerabiles Fratres nostros Archiepiscopos, Episcopos ac dilectos filios Abbates, Priores, Præpositos, & alios Ecclesiarum Prælatos, nec non nobiles viros, Duces, Marchiones, Comites, Barones & vniuersos alios Christi fideles per Alamanniam constitutos rogandos duximus attentius, & monendos sub debito fidei Christianæ quo tenentur Domino Iesu Christo, districte præcipiendo mandantes, vt præfato Friderico consilium, vel iuuamen operæ, vel operam aliquatenus non impendant.

Quo circa discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus eos qui contra præscriptum mandatum nostrum venire præsumserint, per excommunicationis sententiam, sublato appellationis obstaculo, a præsumptione huiusmodi compescatis, constitutione de duabus dietis in generali concilio edita non obstante. Quod si non ambo his exequendis potueritis interesse, alter vestrum ea nihilominus exequatur. Datum Lateran. VIII *Calendas Octobris, Pontificatus nostri anno tertio decimo.*

MCCXXVIII.

l. 2 pro *Accaron* Can. *Ancona.*

l. 6 pro *Lauatinensis* Can. *Lauentinensis.*

l. 8 pro *Merania* Can. *Morauiæ.*

l. 9 Can. omittit *Marchio.*

l. 11 pro *Karo Senensis* Can. *Karo Secouiensis.*

l. vlt. pro *Lauatensis* Can. *Lauentinus.*

MCCXXIX.

Canisius in fine addit: *post quem Chunradus eligitur.*

MCCXXX.

Locum hunc antea corruptum per distinctiones ex Eberhardo emendauimus, dum nec Codex MStus rite distinxerit.

l. 16 post verba: *Archiepiscopus obiit.* Can. habet: *Carolus primus Secouiensis Episcopus obiit.*

l. ead. pro *Flinsperg* Can. *Flinspach.*

Vltima verba de Luitfrido abbate Canisius non habet, quæ sine dubio sunt interpolata a monacho Augustano.

MCCXXXI.

p. 522 l. 3 pro *abbas ad Murtem* Can. & Cod. *Abbas Admuntensis.*

MCCXXXII.

l. 4 verba *ei occurrerunt,* Canisius & Cod. non habet.

l. 7 vocem *resignauit* ex Canisio & Cod. adiecimus.

MCCXXXIII.

l. 14 pro *castrum in Leimbach* Can. *claustrum in Lambach.*

MCCXXXIV.

Can. & Cod. *alios capite plecti iussit circiter quadraginta.*

MCCXXXVI.

l. 8 pro *Meraniæ* Can. *Morauiæ.*

MCCXXXVII.

Sub initium statim Canisius & Cod. addit: *sequenti igitur anno.*

l. 7 pro *Burchardum Carinthiæ Ducem* Can. & Cod. *Bernhardum Karinthiæ,* in margine addens: *F. male Burchardum, nam paulo ante Bernardus dicitur.*

MCCXXXVIII.

Sub initium Can. & Cod. *Actum Anno Domini* MCCXXXVIII.

l. 8 pro VI *feria* Can. VI *Februarii.*

p. 524 l. vlt. pro *III Non. Octobr.* Can. & Cod. *quarto nonas Octobris.*

MCCXL.

l. 4 pro *Preunzel* Can. *Primizel* Cod. *Premeslaus.*

l. 6 pro *Margaretam relictam, Heinrico quondam Rege Romanorum* Can. *Margaretam relictam Heinrici quondam Regis Bohemorum.*

l. 10 pro *Bethoniam ciuitatem* Can. *Bohem. ciuit.*

l. 17 Can. *Henricum Regem Alemanniæ.*

ad l. 20 Can. addit: *Ekkbertus Babenbergensis Episcopus obiit.*

MCCXLII.

l. 2 Cod. *Heinricus de Carintanea notarius Imperatoris eligitur in Episcopum Babenbergensem.*

MCCXLIII.

Verba initialia Canisius non habet.

l. 3 pro *Synnibaldus* Can. *Symmbaldus.*

MCCXLV.

Verba: *porro causæ depositionis* &c. vsque ad finem, apud Canisium non reperiuntur. Habentur, autem in Codice sed cancellata, atque aliena manu fuit adiectum: *non est verum, delirat.*

MCCXLVII.

l. 8 post *Arnoldus Treuerensis Episcopus*, Canisius addit: *Richardus Wormacensis Episcopus, Heinricus Argentinensis Episcopus, Bertoldus Basiliensis Episcopus.*

l. 9 Can. *Comes Siluester, Dietherus Comes de Chazenellenbogen.*

l. 12 pro *Comes de Wurnberg* Can. *Comes de Verimburch.*

l. 13 pro *Dominus de Trinparch* Can. *Dominus de Tirenperch,*

l. 14 pro *Geralatus de Limpurch* Can. *Gerlacus de Limpurch.*

l. ead. Can. *Philippus de Herchenuels, Philippus de Volchenstein, Dominus de Schtralenberch, Pincerna de Erlach, Wernherdus Dapifer de Alzeia, Heinricus de Erenberch, Rumpoldus de Stamach.*

l. 18 & sqq. variant nomina ciuitatum. Canisius equidem *Tirbigen, Wechflaria, Galenhausen: Agilsuelt, Arschaffenburch,*

l. 24 pro *Bermensi* Can. *Bernensi.*

MCCXLVIII.

Verba *iste Ludwicus* vsque ad finem apud Canisium non habentur.

MCCL.

Mors Friderici Imp. apud Canisium his saltim verbis refertur: *Fridericus Imperator in Apulia moritur mense Decembri.*

MCCLI.

p. 529 l. 5 pro *Teispach* Can. *Geispach.*

l. 10 pro *Dingelfingen* Can. *Digoluing.*

MCCLIII.

l. 8 pro *Preunzel* Can. *Premizzel* Cod. *Prenzzel.*

l. 18 pro *cum vxore & familiaribus suis* Can. *cum vxore e familiaribus suis.*

l. 32 pro *dixit H. abbati* Can. *dixit hec abbati.*

p. 530 l. 7 verba *Comes Burchardus*, ad finem vsque, apud Canisium non habentur, verum in Codice.

MCCLIV.

l. 3 Canisius omittit *electo.*

l. 11. *vt nec semina possent haberi*, emendaui ex Canisio, cum antea legeretur, *vbi semina possunt haberi.*

l. 17 post verba: *qui dissipat consilia Principum* Can. addit: *& reprobat consilia populorum* Cod. *qui dissipat consilia principum & regum, comitum potentum.*

MCCLV.

l. 3 pro *Ording cum Lantshut, Oting* Can. *Aerding cum Lantshut*, *Oeting* Cod. *Oeting.*

l. 5 pro *cum Palatino Rheni* Can. *Palatio Rheni.*

l. 6 pro *Legenuelde* Can. *Lengueld* Cod. *Lenguel.*

MCCLVI.

l. 9 pro *antiqui patres* Cod. *antiqui primores.*

MCCLVII.

ad finem huius anni Canisius addit: *quarum hic quedam propter illos, quos talia legere delectat, placuit annotari.*

Venerabili Patri DEI gratia Patauiensi Episcopus frater Henricus eadem gratia Chymensis Episcopus salutem & sinceram in Domino charitatem.

Licet olim Dominus Papa volens pedetentim Dominum Philippum quondam electum Ecclesiæ Saltzburgensis, qui perperam & contra constitutiones ipsius in eadem administratione timebat ab ipsius Ecclesiæ regimine remouere; sicut claruit

ex postfacto; nobis in mandatis dederat vt ab ipso & detentionibus castrorum & munitionum Ecclesiæ Saltzburgensis, eadem castra & munitiones requirere deberemus, & nobis assignari faceremus, alioquin tam ipsum Philippum quam detentores castrorum & munitionum Ecclesiastico percelleremus mucrone, nosque licet circa omnia prædicta mandatum nostri Domini Papæ, & fuissemus diligenter & fideliter executi, tamen idem Philippus perire magis eligens quam parere; nec castra nec munitiones nobis assignare curauit. Vnde nos ipsum & prædictores detentores excommunicauimus & loca Ecclesiastico supposuimus interdicto: sicut per nostras litteras, quas vobis & aliis translatis, super hoc negotio transmisimus, & per famam publicam; quæ rem gestam super tecta prædicat, credimus esse notum. Verum cum prædictus Dominus Papa ipsum Philippum a prædicta Ecclesia remouerit per diffinitiuam sententiam, & eidem de pastore legitimo videlicet Domino Vlrico quondam Episcopo SecoVVensi duxerit prouidendum, volens eidem assignari castra & munitiones tanquam vero Prælato, nobis super eodem negocio denuo sua litteras misit hanc seriem continentes.

Alexander Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri Chymensi Episcopo salutem & Apostolicam benedictionem. In contemptum veniens Philippus, quondam Saltzburgensis Ecclesiæ electus, nimis videtur a se timorem Domini & hominum reuerentiam abiecisse, dum adhuc munitiones & castra & quædam alia bona ipsius Ecclesiæ, in sua detinet potestate, quasi non suffecerit, dictam tenuisse Ecclesiam in suam & multorum perniciem tanto tempore viduatam. Errata igitur dicti Philippi corrigi misericorditer cupientes fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ipsum ex parte nostra moneas attentius & inducas, vt prædicta omnia fratri nostro Saltzburgensi Archiepiscopo vel alii eius nomine sine qualibet difficultate resignet; alioquin cum ferro abscindenda sint vulnera, quæ fomentorum non sentiunt medicinam, tam eum quam alios, qui eodem nomine, ad id per censuram Ecclesiasticam, appellatione remota, compellas, contra quos si necesse fuerit omnium Suffraganeorum, Ministerialium, & Vasallorum eiusdem Ecclesiæ auxilium inuoces, vt super his tibi & ipsi Archiepiscopo fuerint requisiti; Suffraganeos ipsos ad hæc auctoritate nostra, Ministeriales vero & Vasallos eosdem per priuationem feudorum quæ tenent ab ipsa Ecclesia, monitione præmissa, ratione praua, coartando. Datum, Viterbii II. Nonus Decembris. Pontificatus nostri Anno III. Nos igitur auctoritate huius mandati prædictum Philippum per nostras literas monuimus, & per alios moneri fecimus, vt infra XV dierum spacium castra & munitiones prædictæ Ecclesiæ, sublato cuiuslibet difficultatis obstaculo, prædicto Domino Vlrico Sultzburgensi Archiepiscopo, vel eius deuotis, quorum sibi nomina in nostris litteris expressimus, suo nomine restituat & assignet, alioquin ipsum & detentores prædictorum castrorum & munitionum iterum ex nunc excommunicamus, & loca ipsa Ecclesiastico supponimus interdicto. Vestram igitur prudentiam hortamur in Domino, vt districte salua tamen reuerentia, commissa nobis auctoritate præcipimus, quatenus tenorem huius litteræ & mandati Papalis, nostram etiam monitionem & sententias, quas contra memoratum Philippum & detentores prædictorum castrorum & munitionum, & in sua malitia gloriantes, sicut hactenus mandatis nostris, imo Domini Papæ non obedierunt, fecimus, in Ecclesia nostra & aliis Ecclesiis nostræ diœcesis per nos & alios singulis diebus Dominicis & aliis festiuis publice denunciantes, vt faciatis solemniter publicari. Cæterum proinde pensans summus Pontifex vos & alios Suffraganeos Ecclesiæ Saltzburgensis, qui vocati sunt in partem solicitudinis, esse nobilia membra corporis tantæ metropolis; quod vtique corpus per nexus salutaris obedientiæ, & iuncturas venustæ concordiæ subministratum crescit in augmentum roboris Ecclesiastici ad destruendum omnem principatum & potestatem, quæ se nititur extollere contra id, quod Romana Ecclesia dicitur ac colitur, & in quo libertas Ecclesiastica solidatur, ex affectu cordis satagit & intendit, vt vos, in quorum potentatibus consistit dexteræ suæ salus, parati in hoc tempore opponatis vos murum pro Domino Salzburgensis Ecclesiæ ad depri-

deprimendam Domini Philippi malitiam, qui non armis iustitiæ, sed facibus iniquæ potentiæ & telis præsumptuosæ violentiæ armatus ad depresionem ipsius & internecionem tanquam hostilis prædo insurgere nititur ex aduerso sicut per literas ipsius Domini Papæ, quas ad nos super ipsius negocio transmittit, & earum executionem nobis committit, limpide patet vobis. Rogamus igitur & qua fungimur auctoritate vestram monemus deuotionem, quatenus dolentes vicem matris nostræ, Saltzburgensis Ecclesiæ, dudum per memoratum Philippum tribulatæ miserabiliter & oppressæ opem detis & operam cum affectu, vt ipsa de sua tyrannica oppresione vestro adiutorio liberetur, parati contra ipsum in fortitudine brachii, seculari Domino nostro venerabili Archiepiscopo Saltzburgensi, cum vos super hoc requisierit, vel nos Domini Papæ vice facere iuuamen, ne præualeant filii alieni, errantes ab vtero & a iustitiæ semitis claudicantes, lacerare dente vipereo materna viscera, & cultus iustitiæ habeant in opprobrium, si fidei pugiles, æquitatis zelatores, Ecclesiarum sanctarum Præsules, animarum Pontifices, quorum est ingressus per portas iustitiæ, iniquis potentiis nefariis, insolentiis, pertinacibus violentiis, Ecclesiarum libertates & iura calcantibus non resistunt. Vos igitur obsecramus in Domino ad persecutionem huius negotii taliter accingite, vt non personam, sed iustitiam amplecti videamini & apud Dominum & totam Curiam, quæ suum reputat hoc negotium & ipsum venerabilem Archiepiscopum vester zelus commendabilis habeatur. Datum Venetiis anno Domini MCC LVIII Nonis Maii.

MCCLVIII.

l. 1 pro *Prinnzel* Can. & Cod. *Primizel.*

l. 9 Can. & Cod. *Chunzing & per vallem Vilsæ fluminis.*

l. 9 pro *Fraunbouen* Can. *Fanbonen.*

l. 16 pro *gradibus* Can. *egreditur.*

l. 19 pro *gentium Bauariæ* Can. *Bauaricæ gentis.*

l. 28 pro *remanserunt cis flumen* Can. *remanserunt circa flumen* Cod. *citra flumen.*

l. 34 Can. *Zimlo de Luechtenburch.*

l. ead. pro *Fridlain* Can. *Fridlam.*

l. 36 pro *Klingenberg* Can. *Clinberch* Cod. *Klingenburg.*

l. 37 Cod. *Burggrauius de Graz, Ziml. Frater Wotbonis.*

l. 38 pro *Nabzden* Can. *Nabetzden.*

l. 40 pro *Zelkingarii* Can. *de Zelking.*

MCCLIX.

Initium huius anni, vsque ad verba: *Conradus Frisingensis Episcopus*, apud Canisium non habentur, verum in Codice.

l. 12 *Chunradus* suppleui ex Canisio & Codice, cum antea saltim legeretur Ch.

l. 15. pro *Comes de Hisperch* leg. *Comes de Hirtzberg* Cod. *Hirzburg.*

Ad l. 22 & verba: *Frater Albertus de ordine Prædicatorum*, Codex in margine: *dictus magnus & Stus de Laugingen ortus 1260 de genere militari natus de Bolstett.* Id quod anno sequenti confirmatur.

MCCLX.

l. 2 post verba *in vxorem:* Canisius hæc inserit.

Eodem anno ab Alexandro Papa subscripta epistola est transmissa.

Alexander Episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus Fratribus, Archiepiscopo Saltzburgensi eiusque suffraganeis, nec non & dilectis filiis Abbatibus, aliisque Ecclesiarum Prælatis ordinariam in subditos obtinentibus potestatem per Saltzburgensem

gensem Prouinciam constitutis, tam exemptis quam non exemptis, salutem & Apostolicam benedictionem. Si vero quod dicitur, pastores ouium Christi sumus, non impauide scire possumus terribiliter intonantia nostris sensibus contra pastoralis curæ negligentiam sacrarum oracula scripturarum, quæ determinata Dominici gregis in præsidentium desidium retorquentes, minaciter inclamant, pereuntium sanguinem de Præpositorum manibus exigendum. Quis nostrum non contremiscat & expaueat, dicente ad pastores gregis sui Domino per Prophetam. Dispersistis gregem meum, eiecistis & non visitastis eos, ecce ego visitabo super vos vestrorum malitiam studiorum? Pauet vtique ad hos increpationis interminationisque diuinæ sermones idem ipse Propheta, dum dicit: A facie Domini & facie sanctorum verborum eius conturbatum est cor meum, in medio mei contremuerunt omnia ossa mea. O formidolosa speculatorum, quos populo dispensatio diuina proposuit, & periculosa conditio, si perfunctorie res agatur, si eo modo in solitudine commissa non militent, quo summus præcipit Imperator, si sibi & vniuerso gregi, cui eos Deus custodes & Episcopos constituit, non attendant. His præcipue horrendum erit illud humanorum operum finale iudicium, omnibus in commune tremendum, in quo etsi vnusquisque de proprii corporis actionibus districto sit subiiciendus examini, vt recipiat prout gessit, nobis tamen quibus Papalis cura commissa est, non sufficiet propria innocentia sine cumulo iustitiæ subditorum, quando negligentis ministri pigritiam per consequens austerus iniunctæ seruitutis exactor delicta plebis impinget reatui Prælatorum. Si enim qui de vnico talento sibi credito satis fœnoris non reportabit augmentum, tanquam inutilis seruus & piger iustæ damnationis periculum sustinebit, quam durum putatis iudicium fiet illi, qui commissum sibi pluralem numerum viuentium talentorum non solum integrum neglexerit reddere creditori, verum etiam in illa districtione probabitur damnum Domino suo in bonis, quæ ab ipso multiplicanda susceperat intulisse. Propterea fratres & filii qui fasces Pontificalis officii & Ecclesiastici ministerii subeundo, desixistis pro animabus creditis apud extraneum manus vestras, festinate quæsumus, liberari ab illo, qui supremus est actor & iudex, nullum nobis de allegationis nitore præsidium relicturus. Discurrite nec cessetis, ne fiant animæ vestræ pro illis, quos in custodiam sub tanto Vadimonio suscepistis. Excitet vos summi Pastoris amor, qui nos pascendis rationalibus ouibus dedicauit. Exterreat corda vestra & corporis somnum depellat ab oculis metus periculi, eis procul dubio, qui supra greges suos vigiles non obseruat excubias, imminentis. Sed ecce Lethalis incuriæ sopor pastoralis vitæ vigilantiam, quod gementes dicimus, oppressisse videtur in plurimis, prout testatur nimia de plerisque regionibus clamans Christiani populi corruptela, quæ cum deberet ex sacerdotalis antidoti curari medelis, inualescit, proh dolor, ex malorum contagione, quod procedit a clero, ita vt alicubi verum sit, quod ex Prophetica querela testatur: Factus est inquiens, sicut populus sic sacerdos. Malitiam namque dierum labentium, quæ cum tempore corrupit & mores, dante quam plurimis ex impuniate audacia semper in deteriora procliuem infrenis licentiæ libertatem, nonnulli clerici præcipiti lubricæ voluptatis arbitrio laxas committentes habenas, post carnis suæ concupiscentias abierunt & relegata pœne penitus a conuersatione vitæ suæ clericalis mundicie, honestate, tenent etiam in conspectu populi concubinas, cum quibus impudicæ frontis irreuerentiam induens fœdas manus & fœtidas, quas sordidis libidinosæ coinquinationis fœtibus immiserunt, non erubescunt in suum periculum & ruinam populi sacris ministeriis immisceri, a quibus ob publici concubinatus insaniam quæ nulla tergiuersatione sceleris, vel secundum scita canonum, tam quoad se quam ad alios sunt suspensi, & ne quis talium Missam audire præsumat, arctius in eorum contemptum Canonicæ auctoritatis constitutio interdicit. Per tales maxime nomen Dei Domini blasphematur in terris: per tales derogatur Sacramentis fidei orthodoxæ cum vasa Domini pollutis eorum manibus prophanantur: Per tales ergo perdit religionem Cathol. deuotio reuerentiæ Christianæ: Per tales decipitur populus in diuinis, & Ecclesiastica substantia dissipatur. Hinc detrahitur verbo Dei,

dum

dum immundis labiis talium nunciatur: Hinc hæretici mussitant & insultant: Hinc Tyranni sæuiunt. Hinc perfidi persequuntur: Hinc grassantur audacius in Christi Patrimonio sacrilegi exactores, a quibus, proh pudor, ob huiusmodi carnes putridas, quas disciplinalis mucro non resecat, sicut decet sincerum Catholicæ matris corpus in ostentum ducitur & contemptum. Profecto patres qui huiusmodi filios sub dissimulationis conniuentia fouent impune, etiamsi cum Heli sacerdote sunt boni forsitan in seipsos merito pro consimilis negligentiæ malo, repentina patris interitus ruina deiiceret de sella retrorsum. Ecclesiæ quoque Principes qui zelo Phynees ardenter non feriuntur in tales, sine causa videntur portare gladium potestatis, quem ad vindictam malorum, laudem vero bonorum desuper acceperunt. Nos igitur cupientes tantum malum de medio Ecclesiæ, tantumque scandalum ab oculis fidelium remouere, vniuersitatem vestram rogamus, monemus, & hortamur, auctoritate nobis per Apostolica scripta in virtute iniungentes, ac vos singulos sub obtestatione tam iudicii singularis quo quisque citatur ad Dominum de corpore mortis huius, quam iudicii singularis, in quo vniuersi stabimus ante tribunal æterni iudicis, obsecrantes quatenus in vobismet ipsis cunctis ostendere, quam pie ad Dominum, quam sancte ad scipsos, quam iuste ad proximos oporteat cæteros in Dei Ecclesia conuersari. Totius namque familiæ status & ordo vacillat, si quod requiratur in membris, in eorum capite non habetur, & in eius ore aduersus peccantes necesse est redargutionis obiurgatio conticescat, quæ admittere cognoscitur arguenda. Qua enim fronte fieri quis poterit morbi curator, dum languore consimili detinetur, aut sectator virtutum, dum sectator ostenditur vitiorum? Ad inquirendos aut ad puniendos subditorum vestrorum excessus & maxime incontinentiæ fœditates in clericis, præsertim concubinariis manifestis, qui odorem fœtere faciunt domus Dei, tanto feruentius assurgatis, quanto damnabilius præteriretis eorum contagia incorrecta. Verum vt aduersus concubinarios huiusmodi officii nostri debitum tam auctoritate nostra quam vestra liberius exequi valeatis, nos prædecessorum nostrorum attendentes vestigia & plenius exprimentes, super hoc processus vestros, per appellationis obiectum volumus aliquatenus impediri. Si vero huiusmodi concubinarii, quorum culpas contigerit canonica districtione feriri, super appellatione aut absolutione vel restitutione sua literas Apostolicas reportarint, illas nisi forsitan in eis appellationis aut excommunicationis seu remotionis suæ huiusmodi causam expresserint manifeste, decernimus nullius esse momenti, sed eis vel processibus per eas habitis nequaquam obstantibus, censura vestræ animaduersionis in tales inuiolabilem obtineat firmitatem. Preces autem, monita, mandata, & præcepta nostra super his taliter implere curetis, qui conuersationis honestas in clero, & deuotionis antiquæ sinceritatis in populo per solicitudinis vestræ diligentiam reformentur. Cumque Princeps pastorum aduenerit ab vnoquoque nostrum fructum iniuncti negotii quæsiturus, coram ipso appareatis intrepidi & dignam sibi possitis villicationis vestræ reddere rationem. Volumus autem atque præcipimus, vt tu frater Archiepiscope Suffraganeis tuis & aliis Prælatis tuæ Prouinciæ has literas sine moræ dispendio facias præsentari, vt super præmissis præceptum nostrum exacta diligentia exequantur. Datum Idus Febr. Pontific. nostri Anno V.

l. 5. pro *Marchia*, *Marcha.*

l. 7 pro *abit Rex Boemiæ* Can. *Otaker Rex Bohemiæ.*

l. 14 pro *post* Can. & Cod. melius *prius.*

l. 18 Can. & Cod. *Chrafto de Sleunz Cadoldus dictus Orphanus, quasi cum quadringentis Viris.*

l. 24 Can. *sibi plenarie restituto.*

p. 534 l. 4 sic locum Freheri corruptum ex Canisio & Codice emendauimus, cum antea legeretur: *ita quod eam in primis sibi multi nobiles mercarunt.*

l. 8. Can. *bini terni.*

l. 9 Can. *per XXXIII dies & deinde* Cod. *per XXXIII dies & dimidium.*

 l. II

l. 11 pro *Cantiones* Can. *Cantilenas.*

l. 12 sic emendaui ex Canisio & Codice, dum antea pro *præcinentibus* legeretur *præsentibus.*

l. 20 verba *Popo monachus* ad finem vsque apud Canisium non habentur.

l. 29. Cod. post *Laugingen* addit: *militaris de Bolszetten.*

MCCLXI.

l. 4 præmittitur: *eodem anno.*

p. 535 l. 9 pro *Wernhero* Can. *Bernhero.* vltima verba *Vrbanus Papa* &c. ad finem vsque apud Canisium non habentur.

MCCLXII.

Priora verba apud Canisium non habentur.

MCCLXIII.

l. 5 post *altitudinis* Can. & Cod. addit: *& longitudinis.*

l. 6 pro *Printzel* Can. *Premizl.*

MCCLXIV.

hæc Canisius plane non habet.

MCCLXV.

Prima verba huius anni ad verba *vita priuauit & regno*, apud Canisium non habentur.

p. 536 l. 4 hæc verba *Clemens etiam Papa*, & quæ sequuntur, apud Canisium non habentur. Horum vero loco sequuntur ista verba: *Et quam bene ac mirabili modo vtrique Ecclesiæ. Videlicet Saltzburgensi & Patauiensi a sede Apostolica sit prouisum, in subscriptarum patet serie litterarum.*

Clemens Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio Welodizlao electo Saltzburgensi salutem & Apostolicam benedictionem.

Romana Ecclesia, cui diuina inscrutabilis altitudo dispositione in communicabile præcipuum contulit super cæteras Magistratum, pium ad cunctas alias in huius orbis latitudine constitutas Ecclesias materna prouisione habens respectum laudabili studuit hactenus obseruantia custodire, vt de illis potissimam curam gerens eis opportunitatis tempore accurante congrua subventionis non differet consilia tam libenter, quam liberaliter exhibere. Nos etiam, qui licet insufficientibus meritis in sublimi culminis Apostolici specula sumus disponente Domino constituti, prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum in hoc vestigiis inhærendo prædictas Ecclesias tam proximas quam longe positas paternæ considerationis oculis intuentes iniunctum erga ipsas solicitudinis nostræ ministerium circumstantiis vniuersis ac variis personarum, rerum, locorum & temporum emergentibus necessitatum articulis diligenter inspectis, quantum nobis ex alto permissum fuerit, ita vigilanter intendimus exercere, vt nihil prorsus in spiritualibus vel temporalibus desit ibi, quod per diligentiæ nostræ studium possit aut debeat procurari. Et quamuis ministerii huiusmodi debitum circa singulas Ecclesias exsoluere cupiamus, erga illas tamen, quæ viduitatis deplorant incommoda, vt videlicet ipsis de pastoribus iuxta cor nostrum idoneis cœli prouidentia vtiliter consulatur curis continuis, eoque anxius attingimur insultibus, quod successiuis eo instantius propulsamur, quo ipsæ dum vacant, periculis subiacentes maioribus, potiori noscuntur Apostolico suffragio indigere. Sane Venerabilis frater noster Vlricus quondam Saltzburgensis Archiepiscopus recta considerationis meditatione aduertens, quod ipse qui iam vergens in senium, multa proprii corporis debilitate grauari dicitur in commisso sibi plebis gubernaculo, variis de causis se fructuose gerere, sicut erat expediens, non valebat, ac proprium & subditorum periculum reformidans, zelo charitatis, quo erga Ecclesiam suam vigebat, inductus, ne occasione suæ impotentiæ gregem suum inimicus insidiator inuaderet, vel Ecclesiæ Saltzburgensi vtilitatibus per dispensatoris inualitudinem forsitan deperiret, ipsius Ecclesiæ regimine

mine elegit sponte cedere; per literas & nuncium specialiter supplici a nobis deposcens instantia, vt cessionem ipsius quam sic offerebat spontaneus, de benignitate Apostolica recipere dignaremur. Nos autem tam ipsius Archiepiscopi quieti & commoditatibus prouidere, quam eiusdem Ecclesiæ occurrere periculis opportuna diligentia intendentes cessionem ipsius duximus admittendam. Per huiusmodi vero cessionem in manibus nostris factam, eadem Saltzburgensis Ecclesia pastore vacante, ordinationem illius nobis specialiter reseruantes, inhibuimus expresse capitulo Saltzburgensi, ne ad electionem seu postulationem aut nominationem aliquam procederent de Archiepiscopo illa vice: ac decreuimus nihilominus irritum & inane, si quid contra inhibitionem huiusmodi contingeret attentari. Et demum de salubri prouisione ipsius Saltzburgensis Ecclesiæ solicite cogitantes, post exacta deliberationis examen decens ac necessarium nihilominus & expediens fore vidimus, vt eodem Ecclesia titulo nobilitatis insignis, quæ currentium dierum faciente malitia multis est discriminibus exposita, variis conquassata molestiis, grauiterque in temporalibus diminuta & enormiter in spiritualibus deformata, nobilis decore sponsi, ac vtilis ornaretur, cuius potentia & prouidentia circumspecta, damna resarciantur, ipsius regantur directa, & indirecta in debitam rectitudinis semitam dirigantur, Ecclesiastica defensetur libertas, cleri status reddatur tranquillior, & commodis salutis & gaudii plebs lætetur. Vnde nos laudabiles actus tuos, quibus de virtute in virtutem proficiens in oculis hominum a tuæ iuuentutis primitiis te gratum reddere studuisti, delectabiliter in animo reuoluentes, ac redolentis tuæ famæ suauitate, quæ publico prædicatur testimonio, quod claram serenissimorum tuorum nobilitatem natalium, studiis ac operibus nobilitate satagis virtuosis, odorem acceptabilem sentientes, in te generosum ac benedictionis filium direximus oculos nostræ mentis. In quo te ipsi Saltzburgensi præficiendo Ecclesiæ noster non indigne spiritus requieuit, spem grandem ac fiduciam obtinentes, quod cum sis multorum principum consanguinitate & affinitate subnixus, literæ sufficienti dotatus, gratus moribus, conuersatione placidus, vitæ honestate conspicuus, aliisque virtutibus multipliciter insignitus, in spiritualibus, nihilominus prouidentiam ac in temporalibus discretionem obtinens, Ecclesia eadem per tuam potentiam & circumspectionem fructuosam ab instantibus periculis efficaciter eruetur, a futuris præseruabitur salubriter, & non solum in suis bonis Iuribus, immunitatibus & libertatibus magnifice defensabitur, verum etiam optatæ felicitatis & prosperitatis augmentum spiritualiter & temporaliter ad pacem & bonum statum subditorum sibi cleri & populi diuina fauente clementia consequetur. His itaque digna meditatione pensatis, Ecclesiæ prælibatæ, cuius in hac parte profectum potissime attendimus, speciali volentes diligentia prouidere, de fratrum nostrorum consilio & Apostolicæ potestatis plenitudine in nomine Domini, non obstante defectu, quem in ordinibus pateris, & ætate, te tunc Præpositum Wisegradensis Ecclesiæ, capellanum nostrum, prælibatæ Ecclesiæ Saltzburgensi in Archiepiscopum præfecimus & pastorem, curam & administrationem illius tam circa spiritualia quam temporalia tibi totaliter committentes. Quapropter discretionem tuam rogamus, monemus attentius, & hortamur per apostolica scripta, tibi in virtute obedientiæ districte præcipiendo mandantes, quatenus tibi onus a Domino impositum reuerenter suscipiens ad commissam tibi Ecclesiam cum plena nostræ gratia benedictionis accedas, & illius commissum tibi regimen sic prudenter & vtilitur exequaris, quod ipsa tuo salubri ministerio gubernetur feliciter ac prospere dirigatur, tuque velut pastor solicitus gregis Dominici tuæ custodiæ deputati ciuilem curam gerere comproberis, ex quibus clara tui fama nominis extendatur latius, & erga personam tuam beneuolentia nostræ syncceritatis digne de bono in melius augeatur. Datum Perusii IV idus Nouembris Pontificatus nostri anno primo.

Clemens Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio Petro electo Patauiensi salutem & Apostolicam benedictionem.

In supremæ speculationis vertice, cuinos, licet indignos Apostolicæ dignitatis gradus prætulit, constituti, de variis immensisque negotiis, iugitur emergentibus solici-

 tudi-

tudinis Apostolicæ studiis dirigendis continua reddimur attentione solliciti, ne diligentiæ nostræ ministerium videatur deesse, vbi pastorale tenemur iniunctum nobis officium exercere. Inter quæ de statu prospero ac salubri Ecclesiarum omnium vbilibet positarum curæ nostræ specialiter superna disponente clementia, commissarum assidure cogitamus & profundis vigiliis excitamur, vt aliquid penitus non desit inibi, quod ad ipsarum vtilitatem per nos valeat procurari. Specialiter autem ad illas, quas viduitatis incommoda deplorare conspicimus, nostrum animum conuertentes, in hoc præcipue nostra sedulitas officiosa versatur, vt eædem, de personis secundum cor nostrum idoneis celeriter ordinentur, ad quod eo instantius vigilamus, quoad id ex susceptæ administrationis curæ specialius obligamur, & quo Ecclesias ipsas per vocationem illarum diutinam, maioribus spiritualiter & temporaliter exponi discriminibus intuemur. Sane Pataviensis Ecclesia pastoris solatio destituta dilecti filii capellani eiusdem Ecclesiæ pro futuri electione Pontificis, vt est moris die ad eligendum præfixa conuenientes in vnum, Spiritus Sancti gratia inuocata, dilectum filium Welodizlaum, nunc Saltzburgensem electum tunc Capellanum nostrum, & Ecclesiæ Wisegradensis Præpositum in eorum Episcopum vnanimiter & concorditer postularunt. Nos quidem postulatæ personæ, de cuius probitate multa laude digna relata nobis fuerant, nec non & de illius meritis certam volentes notitiam obtinere, eundem electum ad nostram duximus præsentiam euocandum, qui velut obedientiæ filius se nostro conspectui præsentauit. Licet autem postmodum inspecta electi eiusdem laudabilium copia meritorum, de quibus tam per communis famæ præconium & multorum fide dignorum laudabile testimonium, quam etiam per experientiam facti nobis euidenter constitit, postulationem prædictam velut de persona sufficienti & idonea Canonice celebratam deliberassemus admittere; Interim tamen venerabili fratri nostro Vlrico quondam Saltzburgensi Episcopo, pro eo quod ipse in commisso sibi plebis gubernaculo variis de causis vtiliter se gerere, sicut erat expediens, non valebat, cessionem suam Archiepiscopalis regiminis nobis per speciales litteras & nuncium offerente, illamque a nobis admitti cum instantia postulante, nos tam ipsius Archiepiscopi quieti & commoditatibus prouidere, quam Saltzburgensis Ecclesiæ occurrere periculis, opportuna diligentia intendentes, cessionem ipsius duximus admittendam. Recepta huiusmodi cessione, nos attendentes, quod nobilis Ecclesia ipsa, quæ currentium dierum faciente malitia multis periculis est exposita virtuosi ac potentis indigebat cum Rectoris, ipsum electum eidem Saltzburgensi Ecclesiæ in Archiepiscopum præfecimus & pastorem. Demum vero ne præfata Pataviensis Ecclesia quæ propositi Pastoris carebat solatio, prolixioris vacationis detrimenta sentiret, studiose vacauimus ad exquirendum virum talem, qui ad ipsius Ecclesiæ Regimen idoneus haberetur, vnde nos ad personam tuam quam nostræ beneuolentiæ plenitudinem assecutam odor famæ nobis reddidit acceptam, cum sufficiens tibi litterarum scientia suffragetur, & habearis vir vitæ laudabilis & conuersationis honestæ, morum honestate decorus, discretionis mature conspicuus, clarus meritis & alias imo spiritualibus & temporalibus circumspectus, nostræ, considerationis dirigentes intuitum ac sperantes, quod virtutibus desursum tibi traditis insigniter ipsam Patauiensem Ecclesiam feliciter dante Domino gubernabis, ipsaque vtilis gubernationis monita præsidio salubriter præseruabitur a noxiis & optatis prosperitatis affluet incrementis, in nomine Domini te tunc Ecclesiæ Vratislauiensis canonicum ipsi Patauiensi Ecclesiæ de fratrum nostrorum consilio & Apostolicæ plenitudine potestatis præfecimus in episcopum & pastorem. Ideoque discretioni tuæ per Apostolica scripta in virtute obedientiæ firmiter præcipiendo mandamus, quatenus impositum tibi onus a Domino suscipiens reuerenter ad commissam tibi Ecclesiam cum gratia nostræ benedictionis accedatur illius amplificandis honoribus & profectibus procurandis de te sic reddendo solicitum, vt laudabilis famæ tuæ titulus apud remotos & proximos clareat per effectum & in delectationem nobis veniat te semper & condigna gratia prosequi & tuis desideriis fauorem beneuolum impertiri. Datum Perusii VIII Kalendas Decembris, Pontificatus nostri anno primo.

HENRI-

HENRICI STERONIS ANNALES.

L. S.

BURCARD GOTTHELF STRUVE.

Ontinuationem hic exhibemus prioris Chronici Augustensis, quam MSti Codices vel priori plane iunctam habent, sine vlla separatione, prout de Codice Augustano, quo vsus fuit Canisius, ipse testatur, ideoque vtrumque Steroni tribuit; vel etiam separant, prout Freherus noster fecit. Hic enim in fine Chronici Augustensis his verbis vtitur: hoc enim opusculum continenter excipit, ab eadem (vt videtur) manu, compilatio Chronica cœnobii Altahensis, quæ sequitur. *Sic etiam separat Codex Neostadtiensis in quo hæc verba in fine:* sequuntur anni Domini ab incarnatione MCCLXVI. Scilicet in Papyro *licet non sequantur. Freherus tamen & ipse * Steronem priori Chronico multa inseruisse autumat, ea potissimum, quæ concernunt res Bauaricas & Monasterium Altahense. Andreas Brunnerus ** prius illud Chronicon Hermanno, Altahensi Abbati tribuit, qui ad annum 1273 vsque illud produxerit, cuius laudes ad a. 1272 videmus prædicatas, hoc adiecto:* ego Heinricus Stero capellanus suus hæc addidi, videns in eo timorem Domini, & sapientiam magnam esse, & super omnia ipsum habere misericordiam circa omnes homines, & alias virtutes multas, ad testimonium sibi perhibeo, & scio quod verum est testimonium meum. *Quæ verba satis indicant, Steronem Annales istos non compilasse, sed ea saltim, quæ de laudibus Hermanni Abbatis dicuntur, addidisse. Quantum nobis coniectari licet, prioris Chronici Auctor fuisse videtur Hermannus, ita tamen, vt dum Monachus quidam Augustanus, multa insereret de rebus Augustanis prout, iam dum adseruimus, *** Augustani illud sibi vindicarent. Vtrumque vero Henricus Stero varie non interpolauit solum, sed etiam ab anno 1226 continuauit. Scilicet, non infrequens erat superiorum temporum Chronographis, aliorum Chronica vel interpolare vel continuare. Sic Lamberti Schafnaburgensis Annales continuauit Monachus quidam Erphordiensis, Mariani Scoti Chronicon Dodechinus Abbas, Sigeberti Gemblacensis Chronicon Robertus de Monte, Ottonis Frisingensis Chronicon Otto de S. Blasio, VVerneri Rolevvincks fasciculum temporum Ioannes Linturius, Monachi Schvvartzahensis Chronicon Conradus Vrspergensis. Vt taceam continuationem Chronici Laurishamensis, quam superius exhibuimus, Spanheimensis, aliorumque. Immo, ipse quem infra exhibemus, Henricus Rebdorffius, hos Steronis Annales continuando, de eo testabitur. Quibus subiungimus Annales Hildesheimenses, qui in diuersis Monasteriis, Laurishamensi primum cœpti, post in Fuldensi, demum Hildesheimensi fuerunt continua-*

* *supra* p. 509

** p. 492

*** Ann. Boic. p. 1 lib. IV exeunte ad a. 1272 dicens: *quando hic quoque fidissimus dux Hermannus Altahensis Abbas cuius Annalibus qui Steroni vulgo attribuuntur, diu vsi sumus nos deserit.*

continuati. Suorum enim temporum Hiſtoriam ſaltim ſcribebant, quam aliorum Chronicis adnectebant. Quid igitur obſtat, quo minus dicamus, Henricum Steronem eadem ratione procesſiſſe, vt Auguſtanum Chronicon ab aliis vt videtur, compoſitum, partim interpolaret, partim continuaret. Maxime, dum eosdem Annales Steronis VVellingi fratres iterum continuarint, forſan etiam de rebus monaſterii ſui interpolarint. Mouent me eo magis verba interpolatoris, quæ ſub finem Chronici Auguſtenſis reperiuntur:* a Clemente prædicto præſens Chronica ſtilum operis commutauit. Nam cum a principio per annos Domini concurrerent, & quilibet Pontifex anno introitus ſui poſitus fuerit, quia plures Pontifices vno & eodem anno defuncti, & in eadem linea poni non potuerunt, prædictus modus ſeruari non potuit, ſed per annos Domini non continuando, ſicut prius, ſed diſtinctim ponendo, ſtatum cuiuslibet Pontificis declaraui, ſicut patet per Clementem & ſubſequentes. *Hæc verba in Caniſio non reperiuntur, maiori argumento, eſſe iſta interpolatoris atque continuatoris, verum æque in Codice Neoſtadtienſi habentur. Vltima tamen, quæ eiusdem interpolatoris ſunt, Caniſius etiam habet:* Cometam priori anno viſam multa incommoda ſubſequuntur. In diuerſis namque regionibus inter Reges & Principes cædes hominum multæ fiunt. Mortalitas quoque hominum & pecorum non mediocriter eſt ſecuta vt patebit plenius in ſequentibus. *In margine hic addit Caniſius:* Ex his verbis & ex ordine continuo, quo noſter MS. hæc coniungit, patet eundem autorem præcedentium & ſequentium eſſe, & quidem Steronem, quem F. hic diſerte apponit & ſeiungit quæ noſter MS. coniungit. *Verum, ex prioribus iſtis, quæ Caniſius non habet, & quibus hæc ſine medio ſubnectuntur, potius concludimus, nouam fieri periodum, nouum tractationis Exordium atque exinde nouæ vel Continuationis vel interpolationis initium fieri debere. Eadem ratione, ac Conradus Vrſpergenſis Schvvartzabenſe Chronicon continuans, nouum facit Præfamen, hoc titulo:* Anacephalæoſis Chronici Vrſpergenſis de Imperatoribus Chunrado, Henrico III Henrico IV. Henrico V. *** Sic etiam Stero ſtylum mutat, Chronicon illud anterius partim interpolando, partim continuando. Immo, ſi coniectari amplius licet, hi ipſi Annales Steronis ab aliis fuerunt interpolati: Mouet me, quod quædam † bis fuerint poſita, alia adiecta, quæ ab Eberhardo non memorantur. †† Fuit autem Henricus Stero monachus in Althaich inferiori Bauariæ monaſterio & Capellanus Hermanni, Abbatis monaſterii. Sunt, *** qui coniectentur, ipſum factum fuiſſe abbatem Piburgenſem, moti verbis, quæ ad*

* prout illa Leibnitius demonſtrauit *introd. in Collect. Script. Brunſuic. Tomo I n. XLV.*

† patet hoc potisſimum ex Hiſtoria Nicolai IV Papæ, quæ primum ad annum 1287 & 1288 refertur, poſtea ad annum 1290 mutatis parumper verbis, repetitur. Sic etiam de diſcordia inter Eduardum Anglorum & Philippum Francorum regum ad a. 1293 & 1294 refertur. de ſexto Decretalium libro adi annum 1297 & 1299

†† Hiſtoriam potisſimum & ſuccesſionem Papalem, quæ in his Annalibus reperitur, apud Eberhardum non videmus. Patet hoc ex anno 1276. 1277. 1279. 1281. 1282. 1286. 1294 de Celeſtino V, 1294 de Bonifacio VIII, 1296 de Columnenſium priuatione, 1297 de Bonifacio VIII, de Alberto 1298 ſic alia ad a. 1299 1300

** prout iamdum demonſtraui in Tomo primo Obſeruationum Halenſium *obſ. XX §. VII*

*** Voſſius *de Hiſtoricis Latinis lib. II c. LXII p. 502*

annum 1272 reperiuntur: Dominus Heinricus monachus factus est abbas Piburgensis. * *Quæ verba equidem in editione Canisiana non reperiuntur, in margine tamen ab ipso fuerunt adnotata cum verbis hisce.* An iste Henricus Stero? *Verum, vix mihi videtur, Steronem hunc intelligi, cum etiam Hundius, solertissimus alias Monasteriorum Bauariæ indagator, nihil de eodem tradat. Incipiunt Annales istius, prout videmus, ab anno* MCC LXVI, *quousque vero istos produxerit, dubitatur. Freherus equidem eosdem ad finem seculi decimi tertii producit. Ast, Vossius.*** Annales eos condidit Stero ab anno CIↃ CLII quo imperare cœpit Fridericus Barbarossa, vsque ad annum CIↃ CC LXXIV quo Rudolphus Habsburgicus imperium est consecutus. *Canisius Steronis Annales ad annum* CIↃ CC LXXIII *vsque ducit, inde Eberhardi Monachi æque Altahensis & ArchiDiaconi Ratisbonensis Annales subnectit ab anno 1273 vsque ad annum 1305 cum hoc præfamine:* in eodem MS. Codice Monasterii S. Vdalrici sequuntur hi annales Eberhardi. quos qui legerit & conferre voluerit cum iis, quæ Francofurtensis editio [intelligit Freherianam] ab anno 1273 nomine Heinrici Steronis edidit, mirabitur sane in tam multis ad verbum conuenire. Licet enim noster hic MS. multis partibus auctior sit, tamen necesse est, vt vel Stero Eberhardum, vel hic illum viderit, & quædam transcripserit. Nos summa fide ex MS. damus Eberhardum, qui hactenus lucem non vidit; quam inferre historiæ illius æui aptus natus est. Mentio huius est in Bibliotheca Gesneri his verbis: Eberhardus Ratisponensis diaconus historiam quondam scripsit. *Ipse vero Eberhardus, in Canisiana editione, in Annales suos hoc modo præfatur:* quia ea, quæ in patria nostra scilicet Bavvaria a tempore electionis Rudolphi Romanorum Regis gesta sunt, in multis locis quæsiui, nec scripta reperi, ego Eberhardus, natus de Inferiori Altach, Ratisponensis Ecclesiæ Archidiaconus, iuxta Hismenium mihi met ipsi canens, illa quæ requirendo scire poteram vel audiendo, & digna reputaui memoria, hic fideliter annotaui. *In plerisque tamen videmus Eberhardum conuenire cum Sterone, nisi quod iste multa inferat a Sterone haut memorata, ex quo tanto magis patescit, Eberhardum Steronem non tam continuasse, quam potius multis insertis, transcripsisse; id quod Vossius etiam sentit.* *** *Dum autem prolixior sit Eberhardus, vtrosque contulimus inuicem, atque ex Euerhardo ea adiecimus quæ fuerant superaddita. Quæ autem ab anno* MCCC *ad annum* MCCCXXXIV *vsque producuntur, per Vlricum & Conradum Wellingos fratres, monachos Cœnobii S. Vdalrici & Afræ Augustæ, ordinis S. Benedicti, fuerunt adiecta. Canisius equidem Eberhardi Annales ad annum 1305 vsque producit, sed discrepant hi anni plane ab iis Wellingorum, ex quo tanto magis concludimus, diuersos esse Eberhardi & Steronis Annales. Adiecimus igitur ex Eberhardo hos quinque annos, ad historiæ supplementum. In conferendo cum aliis coæuis prouocauimus sæpe ad Chronicon Australe, Matthæum Parisiensem, Guilielmum de Nangiaco de gestis Philippi & Ludouici* IX, *Adlzreiteri Annales Boiicos, notas etiam subinde subiecimus.*

* de hoc Monasterio Hundius *Metr. Salisb. p. 197*

** c. l. p. 502.

*** c. l. Steroni æqualis fuit *Eberhardus Altahensis archidiaconus ecclesiæ Ratisponensis. Cuius & Gesnerus in bibliotheca sua meminit. Annales scripsit de ducibus Austriæ, Bauariæ, Sueuiæ, annorum CXXII nempe ab anno* CIↃ CC *LXXIII (quo Rudolphus Habsburgius cœpit imperare) vsque ad annum* CIↃ *CCCV. Primus e Codice MSto monasterii SS. Afræ & Vdalrici, quod est Augustæ Vindelicorum, diuulgauit Henricus Canisius Tom. I Antiquæ Lect. Etsi autem non pauca habeat Steroni, de quo proxime loquebamur, indicta, conuenit tamen in multo plurimis, seu res seu verba etiam spectes: vsque adeo vt aliud dicere non possimus, quam vel ex Eberhardo Steronem, vel, quod potius suspicor, e Steronis horreis suas Eberhardum Cameras immensum quantum ditasse.*

p.385

HAINRICI STERONIS
MONACHI ALTAHÆ INFERIORIS, IBIQVE CAPELLANI, TRANSCRIPTA ET EXCERTA EX CHRONICA COENOBII SVI, RERVM SVB IMPERATORIBVS, RVDOLPHO, ADOLPHO, ALBERTO, HENRICO VII. AB ANNO MCCLXVI. VSQVE AD ANNVM MCCC. GESTARVM.

ANNO DOMINI MCCLXVI.

FACTA est, III. Non. Martii, congresſio in Apulia inter Karolum fratrem Regis Franciæ, & Manfredum Regem Siciliæ, & Manfredus deuictus occubuit. Cum autem Conradinus nepos Friderici Imperatoris, Regem Karolum (cui præfatus Papa regnum Siciliæ contulerat) debellaturus intraret, & plerique factum Regis Karoli pro deſperato haberent, tum propter Conradini exercitus multitudinem, tum propter regni Siciliæ pene totius rebellionem, Papa præfatus prædixit in publico ſermone, factum Conradini tanquam fumum tranſiturum, & ipſum tanquam ouem ad victimam in Apuliam intraturum, quod & rei poſtmodum probauit euentio. Nam Conradus poſt fugam captus fuit, & decollatus, & factum eius paucis diebus poſt tanquam fumus euanuit.

Chr. Auſtr. 1266 Guil. de Nang. p. 450 Chr. Auſtr. 1269

c. 17. De elect. in 6.

Quam plurima multitudo Sarracenorum ex Africa per anguſtum mare tranſiens in Hiſpania, & adiuncti Sarracenis in Hiſpania, magnam plagam in Chriſtianos exercuerunt intendentes quod olim perdiderant, recuperare Hiſpaniam. Sed illarum partium adunati Chriſtiani, & cruce ſignatorum ex diuerſis partibus auxilio adiuti, licet cum multo Chriſtienorum ſanguine de Sarracenis triumpharunt.

Io. Mariana 1, c. 15

Eodem anno bellum magnum factum eſt in pago Wirtzpurgenſi VI. Idus Auguſti inter Hermannum Comitem de Henberg, & Wirtzpurgenſes, vbi iidem ciues victores cum ſuis fautoribus extiterunt. Tunc etiam Otakerus Rex Bohemiæ inimicitias iam dudum contra Ludvvicum & Hainricum Duces Bauariæ conceptas totis viribus in arma conuertit, adſciſcens ſibi Saltzpurgenſem, Patauienſem, Ratiſponenſem ciuitates, cum munitionibus earundem, ex quibus tunc facta ſunt in Bauaria multa incendia, occiſiones hominum & rapinæ. Ipſe quoque in menſe Auguſto cum multis millibus armatorum verſus Chamb Bauariam intrauit, deſtruens Regenſtauf, & Nitavv, & alia caſtra, in quibus per incendium & iacula ſagittarum magna periit hominum multitudo; & morante ipſo per biduum Ratiſponæ, per Egram reuertitur in Boemiam exercitu penuriam victualium patiente, Recedente autem ipſo Rege de Bauaria Dominus Hainricus Dux miſſo exercitu vltra flumen Itſam oppidum in Velden & alias munitiones cum tota prouincia ibidem incendio deuaſtauit.

Bruſch. Chr. Mon. Germ. p. 146, Laur. Frieſe VVürtzburg. Hiſt. p. 575 Spangenberg Henneb. Chr. 2. c. 29 Chr. Auſtr. 1267

Subſequenter III. Kal. Nouemb. idem Heinricus Dux per portam quandam ciuitatis Patauienſis procuratione ſiue traditione quorundam per adulterinas claues obtentam, nouum forum cum quibusdam domibus & etiam cellario Canonicorum ac magna parte ciuitatis exuſſit, aliquibus ibidem ciuibus interfectis: totamque ciuitatem cepiſſet, ſi ſui non fuiſſent propter inuaſionem rapinæ & noctis tenebras hinc & inde diſperſi.

Stengel Rer. August. p. 2. c. 43 Eodem anno abbas Gevvinus Monachus Sanctorum Vdalrici & Afræ in Augusta, voluntarie resignans ipsam abbatiam, præficitur Dominus Dietericus alienigena, frater Wolfhardi postea Episcopi, cognomine de Rotavv, vir bonus & simplex, præfuit autem XXII. annis.

MCCLXVII.

Soldanus Babyloniæ Armenia vastata Antiochiam vnam de famosioribus ciuitatibus orbis cepit, & tam viris quam mulieribus, & Ecclesiis captis in solitudinem ipsam redegit.

Dominus Gvvido Cardinalis Apostolicæ sedis legatus VI. Idus Maii apud Wiennam concilium celebrauit, * cui interfuerunt Iohannes Pragensis, Petrus Patauiensis, Bruno Brixiensis, Conradus Frisingensis, Leo Ratisponensis, Almaricus Lauadinensis Episcopi, & alii quam plures de ipsis diœcesibus, ** prælati, archidiaconi, & Decani. Tunc etiam in priori Dominica factus est terræ motus, ita vt in multis etiam locis ruinam ædificia paterentur.

Chr. Austr. 1267 Adlzreiter p. 1 lib. 24. n. 21 Otakerus Rex Boemorum & Henricus Dux Bauariæ rursus per pacis osculum ad concordiam redierunt: Et Elizabeth Ducissa Bauariæ v. Idus Iunii peperit filiam, quæ baptizatur a Leone Episcopo Ratisponensi, & vocata est Catharina.

Subsequenter Dominus Wladizlaus apud Saltzpurgam in Dominica Trinitatis in Archiepiscopum consecratur. Idibus Septembris natus est Ludvvico Duci filius qui vocatus est Ludovvicus. Hund. Metr. p. 16.

MCCLXVIII.

Chr. Austr. 1268 Conradus Rex inuitatus diu a Lombardis & Apulis, priori anno Italiam ingressus, adhærentibus & fauentibus sibi plurimis ciuitatibus Romam ingreditur, vbi gloriose tanquam Imperator cum magno triumpho suscipitur, domino Papa tunc apud Viterbium existente, parui pendens Papæ excommunicationem. Posthæc versus Apuliam progreditur cum exercitu, ac habito conflictu cum Karolo rege victus & captus est apud Neapolin, iussu prædicti Karoli decollatur, IV. Kalen. Nouembr. feria secunda. Conradini exitus. Cum ipso etiam tunc decollatus est Fridericus Dux filius Hermanni quondam Marchionis de Paden, Ducis Austriæ, de quo spes non modica fuerat, quod deberet aliquando paternos ducatus Austriæ videlicet & Styriæ obtinere. Deinceps Karolus memoratus, tanquam duobus Regibus, Manfredo scilicet filio Friderici Imperatoris, & Conrado fratruele ipsius Manfredi victis & occisis, regno Siciliæ libere potitur, defensionis Ecclesiæ de plurimis habens laudem.

Chr. Austr. 1269 Romana sedes vacans. Subsequenter in eodem mense Nouembri, in die S. Chrysogoni moritur Clemens Papa, qui quoniam in papatu nunquam Romam intrauerat, in loco vbi tam diu steterat, videlicet in Viterbio sepelitur. Exhinc sedes Romana diu vacare cœpit propter discordiam Cardinalium, qui permittente Domino ad malum totius Christianismi in eligendo pastore Ecclesiæ catholicæ non poterant concordare.

MCCLXIX.

In ipso festo Natiuitatis Domini tanta facta est inundatio aquarum, quanta
Chr. Austr. 1270 nunquam a cunctis viuentibus visa fuit. Gregorius Patriarcha Aquileiensis obiit, in cuius locum eligitur Philipus quondam Saltzpurgensis electus, frater Vdalrici Ducis Karinthiæ. Quo Vlrico posthæc in breui sine heredibus defuncto, memoratus Philippus sibi eundem Ducatum tanquam verus heres ipsius, attrahere attentabat, sed per Otakeri Regis Bohemiæ potentiam impeditur. Heinrico Du-
Adlzreiter p. 1 lib. 24 n. 21 ci Bauariæ nascitur filius in die S. Dionysii, qui vocatus est Ludvvicus.

MCCLXX.

* Canones: huius Concilii Prouincialis Viennensis primum euulgauit Wolfgangus Lazius *Rer. Vienn. lib. II c. IV* deinde H. Canisius *Lect. Antiqu. Tomo I p. 614* & ex eo Seuera Binius *p. II Tomi Tertii Conciliorum.* Plenius vero ex MStis Bibliothecæ Cæsareæ easdem edidit P. Lambecius *Comment. de Bibl. Cæsarea lib. II c. III*, quo etiam prolixius agit de odem Concilio.

** sic ex Canisio emendauimus, cum antea legeretur *diaroni.*

MCCLXX.

p.386 VValadizlaus Archiepiſcopus Saltzpurgenſis obiit, cui ſucceſſit Fridericus eiusdem Eccleſiæ præpoſitus. Bela etiam Rex Vngariæ, frater S. Elizabeth, & pater Elizabeth Ducíſſæ Bauariæ, ex hac vita deceſſit, relinquens Stephanum filium ſuum regni ſucceſſorem. Maria etiam Regina Vngariæ non poſt longum tempus obiit. Subſequenter etiam in feſto aſſumptionis B. Mariæ Elizabeth virgo, filia domini Heinrici Ducis Bauariæ iam tertium decimum annum ætatis ſuæ gerens, in monaſterio in Lantshut habitum religionis aſſumpſit.

Hund. Metr. p.16 *Adlzreiter* p.1 lib. 24 n. 21 *Chr. Auſtr.* 1270 *Bonfinius* rer. Vng. dec. 2 lib. 8 p. 216

In ipſa etiam æſtate tanta ſiccitas fuit, vt ſata omnia areſcerent: & ex hoc fames maxima eſt ſecuta, attamen vinum in abundantia natum fuit.

Ludvvicus Rex Francorum cum Iohanne filio ſuo tunc obiit in partibus transmarinis, relinquens filium ſuum Philippum regni ſucceſſorem.

Chr. Auſtr. 1270 *Vid. infr. an.* 1273.

Stephanus Rex Vngariæ circa feſtum S. Thomæ Apoſtoli miſſo exercitu in Auſtriam a parte meridiana Danubii illam prouinciam deuaſtauit, occiſis, & in captiuitatem abductis plusquam ſedecim * millibus hominum.

Chr. Auſtr. 1270, *Bonfinius* Rer. Vng. dec. 2 lib. 8 p. 216

MCCLXXI.

Otakerus Rex Boemiæ congregato valido exercitu infra octauam Paſchæ inuaſit Vngariam, & deuictis munitiſſimis caſtris, videlicet Presburg, & Altenberch, & Tyrnau, & caſtro S. Georgii & aliis pluribus munitionibus captis & deuictis, circa feſtum Pentecoſtes propter conſumptionem victualium reuerti cogitur in Boemiam exercitu relaxato. Stephanus autem Rex Vngariæ miſſis in Morauiam & in Auſtriam Vngaris & Cumanenſibus *, per incendia & rapinas & multas ſtrages hominum plurima mala geſſit. Tandem circa ſolſtitium æſtiuale per Epiſcopos & religioſos viros Deum timentes ad inopinatam & ſubitam pacis concordiam redierunt.

Chr. Auſtr. 1271

* *Comanis.*

Domina Elizabeth Duciſſa Bauariæ peperit filium II. Idus Martii, qui baptizatus eſt ab Hermanno abbate Altahenſi, vocatus eſt Stephanus. Ipſa vero Duciſſa in ſubſequenti autumno IX. Kalend. Nouembr. diem clauſit extremum, quæ cum eſſet fœmina virtuoſa & omni bonitate præclara, morte ſua toti prouinciæ inconſolabilem luctum fecit.

Adlzreiter p. 1 lib. 24 n. 21

Caſtrum nobiliſſimum & fortiſſimum dictum Starckenberch in transmarinis partibus Sarraceni occupant & expugnant, quod comparauerat Ludvvicus ſenior Dux Auſtriæ.

Starckenberg.

MCCLXXII.

Dominus Theobaldus Archidiaconus Leodienſis iam priori æſtate per formam compromiſſi in ſummum Pontificem electus, cum glorioſo apparatu in Quadrageſima intrat Vrbem, & ibi in Eccleſia S. Petri conſecratus Gregorium X. ſe appellat. Hic fecit vnam ordinationem Epiſcoporum Cardinalium quam plurimum laudabilem, quia honeſtas & valentes perſonas aſſumpſit. Huius III. Pontificatus ſui anno pro vtilitate Terræ ſanctæ, quam perſonaliter viſitare intendebat, Lugduni ſolenne concilium celebrauit, ** in quo Græcorum & Tartarorum ſolennes nuncii interfuerunt, Græci ad vnitatem Eccleſiæ redire promittentes. Tunc in ſignum cuius Spiritum Sanctum a patre filioque procedere, Symbolum in concilio ſolenniter decantando: Nuncii vero Tartarorum infra conſilium baptizati ad propria redierunt. Numerus prælatorum qui fuerunt in conſilio ſunt D. Epiſcopi, LX Abbates, & alii prælati CC. Hic in concilio multa bona conſtituit, videlicet pro ſubſidio Terræ ſanctæ, pro electione ſummi Pontificis, & pro ſtatu Eccleſiæ vniuerſalis. Huius temporibus Rudolfus rex Romanorum, & Ludouicus rex Francorum cum multis latronibus pro ſubſidio Terræ ſanctæ cruce ſignati ſunt.

Matth. Paris. p. 860, *Guil. de Nang. g. Philippi* p. 884

Lugdunenſe Concilium.

Vide a. 1273

* Caniſius habet *ſeptendecim.*

** variæ Eiusdem Conſtitutiones in Concilio Lugdunenſi factæ, reperiuntur in Sexto Decretalium, *de electione & electi poteſtate.*

sunt. Hic Papa miræ experientiæ, in secularibus non intendebat pecuniarum lucris, sed pauperum eleemosynis.

Chr. Austr. 1272 Stephanus Rex Vngariæ circa Kal. Augusti moritur, relinquens duos successores. Tunc etiam Ladisladislaus primogenitus ipsius statim in regni solio collocatur.

In sequenti etiam Autumno tanta inundatio pluuiæ erupit, vt paruuli riui in tam magna flumina subito excrescerent, vt euulsis domibus multis, in submersione pecorum, abductione fœni & auenæ, homines circa valles residentes damna plurima paterentur. p.387

Chr. Austr. 1272 Post mortem prædicti Stephani Regis, quidam Comes Heinricus de Gruzzing,* qui ab eorum Rege de Vngaria eiectus fuerat, & receptus a Rege Boemiæ, filiam Domini Zimlonis de Leuchenburch duxerat in vxorem, dimissa eadem vxore, in Vngariam est reuersus, & reconciliatus Domino Ladislao primogenito præfati Stephani Regis, tunc in Regem solenniter coronato. Accidit autem vt cum Domino Bela Duce de Marsavve auunculo Regis prædicti, & consobrino Regis Boemiæ, Comes idem in verba contumeliosa prorumpens, occasione præsumptæ proditionis contra supradictum Dominum Ladislaum, ipsum Ducem Belam in insula apud Budam miserabili nece prosterneret, ita vt membra ipsius in frustra concisa materteræ suæ, videlicet Dominæ consobrinæ filiæ Domini Stephani Regis in monasterio ibidem constituto colligerent, ac cum planctu & dolore maximo sepelirent. Ob quam causam Rex Boemiæ maximo furore commotus, initam olim cum regno Vngariæ concordiam, & ad magnam vtriusque partis instantiam, auctoritate sedis Apostolicæ confirmatam rescindens, nec treugas nec pacem solennibus nunciis Vngarorum postulantibus voluit indulgere, sed in confiniis eos iussit inuadi, & statuit cum grandi exercitu ipsum regnum se hostiliter aggressurum. p.388

Dominus Heinricus monachus Altahensis factus est abbas Piburgensis. **

Chr. Austr. 1273 ***Vngari & Cumani præuenientes motum prædicti Regis Boemiæ, post festum Purificationis quasdam partes Austriæ & Styriæ & Morauiæ sub magna strage promiscui sexus hominum intrauerunt.

Eodem anno feria v. post Misericordiam Domini cathedralis Ecclesia Ratisponæ cum Palatio Episcopali & optimis campanis incendio totaliter est consumpta. ****

Hermannus abbas Altahensis. *In festo B. Gregorii Dominus Hermannus venerabilis abbas Altahensis, qui iam XXX. annis & amplius eandem abbatiam cum tanta rexerat honestate, vt in spiritualibus adeo profecerit, quod religionis vigeret illic obseruantia specialis & cultus Dei per ipsius diligentiam fuisset multipliciter ampliatus, ita quod in personis ibi sub regula educatis excreuerit*, vt sui regiminis tempore ex eiusdem loci monachis Formbach, Aspach, Obern Altach, Prul & Piburch, Abbates electi essent. In temporalibus quoque possessionibus honore & pace & quiete, per destructionem castrorum vicinorum videlicet Fleinsperg & Zirberch & Mose, in turribus eiusdem Eccclesiæ abundantia ex digne promerito fauore Principum & nobilium terræ Bauariæ facta erat: in ædificiorum quoque diuersis hinc inde structuris tam in renouatione chori, quam aliis infra septa claustri quam extra, & vtilissimo aquæ ductu ad vsum molendini & inundationem areæ tanta per ipsum præclara opera cernebantur, vt merito posset dicere cum Cæsare Augusto, Vrbem lateritiam inueni, marmoream relinquo. Erat denique in hospitalitatis gratia totus hilaris, omnino pro-

---

* addit Canisius: *nomine Henricus.*

** omittit hæc Canisius, & horum loco habet: *eodem anno Bela Dux de Maschebovve affinis Regis Bohemiæ ab Heinrico Comite de Gruezing occiditur.*

*** Canisius hic præmittit: *Anno igitur millesimo ducentesimo septuagesimo tertio.*

**** Hic finit Codex Augustanus, quem secutus fuit Canisius & sine interuallo Eberhardi Annales incipiunt.

prouocaret. O virum omni religiosa dignum laude, qui sub tanta tanquam fidei sollicitudine tot annis ipsi Ecclesiæ præesse non timuit, nec tamen in spe quidem boni successoris viuus & incolumis eidem regimini cedere recusauit. Ipso quidem die B. Gregorii in manus Domini Theodori tunc abbatis de Alderspach (qui ex mandato domini Petri venerabilis Episcopi Patauiensis accesserat monasterium Altahense) idem Dominus Hermannus vergente quidem deorsum ex debilitate senilis ætatis conditione corporea, sed spiritu in sublimiora scandente, mitram & baculum cum omni cura pastorali coram positis fratribus, maximo cessionis iam diu feruens desiderio resignauit. Ex quo planctus familiaribus ipsius Ecclesiæ & vicinis oritur nimis insolitus atque grauis admiratio, ante prælatis aliis per Bauariam constitutis, eo quod se illi in vtilitate regiminis, aut proposito renunciationes impares æstimarent, omnibus in commune optantibus tanto cessore successorem ido-
p.388 neum ex diuina prouidentia subrogari. Prædictus autem Dominus Hermannus post cessionem ipsius Abbatiæ superuixit duobus annis, detentus maximis infirmitatibus, ita vt de lecto in quo decumbebat non posset surgere, stare vel ire sine adiutorio sibi seruientium: qui infirmitates & omnes molestias corporis patientissime tolerauit, cottidie abundantissime fundens lacrymas, & orans Dominum Iesum pro peccatis suis. Qui (vt supra dictum est) laudabiliter rexit Ecclesiam Altahensem annis XXX. mensibus IV. dies XVI. faciens maximas eleemosynas & alia multa bona opera, obiit bono fine pridie Kal. Augusti, anno vitæ suæ LXXV. Ego Heinricus Stero capellanus suus hæc addidi, videns in eo timorem Domini, & sapientiam magnam esse, & super omnia ipsum habere misericordiam circa omnes homines, & alias virtutes multas, ad testimonium sibi perhibeo, & scio quod verum est testimonium meum. *Auctor compilationis huius.*

MCCLXXIII.

Mortuo Richardo Romanorum Rege, Principes Imperii circa octauam S. Michaelis ad eligendum alium Regem in Franckenfurt conuenerunt, & dum omnes qui vocandi erant interessent, præter Heinricum Ducem Bauariæ, qui & solennes miserat nuncios, & per ratihabitionem suam eidem electionis præbuit consensum, electus est Rudolphus Comes de Habspurg in Romanum Regem, postea in Imperatorem consecrandus. Qui Rudolphus statim exegit a Principibus clericis & laicis fidei iuramentum. Quod cum recusarent propter sceptri absentiam, ipse electus signum crucis accipiens talia dixisse fertur. *Ecce signum in quo nos & totus mundus est redemptus, & hoc signo vtamur loco sceptri.* Et deosculata cruce omnes Principes tam spirituales quam seculares, ipsam crucem loco sceptri osculantes, recipientes feuda sibi fidelitatis iuramentum præstiterunt. Ipse etiam Rex adhuc existens in palatio Aquensi (ad quod iam pridem inthronizatus a Principibus fuerat) duas filias suas, vnam Domino Ludovvico Comiti Palatino Rheni, alteram Duci Saxoniæ matrimonialiter copulauit. *Chr. Austr. 1273 Hic incipit M. Albertus Argentinensis.* *RVDOLFVS Rom. Rex.*

Rudolphus ergo Rex imperauit apud Teutonicos annis XVIII. Hic cum fuisset Comes de Habspurg circa Basileam, est electus in Regem Romanum, quam electionem Gregorius Papa approbauit in fauorem Terræ Sanctæ, ad quam plurimum anhelabat, & personaliter illuc intendebat proficisci. Hic ad petitionem dicti Papæ, & Rex Francorum cum multis Baronibus, receperunt crucem vltramarinam anno MCCLXX. Ludovvicus Rex Franciæ Christianissimus non territus patris laboribus & expensis quas olim fecerat vltra mare. Hic fuit in armis probus, prouidus & strenuus. Iterato autem cum duobus filiis, adiuncto sibi Rege Nauarræ & quam plurimis Ecclesiarum Prælatis & Baronibus pro recuperatione Terræ Sanctæ iter assumpsit. Verum adhuc vt Terra sancta facilius recuperaretur, incidit ipsis consilium, vt regnum Turarii * quod in medio consistens non pernudabat transfretantibus impedimentum, primitus Christianorum subiicerent potestati. *Matth. Paris p. 858. 859, Guil. de Nangis de g. Ludouici p. 469 & g Philippi p. 471. 482 Expeditio sacra.* *

Thunis. Guil. de Nangis de g. Philippi p. 173

Et cum portum in Carthagine applicuissent, quia est circa Thunicium, potenti manu cepissent, infirmitas quæ illo anno maxime circa confinia maris viguit, in eodem Christianorum exercitu nimis inualuit. Et post quidem de Regis Franciæ filiis vnum prius legatum Domini Papæ, Dominum Albanensem Cardinalem, & demum ipsum Regem Christianissimum Ludvvicum, cum pluribus Comitibus & Baronibus, nec non & aliis simplicibus de medio sustulit. Quam feliciter autem prædictus Rex certauit, Dux Bauariæ Domino Thusculano per literas intimauit. Nam infirmitate sua laudare nomen Dei non cessans, illam orationem, quam interserebat: *Fac nos Domine prospera mundi despicere, & nulla eius aduersa formidare:* orabat, & pro populo quem secum adduxerat, dicens: *Esto Domine plebi tuæ sanctificator & custos.* Et cum appropinquaret ad finem, suspexit in cœlum dicens: *Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo.*

Et hoc dicto obdormiuit in Domino. Et cum de morte pii Regis Christianorum exercitus turbaretur, & Sarracenorum lætaretur, Dominus Karolus Rex p. 174 Siciliæ, bellator egregius, pro quo adhuc viuens frater suus Rex Franciæ miserat, nauigio cum magna militia aduenit, de cuius aduentu Christianis gaudium, Sarracenisque mœstitia accreuit. Et licet multo plures Sarraceni viderentur quam Christiani, nullatenus audebant bello generali cum Christianis congredi. Sed per quasdam astutias alias multa eis incommoda inferebant. De quibus hoc vnum fuit. Est enim illa regio multum sabulosa, & in tempore siccitatis multum puluerosa, vnde Sarraceni statuerunt plura millia hominum super vnum montem Christianis vicinum, vt cum ventus flaret ad partes Christianorum, sabulum mouentes puluerem suscitarent, qui puluis multam molestiam intulit Christianis. Sed tandem puluere per pluuiam sedato Christiani factis machinis & instrumentis variis, Thunicium per terram & aquam intendebant oppugnare. Quod videntes Sarraceni timore compulsi pacta cum Christianis iniuerunt.

Inter quæ hæc didicimus fuisse præcipua, vt omnes Christiani in regno illo capti libere dimitterentur, & quod Monasteriis ad honorem Christi in omnibus ciuitatibus regni illius constructis fides Christi per fratres prædicatores & minores, & alios quoscunque libere prædicetur, & volentes baptizari libere baptizentur, & solutis expensis quas ibi fecerant Reges, Rex Thunicius Regi Siciliæ tributarius factus est, & plura alia pacta fuerunt quæ hic longum ponere fuisset. Et tamen ex aduentu Edvvardi Regis Angliæ, & multitudine Frisonum, & aliorum peregrinorum, in tantum certauerunt exercitus Christianorum, quod circa CC. millia hominum pugnatorum caderent, & sperarent quod non solum Terram sanctam, sed etiam totum Sarracenismum subiugare debuissent, peccatis exigentibus absque vlteriori vtilitate est dispersus. Nam legatus Domini Papæ, qui ipsos dirigere debebat, per mortem subtractus erat. Terram etiam sanctam ad quam ire solebant * peregrinatores, gubernatore carebat, qui Patriarcha, qui legatus in Terra sancta fuit, tunc defunctus erat. Sedes etiam Apostolica, quæ vtrobique prouidere debebat, tunc vacabat. Rex etiam Nauarræ, qui infirmus de Africa processit, in Siciliam veniens est defunctus. Soldanus vero Babyloniæ ægre ferens quod Edvvardus Rex Angliæ cum militia sua in terra sua moram traheret, per quendam Sarracenum Regi domesticum ipsum Regem solum in lecto iacentem proditorie cum venenato cultello lethaliter vulnerari procurauit. Qui læsione grauatus, de lecto exiliens manibus hostem prostrauit, & de eodem venenato cultello statim interfecit. Et post paucos dies medicamentis contra omnem spem amicorum curatus, ad propria rediit.

* al. debebant.

Senatus Vrbis. Chr. Austr. 1273

Huius Rudolphi * Papa Nicolaus III Karolum Regem Siciliæ, Aricariæ, Tusciæ, a senatu Vrbis amouit, ac se in senatorem Vrbis ad vitam eligi procurauit, & senatum fere per duos annos regi fecit.

Quo

* addendum sine dubio: *temporibus.*

Quo Papa mortuo vnus Hannibaldensis, alter Vrsinorum Senatum in Vrbe regebat, sub quorum regimine plura homicidia & dissensiones in Vrbe fuerunt. *Guil. de Nang. c. l, infra 1275*

Eodem anno Rex Boemiæ Otakerus, & Heinricus Dux Bauariæ ad plenam concordiam redierunt, regi Boemiæ de castro in Scherding & quibusdam iuribus quæ pertinebant ad Ducem refutationem faciente. Ipsi etiam contra omnem hominem huius mundi iurauerunt mutuo se iuuare. *Adlzreiter p. I lib. 25 n. 3*

MCCLXXIV.

Ad curiam noui Regis in Franckfurt Principes euocantur. Prædictus Papa Gregorius accessit Losannam Dominum Rudolphum electum per Principes Alemaniæ in Romanorum Regem, & electionem de ipso factam confirmauit, sibi nomen & dignitatem adscribendo, & promisit ipsum in Imperatorem postea consecrare. * *Ann. Colmar 1275, Siffridus Presb. p. 68. Io Vito Duranus p. 24, Nauclerus vol. 2 gen. 43, Gerb a Roo lib. 1 p. 15, Raynaldus 1275*

Eodem anno celebratum est generale concilium apud Lugdunum per dominum Gregorium Papam x cui interfuerunt plusquam DCC. Episcopi & Abbates, & præpositi, cæterique Ecclesiarum rectores in numero copioso. Item eodem concilio interfuerunt solennes nuncii seu procuratores Græcorum, qui coram toto concilio symbolum Niceni concilii, *Credo in vnum Deum*, alta voce decantauerunt, in signum & testimonium quod a suo veteri errore (quo dicebant Spiritum sanctum tantum a Patre & non a Filio procedere) se recessisse demonstrarent, & velle credere quod sancta nunc Romana & Orthodoxa Ecclesia credit & prædicat, scilicet quod S. Spiritus a Patre & Filio æterna spiratione procedit, sicut patet per Decretalem, quæ super hoc est in eodem concilio promulgata, cuius tenor talis est. *Chr. Austr. 1274* p. 389 p. 390

Fideli ac deuota promissione fatemur, quod Spiritus S. æternaliter ex Patre & Filio, & non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex vno, non duabus spirationibus, sed vnica spiratione procedit. Hoc professa est, & hactenus prædicauit & docuit, hoc firmiter tenet, prædicat, profitetur & docet Sacrosancta Romana Ecclesia, mater omnium fidelium & magistra. Hoc habet Orthodoxorum Patrum atque doctorum Latinorum pariter & Græcorum incommutabilis & vera sententia. Sed quia nonnulli propter irrefragabilis præmissæ ignorantiam veritatis in errores varios sunt prolapsi: nos huiusmodi erroribus viam præcludere cupientes, hoc sacro approbante concilio, damnamus & probamus omnes qui negare præsumpserint, æternaliter Spiritum S. ex Patre & Filio procedere, siue etiam temerario ausu asserere, quod Spiritus S. ex Patre & Filio tanquam ex duobus principiis non tanquam ex vno procedat. ** c. 1 de Summa Trinitate in 6.

Mortuus est autem Papa Gregorius post Aretii, & sepultus ibidem. *Guil. de Nangis g Philippi p. 487*

MCCLXXVI.

Innocentius VI. natione Petrus Tharanthasia, sedit menses v. & dies duos: & cessit Papatus diebus XVIII. Hic a pueritia in ordine prædicatorum existens, Doctor in sacra scriptura eximius efficitur, demum in Archiepiscopum Lugdunum, & post in Episcopum Hostiensem, & tandem in summum Pontificem assumitur. Hic licet facere multa potuisset, morte præuentus nil notabile fecit, mortuus est Romæ & in Lateranensi sepelitur. *Innocentius VI. PP. Chr. Austr. 1276*

Eodem anno Adrianus V. natione Ianuensis, sedit annum vnum, dies nouem. Romæ eligitur, in palatio Lateranensi, & Viterbii moritur & sepelitur: & cessit Papatus diebus XXVIII. Iste Adrianus fuit nepos Innocentii IV. & ab ipso in Cardinalem Ecclesiæ S. Adriani promotus, a Domino Clemente IV. legatus in *Hadrianus V. PP. Chr. Austr. 1276*

 Anglia

* hæc in Annalibus Eberhardi Canisii non habentur, sed alio loco, prout infra, adiiciuntur.

** ea, quæ sequuntur, in Canisii editione Annalium Eberhardi non reperiuntur vsque ad verba anni 1277 *igitur Græci a supra dicta fide* &c. quæ his immediate subiiciuntur.

Anglia pro guerra, quæ ibi inter Reges & Barones exorta fuerat sedanda, missus fuit. Hic Papa factus statim constitutionem, quam Papa Gregorius x. in concilio Lugdunensi de restrictione Cardinalium pro electione summi Pontificis ediderat, suspendit, proponens eam aliter ordinare. Sed morte præuentus constitutionem sic reliquit.

c. 3 de electione in 6.

Iohannes XXI. PP.
Guil. de Nang. de g. Philippi p. 492

Iohannes Papa xxi. natione Hispanus de ciuitate Vlisbona, sedit menses viii. Et cessit Papatus post mortem eius menses vi. dies vii. Hic autem (dictus Petrus Tusculanus) fuit in diuersis factis famosus, quia scientiarum florem & pontificatus dignitatem morum quadam stoliditate deformabat, adeo vt industria naturali pro parte carere videretur. In hoc tamen laudabilis fuit, quod se tam pauperibus quam diuitibus communem exhibebat, & egentes studentes scientias literarum in beneficiis ecclesiasticis promouit. Et cum sibi spatium vitæ in plurimos annos extendi crederetur, & hic cum aliis assereret, subito cum camera noua (quam pro se circa palatium Viterbiense construxerat) solus corruit, inter ligna & lapides inuentus vi. die post casum, Sacramentis Ecclesiasticis omnibus perceptis expirauit, & ibidem in Ecclesia S. Laurentii sepultus fuit.

MCCLXXVII.

Nicolaus III. PP.
supra 1273, Guil. de Nang. p. 492. 493

Nicolaus iii. natione Romanus, de domo Vrsinorum, electus fuit in die S. Catharinæ, sedit anno vno menses ix. dies vi. & vacabat sedes menses v. dies xxii. Parum ante sui promotionem Tyberis Romæ tantum excreuerat, quod super altare B. Mariæ Rotundæ per quatuor pedes & amplius excreuerat. Hic Pontificatus anno primo Martii vnam ordinationem v. Episcoporum, duorum presbyterorum & duorum diaconorum Cardinalium. Hic palatium S. Petri multum augmentauit, & plurima ædificia faciens circa illud præcella inclusit, & fontem ibidem profluere parauit, mœnibus & turribus hortum magnum diuersis arboribus decoratum inclusit. Hic etiam Carolum Regem Siciliæ a vicaria senatus amouit: ac se ad vitam senatorem eligi procurauit: ac constitutiones fecit de electionibus prælatorum Vrbis, & Senatum fere per duos annos regi fecit.

Senatus Vrbis.

supra 1273

Mortuus est in Surriani castro prope Viterbium: vbi tamen curia erat, Kal. Septemb. post cuius mortem Hannibaldenses contra Vrsianos insurrexerunt, & vnus Hanibaldensis, & vnus Vrsinorum in Vrbe senatum regebant, sub quorum regimine plurimæ discessiones & homicidia in vrbe fuerunt. p. 59

Martinus II. PP.
Guil. de Nang. p. 494

Martinus ii. natione Gallicus de Turonis, Viterbii electus fuit anno Domini mcclxxxi. in die Cathedræ S. Petri, & sedit annis iv. mense vno, & coronatus fuit in Vrbe veteri x. Kal. April. & vacabat sedes dies iv. Hic autem Simon dictus S. Ceciliæ presbyter Cardinalis fuit, & primo ab Vrbano iv. & post a Gregorio x. in Francia missus per plures annos legatus extitit, & in vigilia Paschæ sequenti fecit vnam ordinationem vii. presbyterorum, & vnius diaconi cardinalis. Hic electus fuit in senatorem Vrbis ad vitam suam: loco sui instituit Karolum Regem Siciliæ, & Apuliam per eiusdem Regis familiares regi fecit. Et Comitem Iohannem de Apia cum stipendiariis Francigenis circa octingentis contra Gvvidonem Montis Fererii in Romaniolam misit, qui terram Ecclesiæ in illis partibus occupauerat, qui iuxta ciuitatem Foriliuii * contra dictum Guidonem bellauit, in quo bello Comes Thatherus fere cum quingentis Gallicis & ex diuersa parte M. quingenti occisi fuerunt, nulla tamen victoria habita. Et tamen misso a Papa illuc Guidone de Monte forti Gvvido Comes Montis Fererii restituit sibi terras per eum occupatas, & iurauit Ecclesiæ fidelitatem, & Romaniola tota, excepta Vrbinate, quæ ciuitas tandem compulsa hostiliter reuersa fuit ad mandata Papæ. Hic Papa excommunicauit Perusinos, eo quod exercitum contra Fulginates contra inhibitionem suam fecissent, quos tandem absoluit, & illuc iuit, vbi cum gaudio fuit receptus. Et postea Carolus Rex Siciliæ ordinato statu regni sui mortuus est

** al. Fori Iulii.*

Guil. de Nang. p. 499

vii. Non. Ian. de quo Papa nimium doluit, & hæredibus ipsius Regis ad tenendum regnum medius * in subsidium summam pecuniæ fere centum millium librarum Turonicarum misit. *f. medium.

Igitur Græci a supra dicta fide Christiana & promissione quam spoponderant Gregorio Papæ x. subito recesserunt, propter quod Dominus Papa Martinus ii. in Vrbe veteri eos excommunicatos nunciauit, vt patet ex literis quibusdam. Item quia in partibus Alemaniæ, & forsitan in aliis etiam iniqua consuetudo inoleuerat de pignorationibus, in quibus vnus pro alio, siue innocens pro nocente indebite prægrauatur, contra impigneratores huiusmodi idem Papa Gregorius talem in eodem concilio edidit decretalem. *Etsi pignorationes (quas vulgaris elocutio Repræsalias nominat) in quibus alius pro alio prægrauatur, tanquam graues legibus & æquitati naturali contrariæ, ciuili sint institutione probibitæ; vt tamen eorum probibitio in personis ecclesiasticis tanto amplius timeatur, quanto in illis specialius inhibentur, eas concedi contra personas prædictas seu bona ipsarum, aut quantumcunque generaliter prætextu cuiusuis consuetudinis, quam potius reputamus abusum, fore concessas, ad illas extendi præsenti decreto districtius inhibemus. Illi autem, qui contra fecerint, aduersus personas easdem pignorationes seu represalias concedendo, vel extendendo ad eas, nisi præsumptionem huiusmodi reuocauerint, a concessionis vel extensionis tempore infra mensem, si personæ singulares fuerint, sententiam excommunicationis incurrant: si vero Vniuersitas, ecclesiastico subiaceat interdicto.* Ex hac tamen salubri constitutione modica prouenit vtilitas, vel quia rite post concilium in prouinciis publicata non extitit, vel quia a malis hominibus excommunicationis principium * non timetur. Item pro subsidio terræ sanctæ imposita fuit in eodem concilio omnibus Ecclesiis & Monasteriis (non tamen xenodochiis, nec orphanotrophiis) solutio decimarum omnium prouentuum ecclesiasticorum per sex annos continuos idem concilium subsequentes. Quæ decima quamuis studiose exacta fuerit & recepta, tamen non est euidens, quæ vtilitas terræ sanctæ exinde fuerit procurata. *

Repressalia probibitæ. — c. vn. de Iniuriis & damno dato in 6 — * C. præcipitium.

p. 392 MCCLXXVII.

Cum prædicto Domino Rudolpho Romanorum Rege omnes Comites & Barones ac communitates ciuitatum & ciuium de Rheno & Franconia, & Sueuia ac Bauaria se sponte subdiderunt, ei fidelitatis iurando homagia, castraque & ciuitates & terras, quas tempore vacantis Imperii, scilicet a temporibus Friderici olim Imperatoris occupatas tenuerant, sibi voluntarie resignarunt: Dominus Otakerus v. Boemorum Rex, qui Austriam, Styriam & Karinthiam, Carniolam ac portum Naonis tempore vacantis Imperii tenuerat, resignare noluit, dicens quod easdem terras bona fide & iusto titulo possideret, ac ex mandatis & commissionibus Apostolicorum, qui tempore suo fuerant, contra insultus Vngarorum, Cumanorum, & Tartarorum per xxiv. annos cum grauibus sumptibus & laboribus, imo & multa impensa non solum suorum, sed etiam proprii sanguinis defensasset. Quam allegationem Dominus Rudolphus Romanorum Rex non aduertit, sed validum exercitum congregans intrauit terram Austriæ, euntibus secum in exercitu Moguntino & Coloniensi Archiepiscopis, Herbipolensi, Ratisponensi, Patauiensi Episcopis, Ludvvico Comite Palatino Rheni, Hainrico Duce Bauariæ, & aliis multis nobilibus de Rheno, Franconia & Sueuia. Et ciuitates ibidem & castra se suo dominio subdiderunt, excepta ciuitate Wiennensi, quam etiam obsidione cinxit, nec tamen per violentiam cepit, sed per quoddam arbitrium, quod ipsi ambo Reges

Chr. Austr. 1277 — *Hist. Austr. 1277* — 1278 — *Austriam Rudolfus recuperat.* — p. 393

* hic in Annalibus Eberhardi a Canisio editis habetur: *post idem Concilium prædictus Papa Gregorius accessit apud Losannam Rudolphum electum per Principes Alemanniæ in Romanorum Regem, & electionem de ipso factam confirmauit, sibi nomen & dignitatem regiam ascribendo, & promisit ipsum Imperatorem postea consecrare.*

Reges inierunt, accepit ipsam ciuitatem Wiennensem, & totam terram Austriæ trans Danubium versus meridiem pacifice possidere, alia parte eiusdem terræ trans Danubium versus Aquilonem siue Boemiam eiusdem Regis Boemiæ per idem arbitrium remanente. Tandem per tres vel duos annos scisso prædicto arbitrio, præfatus Rex Boemiæ de terris suis scilicet *Bohemia & Morauia & etiam de aliis terris scilicet* * Polonia, Pomerania, Saxonia & Misnia fortem exercitum congregans, castra metatus est super flumen March, in campo, qui dicitur Marchvelt prope Cisterscof, ** & cum idem Rex Boemiæ cum Domino Rudolpho Romanorum Rege de mane congredi cogitaret, ecce multi nobiles de parte aduersa ipsum Regem Boemiæ præmonent literis & nunciis, dicentes, quod in ipsa congressione nobiles sui essent eum proditionaliter in manus hostium tradituri. Quod cognoscens idem Rex Boemiæ nobiles suos ad se in suum conuocauit tentorium, & se eis inermem omnimodis præsentauit, dicens: *Ecce inermis in conspectu vestro sto, & licet de vestra fidelitate non diffidam, tamen si cui contra me proditionis vel iniquæ factionis esset voluntas, melius existeret, vt me nunc solum occideret, quam quod cras in bello mecum multa millia hominum moriantur.* Sed ipsi nobiles multis iuramentis se ipsi velle fideliter assistere promiserunt. Idem Rex Boemiæ cuidam strenuo militi promisit plurima se daturum, si vel Dominum Romanorum Regem, vel saltem equum eius occideret in congressu: qui miles hac promissione accepta cuneum fortissimorum militum penetrans ipsum Regem Romanorum vehementi ictu ad terram prostrauit, & equum eius occidit. Sed nobiles, qui latus eius Regis stipauerant, eundem captiuauerunt militem, & Regem in alio equo locauerunt. Sed ecce mirabilem prædicti Regis Romanorum clementiam, quia eundem militem sibi captiuum præsentatum abire permisit illæsum dicens, quod Reipublicæ damnum esset, si miles adeo fortis & strenuus deperiret. Ipso etiam Rege Romanorum coniunctis *** sibi Vngarorum & Cumanorum Regibus, & nobilibus de Rheno, Franconia & Sueuia conflictum habente cum prædicto Rege Boemiæ, ipse Rex Boemiæ est occisus, & inter cadauera mortuorum nudus omnimodis est inuentus. **** Idem enim Rex Boemiæ nobiles & populum prædictarum terrarum, Boemiæ, Austriæ, Morauiæ, Styriæ, Karinthiæ & Karniolæ, qui ante sua tempora rapinis & spoliis assueti fuerant, multa austeritate compescuerat, & sine delectu personarum in seueritate iustitiæ ita magnum iudicauerat sicut paruum; & ob hoc prædicti nobiles eum latenter habentes odio, deseruerunt aciem, ac ipsum cum paucis expositum hostibus dimiserunt, quod cum ipse Rex conspiceret, suorum adiutorio se priuatum, cum illis paucis qui mori elegerant pro Domino & patria, in turbas hostium prosiliit, & multa strage ab eo facta tam ipse quam prædicti fideles in acie ceciderunt, anno Domini MCCLXXVIII. VII. Kal. Septemb. Post cuius mortem terra Boemiæ & Morauiæ multis tribulationibus est exposita. Nam filius ipsius Regis Boemiæ iuuenis erat, & per Marchionem de Brandenburg in tutelæ custodia seruabatur, & ipsa terra Boemiæ tam per incolas, quam per Ducem Hainricum Vratislauiæ miserabiliter vastabatur. Interea etiam relicta prædicti Regis Boemiæ duxit legitime quendam nobilem de Boemia Zebischum nomine de cognatione Vitigenum, ***** qui sæpe fati Regis Boemiæ validus fuerat persecutor. Sed tandem filius Regis ducens in vxorem filiam Domini Rudolphi Romanorum Regis, & regnare incipiens, eundem Zebischum, qui per reginam quam duxerat thesauros regios habere cœperat, nec Regi

Marchfeld.

Ottocarus cæsus. Aen. Syl. in Bohemia, c. 27.

Dubrau. Hist. Boh. lib. 18 p. 478

p. 35

* hæc verba mutato charactere excusa, ex Eberhardo suppleuimus.

** Eberhardus *in campo qui dicitur Marchueld, prope Cistesdarff.*

*** Eberhardus *deuinctis.*

**** addit hic Eberhardus: *anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo octauo, septimo Kalendas Septembris.*

***** Eberhardus: *Bitigonum.*

Regi assignare voluit, mortua quondam Regina de consilis Rudolphi captiuauit, & occidit, [duobus filiis quos ex eadem Domina habuerat exilio deputatis, & quia fratres eiusdem Zebischi & aliqui alii de sua parentela se ob hoc Regi Bohemiæ opposuerunt, eos a regno suo penitus expulit & fugauit.

Eodem anno Domini M CC LXXVII. Leo Ratisponensis Episcopus, obiit, in Vigilia beatæ Margaretæ, qui rexerat Ratisponensem Ecclesiam XVIII annis. Et Vir multæ litteraturæ & prudentiæ fuit. Cui successit Dominus Henricus & Comes de Rotenekke, eiusdem Ecclesiæ Canonicus, & Archidiaconus qui Cathedralem Ecclesiam B. Petri consumptam Ratispon. & destructam incendio & ab antecessore suo reædificari inceptam sumptuoso opere, quod & materiam superabat, vt ad finem perduci posset, multis laboribus procurauit, & multa preciosa ornamenta Ratisponensi Ecclesiæ & aliis tradidit. Campanas etiam comparauit & dedit Ratisponensi Ecclesiæ sicut hodie patent maximas & sonoras. Suum etiam patrimonium scilicet comitatum & castrum in Rotenekk cum pertinentiis suis Ludvico Duci Bauariæ vendidit, & Ratisponensem Ecclesiam * ornatam multis debitis, *oneratam. ab vsuris & damnis aliis liberauit. Et aduocatiam in Velden, & iudicia in Velden, Eberspent, Teispach, Francehausen, Ergolzpach, Essenpach, Pilsting, & Aueting a Dominis ducibus Baiuariæ, & alia multa magna pecunia comparauit. Et fere omnia Castra Ecclesiæ muris & turribus firmius quam antea fuerant, exaltauit: Reditus etiam tam Episcopales quam Canonicas præbendas per suam industriam mirabiliter ampliando, & quod inter sua opera memoriæ magis dignum reputo, vbicunque Patriam bellorum vel gvverrarum horror perterruit, ibi vt sacerdos magnus tempore iracundiæ factus est reconciliator, nec in hoc pepercit laboribus, vel expensis, quatenus discordantes ad concordiam reuocaret; Pacem non solum Bauariæ, sed etiam vicinis procurando; Et pro Repub. quæ paucis cordi existit, plus omnibus suo tempore laborauit. *]

Eodem anno Dominus Leo Ratisponensis Episcopus obiit; cui succedit Dominus Hainricus de Rotenegk eiusdem Ecclesiæ Canonicus. *Hund. p. 72*

MCCLXXIX.

Petrus Episcopus Pataujensis obiit, qui pontem trans Danubium Patauiæ primus fecit; cui succedit Dominus Richardus, eiusdem Ecclesiæ præpositus. *Hund. p. 142 Chr. Austr 1280*

Eodem anno Dominus Albertus de Hale sua virtute & strenuitate meruit a Domino Rudolpho Romanorum rege honore & nomine Comitis insigniri.** *Comes de Hale. Andr. Presbyter* Chr. Bau. p. 30

Eodem anno piscis captus fuerat in plaga maritima, quæ est versus Montem altum, & portatus apud Vrbem veterem, cuius pellis erat pilosa, pedes breues, cauda, caput, aures, os & lingua quasi Leo habebat, & in eius captione planctus magnos horribiles emisit, vnde multi prognostica futurorum, exinde asserebant. Et parum post successa rabie Gallicos, qui ibi morabantur, tam mares quam fœminas, senes, ac iuuenes in regis Caroli contemtum occiderunt, & aperientes nihilominus latera mulierum Latiarum prægnantium, quæ dicebantur a Gallicis concepisse, partus earum occidebant antequam nascerentur. Deinde tota Sicilia sic rebellans Petrum regem Arragoniæ in suum Regem & defensorem vocauerunt. Illis temporibus maxima fuit dissensio inter Vrsinos & Hanibaldenses. Eo tempore inter Anglicos & Gallos durissimum bellum fuit. Tunc etiam in Tunicio regia, Aragonum astutia inter montium districtus magna Sarracenorum multitudo fuit oppressa. Tunc etiam Soldanus Babyloniæ a Tartaris fuit fugatus, per VIII. dietas occisi dicuntur Sarraceni vltra quinque millia. Sed Soldanus resumptis viribus dictos Tartaros orientales fugans, XXX. millia Tartarorum in huiusmodi fuga dicuntur cecidisse. *Guil. de Nang. p. 496 Cortusius lib. 9 c. 13 Th. Fazellus* Rer. Sic. Dec. post lib. 8. p. 450, *Collenutius* Hist Neap. lib. 5 p. 224, *Ant. Summonte* Hist Neap. p. 2 lib. 3 p. 289, *P. Aemylius* Hist. Gall. lib. 7, *Polyd. Vergilius* Hist. Angl. lib. 17 p. 419 *Guil. de Nang.* p. 497

 Post

* hæc vncis inclusa, ex Eberhardi Annalibus addidimus.
** Eberhardus: *Eodem anno Albertus de Hals factus est Comes a Rege Rudolfo.* Reliqua vero, vsque ad finem anni in Eberhardi Annalibus non reperiuntur.

Guil. de Nang. p. 494, Villani hist. Florent. lib. 7 c. 85, Marin. Siculus Hist. Hisp. lib. 11 f. 391

Post hæc rex Carolus & Petrus de Aragonia (qui Siciliam occupauerat, & in Regem Siciliæ contra Papæ inhibitionem se fecerat coronari, propter quod Papa ipsum excommunicauerat, & regno Aragoniæ, & omni eo quod ab Ecclesia tenebat, priuauerat, belli pactum taliter ineunt, quod eorum quilibet haberet centum milites, quos vellet & posset in plano Burdigalensi ad pugnandum ad inuicem, centum contra centum, inter quos ipsi duo Carolus & Petrus computari debebant, prima die Iunii: & qui victus esset, vel ad illam diem non venisset, perpetuo infamis esset, priuatus honore & nomine regio, periuriam incurreret, & vno seruiente esset contentus, ad quam diem dictus Carolus venit cum legato sedis Apostolicæ: prædictum vero Petrum quidam dixerunt eum cum duobus sociis venisse de nocte præcedente diem statutam, & fuisse locutum cum Senescallo Burdegalensi in loco priuato, prætendentem quod propter Regem Francorum ibidem præsentem pactum seruare non audebat. Eo tempore regnum Aragoniæ a stipendiariis Regis Franciæ inuadebatur, plurimis de Aragonia occisis.

His temporibus Roma vicarium Vrbis senatoriale gerentem expulerunt, & Iohannem Tarcii in capitaneum Vrbis & Reipublicæ defensorem inuocauerunt, qui licet parum rexerit, multos tamen Romanos offendit. Sed Romanis ad mandatum Papæ reuersis susceperunt vice Papæ duos vicarios senatoriæ videlicet Hanibaldum Petri Hanibaldi, & Pandulfum de Sabello, sub quorum regimine Romani quieti fuerunt.

Guil. de Nangis p. 499

Eo tempore Princeps Salernitanus filius regis Caroli iuxta Neapolin nauali bello a Siculis & Hispanis mari debellatus & captus fuit: & Messanam ductus carceri fuit mancipatus. Et quarto die sequenti rex Carolus venit Neapolin, & Neapolitanos rebelles factos post captionem Principis castigauit.

MCCLXXXI.

Chr. Austr. 1283

Vxor prædicti Domini Rudolfi Romanorum Regis nomine Anna obiit: & eodem anno ipse Rex exiuit terra Austriæ, & ipsum Ducatum Alberto filio suo primogenito commendauit, sed postmodum eundem Ducatum eidem Domino Alberto & Rudolfo filiis suis in feudum contulit, coram Principibus suis super hoc Augustæ in curia congregatis. *p. 39*

Mospurg comitatus.

Eodem anno Chunradus Comes de Mospurch moritur sine hæredibus, & comitatus ad Domini Hainrici Ducis Bauariæ deuoluitur potestatem.

Andr. Presb. p. 31, Auentinus 7 c. 11 n. 34

Item eodem anno a Domino Friderico Salzpurgensi Archiepiscopo concilium celebratur.

Item inimico homine superseminante zizaniam inter Dominum Volchmarum abbatem de Altach ex vna parte, & quosdam fratres eiusdem loci ex altera grauis discordia est exorta. Iidem namque fratres contra prædictum Abbatem appellationem emittentes, quosdam ex se ad Romanam transmiserunt; Abbate e conuerso se per nuncios in eadem curia defendente. Interea procurantibus etiam quibusdam ex fratribus omnia, tamen abbatis & cellaria & granaria violenter sunt confracta, & inde res aliquæ asportatæ, campanæ & quæque pretiosa Ecclesiæ per eosdem fratres vendita sunt, vel apud vsurarios obligata. Tandem frater vnius Monachi, & duo fratrueles alterius Monachi cum quibusdam aliis prædictum abbatem in passagio in Werd prope monasterium duabus sagittis in flumine Danubii occiderunt, equos suos & seruorum suorum cum rebus aliis abducentes. Sed post paucos dies quatuor eorundem malefactorum sunt detenti, quorum duo in Straubing sunt rotis affixi, alii duo in patibulis sunt suspensi, sed quintus & sextus postmodum gladiis sunt occisi, & sic pro crudeli homicidio (Domino iudicante iustitiam) crudeliter perierunt. Quia vero idem Abbas multæ austeritatis in religione & sanctitatis in vita extitit, corpus eius sic occisi a passagio in Werd vsque ad villam in Tundorff supernatans a pluribus videbatur, & tandem a fratribus, qui sibi & iustitiæ fideliter astiterant, in capella S. Kyliani honorifice est sepultus, Idib. Maii.*

MCCLXXXII.

* hæc apud Eberhardum non reperiuntur.

MCCLXXXII.

Post hunc autem electus est concorditer in abbatem Altahensem Dominus Popo venerabilis abbas de Altach superiori, vir vtique tam sanctitate vitæ præcipuus zelator ordinis & religionis, qui idem monasterium in Altach in flore per prædictam dissensionem a sua honestate grauiter inclinatum tam in spiritualibus quam in temporalibus informauit. Eiectis enim quibusdam fratribus, qui causam seu occasionem prædictæ dissensioni dederant, alios assumpsit, qui elegerunt ambulare in domo Domini cum consensu. Quibus in regularibus obseruantiis taliter profuit, quod prædictum monasterium, quo ad religionem vicinis Ecclesiis religionis præbeat exemplum, & etiam longe positis sancte viuendi regulam ostendebat. Item in temporalibus sic prouide administrauit, quod in domo sua famosa omnibus erat hospitalitas, & vndecunque venirent pauperes pascerentur. Capellam etiam Kyliani a suo antecessore inchoatam perfecit, prædia plura emit, tres magnas construxit piscinas, & in omnibus factis suis Deo & hominibus se amabilem ostendit. Rexerat enim monasterium in Altach superiori in Abbatia XXII. annis, & præter ipsam Ecclesiam omnes fere muros & ædificia ibi denuo reparauit. Tandem anno Domini 1289. VI. Kal. Febr. bono fine decessit: in Capella S. Kiliani, quam perfecerat, est sepultus. Post hunc electus est in abbatem Altahensem Dominus Wernhardus eiusdem monasterii monachus, qui antea in prioratu, quem longo tempore rexit, & in abbatia postmodum, omnibus omnia factus est, vt omnes lucrifaceret, & vt ei inesse videretur manifeste circa subditos iuste consulens misericordia, & pie sæuiens disciplina. *

MCCLXXXIII.

Petrus ** Rex Aragoniæ expulso Karolo Rege regnum Siciliæ potenter occupauit, propter quod Papa Martinus excommunicationis sententiam protulit contra ipsum, sicut plenius patet in literis quibusdam desuper datis. *Martinus Episcopus seruus seruorum Dei ad certitudinem præsentium & memoriam futurorum. Cogit nos temporis qualitas, & nequitia plurium detestanda sollicitat vt infra scriptorum prædecessorum nostrorum gesta quæ plenius in archiuo conseruantur, Ecclesiæ ipsius prouidere quieti cautius studeamus. Sane felicis recordationis Innocentius Papa IV. Prædecessor noster culpas graues, immo grauissimas ac multiplices ac manifestos excessus quondam Friderici olim Imperatoris Roman. propensi maturitate consilii, recti iudicii censura diiudicans, eique secundum praua sua opera reddens, ipsum honore Imperii, Regno Siciliæ, Ducatu Apuliæ, ac Principatu Capuæ, generali super hoc congregato Lugd. Concilio approbante ac Iustitia exigente priuauit, prout in vniuersalem mundi notitiam non est dubium deuenisse, nec ab eadem creditur verisimiliter alienum, qualiter Fridericus ipse aucto superbiæ spiritu, quamquam sic digne depositus, sic iuste priuatus, sententiæ huiusmodi priuationis prolatæ in eum pertinaci animo parere condemnens regnum & Imperium, supra dicta, post eiusdem prolationem sententiæ occupata detinere præsumpsit, qualiter autem post iam dicti Friderici obitum quondam Chunradus natus eius, paternæ malitiæ imitator, dictum Regnum præsumptuosis ausibus occupauit, & tandem prædicto Chunrado, humanis rebus exemto, quondam Manfredus olim Princeps Tarentinus, eiusdem vt dicitur Friderici filius, qui etiam absque priuatione prædicta, non iniuste legitimæ successionis participium perdidit, quia ipsum partus legitimus non agnouit vtpote de damnabili commixtione susceptum, ad occupationem prædicti Regni, temerarias & occupatrices manus extendit. Grauibus ergo & enormibus admodum per potentiam & malitiam eorundem irrogatis Ecclesiæ, ipsaque in suis afflicta multipliciter fidelibus respexit altissimus sponsam suam, & conuertens illi nubilum in serenum, scelestam prædicti Friderici domum, quæ consueuerat*

Chr. Austr. 1283

* hæc etiam desunt apud Eberhardum.

** hæc Eberhardus ad annum 1282 refert.

sueuerat quantumuis malis abundare personis, sic pene redegit in nihilum, sic illam iacturam multimodæ dissipationis oppressit vt de illa ipsa non scintilla vnica remaneret; Chunradinus videlicet, Chunradi filius supra dicti; qui cum in eo malitia suppleret ætatem, ipseque annorum suorum curricula nequitia superaret, progenitorum suorum nefarios actus sequens, ac illorum profanas iniquitates amplectens, mentisque ambitiosæ vitio Imperium expetens sibi Regnum in titulando Siciliæ, se ipsius regni Regem denominare temere præsumebat: & cum nonnullis Ecclesiæ inimicis Lombardis, Tuscis, Marchianis, & Apulis præcipue de Regno profugis prælibata fraudulentis se implicando commerciis in vrbe Lombardia, Tuscia & per alia diuersa loca suas disseminare litteras præsumebat, sub expresione sui proprii nominis & præmissæ intitulationis temere sigillo Regiæ Maiestatis impressas, per quas commouere populum, concitare gentes, ac turbare pacem Ecclesiæ nitebatur, in ipsius Ecclesiæ ac Charissimi in Christo filii nostri Caroli Siciliæ Regis illustris graue præiudicium & discrimen. Vnde piæ memoriæ Clemens Papa prædecessor noster, cum sibi de his euidentius constitisset, diligenter attendens multam ipsius Chunradini malitiam, & suorum conatuum peruersorum volens obuiare principiis, certum habuit contra eum in hac parte processum, prout vidit rationabiliter expedire, ac negotii qualitas persuasit. Demum præfato Chunradino sublato de medio, eidem Regno pax rediit, aurora tranquillitatis illuxit, sedatis turbationibus, fluctibus, quos ipsius Chunradini praua studia suscitarent. Sed sicut nuper non sine multa turbatione fide dignorum relatu percepimus nonnulli proterue assumentes, ad nostram nec non Ecclesiæ dictique Regis turbationem & scandalum, aspirantes in prædicto regno ignem turbationis emortuæ reaccendere moliuntur, ad id sua studia inique congerunt, ad id virtutum suarum potentiam coaceruant, manus præsumptuosas apponunt, & etiam occulti fauoris auxilium largiuntur. Testatur hac inter cætera horrendi sceleris feralis immanitas de nouo in ciuitate Panormitana patrati, vbi sic debachatus est gladius, ferrum infremuit, furor incanduit, rabies insaniuit, manus truculenta desæuiit, quod sicut rumor mœstus enunciat non sufficit virorum ac mulierum multitudinem inibi cædi dari, nisi & hi quos nondum in lucem natura produxerat, maternis apertis vteris necarentur, trucidarentur innati & delitescentibus visceribus genitricum impiæ præfocationis exitium ferretur. Quia ergo præfatum Regnum Siciliæ ad Romanam Ecclesiam spectare dinoscitur, suique iuris & proprietatis existit, ac propter hoc nos qui vna cum Ecclesia ipsa medullitus in hac parte contingimur & quasi cuiusdam acerbæ punctionis aculeo excitamur, volentes tam grauibus huius malorum initiis, prout possumus obuiare, ne tam horrenda principia conualescant, præsente hac fidelium multitudine copiosa, de fratrum nostrorum Concilio vniuersos & singulos cuiuscunque præeminentiæ, dignitatis, conditionis, aut status monemus attente, districte præcipientes eisdem, ne in prædicti regni vel eius parte nos & eandem Ecclesiam & præfatum Siciliæ Regem, qui prædictum Regnum ab eadem tenet Ecclesia per se vel per alium aut alios molestent aut impetant aut perturbent occupando vel inuadendo hostiliter, seu occupari vel inuadi hostiliter faciant Regnum ipsum vel aliquam partem eius. Præcipimus insuper vniuersis & singulis Christi fidelibus, specialiter autem Marchionibus, Comitib. Baronib. Ciuitatib. communitatib. & vniuersitatibus castrorum, villarum & aliorum quorumcunque locorum Italiæ & maxime Iurisdictioni temporali Ecclesiæ Roman. subiectis ne prædictis in occupatione vel inuasione huius prorsus intendant, & ne cum armis vel sine armis ad turbandam in prædicto Regno pacem eiusdem Romanæ Ecclesiæ ac præfati Regis Siciliæ in eadem præstent eis occupatione vel inuasione prædictis consilium, auxilium, fauorem, publice vel occulte, & ne super hoc societatem, coniurationem aut fœdus aliquod ineant cum iisdem. Si qui autem contra monitionem & præcepta nostra præmissa per se vel per alium quoscunque dolo, fraude, arte vel machinatione fecerint, cuiuscunque sint præeminentiæ, dignitatis, conditionis aut status, excommunicationis sententia quam ex nunc in illos proferimus, ipso facto se nouerint innodatos. Ciuitates quoque & communitates quaslibet quæ contra monitiones & præcepta

*cepta noſtra prædicta, quocunque dolo, fraude, ingenio arte vel machinatione venire præſumſerint, Eccleſiaſticæ ſententiæ interdicti, quam ex nunc in illos proferimus, volumus ſubiacere. Aperte quoque prædicimus Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, & aliis inferioris gradus prælatis, quodſi contra monitionem & præcepta noſtra præmiſſa, vel eorum aliquod venire tentauerint, nos eos omni Eccleſiaſticæ dignitatis honore; cæteros autem clericos non prælationis officium, ſed dignitatis forſitan, vel perſonatus, aut alicuius Eccleſiaſtica beneficia obtinentes, & obtentis priuare curabimus, & inhabiles reddere ad alia obtinenda, prout nobis facti qualitas ſuggeret, & iuſtitia ſuadebit. Laicis vero cuiuscunque præeminentiæ, dignitatis, Conditionis, aut ſtatus, & precipue Iurisdictioni temporali Eccleſiæ Romanæ ſubiectis denunciamus expreſſe, quodſi contra monitiones, & præcepta noſtra huiusmodi, per ſe vel per alium ſeu per alios temere veniendo, ea non curauerint obſeruare, nos tantæ temeritatis audaciam non intendentes relinquere impœnitam, ipſos Feudis, & aliis omnibus, quæ a prædicta & aliis Eccleſiis ac perſonis eccleſiaſticis obtinere noſcuntur, priuare, & Vaſallos eorum quos habent a fidelitatis iuramento, quo tenentur, eisdem reddere penitus abſolutos, & perſonis eorum citra mortis & mutilationis periculis expoſitis, ad expoſitionem bonorum eorum procedere, Deo auctore curabimus, prout eorundem culpæ exegerint, & videbimus expedire. Cæterum quia prædicta ciuitas Panormitana, & nonnulla caſtra ſeu villæ illarum partium contra præfatum Regem Karolum, qui regnum ipſum ab eadem tenet Eccleſia, rebellionis ſpiritum aſſumpſiſſe dicuntur, nos circa illa nolentes in hoc iuris rigorem obſeruare, ſed uti potius manſuetudinis lenitate, quam in noſtris actibus libenter amplectimur intendentes ac volentes eadem ab huiusmodi erroris initio paternis ſtudiis reuocare; Comitatibus, ciuitatibus & caſtrorum ac Villarum prædictarum diſtricte præcipimus, vt ſublato difficultatis cuiuslibet & dilationis obiectu, ad noſtra mandata & Eccleſiæ ac Regis prædictorum redire procurent. Eisdemque Comitatibus diſtricte præcipimus, ne prædictos moleſtatores & turbatores, occupatores ſeu etiam inuaſores, aut dantes eisdem in prædictis conſilium, auxilium, vel fauorem, in ciuitatem, caſtra, & villas ſeu diſtrictus eorum quouis modo recipiant, vel receptent, nec ipſorum vel alicuius eorum dominio vel regimine quouislibet ſe ſubmittant; neque ipſis vel eorum alicui contra nos & eandem Eccleſiam ac Regem prædictum in ea impendant in prædictis conſilium, auxilium, vel fauorem publicum vel occultum. Nos enim confœderationes ſeu colligationes quaslibet, ſi quæ inter communitates easdem vel ipſos & quoscunque alios initas vel factas ſuper occupatione, vel inuaſione prædictis penitus diſſoluentes, ac iuramenta de illis ſeruandis, vel alio quocunque modo prædictis hinc inde præſtita relaxantes omnino, Comitatibus ipſis aperte prædicimus, quod niſi præmiſſa curauerint quantocius adimplere, contra eas & ciuitatem & caſtra & villas earum ſpiritualiter & temporaliter, auctore Domino, procedemus, quod pœna dicente cognoſcere poterunt, quam ſit temerarium & ſuperbum mandatis apoſtolicis contraire, vt aut &c. Datum apud Vrbem veterem in platea dictæ maioris Eccleſiæ, in die aſcenſionis Domini. Pontificatus noſtri anno ſecundo.**] Quam excommunicationis ſententiam cum prædictus Rex Aragoniæ contemneret, Papa excitauit contra eum Dominum Philippum Regem Franciæ, qui cum multis millibus militum intrauit Aragoniam, ſed per multitudinem muſcarum illius terræ, & inopiam alimentorum, quæ etiam pro pecunia habere non poterant, multi equi & homines perierunt, & ipſe Rex mortuus ibidem reductus eſt Pariſios, & apud S. Dionyſium eſt ſepultus, anno Domini 1280. Cor autem Regis eſt apud prædicatores Pariſiis tumulatum. De qua diuiſione indiuidui plures clericorum & laicorum contra eosdem fratres, qui hoc dicuntur obtinuiſſe precibus & exhortationibus, ſcandalizati ſunt.

P. 395

Matth. Par. 1289, *Guil. de Nang.* p. 500, *P. Aemilius* Hiſt. Gall. lib. 7 fin. *Mariana* lib. 14 c. 9 *P. Daniel* Hiſt. de France tom. 2 p. 369

* hæc ex Eberhardo adiecimus.

[Millesimo CCXCI. *ciuitas Akaron, quam solum habebant Christiani in terra sancta, obsessa est per Soldanem Babylonensem & per* XL *dies & noctes sine intermissione impugnata, capta est, & ibidem multa Christianorum millia & capta sunt & occisa: aliqui autem per nauigium fugerunt, & quia multorum erat opinio, quod si fratres domorum ibidem scilicet Hospitt. Templ. & Teutonici, & reliquus populus omnino concordasset, ciuitas capta non fuisset. Mandauit Papa Nicolaus omnibus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis & aliis Prælatis, vt concilia Prouincialia celebrarent, & deliberarent, qua ope vel consilio eidem terræ possit subueniri. Et per concilium habitum Saltzburgæ rescriptum fuit Domino Papæ & consultum, vt prædicti tres ordines counirentur ad vnum ordinem, melioribus eorum obseruantiis in vnum redactis; & quod ad succursum eiusdem terræ sanctæ Rex Romanorum cum Principibus vocaretur. Qui nuncii antequam venissent ad Curiam, Papa mortuus est; & sic hoc negocium remansit infectum.* *]

MCCLXXXIV.

Hund. Metr. p. 18. Fridericus Saltzpurgensis Episcopus obiit, cui succedit Rudolphus Domini R. Romanorum Regis vicecancellarius. Qui licet a principio contra aduersarios sui episcopatus se validum propugnatorem ostenderet, tamen vltimo ob timorem qui non debuerat in virum constantem cadere, statuta sui consilii, quod celebrauerat, ** quando & corpus B. Virgilii transtulerat, non sine totius patriæ scandalo, in conspectu Ducis Austriæ reuocauit ***. *Hist. Austr. 1288*

MCCLXXXV.

Chr. Austr. 1285 Gotfridus Patauiensis Episcopus natione de Westphalia obiit: cui succedit Dominus Wernhardus dictus de Prambach canonicus eiusdem Ecclesiæ, vir in mansuetudine etiam Moysi coæqualis, qui in multa pietate Patauiensem rexit Ecclesiam, & BB. Valentini & Maximiliani corpora in loco humili reposita, in tumba honorabili erecta de nouo in medio Ecclesiæ Patauiensis decentissime collocauit.

Præterito anno, hoc est, anno Domini 1280. tempore Ladislai Regis Vngariæ filii Regis Stephani, Tartari in tanta multitudine intrauerunt Vngariam, quod dicebant vna cum exercitu suo vndecim milliaria occupare, qui tandem non humano auxilio, sed diuino iudicio perierunt. Superuenit enim grando, nix, & pluuia in tanta quantitate, quod se de loco mouere non poterant, & sic a Christianis in circuitu positis sunt occisi, & iusti tulerunt spolia impiorum: multi etiam eorum euaserunt.

Guil. de Nang. p. 300 Post hæc die Resurrectionis Domini, postquam celebrasset, & refectionem solitam cum capellanis suis fecisset vel sumpsisset, arripuit eum infirmitas occulta, de qua nimium pati se dixit, licet medici in ipso indicium mortis nullum reperirent, de qua feria IV. sequenti obiit, & Perusii sepultus fuit, qui Papa dicitur post mortem suam plura miracula fecisse, sed cessabant ipsa miracula XII. die mensis Maii. ****

MCCLXXXVI.

Honorius IV. PP. Guil. de Nang. p. 300 Honorius Papa IV. natione Romanus de Sabellensibus, prius diaconus Cardinalis, electus fuit Perusii die secunda Aprilis, & Romæ apud S. Petrum coronatus & consecratus, sedit annis II. die prima: & vacabat sedes menses X. dies II. Hic fuit homo temperatus & magnæ discretionis, impeditus tamen corpore, etiam manibus & pedibus. libenter quærens pacem, Romæ obiit apud S. Sabinam, & apud S. Petrum sepultus fuit. *****

MCCLXXXVII.

---

* hæc ex Eberhardo.

** addit Eberhardus millesimo ducentesimo octogesimo octauo.

*** addit Eberhardus. *Post ipsum Rudolfum electus est, imo potius datus per sedem Apostolicam Chunradus dictus de Vonstorf tunc Episcopus Lauentinus.*

**** hæc apud Eberhardum non reperiuntur.

***** neque hæc Eberhardus habet.

MCCLXXXVII.

Dux Brabantiæ deuicit cum auxilio ciuium Colonienſium, Colonienſem Archiepiſcopum, & Comitem de Belere *, ipſosque captiuauit, * & in eodem conflictu multi ſtrenui milites ſunt amiſſi. * *f. Gelriæ.*

Dominus R. Romanorum Rex Comitis Burgundiæ rebellantis ſibi terram ingreditur cum exercitu, & licet idem Comes multorum de Picardia & Francia, & Flandria iuuaretur auxiliis, tamen cum prædicto Rege ad bellum congredi non audebat, ſed per Ducem Burgundiæ ad gratiam & concordiam rediit cum eodem. *Ann. Colmar.* p. alt. p. 54, *Alb. Argent.* p. 104, *Gerb. a Roo* p. 38, *Fugger* lib. 1 c. 15 n. 41, *Conring.* de fin. Imp. lib. 1 c. 24 p. 829

Eodem anno mota eſt diſcordia inter omnes Archiepiſcopos, Epiſcopos, Prælatos, & totum clerum regni Franciæ ex vna parte, & fratres Prædicatores & Minores ex altera ſuper Priuilegio dato eis a Domino Papa Martino [cuius tenor talis eſt.

Martinus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei dilectis filiis Miniſtro generali & Prouincialibus Miniſtris ordinis Fratrum Minorum ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Ad fructus vberes, quos in agro Dominico, prædicando pariter & exemplo, confeſſiones audiendo, & per alia virtutum exercitia ſatis Ordo veſter, & humiles ipſius ordinis profeſſores produxerunt hactenus, & ſperantur in futurum, Deo auſpice, producturi, attentæ conſiderationis aciem conuertentes, vt fratres eiusdem ordinis prædicationis & audiendi confeſſiones officia eo liberius & efficacius exequi valeant, quo citius de ipſorum circa eadem de auctoritate Apoſtolica conſtabit tibi, fili, Miniſtro generali, per te; vobis vero Prouincialibus Miniſtris cum diffinitoribus in prouincialibus veſtris capitulis congregatis, committendi auctoritate Apoſtolica fratribus eiusdem Ordinis ſacra pagina eruditis, examinatis, & adprobatis a vobis, prædicationis officium, audiendi vero confeſſiones, abſoluendi pœnitentes, ſalutares eis iniungendi pœnitentias, & fratribus alias idoneis concedendi: eisdem quoque ſæpe fati ordinis, quibus dicta officia per vos taliter conceſſa ſeu commiſſa fuerint, quod eadem libere valeant exercere, plenam damus & concedimus auctoritate præſentium facultatem, diſtrictius inhibentes, nequis fratres ipſius ordinis, quibus dicta officia taliter concedenda duxeritis, vt præmittitur, ſiue etiam committenda in exercitio ſiue executione officiorum ipſorum, audeat quomodolibet impedire. Volumus autem quod hi qui fratribus confitebuntur, eisdem ſuis parochialibus presbyteris confiteri ſemel ſaltem in anno, prout generale Concilium ſtatuit, teneantur. Quodque iidem fratres eosdem ad hoc diligenter & efficaciter ſecundum datam eis gratiam a Domino exhortentur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ conceſſionis & inhibitionis infringere vel ei auſu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum apud vrbem veterem IV Idus Ianuarii Pontificatus noſtri anno primo. **]

Dicebant enim ipſi Prædicatores & minores de ſupradicto priuilegio, quod confeſſi ipſis non tenerentur ſuis parrochialibus presbyteris eadem peccata numero iterum confiteri. Cuius contrarium Archiepiſcopi & Epiſcopi aſſerebant per idem p.396 priuilegium, & per Decretalem *Extra De pœnitentiis & remiſſionibus omnis vtriusque*, cuius in eodem priuilegio mentio facta fuit. Quæ quæſtio per Doctores ſeu Magiſtros Theologiæ & iuris Canonici fuit multipliciter diſputata Pariſiis, & validiſſimis oſtenſum rationibus fuit, præcipue tamen per Magiſtrum Heinricum de

 Gan-

* Eberhardus h. l. *Dux Brabantiæ deuictus auxilio ciuium Colonienſium, Archiepiſcopus Colonienſis, & Comes de Gelere ipſosque captiuauit*, Verum, cum noſtris Annalibus conſpirat Franc. Haræus Ann. Ducum Brabantiæ Tomo I p. 285 dicens: *Anno proximo, qui fuit 1287 cum Siphridus Archiepiſcopus Colonienſis Comitatum Montenſem depopularetur, Dux noſter eo profectus, fœderatum, repulſo Archiepiſcopo, eo metu liberauit.* Adſtipulatur Pontanus *Hiſtoria Geldriæ lib. VI p. 163*

** hæc ex Eberhardo.

Gandauo, quod eadem peccata numero, quæ aliquis confeſſus fuerit Prædicatori vel Minori *, teneretur ſaltem ſemel confiteri in anno ſuo proprio ſacerdoti, quod tamen ** cum ipſi fratres multis rationibus deſtruere niterentur, conſilium datum fuit per Magiſtros Pariſienſes ſecularibus, quod ſuis propriis ſacerdotibus confiteantur, quia de his nullum eſt dubium, quando iuriſdictionem abſoluendi habent, & ſemel eis prædicta peccata confeſſa, non ſit neceſſe iterum confiteri. Super hac autem controuerſia diſſoluenda ex parte Epiſcoporum & cleri regni Franciæ miſſi fuerunt ad curiam Romanam duo Epiſcopi de Francia, quibus in ſubſidium omnes Archiepiſcopi, Epiſcopi, Prælati, & totus clerus centeſimam partem omnium ſuorum eccleſiaſticorum redituum miniſtrauerunt. Dominus tamen Nicolaus Papa IV. de ordine fratrum Minorum extitit, natione Lombardus de Marchia Antonii Cardinalis, de Eſculo ciuitate, fuit electus in Eccleſia S. Petri, Anno

Nicolaus IV. PP. In hoc deſinit Martin. Polon. Tritbemius Chr. Hirſ. 1288

MCCLXXXVIII.

Seditque annis IV. menſe vno, & vacabat ſedes menſes quaſi tres. Hic prius dictus frater Hieronymus de ordine Minorum fuit, quorum miniſter fuerat generalis, & exinde presbyter Cardinalis, qui eandem cauſam pro neutra parte adhuc hodie determinauerat, ſed permiſit in dubio dependere. Hic pontificatus ſui anno primo fecit vnam ordinationem Cardinalium. Romæ obiit in die Paraſceues, & ſepultus fuit apud S. Mariam maiorem.

Nicolai IV Ep. lib. 1 ep. 11

Mortuo Dietrico abbate 5. Non. Maii, Siboto dictus Curialis tertius eligitur in die SS. Gordiani & Opimachi martyrum, ſed poſtea oppoſuit ſe ei Wolfhardus Epiſcopus Auguſtenſis, & quædam pars ex fratribus conſentiens Epiſcopo, deponitur; præfuit autem tantum annis IV.

Iudæorum crudelitas. Trithemius ad a. 1288

Iudæi in Pacherat diœceſis Herbipolenſis quendam bonum & deuotum hominem Chriſtianum Werinherum nomine occulte occiderunt, & ab eo ſanguinem (quo mederi dicuntur) tanquam in torculari multa violentia expreſſerunt, qui tandem in eodem loco multis miraculis dicitur claruiſſe. Præterito anno Iudæi in Monaco ciuitate Friſingenſis diœceſis puerum quendam Chriſtianum pro ſimili cauſa occiderant. Propter quod populus eiusdem ciuitatis non expectato iudicio vel ſententia, omnes Iudæos illius ciuitatis in domum vnam confugientes ignibus ſuppoſitis concremauit.

MCCLXXXIX.

Ann. Colmar. 1288

Tripolis capta.

Dominus Rudolphus Romanorum Rex iterato contra Comitem Burgundiæ triumphauit. Dum autem Litaniæ fierent S. Marci, Tripolis ciuitas capitur a Solda-

* addit Eberhardus: *vel alias priuilegiato.*

** *horum loco Eberhardus hæc habet.* Cuius tamen contrarium cum fratres multis rationibus niterentur oſtendere, tale conſilium dederunt Magiſtri & ſapientes Pariſiis, a ſcholaribus requiſiti, quod quamdiu hæc quæſtio eſſet dubia Pariſiis, vbi magis quam alibi in mundo eſt copia peritorum, tamdiu deberent confiteri ſuis parochialibus presbyteris, de quorum certa auctoritate nulli ſacræ ſcripturæ vel Canonum ſapientes dubitarunt hactenus, qui in locum LXXII diſcipulorum, ſicut Epiſcopi in locum Apoſtolorum certisſime ſucceſſerunt. Tandem ſuper eadem quæſtione omnes Archiepiſcopi, Epiſcopi & totus Clerus totius Regni Franciæ ſolennes nuncios cum aliis Viris ſapientibus ad ſedem Apoſtolicam transmiſerunt, & quilibet eorum centeſimam partem omnium redituum & prouentuum Eccleſiaſticorum contribuit eisdem nunciis pro expenſis. Sed Dominus Nicolaus Papa quamuis aſſumptus eſſet de Minorum fratrum ordine, eandem quæſtionem pro neutra parte voluit terminare; vnde remanet vſus hodie in ſuſpenſo. Eodem etiam tempore venit quidam Pariſios de Arabia homo prouectæ ætatis, qui promittebat, ſe per quasdam figuras, non tamen artis notorias, breui tempore omne ſcibile ſcholaribus traditurum, qui cum a Magiſtris & Cancellario examinaretur, apparuit de quæſtionibus cuiusque ſcientiæ reſpondere, tamen quod in traditione ſuæ ſcientiæ modum Philoſophicum non habuit, a ſcholaribus ſuis breuiter eſt relictus, & ſic ſuæ ſcientiæ euidens ſignum Pariſiis non reliquit.

Soldano & Sarracenis, fueruntque capti & occisi plures Christiani ibidem, & Christianitatis nomen & cultus deletus est in eadem ciuitate.

MCCCXC.

Non. Febr.* Dominus Hainricus Dux Bauariæ bono fine & multa contritione moritur apud Purchausen; & pro omnibus in quibus se timuit ecclesiasticas personas, seu Ecclesias, seu quoscunque alios indebite offendisse, constituit in præsentia & cum consensu filiorum suorum Dominum Heinricum Ratisponensem Episcopum, & fratrem VVernherum lectorem fratrum Minorum Ratisponensium indemnitati læsorum & saluti suæ animæ prouidere: sepultus est autem in Landshut. Ordinauit autem, quod duo filii sui, Dominus Ludvvicus & Dominus Stephanus per quatuor annos continuos permitterent terram Bauariæ subesse dominio & ordinationi Domini Ottonis senioris fratris eorum, nec ad aliquam diuisionem vel partitionem terræ illius quatuor annis durantibus deberent procedere, & hoc confirmatum extitit ipsorum fratrum ac nobilium patriæ iuramentis.

Andr. Presb. p. 31, *Auentinus* 7 c. 10 n. 16, *Adlzreiter* p. 1 lib. 25 n. 10

Eodem anno III. Non. August. mortuus est Dominus Rudolphus Saltzpurgensis Archiepiscopus. Et Dominus Stephanus filius Domini Heinrici Ducis Bauariæ est in Archiepiscopum concorditer postulatus, sed Dominus Papa hanc postulationem propter defectum ætatis ipsius, qui iam XXI. annum habuit, non admisit, deputauit autem in Archiepiscopum eiusdem Ecclesiæ Dominum Chunradum Lauendinum Episcopum, qui vna cum aliis nunciis in prædicta postulatione fuerat, ipsumque confirmauit, pallium ei (quo notatur plenitudo pontificialis officii) assignando.

p.397

Auentinus 7 c. 10 n. 13, *Hund. Metr.* p. 19

Dominus Ladislaus Rex Vngariæ sine hæredibus obiit.

Rudolphus Rex apud Herbipolin solennem curiam habuit cum Principibus Alemanniæ. Et eodem tempore Iohannes Tusculanus Episcopus, Apostolicæ sedis legatus ibidem celebrauit concilium, & quia multa onera & graues expensas volebat clero imponere, a quibusdam Episcopis aduersus eum extitit ad sedem Apostolicam appellatum, & hoc propter hoc sua intentio & concilium desideratum ab eo euentum non habuit, & ipse subito ad propria est reuersus. Intellexerat enim prius aliis de morte Domini Papæ Honorii, qui prius dicebatur Iacobus de Sabello: cui succedit frater Hieronymus de ordine minorum fratrum, & vocatus est Nicolaus, de quo non intellexi, quod fratribus quondam sui ordinis aliquas fecerit gratias speciales**: & tempore suo noluit discutere quæstiones, quas fratres Prædicatores & minores contra Episcopos habuerunt, vt per ipsum neutra partium grauaretur. Quo mortuo vacauit sedes Apostolica, propter discordiam Cardinalium plusquam tribus annis. Et tandem iidem Cardinales (vt creditur) nutu diuino concordauerunt in quendam virum rectum & religiosum, qui in cella sua per quadraginta annos & amplius sub regula B. Benedicti strenue vixerat, qui electus Celestinus est vocatus, & quum educeretur a cella, nullum equum tunc & postea ascendere voluit, sed tantum asellum exemplo Domini venientis Hierosolymam equitat. In via etiam transeundo Dominus per eum multa miracula fecit, qui licet miræ sanctitatis existeret, tamen adeo simplex erat, quod petentibus concedenda & non concedenda concessit: & quum consideraret, quod consuetum silentium & abstinentiam, quæ in claustro seruauerat, propter intolerabilem rerum curam tenere non potuit in papatu, renunciare eidem præsulatui cogi-

Chr. Austr. 1289 *Hist. Austr.* pl. *Trithemius* 1287, *M. Chr. Belg.* p. 266. *Roo* lib. 1 p. 35, *Fugger* 1 c. 15, *Schilter* de libert. Eccles. Germ. lib. 5 c. 18

H. Rebdorff 1292, *Celestinus V. PP. Ptol.* Luc. Hist. Eccles. *P. de Alliaco* vita Cœlestini, *Petrarcha* de vita solit. lib. 2 c. 18, *Nat. Alexander* sec. 13 art. 13. Vide infra a. 1294, *Gob. Persona* lib. 6 c. 67, *M. Chr. Belg.* p. 274

* Eberhardus: *MCCXC pridie nonas Februarii Heinricus dux Baiuariæ moritur, & reliquit tres filios Ottonem, Ludvvicum & Stephanum.*

** Contrarium dicit Th. Walsinghamus in Hist. Angl. ad a. 1287 *hic idolum (vt dicitur) Fratrum eiusdem Ordinis, multa priuatim statuit, qua faciunt non solum superbire Minores, sed etiam insanire.*

cogitauit. Et quum sapientum esset opinio, quod Papa non posit cedere, talem constitutionem edidit, quod Papæ possent cedere tam præsens, quam futuri, dicens, quod de plenitudine potestatis, eandem constitutionem facere bene posit, qua facta statim cessit: & electus est post ipsum Benedictus Cardinalis, qui vocatus est Bonifacius, qui statim post creationem suam omnes gratias & concessiones, quas prædecessor suus fecerat, reuocauit. Et omnis populus propter euidentem sanctitatem prædictum Celestinum libenter habuisset pro Papa: sed Bonifacius ipsum reclusit, ne schisma fieret, si a populo raperetur. Post autem annos duos idem Celestinus mortuus est, & dicitur, quod Dominus multa per eum miracula operetur. [& sepultus est in quodam monasterio inter Anaginam & Florentinam.*]

Bonifacius IIX. PP.

MCCXCI.

Fl. Austr. 1281

XIV. Kal. Iunii Achon ciuitas a Sarracenis capitur, occisis ibidem plusquam XXX. millibus personarum vtriusque sexus. Cuius perditionis causa fuisse fertur multitudo Dominorum, & diuersitas nationum ibidem, qui faciebant contrarietatem voluntatum.

Hist. Austr. 1291

XVIII. Kalend. August. mortuus est Rudolphus Romanorum Rex sine benedictione imperiali, & apud Spiram Alsatiæ ciuitatem sepultus fuit, regnauitque annis XVII. & Alemanniam & Italiam non intrauit. Post quem intra tempus sex mensium electus est Adolphus Comes de Nassovv in Romanorum Regem, miles multum strenuus.

ADOLPHVS Rex.

MCCXCII.

Sibotone deposito & facto custodiæ abbas Hainricus v. XXIX. dictus de Hugnant, succedit, vir largus & pius, qui benefecit oblaio ** & fratribus, præfuit autem XXII. annis.

MCCXCIII.

Ann. Colmar. 1292
Chr. Austr. 1291
Vide a. 1294
Chr. Austr. 1295

Adolphus Rex imperauit apud Teutonicos annis sex. Hic fuit ante Comes in Nassavve, & electus fuit in Franckenfurt vnanimiter ab omnibus Principibus in Maio mense. Hic fuit vir strenuus in armis, sed potentia non multum. Huius tempore orta fuit guerra in Vasconia inter Philippum Regem Franciæ, & Edvvardum Regem Angliæ, in qua quam plurimi obierunt. Hic Adolphus Dominum Iohannem de Gabilone constituit vicarium suum, & misit in Tusciam, quem Bonifacius Papa fauorabiliter recepit. Adolphus vero Romanorum Rex terras Turingiæ & Misnenses rebellantes sibi intrauit, & duobus annis manens ibidem expugnauit easdem, & nepotes olim Friderici Imperatoris persequutores Ecclesiæ, qui easdem terras occupauerat, eiecit penitus ab eisdem. Postquam enim ciuitatem in Freiberch obtinuisset, castrum quod in eadem ciuitate extitit, suffodi latenter præcepit; & congregatis ibidem maioribus aduersariis Regis & fortioribus, muri eiusdem corruerunt. Et idem Rex cum suis eandem ruinam præsciens, subito impetu omnes qui in castro fuerant, captiuauit, inter quos quadraginta viros, qui magis nocentes fuerant, proscriptos ante sicut hostes Imperii incontinenter decapitari præcepit, aliis ad petitionem nobilium suorum pro tempore reseruatis; quod factum adeo incolas terræ terruit, quod plures eorum desertis castris fugerunt; & ipse Marchio Misnensis, cui adhuc ciuitas & castrum Michsen cum paucis castellis remanserat, se Domini Regis gratiæ subdidit, & vt Rex illis parceret, quos de seruitoribus suis in suis vinculis detinebat; quod & factum est, & sic pax eidem terræ rediit. Ipse enim Marchio præter alia mala, quibus terram turbauerat, Episcopum & Canonicos Misnenses a suis habitaculis & rebus eiecerat, & horreum fœni pro equis suis fecerat de Ecclesia cathedrali. ***

Freiberg.
Michsen.
p.19

Cum

* hæc verba vncis inclusa ex Eberhardo adiecimus.

** locus corruptus.

*** hæc Eberhardus sub anno 1291 refert, dicens, quod factum *anno Domini M CC nonagesimo IV*

Cum autem Albertus Dux Austriæ cum Conrado Saltzpurgensi Archiepiscopo discordaret, & ex vtraque parte sibi damna grauia intulissent, idem Archiepiscopus confœderauit sibi Ottonem Ducem Bauariæ, & vna cum prædicto Duce Carinthiam est ingressus, fiduciatus ab incolis, quod possit terram Styriæ obtinere: sed tandem eos redire infecto negotio densitas niuium compellebat. Sequenti vero tempore prædictus Archiepiscopus cepit filium Ducis Carinthiæ, cuius liberatio magna occasio fuit, quod pax inter ipsos extitit reformata. Super qua reformatione Hainricus Ratisponensis Episcopus vna cum Ludvvico Duce Bauariæ sollicite laborauit: qua concordia durante vix ad tres annos vel paulo plus, Dux Austriæ obsedit oppidum Rastat * ad duos menses & modicum amplius, a qua obsidione tandem propter inopiam victualium, quæ per angusta montium adduci sufficienter non poterant, dicitur recessisse, quia & Dux Otto cum exercitu vsque in Saltzpurgam processerat contra ipsum.

Chr. Austr. 1286
Hist. Austr. 1289
1293 &
** al. Ratstein.*

MCCXCIV.

Celestinus v. de Terra Laboris natione, prope Sullonem electus fuit die Iunii, seditque menses quinque, dies quinque, & vacabat sedes dies decem. Hic prius vocabatur frater Petrus de Murrone, ordinis qui dicitur S. Damiani, sub regula S. Benedicti degebat in magna austeritate vitæ, multos habens discipulos in illis circumuicinis partibus, quibus ipse præerat quasi pater. Huius electio admiranda & opposita fuit: perstiterant enim Cardinales per duos annos, & amplius, fixi & diuisi in voluntatibus nequeuntes concordare; & tandem audita de sanctitate fratris huius Petri, ipsum elegerunt in Perusio, quo Cardinales transtulerunt se de Roma post obitum Nicolai iv. Et miserunt Cardinales in die electionis suæ decretum ad ipsum, qui tunc erat in partibus Abrucii in habitaculo suo colens Deum, & postmodum venerunt ad ipsum, & in Aliquilia in Ecclesia S. Mariæ de Colomadio in festo Decollationis S. Iohannis Baptistæ consecratus & coronatus fuit. Deinde iuit Neapolin, vbi fecit vnam ordinationem Cardinalium magnam, inter quos erant duo de ordine suo. Hic homo Dei in secularibus rebus minus expertus, Theologiæ & orationi deditus fuit, elegitque magis abiectus esse in domo Dei, & habere secum; vnde edita prius a se constitutione, *Quod Papa possit papatui cedere*, ipse in vigilia S. Luciæ Neapoli in conspectu fratrum Cardinalium resignauit papatus oneri & honori, deponens ibidem papatus insignia; & exuit se papatus indumentis, & post cessionem suam latere voluit, & redire ad eremium sicut prius: sed comprehensus in fuga permissu Bonifacii successoris sui reductus fuit, in castro Fumonis in custodia Bonifacii Papæ retentus; ne deinceps ab aliquibus tunc dubitantibus, vtrum Papa papatum posset resignare, in scandalum ipsius Bonifacii & Ecclesiæ pro Papa haberetur. Hic prius & posterius dictus fuit frater Petrus de Murrone, & postea superuixit annum, menses iv. Hic multis claruit miraculis, & a Clemente v. Papa sub nomine S. Petri canonizatus fuit. *

Celestinus V. PP.
Vide supra 1290
p. 399
c. 1. De renunciat in 6.
Bonifacius IIX. PP.
Infra anno 1311

MCCXCV.

Bonifacius viii. Papa natione Campanus de Anagnia electus fuit Neapoli in antevigilia Natiuitatis Domini, prædecessore suo viuente, seditque annos octo, menses nouem, vacabat sedes dies decem. Hic prius vocatus fuit Benedictus Gaterani, & primo fuit solennis aduocatus in Curia, deinde Domini Papæ notarius, & post circa S. Martini in montibus presbyter Cardinalis, & tandem Papa. Hic statuit festa Apostolorum, quatuor Euangelistarum, quatuor Doctorum Gregorii, Augustini, Hieronymi, Ambrosii sub honore duplicis festi celebrari. Villam Appaniensem in nouam ciuitatem erexit, & ciuitatem Prenestinam episcopatus honore priuauit, & eam subuerti fecit. **

Hist. Austr. H. Rebdorff 1294

Eodem

---

* hæc apud Eberhardum plane non reperiuntur.
** neque hæc ibidem reperiuntur.

Chr. Colm. p. 2 p. 54, Ann. Colm. 1297, Arelatense regnum. Albert. Argent. p. 109, P. Daniel sub Philippo Pulcro p. 291

Eodem anno orta est discordia inter Regem Franciæ ex vna parte, & Edvvardum Regem Angliæ ex altera: & Adolphus Romanorum Rex plus fauens Regi Angliæ, repetiuit a Rege Franciæ regnum Arelatense, & quasdam alias terras & prouincias, quas dicebat esse Imperii: insuper & spineam coronam Domini, quas nisi redderet, eas quod in manu forti vellet requirere demandauit, & ob hoc multi Comites & nobiles, sicut Comes Frandriæ & de Bar, & alii se eidem Regi Franciæ opposuerunt, qui ei antea consueuerant adhærere. Propter quod prædictus Rex Franciæ anno Domini.

MCCXCV.

Alb. Argent. p. 109, H. Rebdorff 1295, Andr. Presbyter p. 30, Adlzreiter p. 1 lib. 25 n. 14

Eduxit super eosdem Comites adeo magnum exercitum, quod in eo dicebantur plus quam xxx. millia Iudæorum esse, quos etiam primi belli auspiciis exponere cogitabat.

Eodem Anno mortuus est Ludvvicus Comes Palatinus Rheni Dux Bauariæ, in partibus Rheni apud Haidelbergk in castro, [Kalendis Februarii*] in ea camera (vt dicitur) vbi natus fuit, & reliquit duos filios, quorum primogenitus videlicet Dominus Rudolphus duxit in vxorem filiam Adolphi Regis, Mechtildem de Nassovv nomine.

H. Rebdorff 1296, Adlzreiter c. l. Auentinus 7 c. 12 n. 4 Immunitas Cleri.

Ciues Ratisponenses cœperunt ædificare antemuralia ciuitatis suæ, opus decorum & forte munimentum, & a Clero ciuitatis eiusdem pro eodem opere contributionem cum multa instantia exigebant. Sed Adolphus Rex Romanorum eodem tempore infra Pascha & Pentecosten veniens Ratisponam, & proponente sibi Hainrico Ratisponensi Episcopo, hanc exactionem cognoscens, eosdem ciues, per seipsum & consiliarios suos exhortatus est, & monuit vt nihil a Clero ratione huius operis exigerent, sed eum consueta & concessa a Deo & Romanis Principibus gaudere permitterent libertate. Renouauerat siquidem eidem Clero ad petitionem eiusdem Hainricus Ratisponensis Episcopus nuper ante, apud Franckfurt quoddam priuilegium olim Friderici Romani Imperatoris, quod incepit: *Ad decus & decorem, &c.* & fere de verbo ad verbum in libro *Vsus Pheodorum*** est expressum, quod multam & maximam libertatem Cleri continet, pœnasque infligit grauissimas his, qui contrarium eidem priuilegio ausi fuerint tentare, quod priuilegium in præsentia sua per Heinricum Brixiensem Episcopum eisdem ciuibus legi fecit, vnde ipsi ciues ab eadem exactione cessauerunt, & permiserunt vsque huc clerum gaudere debita libertate.

MCCXCVI.

H. Rebdorff. Albert. Argent. p. 109, Villani lib. 18 c. 21, P. Daniel hist. de France tom. 2 p. 311

Papa fecit processus contra Columniensem, eo quod Stephanus de Columna thesaurum suum deprædatus fuerat. Deinde Iacobus & Petrus de Columna Cardinales videntes contra se Papam commotum, libellum famosum fecere contra ipsum, quem ad multas mundi partes miserunt, asserentes in eo ipsum non esse Papam, sed solummodo Celestinum. Vnde citati a Bonifacio non venientes, tandem fuerunt sicut schismatici condemnati, & priuati capellis rubeis, beneficiis ecclesiasticis & cardinalatus titulo. Insuper bona eorum & filiorum Ioh. de Coluna, Agapeti, Stephani & Scarræ fuerunt pariter confiscata, in die Ascensionis Domini anno sequenti. Prædicti vero Iacobus & Petrus a facie Bonifacii persequentis latuerunt, donec Bonifacius mortuus & sepultus fuit. ***

Septi-

---

* hæc ex Eberhardo addidimus.

** extat inter Constitutiones Friderici Iuri Feudali subnexas §. 2 *item nulla potestas vel persona publica, vel priuata collectas siue exactiones, angarias, vel parangarias ecclesiis, vel aliis piis locis aut ecclesiasticis personis imponere, aut inuadere bona ecclesiastica præsumant: quod si fecerint, & requisiti ab ecclesia, vel ab Imperio, emendare contempserint, triplum refundant: & nihilominus banno Imperiali subiaceant: quod absque satisfactione debita nullatenus remittatur.*

*** Eberhardus hæc non habet.

Septimo Kalend. Auguſti Hainricus Ratisponenſis Epiſcopus, dictus de Rotenegk * moritur. Poſtquam enim in die B. Iacobi Apoſtoli, quem ſpeciali conſueuit venerari honore, cum multa deuotione Miſſarum ſolennia perſonaliter celebraſſet, & cum clero & populo ſe in menſa refeciſſet, hora veſperarum incepit ſubito corporis viribus deſtitui, & ſic in die altera exſpirauit, qui miræ prouidentiæ & ſagacitatis extitit: in tantum etiam, quod anniuerſarium ſuum viuus & ſanus plusquam quatuordecim annos ante mortem ſuam inſtituit, & eiusdem celebrationi, cum candelarum accenſione & pulſatione (quæ conſueuit fieri in funere Epiſcopi) vigiliis & miſsis annis ſingulis interfuit; ſepulchrum ſimiliter ſibi longe ante XII. ad annos fabricauit, & præuidit iuxta altare B. Virginis in maiori veteri Eccleſia Ratisponenſi; ſimiliter trucam* etiam, in qua ſepeliri debuit, cum veſtibus funeralibus ibidem impoſitis, in memoriam continuam mortis ſuæ per eosdem annos habuit locatam a latere lecti ſui. Item in ſpiritualibus mirabiliter prouidus extitit, non ſolum vetera ſtatuta ſeruando, immo & multa noua ſalubriter condendo. Muſicam primus in choro Ratisponenſi cantari ordinauit, libros eiusdem artis ſecundum cantus & chori conſuetudinem prouidendo, Eccleſiam Ratisponenſem etiam multis pretioſis decorauit ornamentis, crucibus, calicibus aureis & argenteis, gemmis pretioſis inſertis, mitris, cappis, caſulis Dalmaticis, item vexillis, cortinis, libris, & aliis, quibus fuit ante ſua tempora quodammodo omnimodis deſtituta. Item primus Latinum vinum canonicis ad præbendam quibusdam certis temporibus dari inſtituit, præbendam etiam eorum in multis auxit. Monaſteria monachorum & monialium ſæpe cum multa prouidentia viſitauit, & inuenire non poſſum, quid ei in temporalibus & ſpiritualibus defuerit: qui pro tempore ſuo adeo diſcordantium factus eſt reconciliator, quod non ſolum Bauaria, immo & vicinæ terræ per ſuam induſtriam & laborem pacis pulchritudine floruerunt. Rexit autem Ratisponenſem Eccleſiam nouendecim annis.

Hund Metrop. p.73, *Adlzreiter* p.1 lib.24 n.13

* *truben, loculum.*

In die B. Petri ad vincula electus eſt in Ratisponenſem Epiſcopum Dominus Conradus de Lumppurg, vir ingenioſus & ingenuus, tunc Ratisponæ ſummus Præpoſitus, in manſuetudine ac pietate Moyſi coæqualis.

MCCXCVII.

Bonifacius Papa VIII. ſextum librum Decretalium, quem fieri fecerat, publicauit. Anno ſequenti reconciliauit ſibi & Eccleſiæ Alfonſum Regem Arragonum, & abſoluit a ſententia excommunicationis, & regnum Arragonum ſibi reſtituit, regnumque Sardiniæ ſub certis pactis ſibi conceſſit. Tunc Reate, vbi Papa reſidebat, & in vicinis partibus in feſto S. Andreæ maximus erat terræ motus, & multa ædificia diruit, & pluribus diebus, non tamen continue durauit, ita quod Papa ibidem apud Prædicatores in tentoriolo de ſubtilibus lignis facto quieuit, & homines de nocte ad campos fugerunt. Illis diebus fecit Papa IV. Cardinales, & poſtmodum alio tempore duos Cardinales fecit. **

Vide infra ad a. 1299, *M. Chr. Belg.* p.273, *Iac. Reuius Vita Bonifacii, Mornai* Myſt. Iniquit. p.391, *Maſtricht* Hiſt. Iur. Eccleſ. n. 370

p.401 Adolphus Rex Romanorum eodem anno præparans ſe cum militia ad inuadendum Regem Franciæ impeditur, quia Moguntinus Archiepiſcopus, Rex Boemiæ, Albertus Dux Auſtriæ, duo Marchiones de Brandeburg, & Dux Saxoniæ congregati in die Pentecoſtes (quo idem Rex Boemiæ per Dominum Moguntinum coronabatur Pragæ) condixerunt diem, in quo apud Egram conuenire deberent, vt contra prædictum Romanorum Regem conſpirationis ſuæ intentum perficerent: ſed per potentiam ipſius Regis impediti, in loco condicto non poterant conuenire, ſed apud quoddam oppidum Boemiæ nomine Chadam conuenerunt prædicti ſoci Archiepiſcopi Moguntini ***, qui per malitiam Regis obſeſ-

Hiſt. Auſtr. 1298 *H. Rebdorff* 1297 *Conſpiratio in Adolfum.* *Siffridus* 1296, *Roo* lib.2 p.58

* Eberhardus: *filius Comitis de Rotenekke.*
** neque hæc Eberhardus habet.
*** Eberhardus: *ſine Archiepiſcopo Moguntino.*

obsessus in quodam castro est a suo itinere retardatus, ob hoc eorundem Principum, qui se dicebant alium Regem velle eligere, machinatio in ridiculum est conuersa.

Rex Franciæ congregatis quasi omnibus viribus suis & exercitu magno valde, in quo dicebantur esse præter alios bellatores multa millia phaleratorum equorum, intrauit in Comitatum Flandriæ, & modum * Regis Angliæ (cuius filiam Comes Flandriæ habuit in vxorem) obsedit: ciuitates eiusdem terræ, videlicet Bruck, Eyper, & Gandauum. *

** medium.*

Auent. 7 c. 12 n. 22 Mortuus est Reinboto Eistetensis Episcopus, cui succedit Dominus Conradus dictus Peffenhausen Ratisponensis Ecclesiæ canonicus & archidiaconus, vir multæ industriæ & sagacitatis.

Auent. 7 c. 12 n. 19, Adlzreiter p. 1 lib. 25 n. 15 Ciuitas Ratisponensis per Dominos Ottonem & Stephanum Duces Bauariæ impugnatur, & prohibentur per eosdem ad eam deduci victualia; vnde & ciues forum in Apach ** exusserunt. Tandem per diligentiam Domini Conradi Ratisponensis Episcopi cum ipsis Dominis Ducibus ad gratiam & concordiam redierunt.

MCCXCVIII.

Hist. Austr. H. Rebdorff 1298 Circa medium Quadragesimæ Dominus Albertus Dux Austriæ, filius quondam Domini Rudolphi Romanorum Regis, cum fauore Domini Ottonis Ducis transiuit Bauariam cum exercitu, habens secum quosdam Australes, paucos tamen Vngaros & Boemos, & ad partes Rheni veniens per auxilium Domini Moguntini Archiepiscopi, & Argentinensis & Constantiensis Episcoporum, & quorundam nobilium ibidem, maiorem fortitudinem collegit, & contra Adolfum Romanorum Regem ad bella se exposuit. Qui Rex illustrium Principum Dominorum Ottonis prædicti & Rudolphi Comitis Palatini Ducum Bauariæ, & quarundam ciuitatum Imperii, vtputa Spira, Wormatia, auxiliis iuuabatur: & eidem Duci Austriæ (qui iam sibi nomen Regis assumpserat) post multos circuitus hinc inde habitos in loco qui dicitur Hasenpuhel ***, cum præpora festinatione (quæ in rebus bellicis & magnis exercitibus non expedit) occurrit in die Procesi & Martiniani, & prædictis Dominis Ducibus Bauariæ dimicantibus in prima acie, per nouum bellandi genus scilicet gladios præacutos, omnes eorum dextrarii sunt occisi, adeo vt & ipsi Principes Bauariæ vna cum multis suis nobilibus equis priuarentur: sed adhuc animi virtute non fracti super interfectorum hominum & equorum stantes cadauera, longo tempore cum hostibus dimicarent. Propter occisorum enim equorum aggerem hostes equites eos accedere non valebant, quod & ipsi vice versa per similem stragem equos perdiderant. Prima igitur sic dimicante acie ipse Rex volens cum sua turba eis succurrere, & præcedendo suam aciem (in qua re erat peritissimus) ordinare, equo suo cadente ex infortunio ante ingressum ad bellum cecidit, & ab eodem equo grauissime est concussus: adeo vt cum a suis restitueretur in equo, minime sui compos esset, & sic omnes * ad bellum veniens quia & galeam præ debilitate recente ferre non potuit, & hostibus se exposuit minus caute, subito est occisus, & caruit benedictione imperiali, vt patet per hos versus:

Adolfi & Alberti conflictus.

** Lamens.*

Annis millenis transactis, octo ducentis,
Et nonaginta, Procesi, Martiniani,
Præualet Albertus Rex, lite necatur Adolphus. p. 411

Præ-

* Eberhardus: *ciuitatis eiusdem terra videlicet Prukk quam etiam cepit, & quasdam alias.*
** Eberhardus: *Maberach.*
*** Eberhardus: *in loco qui dicitur Geg.*

Prædictis adhuc Dominis Ducibus Bauariæ locum suum tenentibus (vt est dictum) sed Rege mortuo, ipsi Duces se apud Haydelberg receperunt, Dominus tamen Otto Dux erat tribus grauibus vulneribus sauciatus, in tantum quod mortis periculum vix euasit. Qui etiam Dominus Otto Dux quum prædictum Regem sequeretur ad partes Rheni, & castra metatus est, * Comes Albertus de Haigerloch, auunculus Domini Alberti Ducis Austriæ, ipsum Dominum Ottonem Ducem improuise inuasit cum longe maiori equitum & peditum copia, quam idem Dux habuerit illa hora, de quo tamen idem Dux ipso Comite & fere cccc. de suis occisis triumphauit. Dicitur etiam, quod in ipso conflictu Regis & Ducis pauci homines, sed mille cccc. dextrarii sunt occisi.

Hist. Austr. 1298 Auentinus lib. 7 c. 12 n. 31

Postmodum vero Rege sepulto apud monasterium Rosenthal eiusque filio capto Electores Imperii præfatum Ducem Albertum Austriæ in Regem Romanorum apud Frankenfurt vnanimiter elegerunt. Albertus vero Rex Romanorum imperauit apud Teutonicos annis decem, fuitque Rudolphi filius & Dux Austriæ. Hic quum prædecessorem occidisset, electus fuit Aquisgrani in Regem, misitque solennes nuntios anno sequenti ad Papam Bonifacium VIII. pro approbatione electionis suæ: quem idem Papa multis allegatis rationibus repulit prima vice, & asseruit esse nullam. Postquam vero suborta est grauis discordia inter eundem Papam & Philippum Regem Franciæ, idem Bonifacius Albertum Imperatorem approbauit, eidem subiiciens regnum Franciæ, sicut alia regna. **

Hist. Austr. 1298 ALBERTVS Rex.

Vide infra ad a. 1302

Ciuitas Patauina se Domino suo Patauiensi Episcopo Werhardo opposuit, & tam Episcopus quam Canonici ciuitate exeuntes eam per excommunicationem in certas personas & interdictum in locum spiritualiter, & etiam per machinas a monte S. Geroii, * & aliis modis licet non multum fortiter, eosdem ciues ciuiliter impugnarunt. Volebant enim prædicti ciues habere magistrum ciuium, consules & rectores ciuitatis a se electos, & sigillum speciale, & campanas iam erexerant ad eorum consilium conuocandum, & sic intendebant more Regalium ciuitatum, vtpote Ratisponæ, non regi mandatis Episcopi, sicut ante consueuerant, sed propriis rectoribus & magistro, & super prædicta discordia tam ipse Episcopus quam ciues Albertum Regem in Curia, quam celebrauit apud Nurnberg, accesserunt suas querimonias proponentes. Prædictus vero Rex non per formam iudicii, sed per arbitrium eosdem ciues cum Episcopo concordauit, ita videlicet quod sigillum & campanas Episcopo tradiderunt, quarum vna etiam hodie in Ecclesia S. Stephani Patauiensis habetur. Promiserunt etiam prædicti ciues memorato Episcopo & suis successoribus de cætero fideliter obedire, nec similia attentare, & insuper coacti sunt dare duo millia librarum Patauiensium pro emenda.

Pataviensium seditio. *Auent. 7 c. 13 n. 4, Hund. p. 142,* * Georgii *Adlzreiter p. 1 lib. 25 n. 15*

H. Rebdorff 1300,

Exorta est fama quædam de Iudæis, quod corpus Dominicum in mortario contuderint, & sanguis in multa quantitate emanauerit, quod postea a Iudæis non poterat occultari, & ob hoc omnes Iudæi in Herbipoli, Nurnberch, Rotenburg, & etiam per totam Franconiam per insultum populi, & quosdam qui se in magna multitudine collegerant, & quendam qui Rintflaisch dicebatur (quem pro Principe elegerant) volentium vindicare tam recentem iniuriam Saluatoris, incendio sunt cremati. Et adeo valida fuit eorum persequutio, quod etiam castrum regale in Nurnbereh, castrum prope Nouum Forum, vt de aliis oppidis Franconiæ taceam, in quibus se Iudæi cum armis defensionis coniunctis Christianis non paucis receperant, sint in breui dici spatio expugnata, & tam ipsa castra, quam Iudæi & Christiani ibidem incendio perierint: quod & durum est dictu,

Iudaeorum facinus, & strages. Hist. Austr. 1298 Auent. 7 c. 13 n. 5, Adlzreiter p. 1 lib. 25 n. 17 *Rintfleisch.*

Neumarck.

* Eberhardus: *& castra metatus esset in* ----- ex quo patet, omissa esse aliqua.

** verba *Albertus vero* &c. hucusque apud Eberhardum non reperiuntur.

dictu, licet durius sit factu. Iudæi seniores timentes, ne pueri & fœminæ Baptisma, vt ignem euaderent, peterent, eos propriis manibus ante se ignibus subiecerunt, & ipsimet postmodum insilierunt in ignem. Arma etiam & pecuniam ne Christianis cederent, prius quam se ipsos flammarum voragini tradiderunt. Et apud p.49

* al. Enberch. Babenberg, & etiam Ernberch * contigit illud idem. Ciues vero Ratisponenses suam volentes honorare ciuitatem, ipsos Iudæos aliter quam iudicio occidi & destrui vetuerunt, dicentes quod voluntati Dei in Iudæorum interfectione nollent resistere: sed expectare donec de hoc, quod hæc vindicta esset a Domino, eis fieret maior fides: & sic Iudæi Ratisponæ licet cum magna difficultate vsque hodie incendium euaserunt.

MCCXCIX.

H. Rebdorff. Ann. Colmar. 1299, *Chr. Colmar.* p. alt. p. 60, *Hist. Austr.* 1298

Albertus rex Romanorum celebrauit curiam solennem cum Principibus Alemaniæ apud Nurnberch, cui interfuerunt Coloniensis, Treuirensis, Moguntinensis, Saltzpurgensis, Archiepiscopi, & Ratisponensis, Patauiensis, Frisingensis & alii Episcopi multi, item rex Boemiæ, Dux Bauariæ, Rudolphus Comes Palatinus Rheni, Duces Karinthiæ, & alii nobiles multi. In eadem curia edixit leges † quæ inferius continentur, & filium suum primogenitum pro Duce Austriæ deputauit, cui etiam postmodum, videlicet anno 1301. filiam Philippi regis Franciæ N. †† natam ex filia Ducis Brabantiæ, vxorem copulauit, & ad terram Austriæ est deducta.

Sextus Decretalium. Vide supra ad a. 1297

Circa idem tempus Bonifacius Papa fecit, & ad generalia studia sub bulla transmisit Sextum Decretalium; in quo multa quæ antea erant in scholis & in iudiciis ambigua, declarauit. Et duos Cardinales deposuit, vt patet clarius in eodem. Item controuersias & materias quæstionum inter Episcopos, Prælatos & clerum ex vna parte, & fratres Prædicatores & minores ex altera, quæ iam per plures annos suscitatæ, durauerant, * & de quibus superius in hoc loco fit mentio, decidit, vt etiam patet in quadam litera incipiente, *Bonifacius episcopus seruus seruorum super cathedram praeminentiæ.*

Sarracenorum Rex N. habito conflictu cum Soldano Babyloniæ, consilio & auxilio quorundam Christianorum eum deuicit, & ob hoc se baptizari fecit, & terram sanctam promisit tradere cultui Christiano, quam cum quidam fratres de domo Teutonica cum magistro eorum intrassent, & **

Luppurg. Auentinus 7 c. 13 n. 12

Chunradus de Lumppurch sine liberis moritur, & castrum Lumppurch cum pertinentiis suis ad Dominum Conradum Ratisponensem Episcopum fratrem prædicti Conradi, tanquam ad verum Heredem deuoluitur, & ab eo Ratisponensi Ecclesiæ perpetuo donatur, quod etiam castrum multis sumptibus & laboribus est obtentum. *** p.40

MCCC.

† Extat *Kayser Albrechts des Ersten ernevverte Sazung* apud Goldastum *Reichs-Satzungen p. II p. 24* qua leges Friderici II & Rudolphi II nouis capitulis auxit. Et licet Goldastus nec annum nec Comitia, in quibus fuerit publicata, indicet, factum tamen esse in hisce Comitiis Noribergensibus ex eo coniectamur, quod in priuilegio Ludouici Bauari Lindauiensibus concesso, quod reperitur in Actis Lindauiensibus *f. 652* hæc leguntur: *vnd vvollen, das sie halten die Recht, die vnser Vorfahr Selig Künig Albrecht Selig, sezt zu Nürnberg, do nach dem Landfried, der auch in von vnsern vvegen geschvvoren ist.* Vid. Datt. *de pace publica lib. I c. V. n. 6 sqq.*

†† Erat hæc Blanca, Philippi III filia Philippi Pulcri soror, cuius copulæ pactum extat apud Leibnitium *Cod. I. G. diplom. p. I p. 39*

* post verbum *durauerant*: Eberhardus: *de quibus superius est dictum.*

** hæc apud Eberhardum non reperiuntur.

*** hæc Eberhardus refert ad annum MCCCI.

MCCC.

H. Rebdorff Alb. Argent. p. 111, Gob. Persona æt 6 c. 67, M. Chr. Belg p. 273 Adlzreiter p. 6 lib. 25. n. 17 Trithemius 1400, Auent. 7. c. 13 n. 7

Papa Bonifacius VIII. fecit indulgentiam plenam omnium peccatorum omnibus visitantibus limina Apostolorum Petri & Pauli, & finientibus ibi quindenam infra ipsum annum, & statuit eandem indulgentiam in omni anno centenario ab omnibus visitantibus eadem limina sanctorum sacra sic haberi. Et factus fuit Romæ concursus magnus populorum de toto orbe. *

v. Kal. Iulii Otto & Stephanus Duces Bauariæ fere cum CC. nobilibus terræ suæ apud Landshut gladiis militaribus accinguntur: & memoratus Stephanus Dux priori anno duxerat in vxorem dominam Ieuttam filiam Polotonis Ducis Poloniæ.

Ph. Folieta hist. Genuens. 6 p. 405

** Nauale bellum habitum est inter Venetos ex vna parte, & Ianuenses ex altera, & victis Venetis circa XXX. M. perierunt, armis & mari, captiui a Ianuensibus X. abducti sunt.

Chr Austr. 1301 Auentinus 7 c. 14 n. 1

Mortuus est rex Andreas Vngariæ sine heredibus; & Bonifacius Papa deputauit pro Rege ibidem N. * nepotem Caroli quondam regis Siciliæ, natum ex filia Rudolphi quondam Romanorum regis; qui etiam anno sequenti est in Strigonia coronatus, licet rex Boemiæ N. ** filio suo idem regnum, & etiam multi alii aspirarent.

* Carolum

* VVenceslaus
** VVenceslao Vngaris Ladislao

[Ipse etiam Venezlaus Rex Bohemiæ, anno Domini MCCCIV. vt obtineret regnum Vngariæ filio suo, intrauit Vngariam cum exercitu, & coronato eodem filio suo a multis millibus Vngarorum, acceptisque corona regni & obsidibus a prædictis nobilibus qui eum in Regem elegerant, cum ipso filio suo in Bohemiam est reuersus. E contrario autem nepos Karoli quondam Regis Siciliæ ab aliis Vngaris vt Rex eorum fieret est assumptus.

Anno Domini M CCC Bonifacius Papa IV. motus multorum querelantium clamoribus pro bono pacis & concordiæ cleri ex vna, & Fratrum prædicatorum & Minorum ex altera parte, fecit institutionem quandam quæ incipit: super Cathedram, & infra in hoc libello, in quodam speciali quaterno cum aliis constitutionibus & literis continetur. Verum cum hæc constitutio publicaretur per Saltzpurgensem prouinciam, & clerus & populus eam desideraret in omnibus articulis obseruare, ipsi Prædicatores & Minores eandem constitutionem attendere non curabant: propter quod Chunradus Saltzpurgensis Archiepiscopus, habito concilio suffraganeorum suorum, misit nuncios ad Romanam curiam, qui tandem a Domino Papa obtinuerunt declarationem eiusdem constitutionis, prout patet in littera, quæ inferius cum aliis constitutionibus continetur. ***]

p. 404 *NOTANDUM. Huc vsque perducta est pars Chronicæ ab Henrico Sterone. Cætera quæ sequuntur, scilicet a prædicto anno, augmentarunt Frater Vdalricus Welling, & frater eius Conradus, Monachi monasterii S. Vdalrici & Affræ Augustæ, ordinis S. Benedicti.*

H. Rebdorff Trithemius Chr. Hirs. 1301, Gerh. du Bois hist. Eccl. Paris. lib. 17 c. 3 n. 8, Raynoldus a. 1297. 1298, P. Daniel Hist. de France p. 504

EBERHARDUS

Anno M CCC II.

Papa Bonifacius misit Regi Franciæ quasdam literas & nuncios, monens ipsum, vt ab offensione cleri desisteret, & monetam, quam fabricari denuo in præiudicium Regni fecerat, immutaret.

Anno incarnationis Domini MCCCI.

Bonifacius Papa, qui contra Philippum Regem Franciæ plura conceperat, prouocatus transmisit literas suas eidem Regi ad perpetuam rei memoriam: in quibus mandauit eidem Regi, quod cum

Ffff 3

* hæc apud Eberhardum non habentur.
** *M CCC minus trium annorum* Eberhardus hic præmittit.
*** hæc ex Eberhardo adiecimus.

cum ipſe Papa Dominus eſſet in ſpiritualibus & in temporalibus in vniuerſo mundo, volebat vt recognoſceret regnum Franciæ ab eodem: & contrarium ſentire hæreticum iudicabat. Fueruntque literæ eius in regno Franciæ coram pluribus concrematæ, & ſine honore remiſſi nuncii qui portauerunt. Et tunc Rex idem artari fecit omnes vias & exitus regni ſui. Quo anno idem Papa excommunicauit omnes impedientes qui veniebant ad curiam Romanam. Poſtea idem Rex conuocatis Prælatis, Baronibus ac Comitibus regni ſui, Pariſiis concilium celebrauit, petens conſilium & auxilium contra Papam prædictum, & obiecta ſunt eidem Papæ crimina & titulus hæreſis, ſuoque prædeceſſore viuente intruſio & ingreſſus illegitimus ad Papatum, & quod ei non eſſet parendum, fuitque facta contra ipſum prouocatio ad concilium generale.

MCCCII.

H. Rebdorff *Trithemius* 1302 Menſe Iulio prope contractum fuit campeſtre bellum inter Gallicos & Flandrenſes, vbi flos militiæ Gallicanæ miſerabiliter cecidit, non tam virtute hoſtium quam incautela Gallicorum pugnantium irruentium inconſulte, ibique mortuus eſt Robertus Comes Atrebatenſis, Rudolfus de Nigella, Comeſtabulus regis Franciæ, & nobiles plures, Barones & milites in foueis & foſſatis, vbi cum caderent minime ſurgere præualebant.

Kal. Nouemb. Romæ Bonifacius Papa celebrauit concilium contra Philippum regem Franciæ, quod per annum & amplius conuocauerat, ad quod concilium plurimi magni Prælati conuenerunt. Vide ſupra ad a. 1298

P. Daniel tom. 2 p. 326, *Auentinus* 7 c. 13 n. 19 Anno ſequenti Papa excommunicauit Philippum regem Franciæ, quod pecuniam extra regnum ſuum portare non permiſit, & Alberti regis Romanorum electionem admiſit, ſubiiciens ſibi regnum Franciæ.

Trithemius 1300 Eodem anno apparuit cometa in Autumno in occidentali parte in ſigno ſcorpionis, aliquando ad orientem, aliquando ad occidentem radios ſuos emittebat, & durabat per menſem.

S. Armannus. Tunc corpus cuiusdam nomine Armanni, quod XXI. annis tanquam ſanctum

Idem autem Rex prædictos nuncios Papæ infra XV dies mandauit exire terminos regni ſui, alioquin contra perſonas eorum procederet nimis dure, præcipiens per totum Regnum ſuum ſub pœna capitis & omnium bonorum confiſcatione, ne aliqua perſona parua vel magna litteras Domini Papæ reciperet publice vel occulte, ponens cuſtodes in omnibus finibus regni ſui, ne aliquis importare poſſet litteras vel mandatum Papæ, & ne aliquis Prælatorum exire poſſet, vel ad Papæ præſentiam litteras deſtinare. Eodem anno mandauit idem Papa Bonifacius omnib. Archiepiſcopis & Epiſcopis, & maioribus Prælatis, & a Magiſtris Theologiæ, iuris Canonici & Ciuilis, oriundis de regno Franciæ, vt ipſum Romæ accederent circa feſtum omnium ſanctorum. Sed ipſe Rex verens eos ab hoc itinere retardari, fecit Pariſiis in Eccleſia beatæ Mariæ publicum Parlamentum, mandans ne ad ipſum Papam aliquis Prælatorum vel Epiſcoporum accederet cum equis, veſtibus, vel pecunia, quo volebant, vt dixit, regni ſui terminos ſpoliare, dicens, quod Papa hanc collationem fecerit lucri cauſa; & ſuper his, & aliis miſit ſex nuncios ad cœtum Cardinalium, non ad Papam, ſignificans eis quod ſecundum mandatum Papæ non poſſet facere. Quod ſi omnes Archiepiſcopos, & Epiſcopos a regno permitteret recedere, iam non eſſet, tanquam concuſſis columnis Eccleſiæ, qui conſecraret Chriſma vel ordinaret clericos, vel miniſtraret Eccleſiaſtica Sacramenta: Et ſi Magiſtri Theologiæ a regno Franciæ recederet. Iam non inueniretur aliquis, qui periculoſis hæreticorum quæſtionibus reſponderet, affirmans ſimiliter de Magiſtris Iuris ciuilis & Canonici, quod per eorum abſentiam indiſcuſſæ manerent omnium litigantium quæſtiones, & ex hoc ſolleret quod regnum Franciæ tam precioſis xeniis priuaretur. Ad quæ omnia Papa reſponderi fecit, quod ipſe non intendebat eoſdem Prælatos & Magiſtros in Curia ſua perpetuo detinere, ſed habito eorum conſilio ſuper ſtatu regni Franciæ eos eſſet in breui tempore ad propria remiſſurus & ſic ſine intento fine a Romana curia receſſe-

recesserunt. Eodem anno venerunt ad Romanam Curiam nuncii Regis Tartarorum, moribus & habitu satis dissimiles & primo certificarunt Papam de legatione sua, deinde articulos fidei plene confessi sunt per interpretem coram eo; Postmodum vero petiuerunt nomine Regis sui, vt cum ipse Rex vellet terram sanctam a Soldano eripere propriis laboribus & expensis & eam restituere cultui Christiano, ipse Papa transmitteret ad eandem terram milites, qui defensarent eam ab impugnationibus paganorum, & Episcopos & Clericos, vt prædicarent fidem, & docerent: Item agricolas, vt terram colerent supradictam. Cui petitioni annuit, promittens eos velle transmittere cum primum adesset sibi opportunitas, & Regi eorum auream crucem misit, dans ei eandem crucem in signum susceptæ fidei, & in remissionem peccatorum omnium, vt terram sanctam restitueret cultui Christiano.

Anno Domini M CCC III.

Prædicto Bonifacio Papa manente cum curia sua in Anagnia, circa festum beati Michaëlis, quidam de Anagnia & Serra de Columna ipsum inuaserunt, capta domo sua, omnibus seruitoribus suis fugientibus, irruerunt super eum, & vnus ei dixit, Tu vilissime hæretice, modo tu es in potestate nostra, & de te, quicquid voluerimus, faciemus: & ipse Papa sedens in Sede sua cum ornatu Papali tenensque in manu crucem, cui erat Dominica imago infixa, talia intrepide respondisse fertur: Ego non sum hæreti-
p.405 cus sed Pater tuus fuit hæreticus, & sicut constat, fuit etiam pro hæresi con-
* al. Scaran. demnatus; & tandem ille * Serra de columna & sui complices detinuerunt eundem Papam captum in Camera sua per tres dies sine cibo & potu, & totum thesaurum Ecclesiæ abstulerunt: sed postmodum per ciues Anagnienses liberatus est, & veniens Romam paruo tempore superuixit, sicut hæc omnia clarius patent in quadam litera, quæ incipit Flagitiosum seclus & inferius continetur. De prædicto Bonifacio fecit quidam hos versus:

Nomina bina bona tibi sunt præclarus amictus

in Ecclesia Ferrenensi extiterat veneratum, fuit studio & mandato inquisitorum hæreticæ prauitatis in illis partibus exhumatum & combustum tanquam damnati hæretici, & eius ara pretiosa destructa fuit. Hic Papa constitutionem fecerat, in qua se Dominum spiritualem & temporalem in vniuerso mundo asserebat, vnde requisiuit regem Franciæ Philippum, vt a se regnum suum recognosceret; quod rex Franciæ contempsit.

Sequenti anno in vigilia Natiuitatis S. Mariæ Bonifacius in Anagnia ciuitate suæ originis cum curia residens in gente sua, consciis aliquibus domesticis suis proditus fuit, & a suis quasi solus derelictus, ab inimicis vexillifero Guillelmo de Nogareto, de S. Felice diacono Tholosano, complicibus & consentaneis Columnensibus captus & detentus fuit: in qua captione Papa posita sibi cruce & Sanctorum reliquiis Philippum regem, quo procurante capiebatur, vsque in quintam generationem fertur maledixisse, & dictum Guillelmum hæreticum & hæretici filium ostendisse, nec in manibus inimicorum suorum vnquam territum fuisse, & thesaurus suus deprædatus fuit cum ignominia magna Ecclesiæ, & post tertia die liberatus fuit. Deinde iuit Romam, XXXV. die a captione sua Romæ obiit, V. Idus Octobris, & sepultus fuit in Ecclesia S. Petri.

Bonifacius captus. Alb. Argent. p. 111, M. Chron. Belg. p. 274, Trithemius 1303

MCCCIII.

Benedictus Papa XI. natione Lombardus de Teruisio electus fuit XI. Kal. Nouembr. & coronatus sequenti dominica, & sedit menses VII. dies XVII. & vacabat sedes X. menses, dies XXIX. Hic prius vocabatur frater Nicolaus in ordine prædicatorum, a XIV. ætatis suæ anno religiose nutritus & conuersatus, Lector extitit multis annis, & post Prior prouincialis Lombardiæ, deinde magister ordinis fuit, & inde ad cardinalatum & Hostiensem Episcopum, & inde assumptus fuit ad Papatum. Hic in aduentu Domini duos cardinales fecit, quorum vnus frater Guillelmus Anglicus magister in Theologia, quem viuentem credidit, ante in æstate obierat, loco cuius alium fecit. Hic denuntiauit publice excom-

Benedictus PP. H. Rebdorff. Alb. Argent. p. 111, Auentinus 7 c. 14 n. 2, Trithemius 1303

excommunicatos generaliter auctores sceleris Bonifacii prædecessoris sui, & nominatim Guilielmi de Nagareto, & Scarram de Columna, cum quibusdam aliis.

MCCCIV.

Papa Benedictus XI. reconciliauit Iacobum & Petrum de Columna olim a cardinalatu a prædecessore suo priuatos, ad Ecclesiæ vnitatem, sed non ad cardinalatum, restituens eis, quæ sua fuerunt, quæ tunc Ecclesia tenebat.

Tritheinius 1303 Papa iuit Perusium, & discidium subortum inter Bonifacium Papam & regem Franciæ sedauit, & priuilegia & libertates quibus ipsum regem Bonifacius priuauerat, sibi restituit, & concessit sicut antea quæ antiquitus habebat. Hic obiit Perusii Non. Iulii, & sepultus ibidem in Ecclesia fratrum Prædicatorum ante altare, & dicitur miraculis claruisse; & vacauit sedes per annum illum sequentem vsque ad diem V. Non. Iunii, Cardinalibus inclusis stantibus, & licet multum artatis a Perusinis vsque tunc non volentibus concordare.

MCCCV.

Clemens V. PP. a quo Clementinæ. H. Rebdorff. Tritheinius 1305 Clemens V. natione Vasco qui de loco Wandiam dicitur, Burdegalensis diœcesis, ex patre Bernhardo milite, electus fuit in Perusio V. Non. Iunii, & sedit annis VIII. menses X. dies XV. & vacabat sedes annis duobus, menses III. dies XVIII. Hic antea vocabatur Bernhardus de Gotho, & postea fuit Episcopus Conuennarum, & post Burdegalensis Archiepiscopus, & dum Pictauiensem visitaret prouinciam, Papa efficitur, & inde rediit Burdegalis Idus Iulii sequentis, vbi adhuc more Episcopi se gerebat, decreto electionis suæ non recepto. Et post in crastinum S. Mariæ Magdalenæ recepit a Cardinalibus sibi missis sequenti die in Burdegalensi ecclesia, in prælatorum & Baronum præsentia: Clemens voluit appellari, deinde coronatus fuit XVIII. Kal. Decemb. in Lugduno, cumque de loco coronationis cum maxima comitiua procederet, concurrentibus & prementibus se turbis cupientibus Papam coronatum videre, depulsa maceria cuiusdam muri corruit prope Papam, & ce-

Papa Bonifacius modo, sed quondam Benedictus,
Et re nomen habe, benefac, benedic, benedicte,
Aut cito peruerte, malefac, maledic, maledicte.

Mortuo autem eodem anno Bonifacio Papa, electus est in summum Pontificem frater Nicolaus de ordine Prædicatorum Episcopus Hostiensis, & vocatus est Benedictus, qui fauore fratrum ordinis sui multa, quæ prædictus Bonifacius Papa pro concordia ciuili ex parte vna; & Prædicatorum & Minorum ordinum fratres ex altera statuerat, repentino consilio retractauit, vt patet infra: Inter cunctas sollicitudines nostras; in litera, quæ inferius cum aliis literis continetur.

Anno Domini M. CCC. primo.

Cum Rex Franciæ captiuasset Comitem Flandriæ & filios eius & totam Flandriam sibi subiugasset, iidem Flandrenses post aliquod tempus, occisis custodibus eis deputatis, eidem Regi Franciæ rebellare cœperunt. Propter quod Rex nobiliores & fortiores regni sui misit, vt de Flandrensibus sumeret vltionem. Ipsi autem Flandrenses exeuntes eis obuiam in campo prope Brux habuerunt victoriam de eisdem: Fecerant enim prædicti Flandrenses quasdam foueas occultas in campo, vbi ambo exercitus Regis congredi debebant, quas exercitus Regis ignorabat, & sic in paratum eis præcipitium corruerunt, & occisa sunt ex eis & submersa plusquam XX. millia, inter quos erant X. personæ illustres de genere Principum, & plusquam XL. Comites, & fere quingenti famosi milites, præter mediocres alios bellatores. Durauit autem dissensio per IV. annos & amplius & Flandrensibus prospere successit, & plures postmodum victorias habuerunt.

Anno Domini M CCC III.

Albertus Romanorum Rex veniens ad impugnandum Regem Bohemiæ Venezlaum, castrametatus est prope Ratisponam apud ripam Regum & tandem transiens ciuitatem Ratisponam, & de permissu Ottonis Ducis Bauariæ rapinis & incendiis non modica ibi damna fecit, & processit versus Austriam, euntibus secum in exercitu Saltzburgensi Archiepiscopo; Frisingensi, Ratisponensi, Pata-

Patauienſi, Auguſtenſi, Spirenſi & Herbipolenſi Epiſcopis; Ottone & Rudolfo Ducibus Baiuariæ de Huſpch, de Oeting, de Birtenberch, de Haierloch & Hohenloch Comitibus, & aliis pluribus, veniens igitur in Lincz per nauigium tranſiuit cum toto exercitu Danubium, & intrauit Bohemiam & in eadem proceſſit hoſtiliter vsque Argentifodinam, quæ dicitur Chutt, intendens eundem locum, qui abundat diuitiis, expugnare. Manſit autem in obſidione illius ad quatuor dies, & tandem ab inde receſſit nulla impugnatione ibi facta; & per aliam viam cum exercitu in Auſtriam eſt reuerſus: Traxerat enim moram in Bohemia ad ſex ſeptimanas vel paulo minus, & nullum caſtrum nec ciuitatem aliquam expugnauit, quia Rex Bohemiæ munitiones ſuas militum & bellatorum multitudine & alimentorum copia abunde muniuerat, ita quod ſine multa ſtrage non poterant obtineri: & Romanorum Rex expectans quotidie cum eodem Rege conflictum, noluit quaſi ad promptum periculum ſuos milites exponere, ſed incolumes ſuo conflictui reſeruare. Prædictus etiam Rex Bohemiæ, de terris Alamanniæ, Poloniæ, Saxoniæ, Michſniæ & Brandenburch multa militia iuuabatur, itaque dicebatur habere exercitum, x. millia magnorum equorum, cum militibus, & aliorum equeſtrium & pedeſtrium plusquam c. millia bellatorum, & pro ſtipendiis expendit cc. millia marcarum argenti. Præterea Rex Romanorum duxit ſecum Regem Vngariæ, qui habuit multos Vngaros, & inſuper xx. millia paganorum, qui in Morauia & Bohemia fecerunt ſtragem miſerabilem in populo Chriſtiano, ita videlicet quod abſciſis manibus & pedibus paruorum Chriſtianorum, & eis in ſalina confectis eos inhumaniter comederunt, aliis viris & mulieribus crudeliter neci datis, quos tamen prædictus Rex Romanorum in ipſorum immanitate nolens diutius ſuſtinere, miſſis militibus eorundem paganorum x. millia occiderunt, & alii per fugæ præſidium euaſerunt. Præterea Rex Bohemiæ de fæcibus, quod ſuper fuit in examinatione argenti, quasdam aquas Bohemiæ infecit, unde homines & equi Regis Romanorum non pauci ſubito perierunt. Tandem prædictus Rex Romanorum in terra Auſtriæ hyemauit, & quia prædictus Rex Romanorum ſperata ſtipendia non perſoluit Principibus & militibus.

cidit corona de capite eius, & in tantum auulſus fuit carbunculus pretii vi. M. florenorum, nec Papa læſus fuit, licet Iohannes Dux Ocitaniæ cum vndecim aliis colliſi intra paucos dies obierunt, vnde plurimi admirati varia vaticinabantur. Hic xviii. Kal. Ian. fecit vnam ordinationem xii. Cardinalium, inter quos fuerunt Iacobus & Petrus de Columna olim per Papam Bonifacium priuati cardinalatu: poſt reuocauit duas conſtitutiones Bonifacii Papæ, in quarum vna continebatur, regem Franciæ Romanæ Eccleſiæ temporaliter & ſpiritualiter eſſe ſubiectum, & inſertam vi. libro, qui incipit: * *Clericos laicos cum omnibus ipſis conſequitur.* Eodem anno confirmauit regem Arragonum in regno Bardaniæ. Poſt Papa iuit Burdegalam cum curia, & inde Pictauis ad concordandum regem Franciæ Philippum & Eduardum regem Angliæ.

Anno Domini M CCC IV.

Cum aqua Danubii tranſiens per pontem Ratisponæ omnino verſus littus Aquilonare declinaſſet, & littora prope ciuitatem ſicca & arida reliquiſſet, Ciues Ratisponenſes artificioſe & multis lationibus & expenſis, ipſam aquam, vt iterum prope ciuitatem flueret, ad loca priſtina per ſtrues lignorum & congeries lapidum reduxerunt. Mortuus eſt autem prædictus Papa Benedictus in Octava Apoſtolorum Petri & Pauli, anno Apoſtolatus ſui primo in ciuitate Peruſii: & Cardinales incluſi ſunt ibidem ſecundum conſtitutionem. GG. Papæ x. quæ incipit: Vbi periculum. Et cum aliquandiu ſic incluſi ſtarent nec ad electionem procederent,

* *c. 3. de Immun. eccleſ. in 6to.*

rent, ciues eiusdem ciuitatis tantum panem & aquam ipsis pro aliquo tempore ministrabant, & ipsam constitutionem GG. in ipsis strictissime seruauerunt. Igitur in vigilia Pentecostes anno reuoluto Pertramum Burdegalensem Archiepiscopum in summum Pontificem elegerunt, qui vocatus est Clemens.

Anno Domini M CCC V.

In vigilia Iohannis Baptistæ Venzezlaus Rex Bohemiæ deuotus ad Deum, & clemens ad clerum & populum, neminem opprimens, sed per XXVIII. annos regnum suum iuste regens mortuus est, & sepultus in Braizlab monasterio Cistertiensis ordinis, quod fundauit, & filius suus Rex Vngariæ cœpit regnare pro eo.

Venerabili in Christo Patri & amico clarissimo Domino Heinrico, venerabili Episcopo Ratisponensis Ecclesiæ Chunradus Dei gratia sanctæ Saltzburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, A. S. L. salutem & sinceram in Domino charitatem. Nouerit vestra fraternitas literas non cancellatas, non abolitas, non in aliqua parte sui vitiatas, saluas omnimodis nos recepisse a sede Apostolica, in hæc verba: Nicolaus Episcop. seruus seruorum Dei, vniuersis Christi fidelibus, ad quos præsentes literæ peruenerint, salutem & Apostolicam benedictionem. Illuminet super vos Dominus vultum suum, & ita suo lumine ad recensendum attentius qualiter Redemptor noster salutem humani generis in terra sancta dignatus est misericorditer operari, oculos in vobis hominis interioris illustret, quod accendatur, vt ignis, ad subueniendum terræ illius necessitatibus zelus vester concalescat, corda inflammentur, affectus & effectum promta operis prosecutio subsecuta commendent. Cuius etenim pectoris etiam lapidei quantumcunque duriciam non emolliat considerata illius humanationis humilitas, in qua Dei filius factus homo, exinaniuit semetipsum formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo? Cuius viscera non inflammet charitatis ardore pia consideratio illius humilitatis extremæ, in qua ipse factus est obediens vsque ad mortem, ad exprobrantium opprobria? velut agnus coram tondente se vere mitis obmutuit, & sicut ouis ad occisionem ductus propter contumelias & terrores, post spinas & sputa, post flagella & varia innocens est sine causa damnatus, ac demum saturatus opprobriis, clauis affixus, aceto & felle potatus, in crucis patibulo tam diræ mortis subiit passionem mysterium nostræ redemptionis consummans: post traditum etiam spiritum lanceæ illusione confossus. Hæc filii & innumerabilia largitatis diuinæ charismata in terra prædicta ipsi humano impensa generi ab eodem Redemptore piissimo si frequenter intra claustra pectoris attenta meditatione reuoluitis, si qua decet attentione pensatis, quis vestrum non feruebit intus, foris ebulliat, exclamabit & dicet: Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? & non expectato monitoris vel solicitatoris officio subiunget vltroneus: Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Quis sine acutissimi doloris aculeis considerare potest, non solum veneranda & piissima loca illa, in quorum altero Oriens ex alto pro nobis nasci dignatus est humiliter, in reliquo mori crudeliter non expauit, sed etiam totam quasi iam terram eandem, quam ipse idem sua illustrauit corporali præsentia, miraculis clarificauit immensis, & tandem effusione sui pretiosi sanguinis in nostræ salutis effusi pretium consecrauit, occupata per nefandissimos Saracenos, ipsorum immunditia pollui, fœdissima eorum habitatione fœdari? Quis absque amaritudine summa commemoret, tot Christianorum castra, ciuitates & alia loca solennia destructa penitus ad nihilumque redacta, & eorum incolas eorundem Saracenorum immanitate peremptos? Pro dolor, quis nouitatis, (quoniam deplorare libet potius, quam narrare) solers censor, & discriminum, quæ comminari videtur, discussor attentus, per noctem & idem quasi torrentem lachrymas non deducat? Cuius pupilla tacebit, cuius pectoris penetrale continebit suspi-

ſuſpiria, vel in ſingultuum frequentiam non erumpet, lugubri contemplatione recenſens, quod quantumcunque mater Eccleſia caſum eundem præuenire ſtuduerit, incolis partium illarum, in Galleis, bellatorum multitudinem, ac ſubuentione pecuniaria iuxta perſuaſam ab eis denunciatæ neceſsitatis exigentiam & oblatæ ſuper hoc petitionis inſtantiam ſuccurrendo; nihilominus tamen ciuitas * Acaone ſic eiusdem matris Eccleſiæ ſtudio commutata, quadraginta & quatuor diebus arctiſsima Babylonicæ potentiæ obſidione circumdata, terribilibus machinis diu noctuque vexata, impedita crebris & diris inſultibus, membris etiam ipſius per cuniculos arietatis occultos, quadrageſimo quarto die obſidentium viribus, DEI permiſsione admirabili & ſtupenda ſuccubuit; capta per eos, & igni expoſita, Chriſticolis inibi exiſtentibus cæſis innumeris & cæteris, qui habere nequiuerunt maritima vaſa recurſum, in captiuitatem abductis, vt per iugum barbaricæ ſeruitutis horribile diſpendiis ciuilis mortis adducti, naturali etiam diutius moriantur. Et deinde Tirenſis ciuitatis * Dedicatione ſecuta. Quis igitur de cætero marcebit otio? quis non exſurget? Quis ad recuperationem terræ prædictæ non promtus exiliet? Quis tardabit? Quem non pudebit ingratitudinis argui, quin potius quaſi de infidelitate notari, ſi creatori proprio, tam benefico Domino ad redemptionem terræ illius, quam ipſa ſacra Scriptura teſtatur omnium chariorem, qua poteſt promtitudine non aſsiſtat? Cum etiam ſecundum iuris humani cenſuram ſubditos ſuis Dominis & ad tuenda quæ poſsident & ad recuperanda iniuſte ſubtracta, debitum fidelitatis adſtringat? Quis tot fidei Orthodoxæ cultoribus tam immaniter trucidatis, de tot calamitatibus captiuorum & aliis Chriſtianitatis opprobriis non ex tota mente mouebitur? Non ſuſpirat, non anxiabitur ad vindictam? Profecto cum ſecundum Apoſtolum omnes ſumus vnum corpus in Chriſto, non immerito cum illis, de quibus ſcriptum eſt, Percuſsiſti eos & non doluerunt, inſenſibilitatis arguitur, quisquis tantam huius noſtri corporis mutilationem, prædictorum videlicet Chriſticolarum non ſentit excidium & tam grauiter non veretur? Accingimini ergo Chriſti fideles, & qui Chriſtiana religione cenſemini, vos Chriſtianos eſſe operis perſecutione monſtrate. Accipite deuotione, qua Rex, viuificæ crucis ſignum. Illud in conſiderationis veſtræ ſcrutinium deducentes, quod viris quantumcunque magnificis, quantacunque dignitate præditis & virtute, ad gloriam magnam adſcribitur, ſi eis quouis in bello Dominorum inſignia gerere concedatur: Sub quibus contingit frequenter non ſine ſalutis æternæ diſcrimine mortis ſubire periculum, ſub cuiuslibet irremunerationis. Quanto igitur glorioſius, quanto ſecurius Regis Regum, in eius bello, victorioſum geſtare vexillum, ſalutiferam videlicet Crucem? ſub qua, deuotione congrua, puro corde ſuſcepta, conceptum proſequentibus munditia continua propoſitum mori eſt vitæ perennis initium, tranſitoriæ mortis finis, retributionis inæſtimabilis certitudo. Feſtinate itaque feſtinate ad ſalutis veſtræ properate compendium. Accendatur cuiusque virilis animus & conſultius attendentes; quod ſi forte labor maior ex dictarum ciuitatum captione proponitur, merces vberior ſubſequetur, cum ſicut ſcriptum eſt, ſecundum laborem accipiet vnusquisque mercedem, corpora veſtra & corda pariter eiusdem viuificæ Crucis ſigno in terræ ſæpe fatum ſubſidium inſignite, nunc præcipue dum ipſius terræ ſubuentio multis & olim per Sedem Apoſtolicam exquiſita vigiliis, multis laboribus & honoribus procurata, ſed diuerſis & aduerſis aduentibus diutius impedita, diuina, vt ſupponit deuota credulitas, prouiſione dirigitur & ad excipiendas terræ ipſius anguſtias, eamque de impiorum manibus eruendam efficaciter ſub ſpe diuini numinis præparatur. Siquidem chariſsimus filius noſter Chriſtianiſsimus Princeps Eberhardus Angliæ Rex illuſtris poſt tractatus varios ſuper generali & ſuo paſſagio in ipſius terræ ſubſidium faciendo, diuerſorum Pontificum Romanorum, temporibus habitos, nouiſsime tanquam benedictionis filius, noſtris beneplacitis acquieuit, & vt poſt Chriſtum iuxta conſilium eius eat, ſeipſum abnegans ac tollens, vt

* deditione.

vt eundem sequatur Dominum, crucem suam, terminum, festum videlicet Natiuitatis Beati Ioannis Baptistæ, quod erit Anno Domini M CC XC. tertio, & ei ad transfretandum personaliter nec non ad dictum generale passagium cruce signatis & cruce signandis omnibus duximus præfigendum, humiliter acceptauit; semetipsum exponere sui Redemptoris obsequiis terræ præfatæ personaliter subueniendo disposuit, negligens natalis soli dulcedinem, prætermittens regni sui terrarumque diuitias, spernens delicias, & gloriam inibi dominandi. Non igitur cunctemini amplius prædicti gloriosi vexilli Dominici charactere insignia mercantes, felici commercio perpetuam post defunctionem corporis ex ignominio perpetuitatis comparatione vix momentaneo labore quietem & permutatione consulta, terrena pro cœlestibus commutantes, transitoria permansuris, temporalia pro æternis. Cæterum licet ad excitandos vestros animos in terræ memoratæ succursum sufficere debeat solers attentio præmissorum, vt tamen eiusdem terræ negotium eo libentius eoque feruentius prosequi studeatis, quo potiorem fructum ex vestris laboribus vos noueritis percepturos: Nos de omnipotentis DEI misericordia & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius auctoritate consisi, & illa quam nobis licet indignis Deus ipse ligandi & soluendi contulit potestatem, omnibus qui vexilli Dominici charactere insigniti personaliter propriis sumptibus in prædictæ terræ subsidium proficisci curauerint, plenam suorum peccaminum, de quibus veraciter fuerint corde contriti & ore confessi, veniam indulgemus, & in retributione iustorum salutis æternæ pollicemur augmentum. Eis autem, qui licet in alienis expensis, in propriis tamen illuc personis accesserunt; & illis similiter qui iuxta qualitatem & facultatem suam personas idoneas in expensis propriis destinabunt, quamuis personaliter ipsi non vadant, plenam suorum concedimus veniam peccatorum. Huiusmodi quoque remissionis & indulgentiæ volumus & concedimus esse participes, iuxta quantitatem subsidii & deuotionis affectum, eos qui licet non iuxta qualitatem & facultatem suam, aliquem tamen seu aliquas personas in subsidium dictæ terræ propriis sumptibus destinabunt, vel de suis temporalibus bonis contribuent, ad aliquas destinandas. Nec non omnes qui ad subuentionem ipsius terræ de bonis eisdem aliqua ministrabunt, prout singulis diuina fuerit inspiratione suggestum: aut alias ad promotionem præmissi negotii consilium & auxilium impenderint opportunum. Porro si forte aliquos eorum, qui cruce suscepta in iam dictum terræ sanctæ subsidium proficiscendi laborem subierint, post arreptum iter eiusmodi, ex hac luce migrare contigerit, ipsos nihilominus plene percipere volumus Indulgentiam prælibatam: personas quoque familias & bona eorum, quos ad transfretandum personaliter, vel iuxta quantitatem & facultatem suam, personas idoneas destinandi, votum assumptæ iam Crucis adstringit ex nunc. Quos vero suscipiendæ Crucis de cætero votum obligabit ad idem, a die qua taliter crucem assumserint, sub Beati Petri & nostra protectione suscipimus, statuentes, vt sub diœcesianorum defensione suorum consistant. Quod si eos aliqui indebite molestare præsumpserint, per diœcesanos locorum, in quibus iidem molestatores fuerint per Censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita compescantur. Præterea ipsis qui prædicto modo, Crucem vel iam assumserint vel assument imposterum, indulgemus, vt per sedis Apostolicæ litteras, vel Legatorum eius (nisi forte illæ quæ ab eadem Sede obtentæ fuerint, plenam de indultu huiusmodi fecerint mentionem) extra suas diœceses non valeant conueniri: dummodo parati existant, coram suis Ordinariis de se querelantibus respondere: quos per eosdem Ordinarios Ecclesiastica censura defendi, cessante appellationis obstaculo, volumus ab iis, qui eosdem contra indultum huiusmodi præsumserint temere molestare. Si qui vero ipsorum ad præstandas vsuras iuramento teneantur adstricti, creditores eorum, per diœcesanos suos censura simili compellantur, vt iuramentum huiusmodi penitus relaxantes, ab vsuræ vlterius exactione desistant. Si autem aliqui creditorum eos extunc ad solutionem

nem coëgerint vsurarum, ipsos ad restitutionem ipsarum per eosdem diœcesanos, simili volumus districtione compelli. Iudæos quoque ad remittendas ipsis vsuras per secularem compelli præcipimus potestatem: & donec eas remiserint, ab omnibus Christi fidelibus, quibus hoc per suos diœcesanos denuntiatum extiterit, tam in mercimoniis, quam in aliis sub excommunicationis pœna iubemus eis communionem omnimodam denegari. Postremo Cruce signatis & Cruce signandis eisdem, volentes plenius prouidere, diœcesanis ipsorum ac nonnullis aliis absoluendi eos ab excommunicationis sententiis, in variis casibus de quibus secundum facti exigentiam putauimus expedire, nec non dispensandi cum clericis. Qui cum a Canone vel homine latam sententiam incurrissent, irregularitatis notam immiscendo se diuinis officiis, contraxerunt, per alias nostras literas plenam & liberam concedimus facultatem. Datum apud Vrbem veterem Calendis Augusti, Pontificatus nostri anno quarto.

Auctoritate igitur sedis Apostolicæ atque nostra vobis præcipiendo mandamus, quatenus vniuersa & singula supra dicta mandetis sic sollicite publicari & exequi diligenter, vt per vestræ sollicitudinis exercitia diuinæ propitiationis præmium pro deuotis vestris meritis capere valeatis. Datum Saltzburgæ Anno Domini M CC XCII. in die Purificationis Virginis gloriosæ.

Venerabili in Christo Patri & amico clarissimo Heinrico venerabili Episcopo Ratisponensis Ecclesiæ, Cunradus Dei gratia sanctæ Saltzburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, Apostolicæ sedis legatus, salutem & fraternam in Domino charitatem.

Noueritis nos literas sedis Apostolicæ saluas per omnia recepisse, per ordinem in hæc verba:

Nicolaus Episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus Archiepiscopo Saltzburgensi eiusque suffraganeis salutem & Apostolicam benedictionem.

Terræ sanctæ miserabilem statum non absque graui amaritudine inter mentis nostræ præcordia recensentes, atque ad liberationem ipsius nostra simul & desideria conuertentes & studia, inter multa operosa subsidia, quæ ipsi terræ, Deo auspice, fructuosa sedulo procurare atque impendere studuimus & studemus, generale passagium pro eiusdem terræ subsidio in festo natiuitatis beati Ioannis Baptistæ, quod erit anno Domini M CC. nonagesimo tertio de fratrum nostrorum consilio duximus statuendum, sicut in aliis literis, per quas ad subuentionem eiusdem vniuersos Christicolas exhortamur, quasque vobis vna cum præsentibus mittimus, euidentius declaratur. Vt autem ad succurrendum promptius in eodem passagio terræ præfatæ per diuini verbi virtutem mentes fidelium salubriter excitentur, Christicolis per diuersas Christianitatis partes proponendum deliberauimus verbum Crucis. Ad exequendam deliberationem huiusmodi vos eo confidentius eligentes, quo magis ad compatiendum & subueniendum pro viribus terræ prædictæ pastoralis officii pietas vos inuitat: ideoque prædicandæ ipsius viuificæ Crucis mysterium, tibi frater Archiepiscope, in tua prouincia, vobis autem suffraganeis, singulis in ciuitatibus & diœcesibus vestris præsentium auctoritate committimus, fraternitati vestræ in remissionem peccaminum iniungentes, quatenus huiusmodi ministerium iuxta datam vobis a Deo prudentiam, non obstante, quod hoc idem aliis sit commissum, quorum affectum per vos nolumus impediri, solerter & efficaciter exequi studeatis, omnes fidei orthodoxæ cultores ad tam pii negotii prosecutionem idoneos prædicationibus crebris & sedulis exhortando, vt ad liberandam dictam terram de manibus impiorum victoriosum eiusdem viuificæ crucis signum deuote suscipiant, & propriis assignantes humeris ac magis cordibus imprimentes reuerenter & publice deferant, atque ad eiusdem occursum in prædicto passagio generali promtis animis totisque viribus se accingant. Quod quidem vniuersale signum volumus, vt cunctis deuote petentibus

concedatis, generaliter omnibus prædicantes, quod qui eandem crucem susceperint in prædictæ terræ subsidium vel personaliter in propriis, aut alienis expensis accedere vel iuxta qualitatem & facultatem suam bellatores, seu alias personas idoneas destinare; vel saltem, si ex causis legitimis Ecclesiæ opportunum fore videbitur, susceptæ Crucis votum ad arbitrium Apostolicæ sedis seu eorum, qui ad hoc deputati fuerint, per ipsam de facultatibus suis redimere tenebuntur. Hos autem qui taliter huiusmodi votum redemerint, remissionis & indulgentiæ, quod transfretantibus in subsidium antedictum conceditur, volumus & concedimus esse participes, iuxta quantitatem subsidii quod impendent & eius qui hoc facit, deuotionis affectum. Aliorum vero priuilegiorum & immunitatum seu gratiarum, quæ ipsis transfretantibus per præsentes, & alias vniuersis directas fidelibus nostras literas conceduntur, plena eos volumus commoditate gaudere. Insuper omnes, qui hactenus idem signum pro eodem subsidio susceperunt, mouere & inducere procuretis, vt illud, si forte dimiserint, resumentes alacriter votum Domino reddere studeant, quod vouerunt, terræ præfatæ subuenire efficaciter, vt tenentur. Cum omnibus autem Christi fidelibus, qui eidem terræ succursum impenderint, opportunum, vnicuique secundum proprium meritum indulgentiam salutarem, ac maxime illis, qui cruce suscepta in ipsius terræ subsidium, vel personaliter ibunt, vel personas idoneas iuxta qualitatem & facultatem suam in propriis sumptibus destinabunt, multiplicium gratiarum beneficia concedamus, sicut in aliis nostris literis prælibatis seriosius continetur. Earundem literarum tenorem per vos populis Christianis volumus frequenter & diligenter exponi. Ita, siquidem prouide, quod & beneficia supra dicta, quæ ipsis intra concedimus, & copiosam mercedem, quæ ipsis præparatur in cœlo, cognoscere valeant & amare, nec tamen ex verbis vestris concipiant, se aut plenam in casibus, in quibus nequaquam conceditur, aut maiorem quam concedatur indulgentiam promereri; Sane ipsos populos ad certa & idonea loca, quoties expedire videritis, conuocandi ad verbum crucis humiliter audiendum, ac omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui ad huiusmodi vestras prædicationes conuenerint, & idem verbum audierint reuerenter, centum dies de cunctis sibi pœnitentiis relaxandi, vobis auctoritate præsentium concedimus facultatem. Si quando autem ad Ecclesias interdicto suppositas vos aduenire contigerit, liceat vobis ad ipsas populos conuocare, ac verbum Crucis proponere in eisdem, nec non excommunicatis & interdictis exclusis, non pulsatis campanis, submissa voce, ianuis clausis, cum vestris familiis diuina officia celebrare. Ad hæc si qui eorum, quos ad transfretandum personaliter, vel iuxta qualitatem & facultatem suam personas idoneas destinandi votum assumpta iam Crucis astringit vel assumendo deinceps obligabit, ad idem excommunicationis pro violenta iniectione manuum in personas Ecclesiasticas essent vinculo innodati, dummodo non fuerit difficilis & enormis & passis iniuriam satisfaciant competenter, siue pro eo, quod sepulchrum Domini visitare seu ad quaslibet alias terras accedere vel aliquibus communicare non tamen intermine contra prohibitionem Ecclesiæ præsumserint; dummodo equos, arma, ferrum seu ligamina, quibus Christianos impugnant non portauerint Saracenis, absoluendi eosdem in forma Ecclesiæ, ac dispensandi cum Clericis, qui cum excommunicationis sententiam latam a Canone vel ab homine incurrissent irregularitatis notam, immiscendo se diuinis officiis, seu ministrando in susceptis ordinibus contraxerunt, vobis & vestrum cuilibet concedimus potestatem, ita videlicet quod beneficium absolutionis & dispensationis huiusmodi singuli vestrum omnibus, qui de ipsorum manibus Crucem susceperint, dummodo personæ sint cognitæ. Ac nihilominus tu frater Archiepiscope omnibus de tua prouincia, singulis Suffraganeis de ciuitatibus & diœcesibus vestris iam Cruce signatis inposterum impertiri præuia discretione positis.

Cæte-

Cæterum licet hoc prædicandæ viuificæ Crucis officium nonnullis religiosis per alias nostras literas committamus, nihilominus, vt quò plures cooperatores habebitis, eo vberiores fructus ex agro Dominico producere valeatis, vobis præsentium auctoritate concedimus, vt tu frater Archiepiscope, quatuor de quibus vestrum Suffraganeorum duos viros honesta conuersatione probatos & ad huiusmodi aptos officium possitis eligere ac mutare, quoties opportunum fore videritis, qui Crucem in vestris ciuitatibus & diœcesibus prædicent, prout eis vestra prouidentia duxerit committendum. Quibus quemadmodum vobis facultatem concedimus, vt conuenientibus ad prædicationem ipsorum, prædictam indulgentiam centum dierum valeant impertiri. Porro quod dignus est operarius mercede sua, singulis vestrum & eorum, quos ad prædicationem Crucis, vt dictum est, duxeritis assumendos, in hoc diuino fideliter laborantibus opere, præter mercedem æternam, quam merito sperare potestis, quotiescunque studueritis populis ad hoc specialiter conuocatis, proponere verbum Crucis, centum dierum indulgentiam elargimur, ac vos & ipsos indulgentiæ memoratæ, quæ transfretantibus in subsidium sæpe dictum conceditur iuxta laboris vestri mensuram volumus participatione gaudere.

Denique volumus, vt tu frater Archiepiscope singulis Suffraganeis tuis sub tuo, & quilibet vestrum singulis viris, quos, vt præmittitur, ad ministerium prædicandæ Crucis elegerint, sub suo sigillo tam præsentium, quam aliarum literarum nostrarum, quæ Christicolis omnibus diriguntur, copiam faciatis, vt earum tenorem inspiciendo frequenter tam vos quam ipsi de his, quæ nobis committuntur agenda, reddamini plenius informati.

Postremo quod diuersis olim temporibus nonnullæ super prædicatione Crucis in sæpe dictum subsidium commissiones a sede Apostolica emanarunt, ne forte occasione illarum turbatio vlla siue confusio valeat suboriri: Nihilominus vt auctoritate commissionum illarum in locis, ad quæ commissio nostra peruenerit, Crux de cætero prædicetur, sed prædicationi huiusmodi, eos duntaxat insistere volumus, qui præsentis nostræ commissionis fuerint auctoritate suffulti. Datum apud Vrbem veterem Kalendis Augusti, Pontificatus nostri anno quarto.

Auctoritate igitur sedis Apostolicæ atque nostra vobis præcipiendo mandamus, quatenus vniuersa & singula præmissorum, quæ superius continentur, mandetis sic sollicite publicari & exequi diligenter, vt pro vestræ sollicitudinis exercitio de me propitiationis præmium pro deuotis meritis capere valeatis. Datum Saltzburgæ anno Domini millesimo CC XC II. in die sancto Purificationis Virginis gloriosæ.

Isti sunt, quorum hæreditas cum castris & prædiis ad Ludvvicum Ducem & filium eius sunt deuoluta. Fridericus & Hermannus Lantgrauii de Stefrunge. Vlricus Comes de Velburch & Chlamine, Tres fratres Purchgrauii de Rietenburch vel Rat. Otto liber de Werd apud Hælingenstat, Tupoldus Marchio de Whenburch & Chambe, Chunradus Dux & Chavv. Fridericus & Otto de Witemspach Comites Palatini, Heinricus liber de Lantsperch apud Lechflumen, Heinricus Marchio Isteræ de Andechsen, Otto fratruelis suus Dux Meraniæ de Wolfrachusen, Otto Comes de Phalagia, Siboto Comes de Hadmarsperch, Chunradus Comes de Wazzerburch, Alheit Comitissa de Moren, quæ habuit castrum in montanis Sifridus & Bernardus Comites de Leuberavve, quorum erat ciuitas in Purchusen; Chuno Comes de Melinge; Ernhardus Comes de Dorenberch, Heinricus liber Vilspiburch, Chalhohus Comes de Chirchperch, Ratoldus liber de Chag, Pabo de Elbrechtschirichen, Hadmar & Rapoto fratres de Ahusen siue Landavve, Heinricus Comes Ortenberch & Rapoto frater suus Comites Palatini Baiuariæ, Leupoldus, Berchtoldus, Albertus Comites de Bogen, Ludvvicus liber de Hagenavve. H.& L. liberi de Henchouen, Item Rapoto Palatinus, Insuper ministeriales de Rotal. Item Otto Comes de Gruempach, Hoholdus gener suus de Woltmrosa; Item Comes de Mospurch, Item liber de Vitendorff.

MCCVI.

MCCCVI. *

Iudæi.

Hoſpitalarii. M. Chr. Belg. p. 283. 284

In feſto S. Mariæ Magdalenæ de voluntate regis Franciæ omnes Iudæi in regno ſuo capti fuerunt vna die, confiſcatis bonis eorum, poſtea expulſi ſunt a regno Franciæ minime reuerſuri. Hoſpitalarii cum exercitu Chriſtianorum oppugnare cœperunt inſulam Rhodum cum circa adiacentibus inſulis circiter quinque quæ a Turcis inhabitantur, & ceperunt ab initio aliquas inſulas & caſtella, ſteteruntque in pugna & conflictu pariter obſidentes & obſeſſi annis quatuor, & finaliter Turcos expulerunt.

MCCCVII.

Templarii.

III. Idus Octobris capti fuerunt primo Templarii vbique in regno Franciæ p. 406 inopinate, propter profanam impietatem ipſorum & exſpuitionem ſuper in opprobrium crucifixi: fueruntque plures ex eis de maioribus illius ordinis confeſſi ſuæ profeſſionis ritum excuſabilem, quæ a nemine potuerant vnquam ſciri: plurimi tunc ex eis licet ſubiecti tormentis, talia confiteri nolebant. Demum Clemens V. Papa, & Cardinalis, quibus huiusmodi profana profeſſio incredibilis credebatur, certiorati ex confeſſione ipſorum Templariorum, mandauit, Templarios vbique capi & inquiri contra ipſos.

M. Chron. Belg. p. 284, Dulcinus hæreticus. Trithem. Chr. Hirſ. 1305

Eodem anno in cœna Domini inquiſitores hæreticæ prauitatis in partibus Lombardiæ congregato exercitu cum prædicatione crucis & plena indulgentia peccatorum, contra Dulcinum Nouarienſem hæreſiarcham, multos diſcipulos habentes moram in montibus Nouarienſibus, vbi tunc multi ex eis propter immenſa frigora & famem deficientes in ſuis erroribus perierunt, Dulcinus cum L. circiter perſonis, & Margarita conſorte ſua in ſcelere captus fuit, & occiſi inuenti fuerunt ibi mortui CCCC. hæretici & amplius, quæ Margareta ante oculos dicti Dulcini membratim conciſa fuit, dehinc & ipſe Dulcinus membratim conciſus, amborum membra cum quibusdam complicibus ſuis combuſta fuerunt.

Alb. Argent. p. 113. 114, Geſta Balduini lib. 1 c. 4, *Conr. Vecerius* de Henrico VII p. 66, *H. Rebdorff. Chr. Elbbang. Trithemius* 1308, *Gerb. a Roo* lib. 2 p. 70, *Franc. Guillimannus* rer. Heluet. 2 c. 15, *M. Chr. Belg.* p. 278

Albertus Rex a filio fratris ſui, eo quod ipſum Ducatu Sueuiæ priuauerat, occiſus fuit, & caruit benedictione imperiali, vt patet per hos ſubſequentes.

Millenis tricendenis bis quator annis,
In Maio menſe, Rex Albertus perit enſe;
Perque Ducem Sueuum Iohannem rumor in æuum.
O Deus hoc factum furtim fuit Impadis actum.
Feſtum Waldpurgæ facit hoc facinus quoque noſſe,
Chriſtus ab æternis defendat eum modo pœnis.

MCCCVIII.

Conr. Vecerius p. 66, *G. Balduini* lib. 3 c. 1. 2, *M. Chr. Belg.* p. 286. *Trithemius Chr. Hirſ.* 1308, *Nauclerus* vol. 2 gen. 44 p. 988, *Leibnit.* Mant. Cod. Iur. Gent. p. 255 *Alb. Muſſatus* lib. 1. rubr. 4 *Alb. Arg.* p. 115 *Leibn. Mant.* p. 251, *Muſſatus* lib. 1 rubr. 6, *M. Chr. Belg.* p. 286

Henricus VII. imperauit annis V. Hic cum Comes fuiſſet Lutzenburgenſis, electus fuit in Franckfurt in feſto S. Catharinæ, & in Epiphania ſequenti coronatus fuit Aquisgrani.

In Feſto S. Iohannnis ante portam Latinam combuſta eſt Eccleſia S. Iohannis Baptiſtæ in Laterano: in vrbe fuit magna lamentatio, Romæ quaſi ſuper ſe diuinum iudicium reputantes Eccleſiam reficere ſtuduerunt.

MCCCIX.

Hainricus Romanorum Rex miſit Auinionem duos Epiſcopos, & tres comites, petens coronam imperii ſibi dari ab ipſo. Qui Papa electione eius admiſſa, ipſum voluit de cetero Regem Romanum appellari, & quod poſſet agere quæ Regis erant, & Romæ eum coronare ſe promiſit a feſto Purificationis per duos annos.

Veneti

Iuſtiniani hiſt. Ven. lib. 3 p. 49

In Cœna Domini Papa Clemens anathematizauit Venetos, & priuauit eos conſortio aliarum ciuitatum, & perſonas & res ipſorum expoſuit volentibus occupare, & religioſos omnes de locis ipſis ſubiectis mandauit ipſos exire, quia Veneti Ferrariam contra Eccleſiam occupauerant, propter quod Papa dominum Arnoldum de Plagaia diaconum Cardinalem legatum a latere ad partes illas miſit, qui

* ab hoc anno pergunt Steronis Continuatores.

qui ſequenti menſe Auguſti in feſto S. Auguſtini cum multo ſanguine Ferrarienſium & Venetorum in prælio iuxta Badum Farraciam recuperauit, vbi illa die dicuntur occiſi fuiſſe v. M. hominum. Tunc etiam vltima Ian. erat eclipſis ſolis.

MCCCX.

Hic Papa fecit ſecundam ordinationem de Cardinalibus. Anno ſequenti Papa excuſauit Regem Franciæ de his quæ egerat contra memoriam Bonifacii Papæ: & Guillelmus de Nogareto ab excommunicatione ob præfati Bonifacii Papæ captionem, iniuncta ſibi pœnitentia abſolutus fuit: qui tamen horrenda morte dicitur vitam terminaſſe. [*M. Chr. Belg.* p. 284, *H. Rebdorff.*]

p.406 Fuerunt pluuiæ multæ & inundationes, & ſubſecuta eſt magna ſterilitas bladi & vini, qualem ſe nemo tunc meminit audiuiſſe, & in pluribus locis panis non
p.407 inueniebatur ad vendendum, & pauperes beſtiarum more herbas comederunt. Tunc Pariſiis diuerſis partibus LXX. Templarii vel circa, propriis confeſſionibus de profeſſione ſua profana metu tormentorum conuicti, vt ipſi templarii dicebant ſine tormentis aſſerentes ipſos ſe fuiſſe mentitos, combuſti fuerunt. Tunc Rhodus cum cæteris inſulis vicinis Chriſtianis ſubiugata fuit. Tunc Imperator intrauit Italiam, & Mediolani ab Archiepiſcopo Mediolanenſi coronam vnam aſſumpſit Imperii. Poſt Imperator Brixiam obſedit, vbi frater Imperatoris cum multa ſtrage hominum occiſi fuerunt, & ſequenti anno ciuitas reddidit ſe voluntati Imperatoris. [*M. Chr. Belg.* p. 284. *Alb. Muſſatus* lib. 1 rubr. 12 & lib. 2 rubr. 2 lib. 3 rubr. 4. 7, *Cortuſ.* 1 c. 12, *Alb. Arg.* p. 116]

MCCCXI.

Hic Papa Viennæ concilium generale conuocauerat cuius concilii v. ſeſſio inchoata fuit XVII. Kal. Nouemb. vbi de paſſagio vltramarino & de recuperatione Terræ ſanctæ tractabatur, per fratres Hoſpitales S. Iohannis Ieroſolymitani crucem vltramarinam fere per totam Chriſtianitatem prædicari fecit, Et plura millia Chriſtianorum cruce ſignati, cum ad curiam Papæ veniſſent, Papa abſoluit eos a voto, & mandauit eos ad partes redire, & ſic quaſi deluſi illorum labores & ſumptus maximi effectum nullum habuerunt; & ſequente menſe Martii XI. Kal. April. in priuato conſiſtorio Papa caſſauit & annullauit ordinem Templariorum, perſonis & bonis ipſorum ordinationi ſuæ & Eccleſiæ ſeruatis. Et ſequenti menſe Aprilis in ſecunda ſeſſione concilii caſſatio ordinis dicti promulgata fuit. Hic ordo CLXXXIV. annos circiter militauerat, diues & multum priuilegiatus fuerat. Et poſt II. Non. Maii vltima ſeſſio fuit concilii, quod ſex fere menſibus pertractatum fuit. In quo fuerunt multæ conſtitutiones editæ, in quarum vna fuit declarata regula fratrum Minorum, ſuper qua pars fratrum minorum (qui *Spirituales* dicebantur) altercantes ſedis Apoſtolicæ iudicium poſtulauerat. Hic Papa ſectam Begardorum & Begardarum hæreticorum vtriusque ſexus reprobauit, qui Alemanniam in plures prouincias peruerſis dogmatibus ſuis infecerant. Dixerunt enim inter cetera, hominem eundo de virtute in virtutem perfectiorem Chriſto poſſe fieri impeccabilem. Negare etiam ſe ſubeſſe Prælatis & ſummo Pontifici. Poſt celebrationem concilii Papa iuit Auinionem, & poſt Sabbatho quatuor temporum fecit tertiam ordinationem nouem Cardinalium. Poſt canonizauit S. Petrum de Murrone, olim Papam Celeſtinum ſub nomine S. Petri confeſſoris. [*H. Rebdorff. M. Chr. Belg.* p. 284. *Cruciada vltramarina.* — *Templariorum ordo ſublatus.* — *Begardi.* — *ſup. anno* 1294. *M. Chr. Belg.* p. 272.]

Imperator a tribus Cardinalibus, quos Clemens Papa propter hoc miſit, in feſto Apoſtolorum Petri & Pauli Romæ in Eccleſia S. Iohannis in Laterano coronatus * fuit. Nam in Eccleſiam S. Petri intrare non potuit, præpediente exercitu Ruberti Regis Siciliæ, cum quo Imperator in vrbe bellauit, & in direptione domorum Roma tunc fortiter fuit deſerta. [*Albert. Muſſat.* lib. 8 rubr. 1, *Cortuſ.* 1 c. 15, * *cum iuramento, de quo Clem. … de iureiur.*]

M. Chr. Belg. p. 287, *Alb. Arg.* p. 117. 118,

MCCCXII.

Epidemia maxima & cariſtia vini & bladi fuit in partibus Oceani. Eo tempore in concilio Wiennenſi Clemens v. Papa ordinem militiæ Templi annullauit, [*Io. a Leidis Chr. Belg.* lib. 20 c. 4]

qui circiter CLXXXIV. annos militauerat, & Magister Templi post Parisiis combustus fuit, & bona eorum hospitali S. Iohannis Ierosolymitani fuerunt concessa.

Huius tempore Philippus Rex Franciæ Lugdunum occupauit.

MCCCXIII.

*Vecerius p. 72 Alb. Mussatus lib. 13 rubr. 4 & 5, Alb. Arg. p. 118, * Clement. Ne sede vac. aliq. innouet. * Clement 2. de sent. & re iud. H. Rebdorff. 1309, 1313, G. Balduini 2 c. 14. 17, Muss. lib. 16 rubr. 8, Alb. Arg. p. 118. 119, M. Chr. Belg. p. 288. Cortus. 1 c. 25 & 3 c. 8, Villani 9 c. 51, Leon Aretinus hist. Flor. p. 92, Trithemius Chr. Hirs. 1313, Cuspinian. p. 366, Auent. 7 c. 15 n. 1, Gerb. a Roo lib. 2 c. 17. Io. a Leydis Chr. Belg. 27 c. 8, Vecerius p. 72, Disenbach de vero mortis genere Henrici.*

Hic Imperator fecit legem in qua Patrem & filium & Spiritum S. a Patre & filio confitetur procedere. Et tandem Regem Siciliæ sibi rebellem crimen læsæ maiestatis declarauit incurrisse, & ipsum Regem ad pœnam capitis condemnauit. Quam sententiam Clemens V. Papa, vt vicarius Imperatoris * vacante Imperio, Hainrico mortuo reuocauit, & nullam esse declarauit *. Et post mortem ipsius Imperatoris idem Papa declarauit Imperatorem periurum fuisse, nec memoriam eo mortuo de ipso fecit. Hic Imperator (vt communis fuit opinio) per pœnitentiarium suum immixto veneno in calice Domini, cum Imperator ab ipso Eucharistiam sumeret, extinctus fuit, & Pisis sepultus, vt patet per sequentes versus:

Iure dolet mundus, quod Iacobita secundus
Iudas nunc extat, mors Cæsaris hoc manifestat.
Dum fuerant anni transacti mille trecenti, p. 408
Et decimi terni, in festo S. Timothei
Occidit Heinricus tabe veneni,
Glorius Imperator, Germanæ gentis amator,
Iustitiæ cultor, viduarum strenuus vltor.

Eodem anno in vigilia B. Gregorii, Parisius combustus fuit Magister ordinis quondam Templarii, cum quodam alio eiusdem ordinis Præceptore, in præsentia duorum Cardinalium.

Alb. Arg. p. 120, M. Chr. Belg. p. 290

Item Kal. April. in crastino de concilii sententia iuxta Carpentoratum, vbi curia tunc erat, Papa fecit publicari constitutiones, quas prius fecerat ordinari, & ex quibus decreuerat septimum librum Decretalium fieri, exinde Papa cœpit infirmari, & sic constitutiones remanserunt suspensæ, quousque per successorem suum fuerunt ad studia destinatæ. Et obiit Papa apud Roccam Maurum castrum super Rhodanum, & inde corpus suum transportatum fuit Carpentoratum, vbi curia fuit in Vasconia & sepultum in Ecclesia B. Mariæ de Vzesta Vastatensis diœcesis in villula minus insigni.

Alb. Argent. p. 119, Villani lib. 9 c. 66, H. Rebdorff 1314, Nauclerus vol. 2 gen. 44 p. 992 Nic. Burgundus p. 15, Gebboldus de Septemuir. c. 6 §. 37, Fugger lib. 3 c. 2, Gerb. a Roo lib. 2 p. 77, Herbb. ab Hohenburg p. 20, Adlzreiter p. 2 lib. 1, Cortus. 1 c. 21, 3 c. 8,

Eodem anno quo extinctus fuit per venenum felicis recordationis Heinricus Imperator VII. huius nominis, ab Augusto XCVIII. Principes ad præficiendum monarcham cælitus constituti tempore autumnali contentiose eligentes, quidam in Franckenfurt, aliqui per literas, aliqui in locis sibi competentibus, & sic discordantes in duas partes, vna elegit Fridericum Ducem Austriæ, primogenitum filium Alberti quondam regis Romanorum, videlicet Rudolfus Palatinus comes, & senior Dux superioris Bauariæ, Coloniensis Archiepiscopus & Dux Saxoniæ senior, qui in Episcopum Patauiensem a sede Apostolica erat deputatus, nondum tamen eandem sedem ascenderat, sciens se frustratum in electione & perfectione monarchæ, iunioremque Ducem fratrem suum timens, eligere volens Ducem Bauariæ superioris, nomine Ludvvicum, occasione electionis gratiæ Apostolicæ renuntiauit, & quod senior erat illico habilis fuit eligendo, Ducemque Austriæ cum reliquis sublimauit. Altera vero pars electorum, videlicet Rex Bohemiæ Iohannes (qui filius fuit felicis recordationis Henrici quondam Imperatoris) Balduinus Treuirensis Archiepiscopus (qui frater fuit Imperatoris modo dicti) Petrus S. sedis Moguntinensis Archiepiscopus, & iunior Dux Saxoniæ, qui se dicebat esse in electione & non fratrem suum seniorem, ob causas supra memoratas. Isti prædicti Principes elegerunt in Regem Romanorum Ludvvicum Ducem iuniorem superioris Bauariæ, & coronatur Aquisgrani.

LVDOVICVS IV. Bauarus Imp.

MCCCXIV.

Tempore hyemali in vigilia S. Thomæ apostoli, abbate H. de Hugnang de situto præficitur in abbatem monasterii S. S. Vdalrici & Afræ in Augusta, a Præsule Friderico Augustensi Marquardus de Hageln, ex ordine prædicatorum, vir magnificæ bonitatis. Præfuit autem annis xx. menses VIII. *M. Chr. Belg. p. 9.., Andr. Presb. p. 52*

MCCCXV.

Post mortem Philippi Regis Franciæ successit sibi Ludvvicus primogenitus suus. Cuius vxor filia Ducis Burgundiæ (quæ olim cum vxoribus filiorum aliorum Philippi Regis Franciæ ob crimen adulterii, quod cum quibusdam suis militibus secretariis commiserant, discordiatis præterea ipsis militibus condemnatæ fuerunt) in carcere obiit. Tunc Engelradus de Marinthia Normannus, potens nimis apud Philippum Regem Franciæ, suspensus fuit Parisius. Tunc Ludvvicus Rex Franciæ congregatis viribus regni sui cum exercitu magno, videlicet xv. millibus equitum armatorum, pedibus quasi innumerabili numero iuit versus Flandriam, & castra metatus est iuxta Conditum quasi tractum: in quo castro comes Flandriæ cum magno exercitu redierit, ne fluuium Lis transiret, qui exercitum paludibus diuidebat. Descenderuntque tunc pluuiæ maximæ de cœlo; & facta sunt luta grandia & profunda in terra illa, ex quo equites & equi nimium grauabantur. Vnde idem Rex circa finem mensis Nouembr. cum dedecore, & multo rerum incommodo inde recessit. *Ludouicus R. Gall. Cont. Nang. 1314. Alb. Arg. p. 1.., Du Bou hist. eccl. Par. lib. 7 c. 6. n. 0 Cont. Nang. 1316*

p. 408

p. 409 Circa natale Domini cometa apparuit, cursum suum per noctem faciens circa polum, comamque suam longam nunc versus occidentem nunc versus orientem, & aliquando ad alias partes extendebat, durauit vsque ad finem mensis Februarii. Paulo post apparuit secundus cometa in parte orientali, sed minor quam alia videbatur.

MCCCXVI.

Iohannes XXII. de Cathurco, ex patre Arnoldo, fuit electus Idib. Augusti Lugduni in conuentu fratrum Prædicatorum, vbi XXIII. cardinales, postquam a Carpentorate ob grandem turbationem commotam a conclaui quod prius interuenerat recesserant, & inde diuersis ciuitatibus & villis steterant amplius quam duobus annis, tandem diligentia Philippi comitis Pictauiensis fratris Regis Franciæ, qui ad hoc fere anno cum dimidio laborauerat, pariter congregati & conclusi in vigilia Apostolorum Petri & Pauli ipsis nescientibus & inuitis, XL. die ab inclusione ipsorum in dominum Iacobum episcopum Portuensem Cardinalem consenserunt, & vocatus est Iohannes, & coronatus est Non. Septembris Lugduni in ecclesia cathedrali. Prius hic Papa fuit Foriiuliensis, & post Auinionensis, deinde Portuensis Episcopus, & Cardinalis, & tandem Papa factus iuit Auinionem secunda die mensis Octobris. Ibi enim fecerat curiam proclamare. Hic feria VI. in ieiunio quatuor temporum de aduentu, prædicto anno fecit vnam ordinationem octo Cardinalium. Hic canonizauit S. Ludvvicum Episcopum Tholosanum de ordine fratrum minorum, filium Karoli secundi Regis Siciliæ an. sequenti Idus Aprilis. *Iohannes XXII PP. Alb Arg. p. 120 M. Rebdorff.*

Item degradari fecit & deposuit Hugonem Geraldi Episcopum Cathurcensem a sacerdotali ordine & Pontificali dignitate, & demum traditus fuit curiæ seculari, per cuius iudicium fuit traditus publice, & in aliqua parte corporis excoriatus, & demum combustus, eo quod in mortem Papæ fuit machinatus. *Alb. Arg. p. 120*

Circa festum S. Iohannis Baptistæ Arnoldum de via filium sororis suæ fecit S. Eustachii diaconum Cardinalem. Tunc Ecclesiam Tholosanam in archiepiscopalem sedem erexit, & diœcesem Tholosanam quæ in reditibus pluribus episcopalibus abundabat, in sex episcopatus diuisit, quorum ipsi essent suffraganei archiepiscopi Tholosani, & sex villas in nouas ciuitates erexit, videlicet villam Montis Albani, villam Derunis, villam & Abbatiam de Lomberiis, villam de S. Papilo, villam de Vauro, villam de mirapisceni, Episcopos & Episcopales sedes constituens in singulis eorundem diœcesibus liminatis. Item Archiepiscopatum Narbonensem fecit episcopatus duos, quorum vnum fecit in Liuione, sed paulo post transtulit in sedem ad Abbatiam de electo: secundum posuit in Abbatiam S. Pontii diœcesibus liminatis. Item episcopatum Albanensem diuisit in duos, & constituit ibi ciuitatem Castrensem. Item diuisit

 episco-

episcopatum Agenensem, & ibi erexit ciuitatem Condoniensem. Item in episcopatu Lemouicensi, constituit episcopatum in abbatiam Tutellensem. Item in episcopatu Petrogoricensi in villa de Sarlaco instituit episcopum. Item in episcopatu Claromontensi fecit Episcopum in villa S. Flori, item in Episcopatu Ruthenensi fecit episcopum in villa de Vabrio. In episcopatu Pictauiensi fecit episcopum in villa Malleacensi, & in villa Lucracensi nouam ciuitatem fecit. Item in multis villis de Tholosano & Carthaseio & Albigesio instituit collegiatas ecclesias canonicorum secularium, & dignitatibus & præbendis congruis reditibus singulis ecclesiis assignatis.

MCCCXVII.

** f contradictis*

Dissidentibus itaque Romani Imperii Electoribus quos nobilis Germania germinauit, vterque electus (vt supra memorauimus) videlicet Luduuicus Bauariæ Dux, & Fridericus Austriæ Dux, licet Luduuico maior pars, & Friderico minor electorum consenserit, Iuribus sibi per electionem contractis* inhiabant, atque pro viribus insudabant. Cum maxima comitiua procerum & magnatum regni vterque se secundum sua vota consociantibus, & sic eidem duo electi certatim mutuis congressibus bellicis dietim certarunt.

Alb. Arg. p. 110 M. Chr. Belg. p. 392

Mense Nouembri fecit Papa Iohannes XXII publicari & ad studia transmisit constitutiones Clementinas, Hic in domo Grandimontis, qui caput est totius ordinis, abbatem constituit, qui p. 410 ante per Priorem regi solebat, & totum illum ordinem reformat, quem ordinem B. Stephanus primus eius institutor in eremo de Mureto dicitur inuenisse.

MCCCXVIII.

Hic Papa in archiepiscopatu Tarraconensi Cesaraugustam in archiepiscopatum erexit, subtractis V. suffragantibus Tarracon, Cesataugustanam subiecit, remanentibus Tarraconensibus VI. quæ XI. habebat suffraganeas.

MCCCXIX.

M. Chr. Belg. 392

Instituit nouum ordinem militum, qui dicuntur de militia Iesu Christi, in regno Portugalliæ & Algarbii ad resistendum ibi Sarracenis, pro defensione fidei Christianæ, & constituit principalem domum in castro Marino Siluensis diœcesis, concessis eis bonis olim ordinis Templi, in dictis regnis situatis.

MCCCXX.

XV. Kal. Maii Hic Papa canonizauit S. Thomam episcopum Erfordensem Theologiæ & decretorum doctorem, cuius mercis Deus multa miracula operatus est.

MCCCXXII.

Mussatus Ludouico p. 9, Cortus. 3 c. 8, Alb. Argent. p. 121. 122
** apud Muhldorff.*
** al. Trausniz.*
Cortus. lib. 3 c. 8 p. 43, M. Chr. Belg p. 299, Andr. Presb. p. 3', Chr. Elwang 1322. H. Rebdorff 1322, Fugger 3 c. 3,

Decertantibus itaque Ducibus, videlicet Luduuico, & Friderico pro Imperio Romano, quæ res perducta est ad bellum * præsentibus ambobus electis, Ibique Dux Austriæ cum fratre suo Haintrico fuit captiuus, cumque Friderico vinculis mancipatus in castro Trusnit * vsque ad triennium, & multi alii nobiles capti sunt. Sed & interfecta est ibidem magna multitudo hominum, & conculcata nobilium & ignobilium, vnde versus:

Annis ter denis, minus octo, mille trecentis
Actis Ludouicus vincit, capitur Fridericus,
Ante diem festum Michaelis, quod scio gestum.
Anno milleno ter CCC. bis X. q; secundo,
Quando Wenezlai clerus canit, ac Adonai.
Tunc Rex Luduuicus conflixit cum Friderico,
Quem captiuauit, Australes & superauit,
Atque Ducem dictum grandi certamine victum
In Trusnit duxit, vbi longo tempore luxit,
Sed locus, hæc acta prope quem sunt omnia facta,
Muldorf est dictus, vbi flumen circuit Ænus.

Auentinus 7 c. 15 n. 33, Burgundus 1 p. 46, Roo 2 p. 82, Adlzreiter p. 2. lib. 1 n. 38

MCCCXXIV.

Burga66, Alb. Arg. p. 123 H. Rebdorff 1322. Auentinus 7 c. 17 n. 3, Gerb. a Roo lib 3 p. 86

Ludouicus obsedit castrum Burgau cum magna potentia: in quo erat Capitaneus do. Burkardus de Oellerbach cum duobus filiis egregiis. Cui in adiutorium venit Leupoldus dux Austriæ, qui prædictum Ludouicum amouit.

MCCCXXV.

Alb. Arg. p. 125

Obiit Papa Iohannes XXII. de Cadurco. Eligitur quidam ex Cardinalibus, & vocatus est Benedictus XII. qui quæstionem ab antecessore suo factam, scilicet de statu animarum & iustorum post mortem, dissoluit.

MCCCXXVI.

Pestis absorbuit Gerhardum comitem de Graispact Episcopum Aystetensem. Anno sequenti N. Comes de seyn constituitur.

MCCCXXIX.

Alb. Argent. p. 124, Mussatus Ludouico p. 2. 9, Chr. Elwang. 1328, M. Chr.

Ludouicus Rex venit Mediolanum, vbi corona argentea coronatur. Ibi Galeacium dominum Mediolani captiuauit, & dominium eiusdem ciuitatis commisit Hugoni comiti de Montfort Alemano.

Belg. p. 291, Muius lib. 24 p. 228, Nauclerus p. 997 Auentinus 7 c. 17 n. 6 Burgundus lib. 2 p. 99

MCCCXXXI.

Andr. Presb. p. 33, H. Rebdorff 1330

Fridericus electus obiit (vt creditur) ex veneno: quia vermes innumerabiles ipsius ex cute erumpebant.

MCCCXXXIV.

Marquardus abbas obiit. Conradus cognomine Winckler eiusdem cœnobii professus præficitur VI. Idus Maii, & confirmatur in secunda feria Pentecostes, ordinatur vero in dominica Benedicta.

HENRI-

* erat hic Herefordensis apud Anglos Episcopus, cuius vitam habet Laurent. Surius *Tom. V p. 499.* Erat autem Thomas de Cantilupo.

HENRICI REBDORF-
FII ANNALES.

L. S.

BURCARD GOTTHELF STRUVE.

S*Equuntur nunc Henrici Rebdorffii Annales, Steronem iuſta ſerie continuantes. Monachus hic erat Rebdorffienſis, in Aichſtadtienſi Epiſcopatu, de quo Bucelinus:* * Rebdorffum, Canonicorum regularium S. Auguſtini cœnobium præclarum & elegans, ad Altimulam ſeu Almonum fluuium ſupra Aichſtadium, poſt ipſam arcem Epiſcopalem in longe amœnisſima valle ſitum, fundatum ac extrui cœptum eſt anno Domini 1156 ſub Epiſcopo Aichſtetenſi, Domino Conrado a Morſpeck, Friderici Imperatoris præcipuo & gratisſimo conſiliario, ab Imperatrice Domina Beatrice, Burgundiorum Duciſſa, Friderici Barbaroſſæ ſecunda conthorali, quæ pagum Rebdorffenſem donabat Epiſcopo ad extruendum monaſterium. Epiſcopus Conradus ſibi in eo ſepulturam viuus adhuc adornauit, in quam mortuus depoſitus eſt anno Domini 1171. Cubat in eadem eccleſia Rebdorffenſi media fere ſub inſigni ac ſublimi marmore illuſtris Dominus Gebhardus, vltimus Comes de Hirsberg, maximus & cœnobii huius & totius Epiſcopatus Aichſtetenſis (cui totum Comitatum Hirsbergenſem legauit moriens,) benefactor. *De eodem Comitis Hirsbergenſis facto auctor noſter etiam ad annum* CIↃ CCC *loquitur & in Annalibus ſuis Brunnerus.* ** *Vixiſſe eum ſub medium ſeculi decimi quarti, ipſe nos docet. Siquidem in hiſtoria Pontificum ſe præſentem fuiſſe dicit Iubilæo anno* CIↃ CCCL *Romæ celebrato. Sic etiam anno* CIↃ CCC LXI *ſe, in Curia Noribergenſi inſignia Imperialia vidiſſe teſtatur. Quod priora Chronica continuauerit, ipſe ſub initium ſuorum Annalium auctor eſt, vbi & de fide ſua ait, quod ea ſcripſerit, quæ in authenticis ſcriptis legerit, vel a perſonis fide dignis acceperit. Hiſtoriam autem ſcribit Adolphi Naſſouii, Alberti Auſtriaci, Henrici* VII, *Friderici Auſtriaci, Ludouici Bauari, & Caroli* IV *ab anno* CIↃ CCXCV *ad* CIↃ CCC LXII. *In geſtis Ludouici Bauari ſe potisſimum diffundit, nempe, quia illa vt ſui æui, optime noſſet, & Imperatore eo iam defuncto, tutius ſcriberet.* *** *Annalium ordine incedit, quem tamen ſubinde per Pontificum hiſtoriam, quam vna ſerie proponit, interrumpit. Primus eum edidit Marquardus Freherus, qui etiam varia inſeruit Acta publica ad Rebdorffii recenſionem hiſtoricam facientia. Sic ſententiam Henrici* VII *in Robertum Siculum latam, Electorum Epiſtolam ad Papam circa electionem Ludouici, huius formam diuortii inter Ioannem Bohemum & Margaretham Maultaſchiam, formam diſpenſationis ſuper adfinitate conſanguinitatis inter Ludouicum, Brandenburgenſem Marchionem & dictam Margaretham videmus adiecta. Poſt Freherum, Chriſtophorus Gevvoldus eosdem hos Annales edidit* Ingolſtadii 1618. 4 *& quidem ex Codice Rebdorffenſi MSto. Hinc nonnulla in Freheri editione emendauit, quem etiam ſecuti fuimus, & variantes lectiones in margine annotauit. Iſta vero quæ Freherus adiecerat ſcripta publica, plane expunxit. In conferendis locis parallelis circa priora tempora, ſæpius ad Steronem prouocamus & Hiſtoriam Auſtralem, hinc ad Albertum Argentinenſem, Albertinum Muſſatum, ex quo varia emendauimus, maxime ſententiam in Robertum Siculum latam, Annales Colmarienſes, Cortuſios de nouitatibus Paduæ, M. Chronicon Belgicum, Trithemii Chronicon Hirſaugienſe. In Hiſtoria Ludouici Bauari præter dictos, nobis etiam vſui fuerunt Io. Villani hiſtoria Florentina, Chronicon Elvvangenſe, Andreas Presbyter, Auentinus, Adlzreiterus, Brunnerus, Cuſpinianus, Nic. Burgundus, Gerhardus a Roo, Io. Georgius Hervvartus ab Hohenburg in Ludouico Bauaro defenſo, Mutius, Nauclerus, aliique ad quos ſubinde in ſpeciali quadam materia prouocamus.*

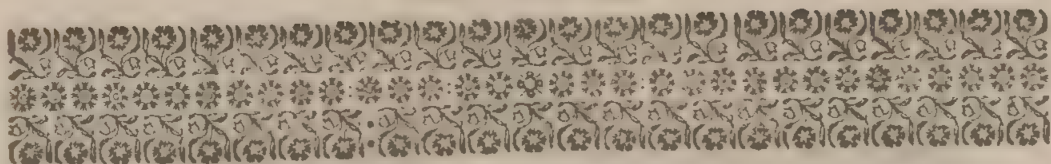
ANNA-

---

* *Chron. Monaſt. Germ. p. 370.* Idem dicit in Germania ſacra *p. II p. 73*

** *p. III lib. V n. 3*

*** *de hiſtor. latinis lib. III c. I p. 530* Zeillerus *Hiſtor. celebr. p. II p. 122*

p. 411

ANNALES
HEINRICI MONACHI IN REBDORFF,
RERVM AB ANNO MCCXCV. SVB ADOLPHO, ALBERTO, FRIDERICO, LVDOVICO BAVARO (IN QVO POTISSIMVM SE DIFFVNDIT) CAROLO IV. IMPP. VSQVE AD ANNVM MCCCLXII. GESTARVM.

POST præmissa igitur cupiens duo æra minuta mittere in gazophylacium, gesta suprascriptæ materiæ continuando, prout in quibusdam scriptis & authenticis legi, & a personis fide dignis audiui contexere telæ præhabitæ, Ego HAINRICVS licet insufficiens sum conatus, pro memoria præteritorum eo amplius conseruanda. Vnde prædicto Adolpho in Regem Romanorum (vt prædicitur) electo, qui VII. annis & vno mense regnauit, tertio anno regni sui manu armata idem Rex intrauit Thuringiam & Misniam, vocatus a Marchione Misnensi, qui filium suum voluit exheredare indignans eidem, & prædictas terras quasi totas sibi obtinuit, data pecunia eidem Marchioni pro eisdem. Et post hæc idem Rex Adolfus filiam suam Machthildem Domino Rudolpho Duci Bauariæ, & Comiti Palatino Rheni tradidit in vxorem, celebratis nuptiis ANNO DOMINI MCCXCV. in die Ægydii in Nurenberg. *ADOLFVS Rex.* *H. Stero 1293* *H. Stero 1295* *Rudolfus Palatinus.*

Eodem anno, sed ante in festo Purificationis B. Virginis Luduuicus Dux Bauariæ, & Comes Palatinus Rheni pater dicti Rudolfi obiit: & in Furstenfeld honorifice sepelitur. *H. Stero 1295*

MCCXCVI.

Rex Adolfus intrauit ciuitatem Ratisponensem in festo S. Georgii, & occurrerunt ei Otto, Dux Bauariæ, Luduuicus & Stephanus fratres sui, qui tunc erant ibidem in obstagio pro se pro quinque millibus librarum Ratisponensium denn. At Hainricus de Rotenegk tunc Episcopus Ratisponensis, quo honorifice suscepto præfatus episcopus eidem Regi inuitato in prandio & cæna largas ministrauit expensas. Et tunc Rex quandam dissensionem inter Episcopum, canonicos & clerum ibidem ex vna parte, & Ratisponenses ex altera, propter steuram impositam clero a ciuibus pro muro ciuitatis, sedauit, & pro Clero. Eodem anno obiit Meinhardus Dux Carinthiæ, qui prius fuit comes Goriciæ, & dominam* Elizabeth sororem dominorum Luduuici & Hainrici Ducum Bauariæ: nec non relictam Domini Conradi olim Regis filii Friderici Imperatoris duxerat in vxorem. *H. Stero 1295*

MCCXCVII.

In festo Pentecostes Wenzeslaus Rex Boemiæ cum Guta Regina sua vxore tunc in puerperio existente, coronatus a Gerhardo de Helffenstain Archiepiscopo Moguntinense: cui coronationi interfuerunt Albertus Dux Austriæ, pulcher* Dux Poloniæ, Otto Marchio de Brandenburg, & alii principes quamplures. Et in eodem conuiuio tractatum est de nece Regis Adolfi, quod sequenti anno extitit adimpletum. Eodem anno proximo die ante festum B. Augustini obiit venerabilis *H. Stero 1297* ** Pulcho.*

* Sic ex Gevvoldo emendauimus, cum antea legeretur *Domina Elisabeth soror.*

Reymboto de Meilenhart.

bilis pater dominus Rumbotto de Mailenhait Episcopus Eistetensis, cui successit Conradus de Paffenhausen Canonicus ibidem.

MCCXCVIII.

H. Stero 1298

Albertus Dux Austriæ a præfato Archiepiscopo Moguntinensi & aliis quibusdam nobilibus Rheni vocatur ad Rhenum in prædicti Regis Adolfi odium: quo veniente cum magno exercitu Rex Adolfus implorat auxilium dominorum Rudolfi sui generi, & Ottonis Ducum Bauariæ, ac Otto Dux transiens cum exercitu suo Sueuiam, & veniens ad comitatum Alberti comitis de Haygerloch, qui erat de *parte Ducis Austriæ, & congregans multitudinem armatorum, sperans partem * immunem inuenire, in mense Aprili prope Oberndorf prædictum Comitem & suos iacentes inuasit, & in primo congressu occisus est Comes, & quingenti viri cum eo occisi & capti. Sed Dux Otto transiens inde venit ad Rhenum, vnde Rex nimis præcipitans ac præfatus Albertus Dux Austriæ congregato vtrinque exercitu in diœcesi Wormatiensi prope villam Giselshaim * bellum inierunt, in quo idem Rex Adolphus nondum benedictionem Imperialem adeptus, occisus est, & in Spira sepultus, vnde versus: P.4..

Brunner. An. Boi. 1298

* aduersam.

Oberndorff.

* Leg. Gillenheim, vbi adhuc monimentum prælii extat.

Anno milleno, ducenteno, nonageno
Octauo, Sancti Procesii & Martiniani,
Rex fuit Adolfus pro regni sede necatus.

ALBERTVS Rex.

Albertus primus filius Regis Rudolfi supradicti, post bellum habitum cum Adolpho præscripto a Principibus electoribus Imperii statim immediate electus est in Regem Romanorum.

MCCXCIX.

H. Stero 1299

Hic monoculus regnauit 10. annis; & primo anno regni sui solennem curiam habuit in Nurenberg, post festum B. Martini, ad quam omnes Principes officiales Imperii venerunt, & alii quam plures Principes interfuerunt; Inter quos cum magno apparatu interfuit Wenzeslaus supra nominatus Rex Boemiæ. In qua solennitate cum contentio oriretur inter suffraganeos Archiepiscopi Moguntini tunc ibi præsentis, videlicet Eystetensem & Wormatiensem Episcopos super prioritate sedium, [*vide quod tunc huius prioritatem sedium * not. in Cleme. De regularib. C. Vt professores, in Glo. ad verbum Inibi, circa medium*] post eundem Archiepiscopum eorum metropolitanum, quia quilibet contendebat se debere immediate sedere post Archiepiscopum prædictum, prout etiam Eystetensis hæc priuilegia habere dinoscitur ab antiquo, & Archiepiscopus Moguntinus, tunc ibi præsens magis declinare videbatur ad Episcopum Wormatiensem; sed Conradus Eystetensis episcopus * pro defensione honoris & Ecclesiæ *, auxilium Gebhardi comitis de Hirsbach *redi ad idem signum.*

* suæ Ecclesiæ.

Brunner. Ann. Boi. 1305, Bucelinus Monast. Germ. p. 370

[XVII. Kal. Martii, idem Comes sepultus in Rebdorf, qui e lecto ægritudinis suæ libere diuisit aduocatiam Ecclesiæ Eystetensis, donans castrum in Hirsperg, & oppidum Berchingen, & alia quam plura bona eidem pro remedio animæ suæ] tunc eiusdem aduocati implorauit. Qui tunc eundem Wormatiensem prohibuit primam sedem tenere post Archiepiscopatum eundem.

H, Stero 1298

Eodem anno ex permissione Dei Iudæi in Nurenberg, Herbipoli, Rotenburch, Winshaim, Mirgaicheim, Eistet & in Perching cremati sunt.

Ann. Colmar. 1301, Auentinus 7 c. 13 n. ., Brunner. Ann. Boi. 1300

Sequente anno circa festum B. Michaelis Dux Rudolphus & Comes Palatinus præfatus ab Electoribus Imperii Moguntinensi, Coloniensi, & Treuirensi Archiepiscopis vocatus fuit ad Rhenum, contra præfatum Regem Albertum; vnde iidem Principes contra ipsum Albertum conspirauerant eligentes ipsum Rudol-

phum

phum pro iudice, & asserentes ad Comitem Palatinum pertinere, quod sit officium Palatinæ dignitatis ex quadam consuetudine de causis cognoscere, quæ ipsi Regi mouebantur. Quare contra Regem proposuerunt, quod dominum suum proprium scilicet Regem Adolphum occidisset, ideo Rex esse non posset, & ad depositionem ipsius cogitabant. Quod audiens Rex Albertus, iratus & commotus fortiter fuit, & maxime contra præfatum Ducem Rudolfum, cuius auunculus extitit, quia sororis suæ * iurans, * quod omnia quæ ab Imperio obtineret, alienaret ab eo, videlicet Sueuicum Werd, Nouum forum, & cætera, quod & fecit post hæc vadens contra præfatos Electores, Archiepiscopum Moguntinum manu potenti, obsedit, Pingiam, & sic iidem Electores concordati sunt tandem cum eodem Alberto.

NB. Palatini cognitio de Rege Rom.

** Machtilda, Rudolfi F.*

Eodem anno maxima fuit peregrinatio ad Romam * virorum ac mulierum vsque ad Natiuitatem domini, quia annus Iubilæus indictus erat.

H. Stero 1300
* Romanam curiam.

Fridericus filius Regis Alberti duxit filiam Regis Franciæ. Tertio anno eiusdem Regis in vigilia B. Iohannis Baptistæ, Rudolfus Dux & Comes Palatinus præfatus captiuauit Machtildam matrem suam, sororem præfati Regis, in castro Schiltberg, & Conradum Ottlinger militem, & ducti sunt in Monacum; vbi
p.413 in die B. Martini prædictum de Ottlingen propter quorundam fecit infamiam decollari.

Auentinus 7 c. 13 n. 13

III. Hist. Austr. 1299, Leonst. Cod. I. G.. diplom. p. 1. p. 39. 40 *Brunner.* 1301 *Adlzreiter* p. 1 lib. 25 n. 19

MCCCII.

Circa festum B. Iacobi Rex Franciæ, qui rebellis erat sedi Apostolicæ, cum magna potentia intrabat comitatum Flandrensem, & obsedit ciuitatem Burgensem, & tunc idem comes congregauit exercitum cum adiutorio suarum communitatum Bruck, Eyper, Gennit, Brusel, Ducis Brabantiæ & aliorum nobilium sibi fauentium, & iniuit bellum cum Rege, & Rex fugatus est, & ceciderunt de exercitu suo xx. millia hominum vel circa, inter quos erant quingenti magnates, liberi & Barones.

H. Stero 1302

MCCCVIII.

Regni sui decimo præscriptus Rex Albertus nondum benedictionem Imperialem adeptus, interfectus est in diœcesi Constantiensi iuxta oppidum Baden *per Iohannem ducem Sueuiæ filium fratris sui, cui hereditatem paternam auferre conabatur, Et ad hanc occisionem cooperati fuerunt quidam nobiles superioris Sueuiæ, videlicet de Paden, & de Eschenbach, & de Warch, * & cæteri adiutores.

H. Stero 1307
** al. Rinfelden.*
** VVarth.*

Annis transactis octo cum mille trecentis,
Rex ruit Albertus Walpurgis ab ense Iohannis.

MCCCIX.

Hainricus Imperator VII. cæpit regnare electus concorditer in Regem Romanorum ab Electoribus Imperii, & regnauit quatuor annis vel circa. Hic prius comes in Lutzelburg, discretus & deuotus, primo anno regni sui filio suo impuberi Iohanni tradidit in matrimonium filiam VVenzeslai regis Bohemiæ tunc defuncti vnicam heredem illius regni, & in Spira sunt huius regni * nuptiæ celebratæ. Qui factus adultus, & post obitum patris sui Imperatoris prædictum regnum Boemiæ tandem obtinuit, licet cum magna difficultate.

HENRICVS VII. Imp.
H Stero 1308
M. Chr. Belg. 284
* regis.

Secundo anno cum magna potentia intrauit Italiam, & ciuitatem Brixiensem * sibi rebellantem obsedit, vbi frater eius H. sagitta occisus est. Deinde hac ciuitate victa transiuit, & venit ad vrbem Romam, in qua benedictionem Imperialem a quibusdam Cardinalibus de mandato domini Clementis Papæ V. adeptus est, & iuramentum fidelitatis & obedientiæ tunc Ecclesiæ præstitit, de quo loquitur constitutio eiusdem Clementis *in Clement. de iureiur.* Et ab eo tempore citra partes in Italia Gibellini & Gelffi se inuicem maxime persequebantur.

M.Chr.Belg. p. 286. 287
** quam & condemnauit ad aratrum, vt refert Bart. in l. aut facta §. fin. D. de pœnis.*

* Gevvoldus in margine: *auunculum suum, quod filius sororis suæ iurans.*

H. Suro 1313.

Tertio anno regni ſui idem Hainricus Imp. ſuborta quadam diſcordia inter ipſum & Regem Rupertum tunc Apuliæ & Siciliæ quandam ſententiam priuationis in eundem Regem Rupertum pertulit, de qua loquitur conſtitutio eiusdem Clementis, *C. Paſtoralis, in Clement. De ſent. & re iudic.*

ADDITIO. Hanc Imperatoris Henrici VII. in Robertum Siculum ſententiam hoc loco inſerere operæ precium eſt: vt eam verbotenus conſeruauit Albericus de Roſate, in l. Quisquis. C. ad leg. Iul. maieſt. & notabilem eſſe dicit. *

HENRICVS *Dei gratia Romanorum Imperator & ſemper Auguſtus, ad certitunem præſentium & memoriam futurorum. Deus Iudex iuſtus, fortis, & longanimis, omnes ſecundum merita ſua iudicans, ſuperbientem illum ſpiritum, qui dum ante ſuum thronum clementiæ ſe gloria & honore ſublimatu conſpiciens,* a *ſedem ſuam ab Aquilone,* b *vt eſſet ſimilis altisſimo, ponere cogitauit; de altis cælorum faſtibus* c *ad inferiora terræ in opprobria* d *ſempiterna demergens, ipſum omni gratia & ſpe minime condigne priuando duxit* e *æternalibus vltionibus exponendum. Sicut ad præſens iuſtitiam reſpicit, & æquitatem vindicat.* f *Ipſe cæleſtium, terreſtrium & infernorum Dominus, qui nouit occulta cordium, & ante cuius tribunal omnis ceſſat calumnia, & veritas nullius nequitiæ tenebris obſcuratur, deponat nunc de ſede potentem, qui tentauit & exacerbauit ipſum, & concitauit eum in iram: perdat eum qui mala quærit, det illi qui obſtinato animo viam innocentiæ effugit, & gloriatur in malitia & opprobrium ſempiternum; faciat in eum iudicium conſcriptum, & ſit gloria omnibus ſanctis eius.* g *Nequitiæ ſiquidem & perditionis* h *alumnus Robertus, natus claræ memoriæ Caroli ſecundi, qui ſe Siciliæ Regem intitulat, & imperii Romani adipe impinguatus, incraſſatus & dilatatus contra illum, cui terque cauſa* k *feudorum multorum & bonorum ipſius Imperii, quæ hactenus tenuit & quæ iniuſte præſentialiter* l *occupat, humiliter obedire deberet, virus* m *& iniquitatis euomens odia, dolos & fraudes pro fidelitate retribuens, & deteſtando ingrati-* p. 414
tudinis vitio calcaneum rebellionis præſumpſit erigere: & contra ſtimulum indurata nequitia recalcitare non ceſſat, nefandaque ſuperbia tumefactus ſedem ab Aquilone, videlicet, n *ab oppoſito maieſtatis Cæſareæ, quam eius dominam* o *& magiſtram reuereri & honorare tenetur, ſupponere* p *ſatagens, ipſam conuitiis prouocauit hactenus & proteruo animo continuo prouocare præſumit. Ipſe namque inter ceteros ſuæ malignitatis conatus, licet antequam imperialis coronationis cauſa proficiſceremur ad Vrbem, per ſuas literas ſpeciales pluries culmini noſtro ſcripſiſſet, quod ipſe (ſicut & ex cauſa prædicta debebat, & nos qui nec opere nec verbo grauaueramus, nec grauare ſed potius gratioſe tractare intendebamus, eundem ex puritate conſcientiæ credebamus) ad exhibendam nobis debitam reuerentiam & honorem, tam in dicta coronatione quam alibi, intendebat, & ad id pro viribus ſe parabat: Confederationes tamen, conſpirationes, & ligas in offenſam & impedimentum proceſſus Cæſarei vna cum Florentinis, Lucanis, Senenſibus, & aliis noſtri Romani Imperii ſubditis per Lombardiam,* q *vt eos in rebellionis præcipitium excitatos ſoueat, omne contrarium (ſicut expreſſe dignoſcitur* r *) per ſe ſuosque procuratores, nuncios & ambaſiatores, in noſtræ Maieſtatis iniuriam & offenſam & impedimentum proceſſus* s *Cæſarei facere procurauit & fecit. Tractauit etiam* t *quod ciuitas Cremonæ, Parmæ, & Rhegii, quæ ſub noſtra obedientia conſiſtebant,* u *contra nos & Imperium rebellarent, inducendo tam communia ipſarum ciuitatum, quam alios ſubditos noſtros prædictos ad rebellionem huiusmodi, & eis ad id pollicendo auxilium, conſilium, & fauorem; & nihilominus gentes dicti Roberti eius fulti fauoribus,* x *ſuaque nequitiæ conſcii & miniſtri ciuitatem Aſtenſem,* y *& caſtra Valentiæ, Caſalis S. Euaſii* z *& alias nonnullas ciuitates & caſtra prouinciæ Lombardiæ, quæ mandata noſtra iurauerant, & nos in eorum dominum recognouerant, & officiales noſtros receperant, & habeant, officialibus ipſis*

a qui ante ſuum thronum demens ſe gloria & honore conſpiciens.
b ad Aquilonem.
c fauſtibus.
d Comprobria
e ipſum enim gratia, & ſpe miſericordiæ condigne priuando, eum duxit.
f ſic ad præſens iuſtitiam reſpiciet & æquitatem videat ipſe.
g & ſic omnibus ſanctis eius.
h proditionis.
i contra illud.
k cui etiam.
l principaliter
m vitiis & iniquitatibus eminens.
n hoc eſt.
o diuinam.
p ſibi ponere.
q in Longobardia & Tuſcia
r rebellionis exitium & cæcitatis foueat omen contrarium (ſicut exercuiſſe dignoſcitur.)
s progreſſus.
t ac etiam tractauit, & ordinauit.
u exiſtebant.
x & nihilominus dicti Roberti fulti fauoribus.
y ciuitatis Aſtenſis.
z S. Euaſtii.

* Hanc ſententiam in Robertum latam, ex Albertino Muſſato *lib. XIII. rubr. V.* emendauimus, additis in margine lectionibus variantibus, quæ editor Muſſati ex Alberico de Roſate, & Bzouio obſeruauerat.

ipsis a *violenter eiectis, nequiter occuparunt,* b *& occupatas & occupata pro Roberto detinent suprascripti.* c *Idem quoque* d *Robertus Iohannem fratrem & stipendiarios suos Romam videlicet ea intentione transmisit, vt Vrbe* e *(si posset) suæ proditioni dolose subiecta vel saltem turbata* f *in eius periculo nefandæ seditionis immissio dictæ coronationis impediret* g *solennia, prout dicti Iohannes* h *& stipendiarii in ingressu nostro in Vrbem prædictam, quam diu in partibus illis* i *moram traximus, efficaci* k *operum argumento probantes, vna cum copiosa subditorum dictorum multitudine, qui* l *per instigationem dicti Roberti submissi sibi subsidii* m *& defensionis fiducia cum armis & equis ad opponendum se nobis & exercendum per excogitatam* n *malitiam simul cum Iohanne stipendiariisque prædictis conuenit ibidem contra nos, & gentes nostras hostiliter, posuerunt insidias, fecerunt insultus, spoliationes, violentias, & homicidia perpetrauerunt, viasque publicas & loca, per quæ ad tendendam Basilicam principis Apostolorum de Vrbe omnibus religionem profitentibus Christianam liber aditus patere debebat, bellicosis apparatibus claudere, nobis, ac gentibus nostris ad basilicam ipsam, ne ipsa coronatio* o *celebrari valeret, accessum totis viribus prohibere, ac alias omnimodo quo poterat maiestatem nostram offendere procurarunt. Aliasque præfatus Robertus committebat, & erat in actu* p *contra nos committendi omnia quæ ad nostri Imperii damnum tenderent, & ad ea* q *modis omnibus quibus poterat nitebatur. Hæc siquidem crescente* r *clamore notorio, & in pluribus etiam rerum experientia edocente, licet ipsa tam publica & notoria essent, quod nulla possent tergiuersatione celari, & nos qui legibus subiecti non sumus, contra dictum Robertum propter præmissa eo irrequisito* s *potuissem procedere: tamen ex Augusta clementia (quæ libentius emendat in subditis peccata* t *quam puniat, nec exercet ferrum in eos quos sanare potest mulcebris* u *lenitas medicinæ) post secessum nostrum de Vrbe prædicta, super dicto notorio & prædictis per ipsum Robertum contra nostram Maiestatem commissis ad inquisitionem descendimus, quam vt fidei vel amoris scintilla (si qua forsitan remansit in eo) ipsius viscera tangeret, & ipse interim spatium ad retrocedendum* x *haberet, vsque in præsens deliberationibus rationis* y *duximus protrahendam, Robertum prædictum citari legitime fecimus, vt coram nobis comparere curaret, super his suam (si posset) innocentiam ostensurus. Verum idem Robertus in sua proteruia perseuerans, in terminis sibi ad hoc præfixis, vel eorum aliquo per se vel per alium comparere contumaciter non curauit. Quare nos super præmissis in ipsius Roberti*

p. 414

p. 415 *contumacia fide dignis & sufficientibus & examinatis receptis testibus & eorum dictis in scriptis redactis, & per nos solenniter publicatis, & de mandato nostro à proceribus* z *nostri Palatii cum diligentia recensitis, & facta nobis de ipsis & per ipsos relatione fideli, per ea quæ probata fuerunt prædicta omnia & singula publica & notoria esse, in scriptis inter loquendo pronunciauimus & declarauimus exigente iustitia, & postmodum eum requiri & citari sufficienter & peremptorie fecimus, vt certo termino iam elapso, coram nobis (vbicunque essemus) ad hanc nostram sententiam audiendam comparere curaret. Quod ipse præscius, & diffisus iniuriis & offensis in sua obstinatione & contumacia & fraudibus perniciosis induratus,* aa *facere prætermisit. Quia igitur de præmissis* bb *omnibus & singulis (prout apertius in inquisitione continetur* cc *) specialiter per dictos testes plenarie nobis constat, nos prædictos & alios prædicti Roberti excessus nefarios & opera detestanda maturo & iusto librantes examine, ac illud notissimum nullatenus omittentes,* dd *quod ipse Robertus, dum in Vrbe prædicta causa prædictæ* ee *coronationis essemus, & dilectissimi nostri Pisani (qui inter cæteros nostros subditos fidelitatis ac opinionis* ff *sinceritate, renitent, galeas & gentes ad nostrum seruitium & honorem Romam mitterent) galeas ipsas in nostræ Maiestatis iniuriam inuadi, spoliari, & gentes prædictas capi & incarcerari, & in carcere detineri mandauit & fecit, & nihilominus in huiusmodi continuationis terminis* gg *perseuerando, mala malis addendo, & peiora continue* hh *committendo, dum contra rebelles nostros direximus signa Cæsarea, rebellibus ipsis (sicut publicum & notorium est, & facti euidentia docebat & docet) misit plures armatorum in subsidium,* ii *vt eos diutius in rebellionis erroribus confoueret, & attendentes,* quod

Iiii 2

a exinde.
b occuparis.
c supradicto.
d Denique.
e in Vrbe.
f turbare.
g impedire.
h Ioannis & stipendiario-rum.
i imperantibus illis
k efficaciter.
l quæ
m sub præmissi eis sui subsidii.
n præcogitatam.
o ne ibi dicta coronatio.
p situ.
q quotidie committendi omnia, quæ ad nostrum, & Imperii damnum, vel iactiuram tenderent, & ad eam
r hoc siquidem ad nos decrescente.
s non requisitum.
t pœnas.
u nec exerit ferrum præcisionis in morbos, quæ sanare potest.
x cor redeundi.
y gratiosis deliberationibus
z peritis
aa quæ ipse præscius, diffisus meritis & offensis & in sua obstinatus contumacia, & fraudibus perniciosius inductus
bb dimissis omnibus.
cc prout in inquisitione continetur prædicta.
dd committentes
ee præfatæ.
ff operis.
gg continuatione criminum.
hh quotidie
ii pluries armatorum subsidium.

quod ipse dum potuit pacem & quietem habere, dum debuit tranquillitatem expectare, ac nostram beneuolentiam & dilectionem, quam sibi ex animi sinceritate paraueramus, obtinere noluit, bella quæsiuit, a *iniquitates exercuit, & pro posse curauit, sicut etiam procurare non cessat, in Imperii populos* b *seminare Zizanias, suscitare odia, immittere scandala, concitare tumultus, nutrire schismata, & fouere discordias, & sine intermissione in actu committendi continuandique omnia quæ potest contra nostrum Imperium non omisit,* c *non solum in nostri Imperii* d *contemptum, Reique publicæ detrimentum, sed etiam in perturbationem prosperitatis Ecclesiasticæ, quæ ad Imperii statum plurimum dignoscitur tendere, & in retardationem negotii Terræ sanctæ, ad quod (teste Deo, qui omnia nouit) totis cordibus & affectibus anhelamus, & videntes aperte, quod dictus Robertus irreuocabiliter in signum erroris* e *prolapsus, & obstinatus in dolis, viam veritatis expiauit omnino, & tanquam aspis surda non obtinens auditum* f *nec mandata nostra, nec Legis pœnam, in quam suis culpis (nam omne, quod est ex Deo, vincit mundum, & hæc est victoria, quæ vincit mundum fides nostra, omni cura custodias cor tuum, nam ab ipso vita procedit, Prouerb. cap. 11. *) incidisse ac incidere noscitur, nec etiam Imperatoriæ plenitudinem potestatis veretur, sed quotidie ceruicis durioris efficitur: & quantum* g *ipsum ad pœnitudinem expectamus, tanto maiorem assumit audaciam malignandi: Considerantes etiam, quod ipse Robertus, de Imperii crapulatus pinguedine dilatatur,* h *& ex illicitis sibi laxatis habenis* i *furit, & nobis pro obedientia rebellionem, & pro fidelitatis debito iniurias refert,* k *nosque ac quoscunque fideles Imperii nobis obedientes pro posse impugnare conatur, eiusque potestas* l *non in ædificationem, sed in destructionem, non ad fructum & iuuamen vt deberet,* m *sed ad pestem esse dignoscitur: Et volentes præmissis iniuriis & ipsius fraudibus obuiare, & Euangelicam sequi doctrinam, quæ nos monet, quod omnis arbor, quæ fructum non facit bonum, abscindatur & mittatur in ignem, licet fideles Reges & Principes in suorum dignitatis eminentiam libenter condignis honoribus, & gratiosis fauoribus prosequamur, tamen vt culpa, supplicium timeat, & virtus retributionem expectet, Robertum prædictum, cuius eligimus domare superbiam,* n *& præsumptionem erectam* o *contercre, ipsumque à statu suo quantumcunque sublimi deponere, cum propter præmissa Maiestatis criminis reus sit,* p *vniuersis & singulis dignitatibus quocunque titulo comprehensis, quibus se intitulat, & decorat auctoritatibus, honoribus, libertatibus, immunitatibus, & priuilegiis, prouinciis, comitatibus,* q *ciuitatibus, castris, terris, villis, & aliis feudis, vasallis, bonis, rebus, iuribus, & iurisdictionibus vniuersis tam perpetuis quam temporalibus, quos, quas & quæ habet, tenet, & possidet, vel quasi seu habuerunt & possederunt hactenus quomodolibet ipse vel sui prædecessores, priuamus: eundem Robertum rebellem, proditorem, & hostem Imperii, dictæque Maiestatis crimine reum, de toto prædicto Imperio exbannimus, & diffidamus: ipsum si quo tempore in nostram & Imperii fortia peruenerit, vita per capitis mutilationem priuandum, in his scriptis sententialiter condemnamus: statuentes & mandantes, quod nulla persona cuiuscunque nobilitatis, excellentiæ, status, vel conditionis existat, nullaque ciuitas, castrum, villa, vel vniuersitas eidem contra nos & Imperium præbeat publice vel occulte, consilium, auxilium; vel fauorem, sub pœna centum librarum auri, pro qualibet ciuitate, & quinquaginta librarum auri* r *pro quolibet castro, villa, Marchione, Duce, Comite, Barone, & quolibet nobili viginti librarum auri, & pro qualibet alia singulari persona, pro vice qualibet qua contra fecerint, committenda: quodque cuilibet liceat impune ciues, incolas, habitatores ciuitatum, castrorum, villarum, & quaslibet alias singulares personas, cuiuscunque status vel conditionis existant, quæ contra nostrum honorem obediant ei, vel darent consilium, auxilium, vel fauorem, publice vel occulte offendere in persona, rebus, & iuribus, & ipsos & ea capere, & detinere: inhibentes etiam & præcipientes expresse, ne aliqui debitores ipsius Roberti de bonis, in quibus ei tenentur, in aliquo satisfaciant, vel reddere quomodolibet præsumant, vel alio-*

quin

a obtinere, noluit bellum, quæsiuit.
b Imperii populis.
c in contrarium nostrum existit: &
d nostrum & Imperii.
e indignum erroris.
f suum peruium obstruens auditum.
g quanto diutius.
h de Imperio crapulatus pinguedine debacchatus.
i & ex licitis supra laxatus habenis furit.
k facit.
l pœnas al. prauitas.
m vt haberet.
n Roberti eligimus domare superbiam.
o electam.
p cum præmisso suo læsæ Maiestatis crimine reus.
q Contratis.
r libras quinquaginta.

* Hæc in parenthesi, quæ æque apud Albericum de Rosate habentur, nec tamen apud Mussatum, alia manu videntur fuisse adiecta.

quin a tantundem Cameræ nostræ persoluant, & ad hæc sine strepitu & figura iudicii compellantur. Vniuersitates & prouincias nostras, ciuitates, castra & villas, & singulas vniuersitates & quaslibet singulares personas cuiuscunque præeminentiæ vel excellentiæ, etiamsi præditi Regia dignitate, vel cuiuscunque alterius dignitatis, b *conditionis, vel status existant, quæ ex aliquo pacto vel promissione seu obligatione dicto Roberto, aut suis prædecessoribus facta pacto vel pœna sub qualicunque forma comprehenso, vel comprehensi sint ratione.* c *causa, vel titulo, & specialiter de aliquo seruitio faciendo, vel hominum armatorum aliudque* d *subsidium dandum per mare vel per terram, teneretur eidem Roberto, ab ipsis pacto, promissione, obligatione & pœna apposita, vasallos quoque & feudatarios, & omnes & singulos, qui eidem fidelitatis vinculo, & feudi vel alia quacunque ratione vel causa, ad aliqua seruitia realia vel personalia tenerentur, ab omni vinculo* e *fidelitatis, subiectionis & obedientiæ ei vel suis hæredibus faciendis absoluimus penitus & in totum: ita quod nec ciuitates, castra, villæ, vniuersitates, & personæ prædictæ, pacto vel obligatione prædictorum, nec vasalli, & feudatarii, præfati ciues* f *fidelitatis, subiectionis & obedientiæ ratione, causa vel titulo sibi vel suis hæredibus quomodolibet teneantur. Ipsas etiam contratas, ciuitates, castra, villas, feudatarios,* g *vasallos, bona, res, iurisdictiones, seruitia, & iura, & quæcunque alia sub nostra* h *contenta priuatione & absolutione huiusmodi confiscamus. Demum omnibus & singulis militibus, auditoribus, iudicibus, iure peritis & notariis, qui eiusdem Roberti domestici seu familiares existunt, siue aliis, qui in eius seruitio esse noscuntur, & quibusuis aliis, districte præcipiendo mandamus, quod ab ipsius Roberti familiaritate, consiliis, directione, & obsequiis quibuscunque, infra duorum mensium spacium ab hodie computandum, cum effectu recedant, & nunquam ad eius seruitium vel consilium accedere publice vel occulte præsumant: alioqui ipsos milites honore ac dignitate militiæ, iudices adiudicandi* i *& assidendi omnibus & singulis priuilegiis & immunitatibus, ac notarios notariatus officio: eos videlicet ex dictis militibus, auditoribus, iudicibus, iuris peritis, & notariis qui huiusmodi mandato nostro non paruerint cum effectu, ex nunc prout ex tunc priuamus termino supra scripto, & inhabiles & infames reddimus, ita quod elapsis mensibus supradictis ad nullos actus legitimos quocunque tempore postmodum admittantur. Huiusmodi autem priuationis, confiscationis, exbannitionis, diffidationis, condemnationis, & absolutionis sententias in his scriptis fecimus, & omnia alia singula facta & incerta facimus* k *exigente iustitia, & bono Reipublicæ requirente, ac ex certa scientia de plenitudine potestatis, supplentes omnem defectum, si quis forsan in inquisitione prædicta, de quibuscunque processibus propterea habitis* l *ob aliquam iuris solennitatem omissam esset habitus, non obstantibus aliquibus legibus, constitutionibus contrariis, vel priuilegiis* m *sub quacunque forma verborum concessis: etiamsi de ipsis oporteret de verbo ad verbum in præsentibus fieri mentionem, quæ contra præmissa vel præmissorum aliquid posse quomodolibet obiici vel opponi, quibus specialiter derogamus. Actum Pisis in præsentia nostrorum Principum & Baronum, ac populi multitudine copiosa,* VII. *Calend. Maii, regni nostri anno quinto, Imperii vero anno primo, quod fuit* M CCC XL.

a vel præsumant quomodolibet respondere: alioquin
b nobilitatis.
c vel pœna apposita sub quacunque aliorum forma comprehenso, vel comprehensa sine ratione
d vel omnimodo armatorumque aut aliud
e articulo.
f feudatarii præfati cuius fidelitatis.
g prouincias enim, ciuitates castra, terras, villas, feuda.
h sub nostri.
i & iuris peritos omnia iudicandi.
k & alia, omnia, & singula facta, & instabilimenta facimus.
l factis.
m vel statutis, contractis, & priuilegiis.

MCCCXIII.

Manu armata eodem Imperatore subiugante ciuitates Italiæ sibi rebelles, cum magno exercitu iacente in partibus Thusciæ prope in castro dicto Bonthonienth, ciuitatem Senarum in die Assumptionis Virginis gloriosæ, cum deuote sumeret corpus & sanguinem Dominici Sacramenti, in ablutione calicis per quendam fratrem ordinis Prædicatorum (vt narratur) immissum est venenum in calicem, & sic intoxicatus statim obiit, & in ciuitate Pisana sepultus est. *H. Stero 1313.*

p.417.

PONTIFICES ROM.

Nicolaus IV. de ordine fratrum Minorum, Doctor Theologiæ, anno Domini MCCLXXXVII. * electus sedit annis v. & bis electus cum lacrymis resignauit, tertio compulsus ab omnibus Cardinalibus acquieuit.

Nicolaus IV. Pp.
H. Stero 1287. 1288.
* MCCLXXXIX

Celestinus V. Pp. H. Stero 1290. 1294.

Celestinus Papa V. anno Domini MCCXII. electus sedit vnum annum: Hic prius vocatus Petrus, Eremita erat, vir simplex, sanctæ vitæ, & nullius literaturæ: Qui miro modo ad papatum est assumptus, quod vacante papatu, per obitum Domini Nicolai prædicti, & Cardinalibus in vno conclaui inclusis in vrbe Roma sed post electionem suam se transtulit in Neapolin iuxta tenorem constitutionis, *Vbi periculum, de elect. lib.* VI.* Quidam Cardinalium magis tunc attentius ** quadam nocte somniabat, quod circa quendam montem ibidem prope quadam persona resideret, & quæri deberet, quæ ad papatum assumi deberet. Qui de somno euigilans, aliis Cardinalibus somnium huius referebat. Vnde alii Cardinales communi consensu conclaue exeuntes cum processione cleri Neapolitani (alias Romani) versus montem huius exiuerunt, & inuentus prædictus Eremita est electus in Papam; vnde delicatis cibis non assuetus, ciceres semper in prandio petiuit: & vna noctium à cubiculariis delicato cibo & potu bene procuratus circa candelam irrequisitis Cardinalibus creauit aliquos Cardinales; cum tamen de consuetudine Romanæ Ecclesiæ non sit facere Cardinales, nisi de consensu aliorum Cardinalium & in consistorio publico: vnde de mane alii Cardinales audientes hoc inconsuetum factum, ipsum Papam acriter corripuerant. Vnde narratur de Bonifacio successore suo dictum: *Spiritus sanctus decepit nos, simplicitatem aduertens ipsius.* Et in nocte cum idem Celestinus in lecto suo iaceret, in quadam canna per foramen sui familiares ipsum alloquebantur, quod renunciaret papatui his verbis: *Nisi papatum dimittes, animam amittes*, quasi hæc vox diuinitus esset missa, sic inductus papatui renunciauit, & constitutionem verbalem fecit, quia illiteratus fuit) *Quod Papa posset renunciare papatui:* quæ habetur *De renunc. c. quoniam. lib.* VI. Qui post hoc modico tempore superuiuens, bona vita dies suos finiuit, & canonizatus fuit per Dominum Clementem * successorem suum, in catalogo sanctorum ascriptus, in ciuitate Aquileia ** est sepultus.

* c. 3. de electione, in 6
** authenticus
c. 1 de renunc. in 6.
* Bonifacium.
** Aquilæ.

Bonifacius VIII. Pp. Hist. Austr. H. Stero 1294.

Bonifacius Papa VIII. prius vocatus Benedictus, anno Domini MCCXCVII. electus sedit annis decem, minus duobus mensibus. Hic fuit magnæ literaturæ, & defensor cleri secularis. Alii dicunt nouem. Anno primo reuocauit* omnes gratias de Ecclesiasticis beneficiis factas per duos immediatos Papas antecessores suos, Nicolaum IV. & Celestinum V. vt patet *De conces. præben. c. quoniam. lib.* VI.

* *renouauit.*

c. 8. de conces. præb. in 6 H. Stero 1296.

Anno tertio graues processus fecit contra quosdam nobiles Romanos de Columna nuncupatos, & potentes, vnde duos Cardinales, Iacobum & Petrum de eadem domo deposuit, & stirpem illam fecit indignam beneficiis Ecclesiasticis vsque quartam generationem, vt patet *De schismat. c. vno. lib.* VI. Vnde prædicta stirps de vrbe eiecta perrexit ad regem Franciæ, qui ipsam manu tenuit, collegit & suscepit.

H. Stero 1297. 1299.

Anno quarto composuit, & per suos compilari fecit sextum librum Decretalium, in quo multas vtiles constitutiones inseri fecit, vt patet intuenti.

c. 1. de sepulturis X.

Anno quinto excommunicauit omnes, qui corpora humana sepelienda exenterant, decoquunt vel diuidunt, vt possint sic ad remota loca deferri & ibi sepeliri, vt patet in quadam constitutione, quæ incipit, *Detestanda.*

H. Stero 1300. Alb. Arg. p. 111. c. 2 de sepulturis X.

Anno sexto indixit annum Iubileum, qui fuit annus Domini MCCC. Anno eodem fecit vnam constitutionem valde vtilem clero seculari, & maxime rectorib. Ecclesiarum parochialium, sed restringentem auctoritatem fratrum Prædicatorum & Minorum a Martino Papa IV. concessam, & ipsis ordinibus mendicantium odiosam, vt patet in quadam constitutione, quæ incipit: *Super cathedram.* Quam constitutionem Benedictus Papa successor suus reuocauit.* Sed Clemens Papa V. reuocatoriam Benedicti cassauit, & prædictam constitutionem Bonifacii tanquam vtilem approbauit, vt videtur hodie in constitutione *Clem. de sepulchris, cap. Dudum.* p. 41.

* renouauit.

H. Stero 1301.

Anno VII. idem Bonifacius Papa graues processus fecit contra regem Franciæ, eo quod recepit & defendit illos de Columna Romanos, quos (vt supra dictum) Papa anathemisauerat, vnde ipsum Regem cum suis fautoribus excommuuicauit, totum suum regnum ecclesiastico supposuit interdicto. Verum pauci Prælati ipsius regni

gni huiusmodi seruauerunt interdictum Papæ, Regis timore: excepto Archiepiscopo Burdigalensi, qui rigide processus seruauit, & ob hoc idem Archiepiscopus postea est electus in Papam. Vnde idem Rex huius processus indignanter ferens, vna cum prædicta stirpe in malum ipsius Papæ extitit machinatus.

Anno Domini MCCCIII. idem Papa cum tantæ ductionis iret extra Vrbem in oppidum nomine Anania, præfati expulsi de Columna cum adiutorio seruitorum regis Franciæ manu armata subito & inopinato irruerunt in castrum prædictum, & incendio destruentes venerunt ad palatium Papæ, qui sentiens aduentum inimicorum induit se pontificalibus, & quidam de prædicta stirpe nomine Scarra de Columna videns Papam occurrentem sibi dixit, an cognosceret eum. Qui respondens ait, *Nosco primogenitum Satanæ:* quæ verba ponuntur in Canone XXV. q. I. *Omnis qui recedit.* Vnde ipse cum suis Papam omisit * in quodam introitu ostii cum ianua, quod ex hoc læsus modico tempore postea superuiuens circa festum vndecim millium virginum obiit. Et ab eo tempore Romani Pontifices non sederunt in vrbe Romana. Prædictus autem Rex ex quodam casu de equo mortuus subito, & successores sui quanquam plures sine viris * hæredibus discesserunt.

H. Stero 1302. — ** f. elisit.* — *c. 14 c. 24. qu. 1* — ** vtris.*

Benedictus Papa XI. anno Domini MCCCIV. electus in Papam sedit duobus annis, alii dicunt de vno, immo de octo mensibus; & quod electus fuit in Vrbe, sed transtulit curiam Perusium, & quod post obitum suum vacauit sedes duobus annis vel circa in Perusio. Hic prius de ordine fratrum Prædicatorum constitutionem antecessoris sui Bonifacii, suis fratribus & aliis mendicantibus non placabilem, sed vtilem clero seculari cassauit, vt supra dixi. Item quam plures alias constitutiones vtiles inquisitionis hæreticæ prauitatis edidit.

Benedictus XI Pp. — *H. Stero 1303.*

Clemens Papa V. MCCCVI. electus in Papam sedit annis VII. vel circa, hic nobilis de Wasconia, Vertrandus Archiepiscopus prius Burdegalensis, non existens Cardinalis, in absentia eligitur. Vide scripturam Authent. quæ dicit, hunc Clementem electum anno Domini MCCCV. die V. mensis Iunii, in Perusio. Quia quum Cardinales Perusii in conclaui inclusi in electione Papæ concordare non possent, præfatum Archiepiscopum Burdegalensem, ob hoc, quia processus Domini Papæ Bonifacii contra regem Franciæ præ aliis seruarat, æstimantes quod ad eos Italiam accederent Burdegalis, & sic curia Romana est vltra montes translata, vsque hodie. Vnde venientibus Cardinalibus ad prouinciam se Papa cum curia transtulit. Hic constitutionem Bonifacii vtilem clero seculari contra ordines Mendicantium innouauit, reuocans constitutionem contrariam, dicti proximi antecessoris sui, vt patet in constitutione Clementina *de sepult. cap. Dudum.* Hic stirpem illam Romanam de Columna a Bonifacio anathemizatam, in totam restituit ad res & honores, quam & Benedictus antecessor suus restituerat in parte.

Clemens V. Pp. — *H. Stero 1305.* — *Translatio curiæ Romanæ.*

Anno V. idem Clemens Viennæ concilium celebrauit, in quo multas constitutiones vtiles edidit, vt patet in compilatione suarum constitutionum. Item, Hainricum Imper. VII. per suos legatos Cardinales in Vrbe Romana coronari mandauit. Item generale passagium vltramarinum in subsidium terræ sanctæ indixit. Item militarem ordinem Templariorum ab antiquo ab Ecclesia approbatum, videlicet ab Honorio Papa II. & priuilegiatum exstirpauit; & ad suggestionem regis Franciæ persecutoris Domini Bonifacii Papæ, quod in regno suo ordo ille bonis quam plurimis abundabat. Item sectam religiosam Beckardorum & Becklinarum damnauit, p. 419. vt patet in constitutionibus suis *in Clemen. de religios. dom. Can. cum de quibusdam.* Anno VII. diffinitiuam latam in regem Apuliæ & Siciliæ nomine Rupertum, per Imperatorem Hainricum VII. cassauit, vt patet in eadem *Clem. de re iud. c. Pastoralis.*

H. Stero 1311. — *Clementina.*

Anno MCCCXIV. die XX. mensis April. pontificatus sui anno X. [*ita legi in Authentica scriptura*] in prouincia apud Carpentoratum obiit, vbi tunc fuit curia Romana.

Anno MCCCXVI. Dominicæ incarnationis, Iohannes Papa XXII. in Lugduno, die mensis Augusti per compromissionem electus in Papam, sedit annis XVIII. & III. mensibus.

Iohannes XXII. Pp. — *H. Stero 1316.*

ſibus. Hic prius vocatus Iacobus de Cathurco de Waſconia, Epiſcopus Auinionenſis & Cardinalis Senenſis multas gratias de Eccleſiaſticis beneficiis fecit, & ita pingues clauſulas formis gratiarum ſuarum appoſuit generaliter, quales antea ab aliquo Papa non emanauerunt, & diſpoſitioni ſuæ tot prælaturas reſeruauit, quot ante ipſum communiter ita conſuetum non erat. Vacante ſede Romana per duos annos vel circa, cum in Carpentrato in conclaui Cardinales ad eligendum Papam eſſent incluſi, nec poſſent concordare, ordinantibus quibusdam ex eis ignis ſuccenſus eſt in ciuitate, & ſic ex timore ignis exiere conclaue, & ſunt diſperſi. Sed lapſo tempore circa duos annos rex Franciæ ipſos Cardinales ad Lugdunum vocauit, vbi ipſum (vt prædicitur) elegerunt.

Steph. Baluzii de Papis Auen.

Secundo anno curiam & ſe ad Auinionem tranſtulit, & conſtitutiones Clementinas publicauit, vt videtur in earum prooemio. Hic quendam Epiſcopum Cathurenſem, quo cum ante papatum pacifice non vixit, degradari fecit Auinione in publico conſiſtorio, & tradidit curiæ ſeculari. Hic a primo ſuæ promotionis valde rigidus fuit habentibus plura beneficia curata, dignitates vel perſonatas, vnde conſtitutionem valde pœnalem & rigidam edidit contra tales, quæ incipit, *Execrabilis.* Sed in fine glorioſior fuit facile ſuper pluralitate diſpenſando. Hic Galeacium tunc ciuitatis Mediolanenſis de hæreſi condemnauit, & duos Cardinales legatos, vnum in Lombardiam, alterum in Tuſciam ad perſequendum ibidem Eccleſiæ rebelles miſit cum magno theſauro, qui magnam ſtipendiariorum multitudinem conduxerunt.

c. 4 de præb. X.

vide infra.

Anno Domini MCCCXXIII. legatus Lombardiæ Mediolanum cum multitudine ſtipendiariorum obſedit, ſed poſt modicum tempus fugatus eſt inde.

vide infra. *Cortuſius* lib. 3. c. 9. *Ludouicus IV. Bauarus Imp.* vid. infra 1322.

Anno Domini MCCCXXIV. Pontificatus autem ſui anno nono. Idem Papa graues proceſſus ſententias excommunicationis in perſonam, ſuſpenſionis in conuentum & can. interdictum in loca continentes fecit, & promulgauit contra Dominum Ludvvicum de Bauaria IV. electum in regem Romanorum, & ſe Imperatorem ſcribentem. In quibus ipſum iure, quod electione habebat, priuauit abſoluens ſibi omnes adſtrictos a iuramentis, immo (quod plus eſt) ipſum declarauit fautorem hæreticorum. Item idem Papa quendam Magiſtrum Peruſiis Iohannem de Gauduno, & alium Marſilium de Padua, qui aliquos libros peſtiferos & contra honorem Eccleſiæ compoſuerunt, condemnauit, quos prædictus Ludvvicus in ſua familiaritate tenuit. De quorum conſilio appellationem contra proceſſus Papæ interpoſuit, cui multos articulos inſeruit. Item quandam opinionem de proprio Chriſti & Apoſtolorum, quæ contentio erat inter fratres Prædicatores & Minores, determinauit. Anno pontificatus ſui VIII. pro parte fratrum Prædicatorum, vt patet in ſua conſtitutione, quæ incipit, *Cum inter nonnullos.* Item conſtitutionem Domini Nicolai Papæ III. de fratribus Minoribus, reuocauit in parte & renunciauit dominio, quod fratres Minores dicebant eſſe apud ſedem Apoſtolicam, vt patet in duabus ſuis conſtitutionibus, vna incipit: *Quia nonnunquam.* Alia, *Ad conditorem.* Propter quod prædictus ordo fratrum Minorum laudem prædicti Papæ non ſincere canebat.

Ioh. de Iauduno. Marſil. de Padua.

c. 4 X. Iohannis XXII de V. S.

c. 2 X. Iohannis XXII, de V. S.

c. 3 X. Iohannis XXII de V. S.

H. Stero 1329, *Muſſatus Ludouico* p. 2, *Cortus* 3 c. 10. 11. *M. Chr. Belg.* p. 191. 293. * Verona * a populo Romano.

Anno Domini MCCCXXVI. Ludvvicus non obſtantibus proceſſibus Papæ intrauit Italiam cum paucis armatis primo, deinde cum adiutorio Romanorum quorundam tunc Italiæ, videlicet Canis de Verbena, * Galeacii prædicti de Mediolano, Caſtrutii de Lucta Epiſcopornm Caſtellani de Venetiis & Arecinenſis, ac ſuorum collectis & ſuperuenientibus multis ſtipendiariis cum potentia tranſiuit Italiam, obſedit ciuitatem Piſanam, & venit ad vrbem Romanam, vbi receptus eſt beniuole Apoſtolico Romano, * & per illos Romanos nobiles de Columna, ſupranominatos. Vbi ad ſuggeſtionem quorundam clericorum & populi Romani prædictum Papam Iohannem deponere præſumpſit, & de conſilio prædictorum quendam fratrem Minorem dictum Petrum de Curuario, nouum Papam ordinauit. Qui conſecratus p. 410

fuit

fcita præfato Epiſcopo Caſtellano, & appellatus Nicolaus Papa V. Et ab eo tempore citra magnum ſchiſma tunc fuit in clero & populo in Italia, & in Alemania. Quia idem Papa Iohannes de multis Eccleſiis & prælaturis in prædictis prouinciis in odium prædictorum prouidit; quas prouiſiones idem Ludvvicus, & ſuus Nicolaus Antipapa impediuit. Interdum etiam aliqui ſunt admiſſi, & in Vrbe prædicta prædictus Ludvvicus a præfato Nicolao eſt coronatus in Imperatorem, & ab hoc in poſterum ſe Imperatorem ſcripſit & appellauit * prius ante ordinationem prædicti Nicolai fuit coronatus a quodam laico antiquo Romano, prout infra inuenies, tempore eiuſdem Ludvvici. Et prædictus Antipapa Nicolaus quoſdam Cardinales creauit, legatum in Lompardiam miſit contra legatum Iohannis Papæ, quaſdam literas ſub bulla ſua ad ciuitates Italiæ occulte & manifeſte miſit, ſuper depoſitione Iohannis Papæ, & reprobationis opinione determinatorum per eundem Iohannem, de proprio Chriſti & Apoſtolorum, & ſimilibus. Hunc in honore vel pudore potius tali exiſtentem, quædam mulier dicens, ſe ante ſuſceptum ordinem cum eo contraxiſſe, vendicauit in maritum coram Epiſcopo Reatino, qui cognita cauſa tulit ſententiam de matrimonio [*Vide quid iuris circa ſimilem materiam, quod not.* LXXIX. *dicitur. Si quis pecuniam, in gl. videtur fieri.*] Anno XIII. pontificatus ſui idem Iohannes Auinione proceſſus aggrauatorios valde enormes fecit contra Ludvvicum & Nicolaum prædictos.

Nicolaus V. Pp. Schiſma inter Imperium & Eccleſiam.

* ſcias quod prius.

Anno Domini MCCCXXX. anno decimo quinto ſui papatus præfatus Antipapa Nicolaus reſumens nomen ſuum Petrus, & ordinem fratrum Minorum cum dolore & gemitu cordis, per quoſdam Italicos (qui erant de parte prædicti Iohannis Papæ) ductus eſt Auinionem, ad eundem Iohannem, & in publico conſiſtorio omnes errores ſuos recognouit, petens veniam etiam lacrymando. Deinde præſente magna multitudine populi idem fecit, & finita hac recognitione ipſius, quædam aquila ſuperuenit ad hoc populo præſente, & poſuit ſe caſualiter ad palatium ipſius Iohannis Papæ. Perterrita aquila ſtatim fugit, quo facto idem frater Petrus de Coruario receptus eſt ad gratiam à Iohanne Papa, & incluſus in quodam loco palatii eiuſdem Papæ, & modico tempore poſtea ſuperuiuens obiit ibidem, & ſepultus eſt ſub publico teſtimonio Auinione apud fratres Minores.

M. Chr. Belg. p. 291. 293.

Eo tempore Eccleſia Moguntina bene octo annis vel circa ſtetit in ſchiſmate, & ſimiliter Eccleſia Wormacienſis XI. annis vel circa, quia canonici & capitula prouiſos ad eaſdem Eccleſias a ſede Apoſtolica recipere noluerunt, tandem tamen ſunt recepti. Sed pro tempore ſchiſmatis Baldvvinus Archiepiſcopus Treuerenſis frater Domini Hainrici Imp. VII. a canonicis & capitulis earundem Eccleſiarum receptus eſt procurator, & bene rexit eaſdem Eccleſias, licet in ſchiſmate.

Tritbem. Chr. Hirs. 1328. 1332 *Serarius* rer. Mogunt. lib. 5. p. 854. *Balduinus Archiep. Treuerenſ. Cui Lupold de Bebenburg inſcripſit lib. de iurib. Imp.*

Eo tempore Philippus rex Franciæ per procuratores ſuos facere paſſagium vltramarinum in ſubſidium terræ ſanctæ iurauit, & propter hoc Papa conceſſit ſibi decimas regni ſui, & a Kalend. Auguſti ad duos annos perficere debuit, ſed non fecit.

Anno XVII. pontificatus ſui idem Papa incepit dogmatizare, quod animæ beatorum ante finale iudicium non viderent diuinam eſſentiam de facie ad faciem, nec perfecte. Quæ opinio quam multis diſplicuit, & maxime ſtudio Pariſienſi, quod eidem Papæ ſuper hoc ſuas literas direxit, & multi errores nutriri ex ea videbantur. Ipſe in agone mortis ſuæ eam reuocauit, dicens, ſe huius opinionem defendiſſe non animo credendi hæc, nec aſſertiue, ſed propter veritatem inueſtigandam; & ſubmiſit dicta ſua in prædicta opinione futuræ determinationi Eccleſiæ & ſuorum ſucceſſorum. *De hoc Canone* XXIII. *q.* III. *cap. dixit Apoſtolus, & quæ ibi not.*

M. Chr. Belg. p. 393.

Anno Domini MCCCXXXIIII. & decimonono pontificatus ſui Iohannes XXII. obiit in die B. Barbaræ virginis, ſepultus in Eccleſia maiore Auinione in ſepulchro ſatis pretioſo.

p. 421.

Cortuſius 5. c. 5. *M. Chr. Belg.* p. 393.

Benedictus Papa XII. Kal. Ianuar. in vigilia B. Thomæ Apoſtoli electus Auinione, ſedit annis VII. & IV. menſibus. Hic prius vocatus de Nactardi, & Cardinalis ordinis

Benedictus XII. Pp.

Cortusius 5 c. 5. M. Chr. Belg. p. 29229.

ordinis Cisterciensis, Magister in Theologia, prope Tolosam oriundus, consanguineos modicum curauit. Domino Ludvvico anathemizato per antecessorem suum fecit bonam spem de reconciliatione ipsius ad Ecclesiam: sed licet multas legationes sibi fecerat, tamen reconciliationem ab ipso non obtinuit. Hic non ita gratiosus in faciendis gratiis fuit, sicut antecessor suus, omnes gratias de beneficiis Ecclesiasticis, quibus ius iure acquisitum non erat omnium prædecessorum suorum reuocauit per quandam constitutionem suam, quæ incipit: *Cæca cordis*. Secundo anno determinauit opinionem supra nominatam de visione animarum sanctarum Diuinæ essentiæ ante finale iudicium, videlicet quod animæ beatæ perfecte & facile viderent Diuinam essentiam ante extremum iudicium, vt patet in quadam constitutione sua, quæ incipit: *Benedictus Deus*. Hic multas fecit constitutiones pro reformatione omnium ordinum religiosorum, & principaliter ad reformationem sui ordinis Cisterciensis. Anno ipsius quarto maximus Cometa rutilans est visus, & discordia (de qua infra) inter Reges Franciæ & Angliæ est suborta.

Anno MCCCXXXVIII. Dominicæ incarnat. IX. mensis Ianuarii Romæ tempestas validissima subito superuenit, ex qua magna pars Ecclesiæ B. Mariæ maioris destructa fuit, & quædam columnæ æreæ ibidem transmutatæ de loco in locum, & Dæmones ibidem congregati.

Cortusius 8 c. 8. *M. Chron. Belg.* p. 298. *Cortus.* lib. 9. c. 3.

Anno Domini MCCC XLII. In die B. Marci Euangelistæ obiit Bonifacius pontificatus sui anno VIII. Auinione, & ibi sepultus est.

Anno Domini MCCCXLV. Rupertus Apuliæ & Siciliæ ac Ierusalem Rex, & Comes Prouinciæ mortuus est. Ex his omnibus regnis se scripsit, licet quædam non possideret.

REDIT AD IMPERATORES.

MCCCXIV.

Ludouicus IV. Bauarus Imp.

** duos.*

LVdvvicus IV. iunior filius Ludvvici Ducis superioris Bauariæ supra nominati anno Domini 1314. in die B. Lucæ Euangelistæ per maiorem partem electorum Imperii, videlicet per Dominos * Petrum Archiepiscopum Moguntinum, Baldvvinum Archiepiscopum Treuerensem, Iohannem Regem Boemiæ, & Waldmarum Marchionem Brandenburgensem Francenfurt est electus ad Regem, cum magna potentia armatorum, quos prædicti Electores illuc adduxerant. Et ex opposito & in discordia Fridericus filius senior Alberti quondam Regis Romanorum supradicti, Dux Austriæ, similiter est electus in Regem Romanorum per minorem partem electorum Imperii, videlicet per Hainricum Archiepiscopum Coloniensem, & Rudolphum fratrem prædicti Ludvvici Comitem Palatinum Rheni, & Ducem superioris Bauariæ & per Ducem Saxoniæ nomine Rudolphum in oppido Bunensi Coloniensis diœcesis, & coronatus ibidem, quia tantam potentiam vnitam habere non potuit idem Fridericus, vt in Francenfurt in termino ad eligendum comparere auderet. Præfatus autem Ludvvicus statim post hæc in die B. Catharinæ virginis immediate sequenti, Aquisgrani per suos electores etiam extitit coronatus. Hic tempore electionis suæ ætatis XXX. annorum, vel circa, * elegans persona, prudens, patiens, quietus, indulgentiosus, fortunatus in bellis, & in aliis factis, sed remissus in executione iustitiæ & tardus ad laborem. Dicitur XXIII. q. V. cap. Rex det filios suos non sine ** impie agere, quod ipse non bene seruauit, solatio quodammodo libenter quærens, regnauit annis XXXIII. minus octo diebus, & obiit anno Domini 1347. V. Idus Octobris. Hi duo Ludvvicus & Fridericus erant nepotes, quia filii fratris & sororis (nam mater

Fridericus Austriacus Rex electus in schismate.

Alb. Mussatus Ludouico sub fin. *Auent.* 7 c. 15 §. 9.

* Ex hoc sequitur, ipsum circa annum 1284. fuisse natum. Licet Tolnerus *Hist. Palatina c. XIV. exeunte* ipsum Monachii a. 1287. in autumno natum fuisse dicat. Auentinus *lib. VII c. XV.* §. 9. ipsum dum pater obiret, dicit fuisse septennem, factum id anno 1294.

** hoc capitulum ex Cypriano de promptum ita se habet: *Rex debet facta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere, parricidas & peierantes viuere non finere, filios suos non finere impie agere.*

mater ipsius Ludvvici soror fuit Alberti Romanorum Regis prædicti) in discordia electi, vt prædicitur, de administratione Regni in Alemania se intromiserunt: & p.422. quilibet eorum Principes, Dominos, ciuitates, oppida, villas, res & bona alia ad regnum pertinentia, per vim ac potentiam & alios modos, quibus potuit, sibi attraxit. Ex quo maximum schisma inter domos, * & alias turbatio terræ grauis extitit subsecuta, quæ durauit vsque ad captionem ipsius Friderici, de qua infra, & postea ad decem annos, vel circa. Sed sopito hoc schismate & turbatione per captiuitatem Friderici, & obitum ipsius ac fratrum suorum Leupoldi & Hainrici Ducum Austriæ, grauius cœpit in Italia & Alemania, maxime in clero, ex eo quod Ecclesia graues processus fecit contra dictum Ludvvicum, anathemizando eum, de hæresi condemnando, personas & loca interdicto ecclesiastico supponendo.

* *dominos.*

Anno Domini MCCCXIII. mense Nouembri idem Ludvvicus sed ante electionem suam ad regnum, bellum magnum & cruentum habuit cum nobilibus & gente prædictorum Friderici, Leupoldi & Hainrici fratrum, Ducum Austriæ in inferiori Bauaria prope villam Gameldorff, in quo prædictos nobiles & gentem cepit Australem, pluribus interfectis. Causa autem belli huius fuit, qua ipse datus fuit tutor Ducibus Hainrico & Ottoni fratribus, & Hainrico eorum patrueli in inferiori Bauaria adhuc pueris, & viuentibus, & eorum terræ, quam prædicti Duces Austriæ auferre & destruere nitebantur. Ex hoc itaque bello famosus effectus, sequenti anno in odium prædictorum Ducum Austriæ, & contra eos est ad regnum electus.

Auent. 7 c. 15 n. 3, *Adlzreiter* p. 1 lib. 25. fin.

Anno primo suæ electionis quidam de Alsatia * ob promotionem Friderici aduersarii sui machinatus est in mortem suam, quia cum balista de ferro facta subtili occulte volebat eum sagitta perforasse; sed præmonitus malefactorem cepit, & in curru diu eum secum duxit, & tandem sententia capitali puniuit.

Trithem, Chr. Hirs. 1314, *Auent* 7 c. 15. n. 11, *Lehmann.* 7 c. 14, *Adlzreiter* p. 2 lib. 1. n. 15.

Anno secundo regni sui bellum habuit cum Friderico prædicto iuxta Ezlingen in fluuio Neckaro: in quo plures ex vtraque parte sunt occisi, & quivis ab alio discessit. Rudolphus autem frater suus ratione Comitatus Palatini, accepta pecunia a prædictis Ducibus Austriæ auunculis suis, contra fratrem elegit Fridericum prædictum: propter quod ipse Ludvvicus eum expulit, & quinto anno regni ipsius Ludvvici obiit. Ipse vero Ludvvicus cum penuria & egestate in administratione regni longo tempore transegit. Nam prædictus Fridericus electus, & fratres sui Duces Austriæ iuuenes & viriles in diuitiis & potentia ipsum longe excesserunt.

Esslingen, Rudolfus Palatin. Elector. *Alb. Arg.* p. 120 *Nauclerus* vol. 2 gen. 44 ad a. 1315, *Mutius* lib. 22 p. 222, *Cuspinianus* p. 461.

Adlzreiter p. 2 lib. 1 n. 16, *Burgundus* lib. 1 p. 32, *Ruo* lib. 2 p. 78, *Fugger* lib. 2 c. 3 n. 7 & *Auentinus* 7 c. 15. n. 9.

MCCCXVIII.

Dux Leupoldus frater prædicti Friderici graue bellum cum Suitanis habuit, in quo multos nobiles amisit.

Alb. Arg. p. 119, *Vrstisius* 2 p. 78.

Basler Chronic. lib. 3 c. 6 fin, *Fugger* 3 c. 3, *Auentinus* 7 c. 15, *Guilimannus* rer. Heluet. 2 c. 16, *Gerb. a Roo*

MCCCXXII.

Regni sui octauo proximo die ante festum B. Michaelis, post diuersas turbationes partium Alemaniæ, prædicti Ludvvicus & Fridericus electi in Reges, congregato magno exercitu vtrinque in inferiori Bauaria prope Muldorff Salzburgensis diœcesis bellum iniuerunt: in quo Ludvvicus Fridericum coelectum suum, & Hainricum fratrem eius Ducem Austriæ captiuauit. Hainricus captus assignatus est Iohanni Regi Bohemiæ debellantibus vni, qui eum aliquo tempore tenuit in vinculis, & interuenientibus tractatibus (quia quædam castra & munitiones in metis Austriæ & Morauiæ, pertinentia ad Duces Austriæ, fuerunt assignata eidem Regi) tandem eundem dimisit, & postea modico tempore superuixit. Ludvvicus vero Fridericum in carcere tenuit in castro Trausennytz * Ratisponensis diœcesis tribus annis vel circa. Et

H. Stero 1322. *Prælium Ludouici & Friderici.*

* *al. Trausnitz*

 nihi-

* Legendum *Alzeya.* Trithemius & reliqui eum vocant *Henricum de Alzeia.* Neque tamen machinatio hæc contra Fridericum, sed contra Ludouicum fuit facta prout scriptores adlegati docent.

nihilominus Leupoldus Dux Austriæ frater eiusdem Friderici non minores gvverras eidem Ludvvico mouit, quam ante fratris captionem. Prædictum autem bellum consummatum est ante aduentum eiusdem Ducis Leupoldi, qui gentem magnam de Sueuia & de Rheno collegerat, & in itinere erat ad subueniendum fratri.

H. Stero 1324. *Burgund.*

Anno decimo regni sui Ludvvicus obsedit castrum Ducum Austriæ dictum Purgavv cum magna potentia, volens Fridericum aduersarium suum captum capitali sententia ibidem plectere, sed per Leupoldum Ducem prædictum fugatus est inde. p.49

Alb. Arg. p. 124, *Villanus* 1322, *Chr. Elvvang.* 1326, *Cortus.* 3 c. 8, *Andr. Presb.* p. 13, *Auentinus* 7 c. 17 n. 3. *Gerb. a Roo* 3 p. 86, *Burgundus* 2 p 91, *Adlzreiter* p. 2 lib. 1, *Cuspinianus* p. 465, *Herbbart.* 1325 §. 38. *Auentinus* 7 c. 18. n. 7. *H. Stero* 133,

Anno vndecimo Ludvvicus solus exclusis omnibus consiliariis suis occulte tractauit, & confœderauit se cum prædicto Frederico capto, ita quod idem Fridericus renunciaret iuri electionis suæ, & Ludvvico deberet assistere etiam contra fratres suos, & iuramentum ambo tractatus huiusmodi occultos obseruare super Sacramento Eucharistiæ, quod ambo eadem hora receperunt, Missa coram eis celebrata, & sic Fridericum a vinculis dimisit. Post dimissionem non multo tempore se Regem, sicut ante, scripsit Fridericus; & immemor gratiæ sibi factæ se contra Ludvvicum iterato erexit. Vnde Iohannes Rex Boemiæ terram suam, videlicet Austriam cum magna potentia intrauit, & sibi grauia damna in castris, munitionibus, & aliis intulit, & modico tempore superuiuens, An. Dom. MCCCXXIX. obiit ex veneno: quia vermes innumerabiles ex cute ipsius erumpebant. Ante mortem ipsius biennio vel circa mortuus est Leupoldus.

Albert. Mussatus de g. post Henrici VII mortem, *Burgundus* lib. 2 p. 80, *Nauclerus* vol. 2 gen. 45 p. 995.

Eo tempore in Tuscia Castrucius Dominus Lucanus magnum bellum habuit cum Florentinis in alto passo, in quo plures eorum cepit, & magna strages hominum facta est.

Nic. Burgundus lib. 2 p. 96 *Mussatus* Ludouico p. 2, *Cortus.* 3 c. 10, *Alb. Arg.* p. 124.

Anno regni sui duodecimo cum colloquium haberet cum Friderico prædicto iam dimisso, adhuc viuente in Isprugka, & in eodem colloquio non multum se amice ab inuicem separarent, idem Ludvvicus ingressus est Alpes, terram Ducis Karinthiæ, ciuitatem Tridentinam, vbi ad eum solennes ambasiatores miserunt Rectores Lombardiæ, videlicet Galeatius de vice Comitibus Dominus tunc Mediolanensis, Dominus Canis de Scala, Dominus tunc Veronensis passiuus, Dominus Mantuanus, Castrucius, Dominus Lucanus & alii Italici Gibelini, qui diuersas pressuras sustinuerant a Legatis Cardinalibus Papæ Iohannis XXII, & a stipendiariis Ecclesiæ missis & conductis in Lombardiam, supplicantes eidem, vt pro subsidio eorum Italiam dignaretur intrare. Quibus acquiescens intrauit Italiam cum gente modica, & venit Mediolanum; vbi honorifice susceptus est, & coronatus secunda corona argentea, & post eum magna copia Alemanorum sequebatur. Vnde cum in Mediolano iam tanto tempore quietus staret, vt deficere inciperet in expensis, inductus malo consilio quorundam, Galeacium Dominum Mediolanensem auctorem sui introitus, & qui multas expensas ei impendit, captiuat, & dominium eiusdem ciuitatis alteri commisit, videlicet Hugoni Comiti de Monteforti Alemanno; & sic inde transit vocatus per Castrucium Dominum Lucanum, venit Tusciam: [*Vide simile supra de Arnolpho.*] vbi obsedit ciuitatem Pisaniam, quam tandem obtinuit, & dominium ibidem Castrucio commisit. vbi pestilentia grauis, quæ fuit anno Domini MCCCXXVI. mensibus Iulio & Augusto, ac Septembri, multos homines interemit: inter quos fuit Gebhardus de Graispach. Hic Gebhardus obiit anno Domini MCCCXXVII. in die exaltationis S. Crucis, Episcopus Eistetensis, & Comes de Seyn nomine Gozibertus.

Expeditio Italica Ludouici. H. Stero 1329, *Mussatus* Ludouico p. 2, *Villani* 1327, *Burgundus* lib. 2 p. 99, *Herbbart.* ad a. 1327 n. 33 sqq.

Eo tempore Papa Iohannes misit quendam legatum in Alemaniam, Priorem de Tholosa de ordine Hospitaliorum, mandans Principibus Electoribus, & principaliter Dominis Heinrico Coloniensi, & Matthiæ Moguntino Episcopis (de quibus specialiter confidebat) vt alium Regem eligerent. Et cum in termino condicto præsentes conuenissent Domini Waldevvinus Treuerensis Archiepiscopus, & Iohannes Rex Boemiæ, huius propositum impediuerunt, & sic legatus reuersus est sine fine.

Passo-

Passerinus Dominus Mantuanus fecit conflictum ciuitati Bononiensi, in quo plures capti sunt & occisi: propter quod Bononienses legatum sedis Apostolicæ in Lombardia existentem pro Domino receperunt. Cortus. lib. 3 c. 9. 4 c. 11. 5 c. 5.

Rex Liuoniæ * cum multitudine paganorum Marchionatum Brandenburgensem crudeliter depopulatur. Hic Marchionatus modico tempore absque naturali hærede vacauit per obitum Waldmari. Hic post XXVIII. annos reuersus est ad terram, asserens se adhuc viuere, prout infra inuenies sub Carolo IV. Marchionis ibidem supra nominati. Vnde præfatus Ludvvicus filium suum primogenitum nomine Ludvvicum ibi Marchionem fecit, qui in adipiscendo eodem Marchionatu resistentiam passus est, in cuius odium prædicti pagani marchionatum depopulantur permittente Iohanne Papa prædicto. * m. s. Lithphoniæ Marchia Brandeburg. Alb. Arg. p. 146, Vid. infra ad a. 1348. Alb. Arg. p. 121, Chr. Elvvang. 1324, Burgundus 2 p. 59. Fugger 3 c. 4. p. 424

Anno XIII. regni sui magna potentia vocatus a populo Romano, & maxime per quosdam nobiles de Columna, inter quos fuit quidam nomine Serra * de Columna, qui (vt supra scribitur) interfuit captioni Papæ Bonifacii, intrauit Vrbem, & ibi honorifice susceptus est: vbi eum relinquens prædictus Castrucius, qui cum eo Romam venerat, reuersus est in Tusciam in subsidium ciuitatis Pistoriensis, quam Florentini obsederant, & eam liberauit de manibus eorundem, & post non multum temporis est defunctus. Eodem anno idem Ludvvicus ad complacendum populo Romano, & ad suggestionem quorundam clericorum & laicorum, quendam fratrem de ordine Minorum nomine Petrum de Curuario erexit, & post coronationem suam (vt infra) præfecit in Papam, vel potius in Antipapam, deponens Papam Iohannem XXII. qui tunc curiam Romanam Auinione tenebat, qui quidem Antipapa se appellauit Nicolaum V. & consecratus est ab Episcopo Castellano & aliis hæresiarchis in Vrbe. *Idem verbum habetur* XXIV. *q.* III. *quæ aliorum.* Non intelligas, quod Antipapa prædictus ipsum coronauit a principio, sed quidam antiquus Romanus præfectus Vrbis & Dominus in Biterno, Dominica qua canitur, *Omnis terra.* Et post hanc coronationem secundo anno mense Aprili sequenti, prædictum Petrum Antipapam (vt prædicitur) fecit, qui postea exercitium gladii temporalis commisit eidem Ludvvico Imperatori in Vrbe & ab eo tempore citra se Imperatorem scripsit. Sed post recessum Ludvvici de Italia rediens Antipapa ad gratiam Iohannis Papæ, & ecce pœnituit de commissis, & sepultus est Auinione, vt supra inuenies in gestis Iohannis Papæ dicti. * al. Scarra. Alb. Mussatus p. 3, Alb. Arg. p. 124, Cortus. 3 c. 11, Chr. Elvvang. 1329, Auentinus 7 c. 17 n. 18, Burgundus p. 107. Glossema videtur. Alb. Argent. p. 124, Cortus. 3 c. 11, Chr. Elvvang. 1329, M. Chr. Belg. p. 291, Naucierus vol. 2 gen. 45 p. 998, Auentinus 7 c. 17 n. 7, Nic. Burgundus p. 105.

Eodem anno cum idem Ludvvicus proficisceretur de Vrbe proponens intrare Apuliam contra Ropertum Regem Apuliæ, *de quo in Chronica inuenies sub Caroli,* * quod si a principio introitus vrbis statim arripuisset iter versus Apuliam, communi æstimatione eam sine oppositione habuisset. Sed tunc quod per nouem menses vel circa tardauit in Vrbe, terra præmunita fuit, vnde gens sua venit ad quoddam castrum situm iuxta Tyberim vltra Romam, & propter spolia ibidem inuenta incepit inter se discordare, & in duo agmina se diuisit, quod Rhenenses contra Sueuos & alios partem fecerunt, quod ipse tunc magna difficultate mansuetudine & patientia intercepit, & sic est reuersus ad Vrbem. * deest aliquid. Alb. Arg. p. 124, Mussatus p. 6, Burgundus 2 p. 114.

Anno regni sui quartodecimo, quod gens sua magnas insolentias fecit in Vrbe, & nimis in acquirendis expensis grauauit populum Romanum, quia Ludvvicus persoluit eis stipendia, populus Romanus cogitauit occulte expellere de Vrbe ipsum; quod ipse præueniens confuse recessit ab Vrbe, & reuersus est in Tusciam ad ciuitatem Pisanam & Lucanam; & sedato ibi quodam rumore inter Lucanos & filios Castrucii præmortui, dominium ciuitatis Lucanæ abstulit filiis prædictis (quibus & pater eodem anno concesserat) & nouum Dominum præfecit ibidem, & exinde transiens obsedit Mediolanum, * remoto Hugone Comite de Monteforti, rebellare incepit eidem, sed parum profecit ibidem. Mussatus p. 6. Mussatus p. 7. 8 Machiauellus vita Castrucii.

* Hic Gevvoldus in margine addit: *quod Atzo filius Galeacii suprascripti, cui parum ante, post*

Diuiſio Palatinatus & Bauariæ. *Andr. Presb.* p. 54, *Auentinus* 7 c 17 n. 20, *Nic. Burgundus* 2 p. 123. *Adlzreiter* p. 2 lib. 2 n. 35. 36, *Tolner hiſt. Palat.* c. 2 p. 41.

Anno regni ſui decimoquinto de Italia reuerſus eſt in Alemaniam, & tunc Ducatum Francorum * Bauariæ, quem antea poſt expulſionem & obitum fratris ſui Rudolphi pro maiori parte ſolus occupauerat, cum filiis eiusdem fratris Rudolpho & Ruperto diuiſit, quibus ceſſerunt oppida circa Rhenum, videlicet Haydelberg, & cætera, ac aliqua etiam circa nemus Bohemicum, videlicet Amberch & ſimilia. Ipſi autem Ludvvico ceſſit Monacum, Ingolſtat. Legenfelt, * & ſimilia.

Muſſatus p. 7.

Eo tempore Romani & Italici, qui Ludvvicum ſuſceperant, ad gratiam Iohannis Papæ redierunt.

Adlzreiter p. 2 lib. 3 n. 1. 2. *Colmar.*

Eo tempore Otto Dux Auſtriæ fratribus ſuis prædictis præmortuis, incepit rebellare ſibi, incitatus a Papa Iohanne, & obſedit Columbariam ciuitatem in Alſatia : P. 49. ad quam liberandam Ludvvicus magnam gentem collegit, ſed concordati ſunt, & ipſe regalia ſua ab ipſo cum debita ſolennitate in Auguſta recepit.

Fabricii Orig. Saxon. 6 p. 645.

Hainricus Landgrauius terræ Haſſiæ vxorem ſuam, filiam Marchionis Miſnenſis, habens eam ſuſpectam de adulterio commiſſo cum quodam camerario ſuo a ſe reiecit bene circa xxx. annos, quibus ambo poſt adulterium commiſſum vixerunt, & deinde in thoro nunquam voluit ei cohabitare.

MCCCXXX.

Cortuſ. 5 c. 5, *Alb. Arg* p. 124, *Chr. Ellvvang* 1331, *Mutius* 24 p. 230, *Nauclerus* p. 998, *Auentinus* lib. 7 c. 18 n. 1, *Burgundus* p 131, *Gerb. a Roo* 3 p. 90.

Iohannes Rex Boemiæ intrauit Italiam vocatus a quibusdam Rectoribus ibidem, & multæ ciuitates Lombardiæ obediunt ſibi, & pro Domino ipſum recipiunt, habuit etiam magnam familiaritatem cum legato Papæ Iohannis Cardinali, qui tunc tenuit dominium ciuitatis Bononienſis. Propter quod Ludvvicus conqueritur Principibus contra eum, dicens eum contra Imperium exceſſiſſe. Sed ſequenti anno idem Rex rediens de Italia, ſuper hoc ſe excuſat coram eodem Ludvvico in Ratiſpona.

MCCCXXXI.

Andr. Presb. p. 132, *Burgundus* lib. 3 p. 137, *Tritbem. Ch. Duc. Bau.* p. 112.

Heinricus & Otto fratres Hainrici patruelis prædictorum, Duces inferioris Bauariæ incipiunt diſcordare inter ſe, ac Hainricus tanquam ſenior volens ſolus eſſe Dominus terræ, coactus eſt per prædictum Ludvvicum diuidere terram cum fratre & patrueli inter Ludvvicum & Hainricum prædictos. Et ſic de cætero in eadem terra magna ſuborta eſt diſcordia, primo inter fratres, deinde mortuo fratre & patrueli inter Ludvvicum & Hainricum prædictos. Eo tempore pincerna * de Reicheneck Epiſcopus Eiſtetenſis, antea per annum & vltra prouiſus a ſede Apoſtolica, ad adminiſtrationem eiusdem Eccleſiæ Eyſtetenſis de licentia & voluntate eiusdem Ludvvici eſt admiſſus.

* Henricus.

MCCCXXXII.

Burgundus lib. 3 p 140, *Hervvartus* 1333 n. 1 ſqq.

Ludvvicus ſolennes ambaſatores videlicet duos Comites de Hals & Ottingen mittit ad Papam Iohannem, petens gratiam Eccleſiæ & pro eo ſupplicant Otto & Albertus : (Hic Albertus ſuperuixit omnibus fratribus ſuis ſine hæredibus decedentibus, & licet contractus manibus & pedibus, tamen terram ſuam ſtrenue rexit & pacifice, vt inuenies infra ſub Carolo Duce Auſtriæ) ſed modicum profecerunt.

MCCCXXXIII.

Burgundus 3 p. 141.

Oritur fama in Alemania, quod Ludvvicus occulte regno renunciauerit Hainrico Duci inferioris Bauariæ, ſupplicans Principibus, vt eidem Hainrico regni gubernationem committere dignentur, ſuper quo Papa Iohannes conſolatus eſt, quia ad Ludvvici depoſitionem nitebatur omnino. Sed Ludvvicus immediate audita fama reuocauit hoc, dicens, ſe nunquam cogitaſſe regno renunciare. Propter quod ipſe grauius prædicto Hainrico cœpit inimicari. Ipſe & Ludvvicus quoddam monaſterium,

obitum patris commiſerat, dominium ciuitatis Mediolanen. quæ etiam faciunt ad meliorem intellectum.

* Gevvoldus in margine addit : *ſuperioris,*

* Legfelt.

ſterium, in quo multas reliquias ſolennes & pretioſos ornatus circa deuia * dedit. [*Iſtud etiam monaſterium poſt obitum Ludvvici extitit deſolatum, & multæ expenſæ ſunt perditæ,*] in diœceſi Friſingenſi conſtruit dictum Etal pro laicis militibus antiquis, vlterius laborare non valentibus, recipiendis in ipſo cum ſuis vxoribus. Pro cuius monaſterii fundatione multas Eccleſias ſuis bonis & rebus priuauit. ** f. diuina. Gloſſema. Geſſ. certa dominia.*

In Alemania magnum ſchiſma eſt in clero, & populo, ex prouiſionibus ſedis Apoſtolicæ ad Epiſcopatus & ſolennes prælaturas & alia beneficia, quæ idem Ludvvicus in odium ſedis Apoſtolicæ fortiter impediuit, multos etiam prouiſos a ſede, qui ei obedire nolebant admiſit, & ipſi tota quaſi Alemania non obſtantibus ſedis Apoſtolicæ proceſſibus obediuit.

MCCCXXXVI.

Ludvvicus cum magna potentia ex diuerſis regionibus collecta intrauit terram Ducis Bauariæ Hainrici prædicti, & grauiter deuaſtat eandem, ſed in ſubſidium Hainrici venit Iohannes Rex Bohemiæ ſocer ſuus, quod eius filiam in vxorem habuit: potentiæ autem Ludvvici reſiſtere non valebat. *Andr Presb. p 33, Gerh. a Roo 3 p. 91.* *p.426.*

MCCCXXXVII.

Ludvvicus ſolennes nuncios mittit ad Papam Benedictum pro reconciliatione ipſius ad Eccleſiam, videlicet Dominos Rupertum Ducem ſuperioris Bauariæ filium fratris ſui ſupranominatum, & Comitem Iuliacenſem. Hic Papa gratioſum ſe oſtendit Ludvvico, quoad reconciliationem, ſed propter reſiſtentiam Cardinalium & alios non eſt reconciliatio ſortita effectum. Eodem anno viſus eſt Cometa magnus in æſtate per duos menſes vel circa, curſum ſuum dirigendo ab Oriente in Occidentem & circa crepuſculum noctis rutilans apparebat. Et Hainricus Archiepiſcopus Moguntinus admiſſus eſt ad poſſeſſionem eiusdem Eccleſiæ, qua diu caruerat. *Burgundus p. 148.* *Auentinus 7 c. 18 n. 10.*

MCCCXXXIX.

Magna diſcordia oritur inter Philippum Regem Franciæ, & Edvvardum Regem Angliæ, quod prædictus Rex Angliæ quaſdam terras in littore maris Anglici, videlicet Normeretiam, * Britanniam, & Waſconiam diu occupatas retroactis temporibus minus iuſte per Reges Franciæ recuperare volebat. Et hoc cum dicit, regnum Franciæ ad ſe deuolutum tanquam ad proximiorem hæredem. Iſto Rex iuuenis adhuc, quod citra triginta annos, ſapiens, prouidus, virilis, & fortunatus in bellis, regnum Scotorum ſibi ſubiiciens contra Regem Franciæ auxilium quærit ab Alemannis, propter quod maximum theſaurum Alemaniam mittit, vnde veniens in Alemaniam ſe confœderauit cum Ludvvico prædicto in Confluentia diœceſis Treuerenſis, & Ludvvicus promittit ei aſſiſtere contra Regem Franciæ, pro quo promittit ei theſaurum, quater centies millia florenorum magnorum, cuius partem dedit, ſimiliter & Principes Alemaniæ & maxime inferiorum partium ſubſidium eidem Regi promittunt. *Alb. Arg. p. 137, Auentinus 7 c. 18 §. 19, Burgundus p. 151, Io. a Lesdia Chr. Belg. lib. 28 c. 3.* ** f Normanniam.* *Fœdus inter Imp. & Regem Angliæ.*

Iterum idem Ludvvicus ſolennes nuntios mittit de conſilio Principum ad Papam Benedictum pro reconciliatione: quibus ſine fine reuerſis in Alemaniam, Principes Electores Imperii conueniunt, & per iuramenta ſua diffiniunt; *Quod electus in Regem Romanorum a maiori parte eligentium, æqualem poteſtatem habeat in adminiſtratione Imperii, ſicut Imperator coronatus*, & promittunt in ſimilibus hoc ius defendere contra perſonam quamcunque. Hæc diffinitio Principum ſolenniter publicata eſt eodem anno menſe Auguſto in * Francfurt, & diffinitum eſt per Principes ibi tunc exiſtentes; *Quod quicunque de cætero ipſum Ludvvicum tenet excommunicatum, aut qui ceſſat a diuinis propter ſententias papales, proſcriptus ſit corpore & in rebus.* *Alb. Arg. p. 129, Adlzreiter p. 3 lib. 3 n. 58.* *Electorum decretum de iure Imperii.* ** Vide chron. Francofurt. Ioh. Latomi in anno 1338.*

Additio. Hoc decretum & conſtitutionem ab Imperatore & Ordinibus de iure Imgerii factam, hic inſerere operæ pretium viſum: quam conſeruauit Albericus de Roſate in L. 3. C. de quadrien. præſcriptio. Eademque habet Hiero. Balbus Epiſcopus Gurcenſ. in lib. De coronatione, ad Carol. V. Imp. pag. 65. *

Licet

* Reperitur etiam apud Lehmannum *lib. VII. c. XVII*, Goldaſtum *Tom. III p. 410.* Leibnitium

*al. iuris vtriusque testimonia.

Licet iura vtriusque testamenti manifeste declarent, Imperialem dignitatem & potestatem immediate in filio Dei ab antiquo processisse, & Deum per Imperatorem & Reges mundi iura humano generi aperte tribuisse: & quod imperator ex sola electione eorum ad quos pertinet, verus efficitur Imperator, nec alicuius alterius eget confirmatione seu approbatione: quoniam in terris quoad temporalia non habet superiorem, sed eidem gentes subsunt & nationes: & ipse Dominus noster Iesus Christus mandauit, quæ sunt Dei Deo, & quæ sunt Cæsaris Cæsari reddenda. Quia tamen nonnulli auaritiæ & ambitionis cæcitate ducti*, & nullius scripturæ intelligentiam habentes*, sed diuertentes a tramite recti sensus in quædam iniqua & praua commenta, & in assertiones detestabiles prorumpunt contra potestatem & auctoritatem imperialem, & iura Imperatorum, Electorum, & aliorum Principum & imperii fidelium committentes, fallaciter asserentes: Quod Imperialis dignitas & potestas est a Papa, & quod electus in Imperatorem non est verus Imperator nec Rex, nisi prius per Papam siue sedem Apostolicam confirmetur, approbetur, & coronetur: & per huiusmodi prauas assertiones & pestifera dogmata hostis antiquus mouet lites, iurgia suscitat, contentiones parit, & seditiones procurat. Ideo ad tantum malum euitandum de consilio & consensu Electorum & aliorum Principum Imperii declaramus, quod Imperialis dignitas & potestas est * immediate a solo Deo:* p.427 *& quod de iure & Imperii consuetudine antiquitus approbata, postquam aliquis eligitur in Imperatorem siue Regem ab Electoribus Imperii concorditer, vel maiori parte eorundem, * statim ex sola electione est Rex verus & Imperator Romanorum censendus & nominandus, & eidem debet ab omnibus Imperio subiectis obediri; & administrandi iura Imperii & cætera faciendi, quæ ad Imperatorem verum pertinent, plenariam habet potestatem, nec Papæ siue sedis Apostolicæ aut alicuius alterius aqprobatione, confirmatione, auctoritate indiget vel consensu. Et eapropter hac hæc in perpetuum valitura lege decernimus, vt electus in Imperatorem concorditer vel a maiori parte electorum ex sola electione censeatur & habeatur ac omnibus pro vero & legitimo Imperatore, & eidem ab omnibus subiectis Imperio debeat obediri, & administrationem & iurisdictionem Imperialem & Imperialis Potestatis plenitudinem habeat, & habere ac obtinere ab omnibus censeatur & firmiter asseratur. Quicunque autem contra hæc declarata, decreta vel definita, aut aliquid eorum asserere seu dicere, aut asserentibus seu dicentibus consentire, vel eorum mandatis vel literis vel præceptis obedire præsumpserint, eos omnibus feudis quæ ab Imperio detinent, & omnibus gratiis, iurisdictionibus, priuilegiis & immunitatibus a nobis vel prædecessoribus nostris eis concessis ex nunc priuamus, & ipso iure & facto decernimus esse priuatos. Insuper eos crimen læsæ maiestatis decernimus incurrisse, & pœnis omnibus impositis crimen læsæ maiestatis committentibus subiacere. Datum in oppido nostro de Franckenfurt *, die* VIII. *mensis Augusti, anno* MCCCXXXVIII.

*deuicti.

*se habere dicentes.

*pendet.

*al. ab his quorum interest.

Huc etiam pertinet epistola Electorum ad Benedictum Papam, eiusdem argumenti: quam in libro membranaceo Bibliothecæ Palatinæ post Chronicam Martini Pœnitentiarii Papæ inuentam, illustrandæ historiæ apponemus. **

EPISTOLA ELECTORVM AD PAPAM BENEDICTVM XII. SVPER LVDOVICO IMP.

SAnctissimo in Christo patri ac Domino, domino Benedicto Papæ: Vestri deuoti filii, Henricus Dei & Apostoiicæ sedis gratia Archiepiscopus Moguntinensis, Electorum principum Decanus, nec non per Germaniam sacri Imperii Archicancella-

---

p. I. Cod. Iur. Gent. diplom. p. 148. Reinckingium *de regim. secul. & eccles. lib. I. cl. II c. IV n. 3* Thulemarium *de Octouiratu c, XXV p. 483.*

* Reinckingius, qui *de Regim. Secul. & eccles. lib. I cl. II c. IV n. 3.* idem decretum inseruit: hæc in fine addit: *Datum in Coloniensi ciuitate Alemanniæ, Cæsaris accipiat Cæsar quæ sunt sua, Præsul, vt Christus jussit, Petro soluente, tributum.* Thulemarius de Octouiratu c. XXV. §. 10. *Datum in Coloniensi ciuitate Alemannia die. &c. Anno Domini MCCCXXXIX.*

** extat ista æque apud Hervvartum *ad a. 1338 p. 744* & Leibnitium *Cod. diplom. p. I p. 149.*

cellarius: Balduinus Archiepiſcopus Treuerenſis, cancellarius Galliæ: Walramus Archiepiſcopus Colonienſis, cancellarius Italiæ: Waldemarus Marchio Brandeburgenſis, Camerarius: Rudolphus Palatinus, dapifer: Rudolphus Dux Saxoniæ, portitor enſis, Romanorum regis, & coronandi Imperatoris, legitimi Electores.

GRAVAMVR *non modice, & turbamur ex intimis, cum reuerendam ſacroſanctam Romanam Eccleſiam, matrem noſtram, & ipſius ſummos Pontifices, quibus reuerentiam & honorem exhibere volumus promptis & deuotis animis omni vice, ac ſacroſanctum Imperium & Imperatores ſeu Reges ipſius, quorum defenſio ad nos ac omnes alios coelectores noſtros præ cæteris mundi Principibus ſpecialiter pertinere dinoſcitur, ſicut temporibus præſentibus videmus ad inuicem diſcordare. Nam ex hoc non potuerunt ſibi & populo Chriſtiano proficere & prodeſſe, & prout eſt diuinitus inſtitutum, ſibi mutuo ſuffragari. Propter quæ in diuerſis mundi partibus, prouinciis & terris, ipſis regendas, gubernandas commiſſis, innumera execrabilia pericula animarum, perſonarum & rerum, & diuerſa ſcandala in Dei Eccleſia, (quod dolenter referimus) ſunt ſuborta; & maiora præſumuntur futuris temporibus, quæ ad planum dici nequeunt vel conſcribi, certitudinaliter ſuboriri: quæ ſubmoueri non poſſunt, niſi vtraque poteſtas contenta ſit ſuis Iuribus & conſuetudinibus hactenus obſeruatis, & reformentur, quæ vna contra aliam attemptauit.* p.427 *Sanctitati veſtræ cum omni deuotione & in modum quem poſſumus meliorem & humiliorem referimus bono zelo, quod ſuper præmiſſis & ad conſulendum & prouidendum ſacroſancto Romano Imperio, cuius iura, honores, bona, libertates & conſuetudines proſtrata iacent, & a diuerſis perſonis Eccleſiaſticis & ſæcularibus ſunt & fuerunt hactenus in graue præiudicium dicti imperii inuaſa, occupata, & multipliciter conculcata,* VI. *die menſis Iulii, anni* XXXVIII. *in Reinſe ſuper alueo Reni (vbi principes electores ſuper negotiis Imperii tractandis conuenire conſueuerunt ab antiquo) cum aliis* p.428 *omnibus principibus Imperii in vnum fuimus congregati, & diuerſis deliberationibus & conſiliis præmiſſis, ſicut diuinæ gratiæ placuit, omnes vnanimes fuimus, & nullo penitus diſcrepante pro defenſione & recuperatione iurium, honorum, bonorum, libertatum, conſuetudinum ſacri Romani Imperii ac totius Chriſtianitatis, ad cuius regimen & defenſionem idem Imperium principaliter ordinatum dinoſcitur, diſpoſuimus & ordinauimus, pro nobis & omnibus coelectoribus noſtris præſtita; quod iura, honores, bona, libertates & conſuetudines dicti Imperii & noſtra, nobis in electione Imperii competentia ex conſuetudine vel de Iure manu teneamus, defendamus & illibata conſeruemus toto poſſe, & viribus noſtris, contra omnes homines cuiuſcunque præeminentiæ, dignitatis, ſeu ſtatus exiſtant, & quod hoc non obmittamus propter aliqua pericula rerum & perſonarum, aut præcepta, mandata & proceſſus, per quemcunque & in quemcunque modum & formam prolati ſint, vel in antea proferantur, contra Imperium & nos, vel coelectores noſtros; per quæ dicto imperio, ac nobis & coelectoribus noſtris in prædictis Iuribus, bonis, hominibus, libertatibus & conſuetudinibus prædicatum ſit, vel in futurum poſſet præiudicium generari. Et tandem ſuper præmiſſo lamentabili deſiderio, & cauſis originalibus, ex quibus ortum dinoſcitur, quod inter ſanctam Romanam Eccleſiam, ac ſacrum Romanum Imperium & Dominum noſtrum Ludouicum Romanorum Imperatorem, iam longis temporibus diligenti & ſollicita deliberatione præhabita, nos & alii coelectores noſtri cognouimus, & nobis conſtitit euidenter ex proceſſibus quondam Domini Iohannis Papæ XXII. prædeceſſoris veſtri, quod ipſe primo & poſtea ſententias excommunicationis & interdicti (ſi ſic dici merentur) ac alias diuerſas ſententias & proceſſus de facto contra Deum & Iuſtitiam, & iuris ordinem fulminauit, contra prædictum dominum noſtrum, dominum Ludouicum Rom. Imperatorem, ac fautores & adhærentes ſibi: qui a maiori parte principum Electorum fuit rite & rationabiliter in Regem Rom. electus, in Imperatorem poſtea conſecrandus: quod ſe de adminiſtratione Imperii intromiſit, non approbata per prædictum prædeceſſorem veſtrum ipſius electione, quam in diſcordia aſſeruit celebratam. Per quas ſententias & proceſſus, cum iuri & conſuetudini Imperii præfato do-*

domino nostro Ludouico, nobis & aliis Electoribus imperii permaxime derogetur; cum iure caueatur, & consuetudine, cuius contrarium memoria hominum non existit, sit rationabiliter introductum, & sine cuiusuis contradictione legitime obseruatum, sicut etiam in prædicto Parlamento per nos & alios coelectores nostros, prahabita diligenti deliberatione & discussione, ac consilio multorum Principum, Comitum, Baronum & nobilium est concorditer declaratum, & sententialiter diffinitum: Quod vacante Romano Imperio is qui eligitur concorditer vel a maiori parte Principum Electorum, pro Rege Romanorum ab omnibus est habendus: Et quod nec nominatione, approbatione, confirmatione, consensu, vel auctoritate sedis Apostolicæ super amministratione bonorum & iurium Imperii indiget, siue titulo Regio assumendo: quodque iura & bona Imperii amministrare & gubernare poterit, & de Iure & consuetudine, nulla sedis Apostolicæ super hoc licentia habita vel obtenta. Quare cum Sanctitas vestra teneatur præ omnibus Regnis mundi defendere iura Imperii, quod ad defensionem sedis Apostolicæ & totius fidei Christianæ est cœlitus ordinatum, & sine cuius salubri gubernatione & defensione non potest in opulentia pacis persistere Christianus populus, nec bene colere pacis auctorem: Clementiæ sanctitatis vestræ supplicamus, cum omni humilitate & reuerentia qua possumus & valemus, quatenus sententias & processus prænotatos, & quidquid exinde ob nos secutum est, totaliter & penitus reuocetis, tanquam in præiudicium Imperii & iurium ipsius prolatos. Quæ iura illibata pro posse seruare tenemur ratione a nobis præstiti iuramenti, vt obinde in omni obedientia & deuotione Ecclesiæ Romanæ & sanctitatis vestræ debeamus deuotioribus animis perpetuo permanere. Et ne, si secus fieret, nos & alii coelectores nostri, cum aliis Principibus Ecclesiasticis & secularibus Alamaniæ cogeremur inuenire & quærere contra eosdem processus & sententias, quamuis inuiti, remedia opportuna. Super præmissis ad Sanctitatem vestram tales transmittimus, quibus in dicendis nostro nomine fidem, vestram clementiam petimus adhibere.

Eodem anno edictum est, vt nullus literas sedis Apostolicæ recipiat, vel exequatur sine licentia Diœcesanorum loci.

Auentinus 7 c. 18 n. 12. Eo tempore innumerabilis locustarum ab Oriente, videl. ab Vngaria veniens per Bauariam, Sueuiam & Franconiam vsque ad Rhenum, grauia damna frugibus inferebat.

Alb. Arg. p. 128. Anno decimo quinto regni idem Ludvvicus consumta parte pecuniæ sibi data a rege Angliæ, cum de reliqua parte non posset sibi satisfacere, auxilium non fecit eidem, propter quod & multi alii Principes Alemaniæ in subsidium eiusdem Regis non veniunt, prout tractatum existebat: imo Ludvvicus familiaritatem contrahit cum rege Franciæ, sperans per hoc se conciliari Papæ & Ecclesiæ. Rex autem Angliæ nihilominus cum adiutorio Alemanorum, maxime inferiorum, Ducis Brabantiæ, Comitis Holandiæ, Comitis Gelrensis, Comitis Iuliacensis, Flamingorum, & aliorum quamplurimorum, cum magna potentia intrauit regnum Franciæ, obsedit ciuitatem Andegauensem, & alia quamplura damna & scandala intulit idem. Sed rex Franciæ ex opposito cum magno exercitu in campis existens, bellum non audebat inire. Tandem rex Angliæ consumpto magno thesauro in Angliam est reuersus. p. 49.

Alb. Arg. p. 12? Andr. Presb. p. 34, Auentinus 7 c. 18 n. 30. 34. Adlzreiter p. 2 lib. 3 n. 46. Eo tempore moritur Hainricus Dux inferioris Bauariæ, relinquens filium impuberem vnicum hæredem, qui antea contraxerat cum filia eiusdem Ludvvici nepte sua in quarto gradu. Hic sequenti anno post obitum patris mortuus est, & sic Ducatus totus inferioris Bauariæ deuoluitur ad Ludvvicum.

MCCCXL.

Alb. Arg. p. 129. Rex Iohannes Bohemiæ totaliter cæcus efficitur, filiam suam relictam Ducis Hainrici prædicti desponsasse volebat regi Cracouiæ, licet renuentem. Sed cum idem Rex ob hoc venisset Pragam, ipsa ex dolore infirmatur & obiit. Hic rex Cracouiæ postea duxit filiam Hainrici Landgrauii terræ Hassiæ, & obiit anno LI. Carolo

Alb. Arg. p. 125. postea electo in regem Romanorum, vt infra dicetur. Prædictus autem rex Bohe-

miæ filio suo Marchioni Morauiæ regnum committit, iurans se non intraturum regnum intra sex annos; volens per hoc thesaurizare, quod magnis erat debitis obligatus.

MCCCXLI.

Oritur discordia inter secundum filium prædicti regis Bohemiæ, Iohannem nomine, Ducem Carinthiæ ex vna parte, & vxorem suam, filiam quondam Ducis Carinthiæ ac nobiles eiusdem, ex altera. Vnde ipsa accusat eum, quod sit frigidus, impotens ad carnalem copulam, & asserit se virginem, licet cohabitauerit ei per decem annos vel circa. Propter quod Ludvvicus Marchio Brandenburgensis filius Ludvvici Imp. ipso volente, non facto diuortio per Ecclesiam [*istud diuortium postea in septimo anno * celebratur, prout infra inuenies sub Carolo*] dictam filiam Ducis Carinthiæ attinentem sibi in tertio gradu consanguinitatis duxit in vxorem; & nobiles terræ, expulso totaliter filio regis Bohemiæ, tradunt sibi terram. *

Alb. Arg p. 129 130, *Cortus.* lib. 8 c. 7, & lib 9 c. 15, *Auentinus* 7 c. 19, n. 1. 2, *H. Gundelfing* de Succ. Tirol. apud Lambecium Bibl. Cæs. lib. 2 c. 6 p. 520, *Gerb. a Roo* lib. 3. p. 103. *Glossema.* * *Vide inf. anno* 1349.

---

* Freherus: Quamuis sine iudicio ecclesiastico hoc factum Auctor tradat, & plerique scriptores suffragentur, vt M. Albertus Argentinensis, Trithemius, Nauclerus, Dubrauius, & alii (quos habemus) inediti: tamen Auentinus diligentissimus Boiorum scriptor, per Episcopum Frisingensem istud processisse scribit; Sed verius est, ipsum Imperatorem iure officii sui & veterum Cæsarum exemplo, de causa ista tota & cognouisse & dispensasse. Cuius actus vtramque formulam in veteribus membranis inuentam (quamquam & seorsim, cum adiectis consultationibus Marsilii Paduani & Guilelmi Ockami edidimus) repurgandæ & illustrandæ historiæ hic quoque inseremus. Huc usque Freherus. Verum, iudicio ecclesiastico hoc diuortium fuisse factum, docent nos litteræ Innocentii Papæ VI, quæ referuntur a Paulo Episcopo Frisingensi & Petro Abbate sancti Lamberti Salisburgensis, in quodam anni 1359. scripto autographo, quod in Archiuo Monachensi adseruari dicit Hervvartus ab Hohenburg *in Ludouico Bauaro defenso ad a. 1340. n 27.* vbi non ita longe post principium Innocentius hæc scribit: *Ludouicus primogenitus* (Ludouici Imperatoris) *olim cum nobili muliere Ducissa Karinthiæ, quamuis simul essent in tertio consanguinitatis gradu ex vtroque latere coniuncti, & iustitia etiam publicæ honestatis inter ipsos ex eo exorta fuisset, quod antea eadem Margarita per dilectum filium nobilem virum, Iohannem Marchionem Morauiæ, ipsi Ludouico in quarto consanguinitatis gradu attinentem per verba de præsenti fuerat desponsata, licet ab eodem Iohanne fuisset postmodum iudicio Ecclesiæ separata, de facto matrimonium scienter ac temerarie contraxit, & in eo per quindecim annos vel circiter contra ius ac processus & sententias per felicis recordationis Benedictum XII & Clementem VI Romanos Pontifices, prædecessores nostros seu alios eorundem prædecessorum sine alterius ipsorum auctoritate & mandato super hoc contra ipsos Ludouicum primogenitum & Margaritam specialiter habitos & prolatos permansit.* Idem comprobat Adlzreiterus Annalibus Boicis *p. II lib. IV n. 4.* Auentinus vero *lib. VII c. XIX. n. 1* Leopoldum de Schaumberg, episcopum Fruxinensem diuortium hoc fecisse pronuntiat.

FORMA DIVORTII MATRIMONIALIS INTER ILLVSTRES, VOCATOS CONIVGES, IOHANNEM VIDELICET FILIVM REGIS BOHEMIAE, ET MARGARETAM DVCISSAM KARINTHIAE, CELEBRATI PER DOMINVM LVDOVICVM QVARTVM, DEI GRATIA ROM. IMP. *

p. 41[illegible]

Nos Ludouicus Quartus, Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus, vniuersis Christi fidelibus, quorum interest, vel interesse poterit in futurum, manifestum esse volumus & facimus per præsentes; Quod in iudicio coram nobis per se seu per certos nuncios suos seu procuratores exposuit illustris Margareta Ducissa Karinthiæ & Tyrolis comitissa, quod vir nobilis Iohannes Regis Bohemiæ filius iam dudum sibi matrimonio copulatus, & postmodum in ætate debita constitutus, ac per tanta temporum spacia secum habitans, quanta sufficiunt ac sufficere debent, secundum statuta tam diuinæ quam humanæ legis, ad debitum carnalis copulæ per virum siue maritum suæ vxori reddendum; Eadem Margaretha in ætate sufficienti similiter constituta, & seipsam vt conueniens fuerat præbente & exhibente ad præfatam copulam carnalem explendam; non potuit dictus Iohannes neque valuit, sicuti neque valet, aut potest, nec vnquam posse creditur in futurum, eandem carnaliter cognoscere sibi coniugem Margaretam: quemadmodum multis & quasi omnibus possibilibus modis hoc tentans, eundem Iohannem impotentem & omnino inhabilem ad opus præfatum se dicit expertam; ac aduersus eundem Iohannem, sibique præfatum defectum inexistere, coram nobis in iuditio se reddidit per experimenta sufficientia & testimonia qualibet ad hæc necessaria probaturam. Quare super hoc habito maturo & deliberato consilio suorum procerum & consiliariorum omnium, nostram clementiam atque iustitiam vna cum præfatis implorauit & requisiuit instanter, vt eidem super hoc prouidere de conuenienti remedio dignaremur: & taliter etiam, quod per ius siue sententiam nostram licite possit a supradicto Iohanne, iam vocato marito siue coniuge suo, de matrimonio separari propter casum siue impedimentum prædictum, & ab eodem Iohanne totaliter sic absolui, vt eidem de cetero ad nullum matrimonii debitum teneretur, sed posset de seipsa & suis omnibus ordinare, secundum quod sibi expediens videretur. Nos vero, cuius debitum est omnibus ac singulis reddere iustum, ex officio & autoritate qua fungimur, præfatam Margaretham cum præfatis suis omnibus iustitiam instantissime requirentibus & supplicantibus, nobis dignum duximus exaudire, & nihilominus absque offensa iuris præfati Iohannis iam vocati coniugis sui, si ius aliquod in contrarium habuisset, ad expeditionem seu terminationem litis præmissæ inter vocatos coniuges præfatos processimus, in hac forma, videlicet, quod vocatos coniuges præfatos citari fecimus atque vocauimus in iudicio coram nobis, assignantes eisdem secundum formam iuris debitum atque tutum locum, & temporis spatium, infra quod possent & deberent in iudicio coram comparere, ad agendum & defensandum, & cætera faciendum, quæ necessaria forent pro inquirenda veritate super lite præfata. Verum Margaretha iam dicta per se seu per suos certos nuncios siue procuratores sufficienter comparuit in iudicio coram nobis per omnes terminos sibi assignatos, & cum omnibus probationibus & testimoniis sufficientibus, ad conuincendum sæpe dictum Iohannem impotentem esse atque priuatum naturali potentia ipsam carnaliter cognoscendi, aut quamuis aliam mulierem: seipsam quoque virginem esse vsque in tempus, & diem dati præsentis rescripti,

---

* De hac formula ita loquitur Adlzreiter c. l. *ad amouendam cognationis in tertio gradu, remoram. Ludouicus Cæsar rursus ab inscitis Theologis deceptus, in forum alienum inuasit, si quicquam tribuendum est formulæ dispensationis, quam Bzouius recenset, Rebdorfio authore, qui tamen formulæ non meminit, & si meminisset, tum erraret in ea recensenda, quam errauit, cum affirmauit, nuptias istas non facto per Ecclesiam diuortio, fuisse contractas. Constat vero istum, aliasque formulas non a Rebdorfio, sed ab eo, qui Rebdorfium edidit, nullo idoneo authore fuisse descriptas.* Verum, cum Freherus eas ex veteribus membranis depromptas esse dicat, maiorem fidem merentur.

p.430 *scripti, per sufficientia testimonia demonstrauit. Supradictus vero Iohannes in præfatum iudicium coram nobis, impositi sibi defectus per præfatam Margaretham verisimiliter confessus, nec per aliquem legitimum nuncium siue procuratorem comparuit tempore debito siue statuto: nec quicquam in contrarium impositi sibi defectus per Margaretham præfatam per se vel per alium allegauit: sed contumax ex natura se conuictum reddidit, atque confessum de his omnibus quæ sibi per prædictam Margaretam fuerant tam imposita, quam probata sufficientia quidem ad matrimonii diuortium inter ipsam & præfatum Iohannem per sententiam consummandum. Nec potest, nec vnquam cum veritate poterit sæpedictus Iohannes, aut quiuis alter pro ipso, iudicem vel locum comparendi per nos sibi assignatum allegare suspectum. Nam hactenus retroactis temporibus tam Iohanni Regi Bohemiæ patri suo, quam etiam Carolo de Bohemia fratri suo, pluries & locis superioribus nostræ coactiuæ potestati subiectis, fidum ac tutum placitandi nobiscum assi-* p.431. *gnauimus locum, in quo personaliter affuerunt, & cum omni tranquillitate manserunt, ac inde absque molestia qualibet secundum ipsorum beneplacitum recesserunt. Quod & antedicto Iohanni benigne offerri fecimus, & acceptare contempsit, vt supra iam diximus. Per auctoritatem ergo nobis rite debitam & concessam, & legi diuinæ conformiter, sicuti certum est, & asserunt sacræ scripturæ, siue leges diuinæ atque ciuiles sententiæ sufficientes, ac comprobati doctores, ad diuortium siue separationem matrimonii faciendam inter vocatos coniuges* ***Iohannem & Margaretam prædictos*** *procedere volentes atque debentes, infra scriptam sententiam tulimus in hæc verba: Nos LVDOVICVS quartus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, pro tribunali iudicis sedentes, in causa siue lite diuortii seu separationis matrimonii, quæ vertebatur inter illustres personas, Iohannem Regis Bohemiæ filium, requisitum parte ex vna, & Margaretham Ducissam Karinthiæ & Tyrolis Comitissam, ex altera parte, tanquam actricem, ac requirentem a dicto Iohanne iam vocato coniuge suo de matrimonio separari: Visis & intellectis tam per nos quam præfatos Doctores iuribus, rationibus, probationibus, & testimoniis Margaretæ præfatæ, nec non contumacia iam dicti Iohannis dicimus, diffinimus, & determinamus, præfatam Margaretam separari debere seu posse de matrimonio à sæpedicto Iohanne, eque conuerso, cum eisdem vel ipsorum alteri id videbitur expedire. Ipsam quoque Margaretam hoc requirentem instanter, vt supra separamus, absoluimus, & separatam esse iudicamus in matrimonio à iam dicto Iohanne per hanc nostram sententiam diffinitiuam. Simili quoque modo supradictum Iohannem à præfata Margareta in matrimonio per auctoritatem & hanc nostram sententiam diffinitiuam separantes: ita videlicet quod de cætero præfatus Ioannes supradictæ Margaretæ in nullo matrimonii debito teneatur: neque similiter præfata Margareta supradicto Ioanni. Sed liberum sit vtrique de corpore proprio, siue persona, & omnibus bonis propriis, iuribus ac rebus tam mobilibus quam immobilibus facere vel disponere, & quodlibet ordinare pro suæ propriæ libito voluntatis.* *

FORMA DISPENSATIONIS SVPER AFFINITATE CONSANGVINITATIS INTER ILLVSTRES LVDEVICVM MARCHIONEM BRANDENBVRG. ET MARGARETHAM DVCISSAM KARINTHIAE: NEC NON LEGITIMATIONIS LIBERORVM EORVNDEM PROCREANDORVM, FACTAE PER DOM. LVDOVICVM QVARTVM DEI GRATIA ROM. IMP.

NOs Ludouicus quartus Dei gratia Rom. Imperator Augustus, vniuersis Christi fidelibus, quorum interest aut poterit interesse, notum esse volumus & facimus per seriem infrascriptam; Quod in nostra præsentia personaliter constituti illustres Ludeuicus Marchio

* Hanc diuortii sententiam hinc desumsit Bzouius *ad a.* 1340 & Hervvartus *ad a.* 1340 *n.* 24, Leibnitius *Cod. Iur. Gent. diplom. p. In. LXXXII.*

chio Brandenburgensis, & Margareta Ducissa Karinthiæ ac Tyrolis Comitissa, post habitum ipsorum maturum ac deliberatum consilium, animum atque actualem voluntatem habentes se inuicem in matrimonio legitime copulandi: dubitante tamen præfato Ludeuico & Margareta, ne gradu aliquo affinitatis sanguinis tale coniugium siue matrimonium humanarum legum aut Romanorum principum statuto, decreto, vel ordinatione alia, quomodolibet appellata, impedimentum aliquod pateretur: supplicarunt ac petiuerunt instanter, tale impedimentum consanguinitatis,* si quod inter ipsos affuerit vel adesset, per dispensationem nostram relaxari, ac per nostram auctoritatem atque sententiam totaliter amoueri. Nos vero propter communem & euidentem Reip. vtilitatem manifeste visam sequi, ad coniugium supradictum præfatum impedimentum affinitatis sanguinis si quod inter ipsos adesset, iudicamus esse tollendum, & simpliciter amouendum. Cum gradus affinitatis sanguinis, præsertim infra sorores & fratres, matrimonium non impediat diuinæ seu Christianæ legis statuto aliquo vel præcepto, quemadmodum certitudinaliter nouimus tam per nos, quam per supradictæ legis diuinæ idoneos, ac probatos Doctores. Idque etiam afferente beato Augustino, lib. XV. de ciuit. Dei, cap. XVI. dum de talibus affinitatis sanguinis gradibus tractans inquit, Quod hoc videtur matrimonium licitum fieri inter affines consanguineos, nec lex diuina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana. Quibus siquidem verbis duas sententias expressit Augustinus, vnam videlicet supradictam, quod lege diuina legitimum matrimonium fieri non est prohibitum inter personas sanguinis affinitate coniunctas. Secundam vero sententiam scire fecit: vide- p. 434
licet quod talis prohibitio matrimonii inter consanguineos fieri habeat autoritate legislatoris humani, aut eius principantis, supremi principis Romanorum. Idem quoque concedere atque fateri conuenit Romanum episcopum, Papam vocatum, cum suorum clericorum cœtu, quos Cardinales appellant, veritate cogente. Nam præfatus Papa Romanus super impedimento affinitatis sanguinis per dispensationem tollendo à sanguinis affinitate coniunctis, inuicemque matrimonium contrahentibus, ad suam auctoritatem asserit pertinere: ac in talibus matrimoniis pluries dispensauerunt de facto præteriti quidam Pontifices Romanorum. Quod si talis gradus affinitatis sanguinis matrimonium legitimum impediret legis diuinæ seu Christianæ præcepto, non posset aliquis hominum, quinimo neque angelus de cœlo, dictum impedimentum per dispensationem aliquomodo amouere: Hoc Christo testante: facilius est cœlum & terram transire, quam vnum apicem à lege cadere. Rursusque idem Dominus dicit: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea permanebunt in æternum. Ex quibus quidem manifeste apparet, ac fateri cogitur Romanus Episcopus, & per factum confirmatur ipsius, quod gradus affinitatis sanguinis non impediet matrimonium fieri legis diuinæ seu Christianæ præcepto: & quod si gradus affinitatis sanguinis quamquam licitum matrimonium impediat fieri, hoc autem factum esset præcepto siue statuto legis humanæ. De cuius siquidem legis præceptis siue statutis dispensare solummodo pertinet ad auctoritatem Imperatoris seu Principis Romanorum. Nec obstat dicere, præfata matrimonia esse prohibita, ac proinde obligantia contrahentes ad damnationem æternam: & contrariam dispensationem in his ad ministrum solummodo ecclesiasticum Episcopum siue presbyterum pertinere: Hic enim sermo rhetoricus siue apparens sophisticus est: falsum namque recipit, quoniam præfata matrimonia non sunt mali moris, præsertim in aliquo casu. Nam & ipsa tanquam in casu licito fieri concedit Romanus Episcopus. Nec etiam rursus mali moris sunt absolute loquendo: quoniam non sunt cum malitia conuoluta confestim, veluti furtum & crimina reliqua: & propterea nec sunt lege diuina prohibita, quemadmodum dixit beatus Augustinus, Non syllogisatur autem neque concluditur propterea, dispensationem de talibus ad Episcopum quemquam siue presbyterum pertinere. Esto quod sint absolute prohibita lege diuina, & sub pœna damnationis æternæ: quoniam de his prohibitis nullus hominum, quinimo angelus de cœlo dispensare posset, vel ordinare, siue concedere quod licite fierent, vt deductum est supra. Vnde etiam iuxta prædicta de præceptis sacræ scripturæ siue mandatis loquens Apostolus inquit: Et si angelus de cœlo euangelisaret vobis aliud præter id, id est

* Eorum aui germani fuerant & sic ipsi sobrini. Vide Auentin.

contra id, quod euangelisatum est a nobis, anathema sit. Nec propter aliud, nisi quod euangelisata erant per apostolum diuina probibita vel præcepta. Rursus quoniam præfata matrimonia non fuerunt mali moris, neque probibita secundum veterem legem, quamuis aliquando peccata sunt siue fuerunt in antiqua lege, non quod sunt absolute siue confestim cum malitia conuoluta, neque mali moris, sed solummodo quod lege probibita fuerant, veluti carnes porcinas, & bestias non ruminantes comedere, quod ideo peccatum effectum est, quia probibitum fuerat in lege Mosaica; non tamen propter malum aut mali moris ex se, quemadmodum furtum, bomicidium, falsum testimonium, & buiusmodi reliqua, quæ probibita sunt legibus diuinis & bumanis, eo quod ex se mala sunt, & mali moris, confestim cum malitia conuoluta. Ex bis igitur omnibus iam prædictis manifeste apparet, cuilibet non corrupto ignorantia vel malitia, vel vtraque, auctoritatem dispensandi atque tollendi à matrimonio impedimentum inter personas & à personis sanguinis affinitate coniunctis, ad Romanum Principem pertinere. Propter quod nos Ludouicus quartus Romanorum Imperator Augustus præfatum affinitatis sanguinis impedimentum, si quod esset inter præfatos Ludouicum & Margaretam, quo minus possent aut probiberentur per bumanæ legis aut Romanorum principum statuta, siue decreta vel alias ordinationes quomodolibet appellatas in matrimonio copulari, tollimus; & per nostram auctoritatem atque sententiam tenore præsentium totaliter amouemus. Concedentes eisdem ac cuilibet ipsorum, vt absque offensa cuiuslibet iuris bumani, statuti vel ordinationis alterius quomodolibet nominato, licite se possint ac valeant in matrimonio copulare. Absolutos etiam eosdem, ipsorumque legitimos filios, & filias, ac beredes nunc & in perpetuum, à pœna qualibet reali personali, & infamiæ, & alia quauis quomodolibet nominata,
p.433. *si qua foret imposita contrabentibus matrimonium infra consanguinitatis gradus aliquos nominatos, per quemquam Principem Romanum etiam, vel per leges, aut communitatem aliquam, collegium vel singularem personam, cuiuscunque auctoritatis vel dignitatis existant. Quibus omnibus & singulis, & à quibus excipimus casum prædictum, de præfatis videlicet personis, Ludouicum & Margaretbam iam dictos. Et in quantum nostro rescripto siue dispositioni, concessioni nostræ contradicunt totaliter aut in parte, per boc ipsum præsens nostrum rescriptum derogamus derogari, eodem nibilominus semper in suo robore duraturo.*

MCCCXLV.

Regni sui XXVIII. idem Ludvvicus generalem pacem in Alemania fecit, in Sueuia, Bauaria, Franconia, & circa Rhenum, qualis antea longo tempore citra non est audita; quam iuramentis suis firmauerunt Principes, Domini & Ciuitates, & iudices speciales huius pacis sunt dati.

Pax publica. Datt. de pace publica [illegible] c. V n. [illegible]

Eodem anno mense Iulio tanta fuit inundatio aquarum in tam breui tempore, quanta antea in centum annis vel vltra visa est, ita vt cataractæ cœli viderentur apertæ [*vt dicitur* XVI. *quæst.* I. *Eadem verba babentur Genesis* VII. *&* *Esaiæ* XXIV. *cap. Dei cataractæ apertæ sunt, & concutientur fundamenta terræ & cap. reuertimini, & sequen.*]

Glossa.

Eodem tempore simile quasi diluuium extitit iteratum. Solennes nuncios, videlicet Dominum Delphinum Viennensem militum nomine, qui postea factus est Monachus & patriarcha (vt infra sub Clemente) cum quibusdam aliis secretariis suis idem Ludvvicus mittit ad Papam Clementem VI. pro reconciliatione ipsius ad Ecclesiam cum pleno procuratorio, in quo dat potestatem confitendi multos excessus, quibus offendit Ecclesiam, prædictis nunciis & procuratoribus suis, & gratiæ Papæ & Ecclesiæ valde humiliter se submisit.

ad a. 1351 *Alb. Arg.* p. 133, *Mutius* 24 p. 139, *Baluzius* Miscell. tom. 2 p. 272, *Burgundus* p. 198.

Eodem anno mense Septembri villa Pechniez Augustensis diœcesis, inuenti sunt pulli coruorum in quodam nido tunc sine pennis geniti.

Pechniz. Auentinus 7 c. 19 n 3.

Anno regni sui XXX. propter prædictam pacem oritur discordia inter Dominos & nobiles ex vna parte, & ciuitates de altera maxime in Franconia, quia tractatus pacis prius habitos ciuitates voluerunt immutare de voluntate Ludvvici, & facere firmiores: sed Principes & nobiles contradicunt. Vnde vterque se parat ad arma: sed Ludvvicus intercipit, & partes concordat, Nobiles etiam faciunt edictum (quod modi-

Auentinus 7 c. 19 n. 8.

modico tempore seruatum est) inter se circa sumptus vestium pro suis vxoribus, & redigunt ad paruam summam sumptus eosdem.

Auentinus 7 c. 14 n. 3. Eystetensis Ecclesia.

Eodem anno obiit venerabilis pater Dominus Hainricus Pincerna de Reichenegk Episcopus Ecclesiæ Eistetensis; & subrogatus est ei concorditer per electionem capituli (quem tamen reseruatio Papæ impediuit, vt infra) Albertus de Hochenfels, præpositus ibidem.

MCCCXLVIII.

Huius tempore infra octauam Assumptionis Virginis gloriosæ Vltericus de Pfaffenhausem, * Canonicus, Eistetensis Ecclesiæ, presbyter centum annorum vel circa obiit, qui multa remedia & pinguia ad loca diuersa ordinauit.

* Peffenhausen.

Auentinus 7 c. 19 n. 5.

In die B. Felicis in Pinc.* Hainricus Malfo presbyter & quondam vicarius in eadem Ecclesia obiit: qui legauit pro constructione chori noui eiusdem Ecclesiæ quadringentas libras Hallenses, & alia multa bona remedia fecit. Prædictus vero Albertus de Hochenfels electus est & confirmatus per Hainricum Archiepiscopum Moguntinensem depositum à Clemente Papa infra scripto; etiam à magnis debitis, in quibus antecessor eam dimisit apud Iudæos & Christianos absoluit. Quibus solutis nobiles circumsedentes guerris diuersis Ecclesias inuaserunt; sed ipse pecunia multos pacauit, & sic Ecclesiam ex titulo præmisso septem annis cum dimidio vel circa pacifice possedit. Quibus elapsis Dominus Papa Clemens VI. asserens, se resignasse Ecclesiam eandem suæ prouisioni tempore Heinrici Episcopi ante dicti, de ipsa prouidet Domino Bernhardo Berchtoldo fratri Domini Iohannis Burckgrauii in p. 434. Nurenberg, & Domini Friderici Burckgrauii Episcopi prouisi Ratisponensis infra scripti: qui quidem Berchtoldus professus fuit ante ordinem militarem fratrum domus Teutonicæ. Quem venientem à sege Apostolica anno Domini MCCCLI. mense Octobri prædictus Albertus interuenientibus amicabilibus tractatibus (cernens potentiam prædictorum Burggrauiorum) ad Ecclesiam admisit, & consensit, vt ibidem Berchtoldus à clero & Papa tanquam Episcopus recipiatur; & nihilominus pro perceptis fructibus ab Ecclesia dedit eidem Berchtoldo decem millia florenorum, & prouisionem annuam. Ipse autem Albertus de Hochenfels remansit gubernator in spiritualibus & temporalibus, nec non tenuit castra & munitiones pro aliquo tempore vitæ suæ. Hanc gubernationem dimisit anno LIII. reseruatis sibi tribus castris melioribus, cum reditibus suis, in precarium * pro temporibus vitæ suæ. Hic temporibus suis prædictam Ecclesiam Eystetensem à multis oneribus debitorum absoluit, & anno Domini MCCCLV. proxima die ante octauam Epiphaniæ obiit, sepultus in eadem Ecclesia. Post obitum vero Alberti Dominus Berchtoldus Episcopus regit prædictam Ecclesiam, sicut & ante sub Papa rexerat, quod Albertus administrationi cesserat, vno anno cum dimidio transactis, & castrum nouum, quod ante inceperat in monte S. VVillibaldi ædificat prope ciuitatem Eysterensem.

* i. e. ususfructuarie.

Eodem anno IV. Non. Martii obiit Hainricus de Talmessingen Decanus parochiæ Eystetensis, presbyter deuotæ conuersationis & vitæ, ac miræ & scrupulosæ conscientiæ. Igitur redeundo ad historiam, à qua digressum est supra per commemorationem Episcoporum Eistetensium, anno Domini.

MCCCXLIV.

Alb. Argent. p. 134, Auentinus 7 c. 19 n. 6 & 10.

Mense Septembri Ludvvicus suprascriptus solenne colloquium habuit cum Principibus Electoribus regni iuxta Rhenum in oppido Bacharaco. In quo Iohannes Rex Bohemiæ conquestus est grauiter * prædictis Principibus contra prædictum Ludvvicum, & Ludvvicum filium suum Marchionem Brandenburgensem, super eo quod filio suo vxorem suam & Comitatum Tyrolis in Alpibus abstulerat violenter, vt supra scribitur. Ipse vero Ludvvicus responsum Ecclesiæ & Domini Papæ Clementis VI. sibi reportatum à curia Romana per nuncios, quos miserat, exponit eisdem Principibus. Sed quia pœnitentia nimis dura & rigida sibi visa est, quam idem Papa cum longa deliberatione Cardinalium duxerat iniungendam eidem, & quia Prin-

* *idem etiam conqueritur Carolus IV. Imp. in libro quem de se ipse scripsit (edidit Reinec.) pag. 17. 35. 39.*

Principes de tractatibus habitis cum Papa nihil curare volebant, quod eis inconsultis facti sunt, ipse Ludvvicus ab omnibus tractatibus factis & habitis cum Papa per suos nuncios (qui quasi per tres annos in curia sunt & steterunt) recessit, nec voluit eos ratos habere. In eodem etiam colloquio multi ex Principibus præscriptis, & aliis non electoribus regni, confœderauerunt se & iurauerunt insimul assistere inuicem contra omnem hominem etiam contra Ludvvicum prædictum. Cuius confœderationis auctor fuit prædictus Bohemiæ Rex, & filius suus Karolus infra scriptus Romanorum Rex, propter iniuriam quam sibi intulerat idem Ludvvicus & Rupertus (de quo supra) fuit auctor confœderationis, Dux Bauariæ & Comes Palatinus Rheni, qui tunc discordiam habuit cum Hainrico Archiepiscopo Moguntino, quæ confœderatio multum displicuit Ludvvico. *Confœderatio Principum.*

Eodem tempore Comes de VVirtenberg inuentus cum vxore cuiusdam nobilis in Elsatia, mirabiliter * est occisus. Similis euentus mortis contigit VValramo Archiepiscopo Coloniensi, non multum post hoc tempus occulte, prout communiter dicebatur. Alii dicebant naturali morte eum mortuum & inprouisa, in quodam castro Marchionum de Baden, familia sua penitus procurante & ignorante. * miserabiliter.

Anno regni XXXI. idem Ludvvicus dirigit iterato nuncios suos, videlicet Dominum Ludvvicum iuniorem Comitem de Ottingen vna cum Domino Imberto Delphino suprascripto & aliis, ad Dominum Clementem Papam, petens gratiam Ecclesiæ, & immutari quosdam articulos sibi etiam iniunctos, sed nuncii profecerunt in nullo. p.434. Vide supra ad a. 1345. *Auentinus* 7 c. 19 n. 1. *Adlzreiter* p. 2 lib. 4 n. 13.

p.435. Eodem tempore Ludvvicus grauem steuram imposuit terræ suæ, inferiori & superiori Bauariæ, quod de pecoribus collectam accepit, de equo LXXII. Hall. de vacca XLVIII. Hallenses, & de oue & porco XVI. Hall. Huic etiam toto tempore regni sui, eo excepto quo fuit in Italia (vt supra) circa sua propria ministrabat expensas; ciuitates vero & terræ Imperii in paucis ei prouidebant expensis; & pro maiori parte temporis regni sui, maxime ab eo tempore quo exiuit Italia, in terra sua moram traxit, quod à paucis suis antecessoribus est actum. *Steura.* *Auentinus* 7 c. 19 n. 30. *Lehmann* 7 c. 76. *Adlzreiter* p. 2 lib. 7 n. 85.

In Ecclesia Ratisponensi magnum schisma est in clero & in papa, quia Dominus Fridericus [*hic postea per magna debita Ecclesiam destruxit,*] Burggrauius de Nurenberg Episcopus prouisus à sede Apostolica, à clero & ciuitate Ratisponensi est admissus. Hainricus vero de Lapide nobilis, castra & munitiones diœcesis in Bauaria occupauit violenter per prædictum Ludvvicum inclusus * qui sedit sic sex annis vel circa, & tandem misere decessit anno Domini MCCCLVI. mense Augusto. *Glossema.* * *f. intrusus.*

Eodem Anno floruit Iohannes Andreæ, egregius Doctor iuris canonici, qui Lecturam suam dictam Nouellam super volumine Decretalium, & alia multa bona in canonico iure scripsit. Qui anno Domini MCCCLVIII. ex pestilentia hominum, quæ fuit Bononiæ & in Italia vndique (de qua etiam infra) decessit. *Engelhus Chr.* ad a. 1348. *Lambecius* lib. II. p. 811. 812. 836. *Bellarminus* de Script. eccles. *Caue* hist. litt. app. p. 21

MCCCXLVII.

Mense Septembri Andreas adhuc iuuenis Rex Angliæ, & Siciliæ hæres immediatus, & nepos Ruperti Regis ibidem (de quo supra sub Iohanne Papa) & frater germanus Regis Vngariæ, per camerarios suos est occisus occulte, qui deprehensi confessi sunt sibi pro eo pecuniam fuisse promissam, & variis suppliciis sunt necati. Vxor autem prædicti Andreæ dicebatur prædictam mortem machinasse, quæ (vt infra) alteri nubit. *Alb. Arg.* p. 130, *Cortus.* 9 c. 3 & 13, *Bonfin.* rer. Vngar. dec. 2 lib. 10. p. 338, *Gerb. a Roo* lib. 3 p. 93 *Auentinus* 7 c. 19 n. 14.

Eodem anno Wilhelmus Comes Holandiæ cum magna potentia armatorum volens ire contra Frisones gentem fortem (de quorum terra quidam versificator sic dicit: *Alb. Arg.* 135. 136, *M. Chr. Belg.* p. 303, *Io. a Leydis* Chr. Belg. lib. 29 c. 1, *Auent.* 7, c. 19 n. 12, *Barlandus* c. 34, *Burgundus* p. 177.

 Frisia

*Frisia sentina mundi, cui munda bouina**
Est focus, vrina laxiua, serumque vina.

[Chr. Aug. 1346] Cum magna gente sua est occisus per eosdem. [*Simile inuenies supra de auo eiusdem Wilhelmi, electo in Regem Romanorum sub Imp. Friderico II.*] Hic autem Wilhelmus nepos prioris fuit, de quo sub Friderico frater germanus Margaretæ vxoris Ludvvici Imp. & absque liberis decessit. In cuius locum successit prædicta soror tanquam proximior, & senior inter sorores, videlicet Reginam Angliæ, & Comitissam vel Marchionissam Iuliacensem, iuniores quam ea: nullum vero fratrem, propter quod ex consuetudine patriæ terram Holandiæ & terras alias sicut frater obtinuit.

[*Margareta Hollandica.*]

[*Crus.* Ann. Sueu. lib. 4 p. 3. p. 248.] Et nota quod eo tempore, quo adhuc prædicti Ludvvicus & Fridericus inter se pro regno Romanorum certabant, quidam miles nomine Stephanus de Gumpenbach de parte eiusdem Ludvvici guerram mouens in oppido Vlma, deueniens aduersæ parti, cum vna die insequeretur inimicos, & cum palafredo suo veloci longe complices suos præcederet; vnus nomine Hainricus Svvinckreist, cognomine *Vngebeur*, vnus de inimicis, quem capere nitebatur, ipsum sagitta cum balista tranfixit; ex quo sibi mortis periculum timuit imminere; sed nihilominus capiens sagittantem, & timens ne complices superuenientes viso vulnere illato ipsum occiderent, iussit vulnerantem ascendere palafredum* suum, & fugere, ne occideretur à complicibus; & si curaretur à vulnere, tunc se tanquam captiuum præsentaret; sin autem decederet, à captiuitate solutus esset. Sanato autem prædicto milite captus se præsentauit, & miles equum sagittarii tenuit, quod factum summe extitit virtuosum, & concordat facto Regis, * qui saluum inimicum suum potuit occidisse, & non fecit: *de quo pe. dicitur* II. *q. oppo. etiam an. fi.*

[*H. Swinkreiß militis factum memorabile.*] [* *pferd.*] [* David qui Saulem.]

MCCCXLVI.

[*Vlricus Hagenobr. Auentinus* 7 c. 190. 21, *Crusius* Ann. Sueu. lib. 4 p. 3 p. 248.] Quidam cancellarius eiusdem Ludvvici nomine Magister Vlricus de Augusta, obiit ibidem, qui pluries iuit in legatione ipsius ad sedem Apostolicam, & in extremis noluit in cœmiterio sepeliri, & fuit occulte viatico procuratus: timens forte sententias sedis contra Dominum suum latas, sed Episcopus Augustensis nomine de Schoneck (postea remotus ab Episcopatu per Papam) contra ordinationem defuncti iussit eum solenniter sepeliri. [p. 436.]

[*Gewold.* 9 c. 11.] Eodem anno II. Kal. Aug. obiit frater Hainricus filius gente fundator domus leprosorum extra muros Eistetenses, vir sanctæ vitæ & memoriæ recolendæ, in eadem domo sepultus.

[*Carolus Bohemus electus Rex.* * *natione.* *Alb. Arg.* p. 135, *G. Balduini* 3 c. 8, *Gewold.* 9 c. 11, *Munsterus* lib. 24 p. 842, *Nauclerus.* vol. 2 gen. 44 p. 1005. *Burgundus* p. 173, *Trithem. Chr. Spanh.* 1347.] Eodem anno noua memoriæ digna insurgunt, quia procurante Domino Clemente Papa VI. Karolus filius Regis Bohemiæ supra nominatus à quinque Electoribus regni, videlicet à Dominis Baldvvino Archiepiscopo Treuerensi, VValtvvino Archiepiscopo Coloniensi, Blatero ratione* Comitum de Naussau (quem tunc idem Papa prouiderat ad Ecclesiam Moguntinensem, deposito prius Hainrico Archiepiscopo supra nominato) & Ioanne Rege Boemiæ patre ipsius, & à Rudolpho Duce Saxoniæ supra nominato, in odium prædicti Ludvvici, in Regem Rom. est electus in villa Rentze Treuerensi diœcesis, mense Iul. circa festum B. Margaretæ: de cuius potentia & adhæsione multorum Principum ante electionem prædictam fuit fama solennis. Sed postea Ludvvico statim descendenti ad Rhenum, omnes ciuitates Rheni, & pro maiori parte Domini temporales (exceptis Electoribus supra nominatis) promiserunt ei adhærere, & in nullo aduertere Regem nouum.

[*Leodiense bellum Alb. Arg.* p. 136] Eodem anno mense Augusto ciuitas Leodianensis cum Episcopo suo guerram habuit, & cum prædictus nouus Rex in adiutorium Episcopi descenderet, ante aduen-

---

* Terreis enim cespitibus bituminosis aut boum exsiccatis stercoribus sæpe vtebantur, prout autor est Corn. Kempius *de situ Frisiæ lib. I c. XVIII.* Dum etiam lotio olim ora sua colluerent & dentes fricarent, dicitur, quod vrina laxiua sit vinum.

uentum suum bellum commissum est inter ipsos. In quo Dominus de Valkenberch & plures alii nobiles de parte Episcopi sunt occisi. Sed econtra anno reuoluto mense Iulio, inter Episcopum & ciuitatem eosdem iterum simile commissum est bellum, & vicit Episcopus, ac multitudo ciuium est occisa.

Eodem anno 23. die mensis Augusti, quæ est in vigilia quæ fuit in sabatho, in Picardia sub destrictu Regis Franciæ, iuxta ciuitatem Amarii [*immo fuit in die Rufi martyris, quod est quasi dies post Bartholomæi Apostoli*] commissum est magnum bellum inter Reges Angliæ & Franciæ supranominatos, quia Edvvardus Rex Angliæ secunda vice cum potentia magna armatorum intrans regnum Franciæ prope Parisios, cum Rex Franciæ ex opposito multo maiorem numerum armatorum congregasset, & Anglici quodam modo deficientes in victualibus recesserunt fugam simulantes per duos dies, tertia die quæ fuit dies Mercurii (*imo fuit in sabbatho*) aggressum est bellum, in quo Ioannes prædictus Rex Bohemiæ licet cæcus est occisus. Item Rex fuit hic Maioritarum, *Dux Lotharingiæ, Comes Flandrensis, Comes de Aichlichten, Comes de Namur, & frater suus Archiepiscopus Caremanensis (vulgariter dictus *de Cheins*) in Burgundia, Episcopus VVouionensis suffraganeus Remensis Archiepiscopi, Comites de Salmen, de Arecourt, de Bloys, de Zansore, de Montbeliard, de Sampire. Item, religiosi, prior Franciæ, qui erat ibi cum duobus millibus equitum, abbas de Corbi, qui erat ibi cum quingentis equitibus, & Dominus de Rosenberch Bohemus, & plures alii Comites, & Barones, & nobiles sunt occisi. Sed Dominus Carolus filius Regis Bohemiæ nouus Rex [*fuit postea factus Imperator*] de bello, & Rex Franciæ in propria persona fugam dedit, cum magna multitudine armatorum; & durauit per integrum diem & noctem vsque ad occasum lunæ. Æstimati sunt autem occisi ad xv. millia hominum, vestes autem cum signis pugnantium armatæ diuisæ fuerunt inter victores mille & quingentæ, sunt autem capti quamplures nobiles & alii de Francia & Alemania, & Rex Angliæ victoriam obtinuit, de cuius parte paucissimi sunt occisi; & quasi miraculose obtinuit campum, quia vix decimam partem hominum habuit respectu aliorum. Nihilominus remansit post commissum bellum in eodem loco per duos dies nolens de occisis interim aliquem sepeliri, vicit autem maxime per sagittarios, quorum copiam magnam habuit.

Glossema. *Alb. Arg. p. 136. 137, Cortus. 9 c. 8, Trithem. Chr. 1347* *Bellum Gallicum.* *Gloss.* **f. Maiorica.* *Gloss.*

Eodem anno mense Octobr. ex machinatione prædicti Regis Franciæ (vt dicebatur) Rex Scotiæ cum magna potentia intrauit regnum Angliæ, volens ipsum deuastare, quia prædictus Rex Angliæ moram traxit post commissum bellum citra mare Anglicanum extra regnum mouens guerram cum adiutorio Flammingorum p.437. Regi Francorum, & obsedit ciuitatem Francorum dictam Kolleyns* in littore maris sitam, sed nobiles & populus, qui remanserant in Anglia, cum consilio Episcopi Lundoniensis aggressi sunt bellum cum eodem Rege: qui captus est, & totam illam turbam occiderunt, & ceperunt. Ipse vero Rex Angliæ cum potentia & strenuitate magna obsedit prædictam ciuitatem nouem mensibus, vel circa, & tandem obtinuit.

Alb. Arg. p. 138. **Calais. Caletum. Vide Froissard.*

Eodem anno mense Nouembri suprascriptus Karolus electus in Regem Rom. coronatus est prima corona, in oppido Bonna Coloniensis diœcesis, (quia ciuitas Aquensis eum intromittere noluit) in die B. Catharinæ, elapsis iam xxxii. annis à tempore coronationis prædicti Ludvvici: & facta fuit eodem die. Est autem huius coronatio facta per suprascriptos tres Archiepiscopos & Electores, præsente Episcopo Leodiensi. Ipso vero Ludvvico moram trahente in Francenfurt, eius collateralis Margareta præscripta, cum venisset de Hollandia, & dominium fratris consecuta, relictis ibidem duobus filiis suis, ad Ludvvicum ambo reuersi sunt in Bauariam.

Alb. Arg. p. 138, Villani lib. 12. c. 77, Mussus p. 242, Cuspinianus p. 478. *Alb. Arg. p. 139.*

MCCCXLVII.

Mense Ianuario associatis sibi quam pluribus nobilibus, Karolus transit Franconiam, & reuersus est in Bohemiam, post hæc mense Aprili intrat Alpes, ciuitatem Tridentinam: & cum adiutorio Dominorum Italiæ, videlicet Veronensium & Mediolanensium, conatus est recuperare Comitatum Tyrolis, quod castrum obsedit die-

Alb. Arg p. 139, Cortus 9 c. 11. *Tyrolis obsidio.*

bus aliquibus. Sed Ludvvicus colligens gentem, & volens resistere sibi, intrauit etiam, & cum confusione recessit; filius autem suus Marchio Brandenburgensis manet in Comitatu, & destruunt terram per guerram cotidianam: in qua captus est Episcopus Curiensis cum multis armatis, qui de parte regni fuerunt.

Haizstein. Chamb.

Mense Septembri idem Rex per traditionem obtinuit castrum Haizstein in terra Ludvvici, in metis inferioris Bauariæ iuxta Cambium: pro quo decapitatus est quidam miles Comitis de Kameravve.

* Slutzelburg.

Eodem mense nobilis Dominus de Luzelberg,* quem Episcopi Herbipolensis & Babenbergensis ac Burggrauius de Nurenberg obsederunt in castro Neydegk, machina est oppressus; de quo omnes terræ nobiles doluerunt, & ab eodem antea iidem Domini multa castra euicerunt.

Cortus. 9 c. 11, Alb. Arg. p. 141, Nauclerus vol. 2 gen. 45 p. 1008, Burgundus p. 179. 180. Mutius lib. 25. pr. Auentinus 7 c. 19 §. 26, Heruuartus 1347. Ludouici Imp. obitus. Aliud iudicium Io. a Leydis Chr. Belg. lib. 29 c. 8, Trithemius 1347, Andr. Presbyter p. 36.

Eodem anno v. Idus Octobris prædictus Ludvvicus de ciuitate sua Monaco Frisingensis diœcesis, exiens ad venationem ferarum, (in qua temporibus vitæ suæ delectabatur vltra modum) de mane hilaris & iocundus, quia vxor sua præscripta sibi peperit infantem, qui adhuc non erat baptizatus, cum insisteret venationi, & insideret equo suo, subito apoplexia percussus, circa meridiem eiusdem diei cecidit ad terram, in medio familiæ suæ de equo, ad duo milliaria de Monaco, & subitanea morte decessit.*

Cæsar Ludvvicus Princeps, & pacis amicus,
Venandi studio moritur delapsus ab equo.

Et sic notabiliter diuina plaga interiit non sine causa, quia aliquot annis ante obitum suum officiis & iudiciis suis præposuit tyrannos & excoriatores pauperum; minimam iustitiam facientes. In expeditionibus suis permisit terram & pauperes excoriari; in hospitiis, Ecclesiis, monasteriis, secularibus & religiosis prælatis, ipse & filii sui grauissimi fuerunt. Clerum secularem odio cordis habuit, immo expresse pluries dixit; *Quod si thesaurizaret thesaurum de luto, collegia secularia non fundaret:* & sic non absolutus à sententiis excommunicationis Ecclesiæ, quas Iohannes Papa contra ipsum fulminauit, miserrime expirat, & in parochia B. Virginis in Monaco est sepultus. Post cuius obitum Clemens Papa infra scriptus absolutionem sententiarum, latarum in fautores, & adhærentes prædicto Ludvvico in Alemania, commisit in solidum Dominis Archiepiscopo Pragunensi,* & Episcopo Babenbergensi. Vnde nota, quod absoluendos ab his clericos & laicos inter alia oportebat iurare solenniter ex forma commissionis data à sede Apostolica; *Se credere quod non spectat ad Imperatorem Papam deponere, & alium creare: sed hoc esse hæreticum.* [*Circa hæc vide Canonem* LXIII. *d. cap. Adrianus.* II.] Et hæc forma est adiecta propter pactum Ludvvici. Item ex eadem forma oportuit iurare absoluendos, *Quod deinceps nulli vt Imperatori obedirent, nisi prius foret per Ecclesiam approbatus.* Et hæc forma est adiecta propter diffinitionem Principum Alemaniæ, de qua supra sub isto Ludouico. Et propter illud quod notatur in constit. Clement. *De iureiur. c. Romani super verbo Reges, vbi glos. & etiam diffinitio Principum loquitur de rege non Imp.*

Alb. Arg. p. 142.
* Pragensi.
c. 22 dist. 63.

PONTIFICES ROMANI

Clemens VI. Pp. Alb. Arg. p. 132. 133, Cortus. 8 c. 8, M. Chr. Belg. p. 299 300, Bolutzius. Alb. Arg. p. 155, Gobelinus ae. 6 c. 72.

CLemens VI. prius vocatus Petrus Rothomagensis Archiepiscopus, & Cardinalis anno Domini MCCCXLII. die XIX. Maii Auinione electus in Papam, ad promotionem Regis Franciæ (cuius in consilio prius fuit) sedit annis X. mensibus VI. diebus XVII. & obiit in die B. Nicolai mense Decembri. Hic anno suo primo indixit annum Iubileum de cætero habendum in anno quinquageno in vrbe Romana, quem Bonifacius Papa VIII. suprascriptus indixerat quolibet centesimo, vt patet ex constitutione ipsius Clementis; & in quodam sermone, quem tunc fecit de eodem anno ad petitionem Romanorum, appellat se ducentesimum tertium vel sextum Papam disiuncto

* Addit hic Gevvoldus in margine: *sine omni pœnitentia & signo contritionis. Not. Vers. quos inserit Freber. sunt alia manu supr. in marg. adscripti.*

disiunctè à tempore B. Petri Apostoli primi Papæ. [illegible] Doctor in Theologia, sed tamen tempore ipsius maxima simonia apud sedem Apostolicam [illegible] xit. Karolum filium Regis Bohemiæ eligi in Regem Romanorum contra Ludvvicum procurauit. Ipse autem insolitas reseruationes beneficiorum quorumlibet per vniuersalem Ecclesiam fecit, quarum etiam aliquas ([illegible]) reuocat. Hic sacros ordines plures etiam simul extra quatuor tempora, & [illegible] contra consuetudinem olim in Ecclesia seruatam contulit, [illegible] cit tamen Guillelmus in Rationali lib. VI. in proœmio, & vt titulo de [illegible] Simplicius Papa in Febr. celebrauit sacros ordines, & [illegible] Hic deposuit Hainricum Archiepiscopum Moguntinum, & etiam duos [illegible] eiusdem prouinciæ, propter reseruationem per ipsum factam, videlicet [illegible] & Augustensem deposuit, & aliis de his Ecclesiis prouidit, vt C. * quod inuenies, & contra tangitur propter prædictam electionem Caroli celebrandam. Et prouidit de eadem Ecclesia Domino Gerlaco adolescenti filio Gerlaci Comitis de Nassavve, & tunc iterum magnum schisma in clero & populo diœcesis Moguntinensis, immo desolatio omnium castrorum, munitionum, & hominum ipsius Ecclesiæ insurrexit. Nam quidam Canonicus Ecclesiæ Moguntinensis dictus de Kirkel procurator in temporalibus Ecclesiæ factus per Hainricum depositum, captus fuit per fratres Gerlaci Archiepiscopi, propter quod ad hæreses ** eius comitatum illorum de Nassavve destruxerunt incendiis & rapinis. Tandem ille de Kirkel à captiuitate dimissus, cum alio canonico eiusdem Ecclesiæ dicto Cunone de Falckenstain decertat propter procurationem, obtinuit, & alium à loco repulit, & Ecclesia deprimitur [illegible] annis.

Alb. Arg. p. 13[illegible], Gob. Persona 6.[illegible] c. 72.

Hic Papa Clemens anno ipsius tertio de Ecclesia Pragensi suffraganea Moguntinensis, Metropolitanam erexit, constituens vt Reges Bohemiæ ab ipso coronentur, qui prius ab Archiepiscopo Moguntinensi coronari consueuerunt, subiiciens sibi pro suffraganeo Episcopum Almaciensem, * & quendam alium suffraganeum, quem de nouo fecit Episcopum in regno Bohemiæ nomine Lochmuslensem. Anno ipsius quarto magno caristia Auinione, & vbique in prouincia, & Italia [illegible].

Pragensis Ecclesia.

* Olmuzilensem.

Alb. Arg. p. 135, Goldast de R. Boh. app. p. 161 Thulem. de Octou. c. 10 §. 10.

Anno Domini MCCCXLII. quidam Romanus, genere [illegible] in Vrbe, sed industria & experientia astutus, ad clamorem Papæ Romani * pulsatis campanis capitoli de Domino & Rege ** Vrbis Romæ se inopinate intromisit, generalem pacem ferens, *** multos magnates eiusdem vrbis, Stephanum de Co[illegible] & [illegible] occidit, aliquos partiales concordauit, nullas partes siue Gibelinos siue Guelffos in vrbe & terris vicinis esse sustinuit, & se Tribunum Vrbis appellauit, cuius dominium vix ad duos annos durauit, & postea occulte de Vrbe recessit, sed tandem venit anno secundo ad Regem Karolum in Pragam, qui ipsum captiuauit, & Papa ab ipso eundem repetiuit: vnde Dominum Ioannem de Pistoria Episcopum Spoletanum pro ipso ad Regem dirigit, qui Tribunum Papæ præsentauit. Hic Tribunus postea ab Innocentio Papa VI. successore Clementis dimissus est, & ad Vrbem cum gaudio Romanam in legatione eiusdem Papæ reuersus est, post reuersionem suam modico tempore superuixit, quia ab inimicis suis est occisus in vrbe.

Alb. Arg. p. 140. 142, Cortus. 9 c. 12.
* populi R.
** Capitolii de dominio & regimine.
*** faciens. Tribunus Vrbis.
Alb. Arg. p. 156. 157, Cortus. 9. c. 12.
p. 439.

Eodem anno rex Vngariæ cum magna potentia in regnum Apuliæ intrat, volens vindicare necem fratris sui Andreæ occisi, (vt supra dictum) prædictum regnum occupat, & multos meritos * in morte fratris sui occidit. Exiens regno post annum, grauis in [illegible] insurgebat contra dominum Papam & quosdam cardinales, quod de scitu eorum Andreas prædictus fuisset occisus, vnde prædictus rex Vngariæ & Tribunus se insimul confœderant, quod displicuit domino Papæ & Cardinalibus.

Alb. Arg. p. 138, Cortus. 9 c. 13, Bonfinius rer. Hung. dec. 2 lib. 10 p. 238. 239.
* reos.

Anno MCCCXLVI. vxor relicta præfati regis Andreæ occisi fugiens à regno Apuliæ potentiam fratris venit Auinionem ad Papam, qui ipsam domino Ludvvico nobili regi

Alb. Arg p. 147, Cortus. 9 c. 13, Bonfinius dec. 2 lib. 10 p. 233. 239.

* Gevvoldus eodem modo habet, sed in margine addit: *vt c. 1. inuenies & sup. tangitur.*
** Gevvoldus in margine: *adhæsores.*

li regi Apuliæ, desponsauit, propter quòd infamia exorta amplius pullulauit. Hic Ludvvicus intrat Apuliam cum vxore, & magnam partem obtinuit post exitum regis Vngariæ, ex promotione prædicti Papæ, qui tandem ob hanc discordiam dominum Guidonem S. Ceciliæ presbyterum Episcopum Tusculanum Cardinalem in Vngariam misit. Demum anno quinquagesimo in Iubileo mense Iulio iterato rex Vngariæ regnum intrat cum magna potentia, & magnam partem * amissam recuperat, puniens multos qui in amissione ** culpabiles erant: demum Papa inter regem & Ludvvicum. *** Postea rex Vngariæ exiuit, & transiens Romam propter indulgentiam anni Iubilei, & per Tusciam & Lombardiam venit Veronam ibi relinquens stipendiarios suos inpagatos *, ab eis clam in Vngariam est reuersus. Ludvvicus vero prædictus vix per vnum mensem est absens à regno, quia statim Rege recedente rediit, & sicut prius, regnum conatur habere: quod propter huiusmodi discordias variis tribulationibus & rapinis & cædibus deprimitur; nam ante sub regimine Ruperti regis fuerat in quiete.

* regni. ** regni eo absente. *** deest aliquid. * non payes.

Cortus. 10 c. 6. Eodem anno Iubileo mense Septembri, obsidetur ciuitas Bononiensis cum magna potentia per gentem domini Papæ prædicti, & ciuitas se tradidit ad manus domini Mediolanensis, & totus comitatus caristia, incendio, & cædibus grauiter deuastatur, & sic perit studium ibidem.

Alb. Arg. p. 147, Cortus. 9 c. 14. Anno Domini MCCCXLVII. pestilentia & mors vniuersalis humani generis tanta inualuit, qualis vnquam audita vel scripta reperitur. Nam primo in partibus vltramarinis inter paganos incepit, & tam grauis (vt dicebatur) quod ad ducenta millia * villæ, ciuitates absque hominibus remanerent, demum serpendo ingrediebatur ex † ista parte maris. Nam Venetiis, in tota Italia, & Prouincia, maxime in ciuitatibus iuxta mare sitis, homines sine numero moriebantur; & Auinione (vbi tunc erat curia Romana) primis diebus proximis tribus post Dominicam mediæ quadragesimæ MCCCC. computati homines sepulti fuerunt: imo dicebatur, quod in ciuitate Marsiliensi ex hac pestilentia tot homines moriebantur, quod locus quasi inhabitabilis remansit. Postea transiuit ad Alpes ad Vngariam, per totam Alemaniam, per Franciam, in qua * tertia pars hominum viua remansit, item per Scotiam, & semper in vna prouincia per vnum annum vel circa durauit, transiens vltra: & sic paucis regnis exceptis, quasi omnia mundi regna quassauit, & ceciderunt homines ex vlceribus seu glandibus exortis sub axillis, & iuxta genitalia, ** & pro maiori parte iuuenes moriebantur, vel per excreationem materiæ sanguineæ & hic dolor in VI. vel VIII. diebus homines suffocauit. Hæc loca apud medicos emunctoria nuncupantur, quia superfluitas vel sudor subtilis his locis facile emittitur per naturam, durauit autem hæc pestilentia per V. vel VI. annos vel circa, imo postea pluribus annis posterius inuenies. Etiam in multis locis hanc pestilentiam attribuunt intoxicationibus Iudæorum, de quibus infra sub Carolo rege. Et propter hoc anno domini MCCCXLIX. circa festum Ascensionis Domini flagellatores in Alemania insurrexerunt vbique in maxima multitudine, quia interdum LXXX. simul iuerunt cum flagellis nodatis. Et vide simile III. Regum, cap. XVIII. in Prophetis Baal, tempore Heliæ, ibi dicitur, quod percusserunt se cultris & lanceolis, & aculeatis se disciplinantes, & quemque in duo aut tria agmina diuiserunt, ac multos ad deuotionem prouocabant, multi etiam ipsis detraxerunt, & simile inuenies supra sub Imperatore Friderico II. Isti flagellatores cum quoddam oppidum Bambergensis diœcesis transirent, in quo magna fuit copia Iudæorum, ipsi Iudæi inopinate irruerunt in ipsos XIV. vel circa, flagellatores occiderunt, & aliquos ciues defensores eorum, & postea oppidum igne succenderunt. Cum autem hæc relegio per quartam partem anni inualuisset, mulieres etiam hanc pœnitentiam sibi assumentes in magna multitudine, & se flagellantes vsque ad pecto- p. 448

† serpentino modo gradiebatur. * vix. Emunctoria. Flagellatorum secta. Alb. Arg. p. 149. 150 Conr. Vrsp. p. 281, VVern. Rolevvinck æt. 6 p. 85, Schöttgen hist. flag. c. 4 §. 15. Hist. Austr. 1161.

* deest sine dubio *passuum.*
** Gevvoldus in margine: *glandinibus exortis sub assellis vel iuxta genitalia.*

pectora denudabant, isti flagellatores cum multas superstitiones attentare præsumerent, nimirum inuicem se absoluere à peccatis & prædicantes apocrypha & similia, propter quod laici sunt clero grauiter indignati.

Anno Domini MCCCL. maximus hominum concursus fuit ad Vrbem Romam propter plenam remissionem culpæ & pœnæ anni iubilei per Dominum Papam indicti, ita vt in dominica passionis Domini, qua canitur, *Iudica me*, primo ostensum fuit sudarium Domini, siue imago delata per Veronicam; & tunc ex nimia pressura in Ecclesia S. Petri (me præsente) multi sunt suffocati. Venit etiam tunc ad eandem Vrbem dominus Hanibaldus Episcopus Tusculanus Cardinalis, legatus per Papam missus, & prænominatus Guido cardinalis, Legatus in Vngariam missus. Qui tempus XV. dierum (quibus peregrini forenses, volentes indulgentiarum participes fieri, stare debebant in Vrbe) commutabant in VIII. dies, propter pressuram nimiam populi, & caristiam victualium, & alias causas diuersas. Quam decurtationem dierum populus Romanus ægre ferens, * vnde rumor factus est inter cardinales & populum eundem. Ita quod cardinales interdixerunt diuina in Vrbe, quod interdictum durauit ad VIII. dies, tandem super huiusmodi rumore compositum est, vt sudarium præscriptum semper post octo dies populo demonstretur, quia ante nunquam nisi in Quadragesima ostendebatur. Guido Cardinalis ab Vrbe recedit mense Maio, & Hunibaldus manens in Vrbe persecutionem patitur a Romanis: ita quod vna die transiens per Vrbem duas sagittas post eum occulte missas suscepit; vnam ad caput, in quo coopertus mitra ferrea erat, vnde ipsum non læserunt; sed postea mense Iulio mortuus est in Vrbe, & (prout dicebatur) intoxicatus à Romanis.

Iubilaeu. *Alb. Arg. p.* 155, *M. Chr. Belg.* p 301, *Chifletius de* lint. sepulcr. Christi c. 34. Vide supra sub Bonifacio VIII.

* *Seditio Romana.*

Anno MCCCLI. post festum Natiuitatis Domini Iohannes Rex Franciæ visitat post coronationem suam dominum Papam, intrans Auinionem cum nigro * apparatu, & tunc Papa ad instantiam ipsius creat XII. cardinales nouos. Post recessum Regis familia vnius noui cardinalis guerram incepit cum familia cuiusdam militis fratris Papæ, ob quam causam idem miles frater Papæ collam * gente, manu armata ingreditur curiam cardinalis, & expulit eum de curia, ac domum in ipsius librata fundītus demolitur. In quo facto Cardinales magnam sibi iniuriam æstimarunt illatam, sed Rex Franciæ rediens ad curiam, huiusmodi dissensionem sedat. Postea autem inter Papam & quosdam Cardinales nouos, ex vna parte & altera, ex diuersis causis dissensio exoritur.

Alb. Arg. p. 154. * *f. miro.* * collecta gente. *Vide supra* 1345.

Item Hymbertus Delphinus, [de quo supra sub Ludouico IV.] dominium suum, videlicet Delphinatum, resignat filio prædicto Regis Franciæ. Item Papa ipsum fecit Patriarcham Antiochenum, & in prædicto festo natiuitatis Domini (quod fuit in sabbatho,) ipsum promouit ad tres sacros ordines; in prima Missa gallicantus ordinat ipsum in Subdiaconum; in secunda Missa ortus diei ordinat ipsum in Diaconum; in summa Missa in sacerdotem. Et eodem die ipse Delphinus Missam celebrauit, & post octo dies Papa ipsum Episcopum consecrauit. Eodem anno idem Papa fecit incarcerari quendam fratrem de ordine Minorum, solennem clericum & bene literarum, qui multa futura prognosticauit de ordinibus Mendicantium, & futuris Romanis Pontificibus ac Imperatoribus, necnon de aliis multis mirandis.

Delphinatus Galliae. *Alb. Arg.* p. 153 *P. Aemylius* hist. Gall. lib. 9 p 192 *Froissardus* lib. 1 c 146, *Iac. Meyer* ann Flandr. lib 13 ad a. 1348 *Alb. Arg.* p. 156. *M. Chr. Belg.* p. 308.

Eodem anno de mandato eiusdem Papæ dominus Berchtoldus Episcopus Ecclesiæ Eistetensis, in ascensione Domini, ad quatuor minores ordines est promotus. In vigilia proxima Pentecostes in subdiaconum, & in sabbato Quatuor Temporum sequenti est in Presbyterum ordinatus, & post hoc VIII. dies in Episcopum est consecratus.

p 441. Anno MCCCLII. idem Papa Edvvardum regem Angliæ, aduersarium regis Franciæ, citat coram se ad curiam in consistorio publico, & postea idem Papa decessit in festo B. Nicolai.

Alb. Arg. p. 156, *Cortus.* lib. 10 c. 8.

Innocentius Papa VI. prius vocatus Stephanus Claremontensis Cardinalis, & Episcopus Hostiensis, ac summus pœnitentiarius, anno Domini MCCCLII. XIV. Kal. Ianuarii

Innocentius VI. Pp.

Ianuarii in Papam eligitur, & sedit annis x. minus tribus mensibus & xii. diebus, obiit ii. Idus Septembris. Hic rigidus & iustus simoniam & practicam, quæ tempore antecessoris sui apud sedem Apostolicam inualuit, expulit a principio: vna vice causa cellarium * tenuit, cum antecessor suus aliquas gratias præter conscientiam Vicecancellarii bullari iusserit, quod appellabatur per concessum. Hic Papa hunc modum ab antea inauditum deleuit: omnes gratias antecessoris sui, per quas ius in re non fuerat acquisitum, reuocauit; beneficia de iure vacantia & de facto possessa * sed postea secundum morem antecessoris ** mutuata contulit, sicut prius inuitus contulit. Electos ad Cathedralem vel regulares Ecclesias, per ipsum vel antecessores suos reseruatas, beniuole approbauit, & conseruauit.

* Cancellarium.

* Goth. supp. a furt. suppressit.

** mutatui, beneficia professa & reseruata contulit.

* confirmavit.

Anno II. eiusdem Papæ multi de ordine Minorum fratres inceperunt dogmatisare, & disputare de proprio & paupertate Christi & Apostolorum, contra diffinitionem & determinationem Iohannis Papæ XXII. * asserentes, quod Papa non potuit reuocare constitutionem Nicolai Papæ III. quæ incipit: *Exiit qui seminat, De hæret. lib.* vi. *Et de verborum significationib.* Item quod Papa ex quacunque causa non possit delere ordinem fratrum Minorum. Vnde duo apostatæ prædicti ordinis capti sunt in monte Pessulano, vnus sacerdos, alter conuersus, & ducti Auinionem, & de mandato eiusdem Papæ examinati confessionem suam in quodam longo libello, multos circa præmissa articulos continente, legerunt; imo publice affirmabant, quod Papa Iohannes prænominatus & omnes successores sui, ac etiam ipse Papa Innocentius, contrarium assertioni eorum affirmantes, fuerint & essent hæretici & peruersi; ad quamcunque dignitatem vel beneficium Ecclesiasticum titulum nullum haberent. Propter quod iidem minores degradati sacerdotes, in præsentia domini Papæ, traditi sunt curiæ seculari, & cremati infra octauam Pentecostes, & dum irent ad supplicium, alta voce clamabant: *Gloria in excelsis Deo.* Et dicebatur publice, quod plures professi ordinis illius fuerint traditi curiæ seculari, & cremati in Wasconia, & in Italia, propter præmissos articulos, quos præmissi duo dicebant veros Martyres. Imo etiam dicebatur, quod quamplures essent, etiam literatæ personæ, ordinis præfati, qui prædictam quæstionem de proprio & paupertate Christi & Apostolorum defendebant. Hic etiam Papa ad supplicationem regis Caroli (de quo supra) speciale festum in honore instrumentorum dominicæ passionis, videlicet hastæ, clauorum, & aliorum, in partibus Alemaniæ & Bohemiæ solenniter celebrandum indixit, feria vi. post octauam orationis * Dominicæ; & super hoc indulgentias dedit, & hoc fecit propter reuerentiam Imperialium insignium, quod aliqua de prædictis instrumentis Rex Romanorum seu Imperator in sua tenet custodia. [*Cui bene concordat, quod in nouo Passionali legitur de corona spinea Domini nostri Iesu Christi. Et habes de hoc supra sub Friderico Imp. II. in additione.*] Cuius quidem coronæ festum in regno Franciæ celebratur.

* Goth. prout supra inuenies sub anno ipsius octauo Vid. a. 1314. *Gerb. du Bois* hist. Eccl. Par lib. 18 c. 7 n. 3 c. 3. de V. S in 6to.

M. Chr. Belg. p. 301. 305, *Tritbem. Chr. Spanb.* 1366, *Chr. Erdmann* de sacris Imperii reliquiis c. 6.

* resurrectionis.

Anno Domini MCCCLVIII. eiusdem vero Papæ sexto, mense Iunio, in Francia magnum schisma inter nobiles illius regni ex vna, & ciues seu populares ex parte altera oritur, quod populares inculpant nobiles, quod tradiderint Iohannem Regem Franciæ in manus Anglorum in bello commisso, anno præterito (de quo infra sub Carolo IV.) & quod in rebus suis ipsos vellent extorquere, & aliis quam pluribus articulis. Et cum super huiusmodi articulis filium regis Delphinum relictum (qui post captiuitatem patris coronatus erat in Regem) adierunt populares, petentes sibi super hoc prouideri, nec filius pro voluntate eorum respondet eisdem, dominos tunc præsentes, videlicet Comitem Claremontensem, quendam Episcopum & alios consiliarios Regis occiderunt in præsentia Regis; & redeuntes domum quam plures ciuitates regni se ad inuicem confœderauerunt; & exeuntes manu armata, multa castra nobilium vicerunt, & omnes personas inuentas in castris, mares & feminas, infantes & senes occiderunt. Cum autem Parisius quidam prædicator publice in sermone p. 446

Froissardus c. 170. seqq. *Cont. Nangii*, P. Daniel *Hist. de France* t. 2 p. 568. Vid. infra 1356.

mone niteretur populares ab huiusmodi crudelitate reuocare, iussus est interfici. Propter crudelitatem autem huiusmodi Papa & tota curia valde est commota.

Quædam societas armatorum se congregat in prouincia iuxta Marsiliam, & ciuitatem Aquensem, sicut in Italia (de qua infra sub Carolo,) quæ deuastat castra, homines crudeliter occidit, & res & bona immaniter rapiunt & inuadunt; sed Papam & eius curiam non offenderunt, & tandem Papa dat eis XXIV. millia florenorum, vt recederent de prouincia & de curia; quibus datis recesserunt. Eodem tempore quidam religiosus, de ordine fratrum Minorum, peritus in Astrologia, in curia prognosticat futura & terribilia, videlicet quod ab eo tempore infra quatuor annos Cardinales de Auinione fugient, & anno Domini 1365. vermes fortes de terra surgant, quæ bestias & animalia deuorent, moles* multi cadent, Antichristus publice apparebit, & ipsius discipuli Ierosolymis prædicabunt, clades, tempestates, & diluuia aquarum, qualia nunquam sunt visa præter diluuium generale; & alia multa horrenda de persecutione fidei Christianæ prædixit, & propter hoc captus fuit per Dominum Papam. *M. Chr. Belg. p. 308.* * nobiles.

Eodem anno Richardus Archiepiscopus ordinatus est, primas totius Hyberniæ, contra ordinem Mendicantium proponit in consistorio publice coram Papa & Cardinalibus graues excessus, quos in sua Prouincia & alibi per vniuersalem Ecclesiam contra Prælatos & rectores parrochialium Ecclesiarum in prædicantibus confessionibus audiendis, pœnitentiis iniungendis, ac cumulandis fernalibus commiserunt; & quod priuilegium eis indultum ex constitutione Bonifacii VIII. quæ habetur in Clement. *De sepult. c. dudum.* excederent, & priuilegio abuterentur. Cuius causæ auditionem & diffinitionem Dominus Papa quibusdam commisit Cardinalibus.

Idem Papa cum Cardinalibus deliberat anno LVI. recipere decimam omnium beneficiorum Ecclesiasticorum ad terminum* per totam Alemaniam, Bohemiam, Poloniam, & Vngariam. Sed cum Carolus Imperator venisset ad ciuitatem Metensem (prout sub ipso) & Archiepiscopi Moguntinus, Coloniensis & Treuerensis cum ipso, ac quidam Cardinalis & alii legati ex parte Papæ similiter Metim venissent, interceptum fuit hoc, & Papa subsidium petit hyemale duorum procuratorum,* secundum formam constitutionis editæ a Benedicto Papa XII. loco prædictæ decimæ. Et hoc subsidium collegit Papa per legatos suos per omnes Prouincias Alemaniæ. Et nota, quod prædictus Papa Benedictus XII. fecit vnam constitutionem quæ incipit: *Vas electionis*, in qua taxat in vniuersis regnis totius Ecclesiæ, quantum in pecunia quælibet cathedralis Ecclesia, Monasterium, Collegium, & Parochia, dare debeat superiori ipsam visitanti, & tantum tunc Papa recipit. * triennium. * duarum procurationum. c. 1. X. de Cens.

Anno MCCCLIX. de mense Septembri idem Papa de Ecclesia Frisingensi tunc vacante prouidit domino Paulo Episcopo Gurcensi, ac committit absolutionem heredum Ludvvici suprascripti, videlicet Marchionis. [*Hic obiit postea, vt sub Carolo inuenies*] Brandenburgensis, Ducis Stephani, & aliorum heredum, nec non totius terræ, & hominum ibidem, ab excommunicationis, suspensionis & interdicti sententiis, quibus huc vsque ad obitum Ludvvici ligati fuerunt; licet aliæ prouinciæ Alemaniæ fuerint absolutæ. Et idem Episcopus Frisingensis* solenniter in Monaco missam celebrauit, Marchionem prædictum, & vxorem suam absoluit ab huiusmodi sententiis; ac eosdem, qui hactenus illicite cohabitauerunt, vt coniuges, quia in tertio gradu consanguinei,* item quia viuente priori marito, videlicet fratre Caroli Imperatoris [*licet ipsa desortiata* * *ab ipso, prout infra sub Carolo inuenies,*] tanquam legitimos coniuges de nouo matrimonialiter copulauit, & auctoritate sedis Apostolicæ dispensauit, vt coniuges possent legitimi permanere, ac homines ibidem absoluit: Interdictum & alias sententias relaxauit; ac postea vniuersam terram subiectam prædictis hæredibus, nec non homines ibidem absoluit. Ipse vero Ludvvicus iam XII. anno mortuus, & sepultus Monaci in parochia S. Mariæ, non fuit tunc absolutus, Glo. * cohabitauerunt *infra* 1348. * *diuortiata.* p. 441. p. 443. *Ludouici Imp. Bauari sepultura.*

lutus, quod prædictus episcopus dixit, se non habere auctoritatem, sed pro absolutione sua consuluit de nouo mittere nuncios ad Papam, & voluit ipsum exhumasse, sed prohibuerunt hæredes.

Anno Domini MCCCLXI. mense Ianuario quædam societas armatorum se congregat iterato, (vt supra) circa Auinionem super Rhodanum, & capiunt castrum Spiritus sancti, & pontem Rhodani ibidem, vt prohiberent victualia deferre curiæ Romanæ, ac prædas & cædes faciunt circumquaque. Et sic societas triplex, vna circa Rhodanum ab Aquilone, alia ex parte Australi versus montem Pessulanum, tertia ab oriente versus Carpentratum, ita quod curia timuit sibi multum, sed tamen asseruerunt, quod Papam & Curiam nollent damnificare. Securus autem non patuit introitus curiæ Romanæ, propter quod magna * quam propter priorem societatem Curia est valde turbata, & pro subsidio Dominus Papa legationem domino Carolo Imperatori & Alemaniæ Principibus dirigit seriosam, qui pecuniam petiuit pro subsidio, quam Papæ dare recusant. Et tandem cum huiusmodi prædicti starent circa curiam præscriptam per quartam partem anni vel circa, pecunia placauit eosdem, & sic recesserunt cum Marchione Montis-Ferrati contra Mediolanenses.

* magis.

Eodem anno inualuit iterato pestilentia Auinione magna, ita quod a festo Paschæ vsque ad Pentecosten, & ad festum Iacobi Apostoli moriebantur ibidem circa XVII. millia hominum, inter quos fuerunt centum Episcopi, & V. Cardinales, & ex hac maior fuit desperatio in Curia, quam supra de pestilentia, quæ sub Papa Clemente.

Eodem anno mense Decembr. quidam de societate redeuntes, præscriptam clam intrabant ciuitatem Auinionem, tradere volentes eandem, quorum aliqui deprehensi fuerunt, & vno die X. personæ in fluuio Rhodano suffocatæ, & XI. patibulo suspensæ: & sic quasi continue ab eo tempore, quo (vt supra) cœpit hæc societas, Curiam Romanam oppressit vsque ad obitum eiusdem Papæ. Qui decessit Auinione anno Domini MCCCLXII. II. Idus Septembr. quæ fuit feria II. ante festum exaltationis S. Crucis.

REDIT AD IMPERATORES.

KAROLVS IV Imp. *Alb. Arg.* p. 141, *Cortus* 9 c. 11, *Io. a Leidis* Chr. Belg. 29 c. 8.

Karolus quartus filius Iohannis regis Bohemiæ, electus in Regem viuente adhuc Ludvvico (prout inuenies) post obitum Ludvvici se intromisit de regno sine alia electione, & cum multitudine Bohemorum intrauit inferiorem Bauariam iuxta Cambium, & ibi cædibus & incendio destruit terram, & ascendit iuxta aquam Danubii a ciuitate Ratisponensi, vt Rex est susceptus; deinde potenter veniens Nurenberg, eadem ciuitas ipsi vt Regi obediuit; & omnes Principes & nobiles Franconiæ & Sueuiæ ad ipsum confluunt, quibus donaria magna dedit, & promisit, & ipsi vt Regi obediunt, & feuda sua ab eodem suscipiunt. Hic in consiliis prouidus, in agendis circumspectus, ad bella & guerras non anhelans, astutia & facundia & tractatibus generalem pacem fecit in Alemania, & tyrannos in Italia sibi attraxit.

MCCCXLVIII.

Alb. Arg. p. 147 *Auent.* 8 c. 20 n. 2, *Adlzreiter* p. 2 lib. 4 n. 29.

Et anno secundo prædicti Regis, in conuersione S. Pauli fuit magnus terræmotus in Alemania, nimirum in Sueuia, Bauaria, Austria, & maxime in Styria, Carinthia & Alpibus: ex quo oppidum quoddam dictum Villach, & quædam castra spectantia ad Ecclesiam Babenbergensem sita inter Alpes, funditus sunt subuersa, & plus quam V. millia hominum perierunt.

Incubus.

Eo tempore in diœcesi Babenbergensi erant quidam nobiles coniuges se multum carnali affectione diligentes. contigit quod maritus nomine de Egloffstain est occisus in bello: post cuius obitum Dæmon incubus apparuit in forma mariti vxori superstiti & prægnanti infra XXX. dies post occisionem; quem vxor ex simplicitate credens esse maritum ad oscula & alia (prout ante consueuerunt) admisit, at illa libidine ducta omni nocte vestes mariti lecto superposuit, nec aliquam personam iuxta se

ta ſe in nocte habere voluit, licet, quod eſſet illuſio diabolica, multoties informata. Poſt paucos dies cum horrore nimio ab vxore receſſit, ita quod bene perpendit, diabolicam fuiſſe illuſionem, & ipſa eſt mortua pariendo, præſumitur enim, quod ex P.444 coitu partus fuit extinctus. [*Simile notatur in Decret 32. q. 4. C. origo in fi.*] In eadem diœceſi tunc temporis quidam dæmon in ſpecie parui pueri hominibus apparuit multis, verbo facto, & conuerſatione placabilis, mira dicens.

Eodem anno & feria IV. proxima ante feſtum Pentecoſtes in ciuitate Nurenberg rumor fuit, quod populares propter obedientiam factam Regi ſe contra diuites erexerunt, & ipſos de ciuitate expellunt, & Ludvvicum Marchionem Brandenburgenſem pro domino receperunt.

Auent. 7 c. 20 n 7 *Adlzreiter* p. 2 lib. 4 n. 34.

Eodem tempore prædictus Rex filiam ſuam impuberem filio Alberti Ducis Auſtriæ vnico impuberi tradidit in vxorem, ac in quodam oppido Seuelt in metis Auſtriæ & Morauiæ ſolennes ſunt nuptiæ celebratæ.

Alb. Arg. p. 146.

Eodem anno circa feſtum B. Iacobi tractatum ſolennem habuit rex Carolus cum filiis Ludvvici in Patauia, & Albertus Dux Auſtriæ prædictus fuit mediator inter eos. Ibi interfuerunt Archiepiſcopus Saltzpurgenſis, Epiſcopus Patauienſis, fratres carnales, qui regalia ſua ab eodem Rege receperunt, interfuerunt Archiepiſcopus Gerlacus Moguntinus, Archiepiſcopus Pragenſis, Epiſcopi Bambergenſis & Herbipolenſis, fratres carnales, & nuncii Regis Vngariæ, & maxima copia Principum, Baronum & nobilium; ſed prædicti filii Ludvvici cum maiori comitiua, quam rex erant ibidem, & modus concordandi eos bene fuit inchoatus, ſed non conſummatus.

Alb. Arg. p. 146, *Auent.* 7 c 20 n. 9 *Adlzreiter* n. 35.

Eodem anno in Marchia Brandenburgenſi ſurgit quidam, qui ſe aſſerit Marchionem Waldmarum, qui (vt ſupra) Ludvvicum elegit in Regem, dicens ſe fuiſſe in pœnitentia XXV. II. annis ex reuelatione diuina, & abeuntem* a terra, & non mortuum: licet homines illius terræ priorem Waldmarum ante annos præſcriptos fuiſſe naturali morte defunctum aſſererent: & quia ſimilis in facie & in moribus Waldemaro erat, & multa inter ſigna de actibus Waldemari hominibus ad memoriam reuocauit, Rudolphus Dux Saxoniæ, & Archiepiſcopus Magdeburgenſis iſtum nouum VValdemarum in odium Ludvvici Marchionis, filii Ludvvici (qui terram non tractauerat gratioſe) pro Marchione ſuſcipiunt, & maxima pars eidem vt Marchioni obedit. Propter quod Ludvvicus prædictus ad Marchionatum redit, cum debili potentia armatorum. Et Rex cum nouo VValdmaro, Duce Saxoniæ & Archiepiſcopo prædictis cum magna potentia terram ingreditur, ac incendiis & prædiis vndique moleſtant, ac ipſum Ludvvicum obſident in Franckenfurt * ſpectantem ad Marchionatum. Hic poſt VI. annos ad molendinum ſuum reuertitur: quod prius erat molitor & deceptor, vbi Rex nouum VValdmarum de Marchionatu infeudauit, & ſic Ludvvicus de Marchionatu recedit.

Pſeudo-VValdemarus Marchio.

* abſentem.

Alb. Arg. p. 146, *Hiſt. Landgr. Thur.* c. 102, *Engelhuſius.* Chr. p. 270, *Cuſpinianus* Carolo IV p. 383, *Andr. Angelus* Chr. March. lib. II p. 153, *Auentinus* lib. 7 c. 20 n. 10. *Krantzius* VVandalia lib. 8 c. 18, *Spangenberg.* Chr. Sax. c. 286, *Adlzreiter* n. 37 *Alb. Arg.* p. 147 *Auent.* 7 c. 20 n. 3, *Adlzreiter* n. 44.

* ad Oderam.

Eodem anno inſurgit magna perſecutio contra Iudæos, in omnibus regnis & ciuitatibus Alemaniæ, & partibus Galliæ, in quibus habitabant Iudæi, ita quod paucis locis defendebantur. In Moguntia cum populus inopinato impulſu concitatus inſurgeret contra Iudæos, Iudæorum CCC. armati in populum inermem ſubito irruerunt, & CC. Chriſtianos occiderunt, & ab hoc ciues inuadunt turbati Iudæos, & XII. millia Iudæorum vel circa ſunt occiſi. In Franconia, Iohannes Burggrauius de Nurenberg in principio perſecutionis huiuſmodi, perſecutores nobiles & ruſticos in campis cum magna potentia locatos fugauit; tandem etiam ipſos iubet occidi, & vndique cæduntur, & expelluntur nudi. Quia diuulgata erat infamia de ipſis, quod venenum in ſaculis in puteos & fontes per omnes regiones Chriſtianorum miſerunt, & aliis modis diuerſis etiam per aliquos Chriſtianos intoxicauerunt, & ſic Chriſtianitatem nitebantur extinguere. Et aliqui Iudæi & Chriſtiani ad tormenta poſiti hoc fatebantur: durauit autem hæc perſecutio ad duos annos vel circa.

Iudæorum ſtrages.

Anno ſequente menſe Ianuario quidam nobilis de Haydegk plures ciues hone-

Adlzreiter n. 34.

 ſtos

ſtos in Nurnberg, qui ſuis ſeruitoribus inſidias poſuerant, ſuſpendio tradidit, propter quod ciuitas grauiter commota eſt contra ipſum, ſed Regi placuit hoc factum, quod propter rumorem ſupraſcriptum nunciabatur * eidem.

*inimicabatur

MCCCXLVIII. * p.445.

Guntherus Schvvartzburg. electus Rex.
Alb. Arg. p. 150, *G. Brlaui*ni : c. 9, *Gob. Perſona* æt. 6 c. 69, *Nauclerus* vol. II gen. 46 p. 1011, *Fritſch* de Gunthero Schvvartzburg *Mutius* 25 p. 247, *Auent.* 7 c. 20 n. 11. *Tritbem.* 1348 1349. *Alb. Arg.* p. 151, *Mutius* lib 25 p. 247.

Anno tertio regni Karoli, menſe Feoruarii, Guntherus comes de Svvarzenburg in Thuringia in odium Karoli per aliquos Electores regni, videlicet Hainricum depoſitum Archiepiſcopum Moguntinum, Ludvvicum Marchionem Brandeburgenſem, Rudolphum & Rupertum fratres Duces Bauariæ, & Comites Palatinos Rheni, nec non quendam Ducem Saxoniæ patruelem Rudolphi prænominati Ducis Saxoniæ in Regem Romanorum in Franckenfurt eligitur. Qui pluribus hebdomadibus cum potentia armata in campis iuxta Franckenfurt iacuit ante electionem ſuam, maxime per auxilium * ciuitatum Rheni & Gerlaci Archiepiſcopi Moguntini ſe ponit ad campum contra aduerſarium ſuum de Schvvartzpurg, qui cum antiquo Epiſcopo Moguntino & Duce Ruperto præſcripto & eorum exercitu ſe tenuit in oppido Alchphyl iuxta Moguntiam; & cum vtraque pars ſe præpararet ad bellum, ſubito infirmitas inuaſit illum de Schvvartzpurg, & contractus eſt manibus: quod factum ſibi plures aſſerebant ex veneno. Nam medicus ſuus, cum ſibi potionem miniſtrare deberet, aſtantes ſibi dicebant quod ipſe prægustaret: qui cum primo quodammodo renueret, tunc vrgebant medicum ſumere; qua modica ſumpta, die tertia mortuus eſt medicus. Multi autem dicebant vindicta diuina illum de Schvvarzenburg tam ſubito decumbere. Stante autem vtroque exercitu ſuperuenit Ludvvicus Marchio Brandenburgenſis cum pauca gente, qui familiariter & honorifice a Karolo ſuſceptus interponit ſe inter Reges prædictos, & concordat eosdem, ita quod ille de Schvvarzenburg titulo ſuo regali voluntarie renuntiat, promiſſa ſibi magna pecuniæ quantitate pro expenſis. Ipſe etiam Carolus prædicto Marchioni Comitatum Tirolis & omnem terram quam tenuit in Alpibus conceſſit, & apud dominum Papam obtinere promiſit diſpenſationem ſuper matrimonio cum filia Ducis Carinthiæ, vxore Iohannis fratris Karoli qui adhuc vixit, per ipſum de facto contracto, & quæ attinebat Ludvvico prædicto in tertio gradu; ac multos alios caſus apud ſedem Apoſtolicam & alios terminare promiſit, quorum tamen nullum terminauit. His & aliis pactis interpoſitis Karolus & Ludvvicus prædicti facti ſunt amici. * Super huiusmodi compoſitionis negotio Carolus ſolennem ambaſſatam proponit dirigere ad dominum Clementem Papam, ſed hæc legatio nullum ſortiebatur effectum. Hac igitur compoſitione facta præfatus Guntherus de Schvvartzpurg ex præmiſſa infirmitate menſe Iunio ſequenti obiit (prout dicebatur) ſepultus in Franckenfurt. Et etiam Carolus in Franckfurt venit, vbi illæ tres ciuitates Wechabiæ * quæ prius contra ipſum fuerant, eidem vt Regi obediunt.

Alb. Arg. p. 152. *Mutius* p. 347 *Fritſch* p. 30.

* *f. VVetteravia.*

In com-

* . Gevvoldus hic in margine addit: *Maguntini ac Ruperti præſcriptorum Karulo adhuc in Bohemia exiſtente. Quo veniente iuxta Renum aliqui premiſſorum electorum ita ſincere non aſſiſtunt prædicto videlicet electo de Svvartzenberg prout ante promiſerant. Imo aliqui eorum poſt electionem ſuam declinauerunt ad partem Caroli.*

De menſe Martii in Dominica Quadrageſime ſuprapoſitus Rex Karolus vxorem ducit filiam Rudolfi Ducis Bauariæ, & Comit. Palatini ſupraſcripti electoris partis aduerſæ.

Anno Domini MCCCLIII de menſe Febr. obiit. Nam prior vxor ſua ſoror regis Francie fuit etiam mortua. Regi Karulo omnes ciuitates Imperii in Alamania aſſiſtunt, tribus exceptis que aſſiſtunt illi de Svvartzberg, videlicet Franckenfurt, Fridvverch, Geylnbauſen, quæ ſunt in Betherabia & communiter deriſio videtur hominibus, quod hic de regno ſe intromittit. Quin Karolus diuitiis, honoribus & iuſtitia tituli regalis ipſum excedit.

De menſe Aprili Karolus in Spira tractatum magnum habuit cum ciuitatibus Imperii in Sueuia & iuxta Renum, & confederatus eſt cum eis.

De menſe Maii præſcriptus Karolus congregati magno exercitu iuxta Maguntiam per auxilium.

In commemoratione S. Pauli Luna post medium noctis eclipsata fuit, & tota sanguine apparuit.

Eodem anno mense Iulio, Episcopus Curiensis, in cuius diœcesi est castrum Tyrolis, promulgat solennem sententiam diuortii inter Iohannem fratrem Karoli, & filiam quondam Ducis Karinthiæ, cui prænominatus Ludvvicus Marchio Brandenburgensis vt vxori suæ cohabitauerat per septem annos & vltra, & duos pueros suscepit ex ipsa. In qua sententia Episcopus asserit præfatum Iohannem frigidum & impotentem ad copulam carnalem, & ideo non fuisse matrimonium inter eos. *Alb Arg. p. 151, Auent. 7 c. 20 n. 1., Lambecius Bibl. Cæs. 2 c. 6 p. 510.*

Rex Carolus communiter recognitus ab omnibus Principibus & ciuitatibus in Alemania Rex Romanorum, cum Regina vxore sua nuper ducta transit Aquisgranum: [*Nota quod hic Carolus bene coronatur corona ferrea, quia prima corona non fuit facta de consensu omnium Electorum.*] vbi secundo coronatur & Regina secum in festo B. Iacobi per dominum Archiepiscopum Coloniensem, in qua coronatione cum Marchio Iuliacensis sceptrum teneret regale, Ludvvicus Marchio Brandeburgensis recipere voluit sibi de manu, dicens ad officium suum hoc spectare: propter quod rumor est inter eosdem dominos suscitatus, quem Rex intercepit, & per Principes extitit diffinitum; *Quod quando Rex Romanorum coronatur, tunc ad officium Marchionis Brandenburgensis spectat sceptrum regale tenere. Sin autem feuda regalia concedat, tunc ad officium alterius Marchionis hoc spectat.* Rex autem non ab hac coronatione, sed a prima annos regni sui scribit. *Alb. Arg. p. 152. Coronatio Aquensis. Gloss. Auent. 7 c. 20 n. 14. Sceptrum regale.* p. 446

Nurenbergenses ciues, qui a Rege apostauerant (vt supra) ad gratiam redeunt. *Alb. Arg. p. 152.*

Eodem anno mense Septembri Ludvvicus marchio Brand. & Dux Stephanus, & alii filii & heredes Ludvvici ab Ecclesia condemnati, Bauariam, quæ fuit reuersa ad prænominatum Ludvvicum ex obitu patruelis sui Hainrici (vt supra sub ipso Ludvvico inuenies) diuidunt inter se in duas partes, superiorem & inferiorem Bauariam. Ita vt tres fratres, scilicet Ludvvicus prædictus, & alius Ludvvicus (cognomine dictus *Romanus*, quod Romæ conceptus) & Otto junior superiorem Bauariam cum comitatu Palatino Rheni & Comitatu de Graispach obtinuerunt; reliqui tres fratres Stephanus, Albertus & Iohannes Duces & fratres inferiorem Bauariam habuerunt. ***De simili diuisione huius terræ supra sub Friderico II.*** *Andr. Presbyter p. 36, Auent. 7 c. 20 n. 18. Bauariæ diuisio*

Eodem mense die S. Gorgonii in Vrbe Romana & locis vicinis ac in regno Apuliæ maxime terræ-motus fuit, etiam maior quam de quo supra anno præcedenti in Alemania. Vnde ex hoc Ecclesia S. Pauli in Laterano corruit, ita quod vix tertia pars eiusdem remansit. Basilica XII. Apostolorum, turres & multa alia ædificia in Vrbe corruerunt. * Hic etiam terræ motus durauit per tres septimanas vel circa; ita quod in die naturali semel interdum, & quandoque bis accidit, non tamen ita periculosus, prout prima die. Et ex eo territi Romani non audebant inhabitare domos suas, sed in tentoriis & extra domorum tecta torrebantur. * Similis terræ motus iteratus est anno domini 1353. in conuersione S. Pauli in eisdem partibus. ** f. morabantur.*

MCCCL.

Anno domini MCCCL. qui fuit Iubilæus (vt patet supra ex constitutione Papæ Clementis.) VI. mense Aprili Ludvvicus Marchio Brandenburgensis insignia Imperialia, videlicet lanceam qua perforatum fuit latus Domini nostri Iesu Christi, & clauos, ac gladium Karoli Magni, nec non alia quæ reseruata fuerunt in oppido Monaco per Ludvvicum patrem suum tradidit Karolo Regi prædicto in Nurenberg, qui in Bohemiam in ciuitatem Pragensem ipsa deducit. Vnde Innocentius Papa postea de his speciale festum indixit. ** *Alb. Arg. p. 555 556 Auent. 7 c. 20 n. 14. Regalia,*

* Gevvoldus in margine addit. *similiter in Apulia multa Castra, & maxime circa montem Cassinum corruerunt.*

** Bulla Innocentii VI data Id. Febr. 1354 qua in gratiam Imperialium Reliquiarum instituit

Mendum. Mense Augusto patriarcha Aquilegiensis strenuus valde qui Ludvvico prædicto marchioni Brand. & patri suo in Carinthia multum resistebat, passiuos * (vt alii dicunt) quod in campis per inimicum suum comitem Gurcensem (vt dicebatur) per quosdam extitit interfectus.

Alb. Arg. p. 154, Io. a Leyda Chr. Belg. 29 c. 20. Eodem anno mense Augusto Philippus Rex Franciæ prænominatus iam mortuus est, & primogenitus suus Iohannes, qui duxerat filiam Iohannis Regis Bohemiæ occisi in bello, sibi successit in regno, quæ antea mortua fuit. Contra quem Rex Angliæ mouet guerram, sicut contra patrem.

Alb. Arg. p. 156, Auent. 7 c. 20 n. 15. Eodem anno & mense Ludvvicus Brandeburgensis assumens secum Rupertum Ducem Bauariæ, patruelem suum supranominatum, cum multis armatis collectis de Bauaria & Sueuia, intrat Marchionatum Brandenburgensem, & transit per Bohemiam. Regina concessit sibi aliquos armatos, & in marchionatu recuperat aliquas ciuitates, quæ in absentia sua ab eo diuerterant. Hic eodem tempore duas sorores suas ex parte Ludvvici patris nupsit, vnam fratri Regis Vngariæ supranominati. [*Hic mortuus est anno domini* MCCCLIII. *& reliquit heredes. Hic Guilhelmus post obitum matris incidit in furorem, (vt fertur) ex diuina vindicta per quoddam arbitrium super dissensione inter Ducem Brabantiæ, & Comitem Flandrensem, quod super sacramento Eucharistiæ solenniter iurans promisit iustum ferre, pecunia corruptus tulit iniquum, vnde frater suus Dux Albertus in dominio sibi successit.*] Aliam filio domini Mastini de Scala domini Veronensis, qui sibi introitu Marchionatus Brandenburgensis magnam pecuniam mutuauit. Hic Mastinus postea decessit anno MCCCLI. mense Iunio. Prædictus vero Ludvvicus Marchio in marchia guerram mouens per vnum annum & quinque menses continue permansit, & tandem interuenientibus tractatibus, duobus fratribus suis, videlicet Ludvvico Romano & Ottoni, Marchionatum in Brandenburg reliquit ex toto, & ipse Bauariam superiorem pro sorte hereditatis suæ accipit, & vocem in electione Regis Romani Marchionatus prædicti * retinuit, & anno 1352. mense Ianuario in Bauariam est reuersus. p. 447

Alb. Arg. p. 157, Gundelfing. ap. Lambecium lib. 2 c. 6. p. 510 Cortus 8 c. 8, 10 c. 4. Additio.

* *ratione.*

Anno domini 1350. Octobri Rex Karolus grauiter infirmatur, & fama fuit de eo quod fuerit intoxicatus à fratre, qui expulsus erat a comitatu Tyrolis, & paralysi vexabatur, ita quod contractus efficitur manibus & pedibus, & hæc infirmitas durauit per annum.

MCCCLI.

Alb. Arg. p. 157 Adlzreiter p. 2 lib. 4 fin. Domina Margareta prima obiit anno LVI. mense Iunio, relicta domini Ludvvici existens in Hollandia, & volens terram habere ratione primogenituræ (vt supra sub Ludvvico dictum est (quod nolens Patigvvillus * filius eius, & domini terræ, incepit guerram cum filio. Filius nititur eam expellere de terra, & magnum bellum insimul habuerunt.

* *pati, Guillus (Guilielmus)*

Mense Nouembri Ducissa E. * quæ erat filia Comitis de Phyert, vxor domini Alberti Ducis Austriæ obiit. Ipse autem Dux erat multis annis contractus & paralyticus, bene & in pace regens terram suam.

MCCCLII.

Alb. Arg. p. 159. In Martio Tartari & Ruteni pagani cum multis legionibus armatorum contra Regem Cracouiæ intrant Poloniam, & vnam ciuitatem vicerunt, & terram & homines deuastant. Tandem armatorum multi sunt occisi, & reuersi sunt ad terram suam.

Alb. Arg. p. 158 159. 162, Gerb. a Roo lib. 3 p. 94. 97 & 100. Eodem anno mense Iunio & Iulio Albertus Dux Austriæ prænominatus guerram mouet oppido Thurisensi, ac ipsi cum auxilio hominum in Alpibus fortiter resistunt,

festum diem armorum Christi in Germania celebrandum, extat in Christ. Erdmanni relatione de sacris Imperii Reliquiis c. VI & in Syllabo monum. Ludouici Noribergæ Insignium Imperialium Tutelari adiecto p. 2.

* Apud Albertum Argentoratensem p. 158 vocatur *Ioanna de Ferreto.*

ſiſtunt, & terram ac homines Ducis grauiter deuaſtant. Tandem Dux expoſito magno theſauro, & dato ſtipendio nobilibus, cum auxilio ciuitatum Rheni Turegen obſedit cum maxima multitudine armatorum, tandem cum confuſione recedunt. Eandem obſidionem repetit idem Dux cum auxilio domini Regis Karoli anno domini 1354. qui quidem Rex tunc præſens fuit, & ſimiliter cum confuſione recedunt.

Eodem anno tribus diebus ante feſtum natiuitatis Virginis glorioſæ, quidam nobilis, Svveigerus de Gundelfingen, Conradum Ducem de Deck conſiliarium fidelem & ſecretarium Ludvvici Marchionis Brandeburgenſis, virilem valde, in Monaco occidit in hoſpitio ſuo, in noctis crepuſculo, cum ire veller ad lectum. Quem cum transfixiſſet gladio, ipſe Dux apprehenſo pugione (quem prius vnus de familia Svveigeri etiam transfixit in ipſum Ducem) contra ipſum frendens & fremens per gladium eſt admodum apri aggreſſus, ita quod gladium dimiſit in ipſo transfixum, & fugit; vnde ſtatim eſt mortuus. Hic Svveigerus poſtea incuſatur de Lepra & gratiæ Marchionis eſt reſtitutus.

Andr. Presb. p 36, Trithemius 1348, Auent. 7 c. 20 n. 21.

MCCCLIII.

Menſe Auguſto Rex Carolus de Bohemia venit in Alemaniam, & inducens dominos terræ & ciuitates orbis manſuetudine & miſericordia*, bonam & generalem pacem fecit.

Alb. Arg. p. 160
*verbis manſuetis & minatoriis.

Eodem anno menſe Septembri obiit Rudolphus Dux Bauariæ ſocer ſuus, ratione cuius & per tractatus habitos cum fratribus eiusdem Rudolphi rerum habuit, * multa caſtra & oppida ante nemus Boemorum. Ducem etiam Rupertum captum in Marchia Brandenburgenſi per Ducem Saxoniæ abſoluit a captiuitate cum multa pecunia.

Alb. Arg. p. 147. 153. 156 Andr. Presb. p. 37. 38 Alb. Arg. p. 153. 154, 160. 161.

Eodem anno menſe Decembri idem Rex Moguntiam venit: cui populus & clerus ibidem cum vexillo crucifixi occurrebant, petentes vindictam de Hainrico quondam Archiepiſcopo Moguntino depoſito, & dicto domino Cunone de Falkenſtain ipſius procuratore, qui multis grauaminibus in perſonis & rebus ipſos flagellabant; & ſic Rege vna cum Gerlaco Archiepiſcopo Moguntino a ſede Apoſtolica prouiſo rogitante de ſtatu Eccleſiæ & diœceſis Moguntinenſis, ipſe Hainricus prædi-
p.448 ctus ex improuiſo in vigilia natiuitatis Domini moritur, & præfatus de Falkenſtain cum Gerlaco Epiſcopo pertractante hoc Rege concordatur, & traduntur omnes munitiones & caſtra Archiepiſcopatus ipſi Gerlaco, exceptis quibusdam quæ ipſi de Falkenſtain pro certa pecunia remanent obligata.

MCCCLIV.

Menſe Ianuario obiit dominus Baldvvinus Archiepiſcopus Treuerenſis, patruus patris præfati domini Regis, qui XLVI. annis vel circa præfatam Eccleſiam Treuerenſem, vt Archiepiſcopus regebat, cui ſucceſſit Boemundus Archidiaconus Treuerenſis, qui paucis annis rexit eandem Eccleſiam, & ex ſenio deficiens reſignauit, & tunc ſupraſcriptus de Falkenſtain ex prouiſione ſedis Apoſtolicæ factus eſt Archiepiſcopus Treuerenſis.

Alb. Arg. p. 153. 161, Geſta Balduini lib. 3 c. 10.
Boemundus archiepiſc. Treuerenſ.

Eodem anno in die B. Gregorii in nocte in Alemania magnus ventus erat, qui ædificia, tecta domorum in multis locis euertit, ac multitudinem arborum maximarum radicitus euulſit. Et die præcedente poſt completorium magiſter Nicolaus Violus rector ſcholæ Eiſtetenſis ciuem Eiſtetenſem villicum ante prædicatores occidit.

Alb. Arg. p. 163.

Menſe Iulio Epiſcopus Herbipolenſis obſedit ciuitatem Herbipolin cum magna potentia armatorum, & terram circum quaque ac vineas prope ciuitatem deſtruxit, & ipſi ciues fortiter rebellabant. Tandem Rex veniens ad locum, concordabat ipſos, ita quod Epiſcopo in poſterum debent ſubeſſe.

Octobri idem Rex intrat Italiam coronandus in Vrbe ad titulum Imperialem per

Alb. Arg. p. 163; Cortus. lib. 11 c. 1. & 2.

---

* Gevvoldus in margine: *Rudolfi, rex habuit multa caſtra.*

per dominum Ægydium cardinalem summum pœnitentiarium domini Innocentii Papæ, transmissum ab eodem ob hoc ad Vrbem ante annum, vbi Paduæ solennissime suscipit & concordatur cum ipso Rege ciuitas Venetorum, domini Marchiones de Ferraria, dominus de Verona, & quamplures alii.

Alb. Arg. p. 152. 163, Cortus 10 c. 11.

Eodem tempore obiit Iohannes Archiepiscopus Mediolanensis, vnde de potentioribus Italiæ, & filii fratris sui regnant pro ipso in Mediolano & aliis ciuitatibus, quas ipse subiugauit.

MCCCLV.

Cortus. 11 c. 2, Alb. Arg. p. 163.

Idem Rex per amicabiles tractatus concordatur cum prædictis dominis de Mediolano, quem ipsi suscipiunt in Mediolano cum tam pauca gente: noluerunt enim quod cum magna gente intraret ad ipsos, vnde maiorem partem gentis suæ reliquit Mantuæ, & sic quasi solus submittit se manibus eorundem, & coronatur secunda corona argentea in Ecclesia S. Ambrosii in Mediolano in Epiphania Domini. Et inde transiens venit Romam, absque omni resistentia, vbi in die Paschæ a Cardinali Hostiensi in Imperatorem coronatur in Ecclesia S. Petri, ac eodem die recedit ab Vrbe dimissa gente sua, clam volens redire ad Alemaniam, non potuit, sed veniens ad ciuitatem Pisaniam, ibique cum moram faceret, quædam progenies vulgariter appellata Gamba-Curta, de occisione ipsius Imperatoris & suorum turbæ cogitauit, & circa festum Pentecostes Palatium Pisanum incendio ignis comburi procurauit, ex quo arma antiqua, balistæ & similia valde pretiosa ciuitatis, ibi consumpta fuerunt. Post aliquot dies prædicta progenies commune ciuitatis contra Imperatorem prouocant, & magnus rumor insurgit, in quo Imperator & sui in mortis periculo extiterunt. Sed dominus Marquardus Episcopus Augustensis vna cum suis tamen paucis, primo erecto vexillo inimicos audacter inuadit, & pugnat cum eis a mane vsque ad vesperam, plures occiderunt, reliqui fugerunt, sedato rumore duo ex prædicta prænominati machinatores capti sunt in curia habitationis domini Cardinalis Hostiensis prædicti, qui alios suos accusauerunt consortes, & sic XVI. famosi ciues Pisani capti sunt, & decollati, qui confessi fuerunt quod per hunc rumorem (si prosperati fuissent) Imperatorem & Imperatricem vere quidem patibulis suspendere intendebant, & reliquos occidisse, propter quod dictum * demolitæ sunt funditus habitationes eorum, & Imperator decessit de ciuitate Pisana, relinquens ibi loco suo prædictum Marquardum Episcopum Augustensem, & reuersus est in Alemaniam mense Iunio. Sed adhuc cum p. 449
esset Pisis, quoddam castrum in comitatu potenter vicit, in quo inuenit puerum feminei sexus in facie & toto corpore hirsutum, vt hœdus, quem secum duxit in Alemaniam.

*Alb. Arg. p. 163, Trithem. Chr. Hirs. 1355, Cortus 11. c. 4. Cortus. 11 c. 5, Alb. Arg. p. 163, Trithem. Chr. Hirs. 1355. Gambacurta. Marquardus episc. August. * f. delictum.*

Auent. 7 c. 20 n. 22. Kumstauff.

Mense Iulio idem Imp. emit ab episcopo Ratisponensi, & a quibusdam nobilibus Bauariæ, nobile castrum Cumstauf iuxta Ratisponam, Episcopatus Ratisponensis, pro XVIII. millibus florenorum, ex quo tota terra vicina est turbata, & hæc emptio facta est capitulo Ratisponensi penitus ignorante.

MCCCLVI.

Alb. Arg. p. 156, Auent. 7 c. 20 n. 23.

Mense Ianuario idem Imperator conuocat curiam in Nurenberg, in qua Archiepiscopi Moguntinensis, Coloniensis, Treuerensis, & alii Principes conueniunt Electores, & quam plures alii, sed filii Ludvvici duo, Ludvvicus Marchio Brandenburgensis, & Dux Stephanus, ad hanc curiam non conueniunt, timentes potentiam Imperatoris prædicti. Ludouicus vero dictus Romanus, etiam filius Ludvvici, bene interfuit huic curiæ cum magno apparatu, & de Marchionatu Brandenburgensi per Imperatorem est inuestitus ibidem.

Secundo mense Episcopus Constantiensis est Constantiæ in suo palatio occisus per quosdam milites, & multis vulneribus confossus. Eodem mense Berchtoldus de Hagelen canonicus Eystetensis, & præpositus noui collegii Spaltensis nouiter factus sacerdos & illis temporibus diues obiit proximo die ante conuersionem B.

Pauli,

Pauli Apostoli: qui solenne condidit testamentum, & in solenni eleemosyna (dicta spenta) fuerunt distributæ xx. libræ Hallenses, & v. modii siliginis. *Spenda.*

Eodem anno mense Septembri magnum & cruentum bellum est inter Iohannem Regem Franciæ, & filium Edvvardi Regis Angliæ iuxta Aurelianum, in quo captus est prædictus Iohannes Rex Franciæ & filius suus, cum tamen in gente quasi infinitum excederet Principem Angliæ. [*Simile bellum inter patres amborum prædictorum Regum ita mirabiliter contra euentum humanæ prouisionis commissum vide supra sub Luduuico IV.*] *Io. à Leidis* Chr. Belg. lib. 3. c. 6, *Froissardus* c. 161, *Addit.*

Eodem mense in die B. Lucæ Euangelistæ in die & nocte plures terræ motus facti sunt tam graues & notabiles: quales vnquam visi sunt in Alemania, ex quibus ciuitas Basiliensis & Ecclesia cathedralis ibidem subuersæ sunt funditus, & circa ciuitatem multa castra circumiacentia, & collegium scholarium canonicorum valde solenne, & monasterium Valdegrani eiusdem diœcesis, vbi montes alti & Alpes ad se inuicem transtulerant, ex quibus terræ motibus MM. * hominum perierunt. *Alb. Arg. p. 164.* *Basilea clades.*

Item eodem anno mense Nouembri feria II. post festum B. Martini confessoris dominus Marquardus Episcopus Augustensis supra scriptus, quem idem Imperator fecit vicarium Imperii in Italia, qui ob debitorum Ecclesiæ suæ prædictæ reseruationem recedens de ciuitate Pisana associauit se quibusdam armatis, qui se *Societatem* appellabant, & Apuliam, Tusciam, & Italiam, ac alias prouincias ibidem incendiis, rapinis, & hominum occisionibus deuastabant, vna cum huiusmodi societate iuit manu armata contra dominos Mediolanenses suprascriptos, & captus est in bello ab eisdem dominis, Mediolanum ductus, & cum eo quingenti armati.

Mense Decembri præscriptus Imperator vocatus per dominos & ciuitates regni Franciæ post bellum præmissum, venit in ciuitatem Metensem, vbi iura Imperii & claues ciuitatis ab incolis requisiuit, & per dominum Innocentium Papam per cardinalem Petrogoricensem transmissus ad ipsum, ac filius Regis Franciæ consanguineus Imperatoris (qui de bello suprascripto cum multis armatis fugit) ac multitudo magna Principum Alemaniæ & Franciæ conuenit ad ipsum, & per festum Natiuitatis dominicæ fuerunt apud ipsum. Demum transit in Ducatum Brabantiæ, ** & huiusmodi guerram sedauit. *Alb. Arg. p. 164, Trithem. 1356, Levv. à Northof* Chr. Com. de Marca p. 456.

MCCCLVII.

p. 450. Mense Aprili quidam nobilis miles dictus Eckerdin, officialis & potens Ducum inferioris Bauariæ, confederatur cum domino Imperatore prædicto, & ob hoc iidem Duces obsederunt eundem militem in castro Nacherberg cum tota potentia sua. Sed Imperator maximam gentem de Bohemia & Morauia, & alias hinc & inde congregat, & inferiorem Bauariam intrat, deuastat, & cum vterque exercitus sibi inuicem appropinquaret, ita vt bellum præsumeretur, in eundem componunt se Duces pro voluntate Imperatoris, pro quo tota Bauaria doluit, quod magna damna fecerat Imperator in terra; nec dum Duces, qui magnam collegerant gentem, se vendicabant.

Mense Maio dictus Marquardus Episcopus Augustensis liberatur de captiuitate domini Mediolanensis; Item Regina Vngariæ cum magna comitiua, & DCC. equis limina B. Virginis visitat Aquisgrani, & monasterium S. Elizabeth in Marcburg. *Andr. Presb.* p. 36, *Adlzreiter* p. 2 lib. 5 n. 2. *Nacherberg.*

Mense Septembri obiit Ch. de Haydeck nobilis miles, qui fratribus suis magnum thesaurum reliquit, & ob hoc fratres post obitum concertant.

Octobri in die Sergii & Bacchi Martyrum obiit Iohannes Comes Burggra-

---

* Gevvoldus addit in margine: *mille millia hominum perierunt. Et vide similes terremotus supra sub eod. Karolo. Item eodem anno insurgit pestilentia magna hominum, vt supra per totam Alamaniam.*

** Gevvoldus in margine addit: *vbi ciuitates Ducatus eiusdem, Dn. suum Ducem Brabantiæ expulerant.*

uius in Nurenberg, ſapiens & potens in Franconia, ſepultus ſolenniter in monaſterio in Hailprunne Eyſtetenſis diœceſis. Eodem menſe obiit Fridericus ſenior Comes de Ottingen.

MCCCLVIII.

Rex Liuoniæ. Menſe Iulio Rex Liphoniæ gentilis miſit fratrem ſuum ad præſcriptum dominum Imperatorem Karolum, tunc Nurenberg conſtitutum, aſſerens ſe & terram ſuam velle recipere fidem Chriſtianam, & petens ſe baptizari: Super quo negotio Imperator dirigit Archiepiſcopum Pragenſem, & ſuperiorem magiſtrum domus Teutonicæ in Alemania, & alios quam plures in Liphoniam. Hic Rex ſpondet baptizari, niſi terra euicta ab eo & ſuis anteceſſoribus per fratres domus Teutonicæ in Pruſſia, reſtituatur eidem, & ſic infecto negotio Imperator recedit de loco.

Auent. 7 c. 20 n. 26, Trithem. 1358, Gerb. a Roo lib. 3. p. 101. Eodem menſe obiit Albertus Dux Auſtriæ, cuius filii filiam iuniorem paulo ante duxit Meinhardus filius Duciſſæ Carinthiæ, & Ludvvici Marchionis Brandenburgenſis Ducis Carinthiæ, neptem in quarto gradu, ex diſpenſatione ſedis Apoſtolicæ, & ſolennes nuptiæ in Patauia celebratæ fuerunt. Sed Dux Rudolphus Alberti ſenior filius, qui Caroli Imperatoris filiam duxerat, regnauit pro patre in Auſtria, & conſtituitur aduocatus terræ in Sueuia ab Imperatore ſocero ſuo ſupraſcripto.

MCCCLIX.

Dominica in medio Quadrageſimæ, quæ fuit XI. Kal. Aprilis, fures de nocte intrauerunt monaſterium S. Walpurgis Eyſtetenſis, & cum campanarius eiusdem tarde intraret ad deponendum ſe in loco, irruunt fures in ipſum, velata facie, volentes eum occidere, qui ſe defendit, fuit in monaſterio grauiter vulneratus. Propter quod ſtillicidium de reliquiis B. VValpurgis conſuetum hactenus manare ceſſauit per quatuor ſeptimanas vel circa; & poſt octauas Paſchæ appropinquante feſto eiusdem virginis manauit, vt ante.

In octaua Pentecoſtes S. VVunibaldi confeſſoris in Haydenhaim facta eſt translatio in nouum chorum, cuius reliquiis cum poſtea deferrentur in ſtillicidium huius, in magna abundantia manatum eſt * ad hæc exiſtens S. VValpurgis. ** ad hoc ex Vrna Stæ VValpurgis.* In feſto S. S. Petri & Pauli Apoſtolorum, in occaſu ſolis, in ciuitate Eyſtetenſis, ſuperuenit tempeſtas magna & nubes pluuioſa, ex qua per vallem Puchtal verſus Septentrionem tanta inundatio facta eſt, vt partem ciuitatis deſtrueret, hominibus habitantibus in valle prædicta magnum damnum inferret, lapides maximos de montibus amoueret; & vna mulier extitit ſuffocata, & ſimilis aura non eſt hactenus viſa ibi. p. 454

Duella. Eo tempore in die Abdon & Sennæ Martyrum in ciuitate Eyſtetenſi eſt duellum commiſſum inter dictum Hopferſtadt & Perenuelder.

In die Marci & Marcellani martyrum ſimile duellum habuit in iudicio prouinciali Burggrauii. Idem & iuxta Nurenberg cum quodam dicto Marſchaldo de Gredingen, quem ſimiliter & veriſimiliter vicit, ac vitam ex precibus Dominorum indulſit inſignem prædonem, qui multis annis Ludvvicum Marchionem & terram ſuam ſpoliauit ex vna, & armigerum dictum Beniuelder, * pro quo tamen multæ orationes & pia ſuffragia ab hominibus fiebant ad Deum, & qui in cauſa, de qua agebatur inter partes, fouebant iuſtitiam; neutra tamen partium fuit occiſa ſeu membro mutilata.

Cortuſ. 10 c. 10. Menſe Decembri frater Domini Veronenſis, qui ſupra duxit ſororem Domini Marchionis Brandenburgenſis, occidit eundem Dominum Veronenſem fratrem ſuum, ſororium Marchionis; & expellit ſororem ſuam de dominio, & ipſe dominium Veronenſe & aliarum ciuitatum fratris apprehendit.

MCCCLX.

Nauclerus Vol. II Gen. 46 p. 1035, Mutius 25 p. 252. Ciuitates Imperii in Alemania, & maxime in Sueuia, querelas graues deferunt [illegible] Impe-

*Gevvoldus in margine: *Berrinuelder ſeruitorem Marchionis antedicti qui ſibi equum ad bujusmodi duellum dedit ex parte altera, & ſuccubuit Bernuelder*

Imperatori præscripto contra Comites de Wirtenberg, Vlricum & Eberhardum fratres, filios Comites de Wirtenberch (de quo supra sub Ludvvico) super diuersis grauaminibus, videlicet quod tenebant & defendebant malefactores & raptores patriæ & inimicos eorum, item quod telonia inaudita infra eorum territorium extorserunt, & alia quamplura grauamina inferebant. Propter quod idem Imperator veniens Nurenberg, prædictos Comites ad se vocauit, quibus cum solenni comitiua armatorum illuc venientibus Imperator præmissa & alia quamplura obiecit: sed ipsis cum indignatione recedentibus, mense Augusto eiusdem anni Imperator fortem & ferocem multitudinem armatorum de regno Bohemiæ & circumquaque iubet adduci, & mandat Principibus, Baronibus & ciuitatibus inuadere Comites suprascriptos, & sic collecta maxima multitudine armatorum cum potentia comitatum prædictorum hostiliter inuadit. Sed Rudolphus Dux Austriæ gener Imperatoris tractat pacem. Vnde prædicti Comites videntes, se non posse resistere potentiæ Imperatoris, suæ gratiæ submiserunt. Ergo oportuit eos restituere omnia castra & bona, quæ ibi & progenitores sui obligata ab Imperio hactenus habuerunt, telonia & pedagia, & consueta* relaxabant, & iuri coram iudice prouinciæ super iniuriis ciuitatibus illatis coacti sunt stare. * *f. consultu: vel, conuicta*

MCCCLXI.

In principio mensis Martii Imperatrix in Nurenberg filium masculum genuit, de quo Imperator lætitiam habuit non modicam, & eundem baptizandum solenniter reseruauit per vnum mensem & amplius. Nam ad baptismum ipsius inuocat solennem curiam in Nurnberg, & Electores Imperii quasi omnes. Et hic filius baptizatus est Dominica qua cantatur *Misericordia Domini*, quæ tunc fuit III. Id. April. in parochia S. Sevvoldi in Nurnberg, Babenbergensis diœcesis; & leuatus de fonte per Archiepiscopos, Moguntinensem, Coloniensem, Pragensem, & per Episcopos sex, & quinque Abbates, & nomen eius Wencezlaus appellatum, & durauit hæc curia cum magno gaudio per octo dies. Nam & insignia Imperialia Imperator iubet deduci de Bohemia, & solenni apparatu, & ostendit ibidem; & existentibus ibidem denunciantur magnæ indulgentiæ, quas Innocentius VI. Papa tunc gratiose concessit, videlicet easdem indulgentias, quas in vrbe Romani Pontifices in die Cœnæ Domini concedere consueuerunt; & habita ibi sunt hastiludia & alia solatia infinita. Post hæc Imperator disponit habitare limina B. Virginis Aquisgrani, sed deliberat mittere offertorium illuc pro filio suo nato. Vnde iubet filium ponderare in statera cum auro, qui ponderauit 16. marcas auri, quas mittit Aquisgranum. Et ipse cum vxore & filio, & insignibus suprascriptis in Bohemiam est reuersus. Et nota, quod insignia Imperialia, quæ tunc vidi (de quibus Papa festum indixit) sunt hæc; primum ferrum lanceæ, quæ transfixit latus Christi. Item clauus cum aliquali petia ligni S. Crucis, quæ transiuit manum Christi. Idem gladius Caroli Magni primi Imperatoris Romanorum, quem tunc Imperator tenebat in manibus, & corona qua coronatus est in Imperatorem a Leone Papa III. Item gladius Mauricii martyris. Item petia brachii S. Annæ matris Mariæ virginis, & dens Iohannis Baptistæ. Item petia cordæ, qua Christus fuit ad columnam ligatus. Spongia qua fuit in cruce potatus, & aliæ plures reliquiæ Sanctorum.

VVenceslaus Imp. nascitur. Alb. Arg. p. 155. Adlzreiter p. lib. 5 n. 8.

p. 451. *p. 452* *Regalia*

Eodem tempore VIII. Idus Aprilis obiit Dominus Albertus Burggrauius de Nurenberg, frater Iohannis præmortui.

Mense Octobri obiit Ludvvicus senior filius Ludvvici condemnatus,* Marchio Brandenburgensis inopinate iuxta Monacum, tamen Sacramentis Ecclesiæ procuratus: qui reliquit hæredem Meinhardum nomine, Rudolphi Ducis Austriæ generum, iuuenem cum quo mater sua pro terra Carinthiæ & Comitatu Tyrolis incepit litigare

Andr. Presb. p. 37, Gerh. a Roo lib. 3 p. 103, Aventin. 7 c. 21 n. 1 Adlzreiter p. lib. 3 n. 7.

MCCCLXII.

Mensibus Aprili & Maio visus est notabiliter Cometa in Bauaria versus Orien-

 tem

tem. Et exorta diſcordia inter Imperatorem præſcriptum ex vna, & regem Vngariæ & Rudolphum Ducem Auſtriæ parte ex altera. Et Imperator ad tractandum cum prædictis aduerſariis ſuis ſe transfert ad metas Morauiæ circa fines Vngariæ, & interim circa feſtum Iohannis Baptiſtæ moritur Imperatrix ſupraſcripta.

Meinhardi Brandeburgici tutela.

Andr. Presb. p. 37, *Auent.* 7. c. 21 n. 12 *Adlzreiter* p. 2 lib. 3 n. 6.

Eodem anno poſt feſtum Paſchæ oritur guerra grauis inter Duces Bauariæ ſuper tutela ſeu cura Meinhardi Marchionis Brandenburgenſis, & Ducis Bauariæ filii Ludvvici ſupraſcripti: ex hoc & pro eo, quia Rupertus Dux Bauariæ, & Comes Palatinus Rheni (de quo dictum) & Stephanus ſenior, ac Stephanus iunior filius eius, Duces inferioris Bauariæ (quibus etiam Dux Auſtriæ aſſiſtebat) ex vna parte contendebant eſſe tutores & curatores præfati Meinhardi iuuenis tanquam legitimi tutores ſecundum legem ciuilem. Sed alii nobiles terræ, conſiliarii patris eiusdem (quibus Fridericus filius Stephani Ducis præſcripti aſſiſtebat) ex alia parte ſimiliter volebant eſſe tutores & curatores præfati iuuenis, in quorum fuit poteſtate, & tanquam ii, quibus filius fuit commiſſus a patre; & cuilibet partium aliquæ ciuitates terræ adhæſerunt. Et cum ambæ partes cum magna comitiua armatorum ſe paraſſent ad bellum, & hoc inuicem viciniæ condixiſſent, contigit cauſaliter tunc in feſto Corporis Chriſti (quod fuit XVI. Kalen. Iulii) quod idem Marchio iuuenis deuenit in poteſtatem partis aduerſæ, videlicet Ducis Stephani, & ſibi adhærentium, & ſic ſine bello ab inuicem receſſerunt. Et idem Meinhardus poſtea modico tempore ſuperuixit, & mortuus eſt annorum XIV. vel circa. Et ipſe Fridericus reconciliatus eſt patri & fratri. Sed Duces Auſtriæ, apud quos tunc fuit mater ipſius Meinhardi defuncti, terram Carinthiæ & Comitatum Tyrolis obtinuerunt & poſſederunt.

Auent. 7 c. 21 n. 6 *Gerb. a Roo hiſt. Auſt.* lib. 3 p. 108.

MCCCLXIII.

Præfati Duces Bauariæ intrant terram Carinthiæ cum magno exercitu per vallem Eniſi fluuii, volentes intrare Comitatum Tyrolis, ſed non potuerunt. Tandem cum aliquo tempore fuiſſet lis inter præfatos Duces Auſtriæ, concordati ſunt, videlicet vt ipſi Duces Auſtriæ Ducibus Bauariæ exſoluerent centum millia florenorum, & ipſi præfatum comitatum & terram poſſiderunt vsque ad metas, prout hodie poſſident.

HISTO-

HISTORIA MORTIS HENRICI VII. IMP.

LECTORI SALVTEM!

BURCARD GOTTHELF STRUVE.

*Nſigne teſtimonium mortis Henrici VII Imp. veneno, per Monachum quendam Prædicatorum Ordinis dato, exhibent hi rhytmi. Prouocat ad illos Cuſpinianus,** circumferuntur, *inquiens*, verſus non admodum concinni, qui lamentabilem Henrici VII mortem conqueruntur. *De auctore non ſatis conſtat, de editionibus vero optime agit Martinus Diſenbachius,*** dicens:* Protraxit illud poema primus, quod ſciam e tenebris Papalibus (ſub quibus forte adhuc lateret) *Matthias Flacius Illyricus*, Vir ſcriptis ſuis pluribus, ſed maxime Hiſtoriæ Magdeburgicæ Centuriis notus, & in conquirendis huius generis ſcriptorum libris diligentiſſimus, ediditque inter *Varia Doctorum Piorumque Virorum de corrupto Eccleſiæ ſtatu Poemata* Baſileæ an. 1557. literis exſcripta, part. IV p. 470. ſqq. quorum abs ſe editorum meminit etiam, cum quinquennio poſt Anno nimirum 1562. Argentinæ *Catalogum Veritatis Teſtium* typis vulgaret p. 260. Ex hoc Flacii Poematum libro, etſi diſſimulet, *Marquardus Freherus* poſtea illud in Appendice Tomi I Scriptor. Germ. p. 13 recenſuit. Titulum ei *Flacius* loco cit. hunc præſcripſit: *de morte Imperatoris Henrici VII quem Frater Paulinus ordinis Prædicatorum* intoxicauit (quod tamen illius Ordinis Fratres conſtantiſſime negant) ex vetuſtiſſimo libro carmina ſeu rhytmi quidam. *Hi autem veri rhytmi ſunt Monachales, qui de facto illo ſatis teſtantur. Confirmant hoc factum tot ſcriptores, quorum auctoritates multa induſtria congeſſit Martinus Diſenbachius,* *** *Francofurtenſium olim Theologus, ſingulari ſcripto de vero mortis genere Henrici VII. Vnicam ſaltim coæui cuiusdam ſcriptoris & fide maxime digni ad confirmandam hanc Hiſtoriam adducere liceat de Geſtis Balduini*****: ſubditorum cunctorum mitiſſimus defenſator, rebellatorum vero rigidiſſimus exſtirpator iſte Henricus ad veſaniam Roberti Siciliæ Regis perdomandam verſus Neapolim, vbi ipſe habitauit, iter capiendo, & veniens Benconuent, eodem anno XV Auguſti, id eſt, aſſumptionis beatæ Mariæ virginis Miſſam more ſolito deuote audiebat & a quodam ordinis Prædicatorum religioſo dominici corporis Chriſti ſacramentum deuote recipiebat: cuius ſodalis eiusdem profeſſionis ablutionem ſumendam in calicem fundebat, quem ipſe Imperator fideliſſime ſumebat, & ſtatim poſtea totius corporis moleſtiam ſentiebat. Poſtea ſui prudentiſſimi intelligentes medici ipſum nulla infirmitate alia quam intoxicationis materia grauiter laborare, ſibi indicarunt, deuotiſſime ſupplicarunt, quod hanc intoxicationis materiam ſineret eos per inferendum ſibi vomitum radicitus reuocare. Quibus fertur reſpondiſſe. Malo migrando ad Dominum diem claudere extremum, quam generare ſcandalum in ſacrum Dominicum & detrimentum Chriſtianorum. Et ſic in illa infirmitate vsque ad diem Auguſti XXIV laborauit, qui eſt dies Bartholomæi omnium Apoſtolorum ſecundum ſanguinem nobiliſſimi, ipſe omnium Chriſtianorum nobiliſſimus ſpiritum ſuo qui fecit illum, reddidit creatori.

DE

---

* *hiſt. Henrici p. 36.*

** *de vero mortis genere Henrici VII c. IX p. 24.*

*** prodiit *Francofurti 1685. 4.*

**** lib. II c. XVII apud Baluzium *Miſcell. Tomo I p. 132.*

DE IMPER. HEINRICI VII. OBITV:

QVEM F. PAVLINVS ORDINIS PRAEDICATORVM, INSTINCTV FLORENTINORVM, IN EVCHARISTIA INTOXICAVIT, RHYTHMI IN VETVSTISSIMO LIBRO REPERTI.

N anno quo millesimum
Ante, & trecentesimum
Adfuit, ac duodenum,
Præcinctum stricta fascia
Cœleste verbum, gratia
Et veritate plenum:
Vt serpens liuidissimus,
Leuiathan turpissimus
Aspis inuidiosa,
Successibus victricibus
Et actibus felicibus,
Non fauens, tortuosa:
Gens fremens in Florentia
(Quam tangat pestilentia,
Quam dictat in Monarcham:
Vt corruat pestifere,
Intereat mortifere)
Thesauri pandens arcam,
Paulinum quendam variis
Corrumpit cum denariis,
Quam pluribus florenis: *
Vt Principem piissimum
Monarcham potentissimum
Inficiat venenis.
Paulinus non scientiæ
Indutus, nec clementiæ,
Sed Spiritu furoris,
Ad nefas minus pauidus,
Sed auri nimis auidus,
Et prodigus honoris.
Thesauri capto stemate,
Sed mortis anathemate,
Inique pollicetur,
Quod tuum Cæsar magnanime
Corpus fiet exanime,
Guelfusque liberetur.
Hæc turpis colligatio,
Quam Florentina natio
Sic colligat nefanda,
Heu minime dissoluitur,
Qua Principis resoluitur
Humanitas laudanda.
Augustus horum nescius,
(Cum homo non sit præscius,
Sed Deus futurorum)
Enarrans sub spe gratiæ
Cuncta cordis acie
Commissa delictorum.
Reponens confidentiam
In Deo, pœnitentiam
Pro viribus implere
Promittit Cæsar præpotens,
Vt Dominus omnipotens
Dignetur abolere.
Quæcunque gessit crimina,
Sic purgans cordis limina,
Scopa confessionis,
Vt fiat Apostolica
Sic particeps catholicæ
Sacræ communionis.
Paulinus non intrinsecus
Paratus, sed extrinsecus,
Solennia Missarum
Dicturus sub oramine,

Vt

* Ad hunc locum prouocat Car. du Fresne Glassario, voce floreni, dicens: *Floreni, Moneta aurea Florentinorum, apud quos cudi primum cœpere anno 1252. titulo 24 ceratiorum, quorum octo vnciam conficiebant, in vna horum parte insculptus fuit flos lilii, vnde Monetæ nomen inditum, in altera effictus S. Ioannes Baptista. Ita Ioan. Villaneus lib. 6 c. 54 Florenus de Florentia, in Charta an. 1350 in Probat. Hist. Turenensis p. 90, Cuius pretium erat tunc temporis 10. solid. Paris. Denarii Floreni.*

Vt Principem libamine
Communicet præclarum.
Sed ſimulata veritas,
Hic venenoſa feritas
Sub vngue occultatur,
Qua Princeps ſerenisſimus,
Fide Chriſtianisſimus
Clandeſtine vocatur.
Sic Sathanæ archangelus,
Transformans ſe ſic angelus,
Infector luculentus,
Poſt vitæ alimoniam
Dans mortis acrimoniam
Amicus fraudulentus.
Venena Princeps ſentiens,
Vindictæ non conſentiens,
Sic ait: O mi frater,
Amicum cur interficis,
Quem commendauit mater?
Amicum tibi creditum,
Pro nato tibi deditum,
Cur necas per venena?
Cur triſtes reddis populos,
Quot vdos facis oculos?
Quam cuncta pallet gena?
Hæc Princeps & ſimilia
Dum profert, ſupercilia
Hypocrita deponit.
Sic dominator gentium
Venefico ſilentium
Benignus imponit.
Nec tradit hunc tortoribus,
Sed iubet vt à foribus
Clandeſtine recedat:
Sic pro perſecutoribus
Precatur, Chriſti moribus,
Ne iudex manus lædat.
Paulinus frenum rapiens,
Clam fugam cito capiens
Lateribus equinis
Punctatis cum calcaribus,
Tam fœminis, quam maribus
Exponit Florentinis.
Totius facti ſeriem,
Proceſſus & materiam
Intoxicationis,
Qua plebis ex feruentia
Auditur in Florentia
Vox exultationis.
Dum Cæſaris conſulibus
Suisque contribulibus
Commiſſa propalantur,
Fit ingens vlulatio,
Nobilium turbatio,
Magnates lachrymantur.
In grandi ſtat triſtitia
Exercitus militia,
De Principis ruina
Quam feritas damnabilis
Manusque deteſtabilis
Coagulat Paulina.
Dum ſentit vir catholicus
Quod humor melancholicus
Se arctius extendit,
Magnates cito conuocat,
Ad lachrymas quos prouocat,
Sic dicens: Mors tetendit
Iam arcum ſuum acrius,
Imperium alacrius
Defendite fideles:
Ne meum per diſpendium
Lætentur, & compendium
Percipiant crudeles.
Incircumciſi moribus,
Rebelles præceptoribus,
Ne amplius exultent:
Nec viris vt exterritis,
Famoſis, imperterritis
Militibus inſultent.
O nobiles Imperii,
Victores improperii,
Nunc memores eſtote,
Quod Matathias commodo
Priuatus vitæ, quomodo
Præmonuit deuote.
Gentes æquanimes
Pro teſtamento animas
Et legibus paternis
Viriliter exponite
Fomidinem deponite
Pro præmiis ſupernis.
Vt Iudas vir fortisſimus
In populo mitisſimus,
Illuſtris Machabæus,
Qui hoſtem non abhorruit,
In bello quando corruit,
Exultat Philiſtæus.
Quem plebs Iſraelitica
Deplangit & Leuitica,
Et vitæ celebratis
Lugubribus exequiis,
Et gentium reliquiis
Et Principum legatis.
Tyrannus quicquid reprobus
Pro ſacris & pro legibus
Vlterius luctatur

Et victrix

Et victrix plebs Iudaica,
O bella Machabaica!
Huc vsque veneratur.
Vos inclyti similiter
Luctamini viriliter
Cum plebe tam incesta,
Vt celebris cum gloria
Vestrorum sit memoria
Per orbem manifesta.
His dictis cum auxilio
Et Principum consilio
Nobilium prudentum,
Imperium vt a modo
Fruatur pacis commodo
Disponit testamentum:
Constituens vicarium,
Fidelem commissarium,
Canem de Verona,
Munitum legum stemmate,
Armorum fretum schemate,
Virilitatis zona.
Ornatum, virum bellicum
Veracem, fidum, mellicum,
Verbisque seriosum,
Amicis satis placidum,
Sed inimicis acidum,
Triumphis gloriosum.
Scriptis inuentariis
A publicis notariis,
Factisque codicillis,
Signatis curiosius,
Munitis studiosius
Cæsareis sigillis.
Hortatur instantissime
Vt Cæsaris nouissimæ
Assistat voluntati:
Et testamentum editum
Honori suo creditum
Suæque probitati,
Vt miles carens vitio,
Fideli exercitio
Fidelis exequatur.
Quod minus sit sufficiens,
Et viribus deficiens,
Se Canis arbitratur.
Sed victus a nobilibus,
Virisque spectabilibus
Cum fletibus admittit
Augusti desiderium,
Quod proteget Imperium,
Pro viribus, promittit.
His factis, nec theoricum
Accersit, nec chirurgicum
Carnis infirmitati:
Sed animarum medicum,
Commendans diem tetricum
Diuinæ voluntati.
Vt fidei consocius
Precatur hic quamocyus,
Diuinis Sacramentis
Vt muniatur, parcius
Cum mors non agat, arctius
Sed stimulet tormentis.
Viatico dum fungitur,
Et oleo inungitur,
In fidé roboratur,
Renuncians que seculo
In Crucifixi speculo
Se Princeps speculatur.
Sic vale dicens populis
Turbatis, clausis oculis
Hunc spiritum emittit,
In Trinitatis nomine,
In manus tuas Domine
Quem amplius committit.
O quantus luctus omnium
ob diræ mortis somnium,
Quam plurium lamenta.
Audaces turbant animos,
Sollicitant magnanimos,
Conturbant elementa.
Virilis sexus eiulat,
Plebs muliebris vlulat,
Gens clamitat per castra,
Auditur planctus vndique,
Qui præ dolore vtique
Extollitur ad astra.
Perfusis genis fletibus,
Plebs militum cum cœtibus
Extrahit capillos:
Ingemiscendo clamitat
Mors illi quare percitat
Qui facit nos pupillos?
Sic hominem maleficum
Condemnat, & veneficum
Tam magni quam pusilli,
Et imputantes illico
Iniquitatis villico,
Sic aiunt pupilli:
O traditor blandissime,
O proditor vilissime,
O pessime mercator,
Hæresiarcha pallide,
Insidiator callide,
O archicriminator!
O venenosa scabies,
O belluina rabies,
O fera truculenta,
O bellua sæuissima,
O vipera nequissima,
O tabes virulenta!
Grassaris cur in Dominum?
Cur Regem necas hominum?
Cur mundi demis florem?

Cur tantum lædis apicem,
Magnalium opificem,
Imperii decorem?
Cur mundi turbas gaudium,
Detestatorem fraudium,
Bonorum sectatorem?
Insontem quare decipis,
Quotidie quo recipis
Res largas & honorem?
Benignum cur interimis?
Mansuetum quare perimis?
Cur inficis modestum?
Cur simplicem insequeris?
Cur opprimis honestum?
O nequam cunctis nequior!
Quo nemo vixit æquior,
Cur per te venenatur?
O Satana malignior,
Thesauro, gemmis dignior
Cur per te trucidatur?
Impensis beneficiis
Respondes veneficiis.
O canis impudice,
Qui totus tibi credidit,
Arcana quæuis edidit,
Cur fraudas inimice?
Horrores gentibus irruunt,
Et aures ambæ tinniunt,
O facinus horrendum!
Fit mentis trepidatio,
Stupor, horripilatio,
Ob nefas contremendum.
Immanior es pecude,
Tu durior es incude,
Tu malleo veneni,
Tu fabricator funeris,
Te cæcum cæci muneris
Præcipitant floreni.
Tu degener ab homine,
Nec belluino nomine,
Es dignus nuncupari,
Cum Dathan & cum Abiron,
Quos deglutiuit Acheron,
Vix dignus nuncupari.
Funestis tuis manibus
Hoc opto, ne a canibus
Vel auibus rodantur:
Ne ex veneno vitio
Communicent exitio,
In rabiem ferantur.
Senex ad sacerdotium
Te sibi fore socium,
Tu frater prædicator
Nec es nec esse diceris,
Fuisse, sed coniiceris
Ater præuaricator.
Te cleri congregatio
Religionum statio
Cruente detestatur:
Societas crudelium
Conuentus infidelium
Te ducem aspernatur.
Tu perfide considera,
Sol, Luna, cœlum, sidera,
Cum aere nigrescunt,
Arbusta, saltus, gramina,
Telluris flores, germina
Ob scelus exarescunt.
Est enim execrabile,
Nefasque detestabile,
Res prorsus impudica,
Quod Aquila mirificus
Pergrandis & magnificus
Occiditur a pica.
Per orbis cuncta spacia
Si nulla tibi gratia
O bestia cruenta:
Sed turpi pro audacia
Surripiant solatia
Bis duo elementa.
Oremus dilectissimi,
Fideles, deuotissimi,
Pro Principe gementes,
Vt tibi sit auxilio
Qui proprio nec filio
Pepercit. Sic dicentes:
Extensus more platani,
Heli Lamazabathani
Qui clamitat in cruce,
Sit Principi propitius:
Et eruat hunc citius
A perfidorum Duce.
Ne damnatorum maxima
Reorum neque proxima
Catena hunc constringat,
Nec Tartari dispendium
Gehenna vel incendium
Seuerius attingat.
Sed data sibi venia
Ad Paradisi mœnia
Per manus angelorum
Ducatur e militia,
Fruatur & lætitia
In patria viuorum,
Qua Deus non per speciem
Sed facie ad faciem
Quam pulchre reuelatur,
Quem omnis ordo cœlicus
Conuentus & angelicus
Cum laude veneratur.
Vbi dolor, nec tristitia,
Nec languor, nec mœstitia,
Nec labor neque planctus:
Sed iugi cum frequentia
Sunt Cherubin canentia,
Sanctus, sanctus, sanctus.
Quod summa præstet Trinitas
Et viua diuinitas
Cunctorum moderamen,
Quam decet virtus, gloria,
Laus, honor, & victoria,
In sempiternum, Amen.

LVDOVICI

LVDOVICI BAVARI IMP.

SCRIPTA PVBLICA.

LECTORI SALVTEM!

BURCARD GOTTHELF STRUVE.

X Freberi appendice quoque hæc Ludouici Bauari nomine, ſcripta publica, Rebdorffio ſubiungimus. Primum eſt ipſius decretum Francofurtenſe: Poſtquam enim in Comitiis Renſenſibus, menſe Iulio 1338. inſtitutis, * *acta a Iohannis XXII fuiſſent annullata, atque decretum, quod ſit Imperator, qui ab Electoribus electus, etiamſi a Papa non fuerit vnctus, conſecratus & coronatus: idem poſtea per hoc decretum in Comitiis Francofurtenſibus, communi conſenſu fuit confirmatum. Teſtatur de eo Albertus Argentoratenſis, dicens.* An. Domin. MCCCXXXVIII. regni ſui XXIV. Imperii vero XI die octaua menſis Aug. in Franckfurt vocata Curia, decretum quoddam, de conſilio quorundam fratrum Minorum, confectum, ſub ſigillo ſuo magno edidit: in quo & inter alia declarauit proceſſus quondam Domini Ioannis Papæ nullos: & quod Papa non poſſit contra Imperatorem talia attentare, cum iurisdictiones ſint diſtinctæ, Ianuis ſuæ Curiæ ſuffigebat cum iurium approbatione. *Ex hoc ipſo loco facile patet, aliud fuiſſe decretum Francofurtenſe, quod cum Principum conſilio concluſum, aliam dicti decreti apologiam, quæ in vltimis Alberti verbis latet,* cum iurium adprobatione. *Decretum illud Henrico Rebdorffio inſeruerat* ** *Freberus, nunc igitur, Apologeticum exhibemus. Hunc equidem Germanorum Chronico inſeruit Mutius,* *** *& Nauclerus,* **** *& ex iisdem Bzouius, quem tamen ideo notat Hervvartus ab Hohenburg,* ***** *qui etiam ex Frebero hanc Apologiam integram inſeruit. Exhibet eandem quoque Goldaſtus,* ****** *hoc titulo:* Ludouici IV Imper. Aug. Reſcriptum apologeticum contra Iohannis XXII Papæ Bullam Excommunicationis, concernens iura regni & Imperii.

Alterum

* De hoc Albertus Argentoratenſis p. 129: *interim conuenientes in villa Rens ſuper Rhenum Imperator & Principes electores, confectis deſuper literis & iuramentis præſtitis, quo imperium & eius iura contra omnes nullo excepto manu tenerent, & ad ipſum omnes quos poſſent, arctarent, nulla abſolutione vel quauis occaſione obſtante, firmarunt.* Idem confirmat Nic. Burgundus *p. 155. 156.* Auentinus *lib. VII* c. *XVIII n. 3.* Adlzreiter vero *Ann. Boi. p. II lib. III n. 40* confundit Decretum Renſeenſe cum Francofurtenſi, dicens: *Conſtat enim ſenatus conſultum Renſeanum eſſe editum MCCCXXXVIII Auguſti menſis die VIII.*

** *ad a. 1339.*

*** *lib. XXIV p. 236.*

**** *vol. II Gen. XLV p. 1001.*

***** Ludouico Bauaro defenſo p. 761 dicens: *poſt hæc adfers ex Mutio & Nauclero decretum Ludouici fœdiſſime vitiatum & mutilatum, cum emendatum & integrum ex appendice Freberi ad Rebdorffium afferre potuiſſes & debuiſſes. Sed nimirum maluiſti Ludouici defenſionem mutilam, mancam, multisque modis corruptam afferre quam integram, præſertim vero omittere voluiſti locum Auguſtini, vbi aperte docet, conceſſum fuiſſe vt quis a Pontifice ad Concilium appellaret.*

****** *Conſtit. Imper. Tom. vno p. 331.*

Alterum scriptum hoc titulo Freberus exhibuerat: alia informatio de nullitate Processuum Papæ Iohannis XXII, contra Ludouicum Bauarum, *Marsilio (vti videtur) vel Ockamo auctore. Ast, vero eiusdem auctori cum Goldasto vindicauimus. Hic enim primum Ioanni de Gauduno, Gandauiensi, in academia Perusina Professori illud tribuerat, sed a Canonico quodam admonitus, Henricum de Chalheim, veteris libri testimonio conuictus, supponit.* Monachus autem Franciscanus erat Chalhemius, & Ludouici IV Imp. Cancellarius, cuius sine dubio hoc consilium in hac caussa fuit, quod argumenta apologiæ Ludouici suppeditauit, quæ ex eodem tota est desumta.*

Tertium, & quæ sequuntur diplomata, Castrucium concernunt. Hic inter potentiores Italorum proceres, Ludouici potissimum partibus fauebat, ideoque Francofurti IV Kal. Iunii 1324 Vicariatum in Ciuitate & Districtu Lucensi & Pistoriensi ab eodem obtinuit. Vtraque hic exhibentur diplomata. In tertio equidem ratio additur, quod præcipuus in partibus Italiæ pro sacro Imperio pugil exstiterit. *Conceditur autem ipsi & merum & mixtum Imperium. Ex hoc satis patet, Italiæ Principes Imperii vasallos, concessa simili Vicariatus potestate, in iura superioritatis fuisse abusos.*

*Quartum diploma absoluit Lucenses a proscriptione per Henricum VII Imp. facta. Horum enim vrbs cum aliis ciuitatibus Hetruscis contra Imp. fœdus inierat,*** & cum Roberto, Apuliæ Rege faciens ab Imp. fuit proscripta, atque ab huius exercitu obsessa.**** Hoc igitur diplomate ista in gratiam iterum recipitur. Accedit quintum diploma quo Imp. eodem tempore constituit vicarium ciuitatis Pistorii, & totius Comitatus & districtus eiusdem. Testatur de eo in vita Castrucii Nicolaus Machiauellus,******

* In dissertatione de Auctoribus Tomo I Monarchiæ S. Rom. Imperii præmissa.

** Sic inter Italiæ Principes sub Ludouico, ipsum refert Albertinus Mussatus Ludouico Bauaro p. 2 dicens: *Ioanne XXII Papa rebelles Lombardorum Tyranni, vt vix iam Sacrosanctæ Ecclesiæ fortissimum robur sustinere non possent, accersiri Ludouicum Bauariæ Ducem, tanquam Romanorum Regem ex Alemannia iurata simul pactione decreuere, vt Imperii Sacrosancti Maiestatem interiectis dissidiis obiicerent Ecclesiæ Maiestati, eorumque Marchiarum collisionem facerent, quæ vniuersi Christicolæ concertarent, vt scilicet Tyranni iidem Ecclesiæ vires alienis subsidiis ab se retunderent, & ad eandem factionem antiquatas Imperii partes vndecunque & diuersis studiis complicarent. Fuere hi Galaaz, Marcus Luchinus Maphæi Vice Comitis per idem tempus prædefuncti filii. Canis Grandis Magnificus della Scala Veronæ, Vicentiæ, Feltri, Belluni Dominator. Passarinus de Bonacosis Mantuanorum Dominus. Raynaldus de Oppizo March, Esten. Ferrariæque Domini. Castrucius de Interminellis Pisarum, Lucæque dominus.* Nicolaus Machiauellus vita Castruccii p. 513 *inde tot victoriis clarus Luccam reuersus, vniuersum populum sibi obuium habuit, qua quidem animi propensione commodum vtendum ratus, Pazzinii Poggii, Puccinelli de Portico, Francisci Boccansachii, atque Ceccii Guinigii potissimum fauore, vtpote qui Luccensium facile primi id temporis, ab eoque corrupti fuerunt, imperium vrbis in se transtulit, atque plebiscito Princeps salutatus fuit.* Tristanus Calchus, postquam Hist. Mediol. *lib. XXI p. 465 ed. Gron.* Castrucii natiuitatem atque educationem explicasset, *p. 477* de eiusdem potentiæ progressu loquitur.

*** Conr. Vecerius Hist. Henrici VII p. 20 *eodem anno* (MCCCXI) *ciuitates Hetruscæ, Guelpharum partium, Florentia, Bononia, Senæ, Luca, Pistorium, fœdus inter se aduersum Henricum sanciunt. Florentini præsidium equitum Hispani generis CCCC quos a Roberto acceperunt, misere Bononiam itidemque Senam & Lucam, si forte ea regione Germanus statuisset incedere. Sed & quicquid Gibellinorum in ciuitatibus Guelphis versabatur, exactum.*

**** Albert. Mussatus *Historia Henrici VII libro XXII.* ***** *p. 513.*

nisi quod Imp. male vocet Fridericum: traiecerat id temporis in Italiam Fridericus Bauarus Romanorum Imperator, quo regno inauguraretur. Hunc sibi Castrucius conciliandum ratus, relicto ad vrbem Paulo Guinigio, quem ob beneficia paterna filii loco habebat, quingentis cum Cataphractis ipsi obuiam proficisci voluit. Habitus fuit in honore a Friderico Castruccius, multisque priuilegiis auctus, insuper vicarius Imperii per omnem Tusciam constitutus, praeterea Pisanorum imperium, qui pulso Gaddone ad Fridericum de auxiliis confugerant, in ipsum translatum, ipseque a Pisanis metu Guelforum, praecipue vero Florentinorum receptus fuit. Imperatore postmodum in Germaniam regresso, atque Vicario, ad res Italiae administrandas Romae post se relicto, omnes Ghibellinarum partium tam ex Longobardia quam Tuscia ad Castrucium confluere, atque quilibet ipsi imperium patriae suae, si in ipsum eius opera restitueretur, polliceri coepere: inter quos fuere Mattheus Guidius, Nardus Scolarius, Lapus Vbertus, Georzzius Nardius, Petrusque Buonaccorsius Ghibellini & Florentini omnes. *Haece diplomata memorata Codici suo Iuris Gentium inseruit Leibnitius.* Sequitur sextum de euectione Castrucii in Ducem Lucensem, cui ex Leibnitio septimum adieci, quo ipsi & haeredibus Comitiua Palatii Lateranensis Romani confirmatur, atque vt vnctioni & coronationi Impp. debeat adsistere. Testatur de eo in Vice Comitum Mediolanensium Historia Paulus Iouius,** dicens:* dum haec fierent, Castruccius, quem antea Lucensium, & Pistoriensium, Lunensiumque Ducem Caesar appellarat, accumulatis honoribus, Senator Vrbis, Comes Lateranus, & Caesareae Aquilae vexillifer effectus est. In eo tum vno Caesaris spes & opes sitae erant; quoniam nemo eo vel acumine ingenii, vel consilii grauitate validior fuit: quum etiam caeteris eius aetatis Ducibus, in omni gerendi belli, negotio fortuna felicior haberetur. *Dum autem eodem anno 1328. quo hoc factum, defunctus esset Castrucius; Ludouicus per octauum & nonum diploma ipsius relictae & liberis prospexit, ipsis certos reditus adsignando. Verum qua ratione isti haeredes Castrucii omni iure suo exciderint, testatur Vbertus Folietta,*** dicens:* Ludouici igitur ex Italia discessu, Vicecomites anno eius saeculi vigesimo nono, quos praesentia Caesaris compresserat, eo metu soluti ad arma consurgentes, piamque & iustam causam habere censentur, omnes Ludouici clientes bello persequendi, heredes Castrucii dominatu Pisarum & Lucae expulerunt.

I. LVDO-

* *p. I. p. 126.*
** *p. 291 edit. Grav.*
*** *Hist. Genuensi lib. VI ad a. 1329.*

I.
LVDOVICI IV. IMP. BAVARIAE DVCIS, CONTRA IOHANNIS XXII. PAPAE BVLLAM RESPONSIO, CONCERNENS IVRA REGNI ET IMPERII.

LVDOVICVS Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, vniuersis & singulis regibus Christianorum, ac Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, presbyteris, Diaconis, quocunque honoris culmine præfulgeant, & cæteris Ecclesiarum prælatis: nec non secularibus Principibus, Marchionibus, Ducibus, Comitibus, Baronibus, capitaneis, dominis, potestatibus, rectoribus, iudicibus, & officialibus prouinciarum, ciuitatum, & terrarum Romano imperio subiectarum, & ipsarum quibuscunque incolis & habitatoribus, ac omnibus & singulis Christi fidelibus, tam ecclesiasticis, quam secularibus, ad quos præsentes literæ peruenerint, gratiam suam & omne bonum. Fidem catholicam, quam sancta mater Ecclesia catholica (extra quam nullus omnino saluatur) in symbolis, consiliis, & traditionibus ipsius Ecclesiæ sacrosanctæ, docet, & tenet, firmiter credentes, ac fideliter & firmiter confitentes, & ipsius Ecclesiæ sanctæ doctrinam in sacris canonibus traditam, sequi volentes: quibusdam allegationibus, & oppositionibus, quæ contra nos, & electionem ac promotionem de nobis factam ad culmen dignitatis imperialis, & contra imperialem auctoritatem, potestatem, & dignitatem opponuntur, ne simplicium corda possint inficere, secundum sacrorum canonum & legum tenorem in his scriptis duximus respondere, & contra ipsos impugnantes & opponentes, & eorum dicta, procedimus, prout inferius continetur. Inprimis contra nos & imperialem auctoritatem, & ius imperii allegatur & obiicitur, quod potestas & auctoritas Imperialis est a Papa: & quod electus in regem Rom. ex sola electione non est, nec dici potest verus Imp. nec habet potestatem, iurisdictionem, & auctoritatem, antequam inungatur, consecretur, & coronetur a Papa: qui (vt dicunt) tam in temporalibus, quam in spiritualibus habet plenitudinem potestatis. Ad quæ respondemus, hanc opinionem sacris canonibus, ac iuri & rationi pariter obuiare, sicut expresse patet in Decret. *96. distin. c. cum ad verum*, & *Can. duo sunt, &c. Imperator*, vbi expresse habetur in hæc verba: *Duo sunt quippe, quibus principaliter hic mundus regitur, scilicet auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas. Habet quippe Imp. priuilegium potestatis suæ, quam administrandis legibus publicis diuinitus est consecutus. Nec Imp. iura pontificatus, nec Pontifex iura imperatoria vsurpat.* hæc ibi vbi glossæ ordinariæ dicunt, quod istæ potestates sunt diuersæ, & quod neutra dependet ab altera, & quod Imperator non habet potestatem siue imperium nisi a solo Deo, *93. distinct. cap. legimus*, vbi in textu dicitur, quod exercitus facit Imperatorem: & glossa super verbo *Imperatorem*, dicit sic: *Ex sola enim electione Principum dico eum verum Imperatorem, ante-*

antequam a Papa confirmetur, vt dixi, 73. distin. cap. quamuis. hæc glossa. Et hoc etiam probatur in Canone 10. distinct. vbi de potestate Imperiali & Pontificali loquitur in hæc verba: *Quoniam mediator Dei & hominum Christus Iesus sic actibus propriis & dignitatibus distinctis, officia potestatis vtriusque discernit, vt Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium rerum imperialibus legibus vterentur: quatenus spiritualis actio a carnalibus incursibus distaret, & Deo militans* (scilicet Papa) *minime se negotiis secularibus implicaret: ac vicissim ille* (scilicet Imperator) *non videretur diuinis rebus præsidere, qui esset secularibus negotiis implicatus.* Hæc ibi. Vbi glossa ordinaria de vtraque potestate loquens, dicit sic: *Dum ergo potestates istæ distinctæ sint, est hoc argumentum, quod Imperium non habetur a Papa: & quod Papa non habet vtrumque gladium. Nam exercitus facit Imperatorem, 45. dist. cap. legimus: & imperium a solo Deo habetur, 23. q. 4. cap. quamuis. Alioquin si imperium haberetur a Papa, posset in temporalibus ad Papam appellari, quod prohibet Alexander Papa IV. quod illa* (scilicet temporalia) *suam* (scilicet Papæ) *iurisdictionem non attingunt, ext. de appellationib. c. si duobus: &, Qui filii sint legitim. cap. causam quæ inter. Et ita ego credo istas potestates esse distinctas.* hæc glossa. Et 8. *distinct. cap. quo iure,* dicitur, quod iura humana per Imperatores, reges seculi, Deus humano generi distribuit. Et lex dicit, quod imperium & sacerdotium ab eodem principio processerunt in actum, *authen. quomodo oportet episc. & cler. ad ord. perduci, in prin. collat.* 1. Nec Imper. iurisdictionem Papæ, nec Papa iurisdictionem Imp. perturbare debet, *ext. de iud. c. nouit.* Ex quibus & aliis pluribus, quæ breuitatis causa dimittuntur, clare patet, quod potestas & auctoritas imperialis est immediate a solo Deo, & non a Papa. Et quod electus in Imp. ex sola electione est Rex Roman. & habet auctoritatem, iurisdictionem, & potestatem imperialem, etiam antequam inungatur, consecretur, & coronetur a Papa: & quod Papa in temporalibus non habet dictam plenitudinem potestatis. Sed obiicitur, quod ille, qui se Iohannem Papam XXII. appellabat, per suos processus de facto cassauit, siue nullam, cassam, & irritam pronunciat, electionem de nobis in regem Rom. factam: asserens in suis processibus, nos administrare non posse iura Imperii, & quod administratio Imperii ad ipsum Ioannem pertinebat de iure: & alia plura in ipsis processibus asserens, & de facto attentans contra nos & iura & libertates Principum Alemanniæ & subditorum imperii, & contra consuetudines antiquitus rationabiliter introductas & obseruatas, prout in ipsis processibus, imo verius excessibus continetur. Insuper post dictos processus, quasdam litteras sub bulla sua dicitur fecisse, & per mundum publice transmisisse, in quibus asserit, se totam Italiam ab Imperio & regno Alemanniæ separasse: insinuans per sua scripta & dicta, quod Papa tanquam dominus vniuersalis, non solum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus totius mundi possit ad suum libitum disponere & ordinare. Ad quæ omnia duximus respondendum, quod dicti omnes processus, assertiones, & literæ, & omnia, & singula, quæ per dictum Iohannem in prædictis, & contra prædicta gesta seu attentata fuisse dicuntur, & sunt nulla, & nullius valoris & momenti, rationibus infra scriptis. Prima ratio est, quoniam Papa quantumcunque catholicus & legitimus, non habet talem potestatem nec auctoritatem, aut iurisdictionem in temporalibus, & maxime supra imperii, quod est immediate a solo Deo, vt euidenter probant canones, & iura superius allegata. Vnde quicquid prædictus Ioannes fecit in prædictis, tanquam a non suo iudice factum, nullius fuit momenti, vt probant aperte canones, *11. q. 1. c. pen. & 2. q. 1. c. inprimis. iuxta fin. & 6. q. 1. c. frater noster, & ext. de iud. c. at si clerici, & ext. de consuetud. c. ad nostram, & c. si a non compet. iud. l. 2. & 3. & vlt. cum similib.* Secunda ratio est ex eo, quod dicti processus, imo verius excessus, fuerunt per dictum Iohannem contra nos, & in præiudicium enorme nostrum, & illorum qui nos elegerunt in Regem Rom. & aliorum Principum Imperii & Alemanniæ, ex notorie falsis causis, & nullo fori origine seruato, nobisque & aliis, quorum intererat, absentibus, & nullo modo legitime monitis

tis & citatis. Vnde cum sacri Canones, & iura diuina & humana decernant sententias & processus quoscunque promulgatos, absentibus iis, quorum causa agitur siue ventilatur, & eis legitime non monitis & citatis, nullius existere firmitatis, *3. q. 4. per tot.* vbi etiam legitur, sanctos Pontifices definiuisse in hæc verba: *Omnia quæ aduersus absentes in omni negotio aut loco aguntur, aut iudicantur, irrita erunt, & euacuantur omnino, nec aliquam obtinent firmitatem, quia diuinæ & humanæ leges hoc fieri probent, vt ext. de testib. c. in nomine Domini, & in authen. de testib. §. hæc vero, collat. 7. & ff. quæ sent. sine appel. resc. l. 1. §. ex hoc dicto: & C. quomodo & quando iudex, l. ea quæ. Et maxime in causis, quæ summi Pontificis iudicio deciduntur, ordo iuris & vigor æquitatis, est subtiliter obseruandus, vt ext. de sent. & re iud. c. in causis.* Sequitur quod prædicti processus, imo verius excessus fuerunt nulli, & nullius valoris penitus, & momenti. Nec obuiat, si dicatur, quod prædictus Ioannes in ciuitate Auinionis prouinciæ existens cum sua curia per suas literas, quas dicitur ad fores Ecclesiæ maioris Auinionis appendi fecisse, nos absentem citauit, quoniam talis citatio (esto quod appareret) nullatenus fuit, nec est dicenda legitima, rationib. infra scriptis. Prima ratio, quia sunt canones & iura ad hoc. Quod censeatur & dici possit citatio firma, necesse est, quod qui citandus est, citetur aut personaliter, si inueniri potest, aut si non potest inueniri, publice citetur ad domum suam, alias nisi sic citetur, non potest contra ipsum procedi, vt aperte probatur *4. q. 5. c. quisquis. & ext. de dol. & contumac. c. causam, in text. & in gloss. & in c. venerabilis in fin. & de cleric. non residen. c. ex tua, & ext. qui matr. accus. pos. c. 1. & de eo qui mittitur in possess. causa rei ser. c. vlt. & ff. ex quib. caus. maiores. l. item ait §. hoc autem, cum simitib.* Etsi proceditur, processus nullius est momenti, vt dicitur in superius allegatis iuribus *3. q. 9. c. caueant: & ff. quæ sent. sine appellat. rescind. l. 1. & C. quomodo & quando iudex. l. ea quæ.* Ex quibus iuribus clare patet, dato sine præiudicio, quod talis citatio per literas in ciuitate Auinionis appensas reperiretur facta fuisse, quod nihilominus processus per ipsum Ioannem factus fuisset irritus & inanis. Secunda ratio est, quia ad hoc vt citatio de iure legitima censeatur, & arctet citatum ad veniendum, necessum est, quod assignetur illi, qui citandus est, terminus & locus ad comparendum securus, prout manifeste probant iura. *ext. de appell. c. ex parte tua. 33. q. 2. c. siue de coniugii. vbi prouidendus est locus, in quo nulla vis formidetur multitudinis, nec sit difficile testes producere, vel cæteras personas, quæ tam a sanctis canonibus, quam a venerandis Romanis legibus in huiusmodi controuersiis requiruntur:* hæc ibi, *& 3. q. 9. c. hortamur, & ext. vt lite non contestata, c. accedens & ff. de iudiciis. l. sed locus.* Sed notorium est, & indubitatum existit, quod dictus Ioannes tam nos, quam imperii nostri fideles & amicos odio capitali, & etiam hostili exercitu persequebatur de facto, & ciuitates & iura imperii sibi vsurpare & subiugare quantum poterat, conabatur. Ciuitas quoque Auinionis, in qua idem Ioannes cum suo consistorio morabatur, & ad quam nos per suas literas euocabat, & ille, qui illius ciuitatis dominium detinebat, nos & Romanum imperium habebat odio notorio & antiquo: vnde patet, quod deciperet, qui diceret vel sentiret, talem citationem nos ad comparendum modo aliquo coarctasse. Quis enim auderet dicere, quod talis consistorii in tali loco periculoso teneremur subire iudicium, & in hostium nostrorum nos ponere sinum, & mortis periculo vltroneo nos offerre? Patet igitur, quod talis citatio, si facta reperiretur de nobis, foret irrita & inanis. Tertia ratio sumitur ex eo, quod in sacris Canonibus & Legibus statuitur, quod nullus in propria causa possit iudicare, vel ius sibi dicere, vt probatur *23. quæst. 4. cap. inter querelas: & quæst. 5. de occident. & 4. quæst. 4. ca. 1. & C. ne quis in cau. prop. iud. vel ius sibi iudicat.* Sed manifestum adeo est & notorium, vt nulla tergiuersatione possit negari, quod prædictus Iohannes de facto contendebat, scilicet quod ipse non solum in spiritualibus, sed & in temporalibus, & in nos & in totum Imperium, ac iura Imperii habeat plenitudinem potestatis: & quod super hoc contra nos controuersiam & litigium de facto mouebat, & iura Imperii etiam hostiliter sibi pro viribus vsurpare conabatur, & nos & Imperii nostri

 fideles,

fideles, quantum poterat, tanquam aduersarius, hostis & inimicus noster & Imperii, persequi nitebatur. Vnde etiam contra eum tanquam contra aduersarium, inimicum & hostem nostrum, & etiam Imperii, pro defensione nostra, & etiam fidelium nostrorum, & iuris imperialis ac fidei, appellamus ad futurum generale Concilium, in loco tuto & securo modo debito, & secundum formam sacrorum Canonum congregandum. Ex quibus sequitur manifeste, quod dicti processus, immo verius dicti excessus, per dictum Iohannem contra nos, & contra fideles nostros, & iura Imperii, facti fuerunt in propria causa, & temere & perperam attentati: & quod ipse in ipsis processibus se iudicem simul & partem effecit: ac per consequens, quod fuerunt irriti & nullius penitus firmitatis.

Tertio obiicitur contra nos, quod dictus Iohannes tam in nos, quam in omnes sequaces ac fideles nostros, habentes & tenentes nos pro Imperatore, nomine & honore, & nobis tanquam Imperatori obedientes & reuerentiam exhibentes, & in omnibus admittentes nos ad diuina, seu nobiscum participantes in diuinis, aut diuina officia celebrantes coram nobis, & præbentes nobis auxilium, consilium & fauorem, de facto excommunicationis sententiam fulminauit: & Ecclesias & Vniuersitates, quæ contra facerent, Ecclesiastico suppoſuit iudicio. Vnde dicitur, quod sententia pastoris, siue iusta, siue iniusta, seruanda est & timenda. Ad quæ respondemus & dicimus, quod secundum sacros canones & iura, huius sententiæ & processus, fuerunt & sunt nullæ ac nullius firmitatis, nulliusque valoris penitus & momenti: nec sunt aliquo modo timendæ nec seruandæ, nec timendi, nec seruandi: quod euidenter ostenditur & probatur, rationibus infra scriptis. Prima ratio sic sumitur. Certum est, quod cum prælatus Ecclesiæ in suo mandato excedit formam & potestatem a sacris canonibus sibi traditam, & in contra mandatum huius facientes, excommunicationis in singulares personas & in Ecclesias, & vniuersitates, sententias interdicti promulgat, talem sententiam non tenere, sed nullam ipso iure fore, nullatenusque obseruandam, vt probatur per id, quod legitur & notatur, *ext. de excess. prælat. c. cum ad quorundam.* Temerarium enim est & indignum, aliquem sibi sua auctoritate vsurpare, quod Romana catholica Ecclesia non concedit, *ext. de priuil. c. sane.* Sed (vt supra probatum est, euidenter) sancta Romana Ecclesia catholica & Apostolica non concedit, sed prohibet Papæ, ius Imperii & potestatem in temporalibus vsurpare. Quia, vt dictum est, ista Papæ iurisdictionem, quæ solum est in spiritualibus, non contingunt, vt in superius allegato *text. de appell. c. si duobus.* Et manifestum est, quod dictus Iohannes per suas antedictas sententias, excessit formam & potestatem Papæ traditam. Quia ius Imperii & potestatem in temporalibus sibi vsurpare conatus est, contra sacrorum cononum constituta. Ergo huius sententiæ sunt & fuerunt nullæ, & nullatenus obseruandæ. Et hic est vnus de casibus expressis, in quibus sententia de excommunicatione nullatenus est obseruanda. Secunda ratio sic sumitur. Certum est de iure, quod vbi est error expressus in sententia vel in mandato præsidentis, puta quia præcipit, quod non obediat suo superiori, vel præcipit aliquid contra Deum, vel contra sacram scripturam: talis sententia ipso iure nullius est momenti, nec est timenda, nec aliquatenus obseruanda, vt probatur per illud quod legitur *extra de sentent. excom. ca. venerabilibus iuxta finem in gloss. & ii. q. 3. cap. si quis praest, cum duobus cap. seq.* Et idem est, vbicunque sententia est ipso iure nulla, vt probatur aperte per illud quod legitur & notatur *extra de senten. excomm. cap. per tuas: & ext. de procurat. cap. in nostra præsentia, in fine: & extra de crimine fals. cap. super eo, & ext. de sentent. & re iud.* Sed manifestum est, quod dictus Iohannes in dictis suis processibus & sententiis expressit, quod non obediatur nobis, cui omnes imperio subiecti obedire, & reuerentiam exhibere secundum diuina & humana iura sunt astricti: & quod hoc fecit volendo sibi ius imperii, & potestatem omnimodam in temporalibus contra dominum & contra iustitiam vsurpare, ad quæ non extenditur (vt dictum est) eius auctoritas & potestas. Ergo ipsæ sententiæ sunt & fuerunt nullæ, & nullius penitus firmitatis, nec fuerunt, nec sunt quomodo libet obseruandæ. Tertia ratio sic

ſic ſumitur: Manifeſtum eſt, quod quando ſententia excommunicationis vel interdicti, quæ prolata eſt poſt appellationem legitimam, nulla eſt, nec aliquatenus eſt timenda, nec ſeruanda, vt aperte probatur *ext. de off. & poteſt. iud. del. cap. cum olim, in fine: & de ſent. excom. ca. venerabilibus, in fine: & ext. de appellat. c. ad hoc, quod & habetur & notatur extra de ſent. excomm. c. per tuas, in gloſſ. ord. & per dominum Hoſtienſem in apparatu ſuper cap. ſolet & in ſumma, quam per alios doctores.* Sed manifeſtum & notorium eſt, quod nos dudum contra dictum Iohannem, & proceſſus, quos ipſe de facto fecit contra nos, ac poteſtatem & auctoritatem imperialem, & præiudicium & derogationem fidei catholicæ, quam ſancta Romana Eccleſia firmiter hactenus docuit & credidit, & docet & credit, & tenet, appellauimus ad futurum generale concilium, in loco ſecuro & congruo congregandum, & ad ſanctam matrem Eccleſiam Catholicam. Quæ appellatio fuit ad ipſius Iohannis notitiam deducta, prout notorium eſt & manifeſtum: & conſtat etiam per legitima documenta. Et quia ipſe Iohannes poſt & contra dictam appellationem promulgauit, & protulit de facto contra nos & fideles noſtros, & nos ſequentes, & nobis præbentes conſilium, auxilium, & fauorem, dictas excommunicationis & interdicti ſententias, (ſi ſic dici poſſunt) ergo fuerunt & ſunt nullæ, & nullius valoris & momenti, nec ſunt aliquo modo timendæ nec obſeruandæ. Nec obſtat quod dicitur, quod Papa non habet ſuperiorem, vnde (vt aliqui garriunt) non poteſt ab ipſo quomodolibet appellari. Et vere non obſtat: quoniam manifeſtum eſt ſecundum doctrinam catholicam, & ſacrorum canonum, quod Papa, vbi de fide ſiue de iure diuino agitur, ſubeſt conſiliis, vt patet expreſſe, & legitur & notatur 15. *diſt. c. ſicut ſancti, in textu & gloſſa, & 25. q. 1. c. ſunt quidam, cum capitibus ſequentib. &* 19. *diſt. c. Anaſtaſius, vbi dicit gloſſa ordinaria ſuper verbo, Concilio dicitur: Videtur ergo quod Papa tenetur requirere concilium Epiſcoporum, quod verum eſt, vbi de fide agitur: & tunc ſynodus maior eſt quam Papa,* 15. *diſt. c. ſicut ſancti mei.* Ita dicit gloſſ. ord. Et quod Papa, vbi de fide agitur, habet ſuperiorem in terris, a quo poſſit iudicari, & per conſequens, ad ipſum ſuperiorem valeat appellari, probatur etiam notanter per illud, quod legitur & notatur 40. *diſt. c. ſi Papa.* Vbi expreſſe definitur, quod Papa a nemine iudicari poteſt, *niſi deuiet a fide catholica.* Ergo ſi Papa deuiat a fide, habet ſuperiorem interius, a quo poteſt iudicari, & per conſequens ad ipſum poteſt appellari. Hoc etiam patet per hoc, quod dicit Auguſtinus in Epiſtola ad Glorium & Eleuſium, & reliquos Donatiſtas, vbi de Concilio Papæ, & collegii Cardinalium ſcribit Dominus ſic: *Quaſi non eis dici poſſit, & adbuc iuſtiſſime dici: Ecce putemus illos Epiſcopos, qui Romæ iudicarunt, non bonos fuiſſe. Reſtabat adhuc vniuerſalis Eccleſiæ plenarium iudicium, vbi etiam cum ipſis iudicibus cauſa poſſit agitari: vt ſi male iudicaſſe conuicti eſſent, eorum ſententiæ ſoluerentur;* hæc Auguſtinus. Ex quibus & aliis pluribus auctoritatibus quæ breuitatis cauſa dimittuntur, euidenter patet: quod conſilium vniuerſale eccleſiæ catholicæ, vbi de iure diuino, aut de fide agitur, maius & ſuperius eſt concilio Papæ & Cardinalium, & ipſum tollit & ſoluit, ſi ipſi repugnent. Cum ergo pro defenſione iuris imperii, quod eſt a iure diuino, & fidei catholicæ, appellamus ad generale concilium, in loco tuto & ſecuro congregandum: ſequitur, quod appellatio noſtra fuit interpoſita ad ſuperiorem, ad quem legitime potuit appellari. Plures quoque aliæ rationes & cauſæ ſunt, ex quibus cernitur euidenter, quod prædictæ ſententiæ fuerint & ſunt nullæ, ac nullius valoris ſiue momenti, nec fuerunt nec ſunt timendæ, nec aliquatenus obſeruandæ. Quæ rationes & cauſæ in appellationibus & prouocationibus, contra aduerſantes nobis, & nos, & imperium, & fidem catholicam, quam ſancta Romana tenet Eccleſia impugnantes, ſolenniter interiectis, ſerioſius explicantur, quas omnes ſeriatim præſentibus literis explicare, prolixum nimium videretur. Quamobrem denunciamus & dicimus proceſſus & ſententias, de quibus ſuperius dictum eſt, fuiſſe & eſſe nullas, & nullos, & nullius valoris & momenti, & nullatenus obſeruandas: ac vniuerſis & ſingulis ſub noſtro imperio degentibus, cuiuſcunque ſtatus, dignitatis ac conditionis

existant, discrete præcipimus & mandamus, quatenus nulla persona singularis, aut communitas vel vniuersitas, dictas excommunicationis & interdicti sententias præsumat obseruare, vel facere ac sustinere quomodolibet obseruari. Quicunque autem contra hoc nostrum mandatum præsumserit facere, vel venire, eum omnibus feudis, quæ ab Imperio tenet, ac omnibus iurisdictionibus, gratiis, & priuilegiis, libertatibus & immunitatibus a nobis, vel prædecessoribus nostris, ei concessis, ex nunc priuamus. In quorum omnium testimonium & fidem præsentes literas fieri fecimus, & nostræ imperialis Maiestatis bulla iussimus & fecimus communiri. Et vt ipsæ literæ ad communem omnium notitiam deducantur, eas maioris ecclesiæ de Franckenfurt ostiis appendi siue affigi faciemus, quæ hunc processum nostrum quasi sonoro præconio publicabunt, ita quod nullus possit prætendere, vel ignorantiam allegare, quod ad eum prædicta non peruenerint, siue quod ea ignorauerit: cùm non sit verisimile occultum & incognitum, remanere, quod tam patenter fuit omnibus publicatum. Datum in oppido nostro de Franckenfurt, die VIII. mensis Augusti. Anno Domini MCCCXXXVIII.

Huic conuenit, quod in Chronico Francofurtensi Iohannis Latomi scriptum inuenitur, his verbis:

ANNO MCCCXXXVIII. Capella pontis V. Kal. Octobris est completa in honorem S. Catharinæ dedicata.

Eodem anno in curia fratrum Teutonicorum VIII. Augusti hora prima, Ludouicus Imp. ornatu & sedibus imperialibus edidit legem talem: *Electus Francofordiæ in regem Romanorum a Principibus electoribus, administrationem habet plenam.* Et eodem die responsiones Ludouici prædicti ad obiecta Papæ Iohannis XXII. sigillo imperiali sigillatæ foribus Mariæ ecclesiæ S. Bartholomæi (quæ ita vocatur ab imagine B. Virginis adhuc ibi extante) sunt affixæ. Habebat autem Romanus Pontifex hic suos quoque commissarios, qui ad VIII. Aug. affigebant ad eandem Ecclesiæ ianuam anathema & processus contra Ludouicum, cum seuerissimis comminationibus in omnes qui illi communicarent. Quare cum Canonici illic summo Pontifici obedientiam (vt tenentur) præstarent, Ludouicus superbiæ eos insimulans, paulo post potissimis prædiis, villis, & decimis spoliauit: Dominicanos postridie oppido eiecit, qui XXIV. annis exclusi fuerunt. Carmelitæ ab Henrico de Firnberg Archiepiscopo Moguntino in gratiam Imperatoris quoque sunt pulsi. A Teutonicis & Franciscanis similiter diuina officia sunt suspensa vsque ad depositionem Episcopi. Præpositus S. Bartholomæi D. Iohannes de Constantia cognomento Vnderschaff, Decanus Moguntinus, Ludouici partes sequens omnibus suis reditibus frui potuit. Collegium S. Leonardi applaudens quoque Principi, auctum est decima in Pfraunheim: atque talis status fuit non solum Francofordiæ, sed per totum Rheni tractum & in Sueuia.

II. HEN-

II.
HENRICI DE CHALHEM
INFORMATIO
DE NVLLITATE PROCESSVVM
PAPAE IOHANNIS XXII.
CONTRA
LVDOVICVM BAVARVM.

IN nomine Domini, Amen. Pro informatione simplicium iura ignorantium, processus Domini Iohannis Papæ XXII. contra Dominum Ludevvicum Romanorum tunc regem factus zelo conscientiæ, sed erroneæ: supra dictorum quasdam rationes breues & claras ponere decreui quibus lucide poterit informari volentibus: Quod iidem processus, imo verius excessus, nulli sunt ipso iure, & a nullo timendi nec obseruandi: etiamsi pro aliquo tempore sint seruati, nihilominus deposita erronea conscientia modo & deinceps penitus refutandi, tanquam nulli, & ab omni veritatis entitate alieni. Quarum rationum prima hæc est. Papa quantumcunque Catholicus ac legitimus sit, non habet potestatem, nec auctoritatem, aut iurisdictionem in temporalibus, & maxime supra iura Imperii, quod est immediate a Deo, vt probatur XCVI. *distinct. cap. cum ad verum. & cap. duo sunt. & cap. si Imperator.* vbi expresse diffinitur & dicitur in hæc verba: *Duo quippe sunt, quibus principaliter hic mundus regitur, scilicet auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas: Habet quippe Imperator priuilegia potestatis suæ, quam administrandis legibus publicis diuinitus consecutus est. Nec Imperator iura Pontificatus, nec Pontifex iura Imperatoris sibi vsurpet.* Hæc ibi in textu, vbi etiam glossæ ordinariæ dicunt, quod istæ duæ potestates sunt distinctæ, & quod neutra dependet ab altera, & quod Imperator non habet potestatem siue imperium a Papa, sed a solo Deo. Et *dist.* XXIII. *cap. legimus,* vbi in textu dicitur, *quod exercitus facit Imperatorem,* & glossa super illo verbo, *Imperatorem,* dicit sic: *Ex sola electione Principum dico eum verum Imperatorem, antequam a Papa confirmetur.* Et hoc etiam probatur in *c. quoniam. Dist.* x. vbi de potestate Pontificali & Imperiali loquens definit in hæc verba: *Quoniam mediator Dei & hominum Iesus Christus sic artibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit, vt Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium rerum Imperialibus legibus vterentur: quatenus spiritualis actio a carnalibus incursibus distaret, & Deo militans (scilicet Papa) minime se negociis secularibus implicaret; ac vicissim ille (scilicet Imperator) non videretur diuinis rebus præsidere, qui esset secularibus negotiis implicatus.* Hæc ibi in textu, vbi glossa de vtraque potestate loquens dicit sic: *Cum ergo potestates istæ distinctæ sint, est hoc argumentum, quod Imperium non habetur a Papa, & quod Papa non habet vtrumque gladium: alioquin si Imperium haberetur a Papa, posset in temporalibus ad illum appellari, quod prohibuit Alexander Papa dicens: Quod illa (scilicet temporalia) suam iurisdictionem non contingunt. Ex. de appellat. c. si duobus. & Ex. qui fil. sint legit. c. causam.* Et infra, *Ergo credo istas potestates esse distinctas,* hæc glossa. Et dist. VIII. *c. quod iure,* dicitur, *Quod ius humanum per Imperatores & reges seculi Deus distribuit generi humano.* Et lex dicit, quod Imperium & sacerdotium ab eodem principio processerunt, *in Auth. Quomodo oporteat Episcopos & clericos ad ordinem produci, in princip. Collat.* I. nec Imperator Papæ iurisdictionem, nec Papa iurisdictionem Imperatoris perturbare debet. *Ex. de iudic. c. nouit.* Ex quibus omnibus & aliis multis, quæ causa breuitatis omittuntur,

 clare

clare patet: quod poteſtas Imperialis eſt immediate a ſolo Deo, & non a Papa: & quod electus in Imperatorem ex ſola electione eſt rex Romanorum, & habet auctoritatem, iurisdictionem, poteſtatem Imperialem, etiam antequam inungatur, & conſecretur, vel coronetur a Papa: & quod Papa non habet in temporalibus dictam plenitudinem poteſtatis: & quod proceſſus, quibus de facto caſſauit, ſiue nullam, caſſam & irritam pronunciauit electionem de domino Ludevvico Duce quondam Bauariæ in Regem Romanorum factam, aſſerendo in iisdem ſuis proceſſibus, eum adminiſtrare poſt electionem de ſe factam non potuiſſe iura Imperii, & quod adminiſtratio Imperii ad ipſum Iohannem Papam pertinebat de iure, nullius omnino ſunt roboris vel valoris, & a veritate penitus alieni. Vnde quodcunque dictus Iohannes Papa fecit in prædictis, tanquam a non ſuo Iudice factum nullius fuit momenti, vt aperte probant Canones, XI. *p.* I. *c. placuit,* & II. *q.* I. *inprimis iux. fin.* & XVI. *q.* I. *c. frater noſter.* & *Ex. de iudiciis. c. at ſi clerici.* & *Ex. de conſuet. c. ad noſtram.* & *c. ſi non a compet. iud. 1. 2. 3.* & *vlt. cum ſimil.*

Secunda ratio eſt ex eo, quod dicti proceſſus imo verius exceſſus fuerunt facti per dictum Iohannem contra Ludevvicum Imperatorem, & in enorme præiudicium ſui, & eorum qui eum elegerunt in regem Romanorum, & aliorum Principum Alemanniæ, & totius Imperii, ex notorie falſis cauſis, & nullo iuris ordine ſeruato, ipſoque domino Ludevvico, & aliis quorum intererat, abſentibus, & nullo modo legitime monitis nec citatis. Vnde cum ſacri Canones, & iura diuina & humana determinant, ſententias & proceſſus quoſcunque promulgatos abſentibus his, quorum cauſa agitur, ſiue ventilatur, eis legitime non monitis & citatis, nullius exiſtere firmitatis, III. *q.* IV. *per ſol.* vbi etiam legitur, ſanctos Pontifices diffiniſſe in hæc verba: *Omnia quæ aduerſus abſentes in omni negocio vel loco aguntur aut iudicantur, irrita erunt, & euacuantur omnino, nec aliquam obtinent firmitatem; quia diuinæ & humanæ leges hoc fieri prohibent.* Et *ex. de teſtib. c. in nomine Domini.* & *in fine de teſtib. ſcil. ex C. hoc verbo: Collat. 7.* & *D. quæ ſent. ſine appell. reſcind. l. 1. §. ex hoc Edicto.* & *C. quom.* & *quan, Iudex. l. ea quæ.* Et maxime in cauſis, quæ ſummi Pontificis iudicio deciduntur, ordo iuris & vigor æquitatis eſt ſubtiliter obſeruandus. *Ex. de ſentent.* & *re iudic. c. in cauſis.* Sequitur quod prædicti proceſſus, imo exceſſus, fuerunt nulli, & nullius valoris penitus & momenti. Nec obuiat, ſi dicatur, quod dictus Iohannes Papa in ciuitate Auinionis prouinciæ exiſtens cum ſua curia, per litteras ſuas, quas dicitur ad fores Eccleſiæ maioris Auinionenſis appendi feciſſe, dominum Ludevvicum abſentem citauit. Quoniam talis citatio, eſto etiam quod appareret, nullatenus fuit nec eſt dicenda legitima citatio, rationibus infra ſcriptis. Quarum prima eſt, quia ſcilicet Canones & iura ad hoc vt cenſeatur & dici poſſit citatio legitima, neceſſe eſt vt ille qui citandus eſt, citetur aut perſonaliter ſi inueniri poteſt, aut ſi non inueniri poteſt, citetur publice ad domum ſuam, alias niſi ſic citetur, non poteſt contra ipſum procedere, vt aperte probatur IV. *q.* I. *c. ſi quis.* & *Ex. de dolo* & *contumac. c. tamen. quæ in tex.* & *glo. de clericis non reſid. c. ex tuo.* *Et Ex. a quib. matrim. accuſ. pot. c. 1.* & *de eo qui mitt. in poſſ. cau. rei ſeruan. c. vlt.* & *ff. ex quib. cauſ. maior. l. item ait. §. hoc autem. Cum allegatis iurib.* III. *q.* IX. *c. cauerant.* & *ff. quæ ſent. ſine appell. reſcind. l. 1.* & *C. quom.* & *quando iudex, ſi ea quæ.* Ex quibus iuribus clare patet, dato ſine præiudicio, quod talis citatio per litteras in ciuitate Auinionis appenſas reperiretur fuiſſe facta, quod nihilominus proceſſus per ipſum Iohannem factus fuiſſet irritus & inanis. Secunda ratio ad hoc eſt, quod ad hoc vt citatio de iure legitima cenſeatur, & arctet citatum ad veniendum, neceſſarium eſt quod aſſignetur illi, qui citatus eſt, terminus & locus ad comparendum ſecurus, prout manifeſte probant iura, *Ex. de appell. cap. ex parte tua.* & XXXIII. *q.* II. *c. de coniugio. vbi dicitur, prouidendus eſt locus, in quo nulla vis multitudinis formidetur, nec ſit difficile teſtes producere vel cæteras perſonas, quæ tam a ſanctis canonibus quam a venerandis Romanis legibus in huiuſmodi concurſu requiruntur.* Hæc ibi & III. *q. 9. Hortamur* & *ext. Vt lite non conteſt. c. accedens.* & *D. de iudic. l. ſi locum.* Sed notorium & indubitatum exiſtit, quod dictus Iohannes Papa tam ipſum dominum Ludouicum Imperatorem, quam Imperii ſui fideles

fideles & amicos odio capitali, & etiam hostili exercitu persequebatur facto, & ciuitates & iura Imperii sibi vsurpare & subiugare quantum poterat conabatur. Ciuitas quoque Auinionis in qua idem Iohannes Papa cum suo consistorio morabatur, & ad quam (vt dictum est) dictum Ludouicum Imperatorem per suas literas euocauerat, & ille qui illius ciuitatis dominium detinebat, dominum Imperatorem Ludouicum & Romanum Imperium habebat odio notorio & antiquo. Vnde patet, quod desiperet, qui diceret vel sentiret talem citationem prædictum dominum Ludouicum Imp. ad comparendum modo aliquo coarctasse. Quis enim auderet dicere, quod tempore talis consistorii in tali loco periculoso teneretur subire iudicium, & in hostium suorum se ponere sinu, & ad mortis periculum se offerre. Præterea in *can. Pastoralis. De sentent. & re iudic.* in constitutionibus Clementis Papæ quinti, quas idem Papa Iohannes prosequendo publicauit, probatur, quod sententia quondam Henrici Imperatoris lata in regem Rupertum nulla fuit, ex eo quod ipsum citauit ad locum sibi non tutum. Sic quod pro se ibi allegat, hoc contra se recipiat, iuxta dictum Sapientis, *Patere legem quam ipse tuleris.Ex de constitut.cum omnis.* Sed locus Auinionis tunc non fuit tutus, nec etiam tunc accessibilis, & clare patet, quia ipse Iohannes Papa, Rex Franciæ, Rex Rupertus, Duces Austriæ, cum eorum fautoribus, ipsum dominum Ludevvicum tunc impotentem, imo Imperium persequebantur odio capitali. Hoc idem probat captiuitas militis & Ambassatorum regis Angliæ perfecta in Auinione, post asseruationem domini Papæ Benedicti ipsi militi factam. Vnde si hoc malum factum fuit in milite, propter secreta quædam inuestiganda, vel legationem impediendam: quanto magis propter destructionem & discerptionem Imperii, cuius iura auidissime sitiunt, in verum Imperii protectorem siue administratorem, & mala exciuissent eius æmuli, si potuissent, & si possent, adhuc excitarent?

Item quod reuera contra mentem & intentionem delegantis & committentis Papæ vices suas, scilicet Chtisti præfati, processus sunt facti: quod sicut ipse Christus commisit Petro claues ligandi & soluendi in hunc finem, vt Petrus dimitteret, & animas purgaret ad salutem: non autem ei commisit temporalium regnorum administrationem. Quod etiam scribit S. Bernhardus primo libro considerationis Eugenio Papæ. Sed Papa Iohannes sententias prædictas fulminauit propter administrationem regni regnorum: quod a Christo in mandatis aut ex commissione clauium non accepit. Ergo sententiæ illæ sunt nullæ iure. *Ex. de rescript. c. super litteris.* quod ibi delegans non esset iurisdictionem concessurus, ibi delegatus non debet iurisdictionem exercere. Quod autem Christus Petro non commiserit temporalium iurisdictionem, vel eorum curam aut administrationem, patet, quia ipse nihil proprii habuit: imo paupertatem & temporalium renunciationem seruauit & docuit. Luc. XIV. *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Et Marci. XIX. *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.* Quomodo enim pauper post temporalium alienationem sequeretur Christum, nisi & Christus temporalia deposuisset, imo prius posuisset? Hoc idem patet expresse Luc. XI. *Quod quidam archisynagogus Christo dixit, Magister, dic fratri meo vt mecum diuidat paternas possesiones.* Sed Christus nolens esse iudex temporalium, respondit ei quasi dedignatus: *Et quis me constituit iudicem inter vos, vt diuidam vestram hereditatem?* ac si dicat: Non veni possessiones temporales diuidere, sed salutem animabus dare, sicut ibidem notauit Albertus in gl. Possessionum enim earum diuisio & ius diuidendi est a iure Imperatorum & regum mundi, quibus a Deo temporalia sunt commissa, vt patet *in Can. dist.* VIII. *cum quo iure.* Cui concordat Bernhardus libro considerat. sic scribens Eugenio Papæ: *Si non vis recognoscere Imperatorem, dimitte possessiones.* Vnde etiam apparet, quod hæ sententiæ latæ sunt a non suo iudice: cum Papa non sit iudex Imperatoris in temporalibus, quanto minus in causa Imperii, a quo temporalia dependent, sicut patet per plura iura Canonica & ciuilia superius allegata. Item quod Christus temporalia Imperatori dimiserit administranda, & sibi eorum curam & administrationem non assumpserit, patet, quia

quia tributum Cæsari dari iussit, vt scribit Matthæus XXIII. & etiam ipse soluit, vt patet Matth. XVII. Item Iohannis XIX. interrogatus a Pilato, an esset Rex, respondit: *Tu dicis quod Rex sum ego: sed tamen regnum meum non est de hoc mundo:* ac si diceret, spiritualibus vel animabus impero, & in eis meum est regnum, non in mundo, nec in mundanis & transitoriis: sed in spiritibus æternis & animabus fidelibus, se de mundanis ad cœlestia & æterna erigentibus. Sed textuales clerici & pseudomonachi, falsi scilicet religiosi, qui se dicunt Iudæos esse & non sunt, sed potius sunt synagogæ Satanæ (sicut Apostolus & Euangelista iussus est scribere episcopo Smyrnæ, Apocal. 2.) se credentes esse sapientes, cum sint desipientes, omnia præmissa vna superficiali solutione conantes euadere, dicunt: Quod sententia Pastoris siue iusta siue iniusta timenda sit, cum Christus dixerit Petro: *Quacunque ligaueris, &c.* nullum excipiens: Ad quam solutionem respondeo, quod aliud est sententia iniusta & aliud nulla, sicut aliud est quando pastor fert sententiam iniustam, forte ex ignorantia, seruato tamen ordine iuris. Sed præfatæ sententiæ latæ fuerunt scienter malitiose, & ex iniustis notorie causis, imo falsis, & claue errante, & in finem indebitum & iniustum, vt Imperii iura sibi vsurparet, contra ius diuinum & humanum: & sic concupiscens, imo hostiliter inuadens alienum, peccauit moraliter, faciens contra præceptum Dominicum: *Ne furtum facias.* In quo præcepto prohibetur omnis illicita contrectatio rei alienæ. Item, *Non concupisces rem proximi tui,* in quo prohibetur non solum contrectatio, sed etiam inordinatus appetitus rei alienæ. Qui ergo sibi in illo peccato consentit, nonne etiam mortaliter peccat, cum delinquentem & consentientem par pœna constringat? *Ex. de offic. deleg. c. 1. & de sent. excommun. c. nuper. &c. sciat se cum illo simili modo culpabilem iudicandum.* Debet ergo quilibet patri & matri in peccatum trahere conantibus dicere: *Non noui vos,* id est, non approbo quod iubetis in hoc. *Can. 33. q. 8. C. diaconi.* Veritati enim & iustitiæ insistendum, etiam contra parentes carnales & spirituales. *4. q. 3. c. parentes. & ex de iureiur. c. litteras* vnde Actor. *4. plus oportet obedire Deo quam hominibus.* & in eodem: Si in conspectu Dei iustum est nos potius audire quam hominem, ipsi iudicate, *&* XI. *q. 3. c. Iulianus.* Non semper malum est non obedire præcepto, cum enim dominus iubet quæ Deo contraria sunt, tunc ei obediendum non est. Vnde ad id quod ipsi literales clerici allegant: *Quacunque ligaueris, &c.* respondeo, quod illa auctoritas intelligitur de ligatione vera, non ficta vel falsa, quodque per Augustinum illud verbum exponentem, qui ait: *Christus non dixit: Quod putatis ligare & soluere. Sed in quos opus iustitiæ vel misericordiæ exercetis, hoc ego Deus, & omnes cœlestis militiæ ordines laudant vobiscum & confirmant: aliter autem opera vestra in peccatores non cognosco.* Etsi Deus non approbat sententias latas iniuste etiam in peccatores, quanto minus sententias Iohannis Papæ latas contra iura diuina & humana, & iuris ordine non seruato, & pro causis notorie iniustis & falsis. Item super verbo Marci XVI. *tibi dabo claues regni cœlorum,* dicit, *Quidam hunc locum non intelligentes aliquid sumunt de supercilio Philosophorum, vt damnare innoxios. Cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed vita eorum quæratur,* ad idem XI. *qu. 3. cap. ipse.* vbi dicitur: *Ipse ligandi & soluendi potestate se priuat, qui hanc pro suis voluptatibus, & non pro subditorum moribus exercet:* & cap. seq. dicitur: *Iudicare de subditis nequeunt, qui in subditorum causis odia vel guerram quærunt.*

Demum veniunt insensati dicentes: Etsi Papa in omnibus præmissis male gessit, hoc non habemus iudicare. Hi, vt bene agant, nolunt intelligere, videlicet quod duplex est iudicium, vnum iurisdictionis: hoc non habet homo super Papam, ut eum pro suis excessibus iudicialiter corrigat. Aliud est iudicium rationis vel discretionis: & hoc iudicio quilibet habet iudicare de factis, & maxime de præceptis sui superioris, an sint iusta vel iniusta, an bona vel mala, aut in quem finem sint facta: alias enim semper esset obediendum cuilibet præcepto quandocunque contra diuinum præceptum facto, quod ex præmissis patet fore falsum. Alias etiam Psalmista de peccatore non dixisset: *Noluit intelligere vt bene ageret* scilicet discernendo inter bonum & malum, licitum & illicitum. Et alibi: *Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat, si est intelligens aut requirens Dominum.* Id est, si intelligat verum, secundum intellectum: & requirat Dominum, operando bonum secundum affectum, propter Dominum tanquam propter finem. Hæc sufficiant pro directione simplicium.

III. DE

III.
DE CASTRVCIO DVCE LVCAE,
RESCRIPTA ET DIPLOMATA QVAEDAM
LVDOVICI BAVARIAE IMP.

Desumta ex eius vita, per Aldum Manutium edita Romæ anno 1590.

Concessio vicariatus in ciuitate & districtu Lucæ, &c.

VDOVICVS Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus magnifico viro, Castrucio de Antelminellis, vicario Lucanorum, suo & Imperii fideli dilecto, gratiam suam & omne bonum. Regiæ liberalitatis clementia in suis fidelibus gratiarum dona multiplicans, illis præcipue consueuit assurgere larga manu, qui per pugnam continuam in rebelles pro exaltatione coronæ singulares triumphos & nomen laudabile sunt sortiti. Sane cum veraciter sciamus, te præcipuum in partibus Italiæ pro sacro Imperio pugilem extitisse, nulli parcendo periculo, oneri, vel labori, ac iustitia tua & animi probitate victos de hostibus deuotos pro Imperio tenuisse, ac deuios infideles ad fidem gratiosis meritis inuitasse: volentes præmissorum obtentu extollere nomen tuum, & te prærogatiua speciali magnifice honorare, vicariatum ciuitatis Lucanæ, eiusque districtum sex milliariorum, & suburbanorum vel quasi, & prouinciarum Vallis Nebulæ, Arianæ, & Lunæ, & terris ciuium Garfagnanæ, terris quæ dicuntur Plancorum. Verrucula, Bossorum, & eius curiæ, Pontremulo, eius districtu Lunegiana, & omnibus terris sitis citra & vltra aquam Magræ, in Lunensi diœcesi, Massa & Versilia, & Valletina, auctoritate Regia, nostro & Sacri Imperii vice & nomine vsque ad nostrum, vel successoris nostri Romani Imperatoris vel Regis beneplacitum & voluntatem, tibi committimus, & in ipsis ciuitate, terris & locis & aliis ante dictis, pro nobis & sacro Imperio, te vicarium constituimus & facimus generalem. Concedentes tibi plenariam iurisdictionem in omnibus prædictis, ciuitate, terris & locis, vt possis inquirere & punire, & iurisdictionem sanguinis cum mero & mixto Imperio exercere, in genere & in specie, per te vel alium, aut alios, cui vel quibus ipsam iurisdictionem commiseris exercendam: recepto primitus a te iuramento, quod ipsam iurisdictionem fideliter exerceas, nulli parcendo, vel contra iustitiam offendendo, sed ius suum vnicuique tribuendo, volentes per hanc concessionem nostram in præmissis omnia & singula tibi esse concessa, quorum specialem commissionem fieri oporteret, & quæ in generali commissione non intelligerentur commissa, nisi de ipsis fieret mentio specialis. In cuius rei testimonium præsentes tibi dirigimus, tradimus, appensione sigilli Regii communitas. Datum in Regali oppido nostro Franckfort. IV. Kal. Iunii anno Domini MCCCXXIV. Regni vero nostri X.

IV.
RECONCILIATIO CONCESSA CIVITATI LVCAE.

NOS LODOVICVS Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus. Etsi honor Regis iudicium diligat, tamen Augustalis Clementia misericordiam non refutat, quin nonnunquam per iustitiam condemnatos reddat per gratiam absolutos sic quippe fideles nostros & Imperii intime diligimus, quod longe carius parcimus re-

uertentibus, quam pœnam resistentibus infligamus. Sane dudum claræ memoriæ dominus Henricus, quondam Romanus Imperator VII. prædecessor noster, contra ciuitatem Lucanam, & eius districtum, & contra commune & ciues & speciales personas eiusdem, quasdam condemnationis sententias promulgauit, proscriptiones, mulctas, priuationes & pœnas alias infligentes pro eo quod tunc ipsi a fidelitate recesserant, & sacro Imperio rebellabant. Nunc vero quia ciuitas, districtus, commune, & ciues præfati ad fidelitatem & deuotionem reuersi, sacro se imperio in puritate & integritate fidei reddiderunt, & in hoc proposito fidei se firmos & stabiles opere comprobant & effectu: Nos qui eisdem pium & beneuolum affectum gerimus, & tanquam filios peramamus, culpam præteritam, quam ipsi student deuotis & fidelibus actibus expiare, remittentes eisdem de gratia speciali omnes sententias per dictum D. Heinricum contra ipsos prolatas de plenitudine potestatis regiæ relaxamus & reuocamus, quicquid ex eis vel ab eis factum vel secutum extitit: restituentes eosdem eadem potestate contra ipsas sententias in integrum, & in statum pristinum, ac si ipsæ sententiæ non fuissent ab initio promulgatæ. Ad quas specialiter nos induxit prædictorum fidelium nostrorum noua, crescens, & firma deuotio: & fidelissima strenui viri Castrucii de Antelminellis, sui vicarii, pro ipsis interpellantis supplex petitio, & fauor multus quem ipsis gerimus ex affectu. Verumtamen prædictas sententias non intelligimus relaxatas ad illos de ciuibus prædictis, qui in rebellione persistentes nobis, & Imperio, vel dicto vicario nostro nomine non obediunt, nec intendunt, nisi forte ad requisitionem dicti Castrucii, intra terminum quem præfixerit, ad fidelitatem redierint, & eius beneplacitis paruerint & mandatis. In cuius nostræ remissionis, relaxationis, reuocationis & restitutionis testimonium præsentes damus literas, sigilli nostri robore communitas. Datum in Franckfort. Kalend. Iunii, anno Domini MCCCXXIV. Regni vero nostri anno X.

V.

CONCESSIO VICARIATVS PISTORIENSIS.

LODOVICVS Dei gratia, Romanorum Rex semper Augustus, magnifico viro Castrucio de Antelminellis, Vicario Lucanorum, suo & Imperii fideli dilecto gratiam suam, & omne bonum. Regiæ liberalitatis clementia in suos fideles gratiarum dona multiplicans, illis præcipue consueuit assurgere larga manu, qui per pugnam continuam in rebelles, pro exaltatione Coronæ singulares triumphos & nomen laudabile sunt sortiti. Sane cum veraciter sciamus, te præcipuum in partibus Italiæ pro sacro Imperio pugilem extitisse, nulli parcendo periculo, oneri, vel labori, ac iustitia tua & animi probitate victos de hostibus deuotos pro Imperio tenuisse, ac deuios infideles ad fidem gratiosis meritis inuitasse: volentes præmissorum obtentu, extollere nomen tuum, & te prærogatiua speciali magnifice honorare, vicariatum ciuitatis Pistorii, & totius Comitatus & districtus eiusdem, ac in omnibus aliis terris sitis infra confinia supradicta, & in diœcesi Lucana Pistoriensi & Lunensi auctoritate Regia, nostro, & sacri Imperii vice & nomine, vsque ad nostrum vel successoris nostri Romanorum Imperatoris aut Regis beneplacitum & voluntatem, ibi committimus, & in ipsis ciuitate & comitatu ac districtu, terris, & locis, ac omnibus antedictis pro nobis ac sacro Imperio te vicarium constituimus, & facimus generalem. Concedentes tibi plenariam iurisdictionem in omnibus prædictis, ciuitate, terra, & locis, postquam eas acquisieris, & pro nobis & sacro Imperio tenendas tibi subiugaueris, vt possis inquirere & punire, & iurisdictionem sanguinis cum mero & mixto Imperio exercere, in genere & in specie, per te vel per alium, aut alios, cui vel quibus ipsam iurisdictionem fideliter exerceas, nulli parcendo, vel contra iustitiam offendendo,

sed

ſed ius vnicuique tribuendo. Volentes per hanc conceſſionem noſtram omnia & ſingula tibi eſſe conceſſa, quorum ſpecialem commiſſionem fieri oporteret, & quæ in generali commiſſione non intelligerentur commiſſa, niſi de ipſis fieret mentio ſpecialis. In cuius rei teſtimonium præſentes tibi dirigimus & tradimus, appenſione ſigilli Regii communitas. Datum in Regali oppido noſtro Franckfort. IV. Kalendas Iunii. Anno Domini MCCCXXIV. Regni vero Noſtri Anno X.

VI.

SVBLIMATIO CASTRVCII IN DVCEM LVCÆ, ETC.

LODOVICVS, Dei gratia, Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, Illuſtri Caſtruccio de Antelminellis, Duci Lucano, Comiti ſacri Lateranenſis Palatii, & vexillifero Imperii fideli dilecto, gratiam ſuam & omne bonum. Principalis liberalitatis Clementia, in ſuis fidelibus dona multiplicans, illis præcipue conſueuit aſſurgere larga manu, qui per pugnam continuam in rebelles pro exaltatione Coronæ ſingulares triumphos & nomen laudabile ſunt ſortiti: Sane cum veraciter ſciamus, experientia nobis exiſtente magiſtra, te præcipuum & ſtrenuum in partibus Italiæ pro ſacro Imperio pugilem extitiſſe, nulli parcendo oneri, periculo vel labori: ac iuſtitia tua & animi probitate victos, de hoſtibus deuotos pro Imperio tenuiſſe, & deuios infideles ad fidem gratioſis meritis inuitaſſe: tantoque magis imperiale ſceptrum extollitur: Tanto cura regiminis a ſollicitudinibus & laboribus reuelatur, quanto fideles in circuitu Imperii circumſpicit digniores, & de fulgore throni Cæſarei velut ex ſole radii, ſic cæteræ prodeunt dignitates, vt primæ lucis integritas minorati luminis non ſentiat detrimentum. Hac igitur conſideratione commoniti, qui cœleſti prouidentia Romani Imperii moderamur habenas, ac ſolii noſtri decus tam veterum dignitatum ornatibus confouemus, quam nouis honoribus ampliamus. Volentes præmiſſorum obtentu extollere nomen tuum, & te prærogatiua ſpeciali magnifice honorare, de plenitudine poteſtatis, & de certa ſcientia, & de conſilio noſtrorum Principum & Baronum, ciuitatis Lucæ, Piſtorii, Volaterrarum, & Lunæ, cum omnibus & ſingulis caſtris, villis, & locis ſitis in diœceſibus ipſarum, & cum omnibus earum, & cuiusque earum pertinentiis, territoriis & iurisdictionibus quibuscunque, ad ius, honorem & nomen Ducatus pertinentibus transferentes, & volentes ſub vno dignitatis vocabulo contineri Ducatus Lucani: te pro te & ſucceſſoribus tuis & te per lineam maſculinam natis & naſcituris in perpetuum ipſius ducatus Ducem, & vexilliferum noſtrum & ſacri Romani Imperii vbilibet, de præmiſſæ noſtræ poteſtatis plenitudine & principali munificentia promouemus: eisdem libertatibus, immunitatibus, & iuribus prædictum Ducatum tuum præſentium auctoritate donantes, quæ Ducalem deceant dignitatem, præfataſque ciuitates & quamlibet earum, & omnes terras, caſtra, territoria atque loca, quæ in diœceſibus ſeu Epiſcopatibus, & territoriis, & pertinentiarum ipſarum ciuitatum, ſeu cuiuslibet earum, ſeu intra confines diœceſium Epiſcopatuum, pertinentiarum & territorium præfatarum ciuitatum, ſeu cuiuslibet earum ſitæ ſunt, ſeu ſita, in perpetuum tibi, & legitimis ſucceſſoribus tuis, ex te deſcendentibus natis & naſcituris per lineam maſculinam, ex certa ſcientia damus, concedimus & donamus: cum omnibus & ſingulis villis, caſtris, terris, fortalitiis, caſalibus, vaſallis, hominibus, poſſeſſionibus, honoribus, vſibus, derittis, demaniis, feudis, homagiis, patronatibus vacantium & non vacantium Eccleſiarum & locorum ad nos & ſacrum Romanum Imperium ſpectantibus, ſeu pertinentibus, & cum terris cultis, & incultis ſiluis, paſcuis, nemoribus, ſalinis, balneis, ſtagnis, lacubus, atque

quibuscunque aquis & aquarum decursibus, molendinis, piscariis, piscationibus, venationibus, montibus, planis, vallibus, & omnibus & singulis locis, iuribus & pertinentiis, tam maris quam terræ præfatarum ciuitatum, terrarum, & locorum, & cuiuscunque ipsarum, & ipsorum existentium infra prædictas diœceses, confines & loca, quæ in huiusmodi nostra concessione & donatione sub speciali aut generali vocabulo possunt intelligi, siue comprehendi, & quæ ad nos & Romanum Imperium spectare noscuntur. Et sic te & successores tuos prædictos in Ducem & Duces prædicti ducatus cum dignitate illustri eligimus, constituimus, præficimus, & creamus, dantes & concedentes tibi & successoribus tuis prædictis in præmisso ducatu plenissimam iurisdictionem, & liberam auctoritatem & potestatem iuris dicendi per te & per alios, ac etiam merum & mixtum Imperium, vt exercere valeas & valeant gladii potestatem ad animaduertendum in facinorosos & malos. Et vt ipsius Ducatus dignitate te & præfatos tuos successores cognoscas amplius & fauorabilius ab Imperiali eminentia sublimari, tibi & successoribus tuis prædictis ex ipsa dignitate ducatus perpetuo decreuit competere nostra serenitas, auctoritatem & potestatem creandi & ordinandi, perpetuo & ad tempus (prout vobis placuerit) in singulis ciuitatibus, castris, oppidis, villis, terris, dicti ducatus; vicarios, capitaneos, potestates, Iudices, seu Rectores, & quoslibet ordinarios magistratus, vel etiam delegatos, & quoscunque honores, & dignitates, atque honorum & dignitatum officia cum auctoritate & potestate iuris dicendi, & mero & mixto Imperio, statuta municipalia condendi, iuri diuino & naturali non contraria, prout vtilitati & pacifico statui expedire videritis subiectorum. Adhæc quoque in prædicto tuo ducatu flumina nauigabilia, & ex quibus nauigabiles fuerint portus, plageas (sicut & nunc dinosceris possidere) ripas & ripatica, nec non vectigalia, telonea auri & argenti & metallorum omnium quæstuum, nunc nobis & Imperio pertinentes, tibi tuisque successoribus memoratis concedimus & donamus. Ac monetæ tam auri, quam argenti & æris cudendi, iusti & recti ponderis, in ipso tuo ducatu, tibi prædictisque tuis successoribus, præsenti priuilegio facultatem liberam indulgemus, & feuda antiqua & noua, & recta, & regalia conferendi, & infeudandi vasallos Imperii de feudis, quæ manu vel ore, aut quocunque alio modo fuerint conferenda, & recipiendum a vassalis Imperii fidelitatis & homagii sacramenta, & mulctarum seu pœnarum compendia, & confiscationes bonorum, & cætera quæ dicuntur regalia, in ipso ducatu, ad tuum & prædictorum tuorum successorum compendium volumus pertinere. Milites quoque in dicto ducatu & extra constituendi, & militari cingulo decorandi, & Iudices ordinarios & Notarios publicos creandi & ordinandi, ac conficiendi: filios & filias naturales, tam spurios quam vulgo quæsitos, ex damnabili coitu natos, legitimandi, & cum ipsis super natalium defectu, & alio quolibet dispensandi tibi & ipsis auctoritatem & potestatem plenariam indulgemus. Vt tamen pro honore, quem tibi libenter adiicimus, nullum ius subtrahitur obedientibus vel obedituris nobis & Imperio, in eorum bonis, feudis, iura tamen Imperii remaneant ducatui supradicto. Volumus insuper, quod in præmissis ducatu & vexilliferatu semper maior natu seu senior ex generatione tua, ex te & successoribus tuis legitime descendentibus, exclusis aliis filiis seu hæredibus minoribus, solus & in totum succedat. Et propter præmissa omnia te pro te ipso, & prædictis successoribus tuis, nobis pro nobis ipsis successoribusque nostris homagium & debitæ fidelitatis iuramentum præstantem, de præmissis ducatu & vexilliferatu, per sceptrum * (quod in manu tenemus) præsentialiter inuestimus & infeudamus. Porro omnia & singula supradicta valere & tenere volumus & firmamus, non obstante aliqua lege, consuetudine, aut iure, quibus

* hic locus nos docet secularia etiam feuda ista ætate per sceptrum fuisse collata.

quibus contrarium caueretur. Quibus omnibus & singulis, specialiter & expresse, tanquam nominatim de illis in præsenti priuilegio fieret mentio, intendimus, vt esse debeat derogatum, & potissime iuri & consuetudini, quo & qua cauetur, seu cautum diceretur, quod hæres in Ducatu, Comitatu, vel Marchia, nullo modo succedat, nisi ab Imperatore acquisiuerit per inuestituram, quantum ad casum præsentem : in aliis vero casibus in suo robore semper durent. Volumus tamen, quod tu & successores tui a nobis & successoribus nostris, & sacro Romano Imperio requisitus, & requisiti, perpetuo tenearis & teneantur, plenam & liberam obedientiam facere, & in omnibus nostris mandatis, successorumque nostrorum, & sacri Romani Imperii, libere intendere & parere & omnia nostra mandata obseruare, & efficaciter adimplere iuxta posse, & executioni mandare. Meminit quoque nostra serenitas, de prædictis ante nostræ coronationis solennia tibi & prædictis tuis successoribus priuilegium simile indulsisse. Quæ & omnia in ipso contenta, ex certa scientia, & de potestatis plenitudine, ac de consilio & assensu procerum, & Baronum Imperialis aulæ ratificamus, approbamus, & confirmamus. Statuimus etiam & mandamus, quatenus nulla ciuitas, nulla communitas, & generaliter nulla persona, cuiuscunque conditionis seu status & præeminentiæ existat, huic nostræ paginæ audeat in aliquo contra facere vel venire, seu se aut prædictos tuos successores in aliquo molestare, de his quæ supra tibi, & eis a nostra clementia liberaliter sunt collata. Si quis autem temerario ausu præsumserit contrauenire, mille marcharum auri pœnam incurrat, pro dimidia Cameræ nostræ persoluendam, & pro alia dimidia Cameræ dicti Ducatus & vexilliferatus, in quorum præiudicium aliquando extiterit attentatum. Quibus omnibus & singulis supradictis testes fuerunt infra scripti, videlicet Rudolphus Dux Bauariæ, Princeps & patruus noster charissimus, venerabilis Iacobus Episcopus Castellanus, venerabilis frater Bonifacius Episcopus Chironensis, Hermannus de Lithelberg, cancellarius noster, Henricus Dux Brunsuicensis, Lodouicus Dux de Tech, Albertus de Lithelberg Mareschalcus noster, Henricus Landgrauius Alsatiæ, Fredericus de Nuremberg, Menchardus Comes de Hortemburg, Otho Comes de Truhendingen, Iohannes Comes dictus de Claramonte, nec non nobiles viri Iacobus Sclara de Columna, Iacobus de Sabellis, senatores vrbis, Manfredus de Vito, Olmæ vrbis præfectus, Thebaldus de sancto Constacchio. Et ad prædictorum omnium testimonium, & corroborationem præsentes conscribi, & sigilli Maiestatis nostræ robore iussimus communiri. Datum Romæ apud S. Petrum, xv. die mensis Febr. Indictione XI. anno Dominicæ incarnationis MCCCXXIIX, Regni nostri anno XIV. Imperii vero primo.

VII.

CONCESSIO COMITIVAE PALATII LATERANENSIS ROMANI.

LVDOVICVS Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus, illustri Castrucio Duci Lucano, sacri Lateranensis Palatii Comiti, & Romani Imperii Vexillifero, suo & Imperii fideli dilecto, gratiam, & omne bonum. Dignum & Maiestati Imperiali proprium est, vt sicut quotidie fidelium augetur substantia & deuotio, ita eis Imperiale culmen augeat dignitatis priuilegia & honores. Sane experientia docente nouit imperialis Maiestas maximam fidem, deuotionem, & constantiam tuam, & ante & post a nobis tibi collatos honores, vltra cæteros fideles Imperii de bono in melius quotidie profecisse. Vt igitur præmissorum contemplationem ad ampliores dignitatum apices per Imperiale culmen tua deuotio attollatur, de consilio & assensu Procerum nostræ Imperialis aulæ, tibi & successoribus tuis ex te natis & nasciturís per lineam masculinam in perpetuum, Comitatum sacri Lateranensis

Palatii (quem ad fiscum nostrum & sacrum Romanum Imperium iustis & legitimis causis deuolutum & applicatum pronuntiamus & declaramus, & ad omnem dubietatem tollendam deuoluimus & applicamus,) damus, concedimus, & donamus & ex certa scientia & plenitudine potestatis: & te & prædictos successores tuos in perpetuum eligimus, constituimus, præficimus & creamus Comitem & Comites ipsius Sacri Palatii Lateranensis, eosque de Comitatu prædicto inuestimus & infeudamus, tanquam veros & fideles Imperii Vasallos dantes & concedentes & tribuentes tibi & eis, omnes & singulos honores, & omnia & singula priuilegia & emolumenta, quos & quæ Comites prædicti Sacri Palatii habent & habuerunt quoquo tempore, de tempore, de consuetudine vel de iure. Declarantes & nunc per hoc nostræ serenitatis indultum, tibi & prædictis successoribus tuis, ex prædicta comitatus dignitate competere ius assistendi perpetuo benedictioni, sacræ vnctioni, & coronationi successorum nostrorum Principum Romanorum, & omnibus & singulis ipsius Coronationis solemnitatibus: & præcipue sociandi & deducendi ipsos Romanos Principes, tempore coronationis fiendæ de eis, ad sacram vnctionem de ipsis faciendam, & eosdem Romanos Imperatores successores nostros tenendi & iuuandi in ipsa sacra vnctione & actu ipsius, & eadem vnctione perfecta, eos reducendi & sociandi ad altare, & thalamum, prout & quoties Principes expediunt redire. Item ius leuandi & tenendi Imperiale diadema, de nostro & successorum nostrorum Romanorum principum capite, tempore, quo Imperialis coronationis solennia celebrantur, & etiam quocunque alio tempore, quo Imperialis coronationis solennia celebrantur, & etiam quocunque alio tempore, quoties publice ipsum diadema expedierit eleuare de capite nostro, & successorum nostrorum Romanorum Principum reponi. Quæ omnia & singula scripta valere & tenere volumus, & iubemus ex certa scientia, de plenitudine potestatis, iure aliquo non obstante. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostram paginam in aliquo violare, vel ei ausu temerario contraire. Si quis vero hoc attentare præsumserit, grauem indignationem nostram se nouerit incurrisse. In cuius rei testimonium præsentes conscribi, & sigilli Maiestatis nostræ robore, cum annotatione testium subscriptorum iussimus communiri: Rudolphi Ducis Bauariæ Principis ac patrui nostri charissimi, Henrici Ducis Brunsuicensis, Ludouici Ducis de Teck, Hermanni de Linthelberg Cancellarii nostri, Alberti dicti Symiel de Linthelberg Mareschalli nostri, Meinhardi Comitis de Ortenberg, Ottonis Comitis de Orlemende, Iohannis Comitis de Claramonte, Conradi Comitis de Truchendinguen, Conradi de Zoluselberg: * nec non Nobilium Virorum Iacobi de Columna Sciaræ, & Iacobi de Sabellis, Senatorum Vrbis. Datum Romæ 14 mensis Martii, indictione II Anno Domini 1328. Regni nostri Anno 14, Imperii vero primo.

VIII.

PROVISIO FACTA VIDVAE ET LIBERIS CASTRVCII.

LODOVICVS Dei gratia, Romanorum Imperator, semper Augustus, nobili & magnificæ mulieri Pinæ, relictæ olim Castrucii Ducis Lucani, nec non nobilibus viris Valerano & Ioanni fratribus, natis quondam dicti Ducis Lucani, suis & Imperii fidelibus dilectis, gratiam suam & omne bonum. Merita probitatis præfati Castrucii, & grata & accepta seruitia per eum nobis & Imperio exhibita, & deuotionis & fidei feruor, quem ad nos semper habuit, fauorabiliter nos inducunt, vt nos ipsum

* Forsan Conr. de Schlusselberg vid. Alb. Argent. ad a. 1323.

ipſum intuitu ſpecialibus gratiis & beneficiis proſequamur, vt remuneratio præmiſſorum præſentis ætatis hominibus ſit nota, & poſteris tranſeat in exemplum. Ob quam rem ad perſonarum veſtrarum tutelam & gubernationem noſtræ mentis aciem conuertentes, vobis veſtrisque hæredibus & ſucceſſoribus legitimis, gubernationem & cuſtodiam caſtri de Monteggiori cum fructibus & prouentibus caſtri prædicti, & omnibus pertinentiis ſuis, Imperiali auctoritate committimus, concedimus atque damus, volentes vt ex reditibus & prouentibus dicti caſtri, & prouentibus & gabellis vicariæ Petra ſanctæ, ſingulis annis quatuor millia florenorum habere & percipere debeatis in prædicti caſtri dicti Monteggiori fructibus & prouentibus computatis. Et ſi dicti caſtri Monteggiori & vicariæ Petra ſanctæ prouentus & fructus ad prædictam ſummam non aſcenderent, & nunc volumus & intendimus vsque ad completam ſummam prædictam, de Camera noſtra integraliter erogare. Si quid vero ſuperfluum vel reſiduum erit, illud totum noſtræ Cameræ reſeruatum. Et ne in prædictis fraus aliqua committatur, volumus vt fructus & prouentus caſtri prædicti de Monteggiori & vicariæ Petra ſanctæ, vicarius noſter Lucanus, qui nunc eſt, aut pro tempore erit, recolligat & conſcribat, qui ex dictis fructibus & reditibus quantitatem prædictam quatuor millium florenorum absque dilatione aliqua vobis integraliter ſoluat. Auctoritate præſentium decernentes, vt in prædictis a Maieſtate noſtra vobis conceſſis ab aliqua perſona, loco, vel vniuerſitate pro cauſa alicuius debiti, per dictum quondam patrem veſtrum conſtructi non poſſitis vel valeatis aliqualiter moleſtari. Et ſi dicta quatuor millia florenorum vobis de noſtra Camera ſoluere non contingat ſingulis annis (vt ſuperius eſt expreſſum) & non volumus fructus & prouentus caſtri prædicti Monteggiori, & vicariæ Petra ſanctæ prædictæ ad nos & noſtram Cameram libere pertinere. Ad hæc quoque volentes vos & Henricum fratrem veſtrum vberioris gratiæ dono proſequi, vos, & quemlibet veſtrum, ac Henricum præfatum, auctoritate præſentium, ab omnibus angariis, & muneribus, oneribus, functionibus, collectis, datiis, præſtantiis, obſequiis, realibus & perſonalibus, atque mixtis, imperiali auctoritate, & ex certa ſcientia liberos eſſe volumus & immunes: ab aliqua perſona, loco, vel vniuerſitate, quacunque occaſione vel cauſa grauari ſiue moleſtari minime valeatis. Non obſtantibus in præmiſſis vel aliquo præmiſſorum, aliquibus priuilegiis, gratiis, ſeu iuribus a quocunque ſub quacunque verborum forma conceſſis, per quæ effectus huiusmodi in aliquo valeat impediri ſeu aliqualiter retardari: quibus quantum ad præmiſſa (etiamſi de ipſis eſſet ſpecialis mentio facienda) ex certa ſcientia derogamus. Nulli ergo hominum liceat hanc noſtræ commiſſionis & conceſſionis paginam infringere, vel ei auſu temerario contraire. Quod qui facere præſumſerit, grauem indignationem noſtram ſe nouerit incurſurum. In cuius rei teſtimonium præſentes literas fieri, & Maieſtatis noſtræ ſigilli iuſſimus munimine roborari. Datum Piſis, anno Dom. MCCCXXVIII. Indictione XII. die XVII. Decemb. Regni noſtri anno XV. Imperii vero primo.

IX.

AD EANDEM REM.

LODOVICVS Dei gratia Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, prouidis viris, poteſtati ſeu vicario, Rectoribus, Officialibus, conſiliariis de Petra ſancta, & ipſis vicariæ hominibus & perſonis, ſuis & imperii fidelibus dilectis, gratiam & omne bonum. Volentes nos ſpecialiter, ex certa ſcientia conceſſiſſe pro eorum ſuſtentatione, Duciſſæ collaterali & filiis olim Lucani Ducis, gabellas dictæ terræ Petra ſanctæ, & vicariæ ipſius, vsque in quantitatem florenorum quatuor millium auri annuatim:

tim: & intellecto, aliquos impedire conari, ac etiam dictas gabellas intercipi, & fraudari, & alias dictis gabellis abuti, in detractionem iuris Ducissæ & filiorum prædictorum, & non intendentes nec volentes contra nostram permissionem talia acceptari, vobis & vniuersitati vestræ, cæterisque de vicaria prædicta, & aliis præsentes literas inspecturis, per hæc scripta stricte committimus & mandamus sub pœna indignationis nostræ gratiæ, & quinquaginta marcharum argenti, pro quolibet, & qualibet vice, qua fuit contra factum, pro dimidia fisco nostro, & pro alia dimidia passo iniuriam applicanda, quatenus de dictis gabellis dictæ Ducissæ, cum filiis Lucani Ducis, ipsorumque nunciis & procuratoribus iuxta præmissa nostra pure, integre respondeatis, & libere ipsas gabellas non fraudando nec fraudari faciendo, consentiendo, vel permittendo: & fraudatores ipsarum impedientes, & interceptores iuris & facti remediis reprimendo & stricte arcendo, cum coercitione qualibet refrenando, sic quod dicta Ducissa & filii dictis gabellis nullatenus decipi valeant, vel fraudari, turbari, inquietari, vel molestari, quoquo modo directe vel indirecte aliquo colore quæsito, vt nostra promissio firma prodiret, nullo mandato, præcepto vel inquisitione, prohibitione, comminatione, vel inhibitione, seu sequestratione Lucani vicarii vel Rectoris, seu alterius in aliquo obstitura. Quæ omnia in præsenti & futuro cassamus & irritamus, & in ipsius Ducissæ & filiorum & iuris ipsius præiudicium volumus non valere vsque ad nostræ beneplacitum voluntatis, quod dicti nobis & Imperio fideles extant. In quorum certitudinem, prædictorum euidens testimonium, præsentes literas fieri iussimus nostro sigillo muniri. Datæ Pisis die x. mensis April. xii. indictionis. Regni nostri anno xv. Imperii nostri secundo.

CHRO-

CHRONICON ELWANGENSE.

LECTORI SALVTEM!
BURCARD GOTTHELF STRUVE.

*Sueuici Circuli est Abbatia Elvvangensis, Principali gaudens honore. De ea sic loquitur Bruschius**: Elephanciacum, Elvvangen, alias Elefancense, vel, vt hodie vocant, Elvvangense magnificum ordinis Diui Benedicti ad Iagistam vel Iaxtam, Franconiæ amnem in Virguna (hodie Virngrundt) situm, & a capto ibi tragelapho dictum monasterium, fundatum est anno Domini 764. ab Episcopo quodam Lingonensi, Hariolpho, quem Pipinus & Carolus Magnus, Galliarum Reges, charissimum habuere & Patrem salutare soliti sunt. Consequutus est Hariolphus fundator priuilegia & corpora Sanctorum Sulpitii & Seruiliani martyrum a Papa Adriano. *Sic etiam Martinus Crusius.*** Elvvanga autem nomen habere, quasi Elfang, a capta inusitata ibi quadam fera alce. In cuius rei memoriam, in sacra Basilica, solennibus in Festis, Euangelia cani, in pulpito iacentia, pelle alces hirsuta tecto. *Abbatum successionem & Crusius nectit & Bruschius. Huius Abbatiæ Annales hic exhibemus, qui pro more Chronicorum ad alias quoque res Germanicas se extendunt. Incipiunt isti ab anno 1095 & quidem a fundatione Monasterii Neresheimensis, de quo ita loquitur Bruschius:**** Neresheimium elegans ac magnificum Benedictinæ professionis monachorum coenobium, in Sueuico quondam tractu, quem ob soli admodum arenosi sterilitatem Duri campi appellatione accolæ notant, Comitum Oetingensium ditione, prope eiusdem nominis oppidum, in peramoeno colle tribus a Nordlingiaco milliaribus cis nemus Plossianum videlicet situm, fundatum ac amplissime dotatum legitur anno Domini 1095. ab Hartmanno, Comite Dillingensi, primo nimirum Hugobaldi IV Comitis filio, & ab illustri Domina Adelheide, Hartmanni Comitis vxore, Comitissa de Kiburg. Consecratum est ab Vlrico, Hartmanni Comitis filio, Episcopo Constantiensi. Est in eo coenobio celebris sepultura eorundem Comitum Dillingensium, quorum originem ex Imp. Henrici Aucupis genere esse, in vetustis annalibus legitur. *Breuiter autem scriptum est hoc Chronicon vsque ad annum 1477, atque vt videtur, a diuersis concinnatum. Vltima vero tempora, quæ Friderici III Imp. historiam concernunt, paullo prolixius exponuntur. Neque tamen integrum hoc est Chronicon, sed prout titulus habet, excerptum per Matthæum Mareschallum, supra iamdum memoratum. In conferendis aliorum scriptis, Chronicon Australe, Augustanum, Godefridi Monachi Annales, Henr. Stero & Henricus Rebdorffius nobis vsui fuerunt, quibus demum Scriptores seculi XIV & XV adiecimus.*

CHRO-

---

* *Monasteriologia p. 171.*

** *Ann. Sueu. lib. XI p. I p. 305.* Agunt etiam de hac Abbatia Trithemius *Chron. Hirs. ad a. 1460.* Car. Stengelius *Rer. August p. II c. VIII n. 2* qui Bruschium notans, hoc monasterium non a. 764 sed 754 fundatum esse dicit. Idem *p. II c. LIX n. 12* & in Mantissa *c. V f. 12.* Plenius Franc. Petri *Sueuia Eccles. p. 310.*

*** Monasteriologia *p. 337.* Sequitur Crusius *lib. VIII p. II p. 290.* Plenius de hoc Monasterio egit Car. Stengelius in Monasteriologia Benedictum & Franc. Petri in Sueuia Ecclesiastica *p. 634.*

p. 453.

CHRONICON ELWANGENSIS MONASTERII,

EXCEPTVM PER PRAEDICTVM D. MATTH. MARESCHALCVM, AB ANNO MXCV. VSQVE AD ANNVM MCCCCLXXVII.

Anno Domini MXCV.

NERENSHAIM fundatum est, & præficitur ei Ernest Abbas. Multi Ierosolymam cœperunt ire. Chr. Austr. 1095.

Annus ab humano Christi millesimus ortu
Et decies denus sublatis quinque meabat,
Tum populo Blandi quem mittit Gallia campis
Curia solennis clara mandabat in vrbe.

MXCVIII.

Vrbanus Papa obiit, & multa millia hominum fame perierunt. Chr. Austr. 1105.

MXCIX.

Christiani Ierusalem bellando ceperunt.

Anno milleno centenoque minus vno, Chr. Austr. 1099.
Ierusalem Franci capiunt virtute potenti.

MC.

Seditio inter Hainricum & Paschalem.

MCI. Chr. Austr. 1110.

Nerenshaim perfectum est; & Hugo Abbas eidem præficitur: cui successit Theodoricus.

Conradus filius Imperatoris moritur. *Crusius* lib. 8 p. 2 p. 290. *Bruscb. Monast.* p. 339

Sig. Gembl. Chr. Saxo 1102, *Otto Frising.* 7 c. 7. *Dodechinus.*

MCVI.

Hainricus Imperator a filio capitur. Chr. Austr. 1105.

MCVII.

Hainricus rex cum exercitu Flandriam inuadit, & fit pugna apud Edingeshaim. *Dodechinus Chron. Saxo, Ann. Hildesh.*

Pet. Faber hist. Suev. lib. 1 c. 11, *Conr. Vrsp.* 1107.

MCVIII.

Monasterium dedicatum est Zvvifalda.

Bruschius Monast. p. 660, *Trithemius Chr. Hirs.* 1088, *Crusius* lib. 8 p. 2 p. 269, *Franc. Petri* Suevia Eccles. p. 914.

MCIX.

Gebhardus Episcopus Constantiensis obiit. *Bucelinus Chr Constant.* 1110.

MCX.

Paschalis Papa captus est, Chr. Austr. 1110.

MCXI.

Hainricus Romam pacifice intrauit, & simulata concordia a Papa suscipitur. Chr. Austr. 1110.

 Interim

Interim pugna exorta a Rege captiuatur Papa. Sed non multo post pacificatur, & Rex coronatur.

MCXII.

Chr. Austr. 1113. Hainricus Imperator cum exercitu Saxoniam petit, rebellantibus contra eum Leuthero Duce, & Rudolfo Marchione, sed statim dederunt se. Adalbertum cancellarium Episcopum Moguntinensem impium machinatione contra eum cepit, & in carcerem misit

MCXIV.

Rob. de Monte. Albericus. Hainricus Imperator nuptias celebrat apud Moguntiam. p. 454 *Dodechinus. Chron. Saxo. Ann. Hildesh. Conr. Vrsp. Alb. Stad. Chron. Leodiense* 1114, *Otto Frising.* 6 c. 14.

MCXXV.

LOTHARIVS Saxo Imp. Hainricus V. Imperator obiit. Leutharius succesit. *Chr. Austr.* 1125.

MCXXVI.

Monasterium S. Vdalrici apud Nereshaim Kal. Martii igne consumitur.

MCXXVII.

Hainricus * Comes Episcopus Constantiensis filius Hartmanni obiit.

MCXXVIII.

Otto Frising. 7 *c.* 17. Conradus rex de Stauffen contra Lotharium regem insurgit, sed Lotharius Imperator consecratur.

MCXXXVII.

Chr. Austr. 1139. Leupoldus Marchio Dux efficitur Bauariæ. Romæ magna Synodus celebratur.

MCXXXVIII.

Chr. Austr. 1136. Lotharius rex obiit.

MCXLI.

CONRADVS III. Imp. Conradus rex Bohemiam cum exercitu intrat. *Otto Fris.* 7. c. 26, *Albericus* 1141.

MCXLV.

Chr. Austr. 1144. Lucius Papa.

MCXLVI.

Initium noui monasterii Elvvangensis.

MCXLVII.

Chr. Austr. 1147. Christiani nutu diuino perrexerunt Ierusalem, & Conradus rex cum numeroso exercitu Ierusalem mouit.

MCL.

Mon. VVeingart. 1150. Dux Welpho cum Conrado rege dimicat apud Nereshaim.

MCLII.

FRIDERICVS Imp. *Chr. Austr.* 1152. Conradus rex obiit: & Fredericus Dux Sueuorum fratruelis suus successit. Et Conradus Dux de Zæringen obiit.

MCLIV.

Chr. Austr. 1153. Celestinus Papa: cui & Adrianus successit.

MCLVII.

Otto Fris. de g. Friderici I 1 c. 44, *G. Ludouici c.* 4 *ap. du Chesne* tom. 4. p. 393. Ludouicus rex Franciæ cum exercitu Ierusalem petiit.

MCLVIII.

Chr. August. 1159. Schisma inter Octauianum & Rolandum: vterque ordinatur.

MCLXII.

God. Mon. 1162. Fredericus Imperator Mediolanenses rebelles vicit, & vrbem subuertit.

MCLXIII.

* legendum videtur Vdalricus, qui, Episcopus Constantiensis anno 1127. mortuus, secundum Bucelinum *Chron. Constant.* p. 238.

MCLXIII.

Fredericus Imp. contra Venetos mouit procinctum. *Godefr. Mon. 1164.*

MCLXVI.

Imperator iterum collectis viribus Lombardiam intrat, & eam multipliciter flagellat. *God. Mon. 1166.*

MCLXVII

Imperator Parmam, Bononiam, Dardanam, cum aliis ciuitatibus coegit ad deditionem. *God. Mon. 1167.*

MCLXXI.

Gens Boemorum terram Sueuiæ peruagatur, & multi eorum perierunt. *Chr. Austr. 1176.*

MCLXXIII.

Adalbertus abbas de Raumispech obiit: Adalbertus secundus successit.

MCLXXIV.

Fredericus Italiam cum exercitu valido inuadit, & nouam ciuitatem Alexandriam cingit obsidione, vbi Imperator multos nobiles perdidit. *God. Mon. 1174*

MCLXXVII.

Hainricus Dux Saxoniæ priuatur Ducatu Bauariæ, & ei Comes Otto de *God. Mon. 1180.*
p. 455. Scheuren substituitur: qui durauit annos quatuor, & obiit.

MCLXXX.

Imperator Hainricum prædictum Ducem Saxoniæ deleuit; & Berenhardus ducatum Saxoniæ, & Otto ducatum Bauariæ obtinuerunt. *God. Mon. 1180.*

MCLXXXII.

Exustum est monasterium Elvvangense, vbi domus, libri, & claustrum concrematur. Et Otto Dux Bauariæ obiit. *Chr. August. 1181.*

MCLXXXVIII.

Adalbertus Abbas Elvvangensis resignat, & Cuno successit. *Crusius Ann. Sueu. lib. 12 c. 1 p. 550.*

MCLXXXIX.

Imperator collecta manu forti Ierosolymam tendit cum filio suo Hainrico; quam Saladinus rex expugnauerat, & vterque mortui. *God. Mon. 1189.*

MCXCI.

Hainricus filius Friderici Imperatoris contra Apuliam mouit exercitum, vbi male successit. *HENRICVS IV. Imp. God. Mon. 1191.*

MCXCIII.

Rex Angliæ ab Accon ciuitate rediens, quam expugnauerat, a Leupoldo Duce captiuatur. *God. Mon. 1193.*

MCXCIV.

Imperator secundo Apuliam manu forte inuadens totam sibi subiugat, & facto fœdere inter eum & Guilielmum, Constantiam triennalem * virginem ducens vxorem terras prædictas obtinuit. ** f. tricennalem* *God. Mon. 1194.*

MCXCIX.

Apparuit caro cruenta Augustæ in Eucharistia.

MCCI.

Oppidum Elvvangense, & claustrum incendio vastantur.

MCCV.

Conradus Herbipolensis Episcopus, & cancellarius occisus est. *

MCCVIII.

Philippus Dux Sueuorum, & rex Romanorum apud Babenberg a Palatino *God. Mon. 1208.*

* hoc tamen III Decembris 1202 factum, docet nos Laurentius Friese *Chron. Würtzburg. hist. Conradi c. VIII.*

Ottone de Wittelſpach doloſe occiditur ; & breui ſpacio temporis præfatus Otto de Wittelſpach glorioſe interficitur a Hainrico Marſchalco de Callatin, ob vindictam Domini ſui Philippi. Eligitur Otto filius Heinrici Ducis Saxoniæ in Regem. Et Hartouicus Auguſtenſis præſul obiit: cui Seifridus miniſterialis de Rechberg ſucceſſit.

OTTHO IV. Rex

MCCIX.

God.Mon.1209. Otto rex profecturus Romam pro benedictione. Inde mouens exercitum in Apuliam ad ſubiugandam ſibi.

MCCXII.

FRIDERICVS II. Imp. God.Mon.1210. Fredericus Dux Sueuiæ eligitur in regem Romanorum contra Ottonem, & regina Vngariæ Gertrud occiditur.

MCCXVII.

God. Mon. 1218. Chuno Baro fit Abbas in Fulden. Otto Saxo Imperator obiit. Gotſoldus in Abbatem eligitur Elvvangenſem. Et Damiata ciuitas a Chriſtianis manu bellica obtinetur.

MCCXX.

God.Mon.1220. Fridericus huius nominis Imperator II. Hainrici Imp. filius Romæ Imperialem conſecutus eſt benedictionem.

MCCXXI.

God.Mon. 1221. Damiata a Sarracenis non bello, ſed dolo eſt reobtenta. Crux præclari coloris & proceræ magnitudinis in cœlo ab hora tertia vsque poſt horam nonam Kalend. Maii apparuit.

MCCXXII.

God.Mon.1226. Colloquium & concilium Apoſtolici & Imperatoris apud Veronam cum Principibus fuit ordinatum, & non perfectum.

MCCXXV.

God.Mon. 1224. Verbum crucis per totam Eccleſiam prædicatum eſt, & infinita millia hominum ſignata ſunt. p.456.

MCCXXVI.

Chr. Auguſt. 1226. Conradus natione Sueuus de Pfullingen Epiſcopus Colonienſis miſere occubuit, a Comite de Altenach. Hainricus Romanorum rex iunior celebrauit nuptias cum filia Ducis Auſtriæ Nurenbergæ: & filius Ducis Auſtriæ celebrat nuptias cum filia Landgrauii.

MCCXXVII.

Seifridus Epiſcopus Auguſtenſis obiit, cui Siboto ſucceſſit, puta de Gundelfingen natus.

Conr. Vrſp. 1227, Car. Stengelius Rer. Auguſt. p. 2 c. 41 p. 186.

MCCXXIX.

God.Mon. 1228. Fredericus Imperator terram ſanctam a Sarracenis inuaſam ſine omni ſtrepitu armorum recipit, & ſic Ieruſalem reddita eſt. Clauſtrum Elvvangen exuſtum eſt.

MCCXXXII.

Theod. de Thuringia vita Eliſabethæ. B. Elizabeth nobilis matrona Ludouici Landgrauii Thuringiæ, miraculis claruit in Marckburg.

MCCXXXIII.

Philippus Romæ Eccleſiæ nuncius cenſum priuilegiorum noſtrorum recepit, præſidente Gregorio VIII. Curienſis Epiſcopus occiditur. Bauaria ſubiugatur. Dedicatio Elvvacenſis Eccleſiæ ſeu monaſterii, quam fecit Neuburgenſis Engelhardus Epiſcopus.

MCCXXXIV.

God.Mon.1234. Regale colloquium Heinrici regis apud Franckfurt celebratur.

MCCXXXV.

God.Mon. 1235. Imperator Fridericus in Wormatia nuptias celebrauit cum filia Regis Angliæ.

gliæ. Et Hainricum regem filium suum captiuauit. Et eodem tempore in Moguntia curiam habuit, vbi LXXV. Principes affuerunt.

MCCXXXVI.

B. Elizabeth in catalogo Sanctorum conscribitur, & canonice exaltatur. *God.Mon.1236.*

Imperator contra Longobardos parat expeditionem, & ciuitatem Vincentiam cepit.

MCCXXXVII.

Monasterium Babenberg sub Engelhardo Neuburgensi Episcopo consecratur. Fridericus Imperator cum Mediolanensibus congrediens de ipsis triumphauit, & citra septem millia hominum occidit, & captiuauit, filium etiam Ducis Venetiarum cum curru, qui dicitur *Karratsch* *, violenter abduxit captiuum, & cum ciuitatibus plura castella destruxit, & Longobardiam magna ex parte vastauit. Imperator Longobardos diuersis modis flagellat. *God.Mon.1237.* * *Carrocium*

MCCXXXIX.

Prodigium circa Solem III. Non. Iunii visum est circa horam nonam. Cœli species in sanguinem versa est, & aer obscuratur. *Chr.Austr.1241.*

MCCXL.

Albertus Elvvacensis Abbas abbatiam resignauit; Sifridus successit. *Chr.Austr.1242 1243.*

MCCXLII.

Tartari Poloniam, Tusciam, & Vngariam ad generalem desolationem redegerunt. Et Soldanus Ægypti & Babyloniæ turrim Dauid funditus euertit. Seifridus Elvvangensis Abbas abbatiam resignauit: Ruigerus successit. Hainricus Rex obiit.

MCCXLIII.

Innocentius Papa IV. decessit. *Chr. Austr. 1255.*

MCCXLVI.

Conradus hæres regni Hierosolymitani Nernsheim incendio vastauit.

MCCLIII.

p.457. Rex Guilielmus in Regem Rom. vnctus, Dominum Flandriæ bello campestri superauit. *Alb.Stad. 1253, Io. a Leidis rer.*

Belg. lib. 23 c.23. *Io. de Becka Chron. Vltraiect.* c. 1.

MCCLV.

Maria Ducissa a marito Duce Bauariæ occiditur. Et Guilielmus Rex in Fresia occiditur. Ciuitas Elvvangen exusta est ab abbate Rudolfo *. * *al. Rugero. Chr. August. 1256.*

MCCLVI.

Obiit Conradus Rex filius Friderici Imp. potentissimi. *Chr. August. 1254.*

MCCLX.

Rex Boemiæ cum Rege Vngarorum dimicat, & filium eius, & Regem cum manu captiuauit. *Chr. Austr. 1260.*

MCCLXIV.

Rex Francorum ad subsidium terræ sanctæ, quam Tartari inuaserunt, procinctum mouit. Et obiit Vrbanus IV. *Chr. Austr. 1264.*

MCCLXVII.

Herbipolenses cum Comite de Hennenberg pugnam magnam habuerunt apud Kizingen, & fecerunt victoriam cum S. Kiliano, & multi interfecti sunt. Filius Conradi Regis in ciuitate Neapoli interfectus est: Princeps filius Imperatoris Friderici a Rege Franciæ dicto Karlote interfectus est. Et ex vtraque parte multi corruerunt. Et hoc factum est apud ciuitatem Nusluo *. *Hic incipiunt Annales Henrici Steronis. H. Stero 1266.*

MCCLXIX.

Obiit Otto abbas Ecclesiæ Elvvacensis: Conradus successit de Svvabsperg ortus. *Brusch. p. 174.*

MCCLXXIII.

MCCLXXIII.

RVDOLFVS Rex. Chr. Austr 1273. Rudolfus Comes de Habspurg in Regem Romanorum est electus. Hic constituit, vt per omnem terram clerici decimam partem darent. Per sex annos apud Leodium celebrata est Synodus sub Papa Gregorio X. Illustris vir de Sterenberg in Herbipoli Episcopus est factus.

MCCLXXVIII.

H. Stero 1277. Vtaccerus Rex Boemiæ a Rudolfo Rege Rom. occiditur. Abbas Elvvangensis Conradus decessit: Eckchardus de Suabsperg successit.

MCCLXXX.

Rudolfus de Catzenstain obiit.

MCCLXXXVII.

Bruschius p. 340. Comiti de Oetingen, Abbas Theodoricus resignat abbatiam Nereshaim: cui successit Fredericus Cellarius Ecclesiæ Elvvangensis, de Ziplingen natus. Iudæi bonum Werenherum apud Rhenum in quadam ciuitate crucifixerunt.

MCCXCI.

Hist. Austr. 1291 Flius Ludouici Ducis Bauariæ in hastiludio occisus est Rex Rom. Rudolfus obiit, in diuisione Apostolorum.

MCCXCIV.

ADOLFVS Rex. H. Stero 1293. Adolfus Rex Rom. filiam suam Mechtild Duci Bauariæ matrimonialiter copulat, & celebrat nuptias in Nurnberg 4. Non. Septemb. Idem Rex Misnam profectus, Marchionem ditioni suæ subegit. Filius Comitis de Helfenstain puer in iudicio a quodam, qui ad suspendium ducendus erat, cultello transfixus fuit. Post biennalem dissensionem Cardinalium Cælestinus Papa, erat monachus ordinis S. Benedicti, homo bonæ vitæ, & miræ sanctitatis, qui circumuentus astutiis cuiusdam clerici nomine Benedicti, resignat eidem Papatum, qui postea dictus fuit Bonifacius, homo miræ versutiæ.

MCCXCVIII.

H. Austr. 1298. In die Processi & Martiniani martyrum, Adolphus Rom. Rex occisus est in bello iuxta Wormatiam in campo dicto Burgentrich*, a Iohanne Duce filio quondam Rudolphi Rom. Regis.

** al. Gelheim.*

MCCC.

Occisus est Vlmæ Præpositus maioris Ecclesiæ Augustensis, dictus Zoler, alias Zeler.

MCCCIII.

H. Stero 1303. Rex Albertus cum exercitu in Boemiam vadit, vbi multi occisi sunt.

MCCCIV

Ann. Colmar. 1303, Sifridus Presbyter p. 704. Rex Boemiæ obiit, & filius eius celebrat nuptias in Olmutia. Eberhardus Comes de Wirtenberg opposuit se Regi, & inuictus permansit. Hinc Rex ciuitatem Groningensem obsedit, nec eam obtinuit. Kal. Augusti exustum est monasterium & tota ciuitas Elvvangensis a fulmine.

MCCCV.

Occisus est iuuenis Rex Boemiæ fraudulenter. Et Albertus Rex iterum intrauit Boemiam, & filium suum Rudolfum Regem constituit ibi. Qui Rudolfus eodem anno obiit.

Alb. Argent. p. 111. 112. Siffridus Presbyter p. 704, Aen. Sylvius hist. Bohem. c. 30, Avent. 7. c. 14. n. 6. 7. Gerb. a Rao lib 2. p. 67. 68 Goldast. de R. Bohem. a c. 6 n. 13.

MCCCVIII

H. Rebdorff. 308. In die Apostolorum Philippi & Iacobi occisus est fraudulenter: Albertus Rex Romanorum, a patruo suo Duce Ioanne, & a quibusdam aliis, quorum vnus est dictus de Wart, & alius de Palmis. In vigilia Barnabæ ciuitas Elvvangen per incendia deuastatur. Obiit Erkinhardus Abbas natione de Suabsperg, in die S. Hieronymi, cui successit Erenfridus natione de Velberg, die S. Leodegarii.

MCCCX.

MCCCX.

Hainricus Rex Mediolanensem ciuitatem adiuit, & secundo anno Capitaneus eiusdem ciuitatis se opposuit. Quem Dux Austriæ cum suis occidit. Filius eiusdem in Regem Boemiæ eligitur, qui Boemiam ingressus, expulit inde Ducem Carinthiæ, & filium Marchionis Misnensis, qui tenebat munitiones terræ in sua potestate. *H. Rebdorff. 1309.*

MCCCXI.

Hainricus Rex de Luzelburg Mediolani corona ferrea coronatur, cui magnæ diuitiæ a ciuitatibus terræ dabantur. Ciuitates Sueuiæ, Eslingen, Gamundia, Comitem de Wirtenberg longa seditione fatigatum depræliarunt, & Wirtenberg castrum, cum aliis plurimis oppidis destruxerunt. Obiit Erenfridus abbas de Velberg, cui successit Rudolfus natione de Phaulhaim Elvvangensis. *Cont. H. Stero 1319.*

MCCCXII.

Hainricus Rex Romæ consecratus, & Ludouicus Comes de Oetingen Romæ ab Imp. gladio accinctus. *H. Rebdorff. 1309, Mussatus*

7 rubr. 7, Vecerius p. 71, Alb. Argent. p. 117.

MCCCXIV.

Soror Ducum Austriæ desponsata est Hainrico Cæsari, sed ad thorum non peruenit. Ludouicus Dux Bauariæ, & Fredericus filius Alberti Regis in discordia eliguntur, quorum Ludouicus magis rite electus coronatur. Fridericus vero ab Episcopo Coloniensi in Pingen castello minus debite coronatur. Obiit Ludouicus Comes de Oetingen. *H. Rebdorff. 1314.* *LVDOVICVS IV. Bauarus Imp.*

MCCCXIX.

Ludouicus Comes de Oetingen nuptias Viennæ celebrauit cum filia Regis Alberti. *Alb. Arg. p. 108. 111.*

MCCCXXII.

Ludouicus Rex semper Augustus pugnat cum Friderico Duce Austriæ & ipsum deuicit, atque fratrem suum Henricum, nec non MCCC. Australes capit. *H. Rebdorff. 1322.*

MCCCXXIV.

Marchio Brandenburgensis * obiit sine hæredibus. Rex Ludouicus Marchiam Brandenburgensem filio suo * contulit, & filiam Regis Daniæ eidem in vxorem dedit. **VValdemerus. * Ludouico Romano. Alb. Arg. p. 121. H. Rebdorff. 1322,*

MCCCXXV.

Ludouicus Rex Rom. Burgau cum magno exercitu obsedit, vltimo de aduentu Leupoldi Ducis Sueuiæ minus honeste prædicta obsessione recessit, in quem locum idem se recepit. Dux Leupoldus obiit : & antiquus Eberhardus de
p. 458. Wirtenberg obiit. *H Rebdorff. 1322.*

MCCCXXVI.

Rex Ludouicus Fridericum Ducem Austriæ a captiuitate absoluit. Et in signum amicitiæ filiam suam filio Frederici Ducis copulauit, cum tamen fuissent nepotes. *H. Rebdorff. 1322.*

MCCCXXVIII.

Ludvvicus Rex Mediolani vna corona Imperiali coronatur, & capitaneum
p. 459. eiusdem ciuitatis captiuauit. *H. Rebdorff 1322.*

MCCCXXIX.

Rex Ludouicus sine omni strepitu armorum Romam ingressus est, ab omnibus senatoribus & cuncto populo Romano benigne suscipitur, & Imperiali corona coronatur. Qui statim Papam Ioannem Auinione commorantem, & Regem Rupertum proscripsit, & alium Papam constituit, vnum de ordine fratrum Minorum, qui Nicolaus IV. nuncupatus est, Iohanne Papa adhuc viuente. *H. Rebdorff. 1322.*

MCCCXXX.

Imperator Ludouicus reconciliatus est Ottoni Duci Austriæ in Sueuia. *H. Rebdorff. 1322.*

MCCCXXXI.

H. Rebdorff. 1330. Obiit Fridericus Episcopus Augustensis Speto * de Fainingen. Rex Boemiæ opposuit se Imperatori, & intrauit Lombardiam, & ibi receptus honorifice a Dominis Lompardiæ vsurpauit sibi ciuitates & munitiones Imperii, & sedis Apostolicæ.

MCCCXXXIII.

Bruschius p. 174. Obiit in die S. Osualdi Rudolfus de Pfalhaim Abbas Elvvacensis, cui successit Chuno de Gundelfingen.

MCCCXLVI

Alb. Arg. p. 136. Rex Angliæ superauit Regem Franciæ bello, vbi occisus est, Rex Boemiæ cum plurimis Dominis.

MCCCXLIX.

CAROLVS IV. H. Rebdorff. 1349. Carolus Rex Romanorum ac Boemiæ certamen habuit cum domino de Schvvartzenburg pro regno Romanorum, & conuenerunt prope ciuitatem Spiram, vbi præfatus Rex victoriam obtinuit sine bello. Vlricus Abbas in Nereshaim obiit in die S. Hilariæ, cui successit VValtherus natus de Bopfingen, electus in vigilia Assumptionis S. Mariæ.

MCCCLI.

In vigilia omnium Sanctorum exusta ac deuastata est ciuitas Elvvangen, & turris S. Michaelis.

MCCCLII.

H. Rebdorff. 1352. Dux Austriæ obsedit ciuitatem dictam Zurch, & non præualuit.

MCCCLIII.

Bruschius p. 340. Gualtherus Abbas in Nereshaim, natione de Bopfingen, captus est a Comite Alberto de Oetingen, & male tractatus.

MCCCLIV.

H. Rebdorff. 1352. Karolus Rex Rom. adiuuante Alberto Duce Austriæ, omnibus ciuitatibus, & eorum nobilium complicibus ad ciuitatem Zurch metati sunt: sed minime præualuerunt.

MCCCLVI.

H Rebdorff. 1356. Rex Angliæ naturali morte mortuus est, & filius eiusdem die sabbathi ante Michaelis * cum Rege Franciæ pugnabat, eius filium ipsumque captiuauit, & victoriam obtinuit, & ex vtraque parte quatuordecim millia militum, & aliorum nobilium interfecti sunt, communi populo excluso.

MCCCLVII.

*f heredes. Obiit Albertus Comes de Oetingen III. Id. Febr. cuius consules * expulerunt Abbatem & conuentum a monasterio Nereshaim a capite ieiunii vsque ad Ascensionem Domini, & despoliarunt claustrum in multis.

MCCCLX.

H. Rebdorff. 1360. Carolus Roman. Imperator obsedit Comites de VVirtenberg, & flagellauit eos in multis, & omnes subditos eorum.

MCCCLXVIII.

Bruschius p. 340. Obiit Gualtherus de Bopfingen Abbas in Nereshaim in die S. Ioannis & Pauli. Cui successit Conradus natus de Dillingen electus eodem die.

MCCCLXXIV.

Stumpf Schvveitzer Chronic 1377. Incepit liga ciuitatum in terra Sueuiæ, quæ creuit de die in diem in multis terris vsque ad annum.

Crusius Ann. Sueu. lib. 5 p. 3 f. 288, Krantzius Saxon. lib. 10. c. 3, Datt. vol. nou. rer. Germ. lib. 1. c. 6 n. 20. p. 460

MCCCLXXV.

Burggrauius de Nurnberg copulat filiam suam Duci Austriæ.

MCCCLXXVI.

Hoc anno Carolus Imperator obsedit ciuitatem Vlmam, & villas & castra cir-

circumiacentia igne destruxit post festum Michaelis, & minime prævaluit.

MCCCLXXVII

Ciuitas Reutlingen occidit quamplures Comites, milites & armigeros, qui fuerunt familiæ Dominorum de VVirtenberg. *Alb. Arg.* p. 166, *Trithemius* 1377., *Langius* 1372.

MCCCLXXVIII.

Carolus Rom. Imperator obiit. *Alb. Arg. Chron.* fin. *Dubrauius* lib. 22. exeunte, *Trithemius* 1378, *Langius* 1379.

MCCCLXXIX.

Schisma ortum est, quia electus fuit Papa Vrbanus Romæ, & Antipapa Clemens Auinione. *Langius* 1378.

MCCCLXXXIV.

Occisi sunt omnes Iudæi in ciuitate Nordlingen per aliquos ciues eiusdem, quorum capitaneus fuit quidam Schuler. *Crusius* Ann. Sueu. lib. 5. p. 3 c. 15.

MCCCLXXXV.

Leupoldus Dux Austriæ cum magna militia occisus est a rusticis dictis Schvveitzer. *Gerb. a Roo* lib. 4. p. 119, *Fugger* 3 c. 11. *Langius* 1386.

MCCCLXXXVIII.

Maxima discordia orta est inter ciuitates Imperiales, & omnes Principes Sueuiæ, & Bauariæ, nec non & alios nobiles. Magna pars Bauariæ a ciuitatibus per ignem destructa est, Comites de VVirtenberg cum ciuitatibus prælium commiserunt proxima Dominica post Assumptionis Mariæ in campo iuxta ciuitatem VVeil, & multi ex vtraque parte occiderunt. Comes senior victoriam obtinuit, iunior Comes Vdalricus interemptus est. *Trithemius* Chr. Hirs. 1388, *Hist. Landgr. Thur.* c. 130, *Lehmann* 7 c. 68, *Datt.* lib 1. c. 7. 8.

MCCCLXXXIX.

Monasterium Nereshaim per ignis voraginem fere totum consumtum est, proxima feria post ascensionem sexta, paucis habitaculis saluis permanentibus.

MCCCXCII.

Per illustrissimum Principem Stephanum Bauariæ annus Iubileus a sede Apostolica fuit impetratus, & in ciuitate Monaco peractus. *Trithemius* Chr. Sponhem. 1392, *Andr. Presb.* Chron. Bau. p. 39.

MCCCXCVI.

Rex Vngariæ, & Dux Burgundiæ, cum innumerosa turba electorum militum ex diuersis terris aggregata fines paganorum ingressi sunt, & cum Rege Turcorum pugnare cœperunt. Vngari succubuerunt, & Dux Burgundiæ captus. *Trithemius* Chr. Sponh. 1394, Chr. Mogunt. 1396, *Trithemius* Chr. Duc. Bauar. p. 117, *Andr. Presb.* p. 40.

MCCCXCIX.

Crafto Kullingen Cellararius monasterii Elvvacensis obiit, qui quasi restaurator & secundus fundator monasterii, cui successit Nicolaus de Volberg.

MCCCC

Episcopus Herbipolensis occidit prope ciuitatem plusquam mille ciues Herbipolenses. Ropertus Dux & Palatinus Rheni in Regem Roman. eligitur. RVPERTVS *Palat. Rex*

Andr. Presb. p. 40, *Gob. Persona* æt. 6 c. 70, *Iac. von Koenigshofen* Elsass. Chron. c. 2 p. 143, *Lehmann* 7 c. 72. 74, *Trithemius* Chr. Sponh. 1400, *Trithemius* Chr. Ducum Bauar. p. 116.

MCCCCIII.

Ropertus Rex electus intendens in Italiam pro corona Imperiali, sed præpeditus a Duce Mediolanensi reuertitur. *M. Chr. Belg.* p. 343, *Gob. Persona* æt. 6 c. 70, *Andr. Presbyter* p. 40, *Trithemius* Chr. Sponh. 1402, *Cuspinianus* p. 393.

MCCCCIV.

Dominus Albertus Hack Abbas Elvvacensis obiit. *Bruschius* p. 174.

MCCCCV.

Obiit Abbas in Nereshaim dictus de Elchingen, succedente sibi Vdalrico de Roden, qui in die S. Lucæ electus est. *Bruschius* p. 340.

MCCCCVI.

Fugger 4 c. 5,

Fredericus Dux Austriæ cum exercitu in auxilium contra Appolitanensem.

MCCCCVIII.

* Brigantium hod. Bregentz. Crusius lib. 6 p. 3 p. 331, Trithemius Chr. Sponh. 1408, Andr. Presb. p. 41. 42.

Appolitanenses obsederunt castrum Prægantium * contra Guilielmum comitem de Montfort. Ciuitas Leodium apostotauit contra Episcopum, vbi occisi sunt xxx. millia. Comes Burggrauiensis Fridericus & Iohannes sunt confœderati Episcopo Herbipolensi, qui cum magno exercitu obsederunt ciuitatem Imperialem Rotenburg. p. 461.

MCCCCIX.

Extirpatum fuit schisma magnum * quod durauit xxxix. annis. Ducissa Austriæ & frater eius Burgundiæ pacificati sunt.

MCCCCX.

Obiit Nicolaus de Velberg cellerarius Elvvacensis, cui successit Iohannes de Gronberg.

MCCCCXI.

Trithemius Chr. Sponh.

Obiit Rupertus Rex Romanorum.

Langius Chr. Cit. 1410, Trithemius Chr. Ducum Bau. p. 116, Andr. Presb. p. 40.

MCCCCXIII.

Stengel reg. August p. 2 c. 56.

Obiit dominus Eberhardus de Kirchberg Episcopus Augustensis, in cuius locum capitulum vnanimiter elegit Anshelmum de Nenningen custodem in Episcopum Augustensem.

MCCCCXIV.

SIGISMVNDVS Imp. Gob. Persona æt. 6. c. 94, M. Chr. Belg. p. 352, Cernitius hist. El. Brand. p. 17, Hardt. tom. 5 p. 183,

Concilium generale Constantiæ celebratur. Sigismundus Rex Rom. fecit Fridericum Burggrauium in Marchionem Brandenburgensem, & contulit ei totam Marchiam.

Herm. ab Hardt. Hist. Concilii Constantiensis Nauclerus vol. 2. gen. 48. p. 1048. 1064. Trithemius Chr. Hirs. 1417.

MCCCCXVII.

Gob. Persona æt. 6 c. 96, Trithemius 1417, Nauclerus vol. 2 Gen. 48. p. 1049, Cuspinianus p. 396, Hardt tom. 4. p. 1481, Langius 1417 Car. Stengel p. 2 c. 57. n. 7.

Otto de Columna Cardinalis electus in concilio in Rom. Pontificem; Martinus V. appellatus.

MCCCCXVIII.

Andr. Presb. p. 42, G. a Roo lib. 4 p. 154, Hardt. tom. 4 p. 1545. Gobelinus æt. 6 c. 94,

Martinus Papa transtulit se ad ciuitatem Sabaudiæ propter pestem. Dux Fridericus de Austria domino Regi reconciliatur. Dominus Anshelmus per definitiuam sententiam Papæ in episcopum Augustensem adiudicatur.

MCCCCXX.

Andr. Presb. p. 43.

Obiit Iohannes de Gronberg cellerarius, cui successit Guilielmus Fetzer, qui eodem anno obiit, cui successit Iohannes de Holzingen, qui postea electus fuit in abbatem. Orta magna discordia est inter Duces Bauariæ ex vna; & Fridericum marchionem Brandeburgensem & Episcopum Aystetensem cum eis ex vna; & Ludouicum de Bauaria in Ingolstat ex altera, quæ guerra per triennium durauit.

MCCCCXXI.

* contra Hussitas. Trithemius 1421, Sylvius hist. Boh. m. c. 44, Cuspinianus p. 397, Langius 1421. 1422, Andr. Presb. p. 43.

Principes & Electores cum ciuitatibus Imperialibus congregarunt magnum exercitum militum, & in Boemiam * migrarunt. Villas & castra igne & ferro intolerabiliter deuastarunt.

MCCCCXXIII.

Trithemius Chr. Sponh. 1422. Stengel. p. 2 c. 58.

Ciuitates Imperiales in Sueuia fortissimum castrum Hohenzoller per integrum annum obsederunt, tandem funditus destruxerunt. Papa reuocauit Anshelmum

* intelligit Concilium Pisanum, in quo Benedictus XIII. & Gregorius XII. fuerunt depositi, & Alexander V. dictus Papa Pisanus fuit electus. Acta Concilii exhibet Lucas Dacherius *Tomo VI. Spicilegii & Hardtius Hist. Conc. Constant. Tom. II. p. 62.* Licet ex hoc triceps potius facta fuerit Ecclesia, & schisma non nisi in Constantiensi Concilio plene compositum

mum Episcopum Augustensem ad instantiam Regis Rom. & Petrum de Schaumberg Canonicum Bambergensem & Herbipolensem in locum eius subrogauit.

MCCCCXXIV.

Dominus Rex Vngariæ & Boemiæ sanctas reliquias quas de Boemia ad Vngariam transtulit, ad Nurenbergam ciuitatem transmisit, quæ ibidem plebi in Non. Maii sunt ostensæ cum magna solennitate. *Andr. Presb.* p. 43, *Christ. Erdtmann* Noriberga in flore Cath. relig. *Ludewig* Noriberga Insign. Imp. tutel.

MCCCCXXV.

Abbates in prouinciam Moguntinensem ordinis S. Benedicti celebrarunt concilium generale in Herbipoli.

MCCCCXXVII.

Dominus Iohannes de Holzingen pridem cellerarius, electus abbas Elvvagensis, Marchio Brandeburgensis, Duces, Bauariæ & multi alii Comites & Barones, & episcopi, nec non ciuitates Imperiales per totam Sueuiam magnum exercitum congregant iterum in Hussitas: & nihil profecerunt. *Andr. Presb.* p. 44. 45.

MCCCCXXX.

p. 461. Inimici Hussitæ Dei omnipotentis occupabant terram domini Marchionis Brandeburgensis, Episcopi Bambergensis, nec non confinitimas regiones, & præcipue regionem Nurenbergensem: in quibus magna fecerunt mala, ciuitates, villas, castra, fora, & oppida igne consumserunt, monasteria & ecclesias destruendo euertunt finaliter, tum sub conditione & pacto conuenti terras supra narratas mœrore & tristitia plenas & inopia confectas, ad terras suas reuertendo reliquerunt. Eodem anno fames valida. *Hussitæ.* *Bonfinius* lib. 3 dec. 3 p. 284, *Theobaldus* B. Hussit. c. 70. 76, *Dubrauius* lib. 27 p. 706, *G. Fabricius* origg. *Sax.* 7 p. 740, *Langius* Chr. Cit. 1430, *Presb.* p. 48.

MCCCCXXXIII.

Exusta est ciuitas Elvvagensis, vsque ad domum cellerarii.

MCCCCXXXVII.

Basiliense concilium inchoatum. Obiit serenissimus Rom. Imperator Sigismundus de Lutzelburg. *Trithemius* Chr. *Hirs.* 1424 *Aen. Sylvius* c. 44, *Langius* 1438, *Andr. Presb.* p. 51. 53.

MCCCCXXXIX.

Obiit Albertus Dux Austriæ, & Rex Romanorum, obiit Comes Fredericus de Oetingen. *ALBERTVS II. Imp.*
Aen. Sylvius c. 55, *Nauclerus* p. 1064, *Dubrauius* lib. 28 p. 727, *Bonfinius* dec. 3 lib. 4 p. 298, *Cuspinianus* p. 403, *Fugger* lib. 4 c. 13 p. 506.

MCCCCXL.

Obiit Fridericus senior Marchio Brandenburgensis. Obiit Comes Ludouicus senior de Oetingen. Orta est discordia inter Comitem Iohannem de Oetingen filium Friderici Comitis, & quosdam nobiles dictos Marschalck ex parte castri dicti Spilberck; pro quorum auxilio opposuit se Comes Guilhelmus fratri suo prædicto cum tota societate de clypeo S. Georgii, quorum capitaneus fuit Waltherus de Hurnhaim miles: & magna pars Rheni igne deuastata est ab vtrisque partibus. Quam discordiam sedauerunt Palatinus de Rheno Dux Otto, & Comes Iohannes occubuit, nec aliquod ius obtinuit. *Datt.* vol rer. Germ lib. 1 c. 3. n. 33.

MCCCCXLI.

Obiit dominus Martinus de Vezlingen custos & professus Elvvacensis, cui successit Eytelguss. Feria tertia ante Magni Confessoris fugam dederunt omnes Clientes ex castro dicto Mayenfels.

MCCCCXLIII.

Combusta est pars claustri Elvvagensis, cum maximo damno frumentorum. Ciuitas Zurich obsessa est a Suitensibus: ciuitas tamen illæsa mansit. Item obsederunt Rappersvveil, cruciaruntque eam fame, & penuria, quousque Marchio Brandenburgensis eos hinc repulit. *G. a Roo* lib. 5 p. 180, *Fugger* 3 c. 5 n. 6.

MCCCCXLIV.

Trithemius Chr. Sponh. 1439 Gobellinus p. 969.

Armoniaci Alsatiam intrarunt, & eam igne & gladio vastarunt: a quibus multi Suitenses prope Basileam fuerunt occisi, & multum humiliati.

Comm. Pii II lib. VI p. 152, *Aen. Sylvius* p. 87, *Lehmann* 7 c. 99, *Fugger* 5 c. 5 n. 3, *Schilter* ad Konigshoueu obs. 17

MCCCCXLV.

Trithemius Chr. Sponh. 1444. 1446. 1447.
** f. Sus. Extat ingens nummus aureus, in rei memoriam a Clinensi cusus.*

Obiit dominus Eutelgufs de Gyssenberch, custos & conuentualis nostri monasterii Elvvagensis. Orta est discordia inter Ducem de Clefe ex vna, & Archiepiscopum Coloniensem ex altera propter quandam ciuitatem dictam Gros * quam praefatus Dux contra ius sibi vsurpauit, & quod auxilio domino Coloniensi Marchio Misnensis sibi misit xx. millia Boemorum ad obsidendum eandem ciuitatem, in qua personaliter erat Dux iunior de Clefe, sed nihil profecerunt. Item Marchio Brandeburgensis Albertus duxit in vxorem filiam Marchionis de Baden. Filius Marchionis de Baden Carolus nomine duxit vxorem filiam Regis Rom. Ducis Austriae.

MCCCCXLVI.

Crusius Ann. Sueu. lib. 6 p. 3 p. 365 & lib. 7 p. 3 c. 5 p. 382, *Auentinus* 7 c. 26 §. 8.
** Gibbosus.*
** Anspach.*
Trithemius Chr. Sponh. 1441, *Paubeltz* Chron. Bau. p. 62, *Adlzreiter* p. 2 lib. 8 n. 9.

Comes Vdalricus de Wirtenberg iunior celebrauit nuptias Stucgardiae in Carnis priuio, cum filia Ducis Hainrici de Bauaria de Lantzhut, Elizabeth dicta, praesentibus ibidem Duce Alberto de Austria, Marchionibus Brandeburgensibus, Alberto & Iacobo Badensi. Eodem anno post pascha obiit Ludouicus de Bauaria iunior dictus *Hoeferlein* *, filius iunioris Ludouici propter peccatum Absolonis, quod commisit in patrem, qui tamen pater statim captus est in Neuburg a praefato Marchione Brandenburgensi, & in Onolzspach * ductus ibique aliquandiu detentus; postea per Marchionem traditus est Duci Hainrico praefato patruo suo, attamen capitali inimico suo. p. 463. In cuius captiuitate per longum tempus detentus est, mortuus etiam in excommunicatione concilii Basiliensis propter depraedationem claustrorum sui territorii tyrannicam, & aliquandiu insepultus permansit, donec absolueretur per Papam Nicolaum V. infra scriptum. Mortuus est autem anno Domini 1447. & vt dicebatur, intoxicatus ad iussum patrui sui.

MCCCCXLVII.

Obiit religiosus vir Dominus Seifridus de Bernstat, conuentualis monasterii Elvvangensis. Obiit Euphemia Ducissa de Munsterberg, & Comitissa de Oetingen mater Dominorum Iohannis Vdalrici, Guilielmi, & Alberti, Comitum de Oetingen fratrum, & etiam Comitis Friderici in captiuitate mortui feria sexta post Martini Episcopi.

** Beatricem.*
Trithemius Chr. Sponh. 1447. *Bucelerus* vol. 2 gen. 49 p. 1073, *Gobellinus* lib. 1 p. 13, *Trithemius* Chr. Hirs. 1446, *Amedeus Pacificus* n. 109, *Roo* lib. 5 c. 6 n. 5.

Felix Papa V. Dux Sabaudiae copulauit * filiam relictam regis Siciliae Duci Bauariae & Comiti Palatino cis Rhenum Ludouico, qui celebrauit nuptias in Haydelberg post festum S. Martini. Obiit Dominus Hainricus de Lapide Abbas in Nenshaim, in crastino Ambrosii; cui successit Venatoris de Oetingen conuentualis monasterii eiusdem. Hoc anno obiit Papa Eugenius IV. a sacrosancto concilio Basiliensi depositus est, & tanquam haereticus condemnatus. Qui tamen non cesserat iure suo, quod nitebatur habere in Papam: Quanquam concilium alium eligeret, qui tamen paucos adhaerentes habuit, & fuit electus Nicolaus Papa V. Qui statim misit Iohannem Cardinalem S. Angeli ad regem Rom. Fridericum Ducem Austriae pro adhaerentia, & prospere egit.

FRIDERICVS III. Imper.

MCCCCXLVIII.

Pontanus hist. Dan. p. 654, *Krantzii* Dania lib. 7 c. 25

Intoxicatus fuit Christophorus Bauariae Dux, Rex Daniae, Sueciae. Vlricus Comes de Wirtenberg emit comitatum Halenstain cum tota valle Prentz a Comitibus de Helfenstain Vlrico & Conrado. Plures armigeri, quorum capitaneus Iohannes de Rechberg cum aliis quatuor, sub specie peregrini venerunt, in Rheno in oppidum Reinfelden, & ipsi obtinuerunt aliquibus occisis. Hoc propter destructionem castri, quam fecerat antea in odium Ducum Austriae in fauorem Rusticorum.

MCCCCXLIX.

MCCCCXLIX.

Maxima diſcordia orta eſt exiſtente capitaneo Alberto Marchione Brandeburgenſi, & inter ciuitates imperiales ex parte altera. In qua plures homines perierunt, maxime ex parte ciuitatum: etiam multæ villæ, oppida & caſtra per voraginem ignis deſtructæ ſunt. In qua diſcordia monaſterium Elvvacenſe cum omnibus ſuis bonis pacificatum, & quieuerunt procurante Iohanne Abbate de Holzingen. Obiit generoſus Comes de Oetingen.

Nauclerus vol. 2 gen. 49 p. 1075 *Trithemius* *Langius* 1449.

MCCCCLII.

Dominus Iohannes de Holzingen obiit: qui multa bona fecit monaſterio Elvvacenſi. Electus eſt in abbatem Dominus Albertus Schenck de Lapide: neſcio quo ſpiritu iura electionis ſuæ ceſſit, cui ſucceſſit Iohannes de Hurenhaim, pridem canonicus Auguſtenſis. Ladislaus Rex coronatus eſt Pragæ.

Bruſchius p. 274.

MCCCCLIV.

Orta diſcordia inter Iohannem Abbatem, & amicis ſuis ex vna parte, & conuentum cum eorum complicibus ex altera.

MCCCCLVI.

Obiit Dominus Hainricus de Seldneck conuentualis.

MCCCCLIX.

Multi Alemani, & aliis de prouinciis crucem ceperant contra Turcos.

MCCCCLIX.

Hoc anno deſponſata fuit filia regis Franciæ illuſtriſſimo regi Ladislao Boemiæ. Præfatus Ladislaus rex intendens celebrare nuptias, cum magna potentia & ſolennitate ſponſæ obuiam veniens, in ciuitate Praga intoxicatus fuit a maledictis Bohemis. Albertus Marchio celebrauit nuptias in Onſpach cum filia Ducis ſenioris Saxoniæ. Pueri peregrinabant in numero ad S. Michaelem in medio maris ſitum, vbi mare ſe diuiſit ſingulis diebus, pueri ſiccis pedibus pertranſierunt.

Chr. Spanh. 1456.

Trithemius. *Langius* 1457. *Auentinus* c. c. 26 §. 22 *Bonfinius rer. Vng.* dec. 3. lib. 8 p. 361. *Trithemius*

MCCCCLIX.

p. 464. Dominus Conradus Dapifer de Ringingen obiit, conuentualis.

MCCCCLX.

Monaſterium S. Viti Elvvagenſis erectum eſt in Eccleſiam collegiatam, ob diuini cultus augmentum, per reuerendum in Chriſto patrem dominum Petrum Cardinalem Epiſcopum Auguſtenſem. Guerræ lethales ortæ ſunt inter Fridericum Palatinum Haydelbergenſem ex vna, & Ludouicum Ducem Bauariæ Comitem Feldenſem vna cum comitibus de Leiningen parte ex altera. Cui Friderico adhæſerunt rex Boemiæ, Albertus Dux Auſtriæ, Ludouicus Dux Bauariæ de Lantzhut, Epiſcopi Babenbergenſis, Herbipolenſis; & alteri parti, nempe Ludouico comiti Feldenſi, & ipſis de Leiningen adhæſerunt dux Gulielmus de Saxonia, Albertus Marchio Brandeburgenſis, Archiepiſcopus Moguntinenſis, & Comes Ludouicus de Wirtenberg, omnes cum omni vi & potentia litigarunt, qua lite Dux Ludouicus de Lantzhut cum adiutorio ſubiugarat ſibi ciuitatem Aichſtet cum epiſcopatu & caſtris, nec non ciuitatem Rot. Et omnes illæ Guerræ & lites ſopitæ ſunt eodem anno. Venerabilis dominus Vlricus de Weſterſtetten huius Eccleſiæ collegiatæ canonicus obiit.

Trithemius *Chr. Hirſ.* 1459. 1460, *Nauclerus* vol. 2 Gen. 49 p. 1091.

MCCCCLXI.

Inter Imperatorem ſereniſſimum ex vna, & Albertum Ducem Auſtriæ fratrem ex alia ſatum eſt peſſimum diſcordiæ ſemen, cui Duci Auſtriæ adhæſit Dux Ludouicus Bauariæ Marchionem Albertum Brandenburgenſem, Marchionem Carolum Badenſem, & Vlricum Comitem de Wirtenberg, ſingulis committendo vexillum Imperialis aulæ maieſtatis, & mandans inſuper omnibus ciuitatibus Imperialibus auxilium impendere prædictis capitaneis ſuis, quod & fecerunt pro parte. Regnauit peſtilentia magna. Dominus Albertus de Rechberg confirmatus eſt in Præpoſitum

Trithemius Chr. Hirſ. 1458. 1459, *Roo* lib. 7 p. 227, *Fugger* lib. 5 c. 13 n. 1

Gobellinus lib. 6 p. 147, *Nauclerus* p. 1091, *Lehmann* lib. 7 c. 106, *Georg. Helwich* Moguntia deuicta, *Browver Ann. Treuir.* lib. 19 p. 294, *Langius* 1458.

situm Elvvacensem, Diethericus de Eisenburg electus in Episcopum Moguntinensem; expulsus ex ciuitate Moguntia, & episcopatu. Reassumptis tamen viribus dominus de Eisenberg cum Friderico Palatino prædictam intrauit ciuitatem, expellens omnem Clerum adhærentem sedi Apostolicæ, demptis Carthusiensibus & reformatis.

MCCCCLXII.

Trithemius Chr. Hirs. 1460. 1462, *Gobellinus* lib. 9 p. 220, *Fugger* lib. 5 c. 14 n. 7, *Nauclerus* p. 1092, *Muller* Reichs Tags Theatro p. 4 c. 22 §. 5, *Trithemius* 1492, *Pauholz* Chr. Bau. p. 66, *Browver* Ann. Treu. lib. 19 p. 294, *Lehmann.* 7 c. 107. *Fugger* 5 c. 14 n. 9, *Trithemius* Chr. Sponh. *Langius* Chr. Cit. 1462 *Nauclerus* p. 1062, *Gobellinus* lib. 11 p. 295, *Lehmann* 7 c. 107, *Fugger* lib. 5. p. 687, *Browver* Ann. Treuir. lib. 19 p. 295.

Capitanei serenissimi Imperatoris Friderici, Albertus Marchio Brandenburgensis, Carolus Marchio Badensis, Vlricus Comes de VVirtenberg, nec non ciuitates Imperiales deuastarunt plura castra & villas, scilicet Monhaim, Greisbach, Holenstain; ciuitatem Gundelfingen magna vi opprimebant, sed non obtinebant. Carolus Marchio Badensis cum fratre suo Episcopo Metensi, & Vlricus comes de VVirtenberg, cum multis suis armigeris intrauerunt territorium * Palatini, & prope * Haydelbergam * ipsi tres prænominati domini vna cum armigeris a Palatino Haydelbergensi capti, & detenti Haydelbergam ducuntur, & incarcerantur quasi per annum, & postea per aliquam summam pecuniarum liberati reuertuntur ad prouincias suas mœstissimi. Circa festum Margaretæ obuiauerunt simul Dux Ludouicus Bauariæ cum suis complicibus, & Albertus Marchio Brandenburgensis cum ciuitatibus Imperialibus circa ciuitatem Gingen cum magno exercitu ex vtraque parte: & Marchio Brandenburgensis fugatus est, plurimis armigeris captis, & deprædatus. In vigilia Simonis & Iudæ ciuitas Moguntia obsessa, deprædata, & ex magna parte incensa & exusta ac Archiepiscopo Adolpho de Nassau, & Ludouico comite Feldense, expellentibus omnem clerum cum ciuibus adhærentibusIetherico de Eisenberg.

* *Friderici I.*

Roo lib. 4 p. 235, *Langius* Chr. Citic. 1459 *Fugger* 5 c. 15. n. 4.

Tempore Autumni serenissimus Imperator Fridericus in castro Viennensi obsessus est a ciuibus Viennensibus, iuuante eos Alberto Duce Austriæ fratre prænominati Cæsaris, demum præfatus Imperator serenissimus liberatus est per Regem Boemiæ. Obiit Vdalricus de Nameck canonicus, & hospitalarius huius Ecclesiæ Elvvacensis.

MCCCCLXIII.

Fugger lib. 5 c. 14 p. 687, *Muller* Reichs Tags Theatro p. 4 c. 19.

Circa festum Iacobi in ciuitate Praga coram rege Boemo facta est concordia inter serenissimum Imp. Fredericum cum complicibus suis, cum ciuitatibus Imperialibus parte vna, & Ducem Ludvvicum de Landshutta cum complicibus parte ex altera. Obiit Albertus dux Austriæ frater Imperatoris. p. 465.

MCCCCLXIV.

Datt. lib. 2 c. 3 n. 48 * *mendum.*

In partibus Sueuiæ superioribus Comes de VVerdenberg adiuuantibus Com. de VVirtenberg eisdem armatissima * pariter vna quippe singulis, & comitibus, & inclitis nobilibus loci Hegau parte ex vna, & alto de sanguine natus vir de Clingenberg dictus, qui adhæsit Iohanni de Rechberg, ex altera parte multas villas & castra incendio vastarunt Iohannes de Rechberg arcu periit.

MCCCCLXV.

Comes Hainricus de VVirtenberg coadiutor fit Moguntinæ Ecclesiæ, quæ Ecclesia hoc tempore multa bella perpessa.

MCCCCLXVI.

Bruschius p. 175.

Albertus de Rechberg eligitur in Præpositum Elvvacensem. Pugna fuit inter Comitem de VVirtenberg, coadiutorem Moguntinum, & inter Comitem de VVerthain, ex vtraque parte multis occisis.

MCCCCLXVIII.

---

* Apud Seckenheim, vbi monumentum proelii & victoriæ erectum extat, Freherus *Origg. Palat. lib. I c. VII p. 78* Pareus, *Hist. Palat. p. 232.*

MCCCCLXVIII.

Comes Eberhardus iunior celebrat nuptias cum filia Alberti Marchionis de Brandenburg. Eo in anno conuenere XIX. Episcopi & Principes Nurenbergæ propter maximam hæresin Boëmorum.

MCCCCLXIX.

Post festum Paschæ reuerendus Petrus, natione de Schomburg, Episcopus Augustensis & Cardinalis iussu Papæ erector collegii Elvvacensis. *Stengel* p. 2. 6. 69.

MCCCCLXX.

Exorta est magna discordia inter Comites Palatinos & Duces Bauariæ Fridericum Haydelbergensem ex vna, nec non Ludouicum Veldensem, adhærentibus comitibus de Leiningen parte ex altera, qui terras suas, ciuitates & castra armata manu ex vtraque parte magnis damnis deuastarunt, quæ discordia durauit vltra biennium, demum ex vtraque parte damnis conceptis concordati sunt per se ipsos. *Trithemius Chr. Spanh.* 1471.

MCCCCLXXI

Obiit bonæ famæ Illustris Princeps Fridericus Marchio Brandeburgensis. Durante hæresi Boemica per tempora, per tyrannum regni Turcorum seu Teucrorum magna fit effusio sanguinis Christiani, qui tyrannus magna castra, ciuitates & villas multis trucidatis Christianis suo iugo subiecit, præsertim Cæsaream ciuitatem Constantinopolin. Multi legati, Episcopi, Principes & ciuitates Imperiales conuenere in ciuitate Ratispona præsente Cæsare Friderico pro liberatione Ecclesiæ, vt eam a tyrannica tribulatione eriperent, & pacificarent.

Aug. Patritius de Comitiis Ratisbon. infra Tom II. *Lehmann* 7. c. 12. *Campanus* 6. ep. 12, *Goldastus* Reichssatzungen Tom. I. p. 187. *Leibnitius* Cod. I. Gent. p. 1. p. 430, *Muller* p. 4. c. 14, *Langius* 1471.

MCCCCLXXII.

Circa festum Epiphaniæ visus est cometa horribilis, durans sex hebdomadas. *Chron. Mogunt.* 1472.

MCCCCLXXIII.

Octauo post Paschæ serenissimus Imperator Fridericus Austriæ, a suis partibus discedens Augustam venit, conuocatisque Principibus, spiritualibusque & consulibus Vrbium Imperialium, tractantes aduersus tyrannidem Teucri pro defensione libertateque Christianitatis. Item certi Principes inuestituram suorum feudorum petentes, Imperatorque illustrissimus in habitu suæ Cæsareæ maiestatis vna cum ceteris Principibus Electoribus in eorum habitibus consedentes, ipsos Principes omni cum solennitate inuestiuit, postmodum se dedit Imperialis maiestas ad ciuitatem Treuerensem, veniensque Carolus Dux Burgundiæ honorifice Imperatoriam celsitudinem acceptans, ac immensis honoribus exhibendis, magna cum pretiositate procerum atque clientum. Deinde Imperator serenissimus se dedit ad ciuitates regni ab eis noua requirens iuramenta. In festo S. Vldarici Eberhardus Comes de Wirtenberg nuptias cum filia Marchionis de Mantua celebrauit.

Comitia Augusta. *VVerlich Augs. Chronic.* p. 226, *Fugger* 5. c. 21. n. 4, *Muller* p. 5. c. 26. 27. 28. *Trithemius* 1474, *Gerh. a Roo* l. 8. p. 276, *Fugger* 5, c. 21, n. 8, *Brovver* Ann. Treuir. lib. 19. p. 301, *Meyer* Ann. Flandr. lib. 17. p. 410, *Schaten* Ann. Paderborn 1473, *Muller* p. 2. c. 33. §. 6. *Oliv. de la Marche* Ration. aulæ & Imperii Caroli Audacis. *Arn. Lalainus* hist. congressus Tom. II.

MCCCCLXXIV.

Sexta feria ante Iacobi Dux Burgundiæ iuxta ciuitatem Neus castra metatus est magno cum exercitu. In qua ciuitate Hermannus Comes Prouinciæ de Hassia fuit capitaneus, qui se cum suis viriliter defendens magnam Duci multitudinem interfecit, visusque est ab exercitu Ducis S. Quirinus, cuius corpus in antedicta ciuitate veneratur. Ipse defendens ciuitatem (quemadmodum hostes retulerunt) Imperator Duci mandauit, quatenus ciuitatem illæsam deserat, nec amplius offendat, Dux parui pendens mandatum, nihilominus sæpius ciuitatem attentans expugnare. Imperator quasi totam Germaniam commouens mandans singulis Principibus & ciuitatibus, cum armigeris & belli instrumentis eum accederent.

Carolus Burgundus. *M. Chr. Belg.* p. 403, *Trithemius Chron. Hirs.* *Chr. Mind. Langius* 1474, *Gerh. a Roo* lib. 8. p. 278, *Fugger* 5. c. 23. n. 2. *Bonfinius* vita Alberti §. 9.

Circa dominicam septuagesimæ Dux Philippus Rhenique Palatinus cum filia Ludovvici Ducis Bauariæ sponsalia carnali copula consummauit. *Philip. Palat.* *Trithem. Chr. Spanh.* 1474, *Chr. Dux Bauar.* p. 118.

MCCCCLXXV.

G. a Roo lib. 8. p. 280, Fugger 5. c. 24, Muller p. V. c. 66. 70, Trithemius Chr. Spanh. Langius 1474, Langius Chr. Cit. 1475. Pauholt. Chr. Bau. p. 67. 68.

Imperator cum magno exercitu sedit ad Linz: expugnato illo, nec non pluribus aliis castris & villis castra metatus est iuxta sæpedictam ciuitatem Neus, & exercitum Ducis Burgundiæ, qui animose pridie hora vesperarum vel quasi exercitum Imperatoris sagittis armigerisque crudeliter inuadens, tamen nihil damni intulit. Interea legatus a latere Imperatorem vna cum Duce concordans, vterque exercitus discessit. Eo tempore Carolus Marchio Badensis viam vniuersæ carnis ingressus est. Dux Bauariæ cum regina Poloniæ matrimonium consummauit. Interfuerunt nuptiis Imperator serenissimus, Marchio Brandenburgensis, & plures Duces Principesque.

MCCCCLXXVI.

Trithemius Chr. Hirs. 473, Nanclerus p. 1100, G. a Roo p. 284, Fugger 5. c. 25. n. 1, Phil. de Commines. lib. 5. c. 1 Henricus Gundelfing in Hist. Austr. ap. Lambecium lib. 2. c. 6. p. 497. Mayer Ann. Flandr. lib. 17 p. 422. Muller p. 5. c. 74, Langius 1477.

Dux Burgundiæ indixit Sigismundo Duci Austriæ, Lotharingiæ, Suitensibus, Argentinensibus bellum cum ceteris ciuitatibus, quæ Duci Burgundiæ plura damna intulerunt. Qui Dux Burgundiæ quasi omnes ciuitates Duci Lotharingiæ deuastauit, expugnauitque. Postea vero Dux Lotharingiæ ope Suitensium aliquas recuperauit. Circa festum Luciæ obiit inuictissimus illustrisque Princeps Fredericus Bauariæ Dux, Rhenique Palatinus. Orta est hæresis magna per quendam Iohannem Bohem, qui inuitauit populum peregrinare ad Niclaushausen, qui retulit se vidisse B. Virginem, prædicauit & dixit plura contra libertatem Ecclesiasticam, nec non contra Rempubl. quæ hæresis Herbipoli fuit extincta. Ipse Iohannes alias Banckler, combustus; Episcopus vero Herbipolensis plures interfecit peregrinos, res miranda finem habuit crudelem. Dux Mediolanensis in Ecclesia S. Stephani circa natiuitatem domini interfectus est.

MCCCCLXXVII.

Roo p. 286, Comines 5. c. 6, P. Heuterus rer. Burgund. 5. c. 13. 14, Trithemius Chr. Hirs. 1477, Robertus Gaguinus lib. 10. c. 3, Nauclerus p. 1100, M. Chr. Belg. p. 403.

Dux Austriæ & Dux Lotharingiæ cum Argentinensibus & ceteris stipendiariis Ducem Burgundiæ vna cum exercitu expugnauerunt, interfectusque est Dux Burgundiæ * cum pluribus viris, fere tria millia armigerorum, nonnulli captiui ducti. Res plurimum miseranda, stupendaque vt Christianus sanguis fide[illegible]lium manibus effundatur.

* *apud Nanceium*

FINIS CHRONICI ELVVANGENSIS.

GLOS-

GLOSSARIVM

VOCVM SEMILATINARVM AVT BARBARARVM, QVÆ IN HOC TOMO SCRIPTORVM RERVM GERMANICARVM OCCVRRVNT.

ABSIDA, pars ædis sacræ interior, in qua altare collocari solebat, sic adpellata, quod sit quodammodo a templo separata, & proprio fornace tecta: sub quo etiam sanctorum reliquiæ collocari solebant. Gregorius Turon. de vitis Patrum cap. VII *ante altare, basilicæ fundamenta iecit, erectaque absida miro opere construxit & transuoluit*, Ann. Fuld. ad a. 823. *imago sanctæ Mariæ puerum Iesum gremio continentis ac Magorum munera offerentium, in absida eiusdem Ecclesiæ depicta.* Chron. Laurish. *p. 146.*

ADMIRALDVS, Classis præfectus, *Admiral.* Godefr. Mon. ad a. 1217. *primo impetu strauerunt Castellanum & Admiraldum vnum.* Du Fresne ducit a voce Arabum *Amir*, quod Dominum Principem notat. Vnde etiam *Ammiratus*, quæ occurrit apud Godefridum Monachum p. 362. *Saphatinus & omnes omnium Babyloniæ atque Damasci cum magna multitudine Saracenorum a latere montis se nobis ostendentes.*

ADTRACTVS, comparatum, adquisitum. Chron. Laurisham. in donatione Willisuindæ p. 94. *villam nostram in pago Wormatiense, in loco qui dicitur Hegenheim super fluuium Salusiam, quæ mihi de parte genitoris mei nomine Adelhelmi legibus obuenit, vel vndecunque tam de alode, quam de comparato, seu de quolibet adtractu ad nos noscitur peruenisse.* Eadem fere infra repetuntur *p. 99.* Duplices enim generis erant allodia, vel iure hæreditatis, vel propria industria, vel etiam aliunde quæsita. Ista *alode parentum*; hæc *ex comparato, conquisito*, vel *adtractu* dicebantur. Sic etiam Marculfus lib. II form. VI & VII. *quicquid ibidem ad præsens tum de alode parentum vel de quolibet adtractu possidere videor.* Siue, quod idem est, *de conquisitu*, prout in annuntiatione Regis Ludouici apud Baluzium Tom. II. p. 144. *illorum alodes de hæreditate & de conquisitu.* Germ. dicitur *die Errungenschaft.* du Fresne *voce adtractus.* Ant. Dominicus *de prærog. allod. c. X.* diss. nostra de Allodiis Imperii *c. IV.*

ADVOCATVS, Procurator, qui negotia alicuius curat. Hoc sensu occurrit in Annalibus Fuldensibus ad a. 895 vbi de Stephano Papa: *qui antecessorem suum Formosum inaudito more de sepulchro eiectum, & per aduocatum suæ responsionis depositum foras extra solitum sepulturæ Apostolicæ locum sepeliri præcepit.* Vocatur ibidem *Aduocatus suæ Responsionis.* Responsiones autem, siue Responsa negotia dicebantur, ea maxime, quæ foris peragebantur. Sic Petrus Diaconus Chronico Casinensi lib. IV. c. LXVI *demum vero pro responsis Casinensis Cœnobii Apocrisiarius ad Lotharium Imp. directus.* Florentius Wigorniensis ad a. 1062. *Armenfredum Sedunensem Episcopum & alium, qui a domino Papa Alexandro pro responsis Ecclesiasticis ad Regem Anglorum Eadwardum missi*, prout plenius patet ex du Fresne. In eodem sensu occurrit in Chronico Laurishamensi p. 115. ad a. 895.

895. *sub quo præfatus Adelbero episcopus ius suum, quod in loco qui dicitur Kerenesheim, in pago Renense, per imperialis præcepti confirmationem habebat, promtissima voluntate cum manu aduocati sui Herigeri sancto Nazario cum omni integritate tradidit.* Et paulo post; *de abbate Laureshamensi & fratribus cum manibus aduocatorum eorum Adalwini & Benulini.* Hi autem Episcopi atque Abbatis negotia curabant.

ADVOCATI ECCLESIARVM, qui jura, bona & facultates earum tuebantur, atque harum caussam agebant. Sic in Chron. Laurisham. p. 115, in diplomate Bruningi Abbatis: *cum consilio Aduocatorum meorum & militum istud decretum fieri statui.* Et paulo post: *si vero Aduocatus aut pretio conductus, aut misericordia motus constitutum hoc adnullare cupiat, gratia mea & aduocatione careat.* In diplomate Henrici III Imp. *Vt omnis iniustitia quæ iam per multa tempora ex vtraque parte incorrecta remanserat, ab Aduocatis illorum vtrinque pleniter corrigeretur.* Et paulo post: *Hanc vindictam & illud meum constitutum Aduocatus in cuius aduocatione hoc euenerit cum scientia Episcopi & Abbatis in præsentia nunciorum vtrorumque fidelium adimpleat.*

ALABASTRARII iidem qui arcubalistrarii Godefr. Mon. p. 362. *tot armis alabastrariorum & sagittariorum in illo castro inuenimus.*

ALBATI, vestes candidas gerentes God. Mon. p. 355. *ipsa die viderunt beatum Georgium cum multitudine Albatorum equis albis insidentium, albos clypeos præferentes.*

ALODE, terra, siue territorium, quod quis iusto iure hæreditatis donare potest, prout in Legibus Baiuariorum describitur *Tit. XVII. §. II* siue patrimonium, quod quis a parentibus vel aliunde habet Donatio Willisuindæ in Chron. Laurisham. p. 94. *quæ mihi de parte genitoris mei nomine Adelhelmi legibus obuenit, vel vndecunque tam de alode, quam de comparato, seu de quolibet adtractu, ad nos noscitur peruenisse.*

AMMIRATVS, vide *Admiralius.*

AMPVLLA, vas quoddam ministeriis ecclesiasticis destinatum, prout ex Breuiloquo explicat du Fresne. *Ampulla est vas amplum, siue olla ampla; vel dicitur proprie vas amplum, quod datur ad altare, in quo seruatur vinum vel aqua.* Chron. Lauresham. p. 150. *Laureshamensi vero monasterio, calicem deauratum, baccina duo argentea, thuribulum argenteum, colem & ampullas argenteas duas.*

APOSTATARE, deficere. Waltramus de Vnit. Eccl. lib. II. c. XLIII *ideoque etiam a Catholica Ecclesia apostatauerunt.*

APPODIATIO, res quæuis, cui innitimur: Godefr. Mon. p. 371. *aduersum nos porriguntur scalæ, appodiationes ex vtraque parte & propugnacula continentes.* Eadem ratione occurrit apud Arnoldum Lubecensem *lib. VI. c. XX.*

ARCHICAPELLANVS, supremus cleri Palatini Magister, qualis hodie apud Gallos est Magnus Eleemosynarius. Communiter confunditur hoc munus cum isto Cancellarii. At, licet sæpe in vna persona fuerint coniuncta, prout in Chron. Laurisham. p. 102. *Einhardus Archicapellanus dictus notariusque Imp. Caroli.* Sic etiam Itherius, qui passim Caroli M. diplomata subscripsit, tanquam Cancellarius, Capellanus & Notarius Caroli dicitur Anastasio *in vita Adriani Papæ p. 108*, prout plenius declarat du Fresne *voce Capellanus.* Vtrosque tamen probe distinguit Hincmarus ad Proceres Regni pro institutione Carolomanni Regis n. 16. in Tomo II. Operum p. 207. dum ait: *Apocrisiarius autem, quem nostrates Capellanum, vel Palatii Custodem appellant, omnem clerum Palatii sub cura & dispositione sua regebat. Cui sociabatur summus Cancellarius, qui a secretis olim appellabatur, erantque illi subiecti prudentes & intelligentes ac fideles viri, qui præcepta regia absque immoderata cupiditatis venalitate scriberent, & secreta illis fideliter custodirent.* Hoc Archicapellani munus plenius describitur in Vita Ludouici Pii apud

apud du Chesne Tom. II. p. 319. *sed & Drogo frater domini Imperatoris Metensis Episcopus, nec non sacri Palatii Archicapellanus. Quem quanto sibi propinquiorem nouerat, tanto ei familiarius sua omnia, & semet credebat. Per eundem quotidie confessionis suæ munus, sacrificium Spiritus contribulati, & cordis humiliati, quod Deus non despicit, offerebat.* Neque tamen apud Imp. solum erat Sacri Palatii Archi-Capellanus, sed habebant etiam Archiepiscopi tales, prout apud Brunonem Hist. B. Saxon. p. 214. *Herdwigus tunc Moguntini præsulis Archi-Capellanus.*

ARMARIVM, locus, vbi libri, diplomata, cibaria & varia instrumenta adseruantur. Du Fresne saltim explicat pro Bibliotheca, pro Archiuo, quo sensu etiam hinc inde occurrit: immo Vopiscus hac voce vtitur pro repositorio, dum ait Tacito cap. VIII. *habet Bibliotheca Vlpia in Armario sexto librum elephantinum.* In Chronico vero Laurishamensi, vbi de Samuele sermo est, p. 109. dicitur: *vbi ecclesiam beati Cyriaci, quæ appellatur Niuhusen, a fundamentis exstruens, armarium huius loci ex parte euacuauit.* Hic sane nec de Bibliotheca, nec de Archiuo intelligendum, sed sensus est, *er habe das Magazin ausgeleeret.* Sic enim Isidorus Originum lib. XV. c. V. *Armarium locus est, vbi quarumcunque artium instrumenta ponuntur. Armamentarium vero vbi tantum tela armorum. Vnde Iuuenalis;*

Quicquid habent telorum armamentaria cœli.

Dicta autem vtraque ab armis, id est brachiis, quibus exercentur.

AVDIENTIA, Iudicium. Godefr. Mon. ad a. 1179. *Curia apud Magdeburg, satis celebris; ubi querimonia omnium pene Principum habita est de Duce Saxonum, quia iam per annum ad audientiam vocatus venire aut noluit aut timuit.* ad a. 1191. *Lotharium Brunensem præpositum substituit, quem ad audientiam Apostolici Albertus statim vocauit.* Inde etiam *Audientia Episcopalis.*

AVRIFRIGIA, opus Phrygium auratis filis intextum, licet du Fresne & Spelmannus pro fimbriis aureis, *Frange d' or* explicent. Chron. Laurisham. p. 150. *Cappæ tres cum aurifrigiis* siue opere aurifrigiato *von gestickter Arbeit*, prout stolæ sacerdotum esse solent. Eadem ratione occurrit apud Matthæum Parisiensem ad a. 1246. *eisdemque diebus, dominus Papa videns in aliquorum Anglicorum ornamentis Ecclesiasticis, vtpote in capis choralibus & infulis, aurifrisia concupiscibilia, interrogauit: vbinam facta fuissent.*

BACCINVM, vas quoddam, patina aut peluis. Germ. *ein Becken*, Gallis *Basin.* inde Bacchinus *ein Becher*, Chron. Laurisham. p. 150. *Laureshamensi vero monasterio, calicem deauratum, baccina duo argentea, thuribulum argenteum.* Vid. du Fresne voce *Bacca* & Ferrarius Origg. linguæ Italicæ voce *Abacus*, vnde vocem istam ducit.

BALISTA seu BALLISTA ἀπὸ τοῦ βάλλειν a iaciendo dicta, Machina erat iaculatoria, exinde *ein Balester.* Godefr. Mon. p. 390. *& non est illis ea die datum gestandi alias palmas præter ballistas & arcus cum sagittis.* Exinde BALISTARII qui iisdem vtebantur. Godefr. Mon. ad a. 1205. *naues maximas cum propugnaculis in medio Rheno statuunt, & balistarios & sariantos, qui illis in faciem fortiter resistant, plurimos constituunt.* Idem p. 370. *fecimus autem custodiam, & equitauimus ordinate & coniuncti contra prælium nobis contrarium, eos adeo appropinquantes, quod eorum sagittarii & balistarii trahebant in nos, nostrique in ipsos.*

BALTHEVS, zona, qua quis cingitur. Ann. Fuld. ad a. 876. de Carolo Caluo: *nam talari Dalmatica indutus, & baltheo desuper accinctus pendente vsque ad pedes.*

BALTHEVS MVNDALIS idem est ac *der Heerschild*, Einhardus in diplomate Chron. Laurisham. p. 107. *quoniam sunt quidam qui fastu seculari turgentes, & semetipsos amantes, a Christi fidelibus sacris ecclesiis seu monasteriis contradicta inuadunt, aut vt sibi hereditario iure retineant, aut mundali baltheo in beneficia diuidant.*

uidant. Vocatur etiam p. 122. *secularis militiæ baltheus.* Dicebatur autem secundum Isidorum lib. XIX. c. XXXIII. *Baltheus cingulum militare, propter quod ex eo signa dependent, ad demonstrandam legionis militaris summam, id est, sex millium sexcentorum, ex quo numero & ipsi consistunt. Vnde & baltheus dicitur non tantum quo cingitur, sed etiam a quo arma dependent.* Potissimum vero is, qui equestri dignitate decorabatur, Baltheo donabatur ab Imperatore, de quo plenius egi in Obseruat. Halens. *Tom. II. obs. II.* §. *VII.*

BANNERIVM, BANNERIA, vexillum maius quadratum, Regum vel Prouinciarum, a vexillis, quæ minora erant, distinctum. Godefr. Mon. p. 370. *nostri quoque suos per terram facientes insultus scalis similiter muro impositis suas, super muro posuerunt banerias & vexilla.* G. Ludouici VII c. XII. *illa die faciebat antegardam Gaufridus de Ranconico — qui gerebat Regis baneriam, quam præcedebat, prout moris est, vexillum B. Dionysii, quod Gallice dicitur Oriflambe.* Albertus Argent. ad a. 1349. de Carolo IV. *Rex Bannerium suum, quod dicitur Sturmfahn super turrim Ecclesiæ Spirensis constituit: & egressus ciuitatem cum sua gente armatus populo eum sequente cum Bannerio ante dictum castrum, dictum Noua Curia ipsum funditus destruxit.* Idem ad a. 1351. Heluetios *sub Bannerio Basiliense* conflictum iniisse memorat. G. Philippi III. apud du Chesne Tom. V. p. 519. *intera regum & principum quilibet militiam ad se recolligens, totum exercitum in diuersas phalanges secundum diuersos eorum duces, variis differentes baneriis diuiserunt.* Hæc tamen Baneria quandoque etiam dicta fuisse vexilla, patet ex diplomate Henrici IV. Austriacæ Domui concesso, apud Fuggerum p. 163. in quo: *quod ipsi gladium Iudicii ipsorum & Banderiam siue vexillum terræ ipsorum publice ante Imperium & ante totum mundum & populum deferre debeant atque possint.*

BANNVM REGIVM, mulcta erat maxima, quæ fisco regio inferebatur: explicatur in Speculo Saxonico lib. II. art. LXI. *Bannus Regius, id est, mulcta, quæ est LX. solidorum*, & Capit. lib. VII. Tit. CCCXXXV. *Bannum nostrum, id est, LX. solidorum.* In Capitularibus alias passim occurrit & vocatur sæpius *bannus Dominicus.*

BANNVM IMPERIALE. Burcardus de excidio Mediolanensi, sub finem: *Ita Dominus Imperator cum Mediolanum vicisset, a misericordia victus est: & ne communione proscriptorum peccaretur, & misericordiæ satisfaceret, personas Mediolanensium a banno imperiali absoluit.*

BANNVM PAPALE, interdictum quo quis a Papa a Communione Ecclesiæ Romanæ excluditur. Bruno Hist. B. Saxon. p. 112. *nostrates vero singuli sacramento firmauerunt, vt nisi Heinricus quartus Heinrici Imperatoris filius, in Februarii mensis initio a Banno per Apostolicum solutus fuisset, nunquam amplius vllo ingenio suo Rex eorum, nec appellaretur, nec esset.* Godefr. ad a. 1107. *ibi etiam Adolfus Coloniensis quondam Archiepiscopus eosdem Cardinales adiens, interuentu Regis a Banno soluitur.*

BANNVM FORESTIS, forestum cum iurisdictione. Chron. Laurisham. p. 122. *ac præcepta complura de statu & honore Laurishamensis coenobii ab Henrico Secundo Rege (de quo supra diximus,) accipere elaborauit: inter alia mercatum in Oppenheim, & Bannum forestis in Otenewalt.*

BARBOLI Godefr. Mon. ad a. 1218. *vnde accidit, vt vna nauis Templariorum in torrentes rapta prope Ripam Ciuitatem præcipitarentur ad hostes: qui cum barbolis & vncis ferreis impugnauerunt eam, diutius ignem Græcum cum lapidibus desuper proiicientes de turribus.* Eadem habet Oliuerius Scholasticus *de captione Damiatæ p. 118*, & Matthæus Parisiensis ad a. 1219. vtrique tamen legunt *barbotis.* Nauis itaque species fuit, dum eam inter alias nauium species antiqui Scriptores recenseant. Sic, dictus Oliuerius p. 1190. *proxima etiam Sabbatho cum galeis, barbotis, per flumen, nos impellerunt.* Matthæus Parisiensis ad a. 1219. p. 257. *Targias multas, & galeias, cum barbotis & nauibus aliis, quæ infra Casale vsque ad Ciuitatem inueniebant-*

niebantur, Christicolæ rapuerunt. Idem p. 258. *cum galeis & barbotis armatis.* Inde barbotæ ferro videntur fuisse armatæ, prout naues Romanorum rostratæ.

BARCA, nauis minor, *eine Barque* hodie adhuc dicitur. Isidorus XX. c. I. *Barca est, quæ cuncta nauis commertia ad litus portat.* Godefridus Mon. ad a. 1203. *deinde nos omnes armati intrauimus naues, vsarias & galeidas, quæ vasa nauigio apta CC. numero fuerunt, præter nauiculas bargas.* Idem p. 369. *Catena illa portum seruabat, iuxta quam naues & galeidæ ciuitatis cum bargis erant.* Et paullo post: *mox siquidem nauibus ciuitatis retro abeuntibus, naues nostræ liberum portum habuerunt, & quasdam eorum simul cum galeidis, nauiculis, & bargis ceperunt,* vid. prolixe Ferrarius *Origg. Ital.*

BARONES, Proceres cuiuslibet regni. Godefr. Mon. ad a. 1166. *Episcopi quoque & Barones totius Langobardiæ cum gaudio Imperatorem susceperunt,* & p. 362. *quod eum a Principibus Romani imperii, & Baronibus terræ Hierosolymitanæ, & communi populo in magistrum totius exercitus fuissem electus.* Apud eundem p. 371. occurrunt *Barones Venetorum.* Et p. 378. *ipso etiam anno audiens Papa per totam prouinciam plurimas ciuitates, cum baronibus & nobilibus terræ & clero, a fide catholica recessisse,* Et p. 384. *item ipso anno Iohannes Rex Angliæ & diu diffidens cum Baronibus & nobilibus terræ suæ cum se ei opponerent.* Burcardus de excidio Mediol. circa finem *Principes & barones de Francia de Burgundia & Hispania & Prouincia, conuenient*

BATELLI, Scapha, cymba. Godefridus Mon. ad a. 1218. *Pridie Idus Aprilis, scilicet in Cœna Domini orta est maxima tempestas, & naues separatæ sunt ab inuicem & quædam ex iis batellos suos vi tempestatis amiserunt.*

BENEFICIVM, feudum. Ann. Fuld. ad a. 850. *Roruc natione Nordmannus, qui temporibus Hludouuici Imperatoris cum fratre Harialdo vicum Dorestadum iure beneficii tenuit* ad a. 881. *Rex post Pascha in Galliam profectus, Hugonem Hluthari ex Waldrada filium ad se venientem in suum suscepit dominium, & ei Abbatias & Comitatus in beneficium dedit, vt ei fidem seruaret.* Chron. Laurisham. p. 121. *septem principalia beneficia quæ vulgo appellantur, Volleben, morte septem nobilissimorum Ecclesiæ fidelium in vnam personam Godefridi in breui deuoluta sunt.* Ibidem p. 133. *immo regalis munificentiæ curiam Bruomat, medullam scilicet Laureshamensis ecclesiæ, & terram agri pleni quem benedixit Dominus, prædicto fratri suo inbeneficiauit* p. 143. *teloneum cum plurima parte decimæ in Michlenstat & Morlebach beneficiauit, teloneum in Winenheim & partem agri dominicalis in castrense beneficium.* Ibidem p. 146. *decimas etiam in Winenheim cum molendino dominicali & decimas in Hentschuhesheim ne beneficiarentur, ab ipsis hiantium faucibus dato pretio redemptionis extraxit.* Paullo ante dicitur: *exceptis his quæ de prædictis villis homines seu ministeriales Laurishamensis Ecclesiæ iure beneficiali ab antiquo possident.* Godefr. Mon. ad a. 1212. *ipse autem Fridericus Moguntiam veniens, in festo S. Andreæ Apostoli celebrem curiam habuit: vbi plurimi Principes ab eo inbeneficiati fidelitatis iuramentum præstiterunt.*

BENEFICIVM CASTRENSE *ein Burglehn,* dum certi reditus ob defensionem castri cuiusdam adsignantur. Chron. Laurisham. p. 153. *teloneum in Winenheim & partem agri dominicalis in castrense beneficium.*

BICAMERATVM, duplici fornice constans. Ann. Fuld. ad a. 858. *vt murus de fastigio cadens, oratorium sancti Michaelis ad occidentem basilicæ bicameratum cum tecto & laquearibus ruina sua confringens terræ coæquaret.* Leo Ostiensis lib. III. c. XXVIII. *iuxta cuius absidam, bicameratam domum ad thesaurum Ecclesiastici ministerii recondendum extruxit.* Et paullo post. *ante ingressum vero Basilicæ, nec non & ante introitum atrii quinque desuper fornices.*

BREVIGERVLVS, portator breuium, *ein Briefträger.* Chron. Austr. plen. p. 170. *nec non quosdam breuigerulos suos (quod dictu nephas est) ad portas ciuitatis suspenderet.*

BRAVI-

BRAVIVM, Brabeum, Præmium Chron. Laurisham. p. 100. *breui dehinc interiecto temporis Gundelandus instante sibi diuino vocationis brauio.* Waltramus. de vn. eccles. conserv. lib. II. c. XV. p. 279. *magnam habentes impositam nubem testium, per quorum patientiam simul & doctrinam curamus ad propositi certaminis brauium.*

BVLLA, sigillum. Bruno Hist. B. Sax. p. 211. *litera in præsentia nostratium bulla Regis signata.* Thulemarius *de Bullis.* Hayneccius *de Sigillis.*

BVRGENSES, Ciues *Bürger.* Godefr. Mon. p. 364. *Burgenses quoque Coloniæ cum apparatu & ornatu multo nauium illo aduenerant Et ad a. 1102.*

CAMA, Waltramus lib. II. c. XLII. *Cama vnde dicitur camisia, est breuis lectus.*

CAMERA REGIA, Fiscus regius. Chron. Laurisham. p. 145. *vt seruitio centum marcarum, quod Regiæ Cameræ singulis annis ex eadem iure antiquo inferebatur.*

CAMERARIVS, Dignitas in palatio Regum Francorum, cui Cameræ Regiæ & Cimeliorum Regis cura incumbebat. Officium eius plenius describit Hincmarus de Ord. Palat. c. XXII. Ann. Fuld. ad a. 829. *Bernhardus Comes Barcinonensis in palatio Camerarius constitutus.* Godefr. Mon. ad a. 1208. de Philippo Imp. *& reuersus in ciuitatem meridiano tempore omnibus recedentibus solus in quodam lobio cum Episcopo Spirensi, & aliis duobus, scilicet Camerario & Dapifero suo remansisset.* Apud eundem p. 390. occurrit *Camerarius Regis Franciæ* vid. du Fresne.

CAMINATA, Camera, Conclaue. Burcardus de excidio Mediolanensi p. 332. *illi autem spe misericordiæ cruces quas in manibus ferebant, per cancellos in caminatam Imperatricis proiiciebant.* du Fresne.

CAPELLA, sacellum Ann. Fuld. ad a. 881. *Aquense palatium, vbi in Capella Regis equis suis stabulum fecerunt.* Bruno Hist. B. Sax. p. 175. *sed ille postquam dominum suum diu quæsitum tandem in Capella quadam, quo confugerat, esse cognouit.* Godefr. Mon. ad a. 1184. *nam tentoriis per campestria fixis, propter nimiam frequentiam, quæ in ciuitate collecta erat, capella Imperatoria ex lignis constructa in campo erecta fuerat.* Sic etiam in diminutiuo dicitur CAPELLVLA Godefr. Mon. ad a. 1116. *principale altare cum aliis duobus ex vtraque parte scilicet beatorum Petri & Pauli ibidem destructis, & nouis reparatis, consecrata sunt cum capellula sanctuario contigua.*

CAPELLANVS, qui sacra in capellis perageret. Chron. Laurisham p. 116. *ipse quoque prædia sua in Wattenheim & Virnheim, in pago Rincgowe, in Comitatu Vtonis, quæ Cappellanus eius Werinolf in beneficium concessa tenebat, post obitum illius ad monasterium donauit.* Bruno Hist. B. Sax. p. 209. *Episcopus ergo tantum cum vno capellano naui impositus.*

CAPITANEI, Proceres. Godefr. Mon. ad a. 1188. *Lætare Ierusalem curia celeberrima apud Moguntiacum celebratur a totius Teutonici regni capitaneis, tam de clero quam de ordine laicali præsente Heinrico Cardinale.* Alia ratione Præfectos militum significat. Godefr. Mon. ad a. 1110. *sed cum infinitam pecuniam, ne in manus Teutonicorum traderetur, promitteret, non adquieuerunt, sed Capitaneis exercitus eum præsentauerunt.* Idem p. 388. *sine capitaneis qui paulisper morati propter prædictam causam nondum venerunt.*

CAPPA, vestis ecclesiastica, qua sacerdotes sacra facientes induebantur. Rupertus lib. II. de diu. offic. c. XIV. *Capas quoque in maioribus festis superinducimus quæ capæ bene ab interiori parte patulæ sunt, & omnino præter necessariam fibulam inconsuetæ fimbriis quoque subter ornatæ sunt.* Chron. Laurisham. p. 126. *hic ornatum ecclesiæ ab Humberto direptum in cappis reparans augmentauit.* Et p. 128. *casulam quoque candidam, cum cappa & vnodorsali Ecclesiæ contulit.*

CARAXARE, stigmata inurere. Chron. Laurisham. p. 126. *illi, qui huius audaciæ & inuasionis dux & princeps fuerit, tollantur capilli & corium & insuper in vtraque maxilla ferro ad hoc facto etiam candenti bene caraxetur & comburatur, reliqui eius sequaces cute & capillis priuentur.* Paullo ante tali modo exprimebatur : *auctor*

ctor facti cute & capillis priuetur, & insuper candenti ferro in vtraque maxilla comburatur. Hæc vltima verba statum iudicii Criminalis Saxonici explicant, quod vocari solet *auf Haut und Haar.* Originem hæc vox habet a Græcorum χαράττειν seu χαράζειν quod *sculpere, signare, pingere* notat. Quare etiam caraxare sæpius pro signare, pingere, dicitur. Gregorius Turonensis lib. VI. c. XXXVI. *Tune es pictor ille, qui tempore Chlothacharii regis per oratoria, parietes atque cameras caraxabas.* lib. IX. c. V. *nam vasa per domos diuersorum, signis nescio quibus caraxata sunt, quæ res nullo vnquam modo aut eradi potuit, aut deleri.* du Fresne & Spelmann Glossario.

CARRACARE, iter facere. Chron. Laurisham. p. 100. *item vt in alia marca, quæ ad Virnheim pertinet de pago Lobodense, vsque ad fluuium VVisgoz viam integram ad carracandum siue itinerandum habere debeant.*

CARRATA VINI, quantum Carro vehi potest *ein fuder Wein.* Chron. Laurisham. p. 110. n. *de vineis quoque ad carradas quatuor* p. 137. *Carratam quoque vini in festo B. Nazarii tradidit.* p. 150. *annulum quoque aureum cum lapide pretioso et insuper VI. Carratas vini veteris.*

CARROCIVM, vexillum maius, quod currui impositum a quatuor boum iugis trahebatur, et a lectis militibus in proelio seruabatur. Describit illud Sigonius de Regno Italiæ lib. VIII. p. 197. ad a. 1038. *eo vero profecto Herebertus erectus magnis delectibus habitis Ambrosium, omnesque eius fautores bello instituit persequi. Itaque cum nihil prætermitteret, quod ad maximum gerendum bellum vsui esset, vexillum impositum in curru excogitauit, quod carrocium appellauit. Is fuit currus ingens rotis grandioribus, atque axibus firmioribus fultus, purpurea pariter vndique veste constratus, in quo contabulatio quadrata turris instar locabatur. in medio vero eximia proceritate malus excitatus erat, multis a fastigio rudentibus ipsi contabulationi ad nautici mali similitudinem alligatus. in summo crux aurea, infra crucem antemna magna suspensa, vnde vexillum explicabatur. Hunc autem currum excellentis formæ boues, candida veste instrati, trahebant, cura eius clarissimo et genere, & virtute viro committebatur, qui vt venerabilior esset, insigni lorica, ense, et aureo baltheo et publico stipendio donabatur: vt munitior, cohorte militum lectissimorum sepiebatur.* Eadem vero ratione Carrocium describit Corius *Hist. Mediolan. p. I.* Hieronymus della Corte *Hist. Veron. p. 290.* Georgius Merula *Antiquit. Vicecomitum lib. II. p. 26.* Io. Bapt. Villanoua *Laudis Pompeiæ Historia lib. I. p. 853.* Ludou. Cauitellius *Ann. Cremon. ad a. 1076.* Ant. Campus *Hist. Cremon. lib. I. ad. a. 1081.* Tristanus Calchus *Hist. Mediol. lib. VI. ad a. 1038.* Pandulphus Collenutius *Hist. Neapol. lib. IV. p. 158.* Pet. de Vineis *lib. II. ep. I.* Conuenit cum hisce Burcardus *de excidio Mediolanensi infra p. 331.* Tale etiam apud Germanos veteres erat, cuius vexillum prægrande adhuc adseruatur Argentorati, de quo Schilterus *notis ad Königshoven p. 1103.* Videri etiam potest Eucharii Gottlieb Rinckii *differtatio de Carrociis Altdorfi 1711. 4.*

CASA DEI, ædes sacra, Monasterium, Priuilegium Caroli in Chron. Laurisham. p. 99. *hoc quod nos pro nostra mercede vel pro stabilitate (Deo adiuuante) regni Francorum ad ipsam casam Dei indulsimus,* Et in alio p. 101. *dum ipsa casa Dei vestita fuit ad præsens.*

CASTELLANVS, præfectus castri. Godefr. Mon. p. 386. *equites & pedites viriliter ascendentes primo impetu strauerunt Castellanum & Admiraldum vnum, cum aliis interfectis, qui portas castri egressi fuerant ad defensionem montis.*

CASTELLVLA, munitiones, castellorum minorum instar, nauibus vel muris impositæ Godefr. Mon. ad a. 1218. *vnde coccones propugnaculis, & castellulis viris etiam armatis muniti (Christo duce) prædictas nauium emersiones euaserunt.* Et p. 390. *aggredientes itaque ciuitatem primo die multos interfecerunt & vul-*

nerauerunt & quanto sæpius postmodum assultum fecerunt, tanto magis muri firmati sunt ligneis castellulis ac liciis.

CASTRENSE BENEFICIVM, vide *Beneficium.*

CASTRENSES, milites præsidiarii cuiusdam castri. Chron. Laurish. p. 148. *Inde est, quod etiam castrum Winenheim, beneficio Curtis Vluensheim ab imperiali possessione & præsidio liberauit, satius arbitratus, vnius villæ reditibus & pensionibus destitui, quam Castrensium rapinis & incursionibus totam Ecclesiam perditum iri.*

CASVLA describitur ex Isidori lib. XIX. c. XXIV. apud Waltramum lib. II. c. XLII. p. 331. *Casula est vestis cucullata, dicta per diminutionem a casa, eo quod totum hominem tegat, quasi minor casa.* In Chron. Laurisham. p. 150. occurrit *casula pretiosa Dalmatica.*

CATVS, describit eum Monachus Vallis Sarnaii in Hist. Albig. c. XLII. *machinam quandam paruam, quæ lingua vulgari Catus dicitur, faciebat duci ad suffodiendum murum.* Hist. Austr. plen. ad a. 1277. *Itaque Rex Boëmiæ iterato collecto exercitu grandi Austriam intrauit, & omnes munitiones nouis instrumentis & machinis, qui cati vocantur, potenter expugnauit.* Idem dicitur apud Nauclerum vol. II. gen. XLIII. p. 967. ex quo textum illum Historiæ Australis emendauimus. Fuisse autem Catos, vineas siue pluteos, sub quibus milites in morem felis, quem Cattum vulgo dicimus, terram suffodiebant, patet ex Guilielmo Britone *Philipp, lib. VII. v. 796.*

Hunc faciunt reptare catum, tectique sub illo
suffodiunt murum.

Vid. du Fresne.

CAVATIO, sub terra facta, hodie dicitur *eine mine.* Godefr. Mon. ad a. 1191. *certatim multi periculo se ingesserunt, & cauatione permaxima facta, igne supposito, murus in conspectu totius populi corruens fragorem maximum reddidit.*

CAVSSATIO, lis, controuersia. Chron. Laurisham. p. 98. *et sit illis in postmodum ex hac re sublata caussatio.*

CENTENARIVS, Iudex minor, qui per Centenas ius dicebat, et Comiti suberat, *ein Centgraf.* Tales describit Walafridus Strabo de Reb. Eccl. c. XXXI. *Centenarii, qui et Centenariones, vel Vicarii qui per pagos statuti sunt, Presbyteris plebium, qui baptismales Ecclesias tenent, et minoribus Presbyteris præsunt, conferri queunt.* Exinde facile explicari poterit Chron. Laurisham. ad a. 855. *et vt nullus episcopus vel abbas, nec abbatissa, neque comes, aut vicarius, seu centenarius aut clusarius aut pontinarius, neque vllus iudex seu aliqua potestas vllam eis hoc nomine molestiam aut calumniam facere præsumat.*

CHARISTIA, annonæ Caritas, Godefr. Mon. p. 391. *vnde Soldanus charistiam timens et famem.*

CHRISMANTES, vngentes. Ann. Fuld ad a. 893 *non multum post filius nascebatur, quem Hado Megontiacensis Archiepiscopus et Adalpero Augustæ Vindel. Episcopus sacro fonte baptismatis Chrismantes.* Idque ob Chrisma sacrum adhibitum.

CIBORIVM, tegumen Sanctorum corporibus impositum. Qua ratione occurrit apud Gregorium Turonensem lib. I. de Gloria Martyrum c. XXVIII. vbi de æde Vaticana Romana dicitur: *habet etiam quatuor* (columnas) *in altari, præter illas quæ ciborium sepulcri* (S. Petri) *sustentant. Hoc enim sepulcrum sub altari collocatum valde rarum habetur.* Ad quem Ruinartus: *Ciborium est ædicula turrita, ad modum vmbraculi, aliquot columnis innixa, ad tegendum altare seu alicuius sancti sepulcrum. Vide Liturg. Gallic. Mabillon. lib. I. cap. 8. n. 8.* Chron. Laurisham. ad a. 970. iussit *frontem ciborii super requiem Martyris* (S. Nazarii) *versus altare respicientem auro purissimo vestiri.*

CIRCVMCELLIONES, secundum Papiam dicuntur, qui sub habitu Monachorum vsque quaque vagantur. Sic Augustinus in Comment. ad psalm. 132. *Circum-*

cumcelliones doctisunt, qui circum cellas vagantur: solent enim ire huc atque illuc, nusquam habentes sedes. Waltramus lib. II. c. XLI. p. 317. *at nunc omnia recta peruertuntur, et Monachi quoque terminos patrum transgrediuntur, & absque licentia proprii Episcopi ingrediuntur, immo inuadunt parochias alterius Episcopi: quales dicuntur circumcelliones.*

CISALPINARE, ex Italia in Germaniam reuerti: Godefr. Mon. p. 348. *ante hyemem filius Imperatoris, rebus in Italia compositis cisalpinat.*

CIVILITAS, pro Ciuitate. Waltramus lib. I. c. II. *& dignitas Romani nominis caput vel domina dicitur populorum, qui pertinent ad ipsam Romam: ac quæ cum sit libera, facit etiam vt sint liberi, quotquot sunt sub ciuilitate sua.*

CLAVSVRA vide *clusa*

CLIBANVS, fornax. Godefr. Mon. ad a. 1186. *Treueris in die pentecostes, quæ obuenit Calend. Iulii quando festum S. Simeonis colitur, quidam clibanum panibus coquentes implenerunt: qui omnes in sanguinem versi sunt.*

CLVSAE, angusti montium aditus, Ann. Fuld. ad a. 773. *Carlus ab Adriano Pontifice pro defensione rerum sancti Petri inuitatus, cum exercitu ad Italiam vadit: cui Desiderius obsistere nitens, clusis Alpium obseruatis, occurrit.* Ibid. ad a. 875: *Karolus vero audito Carlmanni aduentu in Italiam, primo clausis Alpium se & defendere nititur, sed nihil proficit.* Sic etiam in Zvvinglii Relatione de Gestis ad Rauennam Tom. III. p. 143. *nam & transitus clam a Cæsare, quam Treuerenses reliquias vt recte fierent curaret, concessus erat & eius promontoria munitionesue, (Clausas nominitant.)* Has alias probe explicat Luitprandus lib. I. c. II. *quibusdam namque difficillimis separata* (Hungaria) *a nobis erat interpositionibus, quas Clusas nominat vulgus.* Has Rhegino ad a. 753. vacat *Thermopylas, id est, clausuras* Tageno descr. exped. Asiat. p. 407. vocat *Clausuram.*

CLVSARIVS, qui clusis est præfectus. Chron. Laurisham. ad a. 855. *et vt nullus episcopus vel abbas, nec abbatissa, neque comes, aut vicarius, seu centenarius, aut clusarius, nec pontonarius, neque vllus iudex seu aliqua potestas vllam eis hoc nomine molestiam aut calumniam facere præsumat.*

COCCONES, COGGONES, naues quædam armatæ. Godefr. Mon. p. 388. *constructæ sunt postmodum duæ scalæ super coggones, quæ dum traherentur ad turrim, &* (vt putabatur) *turris per eas capi posset, cum dolore nostro magno & stultorum blasphemia, malus in quo suspensa fuit scala Hospitalariorum confractus decidit cum suo ponte.* Et p. 389. *nec tamen hoc periculum euaserunt quatuor coccones per quos ædificata fuerant propugnacula ad capiendam ciuitatem.* Et paullo post: *vnde coccones propugnaculis & castellulis, viris etiam armatis muniti,* (*Christo duce*) *prædictas nauium emersiones euaserunt.* Vid. etiam du Fresne.

COLA, COLIS, COLVM, vasculum argenteum, subtilissimis foraminibus ab imo fundo perforatum, per quod vinum in calicem refundebatur in ministeriis sacris. Chron. Laurisham. p. 150. *thuribulum argenteum, colem & ampullas argenteas.* Et paullo post: *baccina, thuribulum, cola, & ampullæ pondo VIII marcarum* vid. du Fresne.

COLLATA POPVLI, collatio pro eleemosynis vel Ecclesiis facta. Chron. Laurisham. p. 99. vbi in priuilegio Caroli huic monasterio concesso: *seu quod pro collata populi, vel de comparato, vel de quolibet adtractu, augmentare, vel immeliorare seu adtrahere potuerint.*

COMMENDATOR MILITIAE, officium in Ordinibus militaribus religiosis, hodie dictus *ein Commenthur*, Godefr. Mon. p. 385. *Martinus commendator militiæ de Palmela.*

COMPARATVM vide *Adtractus.*

COMPLACITATIO, beneplacitum. Chron. Laurisham. p. 115. *& vicissim per precariam complacitationis & causa familiaritatis.*

CONCAMBIVM, Cambium. Chron. Laurisham. p. 146. *tres abbatiæ curias, videlicet Obbenheim, Wibelingen, Gingen, Regiæ potestati in concambium tradidit:* Et paullo post: *tum de regalis concambii stabilitate.* Chron. Laurish. p. 160. *Idem quoque archiepiscopus Hatto prædium Riamnas in Roetia Curiense, quod Arnolfus Imp. Ratperto donauerat, per concambium sancto Nazario adtraxit.*

CONIECTA, CONIECTVS, collecta, contributio. Chron. Laurisham. p. 99. *sed omnes villas suas sub immunitatis nomine cum omnibus fredis aut coniectas seu publicas redhibitiones concessas.* Iac. Sirmondus not. ad Capitularia p. 787. *Coniectus ergo siue coniectum Græcæ vocis imitatione, symbola dicuntur, id est, pensitatio & tributum, quod aliqua de caussa exigitur & confertur.* Vid. etiam du Fresne.

CONSECRETALES, familiares ministri, qui sunt a secretis. Godefr. Mon. ad a. 1208. *Formam etiam pacis & compositionis, pro qua præfati legati aduenerunt, cum suis consecretalibus approbans.*

CONVIATORES, comperegrinatores, socii itineris. Chron. August. ad a. 1101. *Hic Constantinopolis præteriens, dum cum conuiatoribus suis multitudine sua non modica tollecta veniret.*

CORIVM pro cute, vide *caraxare.*

CRVSINA, pallii, seu vestis genus, tunica ex pellibus ferinis. Bruno p. 112. *itaque vnus ex ipsis, cuiusdam nobilis ex curia crusinam gulis ornatam, quasi furtim præcedit,* quod du Fresne explicat pallium pellibus rubricatis ornatum.

CVBICVLARIVS, custos Cubiculi, *ein Cammerdiener* Chron. Laurisham. p. 125. *nam protinus inter ipsius purpuræ incendia, cœpit acerrimo vitalium ac totius corporis dolore æstuque discruciari, nocteque insequuta, cubiculariis non tam somno, quam diuino nutu profundissimo consopitis, grauissimis morbi & sitis ardoribus exæstuans vsque ad mortem angustari.*

CVCVLLA, *quæ minor cella interpretatur.* Waltramus *lib.* II. p. 321. *Cuculla est tunica talaris, & cucullata atque manicata, habens speciem crucis per quatuor partes extensæ.* Waltramus *lib. II. p. 321.*

CVCVLLVM, capitis ornamentum. Waltramus c. l.

CVRIA, dies iudicialis. Godefr. Mon. ad a. 1188. *Ibi quoque Archiepiscopus Coloniensis & Colonienses reconciliantur Imperatori, eodem tamen præsule triplex sacramentum præstante pro obiectis, duo pro duabus curiis non quæsitis, vnum pro Iudæis.* Et paullo post: *dabant Imperatori duo millia marcarum, ducentas & sexaginta in curiam.* Et p. 252. *habita est etiam ibi ab Imperatore curia in villa, quæ Belgraue dicitur, ad quam duo nobiles de Alsatia pro violata pace decollati sunt.*

CVRIA, aula. Godefr. Mon. ad a. 1191. *hic erat consiliarius Palatini, multumque acceptus in eius curia.*

CVRIA ROMANA. Godefr. Mon. ad a. 1207. *eodem anno duo Cardinales, Hugo scilicet Ostiensis Episcopus & Leo S. Crucis presbyter ad Regem Philippum in Alemanniam a curia Romana missi venerunt.*

CVRIA, Comitia, Burcardus *de excidio Mediol. circa fin. porro in octauis Paschæ apud Taurinum curia celebrabitur, ad quam Principes & barones de Francia, de Burgundia & Hispania & Prouincia conuenient, & tractabuntur magna.* Godefr. Mon. ad a. 1163. *Imperator curiam celebrem apud Moguntiam habuit* ad a. 1164. *in Calend. Octobr. Imperator de Italia rediens, curiam celebrem Babinberg habuit in oct. S. Martini* ad a. 1165 *Imperator celeberrimam curiam Wirzeburg in Pentecoste habuit* ad a. 1168. *II Kal. Iunii curiam Frankinfort habuit* ad a. 1169. *Imperator celeberrimam curiam VIII. Id. April. apud Bauinberg habuit* ad a. 1170. *Imperator post Pentecoste VI. Id. Iunii curiam apud Fuldam habuit* ad a. 1174. *in Pascha vero Aquisgrani curiam celebrem habuit* ad a. 1178. *Imperator de Italia redit & curiam in Assumtione S. Mariæ apud Bisuntium in Burgundia habuit* ad a. 1179. *Imperator Natalem Domini apud Wirzeburg celebrat, curiam vero in oct.*

oct. Epiphaniæ Wormatiæ habuit. Et paullo post: *Curia apud Magdeburg satis celebris* ad a. 1180. *in media Quadragesima curiam apud Geylnhusen habuit* ad a. 1184. *Imperator curiam adeo celebrem & famosam omni Romano orbi habuit in ciuitate Mogontiensi, vt nulla comparatione antecessorum eius curiæ huic comparari possint.* Et paullo post. *Imperator post peractam gloriosissime curiam, Italiam petit circa Augustum* ad a. 1187. *in assumtione S. Mariæ curiam habuit Wormatiæ* ad a. 1188. *Lætare Ierusalem curia celeberrima apud Moguntiacum celebratur a totius Teutonici regni capitaneis, tam de clero quam de ordine laicali præsente Heinrico Cardinale quæ a serenissimo Imperatore & filio eius Rege curia Iesu Christi ante fuit intitulata* ad a. 1190 *in Pentecoste rex curiam apud Nurinberg habuit* ad a. 1192 *in octaua Epiphaniæ curiam Wormatiæ habuit.* ad a. 1195 *in solemni curia apud Barum.* ad a. 1198 *curiam omnibus Principibus in Colonia habendam præfigunt in Dominica Oculi mei.* Et paullo post: *ad quam curiam tum pauci occurrerent.* Et paullo post. *dum ergo iam dicti nuntii ad eandem curiam venissent* ad a. 1204 *ibi etiam Rex Philippus celebrem curiam omnibus, qui aderant Principibus in Epiphania Domini in Aquisgrani indicit* ad a. 1207 *Philippo ergo Rege circa festum S. Andreæ Apostoli apud Augustum ciuitatem. Sueuiæ celebrem curiam habente.* ad a. 1212. *Imperator apud Nurinberg celeberrimam curiam circa Pentecoste habuit.* Et paullo post: *Ipse autem Fridericus Mogontiam veniens, in festo S. Andreæ Apostoli celebrem curiam habuit.* ad a. 1216 *Fridericus Rex in festo Apostolorum Philippi & Iacobi curiam apud Nurinberg habuit.*

CVRTIS, prædium rusticum, *ein Bauerhof.* Ann. Fuld. ad a. 883 & *iam per totam Italiam humanum genus ita inualescente morbo, vt in curtem & inter militiam & ipsum Regem hæc miseria perueniret.* Dicitur etiam de monasteriis in Præcepto Caroli M. in Chron. Laurisham. *p.* 99. *in curtis vel villis ipsius monasterii aut ecclesiæ suæ aspicientes* p. 126 *si quis ex familia S. Nazarii curtem conserui sui ausu temerario, & armata manu ad occidendum eum infregerit* p. 146. *Ecclesiam in proprio climate fabricatam, tribus iugeribus vineti, & vna curte dotatam* p. 148. *Inde est, quod etiam castrum Winenheim, beneficio Curtis Vluensheim ab imperiali possessione & præsidio liberarunt.* Godefr. Mon. ad a. 1205 *inde magis in insaniam versi iidem raptores omnem furorem suum in clerum exagitantes & prædia eorum sibi vendicant* Godefr. Mon. ad a. 1208. *Otto Palatinus Comes interfector Philippi Regis iuxta Danubium in quadam curti Monachorum de Euera latens.* Vel etiam de prædiis Episcoporum vel principum *Cammergüter* Godefr. Mon. ad a. 1190. *in Pentecoste rex curiam apud Nurinberg, vbi Archiepiscopum Coloniensem curtes omnes ab eo quondam inuadiatas absoluit.*

CVRTIS DOMINICATA: CVRTIS REGIA, prædium Cameræ regiæ *ein Königliches Cammergut.* Inde tot loca apud Germanos dicta *Königshouen.* Ann. Fuld. ad a. 887. *Imperator Elisacia magna infirmitate adgrauatus. Postea parum conualescens, ad Alamanniam proficiscitur, vergens curtem Podonam, pro dolore capitis incisionem accepit.* Ann. Fuld. ad a. 878. *Rex autem paucis secum assumptis, forum Iuliense penetrans, curtem Corontanam natale Domini celebrarunt.* Chron. Laurisham. p. 116. & *ab eo accipiens indominicatam curtem, quam ille propter suum seruitium & interuentum aliorum fidelium a Rege in proprietatem acquisierat* p. 137. *iste curtim dominicalem Stebelinnesela dictum iuri custodis Laureshamensis assignauit.*

CVRTIS REGIA, palatium regium. Ann. Fuld. ad a. 889. *inde itaque edictum est, in exercitum ire ad Obodridos, sed antea placitum curte regia Franconofurt haberi cum Francis Regi complacuit.* Bruno Hist. B. Saxon. p. 194. & *Episcopus eum in castello quodam dum ipse pergeret ad curtem regiam, militibus suis custodiendam tradiderat* p. 195. *Rex eum sicut voluerat, non præsumpsit perdere, sed eum libere curiam quæ vellet ire permisit.*

CVRTES NAVIVM, tentoria. Ann. Fuld. ad a. 888 de Berengario: *ob id ergo & a Rege est clementer susceptus, nihilque ei antequasti regni abstrahitur, excipiuntur curtes nauium & sagum.* sensus est, nihil ipsi fuisse de regno detractum præter nauium tentoria & saga, quæ Arnolpho tradiderit.

CVRTVS, breuis. Waltramus lib. II. c. XLII. *prouideat de mensura, vt non sint curta ipsa vestimenta vtentibus ea, sed mensurata.*

DAPIFER, qui alias, Senescalcus dicitur, vel Præpositus & Magister regiæ mensæ. Godefr. Mon. ad a. 1208. de Philippo Imp. *cum solus in quodam lobio cum Episcopo Spirensi, & aliis duobus, scilicet Camerario & Dapifero suo remansisset.* Habebant etiam Episcopi suos Dapiferos. Sic Bruno Hist. B. Sax. p. 175 de Adalberto, Archiepiscopo Bremensi: *quadam die cunctis ad cibum pertinentibus præ nimio luxu consumptis, dapifer eius nihil habebat, quod cum ex consuetudine sua venustum, ipsique Regi comedendum mensæ Regis imponeret.*

DECAPILLATVS, capite plexus. Bruno Hist. B. Sax. p. 221. *Quarum literarum latores quum appropinquarent ad eum, a suis fautoribus capti, quidam in custodiam missi sunt, quod vsque pecunia redimerentur, alii vero excoriati ac decapillati sunt.*

DERITTVM, directum, rectum, iustum, tum formata vox est ex directum, vnde etiam Italorum *dritto*, Gallorum *droit*. Occurrit infra p. 667 in diplomate Ludouici Bauari, per quod Castrucium in ducem Lucæ constituit: *cum omnibus & singulis villis, castris, terris, fortalitiis, casalibus, vasallis, hominibus, possessionibus, honoribus, vsibus, derittis, denariis, feudis, homagiis, patronatibus vacantium & non vacantium Ecclesiarum.* ibi notat Iura. Sic in veteri Inquisitione apud Freherum Origg. Palat. lib. I. p. 71 *facta est inquisitio de Sueinheim, si per drictum deberet adtingere ad villam Harfeldo marcam.* Vid. Freheri notæ p. 74.

DIPLOIS, genus vestis vilis. Waltramus lib. II. p. 320 *quod est duplex vestis, vt reliqui per monasteria Monachi nullius meriti vel momenti æstimentur ab eis nisi induantur hac diploide confusionis.*

DISCVS, moles quædam saxea, ferrea, aut plumbea, cuius iactu athletæ inter se decertabant, eratque victor, qui aut altius in sublime iactasset, aut longius in tractu, aut propius metam destinatam, prout Vossius explicat Etymologico *p. 184.* Chron. Laurisham. p. 134. *forte inter cætera ludorum exercitia discus in extrema marginis ora (vt solet) accensus, militari manu per aëra vibrabatur, qui acriori impulsu circumactus, orbicularem flammæ speciem reddens, tam ostentui virium, quam oculis mirantium, spectanti gratiam exhibet.*

DOMA, possesio. Hinc proprium doma *auf seinem Grund vnd Boden.* Chron. Laurisham. p. 146. *tradiderunt Deo & S. Nazario de suis possessionibus in vico Cella Ecclesiam in proprio climate fabricatam.* Sic etiam charta Caroli M. aqud Brovverum Antiquit. Fuld. lib. III. c. XVI. *cum in proprio climate sibi Monasterium fecisset.*

DOMINICARE, possidere proprietatis iure. Chron. Laurisham. p. 99. *tam quod præsenti tempore videtur possidere, vel dominicare.*

DORMITORIVM, domus somni, vbi decumbere solent Monachi *ein Schlafhaus.* Chron. Laurisham. p. 101. *dormitorium quoque cum ecclesia triplici fecit.* p. 118. *refectorium augmentauit, dormitorium renouauit.*

DORSALE, aulæum, quod parietibus appenditur, sic dictum, quod sedenti ad dorsum appensum sit. Durandus Ration. diu. offic. lib. I. c. III. n. 23. *Dorsalia seu panni in choro, pendentia a dorso Clericorum.* Chron. Laurisham. p. 128. *Casulam quoque candidam cum cappa & vno dorsali Ecclesiæ contulit.*

ELITIGATVM, compositum. Charta Caroli M. in Chron. Laurisham. p. 98. *vt de hac causa omni tempore ipse Abbas habeat euindicatum atque elitigatum, & sit illis, in postmodum ex hac re sublata causatio.*

EMEN-

EMENDA, mulcta. Steronis Ann. ad a. 1298 *& insuper coacti sunt dare duo millia librarum Patauiensium pro emenda,*

EPISCOPIVM, Episcopatus. Chron. Laurisham. sub initium: *nullius quidem episcopii seu cuiuslibet iuri aut domino subiicientes.*

EVINDICATORIA Charta. Charta, siue diploma, per quod quis in rei litigiosæ possessionem per iudicis sententiam mittitur. Chron. Laurisham. p. 97. *Gundelandus accepit a rege chartam euindicatoriam, hunc modum continentem. Præceptum euindicatorium Karoli Magni.*

FAMVLAMEN, ministerium. Chron. Laurisham. p. 139. *affirmant cunctos sibi per famulamina iunctos.*

FARINARIA, mola farinæ. Chron. Laurisham. p. 94. *cum aquis aquarumve decursibus, farinariis.*

FEODVM, feudum. Chron. Laurisham. p. 143. *Quidquid feodi Godefridus Palatinus comes in supremo vitæ articulo de manu nostra tenuit, eo vos vestimus.*

FESTVCA, baculus, virga, fustis, arundo, calamus, quem tradendo dominium transferebatur. Chron. Laurisham. p. 98. *Tunc ipse Heimricus ante nos taliter fuit professus, quod de hac causa, vel de ipso monasterio superius nominato in ante nunquam tempore debeat calumniam generare, sed per festucam ante nos ex inde dixit exitum* vulgo *mit Mund vnd Halm.*

FIRMITAS CARTAE, confirmatio per scripturam, *Handuest.* Chron. August. ad a. 1051. *Seditio inter Hainricum Augustæ Episcopum, Diepoldum Comitem pro comitatu ad altare S. Mariæ per cartæ firmitatem tradito.*

FISCVS pro prædiis fiscalibus. Chron. Laurisham. p. 115. de Carolo Crasso: *a quo* (Arnolpho) *aliquos in Alemannia fiscos veluti pro stipe consecutus, non multo post in Augea insula diem clausit extremum* p. 134. *fiscos quoque regales, quos Wintherus & alii laicorum ditioni & vsui subiecerant, ecclesiæ fratrumque seruitio restituit.*

FLORENI MAGNI, Florenus, Moneta aurea erat, a flore lilii, qui ab altera parte insculptus, sic dictus. Duplicis autem generis fuisse videntur: floreni magni & denarii floreni. Hi minoris formæ, quorum fit mentio in Rhytmis de morte Henrici VII. p. 647.

Paulinum quendam variis
corrumpit cum denariis,
quam pluribus florenis.

Floreni magni vero iidem fuisse videntur ac aurei. Quos enim Henricus Rebdorfius ad a. 1339 vocat florenos magnos, Albertus Argentoratensis adpellat aureos. Henricus equidem de Eduardo III. Anglorum rege dicit: *vnde veniens in Alemaniam se confœderauit cum Ludvvico prædicto in Confluentia diœcesis Treuerensis, & Ludvvicus promittit ei assistere contra Regem Franciæ, pro quo promittit ei thesaurum, quater centies millia florenorum magnorum, cuius partem dedit, similiter & Principes Alemaniæ & maxime inferiorum partium subsidium eidem Regi promittunt.* Albertus Argentoratensis vero p. 128. ait: *dedit autem Rex Angliæ Ludouico Principi LXXX millia aureorum, & in duplo tantum, vt cum eo cum magno exercitu terram accederet Franciæ, quod eidem promisit.*

FORCONSILIARE, malum consilium dare. Ann. Fuld. ad a. 860 *& nec in vita, nec in membris neque in regno illorum eos forconsiliabo in hoc.*

FORESTARIVS, qui syluas curat, *ein Förster.* Chron. Laurisham. p. 116. *& Engilbrecht forestarius in locis Sunthoue & Scara nuncupatis.*

FOSSATVM, fossa castris vel vrbibus circumducta. Burcardus de excid. Mediol. p. 330. *totum fossatum planare.* Et paullo post: *nec vnquam de cætero fossatum vel murum sine verbo Imperatoris facere* p. 231. *iussit & singulas portas ciuitatis*

&

& circa portas fossatum, & muros complanari. Et paullo post: *deinde muri ciuitatis, & fossata, turres paulatim destructa sunt.* Godefr. Mon. ad a. 1175. *Hanc siquidem vrbem mirum in modum absque murorum ambitu, fossatum magnæ altitudinis muniebat.* Idem ad a. 1180 *Colonienses circa muros elaborant fossatum.* ad a. 1187. *pro quo moti Colonienses fossatum ciuitatis instaurant.* ad a. 1188 *fossatum reimplebant quatuor locis ad quadringentos pedes.* ad a. 1190. *equus eius fossatum transiliens cecidit.* Godefr. Mon. p. 372. *murum etiam ipsum murus circumcingit inferior, duplexque fossatum* & p. 385. *statim post hoc impletum est fossatum.*

FREDVM, FREDA, Mulcta fisco exsoluta, qua quis a poena absoluitur. Chron. Laurisham. p. 99. *ad caussas audiendum, vel freda vndique exactandum* & p. 119. *seu ad causas audiendas, seu mansiones faciendas aut freda vel tributa exigenda.* Explicat hanc vocem Gregorius Turonensis de gestis S. Martini lib. IV. c. XXVI. dicens, *compositionem fisco debitam, quam illi fredum vocant.* Sic occurrit etiam in diplomate Pipini apud Aimoinum lib. V. c. XVII. atque in Capitularibus Caroli M. lib. III. c. XXX.

FRONTOSVS, impudens Chron. Laurisham. p. 119. *aut ea quis referens non sit, frontosus & amens.* Inde Gallorum *effronté.*

FVNDIBVLARIVS, fundibula emittens *ein Schleuderer*, Godefr. Mon. ad a. 1190 *ibi etiam Imperatoris filius Fridericus Dux Sueuiæ a fundibulario duobus dentibus mutilatus est.*

GALEA, nauis. Godefr. Mon. p. 385. *insuper etiam galeæ, quas per mare adduxerant, fugatæ sunt.* Eadem ratione occurrit c. 6. & 179. *de Iudæis.*

GALEIDA, nauis, *eine galere.* Godefr. Mon. ad a. 1181. *audiens autem Tyrannus quæ facta erant, occulte de palatio exiens, galeidam intrauit.* Idem p. 355. *quum autem ad brachium sancti Georgii transituri applicarent, Rex Graciæ CCC galeidas supra promissum eis exhibuit.* p. 369. *mox siquidem nauibus ciuitatis retro abeuntibus, naues nostræ liberum portum habuerunt; & quosdam eorum simul cum galeidis, nauiculis, & bargis ceperunt.* p. 388. *sed præter spem nostram & aduersariorum timorem, per partem aluei, quæ est inter turrim & terram, versus castra militiæ Christianæ, galeidæ sursum ductæ sunt.* Et paullo post: *postmodum in festo S. Dionysii Sacraceni cum galeidis armatis improuisi venientes.*

GROSSVS, crassus. VValramus lib. II. c. XLII. *apud quos affectata sunt omnia, laxæ manicæ, caligæ follicantes, vestis grossior.* Godefr. Mon. p. 369 *catena ferrea grossa nimis* p. 370. *hoc facto exercitum nostrum conclusimus grossis palis.*

GVERRA, VVerra, bellum, dissidia. Chron. Laurish. p. 143. *Orta inter ipsum, & episcopum Sigefridum inexorabili guerra.* Godefr. Mon. ad a. 1187. *Episcopus Virdunensis ob eandem Werram episcopatum sponte resignauit.* p. 362 *in Teutonica vero terra Werræ multæ & dissensiones eatenus inauditæ oriuntur super Imperio* ad a. 1198. *Werra magna & dissensio nimis timenda oritur.* ad a. 1199. *Werræ plurimæ & graues.* ad a. 1250. *vnde mox per totum episcopatum Werræ plurimæ & graues per Episcopos & eorum complices oriuntur.* ad a. 1212. *omnibus, qui præsentes erant Principibus caussam Werræ inter ipsum & Papam innotescit.* p. 387. *tam Werræ quam treugarum tempore.* Rebdorffii Annales p. 626. *ciuitas Leodianensis cum episcopo suo guerram habuit.*

GYROVAGI, circumuagantes. Chron. August. ad a. 1705. *Gyrouagi sub specie religionis discurrentes, maximam vbique seminant discordiam.*

HALENSES LIBRAE, Moneta erat ænea, Halæ Sueuorum cusa, minimæ sortis, quæ adpendi solebat, vulgo HALLER Chron. Constantiense apud Pistorium p. 626. *vt quilibet Episcopus Constan. pro tempore existens in sua dioecesi seu castris fabricare monetam Argenteam denarios Constantiens. vel Hallenses vsuales & datiuos.* Henr. Rebdorffius p. 624. *qui leganit pro constructione chori noui eiusdem Eccle-*

Ecclesiæ quadringentas libras Halenses. Idem ad a. 1356. *qui solenne condidit testamentum & in solenni eleemosyna (dicta spenta) fuerunt distributæ XX libræ Hallenses.* Goldastus equidem Rerum Alemann. Tom. I. p. 254. non concedit, *Haller dici quia primo signatus fuerit, tanquam Hallensis.* Verum, ex dictis locis satis hoc patescit, quod Halenses dicti, qui ad imitationem illorum, qui primum ibidem cusi, fuerint formati. De pretio illorum Spangenberg Henneberg. Chron. lib. II. c. XVIII. *das ich in einem Verzeichnis, so bey alten briefen des Closters Vesser gelegen, diese Worte funden. Ein pfunt heller ist achtmahl 30, das ist, 240. Ahn einem andrem Ort. I pfund heller thut dritthalb floren.* In MSto, quod possideo, hæc verba reperiuntur:

Das dritthalb ℔. *Heller ein Marck*
Sielbers golden haben

Und das zur Anzeigung haben Otto und Herman Marggrauen zu Brandenburg in 1290. Iahr, Bischoff Mangoldt und seinen Stifft die Schlösser und Stände Kieseck, Steinach, Rothenstein und Königshofen vor 4000. Marck Silbers verpfändet, ie ein Marck vor 2½ ℔. *Heller gerechnet. In 1292 Iaer hat gemeldter Bischoff Mangoldt Herrn Conrad von Trimpurck einen Sitz zu Bischoffsheim von der Röhn, ein Holtz, eine Fischerei, und iährlich I. C.* ℔. *Heller vor 800. Marck Silbers verschrieben, ie eine Marck Silbers vor 2½* ℔. *Heller, Anno 1293. hat Eberhart von Maspach dem Closter zu St. Stephan in Würtzburg H. Marck Silbers iedes vor 2½* ℔. *Heller gerechnet uf der Mühle zu Wülffrichshausen vorschreiben, darnach in 1309. Iahr hat frau Anna Marggrauin zu Brandenburg Bischoff Andreas 2200. Marck lötiges Silbers verschrieben, iede Marck vor 2½* ℔ *Heller gerechnet. Uber zehen Iahr hernach anno 1319. haben Grav Bertholdt von Hennenberg und Henrich sein Sohne sich mit Bischoff Gotfrid von Hohenloe etlicher Lehen und Pfandschafft halber vertragen in welchen Vertrag ein Marck Silbers vor 2½* ℔. *gerechnet ist; Es wird auch in ietzgedachten Bischoff Gottfriedts LehenBuh gedacht, dass ein Marck Silbers 2.* ℔. *and 15. Schilling Heller golten habe, daraus klar erscheinet, dass 30. Schilling Heller ein* ℔. *gemacht, wie auch oben gemelt.*

Dass ein Heller drei alte
Pfennige, und 75. Heller
ein fl. gethan haben

In diesen itzterzehlten Wehrt, nehmlih dass 2½ ℔. *Heller ein Marck Silbers oder 6. Gold-Gülden gethan, findet sich in Rechnung dass 75. Heller einen Reinischen Gulden, ein Pfund Heller 2. fl. 6. Batzen und I. Heller so viel als itzo 3½ alte Pfennig golden hat, weniger 10½ Pfl. das bringt an sechs Gülden ein gantz Orth nachbrs.*

HERESCHILD, clypeus militaris. secundum quos gradus nobilitatis distingui solebant. prout patet ex Capite primo Iuris Feudalis Alemannici *alrerst sullent Wir mergken wie die Kunig hant gesetzt. Süben Herschilte der firt der Künig den ersten, die Pfaffen fursten den andern, die leigenfursten den dritten, die frigen Herren den vierden, die mittel frigen den funfften, der dienstman den sechsthen die semperlute den subenden.* Vocatur alias *balthens mundialis.* de quo supra Chron. Laurisham. p. 131. *qui communicato XII illustrium fidelium suorum consilio, quo numero etiam beneficialis summa militaris clypei (qui vulgo dicitur Hereschildt Laureshamensis Ecclesiæ attinens includitur) singulis pro quantitate beneficii centenos milites armatos (ut traditur) assignauit.* p. 461. *exceptis his quæ de prædictis villis homines seu ministeriales Laureshamensis Ecclesiæ iure beneficiali ab antiquo possident. Quæ idcirco Rex remiserat, ne forte dignitas regalis Abbatiæ militari clypeo, qui vulgo dicitur Herschildt, subtracto, deminueretur.* Vbi vero ab Episcopatu vel Abbatia septem Principes inuestirentur, vocabatur *Vollehen.* prout in Chron. Laurisham. p. 142. *nam septem principalia beneficia, quæ vulgo appellantur Vollehen, morte septem nobilissimorum Ecclesiæ fidelium in vnam personam Godefridi in*

breui deuoluta sunt, et post ipsum ad generum eius ducem Welephonem transierunt, maximo videlicet Ecclesiæ detrimento. Exinde siquidem militaris clipeaturæ, scilicet Herescbilt, integritas confusa, atque in diuersa distracta est, & Ecclesiæ status tam in militari frequentia, quam iure stipendiaria, in suis opportunitatibus & regalibus expeditionibus imminutus est, multorum seruitijs in vnam personam collatis solumque remansit inane nomen Domini & Hominii.

HOMINIVM, homagium vel vasallagium. Chron. Laurisham. h. c. Godefr. Mon. p. 353. *Tertio ei demandauit, quod si regnum Romanorum dare vellet in manus eius, & ab eo loco hominii recipere.*

HOMO, vasallus. Ann. Fuld. ad a. 884. *homo (sicut mos est) per manus Imperatoris efficitur.* Chron. Laurisham. p. 146. *exceptis his quæ de prædictis villis homines seu ministeriales Lauresbamensis Ecclesiæ iure beneficiali ab antiquo possident.*

HOVBA, Huba, mensura, plures mansos siue agros comprehendens, *eine Hufe Landes.* Chron. Laurisham. p. 143. *Castrum quoque Winenheim ob tuitionem ecclesiæ reædificauit, fundumque (quia fratrum in Michlenstat erat) tradito vico Manenbach cum omni iure, houba quoque in Kirschusen redemit.* p. 146. *exceptis his quæ de prædictis villis homines seu ministeriales Lauresbamensis Ecclesiæ iure beneficiali ab antiquo possident.* p. 147. *hic omne ius ac seruitium, quod ex duabus houbis & area ab præfato Adelberto in VVinenheim conquisitis exigebatur, dispositioni & vsui fratrum adtribuit.* Inde *Hubestat, Hubezins.*

HOVBARII, possessores hubarum. Chron. Laurisham. p. 142. *videlicet ministeriales & hubarii omnes deprædati sunt.* Germ. *Hübner, Hubleut*, dimidii Hubarii *halbe Hübner.*

IGNIS PENDVLVS, pro ignis pendens. Ann. Fuld. ad a. 855. *fulminum ictibus ædes plurimæ cremati sunt, inter quas basilica S. Chiliani martyris Nonis Iuniis, clero laudes vespertinas celebrante, repentino ictu percussa & succensa est, & mirum in modum sub laquearibus domus ignis pendulus illæsa materia tamdiu oberrabat, donec ossa S. martyris & totius Ecclesiæ thesaurus efferretur illæsus.*

IMMELIORARE, melius reddere, Chron. Laurish. p. 99. quod *augmentare vel immeliorare seu adtrahere potuerunt.*

IN DOMINICATVS, Chron. Laurish. p. 109. *mansum indominicatum cum edificiis atque & omnibus vtensilibus habentem hobas, etc.*

INFVLA, mitra Abbatis. Chron. Laurish. p. 148. *hic a Victore Papa (qui & Octauianus) per manum Christiani Cancellarii infulam transmissam personæ duntaxat suæ recepit, sed eam Ecclesiæ suæ priuilegio confirmari minus integrum arbitratus est.* Explicatur hoc in ipso decreto infulationis. p. 149. *tibi de capite nostro mitram per dilectum filium Christianum Merseburgensem præpositum transmittimus.* Sic etiam apud Godefridum Monachum p. 372. *Infulæ Imperiales* dicuntur pro Insignibus Imperatoriis.

INDVCIARE, inducias accipere. Godefr. Mon. ad a. 1188. *quo cum idem præsul occurrisset, inde vsque Lætare Ierusalem ad curiam Mogontiæ causa induciata est.*

INGENIA, machinæ quædam bellicæ. Godefr. Mon. p. 369. *nos quoque nostra faceremus ingenia erigi super terram.* Engins Gall. Lipsius Poliorcet. l. c. III. Sic etiam occurrit in Flor. Wigorniensis continuationis ad a. 1138. *exierunt enim iam sæpius de Castello, & ingenia eius vel succiderunt vel incenderunt.*

INPAGATVS, qui solutionem non accepit, *non payé.* Henr. Rebdorffius p. 630. *postea rex Vngariæ exiuit, & transiens Romam propter indulgentiam anni Iubilei, & per Tusciam & Lombardiam venit Veronam, ibi relinquens stipendiarios suos inpagatos.*

INTERSIGNA, notæ, criteria. Henr. Rebdorffius p. 635. *& quia similis in facie, & in moribus Waldemaro erat, & multa intersigna de actibus Waldemari hominibus ad memoriam reuocauit.*

INTITVLATVS, titulo decoratus. Godefr. Mon. p. 349. *quæ a serenissimo Imperatore & filio eius Rege curia Iesu Christi ante fuit intitulata.*

INTRONIZARI, Episcopatui præfici. Godefr. Mon. p. 357. *sed prior suffragio cognatorum contra morem Ecclesiasticum armata manu intronizatur.* p. 364. *ab Adolfo Coloniensi Archiepiscopo consecratus intronisatur.* Chron. Laurisham. p. 109. *Adalungo abbate defuncto Samuel a puero ibidem educatus subrogatur, nec multo post a Wormaciensi Episcopo inthronizatur.*

INVADIARE, hypothecæ tradere, Godefr. Mon. ad a. 1190 *in Pentecoste rex curiam apud Nurinberc habuit, vbi Archiepiscopum Coloniensem curtes omnes ab eo quondam inuadiatas absoluit, telonia quadam & monetas concessit.*

IVNIORES, liberi, successores. Chron. Laurisham. p. 98. *Karolus Dei gratia rex Francorum, vir illuster omnibus episcopis, abbatibus, comitibus, vestrisque iunioribus* p. 99. *vt neque vos neque iuniores seu successores vestri.*

IVRIDICORVM GENS, Iudices, Iureconsulti, Ann. Fuld. ad a. 852. *habito generali conuentu, tam causas populi ad se perlatas iusto absoluit examine, quam ad se pertinentes possessiones iuridicorum gentis decreto recepit.*

KARTA, scriptum. Godfr. Mon. p. 369. *Videt ipsum telum secus altaris crepidinem lapsum, cui Karta fuerat innixa.*

KNAPONES, Ministri, serui. Inde vox *Knabe*. Hist. Austr. ad a. 1285. p. 477. *quod neminem occidant nisi milites galeatos, Knapones vero & scutiferos illæsos permittant abire.*

LACHVS, incisio arborum, signatum, *ein Mahlcreuz*. Chron. Laurisham. p. 96. *sicut ipsa incisio arborum in ipsa die facta fuit, quæ vulgo lachus appellatur, siue diuisio* Et paullo post: *quidquid infra illam incisionem arborum seu lachum siue diuisionem vsque ad marcham de Basinsheim.* Nomen habere videtur a *Lage*, situ, inde *Lagbaum*, *LagEiche*.

LAQVEARIA, opus tabulatum, *ein Täffel-vverck*. Ann. Fuld. ad a. 854. *& mirum in modum sub laquearibus domus ignis pendulus inlæsa materia tamdiu oberrabat.* ad a. 858. *vt murus de fastigio cadens, oratorium sancti Michaelis ad occidentem basilicæ bicameratum cum tecto & laquearibus ruina sua confringens terræ coæquaret.* Chron. Laurish. p. 100. *hic ecclesia laquearia fecit.*

LEGISTAE, Iureconsulti. Burcardus de Excidio Mediolan. p. 332. *iussit igitur Imperator omnes consules & exconsulares, maiores, & milites, Legistas & iudices in obsidatu teneri.* Godefr. Mon. ad a. 1237.

LEVIGARI, subleuari. Bruno Hist. B. Sax. p. 218. *nunc autem sarcinam illam quam sola vestra auctoritate iubente suscepimus, eadem quoque manum supponenti leuigari oportuit.*

LEVCA, LEVGA, Milliare Gallicum. An. Fuld. ad a. 822. *item in parte Orientalis Saxoniæ, quæ Soraborum finibus contigua est, in quodam deserto loco, iuxta lacum, qui dicitur Arnseo, terra in modum aggeris intumuit, & limitem vnius leugæ spatio porrectum, sub vna nocte absque humani operis molimine ad instar valli subrexit.* Godefr. Mon. p. 369. *qui portus distat a Constantinopoli vna leuca.* p. 370. *iuxta littus ad quendam pontem lapideum, distantem a turre prænominata vna leuca.* p. 385. *isti Reges fixere tentoria prope Christianos ad vnam leucam.* Continebat tale milliare Gallicum 1500 passus Romanos, cuius mentio apud Cæsarem, Marcellinum, Iornandem, alios. Vide P. Pithæum *Aduers. c. XIII.* Duæ autem Leugæ vel leucæ faciebant vnam rastam Germanicam, prout patet ex Chron. Laurih. p. 105. *ad eundem locum inter Campum & syluam leugæ duæ, id est, rasta vna.* Vide infra in *Rasta*.

LICIAE, caſtrorum aut vrbium repagula, vulgo *Lices* a liciis, ſeu ſtaminibus vel funiculis dicta, quod ea primitus ex funibus conficerentur. Godefr. Mon. p. 370 *& circumcinximus litiis, deinde inſtrumenta noſtra bellica & petrariolas ereximus ante muros* p. 390. *tanto magis muri firmati ſunt ligneis caſtellulis ac liciis.*

LITI, genus hominum dedititium, libertinum, aut potius ſeruile. Chron. Laurish. p. 94. *cum integritate ſua, terris, domibus, ædificiis, campis, pratis, vineis, ſiluis, aquis aquarumue decurſibus, farinariis, litis.* Lex. Sax. Tit. X. §. I. *quidquid ſeruus aut litus iubente Domino perpetrauerit, dominus emendet.* Friſior. tit. II. *Si litus ſemetipſum propria pecunia a domino ſuo redemerit.* Ripuar. tit. 64. §. I. litus tributarius exponitur. Ludouicus Pius Imp. apud Anſegis. lib. 4. cap. 102. *Aldiones vel Aldianæ ea lege viuant in Italia in ſeruitutem dominorum ſuorum, qua fiscalini vel liti viuunt in Francia.* Litores etiam dicit Albert. abbas Stadenſis in anno 917. *Plures autem ſe eis dediderunt propriis, & qui ab eis viuere ſunt permiſſi, Litores ſunt ab eodem vocabulo nuncupati. Inde Litores in prouincia Saxonum ſunt exorti.* Aliud ab his eſt *Leodes*, vaſalli, homines, *Leute.* Freherus.

LOBIVM, ſolarium, pergula, *eine Laube.* Godefr. Mon. ad a. 1208 *& reuerſus in ciuitatem meridiano tempore omnibus recedentibus ſolus in quodam lobio cum Epiſcopo Spirenſi, & aliis duobus remanſiſſet.*

LORICATI, cataphracti. Godefr. Mon. ad a. 1166. *cum centum loricatis militibus.* Qui & Loricæ μετονυμικῶς. Tageno. p. 407. *vix cum 12 loricis proceſſimus* Helmoldus lib. I. c. XXVIII. *profectus eſt Dux in Longobardiam cum mille (vt aiunt) loricis, venit Aldenburg.* Idem cap. 52. *Elegit de exercitu mille loricatos, abiitque in occurſum.* Ita in conſtitutione Karoli Craſſi: *conſtringentes eos multo plures balspergas de beneficiis ſuis ſibi ducere, quam illi fatentur ſe poſſe vel debere.* Et mox: *quod decem manſos in beneficio poſſideant, tot brunias cum duobus ſcutariis accipiant:* Ita & Galli loquuntur *que deux mille cinq cens corſelets, & quinze cens harquebuſiers, ſe peuuent retirer trois lieues Françoiſes en campagne raſe deuant deux mille lances.* De his Noue *Diſcours 18. paradox. 2.* Freherus.

MAIOR DOMVS, Præfectus aulæ vel palatii. Waltramus lib. I. c. II. *Pippinus, cum eſſet maior domus in regno Francorum.* & c. XVI. *Theodoricus tertius frater, multis aduerſitatibus & ante regnum & in regno eſt afflictus, cuius Maior domus, id eſt, prouiſor palatii, immo violator palatii extitit quidam Chronius apoſtata.*

MALLVS, Iudicium. Chron. Laurisham. p. 132. *& vt familiam eiusdem curiæ ab omni grauedine & moleſtiis immunem redderemus, a tribus principalibus mallis, qui vulgo Vngebodending vocantur, quibus ad curtim Luitereshuſen annuatim manniebatur, vtrorumque conſenſu eam omnimodis abſoluimus.* Vid. Pithoeus in Gloſſario.

MALTER, menſura Germanica, continens quatuor modios. Chron. Laurisham. p. 137. *Carratum quoque vini in feſto B. Nazarii, ac X ſolidos in Huſen, & malter caſeorum cum C. ouis in vigilia Pentecoſtes ipſis perpetuo tradidit.* Godefr. Mon. ad a. 1197. *penuria annonæ & frumenti magna & fames valida, ita quod maldrum ſiliginis ad XV ſolidos vendebatur.*

MANENTES, qui in manſis manent & habitant. Chron. Laurisham. p. 105. in qua villa ſunt manſi XIX. *& ſerui præſenti tempore manentes cum vxoribus & liberis numero XIII.* Gall. *les manans & habitans.* Helmoldus lib. I. c. X *ſeptem manſis, totidemque manentibus ex hereditate patrum fuit contentus.* Et mox: *dicitur manentes ſuos pro furto ſimul omnes damnaſſe ad mortem.*

MANNIRE, in ius vocare. Vide ſupra *Mallus.*

MANSIO, ſtatio. Ann. Fuld. ad a. 853. *inde tranſiens per Angros, Harudos, Suabos, & Holſingos, & per manſiones ſingulas, prout ſe præbuit opportunitas, cauſas populi indicans, Thuringiam ingreditur.*

MANSIVNCVLAE, domus minores. Chron. Laurish. p. 115. *nimirum eccleſiolam, infra ipſum monaſterium ſitam, in qua reliquias ſanctas Dei genitricis Mariæ &*

sanctæ Afræ beatissimæ martyris Christi & sancti Magni eximii confessoris Christi reconditas habebat cum mansiunculis & cæteris necessariis hortis & pontibus.

MANSVS, certa mensura agri, *ein Morgen Landes.* Chron. Laurish. p. 109. *II. trado res proprietatis meæ in pago Hattuaria, in Odenheimero marca, in villa, quæ dicitur Geizesfurt, quæ sita est supra fluuium Versa, hoc est, mansum indominicatum cum ædificiis atque omnibus vtensilibus habentem huobas tres.* Bruno Hist. B. Saxon. p. 183. *quod de Abbaria Heradesfelde magnum habuerit, iniusta sibi iussione Regis ablatum, centum mansis agrorum a Rege redimere volebat.*

MARCA, Marcha, Limes, confinium. Ann. Fuld. ad a. 788. *similiter & Auares in Marcha Bauariæ atque Italiæ a regis exercitibus victi & fugati sunt.* ad a. 725. *Imperator cum filiis Godofridi pacem, quam ipsi petebant, cum eis in marca eorum confirmare iussit.* ad a. 827. *cui Pipinus filius Imperatoris cum exercitu missus resisteret, nisi desidia ducum, quos copiis præfecerat, tardius quam rerum necessitas postulabat, is quem ducebant ad marcam venisset exercitus.* ad a. 838. *Hludharius cum exercitu ad marcham Hispanicam missus est.* Chron. Laurish. p. 96. *& inde ad partem Orientalem vsque in fluuium certum Wisgoz, vbi marcha Basinisheim coniungit.* p. 100. *item vt in alia marca, quæ ad Virnheim pertinet de pago Lobodense, vsque ad fluuium Wisgoz viam integram ad carracandum siue itinerandum habere debeant.* p. 115. *deinde quasdam res proprietatis suæ in comitatu Wormaciensi in Rochesheimero marcha* p. 116. *& in pago Enrichgouue in villa vel marchâ Audinesheim.*

MARCA pro Marchia, Marchionatu, ad fines regni constituto, pro eiusdem defensione. Ann. Fuld. ad a. 860. *expulit enim duces quibus custodia commissa erat Pannonici limitis & Carantani, atque per suos marcam ordinauit.* Waltramus lib. II. c. XXXIII. *Factum est ita, & adhuc testis est Herosfeldia, quod ibi Egbertus marchio supplicem se Imperatori obtulit, quod ei fidem iuramento promisit, quod marcham suam & comitatus suos ab imperatore recepit.* Godefr. Mon. ad a. 1196. *Marquardus dapifer, cui & marchiam Anchoniæ et alia quædam beneficia contulerat* ad a. 1209. *quo consecrato oritur inter eos controuersia propter marchiam dominæ Methildis.* & paullo post: *Marchiam sibi a viro relictam vt vir sapientissimus gubernabat.* Et statim: *Marchiam Imperium attinentem.*

MARCA, dimidia libra, qua vtebantur in solutionibus, eademque adpendebatur. Chron. Laurish. p. 143. *seruitium centum marcarum.* p. 150. *reliquam pecuniam Ecclesiis Dei in hunc modum expendit: ad Sunnensheim XLV marcas argenti in emptionem prædii.* Godefr. Mon. ad a. 1166. *additis X. marcis annuatim.* ad a. 1173. *octo millia marcarum Imperatori de suis contulerunt.* ad a. 1180. *Dux Poloniarum aduersus nepotem suum auxilium Imperatoris impetrans, decem millia marcarum Cæsari promittit.* ad a. 1158 *dabunt Imperatori duo millia marcarum, ducentos & sexaginta in curiam.* Et paullo post: *quod centum equorum pabula marca emantur, similiter quatuor boues præstantes marca vna.* Et postmodum: *hoc anno Archiepiscopus Coloniensis præcauens in futurum ad quadraginta millia marcarum, & septingentas marcas summam argenti perduxit in coëmptione vrbium & prædium terræ Coloniensi adiacentium circumcirca.* ad a. 1198. *XI. millia marcarum & ducatum ab eo accepisse.* p. 369. *quod Duci Veneto millia marcarum argenti & totidem exercitui nostro erogaret.* p. 375. *nouem millia marcarum ei donat.*

MARCHENSIS, idem ac Marchio. Ann. Fuld. ad. a. 886. *occiso ibi Henrico Marchensi Francorum, qui in id tempus Niustriam tenuit.* ad a. 893. *post hæc ad gratiam Regis non longum veniens, Marchensis in Oriente effectus est.* ad a. 895. *Adalpertum videlicet Marchensem Tusciæ.* Et paullo post: *post mortem Waltfredi Foroiulii Marchensis.*

MARCHIO, qui Marchiæ præest. Waltramus lib. II. c. XXXIII. *Egbertus*

Marchio. Godefr. Mon. p. 370. *Comes Flandrensis & Comes Ludeuuicus per terram assilirent & Marchio cum illis* p. 372. *accedit ad pallatium recipiendum nobilis Marchio. Illudit Alexius Marchioni.* ad a. 1212. *nam matrem iuuenis sororem scilicet Marchionis de Missene repudiauerat* ad a. 1215. *Marchio de Bade.* Tageno. p. 470. *Hermannus Marchio Badensis.*

MARESCHALLVS, qui copiis militaribus præest. Godefr. Mon. p. 370. *Ego siquidem & M. de Montmorensi, & Marscalcus Campanico de sancto Tyrone, dum assultus fieret, custodiremus exercitum forinsecus inter vallum & campum, & sic fecimus.* p. 390. *sed cum per milites magister Templi cum Marescalco cæterisque fratribus suis qui tunc aderant per exitum angustum impetu facto viriliter incredulos vertit in fugam.* Et paullo post: *Templarii XXXIII capti vel occisi sunt, cum Marschalco hospitalis S. Iohannis, cum aliis fratribus eiusdem domus.*

MARTYRISATVS, martyrium passus. Godefr. Mon. ad a. 1171. *eodem anno S. Thomas Cantuariensis Archiepiscopus ob inuictum æquitatis tenorem ab Henrico Anglorum rege martyrisatus est.*

MEDO, mulsum *Meth.* Tageno p. 407. *Principes a predicto Comite vino, medone, & animalibus multum honorati fuerunt.*

MERCATIO, MERCATVS, nundinæ. Chron. Laurish. p. 118. *in villa eiusdem coenobii, quæ Basinesheim dicitur, mercationes publicas fieri concessit.* p. 121 *rogatu quoque memorati abbatis Salemanni idem Rex publicum mercatum in villa Wezzenloch & in Steine, cum omni reditu ex thelonei lucris & aliis utensilibus ad S. Nazarium donauit.* p. 120. *addidit quoque idem Imperator præfato monasterio mercatum & teloneum in Wezzenloch.* Alias dicitur pro commeatu, apud Burcardum p. 330. *clusis igitur per hyemem stratis, cum illi fortiter iam arctarentur, animos principum callidis propositionibus attentabant, vt si quo modo tanquam re peracta eos securos facerent ipsi interim vel de Brixia, vel de Placentia coadunatis viribus mercatum inducerent.* Et p. 331. *cum strata ad transducendum mercatum non aperiretur.*

METRETA, certum Mensuræ genus, quod de frumento & vino dicebatur, *ein Maas.* Hist. Austr. ad a. 1252. *fames præualuit in terra, & in tota Austria frumentum valde carum fuit, ita vt modus frumenti venderetur pro XI talentis & in aliquibus locis sola metreta daretur pro tribus solidis, & multi homines fame interierunt*

MILES, vasallus. Chron. Laurish. p. 123. *Humbertus violenter intruditur, nulla quidem fratrum aut militum electione* p. 126. *cum consilio aduocatorum meorum & militum.*

MINISTERIALES, vasalli, qui feuda quædam possidebant, pro ministerio quod præstabant. *Dienstmannen.* Chron. Laurish. p. 149. *Folcnandus communicato ministerialium, ac fidelium suorum consilio.* Distinguuntur ibidem ministeriales a reliquis vasallis. Godefr. Mon. p. 351. *eodem tempore Rex expeditionem Italicam iurare fecit nobiles, maxime eos, qui ministeriales Imperii essent.*

MINITORES, fossores, *Mineurs.* Godefr. Mon. p. 369. *dicentes ei quod nullo modo possit capi, nisi per minitores & petrarias caperetur.*

MIRIFICARE, mire exornare. Chron. Laurish. p. 101. *altare etiam simili impensa & opera mirificauit.*

MISSI DISCVRRENTES, legati vel nuntii Imperatoris hinc inde in prouincias missi, ad expedienda illorum negotia. Chron. Larish. p. 98. *Karolus Dei gratia rex Francorum, vir illuster, omnibus episcopis, abbatibus, comitibus, vestris-*

que

que iunioribus, atque missis nostris discurrentibus p. 99. *aut missi nostri discurrentes non præsumant.*

MITRA, vide *Infula.*

MOGONELLVS, machina bellica, quæ & Petraria. Godefr. Mon. p. 370. *prætcrea quilibet vsarius mogonellum suum habebat erectum.* Vide Lips. *in Poliorcet. lib. III. Dial. 3.* Magonneau a Gallis, quo Cl. Fauchet *libr. 2. de la milice & armes.* Freherus.

MVNDEBVRDE, defensio, tutela, protectio. Vox, ex Saxonico *Mund*, quod tutelam notat, defensionem, patrocinium & Bord siue *Burg* fideiussio, sponsio, compositio, vt ideo notet, defensionis vel patrocinii fideiussionem & sponsionem. Chron. Laurish. p. 98. *Laurishamense monasterium cum omnibus illuc pertinentibus in manus & mundeburdem gloriosi regis Caroli tradidit,* & paucis interiectis, in ipso priuilegio, quod Carolus M. huic monasterio concessit, de Gundelando dicitur: *ad nostram visus est accessisse præsentiam, qui & ipsum monasterium in manu nostra tradidit, etiam & secum omnem congregationem suam in mundeburdem & defensionem nostram plenius commendauit.* Mager *de Aduocatia armata* c. II. p. 62.

MVNITAT, immunitas, Chron. Laurish. p. 107. *ex qua ad quertum inter Graschapht & Munitat,* vbi separantur Graffschaft & Munitat, id est: Comitatus & terminus cœnobii. Id enim est Munitat, vulgo Mundat, ab immunitate, corrupta voce, Trithem. in Chron. Hirsaug. & Spanheim. sæpius.

NOLA, campana, Chron. Laurish. p. 118. *duos nolarum circulos argenteos contulit.* p. 120. *duos nolarum circulos argenteos ecclesiastico ornatu adiecit.*

NOTARIVS, Cancellarius. Chron. Laurish. p. 102. *Einhardus Archicapellanus notariusque Imp.*

OBEDIENTIAE, cellæ a Monasteriis dependentes. Chron. Laurish. p. 148. *cæterum vt ad interiora redeamus, erga obedientias monasterii & præposituras multa illi instantia, multa sollicitudo fuit.* p. 152. *iustitias obedientiarum, aut ad præposituras pertinentia.*

OBSIDATVS, Burcardus p. 332. *iussit igitur Imperator omnes consules & & exconsulares maiores, & milites, Legistas & iudices in obsidatu teneri.*

OBSTAGIVM, obsidiaticum; Species quædam iuris Germanici, dum quis se suamque personam pro certa argenti summa, si stato tempore non soluatur, quasi obsidem reddit. Germ. *Leistungs Recht.* Henr. Rebdorfius ad a. 1296. *Rex Adolfus intrauit ciuitatem Ratisponensem in festo S. Georgii & occurrerunt ei Otto, Dux Bauariæ, Ludouicus & Stephanus fratres sui, qui tunc erant ibidem in obstagio pro se pro quinque millibus librarum Ratisponensium denn.* Vid. plenius Mülleri *Staatscabinets p. III.* c. I. Gallis dicitur *Ostage.*

ORAMINA, Orationes. Chron. Laurish. p. 138.

quidquid reuera poterant oramina crebra.

ORATORIVM, sacellum monasterio adiunctum. Ann. Fuld. ad a. 858. *vt murus de fastigio cadens, oratorium sancti Michaelis ad occidentem basilicæ bicameratum cum tecto & laquearibus ruina sua confringens, terræ coæquaret.* Chron. Laurish. p. 150. *in fabricam Oratorii.*

PALAFREDVS, equus gradarius. Vrstisius in Catalogo vocum explicat: *equus magnus vel cataphractus. Vox Ital. & Gallica deducta (vt videtur) a Veredis, id est, publicis & cursualibus equis.* Henr. Rebdorff. p. 626. *cum vna die insequeretur inimicos, & cum palafredo suo veloci longe complices suos præcederet.*

PALLA ALTARIS, vestis, qua altare cooperitur, videlicet lineus pannus consecratus,

qui

qui super altare ponitur, super quem extenditur corporale, prout ex Vocabulario antiquo explicat du Fresne. Chron Laurish. p. 150. *palla altaris cum aurifrigio.*

IN PALMIS. Moris erat Reges felicis ominis caussa cum palmis excipere. Chron. Laurish. p. 129. *Vbi Rege solenni fratrum & Abbatis occursu (vt par erat) in palmis gloriose suscepto.*

PARADISVS, atrium, porticibus circumdatum ante ædes sacras. Chron. Laurish. p. 118. *pulpita ante portas eiusdem paradisi fabricauit*, p. 121. *hic Otto secundus huius nominis Imperator Romæ mortuus, in Paradiso S. Petri condigno honore sepelitur.*

PARATAE, sumptus, qui in vias, pontesque, qua transiturus erat Rex, reficiendos impendendi. Chron. Laurish. p. 99. *nec mansiones aut paratas faciendum.*

PAROCHIA, diœcesis episcopalis, Ann. Fuld. ad a. 850. *morabatur autem eo tempore Rabanus Archiepiscopus in quadam villa parochiæ suæ, cui vocabulum est Winzella.*

PATENA, vas Ecclesiæ ministeriis dicatum, cuius vsus in oblatione Corporis Dominici. Chron. Laurish. p. 118. *calicem aureum sine patena.* p. 122. *hic inter cætera memorabilia calicem aureum magni ponderis & pretii, cum patina simul aurea.*

PATRITIVS, supremus Dominus vrbis Romæ. Hinc Petrus de Marca Concordia sacerdotii & Imperii lib. I. c. XII. §. 4. *Patritiatus Romanorum, præter imperium in vrbem & ducatum Romanum, defensionem illam complectebatur, quæ pactis cum Romanis Pontificibus initis erat constituta.* Sic Carolus M. hunc titulum gerit in Chron. Laurishamensi p. 101. *Karolus gratia Dei rex Francorum & Longobardorum, ac patritius Romanorum.* p. 119. *Otto Dei gratia rex Francorum & Longobardorum ac patricius Romanorum.* Vid. de hoc titulo plenius Sr. le Blanc *dissertation Historique sur quelques Monnoyes de Charles Magne, de Louis le Debonaire, de Lothaire, & de leurs Successeurs frapées dans Rome, a Amsterdam 1692. 4.* & Syntagma nostrum Iuris Publici *diss. VIII. §. VIII.* Syntagma item Historiæ Germanicæ *diss. VII. §. XXV.*

PENNATORES, pro venatores, qui rete iactant, a pennis insertis. *Wenn das Wild in die Stallung gebracht vvird.* Ann. Fuld. ad a. 563 *frustra iactatur ante oculos rete pennatorum.*

PETRARIAE, machinæ lapides iacientes, tormenta, ballistæ, Godefr. Mon. p. 369. *dicentes ei, quod nullo modo posset capi nisi per minatores & petrarias caperetur. Et statim suas erigens petrarias cum instrumentis variis super naues.* p. 372. *nihilominus etiam inter quaslibet duas turres seu petraria seu magonellus erigitur* p. 389. *machinas & petrarias locantes ibidem.*

PIGMENTARIVS PVLVIS, medicinalis, aromatorius. Bruno Hist. B. Sax. p. 188. *per quendam fallacem monachum Wernero Magdeburgensi Archiepiscopo puluerem pigmentarium munus egregium misit, quem contra multas ægritudines salubrem sibi ab Italia a matre sua transmissum esse mandauit.*

PLACIDARE & PLAIDARE idem significat, quod conuentum publicum regni & ordinum celebrare, Annal. Nazariani p. 81. ad an. 759. *Karolus Rex perrexit ad Chuffiain, & ibi plaidauit.* a. 799. *Karolus plaidauit ad Lippihamme.* a. 800. *Karolus plaidauit in Maguntia* a. 807. *Karolus Imperator de Roma perrexit in Francia vsque ad Aquas & ibi plaidauit.* ibid. ad ann. 798. *Inde in finem Winidis* (perrexit) *& ibi placidauit. sicut ipse voluit & tulit obsides multos de Saxonibus.* Alias placitare notat litigare, lite contendere, & conuenire, pacisci. Vid. du Cange hac voce Tom. III. p. 331. seqq.

PLACITVM, conuentus publicus vel iudicialis. Ann. Fuld. ad a. 842. *cum missi eorum in Confluente castello conuenientes de partitione regni concordare non possent, dilato in aliud tempus placito, singuli ad sua reuertuntur.* ad a. 858. *inde condicto*

pla-

placito & designatis ad hoc specialiter comitibus. ad a. 859. *condicto placito aut omni tempore iuxta Basalam communiter habendo, singuli cum suis ad propria reuersi sunt.* Bruno Hist. B. Sax. p. 183. *cum tanto exercitu ad omnia parato placitum aliquod adiret.* p. 184. *vt Saxonibus ad placitum conuocatis.* Et paullo post: *vt sine placito Saxoniam cum exercitu violenter intraret.*

PLATEATICVM, Tributum, quod in plateis, seu pro transitu platearum & viarum præstatur. Godefr. Mon. p. 338. *& præcipiet in eodem priuilegio non aufferri Romanis in toto Imperio suo plateaticum.*

PONTONARIVS, Iudex, qui rei nauticæ præest. Chron. Laurish. p. 109. *vt nullus episcopus vel abbas, nec abbatissa, neque comes, aut vicarius, seu centenarius, aut clusarius nec pontonarius, neque vllus iudex seu aliqua potestas.*

POPVLARE, deuastare, de syluis dicitur. *Wüsten.* Chron. Laurish. p. 100. *& vt de silua, quæ ad illam villam aspicit (cum fructuosa nullatenus esse videretur) vinnam faciendi & emendandi haberent potestatem in quantum eis opus esset pendere vel populare.*

PORTARIVS, qui portam custodit, *ein Pförtner.* Chron. Laurish. p. 138. *iste curtim dominicalem Stehdinmesela dictum iuri custodis Laureshamensis assignauit; sicut & alia eiusdem nominis, in qua abbas Anshelmus obtuitionem ecclesiæ castrum construxerat, in dispositionem portarii concessit.*

PORTATICVM, teloneum, quod in portis Ciuitatum exsolui solet, *Pforten-Geld, Thor-Geld.* Godefr. Mon. p. 338. & *præcipiet in eodem priuilegio non aufferri Romanis in toto imperio suo plateaticum, portaticum aut ripaticum.*

PRAEPOSITVRA monasterii, *Probstey.* Chron. Laurish. p. 148. *erga obedientes monasterii & præposituras multa illi instantia.*

PRAESTARIA vide *precaria.*

PREBENDA, portio quædam ad sustentationem cuiusdam adsignata. Chron. Laurish. p. 125. *cumque duabus seruilibus prebendis & vna monachica sibimetipsi prebenda.*

PRECARIA, vsusfructus quidam, illi, qui Ecclesiæ rem suam donauit, vel in ista sola, vel etiam in aliis rebus Ecclesiæ ad preces illius concessus. Chron. Laurish. p. 109. *quæ mox idem Werinherus Laurishamensi monasterio assignauit, & ad dies vitæ suæ in precariam accepit* p. 115. *ad dies vitæ suæ potestatiue ac securiter & quiete obtinendas & fruendas, per precariam suscepit.* p. 110. *tam ipsam hereditatem a me traditam, quam illam, quam ab eodem monasterio pracariam accepi.* Dicebatur etiam PRAESTARIA. Chron. Laurish. p. 110. n. *excepto, si maior vtilitas eidem monasterio per præstariam acquiri possit.* Dicebatur autem Præstaria respectu Episcopi vel Abbatis, qui præstabat, hoc est, concedebat hoc ius, expositis legibus, quibus daret. *Precaria* vero respectu eius, cui ad preces ipsius hoc ius concedebatur, & censum se daturum promittebat. Vid. B. Parentis Synt. Iur. Feud. *cap. II. aph. X. n. 5.*

PRENDERE, sumere, Gallis *prendre.* Chron. Laurish. p. 100. *& vt silua, quæ ad illam villam aspicit (cum fructuosa nullatenus esse videretur) vinnum faciendi vel emendandi haberent potestatem, in quantum eis opus esset prendere vel populare.*

PRIAPVS, machina bellica erat ad perfringendos muros destinata. Chron. Austr. ad a. 1289. *Tandem machina quadam, Priapus dicta, muro ciuitatis magna parte interrupto.* Talis est, quam describit Nauclerus vol. II. Gen. XLI. pag. 911. *asserunt tum primum coepisse vsum instrumenti bellici, prius incogniti, quod vulgariter Tribock nominatur, quoniam bombardarum vsus necdum erat inuentus.*

QVADRI LAPIDES, Quaderstücke. Godefr. Mon. p. 387. *ante fontem castri duæ turres ædificantur de lapidibus quadris, tantæ quantitatis, vt lapis vnus vix a duobus bubalis in curru trahatur.*

RASTA, milliare Germanicum. Chron. Laurish. p. 105. *leugæ duæ, id est, rasta vna,* Germ. *Raste.* In libro Teutonico Heldenbuch, plus quam semel legimus: *wol einer Raste breit.* Thurocius in Chron. Vngariæ cap. XI. *Tulna ciuitas nostro æuo ducatui Austriæ subiecta est, & tres rastas distat a Vienna.* Vocem perantiquam asserit D. Hieronymus in Ioelem: *Vnaquæque gens certa viarum spacia*

 suis

ſuis appellat nominibus. Nam & Latini mille paſſus vocant, & Galli leucas, Perſæ paraſangas, & raſtas vniuerſa Germania. Quod autem ex diplomate iſto Ludouici Pii diſcimus, *raſtam vnam duabus leugis conſtare*, idem confirmat Auctor incertus de menſuris, Agrimenſoribus & Gromaticis ſubiunctus edit. Pariſ. p. 14. *Milliarius & dimidius apud Gallos leuuam facit, habentem paſſus mille quingentos. Duæ leuuæ ſiue milliarii tres apud Germanos vnam raſtam efficiunt.* Freherus.

REBELLARE pro debellare. Annales Nazar. ad a. 744. *Theudeballus reuerſus in Alſatia rebellauit Waſcones.* vid. du Freſne.

REFECTORIVM, locus, vbi comedunt fratres vel Monachi. Chron. Laureſh. p. 118. *refectorium augmentauit* p. 149. *conuentum fratrum & refectorium, ſuum quoque ſolarium picturis decorauit.*

REGALIA, Domania. Bruno p. 119. *poſtremo in dimicatione duorum Regum, quorum vterque ad obtentum regni ſpem a vobis accepit, tanta profligatio regalium, vt poſthac Reges noſtrarum partium rapinis potius quam regalibus ſuſtentandi ſint* p. 121. *vt iam Regnum dici non valeat, cui nulla pene regalia ſuperſunt.*

RESPONSALES, epiſtolæ reſponſoriæ. Godefr. Mon. p. 353. *ibi reſponſales Regis Græciæ ad eum venerunt.*

REPRÆSALIÆ H. Stero p. 563. *etſi pignorationes (quas vulgaris locutio Repræſalia nominat.* Pignorationes mutuæ, vindicandæ iniuriæ ergo, quarum exemplum in Epiſtolis Friderici I. p. 426. De quibus extant Tractatus Iacobi de Canibus, Bartoli & Martini Landenſis. Freherus.

RIPATICVM, Tributum, quod in ripis ſoluitur. Godefr. Mon. p. 338. *& præcipiet in eodem priuilegio non aufferri Romanis in toto imperio ſuo plateaticum, portaticum, aut ripaticum.*

RVBERVM, ſignum limitaneum. Chron. Lauriſh. p. 96. *& de ipſo rubero ad partem Aquilonis, ſicut ipſa inciſio arborum in ipſa die facta fuit, quæ vulgo lachus appellatur, ſiue diuiſio.*

SALINATIONES, eruptiones. Godefr. Mon. p. 369. *verum nonnulla vice in nos fecerunt ſalinationes.* Adnotauerat equidem in margine Freherus l. *ſimulationes* ſed nota eſt vox *adſalire*, aliquem inuadere.

SARABAITAE, monachorum genus. Waltramus lib. II. p. 321. *Tertium Monachorum teterrimum genus eſt Sarabaitarum: id eſt ſibi viuentium* & p. 322.

SARIANTES, ſeruientes militum. Godefr. Mon. p. 338. *Philippus Cancellarius Imperatoris cum D. fere ſariantibus.* p. 360. *pro redemptione eiuſdem terræ mille quingentos milites, & totidem ſargantos.* Paullo poſt: *milites itaque & ſarganti iurabant obedire illi, quem magiſtrum eis ac Ducem conſtituemus* ad a. 1196. *Imperator in Apuliam denuo proficiſcitur, præmiſſis ſargantis innumeris.* p. 369. *in turri ſiquidem ſæpe dicta erant ſareanti Anglici, Piſani, Leueniani, Dachi, ad eam protegendam conſtituti.* Et paullo poſt: *ſarianti in turri latitantes noſtris gentibus ſagittando importunos faciebant aſſultus.* Paullo poſt: *Petrus vero de Braſideuel cum quibusdam militibus & ſariantis armatus ſuperueniens.* p. 370. *& ſciatis, quod non fuimus in toto exercitu plures quam quingenti milites, & totidem equites, ſariantos non habuimus plures quam duo millia peditum: maior enim pars ſtatuebatur ad ingenia noſtra conſeruanda.* p. 376. *& baliſtarios & ſariantos, qui illis in faciem fortiter reſiſtunt, plurimos conſtituunt.* p. 381. *& maxima præda & plures diuitiæ a militibus & ſariantis ibi diripiuntur.*

SCAMELLVM, ſcabellum, Germ. *Schemel.* Waltramus lib. II. c. XXXIII. *certatum eſt pugnis atque ſcamellis pro herilis ſedis poſitione. mit Fauſten und Banckbeinen.*

SCAPVLARE, monachorum capitis tegumentum, Waltramus p. 323. *propter opera tantum conſtituit ſanctus Benedictus alteram cucullam, quæ dicitur ſcapulare: eo quod eiuſmodi veſtis apta ſit caput tantum & ſcapulas tegere.*

SCINIFES, Ciniphes. Iſidorus Origg. lib. XII. c. VIII. *Ciniphes muſcæ minutiſſimæ ſunt, ſed aculeis permoleſtæ, quibus tertia plaga ſuperbus populus Aegyptiorum cæſus eſt.* Chron. Lauriſh. p. 128. *qui licet ex paluſtri exhalatione quatuor Aegypti plagas, ranas, ſcinifes, muſcas, & nebulas crebri patiantur.*

SCREATVS, *räusperń.* Bruno p. 175. ille *ingressus, vt eum iacentem conspexit, & eum nec tussi nec screatu erigere potuit.*

SCRVTELLA, scutella, *Schüssel.* Chron. Laurish. p. 150. *item duobus militibus, qui ei seruierunt, duas scrutellas argenteas.*

SEDES LVMINVM. Chron. Ann. Fuld. ad a. 876. *in eadem enim nocte cum omni exercitu suo properauit, vt Hludouicum ceteris extinctis comprehenderet, ac sedes luminum illius euacuaret, postea regnum illius, quasi nullo resistente, possessurus.*

SELLATVS, cum sella, *gesattelt.* Ann. Fuld. ad a. 895. *per sellatos more equitum boues trahebant.*

SENESCHALLVS, regiæ mensæ præfectus, dapifer. Ann. Fuld. ad a. 785. *Carlus per Autulfum Senscallum misso exercitu Britones domuit.* Hunc autem Audulphum Eginhardus Ann. & Albertus Stadensis ad a. 786. vocat Regiæ mensæ præfectum. Addit Freherus: Officium & dignitas eximia apud Francos, de qua prolixe Claud. Fauchet *in Origin. dign. Franc. lib. I. cap. 10.* & Io. Tilius *lib. 2. tit. de magno magistro Gall.* Olim Seneschalcus genus ministerii domestici erat, vt apparet in lege Alamanor. *tit. 79. §. 3.*

SENTENTIARE, cogitare. Godefr. Mon. p. 356. *hoc quoque sententiandum, non legendum, iudicio vniuscuiusque relinquimus.*

SOLARIVM, domus contignatio Germ. *Söller.* Ann. Fuld. ad a. 870. *sed in itinere in quodam solario positus, ruente ædificio, & ipse pariter corruit.* Chron. Laurish. p. 149. *conuentum fratrum & refectorium, suum quoque solarium picturis decorauit.* Chron. Austr. ad a. 869. *Ludouicus Imperator de solario cecidit.*

SOLIDVS DENARIORVM, monetæ argenteæ species, quæ duodenis constabat denariis, prout in Charta Monasterii S. Seueri apud P. de Marca. Hist. de Bearn. lib. III. c. VIII. p. 223. occurrit: *dando illis Trecentos solidos duodenarios argenti.* Godefr. Mon. ad a. 1191. *Rex & Richardus, vt quosque ad fodiendum robustiores redderent, spondent, vt quicunque lapidem de præsidio ciuitatis deferret suæ præsentiæ, solidum denariorum pro munere ab eo acciperet.*

SPENTA, stipes, Eleemosyna. Henr. Rebdorff. ad a. 1356. *qui solenne condidit testamentum & in solenni eleemosyna (dicta spenta) fuerunt distributæ XX. libræ Hallenses.*

STEVRA, exactio, tributum, collecta. Henr. Rebdorff. ad a. 1296. *propter Steuram impositam clero a ciuibus pro muro ciuitatis* ad a. 1344. *eodem tempore Ludwicus grauem Steuram imposuit terræ suæ.*

STOLA, vestis Ecclesiastica, quæ etiam Orarium dicta. Chron. Laureshi. p. 150. *stola auro texta.*

STOLIVM, classis, *Schiffs-Armade.* Chron. August. p. 522. *nos diu ante præuisum conuenire fecimus apud Pisas victoriosum stolium galearum.*

STVPA, Hypocaustum, Hist. Austr. ad a. 1295. *per totam hyemem aura adeo lenis fuit, quod stupis bene caruissent homines, si voluissent.* Hist. Austr. ad an. 1298. *imo circum quaque extra partes ciuitatis receperunt se cum equis suis in cubiculis & stabulis & cameris, in stupis de suis commodiis hominibus eiectis.* Et paullo post: *extra portam stubæ a conuicinis & concurrentibus decem in vna stupa sunt occisi.*

SVMMARIA, iumentum clitellarium, *ein Saumros.* Godefr. Mon. ad a. 1190. *hactenus vehiculis necessaria deportabant: ex hoc iam summariis vsi sunt*, ad a. 1195. *Marroch Rex Africæ XXV. summarios auro & lapide pretioso multisque donis oneratos Imperatori mittit.* Freherus: *Saumaria, soumaria*, iumenta clitellaria, *Saumros, Saumier.* Gall. In lege Caroli Crassi de Feudis: *ac duobus sociis soumariis victualibus bene oneratus comitatur*, vbi notum, *Sauma*, clitellæ, quæ & Sagma. Thageno in Appendice nostra: *IV. Kal. April. relictis bigis & quadrigis iter cum sagmis agressi sumus.*

SVPANI, Proceres Bohemiæ Godefr. Mon. ad a. 1212. *regnum etiam Boemiæ abiudicatum Odacro Regi per sententiam Principum filio ipsius præsentibus Supanis & pluribus nobilibus terræ cum VI. vexillis assignat.* Hist. Austr. ad a. 1290. *Zabisius Sopanus quidam nobilis & potens Bohemus.*

SVPERINTENDENTES, Episcopi. Waltramus lib. I. c. VI. *ac reuerentia non exhibetur Episcopis, qui Superintendentes dicuntur ex Græca loquutione.*

TALARIS DALMATICA, vestis regia lata cum manicis, in Dalmatia inuenta. Ann. Fuld. ad a. 856. de Carolo Caluo; *nam talari Dalmatica indutus, & baltheo desuper accinctus.*

TALENTVM, certum Monetæ pretium. Chron. Laurish. p. 137. *fratrum Laureshamensium seruitio talentum in Sachsenheim de reditu cuiusdam possessionis* p. 143. *fratribusque in anniuersaria ipsius dedicationis die talentum de reditibus hubarum in ipsa villa constituit* p. 150. *sanctimonialibus & viduis Laureshamensibus V. talenta.* Quanto autem pretio constiterit, patet ex eodem Chronico p. 150. *Talenta autem XVIII. & dimidium surgunt in marcas XV.*

TORNEAMENTVM, exercitium militare. Godefr. Mon. p. 371. *noueritis & quod accepimus tornamentum contra Soldanum Babyloniæ ante Alexandriam.* G. Schubartus de ludis equestribus. Freherus: quæ & *Tyrocinia.* Ex. de torneament. *Iousles*, Iuxtæ, Hastiludia, decursiones, vulgo *Tournier.* Quæ vox etiam ad Græcos peruenisse videtur. Gregoras lib. 10: ὁ δ' ἕτερος τῶν ἀγώνων Τόρνε μὲν προσαγορεύεται.

TRANSALPINARE, Alpes transcendere. Godefr. Mon. ad a. 1196. *cum centum loricatis militibus ante egressum Imperatoris, persona sua rebusque omnibus saluis transalpinauit.*

TREVGA, pax, induciæ. Godefr. Mon. ad a. 1187. *vnde idem Rex Francorum opem Friderici Romanorum Augusti adsciscit: pro cuius motu Anglicus treugis datis ab inceptu desistit* p. 387. *turris ad Orientem posita est, a Templariis ædificata & possessa tam Werræ quam treugarum tempore* p. 390. *de pace vel treuga cum eis tractare cœpit.* p. 391. *pro quibus retinendis tributum obtulit quamdiu treuga duraret.*

TRVCA, loculum, *eine Todten-Kiste, ein Sarg*, H. Stero ad an. 1296. *similiter trucam etiam, in qua sepeliri debuit, cum vestibus funeralibus itidem impositis, in memoriam continuam mortis suæ per eosdem annos habuit locatum a latere lecti sui.*

TVMBA, martyrum tumuli. Chron. Laurish. p. 101. *tumbam sancti Nazarii auro argentoque decorauit.*

VADIARE, spondere. Chron. August. ad a. 1250. *quod multi per annos XL. vadiabant eum viuere.*

VADIVM, pignus, Gallis *Gage*. Chron. Laurish. p. 137. *quem Wiatherus ambitu simoniaco expilauerat, & in vadia exposuerat* p. 143. *crucem quoque auream in vadio exponendam concessit.*

VASSI, Vasalli. Chron. Laurish. p. 98. *nec non & vassis nostris.*

VECTES FERRATI, claustra ferrea. Ann. Fuld. ad a. 895. *alii securibus & spadis portam & vectes ferratos incidunt.*

VESTITVS, pro inuestitus. Chron. Laurish. p. 97. fin. *quod suus pater Cancor eum de ipso monasterio vestitum dimisisset* p. 101. *& res eorum per diuersa loca habuissent, vnde ad præsens vestiti essent in regno nostro Deo propitio, & vbicunque ad præsens vestiti fuissent.*

VINNA, euerticulum in flumine positum piscibus capiendis. Chron. Laurish. p. 100. *vt abbas & fratres licentiam haberent ad vinnam faciendum & ad piscandum*, & apud Aimoinum lib. 2. c. 20.

VNCA MANVS, curua manu. Ann. Fuld. ad a. 875. *& omnes thesauros, quos inuenire potuit, vnca manu collegit.*

VNCIA, octaua pars Marcæ. Chron. Laurish. p. 146. *ea nimirum ratione, vt eis superstitibus vnciam in natiuitate Domini annuatim inde persoluant.*

VNGEBODENDING, Curia non indicta, quæ stato tempore habebatur, ad quam omnes comparere tenebantur. Chron. Laurish. p. 132. *& vt familiam eiusdem curiæ ab omni grauedine & molestia immunem redderemus, a tribus principalibus mallis, qui vulgo Vngebodending vocantur, quibus ad curtim Luitersbusen annuatim manniebatur.*

VOLLEHEN, vide *Hereschild.*

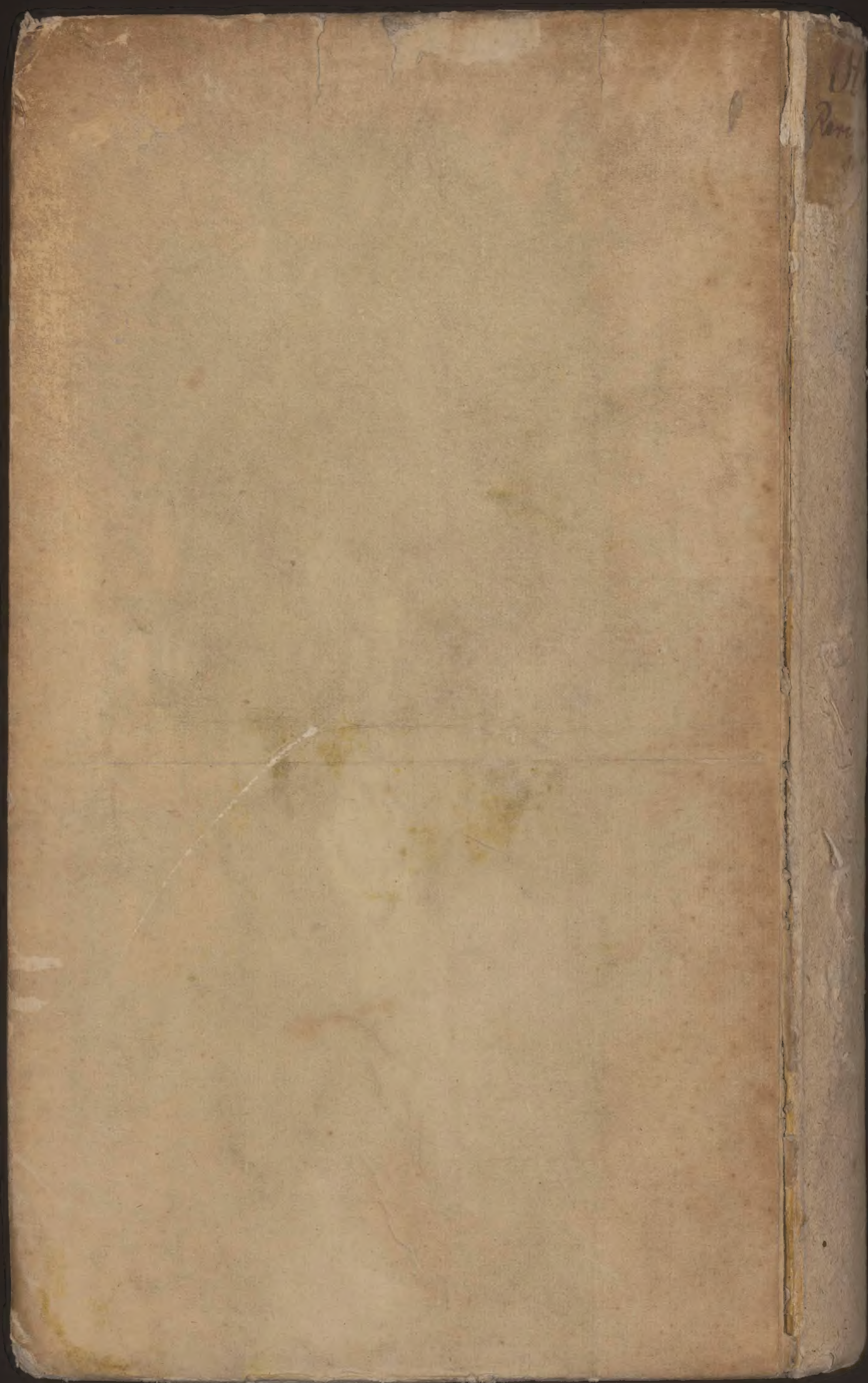
VSARIAE, naues bellicæ. Godefr. Mon. p. 369. *nos omnes armati intrauimus naues vsarias & galeidas* ad a. 1235. *ad vnumquodque vsserium fiet pons.*

VVERIGELDVM, VVirgildus, *Wirgild*, pretium, quod pro forisfactum penditur. Pr. Pithoeus in glossario. Veteri Germanorum instituto, vt (auctore Tacito) non modo leuioribus delictis equorum pecorumque numero conuicti multarentur, sed etiam homicidia hac ratione mulctentur: parte mulctæ regi vel ciuitati, parte ipsi, qui vindicatur vel propinquis eius euoluenda. Chron. Laurish. p. 126. *ac Werigeldum occisi domino suo emtor homicidii persoluat.*

FINIS.

De coena Dom. min. [illegible]. 340

Struvii